Lot 16

No 88

R. 1
317

TOMVS IX.
TRACTATVVM.

IN PRAESENTI TOMO

Habes Tractatus de illicitis contractibus, & de ijs quæ ad contractus pertinent.

ADDIDIMVS ENIM TRACTATVS aliquot, qui neq; in cæteris Tracta. Volu. neq; aliquo unq; tempore impressi fuerunt. Idq; non sine maximo labore, sumptu, atq; lucubratione diuersorum Iuris Interpretum, perficere potuimus.

BIBLIOTECA - SEVILLA

Addita fuerunt & hæc duo signa, quibus nouis. Tracta. in sequenti pagina cognoscere,

* 6

facillimum erit.

VENETIIS

E. I. t. F.

IN ISTO NONO TOMO PRAE-

sentes Tractatus sunt accumulati, uidelicet.

*	De simulatione contractuum, Bar. Cæp.	car. ii.
	De usuris, Laurentii de rodulfis.	car. viii.
	De usuris, Ambrosii de uignate.	car. l.
☞	De usuris, Anto. de rosellis.	car. lxvii.
☞	De usuris, incerto authore.	car. lxxi.
	De ludo, Paridis de puteo.	car. lxxii.
	De ludo, Ioan. bap. caccialupi.	car. lxxv.
	De ludo, Stephani costæ.	car. lxxxi.
	De sortibus, Troyli maluetii.	car. lxxxviii.
	De compensationibus, Tyndari.	car. xciii.
	De insinuationibus, Anto. de canario.	car. cii.
	De iureiurando, Ioan. de selua.	car. cxi.
	De uirtute iuramenti, Marci anto. bauerii.	car. cxxii.
☞	De guarentigiato instrumento, Guido. de suza.	car. cxxx.

Tractatus quos addidimus, asterico
signo * demonstrantur.

Qui autem nunq̃ antea fuere impressi, sub
hoc signo ☞ patent.

TOMVS

NONVS, TRACTATVS

De illicitis Contractibus, & de ijs quæ ad Contractus pertinent, Continet.

TRACTATVS DE CONTRACTIBVS emptionum & locationum cum pacto de retrouendēdo simulatis, Bartholomei cæpole, Veronensis, Iur. Vtriusq; Doc. & aduocati consistorialis ad Reuer. in Xpo patrē do. dñm Hermolaum Barbarum Venetum, sacri pontificij, Ciuilisq; iuris doctorem. & ciuitatis Veronæ sanctissimum præsulem.

Bonorum optimā possessionem maiores nostri Veronenses in fundis libellarijs esse existimātes facultates suas in eis semper collocare consueuerunt, bij enī certissimos redditus dominis omni tēpore nullo cum labore, nulla cū impensa reconditos reddunt, Qđ quidē ⁊ si oibus in primis tñ illis q̄bus nulla est agrorū cura conuenit atq; conducit. Sed cū oēs iam intellexerint onus grauissimum emphyteoticum esse, cū pp bella que diu nobis fuere, tū pp grādines, ⁊ alias tēpestates, que pluribus annis Veronenses conteruerunt. Pauci nunc admodū reperiunt, qui se iuri emphyteotico subicere vellint, cū sepenumero plus dñis reddant, quā pceperint. Ex quo impresentiarū nulli foro noui ꝯctus emphyteotici celebrant. Inoleuit aūt in hac Vrbe nostra alius similis ꝯbendi modus vendēdi. i. fundum, ipsumq; postea siue inconti nenti ab eodē in ppetuū q̄ducendi cū pacto de retrouendēdo. Et ab bijs vt plurimū qui neq; vendere, neq; cōducere cupiūt, sed cogente necessitate hoc colore pecuniam mutuā querunt vñ cū bijs ꝯbentes sepissime euāgeliorū predicatores publice detestant, ac ēt nonnulli, q̄ bone q̄scie apud oēs existimant. aliquez obligare sibi hoc pacto phorrescunt, plurimi aūt hos ꝯctus ini re non dubitant. Qua ex re illud euenit, vt qñq; vbi abstinēdus est non abstineāt, ⁊ vbi non est cauendū, inaniter caueant. Et ls apud viros religiosissimos de hoc publice predicari q̄sueuerit, nonnunq; tñ minus recte, nonnunq; minus pfecte id fieri solet. Et si qñq; a viro doctissimo recte ac perfectissime hoc munus absolutū fuerit, non tñ ab oibus, ⁊ preserti viris indoctis intelligunt. si ab illis intelliguntur id ex eorū memoria facilime delet oblinio. quāobrē hunc libellū de bijs ꝯctibus q̄posui, singulos in eo casus, q̄ euenire q̄sueuerunt distinguēdo, ⁊ q̄iecturas plurimas, ex q̄bus ꝯctus fictitius, simulatus, ⁊ vsurarius presumat, ⁊ intelligat vndiq; tactis diligentius colligendo, vt oēs pcipere possint, a q̄bus abstinendū sit, ⁊ quos absq; salutis interitu valeant celebrare. Quē libellum anteq; edere voluerim tibi inscribēdū ⁊ ad te mittendū esse putaui vt sapia ⁊ auctoritate tua hac in re mihi index existas. Etenim ciuitatis nostre sanctissimus pōtifex, ⁊ antistes, ⁊ in oi iure doctissimus. Hec vnq; alteri edendū cē cēsui. nisi prius p te visus, ⁊ correctus aut q̄probat⁹ extiterit.

SVMMARIVM

1 Pactum de retrouendendo pignus contractuꝫ esse presumit.
2 Pactum de retrouendendo in contractu appositū de iure ciuili reprobatū non est nec de iure canonico nec diuino.
3 Venditio ⁊ locatio iusto pretio facta de iure ciuili, ⁊ canonico reprobata non est.
Pactum de retrouendendo factū dūmō non sit simulatū, ⁊ pretium sit iustum aliquo iure reprobatū non est ēt si cum venditione ⁊ locatione coniunctum sit.
4 Linellus de sui natura perpetuus est.
5 Jus naturale est quod in euangelio continetur.
6 Contractū vel actū faciens qui cōiter licitus extimet si in ꝯtinꝫ est veritas q̄ sapit vsurā ex hoc nō dr vsurarius ⁊ j. nu. 210.
7 C. ad nostram de empt. ⁊ venditione qūo loquatur.
8 Contractus qñ p̄sumat sīlatus si vēditor in possessiōe remanet.
9 Contractus an sit simulatus qñ ꝯctus locationis ⁊ pacti de retrouēdēdo fuit ex internallo celebratus ⁊ nihil fuit actū tacite vel expresse tēpore venditionis, nec ante de dicto contractu locationis ⁊ pacti de retrouendendo.
10 L. ij. C. de rescin. vendi. in simplici locatiōe ⁊ q̄ductiōe locū hꝫ.
11 L. ij. predicta an in emphyteosi locum habeat, ⁊ j. nu. 13.
12 L. ij. predicta in contractu innominato locum hꝫ.
14 Contractus quando est vsurarius pignoratitius vel simulatus fructus percepti an in sortem computantur.
15 Sors per solutionem fictus extenuatur.
Contractus qñ solū est illicitus, sed non vsurarius illud qđ vltra verū pretium recipitur restituendum est, ⁊ contractus rescindendus ⁊ qua actione ⁊ j. nu. 17.
16 Vsura per vtrūq; testm reprobata est ⁊ ēt de iure ciuili.
18 Contrahentibus in foro q̄scie ēt in pretio decipe licitū non est.
19 Contrahentibus q̄ licitum sit se decipere qūo intelligatur.
20 Contractus an sit simulatus qñ inter ꝯbētes actū fuit expresse vel tacite vel presumptiue tpe venditionis vel añ de locando rē vēditā ⁊ de faciendo pactū de retrouendēdo, vel tpe venditionis fuit celebratus ꝯctus locationis ⁊ pacti de retrouēdendo, ⁊ non interuenit dolus vel lesio vel deceptio.
21 Actum qñ dicat expresse vel tacite vel presumptiue tpe venditionis vel ante de pacto de retrouendendo.
22 Actus potius presumptiuus q̄ tacitus p q̄iecturas inducitur.
23 Dictum ex breuitate spacij factum esse presumitur.
24 Promissio vel pactum de retrouendendo cum in continenti facta fuerit per prius conuentum esse presumitur.
25 Pactū qñ dicat fieri incontinenti vel ex internallo.
26 Dies vna non dicitur longum internallum.
Factū eodē die ⁊ loco eodē contextu factum esse presumitur.
27 Notarius horam in contractu ponere non tenetur.
28 Instrumentū venditionis ls precessisse presumat, ⁊ instrm pacti de retrouendendo subsecutum. tñ presumendus est instrumētum pacti de retrouendendo eadem hora confectum.
29 Contractus vsurarius ⁊ simulatus est qñ in eo fraus vel simulatio vere vel ficte vel tacite vel p̄sumptiue interuenit ⁊ ē deceptio ⁊ lesio in venditiōe, locatiōe, ⁊ pacto de retrouēdendo.
30 In foro conscientie nullus decipi nec ledi debet.
Simulatio vel dolus qñ vere interuenisse dicatur.
31 Simulatio ꝯctus per instra ⁊ testes probari potest.
32 Simulatio vel dolus qñ ficte interuenisse dicatur.
33 Simulatio vel dolus qñ tacite interuenisse dicatur.
34 Simulatio vel dolus qñ presumptiue interuenisse dicatur.
35 Simulatio ꝯctus p legē presumit qñ ꝯbētes nō habuerūt animꝫ vendēdi, nec emēdi, q̄ tpe vēditionis fuit dictum, q̄ nō esset venditio sed pignus.
Idem si venditio ex internallo fiat sed vendens prius dixerat, ⁊ ptestatus fuerat q̄ non intendebat esse vēditio ls pignus.
36 Quid si protestatus non fuerat.
37 Contractus verba qñ sunt ambigua ꝑm tractatum precedentes interpretanda sunt.
38 Cōtrabētes qñ p̄sumant nō hre aimvēdēdi ⁊ emēdi, ⁊ j. nu. 41.
39 Contractus vsurarius presumitur, qñ tractatus mutui precessit q̄tractum factum cum pacto de retrouendendo.
40 Cōtractus vsurarius p̄sumit qñ ꝓbat q̄ debitor q̄rebat mutuo accipere pecuniam sup tali fundo, ⁊ demum inueniat talem fundum vendidisse.
42 Presumptio super certo non cadit, sed super incerto tantum.
43 Contra presumptionē iuris a iure introductam semp ꝓbatio in ꝯrīū admittit, nisi ius statuat, q̄ non admittatur.
44 Contractus vꝫ qñ cōstat q̄ sit venditio ⁊ sic venditor habuerit animum vendendi ⁊ emptor fructus lucrabitur.
45 Contractus simulatus an presumatur qñ interuenit lesio in prima venditione q̄ res fuit vendita plus vel minus prope dimidiam iusti pretij ⁊ nu. seq.
46 Dolus sufficiens ad rescindendum contractum ls ex parūitate

pretij non presumatur, tamen cum alijs iunctus doli presumptionem inducit.

47 Contrahentibus in pretio se decipere licitum est.

48 Pactum de retrouendendo cū paritate vel maioritate pretij non ꝙtingente dimidiā iusti pretij non facit presumi ꝯctū vsurariū, nisi sint alie ꝙiecture, ⁊ limit. vt numeris seq.

49 Dolus dans cām ꝯctui bonefidei ipsum ꝯctum annullat.

50 Dolus si in contractu incidat facit vt ad supplementum residui pretij agi non possit.

52 Lex vel canon vbi prouidet super certo disponendo secundum aliquā rōnē obtinet in foro iudiciali, rationabiliter obtinet ēt in foro conscientie, ⁊ j. nu. 192.

53 Faciēs ꝯ ꝙsciam precepti vel prohibitionis mortaliter peccat.
Minor vel ecclesia si lesa sit re ipsa sine dolo indistincte restituí potest.
Ecclesia nemini laqueum parare dz.

54 Ecclesia instum pretium tantum recipere dz, si ei plus offerat, res valeat.
Ecclesia in suis ꝯctibus fraudē aliquā adhibere non dz.

55 Contrahentibus se decipere ēt citra dimidiam iusti pretij in foro conscientie licitum non est.

56 Contrahētibus lz licitū sit se decipe, bono tñ viro ꝟ nō ꝙuenit.

57 Cōtrahētib⁹ q̄re licitū sit in foro ciuili vel canonico se decipe.

58 Pretium iustum qñq̄ non est punctualiter determinatum sed magis in existimatione consistit.

59 Res an possit vendi plus vel minus iusto pretio qñ vnus ꝯbēs alīū nō decepit nec eorū aliquis ob necessitatem contraxit.

60 Dolus cessat, vbi est consensus cum conscientia.
Donari videtur id quod nullo cogente conceditur.

61 Restituere quis non tenetur ēt in foro conscientie qñ vēdēs vel alienans lesus est sagacissima persona.
Vendens ob leuitatē rem pro pluri vel minori pretio cōiter vz lz sciat valorē rei sue, tñ in foro conscientie tutus non est.

62 Leuitas alicuius quandam ignorantiam sapit ⁊ ēt quandaz necessitatem ita faciendi inducat.

63 Decipiens aliquē in dimidia iusti pretij qñ in foro ꝙscie ad restitutionem teneatur, ⁊ nu. seq. ⁊ nu. 66.
Acquirere nostra interest ꝙfines supra iustā extimationem.

67 Emptor si multum iuuat ex re quā emit, ⁊ ille, qui vendit, nō dā nificat vltra cōem valorem illius rei eam vtilitatem emptori vendere non dz, ⁊ j. nu. seq.

69 Pretiū vex ⁊ iustū rei vendite in foro conscie quod dicatur.

70 L. ij. C. de rei vendic. vt competat que requirantur.

71 Res sepe diuersis pretijs venduntur presertim in diuersis locis.

72 Res mobilis ꝙ tantum valeat quantum vendi pōt, qūo intelligatur, ⁊ j. nu. 73. 74. 75. 76. et. 77.

78 Quid de re immobili.

79 Res si minori pretio q̄ valeat vendatur ⁊ a principio actum sit ꝙ emptor eā locare teneat cū pacto de retrouendendo iusto pretio an sit licitū emere ēt prope dimidiā iusti pretij.

80 Emphyteota lz ob culpam cōmissam cadat a iure emphy. a iure tamen redimendi non cadit.
Contractus an simulatus presumatur qñ est lesio in locatione seu in quantitate fictus.

81 Lesio quot modis esse possit ⁊ in persona conductoris ⁊ locatoris ⁊ j. nu. 86. et. 87.

82 Pensio rei liuellate per quot annos rei liuellate extimationez contineat.

83 Pretiū fictus quod ex simplici locatione annuatim soluit ꝓ re spectū ad ipsos fructus vr. esse q̄dā tacita venditio fructuz.

84 Liuellarius seu emphyteota rē liuellatam suis expensis manu tenere tenetur.

85 Colonus vel conductor rem locatam suis sumptibus manutenere non tenetur.
Nec fictum soluere tenet, si fructus non percipit.

88 Pensio iusta que ⁊ qñ dicat, ⁊ j. nu. 90.

89 Domus pretiose quodāmodo steriles sunt.

91 Emptori an licitū sit locare vel liuellare rē emptā ipsi vendito ri vel alteri maiori fictu vel pensione qñ est pactū de retrouēdendo q̄ si non esset.

92 Argumentum ab experientia summere licitum est.

93 Dilectio non solū in corde seruāda est, sed ēt ope exbibēda est.

94 Contractus an simulatus presumat qñ ꝙtingit lesio in pacto de retrouendendo in quantitate pretij, ⁊ quot modis esse possit.

95 Usura est vbi plus requiritur, q̄ ꝙ detur.
Usura ꝙ sit quicquid sorti accedit qūo intelligatur.

96 Cōtractus vsurarius detegit si qd creditor vltra sortē accepit.

97 Contractus an presumat sim ulatus si plus exigit ex venditiōe secunda q̄ sit illud quod soluitur in prima non in pecunia vel in alia re.

98 Contractus an simulatus presumat, qñ in pacto de retrouēdendo ꝙtingit lesio in aliqua expensa que spectaret ad ipsum emptorem eundēq̄ locatorem ⁊ ipse vult, ꝙ spectet ad primum venditorem eundēq̄ conductorem.

99 Instrumentum venditionis apud emptorē stare dz.

100 Creditor notario instrumentum crediti facienti soluere tenet, ⁊ ita cōiter seruat, sed ꝯrium faciunt vsurarij bergomenses.

101 Venditor qñ teneatur emptori restituere illud quod ipse solvit pro gabella ⁊ prosonetis.

102 Contractus an simulatus presumatur qñ res est pro parte vendita ⁊ pro parte donata, nec iusta causa donationis subest ⁊ sub nume. seq.

103 Bonādi aīus nō presumit vbi ē pactū ꝺ redimēdo appositus.

104 Donatio dicitur iactario ⁊ dilapidatio.

105 Donatio pura ⁊ simplex ob liberalitatem fit.

106 Notarij caueant ne sint prompti ad scribendum clausulam donationis plenissimam in instrīs venditionum.

107 Bene merita non presumunt nisi fuerint in donatione expressa vel nominata in specie.

108 Donans ob merita cum iuramento illa specificare ⁊ dicere ꝙ sunt vera debet.

109 Contractus simulatus an iuramēto validet, ⁊ nu. seq.

111 Scripturis in foro ciuili ⁊ canonico standum est, sed in foro cōscientie veritati.

112 Contractus an simulatus presumat qñ in pacto de retrouendēdo dr ꝙ qñcunq̄ conductor soluet fictus rerum venditax teneat locator facere instrumentum venditionis.

113 Contractus simulatus presumit, qñ in contractu ponit pactuz insolitū ⁊ ꝯ naturam contractus, ⁊ sub nu. seq.

114 Pactū de cōputandis redditibus in sortem repugnans nature emptionis ⁊ ꝓportionabilē nature pignoris facit presumere alium esse contractum, q̄ verba sonent.

115 Liuellarijs proprietas non dr vendi sed vtile dominium.

116 Contractus simulatus presumit ex pactis vel clausulis insolitis in instro appositis ⁊ j. nu. 131.

117 Instrumentū magis suspectuz redditur si in eo sunt hec verba vendidit ⁊ tradidit vere, ⁊ non in fraudem vsurarum, ⁊ infra nume. 183.

118 Contractus an simulatus presumat ꝙ in pacto de retrouendēdo emptor idēq̄ locator voluit ꝯctum venditionis posse dissolui nisi vsq̄ ad certū tps, ⁊ sic nisi elapso certo tēpore puta sex annorum ⁊ j. nu. 120.
Contractus nō censet vsurarius ob pactū de retrouendendo.

119 Emptio ⁊ venditio ad certum tempus fieri pōt.

121 Contractus an simulatus presumat qñ in pacto de retrouendendo fuit dictū ꝙ emptor teneat retrouendere vsq̄ ad certū tps puta. viij. annos ⁊ post. viij. annos sit in libertate ipsius emptoris primi ꝙ venditor sit liuellarius.

122 Presumptio mala creditoris est, qñ vult ꝙ sit in eius potestate an velit rescindi.
Pactū si appositū sit ꝙ post certū tps vel conditionē liceat vēditori redimere rem per ipsum venditam si ipse vellet ꝙ tale pactum valeret.

123 Contractus an simulatus presumat si qs fundū mihi venderet ⁊ ego sibi dictum fundū locarem in perpetuum ⁊ simpliciter esset appositū pactū de retrouendendo vsq̄ ad certum tps.

124 Pactū de retrouendēdo vsq̄ ad tempus completum vel in ꝑpetuum vtroq̄ casu licitum est.

125 Contractus an simulatus presumat ob pactū de retrouendendo eodem pretio ēt lucrante emptore fructus medij temporis ēt ante moram.

126 In dubio quis presumit velle qō sibi fauorabilius est.

127 Temporis taxatio arbitraria est.

128 Anni decem dicuntur longum tempus.

129 Sterilitas cum fertilitate compensatur.

130 Contractus an simulatus presumat, qñ ab initio partes egerūt ꝙ qñcunq̄ venditor restituet pecuniam perceptam, emptor rem suam restituere teneatur.

132 Suus ⁊ meus qūo exponatur.

133 Meum vel suum proprie dicitur, quod vendicari potest.

134 Instrumentuz si dicat filius titij qui mortuus sit sustentatur, q̄ subauditur quondam.

135 Contractus

135 Contractus an simulatus presumatur quando pacta in eo apposita claudicant.
136 Pacta qñ claudicant fraus presumitur.
137 Contractus an simulatus presumaꝫ si venditor dicit ēptori ego indigeo centum aureis si eos mihi des vendam tibi fundum meum cum pacto de retrouendendo.
138 Contractus an simulatus presumaꝫ ex persona venditoris qñ emptor voluit soluere pretiū iustū puta.x. ⁊ vēditor dixit no lo recipere nisi.l.qꝛ eis indigeo.
139 Vendere rē suā iusto pretio quis in dubio presumitur.
Presumptio mala est qñ quis sponte id qđ pluris est minoris vendit,⁊ minus vult cꝫ sibi offeratur.
140 Contractus an simulatus p̄sumaꝫ ex paruitate pretij ex persona emptoris qñ est incongruitas pensionis ⁊ modicitas fundi locati ipsi venditori.
141 Contractus an simulatus presumaꝫ qñ quis emit fundum minori pretio cꝫ valeret ⁊ facit venditori pactum de retrouendendo pro eodem pretio.
142 Contractus an simulatus presumaꝫ ex parte emptoris ob rem emptā quā non curauit velle vendere nec de ea se informare dummodo venditor eam iure linelli conduceret cuꝫ pacto de retrouendendo.
143 Contractus an simulatus presumatur qñ emptor propria p̄dia venderet ⁊ hmōi contractus faceret.
144 Contractus an simulatus presumaꝫ si ꝯctus vēditionis ⁊ locationis cū pacto de retrouendendo clam ⁊ occulte ⁊ non palam celebrati sunt.
145 Qui male agit odit lucem.
Instrm est suspectū si occulte rogatum est.
Deus opera tenebrarum odit.
Bonus in dubio presumit̄ q palā facit lꝫ bene non faciat.
146 Instrm simulatū presumit̄,si din occultum steterit.
147 Contractus simulatus presumit̄,qñ in loco vbi agit̄ ⁊ in quo celebratus est ꝯctus de quo queri̇t̄ ꝙsueuit fraus ⁊ simulatio in similibus contractibus adhiberi.
148 Usurarius presumit̄ qui in loco cōuersaꝫ vbi vsure exerceri cō ſueuerūt.presumptio ꝯ aliquē rōne ꝓuincie vñ est oritur.
149 Contractus an simulatus presumaꝫ qñ emptor vel venditor similes contractus facere solitus est.
150 Argumentum a cōiter solitis vel contingentibus vꝫ.
Consuetus is dr̄ facere qui bis vel ter fecit.
151 Usurarij ipsi suos contractus nūqꝫ per se celebrāt,sed per mediatores ⁊.j.nu.160.
152 Cōtractus illiciti ex culpa p̄fonetarū sepissime ꝯbuntur.
153 Cōtractus simulatus presumitur qñ est celebratus a notario q talia instrumenta facere consueuit.
154 Qualitas facti ex persona facientis presumitur.
Bonum presumitur quod ab aliquo bono factum est.
155 Cōtractus an simulatus presumatur qñ est factus ab vsurario consueto vsuras exercere.
156 Contractus in fraudem vsurarum factus presumitur qñ pretiū modicum in venditione interuenit.
Creditor si vsurarius est ꝯ eum de facili presumitur.
157 Presumptio facile ꝯ vsurarios oritur cuꝫ ꝯctus fraudulenter inire soliti sint.
158 Presumptio aie fauorabilis in dubio sequenda est.
159 Usurarij q̄ cautella vtant̄ vt presumptiones vsurarioꝝ euitēt.
160 Presumptio ꝙ quis fenerari solitus sit coniuncta cū pacto de retrouendēdo vsurariū ꝯctū presumere non facit.
Usurarij sepe ꝯctus veros ⁊ nō vsurarios celebrāt,⁊.j.nu.202.
161 Contractus vt tanqꝫ vsurarius rescindaꝫ non sufficit ꝓbare ꝙ ꝯbēs erat vsurarius nisi ēt in specie de illo ꝯctu probetur.
162 Malus nō pōt in oibus esse malus sed bꝫ aliqua bona.
163 Contractus an simulatus presumaꝫ ex eo ꝙ venditor remansit in possessione rei vendite ⁊ sub nu.168.
164 Venditū non presumit̄ qđ in patrimonio reperitur,ēt si venditor ēptoris noie possidere dicaꝫ,⁊ nu.seq.⁊ limi. vt nu.167.
165 Contractus simulatus dici non potest nisi cā fictionis subsit ob quam fictio facte esse censetur.
L.hcuti.§.supernacuum.ff.quib.mod.pig.vel bypote.solu.
166 Donatio ficta vel simulata non presumitur nisi appareat causa ob quam sit ficta vel simulata.
167 Presumptio simulatiōis p possessionē precariam excluditur.
168 L.j.C.de suffrag.qūo loquatur.
169 Cōtractus an sit̄atus p̄sumaꝫ ex tpe qꝛ p modicū tp̄s duranit.
170 Emptio presumitur simulata qñ actum fuit a princi. ꝙ emptio modico tempore debeat durare.
171 Simulatio vera que dicatur.
172 Contractus an simulatus presumaꝫ qñ p restōnē instrōꝝ incisorū a ꝯctu emptionis ⁊ venditionis receditur.
173 Instrumentū debiti vel pignoris si legaꝫ maxime cancellatum vr̄ facta liberatio vel pignus remissum.
174 Instrumenta emptionū si donant̄,vendunt̄,vel legant̄ res ipsa vendi,donari,vel legari videtur.
175 Simulationes vel presumptiones multe reperiunt̄ q̄ faciunt ꝯctum presumi vsurarium vel fictitium.
176 Clausula in instrō venditi apposita ꝙ ptes renuntiāt exceptiōi simulationis ⁊ non sic actorū quid releuet.
177 Contractus in dubio simulatus non presumitur.
178 Contractus in dubio vsurarius censeri non debet.
179 Contractū seu instrm simulatū allegās illud probare debet.
180 Probatio lucida dicitur illa que per coniecturas fit.
Probatio legitima que dicatur.
181 Coniecture probabiles que sint.
Usurarius p libros et codices rationū quis probari potest.
182 Usurarius qs probari pōt p p̄sonetas ⁊ mediatores lꝫ alias testes idonei non sint.
183 Usurarius ꝙ qs scit per argumenta probari potest.
Instrm dicens esse simulatum simulationis cām ostendere dꝫ ⁊ speciem simulationis deducere dꝫ ⁊.j.nu.188.
184 Usurarius conuentus quid opponere debeat libello.
185 Exceptio gñalis incerta ⁊ obscura non releuat.
Exceptionem facti reus declarare tenetur.
Actor replicans petere dꝫ ꝙ reus declarat in qua parte libellus suus est gñalis,incertus ⁊ dubius.
186 Contractus an sit simulatus vel vsurarius qñ in ꝯctu vēditiōis ⁊ locationis cū pacto de retrouendēdo interuenit fraus vel simulatio ex parte vtriusqꝫ vel vnius tm̄ sed nulla lesio in pretio venditionis locationis ⁊ pacti de retrouendendo.
187 Deus in foro conscientie cor ⁊ non manum respicit.
188 Ad vite veritatē pertinet vt quod exterius agit̄ interiorē mentis dispositionum et habitum representet.
Faciens ꝯ conscientiam ad gehennam edificat.
189 Velle bene satis non est nisi ēt bene facias.
190 Subueniri qñ aliter non pōt nisi alter ledaꝫ cōmodius est neutrum iuuari cꝫ alterum grauari.
191 Culpa lata est ignorare ea que omnes sciunt.
Scire aliquid vel scire debere paria sunt.
192 In foro ꝙscie vt qs teneaꝫ maxime ad dāni restit. opus est ꝙ sit in dolo vel lata culpa,nec sufficit ꝙ sit in leui vel leuissima.
193 In iudicio anime cuilibet credendum est.
194 Contractus an sit quasi vsurarius in foro contentioso si venditor animum vendendi habuit.
195 Benefacere non sufficit,nisi ex bono fonte procedat.
196 Contractus quando simulatus presumatur.
197 Contractus an simulatus presumaꝫ qñ dubitaꝫ, an in eo dolus vel simulatio interuenerit ⁊ in dānū vēditoris interueniat lesio in venditione conductione ⁊ in pacto de retrouendendo.
198 Emēs fundū a titio ꝙ centū qui vꝫ cētū quinquaginta si vēdēs erat dñs incōtinēti efficit̄ emptoris p traditionē vel ꝙstitutū si velit cū alteri, cꝫ titio vendere posset licite pro cētum quinquaginta vendere ⁊.j.nu.105.
199 Venditor qñ est deceptus citra dimidiam iusti pretij quod remedium bꝫ de iure ciuili ⁊ canonico.
200 In liuellis non habet̄ respectus ad valorē rei vendite vel fructuum si ad rōnem quinqꝫ pro centenario.
201 Pensio liuelli scꝫ.v.p centenario de iure ciuili introducta ē.
202 Consuetudo in delictis quandoqꝫ excusat.
Cesta virtute communis opinionis tollerentur.
203 Pretium iustū fictus vel pacto de retrouendendo quod sit.
204 Dependentium connexorum eadem est natura.
205 Contractus an simulatus p̄sumaꝫ qñ interuenit lesio in vno tm̄ vꝫ aut in vēditiōe,aut locatiōe, aut pacto de retrouēdēdo.
206 Cessio propter pretium modicum simulata presumitur.
207 Contractus vt simulatus presumaꝫ an sufficiat pactū de retrouendēdo cū modicitate pretij vel an reqraꝫ ꝙ ꝯbens fenerari solitus sit ⁊ nu.sequen.⁊.j.nu.223.⁊ nu.227.
208 Victio precipue ⁊ maxime includit.
209 Instrumento in dubio stādū est nec in dubio simulatū p̄sumit̄.
210 Usura an sit,si vendo fundū tibi iusto pretio ea lege vt qñcūqꝫ soluere tibi pretiū ꝙ fundus ad me reuertatur.
211 Victio maxime quandoqꝫ abundat.

220 Fraus in ẽctibus in rustico ꝛ muliere non ꝓsumitur.
221 Glose debent intelligi ſm leges quos allegant.
222 Pactum de retrouendendo qñ malã ꝓsumptionẽ inducat.
224 Pactũ de retrouendẽdo, modicitas ꝓtij ꝛ ꝙ emptor solitus sit fenerari faciunt ꝓsumere contractum feneratitium.
225 Pactum de retrouendẽdo ꝙ vsqꝫ ad certũ tps venditor non possit retro emere ꝛ paruitas contractum vsurarium ꝓsumi faciunt.
226 Contractus simulatus ꝓsumit ex pacto de retrouendẽdo, ex . pacto ꝙ fructus ꝓcepti computentur in sortem, ꝛ ex pacto ꝙ vltra summam receptam aliquid debeat per retro ementem persolui.
228 Contractus simulatus non ꝓsumit ob hoc ꝙ fructus ꝓcepti in sortẽ cõputari non debeant ꝛ ꝙ vltra summam ꝓceptã aliquid persolui debeat sine pacto de retrouendendo.
229 Pactũ de retrouendendo ꝛ ꝙ emptor solitus sit fenerari hec duo ad ꝓsumendum contractum simulatum non sufficiunt.
230 Contractus simulatus non ꝓsumitur ob ꝓtij paruitatem ꝛ ꝙ quis sit solitus fenerari sine pacto de retrouendendo.
231 Contractus vt iudicetur simulatus quot ꝓsumptiones sufficiant arbitrarium est.
232 Judicis arbitrio statur qñ aliquid in iure determinatũ non est.
233 Contractus vt ꝓsumatur simulatus qualiter intelligat paruitas ꝓtij seu deceptio in ꝓtio.
234 Reductio ad arbitriũ boni viri vt peti possit, que requirantur.
235 Pars modica que dicatur.
236 Pretium iustũ vel iniustũ qñ dicat iudicis arbitrio statur.
237 Quantitas parua in paupere dicitur magna.
238 Pretium modicum dicitur qñ res vꝫ multo plus.
239 Lesio seu deceptio quando dicatur facta est in arbitrio iudicis seu boni viri.
240 Contractus an simulatus ꝓsumatur qñ in ẽctu non interuenit dolus vel simulatio, nec lesio, nec deceptio, sed sunt alie ꝓ sumptiones doli ꝛ simulationis.
241 Judicium in ambiguis absolutum esse non dꝫ.
242 Conscientia deo occultari non potest.
243 Deus absconditorum est cognitor.
244 Conscientie timorate culpam timere solent vbi non est.
245 Pars seuerior tenenda est ad euitandos graues remorsus in bijs que anime salutem respiciunt.
246 Factum non tm̃ spectandum est q̃ꝫ quod fieri debeat.
247 Ecclesia ob scandalum quandoqꝫ crimen tollerat, ꝛ similiter ratione multitudinis.

Juis quidam Veronẽsis fundũ emit centum aureis, deinde ipsum venditori locauit iure liuelli .xxv. libris denariorum Veronensium, fecitqꝫ eidem venditori pactum de retrouendendo. Ex quo dubitari consueuit apud predicatores religiosos, ꝛ catholicos viros, ꝛ ꝑsertim in ciuitate Verone. vbi sepissime huiuscemodi cõtractus celebrari consueuerunt, si dictus contractus vẽditionis ꝛ locationis cũ pacto de retrouendendo sit licitus. Jn qua quidẽ materia multe varie, ac diuerse sententie reperiunt. Quidã enim dixerũt dictum contractum esse illicitũ, simulatum, ꝛ vsurarium, ꝙ nõ nũquam ille, qui emit, ꝛ in continenti locat cum pacto de retrouẽdendo, non habet, nec habere videtur animum emendi, sed solum percipiendi fructus siue redditus pecunie sue centum aureorum vꝫ .xxv. libras singulis annis, nec ẽt venditor habuit animum vendendi sed potius fundum iuꝫ pignorandi. ex quo simpliciter ꝛ absolute vendere noluit, sed solummodo cum pacto, ꝛ conditione, ꝙ sibi locetur cum certa pensione, ꝛ cum pacto de retrouendendo. † Ex pacto enim de retrouendendo ꝓsumit pignus contractum, vt dicit Bar. per illum textum in. l. creditor. ff. qui incipit post diuisionem. ff. qui po. in pigno. hab. ꝛ tenet Bald. in. l. creditoris ad fi. C. de pigno. Et ideo isti dicunt, ꝙ iste contractus non modo est illicitus, qꝛ censetur simulatus, sed ẽt est vsurarius. Nam quando venditor alienat, ꝛ remanet in possessione, ẽt si constituat se emptoris nomine possidere, est ꝓsumptio fraudis, ꝛ ꝙ venditio fuerit simulata, nisi interuenerit traditio corporalis, vt nota. Bar. in. l. post contractũ in. iij. col. in principio. ff. de dona. ꝛ in. l. sicut. ff. supernacuum. ff. quib. mod. pig. vel hypote. solũ. de quo videatur quod dicam in tertio casu principali in vigesima quinta ꝓsumptiõe, ꝛ sic lꝫ instrumentuꝫ sonet de venditione, tñ vere ẽbentes voluerunt ꝙ esset pignus vt ibi, ꝛ probat in. c. illo vos extra de pignor. ꝛ in. c. ad nostram extra de emptione ꝛ vendi. ꝛ per ea que habentur in. l. emptione. C. plus vale. quod agitur quaꝫ quod simula. concipi. Et maxime hec opinio videtur vera, qꝛ cum dicit Joã. an. post Hosti. in. d. c. ad nostram in nouella experientia docuit, ꝙ vsurarij dimissis contractibus mutui incohauerũt facere hmõi cõtractus, vꝫ contractum conditionalem cum pacto de retrouendendo rem, ꝛ postea, ne forma contractus ex vi illius pacti indicaret illum vsurariũ, ceperunt facere bina instrumenta. Primum purum emptionis. Secundum promissionis de reuendẽdo. Hodie vero opꝫ debitorem pecunia indigentem confidere de vsurario sicut sacrista. faciendo sibi purum instrm̃ venditionis, nec vult in eodem instro, vel alio facere pactum de retrouẽdendo, ne propter hoc ꝓsumatur contractus vsurarius. Sed certe hodie faciunt duo, vel tria instrumenta. Primum venditionis pure, ſm locationis linellarie, qꝛ emptor locat rem emptam venditori. Tertium quandoqꝫ. s. pactum de retrouendendo. Alij dicunt ꝙ dictus contractus de retrouendendo est licitus de iure ciuili, ꝛ canonico, ꝛ ẽt in foro conscientie, ꝛ sic de iure diuino, † qꝛ de iure ciuili pactum de retrouendendo appositum in contractu non est reprobatuꝫ, vt est casus in. l. ij. C. de pactis inter empto. ꝛ vendito. ꝛ ibi no. per doct. ꝛ no. Ange. in. l. ad officium in fi. C. cõi. diui. nec de iure canonico, vt probatur in. d. c. illo vos de pigno. ꝛ. c. ad nostram de emptio. ꝛ vendi. ꝛ dicam in. xij. ꝓsumptione. Neqꝫ ẽt de iure diuino pactum de retrouendendo videtur esse reprobatum, ꝓbatur Leuiti. xx. q. c. ibi dum dr̃, si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculaꝫ suam si voluerit propinquus eius, põt redimere, ꝙ ille vẽdiderat sinañ non habuerit proximũ, ꝛ ipse ꝓtium ad redimẽdum potuerit inuenire, computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit, ꝛ quod reliquuꝫ est reddet emptori sicqꝫ recipiet possessionem suam ꝛ hoc maxime verum est, quando deceptio siue lesio non est in ipsa venditione, nec in locatione, neqꝫ in pacto de retrouendendo. † Nam de iure ciuili ꝛ canonico venditio ꝛ locatio iusto ꝓtio facta non est reprobata, vt ꝓbatur in toto titulo. ff. ꝛ. C. de condi. ꝛ locat. ꝛ insti. eo, ꝛ extra de empt. ꝛ vendi. ꝛ de locato cum si. ꝛ pactum de retrouendendo factum, dummodo non sit simulatum, ꝛ ꝓtium iustuꝫ, non videtur esse reprobatum ab aliquo iure ẽt si sit coniunctũ cum venditione ꝛ locatione eiusdẽ rei precedente, vt est casus in. l. qui fundum. ff. de contraben. emp. immo videtur esse quedam gratia ꝛ liberalitas, qꝛ est liberatio a iure liuelli, cum tendat dictum pactũ ad liberandum venditorem, eundemqꝫ conductorem a iure liuelli, † qui de sui natura est perpetuus, vt est casus no. in. c. j. §. ibi ex natura perpetui liuelli in titulo de aliena. feu. ꝛ ibi not. per doctores in vsibus feudorũ. Cum ergo dictum pactuꝫ non tendat ad necem venditoris, sed ad eius gratiam ꝛ vtilitatem videtur ꝙ sit permissum ẽt in foro conscientie, cum illud idem vellet sibi fieri emptor, idem ipse locator, si esset venditor ꝛ conductor, arg. c. j. j. dist. vbi tex. sic dicit. † Jus naturale est quod in lege ꝛ euangelio continetur, quo quisqꝫ iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, ꝛ prohibetur alij inferre, ꝙ sibi nollet fieri, vnde Christus in euangelio. Omnia quecunqꝫ vultis, vt vobis faciant homines, ꝛ vos eadem facite illis, hec enim est lex, ꝛ prophete. Et hec opinio videtur ẽt fundari ꝛ inueniri ex cõmuni opinione, ꝛ obseruantia ciuitatis Verone, Nam quotidie celebrant Verone huiuscemodi contractus, ꝛ reputantur liciti. Ergo videt, ꝙ non possunt dici illiciti, ꝛ vsurarij, vt probatur in. l. quis sit fugitiuus. §. apud labeonem ibi qꝛ id facit quod ei publice facere licere arbitratur. ff. de edili. edic. ꝛ ibi Bar. dicit per illum tex. † ꝙ si quis facit aliquem actum, vel contractum, qui existimetur communiter licitus. contrarium tamen est in veritate, qꝛ sapit vsurariam prauitatem, ex hoc non dicetur vsurarius, ꝛ ibi hoc idem dixi addendo, ꝙ hoc est multum no. pro mercatoribus alijs, qui quotidie faciunt multos contractus vsurarios in veritate, ꝛ communiter tenetur in illo loco, ꝙ non sit vsura, ꝙ tales non sunt vsurarij, ꝛ non forte pecant, nisi essent in ignorantia supina, ꝛ non curarent, nec vellent informationẽ hr̃e, arg. l. nec supina. ff. de iuris ꝛ facti ignoran. ꝛ arg. eorum que no. Bar. in. l. bonorũ. ff. de bo. poss. ꝛ in. l. pen. ff. de adul. ad qđ videat ꝙ dicã in. v. casu principali. ver. nisi dicamus ꝙ ꝙsuetudo, † nec tex. in d. c. ad nostrã extra de emp. ꝛ vendi. vbi ponit pactũ de retrouendendo qñcunqꝫ ẽdicere vr̃, qꝛ ibi nõ videt reprobari ẽctus ex eo ꝙ esset appositum pactũ de retrouendendo qñcunqꝫ, sed qꝛ ipse emptor fuit in dolo, qꝛ venditor ibi volebat recipere pecuniã mutuo, ꝛ non vendere, vt ꝓꝫ ibi in prin. dũ dicit. cuꝫ. Bi laicus ab. Ab. mutuo recipere voluisset, ꝛ emptor, ne videret

vsurarius,

vsurarius,ꝛ sic ne posset postea ꝙueniri tanꝯ vsurarius,voluit, ꝙ dictus.b.venderet sibi domos ꝛ oliuas,ꝛ sic cum in veritate fieret mutuũ,voluit,ꝙ instrm̃ haberet de vẽditione,ꝛ sic pp dolum emptoris einsdẽꝯ locatoris reprobaꝫ ibi ꝯctus,ꝛ non pp pactũ de retrouendendo,vt probaꝫ in tex.ibi igitur fraus ꝛ dolus cuiquã patrocinari nõ dꝫ ꝛc. Be quo tñ est aliter dõm, vt dicetur plene in quinto casu principali. Et lꝫ ex pacto de retrouendendo res ipsa res intelligatur obligata,vt dixi.§.non tamẽ
8 pp hoc psumitur contractus simulatus,vt statim dicam † nec etiam obstare videtur,ꝙ dixi secundum Barto. ꝙ contractus psumatur simulatus,quãdo venditor remanet in possessione, qꝛ illud non procedit,quando venditor responderet emptori de fructibus,hoc enim facit cessare psumptionẽ fraudis, ar.l.litibus.C.de ag.ꝛ cẽsit.li.xi.vt dicit Bart. in.d.l.post ꝯctum in prin.iij.col.ff.de dona.ꝛ in. d.l.sicut.§.superuacuũ.ff.quib. mo. pig.vel hipo.soluit. Item nõ procedit quo ad ipsum vẽditorem dicentẽꝫ ꝯctum fuisse simulatũ,qꝛ nõ sufficit, vt ex hoc solo possit venire ꝯ factum suum,vt de seruo pig.da. ma.l.si creditoribus. Sed quo ad tertium creditorẽ dicentẽ ꝯctum fuisse simulatum,vt sic ꝯctus non preiudicet bene procederet scõm Bart. in.d.l.post ꝯctum in tertia psumptione in fi. in.d.§.superuacuum in fi.ꝛ sequitur Bal.in.l.emptionẽ in fi.ver.q̃liter pbeꝫ C.plus vale ꝙ agi.ꝛ Franci.zaba.in.c.illo vos in.ij.no.extra de pigno. Alij vero aliter dixerunt,prout ex.j.dicendis apparebit,que breuitatis cã hic omittuntur.

Ego Bartholomeus Lepolla Veronẽsis iur.vtriusꝙ doctor minimus,ꝛ Aduocatus ꝙcistorialis sic nunc dicerem distinguendo sex casus principales salua tamen meliori deliberatione cuiuslibet alterius ꝛ maxime theologici ꝛ sancte ma.ecclesie,cuius opinioni ꝛ decisioni semp adhereo,ꝛ nunc me submi-
9 to. † Primus quãdoꝙ contractus dicte locationis ꝛ pacti de retrouendendo fuit celebratus ex interuallo post ꝯctũ venditionis.ꝛ nihil fuit actum expresse vel tacite ipsius venditionis tpe nec ante dictos ꝯbentes de celebrando dicto ꝯctu locationis ꝛ pacti de retrouendendo. Scõs qñꝙ fuit actũ inter cõtrahẽtes expresse vel tacite tpe vẽditionis,vel ante de locãdo dictam rez venditã eidẽ vẽditori cũ pacto de retrouendẽdo,vel tpe dicte vẽditionis fuit celebratus ꝯctus locationis,ꝛ pacti de retrouendendo,ꝛ in dicto ꝯctu vẽditionis,ꝛ locationis,ꝛ pacti de retrouendẽdo nõ iterueniꝫ vere ficte vel psumptiue fraus,dolus,simulatio,vel aliqua lesio,seu deceptio in vẽditione,locatiõe,vel pacto de retrouendẽdo,nec in aliquo alio. Añꝙ in dicto ꝯctu interuenit fraus,vel dolus,vel simulatio vere,vel ficte,vel psumptiue,ꝛ est deceptio,siue lesio in vẽditiõe,locatione,ꝛ i pacto ỏ retrouẽdendo. Añꝙ in dicto ꝯctu interuenit fraus,dolus, vel simulatio ex parte vtriusꝙ ꝯbentis,vel vnius tm̃, sed nulla interuenit lesio in ptio vẽditionis,locationis,ꝛ pacti de retrouendẽdo. Añꝙ dubitaꝫ,an in dicto ꝯctu dolus,vel fraus,vel simulatio interuenit.ꝛ interuenit lesio in locatione,ꝛ pacto de retrouẽdendo in aliquo aut aliqbus ex ipsis. Añꝙ nõ interuenit dolus,fraus,simulatio,nec aliqua lesio in pretio venditionis, sꝫ in alijs,vel adsunt alie psumptiones doli,fraudis,vel simulatiõis.

Primo casu,quando ꝯctus locationis ꝛ pacti de retrouendendo fuit celebratus ex interuallo post cõ tractum venditionis,ꝛ nihil fuit actũ expresse , vel tacite ipsius vẽditionis tpe,nec ante inter dictos ꝯbentes de dicto ꝯctu locationis ꝛ pacti de retrouẽdẽdo,ꝛ sine dubio hoc casu ꝯctus locationis ꝛ pacti de retrouẽdendo est licitus,nec põt dici , ꝙ sit simulatus,vel vsurarius,qꝛ nihil interuenit,ꝑp ꝙ iudicari possit, ꝙ dictus ꝯctus locationis ꝛ pactũ de retrouendendo fuerit illi rã gratiã ꝛ liberalitatẽ ex pte locatoris ꝑp dcm̃ pactũ de retrouendendo, Idẽ est dõm multo magis,si habeo fundũ,quẽ emi, vel aliter acqsiui a titio,ꝛ postea ipsum locaui semꝑnio,eiꝙ feci pactũ de retrouendendo.nã hoc casu nulli dubiũ est , qð est licitũ,qꝛ nõ reperitur hoc prohibitũ in iure ciuili,aut canonico, aut theologico.potius dici põt ꝙ fiat gratia ipsi conductori ꝑ ipsum locatorem per pactũ de vendendo,maxime cuꝫ nõ possit dici,ꝙ fuerit pignus vel ꝯctus simulatus ex quo res locata non fuit ipsius ꝙductoris,sed ipsius locãtis tm̃ , ꝛ iustũ pretiũ locationis ꝛ pacti de vẽdendo interuenit. Si aũt fuisset actũ de retrouendendo tpe venditionis expsse,vel tacite , vel psumptiue, ꝙ qñ sit,diceꝫ in sequẽti casu principali, tũc qd iuris sit , dic vt ibi dicã.ꝛ in tertio casu principali.in.x.psumptione. Sꝫ si interueniss̃et ptiũ iustũ respectu locationis,vel pacti de retrouendẽdo,vel vẽditionis tm̃,vel in oĩbus predictis,qð qñ sit dicetur in tertio casu principali in scõa,tertia,ꝛ quarta psumptiõe,ꝛ tũc si ptiũ fuit iustũ respectu vnius ꝯctus tm̃, ꝛ sine dubio non erit, nec esse poterit ꝯctus vsurarius, sed si fuisset lesio in tribus pdictis ꝯctibus vel duobus ex eis,ꝛ idẽ ẽt est dõꝫ. ex quo i veritate percipio fructus,vel redditus rei mee locate,nec aliqd pignus vere,vel psumptiue,vel ficte iteruenerit,ꝛ hoc,si emptor habuit animũ emẽdi,ꝛ venditor vendẽdi.qð sit dic vt dicã in psumtione in prin.qꝛ in incertis locus est ꝙecture.l.ꝙtinuus.§.qð ita.ff. de ver.obli.alias secus.ad q̃ adde qð dicã in quarto casu principali. Poterit tñ dici dictus ꝯctus illicitus.qꝛ si fuit iniustũ ꝑ tiũ in vẽditione ꝛ pacto de retrouẽdẽdo vltra vel citra dimidiã iusti pretij , tũc in eo quo plus iusto ꝛ cõi pretio res erit empta, locata , vel promissa de vendẽdo,tenebit̃ ledens supplere iustũ pretiũ,vel restituere illud plus,ꝙ perceperit de fictu,vel venditione seu retrouẽditione,ꝛ tenebit̃ ẽt reddere vere fictũ futuꝫ, ꝛ pretiũ venditionis seu retrouẽditionis ad iustũ ptiũ in foro cõscie,vel rescindere dictũ ꝯctũ in electione ipsius ledentis ẽt de iure ciuili,qñ,vt dixi,esset deceptio vltra ꝛ vel citra dimidiã iusti pretij,p.l.ij.cũ ibi no.C.de rescin.ven.Et ẽt de iure canonico vt est casus in.c.cũ dilecti ibi qꝛ vere in arbitrio emptoris est ꝛ in.c.pe.cũ cã ibi aut supleaꝫ extra de empt.ꝛ vendi.qð qdẽ procedit,ẽt si esset lesio in simplici locatiõe tm̃ siue fuerit locatio ad
10 tps,siue liuellaria in perpetuũ,† qꝛ beneficiũ dicte legis secũde C.de rescin.vendi.nõ solum bꝫ locũ in venditione seu emptione,sed ẽt in locatione ꝛ ꝙductione simplici , vt ꝑbatur in.l.si in pretio.§.quẽadmoduꝫ.ff.locati.ꝛ in.l.i.§.si qs in fraudẽ.ff.si qd in fraudẽ patroni. ꝛ ita tenet gl.fi.in.l.si olei.C.loca.ꝛ glo.in.l. venditione.§.i.in.l. si minori.ff.de bo.auc.iudi.possꝫ.ꝛ gl.fi.in.l. si ea pactione.C.de vsuris. ꝛ Spe. in ti.de empti.ꝛ vendi.§.ergo nunc dõm restat de rescin.ven.ver.sed nũqd ꝑdicta lex. Et ita tꝫ Cy.in.l.legẽ in prin.C.locati.ꝛ in.d.c.quemadmodũ bal. in.c.cum causam el.ij.ad fi.extra de testi.Et Ang. in.l.maiori bus.C.cõia vtriusꝙ iudi.ꝛ Ant.de but.in.c.cum dilecti de em
11 pti.ꝛ ven.ꝛ ita tenent doc.in.d.l.ij.C.de rescin.vẽ.† Itẽ bꝫ locum bñficiũ dicte.l.ij.ẽt in locatione ꝑpetua liuellaria seu emphitcotica,vt ꝑbaꝫ in.d.c.nr̃am extra de reb.ecc.nõ ali.arguẽdo ibi de fendo ad emphiteosim,ꝛ ita tꝫ Spe. in tit. de loca.§. nũc aliqua.ver.ix.ꝛ Bal.in.d.l.ij.versi.est dubium de contractu emptionis.ꝛ Lud.de Roma.in.l.si quis cum aliter.in.viij. col.in principio.ff.de verbo.obliga.ꝛ Joan.de Imo. in.c.cum cã circa finẽ extra de emp.ꝛ loca.ꝛ do. Bartholomeus Sali. idem tꝫ in quodam suo consilio,quod incipit.Super põcto quo queritur,an ecclesia,qui monetur in primis,per gl.l.excepto.C. loca.in ver.fructus,que dicit,qð idẽ iudicaꝫ ỏ ꝯctu simili locationis,qð de ipsa locatione,ꝛ ꝑ gl.in fi.in.d.l.si olei,† q̃ vult ꝙ
12 beneficiũ. d.l.ij.habeat locum ẽt i ꝯctu innominato,ꝛ idem sꝫ quod habet locũ in emphyteosi seu liuello. d.l.ij.tenet Anto. de butr.in.d.c.cum dilecti de empt.ven.si habeatur respectus ad valorẽ iuris emphyteotici , ꝛ sic attendatur deceptio inspecto valore cõi iuris emphiteotici.de quo dicaꝫ in tertia presumptione.ꝛ ita intelligantur predicti doctores. Secus si haberet̃ respectus ꝛ attenderet̃ deceptio ad verũ valorẽ rei de quo dicã plene in.ij.psumptione ver.vex, qꝛ dictũ est.nã tũc nõ bꝛet locũ bñficiũ.d.l.ij.C.de resci.vẽ.Et isto mõ põt saluari Spe. q ꝯ riũ vr̃ dixisse in ti.de emp.ꝛ vẽ.§.nũc restat ver.qd ỏ ꝙcessione
13 in emphiteosim,† vbi dixit,ꝙ d.l.ij. nõ bꝫ locum in dicto ꝯctu emphiteotico.ꝛ istud tenteo quod dixi ꝑm.d.Ant.Sed si non esset lesio citra vel vltra dimidiam iusti pretij,sed in minori quãtitate,tunc quid iuris sit,dic vt dicam in proxima distinctione, ꝛ plene in.ij.psumptione.iij.casus principalis . Et est maxima dr̃ia,an ꝯctus,sit pignoratitius siue simulatus,siue vsurari9, an
14 illicitus,† qꝛ qñ est vsurari9 , pignoratitius,vel simulatus qcqd ꝙcipit̃ de fictu redditu vel fructibus dꝫ in sorte.i.in debito principali ꝙputari,vt ꝑbaꝫ in.c.illo.vos extra de pig.ꝛ i.c.ad nr̃az de emp.ꝛ vẽ.ꝛ in ti.extra ỏ vsuris ꝛ maxime in.c.i.ꝛ.ij.ꝛ.c.cõ questus.ꝛ.c.cũ ꝯ extra de pig.ꝛ in.l.i.ꝛ.ij.C.de pig.act.cũ si.ꝛ
15 no.gl.in.c.ex lr̃is in verbo forte ãplius extra de inreiu.† In tm̃ ꝙ extenuaꝫ debitũ sortis ꝑ solutionẽ fictus, vel redditus , vel ꝑ ꝙceptionẽ fructuũ ipso iure,vt est casus in.l.i.C.de distra.pig. tꝫ gl.in.d.c.ex lr̃is ꝛ in verbo forte ꝛ amplius de iureiu. Sꝫ qñ ꝯctus est solũmõ illicitus,ꝛ nõ vsurarius,vel pignoratitius,aut simulatus,ꝛ tũc illud tm̃,qð recipit̃ vltra iustũ ptiũ, est restituẽdũ,ꝛ ꝯctus reducẽdus vel rescidẽdus,vt.d.l.ij.cũ ibi no.i glo. fi.in ver.deceptiõe circa principiũ in.c.cũ dilecti ỏ emp.ꝛ vẽ. ꝛ in.c.per tuas in verbo interrẽt extra de don. Circa hoc aũt

sic ꝯcludas. Aliqñ ꝛctus est simulatus, siue vsurarius. Aliqñ est tãtummõ illicitus idest iure nõ ꝓbatus, nã huiusmodi simulatio est a iure iprobata in notatis in toto. tit. C. plus vale. quod
16 agit. ⁊ in. d. c. ad nr̃az ⁊ in. d. c. illo vos cũ similibus. † itẽ vsura est illicita seu reprobata vtriusq; testi pagia, vt est tex. in. c. q; in oibus ⁊ c. sup eo extra de vsuris, ⁊ ẽt de iure ciuili hodie, q; leges non dedignant sacros canones imitari, vt est tex. in auc. de ecclesiasti. ti. ibi glo. col. i. xix. ⁊ no. glo. in. l. cũ allegas ⁊ in auc. ad hoc. C. de vsuris, ⁊ in. l. j. C. de summa trini. ⁊ ibi ꝓ doc. ⁊ hoc
17 casu, † qñ ꝛctus est simulatus vel vsurarius potest rescindi, vel annullari conditione q; posui. j. in quarto casu principali, ad finẽ vt fructus percepti computari debeãt in sortẽ, vt. ꝯ. dixi Si vero cõtractus est tãtũmodo illicitus, ⁊ nõ simulatus, vel vsurarius, q; est, qñ ꝙtrahentes habuerunt aiũm vere ⁊ simplr ꝙtrahendi, sed deceptio siue lesio interuenerũt in ptio, ⁊ tunc si lesio est infra dimidiã iusti ptij vltra vel citra ꝙtractus poterit rescidi, vel debebit suppleri iustũ preciũ de iure ciuili ⁊ canonico, ꝑm bene-
18 ficiũ dicte. l. ij. ⁊ dicti. c. cũ dilecti ⁊. c. cum cãm. † Et multo magis reprobatus est iste ꝙtractus in foro ꝙscientie, in quo non est licitũ ꝙtrahentibus se decipere ẽt in precio, vt dicã plene. in. ij. presumptione, nec fructus, vel redditus p emptorem medio tẽpore percepti i hoc casu in sortẽ cõputant, nec sunt restituẽdi de iure ciuili vel canonico, q; hoc nõ memini me legisse iure cautũ, imo dicta. l. ij. vr̃ probare contrariũ, ex quo solũ pronidet, qõ sit in electione ledentis vel rescindere ꝙtractum, vel supplere iustũ pretiũ, ⁊ cum tenuerit ipso iure venditio, ⁊ sic emptor percepe-
19 rit fructus rei sue eos restituere nõ tenet, ⁊ facit ad hoc q; not. Bal. in. c. j. in ti. de feudo dato innicem leg. comis. in vsi. feu. ⁊ q; no. Anto. de but. in. c. ad nr̃am circa medium ibi sed veniẽte tpe de emp. ⁊ vendi. in foro autez aie ⁊ sic diuino, bene credo, q; emptor teneat restituere fructus, siue redditus, vel in sortẽ computari pro eo minori precio, quo res fuerit vẽdita vel distracta. Sed si lesio nõ est in dimidia iusti precij, tunc talis ꝙtractus nõ est licitus de iure ciuili, vel canonico, p dictam. l. ij. C. de rescin. vendi. ⁊ p dictum. c. cum dilecti, ⁊. c. cum cãm de emp. ⁊ vendi.
19 ⁊ hoc modo intelligit, quod dr̃, † q; licitum est ꝙtrahẽtibus se in precio decipere, vt. l. i cause. §. pen. ff. de mino. ⁊ in. l. itẽ si in pretio. §. quemadmodum. ff. locati. ⁊ sic peti non poterit quod rescindat dictus ꝙtractus, aut q; sibi supleat iustum ꝓcium, vel q; fructus restituantur, aut computent in sortẽ, item nec in foro ꝙsciẽtie iste ꝙtractus erit rescindendus Credo tñ q; tenebit ledens supplere iustum ptium, ⁊ fructus restituere p eo pluri vel minori, quo res est vendita, ex quo in foro ꝙscientie, vt dixi, nõ est licitum ꝙtrahentibus se decipere in precio citra dimidiã iusti precij vt not. Ant. de but. in. c. in ciuitate extra de vsuris, ⁊ in. c. q; pleriq; in fi. ante pen. col. de immunit. eccle. Et dicã plenius in se cũda ꝓsumptiõe tertij casus pncipalis. ꝛ. de iure aũt diuio ⁊c.
20 **Secundo casu** principali, † qñ fuit actum inter cõtrahentes expresse, vel tacite, vel presumptiue tpe venditionis, vel ante de locãdo dictã rẽ vẽditã ⁊ de faciendo pactum de retrouẽdendo, vel tpe dicte vẽditionis fuit celebratus ꝙtractus locationis ⁊ pacti de retrouendendo, ⁊ in dicto pacto locationis, venditionis, ⁊ pacti de retrouendendo nõ interuenit fraus, vel simulatio, vel aliqua lesio, seu deceptio in aliquo, ⁊ tunc etiã hoc casu cẽs dicti ꝙtractus sunt liciti ẽt in foro ꝙscientie, nec pactum de retrouendendo ꝙiunctũ cum venditione, ⁊ locatione eiusdem rei reddit ꝛctum vsurariũ, vel illicitum, si nulla fraus, dolus vel simulatio, aut lesio, siue deceptio interuenerit, vt probat in. l. ij. C. de pac. int. emp. ⁊ ven. ⁊ est casus no. i. l. quod fundum. ff. de ꝙtraben. emp. ⁊ ita tz Alberi. de rosa. in. d. l. ij. q dixit, q; ita de facto obtinuit dictã inuestiturã siue locationem valere ⁊ hoc nõ tenet glo. magna in terminis in. c. ꝙquestus extra de vsu. in glo. magna circa finem ibi nõ est tñ vsura, vt si vendo tibi fundum nec obstat text. in. d. ca. ad nr̃am q; ibi pp pactum de retrouẽdendo tm̃ nõ reprobat cõtractus sed pp fraudem ⁊ dolum emptoris, vt dixi. ꝯ. circa principium, q; tñ intellige ꝑm ea, que dicã in sequenti casu principa-
21 li. † Añ autez dicat seu intelligat actum expresse vel tacite vel presumptiue tpe venditionis vel ante de pacto de retrouendendo, dic, q; expsse dr̃ actum, qñ hoc probari potest manifeste, qõ ita dixerit expresse, ⁊ voluerit venditor, vel emptor. tacite, qñ inter ẽptorẽ ⁊ vẽditorẽ fcm̃ est dcm̃ pactũ õ retrouẽdẽdo, ⁊ nõ corã testibus, q; forte dixit emptor confidens in fide, q; tibi faciet ex internallo pactũ de retrouẽdẽdo, vel dixit ex nunc pmitto tibi retrouendere, ꝛ nolo qõ de hoc fiat mentio in instr̃o locationis vel vẽditiõis, sicut faciebat Hieronimus õ saluaticis vsura rius, q; tpe venditionis sepissime nolebat facere pactũ expresse de retrouendendo, ne ꝙtractus censeret vsurarius, ⁊ clam promittebat venditori, ⁊ volebat, q; venditor de ipso ꝙsiteret, ⁊ cõmuniter seruabat fidẽ pmissam, hoc aũt. s. tacitã fidem fuisse p missam ꝓbare poterit p ꝙfessionẽ, vel p testes, vel p scripturas de manu emptoris, vel q; emptor scripsisset hanc pmissionẽ sup libris suis, vel q; etiã ita esset solitus facere, sicut solitus erat dictus Hieronimis p ea, que habent ⁊ notant in. l. ij. §. si qs palaz cũ. §. sequenti, ⁊ in. §. tacita ⁊ in. l. cũ tacitũ. ff. de iure fis. ⁊ in. l. cũ tacitũ. ff. de ꝓba. ⁊ ꝯ notata p Bart. in. l. post. ff. de his qbus vt indignis, licet glo. Jo. an. in. c. ꝯ eũ ibi si cõstat tacite, vt p ꝙiecturã, de reg. iu. in. vj. intellexerit, q; tacite ꝙstare dicat p ꝙiec-
22 turas. † Nã p ꝙiecturas inducit potius actus psumptiuus q; tacitus, vt ꝓbat in. c. requisiti extra de testa. ⁊ in ca. illo vos in fine in verbo pr̃sumit de pig. ⁊ in. c. ad nr̃am in verbo patet, ⁊ ibi glo. q exponit idest pr̃sumit de emp. ⁊ ven. ⁊ ꝓbat in alijs iurib9 preallegatis ⁊ ad qõ facit q; stari dicã Presumptiue aũt dicere actũ, qñ in ꝙtinenti post venditionẽ facta fuisset locatio cum pacto de retrouendendo, vel qñ post venditionẽ ⁊ locationẽ in
23 cõtinenti fuisset fcm̃ pactũ de retrouẽdendo. † Ex brenitate. n. spacij pr̃sumit dcm̃ factũ esse, tex. cũ glo. fi. in fi. ⁊ ibi p doc. in. l. post ꝙtractum. ff. de dona. §. j. ver. Itẽ pone aliquis ⁊ per. Cyn. in. l. si qs post hac in. ij. q. C. de bonis pscri. ⁊ p Bal. in. l. ij. C. de
24 edili. actio. ⁊ p eundẽ Bal. in. l. ij. p diuersas. C. mãda. † vbi dicit q; cũ fuerit facta promissio de retrouẽdendo incõtinenti precise sumit cõuentum fuisse p prius, p dictã. l. si ventri, ad quod adde
25 q; dr̃ in prima presumptione circa principiũ. † Añ autẽ dicat in cõtinenti vel ex interuallo pactũ dic q; hoc est relinquendũ arbitrio iudicantis ar. l. j. ff. de iure delibe. ⁊ c. de causis. extra de offi. delega. ⁊ p glo. fi. in. c. nõ est de regulari. ita tenet Ange. in. d. l. si ventri. §. fi. de pr̃ui. credi. ⁊ Lodoui. de roma. in. l. j. ff. de verbo. obliga. ⁊ qñ est factum pactum de retrouendendo eadem die, ⁊ loco, ⁊ cozã eisdem testibus presumit fuisse factum in continenti ar. a cõiter accidentibus, scõz Bal. qui ita notat in. l. pe. que incipit in bis. §. mulier ad fi. ff. sol. mat. item qñ est factum pactum de retrouẽdẽdo eodẽ die quo est facta vẽditio psumat factuz incõtinenti, vel ẽt de eo conuentũ tpe venditionis
26 vel ante, † q; vna dies nõ est longũ internallum, vt probat in. l. si ex duob9 in pr̃i. ff. de duo. reis, ⁊ ita no. Bar. in. d. l. j. §. j. ff. de verb. obli. Et ita vidi alias ꝙsultum per plures doctores in materia nr̃a simulationis Facit ad hoc optime q; not. Bal. in. l. j. in fi. C. de ope. liber. vbi dicit, q; fit eodẽ die ⁊ loco, presumit eẽ factum eodem contextu, ⁊ vide quod not. Jnno. ⁊ doc. in. c. cõsideranimus extra de elec. ⁊ vide Old. ꝙsi. cclij. †
27 Et hoc maxime vez, si non esset apposita, vel descripta hora ꝛctus in instrumento, neq; instrumento pacti de retrouẽdendo, sicut cõiter nõ apponit, nec de iure regulariter tabellio apponere tenet, iuxta not. p Cy. in. l. optimã in. v. q. C. de ꝯben. ⁊ cõmitten. stipula. ⁊ p Bal. in. l. in prescriptione in. iij. col. C. de edic. di. adri. tollẽ. ⁊ in. l. tollen. ⁊ in. l. cum ponas. C. de inter. mat. ⁊ in. l. Jmperator. ff. de ꝛta. bo. ⁊ per Jo. an. in addit. specu. in titu. de instrumẽti editio. d. versicu. si post inditionẽ. ⁊ in additione que incipit, hora diei, ⁊ per glo. notabilem in. l. si ex pluribus. §. fi. cũ ibi no.
28 de solu. † Nam licet instrumentum venditionis presumat precesisse, ⁊ instrumentum pacti de reuendẽdo subsecutum, q; iste ordo nature est, vt not. Bal. in prima Constitutione Codicis. §. hoc igit ur in. ij. col. in. vij. notabili tamen presumam dictum secundum instrumentũ pacti de retrouendendo fuisse eadez hora con ectum, q; ita communiter fieri solet. ar. l. j. C. de arbi. cũ ibi not. per gl. ⁊ doc. ⁊ per glo. pen. in. l. cum dotem. C. de iure do. item presumptiue intelligeretur actum tempore vẽditionis vel ante de retrouendendo quando subesset presumptio q; ipse vẽditor verisimiliter non voluisset, nisi cum illo pacto de retrouendẽdo. vt dicã in sequenti casu principali in prima, ⁊ duodecima presumptione.

29 **Tertio casu** Principali, † quando in dicto contractu fraus, vel dolus, vel simulatio, vere, vel ficte, vel tacite, vel presumptiue interuenit, q; quando sit, statim dicetur, ⁊ est deceptio, siue lesio in venditione, locatione, ⁊ pacto de retrouendendo, ⁊ tunc sine dubio tales cõtractus sunt nõ modo illiciti, sed etiam simulati, ⁊ vsurarij, tum propter dolum, ⁊ fraudem, ⁊ simulationem, tum etiaz propter ipsam deceptionem, seu lesionem, vt probatur expresse per tex. ciui. cap. ad nostram ibi cum re vera. ⁊ ibi quandoq; a septennio, ⁊ ibi q; agitur dolus ⁊ fraus extra de emptio. ⁊ venditione ⁊ in capitu. illo vos ibi non esse pure venditas sed pignori obligatas ⁊ ibi

pro

pro vigintiduo libr.obliga.coniuncto ibi.xxvi.libr.ꝛ ibi quod vltra summam recepatm. bo. solu. deberet persolui extra de pigno. Et dicẽduꝫ est ẽt de iure diuino,ꝛ sic in foro conscientie
30 † de quo iure seu foro nullus dꝫ decipi, seu ledi, vt probatur in c.i.ꝛ dicã in.ij.presumptione. Et dr̃ fraus,vel dolus, vel simulatio vere interuenisse,qñ actũ fuisset inter partes, qó lꝫ instr̃m loqueret̃ de vẽditione,nihilominus intelligeret̃ esse pignus. Sꝫ emptor voluit qñ mutuauit pecuniã, ꝙ recipiẽs mutuo pignoraret sibi fundũ,vel domũ,ꝛ ꝙ fieret instr̃m qualiter vẽdebat sibi,ad hoc vt emptor possit lucrari fructus ꝛ ne canone ꝯ vsurarios edito posset in posterum ꝙueniri,vt hec probantur in.d.c. ad nostram ibi Cum.b.laicus ab.Ab.mutuum accipere voluisset,ne per canonem ꝯ vsurarios edictum posset in posterum cõuenire domos.i.olinas recipit ab eodem titulo emptionis,cum re vera contractus vsurarius ageretur, ꝛ ibi qr ibi igitur fraus ꝛ dolus,extra de emp.ꝛ vendi.ꝛ ista probari poterunt nõ soluꝫ per confessionem partium,sed ẽt per alia instrumenta,ꝛ per te-
31 stes.†Et quod per instrumenta ꝛ per testes probari possit simulatio contractus,sensit glo.in auctẽ.de fide instru.§.si vero aliquid col.vi.ꝛ tꝫ Lyn. in.l.viij.in.iij. oppositione.C.de contraben.ꝛ comitten.stipula.ꝛ Barto.ꝛ doct.in.l.generaliter.C.de non numera.pecu.ꝛ Jo.de Imol.in.d.c. ad nostram de emp.
32 ꝛ venditio.†Item dicitur fraus dolus vel simulatio interuenisse ficte, qñ lex,vel statutum ita fingeret, vtputa, si quis diceret si quis fecerit talem ꝯctum, fingatur vsurarius, vel simulatus, facit ad hoc gl.in.l.vnica.§.accedat in verbo presumatur.C.de rei vxoꝛ act.ꝛ qó no.per gl.ꝛ doc.in.l.nõ est verisimile.ff.ꝙ me
33 tus cã,ꝛ in.c.is qui fidẽ extra de spõ.†Itẽ dr̃ fraus vel simulatio interuenisse tacite,qñ tacite actũ est inter ꝯhentes qó lꝫ instrumentum fieret de venditione,tñ in veritate esset pignus,vel e ꝯrio lꝫ partes vellent ꝙ esset pignus nihilominus diceret in instrumento,ꝙ esset venditio,ꝙ qñ sit dixi.§.in secundo casu p
34 xime precedenti,†itez dr̃ fraus dolus vel simulatio interuenisse tacite,qñ no ꝙstat,ꝙ sit actũ expresse vere,vel ficte,vel tacite inter partes,ꝙ ꝯctus venditionis celebretur,cum in veritate esset pignus. Sed presumitur ex pluribus ꝑsumptionibus ꝛc. Sequitur prima presumptio.

35 **Et prima** presumptio est,†qñ lex presumit, ꝙ ꝯhentes nõ habuerunt animũ emendi vel vendendi,ꝙ est,qñ tpe venditionis,vel ante fuit dictũ,vel tractatũ ꝙ nõ esset vẽditio,sed pignus,Nã tũc vẽditio statim secuta presumitur simulata. Idẽ si vẽditio fiat ex internallo.sed vendens prius dixerat ꝛ ptestatus fuerat ꝙ nõ intendebat ꝙ esset venditio.ꝛ si ꝙtingeret ipsum in futurum vendere intendebat qó esset pignus.ita singulariter dicit Bar.ꝑm Jac. but.in.l.pacta novissima.C.de pactis,ꝛ ibi per Bar.ꝛ doc.ꝛ no.ba.Bar.Ant.
ꝛ doc.in.l.itẽ qr.§.idẽ iulia.ff.de pac.ꝛ Bart.ꝛ Jo. de Imo.in l.titia.§.idẽ rñdit el.j.ff.de verb.obli.ꝛ Ang.in.l.i.in.ij.col.in fi.ver.in gl.ibi ex bijs que precesserunt.ff.de iudi.ꝛ Bald.in.l.
36 multũ in.ij.col.C.si qs alteri vel sibi,ꝛ ad hoc vide gl. in.l.inter positas in verbo qualitas.C.de transa.†Sí aũt ꝓdicta protestatio nõ ꝓcessit ſ ꝯctus apparet celebratus in forma vẽditiõis,lꝫ sit inter partes tractatus de celebrãdo aliter siue in alia forma, per hoc nõ probaret̃ ꝯctus simulatus, vel fraudulẽtus,qñ vt dixi ꝯctus venditionis celebratus fuit ex internallo post dictuꝫ ꝯctum,pro boc.l.cũ in plures.§.locatoꝛ horei.ff.locati,ꝑꝫ Ange.
37 qui ita no.in.l.si qs cũ aliter.ff.de ver.obli.†Et subdit ꝙ si versus interpretanda sunt ꝑm tractatuꝫ precedentẽ,allegat ad hoc Inn.in.c.innotuit extra de arb.ꝙ est valde notãdũ.ꝛ ita tꝫ Ludo.de roma.in.d.l.si qs cũ aliter in.xiij.col.in fi. q allegat gl. ordi.in.l.i.in gl.i.ad fi.ff.de iudi.ꝛ glo.in.l.elleganter in verbo
38 puto.ff.de condi.indebi.ꝛ l.hr̃des palã.§.sed si notã.ff.de testa. †Itẽ presumitur qó ꝯhentes nõ baberunt animũ vere vẽdendi ꝛ emendi,qñ debitoꝛ petebat mutuum,ꝛ creditoꝛ dixit nolo mutuare,sed te emere volo cũ pacto de retrouẽdẽdo ad certũ tẽs, ꝑm Hostien.ꝛ Anto.de but.ꝛ in.c.nostram de emp.ꝛ vendi. ꝛ de hoc est casus scõm intellectum. Odoffre.in.l.emptione.C. plus vale.qó agitur,vt refert ꝛ tꝫ ibi Bald.in principio,qui dicit,ꝙ boc est no.dignum Et idꝫ voluit Guil.de monte laudu.
in cle.ex grandi de vsur.ꝛ eum sequitur ibi.in.q.§.ceterum do. Francis.zaba. Et idem tꝫ Ludo.ponta.in suo singulari,ꝙ inci
39 pit Quero,an pacta de retrouendendo,†vbi dicit,ꝙ vbicunq ꝯctum factum cum pacto de retrouendendo preceſſit tractatus mutui semper presumitur vsurarius,ꝛ iõ dꝫ nullus declarari,ꝛ fructus restitui, allegat dictũ singulare Odoffre.relatũ ꝑ bal.
in.d.l.emptione ꝛ dic ꝙ ita ẽt ꝙsuluit.Et idẽ tꝫ ẽt Jo. de Imo. in.d.c.ad nostrã,q subdit,ꝙ hoc iõ presumitur,qr originalis cã
40 fuit mutui periti,†Idem qñ probaretur ꝙ debitoꝛ querebat pecuniam accipere mutuo super tali possessione, ꝛ postea reperit ipsum feçisse venditionem de illa possessione quam querebat. Nam tunc presumitur coloꝛ quesitus de contractu ad ꝙtractũ, sicut ꝛ alibi de persona ad personã,vt.ff.ad velleia.l.mulier.§.si cum esset,ita dicit do. Paulus de ca.in ꝙsil.cccxxix.in princi.
41 ꝛ alleg.no.per Hosti.in.c.ad nostram,†Item non presumitur animus vendendi ꝛ emendi,quãdo fuit actũ inter partes a principio,ꝙ dictus emptoꝛ cogeretur,vel obligatus esset ad locandum ipsam rẽ venditã ipsi vẽditori cum pacto de retrouẽdẽdo, ꝛ ꝙ aliter dictus vẽditoꝛ nõ esset vẽditurus,vel qr in instr̃o venditionis dr̃ cum pacto de retrouẽdẽdo,siue qó ipse vẽditoꝛ non esset vẽditurus,hec tñ verba nunquã tu apponas instr̃o venditionis,qr declarent instr̃o esse simulatũ,vnde si rigore dicti pacti ẽt incõtinenti plus ipsam venditionẽ, vel eadẽ hora,vel die fuerit facta dicta locatio dicto vẽditori de dicta re ꝑ ipsum vẽdita cũ pacto de retrouendẽdo in eodẽ instr̃o locationis ꝙtento, vel ẽt in alio instr̃o fuisset appositum pactũ de retrouendẽdo, presumeretur ꝙ venditoꝛ nõ habuisset animum vendendi, facit ad hoc qó dixi in precedenti casu principali circa finem, hec tamẽ presumptio tolleretur si constare posset expresse de contrario, vꝫ,ꝙ venditoꝛ habuit animum vendendi,ꝛ emptoꝛ emendi ma-
42 xime per ꝙfessionẽ partis,†qr presumptio nõ cadit super certo, sed super incerto tñ,vt per gl.in.l.vnica.§.accedat in verbo ꝑsumat.C.de rei vxo.actio.ꝛ in.l.sine possidetis.C.de ꝑb.ꝛ sic in incertis nõ certis locus est ꝙiecture.l.ꝙinuus.§.cũ ita.ff.ó ꝛ. ob.l.pediculis.§.argẽtis.ff.de au.ꝛ ar.le.ꝛ in.l.ille aut ille.§.cũ in verbis.ff.de legat.iij.cum si. Et qr dicta presumptio non est iuris ꝛ de iure sed iuris tantum,vt notat do.Laurentius de rodulphis in suo trac.de vsu.quẽ scripsit super.c.consuluit extra de vsu.in.lx.q.ꝛ lꝫ esset presumptio iuris ꝛ de iure,ita ꝙ nõ posset admitti probatio in ꝯriũ p.c.is q fidẽ cuꝫ ibi no. de sponsalibus.ꝛ per no.in auc.sed iã necesse.C.de dona. ante nup.ꝛ in corpe vnde sumitur.ꝛ vt vr̃ sentire Joan. calde.de bononia in quadã sua disputatione seu qõne que incipit Usurarius,qó nõ
43 teneo,†qr ꝯ presumptionem iuris a iure introductam semper admittitur probatio in ꝙtrarium,nisi ius statuat, quod non admittatur,vt est glo.nota.l.iiij.d.c.fraternitatem in glo.fi. ꝛ est glo.l.dist.ferrum.in glo.fi.ad fi.ꝛ no.per docto.in.c.is qui fidez. Sed in hoc nõ reperitur,qó ius statuat ꝙtrariũ quo nihilominus ꝙtra dictã ꝑsumptionẽ iuris ꝛ de iure admitteret̃ ꝑsumptio in contrariuꝫ per confessionem partis,vt no.gl. in aucten. de equali. do.§.illud quoq; col. vij.ꝛ est gl.l.in.l.contractibus in prin.in verbo nullo modo.C.de nõ nume pecu.ꝛ no.Ang.ꝛ do.Pau.de ca.in.l.inter stipulationẽ.§.i.si stichũ in fi.i.col.ff. de ver.obli.ꝛ no.per doc.in.d auc.sed iam necesse.ꝛ in.d.c.is qui fidem,ꝛ ita sentit glo.in.c.ad nostram in verbo ꝑꝫ de empt.
44 ꝛ vendi.ꝛ ibi Anto.de but.qui dicit,†ꝙ si constat,ꝙ sit venditio.ꝛ sic vẽditoꝛ habuerit animum vendẽdi, tenebit talis ꝯctus ꝛ emptoꝛ lucrabitur fructus,ꝛ boc tꝫ Jo.de Imo.sequendo.d. Anto.in.d.c.ad nostram in ver.eadem gl.in fi.ꝛ istud est verissimum,ꝙ bene no.in practica,vt caute procures,ꝙ saltẽ vẽditoꝛ ꝓfiteat̃,ꝙ habuerit animum vendendi, maxime rñdendo positionibus emptoris,si boc verũ est, qr per talem ꝙfessionem vel aliam sufficientem probationem non apparebit. nec indicabitur,ꝙ dictus contractus fuerit omnino simulatus, neq; pignoratitius, neq; vsurarius,sed verus, quod singulariter nota ꝛ tene menti vt scias defendere emptorem. Et eadem ratione potest dici econtra, quando instrumentum loquitur de vera venditione,ꝛ in veritate fuit simulata. nam cautela est pro venditore, vt curet, si probare potest, quod ipse non habuerit animum vendendi, nec emptoꝛ emendi. Nam si probabitur, vel confiteantur partes, quod neuter habuerit animum vere contrahendi, videlicet emptoꝛ emendi,nec venditoꝛ vendendi, tunc indistincte potest dici quod iste contractus sit simulatus, vel vsurarius, non solum in foro conscientie, sed etiam in foro canonico ꝛ iudiciali, quia constare dicitur expresse de simulatione saltem re ipsa, facit ad hoc.l.i.ꝛ per totum.C.plus valere quod agi.vt ꝺixi plenius in quarto casu principali, vt est videndum, Sed si probatio, vel confessio fieret solummodo, quod vnus tantum contrahentium habuerit animum vere vendendi.sed emptoꝛ habuit animum rem emendi vel econtra.tũc quid iuris sit,dic vt dicam in dicto.iiij.casu principali, vbi boc prolixius examinatur.

45 **Secunda** †presumptio est, quãdo internenit lesio in venditione prima, qz res vẽdita valebat cẽ
tuz, & fuit vendita plus vel minus prope dimidiã iusti precij. ꝙ
quando sit, dic vt habet̃ per glo. & doct. in l. ij. C. de rescin. ven-
di, & in. c. cum cãm extra de emp. & vendi. & in. c. cum cãz. el. ij.
46 extra de testi. † & tz ex sola parnitate precij non presumatur do-
lus sufficiens ad rescienduz ꝯctũ, vt est casus in l. dolus. & in. l.
ad rescindendã. C. de rescinden. vendi. & sic non presumitur con
tractus simulatus, vt no. Ang. in. l. interpositas in fi. C. de tran
sac. tñ hoc coniunctũ cum alijs inducit presumptionem doli, vt
est gl. notabilis in. d. l. dolus in verbo precij, que allegat. l. cum
hij. §. modus. ff. de transac. vbi hoc optime ꝓbatur, si enĩz esset
lesio in parnitate precij non ꝙtingente dimidiã iusti precij, tunc
de iure ciuili esset licituz, nec nulla mala presumptio induceret̃
per hoc contra ipsum emptorem nec deberet suppleri ad iustuz
47 precium † qz licitum est cõtrabentibus se in precio decipere vt
l. i cãe. §. pe. ff. ꝺ mino. vbi textus sic dicit. in precio emptionis &
venditionis naturaliter licere cõtrahẽtibus se circũscribere, &
est tex. notabilis in. l. item si in precio. §. quemadmodũ. ff. locati,
vbi sic dr̃ ad literã, quẽadmodũ in emendo vẽdẽdo naturaliter
ꝙcessum est, ꝙ plus sit, minoris emere, & ꝙ minoꝛ sit, pluris vẽ-
dere, & ad inuicẽ sese circũscribere in locationibus, & conductio
nibus quoꝙ iuris est. Item esset licitũ de iure canonico vt not.
glo. fi. in verbo deceptione in. c. cũ dilecti extra de emptione et
vendi. & glo. fi. in. c. cũ cãz el. ij. extra de test. & gl. in verbo iue
nerunt, in. c. per. tuas extra de dona. & gl. i. c. i ciuitate extra de
vsu. & ibi hoc tenet do. Ant. de but. & habentur ꝑ Bal. in. d. l.
in cause. §. pe. ff. de mino. & ꝑ Alber. de rosato i. l. ij. C. de rescin.
vẽdi. Et sic in foro ciuili vel canonico nõ ꝑt dici ex nnitate pre-
cij tantum, que non contingat dimidi ãiusti precij, ꝙ sit aliqua
presumptio doli, fraudis, vel simulationis, nec et̃ põt agi cuz ef
fectu ad rescidendũ ꝯctũ, vel ad supplendũ iustũ precũ, etiaz si
emens scienter emerit rẽ ꝑ minoꝛi precio venditoꝛ nõ putet eaz
esse maioris precij, vt est gl. notabilis in. d. l. ite si in ꝑcio. §. quẽ-
admodũ in glo. fi. ff. locati, ac et̃, si ꝙrat cũ dicto pacto de re-
48 trouendendo † qz pactũ de retrouendendo. cũ sola parnitate,
vel maioritate precij maxime non ꝙtingente dimidiã iusti pre-
cij nõ facit presumere ꝯctuz esse simulatũ, vel vsurariũ, nisi alie
sint cõiecture, qz nõ reperit̃ textus, ꝙ hoc dicat. l. ꝙ ex sola nni
tate precij in vno tantũ ꝯctu interueniente cũ pacto de retronẽ
dendo presumat̃ ꝯctus simulatus, vel vsurarius, nec etiã hoc
dicit. c. ad nostrã de emp. & vendi. qz ibi fuit actũ, qꝺ post cer-
tũ tẽpus possit retromere & non ante. Ex quo inducit̃ vna alia
mala presumptio ꝯ ipsuz primũ emptorẽ, vt dicã. j. in prima pre-
sumptione, q̃ non subest, qñ est pactũ, ꝙ qñcunqz possit retroe-
mere, vel vsqz ad certũ tps, vt ꝓbatur in. l. ij. C. de pac. inter em
pto. & vẽdito. ibi preciũ qñcunqz vel intra certa tpa obtulisset.
Nec obstat glo. i. c. ꝙquestus extra de vsur, qz ibi verbũ precio
abundat, vt dicaz in. v. casu principali, vbi videas. Nisi dolus
49 dedisset cãm ꝯctui, qz dolo inductus fuisset. † Nã ꝯctus vendi-
tionis cũ sit bone fidei, vt insti. de actio. §. actionũ & no. in. c. cũ
venerabilis extra de excep. Ex quo dolus dedisset sibi cãz, ipso
iure ꝯctus nõ teneret, vt est tex. in. l. elegãter in prin. ff. de dolo.
& ar. xij. q. ij. qsquis eꝑs in fine. & extra de rerũ permu. c. cũ vni
50 uersoꝝ, & no. gl. fi. in. prin. in. c. cũ dilecti de empt. & vẽdi. † vel
nisi dolus incideret in ꝯctũ, qz vẽditurus erat, tz ꝑ dolũ empto
ris fuit inductus ad minus vẽdẽdũ. nã tunc tz ꝯctus teneret, nõ
posset rescindi, tñ posset agi ad supplemẽtũ residui iusti pre-
cij, vt est casus in. l. iulianus. §. si venditoꝛ & §. per ꝯtrariuz. ff. de
actio. empti. & no. gl. fi. in. d. §. quẽadmoduz. ff. loca. & gl. in ver
bo licere in fi. in. d. l. in cause. §. pe. ff. de mino. & gl. fin. in verbo
deceptione in. d. c. cũ dilecti de emp. & vendi. & in glo. in. l. con
51 tractus. C. ex quibus cau. maio † vel nisi taxatũ vel limitatuz es
set ꝑcĩũ a lege, vel statuto, quo casu nõ liceret de iure ciuili, vel
canonico aliqd vltra accipere, qz lex, vel statutũ seruari dz, cui
us ẽt esset lex dura, vt. l. pspexit. ff. qui & a qbus cum similibus
52 nec ẽt liceret in foro conscientie † qz vbicũqz lex vel canon proui
det sup certo disponendo scõm aliqꝫ rationez obtinet in foro iu-
diciali rationabiliter obtinet in foro conscientie, secundum bea
tum Tho. vt refert & tenet Florianus in. l. ex parte heres. §. ser
uo liberta. ff. fami. herescicun. & no. Bal. in auc. ingressi. in. ix.
col. C. de sac. sanc. eccle. Et Jo. de ana. in. c. primo circa finem
53 extra de testamen. ac ẽt † qui, faciens contra conscientiã precep-
ti vel ꝓhibitionis peccat mortaliter, vt est gl. xxvij. q. i. c. oẽs
§. ex hys in gl. j. vel nisi vẽditoꝛ vel emptoꝛ lesus esset minoꝛ vel
ecclesia, qz tũc ẽt re ipsa sine aliquo dolo ꝑncipali, vel inciden-
ti alterius cõtrabentis esset lesus, indistincte posset restitui ẽt ꝑ
leui damno, & nõ ꝓ modico vt. l. scio. ff. de in inte. rest. & ita no.
gl. in verbo licere in. d. l. in cause. §. pe. ff. de mino. vel ẽt nisi em-
ptoꝛ decipiens esset clericus, vel prelatus siue ecclesie. tz decep-
tus nõ esset minoꝛ, qz ecclesia minime dz parare laqueũ. xxvij.
q. i. de iudeis, & ita no. Ant. de bu. in. c. continebatur in. i. col.
extra de hijs que fiũt a prela. sine cõsensu ca. & in. c. in ciuitate
extra de vsuris, qui allegat ad hoc gl. in verbo plus. x. q. ij. hoc
ius poꝛrectum, & in. c. tuam extra de penis. & no. Bald. in auc.
ad hoc in pe. col. circa principium. in ver. insup queriꝫ. de vsu-
ris. & vide Archi. xvi. q. i. Si cupis esse. & ita ẽt tz beatus Ber
nardinus in suo libello de contractibus & vsuris in. xxxi. artic.
45 ij. c. qui dicit. † Si in venditione plus offert̃ ꝙꝫ res valeat eccle
sia recipe nõ dz, sed tñ iustũ pretiũ & allegat ꝓdictã glo. i. c. hoc
ius poꝛrectũ, & Arch. ibi & Bal. in. d. l. in cause. §. pe. de mino.
& qz ecclesia in suis ꝯctibus nõ dz fraudẽ aliꝙꝫ adhibere, vt i. c.
per tuas extra de do. & ꝑ hoc allego tex. in. c. i. §. i. in ti. de alie.
fe. in vsi. fe. vbi pulchre tex. sic dicit. Eccl'ia cultrix iustitie & au
ctrix nõ patitur aliqd ꝯ institiam in se ferre vel mouere. Primu
tus vero obuiat sepe institie ꝙ bene not. Clerici & prelati qui se
pissime ꝯtiñ faciunt sub pretextu, ꝙ semper melioꝛ condictio ec
55 clesie fieri debeat. † De iure aũt diuino & sic in foro ꝙscie credo
ꝙ non sit licitum contrabentibus se decipere ẽt citra dimidiam
iusti pretij. & ẽt in casu vbi nõ daretur restitutio, & ꝯhẽtes essent
laici, per id ꝙ hr̃ in. l. & euangelio quo ꝙsꝙ iubetur alijs facere,
ꝙ sibi vult fieri, & ꝓhibet̃ alij iferre, ꝙ sibi nollet fieri, vt ẽ tex.
i. di. c. humanũ genus, & dixi. s. circa principium. Sed certũ est,
ꝙ vnusqsꝙ vellet, ꝙ sibi vẽderetur iusto equo & cõi pretio, & nul
lus vellet in pretio decipi citra dimidiam iusti pretij. qz nemo
presumitur iactare suum. l. cũ de indebito in principio. ff. de pro
bationibus cũ si. Ergo vnusqsꝙ dz velle vẽdere iusto, & cõi pre
tio, & neminẽ decipere, & maxime cũ mẽdatijs & piurijs, vt dicit
beatus Augustinus & hr̃. lxxx. di. c. qm̃, & Casidorus, vt hr̃ ea.
di. c. qd est aliud, vbi scribit̃ in hec verba. Negociatoꝛes ergo
illi abhominabiles existimant̃, ꝙ institiam dei minime ꝙsideran
tes per immoderatũ pecunie ambitum pollunt mentes suas p-
iurijs ornãdo magis ꝙꝫ pretio, tales deicit dñs de templo, dicẽs
56 nollite facẽ patris mei domũ, domũ negotiationis. † Et ad hoc
vide gl. not. in. l. semper in quentionibus. ff. de reg. iu. q̃ dicit, ꝙ
tz lex dicat, ꝙ sit licitum ꝯhentibus se decipere, nõ tñ conuenit
bono viro, sed in foro ꝙscie quilibet dz esse bonus vir ergo &c.
& ita tz Bald. per illam glo. quam dicit esse singnlarẽ in. c. cuz
cãm el. ij. in fi. extra de testi. & ita tz Ant. de but. tz nihil alleget
in. c. in ciuitate. ver. venio ad gl. extra de vsuris, de quo vide ẽt
per eundẽ in. c. qz plerisꝙ in fi. antepe. col. ver. v. casus extra de
immu. eccl. & ibi per doc. & dixi. s. in fi. primi casus principalis.
57 † Sed que põt esse ratio, ꝙ in foro ciuili vel canonico licituz est
contrabentibus se decipere in pretio, & sic licitũ est carius ven-
dere, & vilius emere vsqꝙ ad dimidiam iusti pretij exclusiue, & nõ
sic in foro conscientie. Respondeo secundum beatum Thomã
secunda secunde. q. lxxvij. articu. j. ver. ad primum ergo dicen
duz, ꝙ lex humana populo datur, in quo sunt multi a virtute de
ficientes, nõ aũt datur solis virtuosis. Et iõ lex humana nõ põt
prohibere qcqd est ꝯ virtutẽ. sed eis sufficit, vt prohibeat ea, q̃
destruunt humanũ ꝙiunctum. Alia vero habeat quasi licita, nõ
qz ea approbet, sed qz nõ punit. Sic ergo hz quasi licitũ penam
nõ inducens si absꝙ fraude vẽditoꝛ rẽ suã superuendat, aut em
ptoꝛ illius emat, nisi sit nimius excessus, qz tũc lex humana cogit
ad restituendũ, puta si aliquis sit deceptus vltra vel citra dimi-
diã iusti ꝑtij. Sed lex diuina, q̃ nõ solũ datur populo, sed oibus
virtuosis, nihil impunitũ relinquit, ꝙ sit virtuti ꝯtiñ. Unde se-
cundum legem, illicitum reputatur, si in emptione & venditione
nõ sit equalitas institie obseruata, & tenetur ille qui plus hz re-
compensare ei, qui damnificatus est, si sit notabile damnũ, ꝙ iõ
58 dico, † qz iustum pretium quandoꝙ non est punctualiter deter-
minatum, sed magis in quadam existimatione consistit, ita mo-
dica ꝙ additio vel diminutio nõ vr̃ tollere equalitatẽ institie, &
hoc vr̃ seq & tz beatus Bernardinus in dicto libello de ꝯctibus
& vsuris j sermone. xxxv. ar. j. c. ij. & ad hoc vltimũ adde q̃ dicã. j.
65 in ver. verũ qz dictũ est ibi & si nõ posset ꝑcise dici. † Sz dubiũ ẽ
circa ꝓdicta, qd si ista duo ꝙcurrãt. Primũ. s. ꝙ vnus ꝯhẽs nõ
decipit alium, qz quilibet sciebat, & intelligebat valoꝛem rei ven
dite, secundum, ꝙ nullus eoꝝ erat in necessitate ꝯhendi ꝓp
aliꝙꝫ magnam egestatem seu quãcũqz aliã magnam necessitatẽ.
& nihilominns res fuit vendita, vel insolutuz data, vel aliter alie
nata plus vel minus iusto pretio. an hoc sit licituz in foro ꝙscie,

videtur

videtur q̄ nō,per.d.c.humanū genus.l.di.sed vt mihi relatus est beatus Bernardinus dicebat q̄ sic. Ego ꝓbo ex cōiunctione duarū regularū primo.s.per regulā.l.nemo vī.ff.de reg.iur. in pe.carta vbi sic dicit text. Nemo vī fraudare eos qui sciunt ⁊ consentiunt, ad hoc.l.cū donationis.C.de tranſact.vbi dī, q̄ dolus non infertur ⁊.c.scienti de reg.iur.in.vi.vbi dicitur sciēti ⁊ consentienti non fit iniuria,neq̄ dolus, ⁊ probat̄ in.l.i.in fi. ff.de actio.emp.⁊.l.i.intelligatur ⁊.l.q̄.§.penul. ⁊ fi.ff.de edil.
60 edict.⁊ in.l.domum.ff.de contraben.empt.†⁊ hoc tenet glo.in l.venditor.C.de reſcin.vendi.que dicit,q̄ vbi est consensus cuz cōscientia,ibi cessat dolus,⁊ vide q̄ dicā in.vij.presumptione. Scdo per aliam regulam.l.donari vī.ff.de regu.iu. ⁊.ff.de do. vbi dicitur donare videtur quod nullo iure cogente cōceditur, ⁊ hoc videtur tenere Anto.de but.in.c.q̄ plerīq̄ in fi. vbi est
61 casus extra de imu.eccl.vbi dicit,†q̄ quis nō teneť ad restitutionē ēt in foro ꝙscie.qñ vendens vel alienans lesus est sagacissima persona, ita q̄ verisimile sit,q̄ in plus non appreciauerit rē,⁊ residuum voluerit habere pro derelicto. Aliqui addunt ⁊ tertiū.s.q̄ ille,qui dī lesus in pretio,non fuerit ductus lenitate mentis aperta siue presumpta ad sic ꝫhendū. Exemplum pone in iuuenibus q lenitate sepissime ducunť. xxxiij.dis.quorundā. ibi merito inuenis dī,qui iuuenibus desideriis occupat̄,⁊ facit lex fi.§.filij añt ibi iuueniles.C. de bonisq̄ liberis. Maz lz talis non ignoret verum valorem rei sue, nec sit in necessitate ꝙstituendus, tñ in foro conscientie non est tutum, q̄ daret vel acciperet
62 rem pro pluri,vel minori pretio q̄z cōiter valeret,†q̄ lenitas illa sapit quandaz ignorantiā,⁊ ēt quandā necessitatē inducit ita faciendi,vt probatur in.d.c.quorundā,⁊ in.d.§.filij añt. Sed vidi tractatū siue libellum.s. Bernardini senensis de ꝫctibus
63 idem in effectu,lz breuioribus verbis,dicere.s.† q̄ in foro conscientie qs tenetur ad restitutionē.ēt si in ꝫhendo sit minor deceptus in dimidia iusti pretij.si procedit lesio in vno vel pluribus istorū.iij.verbi gra. Si procedit ex ignorātia aut mētis lenitate apta,siue p̄sumpta,aut ex quacūq̄ alia magna necessitate.ex q̄bus cōprehēdi pōt,q̄ talis ꝫctus nō ꝓcedit ex mera gra ta ⁊ gratuita volūtate.⁊ iō talis lesio,q̄ ꝙsistit in minus emēdo, aut plus vendendo nō solum ꝫ iustitiā est, sed ēt caritatem,⁊ ꝫ
64 tingens.† Ego ēt addo ⁊ quartum.s.⁊ ꝫhens nō inducatur ad contrabendum.s.pluri vel minori pp nimiam affectionem, vel commoditatem. Exemplum vnus hz affectionem in aliqua re particulari,vt in aulbus,vel libris,vel similibus,vt sepe cōtingit,vel q̄z res fuit maiorū suorū,vt.l.si in emptione.ff.de mino.l. libertus qui soluendo nō erat.ff.de bonis libertor̄ ⁊.l.i.§.sed si rē.ff.ne quid in fraudez patro. vel alia de cā vt.j.dicā in.xvi.presumptione. Exemplum cōmoditate vnus vult facere viridariū vel ampliare domū.vel vnus hz vnam possessionē,⁊ in medio,
65 vel in finibus vicinus hz aliquos cāpos,vel domūculā,q̄ sibi nō sunt necessarij sed cōmodi pp vicinitatē.†Sepe.n.ꝙsines ēt.§. fundus.ff.de lega.ij. Nam hijs casibus lz de iure ciuili, vel canonico esset licitū plus vendere,vel aliter alienare pp affectionem vel cōmoditatē emētis siue accipientis tñ i foro ꝙscie creditur in.d.i.distinctione. Et q̄z illa affectio vel cōmoditas non p mittit illū qui eam hz in vera libertate ꝙsistere.sed potius incu
66 cit quandā necessitatē. Multi enim pp affectionem ⁊ cōcordiā magis impelluntur ad emendum pro pluri quasi alia necessitate astricti essent.†Subē ⁊ alia rō,nam si interest mea pp cōmoditatem,vicinus nō dz mihi vendere illā cōmoditatē,vel oppor tunitatē,que est mea,nō sua,sicut dicitur in vsurario mutuāte. q̄ nō dz recipere aliqd vltra sortē pro re mutuata, que est effecta illius,cui mutuata est,⁊ si aliqd soluent vltra,esset vsura, q̄z solueret de re sua,q̄ esse non dz,q̄ nota ꝫ multos, ⁊ in hac sntia fuit beatus Bernardinus in dicto suo ope de ꝫctibus ⁊ vsur. in sermone.xxxvi.arti.i.⁊.c.ij.ad fi.qui allegat ad hoc Scotū
67 in quarto.xv.di.q.ij.⁊ allegat ēt beatū Tho.in.ij.ij.q.ij.art.i. †vbi dicit,q̄ si emptor multum iuuatur ex re q̄z emit,⁊ ille,q̄ vēdit,non damnificatur vltra cōem valorem illius rei,nō dz vendere eā vtilitatē emptori,q̄z nō est sua.sed emptoris, lz possit ei vendere dānū q̄ vēditor patit vendendo illā rē vltra cōem estimationē. Subdit tñ q̄ ille q multuz iuuatur ex re q̄z emit pōt spōte ⁊ sua mera libertate aliqd vltra cōez pretiū sup errogare q̄ ad honestatē pertinet.quā spontaneā ⁊ merā libertatē in dubio subesse nō presumo,si aliqd ó predictis quatuor occurrit, ad q̄ adde q̄ dicā in sequenti presumptione,q̄ est bñ notādum, q̄z
68 multi in ciuitate Verone ꝫtiū faciūt,⁊ maxie qñ qs vult emere fundū sibi cōmodū pp vicinitatē dñs vult triplū,aut quadruplū plus eo q̄ vz,† ⁊ etiā quando emphiteote,vel linellarij volūt a dominis vel acquirere iura directa,⁊ sic se liberare ab onere linellario,q̄z vbi cōiter soluuntur quatuor duca. pro libr. domini volunt.vij. aliquando.viij.aliquando.x.⁊ aliquando vltra. ⁊ male in foro conscientie in quo tenentur vendentes ad restitutionē illius pluris in quo damnificati nō sunt. Verū q̄z dictum
69 est q̄ nō est licitū ꝫhentibus in foro ꝙscie se decipere.ēt in pretio.⁊ sic qñ res vendi vel alienari dz vero ⁊ iusto ptio.†Dubitatur apud multos,q̄ dicať verū ⁊ iustū ptiū in foro ꝙsciētie. Ad hoc dic.Aut pretiū est taxatum a lege,vel statuto,illud est verum ⁊ iustū pretium,nec lz vltra aliquid accipere ēt modicū, q̄z lex,⁊ si dura sit,seruanda est.l.prospexit.ff.qui ⁊ a q̄bus,vt dixi. §.in verbo.vel nisi taxatum,⁊ est rō,q̄z vbi lex figit pedes suos non lz vltra transgredi,vt nota. gl. penultima.in.l.si nō fuerit. ff.pro socio ⁊ probatur in.c.defleat peccator,extra de reg.iur. cum similibus Et ad hoc vide,q̄ scripsit dominus Pet.de anchara.in repetitione.c. Canonum statuta in.cxij.col. in fin.
70 extra de constitu.†vbi dixit,q̄ ad hoc vt competat beneficium l.ij.C.de reſcin.vendi.sufficit,q̄ lesio sit vltra dimidiaz iusti pretij ēt in vno nummo tantum cum.d.l.ij.sic figat pedes suos,per glo.in.l.si non fuerit.ff.pro socio, ⁊ idem tenet Bald. in dicta. l.ij.xij.q.⁊ idem no.gl.⁊ ibi per doc.in.c.cū cām ex̄ de emp. ⁊
71 ven.†Aut ptiū nō est limitatū aut taxatū ⁊ in hoc pēdēt leges ⁊ ꝓphete,q̄z res sepenumero diuersis ptijs vendunť p̄sertim in diuersis locis vt.l.iō.ff.ó eo q̄ cer.lo.Et tūc subdistingue.Aut
72 loqmur de rebus mobilibus aut imobilib⁹.†Si loqmur de rebus mobilibus,tūc dic,q̄ res tm̄ vz,q̄z tū cōiter vēdi pōt, vt.l.si seruus furtiu⁹ in p̄in.ff.de q̄di.furti.⁊ ibi gl.in verbo inuenerit hoc not.⁊ allegat ad hoc q̄ordātes.q̄ intellige scīēti ⁊ intelligenti q̄dictionē rei,vt est tex.cū gl.notabilis in.l.mortis cā capimus.§.fi.ff.de dona.cau.mor.vbi per doc.⁊ statim dicā, itez intellige quantum cōiter vendi pōt nō existenti in egestate, nec in aliqua necessitate,nec in aliqua lenitate, nec in aliqua nimia affectione, vel cōmoditate vt patet ex hijs que dicta sunt ꝫ.itez intellige quantum cōiter venditur ⁊ vendi pōt tempore contractus,ſm Hosti.Rayne.⁊ beatū Bernardinū, ⁊ ita tz Bar.in l.no.intelligiť.§.diui fratres.ff.de iure fis.⁊ no.per doct.in.l.ij.
73 C.de reſcin.vendi.†nisi ille,qui in p̄sentiarum nō est venditurus,vtputa pelles tpe estiuo,ſz eas seruaturus vsq̄ ad hyemē, rogatus vel istigatus per aliū,vt ei vendat. Nā tūc pōt augere pretiū super id q̄ cōiter in p̄senti vz, in tantū q̄ se seruet indēnem pp q̄ aliqui dixerunt,q̄ qui merces suas paratas hz vt paret ad nundinas verisimiliter sperat lucrum ex mertium illarum venditione.⁊ inducitur in loco vbi nunc sunt ad vendendum modo predicto.s.instigatus precibus, videtur q̄ talis venditor se possit indemnē conseruare augendo pretiū,ſm beatū Bernar. in libro de contractibus ⁊ vsuris.xxxiij.arti.in.c.iij. q subdit, q̄ talis casus non est predicabilis,q̄z piculosus.⁊ q̄ in eo est habenda rō periculorum,⁊ laboris,⁊ expensarum,quas venditor subisset transferendo merces illas,quas hic vendendo nō subdit,ideo nō pōt eas tantū vendere,q̄tum vēderenť in loco nundinarū, ⁊ ita ēt tenent doctores in.c. nauiganti extra de vsuris
74 maxime dñs Jacob. calderini.in.vij.q. † Et q̄ dixi q̄ res tm̄ vz quantum cōiter vendi pōt tempore ꝫctus.nō intelligitur de die ꝫctus tantum.sed q̄tū cōiter vendi potuerit illa die ⁊ ante ⁊ post,vt est casus notabilis in.l.pretia rex.ff.ad.l.fal.⁊ ibi hoc no.Bar.⁊ doc.in.l.ij.ad fi.C.de reſcindē.ven.⁊ per eum idem Bar.in.l.si seruus in principio.ff.de condi.furti.⁊ per Ang.in
75 l.i.lege fal.hoc est obseruandum.§.i.ff.ad.l.fal.†itē q̄ dixi, q̄ res tantū vz q̄tū cōiter vēdi pōt intellige, q̄tū vēdi pōt.s.cuz onere suo ⁊ sine,q̄z magis cōiter venditur sine onere q̄z cū onere. Exemplū,si pōt vendi sine cautione ⁊ fideiussione nō p̄stita, vel si vēdi pōt p̄nti pecunia,vel ad terminū, vel si venditor aut emptor est legalis,aut locuplex,vel implicitus debitis,ita q̄ nō repisset ēptorē nisi certe q̄titatis,ar.tex.no. i.l.iij.§.mulier.ff.ó in diē adiec.Et no.bart.singl'r in.l.i.§.si heres.ff.ad treb.vbi oī no vide no. Ange.in.l.in lege falci.hoc est obseruandum.ff.ad legem falcid. facit.l.si quis stipulatus sit stichum aut pamphilum ⁊ ibi nota. dominus Paul.de cast.ff.de verbo. obliga.⁊

q̄ no. Bar. in l. in l. fal. non bī q̄stitas, ⁊ in l. in l. q̄rebaī ad l. fal. ad q̄ adde q̄ dicā seq. p̄sumptione ver. Et predicta de re
76 procedunt. † Itē q̄ dixi, q̄ res tantum vz, quantū cōiter vendi pōtest. Intellige, q̄tum cōiter venditur similis res in foro publi. vt est tex. in l. septē ⁊ ibi. Bar. C. de erroga. mili. li. xij. ⁊ p batur in. c. ibi quem in mercato extra de empti. ⁊ ven. ⁊ habeī per Bar. ⁊ doc. in. d. l. preciarerū. ff. ad l. fal. ⁊ in. d. l. si seruus. ff. de con. furti. ⁊ per. Ant. de but. in. c. cū cām in ver. ad secun dū demun p̄bandū, extra de emp. ⁊ vēdi. Et si in foro hmōi res vendi nō. contigerit, inspiciī q̄tū vendi potest in eo loco, vel ea regione. ⁊ si in foro, vel illo loco diuersis precijs venderet, tunc
77 media via est eligenda vt statim dicā in casu seq. † Itē res tm̄ vz q̄tū est estimata in estimo cōis, vt p̄baī. in. l. bij q ⁊ ibi hoc no. Bartol. C. de predi. nani. lib. xi. Item res tm̄ vz quantū est estimata p duos peritos estimatores, vt no. Bar. ⁊ ibi per doc
78 tores in. l. ij. C. de rescin. ven. † Si vero loquimur de rebus īmo bilibus, dic q̄ non pōt dari certa doctrina q̄tū sit verū ⁊ iustū precium, nisi hoc mō, vz, si vendo fundum p cētū, dz ḡsiderari, si tm̄ vz vero habito respectu ad eius qualitatē ⁊ q̄ditionē ⁊ fructuū perceptionē, vt. l. si qs. C. de rescin. vēdi. ⁊. i. l. si fundū per fideicō. in p̄ncipio ⁊ ibi gl. i. ff. ó legatis p̄io, ⁊ i. l. pe. ff. de rebus eo, ⁊ no. gl. bar. ⁊ doc. in. l. ij. C. de rescin. vēdi. ⁊ no. gl. ⁊ doc. in. c. cū cām el. ij. extra de testibus. ⁊ si cōiter vendeī p tanto in illo loco pertinētia vel q̄ta scienti ⁊ intelligenti qualitatē, ⁊ q̄ditionē rei vēdite, vt est tex. cū gl. notabili. in. d. l. mortis cā capimus. §. fi. ⁊ ibi p doc. ff. de dona. cā mor. ⁊ bī i. l. si seruus. ff. ó cōdi. fur. ⁊ in. l. precia re. ff. ad l. fal. ⁊ per Bar. in. l. nō intelligi tur. §. dini fratres. ff. de iurē fis. ⁊ p̄batur in. l. si qs vxori. §. si sta in liber ⁊ ibi hoc no. Bar. ⁊ Ang. ff. de furt. ⁊ ibi p Bar. ⁊ doctores in. l. j. §. si heres. ff. ad trebel. ⁊ p eundē. Ang. i. l. i. l. falci dia hoc obseruandū. §. i. ff. ad legē fal. vbi omnio est videndū. ⁊ istud esset cōe verū ⁊ iustum precium, debent ēt ḡsiderari ea q̄ dicta sunt supra de rebus mobilibus, ⁊ sic nō posset precise dici quantū cōmuniter possent vendi, q̄ forte aliq̄ huiusmodi res vendunī cōmuniter centum, aliq̄ centuz ⁊ quinq̄, aliq̄ octuagintaquinq̄, tunc in hijs non esset illicitū quocunq̄ de illis precijs concurentibus venderet p̄prie. Sz tucius esset q̄ eligatur mediū preciū in casu proposito de centū ⁊ in similibus. ⁊ sic media via tanq̄ tutior esset eligenda ⁊ ad hoc vide textum, qui optime facit, in. l. si fundū cū. l. seq. que incipit ita vt omnes in p̄ncipio. ff. mandati, ḡiuncto. c. illud extra de cleri. excōmu. mini. Adde tm̄ circa predicta, q̄ ple. no. beatus Bernardinus in dicto libello de ḡctibus ⁊ vsu. in. xxxiij. sermone articulo secundo in secunda particula cap. vij. in fine. Et plenius per eundem in eodem lib. xxxv. sermone articulo primo ⁊. c. ij. ⁊ plenissime in extractis dicti tractatus beati Bernardini. in titulo vsura ter
79 cio, vbi ponunī. xij. regule iusti precij. vbi videri poterit. † Alii qui tm̄ dicunt, q̄ in hoc casu, quando res vendit minori precio q̄ valeat, ⁊ ab ipso principio venditionis est actum, q̄ teneaī, emptor locare dictaz rem venditā cum pacto de retrouendēdo p iusto precio, q̄ non sit p̄hibitū, vel licitū rē emere ēt prope dimidiā iusti precij de iure ciuili vel canonico, nec etiam in foro conscientie. ex quo illud q̄ plus valet res vēdita remanet apō venditorem p suo iure vtilis dominij cū saltē aliter ipse nō fuisset venditurus. Unde non vī esse deceptus in aliquo venditor, ex quo penes ipsuz remanet omne id, q̄ plus vz res vendita in re suo sz vtilis dominij, ⁊ illud ius potest vendere, vt. l. fi. C. ó in re empbiteo. Ad quod addam q̄ dicā in quinto casu principali. ver. tertio casu ibi credo tm̄ quod maior p̄sumptio. Sz certe isti in hoc non benedicunt, nec sequitur, q̄ plus illud, q̄ valet res vendita, remanet apud venditorem eundēq̄ conductorem p suis melioramentis. ⁊ sic p̄o iure suo, ergo non lesus, q̄ illud plus non potest libere vendere, sicut potuisset, si non esset vendituī, iz cum suo onere linellario vendere teneī, q̄ sibi dificilis erit, ⁊ magis dānosum, pro hoc. l. ij. §. melior. ff. de in diez ad iect. ⁊ dixi supra. ita q̄ teneretur prius dominū denūciare quo emere nollente sibi tenetur laudemiū q̄ toloneū sine quinquagesima appellatur, soluere, vt. l. fi C. de iure fisci. itez q̄ si alienaret domino irrequisito caderet ab omni iure suo, vt dicit. d. l. fi. item q̄ propter canonem debito tempore non solutum caderet a iure suo, cum propter culpam suam perderet etiam illa melioramenta, vt habetur in dicta. l. fi. ⁊ in. l. ij. C. de iure emphi. ⁊ in capitu. potuit extra de locato, quem non perderet, si non esset in dicta venditione. item amitteret etiam illud ius redimē di, q̄n esset concessuz ⁊ appositū in instrumēto locationis linellarie, q̄ tūc cēseret eē ius emphyteoticū, seu ps iuris ēphiteoti ci in. l. sterilis. §. si tibi. ff. de actionibus empti. ⁊ in. l. qui funduz vendidit. ff. de contrahē. empt. facitēt. l. fundi ptē eo. ti. Unde cum linellarius non soluens canonem tempore debito vel alienās irrequisito domino cadere debet a iure suo emphiteotico, vt. l. ij. ⁊. l. fi. in fi. C. de iure emphy. cadet etiam ab isto iuro redimendi est, quod pars iuris emphyteotici vt dixi. Secus si ipsum ius reddimendi esset concessum ⁊ ascriptum in ipso instrumento venditionis separato ab ipso instrumento locationis linellarie, vel post instrumentum iuris emphiteotic. vel q̄ocūq̄ in alio instrō ⁊ de per se. q̄ tūc nō posset dici pars iuris emphyteotici, sed quodam ad ius personale separatū a iure emphiteo
80 tico † Et ideo lz pp culpam cōmissam in non soluendo canonem vel alienando caderet a iure emphiteotico, vt. d. ij. ⁊ fi. non tm̄ caderet a iure reemēdi per di. iura q̄ est bene notandū, q̄ sepe in facto euenit. ⁊ doc. hoc non tangunt. Et predicta p̄oedūt ēt si in instrumento venditionis cōtineatur donatio de eo q̄ plus valeret ipsa res vendita, secundum ea que dicam in septima p̄sumptione.

81 **Tertia** p̄sumptio est † quando esset lesio in locatione seu in quantitate fictus. ⁊ hoc potest esse quatuor modis in persona conductoris, ⁊ alio modo in persona locatoris. Primo modo ex persona cōductoris, quando excedit summam iusti p̄retij habito respectu ad quantitatez pecunie solute p̄o re vendita eademq̄ locata ⁊ habito respectu ad fructus qui percipiūtur seu percipi possunt ex dicta re locata, ⁊ ad possessionē que solui dz ex re linellata. Exemplū emi a titio fundum centū aureis, ⁊ sibi locaui eundē fundū p̄o. xxxiij. libris in ann. Certe ista est lesio respectu pecunie mee solute, q̄ soluunī cōiter in ciuitate Verone. xxv. libre denariop̄ p̄re empta cētū ducatis, ⁊ est lesio respectu fructuū p̄cipiendop̄ ex dicto fundo valēte cētū aureos vltra. xxv. libras denariop̄ vel cir. sine eap̄ existimationē deductis expēsis, ac ēt ē lesio respectu linelli, q̄ lz fictus mere locationis sit iustus ⁊ cōiter Verone reputetur iustus, q̄n soluuntur de linello emphyteosi, ⁊ nō de locatione simpli, dz solui p̄o minori quantitate vcz in rōne quinq̄ p̄o centenario, q̄ istud est iustum p̄retiuz fictus linelli siue emphiteosis. Nam quantum ad soluendum fictum de linello opp̄z non ex reditibus metiri emphyteosim ⁊ existimari pensionem subtiliter. ⁊ ex p̄retio collato redditus possibiles. in. xx. annis cōputari. ⁊ in redditibus ex hoc ḡtinuatis metiri emphyteosiz, vt est tex. in auct. de nō aliena. §. q̄ vero leonis in fi. ⁊ auct. perpetua. C.
82 de sacrosanc. eccle. † Et sic pensio iusta, que recipitur ex re linellata, est illa, que collata in. xx. annis vltra. xx. annos ḡtinet existimationem rei linellate, vt not. glo. in. d. aucten. perpetua in verbo iuxta ⁊ in. d. §. q̄ vero leonis in fine. verbo faciendam. ⁊
83 sic ex hoc patet † q̄ p̄retium fictus q̄ ex simplici locatione annuatim soluitur per respectum ad ipsos fructus. ⁊ videtur esse quedam tacita venditio fructuum, sed pensio siue fructus, qui soluitur ex contractu emphyteotico siue linellario non datur p̄incipaliter per respectum ad fructus sed in recognitionem domini tantum, vt nota Barto. in. l. i. ⁊ ij. oppo. C. de iure emphy. ⁊ Anto. de but. in. c. potuit extra de loca. Et est ratio in
84 ter fictum rei locate simpliciter ⁊ fictum rei linellate † q̄ linellarius tenetur manumittere rem linellatam suis expensis, maxime cū detur, ⁊ dicatur in instrumento linellario ad meliorandum, ⁊ non peiorandus, vt habetur in. l. i. C. de iure emphyteo. ⁊ ēt si res linellata culpa linellarij. vel ēt sine culpa. sed casu fortuito deterioraretur, nihilominus linellarius siue emphyteota semp tenetur ad pensionē, nisi tota res pereat, vt. d. l. i. ⁊ ibi no. C. de iure emphy. ⁊ bī in. §. adeo insti. locati. In tantum q̄ linellarius verus, qui nō potuit percipere fructus, aut redditus rei linellate in recompensatione eius minus soluit, q̄ simplex conductor, vt habetur in. d. l. j. C. de iure emphyteo. ⁊ in. c. p̄p sterilitatem, extra de loca. ⁊ ita de consuetudine generali Verone obseruatur † qō nō est in simplici colono vel ḡductore, qui
85 non tenetur suis sumptibus rem locatū manu tenere, vt bī in. l. colonus in p̄ncipio. ff. loca. ⁊. in. l. hactenus. ff. ó vsufructu, nec ēt tenetur ad solnendum fictum si nō percepit fructuz ex re locata, vt. l. item queritī. §. exercitu ⁊. l. ex cōducto. §. si vis tēpestatis ⁊. §. sed ⁊ si labes, ⁊. l. si merces. §. vis maior. ff. locati, ⁊ in. l. si vno e. ti. ⁊ bī i. d. c. p̄p sterilitatē, ⁊ ad hoc vide tex. cū gl. no. i auc. de no. alienā. §. q̄ vero leonis in ver. diximus q̄ incipit accipe vbuz. i. ḡcedimus col. ij. ⁊ tex. cū gl. in verbo p̄p fortuitos casus §. dudum eo. tit. Et sic cū linellarius granaretur in aliquo imo in pluribus magis q̄s simplex cōductor, dz in alio releuari, ⁊ sic q̄ linellarius soluat tantum fictum in rōne quinq̄ p cētenario-

arg.l.cum qui cũ ibi notatis.ff. de iureiur. vbi hẽ, q̃ qui in vno grauatur in alio ɔ relenari, ⁊ eẽ, ⁊ facit regula. c. q̃ sentit onus
86 ⁊. c. rõni cõgruit de reg. iu. in. vi. cum si. † Alio modo q̃tingeret lesio in locatione seu q̃titate fictus, vꝫ quando excedit summam iusti pretij habito respectu tantummodo ad quantitatem pecunie solute pro re vendita eademq̃ locata de qua. ſ. positus est exemplũ circa p̃incipiuꝫ huius tertie p̃sumptionis. Tertio modo q̃tingeret lesio habito respectu solum ad fructus vel redditus q̃ percipi possent ex re locata. Exẽpluꝫ poni põt sicut dictum est. ſ. in primo modo lesionis. Põt ẽt poni aliud exemplum, in quo decipiuntur. Aut ipsi decipiunt in ciuitate Verone ementes, ac demum in cõtinenti locantes eandem reꝫ. vꝫ q̃ res vendita eademq̃ locata erat domus. Nam ꝫ ego emerim domuꝫ pro centũ, ⁊ sic iusto pretio, ⁊ locauerim iure liuelli eidẽ venditori eandem domum pro. xxv. libris denariorũ sic q̃ cõi ptio habito respectu ad dictos centuꝫ ducatos, q̃ dicte. xxv. libre ꝫ sint cõe pretium Verone rei, que est valoris centum ducatorum, q̃ tñ iniustũ, vt statim vẽ certũ est, q̃ non est iustum habito respectu ad pẽsiones, siue redditus, qui percipi possent ex dicta domo liuellata, q̃ dictum pretium. xxv. librarum esset etiaꝫ iniustuꝫ respectu locationis simplicis. Naꝫ illa domus si tertie p̃sone deberet locari ad tp̃s non posset locari nisi vsq̃ ad. xxv. libras vel circa, ⁊ sic in ratione trium pro centenario vel circa. Soluendo ergo hoc casu. xxv. libras in anno esset sine dubio lesio respectu redditus vel pẽsionis q̃ percipi possent ex dicta domo vt dixi. Quarto mõ põt q̃tingere lesio habito respectu solũ mõ ad pẽsionẽ, q̃ solui deberet ex re liuellata vt p̃imo casu p̃cedenti, qñ solunnt. xx. libre de liuello p̃ domo vendita cẽtuꝫ, pro quo p̃tio alij nõ locassent. sed p̃ maiori q̃ ille fictus. xxv. libraꝫ nõ solũ est iustus respectu simplicis locationis vt dixi. sed ẽt liuellarie q̃ si illa domus daretur in emphyteosim tertie persone
87 nõ posset dari vltra. xxv. libras. † Quinto mõ põt q̃tingere lesio ex parte locantis, qñ emisset rem locatã pro minori pretio q̃ valeret. Exemplum emit vnus fundum pro centuꝫ, qui valebat centum ⁊ quinquaginta. Et continenti venditori locauit in perpetuum eundẽ fundum. xxv. libris. denariorũ in anno, cũ pacto de retrouendendo. Nã emptor vẽ esse deceptus q̃ si vere emisset ex quo ille fundus potuisset alteri locari. xxxv. libris cuꝫ dimidia in ratione. xxv. lib. pro centũ ducatis est lesus. in. xij. cũ dimidia. ⁊ p̃p hoc est p̃sumptio, q̃ nõ sit verus ẽctus emptionis, ex quo locauit minori precio nõ ductus necessitate, ad hoc
88 adde q̃ dicam in sequenti p̃sumptione. † Conclude tantũ circa predicta, que ⁊ qñ dicatur, ⁊ sit iusta pẽsio. Aut venditio est facta iusto pretio, aut iniusto. Primo casu fundus venditus, q̃ locatur venditori. aut allinellatur, aut sibi in emphyteosim conceditur si locatur pensio iusta est habito respectu ad fructus, ⁊ redditus, qui percipiuntur ex ea. sed si liuellatur, tunc aut fundus reddit fructus cões ſꝫ multo plus aut minus q̃ cõiter alie possessiones reddũt, si reddit fructus cões, ⁊ tũc pensio iusta est habito respectu ad valorem rei, qui est p̃ pecuniam solutã per emptorẽ ratione quinq̃ pro centenario, sed si fundus venditus reddit multo plus vel minus ꝺ fructibus vel redditibus q̃ alie possessiones. Exemplum de pluri in molendino, q̃ ꝺ est in flumine publico, vtputa arbesi, q̃ cõiter valet centum ducatos, vel modicum vltra. ⁊ reddit de fictu simplicis locationis oĩ anno. xl. vel quinquaginta minalia frumenti. ⁊ sic vltra. xij. pro centenario. Exemplum de minori in domibus vel palacijs, que cõiter multum valent, pro modica pensione locantur habito respectu ad valorẽ eoꝝ, vt est tex. in. l. fi. §. sint autem legata. ibi veluti domus in p̃ncijs p̃cioſe. C. de bonis q̃ li. ⁊ ibi Bal. q̃ dicit per
89 illum tex. † quod domus p̃tioſe sunt quodãmodo ſteriles. q̃ non correspondent redditibus pretio domorum. Nam in ciuitate Verone cõiter in ratione trium pro centenario domus locãtur ⁊ quãdoq̃ pretio viliori si sint domus p̃cioſe, hijs duobus casibus vẽ, q̃ iusta pensio sit habito respectu ad fructus vel reditus quando esset locatio simplex. sed si esset liuellatio tunc in molẽdino credo q̃ nõ habeatur respectus ad reditus, qui sunt in magna q̃titate, sed in ratione quandoq̃ pro cẽtenario habito respectu ad valorem rei, vt hẽ in. d. §. q̃ non leonis in auctẽ. de nõ alienan. col. ij. Et ꝫ molendinum videatur minus valere respectu q̃titatis fictus, tñ istud est p̃p periculũ, q̃ est in eo, ne pereat, vel deterioretur, ⁊ p̃p magnam impensaꝫ, q̃ fit in eo manumittendo. Unde deducendo oẽs expẽsas ⁊ estimationes piculi nõ dicetur in veritate dñs percipere tm̃ de fictu. Cuꝫ ergo liuellat̃ dictũ molendinũ vni, ⁊ in eo trãseat omne periculum, ⁊ omnis impensa ad eum spectet, sicut ⁊ dñs emit modico pretio p̃p dictum periculũ ⁊ impensaꝫ futuram, ita ꝺ ẽt medio pretio liuellari, ex quo vt dixi in liuellariũ transit omne periculũ ⁊ impensa vt. l. i. cum ibi notatis. C. de iure emphiteo. ⁊ dixi ſ. sed in domo creddo, q̃ ꝺ ista sit iusta pẽsio, q̃ esset iusta si alteri nõ venditori liuellaretur. Que aũt sit illa, dic q̃ ꝺ est illa, qua cõiter tales domos liuellari solite sunt in eodẽ loco vt dixi in precedenti p̃sumptione versic. verum quod dictum est de quo dic vt ibi.
90 † Secundo casu, quãdo iniusto pretio venditus sit fundus, qui nunc locat̃. ⁊ eodẽ modo distingue. Aut fundus venditus reddit fructus cões. Aut non. Si reddit fructus cões. Et tunc in foro ciuili vel canonico iusta pensio locationis est, si in plus est habito respectu ad fructus, ⁊ iusta pẽsio liuelli est in rõne q̃nq̃ pro centenario habito respectu ad valoreꝫ rei, ⁊ nõ ad pecuniã per emptorem solutam, sed in foro q̃scie credo q̃ debeat haberi respectus ad pecuniaꝫ solutam, vt dicam in quinto casu p̃incipali. Si aũt res non reddit fructus cões in simplici locatione ꝺ haberi respectus ad fructus, in liuello dic vt dixi, quando fundus est venditus iusto pretio. Et predicta clare procedunt, quando pensio consistit in pecunia. Si autem consisterit in alijs rebus, vt vino, oleo, frumento, ⁊ similibus, ⁊ tunc ꝺ inspici, q̃tum cõiter valet. ⁊ valere existimatur illud, quod soluitur p̃ pensione, ⁊ in hoc ꝺ ẽt cõsiderari, si q̃ductor teneat portare vel conducere illum fictum ad domum locatoris, vel non, iuxta nota. p Bar. ⁊ doc. in. l. Item illa. ff. de constit. pecunia. ⁊ per Bal. in l. acceptam. in. xij. vsq̃ ad sextam decimã q̃nem. C. de vsuris. ⁊ per Ang. in auctẽ. vt exactio. instant. dor. §. illud vero. col. vij. nam si de iure non teneretur conductor liuellarius conducere fictum suis sumptibus ad domũ domini locatoris, sed esset conuentum expresse, q̃ liuellarius teneretur in extimatione iusti p̃retij fictus, hec expensa deberet addi, ⁊ per hoc tanto plus fictus extimari. Idẽ in expensis portaq̃, ⁊ in gabellis, ⁊ in alijs similibus, q̃ ꝺ nota, q̃ aliqui in hoc non aduertũt. Aliqui tñ dicũt, q̃ in predictis casibus licitũ est bodie plus recipere de fictu seu liuello in monetis seu libris denariorũ q̃ alijs q̃ in supioribus, aureus valebat Verone aliq̃n tres libras cum dimidia. Aliquando quatuor, nunc vꝫ quatuor cum dimidia. Quãdo valebat tres libras cum dimidia, cum sit licitum recipere tantum q̃nq̃ p̃ cẽtenario ꝺ fictu liuelli vt. ſ. dixi iusta pẽsio erat in decẽ ⁊ septẽ libris cũ dimidia tm̃ q̃ erãt q̃nq̃ ducati. Qñ valebat q̃tuor libras, iusta pensio erat in. xx. libris. que erant quinq̃ aurei. Nunc vero, cuꝫ ducatus valeat quatuor libras cũ dimidia, iusta pẽsio est in. xx. libris cũ di. q̃ sunt bodie q̃nq̃ aurei. Qñ in effectu q̃qd valeat aureus siue eius estimatio crescat siue ꝺcrescat semp ꝺ solui tm̃ in monetis de fictu liuelli, q̃ valeat q̃nq̃ ducatos de liuello in rõne centum ducatorum, ⁊ sic q̃nq̃ p̃ centenario, ⁊ istud ẽ verissimũ ⁊ ita teneo. Et ideo ẽctus liuellarij siue emphiteotici celebrati Verone tpe quo ducatus valebat quatuor libras, ex quibus soluebantur vigintisex pro centũ ducatis, sicut cõiter nunc soluuntur Verone, sunt illiciti, q̃ ille viginti quinq̃ libre erant sex ducati, ⁊ vnum quartum, ⁊ ita erant ratione. vi. de vnius quarti pro centenario, q̃ est bene notandũ per Veronenses, ad q̃ videatur omnino, q̃ ẽt dicam in quinto casu principali, ⁊ precipue in ver. Et ideo Veronenses seruare
91 vñr. † Itẽ aliqui dicunt q̃ indistincte licitũ est emptori locare sine liuellare rem emptam ipsi venditori vel alteri p̃ maiori fictu vel pensiõe q̃ ẽ pactũ de retrouẽdendo, q̃ si non esset, Nã hoc casu nõ vẽ plenarie ⁊ cum effectu translatũ esse dñiũ in emptorem, ex quo venditor post certum tempus vel quandoq̃ põt redimere, cum eniꝫ sit in p̃tate venditoris posse quãdo redimere, vult rem venditam ⁊ se liberare a prestatione fictus sine liuelli vẽ in hoc fieri deterior cõditio emptionis eiusdẽq̃ locatoris, q̃ dicta res vẽ valere minus ipsi emptori, ⁊ p̃sertim si vendere vellet ẽptor idẽq̃ locator ius suũ, q̃ ꝫ in ipsa re empta, ⁊ p euꝫ locata. nõ. n. ita faciliter reperiret emptorẽ, sicut reperiret si nõ esset pactũ de retrouẽdendo. ⁊ si reperiret minori pretio ipsum
92 q̃n vẽderet oporteret, † vt experiẽtia docuit, a qua bonũ est assumere ar. vt p̃bat̃ in cle. dispẽdiosaꝫ in p̃ncipio de iudicijs. ⁊ in c. q̃sit in p̃inci. de elec. libr. vi. ⁊. xliij. distin. multis ibi nisi hic actione tuarum experimentis approbarem, ⁊ in auctentico de questore circa p̃incipium. vbi vtilissimo ex ipso rerum experimento collatione sexta cum similibus. Sed certe isti non bene sentiunt. Nam licet res empta cum pacto de retronendendo. nõ ita faciliter repiret emptorẽ, sicuti si esset empta sine vllo pacto, nõ tm̃ ꝓpea hoc ꝺ minori p̃tio emi. ſꝫ vero cõi ⁊ iusto p̃tio. Nec etiã ꝺ illud considerari videlicet quod eodem pretio non posset quandoq̃ vendi, q̃ non emit causa vendendi. ⁊ satis sibi

q̄ no. Bar. in l. in l. fal. non bī q̄stitas, ⁊ in l. iu. l. q̄rebat ad l. fal. ad q̄ adde q̄ dicā seq. p̄sumptione ver. Et predicta de re
76 procedunt. † Itē q̄ dixi, q̄ res tantum v3, quantū cōiter vendi potest. Intellige, q̄tum cōiter venditur similis res in foro publi. vt est tex. in l. septē ⁊ ibi. Bar. C. de erroga. mili. li. xij. ⁊ p̄batur in. c. ibi quem in mercato extra de empti. ⁊ ven. ⁊ habet̄ per Bar. ⁊ doc. in. d. l. preciarerū. ff. ad l. fal. ⁊ in. d. l. si seruus. ff. de con. furti. ⁊ per. Ant. de but. in. c. cū cām in ver. ad secun dū demū p̄bandū, extra de emp. ⁊ vēdi. Et si in foro hmōi res vendi nō. consueuit, inspicit̄ q̄tū vendi potest in eo loco, vel ea regione. ⁊ si in foro, vel illo loco diuersis p̄cijs venderet̄, tunc
77 media via est elligenda vt statim dicā in casu seq. † Itē res tm̄ v3 q̄tū est estimata p̄ duos peritos estimatores, vt no. Bar. ⁊ ibi per do
78 ctores in. l. ij. C. de rescin. ven. † Si vero loquimur de rebus īmo bilibus, dic q̄ non p̄t dari certa doctrina q̄tū sit verū ⁊ iustū p̄cium, nisi hoc mō, v3, si vendo fundum p̄ cētū, d3 q̄siderari, si tm̄ v3 vero habito respectu ad eius qualitatē ⁊ q̄ditionē ⁊ fru ctuū perceptionē, vt. l. si qs. C. de rescin. vēdi. ⁊ i. l. fi fundū per fideicō. in p̄ncipio ⁊ ibi gl. i. ff. ō legatis p̄io, ⁊ i. l. pe. ff. de rebus eo⁊, ⁊ no. gl. bar. ⁊ doc. in. l. ij. C. de rescin. vēdi. ⁊ no. gl. ⁊ doc. in. c. cū cām el. ij. extra de testibus. ⁊ si cōiter vendet̄ p̄ tanto in illo loco pertinētia vel q̄ta scienti ⁊ intelligenti qualitatē, ⁊ q̄di tionē rei vēdite, vt est tex. cū gl. notabili. in. d. l. mortis cā capi mus. §. fi. ⁊ ibi p̄ doc. ff. de dona. cā mor. ⁊ bī i. l. si seruus. ff. ō cō di. fur. ⁊ in. l. p̄cia re⁊. ff. ad l. fal. ⁊ per Bar. in. l. nō intelligi tur. §. dini fratres. ff. de iurē fis. ⁊ p̄batur in. l. si qs vxori. §. si sta tu liber ⁊ ibi hoc no. Bar. ⁊ Ang. ff. de furt. ⁊ ibi p̄ Bar. ⁊ do ctores in. l. j. §. si heres. ff. ad trebel. ⁊ p̄ eundē. Ang. i. l. i. l. falci dia hoc obseruandū. §. i. ff. ad legē fal. vbi omnio est videndus. ⁊ istud esset cōe verū ⁊ iustum p̄cium, debent ēt q̄siderari ea q̄ dicta sunt supra de rebus mobilibus, ⁊ sic nō posset precise dici quantū cōmuniter possent vendi, q⁊ forte aliq̄n huiusmodi res vendunt̄ cōmuniter centum, aliq̄n centus ⁊ quinq;, aliq̄n octua ginta quinq;, tunc in hijs non esset illicitū quocunq; de illis p̄re cijs concurentibus venderet̄ p̄p̄rie. S3 tucius esset q̄ eligatur mediū p̄ciū in casu p̄posito de centū ⁊ in similibus. ⁊ sic me dia via tanq̄ tutior esset eligenda ⁊ ad hoc vide textum, qui op time facit, in. l. si fundū cū. l. seq. que incipit ita vt omnes in p̄n cipio. ff. mandati, q̄iuncto. c. illud extra de cleri. excōmu. mini. Adde tm̄ circa p̄dicta, q̄ ple. no. beatus Bernardinus in dī cto libello de q̄ctibus ⁊ vsu. in. xxxiij. sermone articulo secundo in secunda particula cap. vij. in fine. Et plenius per eundem in eodem lib. xxxv. sermone articulo primo ⁊ c. ij. ⁊ plenissime in extractis dicti tractatus beati Bernardini. in titulo vsura ter
79 cio, vbi ponunt̄. xij. regule iusti p̄cij. vbi videri poterit. † Alii qui tm̄ dicunt, q̄ in hoc casu, quando res vendit̄ minori precio q̄ valeat, ⁊ ab ipso principio venditionis est actum, q̄d teneat̄, emptor locare dictas rem venditā cum pacto de retrouendēdo p̄ iusto p̄cio, q̄ non sit p̄hibitū, vel licitū rē emere ēt p̄ope di midiā iusti p̄cij de iure ciuili vel canonico, nec etiam in foro cōscientie. ex quo illud q̄ plus valet res vēdita remanet apd̄ venditorem p̄ suo iure vtilis dominij cū saltē aliter ipse nō fuis set venditurus. Unde non vī esse deceptus in aliquo venditor, ex quo penes ipsas remanet omne id, q̄ plus v3 res vendita in re suo sc3 vtilis dominij, ⁊ illud ius potest vendere, vt. l. fi. C. ō in re emphiteo. Ad quod addam q̄ dicā in quinto casu principa li. ver. tertio casu ibi credo tm̄ quod maior p̄sumptio. S3 cer te isti in hoc non benedicunt, nec sequitur, q̄ plus illud, q̄d va let res vendita, remanet apud venditorem eundēq; conducto rem p̄ suis melioramentis. ⁊ sic p̄o iure suo, ergo non lesus, q⁊ illud plus non potest libere vendere, sicut potuisset, si non esset venditū, s3 cum suo onere linellario vendere tenet̄, q̄ sibi dīci lis erit, ⁊ magis dānosum, pro hoc. l. iij. §. melior. ff. de in diē ad dict. ⁊ dixi supra. ita q⁊ teneretur prius dominū denūciare quo emere nollente sibi tenetur laudemiū q̄d toloneū sine quinqua gesima appellatur, soluere, vt. l. fi C. de iure fisci. itez q⁊ si alie naret domino irrequisito caderet ab omni iure suo, vt dicit. d. l. fi. item q⁊ p̄opter canonem debito tempore non solutum cade ret a iure suo, cum p̄opter culpam suam perderet etiam illa me lioramenta, vt habetur in dicta. l. fi. ⁊ in. l. ij. C. de iure emphi. ⁊ in capitu. potuit extra de locato, quem non perderet, si non esset in dicta venditione. item amitteret etiam illud ius redimē di, q̄n esset concessus ⁊ appositū in instrumēto locationis linel larie, q⁊ tūc cēseret̄ eē ius emphyteoticū, seu p̄s iuris ēphiteoti ci in. l. sterilis. §. si tibi. ff. de actionibus empti. ⁊ in. l. qui funduz vendidit. ff. de contrahē. empt. facitēt. l. fundi ptē eo. ti. Unde cum linellarius non soluens canonem tempore debito vel alie nās irrequisito domino cadere debet a iure suo emphiteotico, vt. l. ij. ⁊. l. fi. in fi. C. de iure emphy. cadet etiam ab isto iuro re dimendi est, quod pars iuris emphyteotici vt dixi. Secus si ip sum ius reddimendi esset concessum ⁊ ascriptum in ipso instru mento venditionis separato ab ipso instrumento locationis li uelarie, vel post instrumentum iuris emphiteotic. vel q̄ocūq; in alio instō ⁊ de per se. q⁊ tūc nō posset dici pars iuris emphy teotici, sed quodam ad ius personale separatū a iure emphiteo
80 tico † Et ideo l3 p̄p culpam cōmissam in non soluendo canonem vel alienando caderet a iure emphiteotico, vt. d. ij. ⁊ fi. non tm̄ caderet a iure reemēdi per di. iura q̄ est bene norandū, q⁊ sepe in facto euenit. ⁊ doc. hoc non tangunt. Et predicta p̄oedūt ēt si in instrumento venditionis cōtineatur donatio de eo q̄ plus valeret ipsa res vendita, secundum ea que dicam in septima p̄sumptione.

81 **Tertia** p̄sumptio est † quando esset lesio in locatione seu in quantitate fictus. ⁊ hoc potest esse qua tuor modis in persona conductoris, ⁊ alio modo in persona lo catoris. Primo modo ex persona cōductoris, quando excedit summam iusti p̄tij habito respectu ad quantitatez pecunie so lute p̄o re vendita eademq; locata ⁊ habito respectu ad fru ctus qui percipiūtur seu percipi possunt ex dicta re locata, ⁊ ad possessionē que solui d3 ex re linellata. Exemplū emi a titio fun dum centū aureis, ⁊ sibi locaui eundē fundū p̄o. xxxij. libris in ann. Certe ista est lesio respectu pecunie mee solute, q⁊ soluunt̄ cōiter in ciuitate Verone. xxv. libre denarioꝝ p̄ re empta cētū ducatis, ⁊ est lesio respectu fructuū p̄cipiendoꝝ ex dicto fundo valēte cētū aureos vltra. xxv. libras denarioꝝ vel cir. sine eaꝝ existimationē deductis expēsis, ac ēt ē lesio respectu linelli, q⁊ l3 fictus mere locationis sit iustus ⁊ cōiter Verone reputetur iu stus, q̄n soluuntur de linello emphyteosi, ⁊ nō de locatione sim pli, d3 solui p̄o minori quantitate vez in rōne quinq; p̄o cente nario, q⁊ istud est iustum p̄tiuz fictus linelli siue emphiteosis. Nam quantum ad soluendum fictum de linello opp3 non ex red ditibus metiri emphyteosim ⁊ existimari pensionem subtiliter. ⁊ ex p̄tio collato redditus possibiles. in. xx. annis cōputari. ⁊ in redditibus ex hoc q̄tinuatis metiri emphyteosiz, vt est tex. in auctē. de nō aliena. §. q⁊ vero leonis in fi. ⁊ auct. perpetua. C.
82 de sacrosanc. eccle. † Et sic pensio iusta, que recipitur ex re linel lata, est illa, que collata in. xx. annis vltra. xx. annos q̄tinet ex timationem rei linellate, vt not. glo. in. d. aucten. perpetua in verbo iuxta ⁊ in. d. §. q⁊ vero leonis in fine. verbo faciendam. ⁊
83 sic ex hoc patet † q̄ p̄tium fictus q̄ ex simplici locatione an nuatim soluitur per respectum ad ipsos fructus. ⁊ videtur esse quedam tacita venditio fructuum, sed pensio siue fructus, qui soluitur ex contractu emphyteotico siue linellario non datur p̄incipaliter per respectum ad fructus sed in recognitionem domini tantum, vt nota Barto. in. l. i. ⁊ ij. oppo. C. de iure em phy. ⁊ Anto. de but. in. c. potuit extra de loca. Et est ratio in
84 ter fictum rei locate simpliciter ⁊ fictum rei linellate † q⁊ linel larius tenetur manumittere rem linellatam suis expensis, ma xime cū detur, ⁊ dicatur in instrumento linellario ad meliorā dum, ⁊ non peiorandus, vt habetur in. l. i. C. de iure emphyteo. ⁊ ēt si res linellata culpa linellarij. vel ēt sine culpa. sed casu for tuito deterioraretur, nihilominus linellarius siue emphyteota semp tenetur ad pensionē, nisi tota res pereat, vt. d. l. i. ⁊ ibi no. C. de iure emphy. ⁊ bī in. §. adeo insti. locati. Intantum q̄ li nellarius verus, qui nō potuit percipere fructus, aut redditus rei linellate in recompensatione eius minus soluit, q̄s simplex conductor, vt habetur in. d. l. j. C. de iure emphyteo. ⁊ in. c. p̄p sterilitatem, extra de loca. ⁊ ita de consuetudine generali Ve
85 rone obseruatur † q̄d nō est in simplici colono vel q̄ductore, qui non tenetur suis sumptibus rem locatū manu tenere, vt bī in. l. colonus in p̄incipio. ff. loca. ⁊. in. l. hactenus. ff. ō vsufructu, nec ēt tenetur ad soluendum fictum si nō percepit fructuz ex re loca ta, vt. l. item queri. §. exercitu ⁊. l. ex cōducto. §. si vis tēpestatis ⁊. §. sed ⁊ si labes, ⁊. l. si merces. §. vis maior. ff. locati, ⁊ in. l. si vno e. ti. ⁊ bī i. d. c. p̄p sterilitatē, ⁊ ad hoc vide tex. cū gl. no. i auc. de no. alienā. §. q⁊ vero leonis in ver. diximus q̄ incipit accipe n̄ buz. i. q̄cedimus col. ij. ⁊ tex. cū gl. in verbo p̄p fortuitos casus §. dudum eo. tit. Et sic cū linellarius grauaretur in aliquo imo in pluribus magis q̄s simplex cōductor, d3 in alio releuari, ⁊ sic q̄ linellarius soluat tantum fictum in rōne quinq; p̄ cētenario-

arg.l.cum qui cū ibi notatis.ff. de iureiur. vbi hī, ꝙ qui in vno grauatur in alio oz relenari, ⁊ eē, ⁊ facit regula.c.q sentit onus
86 ⁊.c.rōni cōgruit de reg.iu.in.vi.cum si. † Alio modo ꝗtingeret lesio in locatione seu ꝯtitate fictus, vz quando excedit summam iusti pretij habito respectu tantummodo ad quantitatem pecunie solute pro re vendita eademꝙ locata de qua.s.positus est exemplū circa principiū huius tertie presumptionis. Tertio modo ꝗtingeret lesio habito respectu solum ad fructus vel redditus q percipi possent ex re locata. Exēpluz poni pōt sicut dictum est.s.in primo modo lesionis. Pōt ēt poni aliud exemplum, in quo decipiuntur. Aut ipsi decipiunt in ciuitate Verone ementes, ac demum in cōtinenti locantes eandem rez. vz qñ res vendita eademꝙ locata erat domus. Nam lz ego emerim domuz pro centū, ⁊ fic iusto pretio, ⁊ locauerim iure linelli eidē venditori eandem domum pro.xxv.libris denariorum sic qō cōi ptio habito respectu ad dictos centuz ducatos, qz dicte.xxv.libre lz sint cōe pretium Verone rei, que est valoris centum ducatorum, ꝙ tñ iniustū, vt statim vī certū est, ꝙ non est iustum habito respectu ad pēsiones, siue redditus, qui percipi possent ex dicta domo linellata, qz dictum pretium.xxv.librarum esset etiaz iniustuz respectu locationis simplicis. Naz illa domus si tertie pſone deberet locari ad tps non posset locari nisi vsꝙ ad.xxv. libras vel circa, ⁊ sic in ratione trium pro centenario vel circa. Soluendo ergo hoc casu.xxv.libras in anno esset sine dubio lesio respectu redditus vel pēsionis q percipi possent ex dicta domo vt dixi. Quarto mō pōt ꝗtingere lesio habito respectu solū mō ad pēsionē, q̄ solui deberet ex re linellata vt primo casu pcedenti, qñ solunt.xx.libre de linello ꝑ domo vendita cētuz, pro quo ptio alij nō locassent. sed ꝑ maiori qz ille fictus.xxv.libraꝝ nō solū est iustus respectu simplicis locationis vt dixi. sed ēt linellarie qz si illa domus daretur in emphyteosim tertie persone
87 nō posset dari vltra.xxv.libras. † Quinto mō pōt ꝗtingere lesio ex parte locantis, qñ emisset rem locatā pro minori pretio qꝫ valeret. Exemplum emit vnus fundum pro centuz, qui valebat centum ⁊ quinquaginta. Et continenti venditori locauit in perpetuum eundē fundum.xxv.libris. denariorū in anno, cū pacto de retrouendendo. Nā emptor vī esse deceptus qz si vere emisset ex quo ille fundus potuisset alteri locari.xxxv.libris cuz dimidia in ratione.xxv.lib. pro centū ducatis est lesus. in.xij. cū dimidia. ⁊ ꝓꝑ hoc est presumptio, ꝙ nō sit verus ꝟctus emptionis, ex quo locauit minori precio nō ductus necessitate, ad hoc
88 adde ꝙ dicam in sequenti presumptione. † Conclude tantū circa predicta, que ⁊ qñ dicatur, ⁊ sit iusta pēsio. Aut venditio est facta iusto pretio, aut iniusto. Primo casu fundus venditus, q locatur venditori. aut allinellatur, aut sibi in emphyteosim conceditur si locatur pensio iusta est habito respectu ad fructus, ⁊ redditus, qui percipiuntur ex ea. sed si linellatur, tunc aut fundus reddit fructus cōes sz multo plus aut minus ꝙꝫ cōiter alie possessiones reddūt, si reddit fructus cōes, ⁊ tūc pensio iusta est habito respectu ad valorem rei, qui est ꝑm pecuniam solutā per emptorē ratione quinꝙ pro centenario, sed si fundus venditus reddit multo plus vel minus ꝺ fructibus vel redditibus ꝙꝫ alie possessiones. Exemplum de pluri in molendino, qō est in flumine publico, vtputa atheſi, ꝙ cōiter valet centum ducatos, vel modicum vltra. ⁊ reddit de fictu simplicis locationis oī anno. xl. vel quinquaginta minalia frumenti. ⁊ sic vltra.xij. pro centenario. Exemplum de minori in domibus vel palacijs, que cōiter multum valent, pro modica pensione locantur habito respectu ad valorē eoꝝ, vt est tex. in.l.fi.§.sint autez legata. ibi veluti domus in ꝓuincijs precioſe. C. de bonisꝙ li. ⁊ ibi Bal. q dicit per
89 illum tex. † quod domus pretiose sunt quodāmodo steriles. qz non correspondent redditibus pretio domorum. Nam in ciuitate Verone cōiter in ratione trium pro centenario domus locātur ⁊ quādoꝙ pretio viliori si sint domus precioſe, bijs duobus casibus vī, ꝙ iusta pensio sit habito respectu ad fructus vel redditus quando esset locatio simplex. sed si esset linellatio tunc in molēdino credo ꝙ nō habeatur respectus ad reditus, qui sunt in magna ꝯtitate, sed in ratione quandoꝙ pro cētenario habito respectu ad valorem rei, vt hī in.d.§.qz non leonis in auctē. de nō alienan. col.ij. Et lz molendinum videatur minus valere respectu ꝯtitatis fictus, tñ istud est ꝓꝑ periculū, ꝙ est in eo, ne pereat, vel deterioretur, ⁊ ꝓꝑ magnam impensaz, q̄ fit in eo manumittendo. Unde deducendo oēs expēsas ⁊ estimationes periculi nō dicetur in veritate dñs percipere tm̄ de fictu. Cuz ergo linellat dictū molendinū vni, ⁊ in eo trāseat omne periculum, ⁊ omnis impensa ad eum spectet, sicut ⁊ dñs emit modico pretio ꝓꝑ dictum periculū ⁊ impensaz futuram, ita dz ēt medio pretio linellari, ex quo vt dixi in linellariū transit omne periculū ⁊ impensa vt.l.i.cum ibi notatis. C. de iure emphiteo. ⁊ dixi ſ.sed in domo creddo, qō ista sit iusta pēsio, q̄ esset iusta si alteri nō venditori linellaretur. Que aūt sit illa, dic qō est illa, qua cōiter tales domos linellari solite sunt in eodē loco vt dixi in precedenti
90 presumptione versic. verum quod dictum est de quo dic vt ibi. † Secundo casu, quādo iniusto pretio venditus sit fundus, qui nunc locat. ⁊ eodē modo distingue. Aut fundus venditus reddit fructus cōes. Aut non. Si reddit fructus cōes. Et tunc in foro ciuili vel canonico iusta pensio locationis est, si in plus est habito respectu ad fructus, ⁊ iusta pēsio linelli est in rōne qnoꝙ pro centenario habito respectu ad valorez rei, ⁊ nō ad pecuniā per emptorem solutam, sed in foro ꝗscie credo ꝙ debeat haberi respectus ad pecuniaz solutam, vt dicam in quinto casu principali. Si aūt res non reddit fructus cōes in simplici locatione dz haberi respectus ad fructus, in linello dic vt dixi, quando fundus est venditus iusto pretio. Et predicta clare procedunt, quando pensio consistit in pecunia. Si autez consisterit in alijs rebus, vi vino, oleo, frumento, ⁊ similibus, ⁊ tunc dz inspici, ꝙꝫtum cōiter valet. ⁊ valere existimatur illud, quod solnitur ꝓ pensione, ⁊ in hoc dz ēt cōsiderari, si ꝗductor tenet portare vel conducere illum fictum ad domum locatoris, vel non, iuxta nota. ꝓ Bar. ⁊ doc. in.l. Item illa. ff. de constit. pecunia. ⁊ per Bal. in l. acceptam. in. xij. vsꝙ ad sextam decimā qōnem. C. de vsuris. ⁊ per Ang. in auctē. vt exactio. instant. dor. §. illud vero. col. vij. nam si de iure non teneretur conductor linellarius conducere fictum suis sumptibus ad domū domini locatoris, sed esset conuentum expresse, ꝙ linellarius teneretur in extimatione iusti pretij fictus, hec expensa deberet addi, ⁊ per hoc tanto plus fictus extimari. Idē in expensis portaꝝ, ⁊ in gabellis, ⁊ in alijs similibus, qō nota, qz aliqui in hoc non aduertūt. Aliqui tñ dicūt, ꝙ in predictis casibus licitū est hodie plus recipere de fictu seu linello in monetis seu libris denariorū ꝙꝫ alijs q̄ in supioribus, aureus valebat Verone aliqñ tres libras cum dimidia. Aliquando quatuor, nunc vz quatuor cum dimidia. Quādo valebat tres libras cum dimidia, cum sit licitum recipere tantum qnoꝙ ꝓ cētenario ō fictu linelli vt.s.dixi iusta pēsio erat in decē ⁊ septē libris cū dimidia tm̄ q erāt qnoꝙ ducati. Qñ valebat q̄tuor libras, iusta pensio erat in.xx.libris. que erant quinꝙ aurei. Nunc vero, cuz ducatus valeat quatuor libras cū dimidia, iusta pēsio est in.xx.libris cū di. q̄ sunt hodie qnoꝙ aurei. Qñ in effectu qcqd valeat aureus siue eius estimatio crescat siue decrescat semꝑ dz solui tm̄ in monetis de fictu linelli, ꝙ valeat qnoꝙ ducatos de linello in rōne centum ducatorum, ⁊ sic qnoꝙ ꝓ centenario, ⁊ istud ē verissimū ⁊ ita teneo. Et ideo ꝟctus linellarij siue emphiteotici celebrari Verone tpe quo ducatus valebat quatuor libras, ex quibus soluebantur vigintisex pro centū ducatis, sicut cōiter nunc soluuntur Verone, sunt illiciti, qz ille viginti quinꝙ libre erant sex ducati, ⁊ vnum quartum, ⁊ ita erant ratione.vi. de vnius quarti pro centenario, ꝙ est bene notandū per Veronenses, ad ꝙ videatur omnino, ꝙ ēt dicam in quinto
91 casu principali, ⁊ precipue in ver. Et ideo Veronenses seruare vñr. † Itē aliqui dicunt ꝙ indistincte licitū est emptori locare sine linellare rem emptam ipsi venditori vel alteri ꝓ maiori fictu vel pensiōe ꝙꝫ é pactū de retrouēdendo, ꝙꝫ si non esset, Nā hoc casu nō vī plenarie ⁊ cum effectu translatū esse dñiū in emptorem, ex quo venditor post certum tempus vel quandoꝙ pōt redimere, cum enim sit in ptāte venditoris posse quādo redimere, vult rem venditam ⁊ se liberare a prestatione fictus sine linelli vī in hoc fieri deterior cōditio emptionis eiusdēꝙ locatoris, qz dicta res vī valere minus ipsi emptori, ⁊ presertim si vendere vellet ēptor idēꝙ locator ius suū, ꝙ hz in ipsa re empta, ⁊ ꝓ euz locata. nō. n. ita faciliter reperiret emptorē, sicut reperiret si nō esset pactū de retrouēdendo. ⁊ si reperiret minori pretio ipsum
92 qñ vēderet oporteret, † vt experiētia docuit, a qua bonū est assumere ar. vt ꝓbat in cle. dispēdiosaz in principio de iudicijs. ⁊ in c. ꝙꝫsit in princi. de elec. libr. vi. ⁊. xliij. distin. multis ibi nisi hic actione tuarum experimentis approbarem, ⁊ in auctentico de questore circa principium. vbi vtilissimo ex ipso rerum experimento collatione sexta cum similibus. Sed certe isti non bene sentiunt. Nam licet res empta cum pacto de retrouendendo. nō ita faciliter repiret emptorē, sicuti si esset empta sine vllo pacto, nō tñ ꝓꝑea hoc dz minori ptio emi. sz vero cōi ⁊ iusto ptio. Nec etiā dz illud considerari videlicet quod eodem pretio non posset quandoꝙ vendi, qz non emit causa vendendi. ⁊ satis sibi

est, quod emat rem pro iusto precio. ⁊ quod habeat fructus seu reditus. aut fictus iustos, hoc probatur per argumentū ab absurdo. Pone enīz ꝙ quis emit fundū, ⁊ vēditori locauit cū pacto de retrouendēdo precio iniusto domū vēditoris eiusdemqꝫ conductoris, ⁊ emptor nunqꝫ vendidit iura sua, que bz in dicto fundo empto ⁊ locato, vel venditor ipsum redimit post certum tempus ab ipso primo emptore, none esset iniquū ⁊ iniustū ꝙ eū emisset precio minori quā valeret vel quod recepisset fructus vltra iustum cōmune ⁊ verum preciū, certe sic, qz locupletaret cū iactura alterius. l. nam natura de conditione indebiti. ff. et suadet. l. seruus. ff. de seruis exportādis ibi beneficio affici hominē interest hominis. ⁊ ibi nota. glo. ꝙ quilibet debet esse intētus, ⁊ vt alij prosit, ⁊ non allegat ad hoc iura, facit ad hoc. l. vt vim cum ibi notatis. ff. de iusticia ⁊ iure. Itez hoc iubet lex caritatis dicens. Diliges proximū tuuz sicut te ipsuz, vt habetur Mat thei. xxij. ad Filip. facit extra. x. distinctione humanuz genus,

93 † que dilectio non solum est seruanda in corde, ⁊ proferenda in ore, sed etiam est exhibenda opere, iuxta illud. Job. tertio. Nō diligamus verbo neqꝫ lingua. sed opere. ⁊ veritate. Unde concludendo dici potest, ꝙ contra rationem naturalem, ⁊ contra legem ciuilem, ⁊ caritatem esset rem minori precio emere qꝫ esset commune ⁊ iustum preciū, ⁊ locare iniuste fictu in dānū conductoris, sub hoc pretextu ꝙ non ita faciliter illud ius rei vendite ⁊ locate posset vendi, ⁊ qñqꝫ non nisi minori precio vendi posset ꝓp dictum pactum de retrouendēdo, vt pz ex predictis.

94 **Quarta** † presumptio est quādo ꝗngit lesio in pacto de retrouendendo in quantitate precij, ⁊ hoc potest esse duobus modis, Uno modo in persona venditoris. Alio in persona primi emptoris eiusdemqꝫ locatoris. De primo pone exemplum emi fundum pro centum, eumqꝫ tibi locauī iusto precio, ⁊ feci tibi pactum, ꝙ qñcunqꝫ possis redimere ꝓ precio centum ⁊ viginti, ⁊ sic pro pluri qꝫ ego emerim, qz si emi fundum pro centum, ⁊ postea tibi eundem locaui iur. linelli cuz pacto de retrouendēdo ex quo plus valet ipse fundus tempore dicte locationis ⁊ etiam post, melioramentum, ⁊ ius spectat ipsi linellario, iuxta. l. fi. cū ibi notatis. C. de iure emphy. Et dixi supra in secunda presumptione ad finē. Si ergo volo, ꝙ ipse conductor quādo vult retroemere, teneatur mihi dare aliquid vltra dictos centum ducatos, quibus emi dictum fundū, volo illud vltra sortē meā, ⁊ illud plus est illicitū, vt ꝓbat i. c. illo vos. Ibi ⁊ ꝙ vltra summā receptā. lx. solidi deberent extra de pig. no. ⁊ ita tz Inn. in. c. i ciuitate in fi. extra de vsu. Et idez voluit dominus Bnil. de monte laudu. no. in cle. ex grandi de vsuris, quē sequitur ibi cardinalis. §. ceterū. in. iij. q. Et allegat ad hoc Hostien. ⁊ doct. in. c. ad nostram extra de empt. ⁊ ven. Immo potest forte dici vsura, quia quicquid accedit sorti est vsura, vt est tex. cum glo. in verbo non possit in fine in. l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta. ⁊ probatur in. l. si tibi decem milia in princ. ff. de pac. ⁊ hoc tenet beatus Ambrosius, vt habetur. xiij. q. iij. pleriqꝫ, vbi dicit, quodcūqꝫ accedit sorti, vsura est, Hoc idem ꝓ

95 batur ex concilio agatensi, ⁊ habetur eadem. q. iij. vsura, † vbi dr vsura ē, vbi amplius regrit qꝫ ꝙ dat, verbi gratia si solidos decē ōderis ⁊ amplius qsieris, vel dederis frumēti modiū vnū, ⁊ super aliquid exegeris. Et regula illa quicquid accedit sorti est vsura procedit nō solum in mutuo, sed ēt vbi aliquid excogitatur in fraudem vsurarū, vt est glo. notabilis in. c. conquestus in glo. magna, ibi ⁊ dicitur quicquid sorti accedit, extra de vsu

96 ris. † Et ideo dixit Host. in summa de vsuris. §. fi. ver. ij. ꝙ contractus vsurarius detegitur, si creditor recipit aliquid vltra sortem. Ad quod vide quod dicitur in sequenti presūptione. De scōo mō lesionis in pacto de retrouēdēdo ꝗngēs i psona ꝑmi emptoris eiusdēqꝫ locatoris pōt poni exēplū. emi a te fundum pro centum, qui valebat centum ⁊ quinquaginta vel vltra, ⁊ feci tibi pactum de retrouendendo incontinenti vel ex internallo pro centum tantum, certe ego sum lesus in eo quo vltra centū valet fundus. et propter hoc inducitur presumptio cōtra emptorem, qui fecit dictum pactum de retrouendendo eodem precio, ex quo fundus valebat multo plus. Non enim est verisimile, ꝙ si voluissem, quod esset verus contractus emptionis, ꝙ sibi fecisset dictum pactum de retrouendēdo prꝫ dicto precio, ex quo non eram in necessitate vendendi. ⁊ alij non vendissem illo precio. sed tm pluri ⁊ iusto precio, ad qō adde ꝙ dixi in precedēti presumptiōe in qnto mō lesionis. ⁊ hāc ꝓsūptionē bn not.

97 **Quinta** presūptio est q̄ colligi pt ex bis q̄ stati dicaz. † qñ. s. plus exigit siue pcipit ex vēditiōe secunda, quam sit illud, quod soluitur in prima non in pecunia, ⁊ in alia re. Exemplum si emi fundū a titio centū aureis ⁊ sibi eū incontinenti linellauī cum pacto de permutando hoc modo vz qñcunqꝫ vel vsqꝫ ad certū tps dabit mihi titius linelllarium bonum pro contracambio respectu fundi qꝫ etiam respectu persone linellarie ꝙ sim sibi obligatus facere retrouenditionez dicti fundi. Nā si dictus fundus in primo vēditus nō fuisset sufficiēs linellarius vel si ipse titius venditor idemqꝫ ꝙductor, ⁊ fundus dictus esset sufficiēs ⁊ idoneus, ⁊ vellē qō in permutatione pro ꝯcambio teneatur mihi dare ⁊ assignare fundū vnum ⁊ linellarium meliorē, tunc esset illicitū ⁊ vsura, vt probatur ex bis que dixi in precedenti presumptione. ⁊ probatur expresse ex verbis beati Hieronymi super ezechielē. li. vi. vt hr. xiij. q. ij. putāt ibi sic text. Putāt qdā vsuras tm esse in pecunia ꝙ prouidens diuina scriptura ois rei aufert superabundantiaz, vt plus non recipias, qꝫ dedisti, Et probat eadē qōne. c. si feneraueris, ⁊ c. pleriqꝫ cū sequēti. Facit ad hoc ēt optime gl. in. l. rogasti. §. si tibi in verbo nō posse. ff. si cer. pe. ⁊ glo. ij. in fi. in. l. si tibi decē milia. ff. de pactis. ⁊ si in pacto de retrouendendo esset actuz, ꝙ vēditor idemqꝫ conductor teneatur dare vnū ꝯcambium eque bonum licitum esset qz licet difficilius reperiatur contracambium qꝫ pecunia, tamen si in contracambio nihil plus vel melius interueniat vel respectu fundi, vel respectu linellarij, non esset illicitum per predicta.

98 **Sexta** presumptio est, † quando in pacto de retrouendēdo contingit lesio in aliqua expensa, que spectaret ad ipsum emptorem, eundemqꝫ locatorem. ⁊ ipse vult ꝙ illa expensa spectet ad ipsum primum venditorem eundemqꝫ cōductorem. Exemplum, qz in instrumento pacti de retrouendendo actum ⁊ dictum est ꝙ quandocunqꝫ conductor retroemere voluerit, teneatur soluere omnes expensas cartarum, ⁊ instrumentorum, vt communiter apponere consueuerunt notarij Uerone, ⁊ male, Nam de iure communi ⁊ etiam de consuetudine Uerone seruatur, ꝙ emptor teneatur soluere instrumentum

99 emptionis, † qz istud instrumentum ad probationez iurium suorum stare dz penes ipsum emptorem, vt in ca. i. extra de probati. Et ita vt. ꝯ. dixi communis consuetudo ⁊ obseruantia est quod emptor rei exsoluat expensas cartarum siue instrumentorum si vult eas, vel ea habere. Et ex quo tractatur de eius cōmodo etiam dz sentire incomodum, per regulam capituli qui sentit de regulis iuris lib. vi. ⁊ l. secundum naturam. ff. eod. tit. ⁊ habetur in. l. cum qui in principio. ff. de iureiuran. Nec ferendum, vt quis lucrum velit amplecti ⁊ onus penitus subire recu

100 set, vt in. l. vnica. §. pro secundo de cadu. tollen. † ⁊ ita tz Alb. de rosate in. l. dissolute. C. de conditione ex lege. videlicet ꝙ creditor tenetur soluere tabellioni conficienti instrumentum creditī, allegat. l. eos. §. interdicta cum glo. ibi. C. de vsuris, qui dicit, qō ita vidit cōiter obseruari. ⁊ idem tenet in. d. l. eos in fin. qui subdit, qō contrarium faciunt vsurarij bergomenses. Cum ergo emptor idemqꝫ locator velit quod cōductor soluat omnes expensas cartarum, vel instrumentorum. apparet ꝙ non vult soluere pro instrumento emptionis sue, qō ad ipsuz spectaret, ⁊ sic est presumptio contra euz, ex quo vult aliquid vltra sortem, ⁊ nō vr ēt habuisse animum emendi, sed potius ꝙ res vendita fuerit in effectu sibi pignorata, qō est notandum, qz multi in hoc errāt vt hec probantur per ea que dixi in precedenti presumptione. Et idem est dicendum, qñ locator vellet ꝙ conductor quandocūqꝫ retroemere vellet, teneretur soluere omnes expensas per ipsum emptorem eundemqꝫ locatorem pro gabella emptionis pro prosenetis in casu quod dicta expensa spectaret in totū vel in parte ipsi emptori, iuxta notata in. d. l. debet. ff. de edi. edic. ⁊ per Bal. ⁊ Sali. in rub. C. de rebus creditis. ⁊ per Bal. in. l. si

101 predium. C. de edil. ac. ⁊ ego plene scripsi in. d. l. dz, † que tm lex vr facere in ꝯtium, dum vult, ꝙ venditor teneatur emptori refituere illud qō soluerat emptor pro gabella, ⁊ ꝓ prosonetis ⁊ ibi ideo est, qz ꝯctus resoluitur ex culpa venditoris, quoniā res vendita erat morbosa vel vitiosa. hic vero ex volūtate vtriusqꝫ ad pces ⁊ voluntatem venditoris resolutur.

102 **Septima** presumptio est, † qñ res est pro parte vendita, ⁊ pro parte donata, ⁊ nō subē iusta causa donationis, argumento. l. per diuersas cū ibi notatis per gl. ⁊ doc. C. mandati. ⁊ tex. cum ibi notatis in. l. ab anastasio eo. tit. ⁊ ita tz Bald. in. l. ij. C. de repudianda hereditate. ⁊ in. l. fi. ibi. tertio potest impugnari. C. ne li. poten. ⁊ in consilio suo, quod incipit ad probandū ⁊ ostēdendū in scōo articulo. ⁊ Spe. in ti. de cessione actiōis. §. i. versi. ꝓsumit simulatus. Ad qō optime

103 facit. l. cū vir vxori ⁊ ibi no. ff. de iure do. † qz nō est verisimile ꝙ

fuerit

fuerit animus donandi vbi est pactum ⁊ vbi est de redimēdo ap-
positus ar. l. qui soluit. ff. de solu. ēt si sit dictū, ꝙ donetur ob bñ me
rita vt. j. statim dicam, qó est bene notandū ꝛ vsurarios, ⁊ illicitos
ꝛctus celebrantes, qui ne videantur decipere vēditores in precio.
faciunt ꝙ in instrumento dicitur, ⁊ si qó plus valeret dicta res vē
dita quantuncunqꝫ sit illud plus illud donat dictus vēditor, iuxta
ea que habentur per docto. in. l. si quis cum aliter. ff. de verb. obli.
Et in. l. ij. C. de rescin. ven. ⁊ in. l. si quis donationis. ff. de ꝙtraben.
empt. ⁊ per Bar. ⁊ docto. in. l. si tibi in princip. ff. de pactis, ⁊ per
Ant. de bu. ⁊ docto. in. c. cum cām extra de empt. ⁊ vendi. Nam
104 talis cautella donationis inducit presumptionem fraudis † ꝙ do-
natio dicitur iactatio ⁊ dilapidatio. l. filius famil. in princip. ff. de
dona. ⁊ habetur in. l. contra iuris. §. si filius. ff. de pactis. Sed ne-
mo presumitur iactare vel dilapidare suum. l. cuꝫ de indebito. ff. ó
proba. cum simil. cū nō subsit iusta ⁊ legitima cā donandi in ven-
ditore, sed potius necessitas, ex quo magis indiget ꝗ̄ emptor. qa
communiter quis vendit possessiones suas propter necessitatē cā
habendi pecuniam, cui potius esset faciēda donatio, ꝗ̄ ꝙ ipse em
105 ptori donaret. † Nam donatio pura ⁊ simplex fit pp liberalitatez
⁊ munificentiā, vt dicit tex. in. l. j. in. ij. responso. ff. ó dona. Sed in
necessitatibus nemo liberalis existit. nec existere presumitur, vt. l.
rem legatam in fi. ff. de adimendis legatis. Et id donari videtur.
ꝙ nullo iure cogente conceditur. vt. l. donari vī. ff. de reg. iur. ⁊ ff.
de dona. presumitur ergo dicta donatio facta a venditore, si nō p-
betur per emptorem iusta ⁊ legitima causa, cum in dubio non pre-
sumatur. vt dicta. l. cū de indebito in principio, ꝙ potius facta fue
rit ob necessitatē ꝗ̄ ob merā liberalitatē, ꝙ emptor aliter nō emis-
set, nisi cum dicta donatione. ⁊ ꝙ nō donasset nisi illā partē donata
rius emisset, vt no. gl. j. l. ab anastasio in verbo colocatam. C. man-
dati, ⁊ sic donatio in fraudem facta esse presumitur, ne videatur eē
106 deceptus in precio. † Ad ꝙ bene aduertant notarij ne sint faciles
⁊ prompti ad scribendum dictam clausulā donationis plenissimā
in instrumentis venditionū. Sed illaꝫ simplicem vcꝫ, si quid plus
valet ⁊c. Et indistincte possunt apponere, quia illa clausula refer
tur ad modicum, vt habentur in. l. si quis cum aliter. ff. ó verb. obl.
⁊ in. l. ij. de resci. ven. ⁊ in. l. si ꝙs donationis de ꝛben. emp. ⁊ pre-
dicta procedunt, etiam si in dicta donatione, que refertur ad ma-
gnam quantitatem, sit dictum pro bonis meritis, ⁊ seruitijs, vel p
107 benemeris, que ipse donās recepit ab ipso donatario, † quia in du
bio bene merita non presumuntur. l. si forte, ⁊ l. castrense. ff. ó cast.
pecul. ⁊ no. glo. in. l. si donatione ibi per doc. C. de colla. ⁊ per do-
cto. in. d. l. per diuersas. C. man. nisi illa benemerita vel seruitia fue
rint expressa vel nominatim in specie, quia tunc presumuntur, secū
dum Bal. qui ita no. in. l. illud. q. iij. in fi. C. de sacro. san. eccl. al
legat. l. acquilius regulus. ff. de donatio. ⁊ idē sentit ipse. Bal. in
. l. si donatione. ver. sed quid si pater. ⁊ in auct. vnde si parens cir-
ca principium. C. de inoffi. testa. vel nisi esset facta mentio merito-
rum cum iuramento. Nam tunc ēt heredes iurantis cogerent̄ sta
re tali iuramento, vt in auct. qó obtinet cū ibi notantis. C. de pba.
ꝑm Bal. qui ita no. in. d. l. si donatione. ver. sed quid si pater. Ex
108 tu sumas cautelam videlicet, ꝙ donans specificet illa benemerita
⁊ seruitia ⁊ iuret illa esse vera, quia tunc stabitur illi cōfessioni. qó
iuramentum nunqꝫ apponi facias, nisi vera tibi esse affirmetur, ne
sis auctor periurij in perditionem anime tue. ⁊ ꝛbentium, hoc ta-
men iuramentum parum proficeret vbi alie coniecture vel presum
ptiones concurrerent, que redderent contractum simulatuꝫ. vt est
glo. nota. in. l. emptione. C. plus valere quod agitur, quam sequun
tur ibi docto. ⁊ Fran. zaba. in. c. ad nostram in. ij. q. extra de em-
109 pt. ⁊ vend. vbi dicit, ꝙ per illam glo. † ꝙ contractus simulatus nō
validatur iuramento. Responsionem assigno. naꝫ cuꝫ deficiat as-
sensus in contractu simulato iuramentum ad illud nō extenditur,
per id quod habetur in. l. fin. C. de non numera. pecu. quod tamen
intellige, nisi expresse fuerit iuratum omnia ⁊ singula in instrumē-
to contenta vera esse. quia tunc allegando simulationeꝫ veniret cō
tra iuramentum. secus quando simpliciter iurasset non contrane-
nire, secundū Joan. de imol. qui ita not. in. d. c. nostram ad fin. de
110 empt. ⁊ vendi. † Item intellige nisi iuramentuꝫ interuenisset ex in
teruallo, quia tunc validaretur dictus contractus, arg. l. ij. cum ibi
notatis. C. quod metus causa. Et facit quod not. Bart. in. l. nemo
potest de legat. j. in principio. iij. columne. vers. quero an renūcia
tio exceptionis in fi. vbi dicit, ꝙ licet renūciatio exceptionis simu
lationis non valeat, quando fit in continenti, secus si fiat ex inter-
uallo post instrumentum, quod dicitur simulatuꝫ, per dictam. l. ij.
. C. quod met. cau. Ceterum si solum interueniret hec presumptio
quod res pro parte esset vendita ⁊ pro parte donata etiam cū pa-
cto de retrouendendo non sufficeret ad presumendum contractum
simulatum, vel vsurariū, ita ꝙ posset rescindi in foro ciuili vel
111 canonico, † in quo standū est scripturis. l. cū precibus. C. de proba
tio. nisi alia indicia concurrerunt. Sed in foro conscientie ⁊ peni-
tentiali standum esset veritati ꝑm Bal. qui ita consuluit in consi-
lio suo. lxij. in ordine mō incipit. Quidam patricius licij, vbi vi-
de, ⁊ nota, quia habui de facto.

Octaua Presumptio etiam colligi potest ex quibus-
dā verbis, que solent apponi in pacto de retro
112 uendendo † dum dicitur ꝙ quandocunqꝫ dictus cōductor dabit,
aut soluet fictus rerum venditaꝝ, teneatur dictus locator facere in
strumentū venditionis, que verba important, ꝙ per cessationē sol
uendi fictum per biennium vel trienniū non cadit emphiteota, seu
linellarius a iure suo, vt habetur in. l. ij. C. ó iure emphi. ⁊ in. c. po
113 tuit extra de locato. † Nam quando apponitur pactum in ꝙtra-
ctu contra eius naturam, ⁊ sic ꝛctus est insolitus, est presumptio si
mulationis, ⁊ fraudis vt. l. si quis sub cōditione. que est lex specia-
lissima. ⁊ ibi glo. ⁊ doct. ff. de condi. insti. ⁊ no. Bal. in. c. j. versic.
quero de quibusdam pactis in ti. de feudo dato inuicez. l. commis
sorie in vsibus feudorum, ⁊ hoc etiaꝫ probatur, in. c. illo vos extra
114 de pignor. † vbi pactum de computandis redditibus in sortez re
pugnans nature empt. ⁊ proportionabile nature pignoris facit p-
sumere esse aliud contractum, quā verba contractus sonent, ⁊ sic
esse simulatum, vt ibi not. dominus Anto. de but. in. iiij. notabili,
docto. ibi scribentes. Ex quo dicendum est ꝙ vbicunqꝫ apponun
tur pacta contra naturam emptionis, vel venditionis siue alterius
similis contractus, aut locationis, vel ꝙductionis in damnum vē-
ditoris eiusdemqꝫ conductoris presumitur contractus simulatus.
l. qui testamentum ⁊ l. cum tacitum cuꝫ ibi notatis. ff. de proba. ad
quod adde ꝙ dicam in sequenti presumptione. Auget ēt hāc pre
sumptionem illud verbum venditarum dum dicitur licitus rerum
115 venditarum, ⁊ non rerum locatarum. † Nam linellarijs non dici-
tur vendi proprietas, sed vtile dominiuꝫ ⁊ dicitur vtilitas fructū
locari in perpetuum. ex qua locatione queritur ius vtile etiā in su
perficie ⁊ fructibus, vt hī in. l. j. ff. si ager vecti. vel emphiteoticus
petatur. ⁊ in. d. c. potuit de locato. Hec tamen presumptio sola pa
rū operaret̄ presertim illa, que resultat ex verbo venditarum, quia
illud verbū potius apponitur in instrumētis culpa tabellionis ꝗ̄
ex mala mente ꝛbētiū, qui sepissime, vt idiote ignorant sensuꝫ ⁊ in
tellectum verboꝝ, iuxta no. in. l. ꝙ si nepotes. ff. de testa. tu. ⁊ hī p
tex. notabile in. c. j. circa principium, sed pp simplices nois signi-
ficationis ignaros in ti. de no. for. fidel. in vsi. feu. Sed cum aliis
presumptionibus cōiuncta satis operaretur, qz sicut dicitur, ⁊ que
non prosunt singula multa iuuant, vt probatur in. l. instrumenta ibi
116 hoc no. gl. C. de ꝓbat. Ita eꝛ, ⁊ q̄ nō nocent ⁊c. vt ibi eadē rōne.

Nona † Presumptio colligit̄ ex pactis. vel clausulis in-
solitis in instrumento appositis, vt no. in. l. si ꝙs sub
conditione. ff. de condi. insti. ⁊ ibi hoc no. gl. Bal. Ang. ⁊ doct. ⁊
idem no. Bal. in. c. j. ver. quero de quibusdā pactis ad fi. in ti. ó
feu. da. inuicem. l. commis. ⁊ habetur in. c. illo vos extra de pign.
⁊ in. c. ad nostram extra de emp. ⁊ vend. ⁊ facit qó dixi in prece-
denti presumptione, qó bene no. contra multos, qui conantur ap-
ponere in instrumentis multa pacta extranea, ⁊ insolita quod non
est indubio faciendum, quia sepenumero talia pacta, vel clausule
huiusmodi indicant potius fraudis suspitionem ꝗ̄ contractus vali
dationem contra mentem contrahentiū. Ex quo infero, ꝙ si loca-
tur domus vēdita ipsi vēditori pro ficto vini, vel olei, aut alterius
fructus, qui non precipiuntur ex ea, cum tales fictus prestari non
soleant ex domibus. ⁊ tale pactū sit insolitū contra talem locantez
erit presumendum. Et idem est dicendum in similibus, ꝙ nota.
117 † item ex hoc infero qó si in instrumento essent ista verba vendi-
dit ⁊ tradidit vere ⁊ non in fraudem vsurarum vt vidi sepissime in
instrumentis ꝙ ex istis verbis instrumentum magis presumere-
tur suspectum, secundum Bald. qui ita notat in. l. emptione, ver-
sicu. quod si in instrumento. C. plus valere quod agitur per glo. in
dicta. l. si quis sub conditione. ff. de conditio. instit. quem sequitur
Joan. de imol. in dicto capitulo ad nostram circa finem, cui adde
quod dicam in fine omnium presumptionum, versiculo sed circa
predictas presumptiones.

Decima presumptio hic potissi-

118 ma est in pacto de retrouendendo † quando dictus emptor, idēq̄
locator voluit contractum venditionis posse dissolui nisi vsque ad
certum tempus, ⁊ sic nisi certo tempore lapso puta sex anno-
rum, sed tamen post sex annos quandocunqꝫ, ⁊ sic resolutio ꝛctus
nō pendebat a facultate primi venditoris ab ipso principio, sed so
lū post certū tps, qz hoc casu apparet ꝙ primus emptor, idēq̄ lo-

ctor volnit eē ꝑ illo tpe in lucro percipiēdo fructū, seu fictū, ⁊ ita eēt certus de hoc. Dubitanit. n. forte ꝙ vēditor idēꝫ conductor, nisi illud pactū interuenisset, retroemisset dictā rē vēditā post modicū tps, postꝫ res suas peregisset cū pecunia ꝑ emptorē solu ta, ⁊ sic ipse venditor rē suā ageret cū modico vel nullo dāno, quia paꝫ de fictu solueret, ⁊ ipse emptor modicū lucraretur de sua pecunia, ex quo ergo voluerit esse securus pro certo tempore in percipiendo fictu, videtur dubitasse ꝙ emptor habuit potius animuꝫ pignorandi qꝫ vendendi, ⁊ ꝙ hoc non obstante voluerit fictuꝫ certum ⁊ securū pro aliquo tempore, ⁊ sic ex hoc insurgit presumptio simulationis ⁊ fraudis, ⁊ hoc probatur in. c. ad nostram ibi promi sit vt quandocunꝫ a septennio vsqꝫ ad nouenium, extra de empt. ⁊ vend. ⁊ in. c. illo vos ibi, ⁊ si a tempore contractus vsqꝫ ad duos annos. extra de pigno., ⁊ ita vidi consultum per multos sacrorum canonum interpretes. ⁊ ita tenet Hostien. ⁊ Joan. and. in. c. ad nostram super verbo ad nouennium in nouella, ⁊ beatus Bernardinus in suo tractatu de contractibus ⁊ vsuris in. xxxix. sermone articulo. ij. c. primo, ⁊ allegat ad hoc solummodo Hostien. ⁊ Joan. and. in. d. c. ad nostram. Sed Bald. in. c. primo, versi. quarto de quibusdam pactis in titu. de feudo dato in vicem legis commis. in vsibus feudorum in hoc referendo aliorum opiniones aprobat illam. scilicet, ꝙ ex hoc pacto de retrouendendo non censeatur cō

119 tractus feneraticius quia nulla lex vel decretum hoc dicit, †⁊ qa emptio ⁊ venditio potest fieri ad certum tempus vt. l. secunda. C. ō pactis in emptorez ⁊ venditorem, nisi emptor esset solitus fenerari, ⁊ in fraudem vsurarum instrumenta simulata conficere, vt habetur in regula semel malus de reg. iur. in. vj. Et hoc dictū Bal. procederet sine dubio quando rem meam locarem vni in perpetuum cum pacto de emendo post certum tempus ⁊ non ante, quo casu non modo iste contractus non censeretur vsurarius, imo nul-

120 la vsure presumptio ex hoc insurget, †sed si emissem pure fundū a titio, ⁊ sibi non locassez, sed tempore venditionis feci sibi pactū, ꝙ lapso certo tempore tantum, ⁊ non ante possit retroemere, quo casu loquitur tex. in. d. c. ad nostram, ⁊ in. d. c. illo vos vel si emissem ab vno fundum, ⁊ ipsum eidem incontinenti locassez, vel fecissem pactū de locando cum pacto de retrouendendo post certū tēpus sine lapso certo tempore tantum. Et hijs duobus proxime cassibus negari non potest, quin insurgat mala presumptio contra dictum emptorem propter dictum pactum de retrouendendo post certum tempus ⁊ non ante, probatur in. d. ca. ad nostram ⁊. c. illo vos, in quibus non fit mētio de illo pacto sine causa vt probani in principio huius presumptionis. Et ita intelligo predictos doctores qui in hoc consuluerunt ⁊ bene, vt supra dixi. Sed tamen ista presumptio sola sine alijs non sufficeret ad probandum contractuꝫ vsurarium, sed coniuncta cuꝫ alijs presumptionibus sic. Et ita intelli ꝫo dictum Bal. in. d. c. primo, in titu. de feudo dato innicem. l. commis. ⁊ probatur expresse in. d. cap. illo vos, vbi erat dictum pactum, ⁊ tamen quand concluditur dictum contractum esse vsurarium, non se fundat papa ex dicto pacto tantum. sed etiam ex tribus alijs coniecturis, seu presumptionibus. Prima, quia fuit actum, ꝙ fructus percepti debuerant in soluenda pecunia numerari. Secunda, quia vltra summam receptam sexaginta solidi debeant persolui. Tertia, quia primus ille emptor vsuras consuenerat exercere, ⁊ probatur in. d. c. ad nostram de emptio. ⁊ venditi. vbi etiam fuit appositum dictum pactum de retrouendendo post certum tempus, ⁊ non ante. Et tamen papa ibi. dum concludit illum contractum esse vsurarium, non se fundat in dicto pacto tantum, sed etiam in enormitate pretij, quod iuxta dimidiam iusti precij ꝗngebat. ex quibus presumit emptionē fuisse i dolo, vel fraude, quia ibi partes in veritate fecerunt mutuū, sed voluit mutuās, ꝙ fieret instrumentum de venditione.

121 **Undecima** Presumptio est similis precedenti, †qñ in pacto de retrouendendo fuit dictū contra videlicet quod emptor teneatur retrouendere venditori fundū venditum vsque ad certum tempus puta. x. vel octo annos, ⁊ post octo. vel decem annos sit in libertate ipsius primi emptoris, ꝙ vēditor sit, ⁊ remaneat linellarius perpetuus, vel ꝙ possit cogi ad retrouendendum dictum fundum venditum, quando fuisset locatus, vel quando non fuisset locatus, quod post dictum terminum sit in libertate dicti emptoris, vel retinere rem emptam pro sua libera, vel retrouendere primo venditori, vt probatur ꝑ ea, que dicta sunt in precedenti presumptione, ⁊ in. d. c. illo vos, ibi vt si a tēpore contractus, extra de pigno. ⁊ hoc in effectu tenet Hostien. in summa

122 de vsuris. §. fi. versi. ij. †vbi dicit, ꝙ est presumptio mala creditoris, quando vult ꝙ sit in eius potestate, an velit rescindi. Adde tamen predictis, ꝙ si esset pactum appositum, ꝙ post certuꝫ tēpus, vel condictionem liceret venditori redimere rem per ipsum venditam, si ipse vellet, ꝙ tale pactum valeret, vt est tex. notabilis in. l. si vir vxori. ff. de prescrip. verbis, ⁊ notat ⁊ tenet Bal. ad. fi. l. fi. C. de iure fisci. lib. x. Et vide quod nota. Bal. in. c. primo, in tit. de feudis dandis mini. vasal. in vsi. feud. Circa quod dic vt dixi in precedenti presumptione, quia est par eademqꝫ ratio.

123 **Duodecima** Presumptio secundum alios, †quando quis venderet fundum mihi, ⁊ ego dictum fundum, sibi locarem in perpetuum, ⁊ simpliciter esset appositum pactum de retrouendendo vsqꝫ ad certum tempus tantum pura septem vel decem annos, nam isti dicunt, quod per pactum de retrouendendo vsqꝫ ad certum tempus non videtur quod venditor idemqꝫ conductor nō habuerit animū vendendi, ex quo sperat vsqꝫ ad illud tempus retroemere, ⁊ eadem ratione videtur, ꝙ ego emptor vere voluerim emere, postquam feci sibi dictum pactum, ⁊ dictus venditor non erat aliter venditurus nisi de dicto pacto. ⁊ quia ex hoc ꝙ paciscitur vsqꝫ ad certum tempus, apparet ꝙ interim voluerit lucrari fructus, secundum Anto. de but. in. d. c. ad nostram ibi quid in dubio extra de empti. ⁊ vendi. qui hoc vltimum notando videtur istud sentire, ⁊ isti qui sunt in hac opinione dicunt quod melius ⁊ tutius esset apponere pactum de retrouēdendo in perpetuum. Et pro hac opinione facit quod dicam in vigesimaquinta presumptione. Alij dicunt econtra videlicet, ꝙ maior est presumptio, quando appositum est pactum de retrouendendo in perpetuum, quia videtur maior presumptio ex parte venditoris, ꝙ vere voluerit vendere, ex quo voluit semper esse in libertate redimendi, ⁊ sic est ex parte emptoris, quia non videtur habuisse vere animum emendi, ex quo concessit venditori, ꝙ possit quandocunꝫ redimere, quid dicendum.

124 ¶ Hec questio decisa est de iure ciuili, †quia non est differentia an fiat pactum de retrouendendo vsqꝫ ad certum tempus completum, vel in perpetuum. ⁊ in vtroqꝫ casu est licitum, nec ex eo insurgit aliqua mala presumptio. vt est casus expressus, ⁊ in terminis in sepe allegat. l. ij. C. de pactis inter emptorē ⁊ venditorem ibi pretium quandocunꝫ, vel intra tempora obtulisse, vbi hoc no. Bal.

125 in fi. †qui dicit, ꝙ ex pacto de retrouendendo eodem pretio etiaꝫ lucrante emptore fructus medij temporis etiam ante moram, contractus non presumitur simulatus, ⁊ idē de iure cano. vt ꝓbatur in. d. c. ad nostrā de emp. ⁊ vend. ⁊ in. c. illo vos de pignor. nā ibi tale pactū simpliciter nō reprobat. Ad qō vide ꝙ dixi in. x. presumptione, ⁊ in. ij. casu principali. Et illud idē ego credo in foro conscientie qō de iur. cini. vel cano. d. est, vt. ꝫ dixi in princi. huius tractatus in versi. alij dicunt ꝙ dictus ꝫctus, ⁊ et dixi in. ij. casu principali, qz hoc solū pactū ō retrouēdēdo ad tps, vel in perpetuū nō inducit aliquā malā presumptionē, maxime presumētē ꝫctū eē vsurariū, vel simulatū, vt dixi in dicto. ij. casu principali. Nā si lex ciuilis ⁊ canonica hoc permittit, non est dandū illicitū, ne inde iniuriaꝫ nascat occasio. vnō iura nascunt. l. meminerint C. vñ vi. ⁊. c. qualiter ⁊ qñ el. j. extra de accus. ⁊ facit. l. ij. C. de indicta viduitate tollēda. ⁊ ꝙ fit lege ꝑmittēte, penā nō meret. l. gracus. C. ō adulterijs, qz nemo dānū facere dr nisi faciat id, qō de iure facere nō licet, vt. l. nemo dānū. ff. de reg. iu. ſz si adessent, vel ꝙcurrerēt alique de predictis presumptionibus, ⁊ maxime illa vez qñ ꝙstat ꝙ vēditor nō erat aliter vēditurus, nisi cū dicto pacto de retrouēdēdo ad tempus completum, vel in perpetum, quo casum est presumptio simulationis vt dixi in prima presumptione, ⁊ tunc ꝑcedit dicta protestatio ꝙ sit maior presumptio simulationis seu fraudis, an facere pactū de retrouēdēdo ad tps cōpletuꝫ, an in perpetuum. Circa ꝙ ego sic distinguo. Aut querimus quo ad presumēdum ꝫ primum venditorem, ⁊ tunc teneo, ꝙ sit maior presumptio simulationis facere pactū de retrouendendo in perpetuū qꝫ ad tempus cōpletum, qz vr, ꝙ hoc casu nullo modo voluerit perfecte vendere, sed potius pignorare. ex quo voluit esse perpetuo in libertate redimendi. Si enim esset pactum appositū de retrouendendo vsqꝫ ad certum tempus completum, videtur ꝙ saltē post illud tps habuerit animū in totū alienandi ⁊ abdicandi rē a se in casu, quo rē vēditā. ꝫ. dictū tempus retroemere non posset, aut querimus quo ad presumendū ꝫ ipsum emptorē, qui fecit pactū de retrouendendo, ⁊ tūc, aut venditor voluit nominare pactū de retrouendendo in perpetuum, quid nō aliter erat venditurus, ⁊ tunc nulla vr esse ꝓsumptio ꝫ emptorē, qz est credēdū, ꝙ nō libēter faceret dictum pactū, ⁊ qō potius voluisset, ꝙ dictū pactū esset ad tps cōpletum, cū ist ō sit emptori fauorabilius, ne res ipsa empta stet semp in suspenso,

126 †qz in dubio qs ꝓsumit velle, qō est sibi fauorabilius, vt ꝓbat i. l. iij. si miles. ff. ō testa. milī. nā sine dubio melioꝛē, ⁊ vtilius, ⁊ fauorabilius ēptori, ꝙ ipe faciat vēditori pactū ō retrouen. ad tps cple-

tum qꝫ

tum q̄ in perpetuum, q̄ si facit ad tēpus completum, possibile erit. J. dictum tempus non redimet, ⁊ sic res vendita remanebit pleno iure apud emptorem, qñ nō fuisset linellata, vel remanebit venditor, qñ fuit sibi linellata, ppetuus linellarius, quod erit propter hoc sine dubio vtilius emptori, itē erit vtilius alia ꝺ cā, quia si vellet vendere ius quod habet in dicta re per ipsum empta, melius ⁊ citius vendet quādo esset appositum, in perpetuū. immo multi ⁊ quamplurimi in ciuitate Verone cauent se ab huiusmodi emptionibus ⁊ possessionum ⁊ linellariorū, qñ linellarij bñt pactū de retrouendendo in perpetuum, vt notissimū est i ciuitate Verone. Et dixi. s. in tertia p̄sumptione ver. alij tamen dñt. Et iō hoc casu ex parte emptoris, q facit pactū de retrouēdendo in ppetuū, nō p̄sumit̄ fraus immo potius p eū fit gr̄a venditori, q̄ melius esset emptori hoc non facere, aut venditor nolebat indistincte pactum sibi fieri de retrouendendo in ppetuum, sed rogauit emptorem vt faceret sibi pactū de retrouendendo in ppetuū quod saltem volebat ad certum tempus completū. Et tūc si fiat pactū ad in ppetuū, idē qꝺ in casu p̄cedenti. s. q nō p̄sumat̄ fraus. vel simulatio ex parte emptoris immo gr̄a, ⁊ liberalitas. Nec ēt hoc casu p̄sumit̄ fraus, vel simulatio ex parte venditoris, ex quo ponunt in libertate emptoris, q faceret sibi pactū in ppetuū, vel ad tp̄s, ⁊ sic intendebat in effectu vēdere, ⁊ q̄ venditio non staret in suspenso saltem post illud certum tp̄s, qꝺ est notandum. Ad quod vide quod dicam in. iiij. ⁊. v. casu p̄n cipali. Aut venditor non petijt nisi pactū de retrouendendo ad tp̄s, vel alternatiue vel̄ in ppetuū, vel ad tp̄s, non dicendo magis de vno quam de alio, ⁊ tunc, aut emptor volens ampliare, ⁊ facere gratiā venditori ēt nō petenti, qa forte erat amicus suus, ⁊ intelligebat q libentius vellet br̄e pactum in ppetuum de retrouendendo, ⁊ tunc dicendum est, vt statim dixi, q nulla mala p̄sumptio ex parte vtriusq̄. s. emptoris ⁊ venditoris est coniecturanda, aut emptor facit pactum de retrouendendo in ppetuum ipsi venditori, non petenti, neq̄ hoc desideranti, neq̄ pp aliquā amicitiā, ⁊ qa ita emptor voluit, qa forte dixit q oīno volebat q br̄et pactum de retrouendendo in ppetuum, ⁊ non ad tp̄s completum, quod tñ eueniet raro, ⁊ tñ hoc casu cū hoc pactū ad in ppetuum iudicet̄ potius emptori damnosum, q illud quod ē ad tp̄s, vt. s. dixi, ⁊ fecerit hoc emptor spōte, ⁊ nō ad gr̄am venditoris, iudicarem male esse p̄sumendum ꝯ emptorem. Et ex hoc p̄sumi posset, q nō habuit animū liberū, q esset emptio, ſ̄ potius pignus, ⁊ sic simulatio, qa si voluisset emere, potius voluiſ̄ facere pactum de retrouendendo ad tempus q̄ ad in perpetuū, cū sibi hoc esset vtilius. ex his concludo ad qōnē predictā q melius ⁊ tutius quo ad forū cōscientie in dubio facere pactū de retrouēdēdo ad tp̄s quā ad in ppetuū. Et mō relatū ē q sanctus Bernardinus super hoc consulens rñdit q tutius eēt, q nō fieret pactum de retrouendendo nisi vsq̄ ad septē annos, q ego audiens ⁊ intelligēs quāte auctoritatis ipse fuerit in his q̄ sunt de foro ꝯscientie maxime in tota italia, q̄ suis sacris predicationibus illuminauit, ⁊ in multis reduxit. Cogitaui, q̄ rō potuit monere eū ad taxādū dictuꝫ tp̄s septē annoꝝ in pacto de re
127 trouendendo. † ⁊ ſ̄ taxatio tp̄is sit arbitraria ita qꝺ nō possit, de hereticis ⁊ gl. in verbo quatuor in. c. ij. de rescriptis libr. vi ⁊ gl. in. l. j. §. puerit iam in verbo ratum. ff. de post. ⁊ gl. in. c. j. in ℞ bo possideat, que incipit istud est mirabile in ti. si de inuestitura inter dñm, ⁊ vassallum lis oriat̄ in vsi. feudorum. Et not. Bal. in conclusionibus feudoꝝ ad finem, vbi dicit q de taxa oibus temporum nulla rō reddi potest nisi quod ita placuit. l. latori. Facit quod no. Jo. an. in. c. sequenti extra de rescriptis in nouella. Et facit quod habetur in. c. non debet de consanguinitate, ⁊ affini. Tñ ꝯsiderauī, q rō potuit esse, que mouit eum ad taxandū ad
128 septem annos, ⁊ non vltra decem † quia decem anni dñr longuꝫ tp̄s vt p̄batur in rubro, ⁊ nigro. C. de p̄script. longi tp̄is deceꝫ, ⁊ viginti annorum. Cum ergo vellet venditor ēt post longum tp̄s posse retroemere rem venditam vī esse maior p̄sumptio, q nō habuerit animum vere vendendi q̄ qñ tp̄s est breue. nam si est breue. i. non longum tp̄s appareret quod saltim post illud rempus si non reemerit quod remanebit perfecte ipsi emptori p ea que statim. s. d. sunt. Secunda rō potest esse, quia qñ vult vendi tor pactum de retrouendendo vsq̄ ad decem annos, vel est p̄sumptio q non hꝫ animum retroemendi qñ poterit, quia cōiter est verisimile quod vsq̄ ad decem annos possit habere potestatem, ⁊ facultatem retroemendi, ⁊ qui nō posset retroemere vsq̄ ad decem annos, non est verisimile, quod possit ēt post. Nam q non potest centum aureos inuenire vsq̄ ad decem annos, raro contingeꝫ q etiam post inuenire possit, ex quo est longum tp̄s. Est ergo p̄sumptio quando venditor vult pactum de retrouendendo vsq̄ vel vltra. x. annos non quod non possit. J. illos. x. annos inuenire vel recuperare pecuniam, sed quia vult de illa pecunia agere facta sua, ⁊ quod vult retinere pecuniam emptoris, donec sibi placuerit, ⁊ hoc maxime verum est, qñ venditor non fuisset ductus necessitate ad vendendum, sed p̄o voluntate, qa forte volebat facere mercantiam de dicta pecunia.

¶ Tertia ratio pōt assignari etiam ad hoc, quare magis dixit de septem annis q̄ de pluribus vel pauciorib⁹. Nam communiter in septem annis contingit saltim vna vbertas seu fertilitas ⁊ aliqñ in quinq̄, vt cōiter dī, cum ergo venditor possit in septeꝫ annis hr̄e vnam fertilitatem, sequitur quod poterit verisimiliter J. illud tp̄s retroemere, ⁊ eadē rōne pōt dici, q satis sit emptori J. illud tp̄s, qñ locauit rē emptā ipsi venditori, ⁊ vel satis sit ipsi venditori, qui conduxit rem p ipsum venditā, qa in dictis septeꝫ annis habebit saltem vnam fertilitatem fundi venditi, ⁊ sic non poterit dicere oēs reditus esse fertiles, ex quo, vt dixi, saltim in septem annis contingit cōiter vna fertilitas, quia sic nō poterit
129 esse granatus in redditibus non fertilibus † ⁊ sterilitas compēsatur cum fertilitate, vt in simili in. l. ⁊ si vno in p̄n. ⁊ ibi not. ff. loca. ⁊ in. c. propter sterilitatem extra de locato. Tu cogita, si glia melior ratio de hoc adduci potest.

130 Tertia Decima p̄sumptio est † quando ab ipso initio partes egerunt q quandocunq̄ vēditor restituet pecuniam perceptam, emptor teneatur restituere rē suā. Nam plus appropinquat simulationi pactum de restituendo rez ⁊ p̄cium, q̄ pactū q retrouēdat̄, cū hoc ſm p̄supponat aliā vēditionē p̄cessisse, sed p̄imū nō, nā nō potes mihi retrouendere, si p̄imo a me nō emisti, sed restituere rē bñ potes, ſ̄ Dan. ꝺ ca. in q̄s. suo. cccxxv. qꝺ incipit. In Christi noīe amē in cā mota p do. dorotheā in. iiij. col. vbi nihil allegat. Tu aūt potes ad hoc
131 allegare † Nam cum dicta p̄missio de restituendo rem suam, ⁊ p̄ciū sit ꝯ naturā ꝯctus emptionis, ⁊ venditionis, p̄imo sequit, q inducere vī p̄sumptionē simulationis, p gl. in. l. si qd sub qꝺō ne cū ibi not. ff. de qꝺonibus insti. ⁊ per ea que dixi in octaua p̄sumptiōe. Et qꝺ sit p̄ter, ⁊ ꝯ naturā ꝯctus, patet, quia si ℞a fuisset p̄ima venditio dimidium rei vendite fuisset in emptorē trāslatum, si venditor erat dominus, vt in. l. claribus. ff. de contrahēda emptione ⁊ in. l. emptionem in p̄ncipio, ⁊ ibi nota. ff. de actio. empti. ⁊ intervenit traditio, vt. l. traditionibus. C. de pactis, vel aliud loco traditionis, vt constitutum, vt. l. quod meo in p̄ncipio. ff. de acquirend. possessione ⁊ l. ab emptione p̄ncipio. ff. de pactis, vel aliquid eorum, de quibus per gloss. in. l. iij. in p̄ncipio in ver. animo. ff. de acquirend. possessione. Et si secundus esset verus contractus retrouenditionis, p̄imus emptor non dicitur rem ipsius vēditoris sibi restituere, ſ̄ diceretur vel teneret̄ tradere, vel dare, vt. d. l. emptorem. nam dominiuꝫ ipsius translatum fuit in p̄imū venditorem vt. d. l. emptorem in p̄ncipio, vnde eam amplius restituere non tenetur, sed potest illā, vel aliam soluere, si retroemerit rem per ipsum venditaꝫ, vt habetur in p̄alegatis iuribus. item potest dici quod dicta p̄missio de restituendo rem suam ⁊ p̄cium est insolitta qr vbi partes volunt quod fiat retrouēditio non solent apponi illa verba sed verba tm̄ pacti de retrouendendo, que sunt secundū naturā contractus. Et iō pp b̄ cātur p̄sumptio suspitionis. vt p̄bat̄ p ea que dixi. s. in nona p̄sumptione. Illa tñ verba, q emptor teneatur restituere rem suam. possent intelligi, q ant verbū suam referratur ad personā emptoris, q in dubio est credēdū, ex quo ista est p̄missio sua, ⁊ censet̄ per ipsum prolata, ſ̄ in tertia persona sint scripta, argumento eoꝝ que not. Bar. in. l. ex facto in p̄ncipio. ff. ad trebel. ⁊ in. l. cum in testamento. ff. de auro ⁊ argēto legato. ⁊ in. l. si quis titio. ff. de vsufr. acre. facit. c. primum in verbo non sua extra de sponsa. ⁊ q no. Cy. in. l. quamuis in fi. C. de fideicō. ⁊ secundum hoc nō repugnat nature dictorum ꝯctuum emptionis ⁊ venditionis. Aut dictum verbum suā refertur ad personā primi venditoris eiusdēq̄ secūdi emptoris, ⁊ tūc bene repugnare videtur nature emptionis ⁊ venditionis p p̄e-
132 dicta † nisi exponamus suam ideſt sibi debitā per vigorē ipsius pacti, vt exponit gl. in. l. i. in verbo suum consequatur. ff. q̄ cum eo. ⁊ in. l. cum duobus. §. idem respondit socius qui cessantis, in verbo suum consequi. ff. pro socio, vbi gl. exponit. in sibi debitū. Et alibi gl. exponit pecunia mea. i. mihi debita, vt est glo. in. l. si ⁊ me ⁊ ticiū. ff. si certuꝫ peta. Et gl. i. in. l. si pecuniā. C. de neg. ge. ⁊ facit gl. i. l. sicuti. §. desistant in verbo meum. ff. si seruitus vē-
133 dicet̄, † p̄ie tñ loquēdo dicitur meū vel suū q vēdicari potest

vt.l.solum.§.meum.ff.de rei vendi.ꝛ no.gl.in.d.l.j.ff.q̄ cum eo. Itez pōt ēt exponi verbum suam ēt si ꝓprie intelligat subaudiendo quōdam,vt subandit alibi.gl. exponendo textū in.l.vti frui in fine principij.ff.si vsufructus petatur in verbo vsufructuarius.ꝛ ibi gl.dicit.quondam ꝛ de hoc est casus cum gl.i verbo dñs.in.l.cotem ferro.§.cū rē.ff.de publica.ꝛ vide q̄ ibi no. Alberi.de ro.ꝛ vide gl.in.l.ei q̄ in prouinciā in verbo defuncti.ff.

134 si cer.peta.ꝛ vide q̄ ibi no. Barto.† qui dicit q̄ si in instr̄o vel petitione dr̄ filius titij.qui est mortuus substentat quia subaudi tur quondā ꝛ ita tz Spec.in.ti.de instru.edic.§.instr̄m.℣.qd si ita ꝙtinet vbi alleg.alia iura.ꝛ Ant.de but.i.c.ex parte.Bar. in fi.pe.co.extra de foro ꝙpe.ꝛ Bar. in trac. de aillunionibus super verbo alueus,ꝛ notatur per ali quos in.c.Raynutius extra de testamentis.hec sunt notanda ꝓ intelligentia dictorum verborum,ꝛ similium.

135 **Quarta** Decima ꝓsumptio ad detegendum ꝯctus simulatū vel vsurariū est† qñ pacta apposita ī ꝯctibus claudicāt,qa omnia pacta fuissent apposita in fauorē creditoris,ꝛ nullū esset,in fauorē debitoris. Nam si verus fuisset ꝯctus,non est verisimile,q̄ omnia pacta fuissent apposita in fauorem creditoris,quia non ꝓsumit debitor velle iactare suū.l. cū de indebito in prin.ff.de probatio.ꝛ ista fuit doctrina Hosti.in summa de vsuris.§.fi.℣.ij.que est optima ꝛ eam tz dñs Guil.ō

136 monte lauduno in clem.ex grandi de vsuris† vbi dicit, qō fraus ꝓsumit,qñ pacta apposita claudicant,qr forte oia sunt apposita in fauorem creditoris,ꝛ nihil aut parum in fauorem debitoris ꝛ ita eum sequit ibi Franciscus zabarella.i.§.ceterū in.iij.ꝛ idez no.ꝛ tz Bal.in q̄si.suo in hac materia singulari q̄ incipit ad ꝓbandum,ꝛ ostendendum ꝯctum esse fictitium ꝛ simulatum in ordine meo.ccxxvij.in nono argū. Ad quod adde quod dixi in vn decima ꝓsumptione. Et ꝓ hoc facit.l.si de meis in principio cum ibi notatis per gl.ꝛ doc.ff.de arbitris,vbi dicitur,ꝛ notatur q̄ contractus non debet claudicare.

137 **Quinta** Decima ꝓsumptio† simulationis percipi potest ex parte venditoris ꝓp rem venditam,naz venditor dicit emptori,ego indigeo centum aureis, si eos mihi des vēdam tibi vnum de fundis meis, quem ipse volueris cum pacto de retrouendēdo,nam hoc casu est ꝓsumptio qō venditor non habuit animum vendendi,ꝛ sic q̄ vēdere noluerit,ſz potius pignorare,quia si vere ac libere vendere vellet ꝓ sua necessitate,vel voluntate non daret electionem emptori, vt accipere t in emptione quam rem,vel quem fundū vellet de fundis suis immo est ꝓsumptio q̄ venderet deteriorem,ꝛ minus dānosum ꝛ minus caꝛ,ꝛ sic cōiter ꝙtingit,ꝛ ꝓbat̄ in.l.lex q̄ tutores.C. de administra tut.ꝛ in.magis puto.§.ne passim.ff.de rebus eorꝛ, qr nemo ꝓsumit iactare suū.d.l.cum de indebito de ꝓba.in prin cipio. Et idē est dōm,qñ venditor,qui br̄et multos fundos, venderet meliorem puta domum maiorum suorꝛ,in qua forte educatus est,ꝛ habitat,ad quam ꝓsumit br̄e affectionem,ꝛ q̄ verisimiliter eam non esset venditurus,ex quo bz alia bona que vendi pñt,vt ꝓbat̄ in.l.si in emptore.ff.de mino.ꝛ in.l.j.§.sed si rē. Ibi quam bz patronus affectionem vel opportunitatis vel celi,vel illic educatus sit,vel parētes sepulti.ff.si qd in fraudē patroni,ꝛ i .l.libertus q̄ solūedo nō erat ibi veluti si p̄dia.ff.de bonis libertorꝛ ꝛ in.l.lex q̄ tuto.ibi nec vere domū vendere.C.de ministr.tuto.vel si vēderet domū apotece sue sine q̄ ꝙmode viuere non posset. Ad quā,ꝓsumit br̄e affectionē ꝓp ꝙmoditatē sue artis,ꝓbat̄ in.d.§.sed si rē ibi ad fictionē,vel opportunitatis,ꝛ sic nō ꝓsumit qō eā venderet,si br̄et aliquid aliud,quod cūminori damno ꝛ incommodo vendere posset. Et idem est dicēdum in alijs similibus.

138 **Sexta** Decima ꝓsumptio insurgit ēt ex psona venditoris ꝓp pciū† qñ.ſ.emptor volnit soluere pciū instū vtputa.x.ꝛ venditor dixit,nolo recipere nisi.l.vel.lx.qr eis tātū egeo.nam tunc est ꝓsumptio q̄ noluerit vendere,sed pignorare,ſm do.Pau.de ca.pceptorē meum in q̄si. suo.cccxxviij.q̄ incipit in Christi noie amē. Visa petitione predicta in.ij.co circa principium. Et idem,si dum vēditor peteret.lxxx.de suo fundo vendendo cum pacto de retrouendendo,emptor dixisset,si tu vis mihi vendere fundum sine pacto de retrouendendo, dabo tibi centum,ꝛ venditor noluit,immo potius voluit vendere cū pacto de retrouendendo ꝓ.lxxx. ꝓp libere ꝓ centum . nam tunc esset ꝓsumptio q̄ non habuisset animum vendendi, sed potius pignorandi,ſm eundem Pau.in eodem q̄si. Et pōt esse rō,lz ip

139 se non alleget† qr in dubio qs ꝓsumit velle vendere rē suam insto pcio,ꝛ potius quod minoris sit,pluris vendere vt.l.item si in precio.§.quemadmo.ff.locat.ꝛ in.l.in cāe.§.pe.ff.de min.ꝛ iō qñ quis sponte id,quod pluris est, minoris vendit.ꝛ minus vult, ꝓp̄ sibi offeratur est mala ꝓsumptio,qr tunc videretur velle iactare suum ac pdere vt.l.si filiussam.in prin.ff.de dona.quod nō est ꝓsumendum,vt.d.l.cum de indebito in prin.ff.de proba. cum similibus. Ad quod optime facit quod dicam in sequenti ꝓsumptione. Hic tñ q̄soluendum est vterq̄ vz q̄ res vendat̄ iusto ꝓtio ꝓ parte saltem ꝓ indiuiso,que tñ valet dictum verū,ꝛ instum precium,ꝛ hoc modo tolleret̄ ois suspitio paruitatis ꝓcij.

140 **Decima** Septima ꝓsumptio ēt orit̄ ex punitate precij ex persona emptoris† qñ est inc ōgruitas pensionis,ꝛ modicitas fundi locati ipsi venditori, nā hoc īducit ꝓsumptionē vsurarū,vel simulationis.nō.n.est verisimile aliquem velle iactare suū,vt.d.l.cū de indebito in prin.ꝛ maxime in fenerato.cupidū ꝛ anarū,vt.xlvij.dist.c.qm̄ ꝛ.c.sicut hij ꝛ.xiij. q.iij.c.quid dicā. Vñ cū de fundo locato longe maior pensio ꝛ fictus haberi potuisset,ꝓp̄ prestaret̄ per ipsum venditorē.sequitur,q̄ fundus ipse,si reuera fuisset ipsius emptoris,ipsum nō locasset dicto fictu.sed qr reuera erat pignoratus,ꝛ ille fictus reuera erat vsura ꝓp̄ emptor habere debeat,nō curauit de maiori fictu ꝓp̄ est ēt vsura sibi debita habito respectu ad pecuniā ꝓ ipsum emptorem solutā,ſm Bal.qui ita singl̄r notat in dicto cōsilio,q̄ incipit ad probandum ꝛ ostendendū ꝯctum esse fictitiū in.xi.arti. Ad q̄ facit q̄ dictum est in precedenti ꝓsumptiōe Et predictis adde que dixi in tertia ꝓsumptiōe.℣.v.modo.

141 † Eadez ēt ꝓsumptio esset qñ quis emisset fundū minori precio ꝓp̄ valeret,puta centū cum centū valeret ꝛ quinquaginta, ꝛ facit venditori emptor pactum de retrouendendo ꝓ eodem precio centum,nam si alij vendere voluisset non vendidisset ꝓ cētum ꝛ quinquaginta,ergo ꝓsumptio est, q̄ vere non emerit ꝓ predicta,ꝛ maxime hoc verum est,qñ iure liuelli non locasset ipsum venditori,sed si liuellasset tunc esset minor suspitio,vel ꝓsumptio in pacto de retrouendendo,ex quo per liuellationez illud q̄ plus valet fundus venditus,efficit melioramentuz liuellarij.iuxta not.in.l.fi.C.de iure emphyteotico.ſz suspitio remanet in ipsa liuellatione,que sit minori precio,ꝓp̄ alteri fieret, vt supra Ad quod adde qō dixi in quarta ꝓsumptione.vers.de secundo modo lesionis.

142 **Decima** Octaua ꝓsumptio ēt ꝙsiderari, ꝛ percipi potest† ex parte ipsius emptoris ꝓp rem emptā, ꝓp̄ non curauit velle vendere,nec de ea informationem suscipere dummodo venditor eam conduceret iure liuelli cū pacto de retrouendendo,sicuti fit per multos emptores i ciuitate Verone. Si.n.emptor br̄et animum emendi,vellet ꝓius videre rem, ꝓp̄ esset empturus,vel de ea informationem br̄e,si vz iustum preciū q̄ soluit,qr nemo ꝓsumit iactare suum.d.l.cum de indebito cum similibus. Ex hoc ergo q̄ non vidit rem venditam,nec de ea informationem curauit, ꝓsumptio est,q̄ non habuerit animum emendi,sed solum habuerit animum fictum de sua pecunia percipiendi ſm quantitatem ipsius pecunie sue solute,ꝛ non ſm cōditionem rei vendite,ꝛ fructuū exinde percipiendorum, q̄ esse non debet,vt dixi.§.in tertia ꝓsumptione.

143 **Decima** nona ꝓsumptio colligit ēt ex p̄sona emptoris.ſ.quod emere noluerit† qñ ipse ꝓpria p̄dia venderet,ꝛ hmōi ꝯctus faceret,qr non est verisimile, q̄ intēdat aliena emere qui ꝓpria non inutiliora vendidit cum hic sint contraria,ꝛ nemo ꝓsumitur velle in continenti contraria agere.l. nam ꝛ ea.ff.de condi.ꝛ demon.cum simi.

144 **Vigesima** ꝓsumptio est† que plurimum fraudis,ꝛ simulationis inducit,qñ dicti ꝯctus ven.ꝛ loca.cum pacto de retrouendendo celebrati sunt clam, ꝛ occulte,ꝛ non palam,vt est tex.in clem.ex grādi.℣.ceterū ℣bo occulte de vsuris,ꝛ ibi ꝓ doc.ꝛ ꝓbat̄ in.l.fi.ff.de ritu.nup.ꝛ in.l.non existimo.ff.de administ.tut.ꝛ.l.ab anastasio ibi.hoc nō occulte,ꝛ ibi si qs ēt occulte.C.mādati,ꝛ ibi ꝓ doc.ꝛ in.l.data ibi si qdē clādestinis,ꝛ domesticis fraudibus.C.de dona.ꝛ ꝓ tex.in.c.vt nūm. §.porro,ꝛ ibi gl.in ℣bo occulta ex̄ vt ecclesiastica bñficia,ꝛ not. ꝓ Bar.in.l.post ꝯctū.℣.iiij.casus,ꝛ ibi ꝓ doc ff.de dona. ꝛ per Cy.ꝛ Bal.in.l.ij.C.de repudianda hereditate,ꝛ ꝓ Spec.in ti. de cessione actionis.§.j.℣.iij.si facta sit cessio,ꝛ ꝓ Sal.i.l.si qs post hac in prin.in.v.co.C.de bonis ꝑscrip.ad quod vide q̄ no-

145 do.Pau.de ca.in.l.j.C.de fur.† Et ꝓ hac ꝓsumptiōe facit illud vulgare ꝛ testimonium veritatis q̄ male agit odit lucē vt ē tex.cum gl.j.c.q̄sulit extra de offi.deleg.ꝛ.xviij.q.ij.periculo sum,ꝛ tex.cum gl.in verbo occulte in.l.de natio.C.de dona.ꝛ ſi spitio est ꝯ inst̄m si occulte est rogatum,ſm Inno.in.c.j. extra de fide instrumentoꝛ. Unde ꝓsumit ꝯ illum,q occulte cōferet

beneficium,

bñficiũ,vt extra vt ecclesiastica bñficia c.vt nrum,ꝛ facit totus
titulus eꝛ de clãdesti.despõsa.ꝛ id qꝫ dꝫ odit deus opera tene-
braꝝ,vt.c.cũ ex iniuncto in prin.extra de hereticis. Sed q pa
lã facit,ꝫ nõ bñfaciat,in dubio ꝓsumaꝫ bonus.vt.c.j.eꝛ de scru
tinio ꝛ.c.fi.extra de ꝓsump.cũ si.potius ꝓsumiꝫ errorꝫ,qꝫ dolus,
vel fraus,vt ꝓbaꝫ in.d.l.fi.ff.de ritu.nup. Et ꝑdicta sunt ꝛa, ni
si ꝓbareꝫ,qꝫ ex aliq̃ alia cã qꝫ simulationis ꝑdicti ꝛctus clã ꝛ nõ
palã celebrati sunt,qꝛ in incertis nõ certis locus ẽ ꝙiecture.l. cõ
146 tinus.§.cum ita de ver.obl. †predictis adde qꝫ si instrumentum
din steterit occultum presumitur esse simulatum ita dicit Bal.
not.in.l.fraus.ff.de legibus allegat ad hoc Jaco.de are.ita hoc
tenentem in.l.filie.ff.sol.mat.qꝫ not.

147 **Vigesima** Prima ꝓsumptio est †qñ i loco, vbi agiꝫ,
ꝛ in quo celebratus est ꝛctus,de quo qriꝫ,
ꝙsuenit fraus ꝛ simulatio in similibus ꝛctibus adhiberi. nam in
dubio ꝓsumiꝫ id esse actum quod illo loco fieri ꝙsuetum est, per
tex.in.l.quod si nolit.§.q assidua,ꝛ p id quod ibi plene notaui.ff.
de edili.edic.ꝛ p.l.si prius.§.j.ff.de aqua plu.ar. ꝛ p.l. gñaliꝫ ad
finem.C.de fideius.cum si.Et quod hoc sit verus ꝯ eꝛ ꝓsse. Gui.
de mon.lauduno in clem.ex grandi post medium de vsuris vbi
148 †dicit,qꝫ si qs moraꝫ in loco vbi ꝙsueuerunt exerceri vsure pre-
sumiꝫ vsurarius,alle.xcviij.dist.affros.ꝛ ibi est gl.q̃ ẽt dicit p il
lum tex.qꝫ ẽt rõne princie ꝓsumiꝫ ꝛ aliquem alleg.xxiij.dis.qñ
ꝛ dcm.§.q assidua.ꝛ vide qꝫ ibi dixi.ꝛ quod ẽt dictus est in libel
lo meo de imperatore militum deligendo vbi de natione scribi-
tur.Et hoc etiam tenet Hosti.in summa de contraben.em.§.i.
ver.illud autem non ibi cõsuetudo etiam vsurarij,ꝛ terre in hoc
maxime attendenda est.s.quando multi vsurarij sunt in terra,ꝛ
sic omnes contrahere consueuerunt.

149 **Vigesima** Scõa ꝓsumptio est †qñ emptor vel ẽt ven-
ditor esset ꙋsuetus sibi ꝛctus facere. Maꝫ
presumiꝫ ꝛ aliquẽ ex eo quod ita facere ꙋsuevit vt.l.non oẽs.§.a
barbaris.ff.de re militari,ꝛ.l.q semisses.§.i.ff de vsu.ꝛ.l.vel vni-
uersoꝝ.ff.de pi.ac.ꝛ.ff.ad mace.l.itẽ alias incipit iulianus.§. qõ
dꝫ cũ silibus,ꝛ no.gl.ꝛ ibi doc.in.l.cũ allegas.C.de vsuris,ꝛ i.l.
iulianus.§.idem papinianus.ff.de act.emp.facit.c.semel malus
150 extra de regulis iuris in sexto†ꝛ vꝫ argñ a cõiter solitis vel cõ
tingentibus,ꝛ sic ab hijs,q̃ fieri cõiter ꙋsueuerunt vt no.gl.in.l.
j.C.de arbi.ꝛ ibi p doc.ꝛ gl.in ꝛbo ꝓbabilius.c.cũ arte extra d
celebra.missaꝝ.Et qs dꝫ ꙋsuetus aliqd facere,qñ fecisset bis vl
ter,vt bꝫ p gl.ꝛ doc.in.l.iij.in fi.C.de episc.audi.ꝛ est gl.in auc.
de testi.§.qa ꝛo multi in ꝛbo sepe collat.vij.Et iõ qdaꝫ religio
si dñt,ꝛ dãt ꙋsil.qꝫ qs nõ faciat istos ꝛctus,nisi bis aut ter,qꝛ si
qs plures faceret inducereꝫ mala suspitio seu ꝓsumptio ꝛ eũ,qd
ꝑfecto tutius est,sed tutissimũ esset nullos vnquã facere,vt in fi
ne huius operis diceꝫ,ꝛ potissime hec ꝓsumptio ꝓcedit, qñ isti
ꝛctus fuissent celebrati p ꝓsonetam tm̃,ꝛ non p ipsos ꝛbentes.
151 †Nam vsurarij nunqꝫ ipsi suos ꝛctus p se celebrant, sed p me-
diatores siue ꝓsonetas suos ꝑm Gui.de mon.lauduno in cle.
ex gran.circa medium de vsuris,ꝛ ibi hoc dic̃ ẽt Franciscus za-
barela.§.ceterũ.iij.q.seq.do.Gui.vt dicam ẽt in sequenti pre-
sumptione,ꝛ idem esset qñ partes ipse p se ꝛrissent mediãte ali-
quo ꝓsoneta,qui sit solitus ꝛbentes inducere ad celebrandos
152 similes ꝛctus suspectos,ꝛ vsurarios p ꝑdicta †Nam sepissime
hmõi ꝛctus illiciti ꝛbunt ex culpa ꝓsonetarum qui omnia vala-
menta excogitant,ꝛ partes inducunt ad illicitos ꝛctus celebrã
dos.Et iõ tu mercator,vel ꝛcturus caueas a dictis ꝓsonetis
tanqꝫ a veneno pestifero,qꝛ modicum lucrum,qꝫ cõsequi sperãt
qñqꝫ vtriusqꝫ animam perdere,ꝛ alterius bona ꙋsumere,ꝛ idem
153 †qñ notarius,qui ꙋsecit instrm̃ esset solitus scribere instrumen
ta de ꝛctibus vsurarijs,vel simulatis,vel aliter suspectis,ꝛ frau
dulosis eadem rõne,ꝛ pro hoc gl.in prin.in.l.inbemus C.de ꝓ-
litas facti ex persona facientis presumiꝫ,vt.xj.q.iij.absit ꝛ.xxiij.
q.iiij.ea vindicta,ꝛ ita no.gl.not.v.q.v.nõ omnes in verbo fla-
gello.ꝛ ad idem allego gl.not.xxxviij.dist.si quis grammaticã,
que dicit,presumi eo ipso bonum,qꝫ ab aliquo bono fuit factum.
Ita dicamus econtra presumi malum si est ab aliquo malo fcm̃,
ꝛ ppea cauendum est ab hmõi ꝓsonetis ꝛ tabellionibus,adde
tamen ad hanc presumptionem,qꝫ in sequenti dicetur.

155 **Vigesima** Tertia presumptio,ꝛ potissima est † qñ
vsurarius est consuetus vsuras exercere
nõ tm̃ dictos ꝛctus,q̃ presumptio seu cõiectura cũ aliis ꝑdictis
vel aliis earũ coniuncta facit presumi faciliter ꝛctum illicitum,
vel simulatũ,aut vsurariũ,vt ꝓbaꝫ,in.c.illo vos in fi.ꝛ ibi boc
not.gl.doc.extra de pigno.ꝛ not.gl.magna añ fñ ẽ in.c.ꙋque-
156 stus extra de vsuris,†vbi dicit qꝫ si in venditione interuenit mo
dicũ precium presumiꝫ esse ꝛctus in fraudẽ vsurarũ,ꝛ precipue
si emptor cõsueuit exercere vsuras.Allegat.c.ad nostram de
emp.ꝛ ven ꝛ dictum.c.illo vos.Et iõ pp hoc dicit Hostiẽ.in
summa de pigno.§.quando ver.ideo dico,qꝫ ex quo apparet,qꝫ
creditor vsurarius erat,de facili interpretaꝫ ꝛ ipsum, allegat.l.
iulianus.§.ibidez sed debuit allegare.§.idem papinianus.ff.de
act.emp.ꝛ.ff.ad mace.l.sed iulianus.§.quod dicit,ꝛ.l.nũmis.ff.
157 de legat.iij.ꝛ.l.nemo q̃ est lex.iij.C.de epi.audi.†ꝛ sic faciliter
presumiꝫ ꝛ vsurarios preserti cũ occulte fraudulenter soleãt ini-
re ꝛctus vel celebrare.vt est tex.in clemen.ex grãdi de vsuris,
ꝛ ibi no.per doc.Vñ dicit Hosti.in.c.ad nostram de empt.ꝛ
ven.qꝫ cum sit pessimum genus hominum de facili presumiꝫ ꝛ
158 ipsos,maxime cum debitores egent,ꝛ creditores abundẽt.†ꝛ
ideo de facili debitor facit quicquid vult creditor, qꝛ talis pre-
sumptio est fauorabilis animabus ipsoꝝ vsuratoꝝ.ꝛ ppea in
dubio est sequenda,de sponsa.ca.iuuenis,ꝛ de presumptione il
lud,ꝛ de homicidio.ca.ad audientiã ꝛ.C.de rescin.venditione.
l.ratus ꝛ C.de vsuris.l.cum allegas cũ similibus.ꝛ ita ẽt nota.
Pau.de liazarijs solẽnis decretorum doct.in quadam sua di-
sputatione,que incipit ꝛ instrumentũ debiti opponiꝫ,qꝫ est vsu-
rarium in quinta col.in.ver.de.iiij.patet.Ad hoc ẽt videaꝫ qꝫ
plene scribitur per Ang.de perusio in disputatione sua que in
cipit astensis miles in.xxx.col.cũ sequenti.Et quod dictum est
159 in precedenti presumptione.†ꝛ ideo vsurarij sunt cauti quo ad
bona temporalia extorquenda,sed incauti quo ad spiritualia.ꝛ
sic quo ad animã,qꝫ suis cautelis quotidie illaqueare querunt,
dicta cle.ex grandi.ante finem de vsuris, vt euitent istas duas
vltimas presumptiones,que sunt potissime.faciunt, qꝫ ille q in-
diget pecunia,ꝛ vult sibi in veritate pignorare fundum ipsuꝫ,qꝫ
vendat alteri,qui non sit vsurarius,nec consuetus facere hmõi
contractus,ꝛ eb eodem conduci cuꝫ pacto de retrouendendo,
ꝛ vsurarius postea emit ab illo emptore omne ius suum,ꝛ sic cũ
dicti contractus venditionis ꝛ locationis cum pacto de retro-
uendendo non habuerint principium,nec fuerint in initio ce-
lebrati per dictum vsurarium,vel solitum facere similes contra
ctus,viden tur cessare dicte due rationes,ꝛ vltime presumptio-
160 nes.†ꝛ hoc videtur velle Guil.de monte lauduno in dicta cle.
ex grandi circa medium de vsuris vbi dicit,qꝫ vsurarij nunqñ
ipsi suos contractus per se celebrant,sed per mediatores seu ꝓ
sonetas suos,ita qꝫ pignora per tres vel qnq; manus faciant
ꝓtransire antequam ad feneratorem veniant ꝓp fraudẽ,ꝛ ibi eũ
sequitur franciscus zabarela in.§.ceterum in.iij.q.ad quod ad-
de quod dixi in precedenti presumptione sed si posset constare
siue docere de ista fraude hoc sibi non prodesset,imo sine dubio
ꝛ multo magis presumereꝫ cõtractus simulatus ꝛ vsurarius,qꝫ
si fuissent a principio celebrati per ipsum vsurarium, vel solitus
huiusmodi contractus exercere, vt probatur in.l.ab anastasio
circa medium,Ibi vel fortsitam.alijs per suppositam personã.C.
mandati,ꝛ ibi per doctores ꝛ.l.ꝛ qui sub imagine in ꝓncipio.C.
de distrac.pig.Adde quod dixi in precedẽti presumptione.naꝫ
malitijs hominum non est indulgendum.l.in fundo.ff.de rei ven
di.ꝛ qꝛ fraus,ꝛ dolus cuiqꝫ patrocinari non dꝫ, vt est tex.in.d.
c.ad nostram de emp.ꝛ ven.cum similibus, ꝛ sic cum habuerit
malum principium non est licitum alicui sciẽti emere,qꝛ emptor
esset in eadem damnatus,argu.c.tua nos extra de vsuris ꝛ.l.j.
161 in fi.ff.de fluminibus†hec tñ presumptio.qꝫ sit solitus fenerari,
vel precedens.s.qꝫ sit ꙋsuetus similes ꝛctus suspectos facere cõ
iuncta etiam cum pacto de retrouendendo non facit presumere
ꝛctum vsurarium,vbi alie male presumptiones non cõcurrunt,
qꝛ vsurarij,sepe celebrant ꝛctus veros,ꝛ non vsurarios, ꝙ bal.
qui ita no.in.l.emp.in fi.principij.C.plus valere quod agiꝫ per
no.per Jac.de are.ꝛ Cy.ibi,ꝛ per no.in.c.ad nostrã de empt.
ꝛ ven.ꝛ in.c.illo vos de pig.ꝛ idem no.ipse Bal.in.l. interposi
162 tas.j.col.ante finem.C.de transac.†vbi dicit quod ad rescindẽ
dum ꝛctum tanqꝫ vsurarium non sufficit probare,qꝫ ꝛbens erat
vsurarius,nisi ẽt probetur specifice de illo ꝛctu.ꝛ idem ꝯ Ang.
in.l.sicuti.§.supernacuum.ff.qui.mo.pig.vel hipo.soluitur.Vñ
verius loquẽdo,ꝛ si nõ sepe aliqñ tñ vsurarij celebrãt,ꝛ celebra
re pñt ꝛos ꝛctus nõ simulatos nec vsurarios.Facit ad hoc tex.
Joã.griso.q bꝫ de penitẽtijs dist.iij.c.qd ergo.ibi est alia ratio
163 †vbi dꝫ nõ põt malus in oibus esse malus sed bꝫ aliq̃ bona. Fa
cit ad hoc qꝫ no.Cy.Bal.ꝛ doc.in.l.j.C.de proba.ꝛ vide om-
nino qꝫ no.Ang.in.d.disputatione astẽsis miles in.xxx.col.cũ
sequenti.Et qꝫ dicam in quarto casu principali.

164 Vigesima quarta presumptio† colligit ex eo q vendi
tor remãsit in possessione rei vendite, vt p
bari vt per tex. cum gl. fi. in verbo objcere in fi. t. l. sicuti. §. sup
uacuum. ff. qui. mo. pignus, vel hip. solui, t p. l. si is q bonis. ff. ꝺ
acq. pos. t. l. iij. Si quis. C. de naturalibus liberis, t p no. maxime
p Cy. i. l. ij. C. de repu. hꝺitate, t ita tz Spe. in tit. ꝺ nat. lib. §. j.
v. ité pone aliquis, t By. idem tz in. l. omnes. §. lucius. ff. de his
que in frau. cre. quem sequit Bar. in. d. §. suptuacuum ante finẽ
t in. d. l. post ꝯctum v. iij. presumit. ff. de dona. Et dixi. s. in prin.
165 huius operis. † Et ita tenuit Guido de suza. q dicit, q non pre
sumitur venditum, quod in patrimonio effectualiter reperit, per
dicta iura, vt refert Bal. in q si. de quo. j. dicet q tempus rema
nẽdi in possessione ad hoc vt faciat presumi relinquendũ est in
arbitrio iudicis, q arbitrat ex qualitate psonaꝝ, ex fama loci, t
ex alis ꝓbationibus verisimilibus, ꝑm Bar. in. d. l. post ꝯctum
166 t in. d. §. supernacuum. † Et predicta presumptio procedit ẽt, si
venditor q̃enit se emptoris noie possidere, iuxta notata p bart.
t doct. in. l. qꝺ in eo in principio. ff. de acquir. pos. t in. l. ab em
ptione. ff. de pactis t p An. de bu. t doc. in. c. cũ venissent extra
de resti. spoli. si semp venditor fuit in possessione, qz p hoc nõ ef
ficit presumptio fraudis, nisi intervenerit vera t corporalis tra
ditio. l. i. C. de suff. ibi sequitur traditio corporalis, Rõnem ego
assigno, qz non vt verisimile, q emptor vellit dimittere rem p ip
sum empram venditori, t precium, ex quo nemo psumit velle ia
ctare suum. l. cuꝫ de indebito de probationibus, vel nisi vẽditor
redderet emptori rem venditam, hoc. n. faceret cessare presump
tionem fraudis, arg. l. litibus C. de agri. t censitis lib. xj. t dixi
. s. in prin. huius operis, vel nisi venditor alij reservauerit vsum
fructum, vt. l. quisquis. C. de dona. ꝑm Bar. q ita no. t in dictis
iuribus. s. ꝯctum simulatum quantum esse debeat re, in. l. post ꝯ
167 ctum, t in. §. supernacuum † t quod dixi, q ex possessione rei vẽ
dite, in qua venditor remanet, ẽt si cõstituit se emptoris noie pos
sidere, presumitur simulatio, ꝺz intelligi, qñ apparet cã, pp quaꝫ
sic fecit, vt. l. mulier in prin. ff. rerum annotaꝝ, t in. l. si maritus
§. fi. vbi est expressum. ff. qui t a quibus, t est casus expressus in
c. fi. de renunciatione in. vj. sicut. n. non pñt dici facta in fraud.
cre. qui non sunt. l. j. C. de iure fisci. li. x. t sicut nõ potest dici do
natio facta metu mortis, que non sit. ff. de dona. cã mortis. l. j. cũ
168 similibus. † Ita non potest dici ꝯctus simulatus, vel ad apparẽ
tiã factus, nisi subsit cã fictionis, pp quam fictio censeat esse fa
cta, ꝑm Bar. qui ita notanter dicit in q si. suo q icipit. Petrus
nicole vbi dicit, q tz venditor vel donator post venditionem vel
donationem remaneat in possessione, non tm̃ facit presumi ꝯctũ
esse fictitium, t simulatum, t ad apparentiam factum, qz ex sola
possessione non apparet cã simulationis, que ꝺz ante subsistere,
vt ꝓbat in iuribus proxime deductis, t ita loquitur. d. l. sicuti. §.
suptuacuum. ff. quibus modis pig. vel hip. solvitur. Ibi. n. sub
erat cã, qz ad excludendum creditorem erat simulata venditio t
169 hoc allegat ipse creditor † sicut di. in donatione q non presumit
ficta vel simulata, nisi appareat cã, pp quam sit ficta vel simu
lata, vt no. ẽt Bar. in. d. l. post ꝯctum. ff. de dona. t Bal. in. l. il
lud in. vij. q. C. de sa. sanc. eccle. vt aliter dicere circa predicta,
dixit. n. quod ex eo q venditor, vel donãs remãsit in possessione,
non vt probari simulatio, qz vsq; ad. xxx. annos põt emptor, vel
donatarius agere actione psonali ad rem sibi tradendam, vt in
. l. j. C. de q sti. pecunia cum similibus, ergo non presumit ex pos
sessione simulatio, vnde ipse sic distinguit in. d. l. illud. Aut est in
strumentum promissionis, t non presumitur ex possessione simu
latio, vt. d. l. ij. C. de q sti. pecunia, aut est instrumentum traditio
nis, t sunt alique coniecture, vel cause simulationis, vel fraudis
vt ex possessione iuncta cum alijs presumitur simulatio, vt. d. §.
supernacuum, t in hoc videtur convenire cum. d. consi. Petr⁹
nicole, t est ratio ꝺrie ꝑm Bal. in. d. l. illud, inter instrumentum
promissionis, t traditionis, qz possessio non repugnat promissio
ni, sed promissio repugnat vere possessioni tradentis, nec cuꝫ ea
concurrit. Unde cum non consonet effectus cum sua cã, presu
mitur simulatio cause seu tituli, nisi tradens precario accepisset.
170 † Nam per possessionem precariaꝫ excluditur presumptio simu
lationis, vt habetur in. l. quod meo in prin. de acquir. pos. t in. l.
ab emptione. ff. de pactis, sed non excluditur presumptum simu
lationis, t fraudis simul iuncte, vt. d. §. supernacuum, t hoc in ef
fectu sequitur. d. Dan. de ca. in consi. suo. cccxxvj. q; incipit in
171 Christi nomine amen. presumptionibus his de quibus. ꝯ. † q rñ
det ad dictam. l. primam. C. de iniur. quam Bar. allegat qz log
tur qñ persone essent suspecte, vel prohibite, vt. ff. de proba. l. qui
testm̃, t. l. cum quis. §. ticia de leg. iij. secus sit nulla subesset cau
sa, propter quam contrahentes impedirentur inuicem ꝯhere.
172 Vigesima Quinta p̃sumptio† resultat ex tpe quo ven
ditio durauit qz per modicum tp̃s durauit.
Unde cum venditiones soleant fieri vt res perpetuo sint penes
emptoreꝫ, t pignorationes quonsq; debitum soluatur vt. l. si rem
§. omnis de pignor acti. Credendum est, q ex modico interual
lo noluerit vendere, sed pignorare, t istud optime ꝓbatur in si
mili per. l. plericq; de ritu nup. vbi si mulier, que recessit a marito
t non multo tempore interposito reuersa est censetur idem matri
monium ad hoc. l. quicquid caloꝛe in fine. ff. de re. iur. t. xxxiij.
q. ij. §. dinoꝛtium. Probatur etiam in. l. iiij. §. si ab ignoto. ff. de
173 manumissionibus † vbi qñ fuit actum a principio, q emptio mo
dico tempoꝛe habeat durare presumitur emptio simulata, t ita
dicit Bar. per illum tex. in q si. quod icipit Petrus nicole, vbi
ponit de triplici specie simulationis, t istam ponit pro vna, facit
etiam ad hoc. l. si ventri. §. in bonis, t quod ibi no. per gl. t doct.
de priuilegijs credi. t ita consulendo tenuit do. Dau. de cast. in
q si. suo. cccxxv. quod incipit in Christi nomine amen. In causa
mota per dominam doꝛoteam. ver. bijs premissis.
174 C † Et aduerte, quod istius simulationis natura hec est vt de
beat hoc expresse per pactum agi, vt dicit tex in. d. c. si ab igno
to, t no. Bar. in. d. suo consi. t ista dicetur vera simulatio, ꝺz qñ
hoc expresse non esset actum per pactũ, sed tm̃ recessum est a ven
ditione. j. modicum tempus, tunc est presumpta simulatio non ve
ra, que sola non esset sufficiens ad presumendum cum effectu ꝯ
ctum esse simulatum, per dictũ. §. si ab ignoto. Ibi ab initio enim
hoc agi debet, sed iuncta cum alijs presumptionibus sic, per pre
dicta iura, que ita meo iudicio debent itelligi. Et circa predicta
adde que dixi. xij. presumptione.
175 Vigesima Sexta presumptio† cõprehẽditur ex mõ
recedendi a dicto ꝯctu emptionis seu vẽ
ditionis. qñ scz recedit per restitutionẽ instrumentoꝝ incisorũ,
t sic p modũ recessus a dicto ꝯctu, nõ p modũ none vẽditiõisq;
fieret a principio, cũ ꝯhẽtes habuissent animũ faciendi verus ꝯ
ctũ, facit. l. cuꝫ hꝺ. §. modus de transacti. ꝑm dominũ Dau. de
cast. in. d. q si. cccxxv. ver. iij. resultat presumptio. Hoc potest
sic q firmari, qz istud est insolitũ. regle. n. fit retrouenditio t nõ
sola restitutio instrumentoꝝ maxime incisorum ergo presumen
dum illicitũ, per gl. notabilem in. l. si quid sub q ditione cum ibi
notatis per Bar. t doc. ff. de q di. insti. t per ea que dixi. s. i no
na presumptiõe. In ꝯriũ tm̃ vt facere. l. labeo cũ. l. seq. q̃ incipit
post q̃ pignus cũ ibi notatis p gl. ff. de pac. t. l. si chyrographũ.
ff. de probat. t. l. iiij. t. v. princ. ff. de lib. legata t. l. mortis causa
capimus. §. seya. ff. ꝺ dona. cã mortis t. l. q stet. C. que res pigno.
oblig. pñt t. l. creditricem. C. de remissione pignoꝝ, t. l. pecunie
176 . C. de solu. cum similibus. † In q bus hꝺ, q si restituit, vel legat
debitori instrumentum debiti, vel pignoris maxime cancellatũ,
vt esse facta liberatio vel pignus remissum. Sz ad hec iura põt
rñderi, q loquant in liberatione vel remissiõe debiti aut pigno
ris, que q suenit nonunq; fieri per reditionẽ vel legatum instru
mentorum, vt ibi hꝺ, nos loquimur in nouo ꝯctu emptiõis t vẽ
ditionis, qui non consueuit fieri, nisi per nouũ ꝯctum seu instru
mentum ꝯcti, t non per simplicẽ restitutionẽ instrumentoꝝ in
cisorum. item in ꝯriũ vt ẽt facere. l. j. C. de dona. t. l. seruus filij.
§. eum q chyrographũ. ff. de legatis primo, t gl. in. l. iij. in verbo
animo ibi quintus per traditionem instrumenti. ff. de acq. posses
sione. t glo. in §. interdum in verbo nuda volũtas insti. ꝺ re. di
177 ui. † in quibus dꝺ, q si donantur, venduntur, aut legant vni in
strumenta emptionum alicuius rei ipsa res vendi donari vel le
gari vt. Sic eo modo, si restituuntur instrumenta emptionuꝫ so
luto prius precio per primũ venditorem, vt esse facta retrouẽdi
tio. nec vt q debeat presumi aliqua simulatio. Põt ad hoc di
ci q in dictis iuribus non potest cadere simulatio, vel pignus,
qz loquimur in prima donatione, venditione, t legato, nos vero
qñ primo precessit venditio, postea redunt instrumenta, p que
receditur a prima venditione quod non est solitum fieri, iõ pri
ma venditio presumitur simulata, t vere fuisse pignus, vt cesset
hec suspitionis presumptio requirit quod fiat noua retrouẽdi.
Pro hoc optime faciat. l. nihil tã naturale cum ibi notatitis. ff.
de re. iur. vbi dꝺ quod nihil tã naturale est, q̃ eo genere vnum
qꝺcunq; dissolui. quo ligatum est. Ad idem. c. primam extra de
regu. iur. in antiquis, vbi sic dicit tex. beati Joã. Griso. Omnis
res per qualcunq; causas nascitur, per easdeꝫ dissolvitur. Pro
hoc etiam. l. per hec quibuscunq; modis. ff. de reg. iur. vbi dicit
per hec quibuscunq; modis obligamur, bisdem in ꝯrium actis li
beramur. Ad hoc etiam gl. xxiiij. q. iij. comperimus in verbo in
imicus,

micus,ꝛ est etiam de hoc tex.in.l.prout quisq; ff.de solu.ꝛ est ca sus in.l.j.C.quando liceat ab emptione recedere,ꝛ ibi hoc vide tur sentire Cy.in.vj.ꝛ vltima questione.

178 ¶ †Multe alie presumptiones fraudis vel simulationis repe riuntur,que faciunt presumere ꝯctum fictitium simulatum, vel vsurarium,de qnibus per Spec.in tit.de cessione actiõis.§.ꝟ. si ꝟo dubitaꝫ vtrũ sit vera vel simulata,ꝛ per.Cy.Bar.bald. ꝛ doc.in.l.ij.C.de repu.hereditate,ꝛ per Bar.in dicto suo cõ silio,qp icipit.Petrus nicole p Cy.Bal.ꝛ doc.in.l.emptione .C.plus valere qp agit͂ q̃ quod simulate cõcipitur, ꝛ per eundẽ Bal.in.l.fraus.ff.de legibus,ꝛ in.l.ij.si sub specie,ꝛ ibi p doc. .C.de post.ꝛ aliquid per Bal.ꝛ doc.in.l.per diuersas,ꝛ in.l.ab anastasio.C.mãdati.ꝛ p Bal.in.l.multũ.C.si quis alteri vel si bi,ꝛ in.l.cũ allegas.C.de vsuris,ꝛ p doc.in.l.emptor.ff. de aqua plu.ar.ꝛ per do.Benedictum de plũbino in.l.iiij.§.si ab igno to.ff.de manumisis titulo generali.Et vide textum notabilez in l.cũ vir vxori cũ ibi notatis.ff.de iure dotiu.ꝛ vide qp not.bal. in.l.non dubiũ in.iij.oppositione.C.de legibus.vbi ponit, quot modis fiat fraus legi,ex quibus presumunt͂ multe presumptio nes simulationis ꝛ fraudis.Et idez ẽt ponit domi.Pet.de an cha.in,repetitione.c.canonũ statua extra de ꝙstõnibus in.xc viij.col.versic.iuxta predicta congrue ꝛc.in suo ꝙsilio.xxi.qp in cipit in xp̃i nomine amen ad corroborationẽ p̃dictoꝝ.Et vide ẽt per Bal.in.l.deo nobis in sexto notabili C.de episco.ꝛ cle ri.plene per eũdẽ in aditionibus quas fecit ad Speculũ in titu lo de donatio.ꝛ per Tancredũ de corneto in suo ope in.xj.ru brica.q.xiij.Et vide per dominũ Barto.de Sali.in.l.ij.C.ne lice.potẽ.ꝛ in.l.si quis post hac in principio in.v.colũ.C.de bo nis prescrip.ꝛ per.Albe.de ro in.l.filie mee.ff.solu.mat.ꝛ per Ang.de aretio insti.quibus ex causis munumitti nõ lz.§.in frau dẽ in.j.col.ꝛ per doc.cano.in.c.illo vos extra ỏ pig.ꝛ in.c.ad nostram de emp.ꝛ vendi.ꝛ in.c.ex literis extra de iure iuran.ꝛ in.c.conquestus ꝛ in.c.cum in dioceſi eꝫ de vsuris,ꝛ per Ho stī.in summa extra de vsuris.§.fi.in principio i titulo ỏ pignor. .§.quibus pactis,ꝛ in titulo ỏ ꝯben.emp.§.fi.versi.de ꝯctu ad ꝯctũ.ꝛ plene per dñm Guidonez de monte lauduno in cle.ex grandi.Et ibi est.per Car.Zabarel.in.§.ceterum.in.iij.q.ꝛ ibi per doc.de vsuris,ꝛ per bea.Bernardinum in tractu de ꝯcti bus ꝛ vsuris in sermone.xxxviij.articu.secundo.c.i.Et p Joã nem de capistrono in suo libello siue tractatu de vsuris,vbi tra ctat de vsura palliata sub nomine venditionis,sed ille nõ conue niunt materie nostre,qne est solũmodo qñ emit͂ vel acquiritur res ab vno,ꝛ eadẽ locatur cum pacto de retronendendo,ꝛ iõ eas hic omisi.ꝛ si qs videre vellet,recurrat ad dicta loca,ꝛ ad notata ibi per doct.que omnia sunt bene notanda, quia non ita

179 alibi collecta simul reperies. ¶ †Sed circa predictas presum ptiones potest in pratica dubitari,quid si in instr̃o vẽditionis,ꝛ ꝙductionis cum pacto de retronẽdẽdo esset apposita hec clau sula vez,qp ipse ptes renũciãt,seu renũciauerũt exceptioni simu lationis,ꝛ apparẽtie ꝯctus,ꝛ nõ sic actoꝝ.i.qõ nõ possit excipe re,qõ sic nõ sit actũ,dic,qõ hec ꝟba releuãt,qz declarãt intẽtio nẽ ꝯbẽtiũ,qp nõ intẽdũt istũ ꝯctũ esse fictitiũ,vel ad apparẽtiaz fcm̃,sed si apparent legitime cãe ꝓbatiõis,ꝛ indicia tũc qz rõne subſtantie ꝯctus ꝓbaret simulatus eadẽ hec renũciatio simula ta pſumeret,arg.ff.de noua.l.doli.§.diuersum ꝑz Bar.q ita no. in sepe alleg.ꝙsi.qp incipit Petrus nicole in fi.ꝛ idẽ ipse no. in idẽ no.ꝛ tz Car.zabar.ꝛ Jo.de Imo.in.c.ad nostrã de emptio ne ꝛ ven.ꝛ idem dixit etiam bart. de illa, que renuncianit exce ptioni doli,in factum actioni,ꝛ sine causa,in ꝙsi.cviij.ꝛ incipit. quidam petrucius,vt dr̃ fecit testm̃.ꝛ idem ipse tz in.l.fi.§.idez quesiui.ff.de ꝙdi.indebiti.ꝛ notaꝫ p eundẽ Bart.ꝛ doc.in.d.l. doli.§.diuersum de noua.ꝛ predicta ꝓcedũt,qñ dicta renuntia tio est facta in eodez instr̃o,qp dr̃ simulatum, vel in alio instr̃o in ꝙtinenti post, nisi partes iurassent vera esse oia ꝙtenta in dicto ꝯctu,ꝛ instr̃o,ꝛ ꝑm Bal.in.l.fi.C.de non numerata pe.ꝛ dixi.ꝛ in.vij.presump.ante finem,secus aũt si post ex iteruallo talis re nũciatio fieret,qz tunc ẽt sine predicto instr̃o tolleret͂ pſumptio simulationis,vt.l.ij.cũ ibi no.C.qp metus cã,ꝑm Bar.q ita no.in d.l.nemo põt,ꝛ p zaba.ꝛ Jo.de Imo.in.d.c.ad nostram,ꝛ dixi

180 in.d.vij.presump.ante finem. †Ex qnibus vr̃ ꝙcludendũ qp cũ in dubio ꝯctus nõ pſumaꝫ simulatus,sed verus,vt.l.si maritus i fi.ff.q.ꝛ a qbus,ꝛ in.c.fi.de renũt.in.vj.ꝛ no.Bar.in.d.consil. Petrus nicole facit.l.merito.ff.p socio,ꝛ idẽ no.Bal.in.c.i.§. si instr̃m in ti.de noti.feud.ꝛ idem ipse tz i.l.rogasti.§.si tibi ad

181 fi.ff.si cer.pet. †vbi dicit qp in dubio ꝯctus non dz iudicari vsu rarius,ar.l.si ea pactione.C.de vsuris[1],vbi dr̃ qp ꝯctus in dubio non intelligitur excedere legitimum modum vsurarum,ꝛ arg.l. ampliorem.§.fi.C.de appel.ꝛ extra de vsuris.c.nauiganti,ꝛ ha betur per Archi.xiiij.q.iij.si quis.

¶ Et idem tenet Bal.in.c.j.in fi.in ti.de feudis datis i.vic.l. commiſ.in vsibus feudoꝝ,maxime qñ de ꝯctu apparet ꝙfectus instr̃m qz pro instr̃o presumitur,vt in auct.de fide instrumentoꝝ .§.si moriant͂ collat.vij.ꝛ est tex.cum gl.ꝛ ibi no.in.l.cum preci

182 bus.C.de proba. †Unde qui allegat instrumentum simulatum illud probare dz,vt dictis iuribus,ꝛ probatur in.l.patronus.ff. de proba.ꝛ lz sit aliqua presumptio de predictis in ꝟium tñ idi ſtincte presumitur verus ꝯctus,ꝛ nõ simulatus,qñ interuenisset dicta renuntiatio,que declarat intentionem ꝯbentinm,intelligẽ do eo modo quo dictum est.s.qz quis potest ẽt, si est vsurarius,

183 celebrare veros ꝯctus,vt dixi.s.in.xxiij.presumptione. †Nec obstat huic quod dixi.s.in.ix.presumptione in fi.quod si in istru mento sunt ista verba vendidit ꝛ tradidit vere,ꝛ non in fraudez vsurarum quod ex istis verbis instrumentum magis presumitur suspectum,ꝑm Bal.in.l.emptione C.plus valere quod agit͂,qz illa verba non sunt solita poni in instrumentis,vt dixi in.x.pſum ptione,sed predicta renuntiatio bene solet,ꝛ ꝙsueuit apponi ma xime hoc tempore,ꝛ propter dictam renuntiationem trãsfertur totum onus probandi in illum,qui vult dicere,quod ꝯctus sit fi ctitius vel simulatus q poterit ꝓbare p ꝟias ꝙfessionẽ alterius partis,cui esset standum tanq̃ vltime in ipsius confitentis pre iudicium,vt probatur in.l.de etate.§.j.ibi fides.n.ꝯ se habebit͂. ff.de inter.acti.facit optime gl.in.l.in ꝯctibus in prin.in verbo nullo modo.C.de non nu.pecu.ꝛ.l.publia.§.fi.ff.de posiri. Circa quod vide quod dixi.s.in prima presumptione. Item poterit probari per dilucidas siue legitimas probatiões, siue pſumptio nes,ꝛ indicia,ꝛ per probabiles coniecturas,vt probatur in.d.l. sed si maritus in fi.ff.quis[1]ꝛ a quibus,ꝛ in.c.fi.de renun.in.vj.ꝛ i c.illo,vos in verbo presumit͂,ꝛ ibi per Jnn.ꝛ doc.extra de pig. ꝛ not.per Guiel.de mon.laudu.in cle.ex grandi de vsuris ꝛ ibi per Fran.zab.in.§.certũ in.ij.ꝛ iij.q.ꝛ per Bal.in.l.iij.C.plus valere qõ agitur in.l.eos C.de vsuris,ꝛ pz per ea,q̃ dicta sunt in oibus pcedẽtibus pſumptiõibus,ꝛ q̃ dicã in.iiij.ꝛ.v.casu prin.

¶ Que autem sit dilucida ꝛ legitima probatio ꝛ q̃ sint presum

184 ptiones indicia ꝛ probabiles ꝙiecture. †Circa hoc dic dilucida ꝓbatio dr̃ illa,q̃ fit p ꝙiecturas.l.si seru⁹ pluriũ.§.fi.ff.de le.j. ꝑm Oldr.ꝛ Benedictũ de plũbino in.d.l.sed si maritus. Legi tima probatio dr̃ illa,q̃ fit per testes,ꝛ instr̃m,vt est text.cuz gl. nota.in verbo legitimus in.l.cũ de indebito in pr in.ff.de proba. ꝛ est gl.in.l.proprietatis.C.de ꝓba. Jtẽ dr̃ legi tima ꝓbatio ea, q̃ fit ex ꝙfessione partis,vt est gl.in.c.ad abolẽdã in gl. iij.in ꝟ bo ỏprẽsi. extra ỏ hr̃ticis q̃ sint pſumptiões ꝛ indicia,circa hoc vide oino Guil.de mon.laudu.in.d.cle. ex grãdi circa medĩ. ꝛ ibi Frã.zaba.in.§.ceterũ.in.iij.q.ꝛ vide pleniſſime in oibus p

185 dictis pſumptionibus. †Que aũt sint probabiles ꝙiecture vide nota.in.c.fi.de renũ.in.vi.ꝛ tex.in.c.cũ in habito in fi.princi pij.extra de cla.despõ.ꝛ notaꝫ in.l.lz imperator.ff.de leg.i.ꝛ in l.cũ proponeret͂.ff.de leg.ij. Jtẽ poterit probari per libros, ꝛ co dices rõnuz ipsius emẽtis,vel vendẽtis,si est vsurarius,ꝛ libros ac suos codices rõnuz edeꝛ cogit͂,vt est casus in.d.cle.ex grãdi .§.ceterũ de vsuris,de quo dic vt ibi per doc. Jtẽ poterit ꝓbari si iudex ꝓcederet ꝯ aliqué tanq̃ vsurariũ,vel simulatũ ꝯctuz fa cienté recipiendo in testes prosonetas,ꝛ mediatores ꝛ alios,cũ qbus dr̃ crimen cõmiſſum,ar.c.qñ extra de testibus,ꝛ etiã pre cipiant sub pena qp qcunq̃ aliqd sciat sup hoc veniat ꝛ reuelet in pub.argumento extra de iureiu.c.ad nostrã ꝑm.d.Guid. in

186 d.cle.ex grãdi. † lz alias sit dubiũ nunqd prosoneta seu media tores possint esse testes,Be quo per gl.in auc.de testibus.§.pe. in verbo prohibere col.vij.ꝛ per gl.q̃ vr̃ ꝟia in auc.de fi.instr. §.i bis colla.vi.ꝛ per gl.ꝛ doc.in.c.dilectoꝝ extra de testibus cogendis,ꝛ per gl.pe.ꝛ ibi per doc.in.c.romana de testibus.in vi.ꝛ p gl.Jo.teutonici in.c.si qs eps in verbo mediator.i.q.i. ꝛ per doc.in iuribus ꝓallegatis.Et per bar.in.l.deferre.ff.de iu re fis.ꝛ p bal.in.l.oibus.C.de testibus,ꝛ per Ange.in.l.dz.ff.de edil.edic.ꝛ per Ant.de bu.in.c.nõ sine in pe.ꝛ vlti.col.extra de arbitris.ꝛ in.c.ex literis in.ij.nota.in fi.pe.col.extra de trã

187 sac.ꝛ per dñm Bñicum de.s.gemi.c.i.de testi.in.vi. †Jtez pro bari etiam poterit per argumenta puta per familiam. vt est ca sus ꝛ ibi gl.ꝛ per Jnn.cum in dioceſi extra de vsuris ꝑm eundez Guil.in.d.cle. ex grandi de vsu.ꝛ aduerte in practica, qz ille, qui vult dicere instrumentũ fuisse,ꝛ esse simulatũ, dz ostendere causam simulationis,seu fictionis,vt not.Bar. in dicto ꝙsilio.

Petrus nicole, ꝛ Bar. in l. post ꝛc. in. j. ꝓsump. ff. de dona. vbi alle. ad hoc. L. si mulier in ꝓin. ff. rerũ ammota ꝓ, ꝛ. d. l sed si maritus in fi. ff. qui ꝛ a quibus ꝛ. c. fi. de renũ. in. vj. Et idẽ vult bal. in. l. illud in. vj. q. ibi vel cãe simula. C. de sa. sanc. ec. ꝛ dixi. s. in
188 xxiij. ꝓsump. † Itẽ agens dz deducere ꝛ exprimere spẽm, ipsius simulationis certam ꝛ claram, vt no. Bar. i. d. qsi. Petrus nicole, ꝛ idẽ no. Bal. in. l. ab anastasio. C. mãdati. ꝛ do. Pau. de ca. in. l. inrisgentiũ. §. dolo malo. ff. de pac. Et si agẽs vl excipiẽs de simulatione ꝛctus non expresserit cãm ꝛ spẽz simulattõis seu fictionis cuz sint multe de quibus per Bar. in. d. qsi. dz succumbere vt notaẽ in dictis iuribus, ꝛ not. ẽt ꝑ Petrũ de Ancha. in suo qsi. xxj. quod incipit in nomine Christi amen. Ad corroborationez predictoruz, quod intellige, si opponatur ab alia par. q̃ petat declarari cãm, ꝛ spẽm simulationis, ꝛ non aliter, ꝙz Bal. ꝛ dñm Bar. de Saly. in. d. l. ab anastasio in vlt. col. C. man.
189 † Credo tñ, ꝙ reo sufficeret opponeꝛ, ꝙ libellus est dubius, varius, icertus, ꝛ generalis sicut cõmuniter oponi solet. Et tucius est, quod opponat in spẽ de icertitudine cause, ꝛ spẽi simulationis, ꝛ ꝙ petaẽ, ꝛ declaretur causa species simulatiõis. Si tñ opponeret solummodo generaliter exceptio ꝛ libellũ, actor dz replicare, ꝙ dicta exceptio est dubia, generalis, incerta, ꝛ obscura, ꝛ sic nõ admittenda, ꝑ. l. j. §. labeo. ff. de fluminibus, ꝛ. c. cum officij in fi. extra de prescrip. ꝛ in cle. fi. ó app. ꝛ. l. ex duobus. §. ergo si quis ver. potest. ff. de iure iur. ꝛ ꝑ Bal. eadẽ. l. §. siqs inuenerit, ꝛ bñ ꝑ do. Anto. de bu. in. c. ex parte decani in. ij. col.
190 ꝛ ibi per doc. extra de rescrip. † qz exceptio gñalis incerta ꝛ obscura non prodest nisi declaretur, vt no. Bar. in. l. j. C. de condi. ob cãm, ꝛ no. Bar. Ang. ꝛ doc. in. l. titie textores in ꝓin. de le. i. qnam exceptionem si est facti tenet reus declarare, secus si eẽt iuris simpliciter ꝛm Bal. in. l. si circa principium. C. de fideico. Et ideo tutius est ꝙ actor petat in sua replicatione, qó reus declaret in qua parte libellus suus est gñalis, icertus, ꝛ obscurus. Idem poterit petere iudex ex suo officio vt no. Bal. in. l. age cũ geminiano in principio per illum tex. C. de transac. que oia bene no. ꝛ tene menti in practica vt scias in hac materia libellare, seu petere ꝛ excip. ꝛ articulare, seu capitula facere.
191 **Quarto** Vero casu principali † qñ in ꝛctu venditiõis, ꝛ locationis cum pac. de retrouendẽdo interuenit fraus, dolus, vel simulatio ex parte vtriusq; ꝛbentis, vel vnius tm̃, sed nulla lesio in precio venditionis, locatiõis, ꝛ pacti de retrouendendo, ꝛ tunc dic, si ex parte vtriusq; interuenit dolus, fraus, vel simulatio, qz forte venditor non habebat animum vendendi neq; emptor emendi vere, quod patere potest, vel per confessionem eorum, vel per presumptiones, de qbus dixi in precedenti casu principali, ꝛ maxime per ea, q̃ dicta sunt in prima ꝓ sumptione, ꝛ tunc non est dubium, ꝙ ꝛctus erit simulatus, vel vsurarius, ꝛ poterit rescindi de iure ciuili vt. l. emptione, ꝛ ꝑ totum titulum. C. plus valere quod agitur, ꝛ bñ ꝑ Bar. ꝛ doct. i. l. post ꝛctum. ff. de dona. ꝛ ꝑ Bar. in qsi. qó incipit Petrus nicole, ꝛ ꝑ doc. in. l. ꝓ diuersas. C. manda. Item poterit rescindi de iure canonico, per dictum. c. illo vos extra de pign. ꝛ ꝑ. c. ad nostram extra de emp. ꝛ vendi. cũ ibi no. ꝑ gl, ꝛ doc. ꝛ etiam multo magis rescindi poterit, ꝛ debebit in foro qscientie, ex quo põt re
192 scindi de iure ciuili, ꝛ canonico. † Nam vbicũq; lex vel canon ꝓ nidens super certo disponendo secum aliquam rõnem obtinet i foro iudiciali rõnabiliter obtinet in foro conscientie ꝛm beatum. Thomã, vt refert, ꝛ tz Florianus in. l. ex parte heres. §. seruo libertatis. ff. familie her. si vero probari non posset, vel presumi ex violenta presumptione, ꝙ dolus, vel fraus, vel simulatio interuenerit ex parte ꝛbentium, ꝛ tñ interuenit, ꝛ tunc licet non posset agi in foro ciuili vel canonico, qz deficit probatio, ꝛ nõ ius. l. duo sunt tici de testa. tut. tñ in foro conscientie, in quo deus respicit, ꝛ interrogat cor, ꝛ non manum, vt dicit beatus Augustinus in nouellis, ꝛ bñ per tex. xiij. q. v. si quid inueniſti, ꝛ est tex. in cle. exiui in ante pe. col. §. quamuis de ver. sig. vbi dicit, qui absconditor est cognitor ad animum sibi administrantium respicit simpliciter non ad manum, ꝛ no. gl. in. l. iij. in ꝓin. ff. de dona. inter virum ꝛ vxorem, vbi dicit, ꝙ ad cor respicit deus, sine dubio dictus ꝛctus esset illicitus, simulatus, ꝛ vsurarius. Nam hoc casu non est dubium, ꝙ ambo ꝛbentes faciunt ꝛ conscientiam, ex quo in mente gerunt vnum, ꝛ faciunt aliud, ergo est illicitum, ꝛ pro
193 hibitum † cum ad veritatem vite ꝓtineat vt id ꝙ exterius agit interiorem mentis disponem, ꝛ habitũ repñtet, vt dicit tex. i. d. cle. exiui. §. cupientes igit ꝛc. Qui. n. ꝛ qsciam facit edificat ad gehenã. i. ad ignem infernalem, vt est tex. in. c. literas. extra de resti. spoli. ꝛ gl. in. c. ad aures in ꝟbo qscia, extra de etate ꝛ qualitate. Sed si fraus, dolus, vel simulatio interuenit ex ꝓte vnius ꝛbentium tm̃, ꝛ tunc subdistingue. Aut interuenit ex parte venditoris, aut ex parte emptoris. Si ex parte venditoris tantum interuenit dolus, fraus, vel simulatio, qz forte nõ bz in ꝟitate animum vendendi, ꝙ qñ sit, colligi põt ex hijs, que dixi in dictis ꝓsumptionibus, ꝛ maxime in prima ꝛ. xvj. ꝛ tũc, aut emptor sciebat manifeste intentionem venditoris, ꝛ sic ꝙ simulate agebat, ꝛ ꝙ non habebat animum vere vendendi, vel ꝑ qfessionem eius, vel ꝑ alias legitimas presumptiones. ꝛ tunc idem. s. ꝙ ꝛctus nõ iudicabiẽ illicitus, simulatus, vel vsurarius in foro contentioso, ciuili, vel canonico, ex quo extrema. s. mala intentio emptoris ꝛ venditoris simul non qcurrunt, sed in foro qscie bene tenebiẽ emptor, etiam si habuerit animum emendi, ꝛ voluerit potius eme
194 re q̃ simulate agere † qz nõ satis est tibi velle nisi etiã bñfacias, vt dicit beatus Ambrosius in lib. de officijs, ꝛ bñ i. c. nõ satis i ꝓn. lxxxvj. dist. Et est ẽt ad hoc argm̃ i. Li illa stipone. ff. de ꝟb. obli. vbi dñ nó sufficit abstinere a malo, nisi fiat ꝙ bonũ ẽ, ꝛ ibi bar. ꝛ idẽ ego puto qñ vẽditor aliter nõ esset venditurus, ꝛ peteret de gratia, ꝙ aliquis vellet emere, exẽplũ pone seius erat obligatus titio ad dandũ sibi centum, ꝛ forte sub pena, vel aliquo interesse, ꝛ vult sibi satisfacere ne in penam vel interesse incurrat, nec bz modũ satisfaciendi, nisi vẽdat fundũ, vel det ipsi titio in solutũ. Seius vult facere venditionem mihi de dicto fundo, ꝛ eũ a me conducere cũ pacto de retrouendendo. ꝛ ego scio vel titius scit, ꝙ seyus non bz animm vẽdendi, ꝛ scio ꝙ aliter mihi nõ esset venditurus, vel titio insolutũ daturus, qz forte seyus ita dixerat, ꝛ ꝓtestatus fuerat, vt dixi. s. in. j. ꝓsump. ꝛ scio etiã ꝙ faciã sibi magnã qmoditatem, vel vtilitatem de pñti, qz liberabiẽ a dicto debito de centum, ꝛ a pena, vel itereſſe. Dico ꝙ talis ꝛctus esset illicitus, simulatus, ꝛ vsurarius in foro conscientie.
195 ¶ † Nam quando nõ potest aliter subueniri nisi aliter ledatur, commodius est neutrum iuuari, quam grauari alterum, vt dicit idem Bea. Ambro. in lib. de offi. ꝛ bñ. xiij. q. v. deniq; in ꝓnc. Sic eo modo, ꝛ multo magis, si non possum subuenire vicino, ꝙ dicit se velle vendere cum in veritate nolit, sed potius pignorare, nisi noceam mihi ipsi, qui facio contra conscientiam, ex quo scio illũ non habere animũ vẽdẽdi, hoc facere non debeo vt ibi ꝙ no. qz multi in hoc errant. Aut emptor nesciebat animũ ꝛ intentionẽ venditoris, qz credebat, ꝙ haberet animũ vendẽdi ve
196 re † ꝛ tunc aut est in lata culpa, si ignorat ꝙ oẽs sciunt, vt in. l. lata ꝛ. l. late. ff de ver. sigi. ꝛ idẽ, qz paria sunt aliquid scire, vel scire debere, vt ibi ꝛ. l. ꝙ te in fi. ff. si certũ petaẽ, ꝛ probaẽ per verba Augustini que habentur. xxviij. q. j. ois. §. ex ex hijs vbi dñ. oẽ ꝙ aliter sit q̃ probatur, peccatũ est, nõ tñ omne ꝙ fit cuz fide, bonum est ignorantia, q̃ ex culpa venit nocet. Aut in leui culpa, vel leuissima, quod qñ sit bñ insti. quibus modo. re ꝛbiẽ obli. §. pe. in gl. que incipit. hic nõ aliud est dolũ. ꝛ tũc ꝛctus est
197 licitus, ꝛ nõ teneẽ emptor in aliquo vẽditori in foro qsciẽtie, † qz ad hoc vt quis teneaẽ in foro qscientie maxime ad dãni restitu. opus est ꝙ sit in dolo, vel lata culpa, nec sufficit quod sit in leui, vel in leuissima, sed solũ tunc est iniungẽda sibi penitẽtia de negligentia, non de damno, ar. lv. q. ij. inebriauerunt. ꝛ ita singlr no. Inno. in. c. sicut dignũ circa finez extra de homicidio. Aut emptor fuit in nulla culpa, ꝛ tũc sine dubio non teneẽ in foro ciuili, vel canonico, neq; in foro qscientie, ꝛ ẽt nulla penitentia sibi esset iniungẽda per predicta, ꝙ est bene notandum. Et ita intelligo ꝙ notat beatus Bernardinus in tractatu de ꝛctibus ꝛ. vsuris in sermone. xxxix. arti. ij. c. j. vbi dicit, qó si emptor agri intentione simplici illum emat ꝛ precio iusto, poterit semp retinere illum, ꝛ si venditor noluerit ipsuz redimere, non est ibi vsura, qz nulla ibi interuenit ratio mutui, ꝛz sola emptio pura, ꝛ simpliciter, qui subdit, ꝙ in iudicio anime, ꝛ sic in foro conscientie standũ est in his qscientie qfitentis se purã ꝛ simplicẽ intentio
198 nem habuisse. † In iudicio enim anime cuilibet est credenduz, vt est tex. in. c. significasti circa mediũ, ꝛ ibi glo. in ver. credẽdũ extra de homicidio. ꝛ notaẽ per gl. in. c. tua qualiter tibi consti terit eẽ de spõsa. ꝛ no. gl. in. cle. vnica in verbo non valens in fine de homicidio. Et est rõ, qz non est verisimile, ꝙ sit immemor sue salutis. in. q. vij. sancimus. ¶ Sed ego arbitror ꝙ poterit ipse emptor si voluerit agere ꝛ venditorem ad resci. ꝛctum tanquã simulatũ ar. notatorum in. l. ꝛ eleganter in ꝓin. ff. de dolo ꝛ in. l. iulianus. §. siquis colludente. ff. de acti. emp. ꝛ per id quod not. Bal. in. l. i. ver. sed quero. C. plus valere quod agit, ꝛ hoc casu sine dubio indistincte tenebitur venditor in foro conscientie. Sed si ex parte illius, qui dñ emptor, interuenit fraus, dol⁹ vel simulatio, qz nõ habuit animũ vere emendi. ꝛ intendebat in

mente

mente q̄ esset pignus, quod q̄n sit, p3 ex his que dixi in precedē
199 ti casu principali in oibus p̄sumptionibus † sed si vēditor habuit
animum vendendi, & tunc in foro q̄tencioso p̄m Host. & Jo. an. i. c.
q̄suluit extra de vsuris, p̄t dici talis ꝯctus q̄si vsurarius, & p̄m
dn̄m Laurentium de rodulfis de florentia in suo trac. de vsuris
sup. c. q̄suluit de vsuris. q. iiij. p̄t dici vere simulatus vsu. Sed
p̄m me d3 distingui, q̄ ex parte venditoꝛi nō p̄t dici ꝯctus vsu-
rarius, nec q̄si vsurarius, ita q̄ ꝯ eū ad hoc agi possit, sive vēdi-
tor sciuerit, sive ignorauerit malā intentionē emptoris, ex quo ip
se venditor habuit aiūm vere, & nō simulate ꝯbēdi sed ex pte em
ptoris bñ p̄t dici ꝯctus simulatus ita q̄ venditor ꝯ eū agere p̄t
ad rescindendū ꝯctū, si voluerit, adeo q̄ ó est in electione ipsius,
vēditoris, an valeat, vel nō valeat dictus ꝯctus, p̄ no. i. d. l. & ele
gāter in p̄in. ff. de dolo, & in. d. l. iulianus §. si qs colludēte. ff. de
act. emp. & ita intelligo, q̄ ó no. Bal. in. d. l. j. ℣. sed hic q̄ro. C.
plus valere q̄ ó agit̄, q̄ l3 talis ꝯctus nō sit totū simulatus respe
ctu vtriusq; partis, tñ ex parte emptoris tñ poterit dici simula
tus, vt p̄bat̄ in. l. iurisgentium. §. dolo malo in fi. & ibi hoc no. d.
Dan. de. ca. ff. de pactis. Et hoc intelligo vtrū, si venditor igno
rauit malam intentionem emptoris, & sic non fuit in aliquo dolo
vel culpa, secus si fuisset, q̄ tunc p̄p dn̄m, vel ēt culpā suam non
posset agere ꝯ emptorem. Et ita intelligo, q̄ no. bea. Bernar.
in. d. suo trac. de ꝯctibus, & vsuris secundo articulo. c. j. vbi dicit
p̄m Archi. q̄ l3 emptor non habuerit animum emendi, & ab ec
cle. ex hoc q̄demnari non posset. In foro autem q̄scientie quan
tum ad emptorem indistincte talis ꝯctus iudicandus est simula
tus. & vsurarius, ex quo ipse malam intentionem habuit, vt hñ p
gl. in. d. c. q̄suluit extra de vsuris, & p̄z ex predictis, quantum au
tem ad venditorem idem si sciuisset, vel scire debuit malam intē-
tionem emptoris, alias secus, vt ex predic. colligit̄, ēt si nulla le-
200 sio internenit, vt dixi † q̄ non sufficit benefacere, nisi id ex bono
fonte hoc est bona voluntate proficiscat̄, vt dic. bea. Ambro. in
li. de offi. & hñ. lxxxvj. dist. nō satis in p̄in. & q̄ q̄cq̄d agāt boies
intentio iudicat oēs, vt. d. c. q̄suluit & ibi glo. & doc. de vsuris, &
q̄ diuina iudicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferun-
tur, p̄m bea. Greg. in. xxvj. lib. moralium & hñ. xxij. q. v. huma-
ne in p̄in. & quod dictum est in empt. & vendi. idem est dicendū
in datione in solutum, & in alijs similibus contractibus.

201 ¶ † Ut autem hec materia clarius intelligatur, comprehendo
omnes casus, qui ex predictis percipi possunt, & ex hijs que di-
xi primo casu principali, & j. p̄sump. & simul colligi debent. Sic
breuiter q̄cludas. Aut vterq; ꝯbentium habuit animum vere,
& non simulate ꝯbendi, q̄ emptor habuit aium vere emendi, &
venditor vendendi. aut neuter habuit animum vere contraben
di. quia ille, qui dicitur emptor, habuit animum vere, & non si-
mulare ꝯbendi. Primo casu, q̄n vterq; habuit aium vere ꝯbē-
di videlicet emptor emendi, & venditor vendendi quod quando
sit, constare potest maxime per confessionem partium, vt dixit
in prima presumptione, tūc indistincte dicas, q̄ ille ꝯctus non
p̄t dici simulatus, vel pignoraticius, sine vsurarius, ēt si eēt i ꝯ
ctu venditionis, & q̄ductionis, & in pacto de retrouendēdo. Et
202 ēt si emptor eēt solit9 fenerari, vel similes ꝯctus facere † ex quo
ipsi vsurarij, vel p̄nt celebrare veros ꝯctus & q̄nq; ipsi ℣e & non
simulate celebrant. vt dicit Bal. in. l. emptione. C. plus valere
q̄ agit̄. & dixi. §. i. xiiij. presumptione, q̄ in incer. nō certis &c. l.
q̄tinnus §. cum ita de ver. obli. cū si. Et dixi. §. in primo casu p̄n
cipali, difficile tñ erit probare in foro q̄tencioso, q̄ vterq; habuit
animū vere ꝯbendi, q̄n interuenit lesio in ꝯctu, vel emptor est
solitus fenerari, vel similes ꝯctus facere. Sed in foro q̄scientie
facilis erit p̄batio, q̄ stabit̄ conscientie q̄fitentis se purā, & sim-
plicē intētionem habuisse vt. §. dixi, & q̄n lesio interuenit l3 non
possit dici ꝯctus simulatus ficticius. aut vsurari9, poterit tamē
dici illicitus, inter que est dīa, secundū ea q̄ dixi in primo casu
principali. ¶ Secundo casu, q̄n neuter habuit animū vere ꝯ-
bendi vl̄ emendi, & vendendi, q̄ patere p̄t, vel p̄ q̄fessionē eo-
rum, vel per alias q̄iecturas, de quibus in omnibus preceden-
tibus presumptionibus & maxime in prima presumptione i p̄n.
& tunc sine dubio ꝯctus iudicandus est simulatus, & vsurari9 tā
in foro q̄tencioso, q̄ in foro q̄scie, ēt si nō interuenisset aliqua le-
sio iniusti precij, nec emptor esset solitus fenerari, vel similes ꝯ-
ctus facere q̄ in incertis non certis locus est q̄iecture vt dixi.
¶ Tertio casu principali, q̄n vnus tantū ꝯbentium habuit ani
mum vel̄ ꝯbendi, & tunc aut ille solum, qui dī vēditor nō habuit
animū vendendi, sed emptor solū habuit animus emendi. Et tūc
subdistingue. Aut emptor nesciebat manifestę intentionē illius
qui dicebatur velle vendere, q̄ in veritate nō habebat animus
vendendi. Aut ignorabat, q̄ credebat, q̄ haberet animum vē-
dendi. si emptor sciebat in foro contentioso, nō poterit dici q̄ ta
ctus simulatus, vel vsurarius, ex quo extrema. s. mala intentio
emptoris, & venditoris simul nō q̄currunt. sed in foro cōsciētie,
bene tenebitur emptor, si vero ipse ignorabat malā intentionē
venditoris, & tunc, aut ipse fuit in lata culpa. & idem, si fuit in
leui, vel leuissima, & tunc secus, tñ pro culpa penitentia esset in
iungenda emptori. Aut fuit nulla culpa, & tunc in nullo tenet̄,
sed ipse emptor poterit, si voluerit, agere ꝯ venditorem ad resci
dendū ꝯctum tanq̄ simulatū. & hoc casu sine dubio. & indistin-
cte tenebit̄ venditor in foro conscientie per predicta. Sed si ex
parte illius, qui dī emptor, interuenerit dolus, fraus, vel simula
tio, q̄ nō habuit aium emendi, & intendebat in mente sua, q̄ eēt
pignus, sed venditor habuit aium vendendi, & tunc in foro contē
tioso d3 distingui, q̄ ex parte venditoris nō p̄t dici ꝯctus vsura
rius, nec quasi vsurarius, ita q̄ ꝯ eum de hoc agi possit, sive ven
ditor sciuerit, sive ignorauerit malam intentionem emptoris, bñ
potest dici ꝯctus simulatus, ita q̄ venditor habuit aium vere, &
non simulate ꝯbendi, sed ex parte emptoris bene p̄t dici ꝯctus
simulatus, ita q̄ venditor ꝯ eum agere potest ad rescindendū ꝯ-
ctum, si voluerit, adeo q̄ est in electione ipsius vēditoris, an va
leat vel non valeat dictus contractus, per notata in. d. l. & ele-
ganter in principio. ff. de dolo. Nam licet talis contractus non
sit totus simulatus respectu vtriusq;, tamen ex parte emptoris
tantuꝫ poterit dici simulatus, vt. d. l. iurisgen. §. dolo malo cū ibi
notatis. ff. de pactis. Et hoc intellige verū, si venditor ignoraue
rit malam intētionem emptoris. & sic nō fuit in aliquo dolo, vel
culpa. secus si sciuisset, q̄ tunc p̄p dolum vel culpam suam non
posset agere contra emptorē. In foro autem q̄scientie, quātum
ad emptorē indistincte talis ꝯctus iudicandus est simulatus,
& vsurarius, ex quo ipse malam intentionem habuit. Quantum
autem ad venditorem idem, si scinit, vel scire debuit malam intē
tionem emptoris, alias secus, etiā si nulla lesio interuenerit. Ex
bis colligi potest qualiter in hac materia sit formandus libellus
& qualiter sit articulandum sive capitulandum tam ex parte em
ptoris q̄ venditoris, & quid agendum sit in foro conscientie, que
omnia bene nota, q̄ quotidie hec possent contingere, & alibi nō
ita clare distincta reperies. Ad que adde omnino, que dixi i ter
tio casu principali in secunda presumptione.

203 **Quinto** vero casu principali † q̄n dubitat̄, an in dictis
ꝯctibus interuenerit dolus, fraus, vel simula-
tio, & in damnum venditionis interuenit lesio in venditione, con
ductione, & in pacto de retrouendendo, vel in aliquo, vel aliqui-
bus ex ipsis. Et in hoc sic puto esse dicendum aut interuenit le-
sio in omnibus predictis tribus ꝯctibus. s. in venditione, cōduc-
tione, & pacto de retrouendendo, aut lesio nō interuenit in om
nibus predictis simul, sed in duobus tantum. Aut interuenit le-
sio in vno tantum de predictis. ¶ Primo casu, q̄n interuenit lesio
in omnibus tribus predictis ꝯctibus, q̄ ó q̄n sit dixi plene. ij. iij. &
iiij. presump. & tunc sine dubio presumam dolum, vel frandē, vel
simulationem saltem re ipsa propter q̄ ó reddit̄ ꝯctus illicitus, &
p̄sumit̄ simulatus, & ēt vsurarius, ex quo illa concurrunt cū pa-
cto de retrouendendo, vt probatur p̄ ea que dixi i ante dictis p̄-
sumptionibus, & per ea, que habentur in. c. ad nostram extra
de emp. & ven. & c. illo vos de pigno. & c. q̄questus extra de vsu
ris, & in. l. emptione. C. plus valere quod agitur l3 Cy. p̄m Jac.
de are. ibi tenuerit ꝯtium de quo ēt latius dicam in ver. iij. casu
q̄n interuenerit lesio, & in. vj. & vlti. casu principali circa princi-
pium. Secō casu, q̄n nō interuenit lesio in oibus tribus p̄dictis
sed in duobus tantum videlicet in venditione, & conductione tā
tum, vel in venditione, & pacto de retrouendendo, vel locatione
& pacto de retrouendendo, & tunc, aut interuenit lesio in condu
ctione, vel pacto de retrouendendo habito respectu ad valorem
rei vēdite, & eius fructuum vel redditum, aut habito respectu ad
naturam liuelli, aut habito respectu ad pecuniam solutam. Si i
teruenit lesio, habito respectu ad valorem rei vendite, & eius fru
ctuum vel redditus, & tunc idem crederem, q̄ in casu preceden
ti. s. quod dolus, vel fraus, vel simulatio p̄sumatur interuenisse
& quod ꝯctus sit illicitus, & p̄sumatur simulatus, & vsurarius.
¶ Exemplum pone emi a te fundum p̄o centum, qui valebat
centum & quinquaginta, locani tibi eundem fundū p̄o ficti. l. li
brarum, qui fictus est vltra iustum precium etiam habito respe
ctu ad valorem rei vendite. Aliud exemplum, quando est lesio
in venditione, & in pacto de retrouendendo.
¶ Emi fundum a te p̄o centum, qui valebat centum, & l. & feci
tibi pactum de retrouendendo p̄o centū & lx. & hoc est sine du-

bio. Si vero in damnum venditoris intervenit in venditione, ꝛ i conductione lesio habito respectu ad rem venditã, vel eius fructus, vel ad pecuniam per emptorem solutam, ꝛ idem dicẽdũ ꝙ in precedenti. s. ꝙ psumat̃ ꝛctus vsurarius, ꝛ simulatus. Exẽplũ emi fundũ a te ꝑ centũ, ꝙ vꝫ cen. l. in hac venditione est lesus venditor in. l. deinde locau tibi in ꝑpetuũ eũdẽ fundũ ꝑ iusto precio habito respectu ad naturã linelli, ꝛ sic vltra ꝙqꝫ ꝑ centenario, q̃ ꝙqꝫ ꝑ centenario sunt iustũ ꝓciũ linelli, vt dixi. s. in. ij. ꝓsumpt. sed dubiũ est, an ista ꝙqꝫ ꝑ centenario debeãt esse habito respectu ad pecuniã solutã ꝑ emptorẽ an ad valorem rei, vel eius fructũ. Exẽplũ i ꝓdicto, qñ fundus vẽditus ꝑ centũ valebat centũ ꝛ. l. bñdo resp. ctum ad pecuniam solutam, erunt quinqꝫ tm, sed bñdo respectum ad valorem fundi venditi, erunt septem cum dimidio. Credo ꝙ de iure civili; vel canonico dẽat hr̃i respect⁹ ad valorẽ fundi venditi, sed in foro ꝙscie credo, ꝙ dẽat hr̃i respect⁹ ad pecuniam per emptorem solutam; vt statim dicam, in simili i casu sequẽti, ꝛ dixi. s. in. ij. ꝓsump. sed si lesio intervenit in damnum venditoris eiusdemqꝫ ꝙductoris in venditione, vel in locatione, vel in pacto de retrovendendo non habito respectu ad ipsam rem venditam, vel eius fructus, ꝛ redditus; sed habito respectu ad pecuniam solutam secus. Exemplum de locatione, emi a ticio fundum ꝑ centum, ꝙ valebat centum ꝛ. l. ꝛ eundem sibi locaui ꝑ ficto lib. vij. cũ dimidio. Nam iste fictus est iustus, habito respectu ad rem emptam, ꝛ eius valorem, ac ẽt eius redditus qꝛ ille fundus cõiter locaret̃ ꝑ illis septem cum dimidio, sed pót dici iniustus fictus habito respectu ad centũ ducatos, quos solui ꝑ emptiõe dicti fundi, qꝛ solũmõ ꝑ centum ducatis solumtur ꝙqꝫ aurei de linello vt. ꝛ. dicet̃; ꝛ dixi. s. in. ij. presump. aliud exẽplum est de lesione in pacto de retrovendendo. Emi a ticio fundum ꝑ centum, ꝙ vꝫ centum ꝛ. l. ducat. ꝛ feci sibi pactum de retrovendẽdo pro centũ ꝛ. l. ducat. nam illi centum ꝛ. l. ducat. sunt iustum precium quo ad valorem fundi, sed non quo ad pecuniaꝫ per me solutam in emendo dictum fundum, que fuit solum vsqꝫ ad summã cẽtũ ducat. Et istis casib⁹ vr̃ ꝙ dcã pẽsio sit iusta ꝛ licita, ꝛ sic dcm̃ pcm̃ de retrovẽdẽdo sit iustũ ꝛ licitũ, ꝙ sic ꝓbat̃.

204 ¶ †Nam si ego emi a ticio fundum ꝑ centum, ꝙ vꝫ centum. l. in ꝙrimenti efficit̃ meus intervenientе traditione actuali, vel ꝙstituto, si vendens erat dñs vt. l. traditionibus. C. de pactis ꝛ. l. quod meo in prin. cum ibi not. ff. de acq. pos. ꝛ ꝙ id ꝙ no. i. l. ab emptione. ff. de pactis si ego locarem eundem fundũ alteri qꝫ ticio, certe iusta pensio esset iudicanda habito respectu ad valorez ipsius fundi, ꝛ eius fructuum, ꝛ non habito respectu ad preciuꝫ ꝑ quo ego emi qꝛ illud nõ est attendendum, vt hr̃ in. l. ij. C. de rescin. vẽdi. ꝛ in. l. si quos eo. ti. ꝛ in. l. hr̃ditatuꝫ. ff. ad. l. fal. cuꝫ ſ. libus. Et

205 pro hoc facit ꝙ dixi. s. in. ij. casu principali i iij. presump. † ꝛ eodem mõ, si eundem fundum vellem alteri vẽdere qꝫ ticio, possez licite vendere pro centum ꝛ. l. ꝛ sic ꝑ eo precio, quo vꝫ ipse fundus, lꝫ ego ipsum emerim a ticio ꝑ minori, ꝛ iniusto pcio, vt hr̃ i d. l. ij. C. de rescin. vendi. ꝛ lꝫ fundũ villissimo pcio emerim, nõ tñ ꝑ hoc teneor alteri ꝑ eodẽ pcio vendere, vel habito respectu ad illud pciũ locare. Et ꝑ hoc vide ꝙ dixi. s. i. xvij. ꝓsump. sicut eꝫ, si emerem fundum pro centum ꝛ. l. ducat. q valeret nisi centum, ꝛ vellem eum alteri vendere, vel locare, non deberem hr̃e respectum ad precium, ꝙ solui, sed ad veram extimationẽ ipsius fundi, ꝛ sic lꝫ fuerim deceptus in emendo fundum, tñ alij locãdo, vr̃ vendendo eundem fundum decipere non possum nec debeo, argl. no. ꝛ ꝙ ibi ẽt no. ꝑ do. Jldau. de ca. in. l. si te bonis. C. de iure deliber. ꝛ. l. si filia in prin. ff. fa. ber. ꝛ facit ad predicta optimus text. in. l. hec venditio. §. fi. ff. de ꝛben. emp. ꝛ. l. iulianus. §. si inter emptorem. ff. de act. emp. ꝛ. l. si pater. §. pen. si fundum. ff. de pac. dotalibus. Sic ꝛ eodem mõ vr̃ dicendũ, qñ res empta locat̃ vẽditori, ꝛ sibi fit pactũ de retrovendendo, qꝛ lꝫ isti tres ꝛctus, venditio, locatio, ꝛ pactum de retrovendendo ꝙcurrant in vna tm̃ ꝑsonam, ꝛ vno, ꝛ eodem tempore, tñ sunt diuersi, vt de se ptz. Et p̃ dicta ꝓcedunt, qñ dicti tres ꝛctus de ꝑ se celebrant̃ lꝫ vno ꝛ eodem tpe successiue, secus forte si in vno ꝛ eodem ꝛctu venditio, locatio, ꝛ pactum de retrovendendo celebrarent̃, vt qꝛ dictũ sit, ꝙ talis vendit cũ pacto locando, ꝛ cũ pacto de retrovẽdãdo nã omnia sunt vnus ꝛctus. s. venditionis, cum duobus pactis, vt dixi. s. in. ij. presumptione in fine, ꝛ ideo tunc etiam si esset pactum de retrovendendo pro eodem precio, pro quo emit, ꝛ esset pactum de conducenda pro ficto habito respectu ad pecuniam soluta, valeret, nec diceretur esse aliqua deceptio. qꝛ censeretur ꝙ illud quo plus valet melioramentum ipsius venditionis iuxta no. in. l. fi. C. de iure emphi. Item predicta procedunt, vbi aliter de consuetudine loci non ꝙstaret, secus si ꝙsuetudo loci, vel ꝑ

in ꝛ. ium esset, sicut est in civitate Verone, vꝫ ꝙ res vendita ꝑ minori precio qꝫ valeat locari siue linellari ꝙsuevit eidẽ venditori pro ficto habito respectu ad pecuniã solutã per emp. ꝛ non habito respectu ad valorẽ rei vẽdite, vel eius fructuũ. Nã hoc casu ꝓ consuetudinẽ loci illud reputabit̃ iustũ precium ficti, ꝙ est habito respectu ad pecuniã per emptorẽ solutã. ꝛ iniustũ reputabitur, si excedit summã precij habito respectu ad pecuniaꝫ ꝑ emptorẽ solutã, ꝛ ꝓ hꝫ dꝫ attẽdi, lꝫ sit iustũ habito respectu ad valorẽ rei vẽdite, vel eius fructuũ arg. l. semp in stipula. cũ ibi notatis. ff. de regulis iuris. Ad ꝙ vide ꝙ stati dicã in. ver. nisi dicamus. Jtẽ predicta intelligas vera sine dubio, qñ in vẽditione nõ fuit lesio ꝓpe dimidiã iusti precij, qꝛ nec de iure canonico, quibus licitũ est ꝛbẽtibus se decipere in precio, vt dixi supra in secunda presumptione reputabit̃ ꝛctus illicitus, nec vsurarius, vt ꝓbat̃ in. c. ad nostrã. ibi vir dimidiã iusti ꝓcij ꝙtingebat, extra

206 de emp. ꝛ vendi in. d. ſcõa presumptione. †Sꝫ si esset lesio i vẽditione citra dimidiaꝫ iusti precij. tunc de iure civili ꝛ canonico posset venditor agere ꝛ emptorẽ, vel ꝙ emptor rescindat ꝛctũ, vel ꝙ suppleat iustũ preciũ in electiõe emptoris, qui decipit, vt est casus in. d. l. ij. C. de rescin. vendi. ꝛ in. c. cũ cã extra de emp. ꝛ vendi. ꝛ tunc, si emptor eliget supplere iustum preciũ in nullo remanebit lesio saltẽ profuturo, sed eliget rescindere contractuꝫ venditionis, in qñam rescindetur etiã ꝛctus locationis, ꝛ pacto de retrovendendo, ꝛ sic hoc casu non remanebis lesus in locatione ꝑ tpe futuro nec ẽt ꝑ preterito, cũ locatio fuerit iusta respectu valoris rei, vt dixi, ꝛ sic ꝙcludẽdo talis ꝛctus nõ reputabitur vsurarius in foro civili vel canonico, cũ vna tm̃ lesio sez in venditione intervenit, vt dicã statiz in tertio casu huius distin-

207 ctionis. †Jtẽ predicta sunt vera, qñ fuit simplex locatio ad certum tẽpus, quo casu habeb̃ respectus in ficto ad valorẽ rei venditе, ꝛ locate, ꝛ eius fructuũ vt hñr in. §. qꝛ vero leonis in auctẽ. de nõ alienãdis col. ij. ꝛ dixi in tertia ꝓsumptione. Sꝫ si fuisset locatio perpetua, ꝛ linellaria tunc deberet haberi respectus ad naturã linelli, que est, ꝙ nõ habeatur respectus ad valorem rei vendite, vel eius fructuum, sed ad rationem quinqꝫ pro centenario valoris dicte rei vendite, ꝛ locate, vt hñ in. d. §. qꝛ vero leonis. ꝛ dixi. s. in secunda de presumptione. ꝛ ideo veronenses errasse vidẽtur, qui emerunt fundum pro centũ, ꝛ sic pro iusto precio, ꝛ eundem locauerunt iure linelli ipsi venditori pro viginti quinqꝫ libris dena. Si ꝓsupponimus ducatum fuisse valoris quatuor librarum, quia dicte viginti quinqꝫ libre non erant iustũ precium linelli, qui tunc erant in ratione sex ꝛ vnius quarti pro centenario, sed debuissent tunc locare pro viginti libr. tantum, ꝛ sic in ratione quinqꝫ pro centenario, vt dixi. s. in tertia presumptione in fine, ꝛ eadem ratione, nunc omnes errare vidẽtur, qui fundum centum aureis emptum pro quinqꝫ ꝛ viginti libris dena riorum locant iure linelli, cum aureus nunc sit valoris quatuor librarum cum dimidia, nam videtur esse iusta pensio, qꝛ est in ratione quinqꝫ ducatorum, ꝛ duarum librarum cu dimidia. Consti tuunt enim hodie. xxij. libr. cum dimidia quinqꝫ aureos. ¶ Ex quo concluditur, ꝙ hodie iusta pẽsio linelli esse deberet pro fundo centum aureorum in. xxij. libris cum dimidia tantum, ꝛ eadẽ similis computatio est facienda alibi secundum diuersitatem valoris monetarum, nisi dicamus, ꝙ consuetudo patrie hoc exceptet, arg. l. semper in stipulationibus cum ibi notatis. ff. de regu.

208 iur. †presertim cum illa iustificatio pensionis pro linello. s. quinqꝫ pro centenario sit introducta de iure civili, vt habetur in. d. §. qꝛ vero leonis in auc. de non alienandis, ꝛ in auct. perpetua C. de sac. san. eccle. que est canonizata. x. q. ij. perpetua, ꝛ sic videtur, ꝙ per consuetudinem vel statutum vnius loci, ꝙ est ius commune in illo loco vt. l. omnes populi. ff. de iustitia, ꝛ iure, ꝛ insti. ꝛ iure naturali gen. ꝛ civili. §. j. coniuncto. §. ex non scripto eo. ti. ꝛ coniuncta. l. de quibus. ff. de legibus cum ibi no. cũ si. possit mutari, vel minui, vel emendari, id, ꝙ de iure cõi est introductũ, vt probatur. in. l. ius civile. ff. de iusti. ꝛ iure, ꝛ habetur per doc. i dictis iuribus, ꝛ in. §. sed naturalia insti. de iure naturali gen. ꝛ civili. Facit ꝙ hr̃ ꝑ ¶ y. ꝛ doc. i. l. sancimus. C. de nup. ꝛ in auc. novissima. C. de inofficioso testõ vel tolli, vel minui. Jtẽ ad hoc fa-

209 cit †quia consuetudo excusat quandoqꝫ in delictis vt probatur. iij. di. deniqꝫ, ꝛ ibi hoc notat glo. in verbo consuetudinem. Jtez pro hoc ꝙ nota. Bald. in. l. per diuersas in secunda columna. C. mandati qui dicit, ꝙ consuetudo potest contractum approbare, ꝛ improbare arg. ff. si cer. pe. l. certi conditio. §. si nũmos. Jtez pro hoc tex. in. l. quis sit fugitiuus. §. apud labeonem ibi qꝛ id facit quod ei publice facere licere arbitrat. ff. de edil. edic. ꝛ ꝙ no.

210 ibi Barto. qui dixit per illum text. † ꝙ si quis facit aliquem

actum

actum,qui communiter extimatur licitum,contrarium tñ est in veritate,qz sapit vsurariam prauitatem, ꝙ ex hoc non dicitur vsurarius,vt dixi.s.in prin.huius tracta. Item ꝓ hoc ꝙ notat. Jo.de imo.in cle.j.de elec.ibi ⁊ no.vbi dicit,ꝙ tollerant gesta virtute communis opi.lz postea declarer opinionē cōez nō fuisse iuridicam,ꝙ est singulare.facit ꝙ habet in.l.i.C.de testi.⁊ in
211 l.barbarius.ff.de offi.pret. Item ꝙ dictum est.s.ꝙ iustum precium fictus vel pacti de retronendendo est in foro ciui: vel canonico habito respectu ad valorem rei vendite eiusdēq; locate, ⁊ non ad precium solutum,procedit etiam in foro conscientie,qñ res empta ab vno locaret alteri,vel alteri fieret pactū de retronendendo per predicta,sed si res vendita locaret eidem venditori,vel eidem fieret pactum de retronendendo eandem rez in continenti,vel actum esset ante de locando vel renēdendo ⁊ vēditor fuit lesus in venditione. Credo,ꝙ ista pensio, vel iustum precium pacti de retronēdendo sit habito respectu ad pecuniā solutam ⁊ non ad valorē rei vendite,vel eius fructuum. Sed ē ratio,qz lz p̄ctus venditionis sit alius a p̄ctu conductionis, ⁊ pacti de retronendendo,⁊ sic q̄tum ad eoz substantiam sint separati ⁊ diuisi,tñ q̄tum ad mentem venditoris eiusdemq; conductoris sunt connexi ⁊ dependentes,qz venditor nō fuisset aliter venditurus fundum,nisi emptor eundem fundum sibi locasset cū pacto de retronēdendo,⁊ sic tacite volnit,ꝙ qcqd valeat fundus venditus vltra preciū solutū,sit melioramentū, ⁊ de ipsius vēditoris eiusdemq; conductoris. Jtē qz si p̄ctus primꝰ ⁊ principalis venditionis fuit iniustus ⁊ illicitus in foro cōscientie,qñ fundus fuit venditus minori precio,cum in eo non sit licitum p̄bentibus se decipere ēt in precio vt dixi.s.in.ij. presum. ergo omnis pensio, vel solutio que fuerit ratione illius pluris in quo fuit deceptus vēditor,esset iniusta vel illicita rōne depē
212 dentie,⁊ qnexitatis,†qz dependentium connexoz idē est iudicium ⁊ eadem est nā vt probatur in.l.cum actuz in prin.ibi plane si quid connexum fuerit.ff.de neg.gest.⁊ ibi no.in.c. quanto ibi ita coniuncta est ⁊ connexa extra de iudi.Et optime probat in.l.tutorē q tutellā ibi qnexam rōe.ff.de admi.tu. Item qz cuz in principali fuerit lesio,ergo videt esse ēt in omne o quod sequitur ex illo fm nām illius principalis, vt in.l.cum principales.ff.de reg.iu. Ūñ si fuit lesio in vēditione ⁊ locatione,pactū de retronendendo fiat respectu quantitatis precij soluti pro re emenda,erit lesio in accessorio secundum naturā prin. a quo depen dent.ergo sicut principale.s. precium venditionis est illicitum,ita ⁊ etiam illud quod sequitur ex eo secundum naturam principalis.s.pensio predic.vel precium pacti de retronē
213 dendo,ꝙ bene nota,qz doc.non tangunt. **Sexto casu** principali† qñ iteruenit lesio in vno tñ vcz,aut in vēditiōe,aut in locatiōe,aut in pacto de retronendendo. Et tunc subdistingue, vt dixi in casu precedenti. Aut illa lesio non est prope dimidiam iusti precij,sed minus. Aut est prope dimidiā iusti precij, aut est vltra vel citra dimidiam,sed nō est prope dimidiaz iusti precij, ⁊ tūc ralis contractus in foro ciuili vel canonico non reputat illicitꝰ nec vsurarius,quia illicitum est contrahentibus se decipere in precio,vt dixi.s.in.ij.presump.si vero est lesio prope dimidiaz iusti precij,⁊ tūc dic idē quod dicet in sequenti casu q̄tū ad presumendum p̄ctum simulatum vel vsurarium,⁊ qñ dicat esse prope dimidiaz iusti precij.dicet.j. Sed si lesio esset vltra vel citra dimidiā iusti precij in persona venditoris eiusdem conductoris ⁊ tunc dictus contractus in quo est lesio est illicitus quantū ad hoc vt possit peti contractum rescindi vel suppleri iustum precium,vt.d.l.ij.C.de rescin.ven.⁊ d.c.cuz causa extra de emp. ⁊ vendi. Sed quantum ad hoc,vt contractus dicat simulatus pignoratitius sine vsurarius ⁊ sic quod fructus percepti computentur in sortem in foro ciuili, vel canonico, vel conscientie subdistingue,aut ad hoc vnum interuenit.s.lesio in venditione solum,⁊ non fuit appositū pactū de retronendendo, nec est emptor solitus fenerari,nec est aliqua alia mala p̄sumptio.aut interuenerunt duo.s.lesio vnica in precio vcz in vno tñ cōtractu ⁊ pactū de retronendēdo,aut interuenerūt tria.s.lesio pactum de retronendendo,⁊ ꝙ emptor sit solitus fenerari, aut interuenerunt plura q̄ illa tria qz inerant alique alie presum. de qbus plene dixi.s.in.iij.casu prin. Si interuenit illud vnū tñ.s.lesio in vēditione vel in alio p̄ctu tñ,⁊ vī ꝙ presumat simulatio, qz
214 ex parnitate precij presumit fraus.†Nā ⁊ cessio pp modicū p cium presumitur simulata,vt no.in.l.per diuersas.C.man. ⁊ pua quantitas precij est argumētum doli,vt.l.cū hij.§.modus.ff. de transac.⁊ no.per gl.in.c.ad nostram in verbo dimidiaz ex

tra de,emp.⁊ vend. Tu tñ teneas indistincte ꝙ contractus iste nō pōt aliquo mō presumi,vel dici in vno p̄ctu tñ quantūcūq; esset vltra vel citra dimidiā iusti preci, vt probatur in.l.interpositas.C.de transa.vbi probari videt ꝙ ad dolum arguendum non sufficit ꝓbare qualitatē cause principalis,forsan qz erat magna ⁊ pecunia modica data est, ⁊ ppea dicit ibi Angel.ꝙ non videt sufficere probare exiguitatem precij ad concludendū necessario contractū simulatū,⁊ pro hoc allego tex.cum glo.in verbo precij in.l.bolus.C.de rescin.ven.⁊ ita tz ēt Cyn.secundum Ja.de are.in.l.emptione in.iij.q.C.plus valere ꝙ agit, ⁊ istud est verissimum ⁊ sine aliquo dubio ꝓ predicta,⁊ apparebit etiaz ex his que statiz dicentur. Isto tñ casu,si venditor vel conductor esset lesus citra vel vltra dimidiā iusti precij cōpetere sibi beneficium.d.l.ij.C.de rescin.ven.⁊.c.cum cā extra de emp.⁊ ven. iuxta ibi no. Si vero interuenerūt duo tñ s.lesio vnica in precio,⁊ pactum de retronendendo,⁊ tñc quid presumendū. Certe in hoc adhuc sub iudice lis est. Unde in hoc diligenter est aduertendum qz tota clauis huius operis consistit in hac dubi
215 tatione quotidiana ⁊ doc. sunt varij.†Reperio enim quasi plurimoz legum ⁊ canonum vertices tenere ꝙ ad presumendum contractum simulatum,sine pignoratitium,⁊ vsurariū sufficiūt ista duo tñ.s.pactum de retronendendo,⁊ enormitas sine parnitas precij,⁊ dicunt ꝙ de hoc est casus in.c.ad nostram extra de emp.⁊ vendi.ibi ꝙ patet ex eo vbi ille tex.hec duo tñ sufficere velle videt. Item allegat de hoc gl.ordi.Bernar.c.conquestus extra de vsu.que sic intellexit.d.c.ad nostraz dicit.n. illa gl.sic ꝙ si venditio est facta minus iusto precio,⁊ factuz pactum de retronendendo ꝙ presumitur pignus precipue si em-
216 ptor vsurarius est,†qz dictio precipue includit sicut dicitur in dictione maxime,vt est gl.ordina.in.l.illud ad fi.ff.ad.l.aquil. ⁊ glo.in.c.ad abolendam extra de fi.presby.de quo verbo maxime vel precipue dicet.j. Item hoc etiam videt tenere Archi.xi.q.iij.plerīq; idem videtur ēt tenere Inno.in.c.ad nostram de emptione ⁊ venditione.

¶ Item hoc videtur etiam tenere Joan.an.in.c.ad nostram. Item etiam hoc tenet Anto.de butri. qui dicit ꝙ lz sola parnitas precij.⁊ solum pactum de retronendendo non faciat presumi contractum simulatum, tamen simul iuncta bene faciūt presumere contractuz simulatū maxime si emptor ꝙsuenit exercere vsuras vt dicit gl.in.d.c.conquestus extra de vsuris.item istam opi.vz ꝙ ista duo pactum de retronendēdo ⁊ parnitas ꝓcij faciat presumere contractum simulatum lz etiam Albe.de ro.in.l.emp.C.plus valere ꝙ agitur,ꝙ dicit ꝙ si recte inspicia tur hoc probat clare.c.ad nostram de emptio.⁊ vendi.nam dicitur ibi ꝙ ex eo solum ꝙ res erat longe maioris precij ⁊ pactū de retronendendo presumitur contractus pignoratitius ⁊ dicit ēt ibi ꝙ ita de facto obtinuit coram magistris,⁊ ꝙ ita no.in. d.c.ad nostram ⁊.c.illo vos de pign.per Bernar.Jmo.Hos. ⁊ Goffre.in sum.de pig.in fi.⁊ Spe.tangit de vsuris.ver. sin-
217 aūt qz ex indicijs ⁊ cōiecturis fit ꝓbatio. Itē istam opi.lz Jo. de imo.in.d.c.ad nostram ⁊ subdit ꝙ ista est cōis opin. Postremo hanc partem tenuit reuerendus in CHRISTO pater do. Jo.de castellione epūs Uicētinus in lectu.in prealle.c.ad nostrā,⁊ totū collegiū mediolanēse ⁊ papiense idē tenuere visa opi.predicta do.epī vicentini. Et ita ēt reperio ꝙsultum ꝑ do. Signo.de homode.de Mediola.ꝙ ꝙsiliū incipit in Dei nomine amen, certe ipse Joan.de homo.egēs pecunia,cui consilio se subscripserūt do.Bene.de plūbi.d.Raph.ful.d.Tha. de vico mercato.d.Prosdocimus de comitibus.d.Joā.fran. de capitibus liste.d.Henric.de alanio.d.Alexā.⁊.d.Bene. de docto.Reperi etiam bis ꝙsuluisse.d.An.de roselis.Et lz p̄ dictorum auctoritas sit maxima.tamen ego comperio multos alios doct.etiam maxime auctoritatis tenere contrarium vz ꝙ ista duo tñ simul.s.parnitas precij ⁊ pactum de retronēdendo nō faciant presumere contractum simulatum.Et ista fuit opi. Jac.de are.quem sequit Cy.in.l.emptione in.iij.q.C.plus valere ꝙ agit, ꝙ dñt in effectu,ꝙ contraria opi.non probat i.c. ad nostram de emp.⁊ ven.in.c.illo vos de pigno. qz ibi erant alia adminicula,seu presumptiōes, nā in.c.illo vos erat pactū ꝙ fructꝰ ꝓcepti i sorte ꝙputen,⁊ ꝙ vltra summā receptā.lx.sol. solue,⁊ erat i prāte ēptoris,qñ dēret res recuperari,⁊ i.c.ad nostrā dēat aliqd reddi.s.datū ꝓ ꝙ videbat vsura,⁊ ꝙ fructꝰ dēat i sorte ꝙputari,ꝙ ē ō nāz ēptionis,lz ista duo ñ ꝓbant i.d.c.ad nāz,nec ei quentū,vt no.ēt Jo.an.in.d.c.illo vos,⁊ istā opi. lz Bal.in.d.l.ēptione.C.plꝰ vale.ꝙ agit ⁊ in.c.i.in ti.de feu. da.in vice.l.cō.i vsi.feu.⁊ cū ista opi.Cy.vī trāsit Jo.an.i.c.

illo vos supins alleg. ⁊ hanc opi. sequit̃ ẽt do. Petrus de anc. in d.c. ad nostram, ⁊ eam tz Car. florenti. in d.c. illo vos, qui dicit se hoc consuluisse in questione facti huiusmodi. Quidaz recepit a ticio certam q̃titatem pecunie mutuo puta centum, ⁊ pro illis centum fecit venditionem ticio de predio valoris ducẽ zoz. Deinde per aliud instr̃m promisit titius retronendere soluris sibi cẽtum, dicit se consuluisse, q̃ ex hoc non poterat presumi q̃ctum feneratitium, ex quo non fuerat appositum pactuz ó fructibus in sorte q̃putandis, quo casu p̃cederet. c. illo vos de pig. ⁊ hãc sniaz tenet egregius doctor ⁊ in mã vsurarũ summus interpres domi. Lau. de rodul. de Floren. in suo eleganti, ⁊ copioso tractatu de vsu, in. qõ. lx. vbi refert, q̃ egregius doctor, ⁊ magnus praticus do. Lauren. de pinn dicebat in d.c. illo vos in pratica fernari, vel similes illicitos cõtractus facere, Jn hac etiam opi. videt̃ fuisse domi. Dan. de cast. in suo q̃sil. cccxxxvj. q̃ incipit. Jn xp̃i nomine amen. Jn causa mota, per dominaz Dorotheam in. ij. col. vbi dicit nec appareant hic ille coniecture, que faciunt presumere contractum pignoza. s. q̃ res multo plus valebat, ⁊ q̃ fuit appositus pactũ de retronendendo, ⁊ q̃ contrahens erat vsurarius ꝑm ea que notant̃ ⁊ habent̃ in. d.c. illo vos, ⁊ in. d.c. ad nostram. ⁊ idem do. Dan. in eo. q̃si. in. v. col. in p̃in. subiungit. communiter doc. dicunt, q̃ sufficiunt tres presumptiones ad probañ q̃ctum simulatum, vel fictitium. ⁊ alii qui dicunt sufficere duas, de quo no. l. emptione. C. plus valere q̃ agitur, ⁊ sic domi. Dan. in effectu vult, q̃ lz aliqui velint q̃ due presumptiones tm̃ sufficiunt. Communiter tñ dicit̃, q̃ tres predicte requirant̃, vel ille sufficiant, ⁊ secundum istam opi. vidi etiam consultuz per multos preclarissimos doc. canonistas. Et istam opi. semper tenni, ⁊ allegando, ⁊ consulendo ꝓ veriori, ⁊ nunc ẽt teneo, ⁊ si casus occurreret, ita q̃sulendum ⁊ iudicã duz esse censeo, quicquid dicatur ꝑ doc. s. p. j. parte deductos. Quia hec opi. q̃ teneo non mõ auctoritatibus plurimis ⁊ maximis adiuuat̃, sz ẽt pluribus probabilibus, ⁊ potioribus rationibus comprobatur, ar. tex. xx. di. Ş. decretalis, vbi ita scribitur q̃ enim quisq̃ magis rõe vtit̃, eo melioris auctoritatis eius verba esse videntur, ⁊ tex. ix. di. c. ego sol. in fi. ibi vel probabiles rationes, ⁊ per id q̃ ibi no. in gl. ij. ⁊ lz multe rationes in medio adduci possunt pro secunda opi. quam teneo, tñ ne videat̃ tractatus modum excedere, nonnullas tñ ex plurimis referã. ⁊ primo, q̃ñ ista duo tm̃ interuenerũt sc̃z parnitas p̃cij, ⁊ pactũ de retronendendo, q̃ q̃ctus non presumatur pigno. simulatus vel vsurarius, probatur sic, ex forma cõtractus non apparet, q̃ sit simulatus vel vsurarius. ego hoc dicere non debemus arg. c. illo vos cum glo. in verbo ex forma de pigno. ⁊ argu. c. in ciuitate cum glo. in verbo ex forma extra de vsu.

217 ¶ †Scõo, qr in dubio stãdum est instrumento, nec presumitur in dubio simulatus, vel vsurarius, vt. l. cum precibus. C. de p̃ba t'o. ⁊ dixi. s. post p̃sumptiones in ver. sed contra predictas presumptiones ibi ex quibus videt̃. Tertio, qr hoc non reperitur iure cautum vz q̃ parnitas precij. solum in vno q̃ctu coniuncta cum pacto de retronendendo faciat presumere q̃ctum simulatũ seu in fraudem vsurarum celebratum, nisi interuenerint alie p̃sumptiones, vel coniecture, vt qr emptor sit solitus fenerari, vel alios q̃ctus huiusmodi suspectos, vel illicitos facere, p̃bat̃ in. c. illo vos ⁊ in. c. ad nostram, sepissime allega. ⁊ dixi. s. in. ij. presumptione circa p̃in. Vel quia fuit actuz de fructibus in sortem computandis, vt dicitur in. d.c. illo vos, vel alie similes, ó quibus plene vidimus. s. in. ij. casu principali, cum ergo non reperiatur iure cautũ, q̃ sola parnitas precij, ⁊ pactuz de retronẽ dẽdo sufficiant, ergo hoc dici non dz, p̃bat̃ in. l. presumptionis. Ş. fi. ff. de prenari. ⁊ xxxj. q. vlti. c. fi. in p̃in. ⁊ xxiij. di. preterea ibi nusq̃ nisi nos fallit opi. legimus ⁊ xxx. q. iij. c. gd antez ibi nulla auctoritate reperitur p̃hibitum, ⁊ in. c. ij. ibi cum nũq̃ inueniatur cautum in iure extra ne sede vacan. facit ad hoc gl. in verbo legitimas in auc. de resti. ⁊ ea que parit in. xi. mense. Ş. fi. in fi. gl. collat. quarta cum si. Quarto hoc etiam p̃bat̃. Nam de iure cano. duo tantum iura reperiuntur ex quibus vr̃ probari, an ⁊ quãdo presumatur cõtractus simulatus, ⁊ in fraudem vsurarum celebratus, vz cũ illo vos de pigno. ⁊ c. ad nostram de emp. ⁊ vendi. in quibus se fundant doc. omnes qui tenent contrariam opi. Sed illa capitula requirunt alias presumptiones q̃ predictas vt statim dicã in intellectu dictorum capitulorum ergo ⁊c. Quinto hoc etiam confirmatur auctoritate Accur. in l. dolus, C. de rescind. vendi. que dicit q̃ sola parnitas precij non sufficit ad presumendum dolum, ⁊ sic fraudez, vl̃ simulationem, per. d. l. dolus, sed coniuncta cuz aliis sic, vt, l. cũ hi. Ş. modus. ff. de transac. ⁊ sic loquitur in plurali numero, duz dicit cum aliis ⁊ sic saltem alie due presumptiones requiruntur argu. l. vbi numerus. ff. de testib. ⁊ l. fin. ff. ad treb. ⁊ c. pluralis elocutio de re. iur. in. vj. facit ad hoc. l. instrumenta cum gl. fi. C. de proba. Ex quo videtur concludendum, q̃ saltim tres presumptiones requirantur, ad hoc vt presumat̃ dolus, vel simulatio, vcz parnitas precij, ⁊ due alie. s. pactum de retronendendo ⁊ vna alia puta, q̃ sit solitus fenerari, vel aliqua alia vt. ŝ. dixi i. ij. argumẽ. Sexto dico qõ pro hac opi. est casus in. d.c. ad nostram. lz alleget̃ per multos in contrarium inducendo ipsuz aliter q̃ induxerit Cy. secundum Ja. de are. in. d. l. emptione. C. plus valere q̃ agitur, nam ibi dicitur q̃ mar. respõdit. a. b. laico ti. emptionis domos ⁊ olinas dedit cũ reuera q̃tractus vsurarius ageretur quod ex eo quod creditor. s. Mar. debitori. s. b. promisit, vt quandocũq̃ in septennio vsq̃ ad nouennium daret. lx. vnc. aureozum, que vix dimidiam insti precij contingebat domos eius restitueret, ⁊ olinas, nam ibi vult tex. dum dicit quod patet ex eo quod ex illis verbis presumitur contract' simulatus ⁊ in fraudẽ vsurarum celebratus. Sed ex illis tres presumptiones oriuntur ad minus, ⁊ non due tantum, vt statim ostendam. ego ibi est casus ad literam pro illa opin. Quod añt ibi tres presumptiones oriantur, pz nam vna est parnitas precij dum dicit, q̃ vix dimidiam precij contingebat de qua plene dixi. ŝ. in. ij. presum. cum quatuor sequentib. Alia est presumptio pactum de retronendendo vt pz ibi dõ dicit. Promisit vt q̃ñcunq̃ vsq̃ ad nouennium daret. lx. vnc. aureoz, domos eius restitueret ⁊ olinas. ⁊ de hac dixi. ŝ. in. ij. presum. Tertia presumptio est ⁊ potissima vcz q̃ mar. non teneatur restituere domos ⁊ olinas vsq̃ ad septennium ipsi venditori, qui ibi appellatur debitor, qr in veritate est debitor qui q̃ctus est pignoratitij' simulatus ⁊ vsurarius, ⁊ sic in effectu q̃ venditor non possit retroemere vsq̃ ad septennium, sed post sic. vt dixi etiam. ŝ. in. ij. presumptio post princi. nam ex illo pacto insurgit vna mala p̃sumptio simulationis ⁊ contractus vsurarij, vt plene scripsi supra in. x. presumptione, vbi est videndum. posset etiam dici, qõ quarta presumptio ẽt oriatur ex dictis verbis, duz dicit domos eius restitueret ⁊ olinas pp verbum eius, ⁊ verbũ restitueret. Sed de hac dõm est vt dixi. ŝ. in. xiij. presump. vbi omnino videas ne hoc bis idem repetat̃. Cũ itaq̃ in. d.c. ad nostrã. Jnno. papa tertius dicat q̃ cõtractus presumitur simulatus ⁊ vsurarius ex his que dicuntur ibi. ⁊ ibi Saltem ponuntur tres presumptiones vehemẽtes ⁊ ẽt quarta que hz aliquid suspitionis. Bcõm est ⁊ q̃cludendum q̃ ibi no. p̃bat̃ q̃ due tm̃ presumptiones sufficiant. s. pactum de retronendendo, ⁊ parnitate precij, immo saltem tres requiruntur sicut ibi interuenerunt. ⁊ ex his apparet verus intellectus ad. d.c. ad nostram quez puto esse verissimuz. ⁊ ex hoc modo nihil facit pro opi. contraria, immo p̃bat manifeste opi. q̃. ŝ. tenni. Ex his etiam infero vnaz q̃clusionem notabilem ⁊ verissimum, q̃ ad presumendum contractum pignoratitium, vel simulatum, seu vsurarium due p̃sumptiones tantum non sufficiunt, sed tres saltem requiruntur. Jtẽ ex hoc etiam infero, q̃ illa p̃sumptio q̃ emptor sit solitus fenerari, lz sit vehemens coniuncta etiam cum pacto de retronendendo, tantum non facit presumere contractum simulatũ, vt dixi ẽt in. xxiiij. presumptione ad fi. Nec predictis contradicit. c. illo vos de pignor. ibi ex duobus tamen ⁊c. vbi papa Jnnoc. tertius videtur velle, q̃ ex duobus tantum presumatur cõtractus simulatus, qr ibi etiam interuenit pactum de retronendendo, de quo non dubitabatur postea, propterea dicit, q̃ ex duobus non tantum que in pacto fuerũt expressa. s. q̃ fructus computentur in sortem, ⁊ q̃ vltra summam receptam. lx. soldi debeãt persolui contra emptorem presumitur vehementer, quasi dicat ille sunt due presumptiones, que an sole sufficerent hoc ibi non dicetur, sed coniuncte cum pacto, si emptio displiceret emptori, bene sufficiunt, presertim cum emptor vsuras consueuerit exercere, ⁊ hoc vult litera ibi, dum dicit. Que in pacto fuerunt expressa, que litera presupponit, q̃ predictum pactuz quod est suspectum vt dixi supra in. x. ⁊ xi. presumptione interuenit cuz dictis aliis duobus presumptionibus, ⁊ sic quod dicte due presumptiões cũ dicto pacto suspecto q̃ est tertia mala p̃sumptio bñ sufficiũt ad p̃sumẽdũ q̃ctũ simulatũ. ex qb⁹ appet q̃ nõ p̃batur ex. d.c. illo vos, q̃ due p̃sum. sufficiãt, sz tres saltẽ requirant̃. ⁊ ex b̃ habes ẽt intellectũ. d.c. illo vos. nec ẽt gl. in. c. q̃uest⁹ ex ó vsu. q̃ alle. ꝓ opi. q̃ria tollit opi. q̃ teneo. nã ot ibi gl. ma.

218 ibi nõ iñ est vsura, †q̃ nõ est vsura si vẽdo tibi fundũ insto precio ea. l. vt q̃cũq̃ tibi solueré p̃ciũ, q̃ fund⁹ ad me reuertat̃, vt

C. de pac.

.C.de pac.inter emptorem,ꝛ vendito.l.secunda.ꝛ in casu isto iste lucratur fructus,alias si est modicuꝫ precinꝫ presumitur ꝺ̄ctus esse in fraudem vsurarum, vt extra de emptione ꝛ venditione in.c.ad nostram,ꝛ precipue si emptor consuenit exercere vsuras,vt extra de pignora.dicto capitul. illo vos.ista sunt verba glos.in dicto capitu.conquestus,que possunt intelligi dū dicit precipue si emptor consuenit exercere vsuras quod illud
219 verbum precipue abundet† sicut dicitur de verbo maxime qȝ quandoque abundat vt est glos.in.l.finali in verbo maxime.C. de testamen.manumissione.ꝛ habetur per Bart.in auctenti. ad reprimendum versicu.maxime ꝛ per.Flo.in.l.illud ad fin. princip.ff.ad legem aquiliam,nam si non consuenit fenerari vel illicitos contractus facere,non facile presumitur fraus vel si-
220mulatio.† Et maxime si est persona,que ignorauit ius sicut sunt simplices homines rustici,vel mulieres,vel similes, in quibus non presumitur fraudis consilium,argumento glos.notabilis in l.cum allegas circa principium glo.ibi ꝛ maxime ins ignorantibus ꝛ ibi boc nota.Bald.quarta columna in princip.C.de vsuris quod nota in pratica,vt deducas ꝛ probes emptorem esse rusticum,vel simplicem hominem,vel similem vt tollatur in eo suspicio fraudis,Alio modo potest responderi ad glos.predictam capitu.conquestus de vsuris.etiam intelligendo verbum precipue quod ibi non abundet,vt dicit glos.in.d.l.illud.ff.ad. l.aquiliam vcꝫ quod intelligatur.c.ad nostram ꝛ capi.illo vos allegata per eam vcꝫ,quando alie presumptiones concurrunt cum paruitate precij ꝛ pacto de retrouendendo,vt statim dixi
221 supra intellectu dictoruꝫ capitulorum.† quia glos.semper debꝫ intelligi secundum.l.quam allegat,vel secundum iura que allegat,vt nota.Barto.in.l.non solum.§.si liberationis circa medium.ff.de liber.legat.ꝛ Rabpael fulgo.in.l.patronus.ff.de probatio.ꝛ domi.Signorelus in consilio suo quod incipit. CHRISTI Saluatoris nomine inuocato circa mediū,ꝛ presertim cum aliter intelligendo glo.diceret contra tex.quem allegat,sicut diceret in casu nostro,si intelligeretur,pro vt iacet, ꝛ non secunduꝫ iura que allegat,vt patet ex predictis. Tertio modo responderi posset ad.d.glo.d.capi.conquestus etiaꝫ intelligendo eam prout iacet.ꝛ vt intelligunt docto.qui eam allegant pro opi.contraria,vcꝫ ꝙ illa glo.cum reuerentia ita intelecta non diceret verum qȝ non probaretur aliquo iure imo iura que ipse allegat,probant contrarium,vt.§.declarauí.

¶ Ex bis itaqꝫ apparet,qȝ secunda opi.de qua.§.quam teneo vcꝫ,ꝙ ista duo tantum scilicet paruitas precij,ꝛ pactum de retrouendendo non sufficiunt ad faciendum presumere contractū simulatum,ꝛ vsurarium est verissima iuribus ꝛ rationibus cōprobata,ꝛ adiuuatur etiam auctoritatibus ꝛ eam sequendā taꝫ in consulendo qȝ in iudicando semper esse putaní, ꝛ presertim cum.d.Lauren.de pigno magnus praticus dicat istā opi.seruari in pratica,vt refert excellens doctor do.Laurē.de rodul. de Floren.in suo trac.de vsuris in.lx.q.ꝛ.§.dixi ac ēt cum do. Pau.de cast.in consi.suo.cccxxxj.ꝛ.cccxxxiij.dicat,ꝙ cōiter doc.hoc tenēt,ꝛ maxime cū in re dubia debeamus in meliorem partem interpretari,vt est tex.in.c.estote misericordes,ꝛ ibi not. extra de re.iur.ꝛ no.gl.in vers.verisimiliter in.c.nauiganti eȝ de vsu.Facit.l.merito.ff.pso.cum si.Et predicta procedūt qñ duo tm̄ presumptiones interuenerunt.s.puitas precij ꝛ pactuꝫ de retrouendendo,tunc nunquid presumaī contractus pignoratitius simulatus ꝛ vsurarius ꝛ vꝺ ꝙ sic per.c.ad nostram eȝ de em.ꝛ ven.ꝛ p.c.illo vos de pigno.Contrarium tꝫ Cyn.ſm Ja.de are.in.l.emptione in.iiij.q.C.plª valere ꝙ agitur q dñt alie presumptiones.Nā.d.c.illo vos loquiī qñ erat in potestate emptoris recedendi a ꝺ̄ctu hic autem loqmur eꝺ̄,qñ est in potestate venditoris ad tps vel in perpetuū recedendi a ꝺ̄ctu per pactum de retrouēdendo sibi ab emptore fcm̄.Itez ibi emptor habebat cōputare fructos rei empte in precio.i.in sorte soluta, ꝙ est ꝺ̄ naturā emptionis,ꝛ ideo ibi dicitur,ꝙfuit pignus.Itē in.c.ad nostram debeat aliquid reddi vltra precium datum, ꝙ videbaī vsura,ꝛ ꝙ fructus debebant in sortem ꝙputari,ꝙ ē contra nām venditionis,vt dictum est.Unde alia adminicula seu presumptiones erant ad viaꝫ presumptionis,ꝛ simulationis faciendā,ſm Ja.de are.ꝛ Cy.ibi.l.in.l.in emptiōe.Sed dicta duo non ꝓbant in.d.c.ad nostram,vt dixi.§.ſm Jo.an.in.d.c. illo vos,ꝛ bene.Et.d.opi.Cy.videī posse boc modo ꝓbarí,ꝓcij arguendo sic ex puitate precij nō vī ꝙ oriatur,nec oriri possit aliqua mala presumptio,qȝ de iure ciuili,ꝛ canoni.licitum est ꝺ̄bentibus se ꝺ̄cipe in precio,vt est tex.in.l.in cāe.§.pe.de mino.ꝛ.l.item si in precio.§.quemadmodum.ff.loca.ꝛ.c.cum causa extra de emptio.ꝛ vendi.vt dixi in.ij.presumptione.Si licitum est de iure ciuili ꝛ canonico decipere in precio non tangendo dimidiā iusti precij,ergo videī ꝙ non possit oriri aliqua mala presumptio,qȝ ꝙ fit.l.permittēte,penam non mereī vt.l.gracbus.C.de adul.nec lex debet prebere cām delinquendi,vt.l.ij. in fi.C.de idi.vi.tol. ne inde iniuriaruꝫ nascaī occasio, vnde nasceñ,vt.l.meminerint.C.vnde vi ꝛ.c.qualiter ꝛ quādo el.i. eȝ de accu.Eodem modo ꝛ pacto de retrouendendo nō videī ꝙ debeat insurgere aliqua mala presumptio,ex quo illud pactum non est ꝓbatum a iure,immo approbatum,vt est tex.in.l.ij.C.ꝺ̄ pac.inter emp.ꝛ vend.ꝛ dixi.§.in prin.huius tractatus.Unde ꝛ sit vna mala presumptio ꝙ scꝫ quis sit solitus fenerari, vt dixi .§.in.xxij.ꝛ.xxiij.presumptione,tamen non videtur ꝙ sufficiat coniuncta cum pacto de retrouendendo,ꝛ paruitate precij ex quo illa duo non sunt prohibita,nec a iure reprobata vt dixi,qȝ illa tantū quod sit solitus fenerari est improbata a iure,ꝛ illa sola non sufficit,vt dixi in.d.xxiij.presumptione,in effectu tamen in hac.q.teneas sine dubio ꝺ̄rium,vcꝫ quod illa tria pactum ꝺ̄ retrouendendo,ꝛ paruitas p̄cij,ꝛ quod emptor sit solitus fenerari,vel similes contractus simulationis celebrare sufficiunt de iure ad presumendum contractum pignoratitium,simulatum,ꝛ vsurariuꝫ,ꝛ dicas quod boc aperte probatur in.d.c.ad nostrā de empti.ꝛ vendi.vbi est tex.apertus quod tres presumptiones sufficiunt.Idem etiam probatur in.d.c.illo vos extra ꝺ̄ pigno.secundum ea que dixi.§.pro intellectu dictoruꝫ capitulorum,ꝛ ita tenent communiter legiste et canoniste,vt pꝫ ex bis, que.d.sunt.§.in.q.an illa duo tantum sufficiant,vcꝫ pactum de retrouendēdo ꝛ paruitas precij,ꝛ de boc non est dubitandū,qȝ ita etiam vidi seruari in pratica ꝛ bene.Nec ob.huic sententie, quod nota.Cy.secundum Ja.de are.in.l.emptione.C.pus valere quod agitur,dum dicit quod istud non probatur in.c.ad nostram,qȝ ibi non dicitur quod alie presumptiones interuenerint vltra eas,de quibus.§.dixi in intellectu illius.c.vt.§.dictuꝫ est.Nec etiam ob.dum dicit Cy.quod in.c.illo vos ibi etiam interuenerunt alie presumptiones,qȝ ibi papa se fundat in tribus tantum presumptionibus, vt dixi.§.in intellectu.d.ca illo vos.Nec procedit argumen.quod.§.factum est, dum dixi,qȝ licitum est contractibus se decipere de iure ciui.ꝛ canonico, ꝛ pactum de retrouendendo non est reprobatum immo probatuꝫ a iure,ergo illa duo a iure permissa simul iuncta cum vna mala presumptione,vcꝫ ꝙ sit solitus fenerari,non debent nocere,qȝ responderi potest qȝtum ad paruitatem precij,ꝙ illud ꝓcedit, quantum ad boc vt non possit rescindi contractus, per.l.ij.C. de rescin.ven.Sed quantum ad boc,vt presumatur dolus, dico ꝙ ex paruitate precij,que non ascendat dimidiam iusti precij,dolus bene presumitur regulariter,vbi concurrunt alie presumptiones,vt.l.cum bi.§.modus.ff.de transac.ꝛ est tex.cū gl. in.l.dolus.C.de rescin.vē.licet sine alijs presumptionibus non p̄sumaī,vt est tex.cū gl.in eadē.l.dolus.Itē qȝtū ad pactū ꝺ̄ re
222 trouēdēdo eo.mō rñdeī,† qȝ ꝛ illud regꝝ sit a iurē ꝓmis.vt.l.ij. .C.de pact.int.em.ꝛ vē.cū si.tñ ꝓcedit,qñ nulla alia mala presumptio occurrit.Sꝫ vbi male p̄sumptiones interueniūt,ꝛ tunc ēt pactū de retrouēdēdo,ꝙ de se est licitū,inducit malā p̄sumptionē,vt ꝓbaī in.d.c.ad nostrā de ēp.ꝛ vē.ꝛ dixi plene.§.in. xij.p̄sum.ꝛ p Ƀ alle.gl.in.d.l.dolus.C.de rescin.ven.qȝ ꝛ sicut q̄ nō p̄sunt singula,multa iuuāt,ita eꝺ̄,ꝛ qñ nō nocent singula, multa nocēt,vt dixi in.ix.p̄sum.in fi.Pro Ƀ.l.insta cū gl.fi.ꝛ ꝙ ibi no.C.de ꝓba.ꝛ ꝙ no.gl.ꝛ doc.in.c.cū cām eȝ de ꝓba.ꝛ gl.fi.in fi.in.c.pterea eȝ de resti.Facit ad Ƀ ꝙ no.Bar.in.l.i. §.idē cornelio.ff.de qōn.ꝛ Bal.in.l.si qs ex argētarijs.§.ij.ff. iij.no.ff.de eden.ꝛ ꝙ no.Nic.de neap.in.l.ij.ff.de exc.tu.ex p
223 dic.ego infero plures ꝙclu. ¶ † Prima est,ꝙ ille due tm̄ presumptiones scꝫ paruitas precij,ꝛ pactum de retrouendendo nō
224 sufficiūt ad p̄sumēdum ꝺ̄ctū simulatū ꝛ Ƀ est ꝺ̄ multos. † Secūda ꝙclu.s.ꝙ ista tria.s.pactū de retrouēdēdo, paruitas precij,ꝛ ꝙ ēptor sit solitus fenerari faciūt p̄sumere ꝺ̄ctū simulatū, pigno.ꝛ vsurariū ꝛ Ƀ est ꝺ̄ Ja.de are.ꝛ Cy.ꝛ eaꝫ tꝫ expresse gl. in.c.conquestus extra de vsuris, ꝛ eam tenēt communiter doctores.legiste ꝛ canoniste.

225 ¶ † Tertia conclusio ꝙ ex bis tribus.s.pacto de retrouendēdo,ꝛ ꝙ vsqȝ ad certū tps nō possit retroemere,ꝛ ex paruitate precij presumitur contractus simulatus pignoratitius ꝛ vsurarius ꝛ iste est proprie casus in.c.ad nostram de emp.ꝛ ven. secundum intellectum quem ego tenui supra.

226 ¶ †Quarta ꝙclu. est ꝙ ex istis trib⁹ ꝑsumit ꝑct⁹ pigno. ⁊ vsu
rarius. ſ. ex pacto de retronẽdendo, ex pacto ꝙ fructus pꝛcep-
pti in ſorte ꝙputent, ⁊ ex tertio pacto ꝙ vltra ſummã receptaꝫ
aliquod debeat ꝑ volentem retroemere perſolui. iuxta ea que
plene dixi. ſ. in. iij. preſum. ⁊ ille est ꝑprie caſus i. d. c. illo vos.
Vbi ex duobus tm̃ de pign. intelligẽdo ꝙ ibi ét interuenerat pa
ctũ de retronẽdendo, vt ꝑꝫ ibi in litera ⁊. ſ. dixi ſtatim ét dicet.
227 †Quinta ꝙclu. ꝙ ex duobus tm̃ preſumptionib⁹ nũq̃ preſumi
dꝫ ꝯctus ſimulatus, qꝛ ℔ nõ repitur e cautũ ⁊. d. c. illo vos. ibi
ex duobus, tm̃ ꝺicit huic ꝙcluſioni, qꝛ dicit ex duobus tm̃, q̃ pa
cto fuerunt expreſſa ⁊ ſic in pacto de retronẽdẽdo. Vnde ibi ꝑ
ſupponit in ℞bo in pacto, ꝙ ét interuenit pactũ de retronẽden
do, ⁊ ſic ibi erant tres ſalte preſumptiões, ⁊ eo mõ non ob. c. ad
noſtrã ibi ꝙ ꝑꝫ ex eo, qꝛ illis verbis ꝙprehenduntur tres preſum
ptiones. ſ. pactũ de retronẽdẽdo, parnitas pretij. ⁊ qõ vſq; ad
certum tps nõ poſſit retroemere, ⁊ iſta est veriſſima ⁊ optima
228 ꝙclu. vt ꝑꝫ ex ꝓdictis ⁊ ex hac ꝙcluſione. †Sexta ꝙclu. ꝙ iſta
duo tm̃. ſ. fructus ꝓcepti debeãt in ſorte ꝙputari, ⁊ ꝙ vltra ſum
mam perceptã aliqd debeãt ꝑſolui ſine pacto de retronẽdendo
nõ ſufficiũt ad iudicãdũ ꝙ ꝯctus ſit ſimulatus ſiue pignoratitio⁹
229 ⁊ vſurarius, ⁊ ℔ ꝓbat, in. d. c. illo vos. † Septima ꝙclu. est, ꝙ
duo. ſ. pactũ de retronendendo, ⁊ ꝙ ꝙs ſit ſolitus fenerari, non
ſufficiũt ad ꝑſumendum ꝯctũ ſimulatũ vt ét dixi. ſ. in. xxiij. pꝛe
230 ſumptio. ad fi. †Octaua ꝙclu. ét ex predic. ſeq̃t q̃ est veriſſima
ſcꝫ ꝙ parnitas ꝑcij, ⁊ qõ ꝙs ſit ſolitus fenerari ſine pacto de re
tronẽdendo nõ ſufficiũt ad preſumẽdum ꝯctũ ſimulatũ ſiue pi-
gnoratitiũ. Nona ꝙcluſio est ꝙ exceptis caſibus de ꝙbus. ſ. in.
ij. iij. iiij. ꝙclu. nõ repio qõ ſit a iure determinatũ ex quot ꝑſum
ptionibus iudicari debeat ꝯctus ſimulatus ſiue pignoratitius
231 ⁊ vſurarius ⁊ ex iſta ſeq̃t alia. †Decima ꝙclu. ⁊ vltima, ꝙ ex-
tra caſus predictos, cũ ñ ſit determinatũ a iure exꝑſſe, quot pre
ſumptiones ſufficiãt, ꝙ est arbitrariũ. ex qb⁹, ⁊ quot ꝑſumptio
nibus iudicari debeat ꝯctus ſimulatus, ⁊ aliqñ ex trib⁹. n. tm̃
⁊ aliqñ ex pluribus iudicari debebit ꝯctus ſimulatus inſpecta
ꝙditione ꝑſonaꝝ, ⁊ qualitate facti, ⁊ cãe, ⁊ qualitate ꝑſumptio-
nũ, qꝛ vna est maior altera, ⁊ magis ꝓponderat, vt ꝑꝫ ex bis que
dixi pleniſſime in. xxvj. ꝑſumptionibus, ⁊ hec ꝙcluſio probatur
232 nã qñ aliqd iudicandũ non est exꝑſſe determinatũ a iure tũc
ſtatur arbitrio iudi. ſiue iudicantis, ꝙ inſpectis predictis iudica
re dꝫ, vt est caſus in. c. de cauſis in fi. ⁊ ibi notat extra de offi. ꝺ
leg. ⁊ in. l. i. §. i. ff. de iure delib. ⁊ in. l. i. §. expilatores. ff. de effra-
ctoribus ⁊ expilatoribus cum ſimi.

Verum quia in iſto libello noſtro ſepiſſime habi
ta est mẽtio de parnitate precij. ſeu
de deceptione in precio, aut in vẽditione, aut in locatione, aut
in pacto de retronendendo † neceſſariũ est, vt declarem⁹, qño,
233 ⁊ qualiter intelligat eſſe iſta ꝓnitas ꝑcij, ſeu deceptio in precio
ad hoc vt preſumat ꝯctus ſimulatus. Et certe est mirãdũ ꝙ do
cto. nõ examinauerũt, ꝑſertim cũ iſtud ſit vnũ principale funda
mẽtũ in mã ſimulationis ac ét nõ ſit ſine magna dubitatione, ⁊
quotidie ℔ in facto eueniat. Sed ego, ꝙ hãc mãm ꝑ viribus ex
plicare in ℔ tracta. ꝙſtituí, ét hũc articu. plenius attigẽdũ eſſe
putaui. ⁊ in primis vꝫ ꝺõm ꝙ iſta parnitas ꝑcij ſeu deceptio in
precio debeat eſſe in dimidia iuſti precij, ꝑ. l. ij. C. de reſcin. ven.
⁊. p. c. cũ dilecti. ⁊. c. cũ cã ex̃ de em. ⁊ vẽ. qꝛ ꝯ. dimidiã iuſti pꝛe
cij licitũ est tã de iure ciuili quã canonico ꝯbẽtibus ſe decipere
vt plene dixi. ſ. in. ij. preſum. ⁊ in. q. precedẽti, ⁊ iſta vꝫ eſſe vna
opi. que ꝓbari vꝫ in. c. ad noſtrã ibi que vix dimidiã iuſti precij
ꝙtingebat de em. ⁊ ven. intelligẽdo vix. i. nullo mõ vt ibi not. ⁊
ꝑ doc. ⁊ maxime ꝑ Jo. de Jmo. alia opi. põt colligi ex. d. c. ad
noſtram. vꝫ ꝙ illa parnitas ꝑcij ſeu deceptio i precio ſufficiat,
que eſt ꝓpe dimidiã iuſti precij, qꝛ ꝺr̃ ibi vix dimidiã iuſti ꝑcij
cõtingebat, ℔ est ꝙ ꝓnitas precij nõ est dimidiã iuſti precij, qꝛ
vix ꝙtinet illã. i. in illa nõ est deceptio, ſed vix illã ꝙtinet dimi-
diã iuſti precij, qꝛ ꝙ vix fit, tm̃ fit, vt ꝺr̃ i. l. vix certis ex cauſis. ff.
de iudi. ⁊ in. c. ij. de cogna. ſpũali lib. vj. ⁊ ꝑ gl. xij. q. ij. ℔ huius
placiti ⁊ ꝺr̃ in. c. ⁊ ſi x̃ps in ꝑin. ex̃ de iureiu. ⁊ ꝑm iſtã opi. po-
ne exemplũ. Res valebat cẽtum fuit vendita ꝑ. xxv. ℔ non fuit
deceptio in dimidia iuſti precij, ſed vix dimidiã iuſti precij con-
tingit ⁊ iſte intellectus vꝫ eſſe verior q̃ũ ad tex. d. c. ad noſtrã
Tertia opi. põt colligi ex bis q̃ hñr in. l. ſi ſocietatẽ. in. §. arbi-
troꝝ coniuncta. l. vnde ſi nerue cũ. l. ſequen. ff. ꝑ ſoc. cũ bis que
ibi notant ꝑ Bar. ⁊ doc. ⁊ ꝑ doc. in c. ꝙntanallis. extra de in-
234 reiurã. †in quibus ꝺr̃ ꝙ ad hoc vt poſſit peti reductio ad arbi
trium boni viri regrit ꝙ enormis leſio iterueniat. ⁊ ꝺr̃ enormis
leſio ꝑm Bar. in. d. §. arbitroꝝ, q̃ñ eſt exceſſus in. vj. ꝑ. ꝑ tex.
in. d. c. arbitroꝝ, ꝙiuncta. l. vnde ſi nerue, ⁊. l. ſeq. nam cũ in du-
bio ptes ſocietatis debeant eſſe equales, vt. l. ſi non fuerint. ff. ꝑ
ſo. ⁊ arbitrator vni ſocio adiudicauerit vnam partem alij duas
de tota, vel vni trientem, alijs ſemiſſem facta cõputatione repit
ꝑm Bart. exceſſus niſi in. vj. ꝑ. totius ⁊ vult ibi tex. ꝙ poſſit pe
ti reducio ad arbitrium boni viri, ⁊ ꝑꝫ iſtam opi. Bar. vꝫ ꝙ tũc
dicatur eſſe enormitas, vel parnitas ꝑcij, aut leſio ſeu deceptio
in precio, quãdo eſt leſio in. vj. ꝑ. totius. Quarto opi. ét colligi
põt ex. d. l. vnde ſi nerue cum. l. ſeq. ff. ꝑ ſo. ꝑꝫ opi. d. Franciſ. de
albergo. de aretio. ⁊ in. l. ſi quis arbitratu. ff. de ver. ob. ⁊ Jo. de
imo. ibi ⁊ in repetitione. c. ꝙntanallis extra de iureiur. ⁊ omniũ
modernoꝝ, qꝛ tenent ꝙ quantũ ad petendam reductionẽ ad ar
bitriũ boni viri regrit ꝙ ſit leſio ſaltim in. iij. ꝑ. ⁊ nõ ſufficit in.
vj. vt dicit Bar. ꝙ hoc ꝓbat in. d. l. ſi nerue cum. l. ſe. que in-
cipit qd. n. nã ſat est dũ est, ꝙ in dubio ptes ſocietatis debẽt eẽ
equales, per. d. l. ſi non fuerit. ff. ꝑ ſo. Sed facta ꝙputatione in.
d. l. qd. n. nõ repitur exceſſus in. vi. vt dicit Bart. ſed in tertia
an ibi arbitrator adiudicauit vni ſocio duo millia alteri mille.
Ille ſocius, cui mille tm̃ fuerunt adiudicata, debeat habere di
midiam, ⁊ ſic mille ⁊ ꝙngentos q̃ ſunt dimidia triũ milliũ, cũ er
go adiudicauerit arbitrator vni ſocio mille tm̃, cũ deberet adiu
dicare mille ⁊ quingentos, ꝑꝫ ꝙ ipſe fuit leſus in. iij. ſibi debita
qꝛ quingenti ſunt de mille ⁊ quingentis, in hoc Bar. errauit i
faciẽdo ꝙputationẽ, qꝛ Bar. habuit reſpectũ ad totã ſummaꝫ
ſocioꝝ. ſ. ad ſummã triũ milliũ, cuius ꝙgenti ſunt. vj. ꝑs ſed in
hoc errauit vt dixi. qꝛ leſio non est niſi reſpectu ꝓtis ſocij leſi, ñ
aũt reſpectu ꝓtis, que alteri ſocio debebat, vnde q̃ũ ad mãm
arbitramenti tenendũ eſſe videt, ꝙ ad hoc vt poſſit peti redu-
ctio ad arbitriũ boni viri regratur ꝙ ſaltem ſit leſio in. iij. parte
eius, ꝙ leſi debebatur. ⁊ ex bis equiparando iſtam leſionẽ ſeu
deceptionẽ in precio illi, que inducit preſumptionẽ ſimulatiõis
dõm eſſet, ꝙ ad hoc vt poſſit preſumi ꝯctus ſimulatus, pigno.
⁊ vſurarius, regrat, ꝙ leſio ſeu enormitas, vel deceptio in pꝛe-
cio, vt ſaltem in. iij. par. iuſti precij. ⁊ ꝑ illa opi. facit qꝛ gl. in. c.
conqueſtus extra de vſu. dicit, tunc eſſe leſionẽ, q̃ñ modicũ est
preciũ. ⁊ modicũ dicit ét q̃ñ est tertia, vt in. l. nominationuꝫ. C.
de decu. li. x. Quinta opi. ét colligi põt ex gl. d. c. ꝙqueſtus, q̃
235 dicit, ꝙ tũc dicit eſſe leſio q̃ñ ꝑciũ est modicũ, † ſed modica ꝑs
dicitur eſſe aliqñ quarta vt ꝓbat in. l. ſi qs in ſuo. C. de inoffi. te
ſta. ergo videt poſſe dici ꝙ ſufficiat ꝙ ſit leſio in. iij. ꝑte tm̃.
¶ Sexta ⁊ vlti. opi. colligit ex bis q̃ habentur per gl. no. inſt.
de ꝯben. emp. in. §. preciũ in ver. diffinierit que incipit ét iniq̃,
236 que ſingulariter vult, † ꝙ q̃ñ dicatur ꝑciũ iuſtũ, vel iniuſtũ ſtat
arbitrio iudi q̃ iudex arbitrabit ꝑm qualitatẽ cauſe, perſonaꝝ,
⁊ rei debite, ⁊ ꝙdẽnationis, vel abſolutionis qꝛ in paupe parua
q̃ntitas dicitur magna vt. l. illicitas. §. ne tenuis cũ gl. ff. de offi.
preſi. facit ꝙ no. gl. in auc. preterea. C. vñ. vi. ⁊ vxo. ⁊ qõ nota
Bar. in. l. ſi ꝙſtante in ꝓin. ff. ſo. ma. ⁊ hoc vꝫ tenere mãm ar-
bitramẽti Bal. in. l. cũ antea in. iij. col. ℣. itẽ est ꝙſiderãdũ. C.
237 de arbit. † vbi dicit qõ magna ⁊ parua q̃ntitas ꝺr̃ reſpectu ꝑſo
naꝝ ⁊ cãe alle. nota. in auc. ꝙ locũ. C. de colla. ⁊ ita ét exꝑſſe
do. Ang. ꝺ are. in. l. i. §. ſi quis añ. ff. a qui. appel. nõ lꝫ. d. Jo. ꝺ
imo. in. d. c. ꝙntanallis in. v. q. ꝓin. ad fi. do. Bart. de ſaly. in
l. fi. C. de ꝯben. emp. ⁊ idem ibi Cy. ij. q. ꝑm Jo. de are. ⁊ Pe
trũ ꝑm iſtam opi. vidi ſemper iudicare in mã reductionis ad ar
bitriũ boni viri. ⁊ credo ꝙ iſta opi. ſit ſequenda ſine dubio i ca-
ſu noſtro. Et prima ratio ſit, qꝛ non reperitur exꝑſſe a iure li-
mitata quantitas q̃ñ dicat leſio in precio ad hoc vt preſumatur
ꝯctum ſimulatum, ergo ſtanduꝫ est arbitrio iudi. per. c. de cau
ſis in fi. extra de offi. dele. ⁊. l. i. §. i. ff. de iure delib. cum ſimi. ⁊
lꝫ. c. ad noſtram de emptio. ⁊ vendi. dicat ꝙ vix dimidia iuſti
precij contingebat, non tamen negat idem eſſe quando fuiſſet,
⁊ precium in minori. quantitate. Secunda ratio est, quia gloſ.
ordinaria. in. c. cnoqueſtus extra de vſuris loquitur de precio
238 modico † ⁊ modicum precium dicitur quando res valet multo
plus vt dicit glo. fina. in. l. per diuerſas. C. manda. Sed ille gl.
non declarat quando, ⁊ quomodo intelligatur illud multũ plus
vel iſtud modicum precium ꝙ ideo intelligendum est ꝙ ſit ar-
bitrio iudicis per predicta. Tertia ratio est nam leſio dicitur
eſſe, vbi est modicum precium, ⁊ modicum precium intelligitur
aliquando tertia, aliquando quarta pars, aliquando dimidia,
vt patet ex bis que dicta ſunt ſupra ergo ſequitur quod erit ar
bitrarium in caſu noſtro, ⁊ hoc tenuit Old. ſ. qõ lex loqués de
modico intelligatur in dubio arbitrio iudi. Facit ad hoc. l. ba-
cenus. ff. de vſu. ⁊ quod hñr in. c. de app. extra de app. Sed du
bitari poſſet qualiter iudex in hoc debeat arbitrari, puto quod

dz inspicere qualitatez psonaz rei,cãe,t ẽctus,vt dixi.s.secundũ Bal.in.d.l.cuz antea.C.de arb.t qõ sit faciẽda magna differentia inter actũ prime venditionis,t ẽctus locationis,t vltimum contractum pacti.de retronendendo. Nam in pacto de retronendendo si est lesio ẽt in minima parte, vcz q emptor velit vt venditor qñ retroemit,solnat aliquid plus,qz habuerit vẽdendo ab ipso primo emptore. Credo q intelligatur esse lesio sufficiens ad inducẽdum vnam presumptionẽ simulationis, vt pz ex his que dixi in.iiij.v.t.vj.presumptione. ¶ Et p hoc alleg.tex.c.illo vos extra de pig.vbi dicit q sub nomine venditionis quedam terre fuerunt pignori obligate pro.xxiiij.libris, t fuit actum q vltra summam receptam.lx.solid.ꝺberent psoluí,t q pp hoc presumitur contra emptorẽ,t tñ illi.lx.soli. sunt tres libre,t tres libre respectu.xxiiij.librarz sunt circa octauaz partem. Unde ille tex.pbat,q qñ in pacto de retronendendo est lesio ẽt in.viij.p.illa sufficit ad inducẽdaz vnã malã presumptionem simulatiõis. Eodẽ modo puto esse dꝺm, qñ est lesio in locatione seu fictu,qz si de iure t consuetudine solui debeat,t solunt quoz p centenario,t fundus locet sex p cẽtenario, t in rõne cẽtenarij,q tunc dicereť esse lesio sufficiẽs ad presumendaz simulationẽ,qñ est ꝯiuncta cũ alijs presumptionibꝰ ꝑm ea que. d.sunt.s. Sed qñ esset lesio in.j.venditione,puto q maioz requrat qz in locatione,vel pacto de retronẽdendo,maxime qñ eadem res libraret eidem venditori,qz tunc non damnificat in tãtum venditor,qñ rem venditam conducit,ex quo ipsa fruit pro pretio iusto locationis,nõ tñ dico,q pp hoc indistincte possit esse lesio in venditionez sed q maioz lesio requrat ad inducendaz malã presumptionẽ simulationis. Et a hoc vide que dixi.s. in.ij.presum.ad fi. Et p clariori intelligẽtia ex predi.elicio sex
239 concln. ¶ † Prima ꝯclu.est generalis q arbitrariũ est idest arbitrio iudi.seu boni viri,qñ dicat lesio seu deceptio in precio ita q ex ea insurgat vna mala presumptio simulationis ẽctus. Secũda ꝯclu.est q in pacto de retronẽdẽdo iudex ꝺz arbitrari esse lesionẽ seu ꝺceptionẽ i precio respectu simulationis ẽctꝰ ꝑsumẽde,qñ est deceptio seu lesio in.viij.p.t ẽt in minori. Tertia ꝯclu.q qñ ꝓmissa est pensio vltra id,qꝺ de iure cõi t ex consuetudine debet,iudex arbitrari possit q̃ intelligatur esse lesio seu deceptio in precio ad presumẽdũ ẽctum simulatum. Quarta ꝯclu.est,q in.j.vendi.dicat esse precium ininstũ t sic lesio in precio q̃tum ad inducẽdam presumptionẽ simulationis arbit. iud.seu boni viri nõ i minima q̃titate,sed in tertia vel dimidia, vel ꝓpe dimidiã,t maxime,qñ venditor imediate ꝯduxit rez p ipsum venditam,t hoc inspecta qualitate psonaz,rei, t ẽctus, t cãe,t inspecta ꝯsuetudine loci. Quinta ꝯclu.q vbi est lesio ẽt in venditione in dimidia iusti precij,iudex ꝺz idistincte arbitrari,q illa sit sufficiens lesio,seu deceptio in precio,t respectu simulationis ẽctus,t iste casus in.c.ad nostram ꝺ emp.t vendi. ibi que vix dimidiam iusti pretij contingebant. Scꝺm vnum intellectum,intelligendo ibi vix.i.non seu nullo mꝺ,aut aliq intelligunt,t istud nullã hz dubitationem. Sexta t vltí. ꝯclu.est q non solum vbi est lesio in dimidia iusti pretij, ꝛz ẽt qñ est ꝓpe dimidiam iusti pretij,ẽt in venditione ꝺz iudex arbitrari esse lesionẽ seu deceptionem in precio,q̃tũ ad inducẽdum vnam presumptionem simulationis,vt est casus in.d.c.ad nostram in ꝟbo vix intelligendo q illud verbum vix nõ stet negatiue vt dixi .s.q̃tum ad intellectum d.c.t hec omnia sunt bene notanda tã in theorica q̃ in ꝓatica,t maxime qz docto.hoc non declarãt. Nec ẽt tangunt,t vtilia sunt,t per hoc sit expeditus iste sext⁹ casus principalis,sequit vltimus principalis casus.

240 **Ultimo casu** principali † qñ in ẽctu non interuenit dolus,fraus,vl simulatio,nec aliqua lesio,vel deceptio in precio venditionis,locationis,vel pacto de retronendendo. Sed adsunt alie presumptiones,vel cõiecture doli,fraudis,vel simulatiõis,de quibus plene dixi.s.in tertio casu prin.t in hoc est ꝺm,aut loqmur in fo.ꝯtentio. aut in foro ꝯscientie. Si loqmur in foro cõtentioso,t tunc cũ non reperiat iure cautum,que,t quot presumptiones sufficiant erit arbitrarium,t arbitrio iudi.relinquendum,vt dixi.s.in nona t decima ꝯclu.in precedenti casu princi. Si vero loqmur in foro cõscientie,t tunc credo,q sit relinquendum hoc ẽt arbitrio iudi.
241 seu confessoris † qz in ambignis absolutum non ꝺz esse iudicinz, ꝛz cõscientie iudicantis est committendum vt dicit bea.Greg. And.tarentino epo,t habetur.xxxiij.di.habuisse t habetur in.l.i.ff.de in.delib.t in.c.de causis extra de offi.dele.in.c. non est in gl.fi.extra de regulari.q iudex,vel confessor ꝺz animaduertere in primis,si pot comprehendere ,q contrahentes habuerint animum emendi t vendendi,vel non. Si comprehẽdet,vel existimabit per circunstantias,q habuerint animuz vere emendi t vẽdendi,iudicet ẽctum fuisse verz,t non simulatuz vel usurarium,relinquendo tñ semper id eorum conscientie,vt dicit gl.penul.in.c.nauigãti extra de usu.facit. c.mulieri extra de iureiurã.que postea iudicabitur per eum q
242 secretorum est cognitor. ¶ † Nã conscientia omnipotenti deo non põt occultari,vt dicit tex.in.c.in ciuitate in fi.eo.ti.de usu. qz ipse est scrutator cordium,t cognitor secretorum vt in.c.tua nos in fi.extra de simo.t.xxxij.di.erubescant,t.ij.q.v.c.ꝑsuisti.t not.gl.in.l.ij.ff.de intero.ac. ¶ † Et absconditorum est
243 cognitor,vt dicit tex.in cle.exiui.§.q̃uis in vlti.car.de verbo. signi.t est tex.ij.q.j.deus omnipotens,t qz ipsum non latet peccantis qualitas neq̃ peccantis affectus.xxiiij.q.iij.deus, qui t not.gl.fi.in.d.c.in ciuitate.Sed comprehendet vel existimabit per circunstantias q non habuerit animum vendendi, vel ẽt vnus ex his non habuerit animum,t tunc iudicet ẽctum simulatum t usurarium ꝛz ea q̃ dixi.s.in iiij.casu principali, t ꝟ maxime verum est,qñ emptor esset consuetus fenerari, vel similes contractus facere,per ea que dixi in pe.t vlti.presumptione. Et nullus saltem in foro conscientie vel penitentiali dicat se habuisse animum emendi,vel vendendi,cum non habuerit, vl non habuisse contractum simulatum.vel usurariuz celebrandi, cum in veritate habuerit, qz ꝛz per hec euitet iudiciũ,t potestatem in hoc seculo iudicis vel confessoris,q corda hominũ ignorat.tamen in futurum non euitabit dñi iudicium,q est scrutator cordium,t secretoz cognitor,t cui non latet peccati qualitas neq̃ peccantis affectus,vt dictum est.s. Sed profecto qcunq̃ salutem anime sue desideraret sine scrupulo conscientie viuere querit,abstineat penitus ab huiusmodi ẽctibus. Negari enim non potest quin in huiusmodi ẽctibꝰ sit aliqꝺ ꝺubiũ saltẽ in foro ꝯscie.an emptor ẽxerit in fraudẽ usurarũ , t an ẽctꝰ sint illiciti vt pz p ea,q̃.d.sunt in isto tracta.t ꝟ pp picul̃ aie,vt pbbt in. d.c.in ciuitate ex de usu.Bonaz qppe mẽtiũ est ẽt ibi culpas
244 suas agnescere,vbi culpa nõ est,vt tex.v.di.ad eis ad fi. † Et qa plerũq̃ vbi culpa non est eã esse timere solẽt cõscientie timorate,q̃ in via dei qñcũq̃ denium expauescũt. vt dic. text.in cle.exiui.§.i.de ver.sig. t est tex.in.c.consiliũ de obseruatione ieiunioz.facit ad hoc tex.i.l.cũ ꝓponas ibi nõ añt omnis scrupulus auferat.t q ibi no.Ly.C.de interd.inter pupillũ t tutorem. Nam qñ aliq dicũt se dubitare,vbi nõ est dubitãdũ t eẽ, t iõ tutior via eligenda,vt in.c.illud circa me . ex de cleri. excõmu.ministrãte. Et ita dicit gl.no.in.d.c.in ciuitate in verbo nisi dubiũ t gl.in.d.c.nauigãti in ꝟ.verisimiliter dubitat eodem titu.t ad hoc accedat q dicit tex.in.d.clemẽ.exiui.§.nos
245 itaq̃ i.v.colum. † vbi dicitur q in his que anime salutẽ respiciunt ad euitandos graues remorsus.pars securior est tenenda ꝑsertim cũ nõ solũ q malũ esse dignoscit,ꝛz ẽt oẽ,q spẽ mali hz, sit a viris pfectis spãliter euitãdũ, vt dicit text.in.d.cle.exiui. §.cũq̃ annui redditus t ab alijs ꝑsertim ẽctibus est abstinẽdũ in qbus adsunt.d.presumptiones,vel alique ex eis. Et ad hoc vide Inno.in.c.in ciuitate in fi.t ibi per doc.de usu. Maz hoc tutius est,ergo sequẽdũ,vt dixi,t maxime cũ hmõi ẽctus inuẽti t inchoati fuerunt ab usurarijs,q dimissis actibꝰ mutui,ne videant usurarij inuenerũt hũc modũ velaminis t usuꝝ paliate,qz primo faciũt ẽctũ pure ẽptiõis,scꝺo faciũt ẽctũ locatiõis eiusdẽ rei,tertio faciũt pactũ de retronẽdẽdo,ꝛz host.t Jo.an.in. d.c.ad nram ex de ẽp.t vẽ.vt dixi.s.in pn.huius tractat⁹ , nec
246 inuari qs velit ciuitatis vel loci ꝯsuetudine, † qz nõ tm̃ spectandũ est,q verõe,vel alibi factũ est,q̃q fieri ꝺbebat,ar.l.ꝛz in fi. ff.ꝺ offi.ꝓsi.t i.c.cũ cãz ex de ele. Nec qz multi t infiniti pene ẽctꝰ hmõi celebrati sunt i ciui.verõe ,ac ẽt quotidie celebrant, q sine scãdalo vt simulati t feneratici mie rescindi possent. Credo q bonũ esset.l.vel statutũ fieri,q oẽs hmõi ẽctꝰ celebrati ñ iprobent dũmõ ñ essent manifeste in fraudẽ usuraz celebrati,t q oẽs iã celebrati reducerent ad instũ pciũ, q̃q decetero nullꝰ possit hmõi ẽctꝰ celebrare sicut i simili statutũ fuit ꝺ decimis in ꝯcilio lrãne.tpe alexã.pape.iij. An.dñi.M.cc.lxxix.vt hr p Jo.an.t doc.i.c.cũ aposto.ex de his q̃ fi. a ꝓla.fi.ꝯsen.c.t
247 p eũdẽ.Jo.an.i.c.statuto ꝺ decí.lib.vi.in nouel. † Tollerat enim ecclesia qñq̃ ẽt crimẽ ꝓp scãdalũ vt.iij.di.ꝺnicz.j.q.vij. t.viij.qõ.j.ordinationis.t .xxiij.q.iij.ipsa pietas t.c.nõ põt. Similiter tollerat rõe multitudinis,vt.l.vt ꝯstitueret,t habet in iuribus superius allegatis.

FINIS

226 ¶ †Quarta q̃clu. est q̃ ex istis trib⁹ ꝑsumit̃ q̃ct⁹ pigno. ⁊ vsu rarius. s. ex pacto de retrouẽdendo, ex pacto q̃ fructus percepti in sorte q̃putent̃, ⁊ ex tertio pacto q̃ vltra summã receptaꝫ aliquod debeat ꝑ volentem retroemere persolui. iuxta ea que plene dixi. s. in. iij. ꝓsum. ⁊ ille est ꝓprie casus i. d. c. illo vos. Ibi ex duobus tñ de pign. intelligẽdo q̃ ibi ét interuenerat pactũ de retrouẽdendo, vt ꝓ ibi in litera ⁊. s. dixi statim ét dicet.

227 †Quinta q̃clu. q̃ ex duobus tm̃ ꝓsumptionib⁹ nũq̃ ꝓsumi dꝫ q̃ctus simulatus, qꝛ ℔ nõ repitur e cautũ ⁊. d. c. illo vos. ibi ex duobus, tñ q̃dicit hnic q̃clusioni, qꝛ dicit ex duobus tñ, q̃ pacto fuerunt expꝛessa ⁊ sic in pacto de retrouẽdẽdo. Unde ibi ꝑ supponit in ℞bo in pacto, q̃ ét interuenit pactũ de retrouẽdendo, ⁊ sic ibi erant tres saltẽ ꝓsumptiões, ⁊ eo mõ non ob. c. ad nostrã ibi q̃ ꝓ ex eo, qꝛ illis verbis q̃ꝛehendunt̃ tres ꝓsumptiones. s. pactũ de rẽtronẽdẽdo, parnitas ꝓcij. ⁊ qꝺ vsq̃ ad certum tꝑs nõ possit retroemere, ⁊ ista est verissima ⁊ optima

228 q̃clu. vt ꝓ ex ꝓdictis ⁊ ex hac q̃clusione. †Sexta q̃clu. q̃ ista duo tm̃. s. fructus ꝓcepti debeãt in sorte q̃putari, ⁊ q̃ vltra summam perceptã aliqd debeãt ꝓsolui sine pacto de retrouẽdendo nõ sufficiũt ad indicãdũ q̃ q̃ctus sit simulatus sine pignoratitio

229 ⁊ vsurarius, ⁊ ℔ ꝓbat̃, in. d. c. illo vos. † Septima q̃clu. est, q̃ duo. s. pactũ de retrouendendo, ⁊ q̃ qs sit solitus fenerari, non sufficiũt ad ꝓsumendum q̃ctũ simulatũ vt ét dixi. s. in. xxiij. ꝓce

230 sumptio. ad fi. †Octaua q̃clu. ét ex predic. segt̃ q̃ est verissima scꝫ q̃ parnitas ꝓcij, ⁊ qꝺ qs sit solitus fenerari sine pacto de retrouẽdendo nõ sufficiũt ad ꝓsumẽdum q̃ctũ simulatũ sine pignoratitio. Nona q̃clusio est q̃ exceptis casibus de q̃bus. s. in. ij. iij. iiij. q̃clu. nõ repio qꝺ sit a iure determinatũ ex quot ꝓsumptionibus iudicari debeat q̃ctus simulatus sine pignoratitius

231 ⁊ vsurarius ⁊ ex ista segt̃ alia. †Decima q̃clu. ⁊ vltima, q̃ extra casus predictos, cũ ñ sit determinatũ a iure exꝑsse, quot ꝓsumptiones sufficiãt, q̃ est arbitrariũ. ex q̃b⁹, ⁊ quot ꝓsumptionibus iudicari debeat q̃ctus simulatus, ⁊ aliq̃n ex trib⁹. n. tm̃ ⁊ aliq̃n ex pluribus iudicari debebit q̃ctus simulatus inspecta q̃ditione ꝓsonaꝝ, ⁊ qualitate facti, ⁊ cãe, ⁊ qualitate ꝓsumptionũ, qꝛ vna est maioꝛ altera, ⁊ magis ꝑponderat, vt ꝓ ex bis que dixi plenissime in. xxvj. ꝓsumptionibus, ⁊ hec q̃clusio probatur

232 nã q̃n aliqd iudicandũ non est expꝛesse determinatũ a iure tũc statur arbitrio iudi. sine iudicantis, q̃ inspectis predictis iudicare dꝫ, vt est casus in. c. de causis in fi. ⁊ ibi notat̃ extra de offi. ꝺ leg. ⁊ in. l. i. §. i. ff. de iure delib. ⁊ in. l. i. §. expilatoꝛes. ff. de effractoꝛibus ⁊ expilatoꝛibus cum simi.

Uerum quia in isto libello nostro sepissime habita est mẽtio de parnitate ꝓcij. seu de deceptione in ꝓcio, aut in vẽditione, aut in locatione, aut

233 in pacto de retrouendendo †necessariũ est, vt declarem⁹, qũo, ⁊ qualiter intelligat̃ esse ista ꝑnitas ꝓcij, seu deceptio in precio ad hoc vt ꝓsumat̃ q̃ctus simulatus. Et certe est mirãdũ q̃ doctoꝛ nõ examinauerũt, ꝑsertim cũ istud sit vnũ principale fundamẽtũ in mã simulationis ac ét nõ sit sine magna dubitatione, ⁊ quotidie ℔ in facto eueniat. Sed ego, q̃ hãc mãm ꝑ viribus explicare in ℔ tracta. q̃stitui, ét hũc articu. plenius attigẽdũ esse putaui. ⁊ in primis vꝫ dõm q̃ ista parnitas ꝓcij seu deceptio in precio debeat esse in dimidia iusti precij, ꝑ. l. ij. C. de rescin. ven. ⁊ ꝑ. c. cũ dilecti. ⁊. c. cũ cã ex̃ de em. ⁊ vẽ. qꝛ. dimidiã iusti precij licitũ est tã de iure ciuili quã canonico q̃bẽtibus se decipere vt plene dixi. s. in. ij. ꝓsum. ⁊ in. q. precedẽti, ⁊ ista vꝫ esse vna opi. que ꝓbari vꝫ in. c. ad nostrã ibi que vix dimidiã iusti precij q̃tingebat de em. ⁊ ven. intelligẽdo vix. i. nullo mõ vt ibi not. ⁊ ꝑ doc. ⁊ maxime ꝑ Jo. de Imo. alia opi. põt colligi ex. d. c. ad nostram. vcꝫ q̃ illa parnitas ꝓcij seu deceptio i precio sufficiat, que est ꝓpe dimidiã iusti precij, qꝛ dꝫ ibi vix dimidiã iusti ꝓcij cõtingebat, ℔ est q̃ ꝑnitas precij nõ est dimidiã iusti precij, qꝛ vix q̃tinet illã. i. in illa nõ est deceptio, sed vix illã q̃tinet dimidiã iusti precij, qꝛ q̃ vix fit, tm̃ fit, vt bꝫ i. l. vix certis ex causis. ff. de iudi. ⁊ in. c. ij. de cogna. spũali lib. vj. ⁊ ꝑ gl. xij. q. ij. ℔ huius placiti ⁊ bꝫ in. c. ⁊ si ꝓs in ꝓin. ex̃ de iureiu. ⁊ ꝺm istã opi. pone exemplũ. Res valebat cẽtum fuit vendita ꝑ. xxv. ℔ non fuit deceptio in dimidia iusti precij, sed vix dimidiã iusti precij contingit ⁊ iste intellectus vꝫ esse verior q̃stũ ad tex. d. c. ad nostrã Tertia opi. põt colligi ex bis q̃ bñr in. l. si societatẽ. in. §. arbitroꝝ coniuncta. l. vnde si nerue cũ. l. sequen. ff. ꝑ soc. cũ bis que ibi notant̃ ꝑ Bar. ⁊ doc. ⁊ ꝑ doc. in c. q̃ntanallis. extra de in-

234 reiurã. †in quibus bꝫ q̃ ad hoc vt possit peti reductio ad arbitrium boni viri regrit̃ q̃ enormis leſio interueniat. ⁊ dꝫ enormis leſio ꝺm Bar. in. d. §. arbitroꝝ, q̃n est excessus in. vj. ꝑ. ꝑ tex. in. d. c. arbitroꝝ, ꝙiuncta. l. vnde si nerue, ⁊. l. seq. nam cũ in dubio ptes societatis debeant esse equales, vt. l. si non fuerint. ff. ꝑ so. ⁊ arbitratoꝛ vni socio adiudicauerit vnam partem alij duas de tota, vel vni trientem, alijs semissem facta cõputatione repit̃ ꝺm Bart. excessus nisi in. vj. ꝑ. totius ⁊ vult ibi tex. q̃ possit peti reducio ad arbitrium boni viri, ⁊ ꝓꝫ istam opi. Bar. vꝫ q̃ tũc dicatur esse enormitas, vel parnitas ꝓcij, aut lesio seu deceptio in precio, quãdo est lesio in. vj. ꝑ. totius. Quarto opi. ét colligi põt ex. d. l. vnde si nerue, cum. l. seq. ff. ꝑ so. ꝓꝫ opi. d. Francis. de albergo. de aretio. ⁊ in. l. si quis arbitratu. ff. de ver. ob. ⁊ Jo. de imo. ibi ⁊ in repetitione. c. q̃ntanallis extra de iureiur. ⁊ omniũ modernoꝝ, qꝛ tenent q̃ quantũ ad petendam reductionẽ ad arbitriũ boni viri regrit̃ q̃ sit lesio saltim in. iij. ꝑ. ⁊ nõ sufficit in. vj. vt dicit Bar. q̃ hoc ꝓbat̃ in. d. l. si nerue cum. l. se. que incipit qd. n. nã sat̃ est dũ est, q̃ in dubio ptes societatis debẽt eẽ equales, per. d. l. si non fuerit. ff. ꝑ so. Sed facta q̃putatione in. d. l. qd. n. nõ repitur excessus in. vi. vt dicit Bart. sed in tertia an ibi arbitratoꝛ adiudicauit vni socio duo millia alteri mille. Ille socius, cui mille tm̃ fuerunt adiudicata, debeat habere dimidiam, ⁊ sic mille ⁊ q̃ngentos q̃ sunt dimidia triũ milliũ, cũ ergo adiudicauerit arbitratoꝛ vni socio mille tm̃, cũ deberet adiudicare mille ⁊ quingentos, ꝓꝫ q̃ ipse fuit lesus in. iij. sibi debita qꝛ quingenti sunt de mille ⁊ quingentis, in hoc Bar. erranit i faciẽdo q̃putationẽ, qꝛ Bar. habuit respectũ ad totã summaꝫ socioꝝ. s. ad summã triũ milliũ, cuius q̃ngenti sunt. vj. ꝑs sed in hoc erranit vt dixi. qꝛ lesio non est nisi respectu ptis socij lesi, ñ aũt respectu ptis, que alteri socio debebat̃, vnde q̃stũ ad mãm arbitramenti tenendũ esse videt̃, q̃ ad hoc vt possit peti reductio ad arbitriũ boni viri regratur q̃ saltem sit lesio in. iij. parte eius, q̃ lesi debebatur. ⁊ ex bis equiparando istam lesionẽ seu deceptionẽ in precio illi, que inducit ꝓsumptionẽ simulatiõis dõm esset, q̃ ad hoc vt possit ꝓsumi q̃ctus simulatus, pigno. ⁊ vsurarius, regrat̃, q̃ lesio seu enormitas, vel deceptio in precio, vt saltem in. iij. par. iusti precij. ⁊ ꝑ illa opi. facit qꝛ gl. in. c. conquestus extra de vsu. dicit, tunc esse lesionẽ, q̃n modicũ est preciũ. ⁊ modicũ dicit̃ ét q̃n est tertia, vt in. l. nominationuꝫ. C. de decu. li. x. Quinta opi. ét colligi põt ex gl. d. c. q̃questus, q̃

235 dicit, q̃ tũc dicit esse lesio q̃n ꝓciũ est modicũ, †sed modica ꝑs dicitur esse aliq̃n quarta vt ꝓbat̃ in. l. si qs in suo. C. de inoffi. testa. ergo videt̃ posse dici q̃ sufficiat q̃ sit lesio in. iiij. ꝑte tm̃. ¶ Sexta ⁊ vlti. opi. colligit̃ ex bis q̃ habentur per gl. no. inst. de q̃ben. emp. in. §. preciũ in ver. diffinierit que incipit ét iniq̃,

236 que singulariter vult, † q̃ q̃n dicatur ꝓciũ iustũ, vel iniustũ stat arbitrio iudi q̃ iudex arbitrabit̃ ꝺm qualitatẽ cause, personaꝝ, ⁊ rei debite, ⁊ q̃dẽnationis, vel absolutionis qꝛ in parue parua q̃ntitas dicitur magna vt. l. illicitas. §. ne tenuis cũ gl. ff. de offi. presi. facit q̃ no. gl. in auc. preterea. C. vñ. vi. ⁊ vxo. ⁊ qꝺ nota Bar. in. l. si q̃stante in ꝓin. ff. so. ma. ⁊ hoc vꝫ tenere mãm arbitraméti Bal. in. l. cũ antea in. iij. col. ℣. itẽ est q̃siderãdũ. C.

237 de arbit. †vbi dicit qꝺ magna ⁊ parua q̃ntitas dꝫ respectu ꝑsonaꝝ ⁊ cãe alle. nota. in auc. q̃ locũ. C. de colla. ⁊ ita ét expꝛesse do. Ang. ꝺ are. in. l. i. §. si quis añ. ff. a qui. appel. nõ lꝫ. d. Jo. ꝺ imo. in. d. c. q̃ntanallis in. v. q. ꝓin. ad fi. do. Bart. de saly. in l. fi. C. de q̃ben. emp. ⁊ idem ibi Cy. ij. q. ꝺm Jo. de are. ⁊ Petrũ ꝺm istam opi. vidi semper indicare in mã reductionis ad arbitriũ boni viri. ⁊ credo q̃ ista opi. sit sequenda sine dubio i casu nostro. Et prima ratio sit, qꝛ non reperitur expꝛesse a iure limitata quantitas q̃n dicat̃ lesio in precio ad hoc vt ꝓsumatur q̃ctum simulatum, ergo standuꝫ est arbitrio iudi. per. c. de causis in fi. extra de offi. dele. ⁊. l. i. §. i. ff. de iure delib. cum simi. ⁊ lꝫ. c. ad nostram de emptio. ⁊ vendi. dicat q̃ vix dimidia iusti precij contingebat, non tamen negat idem esse quando fuisset, ⁊ precium in minoꝛi. quantitate. Secunda ratio est, quia glos. ordinaria. in. c. cnoquestus extra de vsuris loquitur de precio

238 modico †⁊ modicum precium dicitur quando res valet multo plus vt dicit glo. fina. in. l. per diuersas. C. manda. Sed ille gl. non declarat quando, ⁊ quomodo intelligatur illud multũ plus vel istud modicum precium q̃ ideo intelligendum est q̃ sit arbitrio iudicis per predicta. Tertia ratio est nam lesio dicitur esse, vbi est modicum precium, ⁊ modicum precium intelligitur aliquando tertia, aliquando quarta pars, aliquando dimidia, vt patet ex bis que dicta sunt supꝛa ergo sequitur quod erit arbitrarium in casu nostro, ⁊ hoc tenuit Old. s. qꝺ lex loquẽs de modico intelligatur in dubio arbitrio iudi. Facit ad hoc. l. hactenus. ff. de vñ. ⁊ quod bꝫ in. c. de app. extra de app. Sed dubitari posset qualiter iudex in hoc debeat arbitrari, puto quod

dꝫ inspicere

dz inspicere qualitatez psonaꝝ rei,cāe,ꝛ ꝫctus,vt dixi.ꝑ.secundū Bal.in.d.l.cnz antea.C.de arb.ꝛ qđ sit faciēda magna differentia inter actū prime venditionis,ꝛ ꝫctus locationis,ꝛ vltimum contractum pacti.de retrouendendo. Nam in pacto de retrouendendo si est lesio ēt in minima parte, vcz q emptor velit vt venditor qñ retroemit,soluat aliquid plus,qꝫ habuerit vēdendo ab ipso primo emptore. Credo q intelligatur esse lesio sufficiens ad inducēdum vnam presumptionē simulationis, vt pz ex his que dixi in.iiij.v.ꝛ.vj.presumptione. ¶ Et p hoc alleg.tex.c.illo vos extra de pig.vbi dicit q sub nomine venditionis quedam terre fuerunt pignori obligate pro.xxiiij.libris, ꝛ fuit actum q vltra summam receptam.lx.solid.ōberent psolui,ꝛ q pp hoc presumitur contra emptorē,ꝛ tñ illi.lx.soli. sunt tres libre,ꝛ tres libre respectu.xxiiij.librarꝝ sunt circa octauaz partem. Unde ille tex.pbat,q qñ in pacto de retronendendo est lesio ēt in.viij.p.illa sufficit ad inducēdaz vnā malā presumptionem simulatiōis. Eodē modo puto esse dōm, qñ est lesio in locatione seu fictu,qz si de iure ꝛ ꝗsuetudine soluī debeat,ꝛ solumm̄ qnqz p centenario,ꝛ fundus loceť sex p cētenario, ꝛ in rō ne cētenarij,q tunc dicereť esse lesio sufficiēs ad presumendaz simulationē,qñ est ꝗuncta cū alijs presumptionib⁹ ꝑm ea que. d.sunt.ꝑ.Sed qñ esset lesio in.j.venditione,puto q maior requirať qꝫ in locatione,vel pacto de retrouēdendo,maxime qñ eadem res libraret eidem venditori,qz tunc non damnificať in tā tum venditor,qñ rem venditam conducit,ex quo ipsa fruiť pro pretio iusto locationis,nō tñ dico,q pp hoc indistincte possit esse lesio in venditionez sed q maior lesio requirať ad inducendaz malā presumptionē simulationis. Et a hoc vide que dixi.ꝑ. in.ij.presum.ad fi. Et p clariori intelligētia ex predi.elicio sex
239 conclu. ¶ † Prima ꝗclu.est generalis q arbitrariū est idest arbitrio iudi.seu boni viri,qñ dicať lesio seu deceptio in precio ita q ex ea insurgat vna mala presumptio simulationis ꝫctus. Secūda ꝗclu.est q in pacto de retrouēdēdo index dz arbitrari esse lesionē seu deceptionē i precio respectu simulationis ꝫct⁹ psumēde,qñ est deceptio seu lesio in.viij.p.ꝛ ēt in minori. Tertia ꝗclu.q qñ pmissa est pensio vltra id,qđ de iure cōi ꝛ ex consuetudine debeť,index arbitrari possit q̄ intelligatur esse lesio seu deceptio in precio ad presumēdū ꝫctum simulatum. Quarta ꝗclu.est,q in.j.vendi.dicať esse precium iniustū ꝛ sic lesio in precio qꝫtum ad inducēdam presumptionē simulationis arbit. iud.seu boni viri nō i minima qꝫtitate,sed in tertia vel dimidia, vel ꝑpe dimidiā,ꝛ maxime,qñ venditor imediate ꝗduxit rez p ipsum venditam,ꝛ hoc inspecta qualitate psonaꝝ,rei, ꝛ ꝫctus, ꝛ cāe,ꝛ inspecta ꝗsuetudine loci. Quinta ꝗclu.q vbi est lesio ēt in venditione in dimidia iusti precij,index dz idistincte arbitrari,q illa sit sufficiens lesio,seu deceptio in precio,ꝛ respectu simulationis ꝫctus,ꝛ iste casus in.c.ad nostram ō emp.ꝛ vendi. ibi que vix dimidiam iusti pretij contingebant. Scōm vnum intellectum,intelligendo ibi vix.i.non seu nullo mō,pur aliq intelligunt,ꝛ istud nullā hz dubitationem. Sexta ꝛ vlti. ꝗclu.est q non solum vbi est lesio in dimidia iusti pretij, ꝫ ēt qñ est ꝑpe dimidiam iusti pretij,ēt in venditione dz index arbitrari esse lesionē seu deceptionem in precio,qꝫtū ad inducēdum vnam presumptionem simulationis,vt est casus in.d.c.ad nostram in ℣ bo vix intelligendo q illud verbum vix nō stet negatiue vt dixi ꝑ.qꝫtum ad intellectum d.c.ꝛ hec omnia sunt bene notanda tā in theorica qꝫ in pratica,ꝛ maxime qz docto.hoc non declarāt. Nec ēt tangunt,ꝛ vtilia sunt,ꝛ per hoc sit expeditus iste sext⁹ casus principalis,sequiť vltimus principalis casus.

240 **Ultimo casu** principali † qñ in ꝫctu non internenit dolus,fraus,vť simulatio,nec aliqua lesio,vel deceptio in precio venditionis,locationis,vel pacto de retrouendendo. Sed adsunt alie presumptiones,vel cōiecture doli,fraudis,vel simulatiōis,de quibus plene dixi.ꝑ.in tertio casu prin.ꝛ in hoc est dōm,aut loqmur in fo.ꝗtentio. aut in foro ꝗscientie. Si loqmur in foro cōtentioso,ꝛ tunc cū non reperiať iure cautum,que,ꝛ quot presumptiones sufficiant erit arbitrarium,ꝛ arbitrio iudi.relinquendum,vt dixi.ꝑ.in nona ꝛ decima ꝗclu.in precedenti casu princi. Si vero loqmur in foro cōscientie,ꝛ tunc credo,q sit relinquendum hoc ēt arbitrio iudi.
241 seu confessoris † qz in ambignis absolutum non dz esse iudicium, ꝫ cōscientie iudicantis est committendum vt dicit bea.Greg. And.tarentino ep̄o,ꝛ habetur.xxxiij.di.habuisse ꝛ habetur in.l.i.§.i.ff.de iu.delib.ꝛ in.c.de canis extra de offi.dele.in.c. non est in gl.fi.extra de regulari.q index,vel confessor dz animaduertere in primis,si pōt comprehendere ,q contrahentes habuerint animum emendi ꝛ vendendi,vel non. Si comprehēdet,vel existimabit per circunstantias,q habuerint animuz vere emendi ꝛ vēdendi,iudicet ꝫctum fuisse verꝝ,ꝛ non simulatuz vel vsurarium,relinquendo tñ semper id eorum contrahentiuz conscientie,vt dicit gl.penul.in.c.nauigāti extra de vsu.facit. c.mulieri extra de iureiurā.que postea iudicabitur per eum q
242 secretorum est cognitor. ¶ † Nā conscientia omnipotenti deo non pōt occultari,vt dicit tex.in.c.in cinitate in fi.eo.ti.de vsu. qz ipse est scrutator cordium,ꝛ cognitor secretorum vt in.c.tua nos in fi.extra de simo.ꝛ.xxxij.di.erubescant,ꝛ.ij.q.v.c.ꝗsuiisti.ꝛ not.gl.in.l.ij.ff.de intero.ac. ¶ † Et absconditorum est
243 cognitor,vt dicit tex.in cle.exiui.§.q̄uis in vlti.car.de verbo. signi.ꝛ est tex.ij.q.j.deus omnipotens,ꝛ qz ipsum non latet peccantis qualitas neqz peccantis affectus.xxiiij.q.iij.deus, qui ꝛ not.gl.fi.in.d.c.in cinitate. Sed comprehendet vel existimabit per circunstantias q non habuerit animum vendendi, vel ēt vnus ex his non habuerit animum,ꝛ tunc iudicet ꝫctum simulatum ꝛ vsurarium ꝑ ea q̄ dixi.ꝑ.in iiij.casu principali, ꝛ ℞ maxime verum est,qñ emptor esset consuetus fenerari, vel simiiles contractus facere,per ea que dixi in pe.ꝛ vlti.presumptione. Et nullus saltem in foro conscientie vel penitentiali dicat se habuisse animum emendi,vel vendendi,cum non habuerit , vť non habuisse contractum simulatum.vel vsurariuz celebrandi, cum in veritate habuerit, qz lz per hec euitet indiciū,ꝛ potestatem in hoc seculo indicis vel confessoris,q corda hominū ignorat.tamen in futurum non euitabit dñi iudicium,q est scrutator cordium,ꝛ secretorꝝ cognitor,ꝛ cui non latet peccati qualitas neqz peccantis affectus,vt dictum est.ꝑ.Sed profecto qcunqz salutem anime sue desideraret sine scrupulo conscientie viuere querit,abstineat penitus ab huiusmodi ꝫctibus. Negari enim non potest quin in huiusmodi ꝫctib⁹ sit aliqđ dubiū saltē in foro ꝗscie.an emptor ꝫrerit in fraudē vsurarū , ꝛ an ꝫct⁹ sint illiciti vt pz p ea,q̄.d.sunt in isto tracta.ꝛ ℞ pp piculū aie,vt pbbť in. d.c.in cinitate eť de vsu. Bonaꝝ qppe mētiū est ēt ibi culpas
244 suas agnescere,vbi culpa nō est,vt tex.v.di.ad eis ad fi. † Et ꝗa plerūqz vbi culpa non est eā esse timere solēt cōscientie timorate,q̄ in via dei qñcūqz denium expauescūt. vt dic. text.in cle.exiui.§.i.de ver.sig. ꝛ est tex.in.c.consiliū de obseruatione ieiuniorꝝ.facit ad hoc tex.i.l.cū pponas ibi nō aūt omnis scrupulus auferať.ꝛ q ibi no.Ly.C.de interd.inter pupillū ꝛ tutorem. Nam qñ aliq dicūt se dubitare,vbi nō est dubitādū ꝛ eꝫ, ꝛ iō tutior via eligenda,vt in.c.illud circa me . eť de clerī. excōmu.ministrāte. Et ita dicit gl.no.in.d.c.in cinitate in verbo nisi dubiū ꝛ gl.in.d.c.nauigāti in ℣.verisimiliter dubitať eodem titu.ꝛ ad hoc accedat q dicit tex.in.d.clemē.exiui.§.nos
245 itaqz i.v.colum. † vbi dicitur q in bis que anime saluti respiciunt ad euitandos graues remorsus.pars securior est tenenda ꝑsertim cū nō solū q malū esse dignoscit̄,ꝫ ēt oē,q spē mali hz, sit a viris pfectis spāliter euitādū, vt dicit text.in.d.cle.exiui. §.cūqz annui redditus ꝛ ab alijs ꝑsertim ꝫctibus est abstinēdū in qbus adsunt.d.presumptiones,vel alique ex eis. Et ad hoc vide Inno.in.c.in cinitate in fi.ꝛ ibi per doc.de vsu. Naz hoc tutius est,ergo sequēdū,vt dixi,ꝛ maxime cū hmōi ꝫctus innēti ꝛ inchoati fuerunt ab vsurarijs,q dimissis actib⁹ mutui,ne videant vsurarij inuenerūt hūc modū velaminis ꝛ vsuꝝ paliate,qz primo faciūt ꝫctū pure ēptiōis,ſcdo faciūt ꝫctū locatiōis eiusdē rei,tertio faciūt pactū de retrouēdēdo,ꝫ host.ꝛ Jo.an.in. d.c.ad nr̄am eť de ēp.ꝛ vē.vt dixi.ꝑ.in ꝓn.huius tractat⁹ , nec
246 inuarī qs velit cinitatis vel loci ꝗsuetudine, † qz nō tm̄ spectandū est,q verōe,vel alibi factū est,qꝫq fieri ō debebat,ar.l.lz in fi. ff.ō offi.ꝓsi.ꝛ i.c.cū cāz eť de ele. Nec qz multi ꝛ infiniti pene ꝫct⁹ hmōi celebrati sunt i cini.verōe ,ac ēt quotidie celebrant, q sine scādalo vt simulati ꝛ feneraticij mie rescindi possent. Credo q bonū esset.l.vel statutū fieri,q oēs hmōi ꝫct⁹ celebrati ñ iprobent dūmō ñ essent manifeste in fraudē vsuraꝝ celebrati,ꝛ q oēs iā celebrati reducerent ad instū ꝑciū,qꝫ decetero nul⁹ possit hmōi ꝫct⁹ celebrare sicut i simili statutū fuit ō decimis in ꝗcilio lr̄ane.tpe alexā.pape.iij. An.dñi.M.cc.lxxix.vt hr̄ p Jo.an.ꝛ doc.i.c.cū aposto.eť de his q̄ fi. a ꝑla.si.ꝗsen.c.ꝛ
247 p eūdē.Jo.an.i.c.statuto ō deci.lib.vi.in nouel. † Tollerat enim ecclesia qñqz ēt crimē pp scādalū vt.iij.di.ōniqz.j.q.vij. ꝛ.viij.qō.j.ordinationis.ꝛ .xxiij.q.iij.ipsa pietas ꝛ.c.nō pōt. Similiter tollerat rōe multitudinis,vt.l.vt ꝗstitueret,ꝛ habeť in iuribus superius allegatis.

FINIS

Tractatus celebratissimus con-

tinēs materiā vsurarū, editus ⁊ ꝓpositus a clarissimo .I.V. interprete. d. Laurē. de Rodul. ciue Florētino, ⁊ hoc in felici studio Florētino. Anno dñi. M.cccc.iij. dum ipse ibi cathedram ordinariam regebat, Feliciter incepit. Et totum hoc quod scribitur in prima parte, est Rubrica cum solenni repetitione capituli Consuluit. de vsuris.

SVMMARIVM

1 Vsura quid sit.
2 Differentia que sit inter vsuram ⁊ penam.
3 Maculam nullam oblatio pecunie suscipienti ingerit.
4 Lucrum proprie quid sit.
5 Lucrū an sine vitio vsurarū possit ex mutuo ꝑcipi. 6. 7. 8.
9 Vsura vnde dicatur.
10 Vsura an alibi committatur q̄ꝫ in ꝯctu mutui.
11 Species principales vsurarū sunt duo.
12 Vsure ex pacto veniunt. Item ex mora vel quasi mora.
13 Vsurarū diuersas rationes assignant.
14 Rationes quatuor quibus ostendit vsura esse peccatum.
15 Aurum ex auro nascitur arte nequissima.
16 Mutuum est quod de meo fit tuum.
17 Vsura an aliquo casu permittatur.
18 Casus in quibus vsure licite petunt.
19 Fructus nunqd in casibus in quibus sunt in sortem computandi, debeant computari non tantum ꝓcepti sed percipiendi.
20 Mutuum recipere ad vsuram an sit peccatum. 21.
22 Dispensari nunqd possit ꝙ quis sine peccato possit fenerari.
23 Contractus vsurarius qualiter detegatur.
24 Vsurarij que sit pena.
25 Notarij ꝟficientes instrumenta super vsuris, vel prelati scribentes ⁊ sigillantes an aliqua pena plectantur.

Rebꝰ plurimoꝝ

aures pulsarus elogo, atq; vt inter beniuolos fieri assolet iportuna deuict⁹ instātia, q̄ren⁹ ꝑ ꝯciuiū aiaꝝ ta lnte cōiq; ⁊ ꝯsciētie ꝙsona i mā mōtis cōuratis nostre, atq; vt illoꝝ ꝛ̄ obis vtar cābia, securitates, ac affinitates, retrāgulas, ⁊ barochola q̄ ꝑ q̄dā q̄tidie iniūgit ꝫ apire dērē, en colla (vt decet) subire decreui, illorumq; potius volūtatib⁹ nō sine timore atq; tremore rōabili an nuere attēta nāq; māe grauitate viriūq; meaꝝ imbecilitate q̄ꝫ cū ꝑtinacia resistere. nā ⁊ si ꝫ securius, illud vrbanius. ⁊ ex quo talē opꝫ intentare mām ad saturitatem est animus. sicq; dispositioni oīa occurrentia circa vsurarioꝝ vorāginē explanare, vt sic in modū summe hac tota ꝙglutinata mā, huc valeā, cū dabitur bñe recursuꝝ. ¶ Pro cuius qdē expeditiōe deliberauī mihi in repe. ꝑ fundamēto assumere decretalē ꝙsuluit. de vsuris.

Descēdamus igitur ad illā, ⁊ q̄tuꝫ

ptinet ad eius intellectū dūtaxat ⁊ tāq; preābulā ad .j. principaliter dicenda cū aliqb⁹ textualibus vna cū apparatu suo simpliciter expediamus. deinde ad vniuersalē mām vsuraꝝ descendemus. ⁊ in tres ꝑticulas tractatū nostrū diuidemus. quaꝝ vna. xij. continēs qōnes in modū summe applicabit rubro. due alie nigro. Sed haꝝ duaꝝ. j. octo ꝙtinēs oppositiones. ⁊. clv. q. tractabit vsuraꝝ mām in gñe. Scōa vero in specie qnq; princip. digeret qōnes q̄ꝫ tū ptinet ad cābia securitates, ac affinitates, retrāgulas, ⁊ barochola montisq; mām. quā qdem. viij. princip. dubijs explanabo. ¶ In primis ergo circa reg. rubricā de aliqbus videas iuxta ꝑmissa. ⁊ primo qd sit vsura. Scōo vñ dicat. Tertio in qbus ꝙmittat. Quarto quot sunt eius spēs. Quinto ex qb⁹ cau. veniat. Sexto q̄liter petat. Septimo q̄re ꝓhibeat, ⁊ an sit nāliter vitiosa. Octauo vtrū vllo casu ꝑmittat. Nono vtruꝫ accipe mutuū ad vsuras sit peccatū. Decimo vtrū ex dispositione qs possit sine peccato fenerari. Undecimo qūo qs vsurarius detegat. Duodecimo que sit eoꝝ pena.

1 **Ad primū** ꝺicit ꝙ vsura est lucrū ex mutuo pacto ꝺbitū vel exactū, ita scribit Inn. in. c. ⁊ Jo an. an. ibidē. ⁊. iij. q. posite inp regu. peccatū. de re. in. lib. vj. i mercu. ¶ Alij dicunt ꝙ vsura est qcqd sorti accedit, ꝫ ponit in tex. in. c. pleriq; xiij. q. iij. ⁊ repit in. d. reg. peccatū. Sꝫ q̄ illa descriptio nimis nuda vr, iō dixit Host. ꝙ tu ꝺbes reddeꝛ illa ꝛba. s. intētiōe, vel pacto. Host. no. i sum. e. ti. §. j. dicit vsura est qcūq; solutiōis rei mutuate accedit ipsius rei vsus gr̄a pactione interposita, vel hac intētione in ꝯctu habita ex postfacto. ¶ Alij dñt. s. reue. pr̄ frater Greg. de arimino sacre theologie doctor summus, ⁊ ordinis hr̄mitaꝝ prior gñalis in. q. p eū formata sup mōte cōitatis Venetiaꝝ, ꝙ vsura est lucrū ex mutuo intētatū. ¶ Alij ꝙ vsura est lucrū ex mutuo intentatū principaliter, ⁊ sic habem⁹ sex discrepationes. ¶ Hūc videam⁹ quenā melior, ⁊ dico ꝙ ꝛ̄ qdā reprobēt primā, ⁊ potissime dict. frater Greg. ex eo qꝺ nō ꝙuenit omni qtēto sub suo diffinito, q̄ absq; omni pactione vel exactione lucri exterius exp̄ssa ꝑ solā intētionē vel spē lucri ex mutuo vsura ꝯbit, ⁊ ad restōnē oblig. nihilominus puta ꝙ vnaquaq; sane intelligēdo saluari possit, ⁊ sic ꝺicere vrbanius est, nec est credendū tot ⁊ tātos doc. illā bacten⁹ secutos tm̄ errasse, vnde dico ꝙ Inn. ⁊ alij sic describētes habuerūt respectum ad vsuram verā siue ꝑpriā, non añt ad quasi vsuram sicut appellat mentalis, vt apparet in hac ꝺcretali, cō suluit. ibi quasi vsura ⁊c. qꝺ qdē ex ipsoꝝ verbis intelligit manifeste, cū subdit Inno. ⁊ cū eo Jo. an. ⁊ do. me. do. Jo. de lig. sic. nam si gratis aliqd deꝛ non est vsura nisi spes adsit ⁊c. ⁊ clarius hoc explicat. d. do. meus in fi. eo. ti.

Potest ēt dici qꝺ includit ēt mentalē vsu. talis descriptio late ⁊ gñaliter intelligendo verbū illud exactū in descriptione positū vt ꝺicas exactū. s. ore vel corde. ⁊ sic ꝺici posset de debito ex pacto, ⁊ nō intelligas iō ꝺici debitū ꝙ sit efficialiter debitū. nō ⁊ si obligatio oriat, est tm̄ exceptione elidibilis nisi intercedat iurm vt. s. de iureiurā. ad nostrā. el. j. ⁊ c. creditores. ꝙ ꝑcēre, vt. c. fi. ꝑ do. meū. ¶ Scōa descriptio ⁊ si sit clarioꝛ ex additis ꝑ Host. tñ ea intentione fuisse formatā ꝑ gloriosum Ambrosiū est credēdū qꝺ legit in eo. ⁊ in. §. eiusdē qōnis ꝺr. q̄ ꝑsequere vna cū tertia, vt scribit Host. in sum. e. ti. circa prin. ¶ Quarta descriptio fuit Host. in idē reformata cū precedēti. de cuius intellectu videam⁹ ꝑ ipsius ⁊ aliaꝝ introductione plenioꝛi. Qꝺ cūq; ergo iō ꝺicā ea ꝺr̄ sive sit pecunia, sive spes, sive fructus, sive quonis alio mō ex quo vltra sortē exigit vsura est. xiij. q. ij. vsura. ⁊. c. pleriq;. Solu. rei mutuate iō subdit, q̄ in ꝯctu mutui tm̄ locū bꝫ ꝑm Host. ⁊ Ray. ⁊ oēs, sed tu iunge ꝑm Host. regulariter. est. n. dare casus in qb⁹ ꝑm legē vsure prestant, ꝛ nullū mutuū sit ꝯctū ꝑm Host. q ꝫ ꝑsequit in sum. e. ti. §. i. ⁊. §. ꝑ qbus. Ipsius rei vsus gr̄a. Jō annectit q̄ si ñ gr̄a vsus. i. ꝙsumptiōis sed loco pene apponeret sine fraude, aliud esset, vt ꝑz de arbi. dilecti. ⁊. ij. q. ij. fraternitatis ꝑm Host. ꝑm quē inter vsuraꝝ ⁊ penā ꝓtalis est differētia, qm̄ vsura p̄stat rōne spatij tpis. C. e. auc. ad ꝫ. ꝛ pena nō p̄stat ꝑm spatiū aliquius tpis, sed ꝑm q̄ in ter ptes ꝙuentū est. ⁊ vt pactū seruet. j. de pe. ꝙstitutus. ¶ Et sic. pena p̄stat, q̄ nō fit q̄ ꝙuenit, vel q̄ nō soluit q̄ debet. s. ꝺ arbi. dilecti. ꝛ p̄stat vsura vt sors nō soluat, ꝛ sortis solutio differat, vt in hac decre. ꝙsuluit, vñ vsura ⁊ pene admiscē videnť ꝯria. imo aliqñ vsura excludit penā. C. de iur. do. impe. l. ij. q̄ꝫ ipsum debitū. ff. depo. l. si hominē. §. quoties, ꝑm Host. ⁊ Host. in sum. eo. titu. Pactione interposita vel hac intentione habita in ꝯctu, vel exactione habita ex postfacto. Jō concludit q̄ si nullo pacto ab initio iterueniēte, nec exactione habita ex postfacto debitor aliqd gratis offerret, recipi pōt sine aliquo peccato, dūmō mala intētione ab initio caruisset. nullā. n. maculaꝫ oblatio suscipiēti ingerit. j. q. ij. sicut ep̄m. ꝙ intellige si hac intentione principaliter ductus est mutuās ad mutuādū, aliter ñ mutuaturus, quo casu ⁊ si nō in mīlitāte, saltē in trīnphāte iudicio cēsendus est vsurarius in effectu. ⁊ induci ꝺz ad restōnem. esto ꝙ non sic si alias mutuat⁹ ex dilatione vel charitate secundario speret aliquā retributionē ꝑm Hostiē. vbi. s. cui ꝙcordat Host. de quo. j. latius dicā. ¶ Jō bene dixit. vi. ⁊ vltimo ꝺescribēs ꝙ vsura est lucrū ex mutuo principaliter intētū. q. d. lec⁹ si ꝺcōario intentat. Nolo tñ sub silētio ꝑterire qꝺ vbi. s. dixi post Host. qꝺ nō ꝙmittit vsura vbi nullū pactū vel exactio interuenerit, dūmō mala intentione a prin. caruerit mutuās. ¶ Ego ēt firmiter assero ꝙ ēt si ab initio mala caruerit intētione, ꝛ illā habuit ex postfacto, ꝙ etiā erit, ac si illā ab initio habuisset. ⁊ ꝫ idez puto fuisse de mente Host. ⁊ credo ꝙ intelligit de mala intentione ab initio, ꝫ est q̄ fuit primaria cā mutuādi, vt sic differat secundaria quam. s. dixit non esse peccatum. non autez quod

2 volueriū

volnerit notare dñã iuter spẽ malã quã habnit tpe mutui ⁊ spẽ malã habitã ex postfacto mutui penitẽdo de bona q̃z habuit tẽ pore mutui, pponendo in corde suo nũc q̃ nõ mutuaret, nec mu tuũ ꝙsistere pateret, nisi sparet vsurã. de qua sup verbo, intẽtũ. scripsit dictus rene. magi. Brego. in sua. q. vbi videt his ꝙcor dare ⁊ statim ponã, ſz in qbusdã nimis late loqtur.

Unde sciendũ est q̃. d. magi. Greg. idistincte fir mat vsurã ꝙmitti siue qs ꝑmario, ℔ est alias nõ mutuaturus, sine scõario, ℔ est nihilominus alias ex charitate mutuaturus ducat ad mutuãdũ sub spe aliq̃ ꝯ cõ munẽ opi. doc. ⁊ gl. ó qua. s. dixi. ⁊ j. reppetã in. j. opp. ad tex. ⁊ qz ℔ medulã tãgũt decretales nostre ⁊ eoz pp q̃ principalr di ctur9 sum ad scribẽdũ nõ sit labor i his paulisp insistere. ¶ Vi deam9 ergo. d. ⁊ rões qb9 mouet, ⁊ expediam9 suã descriptionẽ q̃ fuit penul. in ordine. Dicebat ergo. d. magi. Brego. q̃ vsura
4 est lucrũ de mutuo. intentũ lucrũ iõ dr qr ꝑ ꝑie dz supabũdan tia siue incrementũ qó qs hz ex volũtaria cõmutatiõe vltra ea q̃ prius sua erat, iuxta ea q̃ scribit Ꝑbs. v. Ethico. c. vij. ⁊ ita ponit in ꝓposito. s. ꝓ gñe, ⁊ q̃ten9 genus est, qz omnis vsura lu crũ est, sed nõ conuertit, qz nõ omne lucrũ est vsura. ¶ Primũ pz si. n. qs tãtũdẽ recipiat, ⁊ nõ plus sicut non recipit lucrũ, sic nec vsurã, rursus si qs plus recipit q̃z mutuauerit, si tñ tale rece ptũ nõ sit ei lucrũ, puta qz alias erat ipsius recipientis. Done depositarius raptor vel alias debitor mutuãtis recepto prius mutuo reddit cũ mutuo depositũ, vel rem raptã, vel alias debi tã ẽt nõ aliter nisi ille mutuasset redditurus. nõ. n. dicendus est vsurã recipe ad ℔. c. j. j. e. ti. in fi. ⁊ vide q. j. dicã pte. ij. q. xlij.
¶ Scõm ẽt clare pz, qz in ꝯctu vẽditiõis, locatiõis, ⁊ similium est dare lucrũ. ⁊ tñ nõ est vsura, ⁊ iõ in diffinitiõe subdit ex mu tuo acgrunt. nã ille ꝓprie loquẽdo nõ dicunt vsure iux no. i. c. i ciuitate. e. ti. sil̃r si pure ⁊ gratis aliqd donet vsura nõ ꝙmittit.
5 **Circa quod** q̃ro ℔ incidẽter. ꝟ vtrũ possit sine vi tio vsurazz ex mutuo lucrũ ꝓcipi. seu qd est necessariũ ad ℔ vt recipiens aliqd vltra sortẽ mutuatã ñ dicat cõmittet vsurã, ⁊ sic tale lucrũ nõ ẽt vsurã. Rñdeo q̃ pu re, gratis, sine vlla pactione atq̃ intentione ac expectatione lu cri qs pure mutuet. ⁊ qó dãs lz pp mutuũ sibi factũ det alias ñ daturus ꝓtẽdat nõ ꝙsideratione mutui, sed ex amicitia tm̃ se da re ⁊ libaliter donare. Et q̃ mutuauit credat ipsuz simplr donat ⁊ datũ velut donatũ simplr recipiat. his pfecte ꝙcurrẽtibus lu crũ ex mutuo sine vsura ꝓcipit, nec ad illius restõnez qs tenet q̃diu stat in eo talis credulitas, nec appet vñ appositũ rõabili ter ipse credere debeat. Jõ in descriptione seqt intentũ. Ad ℔. n. vt lucrũ ex mutuo sit vsura reqrit q̃ mutuãs illó lucrũ ex mu tuo ꝓcipet siue intentionẽ habuerit, quã intentionẽ siue añcedẽ ter habuerit. s. qñ mutuauit siue postea añ receptionez lucri spẽ vel intentionẽ lucri ꝓcipiẽdi ex mutuo habuerit, siue comitãter ⁊ simul habeat intentionez recipiendi lucrũ ex suo mutuo cũ ta le lucrũ sibi dat pfecto tale lucrũ vsura est, ⁊ talis vsurarius est cẽsendus in animazz iudicio. ⁊ q̃ ꝑdicta sint vera vcz q̃ habẽs añ receptionẽ talẽ intentiõez si lucruz exide ꝓcipiat sit vsurat9 ⁊ idẽ sil̃r si nulla ꝓcessit talis intẽtio adfuit tñ dõ lucrũ receptũ est. Declaro pone sic nullũ intendebat mutuãs creditor lucruz mutuũ sibi factũ ⁊ in recõpẽsatiõe illius lucruz aliqd exhibeat illud ẽt creditor pp mutuuz a se factuz in recõpensatiõe recipit q̃ talis assistẽs ⁊ cõicãs de pñti intentio ⁊ volitio lucri rõe mu tui prius facti reddat mutuãtez vsurariũ seu reuz criminis vsu raz, pbat sic, qz ℔ fa. intentio talis ꝓ futuro tpe ergo ⁊ similis i tentio ꝓ pñti. añcedens. s. ꝓbatuz est, ꝙña tz, ⁊ pz qz similia cul futuro, aut ꝓ eius vsu ꝑterito velle hẽ nũc velle lucrũ ꝓ mutuo q̃ beri vel ante fecit, vtrũq̃z. n. velle est velle eiusdẽ iniuste com mutationis. qua. s. accepta ꝑualet dato, siue in qua ꝓ minori q̃ dat mains, vel ꝓ pauciori q̃ recipit plus. ꝙfirmat qz omnis rõ qua ꝓbat mutuationẽ vsurariã esse de se malã, similiter ꝓbat si ue ꝑcedat sine ꝙcomitet intẽtio lucri. vt pz diligenter intuenti.
6 **Declaratur ẽt** ꝟ ꝓpositũ, qz si aliqs mutuet ꝓ prius gratis sine intentiõe ⁊ exactio ne q̃cũq̃z lucri ꝓcipiendi postea vero in successu tpis venit ⁊ exi gat sortẽ ⁊ aliqd plus sibi dari pp mutuũ factũ ⁊ q̃ exigit reci piat, ꝑcludubio exegisse dicet vsuras, ⁊ ad restõnem tenebitur imo nõ solũ vez est ℔ qñ idẽ q̃ prius mutuauit gratis postea ali quid petit vt lucrũ, ſz ẽt in eo q̃ ius mutuãtis successit sicut filiꝰ beres patris, sed cuz exactio exterior nõ regrat ad rõnẽ culpe vsurarie qnimmo oi exteriori petitione ꝓ solã intẽtionez qs vsu rariã ꝯbat culpã. vt ex inpositis pz segt q̃ ꝓ solã intentionez pñtem ẽt vbi nulla talis precessit indicabit mutuãs vsurarius i iudicio animaz. ℔ quoq̃z segt ex. d. Ray. in sum. dicentis q̃ si creditor mutuet pp deũ tm̃ sine intentione lucri debitor tñ pp mutuũ acceptũ vl alterius retinẽdũ dat aliqd si creditor credit vel ꝓbabiliter dubitat q̃ pp mutuũ receptum vel vlterius re tinẽdũ ei dederit restituere teneat. ꝙstat aũt q̃ si teneat ⁊ nõ re stituit peccat, ⁊ nõ pp aliud nisi qz iã vult hẽ lucrũ illud ꝓ mu tuo a se facto, ⁊ sic pp illud mutuũ debitor lucrũ dedit, illud aũt peccatũ nõ est nisi peccatũ vsurarius indicãduz. q̃ nõ soluz illud lucrũ ex mutuo vsura est, qz fuit pp intẽtionez siue intentuz pp spẽ siue expectationẽ, ſz ⁊ illó q̃ intentuz ꝓ acceptationẽ ⁊ vo lũtatez pñtez ℔z modũ ꝓmissuz, ⁊ vr ℔ si nia iuuari ex verbo Hie ronimi. xiiij. q. iij. pntãt. q̃ dicit scripturã appellari vsurã oẽm supabundantiã, ⁊ qcqd illud est si ab eo q̃ dederit plus ꝓcepe rint tu subintellige sp pp mutuuz q̃ dederint. ⁊ tu sic recolligẽ do ꝓtes diffinitionis pz hãc esse diffinitionẽ vsure lucruz ex mu tuo intentuz. Hec sunt ãt verba in effectu dicti magistri ex qb9 recte intuẽti clare pz ipsuz sentire vt. s. dixi. in ver. itẽ sciẽdũ. ſz qz in ꝯriuz cõis gl. ⁊ doc. nostroz opi. quã magis iuri ꝙsonam arbitror ⁊ aliud assentire seu asserere est sanguinẽ elicere. sicut i simili scribit Arbi. ⁊ Jo. an. post euz in. c. q̃z q̃z. de vsu. lib. vi. in prin. Videamus quõ rñdeat rõibus magri. ⁊ ad primã dico q̃ vbi dicit magister q̃ ℔ fa. intentio ꝓ futu. tpe, q̃ istud est ve rum si principalis cã mutui ex ℔ nõ ex dilectione seu charitate ꝓcessit. ⁊ tẽ bñ fateor ꝙñam magistri. ſz vbi principalis cã ⁊ in tentio fuit ex dilectione, scõario tñ ipse posuit, ⁊ ẽt in eodẽ instã ti, ⁊ ẽt in lucro futuro vt sic, ⁊ si nullũ lucruz ꝓcipet nihilomin9 tñ erat mutuare paratus, tẽ añcedens nego. fateor tñ vt. s. dixi in descriptione Post. q̃ ẽt si ab initio cuz mutuãti intentio princi palis fuit a charitate cãta, si postea in ꝓcessu illa mutuaui, ⁊ in corde ꝓposui ꝓ principali talis cã mutui nõ ob cabritatẽ, ſz ob lucrũ ⁊ supabundantiã in tm̃ q̃ si illud sperarẽ ꝓ posse illó mu tuuz retractarẽ, q̃ tunc qcqd lucri ꝓcipio ex tali volito ꝙferr re stitutioni obnoxiuz est in aiaz iudicio. ꝓ quo fa. q̃ scribit Joã. an. in decre. nobis. sup gl. ij. de simo. ⁊ eo casu bñ ꝓcedunt taz ꝑdicta prima rõ magistri q̃z scõa ⁊. iij. statim sequentes. ⁊ sic i telligendo dictuz istius nõ discordaret a dictis alioz, alias au tem nõ ꝓcedunt rões siue. vt clare pz intuenti.
7 **Ad dictũ** ꝟ Ray. rñdet q̃ veritate caret. si prima mu tuãtis intentio fuit ex charitate, spẽ tñ scõa rio posuit in lucro mutuaturus nihilomin9 omni casu vt. s. dcñ est sepius. qó intellige nisi Aug. bon9 in maluz se cõuerteret, ℔ est nisi bona intentio in malã se transformauerit. iuxta statim ꝑ dic. ⁊ dumó turbata non fuerit debitoris dantis intentio, nec il lam credidit creditor iuxta ea que inferius dicã in. ij. p. in. vij. q. ⁊ statim tangã ad fi. huius. q. quo casu pñt procedere dicta Ray. ⁊ sic credo q̃ intellexit dic. Ray. nec mirz qz ꝓ talẽ intẽ tionez ⁊ cõsensum in recipiendo q̃ dat a debitore animo tur bato ⁊ sic vt vsura creditor mutet intentionez. ⁊ sic ẽt turbatur intentio creditoris. ¶ Ad ꝟbũ Hieron. in canone. Putãt. rñde q̃ intelligit ꝑm supius lucidata. ⁊ ita intelligit Jo. an. in mer. posita sup. d. reg. peccatuz. in. ij. col. ꝟ. occurrunt tñ du bia ⁊c. Et ex ꝑdic. infert q̃ nimis etiã obscure locut9 est dict9 magi. s. ponendo necessaria ad ℔ vt nõ dicat vsurarius recipiẽs aliqd vltra sortez vsuraz vitio innolui. de q̃ ꝟsicu. si ex mutuo. s. in. q. icidenti tactuz est. vñ dico q̃ si mutuãs intentionem ha buit aliqd recipiendi vltra sortẽ dummó nõ sit sua primaria in tentio ꝓp quã inductus est ad mutuãduz, ſz amore ꝓximi mu tuatuz etiã si nihil recipet vltra sortez, spet tñ etiam q̃ seruitiuz attendat, ⁊ eius rõne gratus erit in euz, si sibi ita visuz fuerit, ñ cõmittit peccatuz vel vsurã, qz nec vt. s. eo sciente soluit, nec vt vsura recipit, cuz talis nõ ꝑcesserit, nec de pñti assistit intentio ⁊ sic ex descriptionez vsura est. ⁊ sic tollit q̃ obijci possit de. c. tua nos. de si. cum si. ⁊ similiter si expectet dummó scõa, ⁊ non primario. ⁊ ℔ dico cessantib9 pactionib9 vel exactionibus turba tis, qz tunc secus presumit iuxta no. in. c. nobis. de si. in gl. ij. ⁊ sup ea per Jo. an. ⁊ post alios.
8 **Insuper dico qó ẽt si** debitor ex sua libe ralitate ẽt habito re spectu ad seruitium mutui sibi ex charitate impensi tanquam qui gratus esse, vel de beneficio mutui sibi liberaliter facti. vt est animi nobilis ⁊ peregrini aliquid confert mutuanti, quantumcunq̃z ex hoc respectu id sibi collatum credebat, vel firmiter sciat mutuans, nihilominus licite recipit, quia ex quo sua primaria intentio a charitate causata est, ⁊ illi quo-

tidie inberet, nō recipit vt vsurā, nec ille solvit vt vsurā si. n. recipet vt vsurā credēs vt vsurā solui tūc secus, qō dic vt. j. in .q. vj. ꝛ. xij. sup tex. ꝛ facit ꝙ dicā i. q. ix. ꝛ. x. sup tex. ꝛ tūc ꝓcedit ꝙ dixit idē magister in rñsionib⁹ suis in ꝓin. p. c. tua nos. ō si. ꝛ alia similia ꝓmissoꝝ tñ ꝟioꝝ vbi. ꝑ. visus est sentire dictus magister, ꝛ repetit in. iij. arti. eiusdē. j. q. post ꝓin. vt intelligas eū intellexisse qñ nō ex tali liberalitate ꝛ gra, sed vt vsurā vltra sortē soluit mutuanti, ꝛ vt talē recipit ipse creditor mutuās, ꝑ quo ꝙ ipse idē dicit vltra predicta circa med. ꝛ in fi. ꝛ vide q. j. dicā in vlt q. iij. p. ſ. in. q. montis. in ij. dub. ꝛ facit qō. j. dicā sup tex. in. viij. op. ꝛ. ix. facit ēt ad mām ꝑ ꝛ ꝟ qō scripsit Joan. an. post Inno. ꝛ Host. in. c. j. de simo. ꝛ eo. ti. c. cū in ecclesia in verbo, regrat. ꝛ in. c. cū sit. in gl. j. ꝛ sup ea. ꝛ in. c. ad nostrā. ꝛ oino videndū ꝙ no. e. ti. nō satis sup verbo, recipit. ꝛ ꝙ legit ꝛ no. in. c. dilectus. in fi. el. ij. ꝛ eo. ti. ad apostolicā. sup verbo, immutare, in nouella. ꝛ sup gl. iij. ¶ Sed videamus modo quid sit formale ꝛ qdmāle in discrepatione vsure. ℞ñ. ꝙ qualitercūqꝫ recipiat qō māle est lucrū ꝓueniēs genitū māliter ex mutuo. formale vero ꝙ sperat ex mutuo tali mō, vel per solā ꝑ rauam in intentionē, vel per pactū, vel per exactionem.

9 **Ad scōm** principale dubiū. ꝑ ℞ñ. qō vsura dr̄ quasi vsus rei qz ob vsum res dat. i. pecunia. vel dicit vsura quasi vsus eris. i. pecunie. in idem tñ recidit cū prio ri ꝑm Gof. ꝛ Host.

10 ¶ ꝑ Ad tertiū principale dic ꝙ vsura nō ꝙmittit nisi i ꝟctu mutui ꝑm Gof. ꝛ Ray. in sum. eo. ti. ſ3 dicit Host. iūge tu. ſ. regulariter ḃ ꝓ tāto dicit, qz in casibus auctoritate legis vsure prestātur, ſ3 nullū mutuū sit ꝟctū. quos vide p eū i sum. e. ti. §. p qb⁹. Ex predictis ergo infert ꝙ vsura ꝙmittit regulariter in his tm̄ q̄ pondere, numero, vel mēsura ꝙsistūt pz gña qz mutuū in quo ꝙsistit vsura, vt predicit, ꝟbiť in his tm̄ q̄ pondere, numero, vel mēsura ꝙsistūt. ¶ Sed opp. de. c. plerīqꝫ. ꝛ seq. xxiij. q. iij. buius timore dicit Gof. in sum. huius ti. in. §. ſ3 vsura ꝙ ēt preter res p̄dictas vsura ꝙmittit. nā si tibi mutuo aliqd ō bis q̄ ꝙsistūt pondere, numero, vel mēsura, ꝛ tu mihi ꝙenies ꝑ vsura dare equū vel vestē. siue prediū, vel qcqd aliud quodcūqꝫ nomē ei impones, vsura est, vt. d. iurī. in ꝟiū alleg. vñ sibi nō plz qō not. Ray. eo. ti. in sum. sua qui dicit nō dici cōmitti vsurā nisi in rebus tm̄, circa quas ꝙsistit mutuū. ſ. qñ ꝙsistūt numero, pōdere, vel mēsura. insti. qb. mod. re ꝟbi. ob. circa ꝓin. ḃ idē in effectu dicit Host. in sum. sua. e. ti. circa ꝓn. nō dānās. d. Ray. sed illō ſaluās, dicens illud debere intelligi quo ad ꝟctū, qz vt. ꝑ. dictus est in aliquo ꝟctu regulariter dr̄ ñ cōmitti vsura. porro quo ad vsurā aliud est, qz si tibi mutuo ꝛc. vt. ꝑ. dixit Gof. ꝛ do. ℳ. in fi. j. eo. ti. ꝛ ꝑ alia verba idē dicebat ꝙ Host. ꝛ sic, qz si pondere tur dictū illud, pōt esse aliud sed si ponderat istud ꝙ mutuo prestat, cui accedit vsura, illud sp ꝙsistit in pondere, numero, ꝛ mēsura, ꝛ ista fuit intētio Ray. ꝙ ēt clare ꝑsequit Jo. an. in mercu. sup. d. reg. peccatū. in, iij, col. ver. ſ3 q̄rit, vbi ēt repies tactū q̄re mutuū ꝙsistit solū circa illa tria. Jtē quare vsura cōmittatur solum circa illas tres circa quas ꝙsistit mutuū. ibi recurre.

11 **Ad quartum** principale rñdet ꝑ ꝙ due sunt spēs principales vsuraꝝ. Nā vna ē spiritualis ꝛ equa. Scōa corpalis ꝛ iniqua. ꝙ ꝑsequet, vt ꝑ Gof. in sum. e. ti. §. due. ꝛ ꝑ Host. in. §. quot sunt eius spēs. ¶ ꝑ Ad

12 qntū principale dicas ꝙ veniūt ex pacto. Jtē ex mora ꝛc. ꝙ ꝑsequere ꝑ Gof. in sum. e. ti. §. veniūt ꝛ pleni⁹ ꝑ Host. §. ex qb⁹ can. ¶ Ad sextū dic vt no. plene. ꝑ hos. i sum. e. ti. §. qñ petāt.

13 **Ad septimum** sciēdū ꝙ ꝑ diuersi diuersas rōnes assignāt. Jnn. sup rub. reddūt tales rōes, qz si fenerari liceret, oia fere mala exinde sequerentur maxime qz nō intēderēt boies agriculture, nisi qñ aliud nō posset. ex quo tāta insurgeret caristia ꝙ oēs pauꝑes fame pirent nā boies ad terrā colendā nō possent aīalia bōe ꝛ alia instrā necessaria, nā a se nō, qz pauꝑes, a diuitibus nō qz ꝑ lucrū ꝛ caritatē pecunie ponerēt eas in vsura potius qꝫ in minore ꝛ min⁹ caute lucrari. ꝛ dato ꝙ aligs expēderet in ḃ ita cara essent victualia ꝙ pauꝑes nō haberēt vñ viuerēt. ex quo piculū maximū esset fidelib⁹. Alia rō qz vix pōt esse qn diu debens vsuras nō depauꝑet, pauꝑies vero piculosa nisi cui ex ſpāli dono dei ꝙcedit. Alia rō, qz vix i diligēdo pecuniā euitat idolatria. xv. di, sicut. ꝛ. c. oēs. Jtē qz ex ea fere oia mala ꝓuenirēt. Alij dīt potius eā ꝓhibitā, qz ꝟ pietatē ꝛ caritatē qua tenet ꝙs ꝓximo subuenire, qꝫ ꝑ mala q̄ ex illa sequunt. ꝑ ḃ qz videm⁹ multos ꝟct⁹ ex qb⁹ pūt mala seq nō esse ꝓhibitos, ꝛ idē in effectu videt ſentire Guil. ꝛ Zen. in cle. i. de vsur. ¶ Sz aduertēdū ꝙ ſz rō-

nes posite inferāt vsurā ꝓhibuisse deberi, nō tñ plene ꝓbāt qō vsura sit vitiosa ꝛ malitijs ꝙpluta, qz in multis alijs nō ꝓhibitis vel saltez certis casib⁹ pmissis ꝑ approbationē pūt locum hꝫe. Sed qz ḃ vtile ꝛ pulchrum est videre iō paulisp euagem⁹ in eo. ¶ Unde aduertendū ꝙ venerabilis frater Girar. ordinis heremitaꝝ gñalis no. terigit būc passum, ꝙ ꝓ indubitato ponens illā de sui nā vitiosam ꝛ malitijs inuolutā dūtaxat instituit in assignādo talis ꝙclusionis rōes, ꝛ qz eius verba abbreuiādo tñ ponit Jo. an. in. q. mercu. sup. d. reg. peccatū. vbi oium tam iuristaꝝ qꝫ theologoꝝ recitant opi. Jō cito me expediā cum remissionib⁹ ponēdo solū vt facit Jo. cal. in simili. q. qui būc passum tetigit in repe. c. fi. j. e. ti. rōes eius q̄ sunt. iiij. ¶ ꝑ Prima 14 qz facit rem nālē supnālē sue nāe, ꝛ rem artificialē sue arti. ꝛ maxime ꝟ nām. Scōa qz ꝙ res q̄ nō parit fructū generat lucrū, ꝙ est ꝟ nām. Tertia qz facit ꝙ ea q̄ oino habent eūdē valorē, vnū eoꝝ excrescit in valore ꝑ alterū, qō est ꝟ nām. Quarta qz facit ꝙ res mutuata p abusum trahat ad aliqō ad ꝙ nō est ordinata principaliter nec consequenter, qō est contra naturam.

Prima ratio sic declarat. ꝙsistētia i numero, pōdere, vel mēsura, hūt determinatū valorem a nā vel ab arte vñ eoꝝ valor determinate pēsat ex numero qꝫtū ad numerabiles, ex pōdere qꝫtū ad pōderabiles, ex mēsura qꝫtū ad mēsurabiles, nec qꝫdiu existūt in eodē pondere vel mensura augent vel minuunt in suo valore. ꝛ si aliqñ augeri vel minui videant, hoc nō est ꝑ augmentū vel minutionē valoris, ſ3 illaꝝ rerꝫ in quas ꝙmutat. Jn aliis aūt rebus artificialib⁹ vel nālib⁹ nō est sic, qz eaꝝ valor nō pensat ab aliquo intrinseco necessario, sed ex causis intrinsecis ꝙtingētib⁹ ex loco, ex tpe, ꝛ ꝙditionibus ꝑsonaꝝ aliꝝq plurib⁹ ꝛ varijs circūstātijs, agit ergo vsurarius exigens vltra mutuatū numerꝫ pōdere numero vl mensura ꝟ nām, ḃ est, ꝟ nālem vigorem a nā vel ab arte ꝓm nat. determinatū. dicit ibi Jo. an ꝙ de plano ꝙcedit ꝙ facilioꝝ ē harum rerꝫ estimatio maxime tpe que ꝟbiť restringendo ad illud sed nō capit qūo sit verꝫ dicere ꝙ a nā habeant certū ꝛ determinatum valorem pondere, numero, vel mensura, ꝛ non alterandum in plus vel minus ꝛ recte ꝛ optime iudicio meo.

¶ Scōa rō declarat sic, ꝙ vsura facit germinaꝝ ꝙtra nām rez de sui natu. ingerminabilez. ergo ꝛc. ꝓ añcedens, qz cū res numerabiles, pōderabiles, vel mensurabiles habeāt (vt p̄dixi) certū ꝛ determinatū valorez a nā institutū, ergo vltra germinare ñ pūt, cuius ꝟiū facit vsurarius, ergo ꝙtra nām ad ḃ ꝙ dicit ca-

15 non ꝙ vsure ꝑ arte negssima ex auro anꝝ nascit. xlvij. dist. sicut bi. ¶ Tertia rō declarat, sic dicebā ꝙ duoꝝ. ſ. rei ꝛ vsus eius. q̄ habent precise eūdez valorez vsuraꝝ fa. ꝙ vnū ꝑ alterꝫ excrescit in valore. ḃ ꝓ ꝑ singulas res mutabiles discurrendo. ipse. n. ꝛ ipsaꝝ vsus vna ꝙsumptione ꝙsumunt, nec vnū sine altero cō sumi pōt, ꝙ in alijs reb⁹ localib⁹ dici nō pōt in ꝙbus rei vsus ḃ determinatū valorez ab ipsa re, ꝛ pōt alienari sol⁹ vsus in domo vel equo ꝛ sola ꝓprietas retento ad tps vsu. Cū ergo ꝟctus vsurarius facē rez mutuatā excrescere in valore pp sūūū vsuz, cū tñ ipsoꝝ ꝙiūctoꝝ idez sit valor, ꝓ id ꝟ nāz rei attentari, ꝛ sic vitiosum. ¶ Ex p̄dic. infert declaratio q̄rte rōnis. ſ. ꝙ vsurari⁹ vtit reb⁹ ad aliū vsuz qꝫ ad illū ad quez vel a nā, vel ab arte fuerint ordinate ꝟ id ꝙ hī. xxij. q. ij. ō his aūt. de reli. do. qz ꝙtingit in cle. quā tñ latius ꝑsequit post do. fra. Girar. disputationem ipse Jo. an. vbi oino vide ꝑ Jo. cal. ꝛ. d. ℳ. j. e. ti. c. fi. ꝛ ꝑ reuerendum magi. Gre. de arimino. in. d. sua. q. arti. ij. ꝙclusio. iij. aliqd scribit bal. in. l. i. C. ō sum. tri. subtiliter ꝛ elegāter scripsit. d. Uen. frater. ꝓm quez assignare rōez vel cām sufficientez nō est oio facile. tñ mihi vī ꝙ trāsire possum⁹ cū cōi iuristaꝝ opi. q̄ ponit in c. j. xij. q. ij. in gl. ꝛ ꝑ eun. repetit sup. d. reg. peccatū. ſ. ꝙ in ꝟctu vsurario recipit creditor lucruz ex eo ꝙ nō est suuz, imo trā

16 sit i dñiuz ipsius debitoris, qz ꝑ mutuuz est ꝙ ō meo fit tuuz, quā rōez ſz ipugnet. d. frater Girar. ibidez tñ Jo. an. illam ōstendit vna cuz rōe ꝙfirmatiua, q̄ ibi ꝙsequit. ſ. ꝙ pecunia mutuata trāsit cuz suo piculo in debitorez, ꝛ iō iniuſtuz vī ꝙ in ea granet amplius vltra sortez. vide oino ibi ꝛ ꝑ do. ℳ. in. d. c. fi. ꝛ ꝑ bal. in d. l. i. de ſnm. tri. in. q. j. in prin. ꝛ ḃ de septima.

17 **Ad octauū** cū ārebat. ꝑ vtꝫ aliq̄ casu pmittat vsura. ñdeo idubitāter ꝙ nō. Gof. tñ i sum-

ma. e. ti. §. ſz nūqd ꝑ inducebat ꝙ in. vij. casib⁹ vsure licite petunt

18 ſz iura canoni. ¶ Primꝰ est cū laico bñficiū assignat, ꝛ laicus male tenet. pōt. n. tūc ecclesia vel ꝑsona ecclīastica illō i pignꝰ recipe, nō cōputatis fructib⁹ in sortez. j. eo. ti. c. j. ꝛ. c. ꝙestus. Nūquid autē idē in laico ꝛ emphyteosi ꝛ vsufructus. j. tangam in. ij. parte. in qō. xlix. ꝛ. l. ¶ Secundus casus cum fideiussor

soluit

soluit debitū ⁊ vsuram, forte qꝫ iurauit, tunc exiget a debitore. ℨ. de fideiusso. ꝑstitutus, ꝑm Bof. sed tu ó hoc dic ꝓ Jo. an. in. q. mercuriali. sup regula, damnū. de reg. in. lib. vj. cuius cōclusionem infra ponam in. q. xlvij. ¶ Tertius casus ꝑm Bof. cū petit vsura canonice, hoc est pena a canone inserta que peti potest vltra sortem. xij. q. ij. in legibus. ¶ Quartus cū petit vsura, nō tanꝯ vsura, sed tanꝯ interesse, vt in ꝙtractibus bonefidei, ⁊ tūc non petit quasi vsura, sed qꝫ interfit morā adhibitā non fuisse. ff. ꝓ socio. l. socio. l. socium. quod intellige cum interesse est intra rem, vel cū petitur causa damni euitandi non lucri captandi. ff. de actio. empti. l. si steriles. ℨ. cum per venditorem. ⁊ ideo caute canon dicit, ⁊ incrementa susceperit. xiij. q. iij. si quis oblitus. ¶ Ad ꝓdicta facit qđ not. scripsit gl. in. l. cū allegas. C. de usu. que vult qđ pena quatenus interest possit peti in quocūꝯ ꝙtractu mundi. Et si dicat quō sit hoc cū sit interesse extra rē, rñdeo, aut loqueris in pecunia in qua nō cadit nisi interesse extra rem, ⁊ tunc nō pōt peti nisi ex conuentione ꝑm Bar. q ita not. in. l. si penā. de verbo. oblig. ⁊ Bal. in. d. l. cum allegas. aut in alijs rebus, ⁊ tunc secus. Et qꝫ. ℨ. explicauit de ꝛctibus bonefidei, tñ dicas idem in contractibus stricti iuris, si loquamur de interesse conuento not. in. c. cum venerabilis, de excep. in glo. hoc ēt dixit Bal. in. l. aeceptā. C. de usu. in. xviij. q. qđ commune ⁊ equū interesse venit in omni contractu, si loquimur de ꝙnto, si autē loquamur de interesse nō conuento, venit soluꝫ in contractibus bone fidei, non aūt stricti iuris, vt etiā no. eo. ti. l. cum allegas. ⁊ vide ad materiam. ℨ. parte. ij. q. iij. ¶ Quintus in contractu locationis in quo licite aliqd ꝓcipit vltra sortem. i. vltra id quod datur, ⁊ quare aliud in isto cōtractu ꝯ mutuū. ℨ. dicetur. ¶ Sextus ratione icertitudinis, vt. ℨ. eo. c. in ciuitate. ¶ Septimus cū possessiones sunt a socero ꝓ numerata dote promissa genero pignori obligate, nam tunc fructus non computantur in sortem. ℨ. eo. salubriter. ¶ Quid autē si soluto matrimonio recepit in pignus predium pro dotibus ab heredibus mariti. ℨ. tangam in se
19 cunda parte. †An autem in casibus in qbus fructus sunt in sortem computandi, debeant computari non tantum percepti sed percipiendi. i. hi qui percipi poterunt, vide ꝓ Hosti. in sum. de pigno. ℨ. qñ efficaciter. versi. sed nunquid creditori. ꝓ Joā. and. in. c. j. de usu. Host. vero i sum. eo. tit. ℨ. an aliquo casu. dicebat regulariter ⁊ firmissime tenendum quod non licet aliquid vltra sortem exigere. Fallit tñ in. xiij. casibus quos ibi enumerat. ⁊ ibi pro eis recurre, ⁊ ad glo. not. xiij. q. iij. ⁊ in. c. conquestus. ℨ. eo. ti. idem in effectu ibi sentit, ⁊ ibi vide per doc. ⁊ Bal. in. l. cunctos populos. ó sum. tri. in. j. q. Sed rectius locutus est Host. ⁊ etiam dicta glo. quā facit Bof. qꝫ nullo casu est verum dicere qđ vsura sit permissa ⁊ hoc etiam dicebat Jo. and. in. iij. art. d. q. mercu. super dicta regula, peccatum, vbi hunc articulum disputat, ⁊ dicit impropꝛie dici hoc vel illo casu vsuram permissam, cum nullo casu sit permissa, ⁊ ideo cum aliqui casus a iuristis excipiuntur, non est intelligendum quod dictis casibus vsura ꝑmittatur, sed qꝫ in eis prima facie est aliqd simile vsure, vsura vr̄, ibi vide ⁊ in articu. ꝓcedenti tractat ēt vtrū iura debeant cōcedere contractum vsurariū propter aliquod bonum quod inde oriatur, vel ꝓ aliquod malus qđ inde eniteretur, qđ ibidē etiā prosequit disputans, ⁊ licet primo distinguat inter ius naturale canonicū ⁊ ciuile, ostendendo ēt qđ tribus modis accipi potest permissio. ⁊ qūo duobus modis malum pōt permitti. finaliter tñ concludit in articulo qꝓ contractus vsurarius nullo modo est permissibilis, siue ꝓ bonus qđ exinde posset oriri, siue propter malum quod posset exinde vitari. ibi vide.

¶ Concludit ēt in vltimo satis diffuse. vtrū eoipso qđ ꝙtractus vsurarius est prohibitus a iure canonico, sit necessario prohibitus a iure ciuili. de quibus etiaꝫ oibus tractauit. d. M. in. d. c. fi. ℨ. eo. ti. ⁊ ℨ. eo. c. i. vbi etiam per Jo. an. ⁊ qꝫ plene ⁊ abunde ꝑ predictos tactum est, ideo sub silentio preteribo.

20 **Ad nonum cum queritur** †vtrum recipere mutuum ad vsurā sit peccatū. Sciendū est qđ prout refert Arch. in. c. monet. xij. q. i. Hug. ⁊ Tho. ar. illius tex. dixerunt qđ nō, si recipiat ab illo q vsurā exerceret ⁊ paratus est dare, ⁊ hoc si accipit ꝓ aliqđ bonus qđ est subuentionis vel necessitatis, vel alterius. sicut etiā lꝫ ei q incidit in latrones manifestare bona q̄ latrones diripiēdo peccāt ad ꝟ vt nō occidat. exēplo. x. virorꝫ q dixerunt ad Jsmael, noli occidere nos, qꝫ habemus in agro Hieremie. xli. c. ⁊ subdit qđ alij dicū qꝓ nō solū ꝓ necessitatē, sed ēt pro vtilitate ꝯ qs ꝙsequitur agendo negotia sua hoc lꝫ. Sed istis cessantibus dicunt eum qui accipit pecuniā ad vsurā peccare mortaliter. sed Berñ. hispa. vt refert idē Archi. in. c. si qs vsurā. iij. q. iij. distinguit sic. aut recipiēs ad vsuram ꝑstat causam aut prestat occasionē tantū, primo casū peccat. ſcō casu nō. arg. d. c. monet. ⁊ xxiij. q. v. de occidēdis. ⁊ c. cū homo. Exēplū in primo casu. pone aliquē ad fenerādū inducit q ꝓposi tum fenerādi nō habebat expresse. Exemplū in ſcō. Pone induxit aliquē ad fenerādū q hoc prius aio habebat faciēdi. Jo. and. hunc passum examinat in. c. j. ⁊ c. ex eo. ti. vbi refert quos dā indistincte tenere id esse peccatū, ꝓ qbus facit illa decre. in fi. q̄ dicit, inuoluat. ℨ. vna cū vsurario q pecuniā dat. si. n. nō ēss q reciperet, nō esset q daret. ad qđ vide qđ scripsit Joā. and. de simo. satis. in glo. si nō esset, ⁊ q occasionē dāni dat dānū dedisse vr̄, de iniurijs. c. fi. Sed ꝑm opi. Hosti. ibi nimis rigida est talis opi. Itē si vera esset, iuramētū in hoc nō obligaret, qđ tñ obligat, vt. ℨ. de iurein. c. j. ⁊ c. debitores. Bama. i. q. j. de iurein. dixit nō esse peccatū q̄si sit vexationis redēptio. ad hoc. ℨ. de simo. dilectus. el. j. Jnn. ⁊ Jo. and. post eū ibidē recitauerūt plures opiniones. ¶ Una bꝫ qđ cuicunqꝫ id lꝫ ꝓcipere ꝓ virtuoso opere, vt si vellet mihi facere eleemosinā ecclesiasticam vel aliquod opus pium, sed propter lasciuiā ⁊ luxuriam id non licet.

21 ¶ †Scōa habet qđ nec etiā semp id licet ꝓ operē virtuoso, qm̄ si opus misericordie ⁊ liberalitatis sit pascere pauperes, non tñ perpaꝯ vel nullo modo egentibus pascendis lꝫ recipere mutuo ad vsurā, sed ꝙsiderādi sunt tps, locus, ⁊ similes circunstātie, ⁊ estimandū bonū, quod sequit si mutuū recipiat ex opere virtutis cū illo qđ sequit, si mutuo nō accipiat. Pone exēplū, ex vno lancis latere qđ bonū qđ ꝙsequit si mutuū recipiat ex opere virtutis scit qđ pascant pauperes, edificent basilice, emantur ornamenta diuino ministerio deputāda. Ex alio vero latere bonum qđ sequit sed dimittatur, ⁊ nō accipiat mutuo est qđ creditor nō mutuabit tibi ad vsuras, mutuauit tñ quātū in eo fuit, qꝫ dispositus erat ad mutuandū, si aliud sit q velit accipere. Et qdem maius bonū est accipere ꝯ nō accipere. Quinimo tunc licitū est ēt rogare vt mutuet, qꝫ licet oi casu peccet ipse mutuans, minus tñ cum in bonū opus, sed si ex hoc alio lācis latere bonū qđ sequeretur in nō accipiendo foret qđ non volente amplius mutuare ad vsurā vel volentem mutuare ⁊ modum non habentem qꝫ nō est qui accipiat, ⁊ tu non accipiendo vsuras cōfirmas in hoc bono proposito ⁊ auferes illi non accipiendo facultatē mutuandi, certe hoc casu illud vltimum bonum prepōderat primo, melius est ergo ab hoc mutuo abstinere ꝯ quoduis opus virtuosum facere, non etiam propter bonum opus faciendū peccare debes. ¶ Alia ⁊ tertia opinio habet qđ cū quis paratus est ad vsuraꝫ dare, ⁊ alius recipere, mihi licitum est indefferēter recipere, dū modo non ꝓ causa illicita, qꝫ tunc peccarē ⁊ in recipiendo ⁊ in suadendo quod ꝓ tali illicita causa mutuaret. ¶ Ultimo dicit Jnno. plus videri, vcꝫ si ex omissione alimonie paupeꝯ vel alterius pij operis magnū periculū corpoꝯ vel aiarum timeā, tūc si inuenerit hñs pecuniā granū vel aliud illi operi necessariū, ⁊ rogatus dare nolit vel mutuare, suaderi pōt qꝓ aliā speciē mutuet sub vsuris, qꝫ minus in hoc peccaret ꝯ faceret in tāta necessitate illam abscondendo, qꝫ inter duo mala suadendum est qꝓ eniteretur maius, ita dicit Jnn. ⁊ ponit Jo. and. ⁊ do. mens ibidem, ⁊ vide super dictā regula peccatum. in. q.

22 **Ad decimum** qñ queritˢ †vtrū dispensari possit qꝓ qsine peccato possit fenerari. tex. vr̄ aperte dicere qꝓ nō in. d. c. sup eo. Jo. an. ibidē dicit hoc verū, saluo qꝓ dr̄ ꝑm vnū modum legēdi in. c. ab illo. xiij. q. iij. de quo. ℨ. videbit in. ij. pte. q. lv. Sed in iā cōmissio crimine remittendo bene pōt dispēsari, ꝑm Bof. ibidē. facit qđ no. ℨ. eo. Pre terea in glo. ij. idem ꝙcludit ibidē do. mens, ⁊ vide ꝓ Arch. ad materiam generalē in. c. fi. xiij. q. v. cum remissionibus suis, et plenissime ꝓ Joā. an. in. d. regula peccatum. in. iij. membro. q.

23 ¶ †Ad vndecimuꝫ qrit quaꝛr ꝛctus vsurarius detegat, dic vt plene ꝓ Hosti. in summa sua eo. ti. ℨ. quaꝛr ꝛctus. cū suis remissionibus, ⁊ ꝑ ea q̄ legunt. ℨ. de emp. ⁊ ven. ad nr̄am, ⁊ de pig. illo vos. ⁊ ℨ. de iurein. ex lr̄is, ⁊ ℨ. eo. cū i dioceſi. ⁊ ꝓ Bal. i. l. cū allegas. C. de usu. de qbꝰ magis specifice patebit. i. iij. q. sup nigro.

24 **Ad duodecimum** ⁊ vltimū qñ queritˢ q̄ sit pena vsurarij. dic vt plene ꝑ Bof. in sum. sua eo. ti. ℨ. cōpellunt. ⁊ plenius ꝓ Host. i sum. eo. ti. ℨ. q̄ pena. Addit ēt hodie alia pena. s. q̄ introducta est ꝓ decre. ij. ℨ. eo. ti. lib. vj. Posset dici ēt alia introducta. s. p. c. j. eo. lib. ⁊ tit. ¶ Itē alia ꝓ cle. j. de sepul. ¶ Itē alia ꝓ cle. j. eo. ti. de
25 qbus ℨ. magis specifice tractabit vt occurret. ¶ †An aūt notarij ꝙficientes instrumēta sup vsuris, vel ꝓlati scribētes ⁊ sigillan

tes aliqua pena plectant, tractauit Hosti. in sum. eod. titu. §. an aliquo ad finem & infra dicam super secũda parte. Et hec de pri ma parte dicta sufficiant.

❦ SVMMARIVM ❦

1 Mutuans ea mente vt plus sorte recipiat, & vendens rem plus debito, qz pretij solutionem differt, est vsurarius. 6.
2 Vsurarius mentalis an proprie dicatur vsurarius.
3 Licite arguitur a prouerbijs vulgaribus.
4 Patrisfamilias ꝙsuetudo est inspiciẽda cum de vsuris agitur.
5 Vsura est quicquid accedit sorti.
7 Debitor si teneꝫ creditori intantũ ꝙ illi est ad antidora obligatus, an videaꝫ ꝙ ipsa nãlis obligatio possit deduci i ciuilem.
8 Clausula, nihil inde sperantes, qualiter exponatur.
9 Judicium ecclesie ratione dubij excusatur.
10 Rem plus debito vendens dicitur male agere.
11 Dictio presertim quomodo sumatur.
12 Juris dispositione permissum videtur esse contrahentibus adinuicem se decipere vsq; ad dimidiam iusti pretij.
13 Licite ꝙ quis recipit non cadit in peccatum vel restitutionem.
14 Cõtrahẽtes nõ pñt facere licitũ quod de sui natura est illicitũ.
15 Soluere coacte non voluntarie aliquid vltra sortem quando interuenit pactio licet propter indigentiam quis presumaꝫ, non tamen quando non interuenit.
16 Mens corrupta dici non potest sine primario consensu etiam si secundario interueniat. 19.
17 Donatio vel obligatio quam non preuenit petitio vel obligans pactio, presumitur esse grata & libera.
18 Turbata debitoris volũtas si pura est intentio creditoris an inducat peccatum vsure in creditorem.
20 Dictus principaliter spe vsure qui mutuo dedit pecuniã suã id tñ ñ deduxit i pacto, si hoc recipit vltra sortẽ vsurã cõmittit.
21 Vsura duplex est scilicet mentalis & vocalis.
22 Ratio quare vsurarius tenetur ad restitutionem que sit.
23 Dissimilitudo maxima est inter casum furti, & casum vsurarum.
24 Intentio cum effectu facit hominem vsurarium.
25 Ecclesia simplicitatem, puritatẽ, & rei veritatem amplectitur, & subtilitatem respuit.
26 Agi an possit contra vsurarios mentales.
27 Spes prana totam massam inficit.
28 Vsurario an in foro ꝙscientie sufficiat remissio sibi facta ab his qui debent vsuras recipere, sine reali & actuali restitutione.
29 Obligatur quis pene eterne, in re male ablata, per peccatũ mortale, quod contraxit auferendo rem a proximo illicite.
30 Crimen furti est de maioribus criminibus.
31 Donare ꝙ põt id quod est plus, remittere põt id qõ est minus.
32 Restituere quid sit.
33 Differentia que sit inter reddere & restituere.
34 Differentia longa est inter donationem & remissionem.
35 Contritio requiritur ad peccati abolitionem.
36 Vsurarius deo & proximo tenetur satisfacere.
37 Pactum si fiat vel si iuretur de non repetendo vsuras, an nihilominus peti possint.
28 Creditor cui ex charitate debitor aliquid vltra sortẽ contulit nõ voluntarie, sed quasi coacte an teneatur ad restitutionem.
39 Possessor malefidei vllo tempore non prescribit.
40 Dans aliquid vltra sortem vbi nulla pactio interuenit, an presumatur gratis & liberaliter dare.
41 Presumptio tollitur presumptione.
42 Redditus alicuius castri si qs emat ad vitã suã, vel suam & heredũ, censebiꝫ ne talis contractus vsurarius. 43. 44. 45.
46 Censum vnius florẽi si quis constituit in domo & vendidit talẽ censum pro .x. florenis adiecto pacto qõd liceret illi redimere pro illis .x. florenis, est ne licitus talis contractus.
47 Emi ab babẽte possessiones cẽsum decẽ corbiũ frumenti ꝑ ptio ꝑ quo haberenẽ possessiões, ex qbus verisiliꝫ haberenẽ. d. x. corbes, adiecto qde oib⁹ bonis idifferẽter soluat ẽ ne vsura.
48 Statutũ vel ꝙsuetudo ciuitatis bz ꝙ rectores vẽdant de pecunia ciuitatis alicui vel suis heredib⁹ qnqz flore. vel .x. anuati ꝑ cẽtũ, qz pecũiã ciuitas i vtilitatẽ snã quertit nũqd ẽ vsura.
49 Titius ab ecclesia emit quasdaz possessiones pro certa pecunie quãtitate tenendas toto tempore vite sue, ita vt post mortem suam ad ecclesiam redeat, est ne licitus hic contractus.
50 Emens fructus sub certo pretio ad vitã, an vsuram committat.
51 Receptio quando dicatur facta vltra dimidiam iusti pretij.
52 Fructus predij vendidit qs ad tempus, puta decem annoz ꝓ mille, cum fructus illius cõiter annuatim valeant centũ quinquaginta, talis ꝙtractus est ne licitus ex pte ẽptoris. 53. 56.
54 Pecunia est inuendibilis.
55 Contrahentes caueant ne legi fraudem faciant, quia non alias sed proprias animas deciperent.
57 Pecunia non germinat fructum.
58 Perfecta donatio nõ põt reuocari nisi i casib⁹ a iure expssis.
59 Religiosi debent esse predicatores verbi & facti, ne rubentibus buccis ieiunia predicent.
60 Reuendere cũ pacto de ea rescindenda si displiceat, an ꝓbeꝫ.
61 Mercatori dans pecuniam ad mercandum, adiecto ꝙ capitale sit saluum & partem lucri habeat, an sit vsurarius.
62 Societas quid sit.
63 Lucrũ intelligiꝫ oi dãno deducto, & dãnõ, omni lucro deducto.
64 Societas vera est que facit lucra & damna communia.

¶ Nunc expeditis ad sufficiẽtiã que sup rubrica cadunt, descẽdamus ad literã decre. quod ꝑ scõa particula designani.

1 ¶ **Onsuluit.** † Mutuans ea mente vt plus sorte recipiat nõ dans parabolam iuranti, nisi aliquid inde recipiat, vendens rem plus debito, qz ptij solutionẽ differt, tenẽ ex his iudicio animaꝫ. h. d. ¶ Diuiditur in duas partes. In prima ponitur consultatio tria dubia continens. In secunda ad oia simul rñsio. Secunda ibi, vezꝫ. Item prima põt subdiuidi in tres sicut tres sunt ꝙsultationes que de se patent, quas vsurarius bñ querit, qz vsurarius nõ est ꝓprie. Et vtrũ scõa questio inuoluatur. §. eo. super eo. in fi. parabolã. Lõbardus fuit ꝑm Hosti. alias parabola dr quasi vmbra & proeminz veritatis, vt scribit deotus meus ad Algasicã. q. vj. Et an negotiator. iij. q. Luce. vj. c. i lege Deutero. xxiij. c. & Ezechi. xviij. taliter idest tali intentione. ¶ Pro notabili collige primo quod habes in summario.
2 ¶ † Secũdo qõ vsurarius mentalis proprie non est vsurarius.
3 ¶ † Tertio ex ꝓbo vulgo, qõ licite arguitur a vulgaribus prouerbijs, concordat. §. de iudi. & si iudeos.
4 ¶ † Quarto not. inspiciẽdam esse consuetudinem patrisfa. ff. de vsur. l. qui semisses. ff. de pig. act. l. vel vniuersoz. xlij. dist. qz & bene facit de confir. vti. vel inuti. ad nostram.
5 ¶ † Quinto not. quod quicquid accedit sorti vsura est. xiiij. questio. iij. per totum.
¶ Ultimo not. quod inter iudicium fori & iudicium poli est magna differentia, de quo infra dicam.

Opponitur ad responsum prime & scõe questionis sic, ꝙ nimis emungit sanguinẽ elicit. dr Prouerb. xxx. c. in fi. §. de renun. nisi cũ prudem. sed in ꝓposito ita faceꝫ vr vrbanus, ergo &c. Probo minoꝛ, nã si dare mutuo teneoꝛ sine vlla spe remunerationis, alias iudicãdus suz male agere, ergo nec ẽt sperare possuz ꝙ in necessitatibus meis hic mihi
6 succurat. Sol. ꝑm glo. intelligeꝫ ꝙ hic dr cũ qs mutuãs principaliter spẽ ponit i lucro, & de tali q̃rebaꝫ hic, vt pz in prin. Spectare. n aliqd scõario qõcũqz illud sit, nõ ẽ malũ. arg. lxj. dist. quid ꝓderit. lvij. dist. si. officia. Et similiter nec ẽt ex tali spe secundaria aliqd recipere. arg. j. q. ij. qz pp. ĩmo naturaliter debitor est tali mutuãti obligatus ad antidora. §. de testa. c. cũ in officijs. ff. de pet. here. l. sed si lege. §. ꝙsuluit. & pen. dist. lxx. ꝑm gl. q̃ fuit. Aliaz cui concordat Sof. q̃ ratione supradicta ponebat qõ principaliꝫ iudex ponens spẽ in remuneratione institiã vẽdere vr. xj. q. iij. q recte. idem in ordinario. j. q. ij. in ordinationes.

Opponitur scõo si debitor teneꝫ creditori intãtum
7 † qõ illi est ad ãtidora obligatus, ergo vr ꝙ ipsa naturalis obligatio posset deduci in ciuilẽ & pactũ interuenire, ad hoc de pbẽ. significatũ. & de ele. significasti. cũ sicuius q̃riũ sentit decre. nra. Sol. dicas ꝙ nõ sequitr est naturaliter ad antidora obligatus, ergo põt deduci in ciuilẽ vel i pcñ. vt not. in. c. j. xiiij. q. iij. in glo. ij. in. c. j. & Sof. hic, & ꝑ Hosti. in sum. eo. ti. §. fi. ver. ꝙ si tibi. vbi lz conẽt defendere q̃riũ, ꝙ ẽt vr sentire gl. j. i fi. j. dist. c. j. xiiij. q. iij. ꝑm vnã lecturã, tñ ꝙcludit, vt ꝑdixi ꝙ ẽt tz Ray. in sum. eo. ti. & idẽ gl. sup ver. onera. i cle. j. eo. ti. & ibidẽ Stephanus prouincialis. Et rõ est ꝑm Sof. qz deducere in pactũ sapit spẽ lucri. Archi. in. d. l. recitans verba Pet. clarius expedit & reddit ꝑ rõne q̃re naturalẽ obligationẽ ad antidora nõ lz in pactũ deduceꝛ, qz antidoꝛ nõ est debitũ simpliꝫ, & iõ cũ deducit in pactũ nascit obligatio, & ita plus promittitur, ergo est post pactũ debitor ꝙ prius nõ erat ex ante donato

nato debitor,ꝛ sic esset vsura ex quo plus promittitur,non sic in casu decretalis significatū ꝛ significasti.cū simi.qꝛ ista onera,ꝛ ista debita sibi insunt ex natura rei ꝛ ex onere sibi iūcto,cū ergo deducuntur in pactum non est nisi declarare qđ prius inerat,et vide per Joā.calde.ī.eo.c.fi.in.v.q.ꝛ quod infra dicā.xxv.q.

8 **Opponitur** igitur tertio de not.p Guil.in Spec. eod.titu.in fi.† vbi firmat qꝫ euitare posset creditor,ét ex pacto interueniente ex ꝯctu mutui inito cū vniuersitate circa collectas ad quas interi vniuersitati tenebaꝛ, hic añt vꝝ aperte ꝯriū sentire tex.ibi.Nihil inde sperātes,ergo ꝛc.Solu.huius timore dicunt doc.hic qꝫ debemus intelligere. Nihil inde sperātes.s.lucri,ſz dicit hic Jo.and.ꝛ do.Ⓜ.Jo. de ligna.post eū qđ predicta ꝓcedunt si nulle certe collecte statute sunt,secus autē in certis,argu.eorum que not.infra eo.tit. c.fi.ꝛ per do.Ⓜ.ſ.eo.in ciuitate,ꝛ hoc dictum Joan.and.approbat etiā Jo.cald.in repe.c.fi.ī.eo.ti.vbi vide in.iiij.q.ad fi.

9 **Opponitur** quarto ad solutio.tertie solutiōis tex. tui.de.c.in ciuitate.ī.eo.ti.Solu.† illud intelligitur quantum ad iudicium ecclesie quod ratione etiā dubij excusaꝛ,istud autem de iudicio anime,ꝛ sic sunt casus diuersi non aduersi secundū glo.¶ Vel aliter secundū eaz dicas qꝫ aliud est querere,vtrum ex forma ꝯctus qs dicaꝛ vsurarius, quo casu loquiꝛ.c.in ciuitate.Et aliud est querere,vtrum ex intentione deprauata quis dicaꝛ in iudicio aiaꝫ male agere,quo casu loquiꝛ decretalis ista.Nec hz obstare si dicaꝛ qđ cū forma sit que hz dare esse rei,qꝫ nō possit p ꝙsequens vsurarius censeri,qꝛ vt dicit glo.iij.in ꝓdicto.c.in ciuitate.istud nō ꝓcedit semper in isto casu vt.n.dicit ibi glo.v.licet ex sua forma nō sit contractus vsurarius,pōt tñ fieri in fraudē vsuraꝫ,vñ eꝙ bñ teneꝛ, de pig.illo vos,ꝛ qđcūqꝫ nomē ei ponas,vsura est.xiiij.q.iij.c. j.ꝛ ij.ꝛ vt stati dicā in oppo.sequēti iuris fictione,ꝛ tacite dꝝ ét in tali ꝯctu mutuū interuenisse rōne intētionis,hinc insurgit hic quotidiana practica totius orbis,q̄ hz nō solū instrumenta cātātia de emptione ꝛ vendi.sed etiā lauda ꝛ sententias oēꝫ aliud genus ꝙtractuū sub quacunqꝫ cōceptione verboꝝ conceptoruz facti ꝛ rei veritatē ꝓponendo ꝛ dicendo tales ꝯctus celebratos in fraudē vsuraꝫ,ꝛ probaꝛ talis practica de iureiu.ad nostram. de emp.ꝛ vendi.ad nr̄am,de pig.illos vos,ꝛ.c.cū cōtra.cū ibi not.p doc.¶ Ego nō bñ percipio qualiter talis decre.in ciuita
10 te,facit ꝯ hanc,nā sicut dꝝ hic male agere † q rem plus debito vendit eo qꝫ differt solutionē pretij,ita ét ibi peccare dꝝ q vendit rez pluſqꝫ valeat eo qꝫ pretij solutionē differt.Et lz ibi dicaꝛ qꝫ ex forma ꝙtractus nō possit dici vsurarius,hic tñ nō dꝝ ꝯria ri,vꝝ tñ illa decretalis ex alio capite facere ꝯ istā.ſ.ex eo qđ ibi dicit tex.in fi.ꝛ istud forte ꝙsiderauit hic glo. Sed limita text. hunc ꝑm illū,ꝛ vtrunqꝫ ꝑm tex.c.fi.ī.eo.ꝛ ét vtrobiqꝫ glo.dicit.¶ Aliā limitationē dabat ét do.Bal.dixit.n.C.eo.ti.super rubrica qꝫ tūc est locus qđ disponiꝛ in.d.c.in ciuitate ꝛ hic qñ res q̄ ꝙsistunt pondere,numero,ꝛ mēsura vēdanꝛ,qꝛ in his tñ vsura cōmittiꝛ,secus si vēdaꝛ domus vel ꝓdiū preserti cū emptor inter rim ꝓcipit vtilitatē.l.curabit.C.de acti.ampti.hoc dictū Bal. non vꝝ vez,nam ꝛ si vsura consistit in his q̄ sunt in nume.ꝛc. qꝛ etiā cōmitti in fraudē forma nō seruata,vt.ſ.stati dixi,ꝛ hic,ꝛ.ſ. in.d.c.in ciuitate,est casus ꝑ quo q̄ ibi scripsit Bof.ꝛ stati dicā in seq.oppo.Eque.n.contrahitur ex mente mutuum,cū vendiꝛ fundus ꝑm casum nostrū,ꝛ.d.ca.in ciuitate,sicut qñ vendiꝛ res cōsistens pondere numero vel mēsura,vt de se patet,naz in vno
11 casu sicut reliquo fingiꝛ pretium ab emptore traditū venditori,ꝛ sibi postea mutuatū cū lucro,si tñ hoc verbū preserti † quo vsus est.d.Bal.impropꝛie.hoc est pro tātū sumereꝛ,tunc posset procedere dictū suū iuxta not.in.c.conquestus.ſ.eo.ꝛ p Hostiē.in sum.eo.ti.§.ex qbus.ver.ꝛ qꝛ.ꝛ.§.an aliquo.versi.vij.ꝛ ibi vide qꝫ ét nō fateor indistincte,lz indistincte sic firmauit gl.in.d.l.curauit.ꝛ in.l.iul.§.pap.ff.de act.emp.ꝛ ibi Bar.pōt etiā quātitas quā qs plus petit ratione dilationis solutionis tāta ꝛ in tñ excedens ipsos fructus qđ de facili fraudulentā iudicarem,via ergo media eligatur ad hoc qđ.ī.dicam in.xv.xvj.ꝛ.xviij.q.

Opponitur quinto ad idem,Papa pro fundamento rñsionis sue ad vnūquodqꝫ de tribꝰ prelibatis q̄stis adducit auctoritatē euāgelij.Date mutuū ꝛc. sed cū in tertio quesito nō mutuū,sed vēditio interuenerit,ergo sequiꝛ qꝫ incaute ꝛ incōueniēter adduxerit ad rñsionē ꝛ decisionē illius autoritatē.ſ.datā.Sz solutio pōt dici qꝫ attēto qꝫ rōne dilationis solutionis faciende pretium augmentatur,perinde censendū est ac si pretiū veri valoris tempore venditionis venditor recepisset ꝛ emptori mutuasset sub illo pluri vsurarum nomine,ꝛ licet non quo ad formam tamen ex mēte,ad hoc quod no. per Bof.ꝛ Joan.and.in.d.c.in ciuitate.in glo.antepenul.

Opponitur sexto ad idez ꝛ vꝝ qꝫ iuris dispositione permittente attentaꝛ,non male agi in-
12 dicandū esse,sed videtur † iuris dispositione pmissum eē ꝯhentibus ad inuicē decipere vsqꝫ ad dimidiā iusti pretij.ſ.de empt. ꝛ vendi.c.cū dilecti.ꝛ.c.pe.ꝛ.C.de rescin.ven.l.ij.in fi.Solu. Inno.in.c.in ciuitate.ſ.eo.in quadā sua addi.vt refert etiā Jo. cal.in.c.fi.ī.eo.in.iij.oppo.ꝛ do.me.ibidē dicebat qꝫ hoc habere locū iure fori,non iure poli.pro quo facit ista decretalis consuluit,cum sua glo.fi.sed dicit ipse Jo.cal.qꝫ istud non vꝝ bñ dictū,qm̄ nō est dubiū qđ id est in iudiciali,foro si tñ in eo de hoc cōstaret,ꝓ qđ ꝑm eum dicendū est qꝫ ꝯria loquunꝰ in vera vēditione,si tñ dolus nō dedit causaz ꝙtractui,nec incidit in ꝯctu, sed fuit deceptio re ipsa,qꝛ credebat venditor minus valere vel emptor plus valere,nō.n.credēdū est qꝫ ius canonicū qđ a spiritusancto processit.lj.dist.si quis diaconus,deceptionē vel dolū cōprobarent,sed hic vterqꝫ ꝛ emptor ꝛ vēditor sciebat quātum res valebat iusto ꝓtio,vñ hic nō fuit illa deceptio re ipsa. Item hic nō erat vera vēditio,qđ patet,qꝛ solutio pecunie expectaꝛ, qđ habet rōnē mutui,qꝛ vltra iustū pretium pro hac expectatione exigiꝛ,ꝛ hoc pertinet ad rationem vsure ꝑm Jo.calde.ꝓ prima solutione,facit glo.j.ſ.eo.in ciuitate.ꝓ secunda not.glo.iij. in.c.ad nostram.de emp.ꝛ ven.in fi.ꝛ gl.ij.in.d.c.in ciuitate.

Opponitur septimo ad idem,tātum res valet quātum vendi pōt.ff.ad treb.l.j.§.si heres, ad.l.fal.l.pretia reꝛ.ff.de fur.l.si quis vxori.§.vlti.si sic relinquitur,ergo ipossibile foret qꝫ casus iterueniat qꝫ vltra valorē debitum merces vendita fuerit.Sol.vt in.c.ī ciuitate.ſ.eo.in gl.ij.

Opponitur octauo ꝛ vltimo ad primū ꝛ vltimū rñsum ꝛ suprадicta ꝓ glo.ꝛ Boet.ꝛ vꝝ qꝫ imo nō sit peccatū nec ad restitutionē quis teneaꝛ de exceptio-
13 ne in primo vel vlti.casu.† ꝓbo qđ quis licite recipit non cadit in peccatū vꝝ restitutionē,ſz tale est hoc,ergo ꝛc.Maior est notissima,ꝛ probaꝛ.xiij.q.v.nō sane.ſ.de cēsi.cū apostolus. sopite.ī.de sentē.excō.cū volūtate.cū si.Minor ꝓbaꝛ ex eo qꝫ qsqꝫ licite recipit qꝫ sibi volūtarie daꝛ.xviij.disti.de eulogijs.j.q.ij. placuit.cū simi.de simo.dilectus.el.ij.accedant not.in regula peccatū,de reg.iur.in.vj.in mercur.Sed in ꝓposito nedū volūtarie,qnimo forte ipso dāte rogāte ꝛ instāte,ꝛ sic nec dolus nec iniuria poterit recipiēti ascribi.ff.de q̄di.inde.l.j.de regu.iur.l. cuius ꝑ errorē.ī.eo.ti.sciēti.li.vj.Facit dcm̄ Valerij sic dicētis, ꝑ quātultū esset argumētando a qbus bona ꝓcamur de his porrigētibus nolle assumere.¶ Et si dicaꝛ dans sustinet dānū ꝛ nemo debet cū alterius iniuria ditari.Rñdeo qꝫ hoc ꝓcedit ex voluntate sua,sibiqꝫ dz nō alteri iputari,vt in regula,dānū de reg.
14 iur.lib.vi.de nego.gest.si quis negotiū.cū simi.Solu.† est dare quedaz que de sui natura non sunt illicita,ꝛ in his procedunt suprадicta,ꝛ est dare quedā que de sui natura rationc pacti vel contractus sunt illicita,vt in vsuris,vnde contrahētes non pñt facere licitū qđ de sui natura est illicitum ꝑm Jo.cal.ī.eo.c.fi.q allegat in arg.ſ.de foro cōpe.si diligenti.ī.de senten.excom.cōtingat.el.j.ꝛ posuit effectiue etiā Joā.and.in.d.regula peccatum,in prin.ꝛ.d.Ⓜ.in.c.nauiganti.in vlti.opi.ī.eo.vbi vide,ꝛ magister Brego.de arimino frater in tractatu suo montis,tertia parte.ſ.in rñsionibus ad argumēta,in prin.Sunt ét multi casus in qbus etiā a volente nō lz ꝑm eū recipere.¶ Et si dicaꝛ in cap.nr̄o nulla interuenit pactio in primo casu,fateor aperte,sed celata sic ex parte mutuātis,ſz nō dātis ex quo ea intētione principaliter ductus est mutuās,vt aliqd recipiat vltra sortē nō alijs mutuaturus.¶ Item sola spes est pactiōe inducere vsurā,vt hic est casus ꝛ supra tangitur.vt dicebat Jo.cal.in.d.c.fi.ī.eodez.¶ Interdū voluntas vel ꝙsensus dantis in talibus modicū operatur.nam ꝛ ab initio interdū aliquid aufertur sine dolo ꝛ iniuria,ꝛ interduz a volente aliquid sumitur scelerate,vt ab eo qui voluntarie dat iudici vt ét ferrat iustā sniaz,ꝛ hec oia bñr in.d. c.nō sane.xiij.q.v.ad idem.i.q.i.eos.de rescri.c.statutū.ver. qd si aūt.lib.vi.de cēsi.exegit.ad fi.eo.lib.in cle.de bereti.volētes.ver.qd si bi.¶ Hinc dicebat bea.Bernar.qđ vsura ē legalis latro ꝓdicens qꝫ intēdit.Et pōt ét dici qđ neutro casu est libera volūtas cū debitor in ꝑmo soluere,emptor in scđo consentire presumaꝛ ꝓ eorum indigentiā.Est ergo eorū voluntas turbida ꝛ quodāmodo violenta,iuxta ea que scripsit Joan. calde. in.d.c.fi.qui ꝑ simili allegat.c.Matthens supra de simonia.

15 **Sed opponitur** gtra hāc vltimā solu. lz. n. pp indigemiā† psumaī qs coacte nō voluntarie soluere aliqd vltra sortē qñ interuenit pactio, non tñ qñ nō interuenit, cū nō valeat cōpelli. ¶ Solu. subest timor ne repetat capitale de psenti, ñ sine magno forsan incōmodo debitoris, iuxta ea q̄ not. in. l. si non sortē. §. si qs falsos. in glo. ff. de qdi. inde. ꝛ facit qđ not. in. c. debitores. s. de iurein. vel si nō est locus repetitioni capitalis, eo ꝙ iā restituit, est tñ vt si qd nō solverit vltra sortē, ne idiscretus reputeī, ꝙ alias nō reperiret mutuantē ꝛ suis necessitatibus subueniētē, argu. eoꝛ q̄ not. x. q. ij. hoc ius. in glo. fz nunqd creditor ꝛc. p Jo. and. in. q. sup regula, dānū. de reg. iur. lib. vj. in tertio argumēto prime ptis ꝛ in sol. q. in. iiij. mēbro. in ver. ꝛ dico cuz Bof. vbi hoc satis cōprobare vī, ꝛ vide qđ. j. dicā. q. xlviij. in. vij. qclu. Sz rō plibata qcludit vsurariū q etiā si nō primario sed scōario spē hñs, vel etiā nullo mō illā habens aliqd a debitore recepit, sed nō est ita, sola. n. eo modo coacta volūtas debitoris, si pactio nō iternenerit, nec corrupta creditoris spes vel intētio, nō inducit pactū vel vsurā cre
16 ditori, sed altero ex pdictis interueniēte, bñ nec corrupta † dici pōt sine primario, ꝛ si scōario interueniat, iuxta ibi not. in oppositione prima, ꝛ ita intelligo rōnē Cal. qz sic ipse itellexit, vt ptz apte, cū se referat ad casum. d. c. fi. qsideremus etenī in hoc casu animū recipiētis potius quā dantis. Hinc videmus qđ si libera foret debitoris volūtas i dādo vltra sortē, ita tñ ꝙ ad mutuuz respectū habuerit, nihilominus creditor recipiēs illud vltra sortē pm suā depranatā intētionē tenet ad restitutionē, si vult penitentiā agere de peccato. vt. j. tanget in. iij. q. qđ sane intelligo, ét pm limitationē quā. j. dabo. in. vj. ꝛ vij. q. ad fi. ꝛ vide ét qđ. j. dicā i. ix. q. Jtē plus dico ꝙ animū debitoris qsiderare debemus qđ tñ semp nō est vez, vt infra patebit in pdicta. ix. q. nō tñ cuz ex quouis leui vel minimo indicare cōpulsum, nisi minima subtilitate in his vtamur eis in pniciē vertaī. C. ad treb. l. pe. in prin. de verb. sig. l. iij. in fi. ꝛ qđ not. x. q. ij. hoc ius. in glo. palleg. ad fi. Et sic nō debemus dicere eū cōpulsum semp psumi tanq̄ nō lentē reputari idiscretū, dūmodo sit fcā restitutio capitalis, qm eadē rōne idē dicerem⁹ in fine seu liberatione fcā p creditorē vsurariū ipsi vsurario obstāre qđ capitalis restitutio fcā esset, cū tñ ꝓriū cōiter asseramus, ꝛ sic, ñ sic cū ipsius capitalis restitutio nō est fcā, ad hoc qđ scripsit S. sed. de sen. i ope suo. c. xviij. i pri. solutionis ibi. Et pcibus vel seruitioꝝ exhibitione inductus ꝛc.

17 **Preterea** vt scripsit Jo. and. post disputationem super regula, pctm̄ in. ij. col. donatio† vel obligatio qnā nō preuenit petitio vel obligans pactio, psumiī esse grata ꝛ libera, ꝛ p cōsequens illius oblati licita est receptio pm eūdē. Jtē nec debemus videre meo circūscriptis dictis disputatis semp eū coactū iudicare seu psumeī hoc dico loquens ab experto. Vidi. n. plures soluere vltra sortē nulla prorsus itranea vel extranea coactione ducti ſz qnimo laudabili discretione, qm etiā tali pecunia mutuo accepta viderunt se lucrari duplz eius ꝙ soluerunt pro cētenario suo creditori, vñ dico discreti iudicis multū in hoc exuberare arbitriū, ita tñ ꝙ semp in tutiorē ptē declineī, ꝛ q̄tū aīe salus tangit. Veniet ģ in hoc arbitrio qsidera ri psona dantis, an sit discreta vel mecanica, vt si psumaī ex discretione ꝛ sic volūtarie, an ex necessitate, ꝛ sic coacte dare ex exterioribus, nāq̄ de interioribꝰ psumimus, de psum. ex studijs, cū si. Jtē an si ab alijs sibi qsuenerit fieri ipe alijs, an ñ. Jtē an multū, an paꝝ, aut nihil lucratus fuerit cū illa dicta pecunia mutuo accepta. Jtē vtruz sine illa sua mercimonia valeat exercere vel alia sua explicare negotia qſqs fuerit sine magno incōmodo, an eō. Jtē an qsueuerit creditor a ñ dāte aliqd vltra sortē suā pecuniā reluere siue repeteī. Jtē an si homo multe discretionis ꝛ honestatis, vorax ꝛ auarus, an qsanguineus, an affinis vel intimus debitoris amicus, ꝛ sic de similibus, ex qbus cōiecturari valeat ꝛ arbitrari vir bonus, an coacta verisimiliter presumi debeat talis donatio an liberalitatis rinulo scaturire, ex preteritis namq̄ psumimus circa futura. xxxiij. q. v. si apud. de psump. mandat. ꝛ capi. scribā. Accedant in argumentum ad predicta que scripsit Hosti. ꝛ post eū Jo. an. in. c. ex literis. de iureiurā. ꝛ de empt. ꝛ
18 ven. nostram. ꝛ vide omnino. j. in. x. ꝛ. xlij. q. ¶ †Sed quid concludemus tādē est ne vez qđ turbata debitoris volūtas si pura est intētio creditoris nō inducat peccatū vsura in creditorē. Credo ꝙ sic, ſz nō idistincte vel semp sed cū limitatiōe q̄. j. dabo i. ix. q. Ad qđ bñ facit ꝙ scribit Auga. lib. j. de ciuitate dei. c. xvj.

Quero primo ad questiones descendens pro declaratione tex. circa secūdā qsultationē huius decre
talis q̄ fuerit qsulentis intentio in illa, Rñdeo ꝙ talis, cum eni instaret finis termini qđ debitor tenebiī p iñm soluere creditori, ꝛ nō valēs soluere postulabat termini prorogationē obandie bat creditor. nil tñ verbo petebat, id tñ ea intentione denegabat vt a debitore sibi aliqd solueret, vel forte erat debitor iuro astrictus creditori ne vllatenus sine eius libera licentia se posset absentare, quā eādē intētionē sibi creditor denegabat pp qđ sciēs debitor se alias incassum ꝓculdubio laborare aliquid offert suo creditori, queriī modo ꝛc. ¶ Quero secundo. An verbū illud, date mutuū, sit in ꝓcepto. Rñdeo pm Bof. sic in casu necessitatis quoniā sunt cōicāda. xlviij. dis. sicut hi xij. q. j. dilectissim⁹.

19 **Quero** tertio † Bene video qđ mutuans ꝛ nō hñs primario sed scōario dūtaxat spez ad lucrū nō peccat nec tenet ad restitutionē vt hic in glo. ij. ꝛ dixi. §. in. j. oppo. ꝛ firmabat ét Bof. hic ꝛ hoc in summa huius tit. in prin. de quo p Jo. and. hic ꝛ plenius in mercu. posita sup. d. regula peccatū, de regu. iu. lib. vj. in. j. arti. q. quo casu nō loquiī decre. nra. Sz
20 qd de casu quo loquiī decre. nra scz † de illo q principaliter spe ductus vsure mutuo dedit pecuniā suā, id tñ nō deduxit i pacto si hoc recipit vltra sortē mutuo datā, non est q̄stio, agat penitentiā de peccato. Sed si aliquid pm spem suam a debitore recipit, tenet ne ad restitutionē, Dixerunt qdam qđ non, nisi forte aliquid fecerit pp qđ debitor compellaī aliquid dare necessario, puta negando terminum, recipiendo cautionez maioris summe vel relaxationem iuramenti, negādo ei q̄ iurauerat se non absentaturꝰ ꝛc. vel similia non. n. refert qd ex equipollentibus fiat, et in verbo, vel demonstratione vel circūlocutione aliquid ostēdatur. §. de test. licet. el. ij. de qsangui. ꝛ affini. tua nos. ff. si cer. pet. l. certum. cum simi. Et sic pm istos non nocet simonia mentalis quo ad restitutionē, sed ad penitentiā abolet, ita nec vsura mentalis. ¶ Alij dicunt ꝛ est tutius pm Jnno. imo verissimum pm Host. quod semp tenet restituere, ex quo principaliter illa intētione ductus est, qđ ét placuit Ray. in sum. huius titu. ver. sed nunquid voluntatē, ꝛ Archi. in. c. j. xiiij. q. iij. ꝛ hoc quo ad iudicium anime, ꝛ ita firmauit hic Joā. and. ꝛ do. me. ꝛ etiā glo. si recte ponderas, ꝛ not. do. me. in. c. fi. j. co. ꝛ in. c. fi. §. de simo. ꝛ ipse Jo. and. in. d. mercu. posita sup dicta regula peccatū. in. ij. col. licet aliter senserit disputans ibidem, qui voluit id dictū hñe locum cui qcordat Paul. in cle. j. de vsu ꝛ ita intelligit hanc decre. cum corrupta creditoris intentio innotuit debitori quasi videat inferre quoddā pactū implicitum qđ habebat vim explici
21 ti. Est. n. pm eum † vsura duplex, quaꝝ vna est simpliciter mentalis ꝛ solū vitians sed non obligans ad restituendū ex eo qđ fit sine oi exactione ꝛ pacto explicito vel implicito. Alia vero est vitians sed nō obligans ad restituēdū ex eo ꝙ fit sine oi exactione ꝛ pacto explicito vel iplicito. Si ergo fiat cū iplicito est vsura mētalis, si cū explicito est vsura mētalis. ¶ Et sic ex pdictis inferī in ꝓposito nr̄o qđ in casu ex quo nō innotuit debitori corrupta creditoris intentio ex eo ꝙ ea intentione principaliter detinctus sit non obligaī ad restitutionē, ꝛ hanc partē vt dixi tenebat dictus disputans. Et qz propter inferius tāgenda hoc scire per principalius est necessarium discutiamus plenius hunc passum.

Unde sciendum quod hic p sua hac opinio. adducebat tales rōnes. ¶ Prima qz cū formale i vsura sit exactio ex pacto obligāte, vel aliqd aliud equipollens, ergo sequitur qđ vbi non est talis exactio vel aliud equipollens ibi nō cadit vsura obligans ad restitutionem, q̄tuis bene cadat vsura vitians. Confirmaī, qz aliud dicēdo nō saluaretur descriptio vsurarū que habet qđ vsura est lucrum ex mutuo pactum debitum vel exactuz. ¶ Scōa ratio est, qz sicut in furto dicimus ꝙ si aliquis gratis ꝛ liberaliter in domum recipit quod furari intendebat ꝛ apparebat q̄tus sit fur in mente, non tñ in ope ita vt ad restitutionem teneaī, ergo a simili si quis intendit lucrari ex mutuo qđ qcedit, ꝛ tñ a suo debitore nihil exigit nec ipsum p aliquod pactum compellit, sed gratis ꝛ liberaliter ab eo aliquid recipit, q̄tuis sit vsurarius mente, non tamē est censendus vsurarius in opere vt ad restitutionem teneatur.

22 ¶ †Tertia ratio est, qz ratio quare vsurarius teneī ad restitutionem vsuraruz est qz illud quod recipit vltra sortem non fuit ei gratis ꝛ liberaliter donatū, sed cum quadam vsurpatione ꝛ pacto indebite vsurpatū, vbi ergo est sola spes lucri ꝛ intentio corrupta ex parte recipiētis dūmodo illa nō sit nota debitori ibi qđ quid debitor donat gratis ꝛ libere donat. ꝛ p qsequens nihil est indebite vsurpatū, ꝛ ideo ipse recipiens q̄tuis fuerit in intentione depranatus non tñ videtur teneri ad restitutionem vt ille. ¶ Sed tu p ordinē rñdeas ad has rās seu rōnes pm Jo. and. ¶ Et ad primā respondeo qđ nec ipse disputans saluat prelibatam

ram descriptionē vsure dicendo de intentione nota debitori qđ sufficiat ad introducendū effectū restitutionis fiēde. quasi dicat Jo.an. qđ ℣ si debitori sit nota intētio creditoris, nō tñ pactū seu exactio ex pacto qđ tu asseris formale in vsura iteruenit. ¶ Itē dicit Jo.an. tenēdo ẓriū ℣ distinguendo inter principalē ℣ scōariam intentionē. Tu saluabis auctoritatē illā euangelicā. s. Bate mutuū ꝛc. ℣ satis eius rigorē tēperabis sic distinguendo. non vī plene rñsuz, qz ℣ si nō interuenit pactū explicitū, tñ interuenit implicitū. ℣ sic aliqd pacto eqpollens qđ sufficere vī. Sz dicas qđ imo qz ℣ sic pactū implicitū iterunit nō tñ exactio ex pacto obligāte locū hr̄e pōt ad aliud eqpollens. vbi. n. qđ exigere posit creditor a debitore vsuras mentales tāq̄ ex pacto ēt implicito debitas ex eo qđ eius mens ℣ intētio corrupta in eius notitiam deuenerit. nō ergo diuersum sit debitorē sciuisse vel nescisse intentionē creditoris. Itē dico descriptionē p̄dictā nō fore plenā, nisi velimus ēt eā applicare ad casuz nostrū ꝑm qđ feci in i.q. posita sup rub. Et facit ad p̄dicta qđ statim tangā in vltima
23 rñsione. ¶ † Ad scōam rñsionē rñdet Jo an. qđ inter casum illum furti ℣ nostruz est maxima dissimilitudo, qm̄ lz donatarius in casu furti habuerit intentionē corruptā ad furādū, nō tñ intētio causat ab eius furto, nec est annexa illi intētioni corrupte, cuius ẓriū in mutuo est, qz cū ex bono charitatis deberet fieri gratis, fiebat principal'r ex spe lucri. qđ ēt ipse disputās q̄cedit esse vitiosum. cui spei vitiose sequit effectus q̄sequēdo lucrū ꝑz Jo. an. qđ statiz tibi clarius dilucidabo. ¶ Sed venio ad rñdendū tertie rōni. ℣ dico primo qđ vbi dixi disputās qđ tota rō quare teneť vsurarius ad restitutionē vsurarū ē ꝛc. Ego nego qđ sit tota, qz dico qđ spes creditoris est prohibita. ℣ hoc de significatione verbi nō reqrit alterius notitiā. ex quo igit ẓ bonum charitatis nequaquā alias mutuaturus fuisset creditor qđ per debitorē al's nō donaturū donari vī accedit huic spei vitiose, ergo astrictuz vitio ℣ restitutioni ꝑm Joā. an. vbi. s. Hec opi. q̄ sequit Jo. an. mihi plz, qz multū coadiuat q̄ scripsit i.q. mōtis magister Gre. de arimino gñalis eremitarū. ℣ eius dicta infra ponā i.q. mōtis. ℣ paratim supra posui in. i.q. sup quaz tñ nō aliter approbo nisi vt infra videbis, qz nimis emunsit videre meo. ¶ Quare antez aliud in simonia mentali no. Arch. in d.c.i. xliij.q.iij. ℣ Jo.an. ℣ d. Ab. in.c.fi. de simo. Sed aduertať qđ si remittit q̄ soluit vltra sortē liberabiť, sicut liberareť si fieret remissio vsure ex pacto solute vt infra dicā. imo ℣ si nō remittat sed donet spē ℣ intētionē deprauatā habētē nō habito respectu ad mutuū sibi factū sicut dicimus i furāte alias idē foret in furāte. ℣ hec patēt ex añ dictis post Jo.an. ℣ bñ facit in argumentū de sepul. de his. de testa. reqsitus. cuius tñ ẓriū sentire vī do. Magister Grego. in iij. arti. ver. quinimo. sed nō plz vt dicam infra in iam dicta. q.
24 **Quero** quarto † Quid si is ꝑ quē agit in hoc iudicio ecclesiastico q̄sitať suā prauā intentionē. Rñdet Host. qđ si petebať vt vere vsurariū pp iniustā petitionē absoluit reus nisi dicať hic aliqd spāle pp periculū animaruz. alleg. de iudi. dilecti. de cogna. spi. tua. sed si petebať vt quasi vsurariuz ℣ iniuste ℣ ꝑ salutē anime receptū fit q̄dēnatio ꝑz eū. ℣ ponit Jo. ℣ do. meus. ¶ Aduerte qz ẓrium vī facere gl. fi. huius decre. in eo qđ dicit qđ intentio cuz effectu facit hominē vsurarium. ¶ Ad idez qđ hic dixerunt Tancre. ℣ vincen. q̄ dicunt qđ isti nō inducerenť ad restitutionē acceptoz, nisi esset vsura. Pretercio animaz. publicata aūt p q̄fessionē vel aliter iudicāt ipsi ministri in iudicio q̄tētioso ℣ publico. vt p̄bat. xxxij. di. erubescāt. ij.q.i. vnus eadē cā ℣.q.v. q̄suluisti. xxxij.q.v. christiana. ℣ offi. or. si sacerdos. Ita dicā in ꝓposito qđ lz añq̄ publicareť intē tio huius mutnātis in foro q̄tentioso solū esset in animaruz iudicio inducēdus ad restitutionez tāq̄ in illo tñ vsurarius, nūc extrarius. ex ipsa. n. intentione factus est vsurarius. Jō dicebant hic gl. nr̄i. c. qđ quo ad deū reuera vsurarij vr̄ qz restituere tenētur sic recepta. Si reuera igit vsurarij sunt quo ad deū ante publicationē, ergo ēt quo ad tuaz ecclesiā militantē post publica-
25 tionem. ¶ † Preterea simplicitatē, puritatē, ℣ rei veritatē amplectitur ecclesia, subtilitatē aūt respuit. s. de ꝓcu. c. petitio. de iud. c. dilecti. sine ergo vt vsurariū sine vt quasi vsurariū petať, nō vī quo ad ecclesiaz curandū, ex quo de intentione q̄stat cui verba deseruiūt, nō eꝰ. Nihil. n. ꝑz obstare narrādi diuersitas vbi eadē dicunť. j. de ver. sig. intelligētia. Nihil p̄terea in bis p̄ter incorporalia nō possidenť, sed quasi possidenť. ℣ nihilomin⁹ si iura discurras, reperies sepe vnū p alio poni, vt est videre de iud. c. examinata. de re iud. cū bertoldus. ver. lz aūt de iurepa. q̄sultationibus. de relig. do. q̄stitutis. de insti. c. cuz veniſſet de resti. spo. de decimis li. vi. cū si. bene facit qđ in dicta decre. cuz bertoldus no. Jo. an. post Inn. ℣ Host. sup ver. memorato i no uel. ℣ qđ no. Host. in. c. q̄sulit. sup gl. in fi. de ap. Ad idem de ap. ad audientiā. ℣ alia multa iura einsdē. tit. in q̄bus pronocationis verbū qđ ad extraiudiciale ꝓpie adaptať pro appellatione ponit, qđ iudiciali q̄uenit, ℣ econuerso. Quare puto maxime vt animarū piculis occurramus id tāq̄ tutius esse tenendū. pro hoc qđ scribit post Host. p Jo. an. in. d. decre. cū bertoldus. su per verbo, irritādū. ad fi. decre. in nouel. Pau. tñ in cle. vna. eo. titu. firmat opi. Hostien.

26 **Quero** q̄nto successine † pōt ne agi ꝑ hos vsurarios mētales, de q̄bus loquit nostra decre. q̄dition. ex hac decretali. Rñ. Inn. hic tangebat ſz nō soluebat. Sed Jo. an. hic dicit qđ ex his q̄ ponit hic gl. fin. ℣ ipse sup ea hoc potes colligere, quasi dicat, pōt si confiteatur vel aliter publicetur intentio sua, dummō apte petas iuxta statim post Hosti. dicta in questione precedenti, cuius ꝛba Jo. an. posuit super dicta gl. fi. ad que se refert.

27 **Quero** sexto † mutuasti mihi cētū sine vlla pactiōe, principalis tñ tua huius mutui cā fuit ex eo qđ spera basex eo lucrū. deide ego vltra sortē tibi decē donari habito respectu ad mutuuz, qđ si nō interuenisset, illa decē nullatenus donasseż, risup cū intētione libera ℣ ex laudabili discretiōe ex dicto seruitio mihi facto donandi sine ea spe primario sine scōario. sine nec primario nec scōario, sed ex solo charitatis fonte ductus fueris ad mihi mutuandū. ℣ ita tibi declarani, tuq̄ hoc cognito hāc donationē acceptasti, es ne restitutioni obnoxius. Primo vī qđ sic. cum hic concurrant intentio prana, ℣ qđ rōne dūtaxat mutui recepisti alias non donaturus donani, qđ quidem donatum accedit huic intentioni sine spei prane, que quidē spes prana totā massam inficit nō habita q̄sideratione ad liberū donantis animū, ex quo se retulit ad mutuū. Ad hoc no. ꝑ Jo. an. super dicta regula, pctm̄. ℣ ibi recitani. s. sup tertia qōne. añ finē. ¶ In ẓrium facit, qz ex quo tibi libere ℣ vere donani, tuq̄ hoc nosti, ℣ vt sic donatum acceptasti videris licite potuisse recipe, qz nō vt vsurā sed gratuitū donū accepisti, nō obstāte qđ prius ēt vt vsurā fuerit animus recipiēdi ex quo peccatū ortuz est, qđ sola q̄tritione delebiť. Non ob. qđ dicebat Jo. an. qm̄ lz ad restitutionē qs teneať qñ nō est sibi facta remissio, tñ nō sic cū est fcā. sed in proposito vī fcā, ex quo oi casu tibi donani libere, ℣ si rōne accepti mutui ℣ tu libere acceptasti sciens alias teneri ad restitutionē, vī qđ si q̄tinuata spe tua vitiosa q̄ a principio habuisti cū mutuasti gerebas in mēte recipere ℣ nō restituere, ēt si alias nō libere donasset vel remisisset tenearis ad restitutionez, cū tunc tale donatū respectu habito ad dcm̄ mutuū accedat, vt dicebat vbi. s. Jo. an. spei tue vitiose, ſz vbi alias non obstāte qđ habueris spē vitiosam a pncipio meliori ductus q̄silio illoq̄ mutuato ℣ fermēto veteri expurgato spem illā deposuisti, ℣ nouus homo factus mutuū ex charitate apud debitorē vis pmanere, ℣ insup cremētum nō geris in mēte nō recipere nisi tā gratis ℣ libere donaueri, nō tenearis ad restitutionē ℣ maxime si hoc i notitiā donātis deuenerit ante donationē, ad hoc. l. di. c. ferq̄, ℣ q̄ ibi not. Joā. and. post Inno. in decre. mādatū in pnn. de rescri. cū simi. Et idē dico si nō mutato q̄silio gerebas in mente recipere, sed demū si nō remitteret restituere, ℣ hoc si debitori sit animus nolle recipere ēt si vellet vsurarius restituere, ſz tanq̄ pure donatū penes vsurariuz remanere, pinde. n. est ac si restituisset, ℣ ille post restitutionē donasset siue volēti ℣ parato restituere remisisset, vt de se p̄z, faciūt ifra no. i.q. seq. post Hy. ℣ melⁿ not. post Jo. an. ℣ Fede. Et hoc dico sequēdo opi. Jo. an. circa vsuraz remissionē de q̄ infra latius tāgā stati. Sz sequēdo opinionē dicti Fede. de qua infra dicā videtur indistincte non teneri etiam si figeret in mente non restituere si remisio non fieret.

28 **Quero** septimo † Utrū sufficiat vsurario in foro q̄scie tie remissio sib i facta ab his q dñt vsuras recipere sine reali restitutione. Ubi sciēdum qđ glo. scōa in regula peccatū, in pnn. tz qđ sic. Hyn. ibidē ꝑ nisi cū res est restitutioni parata, qz quodāmodo fingit restituta ℣ postea restituenti donata, argu. ff. de dona. inter virum ℣ vxo. l. iij. in fi. de iure do. l. si ab eo. si certum peta. l. singularia circa finem. de solu. l. proculo. ¶ Fuit Theologoz quorundam opin. quod non sufficit qđ res sit parata restitutioni, sed qđ offerať opus est etiā si sors iā foret restituta. Jo. and. ibi sup glo. demum assumit viā mediam quia aut gerit in mēte vsurarius restituere, ℣ tunc remissio sufficiat, am nō, ℣ tūc secus, vide qđ scripsit i addi. Spe. eo. ti. ad fi. qđ-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

nis,formate quã cũ suo qsulnit adoptiuo Fed. de sen. in ope suo consi. xviij. vbi hunc passum disputauit,firmat indistin. opin. d. glo. sic dicẽs,qđ si is cui debet restitui pecunia vsuraria vel male ablata nõ coactus,nõ deceptus,vel circumuentus,ꝛ oi dolo ꝛ calliditate vi ꝛ metu cessantibus,ꝛ ẽt ꝓcibus vel seruitioꝝ exhibitione inductus pecuniã sibi debitã non oblatã nec restitutioni paratã vsurario dimittat,liberatus est a restitutiõe,nõ tñ a peccato qđ ꝟxit exercendo vsuras,nisi ꝛ de illo peccato penitentiã agat. Cõcludens finaliter posse dici qđ si vsurario ꝓueneranti in crimine ꝛ nõ disposito ad aliquã restitutionẽ is q debet recipere vsuras remittit illas mutuo ꝓprio vel ad petitionẽ vsurarij, liberatus est vsurarius a restitutiõe rei,nõ dico a peccato quod
29 ꝟxit vsurarius fenerãdo,nã † in re male ablata obligaꝛ quis pene eterne ꝑ peccatum mortale quod ꝟxit auferendo rem a proximo illicite,ꝛ obligaꝛ eidẽ ad restitutionẽ ipsius rei,sicut. n. duos offendit. s. deum ꝛ proximum,sic duobus satisfacere tenetur,de vsur. c. cum tu. de homi. c. sicut dignum. §. eos. hãc opi. vt etiaꝫ firmare Host. in sum. de vsur. §. q̃ pena. versi. quid si fenerator. ꝛ versi. dicendũ est igit. Ad hoc. ff. de pign. actio. l. si rem. §. omnis. ver. satisfactũ. vbi dicit satisfactũ accipimus quomodocũq; voluntati creditoris satisfiat,ꝛ ita dicit Lappus de cast. in. c. in ciuitate. eo. ti. ¶ Quid tenendũ,dico ꝙ ad hoc vt ois tollaꝛ dubitatio an sit vel non sit liber animus remittentis,ꝛ ꝑ ꝙsequens clara ꝙscientia vsurarij. Itẽ vt inducanꝛ facilius ad ꝙritionẽ et decetero sibi a talibus abstineant,cũ de salute aie ꝛ eius ꝑiculo disceptẽ,ideo cautius agendũ. xlij. di. gescamus,de elec. c. vbi periculuꝫ. lib. vj. Cautũ est ꝑdicare qđ nisi se disponant ad restituendum si nõ fiat restitutio ꝙ remissio nõ sufficiat iuxta doctrinã Jo. and. ꝛ cautius ꝙ esse debeat pecunia restitutioni parata iuxta illã dist. ꝛ magis cautũ ꝙ offeratur iuxta illã theologoꝝ ꝛ cautissimũ qđ actualr restituaꝛ ꝛ i solutis manibus reponaꝛ, iuxta illã alioꝝ quoꝝdam. Sed de iure ẽt in foro ꝙscientie puto illã glo. quã sequit Federi. indubitanter verissimã q̃ qz ad supradicta ꝛ infra dicẽda multũ operaꝛ vtile est qđ clarius oñdaꝛ.

Et qđ sit vera probaꝛ primo ex rationib⁹ Fede. Quarum prima est. In maioribus criminibus sicut est in crimine † furti seu violẽtie vel rapine,re furtiua vel rapta apud furẽ vel raptorẽ remanẽte de volũtate dñi purgaꝛ vitium furti seu rapine sine aliq̃ restitutione. vt. l. si fur. ff. de ꝓca. l. certe. §. iulianus. ergo ꝛ in vsura q̃ est minus. Quod añt illa sint maiora ostẽdit ex maioritate pene,sine añt de his agaꝛ ciuiliter siue criminaliter maior pena inferꝛ ꝙꝫ i vsurarijs,sine manifestũ sit furtũ siue nõ,sine violẽtia vel rapina sit publica sine priuata, vt ptꝫ. C. ꝛ ff. eo. ti. per totũ. ff. de furtis. ꝛ de vi publi. vel priua. ꝛ de vi ꝛ vi arma. l. j. Et nõ est dubiũ id esse grauius admissum ꝙ est grauius indicandũ. xxiij. q. ij. nõ auferamus. ¶ Scõa eius rõ est. In crimine vsuraꝝ ꝛ in aliꝫ etiã maioribus sufficit cõdignã facere satisfactionẽ,vel emendationẽ,vt in. c. ij. de rapto,vt qs sit liberatus a peccato,vt ptꝫ de vsu. ca. quãto. ꝛ eo. ti. c. ij. in prin. lib. vj. de sepul. c. vlti. ꝛ de rapto. in lris,cũ simi. sed satisfactũ intelligiꝛ quomodocũq; desideriũ creditoris adipleaꝛ,etiã si pecunia nõ soluaꝛ,vt. ff. q̃ satisda. cogã. l. j. ꝛ de pig. actio. l. si rẽ. §. satisfactum accipimus ꝛc. Si. n. creditor remittit actionẽ sibi cõpetentem, ex quo hoc sponte facit,satisfactum intelligitur.
31 ¶ † Tertia rõ est q̃ potest donare ꝙ est plus,vt not. de rescri. c. statutũ. ad fi. lib. vj. põt remittere ꝙ est minus,vel q̃ põt vnũ, potest aliud,qz quasi ꝑ eodẽ repuranꝛ. §. de testi. c. veniẽs. el. j. ꝛ ff. de calũ. l. q̃ ẽt. Sed certũ est qđ si vsurarius restituisset pecuniã debitori eidẽq; creditori,ipse posset illã donare vsurario, ergo eodẽ modo põt remittere. ¶ Quarta ratio que ꝑm eũ vr insolubilis. Quidã sunt casus in qbus obligatis ad restitutionẽ non sufficit remissio. de rescri. ca. statutũ. ad fi. li. vj. ꝛ eo. lib. de censibus. c. exigit. ꝛ ibi de hoc ergo in aliꝫ stabit regula qđ sufficiat remissio. vt not. de cle. nõ resi. c. j. ad fi. de reg. iur. c. peccatum. lib. vj. ¶ Sed qz opposita iuxta se posita magis eluescũt veniamus ad ꝓria q̃ formauit,quoꝝ primũ est hoc. A significatione verbi seu vocabuli nõ est recedendũ,nisi ꝙstet de mẽte cõtraria,de leg. iij. l. nõ aliter. ꝛ not. j. de ꝛb. sig. ppea. sed cũ bea. Augusti. dixerit. Non dimittit peccatũ nisi restituaꝛ male ablatũ. xiiij. q. vj. si res. ꝛ de reg. iur. peccatũ,ꝛ aliud est restituere, aliud remittere. l. plus, ꝛ. l. cũ ꝓtor. ꝛ. l. restituere. de ver. sig. patet per ꝙs qđ non est satisfactum regule ꝑ remissionẽ,sed opus est vt realis sit restitutio cũ † restituere sit in pristinũ statum reponere,vt in predictis legibus,ꝛ de vsuris. l. videamus, sicut in
32 aliꝫ restitutionibus dr. C. de repu. l. j. ꝛ de sen. pas. l. j. ꝛ maxime cũ hic tractatur de peccato,vbi tutior via est eligenda.

¶ Scõa ratio est qđ peccatũ fiat de nõ petendo vsuras,nihilominus repeti pñt,vt de iure iur. ad nrã. el. ij ergo lꝫ fiat remissio,nihilominus repeti pñt,ergo non recta ꝙscientia retinenꝛ ẽt post remissionem. ¶ Tertia ratio,qz q̃ soluit indebitum sciẽter donat. ff. de cõdi. inde. l. j. ꝛ tñ q̃ soluit vsuras scienter,nihilominus repetit non obstante qđ videaꝛ donasse,ergo si donatio non valet,quomodo valebit remissio. sed dicit ipse Feder. solue hãc per. c. debitores. ꝛ eius glo. de iureiu. ꝛ ibi vide. ¶ Ad scõam rationẽ non rñdet ibi,sed alibi,vt j. tangam. Sed ad primã bene rñdet dicens qđ non est significatio verbi restituere, nã Augu. ex cuius verbis sumpta est regula,peccatũ nõ habuit respectuꝫ ad strictã significationẽ verbi,sed mens sua q̃ verbis ꝓferenda, vt legi. ꝛ not. de verb. sig. ppea fuit qđ si tu offendisti proximuꝫ rapiendo ꝛ subtrahẽdo,vel vsuras extorquẽdo,ꝙ recõcilies te cum ipso. Et qz cõiter boies non iactant pecunias suas,vt. l. cuꝫ de indebito,ꝛ voluit sibi restitui res ablatas, ideo retulit se ad verbũ restitutionis. Qđ añt sic intellexerit Augu. patet multipliciter,nã Augu. in verbis suis nõ posuit restituere,sed redde
33 re. iij. q. vj. c. j. in prin. Et inter reddere ꝛ restituer aliqua † daꝛ differentia. de verbo. sig. l. verbũ. redderem. Preterea romani põtifices quoꝝ autoritas in decisionibus ꝓferenda est alioꝝ dictis ẽt sanctoꝝ. vt. xx. dist. in summa,vtunt verbo,satisfacere et emendare,vt patet de rapto. c. ij. ꝛ de fur. c. fin. Preterea si sic in ꝛbis iudicare debemus,multe sequerenꝛ absurditates. Pone ꝙ dedi dãnũ,nihil tñ tibi abstuli,vel ad me puenit,hic nõ potest fieri restitutio proprie sumpto vocabulo,sufficiet satisfactio, ꝛ tñ grosso mõ loquẽdo diceremus,iste non põt saluari nisi damnũ,id est estimationẽ restituat. Itẽ pone debebo tibi cẽtuꝫ ex cã vsuraria,rogo te vt possim illa centũ tenere cum ꝙscientia bona, qz volo assumere cõmunionem in paschate,ꝛ obligo me tibi per instrumentum in centũ ex cã mutui vel depositi ad certũ terminum,ꝛ tu es ꝙtentus,nunquid ero tutus vt satisfactum ei intelligaꝛ,ꝛ vtiq; satisfactum intelligiꝛ,hoc dixit Fede. Sed cum reuerentia hec vltima rõ non probat dcm̃ suum principaliter,qz hic satis fit restitutio. ꝛ constat de animo vsurarij quod vult restituere,ex quo sic se obligat. Et si dicaꝛ nonne prius etiam obligatus ante hanc obligationẽ quã modo facit ex causa mutui. Respondeo vtiq;,sed forte deficiebãt probationes creditori vsurarum. Item forte est etiam vsura mentalis de qua non ꝙstat nisi in animarum iudicio,nunc etiam constabit in iudicio contentioso quantum ad effectum solutionis vigore dicte noue obligationis.

Sed contra rõnes Fede. facere vr̃,ꝛ primo ꝙ primã quam scripsit Jo. an. in. d. regula,peccatum,ꝛ posui. §. in. ij.
34 q. ꝛ dñs meus repetit. j. eo. c. fi. nam vt ibi dcm̃ est longa est † differẽtia inter donationẽ vel remissionẽ factã de furto per ꝙꝫ res furata sñe vitio remanet penes furẽ ꝛ donationẽ vsure cũ in primo casu nõ accadat donario intentioni corrupte furãtis, sed bñ in scõo intentioni corrupte vsurã recipientis. Sed tu solue qđ ꝛ si cum debitor vsurario mẽtali quo casu loquitur Jo. an. aliquid soluit,qz solutũ ꝙsiderato aio vitioso recipientis accedit nõ liberat a restitutione recipiẽte eo qđ nõ gratis,ꝛ vt donũ accepit lꝫ vt vsurã,lꝫ alius fuerit solutis animus qz liber,q̃ tñ ꝙstabat recipienti,ꝛ de illo poterat verisimr dubitare. argu. decre. sup eo. §. de renun. de presum. qz verisimile. ff. de ꝓbatio. l. cũ de indebito. Secus tñ in casu nro. s. qñ post factã solutionẽ quo casu loquimur illã ꝙfirmat,puta donãdo qđ repetere põt vel remittendo, qz tunc ꝑsumit penitus libera alio nõ dato,ad idẽ. C. ad velleia. auc. sine a me. ꝛ ipse recipiẽs tũc nõ vt vsurã lꝫ vt donũ recepit sine retinet qđ prius receperat vt vsurã bñ facit. l. quedã mulier cũ sua glo. ff. de rei vendi. ꝛ qđ not. Bar. in. l. cum solus. in fi. ff. de vsur. imo plus qz ẽt in vsurario mentali forte si tpe solutionis posset sibi clare ꝙstare quomodo dans oĩno vult donare ex mera liberalitate,sed accedat rei vitiose attento aio primo creditoris,nihilominus nõ tenebit ad restitutionẽ aliã. Ex quo. n. sibi ꝙstitit quomodo nõ dabat ad vsurã sed libere donabat,ꝛ vt libere donatũ non vt vsurã recepit non vr̃ illicitum recepisse,nec rei accedere vitiose. Vel verius saltem quãtum pertinet ad restitutionẽ,nõ dico quantum ptinet ad peccati abolitionẽ vbi contri-
53 tio † requirit,ex quo sic clare constat de intentione debitoris fingitur restituisse,ꝛ sibi deinde gratis donatum esse,vt. §. dixi in. q. vij. ꝛ sic q̃ prius erãt penes creditorem vitiosa modo erunt pentus absque vitio,ꝛ sic idẽ quod in furto,imo etiam ꝛ in vsurario conuentionali idẽ dicere possumus. Nec obstat qđ no. in. c. pterea. §. eo. Jo. and. ꝛ do. mens per. c. i. xlvij. distin. qz fatcor qđ a volũtarie solutis vt vsuras nõ possint recipẽr. Nec obstat qđ not. in. c. nobis. de sim. in gl. ij. sup ea. p Jo. and. post alios.

qz non

qz nõ nego hic interueníſſe vſurã nec reſtitutionẽ fiendã, ſed dico illã factã, z hoc ſi in tali voluntate pdurauerit ipſe debitor qz tñ nõ video qõ pdicta clare cõſtare pñt, niſi p ipſius debitoris aſſertionẽ liberã de raro poterunt occurrere memorata, z maxime qz id deinde aſſerendo z in illa pſeuerãdo tunc expſſe remittit, ſecurius tñ eſſet id reſtituere z iterato recipere vel expſſam hr̃e remiſſionẽ. ¶ Cõtra ſcõam inſup rõnẽ Fede. faciunt not. p Joã. and. z me vbi. ſ. licet. n. creditori remittendo actionẽ ſibi cõpetentẽ ſponte ſatiſfactũ intelligat nõ ſic tñ in caſu nr̃o cũ ipſa remiſſio accedat rei vitioſe, qõ nõ ꝙtingit i illo. Sed ſolue vt in precedenti. ¶ Sed obijcies iſtud poſito qõ vſurarius teneat
36 † ſatiſſacere deo z primo, ſicut deũ z primũ offendit, dicas mihi p deo eſto qõ primo ex quo donauit vel remiſit ſatiſſecerit, vt ſic repetere nõ valeat in iudicio, qũo põt deo ſatiſſacere ſi cor de indurato in mente gerat nõ reſtituere, ſi nõ remittat. Sed rñ det ꝯ mihi, z videbis ſolutionẽ. Pone qõ creditor male gratibustuis te inuitũ z retinentẽ cõpulit ad vſuraꝝ reſtitutionẽ auctoritate iudicis, deinde vero vſuras illas tibi donat nũqd poteris ſatiſſacere deo abſq; illa reſtitutione, illaſq; tenere vt tuas, vtiq;. Et tñ quãtũ fuit in te nõ reſtituiſti. Cur ergo nõ idẽ ſi fcã eſt tibi remiſſio, q vt dixi nõ eras reſtituere paratus, attento qõ pinie eſt ac ſi creditori ſatiſfactũ fuiſſet, ex quo ſpõte remiſit vt in iuribus. ſ. alleg. taciti qdẽ z expſſi equa eſt ꝙditio, neq; refert qd: eqpollẽtibus faciamus. Ex quo. n. ad duo tenebaris in ſatiſfaciẽdo deo. ſ. ad cõtritionẽ, z ad reſtitutionẽ, cũ vltima p remiſionẽ ſit ſublata, remanet ſola pma, ſicut in fure dicimus, cui faca eſt remiſſio vel donatio rei furtiue, q ꝛ añ donationẽ non ſoli ꝙtritionẽ habẽdo ſed rẽ reſtituẽdo verã z ſalutarẽ poterat agere pniam z nõ aliter. Modo tñ p pniam ſiue ꝙtritionem id effiet. ¶ Sed aduertẽdũ qõ nõ ſolũ ꝙtritionẽ hr̃e dz ó pecca to ó ppetrauerit in eo qõ ad vſurã mutuauit ſed ẽt de eo qõ in pecato corde pharaonico pſeuerãdo ꝓponebat i mẽte nõ reſtituce, tãto. n. grauiora ſunt crimina ꝛc. de ꝙſue. c. fi. cũ ꝙcordã. Einſup ſi vult plenã hr̃e contritionem in corde ſuo debet firmi tenunc proponere, qõ ſibi precauebit a talibus in futurum.

37 **Quero** octauo ſucceſſiue. † Quare ſi fiat pactũ vel iure tur de nõ repetẽdo vſuras, nihilominus peti poſſe vel liberatio. Rñ. hunc paſſum tetigit Fede. in ope ſuo cõſil. ccxix. dicens qõ iſta ſunt ſatis diuerſa, z ideo nõ miꝛ ſi diuerſa ſt vſuris diſpoſitio. Qui. n. remittit ius crediti, trãſfert aliqd in debitorẽ, z quodãmodo a ſe abdicat actionẽ ſibi cõpetentẽ et ꝓnto ſatiſſacere z ſoluere. i. diſſoluere obligationẽ dr̃, arg. ff. de olu. l. ſolutionibus ℞ bũ. ff. de verb. ſig. l. ſolutionis. At q pacitat de nõ petẽdo, nõ agit ꝯ obligationis ſubſtãtiã. i. nõ diſſolui obligationẽ, ſed obligat ad nõ petẽdũ vel ꝙ qz hmõi pactũ eſt nullũ, nõ dat ex tali nudo pacto actio, ſed exceptio, vt. l. iuriſgẽtiã. ſ. ſed cũ nulla, q ergo paciſcit nõ petere vſuras, ſi remoueat exceptione, replicabit de ꝓbo pacto, quaſi non potuerit obligai, ſic ope replicationis ꝙſequet vſuras, ſaltẽ p modũ ſiue medii c. p nr̃am. ſuperius allega. ſed nõ ſic cõſequi poterit illas q remittit, quaſi ſit pinguius remittere q̃ paciſci. lz vtraq; tollat obigatio naturaliter vt. l. ſtichũ. ſ. naturalis. ff. de ſol. Tandẽ in eor. ꝙcludit qõ ſi pdicta ꝓcedãt q̃ ó pacto dicta ſunt qñ pactũ vnꝰ. ſ. pacta q̃ turpẽ. ff. de pact. ne boies inuitent ad delinquẽdo ſuras poſt q̃ deberi incipiũt, factũ eſt liberaliter a ſolnẽte, imota liberabit ſicut remiſſio vel donatio, q̃tũ ad ſecuritatẽ excipiendi ſi petant, z repetẽdi ſi reſtituant p facti vel iuris errorẽ. Nõ aſſignat ibidẽ, qz icipiunt eſſe poſt pactũ in debito naturali: z ſola ciuilis obligatio remanet. vt. l. ſtichũ. ſ. naturalis. ff. de ſlu. z. l. ſi nõ ſortẽ. ſ. indebitũ. de ꝙdi. inde. z not. in. l. cũ qs. ff. d iur. z fac. igno. ¶ Ad decretale nr̃am rñdet qõ nõ ob. qz ibi tſtor retulit ſe ad factũ, non ad ius. Juſſit. n. vſuras reſtitui bis ꝙ eas ꝓbarent ſoluiſſe qõ ꝓpetuo durat ẽt poſt remiſſionẽ, nõ ait iuſſit eas reſtitui bis ꝙbus eas debebat, qz tũc nil redderet ó heredibus, vide q infra dicã circa hoc vltimũ i. q. lxxxi.

38 **Quero** nono † vtrũ creditor cui ex charitate mutãti debitor aliquid vltra ſortẽ contulit non voluntarie, ſed quaſi coacte, puta dubitans ne alias indiſcretus reputaret, intãũ q aliũ vel hunc decetero nõ inueniret mutuãtẽ, vel q̃uis alia imili cã teneatur ad reſtitutionem. Hunc paſſum tetigi. ſ. in. vij. oppoſi. Et licet tutius ſit reſtituere, tameu puto qõ ſi tpe quo recipit pure recepit credens dantẽ liberaliter z animo donanti diſcretione ductum non vt vſuraꝝ nec alias coacte dare, qõ nõ teneat ad reſtitutionẽ ẽt ſi poſtea ſciat nõ liberaliter dediſſe, niſi eũ aliter remorderet ꝙſcia, illãq; neqret iuri ꝙformare, q tñ ſcrupuloſum eſt potius q̃ laudabile. ex quo timet nõ timendũ. vt in ſiki dixit Hoſt. Patẽt pdicta. ex quo. n. tpe datio nis z receptionis bonã fidẽ habuit, licite recepit. z illius dñiũ licite in ipſuꝫ trãſit nõ obſtãte dubitatione tua qua ductus es ad dãdũ illi borũ penitus inicio. nec aliqd attẽtati, ex quo i tale dubiũ, z ad tale qd dãdũ te adduxerit quo caſu ſecus in ſcõo membro nr̃o. Ad pdicta q legi. z no. in rel'a, factũ legitime. ó re. in. li. vi. Pro quo q ſ. poſt Hoſt. ſcripſit ſup rub. in. j. q. circa diffinitionẽ vſure. z ẽt q poſt Goſ. ibidẽ. Si ergo ꝑm ipſuꝫ Goſ. vſura eſt qcqd ſorti accedit intẽtiõe pcedẽte vel pacto, z in caſu nr̃o nulla talis pceſſit intẽtio vel pactũ, nec ſup receptionis tpe pullulat, ſz pura eſt z oi turpitudine mũda. igit̃ ꝛc. Nec obſtãt no. p dictũ magiſtrũ Greg. vt. ſ. late ſcripſi i. d. q. j. vltra mediũ. z j. tãgã in vlt. q. iij. ptis in. ij. dubio. Sz vr̃ obſtare q poſt Hoſti. ſcripſit Jo. an. in decre. fi. in prin. ſup verbo q. de reſcri. vbi dicit q recipiẽs ab ipetrãte reſcriptũ ſub ſiki noie ſui nois ignoranter, lz eniteat penã ꝙdẽnationis expẽſaꝝ de qua ibi tex. loquit in fi. tñ ſi ſcita fraude ꝓſeq̃t z vtit̃ dictis lr̃is ex ratihabitiõe teneat̃. Sed dicit q ibi loq̃t in facto nõdũ ꝙſummato, hic in facto ꝙſummato z pfecto. vñ ſicut hic dico q ſi ſciuiſſet añ receptionez iſte creditor volũtatẽ debitoris, z ſic añ actũ pfectũ nõ reciperet ſana ꝙſcia. ſecus aũt ſi poſt, ita in ꝓpoſito ſcita fraude añ fi. z pfectionẽ vſus lr̃arũ icidit in penã expẽſarũ. ſecus aũt ſi ſciret poſt q̃ lr̃is illis vſus fuiſſet, qz nõ teneat̃ ad expenſas factas. Pro z ꝯ facit q no. in. c. j. xiij. q. vi. in gl. i. z i. c. ſi virgo. xxxiij. q. ij. z in. c. vigilãti. de pſcri. z eo. ti. c. fi. z in. c. poſſeſſor. de reg. in. li. vi. ¶ Sed mihi ſemp placuit opi. gl. in. d. c. ſi res. z in. d. c. vigilãti. z i. c. fi. e. ti. ſ. q mala fides ſupueniẽs pſcriptioni ꝙplete nõ faciat quẽ obnoxiũ reſtitutiõi. Cũ. n. dr̃ q poſſor
39 malefidei vllo tpe nõ pſcribit. vtiq; veriſſimũ eſt qz dũ eſt in curſu pſcribẽdi ſemp regrit̃ bonafides. Põt ſiqdẽ lex de meo facere tuũ iuxta not. p Inn. z alios. ſ. de ꝙſti. c. q̃ in eccleſiarũ. z j. de iureiu. c. nr̃a. z no. ẽt gl. i. d. c. vigilãti. ¶ Ad idẽ q no. gl. z bar. ſup ꝓemio. ff. z in. l. itẽ ſi verberatũ. ff. de rei vẽ. z. l. antiochenſiũ. ff. de pñile. credi. z q notari ꝙſueuit in. l. bñ a zenone. C. de quadri. pſcr. z gl. z Archi. in. c. p principalẽ. ix. q. iij. z i. c. q̃uis. xxiij. q. viij. vbi oino vide q ſcribit ipſe Arch. ẽt z in q̃ſtionib⁹ Oldr. ꝙſi. ccxxiij. q̃ opi. circa pſcriptionẽ ſequũtur ẽt Jo. Goſ. Uin. Inn. z Hoſt. q tñ Hoſti. dicit q ſi poſtea ꝙſcia remanet leſa, dz ſatiſfacer̃ ꝙſcie, lz ſit potius ſcrupuloſa q̃ theologa ex quo timet vbi nõ ẽ timẽdũ, de ſimo. c. z ſi qõnes, de quo remittit ad ſummã de pſcriptionibus ſup rub. de pſcriptionibus reꝝ mobiliũ. ſ. q̃ exiganť. ſub. ſ. veꝝ qcqd. Et vt dicit. d. Ab. b eſt cõis canoniſtaꝝ opi. hanc ẽt reperio in. d. c. ſi virgo. tenuiſſe Hugo. z ſi. in. c. vigilãti. refert Jo. and. eũ ſenſiſſe ꝯriũ, qz hunc paſſum plene examinat Jo. an. in mercu. poſita ſuper. d. regula poſſeſſor. in vlti. art. vltra nõ ꝓſequor, ſz illuc remitto vbi oium ponunť opin. abũde. z ibi firmat Joã. and. hãc opi. limitatã ꝑm qõ. ſ. dixi. Et hãc tene, z vide oino ibi ſcripta. Et q̃. ſ. primo loco in deciſione qõnis dixi vera intelligo, niſi tñ talis credulitas foret craſſa vel ſupina qõ ex his q̃. ſ. dixi in vlti. oppo. z ſtati dicã in ſeq. q. bonus vir poterit arbitrari. ¶ Cõtra determinationẽ tñ prelibatã ſentit magiſter Grego. vt patet ex his q̃ poſt eum. j. dicã in. q. montis dubio ſcõo paꝝ poſt prin. z vt dixi tutius eſt, ſed non credo neceſſarium. tene quod vis. Pro z contra facit quod not. in glo. penulti. in. c. diligenti, de reſcrip. z in. c. abbate ſane. de re iudi. lib. vj. in glo. iij. circa medium.

40 **Quero** decimo † vtrum dans aliqd vltra ſortẽ, vbi nulla pactio intervenit, pſumat̃ gratis z liberaliter dare. Itẽ nunqd recipiens preſumat̃ recta conſcientia z non de prauata recipere. ¶ Ad primũ mẽbrũ z ſi aliqd. ſ. dixeri i vlti. oppo. rñ. z vr̃ primo qõ nõ, qz nemo pſumit̃ iactare ſuũ ſiue donare i dubio. ff. de pba. l. cũ de indebito. ſ. j. de renũ. c. ſup boc. de reſti. ſpo. c. ſolicite. de pſum. c. qz veriſimile. ¶ In ꝯriũ facit qõ not. Jo. and. in regula peccatũ. ſup. q. mercuriali. in. ij. col. vbi hoc expreſſe firmat diſputans. Preterea cũ debitor ſciat ſe naturaliter ad antidora obligatũ. de teſta. c. cũ in officijs, de dona. c. j. ff. de peti. here. l. ſed ſi lege. ſ. ꝙſuluit. ergo vr̃ potius gratis q̃ coactus z inuitus dare, z hoc potiſſimũ cũ ex tali pecunia ſic gratis z ſine oi pactione mutuata multũ lucratus eſt, vt ſepe ꝙtingit. ¶ Solu. ſi tpe quo aliqd vltra ſortẽ ſoluit debitũ ſortis extinctũ erat, alio nõ dato pſumit̃ gratis dare, ſed ſi durabat pſumeret̃ metu repetitionis ſortis id actũ, argu. eoꝝ q̃ not. in. l. ſi nõ ſortẽ. ſ. ſi qs falſo. de condi. inde. z. ſ. de iureiu. c. debitores.

Posset tñ tot ⁊ tãta ꝙcurreꝛ ꝙ pſũptio talis ceſſaret iux. ſ. no.
41 i vlt. opi. circa fi. pſum. †nãqꝫ pſumptiõe tollit. de pſum. c. illõ. ⁊ c. lris. cũ ſimi. ⁊ multofortiꝰ ſi ſcriptura donãtis cãtaret ꝙ li bere ſoluit ⁊ nõ coactus, cũ tunc nõ ſit locus ꝙiecturis, de verb. obli. l. ꝙtinuus. §. cũ. ⁊ ita iã vidi ꝙſultũ ꝑ multos doc. famoſiſſimos. ¶ Sed ego id vexꝫ intelligo niſi ꝑ creditoꝛẽ vſuraꝝ ꝓbaꝛet in ꝯtũ tale ꝙd, ꝑ qõ õ fraude ꝙſtaret iuxta ea q̃ leg. ⁊ no. de renun. c. ij. lib. vj. Vidimus. n. ſepe ꝑ experientiã ꝙ accipiẽtes mutuo pecuniã ſunt in tãta ⁊ tali egeſtate ꝙ ꝙcꝙd volent crediꝛes facient, vt dilationẽ habeãt in reſtitutionẽ ſortis ꝙcꝙd voꝛlent ſcribent ⁊ ꝙſitebunt. Ad hoc qõ not. Jo. an. de emp. ⁊ vẽ. ad audientiã nr̃am, hꝛc tñ verba ipſa libertate ſapientia operabunt ꝙ in aduerſariũ trãſfundet onus ꝓbãdi ꝯrium, ⁊ interim illis ſtabit, vt in. c. vt noſtrũ. vt ec. bñ. ad idẽ qõ ſcripſit gl. i cle. lris, de ꝓba. ⁊ vide q̃. j. dicã i. q. lxxviij. ¶ Ad ꝓm mẽbrũ rñdeo ꝙ ſic, qꝛ ꝙlibet pſumit bonus alio nõ dato. de ſcrup. c. vno. ⁊ ſue ſalutis ita memoꝛ. j. q. vij. ſancimus. de homi. ſignificaſti. el. ij. ⁊ qõ no. de pe. diſt. vj. c. placuit. ⁊ in cle. j. de ꝓbat. in glo. ord. talia tñ pñt ꝯrium ꝓbare ex ꝙbus aliud diceret. ¶ Ad vtrũqꝫ mẽbrũ accadat qõ ſcribit Jo. an. in Spe. de vſur. ſup ꝓma forma libelli. ⁊ qõ. j. dicã. i. q. lxij. Pone. n. ꝙ ꝓbet ꝙ talis ꝙſueuit ad vſuras mutuare. Itẽ qõ ꝙſueuit qõ quotieſcũqꝫ videbat ſibi nil dari vltra ſortẽ mutuũ vel depoſitũ repetet, ⁊ alteri ꝙ ſueuit dare aliꝙd vltra ſortẽ mutuare vel penes illũ deponere, ꝙd indicabis de tali niſi malũ, in ꝙdẽnãdo tñ nõ ſit index promptus.

42 **Undecímo** quero † qd ſi qs emit redditus alicuiꝰ ca ſtri ad vitã ſuã vel ſuã ⁊ hereduꝫ, vel aliõ certũ tps tenẽdũ, cenſebit ne talis ꝯctus vſurarius. Rñ. Inn. ſ. eo. c. in ciuitate. tetigit hũc paſſuꝫ, ⁊ recitat opi. quoꝛũdã, quoꝝ aliq̃ dixerunt qõ ſi redditus cõi eſtimatione nõ excedit annuati redditũ, quẽ de tãta pecunia in terra empta potuiſſet hre, licitus eſt ꝯctus, ſi vero excedit cõiter eſt illicitus. allega. in argu. iſtud. c. ꝙſaluit. ſed nõ video qũo faciat. ¶ Alij dixerunt qõ qñ in ꝑpetuũ emit, ſemp licitus eſt ꝯctus, nã in ptio licitũ eſt ꝯhentibus ſe inuicez decipere. l. iuraſſe. la. ij. in fi. ff. de mino. ¶ Alij dixerunt ⁊ forte bñ Jnno. qõ ſi redditus ꝙſtituant ante ꝯctum, vel venditã actionẽ, ſiue fuerit ꝙſtitutus in re vẽdita puta de domo, vel poſſeſſione, vel alijs hmõi, ſiue in ꝑſona, puta ſerui, liberti, vel ruſtici, vel actione, vel noie. Item ſiue ſint certi redditus, puta qꝛ reddidit quartã fructũ q̃ ꝓcipiunt ex aliqua domo, vel de operis alicuius ꝑſone. Itẽ ſiue ſit ꝯctus ꝑpetuus, puta ſi extẽdit ad heredes alterius ꝯhentiũ, ſiue ſit ad vitã hois, ſiue ad certũ tps, puta vſqꝫ ad qnqꝫ annos. Itẽ ſiue redditus ſit in pecunia, ſiue in alijs rebus, ſiue in facto, reputãt tales ꝯctus eſſe licitos. Iſte. n. eſt licitus ⁊ purus ꝯctus emptionis. Eſt nãqꝫ ptiũ ſi certe pecunie quãtitas eſt merces. ſ. certus redditus vel canon, vel annona. C. de ſac. ſan. eccl. l. iubemus. in pñn. in auc. de reb. eccle. nõ alie. §. ab anaſtaſio. C. de here. vel actio. ven. ꝑ totũ ꝑm Jnno. Poſt. vero vt refert Jo. and. in. d. c. in ciuitate, ſimꝑr diꝛit tenendũ qõ † hmõi ꝯctus ſiue ſit in ꝑpetuũ ſiue ad tps, ⁊ ſine
43 ad certũ cenſum ſiue inceertũ, regulariter ſunt pmiſſi, dummodo neuter vltra dimidiã decipiat, ⁊ dummodo nõ celebꝛetur in fraudẽ vſuraꝝ, alias autem ſecus, de emp. ⁊ ven. ad noſtrã. ff. de acti. emp. l. iulianus. §. idẽ pat. C. de vſur. l. eos q, ⁊ qõ not. j. eo. tuas. Ad qõ accedat. C. de pact. inter emp. l. ij. ⁊ l. cũ te fundũ.

Sed oppo. predictis de. d. c. in ciuitate, ⁊ d. c. nauigãti. j. eo. ⁊ c. fi. ⁊ õ iſto. c. ꝙſulnit. in vltiꝛ rũſo nulli nẽpe venit in dubium qõ vſqꝫ ad illud tps ſaltẽ lõguꝫ plus ꝓcipiet de redditu q̃ ſit ptium. Solnit Jnno. qõ licet certũ ſit nũc qõ vſqꝫ ad. xx. xxx. xl. vel. l. annos vel vlteriozes plus accipiet de redditu q̃ ſit ptiũ qõ dat, tñ hec certitudo non facit illicitũ ꝯctũ venditionis, cũ ⁊ hoc idẽ ſit qõ dare in venditione alicuius poſſeſſionis, vbi certũ eſt ꝑm inferiozes cãs ꝙ plus ꝓcipiet de certis fructibus eius q̃ ſit ptiũ qõ ꝑ ea dat, ⁊ ſine expẽſis vel laboꝛe dãdo ad officiũ certum vel emphyteoſim. Nõ obſtant iura ꝓdicta, in illis. n. repꝛehẽdit tm̃ qñ carius vendit merces ꝑꝑ terminũ quẽ dat ꝓlixũ emptoꝛi ad ſoluẽdũ pecuniã, vel qꝛ ꝑ minoꝛi emit merces, qꝛ ſtati dat pecuniã, ⁊ ꝑ ꝓlixũ tps expectat mercem, q̃ penitus ſunt illicita, ⁊ oino vide qõ. j. dicã poſt Bal. i. q. xliij. paxꝫ poſt ꝓncipiũ, qꝛ hic ſolũmodo vendit tps ꝑ illa pecunia q̃ venit, ⁊ inſtũ ptiũ excedit qõ ptz ex eo, qꝛ ſi vtraqꝫ parata eẽnt, ⁊ ptiũ ⁊ merces ꝑ minoꝛi fieret. Sz in caſu nr̃o oia ſunt pꝛeſentia, qꝛ nec tps vẽdit, qꝛ res ipſe de ꝙbus diximus, ſcz redditus vel actio tm̃ valebat, vel ad minus credit valere ſubſequẽtibus tẽpoꝛibus q̃tum modo valet, ſed ſaltem eſt dubium, ⁊ hoc ſufficit ad hoc vt ꝯctus ſit licitus, vt. d. c. in ciuitate. Eſt ergo ꝙclusio Jnno. ꝙ tunc demũ ꝓdicta ꝓcedunt qñ redditus cõ
44 ſtituti ſunt añ ꝯctũ vl̃ vẽditã actionẽ, ꝙd ergo ſi poſt. ¶ †Sol. dicit Jnno. qõ qdã dñt idẽ, ẽt ſi redditus, vel nomen ꝑꝑ hoc de nouo ꝙſtituant in rebus vel ꝑſonis alijs a ꝯhentibus, puta qꝛ dicit emptoꝛ. tu ꝙſtituẽs redditus in tali poſſeſſione vel ſeruo, vel facies qõ talis cõfitebit ſe debere tibi mille vſqꝫ ad annũ, ⁊ ego de illis mille vel magis de actione ꝑ illis mille cõpetẽte tibi dabo qnquaginta, hos. n. ꝯctus licitos aſſeuerant, qꝛ nõ eſt hic mutuũ, ſed emptio. ¶ Itẽ multi caſus poſſent iterueniꝛe ꝙ iſte emptoꝛ amitteret i hoc ꝯctu, puta ſi iops fieret nomẽ, ⁊ hoc vl̃ ſentire Jnno. ⁊ ita firmat in. d. c. in ciuitate. d. Ab. ſentit Jnn. hoc ẽt firmare, ꝑm quoſdã vl̃ Jo. an. in addi. Spe. ſup hac rub. hoc idẽ Lap. de caſt. gl. in. d. c. in ciuitate. in. ij. q. ꝓncipali. ſ. ꝙ oẽs tales ꝯctus ſint liciti dũmõ ceſſent fraus ⁊ deceptio. Subdit tñ ibi Jnn. ꝙ cũctis ẽ ꝙſulẽdũ fidelibꝰ ꝙ a tali ꝯctu ſe abſtineãt. ſ. qõ de nouo ꝑꝑ hoc fiat ꝙſtitutio redditus, vel actionẽ emant.

Ego autẽ vix video qũo ſine fraude hoc fieri poſſit, nõ dico tñ qn poſſit licet de facili ꝯriũꝑxe ſumã, in quo plurima vident ꝙſideranda. vt. j. dicam. in. q. ſeq. ⁊ in. q. xviij. ⁊. lx. Imo plus qꝛ mihi vl̃ qõ Jnno. potius ſentia ꝙ cõſuluit, cui qõ refert, ⁊ idẽ Jo. and. in. d. c. in ciuitate. nec repio qõ in addi. Spe. aliud teneat, qnimo ſicut qdã volunt ꝓdicti vltimo loco not. in. d. c. in ciuitate, ꝓcedunt qñ certũ tps ⁊ redditus certus de nouo ꝙſtitutus i ꝯctu iſerant ⁊ nõ alꝫ ꝓnt quidã famoſiſſimũ doct. diſputãdo terminaſſe audio. Pro quo ẽt adcit qõ. j. dicã. tunc aptius vl̃ ibi hoc ſentire cui in. d. c. in ciuitate qm̃ ibi dicit qõ qñ fructus eẽnt certi, puta cẽſuales redditus nõ ſubmiſſi fortune ⁊ tpi fortuito, ſed ſiꝛ ẽt tps certũ qõ tunc hmc ꝯctum plus traheret ad vſurã, imo ſunt q dñt ipſum Jo. and. ibi intellexiſſe ꝓdicta ẽt in redditu ꝙſtituto ab antiquo, ꝑ quo fcit
45 qꝛ gñaliter loquit. †Sed ꝯrium ſentiunt quo ad redditum ſtitutum ab antiquo in. d. c. in ciuitate. Jnno. ⁊ Poſtẽ. ⁊ poſt os Joã. and. dũmodo ceſſet fraus ⁊ deceptio, ⁊ qõ idẽ ſenſerit ẽin addi. Spe. ꝙcꝙd illi dicant vl̃ qõ remittant ad not. in. d. c. iciuitate, q̃ qdẽ remiſſio facit ẽt pro opi. diſputantis, de qua. ſ. ꝑmiſi. q̃ qdẽ opi. forte nõ eſt ſimꝑr vera, nec ex nobis Jnno. cligit, ſed potius ꝯrium, vt ibi patet, qm̃ eius dcm̃ eſt generale et indiſtinctum ⁊ in exẽplo redditum poſſeſſionis vel ſerui ⁊ ſi ꝓnat cerritudinẽ in redditib⁹ nõ tñ ꝙcꝫ dicit de tpe. Itẽ vt. ſ. ãxi de facili cum de nouo ꝑꝑ hoc redditus ꝙſtituere fraus ꝓmittit, maxime alijs interuenientibus q̃ in hoc veniunt ꝙſiderãd. Illud autẽ bñ ſanctius ⁊ verius reputo qõ ẽt in redditu ꝙſtituto ab antiquo vbi tã in eo qꝫ in tpe oimoda certitudo cõcurr, vt qꝛ cenſum annuũ florenoꝝ cẽtũ vendit ꝑ ſexcẽtis ad tps. vi. vel. x. annoꝝ dicamus vſurã ꝓſumi, ⁊ maxime alijs ꝙcurrentiꝰ q̃ talẽ coadiuuarent ꝓſumptionẽ iter quas illa erit potiſſima ſi fenerari ꝙſueuit, arg. c. illo vos. de pig. ⁊ q̃ not. Jo. an. in Sp. ſup. d. rub. in fi. nec id eſt ꝯ. ſ. not. ꝑ Jnno. ⁊ Poſti. imo ꝙſon, qſnã. n. hic fraudẽ nõ ꝓſumat. Eſt ergo qñꝫ dare redditum ert̃ ⁊ tps certũ, qm̃ vtrumqꝫ incertum. Qñꝫ redditum inceꝛz tps certum. Qñꝫ tps incertũ ⁊ redditum certum. Qñꝫ reditum incertũ ⁊ tps infinitũ. Itẽ eſt dare qõ qñꝫ de nouo ꝙſtitit ipſe redditus, qñꝫ ab antiquo extitit cõſtitutus, in ꝙbus oibs mẽbris qd ſit ꝙcludendum ſatis apte ptz ex ſupꝛadictis, ⁊ j. dẽ dis in ſeq. q. ⁊ maxime vſqꝫ ad. xviij. q. incluſiue, ⁊ in. q. mõs, ⁊ ex his q̃ ſcribit Joã. and. in addi. Spe. ſuper rub. ſepius nemoꝛata. Iſtud autẽ bene fatendum eſt penitus illicitum reuertẽdo ad verba Jnno. qõ ipſe idẽ q dr̃ emptoꝛ in ſe ꝙſtituat rẽditum vel actionẽ qua ſe obliget ad plus dãdum, vel in pecnia vel in ſpẽ quã acceperit ꝑm Jnno. cuius verba ponit ẽt in i. d. c. Joã. and. ⁊ d. Ab. q tñ ibidẽ etiã aliã. q. formabat ꝓdict ẽt in ventre tenentem, quã non intẽdo ſub ſilentio pꝛeterire.

46 **Duodecímo** quero † conſtituit quis cenſum vius florẽi in domo, vendidit talem ẽnſum pro. x. florenis adiecto pacto quod liceret illi redimere pro illis. x. floren. valebat tamen cenſus ille. xx. ſi vero pretio ine pacto libere venderetur, eſt ne licitus vel vſurarius talis ontractus. Arguit vbi ſupra domi. Ab. ad partes ⁊ primo affirmatiuam quod pecunia non debet vendi, hic venditur, igitur contractus illicitus. ff. de fideiuſ. l. ſi ita. ⁊ l. prima. ff. de contrahen. emptio. quia omnium rerum eſt eſtimatio. Item venditur vſus rei inſeparabilis a re. Item ratione pacti cuius interentu pro minoꝛi venditus eſt. Item accedit aliquid pacto. ergo illicita inſurgit preſumptio vſuram concludens, de emptio. venditi. c. ad noſtram. de pign. illo vos. In contrarium hic nota eſt minimum, ad qõ accedat vſura. xliij. q. iij. c. j. Itẽ licet ꝯhẽtibus ſe decipere

se decipere dūmō nō vltra dimidiā. de emp. & ven. c. cū dilecti. Itē nō vitiat emptio si emptor plus pretio recipiat. Itez vēdit ius vēdibile, qz ius & iura vēdunt. ff. de act. vel here. vēd. p totū ff. de ꝯben. emp. l. q tabernas. ¶ Solvit qꝫ si cēsus qstituat nō habita relatione ad rez. vt qz obligo me tibi ad vnū florenum qz decē das, & vendo tibi hoc ius percipiendi nō relatū ad rem. & tunc illicita est talis venditio, qz nō vendit ius, imo tunc de nouo oritur feneratitius ꝯctus. est ergo &c. xliij. q. iij. pleriqꝫ. & c. qcqd. Sed aliqñ qstituitur census in re & venditur. tunc ꝯctus talis est validus & licitus. qz hic ius vēdibile, hic pretium, qđ intellige nisi dolus vel deceptio vltra dimidiā intercedat. ff. de mino. l. in cāe. de emp. & ven. cū dilecti. & c. cum cā. Sed aliqñ cōstituitur iste census tpe vēditionis & vendit post, & tūc aliqñ census nō posset aliter haberi de re, aliqñ posset haberi, vt qz cōstituo censum dñi de decē cū nō posset ꝺduci nisi pro. v. tūc credit hūc ꝯctū fraudulosum, ex quo cēsus ille aliter de re nō posset haberi, qz tūc insurgit obligatio personalis. de pig. illo vos. de empti. & ven. c. ad nostrā. Sed si pōt census haberi de re, tūc credit illum licitum. & hoc tūc procedit qñ non est adiectū pctm̄ de retinendo. si. n. adiectū foret, tūc dicas qꝫ si pro minori ptio ꝺz retinēdi, cū tūc implicet qꝫ cēsus preceptus qputet in sortem nō credit talē ꝯctū vsurariū. vt. d. c. ad nostrā. & c. illo vos. Sz si pro maiori ptio idē. si vero p eodē. tūc credit illicitū. Prosequere vt ibidē p eū & vide qꝫ statiz dicā in. q. seq. & i. q. xviij. vbi p notata ibi post eūdē. d. ℳ. in qsi. p eū reddito cū. d. Lau. de pinu. Idē vr dōm et in casu quo pro eodez ptio. nec hz obstare qꝫ ibi loquit in cēsu psonali nō qstituto i re, qz quo ad fraudē de ꝯctu ad ꝯctū ex illo resultationis capite nulla est diuersitas iter ꝯctū cēsus psonalis, & ꝯctū cēsus realis sine in re qstituti. Posset tñ dici qđ ideo forte est diuersitas. qz plura ꝙcurrebant quā hic fraudis psumptionē afferētia. & ibi vide qđ dicā in fi. & j. in q. lx. huius ptis. & in qōne fi. in vltimo mēbro huius ptis tertie.

47 **Decimotertio** qro† emi ab habente possessiōes censuz decē corbiū frumēti pro ptio p quo hūr possessiones, ex qbus haberent verisīr dicte decem corbes, adiecto qꝫ de oibus bonis suis indifferēter solvat. nūqd est vsura. Rubiū facit, qz nō emo frumētū certi pdij, & sic poti⁹ vr obligatio psonalis, & sic nō ē locus suprādictis. & no. p Inn. i. d. c. i ciuitate. s. eo. Itē ñ emit ħ certū ius reale. ¶ Solvit. d. ℳ. j. eo. c. fi. in. i. q. dici posse qꝫ si cēsus qstituit i bonis, & ad bona fiat relatio, nō est cēsendus ꝯctus vsurarius, cuz hic sit merces & ptiū & talia iura realia licitū est vendere. ff. de bere. vel act. ven. p totū. & maxime procedūt pdicta cū legitimum est ptiū, & ad obiectū cēsus relatuz. Caueat tñ ꝯbens ab intētione deprauata, dānate nāqꝫ intentionis solus deus cognitor. s. e. cuz tu. in fi. Nō recte ꝙcipio qūo in casu ꝓposito census ille constituat in bonis, ēt dato qꝫ ꝓp hoc oia bona sua obliget. Nō nego tñ qn posset illū qstituere in bonis suis & illū vendere, nec vilam dōriā facio sine cōstat in pecunia sine in rebus puta in grano, vino, vel oleo &c. ar. xliij. q. iij. pleriqꝫ. & vide j. i. q. seq. & i. q. xviij. & qꝫ no. post Inn. in. d. c. in ciuitate. & ita credo. d. meū intellexisse. Ad pdicta bñ facit qꝫ no. in. q. illius q fructus domus vēdidit ꝓ centū annis. de qua scripsit bar. in. l. ij. §. instituto. de le. ij. dicens qꝫ aut vēdidit fructus qstituēdo ius vsusfructus in re ipsi emēti, & tūc est alienatio. vt. l. fi. de re. ali. nō ali. aut qstituē do sed obligādo se actione psonali ad dādos fructus, & tunc nō est alienatio. vt. l. fi. C. de ꝯbē. emp. & facit. l. liberto. in ꝓn. ō an leg. Et qualiter perpendat an qstituat ius vsusfructus in re vel ne, no. ff. de vsufr. l. si ita. Ad idē qꝫ scripsit. d. ℳ. Jo. ō fantu. de bononia in cle. i. de reb. eccl. nō ali. & qđ ego scripsi in tractatu alienationis in. q. xxviij. quem posui in. c. si exceptio. xij. q. ij.

48 **Decimoquarto** qro† ꝺz statutuz vel qsuetudo ciuitatis qđ rectores vendant de pecunia ciuitatis alicui vel suis heredibus qnqꝫ floze. vel. x. annuatiz pro centū, quā pecuniā quertit ciuitas in vtilitatē suā. est ne vsura. Sol. d. ℳ. i. c. fi. j. e. dicēs. qꝫ cū pecunia sit mēsura alioꝝ rerꝝ. ff. de fideius. l. si ita. ff. de ꝯben. emp. l. i. talis ꝯctus nō erit licitus, peccātqꝫ rectores sed nō singulares nisi qsequātur bursale cōmodū. posset tñ ꝺz eundē talis ꝯctus defendi vbi ciuitas qstitueret censum. x. vel qnqꝫ floze. qui qcerneret bona ciuitatis nō aūt q̄stitatē. Hoc verum intelligo nisi fieret in fraudem. & vide qꝫ j. dicam. in. q. montis. in vlti. dubio.

49 **Decimoquinto** queroꝛ Emit titius ab ecclesia quasdam possessiones pro certa pecunia q̄stitate tenendas toto tempore vite sue, ita vt post mortem suam ad ecclesiaz redeat. erit ne licitus talis ꝙtractus.

Rñdeo Ray. & Bof. in sum. e. ti. iudicauerunt talē ꝯctū vsuras eo qꝫ homines sperant viuere, & sic sperant se amplius ꝓcepturos de prouentibus possessionū qꝝ sit pecunia qꝝ dederūt, & sola spe vsura ꝯbitur. fatent bñ tñ qꝫ si qs receperit vnā possessionez ecclesie, & dederit eidē aliā equalentez, imo ēt si illa quam recepit ab ecclesia sit in duplo valens qꝝ illa sua qꝝ ꝙfert cum pacto qꝫ in vita sua vtraqꝫ fruat, & adueniente morte ambe ad ecclesiam cuz pleno dñio reuertant qꝫ talis ꝯctus est licitus. Est. n. ꝯctus ꝓcariuz q a iure approbat. Immo plus, qz si suā velit de ꝓsenti in ecclesiā trāsferre ita qꝫ ipsa ea nō vtatur & fruat, poterit ecclesia recipere possessionē in triplo valentez. vt. x. q. ij. ꝓcarie. vbi de hoc p Arch. post Hug. Sed Host. in sum. eo. tit. §. an aliquo. ad fi. ver. qđ ō his. dānat tale primo dictū, dicēs neutro casu vsurā cōmitti. Nā ita homines pñt sperare lucruz in ꝯctu scō sicut in primo. s. ēptionis & venditionis. Nō ergo est dare cām quare primus nō sit licitus sicut hic vltimis, dūmō nō fiat in fraudez vsuraruz ꝺz euz. & hoc plz Jo. an. q hoc pulchre examinat in addi. Spe. sup hac rub. vbi oino vide. qꝫ ēt sentit Archi. in. c. qcūqꝫ. xliij. q. iij. qcunqꝫ. Cy. in. l. si pr̄. C. de inof. test. & idez dūmō talis emēs ad vitā dederit ptiuz ꝺm qꝫ est ꝓbabile qꝫ viuer̄ possit, alias si inuenis hō emeret mille libras p centum libris ñ ꝓcederet secure talis ꝯctus, ꝺz ꝺz taxari ꝺz etates. ff. ad. l. fal. l. bꝛditatū. Hoc idē approbat ibi bal. q alle. c. nauigāti. j. e. ¶ Sz ego id ñ simplr affirmo, qnimo satis erit qꝫ nō iteruenial deceptio vltra dimidiā iusti ptij, q̄ qualr cognoscat i casu isto discentiet in. q. seq. Et p hoc qꝫ scripsit Jo. an. post Inn. & Hosti. in. d. c. i ciuitate. vbi talis ꝯctus nō reprobat ex eo qꝫ sit emptor plus ꝓcepturus, sed ex eo qꝫ interuenit deceptio vltra dimidiaz iusti ptij, dato ēt qꝫ nō fiat in fraudē vsuraruz. ¶ Ad pdicta in super adduci posset decre. ad nostraz. de reb. eccle. nō alie. vbi Papa ꝯctū illum rescindit nō ex eo qꝫ amplius est ꝓcepturus, sed rōne lesionis qtingentis ex eo qꝫ nimis vltra modū ledebatur &c. qꝫ dic vt ibi. ¶ †Quid aūt de ementibus fructus sub certo ptio ad vitā. Vide p eū in. l. si ea. C. de vsu. vbi cū Bet. ꝺz in spici deberi persone qualitatē & etatē, & tūc arbitrari iustum vel iniustuz. de quo per Host. in sum. de vsur. §. an aliquo casu. ver. xij. & p Arch. in. d. c. qcunqꝫ. xliij. q. iij. & vide. j. q. xvij. & xviij. & qđ supra dixi. q. xi. post Inno. & Hosti.

51 **Decimosexto** qro† qz cōiter dicūt scribentes pdictā qcl'onē Hosti. verā nisi vltra dimidiā iusti ptij interueniat deceptio qđ est regulare in quacūqꝫ vēditione. de emp. & ven. c. cū dilecti. & c. fi. & facit qꝫ stati dixi post Cy. Añ seu q̄ in talibus ꝯcribus possit dici deceptio vltra dimidiā. Vbi sciendū qđ istū passuz repio tetigisse in. c. in ciuitate. s. eo. d. Lapū de ca. Et dicit qꝫ tales ꝯctus fiunt ad vitā alicui vnius, aliqñ duoꝝ vel pluriuz, aliqñ inuenū, aliqñ senū. iō difficile est diffinire. Jura tñ ciuilia & canonica videntur voluisse ħ taxare. nā in. l. j. C. de sac. san. eccl. canonizata. x. q. ij. si economus. dicit qꝫ si tu velis dare rem tuā ecclesie & recipere ad vitam tuā aliā rem ecclesie, pōt recipere duplo valentez. Canon vero si precarie. ea. q. vr̄ dicere de triplo, & gl. in ipso. c. volens ad qcordiā reducere dat intellectū canoni q de triplo loquit. s. qꝫ vendicet cū debilis vel senex est q rē ecclesie recipit, & Hug. & Lau. ibi dicunt qꝫ ad filios vel hr̄des tale ius nō trāsmittitur sed tm̄ in diebus vite accipientis. itē dictus canon dicit qꝫ si domo ecclesie, ꝓprietatē rei mee, vsum tñ retineo eo casu, nō triplū sed duplum tm̄ ab ecclesia recipio. Ex qbus iustus index istrui posset & formare animi sui motum, & discernere qñ in hmōi ꝯctibus esset deceptio vltra dimidiā. hoc dicit Lapus. Qđ clarius exprimens dico arg. predictorum q̄ clarius post Hug. exprimit Arch. in. d. c. ꝓcarie. & satis ēt ex verbis Bof. de qbus in. q. p̄cedenti qꝫ si emo ab ecclesia possessionez pro certo pretio tradēdo ipsi ecclesie post mortez meā, tunc si possessio ꝺz vltra duplū eius qꝫ me soluturum post mortē qstitui dr̄ interuenire deceptio vltra dimidiā qñ talis possessio ꝺz vltra triplum. Posset insuper conditio contrahentis cum ecclesia esse nature tam debilis etatisqꝫ tam decrepite qđ in eo casu vltra excedere quaz duplū vel triplum non esset peccare in spiritum sanctum, arg. eorum q̄ in gl. dicti. c. precarie. no. Jo. and. cui ēt applaudet Jo. fantu. quoniam in eo ecclesie meliora prospicimus & recte intueamur. id tñ non audeo constanter affirmare cum de triplo tantum ad plus canones attestentur. Facit tamē pro hoc qđ. s. scripsi post Cy. in. q. precedenti. cogita.

52 **Decimoseptimo quero** †qd de tali qōne vendidit qs fructus predij ad tps puta decem annoꝝ pro mille, cum fructus

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

illius cõiter annuatim valeant centum quinquaginta, est ne licitus talis ẽctus ex parte emptoris. Refert Jo. an. in addi. ad Spe. sup hac rub. hãc. q. fuisse sibi formatã in quodã monasterio. Et p emptore facit qõ ille mille submittit fortuito casui, ex quo nullos casus excipit hostilitatis, sterilitatis, vel alios. Jtez dato q̃ cesset ois sterilitas in capite. x. anno. nõ bẽret nisi qngẽtas libras de fructu vel lucro, ꝛ certe plus habuisset cõiter i reditu verã emptionẽ faciẽdo ꝛ mille, sez vltra qnquaginta annuatim, q̃ ꝓsequere vt ibi p eũ qui sentit talem ẽctum licitum.

53 **Decimooctauo** ꝓ q̃ro de tali ẽctu quẽ vltra vbiã vocant, quẽq̃ prĩdie inter monasteriũ quoddã ex vna pte ꝛ religiosos quosdã ꝛ q̃dã dñaz ex alia pte celebratã vidi. Ecce dãt qdã put fecerãt illi cuidaz monasterio cẽtũ cũ pacto q̃ ad vitã suã ꝛ cuiuscũq̃ ex eis eccle sia talis det eis quolibet anno. xvj. dictaq̃ cẽtũ sua sint, ꝟ addito q̃ si durãte vita taliũ ecclesia voluerit ẽctus rescindere ꝛ dcã cẽtũ restituere, optionẽ habeat, ꝛ tũc a dicta annua solutione illarũ. xvj. liberarentur, ꝛ pp ꝟ omnia ꝛ singula sua bona eisdez dicta ecclesie obligauit, qd iuris. est ne licitus talis ẽctus. Ar q̃ sic qñ ista est q̃dã emptio illius annualis redditus, hic intervenit pretũ, hic intervenit merces. s. certus redditus. ergo ꝛc. Pro ꝟ q̃ no. Jnno. ꝛ Host. ꝛ post eos Jo. an in. c. in ciuitate. ꝛ ibi no. ꝛ. s. q. xj. huius ptis. ꝛ ꝟ idẽ vr sentire in simili i. d. c. in ciuitate. in determinatione. ij. q. pncipalis dictus do. lap. vbi determinauit q̃ cõe Florẽ. pt sibi nouos creare creditores. vez vẽdere redditũ annuũ ad rõnẽ q̃ rndet creditoribus montiũ ad vitã emẽtis ꝛ alterius nominãdi ab eo cũ pacto q̃ supvniẽti remaneat dcm̃ creditũ ad vitã, cuz pacto qõ post mortem vtriusq̃ totaliter sit extinctũ p tpe futuro, ꝛ cũ pacto q̃ liceat dicte cõitati redimere dcm̃ debitũ solvẽdũ creditori p pretio ꝛ redẽptione dicti iuris ad rõnẽ. xxviij. p. c. ꝛ q̃ talis creditor teneat ad dictã rõnẽ revẽdere dicto cõi ad oẽm suã volũtatẽ, de quo j. in. q. mõtis. in vltimo dubio latius dicã. Preterea ꝟ solvẽs cẽtũ, nũq̃ est rehabitus r illa q̃ ñ ẽtingit i mutuo. p hac p te facit q̃ scripsit Old. in qõnibus suis. q. cvij. vbi tz ẽctuz quo abbas ꝛ quẽtus sancti Bionysij vẽdiderũt archiepo bremensi annuã pensionẽ sine redditũ. cccc. libraz annuatiz pcipiendarũ a dicto monasterio quãdiu vixerit p ptio duarũ miliũ ꝛ quingentarum librarũ de iure licitum. ibi vide ꝛ p ꝛ ẽ, facit. q̃ no j. q. liij. Credo in. q. pposita ẽctũ illicitũ in casu quo vltra illa cẽtum aliqd habeat illudq̃ restitutioni obnoxiũ, vt. n. vides, reditus nõ ẽstituit in re nec ad rẽ fit relatio, sz ad psonã ẽbentez, lz bona p obseruatione ẽctus obligent ꝛ sic nõ vendit ius. imo

54 nũc de nouo ozit ꝛ vendit qd iuendibile. s. pecunia q̃ † inuendibilis est qz aliaz rez est estimatio. ff. de fideius. l. si ita seu verius ẽctus innominatus celebrat, do vt facias, in quo fraus vr interuenire de ẽctu ad ẽctum, maxime attẽto incremẽto in maxima quantitate ꝛ adiectione pacti de restituendo cum voluerit. Ex quibus pinde vr ac si mutuũ ẽxisset in effectu. Coadiuuat etiã lz sola de p se nõ sit efficax rõ rõne incertitudinis qõ in paucis annis totũ capitale rehabebit, nec est verisimile q̃ in breui oẽs moriantur. Ad predicta facit q̃. s. scripsi in hac. ij. pte. xij. q. cũ quinq̃ imediate seq. Et vide qõ. j. dicã in fi. s. in. d. vers. possent quidem. Etenim finis ante appositionẽ qlij qõ ibi statim sequitur. ꝛ sic non obstant s. allegata p Jnno. not. ẽt per Hostien. ꝛ alios in. c. in ciuitate. qz loquunt in alio casu. s. qñ cõstituuntur in re, actione, vel nomine, vel in psonis alijs a ẽbentibus vt ibi exemplificat ꝛ fraude circũscripta que hic manifeste presumit. ꝛ ita possent intelligi ẽt no. per Lapũ ibidẽ in iam dicta. q. vbi dicam quid credo qui per illa mouetur. Pro hoc qõ scripsit. d Ab. ibidẽ ꝛ posui i. d. q. xij. xiij. ꝛ xiiij. ibi, hoz vr esse decisio. Sint ergo cauti ẽctus tales ineuntes vt redditũ qstituãt in re sua seu ad rem referant, non autem ad personam vendentis, ꝛ multominus ementis. hoc dico propter nor. p Jnno. in. d. c. in ciuitate. ad fi. ꝛ que. s. dixi in. q. xij. post. d. Ab.

55 **Caueant** † sibi tñ ẽt sic ẽbẽtes ne legi fraudẽ faciãt, qz nõ alias sz ꝓprias animas decipiẽte, possent quidẽ talia in bis ẽctibus vbbie intervenire vt iam pluries vidi. ꝛ põt colligi ex no. s. in. vj. questionibus imediate precedẽtibus ex quibus eos licitos reputarem. Indubitatũ est enim q̃ rõ quare extra qtractum mutui quandoq̃ vsura cõmittit est qz in fraudem celebrari presumitur, ꝛ presumptio est q̃ in effectu sit mutuũ, iuxta no. s. eo. in ciuitate. post Bof. vnde nõ dico sem per qtractum vbbie reprobatũ quem diuersimode celebrari vidi. Ad ꝟ vt fraus presumatur vel nõ multa veniunt qsiderãda q̃titas, res, etas, ꝛ alia similia. Ad hoc no. p Joã. an. in. c. ad nostrã. ꝛ in addi. Spe. in tit. de vsur. ꝛ qõ simplr scripsi in quantuor pcedentibus qõnibus. ¶ Post suprascripta nunc ad manus meas venit quoddã qsiliũ dñoz meoz Jo. de lig. ꝛ Lan. ó pinu. de Bononia directe propositã. q. nostrã. qcernẽs, imo illam qtinens. cuius qdẽ tale est thema. ¶ † Abbas capitulus ꝛ

56 quẽtus monasterij sancte Marie a quentu sancti Girardi ordinis mendicantiũ recipit donationis titulo irrevocabiliter inter vivos ducatos ducẽtos cũ pactis ꝛ qdõnibus j. scripris, vez q̃ abbas ꝛ quentus monasterij. s. Marie teneat dare ꝛ solvere ipsi quẽtui. s. Girardi quolibet anno in ppetuũ qnq̃ pro cẽtũ, ꝛ liceat ibi abbati ꝛ quentui monasterij. s. Marie dictã annualem solutionẽ redimere a dicto quẽtu. s. Girardi restituẽdo ei integrã summã. cc. ducatoz primo perceptã, q̃ summã idẽ quẽtus s. ℬ. recipere teneat qñcũq̃ monasterium. s. Marie restituere voluerit. qua restitutione facta ipsum monasteriũ. s. Marie ipsi quentui. s. ℬ. in nullo amplius teneat. Concludũt q̃ si ex suiforma nõ sit ẽctus vsurarius directo qz est donatio irrevocabilis inter vivos, ꝛ nõ mutuũ qõ est verũ obiectũ vsure. tñ doz est cũ fore qfectũ in fraudẽ vsurarũ ꝛ factã fraudẽ de ẽctu ad ẽctũ iuxta no. xiiij. q. iij. plerisq̃. ff. ó legi. l. q ẽ. q̃ approbat apte relatio pacti incõtinenti apposiri ad ẽctũ precedentẽ ex qua relatione oritur ẽctus innominatus do vt facias, nasciꝛ actio prescriptis verbis ad obseruãtiã pacti iuxta no. in. l. petẽs. C. de pact. Exponẽdo igit ẽctũ istuz formaliter erit talis, vez do tibi. cc. vt ppetuo singulis annis prestes. v. pro cẽtũ. Aut ergo ista prestatio deducta in pactũ si licita diceꝛ diceret licita vt fructus pecunie donate, aut pp vsuz pecunie donate qua vtitur donatarius.

57 sed neutrũ dici põt. Non primũ qz repugnat nãt pecunie germinare fructũ. ꝛ sic principijs nãlibus rerum pp qõ reprobatur ẽctus vsurarius. Non scõz qz similiter illud foret ẽ naturã ꝛ principia rerum. nã pacisscendo pro vsu pecunie donate sibi dare pecuniã nil aliud est q̃ vsum pecunie inseparabile a pecunia cum vsus pecunie sit qsumptio, vt. l. nõ ois. ff. si cer. pe. ꝛ. l. rogasti. e. ti. ꝛ no. in rela pctm̃ li. vi. separare ab ea. nõ. n. pecunia sine ipsius, nec ipsius vsus sine ipsa. qsumi põt, qz vna qsumpta vtraq̃ qsumitur q̃ nõ cuenit in alijs qsistentibus in numero, pondere, vel mensura, in qbus vsus bz distinctũ valorem a re ipsa, ꝛ põt alienari solus vsus. ꝛ ẽt sola proprietas vsu retento, vt in fundo, vel vinea que sunt spẽs fructuum germinatiue. C. de dona. l. qsqs. xij. q. ij. precarie. Et idem in specie artificiata que vsu deteriozaretur, ꝛ regulariter vnde pensio trabitur, vt in domo ꝛ similibus in quibus oibus, iõ secus foret dicẽdum si donatur sub pacto, de quo in questione proposita.

Demonstrat insuper hanc fraudem fm eos scõm pactũ quo qcedit donataria facultas resoluendi obligationẽ annue prestationis soluẽ do illa. cc. donata integraliter nõ cõputatis annuis prestationibus. repugnat. n. nãe perfecte donationis irrevocabilis. vt. l. perfecta. C. de do. que sub mõ. nõ. n. põt revocari perfecta † donatio nisi in

58 casibus a iure expressis. de dona. c. fi. Jnferꝛ ergo q̃ pactũ hic appositũ resolutionis ex parte dona tarij iniunctũ cũ pacto annue prestationis necessario inferũt donationẽ illã factã in fraudem vsurarũ. faciũt no. in. c. illo vos. de pig. ꝛ. c. ad nostraz. de emp. ꝛ vẽ. ꝛ de vsur. ꝛ. c. in ciuitate. c. qsulnit. xiij. q. ij. plerisq̃ fz eos. hic nulla per donatorẽ fit revocatio. sed datur facultas ꝛ optio donatario. ꝛ istud nõ repugnat nã donationis. Jtẽ ista nõ est ꝓprie donatio, de cuius nã est qõ sit gratuita. imo ẽctus do vt facias. vt. s. dixi vr ergo melior rõ q̃ facẽ tacite vr p capitula preallegata, hoc est qõ rõne talis facultatis resoluendi ꝛ liberationis annue prestationis videatur effectiue ẽctus mutui, lz in sui figura in fraudem fuerit celebratus donationis. ꝛ sic facta est fraus de ẽctu ad ẽctum. Et qõ ista sit ẽt predictorum intentio pz, qz ponunt in hac fraude illa similia que posuit glo. j. in. c. plerisq̃. xiij. q. ij. Et tandez in hec verba concludunt, vez. Concluditur ergo bis premissis relatione habita pactorum ad donationem precedentem presumi vehementer illa adiecta in fraudem vsurarum maxime cum per pactum secundum sit concessa facultas donatario resoluendi obligationem annue prestationis solute a tota summa integraliter nulla computatione facta illius annue prestationis solute. Et maxime in religiosis ta-

59 lia pacta reprobanda sunt, qui debẽt † esse predicatores verbi ꝛ facti ne rubẽtibus buccis, vt dicit canon, ieiunia pdicent. Et ex bis fm eos pz quid dicendum in qõnibus ex themate elictis. s. primo q̃ contractus non est licitus. Secundo qõ per talem cõtractum non est abbas vel monasterium efficaciter obligatum. Tertio q̃ successor põt petere rescisionẽ talis ẽctus, ꝛ ab ipsa

prestatione

ꝑstatiõe annua cessare. Quarto q annua ꝑstatio cõputaꝫ in sorte. Jo. de lig. ⁊ Lan. de pinu. ¶ Aduertatis lz in hoc thema te nõ appareat q donatarius ꝑ annua ꝑstatione fienda in gñe obliguerit oia bona sua, q emit in casu nr̃o, tñ nõ dico hũc casum diuersuz ex hoc à nr̃o. Et hoc pp ea q̃ post do. meũ ⁊ alios scripsi. s̃. in. q. xiij. ⁊. s̃. hac eadẽ. q. ¶ Sed vnũ nõ omittã vez q ꝓ illud q ipsi dicũt de scõo pacto quo donatario ꝙcedit facultas resoluẽdi ⁊c. q ꝑ id fraus detegaꝫ fortiter obstat q legit ⁊ no. in. c. illo vos. de pi. in gl. hoc vr̃. ⁊ in gl. pe. ⁊ ibi ꝑ Jo. an. ⁊ do. meũ Jo. de lig. cũ legibus ibi alleg. † Nõ reuẽdere cum pacto de ea rescindẽda seu resoluẽda, si displiceat nõ ꝓbaꝫ, ⁊ facit
60 emptor oino fructus interiz pceptos suos, nec in sorte ꝙputare teneꝫ q ad restitutionẽ nõ obligaꝫ. Sic ergo in ꝓposito nr̃o nulla ꝑsumi dz fraus, ⁊ sic nõ ꝙpuent in q̃stitate ducatorũ restituẽda ipsius annue ꝑstationis percepte in modico plus q si de eis cõputandis factũ fuisset pactũ ex eo ꝑsumereꝫ ꝛctus mutui, vt ibi est casus. q repugnat nã ꝛctus ipsum tale pactũ, sed forte dictũ memoratũ dñoꝝ ꝙsulentiũ vendicat sibi locũ qñ tale pactuz interuenit in casu in quo ius ipsuz seu redditus de nouo ꝙstituitur tpe ipsius ꝛctus, quo magis ꝓsumitur fraus q̃ qñ in principio constitutionis vt scripsi s̃. q. xi. ⁊. xij. huius partis.

61 **Decimonono** q̃rit † an dãs pecuniam mercatori, ad mercãdũ adiecto q capitale sit salnũ ⁊ ptẽ incri habeat sit vsurarius. Sciendũ q gl. in. c. plericq. xiij. q. ij. hũc passuz tetigit, ⁊ tz q talis ꝛctus nõ sit licitus ex quo ꝑiculũ spectat ad recipientẽ, sed si ꝑiculũ capitalis spectaret ad vtrũq cum tũc societas ꝛbaꝫ ꝑ talia verba, tunc bene esset licitus. Licitũ est. n. q vnus socius ponat pecuniam alter operã, ⁊ suppleat laborẽ q deest in pecunia, vt. l. v. ff. ꝓ socio. ¶ Sed Host. in sum. huius ti. ℣. an aliquo. ver. qd si ꝑiculum. vbi de hoc plene tractat vult defendere q ẽt si dãnũ insoliduz suscipit in se recipiẽs talis societas est licita. allegat. ff. ꝓ so. ℣. de illa. ⁊. ℣. seq. ⁊ qz in alijs ꝛctibus vz pactũ appositũ ꝓter nãm ꝛctus vt dãnũ spectet ad suscipiẽtẽ vt in cõmodato ⁊ similibus. ꝑ cedat ergo scõm quosdã ex vi pacti, qz ꝛctus ex quentione legẽ accipiũt. j. de reg. iu. c. ꝛctus. lib. vi. ¶ Azo ⁊ Accur. tenent ꝛrium in. d. l. si nõ fuerit. qz talis nõ est vera societas cũ sit ꝛ eius
62 naturã. † Societas. n. est quedã fraternitas. ff. ꝓ soc. l. verum j. rñ. quare sequit q tale pactum nõ sit ꝓter, sed ꝛ naturam, vñ nõ vz. s̃. de ꝓeca. c. fi. ff. eo. cum ꝓcario. Be nã. n. ꝛctus societatis est q partes sint equales nisi aliud sit dictũ. Non enĩ negaꝫ quin agi possit in ꝛctu qõ ad vnum pertineant due partes lucri ad aliũ tertia pars si quis plus dz hr̃e plus contulit societati vel pecunie, vel opere, vel cuiuslibet artis, vt. d. l. si nõ fuerit. ⁊. d. ℣. de illa. alias secus rõne iã dicta. s. q societas est quoddam ius fraternitatis, vt. d. l. verum. j. rñ. Et hec est rõ quare ex vi pacti talis societas nõ valebit q̃uis in alijs ꝛctibs tale pactũ apposituz teneat. vnde finaliter dicit Host. q q̃uis talis societas fz opinio. Alb. q̃ ipse sequit nõ iure societatis, sed ex vi pacti illicita posset dici, tñ nõ est oino equa. iõ in animarũ iudicio ꝙsuluit q si is qui pecuniaz recipit ipsam casu fortuito amitteret, is q illi tradit remittat. ¶ Opi. Azo. ⁊ Accur. sequit Bof. ⁊ Jo. cal. i se ꝙuenire vt quis lucri partem ferat ⁊ de damno teneatur intelligi oportere de damno ⁊ de lucro mercimonij vel opere nõ de
63 capitali. Non. n. lucrum † intelligitur nisi omni damno deducto, nec damnum nisi omni lucro deducto. Et iõ põt coiri societas vt eius lucri qõ reliquum in societate fit omni damno deducto altera pars feratur. s. ab vtraq parte ⁊ eius damni qõ simiter relinquitur pars alia capiatur. s. ab vtraq parte. ff. ꝓ so. l. quintus mutius. ⁊ iõ si solum de damno fuerit expressuz quod esset cõe, hoc intelligatur ⁊ in lucro similiter repetitum ⁊ econuerso. insti. ꝓ so. ℣. illud. Vel intelligas prallegatũ. ℣. adeo cũ agitur per conuersum. s. q recipiens nullum damnuz sentiat capitalis ⁊ habeat lucri partẽ, quod pactum ideo licituz est, qz recipiens suscipit periculum persone ⁊ opere qõ equiualet periculo pecunie. Sed si agereꝫ vt dans nullũ sustineat piculum sortis iõ nõ vr̃ valere, qz recipiens piculum sustineret duplex dãnũ q est ꝛ naturã societatis. Concludit ergo Boff. vis qõ sit vera so-
64 cietas † fac vt lucra ⁊ dãna sint cõia. ¶ Bñs meus in. d. c. fi. ℣. eo. dicebat de iuris rigore posse defendi opi. Host. qz vsura verfatur circa mutuum qõ nõ contingit in casu nostro, qz imo est societas, ⁊ lz societas sit redacta ad instar fraternitatis, non tñ omode. nã põt interuenire in societate pactũ q vnus plus, vnus minus recipiat de lucro, vt in predicto. ℣. de illo. ⁊. ℣. adeo. Concludunt tñ q opi. Azo. ⁊ Accur. est tutior. ergo amplectenda.

de spõ. c. iuuenis. ⁊ intelligo fz Jo. cal. ꝓdicta vera cũ merces est licita, alias secus. allegat decre. pp nr̃as. ff. de do. inter vir. ⁊ vxo. q̃ quidez decre. lz Hosti. pro se alleget illam, tñ non facit pro eo fm Jo. cal. vbi. s̃. Et vide omnino qõ. ℣. dicam in. q. xxiij.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Pecuniam si quis dat mercatori ad mercandum nullo adiecto pacto, gerit tñ in mente lucrum habere ⁊ capitale nõ perdere, an sit vsurarius.

2 Fructus qñ ad tẽpus venduntur lz plus satis percipiat emptor de fructibus, non tñ tenetur aliquid resarcire venditori ratione incertitudinis.

3 Pecora si do alicui cum pacto qõ percipiaz omnes fructus pecorũ quousqz consequar totum meum capitale, ⁊ tunc sint pecora cõia, est ne licitus contractus.

4 Boues si dedi cuidam cuz pacto q debeat mihi dare. xx. sextarios grani in anno, an sit validum.

5 Bones si tibi locaui cũ hoc q volo tecum participare lucruz ⁊ damnuz, ⁊ nihilominus volo quolibet anno. x. sextarios grani, an talis contractus sit licitus.

6 Pecuniam habens nũdinas petere vult vt ibi merces emat ⁊ alio deferat, aliquis sua pecunia indiget ⁊ illã accipit mutuo offerens se paratum eam restituere cum lucro sperato in termino ⁊ loco, est ne vsura.

7 Pecuniã recipit qs vltra mare vehendam ⁊ ibi reddendã pro certo pretio sibi constituto, cõmittit ne vsuram.

8 Campsor pro mutuando vel cambiendo recipiens vnum denarium pro floreno, an cõmittat vsuram.

9 Mutuans qui recipit rem mutuatã in eodẽ gñe, numero, põdere, vel mẽsura, ⁊ ꝙtingit q solutionis tpe est in maiori estimatione q̃ fuisset tempore contracti mutui, an committat vsuraz.

10 Frumentum si nunc est carissimuz ⁊ datur certa pecunia alicui cum pacto q certo tpe reddatur ei tantum frumenti q̃tũ poterit tunc haberi pro illa pecunia, an sit vsura.

11 Pretium si do tibi tpe messium vt mihi mẽsures granum in paschate, quo tpe cõiter est carius, an sit vsurarius.

12 Granũ si quis vendat pro pretio q in instanti currit, sed si plus vz vsqz ad pascha vult q illud plus sibi detur, si vero minus nõ vult q pretium minuatur, est vsurarius.

13 Res in loco vẽdere nolẽs vt alibi carius vẽdat, an sit vsurari⁹.

14 Pecunia an sit locabilis.

15 Locator quare aliquid recipit pro re locata, ⁊ creditor nõ recipit pro mutuata.

16 Debitor vsurarij mutuauit socio pecuniã eo pacto q ipse restitueret vsurario sortẽ ⁊ vsuras deinde currentes, erit ne talis mutuans vsurarius.

17 Creditor nunquid possit ex pacto absqz vsurarum vitio seruitiũ facti recipere.

18 Peccatum incurrit quis si ex pacto aligd accipit qõ possit pecunia mensurari.

19 Vsura an cõmittatur si quis mutuat vt beniuolentiã ⁊ amorez creditoris habeat.

20 Vexationem suam cuilibet licitum est redimere.

21 Mutuauit qs alicui pecuniã vt ad suum molendinũ vel furnuz vadat, alias nõ mutuaturus, est ne talis vsurarius. Et nũqd teneatur ad restitutionẽ eius qõ a me recepit pro pẽsione sui molendini vel furni. xx.

1 **Vigesimo** q̃ro qd si qs dat † pecuniam mercatori ad mercandũ nullo adiecto pacto, gerit tñ in mente lucruz habere ⁊ capitale nõ perdere. Rñdet. d. meus in d. c. fi. q venit decidenda vt precedẽs, subdẽs q hic magis posset defendi opi. Hosti. ex quo nullũ pactũ apposituz est. Credo hanc decisionem limitandam, sicut. s̃. extitit in mutuante.

2 **Vigesimo** primo q̃ro † qd de bis q ones vẽdũt vel donãt, ⁊ tradũt monasterijs sub hoc pacto q ꝑ qualibet one recipiãt in anno duos solidos, cũ tñ fructus cuiuslibz ouis valeat. v. solidos vl. iij. ⁊ cũ hoc q q̃uis oẽs ones tradite morianꝫ, nihilominus remanet monasteriũ obligatũ toto tpe vite tradẽtis, ac si oẽs viuerẽt, fz post mortẽ tradẽtis oẽs ones ad monasteriũ libere ptineãt ẽt si numerus multiplicatus foret Host. in sum. e. ti. ℣. an aliquo. supius allegato. ver. qd de bis q ones õt ex vi pacti hoc licitũ. Ad hoc alle. no. p se i. d. ℣. post alteri. ver. Bof. tñ ⁊ alij ⁊c. q̃ in. q. xix. insup alle. no. i eo. ℣. xij. vbi dixit q qñ vẽdunt fructus ad tps, lz plus satis percipiat emptor de fructibus, nõ tñ teneꝫ aliquid resarcire vẽdito-

ri rõne incertitudinis. vt. C. eo. l. si ea. ꝛ. ff. de here. vel ac. vẽd. l. cũ hereditas ꝛ. l. seq. d. mens. i. c. fi. j. eo. vĩ idẽ sentire, ꝛ facit ẽt q̃ post eũ scripsi in. xvij. q. huius ptis. Et intrãtũ ꝟ firmat Hosti. q̃ nõ putat ecclesie cõpetere bñficiũ restitutionis in integrũ q̃uis euẽtus mortalitatis sequeret, ex quo nõ fuit lesa in traditione, nisi iã omes fuissent tũc infecte ꝛ ad mortẽ parate, ꝛ monasteriũ ñ aduertit posse mortalitatẽ euenire. ff. ó mino. l. vex. §. locupletiori. q̃sulnit tñ tradẽti q̃ adueniẽte tali casu ispecto lucro q̃ monasteriũ fecerit ꝛ pceperit de dictis oibus, q̃s forte lõgo tpe tenuerat, totũ exigat vel remittat, vel ptẽ dãni sentiat, nec velit cũ iactura monasterij locupletari. Adduertat ẽt tradẽs in tali ꝯctu q̃ q̃sensus q̃ẽtus interueniat. si. n. solius abbatis vel plati nõ teneret monasteriũ tali ꝯctui stare. depositi. c. j. cuz si. ꝑm Host. Cõtra q̃clusionẽ facere vĩ q̃. s̃. i. d. q. xix. ibi no. post Jo. Azo. ꝛ accur. ꝛ sequẽtes. Sz tu dic q̃ casus ẽ diversissim⁹ cũ ibi loq̃t in ꝯctu socieatis, ꝛ in casu quo ad recipiẽtẽ totũ spectabat pciulũ capitalis. ꝛ dabat res ñ fructificãs, ꝛ remanebat dñũ capitalis penes dãtem, hic vero trãsfert in recipientem.

3 **Vigesimosecundo** † q̃ro q̃d de casu quotidiano do alicui pecora cũ pacto q̃ pcipiã oẽs fructus pecoꝝ quousq̃ q̃sequar totũ meũ capitale, ꝛ tũc sint pecora cõia, est ne licitus ꝯctus. do. mens. j. eo. c. fi. tz q̃ nõ, cũ primo veliz capitale certuz, ꝛ postea fructus locare, q̃ est ꝯ nãm ꝯctus. Pro hac opi. faciunt. s̃. not. in. q. xix. Itẽ q̃ saltẽ itẽtio est prana, ꝛ sic ꝯ. c. nostrũ, ꝛ faciunt not. s̃. q. xx. ¶ In ꝑmz vĩ facere, q̃ Bui. in Spe de loca. §. iã dõm. in fi. ponit formã talis ꝯctus, ꝛ sic tanq̃ licituz ꝯctũ approbare vĩ ad idẽ q̃ scripsit eo. §. ver. ecce locaui equũ tibi. Itẽ q̃ pecora illa remanẽt in dñio meo, ꝛ meo tñ periculo pereunt, nõ igitur saluũ est capitale, nec mirũ si maius emolumẽtũ pcipio ex quo plus periculo expono, rõne igit huius dubij video excusari. s̃. c. in ciuitate. ꝛ j. eo. c. fi. vlti. respon. Nec ob. vltimũ responsum eiusdẽ. c. q̃ ibi loquit in ꝯctu mutui, ꝛ lz ibi pecunia stet periculo creditoris, tñ pecunia nõ deteriorat sicut faciunt pecora. Itẽ siue cum illa lucrum fiat. siue non, semper capitale stat saluum ꝛ stipulat aliquid vltra, sz pecora nõ sic, nã post q̃z senuerũt parum valent, sto igit in dubio nil lucrandi ꝛ multũ perdendi, pecunia vero nũq̃z senescit nec in valore mutat seu minuit ex tpe. Facit ad hoc ẽt alia rõ q̃z ponit Host. in. d. §. an alio. ver. sz nũquid pro trãsuectitia. vbi vide. ꝛ j. q. xxv. Item pecora fructum germinant sed non pecunia. Si vera foret opin. do. Multi pp̃ suum credere dãnarent ꝛ cõiter talis ꝯctus licitus reputat. Et ego credo illum posse de iure multũ bene sustineri. Nec ob. q̃ ó iste ꝯctus quẽ socidã appellamus ꝛ sic ꝯctus est societatis non recte p q̃ñs sic celebrat cũ velim capitale ꝯ nãz societatis saluũ q̃tra. s̃. no. in. q. xix. q̃ vt. s̃. dixi hic nõ est dare capitale saluum cũ pire possit multifarie multisq̃z modis, stãt enim in dispositione diuina ꝛ cursu nature, nõ sic in pecunia de qua diximus pecora in. d. q. xix. Sz si omni casu q̃cũq̃z ꝛ qualitercũq̃z perirẽt pecora lucro habito vel nõ habito vellẽ capitale saluum a recipiente. tunc bene fateor esse in casu dicte. q. xix. ꝛ faciunt no. in q. seq. Jn quo casu ponit formã Spe. in. d. §. iam videndum. in fi. sed lz illam ponat non sequit ergo est licitũ. Qui tñ ẽt illum asseuerare vellent licitum q̃ non credo, rñdeo possent vt notani in. d. q. xix. post dñm meũ q̃ aliud in mutuo, aliud in societate, vel locatione. Ad aliud q̃ de intentione dĩ per. c. istud q̃sulnit. rñdetur aliud ex mutuo expresso vel tacito, quo casu loquit istud. c. q̃sulnit. ex quo id penitus prohibet. Aliud in ꝯctu locationis ieu dationis in socidã. ergo lucrũ sperare ẽt primario, cũ seruaret capitale nõ est prohibitum sicut in negotiationibus quotidie cernimus. ꝛ ita tangam in questione montis.

4 **Vigesimotertio** quero † nunc pone dedi boues cuidã cũ pacto q̃ ꝺbeat dare mihi. xx. starios grani in anno q̃d dõm. Sol. aut locant opera boũ ꝛ licitus est ꝯctus, q̃ boues deteriorant, sz si volo boues recuperare pretio quo facio estimari dõ trado nec volo periculuz deteriorationis subire quamuis bene periculũ diuinum scilicet mortis naturalis, ꝛ tunc talis ꝯctus erit illicitus ꝑm dominum meũ qui hoc ponit in. d. c pleriq̃z. xiij. q. ij. cũ multis alijs ca. eiusdẽ. q. ꝛ no. s̃. in. c. in ciuitate. ꝛ vide q̃ statiz no i. q. p̃cedẽti.

5 ¶ †Sz hic insurgit aliud dubiũ. Quid si fieri q̃suevit, locani tibi boues cũ boc q̃ volo tecũ participare lucruz ꝛ dãnũ ꝛ nihil lominus volo quolibet anno. x. sextarios grani. Videtur primo ꝙ talis ꝯctus sit licitus. nam si cũ totum periculuz subeo licite. xx. pcipio, ergo ꝛ cũ medietatem subeo licite. x. percipiaz. ¶ Jn ꝑmum facit, q̃ ex quo volo conductorem partem damni subire, ꝛ isup decẽ mihi dari sextarios annuatiz, ergo pinde est ac si velim saluũ fore capitale, ꝛ ptẽ lucri hr̃e, q̃ ó est reprobatuz vt. s̃. dixi in. q. xix. Cõsequẽtia pz, nã exẽplũ inferendo. ponc q̃ boues valeãt tpe locationis. xxx. florenos, ꝛ in fi. anni deteriorati sunt q̃nq̃z. ꝛ q̃ sextarius grani vz medietatẽ vnius floreni. eq̃dẽ ego locãs tũc rẽ habebo boues meos habẽdo saluũ capitale, q̃m valor bonum remanet florenos. xxv. q̃bus additis alijs q̃nq̃z q̃ hñr de dictis. x. starijs grani restat numerus. xxx. florenũ. ꝛ sic mihi capitale saluũ. Immo plus q̃z ex alio latere ꝑ medietate dãni q̃tingẽtis q̃ductorẽ habebo duos cũ dimidio, ꝛ sic nedũ habeã capitale saluũ, ꝛ sic sine dãno, sed ero insup in lucro ꝛ q̃ductor in dãno. Sol. vĩ dõz q̃ aut ꝯctus fuit celebratus, puta q̃z locaui tibi boues, vt cũ illis cãpũ tuũ arares, vel plaustrũ duceres, vel aliud opus tibi vtile oparẽris pro libito tuo, ꝛ emolumẽtũ inde pueniẽs tuũ foret pcipuũ. sed si boues in fi. anni facti essent deteriores. ꝛ sic minoris valoris. ꝑ medietate tibi cederet in dãnuz. si vero melioris q̃dõnis ꝛ sic maioris ptij, ꝑ medietate tibi cederet in lucrũ, ꝛ tũc nõ obstãte q̃ sextarios. x. mihi grani dederis, nihilominus licitus erit ꝯctus. Qz aut vis dicere q̃ iste sit ꝯctus locationis aut societatis. Si locatiõis, scz opaꝝ, erit licitus rõne deteriorationis. Nec ob. q̃ ꝑ medietate subis dãnũ deteriorationis, q̃z satis est q̃ ꝑ illa dimidia ꝛ illi⁹ respectu nil soluat, solvit. n. x. vbi si nil subiret dãni solueret. xx. Itẽ sicut stat ad lucrũ, ita ꝺz stare ꝑ eadẽ pte ad dãnũ. ꝛ si nõ ꝑ ea alio nõ dato ꝑ qua nõ stat ad lucrũ, nec mirũ, si ꝑ ea isto cãu solvit. x. q̃z põt in pluri lucrari. ꝛ sic est verisimile cũ emolumen tũ totũ ex operis pueniẽs suũ sit. Vĩ ergo ꝑ vna pte sape ꝯctũ societatis, ꝛ pro alia ꝯctũ locationis oparũ, sicut in silĩ dici consuevit ꝑm vnã lec. in. c. ad qõnes. de re. permu. Aut vis dicere q̃ iste ꝯctus sit mere societatis ꝯctus, ꝛ tunc idem, quoniam capitale stat ad lucruz ꝛ dãnum vtrinsq̃z, igit ꝛc. Ad hoc. xiij. q. ij. c. pleriq̃z. cũ ibi no. ꝛ s̃. q. xix. Nec ob. q̃ habebã pcipua. x. in anno, q̃z ꝛ tu habes pcipuũ oẽ emolumentũ ex opis bouũ pro ueniẽs, vnũ ergo cũ aliquo q̃pensat. bñ facit in arg. de feu. c. i. ꝛ q̃ ibi no. Preterea si plus in societate pono, nimirũ si plus percipio, vt statim latius declarabo. Aut ꝯctus iste sic celebrat, q̃z nedũ cõicemus adinnicẽ lucrũ ꝛ dãnũ capitalis, sz ẽt lucrũ ꝛ dãnuz oparũ. ꝛ tunc nihilominns ẽt idẽ vĩ dõm, sed nõ semper. vñ dic aut tu ponis personã operantẽ ꝛ ego boues. aut ambo ponimus personam operantem, ꝛ vltra hoc ẽt ego boues pono. Jn primo casu aut opera persone preponderat bobus seu eoꝝ valori, aut eꝯ, aut sunt equales. Primo casu presumitur in fraudem vsurarum, ꝛ tanq̃z vsura illa. x. sextaria q̃ dãtur annuatim ꝛ effectiue. ꝛ lz nõ ex sui forma multum celebrabitur, erit enim ac si tibi valorẽ bonum pro dimidia mutuassem pro. x. starijs. ꝛ tu illuz in societate posuisses. ar. de vsu. in ciuitate. ꝛ. c. q̃sulnit ꝛ. c. fi. ꝛ idẽ dicam in tertio casu. Jn secundo aũt dicã secus, nisi iam ex alijs circunstantijs aliud dicere oporteret, ar. eoruz que leg. ꝛ no. de empt. ꝛ vendi. ad nostram. ꝛ de pig. illo vos. ꝛ per Jo. an. in addi. Spe. in ti. de vsu. Non. n. est ꝯ nãm societatis q̃ qs ad plus cõtulit societati vel pecunie vel ope vel rei plus de lucro percipiat. ff. pro so. l. si nõ fuerit. ꝛ insti. eo. ti. §. de illa. alias secus, ad hoc no s̃. in. q. xxix. ¶ Jn scdo aũt mẽbro principali q̃ vltra personã operantẽ ego ẽt pono boues dic idẽ ꝛ fortius. ꝛ hoc verũ intelligo tã in hoc q̃z in precedenti casu. q̃ tu. luc. remaneãt ẽt in aliquo lucro, vt sic illa. x. staria de lucro proueniãt. Si. n. lucrũ resultasset de hac societate, ꝛ ego nihilominus habuissem a te. x. staria grani, iã hic nõ perciperẽt illos ex lucro ex quo bñ licitũ est plus q̃ferẽdo plus accipere. Cũ. n. de nã ꝯctus societatis sit q̃ ptes sint equales habito respectu ad quotã in societate posita, cũ sit quoddã ius fraternitatis, vt. l. rerũ. ff. pro so. q̃ equalitas, vel q̃ fraternitas erit vt tu nil lucreris, ꝛ mihi de tuis. x. tradas. resultaret ergo potius ex tali ꝯctu mutuum q̃z fraternitas i effectu si recte q̃sideret. esset. n. tũc ꝯctus huius effectus q̃ ꝑ dimidia valore bonũ tibi intelligar mutuasse. ꝛ ꝑpea volo. x. ꝛ tu in societate illã dimidiã ꝛ ẽt dimidiã ope vel totã operã ponas ad cõe lucrũ vel dãnũ. ar. d. c. in ciuitate. ꝛ ibi no. post Soff. ꝑ Jo. an. ꝛ per predicta satis apparet quid dicendum in dicta vel circa dicta in ꝯcio in principio facto.

6 **Vigesimo** quarto quero † habebã pecuniã volebã ire ad nũdinas, ꝛ ibi merces emere ꝛ ad aliuz locuz deferre vel seruare lucri cã certo tpe, tu indigẽs pecunia illa accipis illã mutuo offerẽs paratũ te illã restituere cũ lucro sperato in termino ꝛ loco, q̃d iurisco est ne licitus talis q̃tractus. dicit Jnnocẽ. in. c. fi. j. eo. q̃ lz quidam contrariam teneant ipse putat ꝯctum istum vsurariũ. nec scit contrahentem excusare.

Hosti.

Host. vero in. c. salubriter. ℑ. dicit q talis est mihi obligatus ad interesse illius lucri qđ facturus erã, ꝛisimiliter ex pecunia, dũ mõ nil fiat in fraudẽ vsurarũ, ⁊ dũmõ nõ ꝙsueuerim pecuniam tradere ad vsurã. circa qđ ét vide qđ ipse scripsit in sum. de penis. ℨ. fi. ver. qd si paratus Jo. an. in. d. c. fi. approbat dictũ Jnno. dicẽs q illud qđ dr de interesse hz locũ post moram debitoris, ⁊ ex ꝛrio pareretur via aperte ad fenus. Staret. n. vsurarius paratus cũ capello ad modũ forliviensiũ dicens se ad nũdinas ire velle, si liceret taliter stipulari. ⁊ hoc plz Jo. cal. in. d. c. fi. ℑ. eo. in. q. iij. Dicit. n. d. Ad. q cõiter tenetur cũ Jnn. ne via fraudibus aperiatur. sed ipse credit q dũmõ non fiat procedat opi. Host. tutum tamen �means eum est abstinere.

7 **Vigesimo** quinto qro † recipit qs pecuniã vltra mare vehendã ⁊ ibi reddendã pro certo ptio qstituto sibi, cõmittit ne vsurã. Rñdeo ꝑm Jnn. in. c. fi. ℑ. eo. qđ nõ sine in se recipiat periculũ sine nõ. est. n. locatio operarũ vel custodie. hoc idẽ tz Hosti. q allegat. ff. naut. cau. sta. l. ⁊ ita. ⁊ p totũ. ff. loca. l. in naue. ⁊. l. q operas ⁊. l. mercedẽ. ⁊. l. sequẽti fatetur tñ Jnn. qđ vbi nõ acciperet pretiũ tñ vt portet, sed vt negotiator mutuũ dat, in illa negotiet. tũc bene est vsura, qz pecunie nullus est vsus vel vtilitas si teneatur in archa, nec deterioratur vtendo. lxxxviij. di. ejciens. ⁊ ponit ét ibidẽ Jo. an. Vide plene de hoc vltimo per Host. in summa. eo. ti. ℨ. an aliquo. versi. sed nunquid pro transuectitia. ⁊ in. c. fi. in gloss. i. ⁊ inper ea. per Joan. and.

8 **Vigesimo** sexto qro † campsor ꝑ mutuãdo vel cãbiãdo recipit vnũ denariũ pro floreno, vel distantius fecit pecuniam numerari. ego hic do vel restituo, est ne vsura. vr̃ q sic, qz queritur fructus de pecunia q̃ nõ parit. Jn ꝛriuz, qz nõ mutuũ sed mutatio ꝙbitur ad instar venditionis. Itẽ suscipit q distantius pecuniã numerari facit in se periculũ. Hãc qõnem format do. Ad. in. d. c. fin. ⁊ ibi post predicta dicit qđ nõ vr̃ bene excusabilis, nisi attento interesse, qz attento subiecto pecunie est inuendibilis, qz omnium rerum estimatio est. ff. de fideiussori. l. si ita. nisi pp concursum monete. Concludit finaliter qđ vbi quis plus recipiat, nõ est bene tutus in conscientia. Hic aduertendum, si verum foret hmõi non fore licita, multi damnarentur. vnde ego puto talia cambia licita, dummodo debite celebrentur sine contrabantur. Et dico quod hic non intervenit mutuum. vnde vsura non põt dici quod intercedat. nec insuper quod contra conscientiam edificet. vnde dico quod in primo carenum recipio monetam. ⁊ ipso casu retineo mihi vnum denarium veri valoris. Jn secundo volo vnum denariũ a te vltra verum valorem, iam id non retineo vel volo vt tibi vendens pecuniam que est inuendibilis, vt. ℨ. dictum est. ⁊ firmauit Archi. ét in. c. i. xiij. q. iij. super glo. nec ad pecuniaz respectũ habeo sed ad interesse meum rõne laboris ⁊ operarum, pensionuz, salario rum, factoꝛ ⁊ discipulorũ, que pro hmõi arte exercenda subeo. ⁊ que quidez de proprio non est decens vt subeam. nec incassuz laborare vel operari debeo in tui vel aliorum vtilitatem quibus talia administrari opus est. Expensarum si quidem laboris ⁊ itineris habenda est rõ. ℨ. de voto. magne bene faciũt no. per Joan. post Host. in. c. conquestus. ℑ. eo. ⁊ per ipsuz Hosti. in summa. eo. ti. ℨ. an aliquo. versi. xiij. ⁊ officium suum nemini dz esse damnosum. ⁊ ista vr̃ ét fuisse intentio. d. Ad. si recte attendatur lz satis confuse loquatur ex scriptoris tamen vitio, vt puto. ¶ Jn secundo autem casu principali, scz cum distantia facit pecuniaz numerari similiter dico. ⁊ lz ℑ. tangendũ veniat in. iij. pte. tamen hic aliquid dicam, ex quo incepi. ⁊ hec dicta ibi repetita intelligãtur. Unde vt dicebat. d. Ad. hoc casu cursus monete operatur excessum in valorem ꝑm locorũ diuersitatẽ. nõne enim plus vz hic florenus ꝙ alibi. nonne plus Bonoñ. aureus Bononie ꝙ alibi. ⁊ sic de singulis. Est ⁊ alia rõ. s. periculi. Nõ ergo vendit pecunia que est inuendibilis. sed tñ hic soluitur ꝙta numeratur ibi, nã tantũ hic vz florenus cum vno denario, ꝙtuz ibi florenus sine denario. hoc. n. operatur monetarũ diuersitas qñq tantũ enim valent Venetijs centũ ducati quantũ hic centuz sex vel septẽ florení, vel plus, vel minus. non igit plus solvit sed tantundẽ. Item si minus aliquid valét cẽtũ ducati illõ plus rõne periculi vt subueniatur salarijs ministrorũ ⁊ pensionum ⁊ aliorum in hmõi arte sine exercitio necessariorum soluitur, ⁊ vt nõ frustra operas ponat ⁊ sudorem proprium in eius ⁊ aliorum vtilitatem. ad qđ bene facit qđ scripsit Tho. ij. ij. q. lxxvij. art. iij. ⁊ ponam ℑ. in. q. xlij. nõ ergo vsura vel ꝙsciam. Et vide de materia cambiorum qđ ℑ. dicam. parte. iij. q. j.

9 **Vigesimo** septimo quero † pone qđ mutuatus recipit eandem rem in genere, numero, põdere vel mensura, sumpto gñe prout assumitur per iuristas, ⁊ qtingit q solutiõis tpe est maioꝛ estimatio ꝙ fuisset tpe ꝯcti mutui. erit ne vsura. Respon. Hug. ⁊ Archi. post eũ. xiij. q. iij. si quis clericus. ⁊. d. meus in. c. ciuitate. notauerunt q nõ. pro quo bñ facit lex que dicit q restitui dz res eiusdẽ bonitatis in qualitate s. intrinseca. ff. si cer. pe. l. cum qd. Sed nõ est necesse q sit eiusdem estimationis, imo si actum fuit quo tpe redderet illius tẽporis habebit rõ quo ad estimationẽ, alias hr̃etur rõ tpis quo fuit petita, vt eo. ti. l. vinũ. ⁊ no. gl. in. d. c. si quis clericus. Si igit creditoꝛ teneret recipere viliorẽ, si facta esset vilioꝛ quo ad estimationẽ, ergo nõ peccabit recipiẽdo potioꝛẽ ꝑm eum. Dicebat tñ Hug. q intẽtio istius mutuantis posset esse prana, ⁊ tunc peccaret. ¶ Quidã distinguũt aut est ꝛisimile q ipsa res mutuata nõ erit ptiosioꝛ tpe solutionis. Aut de hoc ꝓbabiliter dubitat. ⁊ tũc nullũ vitiũ. ⁊ hoc bñ prabat in. d. c. fi. ℑ. eo. Aut veri simile q erit ptiosioꝛ, ⁊ tũc aut creditoꝛ nõ erit seruaturus pecuniã, sed interiz ꝙsumpturus, ⁊ tũc est vsura, aut erat seruaturus. ⁊ aufert debitoꝛi libertatẽ se liberãdi, ⁊ tũc ét est vsura. Jn bis casibus ét exonerare se voluit ⁊ debitoꝛẽ onerare. aut talẽ libertatem nõ aufert debitoꝛi. ⁊ tũc nõ est vsura, imo posset mereri, si bona intẽtione regreret debitoꝛẽ ante terminũ, vt solueret ne onereť. Sed si haberet coꝛruptã intentionẽ, qz dicit sibi q põt vsq ad terminũ retinere vt se a dãno relevet, lz nõ auferat ei facultatẽ se liberãdi, ⁊ tũc si nõ sit vsura, peccat tñ. Et hec distinctio vt dicit Jo. cal. in repe. d. c. fi. ℑ. eo. in. vi. q. nitit magna eqtate in foꝛo penitẽtiali salt em. Et hec faciunt ad materiaz cambiorum siccorum per Venetias. de quibus. ℑ. dicã in iã dicta. q. prima tertie partis.

10 **Vigesimo** octauo quero † qd si nũc carissimũ est frumentũ ⁊ data nũc certa pecunia sit pactũ q certo tpe reddat ei tñ frumẽti ꝙtũ poterit tũc haberi ꝑ illa pecunia. Rñdeo Archi. post Hug. vbi. ℨ. tz q nõ est vsura quãuis plus in quantitate sit tũc frumentũ. ⁊ est rõ. qz iste nõ intelligitur ei vendere frumentum nunc, ⁊ mutuare ei pecuniaz gratis, ꝙ sibi vult reddi in frumẽto tpe solutionis. fatetur tamẽ qđ hoc casu sicut precedente posset intervenire pactũ ꝑm pranam ⁊ peruersaz intentionẽ mutuantis. Et sic ꝑm Laurẽ. vt etiã no. Archi. in. d. c. si clericus. habes qđ quandoq sine vsura plus accipio, vt quia mutuo solidum qui modo valet vnum moduz, postea valebit duo.

11 **Vigesimo** nono quero † qd si certũ est q tpe quo mẽsurandũ est mihi granũ pro quo cẽtũ nũc tibi dedi. puta do tibi pretiũ tpe messium, ⁊ mensurare debẽtur in paschate ipsum granũ plus valebit. Rñdeo ꝑm Host. qui ó hoc ét tractat in sum. eo. ti. ℨ. aliquo. ver. iiij. ⁊ ponit Jo. an. ⁊ alij in. c. fi. ℑ. eo. ⁊ sentit ibidẽ aperte gl. q vsurarius erit, qz ꝑm cõem ⁊ solitũ cursum fere omnium regionuz qui spectandus est ff. de flu. l. i. in prin. granũ solet esse carius in paschate quaz tpe messium. Et si dicatur q qñq ꝙtingit contrarium. respondetur ꝑm Host. qđ ad ea que raro accidunt ꝛc. ff. de legi. l. nam ad ea. Caueat ergo ꝙbentes ne istius verbi mentẽ offendat qđ faciet, si emat de tpe ad idem tps in qualitate pura de estate ad estatẽ de vere ad ver. vel aliud tps de quo nõ ledat conscientiam suaz alias in animarum iudicio tenebitur ad restitutionẽ ⁊ inducet, vt in hoc nostro. c. Predicta faciunt ꝯ attentantes cãbia sicca per Venetias, vt ℑ. tangam.

12 **Trigesimo** qro qd † si qs vẽdat granũ pro ptio q instãti currit. sed si plus vz vsq ad pascha vult qđ illud plus sibi det. si vero minus nõ vult q pretiuz minuat, vsurarius iudicãdus est ꝑm Host. in sum. eo. ti. ℨ. an aliquo. ver. qd ergo. sub ver. iiij. cũ ipsum in pactis claudicare cernamus. ar. C. de solu. l. pe. ff. de dã. infec. q bona. ℨ. si qs. ff. ꝓ so. l. si nõ fuerit. ff. aristo. ⁊ ponit ét Archid. in. c. vsura. xiij. q. iij.

13 **Trigesimoprimo** quero † quid si non erat venturus in loco pone erãt poma granata que habebat riparia, vbi magna est copia. proposuerat illa vendere Parisius, vbi sunt carioꝛa, nũqd est vsura, dicit Jnn. ⁊ alij post eũ in. d. c. fi. q nõ, dũmõ nõ accipiat vltra id q verisimiliter accepturus erat Parisius, quo portare volebat, qz quo iure poterat carius vendere ꝓp dubium temporis, vt. ℨ. e. c. in ciuitate. ⁊ hic ⁊ ℑ. eo. c. fi. Eodem iure id posse dz ꝓp dubium loci. Host. reprobat hoc simile, tum qz non verisimile q aliquis talẽ emptionẽ faceret, nisi multũ egeret. ⁊ sic via p talez opi. parat figmentis ⁊ videnť approbari vsuriorũ barete.

tum qz laborũ z expensaz itineris habẽda est rõ. ſ. de voto magne. opi. Inno. placuit Ray. in sum. eo. ti. ℣. itẽ aliqs. i fi. Joan. qcordat opi. dicẽs qp si statiz ille emptor soluit ptiũ putat verã opi. Inn. ſz si differat solutio ptij, put ipse forsitã itellexit, vr pcedere rõ Hosti. z cessat rõ Inno. qz in dubio tpis põt cõmodũ puenire venditori z emptori, ſz hic nullũ cõmodum emptori. z hanc dist. approbat Jo. cal. in. d. c. fi. in. vij. q.

14 **Trigesimosecundo quero** †dixi. ſ. in q. xxvj. qp pecunia nõ est vẽdibilis. ſz nũqd saltẽ est locabilis. Archi. i. c. si feneraueris. xiiij. q. iij. tz qp loquẽdo ppie nõ est locabilis, ſz mutuabilis. Et p hoc soluit qp q̃ri qsueuit vtrũ in locatione pecunie aliqd recipere vltra sortẽ sit vsura. qp ibi examinat archi. tenẽs qp si eo mõ possit locari pecunia, sicut equus vel domus, ñ eẽt vsura, ſz hoc vt predixi nõ põt qtingere in pecunia. Pecunia. n. nõ deteriorat p vsurã, z q̃tũ est de se nullã parit vtilitatẽ vtẽdi sicut domus, vel equus q ppie locant. hinc est qp qñ pecunia locat vt qducens eã expẽdat, ea qsumpta nõ redditur illa, ſz alia eiusdẽ generis. ff. si cert. peta. l. cũ quid. ſz in equo vel domo locatis, secus est ſm Archi. de quo ẽt tractauit. d. ℳ. ſ. eo. c. fi. Cõmodari tñ siue locari pecunia põt pecunia ad põpã ff. cõmo. l. iij. ſ. pen. z l. seq. z no. gl. summe. xiiij. q. ij. z in. c. conquestus. eo. tit. z Hosti. in sum. eo. ti. ſ. an aliquo, ver. x.

15 **Trigesimotertio** †quare recipit locator aliquid p re locata z nõ creditor p mutuata. Rñ. Jo. an. post Gof. ſ. eo. c. fi. reddit rõnez, qz locator retinet dñiũ rei locate. ff. loca. l. nõ. n. pp qp sue rei ad eũ ptinet periculũ, ſz creditor retinet dñiũ pecunie mutuate. fit ergo periclũ debitoris nõ dñi. ff. si cer. pet. l. ij. Itẽ res locata cõsumit̃ z deteriorat̃ p vsuz qp in mutuo nõ cõtingit. Hoc idẽ scripsit gof. in sum. huius ti. parũ post prin. z Host. similiter i sum. eo. tit. ſ. j. ver. z est ratio. vbi omnino vide.

16 **Trigesimoquarto** †quero qd dicem᷒ de tali casu. pone debitor vsura rij mutuauit socio pecuniã eo pacto qp ipse restitueret vsurario sortẽ z vsuras deinde currentes, erit ne talis mutuans vsurarius. Vr primo qp nõ, qz ex tali mutuo nil lucri pcipit creditor. ergo ꝛc. xiij. q. iij. plericz ſ. eo. c. fi. ppea si soluisset p vtilitate socij, iã posset ab eo repetere sortẽ z vsuras. ſ. ó fideiuſ. puenit. z c. qstitutus. Et ad idez qp scripsit in rꝛa. dãnũ. de reg. iur. li. vj. Jo. an. in. q. mercuriali. ergo multofortius poterit retinere z exceptione tueri. nã cui damus actionẽ, multofortius exceptionẽ de reg. iur. c. q ad agẽdũ. lib. vj. z ibi qcor. Preterea effectiue pinde est, ac si illius noie z p illo sub vsuris a tali creditore mutuũ recepisset. z ipse cui mõ eo pacto pecuniã tradit, ratum habuisset, vt de se pz, ergo ꝛc. ¶ In ꝯriũ facit, qz aut iste secundo mutuãs fuit stipulatus sibi vsuras aut creditori suo primo mutuãti. Primo casu indubitãter vr vsurarius. Scõo casu stipulatio nõ tz insti. de inuti. stipu. ſ. alteri. Preterea cũ dñiũ pecunie mutuate trãsierit in hũc debitorẽ nũc secundo loco mutuantẽ, vt superius dcm̃ est, ergo suã pecuniã nõ illius primi creditoris mutuat, z ad illã accedunt vsure. Dixit Damasus. Soluat q poterit, soluat z eius erit. Tãcre. dixit qp nõ poterit petere ni si sortẽ. Pro quo facit qp no. Jnno. i eo. c. fi. z posui. ſ. in. q. xxiiij. bar. Brix. i. q. veneriali. q̃ incipit, aliqs scholaris. tz qõ actione mãdati poterit cõpellere cui mutuauit. Jo. cal. in. d. rep. c. j. ſ. eo. distinguit sic. aut talis scõo mutuãs socio sub dicto pacto oino itẽdebat tũc satisfacere vsurario creditori suo ó illa pecunia sic scõo loco dicto suo socio mutuata. Aut non, tunc.

¶ Primo casu nec vsurarius est, nec peccat, qz hic nõ fit stipulatio vt vsuret̃, ſz vt dãnuz euitet̃. nec sibi aliqd accrescit, ad ꝟ alle. xiiij. q. iij. si qs oblitus. ibi. Aliqua incremẽta. z ibi. ad q̃stũ. z qp ibi no. nec. n. tenebat̃ cuz suo dãno socio subuenire. xxiiij. q. v. si nõ lz. ff. ó prescr. ℣. l. q obseruandarũ. Solũ ergo dãnum euitat, qõ tñ erat euitaturus, nihil ergo germinat pecunia z sic in eo deficiunt rõnes ꝓhibitionis vsurarũ. preterea cũ vsurarius q recipit vsuras deinde currẽtes teneat̃ ad restitutionẽ, satis vr inconueniẽs qp iste ẽt teneret̃, q fecit solũ vt ꝓdesset. z sine aliqua vtilitate penitus vt dcm̃ est. Pro quo dicto bñ facit ſm eũ qp no. Jnno. ſ. eo. c. j. ſcz qp si tu teneris mihi ad certum diẽ, qz nõ solusti. recipi ab alio sub vsuris qp tu teneris restituere. qp verũ putat ipse Jo. an. p easdẽ rõnes pp morã debitoris. Adducit ẽt qp scripsit Guil. in Spe. eo. ti. ver. sed pone. qõ z ibi. ſ. notani. i. ij. oppo. ſ. ó q mutuauit cõitati ꝟ pacto. qp durãte ó bito non teneat̃ ad collectas, qp talis ñ ẽ vsurarius, qz lucrũ nõ capit, ſz dãnũ euitet. imo plus vr teneri illo casu qz ibi euitat damnũ, a quo nõ poterat aliter se tueri. sed hic poterat se tueri, z volebat, z ita fecisset, si nõ mutuasset socio. Si igit̃ ille nõ teneat̃ q maiorẽ vr q̃sequi vtilitatez. multominus ille q nullã penitus. Limitat tñ ipse intellectũ Guil. ſm qõ fecit Jo. an. de quo ſ. dixi in. iij. opp. ad talẽ nostrã. ¶ Scõo vero casu qñ nõ intẽdebat hic scõo mutuans satisfacere dicto suo creditori vsurario primo mutuãti. cũ tũc cessent iã dicte rõnes, talis peccabit. z si a socio vsuras recipit, teneat̃ ad illarũ restitutionẽ ſz Jo. cal. cuius eqdẽ dist. equa est z summe mihi plz. Archi. tñ in. c. vsura. xiiij. q. iij. tz simplr hunc licite posse sic ꝯhere. z hoc rõne. ſ. posita. ſ. nõ fit stipulatio vt vsuretur, sed vt damnũ euitetur, qp vr esse licitũ. ar. c. peruenit. z. c. qstitutus. de fideiuſ. z vr ſz eñ posse. huius. q. sol. elici ex. c. vsura. vbi dr, Usura est vbi amplius regrat̃ q̃ qõ perdat̃, verbi gratia, si solidos decẽ dederis, z amplius q̃sieris, vel si dederis frumenti modiũ, z supra aliqd exigeris. His attẽdendũ qp si distinctionẽ Jo. cal. seq volumus vt eqtati qsonã, per illã videmur dũtaxat instrui in duobus. Primo. ſ. cũ erat tũc dispositus oino satisfacere vsurario suo creditori. qp intelligo qñ ille erat paratus satisfactionẽ recipere. z sic poterat creditor volũtatẽ suã adimplere. Itẽ scõo qñ non erat tũc paratus satisfacere. ¶ Sed qd in tertio casu. ſ. qñ erat paratus z disposuerat oino tũc satisfacere, sed nõ poterat, qz vsurarius nolebat recipere, puta pone qp mutuo acceperat pro sex mensibus. vsurarius ergo nõ vult recipere añ terminũ nisi totiꝰ tpis recipiat vsuras, z sic opz pecuniã mutuo acceptã penes ipsum debitorẽ remanere. vr dõm idẽ qp in scõo casu dixi. qz quo ad rõnes qbus mouetur distinguẽs qualitercũqz dicta pecunia ipsa remãsura sit in dñio debitoris. idẽ vr dõm z vtroqz casu pariter qcludũt ipse rõnes. hec est, qz ita hoc sicut illo casu cessant rõnes qcurrentes in prio mẽbro distinctionis. Immo ex dicto Spe. limitato a Jo. an. z Jo. cal. z alijs hr in proposito iam dicta qcõ. nã sicut eo pacto cõitati mutuans ne teneat̃ ad collectas certas vsurã cõmittit. ſz nõ sic, si ad incertas sic cuz in casu nro vsure sint certe, idẽ dicamus, qz sicut in illo casu qñ collecte sunt certe nedũ dãnũ euitet, ſz lucrũ certũ capit. z sic nullo dubio excusat̃, sic in casu nro cogitate. z facit ad qõnẽ ritriangule.

17 **Quero** trigesimoquinto †bñ video qp nil possuz ego creditor vltra sortẽ recipere. sed nũqd saltẽ possum absqz vsurarum vitio recipere ex pacto seruitiũ facti, puta qp mihi remutuet, vel pro me patrocinet̃ vel intercedat, roget vel instruat vr aliqd mihi scribat̃. Gl. ij. xiiij. q. iij. c. i. firmat qp nõ. ſz gl. precedẽs in fi. sentit ꝯriũ ſm vnam lectu. sed ſm aliã idez qp precedens. z ita firmat ibi Archi. Primũ mihi placuit Goff. hic in summa. eo. ti. ſ. si tibi. z ẽt Ray. in sum. eo. ti. Host. post multa in sum. eo. ti. ſ. fi. ver. qd si tibi. ſz conetur defendere ſm hoc est affirmatiuã, tñ qcludit qp primum. ſ. qp nõ possit esse tutius. ¶ Sz tu dic qp imo est ẽt iustius ſz Joã. cal. i. d. c. fi. ſ. eo. qõ ipse sic probat. Quotiescũqz aliqd percipitur pluscz qõ dat̃ vsura cõmittitur. qcqd sit illud. xiiij. q. iij. c. j. ibi. Vel quodlibz aliud. eo. c. z. q. c. ij. ibi. Omnis rei supabundantia. z. c. iij. ibi. Quicqd sorti accedit. ea. cau. q. iiij. nullus. ibi qcqd aliud. z qp habes in. c. nostro. ibi superabundans. Itẽ sicut in simonia prohibitio muneris icludit nõ solũ a manu, ſz ẽt a lingua z obsequio. i. q. i. sunt nõnulli. ſ. de simo. c. z si qõnes. ita ꝓhibitio hec cum instibz vel emolumẽti vr supabũdãtie. Vñ ót Tho. ij. ij. q. lxxviij. ar. ij. qp si qs accepit †ex pacto aliqd qp possit pecunia mẽsurari pctm̃ incurrit, qz illud hr pro pecunia, qp põt pecunia mensurari, vt dicit Philosophus. iiij. Ethico. z talia sunt ea, de quibus gratis queritur. tñ nõ ex obligatione possent bñ talia recipi sicut z pecunia gratis data. qõ dicit Thomas de pacto dũmodo spem ad hoc principaliter habuisset, z pp hoc mutasset vt in isto. c. qsulit. z ita sentit ẽt Jo. cal. in. d. c. fi. z facit qõ. ſ. dixi in. q. xx. z vide ad primũ dicta. ſ. in. ij. oppp. ad tex. ¶ Itez scire debes qõ circa principalem qõnem, est dare in iure ciuili duas gl. que videntur contrarie. Una. in. l. rogasti. ff. si cer. pe. ſ. si tibi. que sentit quod vsura committatur, z ideo non potest agi ex tali pacto. Alia que sentit oppositum. z est glo. in. l. sed z si quis. ſ. fi. que incipit, Si ex certa scientia. ff. si quis cau. Sed Bar. in. l. rogasti. eas reducit ad concor. sic. Quandoqz in tali contractum mutui apponitur promissio facti per qõ aliquid ad est creditori, z tunc procedit vsura. z procedit glos. d. l. rogasti. Puta mutuo tibi centum cum pacto quod pro me vadas Romam, vel mihi librum scribas. Quandoqz apponitur aliqõ factuz per qõ nil sibi adest. sed est sibi cautius, vt qz p q̃stitate mutuata promisisti venire ad iudiciũ z suscipere in te preceptũ sub certa pena, certe tunc talis promissio vz. z ita loquitur alia glo.

ſm

ꝑz Bar.q dicit sic debere intelligi no.in.l.cũ allegas.C.eo.t facit ad no.j.q.lxxvij.

19 **Quero trigesimosexto** †quid dices. cõ mittit ne vsura, si mutuatur vt benevolentiã t amorẽ habeã debitoris.dic q nõ ſm eundẽ Jo.cal.ibidẽ.qz bene lz recipere ꝙpensationez eorũz que pecunie nõ mensurant vt sunt ꝓdicta t similes. Aduertas q si solũ vt bñuolentiã t amorẽ habeat,nec vltra spes sua ꝓtendit,plz dcm.sed si vltra protenderet t primario sperãs illa habita aliqd lucrari,tũc forte est vsura,vbi gratia.Cupio hr benivolẽtiã grãz t amorẽ pape vel impatoris vel alteri⁹ dñi,vt possiz ꝙseq bñficiũ,castrũ, vel rectoriã,vel aliqd aliud vñ lucrũ pcipiã,vel mercatoris vel aduocati famosi,vt sic adiumentũ vel patrociniũ mihi ꝓstet.Et hãc ob rez mutuo,alias nõ mutuaturus,si solũ amorẽ vel gratiã vel benivolentiã pcipere sperarem. Si aũt nõ primario,sed secdario hoc spero.t hoc adducor vt sic alias ẽt si nõ debeã ꝙseq nihil aliud nisi amorẽ, gratiã vel benivolentiã,nihilominus mutuarẽ,tũc secus.ꝓdicta tñ itelligo vbi primi motus in mutuãte a charitate ꝓcesserũt.Si.n.vbi nõ speraſſez gratiã vel benivolentiã debitoris nullatenus sibi mutuassem t ob hoc tñ vt illã habeã seu ꝙsequar mutuo, nõ aũt ex eo q aliqua in illũ ductus extiterim charitate tũc forte pctm incurro.aliqd.n.illã benivolentiã existimo,t sic ꝗtum est ex me estimabilis est.Nõ ergo satisfacio euãgelico verbo.c.nostri.Mutuum dantes,nihil inde sperantes. ad hoc not.j.q.xxxviij.t.q. xlij.Et lz alias ẽt nil esset estimanda , tñ ex quo ego pur aliquid estimo sufficit qz nõ gratis mutuo vt debeo,ſz ob lucrũ ꝗtũ est ime. Fateor bene tñ qõ si nil aliud cõsequor , nulla erit restitutio fienda,sed sola contritione delebitur peccatũ.

20 **Quero trigesimoseptimo** † quid dices mi⁹ iniurias tuli Sempronio ꝗobrẽ mihi inimicaũ,pp q subire opz expẽsas florẽ.x.in mense in famulis,quos mecuz opz tenere armatos.mutuo ex pacto q mihi remittat iniurias ipsi Sempronio cẽtũ vel sine pacto, sed hac spe ductus primario,vt in eius gratiaz t benivolentiã veniã,t cessent expẽse ꝓdicte,nõ aũt ex alia charitate qua erga illũ ducor.Nũqd siz vsurarius vel saltẽ peccator, vr q nõ,qz licitũ est cuilibz suã vexationẽ redimere.de simo.c. dilectus.ſz ita facit iste in ꝓposito ꝑ tc.Nec ob.si dicas , dedit cãz edicto ergo nõ redemit vexationẽ.ar.de eta.t q̃l.c.i.qm si peccauerit iniuriãdo , t ille ẽt peccabit in vẽdicãdo.iniuste.n.t ꝑ diuia ꝓcepta vidictã ifert.igit tc. Preterea ß nihil lucri pacisci vel sperat sed dũtaxat dãnuz q me subire facis pp timorẽ vindicte quem incurris cuitare.igit tc. Ad hoc no.s.opp.ij.t q.xxiij.t qõ no.gl.xiij.q.iij.c. quoniam multi. t dicã.j.q.xlij.

21 **Quero trigesimooctauo** †quid dices pone mutuarius quz mihi pecuniã vt vadã ad molendinũ vel furnuz vel factoriũ suuz.vel vt intrẽ scholas suas,alz nõ mutuaturus.ẽ ne talis vsurarius vr p supradicta in.xxxv.q.t seq.q sic. ex quo cõmodũ, vel vtilitatẽ ꝓcepit q̃ pecunia ꝑt estimari.t sic ad rõnẽ obligede ꝗ sibi do pro laboze,quã ẽt alteri darez.sed de vtilitate ꝗ bz alias,puta qz ex hoc molẽdinus vel furnus vel factoriuz suũ vel schole sue habebunt maiorẽ ꝙcursuz psonarum,t est ex hoc maioris fame.ista.n.bene possent ẽt pecunia estimari,vez tãtuz ꝗtuz sibi reputat vel reputare dz illud cõmoduz vel honorẽ pp hoc q iui ad molendinũ vel furnũ vel factoriũ suuz vel scholas suas intrauí, que nõ fecissem,si pecuniã nõ mutuasset. Hoc idẽ firmat Jo.an.in.q.mercuriali,super regula, peccatuz.circa fi. t per do.Mo.in.c.fi.j.eo.

22 **Trigesimo** nono q̃roꝛ bñ video q ad restitutionez teneꝛ,ſz nũqd teneꝛ ad restitutionẽ totius eius q a me recepit ꝓ pẽsione sui molẽdini furni vel factorij.Rñ.satis si recte põderas ꝛba Jo.cal.pcipe potes q nõ,ſz eius tm ꝗtũ reputat sibi valuisse illõ cõmodũ q recepit pp hoc q iui ad molẽdinũ suũ ad q nõ inissez,si pecuniã nõ mutuasset. Et intelligo ꝓ illud cõmodũ ꝙcursuz gẽtiuz vel notitiã ꝗ ꝙseqꝛ suus molẽdin⁹ ex hoc q iui ad ipsuz,t ẽt satis apparet fuisse demente dicti Jo.t ẽt Jo.an.in.d.regula,peccatũ.vbi oino vide.

SVMMARIVM

1 Restitutio vsurarum cui fieri debeat.
2 Molendinarius si dat mihi pecuniam vt vadam potius ad molendinum suum ꝗ vicinorum, nunquid ego vsuram cõmittã.
3 Dominus si mutuat pecuniã rustico vt eius possessionem colat an sit censendus vsurarius.4.5.6.
7 Licitum an sit alicui vilius emere t carius vendere.
8 Clericis est mercatio prohibita.
9 Tempore messiuz vel vindemiariũ an sit licitum frumenta vel vina emere vt alio tempore carius vendantur.
10 Mercatori nullo casu licitum est mendacijs vti.
11 Usurarius an teneatur restituere q̃q̃d lucratus fuit ex vsuris.
12 Restituens vsuras põt deducere expensas moderatas t operas suas.16.
13 Nummus habitus ex re furtiua an sit furtiuus.
14 Pecunie nulla est vtilitas si claudatur in arcba.
15 Rapina quid sit.
17 Ecclesia non solum peccata commissa punire dz,sed ẽt prohibere committenda.
18 Frumẽtũ antiquũ mutuãs vt sibi nouũ restituat an sit vsurari⁹.
19 Pecuniam si quis mutuat ad certum terminum alterius gñis monetam recepturus an sit censendus vsurarius.
20 Fideiussor nunquid recipere possit a debitore vsuras quas pro eo soluit creditori penes quem pro ipso debitore intercessit.
21 Repzesalie qualiter sint concedende.
22 Fideiussori de iure non imptantur si omisit exceptionez inbonestam ex sua persona.
23 Necessitati succurrendum est.
24 Usure in cõi interesse non sunt computande.
25 Usure nunquid ex mora veniant creditori applicande.
26 Debitor an teneatur ad vsuras solutas per creditorem suũ altero creditori.27.28.29.30.31.
32 Recipere aliqd vltra sortẽ an aliquo casu sit laicis pmissum.33.
34 Socer q̃ genero suo obligat aliquam possessionem pro dote filie non tenetur computare fructus in sortem.
35 Heredes mariti soluto matrimonio si obligant mulieri predinz pro dote restituenda,nũqd mulier ꝙputabit fructus in sortẽ.
36 Gener si nõ recipit pignus seu cautionẽ de numerãda dote certa die,t interim recipit ex pacto certos denarios pro libra, an vsuram committẽt.
37 Gener si dotalia pignora pignoret cuidaz tertie persone,an fructus in sortem computabuntur.
38 Mutuare hostibus ad vsuram an sit licitum.
39 Hostium dona exponuntur,sed nõ christianorum.Et qui dicantur hostes.
40 Alienigene qui dicantur.
41 Penitentia est agẽda de peccato cãto ab intẽtiõe depzauata.
42 Bellum iuste monetur in eos qui christianorũ fines occupant.
43 Singuli de ciuitate an teneantur ad restitutionez vsurarũ receptarum per ciuitates t collegia sua.
44 Factores vsurariorum nunquid tenẽtur ad restitutionem vsurarum,quas illorum nomine receperunt.
45 Tabelliones scienter super vsuris instrumenta ꝙficientes,sunt ne ad restitutionem obligati.
46 Uxores t filij vsurariorum an pecent viuendo de cibis emptis de pecunia vsuraria.

1 **Quadragesimo** q̃roꝛ†tũc vltra t cui fiet restitutio nũqd mihi? dic q nõ,qz nil mihi pẽt,nilq̃ sibi de eo meo ꝙtuli pp mutuũ q sibi nõ debereꝛ pp seruitiũ molẽdini.Et ista duo bñ stãt simul.s.q ille cuius est molẽdinus teneaꝛ restituere,t tñ illi q iuit ad molẽdinũ nõ dẽat restituere,qz ille cuius ẽ molẽdinus recepit aliqõ bñficiũ vel lucrũ ituitu,mutuũ, q añ ñ recepissez,ille vo q iuit ad molẽdinũ ñ ꝙtulit aliqõ lucrũ intuitu mutui,qõ antea nõ ꝙtuliſſet,iõ in nullo pt se putare granatũ,ergo nulla dz sibi fieri restitutio. Cui ergo fiet?dic q pauperibus sicut de incertis vsuris dicimus cum n.nõ ꝙstat cui sit fiẽda restitutio,succedũt pauperes Jesu xpi,cuius est orbis terraꝝ t vniuersa q̃ in eis sunt. ad hoc.s.e.c.cũ tu. t q notari ꝙsuenit de simo.ad hoc.Et ita scripsitt Jo.an.in.d. regula,pctm.in fi.q.t Jo.cal.in.d.c.fi.j.eo.t mihi summe plz.

2 **Quadragesimoprimo** quero†verte mãtellũ. qd si molẽdinarius dat mihi pecuniã vt vadã potius ad molẽdinũ suũ ꝗ vicinorũ.t tñ si alio iuissem tantũdem laboris habuissẽ t tantuz õ pẽsione soluissem, nunqd ego cõmitto vsurã.dic q nõ, cũ vsura nãliter gñetur de ipso mutuo.hic aũt nullum mutuum interuenit.ita formaꝛ i qõne mercuriali,super dicta regula peccatũ. ad fi.ver.ad vndecimum quero.

Supradicte qõnes possẽt adduci ad determinatiõnẽ multaꝝ aliaꝝ qõnum sicut est ista

3 que pro. xlij. ponat, vez † vtrum si dñs mutuat pecuniã rustico, vt eius possessionẽ colat, sit censendus vsurarius. Jn qua dixit magister Greg. de arimino q̃ nõ. si nihilominus de fructu possessionẽ illarũ dictis rusticis satisfit vel alias aliũde iustũ pretiũ tribuit operarũ ipse dñs ipsis rusticis. ¶ Nec obstat q̃ dñs intendit sibi operas prestari p colonos rõne mutui, z coloni eadẽ rõne illas operas exhibẽt alias nõ exhibituri. z sic pp mutuũ dñi lucrũ pcipiunt z coloni pdunt, quoniã z si sic mutuantibus exhibeant opere a colonis, ille tñ nõ sunt eis lucrũ, cũ illis iusto pretio emant. Sed si qd de isto pretio trahunt pp mutuũ. ant si preter operas iusto pretio emptas aliquas alias a colonis exigerent z reciperẽt, tũc secus. Probat ipse predicta p vnũ simile, † pone q̃ dñs conducat colonum ad certum tempus p iusto
4 pretio, z pretiũ tradat anteq̃ colonus incipiat operari eidem, postmodũ vero nolẽte colono operari nisi dñs mutuet ei certã summã pecunie, dñs mutuat vt operet alias non mutuaturus, quo facto colonus opas illas p quibus solutũ fuit impẽdit, eqdẽ nõ erit talis vsurarius, z tñ mutuat vt colonus ei opet alias nõ operaturus, z colonus ei opat accepto mutuo alias nõ opaturus q̃uis ẽt sine hoc ad operãdũ esset obligatus sñũ dũtaxat recipit dñs, hoc est opas sibi debitas ex emptione, nil ergo ex isto mutuo lucrat, z sic nec vsurarius est cẽsendus nec alias peccat. Quinimo si peccatũ alia parte ex hoc cõmittit, peccat colonus q debitas operas dño detractat z illum improbe granat vt mutuet. Cõfirmat hoc, qz si in hoc vsurã diceret cõmittere, ergo cũ ad restitutionẽ teneret, colonus reciperet duplũ iusti pretij, z dñs duplo iusto pretio emeret operas suas. Preterea sequeret z aliud. s. q̃ non liceret alicui mutuare iniuste detinenti suã possessionẽ aliã q̃titatẽ pecunie z illã possessionẽ in pignus recipere, nõ cõputãdo fructus in sortẽ, q̃ tñ falsũ est, vt pz. ff. eo. tit. c. j. ¶ Hoc dicit Grego. Sz tu da aliud simile. † Pone oc
5 cupasti rẽ meã vel p potentiã tuã viz mihi facis in rebus meis vel nõ restituis rẽ tibi mutuatã z cõmodatã vel locatã, nec restituere vis, vel rẽ meã restituere, nisi mutuet mille, quo facto desistis, z restitutis pfecto, est ne vsura vel peccatũ ex pte mutuantis, absit, nil. n. lucrat, imo pdit, qz forte lucrũ cuz illis mille consecut⁹ fuisset. emit. n. vexationẽ suã, z sñũ recupat, q̃ lz, se ergo dẽdit effectiue ad ẽ. ff. ó simo. dilectus. el. j. z vide. ff. sup rub. i. j.
6 q. x. vñ sciẽdũ. ¶ † Reddeo ad x̃ba magistri. Et icidẽter q̃ro nũq̃d referat si dñs in casu. ff. posito. s. cũ mutuat colono, vt sibi reddat operas debitas, p q̃bus iã pretiũ receperat, habeat intẽtionẽ accipere in recõpẽsatione mutui simul cũ sorte, vel aliã intẽtionẽ? Rñ. dicit magister q̃ si predictã intẽtionẽ haberet, prava foret, sicut z cõmutatio in q̃ tẽderet ẽt iniqua. dz ergo mutuare cũ intẽtione recõpẽsationis iusti pretij, q̃ p illo tribuit pter mutuũ, hec ille. Sz vñ in ẽriũ facere, qz lz redimere vexationem &c. vt. ff. dixi. Jtẽ saltẽ fatendo dictũ magistri opz ẽm nos vt dicamus illud verum q̃n hac intentione primario ductus suz ad mutuandum, secus si secundario.

¶ Sed reddeo nũc ad verba magistri. z oppono cũ eo ad statim dicta per eũ, z vñ q̃ lz intendat tantũ recipere dñs operas a colono, duntaxat in recõpensatione iusti pretij q̃ p illis dederat q̃ nihilominus peccat, qz pur aliquid recipit ẽt pro mutuo, qz pp mutuũ colonus ei p iusto pretio suas operas vẽdit quas ei alias nullatenus vendidisset. ¶ Sed solue quoniam iste contractus vẽditionis ẽm se nullũ est lucrũ ipsi domino, qz nulla pecunia vel pretio estimari põt alio a pretio rei ipsius qne venditur, alioquin vbi nullũ intercederet mutuũ, vendens posset exigere pretiũ vnũ pro venditione z aliud pro re q̃ vendiderat, z sic vẽderet vẽditionẽ vno pretio z rez venditã alio pretio, z pari rõne posset exigere pretiũ de venditione venditionis iam dicte, z illã venditionem alio pretio vendere, z sic in infinitũ, qõ nullus diceret, tñ qz sicut ex parte coloni distinguimus vẽditionem z rez venditã, si ex pte dñi distingui poterũt emptio z pretiuz, vt sicut dãti res dat dñs pretium, sic si dicat, lz stulte q̃ det dominus venditionem. non minori stultitia diceretur, quod dat colono dñs emptionẽ z ita adhuc nullũ lucrũ dño z vẽditio coloni, scz q̃ colonus vendat ei operas suas nil affert lucri ipsi domino sicut nec colono lucro erit q̃ dñs emat operas eius.

7 **Quadragesimotertio** quero † vlterius vtrũ sit licitũ vilius emere z carius vẽdere. vñ q̃ nõ p. c. ejiciens. lxxxviij. di. z p. c. quicunq̃. xiij. q. iij. Jn ẽrinm facit qz tunc est pactum si emit rẽ vilius ex eo qz tũc nõ traditur ipsi emptori lz tũc det pecuniã, vel vendidit carius qz differt solutionez pretij, alias sec⁹ vt hec habent j. eo. c. fi. z hec quo ad vltimũ. de quo oino vide quod scribit Bal. C. eo. super rub. q̃ quo ad primũ nõ sic indistincte firmat, sed dicit q̃ aut presens numeratio est cã dãni vendentis, z tũc est vsura, aut sola quentio est cã dãni, qz de presenti nõ soluitur pretiũ, z tũc secus. aut neutrũ est cã dãni qz frumẽtũ in herba nõ plus vz tpe ẽctus, z tũc idẽ, qz nõ est vsurarius sed licitus. alleg. ff. de ẽbẽ emp. l. fistulas. §. fruméta. z. l. si debitori. §. verisimile. z ó ver. ob. l. inter stipulantẽ. §. sacrã. † Preterea
8 mercari nõ est pbitũ nisi forte clericis. lxxxviij. dis. fornicari. Jmo vñ permissuz ad hoc. ff. de do. iter vi. z vxo. p vestras. § &c. ¶ Soluẽdo regulariter dico de clericis nõ dubitandũ, peccãt n. regulariter, cũ eis negotiatio secularis sit eis prohibita, vt d. c. fornicari. z ea. di. negotiatorẽ. vbi de hoc. z. xci. di. p totũ. z ne cle. vel mona. c. i. z. xiij. q. iij. c. ij. z tangit de hoc ẽt glos. summe. in fi. xiij. q. iij. z J. an. J. eo. c. fi. Host. in. d. c. §. an aliqñ ver. ij. ¶ Stat ergo dubiũ in laicis de q̃bus sciẽdũ ẽ q̃ Aug. z Lau. xiij. q. ij. si qs clericus. tenent q̃ si laicus emit vilius z vẽdat carius, nõ ex cupiditate sed vt p̃ideat suis necessitatib⁹ licitũ est. vñ ẽt si emit sine ppposito vendendi, z postea articulus necessitatis vel vtilitatis occurrerit, poterit carius vẽdere, allegat. d. c. q̃cũq̃. Predictis vñ q̃cordare Tho. ij. ij. q. lxxvij. ar. iij. vbi dñ q̃ si negociatio fit pp lucrũ q̃ ordinat ad aliquẽ effectũ necessariũ vel honestũ est licita, puta ad domus sue sustentationẽ, vel ẽt ad subueniendũ indigentibus, vel cũ aliqs negotiationi intendit pp publicã vtilitatez. s. ne res necessarie ad vitaz patrie desint z lucrũ expetit, nõ q̃si finẽ sed vt laboris stipẽdiũ. Jtez si emit rẽ nõ vt vendat sed vt teneret, sed postmodũ pp aliq̃ cãm cã vendere velit nõ est negociatio, z q̃ carius vendat licitũ est, vel qz in aliquo rẽ meliorauerit, vel qz ptiũ rei est mutatũ ẽm diuersitatẽ loci vel tpis, vel pp piculũ cui se exposuit trãsferendo rẽ de loco ad locũ, vel eã ferri faciendo. sed illicituz est vbi finẽ principal⁹ q̃stituit in lucro q̃n si rẽ non mutataz carius vendidit vel q̃n rẽ emit solum ad hoc vt carius vẽdat. ¶ Sof. in sum. huius ti. ad fi. ver. qd de his q tpe messiuz. formauit qõ
9 nẽ in his q tpe messiũ vel † vindemiariũ emũt vina vel frumẽta vt vendãt carius, z tz nõ cõmitti vsurã sed turpe lucrũ nec tenetur ad restitutionẽ aliqbus, sed in iudicio anime tãq̃ male q̃sita tale lucrũ dz pauperibus erogari. z subdit q̃ nõ putat ad hoc illũ teneri q nõ hac intentiõe emit sed vt domui sue p̃ideat z tãdem ex aliqua cã ptez vendit carius. Nã qcqd boies agant intentio iudicat oẽs. ¶ Jo. cald. in. d. c. fi. in. viij. vbi hũc passuz examinat. primo dicit se nõ credere qõ p̃dicti doctores intelligant fore licitum rẽ emere scienter vtilius q̃ tũc valeat, vel vẽdere scienter carius q̃ tpe venditionis valeat ẽm estimationez, ẽm q̃ sumimus iustũ ptiũ rei, vt no. in. c. in ciuitate. putat. n. ip se peccatũ ex pte emptoris saltẽ venditore ignorãte, qz iniuriam facit, z sic est illicitũ. Et scdo casu ex pte vẽditoris eadz rõne emptore ignorãte. ad hoc ff. ó emptiõ. z ven. c. i. loquunt ergo ẽm eũ p̃dicti doctores solũ q̃iunctiũ. s. q̃n emit vilius z vẽdit cari⁹. ¶ Jn qua qõne ẽm eum dõz est q̃ si nõ est facta aliqua rei mutatio circa ipsam rem, peccat qui illã vilius emit z carius vendit. nã necessario sequit qõ aut fuit iniustitia in emptione aut in venditione sic habuit iste vel in re vel in pretio plus iusto ergo fuit turpe lucrũ ff. ne cle. vel. mo. c. i. Et iõ dñ in. d. c. ejiciens qõ qui rem comparat vt integram z nõ mutatam vendendo lucretur, ille est mercator qui de templo ejicit. Si vero facta mutatione circa rem ipsam vendit carius q̃ emerit non peccat ex hoc. Et intelligit mutationem factam vel rõne ipsius rei, pone emit ferrum de quo fecit aliqõ instrm vt dñ in. d. c. ejiciens. in fi. Vel rõne loci puta emit in loco in quo pp abũdãtiã res erat vilioz, z portauit in locũ in quo pp inopiaz erat carioz. vel rõne tpis, qz tpe quo vendidit erat carioz. Dis. n. casibus lucrũ quesitum in ope z artificio hoc est licituz. xci. dis. clericus. verum tamen in hoc vltimo casu si ẽt faciat in aliozũ dispendium, puta qz emit vt seruaret in tps caristie ex cupiditate, nõ pp publicaz vtilitatẽ, tũc esset turpe lucrũ. z sic intelligit dictũ. c. quicunq̃. xiij. q. iij. Sed si hoc facit ne in terra sua deficiãt victualia, qz videbat homines illa trãsferre ad partes alias vel dissipare, vel adhibitã diligentiã nõ adhibere. sicut fecit Joseph. Genesis. xlj. c. tũc nõ peccat, vt no. Jnn. Host. Jo. an. q̃ntum ad hũc
10 vltimũ casum in. d. c. j. ff. ne cle. vel mo. ¶ † Aduertas tñ qz nullo casu est licitũ mercatori mendacijs vti. z sic intelligit q̃ dicit Aug. z bñ. lxxxviij. dist. c. qm̃ nõ cognoui. z Cassiodo. ea. dist. quid aliud. Et concludit q̃ pauci sunt mercatores qui bene põ derent predicta, vñ dicit Chrysostomus in. d. c. ejiciens q̃ mercator nunquam, id est, raro põt placere deo, z dat consiliuz qõ nullus christianus sit mercator. allegat ipse Jo. ad hoc. de pe-

di.vi.qualitas.ꝛ.c.seq.q̄ sunt intelligenda ꝑm predictam dist.
¶ Bñs meus in.d.c.fi.ẽt tetigit hũc passum.ꝛ effectiue idem
cludit qȝ Jo.cal.de hoc vide ẽt qȝ no.Inno.Host.ꝛ Jo.an.
post alios in.d.c.i.ne cle.vel mona.si recte ꝙsideres in idẽ re-
cidit ꝓdictoꝝ oĩm sniam. cuius effectus est qꝑ cũ ex cupiditate
seu auaritia vel alias in alterius iniuriã qs emit vilio ꝛ vẽdit ca
rius,talis peccat,ꝛ hoc est indubitatũ. ſz vbi nõ ex cupiditate,
ſz vt hẽat vñ ſnã alat vitã ſueqꝫ familie ꝫ eius statꝰ ꝙdecẽtiaꝫ
ſustẽtare vel alis ob vtilitatẽ publicã,tũc secus. ¶ Aduertas ẽt
qꝛ nõ semꝑ nec in omni loco quãtũcũqꝫ licite merceris licitũ est
mercari,iuxta no.ꝑ prelibatos.in.d.c.i.ne cler.vel mona.

11 **Quadragesimoquarto** quero ⁊vtrum vsurarioꝰ tenea
ter restituere ꝙcqd fuerit lucratus ex vsuris. hunc passuꝫ exa-
minat Archi.in.c.si qs vsurã.xliij.q.iij.ꝛ in decre.ij.ſ.eo.libr.
vj.ꝛ ibi Jo.an.parũ post prin.circa quẽ sciẽdũ qꝑ tꝫ qȝ non.ꝛ
idẽ bar.Bart.i.q.venerali.lxxix.que incipit,aliquis accepit
ꝛ banc vtrobiqꝫ firmat arch.ꝛ boc per.c.debitores.ꝛ seq.in fi.
ꝛ p.c.ad nostrã.el.ij.in fi.de iureiur. Pro quoꝝ dicto ꝑm Jo.
an.facit.l.i.in fi.C.ȝ ꝙdi.inde.imo dicit arch.in.c.si qs rapinã
qꝑ ibi est casus expressus. Pro quo ẽt vide ibidẽ allegat dcñi.
c.ij.ſ.eo.lib.vj.nil.n.in illis iuribus vltra vsurã restituí mãdat.
igit ꝛc.Cõcludit ibi tñ in fi.boc est in illo.c.si qs vsurã.qꝑ tutiꝰ
est vt ꝙcedet vsurarius cũ eo cui restituit sup interesse.alij tñ ꝛ
riũ sentiunt ea rõe,qꝛ corrupta sunt que ex corrupta radice ꝓce
dunt.xliij.q.v.neqꝫ.i.q principatus.ꝛ.c.refert. Preterea cũ
vsura sit rapina.xliij.q.iij.si qs vsurã,raptor tenet ad ista.ȝ re
sti.spo.c.grauis.ergo ꝛ vsurarius. ¶ Alij tñ vt fuit Tan.dixe
rũt vt ibi refert archi.qꝑ totũ lucrũ restituere tenet deducto la-
bore expẽsis.alij theologi durius loquentes dicũt qꝑ nihil reti-
nebit. ¶ Tho.ij.ij.q.lxxiij.arti.iij.vt ẽt refert Joã.an.in.d.c.
dicebat sic qꝑ si res ꝙsumptibilis ꝛ nõ fructificans recipiat ꝓ
vsura vt pecunia,triticũ,vel vinũ ꝛ similia.sufficit restituere re-
ceptũ,lucrũ aũt ex illa ꝓueniẽs restitutioni nõ subiacet, qꝛ tale
lucrũ seu acqsitũ ex industria ꝓuenit non ex fructu rei, tenet tñ
ad cõpensaꝫ dãni,qȝ ille sustinuisset in bonis suis ꝓp detẽtionẽ
illius sue rei date ꝑ vsura. sed si talis res ꝑ vsura recepta nõ sit
vtꝫ ꝙsumptibilis sed fructificãs seu fructũ afferens,vt ager, do
mus ꝛ similia,per vsuram non solũ reꝫ,sed ꝛ fructus ꝓceptos ex
re illa cuius non ipse,sed ille dñs erat restituere tenet ꝙsi in bo-
rum habitu non industria, sed manus dei principaliter operet,
germinant enim ex natura, argu.ſ.de deci.c.non est.ꝛ.c.cum
22 bat sc̃z qꝑ forte ẽt de vsura restituẽda poterit restituens ⁊erpen
sas moderatas ꝛ operas suas deducere,dicit tñ qꝑ tutũ ꝙsilium
est qꝑ post restitutionẽ vsuraꝫ de alijs petat absolutionẽ ad cau
telã. ¶ Host.vero in sum.de peni.ſ.qbus ꝛ qliter.ver. sed po-
ne qꝑ vsurarius vbi hũc passum examinat recitatis opi. eligen-
do viã mediã tꝫ qꝑ vltra vsuras tenet ad expensas ꝛ interesse de
bitoris,in quo interesse ꝙtinet lucrũ ꝛ dãnũ.ff.de eo qꝑ cert.lo.l.
iij.ſ.fi.ꝛ.l.seq. Nec dicit ipse video qr̃e interpretatio Rayn.sit
ꝑ vsurario fiẽda,nec video ẽt qr̃e debitor vltra suũ interesse pe
tere possit totũ lucrũ,qꝛ tũc peteret cũ vsuris,qꝛ quicqd sorti ac
cedit vsura est xliij.q.iij.pleriqꝫ. ¶ Scire debes qȝ Jo.cal.in
d.c.fi.ſ.eod.in vlt.q.hunc passum tetigit. Et vltra rõnes.ſ.fa-
ctas qȝ teneat ad restitutionẽ totius lucri habiti de re vsuraria
adducebat.l.si rẽ.in fi.ff.de peti.heredit. vbi possessor aliene ẽt
bonefidei tenet ipsam restituere ꝛ pretiũ qȝ lucratus fuit ex ea
puta qꝛ primo eã vendiderat ꝓ.xx.ꝛ postea redemit ꝑ.x.pre-
terea solutio vsuraꝝ fuit indebita.ſ.de iureiur.c.debitores.er
go quicqd inde habuit vsurarius restituere tenet.ff.de ꝙdi.cau.
da.l.q se debere.ſ.fi.de ꝙdi.indebi.l.indebiti. de ꝓscriptis ẅ.
23 cit,qꝛ ⁊nũmus habitus ex re furtiua nõ est furtiuus.ff.de furt.l.
q duas.ſ.fi. Itẽ dñiuꝫ ẽt vsuraꝝ translatũ fuit in euꝫ. ad hoc de
iureiur.debitores.ꝛ no.gl.xliij.q.iij.si qs vsurã.ꝛ in.c.ex trãſ-
missa.de deci.ꝛ probat tex.in.c.ad nostram.el.ij.de iureiurã.
ibi dedisse ꝛc.ꝑm dñm meum.ergo quod ex re sua quesitũ est nõ
teneat restituere. Tandem vr̃ sentire cũ dist. Tho.ſ.posita. Jn
telligit tñ primũ membruꝫ distinctionis in eo qꝑ in sui fine ponit
de cõpẽsatione dãni ꝑm determinationẽ dicti Host.ſ.recitatã.
Opponit tñ ꝙ ꝑm mẽbrũ dicte distinctionis.naꝫ dicit ipse in re
naturaliter fructũ germinãte vt est ager,arbor,aial,quãtũ ad se
tñ,ꝛ bmõi boc dictũ huius scḋi membri est satis planũ,sed si est
res que naturaliter fructum non germinat, vsus tñ vel vtilitas
nõ est ipsius ꝙsumptio,vt est videre in domo ex quo percipitur
pensio.ꝛ in equo qui locatur ad vecturam,ꝛ in similibus cũ hic
procul dubio videat industria hois esse causam pceptionis ta-
lis pensionis,ergo ꝑ qs non vr̃ in talibus esse locũ ſo membro
dicte distinctionis. ¶ Soluit finaliter qꝑ tꝫ aliqua industria hic
interueniat,tñ fructus ꝓcipit ꝓp vsum rei,ꝛ sic principalis cau
14 sa huius vtilitatis est ipsa res. † Sed pecunie nulla est vtilitas
si teneat in archa,ꝛ est eius vsus ad cõmutãdũ,vt.ſ.dictũ est. vñ
in ea vtilitatis causa pricipalis est hominis industria. ¶ Et ex
predictis ꝑz quid rñdendum est ad rõnes primo loco factas ꝓ
opinione que simplr̃ bꝫ totius lucri percepti restitutionez fien-
daz. Est nãqꝫ prima rõ vera qñ radix est causa principalis vt in
rebus fructũ vel vtilitatez parientibus naturaliter. ¶ Ad.l.si
rem.in.ij.dic qꝑ non obstat, qꝛ sicut res erat hereditaria, ita ꝛ
rei pretiũ.ff.si pars here.peta.l.cũ multi.venit igitur in restitu-
tione hereditatis illud pretiũ qꝛ succedit in locũ rei, cum res es
set deteriorata.ꝛ ibi no.qꝑ est speciale in petitione hereditatis.
¶ Ad alias.ll.ꝓrias rñdet qꝑ loquunt̃ in fructu proueniẽte ex
ipsa re. ¶ Ad.c.si qs vsuras.forte posset dici qꝑ distinctio pre
dicta bꝫ locũ in furto ꝛ rapina, que sunt q̄si vsura ꝑm Jo.cal.q
tñ dicit qꝑ hoc nõ audet asserere, qꝛ in illis nõ transfert dñium.
15 vñ ꝑm eũ dic qꝑ illud.c.logtur de larga applone rapine † prout
est illicita vsurpatio,ꝛ subiacet restitutioni sicut vsura.ꝛ est simi
le.xliij.q.v.penale.ꝛ ita sentit ibi gl.in sui fi. ¶ Sepe ꝛ multuꝫ
alias ȝ boc articulo dubitaui.nã cũ vt plurimũ recipiatur,vt p
experientiam videmus. pro vsura res ꝙsumptibiles ꝛ nõ fructi
ficantes naturaliter vt pecunia,vinũ,granum, oleũ, ꝛ similia,ꝛ
vt plurimũ pecunia restat qꝑ si lucrũ ex tali re ꝑ vsurã receptam
proueniens nõ est restitutioni suppositum dabitur materia fene
randi,tentãte namqꝫ spiritu maligno humanã fragilitatẽ illi di-
cet,mutua ad vsurã,illamqꝫ recipe.poteris enim cũ illa multuꝫ
lucrari,ex quibus salua conscientia ditari poteris, naꝫ poteris
postquã cũ illa sic ditatus fueris ꝙritionẽ hr̃e,ꝛ de peccato pe
nitere,vsurã restituere,lucrũ ex illa ꝓueniens retinere,ꝛ sic ani
me ꝛ corpori simul proderis ꝛ satisfacies. Spiritus qdem prom
ptus,caro aũt fragilis. Ecce via apta, si talẽ ꝙclusionẽ ample-
ctamur,ẽt dato qꝑ alias teneat ad aliquã cõpensam dãni. Quã-
obrem nedũ tutior sed verior vr̃ opi.simplr̃ habẽs ꝛriũ. ¶ Sz
qꝛ illi prima facie obstãt q̄ superius dicta sunt,ideo cogitabã ali
ter dicere ꝙtinꝫ ẽdo oẽs op.sic vcz qꝑ si talis res pro vsura re-
cepta nõ sit vsu ꝙsumptibilis, sed fructum afferens naturaliter
absqꝫ eo qꝑ hominis industria principaliter operetur,tunc totũ
lucrum ex tali vsura proueniens restitutioni subiaceat, vt dixit
Tho. Sed si res ꝙsumptibilis ꝛ non fructificans naturaliter,
sed operãte idustria ꝓ vsura recipit,tũc tale lucrũ ex tali vsura
q̄situm pro parte remanere debeat penes vsurarium, pro parte
restitui debeat debitori eidem creditori suo pro parte pauperi-
16 bus vt incertum erogari. Hoc declaro.dico nãqꝫ penes † vsu-
rariũ partẽ lucri ex vsura quesiti remanere debere hoc est tñ
quãtuꝫ debet expense opere ꝛ labori ac industrie sue,qꝑ boni vi
ri dirimet arbitrio,sicut si cum aliena pecunia negotioꝝ gesto-
rũ extitisset,dignus est enim operarius mercede sua. Partem
vero dicti lucri restituet debitori eidemqꝫ creditori suo habito
respectu ad dãnũ qȝ ille sustinuisset in bonis suis ꝓp detentionẽ
illius sue rei date pro vsura,vt.ſ.dicebat beatus Tho.ꝛ Host.
Residuũ vero tanqꝫ incertum dabit pauperibus, qꝑ sic probo.
Penes vsurarium nõ ꝺz manere rõne iam dicta ne inuitet ad
peccatũ.debitori nõ ꝺz restitui,qꝛ si tũc vt dicebat Host.ꝑcipe
ret vsurã de sua sorte,qȝ nõ est ꝺõm. Restat ergo qꝑ pauperiꝰ
erogabit,qꝛ regula bꝫ qꝑ quotiescunqꝫ restitutio est fienda, nec
est dare cui sit, ꝺz dari pauperiꝰ. ad hoc.ſ.eo.c.cũ tu.ꝛ qꝑ no.
Jo.an.in regula petrũ.in fi.dicte.q.mercuria. ꝛ Bos.in sum.
huius ti.circa fi.ver.qcqd de bis.ꝛ qȝ no.ſ.in.xl.ꝛ ꝑ predicta
sublatũ est omne obstans.si recte ꝙsideret vno excepto scz cum
dicebat qꝑ dñiuꝫ rei vsurarie trãsfert in vsurariuꝫ.ergo lucrum.
ex illa q̄situꝫ tãqꝫ de re sua nõ ꝺz esse restitutioni subiectuꝫ. Sed
rñdeo qꝑ eadẽ rõe nec vsura foret restituenda. Et si dicat vsura
est restituẽda,qꝛ cũ peccato recipit.nec põt sine restitutione pe
nitere. Rñdeo ꝛ q̄situꝫ ex illa sltr̃ restituet ne delinqnẽdi via ꝓ-
17 beat.cui sigdẽ ꝓ posse ꝛ occurrere ꝛ reparare debemus. † Ec-
clesia.n.nõ solus peccata cõmissa punire ꝺz,sed ẽt ꝓhibere cõ-
mittenda,vt si videat aliquẽ paratum ad peccãdum.xcvj.dist.
dyaconi.el.j.xxij q.v.hoc iure.xxiij.q.iij.ipsa pietas.de cog.
spi.tua.de spõsa.ex literis.el.ij.vbi.de boc in gl.pe.hic eñ pe
nas a iure videmus apponi vt peccandi audacia reprimat.ſ.in
compi.in ꝓmio cuꝫ simi.ꝛ si cum Archi.in casu nostro repe-
tat id nullo iure cautum,ꝛ si bene de restitutione vsuraꝝ respõ-

deatur, id satis cautū in vim ꝙsequentie vt absurdum tollatur. de quo. ff. dixi, ⁊ hoc p alia iura id sapientia ⁊ supplentia p rōnes suas. Quotie scūq; n. vitiū ex vna radice nascit, necesse est vt eadē. l. tollat, ⁊ trāslato sacerdotio necesse fuit vt legis fieret translatio. ff. de ꝙsti. trāslato. Et si dicat ꝙ hec radix nō est principalis cā, sed hois industria. dic ꝙ imo satis est principalis effectiue, vel saltē eque principalis cū sine illa non sit locus lucro saltē ⁊ si nō ad restituendū illi cui restituit sors ad restituendum illi cuius sunt orbes terraruꝫ ⁊ oia que in eis sunt in pſonā miserabiliū pſonaꝝ, ne tibi sic peccandi occasio prebeat, qō ꝙtingit si penes te remaneret taliter acqsitum, vt. ff. dixi. hoc ergo saltez in animaꝝ salutē specialitatis dicamus in ꝓposito introductuꝫ saltem de salutifera eqtate, sicut dixit in simili Host. in. c. debitores. ff. de iureiur. nec id nouū vel inuisitatū si scribētiū volumina pquirant. Ad hoc qō not. glo. fi. in fi. in. c. series. de testi. ⁊ Jo. an. post Host. de re iudi. c. cū Bertoldus. ad fi. super ver. irritandū. cū infinitis simi. Tu tū tene qō vis. id sic saltē dicere tutius nec durū ea pp amplectendū. de spon. inuenis. cū concor. Et si vex foret ꝙ scripsit in dicta sua. q. in fi. magister Gregorius qui ꝫ in propria. q. fi. scōi articulꝫ rei vsurarie dominium non transferatur in vsurarium, tunc quēstio esset indubitata, sed communiter contrariuꝫ tenetur de iure. vt. j. tangam.

18 **Quadragesimo** Quinto queroꝝ quid si mutuo frumētū antiquū ad renouandū hoc est vt mihi nouū restituas. Rūdeo ſm Sof. in sum. eo. ti. ad fi. ver. qd si qs. ꝙ si ideo facit vt meliorē rē recipiat, vsura ꝙmittit, si aūt ideo ne suū sibi pereat, vel forte recipienti gratiā faciat, se cus. Idē Ray. ⁊ Host. i sum. eo. ti. §. an aliquo. ad fi. ver. qd si quis. Alij tenent ꝫriū scz ꝙ et primo casu nō committatur vsura secundum do. Ant. qui hoc contrarium approbat in. c. in ciuitate. dummodo cessent circūstantie mentales vt si esset putrefactum nil valens, quo casu saltem sit contrahens subiacetur restitutioni. vide qō post Ro. scribit Archi. xiij. qō. iij. nullus. ⁊ quod supra scripsi in. q. xxvij.

19 **Quadragesimo** Sexto qro ꝓ qd si qs pecuniā mutuat recepturus ad certuꝫ terminū alterius generis monetā, vel aurū, vel argentū, vel aliā speciē. Rūdeo si ideo hoc fecit vt in estimatione aliqd lucretur, vsurarius est ſm Sof. in sum. huius ti. §. quid si quis pecuniaꝫ. cui cōcor. Host. in sum. eod. ti. §. an aliquo. ad fi. ver. quid si qs pecuniam. Qui dat simile de his qui de nundinis ad nundinas mutuant, quā vsuram execrabiliorem omnibus iudicat, quantū cūq; sub specie venditionis vel pmutationis vel alterius ꝫctus valeret cū centesimā excedat. de qua ipse idem tractat in. §. precedenti. ver. petunt, ⁊ sequen. Et quodcūq; nomen imponat ex quo fraudulenter vel mala intentione fit, ⁊ aliquid sortis accedit, vsura est. xiij. q. iij. plericq;. cum similibus.

20 **Quadragesimo** Septimo ꝓ quero successiue virū sit vex dicē simplr ꝙ si debitor repetere possit a debitore vsuras quas pro eo soluit creditori penes quem pro ipso debitore intercessit. circa quod vnico verbo me expediēs dico omissis recitationibus variarū opinio. quas ibi videre potes, ꝙ Jo. an. in. q. mercuria. quam posuit super regula, damnum. de reg. iur. lib. vj. hunc passum notabiliter explanauit, cuius quidē distinctionem vt plenius intelligas. per. xij. cōclusiones tibi quoad potero breuius enucleabo. Sit igitur prima ꝙclusio talis vez. ¶ Prima conclusio. nō repetit a debitore. fideiussor vsuras quas suo solvit creditori, nec aliud indebitum solutum si obligationem fideiussoris ipse debitor ignorauit. vt. l. si quis negotia. ff. de nego. gest.

¶ Secunda ꝙclusio. Nō repetit fideiussor a debitore obligationē sciēte ⁊ ꝫdicente vsuras suo solutas debitore, nec et sortē vel aliquid aliud vtiliter impensum. ff. mād. l. ꝓ te. l. si remunerādi §. si passus. C. de neg. gest. l. fi. Plus. n. est ꝫdicere ꝙ nō cōsentire. de si. sicut tuis, de bom. Petr. cū si. fatuus. n. fuit ⁊ suspectus in gerendo opas in inuitū. ¶ Tertia ꝙclusio. Nō repetit a debitore sciente ⁊ patiente sed nō mādāte obligationem fideiussor vsuras, vel indebitū solutas, vel solutū creditori, ⁊ sibi imputet in hoc ꝙ le obtulit, ar. §. depositi. bona fides. ff. depositi. l. j. §. sepe. repetet tū sortē ⁊ debitū ꝙ solvit. C. mād. l. fideiussor ꝓ reo patiente. ff. manda. l. si remunerandi §. si passus. ¶ Quarta cōclusio. nō repetit a debitore sciente ⁊ mādāte ipsum obligari ꝓ sorte tū fideiussor solues vsuras tū qz fines mādati excessit. ff. mād. l. diligēter. de preb. c. ij. lib. vi. tū qz ad illas obligat nō erat. C. de fideiusso. ff. eo. ti. l. fideiussor magistratuum.

¶ Quinta ꝙclusio. Nō repetit fideiussor vsuras a debitore sciēte ⁊ mandante ipsum in omnem cām vel simpliciter obligari, ꝓ ista, qz in generali mādato nō inclusit indebitū. de quo ēt in specie verisimiliter nō mādasset. ff. de qdit. inde. l. si procurator. de offi. vica. c. fi. lib. vj. ⁊ c. in generali. de reg. iur. lib. vi. ¶ Sexta conclusio. repetit a debitore sciente ⁊ mandante ipsum pro vsuris tū sub noie sortis inclusis, vt est moris obligari siue fideiubere, qm̄ iuste credere potuit illā sortē ⁊ totū debitū. ad id dictus. §. si fideiussor. ff. man. de preb. bñficia. lib. vi. nec presumere debuit illud indebitū sub noie sortis ꝓmittere. ff. de presump. qz verisimile. ff. de pba. cū de indebito. ⁊ sic intelligit Jo. an. de creta. Bam. de fideiuss. ¶ Septia ꝙclusio. repetit a debitore sciēte ⁊ mādāte nominatim pro vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras creditori solutas, si iuranerit illas soluere. Et ista est cōis opi. qz rōnē iuri nō pōt ipse fideiussor excipere ꝫ creditorez vsuras petētē, vt. ff. de iureiur. c. debitores. ita scripsit Ala. de fideiu. c. ij. ⁊ Bar. brix. i. q. veneria. ꝫ qdā dicāt eā veram si nō potuit petere absolutionē a iuꝛo, alias nō, ꝓ decre. j. de iureiurā. c. i. ⁊ ita vī sentire Host. in sum. de fideiuss. §. ad qd fideiuss. vbi banc. q. satis ꝓsequit, ⁊ aliqd tractauit Guil. in Spec. de fideiuss. §. j. ver. sed qd si fideiussor. ¶ Alij dixerūt ꝙ neutro casu a debitore repetet, ꝫ bñ a creditore cui solvit. ¶ Sed primā approbat Jo. and. rūdens. ad Bam, ꝙ ꝫ fideiussor teneat excipere, non tū est iure expressum ꝙ teneatur agere. Itē fideiussor pōt omittere exceptionē inhonestā ex pſona sua. ff. man. l. idem. §. gñaliter. ⁊ bñ fac. ff. eo. quintus mutius. aīs incipit, si qs sub vsuris bñ facit fideiussor parcens pudori suo soluendo vsuras quas ꝓmisit, ꝫ in stipl'one non venerint, ⁊ illas repetit. Si pōt omittere exceptionē, ergo multo fortius actionē, sed talis exceptio gratiaret opinionē suā. posset. n. apud vulgares de fidei fractione notari. de iureiuran. tua. qō sibi nō expedit vt alias cuꝫ ipse indiguerit inueniat creditores. facit. §. de cle. egro. c. j. habeat ergo fideiussor optionē solvēdi vel absolutionē petēdi, sicut haberet debitor. vt ꝓbant illa iura. ¶ Ad tertiā opi. rūdet similiter ꝙ ꝫ opinionē repetēdi a debitore. ex quo licite soluere potuit, forte. n. execrat ītē ā creditore, qō est cōmendabile. de verb. sig. c. ij. lib. vj. ff. de alie. iu. mu. cā fac. l. ītē fi. ⁊ sic bñ ꝙcor. ſm Jo. d. l. qntus. Preterea ſm talem opi. nil. ꝓcipuū haberet fideiussor ꝙ sine culpa soluit ad illū qui fuit in culpa. ¶ Octaua ꝙclusio. Repetit a debitore sciente ⁊ mandante noiatim pro vsuris fideiubenti ipse fideiussor vsuras creditori solutas ēt si nō iuranerit creditori illas soluere si ipsi fideiussori debitor indēnitatē iurauit, vel ēt si dictā idēnitatē nō iurauit dūmō alle. ꝓp pignora data vel aliā cām debitori fuerit expediens vsuras solui. ad hoc vltimū accedat. ff. mandati. ff. si quis pro eo. ⁊ sic legit Host. decre. peruenit. de fideiuss. Nec ob. si dicat ꝙ recipere ad vsurā sit peccatū, qz ⁊ si interdū sit verum. vt not. Jo. and. ⁊ d. Ant. post Host. §. e. c. sup eo. ⁊ ego scripsi. §. super rub. in. q. ix. Ipsum tū soluere nō est peccatū. ergo nec iurm illicitū sup indēnitate fideiussoris soluentis prestitū ſm Jo. an. in. d. regula dā nū. ¶ Nona ꝙclusio. nō repetit a debitore sciēte ⁊ mādante nominatiꝫ ꝓ vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras creditori spōte solutas si nō iurauit illas soluere, nec debitor iurauit indenitatē nec expediebat debitori pp pignora data vel aliā cām vsuras solui. ⁊ hoc de iure fori cui ſm Jo. an. nō obst. d. l. qntus mutius. qz ibi solvit debitū ſm leges. ¶ Sed ꝫ quorundā theologoꝝ opi. que ſm Jo. an. multū fouet eqtatē seu honestatez ꝙ vrgeat debitor ad restituēdū in foro ꝙscientie. pro q̄ facit regula, scienti. de regu. iur. lib. vj. ¶ Decima ꝙclusio. non repetit a debitore sciente ⁊ mandāte nominatim ꝓ vsuris fideiuberi ipse fideiussor vsuras creditori coacte solutas si nō iurauit creditori illas soluere. nec debitor iurauit fideiussori indēnitatē, nec expedibat debitori pp pignora data vel ob aliā cāꝫ vsuras solvisse si fuit ipse fideiussor in culpa, qz nō excepit. ad hoc. l. si fideiussor. §. nō male. ff. man. ⁊. ff. de fideiuss. l. exceptione. in fi. ⁊ dicta regula dānū, secus aūt si non fuit in culpa pp tex. d. l. exceptione. ꝫ glo. ſm Joā. vbi videatur velle contrarium, sed primum verius ſm Bama. ⁊ placet Joā. and. ad quod facit. ff. de here. vel act. ven. l. ij. §. soleт queri. in fi. ⁊. §. qui fil. sint legi. per venerabilem §. verum. quo casu procedunt opi. Jo. An. Bof. Ray. Inno. ⁊ Host. quas recitat Joan. and. in dicta mercuriali.

¶ Undecima conclusio. Quod omni casu quo potest a debitore fideiussor vsuras repetere, ꝺz intelligi si nō interuenit fraus de persona ad personam scilicet persone se constituētis ob hoc fideiussorem vt aliqñ faciunt vsurarij. ad hoc nota. de priuileg. quanto. ⁊ in. c. significante. de pigno. per Joan. and.

¶ Duodecima ꝙclusio. Nō omni casu quo fideiussor a debitore vsuras

re vsuras repetere negt, poterit illas repetere a creditore cui solvit. ff. man. l. si fideiussor. §. in omnibus. fm Jo. an. & vide de dicta materia per Bal. in l. constitutionibus. C. de vsur.

Predicta faciunt ad qōnem quam alias habui de facto qsulere inter cōes P istorij & quēdam eius ciuem. que qō ad propositum in his terminis formabatur,
21 & ponetur pro. xlvij. † Occasione represaliax q̄ cōes Pistorij & eius cives ex facto causato ab ipso cōi qcessarus cuidam militi Bononiensi captus est dominus Henricus ciuis pistoriensis, & in ciuitate Bononiē. carceratus, qō illico cōmunitati siue idē dōs Henricus intimauit. & quoad potuit institit vt ipsum de dictis carceribus facerent liberari. non aūt semel sed pluries sepe, sepius, & instanter. Dicta aūt sua cōitas obaudiens ipsum in dictis carceribus per tres menses & vltra stare permisit, nec de ipsis curā habebat, pp qō dictus dōs Henricus videns nō posse aliter de carce x miseria euadere, & se penitus destitutum venit ad soluendū dicto creditori cōitatis sue, & qz non erat potens ad soluēdū oportuit eū a quodam ciue Bononien. dictam summā pecunie mutuo accipere sub vsuris. mō dubitaf virū dictas vsuras repetere possit idem do. Henricus a sua cōitate. ¶ Et omissis quibusdā allegationibus pro & q̄ factis quas vna cū sequentibus pro maiori parte videri possunt in secundo voluмine qsilio x meo x. consi. xiij. Veniā solū ad tangendū quasdā rōnes in materia efficaces, & finaliter ponam vnam distinctionē quadrimembrem. Et ad partē q cōitas non teneatur ad restitutionem dicta x vsurarū solutarū. vt prefertur arguo sic. sicut enim debitor fideiussori non tenetur ad vsures per eum soluta si debitor ipse obligationem pro vsuris factam ignorauit vel sciuit & expresse non qsensit, sed tacuit & passus est. vt ex nota. §. in qōne precedenti. in. j. & tertia qclusione colligitur. & ex nota. per dōm meum in. c. ij. de fideiusso. sic nec cōitas pistoriensis q̄ est debitrix dicti militis Bononien. creditoris sui teneatur ad vsuras. ad quas se obligauit dōs Henricus ignorante dicta cōmunitate vel sciente, & hoc expresse fieri non mandante, sed tacite & simpliciter patiēte. Nec obstat q sine culpa remaneret in dāno. qz & si nō posset illas a debitore recuperare poterit tñ ab illo cui soluit recuperaf vt. §. in vltima qclusione. Preterea nō est verū dicere qō non fuerit in culpa, cū sibi qpeteret exceptio q̄ vsuras petētē. Et si dicaf nō potuit aliud facere, si de carceribus exire volebat, cū aliunde vel aliter q̄ sub vsuris mutuo accrendo nō poterat sibi de dicta quātitate puidere. Rñdeī qō & si non potuerit aliter pronideri quā vsuras promittendo. poterat tñ sibi pronidere post q̄ carceres exiit nō soluēdo, sed exceptionē sibi cōpetentē, vt premittit preponēdo. ¶ Et si dicaf vimis inhonestū & granatinū fuisset opinionis domini Henrici apud vulgares talez exceptionē opponere q̄ vsurariū, qsidera-
22 to q ex tali seruitio miseriam carceris euasit, nec † de iure imputaf fideiussori si omisit exceptionez inhonestam ex sua psona vt supradictū est in septima qclusione. Rñdetur q nil inhonestatis est excipere. ex quo id sibi a iure pmittit. Immo inhoneste se bz q q̄ oia iura petit indebitū & anime sue damnatiuum. & satis id potuit credere vsurarius cū mutuauit, ex quo sciebat id sibi de iure cōpetere & nemo suū iactat. Immo p posse et q̄ institiam debitū soluere q̄q̄ recusat. ad pdicta de presc. qz veri simile. cū cōcor. Preterea honestū cedit inuto fm Abbatez q ita no. in cap. bone. el scdo de postu. prelat. ¶ Sed rñdebitur ex aduerso p do. Henri. Et si nō agam excipiendo inhoneste in re permittente apud graues, nec apud tales propterea ingrat⁹ reputer. tñ bene apud vulgares. ex quo ita damnificari potero, q̄ nō potero qui mihi in meis necessitatibus mutuat decetero intm̄ q plus faceret pro me soluere q̄ excipere. Preterea bz nō habuerim mandatū a te cōitate expresse vsuras promittendi. habuit tñ tacite iuris dispositione, vt dānū euitarem, maxie persone que ob tui causam erat in carceribus qstituta, nec a te pluries interpellata liberata animo penitus destituta, quāobrē de facili perire potuissem. Fuit. n. cōitas in culpa, eo q in mora, debuit. n. interpellata tñ a snia in ipso lata, tñ a. d. Henrico debitū soluere, & sic nō fuisset necessitatus ad pmittēdū vsuras, vt carceres exiret. ¶ Nec eadē rō vr in fideiussore in quo logf illa qō mercur. q est debitor voluntarius & conuentionalis que in dōo. Henrico q est necessarius & legalis, cū lex a snia astringat & cōstituat eū & alios ciues p sua cōmunitate obnoxios, sucurratur ergo † necessitati, nec subiaceat legū dispositioni.
23 ¶ Sed respondebit cōitas, & si ad promittendum vsuras fuerit dōs Henricus necessitatus vt carceres exiret, non tñ ad soluendū illas, imo illi eque necessitato ad promittēdum competebat exceptio cū petebant vsure ex quētione sicut fideiussori voluntario, & sic est in pari culpa cū illo. Preterea maior est vere cūdia apud vulgares, si necessitatus ad pmittēdū, deinde cū petit excipiat, q̄z si nō necessitatus. Rō apparet in pmptu, qz necessitatus pōt se sub necessitatis & coactionis clipeo paleare, sz nō sic nō necessitatus, q̄lis é fideiussor q se volūtarie obligauit. Preterea qō idē sit in tali q in fideiussore vr sentire Jo. an. & d. meus in. c. j. §. eo. ti. nā ibi post ☞ba Inno. remittit ad not. in d. regula. dānuz, qō pōdero. qz si intelligunt nō tm̄ in primo casu. s. fideiussore, de quo ibi pmittit. Inno. sed et de secundo, quez ibidē annectit. s. de illo qui ab alijs sub vsura accepit pecuniam q̄s nō restituisti die illo quo restituere tenebaris. qcludit p qns qō predixi. p quo & facit, qz vt tu vides Inn. ibidē ponit virūq̄z casum pro eodē, & annectit tertiū in. c. salubriter. s. qñ fideiussor accepit pecuniā sub vsura, vt satisfaceret creditori apud quez fideiussit. sz idē dici valeat cū altero ex predictis. & sic si nulla est dōia, restat p qns sequēdo dictā determinationē Jo an. positaz in dicta mercuriali q̄ p dōm Henricū habemus qcludere q et qfirmare vr qō scripsit Abb. in. c. cū venerabilis. de exceptio. q ibi simplr sup gl. iiij. recitat Jo. an. & sic p qns idez sentire vr p quo et facit q scripsit Inno. ī. c. sacro. de sen. excō. in. iij. col.
24 vbi dicit vsuras † nō cōputari in cōi interesse, cū vsure oino sint prohibite, & ex pecunia nullus fructus puenit. q et ponit Spe. in tit. de fructibus & interesse. §. sequit. sine sequenti. Pro domino Henrico tñ facit, qm̄ ex. §. narratis in themate satis colligi vr qō cōitas fuit in mora in nō satisfacēdo suo creditori seu q saltē ex interpellatiōe dōi Henrici quo ad eū dici valeat morosa, si sic est, ergo p qns vr eidē dōo Henrico teneri ad dictas vsuras tanquā ad interesse. ideo dicimus vsuras ex mora deberi. l. mora. §. bonefidei. ff. de vsuris. & est glos. in decreta. qquestus. §. eo. de excep. c. venerabilis. & firmat hoc et expresse gl. in. c. qm̄ multi. xiij. q. iij. & Inno. in. c. j. §. eo. & in. c. salubriter. Hosti. in summa. eo. ti. §. an aliquo. versi. vlti. & illud. & ad no. in. c. iij. de fideiuss. remittebat Archi. p q predictis applaudere vr. & vide q. §. scripsi sup rubrica. viij. prin. q. Facit et ad predicta qz Jo. an. in. d. c. iij. de fideiuss. vbi gl. hoc ipsuz firmat. allea. d. c. qm̄ multi. remittit ad ibi not. & ad no. in. c. ij. de fideiuss. sed in. d. c. qm̄ id expresse firmaf p gl. vt. §. dixi. igit &c. Nec vr sibi obstare dictum Abb. qō ponit Jo. an. sup. d. iij. gl. in. c. venerabilis,
25 de excep. qz aut tu q̄ris. nunqd ex mora veniant vsure applicande creditori. esto qō ipse illas alteri nō soluerit, & dico qz nō de iure canonico. & ita logf Abb. & ita et intelligaf prelibatū dictū Inno. q ponit in. c. sacro. qz tūc non interesse sed vsura foret, qz ad q̄stū, vt in. d. c. qm̄. Aut q̄ris nūqd veniāt vsure quas alteri solvit. & dicas. qō sic, qz nō ad q̄stuz, vt. d. c. qm̄. & ita intelligaf gl. Jo. an. q et satis ex no. p Bart. Host. & Inno. vbi. §. & Archi. in. c. vsura. xiij. q. iij. & sup gl. summe cinsdē. q. colligit manifeste. ¶ Quid tādem ergo cōcludemus. multi sunt qui tenēt & seruāt vt statiz. d. Mejaūt tūc dubitare fecit, & hodie facit qō determinādo scripsit Jo. an. in. d. c. mercuriali. cuius conclusiones. §. posui. quare nō sum ausus sic simpliciter & indistincte concludere, sed sic pront in scholis alias dicere cōsueni, per que puto posse oim opi. ad qsonantiam reduci & quesito satisfieri, vt distinguendo dicamus. & ita qsului. §. vcz. Aut quis necessitaf nedum ad promittendū, sed etiā ad soluendū vsuras. Aut necessitaf ad promittēdū tm̄, sed nō ad soluendū. Aut necessitatur ad soluendū, sed non ad promittendum. Aut nec ad promittendū
26 nec ad soluendum. ¶ † Primo casu dico debitorem teneri ad vsuras solutas per creditorē suū altero creditori. que conclusio sic pbaf. Cōstat siqdē morosum teneri ad interesse creditori suo. sed talis pecunia sz quo ad creditorē creditoris q vsuras recepit sit vsura. tñ quo ad creditorē t uū q necessitatus solvit illi vsurā et interesse. Nec bz obstare q tu debitor illius nō qsensisti sen non mandasti qō vsuras solueret. Immo satis iuris fictione mandasse intelligeris ex quo fuisti in mora hic est enīz vnus ex effectibus more ex quo facit venire interesse. vt. §. dictum est. & facit. l. socium. ff. pro socio. ¶ Nec bz obstare q nō excepit, & sic fuerit in culpa. qz negaf q ppterea fuerit in culpa. Excusat eū psupposita necessitas a culpa. de fer. lz. de obtenu. iein. cōsiliuz. sicut dicemus in eo qui iuranit, q et propterea excusaf qui non excipit tanq̄z necessitatus iuro, vt. §. qclusione. vij. & j. dicā. Probatur & scdo dicta qclusio p notata in d. q. mercuriali. ad fi. & no. qclusione. viij. ix. & x. §. positis. Nō ego video licite recuperat vsuras a debitore is q de eius mādato solvit, et si nō inuenerit creditori vsuraz de ipsis solnēdis, nec debitor ipsi fideiussori indēnitatez, sed alias expediebat debitori illas solui, vel

Et si non expediebat, tñ coactus soluit nec est in culpa vt qz ex
ceptionē ꝓposuit ꝯ petentem vsuras. Vel etiā ſm theologos
si spontaneus soluit. Ita ⁊ in proposito vī dom, qꝫ ibi declaro.
27 ⁊ vt clarius intelligas, exēpluꝫ infero. † Pone qs necessitatē
ductus, vt dñs Hericus carceratus, nō volens liberari sine so
lutiōe, nec tu ab ec iterpellatus solueris, recepit pecuniā mutuo
vī sub vsuris, ⁊ simul ⁊ semel ꝓmittit vsuras, ⁊ illas soluit, rece
pit. n. lxx. pro centū, vt est moris vsurarioꝝ, q sibi vt plurimuꝫ
vsuras retinent cū mutuant. Certe vt vides iste fuit non tñ ad
promittendū, sed ad solnēdū vsuras necessitatus. nō dico coa
ctus a iudice, quo casu locus esset ei qō legit in. l. si p impndē
tiā. ff. de euic. ⁊ in. d. q. mercuriali. Si ergo post morā tuā sic
necessitatus soluit, hoc bī iuris fictione, ac si mādasses, esto qō
nec ille de vsuris creditori vuraꝝ, nec tu sibi de indemnitate iu
raueris, ex quo coactus necessitate ex te ⁊ a te causata solnit,
nec alias fuit locus exceptionis propositioni, qz de capitali vsu
ras retinuit vt preferī, restat qō sumus in ꝙclusione prelibata.
28 ℂ Tolle aliud exēpluꝫ. † Pone ꝙ nō simul soluisti vsuras, ⁊
pecuniā mutuo accepisti, ſꝫ ꝓmisisti vsuras soluere cū iuro vel
cū datiōe fideiussoris, vt voluitq se vsurario renūciādo, vt ē mo
ris bñficio fideiussoꝝ obligauit cū iuro tpe dicti ꝯctī mutui de
tui mādato ad solnēdum vsuras vt oīno voluit vsurari⁹. Certe
vt vides, tu necessitat⁹ es ad solnēdū qz iurasti, vel si ñ iurasti ſꝫ
dedisti fideiussoreꝫ, qz vides ꝙ ꝯ fideiussorē ageret, q fideiussor
nō vꝫ petere absolutionē a iuro, ne de fidei fractione ꝑ te va
leat notari in populo, ⁊ nihilominus postea de iure a te vsuras
repeteret. iuxta no. in. d. q. mercuri. ⁊ in ꝙclusionibus prelibā
tis. bene fateor qō si petere vellet tunc ꝓinde est ac si nō iura
sset. ⁊ habemus dicere vt in casu sequenti. ℂ In ſcō casu prin
cipali qñ necessitat ad promittendū tm. sed nō ad soluendū. pu
ta qz necessitatus vsuras ꝓmisit. sed tūc tpis nō soluit, dico de
bere sic subdistingui. Aut ex adiacentijs nimis abhominabilis
reputaret in populo ⁊ fidei fractor si excipet, aut nō. ℂ Pri
mo casu dicā talē soluentē vsuras a debitore repetere. non est
eniꝫ vex dicere cū culpabilē si nō excipit. imo cōmendādus est
si suo pudori pepercit. iuxta. ſ. no. circa septimā ꝙclusionē. ⁊ de
damno suo prouidit. forsan enim non reperiret decetero qui sibi
in suis necessitatibus subueniret. ex quo minus grāde posset di
spendiū incurrere ꝓp qꝫ sibi foret vtilius soluere. Est ergo per
inde ac si vtroqꝫ tpe necessitas ingruisset. ⁊ sic sumus in casu p̄
cedenti arg. ad predicta. ff. q me. cau. l. nō est verisimile. ℣. si fe
neratoꝝ. ⁊. l. in eadeꝫ. ff. ex q. cau. ma. p qꝫ legem cōiter tenet qō
nō imputat nobili ab ignobili innaso, si nō fugit cū posset. si sibi
ad infamiā vel verecūdiaꝫ resultaret. de quo plene ⁊ maxime ꝑ
dñm meū in. c. oliꝫ. ī. de resti. spoli. ℂ In ſcō vero casu subdi
stinctionis dicā ꝯriū. nisi iam debitor huic promittenti de indē
nitate iurasset iuxta no. ſ. in. viij. ꝙclusione. ℂ Tolle exemplū.
29 † vt rectius intelligas. ⁊ prio in prio casu. Obligatus pro te ⁊
captus ad petitionē tui creditoris me nō liberas nec vllam in
terpellatus curā ostēdis de liberatione mea, sum homo delica
tus, verisimiliter passurus si ibi staturus sum. Reperio amicuꝫ
cōpatientē necessitati mee ⁊ sub leui vsura saltē quātū in certa
rūderet vt licito mercimonio mutuantē, ⁊ sic me liberātē. quaꝫ
qdem sibi tñ sine iuro soluere promitto ad certū terminuꝫ. nun
quid dices me culpabileꝫ si cū vsuras leues in tanto casu vel sibi
mutuatas a me postularet non apposui exceptionem ab oibus,
ergo ⁊ merito dicito subsannarer. Quisnaꝫ precor mihi in alijs
necessitatibus subueniret. ℂ Tolle exempluꝫ nunc in ſo casu.
30 † Pignoratus vel captus pro te teneri quēdā vsurariū caninū
q non aliter me liberari posse concernens nisi sub vsuris ab eo
mutuuꝫ accipiam stans. ſ. se, ⁊ non mihi sed voraginī sue cōpa
tiens sub grauissimis vsuris pecuniā mutuauit. vtiqꝫ si excipiaꝫ
nequaqꝫ reputabor ingratus vel fractor fidei. sed ab oibus cō
mendabor ⁊ benedictus ero. facit vltra experientiā ad predicta
31 que scripsit Jo. an. in addi. Spe. eod. tit. in prin. ℂ † Nunc de
tertio principali casu videamus. ſ. qñ quis artatur ad soluendū
sed nō ad promittendum. vt puta qz cuꝫ pro me esses obligatus
nec a creditore tñ molestaris nec molestari poteras rōe loci in
quo degebas ex tuo capite soluere volūtarius voluisti nec ha
bēs vñ sub vsuris mutuo acqsiuisti nō solnēdo sed ꝓmittēdo tm
ꝑ tūc vsuras, deinde aduenīente termino tu timens ne creditor
vsurarius te capi faciat ꝑ sorte, vt qz sic minatus est vel forte te
capi fecerat. venis ⁊ eo respectu necessitat⁹ soluis vsuras vt te
sustineat ⁊ ad restitutionē sortis nō cōpellat. isto casu dicaꝫ tibi
imputari. ēt si solnēdo vsuras iurasses, qz hoc ex ꝓpria culpa ti
bi ꝙtingit. nō ergo doleas ſꝫ tibi iputes vt. d. regla, dānū. bñ fa
cit de etate ⁊ ꝙlitate. c. j. ℂ In ꝙrto ⁊ vltimo principali casu nō
est dubiū ꝙ nō erit locus vsuraꝝ repetitiōi. ⁊ ista nedū sufficiāt
sed nimia sunt, de quo veniā postulo, ſꝫ ideo sic scripsi vt dubiuꝫ
bene declaretur. ⁊ facit ad predicta quod j. ī. scripsi. q. cxix.

32 **Quadragesimo** Nono quero † qz. ſ. supra sub. in viij. q. posui quosdā casus in q
bus aliqd vltra sortē licite recipit ⁊ inter alios cōputat cū ec
clesia recipit a laico i pignus possessionē, qꝫ ab illa tꝫ in bñficiū
siue in feudū, quo casu nō cōputat fructus in sorte, vt in. c. j. de
feu. ⁊ in. c. j. ſ. eo. ⁊. c. cōquestus. discutiamus an idē sit in laico
qꝫ in eccl̄ia. vbi sciēdū qꝫ gl. in. d. c. j. tꝫ qꝫ sic. Alij ꝯ. Sꝫ Host.
in. c. j. ī. de feu. approbat ꝓmū ⁊ idē in summa de vsuris. ℣. an ali
quo. paꝫ post principiū. in ver. j. qñ ecclesia. ⁊ ver. seq. vbi vide
⁊ qꝫ post eum. ⁊ alias scripsit Jo. an. ⁊. d. mens in. d. c. j.

33 **Sed vlterius quero. l.** † Et vtruꝫ ꝙ dī de fendatario siue ec
cl̄ie siue laici vēdicat sibi locuꝫ in emphy. emphyteosi dño vel
vsufructuario vsumfructū ꝓprietario obligāte Jo. an. in. d. c. j.
de feu. refert Host. vtroqꝫ casu dixisse papā ꝙsulendū. vidi Ho
sti. in sum. in. d. ℣. an aliquo ad quē remittit in. d. c. j. in vers. qd
de emphyteota. bene id firmat in emphyteota, ſꝫ in vsufructua
rio ibidē in ver. seq. dicit ꝙ si hꝫ cām liberā a ꝓprietario idem
vī, alias ꝯ. Et ibidē in versi. seq. tractauit an extendat ad colo
nos. ⁊ refert quosdā tenere ꝙ sic, vt refert Ray. in sum. ō deci.
℣. quid si miles. qō eqdeꝫ sibi nō placet, cuꝫ hoc in illis nō repe
riatur expressum ibi vide. ⁊ per Jo. an. in. c. j. de feu.

34 **Alterius. lj. quero** † Scio ꝙ qñ socer obli
gat genero suo possessio
nē aliquā ꝑ dote filie nō tenet ꝙputare fructus in sorte, vt in. c.
salubriter. j. eo. ℂ Sꝫ qd de hrdib⁹ mariti nūqd habebūt hoc ꝑ
uilegiū quādiu relictā alere tenerent, nec tenent dotē restituere
scꝫ vsqꝫ ad annū post mortē mariti. C. de rei vxo. act. l. vna. Rñ
deo Jo. an. ⁊ ofis mens post Host. in illo. c. salubriter. p rōneꝫ
illā q redditur de onere matrimonij in primo casu argūt ꝙ sic,
sed ꝯrium determinant, ⁊ est rō satis diuersa, qz heredes se sta
tim possunt expedire de muliere reddendo illi pignus vel rem
obligatam, quod non potest maritus. ſ. de iureiur. el. ij. ⁊ qz so
luto matrimonio desinit esse dos.

35 **Quinquagesimo** Secundo † quero qd si soln.
matri. hrdes mariti obligāt
mulieri prediū pro dote restituēda, nūqd cōputabit mulier fru
ctus in sorte. ⁊ vī qꝫ nō, eadē rōne qua in ꝯriū sic dicimus. Sed
ꝯriū in. d. c. salubriter. firmat Inno. ⁊ ēt Host. inducēs multas
leges. Faciat ergo mulier potius rē talē distrahi vel recipiat in
solutū. ff. de re indi. l. a diuo. ibi vide ꝑ Jo. an. ⁊ dñm meū. ⁊ po
suit Hosti. in sum. eo. ti. ℣. an aliquo. ver. sexto. ℂ Quid aūt iu
ris de fructibus quos lucrat ex pacto dotali. vide j. q. lxv.

36 **Nunc** Ultra quero. liij. † Si gener non recipit pignus
seu cautionē de numerāda dote certa die, ⁊ interiꝫ
recipit ex pacto certos denarios ꝑ libra, nūqd cōmittat vsuraꝫ.
vī qꝫ nō ar. d. c. salubriter. ꝯriū ibi firmat Jo. an. ad illū textum
rūdet ꝙ logt in fructu submisso dei iudicio. ⁊ ad rōnē text. dicit
rūderi ꝑ decretalem. c. ꝑ vestras. in fi. ſ. de do. inter virū ⁊ vxo.
ꝑ quo bene facit ꝙ ibi legitur in gl. pe. ℂ Dñs mens in. c. salu
briter, refert ꝙ Pau. de leaza. tenuit ꝯriū. dicēs ibi fore casuꝫ
si ꝙungat cū decretali, qz frustra. eo. tit. ⁊ qz subest eadē rō, qz
ita computantur fructus in sortem sicut pecunia. ℂ Sed opi
nio Jo. and. pōt ꝑ veriori ⁊ securiori defendi ſm dñm meum, qz
possessiones pignorate sunt apte nate fructum ꝓducere natura
liter. ⁊ ista pignora succedunt loco dotis. qō non est in pecunia
que naturaliter non producit fructū. Pro opinione Joā. and.
videtur facere quod supra scripsi in determinatione. xviij. q.
ℂ In contrarium videtur facere qz si decretalis logtur in fru
ctu submisso dei iudicio, tñ certū vt plurimū tenere debemus ꝙ
aliquos fructus de pignorata possessione percipiet. ꝙ ꝙsidera
re debemus qñ ⁊ si possit ꝯriū euenire ⁊ sine in pecunia sine in
fructibus aliqd vltra sortē det, vsura est. xiiij. q. iij. c. j. ij. et. iij.
⁊ per totum. ℂ Item Inno. ⁊ alij scribentes supra eod. c. in ci
uitate, si magis curauerūt, an redditus sint incerti qꝫ certi in ca
su de quo ibi querit ergo nec in isto. cuius verba supra posui in
xj. q. ℂ Salubrius est sentire cum Jo. an. cum regulam habea
mus. Et casus exceptus in pignore dūtaxat disponat, non ergo
extendat, ēt ꝙ anime tutius est debemus in dubio amplecti. de
sponsa. c. inuenis. cum concordantijs.

37 **Sed quero** Quinquagesimoquarto. † Quid si ge
ner dotalia pignora pignoret cuidā ter
tie persone.

tie pſone. Reſpon. refert dñs meus in. c. ſalubriter. in fi. q̄ collectarius ibi tz q̄ ſi ſimplr pignorauit illi tertio computabit ipſe tertius fructus in ſortez. Si aũt pignoraret cũ omni iure ſibi cõpetẽte tũc ſorte ſecus do. Bal. C. eo. ſuper rub. format qõnez de marito q̄ indigens pecunia accepit illã mutuo ab amico, ⁊ dat pignora, ⁊ ponit eũ in locum ſui. Et tz q̄ talis nõ gaudebit quo ad fructus priuilegio mariti, q̄ mutatione perſone mutatur priuilegium, quoties perſona eſt immediata cauſa priuilegij. vt. C. de impo. lucra. deſcri. l. j. li. x. ⁊. l. licitatio. ℌ. fi. ff. de pub. ⁊. l. paulus. de acquiren. here. ⁊ ibi vide.

38 **Nũc. iv. quero** †Vtrũ ſit licitũ mutuare hoſtibus ad vſuram. Caſus vr eſſe p affirmatiua in. c. ab illo. xiij. q. iij. gl. ibi ſe nõ firmat vr tñ potius inclinare in negatiuã ⁊ exponit totũ illũ tex. negatiue, vt dicaꝫ, ſicut nulli debes nocere, ſic a nullo debes petere vſuras. archi. in. d. c. ab illo recitat opi. Hug. qui poſt multa dixit q̄ nullo caſu licitũ eſt vſuraz exigere ẽt ab hoſtibus, cũ ſit generaliter pbibita. ⁊ iſtud dixit in. c. ſi quis. ea. cauſa. ⁊. q. ⁊ idez bodie in d. c. ab illo. ſentit Lau. ſed Hoſt. in ſum. in ℌ. ſcpius allegato. in ver. ix. arguit p illũ tex. ℨrĩ, ſubdens q̄ intelligere debemus p illo cui merito nocere deſideras, boſtẽ Romani imperij. C. ó cõmer. ⁊ mercato. L. nõ ſolũ. Cõfirmat p textuz ſacre ſcripture, dr in Deuteronomio. xiij. c. nõ feneraberis fratri tuo pecuniã, vr aliam rẽ ad vſurã, ſed alieno. Inde dicunt indei q̄ vſuras licite recipiũt a chriſtianis, ſed male ꝓm eum. ideo coguñt ipſas reſtituere. hinc ſcriptũ vltra mediuz. Aduena fenerabit tibi, ⁊ tu nõ feneraberis ei. ⁊ iõ exponũt alij vt dicit ꝓnc. dicte gl. c. ab illo. ꝓm eũ Quia tñ in. c. ſalubriter. ℨ. eodẽ. ipſe Hoſt. ponit p verſus caſus in q̄bus aliq̄d petit vltra ſortez, inter quos enumerat iſtuz, ideo vr ſentire q̄ poſſit. Aliter tñ videt ſentire in titn. de penis. ℌ. fin. ver. boc etiã teneas in ſua ſumma Ray. ſentit opinionẽ primã glo. quam ſequit Hugo. Et hãc dicit eſſe cõmunior exponens negatiue. vt facit gl. illũ textũ. ¶ Archidia. in. d. c. recitat ẽt multas alias opiniones, ⁊ tz non ſe firmet, tñ videt idem ſentire cum Hugo. ⁊ ſequacibus. Joã. an. ⁊ do. mens in decre. q̄eſtus. ℨ. eod. ſuper glo. ij. ponunt eadez verba que ſupra tibi recitani poſt Hoſti. adducentes. c. poſt miſerabilem ⁊. c. pe. ℨ. eod. Vel debent ipſi q̄ꝫnis licite exigerent ab hoſt. nõ
39 ideo p indeuz a chriſtiano poſſent exigi, bona. n. hoſtiũ† exponunt ſed non chriſtianorum. ⁊ indei ſunt hoſtes noſtri. ⁊ quod fauore ⁊c. C. de legibus. l. quod fauore.

¶ Sed ſi volumus ſequi opin. Hug. q̄o reſpõdemus ad rationem quam facit glo. in. d. c. ab illo. Pro opinione ℨrĩa reſpõdeo ꝓm Archi. poſt Hug. quod iſto modo, q̄ rõ illa non vꝛget q̄m nec furtũ nec rapina debet fieri eis ſine auctoritate principis ⁊ qui aliter ⁊c. Deuterono. c. xxviij. circa prin. Feneraberis gẽtibus multis. ⁊ ipſe a nullis fenus accipias. Et eod. c. ter facit, peccat, ſed in tali caſu nõ inuenitur vſura percipi vel permitti a principe, ſed illa ſic. xxiij. q. ij. dñs. ¶ Sed poſſet ℨ ipſum refragari q̄ imo ſatis inuenitur expreſſuz in iure id permitti. tum q̄ permittit ſpolia auferri. imo maius. nam ⁊ moꝛs ex quo iuſtum bellum eſt. Ad hoc no. p Inno. in. c. olim. de reſti. ſpo. tum q̄ verba. d. c. ab illo ſatis aparet in vſuris propꝛie id explicare videnr ſi verba impropꝛiare nolumus. ¶ Sciendũ q̄ iſtũ articulum multũ exquiſite tractauit Greg. in dicta ſua. q. articulo. ij. circa mediũ. ver. ſz ℨ iſtã ꝙcluſionẽ. vbi prio ſequẽdo opi. illam quam ſequit Hugo. ⁊ ſequaces reſpondet nota. ad omnes auctoꝛitates cõtrariuz demonſtrantes, deinde poſtq̄ dedit vnum intellectũ infraſcripte auctoꝛitati dat alium. ⁊ dicit q̄ poſſet ẽt dici. q̄ cũ ait Moyſes. Non feneraberis fratri tuo, ſed alieno
40 per alienum nõ ſignificet quemquã hominẽ alienigenã, ſed eos alienigenas† tantũ qui terrã indeis a deo datã tenebãt iniuſte. A talibus enim ſicut iuſte poterãt indei ea que poſſidebant armis auferre bellũ iuſtũ habentes, ſic etiã iuſte poterant vſuras accipere vt ſic ſua recuperarent ab illis qui iniuſte detinebant, ſicut ⁊ in ſimili caſu licitũ eſſet chriſtianis. ad hoc alleg. c. i. de vſur. Subdit tñ q̄ illud q̄ ſic vltra ſortez mutuatã accipit, nõ propꝛie ſed impropꝛie ⁊ larga ſignificatione nũcupat vſura, tñ q̄ accipiẽti nõ eſt lucrũ, eo q̄ aũ eſſet ſuuz, tñ q̄ nõ pro mutuo ſiue nõ pro cõpenſatione pretij mutuati, ſed ex iure dominij q̄ bz in illo, ⁊ vt recuperet rẽ ſuã, quã non poteſt ab iniuſto poſſeſſore, niſi mediãte mutuo recuperare, accepit illꝫ ẽt vltra. ⁊ ita intelligit illũ can. ab illo. xiij. q. iij. ¶ Ex quo ꝙcluditur quod ⁊ ſi chriſtianus a chriſtiano vſuras petere nõ poſſit, ſen recipere, tñ bñ ab illo chriſtiano in quẽ iuſte arma mouere põt. nã cũ q̄cũq̄ poſſidet ſua ſint, ſi illa capiat capta poterit licite retinere iuxta no. p Inn. vbi. ℌ. ⁊ p gl. in. d. c. ab illo. ⁊ p Archi. in. c. dñs. xiij. q. ij. nec vt vſurã, ſz vt ſuũ recipit ergo ⁊c. Ꝺ ego credo vez ſi ea intẽtione tu recipies, ⁊ ea intẽtiõe tu mutuaſti, ⁊ ſi nõ ſub eo colore ſz alio cũ modis oibus illis nocere valeas etiã inſidioſis, vt in. d. c. dñs. xiij. q. ij. q̄ alle. ibi gl. in fi. vbi de hoc alꝫ ſi nõ credẽs id poſſe. ſz praua ducꝰ intẽtiõe tãq̄ꝫ q̄ ad vſurã mutuare ẽt abſq̄ eo oino intẽdebas, tũc nõ puto te bñ tutũ. nõ dico tñ q̄ reſtituer teneaꝛis q̄ꝺ ꝓcepiſti vltra ſortẽ, q̄ tuũ ẽ.
41 ⁊ vti poteris retẽtiõe. C. ẽt ob chyro. pe. l. vna. ſz age† penitentiã de peccato cauſato a tua deprauata intẽtiõe. ad hoc optime facit q̄ ſcripſit Hoſt. in. c. oliz eãm. de reſti. ſpo. ⁊ ibi poſt euz Jo. an. ⁊ Archi. i. c. nõ ſane. xiij. q. v. lz alꝫ dicat ſenſiſſe Inn. in. d. c. oliz. Sed mihi vr q̄ꝺ ſtatiz ſe corrigat. Et q̄ de chriſtiano dicimus. idez de indeo tã actiue q̄ꝫ paſſiue. ¶ Quo aũt ad alios infideles ſi vez eſt q̄ꝺ nri ſint inimici, ⁊ illis arma inferre poſſum⁹ tãq̄ occupatoꝛib⁹ reꝝ noſtraꝝ. ó quo. xiij. q. vij. ſi de reb⁹. ⁊ ea. q. viij. diſpar. ⁊ Inn. ⁊ Hoſt. ó voto. c. q̄ ſup his. reſtat lõge forti⁹ chriſtianuz ab eis licite poſſe vltra ſortẽ recipe, q̄ ſuũ ẽ, vt dixi q̄ recipit. ⁊ mihi plz iſte intellect⁹. ⁊ hũc approbat i. d. c. vt. ℨ. dixi i. ij. lec. gl. ⁊ hoc ẽt vr ſentire Jo. and. vbi. ℌ. ⁊. d. Ꝺ. imo ⁊ indaizare nolum⁹. Caſus ẽ aptus in. d. c. ab illo. Hũc intellectũ ſequũt multi theologi, vt ẽt refert Archi. in d. c. ab illo. vbi ponit ẽt dcm beati Thome, q̄ ẽt magiſter Gregoꝛ. ⁊ ſi de eo nõ faciat mẽtionẽ. ⁊ Ray. ẽt vbi. ℌ. Ꝺ aũt ꝙ ſarracenos ⁊ alios infideles dñia ⁊ terras poſſidẽtes licitũ ſit bellũ vltra alꝫ rõnes facit q̄ ad deſenſaz ⁊ recuperationez ſic ſubtractaꝝ. ergo licitũ, iuxta ea q̄ ſcribit Inn. in. c. q̄ ſup his. ó voto. vbi dicit q̄ vbi terra fuit aliquo tpe† chriſtianoꝝ bellũ eſt licitũ. Occupauerũt. n. chriſtianis q̄cq̄ tenẽt. nã vbiq̄ terraꝝ iã fuit landatũ nomẽ Chriſti. vñ in aplis legim⁹ q̄ in omnẽ terraz exiuit ſonus eoꝝ ⁊ in fines oꝛbis terre ꝛba eoꝝ. Et ſaluatoꝛ dixit diſcipulis ſuis. Eritis mihi teſtes in omni iudea ⁊ ſamaria, ⁊ vſq̄ ad vltimũ terre. Et ó eo ſcriptũ ẽ. Ꝺes reges terre adorabũt eũ, ⁊ oes gẽtes ſeruiẽt. ei. xxiij. q. iiij. diſplicet. ad fi. p q̄ vr q̄ in eo q̄ꝺ ſcripſit Inn. in. d. c. q̄ ſup his. q̄ iuriſdictio ⁊ dñiuz poſſit eẽ apꝺ ſarracenos nõ ſit vez, ⁊ ꝛioꝛ ſit ibidẽ ſnia Hoſti. q̄ tenuit ℨrĩ, ⁊ eã ibi approbat dñs meus ⁊ cõiter oes. ⁊ ita reperio ẽt tenuiſſe Old. ⁊ vide in ope ſuo ꝙſi. lxxiij. ⁊ ꝙſi. lxxxviij. ¶ Ad mãm oino vide q̄ꝺ ſcripſit Archi. poſt Lau. ⁊ alios in c. ſi de rebus. xxiij. q. vij. dic vt ibi. ⁊ p Inn. ⁊ Hoſ. ⁊ alios poſt eos in. d. c. q̄ꝺ ſup his. vide ẽt oino q̄ꝺ ſcribit Jo. and. in addi. Spe. ſup rubꝛica de indeis ⁊ ſarrace. Itẽ q̄ in prin. dicti tituli ſcripſit Guil. ⁊ ẽt ipſe Jo. an. ſuper primo libello.

43 **Quinquageſimo** Sexto q̄rit † Hoſt. in ſũma de penis. ℌ. fi. ℵ. qd de ciuitatibus. vtrũ ſinguli teneant ad reſtitutionẽ vſurarũ receptaꝝ p ciuitates ⁊ collegia ſua. ⁊ tz q̄ ſic, lz cã vniuerſitatis nõ ſit ſingulozꝝ. xij. q. ij. q manumittit. ¶ Rõ, q̄ quãtũ ptinet ad ẽlicta oes hi q̄ ſunt ꝙſentiẽtes puniũt ⁊ ſingli obligãt ñ tãq̄ꝫ vniuerſitas q̄ aliaz ñ bz, neq̄ tãq̄ vniuerſi. ſz tãq̄ ſinguli. alle. ſ. e. c. ꝙq⁹. vij. q. j. ſicut vir. xx iiij. q. iij. ſi babes. ff. q̄ me. cau. l. metũ. ℌ. aiaduertẽdũ. Et hec vera in his q̄bus hoc plz in mente ſua, ratũq̄ habẽt atq̄ ꝙſentiũt vel pbibere poſſunt ⁊ nõ faciũt. de ſen tẽ. excõica. quãto. Hũc paſſuz tetigit. ꝺ. Ꝺ. in. c. inſup. eo. ti. ⁊ idẽ tz in effectu dicẽs q̄ nõ dubitaꝛ de regentibus ⁊ pbibere valentibus. alleg. l. municipes. de ꝙdit. ⁊ demõ. Secus aũt de nõ principalibus gubernatoꝛibus vel alijs ignoꝛãtibus, nec pro hibere valentibus, alleg. in ar. ad hoc no. ſ. de rap. ſup eo. ⁊. c. excõicationi. Et hoc vltimũ vez dicit niſi participarent cõmodũ ſingulare ⁊ burſale, q̄ tũc ꝙſentirẽt. Hãc. q. inſup prius formaſſe reperio Ray. in ſum. eo. tit. ℌ. qd de cõitatibus, ⁊ poſt eũ Archi. i. c. ij. lxvij. di. et vno verbo ſe expedit dicẽs oes ſingulares teneri ⁊ eſſe in ſtatu dãnationis, quoꝝ auctoꝛitate fit ⁊ ꝙſenſu. Et idez ſi colleginz aliq̄ꝺ accepit pignus in caſu nõ ꝙceſſo. ℨ. eo. ꝙqueſtus. arg. vij. q. i. ſicut vir. xxiij. q. iij. ſi babes. ff. q̄ me. cauſa. l. metum. ⁊ vr ſentire Jo. an. poſt Ala. in. d. c. ꝙqueſtus. vbi vide in prin. q̄ꝺ facit ad. ℨ. dicenda in queſtione montis, in ſecundo dubio ante fi. in ver. ad vltimuz ⁊c.

44 **Quinquageſimo** Septimo quero† quid dicemus de factoꝛibus vſurariorum alijs eoꝝ nomine vel pro eis mutuantibus ad vſuram, tenẽtur ne ad reſtitutionem vſurarum, quas illoꝝ nomine recepe runt ? gloſ. fi. in fi. in. c. michael. ℨ. eod. tz quod non. ⁊ idem hic Jo. ⁊ Vinc. ipſe tñ Jo. in. c. ſicut nõ ſuo. xlvj. di. vr ſentire oppoſitum in glo. j. ſed Bar. brixi. ibidem videtur ſentire cũ Jo. quo ad tutoꝛẽ recipientẽ vſuras pro pupillo, ſed non ſic quo ad

procuratorem recipiēte illas, p dño Innoc. vī placere in. d. c. michael. q teneat. t silr Hosti. q ad hoc arguit de. l. j. §. cū pro curator. de vi t vi ar. t j. de sen. excō. mulieres. Et p hac parte facit de pecu. cle. c. pe. ¶ Ipse tū Hosti. in sum. huius ti. §. fi. in fi. t Bof. in sum. eo. ti. §. itē qd si qs. dicūt illū dūtaxat teneri in subsidiū scz qñ nō est soluēdo ille p quo fuit extorta. Archi. in. d. c. sicut nō suo vī hāc approbare, sed in. c. si qs oblit? xiij. q. iij. vī sentire opi. Inn. vbi dicit sic. t maxie. xlvj. dist. sicut nō suo. dicit do. meus in. d. c. michael. q de extorquēte alieno noie t patiēte in quota. qō nō est dubiū q teneī. sed vbi non est partiarius sed simplex extorquēs, tūc nō teneī lz aliq dicāt eū teneri, vbi mādās nō est soluēdo, vt. d. c. sicut nō suo. t idem ponit in. c. sup eo. ti. ¶ Bone memorie. d. Lau. de pi. dicebat seruari in pratica distinctionē Bof. t Host. habeo post illā sup gl. d. c. michael. in lib. meo. sed nō in lect. q attribuīt p scribentē Jo. an. q sic loquīt. Credo distinguēdū in mō ministri q recepit vsuras noie alterius, qr qdā sunt ministri q reddūt certā sūmā oi anno de pecunia q̄s tali anno feneranī, t q̄ vltra lucranī est suū. t de his posset hr̄e locū dictū Inn. Sunt t alij q exercēt nudū ministeriū. t de talibus est vera gl. Jo. an. vt dixi in noue. mea hāc notā nō reperio. Et si recte q̄sideras, se q̄format distinctioni. d. mei. Dino vide qō scripsit Lapus de castr. in libello allegationum suaꝝ. allegatione. xciij. vbi firmat opi. Innoc.

45 **Quinquagesimo** Octauo† quero qd de tabellionibus q̄ficiūt instr̄a sup vsuris sciēter sunt ne ad restitutionē obligatī? Rñ. nō, sed bene sunt p̄m Host. periuri, qr qñ creanī, iurāt hoc non facere, ergo nec decetero testificari poterūt, nec publica q̄ficere instr̄a, piurus. n. testificari negt. Et ex hoc ēt sunt ifames, q̄bus sunt act? legitimi interdicti. §. de testi. c. lz ex q̄dā. j. rñso. ad fi. vide p enz in sum. de vsur. §. an aliquo. ver. pen. t in ver. ibi, seq. tractat qd iuris de p̄latis subscribēt̄ibus t sigillantibus. de quo ēt p Bof. in sum. eod. tit. ad fi. t p Archi. in. c. si qs oblitus. xxiij. q. iij. quoꝝ est q̄clusio q̄ si sciēter id faciūt sunt participes vsuraꝝ. t si nō lucri. Et de prio passu vide ēt qō no. Archi. in. c. sicut non suo. xlvj. dist. t. d. M. §. eo. super eo.

46 **Quinquagesimo** Nono † quero qd de vxori b? t filijs vsuariorꝝ peccāt ne vinēdo cū marito vel patre de cibis emptis de pecunia vsuraria. Itē si de illis vinūt tenenī ne ad restitutionē. vide p Hosti. in sum. de peni. t remiss. sub rub. de penitēte. §. fi. ver. lz nūqd vxor. q dicit tenēdū illō idē q̄ no. de rapto. e. §. fi. ver. qd ergo faciet vxor. vbi cū Ray. q̄cludit q̄ si qd de iusto acq̄situ? est in bonis mariti de illo viuat. si nō q̄rat ab amicis vel q̄sanguineis vel q̄rāt victū p̄p̄ijs manibus, vī ostiatiz, nec vllo mō comedāt de rapina. si aūt tā crudelis est maritus q̄ nō p̄mittit vxorē de alieno comedere, viuat de dote vel spōsalitio suo vel denūtiet ep̄o, vī alteri, vt eū cōpescat. vel si aliō facere nō pōt ex quo sic arctata est poterit ide comedeī, qr furari ēt lz cibaria tpe necessitatis, vt in. c. si qs p necessitatē. de fur. ad aliud de restitutiōe rñdet q̄ tutius est q̄ rē restituat si pōt, t ad cautelam agat penitētiā. arg. §. de homi. c. ij. ad eius vero, t proponere debet in animo q̄ quamcito poterit illud reddet.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Usurariorum frandes qualiter detegantur. 2.
3 Usurarij sunt pessimum genus hominum.
4 Bonus quilibet presumitur, t non sue salutis immemor.
5 Contractus venditionis si fiat cū pacto de reuendēdo intra decennium, ita tū q̄ ante quinquennium instr̄m reuenditionis facere non teneatur, an presumatur vsurarius.
6 Creditor exacta sorte t vsura si remissionē obtinuit a debitore, deinde post ipsam remissionē iubet vsuras restitui p se extortas, poterit ne illas debitor repetere nō obstāte remissiōe. 8.
7 Heres vsurarij quando teneatur vsuras remissas soluere.
9 Statutum an valeat q̄ missus in possessionem lucretur fructus ad rationem quinq; pro centum. 12.
10 Pena quatenus interest peti potest in omni contractu.
11 Fraus vsurarum in quibus non presumatur.
13 Pene adiecte in contractibus nunquid in frandem vsurarum presumātur adiecte.
14 Pena si apponitur quantitati, inducit presumptionē vsure, secus si apponatur speciei. 15.
16 Pecunia funebris si sit in predioꝝ emptione q̄uersa, nunquid qui soluit illam pro vsuris poterit agere actione reali contra vsurarium vel eius heredes.
17 Possessio si sit empta ex pecunia vsuraria t pueniat ad extraneū possessorē, an is q pecuniā soluit habebit idē bñficium q̄ extraneum possessorem quod habet contra vsurarium.
18 Res empta ex pecunia vsuraria titulo lucratiuo si pueniat ad eum qui soluit vsuras, nunquid is ad quez prius ex simili cā peruenerat liberatur.
19 Usurarij vel eoꝝ heredes an teneantur ad restitutionē ex p̄sona eorum quibus succedunt, an ex propria.
20 Restituere vsuras an teneantur bi ad quos bona vsurariorꝝ peruenerunt etiam si non sint heredes illorum.
21 Heredes teneī ad restitutionē vsuraꝝ p hereditaria portiōe. Sed nunquid teneantur vltra q̄s ad eos peruenerit. 22.
23 Fideiussor vsurarij an teneatur vltra vires hereditatis.
24 Exceptio inopie an prosit principali t fideiussori.
25 Principalis quo casu non teneatur vltra vires.
26 Hereditas si non sufficit ad omnes vsuras debet ne satisfieri p heredem primo venientibus an fiet satisfactio pro rata vnūquemq; contingente.
27 Usuariorum bona an sint tacite vsurarum creditoribus obligata seu hypotecata.
28 Usurariū cauētē an sufficiat dedisse hypotecā bonoꝝ suorum.
29 Remissio simplr facta stāte debito sortis non p̄sumīt gratuita.
30 Nulla est maior probatio facte restitutionis q̄s p confessionez.
31 Litere si impetrenī q̄ vsurarium t moritur ante citationez, nunquid per illas suus heres poterit conueniri.

1 **Seragesimo** quero † Videamus circa vsuriorꝝ frandes qd iuris. pone petit qs a me mutuū offerēs p securitate mutui hipotecā bonoꝝ suoꝝ. ego illi dico, nolo mutuare, sed paratus sum emere t p eodē pretio vsq; ad certū tps reddere, certe vsurarius p̄sumor, maxie si paruū p̄tiū interuenit p̄m Hosti. in. d. c. ad nostrā. de emp. t ven. q allegat ad hoc. l. q̄uis. §. si cū essem. ff. ad velleia. Ex hoc vī Hosti. sentire q̄ ex solo pacto de retrouēndēdo q̄ctus p̄sumatur vsurarius. Hugo vt refert Archi. in. c. pleriq; xiij. q. iij. sentit q̄riū in eo qō ibi dicit, q̄ si aliqs innuit talē q̄ctū in frandē vsurarū peccat mortaliter, nec a peccato vsure defenditur, lz non possit ab ecclesia inde q̄dēnari. si aūt nō fecit in frandē, nō peccat, qr talis q̄ctus est licitus, t talis emptio t vēditio est licita. C. de pac. inter emp. l. si funduz. t. l. quoties. ff. de in diē addic. hec alleg. ¶ Si ergo nō pōt ab ecclesia ex eo solo q̄dēnari, ergo nō insurgat ex eo solo p̄sumptio qō sit vsurarius q̄ctus, quia tūc posset ab ecclesia q̄dēnari. in. d. c. ad nostraz. t. c. illo vos. hoc ēt vī ibi sentire Archi. q post verba Hugo. dicit qō si interueniat p̄dictū pactū de retrouēndēdo, t defectus in pretio iuxta ea q̄ leguntī in. c. ad nostrā. tūc iudicabit vsurarius, vt dixit Inno. ibidē q p q̄s hoc idē sentit Jo. an. in. d. c. ad nostraz. post
2 verba Host. dicebat sic. † Experiētia docuit qō vsurarij dimissis q̄ctibus mutui inchoauerūt facere q̄ctus emptionū q̄ditionaliū scz cū pacto de retrouendendo rē postea, ne forma q̄ctus ex vi illius pacti iudicaret illū vsurariū, ceperūt bina instr̄a facere. Primū pure emptionis. Scōm p̄missionis de reuēdendo. hodie vero op3 debitorē agētez pecunia q̄fidere de vsurario sicut sacriste faciēdo sibi purū instr̄m venditiōis nec volunt in eo, vel alio instr̄o facere pactū de retrouēndēdo ne p illō inuiciū q̄incaī mutuū ꝛc. t sic vī sentire q̄ illud solū sufficiat. lz in eo. c. sup gl. t ita sentit q̄riū. t idē in. c. illo vos. cuius qdē vī ēē mens qō tria q̄urrere debeāt emptorē vsurariū nō interuenisse iustū p̄tiū t eū feciss̄e pactuz de retrouēndendo, lz Ja. de arenalia regreret, vt Jo. an. recitat in. d. c. illo vos. t Host. in rei veritate credo qō enndē habuit intellectuz. qō p3 p not. post eum in. c. illo vos. t clarius in sum. de q̄h. emp. §. fi. ver. illud aūt nota. vbi oino vide. Itē in illo. c. ad nostrā. Host. p̄supponit tale vsurariuz, q̄ p3 ex verbis q̄ ibi subdit post prius dicta. t ibidē ibi Egidius. Itē ex quo se refert ad dictū. c. ad nostrā verbū illud maxime quo ibi hosti. vtī, dz exponi p tm̄. Egregius doctor t magnus practicus. d. meus. d. Laur. de Pinu. dicebat in. d. c. illo vos. in practica seruari q̄ illa tria regranī. Ego puto in his q̄siderari circūstātias plures q̄ occurrere possent. naz si predicta interueniūt, dico id sufficere, t cuz hac trāseūt cano. Itē dico q̄ si p̄dicta nō interueniāt, lz alia equalētia vī magis aperte frandē detegentia. Item dom̄ maxime p ea que scripsit ipse Jo. an. in. d. c. ad nostrā. volētes si quidē p̄libatis modis in ire scriptis eoꝝ frandes detegētibus q̄uidere tā exquisitas frandes inuenere q̄ nisi ex alijs p̄sumptionibus q̄incaī ex illis

illis forsan nō de facili q̄incerentur. accedāt que. s. scripsi post
d. ℣. in. q. xviij. ꝛ sic alias obtinui. Que aūt sufficiant in boni
viri arbitrio residere, puto ꝛ si vsurarij fuerūt q̄bentes de faci-
3 li p̄sumet in eos, qꝛ pessimū genus hoīm, vt ibi dixit Hostie.
in. c. illo vos. Si aūt nō fuerūt q̄sueti vsuras exercere als opor
tebit p̄bationē hr̄e. ad p̄dicta ēt accedāt que scripsit Jo. an.
in addi. spe. eo. ti. Et vide insuper ad materiā que scripsit in q̄-
dam sua. q. in prin. maxime Jo. cal. que est in ordine. xviij. ꝛ in
cipit, vsurarius. quā sic formabat. Vsurarius emit rē minus in
sto p̄cio sub pacto de reuendēdo rē venditor ipsis q̄bētibus
emptionis ꝛ venditionis q̄ctū intendentibus celebrare, q̄rit nū
qd fructus perceptos q̄ puenerāt ex parte rei que pars nō trā-
scendit in valorē p̄tiū datū dictus emptor restituere teneatur
in q̄ qdē post multa p̄ ꝛ q̄ scripta qd velit clare nō apparet. vr̄
tñ sentire q̄ cū talis nō sit p̄hibitus emere ꝑm p̄dictū modū
lz ius disponat vel p̄sumat q̄tra veritatē facti. s. q̄ aliud cēsea
tur ēt si veritas facti aliter se habeat, q̄ lz in foro q̄tentioso te-
neat ad restitutionē, tñ secus in foro anime. ¶ Sed mihi vr̄ q̄
q̄ quo ad forū q̄tentiosum non sit aliud quam in foro anime si p̄
bari pōt ipsa veritas, q̄ saltem per confessionē vendentis, ꝛ ma
xime iuncta publica fama p̄bari possit, nō enim video q̄ talis
sit p̄sumptio iuris ꝛ de iure. ꝛ sic nō obst. de sponsa. c. is q. qō
ibi allegat. ad p̄dicta bñ facit qō no. gl. in decre. sup eo. de eo
q cog. q̄san. vxo. sue. si. n. cōfessio cū fama sufficit illo casu, quā-
to fortius isto. ad idē. s. de testi. super eo. ꝛ q̄ ibi no. ad idē q̄. s.
4 dixi in. iiij. q. huius scē e partis. ¶ †Quilibet enim bonus p̄su-
mit ꝛ nō immemor sue salutis, vñ mutuādo pure ꝛ sine vlla quē
tione, p̄sumit potius ex charitate q̄s alio recipiēdi vsuras mu-
tuasse. ꝛ tñ si q̄fiteat se intentionē deperuatā habuisse ad restitu
tionē q̄dēnabit receptor, vt ibi no. sic ergo ꝛ in p̄posito faciūt
ēt q̄ ipse Jo. cal. scripsit in iaz. d. q. ad partē negatiuā. Item ipse
Jo. cal. in solutione eiusdē. q. aū p̄dictā solutionē quo ad ius fo
ri vr̄ aliā dedisse, sed sub dubio forte, q̄ si ēptor sciebat ius, non
lucrat fructus, sed tenet eos restituere, lz nō vēditori q̄ scienter
alij p̄dicto mō vēdidit. Sz si ēptor ignorabat ius, tūc ꝛ si rez re-
stituere teneat, nec eā p̄scribat pp malā fidē q̄ p̄sumit, tñ fru-
ctus lucrat nec eos restituere tenet. Probat hec q̄clusio. xiij.
q. v. nō sane. ꝛ l. sed ꝛ si. §. scire. ff. de peti. here. ꝛ l. ꝛ quēadmo-
dū. C. de agri. ꝛ censi. lib. x. ꝛ qō ibi no. in gl. ꝛ ibi omnino vide.
5 **Sexagesimo** Primo quero † qd si q̄ctus fiat ven
ditionis cū pacto de reuēdēdo intra
decennū, ita tñ q̄ ante quinquennū instz reuēditionis nequa
q̄s facere teneat. Rñ. eo ipso fraus detegit ꝑm Host. q ita no. ꝛ
post eū Jo. an. in. d. c. ad nostrā. sup ℣bo, ad nouēnū. in nouel
la, imo ibi est casus si recte aduertatur.
6 **Sexagesimo** Secundo quero † Ulterius. s. dixi
stāte debito sortis p̄sumit extorta, alias secus. Quid ergo si cre
ditor exacta sorte ꝛ vsura ꝛ sic extincta obligatiōe in totū remis
sionē obtinuit a debitore. deinde post ipsaz remissionē inbet vsu
ras restitui p se extortas. poterit ne debitor illas repetere nō ob
stāte remissione. Jo. an. recitat in addi. spe. huius ti. se vna cuz
adoptiuo suo q̄suluisse debere recurri ad cōiecturas. ar. de re-
nū. c. ij. lib. vj. Inter quas satis fortis erit illa, q̄ post remissio-
nē exercuit vsuras, vt se dicit notasse in. d. c. ad nostrā. ꝛ fuit ad
ditio q̄ cōiter nō hr̄, imo vidi q̄silū. d. Basp. de cal. dicentis q̄
Jo. an. ibi nō approbat illud. ꝛ dato q̄ approbaret, nō putat eū
log in foro q̄tentioso, nec ēt propterea seq̄ret q̄ talis remittens
posset agere. vij. q. i. c. quā periculosuz. Est enim dare q̄ tu tene
ris mihi dare vel soluere, tñ ego nō possum agere vel repetere.
de iureiur. c. i. ꝛ no. Inno. de imu. eccl. qꝛ plericq̄. Sed vt tu vi
des Jo. an. loquit hic in foro ēt q̄tentioso, ꝛ ad dcm memoratū
remittit, ꝛ sic illō approbat. Erit insup sumēda q̄iectura ex qua
titate vsure an sit tēperata, vt qꝛ sit ad duos denarios p̄o libra
in mēse, vel ad minus, ꝛ tūc facilius p̄sumemus remissionē vo
luntariā, qꝛ de facto videmus curialibus vsurarijs ēt nō repeten
tibus leues vsuras remitti. ad hoc. ff. de p̄ba. l. iij. ꝛ regula inspi
cimus. lib. vj. ꝛ q̄ ibi not. cū regula, in obscuris. Posset ēt ꝑm
eaz idem p̄ creditore coniecturari, q̄ñ vsura lz grauis fortius si
leuis maximā vtilitatē attulisset debitori, puta hereditas nota-
bilis erat delata, non apprehendenda vel apprehensa p̄denda,
si intra mensez non soluerent legata pia, q̄ instituti facere nō
poterat, nisi fenerator mutuasset, facile coniecturari poterit ob-
latā vel volūtariā fuisse remissionē. Item vidi de facto damnā-
dum de crimine capitali per potestatez amicū defensum a pena
capitis, que quersa fuit in penam pecuniariā, ꝛ cū ad illam sal-

tē itra terminū statutū solnēdā ille nō sufficeret. mutuo accepit
ab illo petente ꝛ feneratore, ꝛ post sortē ꝛ vsuraz solutionem il
las remisit. profecto credendū est illā oblatam vel saltē volūta
riā. His ergo vel similibus q̄currentibus q̄iecturis nō cōpelle
7 tur heres † vsurarij, de quo quer̄it, vsuras remissas soluere, sicut
ēt nō cōpelleret ad solnēdū iam solutas. Sed vbi vsura eēt gra
uis vel grauissima cōiectura p̄senerātie in crimine, ꝛ potissime
si tales remissiones procurare q̄sueuisset cū tali persenerātia, ꝛ
eo fortius si talis ꝛ tā potens esset q̄ non remittentem multum
grauare posset, puta in collectis ꝛ oneribus ciuitatis vel bis si
milibus vel ex alio q̄ctu hz illū obligatū insolidū cū alijs ꝛ pote
rat eū solū q̄uenire ꝛ ab illo totū exigere bis ꝛ similibus casib⁹
cū nō p̄sumat qs suā iactare pecuniā, vt. l. cū de indebito. ff. de p̄
ba. dicemus nō obstare petēti remissionē vsuraz q̄si p boc fra⁹
ꝛ fictio appareat ad q̄s feneratores multū laborāt, pp q̄ multuz
q̄ res p̄sumit, vt in cle. ex grādi. ꝛ. d. c. ad nostraz ꝛ. c. illo vos.
hec ille. ¶ Sed aduertēdū q̄ si teneamus remissionē p̄curatā
dūmō liberā ꝛ spōtaneā liberare vsurariū, vt. s. no. in. q. vij. hu
ius p̄is. q̄ vltio dixit Jo. an. aliā opi. tenēs nō p̄cederet quā-
tū ē ex capite q̄ q̄suenerit illas p̄curare lz bñ ex capite illo, qō
nō p̄sumat libera ex parte remittētis, vide. ff. q. lxxxj. ꝛ. s. q. viij.
8 **Sexagesimo** Tertio quero † quid de tali fraude.
Mutuat vsurarius ꝛ recepit p̄mis-
sionē tñ de vera sorte, tādē bñs res steriles vel noia debitoruz
nō solnēdo vēdidit illas seu illa receptori mutui p certo p̄tio, q̄
p̄tiū postea repetit, tñ reuera nō fuisset iste q̄ctus alias celebra
tus nisi pp mutuū. Rñ. rescinditur tanq̄s vsurarius ꝛ in ipsaruz
fraude q̄ceptus text. est not. in. l. cum vir. ff. de iure do. ꝛ ibi per
Bar. ꝛ Bal. in. l. cum allegas. C. de vsur.
9 **Sexagesimo** Quarto q̄ro † Dubitat vtruz valeat
statutū nostrū vl q̄suetudo q̄ missus
in possessionē lucret fructus ad rōnē quinq̄ p centū, hoc ē vtrū
recta q̄scientia qs illos p̄cipiat. Bal. in. l. acceptā. C. de vsu. in
q. xviij. determinauit q̄ sic, cū lucret illos noie ꝛ rōne intereſſe
q̄ etiaz dicit no. in auc. de exhiben. re. §. si vero. in gl. que inci-
pit q̄ leges. que gl. ꝑm eū est valde singula. Nec mirum, nam
hoc pp nimiam cōtumaciā potest facere auctoritas p̄etoris, vt
in. l. fulcinius. §. fi. ff. ex quib. can. in pos. ea. ibi vide. ¶ Scien-
dū q̄ Bar. in. l. si finita. §. iul. ff. de dam. infec. ad fin. dicit qō lz
gl. in. d. auc. id dicat scz de q̄suetudine immissus fructus lucret
tñ illa consuetudo non est bona ꝑm eum, qꝛ est contra ius dimi-
num in fraudez vsuraz, quare dicit eos computandos in sortē.
¶ Si p̄supponamus fraudem, verū dicit Bar. sed si nō vt vr̄
qꝛ in locum pene legalis vt attrahatur ad satisfaciendū vel loco
interesse pp moraā statutū vel q̄suetudo emanasse vr̄, tunc proce
dat gl. ꝛ dictum Bal. q̄ tamen ego verum intelligo in eo q̄ im-
ste missus est, non tñ ex ordine, sed ex causa Si enim in vertra
te creditor non foret seu causa non subesset sicut recta conscien-
tia capitale seu sortem retinere nō posset, sic nec fructus nomi-
ne interesse. ꝛ vide quod statim dicam in seq. q.
10 **Sexagesimo** Quinto quero † qd aūt de fructibus
quos ex pacto dotali mortuo mari-
to relicta lucrat videndū est. Eqdē idez vr̄ dōm cū rōe interes-
se q̄uenti p̄ueniat ex mora debitoris, dotes nō restituētis, ꝛ sic
in locū pene. ad hoc gl. in. l. cū allegas. C. eo. q̄ vult q̄ pena q̄te
nus interest possit peti in quocūq̄ q̄ctu de mūdo. Nec ob. si di
cat q̄ hoc est interesse extra rē, qꝛ cōiter dotes dantur in pecu-
nia, ꝛ de talibus intelligo p̄dicta, sed in pecunia nō est q̄ cadat
interesse nisi extra rē pp q̄ dico speciale in interesse pecunie q̄
lz nō sit intra rē, nihilominus possit peti ex quētione. iuxta not.
p Bar. in. l. si penā. de verb. obli. ꝛ p Bal. in. l. cū allega. C. de
vsur. ꝛ no. §. in. j. parte. q. viij. Si enim in rebus data fuisset, dos
tūc secus videretur p ibidez no. Sed ob. qꝛ interesse lucri captā
di nō pōt peti, iuxta nota. c. sacro. ff. de sen. excōmu. ꝛ dixi in. d.
viij. q. Item obstat q̄ no. §. in. q. liij. de heredibus mariti obligan
tibus p̄diū mulieri p dote restituenda, q̄ tenetur computare
fructus in sortem. ꝛ in. q. seq. de genero recipiente cautionez de
numeranda dote certa die, ꝛ interiz recipit certos denarios p̄o
libra ex quentione q̄ cōmittit vsuram. ¶ Sed ꝑm quosdam ad
primum respondere potes q̄ imo est interesse damni vitandi,
quoniam cum mulieres de suis habeāt dotibus viuere, si illas
non habent, opz q̄ alimde victum querant, ꝛ sic damnuz incur
runt, ad q̄ resarciendum seu restaurādum fructus illi ex pacto
dotali succedūt. Vel dicas qō p̄dicta sunt vera in interesse cō
muni, secus in interesse quēto iuxta q̄ scripsit Inn. in. d. c. sacro.
in. iij. col. in ver. no. qō interesse vel dicas q̄ nō vt interesse p̄

pñe sed vt penã quentionalẽ exigunt, quã licite quenire pote-
11 rñt dũmõ nõ in fraudẽ vsurarũ, q̃ pfecto nõ est in hoc casu pre-
sumenda, vt de se pz. Apponunt eñ talia pacta absq; vlla vsu
rarũ fraude. ad hoc vt ipse mulieres pp hoc tedio afficiant he
redes mariti pp qõ suas dotes facilius recuperẽt, vt sic maxi-
me auferat illis inbonestis materia ex defectu suar dotiũ & ne
mendicare cogantur, p qbus recuperãdis multus fauor illis ad
hibeẽ multaq; specialia statuunt in iure. ff. de pi. ex literis. & ibi
gcor. in gl. Qõ aũt pdicta sint de iure licita, pbat aptius. Nã
pone q tu mihi mutues centũ cũ pacto q tenear die tali tibi re
stituere, alias vero noie pene do tibi ptãtem, auctoritate ppria,
intrãdi possessiones talis mei fundi,, ita qõ lucreris fructus, vti
q; fructus q alias cõputarent nõ cõputabuntur in sortẽ si vere
& pure, & nõ in fraudẽ vsurar hec fuerint celebrata. q eñ vltra
sortẽ recipio, nõ vt vsurã, sed vt penã recipio vel interesse, quen
tũ. ad hoc no. p Host. in sum. de penis. & qõ scripsit Jnn. in. d.
c. sacro. in. iij. col. ver. de pena. Sed an in fraudẽ vsurar pso-
mat adiecta tibi dicã statim in. q. lxvij. Et p pdicta satis pz rñ-
sio ad no. in. d. q. lij. & liij. Dicta tñ in preallega. q. lij. nõ ob-
starent si sequerent opi. Pau. q tenuit ꝯriũ, vt ibi dix. Et lz pe
na quentionalis quantuncunq; si debeat, vt scripsit Jnno. in. c.
sacro. & probat. insti. de inuti. stipu. §. alteri. nõ tñ puto sanã pe-
nitus illius conscientiam qui pro mille que sibi pro dotibus de-
bent fructus percipit possessionũ longe in gradu excessiuo plus
valentiũ. maxime si alias impotens est debitor ad restituendus
dotes. arg. eor que scripsi. §. in. q. xv. & xvi.

12 **Sexagesimo** Sexto q̃ro† qd de q̃q; p centena-
rio que dat tutor pupillo. Si dat li-
beraliter dõm vt in alijs. §. dcm̃ est in materia sua. Si aũt dat in
uitus, puta qr cogit ex forma statuti sic dicẽtis vel alias, tũc vr
q; sit vsura. ¶ Sed in ꝯriũ facit, qr hoc vr nõ tãq; vsura, sed tã
q; pena legalis soluí. arg. xij. q. ij. in legibus, pz qr debuit emere
de pecunia pupilli possessiones iuxta ea que legũt & not. in. l. ita
aũt in princ. ff. de admi. tu. & in. l. tutor q repertoriũ. §. si post de-
positionẽ. eo. tit. vel dare sibi quinq; p centenario, vt sic cõiter
statuta disponunt, qõ si verum est q noie pene vel interesse, pro
quo q no. Bar. in. d. §. si post depositionẽ. tũc licite reciperẽt.
Ad no. §. in duabus. q. precedẽtibus, & in. q. vij. §. parte prima.
Hoc autem certũ tene, q pecuniã pupilli nõ potest credere tu
tor ad rõnẽ quinq; vel alterius quãtitatis citeriozis vel vlterio
ris p centenario. An aũt heredes tutoris ad aliquid teneant
pupillo pro pecunia pupilli, que in eor manibus remãsit. vide
tex. in. d. l. tutor. §. pecunia que in arcba.

13 **Sexagesimo** Septimo q̃ro† qd de penis adiectis
in ꝯctibus, nunqd in fraudẽ vsurarũ
presumũtur adiecte. gl. in. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pe. indistin-
cte & q sic in ꝯctu mutui. sed Bof. in sum. eo. ti. ver. itẽ qd si pe
na. dicit q nõ nisi ex q̃litate psone creditoris aliõ inducat vt pu
ta, qr consuenit vsuras exercere, & sic intelligit. ff. de act. empt. l.
iul. §. ibidẽ. alias idẽ pap. & §. de pig. c. illo vos. Hug. & Arch.
in. c. cũ deuotissimã. xij. q. ij. ibidẽ sentiũt cum Boff. erit ẽt pre-
sumptio q sit vsura si p singulos annos vel mẽses cõmitti dica-
tur. ar. C. de vsu. auc. ad hec. Et idẽ in similibus q̃ solent ab vsu
rarijs specialiter exerceri, talia enim semper inducunt presum-
ptionẽ prima facie q sit vsura. qõ ẽt sentit Ray. & vide p Ar-
chi. vbi. §. & p Jnno. in. c. suã. de penis. ¶ Sed Hostiẽ. in sum.
de peni. distinguit inter iudicialẽ q̃ nõ est vsura, vt si iudex sub
pena precipit &c. & inter conuentionalem quã dicit non esse vsu
ras nisi ꝯcurrant aliqua que ꝯrium presumere faciant, scz q sit
vsurarius, vel stipuletur penã in mẽses vel annos singulos, vt in
auct. vt nullus mutuãs agricole. colla. iij. posita. C. de vsur. auc.
ad ẽ sed in sum. ti. de vsur. §. fi. ver. qd si pena. dicit hoc arbitra
riũ. sed in §. qualiter ꝯctus. ver. si quid de baratis. eo. tit. dicit
14 q si pena† apponitur quantitati, inducit presumptionẽ vsure, se
cus si apponatur speciei vel facto ab illo q nõ est vsurarius, vt
ff. de act. emp. Lucius. & §. de relig. do. ꝙstitutus. ¶ Cõtra vsu
rarios enim semper dicit presumẽdũ q etiam repetit. §. de emp.
& ven. ad nostrã. Jmmo & ꝯ omnes stipulãtem penam in mutuo
nisi petatur pena succedens loco interesse, vel nisi relenetur ex
honestate psone. arg. §. de procur. in nostra. j. de no. ope. nun. c.
cũ ex iniuncto. §. sup eod. & finaliter reuertitur pur ad id q dixi
de arbitris. ¶ Bñs meus in. c. dilecti. de arbi. super gl. fi. lz in
alia materia boc est ad aliud finem, sed satis adducit ad propo
situm, dicit q ista est communis glossarũ distinctio, scz aut pena
adijcitur facto & indistincte põt peti, si quãtitati, & tũc si excedat
metas vsurar nõ petitur, si non bene petitur nisi pena stipula-
tus q̃suetus fuerit fenerari. iuxta no. in. l. cũ allegas. C. de vsur.
& ff. de act. emp. Liul. §. idẽ papi. sed hodie nullo mõ petit pena
adiecta in fraudẽ vsurarũ. ¶ Et subditur q tu potes sic q̃clu-
dere de iure canonũ, & dicet si postea adijcit facto peti põt vt in
15 teresse & quãtũ interest. † Sed apponat quantitati nullo mõ pe
ti põt, qr semp presumit apposita in fraudẽ vsurar. Si tñ factuz
adijcit quãtitati & pena postea facto adhuc nõ peteẽ, qr psumit
fieri in fraudez qr oia referuntur ad obiectũ prime obligatiõis.
& ita ẽm eum no. in. l. cũ allegas. p Cy. & p By. in. l. cuz seruus.
de q̃di. & demon. & vr probari p. l. j. & §. hoc sacr̃o. ff. si quis test.
lib. esse inf. fue. & no. Jo. an. in spec. de obli. & solu. §. j. versic. ad
primũ q ẽt ipse Jo. an. in. d. c. dilecti. sup. d. gl. post multa fina
liter remittit vbi dixit in effectu q. §. dixit. d. Ab. volens cõclu
dere qõ ẽt si adijciat facto, puta de dandis pignoribus vel dem
cepto recipiendo vel simili, cũ factũ promittat pp mutuũ, cui fa
cto pena adijcit satis solutiõi pecunie pena adiecta vr. & sic pa-
tenter pz factũ in fraudẽ & hoc potissimũ in feneratore verũ pu
tat. arg. c. illo vos. de pig. & c. ad nostram. de emp. & ven. & fa-
ciunt no. p eũ circa modũ. l. fraudande. in. c. quanto. de priui. &
l. fi. in prin. C. de vsur. rei iud. vide etiam de hoc p. d. Ab. predi
ctũ in. c. sup eo. de vsu. & p gl. & Bar. in. l. rogasti. ff. si cer. pet. &
in. l. iul. §. idẽ papinia. in qua quidẽ. l. rogasti. vr sentire aliud q̃
Jo. an. in eo q loquitur de precepto recipiendo ipse Bar. cu-
ius verba quo ad hoc tñ, vide. §. in. q. xxxv. in fi. vbi posui. vide
oino q scribit Bal. in. l. cũ allegas. qui concludit hoc arbitra-
riũ ex qualitatibus personar ex quibus presumitur fraus vel
econtra. Ponit tñ ibidem in fi. no. distinctionẽ que omnino vi
de. facit. q. j. dicam in. q. cxx.

16 **Sexagesimo** Octauo q̃ro† qd si pecunia funebris
sit in pdior ẽptiõe quersa nũqd q sol
uit illaz p vsuris poterit agere actione reali ꝯ vsurariũ vel eius
hẽdes. Rñ. vr q sic. ar. c. cũ tu. in fi. §. eo. & q ibi legitur in gl.
fi. & hoc placuit Alano. Sed Bof. vt refert ibi Jo. an. tz ꝯriũ,
& ita ẽt scripsit ipse Bof. in sum. eod. ti. ver. qd si funebris. fatet
tñ q agẽte actione psonali debitore vel eius heredes ꝯ vsura-
rium vel eius heredem ad pecuniam iudex compellat per suũ
officium creditorez vel eius heredem vsuras solnere. si hz, vnde
alias compellet illas possessiones vendi & creditori satisfieri, qõ
etiam refert Host. in sum. eo. ti. §. fi. ver. nedum autem. & seq. &
q dictum est de possessionibus emptis ex pecunia funebri, intel
lige ẽt de alijs loco illar succedentibus, vt si vsurarius vendat
possessiones emptas de pecunia funebri, & alias emat de dicta
pecunia habita ex vẽditiõe illar hz Bof. q allegat in argumẽ.
. §. vt lit. pe. c. ecclesia. ff. de leg. ij. l. impator. & l. seq. & idẽ Host.
in. d. §. ver. qd si vsurarius. Et vide ad materiã q scripsit Fed.
in consi. lxi. ad fi. ver. item non obstat qõ dicitur.

17 **Sexagesimo** Nono q̃ro† qd aũt si possessio empta
ex pecunia vsuraria pueniat ad extra
neũ possorẽ, nũqd is q pecuniã soluit habebit idẽ bñficiũ ꝯ ex-
traneũ possessorẽ q hz ꝯ vsurariũ vel eius heredẽ, vt cogat ven
dere & agẽti satisfacere. gl. fi. in. c. cũ tu. §. eod. distinguit, qr aut
ex causa lucratiua res puenit ad talez, aut ex alia, puta qr illam
emit ignoráter. Primo casu habebit, cũ res illa succedat loco
pecunie illius, & est speciale in re empta ex pecunia funebri, qa
alias stat regula qõ in re empta ex tua pecunia nõ noie tuo, ni
turis habes. C. de rei ven. l. si ea pecunia. C. de pba. l. ad pbati
nẽ. & cũ simi. Secõ casu secus. Bof. ibi, & in sum. eod. ti. §. qd si
post. & host. in sum. eo ti. §. pdicto. versi. qd si post. dicũt pdicta
in primo mẽbro distinctionis vera. vbi vsurarius vel eius here
quẽtus vel excussus inuẽtus sit nõ soluendo. ar. insti. de leg. §. si
aliena. & ff. de eo p quẽ factũ. ar. l. ex boc edicto. j. rñ. & boc cõ
muniter placet omnibus.

18 **Tunc** vltra & l. xx. q̃ro† qd si res empta ex tali pecunia fu
tu. lucratiuo pueniat ad eũ q soluit vsuras, nunqd
is ad quẽ prius ex simili causa puenerat liberat intrñ q aduer
sum eũ agi nõ possit. Rñ. q sic, ẽm Bof. ibidem. & in sum. eod.
ti. §. sed quid si res. & idẽ host. in versi. sed qd si talis. allegar. la
oẽs debitores. ff. de act. & obli. & ponit ẽt Joã. an. in. d. c. cũ tu.
vsurariũ tñ vel eius heredem nequaq; intelligas p boc libera-
tum. de verb. obli. l. inter stipulantẽ. §. si rem q̃. & seq. & ff. de so
lu. l. quoties id q. & de lega. ij. l. antepe. §. impuberez. & de leg.
iij. l. nutu. §. ij. ẽm Host. in ver. memorato.

19 **Septuagesimo** Prio quero † scio vsurarios
teneri ad restitutionem, & simi
liter eorum heredes, & sive sint filij, sive extranei, vt. §. eo. c. tua
nos. & j. eo. c. michael. & pro hereditaria portione, vt dicit gl. j.
in prin.

in prin.in.d.c. tua.ꝛ est regulare, vt.C.de ac.here.l.j.ꝛ.ij.lꝫ q dã casus a regula exceptuent̃, vt no.gl.i.in.d.l.ij. Sꝫ nũqd tenent̃ ex psona illoꝝ qbus succedũt,an ex ꝓpria,dicit Jo.an.ꝛ. d.Ande i.d.c.tua.post host.q si penitẽtes ꝛ absoluti decesserunt in extremis,tenentur ex persona illorum, sed si impenitentes tenentur ex sua.de eo q ad ipsos peruenit.ad quod facit q no.Jo.an.de sepul.c.parochiano.

20 **Septuagesimo** Secundo quero vlterius.†vtrũ ad vsurarũ restitutionẽ teneant̃ hi ad quos bona vsuriorũ peuenerunt,ꝛ si non sint heredes illoꝝ.gl.in prin.in.d.c.tua.sentit q sic,sed vt dicit hostiẽ.ꝛ post eũ Jo.an.hoc nimis est dnrũ.vñ lꝫ dictũ glo.multis fauorabile videat̃ ꝛ equũ,ꝛ cõiter approbet̃,sibi tñ vꝭ q lꝫ heres q non fecit inuẽtariũ teneat̃ insolidũ,tñ nõ heres ẽt si res ad eũ ex cãa lucratiua peuenit nõ tenet̃.C.de dona.l.eris alieni.ꝛ.l.pater.C.de ac.here.l.fi.ff.ad trebel.l.i.ℊ.si heres.nisi saltẽ res esset empta de pecunia funebri.ad hoc no.s.eo.cũ tu.in gl.fi.ꝛ sup ea.ꝛ.s. q.lxix.ꝛ maxime hoc verũ post prescriptionez.ꝛ dicit q aliter multe anime dãnarentur,nec aliqno iure cautũ reperitur ꝓ eũ de alia re teneri possessorem non heredem . ad hoc no.s.de sepul.c.parochiano.dns mens in.d.c.tua.expresse format opin. Host.p iura que host.alleg.vide modo q dicã infra.q.cviij.ꝛ qd scripsit Fede.in ccsi.lxi.in ver.item non obstat quod dr. In quo quidem cõsi.principaliter etiam disputatur,an filia dotata a patre vsurario teneatur restituere dotẽ recipere debentibus vsuras si alias bona non sufficiant.ꝛ determinatur quod nõ. Itẽ aduertendum qd id quod dixit host.de.d.gl.scꝫ quod cõmuniter approbatum dꝫ intelligi facta excussione heredis , ꝛ ipso herede inuento non soluendo ꝑm Joã.cald.in.d.c.tua.in addi.qui allegat quod scripsit Go.ꝛ Host.in summa huius ti. ℊ.fi.ver.quid si possesso.quẽ etiam.s.allegant in.q.lxix.dictuꝫ gl.nusquam tamen seruare vidi.

21 **Septuagesimo** Tertio q̃ro†tenẽt̃ hr̃des ad restitutionez vsuraꝝ ꝓ hr̃ditaria portiõe,sed qd si alter efficiat̃ añ restitutionẽ nõ solũdo,nũqd aꝛ insolidũ tenebit̃.gl.lꝫ qd sic in.d.c.tua.ea rõne qꝛ oĩa bona defuncti erant illi obligata.ar.s.eo.cum tu.ꝛ precipue cum succedant in crimen,cui concordat Alin.Bof.Pbi.ꝛ Hosti.ibidem ꝛ in sum.eo.ti.ℊ.ver.quid si aliter.

22 **Item** quero septuagesimoquarto.† Videor q heres tenetur ad vsuras,sed tenetur ne vltra q̃ ad eũ peruenerit.gl.in.d.c.tua.sentit q non.idez Lau.ꝛ Ala.Sed Jo. ?,vt refert Hosti.in summa.eo.ti.ℊ.fi.ver.hec pena.q vꝭ sentire Inno.j.eo.c.michael.lꝫ aliud in.c.in literis.de rap. vbi vꝭ esse casus.Sed Host.in.d.c.tua.ꝛ in.c.in bonis. preallegato lꝫ q tenetur insolidũ si non confecit inuentarium.ꝛ vide ꝑ ipm Jo.an.in.c.eps qui filios.xij.q.ij.ꝛ.xvij.q.vj.c.si epm.Joan. an.in.c.ij.in eo.lib.vj.in gl.v.sentit cũ gl.Bernar. qui Bernardus tñ i.d.c.in literis.dicit id verũ si fecit inuẽtariũ.ꝛ B idez Host.ꝛ multi alij.remittit tñ idẽ Jo.an.ad not.in.d.c.si eps.ꝛ in.c.fi.s.de sepul. C Scõm q in.d.c.ij.j.eo.li.vi.Jo.an.bunc passus examinat in nouella.ꝛ quo ad foꝝ iudiciale sentit q si fecit inuẽtariũ,nõ tenet̃ vltra vires hr̃ditatis,quo ãt ad iudiciuꝫ aie, lꝫ illõ distincte,q dicit disputatũ ꝛ sic teriatũ Bernsij per Fed.de senis,quẽ vide in ope suo.qsi.xxi.bar.in repe.l.j.C.de sac.san.eccl.in.iij.q.format.q.an si relinq̃t vltra vires hr̃ditatis ad pias cãs,ꝛ heres nõ fecit inuẽtariũ, teneat̃ insolidũ.ꝛ lꝫ q nõ.ꝛ hoc ꝓ illã.l.ꝛ p no.vbi.s.p Jo.ãn.ꝛ p Host.in ti.de testa.ℊ.pe.ver.ſ qd si bona.Circa qõnẽ autẽ principalẽ, vide q Bar.scribit in.l.j.ff.de prĩua.delic.

23 **Septuagesimo** Quinto q̃ro†pone cautionẽ prestat vsurarius manifestus de restituẽdis vsuris ꝛ ꝑ eo ꝛ eius pcib⁹ ꝛ mãdatis,qdã extitit fideiussor,q̃rit̃ vrũ ipse fideiussor teneat̃ creditorib⁹ vsuraꝝ seu dño epo vel pauperibus Jesu Christi vltra vires hr̃ditatis dicti vsurarij,vel ẽt vltra bona ꝓpria ipsius fideiussoris,ꝛ ipse fideiussor sit p̃cise integraliter ꝛ insolidũ obligatus ad restitutionem oĩm vsuraꝝ certaꝝ ꝛ incertaꝝ,ꝛ male ablatoꝝ ꝓ illũ extortoꝝ. Ex reperio q dns Lapus de cast. vna cũ qbusdã alijs vtriusq; inris doc.in hoc passu qsulnerũt determinãdo fideiussorẽ vltra vires hr̃ditatis nõ teneri,ẽt si se pricipalẽ qstituisset , ꝛ qsiliũ pernes me habeo.idcirco sub silẽtio pteribo nec ipsoꝝ rõnes,quia multe sunt,ꝛ lõgũ eẽt inserere,recitabo.Et tñ eoꝝ pricipale fundamẽtũ sup decretalẽ.c̃.c̃.de vsur.lib.vj.videre potes.nam notũ est satis qsiliũ memoratũ.Et faciũt que scripsit Jo.cald. in questiõe sua quã disputauit que incipit,vsurarius ꝛc.in q̃rto articulo prime partis. Nolo tñ omittere,qꝛ de eo nõ faciũt mẽtionẽ q hãc qõnẽ disputauit Dan.de eleaza.ꝛ silr terminauit q nõ obligeꝫ fideiussor vltra facultates vsurarij habita qsideratione ad tẽpus cautionis,qꝛ si tpe cautionis pstite erat principalis soluẽdo,dato q facultates postea sint exhauste aliter c̃ꝫ per restitutionẽ vsuraꝝ ꝛ eris alieni,nihiloĩus fideiussor remanebit
24 ad oĩa obligatus,lꝫ.n.exceptio†inopie ꝓsit principali, nõ tñ fideiussori.ſ si tpe cautiõis principalis nõ erat solũdo, tũc fideiussor nõ obligat̃ vltra vires principalis,ibi oino vide,ꝛ q statiꝫ post eũ dicã.Et icipit qõ sua. Js q fideiussit ꝛc.ꝑ hoc ẽt q scripsit Guil.in spe.de fideius.ℊ.j.ver.ſ nũqd i duriorẽ.ꝛ q no.in l.grece.ℊ.illõ.vbi de materia.ꝛ in.l.is q.in fi.eo.ti.ꝛ de iureiu.ꝛ si Christus.in.v.gl.ꝛ Jo.an.in addi.spe.de fidei ui.ℊ.j.vers. illud añt.sup verbo,qstitutus. C In ĩpriñ tñ facit qđ ipse notauit vbi sup rubrica eiusdẽ tituli.vbi in.q.q̃ q̃rit̃ vtrũ cõmittens maleficiũ dedit fideiussorẽ cõi,ꝛ ꝑ illud bona sua sunt publicata vel qfiscata cõi,ꝛ ẽt est qdemnatus in cẽtuꝫ,fideiussores teneãt̃ ad illa centũ. In q̃ qdã tenebãt qđ nõ. alij qđ sic. Jo.and.dicit q putabat primos bñ dicere,vbi ex maleficio fiat proprie confiscatio,ea rõne c̃ꝫ illi rangũt, scꝫ qꝛ cõe succedit illi quasi mortuo,ꝛ sic cũ creditor successerit debitori,qfusa est ipsoꝝ obligatio. Sed si poneres maleficiũ fuisse in frandãdis rõnibus cõis ꝛ fuisset repertus debitor in mille noningẽta habebat in bonis q̃ nõ sunt proprie confiscata,sed in solutuꝫ recepta,qdẽnatio in centũ bñ exigeꝫ a fideiussoribus,ꝛ idem q̃ ꝑ maleficio debebatur qfiscatio,sed pena mille libraꝝ, ꝛ ad eã fuit qdemnatus , ꝛ recepta fuissent bona q̃ valebant noningenta, qꝛ in centũ fieret a fideiussoribus exactio,ꝛ eo casu ꝓcedit opinio scoꝝ.ꝛ Joã. an. C Sed posset dici q in casu quo ibi loq̃t̃ principalis teneꝫ vltra vires sue substãtie,ꝛ luet in ꝑsona, quousq; solnat qdemnationem ꝛ fideiussores dati sunt ꝑ solutione qdemnationis ad quantãcunq; quãtitatẽ ascendat non habito respectu ad facul-
25 tates principalis . Sed in casu nostro principalis † non teneꝫ vltra vires,vt.d.c.quanq̃.post principiñ.ꝛ eod.tit.cũ tu ergo nec fideiussores. Pro hoc facit qđ in determinatione precedẽtis questionis scripsit Dan.de eleaza.q distinxit inter fideiubentẽ ꝑ caueãte seu se obligãte ad restitutionẽ vsurarum ꝑm formã decreta.c̃.c̃.vt euadat canonicas penas,ꝛ fideiubentẽ ꝑ caueãte seu se obligãte ad restitutionẽ vsuraꝝ ex alia causa,vt ꝑmo casu nõ teneatur fideiussor vltra vires,qꝛ nec vltra vires restituere vel cauere tenebatur principalis,vt.d.c.c̃.c̃. In secũdo casu secus, qꝛ principalis est obligatus insolidum, licet habeat exceptionem inopie vel similem , que quidem exceptio vt pote personis non porrigit̃ ad fideiussorẽ.ibi vide in fi.solutionis. C Et vtrum q suscepit in se alterius obligationez possit in plus teneri,vide per Barto.in.l.si hominem.ff.de fideius.alꝫ in.l.bi qui ibi statim seq.

26 **Septuagesimo** Sexto q̃ro†qd si hr̃ditas non sufficit ad oẽs vsuras dꝫ ne satisfieri ꝑ heredẽ primo venientibus an fiet satisfactio ꝓrata vnũ quẽq; ꝓtingente.gl.in.c.ij.j.eo.li.vj.sup verbo,facultates.recitat opinionẽ Gui.q tenuit q fiat ꝓrata.ipe tñ sentit q haberi debeat tpis qsideratio vt sic qui prius soluit vsuras recipiat. q suũ est integraliter,ꝛ sic de singulis successiue ꝑm regulã, q prior.de reg.iur.lib.vj.cũ eĩ bona vsurarij videant̃ suis creditoribus hipotecata,vt.s.eo.cũ tu.ꝛ no.in.d.c.tua.in gl.ꝛ in hipotecis hec consideramus.C.qui po.in pig.ba.l.si funduꝫ.igi-
27 tur ꝛc. C Tota vis huiⁿ q̃nis pẽdet†an bona vsurariorũ sint tacite vsurarũ creditoribus obligata seu hipotecata vel nõ.tu vides q dicte glo.c.tua.ꝛ c.ij.sentiunt q sic.tñ vt dicit Joan. an.super.d.glo.c.ij.de hac hipoteca nõ habemus tex.expressum.ꝛ facit ꝫ id quod ipse scripsit post Hosti.in d.c.tua.super gl.j.cuius verba posui.s.in.lxxij.q.Itẽ facit qđ scripsit gl.fi.ꝛ Bof.ꝛ Jo.an.ꝑ ipsum in.d.c.cũ tu.ꝛ hoc ꝫrium sentit etiaꝫ Cle.Py.ꝛ Archi.in d.c.ij.ꝛ etiam in.c.fi.xiiij.q.v.Fed.in opere suo consi.ccxiiij.recitat opin.ꝛ licet non clare firmet , tñ sentit opinionem suam Guil.cle.Py.Archi.ꝛ idem in.c.lxi. nec ꝑm eũ decretalis illa.cuꝫ tu.illud probat,ꝛ vere dicit indicio meo qđ non probat.tñ ipse idem in consi.clxviij.in princ.vꝭ sentire cum primis.Joã.calde.in.d.c.cum tu.dicit opinionem Guil.ꝛ sequacium seruari que magis est equa, lꝫ alia forte posset melius defensari.In quodam consilio alias reddito ꝑ Joã. an.de quo statim dicam vꝭ ipse Jo.and.pur firmare opinionẽ sue glo.ꝛ idem colligitur in.c.cum tu.super glos.antepenul.in eo quod remittit in questione ad dictum glo.c.ij.j.eo.lib.vj. C Equũ forte esset distinguere inter rem emptã ex pecunia fu-

nebri vt illa sit hipotecata, & ex nō funebri. & hic no. ar. notatorū in. d. c. c. tua. post. Host. que supra posui in questione. lxxij. nō tamen iure probatur aperte.

28 **Predicta** faciunt ad qōnē, & ponit p. lxxvij. q̄ querit † an sufficiat vsurariū cauētē dedisse hipotecā bonoꝝ suoꝝ. Circa q̄s i. d. c. ij. sup. d. gl. refert Jo. an. aliq bus videri hipotecā sufficere, si dicat alias bona vsurariorū nō hipotecata. pro qbus ꝑm eū facit. ff. man. l. si mādato titij in gl. pen. & pcedit dubiū qñ idoneā cautionē dare poterat, alias nō q̄ tūc sufficeret sola iuratoria, vt in eadē decretali no. in gl. nomine. de penis. c. felicis. §. cū aūt. lib. vj. Sic ergo tu tenes opinionē ꝯriā scz gl. lz aliud nō dicat ibi Jo. an. opz te tenere in ꝓposita qōne ꝯriū, qđ qdē ꝯriū reperio ꝙsulnisse ipsuz Jo. an. su p testō cuiusdā dñi Breuicordati de prato, ea rōe, q̄ alias restitutioni obnoxia sunt bona vsurariorū. Et sic reperio & ꝙsultum fuisse p multos doct. Bononienses, & sic & reperio hic alꝫ fuisse obtētū p Bonincōtū aduocatū Flozētinū. Et de hac qōne reperio Jo. an. diffuse scripsisse in addi. Spe. sup rubrica de pig. & alijs cautionibus. ad fi. in ver. ad ꝟam partē, & lz ibi nō clare eligat. & tñ in hāc ptē inclinare vī. Et in casu quo hac vltima rēta cēt locus datiōi hipotece, vt q̄ nō poterat idonea dare intelligi dz ꝙ & iurabit, vt scribit Bar. in. l. j. ff. q̄ satisf. cog. scz qđ nō credit posse dare idoneam, vt infra tangam.

29 **Septuagesimo** Octauo queroꝝ † qđ de tali casu soluēs vsurā finē & liberationez fecit recipienti nōduz extincto debito sortis, adiecto qđ hoc iō faciebat, q̄ vocabat se bñ pagatū, tacitū, & ꝙtētū de dictis quātitatibus vsuraꝝ noie solutis, renūtiādo exceptioni nō numerate pecunie &c. & iuxta stilū vsitatū dī in instrō ex certa scientia, nō p errorē, nō coactus, nec dolo aut fraude inductus, ꝟz ex sua mera & libera volūtate oī mō, via, iure, & cā, qbus magis & melius &c. pderit ne talis finis, vidi ꝙsilia plurimoꝝ doc. s. d. Rotelli, Ludouici, Frāciſci de albe. de Aretio. Joannis de riccis Jacobi de fulchis, & Thome de canibus oēs de Flozentia, ac ēt dñoꝝ Basp. de cald. Laurē. de pinn de Bono. decretoruz clarissi. in rōnibus suis determinantiuz ꝙ sic. mouebantur his rōnibus, p quas ꝙsilijs rndebant que adduci possent. ¶ Primo q̄ lz remissio simpliciter facta stante debito sortis nō presumatur gratuita & libera, q̄ nemo presumitur iactare &c. tñ cum in casu nostro dicat qđ hoc fecit ex certa scientia, & nō p errorē, nō coactus aut dolo seu frarde inductus, sed ex sua mera & libera voluntate &c. & si ꝑz qđ ex mera & libera volūtate, nō est recurrēdū ad ꝙiecturas, vt. l. ꝙtinuus. §. cū ita. de verbo. oblig. Secundo q̄ hic ꝑz causa pp q̄s liberauit, q̄ fuit ꝙfessus & cōtentus sibi integraliter solutū & plenarie satisfactū talis ꝙfessio facta pro parte presente ꝓbat pagamentū & satisfactionē eorū de quibus facta est finis. C. de non nume. pecu. l. generaliter. in fi. maxime si taceat post ꝙfessionē p. xxx. dies, vt. C. eod. ti. l. in ꝯcribus. §. super ceteris. Et hanc refert ibi dñs Rosellus fuisse tactam p Joā. cal. in rñsionibus per eum factis quesitis dñi
30 Joannis plebani de quazalotris. Nulla em̄ est maioꝝ ꝓbatio facte restitutionis q̄s per ꝙfessionem, cū talis ꝓbatio admittat etiam ꝯ presumptionem iuris, & de iure, vbi non admittat alia probatio, vt no. doc. C. de don. ante nup. auc. sed iam necesse. & no. gl. in corpore vnde sumitur. ¶ Tertia rō, q̄ quotiescunq̄s ex certa scientia sine vlla cause adiectione fit liberatio, tūc presumitur ex liberalitate ꝓcedere, sed cū causa adiicitur, vt in casu nostro scz restitutionis, presumit, tunc nō ex liberalitate sed ex dicta causa clarificata interuenisse, vnde & est remissio nō innaret ex liberalitate preueniens tanq̄s que nō libera presumat ista tñ sufficiant. Probantur predicta ꝑm. d. Lud. in. l. tale pactū. in prin. & ibi no. p gl. & doc. & maxime p Jac. butri. ff. de pactis. ¶ Ego alias de hoc dubitani, & dubitare me fecit, q̄ qua rōe debitor mutuū accipiens sub vsuris finē & remissionē faciet creditori instāte & durāte sortis seu capitalis debitor dubitans ne sors repetat, & sic nō volūtarius, sed coactus, & ita presumit. Eadē rōe ꝙfitebit ꝑ instrm̄ sibi restitutionē factā vsuraꝝ, & renūtiabit exceptioni nō numerate pecunie & affirmabit se id sciēter, & spōte & libere, & nulla fraude vel dolo ad id inductū fuisse, vt. l. doli mali. §. diuersuz. ff. de noua. hoc edocet experiētia. Nil em̄ vt nō repetat capitale vel vt pecuniā mutuo reperiat in suis necessitatibus omittet debitor de petitis ab vsurario. ac cedāt no. p Jo. an. in. c. ad nostrā. de emp. & ven. ibi dixit, nolēdo vsurariorū fraudes lucidare q̄ hodie faciunt fieri instrā remissionū cū ꝙfessione restitutiōis &c. & p eūdē post Hosti. in. c. illo vos. de pig. sup gl. In ꝯtrū est, q̄ ꝑm hoc nō erit dare vsurariū posse finiri, & si vere soluat seu restituat qđ pro vsuris recipiat. Quare dōm vī etiam eo casu ad coniecturas recurrendum, sicut in casu alio. de quo. §. q. lxij. dicebat Jo. an. & vide q̄ .§. etiam dixi in qō. x. huius partis. Cogita, quia modo habeo eam de facto. & vide ad materiam quod scribit Bar. in. l. Laurelio. §. gaius. de libe. leg. quem. §. in aliquibus lect. Barto. vidi positum in. l. Laurelius. eo. titu.

31 **Septuagesimo** Nono q̄roꝝ qđ si impetrent litere ꝯ vsurariū, & moriť añ citationē nūqd p illas suus heres poterit queniri, vt refert Jo. an. in. c. tua. §. eo. ti. Tan. Pbi. Uin. & Bof. & ibi Guil. in Spe. eo. ti. §. restat. ꝟ. itē mortuo eo. tenuerūt qđ nō. si nō sit in illis mētio de herede. allegat de offi. delega. cū olim. remittit Joān. ad no. §. de rescri. c. significauit. & de iud. c. q̄. bost. in sum. eo. tit. §. fi. ver. qđ si litere. idē sentit apte. & dicit esse casum in. d. c. significauit. Nō obst. c. tua. & iura allegata in glo. eius. q̄ loquunt in ordinario, & idē & repetit Bof. in sum. eo. tit. versi. quid si litere obtente. vide j. q. cxlv.

SVMMARIVM

1 Finis generalis facta vsurario an includat vsuras, ita q̄ obstāte tali fine vsure non possint repeti. 2.
3 Remissionē factā fuisse & solutionē seu restitutionē paria sunt.
4 Solutionē pecunie fuisse factā ex tali causa probari dz sicut p bandum est creditorem tñ ex fructibus percepisse. 5.
6 Probatio incerta non est probatio.
7 Repetenti vsuras an sufficiat ꝓbare mutuantē fuisse publicuz vsurariū ante ꝯctuz, tempore contractus, & post. 8. 9.
10 Testator mandauit in testō vsuras per se extortas bis q̄ legitime probauerint eas sibi dedisse restitui, est ne ex hoc ꝓbatū eum fuisse vsurarium manifestum.
11 Usurarius manifestus qualiter quis probetur. 12.
13 Testes specialiter deponentes sufficiunt in ꝓbatiōe generis.
14 Publicatio qualis fieri debeat ante mortem vsurarij vt testū non possit dici irritum. 15. 16.
17 Confessus in testamento se esse vsurariū & mandans vsuras restitui, an possit dici manifestus. 18.
19 Fama cū adiminiculis sunt sufficiētia ad hoc vt eōs possit quē publicare vsurarium manifestum.
20 Cōfessio facta in testō non requirit partis presentiam. 21.
22 Testes q̄ deponāt de visu circūstātiaꝝ ex quibus resultat notorium an sit necesse in probatione notorij.
23 Libellus talis an procedat, peto declarari testū tale nullū, eo quod ad vsuras manifeste mutuauit.
24 Usurarius manifestus nunquid seruare debeat formam synodalis circa cautionem.
25 Cautio est fienda seu prestāda p manifestū vsurariū de vsuris restituēdis. Et q̄lr & qñ ꝑstari possit. 26. 27. 28. 29. 30. 31.
32 Presbyter alienus alterius parochianum audire non potest, sed bene frater minor.
33 Ultimis voluntatibus multus fauor debetur.
34 Dictum vnius & illius qui cautionem recepit, an sufficiat ad ꝓbandum cautionem.
35 Usurario manifesto nunquid sufficiat si nō cauit in vita, quod alius pro eo caueat post mortem.

1 **Octuagesimo** q̄ro dubitari solet † an finis gñalis facta vsurario ĩcludat vsuras ita q̄ obstāte tali fine, vsure nō possint repe. & vī q̄ sic, q̄ ꝟba gñaliter ꝓlata, gñaliter sunt recipiēda. de cōiu. lep. qm̄ cū cōcor. & q̄ omne dicit, neminē excludit. de maio. & obe. solite. & ita est debitū q̄ debeť ex alia cā, sicut q̄ debeť ex causa vsurarum vel alia illicita. ¶ In ꝯtrz facit, q̄ in generali sermone nō veniūt que quis nō esset in specie verisiliter facturus. de fil. presbȳ. c. ij. lib. vj. & eo. lib. de offi. vica. c. fi. in prin. cū sim. Sed nō est verisimile quē vsuras sibi debitas finire, q̄ nemo suū iactare ꝑsumit, & odiosi sunt vsurarij. de renū. sup hoc. de ꝑsum. q̄ verisimile. l. cū de indebito. de proba. igit nō veniēt in generali sermone. de procura. q̄ ad agendū. in prin. lib. vj. & q̄ generaliter. in prin. lib. vj. ¶ Dicēdū est videre meo q̄ omni casu quo specialis remissio sufficit vsurarioq̄s ꝓdest, sufficit atq̄s ꝓderit gñalis, & in tali cadent vsure, & de illis cogitatū presumeť. Quo aūt casu specialis remissio sufficiat satis ex. §. narratis, maxime per Bar. lxij. & lxxviij. qōnibus, colligi pōt. Hec ob. q̄ in ꝯtrio dicebat, q̄ ꝝre quis potius finiat seu liberet, ꝓter aliud debitū quā pp vsurariū, & minus propter debitū vsurariū quā propter

aliud,

alind,nō apparet.eque.n.vno casu sicut alio iactaret res suas, si iactare diceret. Quo casu igit ex circūstātijs ꝛ adiacētijs etiā si specialis vsurax facta foret remissio seu liberatio extorta ꝑsumet ꝙre nō inuabit vsurarius,vt.s.dictū est in qōnibus ꝓcedēti bus.eo.casu dicā nō inuari sine gnali, nec eo casu qcq̄ de vsuris cogitatū fuisse,nec sub illo vsuras nullatenus cōprehēdi.

2 **Quero** vltra hec.lxxxj.† pone ꝙ post finē sine liberatione sine remissione libere factā ꝛ de q̄ nō dubitat,quominus sit libera,vsurarius in suo testō mādat vsuras restitui Fed.de sen.in ope suo ꝙsi.clxxix.in fi.ꝛ posui.s.in.viij.q.huius partis in fi.sentit ꝙ aut locutus est ꝑ verba ad factum se referētia,vt qꝛ iubet vsuras restitui his q ꝓbarēt eas se solvisse,tūc nō obstāte remissiōe tenebit heres ad restitutionē, ꝛ hoc casu loq̄t.c.ad nostrā.el.ij.de iureiur.aut loqmur ꝑ talia ꝟba nō ad factū,ꝫ ad sua se referētia, puta qꝛ eas iubet restitui his qbus eas dꝫ,ꝛ tūc secus. ¶ Dictū istud Fed.satis vī ex vi verboꝝ ꝙsonū rōni.ꝛ ꝓcedit sequēdo lect.glos. qō remissionē inīi opata fuerint ꝟba testatoris in illa decretali, seu ꝙ legasse videat liberationē,si nōdū fuerāt vsure solute, vel remissionē exceptionis,si fuerāt iam solute,vt sic illas possit petere nō obstāte exceptiōe prestiti inīi,vt ibidē dicebāt Gof.ꝛ Host.ꝫ sequēdo lect.Inno.q̄ ibi sequit in summario Jo.an.ꝛ et.d.Ab.scꝫ ꝙ ibi nil fuerit ꝑ testatorē remissum.ꝑ qua facit,qꝛ si cōpetijsset actio ordinaria ex testō,papa ex officio nō petito nō ꝓsidisset, ꝛ tūc nō ꝓcedat.d.distinctio Fed.cū idē sapiāt ꝟba primo mō ꝙcepta,q̄ ꝫo vt interpretent, vt oibus q ꝓbarent se dedisse ꝛc. scꝫ legitime ꝙ qdē tēq̄ ꝑꝑ iuīm impeditus agere nō pōt facere,qꝛ iuranit ꝑm do.meū ibidē. Sed vī ꝙ et si primā lec.seruamus nō militet distinctio memorata,qꝛ cū paria† sint remissionē factā fuisse ꝛ solutionē seu restitutionē, vt satis deductū fuit .s.ꝑ ipsum Fed.in.vij.q.ꝛ in ipso eo.ꝙsil.clxxix.circa medium ipsemet ꝙstāter asseruit.ꝛ solutio eius qō debet ois tollit obligatio,sicut quo ad restituta seu soluta dicta verba testatoris nō referunt,sic nec quo ad remissa.ꝙsequētia no. Nec obstat.c.illud ad nostrā.loquit enīz in casu satis diuerso,scꝫ in illo cui vir
3 mus nō militet distinctio memorata,qꝛ cū paria† sint remissionē factā fuisse ꝛ solutionē seu restitutionē, vt satis deductū fuit .s.ꝑ ipsum Fed.in.vij.q.ꝛ in ipso eo.ꝙsil.clxxix.circa medium ipsemet ꝙstāter asseruit.ꝛ solutio eius qō debet ois tollit obligatio,sicut quo ad restituta seu soluta dicta verba testatoris nō referunt,sic nec quo ad remissa.ꝙsequētia no. Nec obstat.c.illud ad nostrā.loquit enīz in casu satis diuerso,scꝫ in illo cui vir
tute inīi nō cōpetebat actio.nō.n.extincta est obligatio ꝑ inīm sicut ꝑ solutionē vel remissionē,qō ideꝫ est, vt.s.dixi.ꝛ ꝓbat in eadē decretali.ꝛ in.c.debitores.eo.ti.cū simi. ꝛ ipse idē Fed. in eo.ꝙsi.ꝙfiteī.ꝛ sic ex suis codicibus ꝙinci vī. Cogita,ꝛ vide oino q.s.scripsi in.q.lxij.q̄ differt ab hac in eo ꝙ ibi nō presupponit remissio in dubio libera . Immo hoc est ꝙ ibi dicit temporis obligatio sortis ꝛ accessionis.

4 **Octuagesimo** Secundo quero † pone cū titius recepisset in pignus fundū,ꝛ ex illo fructus ꝑ biennium percepisset,quos ad summam ascendere mutuatā,vcꝫ centū florē.eiusdem debitor assenerans sibi fundū restitui postularet,ipse titius obligationē pignoris fateret, sed ducenta se dedisse, nec pōt per testes vel partū inīa de veritate sortis mutuate ꝙstare.qd fiet. Hosti. vt ponūt Jo.an.ꝛ dōs meus in.c.ex literis.de iureiur.dicit attēdēdū vez̄ pretiū rei ꝛ ꝙsuetudinē creditoris,puta an ꝙsuenit velle pignus ad valētiā duplū eius ꝙ mutuat vel pluris vel pauciozis,ꝛ sic subtiliter veritatem ingrēdo causam decidat iudex.arg.ff.de pig.acti.l.seruus.in fi.ꝛ.l.vel vniuersaz.ff.eo.tit.ff.de vsu.q semisses.ff.man. lucius titius.vcꝫ ꝫ eundez ꝙsideratis ꝑdictis ꝛ fama vtriusq̄ nō vtriq̄ sed isti vel illi vsq̄ ad certā quantitatez de qua sibi videbitur defert iuīm.arg.c.fi.de iureiur.ꝛ prelibatis omnibus deficientibus reum absoluat,vt.d.c.fi.

5 **Et faciunt** predicta ad qōnem.lxxxiij.† qua querit an si de sorte ꝛ de tpe quo durauit obligatio ꝙstaret. Itē illū ad tot,puta q̄tuoꝛ denarios ꝑ libra fenerari solere,sed de solutione vsuraz nō ꝓbat an presumptiōe valeant ꝙdēnari ꝑ tpe quo durauit obligatio ad summā q̄ ascendit rō denarioz q̄tuoꝛ ꝑ libra,q̄ ꝙdez qōnem formauit Jo.an. in iaz dicta decretali. Et soluit sic multoties fuisse seruatū Bononi.in episcopali curia . ad qō adducit iura in precedēti qōne allegata.ꝛ.ff.de proba.l.si chyrographum.C.de apo.pub.l.qui cūq̄.lib.x.refert tī ibidem ꝙ Jac.de are.in.l.j.de proba.vbi ēt posuit Cy.dicebat probandam solutionem pecunie fuisse facta ex causa tali sicut probandum est ipsum creditorem tm̄ ex fructibus percepisse.ꝛ allegabat illā decretalez ex literis ꝛ decre.ad nostraz.j.eo.ti.sed Jo.an.rñdebat ꝙ certa quantitas ꝑ ceptionis fructuū nō sic venit presumptiue sicut quantitas vsuraz in terminis supradictis . ꝛ sic.d.Ab. Hodie ꝑ cle.ex grādi.de vsu.in eo ꝙ ibi de edictione librozꝫ disponit, forte ꝑdicta de facili decidēt. Bal.tñ in.d.l.j.approbat opi. Ja.ꝛ Cy.ea rōne,qꝛ super difformi non cadit presumptio, sed fenus potuit esse diffoime,qꝛ non potuisset esse ad vnum denariuz pro libra, ꝛ ideo qꝛ qualitas persone non infert determinato mō, dꝫ reus
6 absolui,† qꝛ incerta probatio nō est probatio. Forte.n.esset malū dicere ꝙ opi. Jo.an. ꝓcedit in tenentibus altare paratum q cōiter oibus vniformiter ad eādē summam ꝑ libra mutuāt sine dria ꝑsonaz. Opi.aūt ꝫria in alijs q mutuāt ad chartā vel aliter,sed non tenent altare paratuz, q differenter mutuāt ꝑm q̄litatē tēpoꝝ ꝛ ꝑsonaz,nisi iam dicas distinctionē tolli cū sit ꝓhibitio de eius more.ar.de proba.in presentia.ꝛ qñ ibi ꝓbat per Pet.ꝛ Cy.C.de contraben.ꝛ commit.stipn.l.i.

Huic et. lxxxiij.cōgruit alia qō,que fuit Jo.de deo ꝛ ponitur per Jo.an.in eo.c.ij.lib.vj.qua q̄rit
7 † quid de vsurario q fecit cū titio ꝛctum,ꝛ qꝛ non fuit in termino solutum renouauit de pluri,ꝛ iterum de pluri.deinde cū in morte mandasset vsuras restitui appareantq̄ dicta instrumēta cancellata, ꝛ per testes probatur illum fuisse vsurarium , ꝛ ꝙ fama habet illos contractus fuisse vsurarios,ꝛ ita credunt,nec aliud probatur,vtrum sit locus ad plenam probationez delationi iuramenti.ꝛ tenet quod sic per dictuz.c.fi.

8 **Applicatur.** lxxxv.Et alia que fuit Arcb.† querētis an sufficiat repetenti vsuras probare mutuante fuisse publicū vsurariū ante ꝛctū, tpe cōtractus,ꝛ post . ꝛ qō consuenit exigere instra de duplo vere sortis,tenuit ꝙ non,sed Jo.an.in.d.c.ij.dicit hoc nō approbari in scholis,ꝛ in iudicijs reprobari. faciunt que.s.not.in.q.lxxij.ꝛ.lxxxiij.per Arcb.tñ facit quod no.Jac.de are.in.l.j.C.de proba.Et vī cū eo sentire Pau. de leaza. in questione sua que incipit , contra instm.in solu. facit etiam quod scripsit Jo.an.in.c.ij. memorato.in prin.super verbo,recepit.in nouella. Dns mens in.c.naviganti.in fi.j.eo.dicit quod non vidit quare de iuris rigore debeat reprobari dictum Arcb.nisi attento quod indicia ꝛc.
¶ Mihi placet dictum Jo.an.vt sic presumptiones onus probandi in vsurarium transferant.s.vt eccl.benefi.c.vno.ꝛ maxie hodierno die,quo exquisitas vltra solitū fraudes adinueniunt,ꝛ maior est copia tallū q̄ mercatoꝝ vt experiētia media,probdolor quotidie cernimus. ¶ Accedat ad predicta q̄ no.s.de emp. ꝛ ven.ad nostram.ꝛ de pig.illos vos cum simi. Preterea ipse do.meus in.c.sup eo.s.eod.tenuit,sed ego nō ꝙfiteoꝛ sic.si simpliciter. sed vt.s.posui post Jo.an.ꝙ si repetēdo vsuras nō possuz ꝓbare ꝙ mutuauit mihi sub vsuris,sed ꝓbo ꝙ ꝙsuenit dare mutuum ad vsuras ꝛ qūo mihi mutuauit,ꝫ nō probez ꝙ sub vsuris,vel ꝙ illas soluerim,mihi sufficiet.ꝛ per hoc non erit connictus,ꝛ sic vt vides, sentit idem ꝙ alij. ¶ Attende tñ ꝙ possent ex aduerso talia ꝙstare ex quibus tolletur illa presumptio quo casu posset militare dictū Arcb. Et ad predictā materiam vide omnino quod.j.scribam in.q.cxx.

9 **Pone.** lxxxvj.† expressit solenniter in testō testatoꝛ.a.b.c.d.ꝛ alijs innominatis recepisse centū ꝑ vsuris illas iubens restitui,ꝛ epm̄ executorem fecit, non pōt apparere quicq̄ pro vsuris fuisse solutum per illos tres, sed nituntur ꝓbationi ꝙfessionis illius testatoris,quid faciet executoꝛ Hanc qōnem disputauit dns domini Jo.an.ꝛ vt ipse refert in.d.c.ij. posuit ēt do.meus in.c.naviganti.ad fi.ꝛ determinauit ꝙ sigillatim per iuīm ab illis tribus inquirat quantū soluerunt. Postea per edictum vocabit omnes illos qui illis vsuras soluissent vt de illis doceant,ꝛ venientibus dabit quātū soluisse docebūt, ꝛ illi tres habebunt residuū,inquātū iurabūt se soluisse, residuū dabit pauperibus.s.eo.c.cū tu. Si vero venientes totū habuerint illis tribus ad quantitatē iuratā satisfacient heredes. de se pul.c.fi. Si aūt nullus veniet habebit qlibet illoꝝ quartā partē illius summe,vt.l.si quis titio.ff.de vsufru.lega.ꝛ aliā quartā dabit pauperibus. Nō tñ dꝫ in his festinare.hoc dico ꝓp venientes qui habere potuissent iustam causam ignorantie. qui matri. accu.pos.cum in tua.de re indi.cum bertoldus.

10 **Octuagesimo** Septimo quero† testatoꝛ in testō mādauit vsuras ꝑ se extortas his q legitime ꝓbauerint in eas sibi dedisse restitui est ne ex hoc ꝓbatū eū fuisse vsurariū manifestū,posito ꝙ synodali ꝙstitutione caueat ꝙ si qs ꝙfessus fuerit testō se fuisse vsurariū , talis ꝙfessio habeat ꝑ pfecta ꝓbatione. Tenuit qdā ꝙ sic, sed ꝛrium est ipsa veritas.ꝛ ita tꝫ Fed.in opere suo consi.lx.

11 **Sed tunc vltra quero** lxxxvij.† quō conuincat quis sen proberetur ꝙ sit vsurarius manifestus. Hoc est vtile scire propterea

que legunt in decretali, qz in oibus. ſ. eo. z in decre. ij. j. eo. li. vj.
¶ Sciendū q gl. in. c. j. j. e. lib. vj. tractans q dicāt vſurarij manifesti dicit q illi de qbus notoriū est de iure, vt qz cōfessi vel cōdenati. Itē illi de qbus notoriū est de facto, vel qz habent opis euidētiā, q̄ nulla pōt tergiuersatiōe celari, vt qz tenēt altare paratū, z poterit p eām fieri eoz punitio si quicti fuerint vel cōfessi vel cōzā ipso, vel si ꝑ eos fiat ꝓbatio testiū, vel sint certa argumēta cū fama, vt j. eo. cū tu. z. c. cū in dioceſi. ¶ Hoc idē, in effectu scripsit Host. in sum. eo. ti. §. fi. parū post prin. ¶ Et qd argumētoz noie veniat scripsit Inno. in. d. c. cū in dioceſi. vbi ēt tetigit Jo. an. qō scripsit gl. in. c. sane. cl. ij. xxiij. q. ij. q nō sufficit quo ad hoc vt excōicari qs valeat si fuit vſurarius occult⁹ q in eius scrinio sint reperte rōnes z instrā, per q̄ pateat ipsum fuisse vſurariū, q sup. d. gl. refert Archi. secutū fuisse magnos viros, lz secus sit in hereſi. Pōt etiā dici manifestus ſm gl. posita in. d. c. ij. eo. ti. z lib. q cozā sacerdote z testibus publice cōfessus est se vſurariū, z vſuras mādauit restitui, forte libros rōnū tradēs ꝑz Guil. ¶ Sed. d. Bal. de perusio in. l. j. C. de sac.
22 san. eccl. dicit qō † manifestū in proposito intelligit qñ cōis est opinio q ipse sit vſurarius, vñ posito q p duos vel tres testes probet quis vſurarius, non dicet manifestus ēt si appareat per codices suaz rōnuz, nisi probet cōis opi. vel actus publice factus, q dicit singulariter ꝓbari per tex. l. scripturas. C. qui pot. in pig. ba. z faciunt no. per eum in. l. si quis seruo. C. de fur.

Estergo eius intentio nō q sola opi. cōis, ꝓbatio sufficiat vel sola duoz vel triū testiū depositio, sed vtrūq simul ꝙiunctim. Qō clarius ipse idē ponit in quodā suo ꝙsilio. de quo. ſ. mētione faciā, qō incipit. Ad euidētiā. vbi inter alia facit duas ꝙclusiones. Quarū vna est precedēs, z mihi placet, z est talis, vcz q vbicunq cōstat de veritate exercitij vſuraz, z veritas talis q̄lificat̄ p famā populi se illi ꝙformātem seu ꝙsonantē, p tales ꝓbationes sic simul iunctas inducit ꝓbatio manifesti quo ad finem de quo querimus. ¶ Secunda sua ꝙclusio est q ex ꝙiecturis nō inducit manifestum. Que ꝙclusio ēt mihi placet alio nō dato, sed si intelligeret id vez ēt si fama iungat. z cōiecture alie forēt tales q̄ alias de iure sufficerēt ad quincēdū quē vſurariū. vt est videre in. c. ad nostrā. z in. c. illo vos. sepius allegatis. tunc secus dicerē cuz talis ꝓbatio ꝓbatio ni testiū cōparet, z sic veritati fama inngit. z sic q̄litas manifesti ꝓbationi annectit. ¶ Itē in. l. i. C. de testa. in. viij. q. ipse idē dixit qō sufficit testes scire aliquē reputari p publico z manifesto vſurario, lz euz nō viderint fenerari. ff. ad mace. l. iij. in vers. publice. Et principaliter in ipsa. viij. q. tractauit Bal. vtruz si excipiat ꝑ testē q sit vſurarius manifestus ꝓbāt testes deponētes singulariter, puta vnus deponit qō publice mutuauit titio tali tpe, alius q sempronio alio tpe. ¶ Et ꝙcludit post multa q quo ad repetitionē vſuraz, lz nō foret sufficiens talis ꝓbatio sufficit tñ quātuz ad ꝓbāduz infamiā in genere, qz in probatiōe
23 †generis sufficiunt testes specialiter deponentes, vt no. Jaco. bn. in. l. arriani. C. de hereti. ¶ Et ponit ēt bal. in. d. ꝙsilio q in cipit. Ad euidētiā. vbi oino vide. Et qō scribit Fede. in consi. xvij. z. lxij. Et Inn. de accu. c. q̄liter. el. ij. z qō not. iij. q. ix. nihilominus. z de test. Lob carmē. §. fi. z p Cy. C. de emā. libe. l. j. z in. l. ij. C. q̄ sit long. ꝙsue. z p Bar. in. l. j. ff. quēad. testa. aper. ¶ Attēdēdū est ēt q Fed. in ꝙsi. lxij. ad fi. tenuit q ꝓbatio p argumēta z famā p quā ad publicationē ꝓcedi pōt p iudicē, vt. ſ. dctm̄ est, vēdicat sibi locū quātuz ad hoc vt sit locus pene cōcilij lateranen. z sic ne qs admittat̄ ad cōfonez altaris, christianā sepulturā, oblationez. nō āt pena decreta. qnāq̄ ſ. eo. lib. vj. quo ad id qō ibi de testōzum nullitate disponit. ¶ Nō recte p cipio qd dicat ibi Fede. p rōne, vt ibi apostillādo scripsi, quare potius vendicet sibi locum vno casu q̄ in reliquo.

Preterea video qō ꝓcedit in casu decre. j. j. eod. ti. z lib. vt sentit ibi gl. z clarius idē Archi. cuius ꝛba ponit ēt Jo. an. in. d. c. cuz i dioceſi tua. sup gl. fi. ſ. eo. q remittit ad no. in glossis dictoz capituloz. i. z. ij. ſ. eo. lib. vj. sentit q id q ibi dī oi casu ꝓcedat. ¶ Preterea ipse idē Fed. in eoz suo ope ꝙsi. ix. paz post prin. idē vī sentire facta relatione ad. q. ibi formatam. z hoc videtur verius. Et qō dixit in consi. lxij. forsasse est allegatio non ꝙsilium vel determinatio cōnis z si affirmatiue loquat̄, mihi tñ non placet, licet q vellent hoc tenere, possent, dicere q hoc idez vī sentire Hostien. in. c. qz in oibus. propter illud verbuz quo ibi vtit. ſ. ad banc penā infligendam. Et insuper possent dicere q Fed. in ꝙsi. ix. nō dicit ꝑtinz eo q refert se ad. c. cū tua. fatendū tñ bene vī q ex eo solum q probet argumentis z fama qs nō est censendus manifestus vſurarius sed manifestandus. Opus est enim q ex illis iudex eum publicet, z tūc erit manifestus, vt no. Jo. an. post Host. in. d. c. cū in tua. sup verbo, manifestus. z in. c. qz in oibus. eo. ti. in verbo, manifestus. z sentit in. d. gl. c. j. j. eo. li. vj. Et vt refert ēt qui hoc idez tz expresse ipse Fed. in ꝙsi. lxij. firmauit Bar. in. d. c. j.
14 j. eo. lib. vj. ¶ †Ex quo inferri vī qō, si añ mortē nō fieret talis publicatio testiū nō pōt dici irritū, cū tūc nō foret manifest⁹, qō requirit illa q̄stitutio q̄q̄. lib. vj. Sicut nec is ꝑ quē p testes facta est mō post mortē ꝓbatio q fuit vſurari⁹ pōt dici q tūc fuerit manifestus, sed mō manifestet per publicationē siue cōdēnationē, z ꝑm hūc modū possent ꝓcedere q̄ scripsit Fed. in. d. ꝙsil. lxij. ¶ Quo añt ad sepulturā vī dōm q aut añ publicationē sepultus erat, aut nō, si sic, idē q dictuz est de testō. p q̄ ēt q̄ post Guil. scripsit Jo. an. in. d. c. q̄q̄. in gl. ij. si vero nō erat tūc sepultus, nō sepelier. z bñ faciūt ibidē no. vt infra tāgam. ¶ Ego ſp dubitani, z adhuc dubito. vtrū statiz vltio loco dicta de publicatione scz q sit necessaria, z ante nō dicat̄ manifestus sint vera. Et quod sic faciunt no. p doc. in. d. c. cum in dioceſi. z. c. qz omnibus. z per Fede. z Barto. vbi supra.

In cōtrariū faciunt q̄ scripserūt Bal. vbi. ſ. z. d. Abb. in. c. vestra. de coha. cle. z mu. in. ix. col. in ver. sed q̄liter dz ꝓbari notoriū. ibi defendi potest ꝛc. ¶ Itē qz si hoc esset verū q. ſ. dixi primo loco, sequeret̄ q si probaretur post mortem vſurarij q dū viuebat tenebat semper altare paratum, qñō fama fuit ipsum fuisse publicum vſurariū dū videbat q nihilominus quo ad effectum dicte decre. q̄q̄. talis nō dicet vſurarius
15 z sic per q̄s eius testiū erit validum. ¶ †Probatur ista consequentia ex primo dictis coniunctis his que in ipsa decre. cum in dioceſi. scripsit Innoc. z alij post eum vbi dixit argumentoz noie venire sed tz mensaz paratam ad mutuandum pecuniaz z illud est falsum, ergo z illud ex quo sequitur pz falsitas ex his q̄ scripsit gl. in. d. c. i. j. eo. lib. vj. z ex no. per Innoc. z Host. in. c. tua. de coha. cle. z mu. z clarius p no. in. c. vestra. eo. tit. maxie p Jo. cal. qui in eo casu sz cum tz altare paratuz firmat opi. dicētiū q tale notoriū est notoriū actus pmanētis, z si alias sit notorium actus interpellati crimen publici vſurarij, qō etiam sentit Jo. an. in. c. cum in dioceſi. in gl. ¶ Coadiuuatur pars ista, qz siue velis q manifestum sumatur in proposito, prout est ſpecies diuersa a notorio puta qz non pz, sed de facili potest patere vel ꝓbari, z tale manifestum describendo dicimus q est publica fen famosa insinuatio vel proclamatio z cōis ex certa sciēntia z ex certis autoribus proueniens, z q probari potest, vt no. ij. q. j. manifesta. in glo. z per Inn. d. c. tua. z per Jo. an. z Jo. cal. z dōm meum in. d. c. vestra. siue velis q manifestū sumatur pro notorio quatenus includit notoriū vt si manifestū pro notorio capiamus, vtiq vtroq casu vī dōm q etiam siue iam dicta publicatione iudiciaria manifestum habeamus.

Pater Primū qō si manifestum istud requireret banc sniam publicationis, cū p sententiā efficiat̄ notoriū z appellat̄ notoriū iuris siue notoriū presumptionis iudicialis iuxta not. p Joā. cal. in. d. c. vestra. vt sic prius nequeat dici manifestū, ergo nunq̄ tale manifestuz sufficeret, nisi transiret in notoriū. z tñ q tale manifestū sufficiat vī sentire Archi. in. d. c. q̄q̄. in prin. z ponit ēt Fede. in. d. consil. viij. z satis ēt iudicio
16 meo sentit glo. in. d. c. cum in dioceſi. ¶ †Pz z ꝑm, qz si absq publicatione superioris notoriū nō induceretur ergo frustra dixisset Cal. z alij in decre. prelibata notoriū iudicialis ab extraiudiciali, cū nō esset dare vllū extraiudiciale. Nisi iaz tu dicas q sola fama z argumēta nō sint talis efficacie q ex eis notoriū oriat̄, sz hoc opet dūtaxat snia sicut absq snia nō pōt dici manifestuz qui per duos vel tres testes vſurarius conuincitur. ¶ Sed in ꝙtrariū vī iudicio meo esse casus in. d. c. cū in dioceſi. z sentit glo. in. d. c. ij. eo. tit. lib. vj. Nec est bonū simile q de probatione duoz vel trium testiū ponit. ¶ Quare iudicio meo satis dici posset q ant tpe vite vel post mortē probatur qūo tempore vite fama, z argumēta publice vigebant, z sufficit. Ant añ mortem probatur qūo tunc temporis tantum vigent vel si tempore vite non tñ publice z tunc secus, z faciunt no. per prelibatos in. d. c. vestra. ¶ Nec ob. no. per Host. que posuit Joan. an. in. d. c. qz. z. c. cū in dioceſi. volunt contrarium. z vt predixi casus vī esse in. d. c. cū i dioceſi. ¶ Pōt eñ intelligi dcm Joan. z Host. q sit opus publicatiōe ad penā talez infligēdā idest declaratione vel loquitur qñ argumenta non vigebant publice tene q placet. Pro his tñ que. ſ. scripsi optime facit que scripsit Bal. in. d. suo cōsi. q incipit, ad euidentiā premittēdū ibi, in ver. ōn facit dubiū ꝛc. z q. ſ. post eū scripsi. Licet in ꝙtrariū

videatur

videat facere q ibi scripsit parũ post prin. sed nõ ꝺicit. quia qño accipit manifestũ in casu. d. c. ꝯꝯ. plene videre ꝑotes q Fed. in. d. consi. viij. Vbi et videbis an possit aliqua species ꝓbationis ꝓ synodales ꝙstitutiones inueniri. et tz qó sic. et idẽ dicit et Bal. in. l. eos. §. fi. C. de vsur. ad q et facit qó scripsit Jo. an. in. d. c. ꝯꝯ. in ℞o, abientib⁹. in nouella. vbi vide. ¶ Ũ ipse idẽ Fed. i ꝙsi. xvij. disputauit an valeat ꝙstitutio q ꝓ duos testes de veritate, vel tres de fama vel q̃tuor singulares, vel ꝓ ꝙfessionẽ extraiudicialẽ factã coꝝ quocũq; presbytero possit gs quinci de crimine vsuraꝝ, ita q ex tali ꝓbatione habeat ꝓ manifesto vsurario quo ad omnẽ effectũ manifesti. et termianit q nõ. Pro quo et bene facit qó in. c. fi. de appel. li. vj. vbi scripsit Jo. an. in determinatione qõnis ibi formate de ꝙstitutione
27 disponẽte ne ab interlocutorijs valeat appellari. et vide qó infra dicã in. q. cxvij. post Bal. ¶ †Sed alias qd iuris de illo q in testõ se vsurariũ ꝙfiteꝫ, et mãdat vsuras restitui, an manifest⁹ ꝺr ci possit. et vr q sic, qr manifest⁹ ꝺr q id facit i pñtia sacerdotis, et testiũ, vt in. c. ꝓlibato, ꝯꝯ. in gl. ÿ. no. Idẽ ergo cũ coꝝ nota

In cõtrariũ facit q scribit Fed. in. cõsi. lvij. in. ÿ. rñsiõe circa mediũ. vbi tz ꝙstitutionẽ synodalẽ q̃ cauet q si gs in testõ se vsurariũ ꝙfiteat ꝓ manifesto haberi debere esse exorbitãte a iure cõi. Preterea nõ per oĩa egparant facerdos et notarius. nã sacerdos acqrit alteri actionẽ ꝓ vsuris sine ordinarij mãdato, q nõ facit tabellio, vt ibi legit et no. Credo q si coram notario et testibus id ita publice fiat, q in multoꝝ notitiã deueniat, et ꝓ hoc publice cõiter affirmet, et publicũ efficiat, ſit manifestus. Et sic intelligo q de sacerdote in. d. gl. ꝺr. alias aũt nec tro casu si clãculũ et taliter q nõ publicet in populo talis emanasset ꝙfessio, vbi iaz talia ꝙfiteret. Ex qbus manifestatio sequeretur et credo ipm dici manifestũ. ad hoc no. ꝓ Bald. in. l. j. C. de sac. san. eccl. de qbus. §. dixi. et ꝓ Fede. in. d. ꝙsi. viij. et in. d. ꝙsi. xvij. in fi. ¶ Reperio nũc tñ q dñs Bal. de perusio i quo dã suo ꝙsilio indistincte tz q si qs se in testõ vsurariuz ꝙfiteat et mãdat vsuras restitui, manifestus censebit nec eius testiõ valebit. Et qr in illa mã pñtis qõnis et alia plura vtilia inferũt nec apud oes illius est copia, iõ illius verbo formaliter recitabo q talia sunt vcz. ¶ In christi noie amẽ. Qualiter accipiat manifestũ in ꝙcilio Lugdunensi. Spe. in suo cõmẽto in. c. vsuraꝝ vo
28 raginẽ sic ait. Illi sunt manifesti vsurarij ó qbus est notoriũ euidentia facti, q nulla põt rerginersatione celari, sen q ꝙfessi sunt in iudicio vel ꝓ sniaz ꝙdẽnat. de cohabi. cle. et mulie. c. fi. Vel dic illos esse manifestos et publice exercere vsuras q palã passim in domibus suis mutãt pecunias et recipiũt pignora, qui in Italia vocant prestatores. ar. ff. de verb. ob. l. palã. ¶ Postea idẽ Spe. in. c. ꝯꝯ. sic ait. † Põt dici manifestus quo ad hoc q hic ꝺr si coꝝ sacerdote q eius est index hoc ꝙfiteat, et vsuras restitui mãdet, vel in publico instro, vel scriptura ꝓpio sigillo sigillata, vel coꝝ testibus ꝙfiteat et restitutionẽ fieri mãdet. ar. de nõ nu. pecu. l. gñaliter. Vel si forte in libro rõnũ hoc ꝙtineꝫ. ar. xlv. dist. q sincera. Vel si forte publica fama ꝛ eũ laboret, et
29 aliqua argumẽta ꝛ eos appareãt, qr sola fama non faceret eos vsurarios iudicari. de vsur. c. cũ in dioce si. hic alle. ¶ †Be libro et rõnũ no. Arch. in. d. c. q sincera. De fama cũ adminiculis tractat Bar. in. d. c. vsurariũ et ait fama cũ adminiculis sunt sufficiẽtia vt ꝓ hoc eps possit illũ publicare, ex q̃ publicatione et non ante potest dici vsurarius manifestus. Et idẽ refertur ꝺo domi. Fed. de sen. in suis consilijs. consilio. lxij.

Generaliter Antem qs dicat vsurarius manifestus, idẽ Fed. tractat in eodẽ opere. q. ix. sic dicẽs, q̃rit qño accipiat manifestus in ꝙcilio Lugdunẽ si. et. c. ꝯꝯ. de vsur. li. vj. certũ est q põt accipi ꝓ notorio q bz facti euidẽtiã, vel est notoriũ iuris, puta ꝓ ꝙfessionẽ, vel sniam, vel iudicis publicationẽ, vel liquet claris et indubitatis ꝓbationibus. de verb. sig. si cũ olim. et. c. sup qbusdã. ¶ Itẽ manifestũ põt dici cuius ꝓbatio est in euidẽti et manifesto. de verb. sig. c. ij. lib. vj. vñ qñ apparẽt libri rõnũ et minime dubitat q sint libri vsurarij, talis ꝓbatio ꝺz dici clara et manifesta. d. c. ꝯꝯ. ꝓ Archi. Cõfessio in mortis articulo idẽ facit ꝛz Fed. ꝓdictũ Bart. in. l. fur. est. ff. de fur. tz q actnũ frequẽtia cũ facili et prompta ꝓbatiõe faciũt quẽ manifestũ vsurariũ. ¶ Ego dico q q̃ fiũt vel dicunt in camera cũ ad lucẽ veniũt manifesta fiũt, et iõ lz clã fenereꝫ et de nocte scribãt libri sub silẽtio cũ exierit publica manifestatio ℞itatis, manifest⁹ ẽ qs de delicto, ſz nõ est ꝓ hoc manifestus modus delinquẽdi. Qualitas ergo q̃ significat ꝓ hoc vocabulũ manifestũ q̃ꝝ regrit tãꝝ comitatiua delicti ad aggra

nãduz delictuz, et tũc ꝺz inesse delicto. ff. de qdi. fur. l. olino, q̃q; regrit delictũ tãꝝ ifamia q̃dã, vt in vsurarijs manifestis, quoꝝ detestabilis rapax vita infamiã parit, quoꝝ in hac specie infamiñ testamẽta canon dãnat, tũc nõ opz talẽ q̃litatẽ inesse nascẽti actui, sed sufficit q ex ꝙfessione vel similibus postea ꝓueniat. In oi aũt genere infamie post sniaz nullã est validius ꝙfessiõe,
20 vt no. ff. de iureiur. l. ſz si possessori. §. fi. ¶ †Sed dubitat qr confessio nõ fuit facta parti, ergo nõ inducit liqdã ꝓbationẽ, ſz solũ indiciũ, vt. ff. de edil. edi. l. q̃ro. §. fin. imo et pñte parte nõ vr nisi indiciũ parere. ff. de adul. l. capite. v. ¶ Sed ꝛriuz est verũ ꝑm oes ꝓdictos doc. qr ꝙfessio facta in testõ nõ regrit partis pñtiã et tñ facit vsurariũ manifestũ. ¶ Vbi est ꝙsiderãdũ q aut cõfessio inducit ad specialẽ effectũ respectu certe ꝑsone, et tũc regrit partis pñtia, si de obligatiõe tractemus, aut quo ad effectũ gñalẽ q se reflectit solũ sup ꝙfitẽte, et nõ ẽ ibi certũ adiacẽs, nec altõ extremũ regrit, puta ad ifamãdũ aliquẽ apud bonos et graues, ad auferẽdũ sibi testi factionẽ, vbi non regrit alterius pñtia, qr nõ tractat de iure alicuius, nisi solius ꝙfitẽtis, et ipse solus est oẽ extremũ a q̃ et in q̃ar. de ne. gest. l. nesennius. et iste est casus nr.

Also ergo puncto predicto et infrascriptis dico dictuz testatorẽ tãꝝ vsurariũ manifestũ testari nõ posse, et hr̃ditatẽ suã esse in cã intestati et non testati tractãdaz, et nihil bonum valere, que ꝓ testm vel ꝓ clausulam codicillarẽ disponunt, et maxime qr canones vbi confessio fit super vsuris vel
21 male ablatis non curant de presentia partis, sed de bona fide et substantia veritatis, vt extra de sepul. c. parochiano. et facit qó no. j. q. vij. c. quoties coꝛdis oculus. cũ vt plurimũ in mortis articulo fiant et difficillimũ esset regrere presentiã † mille forte hominũ, a qbus magni vsurarij fenera extorserũt, Bal. q vltio loco statim dixit Bald. scripsit etiã in. l. generaliter. C. de nõ nu. pec. in. x. q. vbi vide. et ꝓ. d. ℳ. q scripsit ad materiaz in. c. fi. de ꝙfes. et. c. fi. ó fnc. ab intesta. ¶ Et ꝓ ꝓdictas rõnes Bal. pri die in romana curia venit ꝙsiliũ egregij ꝙsistorialis aduocati legũ doc. famosissimi. d. Bartholomei ó Nouaria ꝙsulti a vicario epi nri in cã q̃ coꝝ eo ℞tebat inter vxorẽ Simonis ó spinis clientulã meã actricẽ, et quendã de q̃ratesibus. in quo qdez conclusit fuisse ad sufficientiã ꝓbatuz ꝓ testes ipsius actricis deponentes quomodo audierũt quendam Lucaz de quaratensibus
22 cuius testiõ tãꝝ a manifesto vsurario qditũ ó nullitate impugnabat ꝙfessuz in eoũdẽ testiũ pñtia se publicũ et manifestũ vsurariũ fuisse et ad vsuras publice, et palã mutuasse, et altare paratuz publice tenuisse ad mutuãdũ ꝛc. nõ obstã. q iuxta iudiciuz et in partis absentia talis ꝙfessio emanauerit, attẽto maxime q ꝺcã ꝓbata ꝙfessio coadinuat ex ꝓbatione puplice fame et aliys diuersis ar. et idicijs ꝓ quo ẽt facit q scripsit Inn. ó coba. cle. et mu.
22 c. tua. et clarius ponit Joã. cal. in. c. nostra. eo. ti. vbi dicit † qó nõ ẽ necesse i ꝓbõne notorij q testes deponãt de visu circũstãtiaꝝ, ex qb. resultat notoriũ, sed satis est q de illo deponãt ꝓ dictũ aliocꝝ, nec alias, potest videri qó aliter debeat vel possit appellari notorium, si taliũ circunstãtiaꝝ ꝓ testimoniũ de visu esset oꝛportuna ꝓbatio, q ẽt ibi ponit. ꝺ. ℳ. ¶ Et vió isup oio q scripsit Bal. C. de prob. sup rub. et Bar. i. l. iij. ff. ó fur. ¶ Sentit ergo in ꝙsi. ꝓdicto Bal. indistincte q ꝙfessus in testamẽto se vsurariũ mãdãdo vsuras restitui, ex hoc ꝓ manifesto habeatur. ¶ Sed ego simpliciter id nõ assero, vt ꝓdixi. ſz tũc tm, cuz id publice facit, vel saltẽ aũ mortẽ id publicũ efficit, vel cum se in testõ nõ simplr vsurariũ ſz manifestũ vsurariũ ꝙfiteꝫ, vr talia ex qbus manifestatio inferẽ. et iõ gl. in. d. c. ij. visa est verbo, publice, q facit ad primo dicta. Tene q placet. ¶ Et vide insup aliud ꝙsiliũ Bal. q incipit, ad euidẽtiã ꝑmittẽdũ est. vbi idẽ sentit qó. ꝑ. licet nõ sic, cuz mandat male ablata restitui ꝑm declarationẽ executoꝝ, qr imo valet testm tale, et dato q executores declarẽt talia male ablata fore vsuras. Sed nõ sic si mãdat male oblata q̃ ꝙtinentur in tali libro quẽ edi mandauit, restitui. si enim. ibi ꝙtinẽtur de vsuris tũc enim vsurariꝫ manifestus, qr talis scriptura est probatio ꝓbata, sed dispositio executoris est probatio probãda post mortẽ testatoris. de bis et aliys pluribus facientibus ad predicta ibi plene videri potest.

23 Quero nunc. lxxxix. †Utrũ procedat talis libellus. Peto declarari testm tale nullũ eo q ad vsuras manifeste mutuauit. Rñ. nõ imo opz narrare q illas ẽt recepit. vt scripsit Jo. an. in. c. ij. eo. titu. lib. vj. in ꝓn. Secus aũt puto si i libello narrẽ eũ manifestũ vsurariũ, naz dicẽdo eũ manifestũ vsurariũ dico nõ solũ eũ mutuasse ad vsuram, sed insuper illam recepisse, hoc enim importat ipsoruz verborum significationẽ. vide q dixi in precedenti questione.

24 **Nonagesimo** quero† Successiue pone q̄ nō ser-
net forma synodalis circa cautionē
quā facit vsurarius manifestus, seruat tñ q̄ dispositio in tex. de
cre. ij. j. eo. lib. vj. qd iuris, erit ne locus penis in ipsa decretali
adiectis. Jo. an. in. d. c. ij. in nouella sup verbo, absentibus. tz
q̄ nō. Credo q̄ verū dicat quātū ex dispositiōe ipsius decre. ſz
cū p̄missaz sit epis ꝙstitutionē facere preter vel p̄m ius cano. de
maio. z obed. c. ij. z ibi ꝙcor. i gl. ad idē eo. ti. c. qó sup his. z de
ꝙsti. c. ij. lib. vj. de ele. c. ne romani. in cle. cuz ꝙcor. Credo q̄ si
epūs certā formā adijciat in fauorē debētiū vsuras recuperare z
vt vsurariox fraudibus obuiet adijciēdo ꝫfaciētibus easdez pe
nas q̄ in dicta decretali ꝓa ꝙtinent, q̄ tūc si nō virtute decreta-
lis, tñ virtute dicte synodalis ꝙstitutionis illā formaz nō seruās
penis illis illaqueabit. bene faciūt ad predicta que scripsit Jo.
an. in. c. ad nostrā. de emp. z ven. z qó. s. dixi in. q. lxxxvij. Cō
tra facit qó scripsit Jo. an. in Specu. de elec. in addi. sup rub. z
Old. in consilijs suis consi. cclviij. circa medium, cogita.

25 **Quero** vltra xcj. † Fienda seu p̄stāda est cautio p ma-
nifestū vsuariū de vsuris restituēdis, z illis q̄
bus est restitutio fienda si p̄sto sint, vel alteri q̄ illis acquirere
possit, vel eius absentibus ordinario loci, vel eius vices geren-
ti, vel rectori parochie quam testator inhabitet ꝛc. vt. d. c. quā
q̄ſ. z vide in Spe. de instru. edi. §. nunc vero aliqua. versi. item
pone cū quidā z quod ibi addit Jo. an. ¶ Quid dices ergo po
terit ne procurator banc personalem obligationez acquirere do
mino absenti. gl. disputat in. d. c. ij. z determinat q̄ non secūdū
Bar. z idem no. Joā. mo.

26 **Nonagesimo** Secundo quero† nunquid sufficiet
illā p̄stare presbitero parochie in q̄
morā trahit, z si nō sit ciuis vel incola. dicas q̄ sic, qó p3 p̄ Ybō
illud inhabilitat z sic determinat ibi in nouel. Jo. an.

27 **Item** quero. xcij. † qd si p̄stet cautio rectoris parochie
cuius est ille cui fiēda est restitutio. Rñdeo sufficit
p̄m gl. in. d. c. ij. sup ver. parochie. z fuit opi. Bar. cū quo et cō
cor. Arch. z Jo mo. z illā approbat Fede. in opere suo ꝙsilio.
xxxij. circa mediū. p̄ quo facit, q̄ sicut sufficit, illā prestari petē
tibus vsuras recuperare, ita sufficiat eozum rectori.

28 **Item** quero. xciij. † qd si vsurarius florētinus degit Bo
nonie vult cauere ordinario, cui canebit. Rñdeo
Bononie vbi degit p̄m glo. super verbo, loci ordinario in c. o. c.
Ego credo q̄ possit et cauere ordinario florētino si ibi prius eet
ad ꝟ no. optīe q̄ z termianit Fed. ó sen. bī i. c. pallegato. z ego
j. tetigi. q. cxij. ad fi. p̄ que z ea q̄ in ver. precedenti statiz dixi
puto qó si in alia dioceſi puta Ferrariēſi extorsisset vsuras, pos-
set et ordinario Ferrarienſi cauere z sufficeret. z vt dicit gl. pal
legata p̄ ordinario intelligas de iure epm vel archiepm vel ar-
chipresbyterū, decanū vel abbatē vel aliū plātū q̄ alias de ꝙsue
tudine iurisdictionē i spiritualib⁹ obtinēt, cū q̄ ꝙcor. Sui. z vide
q̄ no. Jo. an. i ōcre. Jo. ó testa. sup Ybo, dioceſanū. i nouella.

29 **Nonagesimo** Quinto quero† qd si bz ordinarius
officialē ac et vicarium in spirituali
bus. tz Joan. an. in. d. c. in nouella q̄ potius spectabit receptio
hmōi cautionis ad vicariū, tenebit tñ et si fiat officiali. z sic di-
cit seruari cū ad officialē bene spectet cognitio z coercio restitu
tionis vsurarū, sicut et aliarū causarum et matrimonialium.

30 **Nonagesimo** Sexto quero† vlterius de tabelliōe
est ne de substantia q̄ de mādato or
dinarij cautionem recipiat, ad hoc vt cautio acq̄at, gl. ibi q̄ sic
q̄ſ et approbat Joā. an. in nouel. p̄ qua bene facit. ff. de adop. l.
non aliter. z ff. de magi. cōue. l. i. §. pe. z qó scripsit Innoc. in. c.
dudum, super verbo, ecclesie. ad fi. de conuer. coniug.

31 **Nonagesimo** Septimo quero † qd dices sufficit
ne q̄ ista cautio p̄stet sacerdoti cui-
cūq̄ et nō parochiali, Reperio q̄ Jo. cal. p̄ no. in. d. c. dudū.
ꝙsuluit q̄ sic. z q̄ ex ea roborabit testm̄. sed do. Lapus de cast.
vt percepi ex quadam sua apostilla in. d. decre. ij. dicit q̄ ꝙsiliū
Jo. sibi nō placet. Nō obstant no. p̄ Inno. vbi. §. qz procederet
añ dictā decre. ij. hodie secus. Non tñ negat quin cautio facta
fratri minori ꝙfessori suo teneat ea rōe, qz auctoritate iuris
priuilegio in corpore iuris clauso audit frater minor ꝙfessiones
vtriusq̄, hoc est creditoris z debitoris, z maxime cū tales p̄ epz
approbentur, vt in cle. dudum. de sepul. Est ergo p̄m eum diuer
32 sitatis rō, qz† alienus presbyter parochianū alterius audire nō
pōt, sed frater minor sic. z iudex eius est a iure datus z per epm
approbatus. qó in sacerdote parochiali nō p̄cedat opi. iā dicta
do. Jo. multū facit tex. dicte decre. ij. ad qd. n. de parochiali ex
presisset, si nō parochialis fuisset. ar. decre. ſz cano. de ele. lib.
vj. cū ibi no. in gl. ſz nūqd z eius q̄ legit de deci. ad audiētiam.
Itē a simili q̄ dicit de loci ordinario. nā eadē rōe nō ordinarij
loci id et potuisset, z fortius rōe dignitatis. hoc et sentire vī ibi
dē sup verbo. parochie. si em̄ nō parochialis sufficeret. ad quid
disputat gl. z alij eā sequētes, an sufficiat parochialis illius cui
restitutio faciēda. ad idē qó post Guil. scribit Jo. an. in. d. c. q̄ſ
q̄ſ sup gl. nole. ¶ In q̄riū z p̄ opi. Jo. facit primo, qz si textui in
herere debemus dicere decre. ij, intm̄ q̄ p̄ illā sit sublatū dictuz
Innoc. in. d. c. dudū. quo ad casuz decre. ergo necessariū est qó
rectori parochie, in q̄ inhabitat hoc fiat, z sic nō illi cuius est pa
rochianus est restitutio fienda. Et si dicis put dicit glo. est q̄ſi
index z minister illi⁹. Rñdet fateor largo mō, imo largissimo.
Quid. n. ad illū de illo magis q̄ſ ad alios sacerdotes quox offi-
ciū publicū est, nō é. n. magis index creditoris, z index debito-
ris existētis ó alieno foro q̄ſ alter index quātūcūq̄ ab vtroq̄
semot⁹, imo min⁹ eius index dici oz. ar. eox q̄ legunt de resc. c.
statutū. §. cū aūt lib. vj. ad idē facit qó scribit Arch. z post eum
Jo. an. in ea. decre. sup gl. qz magis. vbi dicit q̄ ſz ibi tex. dicat
q̄ cautio prestari debeat cozā aliqbus de ipsa parochia, ipse pu
tat q̄ istud nō sit de substantia, sed ad bñ esse qua ergo rōne nō
est istud, nec illō. ad idē qó no. j. q. vij. c. quoties cozdis oculus
in gl. iiij. añ factuz ꝙsulo dictū Lapi post factū. cū nil depeat is
cui restitutio faciēda, ꝙsulaturq̄ aliabus vsuriox, dico suffice-
re, ex quo iuxta no. s. p̄ Inno. aljs acqrere pōt, z sic cū in nullo
33 ledit effect⁹ dicte decre. multuſq̄ fauor† debeat vltimis volū-
tatibus. vt. l. j C. de sac. ſa. eccl. z. xiij. q. ij. vlt. volūtas. cū simili
bus, vtq̄ res magis valeat q̄ſ pereat de. ver. signi. Abbate. nō
audeo dānare dictū tāti doctoris, quātus extitit Cal. ¶ Acce-
dat ad p̄dicta q̄ in siti scripsit Jo. an. sup gl. fi. in. d. decr. q̄ſq̄ſ
¶ Reperio nūc qó anno dñi. M. cccl xxxvij. ꝙsului vna cū fa-
mosissimis decretox doctoribus patribus z dñis meis Laurē
tio de pinu. z Baspa. de calderinis cuz actu legebā in ciuitate
Bononie sextū z cle. qó et quo ad testi validitatē sufficiat cau-
tio p̄ vsurariū manifestū facta cuidā fratri Andree priori sancte
Caterine ordinis eremitax sancti Augustini de ſctō Gimigna-
no florētino illā recipienti p̄ illis, quox interest. qó facit ad ea q̄
s. dixi de fratre minore, quox p̄uilegiū quo ad q̄dā in. d. cle.
dudū. gaudēt et eremite sancti Augustini p̄ prorogationē ad il
los postea factā p̄ sedem apostolicaz. vt scripsit Jo. an. de regu
la. c. ꝙstitutus. sup gl. iiij. lib. vj. z Lapus ab. in. d. cle. dudū. §.
verum. super glo. vt patet apostillauit.

34 **Nonagesimo** Octauo q̄ro† qd dices sufficit ad p̄
bādū cautionē dictū vnius z illi⁹ q̄
cautionē recepit gl. in. d. c. ij. in gl. qz magis sentit q̄ nō, ſz Ar-
chi. q̄ vt hic refert Joā. an. q̄ finaliter ꝙcludit q̄ vbi de *nullius*
agit p̄iudicio, stet dicto Arch. als secus. puta si dicat heres ab
intestato se bī dē, qz testm̄ nō valuit z sic de similib⁹ p̄ p̄dicta vī
sentire vterq̄ salte q̄ p̄ testes possit talis cautio p̄bari, nec req
rat de necessitate ad eius validitatē scriptura, sed q̄riū vī nota
ri. ff. sol. matri. l. ij. §. fi. in gl. circa hoc vide q̄ no. gl. in extrauā
gā. execrabilis. super verbo testimonio publico.

35 **Quero** vltra. xcix. † nūqd sufficiat vsurario manifesto
nō cauit in vita, q̄ alius p̄ eo caueat post mor-
te. Jo. aut tu q̄ris quo ad sepulturā, aut quo ad testi validitatē
Primo casu sufficeret si nō decessit in peccato mortali, vt qui
mandauit satisfieri de vsuris, licet non cauerit. Secundo veri
non. z ita not. Joan. and. in. d. decre. ij. super verbo, sit cauti
z in cle. j. de sepul. in gl. qui sint. cui concordat Pau. qó nō ad
uertit Bar. vt. j. statim dicam.

SVMMARIVM

1 Usurarius si p̄iuſq̄ satisfecerit vel cauerit q̄didit testm̄, sed nō
ante mortem idonee cauit, an valeat testamentuz.

2 Constitutio epi dictans q̄ omnes contractus vsurarioz cēsean
tur de duplo, an astringat illum quez constat fuisse vsurariū,
sed restituisse.

3 Usurarius manifestus si impetrat a papa q̄ libere possit testa
ri facta mentione q̄ sit vsurarius manifestus, an per hoc pos
sit libere testari. 4.

5 Recipientes manifestum vsurarium ad sepulturam, an subia-
ceant penis lateranen. concilij.

Usurarius infirmitate detentus cautionē prestitit de restituen
dis vsuris, deinde conualuit tenebitur ne ante mortem, vt sit
in vita agi possit ex illa aduersus eum.

7 Sacerdoti

7 Sacerdoti in penitentia si aliquis confessus est se vsuras extorsisse sed hoc est occultū, denegabit ne illi sepulturā recusantibus eius heredibus restitutionē facere ⁊ illius dicto credet.

8 Defuncto occulto vsurario si anteqū sepeliatur veniant debētes recipere, sed vsurarij heres neget, interdicetur ne sepultura.

9 Vsurarius manifestus cautiōe solēniter p̄stita q̄didit testū, de inde vitium vsurarū q̄tinuauit sed nō manifeste ⁊ decessit nulla alia cautione p̄stita, valebit ne eius testū. 10. 11. 12.

13 Vsurarius cū teneatur ad restitutionē vsuraꝝ illis a quibus extorsit nūquid si sint absentes teneat ad eos has vsuras mittere suis sumptibus. Et si sumptus itineris rei summaꝝ excedunt, quid erit faciendum. 14.

15 Excōicatus si est is a quo extorsi vsuras, an teneat ad restōnē.

16 Vsure in alienis partibus extorte, ⁊ icerte, an possint in ꝓpria patria extorquentis erogari pauperibus.

17 Bioceſanus alius an possit incerta erogare.

18 Determinatio epoꝝ qui cōiter per sua statuta sibi reseruant in certis non solum absolutionem peccati sed ipsoꝝ distributionem, an sit equa.

19 Pater pauperum est episcopus.

20 Judex competēs in causa vsurarum quis sit. 21.

22 Instrumentū guarentigie si producitur in foro seculari ⁊ petit eius executio, opponitur q̄ est vsurarium, poterit ne iudex secularis cognoscere de ista exceptione.

23 Rñsio facta ad positiones super questione vsurarū per laicos, de qua non potest cognosci per iudicē laicum, an valeat.

24 Transigi seu componi nunquid possit cum episcopo patre pauperum super remissione incertorum. 25

26 Probans se solusse vsuras an sit idoneus testis ad probandū quem vsurarium.

27 Deponentes de proprio facto sunt suspecti ratione commodi.

28 Res quatuor modis dicitur propria.

29 Constitutio episcopalis dicens q̄ ad dictamē taliū possit quis cōpelli ad vsuraꝝ restitutionē, nunquid si agitur ad annullādum testamentum, tales reputabuntur idonei.

30 Lapides vel tigna emi a titio, ⁊ causa solnēdi p̄tiū acquisiui iōm sub vsuris ⁊ solui p̄tiū vēditori, sed nō tradidit mihi lapides vel tigna, sed fuit in mora, nunqd tenet reddere illas vsuras.

2 **Centesimo** queroꝝ qd si prius q̄s satisfaceret vsurarius vel caueret q̄didit testū, sed tū aī mortē idonee cauit. Rñdeo lꝫ opi. fuerint tū glo. fi. d. c. q̄s q̄s. q̄ bꝫ q̄ et quo ad testi validitatē sufficiat, cōiter approbat. Hāc et sequit Bar. in l. filio preterito. in vlt. q. ff. de ininsto testō. lꝫ Bal. q̄ in l. posthumo. C. de bo. pos. q̄. tab. Ibi tū Bart. errauit in eo q̄ dixit q̄ Jo. an. postea se mutauit ⁊ dixit in gl. sua ordi. in cle. j. de sepul. q̄riū eius q̄ firmauit in. d. c. q̄s q̄s. qm̄ imo diuersa scripsit. loqt. n. in. d. cle. qm̄ nullā cautionē fecit ipe vsurarius sed eius heredes tū. Aut in decre. q̄s q̄s. qm̄ ipsemet illā p̄stitit aī mortē, lꝫ post testi factionem. Alibi tū ipse Bal. s. in quodā suo q̄silio incipit vsurarius manifestus veniens ad mortē q̄didit testū ⁊c. secuꝫ est opinionē Joā. an. dicēs tale testū valere ⁊ de eqtate et si post illud nō canit, lꝫ cauere voluit, nec p. eū stetit, sed p. epm vel aliū debētē cautionem recipere. cui vt fert assenserūt oēs doc. perusini. Et qō. ſ. de testō dicimus ⁊ disponit iam dicta decre. q̄s q̄s, intelligas de codicillis vt iā dicta gl. firmauit ipse Jo. an. post Bas. Buil. Joan. mo. ⁊ Arch. fm quē idē in qualibet alia vltima volūtate, qō et sentit Jo. cal. disputauit. n. vtrū donatio cā mortis facta nō prestita cautiōe de iure subsistat. ⁊ determinauit q̄ nō. vide illā q̄ incipit, canonica

2 q̄stitutione cauet ⁊c. C ✝ Est et qō inter doc. vtrū q̄stitutio epi dictat q̄ oēs q̄ctus vsurariorꝝ censeant de duplo, astringat illū quē q̄stat fuisse vsurariuꝫ sed restituisse. in qua. q. Bart. tenuit q̄ sic, eo q̄ hmōi noia significātia q̄litates influxas de p̄terito nō desinūt in esse. lꝫ recedat a crimine. ff. de edil. edic. l. qd si furarius manifestus, lꝫ restituat vsuras, tū infamia ex noie sibi infficta nō abolet, nec pene q̄secutione ⁊ descendentes ex tali qualitate, ⁊ sic ad ꝓpositū. ergo fm hoc lꝫ tpe q̄ctus esset extra crimē p restitutionē vsuraꝝ, tū nō est extra p̄sumptionē q̄stitutionis epalis Bal. de perusio. C. de vsur. sup rubrica, lꝫ q̄ iū. ⁊ sic dicit se q̄siluisse, q̄ abolet nomē vsurarij p restitutionē vsuraꝝ, ⁊ hoc p tex. c. cū tu. eo. ti. in ver. donec. ⁊ q̄ ibi not. in gl. ordi. magis. n. dꝫ inspici bona quersatio q̄s mala q̄ fuit in p̄teritū. ar. l. si mater. C. ne de stat. defun. ⁊ fa. ber. l. i ipsius. C Pro opi. bal. q̄ mihi satis plꝫ facit. c. q̄s q̄s i pri. li. vj. Jtē vt det mā vsurarijs se purgādi. Jtē q̄ in penis ⁊c. vt in regla i penis. Cogita.

3 C ✝ Quid aūt si vsurariꝰ manifestus impetrat a papa q̄ possit libere testari facta mētiōe q̄ sit vsurarius manifestus. vtrū possit p hoc libe testari nō seruata forma q̄cilij Lugdun. bal. in. l. si q̄n. C. de inoffi. testa. determinat q̄ non, per illuꝫ tex. ibi vide.

4 **Sed** pone quero. cj. ✝ qō florētinus eps, q̄ et hoc casu pōt sicut posset in casu decre. ij. prelibate, q̄n cautionē recipet sine expressiōe certe ⁊ manifeste q̄stitatis arbitret seu moderet qō. A. ciuis florentinus de quo est fama q̄ mutuauit ad vsurā Parisius vel in Anglia, vbi ad vsurā publice mutuauit. tenet p vsuris ad mille Parisiēsibus vel Anglicis, postea nullus Parisiensis vel Anglicus apparet qui aliqd petat, qd faciet eps. Rñdeo dicit Buil. vt refert Jo. an. in. d. decre. ij. sup gl. ſ. si quātitas q̄ faciet sibi edi libꝝ rōnis illius, ⁊ q̄ in illo reperiet p eū extorta faciet restitui, ⁊ sic asserit se q̄nq̄ fecisse seruari. p quo facit fm Jo. an. cle. ex grandi. ſ. eo ti. Sed Jac. de bel. vt ibidē refert Jo. an. disputādo determinauit ad petitionē partis id fieri nō posse. Et qd in arbitro q̄ hꝫ facere ordinarioꝰ veniat, cū nō appareat quātitas manifesta. scripsit gl. sup verbo, alioquin. in. d. c. q̄s q̄s. Et in gl. seq. ponit cautela cautionis prestātis. q̄s approbat et Buil. ⁊ Arch. clarius. C Formabat et ipse Ja. qōnē in eo q̄ satisfecerat. vt dicit Jo. an. hodie in satisdationibus sp exigūt libri rōnū, vel saltē p̄missio de illis reddēdis. vī ergo sentire Joā. an. q̄ nō ad partis petitionē faciet iudex dictū libꝝ edi, qō est verū p dictā cle. sed nō aufert violēter. vñ fm eū aduertēdū q̄ libri nō sunt tollēdi de archa vsurarij violēter, nec hoc cantat cle. ex grādi. ſ hō q̄ p censurā ecclesiasticā cōpellat. vt ibi no. in gl. qd q̄tineat. ⁊ et in. d. c. ij. super gl. p̄dicta. in fi. C Scire debes q̄ in gl. d. cle. Joā an. remittit ad no. p Buil. in Spec. de instru. edi. §. nūc videndū restat. ver. pone infrascripta. Cuius ꝛba recitās effectiue Stepha. in. d. cle. ⁊ post eū. d. Ab. dicit q̄ imo poterit mittere ad domū vsurarij, ⁊ facere ingrere archā eius, si iudici videat, petētē hāc exhibitionē vex dicere ⁊ vsurariū malitiose recusare illaꝝ. ar. C. de eden. l. is apud quē. ff. de no. ope. nun. l. nō solū. §. ciēdū. sine cā aūt ⁊ aliq̄ p̄sumptione hoc facere nō dꝫ. C. de eden. l. q accusare. ⁊ de pba. l. actor. Et subdit idē Steph. q̄ et poterit p aliam cōpulsionē hoc idē facere. puta p mulcte impositionē. alibi eū video q̄ iudici cōperit nō solū exercere censurā, sed ⁊ alia multa remedia. vt no. ſ. vt lite non conte. c. tue.

5 **Centesimo** Secūdo quero ✝ nūqd recipiēies manifestū vsuriū ad sepulturā subiaceāt penis lateranen. q̄cilij. Rñdeo q̄ sic. imo hodie sunt ipso iure excōicati p cle. j. de sepul. C Sed qd de his q̄ nō sepeliūt vsuriū sed illū simulauerūt ducere ad sepulturā. aliū vel nullū sepeliendo, puta erat in feretro capsa cū apparatu honorifico, ac si ibi esset corpus talis vsurarij. Rñdeo. d. Jo. an. vt ipse refert in dicta decre. ij. disputādo determinauit q̄ subiacent illis penis. ibi vide. Et ad materiā sepulture hmōi taliū oīnc vide gl. super verbo, sepulture. positam in. d. cle. ⁊ qō ibi super illa scripsit. d. Ab. post Pau. Steph. ⁊ Lapum abbatem.

6 **Centesimo** Tertio quero ✝ quid dices de hoc pone cautionem prestitit vsurarius deinde qualit, tenebitur ne ante mortē vt sic in vita aduersus euꝫ agi possit ex illa. gl. in. d. c. q̄s q̄s. sup verbo idonee. post Bal. ⁊ Saspa. determinat q̄ sic. ⁊ merito. vide in Spec. de instr. edi. §. nunc vero. ver. qd si sunt. ⁊ p Cy. in. l. gnaliter. C. de nō num. pecu. ⁊ per Bar. in. l. cū qs decedens. §. codicillis. de lega. ij. ⁊ ita practicamus omni die. vide insup in simili. q. Joā. de deo quam recitat Jo. an. in. c. q̄s q̄s. super dicta gl.

7 **Centesimo** Quarto q̄ro ✝ qd si aliqs q̄fessus est sacerdoti in penitentia se vsuras extorsisse sed hoc est occultū, denegabit ne illi sepulturā recusantibꝰ eius brīdibꝰ restōnē facere ⁊ illius dicto credere. Jo. an. i. d. c. q̄s q̄s. sup glo. ij. ponit dictū Buil. arguētis ad partes ⁊ nil firmāti. vī tū inclinare ad partē q̄ nō. ⁊ si debuerit p posse conari inducere peccatorē vt cozā testibus idē q̄fiteat, ⁊ cautionē, q̄ eqdem mihi placet. Nec ob. q̄ no. i gl. fi. i. c. testimoniū. de testi. q̄s allegat ad probanduꝫ q̄ possit illū peccatorē publicare. nā aliud est q̄ fiat fides de emēdatiōe criminis p q̄fessorē, aliud q̄ eius crimina patefiāt, quoꝝ p̄mū fauorabile, fm odiosuꝫ. Nec ob. si dicas imo ⁊ fm fauorabile cū p id anime q̄sulat, q̄ animus ex quo mortuus est eius anime nō q̄sulit. Jtem aliter consulenduꝫ q̄s p proditionē peccatoris nisi fm q̄ tibi a iure permittitur. ij. q. j. si peccauerit, alias cuilibet q̄fessori licitū foret prodere peccatorē. Preterea ⁊ si vex foret q̄ publicare posset iste q̄fessor crimē vsurarij, nō sequit, ergo ⁊ sepultura denegari, q̄ tolū ma-

nifestis dene ẓãda est. vt. d. c. qz in omnibus. ꝛ cle. j. ff. de sepul. q̃ lis iste nõ est accedãt post eũ scripta p Jo. an. in. d. c. ꝯ ꝯ. vbi in. d. gl. determinat nõ exhumandus occultũ vsurariũ, quẽ post ea potuit vsurarium extitisse.

8 **Querit** ẽt. cv. † Sui. ꝛ Jo. an. post eũ vbi. s. qd si defuncto occulto vsurario anteꝯ sepeliat veniant debentes recipe, sed vsurarij heres negat, interdicet ne sepultura tꝫ qꝫ nõ si ꝓbatio nõ est incõtinẽti parata, cũ alias cuiꝯ fas esset impedire alteri sepulturã illũꝯ vituperare, qꝫ est penitus interdictũ. vt. l. fi. C. de sepul. vio. ꝛ in auc. qꝫ domũ. qꝫ aduertant epi nostri tpis, ꝛ in hoc nõ modicũ excedẽtes q cũ eoz pace dictũ sit sepe sepius ẓriũ presumunt. ꝛ vtinã animaz sicut propriæ bursæ salutem inbiarent.

9 **Centesimosexto** quero † manifestus vsurarius cautione solẽniter ꝓstita qdidit testm̃. deinde qtinuauit vitiũ vsuraz sed nõ manifeste. deinde decessit nulla alia cautiõe prestita valebit ne eius testm̃. hãc disputauit Fed. ꝛ determinauit qꝫ nõ ponit in ope suo qsil. vij. ibi vide. Pau. aũt formabat qõnẽ in eo q testõ qdito cum non mutuasset ad vsuras, deinde manifeste mutuauit. ꝛ ponit in clemẽ. j. de sepul. ꝛ idẽ determinat pp supueniens delictũ quo infirmat. allegat insti. q. mod. testa. infir. in prin. ꝛ §. hoc aũt. Et ad. l. furiosus. C. q testa. fa. pos. ꝛ insti. co. ti. §. furiosi. rñdet qõ loqt in furioso, qz fingit mortuus. ꝛ in eadẽ volũtate manet. ad hoc. s. de baptismo. minores. doctor subtilis dñs meus singularissimus dom. Jo. de fantuciis de Bononia vtriusqꝫ iuris doc. vt ibidẽ scribit alias disputauit ꝛ determinauit ẓriũ. Vidi plurimoz qsilia qcludentiũ cuz Pau. ꝛ idẽ credo verum.

10 **Centesimoseptimo** quero † qfessus fuit titi⁹ dño vicario epi florentini se teneri p vsuris ꝛ illicite acqsitis tã p se ꝯ p suos pdecessores, qb⁹ succedit vlter exotis vsqꝫ ad quãtitatẽ. cc. florenoz auri, affirmãs se penitus insciũ qbus sit restitutio fiẽda. huic solẽni stipłone interposita, pmisit dicto dño vicario recipiẽti pro dño epo ꝛ eibus ꝛ singulis quoz interest vel interesse posset pdictã pecunie quãtitatẽ soluere atqꝫ restituere illis a qbus reperiri poterit fuisse extortas. habita ꝛ pmissa prio ingsitiõe p inuentis dictis psonis p ipz. d. epz vl⁹ vicariũ, alis si nõ poterit inueniri de his fiat qꝫ de iure fieri dz p qbus adimplẽdis obligauit oia sua bona quoz possessionẽ ingredi ac ipsaz alienaꝛ eidez dño vicario plenariã tribuit ptãtẽ. Deinde cũ fctã ingsitiõe nõ reperiant aliq̃ psone qbus dicta foret restitutio fiẽda, pnũtiauit ipse vicarius dictã quãtitatẽ fore incertã ꝛ tanꝯ talẽ pauperibus erogãdã, atqꝫ possessionẽ ingressus est bonoz diciti debitoris. ¶ Nũc venit i dubio pmissor vel eius hẽde nõ citato, vt veniret ad certificãdũ si quos inuenire possz qb⁹ restitutio deberet fieri valeat necne. ¶ Scõo posito qꝫ dictus pcessus valuerit an pindicaret singularibus successoribus. in quos dictus pmissor alienauit bona sua insto tit. aũ sniaz latã sup pcessu dicte ingsitionis lz nõ fuerint citati. ¶ Tertio posito qꝫ eps iniuste tenutã acceperit. an debitor, vel q in eius locũ surrexit, possit rẽ recuperare soluto debito, cũ nõdũ elapsi sint. xl. anni a die supradicte facte promissionis. ¶ Quarto si aũ inchoatam inquisitionẽ, vel ea pendente, vel ẽt postea finita in quisitiõe appareãt aliqui a qbus vere ꝛ sine fictione iste promissor aliqd extorsit p vsuris, vel alio mõ illicito. ꝛ velint de iure suo docere. ꝛ doceãt sufficiẽter. si iste debitor idẽꝯ pmissor soluat eisdẽ vsqꝫ ad dictã quãtitatẽ epo pmissam. an vlterius epo soluere teneaꝛ, ꝛ an recuperare possit res in tenutã acceptas p epm. Et qd si eps aliꝫ vẽdidit, ꝛ pretiũ habuit, vel alij dictas res assignauit. ¶ Preli batũ thema formauit Fed. ꝛ qõnes predictas elicit ex illo. put videre potes in ope suo qsi. j. ¶ Et ad primã rñdet qꝫ dictus p cessus nõ valebit in preiudiciũ promissoris. ¶ Ad ꝑam tz similiter qꝫ dictus singularibus successoribus non preiudicabit, ex quo ante sententiam facta fuit alienatio, maxie si per decenniuz possedissent. licet secus si aũ alienationẽ sententia precessisset. ¶ Ad tertiam rñdet qꝫ sic. ex quo dñium non est illaz rez epo qsitũ. Si enim acqsitũ foret. secus. vt dicit no. in. c. qm̃. in fi. vt lit non qrest. Quo casu dicit qꝫ si eps alicui assignasset ecclesie vel monasterio tales res, nõ hz se vlterius itromittere, nisi sicut de alijs bonis ecclesiaz sibi subiectaz. Sed si nondum assignasset ponit remedium in facto qsistens, ibi omnino vide.

¶ Ad quartũ respõdet quod eps vlterius soluere non tenetur ꝛ recuperabit res in tenutaz acceptas etiã si dominiũ esset epo acquisitũ iure cõi vel speciali, si nondũ alteri assignauit. Si aũt alteri assignauit vel distribuit aũꝯ appareãt illi qbus fiẽda eẽt restitutio, cũ nõ sit in culpa. nõ cõpetet promissori actio contra epm, sed bene forte ẓ ecclesias vel monasteria, qbus facta fuit assignatio vel distributio p epz de illis possessionibus quatenus facti sunt locupletiores. ibi omnino vide.

11 **Centesimooctauo** quero † Jn iaz. d. c. j. formatipse idẽ qõnẽ talez. Nũqd eps. xxx. vel. xl. ãnis possit ageꝛ ẓ hẽdes vel possessores bonoz quondã illius q in suo testõ reliquit mille libras restituẽdas noie vsuraz incertarũ, cũ de extorsione dictaz vsuraz non appareat nisi p qfessionẽ dicti testatoris. ¶ Solvit qꝫ cũ actio q̃ cõpetit ex testõ, vel qditio q̃ cõpetit epo p. l. nulli. ꝛ l. si qs ad declinãdã. sint psonales, ꝛ spacio. xxx. anno. p qñs claudant. C. de prescr. xxx. vel. xl. an. l. sicut in rẽ. iõ ẓ hẽdes bona fide possidentes q̃ semp presumit nõ cõpetit actio ad dictas mille nisi p hẽdẽ malã fidẽ hẽdẽ habuisse ꝛ scisse vitiũ ꝛ crimẽ defuncti, quo casu dz intelligi. c. tua nos. cũ simi. ꝛ idẽ si de extorsione apparet alr ꝯ p testm̃. Quo aũt ad possessores bonoz in quos p testatorẽ vel eius hẽdẽ bona alienata sunt. nõ est ꝑm eũ aliqd dubiũ, si possederũt spacio. x. annoz. qz actio psonalis nõ cõpetit ẓ successorẽ singularẽ. vt. l. j. §. si heres. ad trebel. ꝛ de iud. l. fideicõmissuz. §. tractatũ. cũ simili. ꝛ ẽt hipotecarie prescribitur illo tpe, vt. l. j. ꝛ ij. C. si aduer. credi. Nec obstat prio dictis qđ actiões epo cõpetẽtes durãt. xl. an. vt in auc. quas actiones. C. de sac. san. eccl. ꝛ de prescrip. c. de. iij. ꝛ eo. ti. c. ij. lib. vj. qz loquunt de actionibus cõpetẽtibus epatui vel ecclesijs. Sed hic nõ cõpetit actio epo vt epo. ꝛ vt Economo vel administratori bonoz pauperum. vt. l. nulli. ꝛ l. si quis ꝑm Fed.

12 **Queritur** cix. † vsurari⁹ cautionez fãciẽs fuit qfessus se hẽe decẽ milia in vsuris restituẽda personis descriptis in quodã libro quem epo assignauit. tractu tpis vult cogere vsurariũ ad dãdã sibi pecuniã tãꝯ icertã, vsurarius dicit ostẽdatis libris, qz volo soluere illis quoz suz debitor, ꝛ in libro descripti sunt ne bis solua. deinde veniãt ꝛ petãt veritas. vel dicit ego iã restitui psonis descriptis i illo libro, ꝛ ecce plura instra finiũ sine remissionũ dicit eps libũ pdidi. ꝛ sic paratus suz iurare. qd iuris. solvet ne illa vt incerta. ¶ Hũc pas suz tetigit satis diffuse Fed. in qsi. cxlviij. ꝛ lz dubitatiue pur inclinat in partẽ qꝫ solvat illa vt incerta. ibi vide. vbi ẽt videre potes circa mediũ prime col. qd iuris sit premisso gñali edicto qcũꝯ dederit vsurarũ noie aliqd tali veniãt. j. tot. dies ꝛc. si nemo venit nec ẽt vsurariũ p aliqs certas psonas pbauit. j. teriũ si bi statutũ, lataꝯ est snia p epm declarãs illas eẽ incertas, virtũ vsurarius sit tutus, si postea appareãt psone, certe est restitutio faciẽda. Et sentit qꝫ sic ẽt quo ad illos q tũc erãt ex̃ diocesim. fatet tñ qꝫ talibus cõpetit remediũ ẓ ipm vel pauperes, qꝫ pseqre vt ibi. ꝛ cogita an sit vez. Et ẓriũm practicat qñ non elt determinatũ qꝫ oia veniant sub noie incertoz, hoc est qñ nõ fit taxatio vere ꝛ ꝑm quãtitatẽ ad qꝯ ascẽdunt lz minoz ꝛ ꝑm qꝫ inter eos quentum est, ꝛ de hoc iudici, prio cuius snia alio nõ dato pesumitur qstat legitime. an aũt talis practica sit iuri qsona, tu ipse vide. Prompti sunt tñ epi ad eius obseruãtiã, p seipsis incerta imbursant. nec ad illoz volũt restitutionẽ venire vel teneri, sed fit certa taxatio iuxta quẽtionẽ ꝑm qꝫ de more est, q̃ tñ possit qꝫ iure fieri, dicam. j. in. q. cxv.

13 **Nũc ẽro** successiue. cx. † Teneꝫ vsurari⁹ ad restitutionẽ vsuraz illis a qb⁹ extorsit, lz pone qꝫ sint absentes. teneꝫ ne vsurari⁹ ad eos has vsuras mittere suis sindicatibus. gl. in decre. cũ tu. s. eo. tz qꝫ nõ, sed imo illoz. Sz tn dic qꝫ pdicta sunt vera. si tales vsurarũ creditores se trãstulerũt de loco ad locũ, vbi tales vsuras soluerunt ad aliuz locũ. sed si nõ ipsi, lz vsurarius est q se trãstulit de loco in quo exercuit ꝛ recepit vsuras ad aliuz locũ, tũc nõ illoz, sed suis ꝓprijs sumptibus teneꝫ mittere vsuras ad illos ꝛ Hosti. ꝛ Jo. an. in. d. c. cũ tu. ꝛ clarius opi. Host. sentit Jo. an. in regła pctm̃. in gl. ij. lib. vj. ꝛ posuit ẽt ipse Host. i summa. eo. ti. §. fi. ver. qd si debitor. ꝛ pbatur talis opi. sic distinguẽs in. l. si res. ꝛ. l. si vero. ꝛ. l. seq. ff. ꝺ rebꝰ. ꝛ de leg. j. l. cũ res. §. j. ꝛ de edẽ. l. ꝓtor ait. §. fi. ꝛ. l. seq. Facit optie qꝫ legit ꝛ no. iij q. j. §. lz notãdus. ꝛ. c. reintegrãda. Et ideo lige pdicta, si vsurari⁹ noluit vbi habitat, qz alias nõ tenet ingredo vagari vt ibi no. nõ tñ penes eum pecunia remanebit, imo tãdẽ pauperibus erogabitur. ar. eorum que statim dicam.

14 **Sed quid. crj.** † Si sumptib⁹ itineris rei summaz excednnt, nec extat fidus q̃ gratis portet. Rñ. ꝛ gl. in. d. c. cuz tu, erogabit pauperib⁹, sicut cum nesciat a quo sint extorte, vt. s. de indeis. cuz. ꝛ. d. c. cuz tu. cuius autem prouidentia fiat ista erogatio. statim dicam.

Sed. cxj.

15 **Sed.cxij.** † Quid si excõicatus est is a quo extorsi usuras, vī q nõ tenear ad restitutionẽ. ad hoc ℞.de bere.c.fi.cũ gl.sua.ꝛ ita no.ibi Jnn.ꝛ in decre.cũ lris.de ꝙcess.pbẽ. Ad idẽ tex.cũ gl.sua.in.c.nos sanctoꝝ.xv.q.vj.ꝛ q ibi no. Arc.facit tñ in ꝺriũ qõ scripsit Jnn.i.c.veritatis.ỏ dol. ꝛ cõ.vbi sentit opi.q̃ firmat Jo.and.in.d.c.nos sanctoꝝ.loquit tñ in iurãte. Sed ꝺriũ ibi sentit Barth.brixiẽ.in gl.ij.in regula peccatũ.in fi.sentit q fieri ꝺz ꝺispositio in edẽ sacram.ꝛ idẽ no. Jo.an.in.c.ꝙstitutus.super verbo faciẽdũ.de resti.in inte. Bene facit qõ in simili no.Boff.in sum.eo.ti.§.ſz nũqd si is a quo. ver.ceterum.ꝛ in decre.qꝛ frustra.j.eo.vbi post eum ponit Joã. an.ꝛ j.ꝺicam.in.q.cxlj.ꝛ ita alias in simili casu consului.

16 **Nunc quero.cxiij.** † Utrũ usure i alienis partibus extorte (loquor de incertis) possint in ꝓpria patria extorqũtis erogari pauperibꝰ. Scõo p quẽ. Et vī q in ꝓpria patria possit ista egrotatio fieri, ſz melius sit q fiat pauperibus loci in quo datũ est dãnũ, vel cuius habitatorꝛ erat is cui fiẽda erat restõ vt post Host. inscripsit Jo.an.ꝛ do.meus in.c.cũ tu.§.eo.tuz qꝛ melius est q vicini cõmodũ ipsius sentiãt q̃ extranei,tñ qꝛ verisimilius est inter illos dãnũ passum vel eius heredũ inueniri,qbus est restitutio fiẽda ꝓius. Ray.tñ in sua sum.in li.ij.in ti.ỏ rapto.iuxta fi.§.forma. tenet q in loco si scitur,vel saltẽ in ꝺioceſi loci vbi facta est rapina fienda est erogatio.cuius verba posuit etiam Archid. in.c. fi.xiiij.q.v.Sed Fede.in consi.xxxij.firmat quod ꝓmo ꝺixi.

17 ¶ † Ad scõm sciẽdũ qõ ꝺissensio fuit inter doc.vtrũ alius ꝺiocesanus possit incerta erogare,Host.cuius verba post eũ refert Jo.and.in.c.cuz tu.§.eo.ꝛ in.c.cũ sit.§.de iudi.tz qõ nõ,ꝛ idem scripsit Host.in sum.de pe.ꝛ remiſ.§.cui ꝙsitẽdũ sit.℞si.tu ꝺic. ꝛ§.vel sub.ꝛ§.sed que forma.ver.vbi vero.Sed Arch.in.c.illo.in fi.xiiij.q.v.ꝛ in.c.ij.de test.li.vj.tenuit ꝺriũ.ꝺicens qõ id poterunt executorꝛes ad id in testõ ꝺeputati,sicut posset ipse extorquẽs,fateꝰ bene qõ eps posset cessantibus prelatis qõ ẽt sensisse vī Ray.in sum.vbi.§.ꝛ Joañ.in cle.ꝺudũ.de sepul.ꝛ de p uileg.c.j.ꝛ Zenzeli.ibidẽ.Et ita vt refert Lap.Ab. ꝙsuluerũt Jo.cald.ꝛ Recuperus.sed in.d.c.ij.Jo.and.ỏt q vtraq opi. ꝺz egratẽ.ꝛ qõ satis ꝺz excusatuz ꝛ pro absoluto a satisfactione illũ qui pure ꝛ vere satisfaceret,saltẽ in his in quibus transit ꝺo minũ.ꝛ ibi ponit rõnes vtriusq opinio.subdẽs qõ tum p rõnes Host.tuz per rõnes egratis per eũ p ꝺicta opi.assignatis equa

18 sibi vī ꝺeterminatio † epoꝝ,qui cõiter p sua statuta sibi reseruãt in certis nõ solũ absolutionẽ peccati sed ipsoꝝ ꝺistributionẽ.sed cere velimus eũ loq qñ nil ꝺisponit testatorꝛ. Jn rei ℞itate tñ ibi loquit gñaliter ꝛ indistincte.Lap.Ab.in cle.ij.de pe.ꝛ remiſ. eligẽdo viã mediã ꝺicit q in bis male ablatis ꝛ incertis in quibus trãslatũ est dñiuz,nec cõpetit repetitio. Exẽpluz.xiiij.q.v. c.non sane.puta in meretricali vel histrionali pecunia locũ habeat.ꝺ.Arc.ꝛ sequatiũ. Jn bis aũt ī qbꝰ dñiũ nõ trãſſerẽt, vel si in vsura habeat locũ ꝺictũ Host.ꝛ Jo.and.Ad qõ facit qõ no. Arch.j.q.j.nõ est putãda. Sit rõ ꝺiuersitatis,qꝛ in.j.casu põt posse facere p se vel aliuz velle suũ ꝺistribuẽdo presertim pauperibꝰ, sicut placet.ꝺ.c.nõ sane.Jn scõo vero casu nõ põt exinde eleemosinã facere nec ꝺz ius dñij.vel si ꝺz nõ ꝺz perfecte,qꝛ cõheredes volunt iura in aia illius fanorem cui erat fiẽda restitutio erogationẽ fiẽdã pauperibus tanq̃ suis heredibus nõ p euz qui ad restitutionẽ tenet cuz sit suspectus,ꝛ cuz in hoc sit extraneus ab eo cui fienda erat restitutio ꝛ pauperibus quibus ẽt est

19 per epm qui est pater † pauper illus loci ꝛ iudex ordinarius in ea.Nõ ob.hnic ꝺistinctioni.ꝺ.c.cũ sit.qõ loqt in casu, vbi trãsfertur dñiuz.ſ.in officiali.ꝛ tñ requiritur episcopi ꝺispositio, qꝛ ibi loquntur de suspecto scilicet de infideli.

¶ Alia solutio est q ibi non est vex q transferatur dominium ſm Lap.Ab.do.meus in.ꝺ.c.cum sit.firmat opi.Archi.aꝺducit vltra rationes eius talem.ſ.qui indebitum extorsit obligatus est ex maleficio vel quasi illis a qbus extorsit, si extãt alias pauperibus,ꝛ regula ꝺz q debitor potest per solutionem se liberare.instí.quib.mod.tol.obli.per totũ. Tu qui ꝺicis cõtrariuz hoc casu ꝺa mihi casum expressum cõtra regulam.nec est veruz ꝺicere quod sit in.ꝺ.c.cũ sit.qꝛ loquitur in christiano,vt bene respondet Archi.ꝛ hãc ꝺe iuris rigore veriorẽ puto, pro qua facit ẽt cle.j.de prini.in ver.nec legata.licet glo.saluet opi. suam ab illo tex.sed alia expositio verioꝛ,per q̃ firmat opi.Arch.Et si ꝺriũ approbauerit frater Girardus de senis,q̃ qꝛ sequit̃ q̃ sue tudo,ꝛ nos seq opus est,vt ẽt ꝺixit Fede.q̃si.xxij.qua quidẽ cessante an sit verũ ꝺicere q episcopus hoc p sua statuta ꝺisponere possit.ꝺixit ꝺñs meus in.ꝺ.c.cum sit.q ꝺubiuz est q q̃q ꝺicat Joã.and.Ego iam vidi cõsiliuz Jo.calde.expresse q̃cludẽs in simili q nõ,ꝛ vide q ipse not.in.ꝺ.c.cũ sit.in additio.q̃tum ad principale quesitũ hoc permisisse vtile est,sed ꝺubitatio que siti nõ in hoc consistit,sed in hoc vcz posito q spectet ad ordinarium quis erit cõpetens ordinarius ꝺomicilij,an ille loci vbi facta est extorsio,in quo multa possem aꝺducere hincinde.Sz qꝛ Fede.in.ꝺ.cõsilio.xxxij.clare omnia tetigit, sufficit cum illo cõcludere q iudex ꝺomicilij est cõpetens.Et sentit ẽt idẽ de iudice ꝺelicti.pro quo optime glo.in.ꝺ.c.ij.de vsur.lib.v.sup vers. parochie.ꝛ q in eo.c.super gl.si q̃stitas ꝛc.scripsit Jo.and.

20 **Et quia** ꝺe iudice incertorum.§.ꝺiximus, incidenter videamus.cxiiij.† quisnã sit iudex cõpetẽs in causa vsurarũ. Ad qõ sciendum q opi.varie fuerunt.vt ponit Archi.in.c.qd ꝺicã. super verbo, iudice.xiij.q.iij.vbi approbat illaz Lan.ꝛ Hugo.ꝛ Bof.q̃ bz q p̃ laicũ laicus, p̃ clericũ ecclesiasticus, q̃ placet ẽt Jo.cald.§.de iureiurã.ad nostrã el.ij.iam vidi q̃siliũ suũ quo ꝺeterminauit nõ valere constitutionem synodalẽ ꝺisponẽtẽ q laicus nõ possit cognoscere de causa vsuraria. ¶ Glo.in cle.ꝺispẽdiosaz.de iud.vī sentire opposituz,ſz nõ clare.ſ.qõ solus ecclesiasticus. Joã.mo.super rub.de vsur.lib.vj.tractat ꝺiffuse istã materiã.ꝛ ponit Jo.and. ibi super.c.j.ꝛ quid sentiat non apparet clare,vī tñ inclinare ad ptez qõ vterq sit iudex cõpetẽs Gaspar.ibi tz precise q ecclesiasticus.Sed.ꝺ.℞.in.c.fi.j.eo.ꝺicit qõ Jo.mo.idez ibi sentit qõ Gasp.ibi vide Bal.in.Leos.C.de vsur.in fine formaꝛ qõnẽ. an per q̃dõne ob tur.cãm possint repeti vsure in foro seculari,ꝛ tenet qõ sic. Pau.in cle.j.de vsur.ꝺicit opi.Lan.ꝛ sequaciũ veram vbi nõ refert qõ.an id qõ petitur sit vsura,ꝛ sic nõ est qõ ỏ prohibito ꝛ cõcesso,ſz tñ ỏ soluto,vel nõ.Sed si est qõ an id q petit̃ sit vsura,vel includat̃ sub vsuraꝝ noie,vel nõ.ꝛ tũc sit vera opi.contraria.ꝛ banc approbat.ꝺ.℞.in preal.c.ad nostram. ꝛ in.c.fina.j.eo.ꝛ etiam Fede.in opere suo consi.xcj. Pro quo optime facit quod scripsit in simili in causa matrimoniali Joan. an.in.c.tua.de ord.cog.ꝛ in.c.fi.de foro competẽ.lib.vj.in gl.

21 fina. ¶ Per quam quidem ipse Fede.ꝺeterminauit † q statu tuz ciuitatis quo cauet̃ quod si quis fecerit refutationez de aliquo ꝺebito pro minori quãtitate q̃ contineatur in instrumento de quo sit facta refutatio intelligatur ex eo vsurarius, ꝛ id habeatur pro plena probatione,non habebit locum in foro ecclesiastico inter duos laicos concedentes instrumentuz super quo predicta interuenerunt foꝛe vsurariuz,vt enim vides per memoratum statutuz ꝺecidit̃, ꝛ ꝺeclaratur id quod est solius ecclesiastici,sz contractum vsurarium ꝛ crimen vsurariũ continere, non autem est questio de soluto,seu non ꝺecidit qõnem de soluto.Cõclusio prelibata longe fortius procedit rõne generalis cõsuetuꝺinis in toto terrarum orbe que habet q omni casu ecclesiasticus solus passim cognoscit.

¶ Be ista materia tractauit ẽt Bar. i.l.titia.ff.so.ma.ꝛ Bal.

22 in.l.quoties.C.ỏ iudi.vbi formaꝛ talis qõ vcz † ꝓducitur instrm guarantigie in foro seculari,ꝛ petitur eius executio, opponitur q est vsurarium, poterit ne iudex secularis cognoscere de ista exceptione.an vero remitti ꝺz probãda coꝛã episcopo.Ad partem q ꝺebeat remitti allegaꝛ,qꝛ ista causa vsuraria est ecclesiastica.ergo ꝛc.de ord.cog.tua.de sen.excõ.c.si iudex laicus.li. vj.Jn ꝺrium q iudex secularis possit cognoscere aꝺducit̃.l.illa quoties.Itẽ qꝛ põt cognoscere de exceptione simulationis. sed istud instrumẽtũ est simulatum,vt.l.emptione.C.plus valere q agi.ergo ꝛc.Sol.Bar.q aut est contentio qꝛ ꝺr instrumentuz factum ꝺe ꝺuplo in fraudẽ vsurarũ, ꝛ tunc qꝛ istud est facti, nec est quid spirituale.per consequens poterit cognoscere iudex secularis.sed si non esset contentio ꝺe facto,sed super certo facto ꝺubitaretur vtrum esset vsura vel non,vt in emptionibus q̃ fiũt ante tps ꝛ similibus,ꝛ tũc ꝺz recurri ad episcopum. Bal. vero ꝺicit q sine sit qõ facti sine sit questio iuris,cum sit questio ecclesiastica,nõ pertinet ad iudicem temporalẽ eius ꝺiscrepatio vel iudiciuz,qꝛ nec ẽt incideter causam ecclesiasticam põt tractare iudex laicus,licet bene ecõuerso.fatetur tamẽ ipse Bal.q si non esset questio ꝛctus esset feneraticius,sed esset questio calculi,vt qꝛ in casu licito soluí vsuras,sed ꝺico me soluisse vltra ꝺebitum,aꝺuersarius negat,cum hic non sit questio ꝺe crimine ſz ꝺe calculo,tũc bene poterit cognoscer secularis.ad ℞.l.si nõ sortẽ.

in prin. ff. de qdi. inde. ¶ Videre meo dcm̃ Bar. posset sustine ri, ſz dcm̃ Bal. est tuti⁹, ꝑ quo faciũt. s. no. post Fed. ⁊ dcã cõis obseruãtia. Et vide ad materiã qđ scripsit post alios Joã. an. ⁊ dñs meus in. c. tuam. de ordi. cogni. super glo. fina.

23 ¶ † An aũt valeat rñsio facta ad positiones sup tali. q. vsuraꝝ. de qua nõ põt cognosci per iudicẽ laicũ, ꝛz ibi Bal. ꝙ sic, sed si nõ vult, nõ teneť, põt tamen petere quod fiat remissio.

24 **Supra dixi** ad quẽ ptineat remissio incertoꝝ, † ſz nũ qd. cxv. dicemus de practica quotidiana, põt ne sup his cũ epo patre paupeꝝ trãsigi seu cõponi. Secũdũ ꝙ Pañ. in cle. ij. ỏ pe. ⁊ re. sup verb. q̃stitate. hũc passuꝝ examinat, ⁊ finaliter determinat ꝙ nõ ꝑ illẽ tex. alleg. c. fi. de offic. vica. lib. vj. vult. n. ꝙ sine mandato apostolico id facere nequeant, nisi cõponerẽt de rãta q̃stitate quãta est illa ad q̃s ascẽdũt, ⁊ nõ de minori. ¶ Cõtrariũ seruať, ꝛz facta tacita cõpensatione ferať deinde snia taxatiua ipsoꝝ icertoꝝ, ⁊ si vera sint q̃ status est Pa. ꝙ vť de iure, nec vť ꝛria qsuetudo valere arg. eoꝝ q̃ scripsit Host. ⁊ Jo. an. post eũ in. c. nulli. de reb. ec. nõ alie. ⁊ Arch. in. c. abbatibus. xij. q. ij. ⁊ gl. in cle. j. de reb. ec. nõ alie. multoꝝ aie ꝑculdubio illaqueareť. tex. illi tñ videre meo nõ ꝑ bãt ita clare. Nã tex. cle. logť nõ in epis, ſz in pastoribus. tex. ãt illius decre. fi. melius facit in eo ꝙ prohibet donationẽ bonoꝝ illi cui ẽt libera bonoꝝ administratio est qcessa. ⁊ in eo qđ ibi dť in prin. ¶ Sed forte põt rñderi primo ꝙ nõ est credẽdũ ꝙ papa qui eos prefecit parens paupeꝝ indistincte nõ qcessisset eis in spẽ ꝙ ex cã possent ⁊ in talibus trãsigere. Et ibi hñt maiorem potestatẽ q̃s illi quibus libera administratio est concessa. Item non simpliciter donant. Jtẽ papa scit hãc consuetudinem ⁊ din tus tolerauit, fiunt tñ taxationes per sententiam vt dixi.

25 **Sed tunc** vltra quero. cxvj. † coꝛã ecclesiastico iudice trahẽs vsuraꝝ creditoꝛ ỏbitoꝛẽ, dicẽs quod dã instrm̃ quo coꝛã laico queniabať foꝛe vsurariũ nil ꝓbauit ꝙ ꝑ vsuris soluisset illi, ſz bñ ꝑ testes ꝓbauit ꝙ soluerat, facto cũ illo calculo rõnis q̃stitatẽ i instro qrẽtã, nũqd iponet vicariꝰ illi silẽtiũ ne molestet vigoꝛe dci instri, posito ꝙ in ciuitate sit statutũ ꝙ ꝛ instra nõ admittať ꝓbatio de soluto ꝑ testes. Fed. ỏ sen. cõsuluit ꝙ nõ, qꝛ nõ est in aliqua sui pte probatum, qđ instrm̃ foꝛet vsurariũ, nec ꝙ creditoꝛ foꝛet vsurarius. ergo ꝑma facie tota q̃s titas i instro qrẽta fuit vera foꝛs, ⁊ sic vicarius nõ erat iudex. venit ergo reus absoluendus. vide per eum in consi. cclxxv.

26 **Nunc quero. cxvij.** † vtrũ sit idoneus testis ad ꝓbãdũ qđ vsurariũ is ꝙ se ꝓbat soluisse vsuras, ⁊ vť ꝙ nõ, qꝛ similitudo cãe qđ a testimonio repellit. s. de testi. psonas, ⁊ a iudicãdo. s. de in. cãz. ⁊ nõ est dubiũ ꝙ si qs declarabiť vsurarius, tibi volẽti ab illo postea tuas repetere, multũ ꝓderit. ar. eoꝝ q̃ leguntť i cle. ex grãdi. j. eo. ¶ In ꝛriũ facit ꝙ scripsit Jo. an. i. q. mercu. posita sup regula, sine possessoꝛe. i ꝓn. sue solonis. vbi ꝛz qsuetudo gñalis in loco ỏ nõ soluẽdo q̃tã eps poterit ꝓbari ꝑ clericos ⁊ rectoꝛes ecclíaꝝ loci deponẽtes de suo scõ negatiuo. ¶ Ad istud cõmodũ qd dicemus. Sciẽdũ ꝙ Fed. i opere suo qs. lxij. rñdẽs ad fin. tenuit ꝙ nõ sit idoneus testis, tñ qꝛ tales sunt singulares, qꝛ ỏ ꝓꝓio facto deponũt, † sunt suspecti rõne cõmodi, qđ sunt ex seq. snia ꝓcepturi, vť coadiuuari ista opi. qꝛ ꝑ snias talẽ cẽsebiť amodo manifestus vsurarius iuxta no. ꝑ gl. j. eo. c. i. lib. vj. vel si nõ sit, vel ẽt dato ꝙ quo ad alios nõ habeať ꝓ vsurario, intm̃ ꝙ sit locus cle. ex grandi. saltẽ negare nõ poteris qn aliqđ afferat ar. ⁊ adminiculũ. ⁊ sic multũ ꝓderit ad inducẽdã practicã decr. cum in dioceſi. j. eo. Ex qb. vť debere qcludi, ⁊ id reputo tutius qđ. s. dixi sentire Fede. Et ita vidi sepius practicari in episcopali curia Flo. Nõ ob. no. ꝑ Jo. an. in. d. rťa, qꝛ ex tali snia nullũ cõmodũ sunt qcepturi rectoꝛes aliaꝝ ecclíaꝝ deponẽtiũ pro alia, sed nõ sic vt vides in casu nostro, cuz ꝛ vsurarios ꝓbationes minus exquisite sufficiãt. Jtẽ nõ ad sui cõmodũ, ſz vniuersitatis ecclíaꝝ deponũt ꝙ ꝛz de testi. cũ nũcius. ⁊ c. insup. ¶ Reperio post. s. scripta ꝙ Bal. de peru. in. l. dictãtibus. C. de testa. fozmauit. q.

28 † pone dictat q̃stitutio sẏnodalis ꝙ ꝓbato aliqno vsurario ẽt ꝑ testes singulares, oia sua istra fingant vsuraria, ⁊ ỏ duplo. Mõ querit vtrũ i cã Titij poterit testificari Seius deponẽs ꝙ ipse feneratoꝛ mutuauit sibi Seio ad vsuras, ꝙ sic facit. l. illa. in cõtrariũ facit cõmodũ qđ exinde seqť, qꝛ poterit vigoꝛe q̃stitutiõis quincere vsurariũ. Soluit ꝙ nisi ꝓtesteť ꝙ nõ intẽdit ex hoc testimonio aliqđ ius q̃rere ꝙ nõ admittať, qꝛ de necessitate ⁊ certitudinaliter spectat cõmodũ, ergo repellit tãq̃ in ꝓꝓia re. Quantoꝛ. n. modis dť ꝓꝓia. s. rõne vtilitatis, rõne iuris rei, rõne vsitatie, ⁊ ratione iuris officij, que ibi exemplificat ipse Bal. ex cuius verbis no. practicã notabi. ꝙ si vis qđ valeat dictũ testis, ex cuius dicto sequitur aliquid qđ potest sibi cõmodũ afferre. s. ꝙ tu facias eum protestari ꝙ nullũ vult ius acqri, qđ perpetuo tenementi, ⁊ vide. s. in. q. lxxxviij.

Centesimodecimooctauo q̃ro.

29 † Quid si cãtat epalis q̃stitutio ꝙ ad dictamẽ taliũ possit qs cõpelli ad vsurarũ restõnẽ nunquid si agitur ad annullãdũ testm̃ vigoꝛe. c. q̃z. j. eo. li. vj. reputabunť idonei. Rñ. Fed. in consi. lxij. in fi. sentit ꝙ nõ, tũ qꝛ q̃stitutio exoꝛbitans a iure cõi nõ excedit casuz proꝓriũ, tum qꝛ fictio talis q̃stitutionis operatur ꝙ crimen sit probatũ, sed nõ qualificatuz, prout requirit constitutio, q̃z, qꝛ disponit de manifesto dicta constitutio synodalis. Cogita, qꝛ in ꝛrium videtur facere in argumentum quod not. Bald. in. l. j. C. de testa. in. viij. q. ⁊ posui. s. in. lxxxviij. q.

Centesimodecimonono quero.

30 † Pone emi a Titio lapides ⁊ tigna, ⁊ sic res ex qbus nõ ꝓcipiť nãliter aliqs fructus, ⁊ cã soluẽdi ptiũ acqsiui ipsuz sub vsuris, ⁊ soluí ipsuz vẽditoꝛi, ſz ipse nõ tradit mihi lapides vel tigna sed fuit in moza, nunqd teneť reddere illas vsuras. Bal. C. de vsur. l. vsuras ꝛz qđ sic tanq̃ interesse, pro quo dicit esse tex. no. ff. de act. emp. l. lucius. ꝑm vnã lect. Et idẽ dicit dicendũ in silibus tractatibus, puta in locatione, ⁊ qductione, ꝙ mihi plz. Cõsiderato ꝙ cõmodo caruit illoꝝ que emit, ⁊ dãnum passus est vsuť solute. ⁊ sic siñ cõmodo vllo accepisset pecu. sub vsuris, ⁊ mihi imputes qui dedisti ꝙ debebas, ⁊ pecuniã voluisti, ⁊ facit ad ea q̃ tibi. s. in. j. pte. viij. ⁊ in pte. ij. oppo. iij. ⁊ i. q. xlvij. ⁊ xlviij.

SVMMARIVM

1 Instrm̃ quoddam dť vsurarium, testes inscripti vel tabellio nõ sciunt de hoc, ꝓbatur tamẽ per alios ꝙ ita erat prefinitum a partibus, sufficit ne?
2 Testaméta vsurarioꝝ manifestoꝝ facta nõ restitutis vsuris vel cautione nõ ꝓstita nõ valẽt. Et qd ỏ relictis ad pias causas.
3 Vsurarij testm̃ cauere volentis sed non valentis morte preuentus an sit validum. Et quid de iuramento in talibus contractibus interueniente. 4.
5 Creditoꝛ est ille qui debitorem liberare tenetur a iuramẽto. Et quid si creditoꝛ non est presens. 6.
7 Vsurarius penitentiam non potest agere nisi soluat vel reddat vsuras. 8.
9 Juramentum prestitũ de soluendo vsuras, vel soluras nõ repetendas qñ petiť relaxari, nõ est relaxandus parte nõ citata. Et quid si iurauit non denunciare. 10.
11 Locus est repetitioni quandoq̃ post solutionem. 12.
13 Absolui a iuꝛe petit quis qđ in instro qđ in fraudẽ vsuraꝝ confectum affirmat prestitit, iurando vera esse que ibidem continentur, quid probare sit necessarium.
14 Lis si pendeat super petitione q̃s facit debitoꝛ vt a iuꝛe absolutur, ꝺz ne interim illa pendente fieri inhibitio iudici secularj ne procedat ad exequendum instrumentum.
15 Secundum peti non debet nisi obtẽto primo ⁊ qualiter hoc intelligatur.
16 Debitoꝛ captus vel pignoratus est, exinde sit inhibitio creditori, reuocabitur ne captura vel pignoratio.
17 Captura sine iustificatione nil operatur.
18 Executio sententie suspenditur per appellationem.
19 Citatione non facta nunquid possit Judex inhibitionem facere. nume. 20.
21 Judex nunquid pẽdente dilatione data ad probandũ exceptionem faciet dilationem. 22. 23.
24 Appellatione pendente quis non fingitur condemnatus.
25 Pendente appellatione Judex secularis facere non debet nouitatem.
26 Episcopus nunquid mandare possit iudici seculari sub pena excõicationis ꝙ non exequatur testamenta vsuriozum.
27 Vsurarum crimen est improbatum.
28 Inhibitio nunquid generaliter fieri debeat. 29.
30 Vsuras qui promisit soluere vltra legitimum modũ. vsq̃ ad legitimum modum tenetur.
31 Vtile in materia separabili non vitiatur per inutile.
32 Terrula nunquid ab episcopo alienari possit sine solẽnitate.
33 Dispensare potest episcopus cum simplici adultero, sed non cũ adultero incestuoso.

34 Sors vera nō est accessoria ad vsurā sicut dos ad matrimoniū.
35 Usuras qui iurauit soluere vel non repetere si mortuus est tenē tur ne eius heredes ad obseruantiam talis iuramenti.
36 Seruare statutum vel consuetudinez super vsuris si quis iurat, an tale iuramentum valeat.
37 Usurarius an possit contra vsurarium agere.
38 Qualitas diuersitatez inducit.
39 Diuino iure sunt prohibite vsure.
40 Usuras postulans si ei opponitur q̄ ipse sit vsurarius,sed para tus est cauere de illis restituendis,admitteretur ne si caueat.

1 # Centesimouigesimo quero. † pone dñi

strumētū quoddā vsurariū,testes scripti vel tabellio nil sciūt de hoc.ꝓbaī tñ ꝑ alios q̄ ita erat ꝓordinatuz a ꝑtibus,sufficit ne ꝛ Rñ.sic ꝑm Inn.q no.posuit.s.ō depos.c.grauis. Sed ōt bal. in.l.cū allegas.C.ō vsu.hoc vez est qñ deponūt sic ꝓordinatum firmādo,nō aūt solū rōcinādo,qz multa dñt q̄ nō fiūt.ff.de edil. edi.l.sciēdū.§.dictū.ꝙcludēs in his multū habere locū arbitriū iudicis,vt no.ꝑ Inno.in.c.cū oporteat.de accu. ¶ Sibi plz hoc vltimū ad quod facinnt not.per Jo.an.s.de emptio.ꝛ ven. ad nostram.ꝛ qō scripsi.s.in.q.lxxxij.ꝛ quatuor seq.in.q.lxvij.

Centesimouigesimoprimo que

2 ro.†Scio q̄ testā vsurarioz manifestoz fcā non restitutis vsu ris vel cautione nō ꝑstita ꝑz formā decre.q̄q̄ nō valēt,ꝑz qd de legatis ad pias cās,vel ꝑ aia,nūqd vēdicāt illud sibi locū ēt in talib⁹ relictis.Rñ.Bar.ꝛ Bal.i.l.j.C.ō sa.san.ec.tenēt q̄ sic. imo ōt Bar.id vez nedū i vsurarijs manifestis,ꝑz ēt i quocūq̄ quē ꝙstaret in peccato mortali notorie decesisse,vt qz iterfectus in fcō,vel seipsuz occidit,vel similia.alle.j.ō fur.cuz fures.xxiij. q.v.placuit subdēs q̄ i taliū relictis nō est loc⁹ ꝓuileg. q̄ a iure ciui.vel canon. statuunt in relictis ad pias causas,ꝛ vide q̄ no.
3 de vsur.c.q̄q̄.lib.vj.ꝛ ibi ēt ponūt nouissimi. ¶ †Quid aūt ō eo qui cauere voluit,sed nō valuit morte ꝓuentus ante horam separatam,nec tñ per eū stetit.Cōsultus Bal.de perusio rñdit q̄ de equitate canonica putat testamentum talis validum.ꝛ in cipit consilium,vsurarius manifestus ꝛc.ibi plene vide.

Centesimouigesimosecūdo que

4 ro.†tractemus nūc aliqd ō iuro in ꝯctibus talibus iterueniēte, de quo i.c.j.ꝛ in.c.debitores.ꝛ.c.ad nraz.j.ꝛ ij.ō iureiu.ꝛ eo. ti.cū cōtingat. Videamus.j.scio q̄ q iurauit soluere vsuras sol uere tenet,niſ petat se a iuro absolui.sed pone q̄ lapsus est ter minus solonis fiēde,ꝛ sic incidit debitoz in ꝑiuriū,petit iurz tale relaxari,ōz ne audiri.Fed.in ꝙsi.ccxc.in fi.tz q̄ nō,qz frustra legis auxiliū ꝛc.j.eo.c.frustra.ꝛ facit ꝑz eū de iureiu.c.fi.li.vj. ōz.n.peti talis absolutio añ terminū fiēde solonis ꝛ sic ōt dēre i telligi.c.j.de iureiu.ꝛ ita ōt no.Jo.an.in.d.c.debitores. in gl. penulti.in fine.Fateoz quod Joā.and. post Tan.ꝛ Vin. hoc ibi no.imo plus,qz dixit id ꝓcedere nedū cuz lapsus est ,ꝑz cū vicinus est.ibi tñ nihil alleg.Et q̄ dictum Joā.and.vī obstare quod scripsit Inno.in.d.c.debitores.j.dicam.in.q.cxxiij.

Centesimouigesimotertio que;

5 ro.†qd si petat debitoz se absolui a iuro,scis q̄ creditoz est ille q eū liberare tenet,vt.s.de iurein.c.j.pone q̄ ad hoc nō possit in miz fateoz qdē aiaz multas ꝑcialitates inducit. hinc dicim⁹ q̄ i causis vsurarij fallit rigoz illi q ponit i.l.scim⁹.ff.donec.C.de eiēdi inētarij poterit heres ꝙueniri ꝛ igetari a creditorib⁹ ꝛ lega id q̄ in foro iudiciali scribit Jo.an.i.d.c.q̄q̄.sup gl.dicebat.ꝛ Fed.i ope suo ꝙsi.xxj.cuius ratio tñ facit ꝓz,qz generalis est.

Cētesimouigesimoquarto que;

6 ro. † qd si nō est pñs creditoz,ꝛ iō nō pōt induci,nec pōt iudici ꝙstare q̄ sit ꝓmissuz ex cā vsuraria,ꝛ idcirco nō pōt absoluere, instatq̄ terminus vt ꝑz iurm solnat.Rñ.ꝑm Jnn.solnet ,ꝑz po stea repetet,vt.d.c.debitores. ¶ Aduertas si iudici ꝙstare pos set i ꝙtumaciā vsurarij q̄ sit ꝓmissuz ex cā vsuraria sufficeret,ni si dicas q̄ vi cinitas termini habeat obstare ꝑz.s.no. i.q.cxx.q nō vī ponderasse Jnn.ꝑz ꝯriū,cū ꝙsideret q̄ non pōt ꝙstare ꝓp absentiā vsurarij quasi si ꝙstare posset,tūc secus,ꝛ ō instātia ter mini solū dixit eo qz nō erat locus expectationi absentis. Ꝑre dicta ꝓbantur per.d.c.dispendiosam. cum glos. super verbo tangentibus coniuncto capitu.sepe.de verbo.signi.in clem.

Cētesimouigesimoquinto que;

7 ro. † quid si iurauit debitoz nō repetere vsuras.Sol.q̄ denun tiabit illud ecclesie,ꝛ ecclesia cōpellet illū ad ꝓniaz q̄q̄ nō potest agere,niſ soluat vel reddat vsuras.vel ēt iudex fine alicuius ō nūciatione ꝑcipiat sub pena excōicationis q̄ qcūq̄ scit dicat ve ritatē,ꝛ sic coget vsurariū ad restituēdū.de iureiu.ad nram.ꝑm Jnn.in.d.c.debitores.ꝛ no.gl.i.d.c.ad nram. Et poterit nedū papa vel inferioz ordinarius,ꝑz ēt delegatus,niſ sit sibi interdi ctuz ex forma cōmissionis in modū inqsitionis, tali casu ꝓcede re ꝯ vsurariū ex officio ꝑz Jnn.in.c.ad nram.vbi est casus q idē subdit,q̄ secus in alijs cribus.ꝛ ēt secus in alio casu in materia vsuraz. Si ergo ꝑm eū spāle,qñ iuratū est ō nō repetēdo illas, cū de iuribus singulariū ꝑsonaz nō sit ꝓcedēdū ingrēdo, vel ex traordinarie,ꝑz libello oblato ꝛ iuris ordine seruato ꝛc. dicebat tñ Goff.ꝛ ponit Jo.an.in.c.cū in dioceſi.j.eo.q̄ qñ notoriuz est aliquē vsurā extorsisse,ꝛ solnētē nō audere repetere ꝓp potētiā creditoz,q̄ tūc ēt nullo denunciante cōpellet ecclesie vsurariuz ad restituendum ex officio suo,qz nō dimittit peccatū ꝛc.vñ re deūdo ad ☞ba Jnn.nō negat tñ Jnn.ꝑ predicta q̄ sicut ō alijs criminibus possit eps ꝯ euz qnē ſuspectū ꝫ de vsura inquirere, nō ad ꝓuatum interesse alicuius seu ad penitentiam imponen dam ipsi vsurarum crimine inuoluto,ꝛ sic loqnitur.c.j.de offic. ordi.ꝛ si dicaī qūo poterit hoc esse q̄ ꝓuatū versetur interesse
8 illud a quo vsuras extorsit,cū non valeat absq̄ restitutione † vsu rarum fructuosaz agere penitētiā,vt.s.eo.cū tu.Rñ.hoc ꝙtin git non principaliter,sed in vim ꝙsequētie ꝑm Host.ꝛ Jo.an.in d.c.ad nostrā.ꝛ vide q̄ no.Jo.an.in.d.c.qz frustra.j.eo.in glo. hoc apparet in nouella.ꝛ facit q fil.sint legi.per venerabilē. nō est tñ negādū quin in modū denūciationis qñq̄ agi possit ꝓn cipaliter ad ꝙsiderādū ꝓuatū interesse vt no.per Jo. an. in.c. nouit.s.de iudi. Posset ēt petere relaxationē a iuro , vt puto,ꝛ deinde petere vsuras,vez est tñ q̄ Joā.an.in.c.ad aures.s.qō met.can.dicit q̄ q̄uis eps possit absoluere,cauere tñ ōz ꝓ pos se ne quis veniat ꝯ ꝓpriū iurm si pōt aliter adinuari. vnde nō absolnat iurantē soluere cū possit solnere ꝛ postea repetere,vt i. c.debitores.Et si iurasset nō repetere pōt eps ex officio ad resti tutionē cōpellere,ꝛ si iurasset nō denunciare ad penitentiā,non tenet seruare,qz est ꝯ doctrinā euāgelicā.ij.q.j.si peccauerit. tñ nō est ꝯ ius,si alijs omissis absolnat ꝑz Host. Et si iurauit nō pe tere relaxationem,nihilominus poterit denunciare,vt no.in.c.
9 tua.de vsur.in glo. ¶ †Sed aduertas q̄ cū iurm ꝓstitū de sol uēdo vsuras vel soluntas non repetēdas petit relaxari,nō est re laxandum parte non tacita.vide in cōsilijs Jo.cal.in tit.de iure iur.ꝙsi.vij.in fi.vbi dicit gñalē ꝙsuetudinē hāe ꝯriū.vt no.Joā. an.sup rub.de iurein.in addi.Spe.dicēs q̄ sine ad dissolnēduz obligationē ꝯctus q vsurarius dī,sine ad relaxādū iurz de solnē do intra diē,sine i diē,sine de nō petēdo vsuras solutas,sp vocā dus est creditoz,nisi dicas q̄ iō,qz satis denuntiatur cū absolu tionē petit.Itē plus ibi addit Jo.an.ſ.qñ iurauit nō renocare, ꝛ hoc clarū,parte autem citata oz expediri summarie,vt in cle. dispēdiosaz.de iudi.ꝙuncta cle.sepe.de ver.sig.Secus aūt in casu quo iurasset nō denuntiare,qz tunc pōt fieri relaxatio etiaz parte nō citata,qz illā vocari facere esset ꝯ iurm ꝑm Jo.an.qui ita no.in Spe.loco prealleg.Non recte ꝙcipio qūo id ēt hoc casu ꝯ iurm magis quā qñ non iurauit soluere vel nō repetere,ꝛ peto absoluti ōnē a iuramento,nisi dicas q̄ iō satis denūtiat,cū absolutionē petit,itē plus addit Jo.an.ſ.qñ iurauit nō vocare, ꝛ hoc clarū.Reperio tñ q̄ Old.in opere suo.ꝙsi.cxxj.idē in ef fectu determinauit q̄ Jo.an.vbi dicēs vocationē fiēdā qñ agit ad finē,vt ꝓ hoc ipsuz obligatio q̄ ꝯcta erat vel videbaī sup vsu ris ex toto tollaī,secus aūt qñ solū ad fi.vt nō obstāte iuro pos sit detegere fraudē ꝯctus,maxime cū est absens creditoz.ibi oi no vide.ꝛ in ꝙsi.clxviij.ꝛ qō scripsit Jo.an.vbi.s.

Cētesimouigesimosexto quero.

10 † quid si iurauit nō denūciare. Respō. vt ēt.s.indicēter dixi iu ramētū est temerariū.ꝛ ideo non seruandū ꝑm gl.in.d.c.ad no stram.et Jnno.in.c.debitores.Et in eo.c.ad nostrā.tractat gl. quid si iurauit soluere ꝛ solutum nō repetere,nec obligatū reci pere ꝛ tenet qō nihilominus denunciare poterit.Et ōt ibi Ho stiē.ꝛ post eū Jo.an.super.d.gl. q̄ si oino vellet tale iurm sal uare qō nihilominus talis pecunia penes vsurariū nō remane bit sed distribuetur in pias causas alleg.c.cum tua.s.eo.Mihi

placet dictū Host. si talis religione seu reuerentia sacramenti ductus talē oblatā pecuniā nō vult recipere de simo. ⁊ si qōnes .C. de fi. instr. l. fi. sed si ideo non vult recipere, qz vult remittere tunc secus. argu. eorum que. s. scripsi in. vij. q. ⁊ ita consueni dicere in lectura illius decre.

11 **Centesimo uigesimo septimo** qro. †pone q̄ qs pignorauit fundū p̄ cētū ⁊ iurauit nō recipere rē pignoratā nisi prius dicta cētū soluat, nūqd si repetat rē pignoratā eo qō satisfactū est creditori deductis cētū de fructibus ex fundo p̄ceptis q debēt in sorte cōputari, obstabit exceptio iurisiurandi. Rñ. sic. Casus est p̄m vnā lectu. q̄s ibi ponit Jo. an. in. c. ad nostraz. j. de iureiur. Aliud est. n. iurare nō repetere donec sibi debitū soluat, quo casu regrit ex forma iuris numeratio ⁊ solutio pecunie, qō nō aduertit gl. in. d. c. ad nr̄am. Aliud donec foret sibi de debito satisfactū. quo casu sufficit q̄ de fructibus vel alias qualitercūq̄ satisfaciat, nec tunc veniret rem pignoratam repe-
12 tens contra iuramentum. ¶ †Sed nūqd p̄mo casu poterit peti relaxatio iuris refert Jo. an. in. d. c. ad nr̄am. q̄ Bo. dixit q̄ nō cū hoc nō sit iurm ō solutēdis vsuris, ⁊ cū eius dcō trāsit Jo. an. ¶ Sed ego credo cōtrū forte equs ex quo post solutionē loc⁹ est repetitioni. ad hoc in arg. d. c. debitores. ⁊ frustra fit p plura q̄ p̄t fieri p pauciora. j. de ref. auditor. in cle. Nec ob. si dicat q̄ a prin. dictū iurm fuit licitū vtriq̄, qz ex postfacto vr ex parte recipientis illicitum eo q̄ si seruetur recipiens erit vsurarius. incipit ergo esse quod non erat. l. dist. ferrum.

13 **Quero vlterius. cxxviij.** †Petit qs absolui a iuro qō in instro q̄ in fraudē vsuraꝝ effectū affirmat prestitit, inrādo vera esse q̄ ibidē q̄tinent ⁊ nō facere vel ꝓuenire, qd ē necessariuz q̄ p̄bet. Rñ, necesse est p̄mo q̄ fidē faciat q̄ instrm sit vsurariū saltē semiplene ⁊ postmodū absolutione fcā a iuro si volet illō rescindere oportebit q̄ p̄bet iterato ⁊ plene q̄ instrm sit vsurariū. Probationes. n. quas fecit sup illo articulo incidēti nō faciūt fidē sup cā vsuraria. ad q̄ de testi. c. veniēs. el. ij. ⁊ ita firmat ēt Fed. in. d. qsi. ccxx. qui ēt alle. c. solicite. de ref. spo. ⁊ no. de or. cog. c. ij. in gl. hic pz. vbi ēt dicit ⁊ vere q̄ sibi cauere dz iurans nō ꝓuenire ne p̄mo petat instrm rescindi tāq̄ vsurariū q̄ absolui a iuro, qm̄ nō dz audiri nisi primo fuerit absolutus, q̄ patet, qz ēt si expresse iurasset vsuras soluere tenetur illud seruare donec fuerit absolutus, vt in dicta decre. debitores.

14 **Centesimo uigesimo nono** quero. †pone q̄ lis pendeat super petitione q̄ facit debitor vt a iuro absoluat. dz ne interiz illa pendēte fieri inhibitio iudici seculari ne p̄cedat ad exequēdū instrm. Rñ. Fed. in. d. qsi. ccxc. tz q̄ nō, cū super instro nō pendeat lis in cp̄atu, sed an debeat fieri absolutio. Pro hac determinatione optime facit q̄ scripsit Jnn. ō ap. c. romana. §. qō si. li. vj. sup verbo minus ltīma. imo in. d. §. vr casus ⁊ in. §. p̄cedē. ⁊ q̄ si ꝓriū fiat, tz possit appellari, nec illi tūc parebit, gra-
15 uat. n. pp instā inhibitionē, ergo ⁊c. ¶ †Sed qd si simul petat absolutionē a iuro ⁊ ꝓcu, seu instrm tanq̄ vsurariū rescindi. vr q̄ secus. Sed in ꝓriū facit, qz nō p̄t petere p̄m nisi obtineat in primo. vñ dato ēt q̄ sic posset petere, tñ nō p̄t sup hoc lis pendere nisi p̄mo expedito, ergo nō p̄t inhibitio fieri sup eo q̄ nō p̄det i suo foro eccliastico, ⁊ hoc vex est. ¶ Cōtrariū sepe practicatū est q̄ equius vr si verisimiliter apparet iudici ꝓctū vsurariū ⁊ verisimiliter timet de nouitate fienda debitori, nō sine dispēdio aie creditoris cui ex officio precauere dz, iuxta no. ō spō. c. ex literis. el. ij. in gl. pe. maxime si est talis q̄ similes ꝙsueuit ꝓ ctus inire ꝓ quos p̄sumēdū est, qz p̄missuz genus hominū est, iuxta no. §. de emp. ⁊ vēdi. c. ad nostrā. post Host. Ex p̄dictis cessantibus verius ⁊ equius est primū ⁊ secūdū ēt dico q̄ solum ex officio non ad partis instantiam faciet ad hec que. j. dicaz in. q. cxxxi. ⁊ que. §. dixi post Jnno. in. q. cxxv.

16 **Sed ex quo** de inhibitione tractare videam⁹. cxxx. †Quid iuris pone captus vel pignoratus est debitor, postea fit inhibitio creditori, reuocabit ne captura vel pignoratio, vr q̄ nō, qm̄ futura tm̄ efficere vr. Casus est i decre. nō solū. ij. rñ. j. de ap. li. vj. probat ⁊ idem ex forma inhibitionis q̄ hz vt vigore talis instrumēti vel obligationis laudi vel scientie creditorem vel iudicem seculare debitori in iudicio vel extra directe vel indirecte tali lite pendente nulla fiat qūlibet noxia nouitas ⁊c. hec ꝓclusio vera est que placuit ēt Fed. in. d. cōsi. ccxc. in prin. Renocabitur ergo dictū gravamen. tunc demum cū per sniam epi fuerit pronunciatuz tale instm, oblatio-
nem, laudū, vel sniam q̄tinere vsurariā prauitatē, ⁊ per vere sor-
17 tis solutionē examinatū. †Sed iam dubitare vidi qd si post captura ⁊ añ iustificationē ipsius q̄ intra triduū fienda est ex forma statuti fiat inhibitio nūqd p̄cludit viā iustificationi, vr q̄ sic, qz captura sine iustificatione nil operat, imo fienda est relaxatio si iustificatio nō fiat, ⁊ ibidē disponit, sed si emanasset inhibitio ante capturā precluderet illi viā, ergo ⁊ iustificationi q̄ dat illi scriptū vite. nil. n. dz actū, donec aliqd supest ad agendū. C. ad fil. l. fi. p̄bat id alia rōne, inhibitio aufert iudici seculari ptātis seu iurisdictionis exercitiū in debitorē lite pēdente super preiudicia-
li. §. de ordi. cog. c. tua. cū ꝓcor. Sed nō est dubiū q̄ si post captura ⁊ ante iustificationē superiorē suo vel alias ipso iure p̄ua-
reat iurisdictione talis iudex q̄ corā eo ad iustificationē illius p̄cedi nō posset, ergo cū in eo ecclesiasticus sit superior, qui talem iurisdictionē aufert seu iurisdictionis exercitiū suspendit, nō poterit corā eo ad iustificationē procedi. ¶ Ad p̄dicta optime facit tex. decre. pastoralis. §. p̄terea. de offi. dele. ⁊ eo. ti. li. vj. c. si is cui. Nō ob. de for. cōpe. c. p̄posuisti. ⁊ de obli. ad rō. c. vno. cū materia sua, ⁊ q̄ inceptis iurisdictio nō expirat, vt iura infinita probāt de offi. dele. c. lz. ⁊ eo. ti. q̄uis. ⁊. c. si. §. officiū. li. vj. cū si. qm̄ cū nulla ex eo sequatur intricatio, nullusq̄ iuris ordo turbetur, merito ex iuris dispositione penes tales est dare iurisdictionē ⁊ ipsius exercitiū liberuz. Sed in casu quo preiudicialis qō intentat sicut occurrit in casu nro, est dare iurisdictionē seu ipsius exercitium virtute inhibitionis facte ab hūte ptātē ⁊ a p̄iudicio rōnabiliter cāto. de ord. cog. tuā suspensam seu suspensum quo ad oia futura ⁊ separata sunt captura ⁊ iustificatio, lz vnū fiat pp aliud sicut vides q̄ p appellationem
18 † supendit executio snie, ⁊ lz vnuz fiat pp aliud, tñ separata sunt. Nec ob. insuper de offi. deleg. lib. vj. c. sup gratia. vbi ēt re integra morte q̄cedētis nō expirat ptās executoribus data super gratia facta, sicut nō expirat gratia fcā p q̄ videret similiter dicēdū q̄ sicut nō expirat captura p inhibitionem, sic non expirat iustificatio. nā mors re integra regulariter idē operatur qō expressa renocatio, ⁊ sic idē q̄ inhibitio. Posset dici q̄ ibi gratia hz subsistentiā, ex quo perfecta est ante mortem venit ergo executio vt accessoriū ad ipsaz ⁊ sicut gratia q̄ est p̄ncipale nō renocatur per mortem, sic nec executorum potestas que est accessoria. Sed hec captura ante iustificationem nullam habet perfectionez, nimirum ergo si impedimentum interim occurrit quale est inhibitionis, si peribit viam ⁊ potestatem iustificādi. nā hoc idez q̄tingit in materia illius decre. in casu in quo gratia nō est i suo esse pfecta, sed p̄ficiēda, vt est tex. decre. si cui. de p̄ben. lib. vj. in glo. sing. Vel p̄t dici q̄ de iuris rigore nō p̄cedat casus illius decre. si sup gra. hz de quadā eqtate nō pz ex verbo ibi posito, equū cēsemus ⁊c. Sed sicut eqtas ibi illud suadet sup gra fcā, qz decet bnficiū p̄ncipis esse mānz vt in regula iuris, sic suadet in favorē maxime debitorē vsuraꝝ ⁊ odiū vsurariozz quoruz genus pessimū ⁊ abhominabile est, vt ꝓriū affirmem⁹. Alia posset reddi rō, hz nolo has amplius imorari. Credo nō esse locū iustificationi. ¶ In ꝓriū tñ facit qō scripsit Jo. an. in. d. c. vno. super gl. rōcinijs. ad fi. sue magne notule. ō obli. ad rō. Sed p̄t solui ex supius dcā, ⁊ qz ibi fcm erat pfectū, ⁊ sic quodāmodo
19 berum repetit inhibitio ante capture iustificationem.

Centesimo trigesimo primo qro † vteri⁹ vtrū nō fcā citatione possit iudex inhibitionē facere. Vr q̄ nō, qz inhibitio est fieda canonice, vt dicit in simili tex. in decre. nō solū. in. ij. R. de ap. li. vj. Sed ad hoc vt sit canonica, est opus q̄ lis pēdeat corā ecclesiastica, q̄ illi sit p̄iudicialis. de ord. cog. tuaz. q fil. sint legi. cām. ⁊. c. lator. sed pēdere nō dr nisi citatione secuta, vt in. c. a repulsione. vt lit. pen. in cle. igit. Probat hoc ēt p decre. romana. §. si vero. ō ap. li. vj. ibi habes q̄ iudex ap. inhibere nō p̄t nisi pte citata. ad idē qō ibi habes in. §. seq. i fin. vbi pz q̄ inibere nō p̄nt nisi cognoscere incipiāt ⁊c. Cognitio añt requirit citationē ergo ⁊c. Ad idē q̄ in. d. §. si vero. sup ℞bo, p̄sumāt. ⁊ in. d. §. se. sup ℞b. prohibere. ⁊ in illa decre. nō solum super ℞bo, denolutū. not. Jo. an. in nouel. Preterea in. d. §. si vero. nō p̄t inhibere nisi q̄stiterit ⁊c. Cōstare añt non p̄t nisi pte citata iuxta no. p Jnn. in. c. dudū. de p̄sum. ⁊ p Joā. an. in cle. vna. de offi. delega. in gl. magna. ad fi. ⁊ ibidem p Lap. Abba. hoc idem firmat Specu. in titu. de appel. §. de officio. ver. sed queritur ad fi. Alij tamen ꝓ ⁊ male. ⁊ reperio quod Federi. in. d. opere suo, consi. xxix. tenet primam partem, vnico tamen verbo se expedit. Hoc etiam firmat Jnno. in. d. c. romana. §. si vero. ¶ Secundum q̄ Lap. Abb. in quadaz sua addi-

tione

tione quã facit ad memoratũ dictũ Fede. in.d.cõsi.xxix.super verbo, nisi partibus citatis dicit illud examinãdum cũ iudex p cedit ad partis instãtiã, secus si officio. qz tũc põt in ibidẽ ꝛ mã
20 dare, vcz † mandatum ꝛ inhibitio absq; citatione seu cause cognitione prout not. post Inn. ꝛ Host. per Jo. and. de temp. or. ad aures. de rest. in integ. c. ij. de no. ope. nunc. cũ ex iniũcto. super. iij. gl. de rest. c. raynaldus. super gl. hec bene. Ad qõ bene facit qõ ipse Jo. an. post Host. no. de simo. c. licet hely. sup ℞o bo sui officiũ. ꝛ de priu. c. cũ plãtare. sup ℞o bo, ꝛ ptãtẽ suã. vñ vr q; si iudex ecclesiasticus ẽt sine citatione ex officio suo forte ad denunciationez sibi super hoc factã vel alias in tali casu vel simili inhibet iudici seculari ne ꝓcedat in tali cã ꝛ pti ne aliqd faciat nouitatis, ꝛ penã adiẽcit valebit inhibitio ꝛ pene appositio. ꝛ si ꝯfiat ligabit ea ꝯfaciẽs. ad ℔ de iureiur. c. j. ꝛ. c. debitores. ꝛ. c. ad nostrã. el. ij. ꝛ. c. tuas. de vsur. ꝛ qõ ibi no. p Inn. Host. ꝛ Jo. an. ¶ His nõ ob. in ꝯriũ alleg. qz loquunt qñ ad instãtiaz partis ꝓcedit in causis priuatis nõ publicis, ꝛ vbi aiaꝝ periculũ nõ ℞tit, pp q ipedit ꝓcessus iudicis secularis ꝛ nouitas partialis, ꝛ si nõ pp pendentiã litis tñ pp inhibitionẽ ex officio facta. bene facit, q fi. sint leg. c. j. ꝛ de don. inter vi. ꝛ vxo. c. de prudentia. ꝛ q ibi post Inn. ꝛ Host. p Joan. and. in nouel. ¶ Et qõ possit iudex plura ex officio q̃ ad instãtiã partis bene facit qõ no. Jo. an. de test. Joã. in fi. vlti. q. in nouel. Lap. Abb. predicta faciunt que. S. dixi in. q. cxxv. insuper qõ idem Lap. scripsit in cle. vna. super ver. opponat. de seq. pos. ꝛ fru. vbi dicit q in multis casibus repellit opponẽs, nõ tñ repellit officiũ iudic. vt not. ij. q. vij. alieni. ꝛ facit de elec. si forte li. vj. ꝛ qõ ibi no. ꝛ ꝺ exce. c. pia. eo. li. ꝛ i. c. exceptionẽ. eo. ti. ꝛ qõ no. Inn. post Host. de ap. sollicitudinẽ. §. cũ aũt. ꝛ §. precedenti. cũ multis simil.

21 **Cẽtesimotrigesimosecundo** quero. † de tali passu, agit quis coram ecclesiastico iudice, ꝛ petit instrm pnunciari qtineri vsurariã prauitatẽ, ꝛ in ipsaꝝ fraudẽ qtinere q̃tita ꝛ insuper vixisse. x. p vsuris, q̃. x. repetit ꝛ petit inhibere de hac lite pen. vigore dicti instri sibi nulla fiat nouitas, reus aũt citatus opponit exceptionẽ. c. qz frustra, nunqd iudex pẽdẽte dilatione data ad pbãdũ dictã exce. faciet inhibitionẽ. Credo q ñ ad partis instãtiã. iudex tñ ex officio facere poterit. Et bene faciet si dubitet malitiose opponi talẽ excep. vel saltẽ deferat sinz opponẽti q illã malitiose nõ opponit. de iur. calũ. c. ij. in fi. lib. vj. itẽ si bz notitiã vel saltẽ verisimilia indicia q vsurarium sit tale instrm. post q̃ aũt viderit an exceptio pbet necne, dicẽdũ q si nõ probet illa faciet ad partis instãtiã, si aũt probet nõ. Sed hoc casu ẽt puto nihilominus q illã facere poterit ex officio, in quo qsiderãdũ arbitroz qõ statiz vltimo loco dixi in casu ꝓcedẽti. Ad hoc no. S. in. q. cxxxj. post Lap. Abb. i. q. cxxxv. post Jn
22 no. ꝛ Host. ꝛ p Archb. xiij. q. iij. qd dicã. † Nec ob. si dicas ergo iste actor per hũc modũ suã intẽtionẽ qsequeret, qz nõ in totum, qm̃ rebabebit illa. x. itẽ ex quo ex officio suo dictã inhibitionẽ faciet, nõ erit opus in reuocatione, si illã facere volet, requirere actorẽ, qõ alias erit necessariũ si ad ipsius instãtiã facta fuisset, arg. eoꝝ q̃ leguntẽ ꝛ no. in. c. romana. in. §. pe. li. vj. ꝛ que no. p Jo. an. post Host. in. c. qua fronte. de ap. per Guil. in Spec. de cõm. §. fi. ver. sed pone excõicatus. itẽ dico q ꝛ si suã qsequtie qõ nõ est verisimilẽ. Ad hoc no. post Inn. ꝛ Host. in. c. ad audientiã. de iurein. ꝛ. S. dixi. in. d. q. cxxxv. Itẽ nõ procedet vt illa faueat, sed vt obtineat precipitationi ꝛ ruine ipsius rei qõ curare dz ipse prelatus. Ad hoc no. per Inn. in. c. qz frustra. ꝛ posui in. q. cxl). Per q̃ insuper dico q iudex ipse si sibi qstabit ipsum reum cõpellet ad dãdũ dicta cẽtũ creditoribus vsuraꝝ dicti actoris vel qsignabunt ꝛ deponent. Itẽ si ꝯueniat, nõ poterit ipse actor petere ipsum cõdẽnari tanq̃ ꝯfaciẽs vel ꝯueniẽs lz ex offõ eũ valeat iudex ipse punire. Et idẽ puto si opponat excõicationis vel similis excep.

23 **Centesimotrigesimotertio** quero. † Quid de tali casu, pone fecit eps inhibitionẽ pti iudici seculari ad instãtiã peteris in sua curia quoddã instrm pnũciari, in fraudẽ vsurarum qfectũ, ꝛ vanũ, ꝛ cassum sibi restitui. postea de cã cognito diffinitiue pnũciãdo absoluit reum a petitione actoris, ꝛ in eadem sua ꝛ cõtextu verboꝝ reuocauit iam dictam inhibitionẽ ab ista sua, ꝛ a singulis in illa qrentis appellauit actor perẽdo in illa ẽt q appellatione pẽdẽte nulla fiat nouitas. Et insuper eodẽ verboꝝ qtextu postulauit qõ ipse eps deberet reuocare ipsaz reuocationẽ inhibitionis, vel de nouo inhibere ne appellatione ipsa pẽdẽte index secularis vel ipsa ps nullã faciat nouitatẽ. huic appellationi detulit episcopus q̃ erunt ergo partes ipsius dñi epi. rñ. hoc tetigit Fed. i ope suo qsi. xciij. dicẽs q ptes eius sunt q poterit oia ꝓdicta petita facere, poterit. n. reuocar inhibitionis reuocationẽ. Itẽ precipere iudici seculari ꝛ pti ne vllã faciãt nouitatẽ. Itẽ poterit renũciare q nec p se, nec p aliquẽ iudicẽ, nec per aliquã pteꝝ vlla fiat nouitas in preiudiciuꝝ apppellationis.

24 ¶ † Itẽ qcludẽdo in fi. sentit plus. s. qõd qõne piudiciali mota in epali curia, nõ obstãte q lata sit diffinitiua snia contra recurrentẽ ꝛ inhibitio relata in eodẽ qtextu, nihilominus si appellatum fuit, vt in themate superiori iudex secularis supersedere dz donec cã fuerit p iudicẽ ecclesie ꝺterminata, nõ. n. põt dici cã finita, ex quo appellatio interposita est, qz appellatione pendẽte fingit quis nõ cõdemnatus, ꝛ predicta subtiliter allegando per rationes ꝛ iura nititur cõprobare. ¶ Sed Jo. an. ab eodẽ req situs vt cõsuleret illi rñdit in hec pauca verba. Si pro vobis daretur cõsilium in cã p vos missa. ecce q habemus paratã viam fraudis, per q̃s debitores creditores veros ꝛ non vsurarios impedient vltra annũ, ꝓuocabunt enim ꝛ falso ad iudicium ecclesie, non ea spe, vt obtineãt, sed vt lata ꝯ ipsos snia appellent ꝛ effectũ inhibitionis ꝛc. Quare vigẽte qscientia iuxta votũ qsulere nõ potui, nec huic fraudi viã apire volui meo qsi. pro pte vestra tñ subtiliter allegastis pro qua potestis aduertere qõ si iuxta morẽ petebat i libello ante oia fieri inhibi. ꝛ lata fuit snia in p reuocatio. inhibitio. nullo mõ põt dici diffinitiua, cũ id ñ petat in libello, nec puto reuocationẽ factã valere ꝛc. Sẽtit ergo per hunc finẽ Jo. an. q reuocatoria reuocatorie possit fieri, sed per principium sentit q si nõ fiat vel ẽt nulla emanauerit in prolatione snie inhibitionis reuocatoria q vlterius nõ durabit, ne pateꝛ via fraudi prelibate p q videtur insuper qcludi, q̃ lz fiat reuocatio reuocatorie nihilominus non durabit. Itẽ q nõ bñ facit illã innouando ꝛ sic dãnari vr practica bodierna q̃ bz qõ iudex inhibet q hac preiudiciali lite pendente in hac vel vteriori instãtia nulla fiet qũlibet nouitas ꝛc. ¶ Insistamus i ℔ paulisper, qz quotidianum est ꝛ iam longam altercationẽ vidi ꝛ habui in epali curia. Pro opi. Fede. optima vltra suprascripta p

25 eum vbi. §. facit decre. latoz. qui fil. sint legi. que vult q † appellatione pendente iudex secularis nõ debeat facere nouitatẽ. nã ibi ꝑm lectu. Host. fuit appellatũ p recurrẽtẽ ad iudicem ecclesie, ꝛ sic lz non duret inhibitio iudicis, durat tñ inhibitio iuris. Ad idem q no. scripsit gl. fi. in. c. nõ solum. de ap. lib. vj. Sz p dicto. Jo. an. facit q scripsit Guil. in Spe. de petito. ꝛ post. §. i. in. iij. col. ver. quid si is ꝯ quem. vbi dixit q id q dicitur nil innouãdũ appel. pen. vez est in eadez cã, sed hec est alia. igit ꝛc. ¶ Practica que bz vt predixi q fiat inhibitio ẽt in vlteriori instantia, posito q fieri possit, tollit dubitationez, qz cõmuniter seruat cum sic fit inhibitio q nil innouet, ꝛ si innouat, patitur innouans penas a iure cõmuni vel sinodali inflictas innouãti. Sed dato q non fieret inhibitio in tali forma, puto q lz appellet, nihilominus cum pronuntiatũ est super principali finiat inhibitio iudicis, puto tñ q illa iuris duret, sz si ꝯ fiat, nõ puto talẽ incurrere penas iuris sinodalis qõ in attentãtibus tñ ꝯ inhibitionẽ iudicis sibi locũ vẽdicare vr. Et insup dico q caute faceret iudex si dũtaxat inhiberet p instantia cãe q̃ coram eo vertit cuz hoc qõ si p recurrente ad foꝝ ecclesie tandẽ diffiniendam vr de iure tunc vel añ snia vel cum ipsa snia vel post, qõ ẽt dr posse fieri, vt no. gl. ꝛ Host. in. c. ij. de matri. cõ. ꝯ interdictum ecclesie ipsam inhibitionẽ proroget ad vlteriora, sed ꝯ eum ꝛ pro reo ipsuz absoluẽdo pnuntiandũ viderit, tũc nõ proget, imo bñfaciet si iã factam quam tñ vt predixi fieri non consulo reuocaret, vt sic tollat via fraudis. §. dicte. Et intelligo vbi non solũ sic pnuntiãdũ viderit in instantia cause que coram eo vertitur, sed etiam in vlteriori. Si enim apparet iudici recurrentem fouere iustitiã, sed ex aliquo defectu debere in psenti succumbere qui in appellationis instantia valeat reparari, tunc secus. Et equidem pp iaz dictas fraudes quas omni die fieri videmus sic statuere vtile reputarem, per quod ꝛ recurrenti ꝛ fraudi prouideretur.

26 **Cẽtesimotrigesimoquarto** † quero vtz post sit eps mãdare iudici seculari sub pena excõicationis, q̃ nõ exequatur testamenta vsurariorum que tenent per formam statuti municipalis. Bal. in. l. consulta. C. de testa. tenet q sic, nam cũ crimen vsurarũ sit ecclesiasticũ ꝛ per canones sit inflicta pena ipsi vsurario vinẽti p quam priuatus est potestate testandi, non potuit ius municipale ꝯriuz statuere, qz maioz est potestas in suis spiritualibus ꝛ ecclesiasticis dñi Pape q̃ alicuius municipij,

vel etiam imperatoris, vt not. C. de vsur. auct. ad hec. cū leges nō denegent sacros canones imitari. Si ergo nō vz statutū, poterit p ḡns eps nolēte illud seruare tanq̄ violatorē canonū excōicationi supponere. Secus tn dicit si vsurario foret interdcā testandi facultas p ḡstitutionē synodalē, z nō per ius cōe canonū, qz nō dicūt hoc casu esset violatores canonū qui nō seruant cum cōstitutio episcopi nō habeat p canone nisi quatenus eps vtitur iurisdictione in suos. Et sicut laici tenent epo, ita eps laicis quibus sufficit seruare ius cōe. Ad qō facit ꝑm eū qō not. ff. de postu. Lex ea. z C. de ḡsti. pec. l. ij. in fi. Primū plz, fz nō ꝑz. nā z laici quo ad crimina ecclīastica sua sunt. z ipsi epo subsūt. z in sua dioceſi potestatē bz eps cū suo capitulo leges ḡdendi, sicut papa in toto orbe terraꝝ, de maio. z obe. si quis venerit. z. c. qō super his z de constitu. c. ij. li. vj. z de elec. ne roma. in cle. cū ḡcor. positis in gl. dicit. c. si quis venerit dūmodo nō ꝓrietur vel sit corruptiua canonū. vt. d. c. q̄ sup. z. c. ne roma. Ad p̄dicta bene facit de fer. c. fi. † Preterea crimē vsurarū improbatum est, z exercentibus vltra illā de quo loquimur a iure cōi varie pene imponunt, qm̄ in oibus. s. eo. l. de vsuris, z dixi i vlti. q. s. super rub. Sed episcopi p̄nt p suas ḡstitutiones canones iuuare p penarū adiectiones, vt no. p Jo. an. in. c. fi. de of. archi. z est glosella sup v. tolli. in. d. cle. Ergo p̄nt dictos canones vsuram prohibētes p penaꝝ adiectiones iuuare, z sicut canones in sua prohibitione ḡcernūt laicos, ita z ḡstitutio synodalis faciet penā adīciēs. ¶ Preterea ꝓhibitio vsuraꝝ a lege diuina sum ꝑsit exordiū, vt no. scripsit post fratrē Girardū Jo. an. in merc. super regula, peccatum. z ego tibi dixi. s. super rub. sed lex diuina oēm cōprehendit tam clericū q̄ laicū, ergo z synodalis ab illa emanans qui penarum adiectione pōt illā iurare, z metu pene facere obseruari omnem similiter cōprehendet. Preterea rōne peccati ecclesiasticus est iudex laicus. de iudi. nouiter. igitur ꝛc. ¶ Accedāt ab vltimo dicta que scripsit Fed. in opere suo. ḡsi. cclxviij. cū multis similibus vbi et determinat ḡsulēdo cuz Jac. but. z Recupero de sancto Miniate, z Pau. de leaza. q̄ nō vz statutū municipale disponēs q̄ bastardi seu ex incestuoso matrimenio vel alias illegitime nati, possint ex testamento succedere. Et q̄ eps pōt iudici seculari inhibere, ne tale testm̄ execu. mādet, q̄ et placuit bal. i. d. l. ḡsulta diualia. C. de testa.

28 **Quero vlterius. cxxv.** † Pone narrat quis in libello suo q̄ rei veritas est q̄ Titius mutuauit sibi centū, z qō voluit sibi fieri instrumētū guarentigiatū de populo, z q̄ vigore dicti instr̄i parat se ad faciendū eū capi in foro seculari ꝓducēs ꝓ ut cantat tenor instr̄i, quare petit ꝓnūciari ꝛc. z sibi titio inhiberi, ne hac petitione pendēte ꝛc. quid iuris dz ne iudex inhibere titio ne vtatur instr̄o, nedū in centū in qbus vltra sortē se obliga

29 nit, sed et in alijs q̄ sunt vera sors. ¶ † Similiter posset queri si ageret ad annullationē laudi vel sniē, q̄ vel q̄ in certa parte diceret ḡtinere prauitatē vsurariā. incerta nō, z idē in similibus. ¶ Cōsuetudo bz q̄ inhibitio fit generaliter. sed qz vidi magnā altercationē videamus qd iuris. Ad ptē q̄ solū in his in qbus vsuraꝝ dī ḡtinere debeat inhibitio fieri. Primo facit, qz solum quo ad illa hic iudex est illius laici, vt de se pz ergo quo ad alia tanq̄ a nō suo iudice fcā nō teneat. s. de iudi. c. at si clerici. cum ḡcor. Preterea z quo ad Deū z quo ad mundū licitū fuit tale instr̄m vsq̄ ad dcā cētū, ergo absurdū foret in illo ipsum creditorē impediri, z ipsi debitori fauorē ipēdi, ne solueret ꝯ ḡsciētiā id ad q̄ est illi obnoxius. Preterea nedū in certis, sed nec et incertis licitus pati dz ob illicitū. s. de sepul. sac. Preterea si actꝰ sit de re diuisibili si nō vz ꝓ toto, vz ꝓ parte ꝓ qua valuisset, si ō illa tm̄ celebratꝰ fuisset z fieri potuisset. vñ donatio fcā vltra mo

• dū ꝓmissus reuocat solus in illo vltra. xij. q. ij. si quos de seruis. cum simi. Ad idem bene facit. xxxvij. dis. turbat. z. c. si quid veri. de maio. z obe. dilecti. de arbi. cum tempore. cum cōcordā.

30 ibi positis in gl. † Preterea q̄ ꝓmisit solnere usuras vltra legitimū modū vsq̄ ad modus legitimus teneat, z nō vltra. C. de usu. eos. §. si quis. ff. de qd. inde. l. si nō sortē. §. j. ff. de usu. l. pecunie. z. l. vluras. z. l. placuit. ff. de adimen. legat. l. ij. §. final. Et testm̄ minus solēne factus inter liberos z alios valet q̄tus ad liberos non q̄tū ad extraneos. C. fami. her. l. fi. Et si mihi debebas. x. z pactus summe viginti petam pactum valet in dcē, licet in alijs decem sit vanum. ff. de pac. l. si vnus. §. si cum. Et si cum deberez decem illa z stichum constituit teneor tantum ad decez. ff. de cōstitu. pecu. l. sed z si. Similiter si is qui nō tenebatur ad vsuras ḡstituit sortem z vsuras, tenentur ad sortem tm̄. Casus est in. l. hactenus. in fi ff. de ḡstit. pecu. Preterea cessat macedonianus si filiusfamilias in studio recipit mutuū vsq̄ ad illā quantitatez q̄ pater ei ministrare solebat, nō i eo qō vltra recepit. l. itē filius §. q̄ dr. ff. ad macedo. Ad idem facit. ff. man. l. si ꝓculus. z. l. rogatus. ff. de ꝯben. emp. l. si debitor. §. j. Ad idem. ff. de iure do. l. sine gñaliter. post princ. Ad idem. l. si quis. ff. ō qd. insti. z. l. ij. ff. de his q̄ ꝓ non scrip. Ad idem optime facit, qz pro ea parte tm̄ in qua heres fraudem adhibuit pdit falcidiam non in alijs. ff. de his quibus vt indig. l. heres. Ad idem facit, qz si stipulat Paphilū z tu illuz z alium promittis, sed stipulatio ꝓ Pamphilo tm̄ nec vitiat per promissionem etiā alterius q̄ fuit inutilis. l. j. §. sed si mihi. ff. de ver. ob. Et regulariter superflua nō habent vitiare stipulationem, vt eo. ti. que extrinsecus. z. l. fi. Ad idem bene facit. ff. de accepti. l. si is qui stichum. Facit etiam pro hac parte illud generale si non vz q̄ ago vt ago valeat vt valere potest. de despon. impu. a nobis. eo. titul. c. vno. §. idem quoq̄. lib. vj. de dona. pastoralis. de iurepa. q̄ ät. ij. rñ. cum cō

31 cordā. Item z aliud, vtile per inutile † nō vitiatur in mā separabili. de ireiur. vtile. cū materia sua. lib. vj. z in. c. fi. in glos. ij. de peni. z remis. lib. vj. z ibi etiam p Arch. Pro hac pte facit et qz de eo solum qō est usurariū qō pendet in ecclesiastico foro. ergo de eo solo fienda est inhibitio z nō de alio z de ea tantum re de qua iudex cognoscit, z nō de alio iudicare dz. ff. de iudic. l. de qua re. §. de cau. pos. l. cum sup. Est. n. vnū ab altero separatum, nec a separatis fit illatio. de transla. epis. c. inter corporalia. cum ḡcordan. nihilq̄ habent innicē cōe. ergo q̄ in vno disponitur in altero ibi locū minime vendicabit. Benefacit qō no. in decre. j. ne sede vac. z in cle. ij. de preben. Ad predicta in super optime bene facit tex. in decre. ad hec si in vna. §. de ap. z eo. tit. ꝓposuit. ¶ In ꝯriuz multa possent adduci quoꝝ aliqua sub silentio breuitatis cā preteribo. ¶ Et primo qz qs pōt certo mō multare, si modum excedit. in nullo tenebit, vt. l. certa. C. qñ prouo. non est necesse. canonizata. ij. q. vij. §. diffinitiua. ver. item cum certa. z ita lz aliter Lau. Hugo. z Archi. intelligunt cōiter dñi legiste. z sentit gl. in. d. ver. item cum certa. Ad idez quod no. ff. de iur. om. iudic. §. penul. in fine. z ꝑm quosdā in regula, ea que. lib. vj. vbi idē not. ergo in proposito sicut nulla est sententia pp excessum vel inutile ita nullus sit effectiue talis ꝯctus pp ipsum inutile vsurarum. ¶ Secundo sic, sicut cōfessio sub vno instructu verboꝝ ḡcepta aut tota prodest aut tota nocet iuxta not. per Jo. an. post alios de ḡfes. c. j. lib. vj. ita in proposito cuz sub vno verboꝝ instructu, seu sub eodemq̄ verbo, tā quantitatis vsuraria q̄ non vsuraria sit ḡcepta, aut tota debebitur virtute talis istr̄i, aut nulla. Accedat qō scripsit Sof. in decre. cū tpe. de arbi. z posuit etiaz Arch. in. d. versi. itez cuz cer

32 ta. ij. q. vj. sup gl. ¶ † Tertio pōt terrula sine solennitate alienari. xij. q. ij. terrulas. z tm̄ si terrula cuz pdio simul alienet sine solennitate, alienatio nō tenebit, vt pz ad sensuz. ergo actus vnicus simplr̄ habitus de vna re et diuisibili p partes vniformiter, z nō diffor̄miter quo ad qualibet partē dz censeri. ꝓbat. xxiij. q. j. loquit. vnitas. n. diuisionē non recipit. s. de elec. c. in genesi. de prebē. maioribus. z. c. tue. z. c. dilecto. cū ḡcor. nec dz diuerso iure censeri. s. de deci. c. cū in tua. j. de prini. cū capella. cū simil. ¶ Quarto heres non pōt q̄sdā partes hereditatis repudiare z quasdā agnoscere. ff. de acq. her. l. j. z. ij. l. si solus. i prin. de cadu. tol. l. vna. §. in his itaq̄. C. ō oi agro deserto. l. heredes li. xj. z idez in legatario. de leg. j. l. legatarius. de lega. ij. l. neminē. z. l. grege. nec vnā obligationē quis pōt ꝓ parte cōprobare z ꝓ parte reprobare. ff. de ope. lib. si ita stipl̄o. q̄ est rō precedētiū, nec indiciū defuncti lz ꝓ parte cōprobare, z ꝓ parte euertere. l. nā absurdū. ff. de oper. libe. ad idē bñ facit, qz stipulatio q̄ ḡtinet vnū totū indiuisibile vel diuis. nō diuidit. ff. ō col. bono. l. stipl̄ones. j. z. ij. rñ. ¶ Quito q̄tiescūq̄ vnit vtile, z inutile, prevale inutile intrm̄ q̄ tanq̄ potentius trahit ad se vtile, ꝓbat. de offi. deleg. c. cū sup. xvj. dist. c. j. iij. q. ix. pura. de peni. dist. v. c. j. de ḡsec. dist. iij. c. nō liceat. de elec. massana. z qō no. eo. ti. c. illa, de offi. delega. c. sup qōnū. §. si vero duo. de ꝓcu. c. fi. de re iud. ad ꝓbādū. de excess. prela. cū ad quoꝝndā. ff. de aqua quoti. z esti. l. j. §. itez q̄rit. ff. de arbi. l. pedius. cū no. in regula, vtile. de re. iur. lib. vj. Et qui vnius est reus, factus est oim reus. eoti. defleat. in antiquis. z fideiussor qui se obliganit in duriorem cām q̄ p̄incipalis. in nullo tenet. ff. de fideiuss. l. grege. §. illud.

33 ¶ † Preterea pōt eps dispēsare cū adultero, nō tm̄ cū adultero incestuoso, vt no. post Uin. Joan. and. de iud. c. at si clerici. ¶ Et si dicat hic est dare ptes diuisibiles. Rñ. satis cē q̄ ꝑtes voluerūt simul facere z vnire, vt in simi. scripsit Uin. de cēsi. cū instātia. z Jo. an. eo. ti. cuz apostolus. sup glo. quid ergo.

¶ Sexto

¶ Sexto vr̃ hoc firmãdum in odium ⁊ penaꝫ vsurariorꝫ quoꝝ pessimum est genus hoiuꝫ, ⁊ vt fabricandi instꝛa de pluri materia tollaꝫ. sicut. ⁊ alia specialia in eos canonuꝫ censura sanciuit, vt ꝓꝫ de vsur. qꝛ in oibus, qꝛ frustra, cum in dioceſi. ⁊ eo. tit. lib. vj. c. j. ⁊ ij. ⁊ eo. ti. c. j. in cle. cum ſi. ¶ Predictis nõ obstã. qbus gratia benitatis, ⁊ qꝛ de ſe satis rñsio patet, nõ rñ. Credo de iuris rigore ꝑmã ꝑtẽ veriorẽ, nõ. n. nullus est ipſi ꝯctus ipſo iure, imo vꝫ ⁊ tꝫ, ſed põt ⁊ dꝫ infirmari ꝓ ea ꝑte tm̃ qua vsuraria qtinet prauitatẽ, ſicut ſnia ifirmaꝫ ꝓ ea ꝑte tm̃, q̃ iniustitiaꝫ ⁊ iniquitatẽ qtinet. de teſt. raynal. ⁊. c. raynutius. hoc maxime procedit, qꝛ cõiter debitores libellãtes in ea tm̃ partẽ ſuaꝫ diriguntactionẽ. Itẽ qſiderato qꝛ in eo tm̃, cũ laicus est reus, iuriſdictio cõpetit eccleſiaſtico iudici, niſi iã velles dicere qꝛ rõne cõnexitatis ẽt de eo cognoſcere poſſit. ar. c. de prudentia de don.
34 inter vi. ⁊ vxo. ¶ †Quod forte nõ est verꝫ qꝛ vera sors nõ est accessoria ad vsurã sicut dos ad matrimoniũ. Jn eo igit̃ duntaxat in quo venire poteſt ſtipulatio ſiue inſtrumẽtũ, laudũ, vel ſentẽtia infirmãda in eo inhibeant̃, qꝛ ⁊ iuri qſormis ⁊ equitati, eo poſſ faciũt litẽ mouendo ꝛ inſtrumẽto, laudo vel ſnia omni vsura carentibus, ad finem vt in ſolutionẽ dilationẽ capiũt, ꝯ quos tm̃ ꝓ uiſum est hic ꝓ ſtatutuꝫ municipale ⁊ merito. ¶ Unum tm̃ nolo omittere qm̃ predicta vera intelligo, niſi iam vſurarius iſtꝝm duplum cõtinens in ipſo duplo vſus fuiſſet ⁊ preſtitiſſet ſine pnia, quo caſu cũ a iure totius ceciderit iuxta ea que leguntꝫ ⁊ no. ſ. de plus peti. c. vno. in glo. dicã i toto poſſe forte inhibitionẽ fieri. nã cũ tũc ꝓꝫ vſuras petitas vltra sortẽ ꝑdat verã sortẽꝫ, sors vr̃ vſuris acceſſoria, ⁊ ſic cognoſcere poterit eccleſiaſticus. arg. d. c. de prudẽtia. ⁊ ita recolo pluries audiniſſe. d. meũ. d. Lau. de pinu. doc. audito. practicum ⁊ famoſi. dixiſſe ſe in prac. obtinuiſſe, ⁊ ponebat ſup. d. c. vno. ꝛ pl⁹ peti. vt vidi ꝓ reportata ſub eo.
35 **Quero ad iuramẽta** rediẽs. cxxxvj. † ponit vſuras ſolnere vel nõ repetere. tenent̃ ne ei⁹ hr̃des ad obſeruantiam talis iuramẽti vr̃ qꝛ nõ, qꝛ iuẽm ex parte iurãtis est ꝓſo. do. meũ poſt eos. ⁊ Barth. brixiẽ. in quadã qõnẽ mercuriali. ⁊ hãc ptẽ tꝫ Bal. i anc. C. ꝛ vſu. qui dicit ẽt qꝛ ſicut heredes non egẽt relaxatione, ſic nec ẽt tertius allegãs talẽ ꝯctũ vt vſurariũ ꝓ ſuo intereſſe. alleg. in arg. l. ſi cui C. de nõ nu. pe. Nec hꝫ obſtare ſi dicat̃ qꝛ inꝝm validat ꝯctũ inualidũ, intm̃ qꝛ est trãſitoriꝫ ad heredes, vt in decre. ij. de pac. lib. vj. cũ ſi. ⁊ no. in decr. cũ qtingat. de iureiur. p. d. meũ, qꝛ licet quo ad efficatiaꝫ ꝯctus id tibi fatear, nõ tm̃ quo ad periuriũ de quo loquimur in preſenti, vt ſcripſit etiam dominus meus in. d. c. veritatis.
36 **Centeſimotrigeſimoſeptimo** q̃ro † qd ſi qs iuranit ſeruare ſtatutũ vel qſuetudinẽ ſup vſuris, vꝫ ne tale iuramentũ, dicunt quidã qꝛ ſic, vr̃ vexꝫ. per. c. debitores. Alij tenẽt qꝛ tale iuꝝm nõ ſit obligatoriũ qꝛ firmat Bal. i. l. eos. ſ. fi. C. de vſur. multũ. n. refert ꝓm eũ an iuꝝm veniat ad corroborationẽ ſtatuti, ⁊ tũc ſicut nõ tꝫ ſtatutũ, ſic nec inꝝm, vt. d. l. eos. an veniat aliquid dandum vel ſolnendum, ⁊ tunc ſecus, quo caſu vendicat ſibi locũ. c. debitores. alleg. ẽt no. in. c. dilecto. de ꝓbẽ. vbi idẽ ꝓ. d. ⁊ in. c. cũ qtingat. ſ. de iureiur. ⁊ in. c. ſi diligẽti. ꝛ ſo. cõ. ⁊ ꝓ Bar. in. l. ſi qs ꝓ eo. ff. de fide. per Fede. i qſi. cxxxv. Et facit ad ꝑdcã. c. de iureiur. li. vj. lꝫ videaꝫ i ꝯriũ facere. c. ij. de acc. eo. li. Sed nõ ob. vt ꝓꝫ recte intẽti, ⁊ satis colligit̃ ex no ta. in locis. ſ. dictis per doc. ⁊ Bart. in. l. oẽs populi. Vide ad queſtionem omnino glo. v. in cle. ex grandi. de vſuris.
37 **Item. cxxxviij.** †Quid de tali qõne quaꝫ iſto anno habui de facto agit̃ Titius i curia eccleſiaſtica petẽs Sempꝛoniũ ꝓnunciari fuiſſe manifeſtuꝫ vſurariũ ⁊ nõ reſtituiſſe ⁊ idonee cauiſſe ⁊ per q̃ns ſuũ teſtm̃ iritũ fuiſſe ⁊c. Opponit inſtitutus ꝯ Titiũ, qꝛ ipſe ſeu pater eius fuerũt vſurarij, ⁊ qꝛ nõ reſtituerũt, ſeu ſaltẽ pater ei⁹ nõ idonee canit, ⁊ frustra legis auxiliũ ⁊c. qd iuris admittet̃ ne Titius nõ fcã reſtitutione, vr̃ qõ ſic qꝛ q cõmittit in vnã legẽ, illius bñficiũ ꝑdit vt ſcripſit Ber. in gl. ſua. j. in fi. decre. qꝛ frustra. cui q̃cor. ibidẽ Poſt. ſed aliud est beneficium legis qõ implorat Titius ſcilicet decret. ſ. j. eo. lib. vj. ⁊ aliud est beneficium legis de qua tu opponis ſcilicet decre. qꝛ frustra ⁊ decre. michael. ⁊ alia rum quod patet, qꝛ beneficiuꝫ de quo loquit̃. c. qꝛ frustra. qõ hꝫ a lege is qui ſoluit vſuras, est quod repetit illas, ſed hoc non cõ petit illi qui non reſtituit exactas, beneficium vero decre. ſ. eſt qꝛ ſuccedens abintestato excludit inſtitutum in teſtamento vſurarij manifeſti, eo qꝛ illud est ipſo iure nullũ non ſeruatis his de qbus ibi, modo iſta ſunt satis diuerſa, vt patet, igit̃ ⁊c. Preterea in caſu decre. ſ. requirit̃ certa qualitas. ſ. manifeſti, q̃ non requirit̃ in caſu. c. qꝛ frustra. ⁊ decre. michael. ⁊ decre. cum
38 tu. ⁊ aliorũ iuriũ diſponentiũ de reſtitutione, †ſed qualitas etiã diuerſitatẽ inducit, vt ꝓꝫ in. d. c. ſ. ſ. ⁊ ibi not. ꝑ Jo. an. ⁊ alios ⁊ alijs iuribus infinitis. ſicut est videre. ſ. de accuſato. euidentia. ⁊ cap. accedens. cũ ſi. Preterea in caſu. c. ſ. ſ. ſufficit ſolũ cauere abſq; reſtitutione ad euitandas illas penas, vt ibi patet ſed ad hoc vt qs admittaꝫ ad repetẽdum, non ſufficit cautio, vt j. dicaꝫ. in. q. ſeq. Cũ ergo hic Titius non petat vſuras quo caſu cõpetit reo obiecto. c. qꝛ frustra. ſed petit teſtm̃ pronunciari nullum, ex quo qꝛ ille exercuit vſuras manifeſte reſtat. qõ predixi. Jn ꝯriũ facit, qꝛ vt ſcripſit Hin. ſ. de imu. eccle. c. fi. ⁊ poſuit Jo. an. ⁊ d. Ab. i. d. c. qꝛ frustra. q violat legẽ generalẽ, innocare nõ dꝫ auxiliũ alterius legis generalis, ſꝫ ita est in ꝓpoſito, qꝛ lex generalis est prohibẽs vſuraꝫ exercitium. ⁊ Titius cõmiſit in illam ergo nõ dꝫ vti auxilio ẽt alterius generalis, qualis est illa decre. ſ. ſ. generaliter edite ꝯ vſuras publice exercẽtes. ⁊
39 nõ reſtituẽtes vel idonee cauentes. †Preterea iure diuino ꝓhibite ſunt vſure, vt. ſ. plene deductum est rub. ergo qui cõmittit in illã perdit auxiliũ oium aliaꝫ legum. arg. j. de reg. iur. defleat. ⁊ ſenſit Poſt. in. d. c. qꝛ frustra, ⁊ clarius ibi. d. Ab. Preterea Boſ. in. d. c. qꝛ frustra. ſentit qꝛ ẽt in aliã legẽ cõmittẽs ꝓdit priuilegiũ. Preterea qõ plus est non vr̃ qꝛ iſta ſint beneficia diuerſa ſen leges diuerſe, imo eadẽ ⁊ eedeꝫ, qm̃ decre. ſ. ſ. venit augmentatiue ad legẽ antiqtus edite ꝯ vſurarios, ⁊ hoc ꝓ penaꝫ adiectionẽ vt ſic magis ſibi precaueãt a tali pecato illis dãnabiliter ſe inuolnẽtes, non est ergo alia, ſed eedẽ effectiue, ⁊ hec pars ꝓ qua etiam facit text. in. c. in audiẽtia. j. de ſen. ex. est forte potius tãſ tutior aiabus fideliũ amplectẽda. ſ. de ſpõ. iuuenis de homi. c. ſignificaſti. el. ij. ⁊ c. ad audiẽtiã. ⁊ c. petitio. cũ ſimi. infinitis. Quid aũt in eodẽ iudicatũ fuerit nõ pono, qꝛ nõ extitit iudicatũ, eo qꝛ ad remediũ trãſiui qõ ſuberat. ꝛ quo ſtatim. q. ſeq. primã tm̃ tanquam de iure veriorem firmat Lap. de caſt. in libello allegationum ſuaꝫ. alleg. lv. ante medium. e
20 ratione, qꝛ cum odioſa ſit talis exceptio non est porrigenda ad alium caſum odioſitatis rationẽ reddens, eo qꝛ ledit ius repetentis, cui alias de iure cõpetit actio, ibi vide qꝛ ſcripſit Jo. cal. in. d. c. qꝛ frustra. in ſuis additionibus.
Ad quod deſcendens q̃ro. cxxxix. † qd ſi vſuras poſtulãs ꝯ opponitur qꝛ frustra ⁊c. paratus est cauere de illis reſtituendis, admittet̃ ne ſi caueat̃, vr̃ qꝛ ſic, quoniã tex. in illa decre. ſ. quaꝫ. loquitur alternatiue. vel qꝛ ſatisfiat vel qõ caueat, ergo. ſ. de reſcrip. inter ceteras. Jn ꝯriuꝫ ſentit gl. ij. in. d. c. qꝛ frustra. in caſu quo magna cã ꝯrium ſuaderet, qualis est inopia q̃ opin. placuit ẽt Jo. Si enim ꝓꝫ inopiam repulit ipſum cui dꝫ. ſ. e. c. cũ tu. ⁊ d. c. ſ. ſ. quãtofortius extraneũ. hoc idem firmat glo. in regula, dolo facit j. de reg. iu. li. vj. ¶ Non obstat decre. illa ſ. ſ. in ſua alternatiua. qꝛ illud verum quo ad euitãdas penas, de quibus in ipſa decre. diſponit̃. circa qꝛ vide qꝛ ibi no. in glo. nomine. vltra mediũ. Et ſicut dixi qꝛ inopia excuſat, ita dico qꝛ excuſat voluntas creditoris vſuraꝫ. ¶ Si. n. qſentit is cui vſure debent̃ satis est, qꝛ satisfactum intelligitur, dixit ibi glo. ⁊ bñ. ⁊ vide quod ſcripſit Poſti. in ſum. de penis. ſ. fin. ad fi. verſicu. quid ſi immineat. ⁊ ſeq.

SVMMARIVM

1 Juratoria cautio an ſufficiat ꝓ vſurarum reſtitutione.
2 Vſurarius ſi hꝫ vñ ſoluat vel vñ poſſit cauere, ⁊ neutrum vult facere, non dꝫ audiri ſi talis exceptio ei opponatur. 3.
4 Actor contra quem opponitur exceptio. c. qꝛ frustra. dicit qõ est paratus ſoluere omnibus ab eo habere debentibus ſi qs est, ſꝫ null⁹ est q aliquas vſuras ab eo petat, admittet̃ ne ad petendum ſuas. 5. 6. 7. 8.
9 Reſcriptum impetrauit quis ꝯ tiium ſuper vſuris quas a ſe et patre ſuo eum extoꝛſiſſe dicebat, obſtabit ne ei ſi opponatur ei exceptio de vſuris a patre extortis.
10 Vſure qualiter ſint iudici ſolnende.
11 Vſura vel fructus cum petitur in sortem cõputari debere, militat exceptio. c. qꝛ frustra.
12 Fructus ſi peto in sortem computari, quid petere videar.
13 Statuto ſi cauetur qꝛ nullus ꝓ vſura recipiat vltra duos denarios ꝓ libra in menſe, erit ne locus pene.

14 Feneratores nunquid cogantur in cauſis vſurarū edere libros rationum ſuarum, & an illis credetur.
15 Ille ꝺ quem agitur ꝓ vſuris & a quorum ſuorum codicū editio poſtulatur neget ſe foꝛe vſurarium compelletur ne reddere.
16 Vſurarij cōpelluntur per cenſuram eccleſiaſticam ſuos vſurarum codices edere. Et nunquid aliter poſſit cōpelli. 17.
18 Vſurarius vel eius heres ſi dicat ſe nō habere libꝛos rationum ſuarum, vel ſi habuit ſe perdidiſſe, & hoc vult ſacramento firmare, an ei credetur.
19 Ꝓbationes non ſunt anguſtiande.
20 Libꝛos rationum ſuarum ſi quis dicat non confeciſſe vel perdidiſſe an ſuo ſacramento ſtabitur.
21 Impotens non poteſt de negligentia notari.
22 Vſurarius an in teſtamento poſſit eſſe teſtis.

Sꝫ q̄ꝛo cēteſimoquadrageſimo.

1 † Sufficit ne inratoꝛia cautio, an requiranť pignoꝛa vel fideiuſ. vī ꝙ imo hoc vltimū regrať ꝑ illud. c. q̄ q̄. ꝙ nō ſimplr vtiť ꝛbo cautionis, ſꝫ annectit qualiratē illā. ſ. idonee, cuius noie veniūt pignoꝛa vel fideiuſ. ff. mād. l. ſi mādato. §. fi. de ſeq. c. j. ō pi. c. fi. cū ſi. ¶ Jn ꝗriū facit, qꝛ ſi eſt ſoluē. qño repiat pignoꝛa vel fideiuſ. & inanis eſt actio, ergo ꝛc. ſ. eo. cū tu. ¶ Sol. ſtādū eſt ꝫ rio, ſi pignoꝛa ſeu fideiuſ. dare non pōt. ad hoc. ſ. de don. iter vi. & vxo. periurās. & ibi cōcoꝛ. i gl. idē. j. ō pe. c. felicis. §. cū aūt. cū gl. ſua. & d. c. q̄ q̄. li. vj. in gl. noie. vbi ponit foꝛma bnīs iuꝛi, qꝛ iurare ꝺꝫ ſe pignoꝛa vel fideiuſ. dare nō poſſe, & factū ꝙ caꝛet, & in auc. gñaliter. C. de epiſ. & cle. cū aliis iuꝛi. ibi alle. Et ſic vides ꝙ an poſſit vel nō idoneā pſtare ſtať ét ſuo ſacrameto. ꝑ quo ét gl. pe. in. c. cū tu. ſ. eo. Et ita hoc anno ꝓcticani.

Centeſimoquadrageſimoꝓio

2 quero. † Quid ſi hꝫ vī ſoluat, vel alias vī poſſit cauere, & neutꝝ vult facere, video ꝙ oppoſita exceptio. nō ꝺꝫ audiri, ſed qd faciet eps ꝓmittet ne vſurariū a quo ñ repetebanť vſure, illas retineret vī ꝙ ſic ex hac ꝓmiſſione iur. alꝫ fruſtra ipartiret ius iſtō excipiendi. Ad idē de here. c. fi. cū gl. ſua & xv. q. vj. nos ſcōꝝ. & ibi no. in gl. Barth. brix. & Jnn. ō ꝙceſ. ꝑb. c. cū i iuꝛis. ¶ Jn ꝗriū faciūt qꝛ multiplicare icōtinētia, maxime aiabus nō eſt ſoluere, & nō minus ardebūt, q cū multis ardebūt, & nō ꝓbat ḃ eſſe ꝙ ad ḃ ꝙtigit abeſſe. ſ. ō trāſla. c. iter coꝛpa. Ꝓꝛo hac vlt. ꝓ. facit ꝙ ſtatiꝫ dicā in. q. ſe. & ponit gl. ij. i. c. qꝛ fruſtra. Quid ꝙ ō illis fiet apud iſtū remanere nō debēt. dico ꝙ ꝙſignabunť, & deponenť quouſq̄ petēs ſuas reſtituat ad inſtar eius qō dicimus in eo q ſoluit vſuras, & nō eſt pñs, & iō is q ab eo extoꝛſit nō pōt illi ſoluere, qui ſi vult ab alio petere ꝑ ſe datas, ne cōſignabit & deponet, ſm Goſ. qui ita no. in ſum. eo. ti. §. ſꝫ qd ſi is a quo. xv. cetex. & in. c. qꝛ fruſtra. vbi ponit ét Jo. an. Ad idez ꝙ ſcripſit Jo. an. in. d. c. nos ſcōꝝ. & Jo. an. in regula. peccatū. in gl. ij. in fi. lib. vj. & de reſti. in integ. ꝙſti. ſuper xv. faciendū. i nouel. & ꝙ. & ſcripſi in. q. cxij. Jnn. tñ in. d. c. qꝛ fruſtra. aliter dicit. ſ. ꝙ re?
3 † iſte poterit cōpelli a iudice ex offō ſuo reſtituere illis a qbus agēs extoꝛſit, & ſic ſe exonerabit a peccato & vtiliter geret negotiū illius vſurarij & quo ad coꝛpus & quo ad aiam, eū. n. repetere poſſent ꝙ vtiliter ſoluiſſent. multofoꝛtius cōpenſare ſi poſtea ꝫ illos agať. ar. l. ſi pupilli. de neg. geſt. Bꝫ tñ iudex tunc hac vī cautela, qꝛ faciet ſibi caueri ad ſuū ꝙ nullū dānū poſtea ꝙſequatur ab his a quibus exegerat. qō eqdē placere vī Jo. an. q ad ꝑ dicta alle. ꝙ not. de iureiu. ad veſtrā. el. ij. ſup gl. pe. de adul. iꝛ tellexim⁹. ſup gl. pe. xv. nō tñ. Et idē. d. ☞. Jo. de lig. hoc dicū plꝫ, ſꝫ equius vī ꝙ primo dixi. argu. eoꝝ que ſcripſit Goff. vbi. ſ. qō intelligo in caſu quo vlla veriſimilis ſpes haberi poſſit ꝙ illas ſine multo reſtituit interuallo, foꝛte. n. faciet cōtētos ille ſuos creditoꝛes de parte, & reſiduū ſibi donabūt, ꝙ nō repꝛobať ꝑ ea q̄. ſ. dixi in. q. vij. poſt Fed. qō nō faciet iſte ꝓ illo ſoluens. Ꝓꝛo dicto Jnn. facit qꝛ caſu de quo Goſ. loqť eſt ſi ſit q faciat reſtitutionē, tñ nō cui fiat, ſed in caſu iſto eſt qui faciat. ſ. eps q ex offō illius ſupplet negligētiā vel malitiā, & ē cui faciat. ſ. ille a quo extoꝛſit, q pñs eſt. Jtē qꝛ ꝑ hoc ſolum ꝙſulit actoꝛi & reo ꝑ illud aūt nō tñ illis, ſed ét creditoꝛi vſuraꝝ ipſius actoꝛis & euitať circuitus, ꝙ eſt laudabile. j. de reſc. auditoꝛ. in clem. & ḃ aperte ſentit ét glo. ſuper ver. idonee. ad fi. in. c. q̄ q̄. vbi omnino vide. & tene quod vis.

Sed quero. cxlij.

4 † Quid ſi ōt actoꝛ ꝫ quē ponit excep. c. qꝛ fruſtra. ꝙ eſt paratus ſoluere oibus ab eo bñe debentibus, ſi quis eſt, ſed nullus eſt qui aliquas vſuras ab illo petat, admittetur ne ad repetendum ſuas & Reſpondeo glo. ſi. in dicto. c. qꝛ fruſtra. ſentit ꝙ nō, qꝛ ñ remanebūt vſuꝝ penes hūc ꝓpea nec excuſať, ſi nullꝰ illas repetit, vel ſi nō denuntiet & nullus cōpareat, imo teneť illas reſtituere ſaltem pauperibus. Jo. Jnno. & Tan. vt ibi etiaꝫ recitat glo. voluerunt ꝙ imo ꝺꝫ fieri denūtiatio in publico, puta in eccleſia, & ſi nullus cōpareat, tūc audiatur qō dicit Hoſt. poſſe ſeruari in infamato, nō ät in notoꝛio vel occulto. Goſ. aūt dicebat idē in ſum. eo. tit. §. ꝓealleg. ſm ꝙ refert Jo. an. ꝙ illi a quo exactū eſt, ſi ſcit ꝺꝫ denūtiari, & ſi negligit, ꝙtemnit vel remittit, audieť agēs. ſꝫ dicit Jo. an. quod dicit in remiſſione, quaſi dicat ſecus in neglecta vel ꝙtēpta. Et ſubdit ſm Goſ. ꝙ ſi is cui vſure debenť eſt abſens, ſꝫ ſperať de eius reditu, conſignabitur & deponitur ipſa pecunia. C. de vſur. acceptā. qua ꝙſignata & depoſita in petitione ꝓcedeť. ¶ Ego volui videre originale Goſ. tā in ſumma q̄ in apparatu. Bicas ergo plenius & clariꝰ
5 tu in hac materia, vt ex eius verbis colligi pōt. † Et ꝓꝛio ꝙ ſi actoꝛ rīi. vt. ſ. dixi i themate, ꝙ iudex ꝺꝫ facere ꝑconizari in eccleſijs ꝙ qcūq̄ tali ſolvit vſuras, veniat & ꝓbet, & rebabebit, & hoc facto ſi illi negligāt, vel ꝙtēnāt venire, vel ſuas actiones remittant ꝓcedet petitio actoꝛis abſq̄ vllo ipedimēto illius exceptionis. ſi āt veniāt & ꝓbēt ꝙñtur reſtitutionē. hoc dicit in ſumma. ſꝫ in apparatu dixit ꝙ ſi ſcit is a quo exactū eſt, ꝺꝫ illi denūtiari &c. vt. ſ. dixi poſt Jo. an. ¶ Scōo ſi is a quo exactū eſt nō ſit ſupſtes, nec ét aliqs eius hꝛs tūc diſtribueť talis pecunia vſuraria inter pauperes xpi, & hoc facto ꝓcedet actoꝛis petitio, & idē ſi viuat ſꝫ neſcit vbi ſit vel ſcit, ſꝫ ad eū mitti nō pōt ſine magno piculo. ¶ Tertio ꝙ ſi de adnētu eius ſperať, tūc pecunia deponeť, & ꝙſignabiť, vt. l. acceptā. C. ō vſu. ḣ eſt effectus xbox goſ. Sꝫ qō ꝑ eū dcm̄ eſt de ꝙtēptu vel ō neglecto, vt. ſ. dixi. Jo. anno vī bñ dcm̄. ¶ Mihi plꝫ qō eo caſu ét fieret ꝙſignatio & depoſitio ꝑ aliquāto tpe ſi ſcit ꝙ alīq ſunt, ſꝫ neſcit q ſint. Sꝫ ſi ſcitur & ſunt in loco quo ad eos, mitti pōt ſm. ſ. dicta in. q. cx. tūc dico qō eos mitti ꝺꝫ in expēſis ſuis vel illoꝝ ſm qō ibi dixi. & idez dico qō deponeť in vltia ꝑte ſcōi, ſꝫ aliquanto temporis ſpatio expectato vbi nullus cōpareret, & maxime reiteratis ad cautelā bānis, qō dico ꝓp illos de qbus neſcit, & vbi ipoſſibilitas nō tolleretur vel difficultas quo ad illū abſentem cui mitti ꝺꝫ, tūc inter pauperes erogare diſpoſitione epi. Ad id qō dixi de cōſignatione & expectatione qō aliquanto temporis ſpatio optime facit qō dici ꝙſuevit qō eps ꝺꝫ in talibus multum feſtinare, ne venientibus his qui habere deberent, contingeret vt incertas erogatas fuiſſe qō equidem ſatis rationi & equitati conſonum eſt. Et bene facit qō in ſimili ſcripſit Jo. an. in. c. q̄ q̄. de vſur. lib. vj. ſuper verbo, exprimi in nouella.

Quero. cxlij.

6 † qd ſi cū repetēte quodā a me vſuras i iudicio illius cū illo ſup vſuris quas ab eo repetit qtēdēs appellēt, ſupſedebiť ne ſup cā ꝫ me itētata in quo excep. oppoſui decre. qꝛ fruſtra quouſq̄ expediať ipſa appel. cā. gl. i. d. c. qꝛ fruſtra. tꝫ ꝙ ſic, ſꝫ ſi itelligamus illaꝫ gl. ſꝫ bāc foꝛaz. q. ꝓut vī poſſe intelligi ꝙſiderato tex. ad quē referť & q ibidē gl. ꝓmittit. Ad̄n aduertēdū ꝙ xba illiꝰ gl. ſunt iſta foꝛaꝛ q̄tū ad ꝓpoſitū. Jtē ſi aliqs qtēdat in iure cū ipſo ipetrāte, & appellať nūqd expedieť añ cām appel. ar. ē hic ꝙ ſic ex eo ꝙ dicit, niſi ꝓus reſtituerit. Jtē ſi vſurarius impetratoꝛ appellaret, nō audirē interiz illū ꝑ literas illas ſup quoꝝ verboꝝ fine nouellatoꝛ ſic ſcribit. Jtē Jin. quaſi ſibi putet agēs ſi lītē iciāte ꝫ ꝓbabit, ergo ſi protractio nō eſt ex ꝑte agētis, & exceptio hꝫ longuꝫ & obſcurū tractū, nō impediet petitio vſuraꝝ, quaꝝ cāli quida. C. de cōpēſa. l. fi. ſm eū. Goſ. ad idē alleg. de appel. c. cōſtitutus. el. ij. de acc. accedēs. reſeruet ergo indirectā ꝓbationē & petitionē ꝙ ꝑ modū excep. tūc nō pōt ꝓbari vt ibi. ff. de negeſt. l. ſi aūt. §. fi. quocūq̄ mō. Jo. an. ergo ſentit cū ꝓlibato ꝙ intellect⁹ eſt gl. ꝙ ſi tu agas ꝫ me vſuras repetēdo, & ꝙtingat me excep. opponere, ꝙ aut deinde in progreſſu, ego reus appello aut tu. ſi ego nō obſt. appel. & excep. ꝓpoſita ſi hꝫ longū & obſcurū tractū, nihilominus ꝓcedetur in cauſa vſurarum ad petitionē actoꝛis ſi liquida eſt, ſed ſi tu actoꝛ es qui appellas, tunc ſecus, & tibi iputes, q huius es cā. Sed. d. ☞. dixit ꝙ iſta glo. eſt trūcata, & obſcura, & ſi ſic eſt eius itellect⁹ falſuꝫ dicit, qꝛ aut appło eſt illegitima, & tūc ex oi ꝑte ſuſpēdeť iuriſdictio. ſ. de appel. dilectus. aut nō eſt ltima & tunc ei non ꝺꝫ deferri. de appe.
7 c. cū appellationibus. lib. vj. ¶ † Ego dico ꝙ glo. eſt veriſſima cuius planus eſt intellectus, & talis vez ꝙ ſi quentus ſup vſuris ꝑ literas ab actoꝛe ipetratas ꝙtēdat cū illo, qꝛ exceptionem alīquā, puta illius decre. opponat & contingat quod ipſe quentus

appellet

appellet vtiq; pendente appellatione, supersedebit in principali, qđ ꝓbat gl. ar. illi⁹ tex. ibi. Nisi ꝓus restituerit, q̃si dicat plus emi; dz extortas, ⁊ põt restituere, de qbus videri nõ põt, nisi prius applonis cã sopiat, ⁊ subdit ad huius qlonis corroborationez Itẽ si vsurarius impetrator appellaret nõ audirẽ illũ interim, b ẽ applone pendẽte p literas illas. q. d. istud ꝓcederet in actore si appellasset, ergo si appellet reus secus, qr non debẽt ad imparia iudicari ſ. de mu. pe. c. j. ⁊. ij. ⁊ non refert qcunq; appellet sine sit reus sine actor. vel dicas qđ in ver. itẽ si qr primo gl. dixerat, qd inris cũ appellat quentus, ne qs aliud crederet cũ appellat queniens. Ideo subdit illum, ⁊ iste intellectus est litere conformis, iuri qsonus ⁊ planus. Nec hz obstare qđ refert Jo. an. dixisse Ain. ⁊ Gof. vñ Ain. nõ vidi, sed Gof. sic q nõ loquit cũ appellat, ſz cum q̃ agentẽ ꝓ vsuris, cuius cã est liquida opponitur exceptio longũ ⁊ obscurũ tractũ hñs q̃ nõ dz principale liquiz ꝓtelare. Et ita loquũt iura q̃ allegat, si tu recte qsideras vñ inepte videre meo cũ reuerẽtia fuerunt relata sua verba ad glo. ℂ Posset insuper dicte gl. dari alius intellectus. ſ. is de quo. ℟. in ꝓn. dixi, sed illi obstat, qr alterius i alio iudicio appellatio nõ hz vel dz tibi agenti q̃ me nec mihi opponẽti q̃ te obesse vel prodesse imo possuz oppositũ ꝓbare, vt ôt Host. itra. viij. dies. ar. ô excep. c. pia. li. vj. de sen. excõ. solet, q tñ non credo de iure necessariuz, qr in alio casu loquit. In hoc ergo stemus arbitrio indicantis, de offi. deleg. de causis. Fateor tñ q se cõformare illi termino alio nõ dato equũ est, ⁊ sic alias obtinui. Cõcludẽs igitur in questione ꝓposita primo loco credo nõ esse expectandum q expediatur appellationis causa, sed tu q modo opponis illaz exceptionẽ ꝓba, nec poterit tibi replicare actor q super eo qđ vis ꝓbare. ſ. ipsum alteri deberi vsuras restituere sine pendente coram iudice appellationis res. n. inter alios acta ꝛc. nec est aliquid innouare contra litis vel appellationis pendentiã, ad hoc no. de ap. non solum in glo. fi. lib. vj.

Quero. cxliij. †Videamus nunc qñ dẽat opponi ista exceptio. Inn. ⁊ Host. in. d. c. qr frustra dicũt stat qđ in hmõi causis nõ sit necessaria litis qtesta. qr si non fiat causis nõ summarijs, inducit tacitã litis qtesta. in qsuet no. in cle. sepe. de ver. sig. p dñm meũ ⁊ Bar. in extra. magan. ad reprimẽdũ. Posset tñ postea ꝓponi, si de nouo oriat imo ⁊ si prius orta ẽ, ſz post modũ ad illius notitiã peruenit si ô b faciat fidem proprio iuño, ⁊ ita lz super eo fuerit magna altercatio, alias obtinui in epali curia Flozen ⁊ ita qsultũ est ⁊ indicatũ postea pluries. Nec ob. gl. q̃ ꝯriũ sentit i. c. pastoralis. de excep. qr gl. nõ hñ ôt. ⁊ ꝯriũ ibi sentit Host. ⁊ Gof. ẽt i summa. e. ti. Ꝯ. sed sciendũ. ⁊ ꝓ Inno. in. c. prudentiam. de offi. deleg. vide de hoc p Jo. an. sup gl. in. ij. col. ver. dicit tñ Innoc. qđ ẽt sentit ipse Jo. an. in. d. c. pastoralis. nã ôt ipse pone q diligẽter ꝓquisiuit ⁊ nõ inuenit certe non est qđ ei imputet. Hanc ẽt tz gl. in. Ꝯ. exceptio. iij. q. vj. banc ẽt tenuit Pbi. vt ibi refert Arch. qcqd sentiãt non apparet. bãc firmat gl. in. l. error. super ver. facti. C. de iur. ⁊ fac. igno. de hoc p Guil. in Spe. de excep. Ꝯ. ij. ver. sed qd si velit. ℂ Sed. d. m. diſiguebat sic, qr aut diligẽter indagauit, ⁊ non reperit prius, aut non. Primo casu ꝓcedit opi. Ber. que opi. satis est equa, ꝓ qua in eo suo iuño, vt sic duo iuret. Primũ qđ perquisiuit diligẽter añ litis ingressum, an iste recepisset, ⁊ non restituisset vsuras, q non potuit reperire qđ receperit. Secõ qđ de nouo ad eius notitiam talia peruenerunt. ar. eoꝝ que no. gl. in. c. q̃q̃. sup ℞b. idonee. ⁊ dixi. ſ. in. q. cxxij. ℂ In ꝯriũ vz facere qđ post Dan. scripsit. d. m. in illo. c. pastoralis. in. iij. col. ver. qdaz q̃rũt, qđ tñ dixi vz esse de mente Guil. de excep. Ꝯ. ij. ver. põt etiam. ⁊ bñ facit dicta decre. pastoralis. ⁊ de elec. c. vt circa. lib. vj. nec dictũ Dan. ꝯdicit. Sz aduertat iurãs, qr si ẽ ꝓcurator nõ sufficit iurare qđ ô nouo puenit ad ipsius notitiã, sed dz iurare q ad notitiã dñi, nisi iam esset factus dñs litis vt in ꝓposito p actũ q loco litis qtest. hz vt scripsit Spe. de excep. Ꝯ. dicto ver. sed pone. in j. col. vbi oino vide. ⁊ per Bñz meũ in. d. c. pastoralis. Et scias q̃ nemine opponente si manifestũ est petentẽ vsuras extorsisse, iudex ex suo repellet officio vt sentit gl. ij. in. d. c. qr frustra. ⁊ in. c. q̃q̃. in glo. nemine. scripsit etiam Jo. an.

Sed. cxlv. quero. †vlterius. impetrauit quis rescriptũ contra Titiũ sup vsuris quas a se ⁊ patre suo eum extorsisse dicebat, deinde coram delegato agit pro vsuris sed non ꝓ extortis a patre ei obstabit ne si opponatur ei exceptio de vsuris a patre extortis. Glo. fi. in. c. Michael. j. eodem tenet quod sic, cui concor. Inno. ⁊ Hostien. si añt non fecisset in rescripto mentionem de patre primo sentit q non potest excipi sed in fi. tandem vacillat. Sed Hostien. dicit ⁊ post eum ibi ponit Joã. an. quod si talis impetrans sit heres, vel si bona empta de pecunia vsuraria peruenerunt ad ipsum quod tunc locus erit exceptioi ſ. eo. tua. ⁊. c. cum tu in fi. ff. de calum. l. quod ad heredem. ff. de diuer. ⁊ tempo. pre. l. cum heres. alias secus vt. l. patri tuo. C. de dona. qđ dicit satis patere ex his que. ſ. no. in. c. tua. ⁊ ego dixi in. q. lxxij. vbi vide. ⁊ in. q. lxxix.

10 **Quero.** cxlvj. † qd de vsu. solutis vel soluendis indeis. Quia de his dic vt tu habes. j. eo. post miserabilẽ. ⁊. c. quanto per que quidem iura, ⁊ ibi no. per gl. ⁊ doc. clare vñ etiam innui qđ etiam q̃ eos obstabit exceptio. c. quia frustra. Item quod vendicabit sibi locum pena contra dominos, ⁊ vniuersitates terrarum permittentes vsurarios conducere domos in terris suis ad exercendum fenus, vel conductas habere ⁊ qtra illos qui ipsas domos locãt. de qua disponitur in. c. j. de vsu. lib. vj. Et ita puto ad hoc vltimũ alias qsultum fuit in ciuitate ista. ꝓ quo bene facit quod scripsit Jo. an. j. eo. c. ij. libr. vj. coniunctis. d. c. post venerabilem. ⁊. c. quanto. ⁊ gl. super verbo, censura. in cle. ex grandi. j. eo.

11 **Quero.** cxlvij. †Cum petitur vsura vel fructus in sortẽ computari debere, militat exceptio. c. quia frustra. Sed quid si non petitur vsura vel fructus in sortem computari, sed petitur ⁊ agitur ad hoc ne vsura petatur vel soluat, puta qr petit ꝓnuntiari tale instrm continere vsuram ⁊ volentem illo voti cõpesci iuris remedijs oportunis ne illo vtatur, sed illo rescisso ⁊ cancellato restituat ipsum debitori, nunquid obstabit illi tali exceptio memorata, videtur q non, quia non peto vsuras quo casu loquitur dictũ. c. preterea. aliter dicendo nil aliud esset q̃ viam aperire peccandi contra decre. quemadmoduz in. ℣. fi. de iureiur. ⁊ cuius contrarium facere debet prelatus, iuxta no. de ꝑpon. ex literis. el. ij. ad hoc de vsu. ꝓterea. ⁊. c. post miserabilem. ⁊. c. tuas. ⁊. c. cũ in dioceſi. cũ si. Contrariũ firmiter credo de quo est casus in. d. c. qr frustra. si recte attẽdat. nã si peto fru
12 ctus in sortẽ † qputari, iã nil aliud peto, nisi vt vsure non petantur. Pone q mihi mutuasti centũ ꝓ fundo, de quo habuisti cẽtum in fructibus, si peto illa centũ ex fructibus ꝓcepta cõputari in sortẽ, qd aliud peto nisi q tu nõ petas vsuras quas vis petere ex eo qđ nolẽdo illos fructus cõputare in sortẽ vis illa cẽtũ que mutuasti, ⁊ sic vis vsuram. ad hoc. c. j. ⁊ no. ſ. de vsu. cõquestus. ⁊. c. salubriter. eo. tit. ⁊ de empt. ⁊ vend. ad nostram. ⁊ de pig. illos vos. de iureiur. ad nostram. cũ si. Non ob. rõ in q̃ rium facta, qr eadẽ rõne nõ liceret opponere, si peterent vsure iam solute, qr remanebũt illo repulso apud vsurarium, qđ nõ esset minus absurdũ. Dico enim hoc casu de quo querimus posse puideri ex officio ꝓ iudicẽ sicut illo. iuxta no. per doc. ⁊ maxie per Inno. ⁊ Jo. an. post eum ⁊ alios in. d. c. qr frustra.

13 **Quero.** cxlviij. †Scio q ꝓ qsilinz Viennẽse excõicati sunt statuta ꝓmulgantes sup soluendis vsuris. Sz qd si statuto cauetur q nullus ꝓ vsura recipiat vltra duos denarios ꝓ libza in mense, erit ne locus pene? Rñdeo gl. super verbo, facere in dicto qsilio. j. eo. tit. tz q non. cui qcor. Dan. ⁊ Guil. vltra summã. namq; ꝓhibendo non videtur illud ꝓmittere. ad hoc. j. eo. titu. c. quanto. de treu. ⁊ pace. c. j. per. d. glo. allegatam. ⁊ idem Steph. nisi iam id fieret in fraudem. ad hoc de priuile. quanto. cum ibi no. per Hosti.

14 **Quero.** cxlix. †Quid dices cogunt feneratores in casis vsurarũ edere libros rõnz suarum, vt pz in consilio Vienensi. Sed pone quod ꝓducantur perentibus his qui vsuras petunt, nũquid illius stabitur ẽt quo ad ipsum vsurarioz sanioremꝰ Rñdeo certe non, secundũ glo. in dicta decre. j. eo. super ver. rationem. cum concor. Dan. Guil. Zenze.

Centesimoquinquagesimo q̃ro

15 †Quid si is q̃ quem agitur pro vsuris ⁊ a quo suoꝝ codicuz editio postulatur neget se esse vsurarium compellet ne reddere? rñdeo non, imo prius cognoscendũ est, saltem summarie, an sit vsurarius ꝑm Lap. Abb. ad quod facit quod post Inno. ⁊ Hosti. no. Jo. an. in. c. romana. de foro cõpe. lib. vj. probat hoc etiam satis clare ille tex. qui presupponit talem vsurarium qui cõpelli debet, ⁊ ita practicauimus.

16 **Quero.** clj. †Cõpellunt vsurarij ꝓ ecclesiasticã cẽsuraz suos edere codices vsurarũ, vt in. d. qsil. ⁊ idez de eoꝝ heredibus vel extraneis, vt ibi dicit glo. ⁊ Stepha.

17 ¶ †Sed nūq̄ ꝺ ꝑſit alr̄ ꝙpelli, vr̄ ꝙ nō, qz q vnū ꝺt alterū excludit. de ꝓſump. nōne. cū ꝙcor. Preterea gl. in. d. ℊſilio. in. §. ceterū ſup verbo, cēſura tz ꝙ inuito vſurario nō ingrediaꝫ hac ꝺ cās ℊs eius domū, vel frāgāt archā, qꝺ ēt no. ipſe Jo. an. in. c. ij. eo. ti. lib. vj. in nouella. ſup gl. f. ſi q̄ſtitas eſt ꝛc. Et ego. §. dixi in. q. cj. Stephanus tz ꝯriū m, quod dic vt dixi in. d. q. cj. ad fin.

18 **Quero.** cliij. †Quid dicemus, ſi dicat vſurarius vel eius hr̄s ſe nō hr̄e libꝛos rōnū ſuarū vel ſi habuit ſe ꝓdidiſſe, ꝛ hoc vult ſacr̄o firmare. Rñdeo gl. fi. in. d. §. ceterū tz qꝺ nō credeť, nec eius ſtabiť iuř̄o, niſi aliter ꝓbet. Jtē hic Mat the. non. n. credēdū eſt qꝺ oia poſſint teneri mēti q̄ ſunt neceſſaria ad fenus exercendū. Jdez tz Stepha. in vſurario dicit tñ qꝺ ſi ſuccederet ei aliqs nō vſurarius ꝛ homo bone fame, ꝛ ꝓ ſe haberet aliquas ℊiecturas, credit ſtandū ſacr̄o talis, niſi poſſit de ꝯrio apparere. ff. de re milī. l. nō oēs. §. a barbaris. C. de fid. inſt. l. fi. ff. de eden. l. ꝓtoꝛ. §. ſed ſi ſeruus. Qꝺ ēt firmat glo. ꝓdicta dicens in tali ſufficere qꝺ huic rei fama ℊſentiat. de teſti. c. ꝓterea de ꝓba. cū cām. de ꝓeſum. illud dñs Pau. in eo vſurario qui ꝺt ſe libꝛos nō feciſſe, puta ſtandū eius ſacr̄o niſi ꝯrium ꝓbeť ea rōne, qz talis negatiua alr̄ ꝓbari nō ꝑt, ſed in illo quē ℊſtat alias libꝛos habuiſſe, ꝛ q iurat ſe illos ꝓdidiſſe, nō ereditur niſi alr̄ ꝓbet, qz ħ tractamus ꝺ eoꝝ lucro ꝛ alioꝝ dāno. cū aliter forte nō poſſent viure ꝓbari, alleg. de pur. cano. in. c. j. ff. de eden. l. argentarius ꝺ quo ꝑ eūdē vīꝺ clarius. ꝛ latius ſup ver. rōnū ſuarū. i. d. §. ceterū. ¶ Ego puto in eo q ꝺt ſe libꝛos nō ℊfeciſſe, ꝛ ita iurat arbitriū boni viri exuberare dēre cū ꝛ. n. talia nō poſſint bñ

19 ꝓbari, vt ꝺt Pau. nec ꝓbatiōes †anguſtāde ſunt. ad ꝓſumptionē ꝛ ℊiecturas recurrī opz ar. c. ꝓterea. ꝺ teſti. ꝺ ꝓba. ꝑ tuas cū cām. de ꝓſump. illud de em. ꝛ ven. ad nr̄am. ꝺ pigno. illo vos cū ſi. Quid. n. ſi ſcribere neſcit nec negotioꝝ geſtoꝛē cū ℊſtet tenuiſſe vl̄ſi ſcribere nouit, ꝛ ℊſtat ꝙ fuit homo parū diligēs nec alia ſua ℊſueuit negotia ſcribere vel ſi nō nouit, tñ negotioꝝ geſtoꝛes ſcribere ſciēt̄ vt diligēs homo retinuit, vtiq̄ ħ ꝛ ſiñia iudicātis dēnt aium ad ſic, vel alr̄ iudicādū monere, ꝛ ſic ꝑ ℊiecturas ꝛ ꝓſumptionē ꝓcederem⁹ circa ꝓncipale i mā vſuraꝝ, vt i iurib⁹ ſuperi⁹ alle. ꝛ no. optie i. d. c. ad nr̄az. ꝛ illo vos. ꝛ i addi. Spe. e. titu. per Jo. an. ꝛ §. ſepius dixi q̄ſto fortius in his ꝓparatoꝝjs. ¶ Jn eo aūt quē ℊſtat alias libꝛos habuiſſe, cū ꝓbationes magis de facili poſſint haberi, maioꝝq̄ ſit fraudis cum ꝓeſumptio ꝯ tales dico ꝙ ꝓbationes requirant. ꝛ tales quales ponit glo. memoꝛata. Puto ēt ꝙ ſi ꝓbet nedū heres fide dignus vſurarij, ſz ēt ipſe vſurarius qūo ſcribebat i ſchedulis ꝛ lacerabat, vt dicit glo. vel ēt ſi ꝓbat ꝙ ſi libꝛos habuit illos laceranit ꝙ non ſit ꝙpellendus ad hāc editionē. cōperta nāq̄ veritate qūo id ꝙ ꝺ eſſe ad nō eē reductū ē ꝓduci poterit. Jd tñ firmiter aſſeuero ꝙ ꝯ talem in fauoꝛez repetentium vſuras, maxime cum per hoc illis ꝓbādi ademerint facultatem plurimū atq̄ valde moneri ꝺz iudex minuſq̄ exq̄ſitas ꝓbatiōes requiret, vteturq̄ ēt remedio de quo in fi. decre. gl. ſ. decre. ad noſtrā. de iureiur. hoc eſt qꝺ moneat ꝙ qui veritatem ſciunt, veniant ad dōm. Nec ēt malus foret per ſinodalem cauere ℊſtitutionē ꝙ eo caſu ſtari deberet in petentis ſacramento vſuras repetentium. ¶ Jn predictis ēt ℊſiderare ꝺz iudex multa q̄ occurrere poſſent ℊſideratis vſurationum fraudibus exq̄ſitis. Puto ēt qꝺ iudex eccleſiaſtic⁹ talē vſurarium ſubtrahentem aduerſario probandi copiam punire valeat tāq̄ q crie peccat eccleſiaſtico quale dicimus vſurariū.

20 **Quero.** †cliij. occurrit dubiū ex predictis circa ℊſtitutionē nr̄am ſinodalē qua caueť ꝙ ſi mandať in aliqua cā ſen occaſione alicuius reſtitutionis vſurarie vel executionis alicuius vltime voluntatis fiende ꝙ producat ꝙs libꝛos ꝛ codices vſurarū, ꝛ talis fuerit negligēs, inobediēs, vel remiſſus, poſſit talis cā terminari ꝑ iuř̄m deciſoꝝ ꝑ eř̄m vel eius officialē cui ꝛ ꝓout viderit ꝛ decreuerit deferendū, ꝙ ꝓ plena habeať ꝓbatione. vtrum cū ꝙs dicit ſe libꝛos nō ℊfeciſſe, vel perdiſſe ſit locus dicte ℊſtitutioni ſi ad mandatū iudicis minime ꝓducanť, ꝛ vr̄ dōm in eo cuius ſacramento ſtari debeat, vel qui alias talia ꝓbet ex ꝙbus cōpelli nō ꝺz ad hmōi ꝓductionez ꝙ nō ſit locus dicto ſtatuto. ꝓz hoc, qz dictū ſtatutū exoꝛbitat a iure cōi cū nullo iure cōi caueat id licere ergo nō ꝺz ſuos trāſgredi terminos, ſz cuz loqť dñtaxat in negligēte, iobediente, vel re

22 miſſo, quoꝝ neutruz hic eſt dare, cum vbi ꝑotentia †ibi nulla negligentia iobedientia vel remiſſio. ꝺ ꝑſcri. c. j. de re iudi. cuz bertoldus. de ℊceſ. ꝓben. qz diuerſitatez. ff. ꝺ re iudi. queſitum. ꝛ. l. cuz qdā. §. ſi pupillus. ff. de vſur. cuz ſi ergo ꝛc. ¶ Credo ꝙ ſi iudex interloquit nō obſtātibus ꝙbuſcūq̄ ꝑ vſurariū vel eius hr̄des a. ꝑtis vl̄ ꝓbatis ꝙpelli dēre ad hmōi ꝓductionē ſibiq̄ mādauit vt ꝓduceret ꝛ talis vſurarius intra decēn iuz nō appellat locus erit dilationi iuř̄i deciſoꝝj. cum. n. talis ſnia ꝛ ſi iniuſta tranſierit in rē iudicatā perinde cenſenduz eſt, ac ſi talis q alias excuſabilis erat ꝛ imponens mō non ſic ſit ex diſpoſitione iuris cōis volentis talē ſniam vim hr̄e rei iudicate, ꝛ ſic eſt dare talez nō parēt̄ eſſe negligentē, inobedientē, vel remiſſiuz, ꝛ ſic ſibi locū vendicat ℊſtitutio ſinodalis. ¶ Nolo ad dubiuz replicare, an talis ℊſtitutio de iure ſubſiſtat circa qꝺ bñ facit, ꝛ videri pōt qꝺ ſcripſit ℨede. in ℊſi. xvij. Et ego in. q. lxxxviij. ante finem cū remiſ. ſuis, ꝛ vide aliquid per Guil. in. d. cle. vna. eo. titu.

22 **Quero** vltimo. †Utrū vſurarius poſſit eē teſtis i teſtō. Solu. Bal. in. l. j. C. de teſta. in. vij. q. ꝺt ꝙ non ſi eſt vſurarius manifeſtus, vt no. in. c. q̄ſq̄. de vſu. libꝛo. vj. Et idē ꝺt ſub dubio forte, ēt ſi nō ſit manifeſtus qz nō ē itegre teſtis vt no. Cy. C. de epiſ. ꝛ cle. l. ſi qs ad declinandū. Sed ipſe determinat ꝯriū, qz vitiū teſtis occultū nō officit teſtō, vt. d. l. j. Bal. vel nouella mea eſt defectiua, vel loquit̄ ꝺ aliꝫ q̄ſq̄ de Jo. an. Eū nāq̄ nō reperio ꝓdicta notaſſe de manifeſto in. d. c. q̄ſq̄. Sz bñ tz non recitet Jo. an. ſcripſit Baſ. ꝛ Jo. mona. vbi tractant an q nō pōt teſtificari poſſit teſtari. de quo ēt vide in. c. decernimus de ſen. excō. lib. vj. in gloſ. ꝛ ſuper ea. ¶ Facit tñ in ꝯrium, qz vt ſcripſit Jo. an. in. d. c. q̄ſq̄. ſuper glo. fi. vſurarius etiam manifeſtus non eſt inteſtabilis. ¶ Pro eo tñ qꝺ vltimo loco ſcripſit ipſe Bal. facit qꝺ legitur ꝛ no. de teſti. teſtimonium. ꝛ argu. de fur. c. fi. de vſu. qz in omnibus. ꝛ. c. cum tu. ꝛ. c. quā pernitioſaz. ꝛ eo. titu. lib. vj. ꝛ de ſepultu. c. in cle. cogitate.

¶ Finita eſt ſecunda particula principalis.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Cambia nunqnid licite celebꝛentur.
2 Monetarum valoꝛ alteratur ꝛ variaꝫ de tempoꝛe in tempus ex cauſis diuerſis.
3 Incommodum repoꝛtari non debet ex gratitudine ꝛ charitate.
4 Inuendibilis eſt pecunia.
5 Accipere plus alind eſt, ꝛ alind vltra ſoꝛtem accipere.
6 Barochola ſeu retrangula qualiter fiant.
7 Res tantum valet quantum vendi poteſt.
8 Securitates qualiter ſint faciende.
9 Vſura ſolum cadit in contractu mutui.
10 Superabundantia repꝛobatur in mutuo.
11 Gerentes ſen pꝛocurantes ſtipendiꝛum negotia, an licite tantū recipiant pꝛo qualibet lancea.
12 Montis materia diffuſe explicatur.
13 Onera an ſine permiſſu pꝛincipis indici poſſint.
14 Recipere mutuum ad vſuram an ſit peccatum.
15 Lex non licite inſtituta non eſt obſeruanda. 16.
17 Multa poſſumus que cā reipublice merito non facimus.
18 Reipublice intereſt ne ciues deducantur in pauperiem.
19 Romani ciues ſuos ob ꝓſpere geſta pluries remunerarunt q̄ꝫ nis non tenerentur.
20 Medica omnium rerum eſt experientia.
21 Intentio lucri facit quem vſurarium.
22 Omne lucrum ex mutuo intentum vſura eſt. 23. 24.
25 Coacte mutuantes ꝛ ex tali mutuatiōe a lucro impediti, qꝺ licite negotiando vel alio mō acquiſiuiſſent, nunqd licite poſſint exigere ſeu recipere in recompenſationem ſui damni.
26 Communitas nunquid pꝛo reſtauratione damni coacte mutuantis lucrum impendere debeat.
27 Beneficium laudabiliſſime fit ad amicos.
28 Vſuram committit quis vltra ſoꝛtem quic q̄ꝫ recipiendo.
29 Lucrum omne ex mutuo intentum an indiſtincte ſit vſura.
30 Cogere bene poteſt communitas, ſed an poſſit cogi.
31 Pariter ac eadem vnanimitate non omnes mouentur.
32 Juſtitie ſeueritati detrabendum eſt.
33 Querele locus nō ē plus merētibus, q̄ꝫ eꝫ minus merentes.
34 Communitati omnia nota eſſe nequeunt.
35 Coactus aliquid facere quis dicatur.
36 Quinq̄ pro centum an ſit lucrum condecens. 38.
37 Paria ſunt nō dare, ꝛ inite ſeu coacte dare q̄ ad vitiū vſurarū.
39 Edificium omne quandoq̄ per malum fundamentum coꝛruit.
40 Lucrum ex quo licitum eſt, malum non eſt illud appetere.
41 Charitas nulla vbi ſuperbia vel inanis gloria dominatur.
42 Aligoꝛe donationis, remiſſionis, ꝛ liberatiōis an excuſent̄ illicite recipientes a reſtitutione, ꝛ liberentur a peccato. 43.

44 Soluẽtes onera ciuitatis an licite vẽdãt ius qđ bñt i mõte vigo re crediti. Et an eli ab eis licite emãt tale ius. n. 45. 47. 56.
46 Illiciti si sunt vendentes, ab eis illicite emitur.
48 Jus ꝛ iura venduntur.
49 Predium in pignus recipere pro centum ꝛ fructus suos velle lucrari, vsura est. 50. 52.
51 Aduerbia nõ ꝛba deus ꝙsiderat, ꝛ qualiter hoc intelligatur.
53 Licitum nõ est merces carius vendere pp prolixum terminum.
54 Res minus venditur pro qua non datur bona satisdatio. 55.
57 Mutuantes primi cum aliquid licite recipiant an ab eis emen tes recipiant licite. 58.
59 Bõm qd veniat de bis q̃ p alijs a qbus qñq̃ certã quotã p ꝗli bet florenos, qñq̃ nihil percipiũt solunt prestantias, ꝛ in illo rum loco quo ad talẽ creditũ describunt. Et nunqd talis ꝛ. ctus sit emptiõis ꝛ vẽditiõis, vel mutui, vel ꝗlis. 60. 61. 62.
63 Statuliber non dicitur omnis libertatem sperans.
64 Expectantis nomine qui veniant.
65 Intellectus cle. fi. de rescriptis.
66 Mutuare quis non debet ex spe lucri prozdinati.
67 Spes lucri ꝓzdinati si sit scđa causa mutui an vitiet ꝛctum.
68 Cõmunitas an possit vendere annuũ redditus, ꝛ creare sibi no nos creditores in materia montis.
69 Receptio vltra dimidiam iusti pretij quando interuenire possit in redditibus montis.
70 Fraus fieri põt de ꝛctu ad ꝛctum in quolibet casu.
71 Communitas presumitur legem facere sine fraude. 72.

¶ Sequitur tertia particula principalis.

e **Xpeditus** de facientibus ad materiam vsurarũ in gñe ꝛ ad decisionẽ ꝟ.doctorum. Nunc ad illa descendere ex quibus hoc onus assumpsit animus est. ¶ Primo igitur de ca sibus p Venetias ꝛ alia loca sermo erit. ¶ Scđo de barocho lis ꝛ retrangulis. ¶ Tertio de securitatibus. ¶ Quarto de ge rẽtibus seu ꝓcurantibus stipẽdiarioꝝ negotia, quos vulgo ba chaphinos nũcupauimus. ¶ Quito ꝛ vltio de materia mõtis. ¶ Et sequẽdo ordinẽ ꝛ numerum questionum suprascriptarum.

1 **Primo** quero vtrũ licite † cambia per Venetias cele brentur. vbi in facto ex quo ius oritur. Atten dendũ qđ hmõi cãbia duplici modo celebrant, qñ quedam que appellantur cambia per literas celebrantur sic, nam talis cam psor scribit Venetias vt mihi denẽ ibidẽ ducati cẽtũ sine libre decẽ grossoꝝ, qđ idẽ ẽ decẽ, ꝛ ego do tibi Florẽtie florenos cen tũ sex, vel septẽ, vel plus vel minus, sicut plus vel minus valent ducati cẽtũ q̃ florẽi centũ. ¶ Scđo mõ celebrant hmõi cãbia ꝛ appellant cãbia sicca in hũc modũ, vez qꝛ ego agẽs hic florẽ tie decẽ libris grossoꝝ recipio a te cãpsore Florẽtino ibidẽ Flo rẽtinos cẽtũ sex vel plꝰ vel minꝰ, sicut tũc Florẽtie cãbia currũt ꝛ valẽt decẽ libre grossoꝝ, ꝛ inde ad vnũ mẽsez teneor tibi ad re stituendũ tm q̃tũ intra dies ꝗputãdos a die celebrati ꝛctus va lẽt decẽ libre grossoꝝ i ciuitate Venetiarũ, que qdẽ aliqñ valẽt plus aliqñ minus, ꝛ sic aliqñ ꝑdit, aliqñ lucrat cãbians, lz vt plu rimũ ꝗtingat qđ lucret. De primo mẽbro seu mõ satis dixi. ꝟ. i. q. lxxvj. Supereſt ergo vt de scđo videamus, ꝛ qđ sit licitus ta lis ꝛctus primo vꝫ, qꝛ aut vis dicere qđ hic interuenit mutuum aut quod permutatio, sine cambium. Siquidem mutuum cum idem reddat qđ mutuat, sez tot libre grossorum hinc ad mẽsem quot mõ mutuant restat per ꝗs qđ hic nulla ꝗmittit vsura naz nulla interuenit superabundantia vel incremẽtũ. xiiij. q. iij. c. j. ꝑ totũ. eo. c. ꝛ. q. iiij. si qs oblitus. cũ si. Nec ob. qđ imo poterit ꝗtingere qđ moneta incremẽta suscipiet, cũ si bodie ꝑ. x. libris grossoꝝ centũ sex florenos numeret hinc ad decendiũ torte va lebunt centũ septẽ, ꝛ sic inde ad mensem recipiet vnũ vltra sortẽ mutuatã, qñ ꝛ si vnũ plus tũc tpis valebũt dicte. x. libre grosso 2 rum, ꝛ sic vnũ plus recipiat, nõ tm segt qꝛ vltra. x. grossoꝝ libras recipiat. imo. x. tm. Tolle i simili. Videsꝛ valoꝛ † florẽi al terat ꝛ variat de tpe in tps ex causis diuersis, naz aliqñ vz tres libras, ꝛ. xvj. solidos, aliqñ minus pone ergo qđ ego bodie tibi mutuem vnũ florenum, pro quo tibi trado monetam ꝛ sic libras tres ꝛ solidos. xvj. vel in auro ꝛ tu cambis ꝛ percepis solidos. xvj. teqꝫ facio debitorẽ i vno floreno. ide ad mẽsez restituis vnũ florenũ in auro vel in moneta, ꝛ qꝛ tunc vz solidos. xvij. sic resti tuis, dicet ne ille solidus qnẽ plus ꝓcipio de floreno in auro re stituto q vz, tũc. xvij. solidos vel restituto i moneta ad dictã rõ nẽ solidoꝝ. xvij. vsurarius, absit a seculo tantũ. n. percipio q̃tuz mutuani. ſ. vnũ florenuz vel eius valorez. Quod aũt plus valeat ille florenus, nec tibi nocet, nec mihi prodest nã si emissem de il la pecunia tibi mutuata tpe contracti mutui vnũ florenũ, ꝛ vsqꝫ i bodiernũ duasses, iã ex illo totidẽ. ſ. tres libras. ꝛ. xvij. solidos ꝓciperẽ, ꝛ sic vniꝰ florẽi ꝙsumptio siue vsus tibi mutuo accipiẽ ti opus erat tpe quo percepisti soluendo solidos. xvj. vltra tres libras, ita operatus es sicut ego mõ idez facere volens faciam, cum. xvij. solidis vltra tres libras.

Preterea alias seqret qđ si ego bodie tibi mutuo cẽ tũ florenos aurí, ꝛ tpe restitutionis flore nus plus vz q̃ tpe mutui, qđ tãto minus tenearis mihi restitue re, qđ dicere est truffatoriũ, ꝛ nõ minus est hoc qd sequit. ſ. qđ si tibi mutuani libã argẽti que tũc valebat. x. ꝛ tpe restõnis. vez. xij. qđ tanto minus de argẽto restituere tenearis, ꝛ similiter qđ si mutuani pure ꝛ ex charitate modiũ grani tunc valentez sex. si bodie septẽ, tãto minus ꝺ grano restituere tenearis, ꝛ sic ex gra 3 titudine ꝛ charitate mea incõmodũ † reportare potero, volebã siqdẽ illũ seruare in id tps quo tu mihi restituis, qđ feciſſem il lud plus qđ tũc vz vendidisſez, qꝛ tibi seruiui in illũ mutuando, si minus q̃ tũc vz dabis, ꝑ qñs me dãnificabis q rõnẽ antidoti id qđ mihi teneris ꝛ si in peccatũ deduci nequeat facere deberes. Preterea si ꝛrium diceres iã ꝛctus claudicaret. Si enim libre grossorũ valerẽt minus Venetijs illo tpe, iã iste minus restitue ret. Qua ergo humanitate qua eqtate diceres mutuãtẽ cui gra ex mutuo debetur debere stare ad damnum ꝛ non ad lucrum.

¶ Ad predicta optime facit qđ scripsit Hugo. ꝛ Archid. post eũ in. c. si qs clericus. xiiij. q. iij. qđ scripsit et Host. in sum. eo. tit. §. an aliquo. ver. quid ergo sub ver. iiij. ꝛ Archi. in. c. vsura. xiiij. q. iij. ꝛ vꝫ casus in. c. naniganti. ij. rñso. ꝟ. eo. Si aũt vis di cere ꝙ hic interuenit ꝑmutatio siue cambium, longe fortius vꝫ ꝑ qñs ꝓcedere ꝙclusio memorata, cũ eñ vsura ꝑprie cõmittat in ꝛctu mutui ꝙ est eius obiectum, quale nõ est hic, vt pz ex sc. Itẽ qꝛ đ vtroq̃ diuerſe ponunt rubrice, imo ꝛctus iste vicinus ẽ em ptioni. vt. l. qñ. ff. de rer. ꝑmu. ꝛ. C. eo. ti. l. permutatiõe ergo ꝛc.

¶ Sed contra primum membrum facere videtur tex. in decre. naniganti. in prin. cum ibi no. in gl. ꝟ. eo.

¶ Contra ꝑm vero, qꝛ si ꝛctus cambij equipollet quodammo 4 do ꝛctui venditionis, cum pecunia sit inuendibilis † vt ꝟ. dixi in q. xxvj. ꝛ. xxxij. necnon ꝛ ipsius vsus qui non est aliud q̃ ipsa cõ sumptio ab ipsa pecunia inseparabilis, ꝛ sic vnũ sine altero ven di nõ põt, nec ẽt vtrũq̃ simul tanq̃ alterũ accrescit in valore, iu xta no. ꝑ Jo. an. in. q. posita sup rꝛa, peccatũ. in. ij. qđ. de regu. iur. lib. vj. ergo ꝑ qñs non ꝓcedant. ꝟ. dicta. ¶ Sz qui vellet di ctã ꝙclusionẽ tenere posse ad ꝑmũ rñdere ꝙ hic casus satis est ab illo diuersus cũ hic nil vltra sortẽ recipiat, imo ipsaz sortẽ iã tũ, vt. ꝟ. dixi. ibi. secus ꝙ clarius deducẽs ostẽdo. Pone. n. qđ naniganti vel eunti ad nundinas beri mutuani. x. libras grosso rũ q̃ tunc valebãt cẽtũ sex florenos, ꝛ queni ꝙ mihi redderes di ctas. x. libras hinc ad mẽsem ꝛ vnũ plus, certe si in fine mensis mihi. x. libras restituis ꝑ quibus das mihi cẽtũ septẽ ducatos, qꝛ tũc sic valẽt, vel cẽtũ sex, vꝫ cẽtũ qnq̃ vel plus vꝫ minus sicut valent ꝛ adhuc vnũ plus rõne quentionis, equidez tu mihi das illũ vnũ vltra sortẽ q̃ fuit ꝺcẽ libre. Sed i casu nro, vt vides nõ 5 sic. Aliud ẽ. n. plus accipe † aliđ vltra sortẽ accipe, hinc dice bat Lau. ꝛ no. Archi. i. d. c. si qs clericꝰ ꝙ qñq̃ sine vsura plus accipio, vt qꝛ mutuo soliduz qui mõ vz vnũ modiũ, post valebit duo. ¶ Ad ꝑm vero posset rñderi ꝙ lz vicinus sit ꝛctus cãbij seu ꝑmutationis ꝛctui emptionis nõ tñ est vnus ꝛ idẽ. licite ete niz pecunia ꝑ pecunia ꝑmutat. puta florenus ꝑ alia moneta ar genta vel enea, ꝛ tñ nõ ꝑprie vendit. Pecunie. n. nã est ꝛ ad id inuenta, vt cũ illa cetera cõparent. vel si vis ẽt dicas ꝙ lz vt di cebat. d. m. in. d. c. naniganti. ꝛ. ꝟ. posui in. q. xxvj. attento subie cto pecunia sit inuẽdibilis, tñ hoc fallit pp cursuz monete. Itez pp excessum in valore, nõ solũ cursus, ꝛ ẽt ponderis vel bonita tis. plus. n. pp suũ cursum vz florenus aureus vel ducatus Ve netus q̃ Bononien. aureus vel ducatus Romanus. Jẽ plus vz pp auri bonitatẽ Florentinus q̃ Januensis. Itẽ rõne ponde ris florenus nouus q̃ florenus sigilli vel Balie. Itez rõne tpis, plus vel minus vz florenus vel ducatus sicut plus vel minus ali qñ vz aurũ. vel requirunt florẽi vel ducati ꝙ ex pluribus ꝛ di uersis põt ꝙtingere, vt quotidie videmus experientia medici, non ergo inepte loquunt cãpsores q dicunt se emere ducatos Florẽ tinos vel Jãninos ꝛc. ¶ Accedãt ad ꝓdicta ꝙ scripsit Jo. an. sup rꝛa peccatũ. in. d. ij. q. ad fi. in ver. Ego de plano. sup vers. pp q̃. ¶ Sz qd tãdẽ de ꝓncipali qõne cõcludemus. Rñ. vnico ꝛbo ꝙz ea q̃. ꝟ. scripsi in. q. xxvij. vbi clare hec oia lucidant, ad

quod etiã qđ quatuor qõnibus illa immediate sequẽtibus post alios scripsit. Et qr sub spe lucri ꝛ intentione plus percipiẽdi q̃ sit ꝙ tũc mutuatur, qr vt plurimũ sic contingit, ꝛ alias non mutuaret ipse mutuans, talia perpetrantur, cõsulo vt omnes abstineant. argu. ff. eo. in ciuitate in fi. bñ facit qđ no. Hosti. in summa eo. tit. §. an aliquo. ver. iiij. ꝛ j. eo. c. fi. vbi ponit ẽt Jo. ꝛ an. ꝛ facit tex. cũ gl. sua in decre. nauiganti. in. ij. responso. j. eo.

6 **Nunc** scdo † ad barochola seu retrangulas trãseamus, fiũt. n. sic vẽdidit lanifex decẽ pãnos retrãgulatori ad terminũ vnius anni ꝑ ptio florenoꝝ qngẽtorũ venit ex trãsuerso Titius egẽs pecunia, ꝛ quenit cũ retrãgulatore ꝙ ỏ pñti sibi tradat florenos quadringẽtos qnquaginta, ꝛ ipse ꝙtentabit lanificẽ in die termini ỏ qngẽtis. ¶ Hõ q̃rit an talis ꝯctus sit licitus, ꝛ ex qua pte seu ex cuius psona. ¶ Ex pte Titij non est dubiũ qđ nõ ẽ illicitus, nisi quatenus dicimus licitũ vel illicitus mutuo recipere ad vsurã de quo plene dixi. ff. sup rub. in qõ. ix. ¶ Ex parte ꝝo retrãgulatoris dicas ꝙ aut vẽdidit deinde pãnos ad rõnẽ qngentorũ. ꝛ est illicitus, ad rõnẽ quadringentorũ qnquaginta, ꝛ tũc secus, circũscripta prana intẽtione. Facit ꝓ ꝛ eꝰ qđ. ff. not. in. q. xxxiij. Ex pte aũt lanificis dico ꝙ aut dicti pãni valebãt tpe vẽditionis qngẽtos, ꝛ qngẽtos habuisset vẽdẽdo vocabulo alludẽs ad qtantos, ꝛ tũc ꝯctus ẽ licitus. Aut valebãt tũc minꝰ qngẽtis, ſz ꝑ solonis collationẽ quenit de qngẽtis, ꝛ tũc dicas ꝙ aut dubiũ ẽ, an solonis tpe plus vel minꝰ foret valituri, aut certũ ẽ ꝙ tũc illud vel plus sunt valituri, aut minus q̃ illud. In scdo casu nõ est dubium ꝙ licitus est ꝯctus, ꝛ silr in tertio ꝙ illicitus. In prio ꝝo dicas ꝙ est licitus si alias nõ erat vẽditurus, alias secus, vt ꝑdicta oia ꝓbant ex decretali i ciuitate. ff. eo. ꝛ. c. nauigãti. j. eo. Caueãt insup ab intẽtione deprauata i his casibus i qbus licitũ affirmant, vt i hac nra decre. qsulit. iõ bñ cõsulit Papa in dcã decre. i ciuitate. i fi. Et i hoc lanificibus meis qpatior, quoꝝ qdã vt ꝓcepi ad qtantos vendere nolunt, eo ꝙ minus q̃ ad terminũ ꝓciperẽt. Verũ qr mihi dr ꝙ si vẽderẽt ad qtantos nõ bẽrent de pannis tm̃ q̃tũ eis qstituerũt rudi lana mã ꝛ aliys expẽsis interueniẽtibus qputatis, videndũ ẽ vtrũ saltẽ tm̃ q̃tũ eis qstat vẽdẽdo ad terminum ꝓcipere valeãt, ꝛ vr ꝙ sic, qr nil vltra sorte ꝓcipiũt. ¶ In ꝛriuꝫ facit, qr tm̃
7 res † vꝫ q̃tũ vẽdi põt. ff. ad treb. l. j. §. si bꝛs. ff. ad. l. fal. l. q̃rebat ff. de fur. l. si qs vxori. §. fi. ff. ad. l. rhodi. de iac. l. ij. §. portio. not. §. de testi. c. cũ cãm. ꝛ in. c. in ciuitate. §. eo. ergo si qd plus vendunt q̃ valeant, nõ obstã. qđ plus qstiterit, illud plus percipiũt vltra sortẽ. Dico ꝙ attẽto qstituto rudis lane, tincture ac manifacture, nõ ẽ verisimile ꝙ lanifex dẽat inde ꝑ minori ptio vẽdere pannũ q̃ sibi qstiterit, qnimo pluri qsideratis opis psone ipsius lanificis, si ergo nõ reperit q velit ꝑ tãto emere, ꝟ nõ ꝙtingit ex eo ꝙ nõ plus valeat pannus, maxime qsiderato ꝙ retrangulator ꝑ pluri vẽdit ꝛ emptorẽ repetit, sed ex poscura retrãgulatoꝝ vel alioꝝ mercãtiũ q simul se qponere debẽt qđ nemo nisi ꝑ tanto pannos emat, nisi terminus ꝙcedaꝛ, imo audiui qđ sunt qdã lanifices in pecunia plurimũ abundãtes q plus cure in pecunia quã in aia ponẽtes sunt boꝝ cã nã pecunia non egẽtes vẽdũt ad terminũ ꝑ maiori q̃titate quã si vẽderẽt ad cõtantos, pp qđ alij q vellẽt vẽdere ad contantos nõ reperirẽt q ab eis velit emere nisi ad terminũ, vel si emũt ad qtantos nolunt emere pro q̃titate debita, pp qđ opꝫ tales vẽdere ad terminũ sicut illi potẽtes. Quãobrẽ dico rebus sic se bñtibus qđ si lanifex ꝑ tãto vẽdidit pannũ ad terminũ ꝑ q̃to vẽderet ad qtantos si predicta cessarent, qđ nõ edificat ad gehennam, qr q̃to res vꝫ ꝑ tãto vendit. Et cũ dicebaꝛ qđ tm̃ res vꝫ q̃tũ vendi põt. Fateor si ꝑ tãto vẽdi permittitur q̃tum valet, ꝛ sic defendi põt lanifices ꝓlibati alias aũt defendi nequeunt. Et quomodo estimari ꝛ quomodo ꝓbari debeat rei valor. vide per gl. in. c. cum cã. de testi. ꝛ per d. Jo. in. c. cum causa. de emp. ꝛ ven. ꝛ per gl. ꝛ Bar. in. l. ij. C. de rescin. ven. ꝛ in. l. si quos. eo. tit. ꝛ facit etiã quod ipse Bar. no. in. l. continuus. §. cum ita. de ver. obliga.

8 **Tertio** de securitatibus † videam⁹. ꝛ prio i scõ ex quo ius oritꝰ, deinde in iure. In facto dico qđ securitas vt ꝓcepi dupliciter qsideraꝛ vel celebraꝛ. Primo sic, qm̃ tu mutuo accipis ab aliquo pecuniã, ꝛ ego ꝑ te satisdo seu scripta securitatis facio ꝛ volo vnũ vel duos ꝑ quolibet cẽtenario. Scdo sic, qm̃ tu mittis per mare, vel ꝑ terrã merces tuas ad alias partes, ꝛ ego in me periculũ suscipio, ꝛ ꝑ quolibet cẽtenario valoris ipsarũ mercium quenio ꝙ mihi tradas certã pecuniã q̃titatẽ. ¶ Ad primũ dico videri ꝙ sim vsurari⁹. paria. n. vñr mutuare ꝛ vltra sortẽ certũ quid percipere ꝛ penes creditorẽ satisdare, ꝛ aliqd a debitore recipere nam ego qstituo me tui creditoris debitorẽ, ꝑ qđ a te debitore ꝓcipio illos vnũ vl duos florenos, ꝛ sic si soluo creditori tu mihi ad restõnẽ teneris tã q̃ debitor meus vere sortis, qđ ergo plus das vsura vr effectiue, qr vt dixi ꝙinde vr ac si tibi mutuasseꝫ, ꝛ si hoc ꝓcedit cuꝫ ꝑ te teneor creditori soluo q̃to sorti⁹ cũ nõ soluo effectiue. n. idẽ ẽ nã te obligatore soluẽte me liberas, qđ ꝙinde est, ac si mihi pro te soluenti restituisses ꝛ pro eode mihi das illos vnũ vel plures, ꝛ non debeo melioris eẽ qdõnis cũ nõ soluo quã cũ soluo. Ad ꝓdicta faciunt que no. in mercu. sup rꝛa, dãnũ. de reg. iur. lib. vj. ꝛ q̃. §. scripsi in q. xlvij. Si enim vt ibi in nõ certo casu nõ põt fideiussor a debitore vsuras repetere quas ꝑ eo suo soluit creditori q̃to sortius nõ poterit ab illo petere, vt sibi aliqd vltra sortem ꝑ eo creditori suo solutam vel ꝓmissaꝫ soluat. Nec ob. q ꝛ si a te illis casibus nõ recupero, tm̃ recupero a creditore tuo, vt j. no. in fi. qr quo ad casuꝫ nr̃m satis ẽ ꝙ a te nõ possuꝫ. Nec ob. ẽt i casu nr̃o, qr i me suscipio periculũ, qr si tu illi nõ soluis ego teneor soluere qm̃ tu mihi remanes obligatus. de fideiuss. c. ij. ꝛ iij. Jtez ꝟ nõ hꝫ i mutuo obstare ẽt si mihi nõ remaneres obligatus, vt est casus i. c. nauiganti. in princi. ꝛ sortius ꝓcedit determinatio memorata si ẽt vt multi faciũt tu mihi de indẽnitate caueres. † Sed in ꝛriũ facere vr, qr solũ in ꝯctu mutui cadit vsura, ſz ꝟ nõ ẽ dare cõtractũ mutui, ſz imo ꝯctũ innoiatũ, do vt facis mihi scriptã cautionis, vl do vt des illi ꝑ me. si nõ dedero seu facio vt des nõ. n. ad mutuũ cũ nullus ꝑ parte recipiẽtis illos vnũ vel duos florenos respectus br̃, sed ad seruitiũ scripte securitatis quã tibi facio, ꝛ ſz cum ꝑ te soluo tuo creditori tuus efficiar creditor, tm̃ illos vnuꝫ vel duos florenũ. pp mutuũ qđ tibi facio cũ me soluere qtigerit nõ recipio, sed pp iã dictũ seruitiũ, qđ ꝓꝫ, qr ꝛ si nõ soluo, nihilominus teneris ad illos, vr. n. potius q̃dã venditio crediti mei ad qđ bñdum ꝛ qseruandũ multas sorte subij ꝛ subeo expensas vt quotidie cernimus. ¶ Quid dicemus? Credo tutius abstinere, sed sorte si militãti foro nõ posset ad restõnez qpelli nisi iã fictus satisdato ꝛ verus creditor vt q̃plurimi se qstituunt detegereꝛ in illo, ꝛ sic seruari video. Sꝫ qdã ꝛ. ¶ Ad ꝑm vero descendẽs qđ mihi minus ẽ dubitabile videtur primo dꝫ qđ si illicitus, qm̃ effectiue par videtur esse talis contractus contractui iam dicte decre. nauigãti. i. rñso. vt sic effectiue idẽ sit quod tibi mercãti ipias merces mutuarẽ, ꝛ pro eo quod in me suscipio periculuꝫ aliqd vltra sortem percipio. ergo censendus sum vsurarius vt ibi.

¶ In contrarium facit, qm̃ in casu. c. nauiganti. receptum vltra
10 † sortẽ directo qcernit mutuum in quo superabundantia reprobatur. xiij. q. iij. c. ij. ꝛ per totũ. ca. causa. ꝛ. q. iij. si qs oblitus ꝛ seq. Sed in casu nr̃o non sic, qnimo factum ꝛcz securitatẽ dat enim vt faciat nõ. n. pp mutuũ, cum nullum interuenerit, sed pp id qđ assecurat mercatoreꝫ de mercibus suis, quas periculo marino vl terrestri reponit, illud ꝓcipit. Preterea ꝟ nulla sors interuenit, ergo falsuꝫ est dicere ꝙ vltra sortẽ aliqd ꝓceperit. nullũ. n. est edificiũ sine fundemento. j. q. j. cũ paulus. Ad esse cm̃ vsure opꝫ sortẽ ꝛ amplius seu vltra interuenire, vt pꝫ ex descriptione qcilij. xiij. q. iij. vsura. ꝛ. §. dixi super rubrica. sicut ad eẽ ciuinslibet entis duo sunt necessaria substantia ꝛ forma. de spõ. c. tua nos. ꝛ nõ dr̃ succedere quẽ nemo antecedit. bene facit de verb. sig. nam ꝛ ego cũ si. nec est dare accessoriũ sine principali, vel accidens sine subiecto. Preterea hic videtur esse potius ꝯctus locationis, quasi ille locet sub suo piculo, ꝛ cũ tali mercede qductionẽ baꝛ merciũ ad certas partes, ꝛ de hoc vr̃ casus i. l. in naue sanseli. ff. locati. ꝛ vide ibi rñsionẽ Pauli. Preterea q̃ egtate ductus dices hunc subire piculũ sine lucro. Nec obstat. c. nauigãti. loqꝫ. n. in casu diuerso. vt ꝓꝫ ex precedẽtib⁹ ꝛ bis q̃ ibi no. ¶ Hãc ptẽ credo veriorẽ de iure, ꝛ eã post. §. scripta reperio tenuisse in tractatu mõtis reueren. sacre theologie magistrũ frez Fr̃aciscũ de Empoli ordinis minoꝝ. Pro determinatione ꝓlibata vtriusq modi securitatũ hmõi facit apte ꝙ notat. scribit bal. i. l. cũctos populos. C. de sum. tri. i. j. q. vbi post enumerationẽ pluriũ casuuꝫ in qbus absq vitio vsure aliqd recipit vltra sortẽ ponit rꝛaz talẽ. vcz qđ qm̃ facta relatiõe istius prestationis q̃ dr̃ vsura ad alió añcedẽs resultat quasi facio vt des vt in mr̃imonio, vt in. c. salubriter de vsuris. vel vẽdo vt des. vt. C. de emp. ꝛ vẽdi. l. curabat. vel patior vt des, vt in. c. j. de feu. vel suscepto alicuius piculi, aut aliqua qfortitas vnius ad alterũ. ibi ꝑ ie ñ dr̃ vsura, qr nõ est lucrũ, ſz qdã cõpensatio hincinde ꝛ ita dꝫ intelligi qđ no. in. l. sociũ qui in eum. ff. pro socio. ẽm eus.

11 **Quarto** † de gerẽtibus seu ꝑcurãtibus stipẽdiarios negotia vidẽdũ est, de qbus vnico ꝟbo me expediã. dico igit qđ illud qđ pp laborẽ suũ qđ gerũt in ꝑcurãdo eoꝝ negotia recipiũt, ſz tm̃ ꝑ qualibet lãcea hoc licite recipiunt

pīunt,sed illud qđ recipiunt pp mutuū qđ impendunt ipsis stipēdiarijs in occurrētibus necessitatibus vltra sortē,vt multi hachaffinantes faciunt,nequaq̄ patent iā dicta p ea que superius scripta sunt in questionibus precedentibus.

11 **Quinto** t vltimo† supest vt mōtis mām explicemus in qua instare paulisper intendo.Et p euidentia pmitto q̄ i hac mā scripserūt plures sacre pagine pfessores, vt audio,vnus tñ altero diffusius.inter quos altius t latius frater magister Grego.de Arimino gñalis prior ordinis eremitarum sancti Augusti.ac vt noniter post plura scripta repio magister frater Francis.de Empoli ordinis minoꝝ t i multis aduersari, ōinde q̄mutādo decre.i ciuitate.s.eo.copiose satis scripsit Grego.ō cre.doc.d.Lap.ō casti.quoꝝ dcā,vt dabit iferi⁹ rcitabo. ¶ Facit ergo prius serie explicādo dico q̄ florentina cōitas pecuniā indigēs ciuibus suis onera iponit,q̄ vulgari sermone prestātias oppellamus,ad quas solnēdas qlibet initus q̄pellit,statuitq̄ qlibz quosq̄ capitale siue sortē soluat siue restituat debeat quinq̄ p cētenario,t aliqñ plures vltra sortē,t ita ō fcō obseruauit t obseruat quotidie appellāturq̄ tales creditores mōtis. Et q̄tingit aliqñ qđ dictis creditoribus,vel ab eis iura bñtibus fuit tñ rñsuz de accessione p̄dicta vere sortis t p tñ tps q̄ aliqñ accessio adequata est sorti,aliqñ excedit sortē.Et insup ad oēm dubitationē tollendā t exonerationē q̄scientie cuiuscunq̄, t vt tollat ois nexus quo qcunq̄ de ciuitate vel comitatu Florentie p.j.scriptis vel eoꝝ occasione ligatus vel astrictus qūolibet discet quo ad deū q̄sciētiam vel ad mundū statuit qđ qcqd puisum est p ordinamenta dicti cōis dari dēre talibus mutuantibus ad dictā rōne p bono dāni t interesse seu prouisione vel merito dictoꝝ creditoꝝ intelligat dari dēre t recipi,t det t recipiat t peti t recipi possit pro spontaneo t libero t mero dono t donationis titulo,t talr recipiat t recipere itelligat qlibz talis creditora cōi p̄dicto,t nihilominus ēt p dānis t vero interesse t p aliq̄ li remuneratione t vt bñfacientibus bñfiat, t ita t taliter illud totum recipiat vnusquisq̄ talis creditor sicq̄ petere t recipere valeat q̄ nullatenus ad restōnē aliquā teneant,ēt quo a q̄sciam vel ad deū illudq̄ sit receptum absq̄ alia liberatione vel sine p ipsum cōe fienda absq̄ vllo q̄scientie scrupulo vel restitutionis grauamine sit sibi vere donatuz licite valeat retinere.t qđ pñs prouisio t oia t singula in ea q̄tenta in fauorē dictoꝝ creditoruz gīt singlis dieb⁹ t horis singlis rnouari,t ō nouo q̄dita.t sic effectū suū dictis horis t tpibus sortiat t sem per lex pñs loquat, ac si singulis vicibus t tpibus q̄dita esset extendēdo eos ad q̄titates in p̄teritū receptas p quoscunq̄ creditores dicti cōis ex causis memoratis t qđ sibi locū vēdicet in ciuibus cōitatis vel districtualibus suis.t qđ per hoc non preiudicetur cōi iam dicto in aliquo iure sibi q̄sito vel q̄rēdo in posterū vigore alicuius vltime voluntatis facte vel fiende.t hec oia clare patēt in quadā reformatiōe q̄ incipit,maxie ad oēm tc.vt.s. sanciuit.Insuper ipsa cōitas hmōi talia credita cum iure percipiēdi hmōi accessiones alienari posse in alios cū hoc tñ pacto q̄ ipsi cōitati redimere liceat ipsuz debitū creditori soluēdū p p cio t redēptione dicti iuris ad rōnē.xxviij.p cētenario.t q̄ talis creditor teneat ad dictā rōnē reuēdere dicto cōi ad oēz eius voluntatē remanēte dicto vēditori lucro facto vsq̄ ad tps dicte reuenditionis.Et insup sepe sepius sindicū q̄stituit ad liberādū t per illū liberant oēs tc. Modo hic plura oriuntur dubia.

¶ Primo vtrū recta q̄sciētia talia possint onera indici,t ad illoꝝ solutionem q̄pelli cū assignatione incrementi prelibati.

¶ Secūdo vtrū dicti soluentes onera memorata licite tale percipiant incrementum.

¶ Tertio posito qđ nō,vtrū vigore donationis remissionis t liberationis.s.dicte excusent a restitutiōe t liberent a peccato.

¶ Quarto an dicti soluentes licite vendāt ius qđ habent in dicto monte vigore talis crediti.

¶ Quinto vtrum aliud ab eis licite emant.

¶ Sexto posito q̄ sic vtrū licite percipiant incrementuz quod prius percipiebant ipsi venditores.

¶ Septimo qd de his qui pro aliquibus alijs q̄cunq̄ certam quotam p quolibet floreno q̄q̄ nihil pcipiūt soluūt prestātias t in illoꝝ locum quo ad talem creditum describuntur.

¶ Octauo quid si cōitas sic sibi nouos constituat creditores, puta qz vendidit annuz redditum ad rōnem quam respondet creditoribus montis sui ad vitam ementis,t alterius ab ea nominandi cum pactis de quibus.S.in themate ad fi.de qbus omnibus per ordinem videamus.

13 **Ad primuz** igīt † dico ex duplici capite videri dcā onera sic indici nō posse. Primo qz sine p̄ncipis pmissu induci nequeūt vt.l.j.C.de exact.trib.lib.x.t eo.lib.x.de excu.mu.l.plz.Scōa qz assignatiōe dicti incremēti inuitant ciues ad delinquēdū.de quo est casus i.c.sup eo.s.eo. vbi de hoc. ¶ In p̄miū facit quo ad pmā rationem.qm̄ t si gñalē collectā camere fiscali applicādā nemo possit iponere sine pmissu p̄incipis,vt i palleg.l.tñ collectā spālez vnaquaq̄ ciuitas seu vniuersitas p necessitate sibi incūbente indicere pt,vt.l.oēs l.ij.C.de ope.pu.de quo est dare gl.no.in.l.j.§.qđ si nemo.sup ver.pcōsul.ff.qđ cuiusq̄ vni.no.t ista ē vitas,t sic poterit aliqs a sibi subditis extorquere licite ex h capite.ad idē.ff.ō plg.ac.l. fi.vbi vr eē casus.t facit.C.de peri.t q̄mo.rei ven.l.lectos.nec mirū certe,qm̄ videmus ad easdez necessitates eos q̄pelli posse ad res eoꝝ vēdēdas p̄tio viliori.ff.ō vsufru.l.si pēdētes.§.si qd cloacarij.pnt ēt ob eandē cām vrgeri ad deputandū eoꝝ nemora vel molēdina,seu alia similia vsui publico,recepta tñ q̄petēti mercede,vt.l. venditor.§.si q̄stat.ff.cōia p̄dia.facit.ff.de rei ven. l.itē si verberatū.Ad pposītū insup.l.rescripto.§.fi.de mune.t bono.t in corpore quib.mod.natu.effi.sui.§.si vero nec ciuis. t ibi gl.no.Ad idē qđ scripsit Inno.de sen.excom.grauē.t in Spe.de sentē.§.sequit.ver.qd si vniuersitas.t Bar.in.l.iij.§. actor.ff.de re iudi.t in q̄si.suo qđ incipit.Si aliqua possessio.

¶ Cōtra scōam ꝟo rōnē facit qđ scripsit Bamasius in.q.j.de
14 iureiur.vbi determinat nō esse peccatū mutuū † ad vsurā recipere. Preterea vt ex.j.dicēdis apparebit,nō semp ē vsura in h casu nedū ex parte cōitatis,sed nec ēt ex parte mutuantiuz, nec est ēt verū qđ ex hoc inuitētur ad peccandū q̄siderato sigdez q̄ si illicite qs vellet suam pecuniā vti seu traficare longe plus lucrarēt,imo.t in licitis ēt,q̄nimo t in possessionibus q̄ magis secure sunt q̄s cōitati mutuare nō est dōm q̄ pp hoc q̄ quinq̄ de narij statuunt p cētenario inuitent ad vsurarie mutuandū.maxime cū dubiū sit neduz de lucro,sed ēt de sorte principali ne pdatur capitale q̄uis verisime sit non dēre perdi.t sic procedat iam dicta ratio tpe isto,t tpe mōtis veteris,quo statutū ō q̄nq̄ p lucro dandis fuit,tñ nō sic forte olim tpe quo prius.xv.t postea.x.dare statutū fuerat.fuit.n.dare tps quo.v.tñ dabāt p lucro.t hic appellabat mons vetus.scōo fuit dare tps quo dabat.xv.t credo q̄ fuit tpe guerre Pisanoꝝ t q̄rūdā aliaꝝ guerrarū.t postmodū.xv.redacta sunt ad.x.t hic appellabat mōs nouus.deinde circa annuz dñi. M.cclxxx.statutū est qđ fiat mōs nouissim⁹,t dent tñ q̄nq̄.Cū.n.tñ dare.l.decē vel.xv. sit minus excessiuū t ad mutuādū allectiū.iō forte tūc aliter cōcludēdū,nisi iā nā seu q̄ditio tpis aliud induceret, vt qz in maximo foret cōitas q̄stituta piculo,ex q̄ tūc forte possz verisimr dubitari. Sz vbi pur vsurā p̄suppōere velimus in oi casu,tūc passus iste decidēdus esset p̄z ea que supra diffuse scripsi sup rub.i.x.q.

Sciendum tñ q̄ vt nouissime cōperi reuerēdus sacre pagine magister t ordinis eremitaꝝ
15 prior gñalis frater Guido de belriguardo cōsultus rñdit indistincte,q̄ lex †statuens tale lucrū nō est licite instituta.t iō nō est obseruanda,sed abolēda.p̄bat qz in diminutione reipublice t eius lesionē.t p q̄s mala.p3 añcedens,qz iā cōitas finaliter solnit ouplū pecunie, qz multiplicatis quinq̄ t quinq̄ solnit vsq̄ ad summā sortis.tandē dz salui sors p̄ncipalis.alleg.iij.di. §.officiū.cū.c.seq.Itē qz p ipsum nō refrenat nocendi cupiditas,imo potius auget.Item non est insta nec vtilis.ex quo continet plus p̄iuatū cōmodū singulariū p̄sonaꝝ q̄ publicū ipsius cōmunitatis.Vltimo adducit hanc secundā rationem q̄.s.feci sc3 q̄ inuitat homines ad peccandum,qz inducit eos ad recipiēdū plus q̄ dederint t vltra sortē.q̄ q̄suetudo est mala, imo forsitan quasi vsuraria,saltē ex pte recipientis.Et si dicat q̄ q̄sideratō q̄ lex talis est institutā p̄ bonū ciuitatis custodiendū t protegēdū ad habēdū pecunias multas p gētibus armoꝝ in custodiā t p̄tectionē ciuitatis,t sic nō mala sz bona est,t sic ñ obstāt .s.dicta.Rñ.idē magister q̄ his nō obstātibus firme manēt rōnes.s.posite.eo q̄ aliter t sine peccato p̄t cōitas ofenfari, eo q̄ subsistēte necessitate p̄t cōitas a sibi positis ēt inuitis iste exigere auxiliū tā pecuniaꝝ q̄ p̄sonaꝝ,t ipsi ad illud prestandum obligātur,t q̄tū prestāt tm̄ fm rīaz iustitie t nō vltra rebabere dēnt,t sic faciēdo minus in expēsis grauabit ipsa cōitas qđ est ad ppositū.Scōo q̄ nō p̄cedat talis rñsio p̄bat p rōnem.nam si ita esset qđ pp bonum cōmune defensandū talis q̄tractus vel lex valeret vt quinq̄ vel vltra darent p centēario.licitus seu licita t rōnabilis diceret,sequeret p consequens q̄ q̄ctus vsurarius †permitteretur,q̄ repugnat legi diuine t canonice p3 q̄ña,
16

per ꝯctum vſurariũ ꝑt bẽri tãta pecunia q̃ ꝑ illã poterit reſpublica ꝺfenſari ⁊ cuſtodiri, ergo q̃ rõne licitũ aſſerit dari qnq̃ vel vltra ꝑ cẽtenario vt ciuitas defenſet eadẽ ꝙcludit licitũ foꝛe ꝯctũ vſurariũ celebꝛari, cũ ꝑ illũ ſiꝛ vt dcm̃ ẽ ciuitas defenſet, at iſtud ẽ abſurdũ, ergo ⁊ illud. ℙꝛo ꝟ facit qꝺ legit ꝺ pꝛibus veteris teſtamẽti, q̃ q̃uis multos hẽrent aduerſarios ⁊ multa bella, nihilominus tales ꝯctus ex qbus deus offendi poterat, mini me celebꝛant. ℂ Quid ꝺõm, ego nõ obſtãtibus ꝓdictis non recedo a ꝓpus. s. ꝑ me dictis. ⁊ dico q̃ optie ꝓcedit rñſio. s. ꝑ me poſita i ver. Et ſi dicaꝫ ad rõnes ipſius magꝛi ſaluo ꝑterq̃ ad vltimã, in qua ꝺõm eſt, vt s. premiſi ⁊ ſcripſi ſuper rub. in. viij. q.

Ad rñſiões ãt q̃s idẽ magiſter. s. fecit volẽdo oñdere q̃ dcã rñſio poſita i. d. ver. ⁊ ſi dicaꝫ nõ ſit bona rñdeo. Et pꝛimo ad ꝓmã qꝺ ſi ciues ad mutuãdũ ꝙpellere valeat abſq̃ eo qꝺ ꝙſtituat aliqd dari vltra ſoꝛtẽ tñ nõ oẽ poſſibile ꝺz eẽ volibile.

17 ſepe nãq̃ mꝛta poſſum⁹ † q̃ ꝑ bono reipublice ⁊ ꝑ fugiẽdo ſcãdalo nõ facimus ⁊ merito arg. c. i ꝓmis. ij. q. j. cũ ſi. ℂ Coactiões ſi qdẽ difficiles frequẽter ꝙſueuerũt exitus malos hẽre. de ſpõ. reqſiuit. cũ ꝙcoꝛ. Et melius ẽ cũ aliquali ꝙſtituto ⁊ pace ciuium ſuis neceſſitatibus ꝓuidere, q̃ ꝑ hmõi coactiões ⁊ violẽtias abſolutas, nõ ſine foꝛte grauí ſcãdalo. Qꝺ ſiqdẽ ex ꝟ enoꝛmiter experiẽtia medici dãnificari quotidie cernimus, imo ⁊ multos funditus deſtrui, ⁊ ad extremã pauperiẽ deduci, q̃ ex ꝟ ſaltẽ aliqualiter ſublenant refrigerãt ⁊ ꝙſolant qꝺ dcã qnq̃ ꝓcipiũt annuatim, ⁊ niſi ꝟ eẽt i deſperatiõe deducerent, ⁊ in rẽpublicã machinarent i graue aie ⁊ coꝛporis diſpẽdiũ ⁊ reipublice ꝓiculũ. Et ſi dicaꝫ talib⁹ ⁊ nõ alijs, ſi lex ꝓuideat bñ ẽ. ℝñ. q̃ lex ꝺz eẽ cõis ꝓo reipublice vtilitate, ne alij ſcrupuloſo coꝛde moneant vt. j. latius explicabo, ⁊ durũ foꝛet atq̃ difficile diſtiguere vnũ ab alio.

18 Preterea intereſt † reipublice erga ſuos ciues ſe taliter hꝛe qꝺ nõ deducãt i pauperiẽ, vt cũ alijs opus fuerit ſibi valeãt ſubuenire. Si ergo in dãni reſtauratione vel ex liberalitate vt alliciant ad bñ ſe hñduz erga rempublicã aliquid gratis donat, ⁊ ſic in dubio vtilitas reipublice ꝓcuratur, quare ad imꝛobãdũ vulgatũ eſt ꝓuerbiũ qꝺ illi⁹ regimen tutũ eſt, ⁊ qui ſubditoꝝ ſuoꝝ coꝛda poſſidet, ⁊ plus facit ꝑ republica amoꝛẽ ciuiũ habere q̃ ſolã pecuniã. ⁊ dicit aliud ꝓuerbiũ. Bono e quello ſoldo che meglioꝛa el fiorino. Dici ꝓfecto põt in ꝓpoſito de cõitate q̃ in libello de ſtimulo amoꝛis parũ poſt pꝛincipiũ de Beo denote inquit Bernardus. Et qs ꝺz qc̃q̃ nõ tuũ, reddis debita nulli debẽs, denãs debita nihil perdẽs. ℙꝛo ꝟ facit optime tex. in decre. pe. de pecu. cle. Cõſtat n. clericos teneri bona ⁊ poſſeſſiones eccleſie ꝑ poſſe manutenere ⁊ de bono in melius iſta ꝙducere, ⁊ tñ ibi pꝛemiaꝫ ꝑ papã ꝟ faciẽtes cũ ẽt poſt q̃ illã eccleſiã dimiſerint fructus ꝓcipiant terre ad culturã reducte vel vineate toto tpe vite ſue ẽt ſi alias ꝑꝓ crimẽ ſuũ ab illa remoti fuerint ſ3 vnã lec. q̃ ponũt Inno. ⁊ Hoſti. ⁊ Jo. an. Ad idẽ facit imo eſt tex. in. l. ſi qñ. §. illud. C. de inoffi. teſta. vbi cõmendaꝫ filios pꝛemijs ad paterna obſequa ꝓuocari. Ad idẽ q̃ ſcribit magiſter Greg. ⁊ j. dicã in dubio ſequenti in verſi. ⁊ ſubdit ad ꝓdicta. Quid vltra nonne ⁊ patres

19 noſtros romanos † ciues ſuos ob vtiliter ⁊ ꝓſpere geſta remuneraſſe legim⁹, ad q̃ nihilomin⁹ tenebanꝫ, q̃ longũ nimis referre foꝛet. ſ3 ad titũ liuiũ, Hale. ⁊ alios hyſtoꝛiographos ꝛcurram⁹.

Ad eam rõnẽ rñde negãdo q̃ñaz, ⁊ ad ꝙſequentie ꝓbationẽ dicas q̃ nõ eſſe illud ꝑ q̃ põt pecunia haberi ꝑ defenſione ciuitatis ꝓmittiꝫ ꝓbatio, qꝛ multis modis ꝓt haberi pecunia. ꝓt nãq̃ ex vectigalibus ⁊ alijs reipublice redditibus. puta tributis, cẽſibus ⁊c. põt inſup haberi ex rapina, depꝛedationibus, ⁊ extoꝛſionibus ⁊ ſi. S3 ⁊ ſi dñmodo pecunia habeaꝫ, reſpublica valeat defenſari, nõ tñ ſequit qꝺ modus omnis appꝛobet, ſed licitus dũtaxat ⁊ rõni ſe ꝙformãs, ſicut eſt primus ⁊ non ſcõs, ſicut in ſimili boiem occidi vtile ẽ reipublice, ſ3 nõ oẽm hominẽ ⁊ oi caſu nã malefactoꝛẽ occidi vtile ẽ reipublice, ne crimina remaneãt ipunita, ⁊ alij boꝛ timoꝛe ꝓterriti ſe abſtineãt, ſed innocẽtẽ occidi nõ ẽ vtile ſ3 dãnoſuz, ſic ad ꝓpoſituz, ⁊ ſi vtile ſit reipublice pecuniã hẽre, nõ tñ ꝑ viã vſurariã. q̃tũ ẽ ad ꝟ qꝺ ipſa cõitas ſuã pecuniã mutuet ad vſurã, nec q̃tũ ẽ ad hoc vt ẽt illã alteri ſolnat i caſu i quo ⁊ in ipſa ſoluẽte ſit dare peccatuz, qꝺ diſtingue iuxta. s. no. ⁊ ſup rub. in. ix. q. Et ſi dicaꝫ ſic i nro ꝙcurrere ꝓpoſito, id penitus denegaꝫ qñ nõ excediꝫ i eo qꝺ dari ſtatuiꝫ. nec ẽt i illo caſu ſemꝑ, vt ſuperius eſt oſtẽſuz, ⁊ plenius oſtẽdeꝫ in his q̃ in ſequẽti dubio latiſſime dicenꝫ, ⁊ ſic tollitur etiam qꝺ. s. adducebaꝫ de patribus noſtris veteris teſtamenti, quoniã in nullo q̃tũ ex parte cõitatis eo caſu deus offendiꝫ, q̃nimo regulariter nec ex parte mutuãtiũ, q̃nã, ⁊ rogo mihi dicas expe-

20 rientia † medica oiuz reꝛ. ꝺ ele. q̃ſ ſit. lib. vj. vt. s. dixi, ſpe adductus ꝓmaria lucri qnq̃ flozenos ꝑ centũ cõitari mutuaret, q̃ſide rato qꝺ lõge plus ꝓcipet ex tali pecunia ipſaz i alios vſus nedũ illicitos, ſz ẽt licitos ⁊ lõge tutiozes quertẽdo. Omittamus alia lucra maioza, q̃ quotidie fieri ꝙſpicimus, nõne ſi i terra talẽ pecuniã quertã qnq̃ vel vltra ꝓcipiã, ⁊ ſi cẽtũ expẽdi in ipſius emptione ſi volã reuẽdere cẽtũ cõiter rebabebo vtiq̃, ⁊ tñ ſi volã vẽdere cẽtũ cõi mutuata, nõ cẽtũ ſz. xxv. vel. xxx. tm̃ rebabebo bec ꝓcedũt tenẽdo qꝺ dixi, ſz vbi tu ꝑſupponas indiſtincte qꝺ i nitent ad peccandũ ꝑ talẽ legẽ, ꝓout ꝑſupponit magiſter ꝑliba tus. qꝺ vt. s. dixi. non fateoꝛ oi caſu, tũc bñ aſſentio illationi ſue, qꝛ ẽt ꝓꝑ vtilitatẽ reipublice abſit vt i pctm̃ icurreꝛ dẽam⁹ dẽm⁹. n. poti⁹ oia mala pati q̃ſ malo ꝙſentire ⁊ aiaz coꝛpoꝛi tãq̃ ꝓcioꝛẽ ꝓferre. de peni. ⁊ remiſ. cũ infirmitas ꝑ ꝓus. n. deo q̃ſ ꝓtie obligamur, ⁊ ꝺ ꝟ vide qꝺ. j. dicã per magiſtrũ Joãnẽ elenkoch.

21 Videamus nũc † ꝺ ꝛo dubio ꝓncipali, circa q̃ ſciẽdũ ẽ qꝺ magiſter Greg. ꝑlibatus ꝑ ꝑte affirmatiua ſex ĩducebat, q̃ qꝛ ꝯriũ determinãt apponere non curaui. ℙꝛo negatiua añt alle. c. plerũq̃. xiij. q. ij. tandez ſolnendo effectiue determinat qꝺ ꝓdixi veꝝ qꝛ ego alr. j. dicã videamus motiua ſua ſuãq̃ ꝙclonez magis ſpecificare vt veritas clarius eluceſcat. ℂ Dicit igiꝫ ꝑ ſolone ipſius qõnis ingrendũ de intentiõe mutuãtiũ, nã cũ intentio lucri faciat quez vſurariũ etiã ſi nulla pactio ꝓcedat, ergo ꝺz q̃ aut hmõi mutuãtes ⁊ tale lucrũ ꝓcipiẽtes aliquã itẽtionẽ lucri habuerũt, aut nullã. Si aliq̃ ⁊ tũc dicas tale lucrũ foꝛe vſurã, ⁊ ſic mutuãtes ⁊ recipientes teneri ad illius reſtõnez, ſi ꝓñt, ⁊ ſi non ꝓñt, peccant moꝛtaliter, ſi nõ bñt aium reſtituendi cũ potuerint. Et ꝟ ſiue talez itentionem lucrũ recipiendi habuerint tpe facti mutui. ſ. qꝛ cũ mutuant, mutuant ꝙꝑ lucrũ ꝓcipiendũ, ſiue tpe tm̃ quo lucrũ ꝓcipiunt, puta qꝛ cũ lucrũ recipiũt, illud recipiunt ꝙꝑ mutuũ ꝓtinus factũ, ⁊ idez ſi poſt q̃cunq̃ vt. j. patebit. Et ponit etiã q̃ idez in. j. articulo in deſcriptione ſuper verbo, intentũ. ⁊. s. etiã recitauí ſuper rub. in. j. q. ꝓbat hoc ſic. † Omne lucrũ ex mutuo itentũ eſt vſura, vt ꝑ

22 in ſua diffinitione, ſed illud lucrũ eſt lucrũ ex mutuo intentuz ergo eſt vſura. ℙꝛobat hoc idẽ ſcõ ſic. ꝓdicta vendicãt ſibi locũ cũ ꝓuata vl ſingl'aris ꝑſona mutuat alteri ꝑſone ſingl'ari vel ꝓuate certam pecunie q̃ntitatem ex iaz dicta intentiõe, ergo ⁊ cũ mutuat cõitati ꝑz q̃ntia, qꝛ in mutuo facto cõitati eque bene concurrunt quecũq̃ pertinẽt ad vſuram, malitiaz, culpam, ⁊ obligationẽ ad reſtituendũ, ſicut in illo qꝺ factũ extitit ſingulari vel ꝓuate perſone. vt clarum eſt ergo ⁊c.

Preterea magis videtur peccare qs fenerare cõitati, cui magis obligatur q̃ alteri, cũ bonũ gentis ⁊ ciuitatis ſit melius dñium, vt dicit ℙhs. j. Ethico. ⁊ Ange. inquit cõia ꝑ ꝓꝛijs ⁊ nõ ꝓꝛia cõibus añpone. ℂ Sed ſi queraꝫ qño deꝑhẽdetur taliũ mutuantiũ intentio. ℝñ. ꝓm eũ inquirendo de intentione cõitatis tale lucruz dãtis vel dare ſtatuẽtis, qm̃ dat vel dare ſtatuit rõne mutui recepti vel recipiendi, aut non rõne mutui ſed alia rõne vel cauſa. ℙꝛimo caſu ſi ipſi mutuantes talẽ intẽtionem ſciunt vel credunt vſura eſt ⁊ peccatuz, ⁊ ad reſtitutionẽ tenenꝫ. Cõſentiunt. n. ſic recipiẽdo intentioni cõitatis dantis q̃ iaz ipſi rõne mutui ⁊ ꝓpter mutuuz lucruz recipiunt, ac ꝑ hoc ex mutuo lucruz intẽdunt, imo plus qꝛ ⁊ ſi tunc nõ hẽrent hmõi

23 credulitatẽ vel ſciam, bñt tñ poſtea poſt receptionẽ in ſucceſſu tpis nihilominus ad reſtituenduz illa ꝓius habita obligantur nam ex quo ꝙꝑ mutuum cõitas dedit alias non datura, non eſt iuſte acq̃ſitum recipientibus, nec in eos tranſlatum eſt dñium dicti lucri, vt ꝑz ex dictis per eundẽ in. j. articulo in deſcriptione ſuper verbo, intẽtuz. ⁊ ſuper ſcõ ad fi. Et eſt q̃ſtra illud quod. s. dixi in. ij. parte. in. ix. qõne. Quinimo ⁊ vltra dõm ꝓm eum, vez qꝺ ſi cõitas non ꝙꝑ mutuum dediſſet, ⁊ ipſi putarent ꝓpter mutuuz dediſſe, ꝓculdubio peccarent nõ reſtituendo ſi poſſent cuz ſic putantes, ⁊ tñ retinendo vtiq̃ volunt retinere alienum, imo plus, qꝛ ſi nec ante, nec tunc poſt talem habent ſcientiam vel credulitatem de intentione cõitatis, nihilominus ſi ex aliquibus indicijs poteſt eis innoteſcere intentio cõitatis vt foꝛte ex eo quod mutuantibus ſtatuit dare lucrum, ⁊ plus mutuantibus plus dare. Et non obſtante qꝺ alij ciues ſimilia vel maioza bñficia q̃ulerint, id tñ in eis non ſtatuiꝫ, nec aliq̃ remunerationem ſimilem ꝙſequunꝫ, vel ex ꝓbabilibus argumentis, que cum ꝓñt, nolũt aduertere vel ingrere hmõi tales minime ſunt nõ obnoxij cũ affectata ignorantia non excuſet. Si vero iſto vel alio caſu recipiens nullã penitus lucri haberet intentionez, neq̃ intentio dãtis ꝓpter mutuũ nullo mõ poſſet exterioꝛibus indicijs apparere ſiue

re sine qprehendi,ꝛ dans diceret se prorsus nō pp mutuum sed ex mera liberalitate dare,qꝛ in recipiente nulla vī esse corrupta intentio,nec taliter recipiens absq; culpa sua sciet intentionē dā tis,ꝛ ipse absq; oi intentiōe lucri ꝓ mutuo esset imunis, vtiq; im munis esset etiā a peccato ipse recipiens ꝛ retinēs,ꝛ tale lucruz vsura est,quia non fuit,nec est intentum ex mutuo.

4 In scō aūt principali mēbro †.s.qñ nullā itētionē lucri ha buerūt dicti mutuātes ꝛ recipiētes dic ꝑm eū vt.s.qō si prorsus nec aī,nec tūc,nec postea illaz habuerūt,nec insup vllo tpe scierūt,vel crediderūt cōitatē pp mutuū lucrū aliqō dare velle,nec intētio cōitatis dātis pp mutuū dare fuit, nec vllis ꝑt indicijs exterioribus apparere ꝙ pp illud ōderit,ꝛ dās diceret se prorsus nō pp mutuū ſz ex aliq rōnabili cā dare,vtputa pp re staurationē dāni qō forsitā mutuātes inde ppessi sunt,vel pp be niuolētiā quā ipsi mutuātes i mutuādo cōitati oīderūt,vl̄ ēt ex mera liberalitate cōitatis,tūc nullā qmitterēt vsurā vel pctī. nec ad aliquā restōnē tenerent,non.n.hic est dare lucrū intētū ex mutuo nō.n.in pīo casu lucrū cēseri dz,ſz potius q̄dā dāni re stauratio ad quā de iure tenet ipsa cōitas,q̄ fuit ipsius cā qpel lēdo eos ad mutuū,pp qō ipsi dānū passi sunt.alle.c.puenit.de fideiuſ.ꝛ hoc si ex illa cā tī tale dānū incurrūt,alias secus. Nā scribit de reg.iu.qō dānū qō qsq; sentit ꝛc.vt no.in rl̄a dānū ꝙ qs in.vj.ꝛ intelligit vt pz ex his q̄ ibidē ꝛ clarius in rīsionibus ad argumēta seu rōnes prie qōnis scribit,vbi ad scōam rōnē rī det de dāno qō qsistit i diminutione ꝓbabiti,ſz ꝛ in dāno qō cō sistit in nō acqsitiōe lucri policiti vel sperati possit sibi locū vēdi
25 care quo ad inuite ꝛ coacte mutuātes,vt dicamus qō †tales sic coacte mutuātes ꝛ ex tali mutuatione a lucro impediti ꝙ licite negotiādo vl̄ alio licito mō acqsiuissent,licite possent exigeī seu recipere recōpēsationē sui dāni ꝑm decretū iudiciuz prudentis viri qsiderātis si vel q̄tuz eo tpe alij similē negotiationē vel ar bitretur vtrū isti fuissent nō mutuādo ſz aliqd agēdo lucrati,vel nō,ꝛ si sic q̄tū. Dicit tī ꝙ nō credit tantūdē dēre eis recōpēsa rī,ꝛ ꝫ pp ꝓlonales labores quos nō adhibēt ꝛ picula q̄ nō susti nent iminentia circa lucrū negotiatiōis vel aliud qō intēdebat. Sz ꝑm ꝫ ꝛ alia qsiderāda taxāda esset q̄titas recōpensationis huius,ꝛ qꝛ qtigit nō sp eq̄le lucrū acqri,ſz qñq; minus,qñq; ma ius,iterduz aūt nulluz,ſz dānuz poti⁹ sustineri,nō credit,ꝙ vna ꝛ eadez vniformis dēat eē q̄libz āno taxatio,ſz qnimo q̄libz āno de nouo sit fieda taxatio ꝓbati pēsatis ꝑm arbitriuz sapientis.

Sentit ex.s.scriptis magister reuerēd⁹ (si recte pcipio) ꝙ dānificatus ex tali mutuo licite possit petere mēdā seu restauratiōez tāq; itereē,ꝙ qdē i nō suppositō vl̄ i supposito ꝛ nō subsistēte necessitatis cā ꝓcedere posset,ſz in suppo sito ꝛ subsistēte dcā cā cū ad id ex debito teneaī,vt.s.tactū exti tit in pīo ꝓncipali dubio,non video qūo id petere possit dico a dño inito nō tī dico ꝙ dño supplicare,vt velit qpati de damnis suis nō valeat,qꝛ imo ꝛ illo aliqd dātē ob dictā cāz licite recipe
26 re poterit,sicut ꝛ posset,ſz ex eo ꝙ qdēnationē pecuniariā debi te soluti dānificatus fuisset,pp illius salutē. C †Sz qd dicem⁹ rebus sic stātibus ꝛ quotidie cernimus nunqd ꝑsumēduz ē i ca su nrō ꝙ ꝓ restauratiōe dāni cōitas dcī lucruz ipēdat. Et qdē ōt idē magister i.d.j.q.arti.iij. ꝙ nō,ſz imo pp mutuuz ꝙ ꝓbat ex eo ꝙ oibus mutuātibus daī,nec est verisīle ꝙ oēs dānum pa tiaī ex mutuo a se fcō. Scōo qꝛ si aliq dānificaī,tī nō est veri simile qō equalr,imo satis ē possibile ꝙ q minus mutuauerunt mains dānuz passi sint,ꝛ tī minus daī eis,ꝙ nequaq; qtingeret si pp restaurationē dāni dareī. Silr nō vī ꝙ ex benīuolētia da rī p̄sumaī seu cā remunerationis beniuolētie q̄ sic mutuātes in mutuādo ostenderunt cōitati,qꝛ si pp illā dareī certe plus dare tur ei in quo maior effectus beniuolētie ꝓbareī,sed qtingere ꝑt ex maiori effectu vnus mutuet centuz quā alter mille q est i cen tuplo dītior. Pōt.n.qtingere ꝙ q centuz mutuat,libenter mu tuat ꝛ libentius plus si posset mutuaret,q aūt mille mutuat,mu tuat inuitus. Ex quo sequit ꝙ plus attēta beniuolentia dēret re muneratio fieri ei q centuz q̄ ei q mille mutuauit,ꝛ tī vt vide mus oppositū seruaī,igit̄ ꝯcludit ꝙ nō pp dictam causam impe dit̄,ex quo.n.non nisi ꝑm ꝓportionē q̄titatuz pecuniarū datur mutuātibus satis ꝓbabiliter indicari potest quod ex non mera liberalitate deī. Ad hoc facit qñ illud lucrum non datur quan do est soluta sors,ꝛ cōitas ē debito liberata,quo tpe magis pos set liberalitas estimari,sed quādo adhuc debitum manet ex quo satis p̄sumi ꝑt ꝙ pp mutuum tribuaī. C Et subdit ad predicta
27 illud daret,laudabiliter ageret.† nā bñficium laudabilissime fit ad amicos.vt dicit Phs.viij.Ethi.c.j.ꝛ licite etiā quibus da reī reciperēt sicut amicus recipit ab amico bñficium.ex quo.n. licituz fuisset añq; mutuanerint recipere.igit̄ ꝛ longe fortius po stea,cum pp mutuuz ꝛ gram cōitati factam non debent fieri pe ioris qditionis. Tandez ꝯcludens ꝛ admonens ꝙ non velint er rare ꝛ seipsos decipere q aliqd vltra sortez recipiunt,ſz intus in spiciant quā hñt intentionē,ꝛ ꝑm ꝓmissa indicia ꝛ alia similia a quibus pñt studeant videre q̄ intentione hmōi lucruz cōitas da re decreuerit.sciētes ꝙ vt dicit Apostolus. Non irrideī deus.

Ex qbus oibus satis euidēter colligit̄ iā dcm̄ reuerēduz ma gistrnz sentire ꝙ ꝑdixi.hoc ē,ꝙ minus licite dicti primi creditores tale recipiunt incrementuz ad restitutionē teneanī.q̄ ꝯclusio ꝛ determinatio ab egregio canonuz doc.do.Lap.de ca sti.in repe.d.c.i ciuitate.iusta ꝛ equa vī rōnibus ꝙ probata. Et hāc plures i sacra pagina ꝓfessores secutos audio, quoruz dicta nōdū videre potui. Cōtrariū tī vt nouissime ꝙperi,scripsit ali⁹ reuerendus sacre Theologie magister ꝓfatus.s.fr̄ Frā.de em poli ordinis minoꝝ i.q.seu tractatu montis,idē ꝓ idubitato po nēs ea sola ratione quod quis potest licite aliquid recipere ra tione interesse vltra sortem ꝙ in casu nostro contingere asse uerat.ꝛ hāc disputādo iter alios affirmasse audio q̄ndā magr̄m Anglicū de ordie ꝑdicatoꝝ ꝛ plurimos iuris ꝓfessores sub sigil lo ꝙsuluisse boꝝ tī dcā non vidi iō non firmiter assero. C Quid dom credo non dato tales mutuātes neduz si coacte,ſz ēt si vo lūtarie mutuāt dummō ex charitate,ñ āt spē i lucro seu icremē to ꝑmario,ꝛ si bñ scōario ponēdo mutuent imunes esse a pecca to i vsuraꝝ vitio nec vlle forte restōni obnoxios,q̄ qdez ꝙclo ap tissime ꝙprobatur ex.s.no.in rub.in.q.j.ꝛ sup nigro.in.j.ꝛ.viij.
oppo.ꝛ in.iij.vj.vij.ꝛ.ix.q.ex qbus apparebit q̄riozuz solutio.
28 Sed declarādo deducamus ista latius ꝛ spiritualius. C †Tūc qs vsuraz ꝙmittit vltraz sortē qcq; recipiēdo,ꝛ qñ spe lucri mu tuans ꝑncipaliter mutuat,non aūt qñ nō spe lucri ꝑncipaliter ꝛ si scōario,nisi iaz debitor coactus incrementuz solueret,vl̄ inui tus solutisq; tpe vel prius ad notitiā deuenisset creditoris.vt ex notatis in iā dictis locis,ꝛ potissimū in prima oppo.ꝛ.iij.ꝛ.ix. qōnib⁹ manifestissime cōprobaī.ſz i casu nostro nō spe lucri ꝑn cipaliter qs motus cōitati mutuat,imo vt impetrāti cōitati pa reat,penasq; inflictas effugiat,vel charitate ꝛ morte vt illi i suis necessitatibus subueniat,sciēs se illi post deū, teste Ambrosio, scōo loco magis q̄ cuilibet alteri obnoxiū vtroq; casu alṡ ñ ne quaq; mutuaturus ꝛ merito.cū in alijs pecuniā illā expēdendo vt sepe sepius dcm̄ est lōge plus verisilr lucrareī,ꝛ magis libe rū pluriscq; valoris foret ipsuz capitale,nec coacta,qꝛ cogi nō ꝑt a suppositis vel inuita soluit ipsa cōitas,ſz ex sua spōtanea volū tate,iusta,honesta,ꝛ rōnabili cā rl̄ata vt i reformatione, ō qua in themate.s.fit mētio,apertissime demonstraī,qnetiā ꝛ si inui te solueret id tī creditoribus nō qstat,maxime cū ꝓrīn iaz dicta reformatione ipsa cōitas assecureī.ꝛ in certis nō certis loc⁹ est ꝙiecture.de ꝛ.ob.L.primus.§.cū ita.cū gloz.ꝙ q̄ tollit̄ ꝙ obij ci posset p.s.no.i.q.x.ergo ꝯcludit̄ ꝙ predixi.ō qua tī.Latius dixerā spāliter nos ad factū referēdo ꝛ iā dictā ꝯclusionē decla rando ꝛ limitando,ꝛ iō dixi in illa alio nō dato. Aduertas tī si hmōi creditores in oppositū ꝙscientia remorderet illāq; depo nere ac iuri ꝙformare nequirent.ꝛ si vt in simili inqt Hostien.ꝛ ego post eū.s.in iā dicta.ix.q.scrupulosa sit potius q̄ theologi ca satisfaciat,omittemus ꝙscientie. C Supest mō vt ad rōnes dicti reuerēdi magistri acutissimas equidem rīsum demus.

Ad primam igit̄ dicas destruēdo ꝓbationē suam ꝙ maior nō est idistincte vera ſz Ca
29 nonistas,qꝛ nō est vex ꝙ oē lucrū †ex mutuo intētū indistincte sit vsura.tolle instātiā ꝙ sufficit,vt.j.q.j.sicut vrgeri.lucrū eniz ex mutuo scōario intētū ñ est vsura reglr,vt.s.dixi.ꝛ ēt in.j.op posi.ꝛ in.iij.q.sup tex.ꝛ vide ēt omnino in.j.q.sup rub.ad ñ.in ver.ex quibus recte ꝛc.reglr iō dixi ꝓ.s.d.per not.in.ix.q.su per tex. C Eodē mō pōt rīderi ad scōā negādo añcedēs i po nente spē in lucro scōario,nisi iā vt no.in.d.ix.q.ꝛ.s.dixi iuste vel coacte solueret debitor,idq; sciret,vel ēt crederet ipse credi tor qō negaī vt dixi in nostro qtingere casu. C Sz nūc aliquan tisper altius vt spopōdi,videamus in facto,ne nosipsos decipia mus,ex quo qdē facto ius oritī,vtrū in nobis mutuantibus talis qualē predixi sit intētio,ꝓ q̄ ēt discutiemus an vera sit q̄ in hoc scripsit magister Greg.ꝛ prio vī ꝓ ea q̄.s.post eum scripsit i ꝛ. sed si q̄raī.ꝙ non,naz si verus est dicere ꝙ mutuātium intentio deprehendaī ex intentiōe ꝙmunitatis dantis vel dare statuen tis,ꝛ si illa est depravata,erit ꝛ illa mutuantium id scientius vel credentius q̄ocunq; tāq; q̄ illi ꝛ cōicat,ꝛ commicetur per mu-

tuum ꝙsensum. vt predixi. Ꝓz istud, ꝙ talis videt cõitatis intẽtio, ⁊ talis vñ scientia vel credulitas mutuãtibus inesse. Ꝓro bant ꝑdicta ex bis q. ſ. recitaui i ℣. imo plus, ꝙ si nec añ ⁊c. ⁊ in ver. ſz qd dicemus rebus sic ſtãtibus ⁊c. ⁊ seq. Nec ob. qó cõi-
30 tas † nõ ꝑt cogi, ſz bñ cogere, ⁊ sic nõ ꝓsumit idicta soluere, ꝙ ⁊ si nõ possit cogi directe, ꝑt tñ indirecte, qm̃ forte dubitas ne tã liberer ⁊ prõpte sibi mutuet sui ciues quos et nollet hñe tã aspere ꝙpellere, ex quo plurima possent incurrere dispẽdia vt ad subueniẽdũ alliciant, ⁊ prõptiores efficiant, ⁊ quodãmõ volũtarie dabit lucrũ, alʒ nõ datura bis cessantibus, qó videmus ꝑ experiẽtiã, cũ. n. idiget cõitas prõpta pecunia lucrum augmẽtat. ⁊ nos insup ꝗto prõptiores ⁊ liberãtiores sumus ad soluẽdũ cũ scimus lucrũ augmentatũ, vt ꝗngit, cũ. viij. vel. x. ꝑ cẽtenario dare ſtituit, vt diebus istis est in ꝓstationibus vel taxatiõibus videre. Et ecõuerso cũ nullũ vl modicũ fit eidẽ ꝓstãtie assignamẽtũ. nec nos hoc ignorare possumus nec affirmare nullatenus eo qó nos ipsi hoꝝ auctores ⁊ ꝓmulgatores existimus. arg. decre. ab excõicato. ó reg. iu. eũ q certus. cũ ꝙor. idq; quotidie in nobis ⁊ alijs cernimus experiẽtia mediãte. Cõcludit ergo i fcõ taliter qó ó iure ipo ꝙ ex illo oriť ꝙcludẽdũ vñ dcm̃ lucrũ vsurã fore cũ nec nos ad mutuãdũ, nec cõitas ad dãdũ iã dicto aio moueba, vel si nos iã dicto aio moueam⁹, nõ sic ipsa cõitas, cuius aius nobis notus est, ⁊ cui per ꝙs noster cõicat, ⁊ de vno trãsit in alium, ⁊ incipit esse qó non erat, arg. l. dist. ferrum. cum simi.
31 Dic attẽdẽdũ † ꝙ nõ oẽs pariter ac eadẽ vnanimitate moueñt. sunt nãq; forsitã q ex cã lucri qó intendũt primo loco, ad sic mutuãdũ mouent, ⁊ de his nulla dubitatio ẽ. Sunt ⁊ q primo loco mouent ex charitate qua efficiunt reipublice, vel ꝙ coacti aliʒ facere nequẽt, ⁊ de his sermo nõ est, ⁊ hi nõ vñr peccare. Nec ob. qó intẽtio nra regulat ex intentiõe cõitatis, q nobis nõ ꝑt nõ eẽ nota, ꝙ eo dato, negat tñ ꝙ intẽtio cõitatis sit depranata. Et cũ dr ꝙ ex quo ꝓp mutuũ dat, ergo ẽ vsura, dico id nõ sp seq, vñ dico ꝙ ꝓp mutuum ꝑt dici vt sit vsura, ⁊ aliqñ nõ vt vsura, ſz vt donũ gratuitũ cãtum, nõ ex ipso mutuo, sed ex fruitio sibi ipẽso ⁊ qmodo exinde ꝓcepto, vt lucro ꝙsecuto, vl ex animi nobilitate quadã tãq; qui scit se ad antidota nãliter obligatũ, ⁊ nisi in bñficijs suis creuerit, nil se ꝓstitisse putet ó dona. c. j. de testi. cũ in officijs. cũ si. vel ꝙ scit eũ dãnificatũ q mutuauit, vt. ſ. dixi i. j. q. ad fi. sup rubr. vbi oino vide. Et sic dari sciat vel credat recipiens nõ peccat, ⁊ an sic credere teneañt. vide. ſ. parte. ij. q. Et cũ dr qó ista nõ vr fuisse intẽtio cõitatis, ꝙ si hoc eẽt verũ plus daret illi q maiorẽ, q̃ illi q minorẽ benivolentiam ostẽtasset erga cõitatẽ, nõ habita ꝙsideratione ad q̃titatẽ pecunie sed benivolẽtie, cuius oppositũ ꝓnat ó facto, ⁊ silr plus illi q ex tali mutuo plus dãnificatus fuisset q̃ illi q min⁹. Rñdeo ꝙ equũ foret. sed cũ ħ nõ possit de facili in notitiã cõitatis deduci, ⁊ ne alij scrupuloso corde moueantur, ⁊ scandala atq; limores ⁊ invidie oriant, si ad iparia indicaremur. iõ sic parilitas ex memoratis causis mota oẽs tractare decreuit ⁊ bñ ar. ó ꝙsti. c.
32 oẽs. cũ ibi no. ⁊ institie seueritati † detrabere. l. dist. vt ꝙstitueret. ⁊ qó no. de reg. iur. q scãdalizauerit. i gl. sicut in simili videmus ꝙ in collegio magrorꝝ ⁊ ordinatorꝝ q prior ẽ in tpe por ẽ i sede, vti alijs nõ habita distin. an ꝓmus sit ꝑo deterior, quoties. n. videm⁹ ꝑcedere doctorẽ, vel magrm̃ q nõ eẽt dign⁹ soluẽ corrigiã calciamẽti sequẽtiũ. Et ꝓbant ẽt ꝑlibata ꝑ iura de maio. ⁊ obe. c. i. ⁊ c. statuimus, ⁊ vtrobiq; cũ ꝙor. infinitis. Preterea satis ẽ ꝙ donũ est moderatũ ⁊ nõ excessiuũ, ⁊ q̃le qcunq; minus merẽs mereť, sicut ẽ dare qnq; ꝑ cẽtenario, ⁊ sic tñ q̃tũ cõiterrñdet in terra. dico satis ẽ qó q̃tũ ad hoc vt excuset minus merens cũ recipiat, q̃tũ plus merẽs. nec enim inficiari possumus qn salte rõne lucri cessantis vnusqsq; ciuis dãnificet, ⁊ cũ qlibz ꝙpellet ad soluẽdũ qz experiẽtia media nemo libẽter mutuat, ⁊ talibus ꝑm dicta ipsius magri sit fiẽda ẽt talis dãni restauratio ergo ꝙcludit ꝙ nemo ẽ q nõ dẽat tale lucrũ vt itereẽ ꝙsequi, ⁊ li
33 cite si dat recipere possit, nec plus merẽtibus q̃rele † locus ẽ ꝙ minus merẽtes, ⁊ qó ipsi minus merentes eis ꝓcipiũt tm̃ q̃tum ipsi ex quo debitũ ꝓcipiũt ipsi min⁹ illis merẽtes ſz si q̃ ẽ q̃relãdi cã ꝙ cõitatẽ ẽ q nõ restaurat eos i eo pluri qó apud illos mereť. Nec insup obstat ꝙ cõitas postq̃ soluta ẽ ℣a sors ⁊ ó bito libera ta nõ ꝙfert tale lucrũ, qz ſz vltra nõ ꝙferat nõ seqť ergo vt vsurã tribuebat, cessat. n. tũc dãnũ i mutuãte, ⁊ qmodũ i cõitate. ⁊ satis ex ipenso fruitio remuneratus ẽ mutuãs, alʒ diceret i silr vsurã qmittere is q liberaliter mutuauit mille florẽ. mihi mercatori sine vlla salte ꝑmaria spe remuneratiõis, ⁊ ego q illos tenui. ꝑ. x. an. ex qbus lucratus sum. xx. i licitis mercãtijs ꝑ quolibet cẽtenario annuatim ex liberalitate ⁊ optia ductus discretiõe videẽs ꝙ ex illis lucrat⁹ fui tm̃ sibi quolibet anno dicto ꝝ. x. an. donaui sibi ꝑ q̃libz cẽtenario quos nõ donaui i anno. xj. qz mille cũ qbus lucrari ꝙueni iam restituerã cui⁹ ꝙrim̃ ẽ ipsa ℣itas vt. ſ. retigi. Facit ad ꝑdicta qó. ſ. scripsi in. x. q. qó isup ꝑ expientiaz videmus multos fame q̃si mori, vt sic loquar ꝓp ꝓstãtiarũ onera, quot mobilia ⁊ imobilia sua cũcta distrahere, quot de ditissimis pauprimos factos, ꝙnimo ad mẽdicitatẽ deductos, quot reputatos abũdãtes ⁊ divites ⁊ ꝓpea vltra debitũ oneratos, quot ex inimicitia idicẽtiũ grauatos vltra posse qb⁹ panis ex ore ⁊ lac ex infantiũ labijs tollit, quot orphanos viduas ⁊ pupillos i bis suaz exposuisse ſbaz. Mirãdũ ne igit si ipsa cõitas in gñe statuit ꝑ re
34 spectũ ad q̃titatẽ mutuate pecunie certã dari, cui oia ť esse nota nequeũt, cũ id noscere solius sit diuinitatis, vt i. c. ad nraz. vt eccle. bñfi. cũ ꝙor. Nec insup verũ ẽ dicere ꝙ ipsa cõitas nõ remuneret suos ciues ex alijs collatis bñficijs, sepe siqdẽ sine recitatione id factũ videmus diebus nris. Preterea in incertis nõ certis locus est ꝙiecture. vt. d. l. ꝙtinnus. ſ. cũ ita ó ver. obli. cũ si. Sed cũ ipsa cõitas declarauerit ex qua cã tale tribuat incrementũ, vt ꝑz ex tenore reformationis, nõ opz ad presumptiones ⁊ verisimilitudines coniecturasq; recurri.

Ad vltimũ qó. ſ. iungebã in ver. Nec ob. qó cõitas nõ ꝑt cogi. dico qó est illud qó plus me semper in dubitatiõẽ adduxit vna cũ eo qó. j. trangã. Et si dicať qó solutio facilis sit cũ nõ sit vex qó i vita ħ statuerit ipsa cõitas cũ nõ sit credendũ qó cũ aliter facere possit velit intantum suos dãnificare ciues, ⁊ vt sic loquar lac de infantium attrahere labijs, qó alias sequereť iuxta ꝓxime dicta; nec legẽ sibi gñalem ex. ſ. dicta cã statuere põt, ⁊ gratis ⁊ libere quo ad oẽs ꝓmulgat sicut q ad antidota obligatus est, si vt est de legis liberalitate in
35 beneficijs crescit. vt in. c. j. de dona. nõ dr coactus † facere ⁊ nihilominus stimulis dicte legis pũctus id facit, alias non factu rus. Rñdeat mihi qñ hoc procedere põt, cũ recta conscientia statuentium quo ad qmodũ ⁊ incremẽtũ ipsos eosdem statuentes ꝙcernẽtes, nõne effectiue, eadẽ ẽ ꝑsona dãs seu dare statuẽs recipiens effectiue, iõ dixi, vt tollam quod obijci posset in ꝙtrarium qó dans seu dare statuẽs dat seu dare statuit vt ꝑsona magistralis ⁊ publica, ⁊ recipit vt ꝓuata, vt in simili legit de concess. preb. pastoralis, ⁊ de ap. c. pe. li. vj. ⁊ no. de ele. c. cũ vniuersas. ⁊. c. cũ inter canonicos. ⁊ ibi tex. ⁊ gl. ⁊ facit de ꝓuile. cuz capella. cum simi. lz enim a iure alia ꝑsona cẽseať in nostro ꝓpo sito rõne diuersoꝝ respectuũ, cũ tñ ꝙscientia sit eadez ⁊ vnica q̃ illarũ iudici nõ ꝑt nõ esse no. ergo quatenus de illa tractam⁹, ⁊ illa cõsiderata erit i effectu eadẽ reputãda. ⁊ vide ꝙ. ſ. scripsi in. ij. parte. q. lvj. ¶ Scõo rñdeať ⁊ si quo ad qnq; ꝑ centũ dari ꝙsueta ꝓcedere posset rñsio tua qó nõ ꝓsumať in vita vel cõpulsa ipsa cõitas ẽt indirecte quo ad statuta vel decreta dari vtra ꝙsuetũ ꝓut est, vt dixi videri in ꝓstationibus, vel achatis qũo id nullatenus dici ꝑt. Quenã tũc rogatio dicas ℣sus cõitatẽ maiorẽ in mutuãte munificẽtia vel benivolẽtia in bis q̃ in prestãtijs, q̃nã maiorẽ dãni ꝙsecutio. maxime in bis i qbus factũ est assignamẽtũ ꝓ rehabẽdo capitale intra annũ, vel biẽniũ vel circa, vt est de more cõiter in talibus, q̃nã in cõitate dãte rõ maioris gratitudinis vel liberalitatis. Et si dicať ꝙ rõ sit, qz maius fuit seruitiũ rõne maioris ingruẽtis necessitatis, rñdebo ad fas, qm̃ imo fuit (ni falli volumus) vt tãq; q̃ in maiori erat necessitate ꝙstituta sibi faciliorẽ ⁊ promptiorẽ ꝙstitueret innẽtorẽ, vi violẽtia ex ipsa necessitate quodãmõ q̃ qdẽ violẽtia vel coactio nõ ꝑt nõ esse, vt no. vt. ſ. dixi. ⁊ q̃to in maiori est necessitate ⁊ anxietate ꝙstituta, tãto magis illi cõpati ⁊ subueníre debem⁹, ⁊ ex ó bito obligamur, tãtoq; minus ħz ꝙ nobis tribuat incremẽti.

36 **Ex quibus** † ꝙcluditur ꝙ ẽt quo ad lucrũ concessũ ⁊ cõsuetũ dari. ſ. quinq; ꝑ cẽtum si tali statuto annuẽtes oẽs vel aliq tm̃ ad suũ ꝓuatũ cõmodum respexerunt vsurã in foro ꝙscientie cõmittãt tales, scz annuẽtes ex tali respectu ẽt si nõ ex tali respectu annuẽtes, sed alias ꝓpter bonũ publicũ sine illis sufficerent ad sic statuẽdum. Alij autẽ non statuentes quo ad tale ꝙsuetum lucrũ ⁊ ꝙcedens non, nec ẽt ipsi statuentes qui ad publicum cõmodũ dũtaxat respectum habuerunt, quo autẽ ad lucrum insuitatum ⁊ inconueniens quatenus est dare excessum. ſ. viij. vel. x. ꝑ centenario, in quo nõ liberalitas vel dãni restauratio, sed cõpulsa, ⁊ necessitata voluntas venire ꝓsumit indistincte forte dom est qó qlibet peccet ⁊ vsurarũ vitio recipiẽdo inuoluat, nisi iã quis tm̃ ⁊ tale dãnũ incurrisset qó ascenderet id plus statutum dari vltra sortẽ, quod ⁊ si in aliqbus ꝙtingere possit, non tñ in omnibus vt videm⁹ ex experiẽtia mediante, in quibus ergo nõ ꝙtingit stet regula supra

posita

posita cū nec liberalitas nec dānificatio seu interesse rōne dāni
boc casu ꝙcurrat,ꝛ sic nequeunt iunari rōne legis q̄ dz esse cōis
v.s.dixi in alio casu,in qbus āt tale dānū ꝙtingit ꝓcedat excep.
ꝛ si dicaꝫ ꝛ ꝙ si tales dānificenꝫ,tñ nō bñt actionē ad repetēdū,
37 ꝙparia†sunt nō dare ꝛ inuite dare seu coacte quo ad pcm seu vi
tiū usuraꝝ,dic qđ imo quo ad istos nō est p̄sumēdū ꝙ in cōitate
fuerit coactio vel volūtas ꝛ satis sit rīariter institie ꝑm eius debi
tū,ꝛ rīatā volūtatē. Fallit ēt dcā rīa si alias ꝙstare posset ꝙ ipsa
cōitas dcm augmētū vltra ꝙsuetū statuit volēs liberaliter dona
re oibus illud vltra,vel qz vidit cines suos ex nimia reiteratione
mutui dānificari ꝛ vltra solitū voluit eos in recōpēsationē de il-
lo vltra restaurari,bñti.n.in bonis duo milia si quingentos mu-
tuet cōitati pro qbus ꝓcipit ad rōnem quinqz,restant mille quin
genti de quoꝝ trafico de suis mercimonijs hēbunt forte.x. vel.
xij. si ergo ꝛ illa ēt cōitati mutuet nimis dānificabiꝫ.nimiꝝ ergo
si ꝛ in tali dāno ꝓuidere voluerit ipsa cōitas,sed in argumēti cā
sit hec vel illa de qua.s.sepius dixi.videāt ipsi cines ꝙ cordis sui
arcbana nouerūt,ꝛ sibi caueāt ne seipsos decipiāt auaritia blā-
dicte. Et si q̄raꝫ circa primū dcm nr̄e ꝙclusionis cur si alioꝝ con
sensus sufficit sine suo verū ne ꝙ.s.asseris. Rū.qz satis apte eius
itētio demōstraꝫ cur mutuauit vel saltē qđ sit mutuata de bona i
malū,ꝛ sic pinde ac si in p̄n.mala fuisset inxta no.i.j.q. sup rub.
ꝛ hoc veꝝ puto indistincte quo ad maculā peccati,nō āt quo ad
alīa restōnē,vñ dico qđ q̄tenus de vlteriori restōne talis icremē
ti tractamus,aliud est cū alioꝝ ꝙsensus sufficiūt quo casu si rece
ptū fuit tale incremētū forte nō est necessario itez restituendum
ꝙsiderato ꝙ disponiꝫ i reformatiōe de q̄.s.i themate,ꝓ quo q̄.s.
scripsi in.vj.q.ij.ptis i fi.ꝛ in.vij.q.einsdē ptis ad fin.secus ꝛo
cum alioꝝ ꝙsensus nō sufficiunt,ꝛ in primo ēt casu si aliud sibi di
ctat ꝙscia sufficiat illi,quod etiam tutius est omni casu immo cir
cūscripta etiam dicta reformatione vbi alias aliter nō appet de
volūtate communis nedum tutius,sed necessarium foret.

38 **Sed** Incidit circa predicta dubiū facti,ꝛ quotidianū. †po
ne ꝙ indicitur onus p̄stātie,vel achati cū icremēto si
ne lucro ꝙdecēti,ꝛ ꝙsueto.s.qnqz ꝑ centenario annuatiz ꝓcipiē
do duntaxat ꝓ illos q intra certū tps soluerint , nunqd soluētes
intra dcm tps q alias itra illud nō soluissent peccāt, intm ꝙ ad
restōnē teneanꝫ eius qđ ꝓceperit ad rōnē memoratā. Et intelli
go vt dubiū ꝓcedat de talibus q nō statuerūt,vel q nec statui ꝓ
curauerunt,vel saltem non respectu sui p̄uati ꝙmodi,ꝛ q alias
licite tale lucrū ꝓciperent. Similiter pone vt quotidie fieri vi-
demus de mense Nouēbris indiciꝫ onus,ꝛ statuiꝫ quod bis q
q̄ no soluerint intra mensem,incipiat dcm lucrū in kalēdis Januarij
cār ne ꝛc. solnētes intra mensem,q alias j.illū nō soluissent. Ui
deꝫ qđ sic vtroqz casu,sicut,ꝛ.n. si ea spe vel intētiōe ducti ꝑma
rio mutuassent alias nō mutuaturi,vt tale lucrū ꝓciperēt ex pe-
cunia mutuata usurā ꝙmitterent,ꝛ ad restōnem tenerentꝫ, sic si
ea intentione primario ducti ad soluendū j.mensem vt citius di-
crum lucrum ꝓcipiāt,vel alias nō ꝓcepturi , si intra mensem nō
solnerint ad hoc vt ꝓcipiāt soluerunt intra mensem , alias intra
illum nō soluturi ar.sumpto a simili quod validissimum est in iu
re de ꝙsti.transla.cum concor.ꝛ patet ipsa sīlitudo,qz sicut pri-
maria intentio in primo casu reprobaꝫ,sic ꝛ in ꝓo ꝛ ꝑ ꝙs repro
baꝫ cum vtrobiqz eadem videaꝫ rō subesse. ¶ In q̄nz facit, qz
alia rō vī vno casu q̄s altero pactum reformare,ergo alia dz eē
39 iuris dispō. deducīt antecedens,qz q̄cunqz fundamentū†ma-
nec accessorium,quod illius sequiꝫ naturā,vt in.c.si sup gra.de
offi.deleg.ꝛ in.c.accessoriū.de reg.iur.lib.vj.cuz ꝙcordā.sz nō
sic econuerso. Itē sepe qđ ꝑmittiꝫ accessorie ꝙ principaliter re
probaꝫ ne se.va.c.j.cuz materia.de ele.dudum.el.ij.cuz ibi no.
de preb.sup eo.ꝛ.c.qz sepe.li.vj.ꝛ eo.ti.in cle.ꝑ literas. ꝙsun-
cta gl.sua.ad idez.ff.de seruī.rusti.p̄dī.l.vna est via.ꝛ.l.si cōez.
ff quēad.ser.amī.cuz simī. Preterea ꝛ si q̄litas corrumpaꝫ,nō
tñ subiectū,q̄litas eñ pōt adesse ꝛ abesse preter subiectī corru-
ptionē. Nūc ad ꝓpositū dico ex quo mutuū qđ est fundamētū
ꝙ est principale,est subiectū,nō est corruptū, qz ad mutuādum
nō sunt tales inducti sub spe vel intentione primaria dicti lucri
vel incremēti,sed ex charitate q̄ reipublice afficiunt,vel qz coa-
cti.qđ pz,qz ēt sine illo lucro mutuarent . absit ꝙ corrumpaꝫ ex
eo ꝙ corruptiuū asseraꝫ edificiū accessoriū vel qualitas,sicut est
illud primus.s.intra mensem ad mutuandū p̄stādū induci vt ꝓci
piat vel citius percipiat lucrum memoratum.

Preterea absit vt corruptū sit edificiū, siue accesso-
riū vel q̄litas ad̄icta.nedū fundamētū p̄n
cipale vel subiectū. Istud pz ad sensum.nā ex quo intētio cōita
tis lucrū dātis ꝛ dare statuentis nō est corrupta, nec est ēt in ip
sa mutatione intētio mutuantis ex quo nō spe lucri primaria ad
mutuādū inducīt,vt.s.clare ostēdi.ꝛ sic superest ꝙ ñ est usura ta-
le lucrū,ergo lz ad citius p̄stādū qs inducaꝫ vt illud ꝓcipiat,
vel citius ꝙcipiat nō est usura. Probaꝫ q̄ña , qz ex quo tale lu-
40 crum†licitū est,ergo nō est malū illud appetere.pz istud ꝑ simi
le.verbi gratia.donat mihi cōitas mille si intra mēsez ad exer-
citiū iero,alias nihil.vel donat mihi mille intra semestrē perci
pienda,si intra mēsez ad exercitū migrauero.si āt post mensez,
quingenta tm̄ vel mille,sz intra annū percipienda tm̄ vtiqz si vt
illa citius ꝙsequar,vel vt illa alias nō ꝙsecuturus ꝙsequar intra
mēsem iuero,nulla est usura vel peccatū. Nec obst.si dicatur ꝫ
nō esse mutuū sicut in casu nostro qz ex quo vt predixi lucruz est
licituz illo casu,qz nō tanqz usura ꝛ incrementū ,vltra sortē soluī
tur,vel recipiꝫ sz vt veꝝ ꝛ liberuz donū,vel vt interesse,ergo nō
est vlla diuersitatis rō inter hunc ꝛ illū.ꝛ si sic,nulla est in iuris
dispositione alteratio. Et si dicaꝫ, imo qz sepe ꝙ in se bonuz est
alteraꝫ ex qualitatū adiectione. Exēplū eleemosynā facere i se
bonū ꝛ meritoriū est,ꝛ si ad supbiā,vel ostētationē, vel vt pōpā
fiat,alteraꝫ ꝛ melius esset abstinere,qz nulla charitas vt super-
41 bia†vel inanis gloria dominaꝫ.ergo nullū meritū reste Aposto
lo.j.ad Coꝝ.xiij.c.j. Si habuero ꝛc.ꝛ de peni.dist.iij.si qs.ꝛ
de ꝙse.dist.iiij.solet.ꝛ ꝙcordat deuotus meus Piero.sup epi-
stola ad Galathas. Similiter epatū desiderare bonuz est, sz ex
ambitione pessimuz,vt in.c.qui epatum.viij.q.j.ꝛ de prebē.cq̄
nis.el.j.lib.vj.cū ꝙcor. Similiter mutuare ꝛ cuz mutuo ꝓmo
subuenire meritoriuz est,sed si auaritie id cā fiat,maluz est,ꝛ sic
de similibus discurrēdo.ita siqdē infirmitas ꝑ peccatuz ꝙscien
tia maculat ꝛ alterat,sicut infirmaꝫ ꝑ febrē corpus. Rūdeatur
ꝙ si predicta verissima sint rōne finis ad quē tendiꝫ ꝛ quez cōsi
derare debemus,qz attestante Pho cuius finis bonus est ip-
sum quoqz bonū est.ꝛ Poeta . Exitus acta ꝓbat ꝛc.nostrum
tñ casum nō contingit cuius finis in bonum dirigiꝫ,vel saltez nō
in malum.qz vt dixi nullum peccatum est desiderare ,ꝛ ꝑ posse
consequi,qz gratis ꝛ liberaliter seu rōne dāni confertur ꝛ simi-
liter recipitur.ꝛ sic vlla infirmitas per peccatuz occurrit q̄ ha-
beat maculare ex charitate vel alias sine peccati macula factū.
Accedunt q̄.s.post Fede.scripsi i.vij.q.secūde partis. Et hoc
credo de iure verius nisi iā lucis angelus in tenebraꝝ angelum
se transformet. Facit tñ in ꝓrium ꝙ no.in.c.vno.j.de cle.non re
si.lib.vj.in gl.pen.ꝛ ꝙ scripsit Archi.j.q.ij.sacerdos.

42 **Nunc de** †tertio principali dubio videamus vtꝝ scz
vigore donationis remissionis ꝛ liberatio-
nis excusentꝫ illicite recipientes a restitutione ꝛ liberentꝫ a pec-
cato. Hic passus vī satis expeditus p.s.not.sup text.in.q.vij.ꝑ
que rīndendum videtur,ꝙ per illam liberentur a restitutione,sz
non a peccato . Ad hoc enim vt illud tollatur cōditione opus
est cum penitentia salutari,que quidem penitentia fieri poterit
absqz alia restitutiōe,qz restitutū censeꝫ ablatū virtute restitutio
nis antedicte. Et sic non obst.dictum Augusti.quod ponitur in
decre.cum tu.ꝛ in reg.iuris peccatum.cum concor.ꝙ concor.
qđ dic vt plene.s.scripsi in.d.q.vij.ad fi. Et hanc conclusionem
amplectitur etiam do.Lap.prelibatus in repe.dicte decre.i ci
43 uitate. ¶ †Sed ego dubito an sibi locū vendicet iam dicta con
clusio in eo qui statuit vel decreuit vna cum alijs de populo ta-
lem remissionem vel liberationem fieri ꝛ illaz facit. Et credo ꝙ
non in foro conscientie,si habuit respectū ad cōmodum vel in-
teresse suum.ꝛ hoc si aliorum consensus sine suo non sufficiebat,
alioquin secus quo ad restitutionem.sed aget penitentiam eo ca
su contritione precedente,non solum de peccato quod commisit
ad usuram mutuando,quod non tollitur per solam remissionez,
quinimo nec restitutionez actualez sed ēt de eo ꝙ non erat para
tus restituere si remissio facta nō foret,sed in peccato ꝑseuera-
re ex quo peccatū augeꝫ.de ꝙsue.c.fi.cum ꝙcor.qđ presumitur
ex p̄dictis.cuz ꝑ exteriora de interioribus p̄sumaꝫ. ō p̄sum.ex stu
dijs.cū simi.rī.aliter āt se habētes penitētiā agāt de prio tm̄,ꝑ
in hoc sue conscientie relinquat.res.n.sua agitur,ꝛ accedāt ad
predicta que.s.scripsi post Fede.in.q.vij.secunde partis.

Ad quartum igitur principa le

44 dubium transeamus,†vez an dicti solnentes licite vendāt ius
quod habent in dicto monte vigore talis crediti. Ad quod rī-
dendum est ꝑm magistrum Grego.in dicto suo trac in.ij.q. p̄n
cipali,quod si tantum quantum mutuarunt perceperunt in eo
ēt lucro quod a cōitate illicite ꝓceperunt computato non p̄nt,

qm̃ iam extinanita est ꝓa sors. ad quod allega. c. j. s̃. eo. Sed si nó tm̃ q̃tũ, sed minus, tũc vẽdere pñt qó supest, ꝛ sic si totũ supest, qr nihil pceperũt, vel aliqd nõ pp mutuũ, sed alias licite inxta. s̃. o. post eũ, totũ vẽdere pñt, ꝛ idẽ in. d. c. in ciuitate. in scõo q̃sto prime principalis. q. firmat. d. Lapus de cast. pdictus. Et ego idẽ dico in gñe. Fateor siqdẽ qó qcqd iuris bñt in dcõ mutuo vel ad dcm̃ mutuũ sup dicto mõte licite vẽdere pñt. ¶ Ad spem ãt descẽdẽdo dico qꝺ plus iuris bñt sup dcõ mõte ex dicto mutuo q̃ pdicti senserint, qr qó illicitũ reputãt in qbusdã licitus affirmaui, vt clare pz ex his q̃. s̃. diffuse scripsi in. ij. dubio principali, ꝛ sic plus vẽdere pñt q̃ ipsi senserint, ꝛ pcedit dubiũ ꝑliba tũ circũscripta remissione, de q̃ in dubio ꝓximo pcedẽti, illa siqdẽ operaꝫ qó i nullo sors extenuet ex lucro. ¶ Ad qntũ quo q̃
45 rit† vtrũ alij ab eis licite emãt tale ius. Sciẽdũ quod magister Grego. vbi. s̃. in. ij. q. principali sic dixit. vcs, qó ingrendũ est de intẽtione eox, qm̃ aut emũt intẽtione pcipiendi lucrũ a cõitate, aut nõ. Primo casu sic emendo peccãt, ꝛ vsurã ꝓmittũt, qm̃ extũc ipsi mutuũ dãt, siue dãt dilationẽ solutionis intẽtione lucri. Pro hoc casus in hac nra decre. qsulnit i. ij. qsultatione. est. n. ibi. ij. qsultatio vtrũ reatu criminis vsurarij inuoluaꝫ, q vt vulgo dr nõ aliter parabolã inri qcedit. i. dilationẽ solutionis admittit. donec q̃uis sine exactione emolumentũ aliqd̃ inde pcipiat, cui ibi rñdeꝫ qó sic. In scõo ꝙo casu secus, nisi alia prauata intẽtio vel mala circũstãtia reddat eox intẽtionẽ inordinatã ꝑm eũ. Dictã qclusionẽ dãnat. d. Lap. qr cũ qrat id magister an licite emaꝫ a creditoribus, opz itelligi qõnẽ eo casu quo ipsi vẽditores
46 licite vẽdũt, qr† qñ nõ licite vẽdũt, nec alij ab eis licite emũt sed qñ dicti mutuãtes licite vẽdũt, vt qa nil vltra sortẽ receperũt ſz i casu licito inxta ꝓmissa certe emẽr poterũt alij ab eisdẽ, nec i ꝺ aliquã inordinatã intentionẽ bñe vr̃ ꝑm eũ, nec ꝑm eum rñdẽdo ad rões magistri verũ ẽ dicere qó ex tũc mutuẽt nõ. n. mutui si emptionis ꝯctũ ineũt. Nec ẽt est verũ qó dẽt dilationẽ solutionis, sed expectãt dilationẽ datã a cõi suo creditori. Nec insuper verũ vr̃ qꝺ si dicto casu emunt intentione lucri, quod sic emendo peccent, qr in ꝯctu emptionis non reꝓbaꝫ spes lucri. de emp. ꝛ ven. c. cum dilecti. ꝛ. c. cum causam cum ibi not.

Iuri consona videtur cõclusio

d. Lap. illa tm̃ magistri ꝓ tanto fomentũ bñe vr̃, qr ꝫ eius opi. s̃. no. illicite tale lucrũ pcipiãt cõiter ipsi mutuãtes, ꝛ q tale ius mutui sine reddiri pp mutuũ fcm̃ emũt, se i loco mutuãtiũ subrogãt. Supest vt sicut illi peccauerũt si spẽ pcipiẽdi mutuãdo bauerũt tũc vel postea, sic ꝛ isti, qm̃ lz in sui figura sit ꝯct⁹ emptionis iter creditores cõitatis vẽdẽtes ꝛ hos emẽtes, tm̃ inter ipsos emẽtes ꝛ ipsam cõitatẽ est effectiue ꝯctus mutui, sicut ꝓ̃o erat inter ipsam ꝛ illos ꝓ̃o mutuãtes. Que qdẽ effectũ ꝛ non ꝙbox cortice vel ꝯctus forma ꝙsiderat theologia, ꝛ ꝙsiderare dz canonista. arg. decre. dilecti. s̃. de iudi. ꝙcor. in his potissimũ qb⁹ aia rꝛaꝫ naturaliter siqdẽ subrogati eodẽ iure iudicanꝫ quo ꝛ bi qb⁹ subroganꝫ. xviij. q. ij. eleutherius. de iudi. qr. s̃. de so. qpe. dilecti. de resti. spo. sepe sufficiat rꝛa bi q in ius, cũ ꝙcor. ibi positis i
47 gl. de reg. iur. lib. vj. ¶ Ex pdictis inferri vr̃ † qó nedũ ꝑm opi. magistri circa pceptionẽ talis lucri, sed ẽt ꝑm opi. alioꝝ, ꝛ meaz de q̃. s̃. maxie in. ij. principali dubio latissime scripsi. emptio buiusmodi reꝓbet, qꝺ pz. qr dicti ꝓ̃o loco mutuãtes mutuanꝫ vel ex charitate q̃ reipublice efficiunꝫ, vel ex coactiõe q̃ eis ab illa inferꝫ, ꝛ sic nulla intẽtio lucri ꝓmarie, ꝫ ipsi emẽtes quo ad formã ꝯctus, ꝛ quo ad vẽdẽtes ꝫ mutuãtes quo ad ꝙsitatẽ ꝛ quo ad cõitatẽ ꝓmarie moueri videnꝫ ex itẽtiõe lucri, ergo vsurarij. ¶ Preterea vbicunq̃ fit fraus de ꝯctu ad ꝯctũ iudicamus talẽ ꝯctũ nõ vt sonat eius forma, sed vt iacet rei ꝙsitas, ꝫ si ꝙingit in ꝓposito ergo ꝛc. Maior ꝓbaꝫ p. c. ad nram. s̃. de emp. ꝛ ven. de pig. illos vos. ꝛ. c. cũ tu. de in. iur. ad nram, cũ ibi concor. ad idẽ. s̃. c. in ciuitate. cũ ibi no. gl. iij. ad idẽ. C. plus valere qꝺ agit, i rubro, ꝛ nigro p totũ, qó. s̃. scripsi. in. iiij. principali opp. ad text. Ad idẽ de dona. inter vi. ꝛ vxo. si spõsus. ¶. circa. ff. ad velle. l. q̃nis. facit no. xiij. q. iij. plerique, ꝛ. l. q̃ ꝯ. ff. de legi. minor ꝓbari vr̃ ex no. s̃. in. q. xvij. post. d. Ab. sed huic vr̃ de facili rñderi, qr hic nulla sit fraus de ꝯctu ad ꝯctũ. Celebrat. n. ꝯctũ emp. ꝛ vẽmo mutuans licite pcipit illud lucrũ, scit ꝙ ꝙñs qꝺ illud ipse pcipiet emendo a te ius, vel actionem ad illud. Nullam ergo adbibet fraudem, nec ꝯctum simulat, immo palam ꝯbit in medulla sicut in cortice, qr vere facit qó ꝙbox cortex intonat ꝛ sic est sua intentio ꝛ etiam statim declarabitur. Si enim secus esset, secus dicer em, ꝛ hic etiam faciunt ad statim dicenda in seq. q.

Credo dictum domini

Lapi vez quo ad emptiones

iuris qó bz vendens ꝓ ꝙsorte de quo intelligitur dubiũ ꝓpositum. hec. n. mercimonij species est, hic. n. intervenit pecunia,
48 ꝛ res q̃ vendit̃ ꝛ que vendibilis est, ius† tenim ꝛ iura vendunt̃. ff. de here. vel act. vend. per totum, ꝛ no. s̃. in. xij. q. ij. par. emunt. n. cõiter centum ꝓ. l. vel. xl. vel. xxx. ꝑm temporum diuersitatem, ꝛ sic lucrantur vt vides, ꝛ tale lucrum sperare in emptione alijs circunstantijs non intervenientibus talem ꝯctum bñtibus deprauare non est improbatum. Nec ob. qꝺ improbaꝫ ꝯctus ex quo minus iusto pretio saltem intra dimidiam emitur, qr negaꝫ quod minus iusto pretio sit emptum, qr immo tantum venditur q̃tum valet. Si ergo in hoc tantum spes vel intentio ꝙsata est ementis nulla est vsura. Sed si vltra progressa est. s. ad lucrũ ex sorte proueniens, quod est quod queritur in dubio sequenti, tunc mihi dubium est ꝛ eo casu procedere videntur rationes ꝛ intentio magistri. Pro cuius conclusione multum faciunt que. s̃. declarando deduxi. Sed in ꝯium facit, qr cum in casu quo lucrus cõitate statutum ꝛ preordinatum licite ꝛ ordinate statuatur ꝛ ꝓordinetur, illud primo loco mutuans licite recipiat certis casibus ꝑm eum, immo ꝫ me ꝛ alios oi casu paucis exceptis. inxta superius not. ꝛ de hoc debeat formatum dubiũ intelligi vt ẽt dixit ipse do. Lap. Concluditur quod tale lucrum a cõitate preordinatum non est illicitum vel vsura, ꝛ per consequens quod sicut illud de quo dixi in membro precedenti sperare vel appetere ordinate non est vsura vel peccatum, eo quod licitum ꝛ nõ improbatum lucrum est, sic ꝛ istud ex quo licitum similiter est ꝛ minime reꝓbatũ sperare, vel appetere nõ est vsura vel peccatũ.

Tolle exemplum.

49 †Vtiq̃ ꝓdiũ in pignus recipere ꝓ centum ꝛ fructus suos velle lucrari vsura est ꝛ a iure regulariter improbatum. d. emp. ꝛ vendi. ad nostram. de pigno. illo vos. s̃. eo. ti. s. de vsur. cũ simi. Et similiter si ego in locũ tui me subrogo, vsurarius er. Sz pone qó tu fructus illos ordinate appetas liciteq̃ pcipias, vt qr de pignoratitia in emptitiũ ꝯctum transeas, eqdẽ si ꝛ ego te illud emens in tui locum me subrogo sub spe tam lucrum percipiendi eo ꝙo capitali de quo sine fraude ꝛ dolo tũ minus quã sit ipm̃ capitale, sed insup lucrũ pcipiendi ex fructibus iam non
50 committo vsuram. † Vel pone qó magis cõsocero i pignus ꝓ dotibus qui licite fructus pcipit, nec in sortem computat eqdem si vendat omne ius alteri quod bz in dicto predio licite pcipiet, vel credo hic alter fructus ex tali predio sicut ꝛ ipse pcipiebat, ꝛ tm̃ si hic alter in pignus recepisset ab illius socero dicit pdictus cõputaret fructus in sortẽ. Nec ob. qꝺ scripsit Bal. C. de vsur. sup rub. ꝛ notani. s̃. liij. q. qr loquitur nõ cum vendidit, sed cum pignorauit. quo casu etiã non sic simpliciter scribit collectarius vt scripsi in iam dicta qõ. post. d. Ab. Et per predicta colligo quam. s̃. iungebam illationi facte ex rõnibus magistri in ver. Et ex predictis inferri ꝛc. quoniam ꝛ si isti ementes moueantur sub spe lucri percipiendi, non tm̃ vsuram committunt, qr mouẽ sub spe lucri. s. liciti, quale est hoc, vt predixi, illa autem rõ procederet q̃n sub spe lucri illiciti mouerentur, sicut facerent mutuantes, qui primo loco ad mutuandum mouerentur sub spe lucri, ꝫ per q̃ns sub spe lucri illiciti, ꝛ est diuersitatis rõ clara ex suprad̃ictis. Spes. n. talis primaria ꝛ si in mutuo reꝓbetur, que non potest non esse mala. secus in ꝯctu emptionis ꝛ venditionis, ꝫ quo talis spes dummodo ordinata nullatenus reꝓbatur, qꝺ dit in licitum, non autem in illicitum. Nec ob. quod. s̃. dicebam quod iste ꝯctus ꝛ si in sui figura sit emp. ꝛ ven. tm̃ virtualiter cõ ꝯctus mutui inter cõitatem ꝛ ipsum ementem, qr istud ego nego qó vllus sit ꝯctus mutui inter ementem ꝛ cõitatem, nec vz consequentia. Idem commodum consequitur emens qó fuisset consecutus mutuans si non vendidisset, seu ipse emens si a principio cõitati mutuasset, ergo effectiue mutuum ꝯbit, qm̃ sepe contingit quod ex diuersis ꝯctibus, quoꝝ vnus est licitus aliter illicitus qnis eundem effectum consequitur, ꝛ tm̃ falsum est qó vnus sit alius effectiue, nisi per respectum ad factum, quod quidem factum non est simpliciter attendendum, sed vna cum eius qualitate que bz naturam alterare, quod patet per exemplum. s̃. positum. nam idem effectiue consequit fructus ex ꝯctu empt. ꝛ vẽ. sicut ex pignoratitio, ꝛ tm̃ vnus approbaꝫ, alter reꝓbaꝫ. Consideraꝫ. n. deus aduerbia† non ꝙba, hoc est, non quid fiat, ꝫ an
51 bene vel male fiat. Ad hoc que. s̃. in simili scripsi super primo, ꝛ secundo dubio principali. ¶ Que ad propositum reducẽdo dico quod si effectiue idem commodum consequatur hic emens, tm̃ quod consequeretur si a principio mutuasset communitati, tm̃ sequitur

sequitur q̄ cum illa ꝯbat, qz non per viam mutui, sed per viā emptionis vere ⁊ sine fraude vel dolo ꝙsequit̄ tale commodū, ⁊ nō mutuatur subrogant̄ mutuanti vt mutuans, sed vt emens ius illud a mutuo vendentis cātum, vt .n. subrogatum sapiat naturam eius cui subrogatur quo ad oia, opz qó quo ad oia ⁊ vniformiter subrogeť qó nō ꝙtingit in ꝓposito nr̄o. Et si dicať sicut facit hūc ꝯctū cū isto per viam istam emptionis, ita credendum est q̄ faceret per viam mutui cum cōitate negatur, qz de nemine presumendum est malum ⁊ immemorsue salutis. j. q. vij. sancimus.

Tolle in simili aliquando con;

52 tingere vidi. †Emerem libenter a te prediū mille valens ꝓ mille, ⁊ tū si mihi velles pignorare, nō facerē, ⁊ tū vtroq̄ casu id cō seqnerer. Scies quare, qz vnū lz, alteꝝ nō, qz ergo scit hic emēs in casu nostro qó licite emit, iō emit. Si pur tū talis hz talem intentionem deprauatam, ⁊ idē facit cum isto, qó similiter. faceret cum cōitate, ad finem ne possit vsurarius conuinci, quod tū alio non dato nō ꝑsumam, tūc secus, ⁊ sic intelligo limitari sequētia, ⁊ vide j. in. vij. membro principali. ¶ Sed inquies. nonne in ꝯrium est casus in decre. nostra ꝙsulit. in fi. ⁊ ꝯ. eo. i ciuitate. ⁊ j. eo. nauiganti. in fi. Pro quo etiam optime facit qó scripsit Jo. an. post Goffre. in dcā decre. in ciuitate. sup gl. antepe. ⁊ ego. ꝯ. scripsi in. v. principali oppositi. ad tex. nr̄e decre. Rñ. nō dico. n. qó hic alia rō reformat pactum. ibi, namq̄ iō vitiosus est ꝯctus ꝓ. x. si tunc data fuisset pecunia, voluit. xij. pp dilationem solutionis, ⁊ sic pinde ac si illa. x. sibi mutuasset pro duobus illo tpe ⁊ sic tps vendidit. sed in casu nr̄o nō sic, qm̄ vendens tale ius qó hz ꝓ pecunia mutuata vendidit illud q̄tum tunc cōiter vz ⁊ ius ipsum tribuit emptori incōtinenti ⁊ ēt incontinenti pciuz recepit ipsius rei vendite, nec vlla interuenit ex parte ꝯbentium dilatio seu pp dilationē vel anticipationē maioz vel minoz q̄titas, ⁊ sic non vendiť tps qó autoritate ꝓbo ⁊ declaro, qz vt dixit Jnn. ꝯ. e.

53 tunc reꝓbať †qñ carius vendiť merces pp terminum quē dat ꝓlixum emptori ad soluendum pecuniā, vel pro minori emit mercedem, qz statim dat pecuniā ⁊ ꝓlixius tps expectat mercē, quę penitus sunt illicita qz eo casu solummodo venditur tps pro illa pecunia q̄ ꝓtiū excedit, pz ex eo qz si vtraq̄ parata essent, ⁊ pretium ⁊ merces pro minori fieret, sed in casu quo oia sunt pñtia. s. merces ⁊ pretium, tunc secus, qz tps tunc non vendiť qz res ipse de quibus. ꝯ. dictum est. s. redditus actio vel eius tantum valebunt vel ad minus valere creduntur subsequentibus temporibus q̄tum modo valent vel saltem est dubium, ⁊ hoc sufficit ad hoc vt sit licitus, vt in. c. in ciuitate, ꝑm Jnno.

Hoc Vltimum dictum de dubio non procedit in alias vēganti. eo. ti. in fi. operatur bene. tū fatoz tale dubium qó ipz ius minus vz ⁊ minus vendiť. est .n. dubiū an ⁊ qñ rehabiturus sis ⁊ propter hoc nō est liberum, sed tali circūstantia aggrauatū ipm ius qó venditur, ⁊ iō minus venditur q̄ si esset clarum ⁊ liberū. minus .n. vendiť res onerata q̄ liberata, vt de se pz, si .n. domus vel terra dz alicui seruitutem aliquam, certe minus venditur q̄

54 libera. †Jrem minus vendiť res pro qua non dať bona satisdatio, quā illa pro qua bona, ⁊ de qua per cōsequens in tuto viuis. ¶ Sed inquiet quis forte ex codicibus tuis teipsum dānas. tu allegas verba Jnno. in decre. in ciuitate, vbi dicit in illo casu iō ꝯctum prohiberi qz vendiť tps pro illa pecunia que excedit instum pretium, quod dicit ex eo patere, qz si vtraq̄ parata essent. s. merces ⁊ pretium pro minori fieret, sed tunc sic nulli dubium q̄ si merces hoc est pecunia cōitati mutuata foret pñs sicut est ad dictam pecuniam mutuatam venditi multo plus venderetur quam vendať. ergo si minus venditur, ꝓcedit ex tpe quo differt emptor hr̄e ipsam pecuniam cuius ius vendiť, ⁊ qó succedit loco mercis. Antecedens patet de se consequentia probať ex dictis Jnn. ex qua per consequens inferť quod vsura committiť. ¶ Sed tu solue ⁊ dicas. ꝯ. dixi quod, ⁊ merces, ⁊ pretium pñtia sunt. Et ad formam argumenti rñde primo qó si pecunia que est penes cōitatem esset pñs non plus venderetur, qz inuendibilis est sed actio ius vel nomen ad recuperandum bene est vendibile. Et fateor quod si de pñti vel de proximo quis certus foret se posse recuperare a cōitate pecuniam creditam ad quam ius cōperit, quod longe plus tale ius venderet sed non ex eo qó magis eo casu quam in casu nostro sit presens res que venditur cū vtroq̄ casu sit dare rei presentiaz. s. ipsum ius sed plus valentis vno casu pp onus annexum, ⁊ ideo plus vel minus venditur, vendiť enim plus in dicto casu ⁊ merito predicta rōne, qz tunc cessat circunstantia aggrauans ipsum ius, qua cessante efficitur liberum sicut in simili vendens domum que per annum dz alicui aliquaz seruitutem plus vendetur quam illa que perpetuo dz vel ad beneplacitum illius cui illā dz ⁊ multo plus illam que olim talem seruitutem debebat ⁊ hodie libera est nulla dz similiter plus vē-

55 diť †domus vel ꝑdiū cuius ꝓprietas vel vsusfructus tpe contractus spectent ad vendentem q̄z illa vel illud cuius spectat post vitam alterius, nec tamen minus vno casu quam reliquo dī pre sens merces. Sed in casu decre. illius ⁊ similis ó quaꝝ dispōne facit Jnno. non sic. qz ibi nō est pretiuz ⁊ merces presens, immo vno casu deficit merces, ⁊ adest ꝓtiū, ⁊ iō minus dať seu soluitur altero deficit pretium, sed adest merces, ⁊ ideo pretium augmētať. nimirum ergo si tempus vendi dī, qz perinde est, ac si emēs primo casu mutuaret venditori illam pecuniam cum illo incremento, ⁊ in secundo vendens emptori. ⁊ hoc totum pp dilationē dationis mercis vel solutionis pecunie seu pretij. vt dixit Gof. i d. c. in ciuitate, ⁊ post eum Jo. an. in gl. antepe. quod non cōtingit in casu nostro, cum tunc non valeat minus vel plus qó vendi tur, ⁊ cuncta sint presentia, vt predixi. ¶ Ad consequentiā igit̄ rñde illam negando ⁊ cum ad eius probationem adducebantur ꝓba Jnno. rñde per ꝑdicta qó longa est diuersitas inter casum hunc ⁊ illos. ¶ Et p ꝑdicta si hanc ꝙsequentiā sequimur, expeditum videtur sextum principale dubium quod statim sequitur ipsum tamen vt quod alij scripserunt in illo tradam distinctim reassumendo prosequar quāta cum pluri potero brenitate, ⁊ ibi clarius quod sentiam aperiam.

Rursus igitur quero pro clario

56 ri expeditione sexti dubij principalis † posito quod licite dictuz ius quod habent in dicto monte soluentes vendant, ⁊ ementes emant vtrum licite percipiant ipsi ementes incrementum illud quod prius ipsi venditores percipiebant. Jn quo sciendū quod iam dictus magister qui vt vidistis, tenebat quod ementes illicite emebant ius soluentium si lucri intentione ducebant̄ a ꝯmunitate percipiendi. Sed per ista verba expediā dicēs sic vcz. Ad scdam vero partē qōnis vtrum licite emptores lucrum recipiāt a cōitate illud per omnia dōm est q̄ lucrū est de primis mutuantibus nisi quod in eo casu in quo tam isti q̄z illi peccarent isti magis peccarent, qz vltro se ingerunt ad istud exercitium vsuraruz, illi vero requisiti ⁊ aliquo mō coacti. Jtem eodem casu quo isti damnum incurrerent ex emptione taliuz prestitoruz, non sic possent consulere sibi lucro a cōitate recepto vt primi, quia suo dāno non apparet cām dedisse ex se, eo qó non ad illius instantiaz sed ꝓpria cupiditate se ingesserunt ad tale incrementū. Grego. ¶ His addit do. Lap. sic dicens. hec verba magistri sunt mihi dubia. nec bñ ꝙcipio qd sibi velit dū dr. Illud per oia dicendum esse quod dictū est de primis mutuantibus nam si intelligitur in eis examinandū de ipsoꝝ intentione ea que. ꝯ. examinanda sunt de intentione mutuantium, istud non congruit, vt de se patet. tuz qnia quo ad istos non cadit examinatio intentionis vendentis vt de se patet. Jtem in casu quo ipsi emptores emere nō possunt si aūt intelligit dū dicit. Illud per oia dōm esse q̄ dictuz est de primis mutuantibus. i. qz eo casu dicti ēt emptores dictū lucrū ēt licite recipiant, tunc esset sopita antiqua questio eoruz qui di-

57 cebant qó lz primi †mutuantes licite recipiant, non tū ementes ab eis, qó dictū non vī rōne fulciri, nā cū tunc demū ꝑm premissa mutuantes licite percipiunt, qm̄ sine pactione sine spe vel intentione lucri tam a parte mutuantium dono pur beniuolentie restōne dāni aliqd recipiunt, q̄re cū istud debitū vēdere nō pñt ⁊ ab eis licite emere apparet. An tū dictus magister sic intellexerit, ꝓ illa sua dicta satis dubito. Ego aūt non dubito quod nō sic intellexerit, vt satis euidenter colligiť ex hoc. ⁊ in. q. proxi. p̄cedenti nota per eum. Est ergo eius intētio vt ex p̄cedētibus colligitur q̄ oi casu quo intelligunt percipere lucrū ex pecunia mutuata ꝙmunitati per primos crediores propter pecuniam ꝓ eos solutā primis creditoribus vsuram committunt. sicut ⁊ ipsam cōmittere nt ipsi crediores primi in quoꝝm locuz se volūtarie ponunt si ea intentione cōitati soluissent. ¶ Sed aduertenduz qó alius sacre theologie magister cuius dicta vt predixi nouiter cōperi. vcz fr̄ Frā. de empoli simul i effectu hāc cū duabus ꝓxime precedentibus q̄stionibus tractans ⁊ pro indubitato ponens primo quod. ꝯ. in. ij. principali dubio trutinani oppositum concludebat eius q̄ primus ⁊ cum eo multi sunt. Sed alij plures, quoruz nouissime dicta comperi, tenuerunt contrarium, quoꝝm rōnes,

& motiua. j. latius explicabo. sed q̃ verum credo primo ponere ẽ animus vt volentes laborare in vendendo per alios diffuse scripta. j. posita sciant quid sentio.

58 **Dico ergo** †Ad̃ omni casu quo prio loco mutuas aliqd a cõitate pcipit illud idẽ licite vẽdit, istudq̃ licite emit & pcipit, siue sit sors, siue accessio, siue lucrũ, vel quouis noie velis. & ḃ sane itelligo. s. circũscripta fraude & intẽtione ꝓrauata. vt. j. dicã in decisione sequẽtis mẽbri in fi. vbi oino vide vt mihi refert q̃ fidedignos, q̃ de ꝓprio auditu loquunt. Et ego auctoritate Bar. post multos mẽses vidi dictaz determinationẽ, vbi oino vide vt infert bodie q̃ Fede. q̃ de proximo auditu loqtur. egregius vtriusq̃ J. dor. d. Pet. de anch. disputauit hãc qõnẽ de impꝛestitis Venetiaz, & tenuit ciues solutes coacte licite recipere illa. v. pro centenario, & similiter emptores talis crediti. eius dicta tñ nõdũ hꝛe potuit. Et istud dicere credo & magis faciat pro salute animaz nostraz. Nõ equidẽ tutũ arbitror vel vtile tã strictis passibus incedere, tãq̃ seuere scribere in hac materia, vt qdã fecerũt. hoc. n. nil aliud est q̃z inducere plurimos in viã pditionis iuxta illud dictũ quo vtunt̃ lz nõ laudabiliter multi sic dicẽtes, ex quo nõ possuz sine anime periculo meã trafficare pecuniã, volo ire ad inferos equester & nõ pedester. Medicũ tenuere beati. de offi. custo. c. j. Qui. n. nimis emũgunt sanguinẽ eliciũt. & renũ. nisi cũ pridẽ. sepe. n. multa pereunt & in pniciẽ reuertunt̃ qñ in eis nimia subtilitate vtimur. C. de ver. sig. cũ qdã. circa fi. & C. ad treb. l. pe. & no. x. q. ij. hoc ius. & in. c. nihil est. de elec. in gl. Ad idẽ de iudi. c. dilecti. cũ ibi no. in gl. & sup ea. facit qđ scripsit in simili Archid. & Jo. and. de vsu. q̃q̃. li. vj. sup ver. de vinris. non dico tñ q̃ finistra fiat iurisꝫ interꝓtatio & tã dulcis q̃ ferozẽ pariat aiabus, sed animo dextra vera qualis est fiẽda de iure, sed nõ vltra debitũ amara, vt quidã faciunt, volẽtes plus sapere q̃z oporteat. de re in. abbate. li. vj. i fi. & credẽtes exasperãdo pficere animabus. cuius ꝛriũ sicut in puledris sepe q̃ingit. arg. & ind. c. dilecti. qz tñ in dubio tutior via est eligẽda, q̃silo vt abstineant q̃ alio facere possunt arg. c. in ciuitate. s. eo. vt & ego bucusq̃ feci.

59 **Ad septimum** †qd de his q̃ ꝓ aliis a qbus qñq̃z certã quotã ꝓ quolz floreno qñq̃z nihil pcipiunt soluũt prestãtias, & in illoz loco quo ad talẽ creditũ describunt̃. Reperio q̃ hãc. q. qdã tractãtes non q̃rebant vtrũ isti tales ꝓ aliis soluẽtes licite faciãt, lz vtrũ teneant̃ ad restitnẽdã dictã quotã illis a qbus recipiũt & ꝓ qbus pstãtias solunnt. Et ad negatiuã assignant talẽ rõnẽ, qz dãtes illã quotã solnẽtibus pstãtias quo eis redimũt dãnũ & incõmodũ qđ incurrissent pstãdo cõi, cũ illa certa quota quã tribuunt̃ soluẽtibus pro eis, puta tenebant̃ cõi ad. x. quota ẽ. v. quã soluẽtibus tribuũt, & sic dãnũ & incõmodũ. x. redimunt cũ. v. Cõtrariũ tñ determinãt. qđ dicũt patere tali rõne. qz ponamus q̃ prestãs sit martinus, & is ꝓ quo prestatur sit Petrus. certe sicut Martinus teneꝫ Petro in. v. si prestitisset vel ꝓuidisset de. v. sic in cãu isto. ¶ Ad argumẽtũ factũ in oppositũ dđz quod Petrus redemit dãnũ suũ, qz potius vult pati dãnũ suũ. v. florenoz q̃. x. Sed lz hoc sit possibile, tñ nõ põt licite petere q̃nq̃z de illis vel pro illis decẽ quos pstat sicut vsurarius nõ licite recipit. x. ꝓ cẽtenario. quo prestat scđz eos. ¶ Examinemus istũ articulũ primo, scđo videbimus id qđ principaliter querebamus. Pro quoz duoz

60 expeditione vr̃ mihi examinari debere, †vtrũ talis ꝛctus sit ꝛctus emptionis & vẽditionis, vel mutui vel qualis. Et vr̃ primo qđ emptionis & vẽditionis. qz vendidit ius sibi cõpetitu̇z facta solutione cũ omni suo onere & emolumẽto. pz istud. nã si cũ tenetur cõitati Petrus solueret. x. ꝓ suis pstãtijs cõitati, tu Martinus soluis pro eo istas prestantias cõitati, & solnis de tuo proprio. v. & alia. v. recipis ab ipso Petro, perinde est ac si Petrus soluisset illa. x. & vnde ius sibi q̃petẽs ad illa. x. tibi Martino vẽdidisset ꝓ. v. sic enim faciẽdo iã liberatur ipse Petr⁹ ab onere memorato sibi indito, & perinde habebitur ac si soluisset, & sic ac si Petrus oia illa. x. realiter & vere soluisset licite tibi vẽdere posset, & tu emere, & nõ mutui, lz emptionis & vẽditionis ꝛctus censeret, vt. s. vidistis in examinatione dubij precedẽtis. sic dicamus ante factũ. frustra. n. fit per plura qđ põt fieri ꝓ pauciora. de rescri. auditor. in cle. cũ qcor. Preterea dato & q̃ ab ipso principio quo ad illa. v. que Martinus soluit ꝓ Petro oi ceret mutuũ, nõne ex quo q̃nerunt simul qđ cõmodũ & incommodũ vtile & onus totius quãtitatis. s. x. foret ipsius Martini, perinde est ac si Petrus restituisset illa. v. mutuata ipsi Martino & deinde ꝓ pretio iuris sibi Petro pro illis. x. cõpetẽtis ꝛ cõitatẽ ipsi Martino vẽdẽti illa. v. recepisse a Martino. vr̃ ꝓfecto q̃ sic, cũ par hinc inde sequat̃ effectus, nec refert qd ex equipollẽtibus fiat. de testi. lz ex quadã. ff. si cert. pet. l. certũ. & ibi no. de rescrip. c. cũ in multis. li. vj. nec si illa. x. soluisset a principio ipse Petrus, & deinde ius sibi ad illã petẽs vẽdere vellet plusq̃z. v. dũtaxat reperiret vt ꝓ experientiã quotidie cernim⁹. nulla ergo in ipso ꝛctu interuenit deceptio in casu nostro.

61 **In contrarium** †qđ imo sit ꝛctus mutui vr̃ talis róne, qz nõ describit̃ vt mutuans ipse Petrus in libro mõtis, sed imo ipse Martinus, & nõ vt emens, sed vt mutuans ab ipso principio. Itẽ ante factã solutionẽ pstãtie sibi Petro indicte nullũ cõpetit ius, & nulla actio ipsi Petro aduersus cõitatẽ, ergo illã nõ põt vẽdere vel cõcedere Martino. Cõuentio ergo inter eos celebrata nõ põt sapere ꝛctũ emptionis quo ad illa. v. que ꝓ eo soluit ipse Martin⁹, nec quo ad alia. v. q̃ eidẽ Martino dedit ipse Petr⁹. nec quo ad oia. x. simul cõitati soluta, sed animo omni casu ꝛctũ mutui. soluẽdo enim. x. cõitati ipsuz Martinũ ꝓ Petro & se ponendo in eius locũ volũtarie hoc facit ꝓ illis. v. que pcipit a Petro & se ponẽdo in eius locũ volũtarie hoc facit ꝓ illis. v. que pcipit a Petro. & ꝓ lucro qđ sequet̃ a cõitate de totis. x. soluẽdo solũ. v. de suis ꝓprijs. & sic perinde est ac si mutuaret ipsi Petro illa. v. & ipsi cõitati illa. x. ad rõnẽ. v. ꝓ centenario. ¶ Soluendo dico q̃ nec est ꝛctus emptionis & vẽditionis, nec ꝛctus mutui, sed relatione facta pacti ad ꝛctũ ꝓ quo vt pactũ seruaret̃ nascit actio prescriptis verbis resultat vnus ꝛctus q̃ appellat̃ ꝛctus innominatus do vt facias, do tibi. v. vt ꝓ me solnas alia. v. & sic in totũ. x. ad que suz cõitati obnoxius, & a tali obligõne me libero, vt. l. petens. C. de pac. q̃ qdẽ in pñti accedere vr̃ ad naturaz emptionis & vẽditionis ex eo qđ dat Petrus. v. Martino vt solnat cõitati pro eo illa. x. pro qbus & omni lucro exinde vẽturo qđ facta solutione sperari põt ius sit & esse intelligat̃ ipsi⁹ Martini, & ad ipsuz ꝓtineat, & sic est perinde ac si pro. v. vẽderet illud speratũ ipse Petrus ipsi Martino nõ solũ de tota sorte

62 s. x. sed & omnis lucri futuri si qđ erit dare. pz & qz† scõm huiusmodi ꝛctuũ naturã & vsum ipse Martinus nec illa. v. nec lucrũ illud qđ a cõitate est ꝓcepturus tenet̃ Petro restituere, nec Petrus ipsi Martino illa. v. q̃ soluit pro eius liberatione ipsi cõitati. Cõsequit̃ ergo Petrus liberationẽ ab obligatione qua tenebat̃ ꝓ prestãtia sibi indicta ipsi cõitati ex ipsa solutione Martini. & ipse Martinus q̃sequit̃ ius crediti ad oia. x. soluta cõitati & lucrũ exinde sperat̃ & q̃stitutũ, put est de natura ꝛctus emptionis & venditionis, & nõ sic de natura ꝛctus mutui in quo debitor obligat̃ ad restituẽdũ tantũdẽ in vno põdere vel mensura suo creditori. Et si recte q̃sideras nec Petrus minus q̃seq̃tur, nec Martinus plus hoc casu q̃z si primo loco soluẽs totius q̃titatis fuisset ipse Petrus, & post factã solutionẽ ius talis crediti vẽdidisset ipsi Martino, vt recte calculanti clare pz. Postea arguẽdo ab allusione vocabuli, arg. de preben. cũ fm. & q̃cor. hoc idẽ ꝓbat̃. nã vulgo tales dñr emptores illi vẽditores vel retẽto vt est veritas qđ fit ꝛctus innominatus do vt facias dici põt qđ erit sensus talis ꝛctus. s. vt solus ꝓ me. x. cõitati ꝓ pstãtia mihi indicta, & me liberes dono tibi. v. & omne ius quod spero a cõitate ꝓ dãno vel interesse ipsoz. x. & ẽt ad ipsa. x. tibi credo. ¶ Nec obstat qđ. s. dicebã qđ ante solutionẽ nullus ius cõpetit Petro, ergo nõ põt cedi vel vẽdi, qz imo tale ius cõpetit qđ vẽdi põt. s. ius qđ sperat hꝛe facta solutione ad quã ex illa dictione pestãtie iã facta obligat̃ & sic est ius speratũ ex cã subsistẽte de pñti maxime ex quo decretũ est interesse ꝓ legẽ cõitatis & talis spes potest cedi & vendi. vt. l. spẽ. C. de donatio.

63 **Unde** †aduertendũ qđ aliqñ est dare ius qcqd hꝛe sperat ex aliqua cã subsistente de pñti. ad hoc. ff. de cõdi. ob cau. l. qđ seruus. & tale ius seu talis spes põt cedi vel venꝺi. vt. d. l. spẽ. Aliqñ est dare ius qđ qs sperat. sed nõ ex aliqua causa subsistente nõ presenti, & tũc secus. hinc est qđ & si dicatur statuliber q̃ hz spem libertatis, vt. ff. de statu liber. l. j. nihilominus nõ omnis libertatẽ sperans dicitur statuliber, vt sic veniat sub verbo statuliberi. nã & si sperare libertatẽ omnis seruus potest etiã si nulla subsistat cã huius spei de presenti, & hoc respectu possit quilibet dici statuliber largo modo, tñ quo ad propositum nõ sic, sed qui potest libertatẽ sperare ex aliqua cã subsistẽte de pñti, talis enim proprie dicitur statuliber. ff. de sta. lib. l. ij. Similiter si est dare qđ frater fratri succedat & diuidatur, certe ꝓ tali diuisionẽ non vr̃ trãsactũ de tali iure, nec a tali iure recessus ratio, qz tpe trãsactionis non erat debita fratri trãsigenti illa hereditas re nec spe ex aliqua cã a pñti subsistente. Casus est in ꝛcte inspiciat. ff. de libe. leg. l. post emancipationẽ. cum glo. sua.

Sed

Sed si est dare qđ frater fratri succedat iure fideicom. tunc vi-
deretur transactum de tali iure recessum per diuisionem, qꝛ est
fratri transigenti tunc debita spes, ꝛ tali spe qne habebat cām
subsistentē de pñti. s. ins fideicō. Et idē si ibi sit debita ex vi sub
stitutionis pupillaris, vt. l. ij. ff. de statulibe. ꝛ no. p Bart. in. l. q
rome. §. duo fratres. de verb. oblig. vbi vide in. i. oppo. ꝛ in. vj.
q. pōt ēt dari tale simile canonicuz. nā quilibz clericus pōt dici
expectans in ecclesia florentina. nam quilibet sperare ꝛ expecta
64 re pōt in illa prebēda. nihilominus sub expectantis † nomine nō
veniunt nisi qui bñt spē ex cā de pñti subsistētē, vt qꝛ literas ob-
tinuit expectatiuas. de preb. dilecti. de offi. deleg. ex parte el. j.
de rescrip. eā te. q̄stitutus. capitulū mandatū. literis. abba. eo.
ti. tibi q cū duobus sequen. lib. vj. ꝛ eo. lib. de prebē. si post q̄z. ꝛ
p totū. ꝛ eo. lib. de q̄cess. preb. c. j. ꝛ p totū. Pōt insuper ꝛ dari
scōm. nā si quis spē babeat ad aliquod bñficiū curatū vel di-
gni tatē virtute alicuius causę de pñti subsequētis, vtputa qꝛ gram
babeat vt expectatiuā ad illā. certe si ad aliud simile deinde cō
sequatur illi quod prius in spe habebat. virtute talis gratie re-
nūtiare intelligitur. ꝛ tñ si nullā gram bz, sed solū spem in gene-
re non intelligitur renuntiare. vt in cle. gratie. de rescrip.

Preterea tolle aliud, nonitins ante professionē non
dicitur perfecte religiosus, ꝛ tñ rōne spe-
ciei habentis causam subsistentem de presenti gaudet priuilegio
immunitatis. de senten. excō. religioso. lib. vj. ¶ Item efficitur
de foro ecclesiastico, vt scripsit Jo. and. de regula. c. bñficium.
eo. lib. sup gl. magna. vbi vide. ꝛ in. d. c. religioso. post Areti. ꝛ
tñ non sic de bñte spem profitendi siue dicta cā de presenti sub-
sistente, vt pz in eo qui appetit, vel sperat profiteri, ꝛ nōdū est re
ligionē ingressus. ¶ Ad predicta insuper bñ facit dictū. c. bñfi
65 cium. in verſi. aut constet ꝛc. Item facit quod legitur in cle. fin.
† de rescrip. in gl. magna. in princi. Ad aliud quod primo dice-
batur quod non describitur vt emens, sed vt mutuans. Respō.
qđ vt proprie emens non potest describi, nec vt mutuans, sed vt
iniens ꝯctum innominatum sic, tanq̄z qui pro tali obligato cōita-
ti ad solnendū soluit ex qua solutione illius obligati liberatio se-
quitur, ꝛ sic effectiue describitur creditor rōne iam dicti celebra
ti innominati ꝯctus, qui vt dixi accedit ad naturā ꝯctus emptio
nis ꝛ venditionis, ꝛ istud credo de iure verissimum. Ex quo sa-
tis clare apparet qd in vtroq̄z sit articulo concludendū. s. qđ in
primo dictus Martinus non teneat ad restituendū Petro il-
la. v. In scdo vero q̄ fuit principale dubium, lz cōiter p vulga-
res affirmet q̄ ipse Martinus licite talem ꝯctuz celebrat, ꝛ sic
eque percipiat sortē ꝛ lucrū hoc casu sicut in casu prime prece-
dentis dubij principalis. pz istud, qꝛ si effectiue talis ꝯctus sapit
naturā ꝯctus emptionis ꝛ venditionis, ergo sm illud iudicādus
est. Et sic per consequens quecunq̄z in illo dicta in hoc repetita
intelligantur. Ex quibus patet contrariorum solutio.

Sed quo ad primū articulū specifice soluendo ꝑrium. §. fa
ctū per aliter concludentes dico etiaz plus. s. q̄ si rō
p eos facta concluderet, sequeretur qđ ēt in ꝯctu quozūlibet in-
rium venditorum. quinimo ꝛ ēt corporaliū idem foret per omnia
concludendū. probo. nā cū ꝯctus accederet ad naturam ꝯctus
emptionis ꝛ vēditionis, vt dictū est ergo qua ratione tu dicis in
proposito qđ perinde censeri dz, ac si Petrus mutuasset Mar
tino. v. ꝛ rebabuisset sola. v. ꝛ per consequens teneatur ipsi Pe
tro ad alia. v. eadem ratione oportebit te dicere q̄ si heri emis-
ses aliquod ius incorporale vel ēt corporale, pone predium va-
lens tūc centū, ꝛ hodie quinquaginta tm̄, ꝛ hodie vendas Mar
tino pro illis quinquaginta quos vz ꝛ non vltra, quod perinde
erit ac si Martino mutuasses centum ꝛ rebabuisses sola quin-
quaginta. ꝛ sic tibi ad alia quinquaginta teneat. qđ quidē pror-
sus est absonum, nec valet si dicas q̄ in casu nostro nulla occur-
rit tēpoꝛ diuersitas, ex qua ius ipsuz sic debeat alterari ꝛ in p-
tio minorari. qꝛ in nullo tibi dico qđ alterat valoꝛ ipsius iuris.
lz enim oporteat te. x. soluere cōitati, tñ ius ipsuz q̄ tibi paratū
est prius spe, ꝛ postmodū tibi vel habenti cām a te re non valuit
nec valet nisi illa. v. tm̄ q̄ operatur dubium restōnis fiende per
cōitatem vt. §. dictum est in alio dubio principali. Item dico qđ
ex tali alteratione nulla tamen sequitur iuris diuersitas.

66 **Sed** vt omnis tollatur dubietas ponamus aliud simile.
† Oportuit ex aliqua cā me emere predium vel aliqđ
ius vel nomen pro centum, vel forte mihi pro centū cōputare ab
aliquo meo malo debitore. incōtinenti idē prediū, ius, vel nomē
tibi vendo pro quinquaginta qꝛ nec plus valuit, nec vz equidem
scōm illoꝛ rōnem, tenebaris mihi in alijs quinquaginta, sed ab
sit. stet ergo conclusio supra posita. ¶ Sed ꝑ conclusionē prin-
cipalis dubij ite ꝛ sic oppono. Si hic venditur spes seu ius spe-
ratū ex cā subsistenti, de pñti, vt. §. dictū est, ergo ꝯcludit quid il
licitū ꝛ vsurariū in ipso vendēre quo ad id q̄ cōitati mutuatur.
patet cōsequentia, qꝛ sperare lucruz ex mutuo est vsura. vt isto.
c. q̄suluit. sed tunc vltra illicitū fuit in vendente ergo ꝛ isto emē-
te, pz consequentia ex his que. §. cōclusa sunt in determinatione
precedentis dubij principalis. ¶ Solue q̄ aliud est sperare ex
aliquo actu vel ministerio precedente aliqd vt in proposito. A-
liud est mutuare ex illa spe tm̄. Quid volo dicere, ista stāt simul
q̄ quis nō mutuet ex spe lucri preordinati, ꝛ tñ spē habeat in lu-
cro, vel hr̄e possit rōne lucri preordinati, qđ est de facili videre
per ea que in precedentibus fuerunt sepius repetita. Qui. n. in-
nitus vel coactus vt in casu nostro mutuat, iā non mutuat princi
paliter ob spem lucri, imo qꝛ aliud facere nequit, q̄ pz, qꝛ dānuz
est sibi non lucrum, ꝛ ad id compellitur. Si ergo lucruz sperat,
hoc est illa. v. pro centenario, hic est prima cā sui mutui, sed se-
cūda. imo verius dici posset quod nec est scōa qꝛ lucrū tale non
est cā mutui huius, ꝛ postq̄z male gratibus suis oportuit mutua
re, imo verius soluere spē possit habere, q̄ est sibi aliquale refu
67 giū coactionis in lucro preordinato, † ꝛ predicta spes ēt si eēt se
cūda cā mutui memorati non vitiat ꝯctū, vt. §. sepius dictuz est.
Nec obstat q̄ prius spem habuit q̄z soluit, ex quo indictio facta
est coactio ꝛ solutio est certa, maxime ex preteritis, ex qbus cer
ti reddimur de pñtibus ꝛ futuris. de presump. mādata celestia.
ꝛ. c. scribā. cū q̄cor. ibi positis in gl. vnde quo ad hoc est ac si sol
uerit experientia media omnium magistra. ō electio. q̄z sit. lib.
vj. Est enim dare causaz subsistentē de pñti, sic dr̄ in statulibero
qui libertatē sperat ex cā subsistente de pñti, vt. §. dixi. In inten
tione nāq̄z spes sequitur non precedit solutionem. ¶ Sit igitur
conclusio prelibata, saluo nisi iā fieret fraus in intentione de cō
tractu ad ꝯctū. arg. eo. que scribuntur in glo. ꝛ super ea. xiij. q.
iij. pleriq̄z. ꝛ. §. in. q. vbbie que est. qō. xviij. Puta si Marinus
dictū ius emens dcm̄ ius speratū alias foret libēter mutuatur
ipsi cōitati, vel ipsi Petro illa. v. pro aliis. v. cū dicto lucro. et
volens effugere ne possit de prauitate vsuraria queniri ficte trā
siuit ad contractū memoratū cū Petro, ex intentione nāq̄z in-
dicamur. de rescrip. mandatū. de elec. ondū. el. ij. in fi. de p̄cu.
petitio. de iureiuran. veniens. ij. c. quanto. ꝛ. c. quemadmodū.
de preben. cū causam. ꝛ. c. fi. cū simi. ꝛ specialius ad propositū.
c. ad nostrā. ꝛ. c. illo vos. de pigno. ꝛ. c. in ciuitate. j. eod. ti. ꝛ. c.
q̄suluit. ꝛ. c. nauiganti. Hoc aūt qualiter perpendatur quo ad
triūphantē eius q̄scientie relinquo. quo ad militantē vero dico
qđ ex adiacentijs iuxta ea que. §. scripsi in simili. in. x. q. secunde
partis. Et hec limitatio repetita intelligatur ēt in decisiōe duo-
rū proxime precedentium principalium dubioꝝ. s. quinti ꝛ sex-
ti. fraus enim nemini patrocinari dz, maxime in his que animaz
concernunt. vbi fraudans fraudatur. iura sunt vulgaria.

68 **Trāseamus** nunc ad octauū ꝛ vltimū dubiū prin
cipale quo querebā. † quid si cōitas
sic sibi nouos q̄stituat creditores, puta qꝛ vendidit annuū reddi
tū ad rōnē qua rñdet creditoribus montis sui ad vitā ementis ꝛ
alterius ab eo nominandi, cū pactis ō qbus. §. dixi. in themate.
Et in hoc sciendū qđ do. Lap. de casti. Doctor eximius in. d. ō
cre. in ciuitate. hūc passum examinans ꝛ recitans circa eū nota.
p Innoc. Host. ꝛ alios in. d. decre. in ciuitate. finaliter q̄clu-
dit per ibi nota. qđ dicta cōitas pōt nouos creare creditores et
vendere annuum redditum. ꝛ quod ab vtraq̄z parte potest sup
hoc talis contractus iniri cuz pactis ꝛ modis memoratis. quod
intelligo, vt ipse etiā sentire videtur, dummodo in fraudem vsu-
rarum nil fiat. ꝛ dummodo non interueniat deceptio vltra dimi
diam iusti pretij. vt etiam in eo. c. in ciuitate scripsit Hosti. cu-
69 ius ꝛ alioꝝ mera verba posui. §. in. xj. q. ¶ † Sz stat dubium ge
nerale, qñ seu que in talibus posset dici deceptio vltra dimidiā
iusti pretij, ꝛ quod ipse idem ibi examinat. ego dixi plene. §. in.
q. xvj. ¶ Item stat dubium speciale, vtrum per constitutionez
talium redditū de quibus queritur in proposito. ꝛ de quibus.
§. in themate. s. xv. pro cētenario ad vitam duoꝝ cuiuscūq̄z eta-
tis possit dici deceptio vltra dimidiam iusti pretij. hoc etiā tan-
git ꝛ indecisum reliquit dictus dom. Lap. Arguebat tamen ad
affirmatiuam per iura allegata in. q. dubij immediate tacti. que
minore taxam fecerunt in huiusmodi lucris, vt est videre in. l. j.
C. de sac. sanc. eccle. canonizata. x. q. ij. si economus qui e vide-
tur loqui ꝛ permittere duplum. ꝛ in. c. precario. ea. causa. ꝛ que
stione qui canon videtur permittere triplum. Pro negatiua ad
ducebat pactum in dicta venditione, de qua queritur oppositū,
vcz qđ dicta cōitas possit se liberare redimēdo dictos redditus

constitutos. in quo pacto si bene aduertatur, magnum commodum, & prerogatiua ipsi communitati relinquitur.

70 **Mihi stat** tertium dubium quod non est aliud quam ipsum principale quesitum, † vez vtrum in principali quesito possit dici fraudem interuenisse. hoc dicto p ea que. s. scripsi in. q. xvij. post dñm meũ. per que vr qđ sic. ad idem qđ. s. in. q. xiij. & xiiij. vbi omnino vide. Et si diceretur qđ redditus iste cõcernit bona ciuitatis, & sic est realis hoc male video. Item eo dato per qđ tolleret qđ scribit in. d. q. xij. & xiij. nihilominus non video qũo tollatur qđ scribit. s. in. q. xvij. stat enim adhuc circunstantie illis similes, & maxime pactum rescissoriũ, seu resultoriũ cũ cessatione annue pstationis. Nec ob. qđ ibi loquitur in donatione, hic in venditione, qz ita vno casu sicut reliquo põt fraus fieri de ẽctu ad ẽctũ. Item ẽctus ille qui est innominatus sapit & accedit ad naturam emptionis & venditionis. Item & si ex illo capite fraus coloretur, qđ tñ nõ vr saltẽ nõ tollitur ipsa fraus seu fraudis presumptio ex alio capite, vez, qđ pro minori pretio se potest liberare venditor. Ad hoc. s. nota. in scda parte. in. q. xij. ad fi. post dñm meũ vbi omnino vide. Quibus omnibus pensatis cũ reuerentia tanti patris talem ẽctũ nõ puto sic simpliciter & indistincte tutũ vel approbandũ. Ad hoc igitur vt valeat & fraudis presumptio cesset opus esse credo.

¶ Primo vt fraudis redditus ipse non excessiuus, sed conueniens constituatur.

¶ Secundo quod in rebus communitatis.

¶ Tertio quod nulla detur facultas contractum resoluẽdi pro maiori vel minori pretio.

¶ Quarto qđ ẽbens cũ cõitate nõ assueuerit fenerari, vt sic omnis cesset presumptio fraudis de contractu ad contractũ vt hec probantur ex nota. in iam dictis iuribus ibidem allegatis.

Erbis igitur dico quod si cõitas absq; fraude legez facit, per quaz cõstituit in bonis suis certos redditus deputans iuxta morẽ officiales ad illos vendẽdos ad vitam alicuius vel sui & alterius, vel ad aliud indefinitũ tps ad rationẽ illã ad quã rñdet creditoribus montis nec istud facit ad petitionẽ alicuius procurantis & cum ea ẽbere volentis, sed in gñe, non habito respectu ad aliquẽ in specie, qđ talis ẽctus erit licitus, si inter eã & aliquẽ initiatur, etiam si pactum de resoluendo etiam pro minori pretio. & eo casu põt sibi locũ vendicare dictuz do. Lapi, qz ante ẽctuz erat qstitutus redditus, & in rebus & ad tps incertum. & sic fraus presumitur iuxta not. in. xj. xij. & . xviij. q. Sed si id fiat de nouo ad petitionem alicuius in specie, & interueniat inter hunc & illam tale pactũ tunc secus, alio nõ dato quod fraudem cessare faciat, qz tunc cõstituitur in ẽctu ipse redditus, vbi fraus magis presumitur, & maxime si talis cõsuenit fenerari iuxta nota. in dictis questionibus. & in precedẽti. & in. q. xviij. Vbi vero nõ qstitueret in bonis cõitatis, sed fieret relatio solum ad personam cõitatis, tũc omnino presumeret illicitus talis contractus qui deinde fieret, vt patet ex ibidem no. ¶ Aduertendum etiam qđ non sine ministerio dixi in primo casu quẽ licitum asseneraui de venditione ad vitam vel aliud indefinituz

71 tps, hoc est perpetuũ, † qz si tam redditus qz tps certa foret, tũc fraus presumeret vbi maior esset certa qztitas quã in certo tempore perciperet quis a cõitate annuatim qz illa quã daret cõitati in presenti. puta si centum daret cõitati, & cõitas pro determinato tpe. xv. an. daret huic tali annua. x. qđ quidẽ vsurã facit in xta ea que scripsi. s. in secunda parte in. x. q. Et si dicatur quare aliud cum tps est certum & finitũ, qz qñ incertũ & infinitũ seu indefinitum, cũ vtroq; casu nulla versetur incertitudo, que habeat iustificare contractũ & ab vsura excusare. rñdet qz cũ vtrunque certum & determinatũ est videtur magis sapere naturam mutui qz emptionis cũ de proximo hoc est tpe certo & determinato sit ad fictum venditorẽ reuersurus. Et sic fraus presumitur, & non immerito, ex quo certitudinaliter habet qđ soluens cẽtũ de psenti habebit centum quinquaginta in capite. xv. ann. & non vltra. Sed casu quo ad tps certum sed perpetuum & infinitũ, seu indefinitum non sic, hoc enim est de natura emptionis quod in perpetuum rem habeat emptor, & pecuniam venditor.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Petrus si coactus fuit coitati prestare centum, an licite possit recipere quinq; annuatim pro interesse. Et vtrum alius possit emere ius percipiendi capitale & interesse. & nu. 2.
3 Usura non cadit nisi inter vsurarie contrahentes.
4 Causa remota, remouetur effectus.
5 Effectus tres considerandi in contractu emptionis & venditionis celebrato inter primum & secundum.
6 Usuram Christus prohibuit.
7 Recipere debes ab vno centum qui maior te est & dubitas cum eo litigare, si tibi dicam volo in me recipere hoc periculuz si mihi tantum dederis, nunquid erit licitum.
8 Interesse an possit vendi.
9 Res ligata non tantum valet quantum libera.
10 Contractus pignoratitij qualiter fiant.
11 Variatio conditionis inducit varietatem dispositionis. 12.
13 Dubium vel periculum amissionis mutui non facit licitũ id qđ vltra sortem recipitur.
14 Damnum vbi cessat, cessat estimatio damni.

¶ Dicta plurimoz doctoz i materia montis. & glosse. d. Laurẽtij super illis, seu additiones, & rñsiones ad illa sequuntur.

Hanc venio ad scdm. s. tactũ & pollicitũ in fi. sexti dubij. s. ad recitãdũ dicta memorabiliũ doctoz in omni articulo, ad que si qđ dicere volam pro vel ẽ, id adijciã p paretheſim in hunc modũ. Cuiq; igitur qđ suũ est attribuendo, si prolixus ero nimis vltra volitũ veniã postulo, idq; nõ mihi, sed in materia sic scribentibus ascribat. Eoz. n. opuscula cõiter nõ bntur nec habebã, sed nouissime cõperi. Ideo & qz de salute anime pertractat, vbi nõ est ludus mũdus nõ dz eẽ tediũ in sermone. Conabor tñ pro posse illa decurtare. ¶ Ueniens igr primo ad verba magistri Francisci de Empoli de ordi-

1 ne minoz. Sciẽdũ qđ formabat sic qõnem. † Petrus fuit coactus prestare cõitati centũ florenos & ex hoc cõitas obligat sibi in cẽtũ florenis. Et interim cõitas ordinat dare sibi. v. florenos annuatiz pro suo interesse qđiu tenebit illos cẽtũ florenũ. Pro modũ Joannes emit a Petro suũ ius percipiẽdi cẽtũ florenos a cõitate & illo interesse sequẽs p florenis. xxv. querit qd iuris. ¶ In quo quidẽ scdm eũ cuius verba pro posse decurtãdo nil omittendo duo sunt examinãda. Primũ si Petrus licite possit recipere illos quinq; florenũ. annuatim pro eo qđ fuit coactus pstare. Ad qđ dicit p certo presupponendũ qp sic. qz rõne interesse qs põt licite aliqd recipere vltra sortẽ. Franciscus. de bo-

2 satis. s. dixi in scdo principali dubio. ¶ † Scdo vtrũ Joan. possit emere illud ius percipiẽdi capitale & interesse sequens. Ad qđ rñdet qđ sic, qz hic ẽctus nullo iure pphibet diuino vel humano ergo &c. p3 gñtia. qz nihil est peccatũ, nisi qz ẽ preceptũ. antecedens pbatur, qz nec canonico nec ciuili nec diuino iure prohibetur. De primis duobus allegat auctoritatẽ doctoz taliũ iurium a quibus se asserit percepisse. ¶ De tertio ostendit sic. qz si aliquo mõ pphiberet, iure diuino videret pphiberi p illud verbum Mutuũ date nihil inde sperãtes. quasi pp hoc hic interueniat vsura, & talis cõtractus vsurarius reputetur, sed hoc est falsũ. ¶ Ad quod ostendẽdũ primo premittit qđ ẽctus vsurarius est scdm Theologos cũ ex vsu rei cuius vsus nõ distinguit perpetuo a dominio rei quis lucratur, vt cũ ex pecunia quis vult habere lucrum, rem, illas alteri mutuãdo, qz sic mutuãdo vt pecuniam non manet mutuans dñs pecunie mutuate. & p consequens si p illa vel vsu eius aliquid velit recipere vltra sortẽ recipiet pro nõ suo, & sic vẽderet nõ suũ. In omni ẽt ẽctu vsurario vr tps vendi, qđ nõ est plus suũ qz alterius. Et ad istũ intellectũ dicit log sanctos doc. Hieronymũ, vez & Augustinũ Ambrosiũ & Gregoriũ subdens hec sane sore intelligenda. nam & si predicta regulariter pcedant, est tñ dare casus fallentie. Est enim dare casus in quibus mutuando talem rem cuius vsus nõ põt separari perpetuo a dño vt est pecunia potest quis recipere aliquid vltra sortẽ quos specificabat, sed satis eo latius supradixi.

Subsequenter id scdo probat. s. qđ dictus ẽctus non sit vsurarius. & sic quia aut est vsurarius inter primũ. s. Petrum, & scdz. s. Joannẽ. aut inter secundum. s. Joannem & cõitatẽ. non enim cadit vsura † nisi inter vsurarie contrahentes. Sed capiendo primo secundum membrum qp non sit vsurarius inter secundum & cõitatem probatur sic. Inter scdm & cõitatem nullus est contractus, vel saltem nullus est ẽctus mutui, ergo nullus ẽ ẽctus vsurarius. Consequentia p3 ex predictis, antecedens probatur qz mutuũ nõ conficitur, nisi vbi de meo fit tuũ, qz est obligatio, que re contrahit accedente consensu, sed qñ secundus dat pecuniã venditori, nihil dat ex hoc cõitati nec aliquid de suo efficitur cõitatis. Confirmat hoc, qz ẽctus qui fit inter primũ & secundũ posset de iure

fieri

fieri ēt ignorante cōitate. Annectit tertiam rōnē, qz in ꝯctu no minis iuris inter istos duos effectus eius qō agitur est vt cōmo ditas ꝛ vtilitas crediti ꝛ actio que est ex parte creditoris, in illū emptorē transeat, ꝛ ex hoc nō attingit vinculū existens ex parte creditoris, nec ēt vinculū obligationis ex parte creditoris trā sit de eo in emptorē, sed exercitiū siue actionis accōmodat emptori, vt ad suā vtilitatē exigat qō debet vēditori. Preterea facto ꝯctu venditionis sors nō est debita emptori a cōitate virtute emptionis, ꝛ maxime proprie, sed vēditori. tunc sic, qui nō est creditor in sorte siue cui non est debita sors, non pōt dici usurarius. sed talis est emptor, cū cōitati nō cōcesserit sortē, nec illi vlla sors a cōitate debet. ergo respectu emptoris ad cōitatem nō est usura. siue nāq; respectu nulla sors est in debito ergo nulla usura, qz vbi deficit principale non est dare accessorium. nullū. n. est dare positiuū. ꝛ tñ dictio illa vltra sortē q̄ est cōparatiua, illō de sui natura presupponit. Nec ob. si dicatur qō imo cōe est debitor emptoris. qz per suā legē decretauit ꝙ emptoribus huius iuris prestetur sors ꝛ eius augmentū, qm̄ sicut p legē id introduxit ipsa cōitas, ita p legē pōt renocare ꝛ in eius ptāte ꝙsistit. nec ergo dici pōt p illā obligari. hinc de facto videmus qō auferūt qñ volunt, imo plus, qz dato qō se astrinxisset p viā ꝯctus ad nō renocandū, nihilominus nō refert. nā posito ꝙ primus desinet esse creditor ꝛ cōitas diceret eē obligata huic emptori virtute quasi cuiusdā delegationis seu donationis, ex qua diceretur noua obligō insurgere tñ lz variet obligatio nō variat. Additio. Pro hoc qz qcqd in eo disponit ipsa cōitas non in fauorē intuitu emptoꝝ sed mutuantiū in quos vult vti liberalitate ꝛ remuneratione. per id. n. facilius ꝛ vtilius reperiunt emptores raliū iuriū tāto enim plus vendunt hmōi iura. Lau. de rod. res ipsa sup qua ꝯbit, ꝛ ideo sicut in prima ꝙtinebatur vera sors ꝛ interesse, sic ꝛ in scōa. Coadiuuat istud sic. Si ex hoc ꝙ lex cōitatis disponit emptoribus sortē ꝛ lucrū prestari. ꝯctus usura rius efficeret. ergo si nulla lex emanasset a cōitate, talis ꝯctus vēditionis iure primū ꝛ scōm ꝙcedet. nā remota ꝛ cā remouetur effectus, cuius oppositū sentiunt ꝯriam ꝙclusionē amplectētes. Preterea qcqd cōitas ordinat facit ad finē vt ꝯctus inter primō minus erit licitus stāte vel non stante lege cōitatis. Ultimo banc scōaz partē sue distinctionis ipse sic declarando ꝙfirmat.

Sciendum est enim quod tā inter primū ꝛ cōitatez ꝙs inter primū ꝛ scōm debemus tria ꝙsiderare. Inter primū ꝛ cōitatē ꝙsiderare debem⁹ in ipso mutuo primo ꝯctū mutui quo iste cōitati mutuauit florēn. centū auri. Scōo obligationē ex tali ꝯctu insurgentē, qua cōitas huic mutuanti tenetur in dictis florēn. centū ꝛ etiā. Additio. Istud ꝛ ēt negatur ex ipsa iuris dispositione, prout vī sentire magister. fateor id bñ tñ ex dispōne ꝛ mera ꝛ libera voluntate cōitatis que se sic obligatā ꝙstituit p suā legē, quā tñ poterit ꝙ sine volūtatis libito renocare, vel ēt si nil vnq̄ dedit vel dabit querele locus est cuz mutuans tenearis cōitati in suis necessitatibus eius est. n. tunc qcqd habes, vt sic tunc merito ꝙgruat illud verbum Bernardi qō. s. posui in primo dubio huius qōnis de monte. Lau. de rod. Ad interesse, ꝛ sic bz ipse creditor ius exigēdi ꝛ percipiēdi a cōitate centū florēn. ꝛ q̄diu nō recepit habet ius percipiendi interesse. Tertio rōnē in his insurgētez qua habēs ius exigēdi ꝛ percipiēdi dicta cētū ꝛ interesse pōt hoc petere ꝛ agere vt recipiat capitale, vel dū nō datur capitale vt recipiat interesse. Additio. Si dicis posse agere hoc est petere a cōitate si vult gratis illud dare, bñ dicis, alias nō. iuxta statim dicta, ni si iā intelligas talē actionē cōpetere ex volūtaria obligōe cōitatis ꝙ tādiu durabit vt dixi q̄diu volet ipsa cōitas. Lau. de ro.

Subsequenter in ꝯctu emptionis ꝛ vēditionis celebrato inter primū ꝛ scōm cōsiderare debemus tres effectus ex illo insurgentes. Quoꝝ primus est qō emptor bz actionis exercitiū tāq̄ venditor noie ipsius venditoris ad vtilitatē tñ ipsius emptoris. Scōs est, qz a iure dat sibi vna actio similis illi quā bz vēditor que vtilis appellatur, ꝛ nō oritur ex ꝯctu quē habebat emptor cū cōitate, sed pter ꝯctū quē bz cū vēditore bz eā ex illo primo ꝯctu, vel a iure tñ absq̄ materia alicuius ꝯctus ex quo procedit proprie. Tertius effectus est qō vēditor tenet oēz utilitatē mutui. i. omne qō percipiet de mutuo facto cōitati ꝛ actioni ꝛ iure inde sibi cōpetē ti ꝛ interesse dare emptori. Ex quibus infertur ad ꝓpositū clare apparere ꝙ ius emptori cōpetens nō procedit ex aliquo ꝯctu q sit inter eū ꝛ cōe, ꝛ qō nullus ꝯctus initur per illū actū cū cōitate, nec cōitas efficitur ꝓprie debitrix istius emptoris cū vtilis actio quā bz suo noie ꝛ directa quā bz nomine vēditoris insurgunt ex primo mutuo ꝛ emptione siue ꝓp emptionē absq̄ eo ꝙ illud primū mutuū iteretur vel alteretur vel trāsferatur in aliaz personā. Et si dicat qō imo ꝓcedit ex aliquo ꝯctu inter cōitatez ꝛ emptorē celebrato, qz totū vī vires assumere ex pacto cū cōitate celebrato ratione scripture que sic sit, qz obligat syndicus cōmunis, ꝛ p ꝙs ipsum commune ad ista faciendū hoc est emptori ad dandū centū ꝛ interesse per scripturā. Rñdetur qō si syndicus non est factus ad celebrandū aliquē ꝯctum inter communitatē ꝛ emptorē, sed solū ad faciendum firmum esse ꝯctuz inter emptorem ꝛ venditorem, ꝛ hoc facto etiam inuito venditore emptor habet ius suum quod emit ab eo, ꝛ ad hoc tendunt oēs scripture que super hoc fiunt non autem faciunt nouum contractū cum communitate. Et sic concluditur quod secūda pars distinctionis probata est qua dicebatur quod inter scōm. s. inter emptorem ꝛ communitatem non est contractus usurarius.

Superest nunc vt aliqua cōprobentur. s. qō inter emptorē ꝛ vēditorē nullus similiter ꝯctus usurarius dicatur celebratus. Ad qō primo allegatur sic. Inter tales nullum est mutuū, ergo nulla est usura. Consequētia pz. naz ideo nomine mutui prohibet usura p xp̄m ꝛ dicentē. Mutuū date nihil inde sperātes. Itē usura vī usus eris qui conceditur sub mutuo pp quē volo lucrū. Antecedens ꝓbat, qz iste ꝯctus emptionis ꝛ venditionis vt pz de se cū nunq̄ rehabeat secundus a primo istos. xxv. florenos nec aliud equinalēs. probat hoc scōa ratione. nā cū tā capitale q̄ interesse in aliquali dubio pēdeāt. ergo cum se exponat periculo iste emens, nulla committit usura. Antecedens pz, qz si in dubio non penderet. quis esset tā fatuus ꝙ centum daret pro. xxv. Et insurgit hmōi dubium cum in mera debitoris voluntate consistat non soluere vel differre ꝛ creditoꝝ leges dissoluere. sit ergo licitus talis ꝯctus ratione talis dubij, ꝛ cum in nullo hic emens se innouet communitate, sed dū taxat redditus aliqualiter dubios ꝛ licitos emat a vēditore. Fortificat tertio dictā rationē dubij per vnum simile. nā assecurans merces Januaz vehendas, ꝛ pp hoc. x. vel. xx. recipiens prout plus vel minus, grane vī ꝛ periculosum sibi assecuranti nil licitum facit. Ergo nec in casu nostro qui est illi similis, qz totuz dubium qō bz primus recipit secundus. s. emens dando illi. xxv. si enim nil vnq̄ reciperet a communitate iste scōs sibi ꝛ non ꝓmo ad primum caderet, sicut ergo suum esset damnum si nil recipe-
ret, sic suuz sit lucrū siue parum siue multum recipiat. Annectit
7 ēt scōm tale simile. † Tu habes recipere ab vno centum q̄ ē malus debitor, ꝛ est intantū maior te qō tu dubitas cum eo litigare dicā tibi. volo super me recipere hoc periculum ꝛ dubiū, sed volo qō tu des mihi tm̄. certe pz ꝙ ē licitū. Additio. Hoc placet, qz hic interuenit ꝯctus emptionis huius iuris sine nominis ad qō que. s. ꝓxime scripsi in. iij. parte. iij. q. La. de ro. ¶ Et si ponatur ꝙ ipse debitor ad ꝙtentandū te ꝛ ꝓ tuo interesse promittit tibi dare. v. annuatim quousq̄ reddiderit tibi capitale, tu tñ dubitas de toto, qz poterit dimittere qñcūq̄ volet. nōne possum de toto promisso securare. ꝓ certo promisso, non est dubiū. Additio. Nec mihi penitus clarum pōt nāq̄ esse verum ꝛ falsum scōm varietatem interesse. Laur. de rod. ¶ Sit quarta ratio, qz usura non est nisi cum aliqs vltra sortē aliqd recipit vel recipere intendit, sed respectu istius secundi non est cōsiderare sortem vel aliquid vltra sortem, qz totum ius primi ꝛ ad ꝯcapitale, ꝛ quo ad interesse est sors ꝛ cedit in sortem isti secundo, qz totum illud ius emitur, ergo nil sibi accedit vltra sortem.

Preterea et quinto ꝓbatur in speciale ꝙ primus pōt vēditor vēdere illum redditū annualē sibi datum ꝓ merito. de quo forte aliqs plus dubitaret, qz illud ē interesse ꝓp estimationē dāni, ꝛ per ꝙs est sibi debitum. s. ipsi primo. † Sed interesse pōt vendi ꝑm iura, qz est debitum verum ꝛ nō accessio tāq̄ lucrum, qō pz, qz scōm iura recipiens iniuriam
8 pōt vendere suum interesse, ꝛ tunc alius pōt acquirere ꝑm iura, quod non posset alias, imo ex dictis cōcludo qō primus potest vendere capitale per se ꝛ retinere sibi illud interesse, ꝛ similiter vendere illud interesse ꝛ retinere pro se capitale, ꝛ similiter pōt vendere totum simul. Et si dicatur ꝙ saltem ex alio capite illicitus sit talis contractus. vcz, ex eo ꝙ centum pro. xxv. vendunt, ꝛ fortius quia non solum centum, sed centum cum lucro, ꝛ sic nō interuenit iustum pretium. Item eo quod hic videtur tps vēdi, qm̄ ratione dilationis hic emit centum cum lucro pro. xxv. Soluas ꝙ quo ad primum dic quod imo satis interuenit iustitia in pretio. Iustitia enim pretij debet attēdi a tempore contractus, vt tantum detur quantum est tunc valitura ꝛ pro toto tēpore se-

constitutos. in quo pacto si bene aduertatur, magnum commodum, ꝛ prerogatiua ipsi communitati relinquitur.

70 **Vbi stat** tertium dubium quod non est aliud quam ipsum principale quesitum, † vez vtrum in principali quesito possit dici fraudem interuenisse. hoc dicto p ea que. s. scripsi in. q. xviij. post dñm meũ. per que vr qđ sic. ad idem qđ. s. in. q. xiij. ꝛ. xiiij. vbi omnino vide. Et si diceretur qđ redditus iste cõcernit bona ciuitatis, ꝛ sic est realis hoc male vi deo. Item eo dato per qđ tolleret qđ scribit in. d. q. xij. ꝛ. xiiij. nihilominus non video quo tollatur qđ scribit. s. in. q. xviij. stat enim adhuc circunstantie illis similes, ꝛ maxime pactum rescissoriũ, seu resultoriũ cũ cessatione annue pstationis. Nec ob. qđ ibi loquitur in donatione, hic in venditione, qz ita vno casu sicut reliquo põt fraus fieri de ẽctu ad ẽctũ. Item ẽctus ille qui est innominatus sapit ꝛ accedit ad naturam emptionis ꝛ venditionis. Item ꝛ si ex illo capite fraus colozetur, qđ tñ nõ vr saltẽ nõ tollitur ipsa fraus seu fraudis presumptio ex alio capite, vez, qđ pro minozi pretio se potest liberare venditoz. Ad hoc. s. nota. in scda parte. in. q. xij. ad fi. post dñm meũ vbi omnino vide. Quibus omnibus pensatis cũ reuerentia tanti patris talem ẽctũ nõ puto sic simpliciter ꝛ indistincte tutũ vel approbandũ. Ad hoc igitur vt valeat ꝛ fraudis presumptio cesset opus esse credo.

¶ Primo vt fraudis redditus ipse non excessiuus, sed conueniens constituatur.

¶ Secundo quod in rebus communitatis.

¶ Tertio quod nulla detur facultas contractum resoluẽdi pro maiozi vel minozi pretio.

¶ Quarto qđ ẽbens cũ cõitate nõ qsueuerit fenerari, vt sic omnis cesset presumptio fraudis de contractu ad contractũ vt hec probantur ex nota. in iam dictis iuribus ibidem allegatis.

Ex his igitur dico quod si cõitas absq; fraude legez facit, per quaz cõstituit in bonis suis certos reddi tus deputans iuxta morẽ officiales ad illos vendẽdos ad vitam alicuius vel sui ꝛ alterius, vel ad aliud indefinitũ tps ad rationẽ illã ad quã rñdet creditoribus montis nec istud facit ad petitionẽ alicuius procurantis ꝛ cum ea ẽbere volentis, sed in gñe, non habito respectu ad aliquẽ in specie, qđ talis ẽctus erit licitus, si inter eã ꝛ aliquẽ initiatur, etiam si pactum de resoluendo etiam pro minozi pretio. ꝛ eo casu põt sibi locũ vendicare dictuz do. Lapi, qz ante ẽctuz erat qstitutus redditus, ꝛ in rebus ꝛ ad tps incertum. ꝛ sic fraus presumitur iuxta not. in. xj. xij. ꝛ. xvij. q. Sed si id fiat de nouo ad petitionem alicuius in specie, ꝛ interueniat inter hunc ꝛ illam tale pactũ tunc secus, alio nõ dato quod fraudem cessare faciat, qz tunc cõstituitur in ẽctu ipse reditus, vbi fraus magis presumitur, ꝛ maxime si talis cõsuenit fenerari iuxta nota. in dictis questionibus. ꝛ in precedẽti. ꝛ in. q. xviij. Vbi vero nõ qstimeret in bonis cõitatis, sed fieret relatio solum ad personam cõitatis, tũc omnino presumeret illicitus talis contractus qui deinde fieret, vt patet ex ibidem no. ¶ Aduertendum etiam qđ non sine ministerio dixi in primo casu quẽ licitum asseneraui de venditione ad vitam vel aliud indefinituz

71 tps, hoc est perpetuũ, † qz si tam redditus qꝫ tps certa foret, tũc fraus presumeret vbi maioz esset certa qꝫtitas quã in certo tempore perciperet quis a cõitate annuatim qꝫ illa quã daret cõitati in presenti. puta si centum daret cõitati, ꝛ cõitas pro determinato tpe. xv. an. daret huic tali annua. x. qđ quidẽ vsurã facit iuxta ea que scripsi. s. in secunda parte in. x. q. Et si dicatur quare aliud cum tps est certum ꝛ finitũ, qꝫ qñ incertũ ꝛ infinitũ seu indefinitum, cũ vtroq; casu nulla versetur incertitudo, que habeat iustificare contractũ ꝛ ab vsura excusare. rñdet qz cũ vtrunque certum ꝛ determinatũ est videtur magis sapere naturam mutui qꝫ emptionis cũ de proximo hoc est tpe certo ꝛ determinato sit ad fictum venditorẽ reuersurus. Et sic fraus presumitur, ꝛ non immerito, ex quo certitudinaliter habet qđ soluens cẽtũ de presenti habebit centum quinquaginta in capite. xv. ann. ꝛ non vltra. Sed casu quo ad tps certum sed perpetuum ꝛ infinitũ, seu indefinitum non sic, hoc enim est de natura emptionis quod in perpetuum rem habeat emptoz, ꝛ pecuniam venditoz.

❦ SVMMARIVM ❦

1 Petrus si coactus fuit cõitati prestare centum, an licite possit recipere quinq; annuatim pro interesse. Et vtrum alius possit emere ius percipiendi capitale ꝛ interesse. ꝛ nu. 2.

3 Vsura non cadit nisi inter vsurarie contrahentes.

4 Causa remota, remouetur effectus.

5 Effectus tres considerandi in contractu emptionis ꝛ venditionis celebrato inter primum ꝛ secundum.

6 Vsuram Christus prohibuit.

7 Recipere debes ab vno centum qui maioz te est ꝛ dubitas cum eo litigare, si tibi dicam volo in me recipere hoc periculuz si mihi tantum dederis, nunquid erit licitum.

8 Interesse an possit vendi.

9 Res ligata non tantum valet quantum libera.

10 Contractus pignoratitij qualiter fiant.

11 Variatio conditionis inducit varietatem dispositionis. 12.

13 Dubium vel periculum amissionis mutui non facit licitũ id qđ vltra sortem recipitur.

14 Damnum vbi cessat, cessat estimatio damni.

¶ Dicta plurimoz doctoz i materia montis. ꝛ glosse. d. Laurẽtij super illis, seu additiones, ꝛ rñsiones ad illa sequuntur.

Hunc venio ad scdm. s. tactũ ꝛ pollicitũ in fi. sexti dubij. s. ad recitãdũ dicta memorabiliũ doctoz in omni articulo, ad que si qđ dicere volam pro vel ẽ, id adijciã p paré thesim in hunc modũ. Cuiqz igitur qđ suũ est attribuendo, si prolixus ero nimis vltra volitũ veniã postulo, idqz nõ mihi, sed in materia sic scribentibus ascribat. Eoz. n. opuscula cõiter nõ bñtur nec habebã, sed nouissime cõperi. Ideo ꝛ qz de salute anime pertractat, vbi nõ est ludus mũdus nõ oz eẽ tediũ in sermone. Conabor tñ pro posse illa decurtare. ¶ Veniens igr primo ad verba magistri Francisci de Empoli de ordine minoz. Sciẽdũ qđ formabat sic qõnem. † Petrus fuit coactus prestare cõitati centũ florenos ꝛ ex hoc cõitas obligat sibi in cẽtũ florenis. Et interim cõitas ordinat dare sibi. v. florenos annuatiz pro suo interesse qꝫdiu tenebit illos cẽtũ florenũ. Post modũ Joannes emit a Petro suũ ius percipiẽdi cẽtũ florenos a cõitate ꝛ illũ interesse sequẽs p florenis. xxv. quer qđ iuris. ¶ In quo quidẽ scdm eũ cuius verba pro posse decurtãdo nil omittendo duo sunt examinãda. Primũ si Petrus licite possit recipere illos quinq florenũ annuatim pro eo qđ fuit coactus pstare. Ad qđ dicit p certo presupponendũ qp sic. qz rõne interesse qs põt licite aliqd recipere vltra sortẽ. Franciscus. de boc 2 satis. s. dixi in scdo principali dubio. ¶ † Scdo vtrũ Joan. possit emere illud ius percipiẽdi capitale ꝛ interesse sequens. Ad qđ rñdet qđ sic, qz hic ẽctus nullo iure phibet diuino vel humano ergo ꝛc. p3 ẽntia. qz nihil est peccatũ, nisi qz ẽ preceptũ. antecedens pbatur, qz nec canonico nec ciuili nec diuino iure prohibetur. De primis duobus allegat auctoritatẽ doctoz taliũ iurium a quibus se asserit percepisse. ¶ De tertio ostendit sic. qz si aliquo mõ phiberet, iure diuino videret phiberi p illud verbum. Mutuũ date nihil inde sperãtes. quasi pp hoc hic interueniat vsura, ꝛ talis cõtractus vsurarius reputetur, sed hoc est falsuz. ¶ Ad quod ostendẽdũ primo premittit qđ ẽctus vsurarius est fm Theologos cũ ex vsu rei cuius vsus nõ distinguit perpetuo a dominio rei quis lucratur, vt cũ ex pecunia quis vult habere lucrum, rem, illas alteri mutuãdo, qz sic mutuãdo vt pecuniam non manet mutuans dñs pecunie mutuate. ꝛ p consequens si illa vel vsu eius aliquid velit recipere vltra sortẽ recipiet pro suo, ꝛ sic vẽderet nõ suũ. In omni ẽt ẽctu vsurario vr tps vendi qđ nõ est plus suũ qꝫ alterius. Et ad istũ intellectũ dicit log sanctos doc. Hieronymũ, vez ꝛ Augustinũ Ambrosiũ ꝛ Gregoriũ subdens hec sane foze intelligenda. nam ꝛ si predicta regulariter ꝓcedant, est tñ dare casus fallentie. Est enim dare casus in quibus mutuando talem rem cuius vsus nõ põt separari perpetuo a dño vt est pecunia potest quis recipere aliquid vltra sortẽ quos specificabat, sed satis eo latius supradixi.

Subsequenter id scdo probat. s. qđ dictus ẽctus non sit vsurarius. ꝛ sic quia aut est vsurarius inter primũ. s. Petrum, ꝛ scdz. s. Joannẽ. aut, inter secundum. s. Joannem ꝛ cõitatẽ. non enim cadit vsura † nisi inter vsurarie contrabentes. Sed capiendo primo secundum membrum qp non sit vsurarius inter secundum ꝛ cõitatem probatur sic. Inter scdm ꝛ cõitatem nullus est contractus, vel saltem nullus est ẽctus mutui, ergo nullus ẽ ẽctus vsurarius. Consequentia p3 ex predictis, antecedens probatur qz mutuũ nõ conficitur, nisi vbi de meo fit tuũ, qz est obligatio, que re contrahit accedente consensu, sed qñ secundus dat pecuniã venditori, nihil dat ex hoc cõitati nec aliquid de suo efficitur cõitatis. Confirmat hoc, qz ẽctus qui fit inter primũ ꝛ secundũ posset de iure fieri

fieri ēt ignorante cōitate. Annectit tertiam rōnē, qz in ꝫctu no minis iuris inter istos duos effectus eius qō agitur est vt cōmo ditas ⁊ vtilitas crediti ⁊ actio que est ex parte creditoris, in illū emptorē transeat, ⁊ ex hoc nō attingit vinculū existens ex parte creditoris, nec ēt vinculū obligationis ex parte creditoris trā sit de eo in emptorē, sed exercitiū siue actionis accōmodat emptori, vt ad suā vtilitatē exigat qō debet vēditori. Preterea facto ꝫctu venditionis soꝛs nō est debita emptori a cōitate virtute emptionis, ⁊ maxime ꝓprie, sed vēditori. tunc sic, qui nō est creditoꝛ in sorte siue cui non est debita soꝛs, non pōt dici vsurarius. sed talis est emptoꝛ, cū cōitati nō cōcesserit sortē, nec illi vlla soꝛs a cōitate debet. ergo respectu emptoris ad cōitatem nō est vsura. siue nāqz respectu nulla soꝛs est in debito ergo nulla vsura, qz vbi deficit principale non est dare accessoꝛium. nullū. n. est dare positiuū. ⁊ tñ dictio illa vltra sortē q̄ est cōparatiua, illō de sui natura ꝓesupponit. Nec ob. si dicatur qō imo cōe est debitoꝛ emptoris. qz per suā legē decreauit q̄ emptoꝛibus huius iuris ꝓestetur soꝛs ⁊ eius augmentū, qm̄ sicut ꝑ legē id introduxit ipsa cōitas, ita ꝑ legē pōt reuocare ⁊ in eius ptāte ꝙsistit. nec ergo dici pōt ꝑ illā obligari. hinc de facto videmus qō auferūt qñ volunt, imo plus, qz dato qō se astrinxisset ꝑ viā ꝫctus ad nō 6
reuocandū, nihilominus nō refert. nā posito q̄ primus desineret esse creditoꝛ ⁊ cōitas diceret eē obligata huic emptori virtute quasi cuiusdā delegationis seu donationis, ex qua diceretur noua obligō insurgere tñ lz variet obligatio nō variat. Additio. Pro hoc qz qcqd in eo disponit ipsa cōitas non in fauorē intuitu emptoꝛ sed mutuantiū in quos vult vti liberalitate ⁊ remuneratione. per id. n. facilius ⁊ vtilius reperiunt emptoꝛes taliū iuriū tāto enim plus vendunt hmōi inra. Lau. de rod. res ipsa sup qua ꝫbit, ⁊ ideo sicut in prima ꝙtinebatur vera soꝛs ⁊ interesse, sic ⁊ in scda. Coadiuuat istud sic. Si ex hoc q̄ lex cōitatis disponit emptoꝛibus sortē ⁊ lucrū prestari. ꝫctus vsura
4 vēditionis inre primū ⁊ scōm ꝙcedet. nā remota ꝓcā remouetur effectus, cuius oppositū sentiunt ꝫ̄ia ꝙclusionē amplectētes. Preterea qcqd cōitas ordinat facit ad finē vt ꝫctus inter primū ⁊ scōm firmitatē capiat, nō aūt vt ex hoc alteret ꝫctus, ergo hanc scdaz partē sue distinctionis ipse sic declarando ꝙfirmat.

Sciendum est enim quod tā inter primū ⁊ cōitatez q̄ inter primū ⁊ scōm debemus tria ꝙsiderare. Inter primū ⁊ cōitatē ꝙsiderare debem⁹ in ipso mutuo 7
primo ꝫctū mutui quo iste cōitati mutuauit florenū. centū auri. Scdo obligationē ex tali ꝫctu insurgentē, qua cōitas huic mutuanti tenetur in dictis florenū. centū ⁊ etiā. Additio. Istud ⁊ ēt negatur ex ipsa iuris dispositione, ꝓut vī sentire magister. fatebor id bñ tñ ex dispōne ⁊ mera ⁊ libera voluntate cōitatis que se sic obligatā ꝙstituit ꝑ suā legē, quā tñ poterit ꝑ sue volūtatis libito reuocare, vel ēt si nil vnq̄ dedit vel dabit querele locus est cuz mutuans tenearis cōitati in suis necessitatibus eius est. n. tunc qcqd habes, vt sic tunc merito ꝙgruat illud verbum Bernardi qō. s. posui in primo dubio huius qōnis de monte. Lau. de rod. Ad interesse, ⁊ sic hz ipse creditoꝛ ius exigēdi ⁊ ꝑcipiēdi a cōitate centū florenū. ⁊ q̄diu nō recepit habet ius ꝑcipiendi interesse. Tertio rōnē in his insurgētez qua habēs ius exigēdi ⁊ percipiēdi dicta cētū ⁊ interesse pōt hoc petere ⁊ agere vt recipiat capitale, vel dū nō datur capitale vt recipiat interesse. Additio. Si dicis posse agere hoc est petere a cōitate si vult gratis illud dare, bñ dicis, alias nō. iuxta statim dicta, ni
5 tis q̄ tādiu durabit vt dixi q̄diu volet ipsa cōitas. Lau. de ro.

Subsequenter in ꝫctu emptionis ⁊ vēditionis celebrato inter primū ⁊ scōm cō 8
siderare debemus tres effectus ex illo insurgentes. Quoꝝ primus est qō emptoꝛ hz actionis exercitiū tāq̄ venditoꝛ noie ipsius venditoris ad vtilitatē tñ ipsius emptoris. Scōs est, qz a iure datur sibi vna actio similis illi quā hz vēditoꝛ que vtilis appellatur, ⁊ nō oritur ex ꝫctu quē habebat emptoꝛ cū cōitate, sed ꝑpter ꝫctū quē hz cū vēditoꝛe hz eā ex illo primo ꝫctu, vel a iure tñ absq̄ materia alicuius ꝫctus ex quo procedit ꝓprie. Tertius effectus est qō vēditoꝛ tenet oēz vtilitatē mutui. i. omne qō ꝑcipiet de mutuo facto cōitati ⁊ actioni ⁊ iure inde sibi cōpetē ti ⁊ interesse dare emptori. Ex quibus infertur ad ꝓpositū clare apparere q̄ ius emptori cōpetens nō procedit ex aliquo ꝫctu q sit inter eū ⁊ cōe, ⁊ qō nullus ꝫctus initur per illū actū cū cōitate, nec cōitas efficitur ꝓprie debitrix istius emptoris cū vtilis actio quā hz suo noie ⁊ directa quā hz nomine vēditoris insurgunt ex primo mutuo ⁊ emptione siue ꝓp emptionē absq̄ eo q̄ illud primū mutuū iteretur vel alteretur vel trāsferatur in aliaz personā. Et si dicat qō imo ꝓcedit ex aliquo ꝫctu inter cōitatez ⁊ emptorē celebrato, qz totū vī vires assumere ex pacto cū cōitate celebrato ratione scripture que sic sit, qz obligat syndicus cōmunis, ⁊ ꝑ q̄s ipsum commune ad ista faciendū hoc est emptori ad dandū centū ⁊ interesse per scripturā. Rñdetur qō si syndicus non est factus ad celebrandū aliquē ꝫctum inter communitatē ⁊ emptorē, sed solū ad faciendum firmum esse ꝫctuz inter emptoꝛem ⁊ venditoꝛem, ⁊ hoc facto etiam inuito venditoꝛe emptoꝛ habet ius suum quod emit ab eo, ⁊ ad hoc tendunt oēs scripture que super hoc fiunt non autem faciunt nouum contractū cum communitate. Et sic concluditur quod secūda pars distinctionis probata est qua dicebatur quod inter scōm. s. inter emptoꝛem ⁊ communitatem non est contractus vsurarius.

Superest nunc vt aliqua cōꝓbentur. s. qō inter emptorē ⁊ vēditorē nullus similiter ꝫctus vsurarius dicatur celebratus. Ad qō primo allegatur sic. Inter tales nullum est mutuū, ergo nulla est vsura. Consequētia pz. naz ideo nomine mutui prohibet vsura ꝑ xp̄m dicentē. Mutuū date nihil inde sperātes. Itē vsura vī vsus eris qui conceditur sub mutuo ꝓp quē volo lucrū. Antecedens ꝓbat, qz iste ꝫctus emptionis ⁊ venditionis vt pz de se cū nunq̄ rehabeat secundus a primo istos. xxv. florenos nec aliud equiualēs. probat hoc scda ratione. nā cū tā capitale q̄z interesse in aliquali dubio pēdeāt. ergo cum se exponat periculo iste emens, nulla committit vsura. Antecedens pz, qz si in dubio non penderet. quis esset tā fatuus q̄ centum daret pro. xxv. Et insurgit hmōi dubium cum in mera debitoris voluntate consistat non soluere vel differre ⁊ creditoꝛ leges dissoluere. sit ergo licitus talis ꝫctus ratione talis dubij, ⁊ cum in nullo hic emens se innouet communitate, sed dū taxat redditus aliqualiter dubios ⁊ licitos emat a vēditoꝛe. Fortificat tertio dictā rationē dubij per vnum simile. nā assecurans merces Januaz vehendas, ⁊ ꝑ hoc. x. vel. xx. recipiens ꝓut plus vel minus, graue vī ⁊ periculosum sibi assecuranti nil licitum facit. Ergo nec in casu nostro qui est illi similis, qz totuz dubium qō hz primus recipit secundus. s. emens dando illi. xxv. si enim nil vnq̄ reciperet a communitate iste scōs sibi ⁊ non ꝓmo ad primum caderet, sicut ergo suum esset damnum si nil reciperet, sic suuz sit lucrū siue parum siue multum recipiat. Annectit ēt scōm tale simile. Tu habes recipere ab vno centum q̄ē malus debitoꝛ, ⁊ est intantū maioꝛ te qō tu dubitas cum eo litigare dicā tibi. volo super me recipere hoc periculum ⁊ dubiū, sed volo qō tu des mihi tm̄. certe pz q̄ ē licitū. Additio. Hoc placet, qz hic interuenit ꝫctus emptionis huius iuris siue nominis ad qō que. s. ꝓxime scripsi in. iij. parte. iij. q. La. de ro. Et si ponatur q̄ ipse debitoꝛ ad ꝙtentandū te ⁊ ꝑ tuo interesse promittit tibi dare. v. annuatim quousq̄ reddiderit tibi capitale, tu tñ dubitas de toto, qz poterit dimittere qñcūq̄ volet. nōne possum de toto promisso securare. ꝑ certo promisso, non est dubiū. Additio. Nec mihi penitus clarum pōt nāq̄ esse verum ⁊ falsum scōm varietatem interesse. Laur. de rod. Sit quarta ratio, qz vsura non est nisi cum aliqs vltra sortē aliqd recipit vel recipere intendit, sed respectu istius secundi non est cōsiderare sortem vel aliquid vltra sortem, qz totum ius primi ⁊ ad capitale, ⁊ quo ad interesse est soꝛs ⁊ cedit in sortem isti secundo, qz totum illud ius emitur, ergo nil sibi accedit vltra soꝛtem.

Preterea et quinto ꝓbatur in speciale q̄ primus pōt vēditoꝛ vēdere illum redditū annualē sibi datum ꝑ merito. de quo forte aliqs plus dubitaret, qz illud ē interesse ꝓp estimationē dāni, ⁊ per q̄s est sibi debitum. s. ipsi primo. Sed interesse pōt vendi fm iura, qz est debitum verum ⁊ nō accessio tāq̄ lucrum, qō pz, qz scōm iura recipiens iniuriam pōt vendere suum interesse, ⁊ tunc alius pōt acquirere fm iura, quod non posset alias, imo ex dictis cōcludo qō primus potest vendere capitale per se ⁊ retinere sibi illud interesse, ⁊ similiter vendere illud interesse ⁊ retinere ꝓ se capitale, ⁊ similiter pōt vendere totum simul. Et si dicatur q̄ saltem ex alio capite illicitus sit talis contractus. vcz, ex eo q̄ centum ꝓ. xxv. vendunt, ⁊ fortius quia non solum centum, sed centum cum lucro, ⁊ sic nō interuenit iustum pretium. Item eo quod hic videtur tps vēdi, qm̄ ratione dilationis hic emit centum cum lucro ꝓ. xxv. Solues q̄ quo ad primum dic quod imo satis interuenit iustitia in pretio. Justitia enim pretij debet attēdi a tempore contractus, vt tantum detur quantum est tunc valitura ⁊ ꝓ toto tēpore se-

quenti, quia res non debet vendi, nisi quantum valet vt predixi, tempore contractus, alias non posses licite emere scom equalitate aliquã terrã. Cum ergo ius exigendi centum nõ plus valeat tunc q̃. xxv. florenen. qó pz ex iam dictis, vcz pp dubium qó facet, non solum circa interesse sed circa capitale, ꝛ ẽt qz pz qó tu vendens non habes tale ius cum suo interesse plus cansarũ.
9 si plus valeret, sequitur qp emitur iusto pretio. † Item res ligata non tm̃ vz q̃tum libera. Exemplum in domo que cum circũstãtia aggrauante nõ tm̃ vz q̃tum libera. Sed sors illa florenen. centum ligata est circunstantia aggrauante. cum tuatim habere non possis. Additio. Item impossibile est qó nunquã forte habebis. Lau. de rod. ℂ Ergo nimiꝝ si non tm̃ vz q̃tum centũ florenẽ liberi. Et si queratur q̃tuz minus valere dñt. Rñ. q̃tum a sapientibus ꝛ probis q̃sideratis circunstantijs aggrauantibus fuerit arbitratũ ꝛ appretiatum. Et cum in ꝓposito nostro sic cõiter appretientur, tantum per consequens valebunt.

Ad scõm dicas qó hic non venditur tps. nõ. n. emens dat. xxv. cum intentione hñdi plus in posterũ ex solo lapsu tpis, sed pp dubium emergens in tempore. Ratione siquidem periculi qó in se suscepit ꝛ qó attenditur lucrum receptum est licitum, non autez rõne tpis, qz non est pretiũ tpis sed pretiuz periculi in tpe. Additio. Hoc clarius ꝛ latius intelliges si videas que. s. scripsi in vlt. q. huius particule in. q. ꝑncipali membro. in fi. Lau. de ro. ℂ Sed oppone nunc vt argumenta tollamus que in ꝓrium fieri ꝙsueuerunt. ꝛ primo secundum quosdã sic. Certe si primus. s. cõitati mutuans qui ratione coactionis alias licite illud interesse recipit non foret coactus sed voluntarius mutuaret sub spe vel pacto tm̃ recipiendi, vel alias nollet recipere capitale cõitate volente illud restituere vsurã cõmitterer, ergo a simili idez dicamus in hoc secundo emente. pz consequentia, qz voluntarie intrat locum primi, ꝛ voluntarie efficitur creditor cõitatis sub spe recipiendi aliquid vltra sortem. Soluit qp non est simile, qz non intrat locũ primi quoad ꝯctum mutui, qz nil mutuat cõitati ex hoc ꝯctu quem cũ primo facit, nec efficitur proprie creditor cõitatis per hunc ꝯctuz. qz cõitas non tenetur vt creditor sibi rñdere si nollet q̃uis velit rñdere. ꝛ ideo legem super hoc facit, sed per ꝯctum emptionis intrat locum suum quo ad ius exigendi ꝛ percipiendi qó hz primus ex ꝯctu mutui facto cuz cõitate, sunt ergo diuersi ꝯctus. Et si quo ad commodum idem sequatur effectus qui quidem effectus identitatis non habet alterare naturam talium ꝯctuum, nec est nouum quo ad damnum vel commodum idem sequatur effectus in diuersis ꝯctibus quoꝝ alter approbat ꝛ alter reprobat.

10 **Exemplũ** in ꝯctibus pignoratitijs. † Concedis mihi mutuo centuz florenẽ. vsq̃ ad. viij. an. ꝛ ego concedo tibi domũ meã que vz centũ florenos vt eam habites. viij. annis. ꝛ deinde illam mihi restituas, ꝛ ego tibi illa centum, ecce vnum modum quo hic ꝯctus celebrari põt. Potest etiaz ꝛ alio modo celebrari ꝛ quo ad ꝯctum ꝛ si sit alius, qz ille pignoratitius ꝛ hic emptitius ꝛ venditius, non tm̃ quo ad effectuz commodi vel damni, puta vendo tibi domum meã pro florenẽ. centũ qz tm̃ vz, sed adiecta conditione qó octauo anno tenearis eã mihi revendere pro eodem pretio si volaz. Certe vt vides effectus commodati idem est in vtroq̃ ꝯctu, ꝛ tm̃ primus illicitus ꝛ vsurarius, secundus vero est licitus ꝛ honestus. Que ad propositũ reducendo lz idem vtile vel cõmodum aut damnũ consequatur emens dictum ius centum florenoꝝ quos hz super monte cõitatis hic vendens quod alias si voluntarie mutuasset consecutus fuisset, nihilominus non sequitur qó sic in vno ꝯctu iudicari debeat sicut in alio. nam in primo iudicandus est recte conscientie qz licitus est, qz ꝯctus emptionis in quo nõ est improbatum lucrũ desiderare, ꝛ si sic in ꝯctu mutui ꝛ sic ad restõnẽ minime obligat. In secõ vsurarius qz illicitus est ꝛ ad restitutionẽ obligatur. Nec ob. qp pecunia non põt fructuz facere in pecunia sine vsuraria prauitate. qz istud est verum in pecunia mutuata q̃ vt sic nõ facit fructũ nedũ in pecunia sed nec ẽt in quacũq̃ re alia. Sz qn alias quã vt sic pecunia fructũ faciat in pecunia sine vitio prauitatis vsurarie non est vex imo licite facere põt. videmus enim quotidie ꝛ licite talem celebrari ꝯctum, puta, qz do centum florenos vni abbatie ꝛ ab illa quinq̃ vel sex annuatim recipio toto tẽpore vite mee. Preterea pz qó rõ illa spontanee voluntatis nõ constituit hunc secundũ vcz emptorez vsurariũ. probat alia rõne, qz qua ratione constitueret hunc emptorem vsurariũ, eadez donatarium, vel ibidem institutum extraneum faceret illicitum creditorẽ, qz sunt volũtarij, sed hoc dicere est absurdũ, ergo ꝛ illud, ꝛ sic sublate sunt primoꝝ obiectiões. Additio. Circa que oino vide q̃. s. scripsi in. v. prin. mẽbro vlti. huius. q. Lau. de ro.

Sed tollendo illa secũdoꝝ oppones vlterius, variatio cõditionis inducit varietatẽ dispositionis, igit̃ ꝛc. An-
11 tecedens pz per simile. † Nã si gener qui a socero in pignus hz terrã pro dotibus recipiendis cui fructus non computantur in sortẽ pp onera matrimonij, aliũ ponat in locũ sui, vt qz ab eo recipit q̃titatem quaz pro dotibus habere tenetur, ꝛ ipse sibi dat ius qó hz pro dotibus recipiendis, ꝛ cũ hoc terrã eo mõ quo ipse hz nihilominus huic scõo computabunt fructus in sortẽ, quia cessat ꝙditio que erat in primo. s. onus matrimonij. gñtia pz qa primus qz coactus licite. Additio. Sola coactio istó nõ operatur, qz etiam si voluntarie mutuasset, sed non motus ob lucrũ primario sed ob charitatẽ q̃z gerit reipubli. idez dicerem, lz magister Brego. aliud sentiat, vt. s. dixi in vlti. q. ꝛ eius primo principali membro huius partis. Item dato eo tm̃ gñtia nõ ꝓcedit, qz a seperatis nõ fit illatio. de trãsla. pre. inter corporalia. cũ cõcor. arguit̃ enim de contractu mutui ad ꝯctum emptionis q peritus sunt in hac materia diuersi. cũ i vno lucrũ affectare sit improbatum, in altero permissum. Lau. de rod. recipiebat fructum, sed ista ꝙditio variatur in hoc scõo, hoc est in emptore, qz in eo nulla coactio. Solu. ideo. Additio. Ego autem non sic simpliciter fateor antecedens. si. n. in locum sui ponat alium pro pecunia quã ab eo mutuo recepit, tunc bñ fateor, nec hoc mirum qz idem contingeret si sibi pignoraret proprijũ prediuz, sed si ponat eũ in locũ sui, qz vendit sibi ius competens in tali re, tunc nego sicut. n. posset donare suum est ẽt ius fructuum, ꝛ hoc scõm ꝛ non primum congruat nostro ꝓposito, circa quod omnino vide quod. s. scripsi in. q. liij. ꝛ sic ẽt vẽdere, qz in hac tertia parte. q. vlt. in. v. mẽbro principali, q̃grueret. n. nostro ꝓposito si in casu nostro creditor communitatis non venderet sed pignoraret.

12 **Item** dico plus qz variatio † conditionis hoc est persone inducit varietatẽ dispositionis qñ prima est immediata cã dispositionis ꝛ eodem modo q̃trahitur sicut in dicto simili generi habentis, pignus a socero, ꝛ illud alteri pignoratis. pro quo casus de iurepa. c. vno. lib. vj. ꝛ. l. j. C. de imponen. luc. descrip. lib. x. cum aliꝝ iuribus allegatis in. q. liij. ꝛ bñ facit regula ꝑuilegiũ. de reg. in. lib. vj. sed in casu nostro non eodem modo contrahitur imo cõtractus variatur ꝛ alteratur, qz de tali in quo ꝑuilegium est necessariũ in talem in quo nõ est necessarium. Item forte cã immediata ꝑuilegij non est ipsa ꝑsona in casu nostro, sed seruitium impensum cõitati seu liberalitas ipsi cõitatis seu dãnum ipsum mutuantẽ contingens pp quod vt interesse sibi confert voluntarie ipsa cõitas nõ habito respectu ad personam. Illud. n. tribuit vnicuiq̃ mutuãti sine personarũ discretione vel delectu. sed primo dictũ plus plz. qó declaro sic. Variatio ꝙditionis persone inducit varietatẽ dispositionis, sic variatio ꝙtractus. qñ natura ꝙtractus ẽ cã talis dispõnis, hinc qó reprobatur in ꝙtractu mutui approbat̃ in ꝙtractu emptionis iuxta dicta in apostilla precedenti. ꝛ vide qó. j. dicã ad dicta magistri de ordine predicatoꝝ. Lau. de rod. hic secũdus in locũ gñi subrogatus cõputabit fructus in sortem, qz si aliud fieret lucrum reciperet ex sola expectatione tpis ad recipiendũ suũ, cum sit certus de suo pp pignus equiualens. ꝛ sic vẽderet tps qó est vsura. sed non est sic in proposito, qz scõs nescit an lucrũ illud sit percepturus, imo dubitare põt. Si ergo aliqó lucrũ consequatur. nõ ꝙtingit ex sola tpis expectatione, vt. s. declaratũ est, sed annexitate. Additio. Si tu poneres in casu nostro mutuũ,
13 ista ratio parum prodesset, imo nihil, qz † dubium vel periculum amissionis mutui non facit licitum id qó vltra sortẽ recipitur. vt in. c. nauiganti. in prin. de vsur. Et si aliud in ꝙtractu venditionis vt non presumat̃ in fraudem facta si sit data dilatio solutioni vel dationi rei vendite. vt in. c. in ciuitate. c. ꝙsuluit. ꝛ. c. nauiganti in fi. limitando vt ibi in fi. dñ. Lau. de rod. dubij ꝛ periculi in tpe. Concluditur ergo casum esse dissimile a nostro. posset bene tm̃ ad ꝓpositum per hunc modaz reduci, vt si debemus genero dare dotes daret eidem fructus alicuius terre. Additio. Vide quod. s. scripsi in. q. liij. Lau. de ro. ℂ Sed tm̃ esset in ptãte sua dare vel nõ dare, tũc si esset malus debitor ꝛ dubitaretur de eo tã ó dote q̃ de fructu, tũc posset alteri vẽdere ꝛ in sortẽ locũ illũ in totũ ponere, sed tũc valeret talis ꝙtractus pp dubium periculi vel valoris in exigendo, quamobrem non daret emens tunc illi de toto simul q̃tum conferret sola dos. ꝛ sic nõ obstat.

Iterũ opponitur ꝛ videtur quod saltem totaliter nõ possit in emptoris personam transire lucrum illud qó a cõitate percipit̃ ꝓbat hoc, qz ex vẽditione tali cessat dãni estimatio vẽditori saltẽ ꝑ parte cessabit lucrũ emptori in eius locũ subrogato

14 subrogato. ꝑbaꝫ anteceděs, ꝙ vbi cessat dānū ⁊ cessat estimatio dāni, sed post ꝯ vēdidit ⁊ pretiū recepit desinit esse sine dāno, saltē in futuꝝ eatenus quatenus est pretiū qđ ab emptore recu pat, ⁊ sic in .iiij. pt. c. flore. cū .xxv. recepit ab illo, ergo cessabit estimatio dāni. Cōsequētia ꝑz, ꝙ istud lucrū sine interesse si ꝙ est ꝓcedit ex ꝑsona venditoris cū sit sui dāni estimatio. Si ergo dānū ⁊ estimatio dāni cessat in venditore cessabit in emptorem in eius locū subrogatū. ¶ Sz rñdeť negādo ꝙ cesset estimatio dāni, ⁊ ad ꝓbationē negať minor. Absit. n. ꝙ ꝓpea sit sīm dāno ꝙ .xxv. recepit ab emptore, nā cui ꝑ illud ꝙ dať tātūdē abest ꝯtū datur vel vī ex tali datione habere, sed venditor qui recepit .xxv. dat rē tantūdē valentē ergo illa .xxv. non vī habere de nouo. ergo est sicut ꝓius.

Preterea si pretiū faceret cessare dānum. ergo ⁊ re appretiata, q̄ tātūdē vz cessare fecisset. Constat nāq; ꝙ primo rem habebat equalētē, ⁊ tñ non cessabat dānum vel eius estimationis pretium, ergo nec nūc. Itē si .xxv. habuit, illa nō habuit ab eo a quo dānū recepit ⁊ a quo dēbeť estimatio dāni sed a tertia ꝑsona, nō ex illo dāno, sed ex suo pacto, qꝛ dedit equalēs nō cedūt in pretiū ⁊ debitū dāni, ſz credit in ꝑtiū debitū illius pacti ꝓp qđ dať. s. i pretiū obligationis que est inter empto. ⁊ vēdi. ¶ Preterea ⁊ q̄rto ꝑbaꝫ ista rñsio ad ꝓdi. ex mō loq̄ndi arguētū, qꝛ si ex .xxv. receptis suz certus de nō recipiēdo dānū de .iiij. p. tñ vbi primo erā dubius de dāno totius, ⁊ ꝑ gñs sperare poterā totū habere, tñ sum certus mō de dāno trium partium, ꝙ tñ malū mihi est sicut damnum totius q̄titatis.

Quinta rō qꝛ cū recipio .xxv. do ius ꝙ habeo ad totū ꝑs futuꝝ ꝓ presenti. ergo nō pōt distingui aliqd ꝙ veniat ad restōnē istoꝝ .xxv. ꝑ illud ꝙ habeo recipere in futuꝝ vt sic cū supponať iā pñs, alꝫ nō posset vēdi aliqđ futuꝝ piculū ⁊ sic nō posset assecurari mercatio in mari. ⁊ ista sufficiāt ad obiectiones scōoꝝ. ¶ Sz restat nūc tertioꝝ obiectio ꝑ. d. ꝙclusio. ⁊ sic hic venduntť. c. flo. cū suo interesse ꝓ. xxv. ⁊ ñ tñ ius exigendi vel ꝓcipiēdi ꝙ ꝓbaꝫ, qꝛ illud emiť qđ scribitur sed. c. flo. scribunt igit ⁊c Si sic ergo rōne excessus vī iniustus illicitus talis ꝯctus, ꝙ assecuritate mercātiaꝝ nō cōtingit, vbi nō est excessus in lucro, qꝛ quenies tm̄ accipi consueuit. ¶ Sz rñdeť negādo in ꝟ ꝯctu vēdunť ipsi. c. flo. qm̄ imo vēdiť ius exigendi. c. flo. hinc videmus ꝙ i libris cōtatis scribiť sic. talis emit centū. flore. vel alio simili mō eqpollenti, sed debere recipe centū flo. nec est habere centum flore. ⁊ sic pōt negari ꝙ sit dare in ꝟ ꝯctu lucrū excessiuum, immo datur equalēs ꝑ equiualenti, vt ꝑz ex. s. dictis. vcz, bis que dicta sunt ante primum principale argumētum.

Vltimo supest vt ad quartoꝝ subiectiōes discēdamus sic ergo ⁊ quarto princi. arguiť ꝑ aliquos. iste ꝯctus est certus ⁊ nullo mō dubius. ergo vsurarius, ꝑz añs, qꝛ vallatus est talis ꝯctus tot legibus tot scripturis ⁊ catbenis ꝙ vī quodāmodo indissolubilis, ⁊ sic ꝙ nullus in eo debeat dubitare. q̄ña ꝑz, qꝛ cū emptor sit certus de lucro magno ꝓ pauna pecunia. vī ꝑ gñs ex solo lapsu tpis hoc lucrū insurgere. Sed rñdeť qđ si sit vassallatus vt dicit, tñ dubiū qn sit magnuz negari nō pōt ꝙ satis ꝑ experientiam. Addi. Testis sit annus. d. M. ccccij. ꝙ Bux Mediolani ciuitatē Bonnieñ. occupauit. Lau. de ro. ¶ Quare si qdē aliqñ vz plus, aliqnā do minus nisi ꝓp maius vel minus dubiū vno tpe ꝙ alio, ⁊ multa sunt ibi labores expresse, vt asserūt expti, ⁊ hic iunge q̄. s. scriptis demū cōclude illa ꝙglutinādo qđ est ꝙsiderare in hac materia q̄tuoꝝ pūcta. ¶ Primo ꝙsiderare substātiā ꝯctus q est ꝯlunť argumēta prioꝝ. ¶ Est ſo ꝙsiderare ꝙ in hoc ꝯctu vendiť tā ius ad capitale, ꝙ ad interesse simul, ita ꝙ cadūt simul in sorte ēptori eo mō quo prius iuste hēbat, ſz ꝑ aliū ꝯctū distinctū specie, ꝑ ꝙ tollunť argumēta secūdario arguentium. ¶ Est tertio considerare quomodo distinguuntur ius eligendi centum flore. flozeni, qꝛ non sunt idem cum sit sine alio, ⁊ vnum est maioris valoris alio. ex quo solunť argumenta tertio arguēntium. ¶ Est ⁊ quarto considerare dubium quod emens incurrit in illo contractu circa ius eligendi vel percipiendi illam pecuniam quam emit a venditore, quia experientia hoc docet, ⁊ sciunt experti, ⁊ sic soluuntur argumenta quarto arguentium secundum dictum magistrum Franciscum cuius sunt omnia supradicta.

c **Unctoꝝ scripta** rimatus ⁊ aliū reperio de ordine ꝓdicatoꝝ, cuius nomē ignoro, i mā diffuse valde scripsisse, ⁊ qōnē formasse in eadē forma formaliter quā fecit magi. Fran. de Empoli, cuius rōes ꝑ ordinē recitauit, illisq; rūdens tandē determinauit ꝯriū eius qđ ipse magi. preliabatur. Ponit. n. post aliqua argumēta satis cōia q̄ primo premittit, ⁊ quoꝝ effectus patebit. ī. in fi. vbi ad illa rñdet, tales infrascriptas ꝙclusio. ¶ Quaꝝ prima est ꝙ inter primos mutuātes ⁊ cōitatē fuit ꝯctus mutui. ¶ Scōa ꝙ inter Joā. vendentem ius siue sortis ⁊ P er. ementē est ꝯctus emptionis ⁊ venditionis. ¶ Tertia ꝙ venditor iuris sortis nō vendit illud interesse ꝙ a cōitate dať mutuātibus, nec vendere pōt. ¶ Quarta ꝙ inter cōitatē ⁊ ementē est ꝯctus mutui, vel ea que inter eos fiunt habent vim talis ꝯctus. ¶ Quinta ꝙ lucrū ꝙ habent dicti emptores a cōitate eo mō quo habēt est illicitū, ⁊ sapit vsurā. ¶ Probat primā ⁊. ij. ꝙclu. sed ommittā, qꝛ clare sunt, ⁊ venio ad tertiā. qnā sic ꝓbat. Illud ꝙ cōitas dono ꝙfert emptori nō vendiť ei, nec vēdi pōt ꝑ vēditorē iure sortis. Addi. ⁊ si dato ꝙ id qđ dono ꝙferť vendi non possit quouisq; datū sit, tñ ius illud ex. l. voluntaria cōitatis ꝓueniens ⁊ tibi partiū vendi potest. Itē spes seu ius spatū habēs subsistentē cāz de presenti vt ꝙtingit in casu nostro vendi pōt iuxta. ff. no. in. q. huius ꝓis in vī. prin. mēb. ⁊ ꝑ ꝟ solunť ēt alie rōes ad idē. ī. facte. Lau. de rod. sed cōitas ꝙfert dono vt dī in scriptura ꝓdicto emptori ꝓdictū interesse, ergo non vēdiť nec vendi pōt ab ipso venditore sortis. Maioꝝ ꝑz, cū demū sit libera datio vt ꝑz in descriptione donationis quā ponit Hos. dicens ꝙ est rei licite nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio. Minoꝝ ꝓbaꝫ, qꝛ scribiť in statuto cōitatis ꝙ camerarius q recepit pecuniā gabelle teneať dare ⁊ soluere cuilibet creditoꝝ ꝑ dono ⁊c. ⁊ suo mō rō similis formari pōt de dāno ⁊ interesse que a cōitate datur emptori, ⁊ sic non venduntur ab illo.

Preterea ꝙ dependet ex volūtate cōitatis vendi nō pt, nec vēdiť sine eius mero essensu, ſz illō interesse ex mera volū. cōitatis dependet nec dať vendenti ius sortis assensus vēdēdi dcm̄ interesse. q̄ nec vendiť nec vendi pt ꝑ ipsuz. Maioꝝ ꝑz, qꝛ nec ꝑ legē a cōitate fcāz nec simpliciter ipsa cōitas cogiť dare ipsuz interesse si nō vult, nec inueniť ꝙcessum ꝙ mutuatoꝝ vēdat. Addi. imo ꝙcessuz est vt ꝑz in his q̄. s. posui in themate. q. fi. huius ꝓis, ⁊ facit ēt mentio. magi. Bui. cū ius verba. ī. sequunť, imo plus, qꝛ de iure satis esset ꝙ nō foret ꝑ bibitū, cū iura ēt separata sint vendibilia, vt ff. de here. ven. ꝑ totuz, ⁊. l. spez. C. de do. vide. s. in mea. q. fi. in. vij. mem. Lau. ó rodul. ¶ Maioꝝ ꝑz, qꝛ nō pt vendi ab aliquo qđ nō est eius potestatis nec liberalita. nisi cū assensu eius c⁹ interest. ¶ Pterea vendens trāsfert dñiū ⁊ ꝓprietatez rei ven. ⁊ ementez ꝑ equalenti, ſz venditor sortis nō trāsfert dñiū ⁊ ꝓprietatez illius interesse in emēte, ergo ⁊c. Minoꝝ ꝑz ex nā venditionis ⁊ dictis alioꝝ. Addi. nulla sors ve vendi ſz bñ ius ad sortez interesse ⁊ ꝑ gñs illi accessoriū ad ꝙ vtilis actio ēt sine cessiōe ipsi emptori ꝙpetit ex vi ipsius ꝯc⁹ emptionis ⁊ si non directa, vt. l. ēpto. C. ó here. vel act. ven. ⁊ ꝟ dato ēt ꝙ alias in ꝯctu ó eo nulla sit fcā mentio qđ tñ in facto non est vt audio ſp vex. Eo. n. ipso ꝙ facta est venditio rei fruct⁹ tāq; accessorij ex nā ꝯct⁹ spectāt ad emptorez. C. de act. em. l. curabit. ⁊. l. fruct⁹. ⁊. ff. e. l. iij. §. j. in fi. est. n. ꝯct⁹ bone fidei ⁊ sic multū dz exuberare bona fides. ff. e. l. j. in prin. ⁊. l. teneť. in fi. ⁊. l. ex emp. cū ſ. eiusdem mu. ꝑ ꝟ. l. si venditor. q̄ñcta gl. sua. ff. e. ⁊. l. iul. §. ex vendito. cū legi. se. ⁊ qđ no. in. c. cū venerabilis. de exce. in gl. ⁊ sup ea bñ facit. ff. de he. vel act. ven. l. venditor. nec ob. si dicas in casu nr̄o nullus ē fructus ex re fateor subsistens, ſz bñ sepat⁹ ex cā de pñti subsistēte, ꝙ satis est. Itez ⁊ forte subsistens dici pt rōe volūtarie q̄stitutiōis ⁊ obliga. qnā fecit scienter ipsa cōitas vt. ī. declarabo ꝑ tua ordinamenta, de qb⁹tu ipse mentionez feciſti, quoꝝ editio quo ad trāsferendū in emptorez actionez nil operi vī, vt. d. l. emptor. ſz forsan opeť quo ad directā q̄ alias sine cessione vel dāna. ñ trāsferť. vt ea. l. in prin. ⁊ tē ad formā arg. habes dicere ꝙ maioꝝ ñ ꝓcedit indistincte quo ad trāslatiōez vtriusq; dñij. s. vtilis ⁊ directi seu actionis vtilis ⁊ directe in hmōi incorpalib⁹, ⁊ ad minorez dicas ꝙ nō vera vtili, qđ sufficit nobis qꝛ absq; oi tali ordinamento trāsit ex ꝯctu vēditionis. Itē dato ꝙ loq̄reť ēt ó vtili actione, nil ad rūbū, qꝛ exꝓssio eoꝝ q̄ tacite insunt nil opať. ff. de qđ. ⁊ ōm. l. qdōe. cū si. Itē ⁊ si vtrāq; actionē trāsferret ñ tñ seq̄ť ꝙ non mutuās, ſz cōitas est q̄ trāsfert in mentez tale ius, qꝛ imo mutuās vendēs est, ꝙ mediāte ꝯctu venditionis transfert,

sed ex dispõne. l. municipalis nullũ ꝯctũ cũ illo facientis q̃uis bñ statuẽtis qõ eoipso ꝙ iura que qs hꝫ sup monte alteri vẽdis illis bñficijs ꝛ iuribus potiaꝫ emptor qbus potiebaꝫ venditor, vt pꝫ in ordinamẽto de quo. j. loqueris in tua. titj. qcl. sicut si caueret statuto qõ emens pdictũ intelligaꝫ emisse ius ad oẽm q̃titatẽ p colonũ ex cã mutuj vel ex quauis cã debita vẽditori, ꝛ similiter boues ꝛ pecudes quos ꝛ quas ibi tꝫ vt venditor sicut simili ex dispositione. l. transfert vẽdẽs fructus im emptorẽ, vt in iurib. ff. allega. Et p pdic. tollit qõ obijci posset ꝙ pecunie nullus est fructus, vt in. c. eijciẽs. lxxxviij. dist. qz hic nullus pecunie fructus esse dr, sed bene rõe mutui primo loco facit ex voluntaria ꝛ liberali ꝙstõne cõitatis iuste, vt alibi dixi in. q. montis mẽbro. ij. ꝛ rõnabiliter mote. in partiũ ꝛ discrete atq; laudabilis. nõ vt vsura, sed vt gratuitũ ꝛ liberale donũ largitũ ẽ certũ interesse ius ad certã quotã p interesse ꝛ p quolibet cẽtenario taliter mutuãtibus ipsamq; cõitatẽ ex tali mutuo cũ ppio dãno bonificantibus sine vlla spe primario pcipiẽdi dictũ interesse, qõ interesse siue voluntaria puisio ex ordinamẽto ipsius cõitatis accidit ita ꝛ taliter iuri sortis effectiue quo ad vtilitatẽ mutuãtiũ ꝙ eoipso ꝙ ius ad sortẽ vẽdit, ꝛ vẽditũ intelligit ẽt ius ad interesse cõstitutũ, ꝛ sic similitudinarie vt fructus accessorie venit ꝛ ideo pluri venditur. Lau. de rodul. ¶ Minor pꝫ. cum hoc fiat p statutꝫ cõitatis dicẽs ꝙ camerarius gabelle ad hoc institutus teneaꝫ ꝛ debeat dare singulis creditoribꝰ de scriptis in lib. In illo añt libro scribũtur emptores ꝛ creditores.

Preterea ad idem venditio est cõmutatio rei ad pcitiũ ex quẽtione ꝛ pacto partiũ veniẽs, sed inter prefatos vẽditorẽ iure sortis ꝛ emptorez nulla cõmutatio illius interesse ad qõcũq; ptiũ ꝛ nulla de hoc quẽtio vel pactio interuenit. ergo nõ vẽdit. maior ẽ no. ex descriptiõe vẽditiõis. Minor ẽt pꝫ, qz vt dñi q illa cõmercia tractãt psona media tractat emptio. ꝛ vẽdi. pecunie mõtis nulla mẽtiõe facta ꝺ ip so lucro vel puisiõe vel interesse, ꝛ apparet ꝙ cõitas q̃ puidet ꝛ facit statutũ dat ex se sic ementi illud lucrũ. Addi. Magis miꝛ est salua pace tua ꝙ dicis, vẽdaꝫ. n. ius sortis cũ omni iure sperato ꝛ qstituto occasione iuris sortis, ꝛ p vtroq; ptiũ daꝫ vendi tori, ꝛ est intentio vtriusq;, siue expꝛimaꝫ siue nõ. Lau. de rodul. ¶ Mira añt venditio rei est que nec in ꝯctu nominatur nec p ea aliqd daꝫ. ¶ Sed ꝛ predic. qclu. adducũt qdã hꝫ eũ j. scriptas rões. ꝛ fuit magi. Fran. de empoli, p quas infertur ꝙ licite vendi ꝛ emi possit ius pcipiẽdi capitale ꝛ interesse. ꝛ p mo sic, nullo iure hic ꝯctus pbibeꝫ ergo licite celebraꝫ. Sꝫ ipse rñdet ꝙ si ista rõ accipiaꝫ ex pte vẽditoris ante supponit falsum, qz inter venditionẽ sortis vel eius iuris ꝛ emptorẽ eius nulla fit mẽtio de illo lucro. Addi. Supra secus dixi. Lau. de rod. nec ille venditor illud vendit. ¶ Preterea scõo dico ꝙ ipsum añs assumit falsum, qz sicut accipe alienũ est ꝯ ius diuinũ ꝛ humanũ, ita ꝛ vẽdere. Addi. Hic nõ vendit alienuꝫ, sed suũ. vẽdit. n. ius speratũ ex cã subsistente de presenti, qõ vẽdentis pfecto est nõ alterius. Nec ob. ꝙ si speraꝫ lucrũ ex mutuo p vẽdentẽ, ergo p qñs est in eo vsura, vt in. c. consuluit ꝛ sic p qñs in emẽte. Solue vt late dixi in. q. fin. huius ptis. in. vij. mẽb. prin. ad fi. Lau. de rodul. sine assensu ꝛ volũtate eius cuius est vel ad quẽ ptinet. mõ illud interesse vel lucrũ est i voluntate ꝛ libertate cõitatis, ꝛ a cõitate conferẽ ementi, si a venditore sortis vt. ff. dictum est, ꝛ sic concludit ꝙ vendendo faceret ꝯ ius diuinum ꝛ humanũ. Si añt de emptore solo agatur, transeo dicit ipse.

Adducitur alia. ij. rõ q̃ est ẽt magi. Frã. ad hꝺ idez illud interesse pp estimationẽ dãni, ꝛ p qñs est debitũ primũ, sed interesse põt vendi hꝫ iura, qz est vez ꝛ nõ accessio tãq; lucrum, ergo ꝛc. patent pdicta, qz hꝫ iura recipiẽs iniuriã põt suũ interesse vẽdere, ꝛ tũc alius põt accipere vel acqrere hm iura ꝙ nõ potest alius. ¶ Sed ad hanc rñdet, duplex est interesse. ſ. de lucro captando ꝛ de damno euitãdo. Ex primo interesse non nascit obligatio hm iura. Additio. Vide p Inno. ꝛ alios post eum in. c. sacro. de sen. exc. p Host. ꝛ ꝯ magi. Greg. Lau. de rodul. ex secundo añt nascit sed cõmunitas non tenet suo ciui ad interesse, ꝛ ideo quod nominatur interesse, non est ppie ꝛ vere interesse ex parte cõitatis, qõ ẽt pꝫ, qz hm istos cõitas dare ꝛ auferre põt libere illud interesse immo diu sortem tenent nihil prouidendo, qnimmo in necessitate sortem tollere ꝛ psonam ꝛ bona ciuis piculis exponere potest. Cõcludit ergo ꝙ non est interesse sed volũtaria prouisio.

Addi. Hoc ego fateor ppie ꝛ stricte loquendo, ꝛ dixi. ff. e. pte. q. fi. in. j. dub. ꝛ. ff. in apostilla posita ad dicta magi. Fran cis. ꝛ sic ꝯrium incoacte soluẽtibus senserit magi. Greg. non tñ Fateor, vt. ſ. dixi quominus ius hoc speratũ ad tale voluntariũ interesse seu voluntariam puisionem vel donũ ꝙ appellare velis possit vendi, maxime cũ post voluntariam obliga. sit debitũ ꝙ primo nõ erat, sicut si mihi centum donasses ꝛ in illis te mihi debitorem licite qstituisses cui qgruit dictũ Ber. quod. ff. posui in. j. dub. huius. q. Lau. de ro. ꝛ sic prius fuit nominata. Ad rõnem ergo cũ dicit illud est interesse pp estimationẽ dãni, dic ꝙ nõ est plus debitũ q̃ cõitas libere voluerit. Addi. Quod ad rhumbũ taliter vẽdit qualiter debeꝫ, ꝛ sicut cõmutabiliter ꝛ ad placitũ debeꝫ, sic ꝛ nõ aliter vendi potest venditur ꝛ ideo minori pretio. Lau. de rod. ¶ Et cũ addit ꝙ interesse potest vendi, qz est debitũ vez negandũ est ꝙ in hoc casu sit debitũ vez cũ nullum. Addi. Debitũ est, qz sic se debere licite vult ipsa cõitas. nã ꝛ ẽt qui non dꝫ si vult põt se qstituere ꝺbitorem ex tali qstitutione si sciens se non debere nihilominus debere vult obligatur, sicut q sciens se nõ debere si soluit nõ repetit, qz donare videt. ff. de qdi. indeb. l. j. ꝛ. l. cuius p errorẽ de re. in. non tñ aliter debebit emptori q̃ prius debebaꝫ venditori. Lauren. de rod. sit dare interesse, qz vt pꝫ ex predic. non est plus debitũ quam velit ipsa cõitas, ꝛ ideo nec vẽdit nec vẽdi potest sine qsensu cõitatis. Et qõ non sit vere nec ppie interesse pbaꝫ etiam aliter. Qõ daꝫ intuitu sortis ꝛ non dãni, non est proprie interesse, sed predictũ lucrũ daꝫ intuitu sortis ꝛ non dãni, ergo nõ est itereſſe. Maior pꝫ, qz itereſſe est vitiatio dãni. Minor ẽt pꝫ, qz ei datur istud lucrũ cui debeꝫ sors. Addi. Immo ei qui patit damnum, nec obstãt. j. dicta, qz ante venditionẽ dãnificaꝫ ꝛ ẽt post, qz daꝫ ei q causam hꝫ ab eo, ꝛ a quo p illo habuit equiualens, nisi enim emens speraret hꝺ voluntarium interesse cõseq minus dedisset vẽditori p tali iure, qõ ergo plus dat eius intuitu equialet ei qd recipit, ergo dãnificat recipit. ꝛ hꝺ vide qõ. ſ. scripsit mag. Fran. Lau. de rod.

Itẽ si non dat necessario cõitas plus q̃s velit, frustra disputaꝫ vtrũ tale interesse vẽdi possit vel vendaꝫ, qz si nõ, ꝛ cõitas pur vult dare emptori, vbi ꝙ nõ possit ꝛ ille licite recipe, volẽti. n. donare mos geraꝫ, nec ꝙ rõne mutui sibi det, ꝛ sic vt vsura dici põt, qz nil dat cõitati ipse emptor, vt. ſ. ostensum est. ꝛ si dat ob fauorẽ eius q mutuauit vt eo pretextu ius siue sortis vẽdat, ꝛ sic aliqualiter ꝙsoleꝫ ꝛ releuet a dãno ꝙ ex tali mutuo passus est, nec hꝺ ẽt illicite recipit, qz nõ datur pretextu alicuius mutui emptoris, qz nil mutuat, sed pretextu mutui vẽditoris, ꝛ si illud est illicitũ, vt. ſ. dcm̃ est in vẽditore, ergo ꝛ in isto emptore in quo licitũ est lucruꝫ ex tali emptione spare siue principaliꝫ siue p accidẽs, maxie cuꝫ rõe talis speciei pluri emat ius ad principalẽ sortez sic emẽs terrã iuxta fluuium sperãs p alluuionez plus hꝫe pp terrã vicini siue verisimiliter accrescere dñte, nõ male spat vel emit. Lau. ꝺ ro. ꝛ non ei q patit dãnuꝫ, ꝑbaꝫ hꝺ idẽ, qz si emit interesse, dareꝫ ei q patit dãnuꝫ ꝛ si dareꝫ vendenti ius sortis q in venditione magis dãnificaꝫ, ꝛ hꝺ non sic, imo daꝫ ementi ꝑdictuꝫ ius, ergo. Maior no. qz vendens non soluꝫ hꝫ dãnuꝫ ex ipsa sorte quã primo muꝫtuauit, sed etiam in sorte p qua recepit. iiij. pte, ꝛ pdit tres. pr. qñ vendit, isti dicunt in q̃dã sua rñ. Minor pꝫ de facto. Apparet etiã ꝙ nõ sit vez interesse ex dictis istoz. Añt. n. ꝙ primus põt vendere capitale p se ꝛ sibi retinere interesse ꝛ ecõuerso, ꝛ similiter vtrunq; vendere simul, qõ pꝫ esse, falsuꝫ in ꝓposito i flonullo. n. mõ vnum vendere potest ꝛ altez retinere, nec vnq; in ista ciuitate factuꝫ fuit. Ex qbꝰ dictis eoz pꝫ ꝙ si vbi est vez interesse ꝛ sors, vnuꝫ põt vendi ꝛ altez retineri, cuꝫ hꝺ nõ possit fieri hꝺ, p qñs non est hꝺ vez interesse, ſꝫ lucruꝫ datuꝫ p sorte, ꝛ si concludit ergo primuꝫ non fuit licituꝫ. Rñ. ꝙ de hꝺ me non intromitto, q̃s alia rñsio dari possit. ¶ Preterea qõ sine iniuria ꝛ scrupulo qscientie subtrabit p cõitatez non ppie dr interesse sed sic est de illa puisione, igit. ¶ Preterea debitor non tenet ad dãnuꝫ vl interesse creditori añ terminũ solutionis, ſꝫ terminꝰ solonis nõ est positꝰ cõitati igit. ꝛ si forte dicaꝫ ꝙ vendit vtrũq; simul, qz ex vtroq; fcm̃ est vnuꝫ ius. dic ꝙ nõ hꝺ vl posse dici, qz vel hꝺ esset ex nã sortis ꝛ dicti interesse, vel lucri, aut qz cõitas hꝺ feciſſet. nõ prio qm̃ accessoriuꝫ sortis ꝛ sors nõ hꝫ. Addi. fateor principaliꝫ, ſꝫ vnũ pricipaliꝫ alter accessorie sic ad ꝙ no. Inn. de or, cog. cũ dilectꝰ. i prin. accessoriuꝫ. nãm qgruit seq principaliter, de re. iur. accessoriuꝫ. lib. vj. specialius in ꝓposito. l. si venditor, ꝙuncta glos. ꝛ. l. iulia. ff. nunc videamus. in glos. antepe. Lau. de rod. idez ius ex nã sui, sed nominatuꝫ itereſſe est accessoriuꝫ sortis, ergo. Maior no. qz nã accedit sibijpsi. Minor pꝫ cũ sortes manente prefata prouisio detur a communitate.

¶ Preterea

¶ Preterea mutuatū ⁊ non mutuatū non habēt idē ius ex nā sui,sed sic est de sorte ⁊ accessorio,igit̄ ⁊c. Non pōt ēt dici p̄m. s.qō ꝟ sit qr cōitas hoc fecerit. Addi.sit qō velis,qd ad me tñ volens hoc tenere dicere posset qp p tāto dici pōt qp cōitas ꝟ fecerit p q̄sto ipsa disposuit,ēt dato qp alias non disposuisset expresse,qp dic mutuantes vēdere non posse ⁊ emptoribus dare debere ⁊ competere ius sortis ⁊ interesse seu do. Itē dato qp id expresse nō disposuisset satis id tacite disposuit ex quo voluntarie tali iuri sortis applicuit vt eius fructus seu puentū ipsum sit q̄stitutū voluntariū interesse.ex quo inferr̄,vt.s.dixi qp eoipso qō postmodū ius ad sortem vendit̄ tacite ⁊ in vita accessorij, ⁊ ipsum veniet interesse ex simili nā. Laur.de rod.qr nec dicit ipse lego vel audio qp cōitas hoc fecerit vel ordinauerit.s.qp vnū esset ius sortis ⁊ lucri,vel qp simul vendar̄. ¶ Preterea in quo cōitas se seruauit vel seruare voluit liberā nō pōt dici qp se obligauerit,vel qp alteri pro iure q̄cesserit,ꝫ in iure dicti interesse sic se habuit cōitas ergo ⁊c. Addi.Forte p volētes illud tenere posset dici qp imo se obligauit,lꝫ volūtarie mutuante ⁊ ēt emptori p mutuāte seu in ipsius mutuātis fauorē interueniente ministerio vēditionis ⁊ emptionis inter mutuātē ⁊ emptores,q̄ ⁊ si non directa vtilis trāsferr̄ actio,ꝫ obligatio tādiu durabit q̄diu volet ipsa cōitas,⁊ ꝟ est in quo se liberā seruauit.s.in possendo reuocare.dato ergo qp nō sit vera obligatio,ꝟ est irreuocabilis,pur tñ quousq̄ durabit illa voluntas,vt debitū exigeret. dicitur enim stabile ⁊ ppetuū id qō potest esse ppetuū, ⁊ si sit i alterius potestate q̄stitutū ff.de q̄di.indeb.l.sufficit . de rescri. c.fi.lib.vi.⁊ ibi gl.sup ver.ppetuas.⁊ eo.titu.in cle.ij.in gl.vi. sed qp velis in hoc nihil ad nos,vide qō ibi dixit magister Frā. cis. Laur. de rod.

Probetur ista ex dictis opponētiū de liberalitate cōitatis,dicūt.n.rñdēdo tacite questioni.Si diceres emptori cōe est debitor qr ōcrenit qp ēptoribus huius iuris p̄star̄ sors ⁊ augmētū eius.Rñdeo qp cō mune fecit ꝟ p legē,quā reuocar̄ est in sua ptāte,qūo ergo obligar̄ p illā.nā videmus qp de facto aufert qñ vult,⁊ de iure ē qp nullus pōt legē facere quā nō pōt tollere.ergo legislator nō est astrictus ex ea.⁊ posito qp se astrinxisset p ōctū ad nō reuocandū cōi se obligauit,imo vī qp se potuerit obligare ergo venditori iuris sortis nō vēdidit vtrūq̄ quasi vnū ius vl vnius iuris, nec vēder̄ pōt,vt ex supiorib⁹ p3,seu ꝓbar̄.Nūc ad.iij.q̄clusio né trāsitū faciamus,ꝓbat ergo illā sic,nā primo premittit in facto id qp facit ipsa cōitas,vadūt nāq̄ emptor ⁊ vēditor ad notariū nō mōtis q sic q̄ficit scripturā. Talis asserens se esse descriptū in tali libro creditorū montis dedit ⁊ q̄cessit parabolā ⁊ licentiam mihi tali notario tāq̄ publice p̄sone publice recipiēdū creditores mōtis ⁊ q̄titates ⁊ pecunias ⁊c.in libris ⁊ super libris dictorū creditorum.⁊ q̄cludit qp emptor scribat̄ p scribanos cōis in libro creditorū loco ⁊ vice seu nomine talis.s.q prior erat ibi creditor cōitatis.Itē dī in statuto cōitatis sic , quidē rūt ⁊c.⁊ addit qp predicti creditores ⁊c.seu q recipe dicūt dictū est possint eisq̄ liceat ipsorū ⁊c. Addi.Nota.iura nō ōt magis ad sortē quā ad interesse seu p̄uisionē vel damnum q̄stitutū sicut ergo gñaliter ⁊ indistincte logt̄ sic intelligat̄.de q̄ug.ser. c.qm̄ cū q̄cor.ibi positis in gl. Laur.de rod.iura vēdere, permutare,alienare,⁊ quocūq̄ titulo siue cā trāsferre in alium scribendo iura trāslata fuerūt potiant̄ beneficijs,iuribus q̄bus porēt ipsi creditores,seu q recipe debent vt dictū est . Modo ꝓbat sic ꝓpositū.Obligatio ex voluntate ⁊ ex pacto q̄surgens inter vē creditorē ⁊ debitorē de sorte q̄cessa restituenda inter eos ōctū mutui,sed talis obligatio est inter cōitatem ⁊ cīuē emptorē,igit̄ ⁊c.Maior ꝓbat in gl.Ray.de negotijs seculi licitis ⁊ pacto partiū insurgēs.Minor ēt ꝓbat ex.s.dictis. Addi. Hoc expresse negat̄ ex .s.dictis patere.si qua.n.nascit̄ obligatio ⁊ si cōe efficit̄ debitor,⁊ emēs creditor effectiue ex ōctu venden tis ⁊ ementis nascitur,qr hi sunt q ꝓbū ⁊ volūtatē exprimunt, nō aūt ex ōctu mutui inter eos nullus init̄ ōctus,nec mutui,nec vendition̄,vel qs alius,⁊ si obligat̄ cōitas emptori,ꝟ est ex p̄sona vēditoris,⁊ ex ōctu vēditionis , p q̄s vt.s.dictū est,de iure cōi vtilis actio cōpetit ipsi emptori tāq̄ ō debitorē vēditoris vt in.d.l.emptor.C.de bere.vel ac.vē.Et si melius esset dicere qp cōpetat directa virtute statuti municipalis, nō tñ seq̄t qp cuz cōitate ꝓbat , vt liquido q̄stat ,⁊.s.dixi.⁊ in hoc optime ⁊ doctus allegistis dixit magister Frā.vbi.s.vide.Laur. de rodul.

Ex quibus patet qō inter cōe ⁊ cīuez est obligatio,vt esse p̄t, ⁊ vnus est creditor ⁊ alter debitor ex ipsarum partium voluntate. Addi.Si intelligeres,ipsaz.s.vēdentis ⁊ ementis faceret quo ad vtilitatem ⁊ cōmodū emptoris,cui vtilis querit̄.⁊ si non directa nisi nomine venditoris,sed tūc non ꝓbas intentū ⁊ si aliter intelligas vt predixi,falsuz ponis. Lau.de ro. ¶ Et similiter qp inter eos sit pactū ꝓbar̄,qr pactū est ꝓmissio ex cōcordia partiū vt ꝟ in catholico.vnde Lu.xxij.de Juda ⁊ iude is dī pacti sunt pecuniā illi dare. Apparet aūt qp cōe ꝓmittit emptori,⁊ se obligat de sorte ⁊ lucro,igit̄ ⁊c. Addi.Hoc totuz ꝓcedit ex ōctu vēditionis inito cū principali mutuāte,⁊ hi sunt q paciscunt̄,cū cōitate.n.nullū pactū facit ipse emens , ⁊ si qd ꝓmittit emptor, ꝓmittit vt debitrix vēditoris,vt.s.in alio passu dixi in simili,⁊ vide qō.s.dixit magi.Fran. Lau. de rod.

Preterea san.Tho.p.ij.q.xliij.ar qp in verbo ꝓbē di impartit̄ ordo effectus ad cām.v.g.inter coniuges ōctus matrimonij dicit obligationē mutuū vt effectū in ordine ad mutuū q̄sensuz q est cā ergo iter quoscūq̄ ē obligatio vere sortis q̄cesse restituēde q̄sensu p̄tū. Addi.Fateor de principalibus consentientibus,⁊ ꝟbentibus,sed hic non est obligatio de q̄sensu partiū talis vt intelligis.hic est cōitas, ⁊ istius emptoris,sed immo vendentis nō est mutui sed venditionis ⁊ q̄tractū celebrantiū. Lauren.de rod. inter eos est q̄tractus mutui,ꝫ inter cōe ⁊ cīuē emptorē est hmōi obligatio, ergo ⁊c. Utraq̄ ex supioribus p3. Maior ex dictis doc. Minor ex scripturis adductis. Addi. Itē negat̄. Lau.de ro. ¶ Preterea argno ex dictis oppositoꝝ dicētiū qp mutuū non conficit̄ nisi vbi ex meo fit tuū. Addi.Non vbicūq̄ ex meo aliquid fit tuū,ibi est mutuum.⁊ sic ex mutuo qp est meum efficitur tuum,nam ex alijs ēt q̄tractib⁹ qp meū est effici quod tuū.

Lau.ō rodul.qr est obligatio que q̄trahit̄ accedente re ⁊ cōsensu,igit̄ cū de meo fit tuū cū accessione rei ⁊ accessione vel accessu q̄sensus ibi est mutuū,ꝫ sic est i ꝓposito igit̄ ⁊c. Add. Hoc negat̄. Lau.de rod. ¶ Maior loquentium est . Minor potest apparere nō solum ex dictis in prin.huius conclusionis adductis,sed ēt qr quod tenes meū est. Addi.Nō ex cōtractu vel consensu communitatis,qr vt sepius dixi.cum ea nullus initur contractus,nec emens de suo aliquid facit communitatis,⁊ si quid dz se debere q̄stituit cōitas mutuāti ei deniq̄ vēditori per contractum emptionis efficit̄ emētis,in quo q̄tractu interuenit res ⁊ consensus vtriusq̄ .s. vendentis ⁊ ementis,⁊ ex hoc debetur quo ad vtilitatem ipsi emptori tāq̄ vt sepius dixi succedenti in actione vtili contra debitores venditoris,vt.d. l.emptor. Lau.de rod.

¶ Quare cū mihi debeat̄ sors. Addi.optime dicis,qr cū vēdē te q̄traxisti. Lauren.de rodul. ex emptione iuris de nouo.

Addi.Non vt mutuans,sed vt emptor iuris mutuantis incuius locuz quod ad emolumēta succedo ex contractu emptionis. Lau.de rod.

¶ Scribit creditor,⁊ cōe se debitorē obligat. Addi.Potius dissentirē si possez libētius enim capitale rel urē,qr magis vtile mihi foret. Lau.ō ro.Et ego assentio vt maneat apud ipsum ⁊ promittitur prouisio debita mihi vt creditori, ergo ⁊c.

Addi.Immo vt emptor iure creditoris q̄petentis,cui nomine illi⁹ directa q̄petit ⁊ vtilis ꝓprie,⁊ dato qp effectiue idē cōse quar,qō si mutuasset,nil ad rem,vt.s.dixi in ista.q.montis.in. v.princi.mē.Itē qp noua insurgeret obligatio,non obstaret,vt s.ēt dixit magister Frā.nā ex quo ius sortis ⁊ interesse emittit q̄stitutis mihi debitorē eius qō licite emi p huius nouam obligationem,sic sortis ⁊ interesse constitui. Lau.de rod.

Preterea tu vēdēs constitutis emptorem iure mutuate sortis.

Addi.Hoc volo,sed quid ad propositum,iam per hoc non sum mutuans. Lau.de rod.

¶ Preterea inter quoscunq̄ sunt vel fiūt ea q̄ regrunt̄ ad cōtractuz mutui inter eos est ōctus mutui,sed inter emptorem ⁊ cōe sunt vel fiunt. Addi.Negat̄. Lau.de ro.ea q̄ regrunt̄ ad q̄tractum mutui,ergo.Maior est no. Minor ꝓbatur,qr non plus videt̄ regri ad predictum contractum q̄s creditor,sors q̄cessa cū vsur.debitor.q̄fessus ⁊ obligatio iter vtrūq̄.

Addi.Hoc amplo ore negatur,vt p3 ex.s.dictis. Laur. de rodul.Sed hec sunt inter prefatos vt tam ex dictis q̄s ex facto apparet,igitur ⁊c. Addi.Immo potest , qr nullam sibi concedit vt credens,sed bene ad iam concessam aspirat virtute emptionis,⁊ eius vtilitas sibi debetur,non vt credēti,sed vt

ementi a credente, nec manet apud cõitatẽ vt credita p emẽrẽ, sed p vendentem, ꝛ quãtũ foret in ptãte emẽtis nõ maneret, qm̃ pecunia que sibi rn̄det .v. pro centenario, plus rn̄deret in alijs licitis, vt .s. alias dictum est. Jtẽ si de sua volũtate maneret vna cũ iure ad interesse simul emptio, ꝛ sic si interesse recipit, recipit ẽptũ, ꝛ sic nil vltra debitũ vt alꝫs dcm̃ est. Lau. de rod.

Nec potest dici quod emptor non ꝙcedit sortẽ cõitati. cũ de sua voluntate ꝛ ꝙsensu sors cuius est ius suũ ex emptione manet cuꝫ suo vsu apud cõitatẽ. Addi. Nõ nõ sit cũ cõitate sepius dixi, sed bene fateor q nõ ex hac rõe. bi enim sic tractãtes nil vendũt, nec mutuo ab emente accipiunt, vt bene .s. dixit magister Fran. Lau. de rod. nec põt dici q ꝰctus nõ sit cũ cõitate, sed cũ qbusdã officialibus cõitatis emptor tractat, qꝛ ex hoc negaꝫ ꝰctus, pari rõne negabit fuisse inter primos ꝛ cõitatem, qꝛ primi non nisi cum qbusdam officialibus communitatis tractauerunt scribentibus ꝛ repientibus pecuniam, nec potest negari prefatus ꝰctus, qꝛ sors nõ debeꝫ emptori a cõitate, immo ō iure ipsi emptori debetur. q probaꝫ primo, qꝛ ei cui cõitas se obligat ꝛ pmittit de sorte, debeꝫ ipsa sors, ꝫ emptori cõitas se obligat ꝛ pmittit de sorte, ergo. Maior pꝫ, qꝛ alias se obligaret ininste, ꝛ rapet, alterꝯ alteri debereꝫ. Minor pꝫ ex scripto, ꝛ ex statuto. ¶ Preterea qcqd aliqs emit nomine suo, ẽt de pecunia aliena emptori acqritur. Addi. Sed eo modo quo iura disponunt, sed aliter disponunt in emptione incorpalium ꝯ corporalium vt pꝫ. ff. ꝛ C. de here. ꝛ act. vẽdi. p totũ. igiꝫ cõmo. acqriꝫ. Lau. de rod. sed emptor prefatus emit predictũ ius nomine suo, ergo sibi acqriꝫ ꝛ debeꝫ. ¶ Preterea ad illum q põt sortem seu ius sortis vẽdere, donare, alienare, ꝛ in aliũ trãsferre ẽt de assensu cõitatis, sors ꝛ ius sortis pertinet, sed emptor predictus predicta potest, ergo ad eum sors seu ius sortis pertinet, ꝛ sibi debeꝫ a cõitate. Addi. dic vt. s. Laur. de rod. ¶ Maior est vera. Minor ẽt no. ex allega. statuto cõitatis ꝛ de facto cũ emptor vendere ꝛc. possit, vt vult ꝛ primus, scõs, ter tius ꝛc. Addi. dic vt. s. Lau. de rod. vt volunt.

Preterea cui vt creditori datur a communitate lucrũ seu pensio sortis eius ꝛ de iure sors debeꝫ, sed predicto emptori daꝫ a cõitate lucrum.

Addi. Transit ex tali ꝰctu vt sepius dixi vtilis, sed nõ directa, nisi ex illa credaꝫ, sed ꝛ dato qõ vtrũqꝫ transiret saltem ex nona obliga. ꝛ ex dispositione statuti cõis, tñ non ob. vt sepius .s. dixi. ꝛ facit q. s. dixi in. d. prin. v. mẽbro. Lau. de rod. pro sorte statutũ, ergo eidẽ debeꝫ sors. Addi. dic vt. s. Laurẽ. de rodul. ¶ Preterea cuius est ius sortis ei debeꝫ sors de iure. sed ementis est ius sortis, ergo eidem debeꝫ sors. Maior patet qꝛ si debereꝫ dareꝫ alteri, daretur ꝛ haberetur sine iure ininste. Minor etiam est vera, qa ꝫ Jsido. v. ethi. emptio est qñ a me tibi fit venditio non qñ datio, ergo sua est. s. ementis ꝛ sibi a vẽditore date. ¶ Nunc videamus dicta opposite partis de illa sorte. dicũt. n. qdã argumẽtãdo sic. Facto ꝰctu vẽditionis sors nõ est debita emptori a cõitate virtute emptionis, ꝛ maxime p prie, sed vẽditori. Jtẽ modicũ vltra dicunt. Emptor nõ concessit sortẽ cõitati, nec sibi debeꝫ a cõitate. Jtẽ nec cõitas efficitur pprie debitor istius emptoris. Jn quodã alio loco dicũt. Jntẽtio istius scõi. s. emptoris. nõ est qsiderare sortem ꝛ aliqd vltra sortem, qꝛ totũ ius primi, ꝛ quo ad capitale, ꝛ quo ad interesse ẽ sors, ꝛ credit in sortẽ isti secundo, qꝛ totum illud emitur, igitur est sibi debita. Jtem vltra in rn̄sionibus ad vnum argm̃ dicunt isti sic. Si venditor qui recipit. xxv. dat rem tantũdẽ valentẽ, quero cui dat non sibiipsi nec cõi, qꝛ ergo emptori a quo ꝫ petiũ, igiꝫ emptori debita. Jtem. j. ꝛ in tali ꝰctu. s. venditionis dico non esse excessiuum lucrum immo datur equinalens pequalenti, quero ergo cui daꝫ non dãti pretium equinalens ꝛ ille est emptor. Addi. Fateor ꝛ penes iuris ignoratos, sic enim distinguas directum ab vtili. ad qcordiã pdicta reduces, ꝛ sic i dictis tuis fecit magister prelibatus, qõ ẽt si non fieret, vt sepius dixi, tamen non obstaret. Lau. de rodul.

Jsta dicta non videntur bene cõcordare simul, sed opponi ex quo plura eorum argumenta vacillant. Jtem in quodam argumento dicunt predicta opponentes q exercitium dicti venditoris accomodatur emptori, ꝛ ad suaꝫ vtilitatem qõ debetur venditori. Jnfra vero dicit q venditor conuenit cũ emptore. Nescio qd habeo a cõitate pp dubiũ, qcqd habeo, tibi dabo. si dederis mihi. xxx. vel. xxxv. ꝛ si nil habeo tibi dabo. Additi. Satisdat effectiue eo ipso q vendidit, qꝛ quo ad vtilitatem sibi emptori cedet ꝛ si venditoris nomine directam intentet. Lauren. de rodul.

¶ Scõs est ꝰctus quomodo conueniunt ista q emptor exigat ad vtilitatem suam, ꝛ q venditor recipiat, ꝛ det ei, ꝛ si nihil recipiat ꝛc. Jtem rn̄dendo cuidã argumẽto quo dicit q non soluꝫ ius vendit sed sors. s. centũ flo. dicunt q in hoc ꝰctu non vẽdunt centũ flo. ꝛ cum. s. dixi q totũ ius primi ꝛ quo ad capitale ꝛ quo ad interesse est sors ꝛ cedit in sortem ista scõa. s. emptori, qꝛ totum illud emitur, ergo sors emitur. Addi. Sed bene ista ꝙcedit, ergo ius ad sortem. Lauren. de rodul. ¶ Et etiã est debita emptori, ꝛ per qñs est ei debita a cõitate q̃ hꝫ. Sequit ẽt contra alium dictum istorum q sors est in debito, ꝛ itez q attingitur vinculum creditoris ꝛ vinculum debitoris videntur illa digna administratione. si enim venditori qui vendit ius ꝛ sortem debeaꝫ sors ꝛ non emptori. Addirio. Fateor sed apõ iurisperitos. Lau. de rod. mixꝫ est. Jtem q cõitas. Addi. Jste consensus non est de iure alias necessarius. Lau. de rod. de cuius assensu venditor vendendo transtulit iura sua in emptorem sit obligata ipsi venditori ꝛ non emptori mirum est.

Addi. Negaꝫ ꝫ loqnẽdo de directo. Lau. de rod. ꝛ a in re ꝛ ꝙsuetudine alienã, vt ex scriptura cõitatis pꝫ. Jtẽ q vendi tor vendiderit ꝛ transtulerit in emptorẽ iura sua prefata, ꝛ apõ eum maneant vel ei sint debita, non apparet ꝙcedẽdũ. Addi. Oportet vt ꝙcedas si non vis a iure deuiare, ꝛ sorte de iure canonũ his esset subtilitatibus inherendũ. ar. de iudi. dilecti. ꝛ q post Host. scripsit Jo. an. in. c. cũ dilectus. de or. cog. super gl. ꝫ pꝫ. ꝛ sic q velis, qꝛ ꝛ sine hec stat q dixi. Lau. de rod.

Ex quibus apparet qõ modus ꝛ pacta q̃ ponunt fieri inter emptẽ ꝛ vendi. ꝛ q dicit pp dubium a vẽditore, nescio qd habeo a cõitate, ꝛ qcqd habeo tibi dabo, ꝛ si nihil habebo ꝛc. totũ est friuolũ, nec dicaꝫ ista imo venditione facta vẽditor non plus se intromittit de factis illis, nec daret ei cõitas vnũ obolũ ꝫ de dicto lucro rn̄det emptori sicut ei q se obligauit sicut erat obligata. Addi. Ergo totũ vẽditũ est. s. ius ad sortẽ ꝛ ad lucrũ ꝙstitutũ. Ex qno inferꝫ q ẽt eo q eris tibi ꝙcesso nil infers ad principale, sed ꝰ, qꝛ p qñs ꝛ totũ sibi debebit sicut debebaꝫ mutuãti eidẽqꝫ vendẽti, ꝛ totũ erit vera sors, ꝛ sic nil percipies vltra sortẽ, dato ẽt qõ istud ius ad sortẽ sc̃z ad lucrũ mutuares mõ cõitati, vt .s. dixi ꝛ declaro tibi lucidius p exẽplũ. Pone q pecunia mutuata p vendentem fuerũt centũ flo. q cõitas post tnã emptionẽ vellet illos tenere. x. an. certe lucrũ esset. l. ꝛ sic emisses ius ad. cl. ꝙputato lucro ꝛ capitali, certe si cõitas a pncipio tibi dedisset p toto tpe illa. l. ꝛ sortem primã. s. cẽtũ reti nuisset. ꝛ tu incõtinẽti ꝛ illa. l. ei credidisses, ꝛ in fi. x. an. habuisses illa. cl. iam nil vltra. cl. ꝛ sic nil vltra sortẽ habuisses, ꝛ licet quo ad vendentem illud ius ad lucrũ non soret vera sors, tñ bene quo ad te, si licite vt dixi, vendit p hoc q dixi post collectarium. s. q. liij. Jtẽ ꝛ post ꝙstitutionẽ cõitatis talis pensio potest dici vera sors, ẽt quo ad ipsum vendentẽ duratura ad beneplacitum cõitatis. Lau. ō ro. primo mutuãti in sorte ꝛ lucro, ꝛ ꝫ de cõi ꝙsensu ẽt quo ad oẽs, ꝛ sic apparet ꝙcludendũ ad ꝓpositũ q inter emptorẽ ꝛ cõitatẽ est ꝰctus. Addi. Jstud nõ apparet vt dixi. Lau. de rod. mutui vel obligatio. Additio. Nec ꝫ ẽt qz dixi cũ cõitate nullus initur ꝰctus, ꝛ si initur tam de iure prime sortis ꝯ futuri sperati lucri, q ꝛ sors effectũ est post ꝯ volente cõitate deberi incipit, ꝛ sic nil vltra sortẽ recipitur.

Lau. de rod. habens vim talis ꝰctus. et certe negari potest q emptor non sit vere creditor ꝛ cõe debitor, cum hoc vtraq; pars ꝛ verbis ꝛ scripris ꝛ factis confiteaꝫ nec videt iustum sub verbis se abscondere vbi de re est manifestum.

Ultimo supest vt de. v. ꝙclusione tractemus que ꝫ lucrũ q habent pdicti ẽptores a cõitate eo mõ quo habent est illicitũ, ꝛ sapit vsurã, bãc sic ꝓbat, qꝛ credere ꝛ ꝙcedere sortez sub rõne crediti vel capitalis alicui sola spe ꝛ intentione lucri bñdi est illicitũ, ꝛ sapit vsuram ꝫ pdicti emptores. Addi. per statim. s. dicta ꝫ solnit, qꝛ vt ibi dixi nec ꝙcedũt nec credũt cõitati nullã sortez, ꝫ creditum vna cũ lucro exinde secuturo rõne iuris empti ꝓsequũtur. Preterea si credũt, credũt totũ q emerũt, vt sepi⁹ repetini. Lauren. de rod. ꝙcedũt ꝛ credũt sortez seu capitale cõitati sola spe ꝛ intentione lucri habendi, ergo illud lucrũ est illicitus, ꝛ sapit vsurã. maior est. c. ꝙsulnit. de vsu. minor ꝓbaꝫ. spes. n. ꝛ intentio ad rẽ tractez pinet. illud ergo q solũ monet voluntatem ad pdictã. Addi. Si nil credunt, vt dixi, vel si credũt, creditũ ẽt id qõ lucrum appellamus, frustra laboras hoc ꝓbare. Lau. de rod. concessionez ꝛ credentiaz sortis ꝛc. est speranm, ergo.

Maior

Maior istius p similī est nota,cū finis intentus sit monēs agē tem ad actū. Minor pbat,qz illud est cā quo posito vel amoto res vel actus ponit: amouet pfata qcessio,ergo illud lucruz est sola tota cā. Ista nō aliter pbo nisi p qfessionē hoiuz ita faciētiū t ex factis q̄ nō fierēt ex charitate,t possum dicere xp̄m̄ probpeticum,vtinā esset vir non hns spiritū mendacium,potiꝰ loquereť. Addi. Negat nisi in certis casibus quos.ſ.specifi cat in.d.vlti.q.in.ij.principali mēbro quibus tunc id bene cōfiteor. Lau.de rodul.

Preterea qō lucrū opz restituere est iniustum t illicitum,sed prefatum lucrū opz restituere,ergo est iniustū t illicitum,t nō alia cā nisi qz vsurarie extortū. Maior pz qz si esset iustum t licitū non oporteret restituere. Addi. Non pbat ꝫ decre.illa,vt dixi in.d.dub.Lau.de rod. ¶ Minor appet ex decre.supius alleg.in pposito aūt nō est alia cā restituendi nisi qz vsurariū.ergo tc. Satis tū pbat hanc huius rōnis qclusionē,qō hactenus fieri qsueuit. Instituebant enim officiales cōitatis ad parendū t remittēdū cuilibet prefatū lucrum. Addi.Et bene,qz bonaz mētiū est ibi timere cū pū,vbi nulla ē culpa. Itē abundās cautela nō nocet. Lau.ō rodul.qz habebatur qscientia sicut de vsura. Preterea sicut dñt in ḡriū arguentes q nō est creditor in sorte sine cui sors nō est vsurarius, sic p oppositū arguēdo q est creditor in sorte t cui sors ē debita si recipit lucrū vel accessionē sortis a cōitate mō supius dicto ē vsurarius,ſz prefatus emptor est. Addi.Negat magister Frā. qp esset creditor in sorte ipse vēditor,vt.ſ.vidistij, sed ēt eo dato tollit ꝫ p ea q̄.ſ.dixi sepius.t maxime in.j.gl.huius.§. Lauren.de rod. creditor in sorte t sibi sors debeť,t accipit prefatū lucrū intantū,t datū p sorte,ergo est vsurarius. Maior pz per Aristo.lib.poli.qz si negatio est cause,t sic affirmatio est causa. Minor q̄ztū ad suas singulares ptes est pbata.ſ.ergo. Preterea q mutuū qcedit corrupta intētione est vsurari⁹, sed prefatus emptor qcedit sortē seu capitalē corrupta intētione iuris. Minor pz t no.qz corrupta intentio ꝫz eos t theologos vocet,qñ mutuat pp solā spē lucri. Addi. Satis.ſ.rñsuz ē. Lauren.de rod. vt in pposito. Cōfirmat,qz ꝫz predic.doctō. Addi.Intelligo creditoris. Laur.de ro.vbi est corrupta intentio quacūq; intētione dederit ea debitor, siue ex dilectione,siue pp mutuū datū siue credendū. Addi.Id verū fateor.limitando tū eo mō quo.ſ.dixi p.ij.oppo.vij.t.q.vj.t vij.ad fi. Laur. de rod.tenet restituere,ergo lucrū datū pp mutuū retinēdū est illicitū t vsura,ſz in pposito illud lucrū datur pp mutuū. Addi.Ex.ſ.sepius dicta pz solutio manifeste, Lau. de rod. retinēdū,vel retentū t datū, ergo tc. maior pz ex auctoritate adducta,minor ēt de facto pz t p experiam si forte dicat qp in pposito nostro non est ḡctus mutui ex forma,t ideo non est vsura. Addi.Fateor dūmodo foret ex mēte,sed illud nego in omnib⁹ qtingere t si in aliqbus qtingere possit,t in qbus qtingit stet qō dicis,vt ego.ſ.alias dixi in.d.vlt.q.Nō ob.c.qsuluit.cuius dictū ponit bea.Tho.vt colligeť potes ex his que.ſ.scripsi in vlti.q.huius ptis in.v.dub. vbi de ꝫ late dixi. Itē illatio ista inferret vsurā in emptore quo ad venditorē,nō quo ad cōitatem Lauren.de rod. ¶ Rñ deo qp ꝫ nō vz,nec excusat,qz saltē est vsura ex fraude.vnde.ſ. Tho.ij.ij.q.arti.ij.dicit qp qui vendit rē vltra iustū pretiū pp dilatā solutionē vsurarius est. Addi.Id fateor,si ea spe primario ductus vt aliqd vltra sortē recipet, vt.d.c.qsuluit.alias secus nisi iam vt vsurā solueret debitor sciente creditore,qō nō contingit in casu nostro,vt pz ex superius annotatis. Lau.ō rodul. ¶ Item hr̄ de vsu.qsuluit.igit vbi pp sortis expectatio nem intenditur vel recipitur lucrum vel expectatur vsura est, t sic in pposito.preterea si deponat qs pecuniā apud mercatorem t lucrum annuatim ꝫz qsuetudinē recipiat. hic vsurarius est,t tñ iter eos nullus est ḡctus vsurarius ex forma,preterea succedit heres vsurario,nulluz ḡctū facit cū creditoribus. Addi. Vex in illicito,secus in licito qualis est hic. Lau.de rodul. Et tñ recipiens capitale cū lucro vsurarius est. Addi tio. Vex in primaria si interueniat in ḡctu mutui expsso vel tacito,secus vero in ḡctu venditionis sicut est noster,vt.ſ.ostēdi in.d.v.dub.prin. Lau.de rod. ¶ Preterea sola spes vt corrupta intentio lucri est vsura,t quomodo ibi contractus vsurarius ex forma vbi sola intentio facit vsuram itaq; ēt si negeť contractus,nō negatur vsura sed vitium. Addi. Vide qō .ſ.dixi.in.d.v.dub. Lau.de rodul.

Nec pōt dici qō sit expectatio temporis, qz venditori totum vēdit simul emptori,qz nec venditor nec emptor possunt habere p sorte sibi a communitate debita illud quod pro retenta sorte datur nisi in terminis assignatis a cōmunitate. Addi. Immo nec principalem sortem nisi cum valuerit ipsa communitas. Sed vide non tñ sequit qō dicis,qz nec sors nec lucrū venditur,ſz sic ius ad illa quod de presens est,qō dic vt dixi.ſ. in.d.v.dubio.

Lau.de rodul. Immo expectant vt in statuto termino ei debetur.probantur. Addi.Ex.ſ.dictis patet qp non contingit casum nostrum. Lau.de rodul.predicta dictis Aug. t habētur.xiij.q.iij.q plusq̄ dederit expectat vsurā accipit.eandē sententia Ambros.j,Hieronymi,ibi recitatur. Addi. Immo valet vt.ſ.putauit. Lau.de rodul. Nec valet dicere.iste emptor non dedit,qz verus creditor efficitur iam dari t sibi ex emptione de iure debetur,t est in expectatione sortis t lucri.

Addi.Intellige murno si vis vez differētie. Lau.ō ro.

Preterea vltra sortē mutuatam vel cōcessam etiam cum periculo suo aliquid exigere vel expectare est vsura. Addi. Nullam sortis concessionem,sed vt.ſ.dixisti,t ego iam concessam expectat,quam si posset non expectaret,etiam si vis dicere qp concesserit,est verum qp vltra sortem aliquid expectet, si pro sorte intelligas quod in sua emptione cōtineť.ſ.sortem primo loco mutuatam t lucrum speratum t constitutum vt sepius dixi,t si aliter intelligis sortem hoc tantum quo ad primo loco peruenientem mutuanti.fateor sed hoc in eo non est licitum,qz quo ad deum nō est vltra sortē,immo est de ipsa sorte,quod dic vt sepius.ſ.dixi,t tunc nega maiorem. Lau.de rod.sed emptor prefatus concedit sortem mutuatam cum periculo, dicūt t exigit t expectatur vltra sortem,ergo est vsurarius. Maior expresse habetur de vsur.c.nauiganti. Minor est experta per quotidie facientes.Ex quibus apparet quod exemplum positū per alios de dubio excusante. Addi.Aduerte,qz magister Fran.cuius fuit ista ratio non posuit illam ad probandum qp vsura si cōmittatur inter cōitatē,t ementē,sed inter ementez t vendentem,equinocatio ergo,t vide quod.ſ.dixi in.d.v.dub.

Lau.de rodul.non valet,dicunt enim sic possum licite securare mercatiões tuas vsq; Januā recipiēdo sup me dubiū t volēdo.x.vel.xx.p cētum ſm qō mihi plus vel minus videť congruum illud periculum recipere super me. Sic in proposito, quia totum dubium quod tu habes super me. recipio dando tibi tc. qz ex tūc si nihil vnq̄ receperis tc.Istud simile vt exēplum non videtur valere, nec est ad propositum. Iste enim q portat mercantias t assecurat, recipit pretiū sui laboris vel periculi, sed nullā sortez concedit vel mutuat vltra q̄ꝫ p eo aliqō lucrū recipiat ab eo quē ō mercationibus assecurauit. Sed in nzo pposito emptor sortē credit t credit t concedit. Addi. Satis.ſ.dixi. Lau.de ro.pro q̄ vltra aliqd q̄rit.ſ.lucrū. Itē ille securator mercationū q̄rit pretiū ab eo cuius bona sup se recipit cū piculo. Addi.Vera dicis in hoc, sed non in eo qō statim subdis,qm̄ imo ab eo cuius piculū sup se recipit.Qō.n. illi debebať tu virtute vēditionis. Lau.de rod.emptor vero de quo loqmur nō querit nec hz lucrū ab eo cuius piculū sup se recipit,vt isti dicunt,sed expectat,recipit t hz a cōitate p sorte ei credita t sibi ab ea debita. Itē videamus quē securat iste emptor,nō cōitatē,qz nō indiget,nō vēditorē. Addi.Eius verba si qsiderabis t ad quē finē tale introducat exēplū,nō sic dices,nec vez est qō vllum inferat dānū. Jus.n. illud rōe dubij plus non vz,nec illud puenit ex culpa vel facto ementis, alias seqreť qp si rem heredi p te emptā mille bodie trecenta tm̄ valētē ex quouis casu emerē a te p trecētis tm̄,te in illis dānificarē. Lau.de ro.imo infert ei dānū de tribus ptibus sortis insemi,t de toto lucro,de qbus si vēditor iam incurrit piculū,nūc cessat.Et ista sunt dicta alioz in solutionibus vnius argumēti ꝫ se facti,qz nūq̄ de eis aliquid petet,nec habet, nec p se, nec p emptore,t iō totus mūdus quē ibi ponūt inter emptorē t vēditorē fieri nihil est.Si aliū securat,seipsum seruat de se,ergo pretium querat.apparet ergo qp non est simile qp adducit pro simili nec aliqd vz facere ad ppositū. Addi. Tuum fateor sed ad suum aliquid facere videtur. Lau.de rodul.

Contra predictā qclusionē facinnt plura ar.ad q̄ hr̄ recitādo rñdeo. Addi. Volēdo.ſ.pbare qp iter cōitatē t emētē nullus sit qtractus vsurarius. Lau. de ro. ¶ Arguit primo inter emptores t cōitatē nullus est qtractus

ſaltē mutuī, ergo nullus ꝙtractus vſurarius. patet ꝙñtia ex dictis, añs ꝓbo, ꝙ mutnū nō ꝙficit nisi vbi de meo fit tuū, ſed qñ ſcōs. ſ. emptor dat pecuniā vēditori, nil dat cōitati. igit rñdeo primo ꝙ añs pōt negari cū ibi ſit ꝛctus vel fiūt ea que habent vim ꝛctus. Additio. Iſtud negat, et dato ꝙtrario non obſt. vt. ſ. oſtendit. Laurē. ō rod. ¶ Scōo dici pōt ꝙ ex eo ꝙ ꝙcederet nō fieri ꝛctus ꝓbatū tñ eſt ꝙ ēt ſine formali ꝛctu cōmittitur vſura. Addi. Nō negat hoc, ſz bene qō fic ſit in casu noſtro in quo que. ſ. dixi in. d. v. mēbro. Lau. de rod. ¶ Et ꝙprobat antecedens ꝙ emptor dat pecuniā ꝛc. dōm eſt ꝙ aliqd emptoris ſit cōitatis. Sors. n. cuius dñs efficit ꝓ emptionem apud cōitatem manet. Addi. Nō tñ fit, ſed taz facta per mutuū primi manet que nō maneret ſi poſſet emere, ꝛ dato ēt ꝙ ꝓ nouū ꝛctū maneret. nō ob. ꝓ ea que. ſ. ſepius dixi.

Lau. de ro. ꝛ ipſi emptori debet, ꝛ eſt de volūtate vtriuſqz ptis, ꝛ ſtat obligatio cōitatis ad iſtud ꝑz ſicut ad primū. ꝛ cum addit ꝙ in ꝛctu emptionis iure inter iſtos effectus eius qd agitur eſt vt ꝙmoditas ꝛ vtilitas ꝛc. Addi. Nō bene tñ niſi ex diſpoſitione iuris municipalis illud diceret vel eſſet inductum, vt. ſ. dixi circa prin. Lau. de rod. Negat ꝙ dz, ꝛ putat falſum. effectus. n. ipſius emptionis eſt. Addi. Non bene hoc ꝓp ea que. ſ. dixi. fatet. n. ꝙ ex contractu venditionis ſeqt obligatio debiti ad. j. ſortē ꝛ lucrum, ergo ꝛ ſortem ꝛ lucrū emit.

Lau. de rod. Vt ſors debeat emptori, ꝛ cōitas obliget ei, ꝛ det ei illud lucrū ꝙ dabat venditori, ꝛ attingit vinculū ꝛc. vt ꝑz de facto, ꝛ eſt deductū. preterea arguit ꝓ apponētes ſic. Facto ꝛctu venditionis ſors non eſt debita emptori, a cōitate virtute emptionis, ꝛ maxime ꝓprie, ſed vēditori, ſed qui nō eſt creditor in ſorte, ſiue cui ſors nō eſt debita, nō pōt dici vſurarius. Emptor añt ſupius nō ꝙceſſit ſortē cōitati, nec ōbet a cōitate, ſed vbi nō eſt principale, nec acceſſoriū, ergo reſpectu emptionis ad cōitatē nō eſt vſura. Ad hāc rōnem dico ꝙ ſors eſt de iure. Addi. Quo ad cōmodū ꝛ vtilitatē, qz ꝙpetit vtilis, ſed non directa de iure cōi vt ſepius dixi. Lau. de rod. Debita emptori virtute emptionis. Addi. Quo ad ſortē principalē nullus cōitatis aſſenſus eſt neceſſarius quo añt ad intereſſe, ēt non eſt neceſſarius, niū iam dicas qō fuit neceſſarius rōe volūtarie, ꝛ liberalis ꝙſtitutionis intereſſe ſeu ꝓmiſſionis ordinati ſeu ordinate, q̄ ſi nō emanaſſet, nō deberet alias de iure. Lauren. de rodul. ꝛ aſſenſus cōitatis, ꝛ nullo mō vēditori, qz ꝑ eſſet iniuſtū ꝛ nō ꝙ nāz vēditionis. et cū addit, qz nō eſt creditor ꝛc. Concedo ꝛ dico ꝙ emptor eſt. Addi. Supra dixi. Lau. de rod. creditor in ſorte ꝛ ſibi debet ſors, ꝛ iō pōt eſſe vſurari⁹. Et cū ſubiungitur emptor nō ꝙceſſit ſortē cōitati, negat eo modo quo. ſ. dcm eſt. Et cū dr ꝙ ſors nō eſt ſibi debita, ēt negat, ꝛ cum adiungit, ſed vbi nō eſt principalis nec acceſſus ꝙcedat, vt ſic ꝛ dicat ꝓ oppoſitū, ergo vbi eſt principalis, pōt eſſe acceſſus. Addi. Negat vt ꝑz ex. ſ. dictis ex qb⁹ ēt ꝑz ꝙ ſi id fateamur, nō tñ inferet tuū ꝓpoſitū, qz tam in prima ſorte q̄z in cōſtituto intereſſe creditor remanet emptor vt ſepius dixi Lauren. ō ro. ꝛ ſic eſt in ꝓpoſito, nō ergo ſeqt ꝙ inter cōitatē ꝛ emptor. non ſit vſura. Quod añt addit de libertate cōitatis premitto de ſequēti no. arg. ibidē. in quo ꝙcludit de primo ad ꝑm decre. loqmur enim de ſcōo ad cōitatem.

Item qō arguitur ōpoſita, vel amota lege cōitatis non obeſt, cum alie cauſe preter legē cōitatis aſſignent q̄re ēptor illicite ꝛ vſurarie exigat lucrū, preterea arguit ēt ſic, qcdqd cōitas ordinat ſtatuit ēt ad finē vt ꝛctus inter. j. ꝛ ꝑz habeat firmitatē, ꝛ illud ꝙfirmat ꝛ nō imutat ergo ſi ſine. l. cōitatis eſt ꝙctus licit⁹ ſimiliter ꝛ cum lege eſt ꝛctus licitus. ad iſtud dico qō non me intromitto vtrū inter. j. ꝛ ꝑm ſit ꝙtractus vſurarius, ſed dictū iſtorum ꝙ cōitas qcqd facit, agit ad ꝙfirmādū ꝙtractū inter ꝓdictos duos nō appet. Addi. Immo eſt in ipſa veritas. Nec obſt. ꝙ ſubdis, qz ſi verba ordinamēti inſpicias ꝛ q̄ ex illo ſequuntur ſatis videbis id eſſe vez, hoc eſt ꝙ qcqd facit ꝛ diſponit facit i corroborationē ꝛ executionē ꝛ firmitatē ꝙtractus celebrandi, vel celebrati inter. j. ꝛ ꝑm, non añt vt aliqd innouet cū emente, nec vt qd neceſſariū. ꝛ ſatis effectiue ꝛ virtualiter de eo mentionē facit, imo expreſſe ꝛ verbaliter ꝛ ꝑz ex verbis, cuius verba. c. ponis. Fateor bene ꝙ non cōfirmant, ꝛ eſt cū ꝙtractus celebrantur non eſt opus alio cōitatis conſenſu. ꝙfirmatio ꝛct⁹ venditionis celebrat inter ipſos ꝛbentes, qz ſolus ꝛbentium ſufficit. Lau. de rod. mihi facit mētionē, ſed ſic eſt in ꝓpoſito, ergo. Maior ꝑz cū ꝙfirmatio ſit precedentis qō memorare opz. Minor apparet in ſcriptis cōitatis. Preterea ſi ꝙfirmaret, ex primeret quē ꝛctum vel cuius ꝛctum confirmaret, ſed nullum exprimit, ergo. Maior ꝑz. qz ꝙfirmat qs cōitatem, vel venditione, vel mutnū, vel modum donationis, vel modum ſucceſſionis ꝛc. Minor nota, qz nil hoz fit ꝛc. Preterea officiales cōitatis nō ꝙfirmāt qō ignorāt. Addi. Lex non ignorat que ſp loqt. Laur. de rod. ¶ Ignorat añt qñ primus in ꝑz trāſtulerit iura ſua ſufficit añt eis ſcire ꝓfatā translationē factā a prio in ſecundum quem loco primi ſcribūt verum creditorē Addi. Ergo ſolus ꝛctus vendentis ꝛ ementis circa miniſterium cōitatis opat validitatem venditionis iuris ſortis ꝛ intereſſe, qō volo, ꝛ ſatis. ſ. dixi. Lau. de rod. ex verbo ipſius primi. ſolutiones quedā fiebāt ꝓ predictos opponētes ad quasdā rōes in oppoſitū non vident ſufficientes. Dicebat vna rō ꝙ ſi primus voluntarie preſtitiſſet cōitati ꝓ illo lucro eſſet vſurarius. modo ſcōs voluntarius intrat locum primi cū ſpe primi, ergo. Rñdet ꝓ illos qō de ſcōo non eſt lucrum ſimile, qz non intrat locū primi quo ad ꝛctum mutui, qz nil mutuat cōitati, ꝛ ex ꝛctu quē facit cum primo non efficitur creditor cōitatis, cum cōitas ꝓprie non teneatur ſibi rñdere ſi nollet, ſed intrat locū primi quo ad ius exigendi ꝛ percipiendi quod ꝛz primus ex cōtractu facto cum cōitate. Iſta ſolutio ſalua reuerentia non videt ſufficere, qz vt. ſ. dictum eſt inter cōitatem ꝛ ꝑz eſt contractus mutui.

Additio. Satis. ſ. dixi, Lauren. de rodul. Vel ea que fiunt habeat vim contractus mutui, vel certe negari. Additio. Etiam hic dato ex quo tam ius ad primam ſortez opz ad intereſſe emptum eſt, ꝛ omne ius creditum nil concludis vt ſepius dixi. Lau. de rod. non pōt quin ipſe ſcōs ſit verus creditor cōitatis, nō tñ ex emptione iuris primi, ſed ēt ex conſenſu cōitatis conſentientis ꝛ recognoſcentis eum verum creditorem in ſorte. Addi. Et in lucro. Lauren. de rodul. ꝓ qua recipit lucruz vt intendebat ſperabat pro iſta ſorte credita, nec habent ſolum ius exigendi, vt dicunt ſed creditor ſorti. Addi. Concedantur, ſed ſub ſortis in preſenti venit etiam lucrum vt predixi. Lau. de rodul.

Libertas añt cōitatis non excuſat intentionem ꝛ ſpez lucrum recipiendi pro ſorte quē ꝙcedit ꝛ credit cōitati, que ꝙdem ſpes ꝛ intentio faciūt quē vſurariū. Exemplum añt quod ponunt de concedente vſum ꝛ concedente pecuniā ꝓ inhabitatione domus ſatiſfacit pro noſtro propoſito. Addi. non video quomodo. Nec ob. qō ſubdis, ſed ego in noſtro ꝙtingere caſu, non enim eſt bona illatio de ꝛctu mutui ad ꝛctum mutui venditiōis, qz in primo lucrū reprobat, in ſecūdo vero approbatur, ꝛ hoc tenendo ꝙ cum cōitate nullū contractum ineat hic emptor, ſed tu preſumis ꝛriū. Sed ego tūc rñdeo per alia. ſ. dicta, ꝛ hoc eſt ꝙ nil vltra ſortem recipit vel expectat, per quod tollitur qō ſtatim ſequitur. Lau. de rod.

Concedens enim vſum dominus quis eſtimatur pecunia licite pōt recipere, pretiū ꝙcedens vero pecuniam nō poteſt pro eius vſu recipere rem eſtimabilem pecunia, ꝛ iō ſecundus eſt vſurarius, ꝛ ſic ſcōs in noſtro ꝓpoſito eſt vſurarius, qz aut primus vēdit domū, ꝛ alter tradit pecuniā, nil vltra expectatur de illa pecunia. Addi. Sed bene de re empta, qz fructus. Lau. de rodul. ſz non ſic in ꝓpoſito, qz ꝙ dat pecuniam emēdo ius ſortis. Addi. Ergo idē ꝙ in tpe domus. ꝓ pecunia enim emēs ius ſortis nil expectat, ſicut emēdo ꝓ pecunia domus nil expectat, ſed bene de re empta ꝓ pecunia, vnde fructus ꝓ re empta hoc eſt domo empta expectat lucrū, hoc eſt fructus ſic ꝓ re empta ꝛ eſt iure ſortis expectat lucrū, ꝛ eſt illud intereſſe qō ex voluntaria ꝛ liberali ꝙſtitutione ꝛ applicatiōe cōmunitatis in fructuū loco ſuccedit. Nec ob. ꝙ pecunia fructus non facit, vt in. c. eijciens. lxxxvi. diſt. qz ſolue, vt. ſ. dixi in prin. ꝓ re empta expectat lucrū. ſ. ꝓ ſorte credita. Addi. Immo empta. nil enim tribuit pro credita, ſed ꝓ empta. ꝛ ſi pur vis ꝙ emit credita, dic vt proxime dixi. Lau. ō ro. cuius ius emit, videtur ergo exemptū hoc pro nobis potius q̄z ꝓ eo. ꝛ qz addit mercator de mercatione ſua, nullo modo vt valere in ꝓpoſito. imo reputo periculoſum, qz hic emitur ius ſortis que manet apud debitorem pro lucro habendo in poſtez in terminis alias ꝙ deſiderare ꝛ emere non ſz. Addi. Immo licet, qz deſiderat ꝛ emitur qō tu licite percipis ꝛ quod tu licite vēdere potes, ꝛ ego ꝓ q̄ñs licite emere, vt. ſ. dixi in. d. v. princ. ꝛ ſic.

Lau. de ro. Nec emit ſimul ſors ꝛ intereſſe, vt iſti dicūt, imo oppoſitum ſupius eſt ꝙprobatū. et ꝙ pecunia nō facit pecuniā

expone bene ſ. mutuata, ⁊ ideo ad bonũ intellectũ nõ fuit rep-
hẽdendũ. Qđ vero obijcit̃ de pecunia data abbatie. Addi.
Et data vẽditori in caſu noſtro. ſimiliter eſt data irrenocabili-
ter, Lau. de rodul. Nõ ob. qz pecunia ſic data eſt abbatie irre-
nocabiliter. Addi. Nec iſtud bz obſtare, vt pz vx. ſ. no. poſt
Inn. Moſt. ⁊ Jo. an. in. lij. pte. xj. q. Jtẽ ⁊ illud ꝓpetũ dicit̃ qđ
poſſet eſſe ꝓpetũ ⁊ in alterius voluntate ꝙſiſtit, vt poſſum quo
ad cõitatẽ dici in ꝓpoſito. Jtẽ ⁊ hic ꝓpetuum ius emit̃ quo ad
vendentem, qz pecunia data p emptorem venditoris eſt ꝓpe-
tuo ⁊ ſimiliter ius emptũ p venditorẽ erit ꝓpetuo eo modo quo
emptoris efficiunt̃ incorporalia. Lau. de rod.

Et emitur ius ꝓpetuum qđ bz iu
ra eq
pollet poſſeſſioni immobili, de qua empta licite recipiunt̃ fru-
ctus, vt ergo ſol. d. nõ valere nec obeſſe exẽplũ qđ addit̃. aliud
arg. fuit, qz gener habens ſocero ponere in pignus ꝓ dotibus,
nõ ꝙputat fructus in ſortẽ ꝓp onera mr̃imonij. Si alius ſoluat
a genero dotes, ꝙputare bz fructus in ſortẽ, alias eſſet vsurar⁹
qz ceſſat ꝙditio. ſ. onus matrimonij, pp quã licebat nõ ꝙputare
fructus in ſortẽ, ⁊ ſic eſt in ꝓpoſito, qz in emptione ceſſat ꝙditio
primi pp quã recepiſſe aliqđ vltra ſortẽ dr̃ licuiſſe Rñdet qđ ſe
cũdus bz ꝙputare fructus in ſortẽ, alias recipet lucrũ ⁊ ꝙmodũ
ex ſola expectatione tp̃is ad recipiendũ ſuũ. cũ ſit certus pp pi
gnus equalẽs, ⁊ ſic venderet̃ tp̃s qđ eſt vſura. Addũt ẽt rñſio
ni, ſi debens mihi dare dotes daret annuatim fructus alicuius
terre, ſed tñ eſſet in ptãte ſua dare vel nõ dare, tũc ſi eſſet mal⁹
debitor, ⁊ dubitaret̃ de eo tã de dote q̃ de fructu, tunc poſſum
totum alij vendere ⁊ alĩ in totũ ponere loco mei, ſz tunc talis
emens nõ daret tibi de toto ſimul q̃tũ eſſet ſola dos pp dubiũ,
⁊ tunc ſtaret ꝯctus pp dubium piculi vel laborem in exigeñ. Ħ
ſunt verba rñdentiuz. Sed ſalua eoz reuerẽtia exempluz, ⁊ rõ
ſtant non ſoluta. Addi. Sed tu vt ibi ſcripſi. ſ. in gl. poſita
ſup dictis magiſter Fran. Lau. de rodul.

Patens enim eſt qđ ſicut ceſſante in emente
dotes a genero
trimonij nõ ꝙputat fructus in ſortẽ eſt vſurarius, ẽt ꝙfeſſiõe rñ
dentium, ſic ſeq̃t qđ ceſſante ꝙditio primi mutuantis pecuniam
communitati pp quã licebat recipere pecuniã a cõitate. i emẽ
tis ius ſortis primi ſi recipiat illud lucrũ ⁊ non ꝙputat in ſortez
eſt vſura. Jtem ſeq̃t ex verbis eoz̃ qđ nullus ꝯctus dicat̃ fact⁹
⁊ ponat̃ qđ non fiat. Addi. Mimis longe amice varias. op-
poſitio namq̃ ꝓcedit in genero alteri pignorante pignus dota
le, nõ invendẽte ius qđ bz in pignore dotale quo caſu eſt vt ibi
dixi, ⁊ ideo non concludit illatio tua. Lauren. de rod. inter
ementem dotes a genero ⁊ ſocero cuius eſt primo dare tamen
ſi ſic emens non ꝙputat fructus in ſortẽ, eſt vſurarius. Ad-
ditio. Ut dixi falſum eſt hoc in emente. Laur. de rodul.
¶ Item eodem mõ ẽt ſi diceretur qđ emẽs ius ſortis primi nul
lum cũ cõitate faceret ꝯctũ, ſi illud lucrũ recipiat, ⁊ non ꝙputet
in ſortẽ, tũc eſt vſurarius. ſicut enim ille lz cũ lucro non faciat ꝯ
ctũ ſi illud lucrũ recipiat ⁊ non computet in ſortem, ⁊ tñ ad re-
ſtitnẽdum teneẽ cuius ſunt fructus, ſic in ꝓpoſito in ter ementẽ
⁊ cõitatem. Cõcluditur ergo qđ recipiens fructus eo cum quo
nullũ fecit ꝯctum, tenetur ad reſtitutionem, qđ vero dicit̃ qđ rẽ
dit tẽpus, ⁊ ideo eſt vſurarius, non vr̃ valere. Addi. Immo
vez dicis, ⁊ vide qđ in hoc. ſ. notani ad. d. magiſtri Fran. Lau
ren. de rod. Qz ꝙceſſio ſortis intentione corrupta, ⁊ ſpe lucri
vel fructus quẽ recipit facit vſurã, qđqđ ſit de tpe, nec ſecuri-
tas pignoris tollit vel facit vſurã, cũ ẽt pignus habens cũ ſecu-
ritate ſi fructus ꝙputaret in ſortẽ, nõ eſſet vſurarius, ẽt cũ expe
ctatione ſortis in tpe, nec videt̃ qđ anxietas dubij vel periculi. ſ.
qz neſcit ſi aliqđ ꝙſequet̃ vel habebit, facit licitũ lucrũ qđ queri-
tur vltra ſortẽ. pz Ħ de vſur. nauiganti. Addi. Vez dicis in
mutuo vt logt̃ illa decre. in prin. ⁊ vide vbi. ſ. Laur. de rod.

Jtẽ patet quod ſi mutuo peſſimo ⁊ dubio debi
tori centũ p. x. annuatim, nũq̃
dubiũ excuſabit ꝯctum ẽt ſi nũq̃ aliquid haberem. Addi.
Non bene inferẽ in ꝓpoſito, qz nõ ſumus in mutuo, ⁊ ſi vis no
nari mutuũ cũ cõitate, nõ tñ taliter nonat̃ qđ qcq̃ vltra ſortem
recipiat̃ p hanc nonationẽ, vt ſepius dixi. Laur. de rod. ita
in ꝓpoſito quicqđ ſit de ꝯctu vbi primo corrupta fuit intẽtio
ſpe ⁊ intentione lucri qđ ſequit̃ eſt illicitũ, ⁊ ſapit vſurã. Jtem ſi
boc dubium cõitatis excuſat lucrũ illud, vr̃ qđ poſſimus depo-
nere pecuniam apud mercatores ⁊ recipere lucrũ, cuz plus ſit
dubium apud mercatores que frequenter deferũt ⁊ deficiunt
q̃ cõitas que ex quo cepit dare predictũ lucrũ nũq̃ ſubtraxit,
⁊ ſi aliqñ diſtulit, poſtea ſupplenit. Jtẽ ex dictis vr̃ qđ regibus
⁊ magnis poſſimus cedere ⁊ tradere ſortem ⁊ habere lucrũ cũ
ſit magnũ dubiũ ne ſibi ſortẽ nedũ lucrũ retineant, ⁊ poſſunt Ħ
facere vt eis placet. Qđ vero addit̃ de venditione ꝛc. Ad-
di. Vide qđ dixi in. q. iiij. ad quã remiſi. Lauren. de rodul.
Mibi dubiũ facit. ſi enim gener reciperet dotes vel ceſſat on⁹
matrimonij, non poſſet recipe illos fructus de bona conſciẽtia.
Item ꝙſideramus qđ dotes ſunt generi ꝓpr̃ie, fructus aũt ſunt
ei aduentitij ⁊ acceſſorij, ſi ergo vendat, nõ erunt fructus emen
tis niſi ſicut acceſſorij, ⁊ aduentitij ꝓ ſorte ⁊ ſicut illiciti. Ad
di. Ergo ⁊ prediũ emens illicite fructus percipi, qz ſunt aduen
titij ſiue acceſſorij, nec iunat cum quo ſubdis, qz facio illam quo
ad hoc vt in pignus habeat ſine ꝙputatione fructuum in ſortez
qz mutuata ꝓſona, que eſt immediata cã priuilegij, mutat̃ priui
legiũ. At iſtud eſt vez vbi priuilegium eſt neceſſariũ ſicut in pi
gnore, vnde ſi pignoraret alteri gener tale pignus, fateor quod
non gauderet hic alter tali priuilegio, ſed vbi priuilegiũ non eſt
neceſſariũ, qz de mero iure id habet̃, qđ fructus nõ ꝙputant̃ in
ſortẽ nulla habita ꝓſonaz diſtinctiõe, vt in ꝯctu vẽditionis tũc
ſecus, ⁊ hic eſt caſus noſter. ꝓterea ſicut emere poſſet a ſocero
⁊ tunc non cõputarẽ fructus in ſortẽ ſic ⁊ emere poteſt hoc ius
a genero cũ in pignus bz, hoc ꝙputabit fructus i ſortẽ. rei nãq̃
ſine quilibet eſt moderator ⁊ arbiter. ergo illud potuit quouis ti
tulo in aliũ trãſferre, ⁊ ille licite recipiet, ⁊ tali iure vtetur, vt. ſ.
no. Lau. de ro. Cũ nõ eſſent in eo caſu licita que bz gener.
Addi. Nec ego certe id dico vel conſidero. Lau. de ro.

Nec poteſt dici ꝓp dubiũ, cum ſit ſecurus de pi
gnore, qđ aũt p eos additur ex-
tra argumẽtũ adductũ qđ ſi eſſet in poteſtate debitoris dare vel
non dare ꝛc. nõ excuſat meo iudicio corrupta intentionẽ emen
tis, qua p dote vel ſorte data recipit vltra lucrũ fructũ poſſeſſio
nis pignorate, qz ẽt cũ piculo nõ lz aliqđ recipe. Addi. Ha
beor mutuata. Lau. de rod. vltra sortez, vt pz in. d. c. nauigã
ti. Jtem arguebat̃ ꝙ eos ſors vendat̃, qz qđ ſcribit in libris, boc
vendit, ſed in libris cõitatis ſcribit̃ ſors. ſ. cẽtum ergo ꝛc. ⁊ vi-
det̃ exceſſuum lucruz. Rñdet̃ p eos qđ nõ vẽdunt̃ cẽtũ, nec eſt
habere centum flore. nec exceſſuum lucrum, ſed datur equa-
lens pro equiualenti, ſed ſalua reuerentia aliter. ſ. dixit ſic. To-
tum ius primi ⁊ quo ad capitale ⁊ quo ad intereſſe eſt ſors ⁊
cedit in ſortem iſti ſcõo, qz totum illud emitur, ergo ſors ⁊ cen-
tum floren. emitur. Additio. Immo ius totius huius ſortis,
vnde non bene infert inuendibilis eſt pecunia ⁊ ſi ſit locabilis,
vt. ſ. tibi dixi in. q. xxvj. ⁊. xxxij. ius enim ad pecuniam bene eſt
vendibile, nec aliter ibi per predicta ſentit idem magiſter Frã.
Lau. de rod. ⁊ eſt habere apud communitatem centum flore.
vtrum autem ſit conueniẽs pretiũ relinquo decidendũ. Ad
di. Immo ꝙpetens ex quo plus res non valet, qz tñ vz q̃tũ vẽ
di poteſt. ff. ad treb. l. j. ſ. ſi heres, ⁊ vide de teſtib. c. cũ cauſam.
Lau. de rodul. ¶ Scio tñ qđ ꝓbi viri ⁊ iuriſte iudicãt paruũ
⁊ iniuſtũ pretiũ. Jtem fiebat aliud arg. ꝯ eos inter quos cõita-
tẽ ⁊ ciuẽ emptorẽ vr̃ eſſe pactũ, ⁊ p ꝙs vſura, qđ ipſi diminute
recitãt, arguũt enim ſic, vbi p ſcripturã fiunt ꝓmiſſiones ⁊ obli
gationes ex pte cõitatis ciui ementi cuius ex his motus vt ha
beat promiſſum lucrũ emit iure primi ⁊ ſic creditor cõitatis, ibi
videt̃ eſſe pactũ, ⁊ ſic eſt i ꝓpoſito. ergo, per officiales. n. p cõi
tatem deputatos ad faciendũ iſta ſcripturas ſine vocent̃ ſindi-
ci ſine aliter ſit priuata ꝓmiſſio ⁊ obligatio, pactũ aũt, vt. ſ. eſt
allegatũ vr̃ eſſe ꝓmiſſum, igit̃ ꝛc. Ad hoc arg. rñdet̃ qđ ſindici
⁊ officiales predicti non ſunt inſtituti vt faciant nouũ ꝯctũ in-
ter communitatem ⁊ ciuem ſed ſolum. Addi. Jd eſt exeqnẽ
dum contractum inprimo loco mutuantem eundemq̃ venden
tem ⁊ ipſum emptorẽ celebratũ, vt. ſ. dixi in ſimili. Laur. de
rodul. Ad ꝙfirmãdũ ꝯctum factum inter empto. ⁊ vendito. Ħ
eſt reſponſi. Item ſuper eo qđ de dubio dicebat̃ p excuſatione
ementiũ arguebat̃ in ꝯrium ſic, qz contractus q vallat̃ tot legi-
b⁹, ſcripturis ⁊ cautelis, nõ videt̃ eſſe ita dubi⁹, ſz rñdet illi qđ
adhuc eo nõ obſtãte magnũ eſt dubiũ qđ pz, qz aliqñ pl⁹ vz, ali
qñ minus, ⁊ quare Ħ niſi propter dubiũ. Hec rñſio poteſt de-
cere, qz non eſt tantum dubium quantum dicunt, nam vt. ſ. di-
ctum eſt vt babui a mercatoribus qui iſta tractant ex quo pre-
fata proniſio vel lucrum dari cepit per communitatem ciuibus
nũq̃ deficit. Addi. In dubio deficiendi ſcio qđ fuit diebus
noſtris. Item ſcio qđ minoratũ eſt intereſſe. Lau. de ro. ⁊ ſi
aliqñ dilata eſt ſuppleta eſt. Cã autẽ quare plus vel minus vz,
aliqñ eſt defectus. Addi. experientia ꝯrium demonſtrauit id
eſſe quod dicit magiſter Fran. diebus meis, vidi vendi ad ra-

tionē. xx. tpe vltime guerr̄ ducis Mediolani, ⁊ aliqñ. xxv. xxviij. vel. xxx. hodie vero, qr cōitas bñ se hz valēt. xxxviij. vl. xl. ⁊ tñ cines minus habēt in pecunia pp guerrarū trāsacta⁊ ꝺ̄ proximo onera infinita, ꝫ sit cā quā velis. qd ad rē satis est q pl⁹ nō valēt ⁊ ego alias causas. ſ. exp̄ſſi. in. v. p̄in. dubio Laurē. ꝺ̄ rodul. Vel supabūdātia pecunie in cinib⁹, qñ aūt habēt pecuniam emunt, ⁊ tūc vendūt carius qñ aūt q habent sortem apud cōitatē indigēt pecunia, tūc vendunt̄, ⁊ emunt̄ vilius, sicut ēt in diuersis loc. plus vel minus dat̄ p cābio flozeni de loco ad locū ꝫ maiorē vel minorē indigentiā eozundē p mercatoribus. Cathenas aūt firmitatis securitatis de predictis, dixi voluntatē, ⁊ potentiā ciuium regentiuz q pecunias habent in cōitate, ⁊ q̄runt lucrū, ⁊ min⁹ difficile esset ista mutuare ⁊ subtrahere eis inuitis, q si libenter pderēt sortes ⁊ lucrū deus nouit. Addi tio. ⁊ si vt. ſ. dixi in fi. d. v. mēbri laudez se abstinentes ⁊ tutius reputē, ⁊ idcirco ergo hucusq̄z me abstinuerim, tñ q̄rium vt vidisti potest aperte sustineri. Lau. de rod.

Ex premissis apparet q̄ p̄fatum lucruz emētiū a p̄imis nō est licituz, ꝫ sapit vsurā sorte ipsi vel secūdi possent excusari, qr cōe dat eis illud lucruz p dono ⁊ dāno ⁊ interesse, sed ista vt mihi vz nō excusant illud lucrum. Additio. Faciūt licitū vbicūq̄z lucrū tale p̄suppones illicitū. j. loco mutuantē volo fateri in emente, ⁊ sic p econuersum appelles ergo id plus plz. Lau. de rod. nec faciūt licitū, aut. n. intelligit q illud lucrū vnū ⁊ idem sit donū ⁊ interesse, aut donū solū, aut interesse solū, nō donū ⁊ interesse simul, q pbo. Eidē. n. eo. mō sumpto nō q̄ueniūt rōes apposite, ꝫ rōes doni ⁊ interesse sunt oppoſite. Additio. Posset dici donuz ⁊ interesse diuersis respectibus. Bonuz ex eo q cū necessario teneris subuenire ⁊ gratis cōitati tue qcqd vltra tribuit nō necessitata vel obligata tribuit. Interesse vera eatenus quatenus ipse cōitas alias nō astricta ad interesse cōpatiēs dāno creditoz ac si alias teneret̄ ex sua liberalitate se voluit ad illud astrigere, ⁊ q vt interesse recipi ⁊ peti possit p̄z in verbis ordinamēti p̄cal. ad ꝟ de pec. cle. c. fi. ⁊ qō. ſ. scripsi in. d. vj. q. in p̄n. mēbro sine dubio. Lau. de rod. ergo q̄ueniūt eidem lucro eo. modo sumpto. Maioz est no. p Phm. Minoz est no. qr rō doni q̄ sit liberū rō vero interesse q̄ sit obligatū. preterea q̄firmat̄, qr cāe separate sunt separatoz effectuū nec q̄ueniētiū eidez vt existentiū cū vno, sed cāe doni ⁊ interesse sunt liberalitas ⁊ institia. ergo donū ⁊ interesse sunt separata, nec vnū ⁊ idem est cā ergo vnū ⁊ idē nō esset illa. Additio. Tu ipse q̄riū notasti i dictis tuis in car. j. ver. adducit̄ alia ꝛc. Lau. de rodul.

Probatur scō q illud lucrū nō est donū. Additio. vide q. ſ. dixi in. q. fi. huius ptis, in. ij. p̄in. membro. circa me. in ℵ. ꝟ attēdendū, Lau. de rod. Illud q̄ dat̄ in titulū sortis ⁊ nō aliter nō est donū, ꝫ illud ē tale. ergo nō est donū. Maioz vera. Addi. Fateoz, ꝫ voluntaria nō aūt necessaria, q̄ enim dat volūtarie dat, sicut q volūtarie donat, imo q nō teneť si sciens se obligat donare intelligit vt. ſ. no. ad. d. tua nō multū post p̄in. in gl. debitū, Lau. de rodul. qr cadit sub obligatiōe, vt putauit. ſ. Minoz p̄bat̄. Addi. Rñsio ista nō ꝙcludit, qr nō tñ rōne sortis tribuit̄, cū pecunia pecuniā nō pariat. ⁊ vide q scripsi vbi. ſ. Itē qr pōt vni deberi ius sortis ⁊ alterius p̄uisionis, sicut vni pōt q̄petere p̄prietas ⁊ alteri vsufr. ⁊ bis diebus vidi ꝟ q predixi in facto, Lau. de rod. qr nō dat̄ alicui nisi debent recipe sortē, fuit ēt ista minoz p̄bata supius. preterea q ex se cadit sub restōe, nō hz ex se rōnem doni. Addi. Negat̄, Lau. de rod. ꝫ p̄fatū lucrū ex se cadit sub restōne, ergo nō hz ex se rōnem doni. Maioz nota cū donū sit dat incredibilis. Minoz p̄bat̄ de facto. Addi. Et ꝟ similiter negat̄ ⁊ pz ēt ex verbis ordinamenti. ſ. positi in themate nstre vlt. q. Lau. de ro. cū indigeat remissiones, vt. ſ. dcm̄ est, nisi forte donū vellēt appellare q debitor post solutionē donat vt remaneat creditori q nō teneat̄ restitutiōi. Addi. Hoc nō nego nisi quatenus. ſ. dixi in. j. di. arti. Lau. de ro.

Probatur tertiū q illud lucrū nō sit p̄prie interesse. Additio. Hoc nō fateť magister Greg. simpliciter, vt alias dixi, Lau. de rodul. Bānū autez ⁊ interesse p eodez accipio in predicto cōitatis statuto. interesse. n. dz cū aliqd alicui deest q sibi debeť de iure. Illi ergo p̄ interesse dat̄ aliqd vltra sortez, cui aliqd abest q sibi de iure ⁊ debeť, sed isti emptori nō abest aliqd q ei debeat̄ de iure, ergo illud lucrum q dat̄ ei vltra sortē nō est ei interesse. Maioz not. de iure. Minoz apparet. Addi. Fateoz circunscripto ordinamento cōitatis, ꝫ nō sic illo stante, vt pz ex verbis eius. Lauren. de rodul. qr de iure ꝺ̄ sibi. Addi. Cuius nomine q̄rimetur ipsa p̄uisio quo ad ementez q ius ad vtrūq̄z q̄petēs emit, vt. ſ. dixi, Lau. de rod. sors deberi. Addi. Satis dixi, ſ. Lau. de rodul. ⁊ illa volūtarie credit cōitati. Preterea interesse est intuitu dāni emergentis. Addi. Omne dānū recipit qō recepit p̄imo loco mutuans idemq̄z vendens, qr in eius locum succedit virtute ōctus emptionis, ⁊ hinc est q magis p̄retium tribuit p his iuribus emptis quā tribueret si alteri tm̄. ſ. ad sortem cōpetens, vt. ſ. dixi. Lau. de rodul. sed iste emptor nullum recipit dānū, ergo nō est interesse. ſ. tale lucrū. Maioz no. Minoz vera, qr nec a venditore nec a cōitate recipit dānū, imo recipit lucrū ⁊ in sorte ei cōitas obligat. videť ergo ex predictis p̄fatū lucrū illicituz ⁊ sapere vsurā. Cōsiderādū est ergo ne sub verboso recemento dicti ciues efficiant̄ vsurarij ⁊ inducant̄ ad lucra ex anaritia, a qbus sunt retrahendi. Addi. Hoc in cōmunitatis pependit arbitrio, ⁊ pependit si vult legem mutare, sed forte vtilius est sibi dictam quantitatem p̄uisionibus solvere q̄z qō dictis facere, vt. ſ. dixi. in. j. membro nostre vlt. questionis, Lauren. de rodul.

Item quod q̄siderādū est de. xxiij. flo. q annuatiz dant̄ ciuibus p̄o lucro predicto possent paulatim solui sortes p̄imoz creditoz integre, ⁊ q p̄imi subuenerūt cōitati nō pderent sortes suas vltra. iij. ptes. Itez q̄siderandum est q pdicta q̄ſtitas q̄ transit in lucrū ciuiū colligitur ex gabellis quas soluūt ciues paupes ⁊ diuites cum gramine suo. Addi. Forte potius lucrū omnia recte trutinabis, Laur. de rodul. ⁊ sic dānum multoz trāsit in lucra aliorū. Itē q̄siderandum est q ciuis fieri faciens correcta ⁊ obtenta petitione satisfacit q̄denationi de pecunia montis q̄putās cōi integrā sortē, ⁊ ita ciuis q mutuauit centū vendens hz. xxv. ⁊ ciuis q fieri fecit hz. Addi. Immo cētū p̄ cētenario. seu. xxv. p. xxv. qr tm̄ valent illa centum scripta q̄ſtū illa. xxv. numerata, Lau. de rodul. p. xxv. centum q vtrum sit iustum iudicet q voluerit. Excludat̄ ergo a varia ad illicita lucra trahens. Ad rationes in oppositum. Ad primum ꝺ̄z q vtraq̄z pars hz asserētes homines ⁊ doc. ⁊ expertos tam in theologia q̄ in re. Ad ꝓm ꝺ̄m q duplex ad presens est vsus rei, puta pecunie, vnus ⁊ primus principalis, qui est q̄sumptio eius vel distractio. scōs q nō est q̄sumptio nec distractio rei, puta pecūie, sed conseruatur eadē numero restituēda q̄cedēti siue in pigno re siue ad ostentationem tenēda p̄o p̄imo nil licet recipere. p scōo sic. Ad maiorez ergo cum dicit̄ laudabilius ꝛc. ve⁊ est si fiat sine pacto, sed si fiat cuz pacto, vitiosius ⁊ vituperabilius est in ipso principali vsu rei. ſ. pecunie sit q̄sumptio eius, ⁊ ita committitur vsura. Et cum dicit̄ in minori, sed q q̄cedit alteri pecuniā ad ostentationē ꝛc. Cōcedo, qr talis vsus est scōdarius, ⁊ nō est q̄sumptio nec distractio eius. Et iō licite pōt accipe p̄retiū sicut si mutuarē vasa aurea vel argētea ad vsuz eoz p̄ ꝑtio ⁊ ratio eoz nō est contra, nec valet. Ad tertiā rōnem ꝺ̄z a minorē q libet pōt se seruare indēnez ꝛc. ꝺ̄m q se seruare indēnē p̄io a pacto, si ex sola charitate ⁊ amore mutuaret cōmunitati. Addi. Vide que. ſ. scripta sunt, Lau. de rodul. Si autem corrupta ⁊ intentio pp lucrum, seruat se indēne nō mutuando, alias vsurarius esset excusatus q mutuando p̄ximo indigenti exigit vsuras, posset enim dicere q vsuras exigit vt se seruet indēnē. hec ille de ordine predicatorum.

a **In hoc** sciendum q alius R. sacre theologie magister ⁊ ordinis beremitaz p̄dicatorum generalis frater Gui. de belrignardo q̄sultus in generali cap. ordinis Florētie celebrato circa iā dictā mātz p̄imo talē q̄clusionē p̄emittit, vcz q p si creditores ex tali mutuo dāna notabiliter pcepissent, q̄ bona fide possent iudicio demonstrare ad restitutionē licitā nō excedentem sortē dānoz dicta cōitas forsitā tenebit̄, ⁊ cadit ibi interesse. Scōo. iij. casus sine. iij. dubia quos seu p ordinē p̄segť, ex themate elicit. ⁊ q̄rū ad p̄imū casum an p ordinamēta legis quā cōitas Florentina erga suos creditores istituit p cētenario. ſ. v. p quolibz anno q̄donari, sup quo dubitat vtrū creditores. d. v. pcipiētes ad restitutionē teneant̄. ac ēt cām ab eis hñtes. ſ. heredes, legatarij, vel ēptores, pponit idē magister. iij. pūcta declarātia. iij. dubia, q̄ ex illo ⁊ in illo p̄imo casu q̄plicat̄, ⁊ implicat̄, quoz p̄mū est an talis lex a cōitate p̄mulgata potuerit licite ⁊ ꝫ fieri, scōo an licite ⁊ ꝫ deuz. d. v. p cētenario a creditoribus. d. cōitatis, possint recipi p accessiōe sortis. tertio an sit p modum gratiosuz, puta p modum gratis dati potuerint recipi. d. v. p cētenario.

tenario.quarto an nō solū creditoribus sed ēt ab eorū hērdibus legatarijs ꝛ emptoribus licite ꝛ ꝑz deū ꝑ accessione dicte sortis summa.v.ꝑdictorū sit accipienda vel recipiēda. ¶ Quātum ad primū punctū ꝙclones ponebat effectiue ad ꝙtinētes q.ꝫ.clare explicaui in.j.dubio meo.ꝛ iō me alr nō extēdo. ¶ Quātū ꝯo ad ꝑz ꝙcludebat ad negatiuā,ꝛ q̄ si reciperent venirēt restituēde.ꝑbat istā ꝙclonē ꝑ duo media sic. Addi. Debito necessitatis.ſz vltra ꝑt ōbito libeſ volūtatis,ꝛ nō vt vsura. Lau.ō ro.

Primo q̄ vnicuiq; oz reddi q̄ suū est ꝛ nō vltra,ſz bis creditoribꝰ vltra reddit, q; sortē ꝛ multo plus recipiūt. Addi. Recipiūt a dāte gratis ꝛ nō vt vsurā vt.ꝫ.dixi ꝛ maxime in.ij. mēb.vlt.q.scō.n.vt pretiū pecunie solueret ꝛ vt vsurā,per ꝙns nulli dubiuz. Lau.de ro.q̄ vendeā ininstuz, q; ius est reddere vnicuiq; q̄ suuz est, Addi. Ergo ois donatarius ininste donū recipit,sed magister nō intelligit sic. Lau.ō ro.ergo ininste faciunt. Additio. Nō recipiunt vt vsurā nec vsurā ꝙferri credunt,ꝛ iustum nō est illicitū recipere nec ꝙ prophetam nec ꝙ Hieroñ.gloriosum vt plene.ꝫ.scripsi parte.j.q.j. ꝛ parte.ij.q.vij.ad fi.ꝛ parte.iij.ij.membro.vlti.q. Lau. de ro.

Secundo isti a ciuitate q̄ innocēs est munera recipiūt ꝙ ꝓphetā dicēte psal.xiiij.q iura sup ꝓximo suo ꝛ nō decipit,q pecuniā suā nō dedit ad vsurā,ꝛ munera sup innocentē nō accipit.iij.ꝙor.q̄ scribit.xiij.q.ꝛ q̄ sup Eze. li. vi.ad ꝓpositū ingebat Hieroñ.glorioſus.ꝛ Aug.sup psal.xxxvj.quoꝝ verba trāsumptiue ponūt.xiij.q.iij.ex quo ergo nedū ista plus expectēt q̄ ꝓhibet Aug.sed plus recepisti.q̄ inhibet Hiero.sic ergo merito ꝙcludit qō ꝑdixi. ¶ Ad tertiū vero punctuz nō rñdet clare quo ad vnū.dicit.n.distinguendū vtrū tales creditores lucrū expectēt,ita q̄ intentionez lucrādi ex pecunia mutuata,an vero hāc spē vel intentionē nō habeāt,sed iō lucruz ipsuz recipiūt,q; gratis dat,vel ꝓp paupertatē eoꝝ sublenādā, vt q; forte in tantā deuenerūt paupertatē q̄ necessitant ad reciendū talē pecuniā vltra sortē eis ꝓmissam. Primo casu dicit dubitatū tale lucrū recipi nō posse vt ꝑz ex ꝑcedētib⁹. In scō vero casu dicit q̄ qō est sibi valde dubia q̄uis multis prima facie nequaq; dubia videat,asserētibus q̄ talibus nō est denegāda pietas neq; charitas vel eleemosina,imo potius impēdēda. Itē nō rōne vsure,ſz interesse venit tale lucrū vt dīnt. hinc est q̄ alij q forsan hūc casuz sub nullius scrupulo ꝙiū asseuerāt dicētes talē pecuniā quocūq; mō eis ꝙdonatā siue ꝑ modū doni gratuiti,siue ꝓp eoꝝ paupertatē subleuā dā,adhuc stāte mutuo ꝛ sorte ꝑncipali. Addi. Qualificatine inhibet, siue.n.plus licite expectat ꝛ recipit, vt dixit Archid. post Lau.xiiij.q.iij.si quis clerici. ꝛ dixi.j.q.xxviij. Expectatio igit vel receptio illicita vsuraria est q̄ ꝓhibent, q̄ qualitatē nostro nō fateoꝛ ibereť subiecto vt dixi in.d.v.mēbro.ſz magister sua. Lau.de rodul. Addi. Hoc verū si hoc fuit primaria cā mutui,secus si scōaria,vt no.in.c.ꝙsuluit.de vsu.ꝛ ego.ꝫ.supius dixi.de quo ꝛ an sit primaria vel scōaria,vide q̄ dixi in.ij.mēb. vlt.q.Lau.de ro. Additio. Absit q̄ sit pactū,q; tūc foret talis lex irrenocabilis non consentiēte paciscente. Lau.de rodul.

Et stante pacto ꝛ conuenientia dicte legis debere restitui quantūcunq; deť gratiose in foro conscientie ꝓbantur isti sic banc ꝙclonē taz diuina q̄ canonica lege inhibituz est qcq̄ vltra sortez, Additio. Id verū vbi incrementum vel accessio ad sortez mutuo datū. Lau.de rod. Bert. Additio. Fateoꝛ ab initio vel vt vsurā dante vel vt vsurā recipiendo,vt.ꝫ.dixi ad fin punctū. Lau.de rodul. Exigi. Additio. Hoc verum limitando vt ꝑdixi. Lau.de rodul. Sperari.

Addi. Nec boc simplr verū sed dic vt in vlt.gl.ꝫ.dixi ad fin punctū. Lau.de rod. Vel recipi.ergo ꝛc. ꝙntia ꝑz q; qlibet catholicus subijci oz diuinis ꝛ humanis legibus,vt.x.ꝛ.xi.di.accedens.probat ꝑ beatū Ambro.li.de nabite dicente,audiāt qd lex dicat,neq; inquit vsuras accipiens, Addi. Nota verbū. boc.n.nego vsuram accidit nec vt talis datur,nec vt talis recipit vt not.tibi clare in.d.ij.dubio princi.vlti.questio. Laur.de rod.nec oiuz reꝝ ex qua vsura est,ꝛ vestis vsura est,ꝛ qcq̄d sorti acciderit vsura est.nec ob.dicit ipse si dicat q̄ ista rō ꝓcedit de rigore iustitie,ſz si gratis deť nō est ꝯ. Addi. Mirāduz vtiq; foret si vt tu videris intelligere ipsi intellixissent.vbi.n.vltra sortem qs postulet vel recipiat vt vsurā,ꝛ si gratis vsura soluat,idē penitus reꝓbat Ambr.sed vbi plus petit vel recipit sed nō vt vsura,nec vt vsura tribuit,secus ꝛ boc casu loquunt ꝓlibati, nec ꝫlatur Ambro.vel concilio Agathenū.circa q̄ vide q̄.ꝫ.dixi ad.ij.punctum,cum remissionibus ibi factis. Laurē.de rodul.

¶ Immo miroꝛ valde de sic dicētib⁹ ꝛ glossantib⁹ .d.sanctoꝝ, qm̄ istā rñsionē ipsemet Amb.abiicit eo.li.ita dicēs. Itē si qs instaurādū quiniū putet, ꝛ ad negotiatorē ꝛ debitorez mittat vt capellā aut caponē,vinū,aut aliud sibi dirigat,ꝛ si gratis referat plus recipis q̄z dederis ꝛ lucrū iā recepisti posset ne ꝑdicta clarius dicere,q̄ ēt facit Agathēse ꝙciliuz vbi dī vsura est vbi plus recipit q̄z dat, vt si.x.solidos dederis ꝛ amplius q̄sieris.

Additio. Hec verba mea sunt vsq; ibi,q̄ tñ istaruz opi. vera sit nō me ꝑ nūc determino pl⁹ ad vnā q̄z ad aliā. Addi. Ista ēt verba mea sunt recitatiua verboruz magistri. Lau.de rodul.

Tamen si recte aduertatur ad banc vltimā, accedere magis vī q̄ ex precedentibus satis ꝑz ꝛ ex sequentibus.fortius inquit.n.post predicta q̄ si aliqs ex talibus creditoribus.ꝫ.nominatis ad tantā ꝙtingat miseriam deuenire, q̄ nō habeat vñ viuere valeat,ꝛ si bene faceret cōitas forte mutuataz restituere,nihilominus si nō restituit,ꝛ illud dictū lucruz recipit sibi datū ꝑ interesse,vel pauptate sublenāda si ad casum ꝑsperitatis ꝙtingat eundē postea peruenire,deberet in foro cō scie ꝛ ꝓ securioꝛ via restituere illā pecuniā ꝑm opi.forsitan veram.si vero semp in paupertate perdurare,deberet impendere aliqua obsequa ꝛ seruitia cōitati. Additio. Hoc facit ꝙ te in eo q̄.ꝫ.dixisti in.j.pūcto. Et ego scripsi in.j.dubio.vlti.q mee. quā.n.pecuniā promeret si ad prosequendū cōitati obligat. saluari tñ pōt qñ impedit nō requisitus ꝛ extra casuz necessitatis. Lau.de ro. Ex ꝙbus posset pecuniā promoueri sit receptam a cōitate vltra sortem principalem super quo qō securius in foro ꝙscie vobis videbitur eligatis. Et subdit,ex quibus oībus ꝙcludo q̄ nō solū a creditoribus talis pecunia vltra sortem principaliter recepta ab eis est restituenda, sed ēt ab eorum legatarijs, beredibus ꝛ emptoribus. Ex quo.n.talis ꝯctus est in creditoribus indebitus ꝛ illicitus,erit ꝛ per ꝙns ꝛ in eorū successoribus.

Additio. Hoc ēt indubitatum si presupponeretur ꝛ sentis, vt.ꝫ.alias dixi.ideo per conuersum cum id in principali est licitū sentiendū est ꝛ licitū in babētibus cām ab eodē. Lau. de ro. ¶ Pz consequentia,q; non ꝯbitur ius in successoribus ꝛ heredibus nisi ex creditoribus,ergo si nō hz viz in creditoribus,multominus in hērdibus legatarijs ꝛ emptoribus. Item q; talis pecunia vī quasi vsurarie acquisita. Additio. Contrariū cōiter sentit.tibi alibi satis.ꝫ.dixi.ꝛ vide in.c.si quis vsurā.xiiij.q.iij. in gl.ꝛ in.c.ex trāsmissa.de deci.ꝛ gl.ꝛ ꝑ Jo.cal.in.c.fi.ō vsu. in eius cōmento.in.q.fi. Lau.de ro. q̄ nō trāsit in dīnū.xiij.q. v.in rub.nō lz.ꝛ in rub.de male acquisitis.alle.c.dixit.ꝛ.c.qui habetis. Et per predicta vī responsum ad.iiij.punctū. ¶ Quātum vero ad ꝑm casum qđ nō recito cā. Addi. Libenter illum vidissem,q; possez errare in intellectu facti. Lau.de ro.breuitatis,ponit duas rñsiones sub triplici ꝙclone sicut duo fuere q̄sita. Addi. De mutuantibus pro se satis.ꝫ.dixi.de mutuantibus pro alijs dixi.in.d.vlt.q.huius partis.in.vij.mēbro princ. Si intelligamus q̄ qō sit pro mutuātibus pro alijs nō vt successoribus,q; ō bis nulla dubitatio q̄ idē q̄ ō bis ꝙbus succedūt, sed vt emptoribus talis iuris vt ibi dixi ꝓut credo qōne in facto q̄sistere,ſz nō ſiz clarius q; casuz videre nō potui. Et ex dictis in fi.vī ēt in ꝙbuscunq; successoribus intelligere.imo ꝛ de emptoribus iuriuz cōpetentium venditoribus post factaz solutionē de quibus.ꝫ.dixi in.v.membro prin.vlt.q. Lau.de rod.

Quarum hec est prima q̄ mutuātes ꝑ se vel alijs exide recepto ꝓtio tā ꝑ se q̄z ꝑ alijs ad restitutionez obligantur,proba,q; isti sumpserunt vltra sortē principalem. Itez vere sperabant exinde lucrum,de facto receperunt vltra sortem,ꝛ eoꝝ intentio ordinata fuit ad cupiditatē, patet consequētia per rationes suas quas.ꝫ.posui addendo circa meum principale Additio. Scilicet vlti.q.huius ptis vbi vide respōsiones. Lau.de rod.)dubium,que fuerunt rōnes primi pūcti primi casus einsdē magi. Additio. Hic sentire vī ō bis de quibus tractaui in.d.vij.principali mēbro. Lau. de ro.

Secunda ꝙclusio est ista,q̄ si tales mutuantes nō tm̄ ꝓ seipsis,sed ēt ꝓ alijs ꝛ boc faciant ex charitate,ex tali mutuo vltra sortē lucrū intendant vel recipiāt, cōmittunt in tali casu nō solum vsuraz, Additio. Hoc dictū si verus foret inferret q̄ ēt secundaria spes lucri in mutuo reprobetur,cuius ꝫrium sentit gl.in.d.c.consulnit.ꝛ hz cōis opi.ꝛ.ꝫ. dixi circa.d.c.consulnit.quinimo ꝛ in emente ab illo qui alias eget pecunia,nam cuz ex charitatis debito frater fratri mutuare tenetur,ergo si tu egens pecunia vis domum vendere,ꝛ ego alias non empturus a te emo ductus primario charitate ꝛ secundario fructuz speremtibi vendo charitatem, sed neutro ca

su vez vř, si enim ēt vbi nil dares tibi mutuarē, nequit dici cām mutui fore lucrū, ergo nullū vitiū vt dicit glo. fi. in. c, sicut epm. j. q. ij. vbi est casus. si. n. sola in hoc ambitio, pactū in dño, vt ibi pbat tex. in fi. dicat mihi q̄ pōt dici ābitio, mutuasset ēt sine lucrō eadē ratione sacerdos q diuina officia celebrat, horasq; debitas cātat in ecclesia sua motus principaliter a debito q̄ tenet sic facere, si secundario sperat ex donatione parocchianos aliquid eleemosine gratis conferre sacramentū, z venūdat, z sic nō licite recipit, de quo dic vt legi. z no. s. de preben. c. significatū, p glo. z doc. vbi ꝛrium sentit, z in predicto. c. sicut epm. z in. c. q̄ pio. e. cā z. q. coniuncta glo. sua, z de si. c. j. z. c. nobis. z. c. suā. z. c. ad apostolicā, z vbiq; glo. Item ꝛ dictū probatū si recte advertat est casus in. c. tua. ad fi. eo. ti. maxime cōiuncto eo qd ibi glossant Inn. z Host. z Jo. an. z. d. Ant. z alij oēs sup ver. intēbeat tū. c. supplētes intētū. s. principaliter, als vix esset dare quin habeat q̄ scōariam. vij. q. j. sunt in eccles. z. lxxxvj. dist. nō satis. Inn. z Host. Preterea hoc expīsse firmat gl. in. d. c. sunt in eccleſia. z in. c. qsulnit. lxxiij. dist. z ibi Archi. Ad idē gl. pe. i. c. vno. ō cle. nō resi. li. vj. ad fi. ibi, vadit canonicus pncipalis ꝛc. Nec ob. cano. allegati p magistrū hūc reuerendū, qz pm pmissa sed etiam simoniā cum vsura conoluram hic probat dupliciter.

Primo qz isti bonū q̄ alijs faciūt z illā charitatē q̄ eis impendunt in mutuādo ipsi ab eis emūt, z lucr̄ inde recipiūt, z sic simoniā. Additio. Notāter dixisti aliqua liter, est nāq; tēpor̄ qd nō vř. Lan. de ro. aliqualiter cōmittunt cū vsura. allegat, vt verbis suis vtar. j. q. iij. in decretis. Ru. qui dona dei vendūt, vñ ibi tex. vendētes z ementes eliminauit chri stus, qz vel eos q pro munere impositionē manuum tribuunt, vel eos q donū dei emere nituntur dānat Christus, z. j. dicit vēdentes sunt q hoc qd beneficio qbusdaz cōperit ad premiū largiuntur, hoc. n. vēdere est pro premij acceptione, emētes ergo tales christus de tēplo eijcit. Ex istis verbis apparet q̄ charitatē primo impendere ad quā obligamur iuxta preceptū diuinuz, vel aliqd aliud beneficiū spūale, z postea illā charitatē vel bñficiū emant vel vendāt, z lucrū inde recipiāt vel intēdāt tales gratiā vel rez spūalē emptioni z vendi. submittunt z p qsequens simoniā committunt, ideo eijciēdi essent de tēplo militātis ecclesie iuxta verbū euāgelij, qz vendētes z emētes de tēplo xps eliminauit. Idē hř. j. q. iij. in decre. ru. q gratiā, vbi hř q̄ q gratiā spūalē vendūt in ecclesijs, isti tales simoniā cōmittunt. Nulli vero est dubium q̄ charitas illa quā impēdere debemus primo iuxta preceptū diuinū sit q̄dā gra spūalis, z p qsequens illa nō est emēda, nec ex gratis z nō vsurarie dāte, z nō ponēdo spē principalr in eo iuxta iura superius alleg. Lan. de rod. ¶ Et ex istis ifero. iij. qclusionē q̄ est responsiua ad qd in isto casu scdo querebat, vez quod emptores vel alio titulo successores istoz iuriū p se ab alijs tenē tur ad restitutionē accessionis inde pcepte, que cōclusio probat ex predictis, qz ois pecunia q̄ est acqsita p vsurā vel simoniā est restituenda in foro qscientie, sed pecunia taliū sic mutuantiū est huiusmodi, igit ꝛc. ad hoc. xiij. q. iij. in rub. vlti. Euidenter innuit Gelasius papa. Additio. Satis ostensum est. s. qd nil vltra sortē recipit z taliter qd vsura sit. Lan. de rod. qcquid vltra sortē exigit, vsura est, z. q. iiij. distant, hoc peccatū simile eē rapine si qs inuentum nō reddat. Sed plus est aliquē vltra sortē recipere q̄ inuenire z nō reddere, sed inuenire z nō reddere reputabit rapina z obligabit ad restitutionē, z hec de isto sufficiant. ¶ Circa tertiū igit casum quo qd iuris de emptoribus pecunie mutuate seu iuriū cōperentium creditoribus p pecunia mutuata cōitati querebat, ponit idē magister quatnoz qclusiones quaz effectus in idē recidit cū eo qd in fi. tertij pūcti primi casus post eundē superius recitani. ¶ Est. n. prima cōclusio qd emens a creditoribus mutuum p quā emptionē postea plus recepit q̄ dederit est deceptor. Additio. Si vltra dimidiā iusti pūij deceptio intervenit ēt de iuris rigore locus eēt restitutiōi vel suppleméto, iuxta ea q̄ legunt z not. de emp. z ven. c. cū dilecti. z. c. fi. z vide qd. s. scripsi in. q. xvj. sed in proposito negatur qd nulla deceptio interueniat, vel q̄ quicq̄ faciat emens in damnum proximi. Itez ista se compatiuntur in aliquo quem damnificari, z tamen nō intervenire deceptionem, vt de se patet. Lauren. de rodul.

Probat qd emit mutuatū in dānū proximi, ergo illuz decipit, antecedens patet, qz centum qsequit pro. xxvij. z sic iniusto pretio z sic defraudat ꝛ dcm̄ prophete. Qui iurat proximo suo z non decipit. Non. n. licet ius alterius emer, nisi iuste emat, iuste aūt sine iusto pūio quo ad deū nō en tur ergo locus est debito restitutionis, nec dici pōt iuste possi ri. xiij. q. iij. rub. pen. hoc est. c. pen. ibi hoc. n. certe alienū i est q̄ iure possidet hoc autem iure possidet qd iuste, z hoc iuste q̄ bene. Dē igit q. male possidetur alienum est, male aūt possidet q male vtit, hec Augu. Itē. xiij. q. v. rub. viij. boc est. c. niq;, scriptū est q̄ vbi nō pōt alteri subueniri, nisi alter ledat cui modius est neutrū iuuari q̄z alterz grauari, lz ergo iste emptor subueniat, facit tñ cū lesione z dāno alterius, ergo male. Secunda qclusio est qd talis emptor dupliciter cōmittit vsuram. Addi. Vide qd. s. dixi ad dicta magistri de ordine pdicatorū etiā. s. in. c. ad tua. p. q̄ solnitur qd hic, z j. dicis. Lan. de rod.

Probat qz recipiat a cōitate vltra sortē, vt ps p casū Secdo qz recipit de pecunia pximi vltra sortē q̄ plus debitori q̄z emptori, lz emerit ius, nō tñ iuste vt dcm̄ est ideo tenet ad rōnē tā cōitati q̄z proximo. Item qz de pecunia pximi facit vsurā, z sic patet propositum. ¶ Tertia qclusio qd talis emptor tenet ad restitutionem pecunie q̄z habuit ex tali ptione vltra sortē ps ista, qz tale lucrum fuit illicitum. Addi. Nequaq; patet vt ibi dixi. Lan. de rod. vt ps ex pdictis. Ita pecunia vltra sortē recepta est vsuraria. ¶ Quinta qclusio qd nō tenet ad restitutionē pecunie. Addi. Si dedit qūo de restitutiōe tractamus, cū restitutio habitū psupponat, ō rest. sp olim. z j. q. iij. cū concor. Lan. de ro. quā dedit pro tali ēptio ps, qz ista pecunia vere fuit sua, z sic nō tenet ad restitutionē. Itē qz fenerātes nō tenent restituere vltra sortē receptā, saltē quātū ad res, lz quātū ad dāna q̄ intulerint pm quozndā qs teneant, z de hoc nulla dubitatio. ¶ Ex his oibus infertur z sic. ¶ Quinta qclusio principalis, vez, qd cōitas cinitatis bus creditoribus vel emptoribus p cētū floze. remissis, z pro tū mutuaris dans tale pecunie quātitatē prout in primo casu mo ponit, est aliqualiter qtaminata. Addi. Satis. s. dixi boc in hac. iij. parte in primo dubio principali. Lan. de rod. ¶ Patet, qz dedit eis occasionē aliqualiter vsurādi. Itē qz tat volūtates taliū ad lucr̄ iniustū z illicitū. Itē qd fortius qz stante casu cōitas plus tenet tali creditori q̄z emptori, z casum positū recipit lucrū fenerator vel emptor z nō credit mutuauit, igit ꝛc. ¶ Supereſt vt ad quartū z vltimū casum scēdamus q̄ versat circa ea q̄. s. ponunt in fi. nīi principalis matis z q̄nti in eo qd dř fuisse sancitū huiusmodi accessiones alios alienari posse cū pacto qd liceat dicte cōitati. Addi. Hoc psumptionē facit p fraude ꝛctus iuxta ea que. s. scripsi q. xvij. qua stāte eo casu nulla dubitatio, sed illa circūscripta constat in rei veritate, secus est dicendū. Lan. de rod. reddit dictum debitum soluendum creditori ad rōnem floren. xxvj. quolibet centenario, z qd talis creditor teneat ad dictam rem nem reuendere ipsi cōi ad omnem eius voluntatem remat creditori lucro facto vsq; ad tempus dicte reuenditionis.

Circa quem casum p eius responsione ponit magister tales qclusiones, primā ista. Qd si fiat ꝛctus ex vtraq; parte creditoz emptio. z recipi mutui facti p creditores vsq; ad iustuz pretium, sic q̄ tales res emere nō intēdāt dare nisi iustū pretiuz, z ipsi creditores vendere nō intēdāt eoz mutui recipere nisi iustū pretiū. Cōitas licite pōt legez statuer q̄ pecunia seu creditū cuilibet montis cōis floren. possit vēdi z commutari. z q̄ talis ꝛctus est licitus. Patet ista qclusio, qz in tali ꝛctu z lege seruat equitas iustitie z sinceritas rationis cum psupponat tam ementem quam vendentem in dando aliud quā iustum pretium non velle, z eius est reddere vnicuiq; qd suum est. ¶ Secda conclusio est qd sic vtraq; parte vez tā ex parte cōitatis q̄z ex parte creditoris fiat ꝛctus, dare vel recipere vltra sortē principalem sicut stāte casu vř fieri talis ꝛctus, non est licitus ab vtraq; parte, pbat ista conclusio. in qua totum qsistit fundamētum sic. Ille ꝛctus per qd qlibet pars ponit vsurā vel rem pbibitā p legez, z cōsensus illi interuenies nō est licitus ex vtraq; pte, igit ꝛc. Cōsequētia patet, qz hic p talem ꝛctum qlibet pars suum pbens qsensum multiplicat z qtaminat. Antecedens deducit effectiue sic, qz cum themate psupponat q̄ per legē factā ante mutuū, z que ad mutuādū cogit dictis creditoribus z hñtibus iura ab eis fiat ꝛcessione vere sortis rōne mutui rñsum p tñ tps q̄ aliqui pcepserunt tñdē q̄ntū est vera sors, z aliq plus, aliq minus. z pōt ita ꝛctū fit quentio de vēditione vel cōmutatione ad vitā emētis z alterius, aut isti creditores a qbus emptionis vel cōmutationis bmōi crediti ꝛctus celebratur habuerunt prius per ꝛctum mutui a cōi plus vltra sortē, aut tātūdē, z tūc omni tali casu cōmit

titur

ritur vsura,qz recipiunt vltra sortē omni casu. Additio. Satis.s.dictū est ad dicta magistri de ordine ꝓdicatorum.ibi vide. Lau.ó rod. ¶ In primo pz. In secūdo ꝓbaī, qz si fiat venditio vel cōmutatio ad vitā eorū,vt in casu ponit, iā p talē vēditionē pp longū tps duplū triplū, imo improportionabiliter plus ipsi creditores recipiunt. Additio. Vide.s.parte.ij.xj.q. Lau. de rod.ergo vsurā cōmittūt. Si ergo ad talē vēditionē vel commutationē intercedet ꝯsensus cōitatis, ecce qꝺ ꝯsensum prestabit vsure. Additio. Vide qꝺ dixi ad dcā dicti magri. Lau. de rod.z sic per ꝯns z ipsa cōitas maculaī vel ꝯtaminaī,qz per ꝯsensum pcm̄ ꝫbit. Si aūt nō ꝯsenserit ipsa cōitas, tūc bene faciet qꝺ non maculabitur,sed tunc non fiet venditio vel cōmutatio. Additio. Immo eadem z vide que scripsi in.d.xj.q.post Inno.z alios scribentes in.c.in ciuitate.de vsu. Lau.

Probatur z alia ratiōe ꝯclusio.s.dicta,qz isti tales creditores in qb⁹ fit pecunie cōmutatio ad vitā p legē cōitatis,saltē isti q duo sunt si vnus ꝓut est possibile.lx.lxx.vel.lxxx.annis si p cētū recipiāt lucrū ad dictā rōnē.ꝯsidera qꝺ tū recipiēt.z que ꝓportio est de cētū ad. lx.lxx.vl lxxx.vicibus qnqꝺ.x.vel.xv.Equidē nulla est ꝓportio saltē equalitatis z iustitie,ꝙuis sit ꝓportio arithmetrica. Sic ergo isti creditores stāte vsu recipient improportionabiliter vltra sortē principalē,z sic vel cōmittunt vsurā,vel recipiunt iniustū pretiū quo rū vtrūqꝺ ꝑm Deū est illicitū,z sic ꝯctus illicitus est, z p ꝯns restitutioni sunt obnoxij ex tali venditione. Ex predictis apparet qꝺ nec ēt renēditio est licita.ó qua in casu disponit ibi. Et cū parí ꝓtio redēptionis dicti iuris ad rōnē.xxviij.p cētenario talis crediti.Et sequit remanēte dicto venditori lucro facto vsqꝺ ad tps dicte renēditionis.pz hoc,qz stāte lucro primo z eis ꝯsernato,nō dñt dari.xxviij.qz sic participet vltra sortē que fuit cēpue in ꝯsciētia.cōitas.n.nō peccat nisi,qz aliqualiter dat eis occasionē nimiū recipiēdi vltrā sortē principalē,z sic aliqualiter ꝯtaminatur.Ex his inferī primo vnū qꝺ est ad solutionē omnium ꝑdictoꝝ ad istū quartū casuꝫ ptinētiū. Ad qcqd isti creditores ꝓ talē ꝯctū vltra sortē recipiunt, totū restituere ꝑm Deū z foro ꝯsciētie obligant.alleg.xiiij.q.vj.si res. cū pluribus alijs.c.ij. q.Scdo qcqd p talē ꝯctū vltra sortē recipiūt, illud iniuste non possident,qz alienū.fecit.n.rapinam q vsurā accepit. Tertio qꝺ isti creditores de eo qꝺ p talē ꝯctū recipiunt iniuste eleemosynā facere nō potuerūt,ꝙuis istā ꝯclusionē nō asserā nisi ꝙtū asserūt dicta sanctoꝝ.vñ Aug.in lib.de verbis dñi.tract.xxv.No iniquo.i.ex iniqua acqsitione oblatio maculata dona iniquoꝝ ñ ꝓbat altissimus,nec respicit in oblationibus eoꝝ.z Gratianus. xiiij.q.v.eleemosina redēptoris nri ꝛc.Ex qbus oibus ꝯcludit qꝺ ls isti creditores suā sortē principalē iusto ꝓtio potuerint vēdere,z ad eoꝝ vitā cōmutare, illa tm̄ q vltra sortē principalē p talē ꝯctū recipiūt,nō potuerūt vēdeī nec iuste possidere, nec in eoꝝ iuste trāsierunt dominiū z obligantur ad restōnē.Et sic videtur qꝺ talis contractus non fuerit licitus magister Guido.

r **Eperio** insup qꝺ aliꝰ magr, vcz, frater Jo. clenkoch ordinis eremitaꝝ in hoc scripsit,ſz breuiter.z primo circa primos creditores cōitati mutuātes de qbus.s. dixi in meo scdo dubio principali. Jte rñdet distinguēdo sic. Aut talis creditor ex tali mutuo incidit in dānū tm̄ ꝙtū vltra sortē recipit,aut nō, sed solū vltra sortē ꝑdictā recepit.eo qz mutuauit. Primo casu creditor licite recepit. Additio. Intellige sane.s.vt.s.dixi ad dicta magistri Fran.de empoli. Lau.de rodul.z cōitas obligatur ad soluēdū tale dānū,intelligēs hoc non solū in dāno qꝺ qs sequit ex ablatione rei ꝙ bz actu,sed ēt illo p qꝺ impedit qs nanciscaī qꝺ in via fuit habēdi. Additio.Hoc tenuit magister Grego.de ari. Lau. ¶ Sicut si qs p licitas negotiationes ꝙsueuit lucrari,si talis violēter impediaī ab hoc lucro,licite dānū ei recōpensaī z ſz arbitriū boni viri. In scdo vero casu talis vsurā cōmittit,z ad restitutionē tenet, Additio. Fatendū foret alio nō dato qꝺ dicis,sed nō re se in facto hñte,vt satis.s.scripsi in.ij.mēbro vlt.q. Lau.de ro.z idē dicēdū est in eo rū brīdibus. Additio.Satis illi vbi.s.rñsuꝫ est. Lau.ó ro.

Predicta dicit patere p argumētū a reuerēdo magistro Greg.tm̄ in rñsiōe ꝑdicti dubij qz sicut in.c.j.de vsu.terminaī qꝺ accipiens possessionē in pignus si deductis expēsis de fructib.sorte recepit, tenet reddere possessio

nē,sic isti qꝺ vltra sortē receperūt tenent ꝺ sorte defalcare,nec vz dicere qꝺ creditores tales excusent,qz coacti ꝯcedūt, cū melius sit oia mala pati ꝙ malo ꝯsentire,nec ēt dicit ipse coguntī vt credo qꝺ vltra sortē recipiāt,ls coganī vt mutuent,z sic volūtarie videnī incedere p qꝺ culpa ꝫbīt vsure. ¶ Ex ꝑdictis infert ad id qꝺ tetigi in primo dubio principali dicēs ex his videri qꝺ tale statutū sine lex qꝺ qlibet creditor tm̄ recipiat ꝛc. piculosa sit ꝙtum ad piculuꝫ animaꝝ,qꝺ probat ex eo qꝺ p illud licētia ꝯcedit vsurandi, Additio. Jsta cū reuerētia ē extranea illatio. Lau.ergo p ipsum qꝺ vsura nō sit pcm̄ vī asseri. Antecedēs pz,qz esto qꝺ mutuans cōitati ex eo nullū dānū incidat, talis ꝑz istud statutuꝫ licite,qz mutuauit recepit vltra sortē,sicut recepit is q dānificatus est, Additio. Nō negaī, sed vbi qꝺ p hoc asseratur. Lau. de rodul. ſz asserere qꝺ vsura nō sit pcm̄, sapit errorē in fide,vt in cle.j.§.sane.de vsur.igit ꝛc.Ex hoc sequit ꝑm eum qd inferēdū de eo qꝺ.s.tetigi in meis.v.z.vj.dubijs principalibus. Additio. Optime dicis,z hoc ē qꝺ volo, sed verte mātellū si de talibus nō est dōm qꝺ vsurā ꝯmittāt,ergo nec de emētibus.Lau. de rodul. ¶ Nā idē est de succedētibus vel emētibus successionē recipiēdi aliqd vltra sortē de talibus mutuis qꝺ iudiciū dictū est creditore principali.Et scribit qꝺ magr ffrāci. de empoli ponit qꝺ a creditoribus principalibus emaī licite talis receptio. Additio. Hoc iō dicit, qz ēt licite presupponit primos mutuātes recipe,ergo z sitr q ab eis cām hñt, qꝺ non cōtingeret,si isti volūtarie ꝫberēt cū cōitate p vtā mutuī voluntarij sub spe primaria lucri hoc est qꝺ sequit ꝓ tanto. Lau. de rodul. ꝓ tanto qꝺ nō ꝫbīt cū debitore principali.Sed q valeret hec rō,viderenī hrdes vsurariorū in vsurarum cōione succedentes excusari,qz sicut illi q p successionē sanguinis,sic isti per emptionem intrāt. Additio. Erras pr mi, nec aduertis ad verba magistri quē redarguis,non.n.negat ille qꝺ si vsurarie recipet prio loco mutuās qn sitr heres z emens, sed negat illū primū vsurarie recipe.Lau.de rodul. istū ꝯctum. hec Joānes.

o **Currit** Ultimo, qz plurīū dicta reperire vel videre non est hucusqꝺ datuꝫ, ls alios plures scripsisse ferāt,z potissime magistruꝫ Petrū de strozis virū vtiqꝺ elegātissime sciētie, ac famosissimū vtriusqꝺ iuris doctorē do. Pet. de anch. Quidā doctor egregius decretoꝝ, cuius scripta repio sine sui nominis titulo.qui questionē hanc disputauit,z formabat illā sic. Cives Senenses a cōitate cōpulsi certas pecunie summas mutuāt cōi Senarū,qbus mutuātibus atqꝺ huius mutuī ius ab illis habētibus cōe ipsum soluī statuit non ꝯputandos in sortē florenū.v.ꝓ cētenario annuatim quousqꝺ eisdē mutuātibus aut emptoribus mutua ipsa reddat. Cōtingit ex his quod Titius creditor isto modo cōis in centum creditū istud cum iure percipiendi illa.v. preter sortem Sempronio vendidit pro tertia parte centum qꝺ est pretium ibidem communi estimatione taxatum.

Nunc primo queritur ex premissis vtrū in foro conscientie Titius aut quinis alius creditor vt premittitur ciuis originarius licite vltra sortem percipiat dicta.v. ¶ Secundo queritur an idem de Sempronio emptore prefato. In cuius quidem determinatione sciendū est quod idem recitatis primo argumentis hincinde factis per proponentē, q̄ breuitatis cā,z qz cōia sunt subticebo.Et insup ponendo vsure descriptionē,z q̄ sint necessaria ad ipsius esse ponit has conclusiones vtriusqꝺ passus sine articuli qōnis proposite decisiuas. Et prio vnā per quā primus decidit z talis est, vcz, qꝺ Titius z qlibet alius p eundē moduꝫ creditor cōis in foro ꝯscie licite dicto mō percipit dicta.v.hanc sic ꝓbat.Quilibet pōt vltra sortē percipere lucruꝫ non principaīr a se intentum ex mutuo, sed lucrum qꝺ iste Titius vel alius sikis percipit est hmōi igit ꝛc.maior probatur ex his q̄.s.dixi ponendo descriptionez vsure z necessaria ad esse vsure.Sed minor ostēdit.nā pz qꝺ iste Titius z similes ex nullo pacto z nulla exactione per se factis,qꝺ clarū est, z ex nulla spe per eos principaīr in lucro posita ꝯcipiunt illa,qꝺ apparet clare,cū presupponaī in themate qꝺ coacte mutuat,ergo conclusio vera.Et hac ratione sum contentus.

Quātū ad scām articuluꝫ facit duas ꝯclones. Prima qꝺ Titius nō vēdidit licite illa.v. annuatiꝫ percipienda,z idē intelligit de omni simili Titio, hec ꝯclo taliter ꝓbatur.Nulla venditio ꝙtinens in se vel inducens principaīr vituꝫ est licita,sed hec venditio est hmōi,igitur ꝛc. Maior est nota z aperte probatur.de vsur.in ciuitate.z in.c. ꝯsuluit.z.c. nauiganti.§.ij.de emp.z ven.c.ad nostrā.de pign. illo vos.cū

multis talibus. Sed minor ostēdit, qz eoipso quo iste vendit ius percipiēdi illa. v. futura, Additio. Solue. vt. s. dixi in vlt. q. huius partis. in. vij. mēbro. ad fi. Lau. de rod. vī ponere pncipalē spem in eis pcipiēdis, imo qđ plus est vī ex pacto exigere lucrū illoz per vēditionē iā recipit pretium cōis estimationis eoz percipiendoz, imo z vī dare licētiā emptori qđ illa. v. annuatim exigat z pcipiat, qz quotidie de facto videmus tales emptores exigere ista lucra a cōi qp venditores prescierūt z prēi derunt, ergo statim ex ista venditione resultat in venditore ẽ̄ius eius qđ in eo pio erat, put dixi in rōne cōclusionis prime. q. sine articuli, ergo p̄z hanc venditionē illicitā. Scōa cōclo sit ista qđ Sēpronius emptor non pcipit emēdo licite, Additio. Indubitata foret ista cōclo, si precedēs foret veritati subnixa. Lau. de rod. in foro cscie dicta. v. Ista cōclo hac rōne probat retenta maiori prime rōnis qñcunqz ex ẽ̄ctu emptionis resultat ẽ̄ctus mutui, illud qp ex tali ẽ̄ctu recipit vltra sortem debitā est vsura,

Additio. Hoc est qp non fateor nec decre. allegate loquunt in casu nro, sup quo vide qđ. s. scripsi in. d. vlti. q. in. v principali mēbro sine dubio. Item dato qp resultaret ẽ̄ctus mutui, seu qp deinde nouaret mutuū inter cōitatē z emptorē, negat tn̄ qp emptor mō nouas mutuū aliqd vltra sortē recipiat, qm̄ vt. s. sepius dictū est, mutuū nouat non solū in q̄titate sortis primo loco mutuate per vēdentē, sed ēt in q̄titate sperate cōstitute puisionis, cū ius ad vtrunqz cpetēs emerit, z oē emptū cōitati postea crediderit, si prouisionē ergo recipit qp credidit, z non aliqd vltra. Lau. de rod. sed ex huius emptionis ẽ̄ctu resultat ẽ̄ctus mutui, ergo ꝛc. Maior aperte pbat per iura allegata in rōne proxime cōclusionis, z maxime in predictis decreta. in ciuitate. cōsuluit z naniganti. iij. §. Minor pbat, qz z si inter Sēproniū z Titiū sit ẽ̄ctus emptionis z vendi. inter semproniū tn̄ z cōitatez resultat ex dicto ẽ̄ctu ẽ̄ctus mutui, cū in predicto ẽ̄ctu facto inter Titiū z semproniū lex q̄ ēt super venditiōe huius statuta est dicat q̄tinus cōsentire, z q̄tinus censeat log, qz q̄tinus adhibet consensum huic ẽ̄ctui recipiēdo in creditorē istū q̄ emit sicut primo erat venditor, ergo cōe tanq̄ debitor remanet obligatū emptori, sicut primo erat venditori. Et vltra hoc ēt cum emptor vltro emptioni se ingerendo remaneat creditor voluntarius apparet qđ remanet sub spe lucri, Additio. Non vltra sortem ad lucri empti, qđ est pars sortis. Lau. de rod. imo ēt cuz pacto emendo lucrū, sed saltē non effugit spem principalem. Ergo id quod in processu a communitate recipit, vsura est, z sic cōclusio vera. Hec ille doctor incognitus.

Finis solennissimi Tractatus

de vsuris, z materie montis Clarissimi iuris vtriusq̄ interpretis do. Lau. de rodulphis, ciuis Florentini, editi ab eo dum ordinarie legebat in studio Florētino. Anno. M. ccccij. vna cū dictis plurium doctorum theologorum z aliorum ab eo relatis in dicta materia montis, cum glossis seu responsionibus eiusdē domini Lauren. de rodul.

Tractatus de Usuris super. c.

saluberiter. p prestātissimū. J. V. do. dñz Amb. de vignate, editus in studio Taurini, sub an. M. cccclx. Incipit.

SVMMARIVM

1 Suffragia fiunt per spem.
2 Virtus non est que prosit sine charitate.
3 Charitas oium virtutū est forma. Et nō querit que sua sunt. 4.
5 Proximum plus diligere debemus q̄ corpus nostrum.
6 Sorti rei mutuate quicquid accedit, vsura est. 7.
8 Usura solum in mutuo committitur.
9 Mutuum quid sit.
10 Pena dationi quantitatis apposita, in fraudem vsurarum premissum adiecta.
11 Mutuās nō mutuaturus sine spe lucri est vsurarius iudicād⁹.
12 Differentia que sit inter simoniam z vsuram.
13 Jure diuino an sit vsura permissa. 28.
14 Pretiū recipere p eo qđ qs facere non teneī an sit peccatum.
15 Pretium lz recipere pro vasis argenteis vel aureis commodatis vel rogatis.
16 Res quā dñs volūtarie tradit, quilibet licite pōt recipere. 50.
17 Recōpēsationem aliquā an liceat recipere pro mutuo. 18. 26.
19 Pecuniam qui mutuat existenti in necessitate, facit ei gratiaz' vnde z gratiarum actio ei est habenda.
20 Munus sicut est a manu, ita etiam a lingua z ab obsequio.
21 Seruitium, laudem, vel gratiarum actionem an liceat accipere ab eo cui quis pecuniam mutuat
22 Ratio vbi est eadem, z idem ius.
23 Pignus accipere potest homo pro pecunia mutuata.
24 Usus pignoris an possit aliquo pretio vendi.
25 Pretium augere an sit licitū pro dilatione data ad soluendū.
27 Usure an possint recipi de iure ciuili.
29 Usura quo in loco fuerit prohibita de iure canonico.
30 Usuras iure nouo auctenticorum prohibet imperator.
31 Lex ciuilis vsuras non pōt permittere ꝛ legez diuinam. 33.
32 Stipulatio nulla nullum iuramentum, nullum statutum potest facere vsuram prestari. 51.
34 Usura in euangelio est prohibita, z etiam ꝑm morales. 35.
36 Res quedam quarum vsus est ipsarum rerum consumptio. Et in talibus per mutuum transfertur dominium. 37.
38 Usus domus est inhabitatio non dissipatio, z est de rebus quarum vsus non est ipsarum rerum consumptio. 39.
40 Pretium potest licite recipi pro vsu domus.
41 Pretium accipere pro vsu pecunie mutuate est vsura.
42 Judeis prohibitum fuit vsuram accipere a fratribus suis.
43 Homines omnes debent esse quasi fratres.
44 Leges humane dimittunt aliqua peccata impunita propter cōditiones hominum imperfectorum.
45 Leges ciuiles qualiter approbent vsuras.
46 Malum duabus causis potest permitti.
47 Usus principalis vasorum argēteorū seu aureorum non est ipsa eorum consumptio, z ideo vsus eorum licite pōt vendi.
48 Usus principalis pecunie, auri vel argenti moneati est distractio ipsius pecunie in commutationes, vnde non lz ipsius pecunie vsum vendere. 49.
52 Pecunie loco hī oē illud cuius pretiū pōt pecunia numerari.
53 Recōpēsationē eoz q̄ pecunie nō mēsurant lz p mutuo exigeī.
54 Damnum vitare quis dz, sed non vsum pecunie vendere.
55 Mutuans non dz vendere qđ nondum habet, z multipliciter potest impediri ne habeat.
56 Mutuans lz sit mercator z solitus lucrari, non propterea pōt mutuare vt aliquam superexcrescentiā recipiat vltra mutuū sub pretextu interesse quod fuisset lucratus.
57 Interesse quod nondum est non potest taxari.
58 Compensatio potest dupliciter considerari.
59 Bñficiū recipiēs teneī ex debito amicitie ad recompensandū.
60 Pecunia non potest vendi pro pecunia ampliori q̄z sit quantitas pecunie mutuate.
61 Mutuans transfert dominium pecunie mutuate.
62 Pecuniam cōmittens mercatori vel artifici per modum societatis non transfert dominium pecunie.
63 Pecuniam qui dedit pōt licite partem lucri mutuantis expectare z recipere tanq̄ de re sua. 64.
65 Carius si aliquis velit vendere res suas q̄z sit iustū pretiū ex eo qđ emptorem expectet in pretio soluendo vsuram cōmittit.
66 Emptor si velit rem emere vilius q̄z sit iustum eo qp pecunia te solvit q̄z possit ei res tradi, incidit in vsuram.
67 Leges ciuiles non permittunt vsuras approbatione, sed pmittunt non punientes vsurarios.

Reuerendi venerabiles z nobiles domini mei, post q̄z ad honorem sancte fidei vidimus tractatū de hr̄ticis i. c. cū ꝑm leges. de here. li. vj. z amore scrē† spei vidimus tractatū de iustitia q̄ fiūt p spem. in. c. vt dñicis. de parrochijs. Cōsiderās qđ oiuz virtutū theologicaz maxima ē charitas dicēte apło. j. Cor. iij. Nūc añt manēt fides, spes, z charitas ꝛc. Addē qđ charitas pfert suos extraneis. l. cū acutissimi, z ibi Bal. Cō fideicō. Cōsiderās ēt qp sine charitate nō vī esse virtus† q̄ pfit dicente apło, vbi. s. si distribuero in cibos pauperz oēs facultates meas, z si tradidero corpus meū ita vt ardeā, charitatē aūt nō habeā, nihil mihi pdest. Cōsiderās ēt qđ oiuz virtutū charitas† est forma dicēte Ambr. charitatē esse formam virtutis ꝛc. Aduertēs ēt qđ in charitate est ordo, qz vt dī. ij. Cāticorum.

Introduxit

Introduxit me rex in cellã ꝛc. ordinauit in me charitatẽ ꝛc. ꝛ ordinatus ordo iste est vt deũ in primis diligamus sup oia, qz primos meos odio habui pp deũ, iuxta illud Lu. xiiij. Si qs venit ad me ꝛ nõ odit patrẽ, ꝛ vxorẽ, ꝛ filios, ꝛ sorores, non põt meus esse discipulus ꝛc. Deinde vt diligamus primũ sicut nosmetipsos Leuit. iij. ꝛ Matth. xxj. Diliges primũ tuũ sic̃ teipsum ꝛc.

4 Aduertẽs q charitas † nõ q̃rit q̃ sua sunt ꝫ qó hr̃. j. Cor. ix. Quin potius ex charitate hõ sustinet detrimẽtũ p primo, iuxta illud Prouer. xij. Qui negligit dãnũ pp amicũ, iustus est ꝛc.

5 Considerata ẽt doctrina xpiana, † plus debemus diligere primũ q̃ corpus nostrũ deliberaui post tractatus predictos de fide, ꝛ de spe, tractatũ primũ de vsuris ꝛ ꝯctibus illicitis pficere, qz nihil est qó magis fit ꝯ charitatẽ q̃ extorquere p vsurã alios ꝯctus illicitos. Sed anteq̃ veniam ad decretalem.

6 **Primo** q̃ro qd sit vsura. Et breuiter rñdeo q vsura † ẽ qcqd sorti rei mutuate accedit, ipsius rei vsus gr̃a, pactione interposita vel intẽtiõe habita in ꝯctu vel exactio ne habita ex postfacto ꝑm Hosti. huius tit. §. j. Quicqd iõ dixi, 7 qz siue pecunia, siue spes, siue fructus, siue qócunq̃ sit qó vltra sortẽ accedat vsura † est. ix. q. iij. c. vsura. ꝛ c. pleriq̃. vt. s̄. de simo. c. intm̃. ꝛ ea q̃ rei mutuate ꝛc. iõ dixi qó in tracta. mutui tm̃ 8 vsura † q̃mittit̃ ꝑm Gof. Ray. ꝛ cõiter oẽs, vt refert Hostiẽ. vt vbi. s̄. ꝛ ẽt ꝑm theologos vt bẽs p btũ Tho. in. ij. ij. q. xviij. art. iij. ꝛ iiij. In alijs aũt ꝯctibus nõ q̃mittit̃ vsura, lz fraudes ꝛ alia 9 multa pctã q̃mittant̃, vt j. videbimus. Mutuũ † aũt est cũ fit de meo tuũ interueniẽte dñij trãslatione, ꝛ hz locũ in his rebus que põdere, numero, mẽsurae q̃sistũt, vt. l. ij. ff. si cert. pet. ꝛ insti. q. mo. re ꝯ, obli. in prin. ꝛ ff. de act. ꝛ obl. l. j. §. j. ipsius rei vsus gr̃a iõ dixi qó si nõ gr̃a vsus id ẽ q̃sumptionis, sed loco pene aliquid apponeret̃ sine fraude, aliud esset, qz pene q̃tionales sunt debite in. c. dilecti. s̄. de arbi. ꝛ. xxij. q. ij. c. fr̃nitas. Sz vez q pe- 10 na † dationi q̃titatis apposita psumit̃ in fraudẽ vsurarũ adiecta palleg. c. dilecti pactione interposita, iõ dixi, qó si nullo pacto aliqd gratis offerret, recipi posset sine aliquo pacto dũmõ mala latio spõtanea suscipien. ingerit, q̃ non ambigua pactione ꝑcessit vel petitione. j. q. ij. c. sicut ep̃m. ꝛ hoc dicit Hosti. in summa huius tituli. §. j. ꝛ idẽ dicit de simo. in summa. de simo. §. qd sit si 11 monia. vers. vlt. Sz si hac intẽtione principal̃r, vt aliqd mihi da diciali non possem indicari vsurarius, vt in. c. in ciuitate. in hoc tit. tñ in pniali inducendus sum, vt pecuniã sic receptã restituã, qz p saluatorẽ Luce. vij. dictũ est, mutuũ dãtes nihil inde sperantes ꝛc. Et trãsumptiue hr̃ in. c. i. ꝛ in. c. q̃suluit. j. rñ. in hoc ti. ꝛ. ix. q. iij. c. si fenerarius. Ita dicit Hosti. in. d. §. i. verũtñ si al's erã mutuaturus, lz scdo in q̃ntã spero qó mihi superuenias vel me remuneres in nullo vel modico pctõ. arg. vj. dist. c. qd pde rit. v. dis. c. officia. lxxxvij. dis. c. in singulis. j. q. ij. c. q̃ pio. s̄. de testa. c. cũ in officijs. ff. de peti. bere. l. sed ꝛ si lege. §. q̃suluit. s̄. de simo. c. tua. ꝛ si ptinaciter dicere vellẽ qó ẽt in hoc casu sola spe q̃mittit̃ vsura indistincte, rñderi põt q ad purificationẽ huius delicti vsure istius non erit opus restõne, sed sufficit sola pnia si cut dr̃ in simo. §. fi. s̄. de simo. ꝑm Gof. Sed hoc vltimũ dictum Gof. non plz Hosti, in summa predicta huius ti. ad finẽ, qz dicit q huic intẽtioni ꝯdicit manifeste decretalis q̃suluit in hoc tit. ꝛ dictũ euangelij. Luce. vi. Mutuũ dãtes nihil inde sperantes, 12 ꝛ iõ in hoc casu huius spei secundarie facit ipse Hosti. dr̃iam in ter simoniã ꝛ vsurã, † de quo se remittit ad summã suã. tit. de simo. §. qd sit simonia. expedita ergo diffinitiõe vsure, qõ an aliq̃ iure ciuili can. vel diuino, ꝛ an aliquo casu sit pmissa vsura. Ad 13 de sicu. in. c. q̃sti. in. j. col. de vsu. ꝛ doc. in. c. salubriter. e. ti. † Et hic adaptabo decretalẽ istam ꝛ arguitur q iure diuino sit vsura permissa.

Primo qz dicit dñs de seipso. Lu. xix. Ego veniens cũ vsuris exegissem illã. s. pecuniã mutuatã, ergo nõ est pctm̃ accipe vsurã p mutuo. Scdo dr̃ qó in Psal. Lex dñi imaculata ꝛc. qz. s. phibet pctm̃. s. in lege dñi pmittit̃ aliqua vsura ꝑm illud Deut. xxiij. c. Nõ feneraberis fratri tuo ad vsurã pecuniã, nec quãcũq̃ aliã rẽ, lz alieno. Et hr̃ trãsumptiue. ix. q. iij. in. c. ab illo. Et qó plus est ẽt in primus repromittit̃ p lege seruata ꝑm illud Deute. viij. Feneraberis gẽtibus multis, ꝛ ipse fenus a nullo accipies ꝛc. ergo nõ vr̃ pctm̃ recipe vsurã p mutuo. Tertio in rebus humanis determinat̃ iustitia, p leges ciuiles permittit̃ vsura, vt ti. ff. ꝛ C. de vsu. igit̃ ꝛc. Quarto arguo sic pretermittere concilia. Luc. vj. dictũ est dare mutuũ nihil inde sperantes ꝛc. ergo accipere vsuram non vr̃ peccatum.

14 **Preterea** recipe ptiũ † p eo q qs facere nõ tenet̃ nõ est pctm̃. hoc pbat̃ in. l. ij. ꝛ. x. ff. de condi. ob tur. can. in. l. rogasti. ꝛ in. l. si aũt. ꝛ in multis legibus. ff. de ꝑscri. verb. ergo cũ nõ tenear tibi mutuare, possũ licite si tibi mutuo ptiũ recipe. Quinto sic, argentũ moneatũ vel aurũ ꝛ in vasa formatũ non dr̃ spes, sed p vasis argẽteis vel aureis q̃modatis 15 vel rogatis, lz recipe pretiũ † vt. l. iij. ff. q̃mo. ꝛ toto ti. ff. ꝛ C. loca. ꝛ. s̄. de loca. ergo sic p auro seu argẽto moneato mutuato. Pre 16 terea ꝛ septimo, qlz põt recipe rẽ † quã ei dñs volũtarie tradit, pz ex toto tit. s̄. ff. ꝛ C. de dona. ergo licitũ est mutuanti recipere vsurã quã mutuũ accipiẽs volũtarie tradidit. Octauo saltez vr̃ 17 q aliquã aliã recõpẽsationẽ † recipe liceat p mutuo facto. pbo sic, vnusq̃sq̃ põt ꝛ dz sue indẽnitati q̃sulere, pz ex toto tit. s̄. de in iur. ꝛ dã. da. sed aliq̃n qs iacturã ꝛ dãnũ patit̃, ex eo q pecuniaz 18 mutuauit, ergo licitũ est sibi vltra pecuniã † mutuatã aliqd p dã no expetere ꝛ exigere. Nono ex debito honestatis ꝛ ex obligatione ad antidora est recõpẽsandũ ei q gr̃am sibi fecit. ℞ hr̃ per pbm in. v. Ethic. ꝛ in pallega. l. sed ꝛ si lege. §. q̃suluit. ff. de peti. 19 ber. lz ille q pecuniã mutuat † existẽti in necessitate facit ei gr̃az, vñ ꝛ gr̃arũ actio ei hñda ꝛ agẽda est, ergo ille q recipit mutuuz tenet̃ nãliter ex nãli debito aliqd recõpẽsare. Sz nõ vr̃ illicituz obligare nobis illũ q ex iure nãli nobis tenet̃. pbo p. l. fi. ff. de li be. cã. p. l. vt iureiu. ꝛ eo. ti. ff. de ope. liber. p. l. si nõ sortẽ. §. liber tus. ff. de q̃di. indebi. ergo non vr̃ illicitũ qó mutuans obliget si- bi mutuum recipientem ad aliquam recompensationem.

20 **Preterea** sicut ꝛ munus † a manu, ita est qódã mun⁹ a lingua ꝛ ab obsequo, vt dicit glo. sup illud Esa. xxxiij. c. btũs q excutit manus suas ab oi munere ꝛc. Sz lz 21 accipere seruitiũ † vel ẽt laudẽ ꝛ gratiarũ actionẽ ab eo cui pecu niã qs mutuat, ergo pari rõne qólz aliud munus ꝛ quálz aliã re cõpensationẽ licet accipe p mutuo. Undecimo arguit̃ sic, eadẽ est rõ dati seu donati ad donatũ ꝛ mutui ad mutuatũ, sed p pe- cunia donata lz accipe aliã pecuniã donatã vel aliã rẽ, pz ex. l. i. ꝛ totũ tit. ff. de dona. ergo p pari rõne p pecunia mutuata lz re- 22 cipere recõpẽsationẽ alterius mutui, vbi eadẽ ẽ rõ † idẽ ius ꝛc. Illud. ff. ad. l. aql. l. a titio. ff. de verb. ob. Duodecimo arguit̃ sic, magis a se pecuniã alienat q eã mutuãdo dñiũ transfert, in. l. ij. ff. si cer. pet. quã q eã mercatori vel artifici q̃mittit, vel socio ad partẽ lucri, sed lz lucruz accipere de pecunia commissa artifici, mercatori, seu socio. ꝛ. l. j. C. p soc. ꝛ toto titulo. ff. p soc. ergo lz ẽt lucrũ recipe de pecunia mutuata. Decimotertio arguit̃ sic, pro 23 pecunia mutuata põt hõ pignus † accipere, vt. c. illo nos. ꝛ toto ti. s̄. de pig. c. ad nr̃az de emp. ꝛ vẽd. c. j. s̄. eo. de vsur. ꝛ. ff. ó pig. 24 p totũ. C. de pig. ac. p totũ. Cuius pignoris vsus † posset aliquo ptio vẽdi. verbi gr̃a, sicut impignorat̃ fundus vel domus q̃ inha bitat̃, ergo lz ꝛ aliud lucrũ pcipere ex pecunia mutuata. Quar todecimo arguit̃ sic, qñq̃ q̃ingit q aliqs carius vẽdat res suas rõne mutui. Aut q̃ingit sepe q vilius emat, q est alterius, qz ipse emẽs mutuat, vel ẽt q̃ingit, q pro dilatione data ad solvẽ 25 dum auget̃ ptiũ † vel pro acceleratione ptij solvẽdi diminuunt̃ in qbus casibus vr̃ aliqua recõpensatio dari q̃ pro mutuo pecu nie, hec aũt nõ apparẽt manifeste illicita ergo vr̃ esse illicitũ ali qó cõmodũ, aliq̃ recõpẽsationẽ recipere vel expectare de pe- cunia numerata mutuata, ꝛ ista sunt. xiij. argumẽta in effectu. Ex quoz septẽ primus arguit beatus Thomas in. q. pal. lxx- viij. ar. j. q fit licitũ accipe pecuniã pro pecunia numerata. Ex alijs septẽ huc vltimis arguit in ar. ij. einsdẽ qõnis q saltẽ p pe cunia numerata liceat recipere aliquam aliã recompensationẽ.

26 **Ex** pdictis † arg. multa alia argumẽta addi pñt q ó iure ca nonico liceat recipe vsurã seu supabũdantiã, ꝛ recõpen sationẽ, vt pz in casibus. c. j. c. q̃questus. in hoc ti. ꝛ in casu hui⁹ c. salubriter. Et in alijs casibus q̃ hñr p Host. in sum. huius tit. 27 §. an aliquo casu. Ad idẽ põt argui q de iure ciuili † pñt vsure recipi, vt pz p totũ. ff. ꝛ C. de vsur. ꝛ p auct. de nau. feno. Sed in 28 ꝯtiũ est veritas qó vsura † est prohibita de iure diuino. (Adde q vsura dr̃ pranitas. cle. j. ꝛ ibi Car. i prin. ꝛ ibi Car. de vsur.) ꝛ in psalmis ꝛ p ꝓpheras, ꝛ in lege euãgelica. ꝛ de iure canoni co, veteri, ꝛ nouo, ꝛ de iure ciuili, nouo auctentico. Et ꝫ mo- rales pbos. primo q iure diuino vsura est phibita ꝓbatur p id q dr̃ Exodi. xxij. c. si pecuniam mutuo dederis ppło meo pau- peri, q habitat tecũ, nõ vgebis eũ quasi exactor nec vsuris op- primes. Itẽ Ezechi. xviij. inter alia q̃ requnt̃ ad istũ virũ dr̃ si vsurã ꝛ pabundantiã nõ acceperit. ꝛ Leui. xxv. c. pecuniã non dabis fratri tuo ad vsurã, ꝛ frugũ supabundantiã nõ exiges ꝛc.

Et in psalmo. xiiij. dr. Bñe qs habitabit in mõte sancto tuo ꝛc. cui rñdet, q ingredit sine macula. ꝛ subdit ꝛ q pecuniã suã nõ dedit ad vsurã, ꝛ in lege euãgelica br Luce. v. pallegato. ꝛ. ix. q. iij. p totũ. ix. q. x. p totũ fuit ẽt ꝓhibita vsura in quatuor ꝯcilijs, q̃ sunt venerãda sicut q̃tuor libri euãgelioꝝ, vt in. d. c. sicut dico
29 ꝙ vsura † fuit ꝓhibita in ꝯcilio Niceno qđ est vnũ ex illis q̃tuor venerãdis, ꝛ habes in. c. quoniã multi. xlvij. dist. ꝛ. c. quoniam multi. xiiij. questio. iij.

Et videntes succesſine Ro. pontifices qđ non obstantibus auctoritatibus diuinis ꝓalleg. ꝛ ꝓhibitionibus de vsura exercenda, nihilominus ꝓp auaritiã quotidie innalescebat ꝥ vitiũ vsure, alie ꝓhibitiones ꝛ pene ꝛ vsurarios emanarũt. in. c. post miserabile. in. c. quãto. ꝛ in. c. ꝙsuluit. ꝛ p totũ istũ tit. ꝛ idẽ repetite sunt ꝓhibitiones ꝛ pene in. v. lib. ꝛ in clem. Imperatoꝛ quoq; iure nouo auctẽticorũ p auc. de ecc. ti. §. j. ꝓhibet vsuras.
30 † vt dicit gl. in auc. quã tꝫ Sali. ꝛ alĩq alij doctores. ꝓꝓ Bet. de bel. Jac. de are. ꝛ Albe. ꝛ multi doc. iuris, ẽt vr facere gl. x. dist. c. l. dicũt ꝙ intẽtio imperatoris in. d. auc. de ecclesia. tit. cũ mãdauit seruari quatuor ꝯcilia, non ꝓp boc intendebat ꝓhibere vsuras, ꝓꝫ vt dicunt qr post illũ titu. de ecclesiasti. sequit tit. de nauti. feno. Sꝫ dicũt ꝙ mãdauit seruari quatuor ꝯcilia quo ad artículos fidei. ꝓꝫ, qr ꝛ ipse impator ꝛ alibi miserat ipsa concilia seruari in epla inter claras C. de sum. tri. ꝛ in. l. ꝯcũq; C. de bere. ꝛ tñ postea in toto titu. ꝛ in. l. eo precipue. C. de vsur. ꝓmit tit ipsas vsuras, ꝛ iõ aliõ dictũ qđ dicit gl. in. d. auc. ad hec. vꝫ
31 qđ lex ciuilis lꝫ ꝓmittat vsuras † non vꝫ, qr non põt hoc ꝓmittere ꝯ legẽ diuinã, qr leges supiores hoc dictũ approbant oẽs. Et iõ stat canoni ꝛ iuri diuino. Et ꝓpea dicit gl. illa qđ nulla stipla,
32 nullũ iurm, nullũ statutũ põt facere vsurã † prestari, sed de his j. videbimus in ꝓcessu. addũt ẽt doct. predicti ꝙ iure ciuili nouo non sit vsura ꝓhibita. Adde Bald. in. l. eos. §. semp. in fi. C. de vsu. qr dicunt ꝯciliũ Nicenũ in. d. c. qm̃ multi. ꝓhibet solũmõ
33 vsuras † in clericis, sed ego teneo cũ gl. dicte auct. ad hec. qđ ẽt iure ciuili sit vsura ꝓhibita p. l. j. C. de sum. tri. ꝛ fide catho. vbi
34 licas, ꝛ in euangelio, vsura est † ꝓhibita, vt. s. Jtẽ moneoꝛ per. d. auc. de eccl. tut. §. j. ꝛ lꝫ ꝯcilũ Nicenũ loquit in clericis, tñ ea feno. qđ permittit vsurã in illo casu. arg. in. l. maritus. C. de procura. ꝛ. l. cũ pretoꝛ. ff. de iudi. in. c. nonne bene diximus. de presump. dico ẽt quod ꝑm morales vsura † est prohibita.
35

Dicit eni pbs in. j. Politi. qđ vsuraria pecuniarũ acqsitio est maxime preter nãz. ꝛ Cato interrogatus qd maxime expediret patrifamilias. rñdit familiã bñ pascere, interrogatus qd scdo. rñdit negotiari. tertio interrogatus qd fenerari, indignatus Cato rñdit, qd hoiem interficere. q. d. ꝙ ita ꝯ natura ꝛ bonos moꝛes est fenerari sicut hoiem interficere, ꝛ hoc br ꝓ Jo. an. in. c. pterm̃. de re. iur. in mercurialibus. non obstant mõ argumẽta in oppositũ facta p. s. Tho. qr ipse rñdet in pall. q. lxxviij. ar. j. dicẽs ꝛ premittẽs ꝙ accipere pecuniã ꝓ pecunia mutuata est ꝑm se iniustũ, qr vẽdit illud qđ non est p qđ manifeste inequalitas ꝙstituit, ꝙ ꝯtiat iustitie. ꝛ hoc p pbm ẽt. v. Ethi
36 co. Jtẽ premittit ad euidentiã qđ q̃dã res sunt quarũ vsus † est rerũ ipsarũ ꝙsumptio, sicut ꝙsumimus es vtẽdo ad cibũ, vñ in talibus non dꝫ seoꝛsum ꝙputari vsus rei re ipsa, sed cuinscũq; cõcidit harũ rerũ vsus eoipso eis ꝙceduit ꝛ ipse res. Adde hoc br in. l. hic senatus. ꝛ in toto tit. ff. de vsufru. ea. re. q̃ vsu consu. ꝛ ꝓp
37 boc dicit ẽt ipse sanctus doctoꝛ qđ in talibus ꝓ mutuũ trãsfertur dñiũ, † ista ergo est rõ. l. j. ff. si cer. pet. Si qs ergo seoꝛsum vellet vendere vsum vini venderet id qđ non est, vñ manifeste ꝓ iniusti
tiã peccaret, ꝛ simili rõne iniustitiã ꝙmittit q mutuat vinũ aut tri
ticũ petens sibi duas recõpẽsationes fieri, vnã quidem equalis
38 rei tantũdẽ vini. Aliã vero pretiũ vsus, ꝙ vsura dr. Quedã ve-
39 ro sunt res quarũ vsus † non est ipsarũ rerũ ꝙsumptio sicut vsus † domus est inhabitatio, non aũt dissipatio, sicut est vsus equi, vsus fundi, ꝛ sic in silibus. ꝛ iõ in talibus seoꝛsum põt vtrũq; cõcedi, vtputa cũ aliqs tradit alteri domũ reseruato sibi vsu ad tẽpus, vel eꝫ cũ qs ꝙcedit alicui vsuꝫ domus, reseruata sibi ꝓprietate, adde ad sanctũ Tho. boc ꝓbat in toto titu. ff. ꝛ. C. de vsu. ꝛ
40 babi. ꝛ ꝓp boc dicit ipse. s. Tho. ꝙ licite põt, nã accipere pretiũ † ꝓ vsu domus, ꝓ vsu fundi, ꝓ vsu eq, libri, ꝛ cuiusꝫ alterius rei q̃ vsu non ꝙsumit. Et nihilominus põt recipe ipsam rem ad vsum ꝙcessam seu locatã, boc pꝫ in ti. ŝ. de loca. ꝛ ff. ꝛ. C. loca. per totũ. mõ in pecunia dicit pbs in. v. Ethico. ꝛ j. politi. ꝙ principaliter est inuẽta ad ꝙmutationes faciẽdas, ꝛ ꝓprius, ꝛ principalis vsus pecunie, est ipsius pecunie ꝙsumptio siue distractio ꝛ alienatio, ꝑm qđ in cõmutationes expedit, ꝛ ꝓp boc ꝑm se est il-
41 licitũ ꝓ vsu pecunie mutuate pretiũ † accipere, qđ dr vsura, ꝛ sicut alia iniuste acqsita tenet homo restituere, ita pecuniã quã ꝓ vsurã accepit, boc euidẽtiali premisso respõdet ad argumenta.

Et ad primũ cũ dicebat qđ dns dicit, ego veniés cũ vsuris exegissem ꝛc. rñdit beatus Tho. qđ ibi accipitur superexcrescẽtia spualiũ bonoꝛũ quã exigit deus, volens vt in bonis acceptis ab eo semp ꝓficiamus, ꝙ est ad nostrã vtilitatẽ, non ipsius ꝛc. Ad scdm arg. cũ allegabat auctoritas, Deutero. xxiij. c. nõ feneraberis fratri tuo. rñdet ꝙ iudeis, ꝓhibitũ fuit ac
42 cipe vsurã † a fratribus suis. s. iudeis. p qđ dat intelligi qđ accipe vsurã a quocũq; hoie est malũ simplr. debemus. n. oẽm hominẽ † br quasi fratrẽ ꝛ ꝓximũ in lege euangelij, ad qđ oẽs vo
43 cant fratres, vñ in psalmo alleg. absolute dr, qr pecuniã suaꝫ ad vsurã nõ dederit. ꝛ Ezechie. xviij. c. prealleg. absolute dr, q vsurã non accepit ꝛc. qđ aũt ab extraneis vsurã iudei acciperẽt, nõ
44 fuit eis ꝙcessum quasi licitũ, sed ꝑmissum ad maius malũ vitandũ, ne. s. a iudeis pariter deũ colẽtibus vsurã acciperẽt ꝓ auaritiã cui dediti erant, vt ꝓꝫ Esa. lvj. c. Qđ aũt allegabã qđ in prio ꝑmittit, feneraberis gentibus ꝛc. Rñdet sanctus doctoꝛ. qđ fenus ibi accipit large ꝓ mutuo, non ꝓ vsura, sicut ꝛ ecclesiastici. xxix. c. dr multi nõ cã negtie nõ fenerati sunt. i. mutuauerũt ꝛc. Promittit in primis iudeis abũdãtia diuitiarũ, ex qua ꝙtingit alijs mutuare pũt, ꝛ ꝓ boc pꝫ solutũ totũ ꝑm argm̃. Ad tertium cũ arguebat de lege ciuili qđ ꝑmittit vsuras, rñdet. s. Tho. qđ
45 leges † humane dimittũt aliqua pctã impunita ꝓp ꝙdões hominũ impfectoꝝ, in qbus multe vtilitates impedirent si oia peccata districto ꝓhiberent penis adhibitis, ꝛ iõ vsuras lex humana ꝙcessit nõ quasi existimãs eas esse ꝑm iustitiã, sed ne impedirent vtilitates multoꝝ, ꝛ istã rñsionẽ dat ẽt. s. Bernardinus in
46 suo tractatu quẽ fecit de ꝯctibus, in sermone. xxxviij. q exordit, adolescẽs tibi dico surge ꝛc. ꝛ allegat ꝙ. s. Bernardus ibi magistrũ Girardũ de senis ordinis eremitarũ, quẽ ẽt allegat Joan. in cle. pctm̃ ꝓalleg. diceñ. ꝙ leges ciuiles approbãt vsuras † simplici ꝑmissione. i. non ꝙminante neq; infligeñ. penam, non aũt ꝑmissione tollẽte impedimẽtũ. Et dicit magister predictus vt recitat Jo. an. vbi. s. qđ maluꝫ † põt permitti duabus causis.

Primo pp bonũ ꝙ inde oritur. Scdo pp maius malũ qđ inde euitat, sed in boc nõ me extẽdo. ad. iiij. ar. dũ dicebat ꝙ ꝯcilia nõ obstãt ad pctm̃. ꝛ qđ illud Luce. v. mutuũ dãtes ꝛc. est ꝙsilium. rñdet btus Tho. ꝙ illa pars euãgelij mutuũ dãtes, est ꝙsiliũ, ꝫ alia pars, nihil inde sperãtes, dicit ꝙ cadit sub lege precepti, ꝛ dicit vꝝ, alias ẽt solutiões dat quas nõ curo referre. Ad. v. argu. dũ dr ꝙ ille q tenet mutuare, põt recõpẽsationẽ accipere. Adde ꝙ vsura preterij nõ soluti repetendi peti põt. l. lucius titius. de actio. emp. rñdet sanctus doct. qđ põt recipe recõpẽsationẽ. s. equalẽ, sed amplius non dꝫ exigere recõpẽsat aũt sibi ꝑm equalitatẽ iustitie si tãtũdẽ recipiat. adde ꝛ ad hoc optime. l. ij. ꝛ. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. Ad. vj. ar
47 gu. cũ dicebat ꝙ argẽtũ moneatũ ꝛ aurũ ꝛ in vasis formatũ non dr spes ꝛc. rñdet sctus doc. qđ vsus † principalis vasoꝝ argenteoꝝ seu aureoꝝ nõ est ipsa eoꝝ ꝙsumptio, ꝛ iõ vsus eoꝝ põt vẽ-
48 di licite seruato dño ipsoꝝ vasoꝝ, sed vsus † principalis pecunie auri vel argẽti moneati est distractio ipsius pecunie in ꝙmutationes, vt habes in. l. j. ff. de ꝯben. emp. ꝛ ꝓ pbm in. v. Ethi-
49 ibi, nũmus metit oia ꝛc. vñ nõ lꝫ ipsius pecunie vsum † vẽdere. Sciẽdũ tñ dicit ipse ꝙ secũdari⁹ vsus vasoꝝ argẽteoꝝ ꝛ aureorũ posset esse ꝙmutatio, ꝛ tũc talẽ vsum eoꝝ vẽdere non liceret. Et sic eꝫ dicit sanctus doct. põt esse aliqs secundarius vsus pecunie ꝛ argẽti ꝛ auri moneati nõ ꝙsumptio, vtputa si qs ꝙcederet pecuniã signatã ad ostẽtationẽ, vel ponẽdũ loco pignoris, ꝛ talẽ vsum pecunie licite põt homo vẽdere dicit sanctus doc. ad
50 de ꝛ boc hẽs notatũ. ff. ꝙmod. Ad. vij. arg. cũ dicebat ꝙ qlibet põt accipe dono licite ꝙ ei volũtarie offert dns rei. rñdet ꝙ debitoꝛ † q dat vsurã simplr, volũtarie dat, sed cũ quadã necessitate inq̃ntũ indiget pecuniã accipe mutuo, quã ille q bꝫ non vult ne vsura mutuare. ꝛ bñ rñdet. ꝛ iõ dico ꝙ non obstante ꝙ debitoꝛ diceret dat, donat ꝛc. qđ talis donatio est improbata, vt dicit
51 Albe. in. l. j. ff. de ꝙdi. inde. ꝛ est indubitatũ, vt pꝫ in auc. ad hec ꝓ gl. C. eo. q̃ dicit ꝙ nulla stipulatio † nullũ iurm, nulla largitas facit hãc vsurã deberi. ꝛ ꝓ boc pꝫ rñsio ad septẽ prima argumenta ꝙ nullo mõ liceat vsurã accipe. Nũc alia septẽ argumẽta tẽdũt ad ꝓbandũ ꝙ saltẽ aliã recõpẽsationẽ liceat accipe ꝓ mutuo, ꝛ tñ boc est falsum vt pꝫ, qr boc dicit sanctus doct. Ezechi. xviij. c. inter alia q̃ regrunt ad iustũ viꝝ si vsurã ꝛ supabũdãtias nõ accepit. Et iõ sanctus doc. in ꝓalleg. q. lxxviij. arti. ij. ꝑmittit

pro

pro declaratione istius articuli, id q̄ hr̄ ꝑm pbm in.v. Ethico.
52 vbi dr̄ oē illud ꝓ pecunia † hr̄ cuius pretiū pōt pecuniā mēsurari. ⁊ iō dicit ipse sanctus Tho. si aliqs ꝓ pecunia mutuata, vel ꝓ quacūq; alia re q̄ ex ipso vsu ꝙsumit̄ pecuniā accipit ex pacto tacito vel expresso qcūq; aliud accepit, cuius ptiū pecunia, si vero accipiat aliqd hmōi aliquā supabūdātiā non quā exigēs non quā ex aliqua obligatiōe tacita vel expressa, nō ex pacto aliquo sz sicut gratuitū donū gratus accipe, nec peiozis ꝙdōnis efficit̄ pp hoc q̄ mutuauerit. recōpensationē vero eoz q̄ pecunia non
53 mēsurant̄ lz ꝓ mutuo exigere, puta amozē † ⁊ beniuolētiā, hoc p̄missō respondet sanctus doctor ad argumenta alia septem.

Et primo ad primū cū dicebat̄ q̄ vnusq;q; pōt licite sue indēnitati ꝙsulere. rn̄det dz q̄ illi qui mutuū dat pōt absq; pctō in pacto deducere cū eo q mutuū recipit dāni recōpensationē ꝓ q̄ subtrahit̄ sibi aliqd q̄ hr̄e dz, hoc
54 enim non est vēdere vsum † pecunie, sed dānū vitare recōpensatione vero dāni q̄ ꝙsiderat̄ in hoc q̄ pecunia nō lucrat̄, nō pōt
55 in pactū deducere, qz nō dz vēdere mutuās † q̄ nondū hz, ⁊ pōt multipliciter impedirī ne habeat, ex quo infero ⁊ est decisio ex-
56 pressa ipsius sancti Tho. q̄ lz mutuās † sit mercator ⁊ solitus lucrari non ꝓpea pōt mutuare vt aliquā supexcrescētiam recipiat vltra mutuū sub pretextu interesse q̄ fuisset lucratus ⁊c. Adde Bal. in.l.si ꝓ mutua. C. si cer. pet. ⁊ in.l.j. in.ij. col. in ver. dein de pono bāc dist. C. de sum. tri. ⁊ fide catho. ⁊ pariter ex hoc dā
57 do q̄ creditor ex quacūq; cā sit creditor pecunie non pōt petere interesse a principio taxato ex pacto partium, qz interesse † q̄ nondum est non potuit taxari, ⁊ hoc volnit originaliter Cyn. in additionibus suis in.l. seruus ea. l. ⁊. ff. de ser. expor. ⁊ Barto. in .l. cunctos populos. C. de sum. tri. ⁊ fide catho.

Ad ꝑm argm̄ cū dicebat̄ q̄ vnusq;q; tenet̄ recōpensare bñficiū acceptū ei q gr̄am fecit, rn̄det sanctus Tho. q̄ cō
58 pensatio † pōt dupl'r ꝙsiderari, ex debito iustitie ad q̄ aliqs ex certo pacto obligari pōt attendit̄ debitū ꝑm q̄ꝫtitatē beneficij, qz qs accepit mutuū pecunie vel cuiusl̄z sicis rei ꝙsumptio nō te net̄ ad plus recōpēsandū q̄ꝫ mutuo accepit, vñ ꝺ iustitiā est si ad
59 to amicitie tenet̄ bñficiū † recipiēs ad recōpensandū, ⁊ in h̄ magis considerat̄ affectus ⁊ ꝓmpta voluntas bñficij dati. ⁊ in tali debito amicitie non ꝙpetit ciuilis obligatio ꝓ quā inducit̄ necessitas q̄dā, vt non spontanea recōpēsatio fiat. Sed dz bñficiū accipiēs relinq̄ in libertate recōpensandi ex amicitia. Ad tertium articulū cū dicebat̄ q̄ quoddā est munus a manu, ⁊ quoddā est munus a lingua ⁊ obsequ ꝑm q̄ dicit gl. sup illud Esaie. xxxiij. beatus q̄ excutit manus suas ab oi munere ⁊c. Rn̄. q̄ si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat quasi ꝓ obligatione pacti taciti vel expressi recōpēsatione muneris ab obsequ vel a lingua perinde est ac si expectaret vel exigeret munus a manu, qz vtrūq; pecunia estimari pōt, vt pz in his q locāt opas suas qua manu vel lingua exercēt. Si vero munus ab obsequ vel lingua nunq̄ꝫ ex obligatione rei exigat, sed ex beniuolētia q̄ sub estimatione pecunie nō cadit, lz hoc accipere ⁊ exigere vel expectare.
Ad quartū argm̄ cū dicebat̄ q̄ eadē est ꝙparatio dati ad datū,
60 ⁊ mutuati ad mutuatū ⁊c. Rn̄det q̄ pecunia † non pōt vendi ꝓ pecunia ampliori quā sit q̄ꝫtitas pecunie mutuate q̄ restituenda est, nec ibi aliqd ad exigendū vel expectādū nisi benivolentia affectus, q̄ affectus sub estimatione pecunie non cadit ex quo pōt ꝓcedere spontanea mutuatio. Sz repugnat ei obligatio ad mutuū in posterꝫ faciendū, qz talis estimatio pecunia estimari possit. Et iō lz sibi mutuatū vnū aliud mutuum sibi postulare ab eo cui mutuauit gratis facīdū, non aūt lz eū obligare ad mutuum sibi faciendū in posterū. Ad quintū argm̄ cū dicebat̄ q̄ licitus est accipe lucrū de pecunia ꝙmissa mercatori vel artifici, ⁊ sic videbat̄ ēt de pecunia mutuata, rn̄det sanctus Tho. q̄ ille q̄ mu-
61 tuat † trāsfert dñiū pecunie mutuate. l.ij. ff. si cer. pe. vñ ille cui pecunia mutuat̄ lz eā sub suo piculo. l. incēdiū. C. si cer. pet. ⁊ tenet̄ eā integre restituere. Adde q̄ mutuās tenet̄ recipe illud idē q̄ mutuauit si sit eiusdē bonitatis. doc. ⁊ Alexan. in.l.ij. in prin. si
62 ꝙmisit † mercatori vel artifici ꝓ modū societatis non trāsfert dominiū pecunie, sed remanet eius q̄ dedit, ⁊ cū piculo ipsius artifex mercat̄ de ea negotiat̄ vel opat̄, ⁊ iō licite pōt q̄ pecuniā † de
63 dit partē lucri mutuātis expetere ⁊ recipe tanq̄ꝫ de re sua, sicut locator recipit pēsionē de domo sua locata, vel de fundo seu locato. Ad penultimū argm̄ q̄ dicebatur q̄ ꝓ pecunia mutuata pōt qs pignus accipe, cuius pignoris vsus pōt ptio estimari ⁊c. rn̄det, dm̄ q̄ si qs ꝓ pecunia sibi mutuata obliget rē aliquam
64 cuius vsus ptio estimari pōt, dz creditori mutuans † vsum illum quē accepit in sortē ⁊ restōnē ꝙputare, ad hoc alleg. c. illo vos .s. de pigno. c. ad nr̄az. de emp. ⁊ vē. ⁊ istū tex. c. salubriter a spā litate dotis cessante. ⁊. l.ij. ⁊. l. pe. C. de pig. act. Alioqn dicit sanctus Tho. si mutuās vsum illius pignoris vellet sibi suplucrari pinde esset ac si pecuniā acciperet ꝓ mutuo q̄ est vsurariū, nisi forte dicit. s. Tho. cēt talis reus cuius vsus sine ptio soleat cō cedi inter amicos, sicut pz in libro accōmodato. Ad vlti. argm̄ cū dicebat̄ q̄ q̄ꝫ aliqs vēdat cari⁹ res suas rōne mutui, an vilius emit q̄ est alterius vel ēt ꝓ dilatiōe ptij soluēdi vēditor auget ptiū, vel ꝓ acceleratiōe pretij vēditor diminuit pretiū ⁊c. rn̄det. s. Tho. q̄ si aliqs velit carius vēdere res suas q̄ꝫ sit iustus
65 ptiū, ex eo q̄ emptorē expectet in ptio soluēdo, q̄ vsura † manifeste ꝙmittit̄, qz hmōi expectatio pretij soluendi hz rōnē mutui, vnde quicquid vltra iustū pretiū pro hmōi expectatione dat̄ est quasi pretium mutui, quod pz ad rationem vsure.
66 **Similiter** ēt dicit si qs ēptor † velit rē emere vilius q̄ꝫ sit iustū, eo q̄ pecuniā añ soluit quaz possit ei tradi, est pctm̄ vsure, qz ēt ista anticipatio solonis pecunie hz mutui rōnē. Si vero aliqs de iusto ptio velit diminuere vt pecuniā prius bēat, nō peccat pctō vsure. ⁊ hoc est q̄ rn̄det sanctus doctor p̄dictis articulis in p̄alleg. q. lxxviij. arti. ij. Et h̄ vltimus hr̄ in. c. in cinitate. s. eo. ti. q̄ est ꝺ mercatores multos ⁊ infinitos q̄ exp̄ssum mutuū ⁊ expressam vsurā non faciūt, sz vēdūt res eoz viles ptio iniusto, ⁊ aliqd mutuāt, de quo mutuo nullā vsurā volūt accipe, faciūt tales sicut hospites illi q̄ pisces nō vēdūt, sz salsam, fraudāt semetipsos. ex supradictis pz rn̄sio ad argm̄ cuz
67 dicebat̄ q̄ ꝑm leges ciuiles sit ꝓmissa vsura, qz sanctus doc. s. rn̄dit q̄ leges ciuiles nō ꝓmittūt vsuras † approbatione, sed ꝓmittūt non puniētes vsurarios. Alia rō est q̄ hodie leges. ff. ⁊ C. ꝓmittētes vsuras sunt correcte. in auc. de eccle. tit. in. §. j. vel alia rn̄sio est q̄ leges ciuiles non valēt in hoc, nec pñt ꝺ. l. diuinā ⁊ canonicā ꝓmittere vsuras. ⁊ in hoc potius statur iurī canonico. Et has duas solones ponit gl. in auct. ad hec. ⁊ vltimā istaz ponit gl. in. c. j. x. dist. Ad alia argumēta dicebat̄ q̄ multis in casibus de iure cano. liceat pcipere vsuras. q̄ no. in. c. ꝙquestus. s. eo. ⁊ in hoc. c. salubriter. ⁊ in summa Hosti. huius titu. §. an alio quo casu. rn̄deo q̄ non sunt ꝓpr̄e vsure, ⁊ sunt casus speciales, vt j. videbitis, ⁊ ideo nunc accedo ad tex. c. nostri salubriter.

SVMMARIVM

1 Maritus an teneatur in sortem computare fructus rei pignorate pro dote.
2 Maritus quare lucretur fructus dotis.
3 Uxor est alimentanda ⁊ vestiēda ꝑz q̄ꝫtitatē ⁊ qualitatē dotis.
4 Utilitati publice interest mulieres esse dotatas.
5 Heres mariti tenetur vxorē alimentare quousq; ei restituerint dotem. 6. 19.
7 Fruct⁹ subiacēt diuino iudicio, sz statuere qd annuū est. s. certū.
8 Mora vbi nulla est, ibi nullum interesse.
9 Sorti quicquid accedit vsura est. 67.
10 Creditori cuicunq; an ex qualibet cā liceat recipere interesse.
11 Fructus pignoris an gener teneatur computare in sortem.
12 Gener an licite possit percipere aliquid vltra sortem dotis.
13 Uir lz accipiat vxorē sine dote, tenetur tamen eam alimentare.
14 Pater si est in mora soluendi dotē, pōt maritus idēq; gener aliqd capere non tanq̄ꝫ ꝙuentū ⁊ promissuz, sed tanq̄ꝫ interesse.
15 Equū est vt is apud quē retinet̄ dos, sustineat onera mr̄imonij.
16 Uxor nūqd lucrifaciat fruct⁹ pignoris dati ꝓ dote restituēda.
17 Statutum an valeat quod quandiu heres mariti steterit ad restituendum vxori dotem, debeat soluere certum quid vxori reliicte vt inde possit se alimentare.
18 Uxor vidua nō sustinet onera mr̄imonij nec ap̄li⁹ ē mr̄imoniū.
20 Fideiussor vsuras ⁊ accessiones quas ipse soluit creditori, an habuit eas necesse repente soluere.
21 Maritus fructus pignoris percipiens, non tenetur in sortē dotis computare.
22 Judei vt dicunt licite a christianis recipiunt vsuras. 24.
23 Usura a nullo est exigenda.
25 Petitio interesse non prohibetur.
26 Fructus qui sint computandi in sortem.
27 Percipere quicq̄ꝫ vltra sortē ēt ꝓ redimēda aīa captiui nō lz.
28 Casus in quibus licitū est aliqd recipe vltra sortē. 32. 33. 34.
29 Clericis multa sunt illicita que laicis licent.
30 Exactores non debent esse clerici.

31 Res de facili reuertitur ad suam naturam.
35 Exceptio omnis q̃ cõpetit principali, cõpetit ⁊ fideiussori. 36.
37 Fideiussor si soluerit vsuras q̃s inuanerat, imputetur ei, q̃ debuit implorare officium iudicis.
38 Fideiussor coactus solnere vsuras an possit eas petere a debitore principali pro quo fideiussit. 39. 41.
40 Fideiussor quando pudori suo debeat parcere.
42 Iniuria facta fideiussori an debeat nocere reo principali.
43 Fideiubens simpliciter, in omnem causam videtur fideiubere.
44 Officium fideiubendi non dz esse cum damno.
45 Interesse de iure canonico ⁊ diuino peti ⁊ exigi potest.
46 Lucrum vsurarium solummodo prohibetur, non damnum vel interesse peti ⁊ exigi.
47 Taxare a prin. interesse anteq̃ sit in esse pductũ nõ ẽ licitũ. 49.
48 Amico non teneor subuenire cum meo damno.
50 Pena ois adiecta q̃titati presumit̃ adiecta in fraudẽ vsurarũ.
51 Interesse non põt peti nec subesse antequã debitor sit in mora.
52 Maritus creditor dotis an possit aliquid annuum taxare pro interesse dotis non solute.
53 Diffinitio vsure equalis. 54.
55 Mutuans sine omni spe lucri, si tamen gratis remuneretur, nõ dicitur vsurarius. 56.
57 Compulsio ad mutuandũ non tollit intentionem ⁊ spem lucri.
58 Affectata ignorantia non excusat.
59 Recompensationem aliquam qualiter liceat recipere ex lucro pollicito vel sperato. 60.
61 Pecuniam suam tenentes ociosam non possunt pretendere interesse nisi inopinatus eis superueniat.
62 Lucrum propter beniuolentiam lz ne recipere ante mutuum.
63 Deus non vult irrideri.
64 Licite non recipitur nec retinetur lucrum ex mutuo intentum.
65 Mala que possunt vitari per contractum vsurariu vtplurimũ sunt corporalia, sed maluz quod sequitur ex tali contractu est spirituale, quod tolerari non dz.
66 Malus malũ non dz permitti propter minus malũ euitanduz.
68 Bona fides presumitur propter titulum.
69 Emptio iuris ⁊ actionis non est improbata. 70. 71.
72 Emens libere impressita proponens aliquid recipere vltra sortem est vsurarius. 73.
74 Redditus annuos an ad tempus possint vendi. 75. 80.
76 Emptori non est licitum repetere pretium.
77 Litis euentus est dubius.
78 Venetijs ⁊ florentie tempore necessitatis ciues compellunt̃ subuenire communi. 79.
81 Casus maxie ptinẽtes ad mercatores ⁊ palearios vsurarios. 82
83 Determinata veritas non datur de futuris contingentibus.
84 Jura non sunt adaptanda ad ea que raro contingunt.
85 Laboris ⁊ itineris expensarum ratio est semper habenda.
86 Ecclesia in contractu non dz alium decipere.
87 Contrahens ex proposito an in foro cõtentioso possit ꝙpelli ad restituendum id quod habuit vltra verum pretium.
88 Venditor si tradiderit rem ⁊ emptor sit morosus in solnẽdo pretium, qualiter taxabit venditor suum interesse. 89.
90 Pene conuentionales dummodo non sint contente ⁊ promisse in fraudem vsurarum licite peti ⁊ exigi possunt.
91 Pene q̃ dicantur adiecte in fraudem vsurarum. 92. 93.
94 Pena ꝙpromissi legitime exigi põt si nõ peat sentẽtia arbitri.
95 Scribere librum aliquis promisit, ⁊ si non fecerit promisit penã, an pena presumatur adiecta in fraudem vsure. 96.
97 Pena adiecta facto augmentatiuo obligationis que sit.
98 Debitor promisit soluere quantitatem in termino, q̃d si non faciat promisit portare tot vasa aurea vel argentea in manibus creditoris, an ista pena sit exigibilis.
99 Contractus emptionum ⁊ venditionum quotidie simulantur.
100 Vacuari ⁊ irritari dz quicquid fit in fraudem legis ⁊ vsure.
101 Simulatio est fraus.
102 Indicia ⁊ argumenta multa sunt que faciunt probari sen presumi ẽctum simulatum ⁊ factum in fraudem vsurarum. 104.
103 Contractus quando incipit a mutuo, presumitur vsurarius.
105 Contractus principalis sicut est simulatus, ita põt esse simulata locatio ⁊ conductio.
106 Qualitas contrahentis semper est attendenda.
107 Fraus ⁊ dolus presumitur ex modicitate pretij. 110.
108 Indicia plura ad presumendum quem vsurarium. 109.
111 Pactum de retrouendendo est de se licitum.
112 Modicitas pretij an de ꝙ se faciat presumi ẽctum simulatum.
113 Quantitas pretij facit iudicari contractum ⁊ qualitatem eius.
114 Contractus iudicandus est feneratitius q̃n vsurarius eodẽ die emit, ⁊ eodem die locauit venditori pro certa mercede.
115 Contractus est iudicãdus simulatus q̃n fuit actũ de retrouẽdendo pro cariori pretio q̃s emit ⁊ q̃d fructus cõputent̃ in sorte.
116 Simulatus est contractus q̃n actum est de retrouendendo certo tempore elapso pro modico pretio.
117 Contractus simulatus an firmet̃ iuramento. Et si non firmet̃, an tunc ex ipso ẽctu simulato transeat possessio. 118.
119 Contractus ex quo est simulatus, traditio presumit̃ simulata.
120 Simulatio qualiter probetur.
121 Statutum non potest facere deberi vsuram.
122 Index qs cognoscet de q̃stione vsuraria ⁊ de ẽctu simulato.
123 Index laicus potest punire vsurarium laicum.
124 Vsuram committere dicitur crimen ecclesiasticum.
125 Index ecclesiasticus cognoscit de vsuris.
126 Processus non debent intricari nec impediri. 127.
128 Index cũ possit sniias interlocu. renocare, nõ tñ põt diffinitiuas.
129 Lite pendente nil dz innouari.
130 Index conseruare dz appellãtẽ in statu in quo erat ante sniam.
131 Index a quo se intromittit de attentatis tendẽtibus in facilio rem appellationis exitum dummodo nil tangat circa cognitionem articuli appellationis.
132 Inhibitorie non sunt mittende vel fiende sine cause cognitione.
133 Questio notanda circa simulationem contractuum.
134 Facile presumitur contra vsurarios q̃ faciant contractus simulatos in fraudem vsurarum.
135 Male agentes odiunt lucem.
136 Semel malus semper presumitur esse malus.
137 Error detectus sententiam non retractat.
138 Sententia retractatur propter periculum anime.
139 Excõmunicatus qui monitus non satisfecit non dz absolni nisi prius sufficiens prestetur emenda ⁊ satisfactio.
140 Excommunicatus pro contumacia dz absolui redimendo contumaciam ⁊ cauendo de stando mandatis ecclesie.
141 Nullitas sententie non bz impedire executionem sententie q̃ requirit altiorem indaginem.
142 Venditionis appellatione continetur omnis contractus.
143 Falsas mensuras ⁊ falsa pondera tenentes qualiter vocentur.
144 Homines per dolum emendo ⁊ vendendo, aut inducendo ad emendum ⁊ vendendum, peccant.
145 Dolo cessante, an rescindatur contractus.
146 Carius vendere ⁊ vilius emere quando liceat. 148.
147 Minor, respublica, vel ecclesia ẽbendo non debent decipi.
149 Emptor quanto in maiori necessitate videt fratrẽ suũ, tãto maiorem charitatem dz ei exhibere, ⁊ non ab eo vilius emere.
150 Afflictio non est danda afflicto.
151 Laicus si emerit vilius vt carius vendat non ex cupiditate sed vt suis prouideat necessitatibus ⁊ familie, non peccat, aliter secus. nu. 152. 153.
154 Nemo videtur cogendus rem emere vel vendere. 157.
155 Necessitas facit vt omnia sint communia.
156 Habitatio ad viram hominis est necessaria.
158 Hospites, tabernarij ⁊ alij artifices qui proposuerunt signum talem artem exercendam an possint compelli ad hospitandum vel seruiendum de arte eorum.
159 Contractus a principio sunt voluntatis.
160 Peccata corrigere debent episcopi.
161 Judex ecclesiasticus bz iurisdictionem in laicum de quolibet crimine notorio.
162 Vsura qualiter committatur in contractu societatis.
163 Licita est societas in qua vnus ponit pecuniam solum, ⁊ alter operam tantum. 165.
164 Leges sunt sacre ⁊ sancte, ⁊ diuinitus promulgate.
166 Societas habet vim fraternitatis. 188.
167 Pacta ⁊ conuentiones dant legem contractibus.
168 Pactũ an sit licitũ ꝙ vn⁹ r̃portet ptẽ lucri ⁊ nihil dãni sentiat.
169 Dãnũ non dr̃ in societate, nisi deducto ⁊ cõpensato damno.
170 Pactũ an possit fieri ꝙ vnus sociorum ferat duas partes lucri ⁊ tertiam damni.
171 Pactum an valeat per quod agit̃ ꝙ ponẽs in societate pecuniam recipiat lucrum ad discretionem alterius socij.
172 Societas est leonina quod vnus ferat lucrum ⁊ alius damnũ.
173 Pactum si factum est de parte lucri ⁊ nihil est dictum de parte damni vel econtra, qualiter diuidetur.
174 Pecuniam si vnus sociorum ponit ⁊ alius ponit operã, si capitale

tale ipsum est perditum casu, nunquid damnum erit cõe.
175 Pacto põt fieri qõ damnum ꝛ periculum capitale sit cõe.
176 Socius qui ponit operam tantũ in societate si proficiscitur cã societatis, ꝺz habere expensas a corpore societatis.
177 Pactum ꝙ ponens operas tantum habeat aliqõ certum pro opera sua ꝛ non teneatur de damno an valeat.
178 Peccata plurima ꝯbuntur in societate que ꝙtrabitur pro animalibus cum rusticis ꝛ pastoribus. 179.
180 Vaccam amittẽs culpa sua qꝛ nõ bene custodiuit vel fures eaꝫ sustulerunt, ꝺz ne eam emendare socio suo.
181 Jure diuino rigor iuris ciuilis nõ attendit, sed iustitia ꝛ equitas.
182 Peccatum non dimittitur nisi ablatum restituatur.
183 Jure ciuili videntur omnia pacta posse fieri.
184 Pactum vt sit verum, capitale ex parte eius ꝙ ponit animalia ꝙsideranduꝫ est, ex aduerso ꝙsideranda est opera pastoris ꝛ rustici, ꝛ discretus homo iudicabit de eo ꝑm ꝙscientiã. 185.
186 Pactum an valeat ꝙ ponens animalia inestimata paciscat ꝙ de primis fetibus capitale suum sit.
187 Pacta si sunt conformia iuste consuetudini seruanda sunt.
189 Pacta sp ad equatẽ ꝛ eq̃litatẽ arbitrio bõi viri sunt r̃ducẽda.
190 Pneroruꝫ opere parupenduntur. Et etiam mulierum. 191.
192 Conditio mutuantis cum sit melior rõne mutui, hoc accedit sorti ꝛ est vsura. 193.
194 Socida ex quibus componatur.
195 Locans retinet in se periculum casuale ipsius rei locate.
196 Casus in quibus socida grossorũ animaliũ est licita. 197. 198.
199 Animalia tradens põt dici conductor, qñq locator.
200 Casus in quibus resultat ꝯctus nominatus locationis ꝛ ꝙductionis, ꝛ cuius nature sit.
201 Jumenta si qs dederit cooperiẽda ab equo alterius, oẽs polledri in illo anno nati de bis iumentis debent esse cõmunes.
202 Consuetudo loci si non apparet, recurrendum est ad arbitriuꝫ boni viri in certis casibus.
203 Venditor qui rem tradidit ꝛ pretiũ nõ recepit an possit petere aliquam superexcrescentiam respectu pretij.
204 Restituere tenetur quis vbicunq̃ cõmittitur furtum, rapina, oppressio, dolus vel calumnia.
205 Mathematicus vel meretrix vel similes si dolo, fraude vel psuasionibus induxerint aliquem vt eis crederet ꝛ pecuniam daret, an ei competat repetitio.
206 Indebitum si quis recipit iure ciuili tm̃ ꝛ heres errauit de facto competit repetitio eius qõ detrahi potuit vel falcidiam.
207 Obligatus ciuiliter tm̃ sed nõ naliter vt in eo ꝙ scripsit ꝑ apodebil recepit, nunqd teneat tale debitũ soluere elapso biennio.
208 Voluntarie ñ ꝺz solui ꝙ minie debeꝯ. Et si soluit ñ repetit. 210.
209 Scienter si soluo id qõ non debeo, donare videor.
211 Judicium qñ reddatur in inuitum.
212 Iniuste qui obtinuit iudicatum nõ põt recipere solutionem iudicati in foro conscientie.
213 Creditor si fateretur se nõ numerasse pecuniã nõ audiretur ꝑ sam pecuniam petendo, ẽt si iurasset debitor ipsam soluere.
214 Prescriptio ad quid sit introducta.
215 Prescribens spatio .xxx. anno. si non habuit bonã fidem ꝛ ꝑ leges prescribat, nõ tamen ꝑm canones.
216 Canon prefertur legi ciuili ẽt in foro temporali imperij qñ agitur de materia peccati.
217 Tutus exceptione macedoniani an teneatur reddere pecuniã quam ꝯ macedonianum recepit.
218 Res que ab aliquo auocari põt per restitutionem in integrũ, nũquid si restitutio in integrũ nõ petatur, teneat rẽ reddere.
219 Indebite extorta que restituere teneatur. 220.
221 Lucrata per hypocrisim nunquid restituenda.
222 Imperator si sine cã faciat ꝯ ius naturale, nunquid hoc seruandum in foro anime.
223 Canones sacros nõ dedignantur sacre leges imitari.
224 Vsurariorum diuerse pene.
225 Vsurarios absoluere vl ad ꝙfessionẽ admittere qñ qs debeat.
226 Vsurarij euidentia facti ꝙ sint. Et ꝙ dicant manifesti. nn. 227.
228 Vsure debent restitui a qbus fuerũt extorte aut eorũ hr̃dibus.
229 Paupertas excusat vsurarium restituere volentem.
230 Vsurarius quibus primo satisfiet.
231 Vsurariorum bona an sint ipso iure ꝛ tacite hipothecata ꝑ vsuris restituendis.
232 Vsurarius in cautione q̃ ꝑ prestat ꝺz hipotecare oia bona sua.
233 Testamentũ vsurarij manifesti factum nõ prestita cautione vel restitutione non facta an sit nullum ipso iure.
234 Heres de iure canonico tenetur ex delicto defuncti.
235 Vsurarius an debeat mittere sumptibus suis restitutionẽ vsurarum ei cui fienda est restitutio, absenti.
236 Feneratores in causis vsuraꝝ cogunt̃ edere libros suarũ rõnũ.
237 Principes ꝙ lenãt tributũ a iudeis vel xp̃ianis ꝙ tenẽt casanas ad vsuras exercẽdas in sua terra an incurrãt excõicationeꝫ.
238 Judei super vsuris restituendis nunquid possint cogi per iudicem ecclesiasticum.
239 Rationes quare vsura est prohibita.
240 Peccatum est quicquid fit ꝯ naturam.
241 Contractus qõ pro pecunia emantur fructus certi ab ecclesia vel ab alio priuato loco percipiendi ad vitam ipsius emẽtis ꝛ pecuniam dantis an sit licitus.
242 Tempus vite est incertum.
243 Cõtractus ex qbus qualitatibus iudicabit licitus vel illicit⁹.
244 Regulariter vsura non �herꝫ locum nisi in mutuo.
245 Peti ꝛ exigi interesse ꝺ iur̃ canõico ꝛ i foro ꝙscie posse, certũ ẽ.
246 Interesse quid sit.
247 Triplex est interesse.
248 Interesse ꝙsistens in lucro an possit licite peti ꝛ exigi.
249 Lucrum diuersis respectibus considerari põt.
250 Lucrum quoddam est in quo plus operat̃ rei natura q̃ ꝯ hominis industria, ꝛ econuerso.
251 Interesse qualiter probetur. 252.
253 Conuentio ꝛ interesse conuentum probari põt per testes.
254 Lex dat ꝙsilium vt interesse taxetur patris quentione.
255 Interesse accessoriũ quantitatis, precipue pecunie ꝛ in mutuo, pacto ꝛ conuentione taxari non põt.
256 Faciliter presumit̃ pactum fieri ꝛ taxatio in frandem vsuraruꝫ sicut ꝛ pena.
257 Interesse cõe probatur per testes de cõi pretio deponentes.
258 Interesse singulare an ꝓbet̃ ꝑ iurm̃ in litem, vel qualiter. 259.
260 Interesse si directo ꝛ plene probari nõ põt, index ex probabilibus coniecturis per suum officium imploratuꝫ taxare ꝛ in cõdemnationem deducere potest.
261 Probationes vbi plene haberi nõ possunt ex ꝙiecturis ꝓbant̃.
262 Interesse est quedam emendatio damni. 263.
264 Casus i qbus põt qs accipe vltra sortẽ circa interesse ꝺ pterito.
265 Venditor ꝙ tradidit rẽ ꝛ caret pretio ꝛ re ꝛ fructibus rei, nunquid possit post lapsum terminum petere interesse pretij.
266 Rem si tibi vendo cũ pacto redimẽdi, an interiꝫ tu emptor fructus percipies.
267 Venditio vera tollit vsuram.
268 Vsura vel aliud vitiuꝫ an cõmittatur in cãbijs ꝛ retrocambijs ꝛ literis cambiorum.
269 Cambia artificialia qõo sint inuenta.
270 Fortuna ꝛ casu penitus est inuenta ars campsoria.
271 Ars campsoria est necessaria, ꝛ cur. 272.
273 Campsores quibus prosint.
274 Ars campsoria est licita eo qꝛ non �herꝫ mutui rõnem, ꝛ qꝛ pp dilationem temporis non speratur lucrari. 275.
276 Emptio ꝛ venditio in quibus consistat.
277 Campsores an possint dici ementes aut vendentes.
278 Vsura presumitur in eo qui dat marchas pro alia marcha argenti certo ꝛ termino ꝛ tempore soluenda.
279 Lucrum sperare in mutuo aliud est, ꝛ aliud iuñ vitare dãnum.
280 Damnum suum euitans nullam iniuriam facit Deo.
281 Cambia realia que sint.
282 Lucrum tripliciter põt interuenire in cambijs realibus.
283 Industria accedit rei licite.
284 Lucrum qñ licite interuenire possit ex parte dantis ꝛ ex parte recipientis.
285 Ratione monete qñq̃ interuenit iustum lucrum campsoribus.
286 Pecuniam si quis mutuet ad certũ terminuꝫ recepturus alterius generis moneram, nunquid cõmittat vsuram. 287.
288 Cambia casualia que sint.
289 Experientia est omnium magistra.

1 **Mulier** H. B. maritus † fructus rei pignorate pro dote nõ tenetur in
5 sortẽ ꝙputare. Et est casus singularis, ꝛ nõ est alibi. Diuidit in duas ptes. In prima decisa qõ. In scda determinatio ꝛ rñsio, scda ibi, Sane generum. adde tertiam ibi cum frequenter in qua ponitur ratio. Nota. pri
2 mo ergo rationem quare maritus † lucratur fructus dotis,

hoc.n.est pp onera mrimonij suppoꝛtãda.q̃coꝛdat.l.p onerib⁹ .C.ó in.do.nã teneꝫ maritus vxoꝛẽ alimẽtare, ꝛ iõ dañ dotes,
3 ꝛ iõ ꝑm q̃ẽtatẽ ꝛ qualitatẽ dotis vxoꝛ ẽst alimẽtãda ꝛ vestien da.l.ſ cũ dotẽ.§.sinãt.ff.so.ma.c.p vestras.s.ó do.post dinoꝛ. resti. Et ex ista rõne ẽt est statutũ qó fructus rei pignoꝛate p̃o dote nõ cõputent in soꝛtẽ dotis,q̃ vt dicit Host.fructus rei pignoꝛate p dote succedũt loco fructuũ dotis,ꝛ sic eãdẽ mãm habẽt,vñ sicut fructus dotis numerate maritus faceret suos,foꝛte ex mercimonijs.c.p tuas.s.ó do.post dinoꝛ.resti.sic ꝛ fruct⁹ rei pignoꝛate p dote.ar.c.significauit.s.ó cẽsi.c.magne.s.ó voto. ꝛ.s.vt lit.pẽ.c.j.ꝛ.ij.l.ꝛ si eũ.§.q iuriarũ.ff.si qs cau. Est ꝑ bni⁹ c.duplex rõ.dicit Hoſ.p̃ia q̃ ẽ i tex.ꝓa q̃ colligit ex hac,ꝛ elicit ex ista ſcz q̃ res succedit loco rei,ꝛ iõ dz hẽre eãdẽ nãm, vt .s.Tertia ꝛ iõ reddit seu p̃t ꝑm Hoſ.vt.ſ.dos remaneat mulieri itegra nõ cõsumpta,q̃ q̃sumpta repireꝫ si fruct⁹ rei pignoꝛate
4 p dote i dotẽ cõputarent,ꝛ h eẽt p̃ vtilitatẽ † publicã cuius iter est mulieres eẽ dotatas.l.j.ff.so.ma.Hoſ.ꝓ no.casũ singularẽ in q̃ fruct⁹ rei pignoꝛate ñ cõputant i dotẽ,ſz cedũt lucro ipsius creditoꝛis ſcz i marito ſuſtinẽte onera mrimonij, rꝛa ẽ i oppositũ.i.c.illo vos.s.ó pig.i.c.ad nostra.ó ẽpt.ꝛ vẽ.Et iõ iste caſ⁹ ẽ ſpãlis ꝛ singularis,ꝛ fallẽtia,ꝛ rꝛa.Q̃o ergo iuxta h,qd ó herede mariti q̃ post moꝛtẽ mariti detinet reꝫ olim marito p dote pignoꝛata,an ipſe hrs fructus faciet suos ꝛ lucreꝫ eos.vr q̃ sic
5 eadem ratione q̃ pariter heres † mariti tenetur vxoꝛem alimẽtare quousq̃ ei restituerint dotem , vt in.l.v.C.de rei vxo.act.

Contrarium determinãt Jnno.ꝛ Host.ꝛ cõiter oẽs hrdes mariti se p̃nt exonerare
6 ab h reddẽdo ipsi mulieri rẽ obligatã.Et secus est i marito † q nõ p̃t relinquere vxoꝛẽ.c.tua.s.ó iurein.ſz cũ ista decretalis loquat ó fructib⁹ rei p dote pignoꝛate,q̃ro de tali q̃one,p̃ puelle p̃misit gño cũ certa dote in pecunia q̃stẽte solnẽda certo termino ꝛ p̃misit iteriz dare aliqd annuũ,puta q̃q̃ p cẽtenario, an liceat marito istã sup exꝛescẽtiã recipe,vr q̃ sic, q̃ sicut licite p̃t p dote dilatata recipe fructus dotis,vt in h.c.ita dz posse recipe aliq̃ q̃titatẽ pecunie.Sz Jo.an.determinat oppositus dicẽs q̃ q ót hũc casuz licitũ,allegare dz decretalẽ exꝑſſã.Mã in iure nõ habemus nisi hũc tex.q loq̃t in fructib⁹,ꝛ est diuersa
7 rõ in fructibus a casu isto,q̃ fructus † subiacent diuino iudicio statuere ãt qd annuũ ẽ sup certũ.nec obstat si dicas istuz casum eẽ licitũ pp onera mrimonij, q̃ p̃t rñderi p tex.i.c.p vestras.ó dote post dinoꝛtiũ restituẽda,q̃si dicat q̃ ista dos dz ó̃poni apó honestũ mercatoꝛẽ vt ex honesto lucro possit onera sustentari. do.ant.ó bu.vr adhuc magis restrigere itellectũ bni⁹.c.dicẽs q̃ aut nulla moꝛa cõmissa ẽ i dote numerãda,vtputa q̃ a p̃ncipio quẽtũ erat ó ea solnẽda in certo termino , ꝛ tũc nihil gener licite q̃cipe p̃t,nec ẽt fructus rei pignoꝛate.Ex q̃ nulla est moꝛa
8 † nullũ ẽ itereſſe,aut p̃cessit moꝛa,ꝛ tũc ót do.ant.q̃ cedit h.c. ꝛ silr eadẽ rõne ót dñs ant.q̃ tũc q̃cipe poterit gener aliq̃ cõmodũ p itereſſe,vt.l.ij.ff.ó eo q̃ cer.lo.ſz sec⁹ dicit si a p̃ncipio q̃niat de certo termino seu de dote solnẽda ad tp̃s , q̃ iterim nõ p̃t aliq̃ q̃modũ q̃cipere.domini mei istam eandem q̃onem formaꝛ Bar.ꝛ legiſte.in.l.inlulam.§.vſuras.ff.solu.mat.

Et q̃cludit ibi bar.cũ quo q̃trãſire vr bal.ꝛ Ang.q̃ mari t⁹ p̃t q̃cipe vſuras p̃p dotẽ nõ solutã in termio p̃p moꝛã tã q̃ itereſſe est debitũ ꝛ licituz.p̃al.l.j.in fi.alias tertia.ff.de eo q̃ cer.lo.c.q̃enit.de fideiuſ. Adde.d.Marcũ i q̃ſ.ici xp̃i noie iuocato viſo p̃rio puncto p̃mitto ꝛc.ꝛ ita dicit bar.tenere Jnn.ꝛ Jo.an.i isto tit.i.c.ſz Jo.an.tz illó q̃.s.dixi , dicens q̃ ista decreetalis est restringẽda ad casuz suũ i fructib⁹ rei pignoꝛate.extra istuz casuz dicit Jo.an.ñ licere marito aliq̃ accessionẽ recipe p̃ soꝛte dotis,q̃ habemus rꝛam q̃ q̃qd accedit sorti
9 vſura † est.ix.q.j.c.pleriq̃.dñi mei ñ est dubiũ q̃ nedũ creditoꝛ dotis marito,ſz cuicũq̃ creditori ex qualibet cãz lz recipe iteresſe † veꝛ a debitoꝛe exist̃te in moꝛa.Sz q̃ vꝛa nihilomin⁹ adhuc
10 remanẽt dubia , q̃ i terminis q̃onis nr̃e a quo in p̃ncipio q̃nti fuerat de tpe solnende dotis iteriz nõ est aliq̃ moꝛa.ꝛ sic non vr aliq̃ itereſſe.Jo.cal.i hac decretali ót q̃ lz opi.Jo.an.sit tutioꝛ.q̃ria tñ vz eẽ ꝛioꝛ,vt a p̃ncipio possit q̃enire iter socerũ ꝛ genex de aliq̃ dãdo iteriz q̃ nõ solueꝫ dos.Et moueꝫ , q̃ñ iste tex.loq̃t indistincte,q̃ dz distincte itelligi.c.si romanoꝝ.xix.dis.

Nec obstat q̃ fructus subiaceãt diuino iudicio,q̃ dicit ipe q̃ p̃nt ẽt eẽ fructus certi vtputa domus solita locari vel fundus in emphyteosiz q̃cessuz vbi canõ est certus.Item lz fructus subiaceãt diuino iudicio tñ vtplurimũ colligũt i.l.nã ad ea.ff.ó leg.qõ igit iteruz remanet valde dubia.qd igit dicem⁹, putaui ego foꝛe distinguẽduz,q̃ aliq̃ p̃ dat p dote filie danda pignus fuit datũ a p̃ncipio dotis q̃stitute. Aut ex post facto primo casu,aut p̃ est in moꝛa solnẽdi dotẽ,vtputa q̃ pure ꝛ statim debuit solui,ꝛ tũc oẽs doctoꝛes q̃cordes tenẽt q̃ fructus pigno
11 ris nõ teneꝫ gener † cõputare in soꝛtẽ p istã decre.aut p̃ nõ est i moꝛa,vtputa q̃ terminus nõdũ venit,nõdũ ó̃buit soluere dotẽ, ꝛ tũc Jo.an.ꝛ exꝑſſus Jo.cal.voluit q̃ nihilominus marit⁹ lucreꝫ fructus pignoris p dote,q̃ maritus accepit ipsuz pginus a p̃ncipio q̃fisus anẽte huius ca. ꝛ vr accepisse pignus vt lucreꝫ fructus p hãc decretalẽ.Jtẽ q̃ idistincte loq̃t hec decretalis sine p̃ sit in moꝛa solnẽdi dotẽ,sine nõ idistincte ꝛ gñalr dz itelligi.c.ad audiẽtiã.s.de decī.c.si romanoꝝ.xix.dī.c.solite.ó ma. ꝛ obe.Jtẽ p h facit,q̃ iste tex.nõ se fundat sup moꝛa, ſz sup one
12 ribus mrimonij suppoꝛtãdis,ſz.d.Ant.ó bu.in hoc casu tz ꝛriũ dicẽs q̃ qñ p̃ nõ est in moꝛa solnẽdi dotẽ,q̃ gener † nihil licite q̃cipe p̃t vltra soꝛtẽ dotis,nec fruct⁹,nec alió emoluméñ,q̃ vbi nulla moꝛa,ibi nullũ itereſſe.l.moꝛa.ff.ó vſur.Sz p̃cedẽtẽ opinionẽ teneo p rõnes p̃dictas,q̃ est ẽt cõioꝛ,vt p̃z p bal.Bar.ꝛ Ang.i.d.§.vſuras ꝓ casu ex post facto fuit datũ pignus, lz iste tex.loquat idistincte dico q̃ gener nihil lucrari põt fructuũ.Mã
13 vt ót h.d. Pañ.sicut potuisset vir † accipe vxoꝛẽ sine dote,ꝛ tñ eã alimẽtare teneꝫ,vt.c.p vestras.s.de dote post dinoꝛ.resti.ita potuit a p̃ncipio accipere sine pignoꝛe nõ q̃fidens in anẽte huius.c.ꝛ dare terminũ p̃ri ad soluendum dotẽ ꝛ sic nõ sit pater in moꝛa,ꝛ a p̃ncipio nõ sit captũ pignus,gener nõ lucrat fructus.

Secundo casu p̃cipali q̃ñ pign⁹ nõ est datũ p dote, sed est p̃misſuz a p̃re solui aliqd annuũ tũc aut simplr,aut noie alimẽti,si simplr p̃misit aliqd p̃ dare,puta q̃q̃ in anno donec dos solueꝫ.dicũt Jo.an.ꝛ ẽt Jnn.nõ licere marito aliqd capere vltra soꝛtẽ dotis,q̃ dicũt q̃ hic casus non est in iure cautus,ꝛ semp illi q dicũt istũ casuz esse licitũ debent allegare decretalẽ.arg.ij q.v.c.q̃sulnisti.l.illã.C.de colla.Mã dicit q̃ ó sumus in cꝛa q̃ q̃qd accedit sorti vſura est.ix.q.iij.c. pleriq̃.)Adde Pau.de ca.in q̃si.lxxiij.inci. visis cõpromisso laudo.in pe.col.in p̃in.) ꝛ q̃ dicunt q̃ in fructibus est dinersa rõ q̃ subijciunt diuino iudicio,ſz dare aliqd annuũ est certũ ꝛc. Sed Jo.cal.in hoc casu opinio.Jo.an.tutioꝛẽ sed ꝛriam de iure verioꝛez,ꝛ q̃ possit q̃eniri inter socerũ ꝛ gñum de aliquo annuo dãdo q̃ousq̃ dos solnat̃ per rõnem istius decretalis.Ego sic q̃cordans opi.censeo,q̃ si est pater in moꝛa solnẽdi dotẽ,pot
14 sit maritus idẽq̃ gener aliqd capere nõ tanq̃ q̃entũ ꝛ p̃misſum,sed tanq̃ itereſſe,vt.l.ij.in fi.ff.de eo q̃ cer.lo.ꝛ.c.pernoꝛit.s.de fideiuſ.si nõ erat pater in moꝛa,vtputa q̃ datus fuit terminus ad solnẽdũ dotẽ,tũc dico q̃ nihil põt percipere maritus idemq̃ gener.ꝛ adderes hoc casu opi.Jnn.ꝛ Jo.an.q̃ ẽt bar. Bal.ꝛ Ang.in.§.vſuras se fundant sup moꝛa,ergo q̃ñ non est in moꝛa pater,non est licitũ gño aliqd accipere p̃o dote in termino solnenda,q̃ hic vr haberi rõ mutui.c in ciuitate.s.in hoc ti.Si vero fuit p̃misſum aliqd annuũ p̃o alimentis filie, tũc dicit Jmo.in.l.vſuras.q̃ erit licitũ gño hoc accipere. Nam põt esse ista rõ de dote solnenda,vt qui illã retinet , interim vxoꝛem alimẽtet.l.p̃r.§.i.ff.de excep.do.ꝛ lz videat aliquibus q̃ sit colloꝛ quesitus hr rõ mutui per.d.c.in ciuitate.dico q̃ nõ. p̃cipue inter patrẽ ꝛ filiã,socex ꝛ genex.ꝛ per istuz tex. ꝛ q̃ est equum
15 vt is apud quẽ retineꝫ dos sustineat † onera matrimonij.c.p strꝛas.p̃real.ꝛ.l.si p̃e p̃realleg.l.si q̃stãte.ff.sol.ma. ꝛ vbi adh C.de iure dot.ꝛ hec sunt q̃ censeo in hac ardua qõ. q̃ loquit d stante matrimonio.Sed queriꝫ q̃d eõ dissoluto matrimonio do
16 tum est pignus vxoꝛi p̃o restitutione dotis nunqd ipsa vxoꝛ lucrifaciat fructus ipsius pignoris p̃o dote restituenda dati, an veꝛo teneb̃it illos i soꝛtẽ dotis q̃putare.dicũt hic Jnn.ꝛ Host. ꝛ cõiter doc.q̃ fructus isti in soꝛtẽ q̃putabuntur.alleg. adhoc. l.tiꝛia.ff.de solu.ꝛ.ff.ex qb.cau.in pos. ea.l.fulcinius.i.rñ.ꝛ.ff. de ven.in pos.mit.l.j.§.fi.ꝛ.ff.vt in pos.leg.l.is cui.§.queri. ꝛ.ff. de leg.i.l.filius.§.apud marcellum.sic ergo discreta mulier dicit Hosti.facit distrahi vel recipiat pignus in solutũ ꝑm ea q̃ habentur in.l.si q̃nerit.ff.de pig.act.in.l.a diuo pio.ff.de re iudi.l.ij.C.de iure do.imp e.Hosti.

Et faciunt dñi mei hoc ad q̃nẽ quotidianam ꝛ statutuz in plerisq̃ locis q̃ q̃dm heres mariti steterit ad restituẽduz vxoi dotẽ,debeat solnere certum qd vxoi relicte vt inde possit se alimẽtare,nunqd valeat hoc statu
17 tum. † Jo.de lig.in cle.j.in eo.tz q̃ nõ vz,per ea q̃ scripta sunt,
18 q̃ vxoꝛ † vidua nõ sustinet onera mrimonij nec amplius est matrimonium,ergo non dz aliquid lucrari,sed agere dz vt dos sibi restituatur.d. Panoꝛ.in hac decretali dicit.ego añt dicerez p̃ decisione istius questionis examinandam esse aliam questionem

nunquid

19 nunquid heres †mariti teneatur vxorem relictã alimentare do nec persoluerit sibi dotez. ⁊ lz fuerint opiniones in hoc dicit q plz sibi illa opinio qȝ si nõ habeat vxor alia bona, teneatur heres eam alere intra annum ipsi hrdi datũ ad dotẽ restituendã. ⁊ istam dicit fuisse opi. gl. ⁊ Bar. in l. j. ℌ. exactio. C. de rei vxo. act. ⁊ Spe. in ti. qui fil. sint legi. ℌ. iij. versi. sed nunqd vxor. hoc presupposito dicit ipse dñs Panor. ad premissam qõnem aut sumus in casu vbi vxor relicta dz ali ab herede mariti ⁊ valeat statutũ, quoniã ponit statutũ nomine alimentorũ ꝺiscernere certam quantitatẽ quã annuatim alimentari. allegat ad hoc. l. fi. ff. de lib. agno. aut nõꝺz ali ab herede mariti, ⁊ tunc nõ vz tale statutum dicit Panor. ex quo infero q multominus valẽt statuta taxãtia aliqd certũ pro interesse creditoris, ⁊ multominus valẽt pacta creditorũ a principio taxatũ interesse, de quo aliqd. s. dixi. ⁊ latius j. dicã in expositione illorũ versuũ. versus. Fenda, fideiussor, pro dote, stipendia cleri. Venditio fructus, cui velles iure nocere. Vendens sub dubio, pretiũ post tempora soluẽs. Pena nec in fraudem, lex cõmissoria, gratis. Bans, socij pompa, plus sorte modis daꝛ istis. Istis in casibus recipiꝛ vltra sortem. Et not. per gl. ix. q. iij. in sum. ⁊ nos vsus. ponit ⁊ exponit hic Host. ⁊ eos prosequiꝛ in summa huius tit. ℌ. an aliquo casu.

Prosequamur ꝑ singulos casus. Fenda. Dicimus ergo casus est qñ vassall⁹ obligat dño feudũ q ab ipso tz ita q interiz ad ipsum feudũ nõ
20 sit seruiẽdũ astrict⁹, q dicit vt legi. ⁊ no. i. c. i. s. e. ti. Host. hic. Adde Sicu. in. c. Questus. in. j. col. de vsur. †Scõs ergo casus est in fideiussore vsuras accessiones quas ipse soluit creditori an habuit necesse eas soluere repẽte. q dic vt legitur ⁊ not. in c. puenit. ⁊ in. c. Questus. s. de fideius. Host. Pro dote. Tertius casus in dote seu possessione pro ipsa dote pecuniaria obli-
21 gata. Nam maritus †fructus ipsius pignoris percipiens nõ teneꝛ in sortẽ dotis cõputare, vt in hoc. c. Hosti. ⁊ hoc plene est suricus redemit a laico possessionẽ tpalẽ ꝯ ecclesia cuius est res vix aut nullo mõ recuperari põt nomine ecclesie ipsius cuius ẽ vbi de hoc Hosti. Venditio fructus.

Quintus ergo casus est iste qñ emo fructus alicuius castri, vel ville, vel alicui⁹ põderis ad tps, q dic vt no. s. e. c. in ciuitate. ℌ. j. Hosti. Cui velles iure nocere. ¶ Sextus casus ꝑz Jo. ⁊ iudeos ꝑz quos põt petere vsurã hoc
22 est ab hoste Romani imperij, siue ab hoste fidei. C. de cõmer. ⁊ merca. l. nõ solũ. vñ Deuterono. xxiij. c. dr. nõ feneraberis fratri tuo pecuniã vel aliã rẽ ad vsurã, ꝑz alieno ⁊ iõ iudei† sicut dicunt, sed errãt, vsuras licite a xpianis recipiũt, q tñ falsuz est, vt
pz i eo q legiꝛ ⁊ no. s. e. c. post miserabilẽ. ⁊ j. e. c. ꝯto. vñ Deu
23 tero. xxvij. ca. dr, feneraberis gẽtibus multis, ⁊ ipse a nullo fenus accipies ⁊c. Et iõ alij dicũt ⁊ melius dicũt q vsura †a nullo exigẽda. nec ob. xiiij. q. iij. c. ab illo. qz sic exponi dz sicut nulli xpiano nocere debes, sic a nullo Christiano vel alio vsurã pe
tas. dic q ꝯuis licite petanꝛ ab hoste fidei, nõ tñ vꝛ a christianis ipsas petere vel exigere posse. rõ diuersitatis ad hec, qz hostes fidei ⁊ bona ipsoꝝ q exponunꝛ sunt in bãno impiali, ⁊ legis
sos hostes, ipsi iuste detinẽt, vñ nõ est vis faciẽda qñocunqȝ ab
24 alijs hostibus aurum extorqueamus subtili igenio. arg. in eo q legiꝛ ⁊ no. s. e. de hrti. c. excõicamus. j. ℌ. si vero. Sed iudei † ⁊ alij infideles hoc priuilegio ꝯ nos vti nõ pñt, vt pz in eo q legiꝛ ⁊ no. s. de here. c. iudeis. c. ⁊ si iudeos. in prin. ⁊. C. ò legi. l. q fanore. ⁊ Host. de hoc j. latius dicã. Vẽdes sub dubio. Iste est septimus casus cũ qs plus vẽdit ad tps q stati vẽditurus ñ erat, ⁊ ꝓbabilr dubitaꝛ vtrũ plus vel minus sit tpe solutionis valitu
rũ, vt j. e. c. fi. ℌ. j. ⁊. ij. vbi ò hoc Host. Pretiũ post tpa soluẽs.

Iste est octauus casus qñ vsure loco interesse succedũt ꝑm Lau. puta vendo ⁊ statim trado tibi emptori fundum certo ptio vsqȝ ad mẽsez solnẽdo, nõ soluis ad terminũ i hoc casu lapso mẽse possuz licite vsuras petere, qz nihil soluisti mihi ⁊ tñ fructus fundi mei tibi vẽditi pcepisti ⁊ tuos facis. eo. ti. c. ij. Alij dicũt q in tali casu ẽt qsiꝛ cõperit actio ex ꝯctu vel offñ in
dicis nõ ad vsuras, sed ad interesse. ⁊ colligi põt. ff. p so. l. socius
25 qui. ⁊ ff. de act. emp. l. si sterilis. ℌ. si p venditorem. ⁊ hoc verius puto. ad q facit. C. de ac. emp. l. ij. ff. de act. emp. l. j. petitio†. n. interesse nõ prohibeꝛ, sed tñ petitio turpis lucri vel alterius illiciti nutrimẽti, ⁊ additamẽti, vt pz. xiij. q. iij. si qs oblitus. ⁊ iõ puto ex mente viriũ preallegatis q si aliquis sit mercator q cõsueuit sequi mercata ⁊ nundinas ⁊ ibi multa lucrari, mihi multum indigẽti ex charitate mutuaret pecuniã cum qua mercaturus erat q ego exinde sibi ad suuz interesse remaneo obligatus dũmõ hic nihil fiat in fraudẽ vsuraꝝ, vt pz in eo q legiꝛ ⁊ no. s. eo. c. tua. in fi. ⁊ dũmõ dictus mercator nõ ꝙsueuerit pecuniam suã taliter (Adde q ad hoc q qs dicatur mercator multa requnꝛ bal. ⁊ alij. C. de testa. mili.) tradere ad vsurã. ar. in eo q legiꝛ ⁊ no. s. eo. c. ꝙsuluit. ℌ. j. Inn. tñ in hoc scripsit ⁊ notauit ꝯiñ in. c. fi. j. eo. j. rñ. Host. Pena nec in fraudẽ. Iste est nonus casus qñ nomine pene aliquid promittiꝛ si ad terminuz nõ soluaꝛ. arg. xij. q. i. c. fraternitas. ⁊ in legibus ⁊ qȝ legiꝛ ⁊ no. s. de arb. c. dilecti. in fi. dũmõ nihil fiat in fraudez vsurarũ, alioquin ꝯ, vt. s. de emp. ⁊ vend. c. nostrã. ⁊ dictum est in proximo precedenti casu. Hosti. Lex commissoria ⁊c.

Iste est decimus casus in quo plus sorte põt accipi, qñ vendo tibi fundũ sub pacto. l. cõmissorie, vt. C. de pac. iter emp. ⁊ vẽ. l. j. ⁊ l. cõmissorie. dũmõ nihil fiat in fraudẽ, vt de ẽp. ⁊ vẽ. c. ad nostrã. Host. Gratis dãs. Iste est vndecimus casus in quo põt plus sorte accipi. s. q sine oi pacto daꝛ gratis, oblatum. n. spõte põt sine pctõ accipi. s. de simo. c. dilectus. ij. in fi. in ar. cũ suis ꝙcor. caueat tñ recipiẽs de corrupta intentione, vt pz in eo q legiꝛ ⁊ no. s. eo. c. ꝙsuluit. Host. Socij põpa. Iste est duodecimus casus in quo põt plus sorte accipi, scz qñ pecunia cõmẽdaꝛ ad põpã, vt. l. iij. ℌ. pe. ff. cõmo. Host. Plus sorte modis daꝛ istis alle. forte siue fructus nõ ꝙputanꝛ in sortẽ. Est forsan ⁊ tredecimus casus, vbi. s. creditor occasione mutui dedit, ⁊ laborẽ subijt, in cuius laboris ꝙpẽsationẽ fructus ⁊ res sibi obligata suos fecit, q dic vt legiꝛ ⁊ no. s. de reb. eccl. nõ ali. c. ad nostrã. ⁊ hec plenius notaui in sum. huius ti. ℌ. an aliquo casu. al's aũt põt casus ꝑdictos regulare est q nihil accedit sorti. s. eo. c.
26 ꝙsuluit. ℌ. fi. qz fructus † sunt ꝙputandi in sortez, vt legiꝛ ⁊ no. s. eo. c. j. ⁊. vij. verius ponunꝛ ibi. s. de pig. c. eũ q. ℌ. nos igiꝛ Hostien. Et ita est veritas q pter hoc casus supradictos nõ lz qcqȝ
27 vltra sortẽ †percipere, ẽt pro redimẽda anima captiui, vt. s. eo. c. qz in oibus. ⁊. c. quoniã. ⁊. c. super eo. Nec. n. pretextu pietatis est ipietas cõmittẽda. j. q. j. c. nõ putanda. s. ò quer. in fide. c. i. xxxiij. q. v. c. si dicat. ix. q. v. c. ij. Sed quoniaz casus ꝑdicti breuiter sunt determinati. Et sub vnoquoqȝ casuum predictorũ possunt multe questiones occurrere dubie, ⁊ in foro conscientie ⁊ in foro seculari. ideo iterum casus predictos reassumo cũ veribus Fenda, fideiussor ⁊c.

28 **Primus** ꝑ casus in q vltra sortẽ põt pcipi est qñ ecclesia †capit in pignore rẽ feudalẽ a vassallo suo, vt in. c. j. s. de feu. Nam fructus nõ ꝙpensat in sortẽ ecclesia, ⁊ dicũt quidam q est spãle in feudo ecclesiastico, ⁊ est veritas q in alio non reperitur hoc expressum, tñ dñs Host. in summa huius ti. ℌ. an aliquo casu. ver. i. monetur in ꝯiñ q ẽt in dño laico feudi idẽ sit dom arguens, qz aut est licitũ hoc aut illicitũ. Si licitum ergo ⁊ laico lz, qz eadem est rõ, ergo idez ius. ff. ad. l. aquil. l. illud. ℌ. j. de lib. ꝑte. l. i. s. de ꝙsti. c. translato. s. de ꝙsan. ⁊ affi. c. tua. Si est illicitũ, ergo multominus dz ꝙcedi clerico ꝯ laico, qz si vsura est mala ⁊ execranda in laico multo peioꝛ ⁊ exe
29 crabilioꝛ in clerico. c. i. s. e. qz multa licent laicis †q clericis sunt illicita. lxxviij. di. c. fornicari. s. de test. c. filius. s. ne cleri. vel mona. c. i. ⁊ per totũ. s. de vi. ⁊ bone. cle. c. fi. multo fortius ergo dicit Host. hẽ hoc locum in feudo seculari. arg. s. de dona. qz nõ
30 debent clerici †esse exactores. s. de censi. c. ex parte. ad fin. Et si aliqua reputatur venalitas respectu laicorum, multo fortius respectu clericorum. j. q. j. c. nullus itaqȝ.

Preterea in vtroqȝ tã in feudo ecclesiastico, ꝯ seculari, põt rõ nãlis assignari, qz vassallus ꝑz quosdã nõ est dñs ꝯuis habeat vtilẽ actionẽ, vel ꝑm alios vassallus non est maioꝛ dñs directo, sed dñs vtiliter tantũ, ⁊ iõ presumiꝛ vñ fructꝰ velle donare dño directo cui ipignoꝛauit feudũ, cui dño directo erat obligatus ad antidoꝛa ꝓp beneficiuz feudi
receptũ. arg. s. de testa. c. cuz in officijs. ⁊. ff. de peri. bered. l. sed si. ℌ. consuluit. ⁊ arg. optimum in auc. de nõ elig. scõo nuben. ℌ.
31 ⁊ non solũ. ad fi. col. i. Et qz res † de facili reuertitur ad naturã suaz, ad id q sibi ius ⁊ nã ab initio ꝙcessit, vt. ff. de pac. l. si vnus ℌ. pactus. ⁊ ℌ. seq. ⁊. s. de offi. deleg. ℌ. super questionum. ℌ. poro. ⁊. C. de censi. c. cum venerabilis. itaqȝ ꝙcludit Hosti. vbi. s. q predicta iura. c. conquestus. ⁊. c. i. s. e. ⁊. c. i. s. de feu. habeãt feudũ, ẽt in feudo seculari. Et apparet hoc manifeste qò non est priuilegium, qz. c. i. s. de feu. procedit nõ per modum priuilegij, sed ad consultationez. respondeo de iure ⁊ probatur ẽt alia euidentioꝛi ratione, qz aut est vsura aut non, si est vsura (Adde

Panor. in. c. j. extra de vsu. Host. in summa de vsu. d. Bar. ō chasseneñ in suis cōmētarijs sup gsuetu. Burgundie. in ti. des droitz ꝛ apparten. fo. cxcvj. col. iij. ver. xij.) qño papa possit dis pēsare ꝛ priuilegiare ꝫ preceptū dñi, sequit ergo ꝙ nō est vsura, ꝛ iō ēt in dño feudi laico ꝓcedunt iura predicta. Et iste est p
32 mus casus, ꝛ ista est cōis opin. Quid ergo de emphyteota † dicemus in pignorante rē suā emphyteoticā dño emphyteosis directo, an idē ꝙ de vassallo. videreť dōm idē, qꝛ eadez sit rō. In ꝫrium vr̄ ꝙ casus sit similis, qꝛ nō ita a gratuito recepit emphyteota emphyteosim sicut vassallus feudū q dedit emphyteote aliqd ꝓ introitu, dñs Hosti. monet istā qōnem in summa huius tit. §. an aliquo casu. in. d. ver. j. quoniā ecclesia accipit i pignore ꝛc. sub ver. quid ergo de emphyteota. ꝛ postꝫ argumentanit ad ptes nō ausus est decidere, sed dicit papā gsulēdū, ꝛ per gñs ego multominus audeo decidere, qꝛ apud tm̄ patrē ꝛ doctorē sum tanꝫ noctua apud virū athenīēsem. Sz vlterius que-
33 rit ibi, quid de vsufructuario † ppꝛietario obligāte, ꝛ impignorāte. Tandē refert Ray. dixisse ꝙ quidā volebat extendere hūc casum. c. j. de feudis ad collationes, ꝛ male dicebat Raymundus, qꝛ hoc nō reperitur expressum, nisi in feudis, ꝛ hoc notauit Ray. in sua summa de casibus sub tit. de decimis. pp ꝙ tandē potest concludi ꝙ tutius sit in cōscientia tenere ꝙ si emphyteoticarius vel vsufructuarius impignoraret emphy. coloniaz vel vsumfructum nō habeat locum dictū. c. j. de feud. (Adde Hosti. in sum. de vsu. ver. in aliquo casu. Alex. in consi. cvj. in pen. col. incip. viso themate in. iij. vo.) Et hec sufficiant quantum ad primum instum casuz feu. ꝛc. de qua materia me remitto ad no. in. d. c. j. de feud. in. c. j. ꝛ in. c. conquestus. §. eo.

34 **Secundus casus** † est in fideiussore feu. fideiuss. ꝛc. qꝛ fideiussor repetit ꝛ recipit a debitore ꝓ quo fideiussit vsuras ꝛ accessiones quas occasiōe debiti necesse habuit soluere creditori, forte qꝛ iurauerat ꝑm Bof. ꝛ Hosti. in dicta summa huius ti. §. v. repetit fideiuss. alleg. c. peruenit. ꝛ. c. qstitutus. §. de fideiuss. tñ Hosti. i hoc nō residens se remittit ad summā eādē suā tit. de fideiusso. §. ad qd fideiussor teneať. ver. alanus dicit. Et ibi arguit ꝙ lz fideiussor iurauerit soluere vsuras, ꝛ solurerit illas tñ nō possit eas repetere a debitore, qꝛ vsure ille erant indebite ex nouo ꝛ veteri testamento. §. de iureiuran. c. debitores. ꝛ. §. in hoc ti. §. qꝛ in omnibus. §. ō fo. cōpe. c. dilecti. Et si dicas hoc est verū quo ad prin
35 cipalē debitorē. Idē te opz qsiteri quo ad fideiussorē, † qꝛ nō ꝑt
36 obligari in duriorē causam, neqꝫ in plus. ꝛ. l. grece. ꝛ per totū. ff. de fideiusso. ꝛ qꝛ omnis exceptio † que principali competit, cōpetit ꝛ eius fideiussori, vt. ff. manda. l. qꝛ de mutua. §. gñaliter. ꝛ. C. de excep. l. defensiones. vnde si fideiussor soluit vsuras condemnatus, imputet sibi, qꝛ reus principalis non tenetur de iniuria iudicis. ff. de euictio. l. si per imprudentiam. ff. de exceptio. l. exceptionis. ff. de fideiussori. l. exceptione. §. de emptio. ꝛ vendi. c. fi. nec vr̄ principalis mandasse ꝙ solueret. Item si fideiussor
37 † solurerit vsuras, qꝛ iurauerat, debebat implorare officium iudicis, ꝛ remitteretur ei iuramentuz, vel debebat petere absolutionem ab epō, vt. c. j. §. debitores. §. de iureiuran. ergo vr̄ ipsi fideiussori imputandū si hoc non facit. Quid ergo dicemus, dominus Albe. de rosa. in. l. cūctos populos. C. ō summa. trini. ꝛ fi. catho. latius examinat hāc questionem super istis terminis.

38 **Quero nunquid** † fideiussor coactus soluere vsuras p. l. municipalē possit eas petere a debitore principali pro quo fideiussit, ꝛ videtur qō sic, per. c. peruenit. de fideiuss. ꝛ. ff. man. l. si mādato. §. si fideiussor. Jn contrarium multuz facere videtur qō no. in. d. c. peruenit. in glo. que incipit. ergo petit vsuras. vbi glo. videtur sen-
39 tire qō si fideiussor † iurasset soluere vsuras, qꝛ tūc bz necesse soluere vsuras pp iurm, vt. c. debitores. tūc possit repetere. alias non. Et ita sentire videtur Bof. in summa de vsur. §. sed nūquid secundum iura canonica. ver. secundus cum fideiussor. ꝛ Host. idem videtur sentire, vt ipse refert Albe. Hosti. in quam in. d. §. an aliquo casu. versic. v. Sed in summa de fideiuss. §. ad quid fideiussor. ver. colonus dicit. concludere vr̄ Hosti. qō non possit fideiussor repetere lz iurauerit, qꝛ absolutionez petere potuit a iuramento, ꝛ non soluere. Jdeo imputet sibi cur absolutionez non petijt, sed vt dicit Alberi. in. d. l. cunctos populos. opinio Ber. Bof. ꝛ aliorum distinguentium vtrum fideiussor iurauerit, vel non, vr̄ placuisse Jo. an. in mercurialibus suis. in regula dānū. de reg. iur. lib. vj. vbi istam qōnez latissime disputanit, ꝛ subtiliter soluit sub longa ꝛ vtili distinctiōe. ꝛ. q. incipit. an fideiussor vsuras ꝛc. Et respondet Bof. Jo. an. Alb. ꝛ doc. tenētes hanc partē ꝙ lz fideiussor teneatur excipere, tñ nō tenetur age-
40 re ꝛ implorare offm̄ iudicis, ꝛ dz parcere † pudori suo, vt. ff. mā. l. quintus mutius. nec reperit iure expressum nec teneatur agere ꝙ sibi relaxetur ꝛ absoluatur a iuro lz teneatur excipere. hāc eandē. q. dicit Alb. in. d. l. cunctos populos. se habuisse de facto inter duos magnos cines pergami, ꝛ tādē dicit ꝙ de ꝙcilio collegij iudicū dicte ciuitatis fuit determinatū ꝙ siue fideiussor iurasset siue nō, cū fuerit coactus auctoritate statuti vsuras soluere, ꝙ fideiussor repetere posset cū auctoritate dicti statuti debitores vel fideiussores excipiētes se nō teneri nō audirent, imo ad solutionē vrgebant dictarū vsurarum, ꝛ cōpellebant de facto soluere, ꝛ ita obtentū ꝛ determinatū fuit p dictū collegiū p prēallegatū. c. peruenit. ꝛ qꝛ hoc ibi sentire vr̄ Jnno. in. c. j. §. eo. ꝛ in
41 hoc. c. salubriter. vbi dicit idistincte ꝙ fideiussor † repetere pōt vsuras a debitore quas solurit. hoc idē vr̄ sentire gl. in decretis. ix. q. iij. in summa in glo. hic queriť. vbi ēt de hoc latissime per Arch. in rosario. ꝛ eadē cā. ꝛ. q. c. vsura. hoc idē sentire vr̄ Ja. de are. in. l. qstitutionibus. C. de vsur. vbi ēt ipse idē Albe. hoc tangit. ꝛ pro hoc facit ꝙ hr̄ in. l. j. C. de do. ꝛ ibi in gl. ꝛ ad. l. si p imprudentiā. cū si. §. alleg. rñdet Alb. in. d. l. cunctos populos.
42 ꝙ iniuria facta fideiussori † nō dz nocere reo principali, si culpa ipsius fideiussoris hoc qtigisset, vt qꝛ iudicē ꝫ se ꝓuocasset. alias aūt secus, ꝛ ita intelligūt Ja. de are. Old. in. d. l. si p imprudentiā. ꝛ. l. exceptionē. qcqd gl. in. d. l. exceptionē ꝫ teneat. Sed p opinione Ja. de are. ꝛ Old. facit. l. fideiussores magistratnū. in prin. ff. de fideiuss. l. ij. §. solent. ff. de here. vel act. ven. Et idez sentire vr̄ Jo. an. in. d. q. disputata. vbi aūt fideiussor fuisset in ciuitate vbi fuisset auditus opposuisset ei fuisset imputandum ꝛ repetere non posset a reo principali, qꝛ excipere tenetur, vt. §. hec sunt que Albe. refert in. l. cunctos populos.

Ego edoctus facio aliquos casus certos ꝛ indubitatos ꝛ aliquos dubitabiles. Et distinguno, qꝛ aliqñ fideiussor fideiubet pro sorte tm̄ ꝛ nō tenetur ad vsuras, qꝛ nō pōt obligari in maiori qstitate qꝫ actū sit. l. si ignore. ff. de fideiuss. no. in. l. cētū capue. ff. de eo ꝙ cer. lo. ꝛ iō nō repetit si soluit illos a reo principali. Si vero fideiussit ꝓ vsu-
43 ris ꝛ in oēm cām, vel simplr fideiussit. Nā fideiubens † simpliter in oēm cāz fideiubere vr̄, vt. ff. ō fideiuss. l. si qs ꝓ eo. §. si nūmos. ꝛ. l. si vt proponis. ꝛ. l. si ita stipulatus. ꝛ. ff. vt leg. not. caue. l. ij. §. bellissime. ꝛ. ff. loca. l. qro. Et tunc si nō iurauit, ꝛ si nō fuit qpsus auctoritate. l. municipalis, repetere non pōt ipsas vsuras a reo principali, qꝛ debuit de indebito excipere, ꝛ hoc voluit glo. doc. oēs in. d. c. peruenit. de fideiuss. ꝛ isti sunt casus indubitabiles apud oēs. Si vero fideiussor iurauit vel si fuit cōpulsus ipsas vsuras soluere auctoritate legis municipalis, lz de facto nō repetere pōt eas a reo principali. hoc vltimū probatur, ex hoc que dicit Alb. in. d. l. cunctos populos. Per vltimū dictus q fideiussor soluit pp iurz. probatur qꝛ ipse debuit iurm suū seruare. c. debitores. §. alleg. ꝛ debuit parcere pudori suo. ff. mādati si qs. alias incipit, quintus mutius. nec obstat ꝙ repetere nō dictus soluens poterit, vt i. d. c. debitores. qꝛ rñdco ꝙ forte crabatur ꝛ odio habebat lites. ff. de alie. iudi. mu. can. fac. Itē ex facto alieno agere nō cogebatur, ꝛ ei expedierat nō ve-
44 ri sumptibus ꝛ expēsis. ar. i. l. minoz vigintiqnqꝫ annis. ff. de no. ꝛ offm̄ † sui fideiubēdi nō dz ei cū dāno suo. ff. de fur. l. finitus cōis. §. ꝙ vero. nec dz fideiussor pati penam vnde meretur mium merito. c. ij. de fideiuss.

Item si dicať ꝙ ipse fideiussor poterat implorare offm̄ iudicis ad relaxationē iurī, vt. c. j. §. de iureiurā. ꝛ ibi no. dicit Bof. ꝙ hoc quodāmō inhonestatē inducit. ꝛ Host. in d. §. ad qd fideiussor. dicit ꝙ multi sunt q nullatenus venirent ꝫ iurm, ergo de bona fide agendum est, ꝛ nō de apicibus iuris disputandum. ff. man. l. fideiussor. §. quedā. ergo ꝫcludo hic in isto casu ꝑm cōem opinionem ꝙ fideiussor ipse vsuras quas pro reo principali solut vel iurauit repetet a reo principali tanꝫ interesse. ff. manda. l. si mandato. §. si fideiussor. ff. de admi. re. ad ci-
45 pert. l. ij. §. vlt. Nam † interesse ēt de iure canonico ꝛ diuino petit ꝛ exigi pōt. xij. q. ij. c. si qs de clericis. ff. de eo ꝙ certo loco. l. ij. §. fi. ff. ꝓ soc. l. socium qui in eo loquitur. C. de vsur. l. ij. ff. eo. tit. de actio. empti. l. iulianus. §. ex vendito. in glos. ꝛ habetur per Roffre. in libello suo de actio. ꝛ vendi. ver. ꝛ vsqꝫ ad fi. ꝛ. §. eo. ti. c. conquestus. in gl. pulchra. ꝛ per Hosti. in summa huius tituli. §. an aliquo casu. ver. vij. ꝑm Lan. ꝛ in Spe. de fruct. ꝛ interesse. §. sequitur. ꝛ per Boff. in summa huius ti. de vsur. verſi. sed nunquid scōm iura canonica. ꝛ. xiiij. q. iij. in summa. in glo. ꝛ. xiiij. q. iiij. c. quoniam multi. ꝓbibetur. n. solūmodo lucrus

vsurarium

46 †vsurarium nō damnum vel intereſſe peti ꝛ exigi, vt p3. xiiij. q. iij. c. ſi qs oblitus. ibi, incrementa ſuſceperit. ꝛ ad hoc ſepe alle gātur. c. peruenit. de fideinf. ꝛ. c. ſequēs. ꝛ bñ ꝛ optime facit. ſ. de foro cōpe. c. dilecti filij. ibi, cuꝫ iuſtis ꝛ moderatis expēſis ꝛ ꝙgrua ſatiſfactione dānorum. ꝛ nemini dubium eſt intereſſe peti ꝛ exigi poſſe verum, ſed vt dicit Alb. in. d. l. cūctos populos. dꝫ ipſum intereſſe probari per teſtes vel alias legitimas proba tiones, quo probato lꝫ prima facie videatur aliquibus vſura qui ſorti accedit, vt. xiiij. q. iij. c. vſura. tñ nō eſt vſura vt expreſſe in nuit predicta. l. ſocium q̄ in eo. ff. pro ſo. ꝛ alia iura preallegata. (Adde alios caſus in qbus eſt permiſſa vſura per dom. Bar. chaſſeneum in ſuis cōmentarijs in ꝙſuetudine Burg. in ti. des droitz ꝛ appartenāces agens mariez. qui materiā vſurarum late examinat.) Nec facio dīam quantum ad hoc inter ꝛctus ſtri cti iuris ꝛ bone fidei, ſed ex quocunq; ꝛctu agatur intereſſe ve ſtricti iuris ꝛ bone fidei, probatur in. l. vinum. ff. ſi cer. pet. Et ex eo qō not. ꝛ legitur in. l. i. C. de ſenten. q̄ pro eo qō intereſt. ꝛ in preallegata. c. dilecti. vbi nō diſtinguit an ſumma pecunie de beatur ex ꝛctu ſtricti iuris vel bone fidei, vnum ꝛ notabile ſatis eſt in gl. ibi ꝛ refert Alb. in. d. l. cunctos populos. dicens q̄ nō meminit alibi ita clare vidiſſe ſicut in gl. d. c. dilecti. vcꝫ qō par tes poſſunt intereſſe, limitare ꝛ taxare in ꝛctu, ꝛ eorum taxatio ni ſtatur ſine alia probatione. ꝛ per hoc optime facit ſcōꝫ ipſuꝫ Alberi. l. fi. ff. de preto. ſtipu. ibi allegata. ꝛ quod ibi no. ꝛ inſti. de verbo. obliga. ſ. penult.

Et ex predictis dicit Alb. in. d. l. cunctos popu los. qō ſumpſerāt originē ſtatu ta cōis ciuitatis Pergami q̄ limitant intereſſe in quolibet ꝛctu ad duos ſolidos pro libra in anno ſine alia probatione, ſi enim hoc poſſunt facere vel taxare partes ex conuentione ꝛ pacto, er go ſtatutū. ꝛ no. gl. ſuper rub. C. de decre. decur. ꝛ. ff. de reg. in. l. neq; ex pretorio. nam ſic ꝛ alibi. l. fingit in multis. ꝛ. l. j. in. ſ. j. C. de rei vxo. act. ꝛ. l. relenat ꝛ exonerat a probatione, vt. l. ſi qñ C. vñ vi. ꝛ. c. fi. ſ. qō met. cā. dñi mei iſta ſunt verba Alber. vbi
47 †acceſſoꝛium non ꝙſentio, qꝛ taxare a principio intereſſe anteq; ctos populos. poſt Ly. in. l. ſeruus ea. lege. ff. de ſer. expoꝛ. dixi tereſſe licite pōt peti ꝛ exigi ét in foro ꝙſcientie. Uūo de tali qō rus lucri cā, ego indigens pecunia peto pecuniam quam inueſti turus erat in nundinis ꝛ mutuo ab eo peto offerens me paratuꝫ illā reſtituturū cuꝫ lucro quo feciſſet in nundinis ſperato, in ter mino ꝛ loco cōuentus, queriť an iſte ꝛctus ſit vſurarius. Inno. in. c. in ciuitate. in hoc ti. dicit q̄ ꝛctus eſt vſurarius ꝛ nō ſciret dantem pecuniam excuſare. Sed Hoſtien. dicit q̄ tali merca toꝛi ſum obligatus ad intereſſe illius lucri q̄ veriſimiliter ex illa pecunia ſuiſſet facturus dūmō nihil fiat in fraudem vſurarum, ꝛ dūmō tali mō nō ꝙſueuerit fenerari. facit. l. ſi quis nec cauſaꝫ ff. ſi cer. pe. Sed Jo. an. dicit dictū Inn. eſſe verum, ꝛ q̄ dī de intereſſe bꝫ locum poſt moram debitoꝛis, ꝛ ꝛcium dicere parat viam ad inferna, qꝛ ſtabit vſurarius paratus cum capello ꝛ cal caribus ꝛ mātello dicēs ſe velle ire ad nūdinas ſi liceret ſibi ſti pulari ſub coloꝛe lucri ſperati aliquid vltra ſoꝛtes. Et hanc opi nionem Innocen. ꝛ Joā. and. tꝫ ét Jo. cal. tꝫ ét Salyc. in auct. ad hec. C. eod. ti. in. xv. q. Sed qꝛ Hoſt. loquitur in caſu in quo mercatoꝛ alias fenerari non ꝙſueuerat, ꝛ in caſu in quo erat cer tum eum iturum ad nundinas. pro opi. Innocen. ꝛ cōi meliꝛez rationem reddit ipſe Salyce. ſ. qꝛ ipſe mercatoꝛ ſciuit vel ſcire debuit q̄ lucrum q̄ ſperabat ſe facturum non erat certum, nec an faceret lucrum nec quanti eſſet.

Item ſi pecunie mutuate nihil accedere pōt, vt in. c. vſu ra xiiij. q. iij. ꝛ. c. rogaſti. ſ. ſi tibi. ff. ſi cert. pe. qd in ſtipulatione deductū fuit p mercatoꝛē, fuit pp vſum pecunie, er go vſura eſt. xiiij. q. iij. c. pleriq; Jteꝫ q̄ ꝛctus iſte ſit vſurarius p3, qꝛ mutuauit ipſe mercatoꝛ propoſituꝫ eundi ad nundinas rō ne vtilitatis certe ſibi promiſſe, dum ſit incertum de mercatura pp certum ſibi promiſſum, ergo ſibi imputet qꝛ ꝛctus vſurarius eſt ꝑm Salyce. ſequentem cōem ſniam predictam. Et hanc ſen tentiam ꝛ opi. Jo. an. Jo. cal. ꝛ Salyc. ego indubitanter teneo tanq; veriſſimā, qꝛ ꝛ eandem opin. tꝫ. ſ. Tho. in. ij. ij. q. lxxviij. ar. ij. in reſponſione ad primum argumentum. Nunc quero, po ne qō pecuniā mutuo receperā ſub vſuris, ꝛ habebā paratā ſoꝛ tem cum vſuris ad reſtituendū, amicus qdaꝫ meus me rogauit vt pecuniā oēm predictā ſibi mutuarē ꝛ ipſe promittebat q̄ vſu ras deinde ſolueret, queritur an iſte ꝛctus ſit vſurarius, ꝛ vī q̄ non, qꝛ ego nihil lucri percipio, ſed tantum amicus meus me preſeruat indemnem.

In oppoſitum facit qꝛ aut ego in ꝑſonā mei ſum ſtipulatus vſuras, ꝛ tunc vꝫ ſtipulatio de rigoꝛe iuris, ſed vſura eſt, aut ſtipulatus ſuꝫ creditoꝛi meo tales vſuras. l. ſtipulatio iſta. ſ. alteri. ff. de ver bo. obli. ſ. ſi qs alij. inſti. de inuti. ſtipu. Saly. in auc. ad hec. C. eo. ti. dicit q̄ aliq canoniſte dubitauerunt in hac qōne, ſed Jo. cal. in. c. nauiganti. dicit q̄ ſi oīno intendebā ſatiſfacere vſura rio de pecunia q̄ mutuauī amico meo in preposita qōne nō ſuꝫ vſurarius, qꝛ nō ſtipuloꝛ vſuras vt vſuras ſed vt dānuꝫ euitareť mihi ex ſeruitio q̄ alteri facio ꝙtingens, nec aliqd mihi accre ſcit, ergo nō ſum vſurarius. preallē. c. ſi quis oblitus. Nec enīꝫ
48 cum dāno meo tenebar amico † meo ſubuenire. ff. de preſcript. verb. l. q ſeruanda ꝛ. ad hoc facit dictū Jnn. in. c. i. ſ. e. ti. Si ve ro nō intendebā tūc creditoꝛi meo ſatiſfacere. dicit ipſe Jo. cal. q̄ tūc pecco, ꝛ iō ſi recipiā vſuras ab amico meo teneoꝛ ad reſti tutionē, ita dicit Jo. cal. in. d. c. nauiganti. ſ. eo. ꝛ ita ſequit Sa ly. in ꝑalle. xvi. q. final ꝛ circa iſtā materiā ad intereſſe q̄ro nūn qd pacto ꝛbentium vel. l. municipali poſſit ante factū intereſſe
49 †taxari creditoꝛi. ꝛ videtur q̄ ſic, nā pōt pacto ꝙueniri q̄ de ex penſis dānis ꝛ intereſſe ſtetur ꝙuentioni partiū, ita tenuit By. in. l. fi. ff. de preto. ſtipu. ꝛ probatur in illa. l. tenuit Guil. ꝛ Alb. in. l. iuſiurandum q̄ ex conuentione. in prin. ſ. de iureiurā. ergo pōt ſic certum intereſſe taxari ex eadem partium conuentione. ꝛ videtur tex. expreſſus in. d. l. fi.

Item qō hoc poſſit. l. municipalis, qꝛ ſic videmus q̄ ꝛ ali bi. l. ſic facit, qꝛ fingit intereſſe, ꝛ facit ſtari info p tis, vt in. c. fi. ſ. q̄ met. cau. ꝛ. ij. q. j. c. in primis. ꝛ. l. ſi qñ. C. vnde vi. ergo lex municipalis pōt taxari hmōi intereſſe, ꝛ ſic vidim⁹ ꝛ audiuimus factum in ciuitate Florentie in montibus illius ci uitatis ꝛ impreſtitis ciuitatis Janue. Uā p neceſſitatibus ciui tatū ꝓdictaꝝ reqſiuerūt dicte ciuitates aliquos ex ſubditis ſuis vt mutuarent ſeu ad montē vel ad ipreſtita ſeu ad loca ponerēt, ꝛ recuſantes cōpellebantur ꝛ dāt dicte ciuitates. x. ſeu. viij. ſeu vij. pro cētenario pro intereſſe legis in ꝙſilio ciuitatis facta ſup hoc diſponente. ꝛ eadem. l. ciuitatis diſponitur q̄ qcūq; emere poſſit licite a predictis creditoꝛibus iura ſua, ꝛ q̄ tñ ipſis em ptoꝛibus annis ſingulis detur ſic, ergo vī poſſe intereſſe taxari a principio pacto creditoꝛis ꝛ debitoꝛis, ꝛ multomagis. l. muni cipali. (Adde. d. Jaſ. in. l. j. C. de ſum. trini. ꝛ fi. catb. in. ij. lect. in. xiij. col. Bernar. de buſtis. in. i. parte roſarij. in ſermōe. xx vij. in litera y.) Sed in ꝛriū dico eſſe veritatē, ꝛ dico q̄ intereſſe ad certam quantitatem taxari nō pōt a principio. Et hoc ꝓbo multis rationibus ꝛ auctoꝛitatibus.

Primo qꝛ poteſt eſſe qō nihil intereſſit creditoꝛi, ergo ſicut illicitū eſt ali quid accipere ſub pretextu lucri q̄ pōt contingere multis mo dis non fuiſſe factum, vt. ſ. dixi ꝑm ſanctum Tho. Jta eodē mo do illicitum eſt recipere ſub pretextu intereſſe qō nondum eſt, ꝛ forte non erit, ꝛ forte erit multominus. Jteꝫ ſicut omnis pena
50 † adiecta quantitate preſumitur adiecta in fraudem vſurarum, vt habetur ꝛ nota. in. l. cum allegas. C. de vſuris. in. c. cum dile cti. ſ. de arbi. in. l. iulia. ſ. idem papinianus. ff. de actio. empt. in l. rogaſti. ſ. ſi tibi. ff. ſi cer. pe. ꝛ ita ét erit dicendum in intereſſe, qꝛ nō eſt vīx quo nomine baptizetur, ꝛ ſub quo nomine appellet omne incrementum, ꝛ qcqd accedit ſorti vſura eſt. xiij. q. iij. c. vſura. ꝛ. l. pleriq; ꝛ. ſ. de ſimo. c. intantum. ꝛ. c. ea qne. ꝛ not. in
51 d. l. cum allegas. ꝛ in. l. rogaſti. ſ. ſi tibi. Jtem intereſſe † non pōt peti, nec ſubeſſe anteq; debitoꝛ ſit in moꝛa. l. ſtipulationes nō dī uiduntur. ff. de ver. oblig. l. ij. ſ. fi. ff. de eo qō certo loco. moꝛa. ff. de vſur. l. qō te. ꝛ. l. vinum. ff. ſi cer. peta. no. in. l. curabit. ꝛ in. l. ſi traditio. C. de act. emp. ſed qñ a principio creditoꝛ taxat intereſ ſe, nōdum eſt moꝛa, ꝛ preſuppoſito qō erit moꝛa, forte nihil inte rerit, ergo pꝫ q̄ tale pactum partium a principio ꝛctus taxati num intereſſe eſt vſurarium ꝛ non vꝫ, nec lꝫ. ꝛ hoc tenuit Cyn. in. l. ſeruus ea. l. in additionibus ſuis. ff. de ſer. expoꝛ. ꝛ hoc re fert ꝛ ſequitur Bald. in. l. cunctos populos. C. de ſumma tri. ꝛ fi. catho. hoc idem conſuluit Oldra. in ciuitate Lucana, vt refe runt ꝛ ſequitur Bal. ꝛ Saly. in auc. ad hec. hoc idē voluit Al ber. in. l. fi. ff. de peri. ꝛ cōmo. rei ven. ꝛ hoc idem voluit Jnno. ꝛ
52 Jo. an. ꝛ. d. Ant. in hoc. c. mō ſalubꝛiter. in marito † creditoꝛe dotis fauoꝛabiliſſime q̄ nō poſſit aliquid annuꝫ taxari pro in tereſſe dotis nō ſolute. (Adde Bernar. de buſtis in prīa par-

te rosarij, sermone. xxvij. in. ij. parte. i literis L. A. M. O)
Si hoc in creditore ex cā dotis tā fauorabili, ꝫ multomagis est dicēdum in alio creditore ex alia cā, ⁊ nō obstāt ꝯria. primo. n. ad pmū rñdeo qꝫ vꝫ vtiqꝫ quentio de stando iuramento seu dicto partis de expensis damnum ⁊ interesse, scꝫ in futurū tarandis post factum, ita intelligitur determinatio doc. predicta. Et adhuc intelligit talis pmissio de stādo dicto partis vt arbitrio boni viri. arg. in. l. hec venditio. ff. de ꝯben. empt. ⁊ ita intelligit aliā pmissionē Albe. in. d. l. cūctos populos. Sed qꝫ a principio taxant expense vel interesse vel dāna q̄ adhuc nō sunt in rerū nā, vel forte nō erūt, vel nō erūt tāte ⁊ tanta, hoc nō lꝫ, sed superexcrescentia sortis, ⁊ est qd vsurariū ⁊ illicitū. nō ob. d. l. fi. ff. de preto. stipu. vbi iurisconsultus dat ꝙsiliū qꝫ a principio taxetur interesse ad euitandū defectū pbationis ipsius interesse, qꝛ rñdeo qꝫ illud loquit de interesse de ipso principali, nō aūt de interesse accessorio, ita rñdet Bal. nō ob. qꝫ dī in. c. fi. §. qō met. cau. cū simi. qꝛ ibi in odiū delinquētis ⁊ iniurioſi innasoris ⁊ violenti datur iuramento dānū passi in preteritū, ⁊ sic post factum taxant ibi dāna ⁊ interesse. Sꝫ secus in nō delinquēte debitore ⁊ aī factū nō debēt posse taxari dāna ⁊ interesse. Sed secus in nō delinquēte debitore, ⁊ ante factū nō debēt posse taxari dāna expēse seu interesse que vt supra dictum est forte nō fieret.

Et hoc tenendum est pro euangelio ad id qꝫ dī de montibus Florētie, ⁊ prestitis Venetijs, ⁊ locis Janue. rñdeo qꝫ qō nō est expedita apud theologos ⁊ doc. iuris. an illi qui habent in cinitatib⁹ predictis sint liciti. Ange. in. l. si tibi decē milia. in prin. ff. de ꝛbo. obli. vī his verbis notandum ꝙ mercatoribus habentibus pecuniā in cōi Florentie, Venetiarū ⁊ Pisarum qui omni mē se recipiunt e cōi pro illis pecunijs certā pensionez vt licite recipiant, ⁊ intellige si pecunias mutuauerint cōi necessitate cogēte, vt qꝛ auctoritate superioris cōpulsi sunt ad mutuandū vel ēt mutuauerint sponte nō querētes aliqd, tunc dat ꝙ cōe remunerationis gra dūmō datū nō excedat cōem q̄stū qui ex pecunia fieri solet. ⁊ ita fuit determinatū Parisius ꝙ ꝙsilia qꝫ plurimorum magistroꝝ sacre pagine ꝛc. Augusti. sꝫ Bal. in. l. ij. §. mutui. ff. si cer. pet. tenet quod habentes montes Florentie quibus cōitas dat tm̄ pro suo interesse sunt vsurarij, qꝛ montiū impresitorum ꝛc. nō tollunt substantiā vsure nec saluant ꝙscientiaz. l. cū aquiliana. ff. de transac. l. si vno. §. j. ff. loc. ⁊ iō dicit qꝫ multi sunt vsurarij. dñi mei ego alias examinaui hanc qōnem plenissime i c. nostraz. de emp. ⁊ vendi. ⁊ qꝛ hec multos tangit in ꝙscientia, maxime in Italia, delibero eam ēt expedire plenius, ⁊ plenissime eam examinat Saly. in auc. ad hec. C. eo. in vlti. q. dicēs qꝫ hec qō fuit plenissime examinata per magistrū Georgiū de arimino ordinis eremitarū, inter ceteros suo tempore approbatissimum magistrū in sacra pagina, ⁊ dicit ꝙ ipse magister Georgius primo arguit ad partē affirmatiuā qꝫ dicta loca Janne seu mōtes Florētie ꝛc. sunt licita. ⁊ primo arguebat sic. naz cuilibet licitū est recipere qꝫ gratis dat ab eo qui dare potest, vt est i ꝙ posito qñ datur a ciuitate, qꝛ hic nulla conuentione, nulla pmissione preced. gratis datur actionibus predictis.

Secundo quia licitum est cuiqꝫ se ꝙseruare indemnē, ⁊ per ꝙns istis mutuātibus lꝫ recipere tale lucrū ꝙ ꝙseruatione eoꝝ idēnitatis. Tertio qꝛ potuissent isti mutuātes emere vnaz domū, vel vnū agrū, vel possessionem aliqꝫ de qua tātūdē annuatim percepissent. ⁊ pone ꝙ exēplū quosdā tunc fuisse huius ꝓpositi, vt emere vellēt agros ⁊ possessiones, sꝫ coacti a cōitate mutuare destiterunt vñ dānum hoc incurreret. Quarto arguebat, qꝛ quicūqꝫ sine spe lucri mutuat singulari persone licite aliquid recipit. Sed ille contractus tutabat, quod pz, qꝛ ante mutuum licite accipere poterat, ergo ⁊ post mutuū cū non sit factus deterioris ꝙditionis ꝙ mutuuz ꝛc. Quinto arguebat, qꝛ qñ pecunia mutuata stat ad piculum mutuantis non est vsura aliquid vltra recipere, vt ī auc. de nauti. feno. Sed in ꝓposito euenit sepius qꝫ cōmunitas nihil soluit ēt de sorte ergo ꝛc. Sexto arguebat qꝫ cōmunitates p dicte illos montes, illa loca ⁊ impresita fecerunt ⁊ posuerunt ⁊ mutua sumpserunt ꝙ bonum publicum vt mala euitarentur ⁊ dāna in rebus ⁊ personis, ⁊ vt libertas ipsorum conseruet ⁊ ciuitates manuteneantur ⁊ pauperes, ⁊ vt mercantie exerceant, ⁊ ꝙ similia bona. Septimo arguebat, qꝛ dicitur hoc concessuz Venetis a papa ꝙ conditionem ⁊ statuz illius ciuitatis. Octauo qꝛ Florentie illud annuuz dant pro montibus non tanquaz vsuram, sed tanqꝫ interesse, ⁊ interesse est licitū, vt. §. dictuz est. In ꝯrium faciebat prefatus ipse tantūmodo vnum argumētū. Quicquid accedit sorti vsura est quodcūqꝫ nomē ei imponas. xiij. q. iij. c plerisqꝫ. prealle ga. (Adde qꝫ ēt ꝙ redimēda anima captiui vsura exerceri nō pōt. tit. in. c. qꝛ. c. qm̄. c. super eo. extra de vsur.) ⁊ hac sola fuit cōtentus prefatus magister. Cui addit Salyce. vnam aliam in. d. aucten. ad hec. qꝛ iste est contractus mutui, ⁊ ideo vltra quam res interuenerit peti non pōt
53 l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. peta.

Pro solutione pmittit ipse qd sit vsura † dānans diffinitionē quoꝝūdā dicētiuz qō vsura sit lucrū cū pacto ōbitū ex mutuo ꝛc. naz vt dicebat absqꝫ oi pactione vel petitione lucri exterius exꝑssa ꝙ solā expressionē vel spē ex lucro sit qs vsurarius. Luc. vi. murū dātes, nihil inde sperātes, ⁊ obligat ad restitutionē quo ad Deū ⁊ iudiciuz animaꝝ. allegat. c. ꝙsuluit. cū sua gl. ⁊ c. plures. ⁊ qō dī in. c. j. §. eo. vñ ipse magister diffinit dicens qꝫ vsura est lucrum ex mutuo intentū ꝛc. Lucrū aūt accipit pro omni superexcrescentia seu incrementa qꝫ qs hz vltra ea q̄ prius erant sua. ex pdicta diffinitione inferebat ipse magister qꝫ lz ois vsura sit lucrū, ⁊ lucrū ex mutuo, tñ nō omne lucruz ex mutuo est vsura. Nam si qs abeo cui pure gratis sine oi pacto, intētione, ac expectatiōe lucri mutuauit, recipiat aliquid qꝫ ille ꝙ mutuum sibi factum det nō aliter daturus mutuās ꝓtendat nō ꝙsideratione mutui, sed ex amicitia dari ⁊ liberaliter donari vtiqꝫ hz lucrum ex mutuo non tñ
54 vsuram, nec ad illius restitutionē tenetur q̄diu stat in ipso creditore mutuāte talis credulitas requirit, ergo ad hoc vt † lucrū ex mutuo sit vsura illud sit lucrū intentū, ⁊ in diffinitione dī. j. vt mutuans intendat illud lucrū ex mutuo recipere. ⁊ subiūgebat dictus magister qꝫ nō curabat siue alia intētione ꝓcederet mutuum siue sequatur mutuū ⁊ antecedat lucri datione siue comitet ⁊ simul cū lucri ꝙcessione ꝙcurrat oibus istis casibus dicebat prefatus doctor qꝫ intētio ⁊ spes facit vsurarium. (Adde
55 Hostiē. in sum. de vsu. §. i. ver. pactione.) † Sed qñ gratis mutuat sine omni spe, sine oi intentione lucri, ⁊ post factuz a gratis remunerante recipit, dicebat qꝫ nō est vsura ꝓdicta de intētiōe antecedētis, vel ēt cōmittentis receptionē lucri, qꝫ faciat vsurarium probabat prefatus magister, qꝛ similis est culpe velle hīe cras lucrū promitto qꝫ tunc faciā vel vellem hīe lucrū pro mutuo, qō tunc facio vel pro eius vsura futura. vel de presenti velle hīe pro mutuo ⁊ eius vsu ꝓterito qō beri vel antea feci. hec oīa similē habent noxam vel culpam quo ad Deum.

Subiungebat ꝓfatus magister aliā rōnez ⁊ ꝙfirmationē ex dicto glo. sup summa
56 Raymūdi q̄ ōt qꝫ si creditor † mutuat ꝙ Deū tm̄ sine vlla intētiōe lucri, debitor ꝙ mutuū acceptū vel vlterius retinēdū ōderit, restituere tenetur. pz ergo ex predictis partibus diffinitionis qꝫ vsura est lucrum ex mutuo intentum, vsurarius vero dī qui tale lucrū ꝓcipit. Ex predictis inferebat ipse magister sacre pagine ad decisionem qōnis vestre, vcz qꝫ intentio mutuantium cōitatis, ⁊ intentio cōitatis ipsius dantis lucrū ꝙsideranda est. Nam si ipsi mutuantes predictis cōitatibus cum mutuant habent intentionē lucri, qꝛ mutuant ꝙ lucrum recipiendum, vsura
57 rij sunt, lꝫ ad mutuandum fuerint cōpulsi, qꝛ cōpulsio † ad mutuandum nō tollit eis intentionē ⁊ spez lucri, ⁊ tñ dī in euāgelio mutuum dantes nihil inde sperantes. (Adde ti. in. c. i. de vsur. in. c. ꝙsuluit. ⁊ in. c. si fenerauerit. xiiij. q. iij.) Et idem si lucrū cū recipiunt illud ꝙ mutuum qō fecerunt. nam tale lucrum est vsura. ⁊ tenentur ad restitutionē si possint, qꝫ si nō restituāt sunt in peccato mortali, ⁊ si nō possunt restituere, sunt ēt in peccato mortali si nō habent animū restituendi cuz poterint, sic ergo vt §. est attendendū intentio mutuantium. ⁊ similiter est attendenda intentio cōitatum ꝓdictaruz. nā si ciuitas statuit lucruz tale dare rōne mutui recepti seu recipiēdi, ⁊ ipsi mutuātes sciūt vel credunt hāc esse cōitatis intentionē, vsura est, ⁊ ad restituendum tenētur. Idē si tunc nesciūt, sed postea eis innotescit eoꝝ culpa ⁊ negligentia, qꝛ intētionē illā exgrere nolunt. nā affectata ignoran
58 tia † nō excusat, imo vbi cōitas nō hꝫet talē intentionē dummō ipsi mutuantes crederēt dari ꝙ lucrū mutui vsura est, ⁊ tenetur ad restitutionē. Si aūt intentio cōitatis Venetiarum vel Florētie fuit bona ⁊ honesta, qꝛ non ex cā mutui, sed ex alia cā rōnabili ⁊ honesta, volnit dari illa septem seu quinqꝫ pro centenario, vtputa ꝙ restauratione damni qꝫ forte mutuantes inde fuissent passi, vel propter beniuolentiā quam mutuantes in mutuando cōitati ostēderēt, vel ꝙ merā cōitatis liberalitatē, tūc illud lucrum non est vsura, cum non sit lucrum intentum ex mutuo, vt dicit diffinitio. ⁊ maxime in primo casu quando tale lucrum datur ꝙ restaurationem dānī, qꝛ tunc nō est lucrum cendum,

sendū, ꝛ cōtias q̄ fuit cā huius damni tenetur restaurare illud. de fide inf. c. pernenit. ꝛ ita intelligit ipse magister de damno ꝙ consistit in diminutione patrimonij, non autem de damno ꝙ cō sistit in perditione lucri polliciti vel sperati.

Postea aūt in rūsionibus ad obiecta, vt refert Salyc. Idē magister subdit ꝙ i lucro pollicito vel spe
59 raro licebit recipere aliquā recōpensarnē † ꝑm qualitatē personarum ꝛ negotiationū arbitrio boni viri taxandā, ꝙsiderato q̄ntum in sili negotiatione ꝙsueuerat quis lucrari, nō tñ credit ipse magister tm̄ debere ipsis mutuantibus recōpensari q̄ntum mercatoribus, q̄ mutuantes ipsi nō ꝙsueuerunt labores corporales nec pericula q̄ sustinent mercatores ꝛ negotiatores circa negotiationē, ex quo ēt dicit ꝙ nō dz esse vsurarius exactor dictorum lucrorū sed quolibet anno est fienda taxatio ꝑm arbitriū sapien
60 tis, credit ēt ꝙsiderandum prædicta. magist er q vere subtiliter cōsiderant in qōne p̄sentī ꝙ ipsi mutuantes † de iure cōi tenebantur mutuare in casu necessitatis ꝛ defensionis. ꝛ tenebantur de suo ꝙtribuere, ꝛ ꝙ sine dicta defensione potuissent nō solum lucra specificata, sed ēt prius q̄site eorum substantie deperire. Ex quo dicit qđ hec ꝙsiderata habent estimare eorū interesse si ue in lucro deperdito ꝙsistat interesse. hec ille magister ingebat Cui addit Sali. in. d. auc. ad hec. ēt esse ꝙsiderandum an dicti mutuantes superabundant in diuitijs, ita ꝙ nō sit verisimile ꝙ illas pecunias inuestissent in mercatura. Nā multi sunt q̄ partē pecuniarum suarū tenent ociosaz sed inuestiunt in lucris ꝛ mercaturis. Alij sunt q̄ totā pecuniā suā tenent ociosam, ꝛ tales nō
61 possunt prætendere interesse nisi † forte casus inopinatus eis superueniat ex post facto, ex quo pecunia illis indigeāt, ita dicit Sali. ꝛ hec procedunt q̄n pp dānī seu lucri deperditi restaurationē cōitas hoc lucrum tribuit mutuantibus.

Si aūt pp benivolētiā cōitas dedit ꝛ statuit dare tale annuū ꝛ hmōi lucrū, ꝛ ita mutuātes receperunt pp
62 lucrū † pp benivolentiaz licuisset eis recipere aūq̄ mutuassent, ergo ꝛ post. (Adde Salic. in l. petēs. in. xij. col. in. iij. q. C. de pact. Jaſ. in. d. l. petēs. in. vi. col.) q̄ nō dz eorū qđō esse deteriora facta pp mutuū, subiungit ipse magister ꝙ si ex aligbus probabilibus ꝙiecturis possit mutuantibus ignoscere intētio cōitatis, ꝙ illā debent ꝙsiderare in mā ista, vt si forte nō nisi mutuantibus statuit dari, nō aūt alijs benivolis ꝛ benefacientibus, hic est ꝙiectura qđ datur pp mutuū. Jtē si plus mutuantibus, statuit dari, hic est aperta ꝙiectura ꝙ datur pp mutuū. Jtem si oibus mutuātibus datur solutū inulti sint, q̄ maiora beneficia cōitatis ꝙtulerunt, hic est ꝙiectura ꝙ datur pp mutuū. Jtē ex quo oibus mutuātibus datur, nec est verisimile ꝙ oēs patiant ꝛ dānum sustineant, nec equale lucrū speratum perdiderint. Et ꝑtera pōt esse ꝙ aliquis ex mutuantibus maiorē hꝫ affectionez, lz minus mutuaret q̄ alius qui plus mutuaret. Jtem est ꝙsiderandum ꝙ tale lucruz ꝙ datur quolibet anno a prædictis mutuantibus nō datur q̄n sors est soluta, seu q̄n cōitas est a debito
63 liberata, sed solum q̄n adhuc debitum manet, ꝛ scōm premissa ꝛ alia indicia dicebat ꝑfatus magister ꝙ dīt mutuātes † studere intelligere qua intentione cōitas hmōi lucrum dare instituerit, ne decipiant seipsos, scientes ꝙ Deus non irridetur, hec magister predictus dicebat.

Et dicebat Salyc. ex p̄dictis posse breuius ꝙcludi ꝙ si ambo, dans. s. ꝛ accipiens concurrant ex eadē cā, puta lucri ex mutuo intenti, tūc vsura † est ꝛ non
64 licite recipitur nec retinet, aut ambo ꝙcurrunt in alia cā q̄ lucri ex mutuo intenti, puta dāni recipiēdi, vel ex mera benivolētia, ꝛ tunc vsura nō est ꝛ licite accipitur, aut alter eoꝝ est in voluntate dandi vel recipiendi tāq̄ lucrū ex mutuo datum, ꝛ ad huc cēsetur vsura. Aut ꝛ tertio dubitaī de eoꝝ volūtate, maxime dantis, ꝛ tūc ad indicia vel similia de qbus supra recurrēdū est, ꝛ q̄ in casu nostro indicia sunt verisimilia ꝛ ꝙcludentia hoc lucrū esse, vt ex mutuo datū, vt supra est deductū. Et ideo credi tores montiū seu impꝛestitaꝝ ꝛ locoꝝ p̄dictoꝝ vsurarij sunt (si hoc recipiāt) cēsendi. Et hoc vꝝ putat ipse Saly. Et ex p̄dictis vt inquit satis pz rūsio ad argumenta supra in ꝓiū preterq̄ ad q̄ntum ꝛ sextum. Rūdet igitur ipse Saly. primo ad quintuz ꝙ in pecunia mutuata cuius periculum est creditoris bodie ꝛ recte est auct. de nauti. feno. ꝛ not. in auct. ad hec. C. eo. ꝛ de iure diuino semper fuit prohibitum nauticus fenus. Et de iure canonico est bodie clarum qđ est prohibitum in. c. nauiganti. J. in hoc titulo. Ad sextum cum dicebatur ꝙ pp bonum finē cōitas facit. Respondetur ꝙ illa mala que possunt vitari p ꝓctuz

65 vsurarium vt plurium sunt corporalia, sed malum † qđ sequitur ex tali ꝓctu est spūale, ꝙ nunq̄ dz permitti pp aliqđ malum corporale vitandum, nec ēt pp quodcūq̄ bonū corporale ꝙsequendum ꝑm theologos. (Circa mām vsurarū ꝛ q̄ in ea dicunt theologi vide p Ber. de bustis. in sua. j. parte rosarij in. ij. parte sermone. xvij. in lr̄is a ꝛ b.) Jtē pterea dato ꝙ pp ꝓctū vsurarium aliqđ malus spūale euitaret, illud tñ regulariter, vt dicit Jo. an. in. c. pctm̄. de reg. iur. nō pōt esse maius q̄ peccatū vsure, ꝛ maius malum nunq̄ dz permitti pp minus malum euitandum, ꝙ
66 autem peccatum † vsure sit maius probatur propter quatuor.

Primo q̄ fenerator cōtemnit Deum audacius, q̄ in eo malo vsure vllo mō verecundat, vt i ceteris malis. Scōo, q̄ nāz ꝙtēnit expssius, dū vult qđ nūmisma gñet nūmisma. Tertio, q̄ scripturā ꝙtēnit deterius, cū pp infidelitatem q̄ est apposita fidei quā in baptismo pfessus, tū q̄ vtriusq̄ testamēti scripturas solēt vsurarij pertinaciter assere vsuraz nō esse peccatū, q̄ est hr̄ticū, vt in cle. i. de vsur. Quarto, q̄ fenerator ꝙtēnit iura diuina, cū nō obstāte prohibitione vtriusq̄ iuris in peccato ꝙtinue pseuerat. Ad aliud argumentū cū dicebatur ꝙ papa concessit Venetis ꝛc. Respondens Saly. dicit in. d. auct. ad hec. ꝙ non est credendum, nec papa pōt sup eo dispensare. c. super eo. cū legerē ius canonicuz, in. c. materiā. de emp. ꝛ ven. solebaz dicere ꝙ illi q̄ mutuarunt, ꝛ mutuant p̄dictis cōi
67 tatibus q̄ntuncūq̄ coacti, illa annua † lucra nō possunt pcipere, q̄ vsura sunt. Et est indubitatū cū accedāt sorti, vsura est. xiij. q. ij. c. vsura. sed bodie ꝛ longo tempore iam exacto vendunt ill la loca, ꝛ sic iam per multas manus transeunt per aliā viam scz venditionis ꝛ aliorum ꝓctuum ꝛ testamentorū, vnde qui modo emunt sunt in bona fide successores in locum aliorum ignorātes illos reddītus a principio fuisse ꝙstitutos, mutua ergo sunt in bona fide, ꝛ presumitur esse pp titulos emptionum ꝛ venditionuz. Ang. in. l. q in alerius. ff. de reg. iu. ꝛ in. c. eū q in ius. eo. ti. libr.
68 vi. pp titulum. n. presumitur bona † fides. c. vigilanti. ꝛ ibi no. ☞ de prescri. Sic ergo predicta ꝛ impꝛestita ꝛ mōtes potuerunt esse a principio vsuraria, cum data fuerint illa lucra mutuātibus, ꝛ mō cū dantur emētibus q prius emerāt sunt licita. tolle exemplū, q̄ oia diuina a principio fuerāt violēta, vt l. ex hoc iure. ff. de iusti. ꝛ iur. ꝛ mō scriptum est in euangelio, q̄ sunt Cesaris cesari ꝛc. tolle aliud exemplū. pater tuus per rapinā ꝛ alias illicite multa acqsiuit, tu successor eius ignoras hecc vitia, profecto tuum patrimoniū est licitū ꝛ iustū ꝛ apud patrē tuū fuit illicitū ꝛ ininstum, sic igit̄ in. q. predicta montes predicti ꝛ impꝛestita p̄dicta modo apud eos q̄ emerunt licita sunt, nec sunt vsura. ꝛ facit quod. J. dicam an annui redditus ꝛc.

Sed predicte ꝙclusioni mee vī obstare sūia Sali. in. d. auctcn. ad hec. ꝛ auc. ꝛ sūia cuiusdaz magistri Gregorij de arimino, excellentissimi magistri in sacra pagina quam ibi refert. ꝛ opi. beati Bernardi in suo tractatu ꝓctuum in sermone. li. qui incipit, reꝛomissionem accipiant ꝛc. Et vt horuz omniū sententiam habeatis verba eorum ad literam ibi subijciaz, ꝛ tñ conclusionem meam videbitis esse verissimam. Primo igitur incipiendo a Saly. in. d. auctcn. ad hec querit iuxta predicta,
69 nunquid creditores † dictorum locorum seu impꝛestitorum vel montium ꝛc. si ex potestate eis concessa per legem ciuitatis, vēdant iura sua ꝛ actiones ꝛ ciuitatem, an venditio sub forma predicta sit licita. Secundo querit an emptores in futurū lucra p̄dicta licite exigant, quantum ad primum rūdet qđ emptio sub forma predicta non vī improbata, q̄ est iuris actionis emptio, ergo ꝛc. l. emptor nominis. ff. de here. vel act. ven. ꝛ C. illo eo. ti, l. nominis. ꝛ l. certe. ꝛ hoc fatetur ipse Saly. de plano esse vꝝ vt valeat emptio ꝛ venditio talis, nisi sors iam erat in to tū extenuata ꝛ extincta per lucrū receptū ꝛ habitum ab ipso mutuāte, q̄ sorte nō est dubium extenuari ꝛ distingui, q̄ de hoc casu q̄n lucrū receptum fuit vsura fuit. Nā ꝙ vsura extenuet sortez nō est dubiū. l. indebitas. C. eo. l. si nō sortez. in pīn. ff. de ꝙdi. indeb. profecto q̄n actio creditoris reperiret extincta, venditio esset facta de nihilo. de nō ente ꝛc. Jdeo vt dicit Sali. vēditio nō teneret, ꝛ peccaret venditor affirmans sibi deberi id qđ cedit ꝛ vendit emptori ignoranti, vt. ff. si quis affirmauerit. ff. de dol. ꝛ si esset deceptus vltra dimidiā iusti pretij, haberet remediuz. l. ij. C. de rescinden. vendi. Salyc.

Quoad ꝑm quesitum an emptores qui emerunt a talibus creditoribus mutuātibus possint licite recipere lucrum a cōitate statutū ꝛ ordinatū, vt ibi refert Saly. reperisse quēdā magistrū in sacra pagina de ordine minoruz q determinauit in Florentia, qđ emptores hmōi lucrum a com-

munitate recipiendo vsurã nõ faciunt, ẽt si vltra eoꝝ sortem, id est ꝯtitatẽ pretij recipiant ꝯtũcunqꝫ sit illud, monebaꝫ dictus magister ex eo qꝺ emptio tenuit ꝛ valuit, vt in proxima qõne est determinatũ ꝛ ex ꝑcto emptionis a iure approbato lucrũ illud recipiunt ipsi emptores. Itẽ monebaꝫ, qꝛ dubiũ euentũ, qꝺ l3. l. emptio. ff. de cõtraben. emp. l. si iactũ retis. ff. de act. em. l. si qs vxori. §. fi. ff. de fur. ꝛ dubiũ euentũ emerint, ꝓ3 qꝛ potuit cõitas ipsi nihil velle dare, cũ ꝺ modũ ꝛ viã legis ꝛ statuti illud lucruꝫ daꝫ, q facit legẽ põt eã tollerare ꝛ renocare. c. j. de ꝙsti. lib. vj. l. si qs in principio testameti. ff. de leg. iij. Itẽ monebaꝫ ille magister qꝺ nullũ mutuũ ipsi emptores ꝟxerunt cũ dicta cõitate. Ꝟ firmauit Lapus, vt refert Sali. annui redditus pñt iuste emi ꝛ in eis vsura nõ cõmittiꝫ dũmodo nõ emantur in fraudẽ vsuraꝝ, ꝛ dũmodo non fiat deceptio vltra dimidiam iusti pretij. (Adde Odof. in l. emptione. C. plus valere qꝺ agit. Bal. in. c. j. in vlt. col. in tit. si de vasal. fue. ꝙtro.) ꝛ post Hosti. not. Jo. an. in additionibus ad Spe. sup rub. ista de vsu. ꝛ idẽ tꝫ Jnno. Hosti. ꝛ cõmuniter oẽs, i. c. in ciuitate. in hoc titulo, si ergo emptio redditũ annuoꝝ est licita, ergo videtur qꝺ emptores qui emerũt iura a mutuãtibus predictis cõmunitatibus licite recipiãt ꝛ exigant lucra que danꝫ de mõtibus Florentie, de impꝛestitis Venetiarum, ꝛ de locis Janue, sed ꝟ determinationẽ huius secũdi quesiti dicit Saly. in. d. auc. ad hec reperisse aliũ magistrũ i sacra pagina minoꝛis, imo multo maioꝛis auctoꝛitatis vꝫ magistrũ Georgiũ de arimino, generalem ordinis eremitaruꝫ dicen. duo. vnũ qꝺ isti emptores statim peccant ex intentione coꝛrupta ꝯ habent fenus extrahendi ipsi cõitati, lꝫ sub coloꝛe emptionis agant. de hoc adducebat. c. ꝙsulnit §. eo. in. ij. ꝙsultatiõe aliud dicebat, vꝫ qꝺ de istis emptoꝛibus est iudicãdũ id qꝺ de primis mutuãtibus q vẽdiderũt, de qbus mutuãtibus latissime est. §. ꝺi ctũ in. j. q. qꝺ sunt vsurarij. qñ lucrũ recipiunt tanꝯ lucrum ꝛc.

70 **Et hanc** partem qꝺ ipsi emptores † lucra hmõi nõ exigant de locis ꝛ impꝛestitis ꝓdictis pntat Saly. esse verissimã, ꝛ ꝓbat a diuisione, qꝛ aut obligatio venditoꝛũ est solũ vendita, vel ẽt emptoꝛi cõcessa, vt sonat thema, ꝛ casus de qno dixi in principio huius materie, ꝛ tunc qꝛ ex iure per illũ quesito ꝛ ex illius mutuo bꝫ emptoꝛ obligatã cõitatẽ, ꝛ vtili actione que penes venditoꝛes erat directa, sequit qꝺ emptoꝛ ex iure vendito seu concesso non plus iuris potest habere ꝯ ipse cedens ꝛ vẽdens haberet. l. emptoꝛ. C. de hꝛdi. vel act. vẽdi. Aut non solũ venditio est facta sed nouatio ꝛ transfusio secuta, vt puta qꝛ de volũtate venditoꝛis cõmunitas emptoꝛes scribit vt ꝓncipales creditoꝛes ꝛ ex causa mutui, lꝫ ꝓp emptionem, ꝛ adhuc minus videtur dubiũ, qꝛ incipiunt noui mutuatoꝛes esse ꝛ haberi ꝛ ex suis mutuis lucra percipiunt, vt. l. singularia. cũ concoꝛdantijs. ff. si cer. peta. Et ex his dicit Saly. patere qꝺ magister ille de ordine minoꝝ male dicit. dũ dicit qꝺ nullũ erat mutuũ factum inter emptoꝛes ꝛ cõitates, sed sola emptio dubij euentus.

Similiter dicit qꝺ nec Lapus bñ dicit dũ dicit qꝺ hic erat emptio annuoꝝ redditũ, qꝛ falsuꝫ est, cũ sit emptio iuris ad lucra hmõi ꝙsequenda ꝓ sorte cõpetenti, vñ annuus redditus formalis in casu nostro nõ existit, dicit Saly. cum principaliter ius crediti ex mutuo ematur. Et istam eã dẽ opinionẽ qꝺ emptoꝛes dictoꝝ locoꝝ ꝛ montiũ seu ipꝛestitoꝝ vsurarij sint, tꝫ ꝛ concludit. ſ. Bernar. in dicto suo tractatu cõtractuum predicto sermone. v. incipiente. reꝓmissionem accipiant ꝛc. vbi sancta anima illa loquens de montibus Florentie, de locis Janue, ꝛ impꝛestitis Venetiaꝝ. dicit tria esse gña hominuꝫ † qui hos ꝟctus frequentant. Primi sunt qui coacte mutuarunt. Secundi sunt qui sp̃te pecunias suas posuerunt sup montibus ꝛ locis ꝛ impꝛestitis predictis. Tertij sunt qui libere emunt, ꝛ circa hoc tertiũ genus emẽtium ponit ipse bea. Ber. talem ꝙclusionez. cõclusio est secundũ ipsum qꝺ libere emẽs impꝛestitia illa, loca, seu mõtes, ꝓponens aliqd recipere vltra sortem, est vsurarius, † ꝛ lucrũ inde habitum restituere tenetur. ꝛ hec cõclusio ꝓbat vt ipse dicit. xiiij. q. ij. in. c. vsura. ꝛ in. c. plericꝫ. ꝛ in. c. si feneraueris. ꝛ. c. qñ multo prealle. ꝛ in. c. ꝙsulnit. §. eo. ti. ꝛ ꝓbat ipe hãc ꝙclusionẽ, qꝛ iste emptoꝛ volũtarie vult ꝛ itẽdit accipe vltra sortẽ. ꝛ ꝑ ipsuꝫ beat. Bernardi. hoc sensit ꝙsilioꝝ doc. Fed. de senis in suo ꝙsi. xxxiij. cuius ꝛba ꝛ ꝙclusiones ipse bea. Ber. vbi. §. refert. hec ergo oia ꝟ ꝙclusionẽ meaꝫ. §. facta, ꝛ ꝯ feci in. c. ad nostrã. ꝺ emp. ꝛ vẽ. ꝙcludũt ꝛ arguũt. Sꝫ his nõ obstãtibꝰ remaneo in ꝙcone mea firmus, qꝛ dico qꝺ opinio. ſ. Ber. ꝛ illius magistri Georgij ꝺ arimino. ꝛ Fed. ꝺ senis. ꝛ sali. ꝓcedit in illis emptoꝛibꝰ q emerũt tãcꝯ infra ꝺbita ex mutuo, ꝓcedit in illis antiqs emptoꝛibus primis q emerunt ab ipsis mutuãtibus ꝛ dcm ꝛ ꝙclusum, ꝛꝫ in ẽptoꝛibus nostri tpis q emunt ab alijs q emerant, ꝛ sui auctoꝛitate ẽt ab alijs emerant, ꝛ sic modo sunt in bona fide. dico qꝺ procedit mea ꝙclusio indubitanter. ꝛ pro ꝙclusione mea habes auctoꝛitatẽ illius magistri ordinis minoꝝ. ꝛ Lapi. quos supra recitaui.

Et pro ista ꝙcone facit qꝺ prime dicã. j. in. q. de euictione annuoꝝ redditũ. Et hic explicit mã de interesse, ꝛ gl. sup illo verbo fideinssoꝛ ꝛc. Pro dote. de ꝟ satis supra dictũ ẽ an maritus vltra dotẽ ꝛ sortẽ dotis recipe possit aliqd iterũ iõ nõ repeto. Stipendia cler. de hoc ẽt supra dictũ est.

73 ꝛ bꝛ in. c. j. §. e. Ædditio fructus. † Iste est qntus casus qñ emo fructꝰ alicuius castri vel põderi. Ꝟ igit̃ q̃ro an licita sit annuoꝝ redditũ emptio, vel i perpetuũ, vel advitã emptoꝛis, seu ẽptoꝛis ꝛ bꝛdis sui pꝛiogeniti, vel duoꝝ bꝛdũ seu ad vitã ipsius bꝛdis filiꝯ ꝛ neptis ex filio, ꝛ sic de sibus qõnibus. Ista qõnẽ q̃ multiplex est Jnn. Host. Jo. an. ꝛ cõiter doc. in. c. in ciuitate. §. eo. ꝛ Jo. cal. in. c. nauigãti. j. e. ꝛ Jo. an. in addi. ad Spe. sup rub. buius ti. ꝛ Sali. in auc. ad hec. C. eo. ꝛ arguit̃ qꝺ nõ sint liciti hmõi ꝟctus, qꝛ solent vsurarij hos ꝟctus facere. ſ. emere redditus annuos. arg. in. l. q semisses. ff. eo. in. l. vel vniersoꝝ. ff. de pig. act. arg. ex his q̃ legunt̃ ꝛ notant̃ in. c. ad nostrã. §. de emp. ꝛ ven. ꝛ in. c. illo vos. §. de pig. Et iõ dicit Jnn. in. d. c. in ciuitate. qꝺ qñ

74 emunt̃ redditus † nõdũ ꝓins ꝙstituti, a talibus ꝟctibus debẽt fideles abstinere, in ꝙñ vr esse cõis sntia doc. ꝛ iõ refero ꝛba formalia Host. in. d. c. in ciuitate. in gl. sua. in verbo, vsuraꝝ. Dicit. n. ex his verbis satis colligit̃ qꝺ si qs emat redditus alicuꝰ castri ad vitã suã tenẽdos, vel ad certũ tps, vel ẽt sibi ꝛ hꝛdibus suis, dũmõ annui redditus ꝓdicti ꝛ cõi estimatione nõ excedant redditũ quẽ hre posset si certũ de tãta pecunia emisset, licitꝰ sit ꝟctus. (Adde Jnn. in. c. ciuitate. extra de vsu. qui tꝫ qꝺ ciues ꝛ multos fructus perceperint vltra sortẽ rñ nõ est ꝟctus illicitus Jas. in. l. de fideicõmisso. C. de trãsac.) Si vero excedat cõiter, illicitus est. arg. j. eo. c. consuluit.

75 **Alij dicunt** qõ qñ ad tps † emit, semꝑ est licitus ꝟctus, qꝛ licitũ est ꝟbentibus se inuicẽ decipere. in prin. ff. de mino. l. in cãe. ij. §. pe. Fm dñm Host. q plura alia hic nouit de hac mã. ꝛ breuiter dicas qꝺ talis ꝟctus siue in perpetuũ siue ad tps ad certum censum siue incertum regulariter licitus est ꝙcessus. C. de sac. san. eccl. l. iubemus. C. de heredi. vel act. ven. l. hꝛditatẽ. ꝛ. l. seq. §. de precar. c. i. ꝛ ij. ꝛ §. de loca. c. pe. ꝛ fi. ꝛ §. de simo. c. querelã. cuꝫ suis ꝙcordãtijs. dũtamẽ neuter decipiaꝫ vltra dimidiã iusti pretij, vt notaui. §. in hoc ca. ꝛ dũmõ in fraudẽ vsurarum nihil fiat, alioquin ꝟ, vt. §. de empt. ꝛ ven. c. ad nostram. ꝛ ff. de act. emp. Liulia. in vlt. col. §. idez papinianus. ꝛ C. de vsur. l. eos. Ista sunt verba. Hosti. formalia, q ꝙcludit vt videtis talis ꝟctus emptionum annuorum redditũ siue ad vitam, siue in perpetuum esse licitos, siue certus census emaꝫ siue incertus, puta quarta pars fructuũ ꝛc. hanc eandem ꝙcone tꝫ finaliꝛ Jnn. in ꝓdicto. c. in ciuitate. lꝫ dicat qꝺ qñ emitur redditus nõdũ prius ꝙstituti, qꝺ tutius sit fidelibus christianis a talibus ꝟctibus abstinere, eandem opi. tenuit Saly. in dicta auc. ad hec. ꝛ latius quẽ ipse refert in proxima ꝓcedenti qõne qua q̃situm est an emptoꝛes locoꝝ Janue seu montiũ Florentie vel emptoꝛes impꝛestitoꝝ Venetiarum licite percipiãt illa lucra annua ꝛ annuos redditus, ꝛ istã eandẽ distinctionẽ tꝫ ẽt Jo. an. in addi. ad Spe. sup dicta rub. ꝛ cõiter doc. hoc sequuntur, vt dicit in. c. in ciuitate. pꝛeal. sine tales annui redditus emptoꝛi ꝙstituant̃ in redditibus alicuius fundi siue domus, siue ꝙstituant̃ ex opibus alicuius libere persone vel serui, qꝛ non põt h dici esse vsurã, cuꝫ in veritate nõ interueniat mutuũ, ꝛ qꝛ nõ est

76 licitum emptoꝛi † repetere pretiuꝫ, sicut ergo põt quis emere ad libitũ totã possessionẽ, sic põt licite capere possessionẽ i empbl. vel emere annuũ redditũ iã ꝙstitutum ab antiquo. Ita est licitũ de nouo ꝙstituere ꝛ emere dicit. d. Panoꝛ. ꝛ dicũt cõiter doc. nec ob. si dicatur qꝺ tpe veniente põt iste emptoꝛ percipere pluꝯ fit istud pretium, qꝛ rñdent dñs Panoꝛ. ꝛ rñdent cõiter doct. ꝛ ẽt hoc ꝙtingit in ꝟctu emptiõis domus vel fundi, qꝛ in tpe veniẽte in. xx. vel. xxx. annis in pluribus vel pauciꝛibus diebus emptoꝛ plus commodi accipiet in fundo empto ꝯ sit pretiuꝫ, ergo arg. non concludit.

Item quod licita sit istoꝝ annuoꝝ redditũ emptio suadet̃, ꝛ probaꝫ, qꝛ iste emptoꝛ exponit se piculo, qꝛ forte ille venditoꝛ fiet inops. ꝛ ꝓ hoc dicit. d. Panoꝛ. qꝺ nõ obstat illud. c. in ciuitate. Nã res erat in ꝑsenti, sed ꝓtiũ dilatũ, sed in qõne ꝓposita res ꝛ ꝓtiũ sunt in ꝑsenti. Itẽ hic nulla fraꝰ ꝛ per hoc idẽ dicunt doc. in actione empta. naꝫ si haberes gratuitum

ltium actionē ad mille, non est peccatū q ego emam pro quinquaginta, qr hec est vera venditio ꝛ expono me periculo, cū dubius sit litis † euētus, qm̄ posset ipse debitor fieri inops vel fugere, sed si aliqs acciperet cētū ꝛ ꝙstitueret se oi anno daturum plusq̄ recipit, tūc hoc esset illicitum, qr nō ꝑt ꝓprio dici emptio annui redditus, ꝛ ꝫ inferr̄ ꝑm ipsum do. Pan̄. ad ſqōnē. S. tactā ꝛ decisam Venetijs ꝛ florētie tpe necessitatis ciues † ꝙpellunt subuenire cōi, ꝛ cōitatis postea libere eis statuit lucrū, vcz qnq̄ ꝓ cētenario, ꝛ qñq̄ minus, ꝛ nō pñt ciues repetere capitale, sed pñt illud vēdere, alr nunq̄ cōmittatur hoc casu vsura. (Adde do. Ja. in. l. j. in. j. ꝛ ij. lectu. in. xiiij. col. C. de sum. trini.) ỹt do. Panor. ꝛ cōiter Boder. doc. in. d. c. in ciuitate. ꝛ i. d. c. fi. tenēt q nō per dictū Inno. nā ciuitas † Venetiarū ꝛ Florētie habent redditus gabellarū ꝛ similes, vnde videtur constituere annuū redditum in redditibus suis. Jrē hic non est mutuū, qr compelluntur ciues subuenire cōi, ꝛ nō pñt repetere capitale qñ volunt. hec dicit. d. Panor. in. d. c. in ciuitate, ex qbus liquide apparet ipsum etiā tenere licitū eē redditū ēt nō prius ꝙstitutū hoc manifestius ꝛ apertius tz sanctus Ber. in prealleg. suo tractatu in sermone. xxvij. q incipit, repromissiones accipiāt ꝛc. in. q. illa an possint licite emi p̄dicta ipr̄estita Venetiax ꝛ loca Janue ꝛc. dñ arguit qđ dicta imprestita loca possint emi vtēs tali argumēto, ꝛ est. x. in ordine argumentoꝝ suoꝝ, verba eius formalia sunt Alijs vr̄ ꝛ forte melius q si qs emit redditū ꝙstitutū añ ꝯctus vl ante venditā actionē siue ꝙstitutū fuerit in re puta in domo vel possessione vel alijs hmōi, siue in personā patris, serui, vel liberi, vel rustici, vel actio, vel nomen debitoris. item siue sit certus redditus, puta qr reddit q̄rtā fructuū q̄ percipiunt. Jtez siue sit ꝑpetuus ꝯctus, puta qr extēdit ad hr̄des vtriusq̄ ꝯhēntiū, siue sit ad vitam hominis, siue ad certum tempus, puta vsq̄ ad quinquaginta annos, siue redditus sit in pecuniam siue in alij rebus, siue in facto, semp in oibus p̄missis reputat̄ contractus licitus, qr est purus ꝛ licitus contractus venditionis, non est p̄tium, sed ſcerta pecunie q̄titas. itez est merces. s. certus redditus. C. de sac. san. eccle. Libemus. ꝛ C. de here. vel. ac. vendi. per totū ꝛc. subdit rñdeo ꝛ ꝙcedo antecedens, q talis emptio redditumm annuoꝝ sit licita, qm̄ hec non est mutuum, sed venditio mera. Et sic concludit sanctus Bernar. tales animos redditus posse licite emi. sed loquitur de redditibus iam ab aliquo constitutis.

Ego autem sic concludo in pñti articulo, quia si loquimur de redditibus nōdū p̄ius ꝙstitutis ỹt Host. ꝙsulēdū esse christianis vt caueāt ab hmōi ꝯctibus actis de rigore iuris, ꝛ de iure vz hmōi emptio † cessante fraude vsurariū, ꝛ dūmodo non sit deceptio vltra dimidiam iusti p̄retij, ita tz cōis opi. ꝛ hic sit finis huius gl. sup illo verbo, venditio fructus sequitur i ver. Cū velles iure nocere. de hoc nocendū est, vt. S. est dictū. vt hr̄. xiiij. q. iiij. in. c. ab illo vendens sub dubio ꝛc. sup isto verbo dñi mei hēmus notare qđ in. c. nauiganti j. eo. in. §. j. ꝛ ij. ponuntur duo casus q valđ ptinēt ad mercatores † ꝛ palearios vsurarios. Primus casus est q ille ē qñq̄ vsurarius censendus q emit rez minus q̄ valeat ex eo qr differt̄ traditio rei empte, nisi sit dubiū an res plus vel minus sit valitura tpe traditionis. ꝛ si dicas vsura † nō ꝙmittit̄ nisi in ꝯctu mutui, vt in. c. consuluit. S. eo. tit. ergo hic nō pōt dici ꝙmitti vsura, cū sit ꝯctus emptionis, rñdeo qđ q̄tum ad formam apparentē ꝯctus nō est vsurarius, sed q̄tū ad intentionē depranatā, qr ius fingit ac si illā pecuniaz emptor mutuaret venditori vt recipiat illud q vltra vz. Scōs casus ē to tus p̄rius, vcz q qñ vendit̄ res plusq̄ valeat, ꝛ differt̄ p̄tiū rei vē ditur plusq̄ vendere t̄ p̄retio de p̄nti mandato ꝯctus est illicitus ꝛ vsurarius, nisi duobus ꝙcurrentibus primo q sit dubiū an tpe solutionis p̄retij res sit plus vel minus valitura. scđo q iste venditor nō erat aliter venditurus tempore ꝯctus, sed in istis duobus casibus qñ certū est in primo casu q res que emitur de p̄nti plus valeat q̄ ematur, emptor est vsurarius. S. dixi. ꝛ pariter i secundo casu quando est certum q tempore solutionis p̄retij res plus non valeat q̄ nunc, venditor est vsurarius.

Isti duo casus terminantur in. d. c. nauigā ti sic ergo pp dubiū aliqd permittitur q alias non lz, vt in. d. c. nauigāti. ꝛ L. j. §. j. ff. de vē. inspi. ꝛ si qs ex aliena. ff. de iud. ꝛ xiij. q. ij. c. nō estimemus. ꝛ si dicas vt arguunt ꝛ dicunt paleati vsurarij, semper est dubiū an res in futuruz plus vel minus valebit qr vt ỹt p̄bs, de futuris ꝙtingentibus nō dar̄ determinata veritas, † ꝛ alius p̄bs interrogatus qd erit incertū rñdit, futurū, ergo sp erunt tales ꝯctus liciti, rñdeo qđ tex. in. d. c. nauiganti, vti tur verbo verisimiliter. ꝛ ideo dicit ibi Host. q si quis tempore messium dat pretium vt certe mensure grani tempore pasche sibi reddantur, quod patet ex illo verbo verisimiliter, quod talis est vsurarius censendus, quia ꝑm cōem opinio. que seruanda est ꝛ spectāda, vt. ff. de flu. L. j. in p̄in. ꝛ ff. de fun. instru. l. cū delanio nis. §. asinā. ꝛ §. de sepul. c. certificari. granum plus valebit tpe pasche q̄ tpe messium. ꝛ si dicas q qñq̄ contingit contrarium respondebo ꝑm Host. ꝛ doc. in. d. c. nauiganti. quo ad ea q̄ raro ꝙtingunt, non sunt iura † adaptanda. L. nam ad ea. ff. de legi. sed quod fit ꝛ contingit plerunq̄ ꝛ simpliciter est attendendum, vt in auc. vt sine ꝓhi. matres. §. qr vero. colla. vij. iiij. dist. c. erit autem lex. contrabens ergo qui vult esse securus quo ad ꝙsciaz ꝛ vult esse sine periculo anime caueat ne offendat mentez illius verbi verisimiliter positi in illo tex. c. nauiganti. sed circa ꝑm dictum illius capituli, quero de qōne tali, qd si venditor non erat venditurus merces, qr intendebat deferre ad aliam regionem, ad partes remotas, vbi carioꝛ p̄retio vendidisset quaz hic, ꝛ inueniat aliquez hic qui statim dat tantum q̄tum possit habere in loco destinato, nunquid est vsura. Inno. dicit qđ non, nā qua rōne temporis, ꝛ sicut ratione dubij ꝓbabilis temporis potest carius vendi, vt in. d. c. nauiganti. ista ratione ꝓbabilis dubij loci bonum est argumentum de tempore ad locum ꝛ econtra. L. vinū ff. si cer. peta. hec tenuit Inno. in. d. c. nauiganti. sed Hostiē. tz contrarium. ꝛ dicit q salua reuerentia Innocentij non est bonū simile. Tum qr non est verisimile q aliquis talē emptionez faceret nisi multum egeret, tum qr daretur via figmentis, ꝛ videret̄ approbari vsurariorum baratarie, ꝛ fraudes. Tum qr laboris † ꝛ expensarum itineris ratio est habenda. ꝛ dicit Host. timeo ne verba istorum. §. positorum in. c. nauiganti. multas animas ꝛ multa milia animarum trahant ad inferos, sed sepe bonus dormitat homerus, sed neminem in iudicio contentioso accuso, sed in penitentiali conueniat propria conscientia vnūquēq̄. xxiij. distin. c. habuisse. viij. q. j. c. quidem super quo videndum qđ habetur in. c. per tuas. de simo. ꝛ inquit Host. vbi. S. sed in questione proposita Jo. an. in. d. c. nauiganti. dicit qđ aut p̄retiū est solutum de p̄nti, ꝛ contractus licitus est, qr vult forte emptor deferre ad alium locū, ꝛ sic p̄cedit opi. Inno. Aut differtur solutio p̄retij, ꝛ tunc p̄cedit opi. Hostien.

Quero penultimo mutuani tibi certā q̄titatez, puta frumentum vel vinū ēt pecuniā q̄ tempore ꝯctus valebat decē, tpe vero satisfactionis ꝛ solutio. x. valebat. xv. vel frumentū est p̄tiosius futuris, vel mutuani tibi quantitatē in moneta ita vt tpe latisfac. reddas in alia moneta, vel in auro, nunqd cū bona ꝙscia possuz granū p̄tiosius vendere, vel in alia moneta. dic q aut ductus bona intentione mutuani tibi frumentū. Et iō debes reddere frumētū einsdē bonitatis intrinsece, vt. L. cū qd. ff. si cer. pet. ꝛ iō nō attendit̄ q frumentū ipsum einsdē bonitatis sit factū p̄tiosius qr sic potuit vilescere eius p̄tiū. Aut mutuans habuit intētionem depranatā, vt puta qr mutuani frumentū vetus vt haberet postea nouū, ꝛ sic melius in q̄titate intrinseca, ꝛ melius in pretio, ꝛ hoc fieri nō pōt cū bona ꝙscia, sed hoc hr̄ p Hugutionē ꝛ Archi. xiij. q. iij. in. c. si quis clericus. ꝛ ex hoc ēt decidit alia qō supra formata, qr si intentione depranata mutuani pecuniā, vt reciperē in alia moneta aurea, vel argentea melioris bonitatis intrinsece ꝛ melioris p̄retij, pz q vsura est. Et ista determinatio vr̄ ēt esse de mente Panor. in. c. fi. in penul. q. j. eo. tit. qualiter quero, seu potius arguo ꝫ predicta q ēt si nō sit probabile dubiū pluris valentie vel minoris valētie future, nihilominus liceat carius vendere, ꝛ vilius emere, qr dicit lex q licitū est ꝯbēntibus se adinuicē decipere in p̄tio, vt. L. in causis. ff. de mino. L. ité q̄rit̄. ff. locati. dūmodo nō sit deceptio vltra dimidiā iusti p̄retij. l. ij C. de rescin. ven. l. pe. S. de emp. ꝛ vendi. dūmō sit dolus dās causam ꝯctui. L. eleganter. ff. de dolo. ꝛ gl. in. c. in ciuitate. S. eo. vr̄ p̄mittere illam exceptionē vsq̄ ad dimidiā iusti p̄retij, ēt de iure canonico q̄ res ꝛ p̄retiuz sunt in p̄senti. Secus qñ differt̄ solutio † p̄retij, qr tunc id q est vltra verum p̄tium vr̄ constitutum pp dilationem p̄retij ꝛ non q res valeat tm̄. glo. x. q. ij. c. Bius porrectū. dicit qđ ecclesia in ꝯctu non dz alinz decipere, vñ si offertur aliquid plus debito, nō dz ecclesia id capere. idez putat dñs Anto. de but. in ecclesiasticis personis. Et idem i laicis quo ad forū anime. Jo. cal. in repetitione. c. nauiganti. j. eo. q leges prealleg. que permittūt deceptionē in p̄tio vsq̄ ad dimidiam iusti p̄retij debent intelligi qñ deceptio est re ipsa, secus si ex proposito, secus vbi dolus dedit causam cōtractui vel incidit in contractu, qr tunc illud debet restitui.

Non enim est verisimile q̄ ius canonicum conditus instinctu spiritus sancti, vt in. c. siqs dia-
conus. v. dist. approbaret hāc dolosā deceptionē, ⁊ hoc est bñ
notan. (Adde qđ ius canonicū iberet iuri diuino, ⁊ iō dz vbiq̄
fuari Bal. in. l. ij. C. quēad. testa. aper. Cardi. in cle. j. in p̄n. de
vsu.) ⁊ ē ēt de mēte Jnno. in. c. fi. s̄. de emp. ⁊ vēdi. ⁊ i. d. c. i ciui
tate. ⁊ i. c. nauigāti. Et p̄ hoc optime. c. q̄litas. ó q̄se. dist. v. vbi
dr̄ q̄ iter emētē ⁊ vēdētē, raro est qn interueniat peccatū. Ex p̄
dictis ergo pz q̄ vbi ex q̄iecturis pōt de dolo apparere, ex ppo-
87 sito pōt ēt in foro q̄entioso p̄bens † q̄pelli ad restituēdus id qđ
habuit vltra verū p̄etiū. ⁊ hoc putat do. Panor. in. c. in ciuita
te esse verū ēt in laicis, saltē quo ad fo̱z ecclesiasticū, ⁊ hec suffi-
ciant q̄̄tū ad gl. huius verbi, vēdēs sub dubio. Sequit in versu
p̄tiū post tpa solues de ista. q. qñ vēditor tradit rē ⁊ emptor fuit
88 morosus in soluēdo p̄tiū, aliqd. s̄. dixi in p̄in. tractatus. Et hr̄ in
summa dñi Posti. in titu. isto. §. aliquo casu. ver. vij. sed vnuz nō
omitto qđ lz venditor † tradiderit rem, ⁊ emptor sit morosus in
soluēdo p̄tiū, ⁊ sic p q̄ns teneat ad verū interesse vēditor, vt per
Post. vbi. s̄. ⁊ in. l. ij. C. eo. tū non potest venditor taxare vel esti-
mare dictū interesse ad equalitatē fructuū ꝑm Bal. ⁊ Saly. in
d. l. ij. adeo q̄ lz vēditor q̄iperet. xx. annuatim ex dicta re vē-
89 dita, ⁊ tradita, non sequit q̄ interesse † suū possit ad tantū pone-
re vel taxare, sed dictum interesse est p̄bandum per veras p̄ba-
tiones. l. fi. de p̄esto. stipu. ⁊ ita ponūt Nico. matarel. ⁊ Bar.
⁊ Bal. ⁊ Saly. in. l. si traditio. C. de ac. emp.

Aduertendum tū ꝑm ipsos q̄ nō solū ex certis
p̄batiōibus, sed ēt ex q̄iecturis
poterit dcm̄ itereē p̄bari; ⁊ ex q̄iecturis ex suo arbitrio index ta
xabit dictū interesse, vt diximus. s̄. q̄ non ē standū dicto partiuz
a p̄ncipio taxantiū interesse, vt. s̄. dixi maxime qñ sunt fenerato-
res. Sequit in versibus illis pena nec in fraudē. dñi mei, nō est
90 dubium q̄ pene † ēt conuentionales dūmodo sint q̄uente ⁊ p̄-
misse in fraudē vsurarū, licite peti ⁊ exigi p̄ñt. xij. q. ij. c. fraterni
tas. ⁊. c. in legibus. vt s̄. de arbi. c. dilecti. ⁊ toto titu. j. de penis
lz lex qñq̄ penā appellet versuz, vt. l. lecta. ff. si cer. peta. l. gaius
ff. de vsu. ⁊ plene. ff. de q̄di. inde. l. q̄ sine. ff. de neg. gest. in dubio
91 autem an pene † p̄esumant dicte in fraudem vsurarum, hr̄ in. l.
cū allegas. C. eo. titul. de vsu. in. l. iulianus. §. idem papinianus.
vbi gl. notabilis. ff. de ac. emp. in. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pe. l.
lz ⁊ si qs. §. fi. ff. si qs cau. hr̄ ꝑ Jnno. in. c. sñā de pen. Et dic q̄clu
denter qđ aut pena q̄uenta ⁊ promissa est adiecta dationi eoruz
q̄ q̄sistūt pōdere, numero, vel mēsura, aut est adiecta facto. aut
⁊ tertio ē adiecta datiōi q̄̄titatis p̄sumit̄ adiecta in fraudē vsura
rū. d. l. cū allegas. ⁊ no. in. d. l. iulianus. §. idē papinianus. in gl.
⁊ in. d. l. rogasti. §. si tibi. in gl. qñ vero est adiecta facto, tūc nō p̄
sumitur adiecta in fraudē vsurarū, ⁊ no. ꝑ gl. in. d. l. ⁊ si qs. §. fi.
ff. si quis cau. ⁊ probat̄ in. l. promissum. C. de transac.

Tertio casu quādo ē pena adiecta dationi speciei
pariter non p̄esumit̄ in fraudez vsura
rum. l. lucius. ff. de ac. empt. rō dr̄ie palpat̄ ipsis manibus, q̄ in
q̄̄titatibus in bis q̄ q̄sistunt numero pondere vel mensura, fiūt
mutua, ⁊ sic cōmittunt̄ seu q̄mitti p̄nt vsure, sed in facto. v. g. p̄-
mittis mihi scribere libruz vel edificare domū, vel ire Romam
⁊ si non feceris, p̄mittis mihi. x. noie pene in facto inquā non fit
mutuū, ⁊ ꝑ q̄ns non q̄mittitur vsura in datione vero speciei pro-
mittis mihi dare equū, librū, vel vestem, vel fundum, vel aliā spe
ciē, ⁊ si non dederis promittis mihi. x. noie pene talis pena pōt
licite peti ⁊ exigi, q̄ i speciebus hmōi nō q̄sistit mutuū, ⁊ ꝑ q̄ns
non pōt fieri vsura. Sed dices tu. l. cū allegas. C. eo. p̄sumit pe-
nā adiectam in fraudē vsurarū qñ excedit pena legitimū modū
92 vsurarū. Quid si pena † sit minor rñdeo ꝑm gl. ibi ⁊ cōiter doc.
oēs legistas ⁊ cano. cuz ēt minima q̄cunq̄ pena p̄sumit̄ adiecta
in frandem vsurarū, ratio est, q̄ hodie per ius diuinū ⁊ euangeli
cū melius ē modus vsurarū legitimus, sed ⁊ in vno solo denario
vltra sortem vsura est sed queritur nunquid hec vera sunt q̄ pe-
ne adiecte dationi quantitatis p̄esumantur adiecte in fraudez
vsurarum ēt in creditore nō q̄sueto fenerari breuiter dico quod
sic ꝑm cōez opi. Jo. posita i. d. l. cū allegas. lz qdā distinguere vo
luerunt an creditor sit q̄suetus fenerari, vel nō, p. l. q̄ semisses. ff.
eod. de vsur. l. vel vniuersor. ff. de pig. act. sed illa opi. ⁊ distin-
ctio cōiter non tenet, q̄ ex quo pena est adiecta dationi q̄̄tati
p̄sumit̄ adiecta in fraudē vsure, ex quo excedit legitimū modū.
d. l. cū allegas. q̄ loq̄t̄ idistincte. ⁊. d. l. iulian⁹. §. idē papinianus.
j. rñ. rñdet ergo gl. illa in. l. cū allegas. ad. l. q̄ semisses q̄ loq̄t̄ in
vsuris que debent̄ ex negligentia nō solutis. Nos loquimur in
pena in promissione deducta, ⁊ ista opi Jo. est cōis legistarum,
⁊ canonistarum, ⁊ hz locuz hoc qđ pena adiecta dationi q̄̄tita-
tis p̄esumat̄ adiecta in fraudē vsuraruz. (Adde q̄ pena quate-
nus interest peti pōt in oi ꝯctu mundi Bal. in. l. cum alleg. pe.
col. C. de vsur. idē Bal. in auc. ad hec. C. eo. non solum q̄̄tas
illa est debita mutuo, sed etiam quando est debita ex quocunq̄
alio ꝯctu, ita volūt gl. ⁊ doc. in. d. l. iulianus. §. idē papinianus,
q̄ vt p̄dixi in q̄̄titatibus, ⁊ in rebus mutuabilibus lz non sit fa-
ctum a p̄ncipio mutuū, pōt faciliter q̄mitti vsura, vt in. c. in ci-
uitate. ⁊ in. c. nauigāti. s̄. ⁊ j. eo. ⁊ hoc probat̄ in. d. l. iulianus. §.
idē papinianus. ⁊ in. l. penā. ff. eo. de vsu. ⁊ in. l. pecunie fenebris
eo. ti. ⁊ hoc ēt dicit Saly. in. d. l. cuz allegas. ⁊ est cōis opinio, ⁊
93 hoc est verū in quocunq̄ ꝯctu † siue bone fidei siue stricti iuris
in ꝯctu bone fidei, p̄bat̄ in. d. l. iulianus. §. idem papinianus. in
ꝯctu stricti iuris, p̄bat̄ ⁊ no. in p̄alleg. l. penam. ⁊ per glo. in. l.
stipulatio ista. ff. de verb. obli. ⁊ hec ēt sunt de mente Raymun.
⁊ Bar. vt pz per ipsum Saly. in p̄allega. l. cum allegas. sed ꝯ
94 predicta opponitur, q̄ pena † q̄promissi legitime exigi potest si
non pareat sententie arbitri, licet arbiter inserit q̄̄titatē dari. l.
stipulationum alie. §. fi. in. ij. respon. ff. de ver. obli. ⁊. ff. de arbi. l.
si cum dominus. §. fi. ⁊. l. celsus. in p̄in.

Solutio. quidam dicunt q̄ ꝑmittens tali sen
tentie arbitri stare, promit
tit factū, q̄ per accidens resoluatur ad dationem q̄̄titatis. Sz
dicunt q̄ origo ꝑmissionis est attendenda que est facti, vt. s̄. hec
solutio nō placet cōiter doc. q̄ cū litigiū esset in q̄̄titate danda
vel non dāda, promissio de parēdo lando. i. de dādo in casu quo
arbitrat̄ dari arg. eius qui tenet̄ reddere rōnes. l. cū seruus. ff. ō
condi. ⁊ demon. ⁊. ff. de mann. testa. l. si ita. Jta q̄ factum paren
di dz reputari datio pp finē ad quē refert̄, quare soluendum est
aliter hoc q̄trarium ⁊ dōm q̄ pena adiecta dationi q̄̄titatis nō
potest peti ⁊ exigi vbi ⁊ qñ vsurarū fraus potest p̄sumi, sed hec
p̄esumptio non potest haberi in compromissum in pena de pa-
rendo sententie arbitri ⁊ arbitratorum, ⁊ hoc tenent oēs doc. ca
noniste in p̄alle. c. dilecti. de arbi. ⁊ Cy. ⁊ legiste omnes in. l.
cū allegas. ⁊ ꝑ hoc facit, q̄ nō est mera datio in materia arbitri
q̄̄ iubeat q̄̄titatē dari respectu ipsius arbitri, vñ datio respe-
ctu arbitri in psonā tertij fiendā censet̄ facta. tex. ē in hoc satis
liberalis in. l. liber homo. §. fi. ff. de ver. obli. ⁊ hoc ēt facit fauor
litiū minuendarū. ar. in. l. q̄̄uis. C. de transa. interest igit̄ etiā nō
solum cōpromittentis, lz ēt arbitri vt sñie pareatur, ergo non est
mera datio. lz arbiter iubeat dari quantitatē, ita q̄ pene cōpro
missoū latissime possent exigi, ⁊ hoc ꝑm oēs quantūcūq̄ in sñia
arbitri veniret quantitatē dari. (Adde q̄ pena cōpromissi ma
ior reducitur ad minorē si equalis apposita non fuit in Spec.
de arb. §. iij. ver. lz circa. Alex. in. l. si de meis. in p̄n. ff. de arbi.)

Sed pone statuto canet̄, vt ē i ciuitate Pa
rusij, q̄ nulla pena adiec
ta dationi eius q̄ q̄sistit pōdere, numero, vel mēsura, possit exi
gi. arbiter iussit ⁊ adiudicauit centū dari sub pena ad diē, nunc
quid lapso die, si pars non obediat, possit pena p̄dicta puniri. vi
debat̄ q̄ nō, q̄ vr̄ adiecta dationi q̄̄titatis, ⁊ iō nō vr̄ posse pe-
ti, maxime ēt dictāte statuto dicēs q̄ ipse in libello hmōi qōnis
q̄cluserat q̄ dānatus ꝑ arbitrū nō soluēdo q̄tēpsit p̄ceptū arbi
tri, ⁊ q̄ pp q̄tēptum incidet in penā, iō petijt eū q̄dēnari adp̄
nā ⁊ obtinuit lz si formaret̄ libellus sup pena, q̄ ille condēnatus
nō ōdit, succūbere dz actor, vt dicit Ang. q̄ hoc casu peteretur
pena adiecta dationi q̄̄titatis, lz in precedēti casu petit̄ pena p
pter q̄tēptū, ⁊ sic pp factū. ⁊ ad hoc allegat gl. in. d. §. fi. ⁊ Cy. i
predicta. l. cum allegas. Saly. in. d. l. cū allegas. indistincte te-
net tale statutū p̄bibēs exigi penas dationi q̄̄titatis adiectas
nō intelligi quonismō de penis adiectis in cōpromissuz, ⁊ bene
dicit per rationes quas. s̄. allegani. Jtē opponit̄ ⁊ vr̄ q̄ nō om-
nis pena adiecta dationis q̄̄titatis sit p̄bibita, vñ opponit̄ nā
pp modicū canonē ab emphyteota nō solutū pōt ipse emphyteo
ta nedū legis elapso termino, sed ⁊ pacto totū ius perdere em-
phyteoticū si ōbitū canonē nō soluat quolibet anno. ⁊ sic pp ta
lē penā conuentionalē elapso p̄imo anno p̄det ius suū totū. l. j.
.C. de iur. emphy. dato q̄ illa pena conuentionalis posset exce
dere nedū legitimum moduz exuuiarum, sed etiam centuplum.

Solutio. talis pena conuentionalis
di i cōmissuz est illi ꝯ
etui naturalis, vt ⁊ alias dr̄ i pacto. l. q̄missorie. l. sed ⁊ si. in p̄n.
ff. de peti. here. idem pp illam temporis abbreuiationē pena il
la non censetur vsuraria, sed verus ꝯctus. vt elegāter dicit terr.
in. d. l. iulianus. §. idem papinianus. ver. diuersa. ꝑm Bal. ⁊ Sa
95 ly. in p̄leal. l. cum allegas. Nunc transeo ad penā † adiectam fa
cto.

cto. verbi gratia, aliquis promisit scribere libꝝ vel ire Romã, ⁊ si non fecerit ꝓmisit penã, an pena ꝑsumaꝫ adiecta in fraudem vsure. gl. i. d. l. cũ allegas. ỽt q̃ nõ, imo peti põt. sed ꝫ hãc determinationẽ oppoſuerũt By. ⁊ Cy. q̃ q̃ stipulaꝫ factum tacite vꝫ stipulari intereſſe. l. stipꝭones nõ diuidunt. ff. de ver. ob. in. §. celſus ſed intereſſe ꝙſiſtit in q̃ſtitatẽ. l. vnica. C. de ſen. q̃ ꝓ eo quod intereſt. ergo ꝛ pena videaꝫ ꝓma facie adiecta q̃ſtitati, ⁊ ſic non videtur poſſe peti ſicut non põt peti qñ eſt adiecta q̃ſtitati. Sol. dicũt ipſi q̃ intereſſe illud venit ex legis ꝓnidentia, ⁊ non ꝓmeditatione tpis initi ꝛctus, ſed ex poſt facto, vñ ceſſat ꝑſumptio fraudis ⁊ ſuſpitio ⁊ iſta ẽ bona ⁊ optia ſolutio, ſed inxta hoc q̃ritur qd ſi pena † ſit adiecta in ꝛctu mixti q̃ſtitatẽ ⁊ factũ ꝙtinẽtẽ exẽplũ vendidi tibi libꝝ ꝓ. x. vt vadas ꝓ me Romã ſub pena. x. aureoꝝ, an tũc in aliqua ſui parte poſſit pena exigi, an vero ꝑſumaꝫ adiecta in fraudẽ vſurarũ. Bal. in ꝑ. l. cum allegas ỽt q̃ pena nõ ꝓeſumit adiecta in fraudẽ vſurarũ, ⁊ q̃ põt exigi, ⁊ ꝓ hoc allegat. l. duo ſocietatẽ coierunt. ⁊. l. ſi quis ſocio ff. ꝓ ſo. ⁊ l. ꝑdia. ff. ỽ ac. emp. qỽ dcm̃ ſi eẽt verũ facilis modus eſſet reperꝛus ad vſurã ꝙmittendum, cui eſt obuiandũ. ⁊ ideo Salic. dicit in. d. l. cũ alleg. qỽ aut datio venit in ꝙñam facti, ⁊ tũc verũ dicat Bal. exẽplũ, ſi quis ꝓmittat reddere rõnes, in hoc facto reddẽdi rõnẽ venit ⁊ ineſt qỽ reliqua reſtitnat. l. cũ ſernus. ff. de cõdi. ⁊ demon. ⁊ ita põt loqui. l. duo ſocietatẽ. cũ ſimi. aut vtrũq̃ ẽ de ſe ꝓncipale, ⁊ vtrũq̃ de ſe ꝓncipaliter deducit in ꝛctu ⁊ in exẽplo. §. poſito vel in alio exẽplo. v. g. ſi quis ſit ſtipulatus. x. ⁊ ire Romã ſub pena. ⁊ iſto caſu credit Sali. qỽ vtriq̃ rei ſcz ⁊ facto ⁊ q̃ſtitati pena inſolidũ adiecta ſit, ⁊ iõ ſi petaꝫ pena, quia nõ factum, q̃ non iuit Romaꝫ quod fieri debuit exigi penam poterit licite, ſancte, ⁊ iuſte. ſi vero petatur pena q̃ non ſunt data. x. nõ poterit peti niſi q̃ſtuꝫ intereſt. nec obſt. ll. per Bal. allegate, q̃ olim pena adiecta q̃ſtitati peti poterat niſi excedat legitimũ modũ vſurarũ bodie ſecus eſt vt. §. dictuꝫ eſt, q̃ oĩs pena parua vel magna adiecta quantitatis dationi in omni ꝛctu mutuj vel alio quocunq̃ ſit creditor ꝙſuetus fenerari vel nõ ꝑſumit adiecta in fraudẽ vſurarũ, aut pena adiecta ꝛctui mixto continente mixtuꝫ q̃ſtitatem ⁊ factũ petit ꝓpter vtrũq̃, q̃ non eſt factum, ⁊ q̃ nõ eſt datum, ⁊ tunc q̃ pena que in q̃ſtitate conſiſtit eſt diſſimilis, dõm eſt q̃ ꝓ rata diuidaꝫ, ⁊ ꝓ illa rata que quãtitati ⁊ dationi quantitatis adindicaꝫ nõ poſſit exigi niſi quatenus intereſt ⁊ nõ vltra ꝓ rata vero que facto adindicatur inſolidũ peti poſſit ⁊ ſibi imputet, q̃ ſolidaꝫ non petijt ex obligatione facti in qua eſt ceſſatum, ⁊ bene ⁊ optime dicit.

Sz iuxta predicta quero quid ſi

97 ſit pena † adiecta facto augmẽtatiuo obligatiõis. v. g. debebas mihi q̃ſtitatẽ quã non ſolnis, ꝓmiſeras mihi operas vel aliud factum, ⁊ ſi non feciſſes, ꝓmiſiſti penã an iſta pena poterit exigi. breuiter dic q̃ non, q̃ non tenet ꝓmiſſio illius facti ad q̃ſtitatem adiecti ⁊ multiplicatiuum. no. in. l. rogaſti. in. §. ſi tibi. ff. ſi cer. peta. ⁊ q̃icquid accidit ſorti, ſiue q̃ſtitas vſura eſt ꝓealleg. c. pleriq̃. ⁊. c. vſura. ⁊ ſic ꝓmiſſor ad tale factum tanq̃ a iure reꝓbatũ non tenebaꝫ. l. hactenus. in fi. cum. l. ſeq. ff. de conſtit. pecu. ſicut ergo non tenet debitor ad illud factum, ita nec ad penã. l. vnica. C. de his q̃ pene noie. ſed q̃ro quid ſi illud factũ non erat obligationis ſeu q̃ſtitatis augmẽtatiuũ, ſed tenebat ad faci
98 liorem exactionẽ. v. g. ꝓmiſit debitor ſoluere q̃ſtitatẽ † in termino qỽ ſi non faciat ꝓmiſit portare tot vaſa aurea vel argẽtea in manibus creditoris, vel ꝓmiſit venire ad talem locum arreſtum tenturũ vel boſtagiũ, vel ꝓmiſit venire ad iudiciuꝫ, ⁊ ibi ſiſtere, ⁊ ſub pena, an igit iſta pena ſit exigibilis ſi nõ portabit pignora ſi non tenebit arreſtũ, ſi non ſiſtet. domini mei iſtam. q. ſor mauit By. in. l. cum ſeruus. ff. de qđ. ⁊ demõ. ⁊ ꝙcludit By. q̃ talis pena non poſſit exigi. Adde Cy. ⁊ Bal. in. l. cum allegas. iij. col. in. iiij. opp. qui tenẽt q̃ pena adiecta dationi pigno rum non ꝓeſumit in fraudẽ vſurarũ niſi a ſolito fenerari ſit apꝓſita. Bar. in. l. cuꝫ ſtipulati ſumus. ff. de ver. ob. ⁊ idẽ tz Cy. in fi. lec. in. d. l. cũ allegas. dicẽtes q̃ credit hoc factũ adiectuꝫ q̃ꝓ penã in fraudẽ vſuraꝝ. per. d. l. cũ ſeruus. ⁊. l. j. §. hec actio. ff. q̃ in dando certam q̃ſtitatem, ⁊ ꝑſumit factum in medio adiectũ in fraudẽ. Jaco. but. dicit ꝫ in. l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cer. peta. ex eo q̃ tale factũ eſt legitimum a iure apꝓbatũ. vt. l. q̃ aũt. §. j. ff. de ꝙſtitu. pecu. ⁊ ideo talis pena tanq̃ adiecta facto legitimo ⁊ apꝓbato ꝙmittit ⁊ exigitur. Bar. aũt dixi opi. By. eẽ veram qñ in eodem ꝛctu in eodemq̃ inſtro oia iſta pacta ſunt apꝓſita, quia tunc fraus videtur cogitata in fraudem vſuraruꝫ argumen. l. ſi neuter. in fi. ff. de ꝓuileg. credito. vbi autem iſtud pactũ de dandis pignoribus vel fideiuſſoribus, vel de tenẽdo arreſtum ſub petra fiat ex interuallo a ꝓncipali cõtractu tunc tz opinio Jaco. but. quia tunc ſuſpicio fraudis non eſt argumen. l. titius. ff. de pign. actio. ⁊. l. quãuis alias incipit, calipodius. ff. de ſolutio. Jſta diuerſitas Bar. nõ placet Bal. q̃ꝓ interuallũ non excluditur materia fraudis argu. in. l. ſi mulier. C. ad velleia nũ. vnde dicit ipſe Bal. q̃ in conſueto fenerari eſt vera opinio By. in non conſueto eſt vera opinio Ja. bu. ⁊ hanc eandem diſtinctionem fecerunt Jac. de raũ. vt refert Ang. ⁊ ipſe Ang. in. l. ſed ⁊ ſi qs. §. fi. ff. ſi qs cautio. dicunt enim ipſi Jac. de raũ. ⁊ Ang. q̃ in feneratore opi. By. eſt veriſſima. in hoie ꝓbo vero non ꝙſueto talia facere, opinio Jac. bu. eſt vera. dñi mei negari non poteſt qñ ſit attendenda qualitas perſone creditoris, an ſit conſueta fenerari vel ne, argu. in. c. ad noſtrã. de emp. ⁊ ven. ⁊. c. illo vos. de pigno. ⁊ in. l. qui ſemiſſes. ff. de vſu. ⁊ in. l. vniuerſoꝝ. ff. de pigno. actio. ita q̃ ꝙſiderare an creditor ſit conſuetus fenerari vel non, vt dicunt Jac. de rauen. Bal. ⁊ Ang. eſt bene dictum ſed negari etiam non põt quin facilius ꝓeſumant pacta onerоſa debitoribus adiecta tpe contractus facilius fraudulenta, quam ſi fiant ex poſtfacto, vt. d. l. ſi neuter. in fin. ⁊. l. titius. ⁊ l. quamuis. ꝓealleg. ⁊ etiam eſt attendẽda qualitas perſone debitoris, an ſit inops, ⁊ pauper ⁊ impotens, que facilius ꝓeſumitur poſſe grauari, ⁊ ſub vinculo fenoris trahi, vt in. l. j. §. q̃ onerãde. ff. qua re. ac. nõ daꝫ, vñ vꝫ mihi ſic diſtinguẽdũ. reperio ẽt Albe. in. l. ſed ſi qs. §. fi. ⁊ in. d. l. cũ allegas. recitat oĩa Jac. bu. fundamenta, ⁊ ꝙcludit illam opi. Jac. but. eſſe verã de iure, ſed ẽt periculoſam ad aperiendũ fraudẽ vſure. ego ꝙcludo ex omnibus ꝓdictis q̃ ſi loquimur in vſurario vel conſueto facere contractus illicitos, qỽ vera eſt opi. Cy. By. ⁊ ſequaciũ. Adde Bar. in. l. rogaſti. in. §. ſi tibi. in fi. ſi cer. pe. Bal. in. l. cuꝫ allegas. in. iiij. oppo. in ver. ⁊ hic dubitaꝫ. q̃ tũc Ja. bu. ⁊ Alberi. ẽt idez tenent, vt refert Albe. in. d. l. ſz ſi qs. §. fi. idez dico i mercatore, q̃ nõ differt ab vſurario, vt in. c. emens. lxxxviij. di. ⁊ ſepe mercatores ỽ mercatura trãſeunt ad vſurã palleatam in alijs vero nõ ꝙſuetis fenerari nec mercatoribus dico tenendam opi. Jac. but. de quo ⁊ de iſta materia plene bꝫ in. d. l. cum allegas. ⁊ faciunt ad ꝓdicta ſm Albe. ea que habentur in. d. l. ſi quis. §. fi. c. illo vos. de pigno. ⁊. c. ad noſtrã. de emp. ⁊ ven. de quoꝝ intellectu iã tẽpeſtiuũ eſt tractare, q̃ ergo quotidie fiunt ꝛctus
99 emptionũ † ⁊ ven. ſimulari, cũ ſint potius contractus pignoris.

Quomodo ⁊ quibus argumẽtis ⁊ indicijs detegantur ꝛctus iſti ſimulati vel in fraudẽ vſurarũ facti, de hac materia bꝫ ꝓ Jnno. Boſ. Jo. an. ⁊ alios doc. in. d. c. illo vos. ⁊. c. ad noſtrã. ⁊ in. c. q̃ſtus. §. eo. titu. in. l. j. ⁊. l. iij C. plus valere q̃ agit. Bal. aliqua ponit i. l. pacta nouiſſima. C. de pac. Et ꝓmitto q̃ q̃icqd fit in fraudẽ legis ⁊ vſure va-
100 cuari † dz ⁊ irritari, vt. d. §. c. ad noſtrã. ⁊. ff. de leg. l. ꝫ legẽ. ⁊. l. ſequen. Jtẽ ꝓmitto q̃ potius debẽt attẽdi pacta q̃ apponunt in ipſis ꝛctibus q̃ verba ipſoꝝ ꝛctuũ. hoc ꝓbaꝫ in. l. ſi vno. ff. loca. ⁊ in ꝓꝓrijs terminis ſubiecte materie ꝓbant, in ꝓeal. c. ad noſtrã. ⁊ illo vos. Quinimo plus ſi ꝛctus ꝫ quem ꝓeſumit fraus ⁊ ſimulatio vſure diceret q̃ vere vẽdidit, ⁊ ſimilibus verbis vteret, magis ꝓeſumeret ſimulatus. ſm Bal. ⁊ Saly. in ꝓeal. l. emptione. C. plus valere q̃ agit. alleg. gl. notabilẽ i. l. quis ſub ꝙditionibus. q̃ vult q̃ quotieſcũq̃ in ꝛctu ſuſpecto adijciũt plures cautele, maxie inſolite, tãto magis ꝛctũ, ꝓeſumitur.

101 **Item** † ꝓmitto q̃ ſimulatio eſt fraus. aliqñ ꝓbari poteſt per regulã, in. l. in exercendis. C. ỽ fi. inſtru. vt dicunt do. Richar. ⁊ do. Bar. de Saly. in. d. l. j. C. plus valere q̃ agitur. ⁊ habetur per Bal. in. d. l. pacta nouiſſima. aliqñ ꝓbatur ex tenore ipſius inſtrumenti ꝛctus. Jtem ꝓmitto qỽ
102 multa ſunt indicia † ⁊ argumenta que faciunt ꝓbari ſeu ꝓeſumi ꝛctum ſimulatum ⁊ factum in fraudem vſurarum. que dicta ꝓbantur ⁊ notantur in. d. c. illo vos. ⁊. c. ad noſtram. Nã bonum eſt ar. ab eo qỽ conſueuit facere. arg. in. l. qui ſemiſſes. ff. ỽ vſur. in. l. vel vniuerſoꝝ. ff. de pig. ac. in. c. mandata. de preſum. ⁊ in ꝓeal. c. illo vos. Secundum eſt indicium ⁊ arg. quando ꝫ bens vltra ſortem debuit aliquid recipere. Tertium eſt indicium ⁊ arg. quando ipſe contrabens emptor fructus computabat in ſortem. Nam ſi fuiſſet verſus, emptor fructus faciebat ſuos. vt. l. curabit. C. de act. emp. Quartum eſt ar. ⁊ indiciũ qñ faciebat contractum claudicare, ⁊ hec indicia ⁊ arg. probãtur in ꝓealle. c. illo vos. ⁊. c. ad noſtram.

Quintum eſt indicium quando emptor extorquebat iuramentum, arg. in. c. ſuper hoc. extra ỽ

renũ. Et ℔ indicia ponit Host. i. d. c. illo vos. i sua gl. fi. Sextũ indiciũ ẽ maximũ, qñ ꝯctus icepit a mutuo extra, qz debitor mutuũ petebat offerẽs hipothecã bonoꝝ suoꝝ. Creditor ℣o rñdit suꝫ ꝓtẽtus, ſꝫ scio qꝺ dicũt ꝓdicatores, ꝛ ió si tu vis ego emã aliq̃ de bonis tuis, ꝛ vſqꝫ ad certũ tps eodẽ pretio tibi reddã sine reuendã, q̃ꝫuis. n. ꝯctus emp. ꝛ vẽ. cũ pacto de retrouẽdendo sit licitus, vt. l. j. ꝛ ij. C. de pac. inter emp. ꝛ ven. ꝛ ℔ vbi nulla ẽ fraus
103 tñ in tali casu. ſ. qñ ꝯctus † incepit a mutuo ꝑsumit vsurarius, vt d. c. ad nr̃am. ꝛ ff. de pac. l. q̃uis. §. si cũ esſez. ꝛ in. d. c. nr̃az. hęc sunt verba Host. ꝛ idẽ posuit originaliter Odof. i. d. l. iij. C. plus valere qꝺ agit. ꝛ ibi Bal. ꝛ Salyc. referunt. Et in hoc casu qñ debitor petijt mutuũ ꝛ creditor qꝺ erat ꝓtentus, sed volebat sibi fieri vẽditionẽ ꝛc. Et hoc solo detegitur ꝛ quincitur ꝯctus fuisse pigno. ꝛ hoc volunt Odof. nec puto eẽ dubiũ, sed qñ nõ ꝓstat creditorẽ dixisse velle mutuare, imo dixit nõ mutuarẽ, ſꝫ si tu vis ego emã, ꝛ vſqꝫ ad tps tibi reddã vel renẽdam eodẽ pretio. vult Host. in. d. c. ad nr̃am. qꝺ in vsurario ꝑsumit ꝯctus simulatus, sc̃z qꝺ esset verũ pignus lꝫ simulata vẽditio. Si ergo lꝫ pactũ de retrouẽdẽdo alias sit licitũ vt. d. l. j. ꝛ ij. C. de pac. iter empto. ꝛ vendi. tñ qñ iungitur cũ vsurario, vel cũ alia suspitione est arg. ꝛ indiciũ simulationis ꝛ fraudis vsurarum. vt. d. c. ad nostrã. ꝛ maxime qñ concurrit modicitas pretij. Sic ergo septimum est indicium pactũ de retrouendendo.

104 **Octauum** modicitas †ptij, vt i. d. c. ad nr̃az. Ad de Bal. in ꝙsi. i dei noie amẽ ꝛc. Bar. tex. in. xviij. ꝑsumptiõe. Nonũ est indiciũ si adijciat penа si non soluat ad terminũ, vt. l. inlianus. §. idẽ papinianus. ff. de ac. em. Et oẽ iurm, ór Host. in. d. c. ad nr̃am. se hr̃e suspectũ p. d. c. sup hoc. Decimũ indicium est ꝛ ar. si emptor q fecit pactũ de retrouendo volunt qꝺ posset redimi ꝛ tractari nisi post certũ tps, qz signũ est qꝺ interim volunt fructus lucrari vt in. d. c. illo vos. Undecimũ arg. ꝛ indiciũ est si venditor asserẽs non obstãte vẽditione semp stetit in possessione. Non obstãte qꝺ qꝺuxisset sub certa mercede vel precario noie se ꝙstituisset tenere ꝛ possidere. ar. ꝛ indiciũ ꝓbat in. l. sicut in. c. supernacuũ. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. ꝛ per ea que habẽtur per Bar. in. l. post ꝯctuz. ff. de do. Mã sicut simulatus est ꝯctus principalis, ita ꝓt esse simulata lo
105 catio † ꝛ conductio. Et mercedis datio est loco vsure.

Duodecimum arg. ꝛ indiciũ est si non obstante ꝙdõne vel venditione asserta solvit onera pro re illa, talleas, ꝛ sisia, ꝛ multa alia indicia, ꝛ pacta claudicãtia, ꝛ cautele insuete ꝛ inr̃a extorta diuersimode ꝑñt facere ꝑsumi ꝯctũ simulatũ, ꝛ qꝺ fuit pignus lꝫ sonaret in vẽditionẽ. rõ oium ꝓdictorũ ẽ qz nõ ẽ verisile qꝺ modico ꝓtio qs vẽdiderit ꝛ iactauerit suũ. c. qz verisimile. ó ꝑsum. l. cũ de idebito. ff. ó ꝓba. Non est verissimile qꝺ si verus esset emptor, fecisset pactũ de retrouẽdendo, lꝫ istud pactũ de se nõ sit illicitũ nisi ꝙcurrãt alie fraudes, non est verisimile qꝺ si vere fuisset venditus qꝺ venditor amplius stetisset in possessione. d. c. supuacuũ. nec est verisimile qꝺ si vere vẽdidisset ipse voluisset vẽdere ꝛ soluere onera ꝓemptore, ꝛ sic de oibus predictis ratio oium indicioꝝ ꝓdictorũ est verisimilitudo ꝛ presumptio, maxie inter oẽs ꝑsumptiones predictas attendenda est modicitas pretij. ar. in. l. cuz hi. §. modus de trãsa. in. l. ꝓ diuersas. C. mãd. attẽdẽda est maxime qualitas
106 ꝯbentis † an sit ꝙsuetus facere ꝯctus illicitos. Adde tit. in. l. cum allegas. ꝛ ibi Bald. in. iij. oppo. C. de vsu. vbi dicit qꝺ ex qualitate ꝑsone fraus ꝑsumit. Bar. tex. in. xij. de ꝑsum. Sz cuz raro ꝙtingat ipsa indicia simul ꝙcurrere, videndũ est an ex omnibus predictis simul iunctis indicijs, an vero ex singulis, an ex vno, an ex pluribus indicijs quincatur contractus simulatus.

107 **Primo** ergo quero qꝺ ex sola modicitate † pretij ꝑsumatur ꝛ indicat pignus, ꝛ videtur qꝺ sic qz ex paucitate pretij ꝑsumit fraus ꝛ dolus. ff. de transa. l. cuz hi. §. modus. C. man. l. per diuersas. Contrariũ determinat Ja. de are. ꝛ Cy. ꝛ Alb. in. d. l. iij. C. plus valere qꝺ agit, qz dicũt qꝺ in ꝓtio lꝫ ꝯbentibus se decipere. ff. de mino. l. in cãe. ff. loca. l. item si in pretio. §. fi. ꝛ ꝓ hoc bñ facit. C. de rescin. vendi. l. si dolus. Sz lꝫ hoc solum non sufficiat, cum aliis tamẽ adminiculis sic, vt no. in. d. l. dolus. ꝛ ita determinat Albe. in ꝓal. l. iij. nec aliqs ꝯdiceret, qñ hoc solũ indicium. ſ. parvitas pretij. Sed qꝺ si ꝓbaretur emptor vsurarius, ꝛ secundo probaretur qꝺ res pluris valebat tempore contractus quod est aliud indicium. ꝛ tertio probaretur qꝺ conuenit emptor cũ venditore rẽ reddere soluto pretio seu reuendere, nunquid hec tria qꝺ emptor sit vsurarius, qꝺ sit paucitas ꝓtij, ꝛ tertio pactũ de retrouẽdendo faciant pretium ꝛ indicari ꝯctuz simulatum, qdã vt refert Alb. in. d. l. iij. dicũt qꝺ sic, ꝓ. c. ad nostrã. ꝛ per. c. illo vos. Sed Ja. predictus. ꝛ Cy. dicunt ipsa hoc non ꝓbare, qz. c. illo vos. loquit qñ erant in ptãte emptoris recedere a contractu. in questione autẽ nostra loquimur eque qñ est i ptãte vẽditoris recupare ex pacto. Itẽ i illo. c. illo vos. bẽbat emptor ꝙputare fructus rei in pretio quod est ꝙtra naturam emptionis, ꝛ ideo ibi dicitur qꝺ fuit pignus. Item respondet ad. c. ad nr̃am. qꝺ debebat ibi reddi aliqd vltra pretium datum ꝓ qꝺ videbatur vsura. Itẽ etiam ibi fructus debebant ꝙputari, quod est contra naturam emptionis, vt. §. est dictum. ita rñdet Jaco. ꝓdictus. oñi mei non ẽ dubium qꝺ in singulo illorum. cc. ad nr̃az. ꝛ illo vos. non erant plura q̃ꝫ tria indicia.

Primo fm ordinem illorum. cc. incipiendo a. c. ad nostrã. in illo. c. erãt plura indicia, prio qz emptor erat vsurarius ex quo ꝯ ipsuz ꝑsumit. d. l. q semisses. ꝛ d. c. mandata. Scõo qz debitor mutuum petebat, ꝛ offerebat hypothecã. Tertio qz solũmõ a septẽnio vsqꝫ ad nouenniũ debebat fieri retrouẽditio, ꝛ sic iteriz volebat lucrari septẽ annos. Quarto qz pretiuz rei vix attingebat medietatẽ pretij erat aliud indicium, vt prealle. §. modus. ita qꝺ ibi erant plura q̃ꝫ tria indi-
108 cia. primo qꝺ emptor † erat ꝙsuetus exercere vsurã, fm qꝺ vltra sortẽ debuit recipere tertiũ qꝺ fructus ꝙputabat in sortez. Quartũ qꝺ voluit emptor terras probare. Quintum qꝺ faciebat ꝙtractum ꝛ pactuz claudicare. Ita qꝺ ibi erant qnqꝫ indicia, vt dixit Host. in sua gl. sup verb. presertiz. Et ideo vẽ bona rñsio Ja. de are. ad dictas decre. ꝛ per qñs vẽ bona conclusio qꝺ ꝓdicta tria indicia ꝙcurrentia non sint sufficientia ad faciendum indicari, ꝛ conuinci contractum simulatum, pignoratitium ꝛ vsurarium.

Tñ predictis non obstantibus

Albe. dicit salua pace tanti doc. imo ex ꝓdictis ꝙiecturis ꝑsumitur ꝯctus pignoratitius, maxime vbi emptor esset vsurarius, potissime per. d. c. ad nr̃am. qꝺ si recte inspicitur hoc clare ꝓbat ꝛ mouet ille tex. non solum ex eo qꝺ res erat longe maioris ptij q̃ꝫ pactum de reddẽdo, ita qꝺ in his ꝙtractibus presumitur pignoratitius, ꝛ ita de facto ór Alb. se obtinuisse coꝝ magnis iurisperitis. ꝛ ita no. in. d. c. ꝓ Bar. Inno. ꝛ Host. ꝛ Goffr. i summa ó pign. in si. ꝛ Spe. tangit. in. tit. de vsu. ver. sinaũt. Et si dicatur qꝺ ille decretales ꝓcedant de iure canonico, dicit ipse Alb. qꝺ vbi de vsuris tractat et in foro ciuili dicunt saluari cũ sit mã spiritualis Albe. cuius sunt verba ꝓdicta in. d. l. i aliqbus ꝓ me additis. do. mei nõ est dubiũ qꝺ in illis. cc. plura indicia fuerint ꝛ i currebãt, tñ si diligẽter ꝙsiderẽt illi text. ex duobus tñ indicijs ꝙcludunt ꝛ decidunt ꝯctũ presumi ꝛ indicari simulatũ ꝛ pignoratitiũ. ſ. ex pacto de retrouendendo in modicitatẽ pretij. vide subdit tex. presertim si vsuras cõsueuerat exercere, ſꝫ illa dictio
109 presertim. significat † idẽ ex aliis duobus indicijs precedẽtibus solũmodo, Adde qꝺ dictio presertim, significat vtrũq̃ casuz sicut maxime. Flo. in. l. illud. ff. ad leg. aquiliã. qz in qõne ista qñ sunt hec tria simul iuncta indicia sc̃z si ꝯbens esset consuetus facere tales contractus vel esset consuetus fenerari.

Item sc̃do concurrunt modicitas pretij. Itez ꝛ tertio pactum de retrouendendo, dico reprobata opi. Jac. de are. qꝺ ꝯctus est indiciandus pignoratitius ꝛ simulatus, per d. c. ad nostrã. ij. c. illo vos. ibi ex duobus tñ, ꝛ ibi presertim. et hanc opi. ꝙfirmo, qz hoc tenent gl. ꝛ c. ꝙquestus. §. eod. Inno. Host. ꝛ do. Panor. in. c. ad nr̃az. ꝛ c. illo vos. But. ꝛ Arch. xliij. q. iij. in. c. plerique. Sed pone qꝺ ꝙcurrant solũmõ duo ex ꝓdictis indicijs, sc̃z pactũ de retrouendendo, ꝛ modicitas pretij
110 tpe ꝯctus † nunqd hec duo sufficiant cũ nõ probeť. Tertium sc̃z qꝺ ꝯbens sit consuetus tenerari videntur qꝺ hec simul iũcta non sufficiant. Tñ vt predictũ est, lꝫ ꝯbẽtibus seu i pretio adinnicez
111 decipere, vt. d. l. in cause. Tum qz pactum † de retrouendendo est de se licitũ, vt. l. j. ꝛ ij. C. de pac. inter emp. ꝛ ven. ꝛ hoc etiaz receptũ iure canonico, qꝺ pacta de retrouendẽdo sint licita, vt dicit gl. i. d. c. ad nostrã. ꝛ Arch. in. d. c. plerique. ꝛ ista est opi. Ja. de are. ꝛ Cy. qz si ipsi ex tribus indicijs volunt iudicare ꝯctuz simulatuz ꝛ pignoratitiũ, multomagis negabũt ex duobus, ꝛ hoc facit qz ꝓbatio ꝺz esse concludens ꝛ necessaria. §. de prob. l. non est. C. vnde cog. Sed non sequit adest modicitas pretij, ꝛ pactum de retrouendendo, ergo ꝯctus est simulatus, ista non est probatio ꝛ illatio necessario concludens. in contrariuz tamẽ dico esse veritatem qꝺ hec duo sola sufficiant, ꝛ ꝓbatur ista opi. in predictis duobus tantum indicijs.

Et hãc opi. qꝺ ista duo sola sufficiẽt tz gl. i. d. c. ꝙqſt°. ꝛ Inno. ꝛ Host. ꝛ Panor. in. c. ad nostrã. ꝛ do. Ant. ó bu. in. d. c. illo vos. ꝛ Archi. ꝛ doc. in. c. plerique. ꝛ Albe. in. d. l. iij.

.C. plus

C.plus vale.qđ agit.nec mirũ si ex his indicijs iudicet, qr sic t Alberi.in.l.iudicia.C.de rei vẽdi.t qp ẽctus vsurarij p presumptiones vigentes quincaĩ.gl.est in.d.c.ad nr̃am.t bonus text. in.c.cũ in dioces.s̃.eo.t cũ vsurarij multas reperiant fraudes, t baraterias q̃ baratarie t baratãtium aias pducunt ad inferos t expedit qp sic pſumamus ar.j.de spon.c.iuuenis.t.s̃.eod.titu. c.in ciuitate.t ar.ff.de re mili.l.nõ oẽs.§.a barbaris.t ar.ex notatis i.l.cũ alleg.t i.l.gstõnibus.C.đ vsur.t.C.de resci.l.ratas.n̄

112 obst ãt argumẽta.s̃.facta,qr fateor qp modicitas † ptij de p se nõ facit qsumi ẽctum simulatũ,vt.s̃.dictũ est,t pariter pactũ de retrouendendo de p se est licitũ,t ẽt de iure canoni.receptũ.Sed si simul iunganť,dico qp ex his duobus pſumiť ẽctus pignoratitium ꝛc.Nõ est.n.verisimile qđ p ita modico ptio distraxisset, ideo pactũ valuit de retrouendendo qđ est i veritate de pignus redimendo.Et sic nõ obstante qp transactum sit tẽpus redimẽdi ẽctus per ecclĩaz indicabiť pignoratitius,t qdẽnabiť verus creditor t simulatus emptor ad rẽ restituẽdã fructibus i sorte qpu-

113 tatis vt.d.c.ad nr̃am.t.c.illo vos.Et qđ q̃stitas pretij † faciat indicari ẽctũ t q̃litatẽ eius facit qđ no.i.l.j.§.qd ait.i gl.ff.đ supfici.t qđ no.Bar.in.l.cotem ferro.§.qui maximos.ff.de publi.

Et si predicta vera sint quod ex pdictis duobus, vel tribus qiecturis indicet ẽctus simulatus t pignoratitius,multomagis qñ plura iũguntť t simul qcurrunt indicia,t qñ qcurrunt tot indicia sicut in.c.ad nr̃am. t in.c.illo vos.vel plura, vt aliqñ euenit.Est ẽt indicandus ẽ-

114 ctus † simulatus t feneratitius qñ vsurarius eodẽ die emit,t eodẽ die locauit venditori p certa mercede.Nã ex quo dimisit vẽditorẽ in possessiõe pſumitur simulatio,ita determinat domi. Pe.de anc.p.l.sicut.§.supernacuũ.s̃.alle.Ita refert t sequitur Panor.in.c.illo vos.illa.n.merces soluti ẽ potius merces mutui t vsure q̃ merces locationis,t ita đ do.Pañ.t plz.hic.n. sunt due qiecture qp ille est vsurarius t qp dimittit venditorez in possessione.Multo ergo esset clarius si intercessit pactus de retrouendendo,vel si intercessit modicitas ptij,ẽt multomagis si vtrunq̃ simul,vel si non ob venditionẽ venditor remittit i suo registro rẽ ipsam soluẽtes p re ipsa onera in cõi,vt facilũt veri dñi.

115 Alius est casus in quo ẽctus † est indicãdus simulatus t pignoratitius,scz qñ fuit actũ de retrouendendo pro cariori pretio q̃ emisset,t qp fructus qputarenť in sorte,t iste est ppie casus.c. illo vos. Adde bal.in.c.j.ij.col.ver.q̃ro de qbusdã.đ feu.da. in.vj.vbi arguit ad ptes referendo opi.Alexã.qsi.xc.iiij.pte.t qsi.c.t seq.t B ponit t tz Pañ.in.c.ad nr̃am.in suo.iiij.casu. Nã istud pactũ de qputando fructus in sortẽ est qtra naturam emptionis, qr verus emptor facit fructus suos, t habens rem in pignore comparat fructus in sortem .l.prima.ij.t penulti.C. đ pig.act.t.d.c.illo vos.t.c.ad nr̃az.Ita qđ istud pactũ de cõputãdo fructus i sorte ẽ fm nãm vẽditionis,t ẽ de nã pignoris, ergo merito indicaĩ ẽctus pignoratitius,t illud plus quo volebat carius retrouendere erat ptiũ sue vsure.Itez est alius casus

116 in quo ẽctus † est indicandus pignoratitius t simulatus, scz qñ est actũ de retrouendẽdo certo tpe elapso p modico pretio.Et iste est primus casus.c.ad nostrã.t hoc ponit ibi do.Panor.

Sed quero iuxta pdicta qd si ẽctus est vsurarius t facit pactũ de retrouendendo, sed in isto pretio res erat vendita.Saly.t Bal.in.l.ij.C.plus va.qđ agi.dicũt qp ẽctus nõ est simulatus ex quo vẽditũ est iusto pretio,qr vsurarij pñt facere iustos t licitos ẽctus, t pactũ de retrouendẽdo est licitũ,preal.l.ij.C.de pac.inter empt.t ven.qđ est ẽt de iure canonico receptũ,vt dicit gl.in.c.ad nostram.t p Archi.xiiij.q.iij.c.plerisq̃.t in hoc ipsi Bal.t Sali.sequunť Jac.de are.t Guil.ibi qñ solũmodo qcurrunt hec duo.scz quã do venditor est vsurarius t pactum de retrouẽdẽdo scz nõ qcurrebant modicitas pretij nec aliud indicium,dñi mei in hoc ego fui qñq̃ dubius,qr si duo indicia.s̃.dicta scz pactum de retrouẽdendo t modicitas pretij faciunt iudicare ẽctũ pignoratitium t simulatum fm gl.in.c.conquestus.t cõmunem opinionem.s̃. relatam,cui addo ẽt Jo.an.hoc tenentez quare non, t hec duo indicia scz qp emptor est vsurarius t pactum de retrouendẽdo, maxime cum.s̃.allegauerim tex.in.c.ad nostram.t.c.illo vos. ibi ex duobus tam ꝛc.Sz nõ obstante dubitatione predicta sequor in hoc casu Bal.Saly.t Gui.qr vehemẽtius presumitur qñ est pactum de retrouendendo cũ modicitate pretij simul cõ currens q̃ in isto casu qñ est pactũ de retrouendendo cuz iusto pretio coniunctum,cũ hoc qp emptor est vsurarius.Nam precedenti casu illa modicitas pretij facit presumi non esse verisimile qp tã modico pretio fuisset venditũ, t alibi sola modicitas pretij facit presumi ẽctum esse alium,vt no.in.l.j.ff.de superfi.s̃. alle.t p bar.in.l.cotẽ ferro.§.qui maximos.ff.de publica.t ar. optimum in.l.cum in.§.modus.ff.de transac.

117 **Sed nunc** q̃ro nũqd ẽctus † simulatus firmaret iuramento,vr̃ qp sic p.c.debitores.s̃.de iureiur.t.c.insignite.s̃.de pig.t qp notauit gl.in.c.cũ qtingat.de iureiu.gl.determinat ẽrium.in.d.l.iij.C.plus vale.qp agi.t bene,qr istud iuramentũ nõ hz qsensuz vẽditionis.v.g.qr ex quo simulatus erat ẽctus,ita iuramentũ super eo appositũ.l.fi.s̃.de non nume.pe.non ob.debitores.t.c.j.de iureiur.t similia.qr rñdet Bal.Saly.qp loquunť qñ contractus erat verus sed nõ vsurarius t illicitus in fraudẽ vsurarum conceptus, sed in casu nostro ẽctus non erat verus,sed simulatus,t ideo iuramentum nõ habebit cõsensuz.Nũc q̃ro si nõ firmaĩ iuramento,an tũc ex

118 ipso contractu simulato trãseat possessio.† Bart.in.l.emptor. ff.de aqua plu.arcẽ.t Bal.t Saly.in.l.ij.C.plus vale.qp agiť istũ arti.tangunt.t đt Bar.aut queris đ inutili trãslatione q̃ fit p pcariũ,t tũc nõ trãsferť possessio cũ simulãs remaneat dñs,vt prius rei sue nõ sit pcariũ.l.nec pignus.de reg.iur.t idẽ dico đ qstituto t qductione t vsufructus redẽptione.Nã isti oẽs sunt ciuiles modi t inutiles trãslationes,vt.l.qđ meũ.t.l.quẽadmodũ.ff.de acqr.pos.l.quisquis.C.de do.t no.in.c.ij.de qsuetu.in antiquis.Aut loqueris de naturali traditione,t tunc đt Bart. aut pbaĩ animus transferende possessionis,t transferť possessio qr etiam in ẽctu inutili trãsferť.l.j.§.si vir.ff.de acq.pos.in dubio dicit Barto.non pſumiť aius trãsferẽde possessiõis,imo ex quo

119 ẽctus † est simulatus traditio pſumiť simulata.ita dicit Bart. in.d.l.emptor.t etiã br̃ de hoc ibi p Ang.t Jmo.Bal.vero ip se in dicta.l.ij. dicit qp si venditor simulatus de possessione recessit t alium in possessione dimisit,qp per istum modũ trãsferť possessio.ff.de dolo.l.cũ quis.t.ff.de ẽben.emp.l.fistulas.§.j.fecus dicit Bal.in rei veritate non recessit de possessione,t facit p hoc fm ipsuz.ff.de alie.iudi.mu.causa fac.Item res.§.fina.t Saly.in.d.l.iij.recitatis Bar.Bal.dicit hec pdicta mihi placent nisi ẽctus sit simulatus t causa,vt est propie in casu nõ,t materia nostra.Secus dicit Saly.vbi causa est tantum simulata t non contractus vt in casu.l.si ex pretio.C.si cer.peta.Tunc enim trasfertur possessio,t nedum possessio,sed etiam dñiũ si cã requirit translationem dominij.vt.d.l.si ex pretio.

120 **Nuncrestat** videre qualiter probetur simulatio † t videtur qp nullo modo possit probari, vt.l.si alij.ff.de vsufr.leg.Sed gl.t oẽs doc.i.l.ij.C.plus va.qđ agi.voluit ẽrium,t frustratorius esset iste ẽctus,t ista inquisitio vera nisi posset de simulatione probari,videtur ergo qp solus per instrumenta non per testes possit simulatio probari, vt.l.generaliter.C.de non nu.pecu.t argu.in.l.testa.Sed in ẽrium est veritas,qr p testes pñt hmõi idicia t simulatiões pbari. Ad de Bal.in.l.ij.ver.quero qualiter.C.plus va.quod agitur.vbi tz qp p qiecturas si allegetur p tertiũ.Bar.in.l.pacta.C.đ pac. pro hoc alleg.Saly.gl.in.l.illicitas.§.veritas.ff.de offi.presi.p hoc.l.iij.exemplariter.C.de fi.instr.pro hoc est.l.si filij.C.de do na.inter vi.t vxo.Bar.tenet p testes posse pbari.d.Richar. t Barto.t Salyc.patruus t nepos distinxerunt. Aut ẽctus fuit celebratus in scriptis,t tũc p testes simulatio probari nõ potest,t ita loquitur.l.generaliter cum sua gl.t.l.testamentum.cũ sua auc.Aut fuit celebratus non in scriptis,tz de eo fuerit factũ instrumentũ,t tũc potest celebrari simulatio per testes. Bald. in.d.l.j.C.plus va.qđ agi.t in eadẽ opi.dicens qp interdum testes producũtur ad rememorationẽ cãe scripte in instro scripto t talis probatio nõ admittitur,vt in casu.l.generaliter.interdũ testes producũtur ad rememorationẽ sensus,t ista est ppria materia nostra simulatio,vt đt Bal.t tunc dico qp testes recipiunť ad probandum instrumentum simulatum seu qtractũ.l.multum interest.C.si quis alteri vel sibi.l.si non verũ.l.si filij tui.C.de do. inter vi.t vxo.t ista est cõis opi.vcz qp simulatio possit etiam p bari per testes.Nunc quero,dicit statutum qp contra instrm cõfessionatum nõ possit opponi aliqua defensio nisi solutionis falsitatis vel pacti,t nulla alia.

Modo quero nunqd possit opponi exceptio simulationis. Barto.in.l.j.ff.qp vi aut clam.dicit qp non,quia instrumentum est instrumentum, licet contractus sit simulatus.sed Bart.in.d.l.j.C.plus vale.qđ agitur dicit qp aut ẽ simulatio probata pſumptione iuris t de iure,t tunc potest opponi,arg.ex eo quod no.in auc.sed iam necesse.C.de do.ante nup.Aut simulatio est probanda,t tunc refert,etiam subdistinguitur,qr aut objcitur contractui,t non pđt

opponí vigore dicti statuti, aut objcitur rogatione instrumenti, vputa, quia dicitur q tabellio non fuit rogatus, quod rogatus tabellionis fuit simulatus, q finxerunt partes se rogare cuz non rogarēt, vel dño q testes fuerūt simulate adhibiti, z sic per hoc dř q instř̄m non est instř̄m, q deficit solēnitas instrumentaria. s. rogitus. vt in auc. de tabel. §. nos aūt. z tūc hec simulatio pōt opponi. z rō dicit Bar. sup veritate, q semp dz esse in pponente z opponēte vis est in mō excipiēdi. do. mei Saly. post recitationē Bal. in effectu stare cū Bar. ego aūt dico q si est simulatio ꝯctus feneratitij non obstāte statuto poterit semp simu
121 latio †opponi, q statutū nō pt facere dēri vsurā, vt. s. dixi. Itez q nō obstāte snia lata sup ꝯctu pōt adhuc qs ꝙqueri de ꝯctu ipso feneratitio, vt. j. dicā in vna. q. notabi. q pendet tunc ex facto ergo sic non obst. statuto. Sed nō querit coꝝ quo iudice cogno
122 scetur de questione vsuraria, z de ꝯctu † simulato. pone q ex ꝯctu sonante in vēditionē agat coꝝ iudice seculari pars opponit q illa nō fuit vera vēditio, sed simulata, z q fuit ꝯctus simulatitius alias pignoratitius, qs erit iudex ꝙpetēs de hac incidenti exceptione? vz q iudex secularis coꝝ quo ē pncipalis qō ex empto mota, sit ēt iudex ꝙpetēs huius incidentis, vt. l. quoties. C. ō iudi. vbi dř q rōne incidētie qs cognoscere pōt de cā de qua pncipaliter cognoscere nō posset. Sed hoc est verū ōt Bart. nisi questio incidens sit spiritualis, tunc enim iudex secularis coram quo incidit z opponit remittit cām ad iudicē ecclesiasticū. c. lator. qui fil. sint legi. c. tuam. de ordi. cog. z vtrobiq de hoc.

Et ideo videmus qō si petēti coꝝ iudice seculari hereditatē opponit q nō ē filius legitimus z ñ fuit matrimoniū cū matre eius, vel petenti rem tanq̄ emptā opponatur q ꝯctus fuit simulatus z vsurarius q cā sit remittēda ad iudicē ecclesiasticū, alias iudex ecclesiasticus mittit inhibitoria, z ad idē est. c. si iudex laicus. de sen. excō. li. vj. Et hoc ē verū, ōt Bar. nisi talis incidēs sit puri z meri facti, nihil iuris habens. Nā tunc dicit ipse Bar. q hec incidēs q̄stio poterit coꝝ iudice seculari tractari. Adde Bar. in l. ij. in. ij. col. fi. ver. iuxta p̄dicta q̄ro. ff. de iuri. om. iudi. idē bar. in l. titia. in. j. colū. in ver. sed dubitař. ff. so. ma. exemplū dicit Bart. si dicatur ego dico q nullū fuit ꝯctū mřimonij, vel ego dico q solui vsuras, volo ꝓbare expresse q iste ꝯctus fuit feneratitius, tales questiones dicit Bar. sunt puri z meri facti, z ideo potest coꝝ iudice seculari cognosci. Sed si esset questio an ex talibus verbis cēsetur matrimonium ꝯctū, an ex verbis talibus et indicijs talibus sit iudicandus ꝯctus feneratitius, talis questio est iuris, z iō coram iudice ecclesiastico venit tractanda, iō dicit Bar. in pal. l. quoties, z in l. titia. ff. solu. matri. z p ista opi. Barto. facit. d. l. quoties. z l. j. C. de ordi. iud. z. c. penul. de i integ. resti. z. c. fi. de offi. iud. in qbus rōne incidētie cognoscit talis iudex q alias non cognosceret. Et si dicatur quod incidentia ē spiritualis, tūc iudex secularis non potest de tali incidenti exceptione cognosce
re, vt dicto. c. lator. z. c. tua. respondetur q ista questio incidens nō est spūalis q̄n est puri facti, ita rñdet Bar. i. d. l. quoties. z. l. titia. z p hoc facit, q tūc cā nō dř fori ecclesiastici, z no. in. c. cū sit gnalis. de foro ꝙpe. Et cū Bar. dñi mei ꝙcordat Paul. de lea. in cle. j. j. eo. z do. Bal. sic ꝙsuluit. z do Pe. de anch̄ lz aliter loquař in. d. cle. vt dicit Imo. in. d. l. titia. p̄dictā snīam z distinctionē Bar. ꝙprobo, q iudex† laicus pōt punire vsurarium
123 laicū, vt voluit Jo. mo. z Jo. an. in. c. j. ad fi. j. e. lib. vj. p hoc facit q̄ no. Jac. but. in. l. cū allegas. C. eo. pro hoc facit q repetitio vsure fit p ꝙdictionē indebiti si sit fori secularis, ad hoc alle
go q̄ gl. recitat in cle. dispendiosam. de iudi. z q̄ notauit Archi. xiij. q. ij. in. c. quid dicaz pro hoc facit, q si creditor rennat restituere pignus donec sit ei soꝛs soluta dicēs se bñe fructus ex tantes quos paratus est restituere donec sit ei soꝛs soluta, vel si perař interē ō his, iudex secularis sit ꝙpetēs ꝑm. d. An. ō bu. in. c. cuz sit generale. de fo. ꝙpe. z ad hoc alle. q̄ notauit Lap. in alleg. sua. v. z. lviij. z Fede. de sen. in ꝙsi. sno. xcj. in ꝓrio dñi mei q iudex secularis nō possit cognoscere de hmōi cā incidenti vsuraria simulationis. primo allegatur. d. c. tua. z. c. lator.

124 **Item quia** hoc dř crimē ecclesiasticū sz ꝙmittere vsurā, † z ideo est ecclesiastica igit̄ ꝛc. de offi. ordi. c. j. z. vj. q. j. c. j. Jtē. p hoc allegatur cle. dispendio
siam. vbi tex. enumerat hanc causaz spiritualē. ad idē cle. j. in. §. ceterum in eo. pro hoc facit. z ꝑm cōem opi. vsure non sunt ꝓhibite de iure ciuili, vt not. in. l. j. C. de sum. tri. z fide caubo. Et in
bite de iure ciuili tenuit auc. ad hec. C. de vsur. z q non sint ꝓhibite de iure ciuili tenuit Host. vt refert Butri. in. c. cū sit gnale. z Archi. z Joan. an. in. c. j. j. eo. lib. z Jac. but. in. l. cū allegas. z in auc. ad hec. C. eo. z in effectu ꝙcludendo contra Bar. tenuerunt Bal. z Saly. c. in. d. l. quoties. z in. l. oī nouatio. cessante. C. de sac. sanc. eccle. ꝙ Bar. ēt allego Lap. in alleg. lvj. que incipit. querit an coꝝ seculari iudice possint vsure ꝛc. z hanc partē tz curia Romana vt ibi dicit Lap hanc etiam partez tz Jo. de lig. ꝙ Bar. q allegat ꝙsuetudinē totius mūdi, q iudex ecclesiasticus cognoscat vt refert Bemi. in. c. j. j. eo. lib. vj. z hāc opi. vř mihi tenere do. And. de bu. in. d. c. cū sit gñale, vcz q q̄n dubitař quoquo mō an ꝯctū sit matrimoniū vel ne, an ꝙtractus sit simulatus vel non quoquo
125 mō dubitēt q̄ iudex † ecclesiasticus cognoscit. Et hanc opi. ēt tz do. Car. flo. doctoꝛ supremus. in. d. c. cuz sit gñale, z dicūt ipsi do. Cardi. z do. Anto. q non pōt quouismodo questio inducī in facto quin hēat aliqd spūalitatis z q̄stionis iuris, z tūc si cā z hmōi incidens questio nō esset mere spūalis, si non habet aliquid annexum spūali, sufficit vt iudex ecclesiasticus cognoscat. c. quanto. de iudi. Et ista vř mihi esse ꝙmunis opinio z vera q̄ qualitercunq̄ sit dubium, an contractus sit dubius seu illicitus aut simulatus vel non q iudex ecclesiasticus debeat cognoscere. Si vero esset questio de repetenda vsura, q certum esset esse vsuram, esset certum contractum esse vsurarium, tunc iudex secularis cognoscēret de ista conditione indebiti. c. miserabilez. ſ. eo. z ita videtur mihi in fauorem ecclesie iurisdictionis dicendum pro veritate, z ita consului alias ad petitionē cuiusdam excellentissimi pncipis, z traxi eum in sententiam sex doc. excel. huius ciuitatis.

Quero igitur cuius effectus sit

propositionis. dico q ex quo ista q̄stio incidens z pncipalis venit coꝝ diuersis iudicibus tractanda incidentis predicte pendētia suspendit iurisdictionez in principali. c. tuā. ſ. de ordi. cog. c. lator. ſ. qui fil. sint legi. z sic inesse casus ꝑm do. Ant. de bu. in illo. c. tuā. in quo aliter q̄z ꝑ appellationē suspēditur iurisdictio, z est casus spālis in quo prius terminař incidēs q̄z principalis, z de p se terminař. Adde q cā pncindicialis facit silere suas appēdices. Bal. in. l. j. iij. col. ver. fallit si illi. C. qui admi. Item est casus in quo pemptoria exceptio vel replicatio ēt post litis contest. proposita hz effectum dilatorie. Et ex his sequunt plures practicā, tu agis ex instrumento venditionis, ego excipio q est simulatus ꝯctus, z pignoratitius. ista questione incidenti decreta ad iudicē ecclesiasticum z remissa suspenditur iurisdictio iudicis secularis qui erat aditus tanq̄z super contractu venditionis. Scōa specialitas, q ista incidens questio spiritualis vsuraria vel iuramēti relaxatur vel legitimatur ꝛc. prius tractatur, z z incidentia hz effectum dilatorium ēt post litis contest. Quarta specialitas, q super ipsa incidenti pronuntiantur expresse ꝙ. c. j. ſ. de ordi. cog. Quinta specialitas, q hmōi sententia lata super incidenti est diffinitiua. Sexta est z vltima specialitas, q in eo proceditur dato libello z litis contesta. ꝑm quosdam, hec omnia sunt verba do. Ant. in. d. c. tuam.

Et ista oia specialia insurgunt ex hoc accidenti, q ꝙgit pncipale negotium z hanc exceptionē tractari oportere coꝝ diuersis iudicibus ex diuersitate fori, q non pñt hec spiritualia vel spūalibus annexa vt est q̄ iuramēti ꝛc. tractari coꝝ iudice seculari, vt in. d. c. lator. z. c. tuam. si enim oporteret eodē tpe coꝝ ipsis diuersis iudicibus procedere, in premissis processus intricaretur z coram diuersis iudicibus litigarēt ꝙ id q habetur in. c. fi. ſ. de rescrip. in. c. dispēdia. eo. tit. lib. vj. in. l. cū papinianus. in auc. z consequenter. C. ō sentē. z sequeretur intricatio processuz, q possent diuersi iudices ꝙrias ferre sententias circa eandem hereditatē circa eundem ꝯctum, vno presupponente filium esse legitimū alio presupponente matrimonium non tenuisse z filium esse illegitimum, vno presupponente ꝯctum fuisse verā venditionez, alio presupponente ꝯctum fuisse simulatū vsurarium z pignoratitium ꝛc. Ista ergo est ratio intricationis que inducit specialia predicta, q non de-
126 bent processus intricari † impediri. c. ij. ſ. de offi. deleg. c. exhibita. ſ. de iudi. Et ideo dicit Inn. in. d. c. tua. q si questio legitimitatis z hereditatis tractaretur coꝝ eodē iudice, vt puta iudice ecclesiastico, q tunc nō haberent locum specialia predicta, z q vtraq̄z pars posset simul tractari. z est verissimum.

Modo queritur circa predicta de alia questione pēdente questione vsure super instrumento quod petitur declarari vsurariū z pignoratitium mittitur inhibitoria iudi-
127 ci † seculari, vt interim non procedat, z interim non exequatur

instř̄m

instm predictū ꝙtingit autem ipsum iudicem ecclesiasticum pronuntiare instrumentum non esse vsurarium. ⁊ ideo revocat inhibitoriam, appellatur a sententia huiusmodi ecclesiastici ⁊ petit vt iterum de novo mittat inhibitoriam, queritur an possit vel debeat iterū mittere inhibitoriam. arguit ꝙ nō, qz suspensa est vel videtur suspensa eius iurisdictio, ergo ⁊c. ⁊ c. vt lite pen. p totū. s. de appel. c. dilectus. ⁊ ff. nil nova. appel. pen. p totū. Scōo arguit si hec revocatio inhibitorie vr diffinitiua, vr quodāmō diffinitiū negotiū seu diffinitiue annexū, qz nil amplius expectat post
128 se coram iudice ecclesiastico, sed si iudex † possit suas interlocutorias nō tm pōt diffinitiuas revocare ꝛrio iperio. c. cū cessante. s. de app. l. qō iussit. ff. de re iu. Adde Jo. an. Jo. mo. Pbili. Abb. ⁊ Imo. post But. in. c. j. s. qbus de ap. i. vj. qō est verum nisi iudex detulerit appōni. vide Jo. pape. i suo ℞. interlocutoria. ℞. nos. pdictis tm obst. Fed. de se. in qsilijs suis, qsi. xxiij. vt refert But. in. d. c. tuā. qcludit ꝙ ipse iudex possit ⁊ dēat iterum mittere inhibitoriam. Et movet istis argumētis pulcherrimis.

Primo qz id attentatū ⁊ attentata revocatio inhibitorie emanavit post sniaz ⁊ ante appōnē ergo venit retractandū, qz sicut attentatū post sniam durāte termino dato ad appellandū venit retractandū. c. non solum de appel. lib. vj. Scōo movet, qz revocando inhibitoriā gravavit, qō
129 gravamē fundat sup litis pendētia, qz lite pendente, vel appellatione † pendente, vel termino dato ad appellādum pendēte nihil debeat innovari cū saltē spes litis subesset cū posset appellari. potest ergo, ⁊ pōt snū gravamē revocare. d. l. ꝙ iussit. d. c. cū cessante. ⁊ c. sacro ad fi. j. de sen. excō. c. qualiter ⁊ qñ primo. j. ō
130 accu. Tertio arguit Fede. sic qz oz iudex † qservare appellātē seu appellare possentē in statu in quo erat añ snia ad hoc pōt allegari totus titulus. ff. nil nova. appel. pendē. ⁊ dictū. c. nō solum, sed ēm tps ante snias stabāt inhibitorie. Igitur iterū de no
131 uo est iteranda ⁊ remittenda. Quarto movet, qz index † a quo se intromittit de attentatis tendentibus ad faciliorem appellationis exitū, dūmodo nil tangat circa cognitionē articuli appellationis. s. de appella. c. cum teneamur. ⁊ c. qua fronte. ⁊ c. soliditudinem. ⁊ est bonus tex. in. c. ij. de matri. contracto contra interdict. eccle. vbi pōt inhibere ⁊ interdictū facere partibus ne contrahant cum alijs in preiudicium litis pendentis.

Quinto movetur qz ōt ipse qō de iure absqz alia inhibitoria suspēsa est interdictio iudicis secularis tanqz inferioris. Ex quo incidens pendet coram ecclesiastico superiore ⁊ ex phibitiōe exhibitoria iuris cōis dictoz. c. latoz. ⁊ c. tuā. ita ꝙ inhibitoriaz qz mittit index ecclesiasticus est potius quedā ōclaratio, qz ex eo qō cā est coram diversis iudicibus, quoz vnus est inferior, alter superior, ipso iure absqz appōne vel inhibitione revocata ē vel suspēsa iurisdictio inferioris. c. si duobus. s. de appe. Et hoc vltimū ar. facit. ꝛz Federi. in suo qsi. xxj. ꝙ iura pallega. ⁊ allegat ad hoc. c. exhibita. s. de iudi. ⁊ pp diversitatē iudicū censet pīdicialis processus ad processuz, ergo ipso iure est nullus processus iudicis secularis ad hoc de sen. excom. c. sacro. ad fi. ⁊ c. si index laicus. ꝙ qcludit ipse Fede. ꝙ iudex secularis absqz aliqua inhibitoria dz quiescere ⁊ supersedere sup suo processu cōi, cum sua ptās sit superior ecclesiastico hoc inquit Fede. que putat vera do. Ant. qñ est oppositum coram iudice seculari, qñ preiudicialis pendet coram iudice ecclesiastico, alias si nō esset oppositus dicit do. Anto. cū articuli sint diversi principalis questionis ⁊ incidentis non video ꝙ ipso iure sit suspensa iurisdictio iudicis secularis precedentis super principali nisi opponatur. Sed oppositiōe facta processus erit nullus abiqz alia inhibitoria, vt dicit Fede. p. d. c. exhibita. de quo plenius videte p ipsum do. Ant. in. d. c. tuaz. ꝙ ꝛz qclusive dictū Fed. in. q. nostra, proposito ꝙ pendente appellatione in tex. ecclesiasticus iterū de novo pōt ⁊ dz mittere inhibitoriā, ex quo misit eam in principali instantia iam semel, quoniā appellatione interposita suspensa est vel extincta revocatio sua inhibitorie predicte. l. j. in fi. ff. ad turpilia.

132 Et ex predictis ēt decidit qō ꝛz alias inhibitorie nō † sint mittēde vel fiēde sine cāe cognitiōe, vt i anc. in medio litis nō fieri sacras iussiones. ff. j. ⁊ de app. c. nō solū. ⁊ c. romana. lib. vj. tñ hec inhibitoria qñ incidēs qō spūalis est proposita coram iudice ecclesiastico ratiōe vsurarie qōnis, vel rōne relaxationis vel iuramenti, vel ratione illegitimitatis pōt mitti sine aliqua citatione ⁊ cause cognitione ⁊ hoc tenuit Lap. i sua allegatione. Sed qz ex quo suspensa est iurisdictio iudicis secularis a lege, missio inhibitorie potius ē declaratio quedam ꝙ actus disponens, ꝙ actus iudiciarius, ⁊ sic non requirit citatio, vt. s. de appel. c. reprehensibilis. ⁊ c. pastoralis. ita ōt. d. Ant. vbi. s. qz dixi. s. ꝙ procedit in hac incidenti qōne libello dato ⁊c. Et dixi ꝛz quosdā b p ea q tāgit Jo. an. in c. latoz. palle. Nā nō est dubiū ꝙ si qō vsuraria legitimitatis iuramēti relaxādi, vl alias simul pncipl̄r moveat ⁊ intendet, ꝙ iuris ordo exigit, ergo eodē mō qñ icidēter oritr ⁊ remittit ad iudicē ecclesiasticū ⁊ subrogat loco iudicis secularis. Adde bal. ff. iij. in. l. quoties. ij. col. ver. sed nunqd. C. de iud. vide in Spe. de reconuē. Lanfran. in. c. qm̄ ꝛ. ver. qfessiones. vj. col. ō pba. ar. in. c. ecclesia. vt lite. pen. l. q eū. ff. iniuriarū. ff. si qs cau. Inn. dicit in hoc articulo tutius esse ꝙ det libellus ⁊ ꝙ fiat litis ctē. Sed qcquid dixerint antiqui doc. q non viderunt cle. dispendiosam. j. de iudi. dōm est ꝙ cū hmōi qōnes sint spāles tranctantur summarie, simpliciter ⁊ de plano, vt in. d. c. dispendiosam, ⁊ sic non reqritur aliqs ordo iuris, nec libellus nec litis ctesta. vt in cle. sepe. de ver. sig. ō quo plenius br̄ per do. Ant. in. d. c. tuā.

Sed finaliter circa simulationē

133 † contractuum formo vnam questionem pulcherrimam. Quidam vsurarius cautus emit quid ad primam faciem apparebat equum, ad formam instrumenti vnum predium quod locavit venditori pretio. x. librarum in anno. re vera tamen pignus erat, ⁊ tunc venditor ad petitionem vsurarij confessus est dictam venditionē esse veram ⁊ puram, ⁊ ita pronuntiatum est per iudicem ecclesiasticū, ⁊ ꝙ venditor teneat̄ observare illaz. vsurarius mortuus est predicta cautione de restituendis vsuris, vnde vēditor agit contra heredes vsurarij petēs dictam venditionem rescindi ⁊ sibi fundum restitui computatis in sortem dictis libris. x. p textis annuatim. profecto queritur an possit. Et ista questio nūc pendet in actione personali condemnatus est debitor qui est cōfessus ⁊ cum iuramento confessus condemnatus est inquam per iudicem ecclesiasticum, ⁊ sponte recepit ab ipso iudice ecclesiastico preceptum de solvendo intra tres menses sub pena excommunicationis, ꝙ ex nūc, prout ex tunc ipse index ecclesiasticus proferebat nisi in termino solveret, ita ꝙ ipse debitor in executione dicti iudicati ⁊ precepti excōmunicatus est, aggravatus ⁊ reaggravatus vsqz ad maledictionē ⁊c. ⁊ vsqz ad invocationem brachij secularis. ipse debitor nunc petit se absolvi a iuramento ⁊ a censura ad finem ne ad dictā executionē pcedat, ⁊ allegat ꝛ ctum vsurariū. Queritr an dicti cōdēnati sint audiendi. ti. j. questionis format Albe. in rub. C. de vsur. tit. ij. pēn. pendet in presenti civitate. arguit Alb. ꝙ dictus venditor sit audiendus non obstāte snia, qz presupponit emptorē fuisse vsurariū, ꝛ quos vsu
134 rarios facile presumit ꝙ faciunt ꝛctus † simulatos in fraudem vsurarū. preal. c. illo vos. ⁊ C. de vsur. l. cuz allegas. ⁊ l. Iulia. s. idē papinia. ff. de act. empt. presumit enim ꝛ aliquē ex eo ꝙ facere cōsuevit. ff. de vsu. l. qui semisses. ff. de pig. act. l. vel universoz. ⁊ ꝙ illa venditio presumat̄ facta in fraudē vsurarū, bñ facit. c. ad nostrā. ō emp. ⁊ vē. i. Litij. C. plus val. ꝙ agi. cū ibi not.

Nec obstat snia p iudicē ecclesiasticū lata a qua nō fuit appellatū, ⁊ sic in rē iudicatā trāsiit, vt. s. de re iudic. c. cū inter. ⁊ c. ꝙ ad qsultationē, qz vbi agit̄ ō piculo anime sicut hic snia nunqz in rē iudicatā veritate cōperta, vt. s. ō re iudic. c. latoz. ⁊ c. qsanguinei. de frigi. ⁊ male. c. fraternitatis. cedit opinio veritati, veritate cōperta. viij. di. c. veritate. ⁊ ꝙ talis sentētia possit retractari veritate pbata, ꝛz nō fuerit appellatū est optimū arg. in. c. significantibus. de pur. vulg. ⁊ xxxij. q. j. c. ij. ⁊. ff. qñ act. de pecu. est anna. l. j. s. quesitū. alias est. l. de p se. Itē exceptio doli seu equitatis supueniētis b suadet. arg. ff. de qdi. sine cā. l. si fullo. sed superuenit hoc qz vsurarius mandavit restitui, igit̄ ⁊c. Itē pp delictū aduersarij sententia retractatur. s. de divoz. c. ex literis. s. de adult. s. fi. l. ex falsa. C. de transa. Itē cōstat ꝙ inf̄m ē maioris autoritatis qz res iudicata. ff. de iureiu. l. ij. ⁊ ibi no. vt. s. ō iure. c. ⁊ si xps. p3 ꝙ inf̄o prestito nihil amplꝰ qrit̄. l. nō erit. s. dato. ff. de iureiu. c. veniens. s. de trāsac. ⁊ tñ iuramentū prestitum super vsuras potest remitti. c. debitor. ⁊ c. j. s. de iureiu. ergo sic ⁊ multofortius poterit sentētia retractari.

135 Item cōiter vsurarij faciunt tales ꝛctus simulatos ⁊ in nube. ꝙ † male agunt odio habēt lucē. s. de offi. de le. c. qsuluit. xxiij. q. j. c. pnitiosum. s. de eccle. bene. c. vt nostrā. ⁊ deus odit opera tenebrarum. s. de here. c. cum ex iniūcto. ⁊ ꝙ
136 semel † malus semper presumitur esse malus. Adde Bar. ff. de accu. quod est verum nisi per triennium steterit bonus. in auc. de mona. s. si quis igitur. ver. attamen sufficit. presumit. n. ex preterito, quia consuevit in preteritum facere contractus, p-

sumitur in pñs tps ⁊ eẽ, vt plene no. in l. siue possidetis. C. de p̃ba. ℔ sunt argumenta q̃ facit Albe. p̃ hac parte, sed in ꝯriũ ponit ea allegat q̃ venditor nõ sit audiendus pp auctoritatẽ snie cui est standũ cũ p̃ veritate hẽat, vt. ff. de statu. l. ingeniũ. ⁊ C. de re iudi. l. j. ⁊ pro snia p̃sumit, vt. ℟. de re iudi. cũ inter nos. ⁊ c. sicut. ℟. de renun. c. in p̃tia. ⁊ l. berennius. ℣. gaia. ff. de euic. q̃ ap probare debuit dictus venditor si sibi snia displicebat. l. j. C. si supius in inter. resti. po. cum. n. transierit dicta snia in rẽ iudicatã, facit ius inter partes, vt in. d. c. cũ ad q̃sultationẽ. de re iudi. ⁊ c. q̃ dilecti. in fi. ℟. de elec. ⁊ ij. q. vj. ℣. diffinitiua. p̃ ℞ facit ibi q̃fessio venditoris, q̃ q̃fessus est q̃ vẽditio erat pura ⁊ vera sic in titu. q̃nis occurrentis principaliter debitor q̃fessus est se verus debitorẽ ergo nõ p̃t snie ꝯbere late in q̃fessum q̃ non p̃t qs venire ꝯ suã q̃fessionẽ. l. j. C. de q̃fes. c. fi. ℟. de q̃fes. l. gñaliter. C. de nõnu. pecu. nec ex eo q̃ emptor vel creditor de quo. ℟. sit vsurarius dz p̃sumi ꝯctus simulatus, nõ p̃bat esse q̃ ab hoc q̃tingit abesse
137 l. non hoc. C. vñ cogna. l. neq; natales. C. de p̃ba. Jtẽ error† detectus snias non retractat, vt. ff. fami. ber. l. cũ putarẽ. C. de q̃di. indebi. l. j. C. de re iudi. c. iter monasteriũ. Nec ob. q̃ iurm possit remitti per. c. debitorẽ ⁊c. quia ibi erat expresse prestitum super vsuris, hic añt non constabit ꝯctum esse vsurarium, imo ꝯ p tanam q̃fessionem. Jtem iste venditor dicit Albe. non põt contra factũ iuũ venire vt. l. post mortem. ff. de adop. l. per fundum. ff. de serui. rusti. predio. ⁊ ℟. de cler. q̃iuga. c. diuersis fallacijs, nec ergo heres eius possit venire, maxime q̃n factũ defuncti esset iuratum. auc. q̃ op3. C. de p̃ba. ⁊ per hoc. C. de re. alie. non alie. l. vendituri. ⁊ C. de rest. mili. l. qui a patre istaz. q. formauit Jaco. de are. vt refert Albe. ⁊ nõ determinauit, q̃ pendebat de
138 facto ipse vero Alberi. ipsaz q̃. determinat dicẽs. ego autẽ puto heredẽ venditoris † audientẽ ⁊ admittẽtem ad p̃bandũ cõtractum vsurarium per iura. ℟. ad hoc allega. ⁊ maxime propter periculum anime, quo casu sententia retractatur. vt predictũ est. Alberi. cuius sunt argumenta predicta de verbo ad verbum.

Ego autem in questione principaliter occurrenti quã. ℟. formaui q̃sulni, ⁊ dico iurm nõ esse relaxandũ ⁊ censurã ⁊ excõicationẽ nõ esse relaxandã, ⁊ ad impedimentũ ⁊ ad finẽ impediméti rẽ iudicatã. Mã nedũ adest q̃fessio debitoris q̃dẽnati, sed q̃fessio intacta, ergo iurm seruãdũ c. cũ q̃tingat. c. cum vero. ℟. de iurein. nec appellans tũc, nec intra. x. dies, nec vnq; anteq; q̃ueniret ad publicationẽ excõicationis, aggrauationẽ ⁊ reaggrauationẽ, ergo amplius nõ est audiendus. c. pastoralis. ℟. de appel. imo terminũ recipit ad solvẽdum, ergo magis snias approbant. c. q̃ ad q̃sultationẽ. C. de re iudi. imo non solũ est q̃dẽnatus sed ẽt excõicatus qui non solvit in termino. c. ꝓterea requisisti. ℟. de appel. ergo mõ nõ p̃t excutionẽ q̃uenire. c. nouit. de appel. Jtẽ lz excõicatus ex q̃tumacia debeat absolui redimendo q̃tumatiam, ⁊ cauendo de stando mandatis ecclesie, vt. c. nuper. ⁊ c. sacro. ℣. verũ. de sen. excõ. iñ excõicatus qui q̃dẽnatus, vel q̃ notorie deliquit, vel q̃ monitus
139 non satisfecit, talis excõicatus † nõ dz absolui nisi prius sufficiẽs prestet emẽda ⁊ satisfactio. xvij. q. vltima. c. pessima. xvij. q. iij. c. de presbyterorum. xj. q. iij. c. excellẽtissimus. in fi. j. de sen. excõ. c. parrochianos. ⁊ ista est doctrina q̃ tradũt gl. ⁊ Jnno. in.
140 c. ex parte. de sen. excõ. dicẽtes q̃ excõicatus † ꝓ q̃tumacia dz absolui redimendo q̃tumaciam ⁊ cauendo de stãdo mãdatis ecclesie, vt. ℟. sed q̃ excõicatus, q̃ nõ solvit, q̃dẽnatus excõicatus q̃ notorie deliquit, ⁊ q̃ monitus non satisfecit ⁊c. nõ est absolvẽdus nisi prius p̃stet emendã ⁊ satisfactionẽ. hec sunt verba doc. p̃dictorũ ⁊ verba Hosti. ad literã propemodũ de verbo ad verbũ in. d. c. ex parte. in sua gl. super verbo, pro cõtumacia. ⁊ ipse idẽ Host. in summa in. ℣. qualiter. ver. sed etiaz requiritur aliq̃ q̃ absolutionẽ p̃cedere debeat satisfactio ⁊c. ꝓ hoc facit dictus debitor q̃dẽnatus excõicatus, ergo non est audiẽdus in alia sui supplicatione. c. pia. de except. lib. vj. plus me monet ⁊ ad hoc est q̃ q̃cludit in articulo principaliter occurrente, q̃ dato q̃ debitũ esset feneratitiũ, hoc non arguit nullitatẽ snie, sed iniquitatẽ nõ ex ꝓposito iudicis, sed reipsa, patet ad sensum, lz posito q̃
141 nullitatẽ argueret, nullitas snie † nõ hz impedire executionem sententie q̃n requirit altiorẽ indaginẽ. Adde q̃ nullitas sentẽtie dz plene p̃bari, alias non expedit executionẽ, Bal. ⁊ Pet. de son. in. l. j. q̃n p̃cono. non est necesse. vt notauit Barto. Ant. ⁊ doc. in. l. iij. ℣. condemnatus. ff. de re iudi. ⁊ cano. ponunt in. c. suborta. de in integ. resti. finaliter moueor p̃ id q̃ no. in. d. c. latoz. ⁊ c. q̃sanguinei. vbi bñ q̃ dato q̃ sententia non trãseat in rẽ iudicatã in cã matrimonij rõne peccati ⁊c. tñ est illi standum, ⁊ parendum est sententie donec doceatur de oppositio. ꝓpter q̃ q̃cludo nec Albe. diceret contra, q̃ dato q̃ posset q̃tra predictam sententiaz veniri tñ non est impedienda executio ipsa, sed ad ipsam executionem semper est procedendum saluo iure repetendi dicto debitori si qd p̃ vsurariã p̃anitatẽ apparebit ab eo extortũ, ita ego dixi ⁊ q̃sulni in questione precedenti seu principaliter occurrenti ⁊ obtinui. Nunc dico satis sufficit de peccato q̃ cõiter contra charitatem per vsurã ⁊ per contractus simulatos, videndum est de peccato q̃ committitur pariter cõtra charitatem in alijs contractibus.

Et quia appellatione venditionis contineñ ois cõtractus
142 †. l. xij. tabu. ⁊ l. statutilibe. ⁊ q̃ inter ementes ⁊ vendentes raro est quin interueniat peccatũ, vt de peni. dist. v. c. qualitas. videndum est quomodo peccatur in emendo ⁊ vẽdendo. in primis igitur in ipso contractu emendi ⁊ vendendi peccant homines i malis seu falsis ponderibus ⁊ mensuris capitul. vt mensure. ℟. de
143 emp. ⁊ vendi. ⁊ tales q̃ falsas mensuras † tenẽt vel falsa põdera in. l. dardanarij vocant ydardanarij, a quodã dardario functio nũ a victore q̃ maximã dabat operã vt annona carior fieret, ⁊ ℔z leges ciuiles puniunt tales, q̃ aliq̃n eis interdicitur negotiatio interdũ alligantur ⁊ humiliores in metallũ seu ad opus publicũ
144 dãtur, vt. ff. de extraor. cri. l. annona. Jtem peccant † hoies emẽdo ⁊ vendendo per dolum, inducendo ad emendum vel vendendum, ⁊ q̃n dolus dat cãm ipsi ꝯctui emptionis ⁊ vẽditionis, vtputa q̃ alias deceptus non erat venditurus contractus est ipso iure nullus, si deceptus vult, vt. ff. ó dolo. l. elegãter. ⁊ xij. q. ij. c. quisquis eps. ⁊ hñ in. c. cum causam. ℟. de emp. ⁊ vendi. vbi no. ⁊ in. c. cum vniuersorum. ℟. de re. permu. ⁊ ff. de mino. l. in cause. secundo. ℣. j. ⁊ ff. de iure do. l. si res. ℣. j.
145 **Jtem cessante** dolo adhuc rescindit ꝯctus † ℔z leges ciuiles q̃n est ꝺceptio re ipsa vltra dimidiã iusti pretij. l. ij. C. de rescin. ven. ⁊. d. c. penult. ℟. de empt. ⁊ ven. ⁊ q̃n dicatur lesio vltra dimidiã iusti pretij, ⁊ an habeat locuz illa rescisio in alijs ꝯctibus hñ in iuribus preal. q̃
146 non est cordi ⁊c. Mñ añt nõ est deceptio vltra dimidiã vñ ℔z lesentibus se adinuicem decipere in pretio. ff. de mino. l. in cẽe. ℣.
147 †res publica, vel ecclesia. nam tales post lesionẽ restituerẽtur in integrũ, vt. l. respublic. C. ex quib. can. ma. l. fi. C. de sac. sanecclc. c. j. ⁊ toto tit. ℟. de in inte. resti. ℔z an in foro conscientie li
148 ceat carius vendere † ⁊ vilius emere, hic est operepretiuz. ⁊ q̃ est ꝑplcra. ⁊ ista questio domini mei hz duos sensus vnũ in sensu diuisio, an liceat venditori carius vẽdere q̃z tunc res valeat, ⁊ vñ in vtraq; q̃. q̃ sic. primo per p̃all. l. ij. ⁊ dictum est. c. cum cãm. vbi non lz q̃n est deceptio vltra dimidiam, ergo si non est tanta deceptio tz. scdo idem suadet p. d. l. ita si ꝑtio. ℣. fin. ℔z dñi mei ille. ll. loquuntur in foro seculari ⁊ iudiciario, non in foro poli ⁊ penitentiali, ⁊ ideo Jo. cal. in repe. c. nauigãti. j. eo. in. ix. q. circa vel vltra med. in. j. q. dicit q̃ non lz emptori vilius emere saltem vẽditore ignorante, q̃ sibi iustitiam non facit, ⁊ sic est illicitum ⁊ peccatũ, ⁊ pariter in. ij. q. dicit q̃ est peccatũ ex pte vẽditoris saltẽ emptore ignorante. Adde q̃ si venditor decipit ⁊ decipiat fit cõpensatio si fuit ignorans ti. ⁊ ibi bar. in. l. si duorum. ff. de acti. em. q̃ nõ facit emptori institiaz, p̃o his. c. j. ℟. de empt. ⁊ ven. dñi mei reperio q̃ Saly. istã qõnem tãgit in auct. ad hec. C. eo. in. xxj. q. ⁊ refert Jo. cal. ⁊ dicit q̃ multum succincte loquit ꝓ verbũ saltem ignorantiã ⁊c. vnde ipse laicus loquitur in ipsa. q. ⁊ dicit in prima q̃ q̃n emptor vilius emit q̃z res valeat aut venditore putante rẽ nõ plus valere, ⁊ tũc bñ dicit Jo. cal. q̃ deceptio. i. saltem reipsa, ⁊ si nulla verba dolosa intercurrunt, attamen deceptio est ⁊ iusta non affuit, aut venditore sciente rẽ plus valere, ⁊ tunc distinguit, aut venditor erat aliqua necessitate cõpulsus vendere, nec poterat vlterius differre. ⁊ ad
149 hoc idẽ q̃ peccat emptor vilius emendo, q̃ q̃z to in maiori necessitate videt † fratrẽ suũ tãto maiorẽ charitatẽ dz ei exhibere, ℔z cũ vilius emit ⁊ minus iusto pretio iustitiã vẽditori nõ facit neq; charitatẽ ⁊ misericordiã hz sup illũ, ió peccat, nõ. n. ẽ dãda affli
150 ctio † afflicto. l. diuus. ff. de offic. presi. C. de epi. audi. l. dementi vij. q. j. c. cũ percussio. ℟ cle. egro. c. j. ⁊ per totũ, aut nulla in necessitate erat venditor astrictus eo tunc vendere, sed emptor nõ volebat plus dare, nec ex parte ipsius emptoris aliqua fraus intercurrenit, ⁊ tunc cum posset venditor alium emptorez perquirere ⁊ experiri an iustiore pretio posset vendere, vñ ipsi Saly. saluo famosiori consi. q̃ tũc emptor non peccat, monetur, q̃ priacharitas incipit a seipso. l. preses. C. de serui. ⁊ aqua.

Jtem q̃

Item qz omnem iustitiam circa pretium excludat scientia venditurũ in nulla necessitate positũ ad vendendum. ⁊ si qua iniustitiam illaz remittere videtur venditoz sciens ⁊ in nulla necessitate vendendi positus, ⁊ id qõ deest ad iustũ pretium donare videtur emptori, nec verbo nec facto vitium aliqõ cõmittẽdi. ar. in l. cãpanus. ff. de ope. lib. in l. cuius per errorẽ. ff. de re. iur. ⁊ idẽ dicit ipse Saly. in. j. q. ex parte venditoris carius vendentis, qz aut emptoz p tunc putabat tm̃ rem valere, ⁊ venditoz peccat, qz ad hec adest deceptio, aut emptoz scit nõ tm̃ valere, sed pro tunc erat in necessitate posit⁹ ad emẽdũ ab illo nõ poterat vlteri⁹ differre ⁊ q̃rere alĩ vẽditorẽ, ⁊ idẽ vt. s. vẽditoz peccat, aut ñ necessitabat̃ tũc ab illo vẽdere, ⁊ ꝟ casu si nullũ mẽda. nulla fra⁹ iteruenit, ñ peccat vẽditoz, p his fac̃ ꝟz ipz sal. q̃dã palea q̃ icipit eijciẽs. lxxxviij. di. ⁊ ꝟ ot saly. ĩ. q. ꝑdcã q̃stũ ad sensũ cõpositũ qõnis nr̃e sensus est. an liceat emptori rem q̃ emit certo pretio vendere alteri carioi pretio absq; peccato, ⁊ ista questio pertineat ad mercatores. ⁊ in clericis dicit Saly. res est clara cum omnis mercatio ⁊ negociatio secularis sit ei interdicta. lxxx. dist. c. fornicarĩ. s. ne cle. vel mona. per totũ qõ intelligit verum ipse Saly. quando est mercatus vel negotiatus vt rem ipsam vendat, sed si vt domum reparet, vel vt possessionez ecclesie edificet, ⁊ postea muta to proposito ex iusta causa vendit lignamina ⁊ ferrum ⁊ similia que emerat, ⁊ carius vendit, non est magis interdictum clerico quam laico. vnde videamus quid in laico Hug. ⁊ Lan. vt refert
151 ipse Saly. dixerunt. xliij. q. iij. c. si quis clericus emerit † vilius vt vendat carius, nõ ex cupiditate, sed vt prouideat suis necessitatibus ⁊ familie sue, qõ licet ei. vnde ⁊ si emit sine proposito vẽdendi, ⁊ postea casus necessitatis ⁊ vtilitatis ei occurrit vt vendat, poterit carius vendere. alleg. ea. cã ⁊ qõ. c. quicũq;. ⁊ cum istis, vt dicit Saly. concordare vr̃ sanctus doctoz. ij. ij. q. lxx. arti. x. vbi dicit qꝺ si negociatio ordinat̃ ad aliquem effectum necessarium vel honestũ licita est, puta, ad domus sue sustentationẽ, vel etiam ad subueniendũ indigentibus ⁊ pauperibus.

Vel tertio cũ aliquis intendit negociationi propter publicam vtilitatẽ, vt scilicet res necessarie ad victum non desint in republica ⁊ lucrum expetat, expetit nõ suũ, sed vt laboris sui stipẽdiũ. Itẽ ⁊ quarto si emit rẽ non vt vendat, sed vt teneat, ⁊ postea pp aliquam cãm vendere velit non est negociatio, ⁊ q̃uis carius vendat licitum est, vel quia ei pretium mutuatum est. dico mutuatum vel propter diuersitatẽ tpis, vel pp periculũ cui se exposuit transferendo se de loco ad locum, vel mutuatum est pretiũ ipsaz
152 rem fieri faciendo, vtputa ex ferro ⁊ massa fecit clauos, ex lana fecit pannos, sed illicitum vbi finem specialiter constituit in lucro qñ rem emit † solũ ad hoc vt carius vendat. ⁊ ꝟm hec dz intelligi canon seu palea. lxxxviij. dist. in. c. eijciens. duz dicit, qui rem comparat vt integram ⁊ non mutatam vendendo lucratur, ille est mercatoz qui de templo eijcitur.

Si vero facta mutatione circa rem ipsaz vendit carius q̃ emerit non peccat ex hoc. Adde qꝺ vendens rẽ p ꝓtio maioi vel carioi q̃ valeat tenet̃ in foro ꝺscientie nõ in foro iudicij. Ant. de but. in. c. pen. ⁊ Tho. de aqui. ij. ij. q. lxxvij. arti. j. predicta verba de mutatione facta intelligit Joan. cal. varijs modis. primo rõne ipsius rei, vtputa, qz emit ferrum ⁊ fecit enses vel clauos vel falces, ⁊ emit lanã, ⁊ fecit pãnos ⁊c. vt dr̃ in. d. c. eijciẽs. in fi. vel intelligit secundo mutationẽ rõne loci, vtputa, qz in loco in quo emit pp abundantiam res erat vilioz, ⁊ portauit ad locũ in quo propter inopiam erat res carioz, vel tertio intelligit mutatione rei ratione temporis, qz tpe quo vendit erat in carioi pretio. his ⁊ similibus casibus, qz lucrũ vr̃ quesitũ ex opera ⁊ industria ex artificio dr̃ licitum. vt. xxj. dist. c. clericus. hoc tm̃ vltimo casu si emisset in aliozum dispendium, vtputa tempore messium emit granum tempore abundatie emit victualia, vt illa vendat tempore caristie ex cupiditate motus non propter publicam vtilitatem, tunc esset turpe lucrum vt prealleg. c. quicũq;. xliij. q. iij. c. eijciens. ⁊ c. quoniam non cognouit. vbi verba ponuntur Augu. ⁊ in. c. seq. vbi idez per Cassio. br̃, ⁊ qz pauci sunt mercatozes, imo fere nulli qui non vtãtur mẽdacijs, ideo datur consilium in. d. c. eijciens. qꝺ nullus Christianus sit mercatoz, ne propter eius mẽdacia ⁊ cupiditatis affectuz
153 eijciat̃ de templo dñi post eius transitum, qõ no. sed dñi mei quereret a me aliquis quare dixi qꝺ vẽdendo † rem mutuatam carius nõ peccat ex hoc ille qui emit ⁊ postea vendit, quare dixi in hoc, respondeo quod ex eo dixi ex hoc quod licet qui mutuauit carius vendere possit, ex hoc tamen non debet imoderate vendere ⁊ extorquere, sed honeste lucrari, vt in. c. j. s. de emp. ⁊ vẽ. Quis ergo taxabit illud tale plus illud carius istud lucrũ qꝺ dz posse mercatoz lucrari, vr̃ qꝺ iudex secularis vt. l. j. ff. cura. ff. de offi. presec. vb. imo vr̃ qꝺ epus. vt in. l. j. C. de epis. au. in. c. j. s. de emptio. ⁊ vendi. ibi ad prel byter ⁊ epm. xcv. dist. in. c. olim melius. s. de pec. cleri. c. ij. ⁊ iij. imo vr̃ qꝺ ad nullũ pertineat taxa-
154 re, † qz res tm̃ vz q̃stũ vendi potest. l. pretia rerum. ff. ad. l. fal. ⁊ nemo vr̃ cogendus rem emere vel vendere, vel ꝯbere. l. dudum. C. de ꝯben. emp. l. nemo. C. de iude. l. nec emere. C. de iure de-
155 liberã. sed dñi mei dico qꝺ victualia † ⁊ alia ad victũ pertinẽtia cogit̃ qs vẽdere, maxie pp necessitatẽ ⁊ tpe caristie. nã ipsa necessitas facit vt oia sint cõia, ⁊ excusat a furto, vel ĩ totũ vel in partem, vt. s. de fur. c. si quis propter necessitatẽ. ⁊ de consecra. dist. v. discipulos. domini si sic, ergo hec est iusta causa vt quis cogatur vendere. ad idez de necessitate facit quod habetur. xj. q. ij. c. quoniam multos. j. de sen. excom. c. inter alia. vnde quotidie videmus de consuetudine generali qꝺ coguntur homines granuz ⁊ alias res suas venales exponere tpe caristie, ⁊ ad hoc facit. c. licet. s. de ferijs. ⁊ sunt verba Host. in. d. c. j. s. de emp. ⁊ ven. in sua gl. fi. ⁊ ita dñt doc. iuris ciuilis in. d. l. j. C. de episco. aud. qz dicit Bal. qꝺ ad vitã hominis est necessaria habitatio
156 † ⁊ est necessariũ indumẽtũ qꝺ põt statui certũ pretiũ in domibus locãdis ⁊ in alijs vẽdẽdis. ⁊ ita dicit. d. Pano. in. d. c. j. qꝺ ita dudũ cautũ fuit Padue in domibus ꝺducẽdis p scholares nam quelibet domus apte fuit descripta in certo libro ⁊ fuit certa pẽsio statuta. videamus ergo primo an cogatur quis vẽdere ⁊ posito qꝺ sic, an cogat̃ vẽdere iusto pretio taxãdo. scdo ad quẽ
157 pertinet ista taxatio, † an ad iudicẽ secularẽ an ad epm. ⁊ ex his remanebit cõclusio clara quando sit peccatũ vel non in pretio.

Nam qõ res vendant̃ q̃stũ vendi põt hoc est periculosum officium emendi ⁊ vendendi, qz quasi omnes abuntur eo, ⁊ ideo difficile est inter ementes ⁊ vẽdẽtes cõmerciũ non internenire peccatũ. vt de peni. dist. v. c. qualitas. ⁊ seq. in primo ergo articulo, an quis cogatur vendere varij varia dixerunt, vt ꝟ ex his que habentur in. d. l. j. C. de epi. audien. ⁊ per Bar. in l. annona. ff. de extraor. crimi. ⁊ ex not. in. d. c. j. s. de ꝯben. empt. sed ꝟm cõem ⁊ veriorem sententiam dõm est, qõ aut loquimur in tempore necessitatis, ⁊ in rebus pertinentibus ad victũ, ⁊ tunc cogit̃ quis vẽdere indistincte, siue ꝓposuit rẽ venalem siue non. hoc enim operatur necessitas victus, vt dicit Hosti. in. d. c. j. aut loquimur nõ tempore necessitatis, ⁊ caristie, ꝟ alio tpe, ⁊ tunc compellitur ex iusto pretio vendere, vt. l. j. C. de episco. audi. ⁊ in. d. c. j. s. de empt. ⁊ vendi. maxime autem peregrinus quoz defensio maxime pertinet ad ecclesiam vt in preal. c. ⁊ ideo dicit Bald. in. l. j. ff. de fur. aduer. nau. cau. stab. ⁊
158 idẽ notat̃ in. l. fi. ff. nau. cau. stab. ⁊ hospites † tabernarij ⁊ alij artifices qui prepositum signũ ad talẽ artẽ exercẽdũ possint cõpelli ad hospitandum, ad seruiendũ de arte eorum, qz presuppomunt rem suã venalem, operam suã venalẽ ⁊c. Adde Bar. in. l. j. s. cura carnis. ff. de offi. prefe. vrb. qñ hospes incipit tenere hospitiũ ⁊ nõ a principio. Bal. cõmu. de succes. in anc. oẽs. Et oẽs ist̃i, ⁊ in omnibus in quibus cõpellunt̃ vendere, vendere cõpellunt̃ iusto pretio. l. ⁊ si equo. ff. de lega. j. Et no. in preal. lega. c. j. s. de emp. ⁊ venditio. ⁊ in. d. l. j. C. de episco. audien. ⁊ in d. s. cura carnis. Si vero rẽ suã prepositum quis venalẽ, ⁊ non est necessitas caristie, nemo cõpellitur vendere. ita loquitur. l. dudum. ⁊ l. iniunctũ. C. de ꝯben. emptio. l. nec emere. C. de iure de-
159 libe. l. nemo. C. de inde. ⁊ leges que dicunt qõ ꝯctus † a principio sunt volũtatis. l. sicut. C. de actio. ⁊ obli. l. i ꝯmodato. s. sicut ff. cõmoda. ⁊ ita loquunt̃ iura q̃ dicũt qõ in re sua qlibet est moderator ⁊ arbiter. l. i re mandata. C. mand. c. de his. s. de sepul.

Nunc circa scõm quis statuat

ptia rerũ iusta allegant̃. s. iura que videntur contraria. l. j. s. cura car. videtur velle qõ ad prefectum vrbis. ad iudicẽ secularẽ l. j. C. de epis. au. ⁊ c. j. s. de emp. ⁊ vẽ. vñr velle qꝺ pertineat ad prelbyter. i. episcopũ. sed Lanfre. in. d. c. j. dicit qꝺ hoc non approbat ꝯsuetudo. Host. hanc ꝯsuetudinẽ nõ approbat dicens, sed nunquid contra peccati correctionem currit vel valet ꝯsuetudo. absit dicit ipse vt. c. fi. s. de ꝯsue. ⁊ episcopus habet ordinariam iurisdictionem in hoc casu etiã a lege ciuili, ꝟm quod vno modo intelligitur. l. j. C. de epis. au. concordant leges ⁊ canones
160 dicit ipse Host. qꝺ epi † peccata corrigant, qz sunt ecclestastica. s. de of. oz. c. ij. ⁊ in anc. vt cleri. apud proprios epis. s. si vero ecclesiasticã. colla. vj. concordãt leges ⁊ canones qõ audiant ⁊ defendant, ⁊ tueantur episcopi pauperes ⁊ ppzessos. boc volunt

sumitur in pñs tps ⁊ eē, vt plene no. in l. sine possidetis. C. de p̄ba. Ꝫ sunt argumenta q̄ facit Albe. p̄ hac parte, sed in ōriū postea allegat q̄ venditor nō sit audiendus p̄p auctoritatē snie cui est standū cū p̄ veritate hēat, vt. ff. de statu. l. ingeniū. ⁊ C. de re iudi. l. j. ⁊ pro snia p̄sumit, vt. ſ. de re iudi. cū inter nos. ⁊ c. sicut. ſ. de renun. c. in pñtia. ⁊ l. berennius. §. gaia. ff. de euic. q̄ ap probare debuit dictus venditor si sibi snia displicebat. l. j. C. si sepius in inter. resti. po. cum. n. transierit dicta snia in rē iudicatā, facit ius inter partes, vt in. d. c. cū ad q̄sultationē. de re iudi. ⁊ c. q̄ dilecti. in fi. ſ. de elec. ⁊ ij. q. vj. §. diffinitiua. p̄ Ꝫ facit ibi q̄fessio venditoris, q̄ q̄fessus est q̄ vēditio erat pura ⁊ vera sic in titu. q̄nis occurentis principaliter debitor q̄fessus est se verus debitorē ergo nō p̄t snie ꝫbere late in q̄fessum q̄ non p̄t q̄s venire ꝫ suā q̄fessionē. l. j. C. de q̄fes. c. fi. ſ. de q̄fes. l. gñaliter. C. de nō nu. pecu. nec ex eo q̄ emptor vel creditor de quo. ſ. sit vsurarius ꝺꝫ p̄sumi ꝫctus simulatus, nō p̄bat esse q̄ ab hoc q̄tingit abesse

137 l. non hoc. C. vñ cogna. l. neq̄ natales. C. de p̄ba. Itē errorꝛ detectus snias non retractat, vt. ff. fami. her. l. cū putarē. C. de q̄di. indebi. l. j. C. de re iudi. c. iter monasteriū. Nec ob. q̄ iurm possit remitti per. c. debitorē ⁊c. quia ibi erat expresse prestitum super vsuris, hic aūt non constabit ꝫctum esse vsurarium, imo ꝫ p̄ fanam q̄fessionem. Item iste venditor dicit Albe. non pōt contra factū suū venire vt. l. post mortem. ff. de adop. l. per fundum. ff. de seruī. rusti. p̄dio. ⁊. ſ. de cler. q̄tuga. c. diuersis fallacijs, nec ergo heres eius possit venire, maxime q̄n factū defuncti esset iuratum. auc. q̄ꝺ opꝫ. C. de p̄ba. ⁊ per hoc. C. de re. alie. non alie. l. vendituri. ⁊ C. de rest. milī. l. qui a patre istaꝫ. q. formauit Jaco. de are. vt refert Albe. ⁊ nō determinauit, q̄ pendebat de facto ipse vero Alberi. ipsaꝫ q̄ꝺ. determinat dicēs. ego autē pu

138 to heredē venditoris † audientē ⁊ admittētem ad p̄bandū cōtractum vsurarium per iura. ſ. ad hoc allega. ⁊ maxime propter periculum anime, quo casū sententia retractatur. vt predictū est. Alberi. cuius sunt argumenta predicta de verbo ad verbum.

Ego autem in questione principaliter occurenti quā. ſ. formant q̄sulni, ⁊ dico iurm nō esse relaxandū ⁊ censurā ⁊ excōicationē nō esse relaxandā, ⁊ ad impedimentū ⁊ ad finē impediméti rē iudicatā. Nā nedū adest q̄fessio debitoris q̄dēnati, sed q̄fessio intacta, ergo iurm seruādū c. cū q̄tingat. c. cum vero. ſ. de iureiu. nec appellans tūc, nec intra. x. dies, nec vnq̄ anteq̄ q̄ueniret ad publicationē excōicationis, aggrauationē ⁊ reaggrauationē, ergo amplius nō est audiendus. c. pastoralis. ſ. de appel. imo terminū recipit ad solvēdum, ergo magis snias approbant. c. q̄ꝺ ad q̄sultationē. C. de re iudi. imo non solū est q̄dēnatus sed ēt excōicatus qui non solvit in termino. c. p̄terea requisisti. ſ. de appel. ergo mō nō p̄t executionē q̄uenire. c. nouit. de appel. Itē ly excōicatus ex q̄tumacia debeat absolui redimendo q̄tumatiam, ⁊ cauendo de stando mandatis ecclesie, vt. c. nuper. ⁊ c. sacro. §. verū. de sen. excō. tñ excōicatus qui q̄dēnatus, vel q̄ notorie deliquit, vel q̄ monitus

139 non satisfecit, talis excōicatus † nō ꝺꝫ absolui nisi prius sufficiēs prestet emēda ⁊ satisfactio. xiij. q. vltima. c. pessima. xvij. q. iiij. c. de presbyterorum. xj. q. iij. c. excellētissimus. in fi. j. de sen. excō. c. parrochianos, ⁊ ista est doctrina q̄ꝫ tradūt gl. ⁊ Inno. in.

140 c. ex parte. de sen. excō. dicētes q̄ excōicatus † p̄ q̄tumacia ꝺꝫ absolui redimendo q̄tumaciam ⁊ cauendo de stādo mādatis ecclesie, vt. ſ. sed q̄ excōicatus, q̄ nō solvit, q̄dēnatus excōicatus q̄ notorie deliquit, ⁊ q̄ monitus non satisfecit ⁊c. nō est absolvēdus nisi prius p̄stet emendā ⁊ satisfactionē. hec sunt verba doc. p̄dictorū ⁊ verba Hosti. ad literā propemodū de verbo ad verbū in. d. c. ex parte. in sua gl. super verbo, pro cōtumacia. ⁊ ipse idē Host. in summa in. §. qualiter. ver. sed etiaꝫ requiritur aliq̄ꝺ q̄ꝺ absolutionē p̄cedere debeat satisfactio ⁊c. p̄ hoc facit dictus debitor q̄dēnatus excōicatus, ergo non est audiēdus in alia sui supplicatione. c. pia. de excep. lib. vj. plus me monet ⁊ ad hoc est q̄ꝺ q̄cludit in articulo principaliter occurente, q̄ꝛ dato q̄ de bitū esset feneratitiū, hoc non arguit nullitatē snie, sed iniquitatē nō ex ꝓposito iudicis, sed reipsa, patet ad sensum, ſ. posito q

141 nullitatē argueret, nullitas snie † nō ꝺꝫ impedire execution̄em tie ꝺꝫ plene p̄bari, alias non expedit execution̄ē, Bal. ⁊ Pet. de son. in. l. j. q̄n p̄ouo. non est necesse. vt notauit Barto. Ant. ⁊ doc. in. l. iiij. §. condemnatus. ff. de re iudi. ⁊ cano. ponunt in. c. suborta. de in integ. resti. finaliter moueor p̄ id q̄ꝺ no. in. d. c. latoꝛ. ⁊ c. q̄sanguinei. vbi ꝺꝫ q̄ dato q̄ sententia non trāseat in rē iudicatā in cā matrimonij rōne peccati ⁊c. tñ est illi standum, ⁊ parendum est sententie donec doceatur de oppositō. p̄opter q̄ cludo nec Albe. diceret contra, q̄ dato q̄ꝺ posset q̄tra predictam sententiaꝫ veniri tñ non est impedienda execution̄ ipsa, sed ad ipsam execution̄em semper est procedendum saluo iure repetendi dicto debitori si q̄d p̄ vsurariā p̄anitatē apparebit ab eo extortū, ita ego dixi ⁊ q̄sului in questione precedenti seu principaliter occurenti ⁊ obtinui. Nunc dico satis sufficit de peccato q̄ꝺ cōiter contra charitatem per vsurā ⁊ per contractus simulatos, videndum est de peccato q̄ꝺ committitur pariter cōtra charitatem in alijs contractibus.

Et quia appellatione venditionis contineē ois cōtractus

142 †. l. xij. tabu. ⁊. l. statulibe. ⁊ q̄ inter ementeꝫ ⁊ vendenteꝫ raro est quin interueniat peccatū, vt de peni. dist. v. c. qualitas. vidēdum est quomodo peccatur in emendo ⁊ vēdendo. in primis igitur in ipso contractu emendi ⁊ vendendi peccant homines i malis seu falsis ponderibus ⁊ mensuris capitul. vt mensure. ſ. de

143 emp. ⁊ vendi. ⁊ tales q̄ falsas mensuras † tenēt vel falsa pōdera in. l. dardanarij vocant ydardanarij, a quodā dardario functionū a victore q̄ maximā ꝺabat operā vt annona cariꝛ fieret, ⁊ ꝫ leges ciuiles puniunt tales, q̄ aliq̄n eis interdicitur negotiatio inter ꝺū alligantur ⁊ humiliores in metallū seu ad opus publicū

144 dātur, vt. ff. de extraor. cri. l. annona. Item peccant † boies emēdo ⁊ vendendo per dolum, inducendo ad emendum vel vendendum, ⁊ q̄n dolus dat cām ipsi ꝫctui emptionis ⁊ vēditionis, vtputa q̄ alias deceptus non erat venditurus contractus est ipso iure nullus, si deceptus vult, vt. ff. ꝺ dolo. l. elegāter. ⁊. xij. q. ij. c. quisquis eps. ⁊ hr in. c. cum causam. ſ. de emp. ⁊ vendi. vbi no. ⁊ in. c. cum vniuersorum. ſ. de re. permu. ⁊. ff. de mino. l. in cause. secundo. §. j. ⁊. ff. de iure do. l. si res. §. j.

145 **Item cessante** dolo adhuc rescindit ꝫctus † ꝫ leges ciuiles q̄n est ꝺceptio re ipsa vltra dimidiā iusti pretij. l. ij. C. de rescin. ven. ⁊. d. c. penult. ſ. de empt. ⁊ ven. ⁊ q̄n dicatur lesio vltra dimidiā iusti pretij, ⁊ an

146 habeat locuꝫ illa rescisio in alijs ꝫctibus hr in iuribus preal. q̄ non est cordi ⁊c. Nā aūt nō est deceptio vltra dimidiā vr ꝫ leges q̄ liceat carius vendere † ⁊ vilius emere, q̄ꝛ dicit lex q̄ lꝫ ꝫbentibus se adinuicem decipere in pretio. ff. de mino. l. in cē. §. vlti. ⁊. ff. loc. ⁊ cōducti. l. item si ex pretio. §. vlti. nisi esset minor

147 † res publica, vel ecclesia. nam tales post lesionē restituerētur in integrū, vt. l. respublic. C. ex quib. cau. ma. l. fi. C. de sac. san. eccle. c. j. ⁊ toto tit. ſ. de in inte. resti. ſ ꝫ an in foro conscientie li-

148 ceat carius vendere † ⁊ vilius emere, hic est operepretiuꝫ. ⁊ qō est ppulcra. ⁊ ista questio domini mei ꝫ ꝺuos sensus vnū in sensu diuisio, an liceat venditori carius vēdere q̄ꝫ tunc res valeat, ⁊ vr in vtraq̄ qō. q̄ sic. primo per p̄eall. l. ij. ⁊ dictum est. c. cum cām. vbi non lꝫ q̄n est deceptio vltra dimidiam, ergo si non est tanta deceptio tꝫ. ſcꝺo idem snadet p. d. l. ita si p̄tio. §. fin. ſ ꝫ dñi mei ille. ll. loquuntur in foro seculari ⁊ iudiciario, non in foro poli ⁊ penitentiali, ⁊ ideo Jo. cal. in repe. c. nauigāti. j. eo. in. ix. q. circa vel vltra med. in. j. q. ꝺicit q̄ non lꝫ emptori vilius emere saltem vēditore ignorante, q̄ꝛ sibi iustitiam non facit, ⁊ sic est illicitum ⁊ peccatū, ⁊ pariter in. ij. q. ꝺicit q̄ est peccatū ex pte vēditoris saltē emptore ignorante. Adde q̄ si venditor decipit ⁊ decipiaē fit cōpensatio si fuit ignorans ti. ⁊ ibi bar. in. l. si duorum. ff. de acti. em. q̄ꝛ nō facit emptori iustitiaꝫ, pro his. c. j. ſ. de empt. ⁊ ven. ꝺñi mei reperio q̄ Saly. istā qōnem tāgit in aud. ad hec. C. eo. in. xxj. q. ⁊ refert Jo. cal. ⁊ ꝺicit q̄ multum succincte loquit p̄ verbū saltem ignorantiā ⁊c. vnde ipse laicus loqtur in ipsa. q. ⁊ ꝺicit in prima q̄ q̄n emptor vilius emit q̄ꝫ res valeat aut venditore putante rē nō plus valere, ⁊ tūc bn ꝺicit Jo. cal. q̄ ꝺeceptio. i. saltem reipsa, ⁊ si nulla verba dolosa interuenerunt, attamen deceptio est ⁊ iusta non affuit, aut venditore sciente rē plus valere, ⁊ tunc ꝺistinguit, aut venditor erat aliqua necessitate cōpulsus vendere, nec poterat vlterius differre. ⁊ ad-

149 huc idē q̄ peccat emptor vilius emendo, q̄ꝛ q̄ꝫto in maiori necessitate videt † fratrē suū tāto maiorē charitatē ꝺꝫ ei exhibere, ꝫ cū vilius emit ⁊ minus iusto pretio iustitiā vēditori nō facit neq̄ charitatē ⁊ misericordiā hꝫ sup illū, iō peccat, nō. n. ē dāda affli-

150 ctio † afflicto. l. ꝺiuus. ff. de offic. presi. C. de epi. audi. l. dementi. vij. q. j. c. cū percussio. ꝺ clc. egro. c. j. ⁊ per totū, aut nulla in necessitate erat venditor astrictus eo tunc vendere, sed emptor nō volebat plus dare, nec ex parte ipsius emptoris aliqua fraus interuenit, ⁊ tunc cum posset venditor alium emptoreꝫ perquirere ⁊ experiri an iustiore pretio posset vendere, vr ipsi Saly. saluo famosiori consi. q̄ tūc emptor non peccat, monetur, q̄ꝛ priacharitas incipit a seipso. l. preses. C. de seruī. ⁊ aqua.

Item q̄

Item qz omnem iustitiam circa pretium exclu
dat scientia venditurũ in nul
la necessitate positũ ad vendendum. ⁊ si qua iniustitiam illaz re
mittere videtur venditoz sciens ⁊ in nulla necessitate vendendi
positus, ⁊ id qõ deest ad iustũ pretium donare videtur emptori,
nec verbo nec facto vitium aliqõ cõmittẽdi. ar. in l. cãpanus. ff.
de ope. lib. in l. cuius per errorẽ. ff. de re. iur. ⁊ idẽ dicit ipse Sa
ly. in j. q. ex parte venditoris carius vendentis, qz aut emptoz p
tunc putabat tm̃ rem valere, ⁊ venditoz peccat, qz ad hec adest
deceptio, aut emptoz scit nõ tm̃ valere, sed pro tunc erat in neces
sitate posit⁹ ad emẽdũ ab illo nõ poterat vlteri⁹ differre ⁊ q̃rere
alĩ vẽditorẽ, ⁊ idẽ vt. s. vẽditoz peccat, aut ĩ necessitabat̃ tũc ab
illo vẽdere, ⁊ ꝟ casu si nullũ mẽda. nulla fra⁹ iterueníit, ñ peccat
vẽditoz, ꝓ his fac̃ ꝟ ipz sal. q̃dã palea q̃ icipit eijciẽs. lxxxviij.
di. ⁊ ꝟ ót saly. ĩ. q. ꝑdcã q̃stũ ad sensũ cõpositũ qõnis nr̃e sensus
est. an liceat emptori rem q̃ emit certo pretio vendere alteri ca
riori pretio absq; peccato, ⁊ ista questio pertineat ad mercato-
res. ⁊ in clericis dicit Saly. res est clara cum omnis mercatio
⁊ negociatio secularis sit ei interdicta. lxxx. dist. c. fornicarí. s. ne
cle. vel mona. per totũ qõ intelligit verum ipse Saly. quando
est mercatus vel negotiatus vt rem ipsam vendat, sed si vt do-
mum reparet, vel vt possessionez ecclesie edificet, ⁊ postea muta
to proposito ex iusta causa vendit lignamina ⁊ ferrum ⁊ similia
que emerat, ⁊ carius vendit, non est magis interdictum clerico
quam laico. vnde videamus quid in laico Hug. ⁊ Lau. vt refert
151 ipse Saly. dixerunt. xiij. q. ij. c. si quis clericus emerit † vilius
vt vendat carius, nõ ex cupiditate, sed vt prouideat suis necessi
tatibus ⁊ familie sue, qõ licet ei. vnde ⁊ si emit sine proposito vẽ
dendi, ⁊ postea casus necessitatis ⁊ vtilitatis ei occurrit vt ven-
dat, poterit carius vendere. alleg. ea. cã ⁊ qõ. c. quicũqz. ⁊ cum
istis, vt dicit Saly. concordare vr̃ sanctus doctoz. ij. ij. q. lxx. ar
ti. x. vbi dicit qꝺ si negociatio ordinat̃ ad aliquem effectum neces
sarium vel honestũ licita est, puta, ad domus sue sustentationẽ,
vel etiam ad subueniendũ indigentibus ⁊ pauperibus.

Vel tertio cũ aliquis intendit negociationi propter
publicam vtilitatẽ, vt scilicet res necessa
rie ad victum non desint in republica ⁊ lucrum expetat, expe-
tit nõ suũ, sed vt laboris sui stipẽdiũ. Itẽ ⁊ quarto si emit rẽ non
vt vendat, sed vt teneat, ⁊ postea ꝓp aliquam cãm vendere velit
non est negociatio, ⁊ q̃uis carius vendat licitum est, vel quia
ei pretium mutuatum est. dico mutuatum vel propter diuersita-
tem loci vel ꝓp diuersitatẽ tpis, vel pp periculũ cui se exposuit
transferendo se de loco ad locum, vel mutuatum est pretiũ ipsaz
rem fieri faciendo, vtputa ex ferro ⁊ massa fecit clauos, ex lana
fecit pannos, sed illicitum vbi finem specialiter constituit in lu-
152 cro qñ rem emit † solũ ad hoc vt carius vendat. ⁊ ꝟm hec oz in
telligi canon seu palea. lxxxviij. dist. in. c. eijciens. duz dicit, qui
rem comparat vt integram ⁊ non mutatam vendendo lucratur,
ille est mercatoz qui de templo eijcitur.

Si vero facta mutatione circa rem ipsaz vendit carius
q̃ emerit non peccat ex hoc. Adde qꝺ ven-
dens rẽ ꝓp ꝓtio maiori vel cariori q̃ valeat tenet̃ in foro ꝺsciẽtie
nõ in foro iudicij. Ant. de but. in. c. pen. ⁊ Tho. de aqui. ij. ij. q.
lxxvij. arti. j. predicta verba de mutatione facta intelligit Joan.
cal. varijs modis. primo rõne ipsius rei, vtputa, qz emit ferrum
⁊ fecit enses vel clauos vel falces, ⁊ emit lanã, ⁊ fecit pãnos ⁊c.
vt dr̃ in. d. c. eijciẽs. in fi. vel intelligit secundo mutationẽ rõne
loci, vtputa, qz in loco in quo emit pp abundantiam res erat vi-
lior, ⁊ portauit ad locũ in quo propter inopiam erat res carior,
vel tertio intelligit mutatione rei ratione temporis, qz tpe quo
vendit erat in cariori pretio. bis ⁊ similibus casibus, qz lucrũ vr̃
quesitũ ex opera ⁊ industria ex artificio dr̃ licitum. vt. xxj. dist.
c. clericus. hoc tm̃ vltimo casu si emisset in aliorum dispendium,
vtputa tempore messium emit granum tempore abundatie emit
victualia, vt illa vendat tempore caristie ex cupiditate motus
non propter publicam vtilitatem, tunc esset turpe lucrum vt pre
alleg. c. quicũqz. xiij. q. iij. c. eijciens. ⁊ c. quoniam non cogno-
uit. vbi verba ponuntur Augu. ⁊ in. c. seq. vbi idez per Cassio.
br̃, ⁊ qz pauci sunt mercatores, imo fere nulli qui non vtãtur mẽ
dacijs, ideo datur consiliuz in. d. c. eijciens. qꝺ nullus Christia-
nus sit mercatoz, ne propter eius mẽdacia ⁊ cupiditatis affectuz
eijciat̃ de templo dñi post eius transitum, qõ no. sed dñi mei que
153 reret a me aliquis quare dixi qꝺ vẽdendo † rem mutuatam ca-
rius nõ peccat ex hoc ille qui emit ⁊ postea vendit, quare dixi in
hoc, respondeo quod ex eo dixi ex hoc quod licet qui mutuauit
carius vendere possit, ex hoc tamen non debet imoderate ven-
dere ⁊ extorquere, sed honeste lucrari, vt in. c. j. s. de emp. ⁊ vẽ.
Quis ergo taxabit illud tale plus illud carius issud lucrũ qꝺ oz
posse mercatoz lucrari, vr̃ qꝺ iudex secularis vt. l. j. ff. cura. ff. de
offi. prefec. vrb. imo vr̃ qꝺ epus. vt in. l. j. C. de epis. au. in. c. j. s. de
emptio. ⁊ vendi. ibi ad prel byte ⁊ epm. xcv. dist. in. c. olim me
lius. s. de pec. cleri. c. ij. ⁊ iij. imo vr̃ qꝺ ad nullũ pertineat taxa-
154 re, † qz res tm̃ vz q̃stũ vendi potest. l. pretia rerum. ff. ad. l. fal. ⁊
nemo vr̃ cogendus rem emere vel vendere, vel ꝯbere. l. ondum
. C. de ꝯben. emp. l. nemo. C. de inde. l. nec emere. C. de iure de-
155 liberã. sed dñi mei dico qꝺ victualia † ⁊ alia ad victũ pertiné-
tia cogit̃ qs vẽdere, maxie pp necessitatẽ ⁊ tpe caristie. nã ipsa
necessitas facit vt oia sint cõia, ⁊ excusat a furto, vel ĩ totũ vel in
partem, vt. s. de fur. c. si quis propter necessitatẽ. ⁊ de consecra.
dist. v. discipulos. domini si sic, ergo hec est iusta causa vt quis
cogatur vendere. ad idez de necessitate facit quod habetur. xj.
q. ij. c. quoniam multos. j. de sen. excom. c. inter alia. vnde quo-
tidie videmus de consuetudine generali qꝺ coguntur homines
granuz ⁊ alias res suas venales exponere tpe caristie, ⁊ ad hoc
facit. c. licet. s. de ferijs. ⁊ sunt verba Host. in. d. c. j. s. de emp. ⁊
ven. in sua gl. fi. ⁊ ita dñt doc. iuris ciuilis in. d. l. j. C. de episco.
aud. qz dicit Bal. qꝺ ad vitã hominis est necessaria habitatio
156 † ⁊ est necessariũ indumẽtũ qꝺ põt statui certũ pretiũ in domi-
bus locãdis ⁊ in alijs vẽdẽdis. ⁊ ita dicit. d. Pano. in. d. c. j. qꝺ
ita dudũ cautũ fuit Padue in domibus ꝺducẽdis ꝓ scholares
nam quelibet domus apte fuit descripta in certo libro ⁊ fuit cer
ta pẽsio statuta. videamus ergo primo an cogatur quis vẽdere
⁊ posito qꝺ sic, an cogat̃ vẽdere iusto pretio taxãdo. secõ ad quẽ
157 pertinet ista taxatio, † an ad iudicẽ seculare an ad epm. ⁊ ex his
remanebit cõclusio clara quando sit peccatũ vel non in pretio.

Nam qõ res vendant̃ q̃stũ vendi põt hoc est periculosuz
officium emendi ⁊ vendendi, qz quasi omnes abu-
untur eo, ⁊ ideo difficile est inter ementes ⁊ vẽdẽtes cõmerciũ
non internenire peccatũ. vt de peni. dist. v. c. qualitas. ⁊ seq. in
primo ergo articulo, an quis cogatur vendere varij varia dixe-
runt, vt ꝓz ex his que habentur in. d. l. j. C. de epi. audien. ⁊ per
Bar. in. l. annona. ff. de extraor. crimi. ⁊ ex not. in. d. c. j. s. de ꝯ-
ben. empt. sed ꝑm cõem ⁊ veriorem sententiam dõm est, qõ aut
loquimur in tempore necessitatis, ⁊ in rebus pertinentibus ad
victũ, ⁊ tunc cogit̃ quis vẽdere indistincte, siue ꝓposuit rẽ vena
lem siue non. hoc enim operatur necessitas victus, vt dicit Ho
sti. in. d. c. j. aut loquimur nõ tempore necessitatis, ⁊ caristie, ꝟ
alio tpe, ⁊ tunc compellitur ex iusto pretio vendere, vt. l. j. C. de
episco. audi. ⁊ in. d. c. j. s. de empt. ⁊ vendi. maxime autem pere
grinus quoꝝ defensio maxime pertinet ad ecclesiam vt in pre-
al. c. ⁊ ideo dicit Bald. in. l. j. ff. de fur. aduer. nau. can. stabu. ⁊
158 idẽ notat̃ in. l. fi. ff. nau. cau. stab. ⁊ hospites † tabernarij ⁊ alij ar
tifices qui preposuerunt signũ ad talẽ artẽ exercẽdũ possint cõ
pelli ad hospitandum, ad seruiendũ de arte eorum, qz presuppo
nunt rem suã venalem, operam suã venalẽ ⁊c. Adde Bar.
in. l. j. s. cura carnis. ff. de offi. prefe. vrb. qñ hospes incipit tene-
re hospitiũ ⁊ nõ a principio. Bal. cõmu. de succes. in auc. oẽs.
Et oẽs ista, ⁊ in omnibus in quibus cõpellunt̃ vendere, vendere
cõpellunt̃ iusto pretio. l. ⁊ si equo. ff. de lega. j. Et no. in preal. le
ga. c. j. s. de emp. ⁊ venditio. ⁊ in. d. l. j. C. de episco. audien. ⁊ in
d. s. cura carnis. Si vero rẽ suã prepositi quis venalẽ, ⁊ non est
necessitas caristie, nemo cõpellitur vendere. ita loquitur. l. on
dum. ⁊ l. iniunctũ. C. de ꝯben. emptio. l. nec emere. C. de iure de
159 libe. l. nemo. C. de inde. ⁊ leges que dicunt qõ ꝯctus † a princi-
pio sunt volũtatis. l. sicut. C. de actio. ⁊ obli. l. i ꝯmodato. s. sicut
ff. cõmoda. ⁊ ita loquunt̃ iura q̃ dicũt qõ in re sua qlibet est mo
derator ⁊ arbiter. l. i re mandata. C. mand. c. de his. s. de sepul.

Nunc circa scõm quis statuat
ptia rerũ iusta allegani. s. iura que videntur contraria. l. j. s. cu-
ra car. videtur velle qõ ad prefectum vrbis. ad iudicẽ secularẽ
l. j. C. de epis. au. ⁊ c. j. s. de emp. ⁊ vẽ. vñr velle qꝺ pertineat ad
presbyterz. i. episcopũ. sed Lanfre. in. d. c. j. dicit qꝺ hoc non ap
probat ꝺsuetudo. Host. hanc ꝺsuetudinẽ nõ approbat dicens,
sed nunqid contra peccati correctionem currit vel valet ꝺsue-
tudo? absit dicit ipse vt. c. fi. s. de ꝺsue. ⁊ episcopus habet ordina
riam iurisdictionem in hoc casu etiã a lege ciuili, ꝟm quod vno
modo intelligitur. l. j. C. de epis. au. concordant leges ⁊ canones
160 dicit ipse Host. qꝺ epi † peccata corrigant, qz sunt ecclestastica
. s. de of. or. c. ij. ⁊ in auc. vt cleri. apud prozios epis. s. si vero ec
clesiastica. colla. vj. concordãt leges ⁊ canones qõ audiant ⁊ de
fendant, ⁊ tueantur episcopi pauperes ⁊ ppzessos. hoc volunt

iura canonica. lxxvij. dis. c. j. ꝛ. ij. ꝛ. iij. q. vj. administratores. ꝛ. xxiiij. q. iij. c. si quis de potētioribus. ꝛ. c. seq. ꝛ. d. c. j. de emp. ꝛ ven. ꝛ. c. ij. eo. tit. ꝛ. ℈. de foro cōpe. c. ex tenore. hoc ēt volunt iura ciuilia, ꝛ in auc. vt differētes iudi. in. j. rū. vt in. ℣. j. ꝛ. ℣. si vero cōtigerit. primo ꝛ secūdo. ℣. in ciuitatibus. col. ix. ꝛ in auctē. de sanctis. epis. ℣. vt aūt oēs. colla. ix. ita q̄ Host. concludit in. d. c. j. de emp. ꝛ vendi. q̄ eps ēt hodie hz iurisdictionem in hoc nec vz q̄suetudo in ꝯriū tāq̄ impediens correctionē peccati. Et Abbas magister suus q̄sulnit in facto per dictū. c. de emp. ꝛ vēdi. Et refert hoc ibi Pano. consulnit inquam per dictū. c. j. qō eps poterat eos reuenditores qui miscebant farinam fabarum cum farina frumenti, ꝛ eos qui falsabat mensuras punire ꝛc. Et dicit do. Panor. q̄ illud consilium putat verissimum non solū p. d. c. j. sed q̄ de quolibet crimine notorio iudex ecclesiasticus

161 † hz iurisdictionē in laicū, maxime q̄ deprehenditur negligentia iudicis secularis, ꝛ hoc etiam dixit ꝛ notauit ipse do. Pan. in. d. c. nouit. de iudi. vnde ēt ipse ꝙcludit post Host. q̄ nedum respectu transeūtium ꝛ peregrinorū hz eps iurisdictionem taxādi victualia, sed ēt respectu habitationis loco, q̄ in hac taxatione vertit pia cā vt pauperes non vrgeant nec cōpellant emere necessaria vltra debitū, ꝛ hoc dicit ipse ꝓbari in. d. l. j. C. de epis co. au. vbi dicit hoc tenere Bart. ꝛ dñi mei ista est cōis opi. qō ad episcopos pertineat taxare ptia, ꝛ sic si mercatores ꝛ qcūq̄ vendentes ꝛ locantes operas venderent, ꝛ locarent ſm taxam epi, nō peccarent, nec tenerentur ad restitutionē imoderate excōmunicationis de qua restitutione oium hominum, in omni genere vite hr̄ per Host. in sum. de peni. ꝛ remis. in. ℣. quibus. ꝛ a quibus. ꝛ inquantuz sit fienda restitutio vbi tractat de quibus precipue debeant sibi facere conscientiam, ꝛ satisfactionē, ꝛ restitutionem princeps ꝛ prelati, ꝛ rectores ciuitatum, ꝛ milites, doc. ꝛ aduocati, ꝛ mercatores ꝛ omne genus musicorum ꝛc.

Nunc videndum est qualiter in ℈ctu societatis peccatur ꝛ vsura

162 † cōmittit. de qua materia hr̄ per Host. in sum. ō vsur. ℣. an aliquo casu. ver. vsura ibi reprobatur ꝛ societas admittitur. ꝛ in ℣ sicu. quid de his qui ones. ibi Host. multa dicit in materia ista ꝛ ideo est videndum de hac materia, ēt tradunt Bald. ꝛ Saly. in. l. j. C. pro socio. ꝛ ix. ꝛ x. q. ipsius Bal. ꝛ ipse Saly. in auc ten. ad hec. C. eo. de vsur. in. xiiij. q. iij. ꝛ Jo. cal. in sua repetit. in. c. nauiganti. j. eo. tit. ꝛ per bea. Tho. ij. ij. q. lxxvij. ꝛ reperio q̄ Ange. fecit vnum pulchrum tractatū de hac materia q̄ diuidit in duas partes principales. Primus tractatus qñ ꝯhit societas ad aliquam mercantiam vel artem exercendam in qua vnus sociorum ponit pecuniam, ꝛ alius ponit operam. Secunda pars est qñ ꝯhit societas nutriendorū, custodiendorum, istaz materiam diuidebat Hostien. in duas partes in. d. versic. vsura igit reprobat cū sex ver. seq. ꝛ in ver. quid de his q ones. de hac materia ēt tangit per fratrem Bar. de scō ꝙcordio ordinis predicatorum in sua summa de casibus conscientie, que vulgariter appellat, pisanella, super verbo, societas. Angel. melius ꝛ perfectius loquitur in dicto suo tracta. q̄ aliquis alius, ꝛ ideo eum sequar, alio tamen recipiendo ipse diuidit suum tractatum in. xviij. q. ego expediā eas per modū ꝙclusionū eas tñ probādo.

Prima ergo conclusio est q̄ licita est societas ī qua

163 † vnus ponit pecuniā solū, ꝛ alter operā tm̄, est licita de iure ciuili, ꝛ de iure cano. ꝛ diuino. de iure ciuili probat per casuz in. l. j. C. pro socio. in. l. v. ff. eo. tit. insti. eo. ℣. ij. de iure cano. probatur in. c. per vestras. de dona. inter vir. ꝛ vxo. ꝛ probatur q̄ hoc tenent glo. in. d. c. pleriq̄. ꝛ Host. in. d. sum. ℣. an aliquo casu ℣ſ.

164 quid si ꝙtrabatur societas ꝛ hoc probat iure diuino, † q̄ leges sunt sacre ꝛ sancte, ꝛ diuinitus promulgate. l. leges sacratissime. C. de legi. ℣. quo iure. ꝛ di. ꝛ probatur ēt q̄ hoc tenent sanctus Tho. ꝛ predictus frater Barth. in sua summa, vt refert Ang. in dicto suo tractatu in dicto suo ꝑmo quesito. Et hoc intelligit verum Ange. ibi quando societas erat licita per dictum. c. per

165 vestras. † Secunda conclusio est qñ iuncta societas talis ꝛ nō est conuentum pro qua parte debeat diuidi lucrum ꝛ damnum inter socios, si nihil est expresse dictum in dubio lucrum ꝛ damnum debet esse commune quolibet iure. l. si non fuerit. in prin. ff. pro soc. insti. eo. ℣. j. Adde q̄ societas dicitur qñ lucra ꝛ dāna cōmutant. Bart. in. l. vnus. in princi. ff. pro socio. ꝛ ita tenet Host. in. d. summa. ꝛ sanctus Tho. vbi. ℈. ꝛ assignat vnaz rationem quare licitum sit ponenti pecuniam recipere partem lucri dicens q̄ hoc ō q̄ nō trāsfert dominium pecunie sue in socium ergo potest licite de ea lucrū capere ꝛ nō est i mutuo ī quo trāsfert dñiuz in accipiēte. Et idē dicit. ſ. Bernar. in suo trac. de ꝯctibus. sermone. xxxix. Jam fetet quatriduanus est ꝛc. artic. ij. c. iij. in prin. remanet ergo dñiuz pecunie ipsius dantis eā in societate, ꝛ remanet periculo suo. Et ideo pōt de puentis lucris ptē pcipere sicut ō re sua. ꝛ sicut iter frēs dz lucrū frnal'r ꝛ equaliter diuidi, q̄ societas hz vim fraternitatis. l. veruz. ff. pro socio.

166 **Tertia conclusio** est q̄ dicti socij possunt cō nenire ꝛ pacisci † q̄ vnus duas partes lucri ꝛ damni habeat, ꝛ alius tertiam partem tm̄. Si ille qui plus ferre dz aliquid plus societati contulit vel pecunie, vel opere, vel industrie, q̄ correspondeat illi pluri, q̄ de societate auferre dz. l. si non fuerint. in prin. ꝛ l. quid eum. in fi. ff. ꝑ so. arbitrio ergo boni viri estimabit illud plus, si illud plus qō in societate ponit correspondet illi pluri qō de societate aufert, nec alia certior doctrina in hoc dari potest, vt dicit Ange. sed ad boni viri arbitriū, ꝛ ad bonam q̄scientiam remittendum est cum in hac actione pro socio que est bonefidei boni viri arbitrium sequendū sit. l. in proposita. ff. pro socio. si autem sociorum non plus ponat quā alter, non valet tale pactum etiam de iure ciuili. secundum Azo. quem sequitur Accur. licet alij aliter dixerit. in glo. dicta. l. si non fuerint. Sed opinio. Azo. tanquam iustior ꝛ equior est sequenda. dicta. l. si nō fuerint. in principio. per dictam. l. quid enim. in fine. ꝛ ista conclusio Ange. in dicto suo tractatu, questio. iij.

¶ Quarta conclusio qō licet ponenti pecuniam pacisci cū altero socio ponente operam quod capitale sit saluum ꝛ ipsi ponenti reddat' ꝛ deinde lucrū diuidat' q̄ est cōe. hāc sniam alias cōclusionē tz gl. in. d. c. pleriq̄. ꝛ Jo. cal. in. d. c. nauiganti. ꝛ bal. in. d. l. j. C. pro socio. in. ix. q. ꝛ ēt Sal. ibi. ꝛ in auc. ad hec. ꝛ dicit Bal. ibi. qō tale pactū nō vz, nec ex forma ꝯctus, nec ex natura, sed sapit vsurariā prauitatē. Adde Pau. de cast. cōsi. cxxxiiij. qō incip. viso instrumento. Bal. in. l. j. ix. q. C. ꝑ soc. Hostien. vbi. ℈. late disputat hunc artic. ꝛ �dcludit qō iure ciuili

167 talis ꝯct? vz nō ex vi societatis, ſz ex vi pacti. † Nā pacta. ꝛ cōuentiones dāt legez ꝙtractibus. l. j. ℣. si quenerit. ff. depositi. ité ꝓbat hoc p. c. ꝑ vestras. in fi. preal. ꝛ multis aliis arg. hoc nititr ꝓbare, q̄ nō vi societatis, ſz vi pacti liceat capitale saluū facere tum conclusiue dicit qō lz talis societas vi pacti licita dici possit, tñ ꝛ omnino equa. ꝛ ideo dicit in foro anime non esse tenenda, ꝛ profecto non est tenenda illa opinio, sed conclusionem precedentē, q̄ conclusionē ēt tz. ſ. Ber. in predicto sermone q̄ incipit, iam fetet secundo. ꝛ. c. ij. formans questionem in his terminis dixit aliquis trado tibi centum ducatos mihi omnino restituendos. ꝛ si inde lucratus fueris, dabis mihi de lucro tantum, vel dabis mihi q̄tum tibi placebit, ꝛ si nihil lucratus fueris nihil mihi dabis nisi capitale menm tantum ꝛc. Determinat sanctus Bern. hic qō hec est manifesta vsura. ꝛ ita tz pro firmo. ꝛ boc tz ēt Ang. in. d. suo tractatu. in. xj. q. tamē vt ego hāc meā

168 conclusionē faciam clariorez arguo quod imo tale pactum † licitum sit qō vnus reportet partem lucri ꝛ damni nihil sentiat. Adde Card. in clemē. j. ℣. fi. ix. q. de vsu. casus vr̄ ad literā clarissimus in. l. si fuerint. ℣. ita coiri. ff. pro soc. ꝛ institu. eo. ℣. j. ſz rō deo breuiter in verbis ſm Saly. in. d. auc. ad hec. qō cōtrarius loquitur in eo paciscente qui ponebat operam, nō aūt in eo qui ponebat pecuniam tale pactum non est licituz qō nō sentiat damnum, ꝛ habeat partē lucri, sed in eo qui ponebat operā bñ est licitum, vt in legibus prealle. Et rō differentie est in promptu ēntes ꝛ manifesta, q̄ sufficit qō ille qui ponit operam eueniente damno perdat operam suam, ita respondet Saly. vbi. ℈.

Aduertēdum tñ qō si ille qui ponit operā, ꝛ qui facit tale pactū vellet partē lucri eiusdē speciei in qua est factū lucrū, ꝛ nollet damnum sentire in alia re in illa mercantia in qua est ꝓditio facta vigore pacti sui, nō esset hoc licitum, nec in foro ꝙscientie, nec ēt iure ciuili. alle. Saly. ad hoc tex. insti. ꝑ so. ver. q tñ. ꝛ rō est, q̄ nō pōt dici lu-

169 crū nisi deducto dāno. nec dr̄ dānū † in societate nisi deducto ꝛ cōpensato damno. l. nuntiatio. ff. pro so. Ꙧcludamus qō cōclusio predicta est verissima qō ille qui ponit pecuniā non potest pacisci vt omnino sibi restituatur capitale suum saluum ꝛ inde lucrū diuidatur, sed est manifesta vsura.

170 ¶ † Quinta conclusio est q̄ nō potest fieri pactū q̄ vnus socio rum ferat duas partes lucri ꝛ tertiam damni, nec econtra qō vnus ferat duas partes dāni, ꝛ tertiā lucri, tale pactum non valet neq̄ in foro anime, q̄ lucrum nō intelligitur nisi deducto dāno, ꝛ de hoc est tex. in. l. lucius. ff. pro socio. ꝛ istam conclusionez tenet Angel. in dicto suo tractatu articulo quarto.

¶ Sexta

¶ Sexta conclusio est qꝫ valet pactum vt vnus sociorum ferat tres partes alius quartam vel quintam vel sextam, si modo ille plus posuit in societate. ita qꝫ positio in societate correspõdeat qͣntitati lucri, alias pactũ esset iniustũ. ⁊ esset societas leonina. l. si non fuerint. ⁊ l. v. ff. pro socio. lucrum debet correspondere dãno, vt. s. dixi in alia cclusione, ⁊ ponit Bal. in. d. l. j. ff. pro socio. ⁊ iij. questione ⁊ sanctus Bernardinus in dicto tractatu sermone. xxxix.

Septima conclusio qꝫ nõ vꝫ pactum aliquo iure vt vnus ferat tres partes lucri, ⁊ alius quartã, ⁊ periculum capitalis sit cõe, qꝛ lucrũ sentiret pro maiori parte qͣ periculum, lucrũ sentiret pro tribus partibus, ⁊ damnum sortis non sentiret nisi pro dimidia, ⁊ sic cctus diceret vurarius. pro qua cclusione facit glo. in. l. cuꝫ duobus. ff. si. alias. ff. itẽ papinianus. ff. pro socio, ⁊ istã cclusionẽ tenet etiam Ang. in. d. suo trac. q. vj.

171 ¶ † Octaua cõclusio est qꝫ valet pactum quotidianuꝫ per qꝫ agit vt ponẽs in societate pecuniã qꝫ capitale recipiat lucrũ ad discretionẽ alterius socij. hãc cclusionẽ predictus frater Bartho. in predicta sua summa de casibus cscientie que intitulatur, pisanella. in verbo, societas. ⁊ eandem cõclusionẽ ponit Ange. in. j. parte dicti sui tractatus. articulo. vij. dicens tñ qꝫ cauere dꝫ ille cuius arbitrio ⁊ discretioni cõmissum est, vt eque ⁊ iuste partiatur lucrum, qꝛ si iniuste partit lucrum, ⁊ iniuste diuidit, ⁊ assignat, non solum tenet in foro conscientie sed etiam in foro ciuili, intelligitur enim ei cõmissum tanqͣ arbitrio boni viri. põt reduci si inique lucrum partiatur ⁊ diuidat. l. si societatem. ff. arbitroꝫ. cum. l. seq. ff. pro socio. ⁊ bene dicit qꝫ casus est in. c. quintanalis. de iureiuran. Sed ego circa hanc conclusionẽ dico qꝫ bꝫ plus cauere sibi ille qui ponit pecuniam, qꝛ plerunqͣ in hoc cõmittit vsura. vsurarij enim multi nostri tpis ponunt pecuniaꝫ in manibus aliquorum mercatoꝝ, vel artificũ ad partem lucri, vel dãni bucusqͣ iustum est. c. per vestras. de dona. inter virũ ⁊ vxo. itẽ paciscunt stare conscientie ⁊ discretioni mercatoris sup lucro, ⁊ vsquequaqͣ bene in cclusione predicta. sed qd qñ mercator est artifex pauper perdit ⁊ parum dat de lucro, tunc vsurarius repetit pecunias suas, fingit ⁊ cõminatur velle repetere ⁊ per hanc viam cogit pauperem artificẽ dare sibi lucrũ vbi nihil lucratur, imo perdit. ita qꝫ ista est vsura manifestissima qñ hoc nouit ille q pecuniã nouit ⁊ tacite agit vt semp habeat suuꝫ ⁊ semper habeat aliqd de lucro, ⁊ talis cõminat auferre capitale, ergo nõ est vsura, sed in gl. in preal. c. plericqͣ. sm Bal. ⁊ Sali. in. d. l. j. C. p socio. ⁊ sm beatũ Bernardi. in prealleg. sermone, iam fetet ꝛc. ista tacita mens vsurarij fetet vsqͣ ad astra.

172 **Nona conclusio** qꝫ nullo iure neqͣ ciuili neqͣ cano. vꝫ pactũ † qꝫ vnus ferat dãnũ ⁊ alius lucrũ. ista societas est leonina. l. si nõ fuerint. ff. arist. ff. pro soc. Est tñ vex qꝫ si ille q ponit operã vult certũ qd p opera sua, ⁊ non vult sentire aliud dãnũ, ⁊ tale pactũ vꝫ ex parte eius qui ponit operã, qñ talis nõ socius sed proprie locatoꝛ operaꝫ est, qꝫ tñ intellige dum dãnũ ctingeret facto ipsius ponentis operã vt. l. itẽ qͣrit. ⁊ l. si merces. ff. si calũniã. ff. loc. ⁊ hoc vult Ang. in. d. suo trac. arti. viij. ⁊ arti. xviij. prime partis. ⁊ sacit qꝫ dixi in illa cclusione glo. in. c. plericqͣ. xiij. q. iij.

173 ¶ † Decima conclusio est qꝫ si factũ est pactũ de parte lucri, ⁊ nihil est dictũ de parte dãni vel eꝯ, tales intelligunt esse facte partes dãni quales facte sunt partes lucri, ⁊ eꝯ. casus est notabilis in. ff. illud. insti. pro socio, ⁊ hoc volunt oẽs, ⁊ ideo si qs maiorem partẽ ferat lucri, ⁊ talez partem non velit ferre damni in quibus est socius. cogitur contra conscientiam.

Undecima conclusio est qꝫ si socij sunt ex disparibus partibus qui conducunt domũ pro societate, vel apothecã tenẽt, tñ locãt equaliter ad pensionẽ, licet inter se teneantur, ⁊ debeãt diuidere debitum mercedis ⁊ pensionis apothece pro partibus societatis. Adde Bal. in. l. j. xiij. q. vlt. col. C. pro soc. Ita determinat Bal. in prealle. l. j. C. pro socio. alleg. l. reos. ff. cũ in tabulis. ff. de duobus reis. ⁊ etiam determinat Angel. in. d. tracta. art. x. qꝫ eodez modo debent diuidere socij supellectilia ⁊ masalicia apothece sm partes dispares societatis, hoc inter seipsos conuenit iniuste, sed quãtum ad locandum apothecam tenetur ei equaliter.

174 **Duodecima conclusio** qꝫ qñ vnus socio rum † ponit pecuniam ⁊ alius ponit operã, si capitale ipsum est perditum casu damnum non est commune, sed illius qui ipsam pecuniam posuit. glo. est in. l. si non fuerit. ff. j. ff. pro socio. licet glos. determinet contrarium in. l. j. C. eo. sed primam glo. ⁊ conclusionem tenet Bar. in. l. j. C. pro socio. ⁊ Ang. in. d. suo trac. ⁊ ratio est, qꝛ vt dicit Bal. sufficit qꝫ ille qui posuit operam sustineat dãnum ipsarum operarum. Nam ille solum dicitur fructum sue persone cõmunicare, per hoc est. l. v. ff. pro socio. Nam si ẽt sustineret partem damni capitalis, duo damna sentiret, damnum amissionis operarum ⁊ damnuꝫ partis capitalis quod est inconueniẽs pro hoc facit, qꝛ secundum cõmunem opinionem positam in. d. l. j. C. pro socio quicquid glo. ibi dicat intelligitur proprietatem illius cõmunicare scilicet fructum ⁊ vtilitatem, ergo si proprietas non est cõmunicata ponenti opas, nõ debet ipse ponẽs operas sentire aliquã partẽ dãni ipsius capitalis, nec in foro cscientie, nec de iure ciuili. hanc cclusio. limito duobus modis. Primo qꝛ cclusio est vera nisi per pactum esset actum qꝫ damnum capitale esset commune. Nam hoc fieri potest per pactum sm glo. in prealleg. c. plericqͣ. Secundo limito conclusionem veraꝫ nisi consuetudo esset quod damnum capitale esset cõmune. Nã illud quod de consuetudine intelligitur esse actum per pactum. l. quod si nolit. ff. qui assidua. ff. de edil. edic. ⁊ has duas limitationes voluit Bal. in. d. l. j. C. pro socio. ⁊ Angel. in. d. suo trac. arti. xij. Tertiã limitationem ponit Petrus in dicta. l. j. dicẽs quod qñ pecunia capitalis est perdita, statim ante positionem operarum, ante prestitas operas, quod tũc damnum debet esse cõmune. ⁊ istam opinionẽ dicit Cyn. esse veram ⁊ placet etiam Ange. in dicto suo articulo. xij. Ange. etiam dat quartaꝫ limitationem huic cõclusioni. videlicet quando capitale esset perditum ex causa societatis. tunc enim videt quod debeat esse commune secundum Angelum in. l. si id quod. ff. primo. ff. pro socio. sanctus Bernardi. in preallegato suo tracta. ⁊ sermone prealle ga. iam fetet ꝛc. articu. secundo. videtur stare in cclusione predicta. ⁊ in opinione. ⁊ in verbis Bal. in. d. l. j. dicẽs qꝫ qͣtuꝫ est cõe lucrum quatenus dꝫ esse dãnum. Alia cõclusio resultat ex

175 predictis quod põt fieri per pactum † quod damnum ⁊ periculum capitale sit cõmune. ⁊ hoc satis clare tꝫ gl. in. d. ff. pleriqͣ. Ange. in dicto suo tractatu arti. xiij.

Decimatertia conclusio est qꝫ si finita societate non reperit nisi capitale, est illius qui posuit ipsum. Nõ ãt diuidendum inter socios hoc nedũ de societate, vt dicit gl. in. d. l. j. sꝫ ẽt iure sm Jaco. de are. ⁊ Bal. ⁊ cõiter doc. Nam positio pecunie ⁊ opere dꝫ esse coꝛrñdens ⁊ equa. l. j. ff. pro socio. pone ergo qꝫ vnus socioꝝ ponit mille ⁊ milia, ⁊ alius operã, non est alia qua pportio de opera ad pecuniã, ergo intelligitur ille q posuit pecuniã posuisse vilitatẽ pecunie nõ ãt totalẽ sortem. Jtẽ finge illum qui posuit capitale posuisse. x. milia ⁊ societatẽ durare p tres annos. ⁊ in tribus annis societatẽ lucratam esse mille, si deberet diuidi totũ p medium repiret ipse q posuit capitale perdidisse quatuor milia ⁊ quingenta, ⁊ alius qui posuit opaꝫ superlucratus quinqͣ milia ⁊ quingenta qꝫ esset absurdũ ⁊ esset societas leonina. ⁊ iõ cõis opinio qꝫ non intelligit cõicatum capitale nec debeat diuidi capitale. ⁊ istaꝫ cclusionẽ tꝫ bea. Bern. in dicto sermone. xxxix. arti. ij. c. iij. allegans Jac. de are. ⁊ Bal. qꝫ ista cclusio sit verissima pbatur in. l. cuꝫ duobus. ff. si in coẽdo. ff. p so. vbi qñ species ex vna parte ponit in societate ex alia parte ponit opera, vtputa opera pastoris, ⁊ alius posuit oues solũmodo damna ⁊ cõmoda in obuenientibus in fructu lacte ⁊ caseo ⁊ lana sunt cõia, sed non oues. ergo si qñ pecunia est posita non est ipsum capitale cõmunicatũ, nec in foro cscientie nec in foro ciuili. ⁊ hoc congruit arbitrio boni viri quod in hoc iudicio ⁊ cctu societas versatur, vt ille qui non erat cõmunicaturus de dãno capitali pariter non cõmunicet de ipso capitali. esset enim hoc contra ius fraternitatis ⁊ societas est fraternitas. l. vex. in principio. ff. p so. l. in preposita. eo. tit. dicit tñ Ange. in dicto suo tractatu. artic. xv. ⁊ si ex pacto vel consuetudine periculum dicti capitalis erat cõmune, quod tunc debet cõmuniter diuidi inter ipsos socios capitale. ⁊ bene videtur dicere quod cessat ratio inpradicta.

176 **Alia conclusio est qꝫ ille** † q ponit operam tantum i societate si proficiscit causa societatis debet habere expensas a corpore vniuersitatis, neduꝫ in foro conscientie sed ẽt iure ciuili sm Jaco. de aret. ⁊ Cy. in. l. j. C. pro socio. ⁊ est ratio, qꝛ non dicitur lucrũ nisi deductis expensis. Adde quod lucrum dicitur deducta impensa ⁊ estimatione laboris persone. glo. sing. in. l. per diuersa. ⁊ C. manda. Ang. in sing. ver. lucruꝫ. C. de col. ⁊ l. sepe alle. nuntius. C. p so. q̃ itelligit Bal. verũ in. d. l. j.

excepto expensas quas esset facturus domi, qz ille non debent fieri de corpore societatis. argumentum in lege ſz ꝛ lege. §. qz. ff. de pet. beredi. Ang. in dicto suo tractatu dicit multũ esse considerandum consuetudinem ét in foro concientie. l. si de interpretatio. ff. de legi. qz minime mutuanda sunt ea que longam interpretationẽ habuerunt. l. minime. eo. titu. ꝛ hanc conclusionem ponit ipse Ang. in dicto suo tractatu arti. que cõclusio est verissima nedum quando proficiscitur ille qui ponit pecuniam ꝛ capitale, qz etiaz ipse dz habere expensas de corpore societatis eadem ratione, qz non dicitur lucruz esse in societate nisi deductis expensis. prealleg. l. nuntius. ¶ Alia conclusio q̃ qñ vterq; siciorum ponit operam ꝛ pecuniam, sed vnus ponit plus capitale q̃ alter ponat, siue sit factum pactum pro quota parte quis lucrum ꝛ dãnum sentiat, siue non sit factum pactum, sed sumus in dubio, tunc dicitur de iure ciuili nedum in foro conscientie cõsiderandum est quis eoz in effectu plus ponat in societate, licet enim vnus posuerit maiorem quantitatẽ pecunie, ꝛ posuerit ét operam suaz, tñ potest esse tanta industria ꝛ opera alterius qui minorem summã posuit ꝛ minus capitale q̃ expediret illuz qui maiorẽ summam posuit, vt si ille qui minorẽ summã posuit plus peregrinaret, plus nauigaret, plus pericula subeat, vt dicta. l. si non fuerint. ꝛ dicta. l. quid enim. in fi. ff. pro socio. ꝛ facit q̃ dictum est in. iij. vel. iiij. cõclusione. semper enim dz societas adequatem deduci ꝛ arbitrium boni viri. vt sepe alle. l. in proposita. ꝛ §. arbitrorum. ff. pro socio. ꝛ si sit inequalitas, ꝛ non faciat socius institiam socio peccatũ est, ꝛ contra consciẽtiam, vt supra dictum est, etiam in tractatu emptionis ꝛ venditionis.

177 **Ultima conclusio** † est q̃ qñ ponens opas tñ vult aliqd certum pro opera sua, ꝛ non teneri de dãno q̃ vz pactum. Hec est ꝯctus societatis, ſz locatio operaz. ꝛ ista cõclusio est predicti fratris barto. in dicta sua summa appellata, pissanella. in verbo, societas. in fi. vbi subijcit q̃ talis ponens operas potest ét pacisci, vt habeat certã partem nedũ p̃ opera sua, ſz ét p̃ parte lucri, ꝛ dãni nihil sentiat, nec p̃ hoc dr̃ ꝯctus vsurarius lz ꝯriuz sit in eo qui ponit pecuniam que nõ põt pacisci vt saluuz sit capitale suum, ꝛ habebat aliquid lucri, qz hoc est vsura ratione differentie. supra dixi. Quod aũt dictũ est ponentes operam posse pacisci vt damnũ non sentiat, vez est nisi culpa sua cõtingat. l. itẽ querit. ff. locati. ꝛ ita limitat Ang. in dicto suo tractatu. arti. xviij. prime partis. quem Ang. in omnibus fere fuit sequutus, aliquibus p̃ me additis. Secunda pars principalis presentis materie est de societate que ꝯbit in aialibus cũ rusticis ꝛ pastoribus. Adde Bal. in. l. cũ duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio. ꝛ in. l. ij. in. ij. q. C. eo. ꝛ in hac. l. plurima peccata ꝯbuntur, vnde aduertenduz ſm Ange. in. d. suo trac. qd̃ principaliter ex modis huiusmodi animaliũ negociatio seu societas exerceri ꝛ contrahi posse vide

178 tur. † Primo per viam societatis expresse q̃ socidã Italici appellant, ꝛ hoc est qñ aialia traduntur expresse gratia societatis ꝯbende de illis, vt dicit glo. in. l. si paciscenda pecora. C. de pac. ver. ét qñ tacite, qz non exprimitur q̃ gratia societatis, vel socide tradant, sed vt cõia sint, ꝛ sic pro parte dñium remanet apud tradentem, ꝛ pro parte dñium transfert rõne cõionis in illũ cui cõicat ét sine traditione, vt not. in. l. j. ff. pro socio. ꝛ hoc modo. secũdo qñ tacite ét societas ꝯbitur, vt. l. si tibi aere. ff. de prescrip. ver. ꝛ bene facit qd̃ notauit Bal. in. d. l. si pascenda pecora. iõ principali modo fit negociatio in istis aialibus, ita qd̃ nullo modo dñiũ transfert ꝛ sic non cõicantur. sed solũmodo custodia cõmittitur rustico seu pastori aliquo dato, seu recepto, ꝛ tunc ꝯctꝰ locat. dr̃, vt. ff. loca. l. si quis domũ. §. si quis vitulos. ꝛ. l. si merces. §. apparet. eo. titu. ꝛ facit. l. non solam. ꝛ. l. q mercedem. eodez titu. ꝛ. l. naturalis. §. at cũ do. ff. de prescrip. ver. Tertio mõ fit ꝯctus ꝛ negociatio in aialibus, ita qd̃ dñium illoruz transferat in recipientem ad meliorandũ dantẽ, ꝛ tunc resultare dr̃ contractꝰ innominatus, ꝛ cõpetit actio prescrip. ver. l. si tibi aree. prealeg. Quarto ſm Ang. si negociatio obscena ꝛ turpis animalium, ꝛ cum datur equa sine asina alteri vt cooperiat ab equo, ꝛ nõ alter in meliorandũ, contractus species est contractus innominati, vt. d. l. si tibi aree. Quinto mõ dantur animalia estimata, ꝛ ita tradũtur, vt cõmodũ ꝛ incõmodum sit recipientis, ꝛ tunc dicit ꝯctus emp. ꝛ ven. l. estimate. ff. sol. ma. Sexto ꝛ vlt. qñ nõ apparet qõ aialia rustico sint tradita pastori, an cã societatis vel socide in cã locationis vel alterius ꝯctus qd̃ facile ꝯtingere potest, maxime qñ mortui sunt pinci. ꝛ ꝯbentes tũc quis cotractus presumatur in dubio, ꝛ qualiter sortiendum ꝛ diuidendũ sit capitale ꝛ cõmodum, ꝛ fructus, apparebit ex infra dicendis.

179 **Ad primũ** ergo rediẽs qñ societas † seu socida ꝯcta est expresse vel tacite ꝙsiderat ipse Ang. quatuor casus. Primus qñ societas est ꝯcta sup aialibus grossioris gñis, vt bouũ, vaccaz, iumẽtoz, equoz, ꝛ equaz, quorum fructus in anno regulariter nõ ascẽdit ad valorẽ ꝛ estimationez matris, vt patet p̃ experientiã, ꝛ loquor qñ ipsa aialia inestimata cõicata sunt, ꝛ sine alia cõione terre põt. n. talis societas ꝯbi, ꝛ cũ terra, ꝛ sine terra, vt dicit gl. in. l. cũ duobus. §. si i coeũda. ff. p̃ soc. Scds casus ꝙsiderãdus est qñ talia aialia tradunt estimata sine terra. Tertius casus quando communicantur estimata vel ét inestimata cũ terra. Quartus casus ꝙsiderãdus est qñ societas ꝛ socida ꝯbit in aialibus minutis. v. g. ouibus, capris, porcis ꝛc. In primo casu qñ societas seu socida super aialibus grossis inestimatis ꝛ sine terra, tunc aduertendũ putat ipse Ang. qz aut nullũ pactũ factũ est de recepisse i lib. suo quedam iura extranagãtia inter extraordi. c. fendoz. in fi. x. colla. ꝛ rub. dr̃ ꝙsuetudo societatis iumẽtoz. Et sic ad literã sequit nigrũ, ꝛ ipse Ang. dicit reperisse in libro suo. si quis dederit iumẽta iure societatis, ille q̃ accepit dz tenere per. v. annos, ꝛ nihil dictũ est de tpe ꝛ oẽs polledri debẽt esse cões, ꝛ id qõ desierũt tpe triturationis, ꝛ in capite. v. anno. separat societas, ꝛ ille qui dedit dz habere iumẽtũ ante partẽ pretij quẽ posuit in emendo iumẽtum tunc iumẽtũ ꝛ oia partienda sunt per mediũ. Et si amiserit iumẽta culpa sua qz non custodierit ꝛ corũ ostendere non potuerit, vel candã, tũc emẽdare dz ꝛc. Et sequit alia rub. cõsuetudo societas vacaz, ꝛ nigrum sic dicit. Si quis dederit vaccam alicui etiam alleg. ea iure societatis ꝛ nõ dicit de tpe, dz eam tenere p̃ quinq; annos ꝛ oẽs vitulos partiri p̃ mediũ. Adde Bal. in. l. j. ij. q. C. pro soc. vide in Spec. tit. de iudi. §. sequitur videre. §. porro. Alex. in ꝙsi. xlvij. j. parte. ꝛ ille qui dedit vaccaz dz habere eã pro capitali saluo si nihil dictuz est, ꝛ ille qui suscepit nõ dedit de suo in pretio vacce alioquin si parte pretij dederit glo. Tertia pro ea que dicta sunt. §. in iumentis omnia debent parti

180 ri per medium, ꝛ si is qui accepit amiserit vaccaz † culpa sua qz custodire nõ miserit, vel nõ bene custodiuit, ꝛ ꝓpter hoc vacca amissa est, fures sustulerunt eã, lupus comederit, debet eaz emẽdare suo socio ꝛc. Dicit Ang. quod satis videtur hoc consuetudo boni viri arbitrio conuenire, ꝛ boni viri arbitrium in hoc iudicio pro socio versatur. l. imposita pro socio, ꝛ quod consuetum est inter partes, intelligitur esse actum. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de edil. edicto. l. si prius. §. placuerit. ff. de aqua plu. arcen. Si vero alia esset cõsuetudo q̃. §. dicte ꝛ. §. scripte quas magis asserit recepisse in libro suo consuetudinis feudoruz, tunc si est consuetudo equa boni viri arbitrio seruanda est quolibet in re humano ꝛ diuino, si talis consuetudo est iniqua, tunc de iure ciuili si est obtenta per vnum actum in cõtradictorio iudicio seruanda esset, vt dicit glo. in. l. ij. C. de episcopa. audien. dicit Angel. Ego dico non esse necessarium ad prescribendum seruitutẽ quod sit obtentũ in contradictorio iudicio dummodo alias appareat de consensu introducentium consuetudinem, ꝛ hec est cõmunis opinio. c. fina. de consuetudine. ꝛ in. l. j. ꝛ ij. C. que sit longa consuetudo. ꝛ dixi in tractatu cõsuetudinis. ꝛ in. l. de quibus ff. de legi. Sed p̃sequor Ang. dicit ipse qd̃ cõsuetudo talis est seruanda de iure ciuili. quia. l. ꝛ si dura, seruãda est. l. prospexit. ff. qui ꝛ a quibus, dũmodo tanta iniquitas nõ conueniat q̃ abolitio potius q̃ ꝙsuetudo sit dicenda per dictũ. c. fi. de consue. Hoc quibus prealle. §. ꝙsuetudinis. de ꝙsue. de iure vero diuino quo

181 rigor † iuris ciuilis nõ attẽditur, sed institia, ꝛ equitas, vt. xj. q. ꝛ. c. plerisq;. tunc dicta iniqua consuetudo non est seruanda, immo tenetur ad restitutionem qui cum damno socij vellet talem

182 ꝙsuetudinem seruare, cũ non dimittatur peccatũ † nisi restituat ablatũ, vt. c. peccatũ. de reg. iu. li. vj. hz ergo arbitrari bonꝰ vir ꝛ ꝙfessor ꝛ sinderesis ꝙscientie an talis consuetudo sit equa vel iniqua considerato valore animaliũ cõmunicatoz ꝛ opera socij, ꝛ fructibus eoz, arg. in. d. l. si nõ fuerint. ff. pro soc. ꝛ alia certioz doctri. dari nõ p̃t dr̃ Ang. si ꝛo iter socios pactũ fcm̃ ẽ, tũc ifinita ꝛ diuersa peccata p̃nt fieri, ꝛ occurrũt fieri, qz plura sũt negocia q̃ voca. l. nã. ff. de pres. ver. vnde ꝓcedo p̃ viã regule.

183 **Sciendum** † q̃ iure ciuili vñr oia pacta posse fieri, prealleg. l. si pascenda, sed loquendo ſm cõsciẽtiã ꝛ in foro ꝙscientie, intelligenda est illa lex si pascenda, dũmodo talia pacta ad equitatem boni viri reducta equalitatẽ ꝯtineãt. prealleg. l. si nõ fuerint. ꝛ l. p̃ ꝓposita. ff. pro soc. Cõ

184 siderandus est igitur capitale † ex parte eius qui ponit animalia. Ex aduerso consideranda est opera pastoris ꝛ rustici. Et si considerato capitali, ꝛ considerata opera, pactũ cõtineat equitatem

tatem ⁊ rõnabilitatẽ seruandum est alias non. Adde qꝺ pacta ꝯ ius non sunt seruanda glo. in. l. si pater. §. ex pacto. ff. de in-
185 re do. l. j. §. illud. ad fi. C. de rei vxo. act. alias pactum † est ꝯ cõscientiã ꝙ discretus homo in foro ꝙscien. faciliter discernere potest. hec est vna regula generalis, sed veniẽdo ad specialiora, vt veritas magis habeatur dicẽdũ est ꝑm Ang. in. d. suo tract. qꝺ pacta aliqñ fiunt in istis societatibus ⁊ socidis aialiũ aliqñ circa ipsum capitale, ⁊ circa ipsa aialia, aliqñ circa fructũ seu fetus, ⁊ circa cõmoditatẽ ex aialibus ⁊ societate proueniente. aliquãdo ⁊ tertio fiunt pacta circa tempus ipsius societatis ⁊ socide durature. Primo casu qñ fit pactum circa ipsum capitale, circa ipsa animalia. dicit Ang. qꝺ ex quo sunt data ⁊ estimata nõ vꝫ posse paciſci, qꝺ periculũ pertineat ad alium ꝙ̃ ad ipsum ponẽtem animalia, ⁊ capitale alleg. Bal. hoc dicẽtẽ ⁊ tenentẽ in. d. l. si pascenda. ego allego qꝺ hꝫ per glo. in prealleg. c. plericꝙ. ⁊ qꝺ dictũ est. §. in alia materia societatis ⁊ mercantie, ⁊ ꝓ hoc ẽt dicit Augu. qꝺ pariter ipsum capitale ꝺꝫ esse principale ⁊ precipuum ipsius ponentis, ⁊ bene dicit qꝺ sicut suum est periculum proxime, ita ẽt oñium debet esse suum precipuum ⁊ nõ alteri cõmunicatum, ⁊ not. in preallega. l. j. C. pro socio. Quodlibet ergo aliud pactum qꝺ ꝯ predicta fieret circa ipsum capitale, non videtur habere equalitatem ꝑm Ange. Si enim alter socius perdit capitale qꝺ est suum perdit ipsa animalia, eque alius rei rusticus perdit operam suam, vt. §. latius est dictũ in societate pecunie ⁊ mercantie. ⁊ proxime dicta intelligenda sunt de periculo ⁊ perditione que fiunt sine culpa alias si pereũt animalia culpa eius qui ponit operas periculo suo perire debent, ⁊ ipse insolidũ teneꝫ. l. cũ duobus. §. fi in coeunda. ⁊. §. damna. ff. pro socio.

186 **Ex predictis apparet** † qꝺ nõ valeret pactũ per ꝙ ꝓponens ipsa aialia inestimata paciſcereꝫ qꝺ de primis fetibus capitale suum esset. dicit Ang. ⁊ bene dicit qꝺ hoc pactũ est simile pacto de quo per gl. in. d. §. plericꝙ. nõ dico quod sit vsura, ſꝫ est ꝯ conſcientiam. similiter sicut illud est contra conſcientiam quod cum ad ipsum dominium capitalis pertineat periculũ ipsius capitalis velit illud sibi facere saluum de fructibus, hoc est contra ꝙscientiam, igitur edificat ad gehennã. c. fi. §. de presci. c. literas. §. de resti. spolia. secundo casu qñ pacta fiunt circa fetum, circa fructũ, vel lac, ⁊ caseum, vel fructũ qꝺ lucraꝫ ex opera bonũ, vel ex tritication equoꝝ vel equaꝝ, ⁊ deinde pacta q̃
187 fiunt circa cõmoditatẽ ex socida proueniẽtẽ. dicit Ang. † quod si pacta sunt ꝙformia iuste ꝙsuetudini sunt seruanda nihil alleg. arg. in. l. fi. in. l. ꝙsuetudinis. dicit iuste ꝙsuetudini, qꝛ secus esset corruptela vsuraꝝ, ⁊ iniquoꝝ hominũ. d. c. fi. Si vero de ꝙsuetudine non apparet. dicit Ang. ꝙ si ꝙsiderato capitali ⁊ considerata opera pacta cõtineãt equalitatẽ, vt ille qui plus habeat cõmoditatẽ pacta sunt seruanda, alia sunt ꝯ ꝙscientiam ⁊ habẽt iniquitatẽ prealleg. l. si nõ fuerint. ⁊ prealleg. l. in proposita. tertio casu qñ pacta fiunt circa tempus durature societatis similiter recurrendũ est ad arbi. boni viri dixit Ang. Et adde ea que dixi in illa. q. an liceat carius vendere ⁊ vilius emere. ſ. ꝙ socio nunqꝫ sit ignoraꝫ ⁊ nõ sit in necesitate positus vt nibil fiat ꝯ cha
188 ritateꝫ. ⁊ tanto minus in isto ꝯctu societatis † socide qꝛ hꝫ vim fraternitatis. l. vexꝝ. in prin. ff. pro socio. ⁊ sic explicit. Primus casus est qñ dꝫ estimata. Et circa istuꝫ casum adaptabo aliqua dicta sancti Bernardi bona in preallega. suo tracta. in sermone. liij. qui dicit, ego sum lux mundi ⁊c.

In isto igitur casu qñ ille qui ponit aialia tradit ipsa estimata. dicit Ang. ꝙ periculum casu fortuiti ꝺꝫ esse cõe per. d. l. cum duobus. §. dãna. ⁊ hoc tenet Bal. in preallega. l. si pascenda. ⁊ iure merito, qꝛ estimatã facit emptionẽ ⁊ vẽditionẽ. l. estimate. ff. sol. mat. l. plerũqꝫ. §. si ante matrimoniũ. ff. ꝺ iure dot. est. n. perinde ac si ille qui dat aialia mutuasset socio partẽ pretij, ⁊ ipse aialia partẽ dimidiã pretij posuisset ⁊ cõiter emissent, ⁊ ideo nimirum si quilibet ꝓ rata de periculo teneret hoc dicit Ange. esse verum qñ sine culpa alterius sociorum periculum processit, sed si dolo vel culpa alterius euenisset erit periculum illius. d. §. damna. Nec vꝫ aliter posse inter socios iuste conuenire ⁊ paciſci, ital
189 tem in foro conſcientie. dicit Ange. circa fructus ⁊ tempus ancundo casu sicut dictum est. §. in proximo precedenti casu ꝺꝫ vt semper pacta ipsa ad equitatem ⁊ equalitatem reducantur arbitrio boni viri. per. d. l. in proposita. ꝑm hoc diligẽtius est aduertendũ. dicit Ang. Nam postꝙ quilibet sociorum ponit tm̃ respectu pretij aialiuꝫ q̃ estimata tradita sunt, ⁊ sic vnus ponit tm̃ sicut alter respectu capitalis ⁊ plus ponit rusticus siue pastor respectu opere siue ⁊ custodie. ⁊ iniquum videreꝫ pactũ ꝙ equaliter diuidi deberet cõmoditas. de hoc dicit Ange. vidisse alias dubitari ⁊ putat ipse arbi. boni viri cõmittẽdũ vt equalitas seruetur, ꝙ si opera ⁊ custodia ꝙ̃ ponit pastor sit modica vel minima
190 vtputa, qꝛ aialia custodiunt̃ per pueros † quoꝝ opere non sunt in magna estimatione. Adde ꝙ infantis nulle sunt opere, ſꝫ impuberis sic. Alberi. in. l. arboribus. i. §. ꝺ illo. ff. de vsur. ⁊ quẽ admodũ quis versat. ff. ad sille. l. ij. §. impuberes. licet aliqne sint vt. l. fi. ff. de lib. can. vtputa qꝺ fit caseus ⁊ lac emungit̃ ꝑ mulie-
191 res, † quaꝝ ẽt opera est vilis. ꝺꝫ ẽt bonus vir ex aduerso aduertere ꝙ si sterquilina ⁊ litamẽ animalium potest compensari cuꝫ istis operis ⁊ tũc possent in foro ꝙscie fructus, fetus, ⁊ oẽs commoditates equaliter diuidi ⁊ pacta esset rationabilia ⁊ equitatẽ ꝙtinerent de cõmoditate per mediũ diuidenda. Si vero opere quas ponit rusticus sine pastor excederent cõmoditatem sterquilinij ⁊ litaminis, tũc non esset equũ illud pactuꝫ de cõmoditatibus equaliter diuidendis nec etiam in foro conſcientie seruandum. Nam cũ aliena iactura ille qui posuit capitale ⁊ animalia locupletatur rusticus, ergo aliquid ferre ꝺꝫ ante partẽ ꝓ opera, cũ hoc plus ponit opere. Et si ipse rusticus ⁊ pastor ẽt de feno suo, vel de pascuis suis animalia mutuat, etiaꝫ tanto plus ferre ꝺꝫ. Nã capitale positum est equaliter ex quo animalia data sunt estimata, ⁊ periculum est cõmune vtriusqꝫ vt dicto. §. damna. ⁊ tanto plus ponit ipse pastor seu rusticus, quia operam ⁊ custodiam ⁊ pastum ⁊ nutrimentum, ergo omniuꝫ istoꝝ est habẽda ratio boni viri, vt pacta reducantur ad equalitateꝫ, vt dicta. l. si non fuerint. ⁊ dicta. l. in proposita. ⁊. §. arbitrorum. ff. pro soc. ⁊ qꝛ societas vt dictum est habet vim fraternitatis ⁊ ille qui posuit capitale dicat, ergo censeor ⁊ videor mutuasse dimidiam partem pretij, iustum est vt de pecunijs meis habeatur ratio, sic de operis pastoris errat ⁊ fallitur dicit Angelus, quia quicqd accedit sorti vsura est. c. in ciuitate. ⁊. c. ꝙsulnit. §. eo. nec posset accusari dicit Ang. per ꝯriaꝫ cõsuetudinẽ. c. fi. §. de consuetudine. hec sunt que dicit Ang. in. d. suo tractatu pluribus per me additis ⁊ declaratis. ſ. Ber. in. d. suo tractatu sermone. cc. cc. incipiente, ego sum lux mundi, tradit aliqua notabilia, ⁊ deinde ponit aliquos modos seu casus in qbus deprehenditur an sit ꝯctus vsurarius vel non, licitus vel non. primo. n. ponit vnũ notandum ꝙ vbicunqꝫ in socida vel societate vel in alijs ꝯtibꝰ mutuis ratio cõmiscetur si ratione mutui, ratione pecunie que mutuatur fiat potior ⁊ melior conditio ipsius mutuatoris, semp
192 in tanto ⁊ pro tanto est vsura † pro quanto ⁊ in quanto ob rationem mutui veri vel interpretati fit melior conditio ipsius prestitoris. ⁊ ex hoc dicit posse cognosci multas fraudes vsurarũ taꝫ in socidis quam in alijs ꝯctibus ⁊ ipsa est veritas vbicunqꝫ rõne mutui fit melior conditio illius mutuantis hoc accedit sorti,
193 iõ vsura † est. d. c. in ciuitate. ⁊. c. consulnit. ⁊ ideo domini agrorum qui collationis seu massarijs aliquas pecunias mutuãt, vel pro bobus emendis vel pro pascuo emendo vel alia ratione si ꝓpter hoc maiorem partem fructuũ percipiunt quam ex consuetudine domini percipere solebant vsurarij sunt quicquid accedit ⁊ euenit propter mutuum vsura est iuribus prealleg atis.

Secundo not. ipse sanctus Ber. ꝙ i socida que est societas quedaꝫ in contractu animalium facta duo concurrunt, ſcꝫ societas ⁊ loca-
194 tio, qꝛ dicit ꝙ ex bis duobus socida † composita est ⁊ propterea ꝙ discernere vult, qꝛ socida licita sit vel nõ, duo ꝺꝫ ꝙsideraꝝ. Primo illud quod est formale i vera societate pecunie posite, ſcꝫ quod ille qui pecuniam posuit in societate mercãtie teneꝫ in se periculum suscipere ⁊ retinere. Secundum ꝙ ꝺꝫ considerare, est videnduꝫ illud quod est formale in locatione, qꝛ etiam lo-
195 cans † retinet in se periculum casuale ipsius rei locate. dñi mei circa hoc notabile multum ⁊ diu consideraui. vnde ⁊ tandeꝫ ac quiesco ꝙ ista sunt consideranda que sanctus ipse pater dicit. ſꝫ quod socida ⁊ societas animalium sit composita ex contractu societatis ⁊ locationis non cadit mihi in mentem, qꝛ aut vterꝙ est socius. Aut si est contractus locationis, alter locator alter conductor vt ꝑ in to. ti. ff. ⁊. C. pro socio. ⁊ in toto titu. ff. ⁊. C. loc. tamen dico esse consideranda illa que ipse pater sanctus dicit. ex quibus sequitur ꝑm ipsum ꝙ si apud dantem animalia in socidam remanet periculum casus fortuiti. Adde ꝓ hac materia Bal. ⁊ docto. Pet. Philip. de corneo. in. l. si pascenda. C. de pac. ⁊ in. l. cum duobus. §. dãna ꝓ so. Bal. in. l. j. ij. q. C. ꝓ soc. ⁊ casus est licitus, licet alibnde possit esse ininstitia propter inequalitatem pactorum. vt. §. dictum est ⁊ infra dicetur. ⁊ boc

quando animalia sunt data inestimata, tunc periculum est cõe, vt .s. dictum est. his notabi. premissis ponit ipse sanctus Bern.
196 aliquos casus ad cognoscendũ an socida † ipsorum aialiũ grossorum sit licita. Primus casus talis est secũdũ ipsum Petrus tradidit Joan. bouem ꝛ vitulum nutriendo vsq; ad annũ. s. hac conuentione ꝙ in fine anni vendant ꝛ Pet. ante oia extrabat suum capitale, deinde diuidatur lucrum. in hoc casu dicit sanct⁹ Bernar. sunt duo necessaria ad hoc vt contractus sit licitus.

Primꝰ ꝙ Petrus retineat in se periculũ capitale, vt .s. dictum est. ꝛ hoc intelligo qñ dedit sine estimatione. nam qñ dedit aialia estimata periculum est cõe, vt .s. ꝛ .j. dicet. Si ergo dans in socidam animalia estimata paciscetur periculum non esse suum casus fortuiti contractus esset illicitus sanctus Bernar. de Secũdo requirit ꝙ si animalia minus venderent q̃ sint empta, ꝙ non tamen ex hoc Jo. teneat ipsi Petro ad supplendũ pro capitali ipso deficiente, qꝛ tunc capitale esset saluũ, ꝙ nõ licet paciscꝰ ꝙ talis ꝛctus esset vsurarius. ego nõ dico ꝙ sit vsurarius sed bene dico ꝙ est illicitus. ꝛ ex dictis .s. ꝙ ex hoc apparet itellectus ad multos alios casus dicit ipse .s. patet. Alius casus est. bz quis. xx. capita animalium tam grossorum q̃ minutorꝫ, ꝛ tradit illi pascẽda atq; custodiẽda sub certa mercede pecunie, vel sub participatione fructuũ ꝛ emolumẽtorum gregis, ita tñ ꝙ dñs retinet in se periculum gregis ꝛ periculuz casus fortuiti capitũ predictorꝫ. in casu tali dicit sanctus Bernar. nõ est vsura, nec aliquid illicitum, qꝛ in isto ꝛctu nulla est ratio mutui. secus aũt esset dicit ipse si dñs periculũ in se nõ retineret, sed conductori imputaret, qꝛ tunc ꝛctus esset illicitus, hec sanctus Bernar. inqt in preallega. suo tractatu ꝛ sermone. Circa tertium casum Ang. qñ aialia grossa dãtur estimata vel inestimata cũ terra. v. g. dat aliquis rustico vnũ par bouum vel vaccarꝫ vt arrare debeat, ꝛ laborare certã possessionem, certum pondus vel quãtitatẽ terre. ꝛ isto casu dicit Ang. ꝙ si inestimata traduntur, periculum ipsorum animaliuz est totum ipsius tradentis, si estimata tradita sunt, tũc est cõe, vt .d. ff. damna. nisi p cesserit damnum culpa vel dolo alterius sociorum, vt ibi no. qñ enim estimata traduntur vt in societate sint illi cui traduntꝰ pro medietate emere vr̃. l. estimata. ff. solu. mat. ideo nimiꝫ si damnũ ꝛ lucrũ dz esse cõmune, ꝛ postq̃ ille qui ponit ꝛ dat boues in societate ꝛ terrã ponit debet habere dimidiam partem fructuum qꝛ tempus ponit, ꝛ terrã ꝛ dimidiã bouũ. ꝛ pariter rusticus debet habere dimidiam, qꝛ ipse ponit ꝛ totas operas ꝛ dimidiam partem bouũ, sed qñ boues inestimati traduntur cũ terra cuz in dubio totum periculuz pertineat ad dñm, nimiꝫ si ex fructibus maiorem partẽ percipiat q̃ rusticus, ꝛ tale pactum maioris partis percipiende erit licitũ, qꝛ ipse dñs ꝛ totam terram ꝛ boues, ipse vero rusticus ponit soluz operas, ergo qui minus ponit minus habere dz. ꝛ hoc verum dicit Ang. nisi opera rustici ꝛ eius industria magis estimanda esset quam fructus qui venire pñt similiter ex bobus, ꝛ ex terra, qꝛ tunc fructus terre non solũ egs partibus sunt percipiendi, sed etiam maiorez partẽ ferre dz rusticus salua ꝛ iusta conscientia, per. d. l. si non fuerint, qđ totum relinquitur arbitrio iudi. d. l. in proposita. ff. pro socio. Ang.

Et est verum ꝙ ꝙsuetudo regionis iusta ꝑm arbitrium boni viri est in talibus sequenda, vt .s. dictum, qꝛ ꝙsuetudo ꝙsiderat quot ꝛ quãtas operas ponat rusticus cũ persona bobus. v. g. in sepe ꝛ sepius arando, seminando, metendo, ꝛ triturando granum. ꝛ ideo recta est ꝛ probata ꝙsuetudo patrie huius ꝙ ỏ frumẽto habeat rusticus duas tertias partes, ꝛ dñs agri solũ tertiã pro fructu sue possessionis cũ ipse nihil faciat, ꝛ rusticus tot ꝛ tantas ponat operas cũ pfona ꝛ bobus. de vino aũt ꝛ fructu arborꝫ cũ tot non ponat rusticus operas nec cũ bobus ꝙsuetudo partitur ꝛ dat dimidiã dño, ꝛ dimidiã rustico ꝫ ꝙsuetudo eq̃ est ad arbi. bo. viri relata. d. l. si non fuerint. ꝛ in. l. in proposita. ꝛ ff. arbitrorꝫ. Adde ꝙ societas in dubio censetur cõstructa ꝑm ꝙsuetudinẽ loci Bal. in. l. j. ij. q. C. pro socio. Si dñs ergo vellet paciscꝰ ꝙ maiorem partem haberet, forte rõne alicuius mutui ꝙ faceret massario ꝛ collatione, hic vsura esset, vt predixi ꝑm Ang. ꝛ sanctum Bernar. hoc plus accederet sorti mutui, igitur vsura est. d. c. ꝙsului. ꝛ. c. in ciuitate. ꝛ si dñs hoc plus habere paciscet q̃ consuetudo det vel ex non dante ꝙsuetudine paciscet habere plus a massario ꝙ sit equũ ꝛ quid dicet equitas boni viri pactũ nõ bz iustitiaz ꝛ est ꝛ ꝙscientiam ꝛ ꝛ fraternitatẽ societatis. d. l. si non fuerint. ꝛ. l. in proposita. ꝛ .s. arbitrorꝫ. ꝛ. l. vexx. ff. pro so. ꝛ est ꝛ charitatẽ, ꝛ per inde peccatũ, ꝛ ꝛ ꝙscientiã sicut carius vendere ꝛ vilius emere. ꝛ hec sufficiant de isto. ij. casu. Decimus casus est qñ fit socie-

197 tas † ꝛ socida in aialibus minutis ouiũ, caprarꝫ, ꝛ porcorꝫ. ꝛ in isto casu dicit Ang. se habere in libro suo quasdã extrauagãtes in vsi. feu. col. x. quarꝫ rubricas tex. ponit in. d. suo tracta. de verbo ad verbũ, sed ego frustra id fieri existimo cũ ipse dicat ꝙ vbi sunt ille ꝙsuetudines extrauagãtes, ibi sernãde sunt locales. ar. in. c. j. .s. de loc. ille ꝙsuetudines eque satis relaxate sunt ad arbi. boni viri, vbi aũt ꝙsuetudo nõ extet, dicit Ang. dicẽduz put .s. dictum est in societate grossorũ animalium ꝙ pacta equa ad arbitrium boni viri relata sunt seruanda, alias autem sunt ꝙ conscientiã. eadem est ratio in animalibus minutis que in grossis, igitur idẽ ius. l. illud. ff. ad. l. aquil. Et hec de primo principali casu quando societas est contracta expresse vel tacite.

Secundus casus est qñ dñiũ aialiũ nullo modo trãsfert sed sola custodia † cõmittitur aliquo
198 dato recepto ꝛ tũc aduertẽdũ Ang. i. d. suo trac. ꝙ aut tradẽs ipsa aialia recipit aliquid, vt. v. g. pro bobus ꝙ arent terras, ꝑ pecoribus, vt stercorizent, seu recipit sterquilinia seu pinguedines, aut ille qui recipit aialia, recipit ét aliquid rõne custodie vel cõpẽsat̃ opera custodie cũ stercorizatione ꝛ pinguedine ꝛ le tamẽ aialiũ, nec oia ꝙsiderari pñt. l. j. ff. si qs seruuz. ff. depositi. ꝛ
199 ideo qñq; tradẽs aialia ꝓt dici ꝙductor qñq; locator, † ꝛ bis vocabulis promiscue vtunt̃ leges. l. veteres cũ seq. ff. de acti. emp. iuxta versuz illũ. Qui capit ille locat, ꝙducit qui pretiũ dat. ꝛ
200 in oibus istis casibus resultat ꝛctus noiatus locationis † ꝛ cõductionis cuius natura est, vt periculũ ꝛ emolumẽtuz ꝛ fructus rei locate ꝑtineat ad dñz. l. itẽ si in ꝑn. ff. j. ꝛ. ff. ij. ff. loca. ꝛ ideo fructus bouũ si meliorent̃ fetus vaccarꝫ lac ꝛ lana pecudum dz esse dñi dictorꝫ animaliũ, similiter periculũ casus qui contingeret in aialibꝰ. i. i iudicio. l. ex ꝙducto. ff. j. ꝛ. l. si qs domũ. i ꝑn. ꝛ. l. si qs fundum. ff. j. ꝛ. ff. imperator. ff. loca. ꝛ. l. si merces. ff. ꝙductor. eo. titulo. Si tamen casus ꝛ periculum contingeret dolo aut culpa alterius contrahentis quam domini, tunc ad ipsum dolosum, vel culposum non domini pertineret vt iuribus preallegatis. ꝛ imperitia etiam custodis qui pro custodia mercedez accipit culpe amittant̃, ꝛ de ea custos tenetur. l. si qs domũ. ff. j. ff. loc. q emi custodiã alicuius rei suscipit mercede accepta, de leuissima culpa tenet̃. l. si mercedẽ. ꝛ. l. si merces. ff. qui col. ff. loc. vnde tñ cõcludo in isto casu dicit Ang. q̃tũ iste ꝛctus locationis ꝛ conductionis sit bonefidei vt. ff. actionũ. insti. de act. hinc est ꝙ merces dz esse congrua ꝛ iusta boni viri arbitrio. l. si in lege locationis. ff. loca. alias si in plus vel minus excederet vel deficeret ad boni viri arbitrium qui plus recipit vel minus dedit ad restitutionem in foro conscientie tenetur. ꝛ explicit secundus casus qñ animalia dantur ita qđ sit contractus locationis ꝛ cõductionis ꝛ dominium animalium nullo modo transfertur.

Tertius casus est qñ animalia dant̃ ad meliorandũ ita ꝙ dominius in recipientẽ trãsfert̃ tunc dicit Ang. ꝙ resultat ꝛctus innominatus. ꝛ. l. si tibi aree. ff. iz si puerũ. ff. de prescrip. verbis. q̃ similẽ nam bz q̃ bz ꝛctus noiatus cui dictus ꝛctus inominatꝰ assimilat̃, vt. l. nãlis. ff. j. ff. de prescrip. ver. ꝛ hoc casu pretiũ dicrorũ aialiũ, sicut. s. datorꝫ si venderent̃ dz eẽ cõe vt. l. si tibi aree. Idẽ in fructibus, qꝛ debent esse cões, vt dicit ibi gl. illa. ꝛ debẽt cõcari. l. si pascẽda. C. de pac. ꝛ ꝑ qñs ꝛ piculũ dz eẽ cõe vtriusq; sicut vtilitas est cõis, ꝛ iste ꝛctus inominatus repiet̃ ꝛ assimilat̃ ꝛctui societatis q̃ locationis. idcirco circa vtilitatẽ ꝛ periculũ pñt dici ea oia q̃ dicta sunt. s. in primo casu de socida ꝛ societate ipsorꝫ animaliũ. Ang. Quartus casus ꝑncipalis est qñ equus vel rocina dat̃ alteri vt cooperiatur ab equo. in isto casu refert Ange. tex. d. extrauagãtis, si qs dederit iumẽta ꝛc. in rub. consuetudo societatis iumẽtorꝫ, ꝛ dicit tex. d. extrauagantis dicere
201 sic ad literã, vcz si qs dederit † iumẽta cooperienda ab equo alterius. oẽs polledri debent esse cões nati in illo anno de iumẽtis, partiendiq; sunt secundũ ꝙsuetudinẽ ꝛc. At ille cuius sunt iumẽta dz partiri polledros, ꝛ mittere illi electionẽ cui⁹ é equꝰ virũ velit capere partẽ pretij ꝑm ꝙsuetudinẽ, vbi aũt conuẽtio aliqua facta nõ esset seruanda esset loci ꝙsuetudo. vbi aũt de cõ
202 suetudne † non appareret ad arbitriũ boni viri recurrendum esset, maxime ad exonerationẽ conscientie ne quis cum aliena iactura aliquid lucretur. Adde ꝙ iactura aliena non dz inferre lucro alterius in Spe. de cõfes. ff. iij. ver. vlti. querit̃ in regula locupletari. in. vj. illud autem tanq̃ indebitum in foro conscientie restituendum esset. l. nam hec natura. ff. de condi.

Circa quintũ ꝛ vltimũ casum q est qñ animalia estimata traduntur vt cõmodũ ꝛ incõmodũ recipiẽtis sit, qꝛ tunc resultat ꝛctus emp. ꝛ vendi. arg. l. estimati. ff. fol. ma-

nihil

nihil aliud petere posset tradens aialia q̄ pretium, q̄ qcqd sor
ti accedit, vsura est. vt. c. qsuluit. ⁊. c. i ciuitate. s. eo. hoc dicit ve
rus Ang. in. d. suo. trac. nisi emptor animalium fructus anima
lium recepisset ⁊ cōmoda. ⁊ noia in soluēdo pretiū cōmisisset, tūc
enim bis duobus qcur. vēditor posset petere dictos fructus tā
quā interesse. l. curabit. C. de actio. emp. q̄ locū ēt haberet de in
re cano. ⁊ in foro q̄scientie. vt ibi dicit gl. Ang. no. ergo ex hac
203 decisio. †q̄d ꝛ venditor qui rem tradidit, ⁊ pretiū nō recipit, nō
possit petere aliquā pecuniā ⁊ supercrescentiā respectu pretij, ⁊
hoc esset vsura, tñ pōt petere interesse si hoc hꝫ. vt. l. curabit. p̄
alleg. Quid ergo dicemus de hoc casu nūc pendente in ciuitate
Asten. venditor vēdidit ⁊ tradidit, ⁊ ptē pretij recepit, ⁊ p pte p̄
tij restāte ad soluēdū stipulatus esse. x. vel. v. p̄o centenario p̄
parte pretij restāte quousq̄ pretiū restās sit solutū, an hoc exigi
possit vī. q̄d sic, q̄ emptor percipit fructus q̄ est interesse dicti
venditoris q̄ caret re ⁊ pretio. d. l. curabit in ꝓrium dico esse ve
ritatē, q̄ emptor nō est in mora cū ei nō fuerit assignatus termi
nus, cū nō fuerit interpellatus ad soluēdū, ita q̄ quicquid per
missum erat p̄ parte pretij ad soluēdū restāte vsura erat, vltimo
casu q̄n nō apparet q̄no aialia tradita sint pastori siue rustico di
cit Ang. q̄ in dubio seruāda est q̄suetudo cū illud q̄d q̄suetū est
in dubio inter partes actū videat. l. q̄ si nolit. §. que accidua. ff. ō
edil. edic. l. si prius. §. placuit. ff. de aqua plu. arce. Si aūt de cō
suetudine nō apparet. dicit Ang. q̄d in dubio p̄sumit ꝯctus in
nominatus. l. ij. ff. de p̄s. ver. quo casu de dictis animabus ⁊ eoꝝ
fructibus dicendū esset prout dictū est in. iij. casu. Et hec sunt q̄
dicit Ang. in predicto suo tracta. aliquibus per me additis.

Post omnia supradicta vnā pono ge
neralē qclu
sionē ⁊ doctrinā, q̄ ad restōnē teneť qs vbicūq̄ cōmittit furtuꝫ
204 †rapina oppressio dolus vel calūnia, hec generalis qclusio p̄
batur. ix. q. j. c. fi. ⁊ sub hac qclusione ⁊ generali doctrina cōpre
hendunť oēs casus in quibus cōpetit repetitio siue habeat fieri
p̄ actio. puta p̄ actionē ō dolo, p̄ actionē p̄ me. ca. ⁊ similes siue
p̄ offm̄ in. ⁊ hec qcl'o est doc. in. c. pleriq̄. de imu. eccle. teneť
ēt ad restitutionē is qui obligatus iure naturali ⁊ ciuili siue na
turali tm̄. vñ si qs seruo obligatus est sitq̄ naturaliter tm̄, vt. ff.
de cōdi. inde. l. naturaliter. de tali tñ debito nō pōt facere elee
mosinā, sed illud restituere teneť p̄m Inn. ⁊ Host. in p̄eal. c. q̄
pleriq̄. allegāt q̄d hī. s. de iureiur. c. eā te. insertis his que habē
205 tur in. c. j. s. de pac. Itē si mathematicus † vel meretrix, vel si
miles dolo, fraude, vel p̄ psuasiones iduxerint aliquē vt eis cre
deret ⁊ pecu. daret, repetitio nō cōpetat, q̄ hincinde ꝛsatur tur
pitudo vñ potior est q̄d̄ possidētis, vt. ff. ō cōdi. ob tur. ca. l. vbi
aūt. tñ i foro q̄scie. ⁊ penitētiali est penitētia eis iniūgēda ꝫ Inn
no. ⁊ Host. in p̄eal. c. q̄ pleriq̄, quid si quis recipit indebitū
206 iure ciuili tm̄ puta, beres † credēs habere ad oia sufficere le
gatū de quo potuit detrahere falcidiā solvit integraliter legata
rio, nunquid in hoc casu teneť legatarius restituere heredi, ⁊ si
nō restituat faciat ꝯ charitatē ⁊ q̄scientiaꝫ. Adde Bal. in. l.
cū qs. C. de iur. ⁊ fac. igno. ver. visis exēplis. Inn. in p̄eal. c.
pleriq̄. rñ. q̄ nō. q̄d dictū est verū si per iuris ignorantiā heres
solvit integrū legatū Mā si errauit de facto, competit repetitio
eius q̄d detrahere potuit p̄ falcidiā. C. ad. l. fal. l. error. ⁊ ita no.
in. l. cū qs. C. de iur. ⁊ fac. igno. in. l. j. ff. de q̄di. inde. ⁊ ita limitat
⁊ dicit Host. in. d. c. q̄ pleriq̄. Sed quid de eo qui est obliga
207 tus † ciuiliter tm̄ sed nō naturaliter, vt in eo q̄ scripsit per apo
dixā se debere cētū spe future numerationis, qui in veritate ni
hil recipit nunqd teneat tale debitū soluere elapso biēnio. vī q̄
sic, q̄ post biēnū nō pōt se tueri excep. nō nu. pec. C. de non nu.
pec. l. in ꝯctibus. Sed ꝯ est verꝫ, q̄ ⁊ licite hoc totū retinet de
bitor ⁊ inde eleemosinā facere pōt, nec teneť reddere vel potius
dare aliquid illi creditori ciui tm̄ p̄m Inn. in. d. c. pleriq̄. qui p̄
hoc tenere vī, q̄ ēt elapso biēnio nō est talis scribēs appodexaꝫ
obligatus naturaliter, ⁊ ideo q̄ non est pecunia viribus debita,
ipsam soluere non teneť, vt. ff. ō q̄sti. pe. l. si marītus. §. j. ⁊ ita ēt
qcludit Host. post Inn. in. d. c. q̄ pleriq̄. idē est p̄m ipsum In
no. in. eo qui est q̄dēnatus iniuste q̄uis. n. talis si cōueniat vel
alias sūia executioni mādaret, parere necesse habeat, vt. ff. ō rei
vē. l. q restituere. ⁊. ff. ne vis fiat ei q̄ i pos. mis. est. l. si qs missus.
208 ff. ō re in. a diuo pio. ff. eo. nō tñ q̄ volūrarius † teneť soluere il
lud q̄ bñ scit nō debere. nūq̄. n. ꝺꝫ facere dicit Inn. aliquid q̄d
fratri suo sit cā peccati, frater aūt sinus semper peccat recipien
do scienter iniuste indicatū ergo q̄dēnatus iniuste nō solū nō ꝺꝫ
nō soluere, ꝫ impenitenti ⁊ auaro resistere ne peccato videatur
q̄sentire. ij. q. vij. c. negligere. secundū Inno. Hostiē. dicit q̄d b
dictū arbitratur verū, ⁊ approbat q̄ volūtarius iniuste q̄dēna
tus nō teneat soluere, sed non approbat ratione Inno. Si eniꝫ
209 soluo scienter id q̄ † non debeo, donare videor. dicit Hostien.
de q̄di. indebi. l. j. ff. de reg. iur. l. cuius p̄ errorē. (Adde Bald.
in. l. j. in. j. no. ⁊ doct. de q̄di. idebi. vñ nō repetit Bar. ff. de in
offi. testamē. de quo arti. vide in Spe. de appel. §. restat. in. iij.
col. ver. ⁊ not.) p̄ q̄ñs nō pecco rem meā donādo in qua suꝫ mo
derator ⁊ arbiter. l. in re mandata. C. mandati. nec ēt peccat ille
qui recipit cui dono. vñ p̄m Hosti. potius vī dōm q̄ si volūta
rius soluo. nō repeto, ⁊ alius iuste recipit, q̄d intellige q̄n omni
210 no voluntarius soluo. †si vero hoc facio p̄ iudicē cōpulsus, tūc
ēt dicit Hosti. q̄d nō pecco, q̄ habeo necesse parere. vt dictum
211 est, ⁊ iudiciū †redditū in inuitum. ff. de ver. ob. l. inter stipulan
tē. §. j. ille aūt q̄ scit inique iudicatū ⁊ sibi nō deberi, peccat exi
gendo ⁊ recipiēdo, vñ q̄uis in foro contentioso teneat ad resti
tutionē auctoritate rei iudi. tñ in foro penitentiali, ⁊ foro q̄scien
tie teneat q̄fiteri cui iniungitur restitutio ⁊ satisfactio ⁊ alia pe
nitentia salutaris, vt. ix. q. v. c. fi. ⁊. q. vj. c. j. ⁊. s. de pur. vulga.
c. ij. de quo plenius ipse Hosti. se remittit ad no. per eum in sua
summa de sententia ⁊ re iudi. sub rub. de senten. §. quot sunt eī
species. sub. §. sed nunquid. ⁊ Hosti. simpliciter verus. ⁊ ista est
vera qclusio q̄ in foro conscientie ille qui iniuste obtinuit iudi
212 catū †nō pōt recipere solutionē iudicati, sed tenetur ad restitu
tionē si recepit in se q̄n est omnino volūtarie solutū, secus si vel
coacte est solutū, vel timore sententie solutū, vel q̄ credit solues
se iuste condemnatum. istis enim casibus est fienda restitutio.

Alī tamen fuerunt qui dixerunt q̄ alind est in q̄dē
nato iniuste ⁊ obligato spei future nu
merationis ex vna parte, ⁊ aliud i legatario cui solutū est plus,
cui solutū est q̄ poterat per falcidiā retineri. rō diuersitatis ꝫ
eos, q̄ ꝛ vtrobiq̄ si tm̄ debitū iure ciuili, tñ ius ciuile q̄d̄ p̄mul
gatum ⁊ factum est de falcidia retinenda hꝫ equitatem, ⁊ ideo
solutum repetitur. iura vero que dant actiones ad sententiam
exequendam in actionem in factum actionem iudicati ⁊ q̄ dant
actionem ad petendum q̄ promissum est spe future numeratio
nis facta sunt tm̄ propter ignorantiam. Mā si sciretur quod es
set indebitum, vtputa q̄ confiteretur victor sententiam esse ini
quam, omnino nō haberet petitionem, vt. s. ō purga. vulg. c. ij.
213 Itē †si creditor fateret se nō numerasse pecuniā, non audiretur
ipsaꝫ pecuniā petēdo ēt si iurasset ꝺbitor ipsaꝫ soluere, vt. l. fi. C.
de non numerata pecunia. ⁊. l. j. ⁊. ij. eo. titu. hec autem ignoran
tia durante quando p̄sumptio est p̄o creditore ⁊ petitum ab
eo reddatur, ⁊ solutum a debitore non restituit, ita dicebant pre
dicti quos referunt Jonocen. ⁊ Hostien. in. d. c. quia pleriq̄.
214 † quod sit secus in p̄scriptione que non propter odium sed
propter bonum ⁊ equum est introducta vt est vsucapio ⁊ longi
temporis p̄scriptio. x. vel. xx. anno. cum titu. ⁊ bona fide vsuca
piens enim iure ciuili acquirit domninium ad minus vtile, vt in
stitu. de vsucap. in. §. j. ⁊ not. in aucten. nisi. C. de bonis mater. ⁊
ideo talis est tutus constitutione principis quam naturalem cō
tinet equitatem, ⁊ p̄o hoc octana distinctio. c. quo iure. Secus
autem est in p̄scriptione. xxx. annorum quia per illam non da
tur aliquod ius vel dominium possidendi, sed tantuꝫ ei datur ex
ceptio in odium aduersarij. l. si quis emptionis titulo. C. de p̄e
scriptio. xxx. vel. xl. annorum. ⁊ hoc dicit Hostiensis secundum
Jnnocen. sed ipse Hostien. dicit, immo Martinus acquirit vti
le dominium ⁊ secundum omnes si bonam fidem habuerit, ⁊ da
tur ei p̄scribenti vtilis vendicatio, saltem non contra dominū,
vt. d. l. si quis eptionis titulo. de quo se remittit ad ea q̄ ipse no
tauit in sum. de p̄es. re. imm. j. in. §. que exigantur. versi. verum
quicquid dicant legiste ⁊c.
215 **Est domini** veritas, q̄ si p̄scribēs † spacio. xxx.
anno. nō habuit bonā fidem, licet scōm
leges p̄scribat, vt. l. si quis empt. tit. tñ ꝫ canones nō, vt. c. fi.
. s. de p̄es. ⁊. c. possessor malefi. de regu. iur. lib. vj. ⁊ ideo neduꝫ
in foro conscientie, sed etiaꝫ in foro seculari ēt in tempozali dōio
imperatoris talis p̄scribēs nō est tutus, ⁊ teneť ⁊ cogit̄ rē resti
216 tuere, q̄ vbi agit̄ de materia peccati, canon † preferť legi ciuili
ēt in foro tpali imperij. Et ita in propijs terminis questionis ve
stre tenēt oēs doc. in. d. c. fi. Sed p̄babilior est dubitatio ⁊ ma
ior nunqd si post p̄scriptionē bona fide cōpleta superueniat no
titia rei aliene teneat p̄scribēs in foro q̄scientie rē restituere ō
quo hī super rub. §. de cōces. preb. ⁊ in sum. do. Host. in predi
217 cto. c. que exigant. Sed nunc q̄ro, quid de eo, qui est tutus † ex
ceptione odiosa ⁊ macedoniani. dic q̄ talis non tenetur redde
re debitū. i. pecuniā q̄ꝫ ꝯ macedonianū recepit, q̄ illud ius fa

ctum est nō tm̄ in odiū creditoris, sed ēt pp bonum publicum vt
euitent mortes siue expectatio mortis arrestum. ff. ad macedo.
l. j. vel melius, hoc ideo q̄ nihil est apud filiumfa. cuius dn̄ium
non habeat. nam ꝛ pecunie mutuate in eū dn̄ium transmittit ꝛ ꝫ
actionem que p̄o mutuo datur ꝫ eū hz exceptionem legitimam
sibi datam ab eo qui ꝛ creditori actionem dedit. ita dicit Inno.
sed certe melior est ratio p̄ima ꝑm Host. banc decisio. tm̄ limi-
ta, vt j. dicaz. Quid aūt dicemus de eo a quo res auocari potest
218 per restitutionem in integ. † Nunquid si restitutio in integ. nō
petatur tenet̄ rem reddere. rn̄. ꝑm Host. q̄ nō nisi ius qui resti
tutionem petere pōt sit lesus malitia ꝫtentis, ꝛ hoc vbi mero in
re tenet ꝫctus quāuis beneficium restōnis cōpetat. Nā si ꝫctus
esset ipso iure nullus, vtputa q̄ minor alienasset rē imobilē sine
auctoritate tuto. vel curato. vel sine decre. iudicis, tunc tenetur
rem ipsaz restituere, ad hoc. n. vt restituere non teneat opz adeſ
se iustū titulū ꝛ bonā fidē. Sed q̄n ꝫctus est ipso iu. nullus titu.
219 † hr̄ p̄o nō titulo, vt ōt Host. ꝛ bene ōt. Adde q̄ q̄nq̄ tit.
hr̄ p nō titu. in Spe. de instru. edi. §. j. ℣. sciēdum. vbi vide.

Quid aūt de eo qui ptātē vel officiū vel iurisdictionē
nō hz aliquē opprimēdi, tm̄ extorsit nō dolo
malo, publice tm̄ vl̄ immoderate extorsit. i. aliqd accepit ab aliquo
imoderate. v. g. medicus, vel aduocatus, vel procurator vel mi
nores officiales, puta cursores nō vr̄ q̄ teneantur restituere, vt.
xiiij. q. v. c. fi. nisi aliud speciale in medico dicas, vel nisi tm̄ im-
moderate esset extortū q̄ iudex ex officio suo ad illud restituen
dum deberet cogere exigētē, ꝛ tūc ēt in foro penitentiali preci-
peret ei q̄ restituat. Si aūt essent maiores officiales qui pos-
sint alios ratione iurisdictio. seu ptātis sue premere, tales tene-
rentur ad restitutionem indebi. exactoꝝ. xxiiij. q. v. c. fi. C. quod
220 met. cā. l. pe. ꝛ. l. fi. sed si vbicūq̄ aliquid mali acquirit̄ † ex ne-
gociatiōe, ex quocūq̄ officio, vel artificio, vel extorsione ex qua
tm̄ restituere non tenet̄, prudenter facit si oia in eleemosinis lar-
giant̄. xiij. q. v. c. qui habetis. ꝛ c. non sane. nec per cām damp-
nandi sunt isti si heredibus a q̄bus extorserūt restituāt ꝑm Host.
in. d. c. q̄ plerīq̄. Quid ergo si quis illicitas negociationes fa-
cit vel alias iniuste aliquid querat sine calūnia alicui facta. dicit
Host. q̄ sacerdos dz ei iniungere, vt in pauperes vel ecclesias
hoc expendat vel alios pios vsus. arg. xvij. q. j. c. si qui cōtuma
cia. ꝛ xiiij. q. iij. c. si quis oblitus. ꝛ §. de voto. c. magne. ꝛ c. sup
bis qui lucrant̄ in ludo. dixi in tractatu meo de ludo.

221 **Quid de his** qui lucrant̄ † aliqd p hypocrisim, vt
puta aliqs sub noīe boni Christiani
multa acquisiuit, nunquid ea tenet̄ restituere? Rn̄. Host. in. d.
c. q̄ plerīq̄. q̄ sic, q̄ per fraudē acqsiuit, igit̄ ꝛc. sepe allegato.
c. fi. xiij. q. v. ꝛ forte hoc casu dz restituere Deo seu in eleemo-
sinas, nō. n. que dedit, q̄ ipse qsequutus est mercedem suam de
dit animo bono eleemosinam seu dedit ex inani gloria, q̄ iste cō
sequutus est mercedē suam, vt in euange. ꝛ argu. p̄o hoc q̄ no.
222 in. c. ex trāsmissa. §. de deci. finaliter † quero quid si imperator
seu alius princeps constitutus sine causa faciat ꝫ ius naturale
vtputa q̄ diuina res sine cā de vno transferatur in alium nunqd
talis qstitutio in foro anime est seruanda. dic q̄ nō, imo ēt nec
in foro iudiciali q̄ est plus, vt no. §. de qsti. c. que in ecclesiarum.
Quinimo plus vr̄. s. q̄ si constitutio ex iusta cā fuit promulga-
ta, cessat tm̄ illa cā in casu de quo nunc agitur in vtroq̄ foro ꝛ iu
di. ꝛ penitētiali, erit ad eū casum tm̄ qstō restringēda in quo est
facta ꝛ constituta. v. g. constitutio que dat exceptionē macedo-
niani, rationabilis est. ꝛ ex iusta cā facta fuit. l. j. ff. ad macedo.
Si certū est q̄ illa cā nō subesset in casu de quo modo agit̄, pu-
ta, q̄ in necessitate qstituto filiofa. est mutuatum peccaret si ex
ceptione macedoniani se defenderet. ita dicit Host. in. c. q̄ ple
riq̄ qstitutiones. aut que fiunt ꝫ salutē anime, vt de vsuris non
restituendis illis a quibus sunt extorte, ꝛ de iuramentis non ser
uandis sunt iniuste nec seruande, q̄ patet in eo q̄ legitur ꝛ no.
eo. c. q̄ in oibus. ꝛ §. de iureiur. c. si vero. ꝛ c. cū qtingit. in tali-
223 bus. n. sacre leges nō denegant̄ sacros canones † imitari, vt in
auc. de eccle. titu. §. j. ꝛ ij. Alij tm̄ dicūt q̄ ex quo facta est cōsti-
tutio ex causa iusta ꝛ cōtra ius naturale. licet postea eueniat ca
sus in quo ipsa causa cesset, cū non sit casus, cuz a iure excipiat.
Nihilominus est qstitutio generaliter seruanda. arg. §. de qsti.
c. j. ꝛ c. fi. nec est possibile omnes articulos cōprehendere sigil
latim. ff. de p̄scrip. ver. L. iiij. Et iste omnes fere sunt q̄nes ꝛ de-
cisiones dn̄oꝝ Inn. ꝛ Host. in. d. c. in arg. plerīq̄ aliqbus per
224 me additis. † Nunc de penis vsurariorum videndū est, que sunt
diuerse ꝛ multe, alia. n. iponitur a canone, alia a iudice, alia ab
aduersario exceptionis ope. incipiendo a digniori pena imponi
tur vsurario manifesto a canone q̄ nec mortuus Christianā ac-
cepit sepulturā, nec viuus admittit̄ ad oblationē, ꝛ si clericus ꝫ
fecerit q̄ acceperit, reddere tenet̄ ꝛ cogit̄. ꝛ donec ad arbitrium
sui ep̄i satisfecerit ab officij sui executione manet suspensus, vt. §.
eo. c. q̄n. de quo consilio semper qsueuit fieri mentio in literis
ꝫ vsurarios impetratis, cum mandatur eos cogi ad restituendū
quicquid vltra sortē perceperint p penā in Laterān. qcilio edi-
tā aduersus vsurarios, vt. §. de em. ꝛ vē. c. ad nr̄am. ꝛ §. de iure-
iur. c. nr̄az. ꝛ sp ab hac pena est incipiendū, vt cogant̄ restituer̄.

Et sciendum est q̄ manifesto vsurario licet mu-
tuauerit vsuras restitui ecclesiasti-
ca sepultura denegat̄ nisi p̄ius satisfaciat, vel ꝑm formā. c. q̄q̄.
j. eo. lib. vj. idonee caueat̄ de restituendo. ꝛ sepelientes tales ꝫ
tenorē illius. c. lateranen. qcilij penā sepelientes incurrunt, testa
mentuz ipsius vsurarij aliter factū ipso iure non valet, nec illi te
225 stamento aliquis interesse, nec dz aliquis tales vsurarios † ab-
soluere, nec etiam ad confessionem admittere nisi vt. §. p̄ius sa-
tisfactis, ꝛ restitutis vsuris, vel saltem cautionem ꝑm formā il
lius. c. q̄q̄. prestita. ꝛ talis ꝛ tanta pena contra vsurarios noto
rios siue manifestos contra quos habeāt locū pene huiusmodi.
226 rn̄deo notorios esse vsurarios † vel euidentia facti. s. q̄ tenent
mensam paratā ad mutandum cuilibet sub vsuris, sicut meretur
in prostibulo prostituta, patet cuilibet argu. §. de coha. clerico. ꝛ
mulie. c. tua. ꝛ c. fi. ꝛ in hoc casu q̄n altare tenent paratam num
mulariam ad fenus exercendū notorij sunt vsurarij, vt patiantur
penam dicti concilij. in. c. q̄n p̄eallegato. ꝛ est pena ipso iure p̄
taxtata ꝑm Host. in summa huius tit. §. fi. versi. sed qūo intelli-
227 ges manifestos autem vsurarios. † dicit Host. vbi. §. quod in-
telligit notorios iuris, puta, q̄ sunt per ep̄m in ecclesia publica
ti, secus si adhuc tollerant̄ ab ecclesia. arg. §. de coha. cle. ꝛ mu-
lie. c. nostra. tm̄ si manifesti sunt per famam tm̄, non tamen noto
rij, q̄ non tenent mensam paratam nō patiuntur penā dicti qci
lij. c. q̄n ipso iure. ſz p publicationē. Adde q̄ vsurari⁹ mani
festus p̄obatur per testes. Bal. in. l. scripturas in. ij. col. in ℣.
ꝛ est hic arg. C. qui potio. in pig. habean. ꝛ ita dz intelligi. c. cum
tu. §. eo. j. responso. ad istam autem publicationē per ep̄m faciē
dam sufficiet q̄ ipsi vocati a diocesano cōfitentur, vel neg antes
p testes convincantur. §. de cohabita. clerico. ꝛ mulie. c. tua. suf
ficiunt etiam certa argumenta cum fama, vt predicto. c. cuz tu.
ꝛ q̄q̄ nullus appareat accusans, ipse eps hoc facere poterit ex
officio suo. ꝛ ad hoc quod no. in. c. nostram. per Innocē. ꝛ hec
vult Host. in. d. summa. d. §. fi. ver. sed qūo. ꝛ ver. sufficiat aūt
ad publicationem. Jo. autem an. in. c. j. ꝛ in. c. q̄q̄. j. eo. lib. vj.
in glo. manifestos vsurarios vocat quantum ad penam dicti ca
pi. q̄q̄. eos qui sunt notorij vsurarij de facto vel de iure, vt pu-
ta q̄ sunt confessi vel condemnati de facto, quia habent operis
euidentiam, que nulla tergiuersatione celari potest, vt q̄ tenent
mensem paratā. ꝛ tales pōt eps publicare si sint cōfessi tcrā ip-
so, vel qncti, vel si sit ꝫ eos p̄batio testiuz, vel sint argumēta cū
fama. vt predi. c. cū tu. ꝛ in. c. cū in diocesi. §. eo. ita dicit gl. i. d.
c. j. j. eo. lib. vj. potest ēt dici manifestus vsurarius quo ad diſpo
sitionē dicti. c. j. eo. q̄q̄. si coram sacerdote ꝛ testibus faceret se
vsurariū ꝛ vsuras restitui mandat ꝑm gl. in. d. c. q̄q̄ in verbo
manifesti. illas penas igitur dicti concilij. c. quoniaz. patiuntur
vsurarij manifesti nisi vt predictū est p̄ius de vsuris ipsius
faciant vel caueant cautionem p̄estando ꝑm formā ipsius. c. q̄
q̄. Sz q̄r̄it̄ q̄bus dz satisfieri. breuiter rn̄deo q̄ illis a q̄bus vsu
228 re † sunt extorte. aut eoruz heredibus, ꝛ illis non extātibus pau
peribus erogabuntur, ꝛ sic q̄n incertum est a quibus ipse vsure
sint extorte, pauperibus sunt erogande, vt in. d. c. cum tu. ꝛ c.
michael. ꝛ ideo hoc casu dz preponi edictū in locis a quoꝝ inco
lis sunt extorte, q̄ omnes a quibus extorū est veniant ꝛ eis si fie-
des fiet, fiet restitutio, alias erogatio fiet pauperibus, ad hoc fa-
cit. §. de homicidio. c. sicut dignum. §. eos. ꝛ ita tradunt gl. ꝛ doc-
to. in. d. c. q̄q̄. sed ponamus q̄ illi a quibus sunt extorte vel
heredes hz constet de eis non repetunt vel repetere non audēt,
vel forte q̄ iurauerunt non repetere vel alia ex causa, quid fiet.
Respondent Host. in. d. sum. §. fi. q̄ ecclesia vel eps ex deuotio
tione alicuius vel ex puro officio procedit in hoc, ꝛ ipsum vsura
rium vel heredem compellet ad restituendū illis. q̄q̄ non pe-
tentibus, vt in. d. c. cū in diocesi. vt. §. de iureiur. preallg. c. ad
nostram. ij. ꝛ §. de iusti. c. cum venissent. ante finem.

229 **Sed quid** si multi veniūt restitui sibi vsuras extortas
postulantes, ꝛ hereditas vsurarij † non est
soluendo. certum est quod paupertas excusat in totum nihil su
peresset, excusat pro parte hereditas vsurarij minus est solue-
do vt

do vt not. in. c. cum tu. ℣. eo. in. c. odoardus. ℣. de solu. dico ergo qꝺ multi veniunt a qbus est extortũ, ⁊ oibus nõ põt satisfieri integraliter qꝺ iuris erit qbus primo satisfiet; vꝝ qꝺ illi a qbus p-
230 mo vsure † sunt extorte, qz q prior est tpe, potior est iure. c. q ꝓor ℣. de reg. iu. lib. vj. Adde By. plene in regula q prior in. vj. Bar. in ti. qui potio. in pig. habe. qꝺ intellige verum qñ ambo sunt paris priuilegij creditores. in. l. potiori. ⁊ l. balneũ. ff. q pot. in pig habean. in contrariũ vꝝ qꝺ oibus sit restituẽdũ pro rata arg. ℣. de testa. c. relatum. ⁊ in fi. arg. ff. de pact. l. si plures. domini mei dico qꝺ satisfaciendũ est oibus pro rata. hoc tz Arch. i. c. non sane. xiij. q. v. hoc tz do. Anto. de but. ⁊ cõiter Boc. in. d. c. q̃q̃. glo. super verbo, facultates. Nã si bona vsurarij eẽnt ipso iure bypothecata ⁊ obligata pro vsuris restituendis qꝺ te-
nuerunt nõnulli. in. c. cum tu. ℣. eo. de quo glos. in. d. c. q̃q̃. sup verbo, facultates, vez eẽt qꝺ esset primũ restituendũ illis a quibus vsure primo sunt extorte, vez tanq̃ priorẽ hypothecam ha-
bentibus, vt in. d. c. qui prior. sed veritas est qꝺ cõis sntia qꝺ bo-
231 na vsuriorꝝ † non sunt ipso iure ⁊ tacite bypothecata pro vsuris restituendis, nõ, qz nõ reperitur decretalis hoc dicens, ergo ⁊c. c. inter corporalia. de transla. prela. ⁊ hoc vez nisi bona sint empta ex pecunia fenebri. sed alias ipsa bona non sunt obligata ꝑm Hostien. ⁊ Butrig. in. c. tua. ℣. eo. ⁊ Joan. an. in nouella dicti. c. q̃q̃. ⁊ ꝑm Joan. de lig. ibidem. hoc ẽt satis vꝝ tenere. licet non clare Fede. de senis. in suis consilijs cõsilio. j. ⁊. xiij. ⁊. vj. vt refert Geminia. in. c. q̃q̃. ⁊ in ꝙsequentiam istius cõmu-
232 nis opinionis sequitur alia decisio. s. qꝺ ipse vsurarius † in cautione quã prestat dz hypothecare oia bona sua, qz non sunt ipso iure obligata. imo non sufficit ipsa bona hypothecare pro vsuris restituendis, nisi fideiussores det vel pignora. hoc vult Joã. and. in. d. c. q̃q̃. ⁊ in additionibus ad Specu. super rubrica, ℣ pigno. in additione que incipit, ad secundã partẽ ⁊c. ⁊ ita ꝙsulit Joan. and. ⁊ idem ꝙsulit do. Franc. de rampo. ⁊ ita consulit etiam Gaspar Calderi. in suo ꝙsilio. xvj. vt refert Gemini. in. d. c. q̃q̃. qꝺ idonee dz caueri, ergo cũ fideiussoribus vel pignoribus. l. sancimus. C. de verboꝝ significatione. hoc ꝓcedit nisi opinionem qꝺ bona vsurarij non sint tacite obligata pro vsuris restituendis. questio nõ bz dubiũ, qz cautio ipsa vltra ius cõe deberet aliquid operari, vnum non omitto qꝺ quãq̃ testa-
233 mentũ vsurarij † manifesti factũ nõ prestita illa cautione, vel restitutione nõ facta sit nullũ ipso iure, vt. d. c. q̃q̃. valet tñ quantũ ad pias causas, ⁊ quãtũ ad pia legata, qñ apparuit de ꝙtritio ne ipsius vsurarij. lz nõ caueat. ita ꝙsuluit do. Ant. de but. vna cũ do. Petr. de anch. in terminis. d. c. q̃q̃. vt refert Gemini. ibidem. ⁊ ita ego ꝙsului, in loco Salustiarũ. ⁊ idẽ tenuit Lapus in suis allegationibus, allegatione. cxxv. ⁊ allega. xxx. per dcm Barto. in. l. j C. de sa. san. eccle. qui dicit ibi esse casum quod lz quis alias sit intestatus, tamẽ si fuit penitens, potest testari quo ad pias cãs qꝺ per illã. l. j. tollit oẽ impedimentuz quo ad pias causas quod est singulariter notandum, ideo dixi qꝺ si fuit usurarius penitens ⁊ confessus ⁊ contritus, qz impenitenti non permittit suffragia, nec pro eis orat ecclesia, nec eius pia legata recipit, nec oblatiões vel eleemosinas que fiunt pro impenitente. c. a nobis. magno j. de sen. excom. vbi not. ⁊ not. in. c. parochia no. ℣. de sepultu. pp qꝺ etiam dico qꝺ licet alias dicamus quod
234 de iure canonico heres † tenetur ex delicto defuncti, hoc est pp saluandam ⁊ liberandam animaz defuncti, vt. d. c. parochiano, illud non procedit quando defunctus mortuus est impenitens, per. d. c. a nobis. ⁊ per supradicta quod tene menti. reliqua de materia cautionis prestande per vsurarios magistraliter vide-
te in. d. c. quãquam. per Geminia. ⁊ an cautio prestita post factum testamentum re connalidat illud traditur p Boct. ⁊ Modernos. in. l. filio preterito. ff. de iniusto rupto.

Et quoniã dixi penas ꝺictas a canone imponi nisi caueant vel restituãt ⁊ ipsi restituãt pecuniã extortã illi a quo est extorta vl hꝛdi eius, alias si nõ extet, vl ignoretur erogandã esse pauperibus, vt. c. cũ tu. ℣. eo. ⁊. ℣. de homicidio. c. sicut. §. ideo. qz nõ remittitur peccatum nisi restituat
235 ablatũ, vt. d. c. cũ tu. xvj. q. x. c. v. Quero quid si is cui restituẽda vsura est absens. dicunt quidã qꝺ vsurarius, † adhuc bz sibi mittere vsuras sed sumptibus illius cui restituuntur. arg. ff. de ope. libe. l. opere. si autem summa expẽsaꝝ itineris excedat summã vsure restituende, dicunt erogãdã pauperibus. ⁊. q. vj. c. annuaꝝ. ⁊. ℣. de iudeis. c. cũ sit. si vero speret de eius proximo aduentu, pecunia restituenda deponetur ⁊ consignabitur. C. ℣ usu. l. acceptã. ꝑm Goffre. ⁊ predicta vera qꝺ vsurarius debeat mittere vsuras illi a quo extorsit si nouit vbi ille habitet, alias non tenetur vagari. arg. ff. ℣ ope. libe. l. qꝺ nisi fiat. §. j. Adde qꝺ vsurarius mandans restitui vsuras nõ probat vsurarius eẽ. Fe. de. de senis. qsi. lxvij. ⁊ Alex. in. l. ij. in fi. ff. de fur. sed qcqd dicat Goff. Host. in prealleg. summa. de vsuris. §. de pena. ℣. ego distinguo vtrum. distinguit an vsurarius qui est malefactor vt pz, transferat se alibi post vsurã extortã. Et tũc proprijs sumptibus tenet mittere ad locũ vbi extorsit. an vero ille a quo vsure sunt extorte seu eius heres se alibi transtulerit, ⁊ tunc bz locũ quod dicũt predicti Boc. ⁊ Goffr. sic aperte probat hec distinctio. ff. de rei vendi. l. si res. ⁊. l. si vero. ⁊. l. seq. ⁊ ff. de lega. j. l cuz res. §. j. ff. de eden. l. pretor ait. §. vlt. ⁊. l. si alia. etiam pena edicta est nonioz est contra vsurarios ⁊ eis fauentes in cle. ex grãdi. j. eo. qz officiales cõicantur facientes, dictantes, vel scribẽtes statuta super vsuris solnẽdis, vel non repetendis, vel restituendis, vel iudicantes secundum illa que non delentes illa si possunt in tres menses de libris communitatum vel illa seruantes excommunicati sunt, vt in prima parte illius cle.

236 **Item** ipsi feneratores in causis vsurarum edere coguntur libros suaꝝ rationum. † vt in secunda parte illius cle. Item si ipsi pertinaciter asserant exercere vsurã nõ esse peccatũ, sunt heretici, ⁊ heretici iudicãtur. vt in vltima parte illius
237 cle. An ergo duces, marchiones, ⁊ principes † erunt excommunicati. An rex aragonie qui leuat tributũ a iudeis, vel christianis qui tenent casanas pp vsuras exercendas, quas pmittit p eos exigi in sua terra, incurrant penã illã excõicationis. dicũt Lauren. ⁊ Pau. de leaza. ⁊ alij doc. in. d. cle. ex grãdi. qꝺ sic. qz nedũ christiani, sed etiam iudei sunt prohibiti vsuras exercere, cũ in lege veteri sint prohibite, ⁊ maxime si exigantur contra christianos seu christianis. ℣. eo. c q̃to. ⁊. c. post miserabilez. an
238 ergo ⁊ iudei † super vsuris restituendis possint cogi per iudicẽ ecclesiasticũ. rñdet Laur. in. d. clem. ex grandi. qꝺ nõ, sed per principes seculares, vt prealleg. c. post miserabilẽ. q principes seculares si fuerint negligentes, procedit iudex ecclesiasticus secundũ formã. d. c. quãto. ⁊ de iudeis. c. postulasti. Sz q̃ro que
239 sint rõnes quare vsura † est ꝓhibita, ⁊ tot pene ꝙ vsurarios edite, domini mei ratio est multiplex. ⁊ ponit Inno. super rub. huius tituli. ⁊ Lauren. in prealleg. cle. ex grandi.

Et prima ratio est pauptas qz primi ⁊ maxime pauperes per hoc trucidãtur. xiij. q. iij. c. qꝺ dicã. Scꝺa rõ est fames. Nã laborãtes ⁊ rustici predia colẽtes libentius ponerent pecunias ad vsurã q̃ in agricultura, ⁊ circa agriculturã nõ intenderent, ⁊ sic fames mũdũ deuastaret. Tertia ratio est idolatria que est idoloꝝ seruitus. c. auaritie. de prebendis. plus enim diligeret vsurarius pecuniam q̃ deum. arg. xvij. dis. ca. sicut bi. auarus nõ solũ dicit. vt poeta Juuenalis inquit. vos nummi estis fratres, sed nunquid vos nummi estis ipse deus. Quarta ratio est dilectio ⁊ charitas, qz ex dilectione et charitate debemus diligere proximos sicut nosmetipsos, q̃ charitas tollitur si proximo mutuat intentu lucri, non ex charitate. Quinta ratio quia res mutuata cũ prius esset aliena fit eius cui mutuatur vt. l. ij. ff. si cer. peta. ⁊ ideo eius dz etiam vsus esse non q̃ mutuantis. vt. ℣. eo. c. conquestus. Sexta ratio est, quia vtẽdum est re ad vsum ad quem est destinata ⁊ deputata. ℣. de appel. c. personas vbi de hoc. Sed pecunia non est reperta ⁊ instituta ad germinandũ, sicut nec sal, nummisma vt dicit Philosophus non generat nummisma. ⁊ pecunia solũ reperta est ad contractum emptionis ⁊ venditionis faciendum, vt. l. j. ff. de ꝙben. emptio. Et iste sunt rõnes prohibitionis vsure de quibus p Inno. ℣. in rubrica, ⁊ plenius in. c. peccatum. de regu. iur. in. vj. Et de his patet quare potius est peccatum mutuare ad vsuraz quã locare domum seu agrum vel equum. Naz licet Matthens vt referunt Docto. Moderniores in. d. cle. ex grãdi. dicat quod hec questio solnitur per id quod habetur. lxxxviij. dist. in. c. eij-
240 ciens. tamen melioz ratio est quia peccatum † est quicqd fit cõtra naturam ⁊ est mortale. xxij. questio. iij. c. inter cetera. sed contra naturam est quod pecunia generet pecuniam, igitur ⁊c.
241 Quid ergo si pro pecunia emantur fructus † certi ab ecclesia vel ab alio priuato percipiendi ad vitam ipsius emẽtis ⁊ pecuniam dantis, an iste contractus erit licitus, an erit vsura? hic pecunia non generat pecuniam. Item etiam si emantur redditus in pecunia consistentes, hic non est mutuũ, ergo non est vsura. Differt hec questio ab vna alia quam. ℣. tetigi, qz hic loquor quando emuntur fructus, vel certi redditus ad vitam, ⁊ mortuo emptore pecunia sit perdita soz que extincta.

Alia questio supra decisa loquit qñ redditus sunt empti in perpetuũ. Adde qꝺ red-

ditus ⁊ fructus ⁊ idē sunt. Bar. in l. fundi trebatiani in. j. col. ver. sed quero. ff. de vsufru. leg. Spec. ó loca. §. j. in pe. col. ver. illud aūt. circa mediū. de ista ergo. q. bī in. c. in ciuitate. §. eo. ⁊ p Cy. Bald. ⁊ alios legistas in l. si ea. C. eod. ⁊ per ipsos Cyn. ⁊ Bal. in l. si pater puelle. C. de inoffi. testa. vī qó casus ꝯctus sit licitus. ⁊ nó sit vsura, qz hic nō est mutuū sed emptio. Itē pp dubiū vite quāto tpe viuat emptor nō pōt dici pretiū iniustū. ar gu. in l. sancimus. C. de donatio. l. iubemus. C. de sacrosan. eccl.
242 in auct. de nō alienan. in §. fin. in ꝓriū facit, qz lz tps † vite sit in certū, tñ eūdē est ad ꝙiecturas, arg. in l. hereditatū. ff. ad. l. falc. ⁊ ió Cy. ⁊ doct. legiste, vt refert Bal. in l. si ea. lz istā partē qó sit recurrēdū ad ꝙiecturas ⁊ ad qualitatē ꝑsonaꝝ. an emptor sit innenis ó quo sit spes qó lōgo tpe debeat viuere, ⁊ sic qó lucrū sit excessuz ⁊ an sit ꝙsuetus facere ꝯctus illicitos vl nō. Ex istis
243 enim qualitatibus iudicabitur ꝯctus † illicitus vel licitus. Bof fre. tñ indistincte tenuit talē ꝯctū nō esse licitū, ⁊ pp spē lucrādi ꝯctum esse vsurariū, sed banc formā Hostien. in prealle. sum. de vsu. §. an aliquo casu. versi. quid de his qui emunt ab ecclesijs. ⁊ refert ipsuz Bof. ⁊ Ray. tenuisse ⁊ iudicasse talē ꝯctum eē vsu rarium, eo qó oēs sperant plus viuere, ⁊ sic sperant boies plus percepturos de prouentibus possessionis quos ad vitaz emunt quā sit pecunia quā dederūt. ⁊ sic sola spe cōmittunt vsurā. vt in Euangelio. nihil inde sperantes. refert ēt eos dicere qó si quis dat vnam possessionē vt recipiat aliā equinalentē qó licitus est ꝯctus secundū ea que ipse notauit in summa de precarijs. §. j. ⁊. ij. sed certe vt dicit Hosti. salua pace ipsoꝝ, vñr intus bene dice re, qz ita videretur homo ita sperare lucrū in hoc vltimo ꝯctu si cut in primo, ita est licitus primus sicut secundus. ita licitus est ꝯctus emptionis ⁊ venditionis qui est primus sicut secundus q est precariū, ⁊ hoc nisi fiat in fraudē. Nā vteraz ꝯctus approba tur a iure. vt in tit. §. de emptio. ⁊ vendi. ⁊ in tit. §. de precarijs. p tertū. ⁊ ipsemet Ray. ⁊ Goffr. vt dicit Hostien. dixerunt ⁊ scri-
244 pserunt in hoc qó nō hz locuz vsura † nisi in mutuo regulariter. vt opinionē multoꝝ casuum enitem sm qó ipse Hostiē. dicit in eadem sum. de vsur. §. i. rei mutuate. Istā aūt opinionē qó ꝙtra ctus iste nō sit illicitus tenuerunt Matthe. ⁊ Zaba. in. d. clem. ex grandi. ⁊ ista est cōis opinio. ꝙsulnit tñ Inno. in. c. in ciuita te. qó fideles christiani a talibus ꝯctibus se abstineant, sed ex forma sui talis ꝯctus nō est vsurarius, imo est emptio ⁊ vēditio nisi adsint alia indicia ⁊ fraudes, qui sensit fraudē in talē ꝯctum faciendo exoneret ꝙscientiā suā. Nunc de interesse aliqua ple nius dicamus, qm̄ certū est de iur. cano. ⁊ in foro ꝙscientie inte-
245 resse † posse peti ⁊ exigi. vt in. c. sacro. vbi plene p Inn. extra ó sent. excom. in. c. peruenit. de fideiusso. in. c. dilecti. de foro cō pe. in. c. fi. quod met. causa in. c. constitutus. de procu. ⁊. ij. q. j. in primis. ⁊. xij. q. ij. c. si quis de clericis.

246 **Queritur** igitur in primis quid sit interesse † ⁊ gl. in. l. j. C. de sent. que pro eo qó interest, qó in teresse est dānū emergens ⁊ lucrum cessans. Inn. antez in. d. c. sacro. in glo. sua magna. que incipit, Qstabit autem de interesse diffinit dicens. Interesse est estimatio in pecunia numerata qp succedit in locū cuiuscunqz rei si non detur vt dz vel facti si non fiat vt dz. ⁊ banc descriptionē sequitur Spec. in tit. de fructi. ⁊ interesse. ⁊ est diffinitio quelibet bona. resultat enim interesse ex eo qó aliquid fieri cessatur seu tradi ⁊ solui cessatur, vt colligi tur. ff. de actio. emp. l. si sterilis. §. cū per venditorē. ⁊. l. j. eo. tit. ⁊. l. titius. in fi. eo. ti. Si autem queratur quotuplex sit interesse gl. in. d. l. j. C. de sen. que pro eo qó interest. ⁊ Inno. in Spe. vbi
247 s. tenet cōiter qó interesse † est triplex. s. cōe, quentum, ⁊ singu lare. Adde Bart. ⁊ docto. in l. j. C. de sen. que pro eo qó inte. profe. ⁊ gl. in. l. j. ff de actio. emp. qó prosequere vt in glo. pre dicta. ⁊ q̄q̄ Jaco. de ra. ⁊ Byn. ipse in. c. moza. de reg. in. lib. vj. dixerunt qó vnicum tñ est interesse, sed estimatio damni ⁊ lu cri. qó damnū vel lucrū pōt tripliciter estimari. vcz vel singula riter. vt. ff. de bonis. l. qui soluendo, vel cōiter vt. ff. ad. l. aquil. l. si seruū meū. vel tertio pōt estimari per conuentionem partiū, vt. l. fi. de preto. stipu. tamen hoc non prosequoz. qz ⁊ gl. ⁊ cōis sen tentia ⁊ By. conueniunt in effectu. alia est etiam diuisio ipsius interesse qñ est interesse circa rē, aliud interesse extra rē, vt dicit gl. predicta. vt pz ex eo qó habetur i. l. si sterilis. §. cū per vendi torem. ff. de actioni. emptio. ⁊ in l. vitium. ff. si certum petatur. Alia est etiam subdiuisio interesse que concernit interesse sin gulare tantum, quoniam aliud est interesse affectionis, aliud in teresse veritatis. his premissis quoniaz in diffinitione dixi quod lucrum cessans. Et in hac materia agimus de pertinentibus ad conscientiam.

248 **Quero** an possit interesse † consistens in lucro licite pe ti ⁊ exigi. ⁊ in hoc liceret per. ll. antiquas ante. l. istam. de sen. que pro eo qó interest. de hoc tradunt gl. ⁊ doc. in. d. l. istam. ⁊ in l. j. §. fi. ff. de eo qó cer. lo. ⁊ Guil. de cugno. in. d. l. ij. §. fi. posuit quandā eius distinctionez quā refert Cy. ⁊ po suit eā in additio. suis in. d. l. istam. ⁊ Bar. etiam eā vt plurimū sequit. ⁊ Sali. pariter in. d. l. ita. in. xxij. oppo. ⁊ qz bona ⁊ opti
249 ma est, ideo illā sequendo dico qó lucruz † diuersis respectibus ꝙsiderari pōt. Nā aut loquimur in lucro qó ꝙsistit in partu ancil le, vel in fetu pecoris. ⁊ tale lucrū, tale interesse peti pōt, vt. l. si stipulatus. ⁊. l. videamus. ff. de vsuris. l. filius. §. j. ff. de verb. obli ga. aut loquimur de lucro qó consistit circa rē, puta circa aug menta, ⁊ estimationez pretij, qz res plurimū valuit a tpe moze, ⁊ pariter tale interesse tale lucrū peti pōt. l. vinum. ff. si cert. pet. l. in hac. ff. de tritico. l. ratio. §. si per venditorem. ff. de actio. empt. Aut loquimur de lucro qó est extra rē, ⁊ tunc aut queritur ó lu cro qó venit cū alterius iniuria quod est lucrum vsucapionis et talis lucri non bī ratio, neqz ꝙsideratio, neqz scóz leges ciuiles nouas. ergo multominus bī rō de iure canonico, vt in foro con scientie. ff. de furtis. l. si is cui. §. eius. ⁊. l. si quis vxori. §. penulti. Aut loquimur de lucro sine alterius iniuria faciendo, ⁊ tūc aut tale lucrum concomitatur rem quocunqz vadat, ⁊ talis lucri bī ratio secundū leges antiquas etiam scóm leges ciuiles nouas si ue sit iudicium bone fidei, siue stricti iuris, vt. ff. ad. l. aquiliā. l. in de ueratius. ⁊. l. si seruum. iuxta finem. ⁊. l. si quis vxori. §. penu. ff. de fur. aut tale lucrum ⁊ interesse non sequitur rem. vt. v. g. lucrum quod fit ex mercantia, ⁊ tunc si queritur an talis interes se rō habeatur isto casu plus dubitationis est. Sz dicunt Bar to. ⁊ Sali. ⁊ cōiter docto. considerandum foze quod quoddam
250 est lucrum † in quo plus operatur rei natura quam hominis in dustria, quoddam econtra est lucrum in quo plus operatur ho minis industria quā rei natura. Exemplū de primo datur in lu cro quod percipitur ex agro culto. Exemplum de secundo dat in lucro qó pcipitur ex mercātia, ex negotiatione. Ex industria dicunt Docto. predicti qó huius lucri ⁊ interesse ratio habetur ⁊ peti pōt ēt scóm leges veteres. l. si in. l. §. colonus. l. si fundus. ver. nam si colonus. ff. loca. Sco casu qñ loquimur in lucro in quo plus operatur hominis industria quā natura dicunt doc. predicti. Aut est persona que consuenit mercari, tunc illius lu cri ratio non bī. l. sterilis. §. cū per venditorē. ff. de actio empti. vnde si ego vel alius similis qui non ꝙsuenit mercari debeo ha bere certam ꝗtitatem pecunie, ⁊ debitor meus fuit in moza, nō propterea possum petere interesse ex eo qó misissem ad nundi nas, vel iuissem tm̄ lucraturus talis interesse cōsistens in lucro, rō nō bī in ꝑsona nō assueta mercari. d. §. per vēditorē. ⁊ si hoc sm̄ leges ciuiles veteres, multominus de iure cano. ⁊ in foro cō scientie pōt peti ⁊ bī rō talis. Si vero est persona nō solita mer cari ⁊ tunc talis lucri rō non bī. d. l. ij. §. fi. ff. de eo qó cer. loco ⁊ glo. ibi notabilis que dicit qó bī ratio lucri quod ipse fuisset ibi facturus non alius, ⁊ ita etiam dico de iure cano. ⁊ in foro ꝙscié tie talis lucri ⁊ interesse habendam rationem.

251 **Nunc** quero qualiter ꝑbetur interesse. † Adde Bar. in l. certi. §. qm̄. si cer. pe. Bal. in l. si in repeti. de lega. ij. de hoc bī per gl. ⁊ doc. in l. j. C. de sent. que pro eo quod interest. ⁊ in l. fi. C. de preto. stipul. ⁊. iij. q. iij. §. inducie. ⁊ dein qó probaī p testes ⁊ p instrumenta siue agaī ex ꝯctu siue ex licto, vt. ff. ad. l. aquil. l. puide. ⁊. l. si seruū. Fallit in casibus q bus probaī p solū iuramentū, vt in. c. fi. §. quod met. cau. in. l. si qñ. C. vñ vi. in. l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clā. Ites fallit in qbus iuratur in litē, vt in l. videamus. ff. de in litē iuran.
252 Et ex his bñr quatuor modi probādi interesse, † licet nō eidem speciei interesse ꝙueniat. addi pōt ⁊ ibi probatio. s. p ꝙfessionē partis. sed pro clariori doctrina in pñti arti. cū queritur qñ p betur interesse pōt dici, aut querī de interesse ꝙsento, aut de in
253 teresse cōi, aut de interesse singulari. C † Primo casu interesse ꝙsentū, ipsa cōuētio, ipsum pactū ꝑbari pōt, vel per testes, vel per instrumēta, vel per ꝙfessionem partis. ⁊ his modis qui bus cetera pacta, cetere ꝙuentiones probanī. Et ideo lex dat cō
254 silium vt interesse † cōuentione partis taxetur. prealle. l. fi. de pre to. stipu. illud tñ est repetendū ⁊ memorie tenēdū quod interes
255 se † accessoriū quātitatis precipue pecunie, ⁊ precipue in mutuo principio pacto ⁊ quentione taxari nō potest, vt. §. est dictum. ⁊ nota. Cy. in. l. si seruus. ea. l. ff. de ser. expor. ⁊ Bald. in. l. j. C. de sum. tri. ⁊ fi. ca. ⁊ ratio est qz non pōt sciri interesse qó nōdū est, ⁊ in debito quātitatis faciliter presumitur vsura, ⁊ faciliter pre
256 sumitur pactū † fieri ⁊ taxatio in fraudē vsurarū sicut ⁊ pena,

vt pot.

vt not. in. c. cum dilecti. ℣. de arbi. l. cũ allegas. C. ō vsu. sic ergo
concilio. l. fi. ff. de pretor. stipul. intelligo qñ taxatur interesse rei
principalis nō accessoriũ, maxime accessoriũ q̃titatis seu pecu.
257 vt. ℣. ¶ Secundo casu qñ loquitur de interesse † cōi. dic qō illō
per testes probaꝫ de cōi pretio deponentes. ff. ad. l. aquil. l. si ser
uus. ff. ad. l. fal. l. pretia rex. ꝛ trado in. l. ij. C. de rescin. vend. quã
doq̃ probatur ét per iuramentum in odiũ aduersarij delinquen
tis. preallega. c. super eo. qō met. cau. ꝛ. d. l. si quando. C. vnde
vi. ꝛ l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam.

258 **Tertio** casu qñ loquimur de interesse † singulari. Aut
queritur de actionibus in quibus iuratur in litẽ
ꝛ sunt arbitrarie ꝛ bonefidei, qñ agitur ꝫ dolosum, ꝛ tunc proba
tur per iuramẽtũ. l. in actionibus. ff. de in litẽ iurand. nō si ꝫ cul
pabilem agatur nisi vt statiz in sequẽtibus dicã. Aut loquimur
in alijs actionibus que nō sunt bonefidei nec stricti iuris arbi
trarie. ꝛ tunc aut petitur interesse ob contemptã maiestatẽ pre
toris, ꝛ tunc põt probari per iuramentũ in litem, vt. ff. de rei ven
di. l. qui restituere. ꝛ. ff. ne qs eum qui in ius voca. est vi exi. l. pe.
aut ob aliam cãm petitur tale interesse singulare, ꝛ tunc ꝫ dolo
delinquentẽ adhuc probatur per iuramẽtũ. dictis. c. super eo. ꝛ
. l. si qñ. ꝛ. l. si semper. §. hoc interdicto ꝫ alium. aut non dolo de
linquẽtẽ probatur singulare inferri per testes. Et quid ꝛ quali
259 ter debeant deponere testes † tradit glo. notabilis in prealleg.
l. j. C. de senten. que pro eo qō interest. Adde Bar. in. l. j. vl
ti. col. C. de sent. que pro eo qō inter. profe. quod sine ratione te
stes non probant. Bal. in. d. l. j. vij. q. Alex. in. l. j. in fi. princ. ff.
de no. ope. nun. qō multum bene declarat Sali. ibi. in. xix. op
po. Sed vnum finaliter nō omitto circa probat. hmōi, qō cum
illa lex vnica dicat qꝫ iudex per suã subtilitatẽ interesse dicit in
colarũ. ibi. ꝛ sequitur tandẽ Cy. ꝛ ét Bar. ꝛ Sali. refert in fi.
260 predicte. xix. oppo. quod si interesse † directo ꝛ plene probari ñ
põt, quod iudex ex probabilibus coniecturis per suũ officiũ im
ploratum taxare, ꝛ in ꝙdemnationẽ deducere põt, ꝛ probaꝫ in.
d. l. vnica. ꝛ in. l. nō ignoret. C. de fructi. ꝛ lit. expẽ. ꝛ in. d. l. semp
261 . §. hoc interdicto. vbi. n. plene probationes † haberi nō pñt, ex
q̃cturis probatur. §. gallinarũ. insti. de re. dini. Nunc sciendũ
est dñi mei qō beatus Bern. in suo sermone. ccccij. qui incipit,
vij. c. nōnulla bona de interesse tradit concordantia ad ea que
supra dixi probari per. ll. ꝛ canones leges veteres ꝛ nouas.

Primo enim dicit quod in articulo. j. qō vltra sortẽ lz
accipere rõne damni emergẽtis, id est ratione
262 interesse. qm̃ interesse † est quedã emendatio dãni, ꝑm beatum
Tho. quẽ alleg. ij ij. q. lxxviij. articu. ij. allegat etiam Inn. quẽ
℣. allegani. in. c. sacro. dicẽtẽ qō interesse est estimatio damni.
263 Item subinngit. b. Bernar. qō interesse † occurrentis dãni põt
homo paciscí quod liceat aliquid vltra sortẽ accipere, ꝛ hoc q̃
dẽ pro dãno preterito ꝓ dãno de presenti, ꝛ tertio pro damno de
futuro. Et subsequenter dicit prefatus beatus Bernardin⁹ qō
264 circa interesse † de preterito sunt sex casus in quibus põt qs ac
cipere vltra sortẽ. Primus casus est ꝑm ipsum cũ fideiussor ob
defectũ debitoris compulsus fuit. forte qz iuranit soluere credi
tori vsurã ꝛ capitale. tunc eam a debitore repetet ꝛ omnia dam
na que ipsi fideiussori obuenerit occasione debiti, qz seruari de
bet indemnis. alleg. c. j. ꝛ. ij. ℣. de fideiuss. ꝛ. c. fi. de foro compe.
lib. vj. ꝛ iste casus clarus ꝛ a iure decisus. Secundus casus est
quãdo creditor mutuans seu numerans incurrit damnũ ex hoc
qñ. de fideiuss. Tertius casus est secundus aliquos, vt dicit bea
tus Bernardi. ꝛ si mihi debeas centum ad certum terminuz ꝛ
in termino soluer noluisti, ex quo oportuit me accipere pecuniã
sub vsuris, teneris mihi soluere vsuras illas, refert tñ ipse quos
dam dicere hoc esse verum si primo seruentur hec duo.

Primo quod dicere debeo si mihi meum non reddas,
oportet me recipere ad vsuram. Secundo qō
non possum aliter mutuũ recipere nisi ad vsuram, si vero nō sol
uis, teneris me liberare ab illa obligatione vsuraria, ꝛ hoc alle
gat sanctus Bernar. Inn. Host. ꝛ Ray. ꝛ prealle. c. peruenit.
de fideiuss. ꝛ. c. ꝙstitutis. eo. tit. Nec est hoc interesse cã lucri ca
ptandi, sed damni euitandi. ad idẽ allegat beatus Bernar. in.
l. vsuras. C. de vsu. dicentis. pone qō emi ab aliquo lapides seu
ligna pro domificando ꝛ similiter alias res ex quibus naturali
ter non percipitur aliquis fructus, ꝛ vt solueretur pretium acce
pi illud mutuo sub vsuris. Et venditori meo solui, sed ipse tamẽ
non tradidit mihi lapides seu ligna. sed fuit in mora solnẽdi, seu
tradendi, nunquid tenetur venditor ligno ꝫ ꝛ lapidũ soluere il
las vsuras, certe sic, sed tã ꝫ interesse. ét ad hoc allegaꝫ vt dicit
notabilis rex. in. l. lucius titius ꝑm vnã lecturã. ff. de actio. emp.

Quartus casus est ꝑm beatũ Bernard. cũ predium
tibi trado ꝛ vendo tibi illud ꝛ inde perci
pis fructus, ꝛ tñ ad terminũ pretium mihi nō solnis, hoc presup
posito termino potero repetere vsuram cuz fructus perceptos
rei vendite facias tuos ꝛ tñ nō solnisti mihi pretiũ. ad hunc ca
sum allegat gl. in. c. conquestus. in hoc tit. ꝛ ratio huius est, qa
hic nihil accipitur tanꝫ vsura, sed tanꝫ interesse. xiij. q. iij. c.
quoniã. l. curabit. C. de act. emp. Nec ob. cũ dr quicqd accedit
sorti, vsura est, qz illud intelligitur in mutuo, vel qñ in fraudẽ vsu
rarũ, vel qñ lucri causa ꝛ nō dãni euitandi vsura nō est vt. ℣. vn
de subijcit idẽ san. Bernar. qō si tu emptor dares mihi in pi
gnus ex quo nō solnisti mihi pretium rei mee vendite ꝛ tradite,
tibi possum inde fructus ex re pignorata percipere. Nam licet
res talis non possit a vẽditore peti, tñ fructus eius pcipere põt
postꝫ contra voluntatẽ suam res vendita detinetur. ad ꝟ nihil
allegat, sed illud dñi mei est clarum quod interesse licite peti po
265 test. Et ideo venditor † qui tradidit rem ꝛ per qñs caret pretio
ꝛ re ꝛ fructibus rei põt post lapsuz terminum soluendi pretij in
teresse petere quod taxabitur ad q̃titatem fructuum iuris me
rito. Sed non posset aliquid ex pacto percipere pro tempore
dati termini, quia hec vsura esset, vt in dote dixi contra intelle
ctum istius. c. saluberiter.

266 **Quintus** casus est secundũ beatũ Bern. qñ vẽdo † ti
bi prediũ cũ pacto redimendi. Mã interim
fructus percipis tu emptor ꝛ lucraris. alleg. l. ij. C. de pact. inter
emp. ꝛ ven. qō dicit esse vex si pretium sit iustuz vel non. latius
dicit in suo sermone. cccix. arti. j. c. j. ꝛ iste casus dñi mei ẽ indu
267 bitatus, qz ꝟa vẽditio † tollit vsurã. vt sepe allegato. c. illo vos.
ꝛ. c. ad nostram. vsura cõmittitur solũ in mutuo. mutuũ dantes
nihil inde sperantes ꝛc. Sextus casus ꝛ vltimus ꝑm ipsuz est in
ꝫctu locationis in quo licite percipitur vltra sortem. Adde
glo. in. l. sed ades. §. j. ff. loca. Iste casus dñi mei est indubitatus,
qz in ꝫctu locationis ꝛ venditionis nō cõmittitur vsura. Nunc
finaliter videndũ est de cambijs ꝛ retro cambijs ꝛ literis cãbio
268 rũ an in his cõmittatur vsura † vel aliud vitiũ. ad hoc tangit ali
quid Bal. in. c. j. de plus peti. ꝛ Sali. parum in anc. ad hec. C.
de vsu. ꝛ Joã. cal. in repe. c. nauiganti. j. eo. ꝛ sanctus Bernar.
in suo tract. de tractatibus ꝛ vsuris, in sermone. cccix. facto sup
illud Jo. xj. c. Jam fetet quatriduanus est ꝛc. arti. iij. c. j. ꝛ seq.
269 vbi ipse sanctus doctor tractat qũo sint inuẽta cãbia † artificia
lia. secũdo qũo sint necessaria. tertio quomodo sint licita.

Et circa primum dicit ipse sanctus doctor qō ars cam
psoria ꝑm Philosophum in. j. Politicoꝝ.
270 casu ꝛ fortuna primitus inuenta est ars † cãpsoria, sed demũ per
experientiã ꝛ artificiũ facta est artificialis, solet. n. nummisma
in regione propria plus valere quã alibi, accidit ergo forte ali
quos habere quedam nummismata que non multum appretian
tur in regione sua eo quod propria non essent nummismata sara
cenorum, illius ergo casu venientibus cuz eis ad alias regiones
in quibus propria erant accidit ars pro nũmismatibus illis pl⁹
accipere quaz valerent in regionibus suis. Et videtes inde hñe
commodũ arte campsoria vsi sunt, ꝛ tali modo hec ars originez
sumpsit. demũ cõsiderantes boies que nũmismata in aligbus
partibus plus valerent ꝛ melius expenderent ꝓp lucrũ inde in
uentũ mittebant vel portabant illa, ꝛ sic per ꝙsuetudinẽ portare
extra territorium vsi sunt. ꝛ ita dicit sanctus doct. de primo. Se
271 cundo dicit qꝫ ars † campsoria est necessaria ꝛ tz campsores † in
272 diuersis regionibus esse. Primo ꝓp nũmismatũ seu pecuniarũ
q̃titatem alias diuersitatẽ. Secundo ꝓp peregrinantes circun
uentos per orbem ꝛ ꝑ varias regiones. Tertio propter cõmu
tationẽ rerũ sine quibus non põt humana vita, hoc quidez fieri
nō potest cõmode per cõmutationẽ rerũ siue nammismatũ vtuz
domini mei hoc multum bene declarat Philosophus in. v. de
arbitr. Ethicoruz lib. vbi declarat qũo necesse fuit adinuenire
vsum pecunie. ꝛ habeꝫ in. l. j. ff. de ꝫben. empt. cum. n. in diuersa
273 loca remota res † ꝛ quandoq̃ pecunie ad permutationẽ facien
dam portari nō possunt sine periculo, cãpsor per cambiũ tali ne
cessitati prouidet ꝛ supplet. Ecce ergo qō ars campsoria neces
saria est. Alterius dicit sanctus Bernar. considerandum qũo
274 hec ars † licita esse possit. ꝛ dixit qō propter quatuor.

275 **Primo** quia non habet mutui rationẽ, † eo quod pro
pter dilationem temporis non speratur lucra
ri. Secũdo qō campsori specie vel numero nō redditur sors ea
dem, eo quod tribuit monetã vnius generis ꝛ recipit alterius.

verbi gratia, dat grossos ꝛ recipit florenos vel ducatos, ꝛ sic ō similibus. Tertio insuper ꝑm Archi. quem alleg. xiiij. q. iij. c. ij. super gl. nō pōt dici emptio vel vēditio proprie loquendo, qa
276 emptio † ꝛ venditio proprie consistit in appretiationibus rerum quarum pretia nummismate appretiantur ꝛ mensurantur. sed ℔
277 genus cambiorum † fit in sola permutatione nūmismatuꝫ diuersoꝝ generum, ergo non est emptio vel venditio, sed simplex permutatio dici pōt ꝛ licita, nisi cambientes de diuersis generibus nūmismatum cariſtiam inducere intendant. Adde qō cambium ꝛ permutatio differunt. Bal. ꝛ doc. in l. iij. C. de instī. Jaſo. vj. col. versi. ꝛ iuxta hic vltimū. ff. de rer. permu. Quarto insuper ꝛ nō indocte. putant quidā cābiū hoc licere pp interesse. vcz pp labores ꝛ expensas salariorum, pensionum ꝛ similium, q̄ campſor subit propter hāc artem. qua pp ea viuere pōt. ꝛ vt Apostolus dixit ad Cor. Nemo militat suis stipendijs vnq̄ꝫ. licita sunt ergo cambia ista dūmodo cū debito moderamine fiāt ꝛ discretum inde suscipiant lucrum. circa igitur hec cambia posuit sanc. Bernar. aliquos casus dubitabiles. ꝛ primus casus ē
278 de illo qui dat † marcham argenti pro alia marcha argenti certo termino ꝛ tempore soluenda ꝛ recipienda. dubitatur aūt nūc an sit vsura, ad hoc se remittēdo dicit prout distinxit ipse in suo sermone. cccx. arti. j. ꝛ c. iij. vbi ponitur, secunda quidez q̄ multos casus in conscientia decidit, ꝛ est sermo ille. cccx. factus sup illud Euangelij. abijt Jesus in montana. Joannis. vj. c. ꝛc.

Secundus casus dum est de eo qui bz pecuniā mutabilem quam timet tpe futuro minui iuxta principis seu reipublice ordinationē ꝛ sanctionem futurā. ꝓterea pp hoc non vult dare mutuo pecuniam suam nisi in equali pretio sibi restituatur in quo est cū ab eo mutuo datur. v. g. quidam bz argenteos grossos qui nunc valent quinq̄ solidos cū dimidio ꝛ timet qō futuro tēpore ex ordinatione principis seu reipublice reducantur ad quinq̄ solidos, quapropter facto mutuo ꝛ diminuto pretio tempore ꝛ termino consequenti non vult recipere tot grossos numero quot mutui tpe ipse dedit quibusdā videtur quod talis cōmittat vsurā, quibusdā eꝫ videt ꝛ verius indicio sancti Bernar. hunc casum licitū cē qō probat triplici rō
279 ne. Primo, qz aliud est in mutuo † sperare lucrum aliud est sūm vitare damnum. Primum quidem fieri non potest sine iniuria dei a quo tale lucrum prohibitum est. mutuum dantes, nihil inde sperantes Luce. vj. nec etiam pōt fieri sine iniuria proximi
280 cui debuit mutuum gratis dari. qui autem damnum † sum eligant, nec deo iniuriantur. cum hoc nulla lege sit prohibitum, nec etiam proximo iniuriam faciunt qz non ledit proximum qui suuꝫ euitat damnum. Scōa rō est qz debitor non minus recipit mutationis tpeq̄ꝫ reddere teneatur ergo non est vsura, nec erat verisimile grossos mutui tpe dati minus valituros q̄ꝫ valerent tpe mutui dati. ꝛ talis numeratio non accidit ex tpis dilatione, sed ex principio seu reipublice voluntate ꝛ decreto. Tertia rō est, qz debitor non accepit pecuniam vt seruaret eam vsq̄ꝫ ad tps, ꝫ vt ea vteretur, vel saltem vt ea vti posset tpe isto quo valorez habuit quinq̄ solidoruꝫ pro quolibet grosso. ꝛ hec dicit bea. Ber.
281 de cambijs artificialibus. sed sunt quedam alia cambia † realia, que realia dici possunt, quia vt plurimum realiter deducuntur, ad quorum intelligentiam dicit aduertenduꝫ quod sicut pꝫ per ea que ipse dicit in sermone suo tricesimo. vj. arti. ꝛ per totū. vbi nulla intervenit rō mutui, ibi nulla pōt esse vsura. ꝛ propterea si est ibi aliquod vitium, aliud vitiuꝫ est quā vsura. vnde pro generali regula tenendum est qō quicunq̄ aliquid ab altero recipit nihil illi dando nisi tempore solutionis vel redditionis accepti, non committit vsuram aliud lucrando ratione talis accepti. pro hac regula declaranda notan. ꝑm ipsum sanctū Bernar. quod in bis casibus tripliciter potest intervenire lucrum.

282 **Primo** ratione custodie seu depositi. † Secundo ratione patrie. Tertio ratione monete. Primo ratione custodie seu depositi, vt puta si absq̄ꝫ periculo ꝛ labore deportationis de vna terra in aliam reddit mercator cū ꝓprio lucro depositum vel eius equipalens, vt cum eps vadit Romam deponit in Auenione mille ducatos alicui mercatori habenti tabulaꝫ pecunie Rome ꝛ ille mercator accipit ab epo. x. vt dictos mille ducatos reddat Rome sibi indemnes, in tali casu licet nō sit vsura, tñ secundum quosdam est turpe lucrum seu indecens. ꝛ maxime propter duo monebantur isti. Prio, qz mercator iste sine periculo ꝛ absq̄ꝫ expen. ꝛ etiaꝫ sine deportationis labore facit epo eos in Roma dari. Secūda ratio qua mouebatur erat ista, qz anteq̄ꝫ reddat eos pōt mercator ex traditis sibi ducatis in Auenione mercari ꝛ lucrari. ꝛ ideo dicebant isti hoc lucruꝫ. x. ducatorum esse indecens. non tñ esse vsura, cuꝫ ipse mercator nihil mutuauit epo, sed ꝑm quosdam alios non est istud indecēs lucrū nec tenetur mercator ad restitutionē illorum. x. ducatorū, qz vere seruiuit mercator epo in aliquo equipalenti, q̄ꝫ hoc fecerit sine suo periculo ꝛ sine suo labore. ꝛ ideo non est ibi aliqua indecens iniustitia, imo potius quedā equitas. sic in hoc finitur opi. predictus sanctus Bernar. dicit. ego aūt credo saluo iudicio meliori qñ tali cambienti qui de hoc facit artē ꝛ vineret circa hanc artem expeñ. pensionum operarū salarioꝝ factoꝝ ꝛ discipulorum insuper pericula ꝛ labores sicut plerūq̄ꝫ talibus contingere solet qō ex bis casibus pōt mercator ꝛ cāpſor sumere moderatum lucrū ꝛ maxime rōne interesse sicut ō casibus precedētibus artificialibus dictū est, secus aūt dicit prefatus. s. Bern. de eo qui hanc artem non exercet, nec per hoc opus imminerēt sibi pericula, nec hñt inde labores nec expensas ex qua rōne interesse possint inde habere lucrum. ꝛ ꝑm hanc distinctionem cō cordant opiniones predictas ꝑm eniz Bal. in. d. c. j. de plus petitio. pone casum qō numero cāpſori Perusij centū pro nonaginta que inde Parisius dari facit, talis quidā ꝯctus licitus é iuregentium ꝛ mercarius ꝛ munitus ꝛ roboratus naturali rōne eo qō campſor sumpsit pericula viarū ꝛ dāna nuntioꝝ. vt not. ff. de nautico fenore. l. periculi. ff. de actio. ꝛ obli. l. traiectitie. §. de illo. ff. de verb. obli. l. que rome. §. calimachus. ꝛ si aliquid plus lucrat ipse cāpſor ex iustitia ꝛ lucrū licite sumit, qz industria accedit rei licite, vt no. ff. ad. l. fal. l. si beres. preterea licitū est mu-
283 merantī † .x. paciſci qō ei reddātur .ix. tm̄ qō numeret sortē nō est peccatū ꝑm Ange. sic vt est tex. notabilis in. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pet. ita corroborat dicta sua. s. Bern. in talibus casibus pōt intervenire lucrū ex pte dātis. Scōo ex pte recipientis.

Primo ex parte dantis. v. g. ducatus florentinus plus valet florētie q̄ꝫ alibi. ducatus Senensis plus valet Senis q̄ꝫ alibi. ꝛ sic ducatus Venetus q̄ꝫ alibi. scuta regia plus valent in regno q̄ꝫ alibi. ꝛ sic de singulis. ꝓpterea si pura ꝛ sola ratione cambij pp monetam plus valētē in propria patria q̄ꝫ alibi intervenial lucrum. v. g. si quis vltramontanus mille ducatos Venetos Venetias intendebat portare iturus in Jerusalez, ꝛ ibi Venetijs cambire, vel expēdere eos volebat, inueniens campſorem in patria sua habentē tabulā cambij in ciuitate Venetiaꝫ sibi tradidit eos tanq̄ꝫ cambiens eos Venetijs ac per consequens ad cābij forum Venetiaꝫ, tūc si nihil aliō hic intendit non est ibi vsura. licet plus predicti ducati valeant Venetijs q̄ꝫ alibi vbi tradit eos, verūtñ si ex hoc qō ducatos pdictos prius tradit vltra montes q̄ꝫ recipiat in Venetijs intendat aliquod lucrū acquirere ex hoc, hec prior traditio bz mutui
284 rationē ꝛ ideo vsura est. Scōo pōt lucrū † intervenire ex parte recipientis, ꝛ tunc fieri solet tale cambium per literas. Adde qō si cambij litere perdantur dz restitui depositum pecunie. Bal. in. l. instrumenta in fi. C. de fideicom. v. g. in Florētia existens indigeo pecunia in Venetia do tibi in Florentia cētū sex, vel centū septē florenos, ꝛ tu Venetijs ꝑ literas tuas facis mihi consignari centū ducatos Venetos, lz. n. inde lucreris, tñ talis ꝯctus licitus est, ꝑm sanctū Bernar. tū qz est quedā permutatio nūmismatis ad nūmisma, nec rōne patrie supervenit lucrū tū qz est de vtilitate vtriusq̄ꝫ partis. neq̄ꝫ sine tali cābio exercere possent mercantie, tñ ratione interesse. vt. s. dixi de expensis.

285 **Sed** aduertendū scōm ipsum scīm Ber. quare pōt in predictis casibus lucrū † intervenire ratione monete. v. g. scuta antiqua regis, sicut pꝫ de ducatis Venetiarū insup eadem nūmismata que in tali maiori pretio sicut ad hec magis in vna patria q̄ꝫ in alia currunt ꝛ carius estimantur. Si quis ergo tradat mille ducatos Florentinos alicubi vltra montes vt reddatur pecunia prevalentior vsuram committit. Sed pone quod
286 aliquis pecuniā mutuet † ad certum terminum recepturus alterius generis monetam, aut aurum, aut argentum, vel aliam speciem, nunquid cōmittit vsuram. dicit. s. Bernar. ꝑm Hosti. quod si hoc faciat vt in estimatis lucretur vsurarius est indubitatus, sicut illi qui de nundinis in nundinas mutuare solent. Et banc vsuram iudicat peiorem Hosti. vt refert. s. Ber. quia quandoq̄ꝫ sub specie venditionis, permutationis vel alterius liciti ꝯctus velatur vsura, tanto peior est. ꝛ quodcūq̄ nomē imponatur ex quo fraudulenter ꝛ mala intentione fit. ꝛ quicqd sorti accidit vsura est. s. eo. c. consuluit. in. q. iij. c. plerīq̄. dicit etiā ipse. s. Bern. ꝑm Alexan. Lombardū qō ille qui mutuat
287 † pecuniam recepturus pecuniam alterius generis ad certum terminum peccat, si ratione termini vel mutui dari dat pecuniā quam probabiliter credit plus valituram in termino dato, quas

sit pecunia

sit pecunia quam ipse dedit. Sperat enim superexcrescentiaz p̄pter dilationem temporis, ergo vsura est. c. in ciuitate. in hoc tit. plus dicit q̄ si Petrus existens Janue emit a Martino turonenses recipiendos in Francia in talibus nundinis, dicit quod si emens plus vel minus dimittit pecuniam suā, vel promittenti dare turonenses in Francia, quod talis ꝯctus licitus nō est, maxime si pecuniam in termino recipiendā plus valituram probabiliter creditur. ⁊ hoc dictum dicit secundum predictum Alexandrum Lombardum.

288 Tertia species cābioꝝ est de cābijs ⁊ casualibus, sic a quibusdā casualia appellantur ⁊ celebrātur, ⁊ fiūt tali modo. Nam cum indigeam in Florentia decem libris grossorum, ibi recipio pro illis a campsore centum sex florenos. v. g. aut plus vel minus secundū q̄d tunc Florentie talia cambia currunt, id est sc̄m q̄d valent decem grossorum libre, demū inde ad vnum mensem teneor sibi restituere tm̄ q̄ntum. J. decem dies computandos a die celebrati contractus valebunt decem libre grossorum in ciuitate Venetiarum. que quidem aliquando inde lucratur, licet vt cōmuniter inde suscipiat lucrum nummi. Tertio quia est cum damno proximi. Primo quia est contractus mutui cum intentione recipiendi vltra sortem hinc ad mensem, q̄d est prohibitum, vt. ꝛ. dictum est. Nec ob. q̄d predicte libre grossorū quinq̄ valeant minus, q⁊ intentio mutuantis est ex tali mutuo habere lucrū. propterea dubia ⁊ pericula in vsura non excusant. c. nauiganti. in hoc tit. Secundo est contractus illicitus ⁊ speratur lucrum nūmi ꝺ quo nullum lucrū pōt egredi. lxxxvij. dist. c. ejiciens. Tertio est illicitus, q⁊ cum damno proximi. s. re-
289 cipientis pecuniam ad cambium cum experientia † teste que est omnium magistra. de elec. c. campsit. lib. vj. talia cābia sint hodiernis temporibus submersio ⁊ destructio hominum, ⁊ omniū ciuitatum. ex predictis satis patere potest ꝑ sanctū Bernar. q̄n in contractu excusat dubium vel periculum, ⁊ quando cābiū sit licitum vel non, ⁊ q̄n fetet cum Lazaro, vel non. Et sic explicit Tractatus de Usuris ad honorem sancte charitatis inuante domino nostro Jesu Christo, qui mortuis dat vitā, impijs dat gratiā, ⁊ iustis dat gloriam sempiternā, quā nobis ipse cōcedat, qui cum patre ⁊ spiritu sancto gloriosus regnat in secula seculorū Amen. Ambrosius de vignate Utriusq̄ Juris Doctor.

FINIS.

Tractatus de vsuris domini Antonij de Rosellis.

SVMMARIVM

1 Usura quid sit.
2 Usure in contractibus stricti iuris pacto deberi non possunt.
3 Exigere est ab inuito extorquere.
Usura est si mutuans sperat aliquid a debitore recipere, ⁊ nn. seqnen.
4 Usurarius mentalis ⁊ simoniacus in quo differant.
5 Usura mentalis non est proprie vsura sed quasi.
6 Usura est quicquid accedit sorti.
7 Usura nō est id quod ab herede exigitur, si est in mora solnēdi.
Usura non est, si pecunia in specie deposita sit ⁊ recipiens esset in mora restituendi, ⁊ ob id ad interesse ageretur.
Usura non est si quid aliquando ⁊ sorti accedit.
Usura proprie non committitur nisi in mutuo, ⁊ J. nn. 32.
10 Usura non est, si mutuo ꝛ. rustico, vt fundum tollat, si de laboribus satisfacio.
11 Usura non est, si conduco colonnum pro certo pretio quod dedi oni postea non vult colere si non mutuo ei, si ei mutuum.
12 Solutio rei mutuate est mutui liberatio.
13 Usure q̄nq̄ prestantur, vt differatur solutio debiti principalis.
14 Usura non est si apponeretur in contractu pena que solutioni mutuate pecunie sine fraude accederet.
15 Usure ⁊ pena in quo inter se differant.
16 Usura nō ē, si mutuo fcō stipulatus suz, q̄ vadat ꝑ me Romā.
17 Usura stricte sumpta ⁊ fenus stricte sumptum, quomodo inter se differant.
18 Usure diffinitio per Azo. data an vera sit.
Usura quid sit secundum Greg. de arimi.
20 Usura nō est si mutuo sine spe lucri ⁊ recipiens aliqd mihi det.
21 Usura vt sit ex lucro mutui requiritur q̄ mutuans intēdat illō lucrum ex mutuo recipere.
Usura non est ex spe secundario non principaliter intentu aliquid recipere.
22 Mutuum recipiens non antidota danti obligatur.
23 Mutuum dans spe recipiendi aliquid in penam deducere non potest.
24 Usura est si quis vendit rem plus ob temporis dilationem quā facit, vel si emit viliori pretio ex eo q̄ pretium de pūti soluit.
25 Diffinitio substantialia rei diffinite comprehendere debet.
26 Usura quid sit secundum Rosel.
Usura est si mutuans pecuniam vel triticū vel aliā rē recipiat.
27 Usuram committunt miseri Doctores qui scolaribus pecuniā mutuant, vt secum intrent.
28 Lucrum quod dicatur.
29 Usura non est, si quis rem meam retineat quam nollit restituere nisi centum mutuem, licet rem meam tradat.
30 Usura non est, q̄n lucrum non quero sed potius damnū euito.
31 Usura non est, si mutuo. l. rustico vt colat possessionem quam colere promiserat pro certo pretio ⁊ eo recepto non vult colere, nisi ei. l. mutuem.
33 Usura non est, si locani tibi pecuniam vt retineres ad pompam ⁊ ex hoc aliquid recepi.
Compensatio aliqua recipi potest de pecunia dominio nō trāslato concessa.
34 Usura est, si dico volo q̄ vendas mihi rem tuam, ⁊ ego tibi faciam pactum de retro vendendo, vt interim fructus lucrer.
35 Fraus quomodo de contractu ad contractum fiat.
36 Fraus qnomodo fiat de persona ad personam.
37 Et quomodo fiat de re ad rem.
38 Usura non est, nō vsus rei gratia sed loco pene licite apposite.
39 Usura vt committatur, necesse est vt creditor lucrum speret, vel expectet.
40 Usura est si heres creditoris intentionez vltra mutata recipiēdi haberet.
41 Usura non est si quis mutuet vt consequatur legatum factū sub conditione si mutuaret.
42 Campsoria an licita sit, ⁊ J. nn. 47. ⁊ nn. 68.
43 Campsoria ars preter naturam videtur.
44 Campsorie vsus contra iustitiam esse videtur.
45 Voluntas ⁊ propositum maleficia distinguunt.
46 Negotiari propter subuenire sibi ⁊ sue familie licitum est.
48 Negotiationes ⁊ mercature vix licite fieri possunt.
Mercator nunquam deo placere potest.
49 Contrahentes quomodo ad inuicem se decipere possint.
50 Circumuentio non est ex eo q̄ res plus vel minus emitur.
51 Pecunia certa quando datur pro certa an sit venditio vel permutatio, ⁊ J. nn. 53.
52 Contractus innominati quomodo a permutatis discernuntur.
54 Res illa dicitur extimare aliam, que est conuertibilis in aliam maiorem.
55 Contractus an sit licitus si campsor numerat pecuniam minutā pro floreno ⁊ dat vnum solidum minus eius quod ducatus cōmuniter extimatur, vel ipse dat ducatum pro moneta ⁊ recipit vnum solidum plusq̄ illud quod ipse cambiret, ⁊ num. seq. ⁊ nn. 59.
Pecunia fructum non parit.
56 Pecunia non est venalis, nec vendibilis.
58 Pecunia minuta grossam extimat.
59 Contractus ex conuentione legem accipiunt.
60 Usura an sit, si campsor Venetijs recipiat duc. centum, vt faciat in Flandria respondere. 50.
61 Usurarius an sit, qui mutuat pecuniam eneam ⁊ inde ad certū tempus vult aureaz, vel econtra dat argentum vt quatrinos recipiat si hoc facit vt in extimatione lucretur.
62 Contractus an sit licitus si venduntur vel emūtur pecunie grosse pro minutis, vel quando permutantur pecunie ad inuicem vel quando prestantur ex contractu innominato.
Usura formalis non committitur nisi in mutuo.
63 Peccatum an sit si vendo rem plus vel minus q̄ꝫ communi extimatione valent.
64 Venditor si inducit emptorem ad emendum rem plus dolo q̄ꝫ vendi debuisset vel econuerso an sit peccatum.
65 Contrabentes sine dolo vel fraude si alium circumueniunt plus emendo vel vendendo licet contractus teneat, tamen decipiens peccat.

66 Deceptio quando non eſt ex parte contrahentium ſed eſt deceptio re ipſa an in hoc contractu ſit peccatum.
67 Dolus ex ſola pretij modicitate non preſumitur.
69 Cambia ſiccha que varijs modis fiunt an licita ſint.
70 Datuans vinum vel oleum,quod modo valet vnum florenum la menſura, ⁊ tunc quando reſtituitur valet plus vel minus an peccat.
Eſtimatio augmenti vel diminutionis an ⁊ quando ꝙſideretur.
71 Datuum ex mera charitate procedere debet.
72 Contractus an valeat,ſi do.x.lib.groſſorum vt des mihi Venetijs eaſdem vel alias hinc ad menſem ad valorem cambij flandrenſis.
73 Contractus an ſit licitus,ſi ego indigens pecunia vado ad campſorem ⁊ peto pecuniam,qui dicit ego tibi concedo vt reſtituas meis ſocijs in flandria ad valorem cambiorum ibi currentium,⁊ ſcribit ſocijs vt recipiant a me.x.lib.quas hic ad mutuum conceſſit, demum ab eis literas accepit ꝙ per me non ſunt ſolute pecunie,campſor convenit me Venetijs ad dictas.x.lib. ad cambia flandrenſia.
74 Contractus an ſit licitus ſi mutuo accipio ab aliquo cui tu ꝓmittis per me, ſed tu vis duo pro centenario.
75 Uſura quare prohibita ſit.
76 Uſuram recipiens quodammodo ad idolatriam ducitur.
77 Proximo quis ex charitate ſubuenire tenetur.
Natura inter homines cognationem quādam conſtituit.
78 Rei mutuate periculum ad debitorem ſpectat.
79 Creditor licet in ſe periculum ſuſcipiat tamen ob hoc plus ſuſcipere non poteſt.
Conductor licet rei locate periculum in ſe ſuſcipiat, locans tamen ab eo penſionem exigere poteſt.
80 Peccatum omne mortale contra naturam eſt.
Creditor rei credite dominus eſſe deſinit.
81 Uſura quomodo contra naturam ſit.
82 Uſura eſt figura ſine ſubſtantia.
83 Tempus non eſt modus obligationis inducende.

Summi Dei ſuffragio poſtulato. Clariſſimi magiſtratꝰ domine mei honorādi, interrogauit veſtri ex pte ſtrenuus ⁊ generoſus miles dominus Checus ð leone,an negotiatores iuxta vulgare ad cambia pecuniā dātes ⁊ recipientes,ſi aliqua exinde emolumēta ſuſcipiant,legitime ꝟbant.⁊ qdē ꝟctus quos noſtri tpis argentarij, ſeu nūmularij ſiuunt poſt euangelicā legē, ſunt magis dubij an iure ſubſiſtant,ꝙꝫ priſtinis tpibus ante aduētū Chriſti fuerunt, nā humane leges terrena potius ꝙꝫ celeſtia meditātes iuxta regionū mores iudicis arbitrio vſuras ꝓmittebant. ⁊ ꝙꝫ apud eorum philoſophos tanꝙꝫ contra naturaꝫ exiſtentes fuiſſent improbate qꝫ moderne ꝟbentium conuentione ſcōm ffor. iura legitime cenſebantur,quando vſurarum legitimum modū nō excedebant.ſed quum hodie lege diuina,que potius eterna ꝙꝫ temporalia perſpicit,uſure ſunt prorſus exploſe, pōt merito dubitari,an contractus quos campſores quotidie iniunt, ſunt legitimi arbitrandi,cū ipſi, quos vulgo campſores appellamus non niſi pecunias exponant,recipiendo vel dando,in quibus fructus alicuis natura conſtitui non poteſt, ideo ſi plus aliqd ꝙꝫ dederunt expectēt vſuras cōmittere videantur,cū ex vſu pecunie,que natura vſum non habet fructum excipiant,⁊ ſic ab vſu eris crediti vſurarij nuncupentur.quas ob res pleriꝙꝫ forte ipſorum, diuine refugientes legis precepta,quotidie varios contractus adinueniunt,quibus,euangelice doctrine verbis ſolūmodo obſeruatis,ipſi ſatiſfeciſſe arbitrantur. Sed an illius mentem offendāt, animaduertere negligunt,ſiue non curant,qui adeo cauilloſe, ⁊ ſubtiliter ſunt adinuenti,vt etiaꝫ apud doctiſſimos theologos, ⁊ iuris canonici Doctores peritiſſimos,plerunqꝫ dubitari contingat,an tales contractus preſertim quos moderni cambia nominant,liciti,an feneratitij ſint cenſendi.⁊ quū varijs modis cōcipiantur,de plurimis preſentibus ſcriptis ſtatui recenſere, vt ſciant negotiatores quos libere recipere poſſint, ⁊ a quibus ſe debeant abſtinere. Sed quum ſcire querimus,an aliqui ſint feneratitij indicandi,id demum intelligemus, ſi ſciuerimus qd ſit
1 vſura,⁊ quare eſt iure diuino prohibita.† Placet igitur primū inquirere quid ſit vſura,cum habita cognitione vnius ⁊trarioꝝ,alterius notitia firmiter habeatur.⁊ profecto tam de nonnullis theologis modernis,ꝙꝫ de doctoribus canoniſtis, valde miror,qui vſuram meo iudicio diffinire neſciunt.dicit enim primo Inno.in rub.de vſur.quem ſequitur Joan.and.intra peccatū.de ieiun.in.vj.ꝙ vſura eſt lucrum ex mutuo pacto debitum, vel exactum. ſed iſta diffinitio nullo modo eſt ſuſtentabilis.naꝫ quum dicit ex mutuo debitum,earum preſupponit obligationē
2 etiaꝫ que foret exceptione elidibilis,† ſed vſure in contractibus ſtricti iuris pacto deberi non poſſunt,immo nulla eſt de iure ciuili obligatio ipſo iure.l.quamuis. la.j.C.de vſur.no.in.l.rogaſti.ff.ſi tibi.ff.ſi cer.peta. Item dum dicit pacto debitum.vel exactum,nō bene congruit,quia exigere eſt ab inuito extorquere. l.fideicom.ff.ſi rem.de leg.iij.ſed.ſi mutuans ſolum ſpē tulit ꝙ recipiens etiam ſponte aliquid ſibi daret, illa eſt vſura, poſtꝙꝫ mutuans ſub tali ſpe credidit.xiiij.q.iij.c.j.ideo male dicit diffinitio debitum,qꝫ etiam ſi ſine aliqua obligatione dimiſiſſet in diſcretione debitoris,illa eſſet vſura,quam ſperant ex diſcretione ſuſcipere,etiā nulla obligatione ſubſiſtente.iſtud probat verbum euangelicum luce.vj.c.ibi,mutuum dantes, inde nihil ſpe-
3 rantes.non dicit exigentes. † Idem ter. Auguſtini in.xxxvi-pſal.habetur.xiiij.q.iij.c.j.dicens,ſi non pecuniam ſolam quā dediſti,ſed aliquid aliud pluſꝙꝫ dediſti expectes, feneratores. Ideo cōiter docto.volunt,ꝙ ex ſola mente creditor obligeē ad reſtitutionem eius quod ſperauit plus mutuato recipere, etiam
4 ſi nihil receperit.† ⁊ hec eſt differentia inter vſurarium mentalem,⁊ ſimoniacum,vt not.Inn.in.c.fin.de ſimo.qꝫ ſimoniacus mentalis non tenetur ad reſtitutionem eius qð non recepit, qð ſecus eſt in vſurario,in.c.ꝙſuluit.de vſur.non eſt ergo vera iſta prima diffinitio Inno.⁊ Joan.and.quā moderni quidā nituntſaluare,dicentes ꝙ in diffinitione,Inn.habuit intentionem ad
5 vſuram verā ⁊ propriā.nō ad mentalē,† que proprie non eſt vſura,ſed quaſi vſura,vt.d.c.conſuluit.de vſur.⁊ qꝫ quū dicit exactū,intelligitur facto vel corde.ſed per iſta non reſpondetur qð in diffinitione dicunt quidā,ꝙ eſt lucrum debitū,qð preſuppo-
6 nit obligationē,vt ſi forte ſtipulatione vel iuramēto ſunt ꝓmiſſe ēt ꝙꝫ exceptione elidibili,qꝫ etiā vt dixi ſi in diſcretione debitoris eēt poſita preſtatio vſurarū pacto nudo,qð nō parit obligationē,preſertiz in ⁊tractibus ſtricti iuris, vel ſi ipſas vſuras ante omnia recepiſſet a ſponte dante ſine vlla obligatione precedente,vſura foret ſimiliter† Secunda diffinitio nō eſt vera,ꝙ
7 quidquid accedit ſorti eſt vſura,de quo videē text.in.c.plericꝙꝫ xiiij.q.iij.qꝫ pōt cōmitti vſura ſi quid habendi in mēte geritur, ēt ſi nihil ſorti accedit, vt dixi.† Preterea ſi legatur pecunia,⁊ heres eſt in mora ſoluendi,id quod exigitur propter moram nō eſt vſura,vt not.in toto tit.de vſur.⁊ fruct.rei lega. Item ſi vendo rem pro centū,quā trado,⁊ emptor ipſius rei fructus percipit non ſoluto pretio,ſed eſt in mora,vendens agit ad intereſſe. l.ij.ð.C.vſur.⁊ tñ iſtud quod accedit ſorti non eſt proprie vſura,
8 que in nullo caſu eſt permiſſa,in.c.ſup eo.de vſur. preſertim quia non datur propter ſortē,vel mutuū,ſed propter moram.† Similiter ſi eſſet datum depoſitum,vel pecunia foret in ſpecie depoſita,ſi recipiens eſſet in mora reſtituendi,ageretur ad intereſſe,⁊ id qð accederet ſorti non eſſet vſura. Idem in omnibus caſibus qui notantur in.c.conqueſtus. de vſur. in quibus aliquid accedit ſorti,⁊ tamen nō eſt vſura.⁊ idem ſi aliquid accederet ſorti propter pecuniā cōmiſſam legitime pp conuentionem nō ſeruatam,de qua in.c.dilecti. de arbitr.⁊ beatus Ambroſ. cuius fuerunt verba hec in.d.cap. pleriꝙꝫ,non diffiniuit vſuram, ſed dixit,ꝙ qdqd accedit ſorti ſubaudi mutuate,⁊ a creditore ſperatur,vſura eſt,ſine illud qð accedit, ſit pecunia,ſiue qdqd aliud. vnde potius voluit declarare quomodo intelligatur illð qdqd accedit ſorti,vt ſiue illud ſit pecunia, ſiue qdqd aliud,vſura ſit, quare iſta ſecunda diffinitio non eſt bona, ēt ſi ipſi adderentur verba Gof.dicētis intentione precedente vel pacto p predicta,
9 preſertim† qꝫ vſura proprie nō cōmittit niſi in mutuo,⁊ ipſa diffinitio nō dicit ſorti mutuate. vlterius ſi mutuo alicui pactione interpoſita vt reſtituat mihi mutuuꝫ,⁊ rē ſuā mihi debitam iſta
10 accedit mutuo huic,⁊ tamen non eſt vſura,in.c.j. de vſur. † vel ſi mutuo Ruſtico.x.vt colat fundum meum,⁊ nihilominus ſatiſfacio de laboribus ſuis,iſtud mutuum non habet in ſe vſurā, ⁊ tamen iſtud colere fundum accedit ſorti. Preterea ſi donat, ſpote ab illo qui recepit mutuum, ⁊ mutuans non geſſit hoc in
11 animo,iſta non eſt vſura,licet ſorti accedat.† vel pone ꝙ cōduxi colonum pro certo pretio quod dedi, ipſe tñ poſtea non vult colere ſi non mutuo ei,ſi ego mutuem,⁊ colonus quotidie colat

non

non est vsura, vt probat tex. in. d. c. j. de vsur. ⁊ tamen istud cole re accidit mutuo, immo potius peccauit colonus, qui pacta pri ma. adimplere recusauit. Similiter tertia diffinitio Host. dum dicit q̄ vsura est quodcunq; rei mutuate accedit ipsius rei gra tia vsus pactione interposita, vel intentione habita vel exactio ne facta. naz vt dixi ꝑ. vsura est etiam in eo quod non accedit so lutioni mutuate rei, vt si gessit solus in mẽte aliquid habere q̄ 21 non habuit, ⁊ sic non solutioni accessit, sed intentioni mutuātis. † Preterea quum dicit solutioni rei mutuate, est ipsius obliga tionis mutui liberatio. l. solutionis. ff. de solutio. d. l. solutionis. ō verbo. signifi. sed si soluantur vsure de mense in mensem, vel ad annum in annum, adhuc remanente obligatione mutui, illa est vsura, ⁊ non accedit solutioni mutuate rei, ⁊ liberationi, q̄ ad 23 huc non contingit liberatio, vt in auct. ad hec. C. de vsur. † ⁊ qa quandoq; vsure prestantur vt differatur solutio debiti principa lis, in. c. consuluit. de vsur. Rursus quum dicit solutioni mutua te rei, non comprehendit vsuras, que fiunt in fraudem, qñ nō est verum mutuum sed simulatum, vt in casu. c. ad nostram. de em ptio. ⁊ vendi. ⁊ in. c. illo vos. de pigno. item ista diffinitio multa continet superflua, nam dum dicit vsus ipsius rei gratia pactio ne interposita, non erat opus hoc dicere, nam ꝛ Hosti. ⁊ seqna 24 ces dicant, q̄ ideo dicit vsus ipsius rei gratia, † q̄z si apponere ẽ in ꝯctu pena, que accederet solutioni mutuate pecunie sine frau de, illud non esset vsura, iuxta not. in. c. dilecti. de arbitr. ⁊ in. c. suam. de pen. xij. q. ij. fraternitatis. quia pena non adijcitur so lutioni mutuate rei, sed ex eo q̄ illud q̄ō est conuentū inter par 25 tes non seruatur, † quia ista est ꝑm Hosti. differentia inter vsu ram ⁊ penam, qñ vsure spectantur ratione spatij temporis. j. q̄ō vsure non soluuntur. C. de vsur. auct. ad hec. sed pone prestātur ꝑm q̄ inter partes conuentū est q̄ si ꝯctus non seruet, pena cō mittatur, in. c. qstitutus. de pen. de arbit. c. dilecti. sed propter hoc non erat opus addere ipsius rei vsus gratia, quia quum di xisset. s. q̄ vsura est quodcunq; rei mutuate solutioni accedit, ex cludebat penam, que nō prestatur rōne solutionis rei mutuate, sed propter aliam partium conuentionem non seruatam, vt. d. 26 c. constitutus. de pen. † Preterea si facto mutuo stipulatus suz q̄ vadat pro me Romā, ista est vsura, vt ibi not. l. rogasti. §. si ti bi. ff. si cer. pet. ⁊ tñ nō accedit hoc solutioni, id est liberationi rei mutuate. item non est verum q̄ vsura semper prestetur ratione spacij temporis, nam vsura quandoq; prestatur nulla habita ra 27 tione temporis, vt in casu predicto, † quia ista est differentia in ter vsuram stricte sumptā, ⁊ fenus stricte sumptum, qz vsura est q̄ō prestatur vltra sortem, ⁊ nulla temporis consideratione ha bita. verbum vero fenoris stricte sumptum, versatur solum in xta cursum tẽporis, iuxta illud Lucani dicentis Hinc vsura vo rax, auidūq; in tempore fenus. Ex quibus pz, q̄ dicta diffinitio Hosti. non est bona, ⁊ multa continet superflue. ex istis etiaz re prehenditur quorundam legistarum alia diffinitio, q̄ vsura est pretium quod quis recipit pro vsu pecunie, que sua non est, qz ēt quādo nullū pretium recipitur, sed tātū mutuans habet in spe, vsura est vt dixi. ꝑ. item si mutuans recepit retro pretiuz, vel esti 28 mationem rei mutuate, si recepit tantundem eius quod mutua uit ⁊ non plus recipit pretium rei non sue, ⁊ tamē illud quod re 29 cipit non est vsura. † ⁊ ex istis damnatur etiaz diffinitio Azo. q̄ vsura est quod datur pro vsu rei concesse, nam mutuum quod re stituitur, datur pro mutuo ꝓcesso, ⁊ sic pro vsu rei concesse, ⁊ ta men nō est vsura. ⁊ similiter alia nō bona, q̄ vsura est que dat ꝓ pter vsum pecunie, etiam recipiendo pecuniam large pro omni consistente in pondere, numero, vel mensura, quia quod restitui tur vt satisfiat mutuo, est id quod datur propter vsum pecunie. 30 † Alius vero excellens doctor magister Gregorius de arimino diffinit vsuram, q̄ vsura est lucrum ex mutuo intentum. sed ista diffinitio tanq; nimis late concepta non est bona. pone enim q̄ testator aliquis legasset campsori domum sub conditione, si mu tuanerit heredi centum. certe si talis legatarius mutuat vt ad impleat conditionem ⁊ legatum cōsequatur, vsura non erit, nō enim hac intentione ductus est creditor mutuare, vt lucrum ex vsu pecunie mutuate cōsequatur, ex quo vsura comitteretur, sed ideo ductus est mutuare, vt legatum consequatur quod conse 31 qui non poterat, nisi impleta conditione. l. qui heredi. ⁊ l. me mutuādū sine aliqua spe lucri, ⁊ ex sola charitate proximi, vt fic ri debet, si postea ille qui recipit, hac contemplatione donet ali quid mutuanti ⁊ ipse recipiat, credens illum pure donare, nec apparet vnde oppositum credere debuisset, certe bis concurrē

tibus, hoc lucrum donatum vsura non esset. j. q̄ō. ij. c. sicut epi scopum. † Ad hoc enim vt mutuum ex lucro sit vsura, requiri tur principaliter q̄ mutuans intendat illud lucrum ex mutuo re cipere, vt probat text. ⁊ glos. in capitulo consulnit. de vsur. si enim sperarent aliquid secundario, quodcūque illud sit, illa non esset vsura. argumen lviij. distin. c. si officia. ex tali enim spe se cundario non principaliter intenta, aliquid recipere non est vsu ra, vt probat text. j. q. ij. quam pio. in fin. † ille enim qui recipit mutuum ex tali receptione obligatur danti ad antidota. l. sed si lege. §. consuluit. de pet. hered. ⁊ capitulo cum officijs. de testa men. vt videtur in necessitatibus mutuantis, recipiens mutuuz similiter debeat ipsi mutuanti subuenire, ⁊ tamē sperare tale ser uitium obligationis ad antidota non est vsura. ⁊ ideo in defini tione debuisset dicere principaliter intentum † non posset tamen talem spem qui mutuum daret in penam deducere, vt not. Ar chid. xiij. q. ij. capitulo primo, quia antequam contingeret ta lis renunciatio non erat causata efficax obligatio, ⁊ sic mutuās plus reciperet q̄z dedit. item ista diffinitio non comprehendit vsuras, que committuntur in contractibus, in quibus ius presu mit q̄ sint facti in fraudem vsurarum, de quibus in capitulo ad nostram. de emptio. ⁊ venditio. de pignor. illo vos. † vel quan do quis vendit rem plus propter dilationem temporis quaz fa cit, seu si emerit viliori pretio, ex eo q̄ pretium solvit de presenti, de quo in capitulo in ciuitate. de vsur. ⁊ capitulo non minus. ⁊ capitulo naniganti. ex istis igitur liquet q̄ predicte omnes diffi nitiones non sunt bone. † quoniam non comprehendunt substā tialia rei diffinite. l. omnis diffinitio. ⁊ quod ibi not. de reg. iur. oz. n. oratio diffiniens substātiaz cuiuscūq; rei diffinite significa re ꝑm Boetiū. Ego autem, ⁊ si in. l. omnis diffinitio traditū sit q̄ ois diffinitio a iure periculosa est, paruz est. n. vt subuerti nō possit, vt patet ex predictis, † tamē ego vsuram sic diffinio, vsura est quodcunque lucrū mutuans ex vero lucro, vel simulato, aut in fraudem vsurarum concepto, vltra quā dedit, ex vsu rei prin cipaliter sperat, seu expectat. Ideo autem dixi quodcunque lu crum, nam non refert, siue sit pecunia, siue triticum siue vinum siue quodlibet aliud, vt probat text. xiij. questione. iij. capitulo primo, vbi sunt verba Augustini. ⁊ eadem. q̄ō. c. putauit qui daz, vbi est text. Hieronymi super Ezechielem. ⁊ vbi Hierony mus allegat tex. exodi. xxxj. capitulo vbi dicit diuina scriptu ra, omnis rei aufert superabundantiam, vt mutuans non plus recipiat quam dederit. ⁊ idem Isaie. xxxj. vbi sentit Ambro sius in eadem questione. c. pleriq; vbi allegat tex. Leuiti. xxv. capitulo vbi tex. dicit, nec inquit vsuram ex carne accipies, nec omnium rerum, nam esca si recipiatur vsura est, ⁊ quodcunque soꝛti accedit vsura est, eis quod velis nomen imponas. † Ideo miseri doctores, qui pecuniam mutuant scholaribus, vt secum intrent, vt ipse doctor maiorem famam acquirat, tales vsuram committunt, et maxime quando faciunt in detrimentum fame doctoris secum concurrentis. Item in diffinitione dixi lucrum, † qz lucrum dicitur proprie omnis abundantia, seu incrementuz quod quis recipit vltra ea que prius mutuo concessit, vt colligi tur ex mente philosophi. v. ⁊. vij. ethicoꝝ, ⁊ ita sumitur in hac diffinitione, vt omne lucrum quod accedit sorti sit vsura, quoniā omnis vsura lucrum est, ⁊ ideo dixi lucrum, quia si mutuans re ciperet illud quod erat alias suum, vel sibi debituz, illud non eēt vsura, † vt si potens aliquis retineat rem meam, vel mihi debi tam, ⁊ non vult restituere, nisi ipsi centum mutuem tunc si ego mutuem ⁊ ipse rem tradat, talis receptio non est vsura, vt not. in capitulo primo, in fin. in glo. fin. de vsur. similiter si habeo pe cuniaz, de qua volo satisfacere creditori meo cui obligor sub vsu ris, ⁊ tu queris q̄ hanc pecuniam tibi mutuez, ⁊ ego mutuo, pa cto q̄ tu satisfacias ipsi creditori de sorte ⁊ vsuris in futurum a mittendis, vt hec quantum ad me mutuantem non sit vsura, qa nullum lucrum ex hoc suscipio decimaquarta questione tertia, plerique, ⁊ capitulo sequenti, ⁊ quia si vsuras solvissem pro illo qui mutuum recepit, repetere possem. de fideiussor. capitulo p nenit, ⁊ capitulo constitutus. † ⁊ quia nullum lucrum quero, im mo potius damnum emito, ideo non est vsura, argum. xvij. que stione quarta, si quis oblitus. ibi, aliqua incrementa, ⁊ in capitu lo quoniam. ibi, ad questum. Idem si Dominus mutuat pecu niam rustico, vt eius possessionem colat, tribuit tamen ipse Do minus iustum pretium operarum colono, credo tamen q̄ si p pter mutuum aliquid detrabet de iusto pretio operarum, tunc il lud minus quod prestatur, vsura foret. † potest enim poni exē plum si rusticus permisit mihi pro certo pretio possessionez co

lere, ꝛ recepto prẽtio non vult colere nisi mutuem quinquaginta, si ego mutuo vt laborer, non est vsura, quoniaꝫ ego recipio qđ erat debitum ꝛ non lucrum, ꝛ ideo non committitur vsura etiaꝫ si aliter voluisset laborare, quia si peccatum est in isto cõtractu, potius est ex parte ipsius coloni denegantis debitum, ꝙ ipsius
32 mutuantis. Item subditur in diffinitione ex mutuo vero, †quoniam vsura committitur solum in mutuo vero, vt in Euangelio, mutuum date, nihil inde sperantes, in capitulo gsuluit. de vsur. c. in ciuitate. ꝛ in capitulo conquestus. decimaquarta questione tertia, in summa. Et ex hoc concluditur lucrum quod ex contra
33 ctu locationis, vel alio legitimo contractu contigisset. †nam si locaui pecuniam vt retineres ad pompam, ꝛ ex hoc aliquid recepi, hec non est vsura, quia non accedit mutuo, vt capitulo conquestus. de vsur. vbi hoc not. doct. ꝛ Egidius de regimine prin. dicit ꝙ de pecunia dominio non translato concessa, potest recipi aliqua compensatio, postea dum subditur in diffinitione, si-
34 mulato, aut in fraudem, ideo dicitur, †quoniam plerunqꝫ vsurarij vt euitent quo ad verba suspiciones criminis ipsi dicunt, ego volo ꝙ vendas mihi rem tuam, ꝛ ego faciam tibi pactum de revendendo, ꝛ interim fructus lucror, ista est vsura, fit enim fraus de contractu ad contractum, de quo in capitulo ad nostram. de
35 emptio. ꝛ vendi. in capitulo quanto. de priuileg. †ꝛ deprehenditur ista fraus duobus modis, primo quando constat ꝙ venditor petebat pecuniam mutuo, ꝛ creditor eum induxit ad vendendum. Secundo deprehenditur etiam quando non constaret ꝙ creditor induxisset ad vendendum quando pretium non est commensurabile rei vendite, quia vix pro medietate pretij emit eius quod valebat res, ꝛ fecit pactum de reuendẽdo. ex istis duobus presumitur fraus dicto capitulo ad nostram. decimaquarta questione tertia plerigꝫ. vbi per Archidia. ꝛ glo. in dicto capitulo conquestus. de vsur. Isti enim omnes in fraudeꝫ contrahentes obseruant verba legis, ꝛ circumueniunt eius mentem, ꝛ sunt vsu-
36 rarij. l. fraus. ff. de legib. †fit etiam de persona ad personam, nã si vsurarius non percipit vltra sortem facit tamen ꝙ datur vxo-
37 ri vel filio. xlvj. distin. c. sic non suo. †fit etiam de re ad reꝫ, quia creditor non recipit pecuniam, sed facit pactum ꝙ vadat pro eo Romam, vel aliud seruitiuꝫ exhibeat. decimaquarta questione tertia, per totum. Quum autem subditur in diffinitione ex vsu
38 rei, ideo dicit, †quia si aliquid prestaretur non vsus rei gratia, sed loco pene licite apposite, illud non esset vsura, in cap. suam. de pen. de arbitr. capitulo dilecti. decimasecunda questione secunda fraternitas. C. de vsur. l. cum allegas. non enim prestatur tunc propter vsum mutui, sed ex hoc quia non obseruantur illa que forte venerunt in contractu. Itez quia si aliquid donaretur pure ꝛ gratis creditori, qui ex mutuo nihil sperabat, etiã si dãs daret propter mutuum sibi factum, ꝛ alias non daturus, si recipiens credidit simpliciter ipsum donare, tunc ex receptione talis doni non committitur vsura, ꝛ quia hoc quod datur, non recepit creditor propter vsum rei, sed ex munere propter amicitiã decimaquarta questione tertia, vsuras. xvij. distin. de eulogijs. Item subditur in diffinitione sperati, quia sic dicit Euangelium,
39 mutuum date nihil inde sperantes, †quia vt committatur vsura est opus ꝙ creditor speret vel expectet lucrum, ꝛ quandocunqꝫ foret ista spes, est vsura, siue fuerit ab initio contractus, siue postea. nam si etiam ex charitate mutuum ab initio prestitisset, si tamen postea vel tempore restitutionis, vel pendente obligatione sperat aliquod lucrum, ista talis spes quandocunqꝫ superueniret, esset vsura, ideo text. decimaquarta questione tertia, capitulo primo, a quo plusquam dediſti expectes, hec expectatio potest quandocunque contingere ꝛ cum actuali receptione ipsius lucri, vel nunquam soluitur, sed tantum in spe habeatur, hec vsu-
40 ra est saltem mentalis, †ꝛ istud idem esset in eo qui in locum creditoris succesisset, vt heres si haberet intentionem vltra mutua ta recipiendi, per not. per Docto. per Joan. andre. in capitulo nobis. de simon. Item ideo dicitur in diffinitione ex vsu rei principaliter, propter illa que scilicet dixi reprehendendo diffinitio-
41 nem magistri Gregorij, †vt si mutuaret vt consequeretur legatum, sub conditione factuꝫ si mutuaret. quia nunc non consequitur lucrum ex vsu rei. Idem si recipit donum vt predixi vel quã do sperant lucrum ex obligatione ad antidota, ꝛ non deducit in pactuꝫ. Ex hac diffinitione igitur sic declarata, constat quando est vsura, ꝛ quando nõ. Nunc descendo ad particularia que ar-
42 gentarij, seu nummularij faciunt, qui vulgo campsores appellantur, primum tamen discutiens, †an ars campsoria licita sit, ꝛ primo ꝙ non sit licita discutit Philosophus. prio politico. dicens ꝙ casu ꝛ ꝛ fortuna ista ars inuenta est, ꝛ demuꝫ per experientiã artificialis est. ꝛ hoc videtur velle philosophus, dicens ꝙ vsus campsorie iuste vituperabilis est. facit etiaꝫ quia ꝛ Christus mẽsas nummalariorum euertit. octuagesimaseptima distinctio. c.
43 eijcies. in fi. †Tertio probatur, quia ars campsorie videtur pẽter naturam, ꝛ sic non est licita, nam campsor dat pecuniam pro pecunia, sed pecunia non est inuenta vt per alias res existimetur ipsa, sed vt omnes alias res estimet introducta est. l. si ita. ff. de fideiusso. facit. l. prima. ff. de contraben. emptio. sed quando hinc inde prestatur pecunia, ibi non videtur esse posse venditio, quia que earum sit merx, seu res vendita, ꝛ que ipsarum sit pretium, discerni non potest, cum par actitudo sit in vtraque pecunia, quia quelibet pecunia potest existimare res que vẽduntur, nec ex partium voluntate possunt immutari. l. prima. ff. de cõtra ben. emptio. ꝛ l. prima. ff. de rerum permutatione. Cuꝫ ergo nõ possit secundum naturam ordinari ad aliquem contractum nisi venditionis ꝛ emptionis, ꝛ pecunia sic inuendibilis, ergo prestare pecuniam pro vsu pecunie est preter naturaꝫ, ꝛ est illicita, et
44 ꝙ videtur esse preter naturam ꝛ illicita probatur. † Alterius vsus campsorie videtur esse contra iustitiaꝫ, que consistit in quadam equitate sed campsor semper plus recipit quam det, ergo campsoria est preter naturam, quia est contra equalitatem iustitie. Sed in contrarium videtur ꝙ sit licita, quia cõmutatio que fit per campsores, videtur esse oportuna ad vite necessitatem, igitur est ars licita. ꝙ sit ad vite necessitatem probatur, nam cũ mercatores proficiscantur sepe ad longinquas partes, est necesse ꝙ habeant literas cambij vt releuentur ab onere portãdi pecuniam ꝛ a periculis. Item propter varietatem ministrantium, quia secundum ꝙ sunt varie ꝛ diuerse regiones in quibus cadũtur diuerse monete, ꝛ vna pecunia valet in vna patria, que non multum valet in alia, igitur ars campsoria videtur pro necessitate vite ꝛ vtilitate publica adinuenta ꝛ necessaria. Ad ista respõdetur, premittendo, ꝛ hoc attendat negotiator quilibet num-
45 mularius, seu campsor, † ꝙ voluntas ꝛ propositum distinguunt maleficia. l. prima. §. diuus. ff. de sicarijs. nam posset quis dicere orationes pater nostrales ore, quotidie vero Deum blasphemare. igitur quisque negotiator consideret in mente sua, qua mente venit ad negotiandum, ꝛ colligat in sinu suo causam suam, vt cogitet qua mente ꝛ ex qua causa ad negotiandum accedit, quoniam solus Deus scrutator est cordium. nam si aliquis exercet artez campsorie propter hoc ꝙ subueniat sibi ꝛ sue familie, ꝛ sic ordinat artem ad necessitatem vite ꝛ ad vtilitatem communitatis, ꝛ non principaliter ex cupiditate, vt dicit beatus Thomas,
46 in secunda secunde questione septuagesimaoctaua, articu. quarto. †vbi concludit, ꝙ negotiari propter subuenire sibi ꝛ sue familie, licitum est, vel propter bonum totius communitatis ꝛ politie, sicut sunt communiter etiam omnes alie artes, nam licet secundarie ex ipsa arte artifex recipiat commodum, tamen ars campsorie tunc est licita ꝛ honesta sicut alie cetere artes. Sed si campsor principaliter exercet propter priuatum commodum, ꝛ priuatam vtilitatem, tunc ars campsorie est illicita, ꝛ istud videtur de mente Baldani primo politico. in vndecima questio-
47 ne, prima columna. †Ad contraria respõdetur, ꝙ ars campsorie, quando exercetur principaliter propter priuatam vtilitatẽ ꝛ priuatam commoditatez tunc est illicita sicut ꝛ alie omnes negotiationes ꝛ mercature. ꝛ ita debet intelligi palea, que incipit eicies. lxxxvij. distin. de penit. distin. v. c. falsas penitentias. et
48 capitulo negotium ꝙ autem. ꝛ capitulo qualitas lucri. †Istis enim iuribus dicitur ꝙ vix negotiationes ꝛ mercature licite fieri possunt. ꝛ text. in capitulo eicies, dicit ꝙ mercator nunquam potest placere Deo, ꝛ ideo nullus Christianus debet esse mercator, ꝙ si esse voluerit eijciatur ꝺ ecclesia, dicẽte prophetа, Ex non cognoui negotiatores introibo in potentias Domini. sed ista debent intelligi sane, quia cum negotiationes fiant cum mẽdacijs ꝛ falsis laudibus, quia laudat rem quam mercatur, ꝛ vt
49 plurimum se decipiunt, ista talia vituperanda sunt, ꝛ illicita iuranda. †nec obstat text. legum, qui dicunt ꝙ licet contrahentibus inuicem se decipere ꝛ circunscribere, in. l. Item si pretio. §. fin. ff. loca. ꝛ l. in canse. §. idem Pomponius. ff. de minoribus, ꝙ debent intelligi, dolo, malitia, vel fraude non intercedente ab aliquo contrahentium. ita dicit glo. l. si pretio. § fina. ff. lo-
50 ca. vbi proprie dicitur circunuentio vel deceptio. † non enim est circũuentio ex eo solo ꝙ res plus vel minus ematur. ꝛ ita est in ꝓmutationibus ꝛ in alijs ꝛctibus, ꝑsertiꝫ in ꝓmutatione, q̃ꝫ instar vẽdonis, vt ly cãpsor ꝓmutãdo pecuniã, ꝓius accipiat vel

minus

minus det scienti, tunc non est peccatum, ideo licita est ars cãpsorie, quando fit vt dixi propter bonum publicum principaliter, non principaliter propter priuatam vtilitatem vel cupiditatem, etiam si campsor hanc artem faciat propter priuatum commodum, vt subueniat sibi ⁊ sue familie, ⁊ tunc est ars licita ⁊ hoc quando exercetur in locis licitis, quia non debet exerceri in ecclesijs. ideo euertit Christus mensas nummulariorum in templis

51 ¶ †Ad tertiam rationem respondetur, quod quando datur pecunia certa pro pecunia certa, vt ego do tibi ducatos centum, ⁊ tu mihi centum libras grossorum ciuitatis VENETORVM, tunc ista ⁊ si forte non sit venditio, vel emptio, saltem est permutatio, que non est illicita, vel si ego do tibi ducatos, ⁊ tu promittis mihi dare certas pecunias in genere pecunia nõ crescente, tunc esset contractus innominatus, do vt des.

52 ¶ †Qui contractus innominati discernuntur a permutatione ⁊ emptione quando ex vna parte est species, ex alia genus, vel quando ex vtraque parte promittitur quid in genere. l. quacunque. C. de rerum permutatione, nam quando ex vtraq; parte est species certa, que datur, tunc est permutatio, sed quãdo ex aliqua parte est incertum, puta promissum in genere, tũc est contractus innominatus, qui discernitur, quando vertitur in certum ab aliqua partium, vt nota. in. l. prima. C. de re. pm.

53 ¶ †Sed si daretur minuta pecunia, vt puta solidi argentei vt traderetur ducatus aureus, vel alia moneta grossa, ⁊ campsor teneretur tradere ducatum suum, non dico dare, vel pecuniam grossiorem, tunc ille posset esset etiam in pecunijs emptio ⁊ venditio, quando minuta pecunia potest estimare ⁊ estimat grossiorem, tex. est in capitu. olim causam, ⁊ capit. cum canonicus. de censi. ⁊ hoc notauit lumen iuris ciuilis Bartol. in. l. paulus. ff. de solutio. ⁊ omnes isti contractus predicti sunt liciti, grossa autem pecunia non potest estimare minorem, quod probatur.

54 ¶ †Nam illa res dicitur estimare aliam, que est conuertibilis ⁊ permutabilis in omnem maiorem, ergo per minutam pecuniam estimatur maior, sed moneta magna non est conuertibilis in omnem minorem, ergo pecunia maior non estimat minorem, ita debet intelligi. l. si ita. ff. de fideiuss. ⁊ ita tenent Moderni in capitu. quando de iureiuran. ista sunt valde subtilia ⁊ vtilia ad particulares contractus campsorum. ex quibus apparet, q; si campsoria ad bonum finem suscipiatur est licita, ⁊ ad contraria patet responsio, magis per illa que dicam infra de cõtractibus campsorũ, ⁊ quos nummularij ineunt, de quibus modo aliquos discurramus.

55 ¶ †Et primo campsor nunc erat pecuniam minutas pro florenno, ⁊ dat vnum solidum minus eius quod communiter ducatus estimatur, vel ipse concedit ducatum pro moneta, ⁊ recipit vnum solidum plus quam illud quod ipse cambiret, an isti contractus sint liciti. videtur q; non sint liciti, q; capit fructum de pecunia, que non parit, vel habet fructum, vt. l. j. de vsufruc. ea. rer. que vsu consum. ⁊ ista est ratio quare dicitur vsura, quia capit precium de vsu rei que non habet vsum, vt est a natura pecunia, vel ex alijs rebus mutuatis, que consistunt in pondere, numero, vel mensura, vt est vinum, frumentum ⁊ oleum. ista. n. respectu concedentis non habent vsum, vel quia consumuntur in primo vsu bibendo ⁊ manducando, vel transeunt in dominiũ recipientis ⁊ vsum, vt. l. prima. §. mutui datio. ⁊ §. appellata. ff. si certum petatur, vnde concedens non potest recipere de tali mutuo fructum, quia esset vsura, que vt infra dicam in questio. quare vsura est prohibita, dicitur ab vsu eris. Igitur Joan. de lign. dixit quod isti campsores non sunt bene tuti in foro con-

56 scientie, †maxime quia etiam ex eo quod campsor reciperet in se periculum pecunie forsitan in alia regione soluende, per hec non videtur tutus, vt in capitu. nauiganti. in primo responsor. ó vsur. nec potest dici emptio vel venditio, quia in pecunia non cadit vt sit venalis vel vendibilis. l. si ita. ff. de fideiuss. ⁊ supra te-

57 tigi. ¶ †Quidam igitur docto. Moderni saluant contractus ipsorum campsorum habito respectu ad interesse ipsorum, ratione laborum, ⁊ operarum suarum ⁊ pensionum, ⁊ propter salaria, que dant institoribus ⁊ discipulis, que pro ista arte exercenda sunt ab ipsis campsoribus exponenda, quia indecens foret quod incassum laborarẽt, ⁊ exercerẽtur, nam ratio est babẽda expẽsarum itinerum ⁊ laborum, in capitulo magne, de voto

no. in capitulo conquestus. de vsur.

¶ Ego autem de istis doctoribus valde miror, quod aut tales contractus sunt illiciti, vt ipsi presupponere videntur ex rationibus antedictis, tunc expense institorum ⁊ ministrorum, ⁊ pensionum, ⁊ talia propter labores, in peccato nõ excusarent, alias sequeretur quod feneratores publici, qui tenent institores ⁊ ministros esset excusati, ⁊ etiam meretrices.

¶ Sed quoniam dixi quod ars nummulariorum non est prohibita, vt. ꝯ dixi, ⁊ etiam isti contractus non sunt de se mali, vel

58 illiciti, †q; vt supra retuli, pecunia minuta estimat grossaz, ⁊ potest grossa pecunia sub contractu emptionis ⁊ venditionis estimari a pecunia minuta. Unde ille qui dat florenum suum campsori pro pecunia minuta, vendit florenum suum, ⁊ campsor quũ dat ducatum suum pro pecunia minuta vendit ipsum. Unde in istis versatur contractus emptionis ⁊ venditionis qui contractus quando non fiunt in fraudem vsurarum liciti sunt, nec in istis cadit vsura, que solum habet locum in contractu mutui vt supra in diffinitione dixi. Preterea dicant mihi isti doctores, presupposito quod iste non esset contractus emptionis, ⁊ venditionis, quia pecunia esset innendibilis, saltem istud negari non potest, quin isti contractus sint vel contractus permutationis, vel contractus innominati, vt do vt des, secundum illa que dixi supra in questio. an ars campsoria sit prohibita, in quibus, quando non iniuntur in fraudem vsurarum, non est dubiũ

59 quod non in eis non cadit vsura, que non fit nisi in mutuo, †vnde firmiter teneo quod isti contractus liciti, quando non fiant in fraudem vsurarum, vel cum dolo vel fraude, etiam quando campsor aliquis plus recipit, vel minus dat, q; in istis cõtractibus licet plus vel minus recipere prout contrahentes conueniunt sine dolo, ⁊ fraude, quia contractus ex conuentione legem accipiunt. l. prima. §. si conuenerit. ff. depos. ⁊ recipiunt eã legem, que ipsius contractus naturam excedit, vt. d. §. si conuenerit. l. naturalis. in fi. de prescriptis verbis, ⁊ quando sit quod fieri possint sine peccato, statim dicam. Nec capitur modo lucrum de pecunia, sed ex emptione, vel permutatione vel contractu innominato do vt des, ⁊ maxime sunt ista vera in predictis casibus, vel quando campsor recipit pecuniam Venetijs vt faciat solui Flandrie, vel in Anglia, aliam pecuniam propter diuersitatem mumismatum in quibus potest cadere contractus emptionis ⁊ venditionis, ⁊ propter solutionem faciendam diuerso loco, quo potest haberi ratio interesse, ⁊ ratione loci, in toto titulo de eo quod certo loco.

60 ¶ †Sed dubium mains esse potest si campsor Venetijs recipiat ducatos centum, vt faciat in Flandria responderi nonaginta predictos ducatos, an hoc sit licitum, videtur quod non, quia hic non cadit diuersitas nummismatum, ⁊ pecuniam non debet parere pecuniam, vt dictum est.

¶ Item q; non cadit hic contractus emp. ⁊ venditio. ¶ Nec permutationis, quia quod datur, prestatur in specie, ⁊ qó debet restitui est in genere, ⁊ quia ducatos recipit Venetijs, ⁊ facit solui ducatos in Anglia, minus ergo videtur illicitum, sed ego firmiter dico, quod iste contractus est licitus, quia est contractus do vt des, vt dixi supra in questio. an ars campsoria sit licita, ⁊ sic non cadit in isto vsura, que fit demum in contractu mutui vt supra dixi, nec datur ista pecunia minuta, ex quo surgit vsura, sed datur ex contractu innominato do vt des, vt supra dixi, ⁊ ratione loci ⁊ eius distantie. Unde potest recipere plus, ⁊ restituere minus, quia vt seruetur equalitas in isto contractu, debet haberi ratio propter locum, q; oportet q; ego existens Venetijs, vel recipiens mittam illam in Angliam, ⁊ sic potest haberi ratio itineris, expensarum, dispendij, ⁊ periculi, licet hoc solum de periculo non haberet locum in contractu mutui, vt in capitul. nauiganti. de vsuris primo respon. Sed in alijs contractibus non sic est, vel si existens Venetijs non habet onus mittendi pecuniam in Anglia, sed sunt ibi ministri, qui respondent pro eo, tunc debet haberi consideratio institorum ⁊ pensionum in isto contractu do vt des, que contrahitur modo licite, que rationes non habent locum in mutuo q; debet prestari ex charitate nec per aliquam circuitionem, licet tunc plus exigere quam concedat, quod non est in alijs cõtractibus, q; nõ teneor plus q̃ velim assumere onus tibi faciẽdi dari istas pecunias in Anglia. Unde firmiter concludo, q; si

recipio Venetijs mille, vt tibi faciam dari nongenta in Anglia, q̄ iste est licitus contractus, dummodo non fiat cum fraude vel dolo, que non infertur scienti, ꝛ volenti, ꝛ dummodo nō sit nimius excessus prestationis, de quo dicaz in questio. quando emptio ꝛ venditio ꝛ alij contractus legitime contrabantur. Isto etiam modo intelligo quod dicit Hostien. in sum. de vsu.

61 §. an aliquo. versi. si quis pecuniam, vbi dicit † q̄ si qui mutuat pecuniam eneam, sicut sunt quatrini, ꝛ inde ad certum tempus vult auream, vel argenteam, vel econtra dar argentum, vt recipiat ad tempus quatrinos, vt si hoc facit vt in estimatione lucretur, ipse est vsurarius, ex quo enim fraudulenter, vel mala intentione fit, ꝛ aliquod sorti accedit, vsura est decimaquarta questione tertia plericz. sed ego intelligo vera hec, quando hac intentione mutuauit vt in hac mutatione pecunie lucrum certuz faceret, sed si non mutuasset, sed simpliciter dedisset minutam pecuniam, vt certo tempore reciperet aurum vel argentum, si poterat verisimiliter ita valere tantūdem, vel minus quam valebat tempore date pecunie. nec constat quod mutui causa numeratio facta foret, tunc cum per pecuniam minutam possit grossa existimari, vt dixi, ego non crederem tunc vsuram fore, vt dixi supra de campsore qui cambiat ducatos pro argento minuto, licet si esset mutuum, semper foret vsura, quando aliquid accederet sorti per predicta, sed vbi simpliciter numerasset tali pacto alterius recipiende monete, non habens intentionē principaliter lucri, ego non iudicarem vsuram. mens igitur in talibus, quo ad Deum, est attendenda, vt dixi.

62 ¶ † Sed hic occurrit dubium, quando venduntur, vel emuntur pecunie grosse pro minutis, vel quando permutantur pecunie inuicem, vel quando prestantur ex contractu innominato do vt des, an licet non sint vsura, vt dicit text. in. c. in ciuitate. de vsu. q̄ vt supra dixi pluries, formalis vsura non committitur nisi in mutuo, non in alijs contractibus, an saltem isti contract⁹ sint sine peccato, ꝛ licite iniri possint. In hoc articulo, an vendere rem plus quam valeat, sit peccatum, non dico, ant attingo illam questio. mō, si nunc triticum vel vinum valet modicū vel. x. ꝛ ego emo vt carius vendam alio tempore, an hoc liceat. de quo plene per docto. ꝛ Joan. calde. in capitu. nauiganti. de vsu. ꝛ beatus Thomaz secunda secunde questio. lxxvij. articu.

63 iiij. ¶ † Sed solummodo dicentio, an si vendo rem plus vel minus quam valeat communi estimatione sit peccatum. In quo dicam quantum de emptione, ꝛ quod dicam de eo idem sentio de permutatione que est vicina emptioni. l. secunda. ff. de rerum permutatio. ꝛ l. permutatione. C. de rer. permuta. ꝛ in contractibus innominatis, qui iudicantur secundum naturam contractuz nominatorum quibus sunt similes, vt no. in. d. l. ij. de rer. permuta. videtur dicendum quod sint cum peccato, per illud q̄ habetur Matth. vij. capi. duz dicit, omnia que vultis vt faciant vobis homines, ꝛ vos illis facite, de quo habetur. j. dist. humanum genus ibi, quod tibi vis fieri, alteri fac. Sed quilibet vellet quod res venderetur sibi saltez iusto precio ergo ipse sic vendens alijs debet velle.

¶ Item isti contractus videntur inducti in fauorem vtriusq̄ contrahentium, aut permutantium, vel paciscentium, seu emptoris ꝛ venditoris, vt si emptor indiget aliqua re det pretium venditori iustum, ꝛ venditor rem emptori tradat iusto precio. l. j. ff. de contraben. emptio. ꝛ Philosophus. j. politico. Sed inbis, que pro communi vtilitate introducta sunt non debet esse grauamen magis vnius q̄ alterius. ideo secundum qualitatez rei debet institui q̄titas precij que est in nummis de iure gentium. l. prima. ff. de contrahenda emptione. Si igitur pretiuz excedit quantitatem maioris rei, vel econuerso valor rei quantitate pretij, tollitur de medio equalitas iustitie. Unde carius vendere, vel vilius emere rem quam valeat, videtur esse secundum se illicitum, ꝛ iniustum, ergo semper videtur esse peccatuz. lxxxviij. distinctione. ejiciens. xiij. questione quarta quicunqz. ꝛ hoc videtur tenere Joannes calde. in. d. cap. nauiganti. in. viij. questio. nā putat esse peccatum ex parte emptoris scientis vilius emere venditore ignorante, q̄ sic iniustitiā facit emēs ꝛ sic illicite contrabit. Et idem in econuerso emptore ignorante, facit de emptio. ꝛ venditio. capit. j. In contrarium videtur text. in. l. in cause. la secunda. §. idem pomponius. ff. de minor. l. item si precio. §. fina. ff. loca. vbi text. dicit, q̄ naturaliter videtur esse, vt in emptione ꝛ venditione se contrahentes circumueniant. ¶ Item est possibile, quod licet rem, quam ego vendo, cedat in vtilitatem emptoris, tamen determinatum sit mihi emptori quod tali re caream, ꝛ hoc casu non videtur absurdum, vt respiciatur precium non solum secundum estimationem cōmunem rei prout estimatio fieri debet, de quo statim dicam, ſz debent estimari secundum interesse venditoris, etiam contra illud quod communiter estimaretur, vt probat text. in. l. sed si nō seruus. ff. ad legem falcidiam, ꝛ hoc videtur de mēte bea. Thome in secunda secunde questione. lxviij. articu. i. dum loquitur de fraudulentia, ꝛ sic in casu modo dato q̄ in ista datione pecunie, facienda alibi, non esset emptio, sed esset ꝯctus innominatus do vt des, in faciendo in hoc iustam estimationem, videtur quod debeat haberi ratio de salarijs ministrorum, ꝛ pensionibus domorum, ꝛ ō alijs expēsis quas faciūt retinentes negociatores in Flandria, vel in Anglia. Ex quibus videtur quod modo vendere rem pluris, vel permutare, vel dare, vel minus q̄z communiter estimetur, non est semper peccatum. Unde pro concordia istorum iurium, est considerandum, quod simpliciter ꝛ secundum se equalitas iustitie debet esse in emptione ꝛ venditione, ꝛ idem in omni contractu, ꝛ in permutatione.

¶ Sed secundo modo debet etiam considerari in emptione ꝛ venditione, ꝛ in alijs contractibus predictis, ꝛ secundum quod accidens tendit in vtilitatem vnius, ꝛ in detrimentum alterius,

64 ꝛ in hoc ego attendo vltra illa que dicit beatus Tho. † quod interdum venditor inducit emptorem ad emendum rem plus dolo quam vendi debuisset, vel conuerso emptor induxit venditorem ad vendendum minus quam communiter vendita fuisset, ꝛ idem in quolibet alio contractu, tunc in omni contractu est peccatum ex parte dolum cōmittentis, ꝛ si sunt contractus bone fidei, tunc contractus est nullus propter dolum. l. eleganter in princi. ff. de dol. ꝛ in contractibus stricti iuris, licet teneāt contractus eliduntur exceptione. l. si quis cum aliter. ff. de ver-

65 borum obligatio. † Interdum contrahentes sine dolo vel fraude circumueniunt alium plus vel minus vendendo, tunc licet contractus teneat, tamen ille, ex cuius parte est deceptio, peccat, si quando scit, non reducit rez ad equalitatē, vt enitetur deceptio, ꝛ ideo in foro etiam contentioso conueniretur ille ex cuius parte esset deceptio. l. iulianus. §. si venditor. ff. de actio. empti. ꝛ istis duobus casibus contractus non potest transire sine peccato, ita vult beatus Thomas in preallega. locis.

66 ¶ † Interdum nulla est deceptio ex parte alicuius contrahentium sed est deceptio re ipsa, qui etiam dicitur dolus qui tamen potest esse sine dolo partium, vt no. glo. ꝛ Docto. in. d. l. si qs cum aliter de verborum obliga. tunc in istis contractibus nullum est peccatum, nisi quando ille qui sciret deceptionem re ipsa, illam non reficeret, q̄z si poteret illud plus in quo esset deceptio, obstaret exceptio doli. d. l. si quis cum aliter. Sed si esset iam facta ꝓsumatio ꝯct⁹ ab ignorāte, tunc minoribus. xxv. annis subueniretur per restitutionem in integrum etiam pro leui damno, sed non pro minimo. l. scio. ff. de in integrum restitutione in ... non subueniret nisi talis deceptio re ipsa esset vltra dimidiam iusti precij, de emptione ꝛ venditione capitu. cuz dilecti. † dolus autem non presumitur ex sola modicitate precij, vt

67 not. in. d. l. item si precio. §. fi. ff. loca. de ista deceptione re ipsa sine dolo partiū, ꝛ que potest fieri sine peccato, debent intelligi iura, que dicunt q̄ licet contrahentibus se decipere. Ex istis igitur apparent q̄ est peccatum rem pluris vel minus retinere q̄z communiter estimaretur, quia si contrahentes excedāt communem estimationem propter damnum quod eniat talibus ꝯhentium, si non est excessus multus ꝛ est factus contractus sine dolo, ꝛ ideo si campsor facit campsoriaz vt subueniat suis necessitatibus, tunc est licitus ꝯctus, ꝛ licitū lucrū, ꝛ hoc vī ō mēte doc. in. c. si quis clericus. xiij. q. iij. ꝛ beatus Tho. in. ij. ij. q. lxxvij. art. iij. ꝛ tunc licite potest retineri in foro conscientie, nisi esset graue damnum, vt no. gl. d. c. hoc ius pozrectū. x. q. ij. in ver. ꝛ plus, nam tunc illud graue damnum debe. restituere ecclesia persona ꝛ etiam laicus in foro penitentiali, licet nō in foro contentioso, nisi quando excederet dimidiam iusti pretij. vnde ex istis infero istas conclusiones.

68 ¶ † Primo q̄ ars campsoria pōt esse licita, ꝛ honeste exerceri sine peccato, ꝛ est ars de iure ciuili approbata. l. si quis ex argētarijs, ꝛ. l. quedam. §. nūmularios. ff. de eden. ꝛ vt refert Lice. pī naturalis. C. octauij, pmi Roma. ipatoris ꝛ totius orbis dñi fuit argentarius, ꝛ gl. est in auc. de fideius. ꝛ mādator. que approbat artem campsorie, ꝛ Moder. docto. in. l. frustra. C.

de non

de non numerata pecunia. Nec ob. text. in capitu. eicies. lxxxvij. distinctio. de peni. dist. j. negari, ꝛ iura que. ꝫ allegant, qꝛ loqnũtur in reprobando negociationes pp multa que accidũt in istis contractibus, in quibus multa mendacia dicuntur, multe fiunt deceptiones, quoniam tradunt plerumqꝫ res nõ vere sed archimiate, ostendentes interdũ contrabentes rem vnã veridicã, ꝛ tradunt aliam. ꝛ propter ista dicit lex quod mercatores non possunt placere deo. sed quando mercature fierent cũ bona conscientia essent licite, qꝛ tamen hoc raro cõtingit ideo text. in. d. capitu. non solum dixit, vix fieri potest, illud enim qð vix fit, fieri tamen dubiuꝫ non existit in capitu. xciij. distinctio. ꝛ ibi glos. ꝛ. xcviij. distinctio. capi. in memoria. ff. de iudi. l. vix. licet aliquando dicatur ꝙ vix fit quod nullo modo fit. l. tutor. ff. ad velleia. concludo ergo quod ars campsoria est licita, ꝛ potest exerceri licite, sicut alie mercantie, que si fiunt cũ conscientia, non depranate, iuste sunt, ꝛ hoc videtur tenere glos. in. l. iij. de exercit.

¶ Secundo concludo, ꝙ campsor cambiando ducatos alicui potest retinere vnum solidum vel duos minus, dando de pecunia minuta quam pro ducato prestat.

¶ Tertio concludo, ꝙ campsor dando ducatos suos, licite potest accipere vnum vel duos solidos plus quam ipse cambiando daret.

¶ Quarto concludo quod campsor recipiens mille Venetijs vt faciat in Flandria responderi nongentos, licite potest facere, quando non inest dolus vel fraus, nisi foret excessus vltra dimidiam communis estimationis, ꝛ hoc firmauit Bald. in rubri. de constitu. pecu. ¶ Sixtus de veris cambijs, ꝙ sunt licita dummõ in eis nõ interueniat fraus, vel dolus, aut nimius
69 excessus lucri, † dicamus nunc de cambijs que sicha nuncupantur, que fiunt varijs modis. Et primo aliquis egens. x. lib. grossorum, recipit illas a campsore Venetijs pro estimatione, sicut valent. x. libre secundum cãbia que currunt ꝛ valent tunc Venetijs, pacto apposito, vt infra duos menses a die celebrati contractus debeam restituere dictas. x. libras grossorum, prout ꝛ secundum quod valebunt in cambijs in Flãdria, vel in Anglia in ciuitate Lodoinarum. queritur an iste contractus sit licitus presuppnsito ꝙ cambians aliquando perdat, ꝛ aliquando lucretur. In hac questione licet per scribẽ. diuersimode super ea scribatur, ego sic dicerem. Primo dico ꝙ debet inspici qualis est iste contractus, an est mutuum, an est contractus innominatus do vt des, qꝛ alius contractus esse non potest, qꝛ cum dante fuerint pecunie in specie, videtur numerate. x. libre grossorum, vt in genere restituerentur ad valorem cambij Flandrensis ꝛ in genere, ꝛ in pecunia, non potest esse permutatio, vt. l. quãqꝫ. C. ð re. permu. ꝛ. ꝫ dixi, nec etiam emptio nec venditio, igitur videamus si constat ꝙ sit mutuum, vel si est dubium ex coniecturis possit constare ꝙ sit mutuum, quod potest perpendi ex verbis, que interuenerunt in contractu, vel in prefationibus que precesserunt ipsum contractuꝫ. l. titia. ꝫ. idem respondit. de verborum obliga. vel ex verbis dictis in ipso contractu, vt no. glo. in. l. cum quid. ff. si cer. peta. vt si dixi, accipe mutuo istas. x. libras, quo casu est videndum si est licitus iste contractus, videtur dicendum ꝙ sic, qꝛ nullum videtur prestari hic lucrum vel commodum vltra qꝫ fuerit datum, ita ꝙ propterea ß vsura dici debeat, que demum committitur, quando vltra data aliquid expectatur decimaquarta questione quarta.

¶ Sed hic date fuerunt. x. libre, ꝛ. x. restituuntur. Nec obst. si dicatur, potest esse ꝙ ille libre grossorum que modo restituũtur valent vnum ducatum vel duos plus qꝫ valebant quum mutuate fuerunt, ꝛ sic videtur plus recipere qꝫ dedit, qꝛ ad hoc rñdetur, ꝙ mutuum debet restitui eque bonum, secundum bonitatem intrinsecam ipsius mutui vt ꝙ moneta restituatur in ea forma, ꝛ in ea materia, ꝛ bonitate lige, secnndum ꝙ date fuerunt ꝛ istud sufficit vt satisfiat, ꝛ istud quod valet plus non inspici ẽ
70 nisi a tempore more debitoris debentis soluere. l. vinum. ff. si certum petatur. ¶ † Quid enim si mutuarem vinum vel oleuꝫ, ꝙ modo valet vnum florenum mensura, ꝛ nunc quando restituit valet plus vel minus, istud non attenditur dñ tamen in bonitate intrinseca idem vinum vel oleum reddatur.

¶ Idem si mutuo decez, ꝛ nũc valet ducatus sex libras ꝛ duos solidos, ista alteratio augmenti vel diminutionis estimationis non consideratur, nisi mutatio contingeret ex alteratione boni tatis intrinsece, quia ducati mutui erant. xxiij. caractheribus auri, ꝛ modo quando fit restitutio, cuditur ducatus de. x. caractheribus, tunc debet restitui mutuum secundum estimationes antiqui ducati, qꝛ est veritas in bonitate intrinseca. Et idem si cuderetur ducatus minoris ponderis, qꝛ hec veritas est in bonitate intrinseca, vt hec colliguntur ex no. per docto. in. l. cum quid. ff. si certum petatur ꝛ in. l. paulus. ff. de solutio.

¶ Concludo ad propositum, si restituuntur. x. libre in eadem bonitate intrinseca qua fuerunt tempore dati mutui, licet sit alteratio in bonitate extrinseca circa valorem ipsarum librarum pluris, vel minoris satisfieri videtur, ꝛ contractus esse licitus. ita concludunt docto. in capitu. si quis clericus decimaquarta questione quarta. Et ego crederem hoc verum indubitanter, si iste. x. libre grossorum recepte Venetijs deberent ibidem Venetijs restitui, ꝛ tempore dati mutui poterat probabiliter dubitari quod non erant plus vel minus valiture quam tẽpore dati mutui. Sed si fuissent ibidem Venetijs verisimiliter plus valiture tempore restitutionis, tunc si mutuans non erat seruaturus pecuniam in tempus solutionis, tunc exigere plus quam valuissent tempore dati mutui esset vsura. si autem fuisset seruaturus vsqꝫ in tempus solutionis, ꝛ tunc si fuit in potestate ðbitoris quandocunqꝫ soluendi ante proximum terminum contractus esset licitus, ꝛ non esset vsura, licet tempore solutionis x. librarum plus valerent, ideo etiam si tempore dati mutui verisimiliter fuissent plus valiture, ꝛ impuret sibi debitor, si non solnit ante quum potuisset antequam estimatio cresceret. Sed si debitor non poterat solnere nisi in termino constituto, tunc si verisimiliter in illo termino seu tempore erant plus valiture, ꝛ creditor non erat seruaturus eas in illud tempus, tunc eẽt vsura, sed quia solutio non erat facienda secundum estimationem que Venetijs cucurrisset, sed secundum estimationem que fuisset in Flandria, credo quod istud pactum in contractu mutui
71 non sit licitum, † quia mutuum debet procedere ex mera charitate, ꝛ pacta que appoñntur de reddendo plus vel minus ratione periculi, vel ratione alternationis que contingat in alio loco quam mutui, ista pacta non relenant mutuantes a peccato vt de eis est text. in capitu. nauiganti. in primo ꝛ secundo responso de vsuris.

¶ Item cum cambia ista fiant verisimiliter, ꝛ secundum communem cursum cambiorum, si in tempore solutionis faciende, ꝛ secundum estimationem illius temporis libre plus sunt valiture, talem contractum licitum non arbitror. nec obuiat si dicitur
71 aliquando contingit, sed de raro ꝙ valet minus. Respondeo, ꝙ istud quod raro contingit non debet considerari. l. nam ad ea. ff. de legi. maxime quando contractus est veri mutui, quia talia pacta vt dixi. ꝫ in ipsis non conueniunt. ¶ † Si vero iste contractus fuit innominatus do vt des, vt do. x. lib. grossorum vt des mihi vel restitnas hic Venetijs easdem vel alias hinc ad mensem ad valorem cambij Flandrensis, vel Anglici, an tunc valeat iste contractus, hoc potest habere plus dubitationis, quia in isto contractu innominato do vt des, quando non committitur in frandem vsurarum non cadit vsura, que solum committitur vt est dictum in vero mutuo, tamen dicerem ꝙ si verisimiliter poterat dubitari ꝙ in Flandria vel Anglia tunc temporis possent valere. x. libre plus, vel minus, tunc credo ꝙ talis contractus valeat, ꝛ in hoc differt a precedenti contractu mutui, in quo dixi quod non valebat istud pactum per capitu. nauiganti primo respon. de vsur. qꝛ in mutuo talia pacta nõ cõueniunt, quod secus est in contractu innominato do vt des, qꝛ si verisimiliter poterat dubitari quod potuissent tunc valere minus sicut plus, tunc iste contractus esset licitus, vt. d. capi. nauiganti. in. ij. respon. quod est verum si eriã a casu quandoqꝫ sed raro tamen minus valere possent. hoc dico, quia ad ea que raro contingunt non habeatur respectus, vt dicta. l. nam ad ea de legibus hec sunt vera non solum si debet fieri estimatio secundum cambia Flandrensia, sed etiam secundum cambia Flandire currentia, quando talis concedens pecunias non erat illas seruaturus vsque in tempus faciende solutionis, sed si fuisset seruaturus vsque ad illud tempus, tunc si debitor poterat soluere quocunque tempore ante, ꝛ ad estimationez que cucurrisset tempore solutionis, dico de tempore solutionis, non de tempore quo erat determinata vltima solutio, tunc contractus non fuisset licitus, vt dixi supra in contractu mutui, quando in ea facienda erat restitutio in loco recepte pecunie, sed si solutio non posset ante fieri nisi in prefixo termino, ꝛ tunc cãbia verisimiliter plus erant valitura secundum cõem vsuꝫ cambiorꝫ, tũc talis ꝯctus non fuisset licitus. d. c. nauiganti secũ. re-

spon. vnde ex istis pono istas conclusione s.

¶ Quod si campsor Venetijs mutuat libras. x. ita quod sit cō tractus mutui, cum pacto q restituant ad valorē cābioꝝ Flandrensium, tūc talis ꝯctus nō est licitus, ēt si ꝓbabiliter potuisz dubitari dictas lib. valere plus vel minus, sed si ꝑm cōez vsuz cābioꝝ verisimiliter plus valiture erant, tūc ēt nō ē dubiū q nō est licitus talis ꝯctus, ēt si ꝙtingeret aliqñ, sz raro, q minus valeant. ¶ Recipiens. x. lib. mutuo ꝑm estimationē cābiorum tunc currentium Venetijs vt restituat in ad duos men. ad estimationē tunc Venetijs currentē tpe dicti termini, talis ꝯctus nō est licitus, si ꝑz cōez vsuz cābioꝝ erāt plus valiture, ꝛ hoc si creditor ad illud tps pecuniam seruaturus non erat.

¶ Et si creditor fuisset ad illud tēpus pecuniam seruaturus nō est licitus ꝯctus, qñ debitor erat astrictus solū soluere in tēpore termini. Secus si potuisset ante soluere, soluendo ad estimationem currentē tpe quo soluit, tunc licitus esset ꝯctus, ēt si debitor demū solueret in termino quo plus valent.

¶ Campsor dās. x. lib. grossoꝝ in ꝯctu innominato do vt des vt reddantur ad estimationē cābij flandrensis, licite ꝯbunt, si verisimiliter tūc temporis poterāt valere minus sicut plus, ꝛ in hoc est aliud ꝙ in ꝯctu mutui, secus si verisimiliter plus valiture fuissent, ēt si ꝙtingeret, sed raro, q minus valeāt, ꝛ qñ soloꝑ
73 cise erat faciēda in tpe solutionis. ¶ †Sed hic occurrit dubium, ego Anto. q non sum negociator, nec cāpsor, indigeo de. x. lib. grossoꝝ, Prosoneta ducit me ad cāpsorē, qui dicit pro quanto tpe volo ipsam pecuniā, ꝑ tribus vel duobus mēsi. campsor dicit, ego tibi ꝙcedo, vt restituas meis socijs existentibus i flādria, ꝛ ad valorē cābioꝝ ibi currentium, ꝛ scribit illis socijs suis in flandria, Recipiatis a do. Ant. de rosel. x. lib. grossoꝝ, quas hic sibi concessimus ad cābia istic currentia. postea recipit literas ab illis q in flandria ꝑ me Antoniū libre. x. nō sunt solute, quare cāpsor convenit me Venetijs ad dictas. x. lib. ꝛ cābia flandrensia. queritꝫ mō an talis ꝯctus sit licitus. Ego credo q si cāpsor credit, vel verisimiliter credere debuit, q ego ñ eram iturus in Flandriam, nec missurus, sed fuerit ista captata cā vt tales libre prestarent cū cābiis ꝓdictis, tunc credo q iste ꝯctus nō sit licitus, sed q fiat fraus de ꝯctu ad ꝯctū, sed si esset ꝑsona recipiens, q esset mercator ꝛ negociari ꝙsueuisset in Flādria ꝛ i Venetijs, ꝛ voluisset pecunias Venetijs, vt eas ꝛstitueret in Flandria socijs vel institoribus mercantie numerantis, tunc credo q talis ꝯctus esset licitus, ēt si plus in Flandria verisimiliter valuissent cambia, qz est contractus innominatus do vt des, in quo iuste habetur rō de salarijs institoꝝ, ꝛ de pensionibus dominorum, ꝛ hic non committitur aliqua fraus de contractu ad contractum, nec est contractus mutui. ꝛ ꝙcludēdo, q libet campsor ꝛ negotiator, qui concedit tales pecunias colligat in sinu suo ꝛ conscientia sua cām suam, vt sciat qua venit intentione ad prestandum pecunias, ꝛ ꝑm q gerit in mente licite
74 pōt ꝯbere. ¶ †Sed quero aliquis regrit socium vel fratrē, vt mutuet sibi cētū. ille respōdet, nō habeo pecunias, sz talis mutuabit tibi, si ꝓmitto sibi restituere, vel si facio scriptam q tibi mutuet, ego tñ volo duo ꝑ centum, an sit licitus contractus. Ego credo q nō sit licitus, qz sicut debeo mutuare ꝛ nihil lucri spectare, ita ex hac scriptura, que succedit loco mutui, vel promissionis, nihil debeo recipere. l. filie. §. a titia. ff. de condi ꝛ demon. xxxvj. q. iij. dicit aliquis. lxxxvj. dist. cor episcopi. lxxvij. distinctio capitu. fraternitatem.

75 ¶ †Hunc videamus, que ratio sit, quare vsura sit ꝓhibita. Inno. dicit ꝛ sequaces, qz si esset permissa, omnia exinde mala sequerentur, qz plus intenderet vsure ꝛ fenori, ꝙm agriculture, ꝛ alijs licitis actionibus, ꝛ homines, maxime paupers, fame pirent, qō est maximū piculum. Unde dauid magis eligebat pestem que fozet cōis divitibus ꝛ paupibus ꝙm famē, qua pauperes tm̄ fame perirent. Itē qz ducit solventē ad paupertatē que est res periculosa, vnde Salomon ꝓuerb. xxx. nō dederis mihi paupertatem, qz paupertas est mala res, nisi qñ venit ex speciali dono dei, iuxta illud Lucani, o donū nūꝙm intellecta deuz. nam alias ꝓp paupertatem multi compelluntur periurare nomen dei sui.

76 ¶ †Item recipiens vsuras ducit quodammodo ad idolatriaz plus diligens pecuniam ꝙm deum. xlvij. distinctio. sicut bi, in
77 xta illud, vbi thesaurus tuus, ibi cor tuum. ¶ Item quia est cō tra charitatem †qz quis tenetur ex charitate subuenire proximo suo, de peniten. distinctio. secunda capitu. proximos, qz natura inter homines quandam cognitionem constituit. l. vt vim. ff. de iusti. ꝛ iur. Ex istis Innocen. in rubri. de vsur. concludit
78 que sint rationes quare vsure sint prohibite, sed iste rationes magis probant q ex his vsure debent prohiberi ꝙm ostendatur naturale vitium ipsius vsure. ¶ †Unde alij dicunt, q rei mutuate periculum spectat ad debitorem. l. incendium. C. si certus peta. vnde non est conueniens vt vlterius grauetur, de cleri. ex com. minist. c. j. ꝛ penul. ff. de iureiuran. l. eum qui. Sed ista rō
79 nihil valet †qz dato q creditor susciperet in se periculum, nihilominus per hoc non posset suscipere aliquid plus in. c. nauigāti. viij. respon. de vsur. Item qz dato q conductor alicuius domus susciperet in se periculum rei locate, nihilominus locans potest ab eo exigere pensionem. l. j. C. loca. l. i. ff. commoda. alij dicunt, q ratio est, qz contra naturam esse videtur, q artificialia fructum pariant, vt dicit Philosophus. j. politico. Sed pecunia est quid artificiale. Sed ista rō nō est bona, qz mutuū in quo vsura committitur, consistit non solum in artificialibus sicut est pecunia, sed ꝛ in naturalibus vt est vinum, ꝛ oleuz. Itā qz ex artificialibus, ex ꝙbus potest haberi ex vsu habilitas, potest recipi merces, vt est domus, que locatur ꝛ iuste exigitur merces. Alij dicunt, quod in his que consumuntur in primo vsu, vsus rei ab ipsa re separari non potest allegant extrauag. Joan. xxij. Pape que incipit conditorem, ꝛ est contra naturā recipere de vsu talis rei fructum aliquem, quia vsus deficit in primo vsu, vt est vinum, oleum, ꝛ triticum. Et idem est quando quis querit habere lucrum de vsu rei que natura nō habet vsuz sicut pecunia. l. prima. ff. de vsufr. ea. rer. que vsu consum.
80 ¶ †Et per hoc insurgit peccatū contra naturam, sicut est omne mortale peccatum, vt vult Damasus lib. ij. ꝛ beatus Tho. in secunda secunde questione. x. articu. j. ꝛ ideo dicitur pecunia ab vsu eris crediti nuncupata, ꝛ qz capit commodum ex vsu rei non sue, vel non habentis vsum, nam creditor desinit rei credite esse dominus. l. ij. §. appellata. ff. si certum petatur.

¶ Item qz si ex pecunia mutuata vult commodum, vult illud ex vsu rei que non habet vsum, ꝛ est quid secundum se iniustum quia venditur illud quod non est in rerum natura, per quod inequalitas constituitur, que iustitie contrariatur. ꝛ istam rationem ponit beatus Tho. in secunda secunde questione. lxxix. articulo primo, ꝛ est ipsa veritas per. l. nec emptio. ff. de contra hen. emptio. ꝛ istud est verum quicquid dixerit quidam frater Egidius, vt refert Joan. and. in regula peccatum. de regulis iuris in sexto, qui dixit reprehendendo beatum Thomam, q̄ licet dominium pecunie transeat in debitorem, tamen videtur manere in dominio creditoris quo ad identitatem, ꝛ quo ad quantitatem valoris, ꝛ sic videtur posse exigere lucrum inquātum tanti valoris est, sed non inquantum prime substantie olis fuit, nam ex eo q ad creditorem mutuum reuerti debeat, potest ipse dici dominus, ꝛ no. gl. in. l. in rebus. C. de iur. do. in verfi. naturaliter ibi. Item quia sue fuit.

¶ Sed istud non est verum, quod ex hoc habeat aliquod dominium, sed bene habet ꝓ ipso actionem personalem, in qua actione ꝛ si creditor posset dici dominus. l. dominus litis. C. de appellatio. non tamen habet dominiū rez creditarum, maxime qñ sunt assumpte. Unde frater Egidius errat. ꝛ si dicitur habet lucrum mutui, idest actione descendente ex mutuo, vt dicit ex notet causam remotam. l. prima. §. ex incendio. ff. de incendio nauf. Adhuc dictum fratris non est verum, ꝛ repugnat diffinitioni vsure, qz hoc lucrum non accederet sorti mutuate, sed actioni, vel obligationi competenti ad sortem que non sunt sors, ꝛ sic non verificaretur diffinitio q vsura est quicquid sorti accedit. est ergo vera ratio quod vsura est contra naturam, ꝛ contractus sui natura vitiosus, quia vult quod res que sui natura non germinat fructum, ipsum germinet, ꝛ vel quod quid
81 emat vsum rei, que desinit esse in rerum natura. ¶ † Quod autem vsura sit contra naturam ꝓbatur sic. vsura committitur ꝓprie in mutuo, iuxta illud euangelij, Mutuum date nihil inde sperantes, de vsuris capitulo consulit. ꝛ capitu. conquestus. not. Innocen. de vsur. in cimitate glos. decimaquarta questione tertia in summa, sed mutuum nō contrahitur nisi in rebus que consistunt in pondere numero vel mensura. l. secunda. §. mutui datio. ff. si certum petatur. Sed iste res habent determinatum valorem a natura, vel per artem, vnde res que consistunt in numero, determinātur ex numero, ꝛ sic de alijs, ꝛō nō augentur vel diminuuntur in suo valore, ꝙm ꝑsistunt in eodem numero, ꝛ hoc est quod voluit dicere text. in. d. l. secunda. §. mutui datio. nam iste sunt tante similitudinis, ꝓ

ex sola

ex sola adequatione quantitatis conseruantur, ꝛ vnum aliud re
presentat, vt censeatur illud solutum, quod erat debitum, ꝛ sic
non augentur vel minuuntur in suo valore, vnde si creditor vult
aliquid quod germinetur vltra pondus numerum vel mensu-
ram, vult cõtra rei naturam. ¶ In alijs autem rebus naturali-
bus, vel artificialibus non est sic, quia earum valor non deter-
minatur ab aliquo extrinseco necessario, sed ex causis extrinse
cis contingentibus ex loco, tempore, personarum conditioni-
bus, ꝛ pluribus alijs consimilibus, qꝛ iustum pretium non est in
alijs rebus punctaliter determinatum, sicut in mutuo ita quod
modica additio vel minutio tollat equalitatem iustitie. Usura
rius ergo si exigit vltra numerum pondus vel mensuram, agit
contra naturam, ideſt naturalem valorem, a natura, vel ab arte
secundum naturam determinatum. ergo patet quod vsura est
naturaliter vitiosa, ꝛ trahit rem ad alium vsum, quam a natura
vel arte fuerit ordinatum secundum naturam, contra id quod
habetur vigesima secunda questione secunda, is autem, ꝛ de re-
ligio. domi. de xenodochijs, ꝛ ideo secundum Philosophum
in primo politicorum, vsurarum acquisitio est maxime preter
naturam, est ergo vsura prohibita, qꝛ in se est vitiosa, non ex eo
quod qꝛ prohibita vitiosa sit, iusta notata de iureiuran. ꝛ si chri
stus. ꝛ de officio delega. capitu. ex pacte, qꝛ secundum Philo
sophum, quedam sunt mala per se etiam quia non sunt prohi-
bita, ꝛ aliqua sunt mala per accidens vt quando sunt prohi-
bita, vt non ieiunare in quadragesima. Rursus in his que con
sumuntur vsu ab ipsa re vsus separari non potest, sed ipsius rei
mutuate fit consumptio. ¶ Unde qui vult ex vsu talium rerũ
vult primo de ipsa re restitutionem, ꝛ iterum vult de re que de
sinit esse, lucrum vel commodum, quod est contra naturam.
82 ¶ †Et hoc est quod voluit dicere Bald. in l. prima. C. de sum
ma trinitate, qꝛ vsura est figura sine materia, ideſt sine substan-
tia, ꝛ sine causa, qꝛ facto mutuo desinit quantum ad mutuantem
rei substantia. vnde si pro tali re queritur lucrum, consumitur si
gura sine substantia sine sine materia, ꝛ sine causa sit prestatio,
nisi forte dicatur qꝛ ratione temporis, quod ex eo qꝛ differat re
stituere mutuum, ex ista temporis dilatione vult commodum,
sed hoc non licet, quia tempus est omnium commune, sicut aer
83 datur a socio, †ꝛ ideo tempus non est modus inducende obli-
gationis. l. obligationum fere. §. placet. ff. de actio. ꝛ obligatio.
nec est in commercio, sicut nec aer, nec mare. l. prima. ff. de re-
rum diuisio.

FINIS

Tractatus de diuersis contra-
ctibus vsurarum, Incer-
to auctore.

SVMMARIVM

1 Contractus quando ratione rei vitiosus sit.
2 Res sacre licet vendi non possint cum vniuersitate tamen
transeunt.
Res sacre emptioni maioris partis accedunt.
3 Rem alienam scienter emens eam restituere tenetur.
Fur non liberatur si res furata pereat qꝛ semper est in mora re
stituendi.
4 Rem alienam ignoranter emens non tenetur eam domino tra
dere, nisi dominus pretium ꝛ expensas solvat.
5 Rem alienam emens si non invenit cuius sit diligenti facta in-
quisitione si plus valet qꝫ dedit illud plus in pauperꝫ vsus
dispensari debet.
6 Contractus quando credatur vitiosus ratione pretij.
7 Contractus quando ratione modi paciscendi vitiosus red-
datur.
8 Res temporalis pro spirituali ex pacto tacito vel expresso tra
di non potest.
9 Spirituali annexum spirituale est.
10 Mutuum gratuitum esse debet.
Mutuum quid sit.
11 Dominium rei locate per locatorem tenetur.
Periculum rei locate ad locatorem spectat, mutui vero ad de
bitorem pertinet.
Usura proprie nisi in contractu mutui non committitur.
12 Usura ꝛ pena in contractu apposita in quo differant.
13 Penam sue contumacie quis reportare dz.
14 Pena conuentionalis quando peti possit.
15 Usura presumpta committitur cum vsurarius contractum mu
tui ad emptionis contractum transfert.
Usura non committitur licet contractus venditionis per con-
ditionem resolui possit si in vsurarum fraudem non fiat.
Contractum faciens cupiditate lucrandi lz in vsuram non trã-
sit in turpe tamen lucrum transit.
16 Eleemosina de male ablatis fieri non potest.
17 Pecunia que recuperari non potest ob aduersarij potentiam
an alteri vendi pro minori pretio possit qꝫ sit ipsa pecunia.
18 Bona nostra triplicia sunt.
19 Pignori incumbere tutius est qꝫ in personam agere.
20 Usura committitur in contractu societatis quãdo inter socios
equitas non seruatur.
Societas tripliciter fit.
21 Pecunia quando deest an opera suppleat.
22 Usurarius est qui in societate ponit. xxx. lib. ꝛ alius operam
tantum ad tertiam partem damni ꝛ lucri, nisi ille qui ponit
operam, vt mercedem recipiat pro labore quẽ ponit in com
mertio. x. lib. ꝛc.
23 Contractus an sit vsurarius si quis emptor dedit duas vaccas
alicui hoc pacto quod eas pascat, ꝛ cuz illis terram colat, ꝛ
de fructibus primis vaccarum emptor earum recuperet me
dietatem pretij hoc acto qꝛ agricola debeat dare emptori
vnum sextarium frumẽti de cultura terre quam colit ꝛ si mo
riantur vacce damnum equaliter cõicare debeant.
24 In contractu socide vt sit vsura quid attendi debeat.
25 Usura quando in contractu locationis committatur.
26 Locator quis dicatur.
27 Locatio aliquando pro firma ponitur, ꝛ aliqñ pro emptione.
28 Locatio in perpetuum ꝛ ad certum tempus fieri potest.
29 Contractus qñ vitiosus ratione contrahentis reddatur.
30 Usurarius mentalis per penitentiam ob prauam intentionem
deo satisfacit.
31 Dolus qñ dat causam contractui contractus non tenet.
Quid si solus in contractu incidat.
Res qñ minori precio sine dolo vẽdita est, qd agẽdum sit.
32 In contractibus stricti iuris etiam si dolus det cãz contractui
tenet contractus sed contra agentem excipitur.
33 In contractibus bone fidei si dolus det causam contractui an
contractus teneat.
Bonafides in quolibet contractu exigitur.
34 Actiones ꝛ contractus bone fidei qui sint, ꝛ quot.
35 Actiones sive ꝛctus stricti iuris qui sint, ꝛ quot.
36 Actiones sive ꝛctus illi dicunt stricti iuris in qbus nil aliud ve
nit nisi qꝛ exigit actionis et ꝛctus natura.
Usure an veniant in contractibus stricti iuris.
Quid in contractibus bone fidei.
37 Interesse in actionibus stricti iuris non venit.
38 In iudicijs stricti iuris que veniant.
39 Lex municipalis est stricti iuris.
40 In actionibus bonefidei iudicis offiñ bene exuberat.

Dabẽdũ notitiã diuer
soꝝ ꝛctuũ, ꝛ
qliter in eis qmittat vsura, vel nõ,
sciẽdũ est qꝛ ꝛctus aliqñ reddit vi
tiosus rõe ꝛctus tñ ꝛ nõ ꝛbentis,
aliqñ rõe ꝛbẽtis ꝛ nõ ꝛctus, aliqñ
rõe vtriusqꝫ. ꝛctus ergo rõe sui fit
vitiosus tripliciter, aut rõe rei, aut
rõne ptij, aut rõne modi paciscẽdi.
1 †Circa primũ qñ ꝛct9 fit vitiosus
ex se rõe rei dõm est, vt si qs ven-
dat rẽ alienã, vel liberum hoiem, vel rẽ sacrã, sive religiosaz, ta
lia enim nõ veniũt in qmerciũ, vt. l. si in emptione. §. j. ꝛ §. libe-
rũ. ff. de ꝛben. emp. ꝛ. l. inter stipulantem. §. sacram de ver. ob-
2 ligatio. †Res tamen sacre ꝛ religiose transeunt cum vniuersi-
tate, si vniuersitas, in prophanis consistit, vt capitulo ex literis.

de iurepatronatus nam tunc res sacre accedunt emptioni ma
ioris partis vt in.l.in modicis de contrabenda emptione. cir-
ca hoc tamen not. q̃ quum quis emit rem alienam, aut eam
emit scienter, quum sciret rem alienam, aut probabiliter crede
bat venditorem esse dominum rei, aut de hoc nil cogitabat. In
primis duobus casibus subdistingue, q̃ aut q̃s mala fide. s. pp
ppriũm cõmodũ, aut bona fide. s. pp vtilitatẽ illius cuius erat,
ne rem perdat, quasi gerens vtiliter negotium dñi rei, quam ip
3 se vendebat perire. †In primo casu tenet restituere q̃ contra-
ctat rem alienam inuito domino, vt.l.i.ff.de fur. ⁊ ideo sicut fur
semper est in mora restituendi, ⁊ non liberat si res peat, vl' ali-
quo modo alienet, nec potest id agere ad recuperationem da-
ti pretij contra dominum rei, vt.l.qui fumẽta.ff.de fur. ⁊.l.j.ff.ꝺ
q̃di.fur. ⁊.l.certum.de rei vendica. Nec etiam contra vendi-
catorem poterit agere ad pretij recuperationem, cum obstet ei
ppria turpitudo vt.l.si mancipium.C.de rei vendica. ⁊.x.q.ij.
4 ius porrectum, ⁊.l.si fundum.C.de euic. †In secundo casu pote
rit repetere a domino rei tam pretium, q̃ expensas necessarias
factas propter conseruationem rei, nec aliter tenebitur emptor
tradere rem domino, vt.l.si pupilli.de nego.gest. ⁊.l.certus.C.
5 de rei vendi. †Si autem fecit inquiri cuius esset res, ⁊ non in-
uenit, tunc si res plus valet q̃ illud quod p̃ ea dedit, illud q̃ꝺ
plus vꝫ dispensabitur de consilio sacerdotis, vel episcopi in vl'
pauperum, sicut ꝫ dictum est in.ij.q.de male ablatis, in versi.
in summa. In alijs autem casibus q̃tñ credebat rem sibi vendi
a domino rei, vel super hoc nil cogitabat, non tenet in aliquo, ni
si postea sciat rez fuisse alienam tunc enim tenetur rem tradere
vero domino, ⁊ aget p̃ venditorem ad recuperationem pretij,
⁊ ad damnorũ restitutionem, nisi forte ignorantia crassa ⁊ supi-
na interuenerit, que non excusat in talibus q̃uis aliquando de-
beniqnitate renuntiatur, vt.c.apostolice.extra de cleri.excom
6 mu. †Circa secundum, p̃ctus reddit vitiosus ratione pretij, aut
quando modicum est respectu valoris, tunc enim aliquando p̃-
sumitur contra emptorem ne fiat in fraudem vsurarũ, q̃uis ali
ter posset esse, vl quando plus datur in rescisione cõtractus q̃
datum fuerit tempore contractus aut q̃ñ pretium deficit vltra
medietatem iusti pretij valoris rei, tunc enim potest rescindi cõ
tractus, aut aget ad supplementum iusti pretij secũdũ arbitriũ
boni viri.l.rem maioris.C.de rescin. vendi. ⁊.c. dilectum. ⁊.c.
7 cum causas de emp. ⁊ vendi. †Circa tertium q̃ñ cõtractus red
ditur vitiosus rõne modi paciscendi, fit tripliciter, aut q̃ natu-
ra contractus non patitur ex pacto dari pretium, aut q̃ alius p̃
ctus fingit per pactũ, qui q̃uis videatur esse alius tamẽ idẽ est
⁊ ad alium reducitur. Quantum ad primum, inducitur vitium
8 simonie †q̃ natura rei spiritualis non patitur, vt p̃ illa ex pacto
tacito vel expresso res temporalis trahatur, vt.i.q.i.quicunq̃
⁊.c.q studet. ⁊.c.pactiones. de pac. ⁊ hoc dico siue res sit spiri
9 tualis, siue spirituali annexa, † q̃ spirituali annexum spiritua-
le est, vt.j.q.iij.c.si q̃s obiecerit. Quantum ad secundum, indu
10 citur indicium vsure, quod committit ppria in mutuo, † natura
enim contractus mutui est, q̃ gratuitus sit, ⁊ rõ est, q̃ in mutuo
dominium transit in debitorem, nam mutuum est q̃ de meo fit
tuum, vt.l.ij.ꝫ.appellata.ff.si cer.pe. ⁊ ideo de re mea nõ est cõ
petens, q̃ tu ex pacto lucruꝫ q̃sequaris. pp quod dicitur Luce
vj. mutuũ dãtes, nil inde recipientes, vt .c. consuluit. de vsur.
11 †Secus est autem in locatione, quia rei locate dñium retinc-
tur, ita q̃ q̃ductor de proprietate questionem referre non põt,
vt.l.q̃ductores.C.de pigno. acti. ⁊ q̃ periculum rei locate ad lo-
catorez spectat, periculum vero mutui ad debitorem pertinet,
conuenitur merces ⁊ exigitur, non vsura, vt.l.si maius.ff.de rei
vendi. ⁊ ita vsura proprie non committit nisi in contractu mu-
tui iuxta illud Luce.vj. ⁊ si mutuum dederis his a quibus spe-
ras, que est nobis gratia ꝫ quasi dicat nulla, ⁊ ideo dicendum
est, q̃ qualitercunq̃ ex mutuo lucrum intendat, principaliter
vsuram committit. Sed cum aliquãdo pena apponatur in con
tractu mutui ⁊ cenon dicat, q̃ vsura est q̃quid sorti accedit vt
12 xiiij.q.iiij.plerisq̃ †que dria est inter penã appositã i p̃ctu ⁊ vsu
rã cũ pena q̃ẽtiõalis ⁊ pena canonica, ⁊ pena q̃ venit loco iter
esse possit exigi, vt habetur in diuersis locis nã pena canonica
q̃ inducit a iure q̃ possit exigi habet. xij.q.ij. episcopus qui. xxij.
distinctione. quãquam in fine duodecima questiõe secunda, cũ
deuotissima ⁊.c. in legibus decimaseptima questione quarta. si
quis cõtumax. ⁊.c. quisquis. De pena vero conuentionali ha-
betur in.c.dilecti. extra de arbi. ⁊.c. constitutus. de pen. de pe
na vero, q̃ venit loco interesse, siue sit canonica siue conuentio
nalis, habetur. j.q.ij. quotiens. ⁊.c. cum dilectus. in fi. de ele-
13 ctio. †conueniens enim est vt quis penam sue contumacie re-
portet, vt.l.secunda.ꝫ.si cum dolus.ff.de collatio. bon. ⁊.l.locũ.
14 de tabu. exhib. ¶ †Quidam tamen dicunt, q̃ pena conuentio
nalis tunc potest peti, quando venit loco interesse, vt.c. perue-
nit ⁊.c. constitutus. de fideiusso. ⁊.l.predia. de act. empt.
¶ Ad hoc dicendum q̃ vsura datur, q̃ pecunia retinetur per
mensem, vel per annum, vt aucten. ad hec. C. de vsur. Postea
vero petatur, si non fiat quod conuenit, siue q̃ non soluit quod
debetur, vsura vero prestatur, ⁊ sors non petatur, sed vt sortis
petitio differatur, vt capitu. consuluit. extra de vsuris.
¶ Quantum vero ad tertium inducitur vitium vsure tripliciter, aliquando in contractu emptionis ⁊ venditionis, aliquando in contractu societatis aliquando in contractu locationis.
15 ¶ †In primo committitur vsura, ⁊ si non vera semper, tamen
presumpta, vt cum vsurarius ne possit ab eo exigi quod de pe-
cunia sua lucratur, contractum mutui transfert ad contractum
emptionis, vt quum ab aliquo emit terram multo minori pre-
tio q̃ valeret, restituit eam pro eodem pretio in certum tem-
pus siue quandocunq̃ voluerit venditor, maxime quando pre-
tiuz vix accedit ad dimidiã iusti pretij, vt in capitu. ad nostram
de emptio. ⁊ venditio. Si tamen non fiat in fraudem vsure, li-
cet contractus venditionis possit per conditionez re solui, non
committitur propter hoc vsura, quia mera ⁊ pura venditio, ⁊
emptor facit rei ẽpte fructus suos, ⁊ ita q̃uis recipiat fructus
non propter hoc vsuram cõmittit, vt capitu. illo vos. de pigno.
⁊.l.si fundus. C. de act. emptio. alias propter cupiditatem ni-
mis lucrandi, talis contractus ⁊ si non transeat in vsuram, po-
test tamen transire in turpe lucrum, argumen. c. canonum. ⁊.c.
16 quicunq̃ decimaquarta questio. quarta. † ⁊ de his debet qui
lucra tus est largas eleemosinas facere, q̃uis non de his que
sunt ablata scienter, vt decimaquarta questione quinta capitu.
17 neq̃ omnino. ¶ †Sed pone q̃ aliquis certam pecunie quan-
titatem debet habere ab aliqua communitate in certo termi-
no, ⁊ non potest expectante terminum sine grandi dispendio,
vel forte non potest illam recupare propter potentiam debito
ris, argumen. poterit dictam pecuniam alteri vendere pro mi-
nori pretio q̃ sit ipsa pecunia, videtur q̃ non, q̃ plus vẽdit mer
ces suas, q̃ tempore contractus fuerat venditurus pro eo q̃
non soluitur statim pretium peccat, vt in.c. in ciuitate, ⁊ in ca-
pitu. nauiganti. de vsur. Ad hoc dicas, q̃ si non fiat in fraudes
vsurarum, non est vitiosus contractus, ⁊ ideo non est in pecca-
to. Ad obiectum autem dicendum est, q̃ non est simonia.
18 ¶ †Nam in bonis nostris tria habemus. s. mobilia, immobi-
lia, ⁊ iura vtriusq̃. vt instituta de rerum diuisio. ꝫ. immobilia. ⁊
sic mobilia ⁊ immobilia possunt vendi, ⁊ sic iura illorum.
¶ Iste autem qui tradit pecuniam isto modo, non vendit pecu
niam, sed ius quod habet in bonis debitoris sui pro illa pecu-
nia. constat aũt q̃uis illud non tantum valet, q̃tum ipsa pecu
19 nia† nã sicut tutius est pignori incumbere, q̃ in personam age
re, vt insti. de act. que ex delic. ꝫ. furta. sic ⁊ securius est rem ip
sam possidere q̃ habere ius pro re ad agendum contra personã
vel res alicuius. In casu autem obiecto dicimus, quod nõ ius,
sed res ipsa venditur que statim traditur ⁊ pretiuz differtur, in
hoc autem casu traditur statim pretium ⁊ ius recuperandi non
ipsa pecunia periculo emptoris iuris pro ipsa, ⁊ ideo non sinet
emere aliquis bladum ad nouelluz prominori pretio q̃ sit va-
liturum, ⁊ ideo non est peccatum, q̃ talis contractus ad mu-
tuum reducitur pro eo q̃ pecunia soluta res empta differtur,
ex cuius dilatione propter pretium statim traditum lucrũ in-
tenditur, ⁊ ideo talis turpitudo lucratur, vt.c. nauiganti ꝺ vsu
ris ⁊ sic patet, q̃ non est simile de isto contractu ⁊ predicto, in
ius pecunie emitur vt dictum est.
20 ¶ †In contractu vero societatis vitium vsure, siue turpe lu-
crum committitur, quando inter socios equitas non seruan-
tur, vnde notandum est, quod huiusmodi societas tripliciter
verificatur, aliquando enim vnus tantum pecuniam ponit, ⁊
alius tantum operam corporalem, aliquando vnus operam, ⁊
pecuniam, ⁊ si alius tantum operam, vel pecuniam, aliquãdo
ambo ponunt operam ⁊ pecuniam, in quibus equitas seruan-
21 da est. ¶ † Et quamuis lex dicat q̃ plerunq̃ deest pecunia,
opera supplet vt.l.quinta.ꝫ.primo.ff.pro socio. tamen non est
vsq̃quaq̃ verum in iudicio anime, vt lucrum ⁊ damnum
22 sint communia. ¶ †Unde si aliquis in societate ponit. xxx.
libras, ⁊ alius operam tantum ad tertiam partem damni,
⁊ lucri,

ꝛ lucri,sicut quidã faciunt,nisi ille qui ponit operã vt mercedẽ recipiat ꝓ laboze,quem ponit in cõmercio.ꝛ.libza.quaꝝ lucrũ ꝛ damnum ad alĩ spectat,q pecuniã dedit.vsurarius est q pecuniam dedit,nã vsuram committit,nam.xx.mutuauit mercatori pzo commercio exhibito circa lucrum.ꝛ.libza.pertinentium ad lucrum ꝛ damnum illius qui pecuniam dedit, cum sit recepturus.xx.libzas,debent stare similiter lucro suo,qꝛ congruum est,vt qui bꝫ onus habeat ꝛ cõmodum,onus autem ferre recusat,vt.l.j.C.de cadu.tol.ꝛ ideo de illis.xx.lib.nil dꝫ habere ille qui pecuniam dedit ad similitudinem mutuantis,ꝛ si ille q operaꝫ gerit nihil habeat pzo mercede laboris exhibiti in lucro, ꝙ accedit illi qui pecuniam dedit vsura committitur. Preterea ꝙ in tali casu equitas socialis non seruetur patet, qꝛ esto quod postꝙ iste mercatoz emit merces de pecunia illa perdat eas, ꝛ tunc perdit ipse.xx.lib.ꝛ opam coꝛpoꝛalem,collatoz autem pecunie perdit.ꝛ.lib.ꝛ non operam coꝛpoꝛalem.Ex quibus pꝫ ꝙ non est societas,sed ꝟctus simulatus in fraudem vsurarum.

23 ¶ †Sed pone ꝙ aliquis duas vaccas emit, quas dedit cuidã agricole hoc pacto,ꝙ eas pascat,ꝛ excolat terram suam ex illis,ita tamen ꝙ de fructibus primis vaccaꝝ emptoz earum recupet medietatem pretij,ꝛ tunc erit medietas eaꝝ ipsius agricole,ꝛ alia medietas ipsius emptoris,ꝛ fructus dividentur equaliter,hoc acto ꝙ agricola debeat dare emptoꝛi annuatim vnum sextarium frumenti de cultura terre quam colit cum vaccis,ꝛ si moziantur vacce communicare debeant damnum equaliter, an iste cõtractus sit vsurarius.dicas ꝙ nõ,ꝛ magis iste contractus,est locationis ꝟctus qꝫ societatis,qꝛ iste locat vaccaꝝ que sua est pzo vno sextario frumenti ꝛ pzo pastu vacce ꝛ fictu eius,

24 De alia aũt nil pcipit emptoz,qꝛ non est sua sed agricole.†vnde in huiusmodi ꝟctibus,qui vulgo soceda vocantur, debet qs attendere,an ille qui emit inmẽta vel pecoza,meliozẽ suã conditionẽ faciat,pzo eo ꝙ pecuniã ibi ponat emendo illa,ꝛ tunc nõ fit sine periculo vsure.si aũt nõ faciat pp hoc ꝙditionẽ suã meliozẽ põt postmodũ pacisci de re sua secure ꝫm ꝙ quenit inter eũ ꝛ socĩũ sum,ꝛ ꝫm ꝙ sunt dãna,ꝛ emolumenta, que sunt in diuersis diuersa,nã si sunt oues,pastoz habet fimũ ad stercoziãdũ terrã suã,ꝛ quedã lacticinia,ꝛ suam partem fructuũ,sicut agrorum,lane,ꝛ casei,ꝛ hmõi pzo eo ꝙ fouet eas,ꝛ partem dãnoꝝ ꝫm ꝙ cõuenit inter eos,ꝛ cum in talibus non intercedat aliqꝫ mutuum non committitur in eis vsura de facili , nisi expresse videatur contractus factus in fraudem vsuraꝝ,ꝛ ꝙ ex hoc cõmittitur si pastoz habeat multum de damno,ꝛ parum de emo-

25 lumento.†In ꝟctu vero locationis committit vsura , si locatoz estimat valoze rei,ꝛ si perdatur qualitercunqꝫ vult recuperare rem suam,res enim estimata loco pecunie intercedit ꝛ tunc nõ

26 est locatio,qꝛ locatoz rem suam suo periculo tradit,ꝓ qua merces eius constituit.†Unde locator dicitur,qui re sua vti pmittit mercede sibi conuenta,vnde quum loco tibi domum meam

27 ad habitandum,ego dicoz locatoz ꝛ tu conductoz,vt.c.j.ꝛ.c.ꝓpter.de loca.ꝛ.l.si tibi.ff.loc.†Aliqñ tamen locatio dicitur forma,vt.c.vestra de dolo ꝛ contu.ꝛ.c.secunduꝫ.ne cleri.vel mona.secundum vulgare alicuius puincie,aliquando ponitur pzo

28 emptoze ꝛ econtra,vt.l.veteres.ff.de act.emp.†ꝛ no.ꝙ locatio potest fieri in perpetuum,ꝛ ad certum tẽpus,vt.l.i.ꝛ.ij.si agervecti.ꝛ si moziatur conductoz in tempus locationis,succedit ei heres in iure cõductionis,cuius sit secus in vsufructu,qꝛ psonalis est ꝛ extinguitur cum persona,vt.l.si viam.ff.loc.ꝛ.l.si dña.

29 .C.de vsufr.†Circa secundum principale,fit contractus vitiosus ratione ꝟbentis,quum ꝟctus de sui natura est bonus,ꝫ deformatur ex prauitate intentionis ꝟbentis,quum qs fingit emere quod in pignus accipit,ꝛ tunc non excusatur a peccato vsure,nisi fructus computet in sortem,argu.c. illo vos. de pigno. vnde mutare nomina rebus in sui nã manentibus ex prauitate intentionis non excusat.c.ea que.de simo. vel cuius vidꝫ gratis mutuare pecuniaꝫ,qꝛ sine pacto accipiendi vltra sortem mutuat eam,cum spe tamen recipiendi vltra sortem mutuat,ꝛ alter non mutuaret cum principaliter pp lucrum hoc faciat, vt.c.ꝙsulit.de vsur.vel quum quis ad religionem recipit aliquem ꝓ pecunia cuius videatur gratis recipere,qꝛ pactum nõ

30 apponit cuius in primis duobus casibus teneatur ad restitutionem.†Sed in hoc tertio casu ad resignationem tantum sufficit per penitentiam suo satisfacere creatoꝛi propter prauam intentionem quam habuit,vt.c.merito.de simo.ꝛ sic in consimilib⁹.

31 Circa tertium principale,fit ꝟctus vitiosus rone ꝟctus ꝛ ꝟbentis,at cuidꝫ ꝟctus de se est malus,ꝛ ꝟbens scienter male contrabitur,vt in ꝟctibus vsurarum ꝛ huiusmodi,†ꝛ no.ꝙ quum dolus dat causam ꝟctui,vt si dolo te induxi vt venderes ꝙ venditurus non eras,non tꝫ contractus.vt.l.eleganter.de dolo.ꝛ.c. quisquis eps in fi.xij.q.ij.ꝛ.c.causaꝝ de re.pmu.Si vero dolus incidit in contractu,vt qꝛ eras venditurus,sed qꝛ ꝓ circunuentionem te induxi vt minoꝛi precio venderes,tꝫ contractus, sed agitur ad pretij supplementum,vt.l.iulianus.§.si venditoꝛ. ff.de ac.emp.si vero dolus non dat causam ꝟctui nec incidit in contractum,sed res est vendita minoꝛi pretio,nec te in pretio circunuenit,cuius re ipsa sit deceptus in precio ad nihilũ agere potes,nisi pretium.ꝟdimidiam iusti pretij subsistat,ꝛ tunc agitur ad rescindendum ꝟctum vel ad supplementum iusti pretij,vt.c. dilectus.de emp.ꝛ vendi.ꝛ.c.cum causam.ꝛ.l.rem maioris.C. de rescin.ven.nisi sit ecclesia,vel minoꝛ.xxv.an.quibus subuenitur per in integ.resti.ꝛ hoc locum habet in contractibus bo-

32 ne fidei.†nam in contractibus stricti iu.etiam si dolus det causam contractui,tꝫ ꝟctus,sed excipitur contra agentes,vt.l.si qs

33 cum alleg.de verbo.obliga.ꝛ.l.cum postea.C.de pac.†ꝛ no.ꝙ in ꝟctibus bone fidei,si dolus dat causam contractui non ꝓ mediam personam,sed per ꝟbentes.i. ꝓ mediatoꝛem,tꝫ ꝟctus,vt. l.eleganter.§.i.de dolo,ꝛ in quolibet ꝟctu exigitur bona fides, vt.l.bonam.C.de act.ꝛ obli.ꝛ no.ꝙ non tꝫ ꝟctus,ꝛ tñ ex eo exi

34 gitur,vt.l.iulianus.§.si quis.ff.de act.emp. †Si ius aũt scire q sunt ꝟctus ꝛ actiones bo.fidei ꝛ stric.in.no.ꝙ.xvij.sunt,vt habeẽ insti.de act.§.actionum.s.actio ex vendito,empto, locato, conducto , negotioꝝ gestoꝝ,mandati,depositi,pzo socio,tutele,commodati,pignoratitia,famil.her.cõi diui.prescri.verbis ꝛ que estimato preponitur,vt si rem meam do tibi,ꝛ estimo , vt vendas eam.ꝛ.aut reddas mihi rem.ꝛ permutatio de qua habeẽ in.c.vendibilis.de excep.ꝛ hereditatis petitio.

35 ¶ †Alie vero actiones,siue ꝙtractus dicuntur stricti iuris,vt actio ex mutuo,ꝛ arbitrium ꝛ similia,nec dicuntur illa bone fidei,qꝛ in eis tñ seruari debeat bona fides,ꝛ nõ in alijs,qꝛ in oibus actionibus,siue contractibus bona fides seruari debet,vt.

36 l.bona fides.C.de act.ꝛ ob.†Ille vero actiones siue cõtractus dicuntur stricti iuris in quibus nil aliud venit,nisi ꝙ exigit actionis siue contractus nã,vtputa vsure non veniunt ex moza in ꝟctibus stricti iuris,nisi specialiter promisse fuerint,vt.l.qõ tãdem.ff.de neg.gest.ꝛ.l.lij.C.de vsur.sed in contractibus bone fidei,bene veniunt vsure ex moza,ẽt si non fuerint promisse,vt. l.iulianus.§.eo vendito.ff.de ac.emp.ꝛ.l.moza.§.in bone fidei.

37 ff.de vsur.†Sic ẽt in actione stricti iur.non venit interesse,sed est in oblig atione rem mihi dari,vt.l.vt autem.§.fi.de ver.ob. Sed in iudicijs bo.fidei veniunt ista omnia accessoria, vt.l.i.in prin.de act.emp.in ꝟctibus vero stricti iuris ꝑdicta nõ veniũt. Item in contractibus bo.fidei veniunt ea de quibus nil est cogitatum,vt.l.fundi.§.fructus.C.de act.emp.ꝛ.c.cum ecclesia. de cã pos.ꝛ prop.ꝛ.l.solemnis.ff.de iudi.illa enim veniunt q̃ dici possunt in actione ꝓposita,nisi fiat specificatio in libello, vel psequutione cause,tunc enim non ob.exceptio in non specificatis,vt.l.lꝫ.C.de iudi.ꝛ.l.si ex testamento.ff.de excep.rei iudica.

38 †In iudicijs autem stricti iu.illa tantum veniunt de quibus dictum est vt veniret, vt.l.eleganter.§.non solum.de dolo.ꝛ.l.qd qd de ver.ob.Sic est in arbitrio,vbi tantum veniunt ea , de quibus dictum est in compromisso,vt in.c.cum dilecti.de arbi.sic dicuntur priuilegia,siue bñe domi.¶Sape stricti iuris,in quibus industria regitur psonalis,ꝛ certum ministerium demandatur qꝛ talis persona non potest vices suas alteri demandare,nec ó alijs se intromittere,nisi de his,que in.d.literis continẽtur, vt. c.qm̃ sedes.de offi.deleg.excepta cohoztatione quam hꝫ talis pson,siue talis commissio,siue iurisdictio deriseria videtur , ꝛ nullius etiam momenti,vt.c.ex literis.ꝛ.c.pastoralis.in prin.

39 de offi.dele.†sic enim lex municipalis est stricti iuris respectu iuris ciuilis, nec recipit tam latam explanationem,qꝛ in illa tãtum adherendum est litere, nec ad alia extendi dꝫ,cuius ad illa, q̃

40 expresse cõtinent,†qꝛ in actionibus bo.fidei multum exuberat officium iudicis,ꝛ pignus ius hꝫ in illis ꝙ in actionibus stricti iuris.Unde est ꝙ ille in quibus magis exuberant officium iudicis dicũtur bo.fidei,sed alie in quibus non ita abundat officiuꝫ eius,dicuntur stricti iuris.

FINIS

Tractatus Aureus in materia

Ludi, ꝙpositus ꝑ clarisſ. J. V. B. d. Pari. de puteo.

SVMMARIVM

1 Ludum Romanus ſenatus cur interdixerit.
Ludi receptator in ꝓpria domo poteſt impune offendi.
2 Auc. aleaꝝ vſus. C. de relig. & ſump. fu. ludos quos ꝓmittat.
3 Luſores vocantur Ethnici.
Luſor turpē vitā agit. Et tria legis & inſtitie ꝓcepta trāſgredit.
4 Receptator ludi aleator appellatur.
Aleator eſt velut hoſtis ꝓuolicus.
Ludum in domo retinere maius delictum eſt ꝙ̄ ludere.
5 Ludus ſcachoꝝ a quo inuentus.
Ludus qualis ſit permiſſus.
6 Brauū ludus permiſſus & theatralis.
7 Ludus pile nunquid permiſſus, & quis ludus ſit.
Leges declarant ſeipſas.
8 Scevola Juriſcō. pila ludere ſolebat recreationis gratia.
Ludus honoris & laudis eſt ꝙceſſus. 10 Jtē & nāe recreator.
9 Ludens cū monacho vel filioſa. vel inſtitore tenetur furti.
Aleator ad falſos taxillos furti teneť, & qūo puniatur. 45.
Ludi fortune ꝓſcrutator eſt turpis.
10 Ludens bona fide nō teneť ad reſtitutionē in fo. ꝙſcientie.
11 Ludoꝝ triplex ſpecies.
Ludus eſt maxime ꝓhibitus ſcolaribus & doctoribus.
12 Ludus ſcachoꝝ eſt ſcholaribus peſtilens & cur.
Doctores ludentes ad taxillos ſunt infames.
13 Clericis an liceat ludere pro conuiuio.
Ludere auaritie cā non licet.
14 Ludere vſq; ad quam ſummam ſit licium.
15 Contractus facti in ludo ꝓhibito nunqd teneant.
Ludi receptator mutuans an poſſit a ludente repetere.
16 Mutuum factum minori. xxv. annorum ludenti an poſſit repeti ſi perdiderit.
Priuilegiatus cū priuilegiato perdit priuilegium.
17 Mutuans pecuniam ludenti vtrum illam poſſit repetere.
Inſtrumenta facta in ludo nūqd valeant. 12. 41.
18 Mutuū fcm̄ a tertio ñ ludēte nec r̄ceptāte r̄peti nūqd valeat.
19 Venditio facta in ludo colluſori non tenet.
20 Jurans nō ludere & pecuniā ludēti mutuās, an & qñ ſit ꝑiurus.
Ludos inſpicere ꝓhibitos ꝓhibitum eſt.
Ludentes docens punitur.
21 Tranſactio in ludo facta nunquid valeat.
22 Venditio extra aleaꝝ facta ex promiſſione de vendēdo in alea facta vtrum teneat.
23 Solutum ludenti ex ꝯctu aliqua cauſa nullo repeti an poſſit, vel pariat liberationem.
24 Enictio an habeat locum in ludo.
25 Pecunia in ludo pdita vtrū poſſit peti ꝑ vincētem, a promiſſore & per promiſſorem contra victum.
26 Perditum in ludo an ſit repetibile, & J. quantū tps. 29. 31.
27 Luſum in ludo ꝓhibito poteſt repeti. Jtem & in ludo vbi fuit dolus & fraus.
28 Alearum vſus an locum habeat in conſuetudine. & an talis cō ſuetudo valeat.
30 Ludi lucrū an ſubiaceat reſtōni in foro anime, & cui reſtituēdū.
31 Venditum in ludo ſcachoꝝ an ſit reſtituendum.
32 Pronocatum ad ludum non teneri ad reſtitutionem quomodo intelligendum.
33 Cōſuetudo in ludis ꝓuāda ē, & an excuſet ſi retētionē ꝓmittat.
Conſuetudo an excuſet a pena.
34 Sponſio vel pignoratio que fit inter ludētes an & qñ licita.
Actio vincēti nō dať vbi eſt cā ſponſionis inhoneſta.
35 Actio oneris aduerſi caſus que actio ſit, & cui detur.
Sponſio ſuper futuris que in conſilio dei ſunt, vt mors, vita, victoria, &c. an valeat.
Conditionis ſolus euentus habeť pro cauſa.
36 Contractus q licitus reputať cū ſit iniquus an ſit vſurarius.
37 Contractus ſup futuris facti qñ ſint liciti & valeant. Jtem ſponſiones & pignorationes.
Prohibitū videtur qō viribus fortune nititur.
38 Ammiſſum in ludo. J. ꝯtum tempus repeti poſſit.
Pactum inter ludentes quod nō diſcedent a ludo donec vn⁹ alterum vicerit nunquid valeat.
39 Lucrum ludi mixti vtrum reſtituendum.
40 Ludus aleaꝝ an includat cubum & latrunculos.
Ludus paleti ꝓmittiť, nec ſubiacet reſtitutioni.
41 Ludere magnam quantitatem etiam in ludo permiſſo, an liceat & quando. 49.
Magiſtratus q cum ludū vetituꝫ ꝓhibere potuit & non vetuit, ad reſtitutionem teneatur.
42 Luſor q pditū recupanit nūqd teneať ad reſtitutionem.
43 Judex qs ſit q cognoſcere poſſit ꝯ luſores, & ludū tenentes.
Epiſcopus eſt incertoꝝ diſtributor.
44 Clerici ad ludum ꝓhibitū ludētis que pena ſit.
Compellens ad ludendum quomodo puniatur.
Corrumpens puellam auro vim dicitur illi intuliſſe.
Ludi pronocatores qui dicantur.
45 Ludens cū falſis taxillis qñ veniat puniendus.
Falſitas in ludo cōmiſſa ꝑ quos poſſit probari.
Domus in qua ludiť ad ꝓhibitū ludū qñ ꝙfiſcanda.
46 Jniuria retinenti ludū vel receptanti illata nunquid repabilis.
Aleator quis dicatur.
47 Pena ſtatuta ꝯ ludentes an locum habeat contra participes, & qualiter veniat ꝙſideranda.
Blaſphemans ꝙtinue an vnam tm̄ blaſphemiam ꝙmittat.
Luſor in eodem ludo perdita recuperans, an videatur habere ex noua cauſa.
48 Luſor colluſorem offendens, an puniendus.
Ludi natura qualis.
49 Conſuetudo vtrū poſſit illicitum ludum facere licitum.
50 Blaſphemia inficit aerem.
51 Statutum an poſſit negare reſtitutionem victo in ludo.
Dolus futurus pacto remitti non poteſt.
52 Lucratū in ludo nūqd videať queſitum titulo lucrativo.
Filij quando poſſint renocare perdita per patrem in ludo.
53 Ludus vtrum dicatur crimen.
Ludus ad par impar quomodo veniat conſiderādus in argento ꝓmiſſo q̄ in manu teneť ſi vnus numus ſit falſus reprus.
54 Bānum in ludo datum per luſores ad inuicem, an reſarciēdū.
Gladiator gladiatorem in arena vulnerans, an teneatur.
55 Lucrata in ludo ꝓhibito nūqd fratribus communicāda.
Filius nunqd imputabit ſibi in legitimam qō luſit.
Luſor percutiens clericum non eſt excommunicatus.
56 Uſucapio vtrum habeat locum in ludo.
Sortes nūqd ꝓhibite. & an indiciū ſortiū hēat locū i ſpūalib⁹.
57 Appellari a ſententia fortune per ſortes an poſſit.
Fortuna qd ſit, & nūqd habeat ſuperiorem in hoc mundo.
Palmariū cui dādū vbi duo in ſimul brauiū ꝓtingerūt, & qd ſi equus curſore cadente cucurrerit. 59.
58 Tempus non eſt minoris potentie q̄ locus.
Lex conuentionis ſolita reſpicit.
60 Ludus & iocus an differant, & in quo.
Stipulatio per iocum facta non obligat.
61 Luſor q pp dilapidata bona imagines dei aut ſanctoꝝ percutit quomodo puniendus.
Diuinam offendere maieſtatem maius eſt q̄ humanam.
63 Blaſphemi qua pena puniantur.
64 Offendens aliquē an poſſit ſe excuſare qō ludens fecit.
Ludus noxius eſt in culpa.
Scholares non debent proijcere lapillos doctori.
65 Socius an teneatur conſocijs de lucro ludi.
Contractus de nunq̄ ludendo valet.
66 Ludens ad medietatem certi numeri cum non ſit, an poſſit ſupplementum petere.
67 Emētes & vēdētes in ludo ꝓhibito nūqd teneanť ad reſtōem.

1 Talox omniū cām ſe-
nat⁹ Roma. vbi erat ſinod⁹ mortalitatis ꝓter aliq̄s tāq̄ rē pniciſaꝫ & valde prauā ꝓhibuit. l. pe. & fi. ff. de alea. Nā efficiebātur adoleſcētes ꝓpijs bonis āmiſſis lugētes, ō diuitibus paupes ſacrilegi, falſarij, fures, raptores, q̄rētes alios ſpoliare & honeſte ñ vinētes ꝙ Moſ. i ſum. ō exceſ. ꝓla. & alios in. c. clerici. de vi. & ho. cle. ita mētē ſenatuſcō. declarātes, pp q̄ Juriſcō. ēt ſtbdi derūt q̄ receptator ludi i ꝙ ꝓa domo poſſet ipune offēdi, vt i. l.

2 j. & ij. ō alea. † Jnde ipator ſtatuit i auc. aleaꝝ vſus ꝓp blaſphemias

mias ludere nequaq̃ posse,nisi i ludis ꝓprie virtutis oēs alios ludos reprobando,dicēs q̄ multis in lachrimas ꝓdijt qđ declaratū ꝑ Host.vbi.s.& alij,q̄ aliq̄ ꝓditis substantijs desperati veneno se occidebāt,aliq̄ se laqueo suspēdere,& aliq̄ ꝓprio chyrographo diabolo se vinī dederūt.Multos ꝓ blasphemiam terra absorbuit,& fulgure perierūt ꝑm cano.ibi & in.c.inter dilectos.de excess.prela.nā iperator in.d.auc.ꝓsumpti.q̄ plerunq̄ ludētes ꝓ bonoꝝ ꝓditionē ad blasphemias ꝓrūpāt,ꝓ quas ēt celū efficit pestilēs.in auc.vt nō luxu.ꝫ na.iō q̄formās se cuz senatuscōsultis,& iurisconsul.attēdēs ludū esse ꝫ bonos mores & ꝫ oēm religionē dictā auc.q̄didit sub tit.de relig.vbi dicit q̄ res diuinas bñ disponit vt intelligamus ꝓhibitionē ludi eē qđ
3 religiosuz erga deuz,ꝑm Host.in.d.tit.† q̄ dixit lusores appellari paganos ꝓ canonis trāsgressionē.viij.di.si q̄ presbyteri.ꝑ q̄ trāsgressionē vī incurrere crimen primi parētis.xxxiij.ca.quorūdā.iō precauendū est a ludo,q̄ dicit ibi Hostiē.qđ lusor agit turpē vitā,q̄ transgredit illa tria precepta.l.& iustitie honeste viuere,alterum nō ledere,ius suū vnicuiq̄ tribuere ēt ratione cupiditatis que radix est omnium malorum,vt indices sine quoquo suffragio.§.j.que no.pro ratione ꝓhibitionis ludoꝝ ad decisionem causarum ludi occurrentium.

4 **Receptatoz** †ludi i ꝓpria domo appellaī aleator, q̄r eois ludus q̄ viribus fortune nitit appellaī ludus alee ꝑm Azo.in sum.C.de religio.q̄ aleator.ꝑm Odof.in.l.j.de aleato.est velut hostis publicus,q̄ vult q̄ homines ludant & efficiaī paupes,& iō fures & falsarij,q̄ vt plurimū interserūt lusores falsos taxillos,& mutuāt pecuniā dādo malā,& retinendo bonā,& semp in ludo iudicāt ꝫ extraneū cum ipsis ludentē ꝑm Odof.ibi,& dixit Bal.in.l.iij.eo.tit.per illuz tex.q̄ maius delictum est ludum in domo retinere q̄ ludere,q̄ illicita est offensio q̄ta eū,vide.j.in.c.aleator. ¶ Pone q̄ est factum statutū seu bānū permittens ludū vsq̄ ad summā vnius tareni,& nō vltra sub pena,prout est nouiter prouisum per dominum regem recreationis causa,& aliquis tota die lusit,vicit & perdidit.An dicantur plures ludi,ita q̄ inciderit in penas bā
5 ni,vel statim q̄ perdidit vnū tarenū vel vicerit vnum tarenum non possit vltra ludere.Bar.in.l.inficiando.§.infans.ff. ō furtis.tetigit istā qōnem,& dixit q̄ ꝫ vno sero luserit cuz pluribus personis,q̄ dicaī vnus ludus donec sit habitus pro completo & absoluto recedentibus lusoribus arg.l.qtractus de fide istru. q̄ nō pōt dici perfecte vicisse,donec ludus sit isto mō pfectus, q̄ multa possent accidere ꝑ q̄ pecuniā q̄ vici perdam, vt ibi la
5 tius ꝓ ipsuz. ¶ †Ludus scachoꝝ & tabularū cū taxillis fuit inuentus ꝓ Palamedē in exercitu grecoꝝ ꝫ Troiam ad ociādū milites ꝑm Macro.satur.in primo qđē refert do.Maria.soc. in ti.de excess.prela.& in.c.inter dilectos.& dixit gl.in.l.error de iur.& fac.igno.q̄ i ludo isto scachoꝝ plus videt q̄ assistit q̄ ludit. ¶ Ois ludus virtutis vel recreationis aut cessationis sine cupiditate & sine anaritia est permissus.l.solent.§.j.ō alea. ꝑz cano.in dictis locis,dūmodo nō imisceaī fraus,dolus,blasphemia,aut aliud delictū,& fiat horis debitis & q̄gruis,vnde ludus q̄ fieret causa cupiditatis aut anaritie cuz mixtura alicuius delicti est prohibitus.auc.alearum vsus. ¶ Ludus aūt scachorum licitus est glo.est in auc.interdicimus.de epīsc.& cleri.vbi Odof.& alij.& Bald.in rubrica de alea.C.in rubrica de condi.
6 ob.tur.cau.& Ang.in.l.fi.§.j.ff.quarū rerū.Et ēt ludi positi in auc.alearū,sunt expresse permissi vbi gl.†dicit de equo curren te ab brauium q̄ gl.cano.in.d.c.inter dilectos.exēplificant de equo currēte ad quintanā ꝑm Odof.in.d.l.j.& vide q̄ ludi sint pmissi.xxxv.dist.c.eps.& in.c.clerici.de vita & honesta.cleri.

Ludi theatrales Qui fieri solēt q̄cedunt.l.j.C.de expensis ludoꝝ.li.x.Et tū ludi q̄ fiunt cū periculo psona rum nō sunt permissi,vt est Rome in monte testazo vbi multi moriunt,q̄ est ludus vī crimina oriuntur.l.nam ludus.ad.l.ac quil.& in proemio.ff.§.illud.vbi ludus noxius est in culpa.Haz
7 ludi pmissi q̄cedunt,extra de homi.c.cū facer.lusit Isaac.xxxij.q.iij.recurrit.& lusit Joseph cū tribunis suis.xxij.q.ij.Joseph.C. †Ludus pile vī permissus.ar.l.itē mela.in prin.ff.ad.l. acquil.& eo.ti.si ex plagijs ꝑm cano.in.d.c.cleri.& in.c.inter dilectos.dūmō alia delicti species ñ misceaī.l.fi.& pe.ff.ō alea. & i.d.auc.aleaꝝ,vbi ponunt ludi permissi,ꝫ nō ponaī iste ludus ꝓ permisso,tñ illi tex.hoc nō vident ꝓbare,q̄ in.l.itē mala nō agebaī ꝫ lusores q̄ iaculauerāt pilā in manu tōsoris ꝑz agebaī ꝫ tōsorē,& ille tex.vī ponere facti q̄tingētiā,& sic ēt tex.i.d. §.fi. ¶ Et q̄ ludus pile vī ludus mixtus igenij & fortune vt dicunt oēs lusores non videtur permissus,vt j.patebit,maxime q̄ illi tex.non aperiunt qđ sit permissus cum luditur ad pecuniam,ideo opz intelligere q̄ sit permissus pro modica q̄titate & cā recreationis,vt vult tex.in.l.fi.de alea.vt vna lex declaretur per aliā.l.sciendū.ff.q̄ satis.cogā.l.q̄uis.de in ius voc.cū si.Qz ꝫ nitatur in corpis ingenium,tñ talis exercitatio nō est virtutis alicuius acquisitiua vt q̄ingit in ludis q̄tentis in.d.auc.& in.d. l.fi.& in.l.qua actione.§.si qs in colluctatiōe ad.l.acql. ¶ Tñ cano.ibi q̄cludunt q̄ in cā recreatiōis ludus pile sit permissus,
8 & in modico & in loco solito per.d.iura,† q̄z Scenola iurisconsultus,vt ait Valerius in rub.de ocio optime pila lusit,q̄ in hoc ludo animum suū occupatū forensibus ministerijs solebat trāsferre,q̄ ēt lusit alea cā recreationis,ēt Socrates,cui nulla pars sapientie obscena fuit lusit cuz pueris interposita arundine curribus suis ꝫz Vale.in rub.de ocio.& d.Maria.in.d.c.inter dilectos.vbi aūt in ludo pile luderet cū blasphemia,dico tūc prohibituz ꝓ mixturā delicti.d.auc.alearū.q̄ tūc ex accidenti fit nō permissus vt dicit Bal.in rub.de q̄di.ob tur.cau.ver.dixit de ludo mixto q̄ ex accidēti sit illicitus rōne mixture delicti,& vide de isto ludo pile.j.in.c.quantam summam & proxi.c.

Ludus bonoris et laudis est pmissus.ff.ad.l.aql.l.qua actione.§.si qs in colluctatione.de pres.ver.l.si rē tibi.ff.de ver.ob.l.in executione.§.fi.de alea.l.j.& de postu.l.
9 j.§.bestias. ¶ Ludus vero alicuius fraudatoz est illicitus,† tñ q̄ ludit cū monacho q̄ nō hz propriū,vel cū filiofamilias q̄ ludit pecuniā patris,vel cū institore q̄ ludit pecuniā dñi sui sciēter teneī furti.ar.de q̄di.inde.l.si seruus cuiusdā. ¶ Idē si ludat cuz taxillis falsis q̄ teneī furti.ar.l.filius.de furtis vel saltez extra ordinē punit & restituit pecuniā,q̄ solius est vincentis turpitudo. ¶ Ludus vero nāe recreatoz est pmissus.auc.aleaꝝ vsus. ¶ Et alius ludus est fortune pscrutatoz sicut accidit in ludo taxillorū vbi industria cū fortuna pmiscet,quē ludū dicūt qdā esse ꝫ bonos mores,ꝓ q̄ vī q̄ iste sit ludus turpis. ¶ Alij dicūt q̄ si ludit bona fide in parua siue in magna q̄titate q̄ est pmissus,q̄ par periculi cā vtriusq̄ facit ludū esse permissuz. silisrō
10 ponitur in.l.si pr̄ puelle.de inoff.test.† Unde q̄ in bona fide ludit in foro q̄scie nō tenetur ad restitu.tñ sanctus Tho. dixit qđ vbi ludus est licitus de q̄suetudine patrie q̄ nō arctaī qs ad resti.& idē Jo.an.in.c.clerici.de vi.& bone.clerico. ¶ Si tñ esset reprobatus a q̄suetudine loci ēt si alias nō sit turpis vincens tenetur ad resti.d.auc.aleaꝝ vsus,& vbi nesciret cui vicisset dz panperibus erogare.extra de iudi.cū si.ꝑm Bal.in rub.de cō di.ob tur.cau.q̄ ita dixit. ¶ Ludus virtutis & laudis a maioribus est permissus.d.l.qua actione.§.si qs in colluctatione ad.l. aql.& l.si rē.§.si tibi.ff.de presc.ver.& l.j.§.bestias.de post.& in .l.in executione.§.fi.de ver.ob.ex in.l.j.C.de athle.li.x.bal. in rub.de q̄di.ob tur.cau.Et dixit bal.in rub.C.de alea.q̄ ludus primo fuit prohibitus in pecunia eod.ti.l.iij.§.j.ff.& deinde ꝓtor ꝓ magnā egtatatē suppleuit eo.ti.l.j.deinde insti.in auc.alearū,extendit q̄ ēt in rebus nō liceat ludere statuēdo q̄q̄ ludos
11 permissos dicens† q̄ triplex est ludoꝝ maneries.s.solius fortune,& iste est prohibitus q̄ est stultū submittere se viribus fortune,est ludus q̄ q̄sistit in peritia & industria seu in virtute vel in robore corpis,& iste est pmissus.d.l.j.§.j.& d.auct.mixtus aūt ludus & tabularum & similiū est prohibitus nisi ꝓ quinio,vt ibi per Bal.& infra,vide melius.

Ludus Est maxime prohibitus scholaribus & doctoribus Bar.in pemio.ff.§. illud q̄ sequitur bal. ibi.Et dicit Alb.in auc.interdicimus.ō epi.& cle.q̄ ludus scachorum est pestilens scholaribus,q̄z inebriantur in ludo & tps ꝓ dunt,quo nil carius.c.in ciuitate.de vsuris.ꝫ alias sit permissus,vt infra patebit.& dicit And.de iser.in cōsti.regni mores dissolu.q̄ doctores ludentes ad dados sunt infames,que constitutio maxime fuit condita ꝓ aduocatos,& doctores qui propter ea ab eorum officijs amouentur.nam turpis vita agitur ꝓ lu-
12 dum ꝑm Host.in.d.ti.de excess.prela.q̄z† de doctis efficiuntur indocti.& dixit Ricar.de mediauilla.in.iij.sen.di.xiij.q̄ ludus scachorum nō est permissus tpe penitentie qui larius q̄ aliquis tractauit ibi materiā ludi & de iure cōsti.regni lusores publici taxilloꝝ tabernaꝝ frequētiores,& q̄ vltra proprias facultates largiorē q̄ debeant vitā ducūt ad opus publicū depurāt ad tps,vt in ti.de inq̄sitionibus faciendis in q̄sti.bi q̄ ꝓ inq̄sitiōes. ¶ Quando ludus fit cā virtutis vel ingenij ostendendi est permissus nedum laicis sed ēt clericis,dūmodo non immisceantur superbia vel aliqua fraus,vel nō fiat cā voluptatis,& nō fiat tumultuose vel superbe a clericis,& fiat cā recreationis ꝫz can.in d.c.clerici.de vi.& bone.cle. ¶ Unde gl.in auc.interdicimus

de epiſ. ꝛ cler. ꝛ de ſanctiſ. epiſco. §. interdicimus. ꝛ in. c. latoꝛ. de homi. tz ꝙ ludus ſcachoꝛū ſit permiſſus ēt clericis lz Pet. ꝛ Cy. teneant ꝛ̄ium de clerico qꝛ deuiant a diuinis. Abba. añt
13 in. d. c. clerici. tz qꝛ̄ †clericis nō lz ludere ēt pro quinio per tex. lxiij. diſ. c. non opz. ꝛ. c. nō liceat. qꝛ̄ ſequitur. d. Maria. in. c. inter dilectos de exceſ. prela. Et de ludo tabularū vide gloſ. in d. auc. interdicimus. qui vocatur ludus ad magidem, de quo ēt in. l. ſi tibi. §. fi. de preſcri. verb. illā gl. ſequit Odoff. in. d. auct. ꝛ Archi. xxx. q. v. c. epi̇s. vbi ꝯ mā. d. auc. ꝛ vide. xxxiij. q. v. c. preſbyteri. ¶ Laicis ꝛ clericis nō lz ludere auaritie cā q̄ malorum omnium eſt radix, vt iudices ſine quoquo ſuffragio. in fi. fz cano. in. c. clerici. qꝛ ſemp homines illaqueantur ludēdo ad ludos ſui natura permiſſos. ꝛ ppea delinquant ad illos ludos ludēdo auaritie, cā, ꝙ eſt damnabilius in clerico, vt no. in. c. cum quidam. de iurei. Quantaz añt ſummā liceat ludere ad ludos ſcachoꝛum, pile, ad iaciendū paluz, ꝛ in ludis permiſſis, in auc.
14 alearum vſus, †dō ꝙ vſq̄ ad vnum ſolidum. i. aureum legalem, vt. d. auc. ꝛ dicit gl. in. l. ſi filio. §. i. ff. quarum rerum. qꝛ̄ ad vnuz caponem lz ludere in ludis permiſſis. ꝛ ſic in parua quantitate qꝛ̄ tz do. Maria. in. d. c. inter dilectos. diceꝰ qꝛ̄ illud qꝛ̄. d. auc. limitat debere intelligi in alijs ludis ꝓmiſſis alias vltra dictam ſummā videretur fieri potius cā auaritie ꝛ ſpoliationis ꝓximi, ꝛ idē ſequitur do. Ange. de are. in tract. maleficioꝝ. in verbo, mettetoꝛe de dadi falſi. diceꝰ idē tenuiſſe quendam doctoꝛem antiquum in tractatu de ſindicatu qꝛ̄ non liceat ludere vltra dictam ſummam, etiā ſi ludens ſit miles ꝛ diues. quod ēt videtur fuiſſe de mente By. in. l. fi. ff. de aleato. vbi dicit qꝛ̄ non lz ludere, niſi pro conuiuio. Licet Odoffre. dicat in dicta auct. qꝛ̄ vſq̄ ad duos ducatos ſm qꝛ̄ habetur in alijs libris in dicta auc. ꝛ intellige predicta qꝛ̄ in ludis permiſſis liceat paruam q̄ titatem ludere, ſcilicet pro tota illa die tempoꝛe continuato ſine interpellatione, qꝛ pro toto tēpoꝛe dicetur vnus ludus ꝛ nō plures ſm qꝛ̄ Bar. not. l. inficiando. §. infans. ff. de furtis. ꝛ ſequit Bal. in. l. j. ff. de ope. libe. qꝛ̄ ſic declarat ibi dñs Ang. de are. in. d. trac. ꝛ Ricar. in. iiij. ſenten. di. xvi. que no. ꝛ vide infra in c. an ſi quis luſit cum vno. vbi aliqd de hoc vltimo. Et adde qꝛ Ang. de Peruſio. in. d. §. infans.

15 **An contractus facti in ludo** †prohibito vī occaſione ludi prohibiti valeant. gl. in. l. ꝙ ſi minoꝛ. §. pen. ff. de mino. tz ꝙ ſi fiat mutuum colludenti non vz. ꝛ idem in. l. ſi quis cum ſciret. ff. pro emptoꝛe. ꝛ in. l. ij. ff. quarum rerum. qꝛ̄ tenent doc. in. d. l. fi. ff. ꝛ̄ alea. Imo. ꝛ Abb. i. d. c. clerici. ¶ Idē ſi mutuans fuit ille q̄ receptabat ludum in propria domo, qꝛ a ludēte repetere nō pōt, qꝛ cum non poſſet agere iniuriarum ꝛ̄ verberā tem. l. i. §. j. de alea. Mutuans non pōt agere ad pecuniam mutuatam ſm Joā. an. ꝛ Imo. ꝛ alios in. d. c. clerici. vide. j. pri. c. vide ēt tex. in auc. alearum vſus. vbi dicit qꝛ̄ inſtrumenta in ludo facta non valent. Inn. in. c. plericꝫ. de immu. eccl. Bald. in rub. de condi. ob tur. can. ꝛ Azo in rubri. de religio. qui reſtringit dictā aucten. inter colluſoꝛes vel quando is qui credebat faciebat cā cōmodi ex ludo prouenientis nō in tertio qui mutuat vni ex colluſoꝛibus. ꝛ vide j. proxi. c. ꝛ cogita ſi talis ꝛ̄ctus iuſo firmetur per not. Bart. in. l. ſi quis pro eo. de fideiuſſoꝛibus. ꝛ in ſimilibus iuribus, qꝛ longioꝛem requireret examinationem.

16 ¶ †An mutuum factum minoꝛi. xxv. ann. ludenti ſi illud pdiderit poſſit repeti? dic ꝙ nō. l. ꝙ ſi minoꝛ. §. pe. ꝯ mino. in textu ꝛ in glo. magna. ꝛ in. l. quid ergo. ff. de dona. inter vir. ꝛ vxo. ꝛ in. d. l. ſi quis cum ſciret. ꝛ vide tex. in. l. verum. §. pe. ff. de mino. Quod ſi minoꝛ mutuat minori pdituro qꝛ̄ melioꝛ eſt conditio perdentis, qꝛ non tenetur ad reſti. mutu. ꝛ ſic priuilegiatus cuz priuilegiato perdit ſuum priuilegium. ꝛ vide text. in. l. ſi vero. §. adoleſcens. ff. man. vbi ēt per docto. Hoc tz. ſ. Tho. in. ij. ij. vt infra patebit. ꝛ vide gloſ. aliam in. l. minoꝛ. xxv. anno. filio que diſputauit quod ſi fiat mutuuz minoꝛi de. x. ducatis, qui omnes perdidit niſi vnū cum quo alios recuperauit ſi tenetur ad reſtitu. ꝛ vide tex. ꝛ gl. in. l. quid ergo. ff. de dona. inter vir. ꝛ vxoꝛ. ꝛ Barto. in. l. inficiando. §. infans. ff. de fur. quem Barto. refert in. l. i. ff. de operis liber. an ſint plures ludi vel vnus ſi quis tota die luſit cum aliquo. ꝛ qꝛ̄ habes in. c. an ſi quis luſit cuz vno.

17 ¶ †An ſi quis mutuat pecuniā ludenti repetat ab eo. videt ꝙ nō. in. l. ſi non remu. §. adoleſcens. mand. ꝛ quarum rerū actio. l. ij. ꝛ ff. pro empt. l. ſi quis diſtin. qꝛ̄ ſi mutuat minoꝛi non repetitur. d. §. ſi adoleſcens. Secus ſi maioꝛi qꝛ repetitur. l. iij. de in rē verſo. Non ob. l. ij. ff. quarum rerum, qꝛ loquitur quando ludebam tecum, ꝛ non habebam pecuniaz, ꝛ habebam rem valentē decem. ꝛ dixi, ludas vſq̄ ad. x. ꝛ viciſti, aliquis vendicat rē illā a te, ꝛ vis agere ꝯ me. de euictio. non potes, qꝛ de re vendita in ludo non venit euictio. d. l. ij. Non ob. l. ſi quis. ff. pro empto. qꝛ ibi loquitur in eo cui bonis fuit interdictum. Sed ſi alius pecuniam mutuat, vt noueꝫ pro. x. non repetit. vel ſi ei fit iniuria vel eius bona auferuntur non hz act. l. i. §. qꝛ̄ añt. de alea. Si autez is qui mutuat eſt extraneus ꝛ non principalis in ludo repetit. ff. eo. l. ꝙ in conuiuio. §. item ſi ſeruus. ſm Fran. accur. ꝛ Ja. bu. ꝛ vide Azo. in ſum. de reli. ꝛ vide in. l. ij. §. ſi filio. ff. quaꝫ rer. vbi aliquid per Bal. ¶ An inſtrumēta facta in ludo valeāt. vide Bar. in. l. ſi quis pro emptoꝛe. ꝛ in auc. alearum vſus. Inno. in c. qꝛ plericꝫ. de immu. eccleſie. Bald. in rub. de qdi. ob turpē cauſam. ꝛ Azo in ſumma de reli. reſtringit illum tex. in aucten. alea. vſus. inter colluſoꝛes non in tertio qui mutuat vni ex colluſoꝛibus, vel qñ is qui credebat faciebat cauſa commodi ex lucro percipiendi. ꝛ vide ſupra.

18 **An mutuum** factum †a tertio nō ludente, nec reſtante in ludo poſſit repeti. gl. in l. fi. §. j. ver. ꝙ ſi ſeruus. de aleato. tz ꝙ ſic. ꝛ actio detur ꝙ ēt tz Jo. de imo. ꝛ Abb. in. d. c. clerici. vbi ēt alij doc. tranſeunt cuz d. glo. ꝛ vide aliquid per Jo. de imo. in. l. ſi quis cum ſciret. ff. p emp. ꝛ Ang. ibi, ꝛ in. l. fi. ff. quarum rerum actio nō de. vbi late. ꝛ vide Jo. an. in Spe. in ti. de ſolu. ꝛ oblig. in. j. q. qui dicit ꝙ ſi mutuani ludēti, ꝛ ille motus ab opi. ludi quērit illam pecuniaz in meliozē cāz, ꝙ ſi expſſa cā mutuauit vt ledereť ꝙ nō repeto, alſ ſi ſimplr mutuani ſit ſecus, cuius dictū vī duruz, niſi intelligamus Jo. an. loq inter colluſoꝛes, alias eēt ꝯ ꝓdicta. ¶ Et ō b an mutuāri in ludo pditionis deť repetitio. Ubertus arguit qꝛ̄ nō, p not. in. l. ſi vero. §. ſi adoleſcēs. ff. mandati. ꝛ pro empto re. l. ſi quis cum ſciret. ff. quarum rerum actio. l. i. ꝛ. §. j. ꝛ in auc. alearum vſus. Tamen tz ꝛ̄ium ꝙ ſic. per. l. ſeruus. §. ſed nec. ff. ō in rem verſo. ꝛ per nota. ff. ſi quid in fraudem pat. l. fi. §. qui mutuam. ꝛ ita fi mat in quodam ꝙſilio per inra predicta. ¶ †An
19 venditio facta in ludo colluſoꝛi valeat. dic ꝙ nō. l. fi. §. j. ff. quaꝫ reruz. vbi ēt dicitur qꝛ vendens de euictio. nō tenetur. ꝛ in. d. l. qꝛ̄ ſi minoꝛ. §. fi. ꝛ tz Bart. in. d. l. ſi quis cum ſciret. ff. pro emp. ꝛ ibi ēt Jo. de imo. in. c. ſi diligenti. de foro compe. ꝛ idez ēt qñ ludens venderet colluſoꝛi rem pro eſtimata ſm Ang in. d. l. fi. ff. quarum rerum. Si autem ludens vendat alteri non colluſoꝛi venditio tz. arg. d. l. fi. §. i. ſed vendens non tenetur de euic. ita gl. ꝛ Ang. in. d. l. fi. ꝛ in. l. ſi quis cum ſciret pro emp. vbi hoc tz Bart. ꝛ gl. in. d. c. clerici. ꝛ gl. xv. di. c. ij. ꝛ aduerte qꝛ gl. in. d. l. fi. videtur facere differentiam, an ludus ſit permiſſus vel prohibitus. vbi vide an ſi in ludo promitto vendere, ꝛ vendam de
20 inde valeat venditio ꝓ Ang. ꝛ habes j. in. c. ſi in alea. ¶ †An ſi quis iuranit non ludere ꝛ mutuauit pecuniā ludenti ſit peritus. dic ꝙ ſic, ſi pro vtroq̄ ludat vel doceat ludentes, vt in auc. interdicimus. de epiſco. ꝛ cle. i. vbi hoc arg. illius auct. dicunt doc. antiqui ꝙ facit glo. in. l. lucius. de inſa. vbi glo. de illo qui iuranit non ludere, qꝛ imperatoꝛ nō ſolum prohibuit non ludere, ſed ēt ludum inſpicere prohibuit, ꝛ ēt participes cum ludentibus ꝙ tz Bal. ꝛ ideo ſtatutum imponēs penam ludentibus, videtur ēt punire participes cum ludentibus ꝛ inſpectoꝛes. ar. d. auc. vbi dicit Bal. ſm gl. ꝙ ēt punietur qui docet ludēte ēt ſi iuraſſet aliquis non ludere ꝛ doceat alios in ludo vel mutuet ludenti pecuniam erit periurus. nā iſti videntur participare, ꝛ qui facit per alium videtur facere ipſe. l. ita añt. §. per ſe. ff. de adminiſtra. tuto. ꝛ dicuntur ꝯ. l. facere. ꝛ. l. fraudē facere. l. non dubium. ff. de. ll. ꝛ. l. pupillus. §. ſi per interpoſitam. ff. de adminiſtratio. Tamen an pena ſtatuti ꝯ ludentes habeat locum ꝯ participes ſeu ſocios ꝛ dantes pecuniā alijs ad lucrū, ꝛ vī ꝙ ſic. argumē. predictoꝝ, tñ ſi ſtatutum loqueretur perſonaliter. vide j. in. c. an pena ſtatuta. ꝛ vide Roffre. in. d. auc. interdicimus. vbi refert opi. inter Bulī, ꝛ Uber. ō bobio de prio q̄ſito.

21 **An tranſactio** †facta in ludo valeat. doc. in. d. c. clerici. ꝙ nō, qꝛ ibi nō pōt eſſe lis, ſed euidens calumnia. ꝛ idem tz ibi Abba. arg. l. in ſumma. ſi in princi. de condi. inde. ꝛ vide ibi plene in. d. l. in ſumma. ſi ludens obligauit ſe colluſoꝛi per inſtrumentum ad id qꝛ̄ perdidit promittens non tenetur, nec competit actio, ꝛ ēt obligatio non tz, qꝛ inſtrumenta facta cauſa ludi non ſortiuntur effectum, qꝛ ſi ſolutum pōt repeti. auc. alearum. fortius aduerſus perentē obſtat exceptio, qꝛ cui damus actionē ꝛc. vt in regula, cui damus. de regul. iur. in. vi. ſecundum domi. Maria. in. d. c. inter dilectos. de exceſſ. prelato. ¶ Et ita obtinui in cauſa cuiuſdam militis qui luſit ad pilaz ꝛ perdidit ducatos octingentos, de quibus

bus fecit instrumentū depositi victori, naz fuit probatū q instrumentum fuit ex cā ludi, z fuit pronuntiatum in sacro consilio dictum instrumentum non valere, z fuit cancellatum.

22 ¶ †An si in alea facta sit promissio de vēdēdo, z postea extra aleam facta sit venditio valeat. videt q sic, qz principiū promissionis facte in alea purgaf p venditionē factā extra aleā. argumē. l. ij. q metus cau. z. l. si ob turpē. ō qđi. ob tur. cau. vbi bar to. dixit q p talē ꝓmissionē purgatur prima cā turpitudinis. z tz Jo. an. in addi. Spe. in ti. de obliga. z solu. z ēt Ang. in. l. fi. §. j. quarum rerū. ¶ Quod vr limitari quando venditio ipsa facta, extra aleam, facta fuisset post recessum ab alea ex internallo. quando vero imediate, tunc videtur in fraudē. arg. l. si venari. §. in bonis. de privil. credi. cum simi. per not. per Bar. in. l. post ꝯctum. de dona. ¶ Quod limita etiaz non habere locuz si ludens fuisset minoz, qz qua ratione non habuit administratiōnē rerū ludendo, nō bz etiam adimplēdo promissionem p. d. l. q si minoz. §. resti. z per ea que habes supra in. c. an si mutuum.

23 ¶ †An qñ ꝯctus fuit factus anteq̄ esset in alea q ꝯctus erat nullus alīqua ratione, z demum fit solutio sedenti in alea ex ꝯctu, z sic consumpturo, an hoc solutum possit repeti, vel pariat liberationem. gl. in. d. l. q minoz. §. resti. in gl. magna. in prin. q conceditur repetitio. quando vero dictus ꝯctus a principio tenebat sed in alea fit solutio. Ang. in. d. l. si quis cum sciret. tenet q dicta solutio pariat liberationē p. l. si cū dotē. §. j. fol. ma. vbi ōt q debitoz solues creditori illicito in ludo perditionis libera tur, lz Jo. de imo. ibi dicat qđ soluens creditori cōsumpto i certum malum vsum non liberetur, vide j. in. c. pena ludendis.

24 In †qñ venditur res per ludentem collusori sed tertio teneatur vendens de euictione. Dic qđ nō, lz venditio, teneat glo. z Ang. in. l. fi. §. fi. ff. qua. rerum. vbi dicit Ang. q vēdens in alea rem aut ludens illam pro estimata sit ludus prohibitus vel non re euicta non tenetur de euictione.

¶ Tñ si agaf p pretiꝫ restitutio. Ang. ibi tz qđ non ex quo pretium perceptū vēditoz lusit z nō est factus locupletioz i aliquo, dicēs qđ si vēditoz pretiū nō lusisset emptoz repeteret illud subdens. quod si vendidi domū nō mecū ludenti qui euincit qđ teneoz de euictione, qz pretium non lusi. z idem si lusi z nō tecuz, z idem si lusi lz post magnum internallū, qz ista venditio nō est prohibita a lege, igitur euictio debetur. z dixit gl. in. d. l. fi. §. j. in verbo, ludā. q ludens rem in ludo non reprobato si ludat rē estimatam vel non de euictio. non tenet. vbi ēt dicit Ange. qđ vbi ludus reprobatus quis non tenet de euic. z res ipsa p dicta potest euinci z repeti per no. in. l. fi. de alea. z dicta auc. aleaꝝ. z nō obstat exceptio. l. an. que no. de hoc an teneaf de euictio. vide gl. xxxv. dist. c. epūs. vbi de materia ludi.

25 ¶ †An qñ duo ludebāt simul z tertius faciebat ludū vnicuiq̄ z ipse erat promissoz pro perditore vtrum pecunia perdita possit perdi per vincentem a promissore z per promissorez ꝯ victū. Bal. consuluit qđ nō, qz ex ludo contra promissorem nō datur actio nec inter collusores nec contra promissorem. d. auc. aleatit vt. §. dictum est. ¶ Itez si probaretur qđ iste expromissoz habet partem in ludo non ageretur si mutuasset, vt. §. vnde ipse non tenetur vincēti ex promissione facta in ludo, qz ob tur. cau. ita etiam non agit contra perdentem. d. auc. alearum. qđ bal. in quodam consilio putat de iure verissimum licet quod de consuetudine lusoꝛes solent esse magis legales q̄ mercatoꝛes.

26 ¶ †An perditum in ludo possit repeti z infra quantuz tēpus. canoni. in. c. clerici. z ibi plene Jo. de imo. z Jo. cal. z Jmo. i. l. si quis cuz sciret. pro empt. z do. Maria. in. d. c. iter dilectos. de excessi. prelato. z alij in. c. pleriq̄. de immu. eccle. bal. in rubrica. ff. de alea. z in rubri. de condi. ob tur. cām. z in quodā suo consi. Saly. in auc. alea. z cōis conclusio est p̄m Jo. de Imol. in dictis locis qđ de iure ciuili si ludus erat permissus non repetitur si erat lusuz in parua quantitate de qua supra dcm fuit, qz si magna quantitate videretur factum cā auaritie z spoliatiōnis, z pōt repeti ēt in ludo permisso qđ est vez vt repeti nō possit quando perdens habebat administrationem pecunie perdite. secus si non habuisset p̄m docto. ibidem. z Jo. an. Jnno. i. c. qz pleriq̄. de imunitate eccle. qui concludunt qđ perditū p filium seruum vel monachum aut institoꝛem alicuius potest repeti per dominum patrē vel abbatem per tex. in. l. penulti. de alea. ratio qz non habuerunt dominium talis pecunie. z tz glo. in. d. c. cleri. qz ludens cum talibus scienter cōmittit furtū tan

27 quā accipiens pecuniam alienā. arg. ff. de condi. indebi. l. seruus cuiusdā. vbi tex. no. p̄m Bal. in rub. ob turpez causaz. † Et cō munis ꝯclusio est qđ lusuz in ludo prohibito pōt repeti p auct. alearuz vsus. z no. in. d. l. fi. de alea. Licet dicatur q perditū in ludo permisso nō repetatur, vt supra est verū si vincens nō commisit fraudē sed legaliter lusit, alias si fraudem cōmisit, vt qz in ludo pile ordinauerat aliquē qui in dubijs iudicaret p ipso vel socium impediret, vel ad ludū cartarū a statuto permisso cartas ordinabat cū fraude vel cartas cognoscebat, vel se intelligebat cū aliquo ex ludētibus, vel cū falsis taxillis lusisset, qz reperiꝫ p̄z doc. in dictis locis in proximo. c. vel si cartas pmutasset sibi vel vbi ludens q vincit nō erat soluēdo aliquo mō, vel habebat pecuniam falsam in manu vel fingebat pecuniā habere quā nō habebat p̄m cano. z. d. Maria. in. d. c. cū dilectus. z ibi dixit Jo. cal. in. d. c. clerici. q si vincens esset disparis ingenij z pitus in ludo z victus nō, tūc vincēs vr dolose facere z tenetur restituere q concernit viam poli, vt infra.

28 In autem †alearum vsus locum habeat in consuetudine. Joan. de imo. in dictis locis post Joan. calde. Zabarel. z Petrum dixit multos tenere quod sic abrogata contraria consuetudine in locis in quibus viget talis consuetudo introducens quod non repetatur. ¶ Et idez tenet beatus Thomas secunda secūde. questio. xxxij. z infra melius dicetur. Et an talis consuetudo valeat, vide j. in. c. an quod vin

29 citur in ludo scachoꝛum z etiam sequenti. c. ¶ †An si est lusuz ad ludum mixtum a fortuna z industria vt Sbaraglini possit repeti. Bald. in rubrica. ff. de aleato. dixit quod si pecunia est perdita per ignoꝛantiam perdentis qui nescinit cogitare qđ euenire solet sibi imputet, qz non est extra operam pugnatoꝛū. dicta auc. alearum vsus. ¶ Aut perdidit casu taxilloruz, qz victoz proiecit punctum inusitatum quem non est verisimile euenire nisi rarissime z reperitur qz succubuit, qz est extra operam pugnatoꝛum scōm Bal. in dicta rubrica que verba sunt singu-

30 laria. ¶ †An victum in ludo subiaceat restitutioni in foꝛo conscientie, z cui fiat restitutio in. d. c. clerici tangitur z ibi omnes canoni. z Jnnocen. in. c. pleriq̄. z glo. in. c. i. xxxv. distinctio. z Bald. in rubr. ff. de alea. z Jmo. in. l. si quis cum sciret. z Sali. in auc. alea. vsus. z per sanctuz Tho. ij. ij. z dixit sanctus Thomas q ea que per aleam acquirūtur sunt illicita iure diuino. s. ea que lucratur quis ab his qui rem suam alienare nō possunt, sicut sunt minoꝛes z furiosi z similes, z qđ aliquis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum z qđ fraudulenter ab eo lucretur z in his casibus tenetur resti. nec potest facere eleemosinā. ¶ Aliud añt vr esse illicituz ex iure positiuo ciuili qđ prohibet tale lucrum z ins ciuile obligat eos tantum qui sunt hac. l. stricti z sunt vr astricti ad restit. Nisi ꝯria consuetudo prevaleat. ¶ Aut quis lucratus sit a pronocante eum ad ludum quo casu nō tenetur restituere, qz pronocans est indignus accipere. ſō dr fieri eleemosina. Jo. de imo. distinxit z Jo. de lig. z Cal. z oēs faciunt diuersas distinctiones vbi vide late. z Bal. in rubri. de conditio. ob tur. cau. Ideo consulo q talis pecunia cum casus acciderit mittatur ad hospitale pro alimonijs pauperum, tamē non erit scitissactum perdenti.

31 In quod vincitur †in ludo scachoruz sit restituendū. Jo. an. in. d. c. clerici. tz q nō, nisi doli in dolum vincaf vel nō habenti administrationē rez suaꝝ, vt. §. dictū est, sed si causa auaritie lusit aut cum blasphemia, vel cum mixtura alterius delicti que facit ludum illicitū q alias esset licitus sine admixtione tali, tz q nō dr restituere, sed aget penitentiam de cupiditate. z di. doc. dicunt q in ludo licito liceat ludere parua summā. z. §. abinde vero. §. censetur illicitum. z hoc q dr de ludo scachoruz vr de alijs ludis virtutis cā p̄m doc. in. d. c. clerici. Ubi dicūt q si p statutum aut ꝯsuetudinē esset derogatū q possit ludi vltra illā q̄ntitatē de qua in. d. l. alearū, tūc vincēs teneret ad restit. sine dolo victi z habenti rerū suarū administrationē. tñ Jo. cal. dixit ibi q qñ ludentes ad scachos sunt dispares in pitia, tūc qz peritus vr dolose facere z nō dr dolus patrocinari. c. sedes. de rescri. z tenet pitus ad resti. qz alius est circūscriptus, z ludus ille claudicat que no. ēt pro alijs ludis licitis qñ sunt dispares in ingenio aut virtute corpali. Tñ vbi ludus licitus esset p superiorez prohibitus teneret ad resti. in foꝛo poli z fori, vel si nesciret pdi toꝛem debere dare pauperibus p̄m bal. in rub. de qđi. ob tur. cau. z beatum Thomam. Et idem qñ attraxit alium per vim importunitatem ad ludendum, qz videtur dolose versatus. l. si legatarius. de dolo. z tunc tenetur restituere, vbi vero simpliciter attraxit ad ludum teneretur ēt ad restit. scōm Jnnocē. in c. qz pleriq̄. de immu. eccl. Et alias fit distinctio q vbi neuter

alium attraxit, & tunc de iure positiuo põt repeti p auct. alearũ vsus. & ff. eo. l. fi. ꝛ de iure ꝙsuetudinario nõ repetatur. & vbi dicit attrahẽs & tenetur restituere, qz vẽ dolose fecisse, aut attractus & nõ tenetur restituere ꝑm canonist. in. d. c. clerí. ¶ † An qñ quis est attractus ad ludum vel attrahit alium & perdit teneatur ad resti. vel eroget pauperibus. vide dí. doc. in. d. c. clerici. & in. c. qz plerigz. vbi distinguitur inter habẽtẽ administratione rerũ & nõ habentẽ, vt. ſ. & distinguit aut attrahens est pauper vel diues vel eꝰ vbi latissime canoni. & Joã. cal. vbi dicũt ét ꝙ vbi auc. alearũ vsus. est subrogata per statutũ vel ꝙsuetudiné dẽ ludus licitus & nõ tenetur ad resti. vincens nisi cuꝫ fraude vt. ſ. proxi. c. & dicunt ꝙ vbi ꝙsuetudo permittit ludũ & retentionẽ nõ tenet ad resti. vide. ſ. in. c. an aũt alearũ. Et vide Sali. in auté. alea. vbi dicit ꝙ illo casu qñ ꝙsuetudo permittit ludũ vel retentioné nõ tenetur vincés restituere, sed dicit erogari pauperibus cũ distinctio. vt ibi. & qño intelligat ꝙ prouocatus ad ludũ nõ tenetur ad resti. vide late in dictis locis. & ſ. pri. c. ¶ In ludis seruanda est ꝙsuetudo. glo. in. l. si ex plagijs. ſ. cuꝫ pila. ff. ad l. aquil. vide in. c. an si lusores. j.

33 **An consuetudo** † que permittit ludũ aut alias victi restitutionẽ prohibet, vel ꝓmittat retentionẽ excuset & valeat in foro poli & fori. aliq quos refert Jo. an. in. d. c. clerici. & in. c. inter dilectos. de excess. pla. dixerunt ꝙ cũ ludus aleaꝫ sit prohibitus ꝙstitutione aliqua, ꝙ illi deroget post statutũ vel ꝙsuetudiné ꝙ ꝛ ibi Jo. an. in ludo mixto tabularũ, iõ vincens nõ teneret restituere ꝙ vicit. Joã. cal. ibi ꝛ excusari rõne ꝙsuetudinis vt nõ teneat ad resti. dicti. & hoc ꝛ ibi Jmo. & in. l. si qs cum sciret. ꝓ empto. ꝙ sentit bal. in rub. de ꝙdi. ob tur. cau. & in quodã ꝙsil. idem ꝛ Salyc. in. d. auc. ꝙ pp ꝙsuetudiné nõ repetitur, qz vẽ derogatum illi auctẽ. & idez ꝛ sanctus Tho. ij. ij. q. xxxij. ꝙ ꝙsuetudo excuset a pena & a restitu. do. Anto. dicit ibi ꝙ cautius est ꝙ fiat restitu. pp intentionem spoliandi, sed do. Abb. ibi ꝛ qõ ista consuetudo nõ vꝫ, qz consuetudo inducens peccatum, vel reddens homines faciles ad peccandum non ꝛ. c. ex parte. de consuetu. & do. Maria. ꝛ cum opi. Abba. in. d. c. inter dilectos. ꝛ dicat dubium esse valde. tamen tex. in. d. c. inter dilectos. dicit qõ talis consuetudo est potius corruptela. vide Joan. de imol. in. d. c. clerici. vbi attingit hic & alleg. ét theologos. & dicit qõ statutuꝫ vel cõsuetudo posset inducere contra. l. positiuam prohibentem ludũ, vt liceat retinere. tamen dicit qõ tutius esset erogari pauperibus propter opi. doct. & vide infra in. c. virum statutuꝫ & supra.

34 ¶ † An & qñ sit licita sponsio vel pignoratio q̃ fit inter duos ludentes vel aliter ꝙtendentes. Rof. in ti. de libel. in vlti. ꝓte vbi tractat de senatusc̃ũl. in rub. ó senatusc̃ũlto cuius nomẽ nõ habemus vbi prohibet ludos dicit ꝙ alig dicũt cũ aliqd eis negatur ponamus pignus ꝙ ita est. & sic ponunt vñ sepius dãnat, qz senatus ꝓhibuit pecuniã ludere & spõsionẽ facere. i. ponere hmõi pignora siue pecuniã vel bona. aut aliud ꝙ noie pecunie large sumit. l. ij. C. de ꝙsti. pecu. & hoc venit nisi cã virtutis ostẽdende vel cã vescẽdi. l. j. ff. de alea. & l. ij. ff. quarũ rerũ. vbi declarat ꝙ cã vescendi nõ intelligit ꝙ ponant pignora ꝙ vnus plus comedet & ꝙ illud expẽdat in quinio. vel si dicat ꝙ ego curro, plus qz tu ꝙ ideo permittit venire in sponsioné, vt homines efficiantur virtuosi ꝛ Rof. ibi Azo in ti. de relig. dixit ꝙ appellat spõsio q̃ dr gaudia qñ fit cã virtutis. l. pen. in fi. de alea. alias si ludatur in ludo prohibito nõ ꝛ spõsio. vnde qñ fit cã virtutis vꝫ sponsio & actio dat. l. qbus. de alea. & l. si rẽ. ſ. si quis. de reseri. verb. & tex. & glo. & in. l. qó in conuinio. de alea. tñ qñ ludunt ad aleas vel ad ludum prohibitum & pignus ponunt & sponsionem faciunt hoc casu non valet, qz vbi est inhonesta causa sponsionis non datur actio vincenti. d. ſ. si quis cum simi. de prescript. verb. & vide j. proxi. c. & seq.

35 **An quando** † mercatores vel alij dubitãtes ne alíqua mercãtia pereat in mari vel in terra promittunt tantum pro centenario alicui assecuranti & ꝓmittenti emendare casu quo pereat vel ex fortuna maris vel aliquo casu, valeat talis ꝙuentio & detur actio. videtur ꝙ sic que vocatur actio oneris aduersi. casus not. in. l. in naue saufelli. ff. loca. vbi vide Paul. qui dicit quod ad illum text. & glo. suam nemo aduerit q optime legit cã & vide Rof. in ti. de ac. one. aduer. ¶ An qñ aliquis vult sapere plusq̃ opꝫ ponit sponsionem qó princeps morietur infra tale tps vel perdet terram vel bellũ vel leat talis spõsio. Paul. de ca. in. l. a titio. ff. de ver. ob. dixit fuisse dubitatum & ꝙsultum per multos illam conuentionem valere per dictam legem a titio. qz omnis conditio habetur pro causa. nec obstat. l. ij. ſ. circa. de doli exceptione. qz loquit in obligatione pura, sed in ꝙuentionali solus ꝙdõnis euẽtus bꝫ pro cã. d. l. a titio. & ita dicit fuisse iudicatũ Florẽtie, qz dicte ꝙuẽtiones erãt in vsu inter mercatores qui consueuerunt futura prenosticare. ¶ Primo qz facit ꝙ dixit Bar. in. l. quid si fugitiuus. ſ. apud.

36 de edil. edi. dicens. qó † si quis facit ꝛ cũ q cõiter estimatur licitus, tñ ꝛ est in veritate, qz sapit vsurariã prauitatẽ, ex hoc ille nõ dr vsurarius, tñ Paul. de cast. noluit consulere qz iste inuentiones videntur sapere inhonestatem sicut ludus taxillorum. & idem ipse ꝛ in. ll. si quis cum debitore. ff. de iureiurã. ꝓ quo facit, qz expectare casum aduersuꝫ liberi hominis nõ est honestũ l. inter stipulantem. ſ. sacramenta. de verbo. obligatio. & pp votum captande mortis. c. ij. cum si. de concess. preben. Quando vero promissio fieret sub condi. de presenti vel de preterito puta promitto. x. si rex vixit vꝫ. l. cum ad presens. ff. si cert. peta. & facit qó habetur. ſ. proxi. c. vbi dí. Roffre. ibidem. ¶ Et adde qz Alexan. de Imo. d. l. a titio. de verbo. obliga. ꝛ qó bene fuit iudicatum per Hostien. in. c. gemma. de spon. vbi dixit quod si duo sint quorum vnus promittat alteri decem si fiat matrimonium inter Titium & Bertam ꝙ valebit stipulatio sicut si concepta esset sub quanis alia ꝙditione si sint extranei mulieri. & iõ intulit Alex. ibi ꝙ valebit promissio facta si talis nauis mea appulerit onerata mercibus ad talẽ locuꝫ salua dicẽs ꝙ est ꝛctus licitus per tex. in. l. an naue sanselli. ff. loca. in gl. in verbo, q̃ris. vbi Paul. illũ tex. ponderat in. d. l. in naue. & tenẽt cano. & Lauren. de landul. in tractatu vsurarum.

37 **An quando** fit sponsio † vel pigneratio sub aliquo euentu incerto tñ honesto si tibi nascetur filius masculus dabis decem, si femina, tibi dabo. vel si. an valeat ista sponsio & competat actio ꝛ habentez pignora. Rosfre. & Azo vbi supra tenent qó non. ¶ Tamen in contrarium, qz omnis causa ét extranea iustificat stipulationem. d. l. a titio. de verbo. obligatio. sicut valet promissio quando promitto decem si nauis venerit que non bꝫ inhonestatem, sicut emptio iactus retis a piscatore valet. l. emptor. in fi. cuꝫ sequen. de actio. emptio. & l. specie. de donatio. & argumen. l. iulia. ſ. item qui. versi. quid causam. de actio. empt. do. Maria. in. c. inter dilectos. de excess. pla. ꝛ qó vꝫ stipulatio ꝙ imperator veniet in Italiam, & qó pluet vel nõ pluet, & ꝙ tali die nauis redibit ad portum allegat ti. de verb. oblig. & facit. l. scrupulosaꝫ. & l. si de imtili stip. C. de insti. eo. ſ. post mortẽ. & hãc. q. ponit Paul. de ca. in. d. l. si quis cum debitore. ff. de iureiur. vbi dixit ꝙ fuit Florẽtie qõ de vno qui promisit. x. si die sequenti pluueret. & fuit dubitatum, qz aliqui dicebant qó ista promissio non continebat cãm obligatoriam. l. ij. ſ. circa de do. excep. alij peritissime dicebant ꝛctũ per. d. l. a titio. qz implementum ꝙditionis sufficiebat pro cã in quo Paul. noluit consulere, qz videbatur sibi alee ludus per dí. Rof. in tit. ó act. oneris aduersi. tñ. d. l. quibus. de alea. pro una monetur Rof. nõ voluit qó dicit Rof. sed voluit ibi in reconsul. qó in casibus in quibus non ꝛ ludere non ꝛ facere ꝓsionem. non autem qó voluerit prohibere pacta sub conditione causali vel mixta, ꝛ dicte conuentiones videantur sapere aliquid superstitiosum. igitur omne illud videtur prohibitũ qđ pendet ex meris fortune tantum nititur vel partim fortune viribus & industrie, vt in auct. alearũ. & ſ. in. c. an & qñ sit licita. & in sequenti. c.

38 ¶ † Infra quantũ tps possit repeti qó in ludo fuit amissum. tex. in auc. alea. vsus dixit ꝙ j. quinqz annos, qó est verus qñ intentatur conditio ex illa. l. secus si ageretur rõne falsitatis commisse in ludo, vt qz posuit falsos taxillos, & tũc j. xx. annos. ar. l. querela. ff. de falsis. ¶ Aut agitur actione de dolo, vt qz dolo fuit victus, tunc ꝛ dolosuꝫ de eo ꝙ non pervenit ad eum durat actio biennio, & de eo quod pervenit durat perpetuo. & ꝛ eandem dicta conditio durat longissimo tempore per no. in. l. omnes. de prescript. xxx. ann. fm do. Maria. in. c. inter dilectos. de excess. pla. qui dicit spãle in auct. qó durat vltra per quinquennium. & secus sit in alijs actionibus q̃ cõpeterent ad recuperandũ perdita in ludo qó no. & vide j. in. c. an idẽ. ¶ An valeat pactũ factũ inter ludẽtes ꝙ nõ liceat a ludo discedere donec vnus alterũ vicerit cẽtũ vel mille. Bul. in. l. iurisgentiuꝫ. ſ. ꝓtor ait. ff. de pac. ꝛ ꝙ nõ valeat tale pactũ. quẽ sequit ibi bal. & Ang. vbi de pactis ludentiũ remittit ad. l. si qs cum sciret. ff. de empcione. vbi Ja. de are. & Bar.

39 **An sit** † restituendũ id qó est victum in ludo mixto partim ex ingenio & partim ex fortuna qualis est ludus tabularũ. Jo. de imo. in. d. c. clerici. post alios ꝛ ꝙ ille qui vicit nõ habenti administrationẽ rerum suarum tenet restituere victo

victo in locis in quibus seruat lex ciuilis phibitiua ludi. si vero illa nō seruet q est abrogata p statutū vel cōsuetudinē, tūc oēs predicti docto. t bal. vbi supra tenēt q nō tenet restituere. t ōt Jo. an. q rōne mixture ludus predictus vī esse permissus. argu. c. sacris. de sepultu. dicens q isto casu nō tenet pauperib⁹ erogare q vicit, t qfessores nō iniungunt penitentiā. q Jo. de imo. dicit verū in laicis. secus in clericis quibus talis ludus vī phibitus. d. c. clerici. c. j. xxxv. dist. t qsuetudo ꝓria quo ad clericos vī reprobata ca. inter dilectos. de excess. prelato. t dixit Jo. de imo. q videtur permissus talis ludus tabulaꝝ ita quod non tenetur ad restitutionē, tñ dz iniungi penitentia de peccato propter qō inductus est ad ludendum nisi interuenerit dolus t fraus, q non est licitus t dūmodo cessent blasphemie t similia delicta qō ēt est de mēte Jo. an. sed Jo ō. imo. dicit q vbi interuenit blasphemia videtur sibi qō sufficiat agere penitentiaz de peccato t non teneatur ad restitutionem.

40 ¶ † Tamen aduerte q gl. Jnno t alijs doct. in supradictis locis, t bea. Tho. nō videntur facere differentiam, ꝙ parificant omnem ludum taxillox etiam ad tabulas. qō expresse dicit gl. in. l. sicut. §. spōsiones. de prescriptres t Zab. arg. anc. alearuz. vbi alea includit ēt ludum tabularū t azardum. t hoc placet ēt domino Maria. pp mixturam fortune, t q ēt in ludo tabulaꝝ blasphemie t peccata cōmittuntur, vt supra, qui etiam idez putat de ludo cartarū eadem ratione, quia causa nocens preualet non que prodest. l. iij. §. fi. ad sille. lz maior ratio prohibitionis videatur in ludo mere fortune vt taxillorum t similia, q plures inducuntur ad ludendum ad ludum tentando fortunaz. sed ad ludum mixtum cōmuniter non ludunt indocti fm dominum Maria. in. d. c. inter dilectos. t vide supra.

Et aduerte q vbi est consuetudo ludendi in sedilibus nobiliū ciuitatū impune nō vt est Neapolis si qd vincatur ad ludum tabularum vel cartaruz nō repetit p predicta, nisi sit fraus admixta vel sit summa immēsa, vt. §. est dictuz. §. dicta applicauit alias in ludo pallatoruz i quibus versantur lusores cū ingenio t labore maximo vt vincēs nō teneat ad restitutionez, q ex qsuetudine est pmissus nisi sit fraus
41 vel lusum fuerit cū nō habente administratione bonorum suorum p ea que. §. dicta sunt pluries. ¶ † Et cassari feci instrumētum factū in tali ludo collusori per quendaz qui perdiderat, q magnā summā in hoc ludo pallatorū. t instrumentū fecerat, q lz sit permissus non est licituz in magna quantitate p auc. alea. lidū. t vide supra in. c. an ꝯctus facti in ludo. t j. in. c. pena ludē tis. t in cap. an transactio. ¶ Js qui vicit in ludo phibito t in casibus quibus dz restitutio fieri tenet ipse t eius hēs ad resti. lz ex maleficio nihil ad eum pervenerit, vt no. in. c. fi. de sepul. ¶ Bñi t officiales qui pñt obuiare qō nō fiant ludi phibiti in ciuitate tenent ad resti. a tpe quo obuiare potuerunt t fuerunt negligētes. arg. c. facientes. lxxxvj. di. t. c. peccatū. de re. iur. in. vj. t. c. j. de iniur. t. c. si quis. de clerī. xij. q. t fm do. Maria. ibidē, t. f. Ber. qui dicit fm Scotū q tenet obuiare pp bonū publicū qñ hoc potest sine periculo sue persone alias secus. pro quo facit gl. in. c. dilecto. eo. tit. in. vj. t ibi bea. Ber. dicit de officiali qui non punit lusores vtrum teneatur reipublice ad illam penā nondū indicatam. ad q facit. l. j. de magist. conue.
42 ¶ † An si quis lusit cum vno quandoqz perdendo qñqz vincendo vel cum pluribus mixti cum vno vicit t cum alio perdidit. refert do. Maria. in capitul. inter dilectos. de excess. prela. in xj. questio. quod quidam predicatores tenent qō victor tenetur ad restitutio. omniū portarū victarū intantuz q in vna hora vel ludo continuato vicit lusor certas postas t totidem amisit t recessit cum tanta pecunia quantum portauerat t nullum lucruz portauit q tenetur ad restitutionem omniū postaruz quas simpliciter vicerat, qz opi. dicit duram t non verā positis eisdē lusoribus, alios dixit tenere qō teneat ad resti. illius qō in fi. cuius libet ludi pecunie portauit, sed alia die cū eodē aut cū altero id q vicerat ludendo amiserat, q fuerat qsituz ius pauperibus. t iō lz illud amiserat non potuit eis ꝓiudicare q dicit tenere sanctum Bernar. t vide gl. in. l. minor. xxv. an. ff. de mino. que late disputauit si est factum mutnū minori in ludo qui omnia perdidit ibi nisi vnus nūmus, t cum illo omnia recuperauit an teneat ad resti. de quo vide tex. in. l. quid ergo. ff. de dona. inter virum t vxo. t qō no. in. l. si defunctus. arbi. tute. t vide Bar. in l. inficiando. §. infans. ff. de fur. quem Bal. refert t sequt in. l. j. ff. de oper. lib. qui determinat si quis in tota vna die lusit si sint plures ludi vel vnus. t vide in. c. quantum.

43 **Cuius officialis** † sit cognitio ꝯ aleatores lusores receptatores. Dic qō pōt puniri a iudice ecclesiastico t seculari per tex. in auc. aleaꝝ vsus. t hoc pp plurimas blasphemias q ibi fiūt, t sic vbi est mixtura criminis ecclesiastici sit ēt iurisditio epi. t idē dicit Ang. are. in tractatu maleficiorū. in versi. metetore de dadi. in addi. suis. tñ ille tex. nō vī dare iurisditionē epo nisi in ciuili cū dicit q parte negligente repetere pdita in ludo eps recupat cū auxilio presidū. vbi dicit bal. q eps est distributor incertorū, tñ dicas q ille tex. vī dicere q epi ēt possunt ingrere ꝯ trāgressores bonis publicatis in qbus luditur, tñ aliā penā non imponit nisi q eps in casu negligentie ingrat bona perdita t illa recuperet t obuiet q nō ludatur ad ludos prohibitos. t hoc fm aliquos q fecerunt tractatū ludi, tñ istud obuiare est per punitionez, q dī Oderunt peccare mali formidine pene. iō puto cogitanduz.
44 ¶ † Pena clerici ludentis ad ludum prohibitū est q si omnino est aleator repellit a bñficio obtinēdo t si fiat ei collatio t qset puisio est nulla, t si erat occultū dz irritari. c. j. xxxiij. di. t no. doct. in. c. inter dilectos. de excess. pla. tñ vbi post promotionez lusit dz minori pena puniri nisi forte monitus nolit se corrigere, q tūc priuaret. d. c. in tantū, q ēt est cle. prohibita inspectio ludorum prohibitorū t puniret q a sacro misterio interdictus intruditur in monasterū per triennū. auc. interdicimus. de epis. t cle. t in auc. de sanc. epis. §. interdicimus. ¶ Compellens alique ad ludendū secum per vz punitur, q carcerabitur. l. i. in fi. cum seq. ff. de alea. quā. l. aliq intelligunt ēt si quis compulerat multis suasionibus seu blāditijs. t Ang. in auc. de leno. dixit q q auro induxit puellā vt sibi qsentiret in actu veneris dī p vim compulisse. facit qō hī in. l. i. §. persuadere. de seruo corrupto. t vide q hī in. c. q pleriqz. de imu. eccl. t in. c. inter dilectos. §. alle. t in. c. clerici. vbi de prouocato ad ludū multa dicuntur, t hī aliquid supra. t ideo isti barri t lusores azardi q stant in hospitijs expectantes viatores quos diuersis artibus ad ludū prouocāt dicētes ludamus pro vna cena, nō stemus ociosi, t fingūt in principio pecunias deperdere, t deinde submittūt dados falsos, t exardente ludo faciūt postas magnas dicunt prouocare ad ludum, t sunt ēt puniendi per iura. §. alleg.
45 **Ludens** cum falsis taxillis † indistincte tenetur pena furti pro eo qō vicit. arg. l. falsus. in princi. ff. de fur. q dominum non acquisiuit t puniri posset pena falsi vel posset puniri pena extraordinaria fm Bald. in rub. de condi. ob turp. cau. t facit. ff. de extraor. cri. l. saccularij. vbi dicitur puniri plus qz furti. t dixit do. Ange. de are. in tracta. maleficiorum q posset puniri pena falsi. argu. l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo. q videt limitasse Joā. de sancta agatha de Bononia habere locum qñ taxilli haberent falsitatem latentem, vt q essent plumbati. ar. l. ea que. t. l. labeo. ff. de ꝯben. empt. secus si falsitas sit patens, q habēt puncta aliter facta, q tūc nō tenet furti nec falsi pena fm eum. arg. d. iuriū cuius dictū nō vī verū, q iura predicta loquūtur in rebus licitis, secus in illicitis vt in ludo qui est crimen fz Bar. in. i. qsti. ff. veteris, t a iure phibitis, vt in auc. alea. vsus. t est furti species, vt. §. t repetitur q vincit ēt sine falsitate, vt. §. est pluries dictū. nā furtū ēt palā cōmittit, vt in. l. iij. t. l. nec manifestū. ff. de fur. t bene facit tex. ff. de extraor. crimi. l. saccularij. t de crimi. stellio. l. iij. §. si quis reis. t in. §. sed t si quis. t q dolus t fraus nemini dz patrocinari. c. sedes apostolica. t de rescrip. tamen per consti. regni de inquisitionibus isti lusores publici taxillorū sunt ad opus publicū deputandi, vt in qsti. i. de inqsitionibus. qō intellige qñ sunt qtinui lusores, vt in alia consti. de lusoribus. t ideo aliqui barri fuerunt positi in galeis per illaz constitutionē, t fuit suspensus ille de cayanello qui ibat per hospitia t per nūdinas cuz falsitate ludendo. ¶ An si dicatur esse cōmissam facultatē in ludo cuz falsis taxillis posset illud probare per homines male fame, vtputa barros vel lusores. Dic qō sic, vt elegāter dixit Sal. in. l. ea quidez. in xiij. cha. C. de accu. q hoc nō pōt probari p hoies bone fame q in ludis nō quersant. faciunt no. p Jo. an. in. c. j. de testi. cog. q no. ¶ Pena ludētis est, q si lis erit sub fide t pmissiōe no bz actionē ad id qō vicit. auc. aleaꝝ vsus. t punit. t si inter se mutuarēt collusores pecuniā nō habēt repetitionē. gl. in. l. j. in pn ci. t. l. fi. in ver. acceperit. ff. ō ale. secus si alius mutuauit, q pōt repetere si hoc ignorauit qō volebat ludere, si vero sciuit qō volebat ludere ad ludū vetitū vī qō nō repetat. arg. l. si vero non remunerādi. §. adolescens luxurio. ff. mā. t tex. no. in. l. minor. §. pe. de mino. q. d. l. ēt locum bz in maiore lz loquatur in minore mutuante minori, q tunc erit melior conditio illius qui pdidit.

ꝛ Bar. in l. si qs cum sciret. ff. pro emp. ꝛ Ang. are. in d. trac. ꝛ in l. fi. ff. quaꝫ reꝫ act. nō daꝫ. ꝛ. §. in. c. an ꝫctus factus in lu. ꝛ in. c. an sit restituendū. ¶ Lz dicaꝫ ꝙ domus in qua ludiꝫ ad ludum prohibitū est ꝙfiscanda. auc. alea. est verū qñ dñs domus est sciens ꝛ maior, secus si ignorans vel minor vel persona miserabilis, qꝛ parcitur, vt no. Saly. in l. i. in fi. de fal. mone.

46 **Si retinens** †ludum ꝛ aleator vel receptator ludi p cutiatur occasiōe in ludo, ꝛ vbicūqꝫ p cussor nō punitur ꝛ iniuria illata ēt non punitur ciuiliter nec criminaliter in odiū retinentis ludum. tex. in l. i. in prin. ff. de alea. ꝛ ēt si ei fiat furtum a lusoribus vel rapina a quocūqꝫ non datur actio criminalis nec ēt ad rē. d. l. i. §. i. ꝛ §. prꝫtor. tñ dabitur rei ven. d. l. j. §. si rapinas. coniuncto. §. qō aūt. ideo dz probari qō ludum tenebat, ꝛ qō tempore ludi fuit passus furtum seu offensam ꝑm Azo. in. d. ti. ad finem. ꝛ Bart. ibi. si tñ fieret sibi grauis offensa puniretur ꝑm doc. ibi secus, vbi collusores se offenderunt. vt in. d. l. j. cum seq. ꝛ ita alias iudicaui in ciuitate Neapoli. cum in platea portus fuisset facta offensa in ludo cuidaz q receptabat ludum ꝛ fuisset sibi datum tabularium in faciem, ꝛ de hoc percutiens impeteretur qō in odium eius non teneretur percutiens etiam ad expensas. ꝛ j. latius in. c. an si ludentes.

¶ Aleator dr̄ qui ludum alee cā sui emolumenti exercere consuenit in eius domo sicut dr̄ in caupōibus. l. i. §. si caupones na. caupo. ꝛ in. l. i. ff. qua. re. ita Azo. in sum. C. de reli. §. aleator. gl. in. l. i. in prin. de alea. vbi dicit Bal. ꝙ aleator est vilis persona ꝙ dicit verū Azo, qñ ex ꝙsuetudine apparet eū ludere, qꝛ si iciderter nō dr̄ proprie aleator, ꝛ dixit Ja. de are. in. l. i. ff. de alea. in gl. i. ex ꝙsuetudine. ꝙ si scholaris receptabat lusores in domo sua ꝛ pecuniā pro candela recipiebat ꝙ dicaꝫ aleator. ar. e. l. in fi. lz aliqui distinguant gratis repetet vel nō ꝙ non videtur vtrunqꝫ odio ludi. arg. suprādictorum circa prin.

47 **In pena.** †Statuta ꝯ ludentes locū habeat ꝯ participes seu socios ludi? dr̄ ꝙ sic arg. ff. si quē quā. in fi. de episc. ꝛ cle. in verbo, quos facinus coingnat ꝛc. ꝙ est verū vbi esset pena statuta in rē, vtputa reus ludi puniaꝫ ꝛc. arg. l. aut qui aliter. §. fi. ff. de iniur. ꝛ qō no. Cy. ꝛ Bal. in. l. non ideo. C. de accu. vbi late Saly. in. l. i. C. de raptu virgi. ꝛ hoc ne fiat fraus statuto ꝛ impune per alium luderet ꝯ. l. nō dubiū. de legi. ꝛ vide bal. in auc. interdicimus C. de epi. ꝛ c'e. ꝛ ꝙ habes .s. in. c. si quis iuranerit. ¶ An si quis ludat ad ludū prohibitū cum vno pluribus vicibus ꝙtinuatis, vel cuz pluribus vicibus ꝙtinuatis puniaꝫ vna pena. bart. in. l. inficiando. §. infans. ff. de fur. dixit ꝙ vna pena tm̄, qꝛ vnus est ludus, qꝛ semp vr̄ ibi fieri donec sit ꝙclusus, nec aliqd vr̄ perfecte q̄situm ꝓp ludi volubilitatem nisi qñ recedunt a ludo, vt ibi per eū, pro quo faciunt que no. bar. in ꝙsi. inci. inter. M. ꝛ S. vbi ponit de statuto punientе verba iniuriosa ꝑ qualibet vice, ꝙ dz intelligi ex interuallo. ad ꝙ facit ꝙ br̄ in. l. si familia. ff. de iurisd. om. iud. vbi ēt br̄ qō blasphemantes continuo rpe an sit vna vel plures blasphemie. ad qō facit. l. qō ait lex. de adul. ꝛ glo. in. l. si quenerit. ff. de pig. actio. ꝛ vide gl. ꝛ Bar. in. l. minor. xxv. ann. filiofa. si ludens in eodem ludo perdita reacquisiuit videaꝫ br̄e ex noua vel ex antiqua cā. ꝛ dicit Bar. in. l. pomponius. la. ij. de neg. gest. qō si cum eadem pecunia pluries ludat dr̄ vnus ludus qñ cum eodē ꝛ eodem tempore, secus si primam pecuniam perdat ꝛ aliaz ex

48 trabat ꝛ de nouo ludat, vt ibi per eū circa vlt. col. ¶ † An si lusores inuicez se offendant, aut ludens ludendo aliū offendat an puniatur? dic ꝙ sic, vt colligitur ex. l. i. §. in eum. ꝛ §. si rapinas. innera. l. ij. eod. tit. Fallit in aleatore, idest in illo qui tz ludum in domo sua, vt. §. in. c. si retinens. ꝛ tñ si ludentes in ludo ꝑmisso se offendant casualiter nō tenētur. l. qua actione. §. si qs colluctatione. ad. l. aquiliam. ꝛ. l. si ex plagijs. §. fin. eod. tit. qꝛ est de natura ludi vt interdum vnus impellat alterum, vt ibi no. in gl. vnde si impulsus propterea fregit crus vel caput nō tenetur impingens nisi studiose fecisset extra naturam ludi, qꝛ in ludo licitum est alium superare ꝑm Bal. in. d. §. fi. Idē si percutiat aliū nō ludentem casualiter ꝛ nō ex proposito sed cā ludi. d. §. fi. ꝛ. l. item si obstetrix. §. fi. eo. ti. qō est verum qñ ludus licitus fit in loco ꝙsueto, secus si in loco nō ꝙsueto ꝛ illicito. l. item mella. in prin. eo. ti. Ideo si pila ludens sequendo pilam puerū impulisset qui percipere conabatur ꝛ crus fregerit nō tenetur, vt ibi in tex. qꝛ videtur casu magis q̄ culpa factum. Idē si iacis pilaz in loco solito ꝛ puer transit campum ioculatoriū intēpestiue ꝛ fuerit percussus nō teneris. d. §. fi. ꝛ vide Ang. in. l. i. C. de sica. vbi ponit de colluctantibus, quoꝫ vnus tenebat falcez accintam ꝛ percussit sociū an teneatur, ꝛ qñ casu quis occidit inter colludē

tes, vide in. c. ꝙtinebaꝫ. ꝛ. c. seq. de homi. ꝛ adde no. gl. ꝛ doct. in. l. in executione. §. fi. ff. de verb. obli. vide j. in. c. an si ludētes.

49 ¶ † An si fiant ludi cā letitie vt currere ad brauiū cū eqs, ꝛ ponatur magna q̄ntitas pecunie ꝓ premio victori sit licitū. Dic ꝙ sic, vt. l. nemo. C. de specta. ꝛ videtur gl. in auc. alearum. ꝛ dicit ibi tex. ꝙ est licitus adeo ꝙ impediētes regarios currentes ad brauiū vel expauescētes equos ꝙ puniuntur, vt ibi not. Bart.

Utrum statutū vel ꝙsuetudo possit facere ludū ꝓhibitū esse impunituz vel facere possit ludū illicitū de iure esse licitū? dr̄ ꝙ sic, qꝛ omnis pena ꝯ ludētes est inducta de iure positiuo. auc. alea. vsus. ꝛ in ti. ff. de alea. ꝛ in auc. interdicimus. de epi. ꝛ cle. ergo ꝯrio statuto vel ꝙsuetudine tolli pñt. l. omnes populi. de iusti. ꝛ iu. vbi vide Bar. in. iij q. principali. ꝛ q̄ ibi dicit, tñ si dictaz consuetudo vel statutum dictaret quod liceret ludere ad ludos istos detestabiles tpe feriato in honorē dei non valerent, qꝛ contra diuinum preceptum. Sabbata sanctifices, vt dicitur in fi. per gl. iiij. dist. c. deniqꝫ. ꝛ facit qō br̄ in l. xl. de ferijs. vbi est controuersia magna an valeat statutū permitteus omni tempore ēt feriato ius dici in criminalibus tñ an possit statutum facere ludum de iure illicitum esse licitum ꝛ impunibile dicitur ꝙ lz statutum faciat illud impunibile tñ adhuc durat illicitum nisi faciat statutum esse licitum illud quod alias erat crimen, qꝛ desinit esse illicitum. argu. eoꝝ que dicuntur de statuto ꝙ offendens bannitum non puniatur, nam tolerat offensam ꝛ remittit penam actu remanente illicito, aliqñ dicit qō

50 liceat offendere bannitum, † qꝛ tunc illicitum facit licitum vt singulariter dixit Joan. de ligna. in tracta. de bello. artic. ciij. ꝛ Bal. singulariter in. l. decuriones. C. ex qbus cau. infa. irrog. ꝛ d. Pau. in. l. vt viz. de iusti ꝛ iu. ꝛ Nellus in tractatu bannitorum. in. ij. parte. q. xlix. ꝛ facit ꝙ Bar. dixit in. l. vbi pactuz. C. de transact. qō tamen vr̄ durum ꝙ statutum possit facere ludū esse licitum, ex quo multa mala oriuntur, vt dictum est. §. circa princ. cum videatur ꝯ bonos mores arg. n. c. inter dilectos. de excess. prela. qꝛ raro in ludo pendēte a fortuna ludiꝫ nisi de blasphemia. nam pp blasphemiaz celum fit pestilens, vt in auc. vt non luxu. ꝯ naturam. ideo posset dici ꝙ statutuz hoc posset operari quo ad defectum pene ꝙ nō puniretur ludens ludo illicito ꝛ qō nō sit maleficium impeditiuum dignitatis aut testimonii ꝛ similiū. bal. in. d. l. decuriones. qꝛ alias est dr̄ia inter tolerare ꝛ permittere. arg. no. in. d. c. deniqꝫ. ꝛ aliq in. l. elegāter. §. si quis post. ō ꝙdi. inde. ꝛ ꝙ br̄ de lupanari in. l. si lenōes. de epi. aud. qꝛ lupanaria tolerantur nō tñ ꝙ sint licita. vide ꝓi. c. ꝛ. §. in. c.

51 an ꝙsuetudo ¶ † An statutum possit negare restitutionē victo in ludo? dr̄ ꝙ sic, arg no. in. l. pe. §. i. ff. quarū rerū. ꝛ hoc tenuerunt cano. ꝛ alij. in. d. c. clerici. ꝛ in. c. cuz dilectus. ꝛ. c. plerique. §. alleg. qꝛ l. in actione concedenda ꝛ neganda bz magnā ptātē cum sit de iure ciuili. l. ij. §. deinde. de ori. iur. ꝙ est limitādū nisi statutū aut ꝙsuetudo negaret repetitionē eius ꝙ qs fraude ꝛ deceptione vicisset, qꝛ nō valeret, qꝛ lex dz esse sancta honesta ꝛ iusta. iiij. di. erit aūt lex. ꝛ qꝛ futurus dolus nō pōt pacto remitti. l. iurisgentiū. §. sed si fraudādi. ff. de pac. ergo nec soluto, vt. l. nō impossibile. de reg. iur. ꝛ in rub. de decre. decurio. ꝛ probat in. l. oēs populi. in. iij. q. ꝛ ēt in foro ꝙscie tale statutū nō relevaret victore. iuxta no. Inn. ꝛ doc. in. c. qꝛ plerique. de immu. eccl. ꝛ in. c. nouit de iudi. ꝛ Bar. in extrauag. ad reprimē. in v'. p denūtiationē. maxime vt nō teneret erogare pauperibus in casu quo vicisset cū admixtione fraudis blasphemie aut ꝓuocatiōis sicut in fi'i dr̄ in. d. c. deniqꝫ. iiij. di. de quo vide cano. in dictis locis, ꝛ. §. in alijs capitulis, vbi fit mētio de ludo in quo intercesserit fraus ꝛ blasphemia, quo casu videret statutum disponere ꝯ ius diuinum. auc. alearum. in verbo. res diuinas.

52 **An quesitum** †per ludū videaꝫ q̄sitū ti. lucratiuo bal. in. l. i. in fi. C. si qs in frau. patr. ꝛ in. l. i. de bis q̄ in frau. credi. tz ꝙ sic, ꝙ nota. ꝓ bis q̄ pater perdit in ludo, vt dicit ibi bal. allegat. c. raynutius. ꝙ revocent ꝓ filios ꝛ dixit Jo. an. in. c. raynutius. de testa. ꝙ si pater adeo luderet ꝙ ꝓpea detraberet filio legitima, qꝛ ex quo filius tūc loco creditoris br̄ vsqꝫ ad legitimam ꝑm gl ꝛ ibi Bart. in. l. si qs legatū. §. fi. ff. de fal. ꝛ Bal. in. l. ij. C. eo. ꝛ Bar. in. l. nō vtiqꝫ. ff. si qs a pa. fue. ma. ꝙ filio competat repetitio qō esset verum in ludo illicito, ꝙ videretur secus in ludo licito, qꝛ nō fuit fraudis consilium erga filios ꝓpositum vincendi nec causa videretur lucratiua. argu. no. in. l. si rem. §. si sponsionis. de prescript. ver. ꝛ in. l. in excu. §. fi. de verbo. obliga. ꝑm bald. ibi, tamen quidā Roder. in. l. si quis cuz sciret. ꝓ emp. distinguunt ꝙ si pater erat solitus antequā filios br̄et, tunc perdita per eum revocari

non

non possunt per filios cum potius ex sua ꝙsuetudine videat̃ lu
sisse ꝗ̄ in fraudē filiorum. arg. l. vel vniuersorum. de pignora. ac
tio. aut non erat solitus ⁊ ꝓcedat dicta doctrina ⁊ ꝙ dr̃ de cō
suetudine vr̃ dum̃, qr̄ i. d. l. vel vniuersorū. erat ꝙsuetudo appro
bata ⁊ questio ista loquitur qñ damnabilis erat consuetudo. au
cten. alearum vsus. ⁊ vide. l. qui semisses. ff. de vsuris.

53 ℂ †An ludus dicatur crimen. dr̃ qō ad ludum licitum ⁊ bone
stum ludere nō est delictū qñ fit cā virtutis ostendēde, vel cau
sa recreationis puta ad scachos, pilam, ⁊ alios permissos, vt. ff.
nā antiqui ludebant vt dicit Horatius ad par ⁊ ipar ⁊ alla mo
ra, qui ludus aliter appellatur ale corne. de quo ludo dixit Ci
cero tertio officiorum, tñ Bar. in proemio ffor̃um. ℣. illud. dixit
appellari crimē iferēs ꝙ Bānitus ꝑ ludo dicat̃ bānitus ꝑ cri
mine, ꝙ dictum Bar. sic simpliciter non vr̃ colligi posse ex illo
tex. qui loquitur de ludo habente crimen annexū, lr̄ Bal. ibi se
quatur Bar. ⁊ vide dicta in proximis capitulis.
ℂ An si dixerim tibi si isti ducati quos habes in manu sint nu
mero dispares dabis mihi. x. si vero pares dabo tibi. x. ⁊ vnus
ex illis ducatis fuerit falsus an cōputet̃ in numero. vide Joan.
an. in addi. Spe. in ti. de fal. refert disputationē Uberti de bo
bio, qr̄ arguit ꝙ sic, qr̄ falsus rector est rector, ⁊ falsum testm̃ est
testm̃, ⁊ falsus modius est modius. arg. de verb. sig. l. paulus. ó ac
tio. emp. l. pe. ℣. fi. lr̄ falsum denarius nō sit denarius. ff. de pig.
act. l. elegāter. ℣. q reprobos. tñ distinxit an postā faciēs sciret ó
narium eē falsus ⁊ sibi nō ꝑderit. ff. de fal. l. lege corne. in ꝑn. alias
54 secus, vt ibi ꝑ Jo. an. ℂ †An si ludētes ad pilā vel ad barram
vel aliter se ꝓcutiāt ⁊ vnus frāgat crura alteri teneat̃? dic ꝙ nō
nisi studiose fecisset ⁊ extra nām ludi, tex. no. iuncta gl. ꝑm bal.
in. l. si ex plagis. ℣. cū pila. ff. ad. l. aquil. vbi tex. not. an in ludo
pile liceat vnū alterū supare viribus, ⁊ facit ꝙ no. de verb. ob.
l. in executione. ℣. fi. ꝙ Bal. not. ꝑ duobus ꝓeliātibus si vnus
fregit crus alterius an teneat̃. ⁊ vide in. l. qua actione. ℣. si quis
ad. l. aq. ⁊. l. nā ludus. eo. ti. ⁊ vide Ang. i. l. j. C. ó sica. q dicit ꝙ
si duo ludāt in colluctatione vel ad brachia ⁊ vnus habebat gla
diū accinctū vel falcē ⁊ colluctās incaute ꝓcutiat manū ad gla
diū vel falcē ⁊ moriat̃ si ille q tenebat accinctū gladiū puniat̃? ⁊
dixit ꝙ sic. alleg. c. ꝙtinebat̃. de homicidio. in gl. vbi hr̄ quod si
esset clericus non poterit sine lnia pape ꝑmoneri ad ordines,
vbi dicit ꝙ si isti ludētes ad brachia vnus ꝑstrauit alterum ad
terrā ⁊ prosternēs ꝓcutit gulā suā in gladio quez prostratus ha
bebat accinctum ⁊ moritur sine facto prostrati ꝙ non tenet̃ pro
stratus de occiso, per tex. in. c. lator. de homici. ꝑm Ange. ibi ⁊
vide Bal. in. d. ℣. cum pila. vbi ponit quando duo vel plures lu
dunt in duello ⁊ vnus ꝓcutit aliuz vel percutitur, ille qui stat ex
55 tra locum duelli an teneatur. vide supra in. c. an si lusores.
In lucrata †per ludum prohibitū sint fratribus cō
municanda. Bal. in auc. ex testa. C. de
col. dixit ꝙ nō, qr̄ subiacēt restitutioni sicut vsura ⁊ tanquaz tur
pe quesitum ex ludo prohibito. alle. xxxv. distinc. capitu. ab ex
traor. vbi de ludo prohibito ⁊ de ludo fortune.
ℂ An filius iputet sibi in legitimā ꝙ lusit sibi ad azardū. bal.
in. d. auc. ex testa. lr̄ qō sic, qr̄ ludere est lata culpa. iō tenet̃ si
bi imputare ꝗ desierit possidere auc. qō locuz. de collatio. ⁊ vi
de Bal. in. l. j. C. qui bonis cede. possunt. dicentē qō ille q in lu
dendo cōsumpsit bona sua non auditur volens bonis cedere.
ℂ An si aliquis ludendo percutiat clericū sit excōicatus. dic
qō non. c. j. de sen. excom. nam ludus est modus quo ipso iure
remittitur iniuria. insti. de iniur. ℣. fi. in glo. in. c. continebatur.
de homi. an teneatur si quis alium in ludo offendat.
ℂ An id quod in ludo vincitur possit vsucapi. vide gloss. in. l.
pe. ℣. fi. ff. quarum rerum. ⁊ in. l. si quis cum sciret. ꝓ empto. ⁊
quod habes supra in. c. infra quantam.
56 ℂ †An sicut est prohibitus ludus alea ꝙ. i. fortune, vt. ff. est ta
cū sit etiam prohibitum iudicium sortium, qō appellatur iudi
cium fortune. vide Bal. late in. l. ij. C. cōia de leg. vbi dicit scōz
Senecam in epistola ad Lucilium quod talis iudicij deus est
dux. ⁊ aliquando appellatur vis diuina. ff. de dam. infe. l. flumi
num. ℣. seruerius. ⁊ vide Bal. in. j. consti. ff. in questione de pri
mogenito. ⁊ Jo. an. in addi. Spe. in titulo de paro. ⁊ glo. in. c.
ij. de sepul. vbi an iudicium sortiuz locum habeat in spirituali
bus. ⁊ in. l. si que sunt. ff. fami. herciscū. ⁊ in. l. si ambo. ff. de iudic.
⁊ gl. in. ij. vti poss. ⁊ in. l. fi. cōmunia de leg. ⁊ instit. de lega. ℣. op
tionis. ⁊ i. l. huiusmodi. in fi. de leg. j. ⁊ in. c. duobus. ó rescrip.
in. vj. ⁊ in. l. ij. C. quando ⁊ quib. quarta pars. ⁊ Bar. in. l. i. C. ó
bis qui deferunt. ⁊ vide Bal. in. l. iubemus. de sac. sanc. eccle.
⁊ cano. in. c. j. de parochijs.

57 **In a sententia** †fortune ꝑ sortes vel aleas lata
possit appellari. bal. in. d. l. ij. cō
munia de le. dixit ꝙ nō, qr̄ fortuna nō h3 supiorē in hoc mūdo.
⁊ qr̄ fortuna est currēs sui nā multa euoluēs. in auc. vt oēs obe.
in. ꝓuin. ℣. penul. col. v. ⁊ idē tz bar. in. d. l. ij. q dixit in. l. in ma
ioribus. cōia vtriusq; iud. ꝑ illū tex. ꝙ pōt ꝑ iudicē in melius re
formari. ℂ An si fiat ludus letitie in ciuitate in aliqua festivita
te vel in die victorie principis ⁊ ponatur palliū vel aliqō ꝓmiuz
ꝙ ille q primo intrauerit talē locū currendo illud habeat ⁊ sint
plures simul currētes duo vel tres simul intrēt an vnus vel oēs
habebūt ꝓmiū illud. By. in. l. q filiabus. ℣. si qs ita. de leg. j. di
xit ꝙ oēs habebunt qñ illud premium ꝙsisteret in q̄titate, qr̄ di
stributiuum insolidū omnibus distribuit. secus si in spē, qr̄ nō est
verisimile ꝙ in specie sit sensum de quolibet insolidum. sed ꝑm
Petrum dz dimidi inter omnes. vel ꝑm alios dz iterum curri,
Bal. in. d. ℣. si quis ita. qui dicit qō Byn. hoc plene examinat
in prima cōsti. ff. ⁊ ista vltima opinio seruatur de consuetudine.
58 ℂ †An ludens vel tenens barratariā in die sequēti post nati
uitatē dñi in alio loco ꝗ̄ in ꝓmisso puniat̃ pena statuti presup
posita ꝙsuetudine ꝙ die illa cuilibet fuerit licitū ludere vbicūq;
voluerit per ciuitatē bal. in auc. alea. vsus. dixit ꝙ nō minoris
potentie est tps ꝗ̄ locus. vnde id qō tpe permisso nō pōt puni
ri. sic ꝙ fit in loco ꝙcesso. ff. de adul. l. qō ait lex. ℣. fi. ⁊ qō vi aut
clam. l. aut q aliter. ⁊ quasi solitum est, ideo impunitū. nam lex
conuentionis vr̃ solita respicere nō insolita. ff. de ꝯben. empt. l.
fistulas. in. ℣. frumenta. ⁊ ideo excusat gñalis patrie ꝙsuetudo
que est per totā Italiaz. ⁊ sic consuetudo prevalet que de facto
obseruatur nec derogat huic ꝙsuetudini loci assignatio, qr̄ ꝙsue
tudo est spālis quo ad tempus. ⁊ qr̄ species derogat generi de
vulg. subst. l. ex factis. ℣. item. ⁊ C. de fer. l. dies, bal. in. d. aucte.
59 ℂ †An si vnus plurium currentium cum equis ad obtinendu
brauium qñ fiunt ludi predicti ceciderit ab equo ⁊ equus solus
inerit ad brauium sine homine ante omnes an vincat brauium.
Ja. de are. quē refert bal. in. l. q fundū. ff. quē admodū ser. ami.
tz ꝙ sic ꝑ illū tex. ⁊ facit in arg. l. j. ℣. q̄situ. de aqua quoti. ⁊ esti.
⁊ bal. in. l. si in duobus. ff. quē admo. serui. ami. ó quo vide bart.
in. l. i. ℣. per seruū. de acqr. pos. ⁊ in. l. i. ℣. q̄situm. de aqua quoti.
Ang. ⁊ Jmo. in. l. cum seruus. de verbo. oblig. ⁊ Ange. in. l. eū
qui. ad trebel. ⁊ in. l. si duobus. ℣. i. quē admo. testamēta aper.
Sali. in. l. nō dubiū. C. de legi. Ang. in. l. ij. de qdi. ⁊ demonst.
ℂ An si in die istorum ludorum mercatores vel alij faciant pi
gnorationes vel sponsiones qō talis obtinebit brauium ille qui
vincit possit agere. vide. s. c. an ⁊ quando sit licita.
60 ℂ †Ludus ⁊ iocus in iure non differunt, qr̄ vnum ponitur pro
reliquo. l. i. ℣. ludi. ff. de var. ⁊ extraor. cogni. vbi habes ꝙ satyri
canendo ludebant, ⁊ in. l. oblationum substantia. in fi. ff. de ac. ⁊
obli. vbi habes ꝙ stipulatio per iocum facta nō obligat, tñ pro
prie loquendo iocus dr̃ qñ verbis, ludus añt qñ factis luditur
ꝑm dialecticos. ℂ An si aliquis in ludo scachorum promisit da
re scachum matū de pedona ascendenti que postea efficitur do
mina ⁊ cum illa dña facta velit dare scachū, vincat. Cy. in. l. cu
ratores. C. de suspec. tuto. ꝑm Ja. de are. tz ꝙ non, alij ꝯ quos se
quitur Bald. vt ipse not. in. l. senatores. de senato. qr̄ dignitas
superueniens non dz nocere. l. si lōgius. ℣. si filius. ff. de iudicijs.
vbi doctores hoc tenent.
61 **Qua pena** †puniantur illi lusores qui ꝓ substan
tias eorū in ludo ꝓditas, imagines Dei
⁊ sanctorum percutiunt. Dic ꝙ capitaliter sunt puniendi. arg.
. l. qui statuas. ff. ad. l. iuliā maiest. vbi qui imaginē imperatoris
ꝙsecratam ꝙflauerit vel quid simile commiserit in eas tenet̃ cri
mine lese maiestatis. nā cōmissum in diuinaz maiestatē ⁊ huma
nam ꝙparant̃. l. j. in prin. eo. tit. ⁊ lōge maius est diuinā ꝗ̄ hu
manā effēdere maiestatē. C. de here. auc. gazaros nā pro violē
tia illata sac. san. eccl. vel cimiterio dr̃ cōmitti crimē sacrilegij.
xvij. q. iij. c. frater. ⁊ Jnn. in. c. fi. de immu. eccl. ⁊ tex. ⁊ glo. in
l. sacrilegij. ff. ad. l. iul. pecula. vbi sacrilegi ⁊ q in ecclesia delin
quunt capite puniunt̃. ⁊ facit tex. in. l. i. C. nemini licere imaginē
salua. vbi ille q ad iniuriā diuine maiestatis scribit signū crucis
62 in silice vt ab oīb pedibus ꝙculcet̃ pena mortis tenet̃. † per
quē tex. dicūt doc. i. l. data opera. q accu. nō pos. ⁊ dixit Ang.
in. l. i. de raptu virgi. ⁊ ꝙ percutiens dei imaginē graviter puni
tur. allegat. c. ij. de offi. or. in. vi. ℣. fi. vbi gl. ponit penas qō qui
dam q fricuit vaticas in crucem ad Dei vilipendium fuit suspē
sus per illuz tex. ⁊ facit tex. in. l. ij. C. de inde. vbi dicitur q Chri
stianum odio Christi lapidat pena mortis punitur, quanto
magis q dei imaginez odio diuinitatis ꝓcurit. Et adde ꝙ ille q

percutit imaginem dei q̃ dz moꝛi, tex. in. c. si canonici. de here. in. vi. ⁊ pp hoc fuit suspensus quidam qui imagines crucifixi in aquis proiecerat vt pluuie cessarent, ⁊ ego fui cõmissarius, ⁊ in voto ꝯrio qꝛ non fecerat ad iniuriam diuinitatis sed ad fines boni, ⁊ qꝛ dei blasphemi nõ puniuntur pena capitis sed lingue, ꝑm nostras ꝯstitutiones, ⁊ fuit in ꝯrium prouisum per factum consilium. Et ita alias cõsului in ciuitate Capue ꝯ quendam qui pp ludum disperatus oculos crucifixi effoderat q̃ suspenderetur argu. dictoꝝ iurium, tamen per pecuniam fuit liberatus, ⁊ male ⁊ pessime. Paris. ll. doc.

63 **Quia supra** tangitur† q̃ vna precipua cã prohibitionis ludi fuit blasphemia. Queritur qua pena puniantur blasphemi. Dic qõ de iure cõi puniuntur pena mortis. in auc. vt non luxu. ꝯ naturam. §. quoniam. de iure cano. olim laicus excõicabatur clericus deponebatur. xij. q. i. c. si quis per capillum. hodie punitur pena mortis. c. ij. extra de malefi. vbi gl. deinde vero supervenit cõstitutio regni Sicilie, que in regno pp frequentiam delicti imposuit penam truncationis lingue vt in constitutione regni blasphemantes in quo delicto in diuinam maiestatem commisso denuntiatoꝛ nõ tenetur se inscribere nec solennitatem. l. libellorum seruare. in auctent. quo oporteat episcopos. §. sed neq; ꝑm Ang. ibi dicitur aut est blasphemia omne maledictũ erga deum ⁊ sanctos suos ꝑz Bar. in l. item. §. sed qõ adijcitur. de iniur. per. c. i. de malefi. secus qñ malediceretur alteri q̃ deo ꝑm Bar. ibi qꝛ tunc differt maledictio a blasphemia. Paris.

64 ¶ †An si quis aliquẽ offendat excusari possit dicẽdo hoc fecisse secum ludendo ⁊ nõ ex lasciuia vel dolositate. Br̃ q̃ nõ regulariter. c. j. de presump. qꝛ omne malus prane presumit̃ actus. ff. vi bonoꝝ rap. l. aut. §. fi. Nã ludus noxius est in culpa, vt in. j. ꝙsti. ff. §. illud. ⁊ in. l. nam ludus. ff. ad. l. aquil. ⁊ gl. in. c. i. ff. quimo. feu. am. in verbo luserit. vbi no. q̃ ludi inter scholares sunt prohibiti, ⁊ ideo nõ lz proijcere lapides doctoꝛi, vel vt quis acriter verberet, nec ẽt lz proijcere rapas vel cepas, qꝛ iure prohibitum est. argu. dictoꝝ iurium, vt ibi. ⁊ in. l. si nõ quicij. C. de iniur. vbi iniuria dicta per iocum non cadit in rixam, qꝛ animus ⁊ propositus distingunt maleficia, tñ isti alleganti se fecisse per iocum incumbit onus probandi, vt ibi late per Cy. Ang. ⁊ alios. ⁊ ſ. in. c. ludus ⁊ iocus. Paris.

65 ¶ †An si plures fecerunt societatem ad ludendum ⁊ posuerũt mille, ⁊ vnus socius missus ad ludendum amisit dictam pecuniam cumulatam pꝛo ludendo, qui amissa pecunia illa scripsit consocijs absentibus qõ ipse renuntiabat societati ⁊ q̃ volebat ludere pꝛo se ⁊ lusit deinde ꝑ se, an teneatur ꝙsocijs q̃ vicit cõicare. fuit decisus per tex. in. l. sed si seruus. §. si absente. ff. pꝛo so. ¶ An si quis promisit alicui centũ si luserit ad aleas ista ꝓmissio valeat? dic q̃ sic, vt no. in. l. ex ea parte. §. i. ff. de verb. ob. vbi dicit Bar. q̃ si aliqs multũ ludebat ad azardum ⁊ fecit instrumentuz ami co suo de nunq̃ ludendo ⁊ promisit penã q̃ valeat tale instr̃m, ex quo tendit ad bonũ finem, ⁊ qõ no. Bal. in auc. interdicimus. ⁊ Guil. C. de epi. ⁊ cle. vbi dixit q̃ si post factũ dictum instr̃m alium ludere fecit nomine suo q̃ in penam incideret facit tex. ⁊ glo. in. l. iurisgentium. §. pretoꝛ ait. ff. de pac. vbi dicitur q̃ non vz pactum per qõ fit fraus iurisconsulto, q̃ vetat in pecuniam ludere ⁊ sic si per alium ludere faciat videtur facere fraudem illi pacto, vide tamen qõ habes. s̃. in. c. an in causis.

66 ¶ †An si ludens dicat trahe ad medietatem istoꝝ centuz ⁊ non inueniantur esse centum sed minoꝛ q̃stitas sit supplendum vincenti? Dic q̃ sic, arg. l. si ita stipulatus fuero banc summaz. ff. de verbo. obli. in tex. ⁊ in glos. vbi quando vterq; ignoꝛauit. ¶ Commodans taxillos aut aleas aut domum scienter lusoribus ad ludum prohibitum tenetur ad restitutionem perditi in illo ludo, argu. in. c. fi. de iniur. ⁊ damno dato. qõ tz do. Maria. in. d. c. inter dilectos. allegat hoc ẽt tenere sanctum Bernardinum in ti. de restitu. ⁊ vide supra q̃ est dictum de officiali qui põt ludum prohibere ⁊ non prohibet.

67 ¶ †Ementes ⁊ vendentes barraterijs ad ludum prohibitum ⁊ commodantes barraterijs tenetur ad restitu. argumen. d. c. fina. de iniur. ⁊ damno dato secundum domi. Maria. allegat ẽt sanctum Bernardinum.

¶ Facientes taxillos ⁊ illos vendentes lusoribus ad ludũ ꝓhibitum, ⁊ faciẽtes aleas ⁊ similia ad ludũ prohibitum tenent̃ ad resti damni eius rei occasione orti ꝑm do. Maria. ibidẽ remittens se ad nota. in. d. c. fi q̃ alij extendũt ad facientes cartas ⁊ tabularios ad ludum prohibitum, qõ est verus nisi illa instr̃a in ciuitate possent vti ad ludum illicitũ ⁊ illa vendant nõ mala mẽte, qꝛ nõ tenẽtur ad restitutionem ẽt si sequatur effectus malus mentis sue, arg. l. merito. ff. pro so. ⁊ no. in. l. nõ solũ. §. sed vt probari. de ope. no. nũtia. ⁊ c. presentium. de homi. vbi de faciẽte arma ad offensam ⁊ defensam apta q̃ nota. ⁊ bene facit iudicio meo tex. in. l. bi quoq; ff. ad. l. cornel. de sica. vbi faciens instr̃a ad castrandum homines vel faciendum homines spadones punitur ea pena qua punitur castrans.

¶ Finis vtilis Tractatus de Ludo ad breue compendium reducti.

R. F.

Roma dabat quondam Ludos, spectacula, scenas,
Implebatq; suis Amphitheatra modis.
Talia ludebant mentes, auramq; popelli
Captabat vates desidiosa canens.
Alea nunc doctis melioꝛ iacienda libellis,
Vtilibus studijs qui melioꝛa ferant.
Quare age qui queris quo ludo luseris, ecce
Monst: abit Paridis pagina docta tibi.

Tractatus vtilissimus de Ludo,

do, editus ab excellentissimo. V. J. doc. do. Jo. Bapti sta Cacialupi de sancto Severino, in almo gymna sio Senensi. Anno domini. M. cccclxvij. nouissime natiuo candori redditus.

SVMMARIVM

1 Ludus quid sit ⁊ vnde dicatur. 4.
2 Differentia qualis sit inter iocum lusum ludum ⁊ lusionem.
3 Jocus in quibus verbis consistat.
Homolochia quid sit.
4 Lusus spe lucri an semper fieri dicatur.
Ludus quot modis capiatur.
5 Dionysius tyrannus post tyrannidem pedagogum gessit.
Scientie triuiales que dicantur.
6 Sponsio quid sit. Item vadimonium ⁊ pignus.
7 Ludorum quot sint genera.
Palamedes in castris Grecorum contra Troianos aleã inue nit, dum ocia miles ageret.
8 Ludi liciti ⁊ permissi qui sint. 26.
9 Scachor ludus nunquid licitus, ⁊ quibus, ⁊ quid de ludo pile.
10 Ludi qui in sola consistunt fortuna sunt omnino reprobi.
11 Aleator est reipublice hostis. Et quas habeat conditiones.
12 Jura aduersꝰ aleatores exclamãt. Et q̃ flagitia ex ludo isurgãt.
13 Usuram quam dicat lex ciuilis maximam.
Deus est cardiognosta non chyrognosta.
Blasphemus peior est indeis q membra redẽptoris nõ fregerũt.
14 Exempla quedam miranda contra lusores.
15 Juuenes quomodo per beatum Cyrillum moneantur.
Lusor inops tandem ad furtum se conuertit.
16 Scholaris lusor raro ad bonam frugem peruenit.
Scholares legum sunt secretarij quando in secreto eas habẽt, ⁊ propter imperitiam non allegant.
Temporis iactura maxima.
17 Corruptores p malũ exẽplũ tenent Jesu xpo ꝺ seruo corrupto.
Adulatio est crimen capitale in clericis.
18 Alee ludus pro quo intelligatur.
19 Sponsio inter ludentes ⁊ in ludo quomodo veniat considerando ⁊ actio ex illa oriatur. 20. 21.
Senatusconsultũ cuiꝰ nomẽ nõ hẽmus qd vetuit ⁊ q̃r itelligẽdũ.
20 Roffredus beneuentanus fuit Azonis discipulus.
21 Actio oneris aduersi contra quem detur.
22 Intellectus. l. ij. §. circa. ff. de dol. excep.
23 Cõtractus circa euẽtũ futuroꝝ an valeãt, ⁊ qñ, ⁊ q. nu. 24. 25.
24 Temeraria asseneratio de eo quod quis nescit nocet.
25 Conditionis casualis vel mixte implementum pro cã habetur.
Laycorum prudentum opinio in quibus querenda.
26 Opiniones ⁊ sententie que tenende.
Ludi permissi qui sint.
Scholaribus quid liceat ludere.
27 Ludi inter quas personas permissi.
Ludus scachoꝝ phibitus est pp tps quod in illo conteritur.
Ludere auaritie causa nemini licet.
28 Ludere in licitis quantam summam quis debeat. 31.
Solidus legalis quid sit.
29 Nobilitas in prohibitis maius priuilegium non affert.
Aurei hodie sunt minoris ponderis quam olim.
30 Statutorum volumina discordantia quomodo concordanda.
Litera mutior in penalibus preualet.
32 Ludos illicitos nunquid liceat inspicere.
33 Cõtractus facti in vel de ludo an valeant, ⁊ qbus casib. 34. 35.
34 Venditio facta in ludo cum lusore nunquid teneat.
Transactio in ludo nihil operatur.
36 Actio ex ludo contra perditorem non datur.
Lusores consueuerunt esse magis legales quam mercatores.
37 Vendens in alea re victa non tenetur de victione.
38 Amissum in ludo an reperi possit, ⁊ quibus casibus. 41.
39 Furti tenetur qui cum monacho aut filiosa. ludit.
40 Fraus quibus modis in ludo committatur.
42 Lusor perdens intra quantũ tps repetere possit amissum. 47.
43 Ludi lucrum vtrum restitutioni subiaceat, ⁊ a quo sit restituendum, ⁊ cui. 44. 45. 52.
45 Joannes Calderinus doctor magne scientie ⁊ sancte vite.
47 Pauper prouocans diuitem ad ludum ⁊ perdens sibi imputet.
48 Vincens in ludo quando teneatur restituere victo. 50. 57.
49 Pauperibus lucratum in ludo quando erogandum. 58.
51 Meretricium est turpe lucrum.
52 Penitẽtia an sufficiat de peccato cupiditatis propter quod qs inductus est ad ludum.
54 Taxillarij ⁊ taxillor mercatores an teneant ad restõnem. 56.
55 Obuiare manifesto facinori qui põt ⁊ non obuiat facientis culpam obtinet, ⁊ fauet, peccatq̃.
Ignorantia est affectata quando quis fingit se non videre.
59 Liber mendosus emptus ab vno an possit alteri vendi.
Ludere tempore penitentie non l̃z.
Finis spectandus ⁊ conclusio.
60 Cognitio aduersus lusores ad quem pertineat.
61 Ludi prohibiti receptator quomodo puniatur.
62 Compulsor ludi qualiter puniendus. Et quid in allectore blanditijs ⁊ persuasionibus.
63 Ludens cum falsis taxillis qua pena teneatur. Et quotuplex sit in illis falsitas.
Falsitas quando per homines male fame probari possit.
64 Mutuans lusori quando repetere possit.
65 Jniuria retinenti ludum illata nunquid punienda.
66 Campo in cuius taberna ludit̃ qñ aleator non dicendus.
67 Ludẽti mutuans pecuniã q iuranit non ludere an sit periurus.
68 Statutum de lusoribus an trahatur ad socios ludi.
69 Ludens cum vno pluribus vicibus vel cum pluribus continuato tempore vtrum puniatur vna pena vel pluribus.
70 Ludens ⁊ offendens an ⁊ quando teneatur.
71 Consuetudo ludi permissiua nunquid excuset in foro poli.
72 Solita an impunibilia.
Ludus iure positiuo est prohibitus.
73 Consuetudo facilitatem peccati inducens non tenet.
74 Positio in parte falsa l̃z in reliqs sit vera in totum negari põt.
75 Restitutio habet suos auctores tepidissimos.
76 Statutũ an possit facere ludũ alꝰ phibitũ de iure impunitum.
Festi dies ludis non celebrandi ⁊ epulis.
Statutum permittens ius dici omni tempore nunquid valeat.
77 Consuetudo an possit illicitum facere licitum.
78 Argumentatur ab effectu.
Experientia docet.
Differẽtia est inter tolerare, pmittere, ꝯcedere, ⁊ licitũ facere.
79 Restitutio nunquid victo per statutum possit negari.
Lex in actione danda ⁊ deneganda magnum h̃z momentum.
Lex nihil impossibile continere debet.
80 Statutũ an possit ꝯcedere retẽtionẽ victori in ludo sine restõne.
Ludentis quod sit studium ⁊ animus.
81 Filij an possint reuocare perdita in ludo per patrem ⁊ quando.
Conditio laycorum ⁊ clericorum an sit equa maxime in ludo.
82 Ludus nunquid sit crimen vel delictum.
83 Lusores hodie multi sunt etiam viri magni.
84 Hortatur etiam poetarum auctoritate non ludere.

¶ Prefatio.

Animaduerti viri studiosi inter ceteras illecebras qbus boies, ⁊ maxie adolescẽtes illaqueari ꝯsueuere, ⁊ a bonis moribus fieri alieni, ⁊ de diuitibus pauper, ⁊ de studiosis discholi, de gaudẽtibus lugẽtes de catholicis blasphemi, ⁊ pessimi euadere soliti sunt, lusum obtinere principatuꝫ. hoc testant̃ sancti pres q fuerũt ⁊ sunt norma ⁊ exẽplar nre vite. hoc testant̃ legũ latores latini, pariter ⁊ greci, hoc infinitis experimẽtis aliquẽ nõ latet q aliqd sapiat. ¶ Cũ ergo videat̃ quo dãmõ necessariũ cessare qñq̃ a negotijs vt ingt pbs. v. ethico. ⁊ opꝫ interponere qñq̃ aliqua ingenia recreantia laxa aut fastidita, dũ tñ illa gaudia interponenda non sint improbata, vtile visum fuit colligere ꝯpendiose tractatũ p quez instruamur a quo lusu abstinẽdũ sit, ⁊ cui rei possimus virtutis aut recreatiõis cã qñq̃ operã dare, ⁊ pdictis ea copulabo q̃ eũdẽ tractatũ respicere videbunt̃. Obsecro vos vt in pdictis inuestigãdis vna mecuꝫ laboretis. Mã erit si non fallor res vtilissima aie ⁊ corpi, ⁊ p stu diũ extraordinariũ eiusmodi tractatus facilius tolerabitis psentes estiuos calores. ¶ Cõceperã repetere ꝯstõnẽ Grecam dñi Justiniani situatã in Codice. in ti. ꝺ relig. ⁊ alee lusu, ⁊ in ea cõ-

percutit imaginem dei q̄ dz mori, tex. in. c. si canonici. de here. in. vi. ⁊ pp hoc fuit suspensus quidam qui imaginez crucifixi in aquis proiecerat vt pluuie cessarent, ⁊ ego fui cōmissarius, ⁊ in voto ꝫrio q̄ non fecerat ad iniuriam diuinitatis sed ad finez boni, ⁊ q̄ dei blasphemi nō puniuntur pena capitis sed linguc, ꝑm nostras ꝙstitutiones, ⁊ fuit in ꝫrium pronisum per factum consilium. Et ita alias cōsului in ciuitate Capue ꝙ quendam qui pp ludum disperatus oculos crucifixi effoderat q̄ suspenderetur argu. dictorum iurium, tamen per pecuniam fuit liberatus, ⁊ male ⁊ pessime. Paris. ll. doc.

63 **Quia supra** tangitur† q̄ vna precipua cā prohibitionis ludi fuit blasphemia. Queritur qua pena puniantur blasphemi. Dic qd̄ de iure cōi puniuntur pena mortis. in auc. vt non luxu. ꝙ naturam. §. quoniam. de iure cano. olim laicus excōicabatur clericus deponebatur. xij. q. i. c. si quis per capillum. hodie punitur pena mortis. c. ij. extra de malefi. vbi gl. deinde vero superuenit cōstitutio regni Sicilie, que in regno pp frequentiam delicti imposuit penam truncationis lingue vt in constitutione regni blasphemantes in quo delicto in diuinam maiestatem commisso denuntiator nō tenetur se inscribere nec solennitatem. l. libellorum seruare. in aucten. qūo oporteat episcopos. §. sed neq; ꝑm Ang. ibi dicitur aut est blasphemia omne maledictū erga deum ⁊ sanctos suos ꝑz Bar. in l. item. §. sed qd̄ adijcitur. de iniur. per. c. i. de malefi. secus qñ malediceretur alteri q̄ deo ꝑm Bar. ibi q̄ tunc differt maledictio a blasphemia. Paris.

64 ¶† An si quis aliqué offendat excusari possit dicēdo hoc fecisse secum ludendo ⁊ nō ex lascinia vel dolositate. Br̄ q̄ nō regulariter. c. j. de presump. q̄ omne malus praue presumit̄ actus. ff. vi bonorū rap. l. aut. §. fi. Nā ludus noxius est in culpa, vt in. j. ꝙsti. ff. §. illud. ⁊ in l. nam ludus. ff. ad. l. aquil. ⁊ gl. in. c. i. ff. quimo. feu. am. in verbo luserit. vbi no. q̄ ludi inter scholares sunt prohibiti, ⁊ ideo nō ꝫz proijcere lapides doctori, vel vt quis acriter verberet, nec ét ꝫz proijcere rapas vel cepas, q̄ iure prohibitum est. argu. dictorum iurium, vt ibi. ⁊ in l. si nō quicij. C. de iniur. vbi iniuria dicta per iocum non cadit in rixam, q̄ animus ⁊ propositus distingunt maleficia, tñ isti alleganti se fecisse per iocum incumbit onus probandi, vt ibi late per Cy. Ang. ⁊ alios. ⁊ ş. in. c. ludus ⁊ iocus. Paris.

65 ¶† An si plures fecerunt societatem ad ludendum ⁊ posuerūt mille, ⁊ vnus socius missus ad ludendum amisit dictam pecuniam cumulatam pro ludendo, qui amissa pecunia illa scripsit consocijs absentibus qd̄ ipse renuntiabat societati ⁊ q̄ volebat ludere pro se ⁊ lusit deinde ꝑ se, an teneatur ꝙsocijs q̄ vicit cōicare. fuit decisus per tex. in. l. sed si seruus. §. si absente. ff. pro so. ¶ An si quis promisit alicui centū si luserit ad aleas ista ꝑmissio valeat? dic q̄ sic, vt no. in. l. ex ea parte. §. i. ff. de verb. ob. vbi dicit Bar. q̄ si aliqs multū ludebat ad azardum ⁊ feci instrumentuz ami co suo de nunq̄ ludendo ⁊ promisit penā q̄ valeat tale instr̄m, ex quo tendit ad bonū finem, ⁊ qd̄ no. Bal. in auc. interdicimus. ⁊ Guil. C. de epi. ⁊ cle. vbi dixit q̄ si post factū dictum instr̄m alium ludere fecit nomine suo q̄ in penam incideret facit tex. ⁊ glo. in. l. iurisgentium. §. pretor ait. ff. de pac. vbi dicitur q̄ non vz pactum per qd̄ fit fraus iurisconsulto, q̄ vetat in pecuniam ludere ⁊ sic si per alium ludere faciat videtur facere frandem illi pacto, vide tamen qd̄ habes. ş. in. c. an in causis.

66 ¶† An si ludens dicat trahe ad medietatem istorum centuz ⁊ non inueniantur esse centum sed minor q̄ntitas sit supplendum vincenti? Dic q̄ sic, arg. l. si ita stipulatus fuero banc summaz. ff. de verbo. obli. in tex. ⁊ in glos. vbi quando vterq; ignorauit. ¶ Commodans taxillos aut aleas aut domum scienter lusoribus ad ludum prohibitum tenetur ad restitutionem perditi in illo ludo, argu. in. c. fi. de iniur. ⁊ damno dato. qd̄ tz do. Maria. in. d. c. inter dilectos. allegat hoc ét tenere sanctum Bernardinum in ti. de restitu. ⁊ vide supra q̄ est dictum de officiali qui pōt ludum prohibere ⁊ non prohibet.

67 ¶† Ementes ⁊ vendentes barraterijs ad ludum prohibitum ⁊ commodantes barraterijs tenetur ad restitu. argumen. d. c. fina. de iniur. ⁊ damno dato secundum domi. Maria. allegat ét sanctum Bernardinum.
¶ Facientes taxillos ⁊ illos vendentes lusoribus ad ludū ꝓhibitum, ⁊ faciētes aleas ⁊ similia ad ludū prohibitum tenent̄ ad resti. damni eius rei occasione orti ꝑm do. Maria. ibidé remittens se ad nota. in. d. c. fi q̄ alij extendūt ad facientes cartas ⁊ tabularios ad ludum prohibitum, qd̄ est verū nisi illa instra in ciuitate possent vti ad ludum illicitū ⁊ illa vendant nō mala mente, q̄ nō tenētur ad restitutionem ét si sequatur effectus malus mentis sue, arg. l. merito. ff. pro so. ⁊ no. in. l. nō solū. §. sed vt probari. de ope. no. nūcia. ⁊ c. presentium. de homi. vbi de faciēte arma ad offensam ⁊ defensam apta q̄ nota. ⁊ bene facit iudicio meo tex. in. l. hi quoq; ff. ad. l. cornel. de sica. vbi faciens instra ad castrandum homines vel faciendum homines spadones punitur ea pena qua punitur castrans.

¶ Finis vtilis Tractatus de Ludo ad breue compendium reducti.

R. F.

Roma dabat quondam Ludos, spectacula, scenas,
Implebatq; suis Amphitheatra modis.
Talia ludebant mentes, auramq; popelli
Captabat vates desidiosa canens.
Alea nunc doctis melior tractanda libellis,
Utilibus studijs qui meliora ferant.
Quare age qui queris quo ludo luseris, ecce
Monstrabit Paridis pagina docta tibi.

Tractatus vtilissimus de Ludo,

do, editus ab excellentissimo. V. J. doc. do. Jo. Bapti sta Cacialupi de sancto Severino, in almo gymna sio Senensi. Anno domini. M. cccclxvij. nouissime natiuo candori redditus.

SVMMARIVM

1 Ludus quid sit ꝛ vnde dicatur. 4.
2 Differentia qualis sit inter iocum lusum ludum ꝛ lusionem.
3 Jocus in quibus verbis consistat.
Homolochia quid sit.
4 Lusus spe lucri an semper fieri dicatur.
Ludus quot modis capiatur.
5 Dionysius tyrannus post tyrannidem pedagogum gessit.
Scientie triuiales que dicantur.
6 Sponsio quid sit. Item vadimonium ꝛ pignus.
7 Ludorum quot sint genera.
Palamedes in castris Grecorum contra Troianos aleã inue nit, dum ocia miles ageret.
8 Ludi liciti ꝛ permissi qui sint. 26.
9 Scachoꝝ ludus nunquid licitus, ꝛ quibus, ꝛ quid de ludo pile.
10 Ludi qui in sola consistunt fortuna sunt omnino reprobi.
11 Aleator est reipublice hostis. Et quas habeat conditiones.
12 Jura aduersꝰ aleatores exclamãt. Et q̃ flagitia ex ludo insurgãt.
13 Usuram quam dicat lex ciuilis maximam.
Deus est cardiognosta non chyrognosta.
Blasphemus peior est iudeis q̃ membra redẽptoris nõ fregerũt.
14 Exempla quedam miranda contra lusores.
15 Juuenes quomodo per beatum Cyrillum moneantur.
Lusor inops tandem ad furtum se conuertit.
16 Scholaris lusor raro ad bonam frugem peruenit.
Scholares legum sunt secretarij quando in secreto eas habẽt, ꝛ propter imperitiam non allegant.
Temporis iactura maxima.
17 Corruptores p malũ exẽplũ tenent Jesu xpo ὁ seruo corrupto.
Adulatio est crimen capitale in clericis.
18 Alee ludus pro quo intelligatur.
19 Sponsio inter ludentes ꝛ in ludo quomodo veniat considerando ꝛ actio ex illa oriatur. 20. 21.
Senatusconsultũ cuiꝰ nomẽ nõ hẽmus qd vetuit ꝛ q̃r itelligẽdũ.
20 Roffredus beneuentanus fuit Azonis discipulus.
21 Actio oneris aduersi contra quem detur.
22 Intellectus. l. ij. §. circa. ff. de dol. excep.
23 Cõtractus circa euẽtũ futuroꝝ an valeãt, ꝛ qñ, ꝛ q. nu. 24. 25.
24 Temeraria asseueratio de eo quod quis nescit nocet.
25 Conditionis casualis vel mixte implementum pro cã habetur.
26 Opiniones ꝛ sententie que tenende.
Ludi permissi qui sint.
Scholaribus quid liceat ludere.
27 Ludi inter quas personas permissi.
Ludus scachoꝝ phibitus est pp tps quod in illo conteritur.
28 Ludere auaritie causa nemini licet.
Ludere in licitis quantam summam quis debeat. 31.
29 Solidus legalis quid sit.
Nobilitas in prohibitis maius priuilegium non affert.
30 Aurei hodie sunt minoris ponderis quam olim.
Statutorum volumina discordantia quomodo concordanda.
31 Litera mutior in penalibus prevalet.
32 Ludos illicitos nunquid liceat inspicere.
33 Cõtractus facti in vel de ludo an valeant, ꝛ qbus casib. 34. 35.
34 Venditio facta in ludo cum lusore nunquid teneat.
36 Transactio in ludo nihil operatur.
Actio ex ludo contra perditorem non datur.
37 Lusores consueuerunt esse magis legales quam mercatores.
38 Vendens in alea re victa non tenetur de victione.
39 Amissum in ludo an reperi possit, ꝛ quibus casibus. 41.
40 Furti tenetur qui cum monacho aut filiola. ludit.
42 Fraus quibus modis in ludo committatur.
43 Lusor perdens intra quantũ tps repetere possit amissum. 47.
Ludi lucrum vtrum restitutioni subiaceat, ꝛ a quo sit restituendum, ꝛ cui. 44. 45. 52.
45 Joannes Calderinus doctor magne scientie ꝛ sancte vite.
47 Pauper prouocans diuitem ad ludum ꝛ perdens sibi imputet.
48 Vincens in ludo quando teneatur restituere victo. 50. 57.
49 Pauperibus lucratum in ludo quando erogandum. 58.
51 Meretricium est turpe lucrum.
52 Penitẽtia an sufficiat de peccato cupiditatis propter quod qs inductus est ad ludum.
54 Taxillarij ꝛ taxillorꝝ mercatores an teneant ad restõnem. 56.
55 Obuiare manifesto facinori qui põt ꝛ non obuiat facientis culpam obtinet, ꝛ fauet, peccatq̃.
Ignorantia est affectata quando quis fingit se non videre.
59 Liber mendosus emptus ab vno an possit alteri vendi.
Ludere tempore penitentie non ls.
Finis spectandus ꝛ conclusio.
60 Cognitio aduersus lusores ad quem pertineat.
61 Ludi prohibiti receptator quomodo puniatur.
62 Compulsor ludi qualiter puniendus. Et quid in allectore blanditijs ꝛ persuasionibus.
63 Ludens cum falsis taxillis qua pena teneatur. Et quotuplex sit in illis falsitas.
Falsitas quando per homines male fame probari possit.
64 Mutuans lusori quando repetere possit.
65 Iniuria retinenti ludum illata nunquid punienda.
66 Campo in cuius taberna luditur qñ aleator non dicendus.
67 Ludẽti mutuans pecuniã q̃ iuranit non ludere an sit periurus.
68 Statutum de lusoribus an trahatur ad socios ludi.
69 Ludens cum vno pluribus vicibus vel cum pluribus continuato tempore vtrum puniatur vna pena vel pluribus.
70 Ludens ꝛ offendens an ꝛ quando teneatur.
71 Consuetudo ludi permissiua nunquid excuset in foro poli.
72 Solita an impunibilia.
Ludus iure positiuo est prohibitus.
73 Consuetudo facilitatem peccati inducens non tenet.
74 Positio in parte falsa ls in reliqs sit vera in totum negari põt.
75 Restitutio habet suos auctores tepidissimos.
76 Statutũ an possit facere ludũ alꝰ phibitũ de iure impunitum.
Festi dies ludis non celebrandi ꝛ epulis.
Statutum permittens ius dici omni tempore nunquid valeat.
77 Consuetudo an possit illicitum facere licitum.
78 Argumentatur ab effectu.
Experientia docet.
Differẽtia est inter tolerare, pmittere, ꝙcedere, ꝛ licitũ facere.
79 Restitutio nunquid victo per statutum possit negari.
Lex in actione danda ꝛ deneganda magnum hz momentum.
Lex nihil impossibile continere debet.
80 Statutũ an possit ꝙcedere retẽtionẽ victori in ludo sine restõne.
Ludentis quod sit studium ꝛ animus.
81 Filij an possint reuocare perdita in ludo per patrem ꝛ quando.
Conditio laycorum ꝛ clericorum an sit equa maxime in ludo.
82 Ludus nunquid sit crimen vel delictum.
83 Lusores hodie multi sunt etiam viri magni.
84 Hortatur etiam poetarum auctoritate non ludere.

¶ Prefatio.

Animaduerti viri studiosi inter ceteras illecebras qbus homines, ꝛ maxie adolescẽtes illaqueari ꝙsueuere, ꝛ a bonis moribus fieri alieni, ꝛ de diuitibus paupes, ꝛ de studiosis discoli, de gaudẽtibus lugẽtes de catholicis blasphemi, ꝛ pessimi euadere soliti sunt, lusum obtinere principatuꝫ. hoc testant sancti pfes q̃ fuerũt ꝛ sunt norma ꝛ exẽplar nre vite. hoc testant legũ latores latini, pariter ꝛ greci, hoc infinitis experimẽtis aliquẽ nõ latet q̃ aliqd sapiat. Cũ ergo videat quo dãmõ necessariũ cessare qñq̃ a negotijs vt inqt phs. v. ethico. ꝛ opꝫ interponere qñq̃ aliqua ingenia recreantia laxa aut fastidita, dũ tñ illa gaudia interponenda non sint improbata, vtile visum fuit colligere ꝙpendiose tractatũ p quez instruamur a quo lusu abstinẽdũ sit, ꝛ cui rei possimus virtutis aut recreatiõis cã qñq̃ operã dare, ꝛ pdictis ea copulabo q̃ eũdẽ tractatũ respicere videbunt. Obsecro vos vt in pdictis inuestigãdis vna mecuꝫ laboretis. Mã erit si non fallor res vtilissima aie ꝛ corpi, ꝛ p studiũ extraordinariũ eiusmodi tractatus facilius tolerabitis psentes estiuos calores. ¶ Cõceperã repetere ꝙstõnẽ Grecam dñi Justiniani situatã in Codice. in ti. ὁ relig. ꝛ alee lusu, ꝛ in ea cõ-

plecti suprædictum tractatũ, sed cum hoc anno nõ legeret Codex, visum fuit potius tractatũ compendiosum edere collectus ex dictis doc. sparsim diuersis in locis positinorũ. Et cum cepissem ordiri telas repert qõ excellentissimus doc. t mihi pater honorandus do. Marianus soci. dictam materiam ordinatissime suo more solito tractauerat in. c. inter dilectos. de excess. prela. vnde post terga nobilissimi messoris prefati spicas colligens rẽ ipsam aggrediar partiens. in. x. t. viij. q.

¶ Partitio totius operis.

¶ Prima questio, quid sit ludus seu lusus.
Scda qd differt inter iocũ, ludũ, lusum, siue lusionẽ t spõsionẽ.
Tertia, quot sint species ludi, seu lusus.
Quarta, qui sunt ludi seu lusus liciti, seu permissi, t qui probi, t qui probibiti, t que sponsio licita seu illicita.
Quinta, qbus psonis sit permissus bmõi lusus in casibus pmissis, t in non pmissis, t qbus personis sit maxime detestabilis.
Sexta quantã summam liceat ludere ad dictos ludos licitos.
Septima, vtrum liceat inspicere dictos ludos illicitos.
Octaua vtrũ ꝯctus facti in ludo vel occasione ludi valeant.
Nona, vtrũ amissum in ludo repeti possit, t j. quantũ tempus.
Decima, vtrum victum in ludo subiaceat restitutioni in foro cõ scientie, t a quo sit restituendum, t cui.
Undecima, cuius officialis sit officium aduersus aleatores, lusores, receptatores, t huiusmodi.
Duodecima, que sit pena receptantis ludum t ludentium t inspicientium, t que sint a iure introducta in eorum odium.
Decimatertia, si quis iuranit nõ ludere, t mutuauerat pecuniã ludenti vtrum sit periurus.
Decimaquarta, vtrum pena statuta contra ludentes habeat locum contra participes seu socios.
Decimaquinta, si qs luserat in lusum pbibitũ cũ vno pluribus vicibus ꝯtinuatis vel cũ plurib. vtrũ puniat vna pena vel plibus.
Decimasexta, si collusores inuicem se offendant, aut ludens ludendo alium offendat an puniatur, t qualiter.
Decimaseptima, si statutũ aut ꝯsuetudo permittat ludũ alias pbibitũ, aut victi repetitionem negat, seu retentionem concedat, vtrum valeat t excuser, tam in foro fori quam in foro poli.
Decimaoctaua t vltima, an lusus dicatur crimen, t vtrũ bannitus pro ludo dicatur bannitus pro crimine.

1 **Prima** †qõ. s. annotata fuit quid sit ludus seu lusus. reperi solũ do. Ma. in. d. c. inter dilectos q est actus qdã cessationis vel recreationis, qñq ex sola fortuna, interdũ ex industria, nonnunq ex vtroq proueniens. Potes et tu attentare q lusus est interpositio quedã voluptatis per quã facile prodimus in lachrymas. vt. d. c. alearũ vsus. Lusus est p actum facti delectabilis qñq virtutis gratia parati, quandoq lucri, quandoq voluptatis tantum cessatio a negotijs.

2 **Secunda** ẽ qõ † qd differat inter iocũ, lusum, ludus, siue lusionẽ t sponsionẽ. Jocus in verbo, ludus in facto vtrũq tamen patitur exceptionem, vñ iuuenalis.
Quoties voluit fortuna iocari. Intellige nõ ó verbo sz de fctõ.
Ouidius.
Nos ignaua iocos tribuit natura puellis.
Materia ludunt vberiore viri.
Ille face esse iocos, turpe est nescire puellam
Ludere, ludendo sepe paratur amor.
Unde iocos pro ludis qñq posuit. ioca qñq pro iocos legit, sicut modia pro modios. vt scribit Laurẽtius vallensis. in lib. de elegantia lingue latine. lib. iiij. elegantiarum de iocis habet et apud Ciceronem ad atticum. Itaq ioca tua plena facetiarum, ex diuerso ludus pro ioco. vnde Horatius.
Sed tũ amoto ꝓramus seria ludo. Itẽ plinius ad Valerianũ. Tũ alij diuinũ me, alij rapinis meis mee auaritie occursum per ludũ dictitant. Frequẽter et inuenit ludere p iocari. Vñ Plinius minor da Fabiũ iustũ. Ludere me putas. i iocari serio peto. Jocũ. n. accipiũt auctores p ꝟio a serio, Vñ Quinti. Jocũ vero accipimus qõ est ꝟiũ serio. Alibi dixit ludere nũq volumus. i. nolumus scurriliter t leuiter loq vel deludere alterũ seu eludere et dr versibus scribere, sed non fert nisi opusculũ qualia sunt epigrãmata. illa igit opuscula dicuntur lusus apud sum
3 mos auctores. vt annotauit Gallensis. vbi. s. † Jocus vero in q bus verbis ꝯsistat. Audi Leonardũ Aretinũ in proemio ethicorũ dicentẽ. In ioco igit laudabilẽ illam mediocritatem, quam Greci eutrapeliã vocant, nostri tũ vrbanitatẽ, tũ festiuitatẽ, tum comitatem, tũ iocunditatem dixere, t qui ita se hz vrbanus, festiuus, comis t iocũdus est. hec oia verba prolata sunt, t ab optimis auctoribus frequẽtata. p superabundantiã ingt Homolochia apud grecos est ꝓprie scurrilitas apud nostros, t qui illaz hz scurra, qui aũt deficit agrestis t rusticus est, t habitus ipse rusticitas est, mediocritatẽ in iocãdo seruat vrbanus siue comis q vero oino deficit t abhorret rusticus. q ita iocosus est vt modũ excedat scurra vocet. hec Leonard. vbi. s. qõ tu no. q aliqñ loquens lato ore iocosa. i. scurrilia, t facis te bestiã reputari videas. Ad idẽ Cicero. j. officiorũ dicit q duplex est genus ludẽdi t iocandi in quorum vtroq mediocritas seruanda est. Si voleris ẽt latius videre. videas Plutarchũ in libello de liberis educandis, t hec sufficiant quo ad ludũ t iocum. † Ludus vero dr a lusu siue lusione, q ludus tũ periculũ tũ spem sibi ꝓpositaz hz. lusus vero nisi merã voluptatẽ, vt attestat idẽ Gallensis loco prenotato. Idẽ subdit qõ q pilla, q troco, q tesseris, q ẽt quocũq gñe alearũ delectationis gratia ludũt, ludũ potius quam lusum exercent. vñ Cicero in Catone maiore. ex multis lusionibus nobis senibus tales relinquat t tesseras. quasi de voluptate senili loquẽs nõ de spe lucri, cuius spei gratia pleriq ludũt. immo qñq ludũ talariũ dicimus, hz quidã t hunc ludũ gratia lucri lusum dicant. vñ Suetonius lib. iiij. ac ne ex lusu quidẽ alee ꝯpendiũ spernemus, t hoc mõ. s. in prefatione sepius assumpsi, t in distinctione qõmũ. ita ẽt accepit lusum p ludo gratia lucri. Paul. iurisconsultus in. l. solent. ff. de ale. Ludus ẽt dr scola, vbi ẽt periculũ t spes. † vñ dr Dionysiũ tyrannũ regno electum factũ esse magistrũ ludi. ꝯclusit igit Gallensis ludũ tum aliarum quarundã artiũ tũ scholã grãmatice, quã dicit esse scholã trinialẽ qõ in triuijs docet, t ꝯpitis. i. in loco vbi plures vie ꝯueniũt, vt biniũ, triniũ, quatriniũ. ita exponit Jsido etbi. xv. iõ Gallensis notat. i. reprehẽdit quosdã impitos q sciam trialẽ appellãt grãmaticã, dialecticã, rethoricã, quatrialẽ vero aliarum quatuor liberaliũ artiũ, qõ tu legista no. p eo qõ hr p insti. de excu. tu. §. itẽ rome. in gl. hr ẽt apud Teremiũ, qõ fidicina quotidie discebat in ludo. i. in schola grãmatice. Itẽ ludus gladiatorius dr schola, vbi discũt gladiatores. tex. nãq in. l. j. §. ludi. ff. ó vari. t extra. cog. loquit de magistris ludi literarij. dicit ẽt Quintilianus, qõ lusus in pueris est signũ alacritatis. itẽ dicit q inter nulli acuendis puerorum ingenijs non inutiles lusus. intelligit Quintilianus lusus p opusculis vt. s. dictũ est, vel p ꝯcertationibus literarijs p quas acuunt ingenia puerorum. † Scda vero
6 est ꝓmissio seu fideiussio tũ spõsus t sponsa dicta sunt, q spõsores t spondere solebãt ẽm Jsid. ix. ethymologiarũ. Itẽ papias dicit q spõsio est ꝓmissio, inde spõsores ꝓmissores. nec dicit vltra. Adde qõ vas est p altero vadimoniũ ꝓmittit fideiussionẽ ẽm Varronẽ. alij dicũt vadimoniũ esse sponsionẽ ad certũ diez sistendi se in iudicio. i. ꝯparẽdi p se vel aduocatos qõ eleganter ꝓsequit idẽ Lan. vallen. sub ru. de vas. t obses. lib. vi. Pan. iurisconsul. dicit q sponsio est q̃ non solũ p interrogationẽ fit, sz ois stipulatio ꝓmissioq. vt. l. sponsio. ff. de ver. sig. Sed quantũ attinet ad ꝓpositũ nostrũ de sponsione mentio hr apud Mari. iurisconsul. in. l. qbus rebus. ff. de alea. t apud Papinianũ in. l. ij rẽ. §. si qs sponsionis. ff. de prescrip. ver. t idẽ est dicere quantus ad terminos nostros sponsionẽ posse facere qõ ꝓmittere aut dare pignora danda vincẽti, q aliqñ fit inter ꝯtẽdentes de aliqua re. vt exponit Rof. in suo volumine de libellis. iiij. parte subru
bri. de senatusconsul. cuius nomẽ nõ habemus qõ ꝓhibet ludus vel pignora cã ludi. t de hoc. j. dr. q. iiij. Pignus aũt non tantũ creditori datur, sed inter paratos secum decertare mutuo affectu, t apud sequestrum deponitur. vnde Virgi. in bucco.
Tu dic mecum quo pignore certes.

7 **Tertia** qõ est † quot sint gña, seu species ludi, seu lusus. nam quidã ludus est meri ingenij, vt ludus scachorum, t similes. quidam fortune, vt taxillorũ. quidam mixtus tam ex fortuna qñ ex ingenio procedens. vt est ludus alearum, minoreti, sbarraglini, t similes. Adde pdictis qõ Palamedes in grecoꝝ exercitu dũ Troia obsideretur inuenit latrunculum ludũ. s. scacborũ t tabularũ ad iocãdũ interdũ. Be abaco t latrũculis. i. tabulario t taxillis seu scachis facit mẽtionẽ Macrobius in crobius in primo saturnaliũ. idẽ Macrobius mẽtionẽ facit de lusu puerorũ denarios iactantium. Cicero ẽt in scdo de oratore dicit q Scipio t Lelius descendebant ad puerilẽ ludum ludẽdo in concbis. i. nicbis. Martialis cocus dicit alea parua nuces ꝛc. Itez Persius eundẽ ludũ cõmemorat. i. anocioli. Adde q alea, ẽm Papiã, est tabula lusoria dicta a quodã q hunc ludũ inuenit. tessere sunt quadrati lapilli. i. taxilli. de gñibus lu
dorum ẽt hr quinto Eneidos. t adde que dicam j. in. q. seq.

Quarta

8 **Quarta** qō est ꝺ ſint ludi ſeu luſus licti ⁊ ꝓmiſſi, ⁊ q ꝓhibiti ſolēt dici ꝑ doc. ⁊ d. c. clerici. de vi. ⁊ ho. cle. ⁊ i. d. c. iter dilectos, qō ois lud⁹ virtutis cā aut ceſſatio nis ſine cupiditate ſeu anaritia permiſſus eſt. vt. l. ſolēt. §. i. ff. de alea. dūmō non admiſceaꝫ dolus, fraus, aut alia ſpēs delicti. ⁊ fiat horis debitis ⁊ ꝙgruis. ludus aūt q fieret cupiditatis cā, vel hūs admixtā aliā ſpēm delicti nō ſit licitus. vt. d. l. aleaꝫ vſus. Tu aduerte aliqñ clarius deſcēdo ad ꝑticularia, ⁊ dicas ꝙ ludus ſcachoꝝ eſt licitus. ita no. gl. in auc. interdicimus. C. ō epi. ⁊ cle. ⁊ ibi Odof. ⁊ alij docto. in. d. c. clerici. ⁊ d. c. inter dilec. ⁊ Bal. in rub. ff. de alea. ⁊ in rub. C. de ꝙdi. ob tur. cau. ⁊ Ang. in. l. fi. §. i. ff. quarū rerū act. nō da. Sz an iſte ludus ſcachoꝝ ſit ꝓmiſſus clericis. ꝙ. patebit. q. v. Itē ludi in ꝙbus virtus oſtēdaꝫ ꝓmiſſi ſunt, puta ioculādo. nā poſſuꝫ ludere tecū cū iaculo, vt qui plus iaculauerit ille bēat ab alio tātā q̄ſtitatē, vt hr̄ in. d. l. alea rū vſus. ⁊ in. l. in exēplū. §. i. de verb. ob. ⁊ ꝑ Ang. in. d. l. fi. §. i. idē ſi lōgius lapis in lōgum ꝓjcir̄ q ludus apud grecos, Comō belon. vt eſt tex. in. d. l. ale. cū glo. Alius eſt ludus ꝓmiſſus qui apud grecos vocaꝫ Comon diaulomolon, q ꝓjciēdo palū. ⁊ hic ludus apud picones. i. marchiōes vocaꝫ pietra lata, apud puſinos vocaꝫ lanucula, apud Senēſes la piaſtrella. Poſſet ēt intelligi iſte ludus qñ ꝓjcir̄ lapis groſſus vel palus ferreus in bre ui ſpacio ḃ acto vt plus ꝓjciēs vincat tm̄, vel ēt virtutis cā ⁊ ſi ne ꝓmio. Alius eſt ludus q apō grecos vocaꝫ Rhindalca, qnē nos vulgariter appellamus, vt qdā dicūt currere ad brauiū, ⁊ alle gāt gl. in. d. l. alea. ſed ego opinor aliā fuiſſe mētē gl. dū dicit qñ equo curraꝫ ⁊ ꝓcutir̄ vel tangit̄, nā intelligo qñ equo curraꝫ cuz haſta ala gntana, ⁊ ita repio dixiſſe Odoff. in. l. §. ſenatus. ff. de alea. Est ⁊ alius ludus q vocaꝫ Ecperuſan grece, qñ aliqñ ponꝺus cū primis dētibus eleuaꝫ, iſte ſiḿ est ꝓmiſſus. vt. d. l. alea. iſti ſunt qnq̄ ludi quos Juſti. ꝓmiſit. in. d. l. alea. ⁊ gñaliter oēs lu ꝺi virtutis cā facti ſunt ꝓmiſſi. vt iacēdo pilā, vel haſtā, vel currē
9 ꝺo, ſaliēdo, ſeu ſaltādo, luctādo, pugnando. vt. l. ſolent. ff. de ale. †Ludus pile eſt ēt ꝓmiſſus dū non alia ſpēs delicti admiſceaꝫ. vt ꝓbaꝫ in. l. itē mela. ff. ad. l. acq. ⁊ doc. tenēt in. d. c. clerici. ⁊ i. d. c. inter dilec. Pōt ēt dici gñaliter qō luſoribus virtutis ⁊ ludis amatoribus ꝓmittit̄. vt. l. qua actiōe. §. ſi qs in collnctatione. ff. ad. l. acq. ⁊ l. ſi tibi. §. ſi rē. ff. de ꝑſcri. ver. ⁊ in. l. j. §. beſtias. ff. de poſtu. ⁊ in. l. exēplū. §. fi. ff. de ver. ob. ⁊ in. l. j. C. de athletis. li. x. ⁊ ꝑ bal. in. d. rub. C. de ꝙdi. ob tur. cau. Dicit ēt bal. no. in rub. ff. de ale. hec verba ludus in pecunia, fuit ḡ ꝓhibit⁹ ꝑ ſena. cō. de quo in. l. ij. §. j. de alea. Deinde ꝓtor ꝓp magnā eqtatē ſupple nit. vt in. l. j. in ꝓin. eo. ti. tertio Juſtinia. ꝑ ſuā legē grecā q̄ inci pit, alearū vſus. C. de reli. ꝓhibuit latius ludere in pecunia vt in aliis rebus. ꝓhibuit ēt neqs ſtaret ad videndū, ⁊ ſtatuit qnq̄ lu
10 dos ꝓmiſſos quos. ſ. enumerauī. Ex qbus ꝙcludit̄ dicit bal. qō triplex ē maneries ludorū. nā qñq̄ ꝙſiſtit ludus in ſola fortuna, qñq̄ in ſola ꝓtia, qñq̄ in vtraq̄. † ludi q ꝙſiſtūt in ſola fortuna oīno ſunt ꝓhibiti. l. ij. cū ſeq. ff. de alea. qr ſtultū eſt ſupponere ſe caſui ⁊ fortune. vbi pōt qs ſibi aliter ꝓuidere. fallit qñ ludit̄ alitia ai, ſeu in virtute aut roboꝛe corꝑis, ⁊ tūc lz ludere ad illū ludū. vt. d. l. ij. §. i. aut ꝙſiſtit mixtiz in ꝓtia ⁊ fortuna vt ludus tabularū, minoreti, ſbaraglini, ⁊ iſte ꝓhibitus eſt gñaliter. vt. d. l. alea. qō ꝓſequere vt ibi per eum. ⁊ j. ēt dicetur. Sunt ēt ꝓhibiti oēs ludi quos ſtatuū ⁊ conſuetudo in loco ꝓhibuit.

Nunc videamus qualr ludi ꝑdicti fuere ꝓhibiti tam quo ad aleatores. dicit Odof. in. l. i. ff. de alea. qō aleatoꝛ eſt boſtis reipub. nā vult qō oēs q ludūt ſuū efficiunt̄ pauperes, ⁊ ꝑ qñs fures ⁊ falſarij, ⁊ ſubdit idē doct. verba ⁊ habeatis
11 hāc reg. † nūq̄ inuenietis aleatorē q nō ꝙmittat iſta tria. Prio qō interſerit falſos taxillos. Scōo qō vbicūq̄ ludit in alea ſua aliqs foꝛeſis ⁊ ꝙrētio, aut dria aliqua oriaꝫ, ⁊ ꝓpea teſtimonium petaꝫ ab aleatoꝛe, ſp fert teſtimonium ꝓ foꝛeſem. Tertio qñ iſti faciūt eū bibere. Itē ꝙmittūt aliud, qr mutuāt falſos denarios, multū ꝓ eos introducta ſunt. de qbus dicet̄ j. qō. vij. Luſoribus aūt eſt ꝓhibitū ludere ad dictos ludos ꝓhibitos, ꝓp mala ⁊ pec cata q ſequunt̄ ex illis. dicit tñ Odof. in. d. l. alea. vſus. qō ſicut boies flent de moꝛte alicuius, ita flent de ludo. ⁊ iō ꝓhibitio fa
12 cta fuit, qr multe lachryme ꝓdibant ex ludo. vt dicit text. apte. in. d. l. alearū vſus. † Sed audi Hoſti. in ſumma de exceſ. ꝑla. dicentē paucis verſibus mala ⁊ peccata que ſurgent ex ludis.

Hec cum taxillos ludendo crimina fiunt.
Eccleſie ſpretus, vſuraq̄, rixa, rapina,
Scandala, tum nuge, blaſphemia, tum faciendi.
Furti doctrina, violentia, copia falſi,
Et moꝛtis cauſa, deceptio, perditioq̄
Temporis, ⁊ deſiderium, coꝛruptioq̄ ingens.
Iſtis predictis adulatio, vitaq̄ turpis.

¶ Eccleſie ſpretus fit, qr ꝙtēnit̄ ꝓhibitio eccleſie ludū ꝓhibentis. vñ tales vſurpātes quodāmō arioli ⁊ pagani ꝓp trāſgreſſuꝫ cano. lxxxj. di. c. ſi qs ꝑſbyteri. ⁊ ꝑ talē inobediētiā qs vr̄ incidere in crimē, ⁊ punit̄. xxiiij. di. c. quoꝛūdā. Vſura ꝙmittit̄, qr mi
13 nimo ⁊ q̄ſi eodē inſtāti eqparaꝫ ſoꝛti. ⁊ ēt illā lōge excedit ꝺcū in. l. ciuili vſura cēteſima dicaꝫ maxima q̄ ſolū in anno ſoꝛti eqparaꝫ. Prouenit ēt rapina. eo qō ludēs intēdit ſpoliare ꝓximū, ⁊ qñq̄ ſpoliat, ⁊ lz qñq̄ nō ꝙtingat. tñ deus reſpicit coꝛ nō manū. xiiij. q. j. c. ſi qd inueniſti. Scandalū quoq̄ inſurgit ex ludo, qm̄ boni ſcādalizanť. nihil aūt agēdū eſt cuz ſcādalo. vt in. c. niſi de renūtiatione. Nuge ēt deſcēdūt ex ludo, qm̄ in ludo multiplicātur mēdacia ⁊ verba otioſa, qm̄ qlz teneť de eis reddere rōnē. lō vitāda ſunt. xliij. di. c. Quinta. Blaſphemia ēt ꝓpetratur qō eſt deteſtabilius, ⁊ iſta fuit potiſſima rō ꝓhibitiōis. vt dicit tex. in. d. l. alearū vſus. ꝑ quā blaſphemiā fruſtratim ſepe incidunt̄ mēbra redēptoris, ⁊ talis vr̄ peior iudeis, qr ſaltē integrum coꝛ
14 pus reſeruauerūt. vt hr̄ in. c. ij. de maledi. ꝑ doc. †Nūc audies q̄dā mirāda ꝓ luſoꝛes. legit̄ in epla quadā diui Cyrilli epi Hieroſolymitani qō in Samaria qdā luſoꝛ q bona ꝙſumpſerat. duz btm̄ Hieron̄. blaſphemaret, fuit ſtatim fulmine interemptus. Preterea audi qd accidit in Tyro ſplendidiſſima ciuitate tribus ludētibus, qr dū in ludi prin. dicerent ſe ꝓ oēm vim ⁊ poſſe Hieronymi ludū quez inceperāt proſpere finituros, paulo poſt principiū ludi terra ſeipſam aperiēs, illos ſolos abſoꝛbuit, ⁊ nun q̄ illi amplius viſi ſunt, ⁊ hec dicit idē Cyrillus ſe habuiſſe a ꝓſentibus ⁊ videntibus, ſz qō ſtatim ſubdit, aſſerit ſe vidiſſe ⁊ acciꝺiſſe in Hier'lem inxta edē quā habitabat qdam miles nobiliſſimus ⁊ locuplex, vnicū bēbat filiū. illius amoꝛe excecatus eū nō coꝛrigebat, imo inſtruebat in prauis. ille bonis moribus deſtitutus, in ludis, blaſphemijs, ⁊ imunditijs, annū attigit. xij. die qua dā ſā adueſperāte ipſe pdes in ludo ꝓrupit ad hec verba. faciat qcqd pōt ille Hieronymus q ludos ꝓhibet. nam eo inuito hinc nō niſi victoꝛ ſurgā. Bū aūt hoc repeteret, ecce ſpūs nequam in ſpē bois boꝛribilis cūctis videntibus ludi locū velociter adiens, eūdē infelicē puerū rapuit, ⁊ quo eum detulerat nūq̄ hactenus eſt ꝙpertū. dicit aūt Cyrillus ꝙ qdā ea hoꝛa in domus ſue fene
15 ſtre manebat, q̄ ludi loco erat oppoſita, hoc vidit. † Monet ꝺ ſctūs vir ille Cyrillus iuuenes vt bonis moribus ſe informent. abſtinētes a prauis maxie ludis, qr qō noue carte ſcribit̄, de facili nō deleť. monet ēt parētes ad eruditionē ⁊ verba filioꝝ, ne flēdi eis ſuccedat euētus. Hec aurea verba tene perpetuo. ⁊ bñ audies q̄ refert illuſtris doc. Jo. an. dicere in ſuo ope Hieronymū. Furtū ēt ꝙmittit̄, qr cū luſoꝛ ad inopiā deuenerit ꝓp reg ſuarū ꝑditionē ad furta ſe ꝙuertit. vt experientia teſte didicimus. Violētia ēt adhibeť qñq̄, qr ſe inuicē aliqñ ſpoliāt. Itē volens diſcedere a ludo qñq̄ ꝑ violētiā ſibi illatā detineť i ludo. vt dic̄ tex. i. l. j. §. fi. ff. ō alea. Falſuz ēt ꝙmittit̄ iponēdo falſos taxillos, aut taciēdo alīs ſikes falſitates. vt. ſ. eſt dcm̄. ⁊ j. diceť. q. x. ⁊ xij.

Est ēt ludus aliqñ cā moꝛtis, qr ludēdo venit̄ de verbis ad verbera. de vulneribus ad vulnera, de vulneribus ad occiſionē vt ſepius experientia docuit. Deceptiones ēt ⁊ fraudes fiunt, ⁊ qui melius ſcit decipere, melius dr̄ ludere ꝓpter bo
16 minū coꝛruptelā. canones aūt ⁊ leges neminē volunt illaqueari. xcvij. di. c. de iud. ij. Perditio ēt tēporis inde reſultat maxima. † vnde infiniti ſcolares qui ſi non luſiſſent, doctiſſimi euaſiſſent, ꝓpter ludū ⁊ tēpus in ludo dānabiliter amiſſuz receſſere ex bauſtis pecunijs ⁊ ſecretarij. i. nunq̄ leges allegātes. Pro dolore ineſtimabili dolendū de amiſſione ſubſtantie, ſed longe magis de amiſſione temporis ſm Hoſti. vnde dici ſolet.

Damna plozo rerum, ſed plus fleo damna dierum.
Rebus quis poterit ſuccurrere, nemo diebus.

Itē cū aliena ſint oia, tps aūt nr̄um eſt teſte Seneca epla. j. ad Lucillū. vñ ꝓp ea ludus eſt maxime ꝓhibitus ſcolaribus ⁊ doctoribus vt in proemio. ffoꝝ. §. illud. ⁊ ibi ꝑ doc. Estq̄ apud me lubus ſcachoꝝ ēt peſtilēs ſcolaribus, nā inebriant̄ ludo, ⁊ pdūt tps, quo nihil carius eis. Cogitēt amoꝛe dei q ipſi ꝑ ꝑditionez tpis in ludo parētes fraudāt dulci ſpe, ſeipſos illaqueāt. toꝛq̄nt inanibus ſumptib⁹, viaticulū ꝙſumūt, ⁊ tādē caſtroniſant. adeo q redeūtes ad rectū iudiciū mallent aliqñ eſſe cerdones quam legū, aut canonū, aut artiū doctoꝛes, q bz aures audiēdi audiat. O tu q ipꝛouide tps qteris in ludo cuiuſcūq̄ gñis reforma reip

sum, ⁊ vt reformes lege aureā epl'am, quā Plī. minor scribit ad Marcū, de vita ⁊ moribus Plinij maioris auūculi sui. incipit d. epl'a, ꝑgratū est. in. iij. lib. epl'ax. epl'a. v. Besideriū ēt nascīt ex ludo qm̄ orīt maxia cupiditas lucrādi, q̄ est radix oium malo rū. vt in auc. vt iudices sine quoquo suf. §. i. Corruptio ēt multiplex nascīt. s. eox quos malo exēplo corrūpūt. vij. q. iij. c. in cun
17 ctis cū si. vñ subdit Hostiē. † qđ tales corruptores tenent Jesu Xpo de seruo corrupto. ar. l. j. ⁊ l. vt tm̄. §. fi. cū seq. ff. ō ser. cor. Adulatiões ēt fiūt ⁊ adulatorijs verbis gmēdat cautus ludēs, ēt si est in pctō exaltat qđ dānabile est. lxxxvi. di. donare. ⁊ ista adulatio est crimē capitale in clericis. xlvj. di. c. ecce. bñ facit. d. l. i. ff. de ser. cor. q̄ vult qđ nō dz qs landādo augere malitiaz. Vita turpis agīt ꝑ ludū ꝑm doc. in. d. locis. ⁊ cōiter ludendo trāsgredimur tria ꝑcepta iustitie, qr honeste nō viuim⁹, ins suū alteri nō tribuimus, imo honoris ⁊ ambitiōis cā seu anaritie ꝑ pēm vitā ludēs q̄rit victoriā, ⁊ hac potissima rōne clerici ꝓhibē tur ludere. vt in. c. cle. de vi. ⁊ ho. cle. Ultimo videmus, ꝙ Senatus ro. vbi erat sinodus moralitatis ludū tanq̄ cām malorum ꝓhibuit. vt. l. i. §. i. ff. de ale. impator ēt exp̄sse dicit i. d. l. ale. anti qua res est, vex ꝑ tpe pdīt in lachrymas. itellige ꝙ ſbe exīna nitionē blasphemias ⁊ mala ꝑdicta, iō ꝓhibuit. Audini lusores seipsos interemisse ꝙ ludū venenū sumpsisse ꝙ ludus, diabolo se vinū ꝑprio chyrographo tradidisse ꝙ ludū. vñ abstinēdū ab oi ludo ꝓhibito tanq̄ arte ptinitiosa ⁊ prona ad omnia mala. Principijs obsta sero medicina paratur.
18 Et intellige alee ludum ꝓ omni ludo qui viribus fortune committitur. vt ꝑ Azo. in summa. C. de reli. ver. accedamus. vbi omnino vide, ⁊ adde omnino qđ dicetur. ĵ. q. x. ⁊ xij.

Restat vt videamus de spōsiōe. i. ꝑmissiōe, seu pignoratiōe. q̄ aliq̄n fit inter duos aut plures ludentes, seu aliter aduersantes, qñ sit licita vel nō. sup quo Rof. i li. in libello ⁊ pte vbi tractat de senatusc̄sultis, sub rub. de senatus cōsulto, cuius nomē nō habem⁹ q̄ ꝓhibet ludos seu pignora ludi. In nigro dicit sic Rof. inuenīt ⁊ aliud senatusc̄sultū, cuius nomē nō habemus, ⁊ est vtile, ⁊ bz locū frequēter. multi. n. sunt ita faciles, ꝙ qñ aliqd dicūt ita esse, ⁊ ex alia pte negat. dicūt postea inter se ponam⁹ pignus, ꝙ ita est, ⁊ sic ponūt, ⁊ ex q̄nti mul
19 toties amittūt impiti, vel dicti ꝯbētes depēdāt. † vñ Senatus ꝑ hibuit pecuniā ludere, ⁊ spōsionē facere. i. ponere hmōi pignora siue pecuniā, vel aliud ꝙ noie pecunie large sumīt. vt. l. i. C. ō q̄sti. pecu. ⁊ vetuit hoc Senatusc̄sultū. vt nō det actio nisi in dictis casibus. s. cā vescēdi, ⁊ cā virtutis ostēdēde. ff. de alea. l. ij. q̄ verba in ea qđā male itelligūt, dicētes cā vescēdi. puta si vinco plus comedendo q̄ tu. iste intellectus malus est, qr iā inuitaret boies ad ingluuiē. sed ita intelligas cā vescēdi. puta dico aliqd esse verū, tu negas. postea dico, sic ponamus pignus vel. x. soli dos ꝓ comedēdo. quasi qcūq̄ vicerit. isti. x. solidi ponent i cōmunio. ⁊ istud est inductū cā recreationis. itē vide aliud exēplū. ponamus. x. soli. ꝙ ego curro plus q̄ tu. ⁊ iō permittit venire in spōsionē, vt boies fiāt virtuosi. hec dicit Rof. ad literā. Azo vero in sum. in. d. ti. de reli. dicit sic. ꝙ approbat ēt spōsio q̄ vulgo dr guadia in casibus ꝓmissis. s. cā virtutis, sicut qñ cā quinij. vt
20 sio. † vides ergo ꝙ Rof. benenētanus q fuit discipulus Azōis aliquāto latius locutus est q̄ Azo. nec repio aliquē doc. q istō clare explicet. Preterea videbat q̄siderādū esse aliquos cāus. Primus est qñ spōsio fit sup actu fiēdo cā virtutis. puta qr duo deponūt spōdētes, vel pignorāt ꝺdo ego currā plusq̄ tu, vel iaculabo, vel saltabo, vel luctabo fortior q̄ tu, ⁊ paciscunt ꝙ illud ꝙ venit in spōsionē det vincēti, ⁊ hoc casu est indubitatū spōsio nē valere, ⁊ actionē dari. vt. d. l. q̄bus rebus. ff. ō ale. ⁊ est casus in. l. si ré. §. si qs spōsiōis. ff. de pre. ver. C Scōs casus est qñ duo q̄tendūt dicētes ré aliq̄ se hre aliter ⁊ aliter, ⁊ ꝓpea spōsionem faciunt. i. pignus ponūt ꝙ positū a succūbente quertat in comunium cā recreationis, ⁊ tūc spōsio vz, ⁊ dat actio. vt. l. ꝙ in cōmunio. ff. de alea. ⁊ ista sunt indubitata. Seu vsq̄ ad q̄ summam licear facere spōsionē dictis casibus patebit. ĵ. q. iij. C Tertius casus est qñ duo ludūt ad aleas vel aliū ludū, ⁊ pignus ponūt ꝓ securitate vincētis. vel paciscunt ꝙ illud ꝙ in spōsionē venit detur vincēti, ⁊ hoc casu spōsio. i. ꝑmissio guadia vel pignus nō vz vt. d. iuribus, qr ibi fuit inhonesta cā spōsionis nō dat actio vin
21 cēti. vt. d. §. si quis sponsionis. vbi causa iuncta glo.

Quartus casus est † qñ mercatores vel alij dubitātes ne aliqua mercantia pereat in mari vel in terra, ꝑmittit tm̄ ꝑ cētenario alicui securāti ⁊ ꝑmittēti emēdar casu quo pēat, vel fortuna maris, vel aliquo alio casu iuxta ptis q̄tionē, ⁊ talis q̄tio vz, ⁊ quotidie practicat inter mercatores, ⁊ ꝯ hūc mercatorē suscipiētē in se picnlū rex alterius, datur actio q̄ vocat actio oneris aduersi. casus est no. in. l. in naue saupheli. ff. loca. vbi oino vide. ⁊ illā. l. optie legi. ō. Pau. de ca. videas ēt Rof. sup libello in actiōe oneris aduersi. C Quitus casus ē qñ aliq volūt plus sape q̄ oporteat, qr alter dicit, ergo volo spōsionē facē. i. pignus ponere ꝙ papa, vel impator, vel alī⁹ priceps ꝑdet statū, vel patiet aliquē casuz. vel aliqd aduersi, ⁊ i dictū casuz fit stipulatio si q̄tingat. ⁊ tūc an ꝑ spōsio valeat fuit al's dubitatū Florētie tpe Pau. ō cast. vt ipse refert in. l. a titio. ff. ō ver. ob. ⁊ refert tūc fuisse q̄sultū ꝙ multos doc. illas q̄tiones valere maxie. ꝑ. d. l. a titio, qr q̄libz q̄dō br̄ ꝙ cā. ⁊ qr ibi est casus ꝑz eū ꝙ valeat ista ꝓmissio ꝓmitto. xx. si sonabit ad vespe
22 ras, ⁊ iō post pulsationē debet, lz nō subsistat alia cā. † Nec ob. l. ij. §. circa. ff. ō doli excep. qr ꝑz doc. illa. l. loqtur in obligatione pura. lz in q̄dōnalibus solus enētus q̄dōnis br̄ ꝙ cā. vt in. d. l. a titio. ⁊ in multis alijs. ll. illius ti. ꝙ dicit ꝓpetuo no. ⁊ ibi refert fuisse iudicatū attēto maxie, ꝙ. d. q̄tiões erāt i vsu iter mercatores q̄ q̄suerāt ꝓnosticari de futuris, ꝑ quibus facit vltra eos. Mā si qs facit aliquē ꝯctū q estimat cōiter licitus, ꝯiū tñ est in veritate. qr sapit vsurariā prauitatē ex ꝺ ille nō dr̄ vsurarius. ita elegāter ⁊ singlr dicit bar. ꝑ illū tex. in. l. qd sit fugitiuus. §. apō labeonē. ff. ō edi. edic. Subdit tñ ꝑfatus. ō. Pau. ꝙ ipse noluit q̄sulere, qr hmōi q̄tiones videbant sape turpitudinē q̄dāz, ⁊ inhonestatē, sicut ludus taxilloꝝ. idē sensit idē doct. in. l. ñ quis cū debitore pepigerit. ff. de iu. iur. cui adde ꝙ satis vr̄ facē ꝙ dicta spōsio nō tenuerit illud ꝙ. s. dixit Rof. Itē qr casus aduersamq̄ fortunā liberi bois q̄siderare neq̄ honestū est. dicit tex. i
l. iter stipulātē. §. sacr̄a. ff. de ꝺ. ob. ⁊ isti. de inuti. stip. post. prin. vr̄ ēt sape quoddā votū captāde mortis. vt in. c. ij. ⁊ in. c. ne ca-
23 ptāde. de q̄cel. ꝓb. li. vi. cū si. ⁊ iō cogitādū. † Qñ vero ꝓmissio fieret sub q̄dōne de pñti vel de ꝑterito. puta ꝓmitto cētū si rex Parthorū vinit, tūc indubitāter vz. l. cū ad pñs. ff. si cer. pet.

Sextus casus est qñ ponunt pignora sub aliquo enēto in certo honesto tñ. vputa si tibi nascet filius masculus dabis mihi. x. si femina dabo tibi. x. vel aliud sīle. an tūc ista spōsio valeat. ⁊ q̄petat actio ꝯ habētē pignora ō mēte Rofre. ⁊ Azo. vbi. §. vr̄ ꝙ nō liceat spōsionē facere, nisi in illis duobus casibus, vcz cā virtutis corꝓis, ⁊ quinādū cā recreationis. vt dcm̄ est. In ꝯiū vr̄ ꝙ sic, qr ois cā ēt extranea iustificat stipulationē. vt. d. l. a titio. ⁊ sicut vz ꝓmissio qñ ꝓmitto tibi cētū si natus venerit ex Asia. ĵ. annū, vel si capitoliū ascēderis, q̄ sunt q̄dītiões depēdētes ptiz a fortuna. ita vr̄ ꝙ valeat ista si masculus natus tibi fuerit, ⁊ sīles. Ista. n. spōsio lz videat hre quādā temerariā ꝓsumptionē, tñ nō vr̄ hre inhonestā aut turpē q̄dōnē. ⁊ sicut vz emptio iactus retis a piscatore. vt. l. emptore. in fi. cui
24 l. seq. ff. de act. emp. ⁊ donatio spei. vt. l. spē. C. de dona. ita vr̄ ꝙ valuit hmōi spōsio. itē qr † temeraria asseneratio facta de eo ꝙ qs nescit sibi nocet. l. iulia. §. itē q furē. ver. qd tñ. ff. de act. emp. ꝓterea. ō. Ma. soci. in. d. c. inter dilect os. q. vi. bz ꝑ expedito ꝙ licitū est facere stipulationē sub hmōi forma, ꝙ Jmpator veniet in Italiā. ĵ. annū, ⁊ ponet aliud vincēdū vel amit. si venit vel nō veniet. ⁊ sīl'r ꝙ pluet vel non pluet tali die. nauis redibit ad portū tali die vel nō q̄ oia fiūt, aut supponunt lucrādi cā, ⁊ cā illa tētione vt aduersarius ꝑdat. allegat. ff. ō ver. ob. ꝑ totū ti. ꝑ quā pte vltra eū facit. isti. ō inu. sti. §. post mortē. ⁊ l. scrupulosa. ⁊ l. fi. C. ō inut. sti. facit ēt qr si ispiciant oia dcā Azo. i sum. C. ō inusti. hic casus iter tales stipulatiões inutiles enumeratas nō vr̄. bāc. q. repio positā a Pau. ō ca. i. d. l. si qs cū debitorē. ff. ō iur. vbi dicit ꝙ Florētie vidit de facto banc. q. ꝙ qdā ꝓmiserat certā q̄titatē si die sequēti plueret. q̄tingit ꝙ pluit, petebat illa q̄titas. orta fuit q̄tio. nā qdā dicebāt ꝙ. d. promissio nō valebat, qr nō q̄tinebat aliq̄ cām obligatoriā. vt in. d. §. circa. lz plu
25 res valētissimi viri diebāt oppositū qđ imo † implemētū q̄dōnis ēt cālis vel mixte br̄ ꝓ cā ꝑ illā. l. a titio. ⁊ ꝙ implemētū q̄dōnis sufficiebat ꝑ cā. ipse tñ. ō. Pau. noluit. ꝯiu. qr sibi videbat hmōi spōsio qdā ludus taxilloꝝ. ita in effectu dicit. ō. Pau. in d. l. si qs cū debitore. vr̄. ō. pau. habuisse spūm ⁊ itellectū Rof. de quo. §. s. ꝙ nō liceat spōsionē facere in casibus cōmissis fortune. ego vero in secreto q̄scie mee nō credo ꝙ tex. in. d. l. q̄bus. ff. de alea. voluerit illud ꝙ dicit Roffr. sed opinor ꝙ voluerit qđ in casibus in quibus lz ludere. s. virtutis causa, ⁊ cōsimili causa non liceat ēt sponsionem facere. non aūt voluerit prohibere pacta vel stipulationes inter sponsionem sub q̄ditione causali vel mixte pendeant ab aliquo casu. Fateor tñ qđ dicte conditiones videntur sapere aliquid superstitiosum aut fantasticū, ⁊ opinor

qđ

qõ forte a sapiẽtibus nõ laudent, an aũt valeant in effectu foret cogitandũ pp auctoritates dictorum doc. q vñr ẽria sensisse, & in hoc cupere intellígere opi. prudentiũ laicoꝝ. nã vt dicit Jo. an. in addi. Spec. in tit. de tu. §. gñalr. in addi. q̃ incipit placuit. in
26 ver. memores Bart. sillimã. q fuit doctor summus in legib. † q sepe in scholis dicere solebat illas opi. vel snias esse tenendas quas prudẽtes gmẽdarẽt, qõ dictũ ppetuo no. sit igit̃ qcto quo ad hãc. q. oẽz ludũ intelligi ꝓhibitũ q viribus fortune tm̃ initit̃, vel partim viribus fortune & partim ingenio seu industria. nam alea ponit̃ ꝓ oi ludo ꝓhibito in quo ludit̃ pecunia sumẽdo pecuniã gñalr ꝓ oi re. vt in ti. de alea. & in. d. l. aleaꝝ. Ludi aũt pmis si sunt illi q fiũt gra virtutis corpis, & non gmittunt̃ viribus fortunc. l. antepe. & l. fi. ff. de alea. Jtẽ & ille ludus dr̃ pmissus q pẽdet ex viribus fortune qñ fieret gra recreationis future in quantio. vt ludere vnũ caponẽ. dicit gl. in. l. si filio. §. j. ff. qua. re. act. non dat̃. lz ergo scholaribus aut alijs aliqñ ludere vnũ bedum, vel vnũ par caponũ ad taxillos vel ad aleas, & gñter ad ludum alias ꝓhibitũ. vt. d. l. qõ in quinio. ff. de alea. & ꝓ Azo. in summa. C. de reli. & Rofre. vt. §. & ꝓ gl. in. l. j. ff. de alea. & in. d. l. si filio. §. j. & ꝓ Ang. de perusio. & ponit no. Ang. de are. in trac. maleficioꝝ. sup. c. mettitore de mali dadi. sil̃r ẽ licitus ludus scachorũ & alij de qbus. §. est dictũ. vtrũ aũt clericis vel laicis venatio sit licita, & qñ, vide plene dicta per doc. in. c. j. de cle. vena.

27 **Quinta** qõ est qbus ꝓsonis seu inter quas ꝓso. sint permissi ludi in casibus pmissis † in qua breuiter gclude qõ ludus q fit virtutis cã vel ingenij ostẽdẽdi indubitanter est pmissus laicis & clericis, dũmõ non admisceat̃ supbia vel aliqua fraus. idẽ si clericis pmissus est ꝑm doc. in. d. c. clerici. & in. d. c. inter dilectos. vñ gl. i auc. interdicimus. C. de epi. & cle. & in auc. de sanc. epis. §. interdicimus. col. ix. & Jnno. in. c. latores. de homi. & doc. in. d. locis tenẽt q ludus scachoꝝ sit pmissus ẽt clericis. lz qdã, vt Pe. & Cy. tenuerint ẽtrũ. in. d. auc. interdicimus. s. talẽ ludũ non esse pmissum cle. qr multuz distrahunt̃ a cultu diuinoꝝ, & ita a diuinis officijs pp multũ tps qõ gsumit̃ in ludo scachoꝝ. predicta tñ intelligenda sunt. s. q clericis permissus est ludus & virtutis exercẽde & recreationis, & cessationis cã vt dictũ est dũmõ nõ tumultuose, sed qete & non supbe, aut voluptatis cã, sed recreationis aut cessationis cã, vt. §. dcm̃ est, qñ vero cã voluptatis tũc clericis nõ videret̃ pmissus. vñ do. Ab. in d. c. clerici vult q nõ liceat ẽt ꝑ quinio. p tex. xlviij. di. c. nõ opz &. c. non liceat, qõ ẽt refert & sequit̃ do. Ada. in. d. c. inter dilec. laicis aũt lz facere ludũ tumultuose, dũmõ non admisceat̃ alia spẽs delicti. Jtẽ clericis vr̃ esse pmissus dũmõ non incidãt in crimen percussionis. de quo ꝑ doc. in titu. de cle. percus. Jtẽ scias qñ nõ lz neqz laicis, neqz clericis ludere auaritie cã aut blasphemie, qr oium maloꝝ radix est auaritia. vt in auct. vt in. sine quo suffra. col. iij. ꝑm doc. in. d. c. cle. qõ mihi vr̃ summe ponderãdũ. nã sepe boies illaqueant̃ ludẽdo ad ludos sui nã pmissos. parui tñ delinquũt ludẽdo ad illos ludos auaritie cã. Jstud tñ est dãnabilius in clerico. vt no. in. c. cũ qdã. de iureiu. & in. l. pre sbyteri. C. de epis. & cle. & est ẽt aduertẽdũ qñ ludit̃ aliqd vtrũ ludentes habeant ptãtẽ administrandi vel ne vt filiusfamilias, ser
28 uus, monachus, institor alterius & hmõi. vt. j. dicet̃. q. viij. & x.

Sexta qõ † quãta summa liceat ludere ad dictos ludos licitos. videbat̃ prima facie dõm qõ hec licentia ludẽdi ad ludũ scachoꝝ. ad ludũ pile. ad iaciendũ palũ, luctãdũ, currẽdũ, & sil̃ia nõ esset certa neqz limitata aliqua summa. vt ꝑz in ti. ff. de alea. sed ẽtrũ est oino dõm esse de iure. & primo in illis qnqz ludis introductis. p. l. alearum vsus. de qbus dixi. §. q. iiij. est expeditũ qõ tm̃ lz ludere vsqz ad vnũ solidũ. i. aureũ legalẽ. vt est casus in. d. l. alea. vsus. Sz vtrũ sit idẽ in alijs ludis pmissis. puta ad ludũ scachorũ, pile, & similiũ virtutis cã introducto rũ. Jtẽ in ludo recreationis cã puta quinij sil̃r pmissi. glo. in. l. si filiofamilias. §. j. ff. quarũ rerũ actio non dat̃, sentit q sic, dum dicit vnũ caponẽ. quasi sentiat q lz in parua quantitate. doc. ẽt in d. c. de vi. & bo. cle. & apertius Abb. sicu. & do. Ada. in. d. c. inter dilectos. q. v. & alij dicunt illud id q limitat. l. alearũ vsus in illis. v. ludis virtutis cã intelligi debere statutum esse in alijs ludis pmissis. s. vt vnũ solidũ aureũ ludere non liceat. alias. n. §. dicta summã videnr̃ potius fieri gratia auaritie & spoliationis ꝓximi. idẽ reperio tenuisse. d. Ange. de are. in. d. tractatu maleficiorũ. in verbo, mettitore de mali dadi. Jdẽ repio tenuisse quosdã alios moder. in. d. l. ale. & quosdã magnos practicos. in tra
29 ctatu, de sindicatu officialiũ. † Et hic ꝑcedat vt non liceat ludere vltra dictã summam, ẽt si ludẽs sit nobilis, miles, doctor, vel multũ diues. vt expresse dicit tex. in. d. l. alearũ. s. q liceat ludere paruã q̃titatẽ q̃ non excedat vnũ solidũ, vt dictũ est. Et intelligant doc. sol. i. aureũ. nã solidus & aurens eqpollẽt de iure. vt hr̃ in. l. j. C. de veteris nũmismatis ptãte. li. xj. & est intelligẽdus iste solidus seu aureus ꝑm qõ. ll. intelligũt. s. ad rõnẽ. lxxij. pro qualibet lib. auri. vt. l. quoties. C. de suscep. & archa. lib. x. & no. instit. de teme. pene. §. fi. & in alijs plerisqz locis, q sol. vt vides olim erat maior. nã lxxij. aurei faciebãt libram. hodie vero aurei sunt minoris ponderis. nã octo faciũt vncias, & xcvj. faciũt libram, & ex gñti vnus solidus legalis q erat. vj. pars vnius vncie auri hodie vz vnũ denariũ & partẽ alterius deñ. vt dicũt doc. in mate. insinuationis donationis q̃ transcẽdẽs gngẽtos soli. insinnari dz. vt. l. sancimus. C. de dona. liceret ergo hodie ludere ad dictos ludos licitos vsqz ad summã vnius denarij auri & tertie partis alterius denarij. & hoc est expeditũ q̃tũ in. d. l. alearuz vsus habeat tex. dicẽs vnũ solidũ ꝑut cõiter hr̃. Aliq tñ libri ibi hñt duos soli. vt ibi refert Odof. ꝑm quam lram liceret hodie ludere vsqz ad duos solidos, qp hodie iportaret vsqz ad duos denarios & duas tertias ptes alterius soli. sed vt dixi oẽs fere hñt in tex.
30 vnũ solid. † Hic no. qp stãte veritate lre ꝑut aliqñ gtingit in voluminibus statu. nã in aliqbus reperit̃ maior pena ꝓ aliquo delicto, & in aliqbus minor. ꝑut hr̃ in. l. si qd id qõ. ff. de inr. om. iu. vbi hr̃ in vna lra qngẽtoꝝ, & in alia lra. l. certe in penalibus lra mitior prevaleret. ꝑm Cyn. singlr in. d. l. si qs id qõ quẽ sequit̃ Bal. & Põta. ar. regule in penis. de reg. iu. in. vj. hñ facit qõ dixit ar. in. l. pedius. ff. de incen. ru. & nau. & qp dicit idẽ Aret. in d. tractatu. sup verbo, valoris. hñ facit gl. singlr. in. l. fi. ff. de pre to. stipu. quã Bald. no. in. d. l. si qs id qõ. s. solũ in penis, sed in quacũqz alia re & qdẽnatiõe fiẽda in dubio ẽ eligẽda mitior ps, sed in casu nr̃o si eligeremus lram q̃ dicit de duobus solidis mitior esset ꝓ ludẽtibus. si vero eligeremus lram dicẽtẽ de vno solido, vtilior esset nã magis cessaret auaritia, & cõsuleret vtilitati ludẽtiũ. Jntellige ẽt pdicta qp in ludis pmissis liceat ludr̃ vsqz ad vnũ solidũ, non ꝓ qualibet vice. & qualz posita, sed ꝓ tota illa die qua die adinnicẽ ludũt gtinuato tpe sine interpellatiõe, qm̃ ꝓ toto die dr̃ vnus ludus, & non plures, ꝑm qp Bar. no. in. l. infi
31 ciãdo. §. infans. ff. de furtis. † Alias si diceremus, qp ꝓ qualz vice & qualz posita posset ludi vnus solidus, sequeret̃ incõueniẽs, qp eadẽ die posset qs sentire grauẽ iacturã, & rota scholaris remaneret sine libris ꝛ. d. l. aleaꝝ. ita declarat do. Ange. are. in d. loco. & ita repio tenuisse quosdã modernos post eum. in. d. l. alearũ, & quosdã alios in. d. tractatu, de sindicatu. qõ diligẽter no. Sed tu instabis dicẽs gsuetudo vr̃ admittere, vt ad ludos ꝑ dictos licitos puta scachos, pilã, & sikes liceat ludere in q̃cunqz q̃titate ad libitũ ludentiũ. q̃ro ergo vtrũ in hoc, sit ꝓ gsuetudinẽ derogatũ dispõni. d. l. aleaꝝ, & de mente doc. quorũdam post Joã. in. c. cle. & expressius alijs do. Ada. in. d. c. inter dilec. q. viij. est qõ statẽ gsuetudine aut statuto pmittẽte ludi vltra q̃titatẽ a iure pmissam talis gsuetudo & tale statutũ valeat. Verum qr dicere istud esset dicere qõ dicti ludi liciti essent ẽt liciti anaritie cã facti. vtrũ dicta gsuetudo & tale statutũ valeat dicet̃ ꝛ. q. xvij. & aliquid tanget̃ ꝛ. q. ix. & x. vbi omnino videas.

32 **Septima** qõ est † vtrum liceat inspicere dictos ludos illicitos, & tex. in. d. l. aleaꝝ. expresse ꝓhibet ẽt inspectionẽ. idẽ facit tex. in. d. auc. interdicimus. C. de epis. & cle. & in corpore vñ sumit̃ qõ est no. ꝓp statutũ Senense nup factũ, qp sub grauissima pena ꝓhibet ẽt inspectionẽ. vt illud nõ sit ꝓpterea censendum exorbitans, immo scõm ius commune.

Octava qõ est vtrum ꝛctus facti in ludo vel occasione ludi valeant. hec. q. pulchra est, & reputari solet implicita. Jgit̃ pro ipsius faciliori expeditione considerandi quos casus. ¶ Primus est qñ mutuũ fit ludenti & tunc vtrũ ex mutuo agi possit, & dm̃ est qp non volnit gl. in. l. qõ si minor. §. pen. ff. de mino. & in. l. si qs cum sciret. ff. ꝓ emp. bene facit. l. ij. ff. quarũ re. act. non da. & istud cõiter tenet̃ ꝓ legẽtes. in. l. si. ff. de ale. & lz Jo. de imo. & Abb. si. in. d. cle. de vi. & bo. cle. ¶ Secũdus casus est † qñ mutuans fuit ille q receptabat ludũ in do
33 mo vel in loco suo, & tunc dictũ mutuũ a ludẽte repetere nõ põt nã cũ non possit agere actione iniuriarũ ꝛ verberatorẽ. vt. l. j. §. j. ff. de alea. fortius non põt agere ad pecuniã. ꝑm Jo. an. Jo. de imo. Abb. & cõiter legẽtes in. d. c. cle. ¶ Tertius casus est qñ mutuũ factũ minori. xxv. an. ludẽti, & tũc sil̃r ab eo repeti nõ potest illud mutuatũ qõ in ludo ꝓdidit. vt not. in. d. l. qõ si minor. §. j. & in. d. l. si qs cũ sciret. & aliq ponũt in. l. si vero aio remunerãdi. §. adolescẽs luxuriosus. ff. mãdati. ¶ Quartus casus ẽ qñ mutuũ factũ est nõ ab acceptatore ludi, nec a collusore, lz a tertio factũ est alteri quã minori ludẽti, & tũc dubitat̃ vtrum repeti

possit a mutuãte. pña facie vr̃ q̃ nõ, q̃si ob turpẽ cãm mutuane
rit. vt in. d. l. si qs cũ sciret, ſz tex. iũcta gl. j. l. fi. §. i. ver. q̃ si qs.
ff. de ale. sentit qõ imo repeti possit, z actio det̃, z ita tz Joã. de
imo. z do. Abb. in. d. c. cle. z cõiter doc. trãseũt cũ. d. glo. Nec
videbit̃ absurdũ. nã cũ pdit̃ in ludo vetito repeti posset. vt. d. l.
alearũ vsus, z ꝙgruũ videat̃ qõ ẽt ipse mutuatarius reddere te
neret̃. ſz cũ ꝙsuetudo q̃dã videat̃ solusse, vt pditũ in ludo repeti
nõ possit. de quo tñ. j. dicet̃. q. ix. x. z. xvij. putabat Joã. de imo.
in. d. c. cle. q̃ bonũ esset statutũ facere q̃ de mutuo facto in alea
34 ẽt a nõ ludẽte ius nõ reddat̃, z pdicta bñ notabis. ¶ †Quintus
casus ẽ de vẽditiõe facta in ludo cũ lusore, z tũc nõvz ẽctus, nec
tz de enictiõe, q̃ ambo sil' delinquunt. l. fi. §. i. ff. quarũ rex ac. nõ
da. z no. in. d. l. q̃ si minor. §. fi. z in. d. l. si qs cũ sciret. vbi hoc tz
bar. z Jo. de imol. post Ja. de are. idẽ tz Imo. in. c. si diligẽti. ó
fo. ꝙpe. z idẽ eẽt dõm qñ ludẽs luderet rẽ p estimata, ſz Ang.
in. d. l. fi. ¶ Sextus ca. est qñ vẽditio fit, z vẽdit̃ in alea nõ col-
lusori, ſz alij, z tũc vẽditio tz. ar. l. fi. §. fi. ff. de ale. ſz vendẽs nõ te
net̃ de enic. ita sentit gl. in. d. §. fi. vbi ꝟ tz bar. z gl. in. d. c. cle. z
gl. xxxv. di. c. ij. ¶ Septimus casus ẽ de trãsac. facta in ludo. z
doc. in. d. c. cle. tenẽt q̃ nõ valeat, qz ibi nõ põt eẽ lis, ſz enidẽs
calũnia. z ita tz do. Abb. ibidẽ ar. l. in summa. in pñn. ff. de ꝙdi.
inde. tu vide doc. in. d. l. in summa. ¶ Octauus cas. est, q̃ si qs
ludẽs ex cã ludi se obligauit, ẽt p instr̃m ad illud qõ pdit collu-
sor ꝓmittẽs, nõ tz obꝛo, seu denegat̃ actio, z instr̃a fcã ex cã ludi
nõ sortiunt̃ effectũ. nã si solutũ repeti põt vsq; ad. l. an. vt est ca
sus in. d. l. ale. fortius aduerũs petẽtẽ ꝙpetit exceptio, qz cui da
mus actionẽ forti⁹ exceptionẽ. vt i regꝛa cui de dam⁹. de re. in.
35 ¶ Nonus casus †est qñ in alea facta fuit ꝓmissio de vẽdẽ
do, z postea extra aleã fuit facta venditio, z tũc
vr̃ q̃ valeat quasi pactũ ꝓmissiõis facte in alea purget̃ p vendi
tionẽ factã extra aleã. ar. l. ij. C. qõ me. ca. z. l. fi. ff. ó ꝙdi. ob tur.
ca. ita Ang. in. d. l. fi. §. i. ff. quaz rex actio. nõ da. ꝟ putarẽ limi
tãdũ qñ. d. vẽditio facta extra aleã fuisset facta post recessuz ex
alea interuallo. qñ vero imediate, tũc videret̃ in fraudẽ. arg. l. si
vẽtri. §. in bonis. ff. de ꝓmile. cre. cũ si. z eoz q̃ no. p Bart. in. l.
post ẽctũ. ff. de don. ¶ Decimus casus est qñ ẽctus fuit factus
anteq̃ fuisset in alea. sed ille ẽctus aliqua rõne nullus erat, z se
dẽti in alea fit solo ex eo ẽctu, z p ꝙs fit solo ꝙsumpturo an di
ctũ solutũ possit repeti. glo. in. d. l. q̃ si minor. §. restõ vr̃ velle in
gl. magna. in pñn. q̃ restõ ꝙcedat̃. qñ vero dictus ẽctus factus
extra aleã tenebat, sed in alea fit solo ludẽti ꝙsumpturo an ꝙtin
gat liberatio. vide Ang. in. l. si qs cũ sciret tenẽtẽ q̃ sic p. l. si cũ
dotẽ. §. i. ff. so. ma. ¶ Undecimus casus est qñ duo ludebãt sil',
z tertius faciebat ludũ vnicniq;, z ipse erat ꝓmissor ꝓ pditore.
36 vtrũ. d. pecunia pdita possit peti p vincẽtẽ ẽ dcm̃ ꝓmissorẽ, z p
ꝓmissorẽ ẽ dcm̃ vincẽtẽ. Bal. ꝙsuluit q̃ nõ, †qz ex ludo ẽ pdi-
torẽ nõ dat̃ actio, nec iter ꝓmissores, nec ẽ ꝓmissorẽ. vt. d. l. alea.
vsus. Itẽ qz mutuãs in ludo collusori vel ludũ tenẽti nõ repetit.
vt. §. dcm̃ est. Itẽ si ꝓbaret̃ qõ iste q stetit ꝓ pdẽte bẽbat partẽ
in suo ludo nõ posset agere ẽt si mutuasset, ꝛz alias tertio mutuã
ti det̃ actio. vt. §. est dcm̃. at in casu nr̃o nõ mutuauit sed ꝓmisit.
vñ sicut ipse nõ tenet̃ victori ex ꝓmissiõe facta in ludo, qz est fa-
cta ob tur. cau. ita nec agere põt ẽ pdentẽ. ꝓ. d. l. alearũ vsus. z
subdit bal. in. d. ꝙsi. qõ ꝟ putat de iure verissimũ. ꝛz de ꝙsuetudi
ne ꝙsueuerũt lusores esse magis legales quã mercatores. Et ad
pdicta vide qõ dcm̃ est. §. q. iij. de spõsiõe. ¶ Duodecio z vlti.
resumo qõ. §. dcm̃ est de enic. z dico q̃ Ang. in. d. l. fi. §. fi. dicit
37 q̃ vẽdes in alea rẽ aut ludes illã ꝓ estimata, siue ludus ille sit ꝓ
bibitus, siue nõ †ꝛz ꝟ ꝓcipiũ, vt re enicta de enic. nõ teneat̃, sed
vtrũ re enicta posset salte agi ad ꝓtij restõnem, vr̃ qõ sic. vt. l. ex
empto. §. fi. ff. de ac. ẽp. Sz Ang. in. d. l. fi. §. i. tz ẽtiũ ex quo pre
tiũ ꝓceptũ vẽditor lusit, z sic nõ est factus locupletior in aliquo
innuit ꝑ a ẽtio sensu q̃ posset repetere ꝓtiũ emptor a vẽditore, si
vẽditor nõ lusisset ꝓtiũ. Itẽ dicit ibidẽ Ang. qõ si tibi ludẽti nõ
mecũ ego vẽdo tibi domũ, z ista dom⁹ẽ enicta. qõ teneor ó enic.
ex q̃ ꝓtiũ nõ lusi, ꝛz z idẽ si lusi, ꝛz non tecũ. idẽ si lusi, sed post ma
gnũ interuallũ, qz hec vẽditio nõ est legibus, aut moribus inter
dicta, ꝛz fcã fuit in ludo, igit̃ debeat̃ enictio. itẽ dicit glo. in. d. l.
fi. §. i. z §. fi. in ver. ludãt, qõ q ludit rẽ in ludo nõ reꝛobato, si-
ue ludat rẽ vt estimatã, siue nõ, de enic. nõ tenet̃, z ꝟ tz ibi ang.
subdẽs qõ vbi ludus est reꝛobatus nedũ qõ qs non teneat̃ de
enic. imo z ipsa res pdita põt enici z reperi. ẽm no. in. d. l. fi. ff.
de alea. z in. d. l. alea. nec ob. exceptio. l. annoz. q̃ oia tene mẽ
ti perpetuo, q̃ ex illis babebitis bũc arti. plenissime expeditũ.
38 ¶ Nunc se offert. q. ix. †vtrũ amissum in ludo repeti possit.
z j. ꝗtũ tps, banc qõnẽ plene tangũt cano. in. d. c.
clerici. de vi. z ho. z plenius alijs Jo. Bal. z Jo. de imo. in. d. l.
si qs cũ sciret. ff. ꝓ emp. do. Abb. in. d. c. inter dilec. q. v. aliqua
ẽt dicũt cano. in. c. qz plerisq; de immu. ec. Bal. ponit in rub. ff. de
alea. z in rub. C. de ꝙdi. ob cau. z in quodã ꝙs. Sali. ponit in. d.
l. alea. vsus. z frater Ray. i summa sua. z. b. Tho. ij. q. xxxij.
ar. vij. z. s. Ber. in suo opusculo de restõne z vsuris, z cõis con
clusio doc. vt Jo. de imo. alleg. in. d. locis est qõ de iure ciuili si
ludus erat ꝓmissus, pditũ in illo repeti non põt cũ fiat. l. ꝓmitte
te arg. l. gracchus. C. de adul. dũmõ lusum sit in parua q̃tate
vsq; ad summã de qua in. d. l. alea. vsus, z vt dixi. §. q. vj. Si. n.
non in pua q̃tate lusum est, tũc dictus lusus videret̃ potius fa
ctus anaritie z spoliatiõis cã, vt. §. dicebat̃. q. iij. z. vi. z hoc ve
rũ esse intelligas. s. q̃ pditũ in ludo ꝓmisso non posse repeti qñ
ille q pdidit bẽbat pecunie pdite administrationẽ, qñ vero non
habuisset tũc secus, ẽm pfatos doc. in. d. locis. z Inn. z Jo. an.
z alios post eos in. d. c. qz plerisq;, vñ prefati doc. inferũt qõ pdi
tũ p seruũ, vel filiũfamilias, vel monachũ vel institorẽ alicuius
põt repeti p. d. patrẽ, Abba. z magistrũ illius institoris, ad qõ
tex. no. in. l. fi. ff. de alea. loquẽs de seruo. z a pdictis doct. exten
dit̃ vt. §. rõnẽ assignãt qz cũ ille nõ bẽat dñiũ aut facultatẽ trãs-
ferendi dñiũ talis pecunie nõ poterit dñiũ trãsferre in aliũ vt in
rem̃a nemo põt de re. iu. in. vj. z hoc est de mẽte glo. in. d. c. cle.
39 †põterea ille q ludit cũ monacho ludẽte pecuniã monasterij, vel
filiofami. ludente pecuniam patris, aut institorẽ qui ludit pecu-
niã dñi, z sciẽter ludit cũ talibus nõ solũ nihil lucret̃, ſz tãq; pe
cuniã alienã accipiẽs tenet̃ furti vt. l. seruus cuiusdã. ff. de cõdi.
inde. vbi tex. no. ẽm Bal. in. d. rub. C. de ꝙdi. ob cau. qõ bñ no.
ꝓterea ꝙclonẽ premissam. s. q̃ pditũ in ludo ꝓmisso nõ possit
repeti intelligas ꝓcedere dũmõ ille q vicit non ꝙmiserit fraudẽ
aliquã, sed legaliter luserit. alias. n. si fraudẽ ꝙmiserit vt qz ad
ludũ pile secrete ordinauerat aliquẽ q in re in dubium revocata
semp iudicaret ꝓ se, vel aliqñ impediret socium z similia, vel ad
ludũ cartarũ forte ꝓmissum ex forma statuti clam z non ꝑpẽdẽ-
te socio q pdit ordinabat cartas ad sui fauorẽ, vel cognoscebat,
vel aliqñ ꝓmittebat, vel cũ plures essent collusores se intelligẽ-
bat cũ vno. vel ad ludũ taxillorũ forte ꝓmissum ex forma statuti
in aliquo loco vincens vicit cũ falsis taxillis, tunc. n. repeti põt
ẽm prefatũ doc. z ẽm ea q̃ dicent̃. in. q. x. z. xij. idẽ z parifozmi-
ter ẽm do. Abba. vbi. §. qñ ꝓ aliquã fraudẽ qs vicisset seu lucra-
tus fuisset, vt puta qz venisset pũctus aduersarij, z ipse fecisset si
bi satisfieri tanq; si venisset punctus suus, vel si clã angẽdo pecuniã victã, qz dolus z fraus non sibi de-
beat patrocinari vt in. c. sedes de rescriptis. dicit et iã prefatus
40 doc. †aliqñ fraudẽ ꝙmitti alio mõ puta qz ludẽs q vicit nõ erat
soluendo, vel bẽbat in manu falsos aureos, vel fingebat hr̃e in
manu aureos, z non bẽbat, z ꝙsuetudo esset ꝓut cõiter est, qõ lu
dens non teneret̃ vltra pecuniã quã preparatã bẽbat ad ludũ,
z sic vicisset, vel aliter qualitercunq; fraudẽ ꝙmitteret q̃ oia bñ
no. Est ẽt bñ aduertendũ in. d. c. cle. qõ si vincẽs esset disparis
ꝙdõnis vincenti z pirus in ludi actione alter vero non, tunc qz
vincens vr̃ dolose facere tenet̃ restituere sed hoc vltimũ magis
ꝙcernit viã poli q̃ viã fori de quo dicet̃ in. q. seq. Qñ vero lusus
sit ex ludis ꝓximis de ꝙbus dixi. §. q. iij. tunc cõis cõclo est qõ
possit repeti vt est casus. d. l. alea. z no. in. d. l. fi. §. i. ff. de alea. re
fert tñ Jo. de imo. in. d. locis post Jo. Cal. Zab. z Pe. multos
sentire qõ illa lex alearũ vsus ꝛia ꝙsuetudine est abrogata in lo
cis in ꝙbus viget dicta ꝙsuetudo introducere q̃ non repetat, z
idẽ sentire vr̃ beatus Tho. loco preallegato de cuius ꝙsuetudi
ne vigore aut validitate dr̃. j. q. xvij. z huic. q. oino adde dicẽda
in. q. seq. Nec omittã aliqua q̃ dicit Bal. in. d. rubri. ff. de alea.
41 dicit. n qõ †si lusum fuerit ad lusum mixtũ fortuna z industria,
vt puta ad ludũ minoretti seu sbaragli, tunc aut pecunia est pdi
ta p ignorãtiam ludentis, q nesciuit cogitare illud qõ cõiter eue
nire solet, z tunc imputet sibi, nã non est extra operã pugnatoz
vt. d. l. alea. aut pdidit casu taxillorum, qz victo ꝓiecit punctum
inusitatũ quẽ non est verisimile euenire nisi rarissime, vel qz vi-
ctus debebat verisimiliter obtinere, ludus sibi dicebat nisi sors
sinistra z inusitati puncti accidissent z tunc repetit q succubuit,
qz est extra operã pugnatoz ita dicit Bal. q̃ verba singulariter
no. pp magnã Bal. auctoritatẽ sed iudicio meo regrerent altio
42 rẽ indaginẽ. † Hũc restat vt videamus. j. q̃tũ tps repetere pos
sit ille q pdidit, z tex. in. d. l. alea. C. de relig. vult qõ ꝙpetat re-
petitio vsq; ad. l. annos, sed do. Aba. in. d. c. inter dilectos. q.
vij. putat aliter distinguendũ qõ aut quis vult intentare ꝙditio
nem ex illa. l. z ꝛz locum quod dictũ, aut vult agere ratione fal-
sitatis commisse in ludo. vt qz posuit falsos taxillos, z querela
falsi

falsi durat p.xx.an.vt.l.q̃rela.C. de falsis aut vult actiõe de dolo,qz dolosus ludus fuit in se pmissus sz dolose victus.7 b̃ casu ꝫ dolosum de eo qó nõ puenit ad eũ durat actio biẽnio. de eo aũt qó puenit ad eũ durat actio pperno vt.l.itaq; ff.de dolo.7 ꝫ hr̃dẽ eius de eo qp ad ipm hr̃dẽ puenit dar̃ sltr actio,q̃ durat ppetuo vt ibidẽ.si vero vellet agere ad recuparionẽ pditoꝝ alia qdi tiõe,tũc.d.qdõ duraret spacio lõgissimi tpis iuxta no.in.l.oẽs. 7.l.sicut.C.de pſ.xxx.ann.hec sunt verba pfati doc.q sentire vr̃ spãle esse in qdõne ex illa.l.alearũ vt duret eius vita vsq; ad.l. an.secus in alijs actiõibus q̃ qpeterẽt ad reperẽdũ pdita i ludo tu vero attẽta qó quacũq; actiõe qpetẽti p quã ludẽs repetere possit qó pdidit expediri isto casu speciali vsq; ad qnquaginta annos vt dicit tex.in.d.l.alea.ibi competentibus actionibus.

43 **Decima** qõ no.est † vtrũ victũ in ludo subiaceat restõni in so.qscie,7 a quo restituẽdũ sit,7 cui.hec q.notabilissima est 7 b3 plura capita.rãgit̃ p gl.in.d.c.clerici 7 ibidẽ p Jo.cal.Ant.de bu.Pe.ó pusio Car.Zab. Jo.ó imo. 7 Abb.7 p Jnn.in.d.c.qz pleriq; 7 p glo.in.c.j.xxxv. dí.7 per bal.in.d.ru.ff.de alea.7 in.d.ru.C.de qdi.ob tur.can.7 in q̃daz qsi.7 p Jo.de imo.in.d.l.si qs cũ sciret 7 Sali.in.d.l.alea.7 p Ray.in sua summa in tí.ó peni.§.j.7 Tho. loco palle.vz in.ij. ij.q.xxxij.7 p do.Ma.in.d.c.inter dilec.q.viij.7 p do.Ang. are.loco palleg.in pce.q.Sz añq; pcedã ad vlteriora volo tibi referre formalia verba.b.Tho.loco palle.nã vario mõ referre solet,7 auctoritas eius trãscendit Astẽsem verba.s.Tho.sunt hec. ¶ Circa illa vero q̃ p aleas acgrũt vr̃ aliqd illicitũ inr.dí. f.qp illud qó aliqs lucret̃ ab his q rẽ suã alienare non pñt sicut sunt minores 7 furiosi 7 hmõi,7 qp aliqs trabat aliũ ex cupidita te lucrãdi ad ludũ,7 qp fraudẽter ab eo lucrat̃,7 in his casib.re net̃ ad restõnẽ,7 sic de eo nõ põt eleemosinas facere. aliqd aũt nõ esse illicitũ ex iure positino ciuili qó ꝓhibet vl̃r tale lucrũ,sz qz ius ciuile nõ obligat oẽs,sz eos solos q sunt hmõi legib. astricti,tenenẽ vl̃r ad restõnẽ q lucrenẽ. nisi forte ꝫria qsuetudo ꝓualeat,aut nisi aliqs lucratus sit ab eo q traxit eum ad ludũ,in quo casu nõ tenet̃ restituere,qz ille q amisit non est dignus reaccipe, nec põt licite retinere tali iure positino durãte. vñ dz dq̃ b̃ eleemosinã facere b̃ casu.ista sunt verba formalia bti sci doc. nũc redeũdo ad.q.ꝓpositã dico qó Jo.de imo.vbi.s.plenius alijs distinguit tria. Primũ de eo qp pdit̃ in ludo q pẽdet ex solo ingenio q̃lis est ludus scachorũ. Scõm de eo qó pdit̃ in ludo q pendet ex sola fortuna.q̃lis est ludus taxilloꝝ ad azardũ. Tertiũ ó
44 eo qó pdit̃ in ludo mixto q pẽdet ex ingenio pter 7 fortuna qualis est ludus alearũ. ¶ Circa primũ † mẽb. Jo.an.sentit vbi.s. ó.q.iiij.hũc aũt qp restituere nõ teneat̃ talis vincẽs illud qó vincit̃ in dicto licito ludo intelligit ꝓcedere nisi p fraudẽ vel dolus viciſſet.7 marie ei q nõ br̃et reꝝ suaꝝ administrationẽ.vt dictũ fuit.s.q.ix.nã b̃ casu indubitãter tenet̃ ad restõnẽ. sz si anaritie cã,aut cã blasphemie.vel cũ alia admixta tpe delicti q̃ facit ludũ illicitũ q alias eẽt licitus sine illa admixtiõe,sentit qp vincẽs nõ teneat̃ ad instõnẽ,nec ẽt erogãdũ in paupes, sz dz pnias agere de pctõ anaritie 7 cupiditatis vel alterius sl̃is pcti, vt in sl̃i hr̃ in.c.fi.de simo.7 b̃ sequit̃ do.Ma.vbi.s.post Jo. de imo.sz mihi vr̃ qp.b.Tho.vbi.s.sentiat qó qñ anaritie cã 7 cupiditate lucrãdi teneat̃ restituere,loquit̃ tñ in ludo alearuz. ꝑterea doc. cuntã.7 d.l.aleaꝝ 7 dcm̃ fuit.s.q.vj.Abinde vero.s. ludus cen
45 dis licitis virtutis cã ꝓz doc.in.d.c.clerici,7 ibi subdit p eos qp ꝓtitatẽ de qua in.d.l.aleaꝝ 7 de qua dixi in.d.vj.q.tũc vincẽs sine fraude vel dolo bñti reꝝ suaꝝ administrationem nõ obligamagne scie 7 sctẽ vite i.d.c.clerici dicebat qp qñ ludẽtes ad scachos vnus pitus alter nõ, tũc qz ille pitus vr̃ dolose facere,7 sic ei procinari nõ dz vt in.c.sedes de rescrip. si ipse pitus vincat teneat̃ ad resti. q̃si qnodãmõ alius posset dici circũscriptus . 7 qó ludus ille quodãmõ claudicet pp disparitatẽ pdictã qó ppetuo sparis ingenij aut disparis virtutis corpalis , 7 vincit inferiorez se quodãmõ circũnẽtũ,vt hic.ẽt aduertẽdũ qó si in loco esset pbibitus dictus ludus scachoꝝ p statutũ aut decretũ superioris habẽtis ptãtẽ ꝓhibẽdi,vel alius ludus de iure licitus esset sltr ꝓhibitus,7 qs vinceret ad dcm̃ ludũ nõ turpẽ sui nã , sz ꝓhibitus vincẽs tenet̃ ad resti.in via fori 7 poli.vt.d.l.aleaꝝ,7 si nesciret cui viciſſet deberet erogari paupibus. vt in.c.cum sit de indeis ita tz Bal.in.d.rub.C.de condi.ob tur.can. 7 hoc tz ẽt beatus Tho.vbi.s.si recte consideres verba sua.

Circa fm mẽbrũ vcz cũ pdit̃ in ludo q pẽdet ex fortuna sola vt ludus taxilloꝝ Azardũ vel sil̃s qcludere
46 vñr pfati doc. Primo loco qó † si psona q̃ amisit non bz administrationẽ,qz fern⁹,filj⁹,aut monachus aut furiosus, aut pdigus vel institor vt.s.dcm̃ fuit.q.pce.b̃ casu q vincit tenet̃ restituere, nõ tñ ei q pdit sz administratori . Scõo loco qcludere vñr qó si ille q pdidit hẽbat administrationem reꝝ suaꝝ seu pditaꝝ , 7 victor vicit dolose puta cũ falsis taxillis,vel p similẽ modũ,7 tunc tenet̃ ad restõnẽ rõne doli qmissi , 7 qz p dolũ vr̃ locupletat⁹ cũ aliena iactura.cũ sit ꝫ no.in.l.j. 7 p totũ.ff.de dolo. 7 in.l.j.ff.de crimi.stel. ¶ Tertio qcludere vñr,qñq; vincẽs nõ qmisit dolũ vel fraudẽ in ludo,sz attraxerat pdẽtẽ p vim vel nimiã iportunitatẽ ad ludẽdũ,7 tũc sltr teneat̃ ad restõnẽ, nã tũc vr̃ quodãmõ dolose versatus sit vt dr̃ in.l.si legatarius cũ si.ff. de dolo. tenet̃ ẽt restituere vigore.d.l.aleaꝝ q̃ iubet restituere,sz rõ pcedẽs vr̃ vl̃or qz includit oẽs gẽtes, lex aũt aleaꝝ includit tm̃ subditos. vt bellissime qsiderabat.s.b.Tho. ¶ Quarto qcludere videnẽ qó si ille q vicit nõ qmisit dolũ vel fraudẽ in ludendo, nec attraxit pdẽtẽ p vim,vel nimiã iportunitatẽ sed simpl̃r attraxit ad ludẽdũ,tũc ex eo solo qz attraxit 7 incitauit ad ludẽdũ illũ q pdidit vr̃ teneri ad restõnẽ fm Jnn.in.d.c.plerique quẽ sequunt̃ plerique alij doc.si aũt vicisset ꝓuocatus sentit Ray.7.b. Tho.vbi
47 .s.qp nõ teneat̃ restituere,sz paupibus erogare. ¶ Quinto † cõcludere vr̃ Jo.cal.qó si ludẽtes sunt disparis qdõnis, vt qz vn⁹ paup alter dines,7 tũc si paup ꝓuocauit diuitẽ , 7 pdit pauper ꝓuocãs sibi iputet,si vero paup ꝓuocãs vicit 7 est summe egenus retinebit illũ victũ p se,sinaũt nõ indiget summe tũc restituere teneat̃.qñ vero dines ꝓuocasset pauperẽ, 7 paup ꝓuocatus vicit restituere nõ tenet̃.si vero,ꝓuocãs vicit tũc restituere tenet̃ paupi victo.si vero dines ꝓuocãs pdidit ꝓuocatus pp suã summã eius indigẽtiã nõ tenet̃ diuiti victo restituere nec paupibus erogare,sed p se retinere,ita vr̃ repiri tenuisse Cal.si lectura nõ est mendosa.Sz aduerte qz do.Ma.in.d.c.inter dilec.q.viij. dicit qp sibi nõ plz opi. qp vincẽs teneat̃ erogare in paupes nec opi.Jnn.qp teneat̃ simpl̃r restituere nec ẽt opi.Ray. 7 Joã.de imo.qz dicit nõ videre vñ ꝓcesserit hec distinctio de qua.s.qcllsione.iij.s.qp si attractus vicit nõ teneat̃ restituere, sed sit pauperibus erogãdũ,nã si nõ dar̃ abrogatio.d.l.ale. vsus p statutũ vel qsuetudinẽ nõ vidit quare vincẽs nõ teneat̃ ad restituendũ victo cũ illa.s.simpl̃r velit illud qp victũ ẽ p vincẽtẽ in ludo ꝓhibito dẽat restitui victori in qnquaginta an. vñ cũ simpl̃r loq̃tur, nec distinguit inter attrahentẽ 7 attractũ dicit ꝑfatus doct.illã .l.ale.indistincte ẽt intelligendam vt.l.de pretio cũ si. de publi.
48 **Sexto** loco qcludere † vr̃ Jo. de imo.ex mente cõi doc. qp si neuter alterum attraxit , sed pariter dispositi erant ad ludũ,nec interuenit fraus tunc in locis in quibus reperit abrogata.d.l.alea.vincens teneat̃ restituere victo . Jn alijs vero locis in quibus.d.l.alearũ non seruat̃ dicit Jo. de imo.b. Tho.voluisse qó non teneat̃ ad restitutionem,sed debeat illud erogari in pauperes,cũ videat̃ lucrũ illicitũ arg.d.c. non sane. ꝫ hoc insurgit prefatus excellens doc.do.Ma. dicens qó Jo. de imo.non bñ ponderauit verba beati Tho. q dixit qp hi qui sunt legibus ciuilibus astricti teneri videnẽ ad restõnẽ eorum q̃ lucrant̃ in ludo,nisi forte ꝫria qsuetudo prenaleat. 7 sic no.qp q̃z tum ad hũc casum vcz qsuetudine pmittente ludũ non dicit beatus Tho.qó victũ erogari debeat in paupes, vez est tñ qp beatus Tho.subdit qp si qs lucratus sit in ludo ab eo qui eũ traxit ad ludũ non teneret̃ restituere illi,qz non est dignus recipere cũ traxerit nec ipse vincẽs põt licite retinere tali iure positino durante quo casu dz eleemosinã facere,7 sic pondera qó dixit quo casu non dixit quibus casibus vñ in effectu prefa. doct.dicit qó beatus Tho.non dixit victũ in ludo pmisso de qsuetudine esse erogandum in pauperes,quinimmo vr̃ sensisse qó possit retinere p se ille qui vicit dicto casu stante qsuetudine predicta pmittente ludũ 7 retẽtionẽ.in hoc aduerte qz do.Ma.optime põderauit verba Tho.q victũ in ludo de iure ꝓhibito de qsuetudine vero permisso non iubet erogari in paupes,qz dicta qsuetudine retẽtionẽ pmittẽte sed iubet eleemosinã fieri de eo qp attractus vicit attrahẽti dicto iure positino durãte.i. stãte i suo vigore iur.ci.ludũ ꝓhibẽte vt.d.l.aleaꝝ 7 ita põderanerã ꝛ. Tho. in b̃ añq; viderẽt verba do. Ma.7 ita Bal. expresse dicere vr̃ stante qsuetudine p̃dicta.s. qp nec in foro iudiciali nec pniali q̃z dicto casu teneatur ad restit. vt per eum in.d. rub.C. de condi.
49 ob tur.can.vbi alle.btm̃ Tho. vbi.s.† sed acutius inuestigan-

do vtrũ ille q̃ vicit in locis vbi nõ ꝓhibet̃ ludus vel si ꝓhibebat̃ leges sunt abrogate ꝑ contrariã ꝙsuetudinem debeat id q̃ vicit pauperibus erogare repto reuerẽdũ do. Archi. flor. in sua summa in tract. de rest. ma. xv. q̃ appellat̃ manus lusoria dixisse qõ dicto casu dr pauperibus erogare. postea subdit vtrũ de honesta te vel necessitate. vidi in eo. ti. ꝓece. c. de eleemosina vbi plene tractat̃ dicta mã. ceterũ Ant. de but. in. d. c. clerici sentit ẽt eo casu eleemosinã fiẽdã. Sali. ẽt in. d. l. alearũ, sentire vr̃ vincẽtẽ dicto casu non teneri restituere ꝓ ꝙsuetu. retẽtionẽ ⁊ ludũ permittẽtẽ, ⁊ hoc q̃n neuter attraxit alterũ, q̃n vero alter attraxit alterũ tũc dicit hec verba aut dicit attrahẽs ⁊ teneꝫ restituere victo, ⁊ si vicit attractus non teneꝫ. tute tñ facit pauperibus erogare. vel in opus publicũ vel piũ exponere, simile asserit se fecisse.

Septimo vr̃ voluisse Ray. in. d. sua summa q̃ si infirmus recreatiõis cã, q̃ nõ teneat̃ restituere, sed debeat erogare inter paupes, quasi forte voluerit quodã mõ dici posse tractũ ad ludũ rõne infirmitatis, vel forte ꝓpea, qr tolerabile vr̃ cã recreatiõis, qũo necessaria sit cã ludẽdi. Sr si eꝛ ipse infirmus ludẽs ꝑdit dẽat sibi fieri restõ, ꝫ nõ plr do. Aba. q̃ dicit q̃ vtroq; casu dr fieri restõ victo ꝑ. d. l. alearu q̃ simplr
50 iubet fieri restit. vt. ꝛplenius ẽ relatũ. † Tu diligẽtius aduerte qr dñ ꝓfatus do. Aba. dicit nõ eẽ fiẽdã dr̃iam inter attrahẽtẽ ⁊ attractũ ⁊ ẽt restõnẽ ⁊ erogationẽ in paupes sr esse restõnẽ in oi casu fiẽdã victo ꝑ. d. l. ale. q̃ hoc iubet. ſ. fieri resti. victo Jo. an. Jo. cal. post Jnn. itẽ btus Tho. ⁊ Ray. itẽ Ant. de bu. ⁊ Jo. ō imo. itẽ Sali. ⁊ ꝓterea Archi. flo. in locis ꝓalle. faciũt illã dr̃iã intelligẽtes vt opinor. d. l. ale. q̃n neuter attraxit alterum vel q̃n attrahẽs vicit. q̃n vero attrahẽs fuit victus, tũc ipsi bñt ꝑ absurdo restõnẽ illi fiẽdã, q nõ est dignus recipe, ĩõ dicebãt illo casu eleemosinã fiẽdã, qr ſtãte lucro illicito qõ ꝑdẽt nõ erit restituendũ ꝙs erat illud pauperibus erogãdũ q̃ no. suadeꝫ q̃ alia doctrina bti Tho. in. ij. ij. q. xxxij. vbi dicit põt eẽ acqſitũ illicitũ vno mõ id qõ acqrat̃ qõ debeꝫ ei a quo illicite acqſitũ est, nec põt retineri sicut in rapina, furto, vsura dr. n. illud restitni illi a quo est vsurpatũ, nec põt fieri ẽt eleemo. Alio mõ qõ illicite acqſitũ est ita q̃ ille q̃ acqſiuit retinere nõ põt nõ tñ dr ei a quo acqſiuit qr ꝫ iustitiã accepit sicut in simonia, ⁊ alijs vbi versat̃ turpitudo ex ꝑte vtriusq;. vñ non illi, ĩõ fieri dr restõ sed erogari in eleemosinas. Tertio mõ est aliqd illicite acqſitũ nõ qdẽ q̃ acqſitio sit licita, sr qr mediũ ꝑ qõ acqrit̃ est illicitũ, sicut pr de eo qõ mulier
51 acqrit ꝑ meretriciũ † qõ ꝓprie vocat̃ turpe lucrũ qr turpiter agit̃ ⁊ ꝫ legẽ dei se ꝓstituẽdo. sed in eo qõ accipit nõ iniuste agit ⁊ ꝫ legẽ dei. vñ q̃ sic illicite est acqſitũ retineri põt, ⁊ ō eo fieri elee mo. ita dicit brũs Tho. vbi. ſ. que verba velut singularia apud theo. ꝓpetuo no. nã ⁊ Archi. ꝓfatus illa verba extollit. ⁊ sanc. Ber. in suo opusculo de resti. magnificat ẽt illã doc. Circa tertiũ mẽb. principale vcr de eo qõ est victũ in ludo mixto ꝓtim ex ingenio ⁊ partiz ex fortuna q̃lis est ludus tabu. dicit Jo. de imo. post doc. ꝑdictos ꝙs. ſ. alle. in ꝓin. q. qõ ille q̃ vicit non bñti ad ministrationẽ rerũ suarũ teneꝫ restituere victo in locis in ꝙbus fuit lex ciuilis. si ꝛo nõ seruareꝫ lex ciuilr ꝓhibitiua ludi, qr eẽt abrogata ꝑ statutũ vel ꝙsuetudinẽ tũc Joã. de imo. Sali. Bal. Tho. Archi. flo. vbi. ſ. volũt q̃ nõ teneat̃ restituere ꝑ ea q̃ dcã sunt in ꝓcedẽti mẽbro. ꝓterea ꝫm Jo. an. rõne mixture ludus ꝓdictus vr̃ esse ꝓmissus ar. c. sacris de sepul. ⁊ ĩõ subdit Joã. an. q̃ vincẽs ꝫ casu nõ teneret̃ erogare in paupes id qõ vicit. subdit ẽt qõ ꝙfessores ꝑ talibus nõ iniũgũt pniaz Jo. vero de imo. dicit ibi ꝫ esse limitãdũ vt ꝓcedat in laicis, secus añt in clericis ꝙbus talibus ludus vr̃ ꝓhibitus vt in. d. c. cle. ⁊ in. d. c. j. xxxv. q. ⁊ ꝙsuetudo ꝛia quo ad clicos vr̃ reprobata vt in. d. c. inter dilectos de excel. pla. subdit ẽt Joã. de imo. qõ inq̃tũ dcm̃ est qõ
52 ludus tabularũ sit licitus, † vr̃ sufficere pnia de pctõ cupiditatis ꝓ qõ qs inductus est ad ludũ, nõ añt q̃ teneat̃ ad restõnẽ. Ita subdit qõ vr̃ ꝓmissus talis ludus tabularũ. nisi interuenerit dolus vel fraus, ⁊ dũmõ cessent blasphemie, ⁊ hmõi aut sĩlia delicta nõ admisceant̃. hec fuit intẽtio Jo. an. sup quo dicit Jo. de imo. qõ vbi interuenit blasphemia vr̃ sibi qõ sufficiat agẽ pniaz de pctõ, ⁊ sic qõ nõ teneat̃ ad restõnẽ dicto casu. ¶ Circa hũc passum est plurimũ aduertendũ. nã. ſ. vr̃ facta dr̃ia inter ludum azardi, ⁊ ludũ alearũ gl. tñ ⁊ Jnn. ⁊ alij doc. in dictis locis, ⁊. b. Tho. nõ vñr facere dictã dr̃iam imo indistincte vñr parificare oẽm ludũ taxillorũ ẽt ad tabulas qõ exꝑsse dicit gl. in. l. si rẽ. ſ. si dus alee includit ẽt ludũ tabu. ⁊ azardi. ⁊ ꝓpea q̃. ſ. dixi. q. iij. d. Aba. ẽt plr opi. vt nõ sit dr̃ia inter ludũ Azardi ⁊ tabula. qr ꝑ blasphemiã pctã ꝙmittunt̃ de ꝙbus dixi in. d. q. iij. vñ ꝓfatus doc. idẽ putat de ludo Azardi ⁊ tabu. idẽ putat de ludo charta rũ eadẽ rõne nã cã noceꝫ ꝓualet non q̃ ꝓdest. l. iij. ſ. fi. ff. ad sille. subdit tñ qõ maior rõ ꝓhibitionis vr̃ esse in ludo mere fortune, vt taxillorũ aut sĩli. nã plures inducũt ad ludẽdũ ad illũ tentando fortunã, sed ad ludũ mixtũ cõiter non ludunt ignari, ⁊ indocti in illo ludo. ⁊ vide quod dicetur ſ. q. xvij.

53 **Restat** videre † a quo restituẽdũ sit, ⁊ cui victũ in ludo. ſ. in casibus in ꝙbus victũ restituẽdũ est. ꝑ cuius articuli clariore doctrina ꝙsiderabis aliquos casus. ¶ Prim⁹ est qõ is q̃ vicit. Jtẽ heres teneꝫ oino ad restõnẽ lr ex maleficio nihil puenerit ad eũ iuxta no. in. c. fi. de sepul. ¶ Scõo q̃ is q̃ ꝙmodauit taxillos aut aleas aut domũ sciẽter, illis quos sciebat lusores esse ad ludũ ꝓhibitũ tenent̃ ad restõnẽ ꝑditi in illo ludo arg. c. fi. de iniur. ⁊ dã. da. ⁊ ita tenuit ꝑ illũ tex. s. Bernar. de senis. ⁊ sequit̃ do. Aba. in. d. c. inter dilectos. ¶ Tertius q̃ vẽdẽtes vel emẽtes baratarias ꝓhibitas ad ludum ꝓhibitũ, ⁊ sĩlr ꝙmodãtes dictas baratarias tenent̃ sĩlr ad restõnẽ vt in. d. c. fi. de iniu. ⁊ dã. da. ⁊ tenẽt. s. Ber. ⁊ do. Aba. in. q. ¶ Quartus
54 q̃ † faciẽtes taxillos ⁊ vẽdẽtes illis q̃ lusuri sunt ad ludũ ꝓhibitũ. Jtẽ faciẽtes sciẽter aleas ⁊ hmõi instra ad ludũ ꝓhibitũ destinata sĩlr tenent̃ ad restit. dãni eius rei occasione secuti ꝫ opi. ꝓfati. s. Ber. ar. d. c. fi. q̃ ẽt sequit̃ do. Aba. ea. q. remittit tñ se ad dicẽda in. d. c. fi. de iniu. ⁊ dã. da. ⁊ idẽ puto de faciẽtib⁹ ⁊ vẽdẽtibus cartas sciẽter ad ludũ ꝓhibitũ exercẽdas ex eadẽ rõne. ¶ Quintus quo ad hi q̃ ꝑñt ꝓhibere ludũ illicitũ ⁊ obuiare ne fiat, quales sunt dñi ciuitatũ rectores ⁊ officiales ad quoꝛ offm̃ seu curã ꝓtinet sĩlr tenent̃ ad resti. eius depditi in ludo illicito cui obuiare potuissent, ⁊ nõ obuiauerũt ita ẽt dicebat sanc. Ber. ar. tex. no. in. c. faciẽtis. lxxxvj. di. q. n. põt manifesto facinoꝛ obuiare, ⁊ nõ obuiat, faciẽtis culpã obtinet ad idẽ q̃ no. in regula pctm̃ de re. iur. in. vj. ⁊ in. c. de iniu. ⁊ in. c. si qs ō cle. xij. q. ij. hoc ẽt do. Aba. ea. q. multa videri põt in sĩlibus. q. per hm̃ Ber. in suo opus. de resti. sermone. xxxiij. ⁊ maxie in. iij. quaternario seu. iij. c. ⁊ ꝑdicta sunt intelligẽda ꝫm Scotũ vt refert idẽ Ber. in. d. c. iij. q̃n tale obuiare est ad bonũ reipublice ⁊ sine piculo ꝓsone ipsius obuiãtis, obligant̃. n. tales nõ obuian
55 tes ad resti. insolidũ † qõ negligere cũ possit deturbare puersos nihil est aliud q̃ fauere in. d. c. faciẽtes q̃n vero obuiaꝛ tẽderet ad reipub. malũ, seu euidẽs piculũ imineret ꝓprie ꝓsone, tũc nõ obuiãs nõ obligareꝫ ad satisfactionẽ, nec ẽt peccaret si in corde patus esset obuiare q̃n ꝑdicta nõ ipediẽt. Et notẽt diligẽtes rẽgẽtes rẽpub. ⁊ officiales q̃ aliq̃n fingũt se nõ videre, ⁊ sic est affectata ignorãtia. vel negligũt punire aut obuiare, nã ve eis. Alij vero ad quoꝛũ offm̃ non spectat, sr obuiare possent ⁊ negligunt, peccãt mortalr, qr nõ diligũt ꝓximũ sicut seipsum, sr nõ obligant ad restõnẽ vt tr idẽ Ber. eo. c. iij. Circa qõ tu videas in sĩli gl. no. in. l. culpa carẽt. ff. de re. iu. ⁊ doc. in. c. q̃te de sen. exc. ⁊ i. c. dilecto. e. ti. li. vj. ⁊ q̃ dixi i. l. vtvi. ff. ō iu. ⁊ in. ⁊ ꝑdcã ꝓpetuo no.

Sextus casus q̃ si facientes taxillos, cartas ⁊ hmõi instra, si sunt instra ꝙbus in ciuitates ementes vti ꝑñt ad ludũ licitũ, si illa instra vẽdiderint simplr non mala mẽte existimãtes q̃ ad ludũ licitũ adhiberent̃, nõ peccarẽt, nec tenent̃ ad resti. lr seq̃reꝫ effectus ꝙrius sui arg. no. l. merito. ff. ꝓ so.
56 ⁊ no. in. l. nõ solũ. ſ. sed vt ꝓbatur. ff. de ope. no. nun. † qd de his q̃ faciũt cultellos ⁊ arma apta ad defensam, ⁊ ad offensam̃ole vt in. c. ꝓsbyterũ ⁊ de homi. ⁊ hoc est de mẽte ꝓfa. docto. ¶ Se ꝓmus casus est de officiali q̃ negligit punire lusores vtrũ obligeꝫ reip. ad satisfactionẽ pene q̃ illi lusores venissent ꝙdẽnãdi. s. Ber. eo. sermone. xxxiij. c. iij. dicit q̃ si iurauerunt grauissime peccãt, ⁊ sunt puniri, qr iustũ erat statutũ, nõ tñ tenent̃ soluere re penã statuti, quã trãsgressores incurrere tenebant̃, qr nõdũ ꝫ offendẽtes erat sua lata, ⁊ nullus obligat̃ soluere penã añ sniaz latã. vt ibi latius ꝑ eũ, ⁊ ꝑ eũdẽ sermone. xxxvij. c. iij. hoc apud me dubitationẽ br ꝓp ea q̃ bñr in. l. j. ⁊. l. fi. ff. ō magi. Que. cũ si. ¶ Octauus de teste q̃ nõ vult ꝓhibere testimoniũ, ⁊ iuranit dicere veritatẽ vt tacuit an teneat̃ ad interesse vt. l. ꝓsbyteri. C. de epis. ⁊ cle. vbi oino vide Bal. facit tex. xj. q. c. ꝙsqs, ⁊ qõ hr in c. q̃ cũ iure de furtis. si tñ aliqs ꝓductus testẽ vt dicat veritatẽ sup ludo, teneꝫ. n. illi in cuius dãni veritatẽ tacuit, sed non manifestauit, qr sibi imminebat ꝓsone vel status piculũ, si manifestaret pariter, ⁊ hoc tenuit ibi. b. Bernar. post Scotũ eo. sermo. xxxiij. ⁊ c. iij. in. ij. no. Cui añt resti. fienda sit, satis pr ex his q̃ dicta sunt. ſ. q. ix. ⁊ in hac qõ. ¶ Ultimo restat quo ad hanc
57 qõnẽ ꝓinci. videre † qd sit fiendũ q̃n lusor lusit cũ vno sepius. q̃nq; perdendo q̃nq; vincendo. vel cũ pluribus mixtim cui vno vicit cum alio perdidit. refert. d. Aba. in. d. c. inter dilec. q. xj.

audisse

audísse q̃ qdã p̃dicatores tenẽt q̃ victor teneat̃ ad restõnẽ omniũ postarũ victar̃ intm̃ q̃ si vna hora vel q̃tinuato ludo lusor vincit centũ postas, ꝛ totidẽ amisit, tãdẽ recessit cũ tãta pecunia q̃tũ portauerat, ꝛ in effectu nullũ lucrũ reportabat, q̃ tenet̃ ad restit. oim postarũ quas simplr vicerat. hanc opin. ipse do. Ma. nõ ꝓbat q̃ dicit durã, asperã, ꝛ nõ verã positis eisdẽ lusoribus. alij dicũt quosdã audiuisse volẽtes q̃ teneat̃ ad restõnez illius, q̃ in fine cuiuslibet ludi secũ portauit, ꝫ altero die cũ eo. aut altero id qõ vicerat ludẽdo amiserit. mouẽt̃, qr cũ illõ q̃ victũ ẽ sit erogãdũ in pauperes, iã est q̃sitũ ius pauperibus, ꝛ iõ ꝫ postea victor amiserit, nõ ꝓpea tollit̃ ius pauperibus, iaꝫ q̃sitũ, qr talis lusor nõ potuit amittere ludẽdo bona pauperũ, sed sua ꝛ hãc opi. dicit fuisse q̃firmatam a beato Bernardino.

Tu diligenter aduerte in predictis, ꝛ in primis nõ plꝫ. d. Ma. nisi in casib⁹ in q̃bus pecunia victa esset erogãda in pauperes, de q̃bus supradictũ est eadẽ. q. ꝛ. q. ix. bene vero pecunia victa esset restituẽda victo, tũc q̃sidera q̃ si vna die Antonius vicisset Joãni cẽtũ, ꝛ inde ad mẽsez Jo. vicisset Anto. totidẽ dicit nullã fiendã eẽ restõnẽ, qr cũ vterq̃ teneret̃ mutuo, ꝛ vicisset ad cẽtũ, vt. d. l. alearũ vsus admitteret̃ cõpẽsatio. qñ vero Anto. vicisset Jo. mille deinde idẽ Anto. cũ Sempronio perdidisset mille, satis est qõ ille Anto. teneat̃ restituere mille dicto Joãni, nec relenat̃ ex eo q̃ mille q̃ vicerat postea pdiderat cũ alio ꝛ idẽ putat qñ hoc q̃tingeret in eo. ludo. s. q̃ cũ vno ex. lusoribus pdidisꝫ ꝛ cũ alio vicisset, nõ. n. bñ aliq̃ cõpẽsatio pditi cũ vna ꝑsona ad victũ cuꝫ alia ꝑsona, vñ q̃cludit qõ nõ refert vtrũ cũ eadẽ ꝑsona cũ q̃ vicerat postea pdiderit cũ. n. fiat cõpensatio vsq̃ equalens, an ꝛo cũ diuersa ꝑsona pdiderit q̃ prius vicerat cũ alia, ꝛ tũc q̃ vicit
58 teneat̃ restituere, ꝛ qõ pdidit poterit recupare ab alio q̃ vicerit. Hec sunt q̃ sentit prefatus doc. in. d. se. arg. † Tu q̃sidera diligenter casus in q̃bus nõ esset fiẽda restit. victo. vt qr ipse victus ꝓuocasset ad ludũ victorẽ, ꝛ tũc indubitãter pecunia victa que erat erogãda in pauperes p victorẽ, ꝺꝫ p eũ erogari, ꝫ q̃tigerit eũ pdidisse tãtũdẽ cũ eo. lusore vel cũ alio vt. s. dicebat̃, ꝛ hanc dr̃iã inter ꝓuocãtẽ ꝛ ꝓuocatũ q̃ feci. s. eadẽ. q. ꝛ ꝓbaui bonis auctoritatibus reperio tenuisse Bonauẽturã in. iij. sniaꝝ. dist. xv. nã attrahẽti ꝛ ꝓuocãti ad ludũ nõ cõpetit repetitio in vindicta peccati, sed de illo victo elemosina est fiẽda. qñ vero ipse victor traxit victũ nõ posset ex illo elemosinaꝫ facere, sed teneret̃ restituere vt. d. l. alea. saltẽ in foro q̃scie vt dicũt theol. qr ꝫ nnl lus velit amittere, tñ q nõ vult amittere, ꝫ inducit̃ ab alio min⁹ culpabilis vr̃, ꝛ alius q̃ inducit vr̃ magis culpabilis, ꝛ iõ iste ꝓuocatus nõ ꝺꝫ dãnificari, ꝛ auctor seu inductor seu ꝓuocator nõ ꝺꝫ meliorari in aliquo. tñ nulli ꝫ ex hoc aliqd lucri acq̃siti in p̃dictis vsus q̃uertere, hec sunt no. ver. do. Bon. q̃ addes ad. d. in q̃gruo loco. Cõsidera ẽt q̃ si qs aliquã fraudeꝫ cõmisisset ludẽdo cũ Titio, ꝛ vicit, deinde pdidit sine fraude Titij vincẽtis. tũc si ludus alias erat de q̃suetudine pmissus nõ cadit cõpẽsatio. vel qr victũ in ludo de iure prohibito, de q̃suetudine vero permisso ꝺꝫ in pauperes erogari, vt qdã voluere quos. s. retuli. vel qr Titio fiẽda esset restit. pp fraudẽ sibi factã, ꝛ tñ stãte q̃suetudine p̃dicta restituere nõ teneret̃, qr fraudẽ non cõmisit, ꝛ ad effectu tota circũspectio est habẽda in hoc an victor possit compẽsare cũ victo illõ qõ postea q̃tigit pdidisse cũ eo. si eñ cadit cõpẽsatio, tutius vr̃ quo ad restõnez, qr tñ põt ab eo repeti quã cẽs obligat̃ ad restõnez, vel erogationẽ in pauperes ꝛ q̃ pdidit alia vice repetere nõ ꝑt aliq̃ rõe ex q̃sideratis. s. tũc oẽ restituet̃
59 teneat̃ vel erogare fortius ꝛ clarius, qñ cũ vno vicit cum alio pditdit nulla cadit cõpẽsatio vt. s. dicebat̃. bñ facit q̃ doc. no. maxie Ioan. ō ca. i. l. si te bõis. C. ō iu. ōli. ꝛ ibi dixi † vbi iter cetera ꝺr q̃ si tu emisti vnũ libr̃ tristẽ ꝛ mẽdosũ ab vno q te decepit non potes eundez alteri vẽdere, ꝛ illũ decipere, vt ibi lati⁹, dem̃ igit dicto casu ꝺꝫ restitui vel erogari in pauperes ꝫ casus. s. q̃sideratos nõ obstãte pditione facta cũ alio. ꝛ in effectu plꝫ mihi cõsideratio predicta. d. Ma. q̃. s. aliqñ latius declarani. voluí videre in hoc arti. magnos theo. Richar. de media villa, Gerardũ odois, Bonauenturã Scotũ, in. iiij. sniaꝝ. ꝛ di. xv. vbi tractãt de ludo alearũ ꝛ restitutione. ꝛ in effectu nihil reperi ꝺignũ dictũ, ꝫ plenius reperi materiã ludi tractatam per Richardũ pre fatus, nõ iñ liceret ludẽ ad scachos tpe penitẽtie no. hoc meli⁹.

Ceterum Cũ supra videat̃ q̃clusum q̃ si qs vicit aliqd in ludo ꝓhibito, q̃ nõ erat restituendũ parti, sed erogãdũ in pauperes, statiꝫ q̃ tũc in victũ sit obnoxi⁹ victor oneri erogationis predicte, nõ obstãte q̃ postea pdiderit cũ eodẽ, cũ quo prius vicerat. ista vr̃ nimis dura snia, ꝛ forte nõ vera, nã durãte eo. ludo nõ põt dici aliqd pfecte victũ, cũ de nã ludi sit alternatiꝫ q̃ñq̃ vincat vnus q̃ñq̃ alius, ꝛ debeat spectari finis, ꝛ sic vr̃ renocabiliter sic ꝛ mutabilr̃ q̃sitũ adeo q̃ expectare debem⁹ q̃ eueniret finẽ ꝛ q̃clusionẽ ludi, ad hoc vt dicat̃ plene q̃sitũ ꝛ irrevocabilr̃. ar. l. nãli vt. l. illaqueiꝫ. ff. de acq. re. do. ꝛ insti. de re. dini. §. placuit, ꝛ bñ facit̃ no. in. l. q̃ctus. C. de fi de instru. q̃ iura Bar. ita vr̃ sensisse in. l. inficiãdo. §. infans qui. de furtis. vbi omnino videas. nam ex dictis suis ꝓbari vr̃ quod tunc posset dici aliquid perfecte victum, q̃ ludus est finitus. q̃ verba obligentur vero, ꝛ adde. s. congruo loco.

60 **Undecima** qõ est † cui⁹ officialis sit cognitio aduersus aleatores, lusores, receptatores, ꝛ bmõi. ꝛ qdẽ ille officialis esset iudex cõpetens q̃ ptãtẽ haberet imponendi penãq̃ ordinatã q̃ predictos ꝑm varias statutoꝝ dispones. vt colligi põt ex. l. imperiũ. ff. de iu. o. iu. ꝛ hoc q̃ criali ter. reperio tñ q̃ qdã doctor magnus practicus in quodã opusculo de sindicatu officialiũ tenuit q̃ q̃ dictos lusores inqri posset tã p iudicẽ secularẽ q̃ ẽt iudicẽ ecclĩasticũ, pp blasphemias ꝛ periuria q̃ ibi faciunt. ꝛ subdit q̃ puniri poterũt arbitrio inqrentis, alle. p casu. d. l. aleaꝝ vsus ibi, eꝑm loci, ꝛ ibi iudices qõ esset singulariter no. si posset sustẽtari. ꝛ idẽ vr̃ de mẽte. d. ang. are. in illo tractat. suo malefi. loco sepius alle. in q̃busdaꝫ addi. quas fecit. Sed certe illa. l. alea. nõ habuit hãc mentẽ dãdi iurisditionẽ eꝑo, ꝛ iudici seculari statuẽdi q̃ eos, sed iurisditionẽ illã dedit circa restõnẽ, ꝛ sic in iudicio ciuiliter intẽtato. q̃sidera ergo illũ quem ẽt alias q̃siderabo, ꝛ dicã tibi quid sentiendum.

62 **Duodecima** qõ est † q̃ sit pena receptãtis ludũ p bibitũ ꝛ ludentes inspicientiũ ꝛ q̃ sint a iure introducta in eoꝝ odiũ. Circa penã lusoꝝ distinguẽdũ est q̃ aut admisceat̃ alia spes delicti, ꝛ punit̃ ꝑm q̃litatez illius delicti. aut nõ admisceat̃ alia spes delicti, ꝛ tũc aut loquimur i clericis ad ludũ ꝓhibitũ ludentibus, ꝛ si clericus est aleator oino repellit̃ a bñficio obtinẽdo. ꝛ si fiat ei collatio, ꝛ de hoc q̃stabat, punitio est nulla. si vero nõ q̃stabat, qr erat occult⁹ ꝺꝫ irritari. sed si obtinuisset bñficiũ ꝛ post incipiat esse lusor, nõ ꝺꝫ statiꝫ priuari, ꝫ mitiori pena affici seu puniri, nisi forte monitus nolit se corrigere, qr tũc priuaret̃ vt in. c. i. xxxv. di. ꝛ no. doc. in. d. c. inter di lectos in gl. j. dicit ẽt tex. in auc. interdicimus. s. de episc. ꝛ cle. auc. de sanc. epi. §. interdicimus. q̃ adeo ꝓhibitũ est illis ꝛ religiosis ludere ad ludos ꝓhibitos, q̃ ẽt ꝓhibent̃ inspicere. ꝛ si q̃ fiat clericus qdẽ aut religiosus p trienniũ a sacro misterio interdictus redigit̃ in monasteriũ, nisi se penitentez ostendat, quo casu dcm̃ tps a suo superiore cui subest minui p̃t vt ibi latius. caueãt ergo sibi clerici ꝛ religiosi nõ solũ a ludo, ꝫ ẽt ab inspectione. si vero laicus dicas q̃ regulr̃ laico ludẽti ad ludos ꝓhibitos de iure nõ est ordinata aliq̃ pena in se, q̃ vincẽs teneat̃ restituet̃ ꝛ ad. l. an. vt. d. l. aleaꝝ cõiter tñ p statuta ciuitatũ solet eẽ ordinata aliq̃ pena q̃ lusores. q̃ in locis vbi vigeat seruãda sũt.

62 † Scias tñ q̃ vbi alter ex lusoribus cõ pulisset aliũ ad ludẽdũ p viꝫ illatã, ꝫ excessus q̃litatẽ ẽt de iure cõi puniret̃ aut mulcta arbitraria, aut carceri mãcipabit̃, aut i publica vincula deferet̃ arbitrio iudicis vt. l. j. in fi. ff. de alea. ꝛ qdã moderni intelligũt. d. penã bre locũ ẽt si qs cõpulerat multis suasionibus seu blãditijs. nã vix q̃siderari põt quẽ inuitũ cõpelli ludere p viꝫ, dicit p̃fatus doc. tu adde tex. no. ꝛ ibi Ang. in auc. de lenoni. vbi dr̃ q̃ q auro induxit puellã vt sibi q̃sentiret in actu venereo, dr̃ p viꝫ cõpulisse. Scias ẽt q̃ si qs luderet cũ falsis taxillis teneret̃ indubitãter pena furti. p eo q̃ vicerat ar. l. falsus in p̃in. ff. de furtis qr dñiũ nõ acq̃reret. vel saltiꝫ puniri posset ex̃ordinaria pena ꝑm Bal. in rub. C. de q̃di. ob tur. cãm. tu adde q̃ imo videret̃ puniẽdus plusq̃ fur ar. l. saccularij. ff. ō extraor. cri. ibi plusq̃ fures tẽtauit ẽt. d. Ang. are. in. d. trac. male. ꝛ loco p̃al leg. q̃ puniri posset pena falsi. ar. l. arbitrio. §. de eo. ꝛ ibi no. ff. de dolo. ꝛ idẽ reperio tenuisse magnũ practicũ in. d. tractatu ō
63 sindicatu officialiũ. † Circa q̃ tu aduertas, nã aliqñ sunt falsi taxilli falsitate patẽti, qr habent p̃ctos alr̃ factos q̃ q̃suenerint ꝛ tũc ludẽs cũ illis patẽter iniustis taxillis nõ vr̃ q̃ teneat̃ pena falsi, neq̃ pena furti. secus si cũ taxillis nõ patẽter iniustis, sed plũbatis, qr tũc teneret̃ pena falsi seu furti ar. l. ea q̃ cõmendãdi, ꝛ in. l. labeo. ff. de ꝰbẽ. empt. ꝛ in regula iuris sciẽti de regu. iur. lib. vj. ꝛ ita alꝫ audiui repetẽdo limitasse quẽdã. d. Jo. de sancta agatha de Bononia ꝛ hec no. diligẽter. an añr taxilli fuerint vel sint falsi aut iniusti ꝓbari poterit ẽt p famaꝫ q̃ ha-

bnerit inceptũ siue tractũ ét a psonis male fame, vt puta banni-
tis vt elegãter dicit Sal. in. l. ea qdé. C. de accu. talia. n. nõ pñt
pbari facile p boies bone fame, qz nõ quersañ cũ talib⁹, ⁊ boc
est no. ad limitationé. c. q̃liter ⁊ qñ de accu. Punit ét alia pe-
na ludẽs, qz si vicerit sub fide ⁊ ꝓmissiõe nõ bz actionẽ ad id qꝓ
vicit vt. d. l. alea. vsus. Itẽ punit alia pena, qz ꝯctus fact⁹ inter
ludẽtes nõ tz vt dixi. s. q. Itẽ punit alia pena qz si ludẽtes vl re-
tinẽtes ludũ mutuãt inuicẽ pecuniã tale mutuũ repeti nõ ꝑt vt
est gl. oz. in. l. j. in pñn. ⁊ in. l. fi. in ℵbo acceperat pecuniã. ff. de
64 alea. † secus si als mutuauit, qz põt repetere si ignorabat recí-
piẽtẽ mutuũ velle ludeꝛ. ⁊ hoc est expeditũ vt ét. s. dixi in. d. q.
si vero sciuit illũ accipere mutuũ cã ludẽdi ad ludũ vetitũ tunc
vꝝ qꝓ repetere nõ possit ar. l. si vero remunerãdi. §. adolescẽs. ff.
man. ⁊ tex. no. in. l. verũ. §. pen. ff. de mino. q bz loq̃t in minori, vꝝ
locũ hñe ét in maiori. loq̃t ét qñ minor mutuauit minori, ⁊ sic ꝓ-
uilegiat⁹ ꝯ ꝓuilegiatũ nõ vtit ꝓuilegio, ⁊ erit melior qditio illi⁹
q̃ qdit ꝑz bar. i. l. si qs cũ sciret. ff. ꝓ emp. ⁊ hoc expsse voluit do.
Ang. are. preal. ⁊ ille magn⁹ practic⁹ in illo suo tractatu de sin
dica. q̃ addes ad. d. s. i. d. q. alia pena ludi pbibiti est, qz dom⁹
in q̃ ludit qfiscari põt vt. d. l. alea ℵ vsus ibi, domib⁹ eoꝝ publi-
catis, qꝓ intellige si dñs domui ẽ sciẽs ⁊ maior. secus si ignorãs
vel minor vel psona miserabilis, qz parcit eis vt no. Sal. in. l. j.
65 C. de falsa mo. alia pena est, qz † si retinens ludũ ⁊ aleã pcutiat
occasione ludi, sed vbicũqꝫ ⁊ qñcũqꝫ dũ tñ occasiõe ludi pcussor
nõ punit, ⁊ iniuria illata nõ ẽ puniẽda nec ciuiliter. ⁊ boc i odiũ
retinẽtis ludũ. vt ẽ tex. i. l. i. in pñn. ⁊. §. j. ff. ꝺ ale. iõ caue tibi ne
receptes ludũ. Preterea tpe quo ludit de domo vbi retinet lu
dus aliqd furto substractũ fuit a lusoribus, siue a quocũqꝫ alio.
nõ dat actio furti ad penã nec ad rẽ substractã vt. d. l. i. §. i. ⁊. §.
ꝑor. ff. ꝺ ale. p quẽ tex. ego semel defendi quẽdã militẽ ptãtis in
ciuitate aqlie. ille. n. miles cũ inuenit quosdã ludẽtes i q̃dã ta-
berna, ⁊ vn⁹ ex lusorib⁹ essꝫ receptator ludi, abstulit sibi ⁊ rapuit
de manib⁹ totã pecuniã qꝫ habebat añ se, ⁊ in manib⁹, ꝓut ibi
dicebat eẽ de more, ꝓ quo fuit in sindicatu molestat⁹. ad ei⁹ de
fensionẽ allegauit dictũ tex. pbibitũ qꝓ sibi licuerat furari ét cir
cũscripta qsuetudine pdicta. qñ ℵo colludẽtes inuicẽ tũc de ra
pina aut furto inicẽ facto tenerent vt. l. j. §. i. l. cã quẽta. ⁊. l. ij. ff.
de ale. Si ℵo dicti colludẽtes inuicẽ se alr offenderẽt, tũc qd
iuris, videbim⁹. j. q. xvj. Et qz. s. ꝺ aleatore facta ẽ mẽtio q luduz
66 alee apd se cã sui emoluẽti exercere qsuenit, † sicut ⁊ i campo
nib⁹ dr i. l. j. §. si camponib⁹. ff. nau. cau. sta. ⁊ in. l. j. ff. q̃. re. ac. nõ
da. ita no. dicit Azo i sum. C. ꝺ reli. §. aleator. ⁊ no. gl. i. l. j. i pn.
ff. ꝺ alea. ⁊ est aduertẽdũ ad illd qꝓ dici qsuenit. nã si nõ ex qsue
tudie apd eũ ludã, ꝛz incidẽter, tũc nõ dr ꝓprie aleator ꝑz Azo.
vbi. s. ⁊ ita innui vꝝ in. d. gl. ⁊ ex qsequẽti vꝝ idẽ inferẽdũ si non
cã sui emoluẽti. ꝛz gratis ludũ retineat ar. regle q̃ exorbitãt ꝺ
re. iu. in. vj. cũ si. Jn q̃riũ facit, qz interest reipubli. dispgeꝛ dí-
ctos aleatores, ⁊ vt ludi pbibiti nõ receptent pp infinita horrẽ
da mala q̃ ex ludo sequunt de qb⁹ dixi. s. q. iij. igit pdicta mili-
tẽt ꝯ receptatorẽ q nõ qsueniss̃et. vel nõ cã sui emoluẽti. ⁊ hec
opi. utilior eẽt. p q̃ facit illd qꝓ Ja. ꝺ are. dixit i. d. l. i. ff. ꝺ alea.
sup gl. i. ibi ex qsuetudine. dixit. n. ℞ ℵba, ꝛz in scholari. idez ét
si nõ qsuenisset recipere lusores, si eos receperit ⁊ habeat se vt
aleator recipiẽdo lusores ⁊ azardos ⁊ pecuniã p cãdela ar. j. e.
l. si furẽ ista sunt ℵba sua vt reperi in q̃dã apostilla sup librum.

67 **Tertiadecima** qõ † si qs iurauit nõ ludere, ⁊ mu
tuauit pecuniaz ludenti vtrũ sit
periurus. Bur. ⁊ Bal. in auc. interdicim⁹. C. de epi. ⁊ cle. dicũt
qꝓ est periurus si ille ludit p vtroqꝫ sic ⁊ si nõ ludit ꝛz doceat lu-
dẽtẽ p vtroqꝫ ⁊ ibi vide lati⁹, ⁊ de eo q iurat nõ ludere, nõ come
dere carnes vl sic tu habeas gl. in. l. lucius. ff. de his q not. infa.

68 **Decimaquarta** qõ q̃rit † vtrũ pena statuti ꝯ lu
dẽtes bẽat locũ ꝯ participes
seu socios ludi. qdã dixerũt qꝓ sic ar. no. in pcedenti. q. ⁊ hoc vꝝ
aduertẽdũ qñ aliqs dat pecuniã alteri vt ludat p se dãte ⁊ p ac
cipiẽte. magis tñ videret admittẽdũ qñ daret pecuniã vt lude-
ret p se dãte tñ. nã si aliter dicerẽ facile eẽt qꝓ particeps i ludo
faceret fraudẽ statuto. ⁊ sic impune per alĩ luderet, quod per
ipsum facere non posset impune ꝯ. l. non dubiũ. C. de. ll. bñ fa-
cit. l. ⁊ si quẽ qꝫ in fi. C. ꝺ epi. ⁊ cle. vbi dicit quos facinus pár co
inquinat ⁊ eq̃t, par pena comitari dr. sed forte in pũcto iuris qñ
statutũ loquit in psonã puta de ludente nõ intelligit faciens lu-
dũ seu pticeps, ꝛz icluderet qñ statutũ loqret in rẽ vt puta re⁹ lu
di puniat tãta pena. ad ℞ tex. no. i. l. aut q alr. §. fi. ff. qꝓ vi aut clã
⁊ pbat i. l. ñ so. ũ. §. q si mãdato. ff. ꝺ iniur. ⁊ Cy. ⁊ bal. Sal. in. l.
nõ iõ mĩus. C. ꝺ acti. ⁊ i. l. vnica. C. de rap. vir. vbi oino videas
Sal. ⁊ his diebus fui interrogatus vtrũ statẽ statuto i oppido
Luciniani dicẽte qꝺ nullus macellarius q iurauerit ar tẽ possit
de mense iunij ⁊ augusti vendere carnes pecudinas ad macellũ
puniri posset si qs nõ p se vendebat ꝛz vẽdi faciebat alio macel
latore nõ iurato alibi vẽdente cũ quo lucrũ participabat, nã ℵ-
ba statuti i illo nõ ℵificabãt, qz ñ iurauerat, ⁊ i macellario iura
to videbãt nõ verificari, ⁊ qꝓ ipe ñ vẽdebat. cogita qz qõ pẽdet.

69 **Decimaquinta** qõ q̃rit † si qs lusit ad ludũ pbibitũ
cum vno pluribus vicibus qtinna-
tis vel cũ pluribus qtinnato tpe puniat vna pena vel plurib⁹.
Bar. in. l. inficiãdo. §. infans. ff. de furtis. dicit qꝺ vna pena tñ
qz vnus est lud⁹ q sp vꝝ in fieri donec qclusus nec aliqd i illo vꝝ
pfecte q̃situ pp volubilitatẽ ludi, nisi qñ recedũt a ludo p eũ ibi
oino vide. qz illa doctrina vtilissima est notãda ad limitationẽ q̃
dicta sunt. q. x. ⁊ adde pdictis qꝓ no. bar. in qsilio qꝺ incipit in-
ter. n. ⁊. s. vbi ponit statẽ statuto qꝓ si qs dixerat alicui ℵba iniu
riosa p q̃libet vice puniat in tãta pena ꝺz. n. intelligi. s. ex inter
vallo. vide. d. circa boc i. l. si familia. ff. de in. om. in. vbi posui ꝺ
eo q blasphemauit deũ pluries eadẽ spẽ blasphemauit qtinna-
to, tpe. vtrũ puniat p vna blasphemia vel pluribus statẽ. ꝺ. sta-
tu. qꝓ p q̃libet vice, accedit ad ea q̃ dixi. s. q. x. vltra illud qꝺ in-
ferebã ex. d. doc. bar. in. §. infans illud qꝓ dicit Boetius luduz
continuum ludimus, ⁊ rotam voluminis orbe versamus.

70 **Decimasexta** qõ est † si collusores inuicẽ se offen-
dãt ludẽs ludẽdo alĩ offendat an
puniat ⁊ q̃liter. in hoc ar. dicas sic, qꝓ si colludẽtes ad inuicẽ se
offendãt vel offendãt ab alijs, aut offendãt alios sp offensores
tenent vt colr ex. l. j. §. si in eũ ⁊ si rapinas iũcta. l. ij. ff. ꝺ ale. ⁊ di
xi. s. q. xij. aleatorez. i. receptatorez ludi sp excipio, qz si ℵberi-
bus offenderet qñcũqꝫ ⁊ vbicũqꝫ. i. ẽt duz ludit ⁊ ét in loco vbi
nõ ludit, dũ tñ occasione ludi offendat verberibus, vel furtum
aut rapinaz faciens vt ibi pbat ⁊ tz ibi bar. ⁊ dixi in pdicta. xij.
q. Qñ ℵo dictus receptator offenderet granioꝛi offensiõe, tũc
offendẽs puniret vt ibi p doc. ⁊ hec de receptatore locũ hñt, si-
ue retinens ludũ. i. aleator, siue cũ lusoribus ludat, siue nõ, siue
furtũ fiat a lusoribus, q̃ ab alio nõ lusore vñ tñ tpe ⁊ loco ludi ꝛz
gl. in. d. l. i. §. itez notãduz in ℵbo nõ fuerit. si vero aleatoꝛi fiat
furtuz vel dãnũ alio loco ⁊ tpe qꝫ loco ⁊ tpe ludi, tũc sibi daret
actio de iure cõi, sicut cuilibet alij ꝛz Azo. in sum. in. d. ti. C. de
reli. circa fi. Illud tñ est bñ not. qꝓ si ludentes simr in ludo pmis
so casu se pcusserint simul vel alter alterꝫ nõ tenet vt dicit tex.
no. in. l. q̃ actiõe. §. si qs in colluctatione vel in pancratio ⁊. l. si
ex plagis. §. fi. ff. ad. l. aq. est. n. de nã qꝓ vnus interpellat alterꝫ
vt ibi no. in gl. ⁊ iõ si ludentes ad inuicẽ se impingũt, ⁊ impul-
sus seu impinctus in terraz percutit caput vel fregit impingẽs
nõ tenet nisi studiose fecisset. idez si pcutiat alĩ nõ ludentẽ ca
sualiter tñ, ⁊ nõ ex ꝓposito, ⁊ ludus sit licitus ⁊ sit in loco qsue
to, secus si i loco nõ qsueto ⁊ illicito vt. l. itẽ mella in pñn. c. ti.
q̃ duo iura no. tu q ludis ad pilã ⁊ aliqñ iaculas aut iacis pilaz,
si. n. dũ seq̃ris pilã puerꝫ q pilã pcipere conabat impulisti ⁊ ce
cidit, ⁊ crꝰ aut caput fregit nõ teneris. magis. n. casu qꝓ culpa
fcm vꝝ. vt ibi dicit tex. silr qñ iacis, ⁊ ludũ iaculatoriũ facis in
loco solito ⁊ puer trãsiuit p cãpũ iaculatoriũ itẽpestiue ⁊ ꝓpea
offẽdisti iaculo ñ teneris vt dicit text. i. d. l. itẽ si obsteterit. §. fi.

71 **Decima septima** qõ est † si statutuz aut qsue-
tudo ꝓmittat ludere ad lu-
dũ alias ꝓhibitũ aut restõnẽ neget aut retentionem concedat
vtrũ valeat ⁊ excuset tam in foro fori qꝫ in foro poli. Aliq antiq
quos refert Jo. an. in. d. c. cle. de vi. ⁊ ho. cle. ⁊ in. d. c. inter di
lec. de excess. prela. dixere qꝓ cũ ludus aleaꝛ sit pbibitus qsti-
tutione humana qꝓ illi deroget p statutũ aut qsuetudinẽ illd qꝓ
alias facere non posset, ⁊ cũ boc pertransit Jo. an. q̃si sentiens
p hãc rõnez qꝓ hoc ꝓcedat in ludo iniusto. s. tabularuz limitat
tñ dũmõ cessent fraudes blasphemie ⁊ hmõi turpia. Et subdit
qꝓ dictus ludẽs pp dictũ statutuz aut qsuetudinez ꝓmittentem
nõ tenet restituere, ⁊ dicit qꝓ sacerdos nõ dz sibi facere qsciẽ-
tiã. Jo. cal. filius adoptiuus Jo. an. in. d. c. cle. tz ludentes ex-
cusari pp qsuetudinez ita vt nõ teneant ad resti. idez tz. vt Jo.
de imo. ibi ⁊ in. d. l. si qs cũ sciret. ff. ꝓ em. idez vꝝ sensisse Bal.
in. d. rub. de qdi. ob tur. cau. ⁊ in quodã qsilio vbi dicit hec ℵ-
ba quo ad ꝑm dubiũ de ludo facto die sequenti post natiuitatẽ
est qsiderandu qꝓ non minoris potentie est tps q̃ locus. vñ qꝓ
fit tpe permisso nõ põt dãnabiliter puniri sicut qꝓ fit loco qce-
72 so. l. aut q aliter. ff. qꝓ vi aut clam. §. fi. ff. de adul. † qz qꝓ solitũ est
impunituz est, lex. n. vꝝ respicere insolita non aut ez solita. ff. de
ꝯben. emp. l. fistu. §. frumenta. vñ dãnari nõ pñt illi ꝯ quos ꝑ-

cessum

cessum est excusat. n. eos a pena generalis pene cõsuetudo, imo fere p vniuersam Italiã, qõ enim lex cauet vt. d. l. alea. qsuetudo tollit que prevalet. ⁊ de facto obseruatur ⁊c. hec sunt verba Bal. in. d. qsi. sentit ergo Bald. qsuetudine derogari posse, ⁊ similiter statuto disponi. d. l. alleg. Idez sentire vr. d. Richar. de media villa in. iiij. sent. di. xv. dnz vult ludũ esse phibitũ iure positiuo, idem de mẽte sancti Bernar. in. d. trac. suo de restit. sermone. xxxvij. vbi refert Richardũ. q. tñ nõ monet in indini duo renerendus. d. Archiepi. flor. in sua summa in tract. de resti. manu. xv. q. q̃ appellaẽ manus lusoria. dicit hec verba qñ vi cis vbi non prohibeẽ ludus, vel si phibetur leges sunt abroga te p ẽriam qsuetudinez, ⁊ tunc restituere non teneris. sed debes pauperibus erogare, sed vtruz de necessitate vel honestate remittit ad dicta per se in. d. summa. c. de elemosina. d. Anto. in d. c. clerici dicit qp stãte qsuetudine p̃dicta tutius est qp fiat resti. saltim pauperibus pp intentionẽ spoliãdi ꝓximũ. d. Ang. in. d. trac. malefi. in loco sepius allegato. idẽ sentit inferens qp ludentes in ciuitate Aretij in festo natiuitatis nõ tenenẽ ad resti. ẽt in foro qscientie, qz ibi est qsuetudo pmittens eo tpe ludi
73 ẽt ad ludũ taxilloz. d. Ab. in. d. cle. dicit se potius credere qõ dicta qsuetudo nõ valeat † qm̃ qsuetudo inducẽs petm̃ seu reddẽs boies faciliores ad peccãdũ nõ tz vt in. c. ex parte de qsue. sed certũ est hoc qtingere ex dicto ludo vt p experiẽtiã pz ⁊ dictũ fuit. ꝑ. q. iiij. igitur ⁊c. reperio qp quidam doct. magnus practicus in illo trac. de sindi. ẽt includat hmõi qsuetudinẽ non valere, q̃si potius sit corruptela. nihil tñ allegat sed pro eo vr. tex. in. d. c. inter dilec. insignis doc. d. Ab. so. in. d. c. inter dilec. q. vj. dicit se in hoc arti. esse valde dubiũ. ⁊ prima fronte valde sibi placere opi. Ab. sed in ẽriũ dicit se nõ videre qõ dicta prohibitio ludi introducta iure positiuo nõ possit tolli ẽria dispositione statuti aut qsuetudinis. sicut ẽt admittit tolli posse brũs tho. in loco ꝑalle. ⁊ si qs diceret dicta phibitio ludi facta fuit naturali rõe, ⁊ vt cessaret materia peccandi, ⁊ p qñs nõ dẽret valere ẽriũ statutum aut qsuetudo. Rñderi posset qõ si statutũ permitteret ludere pure ⁊ simplr adiungẽdo penã admiscẽti aliqua fraudez machinationem vel blasphemiã valere deberet, ⁊ maxime qñ permitteret certis diebus aut horis recreatiõis cã, vel cessationis, cã vel cessatiõis si dixeris cessent aut cessare debeant fraudes blasphemie ⁊ hmõi, tñ nõ cessant alia pp que ludus vr esse phibitus. vñ nõ cessabit intẽtio spoliãdi, ⁊ spũs anaritie, ⁊ alia q̃ retuli. ꝑ. q. iiij. rñderi posset qõ nõ qcludit necessario. nã fm hãc rõnẽ ẽt esset licitũ facere quentiones ⁊ pacta tẽdentia ad anaritiã, ⁊ vt stipulatus sibi querat tãdez dicit qp pp infinita mala que sequunt ex ludo satis inclinat in opi. d. Abb. nisi forte adhiberet certus modus a statuto vel qsuetudine, per quez obuiaret dictis malis q̃ ex ludo sequunt, ⁊ hoc dicũt pcedere respectu statuti vel qsuetudinis pmittẽtis qp nõ teneaẽ restituere qp in ludo vicit lz do. Abb. idẽ sentire videaẽ, ipe tñ putat ẽrium, qz cũ circa tale victum in ludo cessent omnes rõnes prohibitiue dicit se nõ videre quare qsuetu. inducens qp victum in ludo non subiaceat restitu. non valeat. ⁊ sic arbitratur talem qsuetudinez valere, ⁊ ita dicit intelligendũ dictus sancti Tho me. Nec ob. ẽriũ. d. Ab. p. d tex. in. d. c. inter dilectos vbi dr qp est corruptela. nã ipse rñdet qp ibi dãnaẽ qsuetudo nõ tãquaz simplr ludi pmissiua, sed tanquaz permitens illa de qbus in illo
74 tex. vcz qp pmittat ludũ, ẽt pmutationẽ in ludo sub vsuris. ⁊ iõ merito dãnaẽ in totũ. † sicut in simili dicimus qp positio in parte falsa lz in reliquis sit vera. ẽt in totum negari põt vt not. glo. in. c. ij. de confes. li. vi. ⁊ gl. in. c. presentiuz de test. rñdet ẽt alio modo qp illa qsuetudo simplr permittebat ludum q̃ inductiua ludi simplr nõ vr valere, vt. ꝑ. dixit. secus si simplr esset cõsuetudo circa retẽtionez pmissaz acqsitoz in ludo. vt. ꝑ. plenius dixit
75 hec que in hoc ar. subtiliter consideranit ⁊ plenius alijs.

Tu in hoc arg. vtilissimo ⁊ quotidiano aduerte † qz agit de re periculosa. i. de restit. fienda. in qua boies tepidissimi esse solent, ⁊ sibi ipsis blandiri, ⁊ vt dicit sanctus Bernar. in. d. trac. de resti. sermone. xxxix. homo alienis insplicitus in retinẽdi duritia obstinatus est. cui adeo magna vosce dr Lazare exi foras. i. restitue tu qui aliena possides, hec igitur questio hz plura capita indicio meo.

Primum vtrum consuetudo aut statutũ possit facere ludum alias prohibitum de iure esse impunitum.

Scõm vtrũ possit facere ludum alias de iure illicitũ esse licitũ.

Tertium vtrum posset negari restitutio victo.

Quartũ vtrũ possit qcedere oino retentionẽ victori vt ẽt pauperibus erogare nõ teneaẽ in foro fori ⁊ poli vbi ẽt subiungaz qno ti. intelligiẽ habere lucratiuo vel oneroso.

Quintum vtrum sit in hoc equa conditio clericoz ⁊ laicorum.

76 **Circa primum** caput † vtrũ statutũ aut qsuetudo possit facere ludum alias de iure prohibitum esse impunitum. opinor indubitanter q. sic, qz pena introducta cõ ludentes est introducta iure positiuo vt in titu. de alea. ff. ⁊ d. l. alea. C. eo. tit. ⁊ d. auctẽ. interdicimus. C. de epis. cũ si. ꝑ. alle. q. iiij. ⁊ xiiij. ergo ẽrio statuto aut qsuetudine dicta pena possit tolli vt in. l. oẽs populi. ff. de iustit. ⁊ iure. ⁊ l. de qbus. ff. de legibus quo arg. si quis velit altius speculari videat ea que Bar. ponit ⁊ doc. tradunt post eum in. d. l. omnes populi. q. iij. prin. per multas. q. ibi formatas vbi late dixi. Videretur tñ dõm qp statutũ aut qsuetudo permittens impune ludi ad supradictos detestabiles ludos phibitos diebus festis in honorem dei. ⁊ maxime diebus dominicis, ⁊ potissime in festo natiuitatis domini nostri non valere, qz contra illud preceptũ decalogi. sabbata sanctifices ⁊ saltem haberet hoc pro expedito qp ludẽs dictis diebus festis ad dictos ludos q sunt cã mille malorum. penam gehennalem nullo modo euitaret, vt in simili dicitur per glo. iiij. distin. c. deniq. Nam ⁊ alias apud magnos doct. est controuersia magna vtrum valeat statutum permittens ius dici omni tempore etiam feriato in criminalibus. de quo per Bal. post gl. in. l. quadraginta. C. de ferijs. ⁊ late dixi in. d. l. omnes populi. q. iij. prin.

77 **Circa secundum** caput vcz † vtrum statutum aut consuetudo possit facere ludum alias de iure illicitum esse licitũ. aduertendum est in primis inter precedentem. q. ⁊ istaz hoc interest. nam aliud est aliquod crimen de se punibile fieri impunibile. ⁊ aliud est fieri licitum. primo casu lz statutum fecerit illud impunibile adhuc tñ durat illicitum. Secundo vero casu qñ statutum facit licitum aliquod quod alias erat crimen. tunc desinit esse crimen ⁊ illicitum. ecce aliqñ statutum dicit qp offendens bannitum non puniatur, ⁊ sic tolerat offensam ⁊ remittit penam actu remanente illicito. aliqñ dicit liceat offendere bannitum, ⁊ tunc actum de se illicitum facit licitum, vt pulcherrime ⁊ valde singulariter cõsiderauit. d. Jo. de lig. in tractatu de bello parti. c. iiij. ⁊ subtiliter consideranit Bald. in. l. decuriones. C. ex quibus can. infa. irro. ⁊ Nellus de sanc. Gemi. in tracta. banni. in. ij. parte secũ di temporis. q. xlix. ⁊ do. Dan. de cast. in. l. vt vim. ff. de iusti. ⁊ in. ⁊ omnino videas etiam pulchras rationes Bal. in. d. l. decuriones post Bar. in. l. vbi pactum. C. de transac. modo ad. q. dubium vr mihi qp statutum aut consuetudo possit simpliciter ⁊ absolute facere licitũ ludum ex quo tot mala oriunt. vt sepius
78 est dictum cum videatur saltim indirecte. † ⁊ arguendo ab effectus contra bonos mores ar. d. c. inter dilec. ⁊. d. l. ale. vsus. qz raro ad dictos ludos a fortuna pendentes ludit quod blasphemia cesset experientia docet ⁊ probatur in. d. l. alea. nisi ludentes sint multum temperati. sed rara anis in terris. vnde pp blasphemiaz inde causatam celum fit pestilens. dicit tex. in auc. vt non lux. contra naturam. credo tñ qp sicut statutum ludus de se licitum quo mores posset facere illicitus ⁊ punibilem, vt sepius dictũ est eodẽ mõ posset facere illicitũ ⁊ punibilez. vt sepius dictum fore tñ licitus quo ad oẽm respectũ pene imponende adeo qp illum ludum faciens non posset puniri vt in primo capite dicebatur. Item nec posset dici maleficium aut crimen aliquid prohibitum fecisse, quod sit impeditiuz aut dignitatũ aut munerũ publicoz aut testimonij ferendi ⁊ similium vt singulariter considerat Bal. in simili in. d. l. decuriones. sic alias differẽtia est inter tolerare aliquid ⁊ permittere seu concedere aut licitus facere vt no. in. d. c. deniq. di. iiij. ⁊ tradit do. Ma. in. l. eleg. ꝑ. si quis post. ff de condi. inde.

79 **Circa tertium** vtruz † possit negare restitutionẽ victo. vr dõm qõ sic arg. not. in tit. quarum rerum actio non datur. ⁊ hoc tenuerunt communiter can. legi. theolo. ⁊ sancti viri vt pz ex his que dicta sunt. q. ix. ⁊ x. lex enim in actione cõcedenda ⁊ deneganda magnã hz potestatem. cum sit de iure ciuili vt. l. ij. ꝑ. deinde. ff. de ori. iu. ⁊ hz inst. de actio. in prin. hoc tñ putarem limitandum nisi statutũ aut consuetudo negaret repetitionẽ eius qp quis fraude ⁊ deceptione victoris perdidisset, tunc eniz non videreẽ valere lex eiñ hz esse sancta, honesta, possibilis vt in. c. erit autez lex. iiij. di. ⁊ maxime qz dolus futurus remitti non potest. l. iurisgen. ꝑ. sed ⁊ si fraudandi ver. q̃uis. ff. de pactis ergo nec statuto Jurta not. in. l. non impossibile. ff. de pactis ⁊ in gl. in rubri. de decre. decurio. C. lib. x. ⁊ per Bar. in. d. l. omnes populi. q. iij. prin. in foro

consciẽtie esset expeditus tale statutum non relenare victorẽ. d. casu iuxta ea que post hoc traduntur in. c. plerisq; de immu. eccle. ꝛ in. c. nouit de iudi. ꝛ Barto. in extraua. ad repri. super verbo per denuntiationem.

80 **Circa quartum** ca. †vtrũ possit oĩno ꝙcedere statu. aut ꝙsuetudo. retẽtionẽ victoꝝ in ludo ipsi victori ita vt ẽt pauperibus erogare teneat in foro fori ꝛ poli. opinarẽ ꝙ si statu. aut ꝙsuetu. pmitteret retẽtionẽz ei q lusit, ꝛ honeste nulla vi aut fraude aut delicto seu turpitudine interueniente, ꝙ tunc liceret alias autẽ, si simplr pmitteret retentionez victori qũocunq; luserit etiam admixto delicto aut fraude per q̃s vinceret dicerem non valere. si vero permitteret retentionem victori qũocunq; vicerit etiam admixto delicto aut fraude seu turpitudine seu que nõ fuerit propterea causa perditionis, videretur dictum statutũ seruandus in dicto foro fori quo ad retentionem licitam, ꝛ illuz qui deliquisset esse puniendum pro delicto. in foro autem poli ego non possum mihi persuadere quod statutum aut consuetudo reddat tutuz illuz qui lusit admixta turpitudine blasphemie, aut siti anaritie. aut prouocationis ꝛ incitationis ad ludum. Sed eo casu saltem videtur obligatus erogare in pauperem, sicut. s. multi dicunt qñ statutum vel consuetudo permittunt ludum ꝛ retentionez, vt victum in illo sit erogandum in pauperes, nam tunc statu. aut cõsuetudo permittens retionem ipsi victori, dr̃ tutũ in foro fori, nõ autem in foro poli. sicut in simili dr̃ in. d. gl. in. c. deniq; lz ꝙdaz dicant retentionẽ esse licitaz, ꝛ pro delicto blasphemia aut anaritia victori inimgendam penitentiaz tutius tñ esset dicere ero gãdũ in pauperes, ꝛ maxime cũ ille qui acquirit p ludũ studeat acquirere tit. lucrativo, vt pulchre disputat hoc Bal. in. l. j. in
81 fi. C. si quid in frau. patro. †quam consuetudinem si retinebis. s. ꝙ titulo lucrativo, inferendum est ꝙ filij possint reuocare vsq; ad legitimã eoꝝ ea que perdidit pater in ludo, ꝛ hoc satis expeditum vr̃ in ludo, sed si ludus esset sui natura licitus, videretur secus, qz non fuit fraudis ꝙsilium, sed mutandi propositum, nec ea videreẽ lucrativo titu. ar. no. in. l. si rem. §. si sponsionis. ff. de prescrip. ver. ꝛ in. l. si exceptione. §. fi. ff. de ver. obl. ꝑm Bal. ibi ꝙ est bene not. Quidam tñ moderni distinguunt in. d. l. si quis cum sciret. ff. pro empt. ꝙ aut pater erat solitus ludere anteq; filius haberet, ꝛ tunc perdita per euz reuocari non possunt per filium ex capite predicto, cum potius ex sua antiqua consuetudine presumatur lusisse, q̃s in fraudem filioꝝ ar. l. vel vniuersoꝝ ff. de pig. ac. aut nõ erat solitus, ꝛ tũc ꝓcedit. d. doctrina. aliis quibusdam vr̃ dubium hoc ꝙ illi dicunt de consuetudine. nam in. l. vel vniuersoꝝ erat consuetudo approbata. nostra autez. q. vertitur qñ damnabilis erat consuetudo vt. d. l. alearũ. vide ad premissa. l. qui semisses. ff. de usur. cogita. ¶ Circa vlti. c. ſtãte statuto ludum permittente ꝛ tollerante, vtrum sit equa conditio laicoꝝ ꝛ clericoꝝ. puta ꝙ ꝙsuetudo ista multomiuus excuaret clericum ar. d. c. inter dilectos. ꝙ clericis non licet ludere. vt per doc. traditur vbi videas in. d. c. inter dilectos. bene faciunt que dicta sunt. s. q. iiij. ꝛ. x.

82 **Decimaoctaua ꝛ vltima** qõ est †an ludus seu lusus dicatur crimen seu delictum putarez dõm aut loquimur in ludo honesto, put sunt ludi virtutis causa, ꝛ recreationis honeste vel cessationis, puta ad scachos, ad pilam, vel alios ludos p missos no. s. q. iiij. ꝛ. xvj. ꝛ tunc indubitanter nõ est delictũ oẽm ẽt ludum licituz ex cẽsura municipali aut ꝙsuetudinaria, ꝛ oẽm ludum qui apud bonos ꝛ graues non reputatur illicitus haberem per absurdo delictum aut crimen di. xcv. ecce. antiqui ludebãt ad multos ludos quos nõ reperimus prohibitos ad par ꝛ impar Inde Horatius.

Ludere par, impar equitate in arundine longa. Item apud Suetonium in vita Augusti, nisi tibi denarios ducentos si vellent inter se conuine, inter cenam par ꝛ impar ludere. Super quo caderet singularis. q. quid si dixerim si isti ducati quos habes in manu sunt numero pares dabis mihi. x. si vero dispares dabo tibi. x. ꝛ vnus ex illis dena. fuerit falsus, vtrum computat̃ vide Jo. an. in addi. Spe. in tit. de falsis. Ludebant ẽt antiqui dimicãdo idest ala mozra. alibi dr̃ ala cornea vt Luce ꝛ Visis br̃. ꝛ de hoc ludo apud Ciceronez. iij. officioꝝ cuius verba hec sunt. cum enim fidem alicuius bonitatemq; laudant. dignũ esse ducunt ꝙ cum. i. cum quo in tenebris misces. i. ludos ad mozaz clausis oculis vel in vmbra. Ludos verbo prohibitos puta taxilloꝝ, alearum, cartarum puta oino crimina appellandos esse
83 vt in proemio ffoꝝ. §. illud. vnde Bar. ibi infert ꝙ stante statuto ꝙ bannitus de crimine possit impune offendi, ꝙ est elegans, sed nimis tremendum, presertiz hodiernis temporibus, cũ multi sint lusores viri notabiles ludo circũscripto hic siue facto sua deo vobis vt fugiatis aleam, que est causa mille malozum vt di xi. s. q. iiij. andi. Suetonium in vita Caij Calicule post medium loquitur de vitijs eius, cuius verba sunt hec. ac ne ex lusu quidem alee compendium spernens plus mendacio quam denario lucrabatur, ꝛ quondam proximo collusori demandata vice sua progressus in atrium domus vnde pretereuntes duos equites romanos locupletes sine mora corripi confiscariq; iussisset, exultans redijt gloriansq; se nunquam prosperiore alea lusum
84 ecce quo lusores miseri producunt. †Cato ẽt qui fuit norma bonoꝝ moꝝ dicit, fuge aleas. andi etiam Junenalẽ satyra prima.

Et quando vberioz vitiozum copia, quando
Maioz anaritie patuit sinus alea, quando
Nos animos neq; enim loculis comitantibus itur.
Ad casum tabule, posita sed luditur arca. Item Juuena. in satyra. que incipit stemmata.
Quis fructus generis tabula iactura capaci.
Famosos equitum cum dictatore magistros.
Si coram lepidis male vixit Effigieſq;.
Tot bellatozum, si ludit̃ alea pernox. i. tota nocte. ꝛ posito ꝙ alea si antiqua res quo lusu seu luso etiam magni principes ludebant vt. d. l. alea. in prin. detestatur aleam veluti rem pnitiosissimam, ꝛ omnes tanquam pestez fugiendam esse censerũt, vt sepius dixi. ꝛ ideo magis fugiẽda est qz si victus fueris ibis ad lachrymas infernales propter alienum non restitutum, vnde vna cum san. Barto. in suo tract. concludam hec verba. sit quisq; diligens notando que circa resti. dicta sunt idest restituere obigetur quid, ꝛ quando, quantuz, ꝛ quibus, vt pro sua ꝛ aliorum salute necessaria cognita veritate se ꝛ alios dirigat in tam grani materia per itinera saluationis eterne. quez ex misericordia sua immensa nobis donare dignetur ille qui omnium predictorum que bene dicta sunt extitit inspiratoz, omnium actionum bonozum est operatoz sine quo nullum lumen illustrat, nulla bona voluntas inflammat. iusta operatio perseuerat, qui omnium omnium bonoꝝ premiũ donat bñdictus dñs Jesus Christus, q cuz patre viuit ꝛ regnat in secula seculoꝝ. Amen.

Fragrier Lectoribus.

¶ Libellus hic de ludo ex depranatissimo bene tersus, quem nos precedentibus adiungere decuit, tanquã illozum periodus facile monstrabit quam sint inuerecunda quozundam ingenia, ꝛ qui plus studeut aliena expilare, quam de suo quicquaz promere, nec tam sepe debitum fatemur, quam in furto deprehẽdimur, alieni certe a bonis nominibus, que si quãdo solnendo non sint, mel, vt dicunt gestant in oze, vt aliquando pro fortunis numerent tantum abest vt integras interdum paginas inscijs creditozibus mutuent quemadmodum nonnullis ex hoc libello fecisse constat facile penuria forsan rei familaris. Ne cornicule repetitis plumis tandem risum fuscitabunt.

R. F.

Ludimus ecce iterum, inrisq; latrunculus instat.
Compositoq; salit talus in alueolo.
Cubus adest, subsultat rescera iuncta fritillo,
Vincere contendunt pyrus ꝛ astragalus.
Ponimus ꝛ digitis sortes, nucibusq; relictis.
Par impar repetunt calculus atq; trochus.

FINIS.

Tractatus elegans ꝛ festiuus

de Ludo lectus per clarissimum iuris vtriusq; doctorem dominum Stephanum Costam, legentem iura canonica in felici gymnasio Papiensi.

SVMMARIVM

1 Sacerdotij dignitas ꝛ officium.
2 Promotus propter imperitiam remouetur.
3 Doctores in vna approbati academia in alia reprob'ntur.
Ignauia vires nature perimit.
4 Arma hostis antiqui que sint.
5 Natalia festa ludis ꝛ luxu hodie celebrantur.6.
Strenas dare primis calendis est prohibitum.
Venter obesus obtusam reddit mentem.

¶ Prefatio.

Analuit Trebro

in auribus meis, ꝓ scribitur Osee. iiij.c. inqt dñs, qꝛ repulisti sciẽtiaz, ego te repellã, ne sacerdotio fungaris mihi trãsumptiue in.c. oẽs psalletes.xxxviij.di. † vbi eleganter dr̃ in principio qꝛ oẽs psallẽtes deo repromittũt. i. videt̃ se deo obligare cũ dr̃ in iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar sermones tuos, ꝓ oẽs christianos obseruare saluberrimuz est. Sz precipue eos q ecclasticã ꝙsecuti sunt dignitatẽ. proinde ẽt ꝓ Malachiã dñs ait, interroga sacerdotes legẽ. Sacerdotis. n. officiũ est interrogatũ rñdere de lege. in Deuteronomio ẽt legit̃. Interroga patrẽ tuũ, ꝛ annũtiabit tibi sermones tuos ꝛ dicẽt tibi. psalmo quoq; cxix. cãtabiles mihi erant iustificationes tue in loco peregrinatiõis mee. Vñ ꝓ defectu sciẽtie repellit̃ quis nedũ a ꝓmotiõe † sz ẽt ꝓmotus amouet̃ vt hr̃ plene in.c. nisi cũ pridẽ. §. ꝓ defectu. de renũ. ꝛ ibi hr̃ de eminẽti scientia q̃ plurimũ desideraꝛ in pastore. ꝛ dr̃ eminẽs sz Inn. in.c. cũ in cũctis. de elec. in princ. qñ sine reuolutiõe chartarũ qs scit soluere nodos pagine veteris ꝛ noui testi. Quis est hic laudabim⁹ eũ, Jõ cõperẽs sciẽtia tolerat̃. de quo ẽt hr̃ in.c. fi. de eta. ꝛ q̃li. Sunt eñ q sciẽtiã nõ inueniũt. alij. negligũt. alij vero ꝙtẽnũt. Et isti penitus nullã hñt excusationez, ꝑmi ꝓ necessitate excusari pñt in alijs ℞o dr̃ qꝛ supꝛascriptũ est ꝓ Osea. fa. q̃ hñr in §. fi. xxxvij. di. ꝛ. xxxviij. di. ꝓ totũ. ꝛ in.c. cũ sz §. ij. iũcta gl. in ℞o licẽat de pẽb. vbi dr̃ qꝛ semel approbatus rõe defectus scientie põt reprobari sine loq̃mur in medico de quo est tex. in.l. vt gratiam. §. sz reprobari. ff. ỏ mu. ꝛ bono. sine loq̃mur in doctore in ris, sine in theologo. vt ꝓ Panoꝛ. in. d.c. cũ sz. ꝛ no. in.l. gram maticos. C. de profe. ꝛ medi. ꝛ tex. no. in.l. sed reprobari. i prin. ar. Bar. ff. de excu. mu. inducens ad id qỏ fuit factũ in regno per archiepm Capuanũ † q oẽs de istis partib⁹ redeũtes doctores voluit itẽꝛ examinari in ciuitate Neapolitana, ꝛ plures reprobari fuerũt. Vñ Bar. ibi deprecaꝛ deũ qꝛ nũc ita fieret. Et ille. in prin. ne igit̃ a deo repellanꝛ si ꝓ ignauiã si ꝓ secordiã, q̃ vires nature perimit bos celebres ꝛ venerãdos dies natalitios trãsegerimus sine studio, sine doctrina maxie data oportunitate in quo multa pquirere lz, audire ꝛ intelligere q̃ alios potissime adolescentũ ab illecebris voluptatibusq; captinatos, ꝛ ad noxia queq; promptos alienos penitus reddãt, edificẽt ac instruãt ad bñ beateq; viuẽdum. ¶ † Ociositas. n. ꝛ voluptas arma sunt hostis antiq ad miseras aias captãdas, vt in. d.c. nisi. §. vero. iũcta gl. in verbo Ociositas. accedũt notata in.c. cũ dilecti. ꝛ ibi gl. in verbo calores de dolo ꝛ cõtu. ¶ Hinc Hieronymus ad rusticũ facito sp aliqd boni corporis. de quo in.c. nõ nũq̃. de ꝙse. di. v. ¶ Pro strena ergo ꝛ felici oie i pñtiaꝛ munusculũ quoddã literale a me tradẽdũ cẽ ꝙstitui, ꝓ qdã ad bilaritatẽ locũdit atẽq; mẽtis vestre accipietis, accipietis inquã ꝓ qdã animi mei in vos oẽs gratitudine, pro bñficen. ꝛ gratia in me vestra q studia mea ꝓ humanitate vestra ꝓseq; baud idigna ri estis, ꝛ eoꝛ digni fautores extitistis ad excitandũ ẽt quorumcũq; ingenia excutiẽdãq; pigritiã de corporibus nr̃is. ¶ † Deludo iocoq; vobis offero pariterq; me donaturũ polliceor tractatulũ de quo dõm a me vtiliter satis putani maxie hoc in tpe quo hoies ad instar paganoꝛ ꝙsueuerũt ꝛ cãtilenas ꝛ comessationes atq; adinuicez munera ꝛ donaria facere q̃si in principio anni ꝓ boni facti augurio. Quoꝛ obseruatio est penitus improbata p. c. nõ obseruetis. xxvj. q. vlt. ꝛ. c. legãt epi. xxxvi. di. vbi ꝓhibitũ est aliqd effundi in calendaꝛ strenã qꝛ dr̃ donũ in principio calendaꝛ factũ. ¶ Vñquidẽ in his solẽnitatibus ꝛ gaudijs vacãdũ nõ sit comessationibus. iuxta. c. nõ liceat. §. si ergo xliij. di. cũ vẽter pinguis gñat crassuz itellectũ ꝛ sensuz ꝛ multo minus, vacãdũ erit Ludo. cuius frequẽs est ꝛ quotidian⁹ vsus
6 his dieb⁹. † Qui ꝛ si maxia veneratiõe digni sint, ꝛ ab oibus illicitis abstinẽdũ. c. j. ꝛ fi. ỏ fer. c. ꝓnũtiãdũ. ỏ ꝙse. di. iij. tñ i his aꝛ se hz detestabilis ꝛ pniciosa, nõ dicã ꝙsuetudo sz corruptela. c. iter dilectos. de excess. ꝑlato. ꝛ vt inqt poeta Satyricus.

Nec enim loculis commitantibus itur.
Ad casum tabule, posita sed luditur arcba.

Hinc ex Ludo occurrũt dubitatiões de qbus a me agẽdũ erit, q̃qdẽ hoc ferat anim⁹ audire ꝛ itelligere vt spero ꝛ opto. Erige ꝫ aures Pãphile, si cupis itelligere quotuplex sit lud⁹. an amissuz i Ludo sit repetibile. an valeat statutũ vel ꝙsuetudo in ꝓriũ. an valeat trãsactio facta sup Ludo. Et an ex mutuo facto i Ludo oriaꝛ actio. ꝛ an qs teneaꝛ de enictiõe, ꝛ q̃ sit pena exercẽtis Ludũ iprobatũ. de qb⁹ oib⁹ tã ꝓ Canonistas ꝛ Theologos, q̃ ꝓ Legistas i varijs locis hz̃. ꝛ vt ex auctoritate doctoꝛ ꝛ locoꝛ in qb⁹ de hac mã tractaꝛ, animi vestri eliciãꝛ ad audiẽ. añ oia referã in qbus locis de hac re agit̃. deinde ꝓsequar vnũ quemq; articulũ interiectis multis prout materia occurret.

SVMMARIVM

1 Jura ꝛ autores de Ludo loquentes recitantur. 2. §.
2 Elemosima de illicite quesitis fieri an possit.
3 Carnes comedere cur liceat in festo natiuitatis domini si i die veneris cadat.
Carnium esus quibus diebus interdictus.
4 Vestibus pretiosis in honorem festi nunquid licitum vti.
5 Jeiunia quam ciborum obseruatiam requirant.
6 Misse tres in die natalis domini cur celebrentur. ꝛ quid canere debeant illa die sacerdotes in missis.
Missam celebrantes absq; lumine deponendi sunt ab officio.

¶ Primus articulus huius Tractatus.

1 A primis agit̃ † de hoc i. c. ꝙ ait. xxij. q. ij. ꝑte ꝓ gl. in. c. eps. xxxv. di. in. c. cũ decoꝛẽ. c. clerici. de vi. ꝛ ho. cler. vbi ꝓ glo. in. c. ꝙtinebaꝛ. ꝛ in. c. latoꝛ. ỏ homi. in. c. inter dilectos. ỏ excess. ꝑla. ꝛ ibi ꝓ Inn. in. c. qꝛ pleriq;. ỏ imu. eccl. ꝓ hosti. i sum. ỏ homi. i. v. q. principali. ver. sz si dabat ꝓ host. i sum. de excess. ꝑla. c. qb⁹. ver. clericis ℞o, ꝛ in sum. de penis. §. qb⁹ ꝛ q̃liter. ver. sz nũqd ꝑt. ꝓ beatũ Thomã. ij. ij. q. xxxij. arti. vij. melius. q. clxvij. in rub. de modestia. ar. ij. ꝛ iij. ꝓ Ric. in. iiij. sniaꝛ. di. xv. ꝓ alios sũmistas maxie in sum. de vitijs ꝛ virtu. in rub. de anarthia art. de pctõ luxoꝛ ver. elegãter. copiose ꝓ spe. regis qꝛ edidit sup ethica Carbonis fr̃ Philip. de pga. prior monasterij. s. M. ỏ vario ordinis sancti Bñdicti, psaicali pte ij. §. xxxviij. ꝛ psaicali par. j. p̃cepto. xxxiiij. sup expositiõe illarũ amotaꝛ. Troco lude, aleas fuge. De hac mã hr̃ ꝓ Ray. in
2 ij. pte ti. de nego. secula. ¶ † Vbi q̃rit vtrũ de illicite q̃sitis possit fieri eleemosina. s. de Ludo. de quo ꝓ glo. in genere. in. c. ex trãsmissa. de decimi. ꝛ hr̃ in summa qfessoꝛ Rub. vtrũ de illicite q̃sitis. q. xxxiij ꝓ Phm in. iiij. ethi. ꝛ in. vij. polit. vbi elegãter agit de Ludo ꝛ musica in tex. dũ dicit añ q̃tuor fere q̃ addecere ꝙsueuerũt boies. ꝛ ẽt ꝓ Vale. in lib. ij. de insti. antiqs. ti. j. c. arma. cũ se. ꝓ Cice. j. offi. de oratoꝛe. lib. ij. ꝓ legistas hr̃ in j. ffoꝛ. qstõne. §. illud. ℞. qs. n. Ludos. l. j. §. bestias cũ se. ff. de postu. in. l. ij. in fi. ꝛ in. l. athletas in prin. ff. de his q no. infa. i. l. ité si obstetrix. §. fin. cuz. l. seq. ꝛ se. ꝛ in. l. si plagijs. §. taberna rius. l. q̃ actione. §. si qs in colluctatione. ff. ad. l. aq. plenius i toto ti. ff. de aleato. vbi ꝓ edicta põtoꝛ ꝓ senatuscon. l. titiã ꝛ corneliã. vehemẽter ꝛ obnixe restricta ẽ facultas ꝛ occasio exercẽdi Ludos iprobatos. hr̃ in. l. athlete. in prin. ff. de excu. mu. l. cõmodissime. ff. de re. iu. ꝓ iura noua. in anct. interdicimus. C. ỏ epis. ꝛ cle. sumpta ex coꝛpoꝛe de san. epis. §. interdicimus. col. viij. l. fi. in fi. C. de fer. In ꝙstitutiõe greca q̃ incipit aleaꝛ vsus. C. ỏ re

lig. ꝛ sumpti. funer. q̃ qdem ꝙstitutio fuit Federici senioris ſm Odof. vel ſz alios fuit Jnstiniani. no. ēt in. l. stipēdia. C. de exc tu. rei iud. in. l. specie. C. q̃ res pi. in. l. j. C. de aduo cot. lib. x. l. i. C. de atble. eo. lib. hz̃ in ti. de specta. scenicis. li. xi. hz̃ in ti. de maiuma. C. eo. li. ꝛ C. de gladia. eo. li. in auct. de ꝙsulibus. col. iiij. p Roffre. in su. ō senatuscō. cuius nomē nō habemus. per Albe. in. l. si qs cū sciret. ff. p emp. in. l. ij. §. j. ff. q̃. re. ac. nō daꝛ. ꝛ p ipm in. l. q si minoꝛ. §. restitutio. ff. ō mi. ꝛ in suo reptorio in
3 ꝛbo Lud⁹. in. i. folio ꝛ. iij. † Cōsueui ēt addere aliū casum ad tutū quoddā puerbiū in. c. i. de pēnum. q tex. solet allegari ꝛ illos q fraudulēter solēt amicis vulgarib⁹ nocere, ꝛ solet allegari illud vulgare. si videris ludēs feci. si nō videris risi. si quis sciat banc materiam alibi disputari referat, ꝛ iuuabit audisse.

Ante oia tñ his diebus solet dubitari satis oportune q̃ sit rō q̃re sit licitū comedere carnes si in sexta feria currat festū natiuitatis, cū tñ ea. die ex precepto nō sit licitum carnes comedere. c. ō esu. de ꝙse. di. iij. die aūt mercurij ex ꝙsilio abstinendū est. die sabbati ex ꝙsuetudine, vt not. in. d. c. de esu. ꝛ in. c. ꝙsiliū. de obser. ieiu. bꝛeuis sit ꝙclusio q̃ boc fuit introductū ex gñali ꝙsuetudine ecclesie, vcz in excellētiā tāti diei quo decretū est de abstinētia ꝛ maceratiōe carnis. vt eo die nō solū spiritualiter gaudeāt boies, ſz ēt salua tñ honestate possint in cibis aliquātulū delectationē bꝛe. Quietiā ꝛ cessante iactan
4 tia† possent tūc boies vti vestib⁹ magnis p̄tiosis in veneratiōnē festiuitatis. hec sunt ꝛba Panoꝛ. i. c. fi. de obser. ieiu. vbi tex. no. q̃ in relaxatiōe ieiunij ꝛ obseruātie indicte p ecclesiam vz ꝙsuendo eccl̃ie gñalis, est tñ ibi casus q̃ si qs voto vel obseruātia regulari abstringeꝛet nō posset carnes comedere, qꝛ q̃ sine ꝙditiōe vouenꝛ, sine ꝙditiōe solueꝛ. xxxij. q. vlti. c. fi. ex quo ergo in voto emisso nihil exceptū est gñaliter obligabiꝛ. §. q̃ eccle. de pēnit. l. si seruitus. ff. de seruit. rusti. predi. ¶ Hoc facit ad quandā gñalē ꝙsuetudinē huius ciuitatis. in q̃ boies in vigilia natiuitatis solebāt comedere lacticinia, p̄sertiz caseum sup pastillis an isti excusent, ꝛ vr̃ dōm q̃ nō, qꝛ in ieiunijs indictis ab ecclesia nō est licitū comedere ea q̃ trabūt semētinā originē a carnibus, vt ona, caseū, ꝛ lac. c. deniq̃. iij. dis. Adeo q̃ isti tales, ꝛ si non solnāt ieiuniū, vñr tñ peccare ſz Jnn. i rub. de obser. ieiu. sic dicentē de comedētibus lacticinia in ieiunijs indictis p̄terq̃ in q̃dragesima. vt logt̃. d. c. deniq̃. de quo per Archi. in. c. rogatiōes. ō ꝙse. di. iij. vbi dixit post beatū Tbo
5 mā† q̃ stāte ꝙsuetudine possum⁹ dicere licite vti lacticinijs in alijs q̃z in q̃dragesima. ꝛ hāc opi. secuti sunt. d. Ant. ꝛ Pan. in. d. rub. de obseruatiōe ieiu. p̄sertim in locis vbi nō haberet copia pisciū. ꝛ ex boc pōt inferri q̃ in casu p̄dicto stāte ꝙsuetudine excusēt a peccato isti comedētes hos pastillos. cū boc tñ ex ꝙstitutionibus p̄cesserit iuxta notata p Jnno. in. d. rub. ꝛ facit gl. in. c. presbyter. lxxxij. di. in verbo sine sanguine. q̃ glo. colligit ar. q̃ licitū sit comedere sanguinē illis diebus q̃bus lz comedere caseū ꝛ ouа. de quo. in. d. c. deniq̃. cogita tñ, qꝛ nemo boc tangit. ¶ Sed his diebus est trita qō. q̃re in die natiuitatis celebrēt tres misse p vnūquēq̃ sacerdotē. ꝛ nō alijs diebus de quo est tex. ꝛ glo. in. c. ꝙsuluisti. de cele. mis. in. c. nocte sctā. de ꝙsec. di. j. ¶ Sz hic aduertāt sacerdotes vt ipsi celebrātes in die natiuitatis q̃ sunt als duas missas celebraturi ne
6 ipsi recipiāt vinū in purificatiōe† q̃ regl̃r recipiꝛ post eucbari stie sacr̃m, qñ vna tm̃ celebraꝛ missa. alias si eodē die sit missaz celebraturus. vt in festo natiuitatis nō dz sacerdos vino p̄fundere manus, ꝛ illud p̄cipere post p̄ceptionē corporis ꝛ sanguinis dñi. c. ex pte. de cele. missa. ꝛ iō ego arbitroꝛ ne videaꝛ postea celebrare nō p̄missa. ꝛ sic incurrat penā p̄uatiōis bñficij. c. si ꝙsiterit. de accu. vbi est casus nota. in materia spolij notorij. ¶ Ad vnum ēt aduertāt q̃ celebrātes sine lumine sunt deponēdi ab officio ꝛ bñficio. casus est nota. ꝛ singularis in. c. fi. de cele. missa. ꝛ hec p̄o nunc sufficiant quo ad bene esse ꝛ ornamentum tractatus nostri futuri.

SVMMARIVM

1 Ludoꝝ quot sint species.
Vita hominum ludo comparatur taxillorum.
2 Ludus quis permissus.
3 Particularium cognitio ex vniuersalibus habetur.
Ludo honesto congruo tempoꝛe licitum est vti cum moderamine recreationis gratia.
Entrapelus quis dicatur.
4 Ludus ad quid inuentus.
Laboꝛans requie indiget.
5 Ludo quatenus vtendum.
Sapientes interdum cum pueris lusitaruntꝫ
6 Ludi cur apud antiquos instituti.
7 Ludo p̄hibito ludens peccat moꝛaliter.
Ludus est gule filius.
Uenter plenus ludum ꝛ voluptatem querit.
8 Delectationes aliorum impediens peccat.

¶ §. primus. Quotuplex sit Ludus.

§. Consentaneum est vt accedamus ad rem nostrā. cuius gr̃a huic loci frequēter ꝙuenistis. ¶ Stat igit̃ nostrū p̄imū dubiū quotuplex sit ludus. ¶ Circa qō quātū pcipere potui ex mēte doc.
1 in. c. pe. de vita ꝛ bone. cle. reperio q̃ ꝛtres sunt species Ludi sine q̃tuoꝝ. Quidā est Ludus ꝙsistēs i ingenio. ꝛ in hoc solet cō numerari Luds scachoꝝ. Quidā ꝙsistēs in fortuna, ꝛ in hoc solet ꝙnumerari Ludus azari ꝛ chartarū. q̃ vt vulgo dr̃ luditur ad tertiam ꝛ quartam. Quidam est ludus partim dependens a fortuna partim ab ingenio. qualis est Ludus taxillorum seu tabularum cum taxillis nam ibi dicitur in parte versari ingenia in locandis tabulis. Hinc Terentianus Mitio ait.
Ita vita hoim quasi cum ludas taxillis.
Si illō q̃ maxie opus ē iactu nō cadit, id qō cecidit forte vt arte corrigas. Idē dici pōt de ludo chartarū cū ludit ad exibēdū fortis. Quidā est ludus q̃ ꝙsistit in roboꝛe ꝛ agilitate corporis. ō quo i. l. q̃s actiōes. § si qs in colluctatiōe. ff. ad. l. agl. ꝛ i. l. atble
2 tas. in p̄in. ff. de his q̃ no. infa. i. l. solēt. ff. de alea. † Et de hoc ludo hr̃ plene p Rbm in. viij. politi. in p̄in. q talē ludū lucratiuuz appellat, tāq̃ ad fortitudinē ꝙferētē, sub q̃ specie ludi ꝙtinetur dimicatoria q̃z nos scrymiā appellamus. vt ēt colligit̃ in li. de oratoꝛe li. j. circa. x. chartā. ¶ Itē ꝙtinēt astiludoria saltatoria gladiatoria, ꝛ similes spēs ludi q̃ exercēt cū agilitate corporei motus. Et de hoc satis in genere circa ſm dubiū. ¶ An ludus licit⁹ sit hoc opus, hic laboꝛ est, beatus Thomas loco p̄allег. q. clxvij. vr̃ discurrisse p has tres qōnes vt ex vniuersalib⁹ ꝙclusionibus deueniaꝛ ad particularium cognitionē. ¶ Prima qō, an exercere actū ludēdi possit esse aliq̃ virtus. ¶ Secunda an sit pctm̃ in excessu ludi. ¶ Tertia qō an sit pctm̃ in defectū ludi. Et omissis argumētis hincinde subtiliter vt p beatū Thomā introductis deueniam⁹ ad eas ꝙclusiones quas duxi ad rē nostrā ꝙferre. Et vt inter opiniones celebriores ample
3 ctar. † Ex vniuersalib⁹. n. ꝛ generalib⁹ deueniri solet ad cognitionē particulariū. l. j. ff. si cer. pe. Et habitis ꝙclusionib⁹ gñalibus, statiz accedā ad particulares ꝛ magis speciales auctoritates. aut q̃ sup hac difficultate ad innicē aduersari vñr adaptabo in singulis ꝙclusionib⁹ iuxta mētē diui Tbo. sicq̃z ad ꝙclusā reducent̃. ¶ Prima igit̃ ꝙclusio in hac materia ludi. qne gñalis est ad relaxationē animi ꝛ getē coꝝporis, q̃ ꝛtinue laborare nō pōt. licitū ē vti ludo honesto nemini nocino ꝙgruo tpe ꝛ pſone ac rei de q̃ agit̃ ꝙgruētibus accidētibus alijs debitis circūstātijs. s. tēperate adeo vt nō tollaꝛ totaliꝛ aie granitas vel reſolutaꝛ. Et sic vtēs ludo ſm pBm ethi. iiij. dici eutrapelus pōt. i. vrbanus, locūdus, festiuus. Hinc ego ꝙsueui allegare q̃ q̃ medio
ritatē in iocādo seruat, hic comes siue vrbanus est. Qui vero deficit aut abhoꝛret hic subrusticus est. Qui modū excedit, hic scurra. hec ꝙclusio gñalis elicit̃ ex dictis beati Tbo. loco p̄allег. arti. j. ¶ Et est rō huius ꝙclusionis. † q̃ lud⁹ fit pp delectationē, delectatio pp getē, ges pp operationē. Querit pinde
pBus. iiij. ethi. delectatio si sit fortis repellit tristitiam. Et iō ꝛ aie fatigationē opz remediū adhibere, boc est aliq̃lē delectationem. hinc etiam pBus. viij. poli dixit laboꝛans indigere requie. ludus autem est gratia requici. Ergo stat firma ꝙclusio generalis de qua supra. Hinc etiaz diuus Aug. scꝛo musice scripsit signāter p̄o doctis dū dixit. Sapiēte decet interdū animū remittere rebus agēdis intētū. Hinc ēt Jo. euang. q̃busdā rndit, q̃ cū scādalizaꝛēt p eo q̃ ipsuz ludēte cū discipulis vidissent nā mādauit vni vt arcū tēderet, ꝛ sagittā traheret. q̃ cum plus
ries fecisset pcūctatus est ipsuz an ꝙtinue id facere posset. q rndit minime. Idē quoq̃ enēturū in boie Jo. euāge. ait† cui animus sepenumero frāgeꝛet si nūq̃z a sua intētiōe relaxaꝛet. hinc est q̃ pBus ēt. viij. ethi. scribit q̃ in hmōi vite ꝙuersatione q̃daz reges hr̃ p ludo. ꝛ Cicero p̄imo officioꝝ. ludo, ꝛ ioco vti q̃dez lz, vt somno ꝛ ceteris getibus ita ꝛ granibus ceteris q̃z reb⁹ satisfeceriꝫus. Et addit, sicut pueris nō omnē ludē di licētiā ꝙcedimus,

mus,ſz ẽt q̃ ab honeſtatis actibꝰ nõ ſit aliena. ſic vt in ipſo ludo aliquid ꝓbi ingenij eliciat. Phꝰ⁹ quoq; ꝓio ſecretoꝝ ad Alexãdrũ de finali intẽtiõe Regis ſcribit, imperatoriã decet maieſtatẽ hr̃e fideles cũ qbus delectet ſi qñ affect⁹ tedio extiterit. Hinc Seneca de tranqlitate animi ſcribit q̃ ſocrates cũ parvulis ludere nõ erubeſcebat. ⁊ Cato ẽt laxabat animum curis publicis fatigatũ. luſit quoq; Joſeph cũ frib⁹ ſuis, vt in.c.qõ ait.xxij.q.ij. Hinc ẽt Cato i originib⁹ claroꝝ ⁊ magnoꝝ viroꝝ
6 ẽ vt nõ min⁹ ociꝝ q̃ negotij rõnẽ ſciãt extra oportere,† eã obrẽ olim apd veteres fuerũt ludi ⁊ dies celebres inſtituti vt ad hilaritatẽ boies publice cogerẽt,tãq; neceſſariũ laboris tẽperamẽtũ interponẽtes.l.ſeptitia.ff de pollici.l.ciuitatibus.in princ.ff. ſ.de leg.j.l.annuã pecuniã.ff.d annu.le. Hinc ẽ q̃ rex Dauid luſit ⁊ ipſe ex iocunditate ſpũali coꝝ archa dñi. vt legit.ij.regum.c.ij.⁊ ex his remanet expedita cõcluſio prima generalis.

Secunda cõcluſio gñalis negatiua nõ eſt licitũ vti ludo loco vel tpe indebito nõ q̃nienti plone vel alꝰ dedito turpi negotio vel obſceno ⁊ ad primi nocumentũ. Et ſi vtereꝰ peccat mortaliter. ⁊ talis ſic ludẽs ſm pbm ethi.
7 iij.plerũq; hõ locutu lenis dr̃ ⁊ ſcurra. hec.ij.qcl̃o elicit ex dictis beati Thome loco ꝑalleg.arti.ij. Et hic põt dici ille Ind⁹ quẽ Cicero magnopere deteſtat officioꝝ primo.dñ dixit.†vnũ genus eſt iocãdi petulãs,illiberale,flagitioſum,⁊ obſcenũ. Et ſz hãc q̃cluſionẽ dz itelligi q̃ ſcribit Joſue.xv.c.nõ ſedi in cõſpectu ludẽtiũ.ſ.vt.ſ.⁊ Thobie.iij.c.vbi ſic ingt: nũq; ludẽtibus me admiſcui,neq; cũ his q̃ in lenitate ambulabãt participẽ me tribui. Hinc ẽt beatus Ambroſius primo officioꝝ,ve vobis q̃ luditis,qꝝ flebitis,nõ ſolũ ludos ſed ẽt oẽs locos declinãdos arbitror. Et ſcripſit Chryſoſto.nõ det deus ludere, ſz diabolus. audi qd ludẽtes paſſi ſunt. ſedit ppls mãducare ⁊ bibere, ⁊ ſurrexit ludere,vt hr̃ Exodi.xxxij.c.p quã añt denotat ludũ filiuz
8 gule.⁊ ita accidit nobis q̃ vẽtre pleno ſtatiz ad ludũ.ſ.ad azarũ ꝓfluimus. ꝓinde ſcribit ẽt Ambroſi. vbi.ſ.caueamus ne dñ ainm relaxare voluerimus ſolnam⁹ omnẽ armoniã. Cicero ẽt primo officioꝝ.nõ.n.ita generati a natura ſumus vt ad ludũ ⁊ iocũ facti eẽ videamur. Sz ad ſeueritatẽ poti⁹⁹ ⁊ q̃dã ſtudia grauioza.multa ſunt hmõi,q̃ gra brevitatis omitto. ¶ † Tertia q̃cluſio gñalis,nihil delectabile facit ⁊ delectatiões alioꝝ ipedit,peccat.⁊ talis ſm pbm dr̃ aliqñ agrios.i.ruſticus.aduerte tñ q̃ oẽs ꝓcedẽtes q̃cluſiões circa iocũ ꝓprie magis ꝛ̃ſanẽ q̃z ludũ.⁊ hec q̃cl̃o ſumit eod. loco arti.iij. vñ Seneca inqt.ſic te geras ſapiẽtẽ vt null⁹ te bẽat tãq; aſperũ,nec q̃tenat,ſz hec oia gñalia ſunt. Nec apparet ex ꝓdictis qs lnd⁹ in ſpecie ſit licit⁹ vel improbatus.iõ opere pretiũ eſt deſcẽdere ad particularia.

SVMMARIVM

1 Diſtinctionis vis ⁊ operatio.
2 Dimicatoria laudat,ludus vero feralis improbatur.
3 Ludus quis iure permiſſus.
4 Principes dicuntur ſacri.
5 Uires exercere licet ne languidum reddatur corpus.
6 Stipẽdiarij nr̃i tpis an ſint infames,maxie q̃ beſtijs pugnant.
7 Duellum q̃ ſit gratia virtutis ⁊ glorie an permiſſum.
8 Intellectus.ſ.ſi qs in colluctatiõe.l.q̃ actione.ff.ad leg.aquil.
9 Permitti aliquid dr̃ tripliciter. Et de triplici permiſſione.
Infames qui cum beſtijs pugnãt quando dicendi.10.
11 Intellectus.ſ.beſtias.l.j.ff.de poſtu.
12 Operas locans ad venãdũ nunquid eſt infamis.
13 Intellectus.l.ſolent.ff.de aleato.
14 Invitans ad cenã an teneat ex neceſſitate exhibere invitatis.
Agi an poſſit ex ſimplici pollicitatione.
15 Hora prandij nunquid debeat mitti pro invitato.
Ludens vulnerans colludentẽ in ludo privato q̃ pena teneat.
16 Hiſtriones ſunt infames.
Scena quid ſit.
17 Hiſtriones in Gallia multi ſunt.
Scolaris tenetur doctori ad operas obſequiales.
Statutum in vno ex correlativis cenſetur ſtatutum in alijs.
Hiſtrionibus donare eſt peccatum.Et an poſſint hiſtriones ꝓ
20 moneri ad ordines.19.
Jocandi multiplex modus.
21 Luſus comediarum non infamat.
22 Aſſinefactio quot vices requirat.
Meretrix quando dicenda.
Duo poſſunt dici multi.

23 Ludentes cum inſtrumentis muſicis an ⁊ qñ ſint infames.25.
24 Muſica que inſtrumenta approbat.
26 Choreas ducere quando non liceat.
27 Duellum quotuplex ⁊ quod permiſſum.
28 Duelli queſtiones ordinatim narrantur.
29 Abſolutus in foro penitentiali nunquid poſſit iterum accuſari de eodem crimine.
Ludi vtrũ ſint permiſſi per novam iuris prudentiam ⁊ qui.31.
30 Jura iuribus concordare promptum eſt.
31 Torneamenta an permiſſa ⁊ quo iure.
32 Ludi ſanguinolenti ſunt reprobati.
Bãnũ inferens an teneat de leui ⁊ leuiſſima culpa ⁊ quo iure.
33 Res que cecidit in commiſſum poteſt ab herede vendicari.
Homicide ⁊ irregulares poſſunt licite bene ficia tenere donec ab eis auferantur.
34 Homicidium non privat ipſo iure.
35 Cõfeſſio ficta vt tranſeat in heredẽ ſniaz reqrit declaratoriam.
36 Lex civilis an poſſit obligare contra facientem ad peccatuz.
Ludos ſanguineos inferior a principe an poſſit decernere.
37 Princeps decernens ludos prohibitos an peccet.
Error cui non reſiſtitur cui reſiſti poteſt approbatur.

¶ §. Secundus de ludis licitis.

§. Surgat ergo q̃rens an indiſtincte oĩs ludus ſit licitus reſpectu ludẽtis,⁊ an cuilibet q̃niat. Scõo qd reſpectu inſpicientis. ¶ Ad pmum diſtinguẽdi
F ſunt ludi ⁊ eoꝝ ſpẽs. Scõo diſtinguẽda ſunt iura,† nã diſtõnes hñt tolerare apparẽtes iuriũ ꝺictores vt not.xxix.diſ.p totũ. vbi dr̃ q̃ plura ex cã,ꝑſona, loco,⁊ tpe q̃ſiderãda ſunt facit illõ vulgatũ. diſtingue tpa ⁊ q̃cordabis ſcripturas.L.apd antiquos .C.de fur. Hinc ẽt dr̃ q̃ doctori diſtinguẽdi ſtudiũ eſt. de peni. di.§.ſi labeo.§.cũ qs.ff.de acq.re.do.c.literas.de reſt.ſpo.c.q̃rẽti.d offi.deleg.gl.tñ rñdit minus peritos, q̃ qñ neſciunt ſolvere ꝛ̃ria dicũt aliud ſz leges aliud ſz can.gl.in.c.neceſſe.i.xxix. di.in ꝛ̃bo collyrio.facit qd not.bal.ſz Odof.in.j.q̃ſtõne ffoꝝ. vbi q̃rit quot modis iure nr̃o ꝛ̃ria ſolvãt, qꝝ p diſtõnes ſolẽt ꝛ̃ria tolli.ad q̃ vide gl.xxxiij.q.iij.in ſum.eccl.mediũ. ¶ Sciẽdũ ergo q̃ ſm morales oĩs exercitatio corporis cõiũcta cũ fortitudine ⁊ diſciplina magnope comẽdat,ſicut eſt dimicatoria ⁊ ſi
2 miles,†q̃ vero feralis eſt.i.q̃ fit cũ q̃dã ceꝛporis deſperatiõe faciũt beſtie,⁊ ſic cũ ſola vi ſine q̃ſideratiõe,crudelitas ẽ magis q̃z fortitudo.huic operã dãtes ꝓbat Phꝰ⁹.viij.polit.col.viij. vbi reprehẽdit Lacedemonios q̃ furialibus exercitatiõib⁹ pueros exercebãt. cũ talis aſſuefactio ⁊ ſpeciẽ deformat,⁊ incremẽtũ corporis impediat.⁊ ſic hic nõ cauſat fortitudinẽ q̃z ipſi que rũt acqrere p illas exercitationes. Jure añt ciuili nõ, ⁊ ſm antiquã iuris prudẽtiã†ois ludus,cuius finis ꝑt ad virtutẽ corpo
3 ris exercitãdã ordinari,ex publico ſeu auctoritate publica inſtitutus licitus eſt.⁊ hoc ꝓcedit ſiue principalis intẽtio inſtituentis ſit voluptas ⁊ oblectatio populi,ſiue honorificẽtia principis ſic ordinãtis,vt pleriſq; fieri q̃ſueuit, vt in iuribus.ſ.allegatis in prin.huius tractatus,vt.C.de ſpecta. ⁊ ſceni.l.de minima.⁊ l.fi.C.de fer. Et hoc ꝑz ẽt p Eſaiã dñ dicit ſurge, ⁊ illumĩare hieruſalẽ in ſplẽdore ortus tui. Hinc eſt q̃ talia certamina aliq̃n ſacra nũcupant.l.athletas.ff.de his q̃ no.infa. Qñ auctori
4 tate principũ inſtituebãt†q̃ dicũt ſacri.inſt.de re.divi.§.ſacre. l.ij §.ſacra.ff.e.facit q̃ no.lxiij.di.c.valẽtian⁹.in gl. ¶ Et ꝓcedit hec q̃cluſio ẽt intẽtio agonizãtis,⁊ actu ludũ illuz exercẽtis ſit exercitatio virium. ⁊ oſtẽtatio,glorieq; reſpectus,ſiue illud agat gr̃a lucri,⁊ lucrũ q̃ſiſtat tã in pecunia q̃z in alia re. Hoc ꝓbat in.l.athletas. in prin.ff.d bis q̃ not. infa.⁊ in.l.q̃ actiõe.§.ſi qs in colluctatiõe.ff.ad.l.aql.⁊ in.d.l.fi.C.de fer. ⁊ in.d.l.civitatib⁹.de leg.j. Ex qb⁹ infert q̃ ludus balliſtaꝝ ex publico inſtitutus,ſicut hic q̃ingit in multis civitatib⁹, maxie Venetijs in feſto Pẽthecoſtes. Ut ſunt ẽt Hoſtre cũ cuſpide acuta,vt ſunt Torneamẽta,Bagordia,ludus pile,pugna currẽdi eque ſtris vel pedeſtris,Bataliole ⁊ ſimiles ludi exercitativi virtũ
5 corporis ex publico inſtituti ⁊ iure ffoꝝ. † ⁊ ſz antiquã iuris prudẽtiã liciti erãt. vt no.in.d.§.ſi qs i colluctatiõe innctis gloſſis ibi in ſuis expoſitiõibus.⁊ eſt no.tex.in.l.ſolẽt.§.j.ff.de alea. ꝓbat in.l.cõmodiſſime.ff.de re iudi. Et ꝓcedit hoc ſz antiquã iuris prudẽtiã. Eſto ẽt q̃ ipſi ſe exponãt piculo mortis ſz Ang. in.d.l.athletas in prin. Jtẽ ꝓcedit hoc dato q̃ alter ex ipſis ludẽtib⁹ opas ſuas locaſſet. Qd accidit aliqñ ſit vt puta ruſticus p dño ſuo exportat⁹ vt Hoſtraret q̃ſtituto ex publico palmario id exeq̃ noluerit niſi ⁊ opas locanerit. hoc ꝓbat i.l.j.§.beſtias.ff.d poſtu. hoc idẽ ſentit albe.in.l.ij.§.fi.ff.de bis q̃ notan.

infa. Idē hoc repetit in rub. ff. ō testibus vbi q̄rit an stipēdiarij nr̄i tp̄is sint infames. ⁊ determinat̄ q̄ nō, q̄z lz p̄z ipsuz nō gratia
6 virtutis militāt p̄z locatis opis, †tñ q̄z bas opas nō locāt vt pugnēt cū bestijs nō erūt cēsendi infames infamia iuris, lz ifamia facti sic. nisi sint milites hoc est stipēdiarij ⁹imperatoris vel impij p̄z eū. ibi q̄z tales multis ⁊ varijs p̄uilegijs donāt̄ a iure. ō quo p eū in. d. rub. ¶ Idē arbitroz in alijs p̄incipib⁹ ⁊ populis nō recognoscētib⁹ supiozē sine de iure sine de facto p ea q̄ no. in. l. hostes. ff. de ca. ⁊ postli. rener. ⁊ l. infamē. ff. ō pub. iud. ⁊ i. l. j. §. de q̄ re. p Bar. ff. de postu. p can. i. c. p venerabilē. i. §. insup. extra q fil. sint legi. ad q̄ faciūt no. p Cy. i. l. j. C. ō inr. ⁊ fac. igno. vbi locutus est de militib⁹ nostri tp̄is. ¶ Aduerte tñ hic q̄ Joan. de lig. in trac. de duello in. c. de duello. q̄ duellū q̄ fit gr̄a virtutis ⁊ glorie vt sunt Giostre ⁊ torneamēta iure ciuili nō ē p
7 missū pmissiōe pmissiua. monet, †q̄z. §. si qs i colluctatiōe soluz remittit penā si ille tex. bñ q̄sideret. ⁊ hec pmissio ē remissio pene, p̄z nō culpe. Stāt. n. ista simul q̄ pena sit remissa alicui occidēti aliū in colluctatiōe, ⁊ tñ ludus ipse sit ip̄obat⁹. ar. gl. in. c. deniq̄. i ✠bo venia. iij. di. q̄ dicit q̄ lz q̄suetudo excuset a pena tp̄ali, nō tñ a pena gn̄ali. ¶ Est ⁊ alia pmissio q̄ tollit impedimētū ei⁹ q̄ pmittit. ō q̄ i. c. q sincera. xl. di. vbi pmittit̄ iudeis suarū festiuitatum solēnia colere, hoc est vt non impediant̄ a xp̄ianis hoc exercere. q̄z nemo dz ad fidem compelli, sed blandis ✠bis est p̄uocandus. C. de iudeis. ea. di.

Est alia pmissio q̄ p̄stat iunamē ei q̄ pmittit. ⁊ p̄z hāc dicimus q̄ ius canonicū pmittit occidi cleri-
8 cū p iudicē secularē, †q̄n ip̄m tradidit curie seculari, put hēretici tradunt̄, ⁊ incorrigibiles ⁊ alij cōmittēteq̄ varia cria. de q̄bus in c. cū nō ab hoie. de iudi. c. ad falsariozē. ō cri. fal. c. nouim⁹. de ✠boz signi. c. nouerit. de sen. excō. ¶ Et de hac triplici pmissione hr̄ p gl. in. c. ois. iij. di. vbi dr̄ q̄ trib⁹ modis dr̄ aliq̄d permitti. Nā aliq̄n pmittit aliq̄d vt magis illicitū eniteat. Et hec pmissio dr̄ cōparatiua pmissio q̄ poti⁹ dr̄ tolerātia. de q̄ in. c. cū ia dudū. ō p̄bē. aduerte hic q̄ lz opi. Jo. de lign. videat̄ q̄senta nea ⁊ noue iuris p̄udētie, ⁊ iuri cano. tñ posset tolerari p̄cedēs opi. q̄ imo talia sint pmissa p ea q̄. j. dicā. adde tñ q̄ hec q̄o fallit in. d. §. bestias. vbi certātes cū feris sunt infames adeo q̄ cū
9 illis ipune pugnare nō liceat. Nō sic declaro †q̄z si q̄dē aliq̄ pugnarēt locatis opis sine in arena hoc q̄tingeret sine in p̄uato, infames erūt infamia iuris dato ēt q̄ nō sit secut⁹ effect⁹, vt in. d. §. bestias. ⁊ in. d. l. ij. §. fi. ver. eos. n. ff. ō infa. vbi tex. ⁊ gl. aut isti nō locatis opis, p̄z p̄cipalr̄ virtutis gr̄a, vt q̄ingit i. s. Geor gio ⁊ dina Martha. vel secūdario sine i p̄uato sine in arena, ⁊ tales nō sunt infames. d. §. bestias. ver. q̄ si. ⁊ ver. deniq̄. quez tex. ita intellexit Bar. ⁊ Ang. dicētes q̄ versi. nisi in arena dz intelligi de dānato pp crimē ad pugnādū bestijs i arena iuxta expositionē p̄z gl. ibi. ¶ Ex quo infert Ang. i. d. l. athletas q̄ in trātes carbonariā Neapolitanā, vel bellū valde seuerū, vel pugnātes Rome i festo carnisp̄riuij cū bestijs ō notatis nō sunt infames, lz i publico spectaculo hoc faciāt, q̄z cā virtutis, ⁊ nō locatis opis hoc faciūt. Sz bal. albe. ⁊ Saly. in. d. §. bestias. sen-
10 tiūt ipsi hāc q̄clusionē †q̄ pugnātes cū bestijs gr̄ā virtutis non locatis opis, ita demū nō sunt infames, dūmō illō nō exerceāt in arena. Nā debēt ipsi q̄ rōe loci resultat ifamia iur. ⁊ pp publicū spectaculū. lz aliūde p̄miū ⁊ coronā q̄sequāt. Ita itelligūt ipsi. d. ver. nisi. i. d. §. bestias. ⁊ facit de hac opi. l. in arena. C. de inoffi. testa. fatēt tñ ipsi q̄. ij. expositio gl. ō q̄ ibi sit vera in se, p̄z relata ad text. no. bñ loq̄t gl. ⁊ ad. l. j. C. de aur. coz. ⁊ i. l. j. C. de athle. li. xj. q̄s alle. bar. in. d. ver. nisi rñdet ipi q̄ loquūt in pugnātib⁹ ex arenā. ⁊ sic i hoc babes opi. varias ō bis pugnātib⁹ cū bestijs. opi. bar. vī ✠ioz p gl. no. c. q venatorib⁹. lxxxvi. di. ⁊ i. c. ifames. §. nā vt p̄miſim⁹. iij. q. vij. vbi voluit gl. q̄ pugnātes in arena cū bestia dētata, ⁊ ad hoc locat opas suas, q̄ talis pec-
11 cat mortalr̄ ⁊ ē ifamis. ¶ †Adde p̄dictis q̄ q locauerint opas vt venēt feras, vl̄ vt feras regiōi nocinas depugnarēt, nō sunt infa. vt. d. §. bestias. ✠. p̄z si qs. Nā ista nō ē ꝓp̄ie locatio opaz, p̄z potius renuntiatio quedam. ⁊ ita dicimus in procuratore. l. fi remunerandi. ff. man. ⁊ ita tz ibi Ja. but. ⁊ Alber. sed hic casus est impertinens ad materiam nostraz, q̄z hic non luditur. Et ex bis remanet expedita p̄ima conclusio de qua. ℈.

Secūda q̄clo i ordine, tales ludi eo. iure p̄uata vtilitate ⁊ q̄uētiōe fieri p̄nt ad quē cūq̄ finē. gr̄a q̄-
no. q̄ si qs certet hasta vl̄ pilo iaciēdo ⁊ sic ia virtutis cā pmittit̄. q̄ ēt sentit gl. i. d. l. fi. dū gl. tacite sentit ōtrīū. l. si ob turpē. ⁊ rñdet. ff. ō q̄di. ob tur. cau. ⁊ bī in. l. pe. ff. eo. tit. ō sp̄siōe q̄dā q̄-
sit vel gr̄a q̄uuij vl̄ alia cā iūcta. l. fi. i p̄i. ff. eo. vbi text. q̄ si fiat lud⁹ cā vescendi i q̄uinio q̄ vlz. ⁊ ita vñr q̄cludere doc. quo ad p̄dicta i. d. §. si qs i colluctatiōe. Fallit i casu i. d. §. bestias. p̄z di-
12 stōnē q̄. ℈. feci. †Hinc al's fuit q̄sult⁹ i facto a quodā curioso qd ō eo q̄ iuitauit aliq̄n ē ad cenā an teneat iuitās ō necessitate exhibere. Reperio aliquos i. c. fi. ō renū. tetigisse hāc. q. ⁊ dixisse q̄ sic. p̄z vltra istos reperio Jo. an. i pe. ōcre. i. c. rex pacificus. sup ✠bo fratrē nr̄m sentiētē q̄ possit agere ꝯ iuuitātē actiōe ō dolo ad itereſſe. allegat. l. p̄z actio. ff. si qs cau. q̄si sentiat Jo. an. secus esse si inuitatus nō p̄retēdit aliquod interesse, vt q̄z forzan inuitatus ibi nō traxit moraz. vel si contingat aliud simile. Sed hoc dictum Joan. an. potest satis sustineri de iure ciuili ex quo non internenit aliqua stipulatio, cum ex simplici pollicitatione nō agit̄ de in. ciui. l. j. ⁊ ij. ff. de polli. Nec ex pacto nudo. l. iuris gē. §. q̄nimo. ff. ō pac. ¶ Sz de iu. can. hic surgit maior dubitatio. c. j. ō pac. ⁊ ibi not. ¶ Et ē gl. not. i. c. quoties cordis. j. q.
13 vij. ō q̄ solet notari. i. l. stipl'o ista. §. alteri. ff. ō ✠. obl. †Et tñ ego nū repio q̄ de iure can. ex simplici pollicitatione agi possit, q̄z c. j. loq̄t i pacto nudo. vñ arbitrat⁹ sum q̄ p̄ casu nō possit agi ad itereſſe ex pollicitatiōe vl̄ simplici inuitatiōe ad cenā q̄cūq̄ dixerit Jo. an. i. d. c. rex illō tñ credo q̄ inuitās peccet nō exequēdo id ad q̄ inuitauit. p id q̄ bī i psalmo. nō faciā labia mea irrita. ⁊ ne hec opi. careat auctoritate alle. Panoz. i. c. cū vniuersas i. q. fi. ō ele. Sz an boza p̄ādij vl̄ cene dēat mitti p̄ inuitato. Jo. ⁊ Jo. cal. i. d. c. fi. ō renū. tāgūt hāc. q. ⁊ vt referūt Mod.
14 Jo. cal. q̄suluit vxorē suā sup p̄. ⁊ tādē ip̄e ōtermianit q̄ p mulieribus ⁹ ⁊ sozēsib⁹ dz mitti. ⁊ ē rō †q̄z silēs p̄sone de facili se nō ingerūt. p̄z p alijs nō erit mittēd nī nisi sint graues p̄sone. ita Joā. an. ⁊ Jo. cal. ⁊ p̄ repetit panoz. i. d. c. cū iter vniuersas. i fi. vide ēt. j. i seq. pagina q̄d sentiat bal. p̄z ad rē nostrā aduerte q̄ est lōga dzia vtrū auctē publica an p̄uata tales ludi sunt instituti, q̄z si publica auctoritate sunt instituti, licebit ipune euadēr q̄n alter ex lusoribus vl̄ vulneraret vl̄ occideret, dūmō p̄ nō fiat data opa, secus si isti ludi fierēt auctē p̄uata, q̄z ipune nō euade-
ret ocidēs alterz. ita not. i. d. §. si qs i colluctatiōe p doc. ita ēt no. p doc. i. l. si vn⁹. §. pacta q̄ turpē. ff. ō pac. l. q̄n. C. de vi pu-
q̄ tñ ego itelligo vt tūc talis sit puniēd⁹ nō ordinarie, p̄z iudicis arbitrio. vt sic fiat dr̄ia inter hūc casuz scōe q̄clonis, ⁊ p̄cedētē casuz p. l. i. l. cornelia. ff. ad. l. coz. ō sic. cū si. Faciūt not. i. l. gracch⁹. C. ō adu. addo ēt p̄dictis q̄ iter exercētes ludos q̄ ad
virtutē corporis tēdūt enumerari p̄nt ēt alij ludi q̄sistētes ēt in agilitate corporei mot⁹, vt sunt ludi quos bistriōes exercēt fu-
15 nābuli ⁊ mimi. l. mime. C. ō epi. aud. ⁊ i bis stat q̄clo † q̄ bistriones ludētes i scena oēs ifames sunt. sine pp p̄miū hoc agūt sine nō. l. ij. i. §. fi. ff. ō bis q no. isa. ⁊ qd sit scena apit clare tex. iūcta gl. i. d. l. ij. i ✠bo diffinit. Nā scena ē vbi qs ludoz faciēdorū cā quolibet loco vbi qs q̄sistat moneat q̄z spectaculū sūt p̄bi-
tur⁹ sine i publico posita sit sine in p̄uato. ⁊ dicit gl. q̄ scena est obūbratio cortinaz i publico ludoz faciēdoz gr̄a. ⁊ dr̄ apo tis schias. i. vmbra ⁊ bī p arch. xxxij. di. i. c. maritū. vbi dī i tex. q̄si qs q̄incat i scena lusisse ñ dz ordiari. bī ēt i lib. tragediaz Senece. ⁊ dicit beat⁹ Aug. li. ij. de ciuitate dei q̄ scenici ⁊ tragici cārātes i theatro olīz nō erāt ifames apō grecos ⁊ Romanos imo i maxio p̄tio babebant̄. ⁊ eis hoc erat impune q̄cessus ⁊ sine iniuria de quolibet log. ⁊ scribit̄ in fi. vij. politi. vbi bī q̄ tragedi ⁊ comici nō vtiq̄ ifames extiterūt, inter quos Theodorus ⁊ Roscius maximi gesticulatores babiti sunt. p̄z p. d. l. ij. in. §. fi. iure Romano sunt infames. Et vñ babuerūt originē tales bī p Valer. li. ij. insti. anti q̄rō de q̄no p Augu. in p̄calle. loco vbi dicit q̄ hec ars bistrionū q̄ postea ad satyroz modū p
rexit a grecis ⁊ Romanis exordiū babuit, lz alij aliter dicāt p̄z
16 nūc nō insisto. †In Gallia tñ multi reperiunt̄. de q̄bus bistrionibus. in. c. cū decorez. ō vita ⁊ bone. cler. Sz anteq̄ vltra p̄grediar adde ad illā. q. an. inuitās teneat inuitato. q̄ not. bal. singulariter in. d. c. rex pacificus, in. xj. col. in ver. q̄ro schola-
ris inuitauit. vbi alle. p ⁊ ꝯ. Et ꝯ scholarē facit, q̄z ipse tenetur doctori ad opas obsequales. ⁊ adde archi. in. c. displicet. xxiij. q. iij. in verbo, inuitatus ⁊ ibi ipse in fi. q̄cludit ꝯ doct. p. l. magna. C. de contraben. ⁊ commi. stipu.

¶ Itē adde q̄ Jo. an. in. d. c. rex pacific⁹ nō loq̄t in specie ō inuitato. p̄z simpl'r ōt q̄ vbi nō dat̄ actio ex p̄missio tenet̄ qs ex variis p̄missionib⁹ ⁊ inutilib⁹ inuitationib⁹ saltē ō dolo p. d. l. p̄z act-
17 ¶ An ār inuitat⁹ teneat si ñ iuerit. vī q̄ sic ar. d. c. displicet. §. fi. p q̄ fac rō correlatiuoz. †q̄z statutū i vno ex correlatiuis cēset statutū i alijs. l. fin. C. ō idi. vi. tol. l. fi. ff. ō acce. Facit q̄ not. pulchre Ant. ō bu. i. c. j. ō loc. ⁊ Bem. i. c. j. ō tēp. or. li. vj. Tu-

tamen

tñ cogita qꝛi hoc nihil repio oino Joã an.in.d.c.fi.in nouella.

Redeo ad rem nr̃am. De histrionibus solet tractari in d.c.cũ decorẽ.vbi no.q est imane peccatũ illis elargiri.de quo tex.ꝛ ibi glo.in.c.donare.lxxxvj.dis.vbi dr̃ q ĩo est imane peccatũ.qꝛ laudar̃ peccatoꝛ in ꝺsideriis anime sue. ꝛ tex.in.d.c.q venatoribus. Ex qbus põt inferri ad eos qui ludunt ad bachatelas strazitatores,vt sint infames. Et idez dicit Alb.de cantãtibus de Rolãdo publice.hinc est q isti tales nõ pñt sicut ceteri histriones ad ordies ꝓmoueri.c.maritũ.xxxij. di.ꝛ in.c.j.et.ij.lj.di.ꝛ maie.in.c.iij.ea.di.q icipit ꝓterea.vbi.

28 ludoꝝ.†ꝛ est ibi glo.no.de eo q ꝓmiserat scribeꝛ libꝛũ cũ iuꝛo. An añcõ scribat possit ingredi monasteriũ. Itez ꝛ de debitoꝛe an possit sepeliri inuito creditoꝛe, de quo aliqd in.c.qua frõte. de ap.facit ad no.in.c.cõcõ.ꝺ vsur.in.vj.ꝛ in.c.qꝛ in oibꝰ.eo. ti.vbi dr̃ q vsurarius nõ ꝺz sepeliri nisi pñtet cautio ꝺ vsuris solueꝛis.plus volnit Jo.an.in.c.cũ decorẽ.q tales ẽt post pactã pniã nõ poterũt ꝓmoueri ad ordies nisi dispẽsatiue,qꝛ sunt infames.c.ꝓ dilectione. ꝺ qse.di.ij. Alb.Guil.ꝺ cu.Jac.ꝺ are.ꝛ Bal.in.d.l.ij.§.fi.dixerũt q histriões nõ ꝓdeũtes in scenã ludẽtes ẽt ꝓmio accepto nõ sunt infa.dũtñ ꝑ in tali loco nõ faciãt vbi oẽs passim admittant̃,ꝛ ludãt cã recreationis, vt in nuptijs vel alio celebri conuio.vt sepe videmus fieri i magnis domibꝰ, ꝛ isti sunt quos.d.l.athletas appꝛat ꝙz Aug.tbimelicos. Sed adde legistis qꝺ ista fuit snia Jo.an.in.d.c.cũ decorẽ.vbi not.

29 q ad ꝑ vt tales psone repellant̃ a ꝓmotiõe,† regrit̃ vt ipsi histriões bẽant ꝑ offm̃ in aliq̃ curia,ꝛ q passim se assumpserit ad bãc artẽ,secus ꝙz ipm si ꝑ aliqñ in occulto fecissent,maxime ad cõplacẽtiã alicuꝰ. Nã ꝛ Dauid lz eẽt vitus,sepe saltauit,pulsauit cytharã ꝛ organa,vt no.in.c.opponit̃.in.ij.col.de pe.di.ij. ver.qũo caritatẽ nõ bẽbat.q irrisus a Michol filia Saulis eo q añ archã dñi cytharã pulsasset,ait Ind̃ ꝛ vilioꝛ fiaz in oculis meis,q̃ ꝛba hñr Hester.iij.c.hinc ẽ q si qs ad ꝺlectationẽ alicuiꝰ infirmi,vt alia cã ꝑ faceret ñ peccaret, ꝙz si publice se assuefaceret ad ꝑ ñ possz tũc sine nota vilitatis ꝛ ifamie eẽ.ꝛ ifamia ẽ illa q̃ ꝓbibet a ꝓmotiõe ordinũ.maxie si sint q q̃rãt exinde lucrũ.fa.q̃ hñr in.c.pe.de vi.ꝛ ho.cle.ꝛ in.c.vno eo.tit.in.vj.in

30 anc.iterdicimus.C.de epi.ꝛ cle. ¶ Ex ꝓdictis ea sit cõclusio† q qdã sunt q locant̃ in ꝓnato,ꝛ damesticis cõmessationibus ꝛbis ꝛ gesticulationibus plerũq; honeste ꝛ adhibitis alijs circũstantijs,ꝛ tales vt.ff.dixi eutrapili dici pñt ꝛ virtuosi. Quidaz sunt q ꝛbis locant̃ ad turpia collega declinãtes,vt risuz excitẽt videlicũ excedẽtes modũ,ꝛ tales cũ ꝑ nõ faciãt in publico nõ dicent̃ infames infa.iuris,ꝙz ꝓm qd dici pñt ifames infa.facti. Quidã sunt q ꝛbis locant̃ laxãtes verba sine freno lingue,ꝛ fracta voce atq; ore ꝑudẽtissimo loqntes,quos adulatores, scuras,ꝛ parasitos vocamꝰ q cibũ e flãma q̃rit̃,ꝛ studẽt fere oibus cõplacere tãq; dãnatissimi nebulones ꝛ ganeones,ꝛ tales existimo infames infam.iur. ꝓ quo facit illud June.

Exculus esuriens in celum si iusseris ibit.

De quo ꝓ Albe.in.d.l.ij.§.fi.q alle.d.c.cũ decorẽ.ꝛ.d.c.vnlñ bistriones aut turpitudinibꝰ subiecte ps̃ne ab accusatiõe repellunt̃.alle.ẽt.c.ꝓ dilectione.de qse.di ij.ꝛ qꝺ ipse no.in.l.i. Jo.an.in.d.c.dñ decorẽ.vbi vr̃ velle si qs i publico exerceuerit

31 bãc artẽ siue se assuefecerit q nõ poterit ꝓmoueri,†qꝛ ꝑt dubitari in eo qꝺ.§.dixi ꝙm qꝺ bis,aut ter,aut ꝛbis ꝙlies se exhibuerit i publico.nã si bene qsiderẽt ꝛbis Jo.an.vbi vr̃ plies velle qꝺ lz qs bis aut pluries bãc artẽ exerceuerit ẽt in publico.dũmõ ad ꝑ se nõ assuefecerit,q ꝓ hoc nõ remouebit̃ a ꝓmotiõe,qñ qdẽ ex bina vice vel pluribus nõ videat effici ifamis nisi sit assuefactus. ¶ Nã ꝛ ꝑ dcñ neget,qꝛ si saltẽ bis exerceuerit in publico cã q̃stus efficiat ifamis,ar.l.palã.ff.ꝺ ri.nup.vbi tex.innit mulierẽ dici meretrice si admisit duos gr̃a q̃stus.g ꝺom erit in histrionibus. Ad q facit tex.in.c.ita vos.xxv.q.ij.ꝛ.l.iij.C.de epi.aud.c.illud.xij. di.ꝛ gl.i.c.monasteria.in ꝛb.frequẽtare.ꝺ vi.ꝛ ho.cle. Et ex ꝑ ꝛ histrio dicat̃ ifamis si bis in publico bãc artẽ gr̃a q̃stus exer-

32 cuerit. Sz in ẽrim̃ alle.c.vidua.xxxiij.di.in fi.vbi dic̃ tex.†q meretrix dr̃ q multoꝝ libidini paret,ꝛ exponit gl.ibi,q̃ admisit i.plusq̃.xxiij.milia.alle.c.disciplina.xlv.di.vel scꝺo exponit gl.ibi multos q̃ admisit saltẽ.xl.c.latores.de cle.excõ.vbi ẽ ẽt gl.quot dicant̃ multi.ꝛ ad illã glo.rñdebat qdã doc.inuenis q ꝓcedit qñ ex gr̃a mulieres ꝑ faciũt nõ añt cã q̃stus.sed qcqd sit ꝺom ẽ,vt.ff.nec ob.gl.in.d.c.vidua.qꝛ logt̃ ibi enũciatiue ꝺo

q applone multoꝝ veniũt.xxiij.milia.qꝺ ꝺz itelligi ꝓm subiecta mãm. Nã respectu vnius puincie.xxiij.milia dicerent̃ pauci.sed respectu ciuitatis aut castri lõge minoꝝ põt dici multitudo.vñ duo pñt dici multi,vt.§.fi.insti.de in.pso.ad qꝺ vide gl.

23 in.d.c.latores. ¶ †Quid de ludẽtibus cũ cythara,vel alpa,vt siribus instris an isti dicant̃ infames.glo.in.d.c.fi.in ꝛbo dissimit,sentit q si fiat gr̃a amenitatis dicat̃ licitũ. Et dr̃ licitũ de iure ciuili ẽt si cytharizet coꝛã pluribꝰ,si ꝛbo publice passim,ꝛ indistincte sine delectu psonaꝝ id fieret,siue gr̃a questus,siue nõ, forsan q tales cytharizãtes dicerent̃ infa.p ea q̃ dicta sunt.ff.ꝺ quo tñ dic vr.j. Et qꝛ hec de iure ciuili non repiunt̃ bñ tacta põt bz ꝙcludi ex mẽte pbi.iij.pol.in.c.de musica,q lz musica delectationẽ quãdã bẽat nãlem per quã oibus etatibus,ꝛ moribus vsus ipsius videat̃ amenus nature. Attñ totũ tps nr̃um in ipsa musica,ꝛ in oibus eius ptibus exercẽdũ nõ est,vt totalr corpus inutile reddat̃ ad alias actiões exercitationesq; politicas. Inter organa añt,ꝛ instra musicalia q̃dã sunt approbata, ꝛ q̃dã reprobata,vt ꝓz ꝓ ꝑm eo lib.ꝛ.c.reprobata pñt ꝑ esse tuba, timpanũ,fistula,cornua,qbus in agone vtimur.ꝛ nũc in bello dulce

24 mellũ,psalteriũ,ꝛ hmõi q̃ nõ sunt ptes musice.† ista dñr instra reprobata. Approbata añt dici pñt organũ,alpa, leutũ,ꝛ similia.qcũq; ergo vtit̃ istis instris,siue approbatis, siue improbatis nõ virtutis gr̃a,sed delectationis audiẽtiũ pcio nũmario cãtãdo,ꝛ pulsando ad preciũ qsequẽdũ mõ hic mõ illic. Tales ꝓsone corpus suũ mercẽnariũ faciũt,ꝛ seruile, ꝛ applant̃ ꝓ ꝑm banãsi,ꝛ trãsmittũt elegãtiã,ꝛ nobilitatẽ musice in lucrũ in cãmqst,qꝛ pulsant,vel pulsare docẽt cã lucri. Hinc ẽt dñr Speculatores vt qꝛ sustinẽt onus speculãdi q̃tr monet̃ faciãt illos ad quoꝝ voluptatẽ pulsant ꝛ citarizãt mõ faciẽdo illos monet̃ vno mõ,modo alio,vt puta ala ptusata,ꝛ alrostibuglisti ꝛc. Aduerte tñ q ꝛ iure.ff.vt pauloante dicebã nõ habemus legẽ de hoc loquẽtẽ aperte,qꝺ vtẽtes instris reprobatis de qbus.ff.vt sunt tubicine,corneti,ꝛ piferi nr̃i tpis pulsantes timpanũ peditibꝰ ꝛ similes q ꝓncipalr hoc discũt,ꝛ faciũt gr̃a lucri,atq; ꝓ laude operas suas locãt. ¶ De iure ffoꝝ,vt dixi nõ hẽmus legez q̃ dicat q sint infames. Sed posset dici q tales sint ifames infa.facti, tñ qꝛ vtunt̃ instris reprobatis,tum qꝛ nõ gratia virtutis ꝙz lucri, ꝛ questus. Ad qꝺ põt allegari.l.honori.ff de obse.pat.prestan.

25 in prin.†vbi dr̃ q qdẽnatus lz verbis edicti nõ habeat̃ ifamis, qꝛ indiciũ accepit in actione iniuriaꝝ per ꝓcura.vel de dolo,tñ re ipsa,ꝛ opinione boꝝum nõ effugiet notã infamie,ꝛ ibi glo.alle.l.ea.ff.de his q no.ifa.qꝺ tñ põt litari nisi tales locassent operas suas principali.argu.eo.que dñt de militibus ꝛ stipendiarijs nr̃i tpis de qbus dixi.ff.ꝙm Albe.in rub.ff.de testi. Sed vbi posset oẽs admitterent̃ nõ qducti ex publico, siue essent vtiles ad aliqꝺ opus politicũ,siue nõ dubiũ non esset q essent ifames infamia facti. ¶ In vtẽtibus vero instris approbatis, vt alpa, cythara,ꝛ organo,siue vtiles,siue inutiles ad aliud opus politicũ tũc arbitroꝝ hos incurrere infamiã,qñquidẽ ẽt gratia lucri, ꝛ non passim oẽs admitterent̃,lz alias ꝓm ꝑm dicant̃ banãsi. ¶ Qꝺ limita nisi isti alias essent plone turpes ꝛ inhoneste. Si

26 añt palã,ꝛ publice,secus esse.† Sz qd de ducẽtibus choreas,ꝛ tripudiãtibus,de iure ciuili nõ repit̃ hoc bene cautñ,sed posset dici ꝑ.§.dicta q tales ludi essent liciti,qꝺ satis ꝓbari põt si discurramus per oia iura ꝺ ludis loquẽtia,q tñ indicio meo põt limitari,nisi hoc fiat tpe ꝓhibito,vt puta septuagesima vsq; ad pasca,tpe quo ecclesia itermittit alleluya,ꝛ Gloria in excelsis, vt bñ in.c.hi duo hymni.de qsec.distin.j.ꝛ ibi text. singularis quare intermittuntur isti hymni. Et ad hoc possunt allegari ea que not.in.c.capellanus.extra de fer.vbi hr̃ de ꝓhibitione solẽnitatis nuptiaꝝ.bis.n.tpibus qbus intermittuntur solẽnia,ꝛ gaudia ecclesiastica,ꝛ festiuitates eoꝝ actnũ qui sunt a iure approbati,vt ꝙhere nuptias. Crederẽ ego has choreas non dẽre celebrari nec posse,ꝛ hoc tpe tales ludos dici alias licitos saltẽ de iure canonico. Et ꝓ hoc in simili allego tex.in.l.fi.circa mediũ.C.de fer.ver.nihil eo die.vbi tex.vult q die dñico nullatenus admittat̃ ludus scene theatralis,seu ludus Circẽsis certaminis,siue ludus feraꝝ bestiaꝝ,qꝺ ꝓcedit rõne ꝓhibitionis tẽporis,ergo idẽ ꝺom erit in choreis,ꝛ tripudiationibus,tñ cogi

27 tabis.† Hinc ẽt põt,dubitari quid sit i duello. In hoc dicas q potest esse triplex duellum. Quoddam fit propter odij exaggerationẽ,cũ duo iniurijs ꝓuocati,ꝛ odio seipsos occidunt,ꝛ hoc de hoc non erit nobis sermo, sed de hoc habebitur.ff.ꝛ.C.ad.l. coꝛ.de sic.ꝛ extra de homi.voluntario per totum. Quoddã est qꝺ fit propter gloriam in publico conseqnendaz.ꝛ de hoc satis dictũ est saltiz implicite,de quo in.d.§.si qs in colluctatiõe.qꝺ

dã fit pp purgationẽ crimnis. ꝛ iſtud appellaꝫ monomachia. i. ſingulare certamẽ. vt. ij. q. v. c. monomachiã. ꝛ toto ti. de purg. vulg. ꝛ hz̃ in ti. de pace tenẽ. in prin. ꝛ in §. ſimiles. in ver. iudicio. in vſib. feu. ꝛ in ti. de alie. feu. pater. c. i. §. nõ eſt ꝙſuetudo. alias eſt. c. i. in prin. de pac. iur. fir. ¶ In gl. i ver. anno in fi. hr̃ p Odof. in. l. negãtes. C. de acti. ꝛ obli. ꝛ Bof. ꝛ Boſt. in ſum. ó pugnã. in duel. p Spe. in ti. de accu. ꝛ ſeqꝫ. ver. ſed qd ſi. p Albe. in ſuo repto. in ver. pugna. ꝛ in ver. duel. p Roffre. in trac. ó pugna. p Ray. i. ij. li. ij. ti. ó duello. ¶ Et circa hãc. q. duelli cadũt infinite qõnes de qb⁹ i curijs prcipũ ſolẽt fieri multe alter-
28 cationes. † Et vt haꝫ qõnũ occurrẽtiũ aliqualis habeaꝫ notitia ponã titulos qõnũ. ¶ Et in primis queri põt qd ſit duellũ, quot ſint eius ſpes, quo iure ſit introductũ, quo iure inhibitũ, ꝛ pp qd duellũ purgatorĩũ ſit pmiſſum. ꝛ pp qd phibitũ, vt in ti. de pur. vulg. ꝛ inter quos põt iniri. ꝛ qualiter duellũ inter principales fieri debeat. Itẽ qualiter fiat duellũ purgatorĩũ ad inſtar iudicij ꝙtentioſi ſit inuẽtũ. Itẽ an iurm de baſta ſit preſtãdũ inter duellãtes. ꝛ p quẽ. Et idẽ eſt tale iurm qd iurm de calũnia qd pſtaꝫ i iudicio ꝙtentioſo. Itẽ an vni pti dato cãpione in caſib⁹ a iure pmiſſis liceat ẽt alteri parti dare cãpionẽ, vt ſeruẽt equalites ſicut in iudicio ſeruari ſolet. l. fi. C. de fruc. ꝛ lit. expen. Itẽ cũ cõceditur cãpio qualiter fiat ipſius ꝙceſſio. Et an ꝙlibet admittaꝫ p cãpione in cuius electiõe ſit duellũ. ¶ Qualiter ordineꝫ duellũ, qb⁹ armis duellari debeat. ꝛ ſi arma ſeu fuſtes vnius ex duellantib⁹ frãganꝫ vel cadãt an debeãt alia dari, qs duellãtiũ pri⁹ pcutere ỏbeat. An duellũ prima die nõ finitũ poſſit alia die terminari. An ſuccũbẽs in duello ꝙdẽneꝫ in expẽſis. An ꝓuocãs in duello ſuccũbẽs puniaꝫ pena taliõis. An ꝓuocatus p eũdẽ ſuccũbẽs poſſit de eodẽ crimine accuſari in iudicio ꝙtentioſo.
29 ¶ Et facit ℞ ad. c. ó his. de accu. † vbi qrit an abſolutus in foro penĩ. indicta publica penitẽtia poſſit iterꝫ accuſari de eodẽ crimine. ꝛ teneꝫ qd nõ. Itẽ an ꝓuocãs ad duellũ pp crimẽ publicũ deſistẽs a duello incidit in penã turpiliani. ꝛ de his oibus vltra quotas prealleg. vide longe melius p Jo. de lig. in ſuo tract. de bello ad fi. vbi tractat pulchre de duello. ꝛ ibi vide p diſtinctiones qõnũ. Stat dubiũ an ſupiores ludi ſint pmiſſi p nouã iuris prudẽtiã. ſ. C. vel auc. ꝛ ℞ qd nõ eſt ſine dubitatione. adeo qd vix ex ſtudio camerario potuerim plenã ꝛ clarã huius rei intelligẽtiã ꝙſeq. tñ qd inuenerim vobis explicabo. Reperio nãqꝫ. l. fi. circa fi. in ver. nihil eo die. C. de fer. que prima facie vr̃ pmittere ludꝫ feraꝫ exceptis duntaxat certis diebus. ſ. die dominico, vt in. d. ver. nihil. vbi dr̃ qd ſcena theatralis. Circenſe certamẽ aut feraꝫ lachrymoſa ſpectacula eodẽ die ceſſent. ꝛ ſic vr̃ corrigere. d. §. beſtias. argu. l. cũ ptor. ff. de iudi. c. nõne. de ꝑſump. l. maritus. C. de ꝓcur. Et hoc tz glo. in. l. pe. C. de gladiatoribus
30 lib. xj. ¶ † Verũ qr legꝫ correctio eſt euitãda ꝛ promptũ eſt iura iuribus ꝙcordare. l. j. C. de inoffi. do. c. cũ expediat. ó elec. ¶ Arbitrat⁹ ſnz poſſe dici. qd lz talis lud⁹ ibidẽ videaꝫ pmitti alijs diebus qd hoc poſſit eẽ vexꝫ ad populi voluptatẽ, ꝛ ad bonorem principis inſtituẽtis. Et ita olim pmittebaꝫ. nõ tñ p hoc dici põt qd exercentes euitent infamiã. ſicut nec iure. ffoꝫ. euitabãt, illud tñ nõ nego. qn lex illa finalis ſaltez in hoc corrigat vel reſtringat iura vetera, vcz inquãtũ phibet ludos. de qb⁹ fit mẽtio exercitij nullatenus dieb⁹ dñicis fieri poſſe, nec publica nec ꝓuata auctoritate. Jure vero nouo oĩs ludus cruentus ꝛ ſanguinolẽtus in quo põt ſanguis ſpargi, vel ſtrages ludẽtiũ ſeq, improbatus eſt p dictũ ti. C. de gladia. vbi hoc ſentit ꝛ clarius in. l. j. C. de ſpecu. ꝛ ſcenicis. eo. li. ꝛ ſic §. ſi qs in colluctatione. in. d. l. qua actione. ꝛ. d. l. fi. in dicto verſi. nihil. vel inductionẽ quã. ff. feci. ꝛ l. athletas. in prin. erunt correcte p illũ ti. C. de gladia. in hac. ſ. ſpecie ludi. lz gl. in. c. j. de torneamẽto tenuit ſimpliciter qd torneamenta ꝛ ſimiles ludi ſint permiſſi de iure ciuili ꝛ male ſentit iudicio meo niſi referaꝫ ad iura vetera ffoꝫ. Vel.
31 † põt dici qd torneamẽta ſunt pmiſſa iure nouo. C. capiẽdo torneamẽta ꝓut fieri ꝙſueuerũt in partibus noſtris. Et maxime i hac ciuitate. in qbus nõ verſaꝫ piculum mortis, aut effuſio ſanguinis, ſed ſi capiaꝫ p haſtiludijs q̃ fiũt cũ lãceis acutis ꝛ ferratis male diceret gl. ¶ Cõcludendũ eſt igit qd iure ciuili hi ſoli ludi ſunt pmiſſi in qbus ſtrages ludentiũ vt plurimũ fieri nõ cõſueuit aut ſeq. ꝛ ſic Bioſtre que fiũt cũ lãceis ſine cuſpide ꝛ torneamẽta q̃ fiũt ſine ferro ꝓut apud nos celebraꝫ. Sic ẽt batalie bagurdia ꝛ filia, ludi poſſunt licite appellari. l. i. C. de athle. li. x. Boſtiẽ. tñ in. d. c. i. de torneamẽtis ſecutus eſt opi. gl. i. d. l. i. C. ó aſpe. vcz qd torneamẽta ó iure ciuili nõ ſunt pmiſſa. per dictũ ti. C. de gladia. q fuit fundamentũ glo. p auc. vt oẽs obe. iudi. in prin. col. v. vbi fortitudo nõ dr̃ fortitudo ſi qs ab eo in
32 ſtitiã abſtrahebat, ſed potius eſt dicẽda occaſio maloꝝ. † Sed tales ludi ſanguinolenti non fiunt cuz inſtitia, imo in his frequenter interitus corporum ꝛ animarum contingit. Igitur dicemus tales ludos nõ eſſe pmiſſos de iure nouo. ¶ Addit tñ qd per hoc nõ corrigunt leges veteres, qr loquunt de alijs ſtudijs q̃ virtutis ꝛ virtũ oſtẽtatiõis gra fiũt alr q̃ p torneamẽta. Et hoc ſequit. d. Ant. ꝛ Panor. in. d. c. i. Ex q̃ infert ibi Panor. in fi. qd qs nõ teneꝫ ad dãnũ inde ꝙtingẽs q̃ fit gra virtutis. d. §. ſi qs in colluctatione. Et vnũ volo te nõ ignorare qd inferẽs dãnũ proximo ex culpa leui nõ ex ꝓpoſito aut ex lata culpa non teneꝫ in foro ꝙſcie illud dãnũ reſarcire. Sed ſatis eſt vt agat pniam de delicto. lz alind ſit i foro ꝙtẽtioſo p totũ ti. ff. ad. l. aql. qr inferẽs dãnũ teneꝫ nedũ de lata culpa, ſz de leui ꝛ leuiſſima qd eſt ſingl⁹ notandũ. ita tz Jnn. in. c. ſicut dignũ. de homici. cuius dictũ refert ꝛ ſequit Panor. in. c. j. in. iij. col. in ver. hinc ſingl⁹ no. de ꝙſti. Addo notata p bar. in. l. imperator. ff. de iure fiſ. p By. in. l. i. §. an bona. ff. eo. ti. ¶ Ad id qd dixit idẽ Panor. in loco pal. ó ꝙſt. ꝛ limitãdo ꝓdicta ſingl⁹ niſi lex apponeret penã ipſo iure ꝛ facto in re de qua agit. vt puta, qr ipſo facto rõne delicti publicaret bona alicuius. Nã tũc ille ſalua ꝙſcia non poſſet retinere bona alias ſic publicata rõne delicti. qr iã ius p publicationẽ factã ipſo iure eſt acqſitũ fiſco vel alteri iuxta determinationẽ.
33 ad qd facit. l. cõmiſſa. C. ó publi. † vbi dr̃ qd res q̃ cecidit i cõmiſſum põt ab hr̃de vẽdicari. facit tex. no. in. c. ij. de ꝑſcr. in. vi. Et qd no. bar. in. d. l. imperator. Et an canõ poſſit ligare peccatũ oino occultũ eſt gl. no. qd ſici cle. i. de hr̃ti. Ita ſingl⁹ voluit Panor. in. d. c. i. de ꝙſti. idẽ repetit ꝛ clarius in. c. dilecti. in gl. fi. ó arbi. ꝛ eſt melior rõ tex. in fil⁹ quẽ ipſe nõ allegat i. l. is cui. ff. de leg. ij. Et q̃ no. p bar. in. l. inſulã. ff. de ver. ob. Sed hic aduerte qd poſſet attentari ꝛ̃ium maxime per no. per Jnnoc. in. c. cum noſtris. de conceſ. ꝓeben. quẽ omnes ſequuntur. vbi dixit notabi. verbũ qd homicide ꝛ irregulares licite teneant bñficia ſua donec ab eis auferantur. ergo idem videretur dõm in caſu iſto. Vt iſti tales delinquẽtes quoꝝ bona ſunt ꝙfiſcata ipſo iure ex delicto occulto poſſint illa retinere, donec fiſcus vel alter illa
34 repetat. Sed huic arg. poſſet rñderi qd Jnn. loquit in delictis in qbus qs nõ eſt priuatus ipſo iure. † Nã homicidiũ lz inducat priuationẽ faciendam, tñ non priuat ipſo iure iuxta id quod no. in. c. inquiſitionis. de accuſ. ꝛ per Compo. in. c. qd ſicut. de elec. ꝛ Archi. in. c. ſtudeat. l. diſtin. ꝛ loquor de iure canonico. ¶ Sed alind magis me mouet ꝛ̃ Panormi. qđ lz ex delicto ꝙfiſcent bona ipſo iure. requirit tñ declaratoria ſnia q̃tũcũq̃ pena ipſo iure imponaꝫ. vt no. in. l. eius q delatore. ff. de iur. fiſ. ꝛ ibi Bar. ꝛ Bal. in. l. j. C. de pena iudi. q male iud. ꝛ in. l. iubemus. §. ſane. C. de ſac. ſanc. eccle. in. l. q̃ ſub ꝙditione in fi. ff. ó cõdi. inſti. ꝛ no. in. c. j. cũ q de preben. lib. vj. tex. eſt in. c. j. de homi. li. vj. ꝛ in. c. felicis. de pe. eo. lib. melior text. eſt de corpore iur. in. c. cũ ſm. de here. in. vj. ¶ Et multas quotas ſcripſi i. c. ſcđo ꝙſeſ. in. vj. i. gl. fin. ¶ Ex quo ergo bona nõ põt occupari niſi poſt ſniam. l. j. C. vbi cãe fiſca. l. cũ filius. §. fi. ff. de lega. iij. §. eẽrio. inſti. de here. q̃ ab inteſta. poterunt interea retineri ſalua ꝙſcientia. Vñ dicit Bar. notabile verbũ i. d. l. eius q̃ † ad
35 hoc vt ficta ꝙfeſſio trãſeat in hr̃dẽ requirit ſnia declaratoria. Si ergo requirit talis ſnia vr̃ qd interea ſaltẽ vſq̃ quo dicta ſnia fuerit ꝓbata qd iſte poterit licite teneri, q̃uis ꝙfiſcatio ſit facta ipſo iure exꝫ quo delictũ eſt occultũ, qr tã lex ciuilis q̃ canonica requirit aliqd vltra alias. Tñ occurrit mihi notabile dubium. ¶ An lex ciuilis poſſit obligare ỏfacientẽ ad peccatũ. de lege canonica ñ eſt dubiũ. ó quo ſolet notari i. c. ij. ó maiori. ꝛ obe. de quo p Jnno. in. c. cũ ꝙtingat. ad mediũ. de iure iur. ꝛ ibi ponit itelle. d. c. ij. ꝛ. c. q reſiſtit. xj. q. iij. vñ ſup predictis cogitabãtis qr nõ reperio aliũ doctorẽ tãgẽtez preter Panor. ꝛ qr res eſt piculoſa cũ agit de foro ꝙſciẽtie nõ audeo decidere. ꝛ hec dicta ſufficiãt ſatis incidẽter dicta p bis bis q̃ no. in. d. c. j. in fi. p Pañ. de torneamẽtis. ¶ Adde ꝓdictis ẽt vnũ notabile. quatenus dixi in foro ꝙcie. Nó vbicũq̃ de eo qd eſt cerũ in foro cõſciẽtie põt haberi certitudo i foro ꝙtẽtioſo. idẽ iudicãdũ erit de foro ꝙtẽtioſo qd de foro ꝙſcientie. iuxta no. in. c. ꝙſuluit de vſur. in. c. a nobis. el. j. de ſen. excõ. Ita refert ꝛ ſequitur Jmo. i. c. vigilãti ó preſcrip. ¶ Proſequẽdo igit ea q̃ dicta ſunt de his ludis. poteſt dici qd gl. in. l. C. de ſpecta. ſit verior p. d. l. j. C. ó gladia. ex illius legis gñalitate. ꝛ ſic verior vr̃ opi. quam. §. teriġi. ꝛ
36 quod iura vetera corrigantur. † Ex quo poteſt iferri quod inferior a principe de iure ciuili non poterit ludos ſanguinolẽtos vt puta Beoſtras cũ cuſpide ferrica ꝛ acuta decernere vr̃ ordinare. ſecus eſt in alijs ludis de quibus §. ¶ Proinde hinc ori-

tur

tur vnuꝫ non satis lene dubiñ. An princeps decernendo tales ludos prohibitos peccet pro nunc non ponã os in celuꝫ, ne videar attentare id qđ scribitur in.c.in tantũ.xxj.di.ꝛ p Jo.an. in regula actus legitimi.in fi.ff.de reg.iur.ꝛ qđ not.host.in.c. petitionẽ.de accusa.in qb⁹ locis recipiť qꝫ nõ est ponẽdũ os in celum. Hinc dicebat bone memorie excellẽtissim⁹ doctor dñs Cato sacc⁹ qꝫ de his ꝛ principibus timide loqnẽdũ est. Qđ aũt peccẽt pñtat ar.c.facientes.lxxvj.di.ꝛ qꝫ hẽ.lxxxiij.p totũ.maxi
37 me in.c.error.vbi tex.no.iuncto.d.c.facientes.† qđ error cui nõ resistiť cui resisti põt approbať. Sed melius ibi.in fi.dũ dicit tex.nõ caret scrupulo societatis occulte q manifesto facinori desint obuiare.vt in.c.pcipue.xj.q.iij.vbi est tex.no.qđ non est dřia vtrum letum inferas vel admittas.vt in.c.sicut dignuꝫ §.illi iuncta glo. in verbo,potuit.ꝛ in verbo,occulte.de heret.
¶ De reliquis vero ludis dom est.vt.§.dixi de iure.C.ꝛ auc.ꝛ hec sufficiant quo ad nouam iuris prudentiam.

SVMMARIVM

1 Ludi ſm canones nunquid omnes prohibiti ꝛ qui.
2 Sepultura ecclesiastica an denegãda mortuis in torneamẽtis.
3 Ludos virtutis gratia institutos canon permittit.
Histrionum genus abiectum est ꝛ pestiferum.
Infamis est omnis in peccato mortali existens.
4 Clericoꝝ infamia nunqd possit p Romanũ pontificẽ aboleri.
5 Infames qui sint ſm l.qui ſm canones non sint.
6 Jus diuinum non debet distingui per ius humanum.
7 Matrimonia sunt fori ecclesiastici.
8 Clericus adulationibus ꝛ gnatonismo deditus degradandus.
Studium nonnunqꝫ relaxationem querit.
9 Cantus musici ꝛ organici an in ecclesia permissi.
Cantandum est etiam cordis deuotione.
10 Cantus lasciui prouocant ad libidinem ideo fugiendi.
Galli plurimum valent in musico concentu.
11 Socrates cantus suaues damnabat.
Hermonia primi mobilis quante sit dulcedinis.
Clericis cãtorib⁹ nũqd licitũ qcqꝫ comedeť cã vocis seruãde.
12 Eucharistia põt qficia nõ seruno,ſz qficiẽs peccat mortaliter.
13 Choree an ꝛ quando improbate, ꝛ sunt libidinis prouocatiue.
Habitus monachorum ꝛ religiosorum non sunt in lusibus trahendi etiam per clericos.
14 Religiosis interdicti sunt ludi.
15 Peccata in ludis non desunt.
16 Clerici quibus ludis ludere possunt.
17 Conuiuia ꝛ comessationes damnãtur.
Clericorum potus non debet esse vltra tres vices.
18 Alium diluere an teneantur clerici.
19 Clericos non omnia decent que ꝛ laicos.
Amissum in ludo an repetibile.
20 Dies dominici non veniunt in concessione dierum festorum.
Bolus allegatus probandus.
Episcopus an possit ludos sub cẽsura prohibere ꝛ statuere ne mulieres accedant ad illos.
21 Mulieres nũquid possint prohiberi ne candis ꝛ nimio ornatu vtantur.
22 Ludi qui sint quos permisit greca constitutio.
23 Scachorum nunquid indistincte permissus. 25.
24 Ludere in pecunia an semper vetitum.
25 Argumentatur de virtute corporis ad animi virtutem.
26 Lucratum in ludo an subiaceat restitutioni. 25.
27 Finis coronat opus.
Ludi inspectio quando permissa.
28 Ludo assistens cautius videt quam ludens.
29 Clericis an liceat ludere cum laicis.
30 Ludus maxime distrahit.
31 Ludens ad scachos modum seruare nequit.
Causa periculi non mutatur causa status.
Scachum matum promittens dare cum pedona an satisfeciſſe dicatur ſi dederit cum pedona facta regina.
32 Priuilegio nono vtens in eadem causa fisci non videtur.
Coniecturas certa non curant.
Alearum ludus an sit licitus.
33 Aleatores qui dicantur.
34 Coniunctio vna pro altera interdum ponitur.
35 Victio ꝛ,quomodo exponatur.
Argumentuꝫ a contrario sensu in quo non habeat verum.
36 Labor ferocientem carnem domat.
37 Ludus alearum desidiam parit, ꝛ pro crimine reputatur. 38.
Communionis priuatio est maxima pena.
Excommunicationis pena succedit loco mortis.
39 Fatuitates duodecim procedunt ex ludo.

¶ Secundus articulus principalis tractatus de Ludis secundum canones.

1 §. **Succedit** mõ videre qđ iuris de iure cano. † Eo aũt iure certũ qđ tales ludi torneamẽtoꝝ sunt phibiti, in qbus sepe pueniunt ꝛ pericula animaꝝ, ꝛ mors hoim qꝫ satis pꝫ in.c.i.ꝛ ij.de tornea.vbi casus ꝛ ibi tex. qꝫ mortuo in torneamẽtis denegať ecclesiastica sepultura. adde ẽt.c.monachia.ij.q.v.vbi dicit glo.talibus denegari ẽt eucharistiã.qđ est verũ nisi peniteãt ꝛ illã petierint.c.ij.iuncto.c. j.in fi.de tornea. Ex qb⁹ colligiť an talis ludus possit in terris ecclie vel impij qcedi. naꝫ ex ꝓdictis vťr qꝫ nõ.ꝛ rõ phibitionis fuit ſz Rich.loco palleg.abusus ludẽtiũ. Et addit ibi qꝫ titul⁹ de torneamẽtis ligat oẽs qcũqꝫ intẽtiõe torneãtes, qꝛ ille titul⁹ gñaliter loqť.c.si romanoꝝ.xix.di.l.de ptio.ff.de pub. In alijs ludis in qbus vt plurimũ nõ imminet piculũ mortis vel metus vulneris aut sanguinis effusionis de iure can. nõ reprio bñ cautũ,ꝛ maxie qꝛ tl.extra de sagit.loqť casu qñ ad mortẽ inferẽdaꝫ ille ludus exerceť. Sꝫ vltra ꝓdicta reperio Hẽricũ boic.in.c. pe.de vita ꝛ ho.cle.qcludẽdo dixisse tales ludos esse de iure cano.,phibitos, qꝛ pñt eẽ aliq̃liter noxij,ꝛ in ipsis pñt qtingere multa pctã qꝛ in talib⁹ ludis ludẽtes facile ad iracũdiã puocãť dãnato ãbitiõis desiderio ꝛ vane glorie, q̃ oia pñt eẽ pctã mortalia.ergo ex idẽtitate rõnis idẽ dom erit vbi hec mala qtingere pñt.La titio.ff.ó ver.ob.c.iter corporalia.ó trãsla.pla.† So
2 lus ergo ludus virtutis gra institut⁹ ꝛ i quo verisiť oia ꝓdicta cessant cẽsendus ẽ pmissus iure can.maxie laicis,vt lud⁹ currẽdi,saliẽdi,iaciẽdi palũ,hastã, vťlapidẽ,ꝛ similes.qꝫ tñ itelligo qñ agiť de lusu modice pecunie vel si fiat gra quinij ꝛ seruatis ꝛbitis circũstãtijs.p quo facit optie auc.alea ꝛ vsus.C.ó relig. Jta ẽt põt intelligi.l.solẽt.in pin.ff.ó aleato.als ꝛo vbi nõ seruareť circũstãtie vel excederet mod⁹ is lud⁹ trãsiret in virtũ ꝛ pctũ,ꝛ in foro pñie teneretť excedẽs pniam agere. Jta põt intelligi theorica beati Thome.ii.ij.q.clxvij.arti.ij.vbi dixit qđ q ita vtitur ludo intellige pmissio nõ ita afficiť qđ p hoc vellet aliquid ꝛ deuꝫ committere,si aliqualiter excedat peccat venialiter,ꝛ nõ mortaliter.arenarios ãt pugnãtes in arena cuꝫ feris iure cano. constat tales ludos prohibitos c.qui venatoribus. lxxxvj.di.ꝛ in.c.tria.ver. similiter.iij.q.viij.

Et tolle vnã regulã qꝫ his casibus nõ infamať lud⁹ in re ciuili,arbitror ẽt iure can.nõ infamari, vt puta qñ gra virtutis agiť. Jta tꝫ Hug.ꝛ Archi.in.d.c.q venatoribus.ad qđ facit.c.oẽs.vj.q.j.† Histrionũ aũt genus pestiferũ ꝛ abiectũ de iure cano,imo detestabile.c.j.extra ne cle.vł mona.ꝛ.xxxiij.di.maritũ.vbi dř qꝫ a ꝓmotione repellũť,ꝛ est inane pctũ illis donare,vt §.dixi p.c.donare.lxxxvj.dis.illis ẽt denegať eucharistia nisi sint quersi.c.p dilectiõe.ó qse.di. ij.ꝛ sunt infames.c.j.iiij.q.i.qꝫ marie ꝓcedit de iure cano.quo iure qliber existẽs in pctõ mortali est infamis.s.infamia canonica.gl.in.l.fi.C.de infa.l.iij.§.lex inl.ver.impuberes.in fi.ff.ó testi.iiij.q.v.c.qstituimus.vbi dř qꝫ homicide,malefici,fures,sacrilegi,raptores,adulteri,incesti,venefici,periuri,q raptũ fecerũt,q falsuꝫ testimoniũ dixerũt,q ad sortilegos diuinosqꝫ qcurrũt. Nã isti ꝛ eoꝝ similes repellũť ab accusatiõe ꝛ testimonijs, qꝛ infames sunt.ad idẽ.ij.q.iij.§.hinc colligiť vbi hẽ an clerico rũ infamia possit p Romanũ põtificẽ aboleri.ꝛ hec infamia appellať canonica hoc est inducta a canone.vt no.gl.in.d.c.oẽs vj.q.j.in pin. Nã als interdũ dicimus infames q ſz leges non
4 sunt infames.q̃les sunt qstituti i pctõ mortali,† sicut nec ẽt oẽs dicimus infames ſz canones q tñ ſm leges sunt infames sicut est in mulierib⁹ q̃ infra tps luct⁹ nubũt.l.solet.cũ.l.seq.ff.ó his q no.infa.l.j.ꝛ ij.C.de secũ.nup.vt plene no.p Jnn.ꝛ Host i.ꝛ alios in.c.pe.ꝛ fi.ó secũ.nup.hec tñ q̃ dixi de mulieribus nubẽtibus.J.annũ vt efficiãť infames hoc de iure ciui.nõ ca.vt no.in. d.c.pe.ꝛ fi.qꝛ ł põt eẽ verũ ẽt ſz canones nisi ex nimia festinatiõe,p qs ꝓperarẽt ad.ij.vota resultaret turbatio sanguinis, ꝛ incertitudo ꝓlis vt puta si mulier q̃ transiuit ad scdas nuptias pareret nono mẽse a morte ꝑmi viri.ita qꝫ ille partus possꝫ hic esse primi viri sicut ꝛ scdi,qꝛ natus ẽt in septio mẽse dř pfectus homo,ꝛ qtingit multos nasci eo mẽse.l.septio mẽse.ff.ó stat.homi.ꝛ hoc casu qñ posset resultare hec incertitudo partus videtur quod talis mulier debeat pati dictas penas.l.j.C.de secũ.

nup. ſ. penaꝫ infamie amiſſionis relictoꝝ a primo viro ꝛc. ꝛ ita ſcripſit Bal. in l. liberoꝝ. ff. de his q no. infa. ꝛ refert Jac. but. Ray. ꝛ Jo. cal. ꝙſuluiſſe ꝓ hac pte lꝫ apoſtol⁹ dicat mortuo viro mulier nubat i dño. vt in. d. c. pe. † Mã iura canonica nõ debẽt itelligi in caſu ꝑdicto vt ſic ius diuinũ diſtinguaẽ ꝓ ius humanũ, vt diſtinguiẽ in multis. ꝓ ea q̃ no. Pe. de anch. i regula poſſeſſor, in. vi. ꝛ ꝓ legiſtas in l. fi. C. ſi ꝫ ius vel vti. pu. ꝓ canoniſtas. i. c. fi. de ꝙſue. Bal. tñ alibi i. l. decreto. C. de his q not. infa. refert ꝙſilia ꝑdictoꝝ, ꝛ illa ibi nõ ſeq̃ẽ, ꝫ ſimpl'r ſeq̃ẽ dicta canoniſtaꝝ maxie Jnn. ꝛ boſt. i. d. c. pe. ꝛ fi. de ſecũ. nup. Sꝫ certe verioꝛ vr̃ opi. illoꝝ ꝙſulẽtiũ quã ſeq̃ẽ bal. in. d. l. liberoꝝ. ꝛ ꝑt eẽ rõ, qꝛ nõ eſt veriſimile qõ diuus apoſtol⁹ ꝓmiſit ſtati eas nuptias ꝓp quas poterat reſultare icertitudo ꝓlis, ꝛ ſcãdalũ apõ graues viros. dꝫ ergo intelligi doctrina apli in caſibus in qbus nõ poſſint hec ꝙtingere, vt in muliere ſterili vel antiq̃ ꝛ in ea cui⁹ vir deceſſit in partib⁹ remotis ꝓ plures mẽſes anteq̃ nuberet vel i ea q̃ poſt tres mẽſes a morte ꝓmi viri nubit, aut ſi certũ eẽt illã nõ eẽ repugnãtẽ, tũc poterit libere nubeꝛ ꝫ ꝙſiliũ apoſtoli ſine metu penaꝝ, ꝛ ita ꝑñt diſtingui canones. Et ne hoc careat auctoꝛitate, hãc diſt. ſecutus eſt Pet. de anch. in repe. c. canonũ. in. vij. carta. ver. iuxta predicta. extra de conſti.

6 **Adde** ꝙ fundamẽtũ canoniſtaꝝ fuit, † qꝛ mr̃imonia ſunt foꝛi eccl'aſtici. vt in. c. tuã. õ ord. cogni. ꝛ i. c. cãm g fil. ſint leg. Jõ ius ciuile ſicut nõ ꝑt circa mr̃imoniũ diſponere. ita ẽt nõ poterit circa penã, qꝛ maioꝛ regr̃it ptãs in pena q̃ẽ in principali. l. ſeius ꝛ augerius. ꝛ ibi Bar. ff. ad. l. fal. ad ꝙ faciunt no. per Jo. an. in. c. ſtatutũ. de here. li. vj. vꝛgẽt tñ rõnes in aliã partez. de qb⁹. ſ. ꝓ predicta ẽt pꝫ ꝙ ſcurre, aſſentatores qui paſſim geſticulanẽ ꝛ in comeſſationibus vel conuiuijs infames ſunt iure cano. qꝛ peccant moꝛtaliter, ꝛ genus eoꝝ dãnatiſſimũ eſt oi iure mozali ciuili ꝛ cano. mozali ꝓ philoſophum. liij. etb. c. in colloquijs, ꝙ ꝑm nouam trãſlationem incipit a diſpoſitionibus per ſatyꝛicos, maxie per Juuena. ibi.

Quicquid adulandi gens prudentiſſima laudet.
Sermonem inducti faciem deformis amici.
Et longum inualidi collum cerui cibus equat
Herculis Antheum procul a tellure tenentis
Miratur vocem anguſtam qua deterioꝛ nec
Ille ponat. Et poſt hoc ſubiungit.
Si bene ructauit, ſic recte minxit amicus
Si trulla in verſo creditum dedit aurea fundo.

Multa ẽt ꝓ Terẽtiũ i. ij. comedia ibi duz dicit, duj imortales. Iſti ãt de iure ciuili ſaltẽ ſunt infames infamia facti. facit. l. ij. ſ. ꝑſuadere. ff. õ ſer. coꝛru. Ju. cano. nõ dubiũ ꝙ ſunt infames. c. ſunt nõnulli. xlvj. di. nã tales dñ maleficia boim laudib⁹ extolluñt. ita augẽt vt ibi. † Proide ẽt i. c. ſequẽti ſubijciẽ ꝙ ſi cleric⁹ adulatiõib⁹ ꝛ ꝑditiõib⁹ vacare deprehẽdiẽ degradãdus eſt. c. cleric⁹. ea. di. facit. c. q venatoꝛib⁹. lxxxvj. di. c. ex merito. q. j. ꝛ i. c. ſunt plerique. ꝛ idẽ forte ꝫ aliquos ꝑt dici õ Eutrapelo qñ ad ꝛba ociosa declinaret. loquoꝛ ꝫ cano. qꝛ ſcriptũ eſt Mathei. xij. c. ꝛ. xxij. q. vlt. c. pe. ꝙ de oi ꝛbo ocioſo reddituri ſumus rõnẽ in die iudicij. Jõ te xt. in. d. c. pe. ꝙ incipit, quoties. monet nos vt ꝙſideremus qd loquamur, vt nõ in opoꝛtuno tpe aut nõ in opoꝛtuno loco, vt ibi dr̃ hec tñ diſpoſitio ꝑm mozales nõ eſt vitioſa. ꝛ hec ſufficiãt de iſtis ſcurris ꝛ biſtrionibus.

Quid ãt õ cytariſtis ꝛ aliꝫ q vtũẽ talib⁹ iſtr̃is. gl. i. d. c. donaẽ. i fi. dixit ꝙ ſi ad luxuriã ꝛ voluptatẽ aliq vtãẽ talib⁹ iſtr̃is peccãt moꝛtaliꝛ. c. i ſctã. xcij. d. vbi dr̃ q̃ꝛ vtãẽ dyacones cãtãdo officiũ vſurpare nõ dñt, ſꝫ ad laudẽ dei vl'ob aliã iuſtã cãz. † vt puta cã recreatiõis, qꝛ aliqs ſit õbilis vl' infirm⁹ aut õfatigat⁹ i ſtudio, ꝛ hoc caſu vti ꝑt his inſtr̃is facit. c. puenit. i fi. õ ꝙſe. di. iij. Hinc eſt ꝙ ad laudẽ dei videam⁹ oꝛgana pulſari, ꝙ nõ dr̃ reprobatũ dñmõ nõ pulſenẽ carmina laſciua q̃ ppl'm ꝓuocẽt ad libidinẽ ꝛ mẽtẽ a diuina ꝙtẽplatiõe ſeducãt. Jtẽ dñmõ hec ad ppl'i voluptatẽ nõ fiãt, ꝓ q̃ ꝑpheta i pſalmo. Laudate dñz i tympano ꝛ choꝛo ꝛc. argm̃ optimũ i. c. cãtãtes. xcij. di. ꝓ q̃ iura iũcto. c. nõ mediocriter. õ ꝙſe. diſ. v. ꝛ in c. ſedulo. xxxviij. diſ. determiaẽ ꝙ vocis modulatio ꝛ iubilatio in diuinis officijs nõ ẽ ꝓhibita, dñmõ fiat ad dei laudẽ ꝛ coꝛdis deuotionẽ. nã ꝑt qs voce modulãdo ñ peccaẽ ꝛ peccare. † quo fit vt nõ voce tm̃, ſꝫ ꝛ coꝛdis deuotiõe cãtandũ ſit. ꝛ magis coꝛde q̃ẽ oꝛe. Illõ tñ arbitroꝛ ꝙ carmina ꝛ moduli laſciui ꝛ petulãtes nõ deant i diuinis ꝙcini. ita ꝑt itelligi tex. i. d. c. cãtãtes. ibi dñ dr̃. nec i tragedia maxie modũ. ad ꝙ facit. c. cũ decoꝛẽ. de vit. ꝛ bone. cleri. c. ãñ oia. xl. di. cle. j. i pri. õ cele. miſſa. vbi hoc exꝑſſe ꝓbaẽ. ꝛ ꝫ ꝓcedit rõe ꝑdicta, qꝛ tales cãt⁹ laſciui õ facili poſſent ꝓuocare ppl'm ad libidinẽ, ꝛ ipꝫ inebriari. i. vltra modũ capere pp dulcedinẽ ꝛ armoniã coꝝ. C Ex qb⁹ ſtat ꝙclusio ꝙ in eccleſijs ꝛ diuinis ꝑñt cãtari cãt⁹ melodizati. i. figurati ad laudẽ dei ꝛ õnotionẽ ppl'i, ꝛ ſic cãt⁹ bñ rythmici. i. bñtes bõa ꝛ õ uota ꝛba. Jtẽ ꝑñt cãtari ꝛ alij eccl'aſtici cãt⁹ ſignati ꝙs vt plurimũ cõpoſuerũt gallici, † q i bis valde piti bñr. ꝛ ꝫ pꝫ i fcõ, qꝛ tales cãt⁹ figurati, tã i capella pape, q̃ẽ alibi ꝑmittũẽ. ex qbus ſepe iclinaẽ anim⁹ audiẽtiũ ad deũ. ꝛ ad ꝑdicta facit illõ Hieremie. c. xliij. vbi dr̃ maledict⁹ q facit op⁹ dñi õſidioſe. vñ dici ſolet, tu nõ es calid⁹ nec frigid⁹, ſꝫ tepid⁹. ꝛ dr̃ tepid⁹ ꝛ frigid⁹ panẽ nõ comedet. facit. l. pupill⁹. ff. õ his q̃ in fraud. cre. ꝛ. c. ſin aũt. c. pleriq̃. de recep. cũ ſimilibus q̃ loquũtur de negligẽtia.

De cãtu firmo ñ ẽ dubiũ ꝙ admittiẽ i eccl'ia. c. vt q̃ſq̃. ꝛ ibi doc. eẽ. de vita ꝛ ho. cler. hodie tñ religioſi obſeruãtes ſolẽt cãtũ figuratũ reſpuere, quẽ nõ patiũẽ i ſuis eccleſijs cãtari, ſꝫ cãtũ firmũ, rigidũ ꝛ flebilẽ q̃ſi videaẽ has melodias ꝙtẽnere. exẽplo ſocratis q reprobabat iſtas dulcedines ꝛ ſuaues remiſſiões tãq̃ inebriatiuas. i. nõ ipletiuas, qꝛ nũq̃ ex eis ſatiaẽ audiẽtes q poſtea q̃ẽ audire ceperũt ſp ꝑſeuerare vellent. ꝛ lꝫ boꝝ religioſoꝝ opi. poſſit eẽ aliq̃l'r tuta, ñ tñ arbitroꝛ ꝙ ſi ꝙrtũ fiat ꝙ ꝫ ſit pcm̃, ꝓ q̃ ꝑt adduci ꝙ ingũt aſtronomi õ armonia ꝓmi mobilis † q̃ adeo tãta ẽ vt i ei⁹ ꝙcẽtu ꝛ modulatiõe poſſ ꝫ qs ꝓ tpa viuere ſine cibo ꝛ potu. ꝓ religioſis facit ꝙ ſcribit i. c. ad ei⁹. i fi. v. di. ꝛ ꝙ no. i. c. cũ humilitas. xxij. q. ij. qꝛ bonaꝝ mẽtiũ ẽ timere culpã vbi nõ ẽ. fui tñ alꝫ ꝙſul⁹ ab iſtis clericis cãtatorib⁹ an ſit illis licitũ comedere electuariũ vt meli⁹ ꝓnũtiẽt i cãtu. õ q̃ ꝓ gl. ꝛ doc. i. d. c. cãtãtes. vbi ꝙcludiẽ qcqd dicaẽ õ aliꝫ ordinib⁹ i ſacerdote pcm̃ mortale ẽ cũ ieiun⁹ celebrare déat. c. liqdo. õ ꝙſe. di. ij. c. nihil. i fi. vj. q. j. vbi dr̃ ꝙ null⁹ ꝑt cibũ potũq̃ quẽlibet mimũ ſumptũ miſſas celebraẽ ꝑſumat. illõ tñ tene ꝓ firmo ꝙ prãſus vl'alꝛ nõ ieiun⁹ ſi celebraret ꝙficeret eucharſtiã gl. ẽ no. i. c. ꝙ ptib⁹. in ꝛbo ieiuno. allegã. d. c. liqdo. lxxv. di. C Accedo nũc ad choreas ꝛ tripudia õ qbus aliqd dixi. ſꝫ Sꝫ poſt ibi. d. reperi Hericũ boic i. c. pe. õ vit. ꝛ bone. cle. diceẽt † ꝙ ſi ẽt iſte choree ꝛ tripudia coꝛrupta mẽte nõ exerceaẽ, qꝛ tñ ſunt õ ſe ꝓuocatiua ad libidinẽ inr̃ diuino videẽ ꝓbare oi tpe, ꝛ ſic maxie eo tpe quo eccl'ia itermittit nuptialia feſta ꝛ alios cãt⁹ iubilatiõis Alleluya, ꝛ gloria i excelſis. inr̃ ea q̃. ſ. di xi allegãdo. c. hi duo ſolũ. õ ꝙſe. di. ꝛ. c. capellan⁹. õ fer. ꝛ ita ꝑallag. loco ifert ipe Heric⁹ ꝙ choꝛizãtes peccãt ẽt ſi ꝫ raro ſaciãt, qꝛ ſe exponũt piculo ꝓuocãdi alios ad libidinẽ, ꝛ ſic ꝑbẽt exẽplũ mali alijs ſic faciẽdo, iõ abſtinẽdũ ẽ. ꝓ q̃. c. cũ ab oi. de vi. ꝛ ho. cle. C Hinc coꝛrelarie iferri ꝑt ꝙ q̃ſitũ i tali ludo choreaꝝ ſubiacet reſtõni ẽt i foro ꝙtẽtioſo. ad ꝙ vide tex. i cle. i. õ cele. miſſa. in fine principij. vbi papa execraẽ oẽs ducẽtes choreas, ꝛ cãtãtes i eccl'ia ſine cymiterijs cãtilenas, ꝛ alꝫ iſolẽtias ꝓpetrãtes, ꝛ ex ideptitate rõis, vñr talia ꝓhibita ẽt alibi rõe futuri mali. ꝛ õ his forte loqẽ ꝑſalmiſta dñ dicit. i circuitu impij ambulãt. ꝛ facit. d. c. decoꝛẽ. vbi tex. no. õ ludis ꝓhibitis in eccleſia, † ꝛ de mõſtris larnaꝝ, ꝛ iter alia ẽt de iure ciuili ꝓhibẽt laicis vti habitu monachali, ſine alio habitu religioſoꝝ. nã grauiter puniẽ. vt i auc. õ ſancti. epi. ſ. pe. q tex. allegaẽ. i. d. c. cũ decoꝛẽ. vbi ꝑ doc. õ iſtis larnis an ſint ꝓmiſſe. iõ õ his apõ mene erit ſermo. õ his ẽt ducẽtib⁹ choreas dr̃ aliqd. i. c. legi. xvj. q. j. vbi dr̃ de malo choraula, q dr̃ ille q incipit cãtũ i choro q eſt bon⁹ ſymphoniac⁹, vel q choreas ducit. ꝫ gl. ibi. ad idẽ tex. i. d. cle. ij. õ ſta. mona. i tex. ibi, dñ õt nõ choreas nõ feſta ſeculariũ ꝓſeq̃ẽ. C Et adde ꝙ oib⁹ religioſis interdicti ſunt ludi, tã inter ſe q̃ẽ cũ alijs, ñ ſolũ vt ipſi exerceãt, ſꝫ ẽt nec licitũ ẽ illis iſpi cere exercẽtes, ꝫ Hericũ boic. i. d. c. pe. qꝛ mortui ſunt mũdo ꝛ triſtes eẽ dñt. c. placuit. xvj. q. j. xxij. di. ſ. is igiẽ cauẽ, alias eſt. c. vbi dr̃ q̃ſ dꝫ eẽ clericoꝝ querſatio. c. ꝑbyteri. xxiij. di. vbi dr̃ ꝙ dñt euitare nuptiaꝝ quinia. neq̃ his actib⁹ dñt ſe imiſceẽ vbi amatoria cãtãẽ, ꝛ turpia aut obſceni mot⁹ coꝛpoꝝ choris exultationẽ efferũẽ. ad ꝙ vide tex. in. c. nõ opꝫ. de ꝙſe. diſt. v. ꝑſuadeẽ ẽt hec opinio. vt † nõ ſit licitum religioſis ludere pp multiloqa q̃ occurrũt in ludis, ꝛ in qb⁹ nõ ſolẽt peccata deeſſe. inxta illõ beati Augu. in multiloqo nõ deeſt error. videẽ ẽt prohibiti pp rixas ꝛ ꝙtumelias q̃ i ſimilib⁹ accedere ꝙſueruñt, q̃ oia ſunt ab illis vitãda ar. c. j. de ſindi. ꝛ ꝓ ꝙñs ea ſunt vitãda ꝓ q̃ ad illa pueniẽ. arg. regule cũ qd. in ſexto. l. oratio. ff. de ſponſ. C An ãt liceat religioſis cantare ꝛ pulſare ſatis dictuꝫ eſt. ſꝫ Et an liceat venari. de hoc eſt tex. extra de cle. vena. ꝛ cle. ne in agro. ſ. porro. õ ſtatu mon. ꝛ hec ſufficiãt quo ad religioſos.

De aliꝫ clericis an ſit eis licitũ ludere, breuis ꝙclusio ꝙ cũ laicis non eſt illis

illis licitū simul ludere, q laici clericis opido sunt infesti. ij. q.
15 vij. c. laicos. & c. laici. & c. pe. ó imu. eccl. i. vj. ipsi ät ſtiter se lu
dos ad virtutē corporis ordinatos. in qb⁹ verisilr occasio peccā
di icidere nō pōt pñt exercere & gñr illos inspicere. vt in currē
do bastā vel palū iaciēdo, vel si q sint similes ludi. c. qtinebaſ.
c. lator. vbi de hoc. eī de homi. c. recurrat. ver. erexit. xxxij. q.
iij. vbi tex. qui ludebat simul Ismael & Isaac, & sarra vidit illos
ludere. Facit. c. qō ait. xxij. q. ij. & est rō dīe inter religiosos &
clericos, q vita clericoꝝ nō est vsq; q̄q tristis & arcta q̄lis ē vi
ta religiosoꝝ, q tñ intellige sp dūmō seruentur debite circūstā
ti in ludo. & ita pōt limitari gl. in. c. eps. xxxv. di. q̄ dicit q cleri
ci nō dñt ludere, nec ludis intereſſe, aut ptícipes ludi, aut inspe
ctatores, q intelligo de ludis phibitis. & ex his pōt inferri qō
si clericis ludentibus ad ludū honestū illis pmissus occurreret
aliq̄ sanguinis effusio, vel mēbri mutilatio in altero eoꝝ luden
tiū fortuito casu. puta si gladius quē ad lat⁹ alter habebat in al
terꝝ cadēs inaduertēter ceciderit pp q aliqs vulneratus occu
buisset, nō erit ille talis irregularis. casus est in. d. c. lator. Ex q̄
nō dabat operā rei illicite, & sine diſpē satiſe poterit alter collu
dēs libere celebrate. ita no. Car. & Imo. i. d. c. cū decorē. de vi
16 ta & hone. cleri. vbi ponūr exēplū de clericis faciētib⁹ pñtatio
nē magoꝝ. de quo ibi. ¶ Quid aūt sit gra comessatiōis vel qui
uij an possit ludere de hoc dōm. vt no. xliij. di. p totū maxie. in
c. quinia. vbi dī q gza impēdēde caritatis pmittūt tales comeſ
sationes, aſs secus. imo laicis comessationes dicūt dānabiles,
q festiuos dies nō aſr digne celebrare pntāt nisi comeſſationib⁹
deseruiāt. vt in. §. j. xliij. di. & i. c. si ergo. eadē dist. si ergo laicis
cēsenī dānabiles multomagis ipsis sacerdotib⁹ imputabūt ad
ganeā vēter pinguis. vt ait Hieron. grossus sensus generat. d.
c. si ergo. & vide tex. in. c. no. liceat. eadē dist. vbi dī non licere
clericis edere panē nisi hymno dicto, & post cibos gratias deo
agere. Alij tñ hñt hoc in. c. qñ. el. i. eadē dist. & facit text. in. c.
17 didicimus. & in. c. panis. de cōse. dist. ij. Et vide ēt tex. in. c. qñ
el. ij. eadē dist. vbi dī q ꝓ clerici vltra tertiā vicē poculū nō cō
tingāt, q intellige sane qñ appetitus naturalis vltra nō exige
ret. venit. n. ille tex. ad moderādū hoies immoderatos. ita in
telligūt doct. illū tex. i. c. a crapula. ó vita & hon. cler.

An aūt clerici debeāt vinū limphare. tex. in. c. cū marte. ó
celeb. missa. i. c. j. de cōse. dist. ij. vī pbare q sic. p quo
tex. i. c. vj. die. xxxv. di. vbi solet dici vina bibas parce. monet
Loth. & Noe patriarche. de quo ēt notaſ in. d. c. a crapula. Et
ex ꝓdictis inferī q nō eēt licitū clerico colluctare publica au
ctoritate, vl ꝓuata, vl cū bestijs aut feris dētatis, vl itereſſe tali
bus spectaculis, auc. iterdicim⁹. ó epi. & cle. c. nō opz. ó cōse. di.
v. Itē nō eēt licitū histrionicā exercere. c. clericū. xlvj. di. c. pe.
de vita & hone. cler. c. j. de. vi. & ho. i. vi. nec eēt licitū illis i qui
bus gesticulari. xlvi. di. sunt nōnulli. & i. c. cleric⁹ q. & xliij. dis.
p totū. facit. c. dolētes. ó celeb. miſ. & i sum. gcqd nō ē licitū laī
cis multomagis nō ē licitū clericis. & q nō deceret laicos, mul
18 tomagis nec clericos. c. hō Christian⁹. cū gl. xl. di. & hoc facit
d. c. si ergo. ꝓ vbi ita arguiſ vt si ñ lz laico multomin⁹ sacerdoti.
facit. c. q viderit. xxxij. q. v. & p Jo. an. i. c. accusat⁹. i fi. ó here.
in. vi. p beatū Tho. ij. ij. q. cxcvj. ar. fi. & facit illud Juuenalis.
Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.
De quo plene in. c. cū qdā. de iureiur. Ex qbus ēt pt inferri q
si sint q̄dā q̄ queniāt laicis ēt si peccata nō sint, nō tñ sunt licita
clericis cū ſpſi magis stricti sint q̄s laici, dñt. n. eē speculū vite
nīe vt hz. xxxviij. dis. p totū. p quo solet allegari. c. q̄liter. el. ij.
extra de accu. vbi dī q sunt q̄si signū positus ad sagittā. Pro
quo vide terribilē tex. i. c. ꝑcipue. xi. q. iij. Tū ēt q plerūq; ex
19 similib⁹ gestis p clericos insurgit q̄dā detractio & vilipēdiū or
dinis clericalis. c. j. ó vita & hone. cle. i. vj. Laici vero vt. §. dixi
ludos cruētos i terris impū nō pñt exercere. p ti. c. ó glad. ato.
nec gñr licitū ē inspicere similes ludos cū ibi no. C. ó epi. & cle.
auct. interdicim⁹ hinc est q si laici exercerēt similes ludos sine
licētia principis punirēī arbitrio iudicis. esto qō nulla sangui
nis effusio seqreī. ar. c. de cauſis. ó offi. dele. ꝓ Hinc est q amiſ
sus in tali ludo in foro gtētioso nō posset peti, ſz solutū possz repe
ti. vbi aūt effusio sanguinis seqreī, punirēī tūc ludētes. q si de
licētia principis forsan nullatenus tenereī, lz forte hoc casu ordi
nans & ludēs peccarēt. ludos āt cruētos diebus dñicis nō pñt
publica auctoritate aliqui exercere nec intereſſe. l. fin. C. de fer.
no. Bal. in. c. fi. de fer. q si papa mādat aliquid fieri posse die
bus festiuis non veniēt dies dominici tanq̄ solēnes & speciali
nota digni. ar. l. ītez apud §. hoc edictū. ff. de iniurī. Alijs autez
dieb⁹ poterūt & publica & ꝓuata auctoritate exerceri ꝑz leges.
Hinc ē q tales ludi ex eo solo q celebrarēī auctoritate ꝓuata
nō punirēī. cū nō faciāt actū ꝓhibitū. arg. c. q peccat. xxiij. q.
iij. Hinc ē ēt taliter amiſſus iure ciuili posset peti & nō repeti.

Aduerte tñ hic q si aliqō vuln⁹ inferaſ vbi mors seq
reī, tūc forte posset dici q punirenī arbitrio
iudicis, q nemo est dñs mēbroꝝ suoꝝ. l. liber hō. ff. ad. l. aql. q
intellige si non data opera alias tenereī ex maleficio. glo. in. c.
cū q. l. dist. Et est tex. in. l. si ex plagijs. §. fi. ad. l. aql. Ad q vi
de bonū tex. i. l. ītē si obstetrix. in. §. fi. ff. ad. l. aql. in dubio tñ p
20 sumereī dolus. ꝓ Jō allegās dolū deberet ꝓbare. l. quoties. ff. ó
ꝓba. c. ij. de renun. in. vi. vbi aūt isti ludi exercerenī auctorita
te principis, tūc auctoritas illa haberet multū excusare. arg. l.
iuste possidet. ff. ó acq. pos. c. cōquerēte. de restitu. spolia. & qō
no. Liber. in. l. liber hō. ff. ad. l. aql. ¶ Utrū aūt eps loci possit
p cēsurā inhibere tales ludos rōe peccati. vī q sic. p. c. nouit.
cū ibi not. extra de iudi. ar. auc. aleaꝝ vsus. C. ó religi. p quo in
dicio meo vī tex. in. c. fi. ó exce. li. vi. & facit. c. fi. extra de pre
scriptio. cuz similibus, q in his q̄ gcernūt pctm canon tollit le
ges vt in inrib⁹ ꝑallegatis. maxie in. d. c. fi. de exce. Hinc alſ
fui gsultus in facto de ardua qōne a viris maximis & religiosis.
Utrū si eps vel ali⁹ supior possit statuere vt mulieres nō acce
dāt ad hos ludos in qb⁹ multa pctā admittunt. & an pp hone
statē seruādā possit statuere, vt mulieres sue dioce. nō vtāt or
namētis auri vel argēti vltra certā quātitatē, nec vtanī colorī
bus fucatis, nec vestib⁹ cū cauda vltra certā mēsurā. & si ꝓfece
rit sint excōicate. an ꝓfaciētes incurrāt hāc penā. Ego reperio
Bal. formasse hāc qōnē. in. c. rex pacificus. in. iij. foli. in ver.
21 itē pñt epi. in ꝓin. decretalīū. vbi dicit ipse qō ꝓeps pt tale sta
tutū facere, q vt honestas seruet, ē mādatū canonis & legis qō
pōt eps deducere ad mādatū speciale gstitutionis, & sic excōi
care ꝓfaciētes, q tale mādatū ℞bo dei gfirmaſ, vt in. c. huma
nū gen⁹. j. di. & l. j. ff. de instī. & iure. Jdeo tale statutū fulminās
excōicationē ꝓ mulieres portātes vestes nimis sumptuosas, vī
puocātes ad imūditiā valebit, q excedere modū nil hz honesti
allegat ipse multa iura. Sz de hac qōne dic plenius p Jo. an.
in regula ea q̄ in mercurialib⁹. vbi ipse alr distinguit vt habeaſ
distinctio inter mulieres nuptas, & an voluntas viri accedat vī
ne. ó quo ibi. Sz adde q de hac qōne plene tāgiſ p anch. in. c.
canonū. de gsti. in. xvij. foli. in. §. seqī discuteī. ver. sup hoc mē
bro aplico post Jo. an. in loco ꝑalleg. & adde ēt q bī p Alber.
in volumine statutoꝝ suoꝝ in. iij. parte. q. cciij. Et p Car. Flo
ren. in ꝓmio clemētinaꝝ. & adde ꝓdictis q in terris eccliē nō
est licitū aliquos ludos exercere, vt. §. dictū est, vī ēt inspicere.

22 Quidam sunt ludi quos specialiter pmisit cōstitutio
greca. alearū vsus. C. ó relig. & sump. fu. de
qbus p Hosti. in. c. inter dilectos. de excess. pla. & in sum. eo. ti.
in. §. q̄liter. ver. clericos ℞o. Et p Hēricū boic. in. c. pe. de vi. &
hone. cle. ¶ In primis est ludus Comonbelon, q est ludus ꝑm
q̄sdā expositiōes in quo victus ad lōgū trahiī forte ad placuz
vel sagittā. de quo aliqd in. c. qtinebaſ. de homi. vbi dī de lu
do viatoꝝ q studēt iacere baculos in directū, & alter alteri⁹ fu
stē ferire. & q̄ sit ludi ipsius qditio. ibi dī qr q alterius baculus
feriret q̄si victor alio p equo veretī. Scōs lud⁹ dī Rhindalca
q lud⁹ est vbi aliqō pōdus dētib⁹ elenaſ. Tertiꝰ lud⁹ dī kayꝛ
ron, q ludus est qñ qs cū lācea elenat rē certā i signū positā. pu
ta birretū vel simile. Quartus ludus dī Ecperusa, q ludus est
vbi cū pede vel ligno, vel alia materia ob fraudis suspitionē ta
xilli iactāt. alius ludus dī Comon dianlomolon q dī qñ iactus
in breue spatiū protrahiī. & an isti ludi sint pmissi indistincte, &
an oibus, dic primo q nō nisi vsq; ad vnū solidū. vt in. d. qstitu
tione greca. et arbitror ibi itelligi de solido aureo nō vsuali. de
quo p gl. in. l. qcūq;. C. de ser. fugi. Itē sunt pmissi laicis seruato
tñ debito mō, nō tñ religiosis, nec ēt clericis cū laicis. p ea que
dicta sunt. §. Et idez no. Host. in sum. circa finez. Et de his dic
23 vt in auct. alearū vsus. ¶ ꝓ Be ludo aūt in ingenio totaliter q
sistēte. vt dī de Scachoꝝ ludo qd dōz sit. Reperio multa fuiſ
se scripta sup hoc. Nā aliq dixerunt q de iure ciuili hic ludus
etiam in ingenio consistens gratia questus, & in pecunia non vi
deretur licitus etiam laicis, sed gratia comessationis vel cōui
uij sic. & monenī isti per. l. solent. in fine. ff. de aleato. cū sequen
ti. & p ea que habentur in auctenti. alearū vsus in casibus illis
quinq; exceptis de quibus. §. ¶ Ex quibus videtur posse infer
ri quod edictum de ludo sit prohibitorium. & non permittitur
nisi cum ad virtutem ludus ordinaſ. Sed ego altius cōsiderās

terminos ꝛ exẽpla dictaꝝ leguꝫ, ac eaꝝ literaturã nõ potuit bene concipere qũo ibi agaꝫ de ludo scachoꝝ, cum ibi nullũ verbum de tali ludo. Neqꝫ memini me legisse in antiqua iuris prudentia, nec in media, nec in noua de hoc ludo. de aliꝭ vero ludis satis .ſ. dictũ est. Et de his habitus est sermo, tã p antiq̃ qꝫ p noua iura. Si enim inspicimus dictaꝫ. l. solẽt ibi subijcit̃ soluꝫ de actibus ꝛ ludis qcernẽtibus virtutem corporis ꝛ ingenij. vt pꝫ ibi, pterq̃ꝫ si qs certet hasta, vel pilo iaciẽdo, vel currẽdo ꝛc.

24 **Et†sic** Principaliter tradit̃ regla p senatuscõ. qꝫ venit in pecunia ludeꝝ pterq̃ꝫ si qs certet ꝛc. p q̃ ꝟba q stat edictũ de ludo videri phibitoriũ. qd ergo dicem⁹ cũ de hoc ludo nullũ verbũ, aut in. l. aut in canone. ¶ Sꝫ pt dici iudicio meo qꝫ cuꝫ in. d. l. in ver pterq̃ꝫ agaꝫ de ludo q virtutis gra fit. vt tex. ille vẽdicet ẽt sibi locũ in hoc ludo scachoꝝ. ꝛ lõge magis pcedat rõ, qꝛ ipe lud⁹ ad virtutẽ animi ordineꝝ ex ídẽtitate rõnis. Idẽ dꝫ in hoc ludo ꝛ lõge magis exẽplo eius qꝫ dr̃ i ludo qcernẽte, virtutẽ corporis ar. c. trãslato. de qstit. Nã ea que sunt animi longe pciosiora q̃ corporis. l. sancimus. C. de sac. san. eccle. ¶ Si ergo licit⁹ ẽ lud⁹ qcernẽs virtutẽ corporis. ergo ꝛ virtutẽ animi qcernẽs erit licit⁹. ad idẽ facit. d. auc. aleaꝝ vsus illis qnqꝫ casib⁹ pmissis q tẽdũt ad virtutẽ corporis. nec obstãt exẽpla qcernẽtia virtutẽ corporis, qꝛ nõ restringũt regl̃aꝫ. l. dãni. ſ. sabin⁹. ff. ꝺ dam. infe. ¶ Ex qb⁹ vr̃ qcludẽdũ, qꝺ†lud⁹ scachoꝝ sit pmissus, ẽt si modicũ in pecunia ludereꝝ. p. d. auc. aleaꝝ rũ. vbi dr̃ de vno solido lꝫ ẽt ibi nõ fiat mẽtio de ludo scachoꝝ. Qꝺ tñ sane venit intelligendũ qñ ipso ludo cessaret dãnata intẽtio spoliãdi pximũ. lꝫ tex. in. d. l. solẽt. in ver. pterq̃ꝫ. pmittat in distincte ludi in pecunia gratia virtutis. cũ dicaꝫ ibi, qꝫ senatuscõ. vetuit in pecunia ludere. deinde subijcit̃ pterq̃ꝫ ꝛc. nõ distinguẽdo an in parua vel magna quãtitate, qꝫ forte pt pcedere de antiq̃ iuris prudẽtia. Sꝫ p auc. aleaꝝ, alr̃ vr̃ eẽ statutũ vt soluꝫ pmittaꝫ hic ludus vsq̃ ad vnũ solidũ. arguẽdo de virtute corporis ad virtutẽ animi, tñ cogita qꝛ nemo tãgit. ¶ Quid ãt sit hodie de qsuetudine, an si ludaꝫ vltra vnũ solidũ possit ludẽs licite retinere. ſ. dicã. Qꝺ aũt ludus scachorũ sit licitus, tenẽt cõiter canoniste. in. d. c. pe. de vita ꝛ hone. cleri. Añ qdẽ principalis intẽtio ludentiũ sit exercitatio ingenij, vbi vero eẽt intẽtio gratia lucri, tũc an qꝫ vinceret̃ subiaceat restitutioni saltẽ pauperum.

26 †aliq̃ voluerũt qꝫ sic pp intẽtionẽ dãnataꝝ. ar. c. qcũq̃. xiij. q. iij. ꝛ facit illr̃ pceptũ. dilliges pximũ. xxij. q. ij. c. ꝺꝫ de peni. di. ij. c. pxime ad qꝺ facit qꝛ rõe finis põt dãnari act⁹ alꝫ licit⁹, qꝛ a fine denominari dr̃t, alꝫ solẽt ꝺꝫ pbm c⁹ finis bon⁹ ꝛ oia illi⁹ bona. sic eꝝ. cui⁹ finis mal⁹ ẽ ꝛ oia mala. finis. n. rectificat oia. Hinc dici solet qꝫ exit⁹ acta pbat. l. rẽ nõ nouã. ſ. fi. C. de iudi. ꝛ in. j. qsti. C. in. ſ. oẽꝝ ꝓpe finẽ. Hinc ẽt dr̃ qꝫ a fine res dãnaꝺ. l. si is q q̃dragita. ſ. ſꝫ si. ff. ad. l. fal. l. stipho. ſ. opus. ff ꝺ no. oper. nũ. l. cũ sillanianũ. i fi. C. ꝺ his q. vt indi. ꝛ qꝫ hic lud⁹ scachoꝝ sit pmissus de iure ciuili maxie laicis. tenuit gl. ĩ auc. interdicim⁹. C. de epis. ꝛ cleri. imo ẽt clericis. vt vult illa gl. ꝺ quo lati⁹. Et hoc videt̃ seq cõiter doc. in. d. c. pe. sequẽtes gl. i. d. auc. interdicim⁹. qꝫ ẽt vr̃ seq Inn. i. c. latoꝛ. ꝺ homi p Arcb. i. c. eps. xxxv. di. in prin. Idẽ Heri. boic in. d. c. pe. addens qꝫ ẽt de iure can. laicis pmissus est ludus. Idẽ Richar. iij. sniaꝝ, dicens, ludum scachoꝝ seu tabulaꝝ nõ esse phibitũ laicis, nisi cũ boies penitẽtiam agunt. de ludo aũt aleaꝝ plene ſ. dicam.

27 **Et ex** his stat qclusio qꝫ ludus scachoꝝ, tã de iure ciuili quã cano. dicaꝫ pmissus. †Ex q̃ cõclusione inferꝝ qꝫ ex quo talis ludus est pmissus illius etiaꝫ inspectio erit pmissa. d. auc. interdicimus. Nã ea vr̃ regula in ludis, vt qñ ludus est pmissus, inspectio ẽt nõ est prohibita. Et eꝝ vbi ludus est prohibitus inspectio ẽt est phibita, ꝛ participãt hec adinuicẽ. ita sentit Bal. in. d. auct. interdicimus. Pro quo gl. in. l. erroꝛ. ff. de inr. ꝛ fac. igno. dicẽs, qꝫ assistẽs in ludo cautius videt quam ipse ludẽs. Ex qbus oibus inferꝝ qꝺ qñ ludereꝝ cã anaritie ad ludũ scachoꝝ nõ videreꝝ vlq̃ quaq̃ pmissus ẽt laicis. ar. c. bo noꝝ. xlvij. di. vbi dr̃ qꝫ anaritia radix oim malorũ ẽ. facit qꝫ no. Arcb. in. d. c. eps lꝫ tũc videaꝫ magis peccare clerici q̃ laici ar. c. cũ qdã. de iureiur. l. pbyteri. C. de epis. ꝛ cler. ꝛ facit id qꝫ dixi. ſ. de fine attendendo, lꝫ aliq̃ inter quos fuit Joã. de imo. in

28 d. c. pe. videantur voluisse posse dici qꝺ † ex quo ludus in se est licitus, ſꝫ ex accidẽti rõe finis reddaꝫ illicitus, vincens nõ tenebit̃ ad restõnes ẽt in pauperes. ſꝫ penitentiaꝫ ꝺꝫ agere de pctõ ſ. dicã in tertio principali mẽbro. ¶ Aduerte qꝫ de iure positiuo nõ vr̃ licitũ ludere vltra vnũ aureũ, ẽt ad scachos. p ea que ħñr in. d. auct. aleaꝝ. tñ qsuetudine vr̃ illi legi derogatum. ħm Imo. ꝛ sentit Card. in. d. c. pe. put refert ipse Imol. dicẽs qꝺ ludentes dñt ludere ħm debitas circũstãtias, ne labẽ pcti incurrã. alꝫ i foro penitentiali essꝫ necesse agere pniaꝝ de pctõ. Hinc est qꝫ si aliũde peccassꝫ vt blasphemãdo i ludo, vel excedendo, tũc p tali excessu agẽda essꝫ pnia in foro pniali, ſꝫ absoluti ad restõnes nõ tenerenr̃ nisi ħm qd. vt. ſ. dicã, ꝛ hoc ꝓcedit in laicis. Quid aũt sit i clericis. ꝺꝫ est, qꝫ ẽt cũ laicis ludere ad scachos nõ lꝫ. sunt. n. opido infesti. vt dixi. ſ. in. j. specie Indi. inter se aũt gl. in. d. auc. interdicimus. C. ꝺ epi. ꝛ cle. tꝫ qꝫ liceat. Idẽ tꝫ in corpore de san. epi. in. ſ. interdicimus. ad qꝫ facit qꝫ notaꝺ. in. c. qm̃. de vita ꝛ hone. cleri. Idẽ etiã hr̃ in. j. qstõne. ffoꝝ. in. ſ. illud, qꝛ talis qsistit in ingenio nãli, nec fortune subijcit̃. alij tñ inter quos fuit Pet. Cy. Marti. Sili. ꝛ refert Albe. d. ſ. illõ te

29 nuerũt ꝓrinꝫ. moti ea rõne, †qꝛ intẽdentes tali ludo distrahunt̃ a diuinis, q̃ distratio lõge magis qtingit i tali ludo q̃ i aliꝭ, ꝛ si qspiã diceret qꝫ ad azarũ ludere poterũt, qꝛ cito se expediunt p manuꝫ taxilli rñdeꝝ qꝫ alia sunt phibitiua einsdẽ ludi. ſ. turpitudo ludi ꝛ totalis fortune subiectio. Henricus ꝟo boic. tenuit primã opinionẽ, dicens, qꝫ distractio a diuinis nõ est rõ phibitiõis ludi. ſꝫ turpitudo q̃ cessat in ludo scachoꝝ. Hinc ꝺr̃ ipe qꝫ clerici boxis qgruis in qb⁹ nõ vacãt diuinis pñt ludere ad scacos, dũmõ nõ negligãt dño deseruire. ar. c. nunq̃ꝫ. ꝺ qse. dis. v. vbi dr̃ i clerico bñficiato, qꝫ psalteriuꝫ nunq̃ꝫ de manu sua exire ꝺꝫ. Nã intelligit hoc boxis debitis ꝛ statutis. xxxvj. di. c. si qs vult. iuncta gl. i ꝟbo, indesinẽter. facit qꝫ hr̃ i. c. hi q. xxi. q. iij. xxxi. di. si laic⁹. ff. ꝺ qdi. ꝛ demõ. l. si qs ita. xxij. di. lac. san. ꝛ ita pt intelligi. c. fi. de frigi. ꝛ malefi. ꝺr̃ qꝫ qtinno triẽnio i simultanea habitatiõe viri ꝛ vxoꝛis. aliq tñ scrupolsi. iter quos fuit clarissim⁹ quõdã dñs Lucas vernatius alꝫ collega me⁹ ordinari⁹ iuris canonici, qsiliari⁹ ducalis. secuti sunt opi. Pe. ꝛ aliorũ di

30 cẽtes qꝺ†vir in tali ludo nõ pt modũ seruare, vt pꝫ i facto. Nã ex eo solet induci magna distractio ꝛ negligẽtia. iõ in his potiꝰ ꝺꝫ attẽdi qꝫ frequẽtus euenire pt, q̃ꝫ qꝫ raro. l. nã ad ea. ff. de legi. c. ea q̃. c. ex pte. de cẽsi. Sꝫ qcqd dicãt isti canoniste. vt plurimũ tenẽt qꝫ. ſ. dixi. in. d. c. pe. de vita ꝛ hon. cle. vt hic ludus nõ dicaꝝ phibit⁹ ẽt clericis dũmõ qgrue ludaꝝ. ꝛ qꝫ sit pmissus faciunt ea que querũt doc. de occurrenti qõne in tali ludo.

31 **Quid** Si aliqs ludens ad scachos pmissit dare scachuꝫ matũ cũ pedite. sine cũ pedona. ꝛ illa pedona efficiaꝝ regina. Si postea dederit scachũ matuꝫ cuꝫ ea facta regina. an dicaꝝ satisfeciſſe pmissioni. de q̃ qõne p bar. in. l. legatis. ſ. si ex officio. ff. ꝺ leg. iij. vbi vr̃ dicere qꝫ nõ ſꝫ pedes nõ firmet. Et ibi allegat Cy. in. l. ij. C. de suspect. tuto. Sꝫ Cy. allegat p ꝛ q̃. Sꝫ Bar. in. l. pe. ff. de sena. firmauit hoc qꝫ ille dicaꝝ satisfeciſſe promissioni p casum illius legis, qꝛ nõ nõ mutatur eius dictio p additionẽs ꝺignitatis. dr̃ ibi qꝫ†ꝺignitas domicilij senatoris in vrbe additionem potius dediſſe q̃ꝫ permutaſſe vr̃. Idem facit qꝺ voluit Ang. in. l. si longius. ſ. fi. ff. de indi. dicens de hoc esse casum. in. l. falsa demõstratio. ſ. j. ff. de cõdi. ꝛ demõstra. ibi, dũ dicit. nã honor eius auctus est nõ qditio mutata. de quo ẽt per Bal. ibi. ꝛ ita trãseunt legiste. adde tex. in. l. euꝝ qui ſ. j. ff. de instit. vbi varietate status non mutatur causa pericli. Et loquit̃ de seruo institoꝛe interim facto liberto. facit. l. gallus ſ. si eius. in fi. ff. de libe. ꝛ postbu. vbi nihil refert, an ex. l. antiqua, an ex. l. velleia testiñ excludatur. pro boc etiam facit, qꝛ satis est in corpore non errare. l. in venditionibus. ſ. fi. ff. de ꝛben. empt. Ita hic in questione de qua agitur est additum non immutatum, cum illa remaneat pedona licet sit effecta regina. l. in adoptionibus. C. de adop. l. per adoptionem. ff. eod. titu. Facit etiam qꝺ de statu libero facto seruo dr̃. l. fi. ff. si ex noxa. causa agatur. ¶ Et ex his stat conclusio legistaruꝫ qꝺ pmittens dare scachuꝫ matuꝫ cũ pedona dr̃ satisfeciſſe promissioni si scachũ matum dederit cum pedona facta regina. Sed q̃ hanc conclusionem expresse facit. l. qui autem. ff. si quis cautio. vbi dicitur qꝫ

32 †qui nouo priuilegio vtitur in eadem causa sisti non vr̃. Item facit tex. in. d. l. legatis. ſ. si ex offic. vbi dr̃ quod si sit legatus seruus expresso nomine officij, deinde efficiatur artifex extinguitur legatum, qꝛ per artificium confunditur exercitium. Et per has duas leges fuit Padue pronuntiatum contrarium. vt ille non dicatur satisfeciſſe promissioni. Nostri canoniste maxime Joã. and. in addi. ad spe. in ti. ſ. restat. ver. quid si causa post qõnem illã de cõmissione facta epo si efficiatur archieps. vt qꝛ eius ecclesia sit creata archiepiscopalis an expiret cõmissio. ¶ Post istã qõnẽ infert ad qõnẽ predictã scachoꝝ, ꝛ ibi distinguẽdo decidit. Qꝺ aut quẽtio fuit de dãdo scachũ matũ de aliqua certa pedona, ꝛ tunc non est curandum an illa sit effecta regina, vel

ne, qꝛ

ne,qz vtroqz casu dicetur satisfeciſſe,ex quo conſtat de corpore. Et dignitas aucta nō mutat statū priorē.ita ꝓcedat.j.opinio z ira.aut quētio fuit facta ſimplr in genes de dādo ſcachū matū cū pedona.z tūc ſi daret ſcachū matū cuz pedona facta regina nō dicet adimpleniſſe quēta,ita ꝓcedat opinio ꝯria.p.d.§.de officio.z ita fuit Bononie diſputādo cluſuz,vt ipſe refert.idē ſegt Panor.in.c.qñ abbas.de offi.delega.p q̄ diſtinctiōe facit.l.qcqd aſtringende.in fi.primi reſponſi.ff.de verb.obli.vbi refert an de certis an de oibus actū ſit. ¶ In hoc qſideraui ēt poſſe dici qꝫ aut ꝓmiſſio eſt facta de dando ſcachū matū cuz pedona currēte, z tūc ſi ſit facta regina non vr impleta promiſſio,
33 qz in †incertis z nō certis locꝰ eſt cōſecturis.l.cōtinuꝰ.§.cū ita ff.de verb.obl.preterea facit tex.in.l.bos accuſare.§.oibus.ff. de accu.vbi dr qó quando non conueniunt verba legis illius ēt diſpoſitio nō quenit,ita etiam hic. ſed pedona eſt facta regina cum conueniunt verba promiſſionis que facta erant de pedona currente,ergo non dicetur iſte promiſſioni ſatisfeciſſe . aut ſimpliciter ꝓmiſit,z tūc procedat diſtinctio de quo.§.z hec opinio videtur ſatis conſentanea diſtinctioni Jo.an.

Ad Ludū mō alearū tēpeſtiuū eſt vt nra feſtinet oratio.an ſit licitus vel ꝓmiſſus,ſup quo ꝑt dubitari. an indiſtincte ſit ꝓhibitus vel ꝓmiſſus iure ciuili. In primis vr qꝫ nō ſit ꝓmiſſus ēt laicis,niſi dūtaxat gra comeſſationis.p.l.pe.z fi.ff.de aleato.Et dicunt aleatores quicūqz ludūt,vel cū taxillis,vel tabulis ſimul,vl cū taxillis ſolū,qz vt plurimū ludit ſup aleato.ió oēs tales dicunt aleatores ,lz ludus tabularz partim qſiſtat in ingenio z partiz i fortuna.vt no.i.c.pe.de vita z hone.cleri.cū dr ibi qó ad tabulas z taxillos nō ludāt clerici,qz ſi illa duo ad
34 aleas et taxillos ſumant ꝓ eod. ludo , tūc dictio z exponit ꝓ id eſt.†Nec mirū cū vna qiunctio poſſit poni ꝓ altera ꝓz ſubiectā mām.gl.not.in.l.eas cauſas.ff.de qdi.z demō.not.in.c.ij. de recep.vbi dictio z exponit ꝓ vel in.c.cū iaz dudū.de preb. in.l.ſepe.ff.de verb.ſign. Scdo mō ꝑt ille tex.intelligi,vt deo tent duo ludi,vnus ſit ludus alearz,hoc eſt tabularū cū ludit ad tabulas cū taxillis,alter ſit ludus taxillorū cū ludit ad azarū vel alio mō.z hic ludus taxillorz ſi ēt nūcupat alea, qz ludit ſup alea. Ille tñ tex.loquit ſpecialiter de clericis. ſed ex illius gñalitate z ſucceſſiue poſtea ex gñalitate aūt alearuz vſus . vr dōm qꝫ nec comeſſationis z quinij gratia hmōi ludus ſit licit9 ipſis clericis.p auc.interdicimus.C.de epiſ.z cleri.q̄ ſpecialiter loquitur de clericis.z ex illa auc.interdicimus de noua inris prudētia voluerūt aliq inferre ar.ſumpto a ꝯrio.d.auc.qꝫ laicis tm̄ ſit ꝓmiſſ9.Qó vr ſentire Richar.iiij.ſniarū loco vbi .§.Sed doctores cōiter vt referūt aliq.in.d.c.pe.tenuerūt qó talis ludus vr ſit ꝓhibitus p dictā auc.alearū vſus.in verbo,
35 alearū,qó eſt gñale.z ita ēt tenuit Alber.in.d.auc.interdicimus†dices ibi.ar.a ꝯrio ſenſu nō eſſe ſumēdū.Hinc eſt qó ſuſceptores taliū ludētiū tenent penis.de qbus.ff.de aleatorib9. Itē qz inſpicientes puniunt ad inſtar ludētiū.vt.d.auc. interdicimus,puniunt z participes ēt . ¶ De clericis aūt dubiū non eſt.vt.d.auc.interdicimus,ſiue velint ludere cū laicis,ſiue iter ſe,z q̄cūqz intētione id agāt,ſiue ēt gratis.vt in tex.z glo.ibi.z ita ſentit bal.ibi.idē dr in.ca.in.d.c.pe. ¶ An aūt aliqd operet qſuetudo ꝯria dicā intra in tertio principali dubio. Nā maxime quo ad laicos qſuetudo multū bz opari preſertim in ludo tabularz z taxillorz q qſiſtit, partiz i ingenio,partiz in fortuna. Si vero ludus talis eſt q totaliter a fortuna dependet,vt i ludo taxillorum certe de iure cini.ff.talis ludus eſt oino reprobatus, niſi dūtaxat gra inuicez quinādi.ff.de aleato.l.fi. Et eſt rō dr ie
36 inter hmōi ludū,z certos ludos virtutē corporis qcernētes.ꝓz Richar.ibi.†qz labores corporis carnes macerāt, z mediātibus ipſis reflectūt,z reprimūt appetitus vagabūdi . Itē tales ludi vehemēter ēt qſerūt ad diſciplinā rei militaris,p quā pōt bō p ſe z rēpublicā tutari.qꝫ pcipue qſideranit ius ciuile,ex q̄ ēt nec lucrū cātū in hmōi ludo totaliter fortue ſubijciat. ¶ Lu dꝰ āt aleaz z taxillorz ē nutritiuū otij,'qꝫ ē fomētū carnalis qpiſcētie.nec reipublice aliquā vtilitatē qcernit, cū ēt i eo lucrū fortue cōmittat. Jō nimirū ſi talis ludꝰ ē ꝓhibit9. ad id ēt Richar.z alij theologi qꝫ exinde multa ſcelera flagitiaqz qtin gūt,q̄ leges ciuiles magnope deteſtāt.vt i.d.auc. aleaz vſus.

Ex quibus ſtat Cōcluſio qꝫ oīs aleator aleatoriſqz ſuſceptor,iſpector,docēs, ꝓcipās z mutuās cuiuſcūqz qditionis exiſtat oī iure dānatus eſt.ff.de aleato. per totum.z.d.auc.alearum,vſus.z auc.interdicimus.z.d.c.eps.z.d.c.pen.z.d.c.inter dilectos.Qó arbitrant aliqui ēt bodie procedere qñ gratia comeſſationis ludē

ret.p.d.auc.aleaz vſus.Et notat.xliij.di.p totū maxie in.c. cōuinia.qó qdā q̄z facile admitti pōt in clericis.ſz iſtō in laicis vr aliqlr duz vt gra comeſſatiōis hoc ſaltē ꝓmittat.p.d.l.pe.z fi.q̄ in hoc.i.facie nō vident correcte.ar.c.cū expediat. ó ele.
37 in.vj.tu tñ cogita.†Qó aūt aleaz vſus ſit adeo reprobat9 qꝫ p crie reputet.hoc ꝓbat in.j.qſtitutiōe.ffoz.in.§.illō nō ſatis.p quē tex.dicit bar.qꝫ ſtatutū diſponēs bānitū ꝓ crie ipune offendi poſſe.bz locū ēt i bānito pp ludū.z logt ibi bar.de oi ludo reprobato.Reputat ēt crimē nō leue,ſz graue.vt in.d.c.eps.ꝑm arch.ibi.z hoc pp penas illas de qb9 ibi.q̄ nō ſolēt iponi niſi ꝓ grauib9 criminib9.xj.q.iij.i.c.nemo.Nā dr ibi qꝫ dz cōione ꝑnari,q̄ eſt maxia pena,eē inter boies z boim carere qſortio.l.hi q ſanctā.C.ó aposta.c.corripiant.xxiiij.q.iij.c.pia cū ibi no.de exce.i.vj. ¶ Nā pena excōicatiōis ſuccedit loco pene mortis. tex.ē ſingularis.i.c.p venerabilē.§.pe. q filij ſint legi.z addūt
38 canoniſte cōiter z theologi qꝫ †improbitas z execratio hui9 ludi ꝓcipi ꝑt ex his oib9 q̄ comitāt ludū.ó qb9 p hoc.i ſum.ó excel p la.§.j.x.ó qb9 p ſūmiſtā i ſūma ó vitijs z virtutib9 art.ó pctō lu ſoz p arch.in.d.c eps.Ray.in ſum.in.ij.par.in ti.de negotijs ſecularibus.§.de ludo. q̄ crimina cōprehendunt his verſibus.

Hec cum taxillis ludendo crimina fiunt.
Eccleſie ſpretus,vſuraqz,rixa,rapina.
Scandala,tum nuge,blaſphemia,tum faciendi
Furti doctrina,z violentia,copia falſi.
Et mortis cauſa,deceptio,perditioqz
Temporis,ac deſiderium,corruptioqz ingens.
Iſtis predictis adulatio,vtraqz turpis.

¶ Hos vſus de vbo ad vbū exponit hoſ.ibi.ſ.iō nō iſiſto,qꝫ ſa
39 tis vulgaria ſūt apō ꝑdicatores†referētes ēt duodecim fatuitates ,pcedētes ex ludo,q̄ ꝓz ſūmiſtā i rub.ó vitijs z virtutib9 arti. ó pctō luſoz copioſe ſatis referūt.q̄ tñ ſub pcedētib9 cōprehēdi pñt.Referūt ēt multa exēpla ex qb9 apparet talē ludū abhorrēdū eſſe pp vindictā q̄z paſſi ſunt multi a deo i pūcto vite ſue q ludētes eū blaſphemauerunt,q̄ oia pretereo cū in annos ſingulos plene referantur predicatores,z in locis ſuis.ſ.allega.

SVMMARIVM

1 Repetitioni locus an ſit in ludo.39.11.12.
Precepta ſunt in bimembri diuiſione.
2 Actio qualis inter colluſores detur.
3 Ludorum ſpecies que ſint.
4 Arbiter ſuper ludo aſſumptus an cogatur pronuntiare.
5 Ludus propter quid prohibitus.
6 Fortune aliquid committere nunquid liceat.
Sortilegia conſulere quando permiſſum.
7 Monachi includuntur in iuribus de ſeruis loquentibus.
Clerici eccleſiarum non ſunt domini,ſed procuratores.
8 Conſtitutioni humane derogari poteſt per aliam.
9 Ludus cupiditatem lucri ſecum trahit.
10 Actio realis quanto tempore tollatur.
Titulus iniuſtus non eſt titulus.
13 Preſcribens lucratum in ludo an in foro conſcientie teneatur illud reſtituere.

¶ Tertius articulus principalis.

1 **Eſtat** Tertius principalis articulus q ceteris oibus erit vtilioz z ſingulariorz, vcz an pditū in ludo poſſit repeti.Et hic articul9 diuidi tur in duo qz prio tractabit de iure. Scdo de conſuetudine.ſcz. an virtute conſuetudinis impediatur repetitio vel ne. z hic erit quartus articulus huius tractatus.

1 ¶ †An aūt ſit locus repetitiōi de iure.ſolet eſſe due opiniones apud gloſſatores. Prima fuit Placē.qui refert gl.in.l.fi.C.ó aleato.que opinio tz qꝫ amiſſum in ludo non ſit repetibile,qz ludus nō eſt de habentibus ppetuam cauſam prohibitionis.l.ſolet.§.j.ff.de aleato facit qó in ſimili no.in.c.fi.de cōſue. vbi dr qꝫ de ꝓceptis moralibus q̄dā ſunt affirmatiua, z q̄dā negatiua. Affirmatiua aūt obligāt ſemp,ſed nō ad ſemp . negatiua obligāt ſemp ēt ad ſemp.gl.tñ in.c.eps.z in.d.c.pe.ó vita z bone. cleri.dixit qó qdā alij dixerunt qó lz tale perditum in ludo poſſit repeti.p.l.ſi ob turpem.ff.de qdi. ob tur.cauſam . dz tamen in pauperes erogari.argu.c.non ſane.xiiij.queſtione.v.Et opinio attribuit per gl.in.d.c.penult. Placentino.gl.tamen in.l. fi.ſupradicta aliter dixit.Alb.vero in ſuo repertorio vbi ſupra

limitauit hanc opinionem procedere qñ voluntarius cum volũtario luderet, ⁊ sic vnus non esset magis attractus quam alter. ¶ Secunda opinio principalis glossaꝝ fuit Azo. in. d. l. fi, tenẽtis idistincte q locus sit repetitiõi. p. d. l. si. §. j. ⁊ fi. ⁊ hec opinio Azo. fuit tracta ex summa eiusdẽ ti. de aleatoribus. in vlti. col. ⁊ hãc opi. secuta est gl. Jo. in. d. c. eps. ⁊ in. d. c. pe. Idẽ secuti sunt Guido de suza. ⁊ albe. in. d. l. fi. q̃ snia ꝓcedit maxime inter collusores. ⁊ qñ ludẽs gr̃a lucri luderet. q secutus est Saly. in. d. auct, aleaꝝ vsus dicẽs hoc esse notabile. Hoc tñ limita nisi obstaret ꝓscriptio. ó q̃ i. d. auc. aleaꝝ. q̃ nõ corrigit quo ad ꝓscriptionẽ. p. l. oẽs. ⁊. l. sicut. C. ó ꝓsc. xxx. vel. xl. anno q̃ ille leges fuerũt añ dictã auc. q̃ fuit posterior. idẽ videt seq canoniste Inn. ⁊ alij. vt refert host. i sum ó peni. ⁊ remiss. §. qbus ⁊ q̃r. ℣. ſ nũqd repe. idẽ et arch. in. d. c. eps inferẽs idẽ tenere Ugo. ⁊
2 Lau. p. l. j. ff. de aleato. † vbi inter collusores dat vi bonoꝝ raptoꝝ actio. Sed tu adde q hec forte ꝓcedũt in ludo aleaꝝ. de quo mẽtionẽ facit. d. auc. aleaꝝ. sed vbi aliquid esset amissus in alio ludo, ⁊ pp se simplr reprobato vel rõe personaꝝ, tũc repetenti forsan obstaret exceptio. xxx. anno. per. d. l. sicut. ⁊. l. oẽs. Et an bodie haberẽt locũ dicte leges, casu quo quis id q lucratus esset teneretur de mala fide. Istó pẽdet ex his q̃ habent ꝑ Bar. Ang. in. l. sequit. §. viã. ff. de vsuc. vbi habent in. c. fi. de ꝓscri. ⁊ regula possessoꝝ. in. vi. habeãt locũ in obligationibus ꝓsonalibus. ⁊ Bar. ꝛ3 q nõ. l3 se subijciat determinationi ecclesie. in. d. §. si viam. in fin. de quo plene ꝑ Azo. in repeti. d. c. fin. Et ego ẽt aliqd in. c. ij. de prescriptio. in. vi. Et ibi dedi casuꝫ i quo currit prescriptio cũ mala fide de iu. can. verũ q̃ hec. d. in hoc tertio articulo vident multũ gñalr. d. ⁊ quodãmodo euagari. iõ visum est mihi vt alia indagatione indigeant.

Pro Intellectu igit huius nostri articuli cõplectẽdo dcã canonistaꝝ ⁊ legistarũ necesse erit vt distingnamus species ludoꝝ. Nã aut q̃rit de eo q est amissum in ludo q̃sistente in ingenio cuiusmodi est ludus scachoꝝ. aut de amisso in lu-
3 do ad virtutẽ corporis ordinato. † Et aliter amissum repeti non põt. l. solẽt. §. j. ff. de aleato. c. lator. ⁊ ibi ꝑ Inn. de homicidio. nã tales sunt pmissi a iure, vt p3 ex dictis in ꝓo pricipali artic. q tñ ꝓcedit dũ tñ debito mõ exerceãt. ⁊ in modica pecunia l3 in hoc eẽt attẽdẽda q̃suetudo. vt. §. dixi ꝛ3 Azo. in. d. c. pe. p. l. de qb⁹ ff. de leg. Itẽ ⁊ dũmõ tales ludi exerceant iter psonas qbus est pmissuꝫ. Necnõ ẽt dũmõ esset ꝓpositũ ꝓmũ spoliãdi. alias ꝛ3 Panor. in. d. c. pen. id qó vinceret, l3 nõ esset repetibile ess tñ erogãdũ pauperibus in iudicio aie pp dãnatã intẽtionẽ. l3 imo ibi ꝯdicẽs sufficeret agere penitẽtiã de dãnata intẽtiõe ex quo ludus erat licitus. Hinc ẽt sentit Henricus boic. in. d. c. pe. q in oi ludo licito, nedũ cessat repetitio, imo ẽt vincẽti agere pmittit. l. si gratuitã. §. si qs. ff. de ꝓscri. ver. Et notat in. l. pe. in verbo
4 spõsione. ff. de aleato. q ꝛ3 satis expresse. † q̃ arbiter ex hac cã assumptus pronuntiare cogit. l. litigatores. §. qd ergo. ff. de arb. Facit q voluit Inn. in. c. q̃ pleriq in gl. magna. ver. de quãto. de immu. eccl. ⁊ Host. ibi ⁊ archi. xiij. q. v. nõ lane. Ex qb⁹ põt ꝯcludi quod amissum in omni ludo licito nõ solutũ exigi põt, ⁊ solutũ nõ est repetibile in foro ꝯtẽtioso, nisi forsan deceptio aut fraus interuenisset, q̃ tũc versaret turpido ipsius tñ cõmittentis fraudẽ. vt. ff. de ꝯdi. ob tur. cãm. p totũ, ⁊ in regula in penis. in sexto a ꝯrio, qó tñ intelligo in ludẽtibus bñtibus administratione eius q ludũt. argu. eoꝝ. q̃ infra dicent in. ij. seu. iij. specie ludi. q̃ si nõ haberẽt dñiũ pecunie q̃s luderent nõ possent i aliũ trãsferre. c. qó añt. de iurepa. ⁊ in regula nemo põt in. vi.

¶ Illud tñ nõ diffiteoꝛ ꝑm oẽs q de iure posi. si ludẽtes peccass sent aliter q̃s habẽdo propositũ dãnatũ spoliandi ꝓmũ, quod tũc de tali amisso in foro penitentiali esset iniũgẽda penitẽtia. l3 hoc casu nõ sit locus restitutioni vt dixi. §. Ubi nõ interuenisset tale ꝓposituꝫ, tunc sunt opiniones, q̃ aliqui dicunt q sit fienda restitutio pauperibus p. d. c. nõ lane. ⁊ hãc opinionez videntur multi sequi. Et eã sequit Panor. in. d. c. pe. ⁊ dñs Lucas veratius, q̃ hoc pctm principaliter cõmittitur circa rem acqsitã. Alij tñ vt Jmo. tenẽt nõ esse opus restitutione quacũq intentione lusum sit in istis ludis licitis, sed satis est q ludẽs agat penitẽtiã de intẽtione dãnata. Tu cogita ⁊ hoc de ludo licito consistente in ingenio ⁊ ad virtutem corporis.

Aut ⁊ scõo ludus est mixtus, vt est ludus tabulaꝝ, aut est ludus q toraliter depẽdet a fortuna, q̃lis est ludus azari. Panor. in. d. c. de his duob⁹ simul tractat. Jmo. vero diuisim. vt prio de ludo azari. ſo de ludo tabularuꝫ, mixtim ẽt in hoc tractant doctoꝛes de consuetudine. Ego vero mixtim prosequar hos ludos sequẽdo in aliqbus Panoꝛ, ⁊ in aliqbus Jmo. Ex mente tamẽ aliorum doctorum Inn. Jo. an. Jo. cal. ⁊ Pe. de ancha. ¶ In his ergo duobus ludis attẽto iure naturali seu q̃suetudinario. de quo j. vt dõz nõ cõpetere
5 repetitionẽ, † q̃ ludus principaliter nõ est prohibitus pp se, sed pp mala que inde sequi possunt. Ex quo ludentes cõi q̃sensu voluerunt se submittere fortune denegãbit repetitio. arg. §. p traditionẽ. insti. de rer diui. Si tñ alteruter habuisset intentionez dãnatã, puta spoliandi ꝓmũ, tunc hec pecunia victa esset salte iudicio aie restituenda pauperibus. d. c. nõ sane. c. q habetis secus si nõ esset intentio deprauata, sed gratia ioci principaliter luderetur vt solet plurimus fieri in festiuitatibus natalitijs. ſm Panoꝛ. ⁊ Car. Florẽ. in. d. c. pe. p ea q̃ habẽt p gl. in. d. c. eps xxxv. di. l3 Jmo. hoc vltimũ abhoꝛreat. vcz in solẽnitatibus natalitijs, cũ in his tũc magis esset vacãdũ diuinis officijs. in clericis tñ hoc nõ admittit Panoꝛ. qbus ꝓhibitũ est facere quinia
6 p ea q̃ dixi. §. ⁊ hr in. d. dist. xliij. † vtrũ añt sit licitũ aliqd committere fortune. de hoc. xxvi. q. ij. in summa. ⁊ no. in. c. duobus in verbo, teneat. in gl. de receptis. in. vi. in. c. si eo tpe. in verbo iam ad electionez. de elect. eo. lib. p legistas. in. l. hmõi. §. fi. ff. ó leg. i. Et solet tradi vna notabilis ꝯclusio, qó q̃n dubiũ est in facto nũq̃ recurrit ad sortilegiũ, sed q̃n factũ est certũ, sed ius dubiũ, tũc reqrit. ad hoc vide gl. in. l. j. in gl. pe. circa fi. C. vti pos. ⁊ in. l. circa prin. C. cõia de leg. Faciunt not. in. c. j. ⁊ ij. extra de sortileg. ⁊ vide omnino in. d. c. duobus. sed hoc nihil ad rem. verum q̃ hec doctrina est generalis, ideo alio modo distinguendum est in hoc ludo alearum. Unde dicas q aut victus ludẽs nõ hz liberã pecunie administrationẽ, vt est videt in filiossa. pupillo, vxore, prodigo, mente capto, seruo, ⁊ monacho.

7 **Et hic** Aduerte q † iura loquẽtia de seruis habẽt etiã locũ in monachis. Jnn. c. cũ olim. el ſo. de prini. Bart. in. l. si cõis seruus. ff. de stipu. seruo. Pe. de anch. in cle. ij. in fi. de rescri. ⁊ in his ꝓnis in dubio datur repetitio superiori. s. patri, dño, marito, tutori, abbati. l. fi. ff. de aleato. ⁊ est rõ, q̃ ex quo isti bñt administrationẽ pecunie vel dñiuz in aliũ trãsferre nõ possunt. l. traditio. ff. ó acq. rer. do. cũ simi. ¶ Idẽ ẽt in clericis si ludant de bonis ecclesie, saltẽ in quãtitate pecunie cũ clerici nõ sint dñi, sed ꝓcuratoꝛes, ⁊ panca donare possunt. c. ceterũ. extra de don. nec tũc deberet sibi fieri restitutio si dubitaret de ꝯsumptione. ideo tũc cũ auctoritate supioris fiet cienda erit restitutio. vt vel in vtilitatẽ ecclesie, vel aliũ q̃uertatur. vt refert Jmo. in loco preallegato. secus Ray. loco supradicto. Si añt qd modicũ esset lusisset clericus, tũc dic vt infra.

¶ Aut ⁊ scõo ludens habebat liberã administrationez pecunie. ⁊ hic ẽt est subdistinguẽdũ. Aõ añt fraus interuenit. vt q̃ falsos submisit taxillos, aut mẽdaciter dicẽdo se amisisse. Que oia no. Albe. in suo repertorio. in verbo, ludus. ⁊ tũc victo cõpetit repetitio, q̃ versat turpitudo ex pte illius. tñ. l. si ob tur. cau. in prin. ff. de cõdi. ob tur. cãm. ⁊ in regula in pari. de reg. iuris. in. vj. Aut nulla fraus interuenit. ⁊ tũc l3 beatus Tho. in scõa scõe. q. xxxij. arti. vij. tz q iure positiuo p auctẽticã aleaꝝ vsus oẽs q subijciunt tali iuri tenẽt vlr ad restõnẽ, nisi p ꝯsue-
8 dinez fuerit derogatũ, † q̃ illa est ꝯstitutio humana cui derogari põt p ꝯriã ꝯsuetudinez. l. de qbus. ff. de legi. ⁊ q̃liter in hoc valeat ꝯsuetudo dicã. j. Et ita sentit diu⁹ Tho. q si q essent subiecti ecclie nõ ligarent illa ꝯstitutione q̃ est impij. ¶ Sz canoniste vident cõiter tenere q. d. ꝯstitutio aleaꝝ vsus vẽdicaret ẽt sibi locũ in locis ⁊ ꝓnis subiectis ecclesie. pro q̃ opiniõe facit q no. p Jo. an. in. c. fi. de solu. vbi dicit q lex impialis generaliter loquens hz locũ in oibus. Et faciũt q̃ bñr in. c. ecclesia. de ꝯsti. vñ ex quo nõ reperit reprobata p canones habebit ẽt locũ in clericis. ¶ Generaliter ergo ꝯcludi põt, q in oibus, tam subiectis imperio qnã ecclesie stabit dispositio. d. auct. nisi aliter fuerit abrogata per consuetudinem.

9 **Unde pro** Maioꝛi huius declaratione põt sic generaliter dici, † q aut in ludo de quo. §. neuter fuit attrahens, aut alter tñ attrahens, alter vero tractus. Primo casu cõiter tenet q iure cõi positiuo cõpetat repetitio p. d. auc. aleaꝝ vsus. vsq ad annos quinquaginta, q̃cunq sit impetitio ipsoꝝ ludẽtium. Et est rõ ꝑm Ray. qm ex quo ludus est ꝓhibitus, non põt aio bono explicari. arg. l. in furti actione. ff. ff. de fur. ⁊. c. estote. extra de reg. iur. facit ẽt q̃ lex sp pumit tales luduz fieri ex cupiditate lucri ⁊ intẽtione corrupta. ideo erit locus repetitioni. arg. l. nã ad ea. ff. de legi. ¶ Nec obstat si dicat vincẽs q nullã facit iniuriã proximo, qui volẽs accessit ad ludum, q̃ respõdetur q proximus inuitus ⁊ nolens amisit. ⁊ satis est quod ludus sit illicitus ꝛ legẽ ⁊ ꝛ deum, ergo dictum

tanq̃

tanꝯ illícite acqsitū erit restituēdū. Hinc ỏt Ray. qỏ ex tali lu-
do vincēs nō pōt pscribere q̄si ex titulo dānato. ar. l. quēadmodū.
C. ỏ agrí. ꝛ cēsi. lib. x. ꝛ i. c. fi. ỏ pſ. qỏ forte posset ꝓcedere i actio
10 ne reali sine psonali, † qz illa spatio. l. ann. tolleret p. d. auc. alea
rū vsus, ỏ q̄ aliqd. ſ. dicā. ¶ Iniust⁹. n. titul⁹ nō eēt bñdus p titu-
lo. l. nec vllā. ff. de pe. he. ꝛ. d. l. quēadmodū. ¶ Sz ỏ iure nāli gē
tiū vl̄ qsuetudinario nō competeret restō cū iste ludus non sit p se
simpl̄r dānat⁹, ſz pp mala, q̄ ide seq pñt. Ex q̄ cōi qsensu ludētes
volueru̇t se subijcere fortune, ait ꝓtor, pcā ꝟuabo. l. iurisgē. §. ait ꝓ-
2 tor. ff. ỏ pac. ꝛ isti. ỏ rerū dini. §. p tradōnē. Et sentiūt doc. qꝺ ꝟ ca
su possit iuri positiuo ỏrogari p qsuetudinē, attēta tñ hac qsuetu-
dine ſm Pañ. ỏm ē qꝺ si alter hēret aiuz ỏ fraudādi vl̄ spoliādi
ꝓximū amissuz i foro qscie eēt restituēdū paupibus. ar. c. nō sane
xiiij. q. v. Sec⁹ si ꝑncipal̄r gra ioci ꝓcipue i solēnitatib⁹ natalitijs
qbus sꝑ ludi solet qỏ ät vł dubiū ipsi Imo. qz eo tpe eēt vacāduz
diuinis. Si ☧o alter fuit attrahēs alter attractus ☧bo vl̄re, sine i
medio, sine i ꝑn. ſz Azo. i sū. einsdē tit. ꝛ Alb. vbi. §. i repertorio.
11 ꝛ Inno. i. c. qz plerīqz. ỏ immu. ec. ꝛ alios canonistas i. d. c. pe. in q
bus oibus locis scribit † qꝺ si attrahēs vincat tenet restituere vi-
cto ēt i foro qtētio. qz turpitudo ex pte ipsi⁹ tm̄ ☧sat. Secus si at-
tractus vicit, qz tūc nullo iure ē faciēda restitutio attrahēti, ſz i in-
dicio aie paupib⁹ erogādū erit qỏ vicerit. Alij tñ iter q̄s ē. Imo.
dixerūt i ꝟ pūcto. Qỏ aut attrahēs ꝓ vīz attraxit pdētē, ꝛ ꝓ nimiā
iportunitatē ad ludēdū, ꝛ tūc ꝓcedit primū mēbrū, qz tenet ad re-
stituēdū cū videat quodāmodo ☧sat⁹ dolose. Pro quo facit qỏ
hꝰ i. l. legatū. i ꝑn. ff. de don. ꝛ i. l. j. ff. ỏ aleato. ꝛ ꝟ exꝑsse tenēt doc.
vbi. §. Sed si ille q̄ pdidit accessisset simpl̄r ad eum ex eo solo, qz
primo incitauit eū ad ludēdum tūc Inn. in. d. c. quia plerīqz. idē
sentit dicēs quēlibet attrahentem alium ad ludū simpliciter tene-
ri, sive ☧bo sive re attraxerit. ¶ Sed dīnus Thomas videtur
sentire contrarium, vt refert Imo. in. d. c. pe. vt aliud sit in casu
isto q̄z i ꝓcedēti cum hic nō possit iputari dolus sicut in ꝓcedenti
casu. Ideo vł dicendum vt dixi. §. in primo casu, q̄n nenter fuit
attrahēs. ꝛ ista opi. videtur satis probabilis. Tu tñ cogita, qz In
no. simpl̄r logtur ỏ quolibet attrahēte. ¶ Et aduerte ꝟ qz hāc dī.
Ray. ꝛ Heri. boic i oibus, ꝛ ꝓ oia extēdūt ad ludētes gra recrea
tiōis vtputa ad ifirmos q̄ collusores ñ attrahūt. pro hac ēt distō
ne facit. c. nō sane. xiiij. q. v. c. dilectus. ỏ simo. facit i si. §. cū aūt.
ff. si quadru. pauper. fecit. dica. l. quoniam multa. C. ad. l. iuli. de
12 via publica.

Sed hic † Aduerte ēt ꝓ intellectu eoz q̄ dixi. §. qꝺ in ca-
sibus in qbus victo qpetit repetitio, si victus ex
ꝑsse repetere recusēt, nō tñ vincēs erit tutus, qz poterit ep̄s ex offi
cio suo ꝛ auctoritate pōtificali p viā fori qtentiosi qpellere vincē-
tē, vt taliter acqsitū p ipsuz in opus publicū, vel aliā pīā cāz appa
rēter quertet. tex. est sing. quē no. ibi Saly. i auc. alearū vsus p-
ta sunt aliq̄ nolit ea repetere, nō tñ dēnt indebite ablata remanere
penes recipientē, ſz i opus pīū erogari p tex. illū valde notabilez
23 vbi aūt nō qpeteret repetitio, vel qz ludus eēt licitus, vel ludens
fuisset attractus, tūc nulle eēnt ptes epi i qpellēdo talē, ſz in foro
ꝑniali obligent forsan ad restōnē i casibus. §. enumeratis. ¶ † Sz
ꝟ isurgit dubiū an si nō qpetat repetitio ꝑ obstaculū ꝓscriptiōis
q̄ dixi. §. ꝓscriptiōe in psonalibus actiōibus de quo per Inno. in.
c. j. ꝛ fi. de ꝓscrip. c. cura. de iure patro. per Bal. in ti. de pace te
nen. in. c. i. circa medīū ꝑ Bar. in. l. sequitur. §. si viā. ff. de vsuca.
¶ Et primo vł dm̄ qꝺ nō prout scripsit. Innocē. in. d. c. cura. de
quo plene per Inn. in. c. fi. de prescri. Ex his remanet expeditus
hic articulus quo ad dispositionem iuris de ludo azari.

SVMMARIVM

1 Consuetudo quod amissum in ludo non repetatur an valeat. 5.
2 Consuetudo peccati nutritiua non valet.
3 Ludus est parens omnium vitiorum.
4 Alearum ludus quid comprehendat.
5 Consuetudo in ludo mixto valet nisi in clericis.

¶ Quartus articulus principalis huius Tractatus.

D quartū dubiū principale. † An valeat
qsuetudo i ꝟriū. Jo. an. i. c. pe.
dixit quibusdā videri qꝺ sic, vt amissuz nō repetatur ꝛ
boc ipse seqt. Hā ludus alearum prohibitus est per
constitutionem humanam scilicet p dictā auc. alearū vsus. Ergo
potest illi derogari per qsuetudinem ꝟriaz, vt sic rōne mixture va
leat qsuetudo id efficere qỏ alias nō posset. arg. c. sacris ỏ sepul.
ꝛ p hanc rōnē vł tacite sensisse ipse. Jo. and. hoc ꝓcedere in ludo
mixto ꝛ sic ludo tabularū dum cessent fraudes, turpiloquia ꝛ blas
phemie, ꝛ sic ſm Jo. an. nō tenebit restituere qỏ vicit, nec dz sibi
imponi penitentia nec facienda qscientia. Et ita ỏt determinare
beatum Tho. in preallega. loco. Idē sequitur Calde. ſz Butri.
dicat qỏ tutius est quod fiat restitutio propter malam intentionē
2 proximum spoliandi. Panor. vero tenet ibi † hanc qsuetudinez
nō valere tanꝯ peccati nutritiuaz, que reddit homines faciliores
ad peccandum. allegat. c. ex parte. de cōsuetud. allegat ēt qꝺ no.
in. d. auc. alearum vsus vbi describunt multa mala que sequūtur
ex ludo. Et sequitur Albe. in. d. l. fi. ff. de aleatoribus ꝛ in reper-
torio. in ☧bo, ludus. vbi dicit qỏ ſz ſm quosdā iuri positiuo pos-
sit hoc casu per qsuetudinē derogari, tñ taliter quesitū dz paupe-
ribus erogari. Ipse vero inclinat in illā partē qꝺ nec statutū nec
consuetudo valēt, vt amissum in tali ludo non repetatur, quia tale
statutū vel qsuetudo est ꝯ bonos mores. l. conuenire. ff. de pac. do
3 talibus. c. non est. ỏ regu. iur. in. vi. ¶ † Hā ex ludo oīa vitia ca-
pitalia qsequūtur, vt. §. dictum est. Hinc refert qꝺ propter hec, ꝛ
multa alia sepenumero Pergami conatus est impugnare statu-
tum quoddam disponens qỏ amissum in ludo alee repeti nō pos-
sit. ꝛ dicit se sepe clamasse. ꝛ tamen contrarium fuit obseruatuz.

Sed hic aduerte Quia si pōderent verba Jo.
au. videtur velle qstituere dif
ferentiā inter ludū azari, q̄ pendet a fortuna, ꝛ ludum alearuz sive
tabulaꝝ, qui mixti pēdet a fortuna ꝛ ingenio, vt in hoc mixto, va
leat qsuetudo, ꝛ ita sonāt verba rōnis sue, de qua. §. quasi sentiat,
secus esse in ludo azari. Glo. tñ nō vł cōstituere hanc differētiaz
nec Inn. nec alij si bñ ponderent, nec ēt beatus Tho. cū indistin-
cte loq videant ꝛ pificare omnē ludū taxillorꝝ. Et hoc exꝑsse vo-
luit Card. in. d. c. penul. hos ludos parificādo, ſz alij non sic ex-
presse loquant, imo pariter loquunt de hoc ludo taxillorꝝ ꝛ aleaꝝ
de quo facit qz. l. fi. de alea. loquit in ludo alearū, ꝛ sic vł etiā cō
prehendere ludum tabularum. Ad idē facit tex. in. d. c. pe. in ☧
bo, ad aleas ꝛ taxillos, ꝛ sic ꝟz Car. qỏ † sub ludo alearū comꝑhē
datur ludus azari ꝛ tabularū, per ea que habentur in. d. c. pe. ꝛ in
d. auc. alearū vsus. ꝛ in. d. l. fi. ꝛ quasi per totū illū ti. Et hec opi.
videt communis, vt refert Imo. qz non debet constitui differentia
inter hos duos ludos, cū in ludo tabularū propter mixturaz fortu
ne, que plurimum valet in eo ludo iactando bona puncta cōtingāt
blasphemie, ꝛ alia mala que etiā in ludo fortune occurrunt, quod
satis docet experientia rerum magistra. ca. quam sit. de elec. in.
vj. Ex identitate ergo rationis prohibitio vēdicabit sibi locuz in
vtroꝯ casu. c. translato. de consti. l. illud. ff. ad. l. aquil. Non ob.
c. sacris, quia ibi ratio mixture dictat. licitum trahere ad se illici
tuz, hic vero eꝯ rō dictat vt illicitū respectu taxillorꝝ, ꝛ sic fortune
trahat ad se licitū ꝟ est ꝑ ductionē tabularꝝ q̄ qsistit in ingenio pp
occurrētia mala. Ideo vł potius ꝟ casu ispiciendū esse qꝺ noceret
ꝯ qꝺ prodesset. arg. l. iij. §. fi. ff. ad sile. Jo. an. tñ sentit ꝟriuz, vt. §.
dixi. Et sic ex predictis nō attento qꝺ sentit Jo. an. si valet cōsuetu
do in ludo mixto, ita valebit in ludo fortune Nec ob. qꝺ sit nutriti-
ua pecca. ꝛ qꝺ sit irrationabilis pp mala q̄ inde sequunt, qz vł ꝟ pos
se ꝓcedere ꝛ esse verū qñ consuetudo simpliciter faceret illud illi-
citum. † Sed in casu nostro solum cōsuetudo operatur impedimē
5 tum repetitionis, quod videtur posse disponere, cum possit dispo
nere quod in pari causa turpitudinis potior sit causa possidentis,
sicut alias, ꝟ est regl̄are. l. ij. C. de qdi. ob tur. ca. Ad qỏ facit qꝺ
visus est velle beatus Thomas vbi supra qui non ponderetur.,
videtur velle quod ludus taxillorum in se nō sit licitus sed solum
propter prohibitionem iuris positiui, quasi velit quod cessante le
ge positiua, talis ludus non dicatur prohibitus. Pro quo facit
ratio, quia sicut possum promittere alicui. x. sub conditione que
pendeat ex fortuna. l. si quis ita stipuletur. ff. de verb. obli. Ita vi
detur quod possim promittere. x. si a fortuna habueris plura pūc
ta quam ego. vel si puncta tua citius venerint ꝯ mea. Et tenēdo
hanc opi. videtur posse dici, quod si cessante fraude vel dolo ali-
quid vincatur habenti administrationē rerum suarum in locis in
quibus qsuetudo non seruat ius positiuum, quod nō teneretur ad
restitutionē ſm hanc opinionem. Nec teneretur erogare paupe
ribus, ꝛ si forsan blasphemie interueniss ent, dz de his agere pe-
nitentiam, per id quod. §. dixi, licet tutius sit ad vitandas opinio-
nes erogare in paupes. arg. c. iuuenis. de sponsa. vbi in cōcernē
tibus animam tutior via est eligenda. Posset tamen haberi alia
consideratio in dicto preallegato beati Thom. vt beatus Tho-
mas, voluerit posse impediri potestatem repetendi sive repetitio

nem eius qđ a iure positiuo inductũ erat p ꝓriã ꝙsuetudinẽ, nõ ãt qđ fuerit mẽs eius qđ talis ludus i se eẽt licitus cũ illicit⁹ eẽt pp mala q̃ ex eo sequũt. Cõstat ãt valeꝛ ꝙsuetudinẽ, vt ñ possit
6 repeti. † Nec obstat similitudo de ꝓmissione q̃ fit sub ꝙdõne q̃ pẽdet a fortuna, qꝛ ibi nõ sic occurrũt blaspheme, ꝛ alia mala q̃ ꝙtingũt i ludo ꝛ ita trãsit Jmo. i lo. ꝑalleg. Aliq̃n tñ tractãtes đ ludo iter quos do. Lucas veneratí⁹ adherebat opi. Jo. an. vt i ludo mixto valeret ꝙsuetudo, qꝛ nõ ẽ vsq̃adeo i tali ludo cõsuetudo nutritiua peccati sicut i ludo azarí, vt pz in facto maxie qꝛ ꝑz aliq̃nos ludus alearũ nõ oino illicitus est iure positiuo. loquoꝛ đ laicis. Sz in ꝓriñ faciũt iura. s. alle. q̃ idistincte loquunt đ ludo alearũ. Et aduerte qđ inc̃ptũ dixi ꝙsuetudinẽ valere i ludo mixto, qꝛ ꝑ vꝝ limitãdũ i laicis nõ i clericis, qꝛ talis ludus vꝝ illis ꝓhibit⁹, vt pz i. d. c. pe. ꝛ i. c. i. xxxv. di. Et ꝙsuetudo sup ꝑ, quo ad clericos vꝝ dãnata. c. iter dilectos. đ excess. ꝑla. nisi forte dicas ibi dãnari ꝙsuetudinẽ, q̃n clericus ludẽdo ad vsuras mutuaret. ꝛ ꝑ forte voluit Jo. an. tñ mẽs lr̃e vꝝ repugnare, ꝛ se extẽdere ad ꝙsuetudinẽ ludẽdi, vñ tutius vꝝ dõm si qđ vincaꝛ eroget in pauperes ꝓut do. Ant. qꝛ vt plurimũ ex radice cupiditatis ꝓcedit, qđ tñ intelligo, vt erogetur eo casu, quo nõ teneretur ad restõnẽ victo, alias si teneret ad restõnẽ victo non posset de eo facere eleemosinã. j. q. j. non est putanda. c. eã te de iureiu.
¶ Qua pena afficiantur exercentes ludos ꝛprobatos pz ex in ribus. s. alleg. ꝛ ex his que habentur in. l. j. ff. de aleato.

SVMMARIVM

1 Transactio facta in ludo, nunquid valeat.
2 Lex resistit potentie transigendi super iudicatis.
3 Instra guarẽtigie bñt paratã executionẽ, ꝛ vim sñie diffinitiue.
4 Arbitramentum dicitur quedã transactio large.
5 Lis non dicitur vere in ludo.
Calumnia euidẽs ita repellit a limine iudicij sicut euidens libelli ineptitudo.

¶ Quintus Articulus ꝓncipalis.

1 § Accedit nũc aliud ꝛ qntũ dubiũ, an valeat transactio fcã i ludo, † circa q̃ doctoꝛes cõiter i. d. c. pe. tenẽt q̃ nõ valeat tãq̃ facta sup eo seper quo non potest esse lis, nisi euidenti calumnia, que non habet inducere litem vbi non est. l. in summa. ff. de condi. indebi. Et ita trãseunt ibi oẽs q̃bus adde. l. cum hi. §. cum lis. ff. de transa. vbi tex. qđ lis facta nihil dz operari. Pro inde dixit ibi Ang. qđ si post sñiam que transit in rẽ iudicatam, de qua nõ erat dubium partes transigerent per ea asserentes li tẽ fuisse, ꝛ in futurũ maioꝛes lites posse oꝛiri vel etiã ꝙꝛomittentes eo modo in arbitratoꝛẽ, q̃ nec talis transactio, nec tale arbitramẽtũ valebit, neq̃ aliq̃ habebit effectũ assertio partiz, ex quo lex resistit potentie transigendi sup iudicatis. Et ita refert
2 se alias ꝙsuluisse p illũ. §. † Nec obstat ꝑm ipsum q̃ de ꝙsuetudine tabellionũ est apponere illã clausulam, vt intelligatur lis de oi eo q̃ arbitratus fuerit vt no. Ange. in. l. j. ff. eo. titu. qꝛ illud ꝓcederet vbi lex non resisteret potentie transigendi. Sed in casu de quo agit̃ post rem iudicatam lex resistit transactioni future, nisi sit vere lis. Jdeo lis asserta p partes non sufficeret, ꝛ ita venit limitandus Ang. in. d. l. j. vbi vꝝ ꝓrius ad ea ea que dixi. in. d. §. sed cũ lis. Sed ipse se limitat dixi de quo ẽt in. l. post rẽ co. ti. Et faciũt no. p Jnno. in. c. granius. đ depos. ꝛ qđ no. Bar. in. d. §. sed cũ lis. in fi. Et hec ẽt ꝓcedunt in instrumentis guarẽtigie, que habent executionẽ paratã, de quibus p Ang. in. l. iij. §. ꝙdenarum. ff. de re iudi. Nã vt plurimũ ꝑm statutũ Italie, ta
3 lia instrumẽta habent executionẽ paratã, † imo habẽt vim sententie diffinitiue, vt voluit Bar. in. l. vinum. ff. si cer. peta. lz de iure cõi secus sit, vt est tex. no. in. l. minoꝛ. xxv. an. cui. ff. đ mino. sed solũ dñr ꝓbatio ꝓbata. l. ij. ꝛ ibi Bal. C. qñ fiscus vel ꝓua. ꝛ in. l. pupillus. C. de vsu. pup. ꝛ plene p Bal. in. c. j. §. si instra de notis feudi, qꝛ de his nõ poterit in arbitratoꝛẽ ꝙꝛomitti cũ res dicaꝛ decisa p instrm virtute statuti, nec efficeretur dubia p negationẽ, vt no. in. d. l. post rẽ. ꝛ p Bar. i. l. ille a quo. §. cũ in ver bis. ff. de legi. j. text. est no. in. c. exposita. de arbi. ꝛ ibi per do. Anto. ꝛ Panoꝛ. in. l. eleganter. ff. de ꝙdi. inde. ꝛ p Bal. in. §. q bus. in. j. ꝙstitu. C. binc est cõꝛomissum, licet amplissimũ nunq̃
4 extẽdit ad liquida ꝛ confessata, qꝛ alia non dñr dubia † ꝛ arbitramentũ dz quedam transactio, vt in. §. j. in auc. vt diffe. iudi. ꝛ per Bar. in. l. q si epbesi. ff. de eo q̃ certo lo. in fi. dicentem, tñ arbitramentũ dici transactionẽ large nõ stricte qđ facit ad multa. Et idẽ dõm de. q. iuris, ꝛ sup ea non fiet ꝙꝛomissum cum sit clara, ẽt stante statuto de cõꝛomisso faciendo. Bal. in. l. ancille. C. de furtis per. Loꝛnamẽto ꝙ. ff. de auro ꝛ argen. leg. q̃ ꝓcedit nisi. q. iuris esset dubia, ꝑ quo soleo allegare glo. no. in. c. qꝛ sepe. đ ꝑbẽ. in. vj. in ꝟbo dubitaꝛ. Ad qđ faciũt nota. p bal. i. l. cũ ꝓponas. C. đ reb. credi. q đt, qđ si qđ iuris bz qõnez facti mixtã, tũc bñ fiet ꝙꝛomissuz stãte statu. Ad q̃ vide gl. no. i. c. j. in ꝟbo, ꝓbabiliter. de postu. ꝑla. in. vj. ꝛ Jo. an. i gl. in ꝟbo, manifeste. i. c. solet đ sen. excõ. ¶ Et ex his stat ꝙclusio q̃ euidẽs calũnia repellit ludẽtes ab actu trãsigẽdi, † cũ i ludo nõ dicaꝛ ꝟe.
5 Et idẽ esset dõm i ꝙꝛomisso. Jõ alibi đt Jnno. in. c. j. alij bñt in. c. j. de off. vic. extra q̃ euidẽs calũnia ita repellit a limine iudicij, sicut euidẽs ineptitudo libelli. l. q cuz maioꝛ. §. si pꝛis. ff. de bonis li. ꝛ hoc dictũ Jnno. cõmẽdat Bal. i. l. j. C. si de momen. pos. idẽ Bal. in. l. j. C. de sen. q̃ sine cer. q̃sti. Predicta vero veniunt intelligẽda sane q̃n trãsactio fieret sup eo q̃ ꝟtebaꝛ in ludo inter ipsos ludentes. Si autẽ trãsactio fieret sup alio, secus esset ꝑ ea que no. Jaco. de are. in. d. l. si qs cũ sciret. ff. de vsu. ꝑ empto. ꝛ hec sufficiant quo ad istum quintum articulum.

SVMMARIVM

1 Actio vtrum oꝛiatur in mutuo facto in ludo, ꝛ quando.
2 Repetitio cessat etiam si ab alio qnã collusoꝛe vel susceptoꝛe pecunia detur mutuo.
3 Intellectus. l. si quis cum sciret. ff. pro emp.
Lex in vno casu coꝛrecta in alio non coꝛrigitur.
4 Vendens collusoꝛi nunquid teneatur de euictione.
5 Jeiunium quadragesime ad quid inductum.
6 Mediolanensis ecclesia cur carnisꝛiuium vt ecclesia Romana non celebꝛet.
Missam in quadragesima quilibet tenetur audire, ꝛ auditis vesperis itur ad ꝛandium.
7 Quadragesimale ieiunium quos cibos indiꝛerit.
Missam audire quomodo teneamur.
Concionem audire in quadragesima nunquid obligetur quis
Confessio est precepti, sed cuius iuris sit.

¶ Sextus Articulus ꝓncipalis.

1 q Vo ad sextum dubium. † An ex mutuo facto in ludo oꝛiaꝛ actio. de ꝑ plene, ꝑ Jmol. in. d. c. pe. Et ibi Jmo. tradidit regulam qđ sic. p ea q̃ no. in. l. j. §. qđ autẽ. iuncta. gl. in ꝟbo simpliciter. ꝛ in. l. fi. ff. de aleato. in. §. si seruus. Fallit hec regula in aliq̃nibus casibus. ꝓmo q̃n mutuans fuit ille qui tenebat ludũ in loco. Nã iste nõ repetit, qꝛ ẽt si verberaꝛeẽ in ludo nõ posset agere ꝓ verberantẽ. l. j. ff. de aleato. ꝛ ita tz do. Jo. an. i. d. c. pe nul. Multominus ergo poterit repetere pecuniã, ex quo ñ posset ꝙqueri de verberibus. arg. c. cum in cunctis. i prin. de ele. ꝛ auc. multomagis. C. de sac. san. eccle. Fallit secũdo q̃n mutuãs esset collusoꝛ q simul luderet. hoc vult gl. in. l. q̃ si minoꝛ. §. restitutio. ff. đ minori. ꝛ in. l. si quis cũ sciret. ff. pro empto. ꝛ in. l. fi. quaꝛ rerũ actio non daꝛ. Tertio fallit in minoꝛe. xxv. anno. recipiente mutuũ p ea que habentur in. d. §. restitutio. cum simi. Quarto fallit q̃n mutuaretur ei cui erat interdictum bonis. l. is cui. ff. de ver. ob. Extra hos casus vꝝ standuz regule q̃ cõpetat
2 repetitio, per iura. s. alleg. Sed hic aduerte quod Guido de su 3a. in. d. §. restitutio. videtur tradere regulam negatiuaz † qđ ẽt si ab alio q̃ collusoꝛe vel susceptoꝛe pecunia detur mutuo cesset ois repetitio, per d. l. si quis cuz sciret. ꝛ d. l. fi. quaꝛ rerum actio da. Jta ẽt qꝛ talis ludus est hodie ꝓhibitus, vt saris sup̃a dictum est, ergo ꝛ mutuum. Et qcqd ex eo sequitur diceretur ꝓhibitum. l. non dubiũ. C. đ legi. Facit. l. si vnus. §. pacta q̃. ff. đ pac. que videntur mutua in cãm a iure ꝓbatã, ꝛ cõiter turpez. Sz alia opinio est cõioꝛ de qua facit. l. iij. §. necnon illud. ff. de in rem verso. Non obst. l. si qs cũ sciret, qꝛ põt rñderi ꝓmo qđ loquit̃ in his q̃bus est bonis interdictũ ꝑm Albe. vel scđo põt rñderi, q̃ mutuãs ludẽti nõ mutuat oino pdituro, quo casu loquit̃. d. l. si qs cũ sciret. Nã ludẽs põt ẽt vincere, ita soluit Alb. Nec ob
3 stat q̃ in turpẽ cãm † qꝛ lex nõ reputat regl̃r factum in turpem cãm attẽto qđ ẽt dabatur repetitio perdenti, vt. d. l. fi. Et dato q̃ ꝙsuetudo opereꝛ q̃ non posset repeti, non tñ vꝝ tolli. d. l. in ꝙtum permittit repeti mutuo datum, cum lex loquẽs in vno casu, etiam si coꝛrigatur in eo casu, non tñ coꝛrigitur in alio. l. ꝓcꝛpimus.

pimus.C.de appel.lꝫ Imol.vísus sit aliter sentire in.d.c.pe.di
cés indistincte mutuo datũ in ludo nõ posse repeti,quasi sit cõ
tors cũ opi.Guido.ex quo cõsuetudo hꝫ qꝫ possit quis retinere
qõ vicit,ꝛ qõ ꝓdens non possit repetere.Sed verior vr̃ ꝓcedẽs
4 opinio,vt.ẽ dixi,ꝛ cõiter sequunt doc.†Ad vltimũ an vẽdẽs te
neat̃ de euictione.de hoc per doc.in.l.si qs cum sciret.ꝛ in.d.c.
penul.¶ Et ibi tradit̃ ꝙclusio qõ si vendẽs vendat collusori nõ
tenetur de euictione.l.fi.ff.quarum rerũ actio da.l.qõ si minor.
ℌ.penul.Aut vẽditio fit alteri ꝛ tenebit̃ venditor.arg.d.l.fi.in
ℌ.pe.Et hec sufficiãt in hoc breui tractatu.¶ Et qꝛ instat tps
quadragesime,videndum est ad que tenentur omnes Christia
ni in quadragesima.In primis stat dubiũ quare Mediolanen
ses non receperunt illos quatuor dies post carnisprium,quos
5 recepit tota ecclesia Romana,de hoc br̃ in.c.xl.de conse.dist.
v.¶ †Et ibi ẽ tex.ad qd sit indictũ ieiunii quadragesime.Nã
dicitur ibi qõ est indictũ,vt sicuti de oibus rebus tenemur deci
mam dare deo,ita ẽt tenemur ad decimam temporis.Et cũ an
nus ꝙstituatur ex diebus.ccclxv.ꝛ sex horis.Ex his diebus de
ducunt̃.xxxvj.dies qui sunt decima pars totius anni.Nam in
quadragesima sunt sex hebdomade,q̃ ꝙstituunt vna cuꝫ diebus
dominicis.xlij.dies.Si auferãtur dies dominici q sunt sex re
manent.xxxvj.qui faciunt decimam totius anni.Et hãc tradi
tionẽ assumpserunt ipsi Mediolanẽses.Verũ qꝛ Christus ieiu
nauit.xl.diebus.Et ois Xpi actio nr̃a dꝫ eẽ instructio iõ diuus
6 Gregorius addidit illos quatuor dies quã additionẽ nõ recepit
ecclesia Mediolani.†Ideo non mirum si ipsi non celebrãt car
nisprium sicut ecclesia romana.Hec hũr in.d.c.quadragesi
ma.In quadragesima quilibet tenet̃ ieiunare si sit habilis,adeo
qõ si vnã diẽ omiserit,totã quadragesimam frangat.de ꝙse.di.
iij.¶ Itẽ in quadragesima qlibet tenet̃ audire missaꝫ.c.solent.
ℌ ꝙse.dis.j.Et est ibi notabilis text.qõ audita missa ꝛ vesperis
potest postea ad prandiũ ire.Hinc est qõ post missaꝫ que dicit̃
hora sexta solet vesperi decãtari,ad ℌ vt facilius hoies possint
illos audire,ꝛ hoc est indultũ humane fragilitati,cũ etas nostri
temporis,in quo non solũ corpora,sed ẽt merita defecerunt non
7 patiatur rigorem antiquorũ canonũ.c.fraternitatis.xxxiij.di.
¶ †A qbus aũt cibis sit abstinendũ de hoc in.c.deniqꝫ.iiij.
di.ꝛ vide bonã gl.in.c.pronuntiandum.de ꝙse.dist.iij.in verbo
vesperam ꝛ ibi br̃ qõ ꝓhibitio vsus carniũ non extenditur solũ
vsqꝫ ad mediã noctem,sed vsqꝫ ad diluculũ.Itẽ audientes mis
sas aduertant cum dicitur euangelium,quia debent venerabili
ter stare capite nudo.c.apostolica.deconse.di.j.An autem sit
licitũ audire genibus flexis,ille tex.nõ prohibet,sed solũ dicit
quod non sedentes,sed venerabiliter stantes audiant.¶ Quid
aũt de predicatione,an quis teneatur.In hoc non reperio text.
vrgentem licet tex.in.c.audacter.viij.q.j.in fi.dicat qꝫ carens
predicatione non minus patiatur famem qꝫ famescens.
8 ¶ De confessione vero nulla est hesitatio,ꝓ.c.ois extra de pe
ni.¶ †An autem confessio sit de iure diuino vel positiuo plu
ra per disputantes in dicto.c.omnis.Et est glo.de peniten.di.
stin.v.in summa.¶ Sed quicquid sit omnino est precepti.d.
c.omnis vtriusqꝫ sexus.

PINIS

Sunt ibi quos leges ludi cessere profunde,
Sunt ibi quos etiam iura seuera negant.
Discite lusores,nec vos deceperit error,
Ne faller vestras alea iacta manus.
Talia Costa dedit turpe emolumenta labanti,
Ante ipsum certe qualia nemo dedit.
Scribentis vab quanta fuit solertia,quantus
Ingenij torrens,vel quod acumen erat.
Viuet in eternum Stephanus,nec longa tacebunt
Secula,viuet honos,gloria,fama,decus.
Vrbs Ticini multum potes hoc gaudere nepote,
Qui celebrat toto nomen in orbe tuum.

Tractatus de sortibus indubitati iurisperiti domini Troili Maluetij Bononiẽsis in tres partes distinctus,nẽpe in Prescientia futurorũ,Ludo taxillorum,ꝛ Ventura.

¶ Reuerendo in Christo patri ꝛ domino.A.B.de illustri bẽtinoloꝝ genere protbonotario,ac Bononien.academie cancellario meritissimo,dominoqꝫ singularissimo,Troilus Maluetius iuris vtriusqꝫ doctor Canonicus Bonoñ.

¶ Epistola

T si quazplures inenucleande sortis materia luculenter scripsisse compertum habeam,quorum calciamentorum vincula soluere nequaqꝫ me dignum fore arbitror,attamen desiderans tue.R.B.an sors,que materno sermone vẽtura nũcupatur,de iure prohibita sit,me superioribus diebus consulenti morez gerere,quid canones legesue concedant cartis his breuibus eidem dicatis demandandum duxi,in quibus si forte legentium auribus dissonuz aliquid ac ꝑ nõnulloꝝ theologorum,iuriscꝫ pontificij interpretum opinionem esse videbit̃,non emulandi nec detrahendi cupiditate,qõ a me semper alienum fuit,sed potius qꝛ Vlpiani iurisconsulti iuxta sententiã,vane sunt hominum voluntates,me id fecisse arbitrantur,nec absolutã,sꝫ rationibus subnixam,vt hoc in libello ꝓ ingenij viribus ostendere conatus sum voluntatem intelligant meã.Nec ignorant me in hoc scribendi genere ac in omnibus sorum conscientie tangentibus decisum ac sacrosancte Romane ecclesie correctioni,que minime errare potest subiecturum.¶ In hac igitur subtili hesitatione redemptoris inuocãs presidium altiusqꝫ exordiendo,Dico sortem tripliciter considerari posse.
¶ Primo modo prout est futurorum prescientia.
¶ Secundo modo prout est ludus taxillorum.
¶ Tertio modo prout est ventura vulgarium more,q̃ fuit dubitatio tue.R.B.

SVMMARIVM

1 Sors est diuinatio ꝛ maleficiuz ꝛ ob hoc a priscis patribus sub anathemate damnata.
Sors credi non dꝫ nec exerceri.
2 Diuinatio nunqꝫ accipitur in partem bonam.
Diuinationum quatuor sunt genera.
3 Geomantia quid sit,ꝛ vnde dicatur.
Geomantici diuinatores sunt qui per terram diuinant.
4 Diuinatio que fit per rotam Pithagoream a iure reprobat̃.
Incantatio grauissimũ crimẽ dr̃,ꝛ iõ omni iure prohibetur.
5 Incãtatores sunt q ꝟbis superstitiosis artẽ peragũt diuinatiõis.
6 Argumentũ a sufficiẽti partiũ enumeratione est validũ in iure.
7 Diuinantes prescire futura sibi attribuere conantur,quod soli Deo spectat.
Papa non vult quod quis se ingerat in sibi reseruatis.
8 Sortilegi vt plurimum sunt idololatre.
9 Demonibus preces porrigentes malefici sunt censendi.
Iriolus primus in Egypto incãtationẽ ꝛ diuinationẽ inuenit.
10 Volũtas superstitiosa testatoris non est seruanda.
Malefici sunt qui ne viri suas vxores cognoscant faciunt.
11 Anime sanctorum non fauent illicite interrogantibus.
12 Demonem interrogare non licet ad aliquid iciendum.
13 Incantatio an sit licita si ad bonum finem quis vtatur ea.
Causa cessante cessabit effectus.
14 Resistere licet cuilibet ob rerum suarum tutellam.
15 Compensatio non admittitur in malis.
16 Incantatio quando sit licita,ꝛ quando non.
17 Incantatio que fit mediantibus ꝟbis euãgelicis nõ est illicita.
18 Orientales quare magi vocentur.
19 Astrologia que sit prohibita ꝛ que non.
20 Consideratio astrorum quando sit illicita.
21 Astra in animam non influunt,sed tantum in corpus.
22 Virtus corpoꝝ celestium influens est incorporea.
23 Anima an sit corporea vel incorporea.

24 Demones in aere habitãtes acutiozẽ sensum hñt q̃ homines.
25 Verba dei dicentis, faciamus hominem ad imaginem ꝛc. qualiter intelligantur.
26 Angeli ex materia subtilissima fuerunt creati.
27 Pulchritudo ꝛ deformitas qualitates dñr que visui subijciunt.
28 Anime a corpore separate an possint aliqua verba ꝓnuntiare.
29 Angelus grece dicitur nuntius latine.
30 Corpora celestia in animam influere possunt eã inclinando, sed non necessitando.
31 Astrologia de iure non est prohibita.
32 Astrologi non debent facere imagines astronomicas. Chiromantia est scientia naturalis.

¶ Prima pars de prescientia futurorum.

Dpiendus primũ

1 modũ dico sortẽ eẽ ꝓhibitã † vñ hoc casu nihil aliud ẽ sors, quã diuinatio ꝛ maleficiũ, a sanctis pribus sub pena anathematis dãnata, vt in. c. sortes. xxvj. q. v. Et ideo nec credẽda nec exercẽda ẽ, vt in. ℣. his ita rñdet eadẽ cã. q. ij. ꝛ. q. v. ꝓ totũ. Et ita intelligo Hosti. in summa. de sortile. in. ℣. j. ꝛ Ray. in summa. eo. ti. i ꝑn. dicentẽ qõ sors est ars diuinandi. Et est dria inter diuinationez ꝛ prophetiam. nam diuinatio propie in malo, ꝓphetia vero in bono accipit. vñ Hiero. super illũ locũ Michee ꝓphe. vbi dr, Judices muneribus iudicabunt, sacerdotes eius munere rñdebunt, ꝛ prophete eius in pecunia diuinabũt ꝛc. † Ita, ingt, nũq̃ diuinatio in bonam partẽ accipitur, videbant quidẽ esse prophete, ꝙ q̃ pecuniã accipiebant, ꝓphetia eorum facta est diuinatio ꝛ transumptiue est tex. in. c. nunq̃. i. q. j. facit. c. indices. eadem cã. ꝛ. q. vñ Christus in euangelio Matthei tales pseudo ꝓphetas id est malos ꝓphetas appellauit. ꝛ genus diuinationis ferẽ a Persis fuisse allatũ, ꝑm Augustinũ in libro de natura demonũ. ¶ De quo in. c. igit. i ꝑin. xxvj. q. iiij. In quo ponit multos modos diuinationis. Inter quos adducẽs Varronẽ, dicit quatuor esse gña diuinationũ, Terram, Aquam, Aerem ꝛ Ignem hinc Geomantiam, Hydromantiã, Euromantiam, Pyromantiã dicram autumant. ¶ † Geomantia enim dr diuinatio ꝓ terram. gis grece, latine terra, ꝛ mantia id est diuinatio dr. Hydromantia. i. diuinatio per aquã, ab hydros grece, latine aqua, ꝛ mantia ꝛc. Euromantia id est diuinatio per aerem, euros grece, latine aer dr ꝛc. Piromãtia. i. diuinatio ꝓ ignẽ. Pyr grecẽ, latine ignis dr ꝛc. ¶ Vñ Geomantici dñr diuinatores ꝓ terrã. Qõ hodie non seruat. Sed illud quod olim fiebat in terra signãdo hodie fit in charta cũ calamo ꝛ atramẽto punctãdo. Similiter Hydromantia apud nos est in vsu. est enim Hydromãtia in aquarũ inspectione, vmbras demonũ euocare, ꝛ imaginarie ludificationes eorum videre, ibiq̃ ab eis aliqua audire, vbi adhibito sanguine, ẽt inferos ꝓhibentur suscitare, ꝛ eã exercentes dñt Hydromãtici. ita ad literam dicit tex. in. c. nec mirum. xxvj. q. v. Alie vero dne diuinationes apud nos nõ sunt in vsu.

4 ¶ † Quintũ est genus diuinationis, qõ a iure non ꝓmittit, ꝛ fit per rotã Pythagoreaz, quã alias memini me vidisse. De qua intelligit tex. no. in. c. non observetis. xxvj. q. vij. Ibi sumit ꝑ quosdã numeros literarũ ꝛ lune ꝓ Pythagoricam necromantiam ꝛc. Et hic Pythagoras, ꝑm Archi. ibi fuit ille q ꝑ sonitũ aquarũ ꝛ malleorũ fabriliũ, cãtũ ꝛ sonũ, hoc est musicã adinuenit. ¶ Aliud est genus diuinationis ꝓhibite, et est sextũ, qõ ponit idẽ Augu. in. d. c. igit, ꝛ dr incãtatio, q̃ est grauissimũ crimẽ ꝑm Bal. in. l. iij. in ver. deinde no. C. de epis. audi. ꝛ est peior ceteris. † ꝛ eam exercentes dñr incãtatores, q ꝑm Augusti. ℣ bis supstitiosis artẽ peragũt. i. ꝓ quandã doctrinã hoium falsaz seu supstitiosam, ex qbusdã signis ꝙiecturãdo in multis ꝙmittũt. Et hec alibi appellatur necromantia. Et eam exercentes dñr necromantici, quoz præcãtationibus vñr resuscitati mortui diuinare, ꝛ ad interrorrogata rñsum dare. Necros enim grece, latine mortuus, ꝛ mãtia diuinatio nuncupatur, ad quos suscitãdos cadaueri sanguis adijcit, nã amare sanguinẽ demones dñr, iõq̃ quotiescunq̃ necromantia fit, cruor aqua miscet, ꝛ colore sanguinis facilius ꝓuocant. Ita dicit idẽ Augustinus in libro de ciuitate Dei, trãsumptiue in. d. c. nec mirũ, post ꝑin. Quas qdẽ sortes alias de qbus in. d. c. igit. dico de iure esse ꝓhibitas. † Et ex ꝓdictis iuribus argumãtando a sufficienti partiũ enumeratione qõ argumentũ tz. l. ꝓe furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie iur. ꝛ in. ℣. actionũ. insti. de actio. Inferẽ chiromantiam, que est diuinatio ꝓ manũ, a chiros grece, latine manus, ꝛ mantia diuinatio non esse de iure ꝓhibitam, de qua aliqd dicã in fi. huius dubij. Et de hmõi sorte id est diuinatione ꝓhibita intelligat illud Hieremie. iiij. sapientes sunt vt faciãt mala. Et Esaie. v. veh qui sapientes estis in oculis vestris. ꝛ Job. xxiiij. ipsi rebelles sunt lumini nescierunt vias eius. Et Esaie. xlj. annũtiate q̃ vẽtura sunt in futurũ, ꝛ scimus q ðij estis. Et Hie. x. Stultus factus ẽ omis homo a sciẽtia sua, ꝙfusus ẽ artifex in sculptili suo vana sunt opera eoꝝ ꝛ risu digna, ꝛ in tpe visitationis sue peribũt. Et illud Catonis. Quid deus intendat noli ꝙquirere sorte. Et ꝓhibitionis

7 huius sortis triplex rõ reddi ꝑt. ¶ † Prima rõ ẽ, q tales diuinare volẽtes, illud qõ solius dei. s. ꝑscire futura, attribuere sibi conant, vt in. ℣. j. xxvj. q. v. ꝛ hoc sonat verbũ diuinare. i. facere illud qõ ꝓpriũ dei est, ꝛ ideo ausus temerarius dici põt ꝓ quẽ angelus de celo cecidit, ꝛ Adaz de paradiso expulsus fuit, imo papa i sibi reseruatis nõ vult aliquẽ se ingerere, vt i. c. qõ trãslationẽ. de offic. deleg. vñ demones q rõne creationis ingenijq̃ ꝑ spicacitatis hoie sunt nobiliores. ꝑcise scire futura nequeunt, vz causatiue possint, vt est tex. no. iuncta gl. q̃ hoc no. declarat in. c. sciendũ. xvj. q. iiij. de quo tex. cũ gl. sequentes eam mentionẽ faciunt scribentes in. c. nouit de iudi.

¶ Scda rõ est, q dñ ꝓpria curiositate his sunt intenti, minus vacant his q̃ pro salute aiarum sunt accõmodata. dixit tex. no. in

8 d. ℣. his ita rñdet. ¶ † Tertia ẽ rõ q sepe i hmõi sortilegijs ꝙsulunt demones, ꝛ sic ꝙmittitur idololatria, ꝛ per ꝙs qs cadit in heresim. c. accusatus. ℣. sane. de hereticis. lib. vj. ꝛ i gl. q̃ loquit de funestis precibus emissis ad demonẽ ꝓ eius auxilio, ð quo ꝓ Oldr. ꝙsi. ccix. ꝛ Ray. in summa. de sorti. dõm quod sors licet sit bona in se tamen est ꝓhibita propter idololatriaz. Et hoc ca

9 sin verificabitur gl. in. c. est iniusta. xxiij. q. iiij. q̃ dicit qõ idololatria puniri põt pena mortis, sed dñ Ray. ðt q ꝓ sors est bona i se, hoc non põt ꝓcedere in casu nr̃o, in quo vt. ℣. dixi in principio, sors nihil aliud ẽ quã diuinatio ꝛ maleficiũ, ꝙ̃uis alio respectu sors in se sit bona, vt dicã in sequentibus dubijs. † Et q emittentes hmõi preces ad demonẽ, dicantur malefici ob facinoruz magnitudinem, dixit tex. nota. in. l. nemo. C. de maleficijs ꝛ mathema. Item dicuntur Arioli, vt ibi, eo qõ circa aras idoloruz ꝓpharias preces emittunt, dixit tex. in. d. c. igitur. in principio. ꝛ de istis habetur Deuteronomij. xviij. c. nõ inueniat i te q Ariolos scisciteur, nec Pythones consulat. Dixit tamen Ange. in l. nullus. C. de maleficijs. q Ariolus fuit primus in terra Egypti inuentor incãtationis ꝛ diuinationis. Item q fuit inuentor aurilogij, ꝛ ab eo dictũ est. sequitur Jo. de ana. in. c. j. de sortilegijs. in. vj. col. ꝛ dicunt ibi docto. q Egyptij dñr quasi tenebrosi, ꝛ ẽ Egyptus mr̃ idololatrie, vnde Egyptij inuenerunt qõ incipiens opus tali die, non haberet bonũ exitum, q reprobat fides christiana. xxvj. q. ij. in. c. non observetis. ꝛ ibi Archi. quare imperator in. l. creationũ. C. de iure deli. reprobat illã superstitiosam solẽnitatẽ antiquoruz volentiuz hereditatem adiri nõ posse certis diebus, qui dicuntur cretici. de quibus per gl. ibi ꝛ

10 Bal. dicentẽ q illa lex ostendit, q antiqui erant multũ bestiales, ꝛ nimium colebant dies. Unde idẽ Bal. in. l. j. in. fiij. col. C. de his que pene nomine. dicit † q si testator mandat heredi q non adeat hereditatez in die reuolutionis lune, alias priuat eum hereditate, q talis voluntas tanq̃ superstitiosa seruari nõ dz, per dictã. l. creationem. Et ideo male faciunt principes, nolentes peregrinari, nisi ascedant equuz die ꝛ hora eis ab Astronomo statura, ꝛ ita transit Jo. de ana. i. d. c. j. Sz ad id qõ dixit Ange. de aurilogiõ, dicas qõ nõ bene loquitur, nam non dicit aurilogium, sed horologium, quasi horarum legiũ, id est horaꝝ lectio. i. cõputatio. ꝛ hec est vera etymologia ipsius verbi. Et de hac sorte loquitur gl. no. in. c. ꝙstituimus. iij. q. v. q̃ dicit qõ malefici, sint illi qui faciunt, ne viri possint cognoscere vxores suas, vel qui volunt scire futura, ꝛ dicit qõ hoc est crimen publicum, sed qõ non sit prohibitũ interrogare demonẽ ad aliqd sciẽdum, probatur. Dis Christi actio nostra est instructio. c. exemplum. xij. q. j. c. significasti de ele. Sed Christus interrogauit demonẽ qõ tibi nomẽ est, vt habetur Marthe. v. c. ergo idẽ videtur esse concessum homini. Naz si hoc maluz esset, Christus eum non interrogasset, cum Christus nunq̃ cõmisit aliquid illicitum vt hr̃ in epistola Pet. j. c. ij. Qui peccatũ non fecit ꝛc.

11 ¶ † Secundo sanctorum anime non fauent illicite interroganti bus. Sed Sauli regi interroganti de euentu futuri belli a mu-

liere

liere habente spiritum phitonis, apparuit Samuel, & ei futurū euentus pdixit, vt habet̄ .j. Regū .xviij. c. ergo diuinatio que fit per interrogationem a demone non est illicita. Quibus pōt responderi, & quo ad primum, dico quod Christus imperatiue interrogauit demonē, eum coercendo, vt manifestaret nomē suū alijs, q̄ non est dicendum q̄ō Christus ignoraret eius nomen, cū ipse sciret omnia. c. nouit. de iudi. c. nouit. de appel. ergo &c. Quo ad secundum rñdeo, quod potius facit pro q̄ contra. Nā voluntate dei spiritus Samuelis apparuit regi Sauli, ad ostendendū deū nolle dari fidē demonis de futuris, ne decipiāt homines, cū sit eor̄ inimicus, & pater mēdacij, vt Christus attestatur in euāgelio, & iō voluit deus q̄ō spiritus bonus Samuelis
12 qui nō mentitur, rñderet Sauli regi, quare &c. † Et sic vera conclusio, q̄ non licet interrogare demonē ad aliquid faciendum, & hoc approbat Tho. q̄uis aliter rñdeat motinis. s. positis. ij. ij. q. xcv. arti. iiij. & ibi per eum. Dixit tñ Arch. in. d. c. sortes. q̄ si quis vtat̄ somnijs ad p̄cognoscendum futura, p̄m q̄ō somnia procedunt ex diuina renelatione, vt somniū Pharaonis, vel ex naturali cā cum abundans humore frigido somniat, quod sit in aqua, vel ex causa extrinseca, vt ex aere vel ip̄ressiōe celesti, vel q̄tum se potest virtus talis cause extendere, non erit illicita talis diuinatio si autem huiusmodi diuinatio causaret̄ ex renelatione demonum, cū quibus pacta hāt exp̄essa, q̄ ad hoc inuocantur, vel tacita, quia huiusmodi diuinatio extenditur ad quod non pōt se extēdere, erit diuinatio illicita & superstitiosa. & ita di
13 cit tenere Thomam de aquino. ij. ij. q. xcv. arti. vj. † An aūt licitū sit vti incātatione ad bonū finē, puta rōne publice vtilitatis vt fructus a grandine nō denastentur. & videtur dicendū q̄ sic. Nā p̄m Phi. in. iij. Phisi. & in. iij. Methaphy. in quacūq; re finis attēdi d̄z, sed in hac re finis est bonus pp vtilitatē publicā que bona est. iuxta no. per glo. & doc. in. c. bone. de postu. prela. & i. c. scias. xvij. q. j. & in. l. vtilitas. C. de p̄mipi. li. xij. ergo &c.
¶ Secundo cessante cā d̄z cessare effectus. l. adigere. §. q̄uis. de iurepatro. c. cū cessante. de appel. sed causa ppter quā incātatio demonū est prohibita, est propter pacta obsequialia, cum eis per incantatores inita per supradicta. sed in casu nostro cessant obsequia, immo fit eis magna iniuria eos fugando & remo-
14 uendo ab ipsorum opere incepto, ergo.
¶ † Tertio licitū est cuilibet ob tutelam rerū suarū resistere nō solum vulnerando, sed etiam occidendo, quando aliter defendi nō posset, vt in. l. vt vi. z. & ibi per doc. maxime Bar. & Bal. ff. de iusti. & iure. & in. l. j. p eosdē, & maxime Bal. i repe. C. vñ vi. patrimonium est scōa vita. gl. ē singu. in. l. aduocari. & ibi. Bal. C. de aduo. diuer. iud. si ergo est licitum hoc casu occidere hoiem factum ad imaginē & similitudinē dei vt habet̄ Gen. j. in p̄inc. de quo in. c. hec imago. xxxiij. q. v. quanto magis d̄z licere incātando expellere demonē, dei inimicum ac humane nature, venē tem non solum contra priuatam, sed etiam contra publicam vtilitatem, facit quod dixit Philoso. in. vj. Thopi. & anc. multo magis. C. de epis. & cle. c. cū in cunctis. de ele. c. p venerabilez. qui si. sunt legi. sed in ḡrium facit, q̄ non est faciendum malum,
15 vt inde sequatur bonum. c. non est putanda. j. q. & ideo gl. in verbo compensatio in. c. j. per illum tex. xiiij. dist. dicit, † q̄ in malis non est admittenda q̄pensatio, plus dicit ibi gl. ij. circa fi. q̄ p̄o alterius salute, non solū temporalia, sed etiam eterna, nō l̄z alicui peccare venialiter, ergo p bono & vtilitate publica q̄seruanda, non erit licitum vti incantatione diabolica, cum sit nō solū peccatū mortale, imo sapit heresim per. s. dicta, & per hec potest responderi argumētis. s. positis, vel specialius ad primū respondetur q̄ finis non debet attendi, quando ad eum pernenit̄ per modum a iure reprobatum, sed in casu nostro modus a iure reprobatur, vt. s. ostensum fuit, ergo.
¶ Ad secundū rñdetur q̄ in hoc casu non cessat causa, nec fit iniuria demonibus, cum eos fugando per prohibitam incantationem, quis peccet, & per q̄sequens fiat eis res grata, cū mediātibus peccatis querunt hominum animas superlucrari.
¶ Ad tertium rñdetur confitendo maiorez, que est a iure permissa, & per q̄ns quis non peccat. l. gracchus. C. de adul. glo. in.
16 felicis. in ver. percusserit de peni. lib. vj. sed minor & cōclusio est falsa, quia a iure reprobatur, vt. s. q̄clusum, ergo. ¶ Ego tamen dicerem in hoc esse distinguendū. † Aut loquimur in foro tēporali, & sic quantum ad penā temporalem, est licitum vti incantatione, & ad bonū finē, ita dicit Bar. p illū tex. in. l. eor̄. C. de maleficiis. & marbe. & est de mēte Bal. ibi. Et ita intelligitur q̄ō dixit Jaco. but. in. l. nullus. C. de male. q̄ō incantationes non debent fieri ad malū, sed ad bonum sic, alias q̄faciens concremabitur, & ita summat totū illum tit. Et dicit ibi Ange. post Odof. q̄ magni barones & dñi incidunt in laqueū illius legis, q̄ nollūt equitare, nisi certis horis, p̄m consilium illor̄ incantatorum & diuinatorum. Aut loquimur in foro conscientie, & sic quo ad penā spiritualem, & tunc aut loquimur de incantatione, que fit demonum inuocatione & auxilio, & nullo modo est p̄missa, p̄m Bar. in. d. l. eor̄. dicente se ita intelligere dictum beati Tho. nec allegat vbi forte voluit allegare. ij. ij. q. xcv. arti. iiij. & ita poterit intelligi q̄ dixit Saly. in. d. l. eor̄. sc̄z q̄ō de iure cano. non l̄z facere malum ad finē boni, vt refert Jo. de ana. in. c. ad liberandum. circa. iiij. col. de iude. l̄z Saly. in lectura mea hoc non dicat. Jtem poterit verificari hoc casu q̄ dixi Bal. in. d. l. nullus. s̄z quod isti diuinatores & incantatores sunt cōmunione hominum priuati. Et
17 per possunt excōmunicari. † Aut loquimur de incantatiōe que sit virtute diuina, hoc est mediantibus verbis diuinis, puta euāgelicis vel psalmor̄. Et hec non est prohibita, p̄m Ang. in. d. l. eorum. nam tunc cessat ratio prohibitionis, de qua. s. & hec distinctio fuit de mente Jo. de ana. in. d. c. ad liberandum. & p eum declaratur id quod dicitur in. c. j. de sortileg. in. vj. col. Et hec ars diuinatoria, dicitur ars magica, non solum prohibita de iure cano. vt in iuribus p̄allegatis, sed & de iure ciuili. C. ac. ffo rum. l. nemo. l. nullus. & l. si excepta. C. de malefi. & mathe. & i. l. cetere. §. j. & ibi in libris reprobate lectionis, Magicis forte vel bis similibus &c. ff. famil. herciscun. Item prohibita est de lege Mosaica, & sic de iure diuino, vt habetur Exodi. xxij. c. dum dicit, maleficos nō patieris viuere. ō quo in. c. reos sanguinis. §. j. xxij. q. v. vnde Magi olim dicebantur stellarum interpretes, qui diuinabant cū qs nasceb̄at. † Et orientales appellātur
18 Magi, q̄ in arte magica p̄ualuerunt, p̄m Arch. in. c. nec mirum. in p̄in. xxvj. q. v. & ideo illi tres Reges orientales, q̄ venerunt ad adorandum Christum, apellati sunt Magi. Alij Magi appellati sunt Phi Caldeorum, p̄m Archi. in. §. sed ecōtra xxxvij. distinctione. Et per. s. dicta, & maxime per primam & secundam rationem prohibentē diuinationem, de quibus in principio huius dubij. Quidam dicunt astrologiam esse prohibitā, vt fuit Hosti. in summa, de sortileg. in. §. in quo casu in ver. sed & hi. per. c. illud. in versi. neq; hoc gene. xxvj. q. ij. & in. c. igitur ea. causa. q. iij. in ver. primum autez genus. facit. d. §. his ita respondetur. xxvj. q. ij. quod verum intelligo quantum ad hoc vt
19 astra dicantur necessitare. † Sed quantū ad hoc vt dicantur inclinare homines, non crederem astrologoliā esse prohibitā, tā q̄ superiora sint signa rerum, non autem cause, per id quod dicit glo. no. in. c. non l̄z. xxvj. q. v. q̄ō fuit de mente Tho. ij. ij. q. xcv. art. v. vnde dicit Arch. in. c. nō obseruetis. xxvj. q. ij. q̄ō si qs vtiliter q̄sideraret tēpora lune, puta vt sibi minuat sanguinē vel medicinam capiat, vel ligna incidat, & similia nō est peccatū, nā videmus ligna incisa in defectum lune corrumpi, facit quod dicit Bal. in. c. j. § porro que fuit prima cā amitten. seu Old. ema fisse quendā accusatum, qui dicebat̄ q̄nisisse maleficium de nocte. & testes deponebant se vidisse. dicebat Oldr. quod non poterāt vidisse p q̄putum lune, q̄ in illa nocte non fuit lumē lune, & ideo non potuerunt videre, & sic fuerūt reprobati ratione naturali. hoc refert & sequit̄ Jo. de ana. in. c. j. in ij. colum. de sortileg. Et ideo moderni astrologi concludunt cum Ptolomeo, dicente in centiloquio. Sapiens dominabitur astris. Quare do. Bar. in. c. ij. de sortile. dicit reperiri in libris collationū. Cassiani, q̄ cū quidam aspiciens Socratez ei dixisset, oculi tui corruptores sunt puerorū, & discipuli Socratis vellent vlcisci hoc q̄mentum. Socrates dixit eis, q̄scite soldales, esto enim q̄ ita sit, tñ q̄tineo. Nā p̄m do. Anto. in. d. c. ij. contra inclinationez corporum supercelestium homo potest operari per rationem, cui obediunt vires sensitiue. & allegat Philo. in. i. Ethico. & in. iij. de
20 anima. Et ita p̄cedit q̄ō dicit Archi. in. c. si qs clericus. xxvj. q. v. † volens q̄ si qs q̄sideratione astrorum vtat̄, ad p̄cognoscēdum futuros casus vel futuros euētus, vel etiā ad p̄cognoscendū futura opa hoīz p certitudinē, p̄cedit hoc ex vana & falsa opinione, tunc operatio demonis se immiscet, vnde erit diuinatio superstitiosa & illicita. Si vero aliquis vtatur consideratione astrorum ad p̄cognoscendum futura, que ex celestibus cansantur corporibus, puta siccitates & pluuias, & alia huiusmodi, & tunc non erit illicita diuinatio, & hoc dicit tenere Thomā, nec obstat si allegaretur illud Philoso. necesse est inferiora corpora a superioribus gubernari, q̄ intelligi debet cum moderamine inculpate necessitatis, pp libertatez arbitrij, quam h̄z homo a prima causa, contra quaz astra, que sunt cause secundarie & inferiores, operari non possunt. facit. c. inferiora. xxj. dist. & c. cum

inferior. de maio. ⁊ obe. ⁊ iō bene dixit Archi. in. d. c. non ꝫ in fi. qō corpor a inferiora reguntur ex vi corporū superiorū, diui-
na potentia hoc operante. allegat. c. nasci. ⁊ c. dñs. lxvj. dist. ⁊
21 c. nec mirū. ℣. insunt enim. xxvj. q. v. † Et ex hoc infert q̄ astra non influunt in animā, cum Philo. solum dicat de corpore, ar-
gu. c. nōne. de presum. l. cū pretor. de iudi. qō expresse tꝫ Tho. in loco preallegato. cuius astra sint corporea. ⁊ anima sit incorpo
rea. dicit. n. qō subtrahuntur causalitati celestiū corporū actus liberi arbitrij, qō est facultas voluntatis ⁊ rationis, intellectus enim siue ratio non est corpus, nec actus organi corporei, ⁊ per
q̄s nec voluntas que est in ratione, vt patet per Philo. in. iij. de anima. nullū autem corpus potest imprimere in rē incorpo-
ream. Unde impossibile est q̄ corpora celestia directe imprimant in intellectū ⁊ volūtatē. esset enim ponere intellectū nō dif-
ferre a sensu qō est contra Aristo. in lib. de anima. ſm eū, ⁊ etiā dixit de mente Archi. in. d. c. igit. vbi dicit q̄ illa que causant̄ p
metus corporū celestium, non causant̄ ad contingentiam liberi arbitrij. Posset tamen attentari ꝙrarium. nam cum Philo. di-
cat, necesse est inferiora corpora ⁊c. opus est q̄ intelligat̄ etiam de corpore hominis, ergo ⁊ de anima, pp eoꝝ concomitantiam.
nam in hoc mundo non dat̄ corpus sine aia ⁊ ecōtra, alias dici-
tur cadauer. i. caro data vermibus, ergo ⁊c. imo oia tāq̄ qō di-
gnius in hoie, principaliter est consideranda. l. sancimus. C. de
sac. sanc. eccle. c. cum infirmitas. de peni. ⁊ remiſ. inuicta. l. que
rit̄ de sta. homi. nec obst. qō voluntas ⁊ ratio, q̄ sunt partes ani
22 me, non habeant corpus. † Quia rñdetur q̄ virtus corporum celestium que influit, est incorporea, igit̄ ⁊c. Et si qs dicat quod Phi. in. j. de celo ⁊ mūdo, non loquit̄ per verbū corpus, sed p
verbum causas, scz qō cause superiores influunt in causas infe-
riores, ⁊ p ꝙsequens Aristo. non videtur habuisse respectuz ad animam. Responderi potest q̄ imo vī habuisse respectum ad eam simul cum corpore, cum cā operationis corporis proueniat
ab anima, tāq̄ parte principaliori hominis, cuius ipsa sine corpo
re stare possit, non autem eō, ⁊ ideo iura dicunt qō aia tāq̄ pre-
ciosior, debeat cunctis rebus preferri. l. sancimus. C. de sacro-
san. eccle. c. cum infirmitas. de peni. ⁊ remiſ.

23 ¶ † Preterea q̄ anima sit corporea probari pt, nā omne agēs agit in patiente dispositio, ſm Phi. in. ij. de anima. c. venerabi
lē. de elec. c. fi. de succes. ab intesta. facit. l. ij. de statu. homi. sed ignis inferni q ſm cōem theologoruz opi. est corporeus, agit in animas damnatoꝝ eas cruciando, de quo igne in. ℌ. criminis. ⁊
ibi Archi. xxv. dist. ergo aia est corporea. Et huic rōni de diffi
cili rñderi potest. Item in obscuris ⁊ dubijs inspicimus qō ve-
risimilius est, vt in rubrica inspicimus. li. vj. sed in hoc dubio ve
risimilius ē q̄ aia bēat corpus cū corpus dicat pfectionē in his q̄ apta nata sunt habere corpus, sed aia est hmōi, cum non resi-
stat potentia dei vt ipsa habeat corpus. Sicut dicimus de ange
lo. q creatus de subtiliori materia dicitur habere corpus vt di-
cit glo. in. d. c. sciendum. innicto tex. in principio ibi vt aerē cor-
poris sensu ⁊c. xxvj. q. iij. ⁊ intelligo. i. agilis ⁊ subtilis instar ae
24 ris. ꝙuis Archi. ibi dicat † q̄ quia demones in aere habitant, habent sensum acutiorem ꝙ̄ homines, quod mihi non plz, quia videret̄ qō ipsi, non ex natura sua, sed ex natura aeris essent acu
rioris sensus, qō non est dicendum. Item si angelus non habe-
ret corpus sequeret̄ q̄ esset imperfecte creatus, cū vt. ℌ. dixi cor
pus dicat perfectionē, vñ si emitteretur in hunc mundum a deo ad aliquid enuntiandum. vt fuit in annuntiatione beate virginis opus esset assumere corpus, vt enuntiare posset, sed nulla ratio hoc admittit, cum in oi perfectione fuerit creatus, ſm scholam theologorum. Item q̄ anima habeat corpus, posset hac ratiōe
pbari, forma dat esse rei, ſm Aristo. ij. Metaphi. facit tex. in.
l. iulianus. in. ℌ. sed ⁊ si. ff. ad exhiben. Sed anima informat cor-
pus ſm philosophos. ergo dat esse rei corpori. ergo illud debet esse ſm essentiam formare, vt videmus in forma calcei, que dat esse rei, ſm essentiam suā cū ergo corpus hominis sit informatuz ab ipsa anima, nō possumus negare quin anima habeat esse ſm ipsum corpus informatum, ⁊ sic sit instar corporis, ꝙtuz ad par
tes ipsius corporis. ꝫ anima in essentia sit subtilioris ⁊ agilioris corporis tanquam spiritualis.

25 ¶ † Unde intelligo illud qō dixit deus in faciendo primuz ho
minem, faciamus hoiem ad imaginem ⁊ similitudinem nostraz, vt illud, ad imaginē intelligat̄ respectu anime, illud vero, ad si-
militudinem, intelligatur respectu corporis, q̄ corpus est simile ꝙtum ad figuram, ipsi anime. Itē declaro text. in glo. in. c. hec imago. xxxiij. q. vij. Et si diceret̄ q̄ deus non haberet corpus, re
spōdetur q̄ habeat in mente, cum sciret se incarnaturū in utero virginis. ⁊ sic constat animam habere corpus. nec videt̄ incōue
niens, cum aer ꝫ corpus, ⁊ tñ nec videri nec tangi possit. Item si quis forte reprehenderet gl. in. d. c. igitur. dicendo quod si an
gelus fuit creatus, ergo nulla subsistente materia, quia ſm pro-
priam verbi essentiam creare est de nihilo aliquid facere, ⁊ ita ꝫ schola theologorum. ergo angelus non potest dici creatus de
subtilissima materia, vt dicit illa gl. Pōt respōderi qō deus in creatione angeli simul ⁊ semel ipsam materiam creauit, ⁊ ita fe-
cit in creatione celi ⁊ terre, iuxta illud Gene. j. in princ. creauit
26 deus celum ⁊ terram ⁊c. † Et hoc modo potest intelligi q̄ ange lus fuit creatus de subtilissima materia, vt dicit preallegata gl.
Et q̄ angelus sit ex materia, pbat̄ oē animal est ex materia, vt videmus in homine, ⁊ in alijs animalibus rationalibus, sed an-
gelus est animal, vt voluit Greg. in omelia super Math. dicēs
Quia vcz iudeis rōne vtentibus, rōnale animal. i. angelus pre-
dicare debuit ⁊c. ⁊ qō dixi de angelo, idē dico ō anima que ſm communē opinio. creando infunditur, ⁊ infundendo creatur si-
mul, ⁊ semel, cū materia creetur, ꝓ quo facit, quia si vt dixi deus creauit celum ⁊ terram que sunt materialia, quare idem nō de-
bemus dicere de angelo ⁊ anima, cū nulla sit ratio diuersitatis.
Quare concludo angelum ⁊ animam esse non soluz materialia, sed etiaz formalia, quia ſm Philoso. i. Phyſico. materia ⁊ for
ma sunt eiusdem ꝙsiderationis, ⁊ forma est finis materie ⁊ p con
sequēs angelus ⁊ anima dicuntur habere corpus vt. ℌ. declara-
ui. Item de angelo facit, nam vt attestatur vniuersalis theolo-
gia, maxime de lucifero fuit in extrema pulchritudine creatus, adeo qō elatus superbia dixit ponam sedem meam ab aquilo-
ne, ⁊ similis ero altissimo, propter quod eiecit eum deus cum suis sequacibus in pfundū inferni cuius pulchritudo quersa est
in extremā turpitudinē, que ſm theologos erit maxia pars pe-
27 ne animabus dānatoꝝ. † Sed certū est q̄ pulchritudo ⁊ defor-
mitas sunt qualitates vilui subiacentes, ergo sequitur q̄ cū qua
litas sine subiecto esse non possit ſm Philo. de quo in. c. cum marte de celebra. miſ. subiectū angeli est materiale. ⁊ p ꝙs cor
porale, pro quo ēt facit, quia angeli q in celo remāserūt post rui
nam luciferi cantarunt illum ver. Gloria patri, ⁊ filio ⁊ spiritui
sancto. ⁊ continue laudant, ⁊ benedicunt deum vt habet̄ in fine prefationis misse ibi, cum angelis ⁊ archangelis cūq̄ omni mi-
litia celestis exercitus hymnū gloríe tue canimus sine fine dice
tes, sanctus, sanctus, sanctus dñs deus sabaoth ⁊c. ⁊ hoc ꝫ ec-
clesia q̄ illuminata spiritussancto errare nō potest. c. loquitur. ⁊
c. arrecta. vbi gl. xxiij. q. j. ergo si angeli hñt voces, per ꝙs ha
bent corpus. Item ad predicta facit q̄ legitur de Christo qui post mortem descendit ad inferos, hoc est solum eius anima ⁊
diuinitas dimisso corpore in sepulchro, ⁊ tamen mandauit spiri
tibus infernalibus, dicens, attollite portas principes vestras, ⁊
eleuamini porte eternales ⁊ introibit rex glorie, ⁊ ipsi respōde
runt. Quis est iste rex glorie ⁊c. vt ꝓphetauit Psalmista. psal
mo. xxiij. facit etiam quod habetur in officio beati Michaelis
in antiphona. ij. ad laudes, que dicit, dum preliaret̄ Michael
archangelus cum draconе audita est vox dicentium, ſalus deo
28 nostro alleluia. † ergo est dare q̄ anima ⁊ angeli loquuntur, ⁊
per consequens non sunt sine aliquali corpore. quod etiam pro
batur in psal. xcviij. Angelis suis mandauit de te, vt custodiāt
te in omnibus vijs tuis, in manibus portabunt te ⁊c.

¶ Unde Joan. in Apocalipsi dixit, vidi angelum fortem volā
tem per medium celi voce magna clamantem ⁊ dicentez, Ado
rate eum qui fecit celum ⁊ terram ⁊c. Adduci potest etiam rō,
nā vbi est ordo. i. quo ad res ordinatas loci circunscripto. hoc probatur per illud Ciceronis, in libro officiorum, dicentis, or-
do est compositio rerum aptis ⁊ accommodatis locis. Sed or-
do est in angelis, sunt enim nouem ordines angelorum vt in. c.
fin. de de peni. distin. ij. ⁊ voluit Hostien. in summa de ordi. ab
episc. in. ℌ. j. dicens, quod nouem sunt ordines angelorum in ec
clesia militanti instar ecclesie triumphantis, ⁊ ſm diuersitatem
graduum causatur administratio singulorum, vt. in. c. ad hoc.
lxxxix. dist. Si ergo datur ordo angelorum, ibi datur loci circū
scriptio, ⁊ per cōsequens datur corpus in angelis qō loco circū
29 scribitur. † Item facit alia ratio. nam angelus grece, latine di-
citur nuntius, secundum Alberi. de rosa. in dictionario suo, in
versi. angeli. qui allegat Paulū in epistolis, in. ij. carta. in. iij.
col. Sed ad essentiam nuntij requiritur vox, ⁊ per consequens
corpus, ergo dicendum est quod angelus ab omnipotenti Deo
creatus fuerit cum aliquali corpore, scilicet spirituali, vt. ℌ. di-
xi. Item angeli mali patiuntur penam ignis infernalis, iuxta il
lud euangelicum Matthei. Ite maledicti in ignem eternuz,

qui

qui paratus est diabolo ꝛ angelis eius,sed ignis inferni est corporeus,vt tenẽt oẽs theologi.ergo angeli creati fuerunt cũ corpore,quia omne agens agit in patiente dispositio,vt.ꝟ.dixi.

¶ Et ex.ꝟ.dictis quantum ad ea que dixi de creatione põt inferri Phi.in.iij.Metaphy.male loquntũ fuisse dñ dixit,impossibile est aliquid fieri ex non ente.facit.c.baibertum.j.qõ.ij.ꝛ.L. traditio.ff.de acqui.re.do.nisi intelligamus eũ fuisse loquutum respectu secundarum causarum,non autẽ respectu prime cause, que est deus omnipotens,iuxta illud,oipotens sempiterne deus ꝛ in.c. deus oipotẽs.ij.q.j.ꝛ sic ipse pt de nihilo aliquid facere.

10 †Et per ꝙs corpora celestia influunt in ipsam animam eã inclinando,non autem necessitando,vt.ꝟ.dixi.Item si hoc non esset verus ad quid Albumasar,Ptolomeus,Aly.ꝛ ceteri astrologie professores conati fuissent ponere naturas ꝛ effectus plane tarũ tangentium non solũ corpus sed etiam animam puta,quod Venus inclinet ad luxuriam,Mercurius ad sciam,Juppiter ad presbyterium,Saturnus ad religionẽ,ꝛ sic de singulis,vnde si quis consuleret bonum astronomum intelligeret ex vi septem planetarum oiri sẽptẽ peccata mortalia,imo qõ plus est quẽ futurum factũ acturumq; miracula,licet etiã ex suggestione diabolica peccata oriantur,sed ꝑm quod plus ꝛ minus quis inclinatur ab astris.Sed qz ponere falcẽ non quenit in messem alienã

11 c.j.vj.q.iij.c.venerabilẽ de elec.ꝛ cle.pastoralis.de re iudic. dimittendo theologis ac astrologis. † Concludo astrologiam de iure non esse ꝓhibitam,intelligendo tñ vt.ꝟ.dixi.videmus namq; eam esse positaꝫ inter septem artes liberales,ꝛ ideo vniuersali ꝙsuetudine est approbata,legiturq; publice in studijs ac etiam practicatur,ꝛ est naturalis sciẽtia,sine qua perfectus philosophus esse non potest,imo corpora celestia fuerunt cã inductine philosophie.Unde dicit quod propter admirari ipsa corpora,ceperunt homines philosophari.Ratione ergo saltem cõsuetudinis que est optima iuris interpres,lege,si de interpretatione.de legi.c.cum dilectus.de consuetud.ꝛ maxime tolerantia sedis apostolice que potest dispensare contra illa iura q̃ vñr prohibere astrologiã,vt in.c.ꝓposuit.de cõcess.preb.dicemus ipsam astrologiam non esse prohibitam,ꝫ propter humani ingenij imbecillitatẽ non perfecte intellectam.Et ita concludit Jo. de ana.in.c.ij.de sortileg.Et per predicta declarabitur.L.nemo .C.de malefi.ꝛ math.ꝛ tex.no.in.Litem apud labeonem in.ℌ.j.

12 si qs astrologus.de iureiu.ver.iurisconsultus differentiam facit inter astrologum ꝛ illum qui pollicetur aliquam illicitam diuinationẽ, duꝫ dicit,si qs astrologus vel qui aliquã illicitã diuinationem pollicetur consultus ꝛc.Et sic de mente iurisconsulti est qõ astrologia nõ sit illicita,qõ tñ intellige vt.ꝟ.declarau. † Advertendum tamen est ne astrologi faciant imagines quas astronomicas vocãt,nam illicite sunt ꝛ opere demonum effectuꝫ habent cuius rei signũ est quare necesse est eis inscribi quosdã characteres qui naturaliter nihil operantur vnde fiunt ibi tacita pacta cum demonibus in imaginibus vero necromanticis fiũt expresse inuocationes demonum,ꝑm Thomam quem refert ꝛ sequitur Archi.in.d.c.igitur.circa finem.Et quod dixi de astrologia,idẽ dico de chiromantia,est enim sciẽtia naturalis,nã linee palme manus q̃ sunt causa dicte scientie generant simul cuꝫ boie.Aristo.eam approbat tanquam veram scientiam,ꝛ vt patet in.j.de animalibus,vbi dicit,pars interior manus vola dicitur carnosa est ꝛ incisuris vite iudicibus distincta longioris, scꝫ vite singulis aut binis ductis ꝑ totã,breuioris binis q̃ nõ longitudinẽ totam designent.Et idẽ in primo problematum ꝓblemate.xlix.dicit propter quid qcunq; sectionem que est per manum habent ꝑ totũ longeui.Aut qz in articulata breuioris vite sunt sicut aquosa ꝛc.Et intelligo dictas lineas esse signa nõ aũt causas eoꝝ que intuitu dicte scientie prenuntiant esse futura,ꝛ sic dico talia necessario non esse euentura.deus.n.in cibus futuris liberã habet ptãtem tanq; dñs dominantium.Et sanũ esset asserere ꝛrium,vnde dicit Philo.in.ij.Periarme.q; de futuris ꝙtingentibus non est determinata veritas.ꝛ iõ male loquuntur astronomi ꝛ chiromantici dicentes quod in fallãter erit,sed debent dicere astra ꝛ signa manus multũ sunt ad hoc inclinata.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Ludus taxillorum quando sit licitus ꝛ quando non.
2 Sors ꝛ fortuna a qua ludus dependet non est mala.
3 Ludus de sui natura non est prohibitus.
4 Ludus sortis iudicio commissus est illicitus.
5 Ludus de iure positiuo est laicis prohibitus.
5 Ludus est multorum causa malorum.
6 Tempus perditum dicitur quod in ludo consumitur.
7 Filius repetere põt omnia bona que pater perdidit in ludo.
8 Ludus taxillorum quando sit prohibitus ꝛ quando non.
9 Ludus non censetur prohibitus si cã est prohibitionis.
10 Ludus ꝑ conuinio vel sollatio est licitus.
11 Promissio facta in conuinio quare sit inualida.
12 Ludens bona fide nõ tenet ad restitutionez in foro conscientie.
13 Cupiditas non deest vbi magna luditur quantitas.
14 Lucrum in ludo factum quando debeat restitui vel ex eo elemosina fieri.
15 Religiosi non debent ludis etiam honestis interesse.
16 Clerici seculares non debent ludere ad ludum alearum.
17 Clerici prohibentur conuiuia facere,nisi faciant ꝑ pauperibus ex charitate.
18 Clericis non licet ad aleas ludere gratis.
19 Lex est sanctio sancta,que honestis permissis inhonesta vetat.
20 Consuetudo irrationabilis seruari potest,si adeo longeua sit,q; eius initij memoria in contrarium non extet.
21 Papa consuetudinem erroneam approbare non censetur.
22 Consuetudo maxima solet esse erroris causa.
23 Alearum ludus est valde vituperabilis.
24 Alearum ludus antiquissimus est,ab Alea milite Troiano sic dictus.
25 Ludus scacchorum quando laicis sit permissus.
26 Princeps non ligatur per dispositionem legis positiue.
27 Clericis non licet in publico ludere.

¶ Secunda pars de ludo taxillorum.

Elcendo ad dum taxillorum. Dubitatur an hec sors sit licita. secundum modum quo capitur sors,ꝛ sic ad ludum

1 in quo vñ sic posse distigui. † Aut ꝙsideramus ludũ ex natura,aut ex accidẽti.primo casu dico ludũ nõ esse ꝓhibitum,ꝑm Bal.in.c.clerici.de vi.ꝛ bone.cle.el grãde qz magis peccaꝫ in rebus ex vsu quã ex natura,vt in.c.j. xlj.distinc.Idẽ tꝫ Bal.in rub.C.de condi.ob turp.cau.dicens q; ludi fortune sunt ꝓ bonos mores ex vsu,non autez ex natura.

2 Idem tꝫ Nicol.de lyra,actu aposto.in.c.j.dicens,q; si eũctus sortium expectatur tantum a fortuna, nullum vitiũ est. † Idem facit rõ,qz sors,ꝛ sic fortuna a qua dependet ludus, nõ est mala.c.sors.xxvj.q.ij.cum per eam indicatur diuina voluntas, vt ibi.ꝛ ideo Aristo.de bona fortuna, quẽ refert Bal.in.d.c.clerici.dixit,q; fortuna est natura sine ratione,qz nec pro,nec ꝙtra potest ratio assignari ab intellectu, vnde itelligo Aristo.quod fortuna est natura,id est nature hoc est Dei operatio, qui dicit natura naturans.gl.in.l.respiciendum.ff.si certũ pet.cuius operationis ratio reddi non potest.vnde idem Bal.in.l.fi.in princip.C.cõmu.de leg.dicit quod a sententia fortune appellari nõ potest,qz fortuna non hꝫ superiorez in hoc mũdo,qz fortuna est currens natura multas euolues mutationes,ꝛ allegat tex.in.ℌ. pen.in auc.vt omnes obediant iudi.pro.colla.v.vnde nutu spiritus sancti cecidit sors super Mathiam, ergo in se non est mala,vt.ꝟ.latius dicetur.ꝛ ita declaro Hosti.in.c.j.de sortileg.dicentem q; ludus taxillorũ nõ est sortileginm, cum subijciaꝫ fortune. † Et quod ex natura sui ludus non sit ꝓhibitus,voluit Salice.in auc.alearum.C.de relig.ꝛ sump.fune.facit q; dicit Jac. but.in.l.j.C.de nau.fenore.qui refert nõnullos tenere,q; ꝓpter dubium fortune ludus taxillorum non est prohibitus idez tenuit in.l.j.C.de sum.trini.ꝛ fide catho.dicens q; vsura nautica non est ꝓhibita sicut nec ludus taxillorum propter periculum ac rationem dubij eũctus.ꝛ hoc dicit babuisse a quodã magno theologo. Idem tꝫ Bal.in rub.C.de condi.ob turpem cãm.in.ij.colum.quod verum intelligo ex natura ludi, vt dixi. Et hoc recte consideranti videtur fuisse de mente Tho.ij.ij.q xxxiij.artic. vij.circa finem.vbi vult esse prohibitum quando quis traberet ad ludendum fraudulenter ꝛ cupiditate lucri,ꝛ nihil dicit ꝺ fortuna.ꝛ hoc forte videbitur nouum legentibus, cum cõmuniter docto.in.d.c.clerici.ꝛ gl.in.ℌ.interdicimus.quo ad ludi prohibitionem ponderent fortunam,ꝛ male, qz si verũ esset ludus ex natura esset prohibitus,q; est falsum, cum fortuna non sit mala,vt predixi. Item posset dari casus in quo ludus sit licitus qõ non est verum,vt.ꝟ.ostendam,ergo ꝛc.dixerit quicquid voluerit Jo. de ana.in.c.j.in.iij.col.de sortileg.volens †

4 q; ludus in vno casu sit illicitus, scꝫ quando communiter iudicio sortis.ita

dicit tenere Bal. in auc. ex testõ. in. vj. col. C. de colla. qui allegat no. in. l. fi. C. cõmu. de leg. Nã Bal. dicit ꝓriuz. s. qõ ludus est licitus, t probatur in. d. l. fi. quannis Azo. in summa de religio. t sump. fune. sentiat opinio. Joan. de ana. sed nihil allegat contra legem illam. C. de collatio. t §. consideremus. in auctenti. de trien. t semisse.

¶ Scõo casu subdistinguo. Aut loquimur de iure positiuo aut de iure ꝙsuetudinario. Si de iure positiuo. Aut loqmur in laicis, t ludus est prohibitus, ꝑm doct. cõmuniter in. d. c. clerici. t maxime Bal. qui cõiter t fere apud neminẽ super illo titulo reperitur, vbi ponit aliqua accidentia propter que ludus taxillorum est prohibitus. † nam ꝑm eum ludentes ad taxillos, aliquã do consueuerunt insanire, deum blasphemare, patrimoniũ dissipare, post rerũ vero amissionem vsqꝫ ad furta t deteriora puenire ideo talis ludus phibetur per auc. alearum vsus. C. de reli. t sum. fune. t §. interdicimus. in auc. de sanctiss. episc. t maxime, qr in tali ludo attenditur cupiditas que est radix oĩum malorum. c. bonoꝝ. xlviij. dist. t in gñam fiũt auari t sic ceci. c. auaritie. cecitas. de electio. libro. vj. Item fiunt idololatre. c. auaritie. de preben. Item in eo corrũpitur proximus, quoniam de cõsuetudine ad videndum ludum multi concurrunt, t qui causam damni dat damnũ dedisse videtur. l. qui occidit. in fin. ad. l. aquil. Item quia boni scandalizantur contra. c. nihil cũ scãdalo de prescrip. † Item qr ꝑs admittitur quod consumi debet in bonis t iustis operibus iuxta illud Sene. in libro quẽ fecit de qua tuor naturis, dicentis, non semper sis curis deditus, sed animo tuo requiem dato requies autez plena sit bonis cogitationibus non enim sunt Indi ex quibus crimina oĩnñ vt in proemio ffoꝝ. circa finem per quem rex. dicit ibi Bar. statuto cauetur qõ repertus in crimine possit impune occidi quod repertus in tali ludo poterit ipune occidi, qõ dixit Bal. in. d. c. clerici esse no. facit qõ dixit Bal. in. l. j. in fi. C. si qd in frau. patro. qõ vincẽs ex ludo azardi vel alio phibito, dr potius acquisuisse ex maleficio ꝗ ex titulo lucratiuo. allgat. l. apud celsum in §. de autoris. de doli excep. † Unde subdit quod si pater insisset omnia bona sua in huiusmodi ludo, quod filius posset repetere saltem vsqꝫ ad legitimam quod est notatu dignum. Et de suprascriptis t aliis accidentibus facientibus ludum taxillorum esse prohibitũ, vide Archi. in. c. j. xxxv. distinctio. latius loquitur Hostien. in summa. de excess. prelato. in. §. j. versicu. clericus. vbit ponit hos versus ea conprehendentes.

Hec cum taxillis ludendo crimina fiunt.
Ecclesie spurcus, vsuraqꝫ siue rapina.
Scandala vel muge, blasphemie, seu faciendi.
Furti doctrina violenta crimina falsi.
Et mortis causa deceptio, perditioqꝫ
Temporis t desiderium, corruptio ingens.
Istis predictis adulatio vitaqꝫ turpis. Quos versus not. declarat Hosti. vbi per eum. de quo etiam per Ray. in summa ó nego. secu. in §. ludo. Et ita intelligaẽ quod dixit Pet. de anch. in reporta. suis in. l. fi. C. de nau. feno. † dicẽs ludũ taxillos esse phibitum. alleget. d. c. clerici. ibi, ad aleas t taxillos ꝛc. Fallit vbi luderẽt ꝙuiuiũ, vel iuxta vulgares schotũ, qr hoc casu ludus non est prohibitus ꝑm gl. in. c. j. xxxv. dist in. t glo. in. c. inter dilectos. t ibi do. Anto. de excess. prelato. t tenent doc. in. d. c. clerici. t maxime Henri. hoic. in. j. sua dispura. in princi. qui declarat hanc fallentiam, qõ ludus sit in conuiuio causa vescendi, puta quod ille qui hz pancioza puncta, amittat portionem suã, vel quod ex pecunia quam vnus ex ludentibus amiserit, emant ali qua ad vescendum cõiter, t allegat tex. cum glo. in. l. quod in cõuinio. ff. de aleato. t ita intelligit t declarat gl. in. d. c. j. t hec fallentia fuit de mente Bal. in auc. ex testamento. in. viij. col. C. de col. dum allegat. d. glo. per id qõ dixit Bar. in. l. non solum. §. liberationis verba de libe. lega. t in auc. ingressi. C. de sac. sanc. eccle. † t potuit esse rõ fallentie, qr cessat illa ratio prohibitiõis scz ne in argento t auro exhaurirentur ludentium substãtie, quã rationem ponit imperator in auc. alearum vsus. C. de religio. t sump. fune. sed quia ponit vnam aliam, scz qr ex huiusmodi ludo causaẽ dei blasphemia, ideo dico hanc fallentiaz procedere, vbi cessaret blasphemia t alia accidentia ludũ prohibẽtia, de qbus §. reperiuntur enim aliquãdo homines adeo ad iram t blasphemiam proclivi, vt pro re minima blasphement deũ t sanctos, t ideo aduertat ille qui est hmõi nature, qr ludus pro cõuinio nõ esset sibi licitus, t peccaret. sicut in simili dicimus de illo qui propter debilitatẽ cerebri, bibens vinum potẽs, de facili inebriaẽ, quod si scienter bibit vinum potens gule delectat. non ignorãs se pp illud inebriari, quod si inebriatur, peccat mortaliter. nam videtur quodãmodo hoc facere animo se inebriandi. ita no. dixit do. Card. quem sequitur Jmo. in. c. crapula. de vit. t hone sta. cleri. per. §. criminis. xxv. distinctio. † Item intelligo dictas fallentiam qñ causa societatis t solatij luderetur pro conuiuio, secus si cã voluptatis vel ingluuie. d. c. a crapula. iuncta glo. in §. his igit. xxiij. dist. nam tunc liceret. Item intelligo verã dum modo non ludatur excessiua quantitas pro cõuiuio. ita dixit singularis iuris interpres do. Flor. de sancto Petr. in. d. l. quod in conuinio. pro quo facit in ratione sui. d. auc. alearuz vsus. Et dicerem ꝓstitutẽ esse excessaz ꝙsiderata ꝙditione personaruz. arg. eius qp in simili dixit glo. in verbo, modica. de comit. Matilda. in. l. sed t si susceperit. ó iudi. t tex. i. c. t si questiones. de simo. Item verum intelligo quando luderetur simpliciter p cõuinio, secus si luderẽt lucri cupiditate. ita dixit Richar. i quarto senten. dist. xj. arti. v. q. viij. t per hec declarari poterit opi. Fely. t Gof. in. c. inter dilectos. de excess. prela. quos sequitur ibi do. Ant. t Abb. inquantum volunt, qp lz nedũ clericis, imo nec laicis ludere pro conuinio. de quo j. dicam. Et de conuinio vide sing. gl. in. c. vnusquisqꝫ. xxij. q. iij. dicentem, † qp promissio facta in conuinio non vz propter reuerentiam quam habere presumitur promittens erga hospitem, quod est no. Fallit secũdo in ludente principaliter causa solatij, maxie in festiuitatibus ꝑm Abba. in. d. c. clerici. t credo qp intellexerit de festiuitatibus domini in quibus plus dixit ibi Card. quãcunqꝫ quantitatẽ potest quis ludere, nec tenetur ad restitutionem, si vicit, propter consuetudinẽ de qua j. dicam, dicit tamen qp in talibus festiuitatibus esset vacandum circa diuina. Hanc fallentiã intelligo ꝓcedere cessantibus accidentibus de quibus. s. in precedenti fallentia, t qñ luditur qnid modicũ qp videtur fuisse de mente Abb. Ratio est, qr cessat illa ratio dissipationis bonoꝝ, de qua in. d. auc. alearum. nam de modico non curat lex. l. scio. de iniureg. restit. l. si oleum. in fi. ff. de dolo. tex. sing. in. l. senatus. in. §. marcellus. in ꝛbo dictũ t quod dixit ibi Ange. de leg. j. t l. qñ tum de re iudi. t gl. in. c. accedẽs. de cri. fal. t gl. in verbo, filijs in proemio sexti. Itẽ cessat ratio auaritie t blasphemie, nisi esset homo proclivus ad iram, t per consequẽs ad blasphemiã, vt ꝛ. dixi in alia fallentia. t forte hoc casu verificari poterit qõ dicit Bal. rubr. de ꝙdi. ob tur. can. ij. col. scz quosdã dicere † qp qs nõ teneẽ ẽt in foro ꝙscientie ad restõnem, si ludit bona fide, t dicunt qp ꝙfessores non solẽt de hoc facere ꝙsciaz. t allegat Tho. de aqui. ẽ tenẽtẽ, sz nõ allegat vbi. credo qõ voluerit allegare. ij. ij. q. xxxiij. ar. vij. sz do. An. in. d. c. clerici. vr tenere ꝓriũ dicẽs qp ẽt si luderẽt cã solatij, qr vt plurimũ ꝙtingit cupiditas lucri cũ dãno fratris, t sic vr nutriri aliqlis auaritia ꝙsulendũ eẽt audienti in confessione ludentem, qp huiusmodi ludus sit iustus, t. b. d. rutius esse ꝑ ludentibus. Ubi vero luditur magna quãtitas licet essent omnia predicta accidẽtia, tñ ludus est prohibitus, t vincẽs videtur obligatus ad restitutionẽ per tex. in dicta auc. alearum. qui quantum ad prohibitionem dicti ludi principaliter ponderat dissipationem substantie ipsorum ludentiũ. interest enim reipublice ne quis re sua male vta. l. si cum dotez. §. sinautem dissipet. soln. ma. t ideo Bald. in. c. cum decorem. de vita t bone. cleri. dicit qp dilapidans bona sua ludendo, similis est prodigo, t possent bona eius interdici, per no. in. l. si quis cũ sciret. ff. pro empt. qr ꝑm eum interest reipublice, ne quis re sua male vtaẽ. allegat. d. §. sinautem dissipet. t. l. in questione testamẽti. C. de sen. pas. t. l. imperator. ff. ad treb. † Preterea vbi ludit magna ꝓstitutas non põt esse qp ibi non sit cupiditas, cuz ꝙsqꝫ naturaliter appetat, que cupiditas tanqꝫ radix omniz malorꝝ est reprobata. c. bonoꝝ. xlvij. di. Nec ob. si diceretur, in pari cã melior est ꝙditio possidentis, vt in regula, in pari. lib. vj. Dz rñdeo qp in hoc non potest habere locuz illa regula, cũ lex resistat ipsis ludentibus. t ita in quocunqꝫ foro habebit locũ repetitio. t ita Tho. de aquino vbi. §. vr intelligere. d. auc. alearum vsus. Dicit enim qp si qs trabat aliqnẽ ex cupiditate lucri, t frauduleter ab eo lucretur, in his casibus tenetur ad restitutionẽ, t sic de eo non potest facere eleemosinam. Aliquid autez videẽ esse licituz iure positiuo ciuili qõ phibet vniuersaliter tale lucrũ, ramen qr ius ciuile non obligat omnes, sed eos solum q sunt his legibus subiecti, iterum p desuetudinẽ abrogari põt, ideo apud illos qui sunt hmõi legibus astricti, debetur vniuersaliter restitutio eorum que lucrantur, nisi forte contraria consuetudo prevaleat, vel nisi aliquis lucratus sit ab eo qui traxit eũ ad ludũ qr tunc non tenetur restituere, qr ille qui amisit, non est dignus recipere, nec ẽt põt licite retineri tali iure positiuo durante. vn-

de talis

de talis vincens debet de hoc facere eleemosinam, ita formaliter dicit Tho. sed quātū ad id qō dicit de cōsuetudine. latius.ſ.
14 dicam. †Ad id vero qō dicit de eleemosina, fallit vbi ille q vicit esset in necessitate, adeo qp si restituere nō posset viuere, dū modo ille cui dz restituere non sit in eadem necessitate. Nā tempore necessitatis oia debent esse cōia. immo illo tempore licitum est furari. c. si per necessitatem. cum ibi not. de fur. ita dicit Richar. in. iiij. senten. dist. xv. art. v. q. viij. facit quod dixit Tho. vbi. ꝫ. qp si pauperes sunt in extrema necessitate, licitum est facere eis eleemosinam de illicite quesitis, qō est not. ad limitatiōné. c. nō est putanda. j. q. j. vnū singulare verbū dixit Saly. in. d. auc. alearū. per illū tex. qp in casu quo de victis in ludo dz fieri eleemosina, debeat publice apparere, ꝛ si cōstare debet p notariū eleemosinā fuisse factā, qō nō pro epīs ad quos spectat exe
15 cutio male acquisitoꝝ, ſm Bal. per illum tex. in. d. auc. aleaꝝ. † Aut loquimur in clericis, ꝛ tunc aut in religiosis, ꝛ non possunt ludere ludo etiam alias honesto, nec cum alijs, nec inter se, cuz sint mortui quo ad mundum, ꝛ debeāt stare in monasterio soli ꝛ tristes. xvj. q. j. in. c. placuit. el. ij. ꝛ in. l. deo nobis. C. de epi. ꝛ cle. vnde non debent talibus se imiscere, ex quibus frequenter veniunt multiloquia in quibus non deest peccatum, ꝛ rixe, ꝛ cōtumelie, ꝛ ꝗtentiones, ꝛ litigia, que omnia debent euitare. c. j. ō syndic. ergo ꝛ oia illa per que deuenīt ad illud, vt in. c. nam cōcupiscētia, de cōstitu. ꝛ in regula, cuz quod vna via. lib. vj. facit clemen. ne in agro. in. ſ. porro. de ſta. reg. ita dixit Henri. in. d.
16 c. clerici. in. j. distin. † Aut loqmur de clericis secularibus, ꝛ dicas qō ludus aleaꝝ adeo est prohibitus, vt ēt consuetudo non valeat in ẽrium, si fiat respectu cuiusdam voluptatis. Quinimo clericus aleator reputari debet vilis ꝛ indignus ad beneficium obtinendū, ita dicit Abba. in. iij. not. in. d. c. inter dilectos. ꝛ dicit illum tex. esse menti tenēdū, qz hec est vna causa sufficiens ad irritandam collationē factam clerico aleatori. Idē tenet Bal. in rub. C. de condi. ob trup. causaz. Fallit vbi clericus luderet p conuinio, ſm glo. vbi in ver. voluptuosus. Idez tenet gl. in. c. j.
17 xxxv. distin. sed Philip. tenuit contrarium in. d. c. inter dilectos. † nam clerici non debent facere conuinia. c. cōsuluit. xliij. distin. ꝛ c. non oportet. ea. distin. Idez tenet Goff. ibi, qui dicit hoc etiam procedere in laicis, qz conuiuia videntur eis reproba ta, nisi ex quadā charitate ea faciant, vt in. d. c. conuinia. Conuiuia vero pauperū licite fiunt. c. si quis. xlij. dis. ꝛ ita sequit. d. Ant. in. d. c. inter dilectos. ꝛ Abb. ibi dicit se credere hoc dictū veri⁹ quo ad ꝙscientiā, licet nō cōpetat sibi repetitio. Et sic dici posset procedere. d. l. quod in conuinio. Dicit tamen se non credere qp propter hoc quis debeat ita vilis reputari. vt repel-
18 latur ab obtinendo beneficio quod not. Et pro predicta opinio. facit glo. in. ſ. interdicimus. in auc. de sanctiſ. epiſ. que dicit † qp prohibita, vt ibi ex quo sequitur quod priuate recreationis gratia ludere poterunt gratis. Si vero loquimur de iure consuetudinario. Dic aut loqmur in clericis, ꝛ papa vult quo ad eos tales consuetudinem esse irritandā tanq̄ corruptelam. d. c. inter dilectos. aut loquimur in laicis, ꝛ quamuis Tho. de aquino. in loco. ſ. allegato, ꝛ Jo. an. ꝛ Jo. cal. do. Car. ꝛ Pet. de anchar. ꝛ Jmol. in. d. c. clerici. dicant esse cōmunem opinionez quod teneant valere consuetudinem approbantem ludum. Et per ꝙs tunc ludū non esse prohibitū, tñ do. Anto. ꝛ Abb. ibi tenent ẽrium. que opi. vī mihi verior hac ratione. Nam consuetudo ludendi cum taxillis est inductiua delicti, vt in. d. ſ. fi. vbi p Bar. in proemio ff oꝝ. ibi alia crimina, ꝛ maxime propter auaritiam, dolum ꝛ blasphemias, quas secundum Bal. in. d. auc. aleaꝝ. p illum tex. presumptio est intervenire in ludo. Item pp alia in ludo occurētia de quibus. ſ. dixi, ergo tanq̄ corruptela erit reprobanda. c. mala cōsuetudo. viij. dist. c. cuz inter. de consue. c. cū
19 venerabilis. ꝛ in. c. fi. vbi glo. ordi. de consue. ꝛ in. c. ij. eo. titu. lib. vj. Itē consuetudo est lex scripta. in. ſ. ex non scripto. instit. de iure natu. gen. ꝛ ciui. in. c. consuetudo. j. dist. † sed lex est sanctio sancta permittēs honesta ꝛ prohibēs ẽria. l. ij. ff. de legibus facit glo. in. ſ. lex est institu. de iure natu. gen. ꝛ ciuil. nec debet homines ad deliquendum inducere. c. facte autem sunt leges. ꝛ in. c. erit añt lex. iiij. distin. ergo talis non debet dici lex nec cōsuetudo, sed potius abusio ꝛ corruptela. Item ludus fuit inuentus a diabolo, vt in. c. preterea. lj. distin. qui potest intelligi de Azardo domone qui inuenit ludum qui dr Azardus, ꝙz Bal. in. d. rub. C. de cōdi. ob turp. can. in. iij. col. qō est verum respectu accidentiū. ergo ꝙsuetudine non poterit validari. facit. c. ex parte. de consue. Nec obstat si diceretur hanc consuetudinem fere in toto orbe esse prescriptā ab eo tēpore cuius initij memoria non extat in ẽrium. ergo seruāda est. c. super quibusdā. in. ſ. preterea. de ver. signi. l. hoc iure. ſ. ductus aque. de aqua quoti. ꝛ esti. in. l. j. ſ. fina. ꝛ ibi vetustatem vicem legis habere de aqua plu. arcen. ꝛ in. l. si arbiter. de prob. qō voluit Archi. in. c. gene
20 rali. de elec. lib. vj. †dicens qp licet cōsuetudo irrationabilis nō sit seruāda, nec valeat. d. c. fi. tñ fallit vbi esset adeo longeua qp cius initij memoria non extaret in contrarium. Quia rñdeo eius dictum non procedere quando consuetudo esset nutritiua peccati. allego glo. solitaz allegari pro singulari in. d. c. deniqz. iiij. distin. que dicit qō ꝙsuetudo excusat a pena tēporali, non aūt a pena gehēnali, ꝛ loquitur indistincte de quacunqz consuetu. ergo ꝛc. c. si romanoꝝ. xix. distinctio. l. de pretio. de publica. facit pro illa glo. quod dicit glo. in. c. quanto. de ꝙsuetudine, ꝛ similiter poterit respōderi si quis diceret quod aucten. alearū. sicut fuit inducta lege humana ꝛ positiua, vt voluit Tho. vbi. ſ. ꝛ Jo. de ana. in. d. c. cleri. ergo tolli pōt vel lege vel consuetudine ẽria. c. j. de ꝙstit. lib. vj. naz hoc casu non procederet, qz daretur materia peccādi ꝛc. Nec obstat si diceretur, papa scit talez pra nam consuetudinem ꝛ tolerat, ergo videtur eam approbare. l.
21 sancimus. C. de test. cum-similibus. †Quia respondeo qō cuz sit erronea, non videtur eam approbare nec posset de potestate ordinaria, cum daret materia delinquendi contra iura preallegata, ꝛ quamuis ꝑnceps sit legibus solutus. l. princeps. ff. de legib. l. digna vox. C. eod. id est verū quo ad leges humanas. secus est quo ad legem diuinam prohibentem peccatum, quam vsq̄ ad vitam ꝛ sanguinem papa seruare debet textus est not. in. c. sunt quidam. xxv. q. j. ꝛ licet deus ei dederit omnimodam potestatem in terris. c. cuncta per mundum. ꝛ c. per principalem. ix. q. iij. facit qō not. Petr. de ancha. in repetitio. c. j. in. ij. car. de constitu. ꝛ Abb. diffuse in. c. nouit. de iudi. tamen non dedit ei potestatem peccandi. c. i. xl. distin. Et sic concludo talem consuetudinem indistincte non valere, vnde hoc casu non verificabitur id qp dixit Aristote. quem refert Auerrois in commento
22 suo in primo Phisico. †vbi inquit, ꝙsuetudo vt ait Aristo. maxima solet esse causa errozis. nā tūc vt. ſ. dixi potius dicitur corruptela q̄ consuetudo. Et que dicta sunt in hac sorte ludi verificantur non solum in simplici ludo taxillorū, sed etiam alearū, ꝛ per predicta confunditur vnum dictum Jmol. quod reputat no. in. d. c. clerici. dicentis quod inquantum tex. in. d. auc. alearum vsus. loquitur de vno aureo quem ad aleas ludere nō lz p cedit de iure positiuo, secus de iure ꝙsuetudinario quo iure cōsueuit vltra vnum aureū ludi ꝛ non repeti, cuz ſm eū valeat cōsuetudo ꝛ male, vt dixi. Item tollitur alind dictum Jmol. in. d. c. clerici. dicentis quod etiam in ludis permissis siue de iure siue de consuetudine, non est locus repetitioni etiam si blasphemauerint ludentes in ipso ludo, aut luserint per auaritiam, sed debeat agere penitentiam de peccato blasphemie vel auaritie. arg. c. fi. de simo. ꝛ ẽ eū cōmuniter transeunt docto. in. d. c. clerici. maxime per dictam auc. alearum vsus. ꝛ eius rationem de cuius intellectu ꝛ materia. vide Ang. areti. in tractatu, de ma-
23 lefi. in vers. metoꝝ de maldati. † Et huius ludi cōditio est adeo ignominiosa ꝛ vituperabilis qō cū Chilon Atheniensis philosophus vnus ex septez sapientibus, vt inquit Policratus libro primo. Phissus est Corinthū iungēde societatis causa ꝛ ibi omnes ꝛ seniores populi ludentes alea comperisset, adeo illud abhorruit, vt statim infecto negotio illinc discederet, inquiēs nolle se gloriā Spartanorum quoꝝ virtus p orbē clarescebat hac infamia maculare ne diceretur cū aleatoribus societatē contraxisse. vnde dixit Odof. in. l. j. ff. de aleato. quod aleator est velut hostis reipublice. nam vult qp homines ludant suum, ꝛ efficiantur pauperes. ꝛ per consequens fures ꝛ falsarij. vnum notabile verbū de hoc ludo dixit Bal. post Guili. in auc. interdicimus. in principio. argumen. illius tex. C. de epiſco. ꝛ cleri. qp iurās nō ludere ad aleas si mutuat pecuniam causa ludendi pro vtroq̄, est periurus. Itē dicit si nō mutuaret sed doceret ludētes, per
24 illū textum. in versi. participes. † est ēt ludus alearum antiquissimus, vt testatur constitutio greca, ꝛ a Troiano milite, Alea vocato, nomen assumpsit, qui ante Romam cōditā fuisse traditur. imo vt refert Aguitio, fuit tpe belli Troiani. Et de hac sorte ludi bī Exodi. xxxiij. vbi dicitur. Sedit populus manducare ꝛ bibere, ꝛ surrexerunt ludere. de qua etiam potest intelligi qp bī Gene. xvj. Vidit Sarra Jsmaelem ludentem cū Jsaac, ꝛ eum decipiente. de quibus verbis in. c. reuocet. in vers. sequitur. xxxij. questio. j. Et de ea etiam pōt intelligi qp dicit Phisloso. in. iiij. Ethico. vbi affirmat lusores eē deteriozis qditionis

quam latrones, z predicta procedunt ēt in ludo chartarū, z maxime qñ ludit ad bassettā, vel ad tertiā z quartā, inxta vulgarez nā hmōi ludi nō fiunt cā recreationis, sed potius auaritie. idem dico in alijs ludis chartarū, quando finis est auaritia, vel intervenit dolus, vel blasphemia vel alius accidens. de quibus. s.

25 ¶ †De ludo aūt scachoz, licet non sit species sortis. Dico aut loquimur in laicis, z licitus est ludus, dummodo non excedant in ludendo vnū aureū, ēt si sint magni diuites, vt in. d. auc. alearum vsus, z hoc est vez in toto die. non aūt ludant vnum aureū pro posita, qz tunc non liceret propter rationē dissipationis posita in. d. aucte. ita do. Ange. are. in dicto tractatu maleficio. fallit primo nisi esset tempus reseruatum deuotioni z penitentie, qz tunc ludentes peccarent mortaliter, secundū Richar. in sentē. dist. vij. arti. v. q. vij. vbi sic formaliter dicit ludus scachorum non est prohibitus, nisi forte in casu, scilicet cum homines agūt penitētiā. Fallit scdo nisi auaritia luderet, vel interueniret blasphemia, vel alia accidentia, de quibus. s. qz tunc peccaret mortaliter. Et ludendo maximā quātitatē, presumitur quis ludere ex auaritia, sm do. Cardi. in. d. c. clerici. z hoc extenditur ad omnes ludos sui natura permissos, princeps tñ possit ludere in hoc ludo maximā quantitatē pecunie, que in eo presumit parua. l. sed z si susceperit. vbi glo. no. ponens exemplum de donatione quam fecit comitissa Matilda. de iudi. facit. c. z si qō-

26 nes. de simo. †preterea dispositio legis positiue non ligat principez, tanqz positū. s. lege. l. princeps. ff. de legib. l. digna vox. C. eodem tit. facit. l. si quis in principio testamenti. ff. de leg. iij. aut loquimur in clericis, z ludus est licitus, sm glo. in auc. interdicimus. C. de epis. z cleri. z in. §. interdicimus. in aucte. de sanctis. epis. fallit vbi propter talem ludum dimitterētur diuina. ita dixit summus iuris interpres Flozia. de sancto Petro. in. l. solēt. §. senatus. de aleato. facit. c. missus. z. c. omnis christianus. d cō secra. distin. j. sed hoc ante eum fuit de mente Jac. de are. in. l. si cū sciret. ff. de vsucapio. z Pe. de bellaperti. z Cy. in. d. auc. interdicimus. quos refert z sequitur Angel. aret. in. d. suo tractatu, z etiam fuit de mente Henri. boic. in dicto cap. clerici. in fine prime distinctio. fallit secundo vbi auaritia vel alia accidētia de qbus supra interuenirent in hoc ludo z c. Fallit tertio vbi luderetur in pecunia secūdū aliquos dicētes hoc sentire gl. in. d. interdicimus. sed iudicio meo illa glo. hoc non semit. tamē puto tutius eis fore quod non ludant in pecunia vt euitent alia

27 accidentia que de facili possent interuenire. †Fallit quarto vbi luderent in publico, qđ eis non licet, cū eius spectacula sint prohibita, ꝑz glo. in dicto §. interdicimus. vnde consulerē clericis, quod si volūt ludere ad scachos ludāt in priuato, vt in camera. Et ludū scachorum multum laudat Inno. in. c. latoz. de homi. de quo per Archidi. in. c. j. xxxv. distinctione. Et de hoc ludo dixit glos. in. l. erroz. C. de iuris z facti ignorantia. quod melius vident astantes quā ludentes. vnde ex predictis declaro Bal. in rub. ff. de aleato. z in rub C. de condicio. ob turpē cām. z Ange. in. l. fina. in. §. j. ff. qua. re. act. non dat. z Barto. si Bart. est in. d. §. interdicimus. z docto. in. d. c. clerici. dicentes ludum scachorum esse permissum. quod etiam voluit Joā. de ana. in. c. j. in. iij. col. de sortileg. Et ludus loquendo in genere dictus est a Ludo primo histrione. ita dixit Albericus de rosate, in dictionario suo in verbo ludus.

SVMMARIVM

1 Sors seu vētura est res in dubietate humana diuinam voluntatem indicans.
2 Finis in omnibus rebus attendi debet.
3 Diuitie sunt de genere bonorum z ad perfectionem nobilitatis conferunt.
4 Diuitie possunt haberi licite dummodo non qtra mādatū dei.
5 Sors necessitate vrgente est licita.
6 Lucrum ad bonum finem appetere z recto ordine non est improbatum a iure.
7 Sortem mittere est quoddā Deum tentare, z ideo in electionibus ecclesiasticis prohibetur.
8 Fortune viribus nemo se cōmittere debet.
9 Sors non est mala quo ad scientiā, licet bene quo ad exercitiū.
10 Sorti in extraiudicialibus potest fieri.
11 Sors in beneficialibus locum habere potest.
12 Papa transire potest super titulo beneficij.
13 Sors prohibita nō cēsetur nisi in casibus qui a iure exprimunt.
14 Eleemosina fieri potest mediante sorte, z ideo sors fieri potest sine peccato.
15 Papa sciens sortes practicari an tollerādo censeat dispē sare.
16 Fornicationis vitio carentes pauci inueninnt, z ideo presbyter ob simplicem fornicationem non deponitur.
17 Pauperibus z indigentibus furari quandocunqz licet.
18 Sortes quando licite mitti possint.
19 Periculum aie si timeatur in partem deteriorem presumitur.

¶ Tertia pars de ventura.

a Egredioz tertium z vlti-

mum modum sortis, prout est ventura vulgarū mo-

1 re, z hanc dico non esse prohibitam. Nam sors hoc casu nihil aliud est quam res in humana dubietate diuinam indicans voluntatem. ita dixit tex. in. c. sors non est aliquid mali. xxvj. q. ij. z est originaliter glo. Augustini super psalmo. In manibus tuis sortes mee. secundum Thomā secunda secunde qō. xcv. articulo fin. z ita intelligitur quod dixit Ambro. super Lucam, relatus per ipsum Thom. vbi supra qui sorte eligitur humano iudicio non comprehenditur z c. Unde ratione essentie hec sors non est prohibita cum a diuina dependeat voluntate. ideo Bald. in. l. finali. in principia. C. communia de legat. nor.

2 ex illo text. quod mittere sortem non est peccatum. † Item non prohibita ratione finis, qui in omnibus rebus considerandus est, secundum Philosophum in. iij. Phys. z in tertio Methaphy. qui dicit qđ est perfectio cuiuslibet rei. z ideo Bald. in. j. colum. C. de summa trini. z fide catho. dicit q sm Phys cam regulā, cuius finis est bonus, ipsum quoqz bonum est. facit c. merito. xv. q. j. sed finis vēture est lucrum quod in se non est prohibitū, nā diuitie non sunt male in se nec eas appetere peccatum est, quando ad bonum finem appetuntur, z cum bono ordine, secundū Bal. in. c. nam concupiscentia. de cōsti. z fuit snia Boetij d philosophica ꝙsolatione. c. ix. facit gl. no. in. c. clericus. xij. q. j. z q dicit Abb. in. c. super eo. el. ij. in. ij. col. de testi. z gl. in

3 c. militari. xxiij. q. j. que dicit q licitū est augere diuitias. † sunt n. diuitie de genere bonorū, sm Philo. in. j. Ethico. meminit Tho. ij. ij. q. clij. arti. ij. Sunt etiam ad perfectionem nobilitatis. tex. est no. vbi Jac. but. z Bal. in. l. nobiliores. C. d cōmerc. z merca. facit quod dicit Abb. in. c. constitutis. in. iij. colum. de appella. z interest reipublice habere ciues diuites ac nobiles. facit ad hoc gl. no. in. c. j. z est glo. iij. xxj. q. j. iūctis his q ponit Bar. in. l. i. C. de digni. lib. xij. Et q diuitie non obsint, si quis eis bene vtatur, voluit Piero. in epistola incipiente, Deorez z c. in prin. z Phi. in primo Poli. dūmodo quis in eis nō ponat felicitatem, sm Egid. de regi. princip. c. vij. z refert Alberi. de rosa. in dictionario suo. in ver. diuitie. Et ita poterit intelligi illud Psalmiste, Diuitie si affluant, nolite cor apponere. cui Archi. in dicto. c. clericus. dicat illud intelligi de mo-

4 nachis tantum, alias esset ꝛ. c. sint manifeste. eadē cā z qōne. z subijcit Archi. † q diuitie haberi possunt, dūmodo non ꝛ mandatum domini, z dūmodo non preponantur dilectioni domini, per. c. hec scripsimus. in fi. xxx. distinctio. Item q hec sors nō sit prohibita probatur. Nam rationes prohibitorie sortis, prout est diuinatio, de qbus dixi in primo quesito, nō militāt in hac sorte, ergo z c. Ladigere. §. cui. de inrepatro. c. cum cessante. de appella. cum similibus. z iz Augu. in. c. hi qui. xxvj. q. ij. dicat hanc sibi displicere ad negotia secularia z ad vite huiusmodi vanitatem diuina oracula velle cōmittere, tñ non per hoc se-

5 quitur dictam sortem prohibitaz fore. vnde Beda in. c. nō exemplo. eadem cā z questione, q originaliter est sup actus apostolorū † excludit hanc sortem impellente necessitate concessaz esse instar apostolorū, qui effusis ad deuz precibus. hoc mō eum cō sulebāt, quicquid dixerit Host. in titulo de sortileg. in. §. i quo casu. versi. pen. Et ideo concludo q in casu quo quis indigeret pecunia, nec aliter habere posset, vel vellet vendere rem suam, nec aliter posset, nisi ponendo rem suaz sub sorte, vt in presentia rum fit hic Bononie, talis sors non est prohibita. est enim hoc casu quedam indirecta venditio, dūmodo talis nō colligat maiorem quantitatem pecunie qm res ipsa valeat, z cessat ois alia fraus, alias ratione frandis esset obligatus in foro conscientie, ad restituendum illud plus q collegit, per id q dixit gl. in verbo, vt plus. in. c. hoc ius pozrectum. x. q. ij. z Bald. in cap. cuz causam. de testibus. z quantum ad hāc necessitatem. allego gl. hoc volentem. xxvj. questione. ij. in sum. z Archi. in. d. c. sors. z idez credo vbi nulla esset necessitas, sed solū ratione spe lucri

ponderetur

poneretur pecunia sub sorte. naz fraude cessante nõ putarẽ hãc
6 sortem esse prohibitam † cum appetere lucrum ad bonũ finez ꝛ
cũ bono ordine, vt. s. dixi, non sit a iure improbatũ, precibus ta-
men primo ad Deum emissis dicto. c. non exemplo. in fine. nec
hoc casu Deus vł tentari. vt dicit Thomas in loco supra alle-
gato adducens illam auctoritatẽ Ambro. de qua memini in pn
cipio huius questi, nam cum reuerẽtia ibi non vł probari, vnde
dicerem Deum tentari qñ absq causa licita, secus si cum licita,
vt est in casu nostro, vt probaui sors emitteret, facit illud Ma-
thei in euangelio. non tentabis dominum Deum tuũ. Immo p
prie non potest dici Deum tentari, cum omnia sint ei presentia,
tanquam cordiz scrutatori. c. erubescant. xxxiij. distin. c. nouit.
de iudi. Et qđ dixit CHRISTVS diabolo, more humano lo-
quutus fuit. nam anteq̃ tentaret hoc euenturuz non ignorabat
7 fuit namq diuinũ mysteriũ. vnde do. Ant. in. c. fin. de sortileg.
dicit † qđ emittere hanc sortẽ, est quoddã tentare Deum, quasi
volnerit dicere q non est proprie tentare, ꝛ hec sors dł consula-
toria, qz more apostolorz Deus consulit quis obtinere debeat,
vt. d. c. non exemplo. Et quamuis prohibeatur in electionibus
ecclesiasticis, vt in. c. fi. de sortileg. ꝛ tenet Tho. vbi. s. ꝛ Host.
in. d. ver. pennl. data est namq in eis a iure specialis forma, de
qua. in. c. qz propter. de elec. tamen in electionibus secularibus
hec sors militat maxime hic Bononie. naz omni bimestri prio
res sine anciani eliguntur per breuia, ꝛ ita cõmuniter faciũt Ita
lici ſm do. Anto. in. d. c. in fine. Item omni semestri extrahunt
officia publica. que extractio fit per religiosos, que si essent pro
hibita, fieri non tolerarentur per legatũ ac huius ciuitatis epi-
scopũ. ꝛ similiter in alijs locis in quibus huiusmodi sors practi
8 catur. Nec obstat si allegaretur glo. in. §. interdicimus. in auct.
de san. epis. dicens † qđ quis nõ dz se cõmittere viribus fortune
ꝛ ideo propter hoc ludum esse prohibitum, quod etiam voluit
glo. in aucten. interdicimus. C. de episcopis ꝛ clerí. naz non re-
cte loquitur, qz fortuna ꝛ sors cõuertuntur. d. c. sors. que sors nõ
est mala, vt dixi, nec ludus ex natura sua ratione fortune, sed rõ
ne accidentium est prohibitus, vt latius probaui in secundo que
sito. Et ideo de hac sorte verificabitur quod dixit Ang. in. l. sed
cũ ambo. p illũ text. de iudi. qđ sors est licita. vnde dicit qđ q̃-
uis totus titulus de sortileg. eam prohibeat intelligi debet qđ
prohibeat scientiam sortis, non autem ipsam sortem, qz sors ni-
9 hil mali est alleg. d. c. sors. Sed qtra hoc tenet Host. in summa
in. §. j. in fine. dicens, † quod sors non est quid mali quo ad scie
tiam, sed quo ad exercitium. Quod verum intelligo habito re-
spectu ad sortem, prout est diuinatio, vt declarauí. s. in primo
questo, non autem habito respectu ad sortem, prout est quod in
xta vulgares dicitur ventura de qua in hoc questo, qz eius exer
citium non prohibetur per predicta. Et quod dixit Ang. in. d.
l. sed cum ambo. procedit in iudicijs quando est dubiuz iuris, se
cundum Joan. and. in. c. licet causam. de probatio. nisi veniat in
preiudiciũ tertij. l. huiusmodi. §. fi. de leg. j. Et ideo si duo simul
ꝛ semel impetrãt canonicatũ, nec apparet in impetratione quis
fuerit prior, non est locus sorti, qz agit de preiudicio canonicoꝝ.
ita dicit Ang. in. d. l. sed cũ ambo. ad declarationẽ glos. in. c. si
duobus. de rescriptis. lib. vj. de qua glo. idem Angel. meminit
in. l. fi. C. cõmu. delega. que glo. est super verbo, concurrant. fa-
cit glo. pennl. in fi. in. c. quoniaz abbas. de offi. deleg. ꝛ gl. in. §.
finaũt. insti. de satis. tuto. sed qñ est dubium fieri sors nõ est lici-
ta. glo. est in ver. prohibebit. in. l. j. C. vtí possi. quã pro sing. in.
d. l. huiusmodi. in. §. fi. alleganit Jmol. sed do. Anto. in. d. c. fi.
de sortileg. in fi. dicit idẽ esse, etiam quando est dubiuz fieri. al
legat gl. in. c. licet cãm. de proba. in glo. bene tamen. in ver. itẽ
10 licet. ad quem in hoc me remitto. ꝛ hec sors dicitur diuisoria, ꝛz
Archi. in. d. c. sors. ꝛ Tho. vbi. s. † Item dico etiam standum
sorti in extraiudicialibus, vt dixi in electionibus. itẽ in casu quẽ
ponit Bal. in. §. nos itaq. in prohemio ffoꝝ. Cõsuetudo est do
minoꝝ q primogenitus succedit i donatione, mõ nati sunt duo,
nec apparet qđ ordine dicit, q ambo succedũt, vel forte robustio
ri, qz presumitur clericus exysse de carcere materni vteri, arg. l.
si quis. §. fi. de reb. dub. sed posito q ambo succedant si q̃ritur
quis primo debeat nominari in eorum rescripto. dicit Bald.
forte dirimendum, per. l. ij. C. qñ ꝛ quib. quarta pars deb. lib. x.
facit ad predicta text. in. §. optionis. ꝛ ibi glo. in verbo, sorte inst.
de leg. plus qsulit do. Car. cl. incipiente, quesitũ sepe fuit ꝛc.
in fi. verbis q si duo qtendãt de papatu data paritate pbatio-
num locus est sorti, ꝛ dixit de hoc conferri. Idẽ tenet Petr. de
Monte, olim episcopus Brixiensis, in tractatu de potestate pa-

11 pe. in. xxxj. col. alleg. Card. in. c. licet de elec. † Ex quo sequit
q in beneficialibus locus est sorti quãuis moderniores in. c. ca-
pitulum. circa finem. in ver. sed an sorti. allegant in contrarium
do. Card. in. d. c. licet cãm. in fi. colum. dicentem in beneficia
libus non esse locum sorti, per not. in. c. cum qui de eo qui mitt.
in pos. li. vj. Et ratio est, ꝛz eos, ne detur vitiosus ingressus, hoc
est q propter sortem contingat prefici beneficio, illũ qui nõ hz
titulũ contra. c. j. de reg. iur. lib. vj. qđ mihi non placet, nã sors
tunc mittitur quando ambo videntur pares in titulo, vnde de-
claratio facta per sortem dicetur facta Dei voluntate. d. c. sors
ꝛ per consequens non habebit locum vitiosus ingressus. Quare
magis placet opin. Card. in. d. q si. nã de quo magis vł inesse,
ꝛ inest, ergo de quo minus, ꝛz Philo. in. vj. topico. auc. multo
magis. C. đ epis. ꝛ cle. c. cũ i cũctis. đ elec. sed si sors hz locũ vbi
agitur causa papatus, multomagis habebit locũ vbi agitur cau
sa beneficialis inferior. Fallit in causa electionis ecclesiastice,
in qua ius dedit certam formam, vt supra dixi. Hec placet ratio
moderniorum, facientium differentiam inter causam papatus ꝛ
12 aliam beneficialem scilicet † q licet super titulo beneficij transi
gi non possit. c. super eo. de transactio. fallit in Papa qui est su
pra ius positiuum. c. proposuit. de concess. preben. ꝛ ideo conten
dentes de papatu potuerunt transigere, vt veniatur ad sortem
cum consensu tamen cardinalium vtriusq partis. nam dico qđ
tales non potuerunt hoc facere cum adhuc neuter eorum sit de
claratus summus pontifex. paria enim sunt non esse vel esse ꝛ nõ
apparere. l. in lege. de contrahenda emp. c. solennitates. el. j. đ
cõsec. dist. j. ergo interim neuter eorum est supra ius, ꝛ per con-
sequens de papatu transigere non potest quare cõcludo q sors
que iuxta vulgares dicitur ventura, etiam nulla implente neces
sitatate, sed solum spe lucri nõ sit vẽtura per rõnes superius ad
13 ductas. ¶ † Secũdo hac ratione, nam sors non intelligitur pro
hibita nisi in casibus iure expressis. tex. est iũcta gl. in pn. in. c.
fi. de sortileg. ꝛ hoc expresse tz Abb. in not. dicens quod in ele-
ctionibus ecclesiasticis non est sorte pcedẽdũ, secus in electio-
nibus laicoruz, qz in illis vsus sortis non reperitur prohibitus,
ex quo tm se subijciunt fortune. ꝛ ita dicit in multis locis face-
re laicos eligẽtes officiales per ballottas ꝛ breuia. q dicit esse
notandũ, sed in casu nostro nõ reperit sors de iure ꝓhibita, imo
potius permissa, per rationes. s. positas ꝛ cũ tantum subijciatur
qs fortune. igit ꝛc. ¶ Tertio moneoz alia rõne. Xps non venit
soluere legem, ꝛz adimplere, vt ipse attestat in euãgelio Mat-
thei, ꝛz in lege veteri sors erat permissa. c. j. xxvj. q. j. facit illud
Psal. xxj. diuiserunt sibi vestimẽta mea ꝛ sup vestẽ meã misе-
runt sortez, de quo ẽt in passione ſm Jo. an. ꝛ in. c. sicut. xvj q.
vij. ergo Xps eã nõ reprobãs in lege noua, imo potius eam ap
probãs in psona Matthie ab apostolis plenius spiritu sancto
p sortẽ electi vł eã admittere, ꝛ sic nõ vł illud fuisse priuilegium
diuina inspiratione, vt dicũt doc. ꝛ maxime Henri. in. d. c. fi. đ
14 sortileg. ¶ † Quarto facit, eleemosyna fieri non põt mediante
peccato. c. nõ est putãda. j. q. j. ꝛz eleemosyna fieri põt mediãte
sorte, ſm Tho. de aquino quẽ sequit Archi. in. d. c. sors. in fi.
dicẽs q si duo eque indigẽtes petunt eleemosynã nec dari põt
vtriq q iuste q̃ri põt sorte. ꝛ fuit originalis snia Aug. in libz. de
doctrina christiana ſm eũ, ergo. Hoc tm nõ pcederet in casu no
stro quẽ ponit gl. in. c. j. xxxj. di. ꝛ in. c. nõ satis. lxxxvj. di. qđ si
pater infidelis indiget ꝛ alius fidelis equaliter indiget q filius
potius dz subuenire patri ꝛz infideli, ꝛ sic nõ hz locum sors.
¶ Quinto facit, papa est. s. ius positiuũ. c. ꝓposuit. de concess.
15 prebẽ. † ꝛz papa scit hmõi sortes practicari ꝛ tolerat, ergo dispen
sare vł. s. ius cõe q ipsam sortẽ ꝓhibere vł, facit q in simili đ to
lerantia pape dicit gl. ij. in. c. quoniã. de vita ꝛ ho. cleri. ꝛ si qs
diceret, ecclesia tolerat meretrices glos. j. in fine. in capi. inter
opera. de spon. ꝛ tm ſm docto. maxime Abba. ibi meretricari
est peccatum mortale, ſm eos. rndendo q cuz accedere ad me
retrices sit prohibitum de iure diuino, vt habetur Deuter. xx-
iij. vbi dł, nõ erit meretrix de filiabus Jsrael. ꝛ in. c. meretrices
xxxij. q. iij. ꝛ sic q̃uenies peccet, papa non potest q̃ illud dispẽ
sare, vt in. c. sunt quidã. xxv. q. j. facit. c. cum inferioz. de maio.
ꝛ obe. ꝛ ratio huius tolerationis est vt euitetur maius malũ, vt
adulterium, incestus, sacrilegium, sodomia ꝛc. ſm doc. in. d. c.
16 inter opera. † sunt. n. rari q reperiantur sine vitio fornicationis
adeo q presbyter pp simplicem fornicationẽ nõ deponeretur,
dixit gl. no. in. c. maximianus. lxxxj. di. de qua meminit Abb.
17 in. c. at si clerici. in. xix. col. de iudi. † Et ꝓdicta vera intelligo, dũ-
mõ sors nõ fiat in diebus festis q principaliter diuinis sunt đdi
cati. l. fi. C. de fer. ꝛ maxie tpe diuinoꝝ officioꝝ p id q dixi đ sor

te ludi, allegãs Ricar. in. iiij. senten. di. xv. art. v. q. viij. idẽ dico si sors nimiũ frequẽtaret, q̃ tũc haberet locũ illa rõ ꝓhibitionis, q̃ est q̃ qs minus vacaret bis q̃ ꝓsalute aie sunt accõmodata, de qua dixi in. j. q̃sito. Itẽ veniret in ꝓiudiciũ reipub. cuius interest ne qs re sua male vtat vt in. §. in ptãte. in fi. in ℞. expedit insti. de his q̃ sunt sui vel alie. iur. ſz boies ꝯtinuãdo bas sortes retraberent ab artibus ⁊ exercicijs suis q̃ esset ℥ bonũ publicũ ergo ⁊c. secus si fieret semel in anno vt sit hic Boñ. in festis natiuitatis dñi. † Itẽ ꝑdicta vera intelligo de pauperibus ⁊ indigentibus qbus aliq̃n ẽt licitũ est furari. c. si per necessitatem. de fur. Itẽ licitũ est aliq̃n vẽdere ꝓpꝛios filios vt est tex. sing. i. l. ij. C. de pat. q̃ fil. distra. ⁊ iõ dr̃ q̃ tpe necessitatis oia debent esse cõia, ſm gl. in. d. c. si p necessitatẽ. secus in diuitibus, nã cũ hoc intelligant facere ex fomite auaritie, q̃ est inordinatus appetitus pecunie vel cuiuscũq̃ rei alterius in q̃rẽdo vel retinendo, ſz Augu. excecãs boies idolozũq̃ inducẽs seruitiũ. c. auaritie. ó ꝑbẽ. iũcto. c. auaritie. de elec. li. vj. negari nõ põt quin tales se i gerẽdo sorti peecẽt mortaliter, tñ nõ crederẽ q̃ si p eã lucrẽtur teneant ad restitutionẽ, cũ actus sortis sine fraude vt dixi, in se sit malus, debeat tamẽ de peccato auaritie agere penitentiam, ⁊ p predicta ita declarat Nico. de lyra super actibus apostolo
18 rũ, in. c. j. in gl. sup ℞bo, dederũt sortes inquãtuz dicit † q̃ si disp̃ositio vel euẽtus sortiũ expectet a fortuna tm̃ nullũ vitiũ est si mittant sortes ad determinãdũ inter boies q̃z ptez qs accipiat alicuius rei, ⁊ hoc ex cõi ꝙsensu cõmittit fortune cã tñ motiua põt esse peccatũ, vt si ꝓp ꝓpꝛiã cupiditatẽ vel aliq̃ vitiũ nõ p̃nt alio mõ ꝙcorditer diuidere. Hec fuerũt ℞ba sua. ad illud tñ q̃ dixi ó diuitibus, vt nõ possint sine peccato se ingerere huic sorti posset sic opponi, ille q̃ cupit lucrari p viã huius sortis, cupit lucrari si ⁊ inquãtũ Deus voluerit, vt ꝑbat̃ in. d. c. sors. sed cum Deus sit summa bonitas nõ põt velle malũ, ergo cupies lucrari p viã huius sortis, nõ põt dici peccare in auaritia. rñderi põt q̃ hoc ꝓcederet si homines existimarẽt q̃ illud q̃ sorte ꝙtingit, ꝙtingat volũtate diuina, sed credũt cõtingere a casu, ⁊ mẽs ac ꝓpositũ distingũt factũ. l. j. §. diu⁹. ff. ad. l. cor. de sica. ergo talis cupiditas in diuite est peccatũ auaritie. vñ qualitercunq̃ sit, q̃ bonaq̃ mẽtiũ est vbi culpã agnoscere, vbi culpa nõ est. c. ad ei⁹.
19 v. dist. † Itẽ q̃ vbi ℞tiũ periculũ aie, solet ꝑsumi i partẽ deteriorem, per id q̃ dicit gl. not. in. c. j. in verbo, estimare. de scrutinio ab huiusmodi sorte abstinendum fore consulerem.

FINIS

Tractatus notabilis ⁊ vtilis

Domini Tyndari. V. J. doc. obseruantissimi in materia Compensationum Felici ter Incipit.

Dñi nomine inuocato

C ⁊ gloriose virginis Marie. Placuit ad iuuenũz eruditionem, intelligentium etiam aliqualem cõmemorationem, vtilia quedam circa compensationis materiam, hoc tempoze compendiose percurrere. Igitur ea ipsa trademus hoc ordine.

C Primo quid sit compensatio.
C Secundo cur sit edita.
C Tertio ex quibus rebus conficiatur.
C Quarto ex quibus obligationibus vel debitis.
C Quinto in quibus casibus locum habeat.
C Sexto qualiter fiat ⁊ cuius ministerio.
C Septimo quis ea vtatur ⁊ aduersus quem.
C Octauo quo tempoze.
C Nono qualiter in compensationem procedatur.
C Decimo ⁊ vltimo quis effectus compensationis.

SVMMARIVM

1 Compensatio quid sit.
2 Interest potius nostra non soluere, q̃z solutum repetere.
Frustra factuz est per plura, quod potest agitari per pauciora.
3 Compensatio quibus ex rebus conficiatur.
4 Compensando speciem pro specie, vel speciem pro quantitate vel econtra, an cõtradicat solutionis nature.
5 Compensatio qualiter fiat. 10.
6 Res an debeat compensari in genere suo.
7 Res redacta ad pecuniam mutuo consensu partium, an quelibet species possit deduci in compensatione.
8 Fructus ex pignoze percepti an extenuent.
9 Quantitas si in specie debeatur, an cuz alia quantitate compenserur einsdem generis ⁊ materie.
11 Baldus quandoq̃z varius.
12 Pecuniam in specie deberi quid sit.
13 Quantitatem ad speciem redigi quid est.
14 Demonstratio persone apud quam est species, speciem non minuit.
15 Testatoris vel ℥bentium voluntas quo casu sequenda.
16 Creditoze inuito an aliud pro alio possit solui in speciebus.
17 Veritatis fundamẽtũ non habentia non sunt referenda.
18 Aduersari voluntas non apparet in casu dubio.
19 Imperator an sit cõmendandus.
Obligatio dici solet esse mater actionis.
20 Obligatio vbi impotens esset ad producendum actionẽ efficacem nunquid dicemus denegari compensationem.
21 Obligatio naturalis nullam actionem omnino producere solet.
22 Absolutio an possit tollere naturalem obligationem.
23 Naturalis obligatio post sententiam absolutoziam iniuste latã licet remaneat, an efficax.
24 Compensatio debiti ante diem an admittatur.
25 Compensatio cui deneganda.
26 Agens ℥ macedonianũ repellitur senatusconsulti exceptione. Tutela manente, contra tutozem non potest agi pupillus.
27 Debitor an opponat exceptionem compensationis tpis suo creditori qui olim fuit debitor circa idem est mozosus.
28 Fideicõmissum hodie petitur iure actionis.
29 Compensatio in omnibus causis an recipi possit.
30 Compensatio negligentie quo casu fiat.
31 Compensatio an admittatur in noxali iudicio.
32 Compensatio semper reijcitur in causis fiscalibus vbi debitum processit ex diuersa statione.
33 Compensatio non potest opponi in decimis.
Decime sunt tributa que debentur deo.
34 Cõpẽsatio an facienda in delictis ⁊ vbi agit̃ de dolo vel culpa.
35 Cõpẽsatio an admittat̃ vbi sunt delicta hincinde oino diuersa.
36 Cõpẽsatio circa idẽ nõ fiet si vnus est in lata culpa, alter i leui.
37 Cõpensatio q̃n admittatur in dolis diuersarum personarum.
38 Doli exceptio fit ad merita cause.
39 Compensatio non recipitur in caus fiscalibus vbi debitum est diuersarum stationum.
Odio penarum fit compensatio ipso iure.
40 Imperator probibuit stantibus debitis diuersarũ stationum fieri confiscationes in causis fiscalibus.
41 Compensatio an admittatur si ex vtroq̃z latere factum sit depositum ⁊ hincinde agatur directa depositi.
42 Compensatio an recipiatur circa iudicium dotale.
43 Compensatio an admittatur contra depositum.
44 Expense necessarie minuunt dotem. 59.
45 Fructus si compensantur, qui sunt pars dotis vniuersalis, compensatur pars vere dotis.
46 Species vna pro altera solet retineri in multis casibus.
47 Compensatio an fiat ipso iure. 51.
48 Iura factum hominis clare requirere videntur in cõpẽsatione.
49 Usure non currunt nisi ex moza.
50 Compensatio ipso iure extinguit debitum sicut solutio.
52 Fideiussor tanto minus dz ipso iure, quantum ex compensatione reus potest retinere.
53 Male agere an dicatur cui obstat compensatio.
54 Usure legibus sunt odiose.
55 Debitor plurium summarum an possit soluere sine dubio inuito creditore prinsq̃z summam velit.
56 Compensationes an fieri possint ipso iure ab initio, tempore contractorum debitorum.
57 Iudex an debeat pronuntiare ſm compensationez iam factam.
58 Diuersis ex causis compensatio an possit fieri.
Solutum repetit vt indebitum soluens per errorem.
60 Compensatio que fit a debitore quotuplex sit.
61 Cõpẽsatio ipo iure a prin. inducta oi casu, quos effectus inducat.
62 Exceptio doli dabatur olim tam in bonefidei q̃z stricti iuris.
63 Testamentum ex causa preteritionis ipso iure est nullum.
64 Reprobatio iniuste facta quomodo validanda.
Sententia facit ius inter partes.

65 Iudex

65 Index nullam compensationem facit ex officio, sed eam factam a iure declarat vel reprobat.
66 Oppositio nulla partis de compensatione habet de necessitate fieri in iudicio.
67 Ministerium vel adminiculum hominis non requiritur ad cõpensationem inducendam.
68 Lex semper est certa de veritate.
69 Compensatio cui potest obijci, agere potest. 70.
Nemo experitur sine ratione.
71 Sententia facit de indebito debitum.
72 Contributio quomodo debeat intelligi.
73 Conuenti in arbitrio est an compenset vel petat.
74 Compensatio an inducatur sine hominis facto.
75 Equalitas in iudicijs est seruanda.
76 Actio sublata est cum compensatio sit facta ipso iure, & perempte sint obligationes hincinde.
77 Reus si statim liquidaret de iure suo sine mora post liquidatus ius actoris, an index debeat secundum compensationem iam factam a iure pronuntiare.
78 Compensatione qui vtitur an videatur agere & petere.
Excipiens in sua exceptione dicitur agere & petere.
79 Compensatione vtens in effectu petit declarari se nõ debitorẽ.
80 Lex facit compensationem sine homine, vt homo ea vtatur.

¶ Articulus primus

Ompẽsationẽ dici debi;

1 c tij † & crediti inter se ꝯtributiones modestinus scribit. ff. de cõpensa. l. j. Nostri doctores declarant hanc ꝯtributionẽ fieri solutionis loco, idq; nõ immerito. Est enim cõpensatio imaginaria q̃dã solutio effectu saltẽ ꝙsiderato, vt probat. ff. q po. in pign. ba. l. si debitor. in fi. ff. ad treb. l. deducta. §. nũmis. in fi. per Bar. in. l. amplius nõ peti. ff. rem ra. ba. & per Bal. in. l. fi. C. de compensa. Quãq; glo. q̃dã ad hoc deuiauerit. in. c. ad nostrã. de iureiur. dicens cõpensationẽ nõ dici solutionẽ, & nõ recte per preallegata iura. latius tamen de hoc subnectemus. vij. q. prin.

¶ Articulus secundus.

Dcirco autem compensa;

2 i ri. induci necessariãq; esse pomponius voluit, † qm̃ nostra interest potius non soluere q̃ solutum repetere. ff. eo. l. iij. Non mirum, nam & ipsum repetere fortasse fiendum esset cũ lite. ipsum ergo litigare molesta res esse videtur & damnosa circa sumptus & ipsius cause periculum propter qõ & minori concedi solet in integrum restitutio. vt hic probatur. ff. de minoribus. l. minoribus. xxv. annis subiungitur. C. de iudi. l. proponendum. post princi. ff. de fruc. & lit. expen. per totum. ff. de fideiusso. l. si stipulatus. ff. de pecu. l. quod debeꝫ. cum concor. Beniq; vt Bal. voluit. C. eo. l. si. frustra factum esset per plura qõ poterat agitari per pauciora. Sicq; quod potest breuius p vnũ actum expediri cõpensando, incassum protraheret per plures solutiones, vel potius per solutionem & repetitionem, pro hoc. ff. de q̃di. inde. l. dominus testa. ff. si cer. pet. l. cum fundus. §. seruũ tuum imprudens. de rescrip. cle. auditor. Et he rationes sufficiũt licet Saly. alias rationes considerauerit in. l. fi. C. de compens. Jamq; satis. primus ac secũdus articulus redditur expeditus.

¶ Articulus tertius.

Ꝛ rebus omnibus compẽ

3 e satio induci maioribus nostris nõ est visum, † sed ex his tantum qui inter seipsas functionem recipiunt Sicuti sunt ea que pondus sapiunt, aut numerum, aut mensurã vt. ff. si cer. pet. l. ij. §. mutui datio insti. quib. mod. re ꝯbitur ob. post princi. Non ergo erit compensatio de specie debita ad aliam speciem. nec de specie ad quantitatem vel econtra, vt. ff. de pignoraticia actione. l. si conuenerit vt nomen. in principio. ff. de conditione indebiti. l. si non sortem. §. si centum. C. de rei vendicatio. l. si ex pecunia. ff. de impensis. l. quod dicitur. post princípium. Sed dũ taxat de quantitate ad quantitatẽ recipietur. C. de compensatio. l. si constat. Et huius quidem ratio est, quia cum compensatio sit in effectu solutio quedam imaginaria. vt supra demonstratum est. prima questione. Ita in solutionibus sit soluendum idem non aliud pro alio creditore inuito, vt dicto. §. mutui datio. & ff. de re iudicata. l. si se non obtulit. §. ait prętor. ff. de constituta pecunia. l. promissor stichi. §. finali. cum similib.
4 nulli dubium † quod compensando speciem pro specie vel speciem pro quantitate vel econtra, hoc contradiceret solutionis nature. ideoq; hoc est impossibile. Hoc autem minime contingit vbi quantitas compensatur cum quantitate, cum in genere suo functionem recipiat, vt dictum est omnino iuris fictione. idẽ videtur esse solutum non aliud pro aliud, vt inquit Paulus iurisconsultus in. d. §. mutui datio.

Nunc videamus quid si species ex vno latere debita sit perempta ex quo debeatur eius estimatio, an fiet cum quantitate ab altero debita hec compensatio vna. ratio facit quod nõ, quia cum illa estimatio subrogetur in locum speciei consumpte, cuiusdem videtur esse nature, vt. ff. si quis testam. litig. esse inf. fue. l. prima. §. hec actio. & ff. si quis cautio. l. si eum. §. qui iniuriarum oppositum enim est verus fit enim † compensatio in casu isto vt statuit
5 imperator expresse. C. eodem. l. si propter fratres. Nec fuit hoc sine ratione si bene consideretur, pro hoc quod habetur. C. eodẽ l. neq; & per glo. & docto. ff. soluto matrimonio. l. dinortio. §. ob donationes. & responde tuipse ad text. ff. de legatis primo. l. titie textores in. §. fina. & eodem titulo. l. si heres centum que iura volũt pecunias subrogatã loco speciei pro specie haberi. Illud. n. obtinet quantũ ad hunc effectũ tantũ vtrum debeatur vel nõ debeatur. diuersum est oino q̃ q̃ris. s. an cõpẽsẽt presuppositio debito. hoc enim fieri põt, vt. d. l. si pp fratres. Videndus etiã est quid si hincinde debitũ sit aliquid in genere quod tamen non cõsistat in pondere, numero, vel mensura, vtputa homo. bos, iumentũ, vel aliud quid si. in genere debitũ an admittemus cõpẽsationes? Prima fronte hoc apparet ex predictis esse negãdũ. Nam in his non damus ꝯfusionẽ ꝙrium tm̃ inter omnes videt̃ esse receptũ, vt. s. cõpensatio fiat, pro hoc tex. l. si pars here. pe. l. j. §. item si cũ me. ff. de here. instí. l. qui non militabat. in fi. p̀n. ff. de leg. ij. l. vnum ex familia. §. sed si vno. ff. ad trebel. l. deducta. §. nũmis. per gl. ff. de cõpẽsa. l. ob negotiũ. & Azo in summa eo. tit. paulo post princi. Nec repugnare videtur hoc precedẽ-
6 tibus dictis, cũ † in genere suo res debeatur, q̃uis res ipsa propꝛie non recipiat functionẽ, tm̃ genus hz functionem quãdaz, vt. s. vtrunq; debitũ in genere a diuersis personis pariformiter debeatur. Et ab vtraq; parte mediocritas quedã despiciat̃, vt. ff. ó leg. j. l. legato generaliter. in princ. C. de donatio. l. si quis argentuz. §. ij. C. cõia de leg. l. fi. §. j. cum simi. Et ideo functio hoc casu nõ omnino accipienda est, prout in mutuo in his tantum rebus que pondere consistunt vel mensura. Sed & in ceteris que in genere debent̃ & conformitatẽ habent omnimodã ex vtroq; latere vt ex predictis apparet,

Discutiamus item q̃ si vtrinq; debeatur genus vel quantitatem sz nõ oino eiusdẽ materiei. v. g. tu debes mihi frumentũ ego debeo tibi vinuz. tu mihi seruũ in genere, ego tibi equum in genere, ergo an his casibus cõpensationẽ dicemus fieri posse. Accursius hoc sensit fieri posse in quantitatibus hincinde debitis diuersi generis. C. eodẽ. l. neq; scriptura. in sua gl. Bal. idẽ no. ibi in omnibus generibus debitis dũ tm̃ per cõpensationẽ totũ ad pecuniã redigat̃,
7 q̃ oio nihil est dicere, q̃ † redigẽdo rẽ ad pecuniã mutuo ꝙsensu partiũ q̃libet species posse vẽ deduci in compensatione vsq; ad ꝙcurrẽtẽ q̃titatẽ, & sic fiet cõpensatio de pecunia ad pannos, vel de frumẽto ad equũ & hmõi, sm̃ eundẽ Bal. & eadem. l. fi. vbi refert Petrus de bellapertica idẽ sensisse. Nobis igit̃ aliõ dõm vẽ vt. s. cõpensatio hoc casu nõ admittat̃ de vna quantitate diuersi generis ad alterã, vel diuerso genere ad aliud diuersum genus hoc ꝙdiceret regule q̃ vult aliud p alio solui nõ posse inuito creditore. ff. si cer. peta. l. ij. §. mutui datio, vt supra relatũ est. & hanc partẽ secutus est recte intuẽdo gl. in. l. dinortio. §. ob donationes sol. ma. & ibi Jac. de are. bar. Jmo. Lud. & oẽs. Bẽt idẽ Jnno. secutus est, extra de iurein. c. ad nostrã. vbi de Bp canonistas. Agitatũ tm̃ est qua via p̀cedãt hec, cũ † fructꝰ ex
8 pignore p̀cepti extenuent. Sicq; species cũ quãtitate ꝙfundantur, vt. l. j. C. de distract. pig. & l. j. & ij. C. de pigno. acti. extra de pig. c. cũ ꝙ. & c. illos vos. dici ꝙsueuit. & recte hoc vex vbi fructus ꝙsumpti sunt, sed si extarẽt, tũc cessaret hec ꝯtributio. nec enim tollunt debitum sed pignori retineri dicuntur pro debito. casus. C. in quibus can. pig. ta. cõtraba. l. iij. & sic intellexerunt

maiores nostri. Cy. s. in. d. l. j. & ij. C. de pign. act. & Bar. in. d. §. ob donationes. Ité apud cõmẽtariũ Bar. in. d. §. ob dona. nõ sine ratione agitaẽ. cur quotidie argentũ pro auro, vel es pro argẽto & hmõi cõpẽsemus. Hoc haud dubie ꝑdictis repugnare vr. dicendum tñ ꝑm eius sniam q̃ cõiter sequuntur doc. vnũ genus solui posse pro alio & cõpensari, tunc demum vbi omnino sunt eiusdem materiei, vt si debeo tibi. x. libras auri in massa. tu mihi aureos tot ad numerum, quorum pondus equalet debito meo. Sinaũt diuerse essent materie. v. g. ab vno debeẽ aurũ ab alio argentũ vel hmõi hoc fieri nõ posse inspecto tm̃ scripto iure, & sic intelligũtur que dicta sunt. §. Ex ꝙsuetudine tñ aliud potest dici, ideoq̃ ꝑm ꝙsuetudinẽ sustentaẽ, nõ ꝑm iuris rigores, q̃ ꝑ auro debito pecunia soluaẽ argentũ, vel cõpenseẽ, pro hoc qõ not. glo. in. l. si quis argentũ. in prin. C. de dona. ff. de ẽben. emptio. l. j. per Bar. ff. si cer. pet. l. ij. latius. ff. de solu. in. l. paulus. & per Bal. qui idem in effectu notat. C. eo. titu. l. fina. per Jnn. & cano. in. c. quanto. de iureiuran.

9 **Nunc** dicendum est de. q. quotidiana pessime explicata quid si † quãtitas in specie debeatur an cũ alia q̃ titate cõpẽseẽ eiusdẽ generis & materie. glo. monet hoc. ff. si cer. pet. l. cum fundus. §. seruum tuum. dixitq̃ ibi hoc fieri nõ posse, vel tanq̃ de specie vera ad quãtitatẽ per tex. l. plane. §. ij. de le. j. & in. l. sed si certos. eo. tit. ff. de pec. in. l. si creditor. §. j. vbi ẽt idẽ sequuta est glo. Pet. de bellaper. & ceteri vltramõ. in. d. §. seruũ. qm̃ siue pecunia debeaẽ in specie siue in genere eadẽ est ratio cõpensandi. cũ nõ cadat affectio maior in vna pecunia q̃ in alia, vt. ff. de in lite. iur. l. nũmis facit. ff. si cer. pet. l. nã & si fur. §. fi. Bar. idẽ in eo §. seruũ. Adducens ꝑ hoc alterã gl. i fi. C.
10 cõmo. l. fi. itẽ optimã rõnẽ, † qz cũ speciali ratione sit inductũ ne in actione depositi ob eius. s. ꝓuilegium recipiatur compensatio, vt est expressum. C. de cõpensa. l. fina. depositi autem natura sit vt in specie fiat, proculdubio apparet quod in alijs quantitatibus etiam speciem redactis compensatio fiat, ne alios dicẽdo nullum esset depositi ꝓuilegium. Et cum bis cõiter trãsire videntur Moderniores. d. §. seruum. Mibi placuit altius perscrutari & aliorũ snias perquirere. igitur alie atq̃ alie extant opinio. etenim By. in. l. talis scriptura. de leg. j. sententiã glo. prealleg. secutus est in effectu, licet cã non allegauerit, dixitq̃ By. illius tex. arg. qõ si test. legasset mihi cẽtũ que erant apud cam pfozẽ, & si ea nõ prestiterit heres daret mihi vineam, ꝙsumptis centum apud campsorem, nec posse alia centũ dare in loco. s. cõ sumptorum, cuz legatum illorum centuz fuerit factum vt de specie. Hec põt alia species solui pro alia. Et hoc modo dicit By. fuisse in facto terminatũ. Idẽ sequitẽ & Bar. ibi By. referens & alleg. ad hoc. l. plane. ver. sed hoc ita. & l. si certos. eo. titu. sequitur quoq̃ Jmo. in. l. talis scriptura. Nec de ꝓximis. §. dictis mentionẽ vllã faciunt. Contradicere enim hec vñr predictis cuz dicant hoc casu compensationem seu confusionem legate pecu
11 nie cuz alia pecunia ꝓpea q̃ legata pecu. redacta fuerit ad speciem. Bal. in hac qõ. mirabiliter † variauit suis dictis expugnans, & eorum mentionem nõ faciens. Nam in. l. talis scriptura. sequitẽ sniam By. & Bar. qõ prestãda sit venia dicto casu ne fiat ꝙfusio alterius pecunie, subdens not. illud intelligendũ vbi pecunia erat apud campsorem deposita in specie. Aliud dicit si in numero, quo casu secundum eum non consideraretur tanquã species, sed tanquam genus per legem diem sponsaliorum. & l. lucius. ff. depositi. & nota. in. l. si creditor. §. primo. ff. de peculijs. quod dictum declarans & sequens Joannes de imola ibi sentit vlterius intelligendum vbi pecunia in sacculo deponitur apud campsorem quo casu conuertitur ad speciem, & cum hac sententia concordat q̃ ipse Bal. no. in. d. §. seruũ. vbi sequitur glo. illam ꝙ Bar. & vltramõ. ipse añ Bal. in. l. fi. C. de cõpen. ꝓinz aperte asseruit improbans glo. predictam & ꝓriam sententiam, sequens Pe. de bellaperti. & Bar. & vltramontanorum eisdez fundamentis. Subdit etiam ibi hoc esse clarissimum, vbi cõstaret depositam pecuniam esse contumptam per. d. l. fi.

Quid nunc dõm sup̃ taz ardua dubitatione in qua
12 vrgẽt vndiq̃. ꝭ nos ꝑ intellectu claro añ oia videamus† qd sit pecuniã in specie deberi. Et qdẽ nihil aliud est q̃ deberi pecuniã ad speciẽ redactã scõm oim sniam. Quid ergo est pecuniaz ad speciẽ redigi. Bar. in. d. §. seruũ tuũ. sensit eoipso q̃ factum est depositũ pecunie, pecuniã ad speciẽ redigi ꝓp depositi natu
rã. vt. §. retuli. Sed arbitror illud nõ sic late intelligi vt cõprehendat casum quo depositũ factũ est ad numerũ. Cũ enim depositario facultas a iure gceaẽ ꝙsumẽdi pecu. apud te depositaz non obsignatã ad numerũ tm̃. Et satis sit hoc casu si reddãt tantũdẽ, vt exprimit Pa. iurisco̅sultus. ff. depo. l. diẽ spõsalioꝝ. §. fi. & eo. ti. l. si sacculum. ver. ꝛ3 si est expromissum clare apparet q̃ hoc casu nõ dr̃ in specie deberi, quo casu non põt in eius locũ altere species subduci. ff. si cer. pe. l. ij. §. j. Et hoc apparet q̃ q̃ q̃ in deposito sit spãle vt ob eius ꝓuilegium non admittaẽ cõpensatio, vt statuit imperator in. l. fi. eo. ti. & j. subdeẽ tñ illud est intelligendum de eo q̃ debeẽ per deponẽtẽ ipsi depositario ad ipsam rem depositã. non sic pecunia deposita ad alterum ipsius depositarij pecuniam, hoc enim recipitur vt dictum est nisi natura depositi repugnaret, vt statim apparebit.

13 **Quid igitur** †est quantitatẽ ad speciẽ redigi. certe nil aliud est q̃ ꝑ locũ certũ in quo deposita est denotari, vt puta dõo pecuniam que est in arcba vel in marsupio sigillata, vel vinũ q̃ est in apothecis, vel oleum qõ est in amphoris, vel frumentum qõ est in saccis vel horreo vt aperit Ulpianus. ff. de legatis. j. l. talis scriptura. versicnlo item si legetur. eo. titu. l. plane. §. si eadem. ver. sed hoc ita. & papinia. eo. titu. l. certos. & affricanus eodẽ titu. l. si fundus. §. qui quinq̃. Et Pau. in. l. diẽ sponsalioꝝ. & in. l. si sacculũ. Si bene ponderetur. quid tamen dicemus si quantitatez hoc modo denotemus illam scilicet quam mihi Titius debet, vel quam habeo apud Titiuz, certe hec designatio nullam facit speciem vt expresse declarat Ulpia. iurisco̅sultus. ff. de leg. j. l. quidã test. in fi. ꝓinci. intelligendo recte eius verba. Et hoc verum credo. nisi apud Titium quãtitas vt species fuerit assignata. demon
14 stratio enim persone † apud quam est species speciem non mutat, secundum mentem omnium, in. d. l. talis scriptura. item ꝑ claro intellectu predictorum videamus an hec quãtitas ad speciem redacta & in obligatione deducta omnino debeaẽ, vel possit alia ꝙsimilis persolui in eius locũ. Et hic est considerandus quod aut quantitas eadẽ extat aut ꝙsumpta est. Primo casu ipsamet q̃titas soluenda est vt species. Nec põt creditore inuito aliud ꝑ ea in solutũ deduci. hoc demonstrat tex. i. d. l. sed & si certos nũmos. & in. d. l. plane. §. si eadẽ ꝙiũcto tex. l. ij. §. j. si cer. pet. Secõ casu aduerte subtiliter qõ aut ipsemet testator vel ẽbens q̃ pecuniã pro specie obliganit in eius defectũ & con
15 sumptionẽ quid fiendum esset. Et hoc casu sequenda † est testatoris vel ẽbentiũ voluntas, vt. s. subrogatur, tradaẽ, vel soluaẽ. d. ver. itez si legetur. Et in. l. talis scriptura. facit. ff. depo. l. j. §. si quenerit. & i auc. de nup. in. §. disponat. Aut hmõi dispositio celebrata non fuit. Et tunc iurium conditores & interꝑtes oẽs voluerunt in casibus in quibus periculuz emptionis spectat ad debitorem de quo late per Bar. & omnes. ff. si cer. pera. in. l. q̃ te ipsum debitorem teneri ad eius estimationem hoc aperit expresse. d. l. diem sponsalioꝝ. & eo. tit. l. lucius. l. si sacculum. tenebitur etiam hoc casu fortasse ad interesse sicut periculũ institisset post moraẽ ꝑm ea que hñr. ff. de actio. emp. l. j. ff. ò ver. ob. l. vbi aũt non apparet. in. §. fi. latissime per Bar. in eod. tit. l. stipulationes nõ diuidunt̃. ver. celsus. & per Cy. & Bal. in. l. j. C. de sen. que pro eo quod interest.

Nunc ad propositam compensationis speciem post hec
necessario decurso redeamus, Breuiterq̃ eo modo distinguamus an extat pecunia, an consumpta sit. si enim extat non puto
16 admitti cõpen. per inra prealleg̃ata. Et ne aliud † pro alio soluatur in speciebus inuito creditore, & hoc modo intelligo glo. & Bal. in. d. §. seruum tuum. & Joan. de imol. qui idem sequitur in. d. l. talis scriptura iuxta principium. si consumpta est, arbitror oppositum vt scilicet compensatio admittatur vbi debitor tenetur ad estimationem. & hoc casu intellizo veram opinionẽ Bar. & vltramontanorum in. d. §. seruũ tuũ. & ipsius Bal. ꝓbãtis in. l. fi. de cõpensa. & pro hoc optime tex. imperatoris. C. eo. l. si propter fructus. & quod dixi in. ij. artic. huius. iij. q. princ. hec vera nisi ille qui querit cõpensationẽ in casu cõsumptionis ex eius dispositione vel alterius teneaẽ ad aliud in loco consumptorum. tunc enim nõ compensat sed subrogatum vel substitutum prestat. sic intelligitur opi. By. Bar. Bal. & Joã. de imo. in. d. l. talis scriptura. & hoc modo credo predicta concordari, saluo veriori iudicio. Quamuis Ang. sequatur opi. vltra mon. in. d. l. fi. quamuis etiam Salyc. non faciens mentionem
17 de dictis ꝓrietatibus alio modo cõsiderauit in. d. l. fi. cuius dicta referre nõ curo qz† non habent fundamentum veritatis.

Tractandum restat circa ẖ. iij. c. quid si ex vno latere debetur quantitas simpliciter, ex altero quantitas, vel species alternatiue, vel ipsa quantitas

quantitas debeatur ⁊ species pro quantitate põt insolutũ dedu
ci.v.g.tu õbes mihi.x.simpliciter ex cã mutui,ego tibi.x.ex dã
no aduersus te cõmisso per seruũ meũ,vel seruũ meum secundũ
naturam noxalis iudicij. An ergo fiet cõpensatio horum debi-
torum ⁊ gl.sentit qõ non.ff.de fur.l.qui iniurie cã.§.j.contrariuꝫ
sensit eo.tit.l.seruus.§.idem dicendum,considera ꝑm Bar.in.
d.§.idem dicendũ,q̃ qñq̃ obijciens compensa.hoc facere vult
inuito eo ad quem spectat electio vel q̃ꝫtitatis vel speciei ⁊ hoc
ei non licet.sic loquitur glo.in.d.l.qui iniurie ⁊ non sine ratione
fieri enim contingeret hoc casu si aliud diceremus cõpensa.de
specie ad quantitatem,si alter debitor eligeret se traditurum spe
ciem quod est omnino prohibitum vt.ff.de pigno.actio.l.si quis
nerit in prin.Et dictum est in primo articulo huius.iij.q.princ.
Interdum hoc facit cõpensare volens volẽte altero debitore,⁊
28 hoc casu posse nulli dubiũ est.nonnunq̃ sumus † in casu dubio
in quo non apparet de aduersarij voluntate,⁊ tũc obijci põt cõ
pensa.Bar.docuit hoc modo videlicet si eliges mihi dare quã
titatem cõpensa.tibi obijcio ⁊ sic debet intelligi altera opi.gl.in
d.l.seruus.ver.item dicendũ.pro hoc adducit Bar.autoritatẽ
scenole qui hec no.sentit.ff.de cõpen.in.l.si debeas.loquẽdo in
debito alternatiuo.Et satis vꝫ de intentione gl.parule ibi poss
te.Itez tex.imperatoris.C.si maior.fac.ra.ven.habu.l.j.vbi lo
quitur in debito quãtitatis quãdo species est in solu.Et ibi hoc
clare demonstratur,⁊ hec ad tertiam sufficiunt. Nunc ad.iiij.
partem sermones nostros conuertamus.

¶ Articulus quartus.

o **Vne debitum, omnemq3** obligationẽ in compensatione posse deduci siue pso
nalẽ actionẽ siue realẽ inducat.in hec verba statuit
imperator compensationes ex omnibus actionibus ipso iure fie
ri sancimus nulla differentia,vel in personalibus actionibus in
ter se obseruãda,⁊ habent hec verba.C.de cõpẽsa.l.fi. in prin.
¶ Nos omisso hoc loco intellectu illius particule ipso iure ⁊c.
29 de quo dicemus.j.q.vj.Cetera imperatoris verba aliquanto ex
planare conemur.†Et ante omnia igitur cõmẽdãdus est impe
rator.Nã per hoc generale statutũ lites,iurgia,q̃tiones enita
uit,litium expensas ⁊ dãna ⁊ pericula semouit que quam maxi
mi estimari debent secundum omnes alios legislatores vt dixi-
mus.ẽ.ij.prin.q.Nunc videamus quid voluerit imperator dum
dixit cõpensationes ex oibus actionibus fieri.Certe nihil alind
q̃ cõpẽsationẽ fieri posse ex oibus obligationib⁹ vel debitis ef-
ficacibus,actionez.ſ producentibus. Queruntur enim hec duo
debitũ ⁊ obligatio,vt vxprimit iurisconsultus in.l.debitor. de ꝟ
bo.sig.⁊ tex.insti.de ob.in prin. Item ⁊ obligatio mater dici so
20 let esse actionis,vt Pau.scribit.ff.de procu.in.l.licet.§.ea obli
gatio. Nunquid ergo vbi obligatio impotens esset ad † produ
ri cõpẽsationẽ efficacẽ dicamus per verba imperatoris denega
tm̃ vbi nascitur efficax actio,non propterea denegare intelligit
ipsam: permittere vꝫ eo casu,iudicatur autem hoc vt diuersum.
Ad qõ dici non potest porrigi statutum.pro hoc.ff.de verborum
obligationibus.l.inter stipulantem.§.sacram.ver.sed si dissimi
lia.ff.de mino.l.papinia.exuli.ff.quando ap.sit.l.ij.§.si alius. cũ
concordantijs.

Quid igitur dicemus hoc casu vbi obligatio nullã
parit actio.efficacẽ.an deduci posse
dicemus in cõpẽ.capita multa cõplectit hec.q. An.ſ.natura-
lis tm̃ in cõpẽsa.deducat,an ciuilis tantum inefficax. An natu-
21 ralis ⁊ ciuilis non producentes efficacem actionem. An deniq3
ipsum iudicis officium. † Nos a naturali obligatione incboe-
mus hoc enim actionem nullam oino producere solet, qz deest
sibi iuris ciuilis fomentũ vt.l.legem.C.de pac. ⁊ l.iurisgentiuꝫ.
§.igitur nuda.de pac. ⁊ hꝫ.ff.de condi.indebi.l.j.C.de iuris ⁊ fa
cti igno.l.cũ quis. Vlpia.dicebat etiam id qõ naturaliter debe
tur,venire in cõpensa.haberurq3 hoc de cõpen.l.ẽt sed hoc re-
pugnare vꝫ regule Jaboleni dicentis,quecũq3 ꝑ excep. perimi
possunt in compensatione non veniunt,vt hꝫ eo. tit.l.quicunq3.
nulli.n.dubium vꝫ id quod naturaliter tm̃ est debitũ per excep.
perimi posse.recte tm̃ intuendo illud non est ꝟrium. Nã debitus
naturaliter tm̃ idcirco nõ petit q̃m nullã parit act.sine qua ne-
mo experit in iudicio,vt Pau.scribit.ff.de neg.gest.l.si pupilli.
§.videamus.nõ ergo repellit agẽs volẽs iure naturali tm̃ vigo-
re exceptionis.ſ vigore nõ subsistẽtis actionis. Jabolenus aũt
loquutus est de his q actionẽ habent sed exceptione repellunt
si bñ q̃siderent.⁊ sic volnit gl.i.d.l.q̃cũq3.ff.eo apud antiquos.
De hmõi.q.dubitatũ fuit index debitorẽ vez a vero debito ab
soluit. Post quem creditor ab hoc õbitore ad diuersus õbitũ.
Nunquid ergo excipiet õ cõpẽsa.debiti in quo agens fuerit ab
22 solutus iniuste ⁊ ex mẽte Pau.iurisco.vꝫ dicẽdũ qõ sic.† Naz
dicit absolutionẽ nõ tollit naturalẽ obl̃onẽ.ff.de q̃di. inde.l.iul.
vez debitorẽ pro hoc ẽt qõ hꝫ optime in tex.ff.rem rat. habe.l.
procurator ad exhiben.§.j.in contrarium facit preallegata re-
gula Jaboleni in.d.l.quocunq3.

Nam nulli dubiũ est qõ hoc casu competit exceptio
rei iudi.vt.ff.de excep. rei iudicate.l.cuꝫ
querit.cum legibus sequen.pro hoc etiam facit optime arguẽ-
do a contrarijs qz si nõ cõpensatur de eo qõ est solutum inde-
bite vigore snie q̃dẽnatorie pp snie auctoritatẽ,vt statuit ipera-
tor expresse.C.de cõpẽsa.l.ex cã.q̃nis alias de eo q̃ est indebi-
te solutũ cõpẽ.fiat,vt eo.titu.l.qm̃ proculdubio.idẽ vꝫ dicendũ
in eo qõ est indebite retẽtũ vigore snie absolutorie vt nõ cõpen-
set.glo.vꝫ variare in.d.l.procurator ad exhibendum. nam ibi
sentit primã opi.eãq3 sequit ibi By.sed in.d.l.quecunq3. glo.
sentit ꝟrium.Bar. hanc vltimaz corroborat in ea.l.procurator
ad exhibendũ.⁊ hanc tenuit Cyn.sequitur etiam Bal.⁊ ceteri
cõmuniter in.d.l.ex cã.⁊ hanc credo veram. ad.l.iulia. verum
23 debitorẽ,rñdetur faciliter,† qz licet remaneat naturalis obliga
tio post sniam ⁊ absolutoriam ininste latam, tamẽ illa naturalis
obligatio inefficax est ⁊ punitur propter rei iudicate auctorita-
tem,vt hꝫ in.d.l.iulia.⁊ facit quod hꝫ in tex.⁊ glo.in.d.l.ex cã.
ad.l.procurator ad exhibendum.docto.dicunt quod loquitur in
excep.doli.non aũt in excep.compensa.⁊ hoc sequitur Bart.
ibi.⁊ Cy.⁊ Jac.de are.in.d.l.ex cã. Bal.aũt dat alias solu.de
q̃bus ibi videas. ¶ Nunc ad ciuili dicendũ est que nullam parit
acti.an deducat in cõpẽ.⁊ huius exẽplũ est in chyrographo an
te biẽniũ.C.de non nu.pe.l.in contractibus.insti.de lite.ob.per
totũ Bal.dicit ⁊ recte.C.de cõpen.l.fi. hoc casu compensa.nõ
admittẽdã qz cũ desijt nãle fundamentũ, ciuilis vero obligatio
efficaciã nõ habeat nullãq3 piat acti.efficacẽ nõ ẽ sup quo q̃pẽ-
satio firmet pedẽ.pro hoc ꝑm eum q̃ statuit imperator.C.ad nõ
nu.pecu.l.si cui.facit qõ habetur.C.de cõpen.l.neq3.in princ.

Transeamus ad alteraz speciẽ ciuilis.ſ.obliga
tionis iũcte cũ nãli, q̃ tm̃ acti.effi
cacẽ nõ parit,vt qz fortasse elidi põt ꝑ aliq3 excep.v.g.in debi-
to ad diẽ ante dieꝫ euentũ quo casu lz sit orta actio añ diẽ ⁊ de-
beri dicat ꝑm veram sniam de quo hꝫ in.l.cedere diẽ.ff.de verbo.
sig.⁊ i.l.j.ff.de q̃di.ex.l.⁊ ꝑ Cy.in.l.j.C.de here.acti.⁊ ꝑ Bar.
in.l.si ita stipulatus.de ver.ob.tm̃ repelli põt ꝑ excep.agẽs añ
diẽ,vt scribit iurisco̅sultus i.l.j.ff.qñ dies le.cedit. Et no.ff.de in
24 di.l.nõ quẽadmodũ.an† ergo huius debiti cõpẽsatio añ diẽ ad
mittet.Gaius hoc fieri posse negat.ff.de cõpen.l.qõ in diem.in
prin.⁊ facit ad hoc regula Jaboleni.ff.de cõpẽ.l.q̃cũq3. Pau.
scripsit verũ etẽ ꝟ in die quentionali obl̃oni prefixo.i ea ãt die q̃
miserationis gratie adiudicati executionẽ q̃cedit a iure, omni-
no dicebat cõpẽsationẽ fieri posse,vt simpliciter habetur.ff.de
nõpen.l.si cũ militi.§.intra.videdũ est an debitũ certo loco pol
ct habita rõne interesse pp locũ vbiq3 cõpẽsari.regula Jabole
ni in.d.l.quecũq3.ꝑbare vꝫ hoc minime admitti debere. Nam
creditor respectu loci certi agẽdo alibi repellit excep.vt.ff.eo.
q̃ certo loco.l.j. Contrariũ tm̃ ostẽdit Jabolenus idez multum
egregie.ff.de cõpẽ.in.l.pecuniã.vbi eleganter colligit ꝑm bar.
q̃ ẽt nõ volẽs agere rõne loci nõ ꝑhibet cõpẽsare debitũ aliquo
certo loco notabilius ẽt ex.e.l.assumit in cõpensa.deduci nedũ
id qõ principaliter debet,sed ẽt ipsum interesse debiti ũ pp locũ
iõq3 plus poterit exceptio q̃ actio dicto casu qõ est mirandum.
qd si in cõpẽsa.deducat id cuius rõne cũ actore est lis cõtesta.
certe ẽt hoc negare vꝫ regula Jaboleni in.d.l.q̃cũq3.qm̃ hic si
agere vellent ad idẽ coraz diuerso iudice repelleret excep.litis
pẽdẽtie.ff.de iudi.l.vbi ceptũ.C.qũo ⁊ qñ.in.anc.qui semel fie-
25 ri tm̃ posse hec iurisconsultus nõ ostẽdit ne diligẽtior† qsqs dete
rioris q̃ditionis habeat,si cõpensatio ei deneget,vt.ff.de cõpẽ.
l.in cõpensa. Intelligi tm̃ vera debẽt hec oia vbi id q̃ cõpensa-
tur liquidum est,in nõ liquidis quid iuris sit.j.ix.q.prin.

Apud Azonis cõpendiũ in titu.de compensa.q.hmõi
reperit filiusfamilias ꝟ senatusco̅sultuz macedo.
pecuniã adeptus est,nũqd ergo poterit de ꝟ debito aduers⁹ eã
agẽtẽ obijci compẽsatio? nõnulli dixerũt hãc recipiẽdã esse qm̃
sicuti habẽs naturalẽ tm̃ que potens est ad retinendaz rẽ com-

pensat vt supra demonstratum est, fortius hic qui contra filiũfamilias ⁊ ciuilem naturalem hz cuius vigore si sibi soluitur solutũ ab eo vt indebitum non repetitur propter macedoniani odium vt scribit Vlpi. ff. ad macedo. l. sed si pater. §. fina. ⁊ habetur eo. tit. l. qz naturalis. §. fi. contrarium tamen Azo sentit ⁊ recte per pre-
26 allegatam Jaboleni regulaz. ff. eo. l. quecunqz. nemini † enim dubium quin agens cõtra macedonianum repellatur senatusc̃onsulti exceptí. vt. ff. ad macedo. l. j. Nec mirum si hoc casu nõ cõpensat quamuis solutuz non repetitur. Nam idem est in eo qõ debet ad conditionalem de quo nõ compensatur ⁊ tamen solutum non reperitur. vt. l. pau. scribit. ff. de qdi. inde. l. in diem. Casus ille pulcherrimus est. tutorẽ durãte tutela mutuare pupillo compertum est, ⁊ iterum pupillum tutori vel alteri pro pupillo. nunquid ergo durante tutela fiet horum debitorum contributio. regula Jaboleni in. d. l. quecunqz suadet hoc admitti non posse, quoniam manẽte tutela contra tutorez non potest agi, vt. ff. de tute. ⁊ rat. distra. l. nisi tutela. in prin. ⁊ l. si tutor §. fi. cum. l. seq. subtilius Pap. cõtra. sensit sing. ff. de admi. tuto. l. inter tutores. secundũ lec. Ego. quam sequit Accur. ibi. ⁊ Bar commendat ⁊ approbat. Subdit ibi casum esse qui alibi habetur sic expresse in quo oritur obligatio ciuilis ⁊ naturalis ⁊ non actio ⁊ tamen potest ex ea obligatione obijci compensatio qõ est mirabile. Altera dubitandi spe-
27 cies pulchra proposita est. an † debitor opponat exceptio. compẽsatio. temporis suo creditori qui olim fuit debitor circa idẽ ⁊ morosus. exemplũ est, si promitto tibi donare libruz hinc ad. x. dies sub hac cõditione vt annis tantum. xx. duret, quibus elapsis ad eius restitutionẽ tenearis. Quo facto ego donator sum morosus in tradendo per annos duos. An ergo finitis annis. xx. ẽ eius liberi petitionẽ poterit compensatio hec temporis obijci. do. Ludo. de roma dicebat eã nõ admittendã ꝓpter auctoritatẽ. Proculi iurisconsulti ex cuius responso hoc optime colligit. ff. de pac. dotali. l. attilicinus. qõ est valde singulare, dubitari tamẽ posset an illud sit speciale in dote in qua compensatio reijcitur secundũ quosdã. Sed non est verũ vt dicaz. j. proxima. q. de officio iudicis vt in cõpensatione veniat. nũc dicendũ est. hoc enim lõge differt ab obligatione ⁊ ab actione, cũ nullam obligatio. presupponat. ff. de actio. emp. l. q per collusionem. §. pretij sorte. ⁊ habet. ff. mãda. l. qntus. ff. de dã. infec. l. cũ postulassem. imperator hoc satis demonstrauit fieri posse dũ statuit etiã de debito ex cã fideicõmissi cõpensationẽ iudici eo tẽpore quo fideicõmissuz sola liberalitate debebat. Et ideo iudicis tm officio petebat, vt est expressum. C.
28 eo. l. etiã qõ est notã. quamqz hodie † fideicõmissum petatur iure actionis. C. commu. de lega. l. omne verbum. instituta. de fidecom. heredi. in princi. Et ad hoc quod iurisconsultus not. ff. de verborum obligatio. l. pecunie.

Sequitur pars altera verboruz imperatoris in. d. l. fi. C. eo. nulla differẽtia in rẽ vel in personalibus actionibus inter se obseruanda quarũ breuis est explanatio. An ergo locũ vẽdicabit ꝓstitutio vbi hincinde personale debitum est vel hincinde reale. An etiam ex vno latere reale, ex altero psonale vel ecõtra: Et qdẽ hoc vltimũ verius est pp vniuersitatem verboz impatoz ꝓm nostros doc. agitatum est qua via reale debitum cõpensetur cum in reali iudicio ad speciẽ agatur nõ ad quantitatẽ vel ad genus, vt scribit iurisc̃onsultus. ff. ꝺ rei ven. l. si i rẽ agat aliquis. ⁊. ff. de ver. obli. l. si seruũ. §. an filius ⁊ §. effectus. ⁊ §. nonari autẽ. Nostri glossatores dixerunt hoc recipiendum esse vbi res debita act. reali desijt posse prestari dolo vel culpa debitoris, ficqz debet eius estimatio cum qua cõpensatio recipiet, vt dicto §. an filius. qõ verum est saltẽ inspecto fine quo de necessitate ad quãtitatẽ deuenit etiã reale ob hãc estimaꝓ hoc. ff. de consti. pecu. l. j. §. debitum. ⁊. l. hactenus. ⁊. l. ꝓmissor stichi, q vez est ⁊ notabile ꝓm modernos. Hec autẽ omnia vera sunt vbi debitum ex vtroqz latere liquiduz est, alias diceremus si liquidũ non esset, sed altiorem indaginem requireret vt dicimus j. ix. questio. principali. Nunc vero ad quintum nostros gressus dirigamus.

Articulus. v.

1

An causis † omnibus recipi compensationem Modestinus sensit. ff. eo. l. ij. idipsum quoqz forte sequutus imperator sensit in. l. fi. in prin. C. e. insti. ꝺ acti. §. in bonefidei, iuxta quedam dissonare videnť. Nos vt quo ad commodius possumus hec ipsa explicemus, ꝓus causas in qbus indubitate recipitur enarrabimus, deinde causas in qbus ecõtra indubitate repellitur: tertio dubitabilia quedã admittenda est cõpensatio sine dubio, nedum in contractibus, sed etiam in causis vltimarum voluntatũ. C. eo. l. etiã. Jtẽ nedũ in causis priuatorum sed et ã in causis fiscalibus ⁊ reipublice, exceptis quibusdã casibus de quibus dicet. j. vt scribit iurisc̃onsultus. ff. de iu. fisci. l. auferur §. qui cõpensa. ⁊. C. de cõpen. l. j. ⁊. l. in ea. Jtẽ nedũ in causis maiorum, sed in causis pupillaribus, vt. C. eod. l. si tutores. Item nedum in casibus in quibus debitum ex bona fide debetur vtrinqz, verum etiam vbi ex delicto agitur vel negligentia, vel culpa. Ex vtroqz latere ꝛbigratia. duo socij parẽ negligentiã ideſt que
30 par attulit damnum societati prestiterunt. fit enim hoc casu † cõpensatio negligente, ⁊ liberatio per hanc viam contingit vtriqz.

Idem alter ex re cõmuni aliquid percepit, alter tantam negligentiaz adhibuerit que quantitate eadez estimat, vt scribit Paulus iurisc̃onsultus. ff. eo. l. si ambo. Et qõ magis est. si quis cõpensare volens soluerit bis casibus, solutum condicere posset tanquã indebitum, vt. d. l. si ambo circa medium. Item cõpensatio admittit vbi hincinde agitur de dolo, quo casu confunditur dolus cũ dolo, vt. ff. de dolo. l. si dolo. ff. solu. matri. l. viro atqz vxore. habetur eod. titu. l. cum mulier ⁊. ff. ne quid in loco publico. l. ij. §. idem ait. ⁊. ff. qõ vi aut clam. l. si alius. §. bellissime. cũ concordan. idem si ex vno latere agatur de dolo, ex altero de culpa ⁊ diuersa sint damna. vnum qõ attulit dolus tuus, ⁊ alterum qõ attulit culpa mea. aliud esset si esset vnum ⁊ idem damnum, in quo tu dolum. ego culpam tantũ admisi, quo casu dolus preponderat culpe, nec recipitur cõpen. vt eleganter scribens Vlpi. de seruo occiso a iaculantibus per lusuz ostendit.
ff. ad. l. aquil. l. item si obstetrix. §. fi. iũcto eo qõ cauetur ibi in. l.
31 sequenti. in tex. Et glo. Jtẽ † admittitur cõpensatio etiam in noxali iudicio, vt. d. l. si ambo. §. fina. Item in causis cautionum seu stipulationum pretoriarum. Exemplum, domus mea minabatur ruinaz ⁊ petijsti tibi caueri damni infecti nomine propter domũ tuam vicinã. Non feci, tuqz in possessionẽ mee domus missus es. ego enim si a te peto mihi caueri de damno infecto, qm̃ domus eadem altere mee domui obesse poterit repellar, qz partis probe peto a te mihi caueri edium noie quaz noie ego ipse nolui prouidere, sicqz cõpensantur he negligentie vt scribit iurisc̃onsultus de damno infecto. l. q bona. §. si qs qz. ⁊ in. d. l. si ambo. §. fi. Item admittitur cõpensatio nedum in causa princip. sed etiã in causa appellationis vt dicam. j. ix. q. principali. Repellitur autẽ penuria bio cõpensatio in multis causis in his. s. in quibus agit de nimio fauore reipu. quos casus exprimit imperator. C. eodẽ. l. in ea. vbi .s. quis tenetur respectu victualium vel tributoz, vel ex causa emptionis rei fiscalis, vel fideicõm. relicti, reipu. ⁊ si qui habentur ⁊ eo. ti. l. si ex vendi. Jtẽ ibi conuenitur officialis vel administrator reipub. vel fisci. fisco vel republica, vt. C. eo. tit. l. penul. Jtẽ
32 in † causis fiscalibus semper reijcitur compensatio vbi debitũ processit ex diuersa statione statuit imperator. C. eod. titu. l. j. Jtez in causa que agitur ob negotiuz copiarum expeditionis tempore mandatum, vt. ff. eod. l. ob negotiũ. quãuis hoc verũ sit vbi debitor morosus cõuertit tunc in eius vsus nõ alias, quo casu recipitur compensatio, vt eo. tit. l. ideo. Item in causa depositi, quoniã contra depositum nõ admittitur cõpensatio, vt. C. eo. l. fi. ⁊. l. penul. C. depos. Et instit. de acti. §. in bonefidei. Jtẽ in causa in qua agitur cõtra inuasorem possessionis qui non potest compensare sed habet oino ante oia rem sine cunctatione restituere, vt ꝓstituit imperator in. d. l. fi. facit. C. ad. l. iuli. de vi. l. si quis a se fundum. ⁊ qõ habetur in. l. fina. C. vnde vi. vbi de hoc vide. Item in causa societatis in qua vnus ⁊ idem socius damnum cõmiserit in vna manu ⁊ in alia manu lucrũ. Non enim cõpensamur hoc casu lucrum cum damno nisi negligentia cuz dilegentia, vbi damnũ cõtingit culpa. vt ostendit Vlpi. marcellũ sequens reprobata opinionem Pomponij. l. de illo. §. j. facit eodem titu. l. ob eam rem. cum. l. seq. quamqz secus esset vbi damnum fortuito casu contingeret, vt eodem titu. l. mutuis. facit qõ habetur. ff. de nego. gest. l. si negotia. Et per glo. in dicta. l. de illo. §. j. Item in causis in quibus agi
33 tur de decimis vel earum iure. Non † enim potest ꝓtra eos cõpensatio opponi, vt nota. gl. singula. ad hoc. xvj. q. j. decime. qõ non videtur esse sine ratione, quoniam decime sunt tributa que ꝺbentur Deo, vt ostendit papi. de decimis. c. t ne.

Petitioni autem tributorũ compensatio nõ nocet vt supra dictũ est. fortius enim faciendum est reo quaz fisco vel reipublice vt demonstrãt precepta diuina. Et facit. j. q. vij. sancimus. C. de sacrosan. ecle. l. sancimus. Jtez in causis in quibus agitur de rebus quarum natura repugnat cõpensationi, vt satis apparet ex dictis. ff. ij. q.

ij.questio.principali.p totã. Itẽ vbi agitur de oblationibus vt ↄ supra scripsimus.ix.q.principali.per totã. Itez in his in quibus modus compensandi repugnat vel persona vel natura debiti nõ liquidi,vt Deo duce dicemus in sequentibus. Item vbi agitur ó dote ꝟz sniam quorundam,quod an sit vez statim subnectemus.

Nunc questiones quasdaz circa premissa declaremus.pri mamqz videamus an absolute procedat qꝺ diximus
34 †compensa.fieri in delictis ꝛ vbi agitur de dolo vel culpa.Bal. tetigit.C.eo.l.fi.sed imperfecte loquitur ꝛ obscure.Byn.plenius de hoc tractauit in.c.in pari causa, de regu.iur.lib.vj. Nos.n. sequendo additis ꝛ declaratis qbusdã clarius sic dicamus.Aut agit criminaliter aut ciuiliter casu priozis,aut dolus casus ỏlictũ circa idẽ ꝓponit approbat ex vtraqz parte, ꝛ admittit cõpen.vt. .C.de libe.can.l.si filium.facit.C.de hereti.l.qm̃.C.de testi.l.quo niam.ſm By.Aut proponitur dolus ex vtraqz parte ex quo cau santur delicta separata circa oino diuersa,ꝛ tunc idem secundum mentem By.siue nouum delictum ꝓponatur excipiendo siue no uiter accusando.in casibus tamen in qbus excipiens de nouo de licto vel accusatus audit ſm eũ,tu vide primo quando accusatus possit reaccusare qó habetur latissime per Bal.in.l.is qui reus
35 de publl.iudi.Et qó habetur.C.de accusa.in.l. neganda.p Cy. Bal.ꝛ Sali. deinde attende qꝛ† cõpensando admittit vbi sunt delicta hincinde oino diuersa ꝛ agitur criminaliter, quo casu ſm veraz sniam applicat fisco,vt p glo.not.in.l.ij.ff.de sepul.viola. Et per glo.ꝛ Bar.in.l. agraria.ff.de termino moto,videt impos sibile,hoc autẽ probat tali ratione. Naz cõpensare est soluere vt scribit iurisconsultus.ff.qui pot.in pig.l.qui debitoz.ꝛ.ff.rem rataz habe.l.amplius nõ peti.Et dixi.s̃.j.qõ.princip. Solu.autẽ non potest fieri alteri quam ipsi creditori vel eius mandatario specia le,vt.ff.de solu.l.hoc iure.creditoz autẽ hoc casu.i.ille cui solnẽ da est pena sine dubio est fiscus qui lõge differt ab accusatoze vel reo, sicqz nõ recipit compensatio. Et hoc verũ credo,ꝛ ita tenuit Bal.expresse in.l.fi.C.eo.licet nihil allegauerit,ꝛ de Byn.mẽ tionem nõ fecerit forte tamẽ By.non loquutus est in illo mẽbro ad finem cõpensa. sed ad hũc tantum finem vtruz accusatus pos sit de nouo accusare, ꝛ sic sonant eius verba licet in precedẽtibus ꝛ sequentibus de cõpensa.loquat. Altero casu quãdo ex dolo vl culpa ciuiliter agitur.By.dixit idem qꝺ.s̃.dixi circa prin.huius quinti tractatus,vt.s.per dolum vel per culpam cõpensetur hinc inde siue circa idem siue circa diuersa.idez si vnus in culpa alius
36 in dolo circa diuersa,nõ si circa idem per iura superius allegata. Subdit notanter Byn.qꝺ † si vnus est in lata culpa alter in leui nõ fiet cõpensatio circa idez,qꝛ culpa ꝓponderat leui.vt.ff.depo. l.qꝺ nerua. Item si vnus in leui alter in leuissima, quoniam leuis ꝓponderat.ff.si qs te.li.esse iust.fu.l.j.§.non autem.idem dicit si vnus in leui in faciendo alter in leui in negligendo,qꝛ cũ ꝓpon deret leuis in faciendo,nõ admittit cõpensatio circa idem,vt no. ff.so.ma.l.si moza.circa fi.qꝺ est not. Addendũ tamẽ est his dic tis.Nam verus est qꝺ By.dicit compensa.doli ꝛ culpe admitti circa diuersa nisi causa doli sit magis priuilegiata quam cã culpe vt ztingit in spoliatiõe.C.eo.l.fi.ꝛ.s̃.dixi.Quid tamẽ si ex vtroqz latere dolus ꝓponat ꝛ cum eodẽ priuilegio.verbigratia,vterqz cõtendit de spoliatione,certe hoc casu spoliationi locũ puto cum vterqz sit in causa pari, intelligendo tamen qó vterqz ad quanti tatem teneatur propter ipsam spoliationem ꝛ sic rerum compen sandarum nõ repugnent natura, vt sentit expresse glos.fin.in.d.l. fi.ꝛ Bal.ibi licet obscure loquatur.

37 **Idem** addendum est iterum oibus dictis supra tũc cõpen sationem † admitti in dolis diuersarum personarũ vbi vnus dolum promittit agendo,alter excipiendo. Sicqz loquũ tur dicta.s̃.Sed si vnus de dolo excideret, alter de dolo replica ret,vt si forte vxor dotem repeteret,ꝛ maritus de adulterio exci peret,vxor de lenocinio replicaret hec separata a predictis ratio est.dicimus ergo ſm mentem Jacob.de are.ꝛ Bar.ꝛ omnium in.l.cũ mulier.so.matri.eo.ti.l.viro atqz vxore,qó aut ille qui ex cipit de dolo certat de lucro,ꝛ iste qui replicat certat ó damno,ꝛ tunc contra dolum replicatur de dolo ꝛ admittit cõpensatio vt p bant verba iurisconsulti in.d.l.viro.ꝛ in.d.l.cum mulier. Aliud si econtrario excipiẽs tractaret de damno ꝛ replicans de lucro,vel si vterqz esset in causa pari.tũc.n.cõpensatio hec replicãdo facta
38 reijceret vt subtiliter iurisconsultus probat.ff.de doli excep.quod est no. Rursum quoqz hec ipsa vera sunt,doli excep.fit † ad meri ta cause,non sic si ad personaz tantum,quo casu nunqz admittitur hec compensatio per hanc replicationis viam,vt si agerem extra te,ꝛ tu diceres me excõmunicatũ esse vel bãnitũ, vt late ꝛ ele gãter disputat Bar.in.d.l.cũ mulier.vbi ꝓ hoc recurrendum est.

Videamus aliqua circa ea que diximus de debitis diuersarum stationum causis fiscalibus. Cõe Perusij habet duas statiões fiscales,vna vocatur cõserua toruz ad quam pertinent introitus gabellarum ꝛ solutiones stipẽ diariorũ. Alia vocat massariorum,ad quam pertinent introitus delictoruz. Modo quidã stipendiarius qui debet habere centuz a camera stipendiarioꝝ deliquit ꝛ condemnatur ad centũ sub cõ ditione,qó si nõ soluerit in mensem manus ei amputetur. Nunqd ego elapso mense nõ facta alia solutione in his casibus recipiet cõpensatio,ꝛ euitetur per stipẽdiariũ pena manus. Bal.format questionem hanc his terminis.C.de cõpensa.l.j.arguit primo cõ
39 tra stipendiarium, qꝛ in causis fiscalibus †nõ recipit cõpensatio vbi debitum est diuersaruz stationum vt.d.l.j. Et eius tex.in con trarium adducit,qꝛ odio penarum fit compensatio ipso iure,vt.C. eod.l.si constat. Et ibi per glo.ꝛ Cy.not. Et not.ff.eo.l.si quis a fideiussoze.ꝛ institu.de acti.§.in bonefidei. Et hoc secundum di cit se credere iustius. Ad.d.l.j.respondit qó illud est verũ in cõ pensatione iudiciali,secus in legali,Sed certe hec rõ.Bal.nihil valet,quia nõ reperitur nisi vnica compensatio tantum scilicet le galis,qꝛ compensationes fiunt ipso iure omni casu,non autem ab homine vt dicemus late in.vj.q.principali.vnde apparet qꝺ im peratoz in.d.l.j.C.de compensa.dum prohibuit confiscat.fieri in
40 causis fiscalibus stantibus debitis †diuersarum stationum, banc tantum legalez compensa.prohibuit, nõ aliam que non inuenit. Adducit tamẽ Bal.in.d.l.j.aliam rationem bonam ad excusan dum stipendiarium in dicto casu ab amputa.manus,scilicet qꝛ p commune qó non soluit stipiendium factum esse videtur quomi nus ipse stipẽdiarius soluerit penam.j.tempus. Et ideo excusari debet tanqz steterit per creditozem.allegat.ff.de condi.ꝛ demon stratio.l.iulianus.ꝛ.l.si heredi.ꝛ hec est veritas. Tu allega pro hoc optime qó in simi.notat Bar.in.q.de eo qui iuranit solue re in.l.amplius nõ peti.rem ra.habe.de quo dicã.j.vij.q.pncip.

Circa propositam depositi compensationem de illo querit an in his tan tum causis recijatur in quibus de acti.depositi directa tractatur vel etiam vbi ageretur cõtraria.glo.monet hoc in.d.l.fi.C.de cõ pensa.Et primo sentire videtur in cõtraria cessare priuilegium ó positi ꝛ compensa.admitti, qꝛ hoc casu de fide rupta nõ videtur agi.per tex.d.§.in bonefidei.ibi, ne pretextu compensa.postea vero eadem glo.refert contrariam Bulg.sententiam nec aliqd firmat quid dicemus,credo primam sententiam veriozem. Nam imperatoz in.l.finali.C.eodez.refert se ad alteram.l.scilicet ad.l. penultimã.C.depo.in qua si bene inspiciatur attenditur depositi priuilegium vt sine vlla exceptione qz celerrime restituat,de qua depositi restitu.nõ agitur in ztraria depositi vt ex se est notũ.pre terea tex.exprimit dictam causam finalem vel rationem expresse d.§.in bonefidei ibi,ne pretextu a qua causa non est recedendũ.ff. de re mili.l.milites agrum.ꝛ facit tex.ff.de adop.l.quẽ filius.ꝛ glos.in.l.j.in ver. prudentiam.ff.de legi.tuto.ꝛ qó habetur in.c. cum cessante.de appel.Et hanc partem sequit Bar.de sali.in. d.l.fi.licet Cyn.ꝛ Ang.transierint cum contraria sententia de quibus tamen Salic.mentionem non fecit.ꝛ vide optimum tex. qui dicit in contraria sententia depositi in.l.ei apud quem.nota ad predicta.

41 **Item queritur** †quid si ex vtroqz latere factũ sit deposituz ꝛ hincinde agatur dire cta depositi,an admittatur cõpensatio. Ratio equalitatis finien darum litium videtur hic admittere cuz ex vtroqz latere agatur de eodẽ priuilegio ꝛ fauoze eodẽ vt in si.nũc diximus vbi vtrinqz ztenditur de spolia.Contrarium est sine dubio,quoniã ex vtraqz parte depositum restituendum est sine vlla compens.casus est ex pressus pro hoc.C.depo.l.pe.qó est sing.Agitatũ tamen est qua via predicta procedant,cum ꝛ in commodato compensatio reijci videatur vt scribit imperatoz.C.de commoda.l.fin.ex quo videt non esse priuelgium vllum depositi,Sed commune esse etia cum commoda.verius tamẽ est vt in deposito speciale sit in ceteris cõ tractibus qzqz similibus sit secus,vt in.c.in argumentum.de reg. iur.lib.vj.ſm Bal.C.eo.l.fi.Ad.l.fi.facilis est responsio quod ibi loquit in cõmodo specifice.ideo nõ admittit cõpensa.p hoc quod dixi supra.iij.q.prin.Circa iudicium dotale hic videndũ
24 est an† compensa recipiatur tex.videnꝫ contradicere. Nã iuris consultus videtur admittere compen. hoc casu.ff.so.ma.in.l.rei iudi.§.j.ꝛ eo.tex.l.si cum dotem.§.si vxoz.ꝛ.l.in his.§.j.sed im perator videt eã expresse ꝓhibere.C.de rei vxo.actio.l.j.§.taceat. cũ sequenti.gl.variauit sup hoc. Nã in.l.i.ff.sol.matri.dixit hic esse priuilegium dotis vt contra eã nõ admittat cõpensatio,p tex.

penſat vt ſupra demonſtratum eſt, fortius hic qui contra filiũfamilias ⁊ ciuilem naturalem hz cuius vigore ſi ſibi ſoluitur ſoluti ab eo vt indebitum non repetitur propter macedoniani odium vt ſcribit Vlpi.ff.ad macedo.l.ſed ſi pater.§.fina.⁊ habetur eo.tit.
l.qz naturalis.§.fi.contrarium tamen Azo ſenſit ⁊ recte per pre-
26 allegatam Jaboleni regulaz.ff.eo.l.quecunqz.nemini ꝑ enim dubium quin agens cõtra macedonianum repellatur ſenatuſcõſulti excepti.vt.ff.ad macedo.l.j. Nec mirum ſi hoc caſu nõ cõpenſat quamuis ſoluturz non repetitur. Nam idem eſt in eo qõ debeť ad conditionalem de quo nõ compenſatur ⁊ tamen ſolutum non reperitur.vt.l.pau.ſcribit.ff.de ꝙdi.inde.l.in diem. Caſus ille pulcherrimus eſt.tutorẽ durãte tutela mutuare pupillo compertum eſt,⁊ iterum pupillum tutori vel alteri pro pupillo. nunquid ergo durante tutela fiet bonum debitorum contributio.regula Jaboleni in.d.l.quecunqz ſuadet hoc admitti non poſſe,quoniam manẽte tutela contra tutorez non poteſt agi, vt.ff.de tute.⁊ rat.diſtra.l.niſi tutela.in prin.⁊.l.ſi tutor.§.fi.cum.l.ſeq.ſubtilius Pap.cõtra.ſenſit ſing.ff.de admi.tuto.l.inter tutores.ſecundũ lec. Ego. quam ſequiť Accur.ibi.⁊ Bar commendat⁊ approbat. Subdit ibi caſum eſſe qui alibi habetur ſic expreſſe in quo oritur obligatio ciuilis ⁊ naturalis ⁊ non actio ⁊ tamen poteſt ex ea obligatione obijci compenſatio qõ eſt mirabile. Altera dubitandi ſpe-
27 cies pulchra propoſita eſt. an ꝑ debitor opponat exceptio. compẽ ſatio.temporis ſuo creditori qui olim fuit debitor circa idẽ ⁊ moroſus.exemplũ eſt,ſi promitto tibi donare libruz hinc ad.x.dies ſub hac cõditione vt annis tantum.xx.duret, quibus elapſis ad eius reſtitutionẽ tenearis. Quo facto ego donator ſum morozſus in tradendo per annos duos. An ergo finitis annis.xx.ẽ eius liberi petitionẽ poterit compenſatio hec temporis obijci.do.Ludo.de roma dicebat eã nõ admittendã ꝓpter auctoritatẽ Proculi iuriſconſulti ex cuius reſponſo hoc optime colligiť.ff.de pac. dotali.l.attilicinus.qõ eſt valde ſingulare, dubitari tamẽ poſſet an illud ſit ſpeciale in dote in qua compenſatio reijcitur ſecundũ quoſdã. Sed non eſt verũ vt dicaz.j.proxima.q.de officio iudicis vt in cõpenſatione veniat.nũc dicendũ eſt.hoc enim lõge differt ab obligatione ⁊ ab actione, cũ nullam obligatio preſupponat.ff. de actio.emp.l.q per colluſionem.§.pretij ſorte.⁊ habeť.ff.mãda. l.quus.ff.de dã.infec.l.cũ poſtulaſſem. imperator hoc ſatis demonſtrauit fieri poſſe dũ ſtatuit etiã de debito ex cã fideicõmiſſi cõpenſationẽ iudici eo tẽpore quo fideicõmiſſuz ſola liberalitate debebať. Et ideo iudicis tm officio petebať, vt eſt expreſſum.C.
28 eo.l.etiã qõ eſt notã.quamqz hodie ꝑ fideicõmiſſum petatur iure actionis.C.commu.de lega.l.omne verbum.inſtitu.de fidecom. heredi.in princi.Et ad hoc quod iuriſconſultus not.ff.de verborum obligatio.l.pecunie.

Sequitur pars altera verborum imperatoris in. d.l.fi.C.eo.nulla differẽtia in rẽ vel in perſonalibus actionibus inter ſe obſeruanda quarũ breuis eſt explanatio. An ergo locũ vẽdicabit ꝙſtitutio vbi bincinde perſonale debitum eſt vel bincinde reale. An etiam ex vno latere reale, ex altero perſonale vel ecõtra. Et qdẽ hoc vltimũ verius eſt ꝓp vniuerſitatem verborz imꝑatoz ꝓm noſtros doc. agitatum eſt qua via reale debitum cõpenſetur cum in reali iudicio ad ſpeciẽ agatur nõ ad quantitatẽ vel ad genus,vt ſcribit iuriſcõſultus.ff.ꝺ rei ven.l.ſi i rẽ agat aliquis.⁊.ff.de ver.obli.l.ſi ſeruũ.§.an filius §.effectus.⁊ §.nonari autẽ. Noſtri gloſſatores dixerunt hoc recipiendum eſſe vbi res debita act.reali deſijt poſſe preſtari dolo vel culpa debitoris, ſicqz debeť eius eſtimatio cum qua cõpenſatio recipieť, vt dicto §.an filius.qõ verum eſt ſaltẽ inſpecto fine quo de neceſſitate ad quãtitatẽ deueniť etiã reale ob hãc eſtimationem ꝓ hoc.ff.de conſti.pecu.l.j.§.debitum.⁊.l.hactenus.⁊.l.ꝓmiſſor ſtichi,qꝑ vera eſt ⁊ notabile ꝑm modernos. Hec autẽ omnia vera ſunt vbi debitum ex vtroqz latere liquiduz eſt,alias diceremus ſi liquidũ non eſſet, ſed altiorem indaginem requireret vt dicimus j.ix.queſtio.principali. Nunc vero ad quintum noſtros greſſus dirigamus.

¶ Articulus.v.

1

A cauſis ꝺomnibus recipi compenſationem Modeſtinus ſenſit.ff.eo.l.
iij.idipſum quoqz forte ſequutus imperator ſenſit in.l.fi.in prin.C.e.inſti.ꝺ acti.§.in bonefidei,ita quedam diſſonare videnť. Nos vt quo ad commodius poſſimus hec ipſa explicemus,ꝓponas cauſas in qbus indubitate recipitur enarrabimus, deinde cauſas in qbus ecõtra indubitate repellitur: tertio dubitabilia quedã admittenda eſt cõpenſatio ſine dubio,nedum in contractibus, ſed etiam in cauſis vltimarum voluntatũ.C.eo.l.etiã. Itẽ nedũ in cauſis priuatorum ſed et ã in cauſis fiſcalibus ⁊ reipublice, exceptis quibuſdã caſibus de quibus dicet.j.vt ſcribit iuriſcõſultus.ff.de iu. fiſci.l.aufertur §.qui cõpenſa.⁊.C.de cõpen.l.j.⁊.l.in ea. Itẽ nedũ in cauſis maiorum,ſed in cauſis pupillaribus, vt.C.eod.l.ſi tutores. Item nedum in caſibus in quibus debitum ex bona fide debetur vtrinqz, verum etiam vbi ex delicto agitur vel negligentia, vel culpa. Ex vtroqz latere ꝟbigratia.duo ſocij parẽ negligentiã ideſt que
30 par attulit damnum ſocietati preſtiterunt. fit enim hoc caſu ꝺ cõpenſatio negligente, ⁊ liberatio per hanc viam contingit vtrinqz.

Idem ſi alter ex re cõmuni aliquid percepit, alter tantam negligentiaz adhibuerit que quantitate eadez eſtimať,vt ſcribit Paulus iuriſcõſultus.ff.eo. l.ſi ambo.Et qõ magis eſt.ſi quis cõpenſare volens ſoluerit bis caſibus,ſolutum condicere poſſet tanquã indebitum,vt.d.l.ſi ambo circa medium. Item cõpenſatio admittiť vbi hincinde agitur de dolo,quo caſu confunditur dolus cũ dolo, vt.ff.de dolo.l.ſi dolo.ff.ſolu.matri.l.viro atqz vxore.habetur eod.titu.l.cum mulier ⁊.ff.ne quid in loco publico.l.ij.§.idem ait.⁊.ff.qõ vi aut clam.l.ſi alius.§.belliſſime.cũ concordan.idem ſi ex vno latere agatur de dolo,ex altero de culpa ⁊ diuerſa ſint damna.vnum qõ attulit dolus tuus, ⁊ alterum qõ attulit culpa mea.aliud eſſet ſi eſſet vnum ⁊ idem damnum,in quo tu dolum.ego culpam tantũ admiſi, quo caſu dolus preponderat culpe,nec recipitur cõpen.vt elegantes ſcribens Vlpi.de ſeruo occiſo a iaculantibus per luſuz oſtendit. ff.ad.l.aquil.l.item ſi obſtetrix.§.fi.iũcto eo qõ cauetur ibi in.l.
31 ſequenti.in tex.Et glo. Itẽ ꝺ admittitur cõpenſatio etiam in noxali iudicio,vt.d.l.ſi ambo.§.fina. Item in cauſis cautionum ſtipulationum pretoriarum.Exemplum, domus mea minabatur ruinaz ⁊ petiſti tibi caueri damni infecti nomine propter domum tuam vicinã. Non feci,tuqz in poſſeſſionẽ mee domus miſſus ego enim ſi a te peto mihi caueri de damno infecto, qm̃ domus eadem altere mee domũ obeſſe poterit repellar, qz partiz petor a te mihi caueri edium noie quaz noie ego ipſe nolui prestare,ſicqz cõpenſantur he negligentie vt ſcribit iuriſconſultus de damno infecto.l.q bona.§.ſi qs qz.⁊ in.d.l.ſi ambo.§.fi. Item admittitur cõpenſatio nedum in cauſa princip. ſed etiã in cauſa appellationis vt dicam.j.ix.q.principali. Repellitur autẽ penitꝰ hec cõpenſatio in multis cauſis in his.ſ.in quibus agiť de nimio fauore reipu.quos caſus exprimit imperator.C.codẽ.l.in ea. vbi .ſ.quis tenetur reſpectu victualium vel tributorz, vel ex cauſa cõpitionis rei fiſcalis,vel fideicõm.relicti, reipu. ⁊ ſi qui habent ⁊ eo.ti.l.ſi ex vendi. Itẽ ibi conuenitur officialis vel adminiſtor reipub.vel fiſci.fiſco vel republica, vt.C.eo.tit.l.penul. Item
32 in ꝑ cauſis fiſcalibus ſemper reijcitur compenſatio vbi debitũ ceſſit ex diuerſa ſtatione ſtatuit imperator.C.eod.titu.l.j. Item in cauſa que agitatur ob negotiuz copiarum expeditionis tempore mandatum, vt.ff.eod.l.ob negotiũ.quãuis hoc verũ ſit vbi debitor morozſus cõuertit tunc in eius vſus nõ alias, quo caſu recipitur compenſatio, vt eo.tit.l.ideo. Item in cauſa depoſiti, quia contra depoſitum nõ admittitur cõpenſatio, vt.C.eo.l.fi. Item nul.C.depoſi. Et inſtit.de acti.§.in bonefidei. Itẽ in cauſa spolii agitur cõtra inuaſorem poſſeſſionis qui non poteſt compellare ſed habet oino ante oia rem ſine cunctatione reſtituere, ſtatim imperator in.d.l.fi.facit.C.ad.l.iuli. de vi.l.ſi quis a Falcidio. ⁊ qõ habetur in.l.fina.C.vnde vi. vbi de hoc vide. Item in cauſa ſocietatis in qua vnus ⁊ idem ſocius damnum cõmiſerit in vna manu ⁊ in alia manu lucrũ. Non enim cõpenſamur hoc caſu lucrum cum damno niſi negligentia cuz dilegentia,vbi damnũ cõtingit culpa.vt oſtendit Vlpi.marcellũ ſequens reprobata opi. Pomponij.l.de illo.§.j.facit eodem titu.l.ob eam rem.cum.l. ſeq.quamqz ſecus eſſet vbi damnum fortuito caſu contingeret,vt eodem titu.l.mutuis.facit qõ habetur.ff.de nego. geſt.l.ſi negotia.Et per glo.in dicta.l.de illo.§.j. Item in cauſis in quibus agitur de decimis vel earum iure. Non ꝑ enim poteſt ꝺ tra eos cõpenſatio opponi,vt nota.gl.ſingula.ad hoc.xvj.q.j.decime.qõ non videtur eſſe ſine ratione, quoniam decime ſunt tributa que ꝺbentur Deo,vt oſtendit papi.de decimis.c.t ne.

Petitioni autem tributorũ compenſatio nõ nocet vt ſupra dictũ eſt.for tius enim faciendum eſt rẽo quaz fiſco vel reipublice vt demonſtrãt precepta diuina.Et facit.j.q.vij.ſancimus.C.de ſacroſanc. eccle.l.ſancimus. Item in cauſis in quibus agitur de rebus quarum natura repugnat cõpenſationi,vt ſatis apparet ex dictis.ſ.

ij. questio. principali. p totã. Itẽ vbi agitur de oblationibus vt ẽ supra scripsimus. ix. q. principali. per totã. Itez in his in quibus modus compensandi repugnat vel persona vel natura debiti nõ liquidi, vt Beo duce dicemus in sequentibus. Item vbi agitur ỏ dote ꝑz sniam quorundam, quod an sit vez statim subnectemus.

Nunc questiones quasdaz circa premissa declaremus. pri mamqꝫ videamus an absolute procedat qꝫ diximus

34 †compensa. fieri in delictis ꝛ vbi agitur de dolo vel culpa. Bal. tetigit. C. eo. l. fi. sed imperfecte loquitur ꝛ obscure. Byn. plenius de hoc tractauit in. c. in pari causa, de regu. iur. lib. vj. Nos. n. sequendo additis ꝛ declaratis qbusdã clarius sic dicamus. Aut agit criminaliter aut ciuiliter casu priorꝭ, aut dolus casus ỏlictũ circa idẽ ꝓponit approbat ex vtraqꝫ parte, ꝛ admittit cõpen. vt. C. de libe. can. l. si filium. facit. C. de bereti. l. qñ. C. de testi. l. quo niam. ꝑm By. Aut proponitur dolus ex vtraqꝫ parte ex quo cau santur delicta separata circa oĩno diuersa, ꝛ tunc idem secundum mentem By. siue nouum delictum ꝓponatur excipiendo siue no uiter accusando. in casibus tamen in qbus excipiens de nouo de licto vel accusatus audit ꝑm eũ, tn vide primo quando accusatus possit reaccusare qỏ habetur latissime per Bal. in. l. is qui reus

35 de publl. iudi. Et qỏ habetur. C. de accusa. in. l. neganda. p Cy. Bal. ꝛ Sali. deinde attende qꝛ† cõpensando admittit vbi sunt delicta hincinde oĩno diuersa ꝛ agitur criminaliter, quo casu ꝑm veraz sniam applicat fisco, vt p glo. not. in. l. iij. ff. de sepul. viola. Et per glo. ꝛ Bar. in. l. agraria. ff. de termino moto, videt impos sibile, hoc autẽ probat tali ratione. Maz cõpensare est soluere vt scribit iurisc̃ consultus. ff. qui pot. in pig. l. qui debitoꝛ. ꝛ ff. rem rataz habe. l. amplius nõ peti. Et dixi. §. j. qỏ. princip. Solu. autẽ non potest fieri alteri quam ipsi creditori vel eius mandatario specia le, vt. ff. de solu. l. hoc iure. creditoꝛ autẽ hoc casu. i. ille cui solue da est pena sine dubio est fiscus qui lõge differt ab accusatore vel reo, sicqꝫ nõ recipit compensatio. Et hoc verũ credo, ꝛ ita tenuit Bal. expresse in. l. fi. C. eo. licet nihil allegauerit, ꝛ de Byn. mẽ tionem nõ fecerit forte tamẽ By. non loquutus est in illo mẽbro ad finem cõpensa. sed ad hũc tantum finem vtruz accusatus pos sit de nouo accusare, ꝛ sic sonant eius verba licet in precedẽtibus ꝛ sequentibus de cõpensa. loquat. Altero casu quãdo ex dolo vl culpa ciuiliter agitur. By. dixit idem qꝫ. §. dixi circa prin. huius quinti tractatus, vt. s. per dolum vel per culpam cõpensetur hinc inde sine circa idem sine circa diuersa. idez si vnus in culpa alius

36 in dolo circa diuersa, nõ si circa idem per iura superius allegata. Subdit notanter Byn. qꝫ † si vnus est in lata culpa alter in leui nõ fiet cõpensatio circa idez, qꝛ culpa ꝑdonderat leui. vt. ff. depo. l. qꝫ nerua. Item si vnus in leui alter in leuissima, quoniam lenis preponderat. ff. si qs te. li. esse iust. fu. l. j. §. non autem. idem dicit si vnus in leui in faciendo alter in leui in negligendo, qꝛ cũ prepon deret lenis in faciendo, nõ admittit cõpensatio circa idem, vt no. ff. so. ma. l. si moza. circa fi. qꝫ est not. Addendũ tamẽ est his dic tis. Nam veruz est qꝫ By. dicit compensa. doli ꝛ culpe admitti circa diuersa nisi causa doli sit magis priuilegiata quam cã culpe vt ꝙngit in spoliatiõe. C. eo. l. fi. ꝛ. §. dixi. Quid tamẽ si ex vtroqꝫ latere dolus preponat ꝛ cum eodẽ priuilegio. verbigratia, vterqꝫ cõtendit de spoliatione, certe hoc casu spoliationi locũ puto cum vterqꝫ sit in causa pari, intelligendo tamen qỏ vterqꝫ ad quanti tatem teneatur propter ipsam spoliationem ꝛ sic rerum compen sandarum nõ repugnent natura, vt sentit expresse glos. fin. in. d. l. fi. ꝛ Bal. ibi licet obscure loquatur.

37 **Idem** addendum est iterum oibus dictis supra tũc cõpen sationem † admitti in dolis diuersarum personarũ vbi vnus dolum promittit agendo, alter excipiendo. Sicqꝫ loquũ tur dicta. §. Sed si vnus de dolo excuperet, alter de dolo replica ret, vt si forte vxor dotem repeteret, ꝛ maritus de adulterio exci peret, vxor de lenocinio replicaret hec separata a predictis ratio est. dicimus ergo ꝑm mentem Jacob. de are. ꝛ Bar. ꝛ omnium in. l. cũ mulier. so. matri. eo. ti. l. viro atqꝫ vxore, qỏ aut ille qui ex cipit. de dolo certat de lucro, ꝛ iste qui replicat certat ỏ damno, ꝛ tunc contra dolum replicatur de dolo ꝛ admittit cõpensatio vt p bant verba iurisc̃ sulti in. d. l. viro. ꝛ in. d. l. cum mulier. Aliud si econtrario excipiẽs tractaret de damno ꝛ replicans de lucro, vel si vterqꝫ esset in causa pari. tũc. n. cõpensatio hec replicãdo facta

38 reijceret vt subtiliter iurisc̃ sultus probat. ff. de doli excep. quod est no. Rursum quoqꝫ hec ipsa vera sunt, doli excep. fit † ad meri ta cause, non sic si ad personaz tantum, quo casu nunqꝫ admittitur hec compensatio per hanc replicationis viam, vt si agerem extra te, ꝛ tu diceres me excõmunicatũ esse vel bãnitũ, vt late ꝛ elegãter disputat Bar. in. d. l. cũ mulier. vbi ꝑ hoc recurrendum est.

Videamus aliqua circa ea que diximus de debitis diuersarum stationum causis fiscalibus. Cõe Perusij habet duas statiões fiscales, vna vocatur cõserua toruz ad quam pertinent introitus gabellarum ꝛ solutiones stipẽ diariorũ. Alia vocat massariorum, ad quam pertinent introitus delictoruz. Modo quidã stipendiarius qui debet habere centuz a camera stipendiariorꝫ deliquit ꝛ condemnatur ad centũ sub cõ ditione, qỏ si nõ soluerit in mensem manus ei amputetur. Nunqd ego elapso mense nõ facta alia solutione in his casibus recipiet cõpensatio, ꝛ euitetur per stipẽdiariũ pena manus. Bal. format questionem hanc his terminis. C. de cõpensa. l. j. arguit primo cõ

39 tra stipendiarium, qꝛ in causis fiscalibus †nõ recipit cõpensatio vbi debitum est diuersaruz stationum vt. d. l. j. Et eius tex. in con trarium adducit, qꝛ odio penarum fit compensatio ipso iure, vt. C. eod. l. si constat. Et ibi per glo. ꝛ Cy. not. Et not. ff. eo. l. si quis a fideiussore. ꝛ instit. de acti. §. in bonefidei. Et hoc secundum di cit se credere iustius. Ad. d. l. j. respondit qỏ illud est verũ in cõ pensatione iudiciali, secus in legali, Sed certe hec rõ Bal. nihil valet, quia nõ reperitur nisi vnica compensatio tantum scilicet le galis, qꝛ compensationes fiunt ipso iure omni casu, non autem ab homine vt dicemus late in. vj. q. principali. vnde apparet qꝫ im peratoꝛ in. d. l. j. C. de compensa. dum prohibuit confiscat. fieri in

40 causis fiscalibus stantibus debitis †diuersarum stationum, hanc tantum legalez compensa. prohibuit, nõ aliam que non inuenit. Adducit tamẽ Bal. in. d. l. j. aliam rationem bonam ad excusan dum stipendiarium in dicto casu ab amputa. manus, scilicet qꝫ p commune qỏ non soluit stipiendium factum esse videtur quomi nus ipse stipẽdiarius soluerit penam j. tempus. Et ideo excusari debet tanqꝫ steterit per creditorem. allegat. ff. de condi. ꝛ demon stratio. l. iulianus. ꝛ. l. si heredi. ꝛ hec est veritas. Tu allega pro hoc optime qỏ in simi. notat Bar. in. q. de eo qui iuranit solue re in. l. amplius nõ peti. rem ra. habe. de quo dicã. j. vij. q. pncip.

Circa propositam depositi compensationem de illo querit an in his tan tum causis recipiatur in quibus de acti. depositi directa tractatur vel etiam vbi ageretur cõtraria. glo. monet hoc in. d. l. fi. C. de cõ pensa. Et primo sentire videtur in cõtraria cessare priuilegium ỏ positi ꝛ compensa. admitti, qꝛ hoc casu de fide rupta nõ videtur agi. per tex. d. §. in bonefidei. ibi, ne pretextu compensa. postea vero eadem glo. refert contrariam Bulg. sententiam nec aliqd firmat quid dicemus, credo primam sententiam veriorem. Nam imperatoꝛ in. l. finali. C. eodez. refert se ad alteram. l. scilicet ad. l. penultimã. C. depo. in qua si bene inspiciatur attenditur depositi priuilegium vt sine vlla exceptione qꝫ celerime restituat, de qua depositi restitu. nõ agitur in ꝙtraria depositi vt ex se est notũ. pre terea tex. exprimit dictam causam finalem vel rationem expresse d. §. in bonefidei ibi, ne pretextu a qua causa non est recedendũ. ff. de re mili. l. milites agrum. ꝛ facit tex. ff. de adop. l. quẽ filius. ꝛ glos. in. l. j. in ver. prudentiam. ff. de legi. tuto. ꝛ qỏ habetur in. c. cum cessante. de appel. Et hanc partem sequit Bar. de sali. in. d. l. fi. licet Cyn. ꝛ Ang. transuerint cum contraria sententia de quibus tamen Salic. mentionem non fecit. ꝛ vide optimum tex. qui dicit in contraria sententia depositi in. l. ei apud quem. nota ad predicta.

41 **Item queritur** †quid si ex vtroqꝫ latere factũ sit depositu ꝛ hincinde agatur dire cta depositi, an admittatur cõpensatio. Ratio equalitatis finien darum litium videtur hic admittere cuz ex vtroqꝫ latere agatur de eodẽ priuilegio ꝛ fauore eodẽ vt in si. nũc diximus vbi vtrinqꝫ ꝙtenditur de spolia. Contrarium est sine dubio, quoniã ex vtraqꝫ parte depositum restituendum est sine vlla compens. casus est ex presso pro hoc. C. depo. l. pe. qỏ est sing. Agitatũ tamen est qua via predicta procedant, cum ꝛ in commodato compensatio reijci videatur vt scribit imperatoꝛ. C. de commoda. l. fin. ex quo videt non esse priuelgium vllum depositi, Sed commune esse etia cum commoda. verius tamẽ est vt in deposito speciale sit in ceteris cõ tractibus qꝫqꝫ similibus sit secus, vt in. c. in argumentum. de reg. iur. lib. vj. ꝑm Bal. C. eo. l. fi. Ad. l. fi. facilis est responsio quod ibi loquit in cõmodo specifice. ideo nõ admittit cõpensa. p hoc quod dixi supra. iij. q. prin. Circa iudicium dotale hic videndũ

24 est an †compensa recipiatur tex. vident contradicere. Mã iuris consultus videtur admittere compen. hoc casu. ff. so. ma. in. l. rei iudi. §. j. ꝛ eo. tex. l. si cum dotem. §. si vxoꝛ. ꝛ. l. in his. §. j. sed im peratoꝛ videt eã expresse ꝓhibere. C. de rei vxo. actio. l. j. §. taceat. cũ sequenti. gl. variauit sup hoc. Mã in. l. i. ff. sol. matri. dixit hic esse priuilegium dotis vt contra eã nõ admittat cõpensatio, p tex.

in.d.§.taceat.sed alibi semper ẓrinm tennit vcz.qó admittatur compensatio,vt no.per.gl.in.d.§.taceat.ꝛ.d.l.rei indicate.§.j. ꝛ Cy.de cõpensa.l.neqz.ff soluto.mat.ibi dinoꝛtio.§.ob donationes.ꝛ in infinitis locis Guil.de cu.sequebatur primã sniam gl. vt nõ recipiatur,ꝛ sic iura preallegata coꝛrigant̃ p.d.§.taceat. Bar.in.d.l.rei indicate.§.j.dixit sam opinionẽ gl.,veriozem p dicta iura. Ad ẓrinm rñdit quod ideo ibi nõ admittitur, qꝛ species erat debita ab altera partiñ ꝛ sic ibi retentio phibetur non cõpensatio ſm eum.Et hoc sequitur Bald.ibi ꝛ Angel.ꝛ com muniter omnes.hoc ẽt sequit̃ Joan.de imo.qui adducit ad hoc
43 speciale statutũ imperatoꝛis factum dñtaxat in depositoꝛ vt cõ tra eum nõ admittatur cõpensatio ꝛ in ceteris actionibus ad mittatur,vt.C.de ꝓpensa.l.fi.insti.de action.§.in bonefidei. ex quo relinquitur quod causa dotis remanet sub regula affirmati na.d.Lo.de vbe discrepauit a communi opi.ꝛ Guil.sententiã secutus est vt nõ fiat cõpẽsatio omino. Nã si secus diceremus indibrio esset tex.ille in.§.taceat.ꝛ esset verbis impositus,quod non est dicendũ,vt.l.ij.C.com.de leg.in prin. Ad tex.in.§.in bonefidei.qui dicit excepta sola acti.depositi.respõdet qó ꝺz suppleri per.d.§.taceat dicendo,vel alia acti.simili in iure expressa vt in simili.gl.nõ subandit in.l.ob es.C.de predijs minoꝛ. Ego seqnoꝛ cõeꝛ sniam quod cõpensatio fiat multis rationibus.

Primo per text.expressos in quibus hic inꝛisconsulti statuerunt in dicta.l.rei indicate.§.primo.so lu.matrimo.ꝛ eod.titu.l.si ch̃ dotem.§.si pater.ꝛ.l.si constante.§.si vxoꝛ.ꝛ in.l.in his.§.j. Secundo per tex.ff.de solutio.l.titia.vbi dicitur qó si vxoꝛ percipit fructus circa rẽ viri ꝛ sunt cõsumpti eatenus quatenus ascendit estimatio fructuũ. Non enim aliter potest fieri estimatio hec nisi per viam compensationis,si bene ꝙsideretur. ¶ Tertio per tex.d.§.taceat.vers.ſz nec.vbi
44 dicitur quod †expense necessarie minuunt dotem.nec enim diminutio eodem modo non videtur fieri posse nisi per viam compensationis.Et pro hoc qó habetur.ff.solu.mat.l.dinoꝛtio.§.impendia.etiam per Bart.ff.de impen.l.qó dicitur. Quarto per alium tex.C.de compensa.l.neqz.vbi habetur qó si repetit̃ dos vigoꝛe confessionis post lapsa tempoꝛa excipiendi de dote non numerata,potest ꝛ hanc repetitionẽ obijci compensatio. si enim idẽ est in dote confessata post lapsa tempoꝛa excipiendi,certe idem in dote soluta,qꝛ post illud tempus lapsum lex presumit es se solutum.C.de nõ nu.pecu.l.contractibus. Quinto per text.ff. sol.ma.l.dinoꝛtio.§.ob donationes vbi vxoꝛe repetenti fructus dotis,objicitur compensatio.si enim idẽ est in fructibus dotis, ergo idẽ in ipsa dote,qꝛ fructus sunt dotis sicut ipse res dotales ꝛ augent doté ꝛ veniunt ex natura eiusdẽ acti.vt.l.si marito pu-
45 blico.§.fi.ff.sol.ma ꝛ.ff.de iure do.l.etiã.ꝛ p Bar.ff.soluto.ma.in rubꝛ.Ex quo apparet qó si †cõpensantur fructus qui sunt pars dotis vniuersalis cõpensentur pars vere dotis. Sexto per text. insti.de acti.§.in bonefidei.ꝛ.l.fi.C.eo.ibi excepta sola acti. de positi ꝛc.Ex quibus tex.clare demonstratur dotem remansisse in iure communi.

Septimo quia si bene inspicis totũ tex.§.taceat cum se.semper loquitur de retẽtione, nec aliqd exprimit de cõpensa.lõge.n.differunt hee duo cũ retentio fiat etiam in speciebus,vt.ff.de condit.indebi.l.si in area ꝛ habetur eo.titu.l.si non sortem.§.si centum. Compensatio autem in quãtitatibus tantum vel genere,vt.ff.de pignoꝛ.acti.l.si conuenerit in prin.ex quibus sequitur qó imperatoꝛ in.d.§.taceat mẽbruz hoc de compensatione pretermiserit,ꝛ sub regula remanserit in re cõmunis.pro hoc.ff qui satisda.coꝛ.l.quoties.ꝛ in cle.exinit de paradiso.in ver.vbi generaliter. Octauo ꝛ vltimo qꝛ cũ tex. d.§.taceat.alio modo intelligendo induceret coꝛrectionem omnium preallegatoꝛum iurium ꝛ istud nõ exprimat, certe fugiendus est hic intellectus vt euitemus.ll.coꝛrectiones. pro hoc.C. de ap.l.precipimus.de elec.c.cum expediat.li.vj.ad rationem do.Lo.faciliter respondet. Nõ.n.est vez qꝺ tex.d.§.taceat ita intellectus sit ludibrio,imo operat̃ maximũ effectũ vt.ſ. retẽtio
46 non admittatur,cõpẽsatio sic,solet†.n.spes vna pro altera poſ se retineri qñqz in multis casibus de qbus p Bar.ꝛ doc.in.d. §.si cẽtũ. Nec est sine rõne qꝺ nõ fiat retẽtio contra doté. Naz cũ cõpensatio fiat de quãtitate ad quãtitatẽ tm̃,vel in generib9 tm̃ vt dixi.ſ.ij.q.prin.in prin.ꝛ in liqdis vt dicet.j.ix.q. frustra solutio fienda esset noie dotis cũ onere iteruz petẽdi ex alia cã, ꝛ sic fierent duo diuersa iudicia.pro hoc est text.ff.ó cõpen.l.ij. ꝛ qó dixi.ſ.ij.q.prin. Nec añt rõ cessat in retentione, cũ species retenta nullatenus posset confundi cũ altera specie vel quãtitate in cuius loco retinetur.ꝛ sic nõ fiat vlla litium abꝛeuiatio ac frustratoꝛij actus enitatio Et per hoc expediuimus quintũ tractatum. Ad sextam partem transeamus.

¶ Articulus.vj.

47 **Pso iure** †fieri cõpẽsationẽ Paulus vbiqz scripsit.ff.de cõpẽ.l.ve rñ.eo.tit.l.si ambo.ꝛ posteaqz idipsuz.postea se quens imperatoꝛ repetijt ꝛ approbauit expresse. C.eo.tit.l.si constat.ꝛ in.l.fin.in princ.instit.de act.§.in bonefidei. Hoc añt ẓrinz vr̃ esse ei qó modestinus scripsit debitoꝛẽ submouere creditoꝛẽ a petitionibus si paratus est cõpensare,vt.ff.eodẽ.l.ij. Cũ eniz modestinus requirat qó debitoꝛ paratus sit cõpẽsare. Clare sentire vr̃ qó illud nõ fiat ipso iure,sed hominis ministeriũ requirat̃ qó ẽt aperte sentit alter inꝛisconsultus eo.tit.l.si quid a fideiussoꝛe. ibi cõpẽsare malit ꝛc. ꝛ eo.tit.l.qó labeo.ꝛ.l.pe.ꝛ in pluribus locis in quibus requiri videtur exceptio partis,vt.j.dicetur.

Doctoꝛes vehementer discrepant ab eo qꝺ sentio in hac materia,discrepant ẽt inter se ipsos, igit̃ vnuscuiusqz sniaz particulariter examinabimus ꝛ nostras sententias adiũgemus perquirendo veritatẽ quo ad poterimus ꝛ intrinsecam mentẽ legũ latoꝛ. Antiquus glo. Bar. dicebat eã fieri ipso iure, adeo vt in ea nõ sit opus vllo hominis facto, sicqz ipsuz ius cõpensare voluit neqz requiri hominis exceptio-
48 nẽ,vt refert glo.in.l.si ꝙstat.sed hec snia ab omnibus impugnatur,qñ† iura factũ hominis clare requirere vñr in cõpẽsatione vt exprimitur in.d.l.ij.ꝛ.d.l.si quid a fideiussoꝛe. Iz aliqui eius sententiã conent̃ saluare,vt.j.videbis. Azo in summa huius tit. dixit tunc de mũ cõpensationẽ fieri ipso iure cũ a partibus ẽt opposita,ꝛ sic ꝙcordabat ipsa iura que exigere vñr factũ hominis cum aliis que dicunt eã fieri ipso iure.pro hoc scoz eũ tex.ff.eo. .l.quod labeo, vbi quentus hz electionem qó debitum destinet cõpensationi. Item tex.in.d.l.si quid a fideiussoꝛe vbi fideiussoꝛ quentus potest eligere quid cõpẽset,an debitum sibijpsi,an debitum reo. Ex quibus pz scoz eũ qó nõ fit ipso iure a principio. Item ſm eum tex.eo.tit.l.vez.vbi tex.dicit eũ male agere cui ob.cõpensatio. Ex quo apparere dicit idem, quia si facta esset ipso iure ageret nulliter,non male,per.l.j.§.fi.ff.qñ dies vsuſſr-
49 le.ce.excipiebat añt Azo a predictis cõpensationibus delicto rũ,quas dicebat ipso iure fieri a principio per.d.l.si ambo. Item excipiebat alium casum eo mõ ad impediendũ.ſ.cursum vsurarum per tex.ff.eo.l.cũ aliter.ꝛ eadem.l.si constat. iuncta ratione,quia vsure†non currunt nisi ex moza ille autem non videtur in moza qui conuentus habet excep.vt.ff.si cer.pet.l.lecta. ver si.sed cum sortis. Et huius sententiam secuti sunt in effectu ceteri glos.vt late per Accur.in.d.§.in bonefidei.ꝛ in.d.l.si quid a fideiuſ.ꝛ.d.l.si constat.vbi addit glo.alios casus in quibus non requiritur factum hominis.ſ.in penis arguendo quod vsura sit pena,quod est notandum. Item etiam ad pignus liberandũ,vt distrahi non possit per.l.primã.de distrac.pigno.eandem etiaz sententiam sequuti sunt Pet.de bella per.ꝛ Cy C.eo.l.fina.qñ uis Pet.dixerit hanc etiam fuisse Bar.intentionem,vt nõ sit
50 opus vllo hominis facto postqñ est semel opposita. Et tunc operetur effectum ipso iure,qꝛ compensatio†ipso iure extinguit debitum sicut solutio. Et est speciale secundum eum in hac exceptione compensationis quod non contingit in ceteris exceptionibus que non perimunt ipso iure sed elidunt,vt no.in.l.si vn9. .ſ.pactus ne peteret.ff.de pact.ꝛ.ff.de excepti.rei indica.per totum. Eandem etiam Azo.sequutus est By.in.d.§.in bone fi.ꝛ in.d.l.si constat.vbi adducit tex.ad hoc in.l.i.§.fi.ff.que sen.si appel.re.vbi apparet quod si bincinde mutua conuentione qñtitas petatur ꝛ index.ij. petentem vel reconuenientẽ condẽnet primo qñ alteram partez,quod iuste appellat. Si.n.cõpensatio esset facta ipso iure appellatio esset frustratoꝛia.qó nõ ẽ dicendum ſm eum per.d.tex. Eandem etiam sententiam cõmuniter omnes docto.sequuntur,vt.j.videbis. Sed certe eoꝛum sententia qñis a nemine impugnetur,tamen mihi semper est visa non
51 procedere de mẽte iuris multis rationibus.primo quia omnes tex.pau.iurisconsulti dicunt expresse†compensationes fieri ipso iure,ꝛ id qó debetur inuicem ipso iure compensari ꝛ ipso iure liberationes contingere,vt.d.l.verum.ꝛ.d.l.si ambo.ꝛ.l.postea qñ.ex quo aperte datur intelligi qꝺ ius operatur hunc effectum a principio ẽt sine vllo hominis facto vel adminiculo put ꝛ importat natura vbi ipso iure,vt in.c.j.ꝛ ibi no.maxime p Archi.de reser.li.vj.ꝛ de bo.cle.clerici.post prin.eo.lib.

Secundo

Secundo qz nõ vr̃ credẽdũ qõ sine ministerio vel ad aliũ finẽ impator tocies repetierit vtrũ ipo iure,nec aliquid dixerit de exceptione partis nisi vt iuris auxiliũ z effectũ denotaret,dũ semp statuit qp compẽsatio ipso iure fieri dz,vt.d.l.fi.in pr̃inc.C.eo.ibi ipso iure fieri cẽsemus z.d.ℊ. bonefidei.ibi,actiones ipso iure minuant. Nam in dictis locis exp̃imitur cõpensationẽ ab ipso initio ipso iure ortã esse.tẽpore quo orte sunt bincinde actiones,vt pz in.d.l.fi.in pr̃in. vbi loquitur de ortu cõpẽsationis.inncto ver.ita tñ obij̃ci vbi post eã ortã ipso iure statuitur qualiter in exercitiũ deducatur. ¶ Tertio hoc demonstrat tex.expresse in.d.l.verũ.iuxta pr̃inc.vbi dicit†fideiussorẽ ipso iure tãto minus debere quãtũ ex cõpẽsatione reus põt retinere. Ex quo dat intelligi qõ fideiussor erat ipso iure disobligatus,etiã sine exceptione cõpensationis,qz cõsideratur ibi cõpensatio in esse vt in potẽtia,non antẽ in actu. seu exercitio si bene inspiciatur,qõ idẽ aperte esse demonstrat textus ibi in fine. dũ dicit z repetit qõ fideiussor ipso iure nõ teneť in maiorẽ quãtitatẽ quã reus possit ꝙdemnari, de cuius rei cõdẽnatione ibi nõ agebatur. Sed consideratur ibi cõpensatio in potentia vt dixi. si enim haberet fideiussor vti exceptione cõpẽsationis,non diceret text.eũ ipso iure nõ teneri , sed diceret euz teneri exceptione,tñ tutũ fore iuxta ea que habenť.ff.de pactis. l.si vnus.in.ℊ.pactus ne peteret.ff.de verb.sign.l.cedere diem. ff.de verb.obli.l.si ita stipulatus.cũ simi. Nec curo qõ tex. in d.l.verũ.dicat eũ male agere cui ob.cõpensatio. Nã ad hoc facile agere dicatur,qz agit ꝯ tutũ exceptione,vt.d.l.j. in fi.ff.quãdo dies usufruct.le.ce. Tamen largius loquendo etiam is qui penitus nulliter agit male dicitur agere,vt est expressuz.ff.de pactis.l.item quia.z ibi de hoc habetur.

Quarto predicta probantur qz si nõ volumus canillare tex.certe vbiqz.ll.dicunt cõpẽsationes fieri ipso iure indefinite z vniuersaliter in omnibus causis seu casibus,nec vtuntur diuersis verbis vno casu potius qz altero, imo ipsemet Paul.iurisconsultus loquitur vbiqz z omni casu,eodẽ modo,qui auctor dictarũ.ll.f.l.verũ.z.l.si ambo.z.l.postea qz. Cur ergo magis vno casu factuz hominis requiri dicemus vbi. ſ.non agitur de delicto vel usura z si.qz vbi de his ageretur.

¶ Certe verba.l.non sonant hanc differentiã,sed pariformiter loquuntur omni casu speciali odio†usurarũ,nõ vr̃ pati hãc specialitatẽ,imo expresse demonstrat generaliter ab ipso initio tẽpore ꝯctarũ obligationũ bincinde contingere liberationẽ , z cõcordat.d.ℊ.in bonefidei ibi,ipso iure minuat actionẽ. z cũ text. legũ latoꝝ fundari possit dicta differentia. ¶ Quinto qz tex. in nẽ.lz.n.quentus habeat electionẽ qõ debitũ eligat,vt.d.l.qõ labeo. z.d.l.si quid a fideiussore.tñ nõ sequitur ergo cõpensatio non est inducta ipso iure põt eniz esse ipso iure inducta in genere.ſ.in eo qõ debitor in futurũ eliget,super quo effectum sortiatur. Si in obligatione generis vel alternatiua in qua electio est debitoris,vt.ff.de leg.primo.l.legato generaliter cum simi. Simile ẽt dicimus in solutio ne.põt†.n.debitor pluriũ summarũ solnere sine dubio prius qz summam velit etiam inuito creditore,vel illud saltem offerre et deponere z consignare quod habet viz solutionis vt.C.de solu. l.obsignatione.C.de usur.l.acceptam.cum si.est enim compensatio solutio quedam vt dixi.ℊ.j.q.pr̃in.

Adter. in.l.j.in fi.ff.que sen.sine appel.re.quez allegat Byn.facilis est responsio.nã quamuis cõpẽsatio sit facta ipso iure. Tamen nõ est verũ qõ appellatio sit frustratoria,imo utilis z necessaria,qz cũ snia isto casu reperiat̃ laesa nõ ꝯ ius legis vel constõnis expresse sed ꝯ ius tantũ litigatoris,si bene inspiciatur necessaria est appellatio cũ valeat sentẽtia mero iure ne cessante appellatione transeat in rẽ iudicataz. iuxta ea que habentur in.c.j.de re iudicat.z.C.qñ prouo . non est necess.l.ij.z.l.j.ℊ.itez ꝯ sacras.ff.que sen. sine appella. rescin.

Vet. dicit,qz iura dicunt†cõpensationes fieri ipso iure ab initio tempore ꝯctoꝝ debitoꝝ,vt.d.l.si constat.z.d.l.postea qz et. d.l.fi.in pr̃in.z sic nõ exigũt iura factũ hominis a pr̃in. nec bocprobatur lege. ¶ Sexto z vltimo reprobatur sententia p̃dictorum per tex.expressuz in.d.ℊ.in bonefidei. paulo post princip. inducendo alio modo qz.ℊ.dictũ sit.dr̃ eniz quod quamuis in iudicijs bonefidei accedatur induci potestas ex bono z equo estimandi quantum actori restitui debeat,tñ in his continetur etiã hoc,vt si quid inuicem actorem prestare reo oporet, eo compẽsato in reliquo,is cum quo actum est condemnari debet.

Notandum est enim verbum debet.ibi positum in tex.imponit enim necessitatem iudici. ff.de iudi.l.edictũ.br̃.ff.de offi.presi.l.sepe. Nec pp aliud imponitur dicta necessitas iudici sic faciendi nisi quia compẽsatio iam est facta ipso iure,vt probant preallegata iura,licet glo.in. d.ℊ.in bonefidei.in verbo compẽsatio,senserit requiri exceptionem compensationis,quod est contra tex. ibi ponderato verbo debet,z cõiunctis dictis.ℊ.Et probat hoc mirabile text.ille,nec
57 dictum per alios,quod†iudex debet pronuntiare secundũ compensationẽ iam factã ipso iure eoipso qõ sibi liquet debita bincinde esse compensabilia , nec est necessaria obiectio in iudicio dicendo expresse volo compẽsare. Sed sufficit probare sibi debitum. Et hoc modo intelligitur compensationẽ obijcere vt probat ille tex.expresse. Et attende qz istud volebat etiam ius antiquum in bonefidei iudicis tantum.hodie tamen idem iuris est etiam in stricti iuris iudicijs per dictam.l.fi.in pr̃inc.C.de compensa.quod exp̃imit imperator in eo.ℊ.in bonefidei.in ver. sed nostra. vbi vult idẽ esse omni casu dũ dicit,ipso iure minnãt z. Et sic euidenter colligitur ex premissis nõ procedere sententiaz predictorum , Richar. malum.diuerso modo intellexit hanc materiam. Dixit enim considerandum an compensatio habeat fieri ex eo ꝯctu ex quo agitur,z ex quo oritur actio directa bincinde,quo casu dixit eam fieri ipso iure ab ipso initio per tex. d.l.si ambo.an habeat fieri ex contractu ex quo datur vni directa,alteri ꝯtraria vel ex diuersis contractibus vel causis,quo casu est opus excep.per.d.l.verum.z eod.tit.l.si quis a fideiusso. z.l.si debeas. Sed certe hec opi.falsa est.in.ij.eius mẽbro, quia contra tex.expressum in.d.l.si ambo.in versic.simili modo . vbi ex
58 †diuersis causis compensatio ibi fit ipso iure . Item ꝯ text.d.l. postea.qñqz loquitur generaliter in omni eo quod inuicem debetur ꝑm verã lec. Itẽ ꝯ tex.d.l.fi.in pr̃in.C.de compen.z.d.ℊ. in bonefidei.z.d.l.si constat. Nico.de math.plenius omnibus ꝙsiderauit tres diuersas cõpẽsationes dari,prout retulit Bal. paucis additis in.d.l.fi.vnam.ſ.q̃ fit a iure tm̃ sine vlla excep. vel iudicis facto nõ declarando eã factã esse. Secũdã a iudice z eius officio etiã sine partis exceptione. Tertiã a debitore per solam except. Primã dixi tm̃ fieri in his casibus in quibus lex hoc spãliter dicit,vt in dolis z culpis. Itez ad impediendas usuras z pene cõmissionem z morã,vt gl.dicit in.d.l.si constat.z.i. d.l.si quid a fideiuſ. Item in expensis alimentoꝝ factis q̃ cõpẽsantur cũ operis,vt.ff.cõmo.l.in rebus.ℊ.pñt de edil. edic.l.itez si serui.ℊ.fi. Itẽ in expensis factis pro fructibus, vt.ff.fa.herci.l.
59 fundus.ℊ.j.†Itẽ in expensis factis in dote que ipso iure minuũt dotẽ.ff.de impen.l.qõ dr̃.z in dictis talibus dicit qõ si qs solueret p errorẽ reperit solutum vt indebitum per.d.l.si ambo.ℊ.j.

Secundam speciem dixit locũ habere vbi lex committit iudicis compensat. faciendam ex equitate. quod contingit ex tribus secundum enm,natura sci licet iudicij indiuisibilis, vt in duobus iudicijs diuisiorijs famiher.z finiũ regun.qõ ẽ quasi diuisorium, vt.ff.de iudi.l.in trib⁹. ff.fa.her.l.meuius.ℊ.arbiter. insti. de officio iudi.ℊ.fi. Item ex natura accessionis ad officium iudicis pertinentis in supplẽdo, vt sunt sumptus facti in re aliena bona fide,z usure que debent in vendicatione rei que iudicis officio cõpensantur cũ fructib⁹ pceptis usq; ad concurrentes q̃titates , vt.ff.de rei ven.l.sumptus.z.l.emp.in pr̃in.z.l.in fundo. Nec est necessaria exceptio cõpẽ.sed sufficit probatio.z ex probatione iudex ex officio supplet compensa.vt.ff.de dam.infe.l.si quis missum.ℊ.iudex.ff.de aqua pluuia arcen.l.hactenus.ℊ.fi.ff.de edil.edic.l.ediles.ℊ.itẽ sciendum. Item ex equitatis plenitudine que ꝙsatur in iudicijs bonefidei vbi facta compensa.iudex bincinde potest absoluere ex officio usq; ad concurrentes quantitates,vt instit . de acti.ℊ. in bonefidei. Et facit quod habetur.ff.de nego . ge.in.l.debitor
60 secundũ euz. Tertiã compensa.que fit a†debitore dixit Nico. esse duplicem,voluntariã.ſ.ac necessariã. Voluntaria fit indistincte omni casu z regulatur a voluntate ꝯbentiuz, qz quelibet res potest solui pro alia volentibus partibus.ff.si cer. pet.l.ij.ℊ. mutui datio. Necessaria est q̃ inuito actore, z hec fit in omnib⁹ casibus exceptis.ℊ.dictis. Et requiritur qõ sit opposita in iudicio z a iudice approbata attenta natura rerum an sint compensabiles,z an debita sint liquida,z an sit a iure compensa. probibita an non.ff.de compen.l.quod si in diez.ff.de neg.ge.l.sinaũt. ℊ.fi.ꝑm eũ. Tu attẽde qõ licet hec sntẽtia plena videatur tm̃ erroꝛes multos continere videtur,quãuis alij nõ reprobent.

Primo quia nō est verū qō in omnibns. s. dictis tm̄ positis per Nico. in. j. mēbro leges dicant specialiter fieri cōpēsa ipso iure omni casu a prin. quas nō repeto. Et si bene attendimus illi casus positi per Nico. in primo membro sunt effectus q resultant ex compensa. que ipo iure inducta est a prin. vt qō vsure nō perātur vel mora nō ascribat culpe vel pena nō inducat vel qd si. Et sic oz itelligi. d. l. si ambo. ⁊ d. l. si cō
61 stat ⁊ si. iura vt dicā in vlti. q. prin. Unde cōpēsatio nō inducitur specialiter in illis casibus. Sz †compen. inducta ipso iure a prin. omni casu vt. d. l. fi. in princ. C. de cōpen. inducit illos effectus, ⁊ hoc mō loquunt. d. iura. ¶ Scdo mō nō est vera qō in iudicijs duplicibus fiat cōpensatio ppto iudicis officio, prout Nico. dicit. Nā illa est quedā adiudicatio nō cōpēsatio que fit ēt de specie ad quātitatē. Quā adiudicationē lex gcedit iudici. vt cōmodiore diuisionē cū restauratione pecunie, vt insti. de of. iudi. §. si familie. cū seq. ⁊ d. l. meninus. in §. arbiter. ¶ Tertio mō qō dicit de sumptibus cōpēsantibus cū fructib⁹ variare vr Nico. Nā primo dixit banc cōpensa. fieri ipso iure p. l. fundus §. j. ff. fami. ber. nūc dicit eā fieri iudicis officio. Dici tm̄ pōt qō in primis verbis loquit in expeñ. factis p fructibus pcipiēdis. In alijs vero expeñ. in re ex qua pcepti sunt fructus q̄q̄ oino male loquat, qr cōpēsatio fit ipso iure a prin. qsumptis fructib⁹ ⁊ pbant rōnes. s. facte iuncta. l. si pp fructus. C. de compensa.

62 Quarto illud de equitatis plenitudine in iudicijs bonefidei etiā nō vr bonum, †qr tā in bonefidei q̄ in stricti iuris dabat exceptio doli vt exprimit imperator in. d. §. in bonefidei. ⁊ hr in. l. fi. C. de cōpen. Preterea qō ēt in bonefidei iudex non faciat ex officio sed requiratur exceptio ꝑz cō munē sentētiā quā tamen s. reprobauī dco qō sit ipso iure, ē gl. expressa. instit. de act. §. in bonefidei. in verbo, cōpensatio. vt. s. retuli, ⁊ sic oino Nico. male loquit. ¶ Quinto illud nō est vez qō dicit qō cōpen. oz opponi in iudicio ⁊ a iudice approbari, qr illud est verū quo ad eius execu. ꝑm dicta. s. per. §. in bonefidei. in vltima rōne facta ꝑm cōem sniam. Prius tm̄ inducta vr ipso iure vt probant iura ⁊ rōnes. s. allegate. Requirit. n. exceptio ⁊ oppositio post eā inductā ipso iure vt mādet executioni per iudicē, qr alias de ea nō posset iudex vaticinari. ⁊ hoc est qō vult iurisconsultus. ff. eo. tit. l. ij. ibi, paratus est cōpensare. i. cōpensatione vti modo predicto. ⁊ eo. tit. l. si quid a fideiussore. ibi, compensare malit. ⁊ in. l. si ambo. §. penul. ⁊ §. fi. in ver. ita tm̄. cū si.
63 in quibus fit mentio de obiectu cōpensa. Si. in testa. qō †est nullū ipso iure ex cā preteritionis q̄uis enim sit nullū a princi. vt in auct. vt cū de appel. co. §. aliud tm̄ requiritur q de hoc dicat ex cipiendo vel agendo. ff. de iniusto test. l. filio preterito. Si. etiaz in repletione legitime. licet enim fiat ipso iure, tm̄ requiritur qō petatur, vt. C. de inoffi. testa. l. scimus. in prin. Si. etiā hr in ceteris casibus in quibus ius disponit sine homine ex coniunctione diuersorum actuū. Debent enim coram iudice allegari ⁊ proberi, quia iudex non potest vaticinari vt dixi. Et si dicis qño ē hoc q̄ sit inducta ipso iure cū iudex reprobat eā cū opponitur vel allegatur a parte, vt. ff. eo. l. qō si in diem. §. si rōnes. ⁊ de neg. gest. l. si autem. §. fi. ⁊ l. j. §. preterea. ff. de contrario iudi. tute. respondeo qō mirū. nam hec reprobatio potest fieri per iudices iuste, forte qr obijciens compensa. non hz probationem debiti de cuius compensa. obijcit ⁊ tamen debitū pōt esse verū in se ⁊ sic cōpensatio est inducta ipso iure, non tm̄ apparet apud homines ꝑ hoc qr ius semper certū est de veritate etiā facti in se vt de qdi.
64 ob turp. causam. l. si pecuniam. §. si seruum. † Itez potest fieri dicta reprobatio iniuste ⁊ nihilominus valebit ti non appellatur, quia sententia reperitur hoc casu lata contra ius litigatoris non legis expresse, vt. l. ij. C. quando pro. non est ne. cum si. Item qa facit sententia ius inter partes, vt. ff. de lega. j. l. si seruus pluriū. §. primo. de sta. homi. l. ingenuum. Item facit de indebito debitum. ff. ta. ber. l. cum putarem.

Sexto si diceremus q̄ compen. stet in potestate iudicis ⁊ partis opponentis, vt vult do. Hic. de matrib. certe sequeretur qō nunq̄ fieret ipso iure, ēt post factā excep. ꝑ partez, qō est ꝯ omnia iura, ⁊ ꝯ mentem omniū qui vnq̄ scripserunt in hac materia. ¶ Septimo omino vr male loqui Nico. in sua distinctione triplicis compensa. Nō. n. datur nisi vna cōpensa. illa s. que fit ipso iure, nec de alia faciunt mentionez iura loquendo de compensa. propria que fit in recipientibus cōfusio
65 nē vel in generibus tantū eiusdem mere vt diximus. s. ij. q. principali. in prin. † ⁊ nullā compensa. facit iudex ex officio sed eam sacram a iure declarat vel reprobat. Item nullā compens. facit debitor inuito creditore, sed iacta a iure allegat ⁊ opponit, vt ex predictis apparet. Fateor tamen quod inuenitur voluntaria cōpensatio vtraq̄ parte volente que competit eatenus quatenus voluntas ꝯbentium protenditur, sed de illa nō dubitamus. Sz quare dicunt rubrice. ff. ⁊ C. de cōpensa. numero plurali. hoc. n. vr importare pluralitatem saltē duarū, vt. ff. de testibus. l. vbi numerus. rñdeo quod ibi non hr respectus quo ad numerum compensa. tanq̄ sint plures species, sed ad plures compensa. eiusdē speciei, prout diuersimode in facto accidunt ⁊ diuersimode ius disponit. Si. in titu. de verb. obli. Unica enim est stipulatio ⁊ tm̄ dr de obligationibus pp dictā rōnē Bar. in hac materia protulit vnū singulare ⁊ aureū verbū in. d. l. verū. Et dixit primo verā eē sniaz glossaz, qō fiat ipso iure post oppositā excep. ꝑ eum.
66 Deinde subdit vt enitet tex. ꝯrios qui dicunt compensa. non habet de necessitate fieri in iudicio. Sed sufficit etiā extra iudicium q̄ debitor declaret eius voluntatē dicēdo se velle cōpensare, quo casu statim facta denunciatione creditori inducta est ipso iure compensatio. ⁊ tolluntur obligationes hinc inde ꝑm eum per tex. eo. tit. l. ij. ibi, paratus est compensare. et eod. tit. l. si quid a fideiussore. ibi, compensare malit. iuncta. d. l. verū. in verbo, ipso iure. ⁊ ita fuit semel iudicatū per illud dictuz post magnā disceptationem in hac ciuitate ad petitionē, cuiusdam mercatoris qui concurrentes quantitates debiti ⁊ crediti cancellauerat ⁊ notificauerat creditor rōnem esse cassam ⁊ cancellatam. Sed certe etiam hec sententia licet non habeat repugnationes tot sicut alie. s. posite, quia fatetur cōpensa inducī eo ipso qō qualitercūq̄ apparet de volūtate compensare volentis ⁊ cessant ꝯ eā iura allegata in. v. rōne quā feci ꝯ Nico. de mat. q tenuit ꝯriā sniaz, qō debeat fieri in iudicio ⁊ a iudice approbari vt. s. dixi. De quo Nico. bar. mentionē nō fecit. tm̄ inquātum requirit de necessitate voluntatē exprimi ⁊ ꝯ iura preallegata ⁊
67 rōnes. s. positas ꝯ opi. Azo. ⁊ glo. ⁊ sequacium que probant qō †ad cōpensa. inducendam nō requirit ministeriū vel administriū bois, sed secundus tm̄ eā perficere vt. s. decretū est. Bald. in hac q. variauit suis dictis repugnās. nā in. d. l. si qstat refert ad qtex. verba do. Nico. s. posita. ⁊ sequitur, cōmēdat ⁊ approbat, sed in. d. l. vez tz sniaz Bar. qui aduersatur Nico. vt. s. dixi. Plus dicit Bal. in. l. si qstat. iuxta prin. corroborādo quod cōpensa. nō fiat ipso iure, qr si fieret ipso iure, certe exceptio cōpen. esset exceptio intentionis ⁊ facti ⁊ non excep. ppria, ꝑpie loquendo, qr nō excluderet actionē sed inueniret eā nullā, iuxta not. in. d. §. pactus ne peteret. Itē scdm eū, qr distinctio liquidi
68 ⁊ nō liquidi nō haberet locū in hac cōpen. legali. † qr lex semper est certa de veritate. ff. de condi. ob causam. l. si pecuniā. §. si seruū. vt. s. dictū est. sed certe hec Bal. opi. vt. s. dictum est transit cū erroribus Nic. de mat. s. positis. nec aliqua opi. procedit omnino q̄ ponit in. l. vez vt nunc dixi. Nec ob. qō Bald. dicit qō si induceretur ipso iure esset exceptio facti ⁊ intentionis ⁊ nō ꝑpie excep. qr fateor boc sed quid ad rem cū. l. illa dicit ꝯriū, immo hoc ipsum dicunt. ll. vt. s. est probatum.

Item nec illud ob. qō dicit qō distinctio liquidi ⁊ non liquidi non haberet locum qr etiam illud fateor. Sz lex non dicit distinctionem liquidi ⁊ non liquidi habere locum a princi. tempore quo inducitur compen. sed tempore exercitij ⁊ vsus seu executionis ipsius compen. iam a princ. ipso iure inducte, ⁊ hic est nouus ⁊ verus intellectus. l. fi. C. de compen. cui cōsonant verba illius. l. in princi. in verbo, ipso iure. vbi imperator punit naturaliter compensa. que fit ipso iure iuncto ver. ita tamen compen. objici ⁊c. vbi imperator tractat de executione cōpensa. ⁊ eius processu si bene inspiciatur. d. Ang. in. d. l. si constat. dixit non fuisse intentionem Bar. quod compen. fiat a iure etiam si non opponatur ab homine quia hec dicere fatuū esset secundum eum. Nam eoipso qō obligationes sunt nate hinc inde absq̄ facto hominis ipso iure contingeret liberatio plena ⁊ vtriusq̄ extinctio acti. quod falsum est secundum eum. quia illi cui potest compēsatio †obijci agere potest. ⁊ nisi exceptio opponatur licite iudex potest ferre sententiam condemnatoriam.
69 Potest etiam excep. reprobare, vt. d. l. quod si in diem. §. si ratione m ⁊. C. de compen. l. fi. hoc autem nō posset si actio esset extincta, quia sine actione nemo experitur. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. videamus. Deinde saluat Ang. opi. Bar. eo mō quo etiā saluatur per Bet. vt. s. retuli. licet eum non alleg. secundum q̄ salua. Bar. non discrepauit a sententia Azo. ⁊ glosarum, post modum subdit Ang. predicta vera, preterq̄ in dolis vel culpis vel ad tollendam moram, quibus casibus fit ipso iure omnino sine hominis facto, vt gl. vult ⁊. s. retuli.

Sed

Sed certe qcqd iste dicat ñ ē fatnū imo iurī ꝙsonū qō ocā liberatio fiat hincinde ipso iure facta cōpē. vt oia iu
ra exprimunt. s. allegata. Nec ob. qō ille cui pōt obijci compē-
70 agere † possit, ꝛ si nō obijcit de cōpē. sequatur ꝙdēnatoria, qz p
hoc nō tollitur quominus sit inducta ipso iure. Et ꝙsidera pro
huius intellectu qō tpe quo qs agit lz petat id qō ē ipso iure cō
pensatū, tñ si ex facie petitionis oritur actio ꝓcedit petitio, ꝛ oz
admitti p iudicē, qz nō pōt index vaticinari de cōpē. iuxta l. qō
debent. ff. de pecu. ꝛ presumūtur ignorare facta aliena, vt. ff. ō p
ba. l. verius. ff. de transac. l. qui cū tuto. cū ꝙcord. Admissa peti-
tione p iudicē lz excipiatur de cōpen. tñ adhuc iudici est incer-
tū an excep. sit vera. Et sic an sit ipso iure cōpensatū p eadē iu-
ra. Idē erit toto ꝓcessu iudicij pendente, donec sit cōpleta liqui
datio totius per eandē rōnē. Et sic cessat dispositio huiusqz. d.
l. si pupilli. videamus qz semp agit cum actione que prima facie
oriri vī ex deductis ad que iudex attendere oz. ff. de offi. presi. l.
illicitas. in. §. veritas. post liquidationē cōpletā si apparet debi
tū de cuius cōpen. objicitur iudex absoluet quentū ꝛ pnūciabit
cōpen. esse factā ipso iure vsqz ad ꝙcurrentē quātitatē ꝛ in resi-
duo ꝙdēnabit si aliquid supereſt vt ꝓbatur in. d. §. in bonefidei
ꝛ in. d. l. in prin. C. de cōpen. si debitū nō apparebit, reprobabit
iudex cōpē. d. l. qō si in diē. §. si rōnē ver. aliud dicā. ꝛ. d. l. finau
tem. §. fi. de nego. gest. ꝛ qō plus est ēt si debitū appareret ꝛ cō
tra cōpen. pronuntiaret si nō appellabitur vel appellabit ꝛ cō-
firmabitur sententia adeo qō transeat in rē iudicatā, valebit sen
tentia. vt. d. §. si rōnez in prin. ꝛ. d. l. finaū. §. fi. ꝛ. l. j. §. preterea.
71 de ꝛrio iudicio tu. ꝑz vnū modū intelligendi hoc aūt ideo est, qz
† sententia facit delindebito debitū. Item facit ius inter partes
litigantes vt dixi. s. in. v. ratione contra Nico.

Et si bene inspicis nullo casu erit verum dicere esse actuz
sine actione saltē apparentē, qz sufficit ad iudiciuz vt
dixi Apparetqz ex hoc nó obstare rōnē Ang. cetera verba ei⁹
clare non procedunt, vt pz ex dictis. s. ꝙ Petr. ꝛ ꝙ opi. Azo. ꝛ
sequaciū. d. Bartho. de sali. in. d. l. si ꝙstat. recitat in effectu. ꝛ
sequitur sniam Nico. ꝛ Bal. ibi, lz de Bal. mētionē nō faciat.
Addit tñ in prin. duos tex. ꝙ predicta. s. allegata ad probanduz
qō requirat exceptio ad creandā compen ſ. tex. in. l. j. ff. eo. vbi
dī qō est ꝙtributio, ꝛ sic denotat actum partiū. Itē text. in. l. ij.
eo. ti. vbi formaliter sic dī, vnusquisqz creditorē suū enndēqz de
bitorē petentē submonet si paratus est cōpensare. quos text. ēt
ad hoc allegauit gl. in. d. l. si constat. Sed certe id qō dicit Sa-
72 li. sequē. Nic. nihil est, vt. §. dixi. Itez text. in. d. l. j. non facit ꝙ.
† qz illa contributio oz intelligi. ſ. que sit a iure nō a parte. Itez
nec tex. contra facit in. l. ij. ꝛ vt clarius intelligas apostilla text.
sic, creditorē. ſ. preteritū debitorē petentē. ſ. de facto sine actio-
ne que iam perempta est cū cōpensatio sit facta ipso iure, submo
pōt vaticinari si non allegaretur si paratus est cōpēsare. i. si pa
ratus est compen. vti probando sibi debitū esse quod sufficit si-
ne alia expressione vt probat tex. in. d. §. in bonefidei ꝛ ex expres
sis clare pz. ꝛ hic est nouus ꝛ verus intellectus. d. l.

Quid nunc dicemus post tā longā ac subtilē inuestigatio
nē. Certe vltra dicta. s. iij. rōnes foztiter facere vi
dentur qō cōpen. non fiat ipso iure nec sunt tacte per doc. Pri
ma est qz tex. in. d. §. si rationē. dicit qō si index nō habuit ratio
nē cōpen. salua manet petitio ꝛ agi potest, ergo cōpen. nō sit in
ducta ipso iure quo casu eēt omnino perempta, qō ēt sentit tex.
73 in. l. finaūt. §. fi. ff. de neg. gest. ꝛ in. l. in rebus. §. fi. ff. cōmo. ꝛ in. l.
j. §. preterea. ff. de contra. iudi. tu. vbi plus adiungitur quod † est
in arbitrio conuenti an cōpenset an petat. Secunda rō est quia
iura dicunt dicentē de compen. haberi ac si vere soluerent. ꝛ cō
siderant tps quo compen. deducitur in exercitiū, ex quo denota
ri vī banc solu. non esse factā prius ipso iure vt probant iura al-
legat. s. in. j. q. prin. huius tractatus. Tertia est qz iura dicūt cō
pen. esse reconuentionē seu mutuā petitionē vt est casus. C. ō cō
pen. l. neqz scriptura. Itē dicunt cōpēsantē petere ꝛ agere vt ex
presso est. ff. rem ra. hab. l. amplius non peti. Ex quo vī deno-
tari eā ipso iure inductā non esse, qz si esset ipso iure inducta. ēt
exceptio quedā nō petitio vel actio vt de se patet. Quarta rō ē
qz lex nunqz vī ipartiri eius auxiliū in eo qō reponit in eius vo-
luntate hominis anteqz voluntas per hoiem declaretur, vt pro-
batur optime. C. de necess. ser. l. cū quidā, in fi. ꝛ per Bald. in. l.
precibus. C. de impub. Cōstat. n. qō hoc casu lex reponit in me
74 a fideiussore. ibi, cōpensare malit. cū si. Breuiter † tamen teneo
compē. induci sine hominis facto per rōnes. s. positas ꝙtra ra-
tionem Azo, ꝛ sequaciū. ꝛ hoc est verū quo ad ortū, seu natiuita
tem eius. In executione tñ requiritur ministeriū hois vt. §. dcm̄
est. Ad primā rōnē nunc adductā in ꝓriū rñdeo quod nimirum
si salua manet petitio. lex enim hoc casu restituit actionē iā per-
emptā ex maxima necessitate sicut facit in multis casibus equi-
tate suggerēte vt in velleiano senatusc̄ōsulto actio restituitur, ꝛ
qñqz restituitur ex equitate in veterē debitorem, vt. l. j. in fin. ad
velle. eo. ti. l. ꝗnis. §. si cū essem. ꝛ. l. ij. §. pe. cū si. ꝛ vt intelligas
hanc equitatem ꝛ necessitatem ꝙsidera breuiter qō hoc de quo
querimus scilicet non esse habitam communem compensa. po-
test contingere duobus modis. vno modo quando de ea est op-
positum sed index omnino non cognouit. Alio modo quando
de ea nihil fuit oppositum per partem.

Primo casu equitas eēt qō inia trāsiret in rē iudicatā
ꝛ faceret ius ꝛ de indebito debitū pro vna par
te. ſ. pro ea p qua est pronuntiatū, ꝛ nō pro alia parte certe res
esset iniqua ꝛ ideo pro vtraqz parte ius facit, ꝛ debita reuiuiscūt
vt probant dicta iura sic noniter intellecta ꝛ declarata pro hoc,
75 † quia in iudicijs seruanda est equalitas. C. de fruc. ꝛ litis expē.
l. fi. ꝛ de proxi. sacro. scri. l. in sacris. ꝛ. l. vnicuiqz. ff. de reg. iur.
l. non oz, cū si. Secundo casu vī idem, qz est vez dicere non esse
cognitum cum non sit de compensa. obiectum, ꝛ sic subest ea-
dem equitas ꝛ necessitas vt probant iura preallegata, ꝛ hoc mō
intelligitur illō quod dicitur in. d. §. preterea. qō stet in arbitrio
debitoris an compenset, id est cōpen. vtatur ipso iure facta, vel
petat, id est finem iudicij expectet quo tempore actio sibi resti-
tuitur ꝛ non ante vt ex predictis apparet. Et erit mirabile hoc
nec cōsideratū per alios qō pendente iudicio contra qō posset
per reum objci compen. non poterit nouuz iudicium ordinariū
effectualiter nolente actore per reū inchoari super eo de cuius
compen. poterat allegare quia alias opposita excep. qō debitū
non est verum ꝛ inquātū esset vez quod ille agit sine actione pp
concurrentia debita liberata, excluderetur ab agēdo, ꝛ hoc fie-
ret simpliciter producendo eadem acta que facerent fidez inter
easdem personas. l. cum lite mortua. ff. in. sol. ꝛ. l. ij. C. de eden. ꝛ
ibi per Bar. ꝛ docto. plene.

Productis enim dictis actis ex tūc immediate ex
facie petitionis appareret euz agere si
ne actio. ꝛ sic repelleretur. ff. ō neg. gest. l. si pupilli. §. videam⁹.
Et facit ad predicta qō no. gl. in. l. j. de of. assess. Est enim subla-
76 ta † actio cū cōpen. sit facta ipso iure ꝛ perempte sint obligatio-
nes hincinde, vt. d. §. in bonefidei. insti. de acti. ꝛ. d. l. posteaqz.
cū simi. Et hoc est verū vbi reus qui petit ꝛ posset compen. vti
confessus est vel conuictus in eo qō ab eo prius petitum est per
actorē inter mediū tps confessionis vel conuictionis ꝛ liquida-
tionis ꝛ tps inie, que inia restituit debita ꝛ actiones, vt. d. §. si ra
tionē. ꝛ. d. l. finaūt. §. fi. ꝛ. d. §. preterea. Aliud eēt ante liquida-
tionē, qz admitteret indistincte nouū iudiciū ex cuius facie ap-
paret actio vt dixi. s. ꝙ opi. d. Ange. ꝛ facit optime ad hoc. ff. de
iur. om. iud. l. cū quedā puella. §. fi. ꝛ. C. de appel. l. amplioꝛē. §.
fi. cū si. Itē est vez illud qō dixi vbi actor vtī illis primis actis
in qbus est liquidatū ius pro eo itez ꝓducēdo p. d. iura, alias ñ
facerent fidē sine noua ꝓductione ēt cozā eo. iudice. vt p Bar.
no. in. l. naturaliter. §. nihil cōe. ff. de acqui. pos. ꝗnis si post liq-
77 datū † ius actoris reus statiz liqdaret ō iure suo sine mora index
debeat ꝑm cōpen. iā factā a iure ꝓnūtiare, vt ꝓbaī in. d. §. in bo
nefidei in verbo, oz. ꝛ dixi. s. in. vj. rōne ꝙ Azo. ꝛ sequaces. Et
ꝑm ꝓdcm̄ modū subtiliter intelligi oz. l. in cōpen. ff. de cōpen. ꝗs
aly sic nō intelligunt. Itē ꝑm predicta intelligas. c. dispēdia. §.
reusqz. de rescriptis li. vj. ꝛ si iura in qbus hoc est expressum qō
iudicio pendēte ꝙ reū posset reus nouo iudicio ordinario ꝙueni
re vel recōuenire actorē. illud. n. locū hz in rebus nō cōpensabi
libus. In cōpensabilibus aūt secus esset actore nolēte post liqui
datū ius pro eo vt ex predictis apparet, qō sing. ac nouum est.

Ad secundam rōnē nūc adductā in ꝓriū dico breuiter qō iura que dicūt qō cōpensa
tio est solutio, intelligi dñt ꝑm subiectā materiā. vñ sicut qñ ex-
presse agit inter ptes qō debita hincinde cōpensent, talis cōpē
satio hī pro solu. habito respectu ad tps quo fit cōpen. vt est ca
sus. ff. qui pot. in pig. hab. in. l. si debitor. in fi. ꝛ. ff. de lib. can. l. vī
pmutauerit pari rōne vbi cōpēsatio fit ipso iure sine hois mini-
sterio vsqz ad ꝙcurrētē ꝗtitatē, ex tunc vī hincinde facta solu-
tio. p hoc est casus alter si bene inspiciaī. C. de cōpen. l. si ꝙstat.
ibi, ipso iure p solnto cōpen. haberi oportet ex eo tpe ex quo ab
vtraqz parte debetur ꝛc. Nec. n. est speciale in vsuris ꝛz genera
le in omnibus casibus vt. s. probatū est. Ad tertiā rōnem dicas

78 †qđ lz iura dicant eñ qui vtitur cõpen. videri agere ⁊ petere. tamen per hoc nõ tollitur quominus prius fuerit inducta ipso iure. nã ẽt ea que ipso iure inducta sunt dñt peti ⁊ cozã iudice poponi vel deduci, saltẽ i via exceptionis vel declarationis, cũ de eis nõ deductis nõ possit iudex vaticinari vt dixi. ℞. in. v. rõne ℘ Mico. de ma. Itẽ excipiens in sua excep. dr agere ⁊ petere, vt. ff. de excep. l. i. ⁊ facit text. no. ff. de his qui po. titulos. l. j. Hec puto vez qđ cõpen. sui natura sit reconuentio, ꝯuis Bal. ꝓriñ dicat ⁊ nõ recte. C. de cõpen. in. l. si constat. ⁊. l. neqz. Nã cõpẽ.

79 vtens †petit in effectu declari se nõ debitozẽ. ⁊ sic nõ recõuenit, sed se nõ debitozẽ dicit cũ ipso iure liberatio ꝙtingerit vt dictuz est. Recõueniens añt petit actozẽ sibi ꝙdẽnari, vt probaẽ. C. de sent. in. l. cũ papi. ⁊ auct. ibi posita, Ad. l. neqz. per ꝯ ise fundat Bal. ꝛñdeo qđ nõ loquitur in cõpen. vera ⁊ propria sed in recõuentione cui erat admixta cõpensa. Põt. n. hec recõuẽtio fieri ante liquidatũ ius actozis, ꝯuis res sint cõpensabiles, ⁊ cõpẽ. sit inducta ipso iure, vt ex predictis apparet. ⁊ hoc demonstrat text. in. d. l. neqz. ibi, petitioni mutue rñsuz fuerit, vel si vis omni no ꝙ loquatur de vera cõpen. pp tit. sub quo est situata illa lex. per. l. imperatozes. ff. de in diẽ adiecti. põt dici ꝙ ibi dicaẽ peti tio vt. d. l. j. ff. de excep. cui excep. cõpen. habebit actoz rñdere forte in articulis rei, vt reus ipse ab onere ꝓbãdi releuetur, sicut eꝫ actoz potuit cogere reũ, vt hr de ꝙfessio. c. si post prestitũ. li. vj. Et ibi per gl. ⁊ canonistas. Ad quartã rõnẽ breuiter dicim9 nõ obstare qz lex nõ reponit cõpen. ortũ in hominis volũtatẽ, sz

80 vsum tm cõpen. orte. lex†. n. facit cõpen. sine homine, vt homo ea vtatur. vt. d. l. fi. C. eo. in prin. iuncto ver. ita tm̃ obijci ꝛc. vbi apparet qđ vsus tantum compen. stat in hominis potestate.

Breues conclusiones

none ⁊ vere sequũtur ex premissis.

¶ Prima est, qđ cõpensatio omni casu fit ipso iure ab ipso initio tempore contractozum debitoꝝ, etiam sine hominis ministerio in rebus ⁊ iuribus cõpensabilibus, ꝯ tamen conclusionem sub nube enuntiat solus mar. glo. antiquus.

¶ Secũda ꝙclusio est, qđ fiat ab initio ipso iure, tm̃ ad eius executionem requiritur obiectus partis in iudicio.

¶ Tertia, qđ eoipso ꝙ reus sibi ꝓbat debitũ cõpẽsabile, intelligaẽ de cõpen. obijcere, ⁊ iudex dz ꝑm compen. pronuntiare.

¶ Quarta, qđ vnica tm̃ sit compen. non plures sint compen.

¶ Quinta, quod agens stante compen. facta a iure, agere dicatur valde tanqz cum actio. ⁊ sufficiat ad iudicij valozem.

¶ Sexta quod lata sententia pro vna parte in qua non sit habita ratio compen. actio restituatur alteri parti ipso iure.

¶ Septima quod intra tempus medium facte liquidationis per actozem ⁊ tempus ferende sñie pro actoze. non possit per reum super eo de cuius compen. potuisset obijcere nolente actore. nouum iudicium ordinarium inchoari.

¶ Ex his sequuntur corrolaria multa.

¶ Primum est, quod exceptio compen. non est excep. ꝓpria, sed facti ⁊ intentionis.

¶ Secundũ, qđ ad inducendaz compen. non queritur an debitum sit liquidũ vel nõ, sed ad eius executionem tm̃. Et hec vera videntur, licet Bal. pro absurdis reputauerit.

¶ Tertium, quod cõpensatio ⁊ reconuentio nõ sunt idem, nec eiusdem nature, sed omnino diuerse ⁊ contrarie.

¶ Quartũ est, qđ qcũqz excõicatus, vel bannitus, vel aliter ad agẽdũ inhabilis occasione peccati vel delicti, de cõpẽ. excipere poterit, lz sñp hoc fuerint varie doc. sñie, vt dicã in. vij. q. princ.

¶ Sequuntur etiã infinita corrolaria ꝓut infinit sunt effectus compensa. de quibus deo dante dicam in. x. prin. q. Nunc septimam partem totius operis assumamus.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Debitoz omnis an crediti sui possit obijcere compensationem.
2 Compensatio non fit de alieno debito, sed de proprio.
3 Debitum alienum per cessionem iã desinit dici, ⁊ propriũ dici tur esse cessionarij vel procuratozis in rem suam.
Cõsensus ⁊ volũtas creditozis nõ idẽ operatur qđ cessio iurẽ.
4 Cessionarius agens habet causam onerosam.
5 Causam onerosam an semper habeat cessionarius.
6 Procuratoz simplex nũqd vteꝛ cõpẽsatione actiue vel passiue.
7 Societati qđ debetur, cum vno ex socijs minime compensatur.
8 Pater vel dominus conuentus an obijciat de compensatione debiti filio vel seruo.
9 Correus credendi qui agit an contra eñ obijciatur de cõpensatione eius quod debetur per alterum correum.
10 Iuramentum debet in forma specifica impleri.
11 Iusta ratione si impedioz facere id qđ ꝓmisi, nõ sum periurus.
12 Impedimentum an excuset ab obseruantia iuramenti.
13 Iuřm an faciat quẽ in obligationibus facti ꝓcise cogi ad factũ.
14 Agens sine actione an repellatur a limine iudicij.
15 Impedimenta multa sunt excusantia a periurio, que tamen nõ impediunt iuramentum impleri.
16 Illatio quandoqz non fit a diuersis.
17 Verbum videri, denotat improprietatem. 20.
18 Mens statuentium attendenda videtur in statutis.
19 Verbũ videtur, vel simile vbi ponitur denotans improprietatẽ iuxta ea que pñt esse vera ꝑm veritatẽ, magis dñr esse veritatis expressiua ꝯ fictionis vel improprietatis.
21 Lex cõpensationem faciens loco solutionis, quando verũ effectum solutionis inducere intelligatur.
22 Statutum prohibens omnẽ exceptionẽ, an intelligatur ꝓhibere eam que repellit agentem a limine iudicij.
23 Exceptio compensationis valida est, maxime cum liberationez factam presupponit ipso iure.
24 Excommunicatus inhabilis est ad agendum.
25 Compensare est excipere, que exceptio permittitur excõicato.
26 Petere qui non potest compensare non potest.
27 Excommunicato si non excõmunicatus petat aliquid ex aliquo contractu, non excõmunicatus cogitur dare excõmunicato omne id quod tenetur ex eodem contractu.
28 Excommunicato via defensionis permittitur.
29 Dictum in vno debet extendi ad reliquum ꝓp connexitatem.
30 Excõicatus repellitur ab agendo ꝓp communionis periculum. Innocens proter connexitatem puniri non debet pro nocente, sed nocens per innocentem tolerari.
31 Defensio est de iure naturali, que a nemine tolli potest.
32 Index non potest vaticinari de alieno debito.
33 Debitozis conuenti electio est in quam causam apponat.
34 Compensatio quo tempore sit fienda.
35 Exceptio omnis non infringens sñiam obijci põt ẽt post sñiam.
36 Compensationẽ an recipiemus que promptã non bz probationem ante ius actozis liquidatum.
37 Liquidatio fieri potest quandoqz sine medio. Reo obesse non debet quod bonam fidem agnouerit.
38 Liquidum nunqz dicitur id qđ per restitutionem in integruz debetur, nisi restitutio iam sit concessa.
39 Obligatio naturalis impotens est ad agendum.
40 Exceptio cõpensationis fauozabilioz est ex sola naturali, ꝯ ex naturali ⁊ ciuili.
41 Reo si nullus terminus datur ad soluendum nullus dari debet ad liquidandum.
42 Diuersitas temporum consideranda.
43 Arbitrium dicitur quasi iudicium, quia morem iudicis arbiter seruat in procedendo.
44 Allegans compensationem, dicit se non debitorem.
45 Arbiter an cognoscat de veritate debiti vt iudex, ⁊ condemnet vt iudex.
46 Procedendum qualiter in compensatione.
47 Obijciens de cõpensatione debiti inquirentis altioꝛem indaginem post ius actozis, liquidatum, an audiatur.
48 Cõpẽsatio fit qñqz si vn9 excipit de dolo ⁊ alter de dolo obijcit.
49 Lia actionis ad compensationem procedi possit.
50 Partium consensu an fieri possit ꝙ quis agat sine actione vbi semel nata fuit, sed postea fuit extincta.
51 Persona que cõpẽsatione vtiꝫ, an habeat potẽtiã dicẽdi ỏ illa.
52 Liberatio non inducitur in plusqz fuerit solutio facta per viam compensationis.
53 Index quo casu plene cognoscat de debito naturali tantum.
54 Index quando faciat litem suam.

¶ Articulus. vij.

Inem debitozem credi

1 o ti sui † posse compensationẽ obijcere scripsit modestinus. ff. de compensa. l. iij. sensitqz imperatoz idẽ in. l. fi. prope finem. C. eo. ti. ⁊ instl. de acti. ℣. in bona fidei. Nos quanqz hec iura circa res cõpẽsandas ⁊ obligationes

tiones ꝛ causas indicis quoꝫ ministeriũ satis in precedentibus dixerimus, tamen ꝫtũ ad personas tm̃ attinet compen. vti volentes vel contra quas de cõpensa. oꝝ aliquid vtile hoc loco explicemus. Primũ igitur videamus de emptore q̃ soluit creditori venditoris pro luenda re vendita, An ergo solutũ cõpensabit cũ pretioꝛ certe sic. casus est pro hoc C. de cõpẽ. l. qm̃. estꝫ hoc satis generale, vt proprio debito vnusquisꝫ possit vti compensa. oũ tm̃ natura rei vel obligationis vel cause nõ repugnẽt, vt preallegata iura ꝓbant. Item videamus an cõpen. qs possit vti eius qõ debetur alteri. Et quidẽ de alieno debito † qs nõ cõpensat sed proprio, vt imperator statuit. C. eo. l. eius qõ hac rõne motus pau. inrisco̅sul. dicebat q̃sensum respectu creditoris nihil operari quo ad inducendã cõpen. exempli gratia. Bebes mihi centũ. egoꝫ alteri tm̃dem. Certe enim contra petitionẽ meã nõ ob. exceptio cõpen. alterius debiti, etiam volente meo creditore. vt eleganter exprimitur. ff. eo. l. in rem. §. fi. Ex quo iterum colligitur q̃ nõ possuꝫ cõpellere debitorẽ meũ liberare debitorẽ suũ eiusdẽ ꝫtitatis ẽt si paratus sim meũ debitorẽ liberare, quod est singulare. Quid tm̃ erit si quis cõpen. vtatur alieni debiti in eius personã cessi vel trãsfusi an poterit, proculdubio sic, qꝛ per † cessionẽ iã desinit debitũ alienum dici ꝛ proprium dici tur esse cessionarij vel procuratoris in rem suam, vt Paul. idem demonstrat in eadem. l. rem. in prin.

Notandum enim qꝛ hoc est verum vbi substantialia cessionis sunt sequuta ipsam cessionẽ hoc est. Aut lite contestata p cessionarium ꝯ debitorẽ. Aut receptio partis debiti, aut denuntiatione soluatur alteri quã sibi, quorum triũ alterũ tm̃ sufficit, ꝛ alias secus diceretur vt probatur expresse. C. oꝝ noua. l. iij. vbi tex. pro hoc valde no. Colligiꝫ potest hoc ex premissis qõ cõsensus ꝛ voluntas creditoris non idem operatur quod cessio iurĩ titulus enim cessionis necessarius est, cuius effectũ non inducit modus ꝗsensus, vt probatur in. d. l. in rem. ꝛ fuit de mente glo. ꝛ Bal. in preallegata. l. eius qõ. qõ no. bñ ad intellectũ. d. l. iij. C. de noua. ¶ Dubitatũ est de hoc cessionario vtrum ius debiti cessum transierit in eum cum onere compesandi ex psona cedẽtis. v. g. tuꝫ obligatus tibi ad. x. tu mihi ad tantũdẽ. cedo ego iura mea alteri nullatenus tuo debitori. munquid ergo contra illũ agentẽ tu poteris de compẽ. objcere ex persona mea tanꝫ debitũ transierit in eũ cũsua cã. glo. tetigit de hac. q. ff. de procu. l. si qs in rẽ, nihilꝫ decisit. Cy. ꝛ Bal. posuerunt. C. eo. in. l. ei q̃ Byn. tractauit in. c. si quis in ius. de reg. iur. lib. vj. Bue sunt in effectu opi. Quidã, quos predicti doc. referunt, dixerunt in. d. l. eius qõ cũ excep. cõpen. sit species reconuentionis, vt. C. eo. l. neqꝫ. certe nõ ꝓcedit except. talis ex persona cedentis, maxime cũ cessionarius † agens bẽat causam onerosam, vt. ff. de doli except. l. apud celsum. §. sed cum legitima. ꝛ pro hac parte facit tex. in. l. si quis in rem. §. fi.

Secunda opi. alioꝝ dicentiũ oppositũ est qõ. s. si procedant, quia nõ potuit fieri cessio in preiudicium bñtis excep. ꝛ ideo transiit actio cũ sua cã. i. cũ sua aptitudine passiua. arg. ff. de actio. emp. l. in venditione. ff. de ꝯben. ꝛ cõiter omnes doc. Quid dicemus. certe hec secũda mihi placet. potissime ea rõne, qꝛ cũ cõpen. inducatur ab initio ipso iure tempore contractoꝝ debitorũ vt late ꝓbaui, nũc proxima prin. q. manifeste apparet q̃ creditor idemqꝫ debitor cedendo nihil cedit in effectu, cũ liberationes hincinde contigerunt a tempore contractoꝝ debitorũ, vt no. ff. de cõpẽ. in. l. veꝝ ꝛ. l. posteaqꝫ. C. eo. l. fi. in prin. ꝛ. l. si constat. cũ simi. Ad rõnes contrarias facilit rñdetur. non. n. est veꝝ q̃ exce. cõpen. sit spes reconuentionis imo est penitus ꝯria recõnentioni vt. ꝫ. dixi. vj. q. prin. circa fi. Item non est verum † qõ cessionarius habeat cãm semper oneroſaz, bz. n. cãm lucratiuã ꝛ tunc est clarũ quod semper sibi nocent excep. que cedenti nocerent. vt. ff. de procu. l. seruũ quo que. §. pe. ꝛ fi. Item ꝛ ibi cessionarius haberet oneroſam, quid vltra cũ eo ipso q̃ doctũ est de ꝗrentia debitoꝝ ante cessionez apparear ipso iure nihil esse cessuꝫ vt ex predictis apparet. Preterea ẽt si cõpens. facta non esset ipso iure ante cessionẽ ex cã onerosa tm̃ oino hec excep. posset objci vbi fraus presumit̃ p hanc cessionem vt no. in vlti. gl. in. d. l. si quis in rem. in prin.

Nunc tractemus de simplici procuratore q̃ nõ est in rem suã constituus sed aliena tm̃ negotia gerit. Munquid ergo † compen. vtetur actiue vel passiue, distinguendũ est an de proprij debiti ipsius procuratoris vel tertij compen. objciatur ꝛ hoc credimus nõ posse tanꝫ de alieno obiciatur debito dñi sui, vt. d. l. eius qõ. An vero de debito qõ ad ipsum dñm spectat ꝛ põt hoc absqꝫ dubitatione, imo magis qõ ex quo cõpen. prius esset inducta ipso iure. certe ꝓcuratoꝛ absentis si cõueniatur non bz de rato cauere, qꝛ nihil cõpen. sed ab initio eo minus petitur vt scribit inrisco̅. ff. de compen. l. posteaqꝫ. quicquid alij dicant aliter intelligendo illum tex. ¶ Quid de tutore vel negotioꝝ gestore vel altero administratore. certe idez puto generaliter in omnibus sicut nunc dictũ est in simplici procuratore eisdẽ rationibus. Pro hoc q̃ in tutore exprimitur. ff. e. l. id qõ pupilloꝝ. Et habetur de hac materia p Bar. ff. de admi. tuto. l. inter tutores. vbi videas apud Bal. cõmentariũ in. d. l. eius. q. figuratur. Socij plerũqꝫ habent bursam cõem ꝛ ꝗstituunt aliquẽ qui preest ipsi burse, iuxta ea que hñr. ff. pro socio. in. l. si cuz tres. Munquid ergo si prepositus agat contra aliquem de societate societatis nomine poterit conuentus de cõpensa. sibi debiti ab ipso preposito objcere. Et plane dõm est hoc fieri nõ posse, qꝛ corpus societatis agere oꝝ non prepositus, tanꝫ singularis persona. Et idcirco id † quod societati debetur cũ vno ex socijs minime cõpensatur, vt. ff. p socio. l. actione. §. si cõis. sicꝫ Bal. in loco predicto determinat ꝛ recte. Videamus ó parte vel domino queniente an ꝯ eũ objciat̃ cõpens. de debito filij vel serui certe non, vt. C. ne fi. pro pa. per totum. ꝛ hoc est verũ vbi filius vel seruus non bz peculiũ, alias admitteretur hmõi cõpensatio vbi pater vel dñs ageret ex ꝯctu filij vel serui. Et solidũ cõpen. vtens hoc casu ꝗsequeretur licet si talis ageret peculiotenus tã tũ pater vel dñs, vt est expressum. ff. eo. l. si cum filio. Et ita nonnulli indistincte intellexerunt quod mirandũ videtur ꝛ ꝯ regulam iaboleni de qua. ff. eo. l. quecunqꝫ. plus enim consequeretur hoc casu per compen. exceptionem ꝫ per actio. Alij ergo dixerunt ꝛ melius predicta vera esse vbi pater vel dñs ꝯctu filij vel serui ratum habuerit, quo casu siue agendo siue cõpensando seu compen. objciendo creditoꝛ ꝯ patrẽ vel dominũ solidũ ꝗsequeretur. Et huius sententie fuerunt Jac. de are. richar. malum. ꝛ Bar. in. d. l. si cum filio. Quid econuerso in patre † vel domino conuento an objciat de compẽsatione debiti filio vel seruo. certe idem credo quod dixi in casu precedenti occasione contrarioꝝ. argumen. ff. de reg. iur. l. nil tam naturale. Quid ergo in filio conueniente, an contra eũ objciatur compensa. Non credo, nisi forte filius aget occasione peculij habiti a pre. arg. d. l. si cum filio. a sensu contrario. Quid rursum in filio conuẽto. certe hic non compensat id quod est debitus patri nisi caueat patrẽ id ratum habiturum. i. qõ non exiget id quod erit compensatũ. casus est pro hoc. in. d. l. si cum filio. in fi. quod bene no. De cobere dõm est an compens. vtatur actiue vel passiue eius qõ suo debetur coberedi. Et quidẽ dicendũ est qõ non vt decidit̃ expresse. ff. de compen. l. si cũ miliii. in prin. Quid ó fideiussore certe hic ob fideiussionẽ conuentus compen. vtitur, ne dum debiti ipsi reo ꝓ quo fideiussit ſz etiã sibi fideiussori ꝛ stat in eius optione in quo debito vtatur hac compen. casus est pro hoc. ff. de cõpen. l. verum. ꝛ. l. si quid a fideiussore. Quid de † cõreo credẽdi q̃ agit an contra eũ objciatur de cõpen. eius quod debeꝫ per alterũ coreũ. Nõ, qõ nisi forte correi tales socij essent omniũ bonoꝝ ꝛ idẽ si essent duo rei debendi pari rõne vt ꝓbant bec. ff. ó duo. reis. l. si duo rei. ꝛ in. l. eandẽ. §. sed ꝛ si quis. in fi. ꝛ p Azo. in summa huius tit. circa mediũ. Redeamus ad materiã illoꝝ qui cõpen. vtantur in debitis proprijs ꝛ non alienis. igitur discutiamus qd de eo qui iurauit soluere. Munqd. n. poterit vti compen. adeo qõ vtendo ea nõ sit ꝑiurus. Canoniste dixerũt cõiter hoc fieri non posse, quia † iuramentũ bz in forma specifica impleri. vnde nõ sufficit compensare vel equipollens adimplere.

Pro hoc casus ſm cõem lect. que cõiter approbatur in. c. j. circa fi. de iureiur. vbi hoc tz gl. Inno. Jo. an. ꝛ ceteri canoniste. Bar. aũt subtilius cõsiderans in. l. amplius. nõ peti. rem ra. ba. multum singu. dixit oppositũ nõ obstantibus dictis opi. Motus est duabus rõnibus. Prima est, qꝛ ꝯditiones debent impleri in forma specifica sicut inſm. l. ꝛ coheredi. in prin. ꝛ. l. meuius. ff. de condit. ꝛ demon. sed iussus dare vel soluere adimplet conditionem compẽsando, vt. l. si peculium. §. j. ff. de statulibe. ergo ꝛc. Alia ratio est, qꝛ si ego impedioꝛ iusta rõne † facere id quod promisi, non sum periurus, vt. l. fi. ff. qui satisdare cogan. ꝛ facit extra de pign. c. significante. cũ si. Sed si ego nõ soluo qñ tu teneris mihi ad tantũdẽ reddẽdũ. Ego impedioꝛ ꝛ re qꝛ iõ tibi nõ soluo, qꝛ tu mihi non solnis. ꝛ sic nõ habeo vñ tibi soluã, ego nõ debeo dici periurus. Et hancrõ nẽ facit tex. ſm eũ in. l. iij. circa prin. ver. itẽ querit̃. de statulib. Quid dicemus. certe Jo. de imo. in. d. c. ad nostrã. sequit̃ cõem sententiã antiquoꝝ nõ obstãte opi. Bar. per illud. c. ſm cõem

intellectū. Et subdit respondendo ad iura Barto. quod impe-
12 dimentū non ꝓ excusat ab obseruātia iurī, nisi sit tale qđ oīno ipe
diat iurm impleri. dictū. c. lz secus sit ꝑm eū in qdit. p iura q̄ al-
legat Bar. Jtē dicit qđ iura que dicūt sufficere cōpē. ad implē
dā qdōnē loquūtur libertatis fauore. Facit ꝑz eū insti. de dona.
in §. fi. Banc ēt partē trāsitorie in diuersa materia ⁊ incidenter
sequitur do. lod. in l. stipula. nō diuidunt. de ver. obli. in q. an
iurm faciat quē in obligōnibus facti ꝓcise cogi ad factuz. sed
Nico. de sici. in. d. c. ad nostrā post multa sequitur ⁊ cōmendat
Bar. opi. per iura sua cū certa tñ modificatione. Dicit. n. qđ
post factū equius est dicere quē a periurio excusari. ⁊ hoc casu
13 procedat opi. Bar. Añ fcm ꝓ vero melius est tenere ꝯriā sniaz
per. d. c. Jtē dicit qđ opi. Bar. ꝓcedit gñaliter qñ qs iurat sol
nere. Sz cōis opin. canonistaꝝ ꝓcedit in casu tñ illius. c. qñ. s.
tpe traditi pignoris interuenit hoc iurm p debitorē prestitū de
nō molestādo creditorē in pignore ante soln. sortis, quo casu ta-
cite vī actū vt fructus nō cōpēsent ante soln. qz alias nihil ope
raret tale iurm ꝑm eū. idēꝫ Nico. hāc ptē Bar. transitorie se
quutus est in. c. cū inter. de excep. Quid deniq; boꝝ verius es-
se dicem⁹ profecto oēs dicunt sniam Bar. eē humaniorē. Ego
tñ credo eā de iure stricto esse veriorē. Primo p iura ⁊ rōnes
suas. Scdo qz cū cōpēsatio sit inducta ipso iure ab initio ⁊ a tē
pore ꝯctoꝝ debitoꝝ liberationes hincinde qtigerint ꝑm veram
sniam q̄ tenui. §. in. vj. q. prin. clare apparet qđ iurm hoc rema
net sine vlla cā. imo plus qđ cū sit debitor hoc casu disobligat⁹
a debito principali, ⁊ sic fundamentū cesset per hāc viā, fortius
disobligatus intelliget a vinculo iurī, qđ ē qd accessoriū. Pro
hoc qđ habet. C. de. ll. l. non dubiū. C. de vsuris. l. eos ⁊ in regula
iuris accessoriū. li. vj. cū qcor. Nec pōt dici sibi adimpleas iurm
14 factione per predicta. Et hec est noua rō ad probandū dictum
Bar. qđ est bonū ⁊ vtile. Ad tex. in. c. ad nostrā. rīde vt dicit
Nico. de sici. in scdo eius dicto. §. relato ⁊ recte. Et attēde sub-
tiliter qz credo p illud. c. semp debere cōsiderari an tpe quo qs
iurat soluere precedat alterius obligō cū qua postmodū iurans
vult obijcere de cōpensatiōe an nō precedat sed noniter supue-
niat, vt primo casu iurans nō excusetur a periurio ddo de cōpē.
qz qsiderata mēte iurātis se solutūrū ꝑ casu vī ēt qs iuraī nō di
ctuꝝ de cōpen. vt probat in. d. c. ad nostrā. Altero casu excusa
tur nō soluens qz iā liberatus est a iurō p rōnes preallegatas, ⁊
hanc cōclusionē tene mēti ꝑpetuo. Ad ea que dicit Jmo. rīde-
15 tur faciliter. nā qcqd ipse dicat multa ꝓ sunt impedimēta excu-
santia a periurio que tñ nō impediunt iurm impleri, vt auctori-
tas superioꝝ. Jtē natura actus super quo iurm opponitur ⁊ si.
de quibus per gl. Pet. in. c. quemadmodum. de iureiuran.

Item nō est vez q̄ sit spāle libertatis fauore, vt sufficiat
cōpēsare ad implendā cōdi. Nā presumēdū est p
regula, cū lex nō dicat expresse illō esse spāle. iuxta. l. quoties. ff.
si qs cau. Nec dicas qđ hoc ꝯ. l. iulianus. ff. de qd. ⁊ dmō. ⁊. ff. ō
leg. j. l. si fundū. §. titio. qđ vī sensisse lo. in loco preallegato. dum
dixit qđ ad iura Bar. ꝑt rīderi per. d. l. iulianus. qz rīdeo qđ
illa iura nō loquunt in compensa. sed in acceptilatione q̄ fit ab
homine, ⁊ est vnius debiti tñ, ⁊ sic diuersa est a cōpēsatione que
16 fit a iure vt dixi. §. proxima precedēti. q. prin. ⁊ est plurīū debito
rū contributio vt. ff. de cōpen. l. j. Et iō tanq̄ ꝓ a diuersis nō fiet
hoc casu illatio. pro hoc. ff. ō mino. l. papinia. exuli. ff. de calum.
l. fi. ff. de verb. obli. l. inter stipulantē. §. sacram. versi. si hec dissi
milia cū simi. Ex facto qōnē hmōi qtigisse propositū est. Mu-
nicipale dictat statutū creditorē petētē debitū sibi solutū certaz
penā incurrere. Nūquid ergo poterit vti cōpen. quominus pe-
nā incurrat statuti. Bar. singu. dixit qđ nō in. d. l. amplius non
peti. ff. rē ratā habe. per illū tex. dicentē qđ qui cōpensat petere
vī. Et hoc dcm retulit ⁊ sequutus est Nico. de sici. in. c. inter.
de excep. Sed in ꝯriū adduco tibi rōnē pria facie difficilē. Nā
statuta debent intelligi in casu vero ⁊ ꝓprio, nō aūt imꝓprio,
iuxta. l. ij. §. hec verba. ff. de nego. gest. cū si. Sed ins dicit cōpē
17 sante, videri soluere vt. d. l. amplius. ibi petijsse eā videri ⁊c. qđ
verbū ꝓ videri denotat imꝓprietatē, vt. l. si maritus. §. l. iulie. ff.
de adulte. ⁊ ibi per Bar. ⁊ per eundē ēt. ff. de vsuca. l. si is q pro
emptore, ergo ⁊c. Preterea in penalibus ꝓp odiū penarū fieri
dꝫ stricta ⁊ propria interpretatio, vt. ff. de pe. l. si preses. ⁊. l. si de
go ⁊c. Corroborando tamen dicum Barto. Dicas quod vere
tur compensatione. tex. est pro boc. C. de compen. in. l. neq; ibi,
mutue petitioni ⁊c.

Preterea quicunq; comparet aliquo modo coꝝ iu-
dice petendo sibi iustitiam ministrari, pe-
tere dicitur. vt probat text. in. l. iiij. §. boc autem iudicium. ff. de
18 dā. infe. Preterea attēdēda ꝓ videtur mēs statuentiū in statu-
tis, ⁊ p gl. no. ff. de pac. l. tale pactū. §. fi. ꝑz volūtas statuētiū sine
dubio sit hoc casu, qđ quis non peteret iterum quod sibi semel
erat solutum, ne bis idem quis cōsequatur, quod inconueniens
sequeretur per banc petitionē compen. in nostro casu, ergo ⁊c.
⁊ hec est veritas per has rōnes. Ad tex. in. l. amplius non pe-
ti. Dic qđ nō incōuenit, q̄ quandoq; lex loquatur per verbum
denotans imꝓprietatem, ⁊ tamen actus sit in se verus ⁊ pro-
prius, vbi declaratur hec proprietas p alia iura. Et ita est in ca
su nostro. simile habes in tex. in auct. quibus modis naturales
efficiūtur sui. §. si quis ergo legitimis. ibi. legitimos ꝺcetero ha
beri ⁊c. ⁊ tamen ibi denotatur actus proprius non imꝓprius
secundum veram lectu. seu senten. vt probat eo. ti. §. si quis ligi-
tur. ibi, legitimus mos fiat. ⁊. §. filium vero. ibi, filium facimus.
19 ⁊ in multis partibus illius titu. Preterea vbi ꝓ tale verbum vi-
detur vel simile denotans imꝓprietatem ponitur iuxta ea que
possunt esse vera ꝑm veritatem magis dñr esse veritatis expres-
siua q̄ fictionis vel imꝓprietatis, ꝑm Bar. eleganter in. d. l. si
is qui p emptore. in. iiij. q. prin. in fi. quod est no. bene facit tex.
pro hoc ꝑm Anto. de butr. in. c. ex parte. de sponsa. Jtē ex fa-
cto de. q. hmōi posset agitari. statutū vult contra executionem
instrumenti confessionati seu guarentigiati more tuscorum nihil
posse obijci excepta falsitate, ⁊ excepta soln. vel pacto de nō pe
tendo. nunqd ergo conuentus poterit aduersus banc executi-
vti compensa. tex. ff. de libera. causa. l. vel permutauit. videtur
probare q̄ sic, qz is qui ꝯpensat dare intelligit vel soluere vt ibi.

In ctrariū facere videtur. ff. q po. in pi. ba.
in. l. si ꝺbitor. post me. ibi
20 pinde haberi dꝫ ⁊c. qꝛ ꝓ verbum videri denotat imꝓprietatē, q̄
imꝓprietas reijcitur in statutis vt dixi nunc in precedenti. q.
Jtem facit ad idem C. de compen. l. si ꝯstat. ibi pro soluto habe-
ri opꝫ. que dictio pro, denotat imꝓprietatem, vt. ff. de adul. l. si
maritus. §. leg. iul. per Bar. ff. de vsuca. in. l. si is qui pro empto-
re. ff. de vsuca. Quid dicemus, certe non memini qđ hāc questio
nem q̄ quis quotidianā aliquis tangat, credo saluo iudicio verio
ri boc casu conuentum posse vti compensa. Considero. n. q̄ cuz
ꝯpensatio inducat ipso iure sine hominis ministerio a prin. vt la
te ꝓbaui. §. in. vi. q. prin. ⁊ sic non homo sed lex eā faciat ex egra
te, ⁊ ex rōnibus de quibus dixi. §. ij. q. princi. huius tractatus.
21 Certe ꝓ lex hāc compen. faciens loco solutionis verum effectuz
solu. inducere intelligitur, non fictum vel imaginariū. pro hoc q̄
habetur in auctenti. constitutio que de digui. per totum. ⁊ in au
cten. episcopalis dignitas. C. de epis. ⁊ cleri. ⁊ per Barto. solen
niter in. d. l. si is qui pro emptore in. iij. q. prin. Et attende quia
licet solutio videatur esse quid facti non iuris, tamene effectus so
lu. qui est liberatio, ⁊ qui effectum ponderauit iuris compensa-
tionem inducens. ff. de compensa. l. iij. iuris tantum esse videtur
⁊ ratio ideo vera liberatio contingit per predicta. ex quo sequit
quod dicens de compen. aduersus execu. instrumenti guarenti
gia. allegat liberationem iam factam a iure que videtur sufficie-
re, ponderata mente statuentis, qz voluit excludere petentē exe
cutio. eius cuius iam erat sequuta liberatio per solutionē. Pro
hoc q̄ habet ꝑ glos. ff. de pac. l. tale pactum. §. qui prouocauit
preterea probo tibi partem alio argumento. nam statutum q̄q̄
22 ꝓ generaliter prohibeat omnem excep. tamen nunq̄ intelligitur
prohibere eam que repellit agentez a limine iudicij, vt dixit no
ta. Bald. in. l. fratris. C. de transa. ⁊ ibi no. per docto. sed obij-
ciens de compensatione allegat liberationem iam factam a iure
vt dixi. que liberatio repellit agentem a limine iudicij, qz agētis
non interest agere, vt probatur. ff. de compen. l. iij. ⁊ facit q̄ gene
raliter habetur de excep. tua non interest. ff. de pac. l. si vnus. §.
ante omia, ergo ⁊c. C Preterea ⁊. iij. ad idē qz ꝯ statutū ꝓhi-
beat omnem exceptio. tamen non intelligit ꝓhibere illā que re
sultat ex bis que facit ipsemet agens vel petens, qz tunc non ex-
cludit ab aduersario, sed potius a seipso, text. est ad boc no. l.
veteres in fi. ff. de iti. actuq; prima. sed excep. compensa. est huius
modi, qz resultat ex facto aduersary obligantis ad soluēdū ⁊ nō
soluentis, ergo ⁊c. Jtē. iiij. qz per dictum statutum non intelligā
tur exclusē excep. iuste ⁊ valide, sed frinole tantum ⁊ inanes, vt
23 est casus singu. in. c. ex parte. el secundo de offi. delega. arguen
do de rescripto ad statutū, sed excep. ꝓ compen. est huiusmodi.
qz valida est maxime cum liberationez factā presupponat ipso
iure, ergo ⁊c, ⁊ ita tenerez ꝑ nunc ſi aliud non videre qđ in con-

trariū

trarium faceret. ita ẽt videtur sentire Bal. in predi. q. bene intuendo. C. de compen. in. l. in eas in fi. in quodam exemplo, licet non alleget aliquid.

Plus ibi videtur subdere in vltimis ver. predictavera esse, nisi statutũ expresse regreret veram solu. quo casu non dareť dilatio ad pbandum de ꝙpen. q̃ credo verissimũ. Ad iura ꝓria rñdeo breuiter prout dixi. s. prima. q. in fi. Finge quẽ obligari ad soluendum alteri. Ipse certum sub certa pena ex forma ꝯctus, vel testameti, vel statuti. Nunquid talis poterit ꝙpẽ. vti quominus incurrat penam. Certe ex predictis clare colligĩ hoc fieri posse, ꝛ hoc credo vex lꝫ doc. nõ ponant specifice. Distingnerẽ tñ bis casibus dum loquit de obligato ad soluendum ex contractu put dixi. s. in eo q iurauit soluere. An scꝫ aduersarij obligatio precesserit, an sequatur, per. c. ad nostram de iureiur. vt ibi dixi, quod semper tene menti.

24 **Nunc videamus ò excõicato** †q est inhabilis ad agendum, vt in. c. intelleximus. de iudi. tñ potest se defendere, vt in. c. cũ inter. de excep. nũqd ergo hic poterit vti compensa. due sunt opinio. in effectu ꝓrie. vna que videtur fuisse magis cõis hucusq; vult indistincte eum non recipiendũ ad ꝙpensa. qz q compensat quodammodo agit ꝛ petit, vt. l. amplius non peti rem ra. bab. ꝛ hoc tꝫ gl. in. d. c. cum inter. Ubi plus dixi, q̃ ẽt si aduersarius non excluderet talẽ excõicatum posset tñ inde reũ ex officio hoc casu expellere vt eo. ti. c. exce. Eandem ẽt sniam tenuerunt Jo. ꝛ Vincẽ. ꝛ Tancre. ꝛ Goff. in. d. c. cum inter. In hanc etiam partem inclinare vꝫ ibi Joã. an. lꝫ postmodum eodem loco variare videať. Idẽ ẽt concludere videť ibi Jo. de imo. p. l. quecunq; ff. de ꝙpen. ꝛ inter legistas idem tenuerũt Ja. de are. ꝛ Cy. C. de adul. l. qñ. Alexan. Old. ꝛ Bar. in. d. l. amplius non peti, per dictas rationes ꝛ p
25 ter. in. d. l. qñ alexandrũ. Alia opi. est de directo ꝓria, q̃ excõicatus indistincte admittať ad compensa. qz† cõpensare est excipere que exceptio p̃mittit excõicato. vt. d. c. cum inter. ꝛ hanc tenuit Bar. bri. q. venerabili. que incipit. vtrum excõicatus. Idem etiam Dbili. doc. antiquus eo. tit. c. dilecta. Idez etiam in effectu tꝫ Dest. in. d. c. cum inter per. l. etiam de compen. ꝛ qz compen. est solutio vt. ff. qui po. in pi. bab. in. l. si debitor. quam solu. facere potest excõicatus, vt no. de dolo ꝛ ꝙm. c. veritatis. Eandem etiam partẽ tꝫ Ant. de bu. expressius in eo. c. cum inter vbi idem ꝙfirmando plus dicit, qõ ex quo compensa. deducit in via exceptio. que exceptio p̃mittit excõicato certe attendi dꝫ id quod principaliter agitur, vt. l. i. ff. de auctoto. ꝛ sic cũ finis excipientis de ꝙpen. sit principaliter actores repellere ꝛ sua petitione, lꝫ in consequentia sibi debitum consequatur, hoc nõ dꝫ ei obesse per predicta. ꝛ rñdet ad rõnem, qõ compensans dicať impugnare, qz hoc facit indirecte per quandam ꝙnam, non principaliter. Jtẽ rñdet ad. l. quecũq;. qõ illõ
26 dꝫ intelligi in his que possunt perimi per excep. peremptoriaz Ad. l. amplius non peti. dicit qõ lꝫ ibi dicať q̃ q † non potest petere, non põt ꝙpensare. tñ illud ideo qz ad nõ petendũ erat obligatus ex promissione, quo casu in effectu ꝙpẽsans damnificat agentem in tñ q̃tũ compensat. ꝛ si eadez ratio est in illo casu ꝛ idem preiudiciũ recipienti promissionẽ per petitionẽ facta in via excep. compensa. sicut in via actionis, que rõ cessat in prohibitione quã facit ius excõicato ne petat, qz illõ ius dꝫ disponit de petitione facta p excõicatum in via petendi vt actor, non autem in viam defensionis vt reus, vt dictum est. Eadem etiam in effectu tꝫ Mic. de sici. in. d. c. cum inter. saltem ò equitate, quã dicit esse seruandã, ꝛ adducit rõnem, qz videtur esse quedam defensio, cum iõ nõ soluat cõicatus, qz impeditur facto aduersarij, si enim aduersarius solueret. iste excommunicatus satisfaceret, ꝛ sic impedit p ipsum actorem quominus satis
27 faciat vt in si. in alia. q. Bart. considerauit in. d. l. amplius nõ peti. ꝛ subdit Mico. in loco predicto vnum not. quod† si non excommunicatus petit aliquid ex aliquo contractu ab excommunicato, certe non excommunicatus cogitur dare excommunicato omne id q̃ quod tenet ex eodem ꝯctu. allegat Inno. in. c. si vere. de sen. excõ. in fi. q̃ bene no. plus dicit Jo. an. in. d. c. cũ inter. quod excommunicatus potest excipere contra emptorem, quod non tenetur sibi tradere rem quaz vendidit nisi precium prius numeretur, per illum text. ꝛ quod not. in capitulo primo de pac. in. vi. quod no.

Quid ergo dicemus nos in premissis. breuiter teneo scdã opinio. p veriozi p rationes preallegatas. Jtẽ p aliã rõem inconuincibilẽ. Cum enim ꝙpen. inducať ab initio a tpe ꝯctoꝝ debitoꝝ hincinde ipso iure sine hominis ministerio, ꝛ sic liberationes contingerint ex vtroq; latere vt pbani. s. vi. q. prin. Certe nulli dubiũ q̃ excõicatus poterit iam inductã ꝙpensa. a iure al-
28 legare in via † defensionis, que sibi permittit, vt. d. c. cum inter cum si. Tu tñ fortasse dices hoc esse ꝯ casum. l. qñ alexãdrum. C. de adul. vbi ille de cuius conditione dubitať an sit inhabilis ad accusandũ, nõ admittit ad excipiendũ de crimine in via cõpen. alterius criminis anteq; de eius inhabilitate cognoscat sed breuiter rñdeo quod non facit ꝯ. si bene inspicitur, qz ibi nõ excipiebatur de alio crimine accusantis in via compen. sed in via none accusati. Nam illo casu non admitteret ꝙpensatio i illis diuersis criminibus, qz per hoc preiudiceareť fisco, vel publice vtilitati, vt colligi põt ex dictis. s. in. v. q. prin. §. nũc quasdã ꝛc. Agitatum est si omnino tenemus excõicatuz vti nõ posse hac compen. q̃ tamen falsum est vt nũc dixi. an tñ saltez eius fideiussor ea vtať ꝙpẽsatio. s. ꝺbitũ excõicati. Jo. an. in. d. c. cũ inter. arguit primo q̃ nõ, qz per hoc in effectũ proniderеť ex-
29 cõicato. Jtẽ qz dictum † in vno dꝫ extendi ad reliquum pp cõnexitatẽ, vt in. c. trãslato. de ꝙsti. ꝛ ff. de arbi. l. pedius. ff. de aq̃ quo. ꝛ esti. l. i. §. item queritur. Item qz si admitteret, hic vitiarentur due regule. Nam accessoriũ non sequeret nãm prin. cõtra regulam. c. accessorium. de reg. iur. lib. vi. Item denegatũ per vnam viam admitteretur per aliam viam contra regulam. capitu. eum qui vna. eo. titu. ꝛ eo. lib. Contrarium tamen concludit idem Joan. and.

Primo quia ius permittit fideiussorẽ solvere de substantia debitoris, vt. ff. man. l. qui cõpensat solvit, vt dictũ est. §. Nec dꝫ obestare excõicatio prin. fideiussori qui hꝫ cãm onerosam, vt. ff. de exce. doli. l. apud celsum. §. sed cum legit. Idẽ cũ excep. psonalis rei non iuuet fideiussorẽ. ff. de exce. l. exceptiones que persone. fortius contra reum non dꝫ ei psonalis exceptio nocere. ꝛ ad hoc. ff. de reg. iur. c. odia lib. vi. ꝛ in hoc residet do. Anto. de but. idez sequitur ibidem, ꝛ idẽ etiam Jo. de imo. idem ẽt Nico. de sici. qui alleg. p hoc gl. in. c. fi. de iurepa. li. vi. Jtẽ adducit rõ-
30 nẽ qz excõicatus † repellitur ab agendo pp cõionis periculum, ꝛ vt roboze suffusas citius ad cõionẽ redeat, vt de excep. pia. lib. vi. sed he rõnes cessant in fideiussore, ergo ꝛc. ¶ Preterea auditur fideiussor proponẽs excep. ꝙpetentẽ reo princi. qz omnis exceptio ꝙpetens reo ꝙpetit fideiussori, ẽt inuito reo, vt. l. oẽs excep. ff. de excep. Item ꝑm eũ pp ꝙnexitatem non dꝫ innocens pp nocentẽ puniri, sed nocens per innocentem tolerari. de sepul. c. sacris ꝛc. iij. q. iij. c. q̃ magnũ. Hoc etiam ipsuz ego teneo sine dubio pp predictas rationes.

¶ Videamus qd in ceteris ad agendum in iudicio inhabilibus. De qbus oibus late in Spe. de actore p totũ. Nũqd. n. bi dicere poterũt de ꝙpẽ. nostri doc. oẽs arguũt in his oib⁹ p-
31 tũ. s. dcm̃ est in excõicato, ego breuiter teneo oẽs dicẽť posse ò ꝙpen. qz cũ sit inducta ipso iure dicendo de ꝙpẽ. dñt se disobligatos, ꝛ sic se defendunt nõ agũt vt predixi q̃ nõ repeto. Pro his oibus facit q̃ hr̃ in cle. pastoralis. de re iudi. ꝛ pbať in. l. i. qũo in lese maie. crĩ. pce. in glo. sup verbo figura iudicij, ꝛ per Bal. C. de his qui. vt indignis. in. l. cum fratrem. vbi habes q̃ † defensio est de iure nãli, que a nemine tolli põt. Quesitum de creditore ex pluribus causis q̃ est debitor ex vna tm̃ cã an vtať ꝙpen. in quã cãm velit suoꝝ creditoꝝ si gnieniať ab eius creditore, ꝛ plane dom̃ est q̃ sic. hoc aperit expresse iurisconsul. ff. ò compen. l. si quis a fideisso.

Notandũ tñ qz hoc est verꝫ vbi oia hec credita pluriũ cãrũ precesserit ꝺbitũ creditoris sui petẽtis. sinañt vnũ tm̃ pcessisset, ꝛ aliud sequeret primũ ipso iure ꝙpensatũ a die ꝙcurrentiũ debitoꝝ ꝙpensabiliũ. ff. de ꝙpen. l. verꝫ. ꝛ l. postea quã. ꝛ C. e. ti. l. si ꝙstat. ꝛ iõ non dareť electio ℞ casu creditori pluriũ sumaꝝ ꝙpẽsandi in q̃ cãz velit. posset. n. agens replicare de ꝙpen. prius facta ipso iure in alio debito, ꝛ sic excluderet hãc ele. Fateor tñ q̃ vbi hec replicatio nõ
32 fieret admitteret cõpensatio, qz index † nõ potest vaticinari ò alio debito vt. l. q̃s̃. ff. ad velle.

Quid eꝛio dom̃ erit de debitore ex pluriꝫ causis q̃ est creditori vnã cãz tm̃ creditoris sui, an ꝑ si gnieniatur vtať ꝙpen. in quã cãm velit. Bar. ff. de so. in. l. cũ ex pluribus. in vlti. q. distingnẽdũ esse dixit. an creditor pluriũ sumaꝝ bẽat noia ꝺbitoꝝ ꝺbitoris sui obli. an ñ. Pro eo casu electio pri net ad illũ q̃ hꝫ noiuz oblig. cũ. n. posset. s. ipsi soluere. certe ꝑt

imputare in quã cãm velit sicut dicimus in pecunia ex pignoribus redacta, & in pecunia a debitore exacta cui nomẽ erat obligatum ꝑm enim. alleg. C. que res pi. l. nomen. Tertio casu dicit electionẽ esse debitoris plurium summarũ vt imputet sibi debitum in quã cãm velit, pro hoc ꝑm enim, qz illa pecunia non cedit in solutũ nisi opposita ꝙpen. vt. ff. de cõpen. l. vex. & ibi non
33 vnde electio ꝓ est debitoris conuenti in quã cãm opponat, ꝑm enim. Ego in vtroq; dicto idẽ teneo in effectu, eo excepto qõ dicit q pecunia in solutũ non cedit nisi opposita compen. i qua fateor Bar. erasse, trãseundo cũ cõi errore qui vult compen. nõ induci ipso iure, & male, vt disserui. ff. vi. q. prin. p totũ ꝑz mẽbrum Bar. ꝓbat̃ p prealegatã. l. si quis a fideiussore, cũ enim generaliter loquat̃, & indistincte, certe intelligi põt in fideiussore debitoris plurium summarum diuersarum, quo casu ipse fideiussor ꝙuenti eligit & declarat in quã cãm ꝙpen. tam ipso iure inducta sortiat̃ effectũ vt ibi ꝓbat̃. iuncta. l. vex, & dixi in. vi. q. prin. in. rõe quam feci ꝙ opi. Azo. & sequaciũ. Et hoc est vex vbi ꝫ oia plura debita vnius precesserunt debitũ alterius, sed si alterum sequeret̃, cum primũ ꝙpẽsabile ipso iure sit ꝙpensatũ, vt. d. l. verum. cũ si. Certe si debitor pluriũ debitorũ conuenit̃ ad ꝑz debitum & excipit de ꝙpen. sui debiti, excluderet̃ eius exceptio per replicationẽ actoris docentis de ꝙcurrentia primorũ debitorũ, que ipso iure sunt ꝙpensata, ꝛz si hec replicatio nõ fieret, ꝙpensatio admitteret̃ vt dixi nũc in precedẽti. q. in fi. ¶ Et attendẽdũ q si creditor pluriũ summarũ diuersis tpibus debitarũ prius exigisset primã summã p viam sententie ꝙ quam exactionẽ nihil fit de ea cõpen. Certe hoc casu cũ restituat̃ actio alteri debitori ad debitũ q prius erat ꝙpensatũ ipso iure vt. ff. de ꝙpẽ. l. q si in diem. §. si rõnẽ. ff. de neg. gest. l. sinautẽ. §. fi. ff. de ꝓrio indi. tute. l. i. §. preterea cum si. & dixi. §. vi. q. prin. ppe fin. Clare apparet q eo tpe quo actio restituit̃ & eodẽ momento cuꝫ alio debito ꝙpensabili qõ remãsit ipso iure ꝙpensat̃, vt ꝓbant prealegata iura. & sic intelligo hanc mãm sabtilem & vtilẽ quam alij nõ sic intellexerũt. Satisq; vnus hic locus expeditus est. Ad. viij. partis declarationẽ nunc deiciendamus.

¶ Articulus. viij.

Vbi tpe recipiendã com,

34 pen. ꝓ noster imperator prohibuit. C. de cõpen. l. fi. ver. ita tñ obijci. Nos hic pro posse declarantes ꝫ breuia discurremus.

¶ Primum quis possit vti compensatione.
¶ Secundum in qua parte iudicij.
¶ Tertium an in quasi iudicio.
¶ Quartum an penitus extra iudicium.

Videamus igitur an quis vtat̃ com

pen. post finitum primũ iudiciũ. v. g. in appel. & certe dõm est hoc fieri posse vt voluit iurisconsult. expresse. ff. que sen. si. appel. rescin. l. j. in fi. & habetur in. c. fi. de appel. lib. vj.

¶ Quid dicemus de execu. tpe. plane hoc ẽt tpe de ꝙpen. dici imperator statuit posse expresse. C. de compen. l. ex cã. in fi. & sentire visus est Paul. iurisconsul. ꝑm vnum intelligendi mo-
35 dum. ff. ꝙ ꝙpen. l. si cũ militi. §. cũ inter. Pro hoc est ꝙ generalis regula qz ꝓ omnis exceptio nõ infrigens sniaz objci põt ẽt post sniam vt no. dixit Ang. C. sen. re. nõ posse. in. l. pemptorias. al legans Inn. in. c. cũ dilectus. de ord. cogni. & videt̃ gl. ad idez in. l. cum duobus. ff. de execu. rei iudi.

Nunc videamus in qua iudicij pte im

perator sing. statuit post liquidatũ ius actoris reũ minime vti posse ꝙpen. si debitũ de cuius ꝙpen. objcit̃ ligduꝫ nõ est, sed altiorem reqrit indaginẽ, vt per hãc viã diffinitiua sententia retardet̃, vbi autẽ tale debitum promptã ꝫ probationẽ & facilẽ sui exitũ prestat ꝫ
36 fieri posse, vt expresse cauet̃. C. de ꝙpen. l. fi. ver. ita tñ objci. & ꝓ hoc q no. in. c. ij. de ordi. co. Quid ergo erit ante ius ꝓ actoris liquidatũ an ꝙpen. recipiemus que promptã nõ ꝫ ꝓbationem. ꝓ cui dubio sic. & hoc ipsum idem imperator voluit eodez loco a sensu ꝓrio si bene inspiciatur. pro hoc. ff. de offi. eius cui man. est iur. l. i. §. hoc rei. ff. man. l. si procuratorẽ. §. si ignorates nes populi. & ꝓ Bal. in. l. Quenticulã. cuꝫ si. C. de episc. & cleri.

¶ Agitatũ est in qua ꝓcedãt predicta cum debitum qõ in cõpen. objcit, nũq; videat̃ tpe ipsius obiectus esse ligdũ. Item & intra tps obiectionis & liquidationis mediũ quoddã esse videatur arg. ff. de iure fis. l. auferẽ. §. qui ꝙpen. Nostri doc. cõiter dicũt & recte non ita ꝓcaue intelligendum vt nullum sit medium. sed id qõ in. d. l. fin. dicitur exceptionem debere liquidam intelligi debere, id est liquidandam infra terminum competen. sicq; in facto seruatur.

37 **Notandum** tñ qõ qñq; ẽt sine medio fieri poterit hec ꝓ liquidatio vt puta si sine medio debitor quentus instrumentum debiti sui offerat in quo ꝙfessio, vel guarentigia continet̃. liqdum enim tunc debitus esse dicit̃, sicuti super eo ꝓ iudicem esset ꝓnuntiatum, vt ꝓ Bar. in. l. possessio. §. & si possessio. ff. de acq. pos. & ff. de fideiuss. l. fideiussor ꝓ venditore. Itẽ agitatum est cur non liquida ad liquidum ꝙpensatio nõ obiciat̃, cuꝫ ex hoc maliqnandi mã generet̃ semp enim ppea negabit reus qp eius ꝙfessionẽ ius actoris liquidet̃, contra. l. meminerint. C. vnde vi. cum si. Accur. gl. dicit in. d. l. fin. ob hanc rationem illã. l. intelligendã vbi ius actoris liquidatus est reo inuito ꝓ ꝓba. testium vel instrõz. Sinautez p ꝙfessionẽ tunc ꝙpensa. admitteret̃ ẽt nõ ligdi, qz nõ ꝺz reo obesse qõ bonã fidem agnouerit ar. ff. de iurein. l. eum qui in princi. Nostri doc. ꝙdicunt & recte. Non enim necesse est induci hanc maliqnitatem, cum ẽt post ꝙfessionem sicuti post sniam compen. recipiatur intra terminũ competentem, vt. C. de compen. l. ex cã. & Paulo ante. §. diximus.

Quid dicemus de eo quod est debitus irri

per restitutionez in integ. Nunquid post liquidatum ius poterit deduci in ꝙpen.
38 pfecto dõm est q non, qñ ꝓ nunquid liquidum dicitur id quod per restitutionem in integ. debet̃ nisi restitutio ꝛz sit ꝙcessa, vt no. in. l. fi. §. fi. ff. de cond. inde. & ꝓ Bal. C. de compen. l. fi. in fine. Apud antiquos de hac. q. dubitatũ est. debitũ nõ ligdũ ex sola naturali obligatione deducit̃ in cõpensa. ꝙ debitum ligdatũ ꝓ actorẽ. Replicatur qõ exceptio nõ ꝓcedit q non liquida. Nunquid ergo hec cõpensa reiciet̃ tãq; indaginẽ altiorẽ reqrens. fronte prima dõm est q sic, ꝓ tex. C. de cõpensa. l. fi. verl. ita tñ. inxta prin. p. d. §. ꝓrius tñ inter nostros doctores vt esse receptum. Naz si hoc debitus naturale in alio iudicio reseruet
39 nullũ pareret effectum cum ꝓ naturalis obligatio impotens sit ad agendum. C. de pac. l. legem. ff. de pact. l. inrisgentium. §. igitur nuda tetigi supra quarta questio. principa. huius tractatus. §. nos naturali obligatione inchoemus. vnde per hanc viaz deceptus esset Imperator disponens exceptio. reqrentem altiorem indaginez reseruandam in aliud iudicium, ne reo preiudicium generetur in eius exceptione. Sicut nec actori preiudicari voluit im tẽporis moza, qõ non est dicendus. Sicq; hoc casu exceptio compen. debiti naturalis quãuis non liquida erit omnino ante sententiam discutienda, vt mens Imperatoris seruet̃ disponere volentis vtriq; parti. vt ꝓ hoc habet̃. C. de tempo. in integ. l. petẽ de. Sequit̃ quoq; ex premissis hoc mirabile q
40 fauorabilior erit excep. ꝓ ex sola naturali quã ex naturali & ciuili q̃q; hoc ipsum non sit ratione maioris efficacie, sed ratione maioris periculi. & sic in premissis determinat Ja. de are. Cy. & Bal. in. d. l. fi. si in excep. prescriptionis & pacti de non petendo, vt. l. si quidem. C. de excep. & ff. de rei ven. l. officium secundum doc. in dicto loco.

Utiliter circa premissa quesitum est intra quantum tẽ

pus fieri debeat predicta ligdatio vt longam indaginem exgere non videat̃ iurisco. ff. de iur. fisc. l. auferẽ. §. q compen. duos menses dare videt̃ ad hanc liquidationẽ. Sicq; intellexisse vz per illum tex. Cy. insti. de ac. §. in bonc fidei. alij dixerunt. l. illã loqui specialiter in debitore fisci, nõ in alijs. vñ regulariter hoc iudicis arbitrio relinqui voluerunt, & hoc tenet gl. in. l. fi. ver. indaginez. C. de ꝙpen. hoc etiã no. ibi Cy. in
41 iij. q. ẽt sequit̃ ibi Bal. Bart. añ in. d. l. auferẽ. §. q cõpen. fuit in singulari & nona opi. q ad liquidãdum hoc debitus dari debeat idem terminus, qui dari deberet eidem debitori ad solnẽdũ. Et si reo nullus ꝓ terminus dat̃ ad solnẽdũ nullus dari debeat ad liquidandũ. qõ probatur ꝑm eũ p tex. d. §. qui cõpensa. coniuncta. l. precedenti. Pro hoc ꝑm eum, qz compensare est soluere, vt. ff. rem ra. ba. l. amplius nõ peti. ff. qui po. in pig. ba. l. debitor. in fi. p hoc ẽt facit ꝑm eũ. l. si is aquo. ff. vt in possess. leg. Quid dicem⁹. certe bal. C. de cõpen. l. in ea. mozdet hoc dictũ Bar. dicẽs nõ esse verũ. q vbi nõ dat̃ terius ad solnẽdũ ibi nec dat̃ terius ad liqdãdũ mõ ꝓdicto ꝑz ꝑm eum, quia post terminũ q dat̃ iudicatis nulla datur dilatio tẽporis, & tamen possunt opponere & plene compẽ. ꝓbare ꝓbando inconti

nenti

nenti indicis arbitrio allegar.ff.de qpē.l.fi.cū milit.§.cū intra. Tu aduerte,qz.§.cū intra.ꝛ.l.ex cā.C.de compen.vbi est melior ter.pro eo q̄ Bal.dicit non dicūt terminū vltrz dari ad liqdandū de debito q̄ deducit in qpē.sed simpliciter dñt ēt in
47 executione posse de cōpē.vū nō multū faciunt ꝯ Bar.qz pōt intelligi q̄ fiat cōpen.etiaꝫ q̄ est liquidum sui natura sine vlla
42 mora vt dixi.ſ.in.§.agitatū est.Breuiter tñ ꝛ qsidera p veritate diuersit atem temporum. Aut.n.quis obijcit de qpensa.ante sentē.post liquidatū ins actoris,aut post sententiam.

Primo casu nihil pugnat quominus ꝓcedat opinio Bar.p iura sua que optime probant.Scdo casu distinguе,aut sumus intra tps datū indicatis de quo hz.C.de execu.rei iudi.l.fi.ꝛ.l.ij.C.de vsu.rei iudi.ꝛ.ff.de re iudi.l.debitoribus.ff.de iud.l.si debitor.cū si.Aut sum⁹ post illud tempus casu prioꝛ ēt nō video rōem quominus Barto. opi.militer p iura prealleg.altero stat dubiū in quo de stricto iure ꝓcedere vī Bar.sntia,qz nullum ius vī velle ꝯriū. equius tñ vīr q̄ hoc casu aliqua dilatio qcedat,sicqz opi.Bar.modificet idēqz post tps datū indicatis hz nō det alia dilatio ad solnē dū.Babitū cōpetens dilatio iudicis officio ex benignitate ad dosendus de liqdatione debiti de cuius compen.obijcitur potest enim ꝛ hoc tempore de compensatio.dici,vt.l.si cum milia.§.cuz intra.ꝛ.d.l.ex cā.in fin.ꝛ dixi.ſ.in.ꝛ.q.prin.huius.viij.
43 q.prin.Be quasi indicio nō dōm est an.ſ.coꝝ arbitro possit dici de qpen.Dicit enim ꝛ arbitriū esse quasi indiciū,qz morem indicis arbiter seruat in ꝓcedendo,vt.ff.de arbi.l.i.non tñ habet in cognoscendo iurisdictionem,hz notionē rei,ideoqz nō est ppriū indiciuz.ff.de ver.sig.l.notionē.in prin.Bal.dicebat.C. de qpen.in.l.neqz scriptura.Bi tpe quo lis agitaꝫ coꝝ arbitro non posse nec debere qpen.admitti.cū enim qpen.sit reconuētio qdā vt ibi probaꝫ ꝑm eum,apparere dicit non debere admitti sicut nec recōuentio coram arbitro recipere.extra de arbi.c. dilectus.facit q̄ no.ff.de arbi.l.si de mei.in prin.ꝛ eo.ti.l.si cū dies.§.plenū. Tu dicas hoc falsum esse penitus.Cum.n.qpensatio inducaꝫ ipso iure ꝛ liberationes hincinde qtingant a tpe ꝯtoꝝ debitoꝝ,ꝛ tanto minus debeatur qñtū est ipso iure compensatum vt ꝓbatur.ſ.vi.q.prin.in prin.Cui dubiū qd ēt de com-
44 pensatione iaz facta cognoscere poterit certe nulli dubiū. Nec est vez q̄ qpensatio sit recōuentio vel eius ſpecies.†Nā allegans qpensa.dicit se non debitorē,ꝛ ita ꝓnunciari petit. Reconueniens autem petit aduersariū sibi qdemnari,que quo sunt ꝯria,vt diximus in.d.vi.q.vbi ꝓ hoc recurre.

Preterea ēt si teneremur qpensationē inducī ipso iure,sed regrere hominis obiectio seu voluntatis declarationē fieri posse ēt extra iudicium p tex. illius.l.cū.l.seq.ꝛ hoc sequitur ibimet Bal.hz alij varient vt retuli in.d.vi.q.Cur ergo eā nō amittemus coꝝ arbitro,certe nō est rō.C.Preterea ꝑz bal.met in.d.l.neqz.in fi.Coꝝ de-
45 legato est locus qpensationi,Cur ergo non idem in arbitro q̄ vī delegato eqparari,vt in.c.vno delegatoꝝ.de offi.delega.
†Preterea arbiter cognoscit de veritate debiti vt index ꝛ cōdēnat vt index,vt prędixi.Cur ergo qpen.non admittet vt sup. Rnde vt dixi in.vj.q.prin.ppe finē. Quid dicemus vbi ꝓcedam idem arg.ff.ad.l.aquil.l.illud.ff.de fonte.li.§.hoc interdictum.ff.de iurepatro.l.adigere.§.ꝗuis cum.ſi. Quid ine o quis sibijſi potest ſoluere.v.g.in tutore qui est creditor pupilli,vt.l. quoties.§.fi.ff.de admi.tu.ꝛ.ff.de ꝯben.emp.l.fistulas.§.ſi sunduz. Ungd poterit qpensare.certe sic,multomagis p ꝓdicta facit.ff.q po.in pi.ba.l.ſi debitor.ff.de lib.cā.l.pmutauit. cū ſi. allegatis.ſ.in.l.q.prin.nunc.ix.pars totius a nobis ꝗrēda est.

¶ Articulus.ix.

Finis,que †de qpēſationis ꝓcessu questio esse pōt,aut ad reuz pertinet,aut ad iudicem cognoscentē. Prius ergo de officio rei in qpensa.dōm est, post de iudice dicemus. Igit primo loco videamus an in via excep.reus qpensa. petat.ꝛ plane hic dicimus hanc esse eius nām in viaz exceptionis deducat, vt ꝓbat.C.de qpensa.l.ſi.ver. ita tñ obijci.ꝛ eo. ti.l.quoniam.in fi.ff.eo.ti.l.ij.ꝛ.l.ſi cum filio.ver.ꝛ qui noxali, ꝛ.l.qđ labeo.in.fi.ꝛ.l.pe. ꝗꝗ h non sit ꝓpria exceptio que solet impedire ius actoris,vt inſti.de excep.in prin.ſed facti ꝛ intentionis,cum ipso iure liberationes qtingerint a tpe concurrē tiū debitoꝝ qpensabiliuz vt diximus.ſ.vi.q.prin.ꝯ ſniaz bal. ꝛ hī de ſi.excep.ff.de pac.in.l.ſi vnus.in.§.pactus ne peteret.
47 ꝛ.ff.de qdi.ob cāz.l.qui se debere. Unde no.est q̄ cū †obijciēs de qpen.debiti ingrentis altioꝛē indaginē post ius actoris liqdatuz nō audiē. de.d.l.fi.C.de qpen.ꝛ diximus.ſ.viij.q.prin.§. nunc dicamus.certe necesse hz ꝺ qpen. obijciēs ante omnia h casū se incontinenti ꝓbaturꝫ allegare,alias nō audireē vt ꝓbatur in.d.l.fi. Sicqz ex qſuetudine receptū est in ꝓatica ſm nostros doc. Quid dicem⁹ de replicatione,an p hāc viā ꝓcedi pōterit in qpen.certe hoc dōm est fieri posse.v.g.peto a te.x.q̄ tibi mutuaui,tu excipis de compensa.x.que prius mutuaueras. ego replico contra tuaz excep.de alijs.x.que debebas prius qñ tibi hec vltra.x.mutuassem.Sicqz vtar compensa. facta ipso iure in primis debitis hincinde concurrentibus per viam replicationis,vt late diximus super.vij.q.prin.ppe fi.

Preterea possumus ꝛ h alijs exēplis de mōstrare.v.g.ſi vn⁹
48 excipit de dolo ꝛ alter de dolo obijcit replicādo quo casu † fit qñqz qpen.vt.ff.so.ma.l.cuz mulier.ꝛ.l.viro atqz vxoꝛ ꝺ quo dixim⁹.ſ.v.q.prin.§.nunc.q.quasdā circa fi. qd itez dicemus de actione. Ungd.n.p hāc viā ꝓcedi poterit ad qpēſa.v.g. ago ad.x.que mihi debes de mutuo tu eꝯ agere vis ad alia.x. q̄ tibi p me deberi asseris de depoſito.ꝛ qđ hoc est diligenter aduertēduz qz ſi vterqz agens perit aduersariū sibi ad petita cō dēnari h nō pōt dici ad qpensa.ꝓcedi.ſz ad reconuentionez q̄ ꝯria est compensationi vt dixi.ſ.vi.q.prin.ppe fi. Fateoꝛ tñ q̄ ſi res debite hincinde petite per viam quentionis ꝛ reconuentionis sunt qpensabiles eoipso q̄ liquida erunt debita hincinde hz ꝑtes nō petierint expresse qpen.mādari executioni obijciendo de eo in via exceptionis,tñ inder poterit ꝛ debebit ꝑm compen.ꝓnuntiare que inducta est ipso iure, vt ꝓbaꝫ expresse inſti.de act.§.in bone fidei.in ver.in quo ꝛ illud continēt ponderato ꝛbo dz ibi ponit,vt dixi.ſ.in.vj.q.in prin.in.vi.rōe facta ꝯ opi. Azo.ꝛ sequaciuz. h autez fiet absolnendo vtrāqz ꝑtē
49 a petitis,ꝛ p hanc viā vez erit dicere ad cōpen.ꝓcedi ſēt i via actionis q̄ no.sing.qz nouū dictuz est limitans totā mām recōuentionis si bene inſpicis.ꝛ attende qz hoc credo vez vbi debita sunt hincinde negata ꝛ postmoduz ꝓbata testibus vel inſtrumentis,qz hz hincinde petita sit condēnatio ꝛ hincinde ꝓbata sint debita,tamen ipso iure apparet liberatio secunda,quaz petere tacite videt negans q̄ ꝓnuntieē cum negando asserat se non debitorem. Aliud dicerem si tunc inde essent probata debita p partiuz qfeſſionē. cum.n.hoc vna pars petat alteram sibi condemnari,ꝛ altera pars alteram,clare apparet quod mutuo consensu partium renuntiatum est qpensationi iam ipso iure inducte,q̄ facere possunt partes cum fuerint inducte in eaz ꝑiuilegium,vt.ff.de compensa.l.iij.C.eo.l.fi.in prin.ꝛ dixi.ſ. secunda questio.princ.ꝛ ad hec accedat.C.de pac.l.ſi quis in cōscribendo.cum ſi. Item accedat tex.not.ff.ad exhiben.l.iulianus.§.ꝗtum vbi hz q̄ fieri potest †ex qſensu partium qđ quis
50 agat sine actione vbi semel nata fuit ſed postea fuit extincta,vt no.Bar.ff.de ver.ob.l.ſi titius ꝛ.ff.de do.preleg.l.ij.in prin. ꝛ ideo index hoc casu vtrāqz partez qdemnabit,non autez absolnet vſqz ad qcurrentez qñtatez cum sit compensa.renuntiatuz vt dixi pro hoc.ff.de dam.in.l.iiij.§.hoc autez iudicium.de dā. inſe.q̄ no.in.l.i.C.vt que desunt aduo.ꝛ sic dz intelligi hec materia pulchra ꝛ subtilis hz alij non sic intellexerunt.

Dicamus nunc de iudicis officio q̄ in ꝓcessu qpensa.versaꝫ,q̄ qđz breuiter expediē. In primis igit respiciat index an res sint qpensabiles que in qpensa.deducunt. Postmodum an obligationum validitas ad hoc sufficiat. Tertio an cause que hic agitant natura hoc patiaꝫ. Que tria plena discussa sunt.iij.iiij.ꝛ.v.que-
51 stionibus prin.†Quarto an potentiā dicendi de compen. habeat ꝑsona illa que ea vtit de quo etiam satis diximus.ſ.vij.q. prin.p totam. Doz omniuz concurrentibus validitatibus cōsideret index tpis qualitatez quo tpe quis compensa.vtit,ſi.n. ante ius actoris liquidatuz admittat in dubio dicētem de compensa.etiam ſi id q̄ in compensa.deducitur promptam non habeat ꝓbationez,p h.C.de cōpen.l.ſi.ver.ita tñ a sensu contrario,ꝛ q̄ dixi in.viij.q.prin.§.quid ergo, erit ꝛ ante ius actoris liquidatum. Sinautez post liquidatum actoris debituz de compensa.dicatur,videat index an dicens ꝓbationē offerat se incōtinenti ꝓbaturꝫ an casu primo eā admittat, vt docet imperator in.d.l.fi.ver.ita tñ.quo facto assignet sibi terminum cōpe-

tentem ad docendū de debito ꝙpensabili ꝑm.d.ꝛ.viij.q.prin. §.vtiliter circa ꝑmissa,vbi vel elapso termino ꝛ ꝓcessu publicato videat ꝙcurrentia debita sint liqdata an non.si sunt liqdata ꝓnūtiet ꝑm ꝙpē.Ḃ est absolnat ꝙnētū vsq; ad ꝙcurrentē q̄stitatē,vt.C.de ꝙpē.l.si ꝙstat.ff.eo.ti.l.vex. In residuo aūt ꝙdēnet
52 reū actor si plus est debitū actoris quā rei ꝙpēsantis,qꝛ ꝑ non inducit in plus liberatio quā fuerit solutio facta ꝑ hāc viā cōpen.vt insti.q.mo.tolla.ob.in prin.ꝛ est expressum insti.ō ac. §.bonefidei ꝛ si plus esset debitū rei dicentis de ꝙpē.quā actoris petentis,nō ꝙdēnet actorē in iudicio reo,qꝛ hoc non ptinet ad officiū iudi.vbi simpliciter est ꝓcessus ꝑ viā ꝙpē. Aliud si ꝑ viā recōuētionis vt ꝑ gl.valde no.iūcto tex.ff.cōmo.l.in reb⁹. §.fi.vbi Ḃ exp̄sse dixerūt Guil.ō cu.Bar.Bal.ꝛ cōiter oēs ꝛ sentit idē gl.in.l.cū papinia.C.ō sen.si vero debita liqda non videat,inspiciat iudex an ꝓbauerit actor an non,ꝛ ꝓnuntiet ac si nihil esset de ꝙpen.dictū,cū non sit probata iuxta.l.qui accusare.C.de eden.cum concor.

Altero casu vbi dicens de ꝙpēsa.nō offert se incōtinēti ꝓbaturꝫ videat iudex an ꝓbitus de quo ꝙpensaꝛ sit cinile ꝛ nāle,an nāle tm̄. Casu ꝓprie respuat eius excep.ꝛ in aliud iudiciū excipiētis iura reseruet, vt docet
53 impator in.d.l.fi.C.ō ꝙpen.ꝛ. ita tm̄,quasi vsq; ad fi. Secūdo †casu cognoscat plene de debito nāli tm̄ vt diximus.ꝛ.viij.questio.prin.§.apud antiquos. Posset aūt iudex.d.casibus semp non reseruare talia iura. Itē posset ēt debitā ꝙpēsa.nō recipere,ꝛ de ea nō cognoscere si vellet,quia post latā sentē. ꝑ actore restituunt ipso iure actiones alteri parti,que actiones prius fuerāt ꝑ cōpensa.sublate.ff.de ꝙpen.l.ꝙ si in diez.ff.de neg.ge. l.si aūt §.fi.cū ꝙcor.ꝛ dixi.ꝛ.vj.q.princi.ꝓpe finē.ꝛ attende,qꝛ ꝫ Ḃ casu actiones restituant̄ a iure,tm̄ nō est ꝓpea ꝙ iudex non fecerit iustitiā nō admittēdo debitā ꝙpēsa.ꝛ ideo vꝫ ꝙ ab hac nō admissione liceat appellare,saltē de iure canoni. vt eꝫ ō appel.cū cessante.ꝛ.c.vt debitus.ꝛ forte eodē mō poterit appellari de iure ciui.cum interlocu.nō admissionis ꝙpensa.q̄ enernat ius actoris absorbere videaꝛ sibi totū negotiū,iuxta.l.mera
54 vtile.ff.de mi.ꝛ ibi per Bar. Faciet †ēt in predictis iudex litē suā sine dubio,iuxta ea q̄ habent̄ in.l.fi.ff.de va.ꝛ extraor.cog. ꝛ insti.de ob.que ex deli.na.in prin.ff.de act.ꝛ obl.l.ex maleficio.§.si iudex.ꝛ ꝑ Bar.in dispu.q̄ incipit,iudex q ꝑ impitiaꝛ. Hisq; oibus breuiter ꝙclusis circa ꝙpēsa.deꝫ totū officiū iudicis, eo addito qō circa viā recōuētionis diximus.ꝛ.ea.q.§.qd itex dicemus,vbi ēt vide. Nūc decimā ptem assumamus.

¶ Articulus.x.

¶ Ompensationis effectus

varios,ꝛ q̄ꝑplurimos, q̄ꝙ ex precedentibus que omnibus colligere liceat,ad ꝙmodiorē tm̄ vsum alicui ꝙbus vtilibus additis hoc loco in vnuꝫ ꝙponamus,eosq; breuiter suoq; ordine numeremus.

¶ Primus itaq; effectus ex ꝙpen.ꝓcedens est solutio imaginaria iure ꝓsumpta cū effectu altero vere liberationis,hinc inde ꝓueniens ex die ꝙcurentiū debitoꝝ ꝙpensabiliū vt ꝓbatur.ff.q po.in pi.bab.l.si debitor.ff.rem ra.ha.l.amplius nō peti.ꝙiuncta.l.si ꝙstat.C.de ꝙpen.ff.eo.ti.l.postea quam.ꝫ vex intellectū hanc.ll.quē dixi.vj.q.prin.in prin.ꝛ ad p̄dicta ꝙ dixi.vij.q.prin.§.redeamus ad materiā.ꝛ.§.item ex facto cū seq.

¶ Secundus effectus ꝙpen.est litium euitatio,ꝛ abbreuiatio, ꝛ circuitus diminutio Si.n.ꝙpen.non fieret,solnēdum esset ō bitum per debitorem,ꝛ iterum agendum contra creditorem,ꝙ satis molestum esset ꝛ damnosum,vt.ff.de compensa.l.iij.ꝛ dixi .ꝛ.ij.q.principali.

¶ Tertius effectus est vt in debito naturaliter tm̄ per cōpen. viam detur efficacia que alias in via actio.nō tribueret. vt de cōpensa.l.etiam.ꝛ dixi.ꝛ.iiij.q.prin.§.nos a nāli oblig. inchoamus.ꝛ.viij.q.§.apud antiquos.

¶ Quartus effectus vt etiam debitum ex causa iudicati intra diē iudicatis prefixū sit exigibile ꝑ hanc cōpen.materiam,licz alias sit secus,vt est expressum sing.ff.de compen.l.si cū militi. §.cum inter,ꝛ dixi.ꝛ.iiij.questio. prin.§.transeamus ad aliam speciem.in fine.

¶ Quintus effectus est,qꝛ etiam illud ꝙ non est alias exigibile alibi ꝓp locum obligationi prefixum,tm̄ ꝓp compen.viam alibi in effectu exigeꝛ,vt est casus in.l.pecuniā.ff.de compen.ꝛ dixi in.d.iiij.q.in.§.videndum est.

¶ Sextus effectus est, qꝛ ꝑ eā exigit q̄nq; ēt id super quo lis pendet coram diuerso iudice.ff.de ꝙpen.l.in ꝙpensa.ꝛ dixi in.d.iiij.q.in.§.quid si in compensa.

¶ Septimus est in casu fin.ff.de admi.tu.l.inter tutores,secundū Bar.ibi ꝛ dixi in.d.iiij.q.§.casus ille pulcherrimus est.

¶ Octauus qꝛ ꝙ compen.debitum etiam officio iudicis tm̄ est exigibile. vt probatur.C.de compen.l.etiam,ꝛ dixi in ea.q.iiij. §.de officio iudicis.

¶ Nonus qꝛ ꝓp compen.sepissime delicta habent̄ pro nō delictis,ꝛ doli etiam culpe nō puniuntur.C.de lib.cau.l.si filium. ff.so.ma.viro atq; vxore.cum si.ꝙ q̄n,sit satis diximus.ꝛ.v.q. prin.in.§.nunc.q.quasdam.

¶ Decimus effectus est,qꝛ facit p̄uilegia dotium cessare vt non restituaꝛ vere dos sed compensetur stante altero debito cōpēsabili,ꝫ verā sen.vt dixi in.v.q.prin.§.circa iudiciū dotale.

¶ Undecimus effectus est, qꝛ cum sit homini casu inducta cōpensatio ipso iure,ꝛ ab initio temporis concurentium debitorū contingerint liberationes hincinde, certe ꝓp hoc impedit vsuras ꝛ pene cōmissionē,ꝛ omnem more effectū, ꝛ etiam inducit pignoris liberat.C.de ꝙpen.l.si cōstat.ff.e.l.si quid a fideiussore ꝫ omnes alij aliter senserint ꝛ nō de mēte iuris vt late disserui super.vi.q.prin per totum.

¶ Duodecimus,qꝛ solutū per errorem precedente debito aduersarij ꝙpensabili repeti pōt ꝑ ꝙditionē indebiti vel sine causa vt exprimit iurisconsul.ff.de cōpen.l.si ambo.circa med. que lex non debet intelligi ꝙ inducat specialitatem in delictis vel culpis,sed gn̄aliter in omni casu,cū generaliter loquatur ꝛ nulla lex dicat ꝯrium vt dixi.ꝛ.in.d.vj.q.prin.

¶ Decimustertius, qꝛ eoipso ꝙ probat reus contra actorem sibi debitum compensabile,iudex debet ꝑm compen. ꝓnuntiare,vt probatur inst.de act.§.in bonefidei.ꝛ dixi in.vi.princi.q. ꝛ in.vi.ratione facta contra sententiā Azo.ꝛ sequacium, ꝛ.ꝛ. viij.questio.§.quid iterum dicemus.

¶ Decimusquartus,qꝛ snia lata vna parte in qua nō fuit habita ratio ꝙpensa.ex tunc actio perempta per compensa.restituitur alteri parti ipso iure.vt probatur.ff.de compen.l.ꝙ si in diē .§.si rationem.de quibus dixi in ea.vj.q.prin.prope finem.

¶ Decimusquintus vt intra tempus medium facte liquidationis ꝑ actorem ꝛ ferende snie pro actore non possit parte iuri in per eo de cuius compen.posset obijcere nouū in iudicium ordinarium inchoari,vt dixi in.d.vj.q.prin.prope finem.

¶ Decimussextus est,qꝛ creditor vnus ꝛ idē est ꝙ in alia manu est eiusdem debitoris debitor, cedendo ius suuꝫ alteri in effectu,nihil cedet.cum liberationes a prin.ꝙringerint ipso iure vt dixi in ea.vj.q.prin.§.hesitatum est de hoc cessionario.

¶ Decimusseptimus est in casu not.ff.de compē.l.si cum filio. de quo dixi.ꝛ.vij.q.principali.§.videamus.

¶ Decimusoctauus,qꝛ per compē. iurans soluere excusatus est a periurio ꝑm veram sniaꝫ,vt diximus.ea.vij.q.princ.§.redeamus ad materiam. Et eo modo quicunq; obligatus est soluere ex forma ꝙtractus testamenti vel statuti vt compensando liberetur vt dixi ibidem.§.finge quem obligari.

¶ Decimusnonus vt contra execu.instrumenti ꝙfessionati excipi possit de compen.vbi nō pōt dici nisi de solu.ex forma statuti,vt dixi.ea.q.vij.prin.§.item ex facto.de.q.hmōi.

¶ Vigesimus,qꝛ ꝑ viam compen.qcunq; excōicatus bannitus vel aliter ad agendū inhabilius ius suū consequetur in via defensionis,vt dixi.e.vij.q.princi.in.§.nunc videamus de excommunicato.

¶ Vigesimusprimus,qꝛ quandoq; per cōpen.quis consequitur ius suum in appella.qꝛ alias nō consequereꝛ sine nouo iudicio,vt.ff.que sen.si.app.re.in fi.ꝛ dixi.ꝛ.viij.q. principali,pro pe principium.

¶ Vigesimussecundus,qꝛ idem fiet per compen.in excu.vt.C. de compen.l.ex cā.in fi.ꝛ dixi in.d.viij.q.paulo post prin.

¶ Vigesimustertius,qꝛ q̄nq; magis iuuabit̄ per eum naturale debitum non liquidum,q̄ naturale ꝛ cinile.e.modo non liqdum vt diximus.ꝛ.viij.q.prin.§.apud antiquos.

¶ Vigesimusquartus,vt etiam coꝝ arbitro ius seruetur parti vtriq; sup debitis compensabilis,cum facta sit compen.ipso iure. Et idem vbi ꝓcedit coꝝ iudice sine figura iudicij ꝛ ēt coꝝ arbitratore,ꝛ penitus extra iudiciū,vt ꝓbant.ꝛ.viij.q.prin. §.de quasi iudicio.cum se.vsq; ad finem.

¶ Vigesimusquintus,vt iam in via replica.q̄ in via excep.ꝛ q̄ etiam in via actionis ad alium finem tendentis quis sibi debitum consequatur vt dixi.ꝛ.ix.q.prin.primis tribus.§.§.

¶ Vigesimussextus.

¶ Vigesimussextus, qꝛ iudex sup ea dꝫ officiū impartiri secundū formā traditā. ff. ix. q. prin. §. dicamus nūc de iu. offi.
¶ Vigesimusseptimus, qꝛ si sup ea iudex facit iniustitiā faciet litē suam, ꝛ appellari ēt poterit vt diximus ibidem in fi.
¶ Vigesimusoctauus, ꝛ vltimus est, qꝛ opposita ꝙpensatione coram iudice p eam impedieī primū ꝛ. ij. decre. tanꝯ vere fuerit creditori solutū, cū vex solu. effectum inducat, vt sepius est dictum, maxime. ff. vij. q. pri. §. itē ex facto. Ex quo apparet qꝺ cessat mora pp ꝙpensa. pp quam moram solet deueniri ad decretum, vt. ff. ne vis fiat ei. l. i. §. hec verba, ꝛ hoc credo verū Bal. C. de ꝙpen. in. l. si constat, senserit oppositum.

¶ Hec sunt q̄ circa cōpensationis materiam subtilissimam ꝛ vtilissimam occurrerūt in presenti. Que omnia vniuscuiusꝙ iudicio melius sentientis subijcimus, parati errores nostros corrigere, si q̄ sunt, iuxta. l. ij. si qd aūt. C. de iu. enu. Deo gratias.

FINIS

Preclarus, ꝛ solēnis Tractatus de Insinuationibus excellen. J. A. B. ꝛ magni practici domi. Anto. de Cana. Cum multis additionibus insertis.

SVMMARIVM

1 Insinuatio quid sit, ꝛ de doctoribus iuribusꝙ de illa loquentibus. 5. 20.
2 Insinuatio in iure quibus sinonimis vocetur.
3 Insinuatio quam formam regrat, ꝛ quo tpe facienda. 4.
4 Insinuatio iudicis auctoritatē postulat.
Insinuatio cur inuenta.
5 Actus iteratio mentis pdurationem ostendit.
6 Insinuatio ꝛ donatio vnico actu fieri nunquid pñt ꝛ eodē tpe.
7 Insinuationis ꝛ donationis actus sunt seperati, ꝛ an duplicem notarij subscriptionem querant, ꝛ qñ.
Insinuatio intra quantum tempus fieri debeat.
8 Donatione deffectu insinuationis nulla recurri nunquid possit ad insinuationem.
Insinuatio an sit prescriptibilis aliquo tempore.
Intellectus. l. l3 de iure delib. C.
9 Donatio pp nuptias vxore mortua non insinuatur.
Insinuatio a quo fieri debeat.
10 Insinuatio presentiā quorum requirat.
Donatarij presentia nunquid req̄sita in insinuatione, an citatio illius. 12.
Citatio aduersarij in agnitione bo. pos. vtrum req̄sita. 11.
11 Voluntamen suam declarare nemo impedire potest.
Absenti per officialem acquiri potest.
13 Insinuatio ab alterutra partium fieri potest.
14 Insinuare donationē nunqd donator p donatariū cogi possit.
Insinuatio cause cognitionem negligit.
Insinuatio nunquid sit iurisdictionis voluntarie ꝛ coram omni iudice fieri possit.
15 Insinuatio die feriata ēt in honorē dei fieri potest, ꝛ quocūꝙ loco ēt extra territorium.
Iurisdictio voluntaria non circumscribitur loco.
16 Legiti mari quis potest quolibet loco.
17 Insinuare donationē a se factā vtrū possit iudex apud seipsum.
Intellectus. l. si pater. §. fi. ff. de adop.
18 Insinuatio nunquid requirat decretū. 19.
19 Iudex qui est notarius, an possit esse iudex ꝛ notarius.
20 Insinuationis fiende que sint cause.
21 Decretum auctoritas ꝛ consensus iudicis in quo differāt.
Intellectus. l. fi. C. de predi. curi. lib. x.
Insinuationē facere coram notario ꝛ testib⁹, an sufficiat sine iud.
Iudicis sola presentia in actu insinuationis, an sufficiat.
Testamentum producere coram iudice causa insinuandi sufficit iudice non ignorante.
22 Ignorans nō intelligit prestare ꝙsensum, nec ēt presentiam.
Notarius an possit describere in actis sine iudicis auctoritate donationem.
23 Contradictio nō impedit insinuare ꝛ donare.
24 Citationis ommissio eorum quoꝙ non interest non vitiat.
Insinuatio ℞ctus venditionis simulate nō valet, nec decretus.
Iudex negotium aperte intelligere debet.
25 Iudex ꝙpetens in insinuatione quis sit.
26 Prorogatio in iudicio in quo non fit aliquis actus ꝙtentiosus non proprie dicitur.
27 Donator potest iudicem sui loci difficiles declinare ꝛ alterum facilem adire.
28 Insinuatio ex prorogatione fieri nūqd possit coram alio iudice vbi ex forma statuti est iudex determinatus.
29 Donatio an dicatur insinuata p iudicis nihil dicentis pñtiaꝫ.
Scientia per presentiam non probatur.
Actus ois coꝝ iudi. factus videtur ad iudicis ptātē redigi.
30 Verba voluntatis sunt interpretes.
Clausula si ꝛ inquantum de iure dꝫ p iudicem in donatione prolata, an operetur insinuationem.
31 Insinuationē an possit iudex recusare, ꝛ q̄ pūiaī pēa si recuset.
Donatio vt insinuet partes conuenire possunt.
32 Donatio insinuatiōe indigēs necessario i scriptis ē celebrāda.
33 Solēnitas qualis requisita in ℞ctibus in scriptis celebrādis.
34 Instrumentum insinuatum in donatione regritur.
35 Insinuatio nunquid requirat testes.
36 Intellectus. l. in donationibus. C. de dona. 38.
37 Consuetudo leges interpretatur.
38 Subscriptio partiū vtrū req̄sita in ℞ctu insinuatiōe indigēte.
39 Contractus in scriptis celebrari qualiter dicatur.
Scriptura est ad memoriam ꝛ probationem.
40 Scriptura q̄liter in ℞ctibus insinuationē regrētibus ꝓcedat.
Notarij scriptura semel absoluta est inemendabilis.
41 Contractui insinuato nihil addi, vel adimi potest.
Abbreuiature notarij qñ partes possint cōmittere.
42 Notarij prima scriptura quibus nominibus vocetur.
Protocollum an probet contractum in scriptis.
43 Sententia nondum ꝙpleta licet scripta nihil probat.
Protocollum an probet contractum in scriptis.
44 Protocollum iudicis auctoritate exēplatuꝫ nūqd ꝓbet.
45 Cōtract⁹ vn⁹, an possit i plurib⁹ chartis celebrari ꝛ publicari.
Cōtract⁹ ante insinuationē an valeat, ꝛ dñiū trāseat re tradita.
46 Argumentum a speciali ad ius singulare procedit.
47 Donatio non insinuata intra terminum a statuto impositus an teneat re tradita vel aliter. 48.
48 Lege correcta, an correcte rōes ꝛ argumēta q̄ capiunt ex ea.
Donatione per heredem insinuari non potest.
Insinuandi ius non est hereditariarium.
49 Contractus insinuati possunt esse diuersoꝝ notariorum.
Scriptura est inspecta pp immundam cartam.
Notarius quilibet potest de insinuatione rogari.
50 Insinuatio an ꝛ qñ possit per testes probari.
Probatio ℞ instrumentum insinuatum qualis requisita.
Emphyteota solutionē canonis per testes probare potest.
51 Regule in dubio stamus.

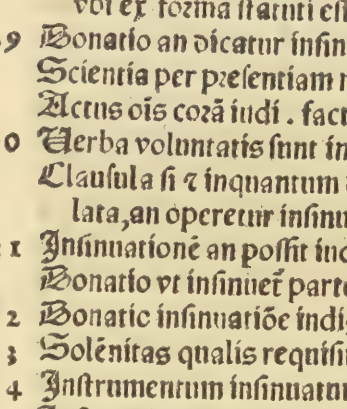

Insinuatiōis materiam colligaꝫ vtiliter per modū summe per duas principales partes, vcꝫ q̄liter insinuatio fiat vsqꝫ ad. xxxiij. questio. ꝛ que donationes, seu q ℞ctus insinuationem req rūt. a. xxxiij. q. vsqꝫ i fi. opusculi repetitis numeris, quas ideo p numerum ꝓsequor successiue, vt earū habeatur facilior allegatio.

Primo igitur q̄ro qd est insinuatio, ꝛ ō doctoribꝰ ꝛ iuribus de insinuatio. loqn
1 tibus. Rñ. † Insinuatio est donationis ꝓexistētis in scripturā redacte eodē tpe vel diuerso apud ꝙpetētē iudicē facta publicatio, ꝛ eis aūcte in publica monumēta vel acta fcā redactio, vt fraꝰ ꝛ suspitio euitet ꝛ ꝓpetuo ꝛ facilior sit veritatis ꝓbatio. donationis dixi, qꝛ donatio sola ō in. cōi insinuationē regrit vt dicā. j. in. xxxiij. q. ꝓ eius tñ diffinitionē facile in alijs q̄ ex forma statuti insinuationē regrūt diffinitio hꝫ poterit. ꝓexistēs dixi, ꝛ ātea scribit dōatio ꝛ postea insinuat, vt dicā. j. xxi. q. ibi scripturā trāsacte, qꝛ dꝫ celebrari i scriptis, vt i. xvij. q. eo tpe vl diuerso, qꝛ vtroꝙ mō fieri ꝓt, vt. j. pri. q. apꝺ ꝙpetētē iudicē, qꝛ sine iudice insinuatio nō pōt fieri, vt i. xij. q. Fcā publicatio, vt i pri. q. eiꝰ auctoritate, vt i. x. q. vt fraus ꝛ suspitio euitet, vt i. ix. q. ō mā aūt insinuationis ponūt Bui. Cy. ꝛ Bal. in. l. illud de

sacrosan.eccle. Spe. ⁊ Jo.an. in titu. de instru.edi. §. postro. ℞ si. dona. ⁊ ver. vlti. ⁊ Bar. in titu. de do. l. modestinus. d. Joā. de imo. in. c. cū ꝙtingat. de iureiur. in. x. ⁊ vlti. méb. in. x. q. de insinuatione aūt loquunt iura vetustissima, vt iura. ffox. de q. bus facit mētio. l. modestinus. ⁊. l. in edibus. §. ex rebus ꝫ vnā lect. ff. de dona. ⁊. l. illud. C. de sac. sanc. eccle. Jtē iura. ffox. vt. d. l. in edibus. §. ex rebus. ⁊. d. l. modestinus. ⁊. l. hoc iure. §. fi. ⁊. l. quidā in iure. ff. de do. ⁊. l. pure. §. si donauī. ff. de excep. do. Jtē iura codicis. C. de sac. san. eccle. l. illud. de epis. ⁊ cle. l. repe tita. ⁊. l. plz. de do. ante nup. ⁊. l. fi. de iu. do. l. fi. de testamen tis. l. testm̄. l. oim. l. ꝙsulta. de dona. sunc. l. data. l. in hac. l. i do natione. l. sancimus. l. si qs argentum. §. sed in his oibus. l. si qs p redempto. Jtē iura auctēticox de defen. ciui. §. nulla. col. ij. in auc. vt spo. lar. in p̄in. col. ix. vt nulli iudi. §. ⁊ hoc ꝓuenit, ⁊ vt fratrū fil. §. illud. xi. col. vnde sumit auc. eodē cursu. C. de do na. ante nup. vt cū fiāt pigno. §. fi. col. v. in auct. de annali. §. si minus. col. ij. † Que iura diuersis nominibus de insinuatiōe di sponūt, vcz intimari, publicari, apiri actis aduecti gestis inter 2 uenientibus. ꝰseruatione momentox fieri que omnia sinony ma sunt idem significantia, que vcz insinuatio est facere dona tionē in scriptis cozā iudice, vt dictis iuribus pz. Verbū inti mari exponit ꝓ gl. in. d. l. illō. actis aduecti exponit in. l. labeo. de ℞b. sig. Verbū gesta ibidē, ⁊. C. de re iudi. l. gesta. Verbuz monumenta exponit gl. vlt. in. l. ij. C. fi. reg. ⁊ Spe. in titu. de i stru. edi. §. j. Omnia idē ꝙ. s. dictum est significant.

3 **Scdo quero** de forma insinuationis † an fieri dz eodē tpe cū donatione vel diuerso.

Rñdeo Spe. in prealleg. titu. de instru. edi. §. postro. versi. do natio. ponit formā instrumēti donationis cum illa cla quā do natione si summā gngentox aureo. excederet plane donatiōis vires voluit obtinere quare. d. clausula suppleat insinuationis defectū de quo in. q. vij. dicā. Subdit tñ ꝙ qdā dicūt ꝙ si id ꝙ donaī excedit. d. summā gngentorum aureo. ꝙ non sufficit dic ta forma, immo dz primo totus ℣ctus scribi. ⁊ postea cozā iu dice ꝓtibus presentibus publicari iudicis auctozitate, ⁊ iudicis auctozitas reqrit in insinuationibus, vt no. in auc. vt nō fiant pi gno. §. fi. col. v. Bal. in rub. qui admi. in. iij. q. ⁊ tūc in fin. in strumenti sic diceī. Hec omnia in scriptis cozā tali dño iudice suā auctozitatē prebente facta ⁊ insinuata sunt presentibus ptī bus ⁊ subscripta in presentia taliū testiū. Ego. A. donator om nia predicta fieri rogaui ⁊ subscripsi. ⁊ bene est ꝙ iudex simili ter se subscribat. Jo. aūt an. in addi. sup. d. ver. dicit ꝙ ℞ sub 4 scriptio donantis ⁊ iudicis nō est in usu. † De forma aūt insinua tionis subdit ꝙ doc. varie loquunt. quidam contra sunt dicentes ꝙ insinuatio est preexistentis donationis in scripturā redacte apud ꝙpetētē iudicē facta publicatio ⁊ eius auctozitate in pu blica monumenta facta redactio, vt ꝓpetuo ⁊ facilioz sit verī tatis ꝓbatio, ⁊ hoc voluit Spe. in precedentibus verbis dice re. ⁊ pro his facit. C. de dona. l. in hac. in auc. vt fratrū filij. §. il lud. col. ix. de defen. ciui. §. nulla, col. iij. pz hoc idē in memo rabilibus ciuitatis Bononie apud que ℣ctus factus repetitur alias certā summā excedens non valet. Sed alij non querunt hanc duplicationē ꝫm quos ꝓ solēni insinuatione sufficit qō ō donatione facta sit scriptura apud ꝙpetentē iudicē publicata, vt no. Azo in sum. ver. ⁊ lz aūt Rof. in sum. eo. ti. §. itē reqrit. ⁊ Host. in sum. §. que donatio. ꝓ hoc facit. C. de do. l. in dona tionibus, ⁊ ꝙ hā in cle. de sum. trini. in. iij. gl. ⁊ ℞ apud nos ser naī, qz vnico ꝙtextu fit donatio cozā iudi. auctorizante ⁊ dī insi nuata. ¶ Sed primi dicunt ꝙ hoc resistit causis ꝓp quas insi nuatio fuit inuenta quas dicūt has vt inter donationē ⁊ insinua 8 tionē possit donans deliberare, an sibi expediat ꝓ insinuationē consummare donationē. bene facit in auc. de appel. ⁊ intra q̄ tpa. vltra p̄in. ver. liceat, ⁊ ꝙ ibi no. col. viij. ⁊ vt iteratio act⁹ ostendat mentis pdurationem. facit. C. plus peti. l. vna ⁊ extra eo. ti. c. vno. ⁊ vt tollaī deceptionis suspitio. C. ad velle. l. si mu lier. ij. ⁊ vt occurrat falsis ꝓbationibus. C. de dona. l. data. Sz ad primas duas rōnes rñdere posset illas procedere si inter il la duo necessariū esset certi tpis internallū ꝙ mō est. ⁊ sic de in stanti illa duo diuisim fieri posset. t. ⁊ sic cessant cause. Ad ter tiā ⁊ quartā nō expedit rñdere, qz ꝙcurrūt ēt si vnic⁹ actus fiat 5 ꝫm Jo. an. in addi. predicta. † Et hāc opi. qō possit fieri incō tinenti eo. tpe clare subdit idez Jo. in. d. addi. ver. ⁊ qz dictum est, ⁊ Bar. tenēt in. l. modestinus. in diffinitione insinuationis dicens ꝙ insinuatio est facere donationē in scriptis cozā iudi ce, vt. C. de do. l. donatio. siue in fi. ⁊ in. l. ⁊ hac. ⁊. l. in donatio ni ous, ⁊. l. sancimus, ⁊ tenet expresse Azo ium. de dona. vers. lz aūt. in fi. ⁊ eo. mō dicit Bar. in. d. l. donatio. s. an eodem tē poze possit fieri insinuatio. ⁊ ad hunc intellectū iura supius al lega. p. j. opi. adduci possunt. ⁊ post ex interuallo ēt fieri pōt, vt vult Jo. an. i addi. ꝓdicta post Spe. ꝙ expresse tz Bar. in. d. l. modestin⁹. p tex. in. l. fi. §. simliqz modo. C. ō do. ante nup. Sed intra tēpus dicā. j. prima. q. De subscriptione aūt partiū ⁊ iudicia dicā. j. x. q. erit igit forma insinuationis quā obseruat consuetudo vt dicit Jo. an. Quod ℣ctus donationis scribatur totus, vt ptibus volentibus cozā iudi. publicet seu insinuet ℞ modo in fi. instrumenti dicendo acta gesta intimata, publica ta, insinuata sunt omnia. s. scripta cozā tali iudice, ⁊ in scriptis redacta, vt. s. in. d. instro ꝙtinet de mandato ⁊ auctozitate pre dicti domini iudicis ꝓ me notariū infrascriptū de voluntate ⁊ ad instantiā partiū predictax presentiū petentiū ⁊ volentiū an no mense die indictione ⁊ pōtificatu predictis, testibus ad pre dicta omnia vocatis habitis ⁊ rogatis. Ego talis notarius ⁊c. † Et puto vtile fore ꝙ notarius duplicez subscriptionez faciat. 6 vnā in fi. instri ⁊ alterā in fine dicte forme qz actus donationis ⁊ insinuationis separati sunt. vt. d. l. fi. §. similiqz modo. de do na. aū nup. ⁊ qz ℣ctus q insinuaī in scriptis dz fieri. ⁊ sic dz esse mūdus cōpletus ⁊ absolutus. C. de fide instru. l. ℣ctus. vt dicaz in. xvij. q. lz vltimā subscriptionez sufficere putez, cū ad oīa refe raī. vt. l. ij. §. si plura. ⁊ qō ibi no. in gl. ff. quemad. testa. aper. ⁊ Bal. no. C. de testa. l. omniuz. Qñ autem fieret insinuatio ex in teruallo opz instrm duplicari, ⁊ forma insinuationis immutari transci ipto toto instro. dicendo intimata, publicata, ⁊ insinua ta sunt omnia. s. scripta cozam tali ⁊ in scriptis redacta, vt. s. con tinetur de mādato ⁊ auctoritate prefati iudicis ꝓ me notariuz j. scriptum de voluntate ⁊ ad instantiā partiū predictax ꝓsen tium petentium, ⁊ volentium sub annis do. ℣. ⁊c. Sed ℞ du plicatio impnacua est, cū tpe insinuationis ℣ctus donationis ce lebrari pōt ommisso ℣ctu antea celebrato extra de iudi. Am bas tñ has formas diffinitio mea. j. prima. q. posita ꝙprehen dit vt pz ex ea. ideo plenioz est alijs. s. relatis ⁊ alijs quas re ferā. j. x. q. Possent tamen aliqua ex. d. forma ommitti, vt ex predictis, ⁊ subsequentibus apparebit.

Tertio quero intra quantum

7 tempus † possit insinuari donatio do. Ange. in quodam suo cō si. quod incipit visis instrumentis ꝓdictis de rerum valoze in dubio renocatum est ⁊c. ad literā sic dicit insinuatio ex inter uallo post donationē fieri possit, vt. l. fi. §. similiqz mō. C. de do. ante nup. ⁊. d. l. in hac. ⁊ per ꝙs sit mere facultatis ⁊ volun tarie iurisdictionis ℣ quam non prescribitur nisi spacio. xxx. an noz vt. l. licet. de iur. delib. ⁊ no. in. l. q̄dm. de acquir. here. ⁊ in. l. cū notissimi. de prescrip. xxx. an. ⁊ in. l. si finita. §. illud. de dam. infec. ⁊. l. si rem. §. omnes. de pi. act. ⁊. l. qui pignori. ō vsu ris. ergo ⁊c. Subdit tñ ꝙ si dicatur donatio nulla preterin insinuationis non facte, ꝙ non possit recurri ad insinuationez, vt in auc. eodem cursu, ⁊ in corpoze vnde sumitur, ꝫm eū puto neu trum dictum ꝓcedere, qñ vt in libera donatoris facultate insi nuatio ꝙsistat vt ipse dicit. ⁊ statim clarius subdā. j. prima. q. sp donator sine temporis prescriptione pōt donationem suam in sinuare sicut potest semper sine temporis prefinitione donare, alias foret dicere quod ille qui non donauit vel contraxit tam. xxx. annis non possit non donare vel contrahere, sed donare ꝓncipio est voluntarium. C. de ac. ⁊ obli. l. sicut. sic ⁊ insinuare .C. de donatio. l. in hac. cum possit donationem prius facta ēt ommittere ⁊ de nouo donare ⁊ insinuari. vt dixi in proxi. q. 8 † Procederet tamē dictum Ange. quando ex forma statuti ℣ ctus deberet insinuari ⁊ ℣bentes ad insinuandum compellant qz tunc post. xxx. an. neuter ℣bentium ad insinuandum compel li posset, ⁊ sic loquitur. l. lz cum sua materia ⁊ aliys allegatis ꝓ eum est responsum. cum insinuatio consistat in libera facultate donatoris non potest in ea dari contradictio. ⁊ in auct. eodem cursu. non impeditur insinuatio ratione contradictionis ꝫ rō nem deficientis donationis insinuande. Nam non potest ma ritus donationē ꝓp nuptias vxoze mortua insinuari vt lucretur dotez iuxta pacta dotalia, qz mortua vxoze non est dos. que nō potest esse sine matrimonio, vt. d. §. fi. C. de dona. ante nup. ⁊. ff. de iure dotiuz. l. ij. ergo neqz donatio propter nuptias que da tur propter dotem, vt. d. l. fina. §. i. non est igitur de insinuatio ne querendum vbi non est quid insinuetur, ⁊ sic loquitur auct. eodem cursu. ⁊ in corpoze vt fratrum filij. §. illud tamen simi tur. Omni igitur tempoze post donationem potest insinuatio fieri sicut ⁊ donari.

¶ Quarto

Quarto quero a quo debeat insinuatio† fieri, ꝛ an donatarij presentia vel ci-
tatio regraꝛ. Rñdeo insinuatio dꝫ fieri a donatore. C. de do. l. in
hac. ibi donator habeat liberã facultatẽ donationis reꝛ suaꝛ
vbicũqꝫ positaꝛ ꝛc. put maluerit publicare atqꝫ vt ipsa dona-
tio posita est i volũtate donãtis. ita ei liceat donationẽ suã apꝺ
quẽcũqꝫ ex magistratibus voluerit intimare. ad ꝟ rex. in auct. vt
fratrũ filij. ℣ illud. col. ix. ibi sancimus necessitatẽ hr̃e viros ip-
sos, amt ẽt q pro eis donationem scribũt si qngẽtoꝫ solid. trans-
ecndit q̃stitatẽ insinuationis ꝛc. Ad idẽ auc. eodẽ cursu. idem
iumpta ibi ar si vir vel alter q cũ dederat nõ insinuerat. ꝛ. l. fi.
de dõ. ante nup. sup qua. d. auc. est posita. in prin. ibi aduersus
maritos ꝛc. q insinuare ꝛc. supsedebũt, ꝛ. l. fi. ℣ similiꝫ modo.
de iure do. Actus. n. insinuationis solũ regrit donatoris qsen-
sum, ꝛ iudicis presentiã insinuationẽ recipientis. C. de do. l. ser-
uidini. ibi sciẽtibꝰ tñ bis q eam susceperint, id est donatoribus,
iudicibus de qbꝰ dixerat in. l. in hac q̃ est. l. impatoris, vt in sub
scriptione pz ad q̃ se refert. d. l. serui dini. ꝛ ꝟ est q dixit Azo.
in sum. de do. Scdo ꝫ añt q insinuatio donationis exigit apꝺ
magistratus qperẽtes, ꝟ est q donator apud eos exprimat volũ-
tatẽ suã q velit donare, ꝛ scriptura inde fiat adhibitis publicis
20 personis, nec exigunt rogati pm eũ cuius dcm ponit Host. ipsum
emens in sum. e. ti. ℣. q donatio. in prin. † ꝛ sic actus donatoris
nõ regrens aliã psonã quã iudicis non regrit donatarij presen-
tiã, vel citatione q ꝫ Cy. in. l. fi. q admit. in bo. pos. sic in agni-
tione bo. pos. cui insinuationẽ eqparat Cy. ꝛ Bal. ibi q subdit
q in agnitione bo. pos. ꝛ sic in insinuatione non est aliqs citan-
dus, qr ille actus qsistit solũ in qsensu, ꝛ non in ꝺictiõe. ꝛ ideo
non admittitur oppositor ne agnitio fiat, ꝫ qñ peritur possessio
corpalis bene admittit ꝺictor pm Bal. q ẽt subdit a simili qꝺ
sient agnitione bo. pos. nõ regrit citatio aduersarij. ita si ex cã
donationis cedant infra ex cã donationis vltra qngẽtos aureos
nõ regrit citatio debitor. nã cessio que põt fieri eo inuito põt
fieri eo ignorãte ꝫ eũ. Sic ergo põt insinuatio fieri sine pñtia, ꝛ
citatione donatarij. ad ꝟ sicut simplex agnitio bo. pos. sufficit, ꝛ
non regrit libellus nec aliqd qeludi iudici vel parti, sed q̃dã de-
claratio volũtas q̃ dꝫ coram iudi. vt. d. l. fi. admit. ad bon. pos.
sic ꝛ insinuatione. Nemo n. potest impedire ne qs volũtatem
suam declararet. vt no. ff. de legꝫ. l. lucius. ℣. fi. in vl. glo. ꝛ facit
q no. in. l. fi. de cura. furio. Ad ꝟ q no. Bald. C. q admit. an-
22 te bo. pos. sup rub. in. iij. q. † vbi vult q in agnitione bo. pos. ꝺ-
tab. nõ regraꝛ pris presentia vel citatio. ꝟ idẽ ꝫ in insinuatione
citationẽ nõ regri. Bal. in. l. j. de lit. qte. si statutũ dicat q cas-
satio possit peti nisi fuerit postulatũ insinuari ad hoc q testa-
tor põt suũ testm̃ insinuare ꝫ nõ heres vino testõre. C. de test. l.
oim. p Bal. Ad ꝟ q dicit de citatione non regrẽda ẽ si nõ re
greret decretũ dicã in. ix. q. ad ꝟ q donatarij nõ interest ꝺdi-
cere. ergo nõ dꝫ citari vel necessario presens esse p. l. nã ita di-
uus. Si ibi dicaꝛ interest sua vt sibi ex presentia regraꝛ, vt. l. j.
in fi. ꝛ q no. ibi. ff. de ꝺben. emp. ꝛ. l. qsensu. ℣ act. ꝛ obli. ꝛ. C. ℣
do. l. nec ambigit, ꝛ q ibi no. ꝛ. ff. de do. l. absenti. Rñdeo p in-
dicem coram quo fit insinuatio ꝛ eius presentiã ei acqri ex dispo-
sitione legũ ꝫ presentiã donatoris, ꝛ iudicis regrentiũ. nã ꝛ p
officiale absenti acqri posse qstat in auct. vt scire proxi. ma. de
bi. credi. ℣. qꝫ vero, ꝛ q ibi no. col. vij. cũ qcor. allega. Bart. ꝟ
tenens. ff. rẽ pup. sal. fo. l. ij. Eo enim ipso q iudex coram quo fit
insinuatio est presens ꝛ recipit insinuationẽ ex ipsa insinuatio
24 ne acqrit ins donatario. Nõ. n. iura regrũt insinuantẽ ꝛ insi-
nuatarium sicut donãtez ꝛ donatariũ. † Ad predicta accedat
q dixit Bal. in auc. eo. cursũ. q insinuatio ab alterutra partium
fieri põt p tex. in. d. auc. ꝛ põt explicari ab vna partiũ sine alia
ex quo infert q nõ regrit ptis citatio, qr si nõ regrit partis pre
sentia. ergo nec citatio, vt. l. iij. ℣. pe. ff. de bo. pos. ꝛ q ibi no. ꝫ
eũ. ꝛ idẽ ꝫ in. l. illud. C. de sac. san. eccle. rõ est qr nõ preindicaꝛ
nisi presenti ꝺbẽti sup proprio vcꝫ ipsius. vnde nullus alius ꝰ
ius in actu faciẽdo vel impugnãdo vt. C. de do. l. si auia vestra.
ꝛ. l. iij. ℣. cause, ꝛ p Cy. in. d. l. fi. ꝛ qꝺ ibi dicit de presentia dona
tarij intellige qñ codẽ tpe cũ donatione fit insinuatio alias non
procederet, vt pz ex rõe sua ex. s. dictis ꝛ statim dicam. ¶ Et in-
tellige q insinuatio põt fieri ab altera partiũ sine alterius pre
sentia vel citatione, qñ ex vtraqꝫ pte donaꝛ vt in dote, ꝛ in do-
natione pp nuptias ex pactis dotalibus, sic loqꝛ. d. auc. nõ au
tem intelligas q donatio possit insinuari altera partiũ boc est
a donante ꝛ donatario, qr vt dictum est non est in facultate do-
natarij sed donantis insinuationẽ fieri, ꝛ q citatio non requira
tur ꝫ bar. in. l. hac. de do. predicta procedũt qñ insinuatio fit di-
uerso tempore, qr si fieret eo. tpe claꝛ est q presentia donata-
rij requiritur in insinuatione sicut in donatione, qr cũ contra-
ctus fiat eodem tempore sine eius presentia insinuatio fieri nõ
posset. sic intelligunt dicta eoꝝ q dicunt qꝺ presentia donata-
rij requiritur ad hoc, qr in insinuatione cause cognitio nõ req-
rit vt dicam in. vij. q. ꝛ ẽt procedunt predicta in insinuatiõe do
nationis, sed in contractu viro citroqꝫ obligatorio insinuando
ex forma statuti vel partium quentione vtriusqꝫ partis consen
sus requiritur sicut in ꝺbendo. hoc ꝓbat tex. in auc. de instru.
fi. ꝛ cau. ℣. si nõ nihil. ver. de qbus lice. ꝛ q ibi no.

13 Quinto quero an donans possit in-
timus† cõ
pelli ad insinuandum donationẽ iam factam p donatariũ. Rñ
deo nõ cũ in eius libera facultate qsistat sicut ipsa donatio, vt.
l. in hac cũ aljs. ℣. pxi. q. allegatis. de hoc est tex. in. l. fin. C. de
do. ante nup. in prin. in ver. supsedebunt. ꝛ in versi. in effectu.
ante enim insinuationẽ donatio est in effectu, ꝛ non perfecta neqꝫ
qpleta immo pro non scripta, ꝛ pro nõ intellecta seu ficta habe
tur. vt. l. sancimus. in prin. de do. ibi sed hoc p non scripto vel
intellecto esse credatur. Si ergo hꝫ pro non scripta, ꝛ non in-
tellecta non potest compelli ad agendũ q non scriptum, ꝛ non
factum est, ꝛ de hoc est tex. apertus in. l. contractus. C. de fide
instru. ꝛ C. de ꝺben. emp. l. fi. insti. co. ti. ℣. in his. ꝛ q no. Cyn.
in. d. l. ꝺctus. in. iij. q. nam sine insinuatione requisita a iure nõ
potest dici donatio cõpleta nuda vel absoluta. vnde ex ea nul-
lum ius donatario potest consequi ꝛ quilibet partium potest a
contractu libere recedere. vt dictis iuribus patet.

Sexto quero nunquid in insinuatiõe can
se cognitio reqra
14 tur †ꝛ fieri possit in quolibet loco quolibet die ẽt feriata. Rñ-
deo q nulla cause cognitio requirit cum in libera donantis fa
cultate qsistat vt. l. in hac. de dona. neqꝫ presentia, vel citatio
donatarij vel alterius requiratur vt dictum est in. iiij. qõ. Hec
enim solennitas est adhibita propter duo. primo ne fiat clam,
ꝛ homines fraudentur, vt. l. data. C. de don. ꝛ qꝛ in magnis q̃sti
tatibus magna obseruantia exigitur vt. l. fina. ꝛ auc. ibi posita
. C. si cer. peta. ꝫ Bar. hoc renentem in. l. modestinus. ff. de do
na. ꝛ in. d. l. in hac. e. ti. Ad ꝟ vt insinuatio sit iurisdictiõis vo
luntarie vt. d. l. in hac, ꝛ illã iudex nõ põt ꝺdicere seu pbibere
vel non admittere, vt in auc. vt nulli in. ℣. ꝛ ꝟ peruenit. col. ix.
vbi tex. dicit q[illegible]ꝺ põt procedere donationẽ ita neqꝫ eius
insinuationẽ. Ad ꝟ q coram quolibet iudice põt insinuatio fie
ri. C. de do. l. data. in fi. ꝛ dicam j. in. xij. q. ꝛ ea ꝫ fore voluntarie
iurisdictionis ꝫ gl. in auc. de defen. ciui. ℣. nulla. colla. iij. ꝛ te-
nent doc. ꝛ Bart. in. l. modestinus, ꝛ Bal. in. l. illud. ꝛ Joan.
and. in. d. ℣. porro. ver. donatio. ꝛ versi. viso. de iudi. ꝛ instruc.
edi. in addi. Spec.

¶ Ex hoc etiam infertur q licet alias filiusfa. non possit esse in
iudicio tamen potest esse petendo instrumẽtum donationis insi
nuari, qr non requiritur cause cognitio. ita consulnit Bart. vt
refert ꝛ sequit Bald. in. l. i. C. qui admit. in. xxj. oppo. facit q
15 idem dixit in ea. l. in. ij. oppo. † Ex his infert q insinuatio põt
fieri die feriata ẽt in honorem dei ꝛ quolibet loco cum non re-
quirat cause cognitionem, ꝛ sic iurisdictionis voluntarie. C. de
feri. l. acutis. faciunt no. in Specu. de fer. ℣. ij. ver. porro. ꝛ per
Host in sum. de fer. ℣. iij. ver. sed que primit. facit. ff. quis ord. in
bo. pos. fer. l. ij. ℣. dies. vide Old. consi. cclij. qꝺ incipit, factum
tale est. Bal. in. l. hac. C. de do. Seruatur ẽt q sepe in loco pri-
uato fiunt tales insinuationes ꝛ iudice pp etatem vel sexum de-
clinante ad loculũ talem facit. ff. de interro. actio. l. voluit pre-
tor. in fi. ꝛ vt ibi no. Non ob. tex. ff. de in. ꝛ in. l. pennl. in fin. qr
loquitur i illo actu quo requirit plena cause cognitio quo casu
sedere debet vbi ius reddere consuenit ꝛ ibi ꝑm Jo. an. sic di-
centem in. d. ℣. porro. versi. donec. ꝛ ver. viso. de iudi. in addi.
Spe. Quinẽt potest insinuatio fieri coram iudice extra suũ terri
toriũ existente, qr iurisdictio voluntaria nõ circunscribit loco,
qr omnis locus ei patet quia libera est de adop. l. emancipari.
ꝛ qꝺ ibi no. facit de iudi. c. nouit. ꝛ qꝺ ibi p Jnn. p Archi. xi.
q. i. c. si quisqꝫ. ꝛ eadem cã ꝛ. q. ij. c. episcopum. ꝛ in. i. di. si ali
quo per Arb. ꝛ de offi. dele. q translationem. p Jnn. vbi dicit
q qs potest legitimari quolibet loco ꝑm Bal. hoc dicentẽ in.
d. l. emancipari. ex quo pz q insinuatio fieri potest etiam in ec
clesia de immu. eccle. c. decet. lib. vj. ad hoc quod dicam in tri
bus proximis. q.

Septimo quero an iudex pos;

16 sit † insinuare donationem a se factam apud seipsum. Videt qđ
lic. d. l. si cõsul. ℣ l. se. ℣ in emãcipatione solita est donatio fieri. C.
de colla. l. vt liber. Contrariñ determinat Guil. de cug. nam do-
natio ideo requirit insinuationem ne forte donans decipiat. Sed
sic erroꝛe posset induci ad insinuandum arg. l. antique. ℣ l. simi-
liter. C. ad velleia. vnde cozã seipso nõ posset fieri cõtra eius opi.
facit. l. si pater. §. fi. ff. de adopt. naz cause cognitionẽ requirit emã
cipatio sicut insinuatio. sic dicit Bar. ind. l. cõsul. puto Guil. bñ
dicere rõne sua. qꝛ eius pꝛesentia non tolleret suspitionẽ fraudis
ob quã requirit insinuatio. Nõ ob. l. si pater. §. fi. qꝛ causa emãci-
pationis fiende cozã iudice non est fraudis suspitio ℣ insinuatio
cause cognitionem nõ requirit, ℣ cñ opi. Guil. transit Bal. in. d.
l. si consul. in. ij. qõ. Et sic subdit rõnem qꝛ ne donãs decipiatur
potest ℣ debet iudex interrogari de causis quare sic patrimoniuz
suum exhaurit arg. C. de pꝛedi. curi. l. j. in fi. lib. x. Sic est qñ mi
noꝛ manumittit vindicta. nam hoc nõ fit cozam se. ff. de offi. cõsul.
l. j. Vñ si iudex non videt subesse cãz. dicet nolumus qꝛ donatio
ponat in actis. ℣ sic nõ erit insinuata ꝑm Guil. vt bal. referti. d. l. si
17 ꝙsul. Sz † Guil. sequit opi. suã qꝛ insinuatio requirat decretũ. ꝺ
qua dicã in. x. q. Sz cum vt dixi. §. pꝛoxi. q. insinuatio cõsistat in
mera donationis voluntate, ℣ nõ in iudicis, ex nũc iudex nõ debet
causaz donatiõis inquirere. cũ illã pꝛohibere nõ possit ℣ cause co
gnitionẽ nõ requirat, qꝛ ꝙ eã nõ leditur nisi donans. Fateoꝛ tñ qđ
posset iudex eã nõ admittere sed faceret litem suã. vt. d. §. ℣ hoc ꝙ
uenit. in auc. vt nulli iudi. col. ix. ℣ dicaz. j. xxv. q. Tñ dictũ Guil.
quod apud seipsum non possit insinuare non placet vt dixi.

Octauo quero si iudex sit notarius, an
poterit esse in
dex ℣ tabellio. Respondeo cñ vt dixi. §. in. vi. q. sit volũtarie iuris
dictionis sic, qꝛ in quibus de plano ꝓcedit potest quis esse iudex
℣ tabellio. C. de sanc. san. eccle. l. iubemus. §. his quoq; iudicibus
℣ qđ ibi not. secus si per viã disceptationis. vt. ff. ꝺ testib. l. currẽt
. C. de senten. ex pericꝛ. recꝛ. auc. nisi bꝛeuioꝛes secundum Bald.
dicentem in. d. l. si consul. in. vij. ff. de adop.

18 **Nono quero que sit causa** insinuationis
† fiende. rñ-
deo Jo. and. in. §. pꝛoꝛo. ver. donatio. de instru. edi. in addi. vt di
xi. §. in. ij. q. ponit quatuoꝛ causas. Pꝛima vt inter insinuationẽ ℣
donationem possit donãs deliberare, an sibi expediat ꝙ insinuati
onem cõsumare donationem. Scõa vt iteratio actus ostẽdat mẽ
tis ꝓdurationem. Tertia vt tollat deceptionis suspitio. Quarta
vt occurrat falsis rõnibus pꝛobationum. Bar. in. l. modestinus.
ponit duas vt dixi. §. in. vi. q. Pꝛima ne fiat clandestine ℣ homi-
nes fraudentur. Secunda qꝛ in magnis quantitatibus magna exi
gitur obseruantia, ℣ sic addit hanc vltimaz quatuoꝛ pꝛedictis per
Joannem andream positis.

¶ Aduertendum secunda rõ fraudis euitande ponitur in. l. da-
ta. C. de donatio. Alie autem sunt magistrales que necessario nõ
aguntur, vt patet ex dictis. §. in. ij. q. Ad hoc quod notat Bart.
ff. de ver. signi. l. liberoꝝm. circa medium

Decimo quero an in insinuatione

19 † requiratur iudicis decretum, auctoꝛitas vel cõsensus. differunt
enim hec tria, qꝛ decretũ est sententia qua iudex contractũ iustuz
futurum esse decernit auctoꝛitatez suã interponendo. Autoritas
est autoꝛizabilis assensus qui cõpetit alicui ex publico officio vel
legitima administratione sicut sunt tutoꝛes ℣ curatoꝛes Cõsen-
sus est plurium seu multoꝝm voluntas ad quos res pertinet si-
mul iuncta, vt no. per Jnno. ℣ clarius ꝙ Joan. and. in. c. j. de reb.
eccle. non alie. libꝛ. vj. ℣ l. si quis mihi bona. §. iussum. de acquiꝛ
ren. hereditа. per Barto.

¶ In nostro ergo pꝛoposito habemus videre de decreto qđ so-
lum cõuenit insinuationi per quẽ ꝙtractus vires assumit. ℣ Guil.
20 de cu. in. l. illud tenet † qꝛ decretum requiritur diffiniens insinua
tionem qđ est descꝛiptio in actis facta decreto vel auctoꝛitate iu-
dicis competentis. ℣ allegat glo. vt nõ fiant pigno. §. illud. col. v.
per quẽ tex. Bal. in rub. qui admit. ad bono. pos. pos. tenuit qđ
requiraꝛ iudicis auctoꝛitas. ℣ hanc sententiam videtur declinare
Specu. ℣ Jo. an. vt patet ex his que retuli. §. in. ij. q. Barto. te-
net contrariñ in. l. modestinus. per iura allegata in sua diffinitio-
ne quã posui in. ij. q. repꝛobant Guil. ℣ per rationẽ in insinuatio-
ne cause cognitio non requirit vt dictum est in. vj. q. Idem tenet
Bald. in. l. illud. non per iura allegata per Bar. que dicit bos
non repꝛobare cñ non dicunt decretum non requiri. sed ꝙ. l. fin. C.
de pꝛedi. curi. libꝛ. x. in ver. etiam sine decreto. ℣ ꝙ rationem, qꝛ
decretum non requirit nisi ad cõfirmandum id qꝛ de se non valet
vt. d. l. fi. Sed donatio valet absq; decreto vt ibi que. l. posset in-
telligi in donationibus que insinuationẽ nõ requirunt non de his
que insinuationem requirunt quam insinuationem illa lex non ex
cludit, ℣ iura allegata ꝙ Bart. satis pꝛobant decretũ non requiri
cum in mera facultate donatoꝛis insinuationem ponant, ℣ non in
cognitione iudicis. ad hoc. d. §. puenit. in auc. vt nulli iudi. in co.
21 ix. ℣ solum requiraꝛ descꝛiptionem in actis fieri. † intelligit tamẽ
Bal. pꝛedicta in. d. l. illud. qđ notarius non debet ponere in ac-
tis auctoꝛitate pꝛopꝛia sed mandato iudicis, qꝛ talem auctoꝛitatez
nõ habent tabelliones. ad hoc ꝙ not. C. de lib. causa. l. iubemus.
℣ l. seruꝰ diui. de dona. ℣ C. de iur. fis. l. instat. li. x. ℣ hoc est quod
dicit Cy. in. l. fin. qui admit. ad bo. pos. pos. quod nõ sufficit fieri
insinuatio coꝛam tabellione ℣ testibus sine iudice. ℣ hac rõne. §. in
j. q. in diffinitione posui ℣ eius auctoꝛitate ꝛc. qꝛ auctoꝛitas req-
ritur ad descꝛibi faciendũ in actis insinuationẽ non ad eius sub-
stantiam validandã, ℣ sic possunt intelligi Specu. Joã. and. volu
isse quos retuli in. ij. q. Qđ autem nõ requiratur decretuz patet ꝙ
l. hominum. C. de testa. vbi pꝛificat insinuatio facta cozã iudice
℣ cozam imperatoꝛe, sed imperatoꝛis sufficit sola pꝛesentia vt ibi
ergo ℣ in iudice, ℣ per. d. l. dicit Bar. ibi qđ sufficit qꝛ pꝛoducat
testamentum coꝛam iudice causa insinuandi lz iudex nihil dixe-
rit. ℣ idem sequitur ibi Bal. ad hoc allegans. l. penul. in fi. C. ad
trebel. que bñ facit iuncta glo. penul. sufficit ergo sola ꝑsentia iu-
dicis in actu insinuationis. Intellige tñ qđ eius pꝛesentia habe
at scientiam insinuationis actus qui geritur. non enim sufficeret
acta ℣ insinuata fuit pꝛedicta coꝛam tali iudice si ignoraret qđ ge
22 ritur, quia † ignoꝛans nõ intelligit pꝛestare pꝛesentiam nec cõsen
suz. ff. de ver. significa. l. coꝛam. ff. de arbitris. l. diem pꝛoferre. §.
coꝛã. ℣ ff. ꝺ testa. l. heredes palã. §. in testamẽtis. in ꝟ. certiorent
℣ C. q admit. ad bono. pos. pos. sup rubꝛi. ℣ ꝓpterea dixit Bald.
qđ notarius nõ debet pꝛopꝛia auctoꝛitate donationem ponere in
actis, sz debet ẽt descꝛibere de mandato iudicis quasi auctoꝛitas
requiratur ad descꝛibendum in actis non ad insinuandum vt ex
illa pꝛesentia ℣ scientia iudicis conꝑobet. Ad hoc quod dicam.
xiij. q. ℣ ad pꝛedicta optime facit. l. sancimus. iuncta glos. super
ver. insinuetur. C. de diuer. rescꝛip. Fatendum tñ foꝛet quod si de
cretũ iudex iterponeret insinuatio facta ẽt cẽseret vt dicit Bal.
in. d. l. sanciuus. ℣ in. l. generaliter. §. in omnibus. C. de iureiurã.
intellige si interponeretur super contractu donationis in scꝛiptis
redacto ꝑm foꝛmam quam posui in. ij. q. alias decretũ nõ oparet
insinuationem que requirit donationem factaz esse in scꝛiptis. C.
de dona. l. donatio. §. in cõscꝛibendis iuncta glo. super ver. opoꝛ-
tet. l. data. iuncta glo. super verbo, insinuatione. ergo nõ requirit
aliud decretũ nisi qđ mandato iudicis donatio scꝛibat in actis, vt
d. l. fin. qui admit. ad bono. pos. per Cy. ℣ dictũ est. ꝟ. ꝑm Bal.
in. l. nc qcq̃. §. vbi decretũ. in scõo euidẽtiali ad mediñ vbi dicit.
vel dic qꝛ aut est insinuationi ꝙtradictũ per aliquos oppositoꝛes
puta ꝙ coniunctos foꝛte donant quia dicunt qđ est facta dolosita
te vel facilitate vel metu vel caloꝛe iracundie vel ex turpi causa.
argu. ff. qua rerũ actio nõ da. l. j. §. que bonoꝛãde. ℣ de furtis. l. fi.
℣ de actio. ℣ obliga. l. fin. de transac. l. nec ei. §. eoꝝ. ℣ tunc post
examinationẽ causarum ꝏbet confirmari vel infirmari. ℣ hoc ap
pellatur decretũ. ℣ ita intelligo glo. notabilem in auc. vt nõ fiant
pignoꝛa. §. fin. col. v. Aut nõ est cõtradictũ. ℣ tunc sufficeret regi
stratio i actis. argu. C. de testa. l. omnium. Sed hec distinctio nõ
placet qꝛ si non admittitur oppositoꝛ nec alterius quam donantis
pꝛesentia requiraꝛ neq; citatio. vt dixi in. iij. q. neq; aliqua cause
cognitio sed in libera facultate donantis cõsistit vt dixi in. vj. q.
23 nec potest habere locum dicta distinctio, † qꝛ sicut contradictio
nõ impedit donare sic etiã neq; insinuare. vt. d. l. in hac. plus di
co qꝛ si foꝛet vera opinio qꝛ decretum reqꝛereꝛ nullus quam do-
nantis pꝛesentia vel citatio requireretur, qꝛ lex vel statutum hoc
non requirit. ff. de acquiren. hered. l. si seruus. §. non dixerit. ℣ qꝛ
citatio eoꝝm quoꝝm nõ interest dicit leniοꝛ solenitas vnde eius
omissio nõ vitiat. ff. de ven. inspi. l. j. §. denuntiari. nec possent cõ
sanguinei appellare a tali decreto qꝛ non leduntur. ff. de appel. re
ci. l. j. in pꝛincip. donans minus, qꝛ ꝙsentit. C. de rebus credi. l. ge
neraliter. §. j. ver. quis enim. nisi statutũ requireret citationẽ ꝙiun
ctorũ seu pꝛesentiam ꝑm Bal. hoc dicentẽ in simili. C. qui admit.
ad bono. posse. pos. l. j. in vlti. charta. Nam si posset appellari,
voluntaria iurisdictio efficeretur cõtentiosa, ℣ ꝙctus efficerentur
iudicium. ℣ sic eadem ratione neq; contradici per cõsanguineos
nisi statutum requireret pꝛesentiam vel citationem vt dictũ est. ℣
24 adde ad hanc. q. quod dicam in. xiiij. questione.

Undecimo quero iurta pꝛedicta † quod
partes agunt in
ꝓditione.

venditione donare ſz ſimulant vẽdere. ⁊ ſup ꝫctu vẽditionis ſimulare iudex interponit decretũ vel ꝫctus vẽditionis insinuaꝫ, qꝛ minoꝛ est ex forma ꝙstitutionũ, an valeat insinuatio vel decretum. Rñdeo nõ qꝛ nõ erat notũ iudici ꝙ pars intendebat donare. nã aperte ⁊ intelligibiliter nã negotij exponẽda est ⁊ declaranda iudici. C. de edic. diui adri. tollen. l. fi. alias nõ intelligeretur factum cuꝫ presentia eius. ad hoc. ff. de bono. poſ. l. seruus. C. Et idẽ est ſi in aliquo actu requiriꝫ ꝓpinquoꝝ presentia vel emicoꝝ. nã debent factum clare intelligere alias ſi ſit actus ſimulatus nõ dicunꝫ fuisse presentes. Ꝟ dicit glo. ff. de bono. poſſ. l. tutoꝛ. dũ dicit amicis ⁊ iudice sciẽtibus ꝙz Bal. vt premittiꝫ scientem. C. qui admit. ad bono. poſſ. poſ. super rubrica.

25 **Duodecimo quero** quis sit iudex †competens ad insinuationem. Rñdeo clare ꝙ in vrbe Romana magiſter census in ciuitatibꝰ defensoꝛ ciuitatis est iudex cõpetens. C. de testa. l. qui testamenta. l. omnium. ⁊. l. ꝙsulta diualia. de episco. ⁊ cleri. l. repetita. C. de dona. l. in hac. ⁊. l. seruꝰ diui. in auc. de defen. ciui. ſ. nulla. colũ. iij. ⁊ auc. vt fratrũ fi. ſ. illud. col. ix. Sz dubitaꝫ, an sit iudex cõpetens ꝑsonaꝝ, an reruꝫ donataꝝ, an quilibet sponte editus. Jo. an. in. d. ſ. porro. ver. donatio. in ver. ſz qꝛ dictum est de instrumen. edic. dicit de primis non dubitaꝫ, de vltimis sequitur opi. eoꝝ in dicto casu qui tenent diuersis tẽporibus in insinuationem fieri debere, vt in dicto casu primo fiat ꝫctus ⁊ postea insinuetur. nã ex foro ꝫctus ille iudex factus cõpetens adeatur ꝑ insinuatione fiẽda. facit. ff. ꝺ iudi. l. heres absens. ſ. j. de foro cõpe. c. fi. ⁊. c. romana. ℞. ꝫbẽtes. eo. tit. lib. vj. ⁊ ꝙ nõ sit necessarius iudex rerũ ꝑz in. d. l. in hac. in princip. C. de dona. ad idem. C. de ꝫben. emptio. l. j. faciunt aduocati in his ⁊ similibus conficiẽ instrumenta de domicilio electo vel de iurisdictionis prorogate. prima placet Jo. an. ex qua liquet ꝙ ex solo ꝫctu donationis ante insinuationẽ quis sortitur ꝙ nõ ꝓcedit sine dubitatione, qꝛ quatenus donatio dꝫ insinuari ante insinuationẽ habetur pro non scripta ⁊ pro non facta. vt. l. sancimus. in princip. ⁊ de
26 dona. ergo quo ad eam insinuationem ex ea non videtur ꝙs posse fozum sortiri ad hoc, †qꝛ in iudicio in quo non fit aliquis actus cõtentiosus nõ proprie dicitur prorogatio vt dicã in prima qõne veriozi. igitur est opinio vltima ꝙ coram quolibet iudice ⁊ vbicunqꝫ locoꝝ possit fieri hmõi insinuatio per tex. d. l. data. in fi. vbi tex. aperte dicit gesta confici super rebus eriã alibi collatis vbicunqꝫ sufficere. quem tex. ad hoc ibi bar. reddit notabilẽ ad hoc qꝛ sicut potest donare res alibi positas vbicunqꝫ locorum. vt. d. l. j. de ꝫben. empt. sic ⁊ insinuare hanc parificationeꝫ. facit tex. in. l. in hac. de dona. ibi atqꝫ vt ipsa donatio sit ita est in voluntate donantis, ita ei liceat donationẽ suam apud quẽcunqꝫ ex magiſtratibus voluerit intimare. ad hoc ꝙ insinuatio est voluntarie iurisdictionis. vt dixi in. vj. q. ⁊ voluntaria iurisdictio non circunſcribitur loco. ff. de adopt. l. emancipari. ⁊ ꝙ ibi no. cuꝫ aliis allegatis ibi per Bal. que retuli in. vj. q. l. ij. C. de emancip. per Cy. Alias ſi vbiqꝫ locoꝝ non posset insinuatio fieri non posset quolibet loco donari, ⁊ sic ſi Jtalicus foret i Alamania non posset donare ſi non posset reuerti vel mittere ad iudicem suum, cuius ꝓrium iura predicta dicunt nec reqrũt electionem domicilij vel iurisdictionis prorogationem seu aliã
27 cautelã ſz liberam facultatẽ insinuandi concedunt donanti coram quo iudice maluerit. †Qua ratione ſi donatoꝛ videat iudicem alicuius loci ſibi difficilem poterit iudicẽ alterius loci ſibi facilẽ adire vt ꝑz ex predictis cũ solus sine donatarij presentia vel citatione illam facere possit ſi precedat donatio in scriptis vt dixi in. iij. q. Aduerte tñ qꝛ vꝝ ꝙ debeat esse iudex q habeat reddere ius vt preses prouincie defensoꝛ ciuitatis vel alius magiſtratus per preal. iura ⁊ iõ ſi ex forma statuti requiratur presentia vnius iudicis de collegio ſi summe excederet non sufficeret talis iudex cũ nõ sit deputatus ad ius reddendũ ꝛm do. Jo. de imo. in. c. cuꝫ cõtingat. in. iiij. q. x. mẽbri. An aũt iudex possit donationem a ſe factã coram ſe insinuari. ⁊ de illa ſi sit notarius conficere instrumentum dictum est in. vij. ⁊. viij. q.

Decimotertio quero in vrbe iudex insinuationis est magiſter census vt. l. testa. C. de testamen. ⁊. l. seruꝰ diui. de dona. Vel pone ex forma statuti est deputatus certus iudex insinuationis in illo loco, an poterit coram alio ex prorogatione in
28 sinuatio fieri. Respondeo non ꝛm Bal. in. l. illud. de sac. sanc. ecclẽ. q allegat. l. seruꝰ diui. de dona. ⁊. l. repetita. de epiſ. ⁊ cleri. ⁊ ibi no. per Guil. idẽ tenet in. l. testm. C. de testa. †qꝛ vbi certus iudex est limitatus non habet locũ prorogatio in aliũ iudicem vt. d. l. testa. ⁊. d. l. repetita. presertim in causis in qbus nõ est ſꝫdictoꝛ. nam in iudicio in quo non fit aliqs actus contentiosus qui actus hꝫ pro lit. contesta. nõ proprie dicitur prorogatio fieri ꝛm Ja. de ra. Bet. ⁊ Cy. in. l. vbi. ſ. i. ff. de tuto. ⁊ cura da. ab his ꝛm Bal. sic dicentem in. d. l. testamenta. ad hoc qõ vbi est deputans certus iudex ⁊ nullus alius iurisdictionem hz sup insinuatione vnde non cadit prorogatio, qꝛ põt quis illaz demũ iurisdictionem prorogare in alium iudicem quã ille iudex hz in suos subditos, ⁊ non aliaz. ⁊ ideo causa ciuilis non põt prorogari in iudicem criminaliz ꝛm Cy. in. d. l. testamenta ⁊ gl. ⁊ bar. in. l. inter conuenientes. ff. ad munic. sic iurisdictio insinuationis non potest prorogari in alium qui in subditos eam iurisdictionem non habet.

29 **Decimoquarto** quero† qꝺ ſi tempore insinuationis est presens ⁊ nihil dicit, an donatio dicatur insinuata. Rñdeo non. Aut ignorat ⁊ clarum, qꝛ nõ dꝫ factum presente iudice. Aut dubitatur ⁊ idẽ, qꝛ ꝑ presentiam nõ probatur scia. vt no. ff. de auct. tuto. l. i. ſ. i. ꝑ bar. aut scit ⁊ hec scia nõ ꝙcludit qõ insinuationẽ suscipiat quam suscipere tenetur. vt. l. seruꝰ diui. in ver. ſuſceperint. qꝛ posset scire ⁊ prohibere. vt in auc. vt nulli iudices. ſ. ⁊ hoc peruenit. col. ix. ⁊ dicam statim in seq. q. ⁊ qõ Bar. ⁊ Bald. in. l. omnium. C. de testa. dicunt sufficere qõ quis presentet donationẽ coram iudice intellige ⁊ insinuationẽ suscipientez. vt. d. l. seruꝰ diui in ver. ſuſceperint. nam non hz locuꝫ pena illius. l. ſi alius q̃ꝫ magiſter census foret presens insinuationi nisi ẽt susciperet vt ibi. facit. ff. de excu. tuto. l. scire. ſ. scire. ad hoc qõ omnis actus qui fit coram iudice vꝝ redigi ad iudicis ptãtem. vt. ff. qui satisd. cogan. l. de die. per Ja. but. vt Bal. refert. C. qui admi. ad bon. posſeſ. poſ. in rubr. ⁊. l. i. in. ij. q. Ésto enim qõ iudex insinuationem suscipere teneatur. vt. d. ſ. ⁊ hoc peruenit. tñ põt eaz non suscipere.
30 qõ facere videtur eoipso qõ non mandat, †⁊ propterea bene dixit Bal. in. l. illud. qõ notarius non dꝫ propria auctoritate donationem ponere in actis. sed iudicis mandato vt ex causa appareat ipsam insinuationem suscipere. eo enim ipso ꝙ mandat donationez in actis describi insinuationem suscepit, qꝛ vult eam fieri de actis. Omnis igitur actus per quez appareat iudicẽ voluisse insinuationem in actis reduci dꝫ insinuatio. sed sine verbo voluntas apparere non põt, qꝛ verbis datur voluntas intelligi. C. de instit. ⁊ substitu. l. reprehendenda. ⁊ puto sufficere ſi diceret ꝙ amisit ſi ⁊ inquantum de iure dꝫ, qꝛ ꝙstat ex hoc qõ voluit eam in actis redigi qõ sufficit. nam qñ actus fiunt publice coram iudice ⁊ palam nõ requirunt aliã publicationez. sufficit. n. ꝙ sint scripta per notariũ ad hoc deputatũ ꝛm Bar. C. de re iudi. l. gesta. allegat. c. quoniam ꝫ falsam. de proba. ⁊ in. l. in donationibus. intellige iudice hoc volente. ⁊ hec volũtas appareat in actis vt ꝑz ex iã dictis, qꝛ notarius nõ dꝫ scribere i actis nisi mandato ⁊ auctoritate iudicis. vt ẽt dicã in. xix. q. Sed ad dubitationẽ tollendã in forma posita sunt verba illa de mãdato ⁊ auctoritate iudicis accedant que dicam in. x. ⁊. xi. q.

31 **Decimoquinto** quero qꝺ ſi iudex† nõ vult consentire qõ donatio in actis redigatur vel suã pstare pñtiã, nã tenẽdo opi. Guil. ꝙ insinuatio requirat decretũ, ⁊ sic cause cognitionẽ planũ qõ posset eam non admittere ex cã. vt ꝑz ex his q̃ dixi in. vij. q. Sed cum nulla cãe cognitio reqraꝫ neqꝫ alicuius pſentia vel citatio. vt dictũ est. ſ. in. v. q. nõ põt insinuationẽ nõ suscipere, ⁊ ſi recuſet eã suscipere in duplũ damnũ passo refarcire compellitur ⁊ pena alia punit. vt in. d. auc. vt nulli iudi. ſ. ⁊ hoc peruenit. col. ix. sicut punitur iudex a quo appellationẽ nõ suscipiens. vt ibi notabiliter, posset tñ donatoꝛ coram alio iudice insinuare ſi nõ foret in loco certus deputatus. vt dictum est in. xij. q.

Decimosexto q̃ro an inter ptes ꝙueniri possit qõ donatio insinuetur. Rñdeo sic vt. l. donatio siue. ſ. in ꝙscribendis. iuncta gl. sup ver. opz. ⁊. l. ſi quis in emancipatũ. iuncta gl. ij. ⁊. l. in donationibus. ſ. i. C. de dona. ad hoc tex. exꝑſſus in auc. de fi. instr. ⁊ cau. ſ. ſi nõ nihil vero ꝺ qbus licebit. ad hoc ꝙ agi põt ꝙ ꝫctus fiat in scriptis. C. de fi. instru. l. ꝫctus. ⁊ instit. de ꝫben. emp. ſ. in his.

31 **Decimoseptimo** q̃ro an donatio† q̃ indiget insinuatione debeat in scriptis necessario celebrari. Rñdeo sic. vt ꝑz ex iuribus. ſ. proxima. q. allegatis. Cuꝫ. n. oporteat illã in actis redigi vt dictis iuribus ꝑz ⁊ in. l. sancimus. ⁊. l. pe. de don. apud acta redigi nõ põt nisi scripta sit, qꝛ aliter nõ foret in actis scripta, ⁊ iõ est scriptura necessaria vt sine ea habeaꝫ quatenus excedat summaz q̃ insinua-

tionem requirit pro nō facta. vt l. sancimus. in fi. princi. de do. sicut dicimus in sententia, qr pro nō lata habetur nisi in scriptis lata sit. C. de sen. ex pericu. recitā. l. ii. & l. fi. & vbicūq; aut a iure aut ab homine talis scripture necessitas requiritur, tunc nil vz qđ gestum est scriptura non intercedente. vt. l. fi. & auc. ibi posita. C. si cert. peta.

33 **Decimooctauo** quero q̄ solēnitas† requirit in donatione seu alio actu q dz celebrari in scriptis & alr nō vz vt donatio quatenus summā excedat & snia vt in alijs casibus no. per gl. & addi. per doct. in. c. i. de censi. lib. vj. in gl. no. casum. & ff. de pig. l. in ꝑbere. Rndeo aut talis actus fit extra iudicium ꝑbendo. aut in actis coram iudice vel per iudicem aliquid agendo aut in vltima voluntate disponendo. Primo casu q ad materiam nostrā non pertinet dz observari forma. l. ꝓctus. C. de fi. instr. & institu. de ꝑben. empt. §. in his. & l. fi. & auc. sed nouo iure. ibi posita C. si cert. peta. & l. scripturas. & auc. ibi posita. C. q po. in pig. ba. & in corpore vñ dicte auc. sumuntur de instrumen. fid. & cau. col. vj. & qđ in eis not. concludens qđ sufficit publicum instrumentum duobus testibus roboratum de ꝙsuetudine. & tenent doc. in. d. auc. sed nouo iure. Bar. & Bal. & Joan. an. in regula, pluralis locutio. li. vi. & auc. sed nouo iure. & in corpore de instrumē. fi. & cau. vsq; ad §. opz. nec restringūtur ad priuatam scripturā ꝑm gl. & doc. cuius solēnitas traditur in. l. scripturas. per Bar. & alios. Secundo casu qui pertinet ad propositū. sufficit quocūq; modo in actis coram iudice scriptura reperiat & sine testibus. vt in auct. de instru. fi. & cau. §. si non nihil. ver. de quibus licebit. & qđ ibi no. col. vi. & in. l. in donationibus. C. de do. ꝑm Bal. in. d. auct. sed nouo iure. qđ vltimū prosequar latius. J. pri. q. In tertio casu dz seruari forma tradita in. l. hac ꝙsultissima. C. de testa. †

34 Et in omnibus predictis casibus sola scriptura demōstrat & loquit & sine ea nihil dr esse factū vel dictū. Cautū tñ fore puto qđ de donatione fiat publicum instrm & illud insinuetur scdm formaz traditam in. ij. q. sed si in insinuatione exemplet. probat exemplum insinuatum in. d. auc. vt fratrum fil. §. illud. in gl. Si igitur donatio foret sine scriptura facta non posset illam donator in scriptis redigere solus & insinuare, qr in scriptura stat ꝓctus substantia in qua donatarij consensus requiritur. Sed si de donatione foret facta scriptura quecunq; publica vel priuata sine aliqua solēnitate posset illam donator insinuare qr insinuatio & acta supplent omnem defectum & per eam nō pōt donator scripturā negare. & sic probat scriptura priuata que per acta probatur. vt. d. l. in donationibus. sicut si eam donator ꝙfiteretur vel si negaret per testes probaretur iuxta no. in. d. l. scripturas.

35 ¶ Decimonono q̄ro iuxta p̄dicta, † an in actis & sic in insinuatione testes requirātur necessario. Antiqua fuit. q. Accur. quē sequitur Bar. in. l. gesta. in. i. gl. C. de re iudi. tenent qđ sic per l. in donationibus. C. de dona. quā sic ibi sumendo Bar. intelligit. idem Azo in summa eo. ti. ver. lz aūt. idem doc. in. c. quoniam ꝫ falsam. in. iij. gl. qr notarius est iuratus. de prescr. c. ad audientiam. & de mandato iudicis scribit ꝑm Bet. & qr postq̄ reperitur in actis creditur scripture lz non publice. xxv. q. i. c. i. de fid. instru. auc. ad hoc cum alijs in predicta gl. allegatis. & per tex. c. qui. vbi parificat publicam personā & duos idoneos viros. Itē tz Spe. in ti. de instru. edi. §. satis vtiliter. in fin. & latius in §. restat. ver. sed cum literis. per. d. l. in donationibus. & per iura & rōnes preallega. glo. & qr iudicis auctoritate & māda to notarius scribit. & sic ꝙcurrit duplex auctoritas, scz iudicis & notarij, quorum quilibet est in officio publico constitutus. per hoc qr sine dubio creditur notario examinati testes quos constat examinari debere sigillatim. i. singulariter & secrete. de testi. l. nullum. & eo. ti. venerabili. & qđ ibi no. in. j. gl. per hoc, qr qñcunq; ēt per tabellionem fit plena probatio. vt in auc. de instru. cau. & fi. §. si vero moriantur. col. vi. & C. de fal. l. si quis decurio. Dicit tñ prealleg. glo. in. c. quoniam. qđ tutius est testes adhibere in singulis actio. Hosti. aūt ꝫnum tenens dicit qđ tutius est & necessarium. allegat no. de fi. instru. c. ij. de decimis. strictum. §. i. in predicta auc. de instru. fi. & cau. §. si quis igitur.

36 & §. si vero. † Ad. l. in donationibus. respondit qđ ibi dicit non esse necessarium vicinos & alios testes adhibere, qr sufficiant hi q̄ sunt cū iudice, vcz familiares & ꝙsiliarij nō enim circa ea que sunt publice sollicitudo notarij pōt. arg. C. de testa. omniuz. nec ꝙsuenit solus iudex esse in iudicio. C. de sent. ex pericu. recitan. l. i. & ij. & iij. C. de iud. auc. ad hec. in fi. ad hoc ēt allegat tex. dicti. c. quoniam. ibi personas. rndeo ad personas testium coram q bus fiunt acta, & si expedit possunt ꝓbari & ad eos recursus baberi. de senten. excō. sacro. Idem voluit idem Host. in summa. de proba. §. quid dz probari. ver. ītz iz pro summa. in. d. l. in donationibus. sunt due gl. vna super ver. adhibere. que tz primaz opinionem. alia super ver. sub notatione q̄ tz secundam. & rndit ad. d. l. in donationibus. aliter quam rndeat Hosti. vt pz ex ea. Quod aūt de reputatione testium dictū est. dicit Hosti. spāle. Jo. aūt and. super dicta. iij. glo. dicit qđ consuetudo seruat. qđ cōiter in litis ꝓtesta. & interlocutorijs notarij scribunt testes in alijs non. apud aliquos ēt obseruatur quod solum in diffinitiua snia testes subscribunt, cum illa sit qōnis actoruz. ff. de re iudi. l. i. & ibi magis periculum. de electio. vbi periculum. lib. vi. Et sic recitando transit do. Anto. de butrio, ego vidi in diuersis locis quancunq; dictarum consuetudinum obseruari. sic ēt qđ notarij actorum, sic ipsos ponunt testes in quolibet actu, tandē

37 si consuetudo adesset illam seruarem, † qr est optima legum interpres. C. de senten. l. ij. & qđ videt Cyn. de eman. lib. l. ij. alias tenerem primam opinio. que cōiter approbatur. & eam ēt bal. tz in aucte. sed nouo iure. vt dixi. §. proxima questio. Non obst. responsio Hostien. & glos. ad. l. in donationibus. quoniā ratio. d. l. concludit aperte solis actis credendum sine testibus. ibi. nam superfluum est priuatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. & constat testimonium familiarium iudicis, & aliorum sociorum fore priuatum cum non plus ipsi quam exteri sint de iure seu a publico deputati. immo minus pp familiaritatem. iura aūt que allegat loquuntur in actis & instrumentis extraiudicialibus. Non obst. c. quoniaz ꝫ, qr verbum personas refertur ad personas iudicis & litigantium. vt glo. interlinealis ibi dicit. Nec obst. ratio specialitatis in examine testium cum eque possent in dicto examine testes adhiberi, sicut in ceteris si cut dixit. tñ Lapus alleg. ꝛc. vt dictus Ant. refert in. d. c. quoniam ꝫ falsam. predicta procedere in actis iudiciarijs. in alijs secus qua rōne dicit qđ non vz delegatio, si non probatur per instrm cum testibus lz confectum apud acta, sicut neq; instrm ꝓcurationis, qr ista non sunt acta iudicij ꝑm eum quod non procedit retenta opi. j. qr etiam donatio & contractus que insinuatur non sunt acta, & tamen tenet insinuatio sine testibus. vt. d. l. in donationibus. & in dicta aucten. de fid. instrumen. §. si non nihil. versicu. de quibus licebit. quando enim celebrantur testibus interuenientibus. idem quod de actis iudicatur sicut si testamentum fiat apud acta. in. l. omnium. C. de testamen. ad hoc quod dictum est in proxi. q.

38 ¶ Vigesimo quero an in ꝓctu† seu donatione insinuatione indigente requiratur partium subscriptio. Spec. in preallega. ti. §. porro. in dicto versicu. donatio. posuit subscriptionem donantis & donatarij. dicens vtile fore quod iudex etiam se subscribat. Joan. and. dicit quod subscriptio iudicis & donantis non est in vsu. vt retuli in. ij. q. quasi de subscriptione donatarij non foret dubium non requiri, de iudice non est iure cautum. de donante cauetur in. d. l. in donationibus. qđ sic, sed vt dicit Joan. an. nō est in vsu. puto qđ neq; de iure si donatio fiat per publicam personam. vt dixit in. xvij. qō. Nec obstat. d. l. in donationibus. qr pōt intelligi quando de donatione est facta scriptura priuata manu priuati vel tabellionis nō rogati. vt no. in auc. de instru. cau. & fi. §. sed si iuxta. Nec ob. gl. l. ꝓctus. super verbo, absoluta qr dictum verbum dz exponi. idest lata ꝑm Cy. ibi in pe. q. De subscriptione autem testium clarum est nō requiri, vt dictum est in precedenti. q.

39 ¶ Vigesimoprimo quero qr ꝓctus qui dz insinuari. necessario dz in scriptis celebrari. vt dictum est in. xvij. q. † qualiter dicat ꝓctus in scriptis celebrari. duplex fuit opinio. Prima q i scriptis dr qñ agant ꝑbentes qđ scriptura fiat vt non aliter valeat ꝓctus. hec vera est in se, tamen eam non videmus in vsu. dicit glo. instru. de ꝑben. empt. §. in his. Secunda fuit opi. qđ sufficiant ꝑbentes vel aliquis eorum dicat in principio contractus qđ inde scriptura fiat, lz non dicat quod aliter non valeat nisi fiat, & hanc approbat gloss. in. l. ꝓctus. super verbo, in scriptis. & clarius in. d. §. in his. & hanc tenent docto. Cy. in. l. ꝓtractus. in. j. questio. Bald. ibidem in. iij. notabili. plus dico qđ qñcunq; de contractu fiat scriptura anteq̄ contrahentes ꝑbant dicitur contractus in scriptis celebrari, qr facto sicut verbo, dr voluntas intelligi. hoc tz glos. C. de testi. l. testium. super verbo, inscriptis. vbi ergo est predictum vel scriptum. dicitur contractus in scriptis celebrari vbi nō est post dictum. & primo ꝓctus tūc scriptura est ad cōmemorationē & in vi solius probationis. vt. ff. de pigno. l. contrabitur. vnde qñcunq; aliqua partium dicit habemus notarium est signum qđ dz ꝑbi in scriptis, & qđ nō erat

erat alius contractus. ſm Bal. in dicto tertio notabili. qui ſubdit idem ſi a iure vel a conſuetudine hoc ſit inductum. ſm Alco. de mata. ⁊ Cy. de fi. inſtr. C. l. ẽctus. ⁊ ideo contractus q̃ p ſubhaſtationeꝫ formantur ⁊ bãniuntur in codicilis ſicut ſunt cõtractus qui fiunt per ſubhaſtationem a regibus ⁊ comitibus i q̃ bus forma ſcripture precedit conſenſum omnes iſti contractus dicuntur in ſcriptis ſm Bal.

40 ¶ Vigeſimoſecundo quero nunquid in † contractu inſinuationem requirente. vt dixi in. xvij. q. qui dz in ſcriptis celebrari debeat ſcriptura precedere, ⁊ poſtea legi ⁊ conſenſus preſtari. reſpondeo ſic. nam ea que celebrantur in ſcriptis debent tota p̃us ſcribi ⁊ poſtea legi. vt dicta. l. contractus. de fide inſtru. ⁊ d. §. in bis. de contraben. emptio. ⁊ ſic no. Bar. in. d. l. contractus ex quo infert quod notarius poſtquam eſt rogatus de appellatione que dz interponi in ſcriptis, vel de ſententia que dz pferri in ſcriptis, non poteſt ibi aliquid addere vel detrahere per dictaz. l. contractus. vnde errant notarij qui dicunt ſe rogatos de appellatione in ſcriptis interpoſita, ⁊ poſtea dicant parti dicta bis eam ⁊ dabis mihi. nam ante omnia dz eſſe dictata ⁊ poſtea lecta ſm Bar. qz talis ſcriptura eſt ineme̅dabilis ex quo ſemel abſoluta eſt. nam ſi appellans vult aliquid emendare dz facere de conſcientia iudicis ⁊ non de conſcientia ſolius notarij. vt. C. de appel. l. ſiquis libellos. ſm Bal. in. d. l. contractus. nec tamen placet quod Bal. ibide̅ dicit quod iſte ordo non cura̅ dũ modo vtrunq; interueniat eodem contextu, vt ſi partes premittant conſenſum dño conſentimus in quantũ ſcribatur, qz poſt ſcriptum contractum nihilominus debebit a partibus approbari. vt. d. l. cõtractus. vt Bar. dicit. nam antequam partes ẽctũ pro perfecto ⁊ abſoluto habeãt ex verbis primo dictis nentri aliquod ius queritur. ⁊ ideo in quadam materia queſtio. de facto dixit Barto. quod lz in vno inſtrumento eſſent plura apposita pacta. vnum primo aliud poſt, ille in cuius fanore̅ pactũ eſt primo appositũ nõ poteſt hoc allegare, ſecũdo id eſſe primo conuentum cũ iſte contractus ſimul ⁊ ſemel aſſumit vires cuz a partibus fuerit abſolutus. vt. d. l. contractus. ſm Bar. ibi, qđ ibidem Bal. verum dicit niſi in ordinato a ratione. vt. ff. qui poti. in pig. habe. l. inſulaz. ⁊ niſi in correctis. vt. ff. de manu. teſt. l.

41 ſiquis imo. ⁊. ff. ſi cer. peta. l. lecta. §. dicebam.

¶ Vigeſimotertio quero nunquid † contractui in ſcriptis celebrato ſeu inſinuato. poteſt aliquid addi vel minui. Reſpondeo non, vt patet ex dictis in proxima queſtio. ⁊ tenet Barto. in. l. Gallus. §. idem credendum. ff. de libe. ⁊ poſtbn. quez Bal. alle. ⁊ ſequitur in auc. ſed nouo iure. C. ſi cer. pet. neq; poſſunt partes in contractu in ſcriptis celebrato ſe cõmittere rogatioi ſeu imbreniature notarij, qz foret renuntiari ſolẽnitati inſinuationis q̃ nõ poteſt, vt dicã in. lxj. q. ⁊ facere q̃ ẽctus in ſcriptis fieret ſine ſcriptis q̃ eſt impoſſibile. ff. de le. j. l. nemo põt. ſecus in cõtractu q̃ ſine ſcriptis celebraꝫ, qz tunc poſſent partes ſe cõmittere imbreniature notarij. ſm Bar. in. d. §. ide̅ credendũ. ⁊ ſic dz intelligi Bal. ſup hac. q. in. l. ẽctus. qui aliqualiter ꝙfuſe loqui

42 tur vt ſeipſuz declarat in. d. auc. ſz nouo iure. ſi cer. pe circa fi. ¶ † Vigeſimoquarto q̃ro notarius facit primam ſuam ſcriptu ram que interdum appellatur nota. de fi. inſtru. cum. p. tabellio. Interdum protocollum. in auct. de tabel. in rubro ⁊ nigro. col. iij. Interdum ſchеda ſeu ſchedula. Interdum rogationes. vt. d. l. ẽctus. ſuper verbũ, in ſcriptis. Vulgariter appellaꝫ imbreniatura ſm doc. An talis ſcriptura probet ẽctum in ſcriptis ſeu ſine ſcriptis. Rñ. gl. in. l. argẽtarius. in p̃n. ſup verbo, ſimiles. que dicit tabelliones cogẽdos recepta mercede eoz rogationes exhibere. ⁊ Spe. idem dicẽs in ti. de inſtru. edi. §. videndum. verſ. qd ſi tabellio. videntur velle q̃ rogatio vel protocollum probet. pro quo dicto facit q̃ oia illa bz que habere dz vz inſtrumentũ, ⁊ plus qz ipſa rogatio eſt origo ⁊ fons vnde fumit inſtrumentũ. ⁊ ſic plus illi credendũ. ix. di. vt veteruz. ⁊ qđ ibi not. lxxvij. diſtinc. ieiunium. ij. C. de eden. l. pe. in fi. ⁊ i auct. ſigs in aliquo docume̅to, ſz in eo ẽdicente protocolum eſſe p̃in cipiũ inſtrumenti nõdũ cõpleti. vnde niſi compleatur p̃ nihilo

43 habentur. C. ad ſille. l. pe. in fi. dat ſimile de teſtame̅to ⁊ de ſnia † q̃ nõdũ cõpleta lz ſcripta nihil probant. pz primum. C. de teſt. l. ſi is. ⁊ l. ex ea ſerui. C. de ſent. ex peri. reci. l. j. ⁊ videtur ſz eos caſus. C. de fi. inſtr. l. ẽctus. in p̃in. ibi nõ aliter vires habere q̃z ſi in mũdũ ꝛc. ⁊ ſequitur vt nulli liceat pluſq̃ ꝛc. ⁊ lz ibi loquaꝫ de cõtractu in ſcriptis quo ad ſubſtãtiã obligationis, ide̅ tame̅ dom eſt de alio quo ad ſubſtantiam pbationis ex ide̅titate rationis. C. de cõſti. pecu. l. ſi. de confir. vti. vel inuti. cũ dilecta. ⁊ facit q̃ no. C. ó teſ. l. j. ⁊ ij. bene facit ad p̃ncipale dcm̃ ó le. mã.

c. i. ſm Jo. an. cuius verba ſunt p̃dicta qne̅ ſequit. d. Ant. in. c. cũ. p. tabellio. in. fi. ⁊ plus voluit Cy. in. d. l. ẽctus. in vlt. q. vez qđ protocollum ſeu imbreniatura non probat niſi redigatur in mundum. per. d. l. ẽctus. ⁊ qz oportet qđ inſtrumenta habeant ſuas proprietates quas non bz imbreniatura, ſcilicet vt habeat ſubſcriptionem tabellionis nõ preſciptionem, videlicet qz tabellio habet in inſtrumento ſe ſubſcribere ⁊ ſignum apponere. vt in aucten. de inſtrume̅. fi. ⁊ can. §. ſed ſi inſtrumenta. col. vj. ſubdit tamen Cyn. in fi. quod predicta procedunt viuo tabellione,

44 ſed eo mortuo non † maxime cum ex conſuetudine ex auctoritate publica committatur cui conſuetudini tanquam legi ſtanduz eſt ſm Cy. ſi igitur iudicis auctoritate protocolluz exempletur probat ſm eum. quem Bal. ſequitur in. d. l. ẽctus. ⁊ d. Anto. in. d. c. cum. p. tabellio. in fi. qđ eſt verum in ẽctibus qui nõ celebrantur in ſcriptis, in illis enim nil addi põt, ⁊ nil probat niſi per tabellionem redigatur in mundum neq; iudicis auctoritate põt exemplificari addendo aliquid. ſm Barto. in. d. §. ide̅ credendum. ⁊ Bald. in. d. auct. ſed nouo iure. ẽctus ergo in ſcriptis redactus in mundum in protocollo cum ſubſcriptione ſigno ⁊ alijs probat ⁊ exemplificat poteſt alias nõ neq; poteſt in dicis auctoritate exemplificari neq; fidem facit ẽt ſemiplenaz forſan. iuxta ea que ſcripſit Bart. in. l. admonendi. de iureiur. ſecus in ẽctu ſine ſcriptis celebrato qui fidem facit ſi iudicis auctoritate exemplетur alias non ſm docto. prefatos. ⁊ ſic inſtm inſinuationem requirens non probat niſi in protocollo ſit completum cum omni ſolennitate.

45 ¶ Vigeſimoquinto quero an vnus † ẽctus poſſit publicari cartis, ſiue ſit celebratus in ſcriptis. ſiue nõ. Rñdeo ſic. vt. ff. de teſta. l. vnum. ⁊ no. gl. ff. eo. tit. l. j. qz ẽctus ſeu actus qui celebrant in ſcriptis eſt quid intellectuale ⁊ penes intellectuz, ⁊ vnus eſt ⁊ non plura lz pluribus cartis ſit ſcriptus ⁊ publicatus qua ratione ſi de quolibet contractu dz ſolui gabella ex forma ſtatuti ſimile ſcripture fiant de vno contractu vnica debet ſolui gabella. ſm Bart. in. d. l. j. ff. de teſta. ad hoc qđ idem Bar. no. ff. de leg. ij. l. ſempronius attallus.

¶ Vigeſimoſexto quero dixi donationem poſſe ex poſt facto omni tempore inſinuari. ſ. in. iij. q. An interim antequam inſinuatio fiat tz contractus, ⁊ ſi tradatur res donata tranſeat dominium. Rñdeo quatenus excedat ſummã legitimam nõ vz ipſo iure, ⁊ habetur p̃ nõ ſcripta ⁊ pro nõ facta. vt. l. ſancimus. in p̃in. de dona. ⁊ qz ab initio eſt nulla ex ea nõ oritur ciuilis neq; naturalis obligatio. ſm bart. ff. de fideiuſ. l. cum lex. eſt caſus in

46 l. ſi quis p̃ redẽpto. † arguẽdo a ſpãli ad ius ſingulare. de leg. tranſfertur tñ dominiuz ſi res donata traditur, qz talis donatio non eſt ẽ legem, ſed preter legem ſm doc. in. l. nõ dubium. C. de legi. Sed tamen donatore inſinuationez facere nolente compelli nõ põt. vt dictum eſt in. v. q. ⁊ eo penitente poſſet rem traditã repetere conditione ſine cauſa vel ob cauſam iuxta nota. ff. de dona. l. i. ad hoc. l. contractus. ⁊ quod ibi nota. in gloſſ. contra Bart. ⁊ tranſeat dominium poſt predictam glo. tz Cy. in. d. l. contractus. in. iiij. q. Bal. idem dicit q̃ aut iſta traditio interceſſit reſpectu future cauſe, ⁊ tunc tranſferatur dominiuz quaſi fide habita de cã. Aut eodem ſtatu interceſſit, ⁊ tunc non tranſit dominium, qz non eſt fides habita de cauſa, nec videtur hoc caſu quod tranſferatur dominium. argu. ff. de pig. act. l. ſi cum. ſed ſemper poſſeſſio videtur tradi reſpectu future cauſe cuz illa procedat. C. de acquir. poſ. l. ij. amplius ſi tradens nõ foret dominus ex tali contractu tranſferret vſucapiendi conditionẽ titulo pro donato. ſm Cy. in. d. l. contractus. in. v. q. vel generali titulo pro ſno ſm Bal. in. d. l. contractus.

47 ¶ Vigeſimoſeptimo quero ſtatuto † cauetur q̃ omnis donatio debeat inſinuari intra menſem alias non valeat, nõ fuit inſinuata intra menſem, ſed ab initio fuit res tradita, an donatio ſit nulla ipſo iure ⁊ dominij tranſlatio impediatur. reſpondeo de ſolutione, dicendum quod quandoq; lex, ſeu ſtatutum precipit aliquid fieri tẽpore ipſius contractus, ⁊ tunc ſi non obſeruatur contractus eſt nullus ipſo iure, qz verbum non vz, intelligitur ipſo iure. C. de legi. l. non dubium. ⁊. l. ij. C. de cano. fru. vi. ro. lib. xi. ⁊ ſic loquitur queſtio precedens. quandoq; lex diſponit ſuper contractu iam facto ⁊ ipſo iure contractus non annullaꝫ, ſed opus eſt per ſententiam reuocari. vt argu. l. vniuerſa. cum ſua glo. C. de preci. imper. offe. Ideo ex illo contractu tranſlatum eſt dominium. Predicta vera niſi ſtatutuz diceret expreſſe alias contractus ſit ipſo iure nullus. tunc enim contractus ipſo iure annullaretur. non tamen propterea dominium ipſo iure tranſferretur. ⁊ ideo locus eſſecõditioni ſine cauſa vel ob cau-

sam.not.in.l.j.ff.de dona.ad hoc quod not.in.l.contractus. de fide instru.ſm Barto.sic dicentem in.l.si ita quis.§.ea lege.ff. de verb.ob.z in.d.l.vniuersa.z in.d.l.ij.de cano.fru. vr. ro.li. x.z in.l.cū lex.ff.de fideiuſ z bal.in.l.bi qui ad ciuilia.C.de ap. ad hoc quod dictum est in precedenti.q.

48 **Vigesimooctauo** quero † quid si simpliciter dicat statutum qđ donatio debeat insinuari intra mensez an insinuatione nō facta intra mē sem donatio carebit effectu.rñdeo sic,vt sentit Bar. z expresse vult Bal.in.l.vniuersa.C.de preci.impe.offe.z in.l.fi.C.de do. ante nup.p.d.l.in verbo,in effectu.qz lz prin.d.l.per subsequē tem corrigatur, tamē nō corrigūtur rōnes z arg.que sumuntur ex ea.z ēt ratio predictorum,qz verba limitatiue apposita ha bent indicere terminum quem non lz excedere. vt.ff.de ꝯbend. emp.l.qui fundum vendebat.ſm Bald. in.d.l.fi.intellige per sententiam vt dictum est in proxima.q.

¶ Vigesimonono quero an donatio facta per defunctum pos sit insinuari per heredem.Respondeo cum donatio nō insinua ta non sit nulla.vt dictuz est in.xxvij.q. Res donata effecta est heredis,vnde vt donata a defuncto insinuari non posset, qz qui pōt donare pōt insinuare.vt.l.in hac.de don.sed defunctus nō potest donare.ergo nec insinuare,qz ius insinuandi non est he reditarium sicut neqz ius donandi.

49 ¶ Trigesimo quero † an contractus qui insinuantur possunt es se manu diuersorum notariorum,videlicet instrumentum manu vnius notarij z insinuatio manu alterius. Respondeo sic. cum sint actus separati z tempore diuerso fieri possint.vt.l.fi.§.pen. C.de dona.ante nup.z dictum est in.ij.q. instrm tamen vel in sinuatio non possent scribi manu diuersorum, qz tunc scriptura non fertur munda,sed suspecta.tex.est in auc.de trien.z semis. §.qđ sepe.ſm Bal. in.d.l.ꝯctus. plus subdens qđ non solum scriptura dz esse munda,sed ēt carta in qua scribitur. vnde pp vilissimam [illegible]dam cartam scriptura est suspecta. scōm Guil.alle[illegible]§.sepe.ſm Bal. ad hoc glo. d.l.contra ctus.super [illegible]undum.dicens quod carta dz esse munda, idest sine vituperatione.

¶ Trigesimoprimo quero an quilibet notarius possit de insi nuatione rogari. Respondeo sic cum sit actus volūtarie iurisdi ctionis.vt dictum est in.iiij.q. nisi certus sit notarius deputa tus,qz tunc alij notarij nō possent.vt no.Bal.in.l.ij.C.quomo. z quan.iud.ēt de consensu partium.vt no. Bal.C.de testa.l.te stamenta oia.C.de spoz.l.j.sicut de iudice dictuz est in.d.xij.q.

50 ¶ † Trigesimosecūdo quero an insinuatio possit probari p te stes. Respondeo nō cum requirat scripturam.vt scripsit bald. C.de eden.l.is apud quem. nisi testes probarent fuisse in scri ptis celebratam secundum eundem.C.de re iudi.l.gesta.

¶ Trigesimotertio quero qualis probatio requiratur ꝯ instru mentum insinuatum. Respondeo refert vtrum velit, qz redar guere cōtenta in instro z requiratur scriptura aut quinqz testes C.de testi.l.testium.z auc.ibi posita.z.l.fi.C.de arb. Aut quis vult probare aliquid compassibile cuz instro vt se soluisse vel ex pendisse,z ex hoc opponere exceptionem compensationis,z tunc nulla lex prohibet probationem testium.vnde emphyteo ta potest probare solutionem canonis per testes z reus condem
51 natus satisfactionem per testes idoneos, † qz in dubio stamus regule.vt nota.in.l.omnis diffinitio.de regul.iur.z hoc in scri ptura legali vt ita dixeriz,seu in cōtractibus requirentibus scri pturam de iure, sed si requiritur scriptura ex partium conuen tione,tunc non potest probari nisi per scripturam, seu quinqz te stes ſm formam.d.l.testium.scōm Bald. sic dicentem in.d.l. testium.Confessione autez z iuramenti delatione probari pos set ſm Bal.in auc.sed nouo iure C.si cer.pe.Et per hec fiat fi nis prime parti presentis tractatelli.

SVMMARIVM

1 Insinuationem que requirant.
Donatio ēt excedens quantitatem qñ non egeat insinuatione.
2 Imperator.ll.non subijcitur qztum ad personaruz capacitatē.
Reges in regnis suis vicem imperatoris obtinent.
3 Donatio quotuplex sit,z que sit que insinuationem requirat.
Sponsalitia largitas,an sit donatio.
4 Insinuationem nunquid requirat donatio mortis causa.
Bos est donatio,que insinuationem non querit.
Bos viro cur detur.
5 Insinuatio donationis pp nuptias omissa,an noceat marito.
Pactum dotis lucrande,an z quando teneat, z insinuationez requirat.7.
6 Insinuatio,an requisita in lucris dotalibus ex forma statuti mu liere predecedente.
7 Donatio ꝙfirmanda post mortē,an nomine donationis veniat.
8 Statutum limitatur per legem vel per aliud statutum.
9 Donatio ad pias causas nunquid egeat insinuatione.
10 Lex imperialis fauens ecclesijs requirenda si per sedem apo stolicam non reprobetur.
Statutum inferiorum etiam quo ad commodum ecclesiarum non tenet.
11 Donatio facta amico amore dei,an egeat insinuatione.
12 Relicta pro peccatis quando censenda ad pias causas.
13 Usurarum futuri temporis remissio, an sit donatio, z insinua tione egeat.
14 Donatio tacita,an exigat insinuationem.
15 Donatio remuneratoria insinuationem nunquid requirat.16.
Remuneratio differt a donatione.
16 Merces eximij laboris estimationem non recipit.
Intellectus.l.aquilius regulus.ff.de dona.
17 Liberatio quando insinuationem postulet.
18 Intellectus.l.contra iura.ff.de pactis.
Liberatio sine causa,an teneat.
19 Intellectus.l.modestinus.ff.de dona.
20 Remissio debiti nunquid insinuationem velit.
Lex in donatione correlatiua quid consideret.
21 Confessio in iudicio facta sine causa insinuationem repnit.
Renuntiatio future successionis facta per filiam dotatam pa tri cum iuramento non eget insinuatione.
22 Donatio in premium emancipationis qñ exigat insinuationez.
Intellectus ad.l.donatio siue de dona.C.
Donatio incipiens a traditione insinuatione indiget.
23 Promissio inter fratres de bonis superuinēti nō habita prole vinentis,an insinuationem requirat.
24 Veritatem que naturaliter inest rei nominatio non immutat.
25 Intellectus.l.donari.ff.de reg. iur.z.l.fi.§.similiqz modo.C.de dona.ante nup.29.
26 Pactum mutuum quando dicatur.
Donatarius de iure ad antidora obligatur.
27 Transactio,an insinuanda vbi statutum contractus omnes mi norum insinuare iubet.
Statuta qnando late interpretanda.
28 Insinuatio facta ab vno prodest ei ad quez donatio porrigitur per consequentiam.
Legatarij possunt esse testes in testamento.
29 Insinuatio a quo fiat.
30 Heredi ante mortem testatoris ius non queritur.
Insinuationis effectus ad legatarios protenditur.
31 Fideicommissarius insinuat testamentum,heres autem nō,qđ iuris,an prosit fideicommissario.32.
32 Insinuare alius pro alio an possit.
33 Statuta de insinuatione loquentia, an ligent clericos z quan do.34.35.38.
34 Ecclesiastice res ad iurisdictionem statuentium non pertinent.
36 Statutorum z consuetudinuz obseruantia que loca consideret.
37 Statuta laicorum qño ligant actus clericorum.
39 Statutuz de legatis insinuandis citatis citandis, vtrum cōpre hendat clericum legatarium.
40 Edictum omnes astringit.
41 Ordo pretoris seruandus saltim de facto.
Judex z pars faciendo quod possunt nō tenentur ad ampliorez obseruantiam.
42 Clausula in donatione apposita si summā. 500. solidorum excē deret zc.an suppleat insinuationis defectum.
Insinuatio ad quid inuenta.55.
43 Fictio veritati prenalere non debet.
Argumentum de re ad tempus valet.
44 Donationes diuerse diuersis temporibus facte in fraudē legis nunquid valeant.
Exceptio simulationis z fraudis potest opponi aduersus dona tionem insinuatam.
Donatio propter possessionis retentionē presumitur simulata.
45 Donatio iurata,an valeat sine insinuatione.
Juramento tria concurrere debent vt aliquid operetur.
Clausula qualis in iuramento intelligatur.
46 Jurans ex supernenienti causa non astringitur.

Donans

47 Bonans nunquid renuntiare possit legibus insinuationem reg rentibus maxime cum iuramento. 49. 55. 58.
Legum asperitas pactis litigantium mitigatur.
48 Legibus certam solēnitatem in actibus hominum inducētibus renuntiari non potest.
50 Renuntiatio nunquid firmetur iuramento.
51 Juramenti absolutio quando peti possit.
Cōtractus invalidus iuramento firmatur dūmodo saluari pos sit sine interitu salutis eterne.
52 Renuntiatio velleiani facta cum iuramēto, an noceat ꝛ teneat sine certificatione.
Juramentum representat maioritatem.
53 Donatio licet non sit insinuata potest tamen esse publice facta coram testibus.
54 Reipublice ꝛ interest ne quis re sua male vtatur. non tamē suf ficit ad iuramentum infringendum.
56 Intellectus. l. illud. C. de sac. sanc. eccle.
57 Obligatio iurantis afficit heredes.
58 Juri presumenti dolum renuntiari non potest.
59 Leges prouident casibus qui euenire possunt ꝛ non eueniant.
60 Solidus in materia insinuationis donationeꝫ quomodo capia tur. 61.
61 Honeta in contractibus, legibus, ꝛ statutis q̄ tps respiciat.
62 Solennitatis adbibitio est omni tempore vniformis.

¶ Secunda pars principalis huius Tractatus, que donatio nes, seu contractus insinuari debeant.

1 # Primo quero igitur, que

p †requirunt insinuationem, Respondeo testamēta. C. de test. l. testamenta. ꝛ l. consulta annalia. ī auct. de defen. ciui. §. nulla. col. iij. in auc. vt nulli iud. §. ꝛ hoc pernenit. colla. ix. quorum insinuatio pertinet ad aperturā ꝛ publicationem ipsorum de qua non agit presens opusculū. po nit eam Bart. in. l. j. ꝛ ij. ff. quemadmodū testamen. aperian. ꝛ Bald. C. de testamen. l. publicati. sed aperto ꝛ publicato testa mento, seu scripto ꝛ publicato manu publici notarij nō est op⁹ alia insinuatione nisi ex forma statuti requirat, de qua agit pre sens opus. Contractus autē excepta donatione insinuationem nō requirunt. C. de fi. instru. l. contractus. nisi id agatur inter ꝫ hentes. vt. d. l. contractus. ꝛ in auc. de instru. fi. ꝛ cau. §. si vero nihil. ver. de quibus licebit. ꝛ dictum est in. xvj. q. sic neqꝫ req runt scripturā. C. de pact. l. pactū. C. de trāsac. l. siue apud acta. ff. de pig. l. ꝫbitur. Fallit in casibus ibi no. ꝛ plenius in. c. j. de censi. lib. vj. in glo. nota casum ꝛ super ea per doc. Donatio au tem requirit insinuationē si excedat quingentos solidos hodie. C. de dona. l. pe. §. fi. Fallit si donetur in redemptionem capti uozū vel a matre militum doneť militibus vel alicui doneť in re fectione domus. C. de dona. l. sancimus. ꝛ auc. de nō alienan. §. si minus. ꝛ §. v. ꝛ in auc. vt fi. pigno. §. fi. colla. v. ꝛ in alijs casi bus subsequentibus. ad ad hoc q̄ no. Azo in summa. eod. ti de donatio. §. ꝫ autem. ꝛ Hosti. in summa sua. eo. tit. §. que dona
2 tio. in princip. ꝛ gl. insti. eo. §. sed ideo. ꝛ C. eodeꝫ. titu. l. penul. †q̄ autez dixi si donet imperator vel ei donetur non subiici legi bus, nec quantū ad insinuationem, nec quantum ad capacitatē personarum. vt. C. de dona. inter vir. ꝛ vxo. l. pe. Multis vī q̄ cū hodie reges i regnis suis de facto vicē iperatoris obtineāt, idem sit in illis dōm. ꝛ eo amplius in bis qui non recognoscunt imperiū. ſm Jo. an. in tit. de instr. edi. §. porro. ver. donatio. in addi. in fin. ꝛ q̄ ipse scripsit de verb. signi. super quibusdam su pver. regū. ꝛ de re iud. cū tunc in gl. magna. ver. sed nūquid re gis. ad hoc q̄ scripsit Bar. ff. de publi. l. si publicani. vbi āt do natio nō excedit quingentos solidos nō exigitur scriptura seu i sinuatio nisi cōuenerit iter eos vt fiat i scriptis vel insinuet. C. ō dona. l. donatio siue. §. in ꝙscribendis. ꝛ q̄ ibi no. gl. super vers. opz. ꝛ l. in donationibus. §. j. eo. ti. forte idem ꝛ si fiat in filiuz a patre emancipatum, infantē. C. de dona. l. siquis emancipatum. Si fiat in cōiunctas psonas. vt. eo. ti. l. data. ſm Azo. in. d. ti. de dona. l. siquis in emancipatum. loquitur quādo agitur quod donatio fiat in scriptis. vt ibi no. in. ij. gl. ꝛ similiter loquitur. l.
3 data. vt ibi videtur in gl. ij. ꝛ l. contractus. de fi. instr. in glo. iij. ¶ Scdo quero q̄ donatio excedēs †qngētos solidos isinuatio nē regrat. rīdeo donationū alia simplex, alia ob cāz. simplex ē donatio, ppie, ꝫ donatio ob cāz fiest ppie donatio. vt. ff. de do na. l. j. p totā. l. ꝛ l. aristo. ꝛ l. hoc iur. §. j. ꝛ §. fi. siue donatio sim plexfiat pure, siue in dē vel sub ꝺditione cuius euentus nō re spicit donantis cōmoduz vel perfectū, qz tunc nō foret simplex, sed ob causam. vt. d. l. i. §. j. ff. de dona. in glo. q̄ incipit cuius in tuitu. ꝛ dicit Azo. in summa. eod. titu. versicu. que sit donatio num diuisio. ꝛ Hostien. eodem titu. in summa. §. quot eius spe cies. versicu. j. ꝛ ij. sola igitur simplex est propria donatio, siue sit pura, siue in diem, vel sub conditione excedens quingen tos solidos insinuationem requirit. vt. l. sancimus. in princip. iuncta. j. glo. in aucten. vt fratrum filij. §. illud. iuncta vlti. glo. col. ix. ꝛ aucten. eodem cursu. de dona. ante nupt. inde sumpta ratione sponsalitia largitas propie sumpta est donatio quam sponsus facit, vel econtra cum sit simplex licet insit conditio tacite, idest si matrimonium contrabatur. iuxta nota. C. de do na. ante nupt. ꝛ l. cum veterum. ꝛ l. si a sponso insinuari opoz tet si summam excedat. Quid autem in dote ꝛ donatione pro pter nuptias dicam in. xxxvij. questio. ꝛ clarum donationem celebrari posse pure in diem ꝛ sub cōditione. vt. l. donatio siue. C. de dona.

4 ¶ Tertio quero an donatio causa †mortis insinuationem req rat. Respondeo vt per bar. in. l. donatio sine. de dona. in prin. ꝛ bene, qz est casus in. l. fi. C. de dona. causa mortis.
¶ Quarto quero cum dos sit donatio. C. de dona. ante nupt. l. fin. ꝛ donatio propter nuptias detur propter dotem vt ibi, an requirat insinuationem. respondeo dos indistincte non requirit insinuationem, siue detur a muliere, siue a patre, siue ab extra neo. vt. C. de dona. ante nupt. l. fi. C. de iur. do. l. fi. §. ij. esto quod quando datur ab extraneo ex parte vxoris sit titulus lucrati uus seu simplex donatio. naz ex parte viri est titulus onerosus, seu donatio ob causam. vt. ff. que in fraud. cre. l. fi. §. cum a so cero. ꝛ d. l. fina. in princip. iuncta glosſ. j. C. de iur. dot. qz viro datur dos pro oneribus matrimonij. C. eod. titu. l. pro oneribus a quocunqꝫ detur. Donatio autem propter nuptias olim insi nuationem requirebat. vt. d. l. fina. C. de dona. ante nupt. ꝛ d. l. fina. §. similiqꝫ modo. de iur. dot. ꝛ l. sancimus. in princip. de dona. si quando fiebat nuptare minori. xxv. annis. C. de dona. ante nupt. l. minoribus. ꝛ d. l. sancimus. §. bis insuper. ꝛ si pacta dotalia fiebant de donatione lucranda porrigebatur insinua tio ad virum quo ad lucrum dotis si pacta dotalia lucro viri ce debant. vt. d. l. fina. §. similiqꝫ modo. de iure dot. hodie autem donatio propter nuptias specialem sortitur naturam ꝛ insinua tione non indiget. in aucten. vt spon. larg. in princip. col. ix. nisi iteruenerint pacta dotalia ꝛ ipsa pacta dotalia cedāt lucro ma riti. vt in auct. vt fratrum filij. §. illud. colla. ix. vnde sumitur in auc. eodem cursu. C. de dona. ante nup.

5 ¶ Quinto quero iuxta predicta si † sit omissa insinuatio dona tionis propter nuptias ꝛ pacta dotalia cedant lucro viri vtrum omissio noceat marito vt nihil omnino lucretur, an vt non lu cretur vltra legitimam summam. Dic quod eo casu maritus lucretur. per text. d. §. illud. ꝛ d. aucten. eodem cursu. vbi boc sentit vlti. glo. ꝛ Lyn. post Jacob. de are. latius vult in. d. auc. eodem cursu. in vlti. q.
¶ Sexto quero constat pactum dotis lucrande in totum vel in partem tenere si nulla donatio propter nuptias fuerit consti tuta mulieris negligentia. vt in aucten. dos data. in gl. sed quid si nec. C. de dona. ante nupt. ꝛ maxime hodierno die que dona tiones propter nuptias de consuetudine non fiunt. vt in au cten. equalitas. de pactis conuen. in gl. super verbo, quantita te. ꝛ tenet Odoffre. refert ꝛ sequitur in. d. aucten. dos data. in tellige tamen dictum pactum tenere si mulier precedat. vt not. ff. de dote prelega. in princip. An ergo tale pactum insinuatio nem requirat. Bald. in. d. l. fina. C. de iur. dot. dicit quod Azo dicit qō sic, qz dos ꝛ donatio propter nuptias a pari iudicātur quantum ad virum. Hugo vero dixit contrarium. ꝛ illud ap probat Pet. ꝛ est speciale in dote. vt. d. l. fina. versicu. sanci mus. nam ille versicu. intelligatur infra legitimam summam non habet dubitationem ꝛ frustra laborasset Justinianus secun dum Petr. ꝛ Lyn. vt Bald. refert, sed opin. Azo. ꝛ Hugo. non fuerunt in pacto, sed in dote ꝛ donatione propter nuptias, vt patet in dicto versicu. sancimus. super verbo, indigere. quarum opinio. Hugo. verioz est quod dos non requirat insi nuationem si excedat summam. vt dicto versicu. sancimus. sed donatio propter nuptias sic vt in versicu. similiqꝫ modo. ꝛ boc tenet Lyn. ibi, in. ij. opini. quod pactum dotis lucrande ex par te viri sine dubio requirit. vt in dicta auc. vt fratruz filij. §. illud. ꝛ auc. eodem cursu.

6 ¶ Septimo quero pone vir lucrari †debet medietatem dotis

vel totam ex forma statuti muliere predecedēte. An tale lucrū requirat insinuationem vt omissa insinuatione tollat marito lucrum statuti si lucrum statuti excedat metam legalem vel statutariam. Respondeo Bald. in d. l. fin. in princi. dicit quod hec questio decidit ur ex precedēti. nam cū statutum habet vim pacti. vt ff. de pac. l. item q̄. ¶. l. nec impossibile. si est vera opinio, quod in pacto dotis lucrande requiratur insinuatio. Idem erit quando per statutum debet lucrari. ad hoc quod dispositio legis redigitur ad intellectum pacti. vt ff. de verbo. obliga. l. si ita quis. §. ea lege. Si vero esset vera opinio ꝛ̄ria q̄ó in pacto expresso non requireretur. idē foret in tacito. Idem añ Bal. in aucten. eodem cursu. in fi. formal questionem. Si ex forma statuti instrumentum donationis debet insinuari, an donatio propter nuptias ¶ pactum dotis lucrande insinuabitur, ¶ dicit q̄ó non, q̄ in dubio debet intelligi de donatione simplici. vt. l. fi. in versi. ¶ non simplex donatio. C. de dona. ante nupt. ¶ q̄ contractus donationis ante nuptias habet singularem naturam. vt. d. aucten. vt spon. largi. in princip. ¶. d. auct. eodem cursu. Item
7 q̄ †ista pacta collata sunt post mortē ¶ nomine donationis nō venit simpliciter donatio confirmanda post mortem. vt. l. filiusfamilias. §. sed omni. ff. de dona. ¶ facit. C. de dona. can. mor. l. fina. ꝑm Bald. in dicta aucten. eodem cursu. in fi. Primum dictum placet, q̄ donatio propter nuptias non requirit insinuationem. vt dicta aucten. vt spon. largi. in princip. Secundus dictum non placet, q̄ pactum dotis lucrande de iure requirit insinuationem. vt dicta aucten. vt fratrum filij. §. illud. ¶ aucten. eodem cursu. ¶ dictum est in. xxxvij. q. ¶ sic lucrum statuti. ad hoc quod idem Bal. in dicta auc. dos data. dicens quod sicut mulier nihil ex pacto si non sustinet onera dotis lucratur. idem sicut maritus nihil debet lucrari ó dote si onera matrimonij nō supportet. vt. ff. solu. matri. l. ab hostibus. §. si vir. sine loquamur in lucro statutario, siue in lucro pacti. nam statutus quod ab aliquo pacto descendit pacti interpretatione recipit. de decurio. l. i. lib. x. de reg. iur. l. nec ex pretorio. C. que sit long. consue. l. i. in glo. magna. ver. tertij dicunt ꝑm eum. sic in proposito statutum dotis lucrande regulariter ꝑm pactum dotis lucrande ad hoc quod dicunt Bar. Bald. in d. l. i. C. de inof. do. tenentes lucrū statuti limitari. per. l. hac edictali. C. de secun. nupt. vt non vir possit lucrari ex forma statuti plus quam relictum fuerit vni ex filijs primi matrimonij cui minus est relictum, † sic in proposito
8 lucrum statuti limitetur per legem requirentem insinuationem in donatione ¶ maxime quando a statuto requiritur insinuatio. vt dicit Bar. in simili in. l. i. §. ¶ parui refert. ff. quod vi aut claz. concludens statutum omnes exceptiones excludens limitari p aliud statutum speciale permittens certas exceptiones opponi, sic in proposito statutum dotis lucrande limitetur per statutum donationis insinuande cum pactum dotis lucrande sit simplex donatio insinuationem requirens. vt. d. §. illud. ¶. d. auct. eodem cursu. non obstat. l. filius. ver. sed enim. ¶. l. fi. de dona. cau. mor. qui loquuntur in donatione que morte confirmatur, sed in casu nostro non confirmatur morte, sed sub conditione mortis simpliciter defertur, ¶ sic est simplex donatio sub conditione facta que insinuationem requirit. vt dictum est in. xxxv. q. Sicq̄ lucrum statuti huiusmodi insinuari debet quod verū puto quando ex forma statuti simpliciter defertur sub conditione mortis. vt. d. §. illud. ¶ dicta aucten. eodem cursu secus. si sub caulam. vt quia statutum deferret lucrū marito propter onera matrimonij vel propter stipendia nuptiarum, seu alia onera, q̄ tunc non foret lucrum statuti, simplex donatio, sed ob cām ¶ im propria que non indiget insinuatione. vt dictū est in. d. xxxv. q.
¶ Octauo quero an donatio facta †ecclesie seu ad pias causas
9 indigeat insinuari. Respondeo olim non poterat donari sine insinuatione regulariter vltra ducentos solidos, sed ecclesie poterat vsq̄ ad quingentos. C. de sac. san. eccle. l. illud. quod hodie est regulariter. vt. l. si quis pro redemptione. §. fina. de dona. vt dictum est. in. xxxiij. q. nec propterea censetur concessus quod donari possit ecclesie sine insinuatione vsq̄ ad octingentos solidos. vt dicit glo. in. l. sancimus. in princ. super ver. quingentorū. de dona. l3 in. l. illud. gl. dixit dici posse quod sic, sed doc. tenēt gl. d. l. sancimus. q̄ augumentatio non est facta per nomina respectiua vt duplum vel triplum, q̄ tunc foret secus, sed per nomina simplicia ꝑm bar. d. l. illud. sed Spe. in ti. de instru. edic. §. porro. ver. vlt. dicit ad pios vsus valere donationem sine insinuatione. per. d. l. illud. que dicit ꝛ̄ium vt predicti. ¶ per. §. si minus. in auc. de non alie. aut permu. col. ij. per quem. §. Vy. q. cxxij. l3 donationem factam ecclesie vel religioso loco tenere l3 excedat rōnem summe. ex. d. §. naz si non differunt imperium ¶ sacerdotium. ¶ imperio sine insinuatione donatur vt ibi. ¶ in auc. vt nō fiant pigno. §. fi. col. v. ¶ que paria sunt paria iura deliberant. vt. C. de consti. pec. l. fi. de pecu. l. in bonefidei. ¶. l. quoties. §. fi. ergo idem in sacerdotio. ꝑm Joā. an. sic dicentē. in. d.
10 ver. vlt. in addi. † Ad hoc quod due dantur regule. Prima q̄ lex imperialis fauens ecclesijs semper est requirenda nisi per se dem apostolicam reprobetur. Secda lex imperialis ꝛ̄ria ecclesie vel ipsam impugnans nunquam est admittenda nisi per sedem apostolicam approbetur. Colliguntur hec ex lectis ¶ donatur. x. dist. c. i. ¶ ij. per totam. xxvij. di. si quid. ¶. C. de primi. c. ij. de no. ope. nun. c. i. ꝑm Hostiē. ¶ Jo. an. refert de solu. bis qui. super ver. probandum. ver. sed querit tempore. Host. cum ergo lex insinuationez requirens sit ecclesie minus fauorabilis. ergo contra eam non recipienda. ad hoc. de q̄sti. c. ecclesie sancte Marie. ¶ q̄ó ibi plene examinatur per doct. presertim do. Ant. de bu. reprobantes dictum Bar. dicentis in. l. cūctos populos. statutum disponens q̄ó testamenta insinuentur ligare ecclesiam, q̄ nō t3 statutum inferiorum ēt quo ad cōmodum ecclesiarum, inxta plene scripta per doc. modernos in predicto. c. ecclesia sancte Marie. in. c. q̄ó clericis. de fo. cōpe. ¶ per bal. in auc. cassa ¶ irrita. de sac. san. eccl. puto igitur donationez ecclesie factam seu in pios vsus insinuationem non requirere. l3 gl. in. l. sancimus. ver. alias volnerit ꝛ̄ium. ¶ Cy. in. d. l. illud. vbi Bar. t3 insinuationem non requiri ad hoc quod plenius ¶ generalius dico in. lv. q.
11 ¶ Nono quero † quid si donetur amico vel q̄sanguineo amore dei, an donatio indigeat insinuatione. Concludo quod aut causa pietatis q̄grit persone aut non aut dubitatur. Primo casu non insinuatur, q̄ cum coniuncta persona est in necessitate magis ad eam misericordie causa presumuntur affectus. C. de cap. l. liber captus. Secundo casu necessaria est insinuatio. vt dicit gl. in. d. l. illud. de sac. san. eccl. Ultimo casu op3 recurri ad indicem qui hoc declaret. ar. l. si filie. ff. de leg. iij. ꝑm Bal. sic dicentem seu tenentez in. d. l. illud. in. j. q. q̄ó ex eo procedit, q̄ regulariter donatio non d3 insinuari nisi ad pias causas. vnde ad
12 tectio talis cause presumitur in fraudis legis adiecta. ff. de vul. ¶ pupil. l. si is qui. ¶ q̄ó ibi no. ¶. ff. de proba. l. qui testamentū. sed cus si fieret donatio ecclesie nō idigēti amore dei religioso vel q̄sanguineo amore dei. nā nō ē impedimēto ecclesie vel religioso locupleti relinquere amore dei, q̄ pia causa q̄sideratē absq̄ q̄sideratione persone. vt no. Spe. in ti. de instru. edi. §. nūc vero aliqua. ver. ¶ scias q̄ó inter relicta qui signantur. lxiij. p Jo. an. reprobat opi. Nico. de mata. † dicentis relicta pro fore factis nō censeri ad pias causas q̄ relinquitur personis nō paupcribus maxime coniunctis puta amico vel vicinis. nam vt dicit nō q̄sideratur quare testator dixit se legare, sed q̄sideratur cui legat. allegat. d. l. illud. insti. de leg. §. lōge magis. C. de fal. cau. adiec. leg. per totum q̄ó nō placet Jo. an. ibi, q̄ ponit ꝛ̄ctorium dum negari nō possit ponderari cum de pia cā loquimur ad hoc q̄ó relictum ad pias causas t3 sine expressione persone, q̄ censetur factum deo ꝑm eum in addi. omne enim relictum pro anima ad pias causas esse censetur. vt dicit Spec. in d. ver. vt scias. in fi. ¶ not. ff. de leg. ij. l. si quis titio. nisi sit color presumptus dicit ibi bald. qui presumitur q̄ regulariter actus est prohibitus alias nō. per que p3 q̄ó si donaretur locupleti p anima, ¶ hoc constaret non foret locus insinuationi, q̄ illud relictum deberet in piam causam conuerti. vt hoc voluit Bart. in locis superius allegatis.
13 ¶ Decimo quero an remissio vsurarum † futuri temporis sit donatio ¶ insinuationem requirat. Respondeo est donatio ¶ insinuationem nō requirit. ff. de dona. l. modestinus. Sed q̄ est rō. dicit gl. ibi, q̄ spectantur singule summe singulorum temporum. C. de dona. l. sancimus. §. fi. ¶ facit. ff. eo. ti. l. in diebus. §. ex rebus. Idez eadem rōne dicit gl. in. l. si quis obligatione. ff. de re. in. Idem si remittantur vsure predicte dicunt dicte gl. per eandem rōnem. C. de vsur. l. vsure. sed tex. d. l. modestinus. nō ponderat banc rōnem, sed simpliciter vult remissionē vsurarum insinuatione non indigere, siue vsure debeantur pro tpe, siue per vnum tps. ¶ constat vsuram vnius temporis summā infinuationem taxatam excedere si ponas fortē vsure excedendi cozrespondentem. ¶ de ipsa loquit. l. modestinus. Rō igitur est odiuz vsurarum q̄ó sentit Bar. dum summat. d. l. ¶ Bal. vult expresse in d. l. illud. in. vi. q. qua rōne dicit idem in remissione penarū, ibi ¶ in. l. si mulier. ff. de q̄di. ob cau. vnde siue fiat remissio vsurarū pluriū tpoz vel vnius futurarum vel preteritarū summā taxatā excedens

excedens insinuationē non requirit odij ratione, an aūt rō glos. procedat in remissione sortis dicam in. xlj. q. ⁊ an remissio sortis requirat insinuationem dicam in. xvj. q.

14 ¶ Undecimo quero an tacita donatio ✝ insinuationem regrat. Rūdeo sic. vt. l. fi. in princ. de iure do. per locū a speciali. vbi ꝫ Bar. q; si soluis creditori tuo animo donandi tibi hec tacita donatio insinuationē requirat. vt ibi, ⁊. ff. de noua. l. siquis deleganit. idē quando solnitur indebitum omni iure vtroq; sciente, q; cum sit donatio insinuationē requirit. C. de ꝯben. emp. l. si donationis. ff. eo. ti. l. nuda. ⁊ de reg. iur. Limaginaria. vt inspicitur cū ab vtraq; parte est intellecta, secus si recipiens putaret causam subesse, q; tunc non posset intelligi donatio, q; non consentit. ff. de dona. l. absenti. ⁊ arg. l. liberi hominis. ff. de ꝯben. emp. ſm Bar. ff. de dona. l. ⁊ generaliter. cuius per errorē dati repetitio est. eius consulto dati donatio est. l. cuius per errorem. de reg. iur. ⁊ insinuationē requirit q; qñ sit plene ponit ibi gl. magna qua rōne soluens scienter naturaliter debitum non vī proprie donare ⁊ insinuatione nō indiget. l. hoc iure. §. siquis seruo ff. de dona. ⁊ no. in gl. predicta. ⁊ Bar. vult in. d. l. j.

15 ¶ ✝ Vndecimo quero an donatio remuneratoria requirat insinuationē. Rūdeo si donās sit obligatus iure actionis vel officij iudicis ad remunerationē. clarū q; talis donatio insinuatione non indiget, q; non est simplex, ſz ob cāz. vt. l. aquilius regulus. ff. de dona. iuncta gl. que incipit. Que siue fuerit promissa siue vero non sit ad remunerationē efficaciter obligatus, ſz solūz ad antidora teneatur. ⁊ idem vt. d. l. aquilius. iuncta gl. que icipit. Quia ob precedentē cām. q̄z Bar. sic ibi intelligit, q; dīa est inter donationē ⁊ remunerationē. vt. ff. man. l. si vero nō remunerandi. siue sit remuneratio de preterito. vt. d. l. aquilius. siue de futuro. vt. l. fi. C. de dona. ante nup. ⁊ auc. eodē cursu. ibi posita l. fi. C. de iur. do. in prin. sola enim simplex donatio insinuationē reqrit ſm eū, vt dcm̄ est in. xlv. q. de dona. aūt ante nup. dictum est in. xxxvij. q. Bal. in. l. illud. C. de sac. sanc. eccle. Ex dictis Guil. ⁊ Bal. colligit q; añ in instro nulla est facta mentio meritoꝝ, ⁊ tunc ꝫ presumit donari ob merita. ff. p so. l. nec adiecerit. tñ requirit insinuatio. Aut in instrumento donationis fit mentio meritorū, q; in eo dr̄ q; donauit p bñ merito ⁊ seruitijs, ⁊ tūc aut sunt merita colorata q̄ re vera precesserunt, aut dubitatur. ¶ Primo casu requirit insinuatio. vt. l. inbemus. C. ō sacro. sanc. eccle. ¶ Scōo casu refert aut qualitas meritorū cuz donatione ꝙcurrit, ⁊ nō requirit insinuatio. vt. d. l. aquilius. iuncta gl. q̄ incipit. Ob precedentē cām. Aut non concurrit, q; est

16 excessum premium sicut ꝙtingit qñ pater donat filio qō ꝓcedit magis ex effectu q̄z ex condignis meritis, ⁊ tunc requiritur insinuatio. arg. gl. d. Lillud. ¶ ✝ Tertio casu aut in instrumēto fit mentio certorum meritorum in genere, ⁊ tūc per istud instrumē tum non probantur merita, q; ista incertitudo generat obscuritatem ad hoc q; no. C. de col. l. si donatio. de inoffi. test. anc. vnde si pareng. de castren. pecu. l. si forte. ¶ Aut in instrumento fit mentio meritoꝝ in specie, ⁊ tunc stabo instrumēto. vt. d. l. aquilius. Hoc vltimum non placet, q; verba enuntiatiua pro bonis meritis ⁊ seruitijs, siue in genere, siue in specie merita deducantur. tunc probant qñ proferuntur ab eo qui potest donare nullis meritis precedentibus alias non. vt. d. l. si forte. vbi hoc tenet Bar. ⁊ Bal. in. d. l. si donatio. alias finalis foret via ad cōcludendū insinuationē dicendo q; donat, q; liberauit eū a latronibus vel morte quo casu insinuationē donatio non requirit, q; non est simplex, sed merces eximij laboris qui estimationē non recipit. vt. ff. de dona. l. si pater. §. j. vel alias cās non exprimendo. Non obstat. l. aquilius. q; ibi constabat nec dubitatur q; in eo stratus nō fuisset preceptor aquilij reguli, ſz dubitaī, an donatio sibi facta ob remunerationem magisterij insinuationē reqrī reret. Et dicitur ibi q; nō. ad hoc probatio meritorū est de substantia qñ insinuatio requiritur. vt dicit Bal. in. l. j. ne licc. po-

17 ten. firmās dictum Bar. in. l. per diuersas. C. mandati. ergo eorum probatio est necessaria volenti insinuationem.

¶ ✝ Decimoterrio quero an liberatio requirat insinuationez. Respondeo, distingue vt colligam dicta doctorum. Aut liberatio est gratuita, aut non, aut dubitatur. ¶ Primo casu insinuari debet q; est donatio. vt no. in. l. siquis obligatione. ff. de regu. iur. ⁊ Bar. tenet in. l. modestinus. de dona. in prin. quē Bal. ibi sequitur in. vj. q. qui loquuntur eo casu quo liberatio est facta ex causa donationis. ¶ Scōo casu non eget insinuatione, q; non est donatio. vt no. in. l. j. ff. quib. mod. pig. vel hypo. solu. nec remissio pignoꝝ, q; nō est donatio non indiget insinuatiōe. ¶ Tertio casu Jo. an. i ti. de instr. edi. §. porro. ℣. vlti. i addi. in ver. sed quid si debeas. tene idē qō liberatio simplr facta nō requirat insinuationē, q; cum liberatio possit esse gratuita ⁊ nō gratuita, ēt si fiat per pactū dicenti eā gratuitaz incumbit onus probandi ſm eū. qō vltimū vult ēt bar. in. l. j. ff. de transa. per. l. ꝯ iura. §. fi. ff. de pac. ⁊ l. iij. §. nūc de effectu. ff. de li. leg. d. Ant. in quodā suo ꝙsi. q; incipit. Jn dei nomine ⁊ sue matris pro pte negatiua qō nō audiatur dicta soror ⁊c. Jn duobus primis casibus dicit vt. §. hoc vero vltimū dicit si ista remissio debiti fiat p verba directa. puta libero te seu remitto debitum, ⁊ tūc est ista mera donatio ⁊ dz insinuari. ⁊ ita intelligit. l. si inter. C. de soln. ⁊ gl. in. d. l. si qs in obligatione. ⁊ hoc nisi sint presumptiones in ꝯ

18 riū, ✝ q; ideo remisit q; debitū nō erat liquidus, aut nō habebat probationez in promptu. ⁊ ita intelligit gl. d. l. ꝯ iura. §. si filius. Si vero remissio fiat per verba indirecta, ⁊ tūc nō est donatio. vt. ff. de pac. l. tale pactū. in prin. vbi bar. dicit qō aut remittitur debitū liquidū, ⁊ tunc est donatio q; requirit insinuationē. ⁊ iterum dicit bar. per. d. l. si inter. Aut nō est liquidum, ⁊ tunc non est propie donatio. vt. d. l. si ꝯ iura. §. si filius. Aduerte puto liberationē requirere insinuationē nisi probetur causa ex qua sit facta sicut donatio ob bene merita nisi probetur, vt dixi in proxima. q. Nam ⁊ si liberatio teneat sine cā. vt. d. l. tale pactum. in prin. Jd verū si fiat ab eo qui pōt donare alias sine cā nō vz. vt. l. i. C. de apo. pub. li. x. vbi per illū tex. hoc dicit Bar. Sed sine insinuatione quis donare nō pōt, ergo nec liberare cū liberatio sit donatio. ff. de ꝙdi. ob cau. l. si mulier. Nō obstat q; dicit bar. in. d. l. j. de trāsac. ⁊ alia allegata in ꝯriū, q; loquūtur qñ fit remissio seu liberatio ab eo q; donare pōt. verbi grā infra summā taxatam a iure, q; tūc simplex remissio nō ꝙcludit necessario donationē cum possit esse non gratuita, vt dictū est. Fateor tñ qō si fieret remissio debiti nō liquidi ad ipsam eneruandam oporte-

19 ret liquidari debitū vt ꝙstet excessus de excessu. ✝ Nō ob. l. mo destinus. de dona. q; imo illa. l. probat qō remittere est donare dum dicit modestinus rñdit creditorē futuri tpis opas remittere ⁊ minuere pacto posse nec in ea donatione ⁊c. ⁊ sic remittere ⁊ minuere appellat donare. ⁊ lz in casu illius. l. insinuatio nō requiraī hoc nō est ex eo qō remittere nō sit donare, sed odio vsurarum, vt dixi in. xliij. q. vel q; ibi spectanī singule summe singulorum temporū ꝫz gl. d. l. ⁊ d. l. si quis obligatione. q; tñ nō plz. vt dixi. in. d. xliij. ⁊ prima. q. replicabo. nisi ergo ꝙstet de cā liberationis nō gratuita liberatio insinuationē reqrit. ⁊ hoc voluit bal. C. de colla. l. pactū. in. xvij. q. vbi ꝙcludit q; liberatio facta, q; sic voluit ⁊ sic sibi placuit sine dicimus q; dicta verba impor tēt cāz sine nō insinuationē reqrit, ⁊ sic gñalis liberatio siue fiat cuz dicta cā sine principaliter insinuanda est lz gñaliter debeat intelligi. ff. de pac. l. emptor. §. lucius. ſm enim. Jdē in liberatione per acceptilationē que requirit insinuationē, q; cum acceptilatio p bet presumptiue pecuniā nō numeratā p̄sumitur liberatio gratuita. i. donationis cā facta ꝫz Ang. in. l. si acceptilatā. §. inter. ff. de accep. ⁊ lz Jo. de pla. cum referendo. insti. quib. mo. tol. oblig. §. iter. per acceptilationem.

20 ¶ Decimoquarto q̄ro pone remitto ✝ tibi mille florenos quos mihi debebas ex diuersis causis ⁊ obligatiōibus diuersis tpibꝰ factis, an insinuatio reqraī. bar. in. l. modestinus. in prin. p rōnez gl. q; iō ibi nō reqraī insinuatio, q; spectanī singule summe singulorum temporū lz qō nō quē Bal. sequiī in. d. l. illud. q; liberatio ē correlatiuū ad obligationē, vñ tot sunt liberatiōes quot sunt obligationes que p̄cesserunt p. d. gl. ⁊ p no. in. l. in edibus. §. ex rebus. e. ti. Nec ob. q; lex ꝙsiderat vnitatē actus nō diuersitatē rerū donatarū. vt. l. sancimus. §. si qs autē. de dona. q; id est verū in donatione simplici nō in donatione correlatiua. ſm bal. in. d. l. illud. in. vi. q. sed cū rō gl. qua mouenī nō ꝓcedat. vt dixi in. xlij. q. ⁊ diuersitatis rō nō appareat inter remissionez correlatinū ⁊ donationem pluriū rerum ⁊ pluriū obligationum ⁊ liberatio sit donatio ⁊ insinuationē requirat maxime ex cā donationis facta vt dictū est in proxima. q. plus plz mihi q; remissio premissa insinuationē requirat. naz si liberatio vnius summe requirit insinuationē, ergo ⁊ liberatio plurium eodem tempore facta, q; vnitas temporis idem operatur q; vnitas rei seu obligationis donate. vt. §. si quis autez. ad hoc quod dicā in. lvij. q.

21 ¶ Decimoquinto quero ✝ vtrum confessio in iudicio facta sine causa requirat insinuationem. Respondeo non duabus rationibus. ¶ Prima q; nō oritur actio ex donatione, sed actio in factum ex ista confessione. C. de reb. credi. l. actori. ¶ Secundo posito qō esset species donationis est donatio incidēs seu emergens. ⁊ ideo quilibet est iudex competens. C. de iudi. l. quoties. ⁊ facit pro predicta. in auc. de non alie. §. sancimus. colla. ij. ſm

Bal. in. d. l. illud. in pe. q. per quod ẽt dicit q̃ illa incidens donatio de qua loquit̃. l. censualis. C. de dona. nõ requirit aliã insinuationem, q̃ pro insinuata hr̃ ex quo apparet in archino publico. vt no. in. l. est pretor. C. de oi agro deser. lib. x. ſm eum dic q̃ si sit donatio, q̃ fit animo donandi talis ꝙfessio in iudicio nõ requirit aliam insinuationem. vt. l. quidam in iure. de dona. vbi hoc per illum tex. tz Ja. de are. ⁊ Bar.

¶ Decimosexto quero an renuntiatio future successionis facta per filiam dotatam patri cum iuramento insinuationem requirat. Respondeo non, quia talis renuntiatio obuiat iuri que rendo quod non indiget insinuatione, secus si renuntiaret successioni queste scõm Bald. in. d. l. illud. quod vltimum expeditum est in. xlv. q.

22 **Decimoseptimo** quero an donatio† in premiũ emancipationis insinuationẽ requirat. Rñdeo nõ, quatenus capit legitimã filij supra legitimam, sic si id q̃ supra legitimã donatur summam legis vel statuti excedat. vt no. Spe. in ti. de dona. §. i. vers. quid si pater. ⁊ tz Cy. in. l. in liberis. C. de colla. ⁊ bald. in. l. illud. q̃ talis donatio nõ est ob cãm ſm doct. in. d. l. vt liberis. ⁊ Spe. in. d. ver. si pr̃. ⁊ cã emãcipationis est motiua nõ necessitatis, ⁊ sic regrit insinuationẽ ſm Bnil. in. l. si tibi. si cer. pe. ⁊ refert ⁊ sequit̃ bald. in d. l. illud allegat. l. donatio siue. de don. vbi in donatione in qua apponit̃ modus vel cã requiritur insinuatio si excedat summaz legitimã, q̃ intellige si modus vel cã nõ respiciat donantis cõmodũ vt dictũ est in. xxxv. q. ẽt si cõmodũ sit obligatoriũ solum pp antidora seu remuneratoriũ, vt dixi in tali q̃. ¶ Ad p̃dicta bene facit. l. si q̃s emãcipatus. C. de don. vbi donatio in emancipatum insinuationẽ requirit si excedat summã, nec distinguit illa. l. an fuerit facta in preminm emancipationis vel non.

¶ Decimooctauo quero an donatio que incipit a traditione insinuationẽ requirat. Bar. in. d. l. modestinus. ff. de don. dicit q̃ sic. vt pz ex tex. l. sancimus. §. i. ⁊. l. pe. in prin. C. eo. ti. nõ obstat l. pure. §. si dona. ff. de excep. doli. q̃ ibi ideo repellitur exceptione, q̃ non restituebat expensas.

23 ¶ Decimonono quero, de qõne q̃ fuit de facto. vt refert Joã. an. in ti. de instru. edic. §. porro. ver. vlti. in addi. magna. versi. fuit ẽt alia qõ de facto. duo fratres babẽtes bõa paterna ⁊ acq̃sita contractum talem inter se fecerunt, q̃ eorum quisq̃ donauit alteri omnia bona paterna, vt. s. superuinens vel eius liberi habeant omnia illa bona decedentis sine liberis, mortuo vno sine liberis, ⁊ sic existente conditione opponebatur superstiti ꝯ̃ctum illum fuisse donationis, ⁊ sic nõ valuisse. q̃ nõ fuerat eius facta insinuatio cum bona illa paterna excederent q̃̃titatem insinuationi taxataz a quo allegabatur ẽt ipsos fratres verbo, donatio vsos fuisse in ꝯ̃ctu. ergo sic sensisse videntur. ff. de suppel. leg. l. labeo. pro hac parte inducebatur. l. donari. ff. de regu. iur. vbi dicitur illud donari q̃ nullo cogente iure ꝙcedit̃. ⁊ hoc fuit tale ergo ꝛc. Contrariũ fuit iudicatũ per. l. lz. C. de pact. ⁊ q̃ ibi no. ⁊ per. l. i. ff. de dona. cum. n. hic quisq̃ fratrum ꝙsequi posset cõmodũ ⁊ ad hoc tendebatur. ergo nõ est donatio, sed est promissio quedã ab honesta cã facta ne patrimonium trãseat in extraneos, vt in p̃dicta. l. sicut. nec dr̃ donatio cũ remunerationis cã datur. eo. ti. l. aquilius. neq̃ vr̃ ex testõ capere is quis tantũ erogaturus est quantũ recipit. vt. ff. de leg. i. l. ciuitatibus. §. fin. pone casum cum testator fundũ valentẽ centum mihi leganit si centum dedero. Non obstat q̃ de nominatione illorum fratruz

24 dictum fuit, scz q̃ donabant, † q̃ veritatẽ que naturaliter inest rei nominatio non immutat ẽt si specialis sit. pz in clem. vlti. de senten. excom. vbi concor. vt pz. ff. de castrẽ. pecul. l. si forte. cuz concor. ff. locati. l. si vno. in prin. ⁊ de prescriptis verbis. l. insulã. ⁊ q̃ videtur de ver. sig. c. preterea. Ad. l. donari. respondetur quod nõ intelligit omnino id donatum intelligi q̃ ius dare nõ cogit, q̃ ſm id sequeret̃ q̃ omnes ꝯ̃ctus qui sunt voluntarij forent donationes. facit. C. de iure delib. l. nec emere. C. de actio. ⁊ obli. l. lz. intelligenda est igitur rubrica p̃dictiue vt id non sit donatio ad quod cogit necessitas. ff. de adimen. leg. l. rem legatam. in fi. ⁊ de leg. ij. l. vnum ex familia. §. i. ſm Jo. an. sic dicentem p̃allegato loco, hoc idem consulendo tenuit. d. Angel. in cõsi. quod incipit. Visis instrumẽtis predictis. de quo feci mẽtionem in. iij. q. argu. l. aquilius. cum sua gl. ⁊ ẽt q̃ leges loquẽtes de insinuatione debent intelligi de propria donatione nõ autem de impropria. vt. l. eum qui naue. ff. de exerci. sed hec donatio cũ sit mutua quaz vna est cã alterius. vt in si't dicit tex. in. l. ⁊ hec distinctio. l. loca. ergo dz iudicari improprie. vt. l. i. ff. ꝺ donas. ⁊ per ꝙs insinuationem non requirit. Idem tz Bald. in. l.

25 sancimus. C. de don. † Non obstat. l. fi. §. similiq̃ modo cũ auc. eodẽ cursu. ibi posita. C. de donat. ante nupt. vbi donatio pp nuptias facta per maritum dz per eum insinuari non obstante q̃ cõtemplatione partis dotis que ex pacto lucrari dz ex titulo donationis facta fuerit, q̃ ibi est casus spãlis exorbitans a iure cõmuni. ergo non trahendus in consequentiã. l. si vero. §. de viro. ff. sol. ma. ⁊ est gl. in. c. in fidei fauorẽ. ꝺ here. li. vi. ꝓz. d. Ang. in. d. q̃si. sed certe pacta dotalia q̃ñ cedunt lucro mariti debent insinuari per gñalem regulam requirentem donationes insinuari non iure spãli. q̃. d. auc. emanauit ad restringendũz insinuationem non ad dilatandum. ius. n. spãle inducitur ibi ex parte mulieris, q̃ q̃ñ pacta dotalia cedant lucro mulieris insinuationem non requirunt de iure spãli, secus añt si cedunt parti mariti, q̃ tunc requirunt insinuationem vt de iure cõi requiritur. tñ teneo opinionem antedictam ⁊ respondeo ad. d. auc. quod pacta dotalia non sunt mutua seu correspectiua ex partium q̃uentione, sed de iure cõi. vt in auc. dos data. C. de dona. ante nupt. ⁊ in auc. equalitas. C. de pac. quen. eo enim ipso quod alter cõiugum paciscitur lucrum in dote vel donatione pp nuptias in alterũ q̃uentuz esse intelligitur ex dispositione iuris vt dictis in ribus pz. ⁊ propterea quo ad pacisc̃tes pacta dotalia sunt simplex donatio lz ex dispositione iuris efficiãtur mutua. ideo si cedant ex parte viri indigent insinuatione pro iure cõi. vt. d. auc. eodem cursu. si cedant ex parte mulieris non de iure spãli, vt ibi, ⁊ ex toto q̃ pacta dotalia forent mutua, q̃ alteruz succedit

26 loco dispositionis iuris cõis. † ⁊ sic eãdem naturam capere debent. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. nec põt dici pactum mutuum, ex eo quod altero paciscente statim in alio factũ censeatur de iure, ⁊ sic ob cãm, q̃ quod venit ex dispositione iuris non reddit donationẽ ob cãm seu causalem, quod pz, q̃ donatarius de iure obligatur ad antidora. l. sed si lege. §. consuluit de pet. here. ⁊ tñ dicitur donatio simplex, vt. l. i. ff. de donatio. rursum. in. d. anct. pacta dotalia nõ sunt mutua, sicut non sunt mutua dos, ⁊ donatio pp nuptias que sunt principalia. naz dos non datur pp donationem, pp nuptias sed pp onera matrimonij. C. de iure do. l. pro oneribus. lz donatio detur pp dotem, vt d. l. fi. §. sancimus. de dona. ante nupt. ⁊ not. in. d. auc. dos data. in. i. gl. ⁊ sic pacta dotalia non sunt mutua cũ nõ habeant diuersos respectus. verum cum hodie donationes hmõi non sint in vsu, vt not. in aucten. equalitas si maritus paciscereturde lucrando dotem vxore precedente ⁊ vxor paciscereturde lucrando tantum vbi vir precederet, tunc ista pacta mutua forent cuz ambo ex conuentione procederent ⁊ insinuationem requirerent per ea que. ſ. dicta sunt in hac. q.

27 **Vigesimo quero**† **pone** ex forma statuti debeat insinuari omnis ꝯ̃ctus minorũ, an donatio ⁊ transactio debeãt insinuari. Respondeo sic. arg. l. ꝯ̃ctus. C. de fi. instr. vbi donationes ⁊ trãsactiones ꝯ̃ctus appellat ad hoc, q̃ verba gñalia debent accipi gñaliter, vt. l. ij. C. de ꝙsti. pecu. Non obstat gl. i. d. l. ꝯ̃ctus. que dicit q̃ donatio ⁊ transactio improprie dicuntur ꝯ̃ctus, q̃ talia statuta que iure gentium non refragantur, sed tendũt ad executionem ꝙsensu, ⁊ coadiuuant ius gentium late interpretãtur pro fundamento bonefidei q̃ est late censendum in oi eo q̃ bonum ⁊ equũ est. insti. de ꝯben. empt. §. j. ⁊. ij. ⁊ per totum. Sed statuta ꝯ̃ ius gentium refragantur ⁊ non tendunt ad executionem consensus, sed in ꝯ̃ium sunt stricte interpretanda ⁊ restringenda ad significatũ que dat diffinitio legis, vt. ff. de verb. sig. l. verba gesserunt. ⁊ propterea si de quolibet ꝯ̃ctu dz solui gabella, non dz solui de donatione ⁊ transactione ſm Bal. sic in effectu ꝙcludente in. l. ꝯ̃ctus. post prin. C. de fi. instr. Constitutio ñ prouincie marchie anchonitane insinuationẽ regrens in alienationibus minorũ vt tollat hec dubia expresse prouidet q̃ donationes alienationes remissiones cessiones quietationes ꝛc. insinuentur. testamẽta añt stante dicto statuto nõ debent insinuari ꝓz Bal. C. de testa. l. testamentum.

28 **Vigesimoprimo quero** † pone ex forma statuti testamentum dz insinuari intra menses alias est nullum ipso iure, heredes insinuant testamentum, an prosit legatarijs. Respondeo dicit Bal. in. l. fi. §. similiq̃ modo. C. de iur. dot. vr̃ q̃ sic, q̃ insinuatio facta ab vno prodest ei ad quem donatio pozrigitur per consequentiam, vt. d. §. similiq̃ modo. vbi insinuatio donationis pp nuptias facte mulieri nupture ab extraneo pozrigitur ad virum, quo ad tacitam donationem que fieri intelligitur, ⁊ quo ad pacta dotalia si cedãt lucro mariti sic insinuatio isti⁹ facta ab he-

rede

rede porrigitur ad legatarios, qz testm respicit principaliter be
redes legatarios per consequentiam qđ p3, qz legatarij pñt esse te
stes in testamento, sed heredes volentes huic pnidere insinuat,
quantū pro se facit quod an possit cogitatis, hec sunt verba bar.
in d.§.similiqꝫ modo. qđ ibi Bal. non firmat, qz si ibi est specia
le in donatione ꝓpter nuptias, ergo in ꝯtum est ius cõe ꝑm eū.
Aduerte dictum Bar. qꝺ insinuatio facta per heredē porrigaꝫ
29 ad legatarios verum est aperta ratione, † qz insinuatio fit solus
a donatore, nec requirit citationem vel psentiā donatarij, cui
directo acquiritur, fortius cui per gñs, vt plene dictū est in. iiij.
q. z probat tex. in d.§. similiqꝫ modo. vbi insinuatio fit ab extra
neo donante mulieri nupture ꝓpter nuptias, sine psentia nu
pture vel mariti, z porrigit effectū suum ad mulierē z ad virum,
sicut insinuatio facta a donatore porrigit effectum suum quo ad
oēs, vt l. in bac. C. de do. z in hoc nulla est specialitas, z si dixe
ris qđo hec insinuatio donationis propter nuptias, porrigit effe
ctum suū ad pacta dotalia si cedant lucro mariti. Rñdeo id pro
cedit ex dispositione iuris non ꝯsentium, qz eoipso qꝺ donator
in donatione ꝓpter nuptias apponit pactum de lucrando, si vir
prædecedat de iure intelligitur appositū in dote absqꝫ ministe
rio hois, vt l. fi. C. de dona. ante nup. z auc. dos data ibi posita,
z sic dictū pactū a iure inductū non requirit insinuationem pa
cti, qz sicut pactum doris lucrande a iure inducitur, sic pactū cū
qualitate pacti donationis ꝓp nuptias insinuate. vt si fiat dona
tio propter nuptias cum pacto appositō in dote neutrum v3, vt
d. l. fi. de dona. ante nup. si vero fiat cum insinuatione, similiter
cum insinuatione, censetur factum in dote, z sic in d.§. nulla est
specialitas, z clarus est intellectus eius ad propositum, si statutū
requirat insinuationem testi pōt illud testator vinens insinuare,
ad hoc facit. l. si seruus alienus. ff. de hꝫdi. instit. heres añt vino
30 testatore non posset, † qz ante mortem ei ius non queritur. C. de
testamen. l. publicati. ff. quemadmo. testa. aperi. l. ij. §. si dubiteꝫ.
ꝑm Bal. C. de testa. l. omnium, z dixi in. iiij. q. mortuo añt testa
tore heres solus insinuare pōt, qz de eius cõmodo z obligatõe
agitur sicut de donatore dictum est. Modo ergo non mirum si
effectus insinuationis ad legatarios porrigatur, sicut porrigit
ad donatariū cum legatariorum, sicut donatarij in insinuatione
non regraꝫ citatio vel psentia, nisi ex forma statuti citatio req
raꝫ, qꝺ añt Bar. in d.§. similiqꝫ modo. reliquit indecisum, an hꝫ
des possint quantum pro eis facit insinuare dicas qđ non, qz in
sinuatio d3 in scriptis celebrari, vt dixi in. xvij. q. z scriptura to
ta z in mundū redacta precedere, vt l. ꝯctus. de fi. instru. z dixi
in. xxij. q. z ad eam post insinuationem nil pōt addi vel minui,
vt dixi in. xxij. q. vnde nisi scriptura sit completa nō pōt insinua
ri, z si insinuatio scripture non complete fieret non valeret, z sic
op3 qđ heres totum testamentum insinuet, alias insinuatio non
valeret nisi ex forma statuti aliter disponeretur.

31 ¶ Vigesimosecundo quero vltra predicta retēto themate pre
dicto † fideicōmissarius vniuersalis vel singularis insinuat testa
mentuꝫ heres non, an prosit fideicommissario. Et videtur qꝺ sic
in fideicommissario vniuersali quod heres cogatur adire z re
stituere, legata autem z fideicommissa particularia non valeāt.
vt. ff. ad treb. l. facta. §. si quis bonorum. z. l. si nemo. de regu. iu.
¶ Tu dic valere si sunt ab initio repetita, si autem non sunt re
petita ab initio, tunc etiam puto valere, qz insinuatio dat eis ro
bur z coguntur venientes ab intestato dicta legata z fideicom
missa restituere, vt. C. de fideicommis. auc. hoc amplius. nam cū
ab initio statuti succedant in statutis propter moram heredis.
ergo succedunt cum sua cā suisqꝫ vitijs, vt in d. auc. que questio
non hꝫ dubiuꝫ in relictis ad pias causas euenire pōt de iure me
ro rigore iuris ciuilis, qz talem executionem impediat. de testa.
c. non quidem. cum pro talibus relictis officium iudicis, z mera
equitas sufficiat. ff. de petitio. heredi. l. hereditas. in fi. z. ff. de an
32 nu. lega. l. quintus. §. pomponius, ꝑm Bal. sic dicentem in. l. cō
sulta dinalia. C. de testa. † Puto qđ fideicommissarius vtis pos
sit compellere heredem scriptum ad insinuādum. sicut ad adeū
dum z restituendum, vt. ff. ad trebel. l. qz poterat. ergo ad insinuā
dum cum sine ipsa insinuatione ad adeundum z restituendū cō
pelli non possit. ff. de procu. l. ad rem mobilem. z. l. ad rem lega
tam. ff. de sponsali. l. oratio. l3 si non posset compelli ad adeūduꝫ
non posset compelli ad insinuādum. vt dictum est in. v. q. Fidei
commissarius autem vniuersalis z legatary insinuare non pos
sunt, sicut neqꝫ donatarius pōt insinuare, qz non est in eorū pote
state obligare heredem vel donantem, ipse autem heres posset
solus insinuare, vt dictum est in precedenti questione, z plenius
in donante. in quarta questione. Rursuꝫ alias pro alio insinua
re non potest sicut neqꝫ donare vel adire pro alio quis potest sic
non possit fideicommissarius vniuersalis vel legatarius pro hꝫ
de insinuare, z actus insinuationis est voluntarius, vt dictuꝫ est
in. vj. q. z h3 fieri per eum qui futurus est obligari ex insinuatio
ne non per eum qui d3 obligari seu cui quid d3 acquiri vt plene
dictum est in. iiij. q. nisi per statutum aliter disponatur.

Vigesimotertio quero an statu
33 ta † de insinuatione loquēs tia ligent clericos vt si statutū dispo
nit qđ testamenta debēt insinuari intra sex mēses alias non va
leant. hec questio dependet ab illa questione, an statuta laicoꝝ
ligēt ecclesias z ecclesiasticas personas, que ab antiquis z mo
dernis doctoribus diffuse resoluta est in. c. j. z. c. que in eccle
siarū. z. c. ecclesia sancte Marie. de consti. z eo. titu. §. j. ver. z
no. z per Jo. an. in addi. Spec. z in regula sine culpa. lib. vj. in
mercurialibus, z per doc. in. l. j. C. de sum. tri. z fid. catho. z per
Cy. in. l. que sit long. cons. de epis. z cleri. l. cum clericis, z in di
sputatione Joā. cal. que incipit. Statuto cauetur. quam posuit
Pet. de ancha. in repetitione. c. ea que ciuiliter. de reg. iu. li.
vi. z in disputatione do. Ant. de but. q̄ incipit. Qui florētinus,
z per eūdem. in. c. quod clericis. de fo. compe. per tres vel qua
tuor vltimas cartas. quaꝫ. q. examinari non conuenit suspecti ope
ris bꝛenitati. S3 in. q. nostra succincte cōclude quod aut statutū
de insinuatiõe loquēs disponit specifice sup personis, seu rebus
ecclesiasticis, z tale statutū non ligat cū obligatio, seu ius agen
di causatū ab insinuatione surgat a facto, vel quasi facto clerici,
qz psone z res ecclesiastice nō pertinent ad iurisdictionē statuē
34 tiū. de cōsti. c. ecclesia sancte Marie, † z hoc tenent doc. bar. in
. l. cūctos pplos. de sum. tri. z fide catb. in. vi. q. Jo. an. in ti. de
cōsti. §. j. ver. et no. in addi. Spec. in octaua rōne, z do. Ant. in
d. c. pro clericis. de fo. compe. in. xij. col. in ver. qñqꝫ agit. de re
clerici patrimoniali ꝛc. z in d. c. ecclesia sancte Marie. Aut
statutū disponit gñaliter, verbi gratia, qđ testamēta debeant in
sinuari intra sex mēses, z tunc aut dispositio cōcernit piam cām,
aut non. ¶ Primo casu statuta non ligant, imo neqꝫ de ipsa in
telligunt, l3 generaliter loquantur, hoc t3 in d. v. q. z do. Ant.
in d. c. qđ clericis. in. xi. col. in ver. qñqꝫ agit de alia re, ad hoc
dictum est in. xij. q. z ꝓpterea si dispositio concernat rē eccleſie
z acqsite, seu acquirende statutum talem dispositionē nō ligat,
qz concernit piam cām, qz non pōt ecclesie relinqui, quin dicat
relictum pro aia, z pia causa. de testa. c. requisisti. si iñ dispoſi
tio non cōcerneret piaꝫ cām, vt in ꝯctu vltro citroqꝫ obligatorio
35 inito cum ecclesia dicam statim, † omnis ergo dispositio pia cō
cernens rem seu obligationem vel ius ecclesie non ligat statuto
de insinuatione loquēte ꝑm Bar. z do. Anto. latius in locis al
legatis. Quin ēt compelli possent statuentes ad declarandū qđ
statutū generaliter loquēs non cōprehendat res ecclesie, seu piā
cām, vt no. Jo. an. in. c. fi. de immu. eccle. lib. vi. z do. Anto. la
tius in. d. c. quod clericis. in. xij. col. ver. si lex specialiter nō lo
quit de clerico ꝛc. quod ex eo procedit, qz statutum non pōt di
sponere de cōcernentibus piam cām, z qz statueret in his que in
priuilegiū ecclesijs z ecclesiasticis personis sunt cōcesse. vt dicūt
Bar. z do. Ant. in locis predictis. Scdo casu vt si clericus in
stituat laicum, vel laicus clericū instituat contēplatione perso
ne, tunc statutū de insinuatione loquens ligat clericū z res cleri
ci, vel si laicus ꝯbat cum clerico in quocunqꝫ foro agatur eccle
siastico vel seculari ꝑm Bar. in. d. l. cūctos populos. in. vi. Ad
36 uertendū laicus ꝓ intelligentia huius dicit † qđ in obseruantia
cōsuetudinum z statutorum, quo ad ordinatoria iudicij attendit
locus in quo iudicium agitat in decisorijs, vt est casus noster at
tenditur locus ꝯctus vel quasi delicti, vel quasi, vel materia ex
qua actio ꝓducit. Si agitur personali. ff. de euic. l. si fundus. de
usur. li. vi. In reali locus rei site. C. de edi. in prin. an in totū. de
tuto. z cura. da. ab his. l. pupillo. C. cōmu. predio. l. si vēditor. §.
si cōstat. hoc tenēt doct. in locis. in prin. huius. q. allegatis. Si
ergo dispō de qua agitur cōcernat clericos eiusdē vel diuersi fo
ri, qz clericus instituat clericū eiusdē vel diuersi fori non ligatur
statuto per dictā theoricaꝫ ꝑm prefatos doc. maxime do. Ant.
in. d. c. qđ clericis. in. viij. col. ver. circa qđ examinandū ꝓmitto
ꝛc. qz debēt attendi iura fori eorum. nec hoc casu d3 intelligi
dictum Bart. si añt dispositio cōcernat laicos clarum qđ ligaꝫ
statuto in quocūqꝫ foro agit dictam theoricā. Si vero dispoſi
tio cōcernat clericū z laicū, hoc casu loquit Bar. dicens qđ ta
lis dispositio ligaꝫ statuto in vtroqꝫ foro, qđ dictum si agatur in
foro ciuili doc. tenēt Hosti. in ti. de testa. §. qualiter. ver. an vti
in foro ecclesiastico z seculari. Jo. an. in. d. ver. z no. in addi. d.

Ant. in. d. c. quod clericis. in. xvi. col. per que dicit q̄ statuta ꝛ
inst fm guarētigie habent executionē paratam habent locum ꝯ
clericum pro clerico ꝛc. qua ratione dicit ibi do. Ant. qđ si insti
tuto laico a clerico legatarij agant ad legatū vel heres petat hr̄
ditatem a laico non valebit testm̄ non insinuatum, ꝛ si dicaī quo
37 modo statuta laicorum ligant actus clericorum † dico q̄ ligāt
actus clericorum, quos faciunt non vt clerici, sed vt alij hoies,
vt dicit Bart. vel non ligant actus clericorum immediate, sed
ex dispositione legis canonice, sic enīz vī clericus testando cō
sensisse ex dispositione iuris canonici, vt eius testamētū subijcia
tur legibus fori secularis vbi cā agitāda est fm. d. Ant. in loco
prime allegato. Si vero agaī in foro ecclesiastico. Host. in p̄
alleg. ver. an igitur qui statuta dicit seruari, prout cā agitur co
raz seculari iudice, nō prout cozā ecclesiastico. Idē vult Jo. an.
in. d. ver. ꝛ no. ꝛ maxime in octaua rōne, vñ potuit summi dictū
Bart. ꝛ do. Ant. in. c. proxime allegato. qz ꝯbētes tacite vidē
tur consentire legibus in quo agitaī lis a laico cozā ecclesiastico,
valebit testamentū, lz cozam duobus testibus ꝛ nō insinuatum,
quo ad legata facta a laico, ꝛ queniaī a laico, pro legatis ꝓz. d.
Ant. ibidē q̄ subdit verum inquantū testamentū in totū subij
citur legi ecclesiastice, vt qz principalis institutio est in piaz cau
sam, vel qz est instituta ecclesia. vt. s. dixi, secus si tale testamen
tuz subijceret legi seculari, vt qz esset a laico institutus clericus
ꝗtemplatione persone, quo casu testamentū subijciī legi secula
ri quo ad clericum agentem, tunc legatarij qñ ꝯ clericū petere
habeant legata in foro ecclesiastico testamentum illud nō iudi
caretur fm ius canonicum, quo ad legata ne diuerso iure cēsea
38 tur fm. d. Ant. † sed certe diuerso iure censeretur, si clericus in
stitutus sine insinuatione testamēti teneret hereditatē, qz ea cō
uenīri nō posset, qz haberet cōueniri in foro ecclesiastico in quo
statutum nō seruatur, vt dictum est in qua rōne, puto qđ hoc ca
su legatarij agere possint sine insinuatione ꝯ clericum in foro ec
clesiastico, in quo ius canonicum dz obseruari qñ clericus ꝗue
nitur iure naturali fori de fo. compe. c. cuz sit gñale. ꝓz. d. Ant.
in. d. c. quod clericis. in. ix. col. ver. ꝗcludo. que mihi videī ex
dictis eoz̄ colligenda ꝛc. quod subdit verum qñ causa tractaī
cozaz iudice ecclesiastico ex natura regalis fori, secus si esset ac
cidentalis surgens ex actu prorogationis legis, vt in reconnētio
ne hominis, qz tunc debent iudicari quo ad decisoria fm mate
riam materialis fori ꝗuenti vel recōuenti, qz naturalis causa ab
sorbet accidētalē. ff. de tutel. l. qui bz. C. de adopt. l. cuz adoptio
nis. de lib. ꝛ posthu. l. filio. fm Ant. in loco proxime allegato.
In foro igiī ecclesiastico naturali seruatur ius canonicum ꝛ nō
statutuz, in foro naturali seculari seruabitur statutū ꝓz cōez opi
nio. Hoder. non enim est in potestate legatariorum insinuare
testamentum, vt dictum est in precedenti questio. ad hoc quod
dicam in proxima questio.

¶ Vigesimoquarto quero iuxta p̄dicta de. q. quā formar bal.
39 in. l. testamēta omnia. C. de testa. in vlti. q. † supposito statuto ci
uitatis Perusij, quo caueī qđ legata nō valeant, nisi insinuenī
cozam vicario capitanei populi citatis citandis. Modo occur
rit casus q̄ quidam clericus fuit heres institutus in testamēto,
quo fuerunt legata relicta quibusdam laicis qui petunt insinua
tionem legatoz̄, ꝛ fecerunt citari dictum clericum heredē cozā
dicto vicario, quo nō cōparente iudex pronuntiauit legata pre
dicta, nō legitime insinuata. Modo queriī, an dicta insinuatio
vz. ꝛ vī q̄ nō, qz clericus nō pōt ad fozū seculare trahi, directe
vel indirecte, ēt volens de foro cōpe. c. diligenti. cum ergo cita
tio sit nulla, ergo processus nullus, vt insti. de pe. teme. liti. §. fi.
cum. n. de natura citationis sit afficere citatū. certe iudex secu
laris nō bz istam protestationē in clericum, vt. C. de epi. ꝛ cleri.
anc. statuimus. In ꝯiuz vī, nam si hoc est sequitur impossibile
s. q̄ dicta legata nō valeant cuz insinuari nō possint, alius enim
q̄z iudex cause nō pōt citare. Non obstet q̄ solet dici qđ iudex
dz scribere iudici ecclesiastico qđ citet clericum suum qđ cōpa
reat ad opponendum insinuationi. Nam aut citabit qđ compa
reat in curia ep̄ali, ꝛ hoc est impossibile, qz nec p formā statuti,
nec de iure cōi ep̄s bz hanc iurisdictionē cognoscendi super in
sinuatione, vt. d. l. testamenta. C. de testa. ꝛ l. ꝗsulta diualia. eo.
ti. de epi. ꝛ cle. l. repetita. Aut citabit clericū mandando eidez
qđ compareat cozā iudice seculari, ꝛ hoc est impossibile, vt. d.
40 c. si diligenti. † Scdo dico q̄ ista insinuatio vz, qz super talibus
insinuationibus est iudex cōpetens iudex secularis, nō aūt ali
quis iudex ecclesiasticus. ¶ Si ergo est iudex cause, ergo oiuz
que dicte cause adesse debent, ꝛ quilibet volens opponere, sine
sit laicus, sine clericus, opz qđ opponat cozam eo qui est iudex
cause, vt. ff. de re iudi. l. a diuo pio. §. si super rebus. Item qz cita
tio que fit de herede, nō est simplex, nec est absoluta citatio, sed
potius conditionalis in effectu. s. si vult sic opponere, si autem
se non opponit non est aduersarius, vt. C. si mancipium ita fue.
alie. l. ea quidem. vnde dicta citatio potest dici edictum potius
q̄z citatio ꝛ edictum omnes astringit, vt in. c. cum in tua. q ma.
accu. pos. ꝛ in. c. fin. de elec. lib. vi. ꝛ potius videtur citatus ad
voluntatem exquirendam q̄z ad causaz. Idem dico si heres es
set forensis, qz iudex bene pōt citare forensem intra territoriuz.
ꝛ ita fuit Perusij consultum per antiquos sapientes ꝛ bene, qz
lz requiratur citatio, tamen actus iste est quasi voluntarie iurisdictionis, vt no. in. l. fi C. qui admit. ad bo. pos. pos. Item pretor
hic nihil statuit, sed aliquid ex ordine, facit. ff. de bon. auc. iudi.
41 pos. l. cū vnus. † qui ordo dz seruari, quantuz pōt saltē de facto.
arg. ff. de ver. ob. l. quidam cum filium. necessitas ergo equalis
cause, facit vt dicta insinuatio valeat, qz iudex ꝛ pars faciendo
quod possunt, non tenentur ad ampliorem obseruantiam, vt. ff.
de condi. insti. l. mulier. §. j. fm Bal. sic dicentem ad ꝗextum,
vt. d. l. testamenta omnia. ad hoc facit q̄ idē Bal. dicit in. l. fi.
C. de edic. diui adri. tollen. in vlti. ear. ver. sed hic queriī. vbi
vult qđ qñ heres scriptus petit se immitti in possessionē ex be
neficio dicte. l. edicto. coram iudice seculari dz clericus volens
contradicere, dz cozaz iudice seculari contradicere. Et aduer
te qđ in insinuatione citatio non requiritur vt dictum est in. iij.
q. nisi ex forma statuti id disponatur vt in hac questione pe quā
arctatur clericus.

42 ¶ Vigesimoquinto quero quid si fuit dictum † in instrumento
si summa quingentoz solidoz excederet plurimum dona
tionū vires volnit obtinere vel q̄ tot sint donationes, quot sunt
iugera terre vel quot sunt res. Spec. in tit. de instru. edi §. por
ro. ver. donatio. in forma ponit hanc clausulaz quasi dicta clau
sula suppleat insinuationis defectum. Subdit tñ quod quidaz
dicunt q̄ si id quod donatur excedit dictam summam quod nō
sufficiat predicta forma, vt dixi in. ij. q. latius. Idem Spe. hāc
qōnem ponit in ti. de dona. ver. quid si aliquis dat ꝛ nō bene fir
mat se. cōis opinio est q̄ dicta clausula non suppleat defectum
insinuationis per tex. l. sancimus. §. si quis autem. C. de dona. cū
illa. l. requirat diuersis temporibus illas fieri, vt censeaī diuer
sa quod ibi placuit Ja. de are. ꝛ Cy. dicenti quod cuz plura exi
guntur vno deficiente totuz deficit. ff. de diuor. l. fi. de iti. actuq̄
pri. l. iij. §. deinde. bene facit. ff. de nau. fen. l. nihil. §. q̄ singulos.
ꝛ idem placuit Simo. Vicen. ꝛ Guido. de suza. fm Joā. an. in
ti. de instru. edi. §. porro. ver. donatio. in. j. addi. qz hoc vī fieri
in fraudem legis, que ad refrenandum donationuz impetus in
sinuatiōis necessitatē inuenit. facit. C. de inoffi. dona. l. ij. ꝛ eque
cuz transeant ad heredes vtriusq̄ donātis ꝛ donatarij, vt. l. fan
43 cimus. in fi. C. de dona. † absurdum enim esset quod verba p̄ua
leant menti, ꝛ fictio veritati ꝯ iura. ff. de castren. pecu. l. si forte.
vbi concordantias. ad idez. ff. de lib. ꝛ posth. l. filio. ꝛ de electio.
commissa. §. porro. cum concor. lib. vi. fm Jo. an. in. d. versi. qđ
si aliquis. hoc idem tz Barto. in. l. modestinus. de do. ēt si res
singule nominētur, ꝛ sic in veritate erunt plures donationes. ff.
de ver. obli. l. scire debemus. ꝛ l. quos dicitur. in. l. pluribus. qz
quo ad hoc vna est donatio, eo q̄ vno tempore est facta, ꝛ eadē
ratio fm Bart. hoc idem tz Bal. in. l. illud. C. de sac. san. eccl.
qz sicut dicitur muneratio temporum nihil operatur, vt. d. §. si
quis autem. sic neq̄ donatio rerum arguendo de re ad tempus
ex ꝗuentione duarum legum. l. sancimus. §. fi. de dona. ꝛ de mil.
test. l. miles ita. §. q̄ diximus. secus tñ forte foret in liberatione
pluriū summaruz ex diuersis obligationibus debitarum, qz libe
ratio est correlatiua ad obligationem, vnde tot sunt liberatio
nes quot sunt obligationes p̄cesse, vt. d. l. modestinus. ꝛ ibi no.
in. l. edibus. §. ex testibus. de dona. fm Bal. in. d. l. illud. q̄ vl
timum dic, vt dixi in. xlvi. q. ꝛ ꝗcludo dictam clausulā nihil ope
rari fm communem opi. doc.

44 ¶ Vigesimosexto quero † quid si in fraudem legis diuerse do
nationes diuersis temporibus fiant, Dicit Joan. and. in dicto
versicu. quid si aliquis dat. de dona. in addi. Specu. quod Sic
mon Vincen. super. l. sancimus. dicit quod forsan non valebūt
per. l. i. ff. de legi. ꝛ iur. patrona. l. si libertus. in fin. ꝛ quod re
fert quosdam tenere contrarium cum sic donando vtitur iure
suo, ꝛ sic dolum non facit. ff. de reg. iur. nullus qđ tamen sibi nō
placet fm que. §. si quis autem. l. sancimus. ꝛ loquitur de his q̄
non fiant in fraudem insinuationis fm Jo. an. in. d. ver.

Vigesimoseptimo quero nunquid contra do
nationem insinuatam pos-
sit

sit opponi exceptio simulationis ꝛ fraudis. Respondeo sic, vnde si donatio fiat in fraudem confiscationis ꝫꝫ insinuata irritatur ꝑm Bal. in l. illud. de sacrosanc. eccle. alleg. Spec. in ti. de dona. ver. item pone aliquis, ꝛ sic ibi tantum Specu. de insinuatione non facit mentionem, sed dicit quod donatio propter retentionem possessionis presumitur simulata seu fraudulenta. de quo per Bar. in l. sicut. ℌ. supernacuum. ff. qui. mod. pig. vel hypo. sol. ꝛ in l. post contractum. de dona. ꝛ tangit Bal. in d. l. illud. quod non prosequor, qꝛ non attinet ad materiam insinuationis de qua agitur. dictum tamen Bal. verum puto cum insinuatio non fuerit inuenta ad fraudem donatoris velandam, sed ad fraudem donatoris fiendam euitandam. C. de dona. l. data. ꝛ in ea causę cognitio non adhibetur, vt dictum est in. vj. q. ad hoc quod dictum est in proxima. q.

45 ¶ Vigesimooctauo quero an donatio † iurata valeat sine insinuatione. Respondeo, dicit Bal. in l. illud. de sacrosanc. eccl. ꝙ non', qꝛ ad hoc vt iuramentum aliquid operetur tria debent concurrere. Primo quod persona sit habilis vel per iuramentum habilitetur. Secundo quod sit generalis forma seruata. Tertio ꝙ res non sit prohibita, vt. l. si quis inquilinos. ℌ. fi. ff. de leg. j. sed iste donationes clandestine non intercedentibus actis sunt prohibite, vt. d. l. donatio siue. de dona. ꝛ ibi not. ergo non validantur iuramẽto, nec oritur ex eis obligatio naturalis. Ad hoc quod no. Cy. in l. i. C. de sacrosanc. eccle. ꝛ Bar. in l. si qs pro. de fide. ꝑm Bal. in d. l. illud. Hoc dictum Bal. põt dupliciter intelligi. Primum, an iuramentum sit exclusiuum insinuationis, vt qꝛ renuntietur legibus de insinuatione loquẽtibus vel eo animo donetur ꝛ iuratur ꝙ non facit insinuationem cessare, ꝛ bis modis puto Bald. intelligere, vt pꝫ per ea que allegat, ꝛ per id quod subdit legi de insinuatione loquenti non põt renuntiari ꝛ de hac questione dicam in. lxij. q. Secundo modo põt intelligi posito quod per iuramentuꝫ possit excludi insinuatio, an si iuretur simpliciter super contractu donationis insinuatio intelligatur exclusa, in quo articulo, dico ꝙ non, qꝛ in iuramẽto intelligitur clausula si res in eodẽ statu permanserint, vnde principe vel prelato a statuto suo remotis subdit qui eidẽ iurauerunt illi iuramento non sunt vlterius obligati. de elec. c. venerabilẽ. in fi. de ope. no. nun. ℌ. ij. in fi. cũ enim non fuerit seruata lex insi-
46 nuationem requirens donatio deficit a statu suo propter causaꝫ superuenientem non facte insinuationis, † ꝛ sic ex superuenienti cã iurans non astringit de qua superuenienti cã non fuit cogitatum. ad hoc de renun. c. ij. de iurein. c. pe. optime facit eo. ti. c. ad nostram. el. ij. maxime ꝑm lect. Hosti. ad idẽ. de hereti. c. fi. ad hoc facit qꝛ no. Hosti. de censi. c. significauit. vbi dꝛ quod si aliquis tenetur alicui per iurꝫm soluere inter certam diẽ ꝛ creditor medio tẽpore condẽnetur sint bona eius confiscata, ille interim creditori olim creditori, ꝛ iurꝫo amplius nõ tenetur. predicta maxime procedunt in hꝛdibus iurantibus ad quos non transit religio iuramenti, vt no. Inno. in c. veritatis. in fi. de iureiur. qbus rationibus, hoc tꝫ Fed. qsi. cclxxij. qꝛ incipit. Statuto canetur quod si donatio non fuerit registrata, ꝙ allegat ꝛ sequitur do. Ant. de but. in c. cũ qtingat. de iureiu. in. viij. casu siue in. viij. q. Concludens idẽ si ꝓctus iuratus annulletur, qꝛ non sit soluta gabella ex forma statuti, nã talia iuramenta intelligunt si res in eodẽ statu duranerat. ff. de solu. l. cũ quis. ℌ. si debitore. de elect. c. venerabilẽ. in fi. xv. q. vi. nos sanctoꝛ. ꝛ. c. iuratos. de iurein. c. ad nostrã. de no. ope. nun. c. ij. ꝛ. d. c. significauit. ꝑm eũ, quez
47 refert, ꝛ sequit̃ do. Jo. de imo. in. c. cum qtingat. in. vij. mẽbro. ¶ Vigesimonono quero † an donans possit renũtiare his legibus que insinuationem requirunt, dicit Jo. and. in d. ℌ. postro. ver. vlti. de instru. edi. in prin. magne addi. ꝙ Guid. de suza. in l. pe C. de dona. in l. illud. C. de sacrosanc. eccle. tꝫ qꝛ sic. dummodo exprimant̃. ll. hoc prohibentes cũ legum asperitas pactis litigantium mitiget̃. C. de tempo. appel. l. vlti. in fi. de edil. edic. quare. ℌ. si venditor. facit. C. de pact. l. si quis in conscribendo. ff. de pac. l. pacisci. ꝛ qꝛ no. ff. de dona. l. fideiussor. Simon Vinc. in l. sancimus. C. de dona. ꝛ Cy. eo. ti. l. pe. in fi. tenẽt ꝓpriuꝫ eius quod tꝫ Jo. an. cum legi prohibenti renũtiari non possit, vt in re dotali, ꝛ minorũ, ꝛ donatione inter qnges vel similibus, ne prohibitum vna via fiat alia. de reg. in. cũ quid vna. lib. vi. Itẽ instituit publicũ vtilitate ne per metũ vel fraudẽ donãtes grauiter ledant̃, que duo cora iudice cessare presumũtur. C. de his qui per me. iudi. l. i. ff. quod me. can. l. fi. ꝛ reipu. expedit, ne quis re sua male vtatur. instit. de bis qui sunt sui vel alie. iur. ℌ. sed hoc maxime, qꝛ donare est perdere. ff. de dona. l. si filiusfa. hãc partẽ tꝫ Jac. de bel. in sua. q. v. extra lecturas, qua tractat de donatio ne facta nepoti per auiã. inducit qꝛ insinuatio respicit ẽt fauorem donatarij, in auc. fratrum filij. ℌ. illud. col. ix. ꝛ de dona. lꝫ. ꝛ. l. data. in fi. cũ fatetur quod ẽt concurrẽs eius renuntiatio nõ teneret. hoc dicit Jo. an. in. d. addi. hoc idem tꝫ Bart. in. l. san
48 cimus. in fi. ꝛ in. l. modestinus, † qꝛ legibus inducẽtibus certaꝫ solennitatem in actibus hominum renuntiari nõ põt. C. ne fide. do. den. l. i. ꝛ ibi no. in glo. ꝛ qꝛ insinuatio vt fiat non est in fauorẽ donãtis, sed aliorũ ne fraudes fiãt. C. de dona. l. data. ergo renuntiari non põt, vt in auc. vt sine prohi. ma. debi. ꝛ credi. ℌ. qꝛ vero col. vij. ꝑm Bar. in. d. l. modestinus, idez tꝫ in. l. nemo põt. ff. de leg. i. dicens testatorẽ non posse prohibere insinuationẽ testamẽti, que requirit̃ ex forma statuti ciuitatis Pernsij, qꝛ oia que requirũtur ꝙ vitandam falsitatem vel pericula non pñt remitti per testatorem vel ꝓbentem, vt. l. ꝙparationes. de fide instru. ꝛ de hoc per Ja. de bel. in. d. ℌ. qꝛ vero. solennitates. n. iste sunt inuente vt falsitates cessent, vt. l. inbemus. in fi. C. de testa. ergo non possunt per testatorem prohiberi. Bar. in. d. l. nemo põt. hoc idem tꝫ Bal. in. d. l. illud. qꝛ talis solennitas non est introducta in beneficium renũtiantis, sed in odium recipientium clandestinas donationes, ꝛ ne quis prodigaliter viatur substantia sua. arg. ff. ad treb. l. imperator, ꝛ qꝛ legi introducenti certam solennitatem ꝛc. vt. d. l. nemo põt. Cõis ergo opi. doc. est quod legi insinuationis renuntiari non potest.

49 ¶ Trigesimo quero † quid si renuntians iurauit non ꝓuenire de omissione insinuationis non opponere. dicit Jo. an. in tit. de instru. edi. ℌ. postro. ver. vlti. in versi. seq. quid si renuntians qõ ꝑm opi. Guidonis, de qua. s. prima. q. non est qõ, cũ per eã teneat renuntiatio sine iuro, ꝓcedit ergo qõ ꝑm ꝓriaꝫ de qua dixi in proxima. q. ꝛ cum iuro teneat. facit auc. sacra. C. si aduer. vẽ. ꝛ quod ibi no. in. iij. gl. ꝛ decreta. cum qtingat. de iurẽtur. ꝛ. c. quẽadmodũ, ꝛ eo. tit. liceat. lib. vj. ꝛ eo. lib. de pactis. quãuis. Ad idẽ facit qꝛ donatio sine insinuatione non est penitus inimica iuri, que pꝫ quod tꝫ ℌ. legitimam summam, vt. l. sancimus. C. de donatio. Ad ꝓriũ facit qõ no. in eadem auct. sacra. col. x. in iij. gl. in prin. Idem donare sit perdere vt dixi in precedenti. q. patens est lesio. Sed huic respõdebit̃ per regulam scienti. cum ꝙor. lib. vj. per quod dicto per prima iura. hec sunt verba. Jo. in. d. loco. Bar. in. l. modestinus. in fi. non firmat banc qõnẽ, ꝛ remittit ad scripta per eum in. l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. vbi explicite, de hoc nihil dicit sed ꝙsideratis rõnibus eius po-
50 sitis in proxima. q. † vult renũtiationem non firmari iurꝫo dũ allegat. l. j. ꝛ quod ibi no. in gl. C. ne fide. do. den. vbi vult gl. non tenere fideiussionẽ cum iuramento. ꝛ Bar. in. d. l. si quis ꝓ eo. in. iij. mẽbro. ꝛ dũ ideo renuntiari non posse ne fraudes fiant, ꝛ vt cessent falsitates. nam iurꝫm non est obligatorium. de reg. iu. lib. vi. ꝛ ipse dicit in. d. l. si quis pro eo. in prima ratione. Hoc tꝫ Bal. expresse in. d. l. illud. per rationes positas in proxima. q. ꝙ eũ. Sali. in. l. pe. C. de dona. ꝓ hac opi. allegat gl. ℌ. itẽ sacra superius allegatam, ꝛ ẽt inquantum tangit de renuntiatione vel leiano. Item qꝛ vt. ℌ. tactum est, donare est perdere, ꝛ sic est patens leso, ꝛ per qñs iuramentum videtur indiscretum, ꝛ iõ non videtur obligare per ea que habentur in auc. qõ eis. C. de nup. ꝛ facit quod habẽt de iurein. ꝛ si Christus. Item quarto eo qõ prohibitũ vna via ꝛc. vt in secunda causa quid vna. lib. vi. ꝛ in. l. scire opꝫ. ℌ. opꝫ. de excu. tuto. Item quinto quod ibi non fit insinuatio, videtur donatio suspecta. C. de donatio. l. donatio siue. Item sexto qꝛ ea facilitate qua inducitur ad donandũ inducere tur ad iurandum. ff. de nona. l. de li. excep. versi. diuersum. Itẽ qꝛ videt̃ ꝓ ius ob publicam vtilitatem inductum ne donans per metum vel fraudem graniter ledat̃, que duo coram iudice cessare presumuntur. l. fi. ff. quod met. can. ꝛ ẽt qꝛ interest reipublice, ne quis re sua male vtatur. instit. de bis qui sunt sui vel alie. iu. ℌ. ij. ꝛ propter predicta. dicit qõnem esse dubiam, ꝛ super illam cogitandum do. Jo. de imo. in. c. cum qtingat. in. x. membro. ꝛ in. iij. q. dicit. Tu potes tenere opi. Jo. an. per rationẽ per eũ allegatam, dummodo per metum vel fraudeꝫ iuramẽtũ non fit
51 extortum. † nam tunc peti põt absolutio, iuxta que habentur in c. si vero. de iurein. Nec obstãt rationes superius allegate. Et primo qõ no. gl. in. ℌ. item sacra. in prin. qꝛ illa glo. videtur velle quod sit speciale in illo casu quod ꝓctus invalidus firmet̃ iuramento, ꝛ hoc ẽt voluit sentire gl. in. l. si prediuꝫ. C. de iure do. ꝛ. l. vnica. ℌ. sed cum lex. C. de rei vxo. acti. nam volunt glo. predicte qõ tꝫ contractus minoris firmetur iuramento per auct. si nostram. tamen secus dicit in cõtractu rei dotalis, qꝛ de illo nõ disponit. d. auc. sacra, ꝛ sic remanemus in regula. l. non dubiuꝫ. C. de legi. que vult qõ cũ actus est nullus non valideꝫ iuramẽ-

to, ꝛ certe iſtud poſſet ꝓcedere de iure ciuili, ſed de iure canoni co qđ in hac materia ſeruari dꝫ, vt in. c. j. de iureiur. lib. vi. non ꝓcedunt ille glo. qꝛ primo videtur quod ēt in alijs caſibus, lꝫ contractus ſit nullus firmetur iuramēto, dummodo ſaluari poſ ſit ſine interitu ſalutis eterne, ꝛ non tendat in alterius ꝓeiudi cium, per ea que habent in. d. c. cum ꝙtingat. ꝛ in. c. ij. de pact. lib. vi. ꝛ ſic vī vbicūq; dicta ratio poſſit bñe locum firmetur di ctus contractus iuramento, ꝛ ideo per hoc vī in caſu ꝓpoſito firmari debeat ꝑ ctus, cum dicta rō locum ſibi vēdicare poſſet.

¶ Item nō ob. qđ no. ea. gl. inquantuꝫ dicit renuntiationē vel leiani factam cuꝫ iuꝛo non nocere, qꝛ loquitur quando facta eſt
52 per mulierem minorem. xxv. annis. † quo caſu ſatis eſt quod iu ramentum repꝛeſentet eam maiorē, vt legit, ꝛ no. in. l. ij. C. de re ſcin. ven. ꝛ iō ſicut maior poſſet vti velleiano renūtiando ꝓ no. in. l. fi. C. ad velle. Itē poterit ēt eſſe in dicto caſu ꝛ ꝑm opi. gl. ſi non fuerit certificata de beneficio velleiani non tꝫ renuntiatio velleiani, de quo in. l. fi. §. pe. ff. ad velle. ¶ Preterea poſſet eſſe dubiū qꝑ dicta gl. inquantū dicit mulierem minorē renuntiantē velleiano cum iuꝛo non ꝓeiudicare ſibi, an procedat ex quo ſpe cifice renuntiat ipſi beneficio velleiani cum iuramento, nam ta le ſacramentū pōt ſeruari ſine interitu ſalutis eterne. ꝛ ſic ſit ſer nandū per. d. c. cum ꝙtingat. ſaltē ſi mulier fuerit certificata de ipſo beneficio. ¶ Item nō ob. qꝑ donare eſt ꝓdere, qꝛ ſibi impu tet qui donat. ar. c. damnuꝫ. de reg. iu. in. vi. alias infra ſummā taxatam a iure nō debent poſſe donare qđ eſt falſuꝫ. Nec ēt dꝫ dici indiſcretum iuꝛm dummodo alias donans ſit diſcrete men tis per ea q̄ habentur in. d. c. cum contingat. Secundo per hoc non ob. qđ habetur in aucten. qꝛ illud procederet quando iuꝛm ꝓeſtatur ab eo qui non eſt ſane mentis. Et ſic non obſtat tertia rō qñ vna via eſt tantum cum iuramento ꝛ ſecunda eſt ſine illo, vt ꝓz expreſſe in auc. ſacramenta. ꝛ in. d. c. cū cōtingat. ꝛ eo. ti. c. debitores. ꝛ hoc ꝓp auctoꝛitatem ꝛ reuerentiam ſacramenti. facit quod habetur eo. ti. c. ꝛ ſi Chriſtus. Itē non ob. quarta rō
53 † qꝛ lꝫ donatio non ſit inſinuata, tamen poteſt eſſe publice facta coꝛam teſtibus, vt fiunt alij contractus. ꝛ ſic ꝓpter hoc non dꝫ dici donatio ſuſpecta, niſi aliter appareat, qꝛ occulte per metuꝫ ꝛ fraudem fuiſſet occupata. Nec obſt. qđ habetur in. d. l. dona tio. qꝛ ibi dicitur quod donatio vltra ſummam taxatā a iure dꝫ inſinuari, vt tollatur occaſio ꝓcurādi donationes fieri clā ꝛ in fraudē, ꝛ nō dicit quod directe, ꝛ ſi ſemper nō fiat inſinuatio qꝑ ſint clandeſtine ꝛ fraudulente, ſed qꝑ occaſionaliter pōt illud cō tingere, que occaſio non dꝫ attendi, qꝛ iuramentum eſt preſti tum, vt no. per gl. in. c. ſi vero. de iureiu. ꝛ de pac. c. ij. li. vi. niſi aliter ꝓbetur fraus. Item nō ob. quinta rō dum dī qđ eadem facilitate ꝛc. qꝛ illa rō nō ꝓcedit quando inuenit ſacramentuꝫ ꝓpter reuerentiam ꝛ auctoꝛitatē ſacramenti, vt ꝓz in minoꝛe ꝛ muliere iurante ſuper ꝑctu, vt ꝓz in aucten. ſacramenta. ꝛ. d. c. cum contingat. Item nō obſtat quod dicitur ꝓp publicam vtili tatem, qꝛ iſtud nō reperitur iure cautum, ſed bene dī quod fuit inducta a iure inſinuatio, vt tollatur occaſio donationes fieri ꝑ
54 metum ſeu fraudem, ſiue clādeſtine, vt ꝓz in. d. l. donatio. † ꝛ lꝫ dicat intereſſe reipublice, ne qs re ſua male vtatur. iſtud nō ſuffi cit ad infringendum iuramentū, qꝛ eſt vtilitas ſecundaria, vt ꝓz in ſimili in muliere alienante rem dotalem. nam lꝫ interſit reipu blice mulieres nō eſſe indotatas. l. fi. ff. ſolu. mat. tñ firmatur ꝑ ctus alienationis rei dotalis per iuramentum, vt. d. c. cum cō tingat. Non obſtat qđ non vī renūtiari poſſe legibus inducen tibus certam ſolēnitatem in actibus hominum, iuxta no. in. l. ne mo pōt. de leg. ij. qꝛ illud verum quando ibi non interuenit iu ramentum. ſecus quando interuenit, vt ꝓz in minoꝛe. nam lꝫ lex dicat certam ſolēnitatē ſeruari debere in alienatiōe rei minoris vcꝫ qꝑ fiat cum auctoꝛitate adminiſtratoris ꝛ iudicis, ꝛ cā co gnita. l. nūc puto. §. ne poſſet. ff. de reb. eoꝝ. tñ ſi alienatur ſine dicta ſolennitate cum iuramento tꝫ alienatio, vt patet in auc. ſa cramentū. ibi no. Itē nō obſtat ſi dicatur inductū fuit inſinua tionem fieri, nō in fauoꝛē donantis, ſed aliorum odiū qui procu rabant clādeſtinas ꝛ fraudulētas donationes fieri. l. donatio ſi ne. ꝛ. l. dubia. C. de dona. ꝛ ſic vī nō poſſe renuntiari. l. tā ꝛ ſi. ff.
55 ad muni. † qꝛ poteſt reſponderi dupliciter. Primo qꝛ lꝫ ſine iu ramento nō poſſit renuntiari, tñ cum iuramento videtur poſſe renuntiari, ꝛ ꝑm omnes iuꝛm obligat, vt in. c. ſignificante. in ſi mili. de pig. ꝛ de iurein. c. debitores. vbi dicit ſub quarto mem bro, ſed an poſſit peti abſolutio bñ fuerūt opi. vt dicit ſub qnar to membro, ꝛ ēt ſub tertio. Item pōt dici quod inductuꝫ fuerit inſinuationeꝫ fieri ꝓncipaliꝛ in fauoꝛem donātis, ne ex ſua libe ralitate periclitetur. facit. l. ne libertate. ff. de reg. iu. Et ſcōdario in odium ꝓcurantiū clam ꝛ occulte illas fieri, ꝛ vt tollat talis occaſio. ideo vī qđ poſſit renuntiare per regulam. l. plurium. C. de pact. ſaltim cum iuramento. nam cōiter tenetur quod ſine iuramento donari non poteſt ꝓpter alias rationes ſuperius poſitas. Item nō obſtat qđ lex ꝓhibet fieri illas vltra ſummā taxatam ſine inſinuatione ꝛ ſic vī quod non poſſit renuntiari ꝑ nota. in. l. j. ꝛ ij. C. ne fideiuſ. do. den. qꝛ iſta ratio non procedit quando interuenerat iuramentū, vt declarant in. ij. q. v. mēbꝛ. Item nō obſtat vltimo qđ dixit in. d. l. illud. dnꝫ dicit quod vbi iuramentū interponitur ſuper re ꝓhibita nō ligat per regulaꝫ
56 ſi quis inquilinos. §. fi. de reg. iu. † qꝛ illud ꝓcedit quādo eſſet res ꝓhibita per canones. ſecus tamen quando ꝑm leges tan tum, vt voluit Jo. an. poſt Poſt. de iureiuran. quemadmodum in ver. alias viſum. in gl. quam ponit. Item pōt dici ſecūdo qđ illud procedit quando eſſet res ꝓhibita, qꝛ contra bonos mo res vel qꝛ repꝛobaretur a iure canonico, ratione publice vtilita tis ꝓncipaliter per ea q̄ habentur in. c. ſi diligenti. de foꝛo com pe. ꝛ in regula nō eſt obligatoꝝ. de reg. iu. li. vi. quod nō cō tingit in caſu ꝓpoſito, qꝛ non repꝛobatur donatio vltra ſum mam taxatam per dictam rōnez, ſed per alias ſuperius tactas, ideo nō ſequitur quod non poſſit iuramento firmari. ſatis tamē videtur quod vbi interuenit ſacrm nedum de iure ciuili. ſed nec de iure canonico valeat, per ea que habētur in. c. i. de ope. no. nun. ꝑm do. Joā. de imo. vt permittitur ad literam dicentem in dicta. iij. q. dicti decimi mēbꝛi amplius. in. d. c. cum ꝙtingat. in ſeptimo membꝛo in qōne ꝓxima precedēte poſita vbi ꝙcludit
57 d. Ant. de bu. quod donatio iurata excludit nullitatē ſubſiſten tem ex cā de preſenti ꝑm tempus iuramenti, qꝛ ad illud iuramē tum refert, ſecus ſi nullitas ſurgeret ex cā ſuperuenienti, vt ꝓp inſinuationē non facta vel gabellam non ſolutam ex forma ſta tuti annullationis actum ex poſtfacto. idē ſequitur ipſe idez. d.
57 Jo. ſubdit ipſe qꝑ illud limitat do. Anto. † niſi expreſſe eſſet re nuntiatum tali ſtatuto loquēti de inſinuatione cuꝫ iuramēto, qꝛ tunc non poſſet venire contra donationem. lꝫ donatio non fuꝛet inſinuata, qꝛ tunc ꝓp renuntiationem talem cum iuramento nō poſſet ꝙuenire, per id quod habetur in. d. c. cum contingat. nedum ipſe donatoꝛ iurans non poteſt contrauenire, ſed nec ēt eius heredes ꝑm euꝫ, qꝛ lꝫ heredes non ligentur ad penaꝫ per iurij ligantis animā ex iuramento defuncti, per id quod no. per Inn. in. c. veritatis. de iureiu. tamen lꝫ non ligentur ad tale vin culum ſpuale quo fuit ligatus defunctus, cum ꝓpter iuramē tum valida fuerit donatio non poterit conuenire, qꝛ per iuramē tum preſtitum ſuper ꝑctu nedum obligatur iurans ad obſeruan tiam iuramenti, ſed ēt firmatur ꝑctus, vt no. in. d. auc. ſacramē ta. ꝛ ideo obligatio afficit ēt heredes. facit, lꝫ non alleget quod no. Jo. an. in. c. cum. C. laicus. de fo. cōpe. in. vi. ꝑm do. Jo. de imo. ſic ad lrāz dicētē in dicto. vij. mēbꝛo in quo tractat, an inīz firmet contractum ſimulatum, ſed dictam limitationem ego nō habeo in lect. do. Anto. in. d. c. cum contingat. nec de ipſa limi tatione ipſe Jo. an. facit mentionem in dicta. iij. q. credendum eſt qꝑ ipſe habuerit, vez ſi quis vellet hec omnia examinare ops
58 reuolnere totam materiam iuramēti. † vnde ſalua determina tione Romane eccleſie cui me ſubijcio nō recedo per predictaꝫ opi. legiſtarū quod per iuꝛm inſinnationi renuntiare nō poſſit per rōnes eoꝝ, vcꝫ qđ inſinuatio ſit inducta ad falſitates ꝛ frau des obuiandas ꝑ quas iuramentum non eſt obligatoꝝ, qꝛ contra bonos mozes vt in. c. non eſt obligatoꝝ ꝛ iuramen tum non firmat actum contra dolum preſumptum. inri enīz pre ſumenti dolum renuntiari nō pōt, in auc. vt obli. ante nupt. cir ca medium. col. v. nec plꝫ reſponſio do. Jo. quā facit ad rōnem predictam, qꝛ occaſionaliter diſponit lex de inſinuatione nō qđ ſemper ſic ſit, que occaſio non dꝫ attendi vbi interuenit iuramē tum, vt in. c. ſi vero. in gl. ij. de iureiur. ꝛ. c. ij. in fi. de pact. li. vi. qꝑ illud ſit verum quod occaſio non dꝫ attendi, que eſt multum remota, ꝛ que difficile infert ad cauſaꝫ, ꝛ ſic dicta iura loquunt. at in ꝓpoſito cauſa infert falſitatem iuris preſumptionē, vnde dꝫ attendi, vt no. Bar. ff. de au. ꝛ arg. leg. l. vxori. ꝛ lꝫ dicte rō
59 nes ceſſare poſſent, non intelligitur tamen legis ꝓuiſio q̄ bo na fuit valens caſuꝫ ꝓuidere qui euenire poſſet lꝫ nō eueniat, † ꝛ ſepe iura hoc faciunt de diuoꝝ. c. quanto. de ſer. ozd. c. j. C. in qui. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſ. l. fi. C. qñ lice. vni. ſe ſine iud. vin. l. j. hoc in ſimili tꝫ Spe. in ti. de arbi. §. ſequit. ver. ſed quod. Cy. ꝛ Jo. an. ibi allegās ꝓdicta iura hoc latius ego exa minaui. in. q. ꝓ me diſputata q̄ incipit. Maritus debiti, in ſolu tus in. i. q. euidētiali ad ſolutionē dicte qōnis vbi concluſit rō ne maxime antedicta donationē inter viruꝫ ꝛ vxoꝛem iuramēto

non

non firmari,alias si iuramentuz excluderet dolum presumptũ a iure pari ratione foret dõm quod si quis promittat occidere hominem quod teneat iuramentum qz possit aliquo casu sine dolo occidi,seu non semp occisio sit phibita quod foret insanie respõsum si iuramentũ non excludit dolum ꝓpter quod donatio insinuata non tz.naz non excludit malos mores, sic non excludit beneficiũ Macedoniani ponderata rõne.l.j.ad mace. ꝟz Jo.an. in tit.de sen.§.vt aũt.ver.hoc aũt notandũ,ꝛ latius dixi in trac. quẽ feci de executione instru. in.xvij.q. Concludo igit legibus de insinuatione loquentibus iuramento renuntiari non posse.

60 ¶ Trigesimoprimo quero cũ sepe† in presenti materia de solido fecerim mentionẽ,ꝛ presertim qõ donatio excedens quingẽtos solidos insinuari dz.C.de dona.l.pe.ꝛ dictũ est in.xxxiij.q. qualiter solidus accipi debeat. Rñdeo ꝓ auro,nã solidus ꝓ auro,ꝛ aureus pro solido accipit quorum.lxxij.libram auri constituunt.vt no.glo.instit.de pe.teme.liti.§.fi.ff.de in ius voc.l.fi.ꝛ C.de ser.fugi.l.quicunqz.C.de nau.ꝛ subinit.l. quoties.lib.x.ꝛ qõ ibi no.in vlti.gl.idẽ tz Jo.an.in titu.de instru. edi.§.porro. ver.vlt.in addi.tua.in fi.qua rõne dicit ibi qõ Uber. de bobio .l.sancimus C.de dona.reprehendit illos qui recipiunt solidus, pront recipit in cõi pro.xij.denarijs, pro qbus facit Longobarda.l.ij.de quãtitate solidorũ.per totũ,ꝛ qõ vr Bal. in.c.fi. de iudeis.in.iij.gl.ꝟm quos vsqz ad.xxv. libras monete localis poterit donatio fieri sine insinuatione,ꝛ vltra non,ꝛ hoc ẽt secutus fuit index Montispolitani in Tuscia,qui donationem factã ad trecentas libras,q reprehendit Roffre.iustus non iniustũ,ꝛz de brodio iuris gustasset,tñ esset vtilis parũ taxatio legalis in Italia,ꝛ iõ per statuta ciuitatũ proisa est longe minoris qntitatis, vñ in ciuitate Bononie vltra centũ libras Bononi. q̃ valẽt pa
61 rum vltra.xxxij.floze.ꝛ qñqz minus regrit insinuatio ꝟm Joan. an.in addi.predicta † ꝟm quẽ tz totam hanc materiã cõuenire statutis locorũ de insinuatione loquentiũ.predictam opi.de solido ꝙ accipiat ꝓ aureo,vt.ẽ.tz Cy.in.l.illud.de sacrosanc.eccl. in.j.q.ꝛ idẽ tz Roffre.vt refert ꝛ sequit Jo.an.in.d.c.fi.de iudeis.super.iij.gl.per.l.fi.in fi.ff.de mino.ꝛ per.l.omnibus.C.de spon.ꝛ.C.de fal.mone.l.si quis minus. vñ lex dicit.xx.solidos dandos ne libertas prestita reuocet.ff.de ma.testa.l. cum ex fal sis,ꝛ alias dicit aureos.ff.de inoffi.testa.l.papinianus.§.vlti.nõ obstat.l.nuntius.de lega.iij. ꝛ.l.si seruus pluriũ.§. si minus.de leg.j.quas.d.gl.in.d.c.fi.alleg.in ẽptum, qz loquunt de pretio apposito ab boie ꝟm Abb.vt refert Jo.an.sup.d.gl.vñ in insinuatione fienda inspicit solidus vel moneta currẽs tpe legũ insinuationẽ precipientiũ.nec ob.qõ no.Spec.in ti. de solu.ꝛ ob
62 lig.§.nunc aliqua.ver.si dicens in ẽptibus inspici monetã currẽtẽ tẽpore ẽptus,† sed in legibus ꝛ statutis non inspicit tps legis condite,sed tps quo postea reperit obligatio, vñ si officialis ex forma statuti dz bre decem libras turoñ. vel delinquens puniri dz pena.x.librarũ turoñ. inspicitur moneta currens tẽpore officij vel delicti.nõ ea que currebat tẽpore statuti conditi, qz dictũ Spec.loquit in solutione,ꝛ qõ nostra loquitur in solẽnitatis adhibitione que est vniformis omni tẽpore ꝟm Bal. sic dicentem in.d.l.illud.de sacrosanc.eccle.in fi.ad hoc quod plene scripsit Lar.ff.de solu.l.paulus.ꝛ do. Anto.de but. de iureiu.c.q̃sto.

FINIS

Tractatus perutilis de Jureiurando. Clarissimi viri vtriusqz censure doctoris Domi. Joan. de Selua. Balli.

PROEMIVM.

m Emini me legisse parentẽ illum phoꝝ ab oi natione celebratũ Platonem celesti quodã oraculo dixisse. nõ nobis solũ natos nos esse sed patrie ꝛ amicis. Quãobrẽ aggredior tractatum hũc de iureiu. qui bz materiã amplã, largã, vtilem, fructuosam,quotidianam,Jdeo alto ꝛ summo ingenio est discutienda,put late est sparsa ꝓ ius diuinũ, canonicũ ꝛ ciuile. Optimũ aũt duxi eam in vnũ tractatũ reducere, ꝛ qõnes in varijs locis sparsis in materia iurĩ hic inserere,vt querenti detur facilis aditus.Quẽ pro clariori intelligentia diuidaz in quinqz partes ꝟm qõ homo bz quinqz sensus corporis,sine qbus non põt recte cognoscere ꝛ iudicare,vt est glo.in proe.Grego.ix. ¶ In prima parte videndũ erit quid sit iurm,ꝛ q̃ requirant in iurõ anteqz sit licitũ. ¶ In secda parte quot sint gña iurĩ ꝛ de interpretatione ipsius. ¶ In tertia parte, an ex iurõ oriatur obligatio, ꝛ an sit recurrẽdũ ad ipsum in defectũ probationis. ¶ In quarta parte,an papa ꝛ alij inferiores super iurõ possint dispensare,ꝛ presupposito qõ possint ꝛ ẽt absolnere,an pars sit vocãda in dispẽsatione ꝛ absolutione. ¶ In quinta ꝛ vltima parte an periurus sit priuatus vel priuandus beneficio,ꝛ qua pena veniat puniendus. ¶ Sed anteqz ad vlteriora ꝓgrediar prius innoco diuinũ auxiliũ,qz qui sine Saluatore salutẽ vult hre,ꝛ sine vera sapientia existimat se prudentẽ fieri posse,non sanus sed eger, nõ prudens sed stultus est.c.q sine saluatore.xxv.q.ij. ꝛ oia q̃ facitis, aut in verbo,aut in ope, oia in noie IESV facite.c.non liceat. xxvj.q.v. Jõ ego inquantũ possum humiles porrigo preces altissimo Saluatori,vt in me influat gratiam scientie ꝛ eloquẽtie, vt possim scripturarũ iuramenti veritatẽ pandere, errores fugare,enigmata reserare,nodos soluere,obscura dilucidare, ꝛ dubia declarare.c.j.de reliq.ꝛ vene.sanc.in.vi. ꝛ vt possiz hre responsionẽ quã ipse dedit Moysi dicens, perge ꝛ ego ero in ore tuo.Exo.iiij.c.Binino auxilio inuocato. nunc venio ad diffinitionem iuramenti,ꝛ sic ad primam partem istius tractatus.

SVMMARIVM

1 Questio quelibet a diffinitione exordium sumere debet.
2 Juramentum qualiter ab Augustino sit diffinitum.
3 Juramentum maximum esse remedium litium finiendarus a iurisconsulto definitur.
4 Juramenti vera diffinitio que sit.
5 Juramentum quid sit.
Juramentum est veritatis confirmatio.
6 Juramentum est actus inuocationis diuini nominis ad confirmationem veritatis.
7 Diffinitio quelibet totum diffinitum enacuare debet.
8 Juramentum est vinculum iuris ex assertione vel negatione de aliquo licito procedens.
9 Juramentum per idola seu deos alienos an sit seruandum.
10 Jnramentum non habens tres comites super re licita prestitus est seruandum.
11 Sacramentum quid dicatur.

¶ Prima pars. Quid sit iuramentum.

1

Circa igitur primã partem tractatus presuppono † qõ omnis questio debet a diffinitione ꝓficisci, vt inquit Cicero in primo libro officiorum.ꝛ.l.omnis diffinitio. ff.de regulis iuris presupponitur ẽt quod iurare est aliquid deo teste dicere, vt dicit glo. in summa.xxij.q. j.ꝛ domi. Abba. sequitur in rubri. isto titu.de iureiurando.

¶ His presuppositis circa istam primam partem. Quero primo quid sit iuramentum, ꝛ respondetur ex verbis dini Augu-
2 sti.ad Uincentium donatistam, † quod est illud quod quis simpliciter fatetur coram domino deo suo qui est testis super animam.tex.in.c.penul.xvij.distinc. quam diffinitionez ibi simpliciter sequuntur Dominicus de sancto Gemi.ꝛ Lardi. Alexã. Sed ista diffinitio non euacuat bene naturam diffiniti,dum dicit simpliciter fatetur, qz ẽt si simpliciter negetur põt dici iuramentum tex.in.c.ꝛ si Christus.eo.titu.de iureiurando.

¶ Jdeo transeo ad diffinitionem iurisconsulti quam ponit in.l.
3 j.ff.eo.titu.vbi dicit text. † quod iuramentum est maximum remedium litium finiendarum, sed ista diffinitio non comprehendit iuramentum extraiudiciale, sed solum iudiciale dum dicit litium expediendarum. Merito transeo ad aliam diffinitionem quaz ponit glo.in summa.xxij.q.i. que dicit quod iuramentum est vox ipsius iurantis vel actus ipse vel ipsum qõ iuratur.quaz diffinitionẽ simpliciter sequitur Bart.in auc. iusiurandũ quod presta.col.iij. Sed per istã diffinitionem non videtur esse differentia inter iuramentum ꝛ simplicẽ promissionem qõ est ẽ.c.iuramenti.xxij.q.v. Jtem ista diffinitio est ẽ cõem opi. dum dicit qõ est vox ipsius iurantis,qz iuramentum põt esse sine voce,aut verbo ipsius iurantis,vt tenet Cyn. in auct. sacramenta puberum.C. si aduer. vendi. Et de isto articulo an requirantur ver-

ba in iuramento dicet̃ ℣.latius. ℑō venio ad diffinitionē Hosti.
4 in summa istius tit. de iurein. dicentis † qō iuřm est assertio vel negatio de aliquo licito, honesto, ⁊ possibili sacre rei attestatione firmata. Quā diffinitionē simpliciter approbat do. Abb. in rub. eo. tit. de iurein. ⁊ ēt Ang. de claua. in sua summa tit. de iuramen. primo. in prin. Allegat Archi. ⁊ Goff. in summa eo. ti. Ista diffinitio non satisfacit mihi vt ℣.dicā. ¶ Venio ad diffinitionē Cy. in auc. sacřa pub. C. si aduer. ven. vbi dicit, q iuřm est affirmatio vel negatio verbis expressa cū vera religione. tñ ipse met Cy. non persistit in eo qō dicit de expressione verborū. concludens qō expressio verbalis non est de sba iuři. Idem tz ⁊ simpliciter sequit̃ do. Abb. in rub. eo. ti. de iurein. Sed ista diffinitio Cy. non satisfacit mihi, vt ℣.dicā, sed ex ea no. per doc. quod verba non sunt de sba iuři, vt tz Archiepꝰ florē. in. ij. parte sue summe. ti. x. c. iij. vbi ēt subdit qō si alicui dicat̃ iura sup libzum istū, ⁊ ille simplř tangit nihil dicendo ille tactus bř p iuřo sine
5 locutione iuratoria, sed de ista materia dicetur ℣. ¶ †Venio ad aliā diffinitionē in qua dř qō iuřm est affirmatio vel negatio de aliquo lz facto vel fiendo sacre rei attestatione firmata. Ita diffinit Archiepi. florē. in. ij. parte sue summe tit. x. c. iij. in princi. Ista diffinitio non satisfacit mihi, vt ℣.dicaz. ¶ Quare aliter diffiniunt alīq doc. vt refert Bal. in repe. l. ij. in. xi. car. versi. ego de prio quesito. ff. de iureiur. qui dicunt qō iuřm est confirmatio veritatis, tñ dicit ibi Bald. qō ista diffinitio non vř perfecta, qz non oē iuřm est de veritate, sed quoddā de credulitate, vt. l. ij. ℣. qō obseruari. ibi qō quisq credit aut estimat. C. de iura. calum.
6 ¶ Tandē ipse Bal. diffinit hoc mō, † qō iuřm est actus inuocationis seu assumptionis diuini nois ad ꝯfirmationē seu testimoniū veritatis. Nec ob. ℣m eum qō nedū per creatorē, sed ēt per creaturā iurari pōt, qz rñdet ipse Bald. qō qñ quis iurat p creaturā, respectu diuini nois iurat qz tanqz cā efficiens reputatur in qualibet re creata, ⁊ tunc vz tale iuřm, qz prestatur respectu dei. allegat. l. qui p salutem. ff. eo. de iureiur. aliqñ fit iuřm p creaturā in contumeliā dei attribuendo creature qō est creatoris ⁊ tunc non est iuřm, qz ibi non est religio, vnde si quis iurat per diabolū, ibi non est iuřm, vt dicit idem Bal. vbi. ℟. ⁊ cū ista diffinitione Bal. transit ⁊ simpliciter sequit̃ Fely. in rub. eo. ti. de iureiurā. ⁊ ēt And. barba. ⁊ do. Ant. corse. super rub. de iurein. col. ij. super secundo dubio aliter diffinit dicens quod iramentū est dictū assertum negatū vel promissum de licito possibili ⁊ honesto sacre rei interpositione firmatum, qñq liti ⁊ controuersie finē imponens ⁊ semiplene probationē inducens, probationū inopia ⁊ aliqñ ad innocentiā ostendendā reo traditum, ⁊ qñq rem inualidā ꝯsolidans ⁊ confirmans. ¶ Sed aduertendū est, qz predicte diffinitiones non satisfaciūt mihi, † qz omnis
7 diffinitio dz euacuare totum diffinitū, vt no. in. l. j. ff. de testamē. facit. l. omnis diffinitio. ff. de regu. gl. in rub. de sum. tri. ⁊ fi. catho. Et predicte diffinitiones in illis verbis sacre rei attestatione firmata sunt ꝯ tex. in. c. mouet. xxij. q. i. vbi dicit tex. qō licet non liceat iurare p falsos deos sine per diabolū, tñ inz obligat si alias prestet̃ super re licita, vt euitetur peccatū mendacij ⁊ dolositatis, ⁊ peccet quis veniendo ꝯ tale iuřm, ⁊ sic ibi est textus quod lz non firmet̃ attestatione sacre rei, tñ est ⁊ remanet iura. ⁊ miroz quod tanti doctores transeant cū illis diffinitionibus.
8 ¶ Quare ergo diffinio hoc mō † iuřm est iuris vinculū, procedens ex assertione vel negatione de aliquo licito ⁊ possibili firmatum attestatione creatoris vel creature. Et corroborādo istā diffinitionē pondero illū tex. in. d. c. monet. in versi. nunc vero. dū dicit tex. nunc vero, qz ēt iurauit p quos non debuit, ⁊ sic ergo presupponit tex. qō est iuřm lz iuret̃ per falsos deos. Addu co ēt tex. in. c. ⁊ si Christus versi. lz. de iureiurā. dicit tex. qō dominus nusquā per creatorē, sed per creaturam iurare prohibuit ne per hmōi iuřm transferret̃ ad creaturā honorificentia creatoris, ⁊ sic ibi est tex. qō lz iuret̃ per creaturā, tñ est iuřm, ⁊ dicit Imo. quē sequit̃ do. Abb. in. d. c. ⁊ si Christus col. fi. in fi. qō licet quis peccet iurando per falsos deos. tñ iuřm factū obligat.
9 Idem tz. s. Bonauentura, in. iij. sent. dist. xix. arti. iij. † qō iramentū per idola aut deos alienos super ꝯfirmatione vel negatione licite est seruandū. Et ad premissa facit dictū Archi. flor. in. ij. parte sue summe, tit. x. c. iiij. versi. quantū ad tertiuz, quod iurando p falsos deos, hoc est simpliciter prohibitum, qz ad idolatriā pertinet, teneret̃ tñ seruare tale iuřm. allegat dictum. c. mouet. xxij. q. j. ⁊ rōnē assignat, qz de iure naturali tenetur seruare fidelitatē in promissis, alias adderet peccatum peccato. s. qō ꝯmisit iurando per falsos deos. ¶ Unde Machabei cū fecerunt pacē cum Romanis vsi sunt iuřo per idola que colebant d. c. monet. ℣. sicut. ¶ Hinc dicit do. Abb. in. d. c. ⁊ si Christus
10 col. iij. versi. sed ꝯ hoc † quod lz iramentū non habeat tres comites, dūm prestetur super re licita est seruandum, ⁊ sic bēmus veram diffinitionem iramenti enucleatam, vcz quod est vinculū procedens ex assertione vel negatione de aliquo licito ⁊ possibili firmatum attestatione creatoris vel creature. Et dicit do. Abb. super rub. eo. ti. de iurein. qō iramentū ⁊ iusurandum ⁊ sacramentum sunt sinonyma idē significantia. quo ad materiaz istius titu. de iureiuran. no. in. l. iusurandum. ff. eo. titu. Qñq tñ aliter accipitur sacramentū. c. j. ⁊ ij. de sacra. non iteran. glo. in c. veniens. de transactio. Tamen mihi videt̃ quod sacramentū quo ad istum titulum de iureiuran. referatur solum quando est confirmatum attestatione sacre rei. iuxta etimologiam sacramēti, vt videt̃ sentire Bar. in auc. sacramenta puberū. C. si aduer.
11 ven. † qz iramentum dicitur quod spiritussanctus viuificat aut confirmat. text. in. c. multi. j. q. j. ⁊ dicitur ēt sacramentum a re sacra. c. cleros. xxj. distinc. sed iramentum non solum compzehendit rem sacram, sed ēt quando iuratur per creaturā aut falsos deos, vt supra fuit dictum. Et sic quo ad materiam de iureiuran. magis est generale iramentum qz sit sacramentum, ⁊ dř de iramento. i. de iure ficto, vt dicunt ⁊ tenent domi. Abba. ⁊ Anto. corse. in rub. eo. tit. de ireiuran. vbi ēt subdunt quod sacramentum dicitur quasi per sacra astringimentum, ⁊ iramentum quasi per ius astringimentum.

SVMMARIVM

1 Verba an sint de iramenti substantia.
2 Matrimonium sine verbis contrahi potest.
3 Juramentum christianorum quale esse debeat.
4 Jurans loco testis habetur.
5 Juramentum est obligatio quedam.
6. Baptismus non potest dari absq verbis.
7 Oratio publica verbis fit ab ecclesia.
8 Mutus absq verbis iurare potest.

1 **Quero** secundo. † Utrum ad substantiam iramēti requirantur verba? tenent Cyn. Jaco. de ranen. ⁊ Pet. in aucten. sacramenta puberum. C. si aduersus venditionem, quod verba non requiruntur nec sunt de substantia de iureiurando. Idem videt̃ sentire Bal. in rubrica. ff. eodē titu. dus dicit quod mutus pōt iurare domi. Anto. in. c. cū apud. de spōsali. Alex. in. l. j. ff. de verbo. obliga. † Et istud probant, qz matrimonium pōt contrahi sine verbis. c. cum locuz. c. tue. de spōsa. istam sententiam tenuit Ludo. roma. in. l. iij. ℣. iurare. ff. eod. de iureiuran. Idem etiā tz domi. Anto. corse. super repetitione rubrice de iureiuran. vbi arguit pro ⁊ contra. ⁊ finaliter concludit quod iramentum obligat sine verbis, qz deus respicit mentem ⁊ non verba. c. si quid inuesti. xiiij. q. v. ⁊ iramentum obligat erga deum. c. debitores. eodem tit. ergo non requirunt̃ verba. ⁊ istam opinionem tz Archiepiscopus flozen. in secūda parte sue summe. titu. x. c. iij. ¶ Contrarium tenent Ludo. roma. ⁊ Francis. de aretio. in. l. j. ff. de verbo. obliga. ita tenent Bar. Bal. in. l. q iurasse. ff. de iureiu. Bart. in. l. ⁊ p iusurandum. in prin. ff. de accep. Et istam secundam opinio. puto de iure verior rem per rationes ⁊ auctoritates infra dicendas. Et primo facit tex. in auctē. de manda. princi. ℣. sed neqz. vbi imperator exponit verba, idest iusurandum.

3 ¶ †Secundo probatur per text. in. c. ⁊ si christus. in princip. eod. titu. ibi, sit sermo vester, est est, non non, vt affirmatio vel negatio sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde, ⁊ sic manifeste apparet qō requiruntur verba dum dicit ex ore ꝛc.
¶ Tertio probatur qz iura dant certa verba in iuramento explicando. de quibus in. c. ego enim. eo. tit. ⁊ in. c. j. ℣. ego enim. de electio. in prag. sanc. tex. in. c. tibi domino. lxiij. di. ⁊ in. c. de forma. xxij. q. v. ¶ Quarto probatur per. c. iurauit. xxij. qō. v. ibi. os quod mentitur occidit animam, quisquis veruz loquitur iurat, ⁊ ēt ponderatur ille tex. ibi omnis qui iurat ad hoc iurat
4 vt verum est loquatur. ¶ †Quinto corroboratur qz iurans habetur loco testis. c. fi. ℣. eod. c. ex insinuatione. de procurato. c. in omni negotio. ℣m intellectum do. Abba. de testib. sed sic est quod testis non pōt deponere per scripturam, sed viua voce dz deponere, ergo in iuramento requiruntur verba tex. ⁊ ibi dominus Abb. in. c. a nobis. qui matrimo. accusa. pos. Item in iuřo requiritur certa forma, vt dicit gl. xxij. quest. j. nam in veteri testamento iurabat̃, viuit dominus. in primitiua ecclesia dicebatur,

tur,testis est mihi deus,hodie per deum,sed illa forma non pōt explicari nisi p verba,ergo in iuro requrunt verba. † Istud ēt p bo qz iurm dr obligatio,vt no.in.c.debitores.eo.tit.z in.c.non est obligatoriū.de reg.iur.in.vi. sed obligatio non pōt fieri nisi intercedant verba.tex.in.l.i.ff.de verbo.obliga.ergo ꝛc. Facit ēt pro ista decisione.c.pe.eo.ti.de iureiu. In simili facit.c.quē penitet.de pe.dis.j. vbi dicit tex. qō peccatores debent se ostendere sacerdotibus p ora non p nunciū aut per scriptū. ¶ † Itez in sacro baptismi requirunt verba,qz sine illis nō est baptismus ca.j.de baptis.facit ēt qz votū z iurm equiparant do. Abba.in c.si vero.z in.c.sicut.in prin.eo.tit. sed sic est qō non dr votum nec obligat quo ad ecclesiā,nisi post ppositū intercedāt verba, vt dicit do.Abb.per illū tex.in.c.literarū.de voto z vot. ergo in iuro debēt intercedere verba,qz ecclesia non iudicat de occultis.c.erubescāt.xxxij.di.sed illud dr occultū qō fit per solaz cogitationē.no.in.c.sciendū.xxvi.q.v. ¶ † Itē oratio quo ad ecclesiā dz fieri verbis.vt dicit gl.in cle.j.de reliquijs z venera.in verbo orationes.sup.vij.parte.versi. sed dubitat. Et videmus qō natura nil fecit superfluū , do.Ab.post Jo.an.in.c.ij.col.i. de probatio.qd operant os z lingua nisi explicent qceptum.In mente ad fines vt notificet ecclesie p verba.vt.s.fuit dictū,z dicit tex.in.c.humane.xxij.q.v.qō humane aures talia verba indicant qualia foris sonant, z hoc maxime qz iurm dr quasi iuris astringimētū. vt dicit do.Abb.in rubri.eo.titu.sed ius non dat astringimētū per solā qceptionē siue p solū qceptū in mēte, nisi intercedant verba.d.c.literaturā,z ibi do. Abb. de voto z voti.z istud puto eē verū de iure qō requirant verba in iuramēto.

¶ † Premissa intelligunt in illo qui pōt loqui , secus in muto, qz mutus bene pōt iurare sine verbis,vt notat do.Jas. in.l.q in rasse.ff.eo.tit. ¶ Scdo limita z intellige premissa qñ non interueniunt verba ex aliqua parte , secus si ex parte interrogantis z iurans nil dicat sed tangat euangelia vel aliā rē ad interrogatio nē partis aut iudicis,tunc dr iurm,vt tz Archiepiscopos florē. in secunda parte sue summe.titu.x.c.iij.

SVMMARIVM

1 Juramentum licitum dicitur si ex cā necessaria z honesta iuret.
2 Christus verba iuratoria protulisse legitur.
3 Jurare lz sed non periurare.
4 Juramentum z si in se non sit malum,nocet tñ falsum iuranti.
5 Actus omnis exemplar habens a deo est licitus.
6 Cause iurandi que sint.
7 Jurm indiscrete z tribus carēs comitibus est obligatorium.
8 Juramentum est ad veritatis confirmationem institutum.
9 Jurm veritate z discretione carens obligat, non tñ sine iustitia.

Quero tertio an iurm sit licitū vel illicitū,† dic qō iurm ē licitū qñ iurat ex cā necessaria z honesta.text. in.c.z si xps.de iureiu.z in.c.significasti.de ele. ¶ Ille q iurat invocat diuinū testimoniū ad cfirmādū ea que dicit,vt pz ex diffinitione beati Aug.dicentis.iurare est deū in testez invocare. c.pe.xlvij.di. Et dicit Hieron.sup Matthe.qō qui iurat aut venerat aut diligit eū p quē iurat. Archiepus flo. ita tz in.ij.parte sue summe.titu.x.c.iiij.z Philo.vj. Metha.dicit,q iusiurā dū est honoratissimū,exhibere aūt deo honorē z reuerētiā pertinet ad virtutē. ¶ Et dr Deute.vi.c.honora deū z ipse iurat q dabit tibi possessiones z villas. Et Licurgus cuz dedisset leges Lacedemonijs multū vtiles exegit iurm ab eis qō non eas trās grederent quousq rediret ad eos. ¶ Itē iurauit dns qō multiplicabit semen Abrahe sicut stellas,vt Genes.xxij.c.z boies p maiores suos iurāt z deus q superiorē non hz p semetipsum iurat.ad Hebreos.vi.c. ¶ Et ēt iurauit dns z non penitebit eū, vt legit Psal.cix.z iurauit dns Dauid veritatē z non frustrabit eum.vt Psal.cxxxi. ¶ † Et dicit Christus.amen dico vobis,qz nemo prophera acceptus est in patria sua q̄ verba sunt iuratoria.vt Luce.iiij.c.Angel.iurauit p viuentē in secula seculorū.vt Apoc.x.c. ¶ Apls Paulus iurauit duz dicit quotidie morior,vt notat in.c.z si Christus.de iureiu.z dicit tex.in.c.nō est .xxij.q.i.q̄ non est p preceptū dei iuratio que a malo nō iurantis pcedit sed incredulī a quo iurare cogit. ¶ † Facit tex.in c.in nouo.xxij.q.i.q̄ iurare non est peccatum sed periurare est peccatū. ¶ Idē vr dicere tex.in.c.vt noueritis.xxij.q.i. qō verū iurare non est peccatū z in.c.in malū.ea. cā z.q. ¶ Et dicit tex.in.c.Qsidera.xxij.q.i. qō deus non phibuit iurare p deum sed per celum z terram.c.z iurabunt.ea.cā.z.q. ¶ Et dicit.s. Tho.ij.ij.q.xcix.qō quēadmodū sumere eucharistiam non est malū in se,z tñ qui indigne assumit iudiciū sibi māducat z bibit vt dr.j.ad Corin.xi.c.sic † z iuramentū q̄uis in se sit bonum si quis vtatur falso vel in re illicita aut indiscrete z leuiter cedit in malum eius iurm.quē simpliciter sequit Archi. floren.in.ij.parte sue summe titu.x.c.iij.z tñ si iuramentum est bonū, non tñ appetendū vt est actus orationis nec ēt iuramentum cōputat inter mala vt blasphemia,homicidiū, sed cōputat inter bona licita q̄ tñ per se non sunt appetenda nisi cā necessitatis vt sanc. Bona uentura tz in.iij.sent.dist.xix.z iuramentū est appetendum sicut medicina que non per se sed ppter necessitatem infirmitatis est appetenda z sic non dz iurare delectabiliter. ¶ Et dicit Guil. vorillo.super.iij.sent.dis.xxxviij.in.ij.parte.ij.qclusio.† quod omnis actus qui hz exēplar a deo non est illicitus sicut est iurm qz deus iuranit,sic ēt permittitur nobis iurare vt.s.fuit dictum. ¶ Et dicit frater Nico.de nise in tractatu suo qui vocat gēma predicantiū tit.de iuramento.ante omnia nolite iurare vt Jacobi.v.c.non.n.dicit non iuretis,sed nolite iurare non prohibens actū sed potius voluntatē qz necessitate non voluntate dz homo iurare qz iuratio in casu est bona sed appetenda mala. ¶ Dōm ergo est qō oēs predicte auctoritates hnt locū qñ est cā iurandi z cā dr in pluribus casibus de quibus per glo.in.c.significasti. de elec.in verbo pro vnitate vcz ppter pacez.c. omne.xxij.q.i. ppter famam.c.presbyter si a plebe.ij.q.v.c.fi.de purg.cano. ¶ † Aut ppter fidē.c.ego eñ.eo.tit.de iureiurā. vel ppter reuerentiā.c.significasti.de elect. ¶ Aut ppter dānū.c. fi.quod met.cau. ¶ Vide plures alios casus in.c.i.xxij. qō.i.ergo est cludendū q̄ iurm non permittit sine cā.d.c. z si Christus.eo. tit. ¶ Et intelligamus premissa qñ iurat per deuz aut rē sacrā. tex.cū sua glo.in.c.considera.xxij.q.i.tex.z ibi doc.in.d.c.z si Christus. ¶ Nunc restat vt respondeamus ad illā regulā iuris diuini in qua dr,nolite iurare omo vt Matth.v.c. qz papa illā declarat in.d.c.z si Christus,z ibi do. Abb.eod.titu. vbi dicit tex.nolite iurare omo hoc est p creaturas,z dicit ibi gl.inverbo omo exponens omo.i. ex leui cā vel p oia . Nolite iurare omo hoc est vlr per creaturas vt ibi p Abb. ¶ † Et lz iurm non habeat tres comites,z sit indiscretū ex modo iurādi, vel ex causa, vel qz iurat p creaturas, vel sine deliberatiōe seu cessante necessitate aut vtilitate z tunc qs non debeat iurare z peccet in iurādo,tñ tz iurm do. Abb.per illū tex.in.d.c. z si Christus.eo.ti. facit.c.monet.xxij.q.j. Restat vt rndeam ad.c.aiaduertendū. xxij.q.ij.vbi dicit tex.qō non est iurm sed periuriuz nisi habeat tres comites.dic ad illū tex.q̄ non est iurm.s.licitū,sed est piuriū.i.illicitū iurm z incauta iuratio,tñ obligat si prestet super re licita z ibi periuriū accipit largo mō p incauta iuratione. Ab. in.d.c.z si Christus.col.iij.eo.tit. Premissa vr sentire Archb. in.d.c.aiaduertendū.xxij.q.ij.z ēt Calde.qsi.iij.tit. de iureiu.

¶ Et dicit.s. Tho.ij.ij.q.lxxxix.arti j. † qō iurm est institutū ad cfirmationē veritatis qz facta boium non pnt semp p rōnez cfirmari nec cognosci maxime futura aut occulta.c. erubescāt. xxxij.di. iō expedit rebus humanis vt habeat aliqua notitia,p pter quā cām necesse fuit recurrere ad diuinū testimoniū p iurz invocando deum in testem qui mentiri non pōt sed hz in se veritatē infallibilē pm illud qō hr ad Heb.v.c. ois ctroversie finis est iuramentū.d.c.z si Christus.eo.titu. Idem not. Archiepus florē.in.ij.parte sue summe.tit.x.c.iiij.§.j. † Et lz iuramentum non habeat primū comitē,vcz veritatē obligat dūtñ sup quo iurat,alias sit licitū.tex.in.c.monet.xxij.q.i. Item ēt lz iramentū non habeat pm comitē,vcz iudiciū.i.discretionē, tñ obligat. verbi gratia qñ iurat sine cā.no.in.c.non est .xxij.q.j. z in.d. c.z si Christus.eo.ti.de iureiu. Tñ requirit q̄ iuramentuz habeat tertiū comitē,vcz iustitiaz. hoc est vt prestet super re licita alias non obligat.no.in.c.quēadmodū.in fi.eo.ti.de iureiurā. do.Abb.in.c.si vero.eo.tit.z in.c.fi.qō met.causa.

SVMMARIVM

1 Juramentum qua forma fiebat in veteri testamento.
2 Juramentum hodie multis pronuntiatur modis.
3 Juramentum per creaturas an sit licitum z obligatorium.
4 Jurare dicitur qui ita esse in periculo anime sue asserit.
5 Clerici in sacris constituti per ipsorum ordinem iurare debent.
6 Euāgelia tāgi debēt in iuro iure seu csuetudine hoc disponēte.

Quero quarto que forma aut qs modus sit seruādus in iuro.† dic qō in veteri

testamẽto iurabaꝫ hoc mõ. viuit deus, viuit aia mea. gl. in summa. xxij. q. j. ⁊ in. c. iurabãt. ea. cã ⁊. q. ⁊. iij. Reg. iij. c. ⁊ Hiere. iij. c. ⁊ est sensus. Ita hoc est verũ sicut est verum qõ deus viuit vel aia mea viuit. Vel iurabaꝫ ꝑ aliũ modũ hoc faciat mihi deus, vt. j. Reg. xxiij. ⁊. xxv. c. In primitiua ecclesia iurabatur hoc mõ. testis est mihi deus. gl. in summa. xxij. q. j. ⁊ ad Ro. j. c. ⁊ ẽt iurabaꝫ testis est mihi ꝙscia ad Ro. ix. c. vel corã deo loquor. ¶ †Hodie iuraꝫ multis modis vt ꝑ deũ, ꝑ sancta dei euãgelia, ꝑ fidẽ, ꝑ corpus Christi, ꝑ sanguinẽ ipsius, ꝑ crucẽ sanctã, ꝑ altare bñdictũ, ꝑ aliquẽ sanctũ aut sanctã, ꝑ aliquas reliqas. ⁊ hoc ꝑ inꝝm qõ fit ꝑ attestationẽ. ¶ In iuꝛo qõ fit ꝑ execrationẽ iuraꝫ sic adiuuet me deus. s. qõ istud est verũ vel si nõ est sic, aut si nõ faciã hoc mõ qõ dico veniat mihi tale malũ, aut deus nõ misereaꝫ mihi, aut diabolus ferat aiam. no. in. c. ⁊ si Xp̃s. e. ti. ita tz Archiep̃s flo. in. ij. parte sue summe. ti. x. c. v. ⁊ inꝝz dr̃ qñ interponiꝫ vinculũ creature aut creatoris, vt. s. fuit dictum. ¶ Et lz nõ exprimaꝫ verbũ iuro, tñ est inꝝm. tex. in. c. ego. n. e. ti. do. Abb. in. c. q̃relã. col. iij. de iureiu. qõ est ꝙ dictũ Cardi. in. c. ij. de spon. vbi dicebat qꝫ non est inꝝm nisi exprimaꝫ verbũ iuro. ¶ †Inꝝm añt ꝑ creaturã est inꝝz. c. ⁊ si Christus. ⁊ ibi gl. eo. ti. tex. in. c. monet. xxij. q. j. ⁊ in. c. ꝙsidera. cũ sua gl. ea. cã ⁊ q. Bal. in auc. sacra pube. C. si aduer. ven. premissa limitat hẽ locũ in iuꝛo qõ pars defert, secus in iuꝛo minoris qõ ponit ad ꝙfirmãdũ ꝯctũ ꝑ. c. cũ ꝙtingat. eo. titu. qꝛ tunc regrit qꝫ inreꝫ ꝑ deũ aut sup euangelia. ¶ Si iureꝫ ꝑ caput ꝓpriũ dr̃ inꝝm. tex. in. d. c. ⁊ Christus. eo. tit. ¶ Itẽ si ireꝫ ꝑ verbũ crede mihi est inꝝm. vt dicit. d. Jas. in. l. iij. ℈. iurari in prin. ff. de iureiu. Et etiã est inꝝm si dicaꝫ ꝑ fidẽ meã. d. Abb. in. c. q̃relã. col. iij. eo. titu. Vel si dicaꝫ in verbo veritatis, tunc ẽt est inꝝm. d. Abb. in. d. c. ⁊ si Christus. in. vj. not. ⁊ rõ est, qꝛ ipse Christus est veritas. c. in quadã. de celeb. miss. Ang. de claua. in sua summa ti. de inramẽto. j. ¶ Eodẽ mõ est inꝝm si dicaꝫ sic me deus adiuuet. c. ego. n. eo. ti. in fi. de iureiu. ¶ †Et ẽt inꝝm est si dicaꝫ ita est in piculo aie mee. Bomi. de sanc. Semi. in. c. j. col. j. in prin. ver. q̃ro qñ dicaꝫ electio. de sepul. in. vi. p. c. fraternitatis, de frigi. ⁊ male. ⁊ si dicaꝫ est est aut nõ nõ. ista verba non inferũt inꝝz qꝛ prima negatio referr̃ ad coꝛ. scda ad os. vt dicit do. Abb. in. d. c. ⁊ si Christus. eo. ti. sup. j. gl. ⁊ ibi dicit tex. in ver. angelus, qꝫ Christus plus legiꝫ dixisse in euãgelio quam est est, aut non nõ, quasi inferat ille tex. qꝫ illa verba nõ faciũt inꝝm, ⁊ hoc vt sit differẽtia inter inꝝm ⁊ ꝓmissionẽ. c. inuĩ. xxij. q. v. ¶ Et tz do. Jas. in. l. iij. ℈. iurari. in. ij. no. ff. eo. ti. qõ si inꝝm deferaꝫ a parte parti ꝑ deũ ⁊ ipse iuret ꝑ creaturã nõ est inꝝm, secus si deferaꝫ ꝑ creaturã, ⁊ ipsa pars iuret deũ, tunc est inꝝm qõ est valde notandũ. ¶ Et predicte spes inuĩ non sufficerent in teste vel in eo q iurat de calũnia, vt dicit Bal. in. d. c. ⁊ si Christus. eo. ti. qõ fallit in ẽpo qꝛ sufficeret sola presentia euãgelij. tex. in. c. fi. de iura. cal. ¶ Idẽ in presbytero q est interrogandus ꝑm suã ꝙsecrationem vt est text. valde notabilis in. c. si qs presbyter in. q. v. Et dicit Bal. in auc. sacra pub. C. si aduer. ven. † qõ clerici ꝙstituti in sacris solũ debẽt iurare ꝑ eoꝝ ordinẽ. Premissa ꝓcedũt in causis leuibus ⁊ in casibus a iure expressis, secus in causis arduis ⁊ vbi ep̃s esset infamatus, qꝛ tunc dz tãgere sacra dei euãgelia vt tz do. Abb. in. c. fi. col. ij. versi. ꝙcludẽ. de iura. cal. Dia predicta ꝓcedunt in clericis, secus in laicis in ꝙbus qñ iura dicunt qõ simplr iureꝫ tunc non requiriꝫ tactura nisi ꝙsuetudo aliter disponeret. ita qõ hodie apud Italicos sufficit tãgere quẽlibet libꝝ, vel quãlibet scripturã, vt. d. gl. in cle. j. in verbo facta de here. † Si añt ꝙsuetudo aut ius disponit qꝫ tangañ sacra dei euãgelia ⁊ tũc in laicis regriꝫ tactura vt in iuꝛo calũnie aut veritatis, vel testiꝝ, vt dicit predicta gl. in cle. j. de hereti. vide Anto. corse. post Abb. in rub. de iureiu. in. iij. q. facit glo. in. c. vt circa. in verbo, corporali de elec. in. vi. And. barba. in. c. fi. in ꝓn. de iura. calũ. ¶ Forma inuĩ quã prestat impator est expressa in c. tibi dño. lxiij. di. ⁊ in cle. romani. de iureiu. ¶ Et forma inuĩ quã prestat ep̃s est in. c. ego. n. eo. ti. de iureiu. ⁊ in. c. dilecti. de maio. ¶ De forma inuĩ quã prestat rex. est in. c. intellecto. eo. ti. ¶ Forma inuĩ quam prestant eligentes est in. c. j. ℈. ego. n. de elec. in prag. ¶ De forma inuĩ quã prestat vassallus est in. c. de forma. xxij. q. v. ¶ Et forma quã prestant curati ⁊ alij bñficiati ẽ in. c. q̃q̃. xxiij. di. ¶ Forma quã prestãt canonici ⁊ alij ingredientes ecclesias ad seruãdũ statuta est in. c. j. eo. ti. de iureiurã.

SVMMARIVM

1 Jurãs ꝑ mẽbra dei iboneſta peccat mortaliꝛ, secus si ꝑ honesta.
2 Jurm per creaturam, fidẽ, euangelium, aut crucẽ qñ sit licitum.
3 Creatura qualiter in testem inuocari possit.
4 Juramentum per falsos deos est prohibitum, super re tamen licita est seruandum.

Quero quto an liceat iurare ꝑ mẽbra dei aut creaturas vel falsos deos †dic qõ qñ iuraꝫ ꝑ mẽbra dei inhonesta vt per culum dei, vel mẽbra pudenda virginis Marie est peccatũ mortale, qꝛ sonant in blasphemiã ⁊ notabilẽ irreuerentiã. c. si qs per capillũ. xxij. q. j. ¶ Aut iuratur ꝑ mẽbra dei honesta, vt per corpus aut caput ex mõ iurandi, non est peccatũ nisi fiat ex contẽptu. Archi. flozen. ita tz in. ij. parte sue summe tit. x. c. iij. ¶ Itẽ dicit Ang. de claua. in sua summa titu. de iura. iij. ℈. xij. qõ qui iurat per mẽbrũ honestũ ⁊ ex reuerentia vt puta si dicaꝫ per sanctũ caput dei, ⁊ raro non ꝙsuetudinarie tũc solũ est peccatuꝫ veniale alias est blasphemia. ¶ †Quo ad ꝑm an liceat iurare per creaturã, per fidẽ, euangelium aut crucem dic qꝫ tunc licitum est dũtñ fiat ex causa. no. in. c. habemus. gl. in. c. considera. xxij. q. j. ⁊ dicit sanctus Bonauentura, in tertio sen. dist. xx. arti. ij. q. qõ qñ iuratur ꝑ creaturas vt puta ꝑ imprecationem dicendo. viuat filius meus, ⁊ isto modo permittit qꝛ non inuocaꝫ creatura ad testificandũ sed oppignoraꝫ ipsa creatura creatoꝛi, ⁊ ideo tangz nostrum deo oppignorare possumus, aliqñ creatura inuocaꝫ in testem ꝑm se ⁊ sic non lz iurare, qꝛ sic esset credere in eis, ⁊ sic dz intelligi Matthei. v. c. vbi dr̃. fratres nolite iurare neqz ꝑ celũ neqz terram. facit. c. si quis per capillũ. ⁊ c. ꝙsidera. xxij. q. j. † Aliqñ inuocaꝫ creatura in testem inquãtũ relucet in ea diuine veritatis vestigiũ, ⁊ sic lz iurare ac si iurasset per deũ vt no. Host. ⁊ Soffr. in. d. c. ⁊ si Christus de iureiu. Ang. de claua. in sua summa titu. de iuꝛo. j. ℈. ij. ¶ Et dicit Guil. vorilonis super. iij. sen. dist. xxxviij. ij. qclusione qõ lz iurare per creaturã. inquãtũ in ea est vestimentũ dei vt Joseph qui ꝑ salutẽ Pharaonis iurauit. c. monet. ℈. sed obijcitur. xxij. q. j. ¶ †Quantũ ad tertiũ qñ iuraꝫ ꝑ falsos deos hoc est simpliciter ꝓhibitũ, teneꝫ tñ seruare tale inꝝm si prestẽ sup re licita. c. monet. xxij. q. j. Archi. flo. in. ij. parte sue summe. tit. x. c. iij. Idem tz do. Abb. post Inno. in. d. c. ⁊ si Christus. eo. ti.

SVMMARIVM

1 Juramentoꝝ duplex est genus.
2 Juramentum de calumnia est quod a partibus in principio litis prestatur.
Juramentum quoddaz dr̃ de veritate dicẽda, aliud de malitia. aliud qõ procuratoribus in iudicio prestatur.
3 Testes in iudicio producendi iurare debent.
Juramentum iudiciale dicitur qõ parti pars defert in iudicio.
Juramentum dicitur necessarium qõ iudex defert parti in defectum probationis.
4 Juramentum purgationis qõ iudex parti defert super crimine infamia precedente.
Juramentum in litem triplex est.
5 Juramentum super cõe interesse quod dicatur.
6 Amissio instrumenti põt per iuramentum probari.
7 Rex in sua coꝛonatione tenetur iuramentum prestare.
8 Archiepiscopi pallium recipientes a dño Papa iuramentum ei prestare tenentur.
9 Procuratoꝛes inꝝm tenentur prestare in faciendo electione.
10 Juramentuz voluntariũ est qñ pars extra iudiciũ parti defert.
11 Canonici de statutis seruandis iuramentum prestare debent.
12 Clerici contra quos de crimine inquiritur iuramentum prestare tenentur.
13 Tutoꝛes iuramentum prestare tenentur.
14 Vicarij pape presidentes in terris ecclesie tenentur iuramentum prestare.

¶ Secunda pars. Quot sunt genera iuramenti.

1 **Uero** primo quot sunt genera iuramẽtiꝝ †dic generaliter quod est duplex, vcz iudiciale ⁊ extraiudiciale, vt no. per gl. in rub. ff. de iureiu. Bal. quẽ sequitur Fely. ⁊ domi. Anto. corse. super ista rub. de iureiur. Nunc videndum est de singulis
2 speciebus. ¶ †Primum iuramentũ est quod prestatur in principio litis quod dicit iuramẽtum de calumnia quod prestatur a partibus. c. j. ⁊. ij. ⁊ quasi per totum. de iura. calum. ⁊ c. j. ⁊. ij. eo. tit. in. vj. ⁊. l. j. ⁊. ij. C. eo. de iura. calum. ¶ Secundus iuramentum

mentum est qđ dicitur de veritate dicēda. vt. c. ex literis. eo. ti. de iureiu. c. j. §. fi. ꝛ c. ij. de iura. calū. in. vj. no. in. c. cū dilecti. ꝛ in. c. duđ. in. ij. de elec. ¶ Tertium iuramentuz est qđ dr de malitia. tex. in. c. ij. §. in omnibus. de iura. calū. in. vj.

¶ Quartū iuřm est qđ pstant procuratores in iudicio qđ etiaz appellatur de calūnia. tex. in. c. ij. §. pcuratores. ꝛ in. c. fi. de iura. calū. in. vj. ꝛ in. c. cum causam. ꝛ in. c. fi. de iura. calum.

3 ¶ Quintum iuramentū est qđ testes qui sunt pducendi prestāt in iudicio. tex. in. c. tuis. ꝛ in. c. nuper. đ testi. ꝛ in. c. ꝛ si christus in fi. eo. titu. de iureiuran. ꝛ l. iurisiurandi. C. de testi.

¶ Sextum iuramentū est qđ partes pstant super positionibus asserendis. tex. in. c. ij. de testi. in. vj. ¶ Septimum iuřm est qđ dicit iudiciale qñ pars defert parti in iudicio. c. fi. đ iureiu. ꝛ l. gñaliter. §. finaūt. C. eo. đ iureiu. ¶ Octauū iuřm ē, qđ dr necessariuz qñ index defert parti in defectū pbationis, vt in. c. fi. eo. ti. de iureiu. ꝛ l. gñaliter. §. finaūt. C. eo. tit. de iureiur. c. ex insinuatiōe de pcu. ꝛ c. ij. de pba. ꝛ l. manifeste turpitudinis. ff. eo.

4 ¶ † Nonū iuřm est qđ dr purgatiōis qñ index defert parti sup crimine pcedente infamia tex. in. c. j. de testi. ꝛ in. c. fi. de purg. ca. no. in. c. taz literis. de testi. ꝛ in. c. de hoc. de simo. ¶ Decimum iuřm est qđ appellatur in litē, ꝛ istud dr triplex, vcz in litē super interesse singulari ꝛ extra rē qñ agitur super re in qua nō cadit affectio vt p nūmis. l. nūmis. ff. de in lit. iuran. Aliud sup interesse affectionis ꝛ sic est. ¶ Undecimū iuramentuz ꝛ istud defertur ad pbandum verā estimationez rei secundum affectionem agentis quando est res super qua cadit affectio, vt est liber

5 in quo studui ꝛ istud conuenit mihi magis q̄ nulli alteri, vt no. Bau. de castr. in rubri. ff. de in lit. iuran. ¶ † Aliud est sup cōmune interesse qđ dicitur in litem. ꝛ istud erit duodecimuz in ordine iuřm puta qñ defertur ad pbandum veram estimationem rei ratione doli precedentis, ꝛ probatio veritatis est difficilis, qz res est perempta ꝛ agitur extra dolosum ꝛ mozosum. l. in actionibus. in fi. ff. de in lit. iuran. ¶ Decimūtertiū iuramentū est qđ pars prestat in taxatione expensarum ad requisitionem iudicis glo. in. c. dilecti. de foro cpe. not. in. c. qstitutis. de pcu. ꝛ in. c. fi. qđ met. cau. l. sancimus. C. de iudi. ¶ Decimumquartū iuramentum est q̄ pars prestat ad probandū qđ exceptio dilatoria

6 de nouo peruenit ad eū post litē contestatā. c. pastoralis. de exceptio. ¶ † Decimumquintū iuramentuz est quando pars pdidit instrumentum illa amissio pōt pbari per iuramentum. no. p gl. ꝛ doc. in. c. cuz olim. in primo. de priuile. ¶ Decimumsextū iuramentum est qđ prestat papa in sua coronatione, de bene regendo, vt dicit Bar. Ulpia. in suo summa. titu. de iura.

¶ Decimūseptimū iuřm est qđ prestat imperator in sua coronatione ꝛ in eius approbatione. tex. in. c. tibi domino. lxiij. distin. ꝛ in cle. romani. eo. titu. de iureiu. ¶ Decimumoctauum iuramentum est qđ prestant epi exempti pape tex. in. c. ego. n. eo. ti. de iureiu. ¶ Decimumnonuz iuřm est qđ prestant episcopi nō

7 exempti archiepiscopo tex. in. c. dilecti. de maio. ꝛ obe. ¶ † Vigesimū iuramentuz est qđ prestat rex in sua coronatione tex. in. c. intellecto. de iureiu. Arch. flo. in. ij. parte sue summe. c. v. §. j. ꝛ ij. ¶ Vigesimumprimū iuřm est qđ prestant Abbates in eoz benedictionibus. Abb. in. c. ego enim. in princip. eo rati ꝛ alij beneficiati tex. in. q̄q̄. xxiij. dist. do. Abb. in. c. tua. eod. tit. de iureiu. Archi. florē. vbi. s. §. iij. ¶ Vigesimūtertiuz iuramentum est qđ prestant canonici ꝛ alij de statutis seruandis ecclesie aut ciuitatis. c. j. eo. titu. in. vj. ¶ Vigesimumquartuz

8 iuřm est qđ prestant vassalli dominis tex. in. c. de forma. xxij. q. v. gl. in. c. ego enim. eo. titu. de iureiu. Archi. flo. vb. s. §. iiij. ¶ † Vigesimumquintuz iuramentum est q̄ prestant Archiepiscopi pape quando recipiunt pallium tex. in. c. significasti. de elec. ¶ Vigesimumsextum iuřm est quod pstant notarij in creatione eoz de bene ꝛ fideliter exercendo officium eoz. c. ad audientiam. de prescrip. ¶ Vigesimūseptimum iuramentū est qđ pstant cardinales in electione facienda de futuro summo pō

9 fice gl. in. c. j. de elec. in pragma. san. ¶ Vigesimumoctauum iuřm est quod prestant eligentes in electiōe plati. text. in. c. j. in ver. ego. de electio. in prag. sanc. ¶ † Vigesimumnonum iuřm est qđ prestant procuratores in electione facienda text. in. d. c. ver. idemq̄ iuřm de electio. in pragma. sanctio.

¶ Trigesimum iuřm est qđ prestant compromissarij in electione prelati facienda. tex. in. c. j. §. qđ etiā. de ele. in prag. sanctio.

¶ Trigesimumprimum iuřm est quod prestant nominantes alicui in prelatum in scrutinio si voluerint aliquid post opponere contra nominatum nisi iurauerint. quod illud de nouo peruenit

10 ad eos. textu. in. c. nulli. de elect. in. vj. ¶ † Trigesimumsecūdū iuramentum est qđ dicitur voluntarium qñ pars defert parti extra iudiciū no. in. c. fi. eo. ti. de iureiu. facit. l. iusiurandū. ff. eo. ¶ Trigesimumtertium iuramentum est quod prestatur super vsuris soluendis. tex. in. c. j. ꝛ in. c. debitores eo. titu.

¶ ¶ Trigesimumquartum iuřm est qđ conualidat contractū a iure reprobatum. c. cum contingat. eo. titu. de iureiur. c. lz eo. in. vj. auc. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. ¶ Trigesimumquintum iuramentū est qđ prestant emphyteote dominis in recognitiōe possessionis. Hosti. in. c. veritatis. eod. titu. p. c. longinquitate. xij. q. ij. ¶ Trigesimumsextuz iuřm est quod prestant obsides qñ sunt in obstagio. tex. in. c. ex rescripto. de iureiu. ¶ † Trigesimum septimum iuřm est q̄ prestāt canonici. de

11 seruandis statutis. no. in. c. cum. m. ꝛ in. c. cum accessissent. de consti. ꝛ in. c. constitutus. de rescrip. ¶ Trigesimumoctauū iuramentum est quod prestatur alicui qui non vult credere alteri no. in. c. ꝛ si christus. eod. titu. ꝛ in. c. j. ꝛ ij. xxij. q. j.

¶ Trigesimumnonuz iuřm est q̄ dr licitū, vel illicitū aut temerarium. no. in. c. si vero. ꝛ in. c. sicut. in. ij. ꝛ in. c. tua. eo. titu. de iureiuran. ꝛ in. c. monet. xxij. q. j. ꝛ in. c. animaduertendū. xxij. q. ij. ¶ Quadragesimuz iuřm est reuertentis ab here. no. in. c.

12 quoties. j. q. ij. Jo. an. in. c. gmissi. de here. in. vj. ¶ † Quadragesimumprimuz iuramentum est qđ prestant clerici cōtra quos inquiritur de crimine, vt in. c. qualiter. in. ij. §. dz. de accusa.

¶ Quadragesimumsecundum iuramentum est quod prestat testis synodalis, vt in. c. episcopus in synodo. xxxv. q. v.

¶ Quadragesimumtertiū iuřm, est qđ pstāt clerici qñ purgant se de hereſi, vt in. c. ego Berēgarius. de conse. distin. ij.

¶ Quadragesimumquartū iuramentum est qđ prestant iudex. no. Spe. ti. de iura. calū. §. restat. ¶ Quadragesimumquintum iuřm est qđ prestant estimatores. l. hac edictali. C. de secū. nup.

¶ Quadragesimūsextū iuřm est qđ pstāt obstetrices. gl. ꝛ doc. in. c. pposuit. de pbat. ¶ † Quadragesimumseptimū iuřm est

13 qđ prestant tutores. Spec. tit. de tuto. in prin. ¶ Quadragesimumoctauum iuramentum est qđ prestant nuntij publici. Spec. ti. de cita. §. sequitur. ¶ Quadragesimumnonum iuramentum est quod prestant aduocati. l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic. ¶ Quinquagesimum iuramentum est q̄ prestaē in absolutione ab excōitatiōe. no. in. c. cū desideres. de senten. ex-

14 com. ¶ † Quinquagesimumprimum iuramentū est q̄ prestant vicarij pape presidentes in terris de temporalitate ecclesie. no. in extranaganti Sixti quarti que est in tractatu Fran. paulini de sede vacan. in fi. Per predictas species iuramenti oēs alie species possunt comprehendi ꝛ sic iste articulus remanet bene declaratus. ¶ Et inquantū Bau. de cast. ꝛ Jas. super rubri. ff. eo. ti. dicunt q̄ titu. decretalium. de iureiu. solum loquit de iuramento promissorio in futurum ꝛ nō de iuramēto decisorio ad litē, tñ ꝛriū est verū vt ē tex. in. c. fi. §. eo. vbi tex. loquit đ iuramēto decisorio ad litē ꝛ etiam loquit iste titu. de iuramento ꝙfirmatorio sup contractu inualido. c. cum contingat. §. eod. titu.

SVMMARIVM

1 Juřm generaliter prestitum non nisi ad cogitata dz extendi.
2 Juramentum quando debeat intelligi sm intentionem iurantis ꝛ quando sm intentionem eius cui iuratur.
3 Juřm in materia iuris prestitū ad diuites iuris est restringēdū.
4 Jurans respondere coram aliquo iudice ex causa superueniēti potest illum recusare.
5 Juřm sic restringi dz vt quo ad fieri pōt minus obliget iurātē.
6 Juramentum sic interpretari dz vt deo non displiceat.
7 Juramentum tendens in preiudicium iurantis aut illius cui iuratur non verificatur in casu ficto sed vero.

Quero secundo qualiter iuramentum sit interpretandum. † dic aut iuramen-
1 tū prestatur gñaliter, ꝛ non extenditur nisi ad ea de quibus cogitatū est aut debuit cogitari. c. quintauallis. c. veniens. eo. ti. de iureiuran. c. ex multiplici. de decī. ꝛ hoc maxime qñ precipitur aliqd ꝛ ius cōmune. d. c. quintauallis. aut ꝛriatur pio iuramento. d. c. veniens. eo. titu. de iureiur. vel sm cōem reputationem nunq̄ iurasset si credidisset hec sibi mandari per. c. petitio eo. tit. Aut iuratur specifice, sed ex postfacto oritur dubitatio super ipsius interpretatione, ꝛ tunc in foro anime sm intētionez iurātis est interpretandum, sed in iudicio recipit interpretationem sm ius. c. ꝛ humane. xxij. q. v. no. in. c. veniens. eo. titu. de

iureiur. facit gl. in c. queritur. xxij. q. v. & in c. ex literis & in c. tua. de sponsa. & in c. significasti. de homi. Ex quo infertur q̄ si clericus iurauit stare mādato epi q̄ pcepit ei vt būficio renūtiaret & qđ nō appellaret, ex quo hoc nō erat verisimile poterit appellare nō obstā. pcepto & ēt iuro, & ita fuit determinatū in dni cali. q. xxv. q̄ si verisimile nō cogitaui istū casum nō video q̄ sit opus petere relaxationē iuramēti cū iurm nō extēdat vltra consensum iurātis. Jo. an. i. c. vni. de q̄moda. do. Abb. in. c. veniēs eo. tit. post alios doc. ¶ Et ōt. s. Tho. ij. ij. q. xcix. arti. viij. in fi. †qđ aut iurās adhibuit dolū. & intelligit̄ ꝑm intentionē eius cui iurat, aut nō adhibuit dolū, & intelligit̄ ꝑm intentionem iurātis facit gl. in auc. iusiuran. qđ pzesta. ab his in verbo quatuor euangelia. col. ij. no. do. Abb. in. c. literas. col. v. de resti. spo. & Ang. de claua. in sua summa titu. de iuro. iiij. alleg. Astensem li. j. titu. xviij. arti. vij. & Richar. in. iij. sen. di. xviij. Et dicunt q̄ iurm gñaliter pstitū non extendit̄ nisi ad ea de q̄bus cogitatum est, vel debuit cogitari. d. c. q̄ntauallis. Jnno. in. c. veniens. eo. titu. de iureiu. facit. c. audita. de resti. spolia. & iurm pzestituz de rebus eccle. non alien. restringitur ad alienationē illicitā nō ād necessariam aut vtilē. do. Abb. in. c. tua nos. in vlti. nota. de ecclē. edifi. Jnno. in. c. cū oēs. de q̄stitu. † & iurm pzestitū in materia iuris restringitur ad limites iuris vt sic recipiat limitationes & restrictiones iuris. arg. d. c. tua nos. & ibi do. Abb. de eccle. edi. & l. fi. C. de q̄di. indebi. & l. fi. ff. qui satis. cogā. Jnn. in. c. ꝑ tuas. de arbi. Et hoc ꝑcedit q̄n iurm pōt aliquid operari sicut in. c. ex parte. de cleri. non resident. vbi iurans residere in ecclesia pōt iuro non obstante se absentare ꝑ necessitate, vel vtilitate ecclesie facit qđ notat̄ in. c. put de dolo & q̄tu. vbi ille q̄ iurauit parere mandatis eccles̄e, vel iudicis si grauat̄ pōt appellare q̄ iurm nō se extēdit ad hoc q̄n est gñalr latū no. do. Abb. in. c. ex tenore. de sen. excō. † vbi dicit qđ ex cā noua supueniēti vel que erat pzius occulta poterit ille q̄ iurauit rndere cozā aliquo iudice non obstāte iuro gñali illū recusare. & no. do. Abb. post gl. & Anto. de but. in. c. ex literis. de sponsa. qđ vbi parentes pro filijs iurāt spōsalia non peccant lz nō adimpleant̄, q̄ nō stat per eos, & illud iuramentum intelligitur q̄tum in eis est.

¶ Et dicit idem do. Abb. in. c. cū clerici de ver. significa. † qđ iuramentum debet restringi q̄tum potest vt minus obliget iurantem q̄ vbi tractatur de obligatione est faciēda stricta interpretatio. c. j. eo. ti. de iureiu. in. vj. & iuramentuz recipit omnes conditiones limitationes & subauditiones quas recipit & habet ille cōtractus sup quo iuratur. do. Abb. in. c. quēadmodū. eodem titu. de iureiuran. & quando renuntiatur beneficio cum iuramento intelligitur de iure pzeterito nō de futuro. do. Abb. ꝑ illum tex. in. c. cū inter. de renū. & si quis iurauit aliq̄ recipere in vxorē intelligitur iuramentū & dz adimpleri nisi ingrediatur religionem vt not. domi. Abb. in. c. cōmissuz de sponsa per. c. peruenit. il secundo. de iureiur. † & iuramentum est interpretā dū dumtā deo placet. xxij. q. ij. c. beatus. & ēt vt placeat pape. c. veniens. eo. tit. gl. in. c. quemadmodū. eo. tit. de iureiurand. Et de interpretatiōe iuramēti intellige omnia pzemissa quando iurans non bz animum se obligandi super aliquo determinato q̄ tunc dz fieri interpretatio, put superius est dictū. not. domi. Abb. per illum tex. in. c. veniens. eo. titu. secus si sit pzestitum super certa re, q̄ tunc dz intelligi vt iacet. c. j. c. debitores. eo. titu. c. ad audientiam. c. ad aures. q̄ met. cau. Ad pzemissa facit. c. j. eo. tit. de iureiuran. in. vj. vbi si quis iurauit seruare statuta ecclesie dz intelligi de statutis continētibus ius commune non autem de statutis contrarijs iuri cōmuni, vide Archiepiscopū flozen. post Nico. fili. in. ij. parte sue summe tit. x. c. v. §. q̄nto. & dicunt Jnno. & Jo. an. in. c. ad nostram. il primo. per illum. tex. eo. tit. q̄ si debitoz iurauit non molestare creditorē super pignoze donec solusset debitū sibi q̄ non sufficit creditori, lz sit satisfactū ex fructibus pignozis, sz opz primo q̄ fiat realis solutio debiti, lz ficte solnerit ex quo percepit debitum ex fructibus pignozis. facit. l. lucius. ff. de conditio. & demonstra. † & sic infertur q̄ q̄n iuramentū tendit, in pzeiudiciū iurātis aut illius cui iuratur nō verificatur in casu ficto, sed vero vt no. do. Abba. ꝑ illum tex. in. d. c. ad nostram. in pzin. eo. ti. de iureiuran. Ang. claua. in sua summa. tit. de iura. iiij. §. iiij.

❦ SVMMARIVM ❦

1 Obligatio & actio an oriantur ex iuramento.
2 Obligatio de iure canonico nō oritur ex pmissione cū iuramēto.
3 Officium iudicis solum oritur dum verba legis aut canonis ad iudicem referuntur.
4 Obligatio de iure ciuilli oritur ex iuramento iudiciali.
5 Remedia que cōpetant aduersus iurantem.
6 Leges in materia iuramenti canonibus cedere debent.
7 Argumentum a maiori in iure est validum.
8 Secularis rōne iuramenti coram iudice spūali pōt conueniri.
9 Jurm in ecclesie pzeiudicium nullum habet vinculum.
10 Obligatio queritur ex iuro & per consequens actio.
Jurm continens mortale peccatum non est obligatozium.
11 Juramentum in mortē alterius tendens nullū habet vinculum.
12 Juramentū nō vincit qđ in pzopziam iurantis mortē tendit.
13 Votum in mortis periculo non ligat sicut nec iuramentum.
14 Vinuz quare nō ita cōiter pzohibeatur sicut carnes, cum tamē maiozis sit nutrimenti.
15 Juramentum non ligat si in dispendium salutis eterne vergat.
16 Juramentum seruans quod tendit in dispendiū sue salutis mortaliter peccat.
17 Jurans plus vel minus loqui q̄ꝫ oporteat, non tenetur iuramentum seruare.
18 Juramentum factuz super re indifferenti que ex circunstantijs posset peccatum effici non obligat iurantem.
19 Juramantum de contrabendo cum aliqua non ligat, illa cū alio per verba de presenti contrabente.
20 Jurm excludens opus necessarium non est obligatozium.
21 Jurans quod nunquam efficietur episcopus, clericus, vel monachus non ligatur.
22 Juramentum excludens opus indifferens pia intentione ꝑ deo aut pzoximo faciendum non ligat iurantem.
23 Obligare se nemo pōt de non adimplendis operibus pietatis.
24 Jurans se non fideiussurum pro alio fideiubere potest non obstante iuramento.
25 Clericus pro alio fideiubere pzohibetur.
26 Juramentum caloze iracundie emissum non est obligatozium.
27 Votum etiam per facilitatem quandam emissum censetur obligatozium.
28 Juramentum per iracundiam factum non ligat iurantem.
29 Conuitium per iracundiam pzoximo irrogans non vt criminis reus tenet̄ si iterare aut se inscribere recusauerit.
30 Confessio facta caloze iracundie non obligat confitentem.
31 Jurās ad carceres redire nō tenetur periculo mortis imineñte.
32 Pzelatus per metum iurans se non repetiturum bona ecclesie non ligatur hoc iuramento. & nu. 33.
34 Jurans per metum non cadentem in constantē virū obligatur.
35 Jurans in necessitate constitutus non peccat si id ipsum qđ iurauit non adimpleat.
36 Juramentum metu extoztum an obliget iurantem.
37 Juramentum metu extoztum in multis casibus non est obligatozium. & nume. sequen.
40 Coactio ab excommunicatione minozi excusat.
41 Jurans se aliquem criminosum non denuntiaturuz non ligatur hoc iuramento.
42 Juramentum ꝯ bonos mozes pzestitum non ligat iurantem.
43 Jurm secundum non ligat iurantem contra pzimum.
44 Jurans non reuocare procuratozem si reuocet non obstante iuramento valebit reuocatio.
45 Abbas ꝯ statutum sunm iuramento vallatum venire potest.
46 Juramentum non tenetur seruare pars vna si contrafactum sit a parte altera.
47 Jurans se ꝯctum seruaturum censet̄ se obligare q̄tum alius obseruat pro parte.
48 Jurm in superiozis pzeiudicium non est obligatozium.
49 Religiosus claustro & monasterio renuntiare non potest absq̄ superiozis sui consensu.
50 Abbas se monachos nullatenus recepturuz iurans ad mandatum pape potest absq̄ periurio recipere.
51 Papa dispensare non potest in iuramento deuz pzincipaliter respiciente.
52 Juramentum canonicozum factum in dignitatis episcopalis detrimentum est inualidum.
53 Juramentum contra legem respicientem pzinatam vtilitatem emissum est nullum.
54 Absolutio a iuramento nō est necessaria lege in fauozem reipublice pzincipaliter resistente.
55 Jurm in casu a lege pzohibito pzestitū quando obliget iurantē.
56 Juramentum cōtra legem pzincipaliter fauozē pzinatā rem obligat ipsum iurantem. & nu. 58.
57 Fauozi

57 Fauoꝛi suo cuilibet renuntiare permissum est.
59 Lex principaliter iurantis fauoꝛem concernens consultoꝛia cẽ setur. potius q̃ pceptoꝛia.
60 Consensus partium nil operaꝫ si clausula annullatiua in dispoſi tione ponatur.
61 Juramentum non est obligatoꝛium simulatione vtrinq; accedẽ te ex iusta causa ⁊ propter iustum timoꝛem.
62 Jurm nõ ligat si cã impossibilis vel necessaria interueniat.
63 Jurm in melius commutatum non est obligatoꝛium.
64 Jurans seruare qđ non habet non tenetur ex tali iuramento.
65 Jurm dolo prestitum quando obliget ⁊ quando non.

¶ Tertia pars. An ex iuramento oꝛiatur obligatio.

1 **Uero primo** †An ex iuramẽto oꝛiatur obligatio ⁊ etiam actio. di cit Jnnoc. in. c. venit de iud. qđ iure ciuili ⁊ etiam de iure canonico nõ oꝛiꝫ actio ex iurõ. Jdẽ tz ipse Jnn. i. c. cũ venissent. de insti. addendo q̃ bñ põt pcedi p viã denũtiatio nis euangelice. ⁊ ỏt ibi Card. q̃ de subtilitate iuris verius ẽ qđ ex iurõ nõ oꝛiaꝫ actio. Et istã partem tz do. Jaſ. in. l. insiurandũ qđ ex quen. col. ij. in prin. ff. de iureiu. dicens qđ ista opi. est ve
2 rioꝛ. qđ Jnn. † de iure canoni. si aliquid pmittitur cuz iurõ non oꝛiꝫ obligatio vel actio. ⁊ hoc pbat hoc modo, qꝛ q̃n ius canoni cũ ex psse nõ ꝺicit iuri ciuili seruando decisionẽ iuris ciuilis ẽt in foꝛo ecclesiastico, vt no. in. c. j. ⁊ ij. de no. ope. nũ. Tamẽ ad
3 istud põt rñderi qđ imo ꝯrium bꝛ de iure canonico. per. c. j. de iureiu. ⁊ p alia q̃ ꝺucent. j. ¶ †Secꝺo idẽ do. Jaſ. pbat, qꝛ quo tiesc̃q; verba legis aut canonis referunt ad iudicẽ tũc non oꝛiꝫ obligatio, ⁊ p q̃s nec actio sed solũ officiũ iudicis, vt no. gl. ⁊ ibi doc. in. l. si soꝛoꝛ. C. de colla. Ad istud ꝑm motiuũ põt rñde ri qđ imo verba ⁊ obligatio referꝫ ad partẽ. tex. in. c. j. eo. titu. de iureiu. Jbi pars est q̃pellenda ad relaxandum iurm. ⁊ sic ibi est tex. qđ vinculũ referꝫ ad partẽ. Jtẽ eps aut etiam papa sine causa nõ põt relaxare iurm sine q̃sensu partis, vt ꝺicit ꝺo. Abb. in. c. q̃to. ⁊ in. c. ⁊ si Christus. de iureiu. ⁊ colendissimus prece ptoꝛ meus ꝺo. Philip. decius in. c. j. super gl. in verbo, ab om nibus. in noua lectu. de q̃stitu. ⁊ sic ergo obligatio referꝫ ad par tem ⁊ per q̃s verba iudicis. ¶ Contrariam sententiam tenet Bar. in. l. si quis pro eo. colum. ij. ff. de fideiusso. vbi ꝺicit quod post q̃s ius canonicum ꝺicit iuramentuz esse seruandum. per. c. cum contingat. de iureiuran. ego de iure canonico oꝛitur obliga
4 tio, alleg. Jo. an. ⁊ Hosti. in. c. cum venissent. de institu.
¶ †Be iure ciuili in iurõ iudiciali oꝛiꝫ obligatio. secus in extra iudiciali, qꝛ tunc de iure ciuili non oꝛiꝫ obligatio, ⁊ per q̃sequẽs nec actio. Jsta opi. Bar. appꝛo. ꝺo. Abb. in. c. j. de iureiuran. ⁊ ista sniam puto de iure veriozẽ per ea que j. ꝺicã. Jdem tz ꝺo. Card. in repeti. c. testimonium. de testi. quod ex iuramẽto ex
5 traiudiciali promissoꝛio de iure canonico oꝛitur actio. arguendo sic iuramentũ prestitum homini põt ab homine relaxari, q nia iurans parti intendit ille promittere, licet ad q̃firmationem ad ducat religionẽ iuramenti ⁊ directe inducit obligationem homi ni alias non posset ab eo relaxari, ⁊ si inducit obligationẽ p q̃s actionẽ, qꝛ par est potestas tollendi ⁊ inducẽdi. c. j. de reg. iur. Magis clare tz ꝺo. Abb. in. ꝺ. c. cũ venissent. col. fi. de insti. ꝺi cẽs qđ ex iurõ iudiciali aut extraiudiciali oꝛiꝫ obligatio. ⁊ ꝺanꝫ plura remedia q̃tra iurantẽ. †Primum remediũ per viam de nuntiationis, qꝛ peccat non seruando iuramentuz. c. nouit. de iu ꝺi. Secõm remedium vt manu regia petaꝫ obseruatio iuramẽti nã anteq̃ actiones essent pdite a iure ciuili, deus mandauit iu raméta seruari. c. ⁊ si christus. eo. ti. Tertiuz remediũ q̃ põt agi per via cuiusꝺã intimationis, vt intimeꝫ iudici ecclesiastico. no. in. ꝺ. c. j. eo. ti. de iureiuran. Quartũ remediũ põt agi actione ci uili, id est q̃ditione ex lege. l. legitima conuentione. ff. de pac. vbi ꝺicit tex. q̃ ex omni conuentione a lege approbata põt agi, sed iurm licitum ⁊ approbatũ nedũ canonica lege, sed ẽt ꝺiuina, er go ex illa põt agi. facit. l. ad statuas. ff. de acqui. rerum ꝺo. ⁊ cre ꝺo qđ in foꝛo ciuili posset hoc acceptari, vt agaꝫ ex tali iurõ q̃ imperatoꝛ submittit se canonibus in q̃cernentibus animam, vt in auc. de eccles. i. sed de iure canonico per rones predictas põt agi, ergo ⁊ de iure ciuili, qꝛ in q̃cernentibus peccatum recurriꝫ ad ius canonicũ. no. in. c. fi. de prescri. de hoc vꝛ esse tex. in. c. lz
6 de iureiu. in. vj. vbi tex. q̃pellit iudices seculares, vt factaz ser uare ista iuraméta, † ⁊ sic apparet qđ leges in isto casu ꝺebent cedere canonibus, ⁊ sic vꝛ vera opi. vltromõtanoꝝ post gl. in. l. j. C. de ope lib. vez qđ de iure ciuili oꝛiaꝫ actio, ⁊ obligatio ex iu ramẽto. Bar. i. ꝺ. l. j. C. de ope. liber. ⁊ in. l. fi. in. iij. col C. de fi ꝺeicõ. q̃firmat suã primã opi. Hely. in. ꝺ. c. j. de iurein. ꝺ. Abb. in. c. debitoꝛes. ⁊ in. c. cũ q̃ingat. de iureiu. idẽ Abb. in. c. per tuas. col. iij. de arbi. ¶ Jstã opi. firmat ⁊ tz ꝺo. Anto. coꝛse. su per repeti. rubꝛice de iurein. q. xj. p. c. debitoꝛes. eo. titu. ⁊ p. c. qui sacꝛo. xxij. q. iij. vbi ꝺicit tex. qui sacꝛo se obligauerit, ergo
7 ibi est tex. qđ ex iurõ oꝛiꝫ obligatio. Secꝺo pbat † argumentum a maioꝛi est validũ in iure. c. cum in cunctis. de electio. sed cõis opi. ꝺoc. hz qđ ex nudo pacto oꝛiatur actio de iure canoni. per c. j. ⁊ c. qualiter. de pactis. multomagis oꝛiꝫ ex iraméto. Ter tio pbat p. c. p tuas. de arbitr. vbi ex cõpromisso iurato oꝛitur actio. Jta tenẽt Jnno. ꝺo. Ant. ⁊ Abb. in. c. quintauallis. eo. tit. de iureiu. allegat ẽt. c. j. ⁊ c. debitoꝛes. eo. tit. ꝺ iureiu. Ego reperio q̃ ẽt istã opi. ij. tz Ang. de clava. in sua summa ti. de in ramento. v. in prin. ⁊ in ti. de periurio. §. j. ¶ Jstã opi. tz Bo. ꝺ. s. Semi. post Archi. in. c. lz. i. ij. opi. ꝺ iureiu. i. vj. ¶ Jta ẽt tz Archi. flozen. in. ij. parte sue summe tit. x. c. vj. ¶ Jstã opi. ta cite appꝛobat Car. Alex. in. c. j. lxxxv. ꝺist. ¶ Ego sp tenui ⁊ nunc teneo istã secꝺam opi. per. glo. in. c. quoties coꝛdis. j. q. vij. in versi. ⁊ per te. que gl. ꝺicit q̃ quis teneꝫ si interuenit iuramẽ tum. Pro ista opi. videtur esse tex. in. c. fi. de fo. cõpe. in. vj. in
8 versic. ipsum. vbi ꝺicit tex. † q̃ ratione iuramenti poterit pars conuenire iurantem coram iudice spirituali ⁊ sic ibi est text. qđ ex iuramento oꝛitur actio, qꝛ nemo sine actione agere põt. l. quo ties. §. item si tpali. ff. de admi. tuto. Secꝺo de hoc vꝛ tex. in re gula non est obligatoꝛiũ. de reg. in. in. vj. vbi tex. ꝺicit nõ est ob ligatoꝛium iuramentũ prestitum ꝯ bonos moꝛes, ⁊ sic ergo a ꝯ rio sensu si non sit ꝯ bonos moꝛes obligat, qꝛ vz argumentum a ꝯrio sensu. c. cum apostolica. de his que fi. a prela. Facit. c. cuz venissent. de insti. circa fi. ⁊ ibi doc. Pro ista opi. pondero. c. j. de iureiu. ibi iuramenta prestita relaxãda per partem ⁊ sic er go ille tex. presupponit vinculum obligationis. c. ad dissoluen ꝺum de despon. impube. l. decem. ff. de verbo. obli. Põt ẽt pon
9 derari. c. pernenit. in prin. eo. ti. vbi ꝺicit tex. † q̃ iuramentum in pꝺiciũ ecclesie nullũ hz vinculũ ⁊ sic a contrario sensu si nõ esset in preiudicium ecclesie haberet vinculuz. Ad pmissa ad ꝺuco tex. in. c. pernenit. in. ij. versi. nec eod. titu. vbi tex. equipa rat iuramentum ⁊ obligationem. Facit etiam. c. verum. eo. tit. ibi absoluanꝫ vinculo iuramenti, ⁊ ibi ẽt a nexibus iuramenti absoluerunt. ⁊ sic ergo presupponit vinculum obligationis. Ad ꝺuco tex. in. c. cum contingat. versi. nos. eo. titu. de iureiu. vbi mulier non obligatur ex solo q̃sensu nisi interueniat iuramentũ. Sed in iuramento requiriꝫ absolutio pape aut episcopi. c. si ve ro. ⁊ c. verum. eo. tit. de iureiu. ergo presupponit vinculũ obli gationis ⁊ maxime in preiudicium partis papa nõ põt relaxa re iuramentũ sine cã. Abb. in. c. q̃to. e. ti. ⁊ sic presupponit qđ per iurm sit acquisitũ ius parti ẽt in re. qꝛ papa ius ad rem acq situm põt tollere no. in. c. j. de rescrip. ⁊ in. c. ꝺudũ. de preb. in vj. ⁊ ille qui habet ius in re habet obligationẽ ⁊ per consequẽs
10 actionem. no. in. c. ex transmissa. de iudi. ¶ †Quare concludo cum tanta copia doctoꝛũ q̃ per iuramentum acquiritur obliga tio ⁊ per q̃s actio ⁊ ista est cõis opi. a qua non est recedenꝺuz in iudicando ⁊ consulendo vt no. doc. in. c. j. de consti.
¶ Jsta regula fallit in multis casibus.
¶ Primo fallit q̃n iuraꝫ aliquid qđ q̃tinet peccatum mortale ⁊ sic vergit in interitũ salutis eterne qꝛ tunc non oꝛiꝫ obligatio. tex. in. c. j. eo. ti. de iureiu. facit regula non est obligatoꝛiuz iurm de regu. iur. in. vj. tex. in. c. cum ꝺilectus. q̃ met. cau. not. in. c. j. ij. ⁊ iij. ⁊ c. in malis, ⁊ quasi per totũ. xxij. q. iij. no. in. c. q̃stitu tus. de trãsa. vide plene p ꝺo. Abb. in. c. si vero. e. ti. de iureiu.
¶ Et ꝺicit Ang. de clava. i sua summa ti. de iura. v. §. j. q̃ iurm in quo q̃tineꝫ peccatũ mortale nõ obligat qꝛ punit pena eterna. c. vnũ oꝛariũ. xxv. ꝺi. Nil pꝺest homini si vniuersum mundũ lu
11 creꝫ aie q̃o sue detrimẽtũ patiaꝫ. c. mattheus. de simo. ¶ †Se cũꝺo fallit q̃n iurm tẽdit i mortẽ alterius, qꝛ tũc nõ obligat illud vt tz ꝺo. Abb. post gl. ij. in. c. si q̃o. de iureiu. alleg. tex. i. c. j. ij. iij. ⁊ iiij. xxij. q. iij. in. c. cũ iurõ. de homi. Jta tz Ang. de clava. in sua summa ti. de iurõ. v. §. vij. vide gl. in verbo salutis. in. c. cũ ꝺilectus. q̃ met. can. facit glo. in. c. veniens. eo. ti. de iureirã.
12 ¶ †Tertio fallit q̃n iurm tẽdit in mortẽ ppriã, qꝛ illud iurm nõ obligat. ꝺo. Abb. post gl. ij. in. ꝺ. c. si vero. eo. ti. tex. in. c. si non lz. xxiij. q. v. tex. in. §. fi. xxij. q. iij. Et subꝺit pꝺicta gl. in. ꝺ. c. si vero. qđ illud hz locũ q̃n ꝺirecte vergit in mortẽ, secus si occasio naliter. ponit exemplũ in vltramontano aut gallico qui iuranit trahere moꝛam in mense augusti. Rome qꝛ tunc propter intem periem aeris aliq̃n contingit moꝛi, tamen ex eo qꝛ non semp ac

cidit ꝛ sic directo non tẽdit ad mortẽ ſz occasionaliter tũc iurm obligat. ꝛ dicit ibi. d. Abb. post Joã. an. qó ꝑdicta gl. ót veritatẽ nisi ex iminẽte infirmitate aut ꝙplexione indicaret moritu-
rus, sic iurans ex tali mora qó est notandũ. ꝛ tunc nõ est verisile qó deus velit recipe tale iurm ꝑ qó creatura sua icurrat mortẽ quã ipsi tanta attẽtione formauit. Et ibi subdit idẽ do. Abb. qó si a peritis medicis diceret frez Chartusiensis ordinis nõ posse alr mortẽ euadere nisi ꝑ esum carniũ qó nõ obstã. regula seu vo
13 to dẽret carnes comedere. † Sicut. n. iurm non ligat ꝓp periculũ mortis ita nec votũ cũ paribus passibus ambulent, vt no. do. Abb. in. c. j. ꝛ in. c. debitores. eo. tit. ꝛ in. c. lz. de voto. Fatetur tñ qz magister Ray. ó villa noua summus medicus fecit tracta
tũ in quo ꝙcludit vitaz posse restaurari sine esu carniũ, ót. n. qó vinũ mediocre ꝛ vitella ouoꝝ mediocriter mollia q̃ acutissima digestione quertunt in laudabilẽ ꝛ multũ sanguinẽ sunt ad hoc magis ꝙpetẽtia q̃z carnes. ꝛ si hoc verũ sit cessat primũ dictum, sed vbi ex circũstantijs medici dicerẽt ꝯriũ, tũc ꝓcederet dictũ. d. Abb. itẽ posset ꝙngere qó infirmo ona sint fastidiosa ita ꝙ
nõ põt illa capere vt plures existũt, quo casu in dubio illud eẽt tenẽdũ, qz necessitas excusat ab oi ꝓcepto. c. ij. de obse. ieiu. Cõ
cludit ergo idẽ do. Abb. qó iurm nõ obligat qñ tendit in mortẽ ꝓpriã. ¶ † Fely. simplr. i. d. c. si vero. sup gl. ij. sequit do. Abb. alleg. Jo. de ana. in. c. sicut ex literarũ. ó homi. Quare autẽ nõ ꝓhibetur vinũ qó est maioris nutrimẽti q̃z carnes vide beatum
14 Tho. ij. ij. q. clxlvij. articu. vltimo. † vbi dicit ꝙ eius virtus non est duratiua ꝛ augmẽtatiua spirituz sicut virtus carniz. ꝛ silr alibi dicit idẽ beatus Thomas, in quarto sen. di. xv. q. ij. arti. j. qó lz vinũ facilius incitet q̃z carnes, tñ eius incitatio nõ durat sicut incitatio carnium. Et istã opi. do. Abb. simplr sequit̃ An ge. de clava. in sua summa ti. de iuro. v. §. vij. premissa approbat Arch. flore. in. ij. parte sue summe ti. x. c. vj. ver. scõs casus. Et lz ꝑlatus nõ debeat dimittere suã ecclesiã. c. ex tue. ꝛ quasi ꝑ to
tũ. de cle. non resi. cũ si. ꝑlatus nõ põt residere in suo bñficio sine periculo corporali, licite ꝓt se occultare deferendo suã eccle siã, vt ót do. Abb. ꝑ illũ tex. in. c. ꝑ tuas. primo nota. de dona. nõ ergo tenet̃ se exponere morti seu alteri periculo corporali. alleg. Jnn. in. c. nisi cũ ꝓcidẽ. de renũ. vide ample And. barb. in.
15 c. si vero. eo. ti. de iureiu. ¶ † Quarto fallit qñ iurm tẽdit in dispendium salutis eterne, ꝛ sic ꝙmittit̃ peccatũ veniale, tũc iurm nõ obligat. vt no. do. Ant. Abb. ꝛ Fely. post alios in. d. c. si ve ro. eo. ti. de iureiu. alleg. Arch. ꝛ Jo. an. in. c. q̃uis. de pac. in. vj. Et ibi ót do. Bo. de. s. Semi. qó si aliqs iurauit facere aliqd veniale peccatũ illud iurm nõ tenet̃ obseruare qz vergit in peiorẽ exitũ lz posset nõ vergere in interitũ. ꝛ in boc exaltat Archi. vocẽ suã, sed ót Jo. an. qó illud nõ est originale dictũ suũ, ſz fuit Jo. ꝛ Lau. in. c. si aliqd. xxij. q. iiij. Et ꝑ ista decisiõe facit. c. q̃z-
uis pactũ. de pac. in. vj. ꝛ dispendiũ denotat dãnũ parũ. Et ót gl. in. d. c. si aliqd. xxij. q. iiij. qó si iurauí me peccaturũ venialiter nõ debeo seruare iurm. Jnn. in. c. cuz dilectus. qó met. cau. col. ij. Jmo. in. c. fi. col. ij. de rescrip. Bal. in. c. j. §. facẽa. ó pace iur. fi. Jmo. in. c. cũ ꝙngat. iij. col. eo. titu. de iureiu. Jdez lz Bal. in. c. fi. de pac. dicens qó pactũ ꝙtinẽs peccatuz veniale nõ obligat. Ang. de clava. in sua summa ti. de iuro. v. §. ij. dicit
16 † qó qñ iuratur illud qó est peccatũ veniale in se, ꝛ sic vergit in dispendiũ salutis eterne, qz ꝑ ipsum impedit homo vt nõ cito ꝑ ueniat ad salutẽ eternã. c. qualis. xxv. di. tale iurm non obligat ꝛ subdit qó imo si seruet tale iurm peccat mortaliter ꝑ. c. in ma lis ꝓmissis. xxij. q. iiij. ꝛ sic residet qó tale iurm non obligat. Et dicit Archi. flo. in. ij. parte sue summe. ti. x. c. vj. ver. scõs casus qó qñ iurm sine dispendio salutis eterne seruari nõ põt tũc nul la ꝙperit absolutio, peccatũ enim fuit in iurando nõ in ꝯueniendo. c. q̃sto. eo. ti. ó iureiu. ꝛ xxij. q. iiij. quasi ꝑ totũ. Ergo iurm nõ obligat ad peccatũ veniale ꝑ ꝓmissa. Et sic inferẽt qó si qs in rauerit plus comedere q̃z sibi sit necesse qó nõ tenet̃ seruare ta le iurm, nec ẽt tale iurm obligat, qz ꝺ mõ peccat venialiter. tex.
17 in. c. vnũ orarium. ver. que aũt sunt minuta. xxv. dist. † Jdẽ ẽt si iurauerit plus loq q̃z oporteat tale iurz nõ obligat. Aut plus ta cere quã oporteat. d. c. vnum orariuz. Vel iurauerit somno deditus qó tardius ad ecclesiam ibit. Aut iurauerit discordes nõ reducere ad ꝙcordiam. Aut iurauerit dare pauperibus cibos minus delicatos, omnes isti cũ iurant peccatuz veniale ꝙmitte re. d. c. vnuz orarium. xxv. dist. tale iurm non obligat ꝑ supradi cta idem est dicendum in omni peccato veniali.

¶ Quinto fallit in iuro vergente in peiorẽ exitum. glos. ij. ꝛ ibi do. Abb. ꝛ ẽt Fely. in. c. si vero. eo. titu. de iureiu. ꝑ tex. in. c. si aliquid. xxij. q. iij. ꝛ ibi ample Arch. Bal. in. l. si ad ostendendã. C. de rebus cred. Ut qñ excludit opus indifferens pia intẽtione ꝓ deo, aut ꝓximo faciendum, vt puta loqui cum ꝓximo, intrare domũ. Jmminente necessitate talia fieri ꝑñt non obstante iuramento. no. in. c. cum quidam. eo. tit. de iureiu. Et istud in peiorem exitum est multum gñale ꝛ põt in se compẽdere peccatum mortale ꝛ veniale. vnde tex. in. d. c. si aliquid di cit tale iuramentum non obseruandum.

18 ¶ † Sexto fallit qñ iuraẽ aliquid qó in se est indifferens tñ ex circũstantijs efficit̃ veniale aut mortale. Pone exemplum si qs iurauerit qó nunq̃z erit negotiator vel miles, vel qó nõ recipiet feudũ a tali dño, vel qó non recipiet mutuum, aut quid simile si res venit ad casum in quo non potest aliter vinere nisi veniat ꝯ iurm non tenetur illud obseruare. Ratio qz si a principio fuisset casus iurm fuisset temerarium, ꝛ iõ põt ꝓpria auctoritate con trauenire. Archi. in. c. si aliquid. xxij. q. iiij. ꝛ in. c. animaduer tendũ. xxij. q. ij. do. Abb. ita etiã tz in. d. c. si vero. col. ij. de iureiu. vide qó dicit do. Cardi. ꝙsi. xxxj. ꝛ Roma. cõsi. cccl xxix. Et qñ res sup qua iuraẽ non remanet in eodem statu, sed venit ad talẽ statum ꝙ temerariũ est tale iurm, puta de homine q iu rauit reddere gladiũ homini sane mentis, qñ non redder effe-
19 cto furioso. xxij. q. ij. c. ne quis. † Jdẽ cũ quis iurauit cuz aliqua ꝙtrabere, ꝛ illa ꝯxit cũ alio per ꝟba de presenti tale iuramentũ non obligat. Ang. de clava. in sua summa tit. de iuramento. v. §. xij. vbi subdit qó qñ quis cũ abunde promittit tenere ostagiũ tunc non põt nisi mendicet, ꝛ cum non conuenit mendicare non tenet̃ ad tale iurm. alleg. no. in. c. querelã. ꝛ in. c. bzeui. eo. titu. Idem cum quis iurauit non mutare sepulturam, vel testamentũ quia potest ex noua causa. Ange. de clava. in summa titu. de se pultur. facit qó no. do. Abb. in. c. veritatis. de iureiur. vbi dicit qó iurauí respectu dignitatis, vel alterius q̃litatis existẽtis in iurante qó illa deficiente non tenet̃ ad tale iurm per. c. ve nerabilem. de elec. Ad premissa facit. c. veniens. de iureiu.

20 ¶ † Septimo fallit cũ iurm excludit opus ex necessitate facien dum vt qñ iurat qs quod nil ex charitate dabit tali, vel qó non colet deũ, nõ est verisimile qó deus recipiat tale iuramentuz cũ ipse mãdet opera charitatis exercere ꝛ iurm non dz esse iniqui tatis vinculũ. ita tz do. Abb. in. d. c. si vero. eo. ti. col. v. versic. iij. Archi. in. c. si aliqd. xxij. q. iiij. Jdẽ tz Ang. de clava. i sua summa. ti. de iuro. v. §. iiij. ꝛ ibi subdit ꝙ si qs iurat ꝙ nõ ꝙsola
21 bit talẽ, tale iurm nõ obligat. ¶ † Octauo fallit qñ qs ꝑp bonũ publicũ euitandũ iuraẽ ꝙ nunq̃z erit epus, vel clericus, aut mona chus, tunc tale iurm nõ obligat do. Abb. in. d. c. si vero. colũ. ij. eo. ti. alle. Archi. in. c. si aliqd. ꝛ in. c. inocẽs. xxij. q. iiij. ꝛ idẽ vr sentire gl. i. c. archidia. lxxxv. di. Et subdit. d. Abb. i. d. c. si vero. ꝙ si iurauit nõ acceptare epatũ ꝓp bonũ suũ ꝑticulare te
le iuramentũ obligat. ꝛ sic dz intelligi. c. archidiaco. lxxxv. di. ꝛ gl. in. c. inocẽs. xxij. q. iiij. ꝛ subdit ẽt idẽ do. Abb. vbi. s. post Archi. ꝙ. d. c. archidiaco. bz locũ qñ ille nõ põt habere illum epatum ꝓp illud iurm nõ ꝙ illud iurm sit obligatoriũ, ſz qz mor taliter peccat temere iurãdo, ꝛ temerarius iurãs nõ põt ꝑmo neri nisi post peractã pniam, vt dicit ꝛ tz do. Abb. in. c. testimonium. col. v. ꝛ in. c. intimauit de testi. idẽ tz Fely. in. d. c. si vero. col. ij. eo. ti. alleg. Joã. an. in. c. si electio. de elect. in. vj. vbi dicit ꝙ peccat mortaliter q est idoneus si nõ acceptat ꝓlatu rã. d. Card. in cle. j. in pin. de cõcess. preben. vbi vero alius est idoneus iurm esi seruandũ do. de. s. Semi. in. d. c. archidiaco. lxxxv. di. cũ si. ꝛ late ꝑ Fely. in rub. ó testi. cog. Adde Ang. ó clava. in sua summa ti. de iuramẽ. v. §. iij. vbi dicit ꝙ illud est ꝯ ꝙsilia euangelica, puta ꝙ nõ efficiet epus vel religiosus, ꝛ rñdet ad. d. c. archidiaconũ. lxxxv. vt do. Abb. quẽ. s. recitaui. adde ẽt Archi. flo. in. ij. par. sue summe ti. x. c. v. ver. tertius casus. alleg s. Tho. ij. ij. q. lxxxix. ꝛ hoc qñ vult venire ꝯ ꝓp bonũ pu blicũ. ꝛ. d. c. archidiaco. bz locũ qñ vult venire ꝯ ꝓp bonũ pri
22 natum. ¶ † Nono fallit qñ excludit opus indifferens pia inten tione ꝓ deo, aut ꝓximo faciẽdũ vt si quis iurat nõ loqui cũ ali quo, tale iurm nõ obligat, aut iurat de nõ fideiubendo ꝑ aliquo tale iurm nõ obligat, vt tz. d. Abb. in. d. c. si vero. col. ij. eo. ti. vbi dicit ꝙ qñ ꝓximus est in tanta necessitate tenet̃ qlibet sub uenire ꝓximo. alleg. Jo. an. in addi. Spe. sup rub. eo. ti. de iu reiur. qz ꝑ necessitate tenet̃ subuenire ꝓximo. c. pasce. lxxxv. dist. ꝛ c. sicut. xlvij. dist. ꝛ sic ꝑ iurm nõ potuit se subtrahere ab boc onere, vt. c. si diligenti. de fo. cõpe. ꝛ sic vt icunq̃s ꝓximus vere indiget tali fideiussione, lz nõ ꝓclitet̃ salus ꝓpria, qz tene mur ex precepto dei diligere ꝓximos, sicut nosmetipsos. ó pe. di. ij. c. ꝓximos. Jõ tenemur eis subuenire in ipsorum necessita
tibus, ergo per iurm nostrum non possumus nos subtrahere ab

hac

bac pietate ex necessitate fiēda. Et ibi subdit. d. Ab. qō lz pxi
mꝰ ñ sit i tali necessita. tñ illud iurz nō obligat. Rō qz lz fideius
sio ñ sit ḃ casu in p̄cepto, tñ ē ō ḡsilio, z est opus ex pietate faciē
23 dū pp deū z amorē p̄ximi, † lz nō p̄t qs se obligare vt nō faciat
opa pietatis z pfectionis vt. ſ. fuit dictū, qz nō ē verisile q deus
recipiat tale iurm ꝯ suū ḡsiliū cū ipse dicit si vis pfectus eē, va-
de z vēde oia q̄ babes z da pauperibus. vt legit in euāgelio. Jdē
est dom sm eū si qs iurauerit nō mutare pecunias. alleg. Joā.
an. in. c. ij. de sol. tñ ōt. ſ. Tho. ij. ij. q. xxxij. arti. v. qō illud qō
supest sibi z suis quoz cura est sibi, vltra victū, z vestitū dz z te-
neť dare pauperibus Luc. v. c. z hoc respectu dātis, secus re-
spectu recipiētis, qz nō teneť ex necessitate nec ē obligatus nisi
sit in tanta necessitate sine qua patiēs nō p̄t aliter sustētari. d.
c. pasce. z sic eleemosina ē i p̄cepto, alias ē ō honestate z sic cō
cludit cū q̄ trāsit. d. Ab. vbi. ſ. idē quo ad eleemosinā tz Bo. ō
ſ. Semi. i. c. sicut. xlvij. di. z Richar. in. iiij. sen. di. xv. Albe.
in suo dictio. in ℣. eleemosina. d. Abb. i. c. j. de emp. d. Car. i.
c. sicut. xlvij. di. Fely. in. c. j. j. dist. Ant. ō burgos i. c. j. col. vj.
de emp. Old. ita vř tenere ḡsi. ex. inci. qdā iurauit dicēs cleri-
cū ad hoc minus obligatū p. c. j. de fideius. quez refert. d. An.
in. c. cū qdā. eo. ti. de iureiu. vbi dicit q tale iurm nō obligat sz
q ad cautelā fecit quēdā absolui. Adde ēt q lz nō imineret ne
24 cessitas, vt. ſ. ē dictū, † adhuc ñ obstāte inf̄o fideinbere p̄t qz lz
fideiussio nō sit hoc casu i p̄cepto ē tñ ō ḡsilio z opus ex pietate
faciēdū pp deū z p̄xmū, ita tz Fely. i. d. c. si ℣o. col. ij. eo. titu.
alle. d. Ab. i disp. ici. stāte statu. co. xviij. mihi āt. xv. ℣si. quin
tus casus. Ro. in. l. nō solū. ſ. morte. ff. de ope. no. nū. Archi. i.
c. sicut. xj. q. j. dicit q laicus teneť fideinbere p p̄rio, alias pec
cat, z lz nō teneat de iu. cano. aut ciuili teneť tñ de iure natura
li, z si non sint laici tenenť clerici, vt in. c. aiaduertendū. xxij. q.
ij. Et vltra p̄dicta adde Ang. de cla. i sua summa. de iura. v. ſ.
iiij. vbi dicit q si qs iurauerit nō fideinbere p aliquo deus non
acceptat tale iurm. adde ēt Archi. flo. i. ij. par. sue summe tit.
x. c. v. ℣. tertius casus. vbi ōt q lz salus p̄xmi nō periclitareť
si ℣o p̄xmus indiget nō obligareť ad obseruātiā eius, quia ex
p̄cepto tenemur diligere p̄xmū sicut nosipsos. z subdit q idez
25 p oia putat qñ qs iurat nō mutuaī pecuniā. ¶ † Aduerte z co
gita vltra p̄dicta q p̄missa p̄cedūt in laico, in clerico secus nisi
sit magna necessitas. z de hoc vř esse text. in. c. j. de fideius so.
vbi dicit tex. qō clericus fideiussionibus inseruiēs abijciat z sic
appet q p̄hibeť clerico fideiussio, ergo a fortiori si concurrat
iurm cū iure cōi magis clericus ligat, qz duo vincula sunt fortio
ra vno. c. j. de treng. z pace. z. d. tex. in. c. q̄ qdē. xj. q. j. qō cle-
ricus caueat ne fideiussor existat nec se imisceat negotijs singu-
laribus. c. j. ne cle. vel mo. z istud vř sentire Archi. in. c. sicut.
xj. q. j. dū ōt q si nō sint laici fideiussores recurrat ad clericos.
26 ¶ † Becio fallit, qñ qs ius iurauit caloze iracūdie, qz tale iurm
nō obligat, vt tz. d. Abb. in. c. si ℣o. eo. ti. col. iiij. z i. c. sicut. in
p̄n. in. iij. no. eo. ti. z dicit tex. in. ſ. notādū. il scō in si. ij. q. iij.
q caloz calūnie vitio caret. z ob hoc nulla pena debuit irroga-
ri z ibi subdit gl. nō esse iputandū qō fit cū ipetu mētis. c. si qs
iratus. ij. q. iij. z sic ḡcludit. d. Abb. in. d. c. sicut, qō iurm ex ar
rupto factū nō obligat. qz nō bz i se ḡsensuz, tñ nō excusat a pec
cato minuat culpā. Et ibi ōt Jo. an. q tale iurm obligat. sz do.
Ant. tēperat illud dictū Jo. an. nisi caloz. iracūdie fuisset tātus
q illud deliberate nō fecisset, qz tūc tale iurz nō obligat, vl saltē
p eom ē relaxādū. Etiā ōt Fely. in. d. c. sicut. qō in dubio an sit
27 tātus caloz iracūdie, vel ne stareť. d. Jo. an. z boc pp difficulta
tē p̄bationis. z p opi. Jo. an. facit gl. pe. in. c. ij. de voto. † q dī
cit q votū ex facilitate emissuz obligat. z dicit Host. in summa
ō male. q blasphemāti p iracūdiā nō remittiť pena, z ḃ limitat
Abb. in. c. ij. de male. nisi esset tāta blasphemia q̄ induceret mē
tis alienationē sicut de ebrio. c. a crapula. de vi. z bone. cle. z ḃ
maxime qñ p̄cedit iracūdia ex insto furoze, secus si i dādo ope-
rā rei illicite puta post amissionē in ludo. d. Abb. in. d. c. ij. de
male. z sic Fely. in. d. c. sicut. q qñ caloz iracūdie in totū vitiat
ḡsensuz, iurm nō obligat qñ iracūdia inducit cecitatē mētis, se-
cus si nō est tāta iracūdia. z ibi subdit Fely. q qñ ecclesia mili-
tās est incerta de gradu furoris z de nō ḡsensu iurātis eligit tu
tiozē p̄tē. all. i si. d. Abb. i. c. si. ℣o i eo. ti. opinio. d. Abb. sim-
28 pliciter approbat Ro. i. fin. ccccvij. ici. volo ḡmentare. vbi ōt
† q iurm fcm̄ p iracundiā nō obligat p. l. ij C. ad. l. iul. ma. Re
perio Ang. de clana. in sua summa qui tz opi. do. Ant. de bur.
quā. ſ. recitani. Archi. flo. in. ij. parte sue summe ti. x. c. v. ver.
quartus casus. approbat opi. Jo. an. z moderationē Anto. de
bur. quā. ſ. recitani. ¶ Ego ḡcludendo sup isto articulo de eq-
tate z in foro ḡscientie pnto opi. do. Ant. esse verā, sz de rigore
iuris z in foro ḡtentioso opi. do. Abb. esse veriozē dum dicit q
iurm factū caloze iracūdie nō obligat. z pōdero. l. ij. C. ad. l. iul.
ma. vbi vř tex. qō iurm nō obligat. Facit tex. in. c. si qs iratus.
29 ij. q. iij. vbi ōt tex. † qō si ille q p iracundiā quitiū alicui dixerit
iterare aut inscribere nolnerit nō vt reus criminis teneť. z dicit
tex. i. ſ. notādū il scō in si. ij. q. iij. qō caloz calūnie vitio caret.
z p decisione do. Abb. vř tex. i. c. sicut. in p̄n. in sui p̄ncipio vbi
monachus iurauit caloze iracundie, papa ibi ōt illud iurm non
obligare, tñ iurās non excusaī a peccato, vt ōt do. Abb. i. d. c.
sicut. Et p ista decisiōe facit i silī qz votū nō obligat qñ ē fcm̄ ca
loze iracūdie. gl. z doc. i. c. oudū. ō quer. ḡiug. Jo. an. z alij i. c.
literaturā. de voto. Abb. post sanctū Tho. in. d. c. sicut. ō iu-
30 reiu. ¶ † Jtē video qō ḡfessio facta caloze iracūdie nō obligat
gl. z doc. in. c. ex literis. ō diuoz. do. Abb. in. d. c. sicut z in. c.
fi. col. iiij. ō ḡfes. Jdē Abb. z. d. Phil. deci. in. c. at si. de iu-
di. d. Anto. in. c. oliz ō rescript. d. Abb. in. c. cuz venerabilis.
col. iij. post gl. scōam. ō exce. z in. c. cū olim. il. ij. de p̄i. cuz si.
z per Fely. in. d. c. sicut. in p̄n. de iureiu. Nec ēt acceptatio bñ
ficij facta caloze iracūdie vz. d. Abb. in. c. de multa. col. iij. de
31 p̄bē. ¶ † Undecio fallit i eo q iurauit redire ad carceres z sit
periculū mortis nō teneť redire dūtñ carcer sit iniuriosus. ita tz
z firmat. d. Abb. in. c. si ℣o. col. iij. eo. ti. p gl. in. c. cle. pastora
lis. in ver. per violētā. de re iudi. facit gl. in. c. ius gētiū. i. di. in
℣bo seruitutes. q̄ ōt q captus i bello iniusto licite p̄t fugere al
leg. l. nihil interest. ff. ō capti. bal. i. l. adoptio. C. ō adop. d. Ab.
i cle. pastoralis. de re iudi. Archi. i. c. cū homo. xxiij. q. v. z i. c.
ius gētiū. z ibi Bo. de. ſ. Semi. viij. di. Jstud approbat Archi
eps Flo. i. ij. par. i sue summe. ti. x. c. vj. ℣. ij. casus. et ōt Ang.
ō clana. i sua summa ti. ō carcere. ſ. iiij. q p si qs iurauit redire ad
carceres z sit sibi piculuz mortis dūmō carcer sit iniuriosus nō
32 teneť redire allegat p̄dictā gl. i. d. cle. pastoralis. ¶ † Duode-
cimo fallit i inf̄o per metū extorto a plato super bonis eccl̄ie nō
repetēdis, qz tale iurm nō p̄t obligare platū i p̄iudiciū eccl̄ie,
vt no. d. Abb. z Fely. i. c. peruenit i p̄n. ō iureiu. qz iurm nō dz
eē vinculuz iniqtatis. c. q̄to eo. Sz si istō iurm ligaret tale eēt
qō illaque aret ad rē illicitā obseruandā. c. cuz qdā. z. c. sicut.
eo. tit. Jtē per iurm nō p̄t qs se subtrahere ab onere publico.
c. si diligenti. de fo. cōpet. sed hoc est onus publicum incūbens
prelato scz defensio z cōseruatio rerū ecclesiasticarū. c. sit rec-
toz. xliij. di. ad idē alle. c. si qs p̄sbyteroꝝ. de re. eccle. nō alie.
z p isto casu est tex. i. c. sicut nostris. eo. ti. de iureiu. vbi iurm i
p̄iudiciū eccl̄ie nō obligat. no. p do. Abb. post gl. i. c. cuz ve-
nissent. de insti. ¶ Premissa limitat Fely. i. d. c. p̄enit. e. tit.
dūmō res eccl̄ie p aliū recupari nō possint, qz tūc vex ē dice-
re q iurm nō p̄t ternari sine peccato, alias āt dādus est curator
bonis vel p̄iudēdū aliter vt eccl̄ia res suas recupet z iurās ñ
veniat ꝯ iurm, vt tz Jnn. Bal. d. Ant. d. Car. Jmo. z Fely. ꝯ
33 do. Abb. i. d. c. p̄enit. eo. ti. ¶ † Premissa ēt limitat Fel. vbi
ſ. nisi agaī de preiudicio solius plati, qz eēt separabile a p̄iudi-
cio eccl̄ie vt tz. d. Abb. post gl. p illū tex. i. c. cū venissent. ō i
silī. d. Ant. i. d. c. p̄enit. de iureiu. Si āt ageret ō bonis ipsius
iurātis tūc iurm obligat nō obstāte metu qz metus nō excludit
ḡsensuz. c. merito. xv. q. j. z l. si mulier. ſ. si metu. ff. q met. cau.
gl. z ibi doc. i. c. Abb. q metus cā. gl. z ibi Archi. in. c. aucto
ritate. xv. q. vj. tex. i. c. vex. eo. ti. de iureiu. p̄t tñ peti absolutio
a tali inf̄o. tex. i. c. si vero. z i. d. c. vex. z. d. Abb. i. d. c. perne
nit. il. j. eo. ti. de iureiu. Et p̄missa p̄cedūt in ꝯctu a lege nō p̄hi
bito, qz si iurm interueniret in ꝯctu a lege p̄hibito, tūc nō obli-
gat tale iurm ipso iure pp legis resistētiā vt est tex. i. c. cū ḡtin-
gat. eo. ti. de iure. z in. c. q̄nis pactū. de pac. in. vj. z in. c. lz. e.
ti. de iureiu. in. vj. d. Abb. in. d. c. cū ḡtingat. col. ij. alle. anct.
34 sacra pub. C. si aduers. ven. ¶ † Limita alio mō q nō audiť qs
ꝯ iurm metu p̄stitū nisi fuisset metus q debuisset cadere in con-
stante viz. vt tz. d. Abb. in. c. cū dilectus. p illū tex. colū. fi. qō
met. cau. facit. c. si vero. e. ti. de iureiu. vbi tex. pōderat grauis
simū metū in relaxatione iurī. ¶ Circa p̄missa. d. Abb. latius
distinguit in. c. si vero. col. iiij. eo. tit. Aut iste metū passus non
habuit animū se obligādi z nō indiget quo ad deū absolutiōe qz
deus recipit iurz put ex corde p̄cedit. c. humane. xxij. q. v. pec
cauit tñ iurādo qz assūpsit nomē Dei in vanū z sine effectu. erit
tñ peccatū veniale, z forte boc p̄cedit in boie pfecto, sed in alio
nullū erit peccatū cū excusēt rōne metus. allegat. c. ne qs. xxij.
q. ij. Sz ego puto q sive in boie pfecto sive nō q ipse non pec
35 cat nec mortaliť nec venialiť p. c. z si Xp̄s. in p̄n. † q ipse iurās
ḡstitutus in necessitate nō peccat sz aduersarius, z istud mēbrū

ꝓcedit in foro penitẽtiali i quo creditꝫ ipsi iurãti. gl. i. c. significa. in. ij. in ver. credẽdus. de homi. sed in foro cõtentioso qꝛ non sibi creditꝫ vno tale iurꝫm iudicaꝫ qualia ꝟba fuerũt ꝓlata. tex. in. c. humane. gl. in. c. q̃ritꝫ. xxij. q. v. d. Abb. in. c. lras. col. iiij. ỽ resti. spo. Aut habuit ainꝫ se obligãdi, ꝛ tũc ꝙueniẽdo peccat mortaliter qꝛ affuit ꝙsensus sed rõne metus nõ punitꝫ ita acriter sicut si venisset ꝙ iurꝫm libere ꝓstitũ. arg. c. sacris. qỽ me. can. ꝛ sic restringitꝫ. c. vex. eo. ti. ỽ iureiu. Aut sumus in dubio. s. vtrũ habuit ainꝫ se obligãdi vel nõ. ꝛ ỽt idẽ Abb. q ꝓprie logiꝫ. d.

36 c. verũ. † ꝛ ne ecclesia daret materiã deserandi voluit qỽ in dubio obseruareꝫ tale iurꝫm quasi voluerit se obligare ꝫ postfactũ respectu quo est restringẽda presumitꝫ in mitiorẽ partẽ vt nõ puniaꝫ tanq̃ꝫ ꝓ mortali peccato, tũ in odiũ metũ inferẽtis, tũ qꝛ ex quo ecclesia ꝓcedit ex ꝓsumptionibus ꝺz ecclesia in pena infligenda tẽperare sniaꝫ. allegat Inn. in. c. qꝛ verisimile de ꝓsum. Et premissam opinio. do. Abb. sppꝛobat Ang. de claua. in sua summa ti. ỽ iureiu. v. §. ix. Idẽ ꝛ Archiep̃s Flo. post. s. Tho. in. ij. parte sue summe ti. x. c. vi. ver. v. casus. Fely. in. d. c. si vero. infert añ dictam regulã qỽ iurꝫm per metũ prestitũ obligat.

37 ¶ † Primo limitaꝫ vt non ꝓcedat vbi iurꝫm interponitꝫ super ꝙctu a lege improbato. do. Abb. ꝓ illũ tex. in. c. cum contingat col. ij. eo. tit. ¶ Scỽ limitatur vt nõ procedat quo ad deũ qñ non habuit intentionẽ se obligandi de quo staꝫ dicto suo. gl. in. d. c. significanti. de homi. vt no ꝓ Jo. an. Car. do. Abb. ꝛ Fely. i. d. c. si ỽo. Si ãt imẽderet se obligare ligareꝫ ꝑm. s. Tho. ij. ij. q. lxxix. artꝫ. vij. ꝛ ꝙtraueniẽdo peccaret mortaliter, ꝫ rõne metus non punitur ita acriter sicut si venisset ꝙtra iuramen-

38 tum libere prestitũ. ¶ † Tertio declara vt valeat ꝛ obliget efficaciter adeo q requiritꝫ absolutio tñ ꝙueniẽs nõ punitꝫ ab ecclesia militante ꝓ mortali sicut alias ꝙueniendo spontaneo iuramento. per. d. c. verũ. ¶ Quarto limita vt habeat locũ quãdo sumus in dubio an voluerit se obligare aut nõ, ꝛ sic ꝫ locuꝫ. d. c. verũ secus qñ ꝙstat expresse q noluerit se obligare vt ꝑmissa ꝓ testatione ꝛ tunc tale iurꝫm non obligat. Jmo. in. d. c. si vero. p. c. j. qỽ met. can. per. l. q in aliena. §. celsus. ff. de acqui. here.

39 ¶ † Quinto limita vt nõ habeat locuꝫ in voto. tex. in. c. j. quod met. can. ꝛ in aliis casibus enumeratis. per gl. in. c. abba. quod me. can. q̃ est maioꝛ rõ in voto q̃ꝫ in iuꝛo. vide. d. Abb. in. d. c. si vero. in fi. eo. titu. de iureiu. ¶ Sexto ꝛ vltimo limita vt habeat locũ in coactis conditionali metu, secus in metu precisso ꝓ coactionẽ. Fely. post Goffr. in. d. c. si vero. in fi. Sed iste casus vꝫ valde ꝑiculosus. vt ꝫ Jo. an. quẽ sequitꝫ do. Abb. in. c. vex. eo. ti. vbi dicũt se nõ videre qũo qs possit cogi absolute iurare verbaliter cũ qs non possit ꝑcise ꝙpelli ad loquendus. Vñ ꝓbs qui seruus vocabaꝫ qui propter casum matris plus loqui nolebat Adriano scripsit in tabula, vocis mee ꝓferende nulla tibi ptãs est. ꝛ Boe. de ꝙsolatione narrat q cũ tyranus quidã hominem liberũ supplicijs putaret inducere vt ꝓderet socios conirationis, ille linguam suaꝫ momordit atq̃ꝫ abscidit ꝛ in os Tyranni seuientis abiecit. Et pro isto dicto Jo. an. facit quod not. Bo. de sancto Gemi. ꝛ do. Car. Alex. in. c. presbyteros. l. di. vbi dicunt qỽ in deglutione cibi nõ ꝑt cadere coactio absoluta, sed bene ꝓ coactionẽ ꝑt aperiri os ꝛ imponi cibus. ¶ Tñ his non obstãtibus tene etiã istam sextã limitationẽ. per tex. in. c.

40 sacris. qỽ metus cau. † vbi coactio excusat ab excõicatione minoꝛi ꝓ cõionem factam cum excõicato. Et tñ videmus qỽ ista cõicatio que fit cum excõicato fit in locutione, vt est tex. in. c. a nobis. de excep. Et etiam pro ista limitatione ꝛ contra dictum Bo. de sancto Gemi. ꝛ Cardi. s. relatum est. ꝛ vꝫ tex. in. c. presbyteros. l. dist. §. qui autem. vbi dicit tex. in custodia retrusi, vt aliquid polluti cibi per necessitatẽ sumere cogerenꝫ. Ad ꝑmissa facit cle. multoꝛ. §. sane de penis. in cle. vbi dicit tex. q renũtiatio bñficij facta per coactionẽ est ipso iure nulla ꝛ sic remanet ista limitatio vera, ꝛ dictũ Joan. an. ꝺz intelligi q difficilius qs põt cogi ad loquendũ q̃ꝫ ad aliqd faciendũ. vt vꝫ sentire Fe-

41 ly. in. d. c. si vero. in fi. eo. ti. de iureiu. ¶ † Decimotertio fallit qñ qs iurauit aliqđ criminosum nõ denuntiare, qꝛ tale iuramẽtum non obligat, vt videtur tex. in. c. quẽadmoduꝫ. circa fi. eo. ti. de iureiur. facit tex. in. c. tua. de cogna. spiritu. ꝛ. c. nouit. de indi. ꝛ. c. si peccauerit. ij. q. j. gl. in. c. ad nostram. il. ij. in ver. repeterẽt eo. tit. de iureiu. gl. in. c. veniẽs. in verbo illicitũ. de regu. ꝛ trãse. ad reli. gl. in. c. auctoritatẽ. in ỽbo absoluimus. xv.

42 q. vj. do. Abb. in. c. j. col. iij. de iurein. ¶ † Decimoquarto fallit in iuꝛo ꝓstito ꝙ bonos mores. tex. in reg. nõ est obligatoꝛium iurꝫm prestitum contra bonos mores. de regu. iu. in. vj. facit. c. quemadmodum. eo. ti. ꝛ istud ꝫ locũ contra bonos mores naturales, secus si ꝙ mores ciuiles. c. cũ qtingat eo. ti. ita declarat do. Abb. i. c. si ỽo. col. iij. ỽ. nũc habes. e. ti. ỽ iureiu. Pone exẽplũ in eo q iurauit prez occidere. c. j. ꝛ. ij. ꝛ ẽt. iij. xxij. q. iij. ꝛ i eo q iurauit vxorẽ ꝛ filios expellere aut exhꝛdare. c. cũ gdã. ꝛ. c. qntauallis. e. ti. facit. c. fi. et ibi. d. Abb. ỽ pac. ꝛ. d. Abb. i. c. cũ qtingat. eo. iij. iurꝫ ꝓstitũ ꝙ bonos mores ꝛ nãles nõ obligat, qꝛ boni mores nãles nõ ꝑnt mutari. tex. i. c. j. ꝛ. ij. v. di. facit. c. q ꝙ mores. viij. di. Pone ẽt casum si vir iurat nõ agere ꝙ vxorẽ rerũ amotarũ. l. quenire. ff. ỽ pac. dota. Ang de claua. ti tu. ỽ iura. v. §. xiij. Rõ qꝛ tale iurꝫm daret occasionẽ furãdi mu-

43 lieribus. ¶ † Decimoquinto fallit in iuꝛo ꝓstito ꝙ ꝑmũ iurꝫm, qꝛ tale iurꝫm nõ obligat. tex. ꝛ ibi do. Abb. post alios doc. i. c. itel lecto. eo. ti. ỽ iureiu. Vñ ỽt gl. i. c. ꝫ. eo. tit. i. vj. q̃ est finalis in ordine q si mulier iurauit nõ alienare bona dotalia sibi donata ꝓp nuptias sine legali solẽnitate si postea alienat ꝛ iurat nõ ꝙuenire nõ ꝺz alienatio, qꝛ vltimũ iurꝫm fuit ꝙrũ ꝓio licito. Et ꝫ ꝺz locũ qñ actus nõ dependet a mera volũtate iurantis. vt qꝛ inter dicitꝫ a lege fauoꝛe ipsius iurãtis. exẽplũ in minoꝛe ꝛ muliere. c. cũ qtingat. eo. tit. ꝛ in anc. facꝛa pube. C. si aduer. vẽdi. ꝛ tũc actus ẽt iurãtis ꝙ ꝑmũ iurꝫm nõ ꝺz. ꝛ sic ꝫ locũ. d. gl. in ꝑdicto. ç. ꝫ. Rõ qꝛ actus sine iuꝛo erat ipso iure nullus obstante ꝓhibitione legis. Rõne aũt iurꝫ nõ põt sustineri, qꝛ iã obligatus ẽ deo ꝓ ꝑmũ iurꝫm ꝛ sic ꝓ ẽ illicitũ. Pro ista ꝑte facit. c. sicut nostris. ꝛ. c. tua eo. ti. ỽ iureiu. Sꝺz qñ actus dependet a mera volũtate seu facultate iurãtis, ꝛ tũc ꝺz actus ꝙ ꝑmũ iurꝫm ꝛ sic ꝫ locũ. c. sic ỽ spõ. ꝛ mꝛi. vbi tex. ỽt qỽ ꝺz mꝛimoniũ ꝙctũ ꝙ ꝓma spõsalia ẽt iurata. Pro ista. ij. parte ẽ gl. i. c. fi. i ỽ. renocatus

44 ỽ ꝑcu. i. vj. q̃ ỽt † qỽ ꝫ iurauerit nõ renocare ꝑcuratoꝛẽ, ꝫ renocatio in ꝙrũ fcã, tñ iste renocãs ẽ periurus. Et dicit Fely. post. d. Abb. i. c. cũ accessissent. col. iiij. ỽ ꝙsti. q si canonici ve niãt ꝙ statutũ iuratũ ꝫ ꝛ ꝺz actus ꝫ ꝙuenientes sint ꝑiuri. alleg. Jo. an. in regu. qỽ semel. ỽ reg. in. i. vj. vbi ꝙcludit q ꝓm testm rũpit ꝓmũ iuratũ ꝫ testiꝺz icurret ꝑiuriũ. ꝛ idẽ tenẽt ipse Jo. an. ꝛ. d. Ant. ꝛ Jmo. i. c. j. ỽ bis q fi. a maio. d. Ant. i. c. sua ỽ off. vic. i. fi. vbi ỽt qỽ dñs ꝑt renocare vicariũ non obstã. iuꝛo, ꝫ sit ꝑiurus qñ facit sine cã. Archi. i. c. vlti. volũtas. xiij. q. ij. Jmo. i. c. cũ qtingat. eo. ti ỽ iureiu. Ro. i. l. stipulatio ỽ mỽ ꝙcepta. ff. de verb. obli. Fride. in tracta. pmu. q. xxv. Bo. de. s. Ẽmi. in. c. vnico. de re. pmu. in. vj. do. Abb. in. c. cũ ad monaste-

45 riũ col. ij. ỽ. ij. no. de sta. monacho. vbi dicit † q Abbas ꝑt venire ꝙ suũ statutũ ẽt iuratũ cũ silibus. vt ꝓ Fel. i. d. c. cũ accessissent. Adde do. Phil. deciũ. in. d. c. cũ accessissent. col. vj. al leg. c. dilecto. de ꝑbẽ. adde Ang. de claua. in sua summa tit. de iuramẽ. v. ỽ. xij. Adde ẽt gl. i. c. j. §. ꝛ cũ humane. in ỽ. ꝑmitto. de ele. in ꝓag. sanc. q̃ dicit q electio facta ꝙ iurꝫm vꝫ ꝫ eligẽtes sint ꝑiuri. iuxta no. ꝓ Jo. an. in. c. dilecto. de ꝑbẽ. ꝛ qỽ not. Spe. ti. de lega. §. nũc tractemus. ỽ. ꝫ si legatus. ꝛ subdit ipsa gl. q illud q dcm̃ est electionẽ factã ꝙ iurꝫm valere, ꝫ eligẽtes sint ꝑiuri. ¶ Limita nisi ille q est electus ꝑcurauerit eligi ꝙtra iurꝫm, qꝛ tũc nõ valeret electio ꝓp fraudẽ ꝓ ipsũ ꝑcuratam aut

46 saltẽ cassabiꝫ ꝓ supioꝛẽ, qꝛ dedit cãm ꝑiurio, ꝛ est periurus. p. c. q relã. eo. ti. ỽ iureiu. ꝛ ꝫ expediꝫ latius. ꝭ. ¶ † Decimosexto fallit si ab vna ꝑte nõ seruetꝫ iurꝫm, qꝛ alia pars nõ tenetꝫ nec ẽt obligaꝫ, qꝛ frãgẽti fidẽ fides frãgaꝫ eidẽ. tex. in. c. peruenit. il. ij. i ỽ. nec tu. e. ti. de iureiu. facit. c. venerabilẽ. de ele. tex. i. c. si infidelis. xxviij. q. ij. ꝛ. l. si quenerit. ff. ꝓ so. ꝛ. l. cum ꝓponas. C. de pac. Et dicit do. Abb. in. d. c. quenit. qỽ si vassallus obligauit se seruire. dño in bello rõne feudi q sibi ꝙcessit, si auferaꝫ feudũ sibi nõ tenetꝫ seruire dño in bello. tex. i. c. j. de feu. facit. ca. potuit. de loc. facit. l. q̃ro. §. inter locatoꝛẽ. ff. loca. ꝛ rla frustra. de reg. iu. in. vj. Abb. ponit ẽt casuꝫ in doctoꝛe q ꝓmisit legere ꝓ certo salario sibi soluẽdo certis tꝑibus licite desistit a lectura si sibi nõ satisfiat in tꝑe ꝫ ꝓmissionẽ ꝓ iura supius alle. Si ãt nõ legit, qꝛ nõ potuit stare in loco ꝓp defectũ pecunie tunc poterit agere ad interesse. facit. l. si in lege. §. colonus. ff. loc. Dia premissa ꝫ ꝫ locũ q̃ꝫ due obꝫnes respectiuanꝫ adinuicem vt qꝛ ꝓmisisti tibi certũ qd qꝛ tu ꝓmisisti mihi aliqd aliud, ꝛ tũc si tu nõ adimples ex parte tua, ꝛ nõ teneoꝛ ex ꝑte mea ego adimplere. facit. c. ꝙstituis. de penis. secus qñ obꝫnes nõ respectiuanꝫ adinuicẽ ꝛ nõ reflectunꝫ ad idẽ factũ ꝫ ad diuersũ vtputa ꝓmitto ꝛ iuro tibi dare certũ librum, tu postea iurasti aliqd facere ꝓ me, certe ꝫ ego nõ adimpleã ꝓ me ꝓmissionẽ meã, tu tñ non eris periurũ si differes adimplere ꝓmissionẽ tuã, qꝛ tu nõ ꝓmisisti rõne ꝓmissionis mee. ꝛ ita ꝺz intelli. c. q Beo pari. xxxij. q. v. ꝛ q tex. loquitꝫ de marito ꝛ vxoꝛe q ꝓmiserunt ꝙtinentiam Beo, ꝛ sic q̃libet ꝓmissio fuit simplex respectu Dei, ꝫ igitꝫ vnus nõ ter-

net, non

net,nō tñ p hoc alter liberaī ex quo pure ⁊ sine q̄dōne ꝓmisit ⁊ ita resider.d.Abb.vbi.ſ.Jo.an.in regu.fruſtra.de reg.iu.in.vj.⁊ i addi.Spe.ſup ti.de tren.⁊ pace.bal.⁊ alij i.d.l.cū ꝓponas.C.ó pac.Bar.i.l.cū pr̄.ſ.libertus.ff.ó leg.ij.Et.d.Abb.
47 i.c.q̄admodū.in.iij.no.ór † q̄ ꝓmittēs ⁊ iurās ſeruare ꝯctū intelligīt ſe obligare q̄ſtū alius obſeruat p parte,alias nō tenē tur ad obſeruantiā,⁊ ibi ſubdit q̄ ſi duo fecerūt pacē cū iuŕo ſi rūpant ille q ſcōo loco rūpit ꝑt accuſare ꝓmū.allegat bar.in.l. cū pr̄.ſ.libertis.ff.de leg.ij.⁊ i.l.q̄ro.ſ.interlocatorē.ff.loca.no. do.Abb.i.c.tua.in.ij.eo.ti.de iureiu.Bal.Jmo.⁊ Roma.in l.ſemel moza.ff.ſolu.ma.cū ſi.vt p Fely.i.d.c.ꝓuenit.col.ij.eo. ti.de iureiu.vbi ponit aliquas limitationes.adde.Ang.de clana.tit.ó iuŕo.v.ſ.xvij.ór vbi q̄ ſi iurauī ire Romā ſi óderis cē tū ſi nō das nō teneor q̄ ꝓmiſſio mea nō purificaī niſi a tpe exiſtentis q̄ditionis.l.cedere diē.ff.de ℞b.ſigni. ¶ Limita ꝓmiſſa ſi ꝯctus ē q̄pletus ⁊ executus ab vna ꝑte vt q̄ vēdidi tibi libz̄ ⁊ eū tradidi vt tu mihi.x.dares nō potero p̄ tradōnē libz̄i repetere libz̄ū ſi nō das.x.ſ̄ agēdū ē ad ꝓtū.l.i ciuile.⁊ ibi bal C.ó rei vendi. ¶ Limita etiā q̄ ille qui venit contra ſoluit penā q̄ ſolutio pene habetur pro obſeruantia ꝯctus,vt dicit Fely.in.d.c.peruenit.eo.titu.per.l.predia.ff.de actio.empti.

48 ¶ Decimoſeptimo fallit q̄ñ iuŕm tendit in p̄iudicium ſuperioris,q̄ tunc nō obligat,q̄ in omni iuŕo intelligīt excepta auctoritas ſuperioris.tex.in.c.veniētes.eo.tit.de iureiu.facit.c.ea. ⁊.c.ad noſtrā.il.iij.eo.ti.de iureiu.Et ór do.Abb.in.d.c.veniētes in.iiij.no.eo.ti.q̄ iuŕm nō obligat ſubditū iurantē in p̄iudiciū iuris ſeu auctoritatis ſuperioris ⁊ ſic vī ſuperiorē poſſe impartiri ſubdito facultatē veniēdi ꝯ ꝓpium iuŕm.Sz hoc dz itelligi i iuŕo p̄ſtito in materia ptinēte ad ſuperiorē p.d.c.veniētes.Jdē tz.d.Abb.in.c.q̄ſto.col.ij.eo.ti.vbi ponit exēplū de clerico q̄ iuranit in ſtudio exiſtēs non exire diſtrictū anteq̄ ſuo creditori eſſet ſatiſfactū,⁊ añ ſolonē reuocaī p eūm ꝓpriuz ex cā iuſtaq̄.tūc nō obſtā.iuŕo teneī venire.alle.Jo.an.in reg.i malis ꝓmiſſis.de reg.iu.in.vj.Et dicit.d.Abb.in.c.ſicut ex lr̄is
49 eo.ti.ó iureiu.† q̄ ſi religioſus ſine lnia ſuperioris renūtiauerit clauſtro ⁊ ſuo monaſterio renūtiatio ⁊ iuŕm nō obligāt p illum tex.Ita tz Bar.Jmo.⁊ Bo.de.ſ.Semi.in.c.q̄ſtitutus.de reſcri.Jmo.i.c.cū q̄tin.e.ti.ó iureiu. Alex.in.l.ſi.ff.q̄ ſatiſ.cog. Bar.bz̄i.in.q.xxix.ponit hoc mō caſum in p̄sbytero q̄ fecit votū ó nunq̄ iurādo ⁊ poſtea q̄pellīt ſe purgare vel ſup ꝯctu veritatē dicere dz iurare q̄ eſt excepta auctoritas ſuperioris.Bo. de.ſ.Se.poſt Jo.an.in.c.q̄ pleriq̄.ad fi.ó offi ordi.in.vj.allegat.c.tribus.xxij.q.iij.⁊.c.nō de voto cū ſi.vt p Fely.in.c. q̄ſtitutus.col.v.ver.amplia tripliciter.de reſcri. Adde Ang. de clana.in ſua ſumma ti.ó iura.v.ſ.xxj.adde ēt Card.Alex.
50 poſt Bo.de.ſ.Se.in.c.archidiaco.lxxxv.di.⁊ ór Oldr.cōſi. xcvij.† q̄ ſi Abb.iuranit nō recipere monachos ad mandatuz pape p̄ōt recipere ſine p̄iurio.addo ēt.d. Pbi.deciū.in.c.cū parati.col.iij.ſup.ij.gl.ó ap. Pone caſuz p.c.ſignificāti.⁊.c. ſi diligēti.de fo.q̄pe.vbi inferior nō p̄ōt q̄ſentire in alienū iudicē,q̄ auctoritas ſupioris requirīt.facit.c.cū tpe.de arbi. Pdo ne ēt exēpluz q̄ inferiores nō p̄nt tollere ordinē iudiciariū in p̄iudiciū ſuperioris.⁊ ſic bz locū.c.ad nr̄az.il.iij.⁊.c.veniēs.eo. ti.de iureiu. Pone ēt caſuz in cauſis bñficialibus q̄ in illis pa bz plenariā ptātē,⁊ ſua auctoritas intelligīt excepta p.c.ij. de p̄bē.in.vj. ¶ Limita ꝓio ꝓmiſſa niſi in cā q̄ reſpicit ſolū intereſſe partis,⁊ nō ſuperioris,q̄ nō itelligīt excepta auctoritas vt vī ſentire.d.Abb.in.c.q̄ſto.col.iij.eo.ti.de iureiu.⁊ Car.i
51 c.j.ſ.fi.q.xvij.⁊ de re iu.⁊.d. Pbi.decius in.c.j.ſup gl.in ℞. ab oībus.in noua lec.ó q̄ſti. ¶ † Scōo limita i iuŕo q̄ó p̄ncipaliter reſpicit deū,q̄ in illo papa nō p̄t diſpēſare ſine cā vt j.dicē tur,idē in oi caſu in quo papa nō p̄t diſpēſare,q̄ i illis caſibus auctoritas ſuperioris nō intelligīt excepta.Fely.in.d.c.q̄ſtitutus.col.vij.ver.limita.ij.de reſcrip.ita vī ſentire.d.Abb.i.c. q̄ſto.eo.tit.de iureiu. Tho.in.ij.ij.ſniarum diſt.xxxviij.q.j.articu.iiij. ¶ Tertio limita in duobus electis ad papatū ⁊ durā te diſcordia,q̄ tūc nullius eorum auctoritas intelligīt excepta Pet.de anch.in tract.de ſchiſmate.⁊ in q̄ſi.ſuo.lxij.⁊ q̄ſi.cc. lxxvj.Fel.in.d.c.cōſtitutus.col.viij.facit.c.ſi duo.lxxix.diſt. ¶ Adó q̄rtā limitationē ſi papa eēt hr̄ticus,q̄ tūc nō intelligitur excepta auctoritas pape,q̄ nō eſt ſibi obediēdū.tex.in.c.ſi papa.xl.di. ¶ Decimooctauo fallit q̄ñ iuŕm tendit in p̄eiudi-
52 cium tertij.tex.in.c.ſicut literis.eo.ti.de iureiu.vbi dicit text. † q̄ó ſi canonici anteq̄ faciant electionē iurauerint aliquid in p̄iudicium dignitatis epiſcopalis non vz iuramentum.⁊ ibi dicit do.Abb.q̄ó ſi Cardinales iurauerint aliquid anteq̄ faciāt electionem in p̄eiudiciū dignitatis pontificalis ſi aliquis eoz̄ eligatur in papam non tenetur ad obſeruantiā iuramenti. Jdem q̄ñ maritus iurat aliq̄d in p̄eiudiciū vxoris no.p doc.in.c.tua il.ij.de iureiu.facit.cū tpe de arbi.facit etiā.c.q̄ó ſicut de ele. in ſimili facit dictū do.Abb.in.c.q̄ñ.in p̄in.col.iiij.vt lit.pēden.vbi dicit q̄ó q̄ñ ex vna parte q̄mittente dolum non vz contractus ⁊ ex alia valet q̄tractus tanquaz indiuiſibilis valet pro vtraq̄ parte q̄ nō dz claudicare,in ſimili facinnt notata p eundem do.Abb.in.c.cū venerabilis.col.ix.de excep.in ſimili facit.c.illō.ó iurepatro.vbi nō vz collatio bñficij in p̄iudiciū patroni.Et oia p̄emiſſa hñt locū q̄ñ iſtud ius iurantis non poteſt ſeparari a iure tertij,ſecus ſi poſſit ſeparari,q̄ tunc tz in p̄eudicium iurantis do Abb.in.c.ſi diligenti.de foro compe.

53 ¶ † Decimonono fallit quādo iuŕm eſt contra legem reſpicīē tem vtilitatē p̄inatam tex.⁊ ibi do.Abb.in.ij.colum.de foro compe.tex.in.c.fi.de pa.⁊ in.c.q̄ſtitutus.⁊ i.c.ſup eo.⁊ in.c. veniens.de tranſac.c.q̄tingit.de ſen.excō.⁊ in.l.ius pub.ff.de pact.⁊.c.requiſiſti.de teſta.⁊.l.non dubiū.C.de legi.

¶ Et dicit.d.Abb.in.c.cum q̄tingat.col.iij.eo.ti.de iureiu. q̄ó q̄ñ lex fundaī p̄incipaliter ſup bono publico ⁊ tunc pactis ⁊ iuramentis p̄inatoz̄ ius publicū remitti nō p̄ōt rō naturalis q̄ quis nō p̄ōt ei renūtiare q̄ó p̄o ſe non eſt introductuz per.c. ad apoſtolicā.de reg.⁊ trāſeun.⁊ ſic habēt locū iura ſuperius recitata. ¶ Jdē tz do.Abb.in diſpu.incipi.ſtāte ſtatuto.col. xvij.ver.viij.caſus.Fely.in.c.ſi diligenti.de foro q̄pe.colū.ij. Ang.de clana.in ſua ſumma ti.de iura.v.ſ.xxij.Et dicit Archiepiſcopus flo.in.ij.parte ſue ſumme titu.x.c.v.ſ.vij.caſus.

54 † q̄ó q̄ñ lex reſiſtit i fauoŕē reipublice p̄incipaliter tūc nō eſt neceſſaria abſolutio a iuŕo,q̄ iuŕm illud nō valuit per.d.c.ſi diligenti.de foro q̄pe. Premiſſa procedunt etiam ſi lex facta in fauoŕē rei publice emanauerit a iure poſitiuo, vt dicit do.Abb. in.d.c.cū q̄tin.eo.ti.ó iureiu.co.iij.p iura ſupius alle. ¶ Amplia iſtū caſum ēt q̄ñ eſt ius naturale q̄ ēt tūc non vz iuramentū nec ēt obligat.do.Abb.in.d.c.cū q̄tin.col.iij.eo.ti.de iureiu. do.An.⁊ do.Abb.poſt Jo.an.⁊ Fely.in.d.c.ſi diligēti.ó fo. q̄pe.p.c.nō eſt obligatoz̄ū.de reg.iu.in.vj.q̄ non p̄ōt renūtiari legi ſanguinis.l.ius ſanguinis.ff.de reg.iur.⁊ ff.de pact.l.ius agnationis.⁊ hoc q̄ iura naturalia ſunt imutabilia.v.di.i p̄in. ¶ Jdē q̄ñ ꝯ ius diuinū.c.ſi.de q̄ſne. ¶ Limita iſtū caſum q̄ñ lex nō eſt fundata ſup publica vtilitate p̄incipaliter ſz in odiū alicuius q̄ tunc cū nulla turpitudo reperīt iurāte ita q̄ iuŕm p̄t adimplere cū diſpēdio rerū tpaliū obligat iurātē.tex.in.c.ſignificāte.de pig.facit.c.debitores.eo.ti.de iureiu.d.Abb.in.c.cum q̄tin.col.iij.eo.ti.d.Abb.in diſpu.inci.ſtāte ſtatuto.col.xvij.

55 d.Abb.in.d.c.ſignificante.ſup.iij.no.p illū tex.tz † q̄ iuŕm p̄ſtitū in caſu a lege p̄hibito obligat iurātē ſi p̄hibitio legis emanauit in odiū alicuius ⁊ in fauoŕē iurātis rō q̄ p̄ōt iuŕm obſeruari ſine peccato iurātis ⁊ illud iuŕm in.d.c.ſignifi.obligat iuratem d.Abb.⁊ Fel.p illū tex.in.c.j.⁊ i.c.debi.eo.ti.ó iureiu. Jdem ponit.d.Abb.in.c.fi.de pact. ¶ Premiſſum iuŕm p̄m Ang.de cla.i ſua ſum.ti.de iura.v.ſ.xxij.eſt ſeruāduz ⁊ obligat q̄ p̄ōt adimpleri ſine diſpēdio ſaluris,lz nō ſine diſpēdio rerū tēpoaliū.alleg.d.c.ſignificanti. Archiepūs Flozē.in.ij.parte ſue ſumme ti.x.c.vj.ſ.ſeptimus caſus. And.barb.in.c.ſignificanti.prealle.de pigno. ¶ † Scōo limita iſtū caſum q̄ñ lex
56 fundata p̄incipaliter ſup fauoŕe p̄inati,lz in q̄ñam ⁊ ſecundario ſit fundata ſup publica vtilitate, tūc iuŕm obligat.tex.in.c.ij.de pac.⁊ in.auc.ſacra.pub.C.ſi aduer.ven.tex.in.c.cū q̄tingat eo.ti.de iureiu.⁊ in.c.lz.eo.ti.in.vj.rō hec, q̄ cū lex nō ſit fundata ſup fauoŕe publico,nec iuŕm q̄tineat in ſe aliq̄ turpitudinē ex pte iurātis vel ex parte māe ſup qua fuit p̄eſtitū nō p̄ōt lex impedire quominus q̄s ſe obliget Beo.c.debitores.eo.ti.⁊ Beus p̄ecipit redde Beo iurāta.c.⁊ ſi Xp̄s.eo.ti.de iureiur. ⁊ lex nō p̄ōt p̄hibere obligationē q̄rendaz Beo, bñ añt homini.vt tz.d.Abb.in.d.c.q̄tingat.⁊ rōnē aſſignat q̄.l.ſubiicitur Beo.c.ſi babes.xxiij.q.iij.⁊.xj.q.iij.c.iulianus.c.ſi dñs.c.q

57 reſiſtit. † ⁊ vnuſq̄q̄ p̄ōt renūtiare ſuo fauori.c.ad apoſtolicā.de reg.⁊ trāſe.facit.c.j.eo.tit.de iureiu. Bar.in.l.ſi q̄s p eo.ff.de fideiuſ.⁊ i.d.auc.ſacra pube.⁊ in.l.leius ⁊ augerius.ff.ad.l.fal. vbi dicit ſingl̄ volētis limitare iſtū articulū q̄ q̄ñ lex dirigit ꝛ. ba ſua ad ꝯctuz,vtputa q̄ p̄hibet alienationē fundi dotalis ſeu rei donate ſeu rerum minoz̄ū iuŕm vz in iſto caſu,⁊ ſic hebent locum p̄edicta iura. Sed ſi lex p̄eciperet p̄ſone dicendo q̄ mulier non alienet aut minor nō vendat,tunc iuramentum non obligat. Monetur q̄ ſic iurans facit ꝯ p̄eceptum legis facte ab habente poteſtatem,ergo peccat mortaliter, q̄ ſcriptuz eſt qui

non obedierit ꝓncipi morte moriat. c. ij. de ma. & obe. ¶ Ad istud dictū Bar. respōdet do. Abb. in. c. cum ꝙtingat. col. iiij.
58 eo. ti. ỏ iureiu. & i disputa. incip. ſtāte ſta. dicēs † ꝙ qñ lex ꝓnci paliter est fundata ſup fauore ipſius iurātis iuramētū ſemper obligat ēt si in ꝙsequentiā sit fauor publicus qz inquantū consti tutio dirigit̄ in persōnā rōne psone ꝓceptū sapit naturā ꝙsilij. ff. mand. l. j. qz ꝓcepta intelligūtur ꝑ materie subiecte nām. c. rogo. xj. q. iij. alleg. Pet. de anch. in repeti. c. canonū. de ꝙsti. vbi dicit distinctionē Bar. esse verbalē. & sic ꝙcludit qỏ istud inſm obligat siue verba legis referant̄ ad psonaꝫ, siue ad rem. ꝫ Ang. de pern. fuerit secutus Bar. in quodā suo ꝙsilio quod incipit dña Catherina. Premissa approbat idē do. Abb. in. d. c. cū ꝙtingat. col. v. ꝓ rōnes sequentes. Et ꝓio si res ꝓhibet̄ alienari psona intelligit̄ ꝓhibita, qz res seipsaꝫ alienare nō pōt non. n. ꝺꝫ inspici cū quo qs loquat̄ sed in quē effectus dirigit̄. l. cuꝫ pater. §. donationes. ff. de leg. ij. qz ꝓhibito vendere alius tacite videt̄ ꝓhibitus emere ꝓp nām correlatiuoꝝ, qz vnū nō pōt esse sine reliquo. Bar. in. l. pennl. C. de iudi. Itē si locus in terdicit̄ ne in eo celebret̄ clerici videnť interdicti in eodē loco celebrare. Ex qbus apparet ꝙ interdicta re inanimata, interdi ctū dirigit̄ i effectu in ipsos boies rē interdictā agitātes. Ex q bus idē. d. Abb. vbi. §. ꝙcludit ꝙ istud ꝓcedit indistincte siue ỽba dirigant̄ i psonā siue i ꝯctū, post q̄ꝫ ỽba legis ꝓncipaliꝝ di rigunť ad vtilitatē ꝓuatā, & veniēs ꝯ ꝙstitutionē siue ꝓncipaliꝝ respicit vtilitatē ꝓuatā, non peccat mortaliter, in quo casu cessat
59 pena. d. c. ij. de ma. & obe. c. ad apostolicam. de regu. trāseun. ¶ † Et qñ lex ꝓncipaliꝝ ꝙcernit fauorē iurātis vł potius ꝙsulto ria q̄ꝫ ꝓceptoria & obligatoria. vt tꝫ. d. Ant. quē sequit̄ Abb. i. d. c. cū ꝙtingat. co. vij. ¶ Cōtra istud dictū Bar. tꝫ Paul. de ca. in auc. sacra. pub. C. si aduer. vē. dicēs ꝙ cū tale statutuꝫ respiciat cōmodū & fauorē eius q ꝓhibet̄ in effectu vł esse ꝙsili uꝫ & nō ꝓceptū. Ego tenere opi. do. Abb. & iduco ꝓ ista pte. c. cū accessissent. & ibi doct. de ꝙsti. vbi dł ꝙ nō obstāte statuto & ꝯfirmatiōe sedis aplīce canonici pñt venire ꝯ i fauorē quoꝝ sta tutū est factū, & ēt ꝙfirmatio ista q̄ꝫ facit supior vł facere suā cō
60 co. ij. Facit ēt. c. dilecto. ỏ pb. & c. ꝓ illoꝝ. eo. ti. ỏ pb. & ista vł cōis opi. ¶ Tñ ista cōis opi. nō procedit in duobus casibus. ¶ Primus casus ē qñ in ꝙstitutiōe fcā i fauorē boiuꝫ apponit̄ ỏcretū irritās qz tūc non possunt venire ꝯ. vt est tex. & ibi do. Abb i. c. dilecto. col. ij. ỏ pbē. & ēt do. Abb. & Fely. i. c. cū ac cessissent. ỏ ꝙsti. Imo. in. l. ex facto. i pn. ff. de vulg. & pu. † Et ꝓ cedit ēt si ꝙfirmatio facta sit fauore statutī & vbicūq̄ in aliq̄ dispositiōe apponit̄. d. clausula annulatiua ibi ꝙsensus ptiū nil pōt opari. facit. glo. in. c. statutū il ꝓmo i ỽbo cōmittat̄. ỏ resꝯ cript. i vj. Card. i ꝙsi. lxxiij. facit ēt qz qñ dicta clausula ỏcreti apponit̄ vł data forma. vt no. Bar. i. l. j. ff. ỏ li. & postb. & forme renūtiari nō pōt Bar. in. l. ỏ his. ff. ỏ trāsa. d. Jason. in. l. pacta q̄ ꝯ. C. de pact. ¶ Cōtrariā sniaꝫ tenuit do. Pbi. ỏcius in. c. cū accessissent. col. iiij. & rñdet ad. d. c. dilecto. ꝙ hꝫ locū qñ cō sti. est facta in fauorē ecclesie, & tūc statuētes nō possunt venire ꝯ, Tñ ꝯriū mihi vł qz si haberet locū in fauorē ecclie statuētes nō possent venire ꝯ. sed tñ dicit ibi tex. in. d. c. dilecto. qỏ sta tuentes possunt venire ꝯ illud statutū nisi apponat̄ ỏcretū irri
61 tans. & sic ergo ibi solū pōderat̄ decretū irritās. Et ꝓmissa ha bēt locū qñ decretū irritās apponit̄ i ꝙstitutione, secus si in re scripto, qz tūc impetrātes possunt venire ꝯ, vt tꝫ Pet. ỏ anch. in. c. statutū. i fi. de rescrip. ¶ Scds casus qñ in illa ꝙstitutiōe apponit̄ iuſm ptiū qz tūc ptes non possunt venire ꝯ illā ꝙstitu tionē tex. & ibi do. Abb. col. iij. in. d. c. dilecte. de pb. d. Abb. in. c. cū accessissent. de ꝙsti. facit glo. in. c. lꝫ. ỏ iureiu. i. vi. & di xi. §. in. xv. fallentia. ¶ † Vigesimo fallit qñ interceſſit simula tio ex pte vtriusq̄ ꝯbētis ex iusta causa ꝓp iustū timorē tūc iuſꝫ nō obligat, qz ỏficit ꝙsensus & fuit iusta causa simulādi. tex. in. c. j. ꝙ met. cau. l. fi. C. de nō nu. pecu. d. Abb. i. c. cuꝫ ꝙtingat. col. xij. ỽ. ꝓmus casus eo. ti. de iureiu. si cā simulādi fuit iniusta quo ad deū nō obligat̄ ꝓ illud iuſm. c. tua. ỏ spō. qz i iuſo deus respicit intentiōem non ỽba tex. in. c. humane. xxij. q. v. secus in fo. cōtētioso ꝓ. d. c. tua de spon. ¶ Si vero ꝙstet de simula tiōe quo ad ꝯctū ſꝫ nō quo ad iuſꝫ tūc iuſꝫ nō obligat. d. Abb. in. d. c. cū ꝙtingat. col. xiij. eo. ti. de iureiu. Ñ aūt illa simula tio ꝯctus nō pōt seruari sine peccato tūc iuſm nō obligat ꝓ. c. j. & ij. & quasi ꝓ totū. xxij. q. iij. no. ꝓ doct. ꝓ illū tex. in. c. fi. de pact. Ñ aūt simulatio ꝓcedit solū ex pte iurātis, tunc iuſm est interpretādū ꝑm intentionē recipientis, vt dicit tex. in. c. q̄cūq̄ arte. xxij. q. v. d. Abb. in. c. cum ꝙtingat. col. xiij. ver. v. casus.

e. ti. de iureiurā. ỏ. Abb. in disputatiōe inci. ſtāte statuto. col. xiij. Ange. de claua. in ſua ſumma ti. de iura. §. xxviij. Idem tꝫ Fred. ꝙsi. cclxxix. in simili facit ꝙ no. Bar. i. l. nemo. co. ij. ff. ỏ
62 le. j. & Pet. ỏ ancha. i ꝙsi. ccxxviij. & bal. i ꝙsi. v. li. iij. ¶ † Vigesimoprio fallit in cā impossibili vel necessaria. qz tūc inſꝫ nō obligat tex. i. c. q̄relā. eo. ti. ỏ iureiu. vbi dicit tex. ꝙ necessitas excusat a iuſo & ꝑiurio & c. si nulla. xxij. q. viij. & ēt difficultas excusat a ꝑiurio tex. in. c. breui. eo. ti. de iureiu. facit. c. ꝓbyteros. l. dist. qz necessitas nō subijcit̄ iuſo nec legi. de ꝙsue. c. quā to. ỏ ꝙsecra. dist. j. c. sicut. & de pigno. c. significāte. & ỏ ꝙsecra. dist. v. c. discipulos. & c. si quis. de fur. ¶ Et dicit Inno. in. c. venerabilē. de elec. qỏ interueniēte necessitate pōt qs ꝓpria au
63 to. frāgere iuſꝫ. vide Ang. ỏ claua. ti. ỏ iura. v. §. xxx. ¶ † Vigesimosecundo fallit qñ iuſm cōmutatur in melius, qz tunc ꝑmū iuramentū non obligat tex. in. c. puenit. il. ij. eo. ti. de iure iur. & hoc hꝫ locū ꝑm Abb. d. c. puenit. qñ ꝑmū iuſm tende bat in obsequiū temporalem & scōm in perpet nū. per tex. in. c. scripture. de voto. & qñ concernit Deum, secus si cōcernat par tem & vtilitatē ꝓuatam qñ sine illius consensu nō pōt cōmuta ri. Inno. in. c. cū inter. de renun. & do. Abb. in. c. quāto. eo. ti. de iureiu. Ange. de claua. in ſua ſumma ti. de iuramento. v. §.
64 xxxiij. ¶ † Vigesimotertio fallit qñ quis iurauit seruare ꝙ nō hꝫ vtputa iurauit non repetere beneficium ꝙ renunciauit intel ligit̄ de iure ꝓterito non de futuro, qz si de nouo sibi ꝙferat̄ pōt acceptare nō obstante iuſo, qz illud iuſm non obligat ad collatiōnē futurā tex. in. c. cū inter. de renun. & hoc facit ad. q. qñ li centiatus iurauit nō recipere insignia doctoratus alibi q̄ꝫ vbi ē effect⁹ licētiatus illud itelligit̄ ex licētia ꝓterita, secus si ỏ nouo efficiat̄ licētiat⁹ & doctor i alia vniuersitate. d. abb. ꝓ illum tex.
65 i. c. cū iter. ỏ renū. no. moder. i. c. clerici. de iudi. ¶ † Vigesimoquarto fallit in iuſo ꝓ dolū ꝑsito, & tūc si ꝯctus sup quo ꝑstatur est a lege reprobatus fauore ipsius iurantis tale iuramētum nō obligat tex. i. c. cum contingat. e. ti. ỏ iureiu. tex. i. c. q̄ uis pcm̄. ỏ pac. i. vj. & i. c. lꝫ. e. ti. ỏ iureiu. i. vj. & i auc. sacra pube. C. si aduerſ. vēd. ¶ Si ỽo ꝯctus ñ ē a lege reprobat⁹, & tūc si sit tāt⁹ dolus ꝙ excludit mētē iurātis. vtputa qz cessante dolo nullo mō se obligasset, & sic iuſꝫ nō obligat, & potest ꝯuenire nul la petita absolutione. arg. l. tres fratres. ff. de pac. Jo. an. in. c. vni. de cōmo. Fede. ꝙsi. cxcvj. vbi hoc tenet ponendo casum in minore. xxv. ann. q̄ seducta a fratribus bẑditati paterne renun tiauit q̄ valebat longe plus q̄ꝫ habuerit in dotē. ꝙ est notandus ꝓ limitatione. c. ij. de pac. in. vj. facit. l. ij. ff. de dolo. & iuramē tum nō obligat vltra mētē iurātis. c. veniens. eo. ti. de iureiu. Sꝫ vbi dolus nō excludit ꝙsensuꝫ, qz ñ dat cāꝫ ꝯctui, & tūc exigi tur absolutio que dꝫ ꝑstari nō obstāte aduersariꝝ ꝯdictione pp eius dolū. ita tꝫ. d. Abb. in. c. cū ꝙtingat. col. xviij. eo. ti. de iureiu. ỽ. qntus casus. & i disputa. inci. ſtāte statuto. col. xv. Idem tꝫ Archiepus Flozē. i. ij. parte sue summe. ti. x. c. vj. §. qntus casus. & sic habemus regulā ꝙ ex iuſo oritur actio. & ēt obligatio a qua excipiunť. xxiij. casus in qbus non oritť obligatio.

❦ SVMMARIVM ❦

1 Juſm actore nil ꝓbāte an debeat deferri in defectū ꝓbatiōis.
2 Reus iurare non tenetur nec referre actore nil probante.
3 Actor iuſm iudiciale pōt deferre in defectum probationum.
4 Juramentum necessarium duplex est.
5 Juramentum parti delatum & anteq̄ꝫ iuret renocatum an tunc actore in. l. probante sit secundo deferendum.
6 Juſm tunc deferri potest cum alie defecerint ꝓbationes.
7 Judici iuramentum a parte parti delatum approbante tenetur pars iurare vel referre.
8 Juramentum quando deferri debeat & quando non.
9 Delatio iuramenti est contra ius diuinum.
10 Judici non creditur in dicendis causis.
11 Reus debet absolui actore non probante.
12 Juſm in defectum probationis deferri pōt in causa leui.
13 Juramentum partis in foro penitentiali & probatione expensarum plenam facit probationem.
14 Juramento partis creditur de nobilitate & virtute.
15 Probationes luce clariores in causa criminali requirunť.
Juramentum necessarium in probationis supplementuꝫ in causis granibus non habet locum.

Quero secundo. Tan iuſm sit deferendum i defectum ꝓbationis qñ actor nil probat & videt ꝙ sic. vt tꝫ Paul. de ca. i. l. manifeste turpitudinis

nis.ff.eo.tit.de iureiu.z in.l.iurisiurã.z ad pecunias.§.ait ptor.
z in.l.admonẽdi.col.xij.ff.eo.tit.z in.l.fi.C.de fideicõ.z hoc p
bat rõne,qz lz in iuro necessario q deferr̃ a iudice in supplemen
tũ ꝓbationis aut in iuro purgationis nisi actor semiplene ꝓba
uerit reus nõ cogaf̃ iurare.c.fi.eo.tit.tñ qz deferr̃ a pte ẽt si nil
ꝓbauerit bz locũ.d.l.manifeste. qz ꝟ nõ vr̃ iniuriosuz cũ possit
iurm referre,vt rñdet iurisco.in.d.l.iusiurã.in.ij.rñ.q̃ ro cessat
in iuro necessario. Jstã opi.tz Alex.post Bal. in.d.l.manife
ste,Moueꝫ per istã rõnẽ,qz q̃uis actor nil probet,tñ si reus est
2 de veritate iformatus sibi est turpe nõ iurare aut referre. † Tñ
ad istud põt rñderi q pars nõ teneꝫ iurare nec ẽt referre iurm
iudiciale,vt est tex.in.c.fi.§.q̃uis.eo.tit.de iureiu. Nec ob.d.
l.manifeste.qz bz locũ in iuro approbato p iudicẽ q trãsit in ne
cessariũ.vt no.d.Abb.i.c.fi.eo.ti. ¶ Et p ista.j.op.facit tex.
in.l.generaliter.§.j.ℵ.omne.C.eo.ti.de iureiu.vbi dr̃ iurm indi
ciale posse prestari in initio,ergo anteq̃ aliqd probatũ.z ita p il
lũ tex.tenet Albe.de ros.post Ja.de rane.in.l.in bonefidei. in
pe.col.C.eo.ti.z i.d.l.admonẽdi. Tñ ad illũ tex.põt rñderi vt
rñdet.d.Jas.in.d.l.manifeste.q loquaf̃ qñ sponte referr̃. pre
missam opi.tz Fran.de are.in.c.ij.in.iij.not.de prob.per.l.fin.
3 in.ij.rñ.C.de fideicõ.vbi ꝟz eũ est tex.clarus. †q vbi nullus est
testis,z nulla est probatio ex parte actoris põt actor deferre iu
ramẽtũ iudiciale z teneꝫ reus illud subire,z qõ ibi nulla esset ꝓ
batio.allegat tex.in.l.tutor.in pn.ff.eo.tit.qui tex.loqf̃ quo ad
preiudicandũ pupillo.Sed an aduersarius possit cogi vt subij
cit tex.ille nõ vꝛget.alleg.ẽt.d.l.generaliter.§.j. Ad illos text.
põt rñderi q habeat locũ qñ sponte reus suscipit iurm. ¶ Jtez
z pro prima opi.facit tex.in.d.c.ij.de ꝓba.vbi dr̃ q ad iurz de
nieꝫ cũ alie probationes deficiunt. Ad illũ tex.põt rñderi qõ
bz locũ z est supplẽdũ qñ est semiplena ꝓbatio p.c.ex insinua
tione.de ꝓcur. Et pro premissa opi.facit tex.i.l.cũ õ indebito.
§.in oibus.ff.de prob.vbi est fortior tex.q ẽt qñ est presumptio
ꝫ actorẽ p q̃z presumptionẽ grauatur actor onere probandi,tñ
põt actor omittere probationes z deferre iurm reo. Sic qõ ille
tex.paꝫ facit,qz ratione ꝑsumptionis defertur iurm.c.fi.eo.ti.
Et istã ꝑmã opi.approbat.d.Jas.i.d.l.manifeste.ff.eo.pro qua
alleg.tex.in.d.c.fi.§.sane.eo.tit.vbi dicit tex.q ẽt si in proba
tione defecerit,lz rñdeaf̃ p oẽs ille tex.nõ loquit̃ in iuro iudicia
li sed in necessario,tñ illũ tex.inducit hoc modo q loquaf̃ in ne
cessario vel in omni iuro.nã tex.in.d.c.fi.ꝑmo ponit duas deci
siones,postea ponit.§.sane.z arguit sic q aut vis vt ver.sane.re
feratur ad ambo precedẽtia,z tũc erit casus q in iuro iudiciali
4 ẽt qñ actor nil probauit põt deferri iurm,aut vis q referatur ad
proximiora,z tunc referaf̃ ad iurm iudiciale. ¶ †Secũdo indu
cit dum tex.dicit oino z dr̃ sic.nam iurm necessariuz est duplex
aut est in supplementũ ꝓbationis z de hoc nõ põt loq qz actor
aut probauit,aut est iurm necessarium purgationis z de isto nõ
põt loq,bz ergo locũ qñ actor aliquid probauit tunc deferr̃ reo
ad purgandũ illã suspitionẽ,sed cũ tex.dicit nil penitus proba
uit ergo nil probatũ erat,z qõ nõ loquit̃ de iuro purgationis ꝓ
batur.nam tex.dicit presumptione vero pro actore ꝛc.apparet
ergo q in ver.precedenti nõ loquitur de iuramento purgatio
nis. ¶ Tertio inducit aliter illũ tex.qz si ille vellet dicere q qñ
actor nil probauit reus nõ dz subire iurm purgationis.tñ dz iu
rare de veritate,sed illud esset vnũ absurdũ qz plus est iurare õ
veritate q̃z de purgatione. Ad illuz tex. põt rñderi q bz locuz
qñ actor habet pro se aliquam presumptionem vt ibi dicit text.
5 z pro ista opi.facit.l.si quis iusiurandum.C.eo.tit. duz dicit tex.
hec cum etiã dispensauerit. †nã dicitur ibi qõ si detulit iuramẽ
tum aduersario,z ille acceptauit,anteqũz iuret renoco postq̃z re
nocauí nil probo queriꝫ an possit iteruz deferri iuramentũ.tex.
dicit qõ nõ. Pondera qz tex.ille vult q si ego non renocassem
in dilatione cogereꝫ reus iurare,z tñ loquitur ille text. qñ actor
nil probauit. Ad istud potest rñdert z nego illud quod reus co
gitur iurare per.c.fin.eo.tit. vbi si actor nil probauit reus non
cogiꝫ iurare. Et pro ista opi.etiam inducit tex.in.c.ij. de prob.
Ad illum tex.dic vt.§.dixi. Allegat ẽt.l.marcellus.§.j.in ver.
magis.ff.rerum amo.nam tex.ibi dicit q qui reꝫ amotaꝫ iudi
cio agit magis põt ad iusiurãdũ descẽdere illud verbum magis
exponitur ibi id est plus põt iuramentum deferre q̃z probare.
Ad illum tex.potest responderi vt.§.dixi. Et pro ista opi. alle
6 gat.l.cũ de indebito.ver.in omnibus.ff.de proba. si bene aduer
taf̃ alleg.l.fi.§.legitima.il.ij.C.de iure delib.†vbi tex.dicit q si
omnes alie probationes defecerint põt iurm deferri.qõ bz lo
tibus contrarium credo de iure verum,z allego Abb.in.c.fin.
eo.tit.de iureiur.z Specu.in tit.de iuramenti dela.§.j.ver sin
añt.vbi dicunt q iuramentum nõ est deferendum quãdo actor
nil probauit,z tunc non habet locum.d.l.manifeste.vbi dr̃ q iu
ramẽtũ iudiciale qõ a parte parti defertur possit libere sine cã
recusari etiam non referendo per.c.fi.eo.tit. z.l.generaliter.§.
sinautez.C.eo.titu.z ratio est,qz pars non potest necessitare par
tem ad iuranduz,vel ad referendum,vt notat domi.Abb.in.d.
7 c.fina.col.ij.eo.titu.z in.c.prout.de dolo z contuma. †sed si iu
dex approbat iuramentum delatum a parte parti iubendo vt iu
retur,tunc tenetur pars iurare vel referre.z sic loquitur tex.in.
d.l.generaliter.§.sinautem.z.§.manifeste.ff.eo.tit.z istud sentit
glo.in.l.delata.C.eodem titulo.z etiam reus potest recusare iu
ramentum necessarium quando actor nil probauit,vt not. Joã.
and.z domi.Abb.per illum tex. in.d.c.fina. colum.ij.eodem
titu.allegant.l.in bonefidei.C.eodẽ.vbi dicitur quod causa co
gnita decidi debet per iusiurandum,ergo non ex simplici z vo
luntaria dilatione.ad idem facit qz actor non probante reus de
bet absolui.d.c.fi.eodem.z in.c.vni.vt ecclc.benefi. Jstud vi
detur sentire Bar.post glo.in.l.in bone fidei C.eodem. z in.l.
admonendi.ff.eo.z hoc intelligunt docto.indistincte siue defera
tur a iudice siue a parte.nam si ex hac causa possuz recusare ne
cessarium,fortius iudiciale,z sic do.Abb.in.d.c.fi.limitat dic
tas leges manifeste.z iusiurandum.Et subdit idem Specula.
vbi.§.q.l.manifeste debet intelligi z limitari qñ deferens iura
mentum aliquid probasset quamuis minus quã semiplene.Ean
dem opinio.per supradicta tenet domi.Abb.in.c.ij.vlti.nota.
de probatio.Bal.in repeti.l.v.columna.xxxv.ff.eodem. Pau
lus de castro in.l.fina.C.de fideicõmiss.limitando in causa matri
moniali iuxta nota.in.c.continebatur.de desponsa.impn.facit
8 cap.ij.de probationibus.†vbi quando causa plene probata est,
non est recurrendum ad iuramentum,sic a contrario si nil sit ꝓ
batum nõ est deueniendum ad iuramentuz.Bar.in.l.nemo po
test.in.j.colum.z ibi Jmol.ff.de leg.j.z in.l.fin.in.ij.intellectu
.C.de fideicommiss. ¶ Ego semper tenui z nunc teneo istam
secundam opi.per superius allegata z vltra premissa illaz ꝓba
per sequẽtia. ¶ Et primo qz prima opinio est ꝛ ius diuinuz. Et
secunda est ꝑm ius in quo diceꝫ in ore duoꝫ vel triũ testiuz stet
9 omne verbũ.vt.ij.ad corinthi.xiij.z.c.nouit.de iudi.† z sic er
go apparet q illud est ꝛ ius diuinũ vt steꝫ dicto partis iurãtis,
qz in omni cã decidenda requirunt̃ duo aut tres testes.c.i omni
negotio. de testi.nec ob.c.ex insinuatione.de procura.vbi req
rit̃ ad iurm partis,qz intelligit̃ q qñ pars bz vnũ testem pro se
iurm est sibi deferendũ q̃ pars br̃ loco vnius testis, z sic sunt
duo testes,vt no.d.Abb.per illum tex.in suo nouo intellectu i
c.in omni negotio.de testi. ¶ Scdo istud vr̃ odiosum vt recur
raf̃ ad iurz z ꝛ ius diuinũ vbi dr̃,fratres nolite iurare.vt Mat
10 thei.v.c. ¶ †Tertio istud ꝓbo,qz in cã decidẽda nõ creditur in
dici q est ꝑsona publica.c.qm ꝛ.falsam.de ꝓba.c.cũ a nobis.õ
testi.c.si oia.vj.q.j.c.eps.c.si quantũ.c.placuit.vj.q.ij.facit.
l.rescripto.ff.de mune.z bono.nec ẽt dz credi parti que est ꝑso
na priuata,qz ad dcm vnius ſnia nõ est ferẽda.c.lz.il.j.õ testi.
¶ Quarto facit qz nemo põt gerere vices duoꝝ in vna cã vcz
partis z testis.c.j.z.ij.iiij.q.iij. ¶ Quinto facit.c.ex insinua
tione.de ꝓcur.vbi dr̃ q qñ pars bz vnũ testẽ ꝑ se recurrenduz
est ad suum iurm ergo a ꝛrio si nõ habeat vnũ testẽ nõ est recur
rendũ ad suũ iurm,z vz argumentũ a ꝛrio sensu.c.cũ apostoli
ca.de his que fiunt a prela. ¶ Sexto facit.c.fi.§.sane.eo.tit.
11 vbi est tex.†q si actor non ꝓbauerit reus dz absolui,nec tũc est
referendum iurm,z sic ergo nõ est referendũ iurm parti per ꝑ
tem aut iudicẽ qñ non est aliqua ꝓbatio aut semiplena vel pre
sumptio.d.c.fi.eo.tit.facit.c.mulieri.eo. ¶ Septimo fallit qz
nõ est deferendũ iurm purgationis ad solũ dcm partis aut iu
dicis nisi precedat infamia.c.inter sollicitudines.c.cũ in inuen
tute.de purg.cano.c.tã literis.de testi.sic vr̃ i iuro necessario,
aut iudiciali per iura superius allegata. ¶ Octauo facit.c.lz il
primo.de testi.in fi.vbi dicit tex.q nulla est cã que vnius testi
monio q̃uis legitimo terminẽt.Et presupposita regula ex ista
12 secunda opinione. ¶ †Fallit primo in casu leui qñ agit̃ de mo
dico preiudicio,vt no.gl.in.c.lz.il primo.gl.in.c.nup.de testi
bus.vbi qñ agit̃ an aliquis sit baptizatus vel nõ.an ecclesia sit
consecrata vel nõ.c.paruulos.de consecra.dist.iiij.z ita bodie
in multis curijs vidi seruari in practica q qñ agitur de modica
z leui cã,lz actor nil ꝓbet iudex ad instantiam ipsius defert iu
ramentum reo aut ipsi actori.facit in simili.c.si quis cũ clerico.
xj.q.j.z auc.nisi breues.C.õ sen.ex pi.rec.d.Abb.post gl.i.c.
13 j.de libel.obla. ¶ †Secundo fallit in foro penitentiali,qz tunc

iuramentum partis facit plenam probationem, vt est glo. a toto mundo celebrata in. c. significasti. il. ij. in verbo credēdū de homici. ¶ Tertio fallit in pbatione expēsaꝝ, gl. ⁊ doc. p illū tex. in. c. dilecti. de foro cōp. gl. in. c. fi. de ele. in. vj. ¶ Quarto fal. in casu. c. pastoralis. de excep. ¶ Quinto fal. in casu. c. vt ita. ō elec. in. vj. ¶ Sexto fal. in casu. c. si forte. de elec. in. vj. ¶ Septimo fal. in casu. c. statutū. ℣. cū vero. de resc. in. vj. ¶ Octauo fal. in casu. c. nulli. de elec. eo. lib. ⁊ ibi dicit Bo. de. s. Semi. q illud qō dependet a qsciētia pōt pbari p pīnz iurm. ¶ Nono fallit qñ agit de intellectu verboꝝ ſm consuetudinem regionis. c. ex literis. il primo. de spon. facit. c. humane aures. xxij. q. v. ¶ Decimo fallit i casu. c. sup eo. de qsan. ⁊ affi. ¶ Undecimo fallit qñ agit de sufficientia ordinandi. gl. ⁊ ibi Bomi. de. s. Semi. in. c. nullus. il primo. xxiij. distin. ¶ † Duodecimo fallit qñ
14 agitur de probāda nobilitate ⁊ virtute, vt no. Bal. per illū tex. in. l. pronidendum. C. de postu. Fely. in. c. veniens. il primo. col. iij. de testi. ¶ Decimotertio fallit in casu. c. fin. qō met. causa. ¶ Decimoquarto fallit ad probandū instrm perditum. glo. in. c. cum olim. il. j. de privil. Et sic ergo remanet regula cū premissis casibus q si actor nil probat iurm nō est deferendū reo vt. ℞. fuit dictū nisi actor habeat pro se vnū testē. c. ex insinuatione. de pcur. aut famā vel psumptionē. c. fi. eo. tit. de iureiur. Istud nō procedit in cā criminali qz licet habeat vnū testem pro se iuramentum non est deferendū in defectū probationis. vt no. gl. in. c. cū sint partium. de re. iur. in. vj. in gl. fi. est ēt gl. in. c. tam literis. de testi. do. Abb. in. c. fi. in pn. col. fi. eo. titu. no. Inn. quez
seqnit Fely. per illum tex. in. c. veniēs. il primo. de testi. gl. ⁊ ibi Bar. in. l. iij. in ℣bo agat. ff. eo. Bar. in. l. admonendi. car. pe. ff. eo. ⁊ in. l. maritus. ff. de questio. do. Phi. deci. in qsi. xxxvij. col. fi. Et pro ista parte facit. l. sciāt cūcti. C. de pb. canonizata.
15 ij. q. viij. vbi dō † q in cā criminali requirunt probationes apertissime ⁊ luce clariores, sed in cā ciuili i qua requirit apertissima probatio non est deferendū iuramentum in supplementum probationis. gl. in. l. fi. in pīn. in verbo presumptioni. ff. qō met. cā. Iteꝝ in causis magnis ⁊ grauibus non hz locū istud iuramentum necessarium in supplementum probationis. glo. ⁊ doct. in. l. admonendi. ff. eo. d. Abb. post glo. in. c. ex insinuatione. de procu. gl. in. c. fi. eo. tit. de iureiu. sed causa criminalis dicitur magna ⁊ grauis. l. in seruorum. ff. de penis. ergo iuramentum non est deferendum, ⁊ istud non solum habet locum siue imponat pena corporalis sed etiam si imponat pena pecuniaria vt no. d. Jas. post alios. i. l. iij. col. iiij. ff. eo. tit. Inn. ⁊ Fely. p illū tex. in. c. veniēs. il. j. de test. istud sentit. d. Abb. in. c. fi. in prin. col. fi. eo. titu. de iurein. facit. d. c. fi. vbi dicit tex. q in actione famosa iurz nō est deferendū i defectū probationis. Premissa ēt procedūt in iurō volūtario, aut necessario sup cā criminali in qua partes nō pñt trāsigere, secus si pñt trāsigere, qz tūc pōt deferri iurm. vt no. d. Abb. i. c. fi. i pn. col. pe. ⁊ fi. eo. tit. ⁊. d. Jas. i. d. l. iij. col. iiij. ff. e.

SVMMARIVM

1 Juramentum non defertur in causa matrimoniali.
2 Mulier si petens aliquem in maritum non probet plene matrimonium absolnetur vir.
3 Probatio per famam cū vno teste non sufficit in criminalibus nec in causa matrimoniali.
4 Matrimonum spirituale equiparatur carnali.

1 **Quero tertio.** † Quid in cā matrimoniali ⁊ dic q cā matrimonialis dō cā grauis vt no. d. Abb. post Ant. de but. in. c. si pro debilitate. de of. de leg. vnde de stilo curie est q talis causa cōiter cōmittatur epis vt not. doc. in. d. c. si pro debilitate. Spec. tit. de rescrip. presentatione. ℣. ratione forme. ver. nunc ad instructionez. d. Abb. in.
2 c. cām matrimonij. de offi. delega. ⁊ ideo dicit gl. no. in. c. mulieri. eo. tit. de iureiur. † qō qñ mulier petit aliquē virū in maritz si non probat plene matrimoniū vir absolnitur nec tali casu licet probaret intētionē per vnū testē esset sibi deferendū iurm in defectum probationis quantūcunqz persona honesta sit, qz agitur quasi de statu hominis cum per hoc seruitus in ipso constituat vt not. doc. in. d. c. mulieri. d. Ant. in. c. fi. eo. tit. Imo. in. d. c. mulieri. Bal. in. l. in bonefidei. col. ij. C. de reb. cred. Paul. ⁊ Alex. in. l. iij. ff. eo. tit. Idē Alex in qsi. cxliij. incip. qm abūde.
3 causis criminalibus requiruntur, † vnde ēt dicit q sicut in criminalibus nō sufficit probatio facta per famam cū vno teste. gl. in. c. veniens. il. j. de testi. vbi Ant. de bu. ⁊ Bal. in. c. j. de appel. ita est dicendum in causa matrimoniali que equiparat causis criminalibus per supradicta. Bal. in. c. ad nostraz. col. j. de proba. ¶ Istam opi. tenet do. Phil. decius in qsi. cxxxiij. col. ij. vide gl. in. l. iij. ff. eo. Istud ēt procedit in matrimonio spirituali vt in monachatione vt not. do. Jaso. in. d. l. iij. ff. eo. titu. Cyn. in. l. fi. C. de transac. do. Ant. in. c. fi. eo. tit. do. Abb. in. c. pen. de rapto. † ⁊ ratio est qz equiparantur matrimonium spirituale ⁊ carnale. c. inter corporalia. de transla. prela. Bar. in. l. admonendi. col. xiij. ff. eo. ⁊ sic ergo in causa matrimoniali iuramentū
4 non est deferendum in supplementum probationis.

SVMMARIVM

1 Juramentum de iure diuino est adimplendum.
Papa nō potest dispensare contra patrum constitutiones fidē concernentes.
2 Papa non potest dissoluere in Deum tendentia ex quibus ipsi Deo queritur obligatio.
3 Papa statuere aut statuta renocare non potest ad vtilitatē cōmunem tendentia.
4 Papa non potest dispensare contra statum vniuersalis ecclesie. ⁊ numeris sequentibus.
7 Papa statuere non potest cōmunicantes cum excōmonicatis minorem non incurrere excōmunicationem.
8 Papa non potest clericos priuilegijs spoliare.
9 Papa per degradationem non potest tollere characterem in anima existentem.
10 Papa episcopatum diuidere non potest episcopo inuito sine causa.
11 Papa peccandi potestatem vel potius licentiam non habet.
12 Inferior in quibus possit superiorem corrigere.
13 Papa nil statuere potest contra decalogi precepta.
14 Papa nil iniustum continens in se peccatuz precipere potest.
15 Papa laico precipere nō potest vt sibi bona sua renuntiet.
16 Pape infanti beneficium conferenti non dz obediri.
17 Constitutio pape fundata super iure diuino qñ ipsuz astringat ⁊ in quo.
18 Papa facere nequit vt facta habeantur pro infectis.
19 Papa hominum voluntates mutare non potest.
20 Papa contra generalis concilij constitutionē generalem ecclesie reformationem concernentem dispensare non potest.
21 Papa collationes seu prouisiones beneficiorum seu dignitatū sibi reservare non potest.
22 Papa ante electionem factam an possit prouidere in dignitate vacante.
23 Papa super iurō dispensare nō potest in tertij preiudiciuz.
24 Papa nō pōt dispēsare in substātialibus regule monachoꝝ.
25 Papa dispensare nō potest aduersus apostolorum statuta.
26 Papa in secundo gradu inequali inter consanguineos dispensare non potest.
27 Papa suum ℣ctum renocare non potest in tertij preiudicium.
28 Papa matrimonium consummatum dissoluere nō potest.
29 Papa iurisdictioni laicorū nō potest seipsum submittere.
30 Papa seipsuz ⁊ electionē sui successoris submittit iudicio ℟gis.
31 Papa nō ℙbytero comittere nō pōt eucharistie ministeriuz.
32 Papa sedem apostolicā ad alium locum trāfferre non potest.
33 Papa pecuniā recipiens in beneficijs in quibus datur clamiū executio efficitur simoniacus.
34 Papa res ecclesie nō potest alienare.
35 Papa seipsum a peccato absoluere non potest.
36 Papa non dispensat vt quis horas dicere non teneatur.
37 Papa nō potest generaliter statuere vt festa non seruentur.
38 Papa non potest causam iudici suspecto cōmittere quin recusari possit.
39 Papa non potest quem eximere ab ecclesia Romana.
40 Clericus appellare potest a mala informatione pape.
41 Papa successorem sibi eligere non potest.
42 Papa nō pōt ℣ ius diuinum dispensare nec ipsuz limitare.
43 Papa nō pōt dispēsare vt qs vxore sterili dimissa aliā ducat.
44 Papa non potest nouos condere fidei articulos.
45 Papa mendaciū iocosum nō pt facere q sit mortale peccatū.
46 Papa nō potest facere q testis in iudicio deponere possit nō premisso iuramento.
47 Papa facere nō pt vt dicto vni⁹ testis i tertij pīudiciū credat.
48 Papa non potest facere vt licite cōmittantur vsure.

49 Papa

49 Papa potestatē pascendi ⁊ non necandi a Deo accepit.
50 Pape aliquid cum scandalo precipienti non est obediendum.
51 Papa an possit super iuramento dispensare.
52 Papa suis aut sui predecessoris cōstitutionibus nō subijcitur.
53 Papa concilij constitutiones renocare potest.
54 Papa legitime electus in terris dicitur Deus.
55 Papa est vicarius Dei in terris.
56 Papa nemini subijcitur.
57 Papa aliquē a solutione decimarum eximere potest.
58 Papa statuere pōt q sufficiat vnus testis ad plenā ꝓbationē.
59 Papa epm suo episcopatu sine causa priuare potest.
60 Papa in vno epatu duos potest ponere episcopos.
61 Papa super matrimonio per verba de presenti cōtracto copula carnali non consumato dispensare potest.
62 Papa quare dicatur episcopus episcoporum.
63 Papa solus imperatorem deponere potest.
64 Papa solus cardinales creare, ⁊ deponere potest.
65 Papa de articulis fidei solus cognoscit.
66 Papa epm ab episcopatu solus deponit.
67 Papa remittere potest vsq; ad septuagesies septies.
68 Papa admirabilis dicitur.
69 Papa a solo Deo iudicari potest.
70 Nauis Petri agitur fluctibus sed non mergitur.
71 Deus an dederit apostolis equalem potestatem.
72 Episcopi ad summum pontifi. remittere debent fidei rationem.
73 Pontifex summus dicitur omnium primus.
74 Papa seipsum a iuramento absoluere potest.
75 Papa laico causam clericorum cōmittere potest.
76 Papa laico decimas dare potest.
77 Papa priuilegiū imperatori concessum de eligendo prelatos renocare potest.
78 Papa in iudeos iurisdictionem exercere potest.
79 Papa nouam formam in baptismo dare potest.
80 Papa non tenetur lege iulia de ambitu.
81 Papa penam mortis imponere potest.
82 Papa cū monacho dispensare potest in matrimonio cōtrahendo.
83 Papa super iuramento dispensare potest.
84 Papa persone priuate potestatē excōicandi potest cōcedere.
85 Papa facere potest vt non factum pro facto habeatur.
86 Papa per prescriptionem potest quem suo iure priuare.
87 Papa mortuum nobilitare potest.
88 Papa quando super iuramento dispensare possit.
89 Papa ⁊ si ius alterius sine causa tollere nequeat, dilationē tamen super illo concedere potest.
90 Papa cum filio vnico regis monacho dispensare potest. vt matrimonium contrahat.
91 Causa dispensationis quando legitima dicatur.
92 Confessio sacramentalis an sit de iure diuino vel positiuo.
93 Papa sepisum a iuramento absoluere pōt in penitentiali foro.
94 Papa in quibus a ceteris differat episcopis.

¶ Quis potest dispensare super iuramento.

¶ Quarta pars.

q Vero primo an papa possit dispensare ⁊ absoluere super iuro, ⁊ ꝛ Host. dicat in. c. ꝯto. de ꝙsue. ⁊ in. c. ex studijs. ō cle. nō resi. q ipse noluit disputare de ptāte pape absoluta quē refert glosator prag. in. c. ij. in verbo prinētibus. de pot. ⁊ auct. sac. ꝙci. tñ mul ti moderni de ptāte pape disputanerūt. d. Abba. facit disputa. incip. eps. Pet. de alliaco ⁊ ō Gersonn ꝛ fecerūt trac. de pot. eccle. Idē Gerson fecit sermonē i ꝙcilio Cōstā. q incipit Pro spex. Ant. in. iij. pte sue sum. tit. xxiiij. c. ij. De. de palu. De. bixtē. fecerūt tracta. de pot. pa. Car. fio. in trac. ō vnio. Fely. in. c. q in ecclia. de ꝙsti. ⁊ ibi. d. Pbi. deci. Idē Fely. i sermone suo de plenaria indulgentia q incipit hodie mecū eris i Paradiso. And. barb. in cle. ne roma. Car. alex. in. c. sicut. xv. dis. gl. in. c. ij. in verbo obedire. de pot. ⁊ auct. sac. in prag. sancti. ⁊ multi alij scripserūt, iō ego inducā oia motiua q faciūt pro ⁊ ꝛ ⁊ postea ponā solonē pmo disputabo ꝓ pte negatiua ꝛ papā q ñ possit dispensare, sco q possit dispēsare, tertio veniā ad solonē. † Et pmo psupposito q iuramentum sit adimplēdū de iure diuino, dū dr redde dño iura tua. Mat. v. c. tex. in. c. ⁊ si xps. eo. tit. de iureiu. cū si. vt. ē. dixi. papa nō pōt dispē. nec ꝛ ꝙstitutio. sanctoꝝ patrū, imo vsq; ad sanguinē ⁊ aiam illud dz seruare. c. sunt quidā. xxv. q. j. Tñ ad illū tex. pōt rñ. q bz locū qñ ꝙstitutiones sanctoꝝ patrū ꝙcernūt fidē, qz tūc papa nō pōt dispēsare, secus qñ nō ꝙcernūt fidē vt si in iuro dispenset per gl. in. c. j. ⁊ ibi. d. Abb. eo. ti. de iu. iur. qz tūc papa pōt dispē. Fely. in. c. 2 q in ecclia. col. vj. de test. † Sco ea q tēdūt in Deū ⁊ ex qb⁹ ipsi Deo acquirit obło papa sine magna discretione nō pōt dis solnere vt dicit tex. in. c. si is q. xxiij. qō. iij. sed obło iuri tendit in Deū. c. debitores. eo. tit. de iureiu. ergo papa sup iuro nō pt dispē. Tñ ad istū tex. si is q. xxiij. q. iij. pōt rñderi q bz locū in foro peni. vt sentit ibi gl. fi. in quo nō remittit oblatio sine pnia, qz quo ad ecclesiā triūphātē solus Deus remittit quo ad ecclesiā militātē papa remittit ꝑcedēte pnia. facit. c. a nobis. il. ij. de 3 sen. excō. † Tertio in simili facit qz papa nō pōt statuere aut renocare statuta q tēdūt ad vtilitatē cōem aut ad ocā patrū. tex. i. c. q ad ꝓpetuā. ⁊ c. ꝯ statuta. xxv. q. j. Tñ ad illa iura pōt rñ. nō pōt papa statuere hoc est nō dz statuere. In simili dicūt gl. ⁊ Archi. in. c. nō liceat. xij. q. ij. papa nō pōt iponere legez suo successori. c. ꝓposuit. de ꝙcess. pb. qz par in parē nō bz iperiñ. c. inotuit de elec. ¶ Vel pōt dici q illa duo. c. ꝯ. ⁊ q ad ꝓpetuā. xxv. q. j. hñt locū in ꝙcernētibus fidē, vt. ē. dixi sed ispēsare sup iuro nō ꝙcernit fidē. imo iurz est ō genere ꝓhibitiuo. c. ⁊ si xps. de iureiur. ⁊ sic vī q sit fauorabile facere vt iurm nō habeat viz ⁊ reducat ad pristinū statū in quo erat ante iurm, qz res de faci- 4 li reuertit ad primū statū. c. ab exordio. xxxv. dist. † Quarto papa nō dispensat ꝯ vniuersalē statū ecclesie. facit tex. quem totus mundus alleg. in. c. ⁊ si illa. j. q vij. d. Abb. post Inno. in. c. q̄ꝫ to. de ꝙsue. vbi dicit q papa nō pōt dare laicis potestatem ꝙsferēdi ordines. Idē. d. Abb. in. c. significasti. de elec. vbi dicit q papa ꝯ vniuersalē statū ecclesie cū cā rōnabili dispensat, secus quando decolorareť status ecclesie, qz tunc non solū requiritur q causa sit rōnabilis ad dispensandum sed etiam quod sit alijs nota. Primam conclusionem tenet. d. Abb. in. c. literas. de resti. spo. ⁊ in. c. ꝓposuit. de concess. preben. ⁊ in. c. cum monasterium. de statu mona. gl. in. c. sup eo. de biga. gl. in. c. q ad ꝓpetuam. xxv. q. j. ¶ † Ad premissa pōt rñderi ⁊ dico qō papa ꝯ 5 vniuersalē statū ecclesie pōt dispensare p illam regnlā. qōcūq; ligaueris sup terrā erit ligatū ⁊ in celis. Mat. xvj. c. cū similibus. bonus tex. vbi papa statuit ꝯ vniuersalē statū ecclesie i. c. nō dz. de consan. ⁊ affi. ⁊ gl. in. c. sunt qdā. xxv. q. j. nec obstat. d. c. ⁊ si illa. qz ille tex. nō ꝓbat premissaz ꝙclusionem, ꝫ solū dicit. illa precauēda sunt que recipi nō pñt manifesta decolorationē, tñ ille tex. nō imponit legē pape, nec potuit iponere nisi status ecclesie decolorareť ét in tāgētibus ius diuinū, qz tunc successor potest ligare predecessorē. d. Abb. in. c. significasti. ō so. cōpe. Istā partē vī sentire gl. in. c. sunt qdaz. xxv. q. j. vbi dicit q papa ꝙsuevit dispēsare ꝯ vniuersalē statū ecclesie. ⁊ dicit. d. Abb. in disputatione incipiente, eps. col. xv. q papa dispēsat ꝯ vniuersalē statū ecclesie nisi decolorareť. Istā ꝙclusionem vī sentire Fely. in. c. si qñ. col. v. de rescrip. vbi tz q papa dispēsat ꝯ vniuersalē statū ecclesie. ¶ † Fallit in duobus casibus. Primo qñ nō bz cām dispensandi. Sco qñ decolorareť status ec- 6 cle. facit gl. in. c. ij. in verbo, obedire. de pōt. ⁊ aucto. sacri ꝙsilij in prag. sanct. Dia premissa i ellege, vt. ē. dixi in ꝙcernētibus directe aut indirecte ius diminuz, qz tunc papa non pōt mutare vl'em statū ecclesie sine cā, secus in ꝙcernentibus ius positiuuz. ⁊ sic bz locū. d. c. nō dz. de consan. ⁊ affi. Ad pmissa facit. c. ꝓposuit. de concess. prebē. ⁊ gl. in. c. q̄ꝫ. de elec. qz papa non ligat ꝓ ius positiuū. c. innotuit. de ele. In sil'i facit illud q tz do. Abb. i. c. cū olim. de cle. ꝙiu. dicēs q papa hodie possit dispē. ⁊ statuere vt clerici ꝯberēt matrimoniū nisi essent ligati p votuz. 7 ¶ † Quinto papa nō pōt statuere vt ꝙcantes excōicatis nō incurrant excōicationē minorē. tex. in. c. nulli. de sent. excō. ⁊ ibi dicit. d. Abb. in primo notabili q hoc dz itelligi qñ papa faceret sine cā, secus si cū cā, ⁊ sic bz locū. c. cū voluntate. ⁊ c. rñso. de senten. excō. ⁊ ibi dicit Fely. q qñ lex positiua bz cōcursum cū lege naturali aut diuina, papa nō dispēsat sine cā, ⁊ sic vī q papa nō possit dispensare super iuro. Sed ad istud pōt rñderi qz qs nō potest cōicare cum excōicato nisi incurrat peccatū. c. sacris. q. met. cau. sed papa nō bz ptātem peccandi. c. j. xl. dis. secus qñ dispēsať sup iuramēto, qz tunc euitať peccatum, vt ibi vī glo. ⁊ ibi do. Abb. in. c. j. eo. tit. de iureiu. ¶ † Sexto papa 8 non pōt statuere vt clerici perdant priuilegiū. c. si quis suadente. xvij. q. iij. nisi sit cā. d. Abb. ⁊ Fel. in. c. nulli. de sen. excom. allegāt gl. i sil'i in. c. que ad perpetuā. xxv. q. j. Istā decisionem tenet. d. Car. in. c. perpendimus. in sua repe. de sen. excō. Sed

priuilegiũ clericoꝝ est de iure diuino. xcvj. dist. ⁊ papa ꝯ ius diuinũ nõ põt dispẽsare. c. sunt qdã. xxv. q. j. Bo. de. s. Semi. in. c. in istis. in. iiij. dist. tz qõ papa ẽt cũ causa nõ põt tollere istud priuilegiũ. c. si quis suadente, ⁊ vr̃ ꝙ nõ possit assignari aliqua causa sufficiens pp ꝙ̃ tolleret hoc priuilegiũ quẽ seqnit̃ Felyn. in. d. c. nulli. de sen. excõ. Ista ꝯclusio Bo. de. s. Semi. nõ mihi placet, imo papa cũ cã põt tollere priuilegiũ. c. vt fecit. in cõcilio generali per tex. in. c. j. de vita ⁊ ho. cle. in. vj. ⁊ est ẽt tex. in. c. in audiẽtia. ⁊ in. c. perpendimus. de sen. excom. ⁊ mirꝛ ꝙ
9 tantus doctor loquat̃ ꝯ tex. † Bene verũ est ꝙ papa nõ põt tollere characterẽ impressum in anima per degradationẽ nec etiã tollit̃ p mortẽ. d. Abb. in. in. c. ij. de cleri. excõ. depo. alleg. gl. in sum. xxxij. q. vij. s. Tho. parte. iij. q. lxxxj. d. Abb. in. c. j. de cle. excõ. Jo. an. post gl. suã in. c. degradatio. de penis i. vj. In simili facit glo. in clementina in plerisꝙ̃ in verbo, vel aliquod. de electio. gl. in. c. accedens. l. dist. gl. in sum. ix. q. iij. d. Abb. in. c. nõ põt. de re iudi. Bomi. de. s. Semi. in. d. c. degradatio. de penis. ⁊ sic ergo papa põt ex cã tollere priuilegiuꝫ canonis. Sed ad istud põt rñderi qõ nõ est idẽ in iuramento. Ratio est, qꝛ in iuramento semper auctoritas pape intelligitur excepta.
10 tex. i. c. veniẽtes. ⁊ i. c. veniẽs. eo. ti. ỽ iureiu. ℂ † Septimo ꝓp nõ põt dinideꝛ epatũ innito episcopo sine cã. gl. in. c. j. x. di. gl. i. c. j. xxij. dist. In ꝯcilio Pisano cui ꝓsidebat Alex. papa, fuit determinatum qõ episcopus aut Abbas inuitus non esset transferendus de vno episcopatu ad aliũ sine cã rationabili ⁊ manifesta ẽt per papã, vt tenet do. Abb. in. c. fi. in fi. de postu. prelat. In ꝯcilio Cõstãtiensi fuit determinatũ ꝙ papa nõ posset cõpellere prelatos ad permutãdũ sine cã, vt dicit. d. Abb. in. c. cum pridẽ. in vlti. no. de pac. ⁊ post ꝙ̃ istud tẽdit in preiudiciũ tertij. papa nõ põt quez priuare iure suo. no. d. Abb. in. c. ꝯstitutus. de relig. domi. Jdẽ vr̃ dicẽdũ in iuꝛo ꝙ papa nõ possit dispensare in preiudicium tertij. Istud arg. multũ facit ꝯ papã nisi dicat̃ ꝙ papa semper bz superioritatẽ in iuꝛo per. c. veniẽtes. eo.
11 tit. vt dicet̃ latius j. ℂ † Octauo papa nõ bz ptãtẽ peccãdi. c. j. xl. dist. ⁊ sic vz qõ papa nõ possit dispensare sup iuꝛo, qꝛ veniẽs ꝯ iurm peccat. c. si vero. eo. tit. Tamen ad istud potest rñderi, dispensando ⁊ absoluendo a iuꝛo potius euitat̃ peccatũ ꝙ̃ committatur glo. ibi do. Abb. in. c. j. de iureiuran. ℂ Nono facit, Paulus correxit Petrũ licet esset minoꝛ rõne officij ⁊ dignitatis. tex. in. c. paulus. ij. q. vij. ⁊ asina Balaã correxit. text. in. c. nos si cõpetenter. ij. q. vij. ⁊ sic ergo post ꝙ̃ minoꝛ potest corrige re superiorem qñ male dispensat aut administrat. idem vz dicen
12 dum ꝙ nõ sit obediendũ pape qñ dispensat sup iuꝛo. † Sed ad istud respondetur quod inferioꝛ correxit superiorem nõ ratione officij sed de puritate vite, ⁊ sanctitate conuersationis, vt dicit tex. in. d. c. paulus. il secundo. §. hoc non de officio. ij. q. vij. vel illud faciebant ex reuelatione diuina, vt vr̃ tex. in. c. nos. ij. qõ. vij. ⁊ quod cõceditur ex reuelatione diuina non dz trahi ad ius cõe tex. in. c. non exemplo. xxvj. q. ij. ℂ Decimo facit qñqꝫ sententia pape est retractanda in melius. c. sententiam. c. veniam. xxxv. q. ix. c. tum ex literis. de resti. in integ. ⁊ hoc qñ sententia pape est iniuste lata, alias secus, sic ergo videtur in iuramentõ si male sit iuratũ, secus si bene. Potest responderi iurm est dissoluendũ vt euitet̃ peccatũ ⁊ periculum, qõ põt euenire. per. c. j. ⁊ c. debitores. ⁊ c. verũ iungẽdo illa quatuoꝛ capitula. eo. tit.
13 de iureiur. ℂ † Undecimo facit, qꝛ papa nõ põt aliquid statuere ꝯ precepta decalogi. gl. in. c. sicut. xv. di. gl. in c. anastasius. xix. dist. gl. in. c. achatius. xxiij. q. j. vbi dicit gl. ꝙ papa papã potest ligare in quo papa in canonẽ late sñie incidit. nec obuiat illa regula, ꝙ par parẽ soluere vel ligare nõ põt. c. innotuit. de ele. qꝛ si papa hereticus est in eo ꝙ hereticus est, minoꝛ est quo libet catholico, imo ꝙ est fortius papa põt deponi si incidat in heresim. tex. in. c. si papa. xl. dist. sed sic est qõ dr̃ venire ꝯ preceptum decalogi ille qui est periurus. dñ dz vnũ crede Deũ, ne iures vana per ipsum. ⁊ sic vr̃ ꝙ nõ possit dispensare super iuꝛo. Rñdetur ꝙ licet sit preceptũ decalogi, ne iures vana ⁊c. ita qõ papa nõ possit dispẽsare vt iuret̃ in vanũ p iura superius alleg. Tamen presupposito ꝙ sit iuratũ super re licita papa dissoluẽdo illud iurm nõ vr̃ venire ꝯ preceptum per text. in. c. si vero. ⁊ in. c. vez. eo. titu. de iureiur. vbi dicitur quod papa ꝙsuevit dispensare super iuramento. tex. in. c. quanto. eo. titu. de iureiurã. Quia cognitio super iuramento an sit validum aut invalidũ spectat ad papam. c. venerabilẽ. de elec. facit. c. fi. ỽ foro cõpe. in.
14 preceptum. ℂ † Duodecimo papa non potest preiudicare aliquid iniustũ, ⁊ ꝙ contineat in se peccatũ. c. inquisitionis. de sen. excõ. c. iulianus. c. si dñs. c. q̃ resistit. xj. q. iij. imo dicit sanctus Paulus, si angelus de celo preciperet anathema. sit. c. si is q̃ preest. xj. q. iij. sic videt̃ in iuramento quod non sit obediendum pape qñ vult relaxare illud. Ad istud põt rñderi, ꝙ predicta iura habent locũ qñ papa precipit aliquid in quo ꝙtinet̃ heresis, qꝛ tũc nõ est obediendũ, vt dicit do. Abb. in. d. c. inquisitioni. ỽ sen. excõ. sed qñ papa dispẽsat super iuꝛo non continet̃ heresis.
15 per. c. si vero. de iureiur. ℂ † Decimotertio papa nõ potest precipere laico vt sibi renuntiet bona sua. ⁊ rõ est, qꝛ laicus non est sibi subditus, vt dicit domi. Abb. in. c. inquisitioni. de sen. exc. sic vr̃ in iuꝛo maxime a laico prestito, qꝛ laicus non est subditus pape. notat̃ in. c. nouit. de iudi. Ad istud potest responderi. ꝙ ratione iurꝛi laicus, efficit̃ subditus pape ⁊ de sua iurisdictione
16 ratione iuramenti. c. venerabilem. ⁊ ibi doc. de elec. c. fi. de foro cõpe. in. vj. ℂ † Decimoquarto si papa ẽt sciẽter ꝙferat beneficium infanti nõ est sibi obediẽdũ, vt tenet Felyn. in. c. inquisitioni. de sen. excõ. ⁊ in. c. si qñ. col. ij. de reſ. alleg. Bal. in. c. cũ adeo. eo. tit. de rescrip. sic vr̃ ꝙ non sit obedientiaz pape super iuramẽto per illud preceptum. redde dño iuramenta tua. Ad istud põt rñderi, qꝛ ibi agitur de peccato cõmittendo si beneficium conferatur infanti, vt not. Felyn. in. d. c. inquisitioni. de sententen. excõ. secus in absolutione a iuꝛo not. per glos. in. d. c. j. eo.
17 tit. de iureiuran. ℂ † Decimoquinto facit quod si ꝙstitutio pape est fundata super iure diuino astringit papam quo ad mentẽ licet nõ quo ad verba ⁊ ad penas que adduntur vltra ius diuinus do. Abb. in. c. significasti. col. iiij. ver. ij. nota. de foro cõpe. idẽ videt̃ in iuꝛo qõ omnes constitutiones pape que sunt facte super iuramento ligent ipsum papã quo ad verba. Ad istud respondetur ⁊ dico quod fateor argumẽtũ, qꝛ papa statuit vt super iuramento ipse posset absoluere. c. si vero. c. verũ. c. quãto. eo. tit.
18 de iurein. ℂ † Decimosexto papa nõ põt facere vt facta habeã tur ꝓ nõ factis. d. Abb. in. c. cũ te col. ij. de re iudica. vbi dicit ꝙ papa nõ põt tollere infamiã facti. per. l. in bello. §. facte. ff. de capti. allegat ẽt. c. si paulus. xxxij. q. v. vbi dicit diuus Hieronymus audacter dicã cũ omnia possit deus suscitare virgine post ruinã, vz quidẽ liberare de pena, sed nõ vz coronare virginẽ, qꝛ illud importaret ꝯdictionẽ cũ simili. vt p do. Jas. in. l. j. §. si vir. ff. de acquir. pos. sic vr̃ in iuꝛo qõ post ꝙ̃ est prestitũ nõ põt relaxari. Rñdeo ⁊ dico qõ papa non põt facere vt iurm prestitum nõ fuerit prestitum quo ad factũ, fz bene põt relaxare vin-
19 culum iuramenti. per. c. quanto. ⁊ ibi. d. Abb. eo. ti. de iureiu. ℂ † Decimoseptimo papa nõ põt mutuare voluntates hominum nec eoꝝ expressiones ⁊ opiniones. text. in. c. sicut. §. necesse. in. fi. xlvij. di. ⁊ sic vr̃ qõ in iuꝛo ꝯ intẽtionem meã non possit dispẽsare. Dic qõ verũ est qõ papa nõ potest tollere voluntatẽ meã, tñ iurm ad requisitionẽ iurantis põt relaxare per. c. si vero. eod. ti. de iureiuran. qꝛ in iuramento est excepta auctoritas
20 superioris. c. venientes. eo. titu. de iureiurando. ℂ † Decimooctauo papa non põt in his que tangunt generalẽ reformationẽ ecclesie Dei in capite ⁊ in mẽbris ꝯ ꝙstitutionẽ ꝙcilij generalis. tex. in. c. ij. de aucto. ⁊ ptã. sacri ꝙci. i prag. sic vr̃ in iuꝛo, qꝛ esset ꝯ generalẽ reformationẽ ecclesie. põt rñderi boc modo, qõ illud est ꝯ generalem reformationẽ ecclesie si ab
21 soluatur a iuramento per notata in. c. j. eo. ti. de iureiu. ℂ Decimonono papa nõ potest reseruare collationes aut prouisiones beneficiorum sine dignitatem. c. j. de elec. c. j. de reseruata. c. j. de collatio. in prag. sanc. ⁊ tñ tituli beneficiorum sunt de iure positiuo. per. c. j. ⁊. ij. xxij. dist. ⁊ ẽt papa bz in his plenariam potestatẽ. c. ij. de prebendis. a fortiori vr̃ in iuramento qõ non possit papa dispensare cum iuramentum sit seruandum de iure diuino. c. ⁊ si Christus. eo. ti. de iureiu. Istud argumẽtum est multum difficile, sed respectu iuramenti dico, vt. §. dixi in alijs solutionibus. Respectu reseruationum beneficiorum istud est ỽ. c. proposuit. de concess. preben. ⁊ videtur quod concilium non potuit statuere in preiudiciũ pape. c. significasti. de ele. ꝓ nũc põt dici qõ concilium Basiliense statuit contra dictum. c. ꝓposuit. cum causa. vt tollatur votum captande mortis. ⁊ sic respectu reseruationum nil esset cã, papa non poterit reseruare beneficius, qꝛ esset facere ꝯ vniuersalem statutum ecclesie concernentẽ ius diuinum in quo dicit, nolo mortem peccatoris, ⁊ non edificabis templũ, qꝛ vir sanguinis es. nota. in. c. j. de consecra. dist. j. qõ procederet in reseruationibus, qꝛ cõmuniter isti in fauoꝛẽ quorum reseruationis sunt facte appetunt mortem prelatoruꝫ. ⁊ sic vt obuietur futuro malo papa sine cã non potest facere generalem reseruationem beneficiorum. † Tamen credo quod in dignitate vacãti si papa ꝓnideret anteqũ esset facta electio simpli-

citer

citer derogãdo ꝙcílio Basilíensi de quo ín.c.j.de elec.ín prag. ꝙ valeret prouisio,qz ista prouisio est mere ius positiuũ ꝛ nõ cõ cernit vlem statum eccleſie ꝑ not.ín.c.q̃q̃.de elec. ín.vj.dum tñ papa prouideret de digno eccleſie qz ſoli eligentes habent ín tereſſe,tñ istud intereſſe dr̃ parũ,ita ꝙ granati ſuper iure eligẽ di nõ possunt petere restitutionẽ.d.Abb.ín.c.j.de resti.ín in teg.ꝛ papa ín modico põt grauare.not.ín.c.que in eccleſiarũ. de ꝙsti.ꝛ hoc maxime,qz olim prouisiones epatuũ ptinebãt pa pe gl.ín.c.q̃q̃.de elec.ꝛ res faciliter reuertit̃ ad primã naturã tex.ín.c.ab exordio.xxxv.dist. Nunc est respondendũ ad.c.j. de elec.ín prag.ſan.vbí papa vr̃ esse ligatus ó non prouidendo. dic qó ille tex.loquitur de reſeruationibus nõ in prouisionibus qz papa potest vti prouentionibus per tex.i.c.j.§.volẽs.de col la.ín prag.ſanc.iste articulus requireret longam disputationez
23 sed premissa pro nunc sufficiant. ℂ †Vigesimo papa nõ potest dispensare ín preiudicium tertij super inſro,vt tz.d.Abba.ín.c. q̃to.eo.tit.ó iureiuran.solutionẽ istius argumẽti remitto ad.j. dicenda. ℂ Vigesimoprimo papa non dispensat super voto si ne causa.glo.ín.c.nõ est.de voto ꝛ voti redem.sed iuramentuz ꝛ votũ equiparant̃.no.d.Abb.ín.c.si vero.ꝛ.c.sicut.in primo. eo.tit.de iureiur.ergo vr̃ dicendũ ꝙ papa non possit dispẽsare super inſro.Solutio.Dic ꝙ imo papa dispensat sup voto sine cã ex plenaria ptãte,tñ nõ dz.no.ín.d.c.nõ est.de voto.ꝛ voti re
24 demp.sic vr̃ ín iuramento. ℂ †Vigesimosecundo papa nõ dis pensat circa ſbalia regule monachoꝝ glo.ꝛ do.Abb. ín.c.cuz ad monasteriũ.de statu mona.sic vr̃ in iuramento.Dic ꝙ papa potest dispensare ꝫ regulã monachoꝝ ex cã vt monachus ꝫbat matrimoniũ.d.Abb.in.c.cũ ad monasteriñ.ꝛ in.c.j.de voto ꝛ voti redem.in iuramento autoritas pape est excepta.c.ad no
25 stram.ꝛ.c.venientes.de iureiuran. ℂ †Vigesimotertio papa non dispensat ꝫ statuta apostoloꝝ.d.Abb.ín.c.ꝓposuit. de cõ cess.preben.glo.ín.c.cũ ad monasterium.de statu mo. p.c.sunt quidam.xxv.q.j.idẽ vr̃ in inſro,qz inr̃m est institutum per apo stoluz, vt Bath.v.c.põt rñderi qó qñ apostolus statuit aliqd super fide papa nõ potest dispensare.d.Abb.ín.c.proposuit.ó concess.preben.secus si apostolus statuat aliquid aliud,vt super inſro,qz tunc papa põt dispensare.glo.in.d.c.propsuit.glo.per illum tex.ín.c.lectoz.xxxiij.dist. facit.c.presbyter.lxxxij.dist.
26 ℂ †Vigesimoquarto papa non dispensat in.ij.gradu inequali inter consanguineos vt ẽbant matrimonium. glo. ín.c.propo suit.in verbo.ſius.de concess.preben.not.ín.c.literas.de resti. spolia.sic vr̃ in iuramento.Dic qó papa non ꝙsuevit dispensa re in secõdo gradu inequali,bene autem in secũdo equali cõsue uit dispensare.Abb.in.d.c.proposuit.de cõcess.preben.sed su
27 per iuramẽto papa consuevit dispensare.c.constitutus.de resc. ita ꝙ non põt renocare suũ ẽctũ in preiuditium tertij.tex.ꝛ ibi do.Abb.ꝛ Fely.ín.c.j.de ꝓb.Cy.in.l.digna vox.C.de legi.fa cit.l.cesar.ff.de publ.sic vr̃ in inſro,qz agitur in preiudicio tertij. Ad istud potest responderi,quia in iuramento Papa semper consuevit dispensare,vt.ſ.dixi nisi ageretur de preiudicio tertij, vt no.do.Abb.in.c.q̃to.eo.ti.de iureiu.Car.in cle.j.eo.ti.§.
28 fi.q.xvij.do.Philip.decius in.c.j.super glo.ín verbo, ab oi bus.de ꝙsti. ℂ †Vigesimosexto papa nõ dispensat sup mr̃imo nio ꝙsummato.no.in.c.ex publico.ꝛ in.c.verum.de ꝙuer.con iug.qz ꝙ deus ꝙiunxit homo nõ separet.c.de fidelibus.de con san.ꝛ affi. Idem vr̃ in inſro post q̃ est institutũ de iure diuino ꝑ c.ꝛ si xps.eo.ti.de iureiu.Ad istud potest rñderi qz papa non
29 ꝙsuevit dispensare super matrimonio consummato,secus super iuramento.per.c.quãto.eo.tit.de iureiur. ℂ †Vigesimosepti mo papa nõ põt se subijcere iurisdictioni laicoꝝ,qz i.lud esset in magnum preiudicium dignitatis põtificalis,vt tenent.Jo.an. do.Abb.in.c.ecclesia.ſ.marie.de ꝙsti.ꝛ rñdent ad.c.nos si in cõpetenter.ij.q.vij.ꝙ ibi iudicium accipitur pro discretione,ꝛ papa fecit illud humilitate,sic vr̃ i inſro ꝙ papa nõ possit dispẽ sare,qz magis tendit ꝫ ius diuinũ,vt relaxetur inr̃m q̃ ꝙ papa subijciatur imperatori ergo ꝛc. Ast istud rñdeo,qz illud argu mẽtũ non videtur verum,qz imo videtur ꝙ ꝙtraria opin.sit ve ra vz quod papa potest se submittere imperatori,vt tenet and. barba.ꝛ do.Philip.deci.in.c.ecclesia sancte marie.de cõsti.
30 per tex.in.d.c.nos si incompetenter.ij.q.vij.ꝛ istud videt̃ mi bi verius per.c.adrianus.lxiij.di.†vbi papa submittit se ꝛ ele ctionem sui successoris iudicio regis,nec possent obstare.c si di ligenti.ꝛ.c.significasti.de foro compe.qz habent locum in infe riore qui recognoscit superiorem,ꝛ papa potest renuntiare pa patui.c.j.de renun.in.vj.ꝛ ista opinio videtur esse approba ta per Christum dum dicitur in'euangelio ꝙ Christus se sub mittit iudicio laicorum dum dixit,quis vestrũ me arguet de pec cato ꝫ ꝛ ista opinio videtur verior nisi papa vellet statuere ge neraliter,quod semper subijceretur imperatori,qz tunc illd̃ es set contra vniuersalem statum eccleſie respicientem ius diui
31 num per glo.ín.c.si imperator.xcvj.distin. ℂ †Vigesimoocta no papa non potest dare non presbytero potestatem conferendi sacramentum eucharistie,vt dicit glo.in.c.peruenit.xcv.disti. do.Abb.post Inno.in.c.quanto.de consue.Idem videt̃ in iu ramento ꝙ papa non possit dispensare.Dic quod non est eadẽ ratio,qz super inſro papa ꝙsuevit dispensare non autem cum nõ presbytero,qz in talibus attenditur quid papa consuevit.tex.in
32 c.manet.xxiij.q.j. ℂ †Vigesimonono papa non potest muta re sedem romanam in aliũ locum,vt tenet Abb.in.c.per vene rabilẽ.per illũ tex.qui filij sint legi.facit.c.rogantis.xxiij.qõ. j.ꝛ idẽ videtur in iuramento.Dic quod istud argumentũ nõ est vez qó imo papa de plenaria potestate potest mutare sedẽ apo stolicã,tñ nõ de honestate,vt tz Card.alex. ín.c.nolite.xi.dist.
33 facit.c.presenti.de preben.in.vj. ℂ †Trigesimo papa cõmit tit simoniã recipiendo pecuniã in beneficijs in quibus dat̃ exe cutio clauiũ,vt not.do.Abb.ꝛ Fely.ín.c.j.de simo.no.in.c.ex parte.il.j.de offi.deleg.ita qó in illo casu papa nõ põt dispensa re super tali simonia,vt tz.d.Abb.in.c.j.de simo.sic vr̃ in inſro. Ad istud rñdet̃ qz dispensare super tali simonia esset dare occa sionem peccandi,vt not.ín.c.cũ pridem.de pactis.qó papa nõ põt.c.j.xl.dist.qz solus Deus põt facere, vt peccatum non sit peccatũ tex. in.§.fi.de peni.dist.ij.fz dispensare sup inſro nõ est dare potestatem siue materiaz peccandi,imo potius est tollere
34 no.gl.ín.c.j.de iureiur. ℂ †Trigesimoprimo papa nõ põt alie nare res eccleſie.tex.ín.c.nõ liceat.xij.q.ij.qz dñium illaꝝ rez est penes Christuz.Inn.ꝛ do.Abb.ín.c.cũ super.de can. pos. per.c.cũ ex eo.de elec.sic vr̃ ín inſro post q̃ inr̃m tendit in Deũ c.debitores.eo.tit.de iureiur.Solu.istud argu.non est vez,qz imo papa põt alienare res eccleſie,vt sentit gl.ꝛ Arch.hoc mo do intelígẽdo illũ tex.in.d.c.nõ liceat.xij.q.ij.ꝛ rõ est,qz papa hz in istis plenariã ptãtez,vt dicit.d.Abb.ín.c.ꝙstitutus.de re
35 lig.do. ℂ †Trigesimosecundo papa nõ põt seipsuz absoluere a suo peccato,vt tz.d.Abb,in.c.fi.de instí.qz cõfessio est institu ta de iure diuino.no.ín.c.omnis vtriusq̃ sexus.ó pen.ꝛ remis. sed papa ligat̃ a iure diui.c.sunt quidã.xxv.q.j.ꝛ inquãtũ ipse est peccatoz est minoz oibus alijs.gl.ín.c.j.xxiij.q.j.sic vz in iu ramẽto ꝙ papa possit dispensare ꝛc.Solu.dic ꝙ istud argumẽ tum nõ est vez,qz imo papa põt seipsum absoluere,vt not.doc. moder.in.c.j.super gl.in verbo ab oibus.de ꝙsti.ꝛ istud latius
36 infra expediã i solutione istius qõnis. ℂ †Trigesimoterrio pa pa nõ põt dispensare vt quis non teneat̃ dicere horas.d.Abb. ín.c.j.ij.col.de celebra.miss.ꝛ hore sunt de iure diuino dum di cit̃,septies in die ꝛc.sic vr̃ in iuramẽto post q̃ est institutũ de iu re diuino.Mat.v.c.Solu.dic ꝙ non est bona similitudo,quia oẽs tenent̃ laudare siue boies,siue bestie,siue arbores , vt psal. cxlviij.ꝛ daret̃ occasio peccandi,ꝛ istud orare Deũ est ita bonũ ꝙ nulla intentione põt fieri malũ.d. Abb.ín.c.cũ ab omni. de vita ꝛ ho.cle.sed ín inſro nõ dat̃ occasio peccãdi.no.ín.c.j.eod. tit. de iureiuran. Tamẽ istud dictũ.d.Abb.de horis dicẽdis recipit limitationẽ vz ꝙ papa nõ põt facere generalẽ ꝙstitutio nem de horis non dicendis,sed bene põt dispensare cũ vno , vt nõ dicat hora.Fely.ín.c.fi.de ma.ita tenet Car.flo. ĩ cle.ij.ín.
37 vj.no.ó cel.miss. ℂ †Trigesimoquarto papa nõ dispensat, aut gñaliter statuit vt festa nõ seruent̃ not.ín.c.j.de feriis , iuxta il lud sabbata sanctifices.sic vr̃ in inſro.dic ꝙ papa ex cã põt sta tuere vt festa nõ seruentur.d. Abb.per illum tex.ín.c.licet.ín. iij.no.de feriis,ꝛ sic apparet qex cã papa dispensat circa pre cepta moralia affirmatiua,secus vz in negatiuis que obligant sp ꝛ ad semper.i.omni tpe.d.Abb.ín.c.literas.in.v.not. de resi.
38 spol. ℂ †Trigesimoquinto papa in causis in quibus nõ hz ple nariã potestatẽ nõ põt cãm cõmittere iudici suspecto quin pos sit recusari.d.Abb.ĩ.c.cũ inter priorẽ.de excep.ꝛ in.c.ad hec post gl.de relcrip.do.Philip.deci.istud videtur sentire in.c. proposuit.de appella.qz istud vz quodãmodo naturale.c.qó su specti.iij.q.v.facit cle.pastoralis.de re iudi.sic vz in iuramen to.Dic ꝙ cõmittere cãm suspecto iudici illud est in preiudiciuz tertij ꝛ papa non põt preiudicare tertio no.ín.c.q̃ in eccleſiaꝝ. de consti.secus vz in iuramento.not.ín.c.si vero.eo.titu.de iu
39 reiur. ℂ †Trigesimosexto papa non potest quem priuilegiare vt non teneatur venire ad eũ,aut sit exẽptus a romana eccleſia vt not.Joan.an.ꝛ do.Abb.ín.c.cũ instantia.col.ij.de cẽsi.qz

cum papa teneat locum Dei in terris. c. ij. de trãs. prela. non dz posse aliqué eximere a sua ptãte, cũ per hoc eximeretur a ptãte Dei, vnde ꝛ summã ptãté pape nõ vz prescriptio. Inn. in. c. bene. il. ij. de postu. prela. sic vr in iuro. Dic q dispẽsando sup iuramẽto papa nõ eximit quẽ a sua ptãte imo potius administrat suã superioritaté per not. in. c. ꝗsto. eo. tit. de iureiur. ¶ †Trigesimoseptimo a mala informatione pape clericus põt appellare, vt not. d. Phi. pecius in. c. cũ oẽs. in noua lectu. de ꝗsti. per. l. j. §. quesitũ. ff. de appel. sic vr in absolutione a iuramento. Dic qõ absolutio a iuro fit cũ cognitione cãe. no. in. c. j. de iure iuran. & tũc non est appellandũ. c. cũcta per mundum. ix. q. iij. ¶ Trigesimooctauo papa in causis in quibus nõ dz plenã potestaté in preiudiciũ tertij nõ põt dare fidẽ scripture primate, vt not. d. Abb. in. c. j. in. ij. no. de fide instru. facit cle. pastoralis. & re iudé vr sentire. d. Abb. in. c. cũ nobis. col. ij. & testi. sic vr in iuro ét inter laicos. c. ꝗsto. de iureiur. c. venerabilẽ. de elec. ¶ †Trigesimonono papa nõ põt sibi eligere successorẽ, q illa electio referr ad tps in quo nõ est papa. ita tenet. d. Abb. in. c. accepimus. de pac. gl. in. §. bis oib⁹. viij. q. j. Archi. in. c. transitus. lxxix. dist. Jo. de ligna. in cle. ne roma. & elec. sic vz q nõ possit dispẽsare super iuro. dic qõ ibi agit de peccato cõmittẽdo circa q papa nõ põt dispẽsare, vt. §. dixi per. c. j. xl. dist. secus i iuzo, vt. §. dixi. ¶ Quadragesimo papa nõ põt facere qõ ipsemet nõ sit animal rõnale vel solutus legibus nature. no. Bal. in. c. filij. si de feu. fue. ꝗtro. inter do. & agna. Fely. in. c. j. colũ. viij. de ꝗsti. Dic q iuramẽtũ nõ vr esse a lege nature. ¶ †Quadragesimoprimo papa nõ dispẽsat, nec limitat ius diuinum vbi alias nõ reperit limitatũ, puta si papa vellet dicere vt quis posset ꝛbere matrimo. cũ matre, vt no. Fely. i. c. que in ecclesiarꝝ. col. iiij. de ꝗsti. alleg. Bald. in. l. fina. C. si ꝛ ius vel vti. pub. vbi dicit q virtute statuti permittẽtis occidere bãnitũ nõ est licitus mulierẽ bãnitã adulterare cũ adulteriũ nunqꝗ sit de iure diuino permissum. Dic q reperitur q papa alias dispensauit super iuramẽto. c. si vero. c. vexꝝ. eo. tit. de iureiur. ¶ Quadragesimosecundo papa nõ potest tollere in totũ ius diuinũ tanqꝗ inferior. cle. ne romani. de elec. q ius diuinũ est imutabile. v. & vj. dist. per totũ. licet ex cã possit interpretari & limitare ius diuinũ. no. in. c. a nobis. de decí. Dic q papa dispensando super iuro non vr tollere in totũ ius diui. nec ét in aliquo vt iuramẽtũ relaxare tur p. c. ꝗstitutus. de rescri. ¶ †Quadragesimotertio papa nõ dispensat cũ rege qui habet vxorem sterilem vt aliam possit ducere, aut habere ꝛcubinã, q scriptura dicit erunt duo in carne vna. Bal. in. c. lator. de re iudica. Fely. in. c. que in ecclesiarũ. de consti. col. vj. Alleg. Bal. in. c. lator. de re iudi. Dic q ibi agitur de peccato cõmittẽdo, secus in dispẽsatione super iuramento, vt. §. dixi. ¶ †Quadragesimoquarto papa nõ põt facere nouos articulos fidei, aut editos remouere, vt not. sanctus Tho. in. iij. sen. dist. xvij. Dic q dispẽsando super iuro nõ venit ꝛ articulos fidei. ¶ Quadragesimoquinto papa non potest dispensare vt valeat matrimoniũ in quo nõ intervenit ꝗsensus, vt tenet Jo. an. in. c. per venerabilẽ. qui filij sint legi. Dic q nõ est idẽ si in iuro intervenit ꝗsensus, & papa nõ põt tollere cognationes hominũ. tex. in. c. sicut. in fi. xlvij. dist. ¶ †Quadragesimosexto papa nõ põt facere, vt mendaciũ iocosum sit peccatum mortale, licet possit precipere ne fiat mẽdaciũ iocosum, vt not. Fran. de mayronc in. iij. sen. dist. xix. Dic q non idẽ est dicere in iuramẽto p iura superius allegata. ¶ Quadragesimoseptio nulla cã põt esse legitima vt papa faciat de peccato nõ peccatum, & ideo dz sibi reputare impossibile. Car. flo. in repe. c. perpendimus. de sen. excõ. col. vij. Dic qõ in isto casu nõ agitur de peccato, qñ dispẽsat super iuro, vt. §. dixi. ¶ †Quadragesimooctauo papa nõ põt dispẽsare q in ferendo testimonio in iudicio nõ intercedat iuãm, q hoc est de iure diuino q testis iuret p id q br Genes. xxxj. c. vbi Jacob voluit testimoniũ soceri sui Laban ꝗfirmatũ per iurm. vt tz Augu. de ancona in trac. de potest. ecc cle. & si pars põt remittere hoc iurm. c. tuis. de testi. quare ét papa nõ põt remittere hoc iurm. Dic q istud argu. est fallatia sicut in simili dr, q pars remittẽdo rem subtractã nõ põt facere q nõ sit furtum. Ita papa nõ põt facere q res subtracta non sit furtũ. Fely. in. c. ꝗstitutus. col. vij. de rescrip. idẽ vr in dispensatione supe iuro post ꝗ fuit prestitũ vr ꝛ ius diui. p. c. venientes. eo. titu. de iureiur. ¶ †Quadragesimonono papa nõ põt dispẽsare vt stet dicto vnius testis in preiudiciũ alterius partis. text. in. c. indicas. iij. q. ix. q istud est de iure diuino q in cã requirũtur duo testes, vt in ore duoꝝ aut triũ testiũ stet omne verbum. c. nouit. de iudi. idẽ vr in dispẽsatione super iuro. Dic q relaxando iuramentum non videtur facere contra ius diuinum. per. c. si vero. eo. titu. de iureiur. ¶ Quinquagesimo papa non potest dispensare cum omnino illegittimato vt ibi conferatur prelatura, vt sentit Fely. in. c. si quando. colũ. viij. de rescriptis, q istud est contra ius diuinum dum dicitur, tu scientiam a te repulisti & ego te repellã &c. vt Osee. iij. c. Dic vt. §. in alijs solutionibus. ¶ †Quinquagesimoprimo papa nõ potest generaliter statuere vt vsure cõmittantur, q contra euangelium mutuũ dantes & nihil inde sperantes, vt tenet Fely. in. c. fina. circa finé. de maio. & obe. idem videt in iuramento. Fateor quod papa nõ potest generaliter statuere vt iuramentum nõ liget, tñ bene põt statuere q iurm relaxet. c. si vero. eo. titu. de iureiuran. ¶ Quinquagesimosecundo papa nihil potest facere, nisi q Deus facit ex. in. c. cũ eterni. de sen. & re iudi. & papa illud ostendit ligatũ q est ligatũ in celis, vel solum quod est solutus in celis. gl. in. c. quodcunqꝗ. xxiiij. q. j. facit. c. a nobis. il. ij. de sen. excom. Et illa auctoritas quandocunqꝗ ligaueris super terram erit ligatum & in celis. Intelligit dũtamen iuste & clave non errante, vt tenet. d. Abb. p illum tex. in. d. c. a nobis. il. ij. de sen. excó. sic vr i iuro aut dispensatione ipsius. Dic q non est idẽ dicendũ in iuro. p.

49 c. ꝗstitutus. de rescrip. ¶ †Quinquagesimotertio papa recipit potestaté a Christo pascẽdi nõ potestatem necandi. not. in. c. significã. de elec. Dic q papa nõ necat absoluẽdo. imo pascit. p. c. j. de sen. excõ. in. vj. ¶ Quinquagesimoquarto papa nõ recipit potestaté resuscitandi mortuos, infirmos curandi, q xps vr sibi istud reservasse. p. c. querendũ. de pe. dist. ij. q vz sibi data ptãs super necessarijs nõ aũt super voluntarijs, q illa non reputant aliquod remedium, facit glo. in cle. j. de sum. trí. & istud est de iure natu. & ius naturale est imutabile. v. dí. p totũ. dic q absolutio a iuro nõ est ꝛ ius naturale. c. si vero c. verũ. tit. de iure iur. ¶ Quinquagesimoquinto papa nũqꝗ dispensauit super cognatione spũali vt sit matrimonium. d. Abb. i. c. fi. & purga. ca

50 no. Dic q nõ fecit qn possit dispen. ¶ †Quinquagesimosexto papa si pcipit aliqd cũ scãdalo de certa sciẽtia in quo nõ põt dispẽsare nõ est sibi obediẽdũ, q deus q est superior pcipit malũ vitãdũ, potius est sibi obediẽdũ qꝗ pape eius vicario. do. Abb. p illũ tex. in. c. cũ lenamur. de preben. Dic vt. §. in alijs solu. & sic dr p premissa, arg. q papa nõ possit dispẽsare sup iuro. Nunc venio ad arg. p parte affirma. p q volo ostẽdere q papa possit

51 dispẽsare. ¶ †Venio nunc ad partẽ affirmatiuam vz q papa possit dispẽsare sup iuro. Et pro pbo p verba q Xps dixit Petro. quodcunqꝗ ligaueris super terrã erit ligatũ & in celis. istud nõ solũ vr dixisse Petro & apostolis, imo ét oibus suis successoribus & ecclesie vniuersali, vt. c. quodcũqꝗ. xxiiij. q. j. & Matthe. xvj. c. & c. in nono. xxj. dist. c. ita dns. xix. di. c. solite. & mio. & obe. c. significasti. de ele. & dñ xps dixit quodcunqꝗ. nil excipit nec nos excipe debemus. tex. in. d. c. solite. circa fi. & mio. & obe. c. si romanoꝝ. xix. di. ff. de offi. presi. l. iij. sic ergo post qꝗ nil exceptũ vr q papa possit absoluere a iuro. Dic qõ illa regula qõcunqꝗ intelligit quo ad ius humanũ nõ quo ad ius diuinũ. Inn. in. c. quanto. de consue. d. Abb. in disputatione inclyps. col. j. Vel aliter hoc est iuste & clave nõ errãte. do. Abb. in. c. nobis. il scõo. & sen. excõ. Aut nisi papa faciat cũ cã. do. Abb. in. d. c. solite. de maio. i vlt. no. ¶ Scõo Xps dixit Petro, si diligis me pasce oues meas. Jo. vlti. c. & in. c. significasti. de elec. sic papa vr pascere oues absoluendo a iuro & a vinculo. iuri. ar. c. j. de sen. excõ. & c. verũ. eo. ti. de iurein. Dic q verum est qñ papa facit illud ex cã alias nõ, arg. p ea q dicit. do. Abba. in. c. ꝗsto. eo. ti. & Fely. in. c. ꝗstitutus. de rescrip. Card. in

52 cle. romani. §. fi. eod. ti. de iurein. ¶ †Tertio papa nõ subijcit constitutionibus suis aut sui predecessoris. tex. in. c. proposuit. de concess. preben. q par in parem non dz imperiũ. c. innotuit. de elec. & oẽs appellãt ad eũ & nemo ab eo appellat. c. cuncta p mundũ. ix. q. iij. facit. l. princeps. ff. de legi. & l. ex imperfecto. ff. de lega. iij. & §. fi. insti. qui. mod. test. infir. facit. l. digna vox. C. de leg. glo. in. c. j. in versi. ab omnibus. de consti. gl. in. c. nõ liceat. xij. q. ij. sic vr q papa possit dispensare super iuramẽto cũ sit supra ius. dic q papa est supra ius positiuũ p iura supius allegata nõ aũt supra ius diuinũ. c. sunt quidã. xxv. q. j. a quo iure iuramentum est seruandum. c. & si xps. eo. tit. de iurein.

53 ¶ †Quarto papa est supra ꝗstitutiones ꝗcilij & illas põt reuocare. tex. in. c. significasti. de elec. facit. c. dudũ. iij. q. vj. gl. i. c. mains piculũ. in xv. ꝗcilio. de elec. i. vj. facit. c. multis. xvij. dist. no. p doc. i. c. nõnulli. de rescrip. facit. c. ex parte. de capel. monach. Dic vt in solutione ꝓximi argumẽti. ¶ Quinto papa põt reuocare ꝛ ius & ꝛ illõ põt dispẽsare. c. ꝓposuit. de ꝗcel. ꝓbẽ. c. inno-

tuit.

tuit.de elec.c.lector.xxxiiij.di.c.ꝓsbyter.xcj.di. Bic vt i solutione tertij argu. ¶ Sexto papa hz in bñficijs plenitudinē ptātis.tex.in.c.ij.de ꝓbē.in.vj.tex.i cle.j.vt li.pen. facit.c.j.ꝛ.ij. xxij.dist.ꝛ.c.in illis.lxxx.dist.gl.in.c.q̄q̄.de elec.i ℞b.deuoluet.in.vj. Bic vt.s.prime dixi ꝛ rō qꝛ titu.beneficio.sunt de iure positiuo,vt no.d.Abb.in dispu.inci.eps.col.ij.p iura super
54 rius aleg. ¶ †Septimo papa est Deus i terris qñ est ltime electus. Bal.in.l.fi.C.sen.rescin.nō pos.d.Pbi.deci.in.c.j.sup gl.in ℞b. ab oib⁹.de qsti.facit.c.si qs pecunia.lxxix.di.gl.i.c. acbatius. il ꝑmo.xxxiij.q.j.ʒ sic est ꝙ Deus oia pōt.§.fi. de pe.di.ij.ꝛ sic vī ꝙ papa possit dispēsare sup iuō. Bic q̄ istud ꝓcedit,q̄ est Deus in terris in qcernētibus ius positiuū, secus in qcernētibus ius diuinū,vt est iuīm facit.c.sunt qdaz.xxv.q. j.imo si papa nō sit ltime electus est diabolus in terris, vt tenēt Poder.in.d.c.j.ō qsti. ¶ Octauo facit qꝛ Dei ꝛ pape idē est qsistoriū. Host.i.c.q̄to.de trās.pla.p.c.j.ꝛ.ij.eo.tit.facit in simili.c.ij.ō qsue.in.vj.vbi nō appellat a vica.ad qstituētē,qꝛ est idē qsistoriū.sic vī ꝙ papa possit dispēsare super iuō. dic vt.s.
55 ¶ †Nono papa est vicarius Dei in terris.c.inter corporalia. c.j.ꝛ.c.licet.ꝛ.c.q̄to.de trās.pla.ꝛ sic vī ꝙ possit dispēsare sup iuō. Bic q̄ lz sit vicarius,nō tñ pōt venire ꝯ ius diui.no.i.c. literas.de restitutio.spoliato. ¶ Decimo omnes appellant ad papam ꝛ nemo ab eo appellat.c.cuncta.per mundum.ix.q.iij. quia est ordinarius ordinariorum ꝛ solus Deus papam iudicat.c.nūc aūt.xxj.di.c.auditū.ij.q.v.hinc dicit gl. in.c.anastasius.xix.dist.ꝙ ipse Anastasius papa dum asselaret amisit intestina ex permissione diuina.sic vī in iuō ꝙ aliqs nō possit ꝯdicere si super eo dispēset.Bic q̄ istud hz locū qñ papa male administrat citra artic.fidei,ꝛ nō est hereticus,qꝛ tūc solus Deus iudicat,cū aūt sit hereticus qciliū pōt eū deponere.c.si papa. xl.dist. ¶ Idē si sit peccator notorius,ꝛ noluerit se corrigere gl.
56 in.d.c.si papa.xl.dist.gl.in.c.ij.de ℞bo obedire.de potesta.ꝛ aucto.sacri qcilij. ¶ †Undecimo papa nō hz superiorē tex.i. c.lz.de elec.facit cle.ne romani. de elec.facit.c.solite. de ma.ꝛ ob.ꝛ.c.fi.de foro cōpe.ꝛ.c.signifi.de elec.ꝛ.c.venerabilē. si ergo nō hz superiorez sup iuraméto poterit dispēsare qꝛ aliqs nō poterit sibi ꝯdicere p.c.anastasius.xix.dist. ¶ Ad istud pōt rñderi,ꝙ lz papa nō habeat superiorē,tñ nō pōt dispensare i pu-
57 ¶ †Duodecimo licet decime debeañ de iure diuino.c.reuertimini.xvj.q.j.tñ papa pōt vnū eximere a solutione decimaꝝ,ʒ nō oēs,vt tz gl.p illū tex.in.c.a nobis.de decī.do.Abb. in dispu.ici.eps.ꝛ i.c.i aliqb⁹.de decī.sic vī in iuō,lz inz sit istitutū de iure diui.c.ꝛ si xps.eo.titu.de iureiur.Bic q̄ lz papa possit
58 quē eximere a solutione decimaꝝ lz agereť de ꝓiudicio tertij super bonis ecclesie,secus tñ super alijs bonis, qꝛ sup alijs papa nō pōt ꝓiudicare.d.Abb.in.c.qstitutus.de reli.do. ¶ †Decimotertio licet de iure diui.requrañ duo aut tres ꝛ non plures ꝙ illā regulā in ore duoꝝ aut triū testiū stat omne ℞bū.c.nouit. de iudi.c.i omni negotio.de testi.c.relatū.c.cū esses.de testa. tñ papa statuit ꝯ illud.c.presul.ij.q.iiij.l.si vn⁹.C.de testa.vide ad plenū.d.Abb.in repe.d.c.cū esses.col.iiij.ꝛ.v. Bic q̄ pp boc non dz venire ꝯ ius diui.cū boc statuerit ad qseruationem iuris diuini.d.Abb.in.d.repe.c.cū esses.vel ēt potest dici qꝛ papa pōt interpretari ius diuinū.d.Abb.ꝛ alij doc.in.c.q̄ i ec
59 clesiaꝝ.de qsti.sed dispēsando super iuō esset in totū tollere ius diuinū. ¶ †Decimoquarto papa pōt quē priuare suo epatu,ēt sine cā glo.in.c.per principalē.ix.q.iij.ꝑ.c.in memoriaz. xix.dist.rō qꝛ papa in beneficijs hz plenā ptātē.c.ij.c.dudū.ō prebē.c.j.ꝛ.c.ij.xxij.dist.sic vī in iuō.Bic q̄ non est idem,qꝛ iuīm est seruandū de iure diui.c.ꝛ si xps.eo.tit.de iureiur.ꝛ papa ꝯ ius diuinū nō pōt dispensare.c.sunt qdā.xv.q.j.sed titu. ꝑ.c.j.ꝛ.ij.xxij.di.ꝛ.c.ij.ō ꝑb.i.vj.ꝛ papa ꝯ ius posi. pōt dispē sa.c.proposuit.de qcef.preb. ¶ Vel aliter pōt dici,qō imo papa sine cā nō pōt epm priuare suo epatu,vt tz.d.Abb.in.d.disputati.eps.ꝛ in.c.qstitutus.ō reli.domi.Fely.in.c.que in ecclesia.de qsti.qꝛ p acceptationē quā facit eps ad suuz epatū ori
60 tur ꝯctus.c.cū inter canonicos. de elec.Fely.in.d.c.que in ecclesiaꝝ.ꝛ papa sine cā nō pōt renocare cōtractum.Abb.p illū tex.in.c.j.de ꝓbat. ¶ †Decimoquinto papa in vno epatu pōt ponere duos epos.c.nō aūt.vij.q.j.c.quoniā.de offi.ordi.si vī qō super iuraméto possit dispensare. Bic vt.s.proxime dixi. ¶ Decimosexto papa cōcedit vni duos epatus,vt sit eps vtriusq̄.c.relatio.xxj.q.j.Bic vt.s.dixi. ¶ Decimoseptimo papa diuidit ꝛ vnit duos epatus.c.ꝛ tēporis.q.j.c.sicut vnire.de ex-

cess.prela.Bic.vt.s.ꝓxi.dixi. ¶ Decimooctauo papa relaxat sponsalia ꝯcta p ℞bū ō futuro.ꝛ ēt sup illis dispēsat.tex.i.c.cō missum.ꝛ in.c.ꝑterea.de spon.idē vī in iuramento.Bic q̄ relaxādo sponsalia nō dī venire ꝯ ius diuinum,qꝛ illa regula,quos deus ꝙiunxit homo non separet.hz locū in matrimonio ꝙsummato non in alio.no.p doc.in.c.ex publico.de ꝙuer.coning.secus qñ dispēsat super iuō,vt no.do.Abb.in.c.q̄to,eo.tit.de
61 iureiu. ¶ †Decimonono papa dispensat super matrimonio p verba de ꝓsenti ꝙtracto nondū copula carnali ꝙsummato gl. in.c.ex publico.ꝛ ibi do.Abb.post alios.de ꝙuer.coningato. sic vī in iuramento.Bic vt.s.proxime dixi. ¶ Vigesimo papa aliqñ dispensat super matrimonio copula carnali cōsummato. tex.in.c.q̄to.de diuor.ꝛ sic ꝙtra regulā iuris diuini,quos deus ꝙiunxit homo nō separet.c.j.ꝛ.ij.de trāsla.epi.sic vī in iuramēto.Bic qō istud hz locū qñ ex causa per.d.c.quanto.de diuor. ¶ Vigesimoprimo papa pōt qcedere beneficiū ad tps sub qditione.c.gratiose.de rescrip.in.vj.c.pastoralis.vij.q.j.no.in.c. veniēs.de filijs presby.Bic q̄ istud solū est ꝯ ius positiuū.imo eps pōt qcedere vsq̄ ad sex mēses.text.in.c.nemo.de ele.i.vj.
62 ꝛ dispensare super iuō,vī venire cōtra ius diuinū.no.in.c.q̄to.eo.tit.de iureiu. ¶ Vigesimoscō papa dī eps epoꝝ,ita ꝙ pōt omnia q̄ ipsi epi.c.loquit.xxiij.q.j.c.nouatianus.vij. q.j.sed eps pōt dispensare super iuō,ergo a fortiori ꝛ papa.c. cū in cunctis.in prin.de elec.Bic quod eps pōt ex causa ꝛ cum qsensu partis.no.doc.in.c.j.de iureiu.ꝛ ēt papa cuz causa.do. Abb.in.c.q̄to.eo.tit.de iureiu. ¶ Vigesimotertio papa dat plenariam indulgentiā in remissione omniū peccatorum.tex.in cle.ij.de peni.ꝛ remis.tex.in extraua.Boni.acij.viij.que incipit antiquoꝝ in tit.de peni.ꝛ remis.do.Abb.in.c.ad liberādū. de iudcis.vide ad plenū Fely.in sermone suo qui inciqit bodie mecum eris in paradiso.sic videť ꝙ papa possit dispensare sup iuramento.Bic q̄ dare indulgentiā super peccatis.istud ē necessariū qñ facit ex cā intervenīēte qfessione,aut habeat intēti
63 nem qfitēdi,vt no.do.Abb.in.c.ois vtriusq̄.de peni.ꝛ remi. tex.in.d.extrauagā.antiquoꝝ.ꝛ tertius nō leditur,ʒ in iuramēto tertius leditur.c.j.eo.tit.de iureiu.ꝛ absolutio nō est ita necessaria,qꝛ vinculum est medicinale,vt facilīter satisfaciat parti.facit.c.j.de sentē.excō.i.vj. ¶ †Vigesimoquarto papa solus pōt deponere iperatorē.c.ad apostolice.de re.iu.i.vj.not. ꝙ doc.post gl.i.c.venerabilē.de elec.ꝛ i cle.ne romani.eo.tit. ō iureiurā.dic q̄ istud hz locū qñ facit ex cā,vt.d.c.ad apostolice.ꝛ i cle.pastoralis.de re iud. ¶ Vigesimoqnto papa pt deponere regē,vt alꝛs depositit regē Francie,qꝛ erat effeminatus. c.alius.xv.q.vj.dic vt.s.qñ est cā. ¶ Vigesimosexto pp solus pt creare cardinales.gl.i cle.ne romani.i verbo,ptātis.de ele. domi.ō.s.gemi.i.c.nullus.lxxix.di.do.Pbil.deci.i rubr.de qsti.ꝛ tñ cardinales sunt ordinati de iure diuino.c.ꝙ venerabilē.ꝛ ibi do.Abb.q filij sunt legi.dic q̄ istud ñ ē facere ꝯ ius diuinū cardinales ordinādo,qꝛ ad papā spectat exeq ꝛ coadiuna re legē diuinā.gl.i cle.ne romani.ō ele.secus qñ dispēsat super
64 iuraméto.doc.in.c.quanto.eo.ti.de iureiurā. ¶ †Vigesimoseptio pp sol⁹pt deponeť cardinalē.tex.i.c.vni.de scisma.i.vj. gl.ꝛ doc.i.c.ex gestis.de cleri.nō resi.ꝛ tñ cardinalatus ē ō iure diuino.do.Abb.p illū tex.i.c.p venerabilē.§.rōnibus.q fi. sint legi.sic vī in iuramēto.dic q̄ cū cā papa pt deponere cardinalē alias nō,vt vī sentire do.Abb.i.d.c.ex gestis.de cle.ñ resi.ꝛ do.Pbi.decius in rub.de qsti.in nona lectura sic i iuramēto cū cā.do.Abb.i.d.c.q̄to.e.ti.ō iureiur. ¶ Vigesimooctauo papa solus sine qsilio cardinaliū pt explicaī ardua.do. Abb.i.c.ex gestis.de cle.nō resi.Fely.i rub.ō qsti.sic vī sup iuramēto,lz cā sit ardua.dic q̄ hz locū qñ ex cā. Vel aliter ʒ doc.quos seqť Domi.in.c.super eo.de here.in.vj.cardinales sunt in quasi possessione,vt ardua nō expediantur p papaz sine qsilio eoꝝ.ꝛ ita vī sentire do.Abb.i.c.p venerabilē.col.iij.q
65 fi.sint legi. ¶ †Vigesimonono papa cognoscit de articulis fidei.c.maiores.de baptis.in princi.tex.in.c.hec est fides.xxiij. q.j.Fateor argumentū,qꝛ ēt pōt cognoscere sup iuramento.c. venerabilē.de elec.c.veniētes.eo.tit.de iureiu.tñ nō potest venire ꝯ fidem ꝛ ꝯ dispensare.gl.in.c.anastasius.xix.di.facit.c. sunt quidam.xxv.q.j. ¶ Trigesimo papa prefertur toti qcilio tex.in.c.placuit.ꝛ ibi gl.xxxvj.q.ij.facit gl. in.c.vbi maius.ō elec.Istud parum facit,qꝛ si papa nō possit dispēsare super iuramento nec ēt qcilū. ¶ Trigesimoprimo papa solus trāsfert epm de vno episcopatu ad alium epatum.c.j.ꝛ.ij.de transla.p la.verū est dūtñ faciat sine preiudicio tertij.glo.in.c.j.x.dis.d. Abb.in.c.fin.de postu.prela.ꝛ in.c.cum pridem.de pac.

66 ¶ †Trigesimosecũdo papa ꝺponit epꝫ a ſuo epatu, ⁊ ab ordine epatus. c. accuſatus. c. q̃uis. iij. q. v. do. Abb. in. c. j. de iud. ⁊ in. c. veritatis. ꝺ dolo ſic vꝝ in iuſo qꝺ poſſit diſpẽſare. Dic qꝺ deponere epm a ſuo ordine illud nõ eſt ꝯ ius diuinũ ſz eſt caſus pape reſeruatus. gl. in. c. q̃ tr̃aſlationẽ ꝺ of. leg. ¶ Trigeſimo tertio papa ꝺmãdat volũtatẽ Dei executiõi. tex. i. c. B ẽ fides. xxiij. q. j. dic q̃ illud facit cũ cã alias non. c. ſi is q. xxiij. q. iij. ¶ Trigeſimoquarto papa ꝺꝛ teneꝛ fidẽ. c. B ẽ fides. xxiij. q. j. tñ nõ ꝺꝛ tenere fidẽ ſi diſpẽſet ſup iuſo, ſz potius frãgit fidẽ. no.
67 i. c. q̃to. e. ti. in. c. q̃to. ꝺ iureiu. ¶ †Trigeſimoqnto papa põt remitteꝛ vſq; ad ſeptuageſies ſepties. math. xviij. c. ſic vꝝ q̃ poſſit remittere iuſm. Dic q̃ iſtud facit cũ cã. ¶ Trigeſimoſexto q̃ bea. pet. abſcidit aurẽ illi iudeo, qꝛ ipe ẽ ille q accepit claues regni celoꝝ, vt ꝺt Greg. ſup Jo. xviij. c. veꝝ ẽ q̃ accepit claues cum cã ⁊ diſcretione. ꝺ. Abb. i. c. a nobis. i. ij. p illũ tex. ꝺ ſen. exc. facit. c. j. ꝺ re iud. i. vj. ¶ Trigeſimoſeptimo Xps dixit ꝺ cite diſcipulis ⁊ Pet. Marci. xvj. c. q̃ſi ſibi reſeruãdo ſpãlr oi modã ptãtẽ ſoluẽdi oia. Dic q̃ veꝝ eſt qñ eſt cã. ¶ Trigeſimo octauo vz appꝛo de q̃ci. ad papã. c. i ipſis. ix. q. iij. vbi ꝺꝛ q̃ ipſi canones appꝛonẽ totiꝰ eccꝛie ad examẽ ſedis admittũt. ꝺ. Car. i. c. j. xv. ꝺi. ꝺic q̃ iſtud ar. paꝝ facit q̃ papa poſſit diſpẽſaꝛ ſup
68 iuſo. ¶ †Trigeſimonono papa ꝺꝛ admirabilis. gl. i pe. cle. in ℣b. papa ſic ergo ſit admirabilis vꝝ q̃ poſſit diſpẽſaꝛ ſup iuſo. Dic q̃ veꝝ eſt qñ eſt cã. Car. i cle. j. §. fi. q. xvij. ꝺ iu. iu. ¶ Quadrageſimo q̃ciliũ ꝺt ⁊ fateꝛ q̃ nõ põt iudicaꝛ papã. tex. i. c. nũc aũt. xxj. ꝺi. tex. i. §. hinc. xxij. ꝺi. ꝺic q̃ lz q̃ciliũ nõ poſſit iudicare papã, tñ nõ ſeq̃ꝛ qꝺ papa poſſit diſpẽſare ſup iuſo. Vel põt ꝺici q̃ q̃cilium põt iudicare papã qñ eſt hereticus. c. ſi papa. xl. diſt. ¶ Quadrageſimoprimo papa ꝺꝛ pater patrũ glo. in proe. cle. verbo. papa. Dic q̃ licet ſit pater patrũ, nõ tñ ſeq̃ꝛ q̃ poſſit diſpẽſare ſuper iuſo, qꝛ ꝯ ius diuinũ papa nõ põt diſpenſare. c.
69 ſunt quidã. xxv. q. j. ¶ †Quadrageſimoſecũdo papa iudicaꝛ a ſolo Deo. tex. in. c. anaſtaſius. xix. ꝺi. Dic qꝺ lz ſolus Deus iudicet papã tñ nõ ſeq̃ꝛ q̃ papa poſſit diſpẽſare ſup iuſo. ꝺ. Abb. in. c. q̃to. eo. ti. de in. iu. ¶ Quadrageſimotertio in ſtatutis cõ cilij ſemp intelligiꝛ excepta auctoꝛitas pape tex. eſt in. c. ſignifi cãti de elec. Dic qꝺ in illis in quibus papa bz plenã ptãtẽ ẽt in iuramẽto auctoꝛitas pape intelligitur excepta. tex. in. c. venientes. eo. tit. de iureiur. ¶ Quadrageſimoquarto Deus cõmiſit iudicio pape oẽs fideles. tex. in. c. audiuimus. in fin. xxiij. q. j. ⁊ ſic vꝝ q̃ ſup iuſo poſſit papa diſpenſare. Dic q̃ veꝝ eſt qñ eſt cã diſpenſandi. ¶ Quadrageſimoquinto nil erit legatũ vel ſolutũ in celis, niſi q̃ beatus Pet. liganerit aut ſolnerit. tex. i. c. manet. xxiij. q. j. ſic videtur q̃ iuꝛz nõ erit ligatũ aut ſolutũ niſi papa apponat manus. Dic q̃ veꝝ eſt qñ eſt cã. no. Fely. in. c.
70 q̃ſtitutus. de reſcrip. ¶ †Quadrageſimoſexto nõ turbaꝫ nauis q̃ beatus Petrus bz, tex. in. c. nõ turbaꝫ in. xviij. xxiij. q. j. ſic vꝝ q̃ nõ turbeꝫ illud qꝺ facit papa. Veꝝ eſt dũtamen fiat clane nõ errante no. in. c. a nobis. in. ij. de ſen. excõ. ¶ Quadrageſimoſeptimo Xps dixit Petro, duc in altũ. Luce. v. tex. i. c. nõ turbeꝫ. xxiij. qõ. j. quaſi volendo dare ſoli Petro oimodã poteſtatẽ. Dic q̃ veꝝ eſt clane nõ errãt, alias ſecus. no. ꝺ. Abba. in. c. ſolite. in vlt. no. de maio. ⁊ in. c. a nobis. in. ij. de ſen. excõ. per illũ tex. facit. c. j. de ſen. ⁊ re iud. in. vj. ¶ Quadrageſimooctauo xps iubet ſolũ Petrũ piſcaꝛi ꝺicẽs. mitte hamũ ⁊ eũ piſcem qui primus aſcenderit tolle vt eſt tex. in. c. eſt alind. xxiij.
71 q. j. Dic vt. ſ. proxime dixi. ¶ †Quadrageſimonono Deus pncipaliter collocauit ptãtẽ i Petro tanq̃ capite. c. ita dñs. xix. diſt. ꝺic. vt. ſ. dixi. ¶ Quinquageſimo oꝛdo ſacerdotalis cepit a Petro poſt xpm qꝛ ipſi primo pontificatus eſt datus. c. in no no. xxj. diſt. Dic vt. ſ. ¶ Quinquageſimoprimo, neq; iter ipſos apoſtolos par fuit inſtitutio. ſed vnus prefuit oibus. c. in illis. lxxx. diſt. ſic papa preferꝛ oibus. Dic q̃ pp hoc nõ ſequitur q̃ papa poſſit diſpẽſare ſup iuſo. ¶ Quinquageſimoſecundo xps dixit ego pro te Petre roganꝛ, vt nõ deficiat fides tua. tex. in. §. j. xxj. ꝺi. ſic vꝝ q̃ papa poſſit diſpenſare ſup iuramẽto poſtq̃ nõ poſſit errare. Dic q̃ imo põt errare, vt vꝝ tex. in. c. a nobis. ij. ⁊ i. c. inq̃ſitioni. de ſen. excõ. Et illud fides nõ deficiat i Pe
72 ro, intelligitur hoc in eccleſia vniuerſali ſuper fide, qꝛ ſup alijs preter fidẽ papa põt errare ⁊ ẽt eccleſia vꝝis põt errare. ꝺ. Abba. in. c. a nobis. il. ij. de ſen. excõ. ¶ †Quinquageſimotertio epi ꝺebent remittere rõnẽ fidei ad Petr. c. quoties. xxiij. q. j. Dic q̃ nõ ſeq̃ꝛ q̃ pp illꝺ papa poſſit diſpẽſa. ſup iuſo. ¶ Quinquageſimoquarto ois libertas ꝺꝛ in papa. tex. i. c. officij. xxiij. q. j. Dic q̃ veꝝ eſt in tangentibus ius poſitiuuz. c. propoſuit. de q̃ceſ. pbẽ. ſecus in tãgentibus ius diuinũ. tex. i. c. iunt qdã. xxv. q. j. ⁊ iuꝛm eſt ꝺ iu. diuino, vt Mat. v. c. ⁊. c. ⁊ ſi xps. de iureiu. ¶ Quinquageſimoquinto oia maioꝛa negotia ſunt tractãda p papã. tex. in. c. rogamus. xxiij. q. j. Veꝝ eſt dũtñ non faciat ꝯ ius diuinũ tex. i. c. inq̃ſitione. de ſen. excõ. ¶ Quinquageſimo ſexto. ſ. Pet. accepit pncipatũ a xpo. c. cũ beatiſſimus. xxiij.
73 q. j. ꝺic vt. ſ. ꝺixi. ¶ †Quinquageſimoſeptimo papa ꝺꝛ pmus ex oibus ſicut arboꝛ pferꝛ ramis ⁊ fons riuulis. tex. i. c. loq̃ꝛ. xxij. q. i. Dic q̃ veꝝ eſt in illis in q̃bus põt diſpẽſare. ¶ Quinquageſimooctauo papa bz diuinit⁹ ptãtẽ ſup cũctas nationes. tex. in cle. paſtoꝛalis, in pn. de re iud. ꝺic vt. ſ. prime dixi. ¶ Quinquageſimonono vxoꝛatus põt eligi in papã gl. in. c. ſi quis pecunia. lxxix. diſt. do. Abb. in. c. licet ꝺ elec. ꝺic q̃ nõ ſeq̃ꝛ q̃ pp hoc poſſit diſpẽſare ſup iuſo. ¶ Sexageſimo papa põt eſſe index in cã ppria. ꝺ. Abb. ⁊ alij doc. p illũ tex. i. c. cũ veniſſent. de iudi. gl. in. c. cũ ꝺilecta. de q̃ſir. vti. in ver. pcurationẽ. Dic qꝺ nõ ſequiꝛ q̃ papa poſſit diſpẽſare ſup iuſo, qꝛ quẽadmodũ papa nõ põt cũ alio diſpẽſare. ita nec ſecũ. ꝺ. Abb. in. c. q̃to. eo.
74 ti. de iureiur. ¶ †Sexageſimoprimo papa põt ſeipſuz abſolnere a iuſo. ꝺ. Phi. decius in. c. ſup gl. in ℣. ab oibus. de q̃ſti. ſi ergo poſſit ſeipſuz a fortiori aliũ. Dic q̃ papa põt ſeipſuz abſolnere a iuꝛo q̃ eſt cã ſic ẽt aliũ no. ꝺ. Abb. in. c. q̃to. eo. titu. de iureiuran. ¶ Sexageſimoſecũdo papa põt ſeipſuz abſoluere a peccato in foꝛo penitentiali. Fely. do. Phili. decius, ⁊ alij moderni in. c. j. de q̃ſti. allegãt in ſimili. l. ſi cõſul. ff. de adop. facit. c. per venerabilẽ. qui fil. ſint legit. Dic q̃ pmz eſt ⁊ fauoꝛabile, vt quis remoueaꝫ a peccato. in ſimili, facit glo. in. c. j. eo. tit. de iureiur. facit. c. i. ij. ⁊. iij. ⁊ q̃ſi p totũ. de peni. diſt. i. ¶ Sexageſimotertio papa põt ſibi eligere coadintoꝛẽ. c. j. viij. q. i. Dic q̃ nõ ſequiꝛ q̃ papa poſſit diſpẽſare ſuper iuſo. ¶ Sexageſimoquarto papa dedit ptãtẽ imperatoꝛi ſibi eligẽꝺi ſucceſſoꝛẽ. tex. in. c. adrianus, ⁊ in. c. in ſynodo. lxiij. diſtin. Dic vt. ſ. proxime
75 dixi. ¶ †Sexageſimoquinto papa põt cõmittere canſam clericoꝝ laico. tex. in. c. menã. ij. q. iij. ⁊ in. c. verũ. xxxv. diſt. glo. in. c. bñ quidẽ. xcvj. ꝺi. gl. ⁊ doc. in. c. decernimus. de iud. Dic q̃ verũ eſt q̃ papa vnã cãm põt cõmittere nõ oẽs cãs. no. Jno. in. c. q̃to. de conſne. ¶ Sexageſimoſexto papa põt cõmittere cãs clericoꝝ mulieri. tex. in. c. menam. ij. q. iij. Dic vt. ſ. proxime dixi. ¶ Sexageſimoſeptimo papa põt ꝺare pnilegiũ laico q̃ferendi ꝺñficia. gl. in. c. imperiũ. x. ꝺi. gl. in ſumma. xvi. q. vij. Bomi. de. ſ. Hemi. in. c. ij. de prebẽ. in. vj. ꝺic q̃ papa hoc facit, qꝛ in ꝺñficijs bz plenariã ptãtẽ no. in. c. ij. de prebẽ. in. vj.
76 ⁊ in cle. j. vt lit. penden. ¶ †Sexageſimooctauo papa põt ꝺare decimas laico. c. cũ apoſtolica. de his q̃ fiunt a prela. ſine cõſenſu. c. no. in. c. cãm. de preſcrip. Dic q̃ hoc ex cã in. c. pbibemus. de decimis. ¶ Sexageſimonono papa põt ſe ſubmittere iuriſdictioni laici. tex. in. c. nos ſi incõpetenter. ij. qõ. vij. Dic vt. ſ. ꝺixi in parte negatiua. arg. xxvij. ¶ Septuageſimo papa põt facere de monacho nõ monachũ gl. ⁊ do. Abb. in. c. cũ ad monaſteriũ. de ſtatu mona. do. Abb. in. c. j. de voto. ⁊ in. c. propoſuit. de q̃ceſ. preben. Dic q̃ papa facit illud cũ cã vt filiꝰ regis monachus ꝺ̃bat matrimonium. do. Abb. in. c. ex publico. de q̃erſa. coniuga. ¶ Septuageſimoprimo papa diſpenſat cũ monacho vt comedat carnes, aut ſuper habitu vel alijs que nõ ſunt de ſubſtantia monachatus, ſed de ſolẽnitate. domi. Abb. poſt gl. in. c. deus. de vita ⁊ hone. Dic q̃ iſtud nõ eſt ꝯ ius diui
77 num. ¶ †Saptuageſimoſecũdo papa renocauit pnilegiũ qꝺ ceſſerat iperatoꝛi de eligẽꝺo prelatos p. c. adrianus. lxiij. diſtin. Dic q̃ res facilius vertitur ad ſuã nam. c. ab exoꝛdio. xxxv. ꝺi. ⁊ papa facilius renocat ſua pnilegia. ¶ Septuageſimotertio pp̃ bz iuriſdictionẽ. ſ. electionẽ iperatoꝛis. tex. in. c. venerabilẽ. de ele. ꝺic q̃ nõ ſequiꝛ q̃ pp hoc poſſit diſpẽſare ſup iuramento, qꝛ primũ eſt ꝯ ius poſitiuũ. ſcõm eſt ꝯ ius diuinũ, vt. ſ. ꝺixi. ¶ Septuageſimoquarto papa bz iuriſdictionẽ. ſ. laicos ca. lz ex ſuſpecto. de
78 fo. cõpe. Dic vt ibi no. p ꝺomi. Abb. ⁊ illud non eſt ꝯ ius diuinũ, qꝛ imperatoꝛ bz iuriſdictionẽ tẽpoꝛalem ⁊ executionem gladij a papa. gl. ⁊ doc. in. c. nouit. de iudi. tex. in extranagã. vnã ſanctam de maioꝛita. ⁊ obedien. ¶ †Septuageſimoqnto papa bz iuriſdictionem ſupꝛa iudeos. c. quanto. ⁊ in. c. poſt miſerabiles. de vſuris. glo. in. c. ſepe. xxvij. qõ. ij. Dic quod illud nõ eſt contra ius diuinum, vt habeat iuriſdictictionẽ ſupꝛa omnes. c. iuncta per mundum. ix. q. iij. ¶ Septuageſimoſexto papa poteſt priuare clericum clericatu. text. in. c. vni. de vita ⁊ honeſt. clerico. in. vj. Dic q̃ illud facit cum cauſa. text. in. c. in audientia. ⁊ in. c. ꝓpendimus. de ſen. excom. ¶ Septuageſimoſeptimo papa poteſt pbibere epo de nõ cõferendo certum oꝛdinez.

Jnno.

Jnn.z do. Abb.in.c.quãto.de ꝙsue. Dic qꝺ nõ põt prohibere vt ꝙferat oẽs ordines,sed bene vnũ ,z illud nõ dr̃ ꝑ ius diuinũ. in fin.li.o d. Abb in.c.ij.ꝺ proba.p gl in.c.a nobis . de ꝺci.

79 ¶ †Septuagesimooctauo papa põt dare in baptismo nonam formã.not. Jnn.in.c.j.de baptis. Dic qꝺ illud non est ꝑ ius diuinũ. ¶ Septuagesimonono papa de plenaria ptãte põt mutare sedẽ apostolicã.c.si apostolica.c.pñti.de preben.in.vj. Cardi. Alexã.in.c.nolite.xi dist. Dic qꝺ illꝺ nõ vr̃ ꝑ ius diuinũ,qz in primitiua ecclesia sedes fuit mutata.c.rogamus.xxiij.q.j.

¶ Octuagesimo papa nõ incurrit simoniã.ꝺ. Abb.in.c.j.de simo. Dic qꝺ vex est in simonia prohibita a iure positiuo,z sic in simoniacis qz prohibitis,vt sup minoribus bñficijs in qbus non daf̃ executio clauiũ,secus in alijs in qbus daf̃ executio clauium, qz in illis simonia est ꝺ iure diuino.ꝺ. Abb. post gl.in.c. ex parte.el.j.de of.deleg.z in.c.cũ pridẽ.de pact.z in.d.c.j.de simo.

80 ¶ †Octuagesimoprimo lex iulia de ambitu nõ hz locũ in papa glo.in.c.presbyter.lxxxij.dist.gl.in.c.fi.j.q.v. Dic vt.s.proxime dixi. ¶ Octuagesimosecꝺo papa licita ꝙscientia pt ꝙferre beneficiũ vni,z assignare pẽsionẽ alteri. Fely.in.c..ad audientiã. el.ij.de rescrip. Dic vt.s.dixi. ¶ Octuagesimotertio papa põt res ecclesie alienare z dare alteri ecclesie.gl.i.c.j.xxij.dist. gl. el.c.j.x.dist. gl.in.c.nõ liceat.xij.q.ij. Dic qꝺ illud de iure positiuo est phibitũ,vt no.ꝺ. Abb.in.c.constitutus.de reli.do.

¶ Octuagesimoquarto papa põt dispẽsare ꝑ vniuersalẽ statũ ecclesie.ꝺ. Abb.in.c.signasti.de elec.p tex.in.c.nõ ꝺz. de consangui.z in pluribus locis in iure papa dispẽsat ꝑ vniuersalẽ statũ ecclesie,z ẽt statuit.facit gl.in.c.q̃q̃.de elect.in.vj. Dic vt

81 .s.dixi in pte negatiua. ¶ †Octuagesimoquinto papa põt imponere penã mortis. Fely.in.c.ij.de maio.z in.c. que in ecclesiax.de ꝙstit. Dic qꝺ illud nõ vr̃ ꝑ ius diuinũ,z illa regula,non edificabis mihi tẽplũ.intelligit̃ de sanguine iniurioso.ꝺ. Abb. in.c.clerici.el primo.de vita z hone. ¶ Octuagesimosexto papa põt ꝙferre bñficiũ indigno.ꝺ. Abb.in.c.significanit. de offi.or

82 di.z in.c.si qñ.de rescrip.dic qꝺ istud nõ est ꝑ ius diuinũ, sed ꝑ ius positiuũ,vt vr̃ sentire Fel.ꝺ.c.si qñ.de rescrip. ¶ †Octuagesimoseptimo papa põt dispensare, vt monachus ꝫbat matrimoniũ. Jo.an.in.c.cũ ad monasteriũ.de statu mo. Dic qꝺ hoc facit cũ cã. ¶ Octuagesimooctauo papa facit vt stet̃ dicto vni9 testis no.in.c.ex insinuatione.de procu.z in c.fi.eo.ti.de iure. in. Dic qꝺ hoc facit ex cã.ꝺ. Abb.in.c.ij. de ꝓba. ¶ Octuagesimonono põt cõmittere cãm iudici suspecto.ꝺ Abb.in c.cum inter.de excep.z in.c.ad hec.de rescrip. Dic qꝺ hz locũ in con

83 cernẽtibus ius positiuũ,secus in ꝙcernẽtibus ius diuinũ.ꝺomi. Abb.in.ꝺ.c.cũ inter.de excep. ¶ †Nonagesimo papa dispensat sup iuro.tex.in.c.si vero.z in.c.vex.eo.tit.de iureiur. Dic qꝺ hz locũ qñ fuit iuratũ p metũ.ꝺo. Abb.in.ꝺ.c.si vero. p illũ tex.alias vr̃ qꝺ nõ possit dispẽsare no.in.c.quãto.eo. ti.z in. c.z si Christus eo.tit. ¶ Nonagesimoprimo papa põt dispẽsare cũ vno vt nõ ducat horas.ꝺ. Card. in cle.ij.in.vij.in.vj. not. de celebra.miss. Fel.in.c.fi.de maio. Dic qꝺ nõ vr̃ ꝑ ius diuinũ duntaxat septies in die ozet deũ.ꝺ. Abb.in.c.j.de celebr. ¶ Nonagesimosecꝺo papa statuit,vt festa in oibus non ſeruentur. ꝺo. Abb.p illũ tex.in.c.lz.de feriis. Dic qꝺ hoc fecit cũ cã per illũ tex. ¶ Nonagesimotertio papa põt facere bñficiũ annale ppe

84 tuũ.no.p doct.in.c.ꝙstitutus.de rescript. Dic qꝺ illud solũ ẽ ꝑ ius positiuũ per.c.j.xxij.distin. ¶ †Nonagesimoquarto papa põt ꝙcedere primate psone primilegiũ excõicandi.gl. z doct.in. c.ex parte decani.de rescri. Dic qꝺ illud nõ ꝺz fieri ꝑ ius positiuũ p.c.cũ ꝙtingat.ꝺ foz.ꝙpe. ¶ Nonagesimoquinto papa põt ꝙcedere nõ epo ptãtez chrisinandi. Jnno.in.c.quãto. de ꝙsue. Dic vt.s. ¶ Nonagesimoserto papa põt vnico verbo pronunciare sacerdotẽ z ẽt epm.ꝺ. Dbi.decius in.c.i.de ꝙstit. Ang. in.L.ij.C.de crimi.sacrile. Dic qꝺ nõ sunt certa ꝛba a iure diui-

85 no per que quis efficiat̃ presbyter.facit.c.presbyter.xxiij. dist. ¶ †Nonagesimoseptimo papa põt facere nõ factũ haberi pro facto.c.is qui.de sponsa.z matri. Dic qꝺ boc in ꝙcernentibus ius diuinũ nõ hz locũ.c.sicut.xlvij.dist. ¶ Nonagesimooctauo papa põt facere nõ scitũ haberi pro scito.cle. vnica.ꝺ ꝙcess. preben. Hoc hz locũ in ꝙcernentibus ius positiuũ vt pz p illum text.in.ꝺ.cle.vnica. ¶ Nonagesimonono papa põt adequare quadrara rotũdis. Hosti.z.ꝺ. Abb.in.c.cũ venissent. de iudi. Dic vt proxime dixi. ¶ Centesimo papa põt esse iudex in proprio delicto.ꝺ. Abb.in.c.cũ venissent.de iudi. Dic in ꝙcernẽtibus ius positiuũ,alias secus capitu.si papa.xl.dist. ¶ Centesimoprimo papa priuat quẽ iure suo dñ statuit vt si nõ appelletur a sñia intra.x.dies.sñia trãsit in rẽ iudica.c.cũ inter,z.c. qꝺ ad ꝙsultationẽ.de re iudi. Dic qꝺ hoc papa facit ex cã,vez pp negligẽtiã partis.z sic põt.not.p Fely post altos docto.in.c.que

86 in ecclesiax.ꝺ ꝙsti. ¶ †Centesimosecꝺo papa priuat quẽ iure suo p prescriptionẽ,vt c.j.ii.z p totũ.de prescrip. Dic qꝺ hoc facit ex cã ne dominia rex sint sub incerto.ꝺ. Abb.in rub de prescriptio. Joan. and.in regula,possessor.de reg.in.in.vj.in mercuri. ¶ Centesimotertio papa põt mortuũ absoluere ab excõicatione.rex.in.c.a nobis. el.ij.de sent.excom.z pronuntiare quẽ hereticũ post mortẽ suã.text.in.c.sane.xxiij.q.ij. Dic qꝺ hoc faciendo nõ facit ꝑ ius diuinũ,sed illud demandat executioni. vt dr̃ in illo.c.a nobis.qꝺ si excõicatus moriendo habeat ꝙtritionẽ per q̃ remittitur excõicatio quo ad deũ, papa potest illũ absoluere quo ad ecclesiã etiã post mortẽ.idẽ in illo q moritur hereticus quo ad deũ post mortez potest declarari hereticus quo

87 ad ecclesiam militantem,z sic hz locũ.ꝺ.c.sane. ¶ †Centesimo quarto papa potest quẽ nobilitare post mortẽ z sibi dare gradũ militie.no.ꝺ. Abb.in.c.a nobis. el.ij.col.ij.super gl.in ver. relaxatũ.de sen.excom. Bar.in.l.j.C.de digni.lib.xij. Dic quod illud nõ est ꝑ ius diuinũ z ille honoz attribuitur corpori,secus si attribuatur anime vt doctorare aliquẽ,qz illud nõ põt fieri post mortem,vt no.ꝺ. Abb.in.ꝺ.c.a nobis.col.ij.de sent. excom. z sic videtur per ista argumenta posse ꝙcludi qꝺ papa sup iuramento põt dispensare. Nunc venio ad solutionẽ principalis q̃-

88 stionis.vez an papa possit dispensare sup iuramẽto. †Presupposita obligatione sup iuramento.dic post doct. qꝺ in causa in qua papa hz plenariã potestatẽ ẽt sine cã potest absoluere z super eo dispensare,qz tunc in omni iuramento semper auctoritas pape intelligitur excepta.c.venientes.eo.titu.de iureiur. Pone casum qꝺ iurat̃ aliquid in preiudiciũ superiox.c.per. ad nostrã.el.iij.eo.tit.de iureiu.facit.c.cũ tpe.de arb.vbi nõ vz renũtiatio primilegij in preiudiciũ principis . facit ẽt.c.qstitutus. de rescri.z in.c.cũ accessissent.z in.c.cũ ab. de consti. ¶ Si aũt iurm tendat in deum papa sine cã nõ põt absoluere,qz hoc esset ꝑ ius diuinũ.rex.in.si is qui.xxiij.q.iij.z.c.manet. xxiij.qõ.j. Jo.an.post Vincen.in.c.ij.de sponsa.not.in simili in.c.nõ est. de voto. Si aũt iuramentũ respiciat cõmodũ tertij,tunc sine cã papa nõ potest absoluere. Archi.in.c.auctoritate.xv.q. v. facit.c.j.eo.tit.de iureiur.no.in.c.significante.ꝺ censi. z in.c.ij. de sponsa. Quod procedit etiã si iuramentũ respiciat cõmodum vtriusqz ꝫbentium. ¶ Limita istud mẽbrum nisi esset turpitudo ex parte recipientis.c.debitores.eo.tit.de iureiur. Aut interueniss̃et metus,qz tunc parte nõ vocata papa potest absoluere. facit.c.si vero.z.c.vex.eo.tit.de iureiur. Aut inrm esset prestitum super bonis ecclesie,qz tunc sine cã dispensare cũ illis papa hz plenariam potestatem.ꝺ. Abb.in.c.cõstitutus.de religio.z in.c.cum inter priorem.de excep.no.in cle.pastoralis. de sent. z re iudi.z in.c.inter quatuor.ꝺ maiorita.z in.c.j.de cã possess. Vide do. Cardi.in cle.j.§.fi.q.xvij.eo.ti.ꝺ iureiu. z.ꝺ. Abb. in.c.quanto.col.ij.eo.tit. Spec.titu.de legato.§.nunc ostendẽ dñ.versi.xxiiij.sanctus Tho.scꝺa secũde.q.l.lxxxx. articulo. ix.ꝺ. Card.sanc. Sixti in libello de ptãte pape.q.xxxviij. Archi.in.c. Archidiaconum.lxxxv.dist.z in.c. qui sacramento. xxij.q.v. Domi.de sanc.gemi.in.c.ij.de renunc. summam pisanellã.tit.de iuramento.j.§.pennlt.cum simili.vt per Fely.in.c. constitutus.col.viij.versi.generaliter.de rescri. Adde Paul. de cast.in auct.sacramenta puberum.C.si aduer.ven.ꝺ. Dbi. decium in.c.j.super gl.in verbo,ab omnibus.in.ij.lectu. de cõstitu. Adde etiam Ange.de clava.titu.de iura.v.§.ꝺ. Abb.in .c.cum contingat.col.xv.eo.titu.de iureiur.z in disputatione. stante statuto. ¶ Limita omnia prem̃ssa quando papa non potest dispensare sine cã nõ haberet locũ quando papa non vellet ex toto tollere,sed dilationem aliquã concedere super obsernãtia ipsius iuramenti,quia differens ex hoc non videtur esse trãsgressor.argumen.c.non est de voto. Domi. de sanc.gemi.in.c. ij.de renuntia.vt in simili no. Jnn.in.c.que in ecclesiarum. de te

89 stibus.†vbi licet papa non possit tollere ius alterius sine cã, tamen potest dilationem concedere super illo.no. Fely. in dicto. c.constitutus.de rescript.col.viij.in simili facit quod notat idẽ Fely.in.cap.ad apostolice.de exceptio.per text.valde notabi. in.c.veniens.el.ij.in fine.de testib.vbi potest absoluere ad cautelam testem,vt possit ferre testimoniũ,z clericum excommunicatum,vt possit habere beneficium soluz ad illum finem. Et dũ superius fuit dictum quod papa potest absoluere a iuremẽto ex causa quando tendit in deum aut in preiudicium tertij que dicitur causa rationabilis vide.ꝺ. Abb.in.c.quanto.col.iij. codez titu.de iureiur.vbi dicit quod iusta causa est si cõtinet turpitu-

dñē ex parte recipiētis p.c.j.ꝛ.c.debitores.eo.tit. de iureiur. aut si interuenit metus.c.vex.ꝛ.c.si vo.e.ti ó iureiu. ¶ Vel ēt qñ pp scādalū euitādū gl.in.d.c.ꝑto.eo.ti. Inn.c.venerabilē.de elect. Aut ēt dī cā vbi maior vtilitas iminet cōmutatiōe. Inn.in.c.debitores.eo.ti. Aut qñ cōmutatur in melius.c.pueritr.el.ij.eo.ti. ¶ Cā ēt dī fauor publicus.p tex.in.l.itē si vbe ratū.ff.de rei vendi.vbi fundus tertij datꝰ militibus fauore reipublice. Bar.in proe.ff.ex.in.ij.col.per tex.quē dicit meliorē de mādo.in.l.venditor.§.si qstat.ff.cōmu.predio. Fely.in.c. que in ecclesiarū.col.viij.de qsti. ¶ In simili facit illud qó dicit dom. Abb.in.cū ad monasteriū.de sta.mo.ꝛ in.c.ex publico.de cōuer.qiuga. †vbi dicit qꝫ si sit vnicus filius regis monachus papa pōt dispensare cū eo vt ꝫbat matrimoniū. ¶ Facit qó not. d. Abb.in.c.j.in fine de voto.vbi dicit qꝫ si infidelis velit venire ad fidē sub ista qdōne dōnū ꝫbat matrimoniū cū filia alteri⁹ monacha qꝫ tūc papa pōt dispēsare. ¶ Cā ēt est vt euitet pcm futurū.tex.in.c.quāto.vbi pmittit venienti ad fidē ꝫbere ꝟz matrimoniū si prima vxor nō vult venire ad fidē, ꝛ nō pōt manere cū illa sine peccato. Ad premissa adduco tex.no.in.c.innotuit. de elect.vbi dicit tex.qó multū facit ad dispēsationē obtinēdaz a papa requisitio principis cleri ꝛ populi. Ad istā materiā allego bonū tex.c.sup hoc.de renun.vbi vī dicere tex.qó cā legitima ad dissoluēdū siue ad reuocādū resignationē est qñ resignatio est facta p vim aut metū vel oppressionē aut interuētu pecu-
91 nie vel ex promissione extorta. ¶ †Vel ēt cā dī legitima qñ cā sup qua dispensatur est valde vtilis ecclesie. d. Ab. in.c.at si.§. de adulteriis.col.fi.de iudi.facit.c.de multa.de preb. Et an cā presumat in dispēsatione vide. d. Abb.ꝛ Fely.ꝛ.d. Phili.decīū in.c.que in ecclesiarū.de qstitutio. Sed an papa possit seipsum absolnere a iurō. d. Abb.in.c.fi.de instī.p illū tex.vī sentire qꝫ nō possit seipsum absolnere a iurō. Tñ ꝛiū puto de iure vex qó imo papa possit seipsum absolnere in casibus in qbus pōt alios absolnere, vt no. d. Phi. decius in.c.j.sup glo.in ver. ab oībus.in.ij lectura de qsti. allegat.l.si qsul.ff.de adop. in simili no.in.c.cū venissent.de iudi.vbi dicitur qꝫ papa pōt esse iudex in cā ppria. Et p ista opi.induco.c.cū in iure.ó elec.vbi tex.dicit qꝫ qñ procedit p formā cōpromissi eligens pōt seipz eligere. facit ēt.c.p venerabilē.q filij sint legi.istud vī sentire. d. Abb. in.d.c.quāto.col.ij.de iureiur. ¶ Et istud ēt puto pcedere in foro penitentiali.ꝛ probo hoc mō, qꝛ.b. Pet. nō fuit confessus
92 peccatū nisi deo.c.petrus.de peni.dist.j. †sed qfessio circa solēnitatē vī instituta a iure positiuo ꝛ ex institōne ecclesie gl. ꝛ doc. in.c.ois.p illū tex.de peni.ꝛ remis. ergo papa nō teneꝫ cōfiteri nisi soli deo. ¶ Nec ob. si dicaꝫ qꝫ papa venit ꝫ vniuersalez statū si nō qfiteret, vt no. d. Abba. in.d.c.ois.de peni. ꝛ remis. ꝫ quē nō pōt venire.c.sunt qdā.xxv.q.j. Dic qꝫ nō venit ꝫ statū ecclesie si qfiteaꝫ sibijpsi cū possit pūtare vices duoꝝ.d.c.cū venissent. ¶ Nec obstant ille regule iuris diuini, qfitemini alterutrū, ꝛ ostēdite vos sacerdotibus, qꝛ loquunt figuratiue ꝛ nō preceptiue, vt no. do. Abb.in.c.ois.ó peni.ꝛ remis.ꝛ ꝫ figuras iuris diuini papa pōt dispēsare, vt no. doc.in.c.si diligēti.de for. cōpe.ꝛ rō qꝛ nō obligant ad pcm mortale. d. Abb.in.c.ij. ó cōsue. Et posito qꝫ importarēt preceptū apostoli, vt dicit. d. Ab. in.d.c.ois de peni.ꝛ remis.ꝛ Ang.de clauasio in sua summa ꝟz ꝫ apostolū papa dispēsat gl.ꝛ.d. Abb.in.c.pposuit.de concess. preb.gl.ꝛ doc.p illū tex.in.c.lector.xxxiij.di.ꝛ in.c.presbyter. lxxxij.dist.ꝛ ita greci seruant qꝛ solū qfitent deo. d. Abb.in.d.
93 c.ois.de peni.ꝛ remis. †Et sic est qcludēdū qꝫ papa pōt seipm absolnere a iuramēto etiā in foro penitentiali per iura ꝛ rōnes superius allegatas. Nunc venio ad alios inferiores a papa an possint absolnere a iuramento ꝛ super illo dispensare.

SVMMARIVM

1 Papa in quibus a ceteris differat episcopis.

Quero secundo de epo an possit dispensare sup iurō. Omissa disputatione crederē dom qꝫ eps ex cā possit dispēsare sup iurō qñ est cā iusta, vt no. Inn.ꝛ ibi do. Abb.in.c.debitores.eo.tit.de iureiur. idē. d. Abb.post. d. Anto.in.c.quāto.eo.tit.col.iij. Spe. tit. de lega. d. Abb.plene in.c.cū qtingat.ꝛ in.c.j.eo.tit.de iure. Ang.de claua.in sua summa titu.de iurō.vj.§.j.idē.d.Abb. in.c.si vero.ꝛ in.c.vex.eo.tit.de iureiu.cū simi. vt p Fel.in.d. c.j.eo.ti.de iureiur. Et hoc procedit qñ est dubiū an sit licitū vel illicitū pficuū vel nociuū, qꝛ tunc pōt eps absolnere ꝛ dispēsaꝫ, vt no. Inn.in.c.debitores.eo.ti.de iureiu.ꝛ late Laur.de rod. in tractatu de vsuris.q.cxxij.ꝛ.s. Tho.ij.ij.q.lxxxix.artic.ix. Pōt ēt eps dispensare qñ iurm est permissiuū. Pet. de anch. in.c.venerabilē.in fi.de elec.ꝛ ēt qñ vellet cōmutare in melius do. Abb.per illū tex.in.c.puenit.el.ij.eo ti.de iureiu.ꝛ in.c.j. de voto.vide ad plenū p.d. Abb.in.c.cū qtingat. col xvj. vbi enumerat casus in qbus eps pōt dispēsare sup iurō. idē. d. Ab.
1 in dispntatione stāte statuto.circa fi. †Ista solū erit differentia inter papā ꝛ epm, qꝛ in factis magnaꝝ psonaꝝ vel multū dubijs dz recurri ad papā. sic pōt intelligi.c.per venerabilē.q filij sint legi. sed in alijs poterit eriā eps respectu sue diocesis dispensare papa respectu totius orbis, vt no. Spec.titu.de lega.§.nūc ostēdendū.versi. xxiij.d. Abb.in.c.quāto.col.iij.eo.ti.de iureiu. Et in quibus casibus pōt eps dispensare. vide. d. Abb. Fely.ꝛ do. Phil. decium in.c.at si.ꝛ.§.de adulteriis. de iudi.

SVMMARIVM

1 Episcopus quid possit in capitulo sede vacante.

Quero tertio †ꝛ qd in cap.sed vacāte dic qꝫ pōt dispēsare, qꝛ hz iurisdōnē in spūalibus cū tpalibus sede vacāte.c.penul.ꝛ fi.de sup.negli. prel.in. vj. Pōt iudicare de hereti sede vacāte.c.ad abolēdā.de here. Et dat coadintorē epo.c.vni.§.si vo.ó cleri.egro.ꝛ multa alia vt p.d. Ab.in.c.cū oliz.de maio. Joan.in.c.vni. de ma.ꝛ ob. ꝛ ibi Bomi.de san.gem. Dispēsat ēt sup septēnio, vt no. Bom. de san.gem. post Joan.in.c.cū ex eo.de elec.in.vj. Card.qsi. xxxv. Fel.in.c.j.col.v.eo.ti.ó iureiu. Alius āt plarus inferior epo q nō hz iurisdōnē epalē nō pt dispēsaī, vt no. d. Ab.i.c.ꝑto.col.iij.e.ti.ó iureiu. facit gl.in simili in cle.j. ó vit.ꝛ ho.cle.

SVMMARIVM

1 Episcopus partem in cuius fauorem prestitum est iuramentum potest absolnere.
2 Creditor iuramentum tollere dicitur maiorem prima iurata cō cedendo dilationem.
1 **Quero quarto** † quid in pte in cuius fauorē iuramētū ē prestitū. dic qꝫ hz iurm principaliter respiciat ꝛ obliget erga deū.c.debitores. eo.ti. nisi in illi in cuius fauorē iuraī obligōnē remittit ꝛ non indiget iurans alia absolutione, qꝛ deus vī ēt remittere cuz ad vtilitatē partis iurm respiciat. d. Abb.p illū tex.in.c.j.eo.ti.de iureiu. tex.in. c.ij.de spōsa.ꝛ in.c.ij.de renun.ꝛ in.c.significauit.de cēsi. Istō nō procedit vbi tale iurm ptineret ad religionē aut pietatē, qꝛ tūc partes nō pūt iurm remittere, vt no. Spec.eo.ti.de leg.§.nunc ostēdēdū.ver.hoc quoqꝫ. Secus qñ iurm tēdit ad cōmodū vel incōmodū partiū sup re ad qꝫ quo ad deū nō teneba nec qcet nit cultū diuinū, vt no. plene Fely.in.c.j.col.j.eo.ti. de iureiu. adde Auge.de clausio titu.de iurō.vj.§.ij. in sua summa. ad de in simili qó no. d. Phil. decius post do. Abb.in.c. pterea. ó appella. ¶ Limita premissa nisi pars que iurauit iā incurrisset periurīū, vt no. Fel.in.c.j.col.j.eo.ti.de iureiu. †Et credi-
2 tor dādo maiorē dilationē qꝫ sit prima iurata vī tollere iurm, vt no. Lar.in.c.j.§.nos itaqꝫ.in.v.q.p.c.preterea.ꝛ ibi docto.de appella. Et progato termino adhuc durat vinculū primi iurī, vt no. Bar.in.l.j.§.ꝛ post operis.circa mediū.ff.de ope.no. nū cia. Bal.in.c.venerabilē.de elec.vbi dicit qꝫ prozogans termi nū in quo quis iurauerat vī progare cū eisdē qualitatibus put est de natura prozogationis.no.gl.in.c.hi qui.ó preb.in.vj. In simili vide qó no. Inn.in.c.preterea.ó appel. vbi dicit qꝫ si pre ceptū est Titio sub pena excōicationis vt soluat Sēpronio.j.x. dies, si Sēpronius progat terminū nō incidit in excōicationē, ꝛ si aduenīente termino prozogato non soluat incidit in excōicationem cum simili, vt no. Fely.in.c.j.eo.ti.de iureiuran.

SVMMARIVM

1 Index secularis iurm remittere ꝛ iurātē absolnere non potest.
2 Index secularis partem cogere potest ad remittendū iuramentum turpitudinem continens.
3 Index secularis quem periurium incurrisse potest declarare.
4 Index secularis de nullitate absolutionis a iuramento facre p ecclesiasticum iudicem potest absolnere.
5 Exceptio excōicationis coram iudice seculari potest opponi.
1 **Quero quinto** †Quid in iudice seculari an pos sit remittere ꝛ absolnere a iurō.

ꝛ est

ꝛ est dom qđ nō rone spiritualitatis quā in se hz inſm.c.venera
bilē.de elec.facit gl.finalis in.c.cū sit generale.de fo.cōp. do.
Abb.in.c.significante.in primo not.de pigno.Host.in.c.tuā.
sup gl.de ordi.cog.Bomi.post alios in.c.fi.de fo.cōpe. in.vj.
Fely.in.c.j.eo.tit.de iureiur.adde.d.Pbi.decīū in rubri. de
indicijs col.ij.sup ꝗtinuatione.d.Abb.in.c. literas.col.iij. de
iuramen.calum.ꝛ sic cognitio sup viribus inſi nō spectat ad in
dicē secularē per.c.venerabilē.de elec.c.fi.de fo.cōpe.in.vj.
facit.c.licet.eo.ti.de iureiurā.in.vj. Ratio est qꝛ est cā spūalis
que spectat ad indicē spiritualē nō secularē.c.cernimus.ꝛ ibi p
gl.ꝛ doct.de indicijs. ¶ †Limita premissa qñ ꝗstat enidēter qꝺ
inſm ꝗtinet turpitudinē ex parte recipiētis qꝛ tunc index secu-
laris pōt cōpellere partē ad relaxādū inſm,vt nota.Fede.ꝗsi.
cclxxij.ꝛ Roma.singulari sno.ccccxcj.incipiente vbi iura.ꝛ di-
cit qꝺ ita fuit indicatū,Fel.in.d.c.j.eo.titu. ¶ Limita etiā scđo
qñ inſm est validū qꝛ tunc index secularis pōt cōpellere partez
ad seruādū iuſm,qꝛ ista.q.nō est spiritualis,vt not.d.Abb. in.
c.literas.col.iij.de iura.calum.ꝛ in.c.cū sit generale.de fo.cō-
pe.Jo.an.in.c.fi.de fo.cōpe.in.vj. ¶ †Limita ēt tertio qđ in
dex secularis pōt declarare quē incurrisse periurīū casu quo ꝺ
hoc nō esset dubiū.Roma.singulari sno.ccccxx.incipi.ego co-
rā magnis dominis.qꝛ.l.secularis punit periurīū.l.j.ff.ad turpi
lia.ꝛ.l.si qs maior.C.de transact.ergo index secularis pōt hoc
declarare.d.Ant.in.c.cū sit generale.de fo.cōpe. vbi dicit qꝺ
si secularis pōt punire qđ est ꝗñs, poterit ēt cognoscere qđ est
añcedens.Sed intellige qñ ꝺ hoc nō est questio iuris sed facti
per no.in.l.titia.ff.soluo.ma.Fel.in.c.j.eo.ti.de iureiur.Intelli-
ge ēt istud qñ res clara est,secus si esset dubia qꝛ tunc ad eccle-
siasticū recurritur.d.Pbil.decius in.c.decernimus.col.pen.
de indi. ¶ †Limitatur quarto qꝺ index secularis pōt cognosce
re de nullitate absolutionis a inſo facte p ecclesiasticū iudicez.
Pet.de anch.in ꝗ. cclxxxiij.incip.retēto ordine dubioꝝ.in.
iij.col.monet p.d.Jo.an.in.c.cū in iureperitus.ℨ.ꝺ offi. dele.
ꝛ in.c.j.de offi.ord.vbi dicit qꝺ index secularis nō tenet exequi
preceptū ecclesiasticū si scit vel suspicatur de eius iniustitia. vi-
de do.Pbi.dec.in.c.at si.de iud.Fely.in.c.j.eo.ti.de iurein.
Mā corā seculari iudice inſm clericatus produci pōt ad facie
dū fidē de clericatu.facit.c.si index.de sen.excom.in.vj.Bal.
in.l.si qua p calum.col.ij.versi.sed pone.C.de epi.ꝛ cleri.ꝛ etiā
corā iudice seculari emācipatio clerici fieri pōt.Rota dec.vij.
in tit.de iudi.in nouis.Bomi.ꝺ san.gemi.in.c.fi.ℨ.si vero col.
ij.in.vj. †Et ēt corā seculari exceptio excōicationis opponi pt,
vt no.Bal.i.c.plz.in fi.C.ꝺ sa.san.eccle.ꝛ in.c.intelleximus.ꝺ
indi.col.ij.Et hoc intelligitur qñ ꝗstat de excōicatione ad istuz
effectū vt repellatur excōicatus.secus si de validitate eius dubi
tetur,qꝛ talis cognitio ad ecclesiasticum debet remitti, vt tenet
Cal.in consi.ix.tit.de foꝛ.cōpe.Bal.in.l.quoties.in fi.C.de iu
di.do.Pbi.decius in.c.decernimus.de indi.col.fi.

SVMMARIVM

1 Juramentum an possit reuocari parte absente.
2 Absolutio a iuramento non ꝺz impendi nisi causa cognita.
3 Jurans soluere tenetur sed non ad vsuras.
4 Citatio partis requiritur in absolutione a iuramento de vsuris
  solnendis vel non repetendis.
5 Absolutio facta parte non vocata est nulla.
6 Absolutio a iuramento illicito fieri potest parte non vocata.
7 Absolui potest quis a iuramento parte non citata quando iura
  uit se eam non vocaturum.
8 Papa a iuramento parte non vocata in bis in quibus plena-
  riam habet potestatem absoluere potest.

Quero sexto An pars sit vocanda in absolutione
1 seu dispēsatione a inſo. Omissis opi.
doc.quas recitat do.Abb.in.c.j.eo.ti.de iurein.dicit ipse †qđ
iuſm est obligatoriū ex parte iurātis,ꝛ aliquā vtilitatē continet
ex parte recipientis nunqꝫ ꝺz reuocari nisi vocata parte.ꝛ rō ē,
qꝛ ex quo p solutionis actū preiudiciū irrogatur parti in eo qꝺ si
bi vtilitas amitteretur ꝺz pars vocari, qꝛ nil ꝺz fieri in preiudi-
ciū absentis.c.j.de cau.pos.ꝛ proprie.c.inter quatuor. ꝺ maio.
ꝛ obe.in.q.ix.c.caueant.ꝛ.c.omnia.ff.ꝺ re iudi.l.ꝺ vnoquoqꝫ.
ꝛ.l.fin.C.si p vim vel alio mō. Partis aūt accipientis vī quasi
semp interesse, qꝛ vtile est habeī partē vinculatā inſo,cū multa
2 inſm operetur ꝛ saltē accumulet foꝝ foro.c.fi.de foro cōpe.in.
vj.facit.l.cū pater.ℨ.filius matrē.ff.de lega.ij. †Item absolutio
nō ꝺz fieri nisi cā cognita,vt not.Jnno.in.c.ad aures. qđ met.
cau.ꝛ Spec.in titu.de lega.ℨ.nunc ostendēdū.versi.xxiij.ꝛ se-
quēti.Sed cause cognitio adhiberi nō pōt parte non vocata.l.
in cāe.ℨ.cā cognita.ff.de mino.ꝛ.c.tū ex literis.de in integrū re-
stitu.ꝛ.l.fi C.si per vim vel alio modo.ꝛ subdit idē.d.Abb.hec
vera esse nisi notorie ꝗstet inſm continere turpitudinē ex parte
recipientis, ita qꝺ certū sit parti absenti in hoc nullam defensio
nē cōpetere.nā tunc dicit absolutio valere parte nō vocata.nā
si hoc casu valeret snia sup principali.vbi agitur de maiori pre-
iudicio fortius vz absolutio. vbi nō agit de tanto preiudicio.c.
bone.ℨ.ꝰ legatū.de electio.ꝛ.c.quāto.ꝛ qđ ibi no.Jnn. de trās
la.prelato.c.venerabilē.de elec.ꝛ.c.olim.de re iud.ꝛ qđ no.in
.l.ij.ff.de admini.re.facit.c.per tuas.de vsu.si ergo.q.iuramen
ti est corā eo ꝛ notorie ꝗstat de illius turpitudine,pōt absoluere
ab illo inſo absq; eo qđ vocet partē.allegat.c.pueuit.el.ij.eo.
tit.de iureiur.ꝛ per hoc infert intellectū ad.c.debitores. eo.ti
3 tu. †vbi cōpellitur iurans soluere ꝺz.n.intelligi qñ nō ꝗstat qđ
iuranit soluere vsuras vt qꝛ ꝺctus erat sub forma licita ꝗceptus
nō poterat ꝗstare añ finē termini vel pp absentiā partis vel qa
terminus instabat vl̄ pcedit qñ pars nō curabat petere absolu
tionē,vt sentit gl.in.d.c.debitores.ꝛ dicit istud procedere in ca
su.c.j.ꝛ.d.c.debitores.ꝛ.c.si vero.eo.ti.de iureiur. Ego puto
oia premissa vera preter intellectū.c.debitores.eo.ti.qꝛ imo di-
co qđ ꝳz ꝗstet qꝺ ꝺctus sit vsurarius,tñ pars in absolutione ē vo
cāda,ꝛ istud probo per.c.j.eo.ti.dñ dicit qꝺ pars est cōpellēda
ad relaxandū iuramentū sup vsuris ꝛ sic presupponit vinculū ꝛ
interesse partis quare pars est vocāda p iura superius allega-
ta.Ad istud facit.c.debitores.eo.ti.vbi ꝳz ꝗstet ꝺ vsuris. tñ rō
ne iuramenti cōpellitur soluere vsuras. Et pro ista parte quam
d.Abb.alleg.in terminis Jo.an.in addi.Spec.sup rub. de iu
4 reiur. †vbi dicit qꝺ in absolutione a inſo de vsuris soluendis vel
de vsuris nō repetendis requiritur citatio partis.idem ꝳz Jnn.
in.c.debitores eo.ti.ꝛ monetur,qꝛ interest creditori, vt citetur
ēt in.d.casu ex eo forte,qꝛ poterit opponere exceptionē ꝛ pba
re qđ ipe petēs absolutionē est vsurarius ꝛ sic nō ꝺz audiri.c.qꝛ
frustra.de vsuris.ꝛ ēt qñ iuratū est de non repetēdis vsuris for-
te posset opponere exceptioni qꝺ sponte illas remisit ꝛ donauit
ꝛ pp hoc iuranit nō repetere,ꝛ istā ēt partem sequitur Fely.in.
5 d.c.j.eo.ti.ℨ do.Abb. †Et ita istud pcedit qꝺ absolutio facta
parte non vocata est nulla ēt si fiat apud papam vt no.Jnn.in.
c.ij.de renun.do.Abb.ꝛ Fely.in.d.c.j.eo.tit.de iureiur.ꝛ ista
est cōmunis opi.ꝛ verior a qua non est recedendū. ita ēt ꝳz do.
Pbil.decius in.c.qua fronte col.fi.de appel.Pet.de anch.
ꝗsi.cclxxxiij.incipiente retento ordine.col.j.Oldra.ꝗsi.ccxx.
ad duplicem finē in prin.Alber.in rub.de vsu.in fi.Petr. de
ancha.in consil. cxcix.Lauren.de rod.in.c.consulnit.de vsur.
6 ¶ †Fallit primo qñ constat iuramentum esse illicitum vt notat
do.Abb.in.c.qua fronte.de appell. Fely.post alios in.d.c.j.
eo.tit.de iureiur.Cardinalis ꝗsi.xxxv.ad dubia.col.ij. ¶ Se
cundo fallit quando non ageretur de preiudicio partis quia tūc
citatio partis non requiritur.Oldra.consi.cxx.Calde.ꝗsil.vij.
in titu.de iureiu.ꝛ in consi.primo ti.de feriis.Jmo.in cle.dispē
diosam.de iudi.Pau.de cast.in consi.ccxiij.col.pen. ¶ Ter
tio fallit qñ periculum est in mora quia tunc nedum citatio, sed
nec absolutio est necessaria vt no.Jnn.in.c.venerabilē.de elec.
Bald.in.l.non dubium.col.pen.C.de legi.do.Abb.in.c. quā
7 to.col.v.e.ti.ꝺ iureiu.Roma.in singulari.ccccxcj. ¶ †Quar-
to fallit nisi iurasset non vocare creditorē in iudicio,qꝛ tunc pōt
absolui parte nō vocata in iudicio vt no.Fely.in.c.j.eo.tit. de
iureiur. ¶ Premissa ēt procedunt in papa vt not.Jnn.in.c.ij.
de renun.Fely.post domi.Abb.in.c.j.eo.ti.de iureiur.per.c.
cum olim.de re iudi.facit cle.pastoralis.eo.tit.de re indi. nota
tur in.c.inter quatuor de maio.facit.c.qualiter.el.ij.de accusa-
tio.ꝛ ratio est quia defensio.competit de iure naturali dicta cle
men.pastoralis.de re iudi.ꝛ contra ius naturale papa non po-
test dispensare no.in.c.que in ecclesiarꝝ.de ꝗstit.ꝛ ius naturale
est immutabile.c.j.ij.v.dist. †Istud limita respectu pape nō ha
8 bere locū in quibus habet plenariā potestatem quia in illis po-
test absoluere parte non vocata vt no.do.Abb.in.c.inter qua-
tuor.de maio.ꝛ no.idem do.Abb.in simili.in.c.cū inter. de ex
cep.in terminis no.domi.Abb.in.c.quanto.col.ij.eo.ti. de iu
reiu.ꝛ ratio est quia auctoritas pape in tali casu semp intelligit
excepta.c.venientes.eo.ti.de iureiu.facit.c.constitutus.de re
scri. ¶ Scđo limita nisi papa absolueret solū ad vnum effectuꝫ
aut suspenderet ad tps,qꝛ tunc papa pōt parte nō vocata vt no-
tat Fel.in.c.constitutus.col.viij.ver.generaliter.de rescrip. in
simili no.Fel.in.c.ad apostolice.de excep.per.c.veniens.el.ij.
circa finem de testi.ꝛ ex his sit expedita ista questio.

SVMMARIVM

1 Periurus an sit ipso facto priuatus beneficio an vero per sententiam priuandus.
2 Jus quodnis beneficij in irregularem etiam & homicidam cadere potest.
3 Periurus ab actione seu ab agendo est repellendus.
4 Irregularitas non incurritur nisi a iure exprimatur.
5 Periurus temerarius beneficio non priuatur.
6 Collatio facta periuro est nulla iure ipso.
7 Homicida est puniendus grauius qꝫ periurus.
8 Pena periurij que sit in foro penitentiali.
9 Jurans per sacra prohibita vltimo punitur supplicio.
10 Jurans per sacra licita quando puniri debeat & qua pena.

Quero septimo. †An piurus sit priuatus beneficio, an veniat priuãdus. d. Abb. post alios. in. c. querelã. eo. tit. de iureiur. dicit q̃ periurus nõ est ipso facto remotus a bñficio sed est priuãdus p sententiã, & illud sentit ibi text. dñ dicit remouentes qõ vꝝ requirere sniaz. Inn. in. c. inter dilectos. de excess. prel. vbi dicit q̃ petenti beneficiũ nõ põt opponi exceptio periurij aut alterius criminis nõ inducentis priuationẽ ipso iure a bñficio. idẽ no. d. Abb. in. c. tua. eo. tit. de iureiur. Bomi. in. c. quo iure. col. pen. viij. dist. vbi dicit q̃ nullũ crimẽ priuat quẽ ipso iure a beneficio. allegat Inn. in. c. cũ nostris. de qcess. preb. idẽ Bomi. de san. gemi. in. 2 c. studeat. l. dist. col. ij. †vbi dicit q̃ in homicidã & irregularẽ cadit omne ius bñficij. d. Abb. in. c. fi. de presump. & in. c. j. de rescrip. & in. c. cũ nostris. de qcess. preb. & in. c. inter dilectos. de excess. prel. & in. c. si constiterit. col. ij. de accusa. & in. c. itẽ cũ qs. in pen. col. de resti. spol. facit. c. ij. de rescri. ibi cognito & probato de periurio amoueretur ab ecclesia. & in. c. fi. eo. ti. de iureiu. in. vj. ibi silentiũ imponi debebit. Fely. late in. c. querelã. eo. ti. de iureiu. & in. c. ij. de rescript. Ad premissa facit. c. peruenit. de fideius. & nõ solũ dz priuari bñficio sed etiaz ad futura inhabilitatur. d. Abb. per illũ tex. in. c. tua nos. eod. tit. de iureiur. el. ij. not. & rõne periurij qs ab ordine deponit. c. cũ nõ ab homine. de iudi. & rõne periurij emphyteota priuatur 3 ab emphyteosi. d. Abb. in. d. c. querelã. de iureiu. †& rõne periurij qs agere prohibetur glo. fi. in. c. parruli. xxij. q. v. & hoc in cã in qua periurus fuit, secus in aliys. Alex. i. l. si qs maior. col. fi. C. de transactio. Fely. in. c. dilecti. de except. qõ ẽt bz locũ in epõ q̃ p periurio grauius punitur. c. sunt. qdã. eo. tit. de iureiu. d. Abb. in. c. fi. v. no. de excess. prel. Card. in cle. qstitutionem. Bal. in. l. cũ fratrez. col. ij. C. de his qui. vt indig. & ista est cõis opi. a qua nõ est recedendũ, lz Andr. barb. teneat ꝯriũ in. c. ij. de rescrip. post do. Anto. p aliqua fundamẽta satis debilia, tñ ad ista rñdet do. Nbi. dec. & qcludit cũ cõi in. d. c. ij. de rescri. & pro ista cõi opi. facit gl. pen. in. c. fi. ó iure patro. que dicit qõ pena nõ est imponenda nisi exprimatur a iure. facit gl. in cle. ij. 4 in verbo suspensus. de vi. & ho. cler. †vbi dr̃ qõ qs nõ incurrit irregularitatẽ nisi exprimatur a iure. & in dubio presumit̃ q̃ pena sit imponẽda p sniaz nõ ipso iure. Bal. in. l. j. in fi. C. de le. facit gl. in. c. vnico. de sagitta. & in. c. ij. d. matri. qtrac. ꝯ interdictuz ecclesie. facit gl. in summa. xv. q. viij. que dicit qõ nullũ crimẽ inducit priuationẽ bñficij nisi exprimatur in iure. glo. in. c. aposto 5 lus. in gl. fi. lxxx. dist. facit gl. in. c. ij. & in. c. cũ vos. de offi. ord. d. Abb. in. c. cũ venerabilis. col. x. de excep. ¶ †Premissa limito nõ habere locũ in periuro temerario qz ille nõ priuatur beneficio. tex. in. c. sicut nostris. eo. ti. de iureiur. d. Ab. in. c. tua nos. eo. tit. gl. in. c. archidiaconũ. lxxv. dist. Nisi qstituat se in ter duo iura ꝯria, & tunc priuatur bñficio, lz iurm̃ sit temerariũ, vt no. d. Abb. p illũ tex. in. c. tua nos. col. ij. eo. ti. de iureiu. Et ẽt rõne fidei violate qs priuat̃ bñficio sicut periurus, vt no. do. Abb. in. c. querelã. eo. ti. de iureiu. & iurm̃ & fidei prestatio eq parantur. gl. in. c. ij. de sponsa. gl. in. c. fi. ne prel. vices suas. gl. in. c. qstitutus. de transac. Idẽ no. d. Ab. in. c. ad aures. q̃ metus can. col. j. Jo. an. & Archi. in. c. j. de sepul. in. vj. & rõ est qa iurans per fidẽ ita affirmat deo teste sicut si p euangelia quibus nõ debetur maior reuerẽtia qꝫ ipsi deo seu fidei sue, nec oportet q̃ iurm̃ sit prestitũ sup re sacra. c. & si Christus. eo. ti. de iureiu. Et istã opi. approbat Fel. in. c. querelã. col. iij. eo. ti. de iureiu. 6 †Et collatio facta piuro est ipso iure nulla qñ qstat notorie illũ esse periurũ, vt no. do. Abb. in. c. inter dilectos. de excess. prela. & in. c. querelã. eo. ti. de iureiu. & in. c. fin. de presum. & in. c. j. de re iudi. & in. c. ij. de rescrip. & in. c. cũ nostris. de qcess. preben. & in. c. graue. ó preb. in simili facit extrauagans Pau. que est in titu. de simo. que dicit q̃ beneficiũ collatũ simoniaco est ipso iure nullũ. Fede. consi. Lincip. queritur qz crimẽ periurij infamat per. c. testimoniũ. de testi. & c. querelã. eo. ti. de iureiur. Hosti. in. c. inter dilectos. de excess. prel. vbi exponit irritandã id est irritã nunciãdã cũ simili. vt per Fel. in. c. ij. de rescrip. & puto istã partẽ qtinere veritatẽ, lz Fel. teneat ꝯriũ in. d. c. querelã. eo. ti. de iureiu. †Magis tñ peccat homicida qꝫ periurus & grauius 7 punitur, vt no. gl. in. c. predicãdũ. xxij. q. j. Et dicit Richar. in iij. sniaz. dist. xxxix. q. iij. artic. j. q̃ homicidiũ directe ꝯriatur actui & virtuti, periuriũ aũt directe est ꝯ actũ virtutis latrie. sed caritas est nobilioꝛ qꝫ latria, qz nobilius est proximũ diligere qꝫ vez ex cã legitima iurare, ergo homicidiũ est grauius qꝫ periuriũ. Istã opi. approbat Ang. de claua. in sua summa tit. de periurio, & qñ iurm̃ nõ tendit in preiudiciũ tertij aut iudicis solum deũ bz vltorem. gl. in. c. quicunqz. in verbo recipiatur. vj. q. j. & l. ij. C. de rebus credi. secus si in preiudiciũ tertij. c. j. de crimi. 8 fal. †Pro periurio in foro penitentiali imponitur pena septenis. xxij. q. j. c. predicãdũ. & ita imponitur pro quolibet peccato mortali. xxxiiij. q. ij. hoc ipsum. tñ hodie pnie sunt arbitrarie. c. deus. de peni. & remis. c. mensurã. c. quẽ penitet. de penit. dist. j. & rõ põt dari qz hodie nõ solũ merita sed & corpora defecerũt. c. fraternitatis. xxxiij. dist. facit gl. in. c. maximianus. lxxxj. dist. in. imo penitentie ex cã pñt diminui & relaxari. not. do. Abb. in. j. c. & ij. & in. c. signãuit. & in. c. deus. de peni. & remis. facit gl. in. c. tpa plenitudinis. xxvj. q. vij. glo. in. c. latorẽ. xxxiij. q. ij. in foro contentioso est pena depositionis. c. cũ nõ ab homine. ó in 9 di. fm ius ciuile dic post doctores in. l. ij. C. de rebus credit. †q̃ si qs iurat p sacra prohibita, & habet ex qsuetudine, siue vez sue falsuz punitur vltimo supplicio, qz in qtemptũ nostre fidei sic iurare creditur. vt in auct. vt non luxu. ꝯ naturã. §. qm̃ quendã. si autem nõ bz ex qsuetudine tunc non sic attrociter punitur. & ibi dicit Cy. q̃ binus aut trinus actus non inducit qsuetudinez in isto casu, qz hoc in vitio lingue consistit, sed ponendus est ad 10 catbenã, aut alias arbitrio iudicis est puniẽdus. † Si aũt iurat per sacra licita siue permissa, & tunc si iurat vez nõ punitur, aut falsum, & sic deierat si sit testis & summus in causa publici iudicij & capitali, & tunc bz similitudinẽ supplicij. text. in. l. j. §. officij. & ibi glo. ff. ad legem corne. de sica. Aut in alia cã, & tunc punitur pena falsi. ff. de fal. l. j. in prin. Aut in principali psona ad quam res pertinet, & tunc aut caloze iracundie iurauit & soluz deuz bz vltorẽ, vt. d. l. ij. aut ex deliberatione, & non in preiudicium tertij solũ deum habet vltorem. gl. in. c. quicunqz. vj. q. j. Aut in preiudicium tertij & punitur crimine stellionatus. l. de periurio. ff. ó crimi. stelliona. & si sit periurus in eius officio, debet ab illo deponi. l. ij. §. miles. ff. de his qui. no. infamia.

FINIS

Solẽnissimus & singularis Tractatus de Virtute & viribus Juramenti, per excellen. Juris Utriusqꝫ interpretem Bo. Marcum Antoniuz Baueriã, ordinarie Bononie Legentem, exaratus.

SVMMARIVM

1 Juramentum facit valere actum omni modo quo potest. 45. Obligatio vbi nulla subest, ibi fideiussor accedere non potest.
2 Fideiussor iurans efficaciter, obligatur.
Fideiussor an possit obligari in plus qꝫ principalis.
3 Transactio facta post rem iudicatam nunquid valeat.
Substitutio cõpendiosa facta p ꝛba directa pupillo perueniẽte ad pubertatis etatem. an trahatur ad fideicommissariaz.
4 Clausula codicillaris qñ in testamento est apposita semper intelligitur esse substitutio directa trahitur ad fideicõmissariaz post pubertatẽ.
Juramentum in testamento appositum quid opperetur. 7.
5 Species vna conditionis in aliam transferri nõ põt ex seipsa.
6 Promissio facta alicui quo casu valeat.
Bonatio omnium bonoruz, presentium & futurorum an valeat.
8 Juramentum habet vim casus expressi.
9 Promissio specialis quãdo precedit in certo casu & sequitur generalis, an illa generalis trahatur ad specialem.
10 Filius renunciando bonis vel hereditati paterne an videat renũciasse iuri petendi legitimam vel supplementum legitime.
11 Statutum excludens filiam a successione pp masculos an videatur

deatur excluſa a legitima ⁊ ab ipſius ſupplemento.
12 Juramentum appoſitum ſuper renunciatione hꝫ excludere iuramentum a quacunqꝫ exceptione.
13 Ratione iuramenti poteſt quis compelli ad factum.
14 Heres iurantis nunquid poterit preciſe compelli ad factum.
15 Penitentia non hꝫ locum in contractibus innominatis reintegra, ſi iuramentum interuenerit.
16 Juramentum facit rem deſinere eſſe integram.
17 Juramentum impedit purgationem more.
18 Interpellatio non requiritur ad ꝙſtituendum quē in mora quādo iuramentum interuenit.
19 Juramentum accumulat forum foro.
Cauſa fendi coram quo iudice agenda.
20 Heres iurantis a quo iudice compellatur.
21 Juramentum habet vim clauſule rato manente pacto.
22 Emphyteota quilibet ſtatim cum non ſoluit cadit a iure ſuo ſi iurauit.
23 Fideiuſſor qui iurauit poteſt conueniri, non excuſſo principali.
24 Jurans dare aliquid abſenti obligatur, quānis nullus adſit qui promiſſionem accipiat.
25 Stipulatio alteri facta cum iuramento tenet.
26 Oblitionis preſumptio ceſſat in eo quod iuratum eſt.
27 Clauſula non obſtantibus non tollit iuratas diſpoſitiones.
28 Jurans litigare coram non ſuo iudice, ſniaꝫ mutare non poteſt.
29 Diſpoſitio iurata extenditur ad incogitata.
30 Juramentum non ſemper extenditur ad incogitata.
31 Mulier iurans obligaꝫ, licet de velleiano nō fuerit certiorata.
32 Verba enunciatiua pp aliud emiſſa diſponunt, ſi ſint iurata.
33 Venditio facta exiſtenti in officio ⁊ traditio iurata faciunt rem poſſe retineri.
34 Maior pars creditorum minori non preiudicat habenti debitorem obligatum cum iuramento.
35 Donatio iurata valet ſine inſinuatione.
36 Statutum annullans actum propter ſolennitatem non ſeruatā, non extenditur ad iuratum.
37 Statutum artans ad compromittendum, locuꝫ non habet in debito iurato.
38 Donatio inter virum ⁊ vxorem firmatur iuramento.
39 Donatio a patre facta filio iuramento firmatur.
40 Notarius faciens inſtrumentum tenetur apponere in eo conſueta, ſed non iuramentum.
41 Teſti iniurato contra me deponenti non videor conſentire, q̄ⁿ uis ſciam ⁊ patiar.
42 Preſcriptio ceſſat vbi debitum eſt iuratum.
43 Contractus inualidus ex commiſſione ſolennitatis ciuilis iuramento validatur.
44 Actus inualidus ratione ſolennitatis prohibitorie non poteſt iuramento firmari.
46 Confitens numeratam eſſe pecuniaꝫ ⁊ iurans, excluditur ab except. non nu. pecu.
47 Ultima non derogant primis in iurō, cū ſeptē limitationibus.
48 Jurans non iurare, nihilominus tenetur iurare de calumnia.
49 Compenſare non poteſt qui iurauit ſoluere.
50 Pactum nudum veſtitur iuramento.
51 Solennitati tranſactionis facte ſuper dependentibus a teſtamento cum iuramento poteſt renunciari.
52 Legi prohibitiue loquenti renunciatur cum iuramento.
53 Caſſato principali nō cenſetur caſſatū iuⁿm, licet ſit acceſſoriū.
54 Donatio iurata non reuocatur pretextu ingratitudinis.
55 Inſtrumentum in quo delatum eſt iuramentuꝫ a parte parti habet executionem paratam.
56 Remiſſioni locus non eſt vbi in contractibus eſt iuratum.
57 Equipollens non ſufficit quando interuenit iuramentum.
58 Compromittens ⁊ iurans poteſt officio iudicis de iure canonico compelli ad obſeruantiam.
59 Minor qui iurauit cenſetur maior, nec reſtituitur. 60.
61 Mulier habet conſilium inualidum, minor imperfectum.
62 Vxor intercedit pro marito efficaciter cum iuramento.
Heres quando teneatur de iuramento defuncti, ⁊ quomodo.
63 Juramentum eſt quid perſonale.
64 Juⁿm ſicut nō tranſit ad heredem, ita nec facultas iurandi.
Juⁿm qō preſtatur damnum paſſo de eſtimatione rerum furtim ſubtractarum, poterit ſubiri per heredem ipſius.
65 Trāſactio ſup alimentis incōſulto pretore facta tꝫ, ſi ſit iurata.
66 Calumnie aut doli ceſſat preſumptio quando iuratum eſt.
67 Reperti in actu libidinis qui poterant ō ſtupro accuſari, excuſantur iurantes ſe prius clandeſtinū matrimoniuꝫ ꝙtraxiſſe.
68 Teſtiū ſm iuratū tollit primū habens clauſulam derogatoriaꝫ.
69 Debitor qui iurauit ꝙſtituitur in peccato nulla interueniēte appellatione.
70 Actio temporalis perpetuatur iuramento.
71 Exceptio iuriſiurandi litis conteſtationem impedit.
72 Probationis defectus in pluribus caſibus ſuppletur p iuⁿm.
73 Dolus aduerſarij ⁊ difficultas probationis vbi cōcurrunt, ſem per damnū ⁊ intereſſe probatur per ſacramentum.
74 Intereſſe quando probandum per teſtes. 75.
Delictū eſt grauius conſiſtens in committēdo q̄ⁿ in omittēdo.
76 Intereſſe quando probetur per ſacramentum.
77 Sacramento executoris an ſtetur ō expeñ. quas dicit ſe feciſſe.
78 Impedimētū qualiter ſit ꝓbādū, remittit ad arbitriū iudicis.
79 Probatio per ſacramentum admittitur qñ quis amiſit ſcripturam que penes ſe erat.
80 Sacramento heredis ſtatur qp liber rationum defuncti ad ipſum non peruenit cum ſubmiſſione perquiſitionis.
81 Debitor ſi negligentia iudicis fugit, index an teneatur, niſi doceatur quod vere debitor fuit.
82 Ignorantia quid ſit.
Deierare quis non preſumitur velle.
83 Ignorantia veriſimilis in quibus non cadat.
84 Jurans de ſua ignorantia, qualiter debeat iurare.
85 Scholares pro libris quos ſecum portant an ſoluere debeant gabellam.
86 Probatio admittitur per ſacramentū de circunſtantijs caſus.
87 Regulariter non recurritur ad ſacramentum niſi in defecū aliarum probationum.
88 Conſcientie alicuius aliqd committere quomodo intelligatur.
89 Sacramento iurantis de eo qō depēdet ab animo niſi aliud in iure reperiatur expreſſum nunquid ſtabitur.
90 Probatio per ſacramentū ad tollendā ⁊ purgandā ſiniſtrā ſuſpicionem contra reum laborantem, an admittatur.
91 Scīo iurantis non ſtatur qñ contra ſe habet preſumptionez.
92 Conſuetudo an valeat vt probato delicto per teſtes idoneos, liberetur delinquens ſi velit iurare ſe nō deliquiſſe, vel hoc velit probare per teſtes bone fame.
93 Satiſdare non volens an admittatur probatio per ſacramētū.
94 Ambaſiatori dicenti equum ſibi mortuū fuiſſe in itinere, an credatur ſuo ſacramento.
95 Mādatū gñale nō cōprehendit iurādi prātē, ſed ſpāle regrit.
96 Juramentum litis deciſorium a quo deferri poſſit.
97 Dominus quo caſu videatur reſpondere per procuratorem.
98 Mandatum ſpeciale requiritur in iuramento confirmatorio.
99 Juⁿm fidelitatis non poteſt recipi nec preſtari per procuratorem etiam habentem ad hoc ſpeciale mandatum.
100 Sacramentum fidelitatis habet annexam reuerentiaꝫ, que nō debet preſtari per procuratorem.
101 Juⁿm preſtādū a ciuibus dño an poſſit p procuratorē preſtari.
102 Teſtis an poſſit deponere per ſcripturam.
103 Metu exortum iuramentū eſt ipſo iure nullus, q̄ⁿ uis ꝙtractus ſuper quo interponitur ipſo iure teneat.
104 Dicto alicuius non ſtatur niſi iuret.
105 Lex vel ſtatutū dicēs qp ſteť dicto alicuius qualiter intelligať.
106 Papa ſine iuſta cauſa non abſoluit a iuramento.
107 Obligationem deo queſitam nō poteſt papa ſine cā remittere.
108 Jurans ingredi religionem, poteſt a papa abſolui ſine cauſa.
109 Uſuras iurans ſoluere, debet iuramentum ſeruare.
Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent.
110 Judeus obligatur iuramento.
111 Iniuſte carceratꝰ ⁊ relaxatus ſub fide, ꝺꝫ illā ſeruare ſi iurauit.
112 Fraudem fraude repellere licitum eſt.
113 Maritus qui promiſit ⁊ iurauit non accuſare vxorē de adulterio non admittitur ad accuſandum.
114 Promiſſio ⁊ confeſſio ſine cā valent ſi iuramentuꝫ interuenit.
115 Reductioni ad arbitriū boni viri pōt renunciari cū iuramēto.
116 Inſtrumentum vbi iuratum eſt omnia ⁊ ſingula vera eſſe, remouet obſtaculum ſimulationis.
117 Clauſula qō acus valeat omni meliori mō quo pō nō operatur vt inⁿꝫ videatur interpoſitū, q̄ⁿ uis actus nō valeat ſine inⁿo.
118 Promittens ſolnere cum iuramento non poteſt opponere exceptionem, dolo facis.
119 Satiſdatio impletur per iuratoriam cautionem. 152.
120 Jocoſe iurans obligatur ſaltem ad veniale peccatum.
Juramentum temerarium an obliget venialiter vel mortaliter.

121 Bucens mulierem ad domum quam iurauerat ducere in vxorem videtur eam sic recipere.
122 Periurium quando sit grauius adulterio aut homicidio.
123 Contrauenies contractui iurato non tantum incidit in penaz contractus, sed etiam infamis efficitur.
124 Actus natura validior est z efficacior super quo iuramentuz interpositum est.
125 Faciens id quod non debet, non consequetur quod oportet.
126 Dispō simplex recipit restrictionē nisi noua causa supueniat.
127 Jurm super dispōne interpositum cē patiatur restrictionem.
128 Jurans decetero bona emphiteotica non petiturum noua causa superueniente an ea petere possit.
129 Patres si iurauerunt filios suos adinuicem matrimonium cō tracturos qualiter excusentur.
130 Verbum equinoctiō ad bonū z malū, semper capitur in bonuz.
131 Eps iurans seruare ꝯsuetudines quas hactenus sui superiores obseruauerunt, intelligitur si sint laudabiles z honeste.
132 Generale iramentum non comprehendit illicitum.
133 Grauatus quod appellare possit, tacite inest de iure.
134 Jurm regulariter sapit naturā principalis ꝯctus. 135. 136.
137 Juramentum transfundit principalem contractum in aliā ispeciem si eo modo actus melius valere potest.
138 Juramentum quando non patiatur restrictionem.
139 Pena quētionalis idistincte peti pt vltra intereē, si sit iurata. Pene legales sunt exigibiles etiam vltra interesse.
140 Cōpulsus soluere qđ debebat pōt petere absolutionem a iuro.
141 Conuentio iurata qđ creditor nō possit creditum ꝓbare nisi per certam speciem probationis, seruanda est.
142 Donationis ob merita iurate effectus.
143 Juramentū interpretatur secundū intentionem deferentis.
144 Jurans ex calore iracundie non obligatur.
145 Clericus vel filiusfamilias ex licentia epi z patris in studio existētes si iurauerint creditori nō exire territoriū donec soluerint nō poterunt p eām aut patrē ante solutionem reuocari.
146 Carceratus qui iurauit carceres nō exire, si facultatē exeundi habuerit excusatur, si promiserat se presentare certo tēpore.
147 Pactū legis cōmissorie iuratum in pignoribus seruanduz est. 5
148 Minor lesus non potest implorare beneficiuz restitutionis, qm iurauit se maiorem esse.
149 Juri de futuro cum iuramento renunciari potest.
150 Alteri per alterum actio acquiritur cum iuramento.
151 Jurans per metū seruare ꝯctuz, soluēdo nō censet approbare.
152 Satisdationem supplet iuramentum. §. 119.
153 Eps ꝯ propriam constitutionem iuratam non dispensat.
154 Juramētū hoc habet precipuum vt in dubijs opinionibus illa sit tenenda que ipsum seruari suadet.
155 Procurator ꝙstituꝰ ad recipiēdū, qm possit ꝙsiteri se recipisse.

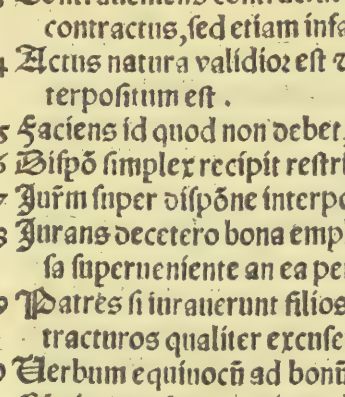

1 Jcturus de effectu iramenti z viribus einsdē, omissis ambagibus z nō necessarijs inuenio primo qđ iurz facit valere actū omni modo quo pōt, casus est singularis in l. cū pater. §. filius matrē. ff. de leg. ij. z ita no. Bar. z cōiter scribē. in l. j. §. si qs ita. ff. de verb. obli. bene facit casus quem ponderat ibi Abb. in c. quāto. ō iurein. z ex hoc infertur ad plures singulares decisiones. Prima est. nā lz vbi nulla subest obligō. ibi fideiussor accedere nō possit. l. fideiussor obligari. ff. de fideius. insti. de fideius. in prin. tñ si fideiussor iranit efficaciter obligabit. nō qđē vt fideiussor, qz repugnat natre fideiussionis, sed vt expromissor, q pōt intercedere pro nō obligato, vt est casus sing. fm Ang. ibi. in l. elegāter. §. seruus pactionis. ff. de dolo. Sz aliū habes meliorē de iure in l. qui libertinos. §. fi. ff. de ope. libe. ita inqt ipe in. d. §. si qs ita. Et rō est qz ex quo iurauit vr voluisse obligari oi mō quo pōt. Jta pulchre dixit Bar. in l. si q p eo in. viij. mēbro. ff. ō fideius. sequit Alex. §. si. cij. in. v. vol. Et dns meus in l. si qs maior. C. de trāsact. sub
2 dit et Bar. in loco prealleg. † qz lz fideiussor nō possit obligari i plus cē pncipalis. l. is q accessionis. z l. grece. §. illō. ff. de fideiusso. tñ fallit si fideiussor iuranit qz tūc obligabit. z si nō vt fideiussor. saltē vt principalis, pmissor. d. §. filius matrē. z ita dicit limitādū titulū de fideiussoribus. z idē sequit Angel. z Jmo. in. d. l. is qui. z Ang. are. in §. fideiussores. insti. ō fideiusso. z Ro. in. d. §. si quis ita. z Alex. consi. xxxij. in. iiij. vol. in fi.

Secūda est decisio. Nā lz trāsac. fcā post rē iudicataz nō valeat. l. elegāter. §. si qs post. ff. ō qđi. ide. l. post rē. ff. de trāsa. l. si cā. C. de trāsa. tñ si sup trāsactione fuit p prius appositū iurm, cē nis nō possit valere vt trāsa. valebit saltē vt pactū nudū. ex quo ptes iurarūt vr voluisse actum valere omni casu quo pōt. Jta pul. inqt Bar. in l. si qs maior. C. de trāsa. allegat casuz in. d. l. filius matrē. Veritatē tñ huius dicti nō discutio, qz altiorē regrit indaginē. z ō isto dcō dubitauit Bal. in. d. l. si qs maior. Et ꝛ istud dcm tenuit Ro. in. d. §. si qs ita. i. xj. col. z ibidē Are. in antepe. col. z dns meus in. d. l. si qs maior per rōnes, Roma. de ipso tamen mentionem non faciens.

Tertia decisio est ista. † Nā lz substitutio cōpēdiosa facta p verba directa pupillo pueniēte ad etatez pubertatis, nō trahat ad fideicōmissariā. vt hr in l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. z pup. Tñ si in testō fuisset appositū iurm pupillo pueniente ad pubertatē trabetur ad fideicōmissariā, quia virtute iurī vr voluisse valere actū oi mō q̄ pōt. ita dixit Ro. in. d. §. si qs ita p. d. §. filius matrē. q est notādū ad limitationē. d. l. verbis ciuilibus. z pro isto dicto adduco. Nā qn in testō ē apposita clausula codicillaris. † tūc semp substō directa trahit ad fideicōmissariā post pubertatē. ita no. Bar. Ang. Jmo. z Alex. in. d. l. verbis ciuilibus. z Barbe. nota. cxlviij. Si iurm bz vim clausule codicillaris vt j. proxime dicetur. ergo.

Quarta infertur decisio. Quod si in testō apponatur iurm censet esse actū. vt si nō valeat vt testm, valeat iure codicillox, z iure cuiusliber vltime voluntatis, qz vr testa. velle q valeat omni mō quo pōt, ita fuit de mēte Bart. z doc. in. d. §. filius matrē. facit qđ no. d. Ant. in. c. veniens. de iureiur. z Bal. in. l. cē cē. in. vj. col. C. de fideicō. vide Bal. in gl. cccvj. dicētē in. j. volu. q si dispō nō pōt valere iure donationis inter vinos valebit tñ cā mortis si ē appositū iurm. vid Ro. gl. dxvij. in casu ꝓposito qđ istō iurm facit actū valere oi mō quo pōt, ꝓcedit qn iurm addit actui in quo est defectus solēnitatis, nō aūt qn additur actui q nō pōt valere ex defectu substātie, vel deficiētis ꝙsensus, qm tūc nō facit valere vt pōt. Sz standū est
5 regule. l. si ego. ff. si cer. pet. volētis † vnā qđōnis speciē in aliam transferri non posse ex seipsa, z comproba vt ibi per eum.

Quinta est decisio. Nā si testōr in testō ꝙfessus est sibi deberi. x. tm a Titio, si heres ꝓbat q plus debet talis ꝙfessio testōris tanc erronea nihil relenaret. l. rōnes. C. de ꝓba. tñ fallit qn testōr iurauit Titiū sibi debere decē tm. Nā tūc vr velle q illa dispō valeat eo mō quo pōt. Et ꝓpea reliqua nō ꝙfessata vr p fideicom. relinquere debitori. ita pulchre dixit Bart. in l. ex ea scriptura in penul. colum. ff. de donat. alleg. d. §. filius matrem. z ista est rō auct. quod ꝓbtinet. C. de ꝓba. z eius quod dicit glo. in. d. l. rationes.

Sexta infertur decisio. Nā lz alias ꝓmittens factū alienū nō obligeē. §. si qs aliū insti. de inuti. stipu. l. stipulatio ista bre licere. ff. eo. tñ fallit qn promittens iurasset. Nā tunc vr velle obligari eo mō quo pt. z p qns perinde est ac si p
6 misisset se factuz z curatuz vt alius faciat. quo † casu promissio facta alicui vz. l. inter stipulantē. §. j. ff. de verb. obli. ita dr Bal. in. c. ex rescripto de iureiu. z pro ista decisione ponderat ibi gl. z idē not. Ro. in l. stipulatio ista. ff. eo. z pro hoc adducit omnes casus de iure cano. vnū in. c. ex literis el. ij. aliuz in. c. ficut ex literis. iuncta gl. de sponsal. Sz de hoc deo dante latius dicetur in l. stipulatio ista. ff. eo. dixi in. d. §. si quis alium.

Septima inferē decisio. Nā lz alias donatio omnium bonoz pntiū, z futuroz nō valeat. l. stipulatio hoc mō ꝙcepta. cū ibi no. ff. de verb. ob. Tñ si promissor iuranit valebit saltem in presentibus. quia videtur voluisse valere
7 acum omni modo quo potest, singularis fuit decisio Areti. §. liij. in causa magistri Blasij. in fi. quod est summe not. ad limitationem eorum que habentur in. d. l. stipul.

¶ Octaua etiā inferē decisio per Areti. §. l. xxviij. vt ibi p eū.

Nona inferē. † Nā si in testō inferē iurz habebit vim clausule derogatorie, vt fm non valeat nisi specialiter priuilegietur, qz ex quo testator iurauit vr voluisse vt valeat omni mō quo pōt. ita inquit Bar. in l. si quis in prin. testament. ff. de leg. iij. alleg. rex. in. d. §. filius matrē, z fuit de mente Jo. an. in rub. qđ semel in mercurialibus in. vij. priuileg. z. xxxiij.

¶ Decimā habebis decisionē ex proxime dicēdis. faciunt que dicentur. j. in. xlviij. casu.

Secundo principaliter. Nā lz qn dispositio gnalis nō extēdit ad aliquē casuz, qz ō illo disponens non

nō cogitauit nec in gñe, nec in specie, iuꝛ interpositū tñ facit vt ad illū casum dispō extēdaꝛ, ita ꝓcedit gl. in. d. auct. sacra pube rñ. C. si aduersus vēdi. Iuꝛm. n. nō extēdit vltra ꝙsensum. l. fi C. de nō nu. pecu. Bar. in. l. si qs ꝓ eo ad fi. ff. de fideiuſ. tñ qñ dispō gñalis nō extēdit ad aliquē casum eo solo respectu, qꝛ de ipo debeat fieri spālis mētio, tūc iuꝛm interpositū operaꝛ, vt ad illū casum fiat extēsio. nāq; si specialiter esset specificatus. † quia iuꝛm hꝫ vim casus expressi, ita pulchre dixit Bal. post Cy. in. l. j. in pe. col. C. cōmodati. Allegat casum singularē. i. d. §. filius matrē. Et ex hoc infertur ad decisionē plurīū questionū. Et primo. nā lꝫ in casibus fortuitis suscipiendis nō sufficiat gñaliter suscipere in se periculū vel casus fortuitos. Sꝫ regrit ꝙ spāliter enumerent. l. sed & si qs. §. quesitū. ff. si qs cautio. cū ibi plene no. tñ si in dispōne fuit appositū iuꝛm, valebit renūciatio ac si spāliter casus fortuiti essent cōnumerati, qꝛ satis est ꝙ in gñe de omni casu fortuito, & periculo fuerit cogitatū. ita voluit Jmol. in. c. j. de cōmo. de quo dic vt ibi ꝓ scribē. qꝛ aliqualiter fuerūt in discordia, & hoc ēt dimisit indecisuꝫ. d. Alex. ꝙsil. iij. in. iij. col. in. j. vol. Jstō tñ tēpera ꝓcedeꝛ ꝙ fiet extēsio ad casus fortuitos solitos nō aūt ad insolitos & extraordinarios, qꝛ de illis nō presumit cogitatū, nec in gñe, nec in specie. l. fistulas. §. fi. ff. de ꝟben. emp. & ꝓpea ad illū nō fit extēsio, & ita alias ego limitabā. Sed postmodū reperi Alex. idē in terminis firmātē. ꝙs. xxviij. in. j. vol. Bñ facit qđ voluit idē Alex. in ꝙs. xcviij. Et si vt puto. in. postea sequit gñalis. Tūc q̄uis iuꝛm sit interpositū, illa gñalis nō trabeaꝛ ad spālē, qꝛ qñ ꝓcedit ꝓmissio spālis in certo casu. & nō trabeaꝛ ad spālē, qꝛ qñ ꝓcedit ꝓmissio spālis, & postmodū sequitur gñalis, partes nō vīr ꝙsentire ꝙ illa gñalis trabaꝛ ad spālē. l. vxorē. §. felicissimo. ff. de leg. iij. l. coheredi. §. q patrem. ff. de vulg. & pup. Ad idē bñ facit qđ voluit Are. ꝙs. xxiij. q̄tuor dubia &c. vbi voluit ꝙ sicut donatio reuocaꝛ ꝓ supueniētiā libero rū. iuxta tex. in. l. si vnq̄. C. de reuo. dona. & in. l. titia. §. imperator. ff. de leg. ij. eo. mō reuocabit ēt si esset appositū iuꝛm, qꝛ non ꝓesumunt donantē cogitasse de filijs futuris vt ibi per eum.

20 ¶ Scōa infertur decisio. †Qđ lꝫ filius renūciādo bonis, vt̄ hereditati paterne ñ videaꝛ renūciasse iurī petēti legitimā, vt̄ supplemētū legitime nisi ei spāliter fuerit renūciatū. l. si qñ. §. gñaliter. & ibi ꝓ oēs. C. de inoffi. test. Tñ istud nō habebit locū qñ in tali renūciatione, fuisset interpositū sacrm, qꝛ ex quo filius cogitauit in gñe de oibus bonis patris, iuꝛm operabit ac si fuisset facta spālis mētio de legitima ita pulchre no. Ro. in. d. §. si qs ita & dns mens in. l. si qs maior. C. de trāsa. veritatē tñ huius dicti ñ discutio, qꝛ ꝯriū tenuit Bal. in rub. de iureiur. in pe. col. & Ro. qui. here. & sequit Are. in. d. §. si qs ita in. vj. & pe. col. tāq; isto casu aliquo mō nō fuerit cogitatū de legitima, vel eius supplemēto. cogitabis. An aūt. §. gñaliter habeat locū in dispōne legis vel statuti. † vt si statutū excludit filiā a successione pp maria nostra, vi ꝺ Barb. in rep. c. rainaldus ad fi. repe. in. l. char. de testa. vbi plene. Vide etiam quod no. per Alexā. in. l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & postbu.

¶ Tertia infertur decisio. Qđ si aliqs iurauit in gñe nō venire ꝯ ꝯctū, qđ videbit renūciasse bñficio legis. C. de rescin. vēdi. qa iurādo nō venire ꝯ ꝯctū vī saltē in gñe cogitasse de oī remedio & bñficio ꝓ ꝙ posset rescindi ꝯctus. l. sub pretextu la. ij. & ꝙ ibi no. C. de trāsa. l. q iure militari de test. militis. & ita voluit glo. et Bar. in. l. ij. C. de rescin. vēd. & gl. & doc. in. c. pe. de empt. & vēdi. bñ facit tex. in. c. ex rescripto. & ꝙ ibi no. doc. maxime Bal. de iureiu. facit ꝙ no. Ant. de but. in. c. si diligēti de so. cōp. pō medīū, vbi formaliter ōt † ꝙ iuꝛm appositū sup renūciatione hꝫ excludere inrātē a quacūq; exceptione tāq; in gñe cogitata ar. d. §. filius ma. & d. c. ex rescripto. Et ista oia refert & sequit Alex. ꝙs. cxxxiij. in. v. vol. & ex ꝓdictis inferꝛ ꝙ si aliqs iurauit alicui restituere integre sine aliqua exceptione iuris vel facti, ꝙ vī renūciasse bñficio ne gueniaꝛ nisi inquātū facere pōt, tanq; ō dicto bñficio fuerit in gñe cogitatū. d. §. filius matrē. Cū alijs. ſ. allegatis, & subde vnū qꝛ semp de remedio seu de bñficio presumitur saltē in gñe cogitatū qñ de ipsis in gñe fuit facta mētio, vt qꝛ dictū fuit renūciauit omnibus beneficijs & priuilegijs, ēt si renūcians esset minoꝛ. vel mulier. Are. ꝙsi. xxviij. consultatio.

23 ¶ † Tertio principaliter adduco. Nā lꝫ qs nō possit ꝓcise cōpelli ad fcm, lꝫ succedat obligō ad interesse. l. stipu. nō dubitabunt. §. Celsus. ff. de ver. ob. l. si qs ab alio. ff. ꝺ re iu. Tñ si interuenit iuꝛm poterit precise cōpelli ad fcm, allegaꝛ gl. sing. in. l. si pecunia. in ver. qꝛ iurasti. ff. de ꝙdi. ob cāz. & illā alle. Bal. in. l. j. C. ꝺ sen. q̄ ꝓ eo ꝙ interest. & in pcln. ad fenda. & dns mens in. l. si qs maior. C. ꝺ trāsa. & Alex. ꝙs. xxxvij. in. ij. vol. & ibi dicit hāc esse cōem sen. & Mod. in repe. rub. de iurein. istō tñ ad pīs nō examino, sꝫ deo duce examinabo in. l. stipn. j. c. & ꝓ Mod. i. d. rubr.

14 istō tñ tēpera nō ꝓcedere in hīde inrātis. † nā ipe nō poterit ꝓcise cōpelli ad fcm. sꝫ liberabit solnēdo interesse, rō ē qꝛ vinculū iuꝛi ex parte inrātis est psonale. c. veritatis. ꝺ iureiu. & ꝓpea nō ligabit hīdē. ita no. bal. in. d. pl. ad fen. facit ꝙ dī in. xliij. cān.

15 ¶ † Quarto adduco. Nā lꝫ in ꝯctibus innominatis reintegra bēat locū pnia. l. si pecu. ff. de ꝙdi. ob cau. l. iuriſgētiū in pn. ff. de pac. Tñ fallit qñ interuenit iuꝛm. gl. ē sin. in. d. l. si pec. & illā ad �herē alle. Bal. i. c. q̄ in eccl. i. x. col. ꝺ qstit. & dns mens i. d. l. si qs maior. & Jmo. in. l. ij. §. fꝫ & si qs. ff. ꝺ do. & Mod. in. d. rub. in. ij.

16 pīnil. ¶ Quinto. † Ex hoc inferꝛ ad aliud, qđ iuꝛm facit rē desinere eē integraꝫ, & ꝓpea inferꝛ ꝙ in casibus in qbus aliqd admittitur reintegra iuxta tex. in. l. ab emptione. ff. de pact. istō nō admitteꝛ si interpositū foret iuꝛm vt fuit de mente Jmol. in. l. ij. §. fina. j. eod. quod tamen vide quia dubito an hoc dicat.

17 ¶ † Sexto. Nā lꝫ in pluribus casibus possit mora purgari. l. & si post tres. ff. si qs cau. l. insula. Cū materia. ff. de ver. obl. & in. c. potuit de loca. tñ vbi interuenit iuꝛm ibi nō hēbit locū more purgatio. Jta vī ꝓbare gl. sing. in. d. l. si pecu. sꝫ ꝺ hoc est tex. sing. qñ ibi oēs pōderāt in. l. si qs maior. C. de trāsa. & idē voluit Alex. ꝙs. lix. & ꝙs. clviij. in. ij. vol. & ꝙs. cvj. in. iij. vol. & ibi defendit istā opī. vt hēat locū in ꝯctu locationis, & emphyteoti. & idez voluit. in ꝙs. cxlj. in. iij. vol. & ꝙs. lxxvj. in. v. vol. & Are. i ꝙs. xcv. & ꝙs. cxxxviij. & istō latius deo duce explicabimus in. l. insulā j. e.

18 ¶ Septimo. † Nā lꝫ alias ad ꝙstituēdū qñ in mora sit necessaria interpellatio. l. si ex legati cā. ff. de ver. ob. tñ vbi est appositū iuꝛm in ꝯctu ibi nō est necessaria alia interpellatio, ipm. n. iuꝛm interpellat. sing. ℞ bñ fuit specu. in ti. ꝺ aduo. §. j. ℞. sꝫ nūqd q iurauit. refert & sequit. d. Ant. & alij i. c. breui. ꝺ iureiu. veritatē bꝰ dicti nō examino, sꝫ videas ꝓ Ale. i. l. ij. §. fi. ff. sol. ma. & tāgit ēt in. l. qđ te. ff. si cer. pe. & examinabo late i. l. si ex legati cā j. e. sequunt Mod. i. iij. priuilegio faciūt q̄ dixi in. xlix. pīnil.

19 ¶ Octauo. † Iuꝛm accumulat forꝛ foro. Et ꝓpea si in ꝯctu sit appositū iuꝛm semp poterit adiri iudex ecclesiasticus, vt cōpellat laicū ad obseruātiā iuꝛi. casus ē in. c. fi. ꝺ fo. cōp. in. vj. sequunt Mod. in. viij. pīni. Et ex hoc inferꝛ ad decisionē vnius qōnis ꝙ lꝫ iudex ordinarius nō sit iudex cōpetēs in cā feu. sꝫ illa ē agēda coꝝ ꝓpꝛīs iudicibus, ꝺ qbus in. c. j. ꝺ qtro. apō pares terminā. & i. c. j. apō qñ vel. & in. c. cetex ꝺ in. Tñ si sit appositū iuꝛ sup ꝯctu feu. cā feu. poterit agitari coꝝ iudice ordi. ecclesiastico petēdo vt cōpellat ad obseruātiā iuꝛi ꝓ predicta, & ita vī ꝓbare casus & ibi Barb. in. c. nouit. de iudi. & sequuntur Mod. in. xxxvij. spāli, lꝫ istā rōnē nō ita clare sentiant. Jstō tñ singulariter limita ꝓcedere in ipso iurāte secus ℞o in herede in

20 rātis. † Nā lꝫ ipe possit cōpelli ad obseruātiā iuꝛi, tñ nō poterit cōpelli ꝓ iudicē ecclesiasticū ita no. Jo. an. in. c. fi. ꝺ sepul. refert Ro. in sing. ccxxij. tu hēs qđ iuꝛm, & ōt ꝙ idē sequit Ant. de but. in ti. de so. cōpe. q̄uis ꝺ loco dicat se nō recordari, subdit tñ ipse qđ determinaret ꝯriū ēt si esset in ꝙstorio Pape, nihil tñ allegat, vnde cogitabis, sed tu dicas qđ cū dicto Jo. and. pertrāsiuit Bal. l. ij. vers. extra queritur. C. rebus eoꝝ & auct. sacramenta, qꝛ cū iuramentū sit personale, nō trāsit ad heredē iurātis. c. veritatis. ꝺ iureiu. de quo latius in. xliij. casu.

21 ¶ Nono. † Iuꝛm hꝫ vim clausule rato manēte pacto. adeo qđ si ꝯuentū fuerit poterit peti pena, & nihilominus ꝯctus remanebit firmus & hoc siue simus in pactis. casus est no. in. d. l. si quis maior, qñ pōderat ibi Bar. & oēs. C. de trāsa. Alex. in ꝙsi. xxxvij. in. ij. vol. siue simus in cōpromisso, ita voluit. d. Ant. i. c. di lecti de arbi. in antepe. col. sequitur dominus meus in. d. l. si qs maior. quicquid dixerit Bal. secundum eum in anctē. decernimus in antepe. colum. C. de arbi. Mod. in. vj. priuilegio.

22 ¶ Decimo. † Nā lꝫ emphyteota nō soluens canonez nō cadat a iure suo nisi post biēniū in emphyteota ecclesie. in emphyteota vero primati est necessariū triēniū auc. q rē. C. de sa. san. eccl. & l. quero. §. inter locatorē. ff. loca. Tñ si emphyteota iurauit, et postea nō soluit canonē statiꝫ nō expectato biēnio, vel triennio cadit a iure suo, singulare fuit. d. Bal. in. c. querelā. de iureiu. & idē sequit dns mens in. d. l. si qs maior. idē sequit Alex. in ꝙs. lxxxv. & ꝙs. cxxvj. in. j. vol. vbi ponit idē ꝙsiliū. & Mod. in notabilibus suis notabile incipit, lꝫ emphyteota. in. xj. pīnil. ꝓ hoc adducētes nōnullas rōnes vt ibi ꝓ eos, & hec vī cōis sniа qcqd dixerint Mod. repetent. in. l. ij. in. xvij. col. C. ꝺ iure emphyte. Vide ēt Alex. ꝙs. cvj. in. iij. vol. qđ si locatoꝛ expresse promisit

nō expellere inquilinū quo casu est necesse qō cesset soluere per biēniū. l. quero. §. inter locatorem. ff. locati. nā si iurauit, statiz po
23 terit expelli ex quo nō soluit. ¶ † Undecimo. Nā lz fideiussor nō possit reperiri nisi prius excusso principali. auc. pñte. C. de fideiusso. Tñ si fideiussor iurauit poterit reperiri nō excusso principali, ita Bal. Pet. de anch. z Abb. in. c. ex rescripto de iureiu. p illū tex. sequit Alex. qſ. xxxij. in. iiij. vol. z Mod. in. xij. prinile. dicentes ita alias obtinuisse Bonoñ. ¶ Duodecimo.
24 Nā lz ōctus factus cū absente nō interueniente nuncio vel epistola nō valeat. l. qui absenti. ff. de dona. l. j. in fi. ff. de ōbē. empt. per gl. in. l. qsensu. ff. ō acti. z obl. Tñ si aliqs iurauerit dare absenti ēt si nullus sit ibi q dictā promissionē recipiat. nōie absentis virtute dicte quētionis poterit reperiri, ita singulariter dixit do. Ant. in proe. Brego. in. ciiij. col. z Pet. de anch. in qſ. xx. pro solutione dnbioz in. iij. dubio, allegat gl. in. c. quoties cor dis. j. q. vij. sequit dom. meus in. d. l. si qs maior. z Bal. in. l. pactū qō dotali. C. de colla. in. ix. q. allegat gl. in. d. c. quoties. qō dictū ita indistincte intellectū ē penes me dnbiū p id qō volnit gl. sing. in. l. illud. C. de sa. san. ecc. qō donatio facta parte absente ēt pauperibus, vel pie cause nō valet, vñ similiter vī dōm qō rōne religionis iuramēti talis ꝓmissio nō ōbeat validari. vñ cogitabis, pōt tñ saluari. d. opi. vt j. dicetur in proximo casu.
25 ¶ Decimotertio. † Nā lz alteri stipulari nemo possit. l. stipulatio ista. §. alteri. j. eo. §. alteri. insti. de inutili stipu. Tñ si ꝓmitto tibi dare Sēpronio cū inſo, acquiretur actio Sempronio, z ita formaliter loquitur gl. in. d. c. quot. de quo plene dicetur in. d.
26 §. alteri. j. eo. ¶ Decimoquarto. † Nā lz in certis casibus' presumatur oblinio vt qñ lapsuz fuit decēniū. l. peregre. ff. de acqr. possess. tñ istud nō habebit locū qñ quis iurauit, qz nō lz obliuiſci de eo qō quis iurauit. ita pulchre no. Bal. in. c. j. de nona forma. fide. per illū tex. in. d. l. si quis maior. vbi foriius loquitur.
27 ¶ Decimoquinto. † Per clausulā nō obstātibus statutis, conuentionibus z pactis, nō intelligitur sublatū statutū vel quentio iurata. due sunt gl. sing. vna est in. c. cū nō deceat. ō elec. in. vj. alia in cle. dudū. in vers. pacta. de sepul. illas allegauit Roma. singu. viij. bonus tex. est in. c. qstitutus de rescriptis. Mod. in. xxij. prinil. dixi late. in. l. si mihi z tibi. §. in lega. ff. de leg. j. z aliqd dicetur in. xxij. casu. facit qō no. Pau. qſi. ccxvj. qō si statuto caueť qō assumētur arbitria qbus possit appellari, z peti reductio ad arbitriū boni viri nec ei possit p pactū renūciari. Tñ tale pactū firmabitur inſo, si tñ sit enormis lesio poterit peti relaxatio inſi, vt no. Ro. qſ. cccxciij. pñs qſultatio dicēs, qō clausula nō obstātibus quētionibus nō tollit quentiones inſo valla tas vel stipulatione, z vide eundē in qſi. cccciiij. in casu ꝓposito q clausula nō obstāte non extenditur ad firmata inſo, vel snia. vide Ro. qſ. dj. in casu proposito, q statutū volens ꝰctus nō insinuatos nō valere, non extenditur ad iuratos. ¶ Decimosexto. † Nā lz si quis queniať litigādo coraī iudice nō suo possit mutare ꝓpositū vsqz ad litis qtestationē. l. si quenerit. ff. de iurisdi. om. iudi. Tñ fallit qñ iurm interueniſſet. Nā tunc cōpellit obseruare iurm. Ita volnit Ang. Pau. de cast. z Alex. in. d. l. si cōuenerit. Bal. in. c. p. z. g. de offi. deleg. z ista opin. mihi plz, qz iurm impedit pniam gl. in. d. l. si pecuniā. ff. de condi. ob cāz. quicqd dixerit do. Ant. in. c. j. de iudi. z reprobať in. xvj. prini
29 legio z dixi in. l. j. ff. de iudi. ¶ Decimoseptimo. † Nā lz dispositio nō extēdať ad incogitata. l. cum aquiliana. l. qui cū tutorib' .ff. de trāsa. l. si de certa. j. eo. ti. Tñ si iurm sit interpositū fiet extensio ad incogitata, ita no. Bar. z magis cōiter scrib. in. l. sciēdū. ff. de verb. obl. Et Cy. z Bal. in. l. ij. C. de rescin. vēditio. qō tñ singulariter tēpera ꝓcedere, q fiet extēsio ad incogitata ō in re nō aūt ad incogitata de facto. pone exēplū q mulier vel minor iurauerunt nō venire ꝰ ōctū. certe videbitur renūciasse priuilegijs sibi cōpetētibus, vt bñficio velleiani, z in integrū restōnis, qbus de illis ignorauerint, z certiorari nō fuerint, ita nota. Bar. z doc. in. d. l. sciendū. sed si iurans ignoraret aliqd factum viputa approbauit cōpromissuz in quo erat qdēnatus ad prestā
30 dū legata de pñti, cū in veritate essent qdōnalia, z postmodum fuit detectū, certe poterit ꝰuenire nō obstāte inſo de nō ꝰueniē do † qz ad talia incogitata de facto iurm nō extendit ita singulariter dixit Pau. de cast. qſ. lxx. incip. viso pūcto supradicto, se quit do. meus in. l. si de certa. C. de transa. z ex hoc dať intelligi ꝓm eū qūo iurm hz vim casus expressi, facit qō no. Paul. qſil. cccx. Aduertendū, z qō quietans, z liberans administratorez. qz credidit cōputos recte redditos pōt ꝰuenire nō obstāte inſo qz nō extendit ad hoc ignoratū. Istud tñ tēperarē ꝓcedere, qñ simpliciter esset iuratū nō ꝰuenire aliqua ratione vel cā, tūc fiet ertēsio ēt ad incogitata de facto, tanqz de illis potuerit in genere cogitari p ea q vidimus late in. ij. effectu principali. facit qō no. Alex. cōs. cxxxiij. in. v. vol. z latius in. d. effectu dic vt ibi.
31 ¶ Decimooctauo. † Ex predictis infertur, q lz mulier intercedens pro alio non certiorata de beneficio velleiani, non obligeť .l. fi. §. pen. z ibi no. ff. ad velleia. Tñ si mulier iurauit efficaciter obligabitur qz̄uis de beneficio velleiani nō fuerit certiorata, ita probat casus in. c. ex rescripto de iureiur. secundum magis communem intellectum, sequitur Bar. in. l. sciendum. j. z ibi late dicitur per Moder. in. xiij. priuilegio.
32 ¶ Decimonono. † Nā lz verba enūciatiua emissa pp alind nō disponāt. Juxta plene no. in. l. ex bis ☞ bis. C. de test. mil. z in. l. ex hac scriptura. de dona. z in. l. titia. ff. de leg. ij. Tñ fallit qñ interuenit infirm, ita dixit Ang. in. l. ex bis verbis. C. de testa. milit. z ibi dominus meus per Bar. in. d. l. ex hac scriptura.
33 ¶ Vigesimo. † Nā quis dum est in officio nō pōt emere immobilia. l. nō lz. z. l. qui officij. ff. de ōben. empt. z not. per Bar. in. l. principalibus. cum seq. ff. si cer. pe. Tamē si in vendōne z traditione iuramentum interuenerit poterit hmōi immobilia retinere. ita volnit. d. Ant. in. c. cū contingat. de iureiu. sequit dom. meus in. d. l. si quis maior. Et plura ex istis ponit domin. meus in. d. l. si quis maior. z Ro. in rub. de arbi. in. xxv. col. cum seq.
34 ¶ Vigesimoprimo. † Nam licet si maior pars creditorum vult dare inducias quinquennales, siue saltum conductum debitori minor pars cōpellitur maiori consentire. l. fi. C. qui bonis cedere possunt. l. maiorē cū materia. ff. de pactis. Tamen fallit quando creditor dissentiens haberet debitorē cū iuramento obligatū. Nā tunc alij eo inuito dictū saltum conductū non poterunt concedere ita singulariter dixit Bal. in. c. cōstitutus in. ij. col. de rescriptis. z ita dicit limitandā. d. l. fi. C. qui bonis cede. possunt. bene facit quod no. Alex. cons. ccv. in. ij. vol. in fi. qō saluus conductus concessus debitori per superiorem non videtur concessus aduersus debitū iuratum, z idē volnit cons. xxxviij. in. iij. vol. Et ibi concludit quod etiam expresse non posset cōcedi aduersus debitū iuratū, z ibi quid in principe seculari, z pontifice. z hec sunt addenda ad Mod. in. xxij. speciali. An autez cōstitutio generalis qua cauetur quod veniens ad habitādū in territorio gaudeat immunitate, vt non possit reperiri a creditoribus extendatur ad debitū iuratū, vide per Alex. qſi. xxxviij. in. iij. vol. in fi. vbi cōcludit quod sic, qñ illa constitutio emanasset pub. fauore, z ita alias habuit in facto. similiter etiā dicimus quod saluus conductus concessus ab imperatore ne possit reperiri a nullis creditoribus, intelligiť, nisi sint creditores ex iuramento. Roma. singu. clxxxv. si lucius.
35 ¶ Vigesimosecundo. † Nam licet donatio facta. ꝫ legitimā fi mā non insinuata nō valeat. l. sancimus. C. de dona. l. illud. C. de sacrosan. eccle. l. modestinus. ff. de donatio. tamen fallit nisi fuerit iurata. ita no. Jo. an. in addi. ad Specul. §. porro. in addit. vltima. Fed. de senis. cōs. cclxxxj. casus talis est, sequitur Alexā. cons. iiij. in. j. vol. referens qz̄plurimos ita cōsuluisse. Et idē sequitur in cons. cxxv. in eo. vol. z cons. xxxij. z cons. lxxxiij. z cōsi. clj. in. ij. vol. z pulchre p Are. in qſ. ij. z qſ. xvij. vbi dicit hoc maxime verum, quando fuit renunciatuz insinuationi, z vide ēt eundem cons. xlvij. z consi. lxxvij. z quod non confirmetur iuramento tenuit Pau. consilio. cv. Et quod non possit renunciari insinuationi cum iuramento, tenuit Bal. cons. xcvij. quidaz, in. iij. vol. z vide eundem in cons. xcix. eo. vol. quod non potest renunciari statutis de insinuatione disponentibus etiam cum iuramento, z sequitur Roma. in cons. xxvj. pro decisione. Et hec est communis sententia cū qua pertranseunt Moder. in. xxvj. speciali. dicentes se ita alias consuluisse apud Mutinam. Contra tamen predictam conclusionem disputando multa adduxi, que alias dicentur, solum nunc limita non procedere, quando donatio non insinuata est celebrata inter duos iudeos. nā tunc nō firmatur iuramento Pau. consilio centesimo.
36 ¶ Vigesimotertio. † Nam licet actus in quo nō est seruata solennitas sit ipso iure nullus. l. nō dubium. C. de legibus. c. vides .x. di. Tamen statutū annullans actū pp solennitates aliquas non obseruatas, non extenditur qñ iuramentum foret interpositum. Alex. in cons. cxxv. in. j. vol. z consi. xxxvij. in. ij. vol. z qſ. xxxviij. in. iij. vol. z cōs. cij. in. iiij. vol. quod pendet ab eo quod dictum fuit in. xv. casu, quod dispositio nō extenditur ad actum iuratum. vt ibi vidimus. faciunt plura que dixi in. l. omnes populi. quod statutum non potest tollere iuramentum.
37 ¶ Vigesimoquarto. † Si statuto cauetur inter ꝙinctos ad instantiam rei ꝯuenti debeat fieri cōpromissuz. Istud nō habe-

ret

ret locum qñ actor agẽs fundaret intẽtionẽ suã in instrumento promissionis iurate p reũ cõuentũ, qr rens petendo qpromissuz fieri, veniret ꝯ iurm, ꝛ incideret in periuriũ. Unde nõ est verisimile statuentes de hoc casu cogitasse, qr esset aperire viã periurijs, ꝛ statutũ nõ dz extendi ad casum illicitũ, ita singulariter ỏterminat Pau. de cast. in qsi. vij. visis ꝛ ponderatis. seqr Alexan. qsi. xxxvij. in. ij. vol. dicens, ita fuisse iudicatũ apud Parmã, subde ẽt aliud incidenter qp statutũ intelligiť quod fiat cõpromissum in cã principa. non aũt in causa appellationis Alexan. consi. lxxiij. in. iij. volu.

38 **Vigesimoquinto.** †Nã lz donatio inter vir ꝛ uxo. nõ valeat. l. j. ꝛ p totum. C. de dona. inter vi. ꝛ uxo. Tñ fallit si sit firmata iuramẽto. Ita dixit Guil. de cu. in. l. sed ꝛ si possessori. §. item si iuranero. ff. de iureiur. p Bar. ꝛ scriben. in. l. seius ꝛ augerius. ff. ad. l. falci. ꝛ. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. sequiť Alex. qsi. viij. ꝛ cõsi. clvij. in. ij. vol. ꝛ Are. qsi. lxxiiij. ꝛ Mod. in. xxv. priui. ꝛ Moder. cautelis suis cautel. clxxxj. incip. donatio inter vir, ꝛ ibidẽ ponũt nonnullas alias singulares cautelas p quas dicta donatio poterit qfirmari. Et idem seqr Roma. qs. xliij. ad primũ inferens, qp ẽt eodem mõ firmabiť iuramẽto donatio facta per milite, vel doctorẽ sue qcubine, que alias de iure nõ vz, vt bñ in l. affectionis. C. de dona. ꝛ in. l. ij. C. de dona. inter vir. Tempa tñ quod donatio inter vir. ꝛ uxo. firmať iuramento qp donatio fuit vera, qr res vere fuit tradita, secus si fuisset ficta qfessio, puta de dote recepta animo donãdi. Nã iuramẽto non firmabiť. Ro. in qsi. xliij. ex. §. narrato. ꝛ idẽ voluit qsi. ccxciij. presupposito, ꝛ ibi tz qp ꝯctus non firmabiť. Sed bene poterit qpelli ad observãtiam iuramenti p iudicẽ ecclesiasticũ, vide Pau. qsil. lxv. vbi tz qp posito qp donatio inter vir ꝛ uxo. firmeť iuramento tñ ꝯctus nõ firmať, sed solũ iurm seruari ỏbebit, ꝛ ppea post ꝙ iurm fuerit sernatũ, tũ res poterit repeti p. c. debitores. ỏ iureiur. ꝛ similiter heredes nõ tenenť illỏ seruare. vide ẽt Pau. qsi. xcix. qp tũc donatio inter vir ꝛ uxo. firmať iuramẽto qñ est pcessum ad traditionẽ, ꝛ vide ẽt in consi. precedenti. An talis donatio firmetur iuramento, vbi non bene se firmat ꝛ ex istis potest inferri ad.

39 ¶ †Vigesimosexto. Casum quod lz donatio inter patrem ꝛ filium nõ valeat. l. donationes quas parentes. C. de do. inter vir ꝛ uxo. l. ij. C. de inoffi. dona. Tñ si fuerit vallata iuramento firmabiť. ita voluit Bal. in. l. fi. C. p donato. versi. ꝙ fuerit, ita no. Alex. in. d. qsi. viij. ꝛ consi. clvij. in. j. volu. ꝛ ibi tz qp nõ solum donatio, sed quelibet alia qnentio inter pat. ꝛ fil. firmabiť iuramento, vide ẽt Aret. in qs. lxxvij. vbi tñ non audet istud firmare. ꝛ quod non firmeť tenuit Pan. consi. cv. ꝛ has quotas adde ad Mod. in. xxiij. priui.

40 ¶ †Vigesimoseptimo. Naz lz no. rogatus de instro possit apponere clausulas qsuetas, ẽt si a partibus sibi dictũ non fuerit l. fi. ꝛ ibi per Bal. C. de fideiuss. Tamen notar. de instro rogare nõ poterit apponere iurm nec stipulationẽ, ẽt si sit de qsuetudine qp apponať, vel si fuerit affectionis. de dona. secus si fuit dictũ vt extẽdat illud ad qsiliũ sapientis dictũ fuit singulare domi. Ant. ꝛ Abb. post eum. in. c. pe. de iureiu. seqr hoc Alex. ꝛ ibi dixi in. l. gallus. §. idem credendum. ff. de lib. ꝛ post. ꝛ Moder. priui. xxvij. lz oia nõ allegẽt, ꝛ dixi ẽt in. l. si qs bonorum. ff. de leg. ij. faciunt que dicent in. lxiij. casu.

41 ¶ †Vigesimooctauo. Nã lz sciens, tacens in iudicio videať consentire. l. cũ ostendimus. §. fi. de fideiuss. tutor. bo. tex. in. c. fi. in pe. rspon. de iureiur. in. vj. ꝛ qp no. Inno. in. c. ex parte ỏ cani. de rescrip. Tñ si testis nõ iuratus ꝯ me deponit, ꝛ scio, ꝛ patior, nõ videor consentire, vt eius dictum valeat. Jo. and. in. c. nuper. de testi. Barba. in. c. sup eo. in. viij. col. de offi. deleg. dixi aliquid in. l. j. in prin. §. eo.

42 ¶ †Vigesimonono. Nam aliquis est obligatus iuramẽto, nũ quam talis obligatus potest opponere prescriptionẽ dictũ fuit singu. Roma. in repeti. j. in. iij. car. ver. ꝛ adde duas notabiles cautelas. ff. de vsuca. qr secundum eum iuramentum perpetuat actionem. alleg. tex. dum dicit singularem in. l. nam ꝛ postea. §. si damnatur. ff. de iureiur. ꝛ ex hoc subdit qp habes per illũ tex. optimam cautelam ad impediendam prescriptionem, vt in fine instrumenti apponať iuramentum, ꝛ idem sequitur Jas. in. §. de consti instit. de actio. incipit, ꝛ adde vnum not. in materia. Et dicit ipse quod hoc colligitur ex not. per domi. Anto. post Hostien. in capitul. si diligenti, de prescriptio. Be hoc etiam not. Fely. in. c. fi. in. iij. colum. de prescrip. faciunt que dicam in. xlix. casu. ꝛ. l.

43 **Trigesimo.** †Nã lz alias ꝯctus sit invalidus ex ỏfectu solẽnitatis ciuilis. Tñ iuramento validať, qr vbi iurm põt seruari sine iteritu salutis eterne seruãdũ est, auc. sacra pubex. C. si aduer. ven. c. cũ qtingat. de iureiu. c. qñis. de pac. in. vj. l. si qs p ea. cũ mã. ff. de fideiuss. Moder. in priui. xxxj. Istud tñ singulariter tẽpa pcedere, nisi actus esset ipso iure nullus, nã tũc nõ firmabiť iuramento gl. est in auc ten. si qua mulier. C. ad velleia. ꝛ illã gl. dixit singu. Roma. in repetitio. d. l. j. ỏ vsuc. ver. ꝛ adde duas no. cautelas, bene facit qp no. Ang. qsi. clx. p decisione qstionẽ in. ij. vol. qp qñ ꝯctus est ipso iure nullus omni respectu, frustra de qfirma. p iurm fiẽda tractať, qr vz impossibilis qfirmatio nisi psupponať aliquod subiectũ qfirmabile, alleg. qp no. doc. in. c. prudẽtiã. de offi. delega. ꝛ idẽ fuit de mẽte Ro. consi. xij. viso facto. An tñ illa gl. dicat vex, nõ affirmo, qr ꝯriũ in terminis illius gl. tenuit Pa. de cast. qs. ccxix. in cã q vertiť, ꝛ dicet in. xliij. casu. Sed pendet ab his que late habenť p Bar. in. l. si quis p eo. ff. de fideiuss. An ꝛ qñ ꝯctus firmeť iuramẽto. Scỏo tẽpa nõ pcedere, qñ actus esset invalidus ratione solennitatis prohibitorie. †nã
44 non poterit iurm firmari, qr tales solennitates videnť regste ob publicã vtilitatẽ cui ptes renũtiare nõ possunt iuramẽto. l. ius publi. ff. de pac. l. nemo põt. ff. de leg. j. Ita no. Bar. in. l. si quis p eo. in. vij. mẽbro. ff. de fideiuss. Alex. qsi. xcv. in fi. j. vo. Tertio tempa non pcedere, qñ esset invalidus, qr simulatus. Tũc. n. nõ firmabiť iurm gl. est sing. in. l. iij. ꝛ ibi Bal. ꝛ oẽs. C. plus valere qp agiť, qỏ tñ ad presens nõ tango. Sed plene p Bar. ꝛ alios in. l. seius ꝛ augerius. ff. ad. l. falci. ꝛ in. c. illo vos. de pig. Quarto tẽpa nõ pcedere qñ esset invalidus rõne qñtis. nã iuramẽto nõ firmabiť. l. fi. ff. q satisf. cog. Bar. in. d. l. si qs p eo. in vij. mẽb. ꝛ dixi pluries. Quinto tẽpa non pcedere qñ actus esset invalidus rõe defectus solẽnitatis formalis deficientis naz non poterit validari iurm vt foret ille actus cui forma defuit, patet in stipulatione in qua p forma verba regrunť. l. i. §. e. Naz si
45 ex parte vnius nõ interueniãt verba dato qp interueniat iurm non valebit, vt stipulatio, †qr iurm validat actũ omni meliori mõ quo pỏt, ꝛ sic faciat ipsum trãsire in pactũ. ita voluit bart. in. d. c. vij. mẽb. Istud tñ limitareť pcedere qñ illa solẽnitas formalis regrebať formaliter in actu, secus vero si regulariter nõ regrebať in actu, ꝛ solũ in certis casibus ex aliqua generali cã. Nã dato qp illa solẽnitas deficiebat firmabiť iuramẽto. ita pcedit tex. in auc. sacramẽta puberũ. C. si aduer. ven. Sexto tẽpera nõ pcedere, qñ esset invalidus rõne defectus rei que in nostro nõ esset qmercio, vt qr sacra religiosa, vel similis, nã tũc similiter nõ qfirmabiť iuramẽto, ita no. Bar. in. l. si quis. in no no mẽb. ꝛ idẽ ỏm qñ esset invalidus, qr ỏ bonos mores. c. nõ est obligatoriũ. de regu. iur. in. vj. ꝛ ex istis habes quasi omnia que dicit Bar. in d. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Septimo limita nõ procedere qñ minor alienasset feudũ sine decreto. Nã talis alienatio nõ firmabiť iuramento, qr iurm contra. l. feudorum non valet. Bald. consilio. ix. factum in. iij. volumi. Octauo limita non procedere, quando vxor venit in eodem instrumento cum viro. nam dictus contractus non firmabitur iuramento Bald. ibi supra.

46 ¶ †Trigesimoprimo. Nã lz qfessus spe future numerationis j. biẽniũ possit opponere exceptionẽ nõ nume. pecu. l. generaliter. ꝛ l. in ꝯctibus, ꝛ p totũ. C. de nõ nu. pec. ꝛ insti. de literaz obligat. Tamen fallit qñ qfitẽs qfiteret vere sibi fuisse numeratã pecuniã, ꝛ iuraret, vel qñ renũtiasset exceptioni non numerate pecunie ꝛ iuraret, nam non posset amplius dictam exceptionem opponere, ita no. Bar. Bal. Sal. ꝛ omnes in. l. fin. ita limitantes illam. l. C. de nõ nu. pecu.

47 ¶ †Trigesimosecũdo. Nã lz vltima derogẽt prioribus. l. pacta nouissima. C. de pa. §. posteriore. insti. qb. mod. testm̃ ifir. l. si mihi ꝛ tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. Tñ istud nõ hz locũ in iuramẽtis, nã primũ derogat vltimo. Vide gl. no. in. c. lz mulieres de iureiu. li. vj. ꝛ ppea dicebat ibi gl. qp si mulier iurauit nõ alienare fundũ dotalẽ ꝛ postmodũ alienauit cũ iuramẽto, non valebi hec alienatio, qr stabiť primo iuramento, ꝛ non secundo, ꝛ ita limitatur. c. cum contingat. de iureiuran. sequuntur Mod. in cautelis suis cautela. ccxlvij. incipit, cautela notabilis est, videtamen omnino Alexã. consi. xvj. ponderatis. in. iij. vol. vbi ponit intellectũ ad illã glo. ipsam limitando tribus modis, vt ibi pulchre per euz, sum qtentus sola remissione. Quibus adde qp ẽt valet scỏm iurm de intrando religionem contra primum de contrahendo matrimonium. Ita voluit Vincen. nota. in. c. ex publico. de conuersio. coniuga. refert ꝛ sequitur Specu. in ti.

de conuersio. ꝙingatoꝛ. in fi. Quinto tẽpa nisi ꝑm esset litis de cisinum delatũ a ꝑte ꝓti. Nã tũc secũdo sacro stabit. l. duob⁹. §. fi. ⁊ ibi ꝑ oẽs. ff. de iureiur. Sexto tempa non ꝓcedere in sacramento necessario, ꝙ deferꝛ ꝑ iudicẽ in defectũ semiplene ꝑbationis, nã si index ꝓmo detulit vni poterit ex cã deferre aduersario, ⁊ scõo stabit, ita ỏclarat Ang. ⁊ Alex. in. d. §. fi. Se ꝓmo limita nõ ꝓcedere in eo ꝙ iurauit nõ reuelare scretũ, nã si ꝓducat in testẽ ⁊ iurat dicere veritatẽ, tenebit attento secundo iuro ⁊ nõ ꝓmo. Abb. in. c. sacerdos. de offi. ordi. alle. Inno. in. c. qualiter ⁊ qñ. de accusa. Secus aũt si sibi fuisset dictũ in ꝙfessione, vt ibi ꝑ eũ. viij. limi. non ꝓcedere, qñ quis iurasset non iurare. Nam si post iurauit tenebit sacrm obseruare, mo-

48 neoꝛ ex dicto Spec. in ti. de re iud. †ꝙ si ꝙs iurauit nõ iurare nihilominus ꝙ tenebit iurare de calũnia. vide Bal. ꝙ. cxviij. qdã i. iij. vol. ꝙ est stãdũ ꝓio iuro, ⁊ nõ ꝓ o qñ est iuratũ i ꝓtia aduersarij. Itẽ nõ est stãdũ ꝓio, qñ eẽt ꝓstitũ i fraudẽ ꝓximi.

49 ¶ †Trigesimotertio. Nã lꝫ ille ꝙ ꝙpẽsat dicat soluere. l. si peculiũ. §. j. ff. de statulibe. facit tex. in. l. solutionis. ff. de solu. facit ꝙ pulchre no. Ang. consi. ccix. incip. qdã nomine Nico. ꝙ si statuto cauet ꝙ ꝯ instrm nõ possit opponi nisi exceptio solutionis, ꝙ tñ poterit opponi ẽt exceptio ꝙpẽsationis. Seqt Alex. ꝙ. xij. viso themate. in. v. col. in. ij. vol. facit ꝙ singulariter no. Bal. ꝙ. lxvj. ꝙ ad hoc vt ꝙs incidat in penam, ille qui apponit ꝙpẽsationẽ vr ꝓuidisse sibi. vbi ẽt Bal. in repeti. l. ij. in. vj. q. ꝓin. vbi in hac materia vr distinguẽdũ, vt ibi ꝑ eũ. Attamẽ si quis iurauit soluere nõ poterit ꝙpẽsare. c. ad nostrã. el. iij. ¶ ibi, ⁊ oẽs. de iureiurã. seqt Alex. ꝙ. xcj. in. ij. vol. dicens hanc esse cõem sententiã, veritatẽ tñ huius passus aliter non aperio, qꝛ ꝯriũ tenuit Bar. in. l. amplius non peti. ff. rẽ ra. ba. ⁊ segtur Alex. in. d. consi. xij. vt ibi per eum. ⁊ ꝑ Mod. in. xv. priuileg.

50 ¶ †Trigesimoquarto. Nã lꝫ ex nudo pacto non oriat actio. l. iurisgentiũ. §. igitur nulla. ff. de pac. l. legem. C. eodem. Tñ fallit nisi interuenisset sacramentũ. nã tũc vestit virtute iuramenti. l. si quis maioꝛ. C. de transa. sequit Roma. allegãs illũ text. in. l. j. in ꝓin. ꝯ. eo. ⁊ ita in ꝓin. studij publice disputando substinui, ꝙnis cõis opinio sit in contrarium.

51 **Trigesimoquinto.** †Nã lꝫ trãsactio facta sup dependẽtibus a testameto nõ valeat nisi cognitis ꝓius verbis testamenti. l. ỏ bis. ff. de trãsa. nec tali solẽnitati renũtiari potest, vt ibi ꝑ Bar. tñ cum iuramento renũtiari poterit. Jnn. in repe. c. cum ꝙingat. in vlti. car. de iureiur. sequit Alex. consi. xj. in. ij. vol. ⁊ ibi no. ꝙ ẽt per verba generalia, ⁊ renũtiauerũt omni iuris auxilio videtur renuntiatum dispositioni. d. l.

52 ¶ †Trigesimosexto. Nam lꝫ legi ꝓhibitiue loquenti partes renũtiare nõ possint, vt est gl. in. l. a diuo pio. ff. de ritu nup. facit ꝙ hr in rub. ne fide. dot. denr. de quo ꝑ Bal. in. d. auc. generaliter. C. de epis. ⁊ cle. per Alex. in ꝙsi. xlj. v. voln. Tñ poterit renũtiari cũ iuramento. Joã. an. in addi. ad Spe. in titu. de instru. edi. §. poꝛo. circa fi. facit qỏ not. Bal. in. l. antique. in fi. C. ad velle. iducit Alex. lꝫ nõ se firmet i. d. ꝙ. xij. in. ij. vo.

53 ¶ †Trigesimoseptimo. Nã lꝫ regulariter cassato principali cassẽt accessoriũ. c. accessoriũ. de reg. iur. lib. vj. l. patris ⁊ filij. ff. de vulg. ⁊ pupil. §. liberis. insti. de pupilla. substi. bona gl. in l. si patronus. in fi. ff. si quid in fraudẽ patro. Tñ cassato principali, nõ censebit cassatũ iurm ꝙnis accessoriũ gl. i. c. cũ nõ deceat. in gl. fi. de elec. lib. vj. ⁊ in cle. dudũ. de sepul. fa. text. in. c. debitoꝛes. de iureiur. ⁊ ibi Host. assignat rõnẽ quare hoc nõ hꝫ locũ in iuramẽto, legt Alex. ꝙsi. xxxviij. in. ij. volu. ⁊ ibi salnat dictum Bal. in. Li. in. v. col. C. de inoffi. dona. qui tenebat oppositũ, qỏ remissio, seu cassato iuramẽto nõ videt remissum id ꝙ virtute iuramenti veniebat explicandũ. gl. in. l. que sub cõditione. ff. de condi. insti.

54 ¶ †Trigesimooctauo. Nã lꝫ donatio reuocet sub pretextu ingratitudinis. l. fi. C. de reuo. dona. c. fi. de dona. tñ si est actum ꝙ nõ reuocet ꝓp ingratitudinẽ ⁊ est iuratũ, reuocari nõ poterit Jo. an. in addi. ad Spe. in titu. de dona. §. j. ver. quid si factũ. Pet. de anc. ⁊ But. in. c. fi. de dona. Alex. ꝙsi. xl. in. iiij. vol. ⁊ ita dicit esse solitũ tenere legendo, ⁊ etiam scribendo.

55 ¶ †Trigesimonono. Nã lꝫ instrꝫ seu ꝯctus executionẽ nõ habeant paratã. l. minoꝛ. xxv. cui fideicõmissum. ff. ỏ mi. L. iij. §. exquentione. ⁊ ibi ꝑ oẽs. ff. de re iu. Tñ si in instrumento sit dela tum iurm a parte parti, vt qꝛ dicat, qꝛ de predictis posset dubitari dictus ꝓmissoꝛ detulit iuramentũ creditori ꝙ iurauit. d. cẽtum sibi debere, tale iurm facit instrm habere executionẽ paratã. ⁊ ita voluit Bar. in. l. ij. ꝑ illum tex. ff. de iureiu. Ỏ tñ non examino, qꝛ multi tenuerũt oppositũ, vt late ꝑ Alexã. in. d. l. ij ⁊ de isto dicto ẽt Bar. facit mẽtio. Matth. dicens nota bonã praticam, dicit tñ ꝙ non est bene tuta, vt ibi ꝑ eum. Et ex hoc inferꝛ ꝙ iurm dicit habere clausulam guarentigie cũ facit instrumentũ habere paratã executionẽ, ⁊ ita voluit Roma. in rubri. de arbi. in. xxj. col. per no. in. x. ⁊ iiij. priule.

56 **Quadragesimo.** †Nam lꝫ in ꝯctibus non sit locus remissioni. c. romana. §. ꝯhentes de foro ꝙpe. in. vj. Tamen si iramentũ est appositũ in ꝯctu non erit locus remissioni, dictũ fuit nouum Ang. vt ipse ingt in. l. heres absens. §. i. ff. de iudi. alleg. tex. sin. in auc. ỏ exhiben. reis. §. si vero qdã inret, ⁊ ꝑ Mod. in. v. priui.

57 ¶ †Quadragesimoprimo. Licet regulariter qd adimplere ꝑ equipollẽs, qꝛ non refert ꝙ ex eqpollentibus fiat. l. iij. C. de insti. ⁊ substi. sub condi. factis. Liuianus ait. ff. de ꝙdi. ⁊ demon. l. fi. cum ibi no. C. de his qui veniam etatis impetra. Tñ fallit qñ interuenit iurm. nã tunc non sufficit adimplere promissum ꝑ eqpollẽs, sed debebit adimpleri in forma specifica. casus est not. quem oẽs ibi ponderant in. c. ad nostrã. el. j. de iureiu. ꝑ Moder. in. xv. speciali. facit ꝙ vidimus. in. iij. prin. effectu ꝙ iurm dicit habere cãm precisam, ⁊ ppea in obligationibus facti ꝙs ad factũ precise compelli poterit, nec liberabitur soluendo interesse. glo. est in. l. si pecuniã. ff. de condi. ob causam.

58 ¶ †Quadragesimosecundo. Nã lꝫ cõpromissum factuꝫ pacto nudo non ꝓducat actionem ẽt si sit firmatum iuro de iure ciuili, aucten. decernimus. C. de iudi. Tamen de iure cano. poterit iurans officio iudicis compelli ad illius obseruantiam, ita no. Bal. in. d. auc. decernimus. ⁊ Mod. in. c. si vero de iureiur. sequit Abb. in. c. quintauallis. in. iiij. differentia, ꝙcqd dixerit Bar. in. d. auc. decernimus. Mod. in. vij. speciali.

59 ¶ †Quadragesimotertio. Nam iurm minoꝛẽ facit censeri maiorem, ⁊ tollit sibi beneficium in integ. resti. ⁊ scissionis ꝯctus q̃ sibi competisset, qꝛ minor. de primo est glos. in. l. secunda. C. de rescinden. venditio. Secundum probatur in aucten. sacramenta pube. secundum intellectum gl. C. si aduersus vendi. ⁊ Moderni. in. xix. speciali. Et pro hoc facit ratio. nam in spiritualibus minoꝛ reputat maioꝛ. c. fina. de iudi. in. vj. Sed iramentum est quid spirituale, ergo isto respectu reputabitur maioꝛ, ⁊ vnum mirabilius operatur iuramentum. Nam lꝫ alias in ceteris casibus in quibus minoꝛ reputatur maioꝛ, tamen nõ reputat maioꝛ quantum ad hoc, vt si fuerit lesus, non possit petere in integrum restitutionem, vt amittat alia priuilegia minoris. gl. est no. in. l. prima. in glo. magna post principium. C. si de moneta nea poss. fue. appella. ⁊ per Romanum consil. xc. viso themate questionis ⁊c. per Paulum consi. cccxvij. vt bene quod quamuis statutum validat contractum minoris, non per hoc intelligitur validare quin competat in integrum restitutio, ⁊ hoc

60 addendum est ad Modernos in. xix. speciali, vt dicas † quod iuramentum faciat minoꝛem censeri maioꝛem. Tamen non facit eum censeri prudentem, ⁊ sagacem, nec etiam mulierem, qꝛ vt inquit Aristo. mulier habet consilium inualidum, minoꝛ imperfectum. Unde cum hoc naturale sit, non potest ex iuris ministerio immutari. §. lꝫ naturalia. insti. de iure naturali. Sed qꝛ ad ea que iuris sunt bene potest reputari maior. ita dixit Bal. in rub. C. de rerum permu. subde etiam quod lꝫ iramentũ minoris excludat eum ab in integrum resti. secus tamen erit in iuramento tutoris. Alex. consi. xxj. in. v. volumine. itez limita ꝙ licet iuramentum reddat minoꝛem maioꝛem in contractibus. non tamen reddit in iudicijs, ⁊ propterea si cõstitnat procuratoꝛem ad lites, indiget curatoris auctoritate, ⁊ q̃nis certificatus de beneficio etatis iuret non contrauenire non valebit constitutio, nec confessio facta a tali procuratoꝛe, ita tenet Bald. consi. clxxvj. queritur cum seq.

61 ¶ †Quadragesimoquarto. Nam licet mulier non possit intercedere pro marito suo quantũcunq; de beneficio suo certiorata auct. si qua mulier. C. ad velle. ⁊ in hoc est plus q̃ qñ intercedit pro alio, nã certiorata de beneficio velleiani efficaciter obligat, iuxta no. in. l. fi. §. pe. ff. ad velleia. tamen mulier pro marito intercedens, ⁊ iurans. efficaciter obligabitur. ita pulchre consuluit Pau. de cast. consil. ccxix. in causa que vertitur, reprobando glo. que tenuit oppositus in. d. auctenti. si qua mulier, ⁊ idẽ fuit de mente Baldi in. l. antique. §. fina. C. ad velleianum. facium que vidimus in. xxix. casu.

62 **Quadragesimoquinto.** †Naz lꝫ actiones cõpetẽtes defuncto actiue, ⁊ passiue transeant in heredes, vt ꝑ totum titulum, vt

lum,vt actiones ab heredibus,ꝛ ꝯ heredes.ꝛ.ℱ.post mortem. inſti.de inuti.ſtip.l.ſi pactū.ff.de pba. Tñ obligatio cāta ex iuramento,cū iurm ſit qd pſonale nō trāſibit ad heredē.c.veritatis.de iurei.fa.q no.Bal.in prelu.feu.in.vij.colla.Ad lz iurans poſſit ꝙpelli preciſe ad factū,vt eſt gl.in.l.ſi pecuniā.ff.de ꝙdi.ob cām ꝛ fuit dictū in.iij.prin.caſu tñ heres eius ꝙpelli ñ poterit,qꝛ cū iſta obligatio ſolū cauſet a iuramēto,nō eſt trāſitoria ad hēdes facit q pulchre no.Bal.in.l.j.ver.extra queritur.C.de reb.credi.ꝛ in auc.ſacra pube.C.ſi aduer.ven.qđ licz rōne iuramenti qs efficiat de iſo.eccle.c.fi.de foro ꝙpet.in.vj. iſtud non habebit locū in herede iurātis,qꝛ ad ipſum iurm nō trāſit alleg.Inno.ꝛ Jo.an.in.d.c.veritatis.ꝛ videas ēt p bal. in.c.j.ℱ.itē ſacramēta.de pa.iur.fir.ꝛ domi.in.c.fi.de fo. ꝙp. in.vj.iſtud tñ ſingulariter tēpa ꝓcedere qñ eſſemus in iuramēto nō ꝙfirmatorio ꝯctus,ſed lex illud diceret ſolū fore ſeruādū, vt in caſu.c.debitores.de iurei.ꝛ p Bart.in.l.ſi quis pro eo. ver.illi.dixi.ff.de fideiuſſo.ſed ſi eſſemus in iuramento ꝙfirmatorio ꝯctus iuxta tex.in.c.cū ꝙtingat de iurei.ꝛ in.c.lz eo.ti. in.vj.ꝛ in auc.ſacramenta.C.ſi aduer.ven. Tūc ſicut ipſe ꝯctꝰ iuramento validatus,tranſit ad heredes eodē mō effectus ipſius iuramēti tanꝯ eius ſequela.ita pulchre no.Pau.de caſ. conſi.lxv.ꝛ ꝙſi.lxvij.viſis ꝛ ꝙſideratis alle.in argm caſuz optimū.in.l.ſi ſeruus heredi.ff.de ſtatuli.ꝛ ita fuit de mēte Paul. in.d.l.ſi quis pro eo.in.ij.col.ff.de fideiuſ.idē tenuit in auc. qđ obtinet.C.de pba.ꝛ Bet.de ancha.in.d.c.veritatis. ꝛ Bal. in.l.generaliter.C.de reb.cred.ꝛ in.l.ſi.ver.ſed hic incidenter. in pe.col.C.de pac.ꝛ ita intelligi dz doc.Ang.ꝛ Imo.in.l.qui ſupſtitis.ff.de acq.poſ.que aliter intellecta non poſſet ꝓcedere
63 p predicta.ꝛ ita alias in facto reſpondi in ꝙſilio incipiente clariſſime doc.ꝛ idē vī velle Alex.in ꝙſi.xliij.in.ij.volu.Itē ampliādo adde.q ſicut iurm non ꝓtranſit ad heredē ita nec facultas iurandi.ita no.Bal.in.l.ij.C.de ꝙdi.indebi.facit qđ not. ipſe in.l.in bone fidei.in vlti.col.C.de reb.credi.vbi dixit q iuramentū q deferꝛ in defectū ſemiplene pbationis non poterit ſubiri p heredē,p tex.in.l.generaliter.C.de reb.cred.ſa.q no. Bal.in.l.j.in prin.ff.de iurei.q ſtante ſtatuto q de dāno dafieꝛ ſacramento accuſatoris,ꝛ accuſator pozrecta accuſatione deceſſerit,q tale ſacramentum non poterit heres eius ſubire. facit q no.Buil.de cug.in.l.ēt debitoris. ad finē.C.de iudi.q ſi ꝓmiſit ſtare iuramento tuo de dānis ꝛ intereſſe,qđ tale ſacramentū non poterit ſubire heres. Segꝛ Roma. in.l.ſi.ℱ.fi.ff.ne gs eū.ꝛ in.l.qui bona.ℱ.quidā.ff.de dā.infec.facit q no.Bal. in.l.ij.C.de fructi.ꝛ litis expē.q ſi aliqs iuranit ſe aliqd datuꝛ vel factuꝛ p ſe ꝛ ſuos heredes,q iurm non transibit ad hēdes ſin ꝯriū facit q dixit Car.in cle.j.ℱ.nos itaqꝫ de iureiur.vbi dicit q iurm ex pte iurantis eſt adeo pſonale,q lz ſi non tranſeat ad heredes,tñ fallit qñ homines vnius populi iurent. cuius hinc ad.c.annos dicaꝛ idē populus,qui nūc eſt.c.deniqꝫ.ij.q. j.i.proponebaꝛ.ff.de iudi. Tñ ſucceſſores nō obligabunt ad p iurm . predicta tñ aliter non diſcutio,qꝛ ꝯriū in terminis videt ſentire gl.in.l.ſi.ℱ.ſi.ff.ne quis eū.p quā gl.dixit ibi Bal.ꝛ angē.q lz ꝙ heredē doloſi non iuret in litem.l.ſi.C.de in litē iurā. Tñ heres dānū paſſi poterit tale ſacramentū ſubire.ꝛ p illam
64 gl.dicebat ēt Pau.de caſt.ibi,qđ ꝓiurm q preſtaꝛ dānuz paſſo de eſtimatione rei derobatarum iuxta tex.in.l.ſi qñ.C.vnde vi.poterit ſubiri p heredē dānū paſſi. Sed p veritate predicto rum dicas,vt colligit ex dictis p Alex.in.d.l.ſi.ℱ.ſi.ff.ne quis eum.vide Roma.ꝙſil.ccxc.in caſu ꝓpoſito vbi no.q ſacramē tum q deferꝛ in defectum probationis poterit deferri heredi, maxime ſi erat ꝙiuncta pſona in qua preſumptio eſt q ſciat facta defuncti. An aūt qñ filia renuntiat hereditati paterne cum iuramento tibi non teneaꝛ obſeruare tale iuramentuz.vide plenē p Pau.in conſi.cccxj.viſo puncto ꝛ alijs.ꝛ hec ſunt adden
65 da ad Hod.in.xxj.speciali.

C ꝓQuadrageſimoſexto. Naz lz nō valeat tranſactio ſup alimentis debitis ex vltima voluntate incōſulto pretore.l.cū bi.ff. de tranſac.tñ ſi interuenerit iurm validabit,ita tz Bar.in.d.l. ſi quis pro eo.in vlti.q.ff.de fideiuſſ.nō tū pono pro ꝙſtanti,qm ꝯriū tenuit idē Bar.in.d.l.cū hi.in prin.ꝛ Bal.in.l. pactū q dotali.in vlti.q.C.de colla.ꝛ idē dicit in alimentis debitis iure neceſſario,vt a patre ꝛ filio ꝛ ſimilibus.ꝛ idē i alimētis debitis
66 a viro vxori.nā illis cū iurō renūciari non poterit,vt ibi p enz. C ꝓQuadrageſimoſeptimo. Nā lz alias qs poſſet arguī de calūnia,vel dolo.tñ iurm faciet ceſſare illā preſumptionē calumnie vel doli,caſus eſt no.quē oēs ibi ponderant in.l.iij.ℱ.i.ff.de iurei.l.j.ff.ſi mulier ven.nomine.ſa.q no.Bal.in.l.pe.C.de poſiti.q ſtaꝛ ſacramento iurātis q dolo ſuo,vel fraude nō fuit ſibi facta proteſtatio vt ſequeſtratio.ſa.gl.que reputaꝛ ſingularis apud legiſtas in auc.de iudi.ℱ.opz q iurm de calūnia excuſat litigātē vt nō dicaꝛ dolo,vel fraude litigaſſe.ꝛ idē voluit gl. in.c.finē litibus.de dolo ꝛ ꝙtu.iſtud tñ iurm nō excuſat a temeritate.ꝛ ppea non excuſabit ab expenſis.ſi temere litigauit,ꝛ nis excuſet a dolo,ita dixit Bart.in.l.eum quem temere.ff.de iudi.ꝛ in.l.i.ℱ.i.ff.ad turpil.ꝛ per doc.in.d.c.fin.litibus.ꝛ per Alex.qui multas alleg.concordantias.in.d.l.iij.ℱ.j.ff.de iurei. in.per Hod.in.xvij.

67 C ꝓQuadrageſimooctano. Nam lz alias ſi maſculus ꝛ femina repiant in actu libidinis poſſint de ſtupro accuſari, vt p totum titu.C.ꝛ.ff.de adul.tñ ſi iurent ſe prius clandeſtinū matrimoniū ꝯriſſe ſtabit eoꝝ aſſertioni ꝛ penā euitabunt.ita voluit gl.ſing.ꝛ ibi Bald.dicit alias ſe ita in facto practicaſſe.in.l.penul.C.de fideiuſ.ſequunt Hod.in cau.ſuis.cautela.xlij.ꝛ incipit.Aliqñ ꝙtingit q maſculus ꝛ femina.qño aūt intelligitur illa gl.dic vt per Bald.in loco preallega.ꝛ diceꝛ deo duce in. l.dinoxtium.infra eodem.

68 C ꝓQuadrageſimonono. Nā lz alias p ſecndū teſtm non tollaꝛ primū q bz clauſulam derogatoriā,niſi de eo fiat ſpecialis mentio.l.ſi quis.in prin.teſta.ff.de leg.iij.cū ibi plene no.ꝛ.l.ſi mihi ꝛ tibi.ℱ.fi.ff.de leg.j. Tamen fallit qñ in ſcdo teſtamento eſſet appoſitū iurm,nā habebit vim clauſule derogatorie appoſite in primo teſtō,ita pulchre no.Bal.in.l.ſancimus. in vlti. col.C.de teſt.ꝛ Hod.in.xxxiiij.ſpāli.facit ēt q vidim in.j.caſu q eodē mō iurm habz vim clauſule deroga.ad.ij.teſtamen.

69 **Quinquageſimo.** ꝓIurm ꝙſtituit debitorem nō ſolutē in peccato, etiā nulla interueniente interpellatione,ꝛ propterea iſte debitor, non poterit preſcribere,iuxta no.in.c.fi.de preſcrip.dictuz fuit Hoſt.in ſum.de preſcrip.ℱ.que reſti.ſequit Abbas in.c. fina. in.vj.colum.de preſcrip.dicens iſtud eſſe ſingu.faciunt ea que vidimus in.vij.caſu princi.

70 C ꝓQuinquageſimoprimo. Juramentuz delatum a parte parti actionem temporibus perpetuat.l.nam ꝛ poſtea.ℱ.ſi bis qui temporli.de iureiuran.ꝛ propterea dicebant Hoder.in cautelis ſuis cautela.xxxvij.incipit,ex forma ſtatuti,q optia eſt cautela,vt ſemper facias apponi in inſtrumento , qualiter debitor tuus iuranit eſſe debitor in.d.quantitate,te deferente ſacramentum . Nam quamuis actio tua eſſet temporalis vel ex forma ſtatuti,vel ex forma iuris communis,poſſet ei preſcribi ſpatio. x.anno.vel.xx . vel breuiori tempore,tamen per ſacramentum perpetuabitur vſqꝫ ad.xxx.annos.ita voluit Barto.ꝛ docto. in.d.ℱ.ſi bis qui temporali.quod eſt valde not.faciunt que vidimus in.xxviij.caſu.

71 **Quinquageſimoſecundo.** ꝓNam lz regulariter exceptiones non impediant litis conteſtationem,tamen,fallit in exceptione iuriſiurādi, que litis conteſtationē impedit.l. nam ꝛ poſtea.verſicu.neqꝫ actio.ff.de iureiuran.l.amplius nō peti.ff.rem ratam haberi.l.ſi poſtea.cum gloſ.ff.de peculio.ꝛ hoc intelligas eſſe verum,ſiue ſimus in iuramento delato a parte parti in iudicio,vel in iuramento extraiudiciali.ita no.Alexan.in.l.prima.ff.de iureiuran.ꝛ in.d.l.nam ꝛ poſtea . Hod. in.xxix.prīncipale.que autem ſint alie exceptiones impediētes litis ingreſſum.dic vt late per eos in.d.l.nam ꝛ poſtea.ꝛ in.c.j. de litis conteſta.in.vj.

72 C ꝓQuinquageſimotertio. Nam lz regn.ſit q actore non probante reus abſolui debeat.l.q accuſare.C.de eden.c.fi.de iure iur. Tñ iſtud fallit in pluribus caſibus in qbus iurm ſupplet defectū pbationis tam ciuilibus qꝫ in criminalibus. De primo hz late in.l.admonendi.ff.de iureiur.ꝛ in.l.in bonefidei.C.de reb. credi.ꝛ in.d.c.fina.vcz.quando actor pro ſe haberet ſemiplenam probationem,de quo dic vt late in dictis locis habetur, q bus adde quod licet alias intereſſe debeat probari teſtibus ,ꝛ veris proba.l.i.C.de ſenten.que pro eo quod intereſt.l.fin.ff.de preto.ſtip.ℱ.fi.inſti.de ver.obliga.cuz ſimili. Tamen iſtud fallit qñ agitur de probando intereſſe aduerſus doloſum.naz ſufficiet ſacramentum.l.ſemper.ℱ.hoc interdicto.ff.q vi aut clam l.ſi ante.C.vnde vi.gl.in..ℱ.fi.inſti.de verb.obliga.facit quod
73 pulchre voluit Bal.in.l.q accuſare.C.de eden. ꝓQđ vbi concurrunt iſta duo dolus aduerſarij ꝛ difficultas pbationis q ſp damnum ꝛ intereſſe probabitur per ſacramentum.alleg.d.c.fina.ꝛ ppea inferebat ſingulariter poſt Inno.in.c.ſuper eo. qđ met.cā,q ſi probaui quod iudex dolo me banniuit, quod pro

damno meo, ꝛ intereſſe ſtabitur ſacro meo, ꝛ iudex ad hoc tene
bit. l. ſeueriter. de exec. rei iud. idē ſi ꝓbauī de dolo talionis ꝺ
intereſſe ſtatur ſacramēto meo. facit. l. ſi. de magi. quenie. idē ſi
ꝓbo ꝙ reus delenit inſtrm, qz ſtabit ſacro meo. fa. ꝙ hz in. l.
qui tabulas, ꝛ in. l. quidā tabulaꝝ. ff. de fur. facit ꝙ no. Alexan.
ꝙſi. ciij. Videt prima ꝙſideratione in. j. volu. vbi ponit de valo
re ꝛ eſtimatione reꝝ derobataꝝ, ſtabit ſacramento dānū paſſi
ꝙcurrente difficili ꝓbatione, ꝛ ibi ponit qualiter arguemus
iſtam difficilem ꝓbationem, ꝛ an tale ſacramētū poſſit preſtari
per heredem dānū paſſi dic vt dixi in. xliij. caſu. fa. ꝙ no. bar.
in. l. j. ff. furti aduer. nau. Quod ſi campo valiſiā meam diſſi-
gillauit de ꝯtitate reꝝ derobataꝝ, ſtabit ſacramento meo di-
xi. in. ꝯ. preterea. inſti. qb. mo. re ꝯhit obligatio predicta tñ tē-
pera ſingulariter tribus modis. tempera primo ꝓcedere quan
do agit aduerſus doloſum ex dolo ꝙſiſtente in faciendo ſecus ſi
74 agit ex dolo ꝙſiſtente in ommittēdo, ſeu in nō faciendo. nā ✝tūc
intereſſe erit ꝓbandum teſtibus. caſus eſt ſingularis in. l. argen
tarius. ꝯ. cum autē. ff. de eden. illum pro ſingulari, ad hoc alleg.
Roma. ſing. cccc viij. inci. intereſſe aduerſus doloſum. Sequit
Jaſ. in. l. ſi prius. in. ij. q. princi. Bar. de ope. no. nū. dic vt ibi
facit regula vulga. ꝙ grauius eſt delictum ꝙſiſtens in ꝙmitten
do ꝯ in ommittēdo, gl. ſin. in. l. ſi mora. ff. ſol. ma. facit. l. auxiliū
ꝯ. in delic. ff. de mino. cū ſi. Scōo tēpa ꝓcedere qñ qs ꝙuenitur
ex dolo ſuo ꝫ ſi queniret ex dolo alterius, vel dubitaret ipſe vel
75 alius de cuius dolo tenet deliquerit, tūc ✝intereſſe veniret per
veras ꝓbationes ꝓbandum. ita pulchre no. Bar. in. d. l. i. ꝯ. i.
ff. furti aduer. nau. ꝛ dixi in. d. ꝯ. preterea. Tertio tempa quod
lz in predictis caſibus intereſſe ꝓbetur ſacramento dānū paſſi.
Tamē iudex poterit dictū ſacrm moderari attēta qualitate in
rantis, ꝛ facultatibus ſuis. ita no. Bart. in. d. ꝯ. j. vide Roma.
ꝙſi. lxxxiij. lz iure cōi, ꝙ ſi habeā intereſſe in ſcripturis, ſtat ſa
cramēto meo, ꝛ vide doc. in. d. l. ſi qñ, ꝛ in. d. c. ſup eo. ꝛ Alex.
in. d. ꝙſi. ciij. Dicas ēt ꝙ ſi dñs territorij promiſit aliqbus mer
catoribus ſoluere omnē rem quā probabunt ſibi in ſuo territo-
rio fuiſſe derobatā. An iſto caſu conſtito de robaria ſufficiat ꝓ
bare eſtimationē reꝝ p ſacramentū, vide Bal. in. c. j. in. ꝯ. con
uenticulas. de pa. iur. fir. qui tenuit ꝙ non. Ad ✝autem interes
76 ſe probatur pe ſacramentum, dicas vt habet plene in. l. actioni
bus. de in litem iuran.

Secundo principaliter admittit ꝓbatio
ꝓ ſacrm in expē
ſis litis. quod tñ poſtmodū dz moderari per iudicē. l. ꝓperan-
dū. ꝯ. ſinaūt alterutra. C. de iudi. ꝛ l. ſancimus. c. tit. ꝛ p gl. in. c.
fi. ꝙ met. cā. idē ēt dices in alijs expenſis minutis. nā ſimiliter
ꝓbabunt ſacramēto. l. ſi qs ꝓ redēptione capinoꝝ. C. ꝺ dona. ꝺ
qbus per Bar. poſt gl. in. l. fi. ꝯ. in ꝙputatione. C. de iur. delib.
ꝛ ibi plene tractat qualiter expenſe ꝓbent ꝓ ſacramētū. p Cy.
ꝛ Bal. in. l. id qꝺ pauperibus. C. de epiſ. ꝛ cleri. ꝛ in. d. c. fi. quod
me. cā. per Are. ꝛ ibi dixi in. ꝯ. fi. inſti. de ꝟb. ob. ꝛ gñaliter di
cas ꝙ qñ de nullo vel modico tractat preiudicio. ꝓbatio ad-
mittet ꝓ ſacramētū. ita inquit Bal. in loco prealleg. arg. l. nō
77 oēs. ꝯ. a barbaris. ff. de re mili. ꝛ. Locatione. ff. de ſer. ✝ An aūt
ſtet ſacramēto executoris de expēſis quas dicit ſe feciſſe. dic
vt per Bar. in. d. l. ſi qs ꝓ redēptione. C. de dona. vbi tenuit ꝙ
ſic. iſtud tñ non examino, qm̄ ꝺriū tenuit Spe. in. ti. de inſtru.
edic. ꝯ. nūc vero aliqua. ꝟſi. qd ſi executor. ꝛ ibi Joā. an. refert
in ꝙtingentia facti eueniſſe, ꝙ quidam executor dicebat in ex-
penſis minutis expendiſſe ſex milia ducatoꝝ quod ſuo ſacramē
to non ſtabit. referūt Mod. in. l. in illa. ff. de ver. obli.

Tertio principaliter admittit ꝓbatio per
ſacramentū, qñ ali-
qd de nouo ad meā notitiā peruenit. c. paſtoralis. de excep. c.
preſentiū. ꝛ ibi gl. de teſtib. c. ſi vero. ꝛ ibi gl. de ſen. excō. nor.
in. c. vt circa. de elec. in. vj. l. ſi cui. ꝯ. eiſdem. de accuſ. per gl. fa
cit ꝙ hī in. l. admonēdi. ff. de iureiu. Seqt Alex. ꝙſi. cv. ꝛ ꝙſil.
cviij. in. ij. volu. facit ꝙ dicit in. viij. caſu.

Quarto principaliter admittit ꝓbatio ꝓ
ſacrm qñ qs fuerit
impeditus. dūmō ꝑſona iurantis ſit honeſta. ita vult Specu. in
ti. de appel. ꝯ. nūc ver. qd ergo. ꝛ Bar. in. l. ij. ꝯ. ꝙ diximus. ff. ſi
quis cau. arg. l. ſcire opz. ꝯ. ſufficit. ff. de excuſa. tu. ꝛ l. nō omnes
ꝯ. a barbaris. ff. de re mili. ꝛ plene p doct. in. d. ꝯ. que diximus.
maxime p Alex. q ꝯplures cotas alle. in materia. ꝛ dicit ſic
78 eſſe communem ſententiā. ✝Quod exceptis caſibus in qbus eſt
expreſſum qualiter ꝓbandū ſit impedimentū remittit ad arbi-
triū iudicis, an ſufficiat ꝓbatio per ſacramentū qui bz ꝙſidera-
re paruitatem ꝛ grauitatē preiudicij, ꝛ qualitatem impedimen
ti, ꝛ an fuerit in loco longinquo ꝛ ſolitario, vel non. item debe-
bit ꝙſiderare qualitatē ꝑſone impedite, ꝛ an ſit ꝑſona bone fa-
me vel ſuſpecta. Et iſtis oibus ꝙſideratis poterit arbitrari, an
ſit ſufficiēs ꝓbatio p ſacrm vel nō, vt ibi p ipſum, vnū tñ ſubde,
ꝙ eſt ſingulare, ꝙ p eodē facto nō admittit ꝓbatio p ſacrm de
impedimento vltra ſemel. caſus eſt ſingu. in. l. ſi. ad ſi. ff. de bo.
aut. in. pol. ꝛ ita voluit Ang. in. d. ꝯ. qꝺ diximus, qcqd dixerit
Roma. in rub. de arb. qui dicebat ꝙ vltra bis nō admittit ta-
lis ꝓbatio, ꝛ ita loqt text. in. d. l. ſi. Alex. in. d. ꝯ. ꝙ diximus. ꝫ
certe Ang. ibi, ꝛ oēs ſcribē. ſolū loquunt, ꝙ ſemel tñ admittit
iſta ꝓbatio, ꝛ ita loquit text. in. d. l. ſi. ꝛ in. d. ꝯ. qꝺ diximus.

79 **Quinto principaliter** ✝admittit ꝓbatio ꝓ
ſacrm qñ qs amiſit
ſcripturā ſeu inſtrm, ꝙ penes ſe erat, ita ꝓbat tex. in. d. l. fi. C. ꝺ
fide inſtru. Iſtud tñ tēpa ꝓcedere qñ ille q dicit ſe ꝓdidiſſe ſo-
lum poterat ꝙueniri officio iudi. ad inſtrm ſeu ſcripturā exhibē
dā. iuxta tex. in. l. quedā. ff. de edē. Sz ſi poſſet ꝙueniri iure ac-
tionis ad inſtrm exhibēdū, tūc nō ſufficeret ſibi ſacrm. Sed de
bent ꝙcurrere alie ꝙiecture, vt qz domus ruit, vel ꝙbuſta eſt, vt
qꝺ fractū fuit oſtiū, in quo erāt recluſe ſcripture. ita pulchre vo
luit Bar. in. l. ſi quis ex argētarijs. ꝯ. cū vero heredi. ff. de edē.
arg. l. nō oēs. ꝯ. a barbaris. ff. de re mili. ꝛ ſeqt Alex. ꝙſi. lvij. i.
j. vol. ꝛ ꝙſi. xix. in. ij. vol. ꝛ Bal. in. l. fi. in fi. C. de edē. arg. eoꝝ
que habent in. l. theſaurus. ff. ad exhibē. ꝛ in. l. fi. ff. de bo. auto.
iudi. poſ. ſubdit tñ ipſe ꝙ iſto caſu iudex debebit mādare iſti ꝙ
dicat ſe inſtrm amiſiſſe vt tali inſtro nunquā vtat. arg. l. non al
leg. ff. de interr. ac. ꝛ ꝙ no. Jnn. in. c. B. ꝓpetuus. de fide inſt.
¶ Sexo principaliter admittit ꝓbatio ꝓ ſacrm, qꝺ res ad ip-
ſum nō peruenit ꝓmittēdo ꝙ domus ſua ꝙquirat, ita dixit bar
to. in. d. ꝯ. cū vero. arg. l. pretor. ꝯ. ſed ſi ſeruus. ff. de eden. ꝛ l. cū
ita. ꝯ. ſpecies. ff. de leg. iij. ꝛ gl. in. l. cū de lege. ff. de proba. Et ꝓ
80 pterea pulchre conſuluit Are. ꝙſi. cxx. ✝Quod ſtabitur ſacra-
mento heredis, qꝺ liber rōnū defuncti ad ipſum nō ꝙuenit per
mittēdo ꝙ domus ſua perquirat, vt ibi per ipſum.

Septimo principaliter admittit ꝓba-
tio ꝓ ſacrm qñ
debitor ꝯ quē ꝓducit inſtrumentū p iracūdiā illud laceraſſet.
Nā de debito ſtabitur ſacramento creditoris. ita dixit Bald.
in. l. j. C. de fide inſtru. arg. l. ſi de poſſeſſione. C. de ꝓba. ꝛ ſubdit
ipſe ꝙ ſi talis laceratio foret facta i preſentia iudicis, tūc iudex
poterit punire laceranté extra ordinē arbitrio ſuo. Alleg. Jo.
in. c. accipiemus. de fide inſtru. ꝙ dicit non eſſe alibi. Idem ēt
dicas ꝙ ſi ageret ꝯ tertiū, qz dolo originale debitoris mei lace-
rauit, vel furto mihi ſubtraxit. nā de intereſſe meo ſtabit ſacra-
mento meo. arg. l. ſi qñ. C. vnde vi. facinnt que dicta ſunt in pri-
mo mēbro huius caſus. ſi ergo ageremus ꝯ tertiū, qz nō dolo,
ſed culpa chyrographum debitoris mei fuit deletū, tūc debeo
ꝓbare de intereſſe meis probationibus. l. lege aqlia. ꝯ. ſi dletū.
ff. ad. l. aql. iſtis tñ duobus caſibus ſi volo agere ꝯ ipſum debi-
torē debeo ꝓbare de debito veris ꝓbationib⁹, ꝛ ita fuit ꝺ mēte
Bar. in. l. qdā tabulaꝝ. ff. de fur. ſubde tñ ✝ꝙ ſi ꝺbitor iudicis
negligentia fugiſſet, index non tenebit niſi doceat ꝙ vere debi
tor fuiſſet, vt dicebat. Roma. conſi. ccvij. ex tribus concludi-
tur, qua aūt pena puniatur qui ſubtrahit teſtes vel inſtrumen-
tum, vide per Roma. conſi. cccxlvj. in hac cauſa.

Octauo principaliter admittit ꝓbatio
ꝓ ſacrm ad ꝓbā-
dā ignorātiā ſuā ꝙ ignorauerit. gl. eſt no. in. l. ſi cui. ꝯ. ijſdē. ff. de
accu. gl. in. c. ij. de tempo. ordi. in. vj. c. vt circa. ꝛ. c. nulli. ꝺ ele
ctio. in. vj. gl. in. c. innotuit. in ꝟ. ignorātiā. de elec. fa. gl. in. c.
ſignificaſti. de ho. bona gl. in. l. at q natura. ꝯ. cū me abſente. in
gl. ma. ff. de neg. geſt. Ro. conſi. lxiij. ſeqt Car. in cle. j. in. viij.
82 q de ꝙſan. ꝛ affi. qz cū ✝ignorātia ſit quoddā intrinſecū dz ad-
mitti ꝓbatio ꝓ ſacrm. arg. eoꝝ que habent in. c. vt circa. de ele
ctio. in. vj. ꝛ in. c. ſi vero. de ſen. exc. eo. lib. ꝛ ſubdit ꝙ iſto caſu
nō preſumit ignorātia affectata ex eo ꝙ iurauit, qz nō preſumit
quē voluiſſe deierare. arg. c. literas. de preſum. aduerte quod
non ſolū ignorantia facti poterit probari ꝓ ſacramentum, ſed ēt
ignorantia iuris concurrentibus alijs coniecturis. ita pulchre
no. Ang. in. l. plagij. C. ad. l. iul. de plagia. ſequitur Alex. in cō
ſil. xcij. in. j. volu. Quibus aūt modis poterit ꝓbari iuris igno
rantia, ponit Bar. in. l. nō fatet. ver. quero qualiter. ff. de ꝙeſt.
ꝛ Bar. ꝛ Ang. in. l. ſz ꝛ ſi. l. ꝯ. ſcire. ff. de peti. here. p Alex. con
ſil. lxxij. in. ij. vol. ꝛ ꝙſi. clxxiij. in eo. vol. Jſtā tñ concluſionē
tempera non procedere, qñ quis iuraret ignorāſſe id quod eſt
verisimile

verisimile ipsum scire, vt qz iuranit se nō hze notā qditionē vici
ni vel familiaris sui vel qsanguinei. Mā istud nō est verisimile.
l. de tutela. C. de in integ. rest. l. octaui. C. vnde cognati. vel iura-
uerit se ignozare vel nescire que publice in loco vel vicina dice
83 bant, † in quo non cadit verisimilis ignozantia. gl. in l. v. C. ō pe
ri. tu. ita ꝓbat tex. in. d. c. vt circa. z in. d. c. nulli. de elec. in. vj.
in verbo, verisimiliter. z vtrobiqz p gl. z idē sequit Bar. lz ista
gl. nō alleg. in. d. l. si cui. §. eisdē. ff. de accu. facit qō no. Bal. in.
c. j. §. quenticulas. de pa. iur. fir. post prin. Quod stabit iuramē
to receptātis qz ignozanit receptarum esse bannitū, nisi illud sit
notoriū in loco p gl. ibi not. Scōo tēpa qñ alia nō pōt haberi
ꝓbatio. Mā tūc nō admittit ꝓbatio p sacz. Cardi. in. d. viij.
q. arti. j. presentiū. c. cū ibi plene not. de testib. Itē subde qz qñ
84 † qs iurat de sua ignozantia dz iurare se nescire. Qñ vero iurat
de ignozantia sui auctoris dz iurare se credere ipsum nesciuisse.
c. j. §. fi. z quod ibi no. Bal. de notis feudozum.

Nono principaliter admittit ꝓbatio p sa-
cramētū, nā cū habea
mus expressum, qz qs nō tenet soluere vectigal seu gabellā pro
bis que sui vsus cā portat. l. vniuersa. z qz no. p oēs. C. de vecti.
l. fi. §. quoties. z ibi gl. in ℵ si. vsualia. ff. de publ. z no. Bart. in
85 cad. l. §. diuus. fa. qz no. Bar. z cōiter scribētes in. l. cetera. §.
ß z si qs. ff. de leg. j. z fa. gl. in auc. habita. C. ne fil. p pa. † quod
scholares p libris quos secū portāt, nō debēt soluere gabellaz.
fa. tex. in. l. sed z ipsi. in. §. iulianus. ff. nau. canp. stabu. z p illum
tex. dixit ibi Bar. qz p vestimentis q̄ qs portat in dorso, nec de
eo qō qs portat cā quotidiani vsus, nō dz soluet gabellā. Mō
dico qz de hoc qz qs nō portet cā mercimonij, sed cā quotidiani
vsus stabit suo iuramēto. gl. no. in cle. sepe. in ver. negotiādi. ō
censi. z illā ad hoc allegauit Bal. in. l. cū ꝓponas in pe. col. C.
de nauti. feno. z in. d. l. vniuersa. C. de vecti. z in. l. si qs non di-
cā rape. C. ō epis. z cle. in fi. iiij. oppo. alle. in. l. i. C. de liberto z
86 custo. li. xij. seqt Alex. in. d. l. cetera. §. ß z si qs. ff. de leg. j.

Decimo † admittit ꝓbatio p sacramētum de circūstā
tijs casus. qñ de casu qstat si alie ōficiūt pba
tiones. gl. est no. quā pōderat ibi Abb. in. c. significasti. ō bo.
C Undecimo admittit ꝓbatio p sacramētū ad ꝓbandū indi-
cem sibi fore suspectū, ita dixit gl. in. l. aptissimi. C. de iudi. z illā
gl. seqt ibi Bal. z Sal. dicens qz illa gl. tenet ne det mā calū-
niandi. q̄uis dicat qz illa gl. iure nō ꝓbet. dixi in. l. qz poterat
post Ang. z Imo. ibidē. ff. ad trebel.
C Duodecimo admittit ꝓbatio p sacramētū qñ impetrans
literas delegationis ad aliā diocesiz dicit se non impetrasse, qz
nō audebat intrare patriā aduersarij sui, vel eius potētiā ꝓbz
87 rescebat, nec aliter qmode ꝓbare poterat. c. statutū. §. cū vero.
de rescrip. in. vj. subdit ibi gl. not. † qz regulariter non recurri-
tur ad sacramentum. nisi in defectum aliarum ꝓbationum. al
leg. quod habetur in. c. ij. de proba. cum simili.
C Decimoterтio admittitur ꝓbatio p sacramētū ad ꝓbandū ea que dependēt ab animo seu qsciētia. solet sp allegari gl.
in. §. alie. insti. de act. q̄ tū nō facit mētionē de iuramento. facit
qz no. gl. in. l. fi. circa med. gl. magne. C. de anna. excep. bñ fa-
ciunt oēs gl. quas allegaui. s. in. iiij. casu. Nō ad ꝓbādū ignozā
tiā tanqz sit aliqd dependens ab animo stabit iuramento igno-
rantis. vide Bal. in q̄. cccclvij. ꝓponit. Nō si agit de iure q̄si
to tollēdo, vel negligentia punienda ad excusationē ignozātie,
88 vel negligentie admittit ꝓbatio p sacramentū, vnū et subde qō
est notādū qz † qñ aliqd qmittit conscientie alicuius intelligitur
dūmodo iuret se ita in qscientia sua sentire. ita no. Ang. z pau.
de cast. in. l. de pupillo. §. q opus. per illū tex. ff. de no. ope. nū.
dicens istud fore notā. ad limitationē gl. sing. in. c. statutū. §. af
fessorē. de rescrip. in. vj. que voluit, qō qñ aliqnid est qmissiz cō
scientie alicuius nō pōt appellari ab eo qz declarauit. Mā illud
dz intelligi esse verz, dūmodo iuret se ita in qscientia sua sentire
bene facit tex. in. l. theopompus. ff. de do. ꝓleg. z in. l. hac edi
ctali. C. de secū. nup. z in. l. qparationes. C. de fide instr. sequit
Alex. in consi. ccxviij. in. ij. volu. qō tñ aliter non examino, qz
ꝛrium videt tenuisse Alex. in qsi. liij. in. iiij. vol. z late dixi in.
d. §. qui opus. predicta tñ tempera nō ꝓcedere qñ iurans habe
ret presumptionē ꝛ se. Mā nō stabitur sacramento suo qz aliter
babebat in animo. Ita no. Bar. in. l. inter oēs. §. nō recte. ff. de
fur. z Jo. an. in. c. ij. de qsti. z Pau. de leaza. in cle. qstitutio,
nem. de ele. arg. l. si nō qnitij. C. de iniu. z. l. j. C. ad. l. coz. de sic.
seqt alex. in. l. j. §. procuratorē. ff. de acq. pos. z que dixi in prece
denti casu. vbi hec restringunt. Secūdo tēpa ꝓcedere qñ tra-
ctatur de bis que spectant ad foz consciētie, secus vero ad ea
que spectant ad fozum contentiosum. Nam stabitur sacramen-
89 to † iurantis de eo quod dependet ab animo nisi aliud in iure re
periatur expressum glo. no. in cle. j. §. fi. in verbo qmode. de pe
nitē. quam alleg. Alex. in. d. §. per ꝓcuratorē, qz intelligerem
esse verum, quando alie possent haberi ꝓbationes. alias aūt
dicam dari iuramentum, etiam quo ad ea que ad foz qtentio-
sum spectāt per ea que. s. vidimus in toto isto casu.

Quid autem si statutum dicat qz la
ꝓso decen
nio stante sacramento debitoris qō debitū sit solutū dic qz intel
ligitur qñ est dubiū, secus si est certū solutionem non factā. Ro
ma. qsi. cij. sup eo. z hec sunt addenda ad ea que ponūt Mod.
in. xxxix. casu seu prinilegio. Tertio limitarem qz lz stet sacra-
mento qz quis bona fide possidet, vt per gl. in. d. §. aliter. Ta-
men illud dz intelligi qñ in rē haberet titulū. alias secus. Bar
to. in. l. j. §. ij. ff. de itine. actuqz prina. Quarto limita qñ ꝓsona es
set fide digna. secus si esset ꝓsona suspecta. Bal. in. l. falsus. in.
iij. col. ver. ix. quero. ff. de fur. facit qz no. Bal. in auc. cui reli-
90 ctum. C. de iudi. vidui. † An autem ꝓbatio per sacramentū ad
tollendā, z purgandā sinistram suspitionē ꝛ rem laborantem,
admittat qz sacramentum appellat purgationis. l. presenti. §. si
cubi. C. de bis q ad eccle. qfugi. auct. sed nono iure. C. de pena
iudicis quis male iudi. istud autem sacm deferē sine simus in
ciuilibus, sine simus in criminalibus, sine in cā monachationis
sine matrimoniali, qñ actoz intentionē suā nō ꝓbauit. hz ta-
men aliqnam presumptionē pro se. nam ad illam purgādā ad-
mittit ꝓbatio per sacramentum rei. de primo est casus in. c. fi
na. de iureiur. z ibi per oēs no. Bart. in. l. admonendi. in. xiij.
col. ver. bis premissis. ff. de iurein. de scōo hz in. l. presenti. §. si-
cuti. C. de bis qui ad eccle. z in auc. sed nono iure. C. de pena iu
di. qui male iudi. no. Bar. in. l. maritus. in fin. ff. de questio. de
tertio habet in. c. attestationes. z ibi gl. de spon. impu. no. Ale
xan. in. l. iij. in fi. ff. de iureiu. Ex hoc intelligitur rñsum ad ea q̄
91 proxime dicta sunt † qz non statur sacramento suo. z appellatur
sacramentum purgationis, sed saluando possumus dicere, qz p
xime dicta procedunt qñ erat talis presumptio ꝛ iurantē que fa
ciebat semiplenam ꝓbationem, sed si illa presumptio facie-
bat solum suspicionem, non autem semiplenam probationē, tūc
admitteret purgatio per sacramentum, z ita videt loq Bart.
z doct. in. d. l. admonendi. vel possumus dicere qz non dz defer
ri sacramentum habenti presumptionem ꝛ se. Tamen si iudici
videbitur attenta qualitate persone iurantis, poterit sibi velle
deferre sacramentum purgationis, z ita videtur velle casus in.
c. fi. Cogitabis tū qz non reperio scriptum z est magna restri-
ctio ad predicta. Qñ aūt quis teneat subire purgationē Cano.
92 vide p Roma. consi. cccli. in proposito casu. An † autem va-
leat consuetudo vt probato delicto per testes idoneos, liberet
delinquens si velit iurare se non deliquisse. vel velit probare p
testes bone fame se non deliquisse. dic quod non. casus est sin-
gularis. in. c. ad nostram. de proba. Roma. sing. cccl xxviij. vz
ne consuetudo. An autem in criminalibus admittatur per sa-
cramentum probatio non tango, videas per Barto. in. l. mari-
tus. ff. de questio. z per doc. in. l. iij. ff. de iureiu. z. c. fi. eo. ti. per
Alex. in consi. lxvj. in. j. volu.

Decimoquinto admittit probatio p sacramen
tū in causis summarijs, quando
sententia lata affert plenū preiudiciū. l. thesaurus. ff. ad exhibē.
Bar. in. l. j. §. sed si sit. ff. de ꝓcu. z in extraua. ad reprimendus.
in verbo, summarie.
C Decimosexto admittitur ꝓbatio p sacramentum contra of-
ficialem q accusatur de furto seu barataria si aufugit, adeo qō
contra ipsum poterit deueniri ad torturā. Ang. pulchre p illuz
tex. in auc. vt iudi. sine quoquo suffra. §. oportet.
93 C † Decimoseptimo admittit ꝓbatio per sacramentum, quā-
do qs non vult satisdare, tex. est in auc. generaliter. z ibi Bal.
in. j. col. C. de epis. z cleri. Quod tñ tempera non procedere, qñ
iudex hz presumptionē z indicia qz ille satisdare non potest. ita
voluit Bal. z Pau. de cast. quos sequit ibi Alexan. in. l. j. ff.
q satis. cog. z in qsi. lvij. in. iij. volu. Cui autem incumbat onus
probandi se non posse satisdare, z qualitar debeat concipi iura
mentum qz non potest satisdare, dic vt per eum in. d. l. j.
C Decimooctauo admittit ꝓbatio per sacramentum, qñ in cō
tumaciam debitoris petitur fieri immissio pro censura debiti ō
clarati, iuxta tex. in. l. cum ꝓponas. cum auct. ibi positis. C. de
bo. auct. iu. pos. ita ꝓbat argu. eoz que habentur in auctē. de
colla. §. pe. z ita transit Spe. in ti. de offi. iud. §. postremo loco.

versi. vj. querendū, ⁊ ita dico de consuetudine obseruari, ⁊ alle gat notanter in. c. qm̄. §. fi. vt lite non ḡtest. ⁊ subdit quod sunt alij q̄plures casus in quibus admittit̄ p̄batio per sacramen tum, sed non connumerat.

94 ¶ †Decimonono admittit̄ p̄batio'p sacrām̄tm̄ qñ ambasia tor dicit equū sibi fuisse mortuū in itinere de morte p̄ducta scri ptura a quocūq; facta. ⁊ ēt dato q̄ illa nō faciat semiplenā p̄o bationē. Bal. in rub. C. de fide instru. in. iij. col.

Vigesimo statur sacramento creditoris de p̄tio pi gnoris p̄ ipsum vēditi, vt si iuret plus ven didisse q̄ sibi deberet̄, residuū debitori teneat̄ restituere, si ve ro minus reliquū a debitore possit repetere. l. fi. §. pe. C. de iure domi. impe. Spe. in ti. de teste. §. restat. de numero test. ℞. iij. statur. ¶ Vigesimoprimo admittit̄ p̄batio p̄ sacr̄m q̄ supplā tatus dolo aduersarij non q̄parit seu q̄tumax extitit si sumus i cā fauorabili, vt matrimoniali. c. ex literis. de in inte. resti. facit q̄ habet̄ in. c. cū bertol. de re iudi. sentit Spe. in loco prealle. ver. xxviij. Qui añt sint casus in quibus dicto vnius statur vide que ibi plene q̄numerat Spe. Añ duos alios casus quos' po sui in mā negatiue. ix. fal. ver. vj. inferr̄ q̄sequenter. ⁊ Roma. in q̄si. lxxvj. in cā nobilis, q̄ p̄bata generali obseruātia capitulo q̄ ad p̄bādū capitula nō fuisset obs̄uata, admittit̄ p̄batio p̄ sacr̄m ⁊ ibi ēt rōe difficultatis admittit̄ p̄batio per sacramentum.

95 ¶ †Quinquagesimoquarto. Nam l; tm̄ ope t̄ mādatū genera le quo ad omnia, q̄tū speciale ad specialia. Lucius. ff. de fundo instru. l. grege. ff. de leg. j. l. iulianus. ff. de leg. iij. tm̄ sub mādato generali nō q̄prehendit̄, vt qs possit iurare. Sed illud regrit speciale mandatum. l. pcura. cui libera ⁊ l. pcurator toto q̄. ff. ō pcu. ⁊ ampliando istud dictum dicas hoc esse ver ēt si sumus in iuramēto calūnie, vt de iura. cal. in antiq. ⁊ in. vj. An autem sufficiat dare mandatū ad iurādū de calumnia simpliciter. An vero addicere in tali causa. vide p̄ Bar. in. l. q bona. §. q alie no. ff. de dā. infec. nō tāgo, q̄ doct. fuerūt in discordia, dic vt ibi p̄ eos. ⁊ in. l. ij. §. est autē. C. de reb. credi. Istud tm̄ tempera p̄ce dere in iuramēto calūnie, q̄ est solēnitatis iudicij, de quo p̄ to tū ti. ō iuramē. calū. secus si essemus in iuramēto calūnie q̄ est p̄bationis, de quo in. d. l. q bona. §. q alieno. Mā ad illud suffi cit generale mandatū. ita voluit Bar. ibi p̄ illū tex. de quo dic vt ibi p̄ doc. q̄ sup hoc vī errasse. Idē ēt dicas in iuramento

96 †litis decisorio q̄ deferr̄ a parte parti, nam nō poterit deferri nisi p̄ pcuratorem hītem speciale mādatū vel generale cum libera. l. insiurādū. qō ex quentione. §. fi. ff. de iureiur. ⁊ hoc in tellīgitur ver q̄tum ad hoc vt preiudicetur domino.

Sed quantum ad hoc vt liḡet anima principa lis, nō sufficit generale cū libera ita no. Bar. ⁊ doc. in. d. §. qui alieno. Tertio idem dicas si su mus in iuramēto q̄ p̄stat̄ parti ad veritatē hīdā, ⁊ iurm̄ q̄ pre statur per respondētem positionibus. Nam ad tale sacramen tum non solum requiritur speciale. Sed specialissimum man datum, ⁊ debet eum instruere vt sic ⁊ sic habeat respondere.

97 ¶ †Nam isto casu dominus videtur respondere per procura torem sicut per picam, seu organum. l. qui autem. §. fi. cum. l. se quen. de consti. pecu. ⁊ ita no. Bar. in. d. §. qui alieno. quicqd senserit Bart. in. l. generaliter. §. bis de p̄sentibus. C. de reb. credi. q̄ vult quod quando iuramentum veritatis est delatum domino. ipse illud nō poterit p̄stare per procuratorem habē tem speciale mandatū, posset tm̄ suum dictum saluari in crimina libus in quibus ipse principalis hz per seipsum iurare ⁊ respon dere, non autē p̄ procuratorem etiam specialiter ad hoc q̄stitu tum, ⁊ hoc vt cognoscatur qua trepidatione, ⁊ quo colore rem loquatur. l. de minore. §. torneamenta. ff. de questio. ⁊ ita no. bar to. in. d. §. qui alieno. Quod dictum aliter nō examino. Sed di cas vt plene per Alexā. ⁊ alios in. l. fi. C. de procu. Idem etiaz

98 dicas in iuramento confirmatorio. †Nam ad illud regrit̄ spe ciale mandatum, ⁊ ita voluit Jac. but. in aucten. sacrām̄ta pu berum. C. si aduer. ven. alleg. no. p̄ ipsum in. l. si p̄curatorem. C. de procu. ⁊ c. fi. de iura. calū. in. vj. sequit̄ Bar. in. d. §. q alie no. ⁊ l. fi. ⁊ ibi Ale. dic vt ibi per eum qui declarat dicta Bar to. Idē ēt dicas in iuramento per qō quis asserit se fuisse i igno rantia iuxta ea que vidimus in casu preceden. Nam illud non potest interponi nisi p̄ pcuratorē habentem speciale mandatū gl. no. in. c. si vero aliquis. in verbo, proprio iuramento. de sen. excom. que inducitur ibi ad questionem.

An in casibus i quibus lex vel statutū rans propria manu, regrit quod iu

possit p̄stari per procuratorem habentem speciale mandatū, dic vt ibi, ⁊ per Alexandrum in. d. §. qui alieno. qui remissiue loquitur referēs se ad intellectū capituli licet ex quadam. ō te stib. cum simi. idem dicas in iuramento fidelitatis, †nam illud

99 non potest recipi, nec p̄stari per procuratorem habentē ad ℔ speciale mandatum. de primo est casus in. c. eam te. de iureiu. de secundo est tex. ⁊ ibi gl. in. c. tibi dño. lxiij. dist. ⁊ idem vo luit Bal. in. c. j. quo tpe miles. pro hoc ponderans ibi glos. in ver. absente. Idem sequitur Bal. in. l. vnica. §. non autem in fi. C. de cadu. tollen. c. j. §. sed vtrum. ⁊ ibi Bald. per quos fiat i uestitu. sequit̄ Roma. in. d. §. qui alieno. pro hoc allegans tex. in. c. j. §. vez. de col. bo. tex. in cle. j. §. nos autem. de re iud. Cō trarium tm̄ tenuit Bal. in. l. j. in vlti. q. de rez dini. ⁊ dicebat ip se q̄ istud sacramentum aliquo mō non poterit p̄stari per p

100 curatorem, sed requirebat propriam personam, qz istud † sacra mentum habet annexam reuerentiam que debet p̄stari p̄ pre sentē, sicut quando quis tenetur associare dñm non poterit mit tere procuratorē per id quod habet̄ in. l. si non sortes. in. §. liber tus. ff. de condi. indebi. ⁊ idem sequitur Bar. in. l. ij. §. ex bis. ff. de verborum obli. ⁊ pro hoc adducens tex. in. c. j. in verbo ego Titius iuro de nona for. fide. quod totum importat actum per sone, ⁊ excludit actum fiendum ab absente iuxta illud Job. quē visurus sum ego, ⁊ non alius. facit tex. in. c. ego. N. de iureiu. ⁊ ex hoc dicebat ipse alias in facto Ferrarie dixisse rectori quod ibi ex forma statutorum officiales buletaz tenent̄ iurare domi no potestati se obseruaturos statuta scholasticoz, quod ipse re ctor non tenebatur ire ad locum buletaz pro recipiendo iura mento, sed potius ipsi officiales debeant accedere ad vniuersi tatem scholasticā, ⁊ prestare iurm̄ in manibus rectoris, qz istud iurm̄ sapit quoddā ius reuerentiale, nihilominus ego transeo cum communi opi. Baldi, quod tale iuramentum possit p̄ stari per procuratorem, ⁊ cum eo pertransit Alexan. in. d. §. q alieno. ⁊ Are. in. l. gallus. i. §. fortitā. ⁊ ibi dixit. ff. ō lib. ⁊ post.

101 † iurm̄ tm̄ p̄standū a ciuibus dño non pōt per p̄curatorē p̄sta ri. ita dixit Bal. in. d. l. vnica. §. ne añt in fi. C. de cadu. tol. ⁊ ita dicit bēri in pace. ⁊ idē voluit in. d. q. in. d. rub. ff. de rerū dini.

Predicta tamen tēpera nō p̄cedere in iurō testis. nā illud non poterit p̄stari p̄ procuratorē ēt hītem spāle mādatū, sed dz interponi per p̄sonā p̄priam. c. lz ex quadā. in ver. p̄prio iurō, ⁊ ibi doc. de te stibus. ⁊ idē sentit gl. in. l. ad egregias. ff. de iureiu. ⁊ rō est qz in dex bz q̄siderare testē p̄tem, quo colore, ⁊ qua trepidatiōe lo quit̄. l. ij. §. diuus. ⁊ ibi gl. ff. de testi. ⁊ p̄ istā rōnem ita firmauit Bar. ⁊ scribētes. in. d. §. si alieno. facit qō no. Bar. in. l. theo

102 pompus. ff. de dote prelega. qō testis † nō pōt deponere p̄ scri ptura, si iudex vult videre qua trepidatiōe loquit̄ bonus casus in. c. testes. iij. q. ix. Cōtrariū tm̄ qō iurm̄ testis possit p̄stari p̄ pcuratorē tenuit Roma. singulari. ix. An iurm̄. An ăt iurm̄ ō parēdo ecclesie prestā. ab excōicato qui petit absolutionez ab excōicatiōe. iuxta tex. i. c. q̄uis. ⁊. c. cū desideres de sen. excō. possit p̄stari p̄ pcuratorē, ⁊ qñ ad illud requirat̄ speciale man datum, dic vt per doct. in. d. c. cum desideres. ⁊ p̄ Spec. in ti. ō iura. calum. §. i. ⁊ remissiue loquitur Alexā. in. d. §. qui alie no. in fi. ⁊ hec adde ad not. in. xl. priuilegio qui simpliciter di cebant q̄ iuramentum requirebat speciale mandatum, ⁊ solum allegant. c. si vero aliquis. de senten. excommu. ⁊ in. c. fi. de in ramen. calum. ⁊ quod no. in. c. vt circa. de elec. in. vj. ⁊ Alex. in consi. cxviij. in causa ⁊ lite. in. ij. volu.

103 ¶ †Quinquagesimoquinto. Naz lz als regle ḡctus metu initi ipso iure valeāt, sed veniāt p̄ actionē q̄ metus cā rescindēdi, vt p̄ totū titu. qō me. can. Tñ iurm̄ metu extortū est ipso iure nul lū q̄uis ḡctus sup quo interponit̄ ipso iure valeat. ista ē gl. val de no. in. c. j. §. itē sacra. in ver. querimoniā. de pa. iura. fir. ope rat̄. n. natura iuramēti, vt non sit vinculū iniqtatis. c. q̄sto. de iu reiu. sed metus arguit iniquitatē, ⁊ peccatū, ergo, sed certe licet Bal. nō dicat ḡrium, tm̄ determinat gl. in terminis, quā vīr se qui scribentes in. c. Abb. qō met. can. ⁊ p̄ Are. consi. xiiij. viso ⁊ diligenter, vñ sup hoc dimitto p̄ nunc cogitandū. Crederem tm̄ qō cum in iurō qō prestat̄ verbo. §. sed neq; hic que dñr ver ba. in auc. de manda. principū non possit cadere metus impul siu⁹, lz tm̄ q̄pulsiu⁹ ⁊ no. expresse bal. in. d. §. itē sacra. i vlti. colū. ver. quero nunquid precise. de pa. iur. fir. ⁊ ita dicit nor. in. c. sa cris, q̄ met. cā, q̄ semper iurans metu, quo ad deum obligabi tur, qz quo ad deum etiam coacta volūtas obligat, licet non ita perfecte, sicut si foret libera. d. c. sacris, qui autem sint casus in q̄bus p̄ metū actus ipso iure annullent̄. no. gl. ordi. apud legi stas.

stas in.l.mulier.§.si dos.ff.q met.cau.ꝛ apud canonistas ple-
nius,ꝛ ibi p Abba.ꝛ scribentes in.d.c.abbas.qó met. causa.
104 ¶ †Quinquagesimosexto. Nã ꝛ alias dicto alicuius nõ ste-
tur tamẽ propter sacramentum ſ abitur. Iuramentũ enim in-
iunctum est,vt dicenti fides adhibeaꝫ.c.iuramẽti.xxij.q.v.Et
hoc intelligas esse verꝫ,sine simus in teste,nã dicto eius nõ sta
bitur ẽt si religiosus sit,nisi iurñ prestet.c.nuper.ꝛ.c. tuis. de
testi.idẽ dicas in deponẽtibus de pitia sine artis,vt in agrimen
sore,medico,ꝛ similibus,nã eis nõ creditur absq; iuramento.l.
comparationes,ꝛ q ibi no.gl.ꝛ doc.C.de fide instru.fa.tex.in.
l.hac edictali.§.is illud.C.de secũ.nup.l.nemini.C.de aduo. di
uerso.iudi.de quo tñ qꝛ gl.in.d.l.iurisiurãdi.C.de test.vẽ tenuiſ
se oppositũ,ꝛ in.l.j.§.one.ff.de ven.inspi.dic vt p Bart.in pe.
ffoꝛ.ꝛ p Jo.ꝛ.d.Ant.in.c.pposuisti.de pba. Idẽ ẽt dicimus
105 generaliter,q †qñ lex vel statutũ dicit q steꝫ dicto alicuius pu
ta denũtiantis,vel massarij.intelligiꝫ dũtamẽ iurauerit.ita no.
Ang.in.l.si vacantia.in.ij.vel.iij.col.C.de bo.vac.lib.x.alle-
gat casum singu.in.l.theopompus.ff.de dote preleg.facit quod
no.ibi Bar.ꝛ do.Ant.in.c.veniẽs.el.j.de testi.segꝫ Ale.ista
adducẽs in gl.xi.inciſ.clarissime dñe in.iij.vol.ꝛ ibi fortius sub
dit q tale iurñ denuntiãtis erit prestãdũ coꝛã iudice. Allegat
q no.Bal.in.l.iij.in pin.ff.de iureiur.facit q vidimus.§.ij.ca
su.ꝛ in.xiij.casu,q qñ deꝫ conscientie alicuius,intelligiꝫ dũmõ
iuret se ita in gsciẽtia sentire, pdicta tñ intellige pcedere qñ il-
le cuius dicto stare dꝫ,bꝫ deponere ó veritate,sed si lex, vel sta
tutũ diceret qó debeat stari dicto alicuius de eo q sibi videbiꝫ
tanqꝫ iste videaꝫ electus vt qdã arbitratoꝛ,nõ tenebiꝫ iurare.ita
xta no.in.c.decernimus.de arbi.ita no.Bart.in.l.theopom-
pus.ꝛ Alex.in gsi.liij.in.ij.volu.
106 ¶ †Quinquagesimoseptimo. Nã ꝛ pontifici sit data supre-
ma potestas,vt quẽcũq; ligauerit vel absoluerit in terra intelli
giꝫ ligatus,vel absolutus in celis.c.alioꝛ.ix.q.ij.facit q dixit
Jnn.in q̃sto.de trãsla.pla.qó pape ꝛ Christi,idẽ est tribunal,
facit q dixit Spec.in ti.de lega.§.nũc ostendendũ.ver.viij.ꝛ
ix.vbi dixit qó papa est successoꝛ Petri,ꝛ vicarius Jesu Xpi,
vicem nõ puri hominis,sed veri dei gerẽs.fa.c. fundamẽta.§.
decet.de elec.in.vj.fa.c.vt nostrũ.vt eccle.benefi.papa.n.po
test adequare quadrata rotũdis.ita dixit Host.in.c.nouit.ó in
di.Tñ papa nõ poterit sine iurta cã absoluere a iuramẽto, vel
a voto,qꝛ hec obligatio de iure nat.vel diuino est.c.ꝛ si Chri
stus.ibi,redde dño iuramẽta tua.c.magne.ibi vouete ꝛ reddi
te deo iuramẽta vestra.ó voto.c.si peccatũ.xxij.q.j.Ita voluit
gl.in.c.q̃sto.de iureiur.ꝛ gl.in.c.nõ est de voto.ꝛ Jnn.in.c.cũ
inter.p.de renũciatio.ꝛ Archi.in.c.auctoꝛitatẽ.xv.q.v.ꝛ ibi
gl.multũ circa ℔ laboꝛat,istud tñ tẽpa pcedere, qñ iurñ esset
107 principaliter interpositũ sup re spectãte ad deũ, papa †.n.sine
cã nõ põt obligationẽ deo q̃sitaꝫ remittere.xxiij.q.j.c.manet.
xxij.q.iij.c.si is qui.ꝛ ita intelligiꝫ q no.Jo.an.post Vicen.
in.c.ij.de spon.ꝛ Spe.in titu.de legato.§.nũc ostẽdẽdũ.℣si.℔
quoq;.ꝛ idẽ ẽt esset dõm qñ iurñ essꝫ interpositũ sup re spectã
te ad hominẽ seu tertiũ,ꝛ tũc similiter papa remittere nõ põt,ſ
ipse homo de cuius interesse agiꝫ remittere dꝫ.c.j.ꝛ.c. debito-
res.de iureiur.ꝛ ita voluit Car.in.d.cle.j.§.fi. in.d.pen.q.de
iureiur.ſ si iusturandũ esset prestitũ super re principaliter spe-
ctãte ad papã,vt si iurauerint canonici non recipere aliquẽ vl-
tra numeꝛ,ꝛ tũc ẽt sine cã potest absoluere,qꝛ in tali iuramen-
to intelligiꝫ excepta auctoritas superioris c.venientes.de iure
108 iurã.ita voluit Abb.in.d.c.q̃sto.Idẽ ẽt dõm est si qs † iuraſ
set ingredi religionẽ,nã sine cã poterit absoluer,sicut ẽt si esset
religiosus dispensare,vt no.Jnn.in.c.cũ ad monasterĩ de sta.
mo.ꝛ ita voluit Car.in.d.cle.j.§.fi.de iureiurã.scdo tẽpera q
non põt absoluere a peccato qn peccet ꝯueniẽs,sed bene põt si
ne cã absoluere a pena periurij ꝛ infamie quo ad ecclesiam.ita
q ob hoc nõ repelletur a testimonio ab alio actu publ.arg.l.fi
na.ff.ad muni.ita voluit Car.post Matth.in.d.cle.j.tertio tẽ
pera q ls nõ possit absoluere sine iusta cã. Tñ si absoluit quo
ad ecclesiam militantẽ presumiꝫ q iusta cã intercesserit, ita in-
qt Abb.in.d.c.q̃sto.alleg.q dixit in simili gl.in.d.c.nõ est.ó
voto.ꝛ q no.legiste in.d.l.fi.C.si ꝯ ius vel utili.publi.ſ tu pro
hoc adducas gl.sing.in.l.relegati.ff.de pe.q̃ aũt sint iuste cause
pp quas papa põt dispẽsare in iuro ꝛ voto,nõ est nostra mã.di
catis vt p Abb.ꝛ alios in.d.c.q̃sto.ꝛ in.c.nõ est.de voto.ꝛ ẽt
in.d.locis qñ eps vel inferioꝛ prelatus sup his possit dispẽsare.
109 ¶ †Quinquagesimooctano. Nã ꝛ alias obligatio ad usuras
nõ valeat.c.sup eo.ꝛ p totũ titu.de usu. Tñ si sup tali obliga-
tione fuit interpositũ sacramẽtũ tenebiꝫ iurñ adimplere.c.j.ꝛ
c.debitoꝛes.de iureiu. Istud tñ tẽpa qñ velate essent promisse
usure,ꝛ expresse nõ fuisset dictũ in iuramẽto q promittit soluẽ
usuras. Tunc tale iuramẽtum nõ obligaret,qꝛ patiꝫ vitiũ for-
me.expssa.n.nocẽt,nõ expressa nõ nocent.l.expressa.ff.de reg.
in.ita inqt bal.i.d.c.j.ſ ó hac mã dic vt ibi in.d.locis habeꝫ.
110 ¶ †Quinquagesimonono. Nã ꝛ indei vel infideles nõ qpel-
lant obseruare fidẽ Xpi.sed so ũ usus suos mantenere.c. sicut
indei.de indeis.l.dies sabbati.C.de indeis. Tñ si iudeus vel i
fidelis iurauerit p xpm vel ẽt xpianus iuraret p deos alienos,
q tñ facere nõ dꝫ,vt p gl.in auc.insiurãdũ qó prestat ab his.in
ver.p xpm.qpellit facm obseruare.c.monet.ꝛ ibi gl.xxij.q.j.
Jnn.in.c.si xps.de iureiur.ꝛ ibi Abb.in.fi.Bart.in pe.ffin
pin.ne isto casu christianus recipiens ab infideli facm p xpm
dꝫ peccare,vt ibi p eos.ꝛ de hac materia vide aliquid p Alex.
in.l.iij.§.iurari.post scribentes.ff.de iureiur.
111 **Sexagesimo.** †Nã ꝛ aliqs detineaꝫ iniuste a po
testate,vel capitaneo impune aufu
gere possit ita inqt Bar.p illũ text.in.l.vis eius.C.de pb. facit
q pulchre qsuluit Alex.qsi.cxliij.in.ij.vol.q si statuto cauea
tur q aufugens de carcere habeaꝫ p qfesso crimẽ p quo est car
ceratus quod debet intelligi nisi sit carceratus iniuste.imo foꝛ-
tius est dõm quod si fuisset relaxatus,ꝛ promisisset reuerti ad
112 carceres,quod non tenebitur obseruare fidem quia †licitum est
fraudem fraude repllere.l.viro atq; vxore.ff.solu.matrimo.l.si
ambo.ff.de compensatio.glos.in capitu.cupientes. in versicu.
malignantiũ.de electione.in.vj.facit casus valde nota. in.l.cũ
pater.§.titio fratri.ibi,nec videbitur dolo feciſſe cum frandem
excluserit.ff.de legatis secũdo. Tñ si iniuste carceratus fuit re
laxatus sub vinculo iuramenti de redeundo ad carceres,tenebi
tur obseruare iuramentum. ita voluit Abbas in.c.inter alia.
in fine.de immunita.eccle.argumento.c.si vero.cum ibi nota.
de iureiuran. Istud tamen temperat procedere,nisi immineret
periculum mortis,nam tunc non tenebitur sacramentum obser-
uare,ꝛ ita procedit glos.singu.in clementi.pastoralis.in.§.no-
toꝛium.in verbo,per violentiam.de re iudi.ꝛ quod not. Joan.
and.in addi.Specu.in rubri.de iureiuran.Quando autem qs
esset iuste carceratus ꝛ ad mortem. Tunc aliquo modo nõ po-
test aufugere carceres salua conscientia,etiam sine iuramento.
Ita not.Bartolus per illum text. in.l.relegati.ff.de penis.ꝛ
multo fortius quando interueniſſet iuramentum,vt in dictis lo-
cis notatur,faciunt que dicentur in.lxxix.casu.
113 ¶ †Sexagesimoprimo. Nam licet alias si maritus promit-
tat vxoi de non accusando eam de adulterio si contingat ipsum
illud committere non valeat quin possit eam accusare similiter
ad diuoꝛtium celebrandum. Tamen si interuenit iuramentum
ad iustum finem eaꝫ accusare non poterit.ista duo probat tex.
in.c.quemadmodum.de iureiu.ſm intellectum Abb. vt ibi p
eum in prima oppositio.in fi.Quod adde ad illud q dicit,do-
lus futurus remitti non potest.l.si vnus.§.illud.ff.de pac.l.con
uenire.ff.de pac.dota.naꝫ cum iuramento poterit, vt in casu.§.
posito tene menti.
114 ¶ †Sexagesimoscdo. Licet confessio seu permissio sine cau-
sa non valeat.l.cum de indebito.§.fina.ff.de proba.l.generali-
ter.C.de non numerata pecunia.c.si cautio.de fide instrumen-
toꝛum.l.ij.§.circa.ff.de dolo excep.cum simili. Tamẽ fallit si in
terueniſſet iuramentum. Ita sentit Bal. in rub.C.de rerum p-
mutatio.ꝛ Roma.expresse consil.cccl xxiij.in casu proposito.ꝛ
pro hoc adducit,nam iuramẽtum ꝛ indicium equiparantur.l.
qui iurasse.de iureiur.cum simili.sed calor indicij validat con-
fessionem sine causa.glo.est no.in.l.j.in fine.ff.de interrogati.
actio.ergo idem dicendum est in iuramento.pro hoc etiam fa
cit lex. nam ꝛ postea.§.si minoꝛ.ff.de iureiu.vbi iuramentum in
foꝛme latum sine causa parit actionem.
115 ¶ †Sexagesimotertio. Licet magna sit dubitatio inter scribẽ
tes an reductioni ad arbitriũ boni viri renuntiari possit, ó quo
p Bγ.in regu.sciẽti.de reg.iur.lib.vj.ꝛ p eundem ꝛ Bart.
in.l.qdã cum filium.ff.de verb.obli.cum multis qcoꝛ.allegaris
in.l.si quis arbitratu.post scribentes.j.de ver.obli. Tamẽ cõ-
munis videt esse sciẽtia, q vbi interuenit iurñ nec apparet do
lus,fraus vel gratia arbitratoris, nec interuenit lesio enormis-
sima sine in maxima q̃titate,laudñ pp iurñ erit seruandus q̃-
nis leserit in parua magna enormi vel enormioꝛi q̃titate. Ita
dixit Pau.de cast.consulendo in qsi.lxxij.incipit.viso qpro-
misso laudo puncto ꝛ bis que ꝛc.ꝛ ab hac opin.tanqꝫ cõi dicit
minime in iudicando,ꝛ qsulendo foꝛe recedendum,q ĩ plene
examinabo in.d.l.si quis arbitratu.post scribentes.

116 ¶ †Sexagesimoquarto. Nã lz alias regula sit q plus dẽat attendi veritas q̃ simílitudo. L.j. ꝛ p totũ titulũ. C. plus valere q agit quã qó simulate q̃cipit. l. sub prætextu. C. de sac. san. eccle. l. ab anastasio. C. mãda. cũ simi. tñ si aliqs iurauit oia, ꝛ singula in instrumẽto q̃tenta vera esse non poterit venire ꝯ instrm docendo ipsum foze simulatũ ét petita absolutione a iuramẽto qz allegaret turpitudinẽ suã. Ita voluit do. Anto. in. c. cũ contingat. ver. viij. casus. de iureiur. ꝛ Jmo. in. l. nemo põt. in. iij. col. ff. de leg. i. sequit Alexã. q̃si. xxxvi. ꝛ q̃si. cxxxiij. ꝛ q̃s. xx. in iij. vol. ibi voluit q hec clausula referat ad oia. s. posita principaliter, incidenter, vel accessorie, ꝛ idẽ voluit Are. q̃si. xij. si autem quis fuisset admissus ad pbãdu de simulatione nec ei fuisset oppositũ, tũc detecta simulatiõe bene audiri deberet, ita voluit Alex. q̃si. lxxxix. in. ij. volu. ꝛ ibi quid in minoze qui ita iurauit an possit ꝯuenire petita absolutione a iuramẽto, de quo ét vide per ipsum in. d. q̃si. cxxxiij. in. ij. volu.

117 ¶ †Sexagesimoqnto. Nam lz per clausulam valeat omni meliozi mõ quo põt videat quis se referre ad omne remedium p quod actus validari possit. fa. q no. Bal. in. l. vinũ. ff. si cert. pet. vbi dixit q istam clau. apparet disponentem se voluisse restringere ad specificata tm̃. no. Anto. de but. in. c. examinata, circa med. de iudi. ꝛ in. c. litere. de dilatio. Jmo. in. l. nemo potest. ff. de leg. j. facit q diximus, qó si testator reliquit aliqd particulariter filio, ꝛ non dixit iure institutionis, ꝛ addidit qó volebat testm̃ valere omni meliozi modo, qó ista verba operabuntur vt videat reliquisse iure institutionis pzout relinqui dz filio. ℌ. illud. in auc. vt cum de appellatio cognoscit. ita pulchre voluit Bal. in. l. quoties. ff. de bere. institu. facit q pulchre voluit Bal. in q̃si. cccxlvij. Jn Christi noie sup puncto quo querit. an testm̃ ꝛc. qó si testator simpliciter in testõ mandat filiam suam dotari postmodũ subiungit q vult testm̃ valere omni mõ ꝛc. qó perinde erat ac si reliqsset filijs titulo institutionis. sequitur Alex. omnia ista referens q̃si. cxij. in. ij. vol. Attamen p istaz clausulã valeat omni mõ quo põt, non opabit vt iuramentũ videatur interpositum quamuis actus sine iuramento valere nõ possit ita pulchre consuluit Areti. consil. xx. faciunt que vidimus supza in. xxvj. casu.

118 ¶ †Sexagesimosexto. Licet regula sit q quis non possit petere id q restituturus est. Regula dolo facis. de re. iur in. vj. l. in q̃dẽnatione. ℌ. dolo. ff de reg. iur. Tñ qñ quis promisit solnere non põt opponere istam excep. dolo facis. c. debitores. de iureiur. Bar. in repe. l. ij. ff. de iureiu. in. vj. q. pzin.

119 ¶ †Sexagesimoseptimo. Jurm̃ supplet satisdationẽ, nã q satisdare non potest, sufficit qó iuratoziam prestet cautionem. auc. generaliter. C. de epis. ꝛ cleri. l. j. ℌ. j. C. de asser. tollen. auct. cui relictum. C. de indi. vidui. ℌ. si vero crimen. in auc. vt nulli indicum. gl. in. c. q̃q̃. in ver. idonee. de vsur. in. vj. gl. in. c. odoardus. de solu. c. p vestras. de dona. int. vi. ꝛ vxo. ꝛ in. c. felicis. ꝛ ibi gl. in ver. idoneo. de penis. in. vj. l. j. iunc. gl. ff. q satis. cogã. ℌ. sed bodie. insti. de satis. facit quod no. Alex. q̃si. lj. in. iij. volu. q si ex forma statuti quis tenet prestare cautionem, si satisdare non potest qz statutũ recipit interpzetationem a iure cõi. c. cũ dilectus de q̃sue. l. ij. C. de noxa. ꝛ ita voluit Jmo. p̃m eum in. l. cũ nõ facile. l. si cui plus quã p. l. falci. xiij. añt limitatinnes in quibus ille qui tenet satisdare iuratoziã nõ potest subire cautionẽ iuratozitam babentur plene in. l. ij. ℌ. j. ff. solu. matrimonio que brevitatis causa om mitto.

120 ¶ †Sexagesimooctauo. Nã lz alias verba iocãdi animo pbata non sint in q̃sideratione nec obligent. l. obligationũ substãtia. ℌ. fi. ff. de act. ꝛ oblig. ℌ. plane. ꝛ q ibi no. gl. insti. de test. mili. Tñ iuramentum iocose prolatum obligat saltem ad venia le peccatum gl. in. c. nã. ℌ. fi. xxv. di. An autem inrm̃ temerarium obliget venialiter vel mortaliter, dic vt ibi per gl. in. c. archidiaconũ florentinũ. alias incipit florentinũ. lxxxv. di. ꝛ q ibi per Archi. ꝛ Abb. in. c. j. de his que fi. a maio. p. capi.

121 ¶ †Sexagesimonono. Licet sponsalia de futuro presertim in virgine nec p cohabitationẽ nec traductionẽ ad domũ nec per oscula nec p nixum ad copulã transeãt in matrimoniũ. c. fina. ꝛ ibi per omnes. de sponsa. q̃qd dixerit do. Ant. in. c. fi. de matrimo. ꝯcto contra interdi. eccle. q volebat, qó in virgine per traductionẽ ad domũ sponsalia de futuro transirent in matrimonium, q cõiter reprehendit, ꝛ ꝯctũ tenuit idem in. d. c. fina. Tamen si aliqs iurauit aliquã ducere in vxorẽ, si postea eã duxit in domũ incontinẽti, videt eam in vxorem recipere. Ita pzobat casus quẽ ponderat ibi Ang. in auct. qui. mo. natu. effi. le gitl. ℌ. fi. ꝯrium tñ tenuit Are. q̃si. cxliij. incip. ex facto propo-

nitur. de Angelo tamen mentionem non faciens, vnde cogit bis, q̃ autem sponsalia de futuro sunt contracta inter inhabiles ipsis pernenientibus ad pubertatem ex quibus actibus trã seant in matrimoniũ, dic vt p Areti. ibidem late.

122 **Septuagesimo.** †Periurium est maius peccatũ q̃ adulteriũ vel homicidium, nisi ex circunstantijs ad aliud indicãdũ inuitemur, ita dixit do. Cardi. in cle. j. ℌ. fi. in. xiij. q. de spon. ꝛ est ratio p̃m euz qz pp vitium ꝛ peccatũ immediate quis resistit deo ꝛ charitati per quã debemus ferri in deũ ꝛ sibi inherere q̃ p adulteriuz vel homicidium q immediate dirigit ꝯ proximũ. pro quo facit q no. Abb. in. c. sicut. de testi. vbi declarando. gl. ibi dixit qó sacerdos põt imponere graniozẽ penitẽtiã pzo periurio q̃ pro alio peccato mortali. Nã lz pzo quocũq̃ peccato mortali iniungat penitentia septẽnalis. c. hoc ipsum. xxxiij. q. ij. tñ pro periurio sacerdos arbitrabit oniozem penitentiam, vt ℌ. istud tempus bis ieiunet in ebdomada, ꝛ tot pauperes alat, facit qó bñ in. c. si quis periurauerit. lz ipse non aleget. xxij. q. v. Jstud tñ q periurium sit maius peccatũ quam adulterium, vel homicidium non pono pzo q̃stanti, qñ contrarium tenuit gl. de qua domi. Card. nõ facit mentio. in. c. ille. qui hominẽ. xxij. q. v. ꝛ xiij. di. c. j. Illud autem certissimũ est q ille qui inducit alium ad periurin̄ maius malũ q̃mittit q̃ homicida, ita pbat casus i. d. c. ille, ꝛ ibi gl. de quo ét per Car. in cle. j. ℌ. fi. in. xij. q.

123 ¶ †Septuagesimoꝑmo. Lz alias ꝯueniens ꝯctui solũ puniat pena ꝯctus vel interesse p̃m qualitatem ꝯctus. l. stipulatio ista. ℌ. alteri. ff. de ver. obl. l. rescriptum. ℌ. si pacto. ff. de pac. cũ multis simi. Tñ si sup ꝯctu fuit appositũ iurm̃, tunc ꝯueniens non solnz incidet in penã cõtractus, vel interesse, sed ét infamia notabit ꝛ incidet in penas plures de q̃bus in. l. si qs maioz. C. de transa. Qua añt pena puniat periurus non intro, sed dic vt late per Saly. in. l. iij. C. de reb. cre. p Mod. in repe. d. rub. in. x. q. pzin. quibus adde vnũ q est satis no. q lz qñ quis iurat tale quid qó non interest alterius, vt non comedere carnes, ire Romam p indulgentijs, vel quid simile, si periurat, solum deũ bz vltorẽ ꝛ non iudicem. l. ij. ꝛ ibi gl. C. de rebus credi. intelligit q non bz vltorem iudicem vt possit periurantem punire pena ordinaria. Tñ extraordinaria punire poterit, ita dicit Ang. in auct. scenicas non solum per gl. ibi quod dicit esse no. ꝛ est magna ampliatio ad. d. l. ij. C. de reb. credi.

124 ¶ †Septuagesimosecũdo. Jurm̃ bz hoc pzecipuũ vt actũ sup quo interponit efficacius, ꝛ validius firmet ꝛ alteret vltra naturam suã. l. j. ver. q̃firmasti. C. si aduer. vendi. in. c. cũ q̃tingat. in verbo, q̃firmãdo. de iureiurã. l. si quis maioz. in vers. solidauerit. C. de transac. cũ si. facit qó vidimus in. j. casu q̃ inrm̃ facit actum valere omni modo quo potest Et plura alia possunt adduci de q̃bus ℌ. vidimus qó iurm̃ alterat naturam actus super quo interponit, in ꝯrium tamen ꝛ quod iurm̃ sapiat naturã actus sup quo interponit solet semper allegari tex. in. l. fina. ꝛ ibi Bar. ꝛ Bald. C. de non nu. pe. illã pro singulari allegat bal. in. c. que in ecleſiarum. de constitu. ꝛ Butriga. in. c. j. de iudi. faci quod not. Jnnocen. in. c. per tuas. de arbi. quod si iurauit stare sententie seu arbitrio, quod intelligitur secundum subiectam materiam. s. q stabo, vel solnam interesse. l. diem prosere. ℌ. stari. ff. de arbi.

¶ Secundo pro hoc adduco, nam condemnatio cõtractus fit vt quis non possit agere ex eo, nisi enm pro parte sua observet. l. iulianus. ℌ. offeri. ff. de act. emp. facit dictum Bal. in auctẽ. dos data. C. de dona. ante nup. q †qui nõ facit q dz non consequitur q op3. facit tex. in. l. cum pater. ℌ. illi. ff. de reg. iur. ꝛ qó habet in. l. cuz pater. in. ℌ. libertis. ff. de leg. ij. l. q ꝛero. ℌ. interlocatorem. ff. loc. facit q no. Bal. in. c. j. qualiter dñs prophetarte pznet, q iuramẽtum appositũ sup cõtractu eadem patit restrictiones, vt quis iurm̃ nõ teneat obseruare nisi promissa sibi adimpleantur. c. peruenit. el. ij. c. sicut. el. ij. de iureiu. Tertio adduco. Nam cum de natura contractus matrimonij sit, vt pp adulterium possit peti fieri separatio, eodẽ modo restringet iuramentum super eo interpositum. c. quẽadmodũ. de iurem. ꝛ illum tex. dicit ibi not. Abba. tenet menti qó iurm̃ appositũ in aliquo contractu recipit omnes cõditiones, subauditiones seu limitationes quas bz ille contractus, ꝛ idẽ si ponitur alia dispositio seu obligatio vt regulet ab illa. alle. d. l. fi. C. de nõ nu. pec. ꝛ Jnno. in. c. plures. de arbi ꝛ Bar. in. l. si societatem. ℌ. arbitrorum. ff. p so. ꝛ idem legt Abb. in. c. ma nos. de eccle. edifica dis. volu. Roma. consi. ccccl xiij. quod iuramentum solũ extenditur ad illos casus ad quos renunciatio.

126 ¶ †Tertio

126 **Tertio** †adduco.nã cuz dispõ simplex recipiat restrictionẽ nisi noua cã supueniat vt q ó nouo emergũt ꝛc.l.ab arbitro.ff.q satisda.cogan.l.de etate.§.ex cã.ff.de interroga.actio.c.ceterũ.de iura.calũ.facit.c.suggestũ.de decimis.ꝛ.c.pastoralis.de exce.ꝛ.c.vt circa.de elec.in.vj.ꝛ in.c.i sinuante.de offi.de leg.cũ similibus facit q pulchꝛe dixit ang. in.l.diuus.ff.de petitio.bẽdita.q si statuto cauet q nemo possit arrẽgare,vt collecta ponat in populo,q intelligit,nisi supueniat casus nouus,ꝛ reipubli.necessarius,vtputa famis vel guerre,facit q no.Jnno.in.c.j.q ma.accusa.pñt.q si maritus promisit se sp moraturũ cũ vxore,q intelligit nisi casus nouus sup-
127 ueniat,qꝛ nõ possit stare in ciuitate.Cũ.n.†iurm sup dispositione interpositũ eãdẽ patiet restrictionẽ.c.cũ inter.p.gaufridi.de renũtia.ꝛ p illũ tex.dixit ibi do.Ant.ꝛ alij,q aliqs fuit licẽtiatus in collegio Bononien.ꝛ iurauit nõ accepturũ insignia alibi,ꝛ postmodũ supuenit pestis in ciuitate Bono.q excusabit a piurio si alibi eadẽ acceperit,facit q singlr dixit saly.i.l.fi.C. de pactis.q si filia viuentibus fratribus iurauit patri qó erat dote qtẽta nec ei succedit.iuxta no.in.c.q̃uis.de pactis.in.vj. q si postmodũ fratres moriunt poterit succedeꝛ si obstãte iuro qꝛ iste nouus casus intelligit exceptus.arg.l.iubem⁹.C.ad veleia.retulit Roma.in.l.pactũ q dotali.C.ó colla.ꝛ.l.q superstitis.ff.de acqren.bꝛdi.facit q voluit ibi Jmo.in eo.c.q̃uis.fa-
128 cit q voluit Abb.in.c.ex tenoꝛe.extra de fo.cõpe.facit q voluit Roma.q̃si.xxij.ꝓposite q†si iuro decetero bona emphyteotica nõ petituꝛ,attñ noua cã supueniẽte,vt qꝛ a superioꝛe ó emphyteosi fueriz renocatus petere potero.allegat casuz singulare in.c.cũ.Jo.gaufridi.de renũtia.ꝛ.l.si patronus.ff.ó bo.liberto.Tẽperat tñ singlr nõ ꝓcedere q̃ renũtiasset qs iuri cõpetẽti,ꝛ cõpetituro.nã tũc vr renũtiasse iuri cõpetenti ẽt cã de nouo supueniẽte.ꝛ hoc maxime est verum q̃ renũtiatio fuisset facta mediãte aquiliana stipulatione que totum ius extinguit.

Quarto adduco.nã sicut tacite ineſt ex nã ẽctus, vt difficultas excuſet a mora.l.si vehẽda.§.idẽ iuris.ff.ad.l.rhodi.de iactu.ꝛ in.l.q̃nnus.§.illud.ff.ó ꝟb.ob. ꝛ plene in.l.q te.ff.si cert.pet.eo.mõ tacite ineſt q̃ est appositum iurm.c.bꝛeui.ꝛ.c.ego.n.de iureiu.facit q no.glo.in.c.ex
129 literis siluani.de spon.q†si partes iurauerũt filios suos adinuicẽ mrimoniũ ẽcturos excusant a piurio si fecerũt q̃ctuz in eis fuit.C Quinto adduco.nã cũ ille q ꝓmisit stare arbitrio talis intelligat,si iuste arbitratus fuerit.l.si in lege.loc.ff.loca.l.hec vẽditio.ff.de ẽben.emp.l.si societa.ff.p so.Si iurm sup tali promissione interponat,eandẽ patiet restrictionez.l.si ita libertus iuranerit.ff.ó ope.lib.C Sexto adduco.nã cũ i gñali sermone nõ veniat illicitũ.l.si pater.ff.q̃ in fran.credit.nec iniustũ.c.sutum eandẽ patiet restrictionẽ,ꝓ quo adduco q voluit gl.no.in
l.nõ vr.§.q iussu.ff.de reg.iur.ꝛ in.c.j.in ver.vestro.q met.cã. tum,ꝛ p illã gl.pulchꝛe dixit Bal.in.l.si ad excludendã.C.ó in
130 oris ꝛ facti ignoꝛan.q †vbi vnũ bz se equinoce ad malum,ꝛ ad bonum,semper capitur in bonũ,ꝛ nõ in malum.allegat dictam glo.facit glo.valde.not.in.l.j.ff.ó bis q sunt sui vel alieni iuris. q si aliqs iurauit seruare statuta populi, intelligit si insta sint. Et ibi dicit Nicolaus de neapo.q qdã illã gl.reputat singula. sed dicit ipse q allegat sociam.in.l.eos.C.de vsuris.ꝛ ꝓ illis gl.est casus in.c.j.de iureiu.in.vj.facit gl.singularis.in.c.ego. M.de iureiu.in verbo,nulli.qó si consiliarius ciuitatis,vel ꝑncipis iurauit non revelare secreta q̃silij,intelligitur si consilium sit licitum, secus si illicitũ.Et illam gl.ꝓ singulari alleganit Roma.singulari.ccccxxiij.iurat quis de consilio.facit glo.no.in. c.nerui testiculorum.viij.dist.facit qó no.glo.in.c.tua.de homicid.quod licet Herodes promiserit puelle coꝛam se psallenti dare quod postulasset,non tamen erat obligatus tradere caput
131 Jo.baptiste tanquam istud esset illicitum,facit glo.Jnno.in.c. cum dilecti.de maiorita.ꝛ obe.qó si †episcopus iuret conseruare q̃suetudines quas hactenus supioꝛes sui obſuanerũt, itel ligitur si sint laudabiles ꝛ honeste ꝛ est casus in dicto.c.j.de iureiurau.in.vj.facit.c.petitio.ff.de iureiurando.qó iurans non esse contra aliquem.intelligitur in re illicita,secus si licita,vt ꝓ defensione rerum,vel persone,facit quod no.Jnno.in cap.cuz omnes.de constitutionibus.quod si prelatus iurauerit non alienare bona ecclesie,intelligitur illicite,secus si licite,vt pro causa necessaria,vel vtili.c.fi.ó ecclesijs edifican.Et idem sequit ibi Panoꝛ.ꝓ hoc allegans.c.ex parte tua.de cleric.nõ resi. de.vbi iurans residere in ecclesia,poterit tñ se absentare ꝓ ne
cessitate,ꝛ ꝓ oibus istis bñ facit tex.i.c.veniẽs.ꝛ in.c.q̃ntanallis.de iureiu.ꝛ in.c.q̃admodũ.e.ti.ꝛ in.c.ne dei.ó simo.ꝛ in c.ad hec.el.ij.de ap.ꝛ in.c.ex ꝑte.ꝛ in.c.iij.de accus.ꝛ in.c.ex tenoꝛe.de sen.excõ.ꝛ in.c.ad aures.de tempo.ord.ꝛ in.c.ij.de
132 maio.ꝛ obed. que iura optime probant q sub † gñali iuro non venit illicitum,vel iniustum.

Septimo adduco.Nam sicut gñalis sermo nõ extẽditur ad incognita.l.cũ agliana.ꝛ.l.q cũ tutoribus.ff.de trãsa.cũ si.eodẽ mõ nec iurm.c.veniẽs.de iureiu.ꝛ ibi ꝓ gl.cũ alijs infra allegãdis.C Octauo adduco q no.bar. in.l.societatẽ.§.arbitroꝛ.ff.p so.ver.q̃ro.qd si iuratũ sit.q sicut renũtiatio de nõ petẽdo reductionẽ ad arbitriũ boni viri bz tacitam q̃ditionẽ eque arbitratũ fuerit.c.q̃ntanallis.ó iureiu. eodem mõ iurm sup ea interpositũ eandẽ recipiet restrictionem. C Nono adduco gl.oꝛ.in.c.q̃admodũ.de iureiu.vbi gl.cõnumerat plures tacitas q̃dõnes,q̃ in iuro subintelligũt,ꝛ p bal. in.l.fi.ff.q satisd.cogan. C Decimo adduco q bꝛ in.c.put nobis.ó dolo ꝛ q̃tu.q ille q iurauit parere mãdatis iudicis,si gra
133 uatur poterit appellare,qꝛ †tacite de iure ineſt q grauatus appellare possit.l.i.ꝛ per totũ tit.C.de ap. C Undecimo adduco q no.Abb.in.cũ cleri.in fi.de verb.sign.vbi dicit q sicut in ẽctibus bz stricta fieri interpretatio vt minus obligeꝛ q̃ possit. l.qcqd astringende.ff.de ver.oblig.c.ad nostrã.el.i. de iureiu. eandem interpꝛetationem recipiet iuramentum,vt minus obliget iurantem quam possit.

Duodecimo facit rõ.nam iurm est quoddã accessoꝛium seu sequela ad dispositionẽ su per qua interponit.nã merito bz seqni nam principalis ẽctus regula accessoꝛiũ.de reg.iur.in.vi.l.patris ꝛ filij.ff.de vul.ꝛ pup. cum si.vnde ex predictis vr q ista ꝓclusio. An iurm sapiat naz principalis ẽctus vr multuz dubia ꝛ aliq̃n sapit ꝛ aliq̃n nõ vt.§. vidimus,vnde ꝓ aliquali intellectu huius mãe accipe istã cõ
134 clusionem,qó †iurm regulr sapit naturaz principalis ẽctus,vt supꝛa fuit ostensum.Limita procedere,q̃ ẽctus nõ extendebatur ad aliquam ronez defectus q̃sensus,nam eodẽ mõ nõ extenditur iurm,ita voluit Bal.in.l.si qs ꝓ eo. ad fi.ff.de fideiuss. ita intelligens.d.l.fi.C.de nõ nu.pe.ꝛ ita voluit Jmn.in.c.j.de ind.ꝛ Roma.in.l.stipulationes nõ diuidunt.in pe.car.j.eo.Et ita pñt intelligi pulra dicta.§.alle. sed si q̃sensus in primo ẽctu appositus extendebat se ad aliquid tñ ille actus alio mõ per.l. modificabat.Tũc illa modificatio tollit ꝓ iurm,nec in hoc imitabitur nam principalis ẽctus,ꝛ ex hoc possunt tolli multa,vcz q iurm impedit moꝛe purgationem.Item compellit precise ad factum.Item facit emphyteotam non soluentem cadere a iure suo,ꝛ multa alia supꝛa adducta.

Secundo tempera procedere q̃ ẽctus esset inualidus,qꝛ ẽ ins diuinũ
135 vel nãle.Nam eodẽ †modo iurm imitabitur nam principalis ẽctus,ꝛ sibr erit inualidum.c.non est obligatoriũ.de regu.in.in vi.cum ibi no.ꝛ idem est dicendũ q̃ esset inualidũ ex causis de quibus per Barto.in.d.l.si quis ꝓ eo.sed si iurm esset inualidum rõne defectus solẽnitatis ciuilis,tunc ẽctum nõ imitabit. Sed ipsum virtute sua firmabit ꝓ regulã.c.cũ qtingat.de iureiur.ꝛ.c.lz.eo.ti.in.vi.ꝛ auc.sacꝛa puberum.C.si aduer. vendi. ꝛ põt firmari ex pluribus supꝛa late deductis. C Tertio tẽpera q sapit naturã primordialez.non aũt accidentalẽ q̃ peruenit ẽctu post mortem,ita voluit Franci.Are.in.c.i.de iudi.arguit qꝛ q̃ habentur in.l.item veniũt.§.cũ prediximus.ff.de pe.bꝛd. ꝛ q no.ꝑ Bar.ꝛ doc.in.l.certi q̃dictio.ff.si cert.pet.a.ꝛ ita ꝓcedit ꝑm euz illud q dicimus q iurm cõpellit nec succedit obligatio ad interesse.vt.§.ó duximus qꝛ illud interesse succedit ex mo
136 ra.ꝛ sic ex quodam accidẽti. C †Quarto tempera,q sapit naturam principalis ẽctus q̃ctuz ad hoc vt iurans in plus nõ obligetur q̃ obligareꝛ virtute ẽctus.d.l.fi.C.ó nõ nu.pe.tñ nõ imitabitur respectu efficacitatis.nam iurm semp efficacius firmat ẽctum super quo interponitur.l.si quis maioꝛ.C.de transa. cum multis alijs.§.deductis,facit accõmodatũ simile q dicimus de fideiussoꝛe q imitatur naturam principals ẽctus, vt in plus non obligetur q̃ principalis, tñ efficacius obligabitur.l.fideiussoꝛ obligari.§.fideiussoꝛ.ff.de fideiuss.§.pe. insti. de fideiusso. ꝛ ita potest procedere illud quod iurm compellit precise ad factum. Item impedit penitentiaz in ẽctibus innominatis ꝛ plura alia de quibus supra vidimus.

Quinto tempera q nõ sapit naturã principalis ẽctus respectu transfusionis. Nam iurm †transfun-
137 dit pricipalẽ ẽctũ in aliã spẽz,si eo mõ actus melio⁹ valere põt.

in.l.cum pr̃ §.filius matrem.ff.de leg.ij.de quo plura adduxi in ꝓximo casu. ¶ Sexto tẽpera ꝓcedere in exceptiõe non nu. pe cu. secus vero si essemus in alijs dispositionibus, ita ꝓcedit tex. in.d.l.fi. Ita dixerũt ℳoder. in rub. ō iureiu. in. vi. priuilegio, ꝛ ꝓ hoc dicebãt põderare tex. in.d.l.fi. ibi in hmõi exceptiõe. nã dictio hmõi est restrictiua, vt no. Jo. an. in.c. veniẽs. ō pscr. ꝛ Bomi. de. s. Bemi. in.c.ij. vt lite pẽdẽ. in. vi. ꝛ põderãt ibi ℵ ba. ét in alijs instr̃is, sed certe istud nõ puto verũ, qz est ꝯ ea q̃ su perius late diximus vbi ét in alijs ꝯctibus iur̃m imitaꝛ nãz ꝓn cipalis ꝯctus. Jtẽ nõ est dare in hoc rõné diuersi. nec ob. dictũ verbũ hmõi, qz dico q̃ stat demõstratiue nõ restrictiue ꝛ adde ad ℳoder. i. xxxij. priuilegio. ¶ Septimo tempera ꝓcedere qñ dato q̃ recipiat restrictionẽ ex nã ꝯct⁹. Tñ põt aliqd opa ri, vt qz strictius obligat, ꝛ accumulat fozñ fozo. c. fi. de fo. ꝓpe.
138 in. vi. aut vero nihil posset operari vel parũ, †ꝛ nõ patit restri ctionẽ ex nã ꝯctus, sed facit eum valere omni meliozi modo. d. §. filius matrẽ. ita dixit ℳanoz. in.c. tua. de eccl. edificã. pdi ctam regulã limitando dicẽs istud forte verũ tñ de hac fallentia satis dubito, qz multis supza deductis iur̃m põt strictius ligare ꝛ accumulare fozñ fozo, ꝛ tñ nõ imitatur naturã precedentis ꝯ ctus. Adde q̃ virtute iur̃i põt peti pena vltra interesse. ℳe. ō ancha. in qsi. cxlvi. antiquos, an ꝯctus firmeꝛ iur̃o qñ vere pre tiñ nõ interuenit. vide ℳet. de anch. qsi. cccxl. vide eũdẽ qsi. cccl xxvi. ꝛ in qſ. cccl xxxiij. ¶ Octauo limita ꝓcedẽ in iur̃o im plicito, ꝛ simplr̃ põstito, secus in iur̃o explicito, qz ꝺ3 põsse obꝛua ri ét si aliqd adderet vltra nãz actus bal. in.c q̃ in ecclesiaꝫ. de qsti. dixi in.l.ij. §. j. ff. si cer. pe. in. ij. limi. ibi. An aliud ꝓ alio.

139 **Septuagesimotertio.** † Lʒ in penis quẽ tionalibus distin guamus, qõ aut sunt apposite loco interesse, ꝛ nõ pñt exigi nisi quatenus interest, aut vero apposite loco ꝯctus, ꝛ in totum pñt exigi. gl. in.c. quecunq; §. idẽ si. xxv. q. ij. ꝛ in dubio presumitur adiecta loco interesse. Jo. an. in regula bonafides. de reg. iu. in mercuriali. Tñ si est appositum iuramentũ indistincte põt peti vltra interesse, ita pulcꝛe no. ℳe. de anch. in qsi. cxlvi. apud antiquos ꝛ modernos. monetur per.l.si quis maioꝛ. C. de trãsa. vbi vult tex. qñ deierans teneaꝛ ad penã quentam, ꝛ sic ista pe na vr̃ imponi ab ipsa lege, ergo merito põt peti vltra interesse. Qz pene legales sunt exigibiles ét vltra interesse. d. c. si eccle sic. ꝛ. c. statuimus. xvi. q. i. ꝛ l. si quis in tantã. C. vnde vi. Jstud tñ tempera procedere dumtñ talis pena nõ excedat quadruplũ vere sortis, vt ibi per eum. ꝛ idẽ voluit Roma. ꝛ ibi dixi in.l.sti
140 pulatio ista. §. alteri. ff. de verb. ob. ¶ †Septuagesimoquarto. Lʒ compulsus soluere id ad qõ teneꝛ nõ possit renocare solutio nem, vt est casus singularis in.l.fi. §. fi. ff. q̃ me. cã. nibilominus compulsus iurare id ad qõ teneꝛ poterit petere absolutionem a iur̃o. singulare fuit verbũ Jo. an. in.c. ad nostrã. de iureiu. seq tur Roma. singul. dxxviij. iurat quis metu compulsus ꝓ hoc
141 dicto adducens rõnes vt ibi per eũ. ¶ †Septuagesimoqnto. Lʒ non valeat quentio vt creditoꝛ non possit probare creditus nisi per certam speciẽ probationum, puta per testes vel instru menta, vt no. gl. in auc. vt sine prohibitione matres debi. ꝛ cre di. §. qz vero. ꝛ in auc. iubemus. C. de iudi. ꝛ canoni. in.c. ij. de p ba. Tñ istud fallit qñ esset interpositum sacr̃m, nam illud seruã dum erit, ex quo põt seruari sine interitu salutis eterne, singula re fuit verbum Spe. in ti. de proba. §. fi. ver. quid si debitoꝛ. ar gumen. c. si vero. ꝛ. c. ad nostram. de iureiuran. sequitur La pus ꝛ Bominicus in.c. ℞nis. de pac. in. vi. ꝛ Jo. an. ꝛ Imol. in c. ij. de proba. ꝛ Alex. qsi. cij. viso processu. in fin. in. v. volumi. concludens valere quentionem q̃ debitoꝛ nõ possit solu. debi ti in totum vel in parte nisi per instrumẽtus debiti incisus, subde tñ qõ isto casu qñ quis nõ põt probare ꝓ speciẽs probationis ad quas se astrinxit cautela est, qõ procures qõ iudex ex officio suo examinet testes pro iustitia tua deponentes. naz isto casu iudex poterit credere testibus non obstãte quentione, nec iur̃o, ita vo luit Specu. in loco prealle. sequitur Roma. singu. ccvi. incipit dubium est an valeat ꝯctus ꝛ ℳoder. in cautelis ꝛ incipit, sta tuta qñq; in penul. car. dixi institu. de literarum obligatio. vbi quamplura similia adduxi.

142 ¶ Septuagesimosexto. †Lʒ donatio remuneratoria, seu ꝓ pter mortẽ inter personas prohibitas sit permissa, vt inter virũ ꝛ vxoꝛẽ patrẽ ꝛ filiũ vt de primo est casus in.l.qõ aũt. §. si vir. ff. de dona. inter virũ ꝛ vxoꝛẽ. in.l.si diuortio. ff. de verbo. obli. Be scõ glo. in.l.si donatione. C. de colla. ꝛ in auc. vnde si parẽs. C. de inoffi. testa. ñ est necesse de meritis vere qstare, nec suffice ret donantem dicere qõ donat ꝓp merita gl. est in.d.l.si dona tione. quam oẽs ibi sequunt. l. si forte. ꝛ qõ ibi oẽs notant. ff. de castren. pecu. l. i. §. mutuam. ff. que in fraud. patroni. Jo. and. in rub. de eccl. non alie. in addi. ad Spe. per Alex. plus qcordã tias adducentem in qsi. lx. qsideratis verbis. ꝛ in qsi. cj. visis in strumentis. in pe. car. in. j. vol. ꝛ est tex. melioꝛ de iure ʒ3 Ang. ibi quẽ ipse nõ allegat in.l. ét. §. ex preterito. ff. de manu. vindic. Tamen predicta nõ habent locum qñ esset facta mentio meri torum cum iuramento. ita pulcꝛe no. bal. in.d.l.si donatione. arg. eorum que habentur in auc. qõ obtinet. C. de proba. sequñ tur ℳoder. in tractatu de ꝯctibus simulatis in. vij. presum ptione. dicentes qõ ex hoc datur cautela ad adiuuandam do nationem vt donans bene specificet merita, ꝛ seruitia, ꝛ iuret il la vera asse. Nam per sacr̃m qfessioni stabitur. Jstud tñ dictuz non pono ꝓ qstanti, quoniam contrarium tenuit Alex. in.d. l. si donatione. ꝛ dixi in trac. meo de dona. inter virũ ꝛ vxoꝛem.

143 ¶ †Septuagesimoseptimo. Lʒ verba debeãt interpretari ꝑm mentẽ ꝛ intẽtionẽ proferẽtis. l. nõ aliter. ff. de legi. l. iij. C. de lib. prete. anc. ꝓterea. c. intelligentia. de verb. sig. cũ si. Tñ fallit in iur̃o, qz illud interpretaꝛ ꝑm intentionẽ deferẽtis. nõ ꝑz intentio nẽ iurãtis. si ambigue iurauit vt deferẽtẽ deciperet. c. quecũq;
144 xxij. q. ¶ †Septuagesimooctauo. Nã lʒ alꝭ ꝓ calozẽ iracũdie quis nõ excusẽt a delicto. l. si nõ quirij. ꝛ ibi glo. C. de iniur. Tñ inrans ex calore iracũdie, nõ obligabit iur̃o. c. sicut ex literis. ꝛ ibi Jo. an. ꝛ doc. ō iureiu. sequitur Roma. singulari. dxxv. vo lens cõmentare. l. qcqd calore. ꝛ dicit qõ de hoc legiste habent vnum tex. in.l.ij. C. ad.l. iul. maiest. qui tñ solus dicit qõ talis nõ incidit in crimẽ lese maiesta. dei. ꝛ idẽ ét dicimus in voto ꝛ cõ fessione ex calore iracũdie emissis, qbus vouẽtes ꝛ qfitẽtes nõ obligant. de primo gl. singula. in.c. ij. de quersione qingaro. de icõo in.c. ex literis. de diuoꝛ. qõ ꝓfecto vr̃ mirabile, qz alia sim plex ꝯctus ad pias causas ex calore iracũdie celebratus vz. vt est casus singularis in.c. sunt q opes. xxvij. q. iiij. vbi si qs opes cumulat ꝛ vno impetu ecclesie qtulerit, valebit donatio. ꝛ illuz ꝓ singulari allegat Roma in loco preall. ꝛ tñ iur̃m calore ira cũdie emissuz iurantẽ nõ obligabit. Jstud tñ tempera qñ calor fuit tãtus q̃ deliberate illud iuramẽtũ nõ fecisset. ita voluit. d. Ant. in.d.c. sicut ex literis. Aduerte tñ qõ lʒ calor iracundie nõ excuset a delicto. Tñ minuit penã. l. i. C. si qs imperatoꝛi male dixe. l. famosi. ff. ad legẽ iuliã maiesta. sequit Roma. in loco pre alleg. duas ꝓ hoc adducẽs rõnes. facit gl. in.c. si qs iratus. iiij. q. iij. facit q̃ pulcꝛe no. Are. qsi. lxxx. qõ si delinquẽs ali qua iusta cã fuit prouocatus ad iracundiã nõ punict vt homicid da, sed solum de excessu.

145 ¶ †Septuagesimonono. †Lʒ eps clericũ, ꝛ pater filiũ in dio ex eozñ licẽtia existentibus possint renocare maxime iustis causis interuenientibus, facit q̃ dicimus q̃ clericus sine licentia epi nec filiusta. sine licẽtia patris votũ peregrinationis nõ ad implent. Be primo in.c. nõ opz. de qsecra. di. v. Be scõ in.c. tribus. xxij. q. iij. ꝛ in.c. proui. eadẽ cã ꝛ qõne. ꝛ idẽ dicimus in vxoꝛe vt votũ absq; licẽtia viri nõ impleat. c. voluit. ꝛ canone ma nifestum. xxxv. q. v. facit q̃ dicimus in simili, q̃ ciuitas põt re nocare subditũ suũ alibi degentẽ, casus est singularis in.l. ff. ō decre. ab ordine faciendis ꝛ illũ ꝓ singulari allegauit Roma. singulari. dxxxv. põt ne dñs. ꝛ pro hoc dicit nõ facere tex. in.l. promulgatam. C. de officio prefecti vrb. alias prefecti officiozñ. ꝛ ét facit ʒ3. l. ij. C. de cõmoda. ꝛ in.l. collegatozñ. ff. de interdic. Tñ si clericus vel filiusfami. ex licẽtia epi ꝛ patris in studio exi stentis iurauerunt creditozi nõ exire territoziũ donec soluerint non poterunt ante solutionẽ per eꝑm, vel patrẽ retro renocari. Jo. an. in regula in malis. de reg. iur. in. vi. in mercuria. Abb. in.c. venientes. de iureiu. Quod tñ magis intelligo procedere alia ratione q̃ virtute iuramenti, vt ibi per eos habetur.

146 ¶ †Octuagesimo. Qui promisit se ꝓsentare certo tpe, ꝛ fuit ō tentus in primato carcere, si habuit copiã exeũdi. ꝛ nõ fecit non excusatur a pena, secus vero si esset detẽtus i publica custodia q̃ non ꝺz euitare ét si haberet copiã exeundi. gl. est nota. in.l. sic curitur. ff. ex quibus cau. maio. dicens pp hoc fuisse determina tam qõnez vltra montes, vt ibi per eos, tñ istud limita non pro cedere, qñ detentus in primato carcere iurasset carceres nõ exi re, nã isto casu indistincte a pena rõne periurij excusabitur, ét si facultatem exeundi habuit, qz non licuit sibi iuramentum ét me tu extortum ante absolutionem violare. ita pulcꝛe no. Bald. in.d.l. necnon. §. item si quis. sequitur Barba. in c. significãte. de pignoribus. facinnt que vidimus. ℞. in. lix. casu.

147 ¶ †Octuagesimoprimo. Lʒ pactum. l. cõmissoꝛie in pignoꝛi bus sit improbatum. l. i. ꝛ ij. C. de pact. pignoruz. c. significante.

de

de pignoribus. Tñ si interuenit iuramentum virtute iuramenti seruandum erit. ita voluit Inno. ꝛ magis communiter scribentes in. d.c. significãe. ꝛ Bal. in. d.l. si quis p eo. ff. ō fideiusso.

148 Octuagesimosecundo † nã lz minor lesus possit iplorare beneficiū in integrū restit. vt per totū titulū. de minoribus.. Tñ fallit qñ prius minor se maiorē iurasset. nam rõne mẽdacij iurati, si postmodū ꝫbat, ꝛ ledatur, nō poterit in integrū restitutionem postulare. l. si alterius. ꝛ per totū titulū si minor se maiorem dixerit Tempera tñ singulariter. quod excludetur a beneficio in integrum restitutionis. Tamen non excludet a iure petendi rescisionẽ ꝫctus, ratione solẽnitatis omisse requisite a statuto in contractu minoris. dictum fuit singulare Jo. an quez refert Roma. consilio. xij. viso facto presuppposito, q teneas menti ad limitationem illius tituli. Istud tñ dictum Jo. and. limita vt per Panor. consilio. cxlj. si autem statuto caueretur quod filiusfamilias non possit se obligare sine consensu patris ꝛ ipse asserat se patremfamilias an ex hoc possit obligari. vide Paulum consilio. clxxiij. quod non. An antẽ minor lesus possit petere absolutionem a iuramento, ꝛ recedere a dispositione auctẽtice sacramenta puberũ. dic prout notat Panlus consilio. ccv. nec ab ordinario, nec a pontifice, dic vt ibi.

149 ¶ †Octuagesimotertio. Licet p simplicẽ renuntiationem iuri de futuro renuntiari nõ possit. l. j. §. decretalis. ff. ō succes. edicto. l. q põt. §. quis. ff. de regulis iuris. l. qui superstitis. ꝛ. d. l. is põt ff. de acquirenda heredita. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. ff. de leg. ij. Tñ fallit qñ interueniſſet iuramentuz. nam iuramẽto validatur. Roma. consilio. xxij. proposito, allegat. c. q̃uis. de pactis. in. vj. ꝛ l. pactum ſm vnum intellectum glo. C. de pactis. facit quod in simili dicimus q simplex renuntiatio iuri de futuro calore indicij validatur, vt per glo. in. l. j. ff. de curato. bonis dando. ꝛ in. l. j. C. de pactis. ꝛ dixi in effectibus caloris iudicij. vnde idem dõm est in iuramento. ꝛ iudicium ꝛ iuramentum equiparantur. l. qui iurasse. ff. de iureiu. cum similibus.

150 Octuagesimoquarto † Lz regulariter non possit acquiri alteri actio ipso iure, sed requiritur cessio, vt no. in. l. possessio quoq; §. si possessio. ff. de acqui. pos. ꝛ in. l. stipulatio ista. §. si stipul. ff. de verb. obli. Tñ fallit si iuramentum interueniſſet, nam acquiritur actio sine cessione sicut ẽt dicimus q requiritur virtute guarantigie ꝛ caloris iudicij, vt p Bart. in. d. §. si possessio. Roma. consilio. lxxvj. in causa Salamonis. alleg. Bal. in l. pactum quod dotali. C. de col.

151 ¶ †Octuagesimoquinto. Lz per metũ promittens, si postmodum soluat nullo subsistente metu non possit repetere tanq̃ per solutionem spontaneã, metus censetur purgatus. l. ij. C. qõ metus cã. l. pe. ff. de condi. ob tur. cãm. Tamen fallit qñ quis p metum iurasset obseruare ꝫctum. nam post modū soluendo nõ cẽsebitur approbare ꝛ repetere poterit, qz vr magis soluisse metu perinrij euitandi q̃ approbandi ꝫctum. Bar. ꝛ Bal. in. l. ij. C. q̃ metus causa. Roma. consilio. xiij. viso ꝛ diligenter.

152 ¶ Octuagesimosexto. iuramentum bz hoc precipuum, vt defectum satisdationis suppleat. Nam qñ quis nõ potest satisdare, satis est q iuratoriam prestet cautionem. auc. generaliter C. de epiſco. ꝛ cle. de hoc dic vt late dixi in. l. ij. ff. solu. matri. vbi limitani. xiij. modis.

153 ¶ †Octuagesimoseptimo. lz eps aduersus propriam constitutionem dispensare possit, ẽt sine cã. qz sicut motus fuit ad concedendum, ita potest moueri ad tollendum siue dispensandum. est enim par ius tollendi ꝛ dispensandi. c. verbum. de peni. dis. i. no. Inn. in. c. cum ad monasterii. de statu regu. sequitur Jo. an. in regula cui lz. ꝛ i regula gñi. de reg. iu. in. vi. in mercuria. Tñ istud fallit qñ ꝫstitutio esset iurata, qz nõ põt seipsuz a iuro absoluere, cũ nõ possit sibijpsi auctorari. cle. vnica de reb. eccl. non ali. l. j. ff. de aucto. tuto. esset. n. idẽ ps absoluta, ꝛ idẽ absoluens, qõ esse nõ põt. iiij. q. iiij. c. nullus. cum seq. ꝛ ita in terminis firmauit Roma. consi. cccxxv. quo ad primum.

Vide aliud qõ posui in apostillis in. l. filiusfa. in. §. diui. ff. de leg. i. ¶ Vide aliud qõ posui in. l. oẽs populi. in apo. in. v. q. principali Bar. qñ statutum disponit, qõ habeat locũ ẽt in preteritis. Tñ nõ fit extensio ad decisa iuro, transactione, pscriptione vel re indicata. ita vult bar. ibi. ꝛ Pan. ꝫsi. ccxciij. viso puncto. ꝛ Are. consilio. cliij.

154 ¶ †Item hoc precipuum bz iurm, vt in dubijs opinionibus sequa sit tenenda que suadet seruari iurm, nisi papa illud declaret. c. per venerabilem. in fi. de electionibus no. gl. in. c. petitio. de iureiuran. ꝛ docto. in. c. quanto. eod. titu. ꝛ ita voluit Mathe. in tract. suo de elect. adducens opin. varias, ꝛ suadet. Nam in dubio benignior pars est tenenda. l. benignius. ff. de legib. facit. c. fi. ff. de re iud. sed profecto benignior pars est illa q̃ stat pro iuramento fauore anime. c. inuenis. de spõsali. ꝛ melius est arctare ligatum q̃ non ligatum. ergo.

155 ¶ †Facit quod dicimus, qz procurator constitutus ad recipiẽdum non põt confiteri se accepisse. l. i. §. mutuã. ff. si quid in fraudem patro. Barto. ꝛ scriben. in. l. ij. §. fi. ff. si cert. pet. Tamen si in procuratorio fuit subiecta clausula ꝛc. et iurauit habere ratum ꝛ gratum quicquid per procuratorem factum erit poterit etiam confiteri recepisse, ꝛ dominus obligabitur. Paul. consilio. ccxx. dic vt ibi.

¶ Lz debitor non habens pecuniam, possit soluere de melioribus rebus, vt in auc. hoc si debitor. C. de solutio. Tamen fallit quando iurasset soluere in pecunia nume. dixi in. l. ij. §. i. ff. si cer. peta. dic vt ibi.

¶ Lz iudex nõ possit ex officio suo supplere. l. iiij. §. hoc autez. iudicium. ff. de dam. infec. cum si. tamen quãdo est metus ne ipse incidat in periurium, puta qz iurauit seruare statuta potest supplere partibus etiaz inuitis ex suo officio. Roma. consilio. ccccxvij. in proposito.

¶ Vide Bal. in consi. ccclxi. proponitur in. i. volu. quod iuramentum operatur idem qõ clausula derogatoria non obstante lege vel priuilegio.

¶ Effectus iuramenti tollitur qñ actus celebratur inter duos iudeos. Paul. consilio centesimo in fine.

FINIS

Tractatus de guarentigiato

instrumento editus per do. Guid. de suza.

SVMMARIVM

1 Preceptum guarentigie qnomodo fiat.
Preceptum guarentigie vim sententie bz.
Et infra. x. dies sine aliqua solennitate per iudicem executioni mittitur.

2 Contractus contra legem factus contra preceptum guarentigie opponi potest.
Instrumentum si non vz, nec id quod ex eo sequitur.

3 Exceptio velleiani vel macedoniani an contra preceptuz, vel instrumentum guarentigie opponi possit.

4 Promissio si inutilis sit an contra preceptuz guarentigie oppo ni possit, ꝛ sub nume. seq.

5 Exceptio est actionis excussio.

6 Procurator generalis an possit petere instrumentum guarẽtigie executioni mandari.

7 Exceptio tu non es iudex an contra instrumentuz guarentigie opponi possit.
Exceptio talis iudicium retro nullum reddit.

8 Exceptio tu es bannitus an contra instrumentum guarentigie opponi possit.

9 Exceptio q non fuerit seruatus ordo nec forma statuti ꝫ instrumentum guarentigie opponi potest.

10 Statuto si caueatur q contra instrumentum non possit vlla exceptio opponi nisi solutionis ꝛ falsitatis ꝛ venditor peta ab emptore pretium, emptor opponit quod det fideiussorez pro euictione ob questionez ei motaz de re, an talis exceptio opponi possit.
Exceptio actioni opponitur.

11 Agens ex instrumento guarentigie an preferatur condicenti ꝫctum simulatum esse.

12 Creditor non dicitur qui ob contractus simulationem remoueri potest.

13 Restitutionis in integrum causa ꝫ instrumentum guarentigie petita an ei preferratur.

14 Promittẽs dare. x. titio noie dotis pro filia sua futura vxore tertij ꝛ preceptum ei sit factum auctoritate guarẽtigie vt p̃dicta faciat, si titius volebat facere vt q̃ẽta in instro exequaẽ ꝛ ille obiciat q mrimoniũ effectuz nõ habuit an audiri debeat.

15 Promittens sub conditione ea pẽdente obligatus nõ videtur.
Ex conditionali obligatione tantum debitum est spe.

16 Debitũ sub q̃dõne per errorẽ solutũ repetit̃ q̃dition pẽdẽte.

Venditor tradens rem venditaz sub conditione emptor interiz non vsucapit, nec fructus suos facit.

17 Hypoteca si nomine debiti sub conditione data sit ante condi-tionis euentum agi potest.

18 Lex municipalis seruanda est.

19 Conditiones extrinsecus venientes legatū ꝙdōnale nō faciunt.

20 Lex municipalis aliquid opari debet.

21 Libellus an sit dandus ꝯ debitorē per heredem eius qui bz de bitorē sibi obligatū ex instrō guarētigie stāte statuto ꝙ de in strīs guarentigiatis debeat sine libello cognosci ꝛ nume. seq.

22 Creditor si ꝯ heredes debitoris agat facienda est interrogatio an heres sit.

23 Persona patris ꝛ filij est vna persona heredis cum defuncto eadem est.
Silentium heredis est defuncti.
Conditio stipulationis ex heredis persona non mutatur.

24 Instrumentum guarentigie vti contra ius commune restrin-gendum est.

25 Preceptum guarentigie an in debitorem debitoris mei fieri debeat.
Creditor imaginem creditoris sustinet.
Actiones quas habet debitor directas eas creditor vtiles bz.

26 Actio vtilis ꝛ directa eandem potestatem ꝛ effectum habent.

27 Quod alterius est id sine suo facto ad alium nō transit.

28 Actoris culpa ad eum transit, qui ex persona sua experitur.

29 Concesso vno omnia censentur concessa per que ad illud per-uenitur.

30 Obligatio cum sua causa transit ꝛ ff. nu. 42.
Emptor nominis ꝛ creditor equiparantur.

31 Judicis mille sunt partes in cognoscendo.

32 Cessionarius an sine libello sententiam executioni mandet ꝛ ff. nume. 37.

33 Creditor petens debitum vigore instrī guarentigiati an prefe-ratur petenti tale instrm simulatum esse.

34 Questio si qua emergat vel incidat super omnibus pronuntian dum est.

35 Questio preindicialis que dicatur.

36 Creditor nō est qui aliqua exceptione perpetua remoueri pōt.

38 In confessum nulle sunt partes iudicis in cognoscendo.

39 Cessionarius cedentis vere vti dz.

40 Heres creditoris sine libello preceptum guarentigie executio-ni mandari petere potest.

41 Jus idem est de toto quo ad totuz quod de parte quo ad partē.

42 Preceptum guarentigie adeo debito inheret ꝙ semper acces-sorium transire facit.

43 Beneficium omne dz esse mansurum.

44 Creditor nunquid possit petere preceptum guarentigie ꝯ debi toꝛem sui debitoris similiter obligatum executioni mandari.
Actio vtilis directe prefertur.

45 Excussio an prius fieri debeat ꝙ̄ actio personalis intentari.
Libellus in omnibus causis regulariter datur.

46 Cessionarius an contra coreuz agat pro rata an insolidum.

47 Instrumentuz guarentigie an exequi debeat, si opponatur vsu-rarium esse.

48 Confessioni sue quis ꝯuenire non potest.
Statuto plus fieri potest ꝙ̄ per pactum.

49 Pacto quis astringi non potest ad certuz genus probandi sed per legem sic.

50 Sententia pro veritate accipitur.

51 Preceptum guarentigie in confessum factum locum rei iudi-cate obtinet.

52 Exceptio ꝙ res promissa sine mea culpa in reruz natura esse de sinit, an ꝯ instrumentum guarentigie opponi possit.

53 Obligatio que nulla est imperio iudicis vel legis potestate nō firmatur.

54 Exceptio pacti de non petendo ꝯ instrm vel preceptum guarē tigie opponi potest.

55 Acceptilatio solutionis vicem obtinet.

Quoniam in ciuitatibus ꝛ

q terris Thuscie, precepta seu instra guarētigie exer-
1 centur, ꝛ lucra Aduocatoꝛum minuunt, idcirco sup bis inspiciamus. † Preceptuz añt guarentigie, cōi ter fit sic, Quia dicit Tabellio ꝛ precipit per sacrm guarētigie, ꝙ obseruent ꝛ faciant qō promiserunt, ꝛ tale preceptum bz vim sententie, ꝛ per iudicem mittitur executioni infra decem dies absq; inris solennitate, ꝛ cui instrumento statur, nec potest op-poni nisi exceptio solutionis per aliud instrumentum guaren-
2 tigie. † Modo solet queri, si fiat aliquis contractus contra le-gem, nunquid potest opponi. Respondeo sic, quia si instrumen tum non valet, nec id quod ob id sequitur, vt. l. non dubium. C. de legibus. ꝛ de sacrosanct. eccle. l. iubemus. §. sane. ꝛ argu. de
3 sum. trinit. ꝛ fid. catho. l. nemo clericus. † Sed nunquid exce-ptio velleiani, vel Macedoniani poterit opponi? videtur qō sic, quum etiam post sententiaz opponatur, vt. ff. ad Macedon. l. sed ꝛ si. C. de iur. ꝛ fac. ignoz. l. prima. Sed contra dicereꝛ pro-pter constitutionem digniorem, que est contra argu. ff. de iure-
4 iur. l. omnes. † Sed quid si promissio sit ipso iure inutilis, quod euenit multis modis ꝛ causis, vt instru. de inutil. stipul. per to-tum, nunquid opponi poterit contra instrumentum guarenti-gie? Videtur ꝙ sic, quia quum principale non valet, nec ac-cessoꝛium valere debet. ff. de regul. iur. l. cum principale. Pre-
5 terea ista non est exceptio, † cum exceptio sit actionis exclusio. ff. de exceptio. l. ij. ꝛ nor. C. de iur. ꝛ fac. ignoran. l. i. Econtra ꝙ non, quia excipit factuz, ergo est exceptio. ff. de re iudica. l. ne-mo ex bis. §. quotiens. Preterea lex appellat exceptionem in-tentionis, vt. d. l. ij. ff. de exceptio. ꝛ de conditio. ob cau. l. qui se debere. Si vero sit inutilis, de qua nec confessio nec senten-tia valet, vt quia est impossibilis natura, vel est qui promisit pu-pillus sine tutoris auctoritate, ꝛ tunc opponi potest, alias non,
6 cum statim habeat vim sententie, executionis, ꝛ confessio-nis. † Sed nunquid procurator generalis potest petere man-dari executioni instrumentum guarentigie. Dic ꝙ non, argu.
7 ff. de procurato. l. si procurator. §. i. † Item nunquid exceptio non estis iudex competens possit opponi, dic ꝙ sic. ꝛ primo per l. fina. ff. de iurisdictio. omnium iudic. ratio, quia talis exce-ptio reddit iudicium nullum. C. de iur. ꝛ fac. ignoran. l. i. Item
8 quia statutum tantum prohibet contra preceptum. † Et idem di co, si opponantur alie similes exceptiones, vt si dicatur non bz bes legitimam personam standi in iudicio, nec debet reddi ti-bi ius, quia es bannitus vel excommunicatus, vel similes ex-ceptiones, que non opponuntur contra id, quod iam preceptus
9 est, sed contra id quod non fit. C. de codi. l. ij. C † Item nunquid poterit opponi ꝙ non fuerit ordo seruatus, nec forma statuti ciuitatis. Respondeo sic, arg. ff. de iudi. l. si ꝙ-
10 tor. ꝛ. C. si cōt. ius vel vtil. pub. l. ꝛ si nō cognitio. Guid. de suza. C † Continetur in statuto, ꝙ nulla exceptio possit opponi con-tra instrumentum guarentigie, nisi exceptio solutionis, ꝛ falsita-tis. modo ex instrumento emptionis venditor petit pretium ab emptore, emptor opponit ꝙ det ei fideiussoꝛem pro eictione, ꝙ̄ est ei questio mota de re, ꝛ sic ad solutionē pretij nō tenetur, nisi detur fideiussoꝛ, queritur an talis exceptio possit opponi ꝛ dic ꝙ sic, ꝙ̄ petere fideiussoꝛem nō est opponere exceptionem ad pretium, ꝙ̄ emptor non negat quin competat actio venditoꝛi cum effectu, sed vult vti iure retentionis loco pignoris, arg. ff. de edil. edict. l. quod si nolit. §. idem Marcellus. ꝛ de actio. em-
11 ptio. l. inlianus. §. offerri. Unde non videtur exceptionem obij-cere, ꝙ̄ exceptio obijcitur actioni. ff. de excep. l. ij. Frā. Accur. C † Pone. q. contra guarentigiam, que signatur. C. de bered. act. l. vt debitum. Ecce aliquis agit ex instrumento guarenti-gie, cui per capitulum statuti he solum possunt opponi exceptio nes, ꝛ non plures. s. solutionis, compensationis, ꝛ falsitatis. Ex aduerso opponitur agenti secundum modum agendi, quod cō-tractus est imaginarius, ꝛ condicitur instrumentum tanq̄ simu latum ꝛ inefficax. Queritur modo quis preferatur, ꝛ quis pre-cedat, an ille qui agit ex instrumento guarentigie, an ille qui di ctum instrm condicit tanq̄ simulatum, ꝛ facit predicta. l. vt de-
12 bituz. ꝙ iste sic condicens preferatur, nō obstāte dicto caplo, ꝛ facit ēt. ff. de qō. l. i. §. si quis dicatur. de actio. ꝛ obliga. l. ꝯctus. C. de libe. cau. l. data. ꝛ quod not. ff. de iudi. l. qui prior. † ꝛ non
13 dicitur creditor qui taliter remoueri potest. ff. de verbo. signifi. l. creditores. ꝛ l. creditor. quod est no. † Et hec valēt ad. q. istā, Aliquis in modum exceptionis contra instrumentum implo-rat in integrum restitutionem, puta qz minor contraxit, qui con-
14 trabere non poterat, que qō restitutionis procedit. Posset tñ allegari ꝙ causa instri esset preferenda per predictū capitulum statuti, qō exceptiones tātū predictas permittit, ꝛ nō istam, ꝙ statutum est stricti iuris, et interpretationem non recipit. ff. de mun. ꝛ bono. l. vt gradatim. §. ꝛ si lege. In hac solutione dicit Azo, si emergant simul ꝛ semel sup ambabus est procedendus, tamen primo pronunciatur super principali, ꝙ̄ super incidenti.

Martino

Martino de fano placet ista sententia Guido de suza.

14 ¶ †Moniter quero nunc de facto, Ecce paterfamil. pmisit solnere ⁊ dare Titio. x. noie datis p B. filia vxore futura dicti tij, ⁊ preceptus est ei auctoritate ⁊ noie guarentigie ꝑm formam statuti illius terre, vt predicta faciat, ⁊ in capitulo dicti statuti continetur ꝙ contra instrm nulla possit opponi exceptio nisi solutionis. Venit ipse Titius maritus futurus B. ⁊ volebat facere precipi isti, vt contenta in instro faciat ⁊ obseruet. Ille objcit ⁊ dicit ꝙ non est sequutū matrimonium, ⁊ sic dicit se non teneri, cum videatur ineſſe tacita conditio in promissis. ſ. si matrimonium fuerit sequutū, vt. ff. de iur. dot. l. si stipulatio, ideo datū

15 repeti pōt. ff. de iure dot. l. in rebus. §. si res. ⁊ l. non est. † Et q sub conditione promisit non videtur obligatus ea pendente. ff. si cer. pet. l. non omnis. ⁊ l. pecuniam. ⁊ de verb. oblig. l. x. Ex cōditionali enim obligatione tantum est debitum spe, vt instit. de

16 verb. obliga. §. fabini. ⁊. §. sub conditione. † Debitum enim sub conditione per errorem solutum, repetitur conditione pendente. per quod ꝓ non esse debitū interim. ff. de conditio. indeb. l. sub conditione, ⁊. l. ij. respon. ⁊ l. plerunqꝫ. §. sin autem. Itez si rem venditam sub conditione, tradat venditor sub conditiōe, non vsucapit pro emptore interim, nec facit fructus suos. ff. de

17 peric. ⁊ com. rei vendi. l. si pendente, ⁊ pro soc. l. ij. † Item si fuit data hypoteca nomine debiti sub conditione, tamen non potest agi ante euentum conditionis. ff. de pigno. l. grege. §. si profecto. Non ob. ꝙ in statutis dicatur, ꝙ nulla exceptio possit opponi contractui guarentigie, q̄ hic Titius nullam exceptionem opposuit. Sed dicit se non esse obligatum, nam si vellet nullaꝫ posset exceptionem opponere, nam actor nullam habebat actionē, ⁊ exceptio est actionis exclusio. ff. de excep. l. j. Econtra videtur ꝙ per verba statuti guarentigie, quod est lex municipalis, nullam exceptionem opponere possit, nec exceptuatur aliqua a sta

18 tuto guarentigie, † ⁊ lex municipalis seruanda est vt iacet, vt. ff. quod vi aut clam. l. prohibetur §. non tantum. Itez nulla potest objci exceptio, ergo nec ista, q̄ verbum generaliter prolatum, generaliter est intelligendū. ff. de serui. vrb. predi. l. qui edificū alias incipit si seruitus, ⁊ de leg. prestan. l. j. §. generaliter, prete-

19 rea ista est exceptio intentionis, vt dici consueuit de illo qui conuenitur postquam solvit. † Item conditiones extrinsecus venie tes non faciunt legata conditionalia. ff. de conditio. ⁊ demon. l. conditiones que extrinsecus. Item ꝙ creditor conditionalis nititur in possessionem, vt. ff. quib. ex can. in poss. ea. l. in possessionem, porro quum creditorem esse constet, qui sub conditione sti-

20 pulatus est. ff. de actio. ⁊ obliga. l. is cui, ⁊ creditorem ēt conditionalem appellamus. ff. de verbo. obliga. l. creditor. † Tertio q̄ lex municipalis generaliter intentata circa guarētigia debet aliquid operari, ⁊ addere vltra q̄ sit de iure communi. ff. de leg. j. l. si quando. ad municip. l. j. sed de iure communi obtinet quod primo allegatum. Ex vi ergo ⁊ potestate guarentigie, aliqua ex-

21 ceptio ⁊ defensio preterquam in statuto nominate, admitti non debet. ff. de iure dot. l. si stipulatus, Jaco. de are. † Bone ꝙ cō tinetur in statuto, ꝙ de instrumentis continētibus guarentigiā, debeat sine libello cognosci, quidam creditor habens debitorez suum sibi obligatum ex instrumento guarentigie, moritur here- de relicto, heres agit vt mandetur exequtioni instrumentum guarentigie contra debitorem vel eius heredem ꝑm formam sta

22 tuti, opponitur ꝙ actio ab herede ⁊ ꝯ heredem dz proponi per libellum ⁊ petitionem, per auc. offeratur, ⁊ per. l. negantes, ⁊ p totū ti. de eden. preterea sine actione nemo experitur. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. fi. † Itez si agit creditor ꝯ heredes debitoris, ab herede ante litis contesta. est facienda interrogatio vtruz sit heres. ff. de interrog. act. l. i. ⁊ l. cum de etate. §. i. ⁊ ij. de in. codicillo. l. quidam referunt. ergo dandus est libellus, ⁊ non procedendum alia forma, ⁊ si aliter fieret inepte procederetur ⁊ age-

23 retur, ⁊ sic absoluendus est. ff. si men. fal. mo. dixe. l. i. Econtra videtur ꝙ guarentigia habeat locum in heredibus ⁊ ꝯ heredes ⁊ ꝙ libellus non sit dandus, nec super his lis contestari, sed pro cedi super ista guarentigia ꝑm formam legis municipalis, † naz persona patris ⁊ filij est vna. C. de insti. ⁊ substi. l. fi. ⁊ ēt persona heredis est eadem cum defuncto, vt in auc. de iureiuran. a mo. prest. §. j. Item silentiuz heredis est defuncti. C. de his qui. vt in di. l. polla. q̄ ex persona heredis conditio stipulationis non mutatur. ff. de verbo. obliga. l. stipulatio. §. ex his, ad idem. ff. de pigno. actio. l. si necessarias. §. penul. de probat. l. pactum. Itē facit ad. q. istam decidendam. ff. de reg. iu. l. heredem, ⁊ eo. titu. l.

ex contractu paterno. que lex hanc opinionem determinat, ⁊ hoc tenendum est. Joan. fascioli. Itez facit pro hac opi. q̄ hoc instrumentum guarentigie ⁊ ipsius pena est statuta a lege vinente, de hoc tamen habes. ff. quod quisqꝫ iur. l. si quis. §. quod aūt. Sed do. Bonacursius de vbe dicit contrarium, ⁊ dicit ꝙ dandus est libellus, ⁊ lis debet contestari, q̄ non debet extendi vl-

24 tra q̄ ad personas principales, † cum enim instrm guarentigie sit contra ius commune, tanquam ambitiosum est restringendū potius q̄ laxandum, vt. l. quod contra. de legi. de mi. l. deniqꝫ. in prin. ⁊ ideo consulit petitionem actoris esse necessariam cō tra heredem iuris ordine seruato.

¶ Nota. q. de facto circa guarentigiaz que sumitur. C. que res pigno. obli. poss. l. qui filium, super verbo accepit, que talis est, Bone, aliquis erat debitor debitoris mei ad. x. volo ipsum conuenire, et debitor meus est mihi obligatus ex instrumento gua-rentigie, ⁊ ille meo debitori etiam ex instrumento guarentigie. opponit mihi debitor debitoris mei, ⁊ dicit, bene est verum ꝙ sum debitor debitoris tui, ⁊ ēt ipse ex aliqua quantitate est mihi obligatus, quare libellum peto super hoc offerri, ⁊ dico guarentigiā in aliquo mihi non preiudicare, q̄ res inter alios acta ⁊c.

25 queritur quid iuris, † ⁊ ꝙ debeat fieri petitio guarentigie in debitorem mei debitoris probatur, nam creditor sustinet imaginez debitoris. C. de prescrip. xxx. anno. l. cum noti. §. sed cum illud. Item actiones quas habet debitor directas, creditor habet eas vtiles. C. que res pigno. obliga. poss. l. nomen ⁊ sic vna eadem persona censeretur debitor ⁊ creditor in petendo quod debitori debetur. Item si habet vtilem, ⁊ debitor directam, per eā actor debet consequi, quod debitor per suam prius non consequitur etiam amplius sibi q̄ illi, minus non, q̄ habet vtilem, vt ex pre-

26 missis patet, † quia vtilis ⁊ directa eandem potestatem habent ⁊ effectum, vt. ff. de nego. gest. l. actio. Item cum sit eiusdem potestatis ⁊ effectus vtilis ⁊ directa, eadem priuilegia debet habere, vt illi qui sunt eiusdem tituli. ff. de priuil. credi. l. priuilegia. Item ex facto debitoris, suus creditor habet ius contra debito-

27 rem sui debitoris, ⁊ id sine alijs probationibus patet. † nam quod alterius est, id sine facto suo ad alium non transit. ff. de regu. iur. l. id quod nostrū, ⁊ sic quasi singularis successor est eius iuris. si igitur est singularis successor sic vnus ab alio posset consequi vt ille cui succeditur. ff. de regu. iur. l. heredem. cum similibus. ⁊ quia vna ⁊ eadem persona censentur heres ⁊ defunctus, vt in aucten. de iureiuran. a mo. pre. circa prin. ita singularis in iure singulariter, vt sit idem ius de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum. ff. si quis cau. l. sed ⁊ si quis. §. Item que

28 cum his que no. ⁊ de pact. l. si tibi. §. pactum. † Itē culpa actoris transit ad eum qui experitur ex sua persona. C. de acquiren. posses. l. vitia. Item debet ex sua persona commodum transire, vt sit contrarioꝝ eadem disciplina, argu. ff. de procur. l. pomponius. §. sed is. nam transit in commodum. ff. de do. ex. l. apud. §. de etate. cum concordan. Itez ius competit debitori si detur guarentigia ad ius ad quod alias transit non deficit cum omni auxilio beneficij sui guarentigie. ff. de regu. iur. l. de omnibus. propter que iura ⁊ rationes potest manifeste doceri, ꝙ ille cre-

29 ditor potest vti guarentigia ex persona sui debitoris. † Itē alia ratione, quia quando alicui aliquid a iure conceditur, omnia videntur esse concessa per que peruenitur ad illud. ff. de procura. l. ad rem legatam, ⁊ idest concedendum sicut conceditur cōtrarium eius, vt quando aliquid prohibetur ⁊ id videtur esse prohibitum per quod ad illud peruenitur. ff. de spon. l. oratio. nam si creditor habet actionem ad debitum, habet cum guarentigia ꝙ quam peruenitur ad illud debitum, nam habet actionem vt debitum petere possit. Item ipsa guarentigia ideo adheret iuri, si ne actioni competenti ad debitum, quod debet transire ad euz

30 qui habet bona obligata dicti debitoris, † cuz obligatio trāseat cum sua causa. ff. de pigno. actio. l. si conuenerit. §. si fundus. naz ipsa guarentigia emptionem nominis sequitur, ⁊ emptor nominis ⁊ creditor equiparantur. ff. de her. vel act. ven. l. postquam. Item ipsa guarentigia operatur ipsam solutionem debiti celeriter, ⁊ a iure prohibetur materia dilationuz. C. de tempo. appel. l. ij. ⁊ sic quum ipse concesserit creditori debitum petere, conceditur ēt ipsa guarentigia, causa vitandi dilationem. ⁊ non pōt ꝯ dicere, statutum est stricti iuris, ⁊ non recipit interpretationez, q̄ hoc statutum non interpretatur quis, q̄ petitur fieri preceptuz guarentigie, tanqꝫ sit in persona petentis contra preceptū, sed sui debitoris, cuius iure fungit ipse creditor, ⁊ bz imaginem suam vt in predictis. ll. apparet euidēter. Non. n. pōt dici bñficiū psonale, q̄ adeo inheret ei, vt in alium non transeat, q̄ transit ad aliū, puta cessionariū ⁊ heredē, qō alias non transiret, vt est in beneficijs psonalibus. ff. de pac. l. imregentiū. §. pactoruz.

Item pro his, si debitor debitoris mei confiteatur, ad quid dare
31 tur libellus, † cū mille sint partes iudicis in cognoscēdo, vt. ff. ad
leg. agl. l. pinde. Sed certū vr̄ q̄ debeat dari libellus nō obst.
alijs. s. scriptis, ⁊ q̄ res inter alios acta ⁊c. ⁊ q̄ statutū loquit̄ in
ter p̄bētes tm̄, ⁊ q̄ non excipit̄ debitor debitoris mei, tenet̄ mi
32 hi. s. ex obligatione, ⁊ sic non h̄z locū capl'm. † Sed qd in eo q̄
h̄z iura cessa, nunqd sine libello mandat snia exequutioni ⁊ ⁊ vr̄
q̄ sic p̄ allega. iura, ⁊ q̄ eū in suū locū ponunt, ⁊ sic eodē iure
vti d̄z, sic. ff. de reg. iu. l. q in ius. de p̄ben. emp. l. alienatio. Sed
tñ dic p̄iū, cū solū inter p̄bentes loquat̄ capl'm, nec sit extenden
dū, sed stricte intelligendū. ff. q ⁊ a qb. l. pspexit. Sol. q̄ non d̄z
dari libellus, rationibus supradictis. Odoffredus.
33 C † Pone. q. emergente de facto quotidie, pone q̄ donasti mi
hi fundū habeo būficiū agendi ex iure municipali ex lege noua
ciuitatis Engubij, q̄ in terris Thuscie vocat̄ guarētigia, que ita
dicit, q̄ si qua p̄sona debitū petierit, de quo publicum appareat
instr̄m, q̄ debitor ad nullā exceptionē admittat̄ nisi solutionis
p̄rogationis ⁊c. q̄ opponat̄ ⁊ p̄bet̄. j. x. dies. donator aūt vel p̄o
missor, vidēs q̄ ille p̄ctus est simulatus, p̄ponit anteq̄ agatur p̄
eū, dicens instr̄m simulatū, ⁊ sic q̄dicit libellū q̄dicens instr̄z de
biti inefficax, creditor aūt dū q̄cepisset sibi libellū p̄ eū, petit in
str̄m debiti exequutioni mandari p̄m formā legis noue. Oppo
nit̄ ex aduerso, q̄ illa. q. de q̄dictione instr̄i est p̄referenda, cum
q̄dito instr̄o sua petitio euanescat. Mō q̄rit̄ que qō sit p̄ius p̄
ferenda, ⁊ terminanda? ⁊ certe l'z lex noua dicat, q̄ nihil opponi
possit, nisi ⁊c. ⁊ sic videat̄ q̄ q̄dō non p̄cedat, cum statutū sit stri
cti iuris, ⁊ a verbis non est recedendū, vt multis legibus vulga
34 ribus p̄bat̄ † ⁊ allegat do. Azo in summa dicens q̄ si emergat
aliqua. q. vel incidat, q̄ simul ⁊ semel sup ambabus est p̄ceden
dū, dūtñ p̄io p̄nunciet sup p̄incipali q̄ sup emergenti vel inci
denti. Vñ in hac. qō. ⁊ similibus mihi Martino de fano vr̄ q̄
se p̄ctus debiti, nullus p̄babit̄ ipso iure, vt. ff. de actio. ⁊ oblig.
l. contractus imaginarius, cum illa sit questio p̄iudicialis alte
rius questionis, vtraq̄ d̄z p̄cedere. vtpote quum p̄incipaliter
35 moneat̄, vt no. ff. de iudi. l. qui p̄ior. † p̄iudicialis est illa, que
non dico iure actionis. sed ope exceptionis, tollit alteram, vt
nulla sit ipso iure, sicut est exceptio, vel accusatio de falso, vt. C.
de offi. recto. p̄onin. l. penult. ⁊ de questi. l. si quis. ⁊. l. nullus. §.
36 penulti. ⁊. l. j. §. si quis dicat̄. † Primū capitulū statuti non ob
stat, quod dicit vt. s. q̄ ipse non est creditor, qui aliqua exceptio
ne perpetua remoueri p̄ōt vt ipse p̄ōt, cum possit condici instru
mentū, ipsum appellando simulatū. ff. de verbo. obliga. l. credi
tori. qō est no. ⁊ hec valent ad. q. puta si in modum actionis vel
exceptionis contra instr̄m implorat̄ restitutio, puta q̄ minor
contraxit cū p̄sona que p̄bere non poterat, q̄. q. restitutionis
p̄cedere debeat aliquo non obstāte per iura p̄allega. Mar
37 ti. de fano. † Circa guarentigiā querit̄, plures sunt rei debendi
ex instrumento guarentigie obligati. contra vnū est actum ⁊ ex
actū insolidū a creditore, ⁊ iura cessa contra correos insolidum.
Est modo questio, nunquid cessionarius possit instrumentum
guarentigie exequutioni mandare sine oblatione libelli, ⁊ hec
p̄ima questio. Secunda questio est p̄o qua parte vtrū p̄o sua
parte tantū deducta an p̄o rata cuiuslibet. Ad p̄imā videt̄ q̄
sine datione libelli ad petitionem cessionarij debeat p̄ceptum
guarentigie exequutioni mandari ex forma capituli guarētigie,
quo dicit̄ inter alia q̄ omnia p̄cepta guarentigie in confessum
quēlibet facta, de facto mandent̄ exequutioni, sine libelli obla
tione. Itē q̄ capitulum p̄o lege d̄z seruari. ff. de legi. in fi. ff. com.
p̄edi. l. venditor. §. constat. ⁊ sic cū indistincte loquat̄ p̄ceptum
guarentigie est exequutioni mandandum indistincte. nam vbi
lex non distinguit, nec nos ⁊c. ff. de postul. l. quos p̄hibet. Item
si voluissent auctores capituli, q̄ tantū haberet locum inter con
trahentes, dixissent, nec neglexissent. ff. de iniur. l. Item apud. §.
hoc edictum. C. de cadu. tollen. §. si quis. loquit̄ enim capitulum
de p̄ceptis exequutioni mandandis, ⁊ sic generaliter est intel
ligendum, vt generaliter p̄olatū, vt. ff. de lega. p̄estan. l. j. §. ge
38 neraliter. p̄ōt et p̄obari p̄o argu. expressa. † ⁊ primo q̄ in con
fessum nulle sunt partes iudicis in cognoscendo. ff. ad leg. aquil.
l. p̄oinde. de iudi. l. si debitori, videtur nanq̄ debitū iam confes
si ⁊ convicti p̄o tale p̄ceptum a notario factū, qui per statutū
vendicat sibi partem iudicis. Et sic cum iste cessionarius in lo
cum creditoris succedat, poterit sicut creditor poterat hoc p̄ce
39 ptum exequutioni mandare, vt supradictis. ll. ⁊ C. de execu.
rei iudi. l. fi. cum confessus fuerit iste reus, † nam cessionarius
vti debet iure cedentis. C. de ber. vel actio. vendi. l. emptor no
minis. ⁊. l. post quam. ⁊ qui in ius succedit alterius eo iure vti de
bet, sine sit singularis successor sine vniuersalis. ff. de regu. iur. l.
qui in ius. de contraben. empt. l. alienatio. Et in eo quod de suc
40 cessore vniuersali dictum est sopita est questio ⁊ expedita, † nā
filius ⁊ heres creditoris, ⁊ heres extraneus p̄ōt petere sine li
bello p̄ceptum guarentigie exequutioni mandari, q̄ persona
patris ⁊ filij vna persona censetur, ⁊ coheredes defuncti. C. de
impub. ⁊ alie. substi. l. fin. ⁊ in aucten. de iureiuran. a mo. p̄est.
in p̄in. de quibus consuenit aliquādo dubitari. de singulari suc
41 cessore, constat p̄o iura supra allega. † ⁊ ēt q̄ idem ius d̄z esse
de tota quo ad totum, quod de parte quo ad partem. ff. si quis
cau. l. sed ⁊ si quis. §. item q̄ de pact. si tibi. §. pactum. Item q̄ū
aliquid mihi conceditur, ēt ea videntur concessa per que perue
42 nitur ad id. de procura. l. ad rem. ⁊. l. ad rem legatam. † Prete
rea p̄ceptum guarentigie adeo inheret debito, sine iuri com
petenti ad debitum, q̄ semper transire facit accessorium, transit
nanq̄ obligatio cum sua causa. ff. de pignor. actio. l. si conuene
rit. §. si fundus. Item video q̄ creditor sustinet imaginem debi
toris. C. de p̄escrip. xxx. anno. l. cum noti. ⁊ ēt cum guarentigia
sit beneficium non debet deficere. ff. de regu. iuris. l. in omnibus
43 causis. in fi. † ⁊ dicitur ēt q̄ omne beneficium debet esse mansu
rum, vt in aucten. constit. que de dignit. §. j. nam dictum libellū
dare, est materia dilationis, que est tollenda. C. de tempo. appel
44 la. l. ij. Et hec omnia possunt allegari in alia. qō. † qua queritur
nunquid creditor possit petere p̄ceptum guarentigie exequu
tioni mandari contra debitorē sui debitoris, qui sit similiter ob
ligatus, ⁊ est fortior ⁊ maior dubitatio. ⁊ posset dici q̄ sic, ratio
nibus supradictis. ⁊ ēt possent ad hoc plures. ll. induci, vt. ff. de
pigno. actio. l. si conuenerit. C. que res pigno. obliga. poss. l. no
men. ⁊ vtilis actio competit creditori contra debitorem sui de
45 bitoris, ⁊ vtilis p̄fertur directe. ff. de mi. l. inter. † l'z multum vi
deatur obstare, aucten. hoc ita si debitor. C. de pigno. que dicūt
excussionem debere fieri ⁊ postea agi personali. Econtra vide
tur q̄ debeat dari libellus, nam regulariter in omnibus causis
dari debet. C. de lit. contesta. aucten. offeratur. ⁊ de episcopis ⁊
cleri. aucten. generaliter. Non ob. capitulum guarentigie, naz
loquitur inter contrahentes. ⁊ sic necessario intelligitur, nec po
test extendi, vel ad similia trahi, q̄ contra ius commune ⁊ ratio
nem iuris. ff. de legi. l. quod contra. ⁊ etiam est odiosum, ⁊ odia
sunt restringenda. ff. de libe. ⁊ postbu. l. cum quidam. Sed ex vi
solum inter contrahentes debet intelligi, q̄ inter eos hoc fuit
p̄ceptum, ⁊ res inter alios acta ⁊c. C. res int. ali. act. in rub. ⁊
in glo. ex nostris contractibus nos, ⁊ heredes nostri tenemur.
ff. de actio. ⁊ obliga. l. obligamur ex contractu. ⁊ etiam q̄ libel
lus offerri debeat alia ratione subtili insist̄ēdo, qua de causa p̄e
tet cessionarius p̄ceptū guarentigie fieri. non video ex vi exe
quutionis, q̄ notarius non p̄cepit vt isti solueretur, nec de eo
cogitabatur, ⁊ ea soia veniunt in iudicio, arbitrio, ⁊ transactio
ne. C. de transac. l. si decreta. de iudi. l. non quemadmodum. de
arbit. l. si cum dies. §. plenum. vnde cū iste non fuerit confessus
nec de eo cogitabatur, non p̄oderit p̄ceptum guarentigie si
bi. Hec est verisimile q̄ de cessionario fuerit cogitatum, ⁊ opti
me facit de contraben. empt. l. j. nec potest seruari, sed id quod
dictū est ita debet seruari. ff. qui ⁊ a quib. l. p̄ospexit. ⁊ hec om
nia possunt allegari p̄o parte creditoris, ⁊ potest etiam queri,
quid iuris sit si p̄onunciata fuit tenuta ⁊ exequutio facta in bo
46 nis debitoris, † ⁊ maiorem dubitationem habet secunda. q. que
ritur p̄o qua parte possit cessionarius contra correū experiri,
vtrum in solidum tantum sua parte deducta, an p̄orata, ⁊ vide
tur p̄orata contra quemlibet correum, ⁊ non vltra. ad hoc fa
ciunt plures. ll. ff. de pecul. l. quesitum. §. sed si velit, ad leg. rho.
de iac. l. j. ⁊. ij. in p̄in. de tu. ⁊ ra. dis. l. cū pupillus. de admini.
tuto. l. si plures. cum concor. ibi not. Econtra videtur q̄ insoli
dum contra quēlibet, nam qui in ius succedit alterius, eodē ⁊c.
vt in p̄cedenti. q. quid enim esset dicere q̄ ex cessione facta nō
posset consequi solidum sua parte tantum deducta, sicut pote
rat ille q̄ cessit, ne sit peioris conditionis q̄ extraneus, immo vr̄
in solidū nulla p̄te deducta, sicut poterat ille q̄ cessit, ne sit peio
ris cōditionis q̄ extraneus, imo cū fuerit grauatus exequutiōe
in solidū, relenet̄ in hoc q̄ possit in solidū expiri, ar. ff. de iureiu.
l. eū q. ⁊. ll. q̄ fuerunt in p̄ium allega. loquunt̄ an in solidum de
beat fieri, sed hic iā facta erat in solidum, ⁊ ēt q̄n fuerat renun
ciatum, qō hic bene fuit qō fieri potuit, cum vnicuiq̄ ⁊c. vt. l. si
quis in q̄scribendo. de pact. C. ⁊ hoc est terminatum per glo. C.
de duob. re. l. j. Item video q̄ sine cessione hēt reus q̄ correum
actionē, cū videant̄ inuicem fideiubere, vt. ff. ad vellei. l. mulier.

ergo

ergo qd opabit cessiorem eos nihil.sz qd opat insolidũ possit,vt aliqd accrescat,arg.de leg.i.l.si qñ.de vsu.l.si stipulatus.t predicte omnes.q.fuerunt disputate per sapientes viros sicut supe rius sunt scripte,sequitur alia.

47 ¶ †Arrigus olim Biotiguarda,t fre. Bze. qfessi fuerunt se mutuo habuisse seu recepisse ab Alderico.cxxij.florenos auri, quos reddere promiserũt certo termino iã elapso,vt qtinet instro guarẽtigie inde qfecto manu notarij. Postea iudex in exequẽ do pceptũ guarẽtigie pcepit.d.Arrigo q deberet dare procura tori.d.Alderici.cxiij.flore.auri illinc ad.x.dies.reseruatis sibi oliz exceptiõibus si quas vellet opponere.j.dictũ tps.x.diex.d. Arrigus opposuit.j.scriptã exceptionẽ vz dictũ instrm esse vsu rariũ,t in fraudẽ vsurarũ fuisse qceptũ t simulatũ. Querit mõ vtrũ dictũ instrm debeat exequtiõi mãdari nõ ostãte exceptio ne pposita,an vero obstet.d.exceptio,ita q exequtiõi manda ri nõ debeat. Et in.q.pdicta,vr mihi bal.de aglone iudici,t ita qsulẽdo dico q nõ obstante exceptiõe pdicta,maxie forma qua fuit pposita dz exequtiõi mãdari. Et qdẽ pdicta exceptio t oẽs alie phibite sunt ex forma statuti guarẽtigie,exceptis qbusdam qrẽtis in eo,inter quas pdicta non numerat.t sic sub rubrica cõ tinet,est.n.rubrica posita p signũ vle negatiuũ.s.nulla exceptio iuris vel facti,t sic oẽs exceptiones negant nisi exceptuate in p dicto statuto,sicut ex rubrica t signo vli pz,vt.ff.de reg.iur.l.i.t pz eo.ti.l.innitus. in prin.t l.oẽs.t l.nemo.§.nunqz cum si. Ex ceptio z rubricã formatin auct. de nõ ali.§.vbi aũt.t sic vident oẽs exceptiones remote iuris vel facti.per statutum vr qfirma ri instrm guarẽtigie,in tantũ q habeant pro veris in casibus in eis cõtentis,t nihil possit opponi.t hoc et per legẽ sit sic qñqz,

48 †vt aliqs nõ possit venire z qfessionez suã,nisi certo termino.C. de nõ nu.pe.l.gñalr.C. si mi.se ma.dix.l.ij.cũ si.statuta aũt sunt qdã tacita qõ,vt no.C.de decur.sup rub.t si aliquid statuat per ipsaz vniersitatẽ,t z ius publicũ vr valere.ff.de reg.iu.l.nec ex ptorio.t l.neqz.§.privatox. sed nõ ẽ dubiũ q p legẽ statutariã

49 plus põt fieri,qz p pactũ privatorũ,vt pz ex.d.gl. t p id qõ no. in anc.vt ma.deb.t credi §.qz vero.†nam per pactum non põt quis astringi ad certum modum probandi,lz per legẽ sic.Excep tiões oẽs vñr phibite a forma dicti statuti,qz in exceptiõibus ponunt exceptiões facti t iuris,sicut tñ pmissa erat reta negati ua.vñ cũ ista nõ sit de illis nõ dz admitti,nec q allegari possit, q istud statutũ sit z ecclesiã libertatẽ,qz nõ est verũ,qz lz vsure sint phibite vt extra de vsur.c.j.t ij.iij.t iiij.t ét de iure ciuili bodie,vt no.in.l.cũctos populos.t in auc.de eccl.ti.in prin. tñ statutum nõ est factuz super vsuris vel repetitione vsuraz,imo est factũ sup instris,vt si guarẽtigia qtineat in eis,q habeant

50 p veris oia q i eis scripta sunt. Itẽ q exceptio aliq nõ possit op poni,q ita nõ sit.†sicut.n.snia accipit p veritate vt.ff.ỏ sta.bo.

51 l.ingenuũ.t de re.iu.l.res iudic.de li.agno.l.i.in fi.sic instrz cõ tinẽs guarẽtigiam,br vt nulla exceptio possit opponi.†pceptũ n.guarẽtigie factũ in qfessum obtinere vr locũ rei iudicate.ff.de iud.l.si debitor.ỏ re iud.l.si debitoribus.no.i auc.de exbi.re.§. suscepto.gl.si nõ rõne pcepti. Igit pceptũ factũ cũ guarentigia in qfessuz ez formã statuti, oẽm exceptionẽ t ptãtẽ dõi z ctũ alr fuisse qz in instro qtineat aufert debitori, t sic de vsuris nihil di sponit,sed de exceptiõibus z z ctũ,semel.n. voluit qfessum pce ptũ guarẽtigie,t nõ põt mutare veritatẽ z qfessionem iuris.ff. de aqua plu.ar.l.in qcedẽdo.t l.in diẽ.t ff.de reg.in.l.nemo.t d.l.gñalr.cũ si.t lz exceptio nõ possit opponi,poterit tñ vsuras p viã actiõis petere,nõ obstãte tali solutiõe,vt extra de vsu.c.ỏ bitores.cũ p actionẽ qsequamur q p exceptiõis viã retinere nõ possumus.imo exceptione vti nõ possumus,vt no.ff.ex qb. cau. ma.l.nec nõ.de exceptio.l.exceptiones.in fi. Exceptio et z pdi cta ita obscure pposita nõ dz admitti. Ex qbus allegationibus q dici t allegari posse vr,dico t qsulo q nõ obstãte exceptione pdicta dictũ instrm debeat t possit exequtioni mandari. Bal. de aquilone, Judex de florentia.

52 ¶ †Statutum est in ciuitate,q nõ admittat aliqua exceptio z instrm guarẽtigie,nisi exceptio solutionis t falsitatis. Aliquis agit z me ex instro guarẽtigie,ego nõ possum aliqz dictarũ excep tionũ opponere,qz nõ habeo aliqz eaz,sed possum excipe,rez qz dare,promisi desijsse in rerũ nã sine culpa mei pmissoris.qritur an possim t vr q nõ,p capitm pdictũ. Sed dic, q bene possuz, nec ob.dictũ capitm,t pbo boc duabus rõnibus,qz qua rõne in ducit exceptio solutiõis,eadẽ inducit exceptio remptionis, si ue rei perempte,qz p quãlibet earũ est solutus z ctus ipso iure t naturalr vt hic,t vbi est eadẽ rõ, idẽ ius censeri dz.ff.ad.l.aql. l.illud. Itẽ mea exceptio nõ est tue actionis exclusio,qz nullam actionẽ habes,ex quo solutus est z ctus, t obligatio sublata, vt

53 dictũ est p hãc.l.sed exclusio tue intẽtionis,† t dr tũc exceptio facti potius qz iuris,ex quo nulla qpetit actio, vt no.ff.ỏ excep. l.ij.nec.n.p.d.capitm firmat obligatio q nulla est, nã obligatio q caret pprijs viribus,nec impio iudicis,vel magistratus,vel le gis ptãte firmat.ff.de ac.t ob.l.obligatus,t pdicta pñt hre locũ

54 in instro guarẽtigie socedarum.†Quid dicemus de exceptione pacti facti liberatorij,vel de nõ petẽdo.dic q bene põt opponi, cũ p tale pactuz tollat obligatio ẽt naturalis ipso iure, adeo qõ nulla remaneat actio,t sic solutus est ipse contractus, vt.ff.de,p scri.verb.l.sciendũ.§. naturalis.nisi paciscat soluẽdo,vt ista pa cta liberatoria,t isto modo oẽz exceptionẽ ad similẽ admittẽdã q sitr rõne vel equitate nitit. In eo aũt qõ dixi rei pempte pro dest exceptio,t debitorẽ liberari,caue ne pcesserit mora credi toris,t vtrũ sit debitor speciei vel gñis, t verus agat psonali vel reali. Circa q ẽt distingue,vt no.ff.si cer.pe.l.qd te.de rei vend. l.vtiqz.t l.itẽ si verberatũ. Quo plus dico,capitm guarẽtigie re cipi exceptionẽ solutionis,qz ois exceptio, p qz dico z ctũ dissolutum esse,dico deberi z statutũ.† t ad predicta facit qõ dr, q

55 acceptilatio vicẽ solutionis obtinet.ff.de lib.leg.l.nõ solũ aũt.in prin.t qui prescripserat similis est soluẽti.ff.de admi. tu.l. si pupillus.in fin.t facit optime, t decidit.q.ff. de re iudic.l.si se nõ obtulit.t §.soluisse.t de solut. prout quisqz eccl. Odoffredus.

¶ Explicit tractatus de guarentigiato instrumento, diuersorum auctorum.

TOMVS NONVS TRACTA-

tuum, De illicitis contractibus, t de bijs que ad contractus pertinent explicit.

VENETIIS

Diligenti cura, ac summo studio elaboratus.

Registrum

a b c d e f g b i k l m n o p q r

R, Quernus, Ceteri sunt Quaterni.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm